8
7-d
3

6
30 N
3

I. 17.

C. 2
S. C
O. 5
N. 2

~~8. 10. 3. 5.~~ 8-7-d-3

Digitized by Google

Digitized by Google

CAELII CALCAGNINI FERRARIENSIS, PROTONOTARII APOSTOLICI, OPERA ALIQVOT.

Ad illuſtriſsimum & excellentiſs. principem D. HERCVLEM ſecundum, ducem Ferrariæ quartum.

Catalogum operum poſt præfationem inuenies, & in calce Elenchum. Indicanda enim erant retruſiora quædam ex utriuſq; linguę theſauris, quæ paſsim inſeriuntur, & ad ueterũ ſcripta intelligenda perneceſſaria ſunt.

BASILEAE M D XLIIII

Cum Imp. Maieſtatis autoritate & priuilegio.

AD ILLVSTRISSIMVM ET EXCELLENTISSIMVM HERCVLEM ESTENSEM SECVNdum, ducem Ferrariæ quartum, Antonius Muſa Braſauolus ὑγιαίνειν.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Q

VOTIES illuſtriſsime atq; excellentiſsime princeps Cælij Calcagnini aut ſemiuiuum ſimulachrum, aut è tãti uiri penu literariũ aliquod monumentũ oculis meis obijcitur, à lachrymis temperare nõ poſſum: præſertim cum id ſeſe offert conſiderandum, me tam digno præceptore, tamq; in rebus cunctis euigilato priuatum, & inclitam noſtram patriam ſpeculo, imò adamante tam relucenti carere. Etenim uir hic ad ſcientias natus Græcum illud oraculum ante oculos ſibi poſuerat, οὐδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντ᾽ εἰδέναι, Nihil dulcius quàm omnia ſcire: unde multijugis ac multiuagis lectionibus nihil intentatum relinquebat, ut hunc finem ſibi à teneris unguiculis ſtatutum, & alta mente repoſtum, ſi non integrè, ſaltem propè aſſequeretur. propterea in euoluendis authoribus nunquam ſatur uidebatur, eaq; tanti uiri peculiaris fuit & trita ſentẽtia, Omnium rerum eſſe ſatietatem præterquam diſcendi: nec rarò deteſtabatur auarum illum Chremylum apud Ariſtophanẽ, qui dicere auſus eſt, τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐστὶ πάντων πλησμονή. Omniũ aliarum rerum eſſe ſatietatem præterquam diuitiarum. quam ſententiam & diuinus ille Plato in uirtutibus & diſciplinis intelligendam eſſe iudicauit. nam uirtutis ſemel perceptæ cupido nunquam intermoritur, uerum uti phœnix ſemper rediuiua florens iuueneſcit & pullulat. Huius ſitis cauſam eſſe, & gloriam quæ ſola animos mentemq; perurit, & fuge illud deſiderium ſeparatis ab his caducis rebus ſubſtantijs aſsimilari, arbitramur. Verum hic eruditiſsimus uir illuſtriſsime princeps, ut nullum penitus reliquit authorem, cuius monumenta bis terq; non ingurgitauerit, ita ſua queq; deſpiciebat, & ueluti neglecta ac abortiua, poſt ſcamna & ſcrinia uidebantur: ægrelerebatq;, ſi quis beneuolus ab eo aliquid è ſuis ſcriptis petijſſet, ſua omnia indigna putans ut legerentur: tamen Ioannis Hieronymi Monſerrati uiri probi induſtria multa collecta ſunt, quę (proh Dij immortales) perijſſent, & in unũ collecta uolumen. Quæ cum reuerendus Cælius in unum ueluti corpus congeſta uidiſſet, & tam iam quid de ſuis bonis tam animæ quàm fortunæ in poſterum agendum eſſet decreuiſſet, ut uir ſemper fuit ſapientiſsimus, fortunæ bona affinibus delegauit, libros ſuos in publicam utilitatem reliquit, propriorum uero fœtuum, hoc eſt ſuorum opuſculorum te principem ſereniſsimum hæredem inſtituit, quem omnium Italiæ procerum & maximum & doctiſsimum, & ſapientiſsimum eſſe iudicabat, & id non non ſine recto, & penè diuino iudicio: quoniam ſingula quæ quemq; reddunt inſignitum, in te collata uiſuntur. rari ſunt principes qui uix & ſummis labris latinas literas delibarint: at tu illas adeò pleno hauſtu inſumpſiſti, ut etiã in regenda prouincia tot occupationibus obrutus, nulli ſis (ut Cælianis utar uerbis) in uorſa, uel prorſa oratione ſecundus: in uirtutibus uerò quæ ad mores ſpectant, qualem te reddas, & qua ingenij dexteritate reipublicę habenas modereris, Ferraria noſtra inclyta patria & reliquæ urbes tuæ dittioni ſubiectæ, & ubertim nouere, & adeò planè teſtantur, ut noſtris literis non indigeas patrone ſereniſsime, quibus per orbem terrarum agnoſcaris. nihil enim à te prodijt, quin ſit memoria dignum, & æternitate donandum: hancq; nos putamus eſſe ueram & uitalem uitam, aut ſcribenda facere, aut ſcribere legenda. nam famam extendere factis, hoc uirtutis opus. Audiui te ſæpius illud Plinianum ex epiſtolis referre, quando non poſſumus nos diu uiuere, relinquamus aliquid quo uixiſſe teſtemur. nulli igitur mirum ſit, ſi olim uir doctiſsimus & ſapientiſsimus ſuorum omnium laborum te Herculem inuictiſsimum hæredem inſtituerit. id enim prudentiſsimus prudentiſsime fecit, ut digna æternitate monumenta dignum æternitate patronũ nacta eſſent. immo tres uiros elegit ſibi amicitia non

uulgari coniunctos, magnificum Iacobum Boiardum, Ioannem Hieronymũ Monſerratũ, & meipſum, qui totis uiribus hæc quæ ita inſtituerat, poſt eius fata, in finem ab eo ſtatutum dirigerent. tam erat de futuris etiam ſolicitus uir hic doctiſsimus: qui mentem ſine literis, uiui hominis ſepulturam eſſe dicebat, & animã ſine animo, quæ ſeorſum à literis uagabatur, & quæ in publicum commodum pro ſuo captu aliquid non conferret. Nunc igitur, princeps eminentiſsime, cum plura Cælij opuſcula in lucem & publicum uſum proditura ſint, ne id præteriremus quod Cælius præceptor uiuens optabat, & commiſerat, hac nuncupatoria epiſtola, illuſtriſsimæ excellentiæ tuæ, ueluti digniſsimo hæredi, reuerendi Cælij nomine hæc opuſcula dicamus, atq; deuouemus, quorũ ſis & hæres, & patronus, & tutor, & ueluti antiquus ille Hercules à calumniantium linguis ea tuearis: quanquam ab his naſutis cum nomen inuictum, cui dicata ſunt, recognoſcent, tuta fore confidimus. Vale.

CÆLII CALCAGNINI ALIQVOT operum Elenchus.

Epiſtolicarum quæſtionum, & epiſtolarum familiarium lib. XVI. Ad Herculem Eſtenſem II. ducem Ferrariæ IIII. pag. 1
Iudicium uocalium ad Thomam Fuſcum epiſcopum Cymaclienſem. 218
De rebus Aegyptiacis commentatio, ad Alfonſum Trottum. 229
Diſquiſitiones aliquot in libros Officiorum Ciceronis In gratiam Alberti Bendedei. 253
De imitatione cõmentatio, In gratiam Cynthij Ioannis Baptiſtæ Gyraldi 269
De iudicijs liber, In gratiam Seraphini Iacobelli inceptus. 276
De Talorum, Teſſerarum & Calculorum ludis In gratiam Lilij Gregorij Gyraldi. 286
De re nautica, Ad Lilium Gregorium Gyraldum. 301
Quod ſtudia ſunt moderanda, Ad eundem. 316
Ne quis ſe ab ſua umbra uinci ſinat, Ad Franciſcum cognomento Epiſcopum. 325
De uerborum & rerum ſignificatione, commentatio In Gratiam Gilini epiſcopi Cymaclienſis incœpta. 338
Collectanea uetuſtatis. In gratiam Ioannis Hieronymi Monſerrati alumni ſui. 376
Quod cælum ſtet, terra moueatur, commentatio Ad Bonauenturam Piſtophilum. 388
De libero animi motu, Ad eundem. 395
De uita Aulica, Ad Ludouicum Balneum. 400
Encomion pullicis, Ad Ladislaum epiſcopum Vatienſem. 405
De concordia, Ad Georgium epiſcopum Quinqueeccleſienſem. 409
De calumnia, Ad Herculem primum ducem Ferrariæ ſecundum 415
De ſalute ac recta ualetudine, ad Hippolytum ſecundum cardinalem Eſtenſem. 423
Paraphraſis trium librorum Meteororum Ariſtotelis, Ad eundem. 427
De mutuo amore, Ad Antonium Conſtabilem tribunum plebis. 436
Compendium rhetoricæ In gratiam Bartholomæi Ferrini incœptum. 442
Paraphraſis in primum librum Ethicorum Ariſtotelis, Ad Antonium Muſam Braſauolum. 453
Paraphraſis in Politica Ariſtotelis, Ad eundem. 457
Paraphraſis in commentationem de ſenſu & ſenſili Ariſtotelis, Ad eundem. 469
Quod Stoici dicunt magis fabuloſa quàm poetæ, Ad eundem. 476
De Citrio, cedro & citro commentatio, In gratiam eiuſdem Antonij Muſæ Braſauoli incœpta. 479
In Venetæ claſsis expugnationem, Ad Hippolytum primum Cardinalem Eſtenſem. 484
Deſcriptio ſilentij, Ad Thomam Fuſcum epiſcopum Cymaclienſem. 491
De Trinitate & ſapientia diuina ſermo per ipſum authorem in Cathedrali eccleſia Agrienſi publice habitus. 492
In ſacramentum Euchariſtiæ ſermo per ipſum authorem in eadem eccleſia Agrienſi publice habitus. 494
Compendium Magiæ, Ad Nicolaum Corrigium. 497
In funere Beatricis reginæ Hungariæ oratio. 503
In funere Herculis Strozzæ oratio. 505
In funere Hippolyti primi cardinalis Eſtenſis oratio incœpta. 508
In funere Antonij Conſtabilis oratio. 512
In funere Anfonſi primi, ducis Ferrariæ tertij oratio. 515

Pro Alfonſo primo, duce Ferrariæ tertio, orationes duæ, Ad Leonem decimum Pontificem maximum. 519
Pro Hercule ſecundo, duce Ferrariæ quarto, oratio, Ad Paulum tertium Pontificem maximum, per ipſum autorem in publico conſiſtorio habita. 523
Pro oratoribus Fauentinis, Ad Iulium ſecundum Pontificem maximum 526
Pro eiſdem, Ad Hadrianum ſextum pontificem maximum. 527
Pro Alfonſo primo, duce Ferrariæ tertio, Ad Iulium ſecundum Pontificem maximum Apologia. 529
In laudem Iuris peritiæ orationes duæ. 542
In ſolennitatibus Epiphaniæ orationes tres. 547
Pro promotore doctore oratio in collegio habita. 550
Encomion artium liberalium. 552
In doctoratu Ruben Hebræi, oratio. 556
Pro amico doctore in patriã redeũte, qui inſignia doctoratus acceperat, oratio. 557

DIALOGI

Equitatio, Ad Herculem ſecundum ducem Ferrariæ quartum. 558
De memoria, Ad eundem. 591
Galatea, Melene, Proteus, Ad eundem. 599
Rex Albaniæ, Alexander, Piora, Ad eundem 600
De menſibus, In gratiam Alfonſi Calcagnini incœptus. 604

APOLOGI

Linelæon, Ad Herculem primum ducem ſecundum. 614
Somaria, Ad Hippolytum primum cardinalem Eſtenſem 610
Perſonati, Ad Alfonſum Trottum. 616
Obligatio, Ad Nicolaum Corrigium. 621
Gigantes, Ad eundem. 622
Super inſcitia, Ad eundem. 624
Abſentia, Ad eundem. 624
Apologorum liber, Ad Ioannem Hieronymum Monferratum 625

Oraculorum lib. In gratiam Ioannis Hieronymi Monferrati 640
Quædam dicta moralia In gratiam eiuſdem. 647
Panegyricus pro Calcagnino Protonotario apoſtolico. 652

CAELII CALCAGNINI FERRARIEN. AD MAGNIFICVM EQVITEM ET COMITEM THOMAM CALCAGNINUM NEPOTEM EPIſTOLICARUM QUÆſTIONUM,

LIBER PRIMVS

CÆLIVS CALCAGNINVS DANIELI FINO S.

NISI ME multum amares, ſecurius poſſem de iudicio tuo iudicare: nunc dum acerrimo ingenio, dum nimio plus mei amantem te agnoſco, non poſſum nõ animo fluctuare; & quod decernam incertum habere. Rogas enim me, ut epiſtolas quas ad Comitem Thomam Calcagninum nepotem meum aliquãdo dedi, ex quibus non nihil frugis colligi poſſit, conquiri iubeam, & mittam ad te: & ſi id periculoſum ac difficile ſit, tum quòd non ea cauſa ſcriptę ſint, ut in manus hominum prodeant, tum quòd earum exempla minimè ſub manu habeantur, quòd negligenter admodum & ſucciſiuis temporibus tantum ſcriptę ſint. Mandaui tamẽ, ut undiq; repetantur, explorentur, & quaſi tumultuarium in ordinẽ reuocentur, ut uoluntati tuæ ſatisfiat. Ita enim abunde iudicabis, quantum te amem, quãti te faciam: ſi intellexeris, me multo maiorẽ uoti tui quàm exiſtimationis meæ rationem habuiſſe. Vale. XVI. Calend. Septemb. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CALCAGNINVS COMITI Thomæ Calcagnino nepoti. S.

PERCVNCTARIS à me, cur ex tot frugiferis glandiferisq; arboribus Vergilius nullam elegerit, cui aureum illum ramum, id eſt uirtutis ſymbolum, aſſignaret: ſed ilicem unam optauerit, cui hoc decus tribueret. breuiter ſentẽtiam tibi meam expediam. E frugiferis quidem nulla fuit eligenda, quòd ſui gratia, non præmij, uirtus ſit expetenda. Magnum enim abunde ſibi pretium eſt uirtus: quę cauſa fecit ut ex coronis quas honoris gratia dedit antiquitas, nulla æſtimatione cenſeretur. ut ſanè ex Ilice ciuica corona primò fuit: poſtea magis placuit ex Aeſculo Ioui ſacra. eadem nunquam folia amittit, materie ſpiſſa & robuſta, radice admodũ alta & multiplici, ſemper glandifera. Nam ueterem fructum nouus occupat. Adde quòd inter omnes nulla fœcundior, utpote quæ præter glandem coccum etiam, id eſt granum puniceum, ferat. Quòd ſi ad religionem Dryudum Vergilius alluſit, ut putamus, quom dixit, Quale ſolet ſyluis brumali frigore uiſcũ Fronde uirere noua, quod non ſua ſeminat arbos: Nec enim quicquam uiſco ſanctius in ſacris habent Dryudes, ſi Plinio in XXVI. libro Naturalis hiſtoriæ credimus: ilex eadem uiſcum à ſeptentrione, hyphear à meridie producit. uirtute autem nihil fortius, nihil robuſtius, nihil feracius, nihil deniq; æternius agnoſcimus. Bene uale, & hanc unã ilicem perpetuò ueſtiga oculis, in qua Dij uirtutem & cum uirtute felicitatem poſuere.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEPOTI S.

QVÆ ſit ſententia græci carminis, quod uice prouerbij à multis uſurpatur, à me petis: Nec enim græci enarratores in eo (ut ſcribis) ſe ſatis expediunt: δέξιον εἰς ὑπόδημα, ἀριστερὸν εἰς ποδόνιπτρον. Suidas ex Ariſtophane id nũcupatim mutuatur, Alij Pythagoræ tribuũt. Ego profecto inter Pythagorica ſymbola recenſui, quom ea priuato uolumine declararem. Mea uero ſententia eſt, nos eo uerſiculo admoneri, ut exornemus & excola-

mus, ſi qua ſunt in nobis honeſtamenta à natura tributa. Quòd ſi qua uitia inolita ſunt, procurandum ut ea quoq; diligenter eluamus. hoc enim eſt dextro pedi calceum inducere: ſiniſtrũ uero εἰς ποδονιπτῆρον, id eſt in peluim, immittere. Alij ad ueterẽ ſuperſtitionem reuocandum putant, quòd illi primo dextrum pedem induerent, primo ſiniſtrum lauarent. Ad quam eorum opinionem non incpte fortaſſe & Auguſti prodigiũ referri poteſt: qui prodidit, leuum ſibi calceum præpoſtere inductum, quo die ſeditione militari penè afflictus eſt. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. S.

C VR mentam belli tempore neq; ferendam neq; edendam ueteres præceperint, quæris rem ſanè dignam inquiſitione, in qua magis coniecturis, quàm dijudicatione uti par eſt. Nam locum ſummouendum inimicitijs ac ſimultatibus admonẽtes, quas immortales eſſe turpiſſimum eſt, neq; edendam neq; ſerendam mentam dixere: quando hæc ſemel ſata diutina durat ætate: uel certe indicantes, turpe eſſe belli tempore delicijs indulgere. Hac enim & in condimentis & in ſuaueolentia, ex qua etiam ἡδυοσμὸς apud Græcos ſibi nomen uendicauit, uti ſolemus: quorum utrũq; parum hominem militarem decet. Vel quòd ferrum reformidet, ut periti rerum naturæ affirmant. Adde quòd generationi dicitur aduerſari, cui tempore belli maximã operam dari par eſt, ut humani generis iactura, quã Mars rectè ab Homero βροτολοιγὸς appellatus, afferre ſolet, farciatur: alioqui ob frigiditatem, qua damnata eſt, imbelles inſtrenuiq; milites ad expeditionem reddi creduntur. Poſtremæ opinionis autor eſt Ariſtoteles, cæteri fauent proximæ. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

P ERQVIRIS à me quæ nam cauſa antiquis ſuaſerit, ut arborum ſapientiſſimam morum, ſtultiſſimam terebinthum dixerint. Non habeo quomodo hoc tibi cõmodius explicem, quàm ſi Plinij uerba adſcripſero, quibus aſtipulatur Theophraſtus: Morus nouiſſima urbanarũ germinat, nec niſi exacto frigore, ob id dicta ſapientiſſima arborum. Idem alibi: Syria & terebinthum habet. maſcula ſine fructu eſt, fœminarum duo genera: alteri fructus rubet, lentis magnitudine: alteri pallidus. Nihil ergo mirum, eam arborem ſtultam uocari, in qua altero tantum fœmineum genus, maſculum ſuperat. Ad hoc accedit, quòd quom radices ualidas ac robuſtas admodum habeat: materies deinde lenta eſt, & parum reſiſtens: & quod eſt præter aliarum arborum conſuetudinem, altis profundiſq; uulneribus fit fœcundior. Quidam ad ramorũ amplitudinem & uaſtitatem retulere: quod non placet. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

S CRIBIS, adoleſcentes quoſdam Romanos conſtantiſſimè, magniſq; clamoribus aſſeruiſſe nuper uerſiculũ quendã Marij Aequicoli mei, is eſt, Has Marius tales fundebat pectore uoces: non carere fœdiſſima labe ſolœciſmi. Super qua re iudiciũ meum exploras. Ego uero mi Thoma chariſſime, non minus Marianũ hoc carmen ſyncerum puto quàm Vergilianum illud ex ſeptimo Aeneidos,

Quæ ne monſtra pij paterentur talia Troes,
Delati in portus, neu littora dira ſubirent,
Neptunus uentis impleuit uela ſecundis. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

N ON eſt quòd dubites & Riſum & Impudentiam & Paupertatẽ à ueteribus cultas. Nam autorem Riſus habes Plutarchũ, qui ſcribit Lycurgum nõ ita ſeuerũ fuiſſe, ut putatur uulgò, ceu qui Riſus ſimulachrum

erexerit

erexerit. putabat enim ille riſum laboris & modeſti uictus condimentum. Scimus & nos, Romanos Hilaria riſu & iocis celebraſſe. Quin & de feſtiuitate riſus habes nõ pauca apud Apuleium in Aſino. Certe inter comites Bacchi poetę Riſum annumerant. Et Homerus Venerem φιλομμειδέα, ſcilicet riſus ſtudioſam appellat. ex teſtimonio aũt Diogeniani Theophraſtus in Legibus prodidit, apud Athenienſes aras fuiſſe Contumelię & Impudẽtiæ cõſecratas. Arrianus uero à Gadireis Paupertatẽ atq; Artem cultas ſcripſit: hãc quòd uitam alat, ut eſt in prouerbio: illam quòd ad artes comminiſcendas induſtrios ac ingenioſos homines reddat. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

LLA uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina, nec curſu teneras læſiſſet ariſtas.
I Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, medias nec tingeret æquore plantas.

Dixeram tibi (id quod excidiſſe ſcribis) Vergilium quatuor his uerſibus, qui in fine ſeptimi Aeneidos poſiti ſunt, ad Iphiclum & Orionẽ alluſiſſe: quorum alteri datum, ut per ſummas ariſtas ita leuiter excurreret, ut ne ſumma quidem ariſtarum faſtigia deturbaret: Orioni uero, quẽ ex Euryale Minois filia Neptunus ſuſtulit, pater indulſit, ut ſuſpenſis ueſtigijs ita fluctus inambularet, ut neq; ſummos pedes allueret. Vtriuſq; opinionis apud Græcos autor Heſiodus: apud nos prioris Hyginus, Bene uale & mei memineris.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ATECHVMENOS (nam te hoc uelle ſcire ſignificas) uox eſt planè Chriſtiana, utpote qua ethnici ſcriptores abſtinuerint. utitur ea Paulus
C aliquot locis, ut in epiſtola ad Romanos, δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου. Probas ſublimia inſtitutus à lege. Ea ſignificat inſtructum eruditumq;, & id quidem non de ſcripto, ſed uoce tantũ. Qui mos & hodie ſeruatur, quom fidei candidati, maiores præſertim natu, nondũ aqua ſacri fontis perfuſi ſunt. Docentur enim & erudiuntur, ita ut memoria, non commentario cõcipiant ac teneant ea quæ traduntur. Tunc enim planè κατηχούμενοι appellantur, atq; ita ſolet piorum cœtus pro Catechumenis, ſcilicet ad fidem migrantibus preces effundere. Dicta uero eſt ἀπὸ τοῦ κατηχεῖν, quod eſt uerbis coràm erudire ac inſtituere. ἠχὼ enim ſonus, & ἠχεῖν ſonare dicitur. Seruabant etiã hunc morẽ Hebræi, ut ſacras inſtitutiones per manus traderent, nequaquam eas literis commendantes. Quare Cabala ſecretior illa diſciplina uocitata eſt, quã primus Eſdras in ſcriptum redegiſſe dicitur. Sic Pythagoras uoce tenus ſuos erudiebat auditores. adde quòd quibus hæc erudiendi Catechumenos prouincia demandabatur, Catechiſtæ nuncupati ſunt, quales Dionyſius ſuſceptores dicit: quorum uicem nunc fermè implent, qui πρὸς τὸ ὕδωρ τῆς παλιγγενεσίας, id eſt ad aquam regenerationis, pro ijs, qui pelluuntur, ſponſionem ſubeunt. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

N cubi, quos teſſeras appellamus, oſſei eburneiue fuerint antiquitati, ut ſunt ætati noſtræ, à me perquiſiſti mi Nepos chariſſime. In qua
A percunctatione licet compertum habeam, me multorũ teſtimonijs uti poſſe, ero tantum uno contentus, quo oſſeos fuiſſe facile intelliges. Inter Aenigmata enim antiquis agitata, illud eſt maximè uulgatum uel apud Diomedem: uidi carnem humanam in campo ligneo oſſibus ludentem, ubi erat mare cõcretum. Quo ſignificabatur Teſſerarius luſor in alueolum cubos iaciẽs: quo loco & ſalinũ aſtabat. Quod uero tu erudite obijcis mihi Pliniũ in XVI. aſſerentem ex geniſta teſſeras confici conſueuiſſe, nolim teſſeras eo loco pro cubis accipere, ſed uirgulis ac ſymbolis ligneis, quibus imperatores liberaliter populum acci-

pientes in cõgiarijs uti ſolebãt, quom in ijs annotarẽt quæ munera elargirent̃. Nec enim putato oleum, uinũ, triticũ, altilia, & id genus alia in uulgus iactata: nam earũ rerũ maxima pars deperijſſet. uerũ prout qſq; è populo fortuitò teſſeras arripuerat, ita priuatim ſubinde à promis & diribitoribus, quæ in ijs erãt impreſſa, accipiebat: qua in re peculiariter geniſta utebãt̃, uel ob exilitatẽ, uel ob firmitatẽ materiæ. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

PLINIANA uerba quæ à me penſitari uis, in XVII. Naturalis hiſtoriæ ſcripta ſunt. Pleriq; id demum cauent, ut plaga deputati cacuminis meridiẽ ſpectet, ignari fiſſuris nimij uaporis opponi. Id quidem in horam diei quintam uel octauã ſpectare maluerim. Quom ſimpliciter & abſq; adiectione horas dicimus, æquinoctiales pareſq; intelligimus. Quòd ſi hibernas aut ęſtiuas addiderimus, breuiores productioresúe intelligemus, quas καιρικὰς Gręci, nos dicere poſſumus tẽporarias. Ita enim perpetuò antiqui in XII. horas noctes dieſq; diuiſere, pares numero, nõ pares quantitate, ut in annotationibus plenius oſtendimus. has ex curſu ſolis mutabant ac metiebantur. Quom ergo ſol ad mediũ axem peruenerat, accenſus Conſulis Romæ inter roſtra & græcoſtaſin obſeruans meridiem pronuntiabat, quo tempore ſexta hora diei cenſebatur. Ad hunc ergo proſpectum Plinius non probat deputati cacuminis plagam ſpectare, propter uim ardentiſſimi caloris, qui ſciſſuras afferre ſolet: ſed uel paulo citra uel aliquãto ultra meridiem. hoc enim eſt in horam diei quintam uel octauam, quarum illa ex dimenſione Vitruuiana Leuconotum, hæc Libanotum ſpectat. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

LICET quod quæris, ex libello quem de ueterum ludis conſcripſi, petere poſſis, nõ tamẽ diutius tuum uotum morabor. Scito itaq; Hieromeniã apud Græcos ludum fuiſſe, in quo uir nudo glabroq; capite arieti (ut ille ait) reciprocicorno occurſabat: ſæpiuſq; eadem die ad tonſtrinã ſe recipiebat: ut obarmaret loricaretq; caput feruenti pice. Quòd ſi minimè arieti ceſſiſſet, & firmiter arietaſſet, certo præmio donabatur. Hinc ludicrũ illud natũ puto, in quo hodie autorati quidã ſolẽt glabello capite in ælurũ alligatum quidem, ſed dentibus unguibuſq; ſæuiẽtem, obluctari: quos deinde, quom ælurum alliſerint, per iocum ælurarios equites appellamus. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

VERBA ſunt Ciceronis in Sextiana, Ex te igitur Scaure potiſſimũ quæro, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimoſq; feciſti. Ille ipſe maximus ludius nõ ſolũ ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit, qui in cœtu mulierũ pro pſaltria adducit̃. Quæris quid ſibi uelit Cicero, quom Clodium actorem & acroama uocat: quæ item ſint ſororis embolia. Noſti tu quidem conſtuprationes illas Clodianas, & ceremonias Bonæ deæ pollutas. Nihil enim uulgatius. Ac Cicero ob eas Clodium non ſpectatorem modo, uerũ actorẽ etiam & acroama, id eſt mimũ hiſtrionemq; appellat, utpote qui ueſtes muliebres & mimicas indueret, & pro pſaltria adduceret̃. Acroama enim uel τὸ συναίρεσιν acroma, licet auditionẽ ſignificet, unde libri Ariſtot. in quibus ſecretior philoſophia claudebat̃, ἀκροαματικοὶ dicti ſunt. & Antiſthenes ſummũ acroma laudẽ uocauit: tamẽ & pro ipſis qui audiunt̃ inſpectanturq; accipit̃, ſicut opera non pro actu ſed & pro ijs qui actum exercent accipi ſolet. ſic Atheneus ſcribit, M. Antonium cum Acromatibus, id eſt mimis ludijſq; colluſiſſe. Sic Alexander Imperator nanos, nanas, moriones, uocales exoletos, Pantomimos & omnia acromata populo donaſſe ſcribitur. Embolia autem ſororis, cõmenta Veneris & argumẽta libidinis intelligit. Sicut Cyrene græcis δωδεκαμηχάνη appellata eſt, quòd imagines & machinas portentoſæ uoluptatis à nouem ad XII. produxerit.

Alioqui obſcœna poteſt eſſe alluſio: quòd ἔμβολα, roſtra nauium. extremam uero bellici arietis partem, ἐμβολὴν: & clauiculam formandis axibus accõmodatam, ἐμβόλιον græci dicunt, licet embolium proprie intentionẽ & acutam animi coniectionem, commentationemq́; dicere poſſimus, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν. unde dies ἐμβολιμαῖοι, interiecti & intercalares dicti ſunt. hinc Cicero ad Atticum, Embolium nouum cogito. Quidã in Sextiana nõ embolia, ſed ecbolia legũt. Nam ſic Græci medicamenta dicũt, quibus fiunt abortus & eliduntur fœtus. Vnde apud Plinium, uinum ἐκβολικόν, quod eo ſcilicet partus eijciantur. quorum opinionem multo argutiorẽ quàm ueriorem puto. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ATIONEM à me ὀπτικὴν, id eſt, perſpectiuã de lumine feneſtrarum perquiſiſti, quæ à Cicerone in ſecundo Epiſtolarum ad Atticum poſi-
R ta eſt. Cuius uerba ſunt, Feneſtrarũ anguſtias quòd reprehendis, ſcito te κύρου παιδείαν reprehendere. Nam quom ego idem iſtuc dicerẽ, Cyrus aiebat, ueridiorum τὰς διαφάσεις latis luminibus non tam eſſe ſuaueis. etenim ἔστω μὲν ἡ ὄψις α. τὸ δὲ ὁρώμενον β. γ. ἀκτῖνες δὲ δ. καὶ ε. uides enim cætera. Nam ſi τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεις uideremus, ualde laborarent εἴδωλα in anguſtijs. Nunc fit lepide illa ἔκχυσις. Qui pariter τὰς ὀπτικὰς καὶ τὰς φυσικὰς γνώμας pertractarunt, affirmãt, uim cuiuſq; ſenſus eo ualentiorem eſſe, quo collectior ſit: atq; iccirco ſcorpionarij, ſtatuarij, pictores & architecti uno loco oculũ ſiſtunt: à quo deinde radij deducũtur. Et profecto uidemus naturã media oculorũ cornea feneſtraſſe pupillam, cuius anguſtię nõ ſinunt uagari incertã aciem, & uelut canali dirigunt. Vnam ergo literam Cicero merito aſſignat τῇ ὄψει, id eſt perſpectui. utitur enim literis more geometrico in re deſcribẽda. Nam & Ariſtoteles in prioribus Analyticis probationes huiuſmodi certiores putat, quòd à forma ſcilicet, non à materia proficiſcantur. Diducit deinde in partes geminas δύο ἀκτῖνας, id eſt radios, δ. καὶ ε. qui τὸ ὁρώμενον, id eſt rem ſubiectam uiſui hinc & hinc, hoc eſt β. γ. amplectãtur. Ex quibus ſubſequitur partem unde uiſus & obtutus noſter progreditur, anguſtam potius ac reductam quàm latã & profuſam eſſe debere. hæc enim ratio eſt, qua Cyrus architectus uſus eſt, defendens feneſtrarum anguſtias, quas fecerat. Nam ſic oculi rectà tantum uiderent, quæ è regione obuia ſunt. hoc enim eſt, quod ait, τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεις, id eſt, ſimulachrorũ occurſus. Imagines enim & ſpectra rerum uiſilium quæ oculis inhęrent, εἴδωλα nuncupat. In quibus illud mirum, quòd magnarum adeo molium imagines à tam parua reddantur pupilla. Et furtim Cicero opinionẽ Epicuri taxat, cuius ſectator fuit Atticus, exiſtimantis effluere ſemper ex omnibus corporibus ſimulachra quædam corporum ipſorum, eaq; ſeſe in oculos inferre: atq; ita fieri uidendi ſenſum. Hęc itaq; eſt κύρου παιδεία, id eſt Cyri architecti eruditio, qua probauit ueridiorum τὰς διαφάσεις, id eſt tranſparentias, anguſtis quàm latis luminibus ſuauiores. Et furtim ad Pædiam Cyri alludit, quam ſcripſit Xenophon, abſolutiſſimi principis imaginem uolens exprimere, quam nemo ſine infamiæ periculo reprehendere audeat. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

TA eſt mi fili, nec tua iſthæc ſuſpicio te fallit. Nec enim à mure Murineus ſed murinus deflectitur, ut carmẽ illud Martialis, Campis diues
I Apollo Murineis: minime ad Smintheum illum Homericũ, & mures populatores frugum referendum ſit, quod dubio procul ad Gryneum referri oportet. eſt enim autore Stephano γρύνοι πολίχνιον μυριναίων, ἔνθα καὶ ἱερὸν ἀπόλλωνος, καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον, καὶ ναὸς πολυτελὴς λευκοῦ λίθου, ἐν ᾧ τιμᾶται. Grynœ, inquit, eſt oppidulum Myrinæorũ, ubi & ſacrũ & oraculum uetuſtiſſimũ Apollinis. Quin & templũ prædiues ex albo lapide, in quo deus multa religione colitur. De Myrina uero ciuitate Aeolię, à qua Myrinæi campi admodũ opulẽti dicti ſunt,

præter alios nominatim meminit idem Stephanus & Strabo. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVI te nobilem generoſumq́ dixit, indignus omnino eſt, qui huius ergô male audiat: quom non modo te dignis laudibus honeſtarit, uerum neq; in figurã illam inciderit, quã Græci ὁμοιοτέλευτον appellant. Differũt enim plane, non longo licet interuallo, generoſus & nobilis: quando alij nobilem uirtute ac receptis moribus, generoſum uero maiorũ imaginibus cenſent, quorum utrũq; Ariſtoteles multo ſecus diſtinxit. Εὐγενὲς μὲν γὰρ φασίν ἐστι τὸ ἐξ ἀγαθοῦ γένους, γενναῖον δὲ τὸ μὴ ἐξιστάμενον ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως. Nobile quidem eſt, inquit, quod ex bono prodijt genere, generoſum quod à ſua natura non degenerauit. Generoſus itaq; ſe nititur, nobilis aliũde pendet: ut is proprie nobilis ſit, quẽ rude uulgus hoc tempore gentilem non adeo fortaſſe inerudite appellat. Dixerunt enim antiqui gentiles, ſi Iureconſultis credimus, eos qui inter ſe eodem nomine dicebantur, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruierit: neq; quis capite diminutus fuerit. Horum ſiquidem uere gentilitas eſt, quom neq; ſeruorum, neq; libertinorum gentilitas ulla dici poſſit. De qua re commodius in libello in quo ſeminaria linguæ uernaculæ explorauimus. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

PERSÆPE tibi coràm teſtatus ſum ſententiã meam, quam nunc quoq; per literas poſtquam ita efflagitas, teſtari non pigebit, me minimè uulgatę grammaticorũ opinioni accedere: qui uerba quædam perſonis & numeris quaſi capite diminuta exiſtimant, quoties aliorum uerborum infinita à fronte ſortiuntur. fallit eos ſcilicet æſtimatio, quòd nunquam ea in multitudinis numero deprehendantur, quom infinito adhæſerint: quod non uerborum culpa nec imminutione, ſed infinitorũ certa ratione contingit, quibus in numero tantum unitatis cõſuetudo utitur: quorum deinde proportionẽ uerba ipſa ſequi neceſſe eſt. Neq; illud uerum puto, Refert & Intereſt, ex re nomine coaleſcere. Neq; pronomina illa, mea, tua, ſua, noſtra, & cętera id genus, iũcta qdẽ alteri recto, alteri uero, latino caſu conſtare: atq; ita dici, mea refert, mea intereſt, quaſi mea res fert, & in re mea eſt. Quæ omnino multo argutius quàm uerius mihi uidentur excogitata, ut uerum intelligamus quod Græci dicũt, ἁπλοῦς ὁ τῆς ἀληθείας λόγος. multo enim ſimplicius ac uerius eſt, à re illud, hoc ab inter, præpoſitionibus coaluiſſe: ut caſus ſit utrobiq; accuſatiuus, & quidem amplioris numeri & tertij generis: & quom dixerimus, mea refert ocium, mea intereſt ſolitudo: intelligamus ocium & ſolitudinem referre & eſſe inter mea, id eſt ad res meas pertinere: ſicut quom dicimus, Maronis refert aut intereſt diligentia: intelligimus diligentiã referre atq; eſſe inter ea quæ Maroni cõueniunt. Ceu abſolute interdum dicimus, meum eſt, Maronis eſt omnibus prodeſſe, id eſt meũ & Maronis munus eſt omnibus prodeſſe. Sic itidem latine dicimus, mea Cælij refert uel intereſt amicis gratulari. Nam ex eadem ratione dicimus, Refert aut eſt inter res meas Cælij amicis gratulari. Mei enim Cælij res non dicitur ſine uitio. Quòd ſi refert & intereſt, ex re nomine cõpoſitum foret, uerba illa Ciceronis in Quintiana non carerent ſuſpitione barbariſmi: Negat ſe alia ratione facturum quod promiſiſſet, non plus ſua referre quàm ſi quom auctionẽ uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. Non enim ſua, ſed ſuã fuerat ſcribendum. Niſi eo in infinito fortaſſe ijdem grãmatici res etiã caſu recto ſeruari poſſe contenderent: quod q̃ abſurdũ ſit, res ipſa & ratio latinitatis uel me tacente oſtendũt. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

PETIS à me quid ſibi uelit Cicero, quom ad Atticũ ſcribẽs in quinto Epiſtolarũ ſcribit, Bibulũ in Amano cœpiſſe laureolã in muſtaceo quærere. Scies id mi fili non ſine ſale & cauillo à Cicerone dictum. fiebant

enim

enim muſtacei, ut tu optime ex Catone noſti, farinę ſiligineæ modio uno, muſto cõſperſo. Cui aniſum inſuper & cuminum & adipis pondo duo, caſeiq́ libram addebant, & quod de uirga lauri deraſerant immiſcebant: & quom defrixerant, lauri folia ſubſternebãt. Qua de cauſa etiam ſcimus à Pompeio Leneo laurũ Cypriam muſtacen appellatã. Quom quis ergo iam abſumpto muſtaceo ſerius aduenisſet, quod de Pinariis in ſacro Herculis traditũ eſt, quo tẽpore iam nihil erat reliqui pręter laurum quæ muſtaceo ſubſternebatur: facete & σκωμματικῶς dicebatur ille in muſtaceo laurum quærere, utpote cui præter ſedimentũ nihil ſupereſſet. Quom itaq; deuictis profligatisq́ à Cicerone incolis Amani montis, ſempiternis hoſtibus P. R. Bibulus ſuperueniſſet, ut dicitur, κατόπιν τῆς ἑορτῆς, aliquid gloriæ inde aucupãs: ſalſe nec ſine ſtomacho ſcribit Cicero, eum in muſtaceo laureolam quærere. & acute admodum ac eleganter laureolæ nomine uſus eſt, quæ non laurum tantum, uerum & uictoriam etiam ſignificat. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

Q VOD Bononiæ uideris Franciſcum Galliarũ regem ſaliua tantum pollice in decuſſem allita ſtrumis mederi, id quod gentilitium & peculiare Gallorũ regibus prædicant: non eſt quòd mireris, aut ulla te rapiat ſuperſtitio. Nam & ſaliuæ humanæ, ieiunæ præſertim, ad multas maximasq́ ægritudines remedium ineſt: ceu quæ non uenenis modo medeatur, ſed ſi in os ſerpentis inſpuatur, ita efferueſcit, ut ſerpentẽ diſrumpi oporteat. Memoriæ proditũ eſt, Veſpaſianum imperatorẽ Ro. cæco homini uiſum reſtituiſſe, quom ſaliuam oculorũ membranis inſudiſſet. Quod ut à uictore principe exoraret, per ſomnũ Serapis admonuerat. Sed & Pyrrhũ regem Epirotarũ ferũt ingenita & admirabili ui pręſtitiſſe. Is enim quom ſpleneticos preſſiſſet dextro pede, morbus decedebat. erat eo in pede pollex diuina illa facultate præpotẽs, qui poſt regis obitum, neq; igni abſumptus eſt, neq; ætate contabuit. At qui fuerant à rege ſaluẽ conſecuti, candidum gallũ, & nihil præterea, in gratitudinis teſtimoniũ reponebant, ut Aeſculapio totius medicinæ autori rite ſacrum perſoluerctur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

M ITTO ad te quem petiiſti à me ſeu ſpecimẽ ſeu guſtum mauis appellate eius libri, quem ſuper re curuli nuper condidi. Is eſt appellationes & uocabula, quibus ueteres currus nũcupabãt: carri, carrucę, currus, curricula, plauſtra, ploſtra, ploſtella, pilenta, baſtarnæ, uehicula, ciſia, ochemata, petorita, conbennæ, plamoratum, apene, calpe, binoris, bigæ, trigę, quadrigæ, hamaxa, arcera, thenſa, fercula, carpenta, rheda, epirhediũ, pampillum, couinus, ſerperaſtrũ, ſtaticulũ, iumentum, uectabulũ. Quę omnia quomodo ſtruantur, qua effingãtur materia uel forma, quę illorũ partes, quo in uſu haberenť, & cętera id genus, ex ipſo fonte, id eſt à libello ipſo cõmodius petes. Quando aliud eſt propinare, aliud omnẽ ſeriam relinere: aliud rectã, àliud ſportulam dare. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

Q VOS Cicero nunc decẽ primos, nunc legatos appellat in oratione pro Roſcio Amerino. Ait enim: Decurionum decretũ ſtatim fit, ut decem primi proficiſcãtur ad L. Syllam. & mox, quom T. Roſcius Capito qui in decẽ legatis erat, adpromitteret. Eos putamus fuiſſe, quos principes ſeu capita decurionum appellant. Scis autem decuriones eos appellari in municipiis, qui Romæ ſenatores dicuntur. quidam eoſdem putant, qui & mancipes, conductores ſcilicet redemptoresq́ uectigaliũ, qui in auctione ſublata manu ſe uictores ſignificabant, quos principes publicanorum nuncupat Pedianus. Certe græci δεκαπρώτους, id eſt decemprimos appellant: ad quos publicorũ tributorumq́ exactio pertinebat, & pro uectigalibus defunctis detrimenta reipublicę farciebant,

quorum munus δεκαπρωτίων etiam Iureconſulti uocitant. Sed de ijs alij plura. Nobis ſatis eſt Ciceronis locũ attigiſſe, et percunctationi tuę breuiter reſpõdiſſe. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVÆ literæ mihi ſunt ſemper quàm gratiſſimæ, ſed tũ imprimis, quom te non minus doctrinæ quàm ſapientiæ ſtudioſum ſignificãt, ceu quas nuper accepi: quibus me conſulis, an mulierem quam habes inter ſeruitia tua uernam ac domi natam, fide & probitate tibi perſpectam, ſed inuiſam ac omnibus una dę cauſa odio habitã, quòd pili & pubes quędam præter mulierum conſuetudinẽ, circa inferiores genas fruticet, quæ ſecta repullulet, retinere debeas an depellere: putant aũt hoc pleriq; ominoſum & magno eius malo expiandum. Cõſulis uero quid ſuper ea re uel tam rara uel tam inauſpicata putem tibi faciundum: quando hinc te mulieris probitas, hinc uulgaris trahit opinio. At ego qui portẽtis & auſpicijs omnem fidem ſummoueo, & prudenter adeo illa à ſacroſancta pietate Chriſtiana exploſa exibilataq; exiſtimo: & mores habitumq; animi, nec quicquã præterea, metiri ſoleo, nihil tibi amplius dixerim, quàm tantũ abeſſe ut huiuſmodi mulieres antiquitas damnauerit, ut etiã admirata ſit, & nõnuſquam pro uatibus ac Phœbadibus acceptę ſint. Teſtatur hoc Ariſtoteles in libro Animalium. Cuius uerba nõ pigebit adſcribere: γυνὴ δὲ τις ἐπὶ τοῦ γενείου οὐ φύει τρίχας, πλὴν ὀλίγαι ἐνίαις γίνονται, ὅταν τὰ καταμήνια στῇ, καὶ οἷον ἐν Καρίᾳ ταῖς ἱερείαις, ὃ δοκεῖ συμβαίνειν σημεῖον τῶν μελλόντων. Quæ ſic Theodorus, Pili in mento mulieris non prodeunt niſi interdum pauci, cum menſtrua ſubſtiterũt, & ut in terra Caria mulieribus ſacerdotibus euenire aiunt, quod diuinationis ſignũ interpretantur. Quare tu non meis quidem, ſed ſummi philoſophi uerbis admonitus diſce populares opiniones aſpernari: & non quę uulgus, ſed quæ tu te ipſe putas optima ſectare. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

OMNIA iſta nomina, quæ ad me ſcripſiſti, r. id eſt caninam literam habent quarto ordine. Nam à uerto originem trahunt primogeniã. Quare poſthac prorſam non proſam orationẽ dicito: ſicut & uorſam dicimus. Prorſa enim ea eſt quæ quantũ lubet in rectum limitẽ extendi poteſt, quam ſolutam & pedeſtrẽ appellant nonnulli. At uorſa: quam uerti & ad caput reduci neceſſe eſt, quam equeſtrẽ uel carminalem uel camenalẽ, quidam nunc antiquitatis, nunc cacozelię ſectatores uocant. Ipſi etiã ueteres Prorſam deam coluerunt, quæ recto partui præſidebat: Sicut Poſtuertam, quæ præpoſterũ, præproperumúe auertebat, & ne Agrippæ naſcerẽtur, prouidebat. Erat enim id ueteribus inauſpicatũ. Sic rurſus, prorſus, ſurſum, deorſum, ſiniſtrorſum, leuorſum, & id genus ſexcenta à uorſus deducta. Quin & Rurſonẽ deum, qui rerum reparationi reſtituendiſq; uicibus præſes erat, appellabant. De quibus omnibus memini me coram uerba feciſſe, quom tu uulgatam mihi omniũ ferè opinionẽ obijceres: quam tibi tantiſper obſeruandã duco, dum certa ratiõe uel recepta autoritate nitatur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVOD catuli duo ex eo genere quos ἰχνευτὰς Gręci uocant, tibi nuper dono dati frequenti ſuctu ex grandioris canis papillis lac euocauerint, ita ut nunc ille non ſine magna omnium admiratione matris uice educationis munere perfungatur: minus tibi inſolens ac mirum uidebitur, ſi intellexeris, hircum aliquando ita mulctraria impleuiſſe, ut coloſtra inde conficerentur, quod fidem & opinionẽ ueterum adeo exceſſit, ut in audentes tentantesq; irrita & nunquã ſucceſſura prouerbium torqueretur, quaſi hircum emulgeret, quod græci τράγον ἀμέλγειν dicunt. Et Demonactes philoſophus quom ſophiſtas duos uidiſſet ita ſimul contendentes, ut abſurda & ridicula alter proponeret, alter uero importuna quędã & ἀπροσδιόνυσα reſpõderet, Nõne, inquit ille, uobis uidetur

uidetur, hic hircum emulgere, at ille cribrum ſubijcere. quod tamen factum & memoria cõſtat, & Ariſtoteles poſteritati tradidit. eius uerba ſunt, τῶν δ' ἀῤῥένων οὔτε τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ οὔτε ἀνθρώποις οὐ γίνεται μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίνεται γάλα, ὅμως δὲ γίνεται ἐνίοις. ἐπεὶ καὶ ἐν λήμνῳ αἲξ ἐκ τῶν μαστῶν, οὓς ἔχει δύο ἄῤῥην παρὰ τὸ αἰδοῖον, γάλα ἠμέλγετο τοσοῦτον, ὥστε γίνεσθαι τροφαλίδας. καὶ πάλιν ὀχεύσαντος ἐκ τούτου γενομένῳ συνέβαινε τὸ αὐτόν. ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα ὡς σημεῖα ὑπολαμβάνουσιν, ἐπεὶ καὶ τῷ λημνίῳ ἀνεῖλεν ὁ θεὸς μαντευομένῳ, ἐπίκτησιν ἔσεσθαι χρημάτων. Maribus, inquit, magna ex parte nec beſtijs nec hominibus gignitur lac. Fieri tamẽ poteſt, ut aliquibus interdum gignatur. Nam & in Lemno inſula caper ex mammis, quas geminas iuxta genitale habuit, tantũ lactis emulgebatur, ut coloſtra inde conficerent: quod idem etiam proli maſculæ capri illius euenisse accepimus. ſed hæc oſtentis annumeranda potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino conſulenti deus amplius incrementũ peculij futurum reſpondit. Quare te mi fili non modo minus mirari oportet, uerum & ſi qua in augurio fides, lætum animum & bonam ſpem induere, ceu tibi feliciter & ex animo ſucceſſura ſit uenatio. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

VERBVM hoc ait, cuius imperatiuũ, ai Plautus enuntiauit, non omnino ſimpliciter dicere ſignificat, ſed proprie de oratione affirmatiua dicitur. Quare Cicero in Topicis ſcripſit, alias eſſe enuntiatiões ſeu proloquia aientia, alia negantia. Quas Dialectici καταφάσεις καὶ ἀποφάσεις, id eſt affirmationes & negationes appellant. notum eſt Terentianũ illud: ait aio, negat nego. quin & Cicero in Officijs, Diogenes, inquit, ait, Antipater negat, cui potius aſſentior. Non ibo inficias, quin aliter uſurpatum inueniatur. Sed hoc propriũ eſt, in quam rem tu tibi, ſi accurate legeris, plura exẽpla colliges. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVOD tardius quàm aut ego uellem, aut tu optabas, literis tuis reſpondeam, ne me ceſſatorẽ uel tui parum memorẽ putato. Nam utrunq; crimen tantum à me abeſt, ut nihil poſſit abeſſe longius. Te enim nõ animo modo, uerum ipſis planè oculis gero, ſed huius moræ culpa omnis in tabellarijs fuit, qui cœli inclementia & aquarũ reſtagnatione impediti ſero ad me peruenerũt: & uix demum poſt decimũ diem tuas mihi optatiſſimas literas reddiderũt. Quòd uero à me petis, de ſilenti ſitientiq; & caua luna, quæ locutiones Catoni & Plinio noſtro frequentes ſunt, ſcito tibi parũ mea opera opus eſſe, quom ex tribus duo priora Plinius ipſe interpretetur. Alterũ ſextodecimo libro. Diem enim, ait, coitus lunę, ab alijs ſilentis lunæ, ab alijs interluniũ appellari. Alterum libro decimoſeptimo: oleas, inquit, & ficos per uer tantum inſere ſitiente luna, ſcilicet ſicca. Sic enim Catonis uerba enarrat. Siccam uero lunã intellige uel quom imbres non ſunt: uel quom luna in ſignis minimè pluuialibus Zodiaci obuerſatur. Nã ex ijs alia humecta, alia ſicciora exiſtimari, & Manlius & Mathematici docent. De Caua autẽ luna meminit idem Plinius in octauo. Mutianus, inquit, luna caua tradit triſtes eſſe, quibus in ſimiarũ genere cauda ſit. Ego cauam interpretor imperfectã, qualis eſt quom κυρτὸς uel ἀμφίκυρτος eſt, necdum ad plenilunium interluniumúe peruenit. nam & ueteres cauos menſes dixerũt, qui pari dierum numero conſtarẽt: ceu quibus imparis numeri uel perfectio uel ſuperſtitio deeſſet. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

DIRIBITORIVM, ſuper quo ſententiã meam exquiris, locus fuit Romæ celebris, ab Agrippa conditus, ab Auguſto publicatus, ad eoſdem ferè uſus ad quos λογιστήριον græci parabãt. In eo enim publica pecunia diribebatur, id eſt diuidebat̃ militibus: unde nomen inuenit. Nam & pecuniarum diuiſores à Cicerone & alijs diribitores dicti ſunt. Fuit

id ædifi-

id ædificium admiratione dignum, uno tãtum tecto cõſpicuum: quod Dionis tempore, ut ipſe in L V. libro teſtatur, dirutum uiſebatur, nec propter magnitudinẽ inſtaurari potuit. Certe Plin. in X V I. trabẽ celebrat pedum centũ, ſeſquipedali craſſitudine, in porticib. ſeptorũ à M. Agrippa relictã, quę diribitorio ſuperfuerat. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

AT tu etiam inter uoluptates agreſtes literas curas: & tantũ tibi ocij ſupereſt ut ad me ſcribas, rogeſq; per literas, tibi uinearũ ſpecies antiquis conſuetas, & quæ ad eam rem uoces pertinent, explicẽ. quod facio, & quidẽ lubens, ſed multo forſitan breuius quàm tu ipſe uelles: tũ quòd tuæ literæ me occupatum offenderunt, & nihil minus quàm uineas curantem: tum quòd libri à me abſunt, & tabellarius qui epiſtolam attulit, quo appulit momento, eodem abitionem parat. Sic itaq; rem habeto. Vineas quinq; modis diſponi docuit poſt Columellam Plinius. aut enim uites ſparſis per terram palmitibus impune ſerpunt, uel per ſe nullius ope fultę ſtant erectæ: aut adminiculo quod alij pedamentum, alij ridicam, alij τὴν χάρακα, unde characatæ uites dictę, adnituntur: aut pedatæ, id eſt pedamento affixæ ſimplici iugo, quod canteriũ uocant, porriguntur, quom ſcilicet duobus palis tranſuerſæ incumbunt, quod iugum & Liuius appellat: aut certe quadruplici iugo ſuſtinentur, quæ à cauis ædium cõpluuijs compluuiatæ dicuntur. Seritur autem uitis aut uiuiradice, id eſt ſurculo radicem habente: aut malleolo, id eſt ſarmento (ſic quicquid inutile à uite deputatur appellant) qui quoniam utrinq; capitulatus à duro, ſeu duramento dicere mauis, hoc eſt adulto uitis ramo decerpebatur, à mallei ſimilitudine malleoli nomen accepit. hunc reſecem Columella, & à numero gemmarũ nunc bigemmem, nũc trigemmẽ appellauit: qui ſi intortus & ſine calce (ſic craſſiorẽ extremitatis partẽ uocabat) arriperetur, ſagitta dicebatur, quod ſerendi genus multo cæteris expeditius putauerunt. Erat & propaginis laudata ratio, quom in terrã uitis caput immergebant, ex quo & mergus dicebatur: nec prius à matrice abſcindebatur, quàm radices egiſſet. licet hoc interdum à terra procul tentarent, fictilibus uaſculis terra refertis uitis apicem includentes: ut prorſus mirum uideretur, tam procul à ſolo radices agi. quem modum Plinius perquàm ſecurum putat. Quom uero in arbuſto (ita uites arboribus maritatas dixere) ad proximas arbores traherent, traduces nuncupauere. At ſi breuiores palmites ſarmento iungebantur inter ſe, à funiũ ſimilitudine funeta dicta ſunt. Duo quoq; palmitum genera annotarũt ueteres, pampinarium, qui è duro exiens materiã in proximum annum promittit. Quòd ſi ſupra cicatricẽ ſit, fructuarium uocant. cuſtos uero eſt, nouellus palmes nõ longior tribus gemmis, ſi uitis luxuriauerit, proximo anno materiã, id eſt inutile ſarmẽtum daturus. hunc iuxta minor alius uerrucæ magnitudine, furunculus nomine, qui ſi cuſtos fefelliſſet, uices ſuppleat. Atqui Plinio non placet ueterem palmitem, quem alij draconem, alij iuniculum uocant, in longum & ad quartum uſq; pedamentum emitti, ut faciat, quæ à robore ætatis maſculeta appellant. Quocunq; autem modo uitem iam conſeneſcentẽ renouarint, nouellare, & ex eo nouelleta, renouatæ ſcilicet iam uineæ dicebantur. quod uero adultiorẽ grandioremq; ramum durum diximus, quod alij duramentũ, in uite autẽ proprie draconem iuniculumq; nominant, eum putamus, quẽ Theophraſtus & græci ἀκρέμονα nuncupant: quod nomen Theodorus negauit haberi in latinitate. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVI ſint Di nouenſiles apud Liuium, à me poſtulas: de quibus ſcribis nihil hactenus te certi comperiſſe. At ego lubens, quod ex lectione Varronis decerpſi, impartiar tibi, hos ſcilicet deos à Sabinis Romam deductos: atq; ijs à Tatio rege uoto ædes dicatas, quibus indigitamenta hęc adſcribit, Herculẽ, Veſtam, Salutem, Fortunã, Fontem, Fidem: quę uoces quanquam Sabinorum linguã olent, ad Romanę tamen linguę ſpeciẽ adornatæ

ſunt. Nonnulla enim, ut præclare idem ſcribit, in utraq; lingua habent radíces: ut arbores, quę in confinio natę in utroq; agro ſerpunt. Poteſt enim eſſe Saturnus hic alia de cauſa dictus atq; in Sabinis. Originem uero uocabuli huius nonnulli putant, quòd hæc numina nuper in Apotheoſin, id eſt deorum numerũ, recepta ſunt. atq; hinc Nouenſiles, quaſi nuper ſaliẽtes dicti. alij nõ Nouẽſiles, ſed Nouenſides, quaſi nouandis rebus pręſides dicendos cenſent: certe ſic apud M. Varronẽ ſcriptum eſt, niſi ea lectio luxata ſit. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

R ECTE ſapis mi fili, nec tibi alieno cõſilio opus eſt in ea re, quam tu ipſe optime calles. Nec enim quiſquam dixerit qui rationẽ latinitatis teneat, cũ admiratiõe affici, qui alios admiretur. Nam ille planè ac latine admiratiõe afficitur, de cuius geſtis aut uirtute multa & incredibilis hominũ opinio eſt. Teſtis honorarius ſit tibi Cicero: cuius uerba in Officijs hæc legimus, Admiratione quadam afficiuntur ij qui anteire cæteros uirtute putantur, & quom omni carere dedecore, tum uero ijs uitijs quibus alij nõ facile poſſunt obſiſtere. Bene uale.

COELIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

A LIA omnino eſt unguis & ungulæ differentia, quàm grammatici definiuerint, quorum obſeruationes recte quidam plurima ex parte (nec enim ubiq; damnauerim) fœtutinas & prærancidas uocat: quando in ijs uerè unguis dicitur, quæ digitos habent. In cæteris quæ μώνυχα ἢ διχηλὰ, id eſt ſolida uel biſulca dicũtur, ungula agnoſcitur. Cui ſentẽtiæ locupletiſſimi teſtes accedũt ueteres, atq; inter eos Plinius noſter, Vngues enim, inquit, qui clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur, omnibus ijs, quibus & digiti. Et mox, Elephãto, inquit, informes, numero quidem quinq;, ſed indiuiſi ac leuiter diſcreti, unguliſq; non unguibus ſimiles. ut facile intelligi poſſit, eum unguem eſſe latinis, quẽ ὄνυχα: ungulam uero, quã ὁπλὴν apud Græcos uocauit Ariſtoteles. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

C VR uulgò recepta ſit opinio apud ueteres, eos formoſos dieb. aliquot fore qui lepore ueſcerentur: nonnulli rationẽ afferre conati ſunt, quòd id pulpamentum ui polleat extergendi bilem atram, atque ita animos exhilarãdi. At ego hoc quicquid eſt uulgò aſſertum, ex ui uocabuli tractum puto. In uocibus enim antiquitas religionem & auſpiciorum obſeruationem magna parte conſtare dixit: cuius rei gratia in publicis uectigalibus lacus Lucrinus primus omniũ locabãt eruẽdus, boni ominis gratia, ut id reip. redemptoribusq; lucroſum quæſtuoſumq; fieret. Hinc etiã in delectu cenſuq; faciundo primi, Valerius, Saluius, Statęrius, nominabãtur, ut id P. R. felix ac ſalutare euaderet. Non ſecus igitur eos lepidos fieri, leporemq; mutuari crediderũt, qui lepore uterentur. Cui ſententiæ nonnihil ſuffragij afferre uidetur epigramma antiquum, quod in Seuerum Alexandrum imperatorem quotidie lepuſculos eſitantem iactatum eſt, cuius uerba hæc ſunt,

Pulchrum quòd uideo ducem eſſe noſtrum,
Quem Syrum ſua protulit propago,
Venatus facit & lepus comeſus,
Ex quo continuum capit leporem. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

C VM Plinius teſtetur, ueteres illos pictores nunquã ſatis laudatos quatuor coloribus ſolis immortalia opera illa feciſſe, quæ nõ deſinimus mirari: ex albis melino, ex ſilaceis attico, ex rubris ſinopide pontica, ex

nigris

nigris atramento: Quæris à me qui nam ſint colores ſilacei. id uero facile atq; obuium eſt, Plinio ipſo id alibi docente. Sil, inquit, ceruleum: quod propè limus eſt. optimum ex eo quod atticũ uocatur. quare ſilaceos colores, ceruleos iure dixeris. Sed quoniã uideo, à multis dubitari qui nam ſit ceruleus color, quom præſertim ſcriptores eo uocabulo perſæpe abutantur, non tam ad proprium quàm ad propinquũ ſignificatũ trahentes (id quod in lutheo, purpur .o, glauco, cęteriſq; coloribus frequẽs eſt) ſcito uere ac ſignate ceruleũ dici quem uirides ac luxuriantes adhuc ſegetes repræſentant, qui ita uiridis eſt, ut ab humoris tamen fœcunditate multum nigredinis mutuetur. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

RHINOCYRA, quę in Aegypti & Arabię finibus poſita eſt, de qua toties Ptolemæus meminit, non à rhinocerotum uenatione dicta eſt, ut quidam putant, ſed ab exciſis naribus. Actiſanes enim rex Aethiopum, quom deuicto captoq; Amaſe Aegyptum in ditionẽ redegiſſet, graſſatores & latrones, quorum maximus numerus latè regionẽ inuaſerat, comprehenſos non capitali pœna, ſed ſola narium exectione caſtigauit, ut ab omnibus facile noſcerẽtur. quos poſtmodum ita male mulctatos in deſertã regionẽ Aegypto & Arabię confinem, mariq; finitimam relegauit. quo loco & ciuitatẽ condidit, eamq; ἀπὸ τοῦ κείρειν τὰς ῥῖνας Rhinocyrã appellauit: ut perpetuo habitantiũ uel ſcelus uel ſupplicium nomine teſtaretur. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVOD ad dialectum & periodum attinet, rectè ſentit qui ſequiore genere utranq; uocem enuntiandam putat. In ſorite autẽ, quem latini aceruualem interpretantur, fallitur. ablegata enim omni ſuſpitione noſtri generis eſt. Cicero: Sicut multa uerba Græcorũ, ſic ſorites ſatis latino tritus eſt. Et alibi ſoritas lubricos & periculoſos appellat, utpote quos neque ipſe autor Chryſippus ſat ſciat explicare. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

NON eſt quod admireris, Androcyden uirũ naturę conſultiſſimũ quom magnum Alexandrum ab ebrietate deterreret, dixiſſe: Memineris rex quotiens uinum biberis, te epotare ſanguinem terrę. Nam ſicut homini cicuta uenenum eſt, ita uinum cicutæ. Poeticè enim nimis tibi uidetur ille in re tam ſeria uinum ſanguinem terrę appellaſſe. quod ſane uir non medendi ſolum, ſed etiam dicendi peritus, uidetur nõ ab re feciſſe, ut uim ac uehementiam uini magis exprimeret: & indicaret, ſicut in corpore ſanguis plurimum pollet, utpote conceptaculum ſpiritus, & animæ uehiculum, ita uinũ ad excitandos animos propellendamq; mentẽ mirificam poteſtatem habere. quæ cauſa fecit, ut ueteres dixerint, Bacchum è concremata matre editum. Alioqui Aegyptij in ſacris indigitamentis uinum Gigantum ſanguinẽ uocabant. Et Plutarchus in libello De Iſide & Oſitide, quem nuper non tanquam interpretes, ſed uelut paraphraſtæ latinitati dedimus, teſtatur, priſcos Aegypti reges ad Pſametichi uſq; regis ætatẽ, neq; uinũ bibiſſe, neq; dijs libaſſe, atq; ab eo omnino, ceu parũ ſuperis grato, abſtinuiſſe: ueluti quod eorum ſanguinem putarẽt, qui cũ dijs aliquando dimicaſſent, ex quo effuſo & terra admiſto uites eſſe progenitas. quare largius ingurgitantes ſe mero ebrietatem & inſaniam furoremq; incidere, nõ ſecus ac ſi ſe impiorum bellatorũ ſanguine expleãt. Super qua Aegyptiorũ opinione nos aliquãdo hoc epigrammate luſimus,

Terrigenæ uicti, uictor Saturnius, actis
Vndiq; Phlegręis molibus horror erat.
Mœſta parens tellus in uites oſſa redegit
Cæſorum, & uinum eſt, qui modo ſanguis erat.

Ah nequis mala uina bibat, de ſanguine nata
Qui biberit, cædes, exitiumq́ bibet. . Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ON accedo eorum opinioni, qui moſtellum hoc principis noſtri inter pumiliones nanosq́ cenſent. Nam (ſi Ariſtoteli credimus exactiſſimo
N naturæ exploratori) pumiliones duabus maximè partibus agnoſcuntur, capitis ſcilicet & genitalium magnitudine. quorum utrunq; quom nõ modo in eximiam molem, ut ſcribis, non excreuerit, uerum etiã cæteræ corporis amplitudini minimè reſpondeat : par eſt ut omni depulſa ſuſpicione è pumilionum albo expungas. Quòd ſiqui fortaſſe obſtinatius reluctẽtùr, ne tuam, ut dicitur, litem facias, eos ad Ariſtotelem protinus reijcito. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

INT alijs Pſittaci, monedulæ, ligurini, paſſerculi, melitæi, ſint & quibuſdam ſua mõſtra in delicijs: ectrapeli puta, nani, obtorti, cercopitheci,
S ſciuri, muſtelæ: (Scio enim quaſdam reginas hos quaſi Erichthoniũ alere & familiariter attrectare, quod apud Pliniũ de aſpide, apud alios de hypnali Cleopatræ legimus:) me certe nihil pœnitet interdũ quom uel à negocijs, uel à ſtudijs aliquid tẽporis ſucciditur, ęluro, ſeu mauis felẽ appellare, blandiri, eumq́ adludentem & feſtiuis rhonchis ſupparaſitantem permulcere. Cur enim mihi illud iocanti uitio detur, quod Aegyptus ſerium atq; adeo ſacrum habet. Nam inter bruta quæ nimis ſuperſtitioſe colit, æluro tantũ tribuit, ut in eos qui reliqua ſponte uolentesq́ interemerint, decretum ſit ſuppliciũ capitale. quod ſi caſu aut certe nolentes fecerint, ſcelus præſcripta mulcta poſſe expiari putãt. Sola felis inter quadrupedes, inter auitia ibis, nominatim excipitur : has nolẽs uolensúe quis letho dederit, crimen non niſi capite luitur. Cuius rei tanta religio fuit, ut Diodorus in ſecundo Bibliotheces fidem atq; oculos ſuos in teſtimoniũ adducat: quom ætate Ptolemæi, inita nuper amicitia cum Romanis , Romanorum quidam præter animi uoluntatem ælurum occidiſſet, facta impreſſione Aegyptij agminatim eius domũ obſederunt, eum ad pœnam poſcentes: neq; magnitudo Romani nominis, neq; amicitiæ recẽtis neceſſitudo ei ſatis præſidio eſſe poterat: ni Rex præfectiq; regij eum magis præſenti periculo ſubtraxiſſent quàm liberaſſent . quòd ſi fato aut natura diem obijſſet ælurus, uniuerſa domus non ſecus funeſta fuit ac ſi paterſamiliâs cecidiſſet. Iidem præterea quom inter omnia ſcarabeum maximè uenerentur , eiusq́ aliquot ſpecies numerent, eam quæ æluromorphos dicitur, & æluri facie pingitur, longe omnibus præferebant . Nec modo Aegyptij , uerum Arabes etiam ælurum, & eam quidem auream pro deo habebant in Rhadata. Nec ſanè mirum, quom ritu naturæ numeros lunæ oſtendat, & lunatibus incrementis oculoſos etiam habeat grandiores. Quid? quòd Aeſopus nobilis ille fabulator puellam fuiſſe ælurũ ſcripſit, & quidem ita præſtantẽ forma, ut inuidiam in ſe Veneris concitarit: qua Venus percita priſtinam formam abſtulit, nouam intulit, nec eam tamen degenerem aut deformẽ, utpote quæ uegeta atq; agilis ſit, & leonis formæ ſimillima . Sed quid hæc tamen ad me? qui nec fabulas recipio, nec ſuperſtitioni faueo. alo enim ego ælurum, qui aduerſus mures ſoricesq́ perpetuos Palladis (ut Homerus ſcribit) id eſt Muſei ac bibliothecę meæ hoſtes excubet, & ſtipendia faxit: cui non delicias modo, uerũ etiam, ſi gratus eſſe uolo, dimenſum & annonæ autoramentum debeo. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

VERERIS de me quòd nihil ad te pridẽ ſcripſerim : quom multo mihi ſit de te iuſtior expoſtulandi ratio. Nunquã enim ſe mihi nuntij ob-
Q tulit occaſio, cui literas nõ dederim: nec profecto à me quicquam percunctatus es, cui uel occupatiſſimus non reſcripſerim . Nunc quod de Mamona uerbo in ſacris literis frequẽti, à me petis, uideo pleroſq; expoſitorũ falli,

qui teterrimi genij ſeu dæmonis nomen id putant, & quidem qui ad auaritiam cupiditatemq́ꝫ animos impellat. Quos ideo deceptos puto, quòd maximus ille noſtræ ſalutis interpres Chriſtus in Euangelio dixerit: nos iuxta deo & Mamonæ non poſſe inſeruire: quom ille potius admonuerit mentem nõ oportere diſtrahi, neqꝫ nos ſatis cõmode utriqꝫ uitæ, ſcilicet quæ ad ſpectationẽ actionemq́ꝫ pertinet: quam ſacri ſcriptores nunc Rachel & Rebeccam, nunc Martham & Magdalenam, græci θεωρίαν καὶ πρᾶξιν appellant: poſſe incumbere. Nam Mamon ſeu Mamona apud Hebræos nõ proprium, ſed generale uerbum eſt, ſignificatq́ꝫ præfectum & præſidem. Hinc illud receptum in recõdita Hebræorum diſciplina, à primo mundi incunabulo deum optimum maximum quatuor orbis regionibus ac uentis genios quatuor Mamonas, id eſt præfectos dediſſe: Michaelem ſcilicet quà ſol emergit, Raphaelem quà occidit, Gabrielem Boreali, Vrielem Auſtrinæ præfeciſſe: quorũ duo priores clementiam, poſteriores ſeueritatem iuſtitiamq́ꝫ diuinam in genus humanũ exerceant. Sed quid hæc ad te, quom de mamone tantum rogaueris. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

SCRIBIS ad me, communem ſententiam medicorum exiſtimare iſatin herbã eſſe, qua inſectores utuntur, eam uulgato nomine gualdum appellantes. ita eſt ſanè, & ſic eruditi putant. nam Dioſcoridis in ſecundo περὶ ὕλης ἰατρικῆς uerba ſunt, ἰσάτις ἣ οἱ βαφεῖς χρῶνται, φύλλον ἔχει ἀρνογλώσσῳ ἐμφερὲς, λιπαρώτερον καὶ μελάντερον. καυλὸν δ᾽ ὑπὲρ δίπηχυν, id eſt, Iſatis qua inſectores utuntur, ſolium ſimile plantagini habet, ſed pinguius & nigrius, ſcapum duobus cubitis ampliorem. Plinius tamen noſter occaſionẽ dubitandi præbet libro XX. quom ſpecies lactucæ enumerans, tertium genus in ſyluis naſcens Iſatin uocari ſcribit: & mox quartũ ſubiungit, glaſtũ nomine, ſimile non plangini (ut Dioſcorides ſcribit,) ſed lapatho ſylueſtri folijs, niſi quòd plura habet & nigriora. Certe uernacula nũcupatio Plinio cõſentit, quæ gualdum, quaſi glaſdum ſeu glaſtũ appellat. eo ſe Britanni, ut Tacitus ſcribit, tam mares quàm fœminæ oblinebãt: illi ut ceruleo colore metũ hoſtibus inſerrent: illæ ut quibuſdam in ſacris nudæ incederẽt, colorem Aethiopũ imitãtes: quã ob cauſam & Martialis ceruleos Britãnos appellauit. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

SIC eſt mi fili, ut tu pulcherrimè ſcribis. nulla enim natio unquã tam fuit aliena à bonis moribus, tam planè Barbara, quæ diſciplinas & diſciplinarũ profeſſores nõ fuerit aliquando amplexata. habuerunt Aegyptij prophetas, Aſſyrij Chaldæos, Dryadas Galli, Bactriani Samaneos, Perſę Magos, Indi Gymnoſophiſtas et Brachmanas, Hebręi Eſſenos, Cabaleos, Thalmudicos: quin & Scythæ Anacharſin, Thraces Zamolxin admirati ſunt. Quare mi optime fili, ènitamur amabo, atqꝫ hoc unũ agamus, ne nos qui medio in Latio nati ſumus, qui plurima à parẽtibus ad uirtutes pręſidia accepimus, tãto dei & naturę beneficio indigni iudicemur: & ne quom cætera abũde adſint fortunæ & ingenij adiumenta, nos ſoli nobis defuiſſe deprehendamur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVÆRIS à me, cur magis apud Plinium de brumalibus herbis & pulegio ipſo mentionẽ habentem, id reflorere in coronario, quàm in carnario legendum putem. miraris enim me de re apud eruditos cõtrouerſa tam facile decernere. Paratũ, obuiumq́ꝫ reſponſum, & quod de Pythagoricis tradunt, αὐτὸς ἔφα. ipſe enim Plinius libro XX. magnã ſocietatem mẽtę cum pulegio ſcribit ad recreandos ſpiritus: qua de cauſa dignior, inquit, è pulegio corona uertigini, quàm è roſis cubiculis noſtris pronuntiata eſt. Coronaria autem ea ſunt, quę græci στεφανώματα nuncupãt: ex quibus corollaria deducta ſunt. Vides itaqꝫ, apud Plinium pulegium coronis accommodatum cenſeri, carnarijs aũt nuſquam, quod recolam. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

GRATVLOR tibi mi fili, quòd & has maioris ſtudij diſciplinas attingas aliquando. age puer macte uirtute, nuſquam enim quantũ uires & ingenij captus ſuppeditabit, abero per iſtæc ſenticeta proficiſcenti. Di faxint ut pergas, & tu te ipſum, id eſt ingeniũ tuum, ſequare. Non enim uereor quin breui duces, id eſt præceptores, longe præcurras, & (quod aiũt) è manu lampada arripias. Quòd uero petis an interpretes Poſteriorum Ariſtotelis διανοητικὴν μάθησιν in ipſo planè ueſtibulo, alij quidem intellectiuam, alij intellectualem diſciplinã rectè uerterint, (in eo enim ſophiſtas & enarratores elaborare) ut mea fert opinio, quemadmodũ utrũq; ſuſtineri & latebra aliqua defendi poſſint, ita neutri proprie locuti uidentur. Quom enim teſte Ammonio, quinq; ſint cognitionũ opifices, νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, αἴσθησις, id eſt, mens, diſcurſus, opinio, imaginatio, ſenſus: Mens quidẽ & ſenſus ſyllogiſmo minime operãtur. Altera enim multo altior, alter ratiocinatione multo inferior. Sed nec imaginatio quoq;, quom ſit ſtatio ſenſus & apparitionum inde manantium theſaurus: ſenſibus autem nequaquam ratiocinantibus, ne putandum eſt quidem ſpectra ſenſuum ratiocinari poſſe. Reliquæ igitur ſunt opinio & excurſus. at opinio eſt ipſius excurſus concluſio: quapropter ea ipſa ſyllogiſmo non utitur. Soli ergo excurſui, quæ διάνοια nominatur, relicta eſt ſyllogizandi facultas. Rectè itaq; Ariſtoteles de Syllogiſmo τῆς ἀποδείξεως, id eſt, demõſtrationis acturus, mentionẽ habet περὶ τῆς διανοητικῆς μαθήσεως, quam ego neq; intellectiuã neq; intellectualem, ſed excurſiuam planè & ratiocinatoriã appellauerim. Suffragantur itidẽ nobis & Sudę uerba, neſcio quo ex autore eruta, quę ad me ſcribis, τῆς γὰρ διανοίας συλλογιζομένης, ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, τὸ συμπέρασμα μόνον οἶδεν ἡ δόξα. διανοίας δ' ἐστὶ τὸ οἷον ὁδόν τινα διανύειν μεταβαίνουσαν ἀπὸ τῆς προτάσεως εἰς τὸ συμπέρασμα, ἐξ οὗ καὶ τὴν κλῆσιν εἵλκυσε, Excurſu ſcilicet ingenij ratiocinante animam immortalem eſſe, ſolam concluſionẽ capit opinio. Excurrentis autem ingenij munus eſt, dum à propoſitione in concluſionem tranſit, quaſi uiam quandam ſternere: ex quo διανοίας, id eſt excurſus, nomẽ ſibi uendicauit. Eſt enim proprie διανοεῖν cogitare & mente animoq; peruagari. quare qui cogitatiuam tranſtulerunt, & ſi non elegantius, cõmodius tamen uertiſſe exiſtimandi. Bene uale mi fili, & me ſæpe hiſce quæſtionibus exerce.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

TRITVM eſt illud, diſcentẽ credere oportere. Nam ut uere inquit Quintilianus, nil proficienti cõmodius euenire poteſt, quàm ſi pręceptori rectè conſulenti ſummã fidem habuerit. alioqui & philoſophi, qui ſe rerũ omnium rationes tenere putant, neq; ſummas immediataſq; propoſitiones, nec ſumma ſcientiarũ principia probari poſſe teſtantur. Nec enim probatio ratiocinatioq; uſquã finem eſſet inuentura. Quare Hebræi ſalubriter inſtituerũt, ut quom quis arcanorũ ad diuinitatẽ pertinentiũ cauſam percunctatur, nil ulterius reſpondeat, quàm ſic aſſerũt ſapientes: ſicut Pythagorici nihil amplius reſponderũt interrogati, quàm αὐτὸς ἔφα. αὐτὸς aũt erat Pythagoras. At noſtri ſacroſanctæ pietatis profeſſores, qui omne ueritatis dogma fide niti arbitrant̃, ſatis habẽt hortari eos q uerę religiõis cãdidati ſunt hac uoce, πίστευσον, id eſt, fidẽ habe. De qua re elegãter Gregorius Nazianzenus ſcribit aduerſus Iulianum Imperatorẽ nos his uerbis arguentẽ, ὑμῶν ἡ ἀλογία, καὶ ἡ ἀγροικία, καὶ τὸ ἐγὼ ὑπὲρ τὸ πίστευσον, τῆς ὑμετέρας ἐστὶ σοφίας, uos, inqt, adeo à ratiõe abeſtis, ea ueſtra eſt ruſticitas, ut nil præter hoc ipſum, fidẽ habe, ueſtræ ſit ſapientiæ. At cõtrà Nazianzenus illi dogma Pythagoricũ obijcit, εἰς τὸ αὐτὸν ἄκοντος τοῦ, αὐτὸς ἔφα, τὸ δὲ παρ' ἡμῖν πίστευσον, ἐν ἄλλαις συλλαβαῖς τε καὶ ῥήμασι, Quom ſcilicet in idem incidat Ipſe dixit, Pythagoricorum, & apud nos Fidem habe: alijs licet ſyllabis & uerbis enuntiatũ. Ne mireris igitur mi fili, ſi rei cuiuſq; certa ratio reddi non poteſt. Nam ut uere ſcripſit Plinius, nõ magis mirũ uideri debet, rerum quarundam afferri, quàm non omnium reddi poſſe rationem. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

SVNT hæc mi fili in arbitrio cuiusq; poſita, nec iccirco apud me quiſquam reprehenſionem ſubiuerit, ſi diuerſa ſenſerit: habēt alij autorem Priſcianū, qui gemino i, Dis & Dijs ſcribunt. nam ita lerė ſolebāt eam literam geminare ueteres quom producebatur, ut Maijus Pompeijus, ſacrijs, dominijs: & ſic notatum adhuc in quibuidam antiquis monumentis animaduertimus. Alij ratione græca nixi e, & i, ſcribunt, ſed i, tantum enunciant: ſicut & in latinis dictionibus quibuſdam nunc ſupereſt conſuetudo, Treis, turreis, omneis, quem ſcribendi morē nos aliquandiu ſumus imitati. Sed quom utranq; cōſuetudinē iam exolitam penė uideamus, malumus ea ita ſcribere ut enunciamus, ne affectationis ſuſpicionem ineamus, & ne à uoce ſcribēdi ratio diſſideat. Id quod in dictionibus græcis ad nos migrātibus magna parte obſeruamus, πειθὼ, κλειὼ, ἔκλειψις, εἰρωνεία, εἰρεσιώνη, Pitho, Clio, eclipſis, ironia, ireſione: quæ omnia non multo ſecus ad aurē ueniunt, quàm in pugillari exſcribatur. & profecto, ut Cicero admonet, nobis ſcientiam reſeruare, populo conſuetudinem debemus relinquere. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

RECTE dictum eſt mi fili, omnem ætatem de ſuo tempore conqueſtam eſſe: ex ijs enim quæ ab antiquitate accepimus, ijſdem ferė, aut certe ſimillimis oneribus ac tributis exhauſtas olim gentes & uexatos populos cognoſcimus, quibus Itali & prouinciales noſtro tempore ingemiſcunt. Vnde enim Romanis tantas opes congeſtas putemus, niſi acerbiſſimas exactiones exercuiſſent: atq; utinā nō & rapinis gentes, atq; ipſum orbem terrarum attriuiſſent? Hinc enim leges illę ſociales, de repetundis, de peculatu, ſalubriter latę, ſed negligenter obſeruatę. Qui uero fuit certus præſcriptusq; prouentus, ex his tribus maximė eruebatur, teſtimonio Ciceronis: ex portu, ex decimis, ex ſcriptura portu, cōtinebantur ſubuectiones merciū: decimis, fruges quæq; ex terra colligebantur: ſcriptura, pecorum fœtura & quæ in paſcuis uerſabantur. Iis adde ſalinarum reditus ab Anco Marcio rege primū inſtitutos. Hæc uerò omnia uno canonis nomine cōcludebātur, ceu ordinariū legitimūq; id foret uectigal, ſuis quaſi mēbris conſtitutum. Sed ad hæc acceſſerunt oblatio & indictio. prioris exactio precaria ferme fuit, qualis auri coronarij ab imperatoribus ſæpe Italiæ remiſſi: indictione, populi reluctantes reclamantesq; licet, adigebantur, & conſueti oneris ſuperpondiū ferre cogebātur: illam ſubſidiariā, hanc impoſititiam exactionē hodie appellamus. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

IVRE illum riſiſti, qui Hippoſelinū interpretatus ſubapium, id eſt minus graciliusq; apium dixit, ſicut hypociſthidem eam appellamus quæ ſub ciſtho naſcit̃. Fallitur enim ille toto circo, ut eſt in prouerbio, neq; latebrā errori habet. nec enim ab ὑπὸ præpoſitione, ſed ab ἵππος, quę uox non ſolum equum, ſed rei cum qua iungitur, magnitudinē amplitudinemq; indicat, ut hippomarathrum, hippoſelinum. ſicut βου quoq; particula, ex qua βούπαις & βούλιμος dicitur. Tantum enim abeſt ut ἱπποσέλινον, paruum quis apium putet, ut multo magis magnū procerumq; intelligere debeat. Quare noſtri non inconcinne equapium uerterunt. Paludapium uero ἑλειοσέλινον, quando ἕλος paludem gręci dicunt. ſicut Oreoſelinum quod in montibus naſcitur. Decrementū uero imminutionemq; ſignificantes nūc ὑπὸ præpoſitione, nunc χαμαὶ aduerbio, quod humi ſignificat, utūtur: ut chamędaphne, chamelæa, chamæpytis, chamæplatanos, quibus uocibus humilis laurus, oliua, pinus, platanus deſignantur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

CVPIS ſcire à me, quis ſit color coloſſinus. licet ego coloſſenū magis legendum putem. Nam gręci κολόσσινον dicunt. atq; ita in XII. Strabonis ſcriptum. καὶ οἱ κολόσσινοι ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου χρώματος πλησίον οἰκοῦντες.

à coloſſis

à Coloſſis ſcilicet urbe Troadis. Vnde & Coloſſenſes illi celebres diui Pauli epiſtolis, tantũ abeſt ut à coloſſo Rhodio dicti ſint. Color aũt is purpureus eſt, aut in purpureum declinans. Nam cyclamini florem coloſſinũ deſcribit in XXI. Plinius. & nos teſtes oculos habemus: hunc enim colorẽ in flore cyclamini nunc agnoſcimus, quem turba olitorum panẽ porcinum appellat. Quin & Dioſcorides eum ſic deſcribit, κυκλάμινος φύλλα ἔχει ὅμοια κισσῷ, πορφυρᾶ, ποικίλα κάτωθέν τε καὶ ἄνωθεν κηλίσιν ὑπολεύκοις, καυλὸν δὲ τετραδάκτυλον, γυμνόν, ἐφ' οὗ ἄνθη ῥοδοειδῆ πορφυρίζοντα, id eſt folia habet ſimilia hederę, purpurea & uaria, in quib. ſupra infraq; albicant maculæ, cauliculo digitorũ quatuor carente folijs, flore in modũ roſę purpureo. Scio ab eodẽ autore alteram cyclamini ſpeciem referri clauiculatim ſe arboribus inuolentis, flore candido. Ita enim ſcribit, περιπλεκομένη τοῖς παρακειμένοις δένδροισιν ἑλικοειδῶς, ἄνθη λευκά. Sed priori mihi uidetur Plinius coloſſenum colorem tribuiſſe. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

O BLECTARVNT me mirifice literæ tuæ, quæ mihi ſignificarũt te uenationibus hoc tempore operã dare. Nulla profecto præclarior exercitatio, nulla honeſtior, nulla ad cõfirmandas uires accõmodatior. Quare quoties tibi uel otiũ ſuppetit, uel certe ualetudini inſeruire uis, hoc age. Venatio enim in gymnaſtica, quã omnibus præfert Plato, primas partes habet, & magnũ eſt in ea militiæ inſtar. Quare Xenophon exercitationibus ferè omnibus eam antepoſuit. Quin & περὶ τῆς θήρας priuatũ uolumẽ cõdidit. Quòd uero petis à me, quod nam uenationis genus ueteres maximè probauerint, ſcribam ad te aliàs quid cõpererim apud idoneos, quom fuero ſolutior: nunc te non deſinam ad tam ingenuos labores hortari, ut ſiquãdo fuerit in uero Marte excubandum, ad perferenda incõmoda, ad ſudores, pulueresq; hauriẽdos iam ſis paratior. Habenda enim eſt ſemper in memoria, atq; adeo in oculis nobilis illa Socratis ſententia, ἄσκει σαυτὸν πόνοις ἑκουσίοις, ἵνα καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένῃς. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

Q VID eſt elegantiarum quod lingua latina habeat, & gręca nõ habeat? non eſt quòd dubites Græcos omnium orationis ſcitamẽtorum conditores fuiſſe, certe quod petis habent. Nam pro eo quod latine orare & exorare dicimus, habent ipſi λιπαρεῖσθαι καὶ ἐκλιπαρεῖσθαι. hinc nobilis illa Catonis ſententia in memoria omnium qui rempublicã adeũt adfigenda, à Plutarcho ijs uerbis græce ſcripta, τὸν δ' ἄρχοντα ἢ κριτὴν ἔλεγε δεῖν μηδὲ ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρεῖσθαι, μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρεῖσθαι. id eſt Magiſtratũ ſcilicet dicebat & iudicem nec de obtinendo iure orari oportere, nec de iniuria exorari. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

Q VAESISTI nuper à me, quę nam ſorunt apud ueteres auſpicia per acumina, de quibus Cicero in libro de Diuinatione ita meminit. Bellicam rem maiores noſtri niſi auſpicato adminiſtrari noluerunt. quàm multi anni ſunt, quom bella à procõſulib. & proprętoribus adminiſtrãtur: qui auſpicia non habent. Itaq; nec amneis tranſeunt auſpicato, nec tripudia auſpicantur. Nam ex acuminibus quidem (quod totum auſpicium militare eſt) Marcus Marcellus quinquies conſul totum omiſit, idem imperator & augur optimus. Ego ſanè qcquid hoc ſcrupi eſt, diu à doctis uiris perquiſitũ noui, nec dum à quoquam expeditum. Si tamen in auſpicio tam ueteri, & iam tam longo tempore omiſſo uaticinari licet: dixerim hoc illud eſſe de quo Seneca in Quæſtionibus naturalibus ſic mentionẽ habet, de cæleſtibus ignibus loquens. Gylippo Syracuſas petenti uiſa eſt ſtella ſuper ipſam lanceã cõſtitiſſe. In Romanorũ caſtris uiſa ſunt ardere pila, ignibus ſcilicet in illa dilapſis: qui ſæpe fulminũ modo animalia ferire ſolent & arbuſta: & ſi minore ui mittuntur, defluunt tamen & inſidunt: nõ feriunt nec uulnerãt. Cui Plinij uerba in II. Naturalis hiſtoriæ nõnihil uidentur ſuffragari: Vidi,

inquit, in nocturnis militum uigilijs inhęrere pilis pro uallo fulgurum effigies. Sunt qui ad Geomantiã ea putent referenda, quæ acuminibus ita exercẽt, ut punctorum paritas, imparitas, obliquitas, quadratio, decuſſatio, & id genus cętera curioſe, ne dicam ſuperſtitioſe, ſpectentur. Sed nondum quicquam mihi priore ſententia melius in mentem uenit: quam tantiſper tenebo, dum certiora offerantur. Bene uale.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBER II.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ROGAS me, ut quom nuper Hori Hieroglyphica in latinitatem cõuerterim: & nunc omnẽ operam exponam in diſcutiẽda indagine Aegyptiæ rationis, qua in ſacris literis utebantur: uelim tibi per epiſtolam delibare quaſi exemplum huiuſce totius conſcriptionis, ne nouus & omnino expers ad iuſti deinde operis lectionem accedas. quod, ut ſtudijs tuis omnia ſumminiſtrem præſidia, propẽſo admodum animo facio. Et profecto qui ſunt maiorem quampiam picturam aggreſſuri, ſolent eius ueſtigia, quod Ichnographiæ beneficiũ eſt, prænotare: tum ut aliorum iudicia eliciãt, tum ut habeãt præ oculis, in quibus periclitetur ingeniũ. Ablegata itaq; rerum difficultate, ſic habeto,

Aeuum ab Aegyptijs luna & ſole, interdum ſerpente, qui caudam ſub reliquo corpore abderet, expreſſum fuiſſe. Mundum alio ſerpente, ſed ſquammoſo & ſuam caudam abſumente. Annũ Iſi, id eſt, mulieris imagine, interdum & palma. Menſem ſpadice, uel luna inferius inuerſa. Pręſentem annum quarta aruræ portione, ea centum cubitis cenſetur. Deum, ſublimitatẽ, humilitatem, excellentiã, ſanguinẽ, uictoriam, Martem, uno accipitre. Martẽ & Venerem gemino accipitre, uel duabus cornicibus: quę poſterior pictura & nuptias indicat. unicũ filium, generationẽ, patrem, ſcarabeus oſtendebat. At matrem, obtutum, terminũ, prænotionem, annũ, Cælum, quam ipſi Cæliam uocare maluerũt: miſericordiam, Mineruã, Iunonem, drachmas duas, uultur. Vulcanum ſcarabeo & uulture: rurſus permutato ordine, Mineruam uulture & ſcarabeo ſignificabant. Deum mundo præſidentẽ, fatum, quinarium numerum, aſtro. lunam, mundum rurſus, literas, ſacerdotẽ, iram, natationem, cynocephalo. lunæ ortum rurſus cynocephalo, ſed ſtante & priores pedes arrigente. Aequinoctia cynocephalo quidem, uerum ſedente. Animi magnitudinem leone: fortitudinem, prioribus leonis partibus: uigiles & cuſtodias, leonis capite: quę pictura & terribilem notat. Nili incremẽtum nunc leone, nunc tribus hydrijs. Aegyptum thuribulo accenſo, cui cor ſuperpoſitũ ſit. hominem nunquã peregrinantem onocephalo. Amuletum uel terroris diſcuſſoriũ, gemino capite humano. Imperfectum hominem rana, apertionẽ lepore. Locutionem lingua & ſuffuſo ſanguine oculo. Taciturnitatem tribus notis ά, ς', ε, quæ trecentaſexagintaquinq; ſignificant. Longinquam inclamitationẽ, tonitru, uetuſtatem generis, papyro. Guſtum abſolutum, oris principijs: nõ abſolutum, lingua & dentibus: uoluptatẽ numero XVI. Animal longæuũ, uel reſtagnationẽ, uel redeuntem à longa peregrinatione, phœnice. Cor ibi aue, eruditionem cęlo irrorante. Aegyptias literas, ſacrum ſcribam, finem, atramẽto, cribro, funiculo, pingunt. Sacrum ſcribam rurſus, prophetẽ, ſacrorum cadauerũ pollinctorem, ſplenem, olfactũ, riſum, ſternutationẽ, cane. Principem & iudicẽ, cane rurſus, & regia ſtola, quæ nudo ſimulachro ſubſtrata ſit. Caſtitatẽ igne & aqua. Impium piſce. os quo uoramus, ſerpente. Caſtum & fortem, boue arrecto genitali. Auritũ rurſus, aurito boue. pudendum hominis admodum uenerei, hirco. Impuritatẽ, oryge: interitũ & iudiciũ, mure. Impudẽtiã, muſca: cognitionẽ, formica: filiũ, chenalopece,

quam

quam nos anſeriuulpem transferre poſſumus. Dementẽ, pelecane: gratitudinẽ cucupha, quam ego ciconiam puto. Ingratũ iniuſtumq́; duobus hippopotami unguibus infrà cõuerſis. Ingratum inſenſumq́; ijs, qui de ſe benemeriti ſunt, columba. Impoſſibile factu, pedibus hominis per aquam ambulãtis: uel homine, cui caput ſit reciſum. Regem peſſimũ, ſerpentem in orbe reuoluto, qui caudam mordicus tenet: nomen uero regis in medio orbis adſcribitur. Regem excubantẽ, ſerpente uigili. Regem rerum humanarũ potientem, ſerpẽte orbiculato, in cuius orbe picta domus. Populum regi obtemperantẽ, ape. Fullonem, duobus rurſus pedibus humanis in aqua. Menſem, iterum luna. Raptorẽ, multorum liberorum patrẽ, inſanientem, crocodilo. ortũ duobus oculis crocodili. occaſum crocodilo pariente. Lethalem obſcuritatẽ, crocodili cauda demonſtrant. Stella interdum deum, interdum noctem, interdum tempus, interdum animam ſignificat. Duo pedes iuncti, ſolem in hiemali tropico. Hominis manus, altera arcum, altera arma tenẽs, bellum. Pudendum in manu, caſtitatem. Flos anemones, caſtitatẽ. Roſtrum cothurnicis, ſecuritatẽ. homines duo, cõcordiam. Homo inferius armatus & ſagittas iaculans, turbam. Hominis digitus, dimenſionem. Solis circulus cũ ſtella & diſco, fœminam prægnantẽ. Accipiter in ſublimi, uentum. Fumus aſcendens, ignẽ. Aequus fluuialis, horam. Ceruus, longæuum. Nycticorax, mortem. Rete, amorẽ. Scala, urbis expugnationẽ. Integram hæreditatem à patre prouenientem, hirundo. Mulierem conſtantẽ uiduam, columba nigra. Virũ impotentem, ichneumon. Formicarũ internecionẽ, origanum. Mutuos hoſtes, ſcorpius & crocodilus. Mulierem uiraginem, gaſe, id eſt muſtela. Hominẽ pernitioſum, orcus. Iram immodicam, leo proprios ſcymnos deartuans. Senem muſicũ, cygnus. Hominem ſe propriȩ uxori cõmiſcentem, duȩ cornices. Hominem à ſole febricitantem ac pereuntem, ſcarabeus cæcus. Mulierem ſterilem, mula, Mulierem mares tantum generantẽ, taurus in ſiniſtram declinans. Veſpas, equus mortuus. Mulierem abortum facientẽ, equa lupum conculcãs. Hominem ſibi ipſi medentem, palumbus folium lauri tenẽs. Hominem ſine felle, columba poſteriora ſubrigens. Hominẽ tutò habitantẽ, aquila lapidem ferens. Hominem à fortiore oppugnatũ, equus & auis otis. Filium quem pater inſectetur, paſſer & noctua. Debilem uero & temerariũ, ueſpertilio. Egregiam nutriculam turtur. Tripudio & tibicinio indulgentẽ, rurſus turtur. Initiatum & myſticum, cicada. Regem ſuis non parcentẽ, aquila. Inſtaurationẽ diuturni tẽporis, phœnix. Amatorẽ patris, ciconia. Vxorem uirũ exoſam ipſiq́; ad mortem inſidiantẽ, echidna concumbens. Filios matri inſidiantes, echidna pariens. Hominẽ calumnia oppreſſum, baſiliſcus. Igne ambuſtũ, ſalamandra. Cæcum, talpa. Hominem ingredi nequeuntẽ, formica & ueſpertilionis ala. Hominem cui propria bona damno ſint, caſtor. Virũ cuius hæreditatem adeat inuiſus filius, ſimia. Propria probra occultantem, ſimia micturiens. Eximie audientẽ, capella. Hominem modo fortem, modo imbecillem, nunc audacẽ, nunc meticuloſum, hyæna. Hominẽ ab impotentiore læſum, pelles duȩ, hyænæ altera, altera pardales. In periculo cõſtitutum, hyæna in ſiniſtrã: pereuntẽ autem, in dextram cõuerſa. Hominem intrepide adeuntem pericula, hyenæ pellis. Minimo autẽ damno à periculo liberatũ, lupus extremũ caudæ floccũ abijciens. Occulta pericula formidantẽ, lapis & lupus. Hominẽ metu ignis ad meliorẽ frugẽ redactũ, leo & faces. Se curantẽ ex febre, leo ſimiã deuorãs. Ad modeſtiam redactũ, taurus alligatus caprifico. Hominem incertȩ modeſtiæ, taurus itidẽ dextro genu alligatus. Hominem abſumentẽ oues & capras, hæc ipſa pecora conyzã paſcentia. Raptorẽ & ignauũ, crocodilus in capite ibis pennã geſtãs. Mulierem ſemel generantem, leæna. Informem natũ qui ad formam reuocetur poſterius, urſa pariens. hominem probi olſactus, elephas. Regem moriones auerſantem, elephas iterum & aries: regem nugatores à ſe depellentem, elephas quoq́; et porcus. Temere fugientem, cerua & echidna. Intelligentem innata cõmoda, elephas dentes ſuffodiens. Hominẽ qui iuſta ætatis ſpatia impleat, cornix moriens. Occulentẽ malitiam, pardale. Deceptum adulatoribus, cerua canente tibicine. Præſagiũ fœcundæ uindemiȩ, epops. Ab uua offenſum & ſibi medentẽ, epops & adiantũ herba. Cauentem hoſtiles inſidias, grus uigilans. Præpoſterã uenerem, duo perdices. Senẽ inedia

pereuntem, aquila recuruo roſtro. Hominem irrequietũ, cornicis pulli. Sapientem ſublimia, grus uolans. Pellentem filios ob inopiam, accipiter prægnans. Pigrum in ingrediendo, camelus. Sagacem, ſed impudentẽ, rana. Eum qui tarde pedibus cõualuit, rana poſterioribus pedibus prædita. Omnium cõſuetudini inſenſum, anguilla. Seruãtem multos in mari, piſcis quem græci νάρκην, nos torporem dicimus. Vtilia & inutilia promiſcue abſumentẽ, polypus. Superantem cognatos, carabus & polypus. Ab ineunte ætate mulieribus ſe permiſcentẽ, pinnæ prægnantes. Patrem familiâs qui non ſibi conſulat, ſed aliorum præſidium expectet, pinna & carcinus. Lamiam habentem, ſcarus. Cibos euomentẽ & rurſus immodice comedentem, aquatilis gale, id eſt muſtella. Amantem externorum cõmercia, murena. In morte pœnas dantem & pœnitentia captum, trygon, quam paſtinacã dicimus. Aliena & mox ſua abligurientẽ, polypus. Se furtim ſubducentem periculo, ſepia. Hominẽ prolificum, paſſer turrarius. Bene cum ſodalibus conuenientẽ, lyra. Ad prudentiam redeũtem, ſyrinx. Aequaliter partientem, ſtruthiocamelus. Subſtructionũ ſtudioſum, hominis manus. Hæc ab Horo mutuati, ſi modo Hori libellus eſt qui circumfertur, neutiquã tanto dignus nomine. Cęterũ ex aliorum traditionibus, uultur naturam. Apis mellificium exercens, regem iucunde imperantẽ. Draco caudam abſumẽs, annum. Accipiter, rem cito factã. Malum crocodilus, papauer fœcunditatẽ. Manus dextra expanſa, liberalitatẽ. Siniſtra compreſſa, tenacitatem. Crux, ſpem futuræ ſalutis. Serpens, accipitris caput habens, felicẽ populi genium: quem nunc conniuentibus, nunc apertis oculis formabant. Inter bicolorem circulum ſerpens itidem cũ capite accipitris, ut ſit quaſi forma ⊙ literæ, totius orbis molem. Limus, primã mundi congeriem. Lotus deum & diuinæ mẽtis perfectionem. Rota rerum humanarũ uiciſſitudinem. lucerna uitã. Oculo & ſceptro, oſirim. Pædogeronte, id eſt puero ſene antiquitatem & poſteritatẽ. Corde cui craticula ſubiecta cœlum, unitate Apollinẽ. Binario Dianam. Mineruam ſeptenario. Neptunum, primo cubo, id eſt octonario. Imaginibus quibus reciſæ manus, iudices incorruptos. & quæ inter eos oculis conniuerer principẽ iudicũ ſignificabat. Machæra Orcus rex ſanguinarius, cane Mercurius. Habes mi fili, nudas rerũ imagines, & quaſi elenchos ipſos, quas nos deinde ita circunlitionibus & pigmentis honeſtauimus, ut ſiquando, hic certe maximè priſcum illud conueniat, plus eſt mantiſſa quàm obſonium. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ETSI quod à me percunctaris, ex priuata hiſtoria magis aut ephemeride populi Mutinenſis petendũ uideatur, quàm ex publicis ſcriptorum monumentis: quicquid tamen illud ſit, dico mihi nõ placere, tam excellentem populum uetuſtate, fide, ac rebus geſtis illuſtrem, tam deformi ſimulachro dehoneſtari, quod certe ad exemplum pudicitię & publicos mores pertinebat aboleri. Quid enim fœdius, quàm in celeberrima parte urbis, hoſpitibus aduenientibus, proſtitutæ mulieris effigiem partes, quas ſine pudore appellare nõ poſſumus, & quas tegi uerecundiæ publicæ intereſt, oſtentantis, in oculos incurrere. quod non ſine poſtremæ & conclamatę laſciuiæ atq; imbelliæ ſuſpicione poteſt euenire. Apud Herodotum ſcriptũ legimus, Seſoſtrin regem Aegypti, quom magnam orbis partẽ ſubegiſſet, uictis à ſe gentibus fortitudinis aut ignauiæ teſtimonium reddidiſſe. ὁτέοισιν μὲν αὐτέων ἀλκίμοισι ἐνετύγχανε, καὶ δεινῶς μαχομένοισι περὶ τῆς ἐλευθερίης, τούτοισι μὲν στήλας ἀνίστη ἐν τὰς χώρας, διὰ γραμμάτων λεγούσας τό, τε ἑωυτοῦ ὄνομα καὶ τῆς πάτρης, καὶ ὡς δυνάμει τῇ ἑωυτοῦ κατεστρέψατο σφέας, ὁτέων δὲ ἀμαχητὶ καὶ εὐπετέως παρέλαβε τὰς πόλις, τούτοισι δὲ ἐνέγραφε ἐν τῇσι στήλῃσι κατὰ ταὐτὰ καὶ τοῖσι ἀνδρείοισι τῶν ἐθνέων γενομένοισι. καὶ δὲ καὶ αἰδοῖα γυναικὸς προσενέγραφε, δῆλα βουλόμενος ποιεῖν ὡς εἴησαν ἀνάλκιδες. Quaſcunq; enim nactus erat gentes ſtrẽnuas, & pro libertate tuenda acriter & percupide dimicantes, per horum ille regiones ſtelas, id eſt cippos lapideos ſtatuebat literis ſignificantibus eius regis nomẽ & patriam, & quibus copijs eos ac uiribus ſubegiſſet. Quorũ uero urbes nullo negotio aut incruento certamine cepiſſet, apud hos itidem, ut apud illos qui ſtrẽnuitatis ſpecimen ediderant,

cippos quoq; ſtatuebat, atq; eo amplius mulicbria genitalia adſculpebat, ſignificare uolẽs eorum ignauiam. Addit his Diodorus in ſecundo Bibliotheces, ſicut ignauiæ indicium genitalia muliebria quibuſdã affixit, ita quibuſdam uirilia in ſignũ fortitudinis ſtatuiſſe. Sunt itaq; qui ſimulachrum Mutinenſe à Theodoſio imperatore poſitum fuiſſe ſuſpicẽtur, quom ad eam urbem Tryphalos Thraciæ populos à ſe uictos deduxiſſet. quorum inſtitutum patrium fuit (ſi Marcellino credimus) tantiſper alienę libidini obſequi, dum egregiũ aliquod facinus perfeciſſent. Quare pro ea neceſſitudine qua ſummæ nobilitati eius urbis iuncti ſumus, optauerim, eos tam impudẽs ac propudioſum monumentum, uel extinguere: uel, ſiqua religione fortaſſe tenentur, Rhodios imitari. Qui quom indignarentur Artemiſiæ Mauſoli coniugi, reginæ Cariæ, obtemperare, & armata claſſe profecti eſſent ut eius regnum occuparent: tum Artemiſiæ quom eſſet id renunciatum, in eo portu abſtruſam claſſem cælatis remigibus & epibatis comparatis, reliquos autem ciues in muro eſſe iuſſit. Quom autem Rhodij ornatam claſſem in portum maiorem expoſuiſſent, plauſum iuſſit à muro ijs dare, polliceriq; ſe oppidum tradituros. Qui quom penetraſſent intra murum relictis nauibus inanibus, Artemiſia repente foſſa facta in pelagus eduxit claſſem ex portu minore: & ita inuecta eſt in maiorem. expoſitis autẽ militibus & remigibus claſſem Rhodiorum inanem abduxit in altum. ita Rhodij non habentes quò ſe reciperent, in medio concluſi in ipſo foro ſunt trucidati. ita Artemiſia, in nauibus Rhodiorum ſuis militibus & remigibus impoſitis, Rhodum eſt profecta. Rhodij autem quom proſpexiſſent ſuas naues laureatas uenire, opinantes ciues uictores reuerti, hoſtes receperunt. Tunc Artemiſia Rhodo capta, principibus occiſis, trophæum in urbe Rhodo ſuæ uictoriæ conſtituit: æneasq; duas ſtatuas fecit, unam Rhodiorum ciuitatis, alteram ſuæ imaginis, & iſtam figurauit Rhodiorum ciuitati ſtigmata imponentem. Poſtea autem Rhodij religione impediti (quod nephas eſt trophea dedicata remoueri) circa eum locum ædificiũ ſtruxerunt, & id erecta graia ſtatione texerunt, nequis poſſet aſpicere, & id ἄβατον uocitari iuſſerunt. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

HÆC pars, quã petis à me de obnuntiatiõe, tota ad augures pertinet, & magiſtratus P. R. de qua Dion libro XXXVIII. de accuſatione Ciceronis uerba faciens, cõmode hæc ſcribit. Quom auſpicia multis modis obſeruentur, longe illa pollent, quæ è cælo ſeruantur. Nam cætera uarijs erant negocijs accõmodata, hæc una die ad omnes pertinebãt. Cætera uel planè prohibebant quid fieri uel ſuſpendebant: hæc generatim omnia P. R. decreta ſummouebant, & felicia aut infelicia nuntiarẽtur, nihil intererat: ex æquo enim omnia tollebantur. quæ res quom publicè nota ſit, non tamen facile inueneris, qui eius cauſam dixerit. Itaq; multi magiſtratus decreta publica uolentes impedire, nuntiabãt ſe uelle de cælo ſeruare, nequid ſcilicet iure ſanciri poſſet. quare Clodius ueritus nequis eo modo accuſationem Ciceronis impediret, magiſtratus omnes exorauit, nequis eo die de cælo ſeruaret. Quod pręſentiens Cicero, cum L. Neuio Quadrato egit, ut ſe conatibus Clodij obijceret. quod erat facturus, niſi Clodius ea re comperta Ciceroni uel iureiurando recepiſſet ſe minime ei diem dicturum, modo eius leges non moraretur. Cui quom Cicero fidem mutuo habuiſſet & dediſſet, & ipſe & Quadratus nihil obſtitiſſent, mox Clodius poſthabito iureiurando Ciceronem poſtulauit: atq; illi negligenti, multa licet de prudentia ſua ſibi pollicenti, pulchre os ſubleuit. Hactenus Dion. uerum hæc poteſtas auguribus & magiſtratibus Romanis ex XII. tabulis data fuit. Cuius hæc erant uerba: Omnes magiſtratus auſpicium, iudiciumq; habento, exq; ijs ſenatus eſto. Quæ uerba enarrans Cicero in tertio libro De legibus, inquit: Deinceps igitur omnibus magiſtratibus auſpicia, & iudicia dantur: iudicia, ut eſſet populi poteſtas ad quam prouocaretur: auſpicia ut multos inutiles conatus (ita enim legendum eſt) probabiles impedirent morę. ſæpe enim populi impetum iniuſtum auſpicijs Di immortales repreſſerunt. Sed in ſe-

cundo

cundo de iure auguratus loquens, profuſius hæc exequitur. Quid enim maius eſt, inquit, ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperijs & ſummis poteſtatibus comitia tollere, & cōſilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere. quid grauius quàm rem ſuſceptam dirimi, ſi unus augur aliter dixerit? quid magnificētius quàm poſſe decernere, ut magiſtratu ſe abdicent conſules. Quarum rerum exempla apud hiſtoricos, & Valerium imprimis de contempto deorum cultu, inuenies. Ex ijs uero facile colliges, in latinis literis quid ſit conatibus magiſtratuum obnuntiare. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

NVLLVM eſſe certius ſpecimen bonæ indolis poteſt, quæ aliquādo ad optimam frugem peruentura ſit, quàm inter medias uoluptates, ipſaq́ maxima animi auocamenta, uirtutes curare, & eas ſummæ oblectationis loco cenſere: quod tibi euenire mi Thoma plurimū gratulor. Scripſiſti enim, nuper dum genialibus iocis operam dares, & frequens conuiuium clariſſimorum procerum celebrares, de polio mentionem incidiſſe: cuius mira prorſus natura proditur. Folia enim eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cerulea aſpici traduntur. Cuius rei ratio quom foret perquiſita, hæſiſſe omnes ſignificas, nec quid certum reſponderent habuiſſe. Quod profecto non multum debes admirari. Nam ut Alexāder ex Aphrodiſiade in Quæſtionibus ſcribit (ſi modo eius Quæſtiones ſunt, quæ circumſerūtur: quod permulti negarunt) quædam ita abdita eſſe, ut in arcanis adhuc naturæ deliteſcant: quæ explorare & diligenti nimium indagine perſequi, ocioſi magis animi quàm accurati exiſtimat. De polio igitur quod percunctaris, & ſi in hac obſcuritate rerum nihil temere ſit affirmandum, ſunt tamē qui ad eius naturā interiorem referant: quæ mane coercita ſuffrenataq́ frigore expalleſcat, mox increſcentibus ſolis caloribus uires augeat, & ſanguinem, id eſt ſuccum illum feruentē diffundat undiq́, qui mox excedente ſolis æſtu rurſus contabeſcat, atq́ in obſcuritatem degeneret. Alij nō interiorem ullam uim, ſed exteriorem hunc & peregrinū obtutum in cauſam uocant. Roribus enim & pruinis matutino tempore ſolum obtegentibus pellucida illa polij cutis, chamæleontis more, eundem colorem trahit: quę mox exæſtuante ardenteq́ meridie incandeſcit, & minimo minus incenditur. Quom primū uero ſol deſerueſcit, appetēte iam ſuprema diei tempeſtate, & ipſa tenebris ac terræ inumbratione offunditur. Sunt rurſus, qui hanc omnem de polio fabulam arbitrentur, à Muſęo confictam, & ab Heſiodo deinceps confirmatā. Nam & Plinius (ut ſolet quom rem ſupra fidem refert) cunctanter adeo de polio hoc aſſeuerat. Alij more Pythagorico & συμβολικῶς rem æſtimandam ſuſpicantur, ut caniciem ætatemq́ hominis iam ingraueſcentis ex nomine polij interpreteris, quę per ſuos quaſi limites procedat, incipiens, intendens, deſinēs: atq́ hoc eſſe retulerunt, quod ijdem autores dignationis gratia id aſpergendum putāt, & gloriæ auidis percunctandum, nec aliud magis conuenire medicamento quod ἀλεξιφάρμακον uocant, teſtantur. Canos enim homines & iam prudentię incoctos ſectari, & ex eorum iudicio ſua omnia metiri: hoc demum eſt, quod non ſolum dignationē afferre ſolet, ut Plutarchus in Politicis monet, uerumetiam reluctantis fortunę ictus atq́ impetum eludere. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVOM Lacedæmonius quidam audiſſet, Athenienſem ocij damnatum fuiſſe: quis uero eſt, inquit, qui tam ingenuā mulctam ſubijt? Exiſtimabat ſcilicet ille magnificum & glorioſum, eius uirtutis reū peragi, quæ uotis omnibus eſſet expetenda. Propterea non iniuria Alexander Philippi, regium eſſe prædicabat, ab eo male audiri qui benefecerit. Haud multo ſecus mi fili, oblectauit me grandis illa (ut tu ſcribis) dica, quam nonnulli mihi ſolent impingere, qui me erronē deſultoremq́ uocant, utpote qui uni diſciplinæ nō me addixerim, nec una in claſſe cenſeri uelim: quom modo ita mathematica amplectar, ut nil curē præterea; mox philoſophica ita attingā, ut totus in illis uerſer: mox

ad logica

ad logica recurſem, nũc Platonis, nũc Ariſtotelis cõmentarijs inuigilãs: rurſus ἐκλο-
γέμενα non euoluã ſolũ, ſed excutiã, & interea tamẽ neq; morũ rationẽ, neq; Muſas,
neq; Pithûs hortos deſerã, ex ęquo Romanã & trãſmarinã Venerẽ colẽs: aiuntq;, eũ
minimè legitimũ eſſe ciuẽ, qui tribũ in qua ſuffragiũ ferat, demonſtrare nõ poſſit: tũ
uero paria eſſe, omnia & nihil amplecti. Iaciũt etiã in me ſępius illud Iſocratis, pręſta
re una in re ſummũ eſſe, quàm in plurimis mediocrẽ. &, qui multa loca peruagať, ho-
ſpitẽ ſemper eſſe: quiq; tot diuerſa adeat caſtra, non effugere trãſfugæ & emanſoris
crimen. Adde quòd planta quæ toties trãſfertur, ægre coaleſcit. Quæ omnia tam ar-
gute in me iactata, tantum abeſt ut reformidem, ut ultro etiã appetam, meq; adeo ho
norifice accuſari gaudeam. Vtinam me tam nobili crimine dignum putarem, atq; is
forem qui tam grande facinus poſſem perficere. Votum certe non deeſt, deeſt oci-
um, deeſt facultas: quòd ſi iuſtam hanc accuſationem agnoſcerem, tum uero mihi
uictum publice in Prytaneo (ut Socrates dixit) cõſtitui uelim. An ego qui me ſemel
literis ac ſtudijs uniuerſum ita mancipaui, ut nullo iure prætorio uindiciæ dici poſ-
ſint: ſi modo uires atq; ingenium ſuperſit, non omnes iſtos theſauros perluſtrem, &
ſi minus illos exportare poſſim, non ſaltem Alcmeonis more me in ijs uolutem, atq;
humeris, ſinu, calceis, quantulum licet, conuehã? Qua uero in tribu honorificentius
cenſeri poſſum quàm in hac literaria? Quicquid enim tracto, quicquid ſcrutor, nón-
ne hoc omne literarium eſt? quare ſicubi legitime uerſari debeo, hic debeo maximè.
Sed uideo quid bonos homines fallat. exiſtimãt illi literaria ſtudia inter ſe diſſidere,
& partem parti non poſſe cõmode ferruminari. Hoc eſt ſeminarium improbæ accu
ſationis, hinc me erronem emanſoremq; uocãt: atq; alijs fœdiſſimis titulis polluũt:
neſcientes hoc unum eſſe corpus, quod παιδείαν Gręci, noſtri pulcherrime humani
tatem dixere. Hoc omnia membra continentur, quæ alij impudenter, ne dicam cru
deliter & inhumane, diſcerpſere, alij quæ ad mores, alij quæ ad orationẽ, alij quæ ad
naturam, alij quæ ad diuinitatem pertinent: alij quæ media inter naturam & diuini
tatem ſunt, ſibi arrogantes. Quæ ita iuncta & copulata ſunt inter ſe natura, ut ſine
piaculo diſiungi nõ poſſint. Nam ſicut in corpore humano nihil fruſtra poſitum eſt,
quod ad ſuum opus ſit inſtitutum, cæteriſq; partibus reſpondeat, ut non ſine perni-
cie auelli poſſit: ita diſciplinæ, id eſt humanitatis membra, inter ſe connexæ ſunt, ut
ſeorſum poſitæ mancæ ac mutilę ſint. Nemo ergo phyſica ſine logicis, nemo logica
ſine mathematicis, nemo omnia ſine orationis præſidio aſſequať. Quare belle hanc
harmoniam nõnulli ἐγκυκλοπαιδείαν dixere. Quòd ſi philoſophia eſt humanarum
diuinarumq; rerum cognitio, ſi humanitas eſt earum rerum quæ ad hominem perti-
nent intelligẽtia: omnia uero hominis cauſa à deo condita ſunt, quid eſt in cælo aut
ſub cælo, quod ad me ſpectare non debeam arbitrari. An ego putem me magnũ poe
ram fore ſine hoc ſcientiarum cinno? quom uideam apud Homerum omnium diſci-
plinarum ſeminaria, quæ philoſophi & iureconſulti quaſi oracula admirãtur: quom
uideam Vergilium omniũ rerum peritiſſimũ appellari. An oratoriam aſſequar, niſi
ſupellectilem paratam habeã, ut cõmode & ad perſuadendũ de omnibus rebus co-
pioſe dicere poſſim. An ego magis Cicerõis linguã quàm pectus ſuſpiciã: an neſcio
quantũ Demoſtheni Plato, quantũ Gorgias Iſocrati cõtulerit? cui uero parũ explo-
ratum eſt in foribus Academię ſcriptum fuiſſe, οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω? Nunquid
ergo menſuras ſine quantitatibus, aut quantitates ſine numeris percipi licet? an nõ
Zeno dialecticam & oratoriã ſtricta apertaq; manu diſtinxit? Tum uero cęlum hoc
ſuſpiciens nõ quęrã quis ille fulgor, unde in tam pernici ambitu tã admirabilis orna
tus? Tum uices temporũ & terræ partus oculis colligens, quibus ea pariantur, quã
uim habeant non ſcrutabor? In me poſtmodum deſcendens, nõ explorabo quomo
do huic corporis imbecillitati conſulere poſſim? non exigam à me, unde hæc animi
pernicitas, unde hic excurſus ingenij, tum cæteros hominum conſiderans non me-
cum cogitem, qua re inter ſe maxime contineantur? An homo homini natus ſit, an
ſibi uni? an alia quædã ſint imperuia ſenſibus, ſoli cogitatiõi obuia? ubi nam uera fe
licitas deliteſcat, ubi ſummã uotorum ſiſti oporteat? Demum quę ſit princeps cauſa
omnium opifex, omnium conſeruatrix? Hæc niſi per gradus, & quaſi traduces per

quiſiue

quiſuero, me brutum animal putem, mihiq́ꝫ hanc animam rationis participem fruſtra datam ſuſpicer. Quiſquis ergo ille eſt, qui me ac mea ſtudia tam breui curriculo, imò uero curriculi particula conatur includere, meminerit ſe deo inuidiã facere: qui interminũ nobis animũ ideo dedit, ut ad omnia quantũ uel breuis ętas permittit, uel eius cõditio patitur, prouehatur. Quòd ſi omnia amplecti nõ poſſumus, danda tamẽ eſt opera, ut non animũ, non ſtudiũ, non uotũ, ſed uires defuiſſe cõprobemus. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

SCRIPSISTI ad me, procuratores tuos proximũ rus cum uilla & prætorio empturire, quod ſine conſilio meo faciundum non putas, præſertim quom plus pretij ſit in tecto quàm in ſolo. Addis, & prætoriũ quidem ſatis inſtructum eſſe, uillam aũt cemẽtitiam & ruinoſam. Ego mi fili, quoniam longe abſum, nec poſſum in rem præſentẽ uenire, atqꝫ oculos conſulere: licet nouerim procuratores tuos fide ergate & rerũ experientia ſpectatiſſimos, quorum iudicio facile poſſis acquieſcere: illud nõ prætermittã ad te ſcribere, quod in monumentis ueterum ſcriptum reperimus: in fundo emendo ita modum ſeruandũ eſſe, ut neqꝫ fundus uillam quærat, neqꝫ uilla fundum. Male enim audiuiſſe eadẽ ætate uiros magni, ſed diuerſi exempli, L. Lucullũ & Q. Scæuolã: quom uilla Scæuolæ fuhdus careret, uilla Luculli fundo. Non addã caſtigationẽ illam cenſoriam ad te: turpe eſſe minus arare quàm uerrere: quom habeam perſpectũ quanta latifundia & noualia tum in Venetia, tũ in Flaminia atqꝫ Aemilia poſſideas. Quod uero ad cemẽtitios parietes, ex quibus uillã conſtare ſcribis, attinet, Vitruuianã illã rationẽ obſecro diligenter memineris: qui ſunt è molli cemẽto parietes, nõ eſſe non ruinoſos. Itaqꝫ quom arbitria cõmunium parietũ ſumuntur, non æſtimant eos quanti facti fuerint. Sed quom ex tabulis inueniunt eorũ locationis pretia, præteritorum annorum ſingulorũ deducunt octogeſimas, & ita ex reliqua ſumma partẽ reddi iubent pro ijs parietibus. ſententiamq́ꝫ pronuntiant, eos nõ poſſe plus quàm annos octoginta durare. De lateritijs uero, dum modo ad perpendiculũ ſint ſtãtes, nihil deducitur; ſed quanti fuerint olim facti, tanti eſſe ſemper æſtimantur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

DE lilio quod petis, mea ſententia eſt, ex græco deductum uocabulum litera una immutata. λείριον enim dicunt illi non florem tantum, ut Lucianus in Hercule Celtico teſtatur, ſed & priuatã quãdam lilij ſpeciem uere naſcentis, autore Theophraſto, quod roſæ proximũ deſcribitur: ex quo forte Dioſcorides id à Latinis roſam Iunonis uocari tradit. Album hoc colore, utpote quod è lacte Iunonis Herculi per ſomnum lac præbẽtis germinauerit. Alteram ſpeciem quæ purpurea eſt, tradit Plinius propriè κρίνον appellari, & ſi hac uoce cõmuniter græci utantur. ex floribus nulli proceritas maior, folia foris ſtriata, reſupina per ambitum ſe laxantia effigie calathi, languido ſemper collo & ſuæ ſarcinæ impari: tenui filo croceo in medio ſtante. Mirum traditur, ſi liliorum ſcapi areſcentes in fumo ſuſpendantur, & nudantibus ſe nodulis deinde in fæce uini nigri menſe Martio macerentur ita ut colorem accipiãt, mox in ſcrobiculis ſerantur uini fæce circunfuſa, purpurea naſci. Mirũ prorſus, ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum. Tu quidem de nomine tantum petieras: ſed ego quom de lilio uerba facerem, non abſurdum exiſtimaui corollarium etiam aſſuere. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

AMABO minime aduerbium eſt, ut grãmatici putauere, alioqui caſum habere non poſſet: ſed dicendi figura, qua ita rem nobis gratam fore oſtendimus, ut inde amori cumulus ſit acceſſurus. Interdũ ſine caſu pronuntiamus, ut illud Catullianũ, Amabo mea dulcis Hypſitilla. Interdũ caſum addimus, & tunc perfecta locutio eſt. Cicero ad Atticũ ſic quandam finit epiſtolam, Amabo te epiſtolam πολιτικὴν. Malum uero epiphonema per

inter-

interpoſitionem eſt:& ſic Donatus ſuper Terentio annotauit, quæ (malum) iſthæc demẽtia eſt. Ea quoq; figura dicendi per interpoſitionẽ eſt. quæ tua ſapiẽtia, quę tua humanitas eſt: id eſt, prout tua ſapiẽtia, tua fert humanitas. Illud Ciceronis in epiſtola ad Appium, rariuſculum, Equidẽ pro eo (quanti te facio) quicquid feceris approbabo. Hæc quidẽ puſilla ſunt mi fili, & citra mediocritatẽ poſita quæ annotaſti, ſed quæ tamen nonnunquam magna exerceant ingenia. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

Q VEM græci σωτῆρα dicunt, nos ſeruatorẽ, ſalutarẽq; transferre poſſumus, nõ ſaluatorẽ. Nã ſaluus quidẽ dicitur, ſaluare nõ dicitur: ſicut rurſus ſeruare dicit̃, ſeruus in eo ſignificato nõ dicitur. Nã licet antiquitus iure gentiũ qui in bello ſeruatus erat, ſeruus diceret̃: mox tamẽ ea uox in diuerſum abijt, & ad omnes iure ciuili manu captos deducta eſt. Soſpitã quidẽ Iunonẽ, quaſi ſeruatricẽ coluit antiquitas. De ſeruatore non multũ perquirẽdũ. Vox enim eſt ſępe obuia. Plin. lib. XXII. de corona graminea, Cõtigit, inquit, nulli, niſi ab uniuerſo exercitu ſeruato ſeruatori decreta. Extat elogiũ uetus in Pharo ſcriptũ, Deis ſalutaribus ob nauigantes. Saluatorẽ autẽ, licet ea uox protrita ſit in ſacris literis, nondũ mihi permiſerim, tantiſper dum latine loquar. Nam ſiquando ad ſanctos ſcriptores, qui magis animũ quàm uerba metiũtur, diuertero, & communem uſum ſequar, & inuſitatum uerbum (ut Cæſar monuit) quaſi ſcopulum fugiam, habeboq; illud Ariſtophanis in memoria, ἀμαθὴς σοφὸς πῶς ἄπει καὶ σοφὸς σοφῷ. Nã ſicut apud Alcibiadẽ nõ dedecet lambdaciſmus: ita apud σολοικίζοντες ſolœciſmus nõ damnabitur. καὶ πρὸς τὸ ζήτημά σου iudicium meum tenes. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

D IFFICILE eſt, ne dicam improbum, bonis ingenijs terminos præſcribere, quibus includantur: liceat illis uagari impune & laſciuire, ut eorum fert pernicitas. Multa inueniunt, multis meditantur, multa cõminiſcuntur: quæ ſi ad alienum præſcriptum adigantur, ſegnia, inertiaq; quaſi præmanſo uiuentia iacent. Vides quàm turpe, immo quàm tardũ ſit per aliena ueſtigia excurrere, & quãtum auiculæ illæ, quibus cælũ & ſolum omne peruium dedit natura, degenerent, poſtq; in caueas detruſæ ſunt, ut alienis, non ſuis moribus aſſueſcant. Quare ego imitationẽ quidem utilem ac ſalutarem imbecillis ac primum promouentibus ingenijs ſemper exiſtimaui. Ita enim ſerperaſtra (ut inquit Varro) damus infantibus, ne uarri aut compernes fiant, dum adhuc ingredi condiſcunt: quibus uti adultos etiam quàm probroſum uideatur? Sicut ergo aliquando innatandum eſt ſine cortice, ita non ſemper pędagogo nitendum eſt: ne quod Athenienſibus obiecit hoſpes Aegyptius, pueri ſemper deprehẽdamur. Vias & ſemitas, quæ ad forum perducant, non quærunt niſi peregrini homines. Neq; hoc dixerim mi Thoma ſuauiſſime, quòd alieno conſilio uti turpe putem, quom Græcorũ prouerbio ſcitum ſit, τὴν βουλὴν ἱερὸν τι εἶν. ſed quòd non per ſe aliquando ſapere, & ex aliorum ſemper uel iudicio uel imitatiõe pendere, fœdiſſimũ arbitrer. Hoc exiſtima ui quaſi præludio utendũ, quom à me nuper fueris ſciſcitatus: qua ratione tibi utendum cõſulam in perlegendis euoluendisq; antiquorũ monumentis, ut certius ac tenacius memorię inſideãt. Quo enim es ingenij acumine, tu per te hoc facilius quàm ex magiſtro, multa ſcilicet perfunctus lectione, intelliges. quiſq; enim eam ſtudiorum rationem ſequi debet, quæ maximè oblectet, inuitet, alliciat. Neq; unum eſt omnium palatũ. Quis uero eſt qui guſtum ſuũ melius agnoſcat, quàm ille ipſe qui ſibi propinat nullo indigens prægustatore: præſertim quom iam multa delibauit pocula, multaſq; releuit ſerias: ut ille inquit. Scripſerũt quidem nonnulli præclari autores, quomodo ſtudijs incũbendũ ſit. Nam & Quintilianus qua ratione pueris prima elementa & ſubinde reliquæ diſciplinæ inculcandæ ſint: qui nam autores in dicendo phraſin facere poſſint, luculenter executus eſt. Seneca aliquot locis, qua diligentia, qua intentione ueteres ſcriptores euoluamus admonuit. Plutarchus quàm caute

poetas tractari oporteat: quomodo pueri ab incunabulis ſint inſtituẽdi, demonſtrauit. Proximo ſeculo Paulus Vergerius, & mox Baptiſta Guarinus olim præceptor meus, nuperrime etiam magnus ille uir omni maior pręconio Eraſmus, quomodo literis ac moribus incumbendũ ſit expoſuerunt. Sed pueris imbecillisq́ ingenijs necdum ſatis conſtantibus eam operam dedere. quorum ego uel exempla uel inſtituta nunquam mihi uel puero ſequenda duxi: neq quenquã ex ijs qui ad frugem peruenere, accepi eorũ auſpicijs profeciſſe. Arripit enim quiſq quod gratum & compendioſum putat, & naturæ ſuæ conſentaneum. Plinius nullum unquam autorem legit, ex quo non excerpſerit: qua aſſiduitate tot ſubinde præclara conſarſit uolumina: nã Piſo dicebat, non libros ſed theſauros eſſe oportere. omne tempus amitti putabat, quod literis non impenderetur. Portius Latro nunquã ſtudia inchoabat, quom deſierat: nũquam deſinebat, quom inchoauerat. Pandulphus Collenutius noſtro æuo uir multę eruditiõis, in ſtudendo annotandoq́ hac uſus eſt religione, ut præclara geſta, quęq́ ad uirtutes pertinebãt, ſinopide allineret: quę ad uitia morboſq attinebãt, atramento: quæ ad herbas arbores fruticeſq ſilaceo: quæ ad medicamenta & metallica ferrugine deſignaret. Quæ opera quàm operoſa ſit, quantũ morę addat ad plurima, pręſertim ſeſtinanti: quis ſine admonitore nõ cognoſcit? Sed uir ille inexhauſti laboris maximus omnium lucubrator (parciſſimus enim ſomni fuit) incomparabili omnia perficiebat diligẽtia. Noui quoſdam ad præſidiũ memoriæ in margine librorum, quos legunt, turriculas, manciolas, columellas, & id genus alia ſigillaria quaſi ſymbola teſſerasq effingere, quę rerum quæſitarũ imagines è memoriæ promptuario facile euocent. Ego (ſi inter tot magna nomina iudicium meum admitti poteſt) modum omnibus in rebus ſaluberrimũ puto, ſtudijsq immorandum, nõ immoriendum ſuadeo: omnia puto excutienda etiã exchartabula & opiſthographa, ut ex alijs quid ſequamur, ex alijs quid nõ ſequamur, obſeruemus. Nihil omnino reſpuendum ſtudioſi hominis putat diligẽtia: quando nullus liber tam malus (ut Plinius dixit) ex quo boni aliquid erui nõ poſſit. Nuſquam fertiliores ſegetes aſſerũt coloni noſtri q̃ in ſterquilinijs naſci. Seruandũ tamen eſt ſine exceptione illud Senecę præceptum, ut multum legamus, nõ multa. Auocatur ſcilicet mens rerum multitudine & opprimitur. Quare optima quæq ſeligenda ſunt: quod fieri nõ poteſt, niſi omnia attigerimus: in his incumbendum, hęc iterum atq iterum excutienda. Nihil enim lubricum magis homini dedit natura, quàm memoriam, quam iacturam ſola aſſiduitas & diligentia farcire poteſt. Elocutioni imprimis, ex qua oratores apud græcos nomen nacti ſunt, uacandum: mox eruditioni, uel utriq potius ex æquo. Philoſophia & diſciplinæ interiores tractãdæ. Illud in omni uita ſeruandum, priuatim aut publice quid agas: ut quæ ad mores pertinent, ita amplectamur, nequa pars ab officio deſciſcat: ne linguam quàm uitã excultiorẽ habere uideamur, neue exiſtimemur ſapere μέγα τὸ λέγειν. Ego profecto quicquid lego, quicquid meditor, ita omne in arcanis animi recõdo, quaſi mox ad uſum humanarum actionũ expoſiturus. & quoniam arduum nimis reor omnia ſeorſum excerpere: multa ſanè in cõmentariũ refero, aut ſeorſum in pagella exſcribo. Sed in margine compendioſe omnia, quæ digna ſunt aliqua animaduerſione, ſepono: quòd ſiqua præſtant, quaſi coryphęa & optimatia in ſumma marginis coronide. hinc ea mihi utilitas naſcitur, ut uel ſeſquihora multa poſſim uolumina recognoſcere. Tentaui aliquando Plinij Naturalem hiſtoriã in epitomen reuocare, quando eius autoris mira ſemper cupidine exarſi: ſed rem ſine controuerſia ridiculam feci, qui omnem fermè Plinium exſcripſerim. In philoſophia Paraphraſes quales Themiſtius cõdidit, quàm cõmentarios magis ſemper probaui. E Gręco uertere utiliſſimũ putaui, non tanquam interpretem: nihil enim meo iudicio infelicius quàm uerbis ad æquilibrium ſe obligare: ſed quaſi excerptorem, cõditoremq́, ut integrum tibi relinquas addere aut detrahere, quæ maximè in rem uideantur. Summa eſt, ut diem nullum ſinamus effluere per negligentiã, nullus careat linea: ut de literis multum cogitemus, multum loquamur, multũ diſceptemus, dummodo abſit altercatio: multum etiam ſcribamus & cõmentemur, tam prorſa quàm uerſa. Proficiendum enim eſt dum ſcribimus, ſcribendum dum proficimus. Deniq ſatius eſt male, modo

non

non peſſime, ſcribere, quàm nihil. Verum ea adſit religio, ut nec pręcipitetur editio, nec nobis ipſis uerba demus, nec perſuadeamus plus in rebus noſtris quàm cęteros, doctos præſertim & amicos, cognoſcere. Nulla enim in omni uiuendi genere peſtis maior quàm φιλαυτία & perſuaſio, in ſtudijs uero mera pernicies. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ADIANTO Plinius teſtimonium reddit: aliud, inquit, adianto miraculum eſt, æſtate uiret, bruma non marceſcit. & aquas reſpuit: perfuſum merſumq; ſicco ſimile eſt. Tanta diſſotiatio eſt, unde & nomẽ Græcis. διαίνω enim humecto. Cur hoc fiat, is prętermiſit, & tu quæris. Nam ipſe alio loco teſtatur, ſuum eſſe propoſitum naturas rerũ manifeſtas indicare, nõ cauſas iudicare dubias. At ego tibi nihil poſſum negare. Facit enim mutuus inter nos amor, ut tuum Manilianum ſit imperium: & ſi multarum rerum conditio, quæ pari naturæ pollent beneficio, id parum dubiũ reliquerit. Multa enim ex eo genere auitij, quod Ariſtoteles νδυστικὸν uocat, hac quaſi prærogatiua potiũtur, mergi, cycni, anates, onocrotali. Quin & multæ arborum frondes, multæ olerum, fici, platani, braſſicæ, heliotropij, hanc quoq; nactæ ſunt cõmendationẽ. Id uero cõtigit, uel quòd per quàm lubricæ ſint, uel quòd per quàm lanuginoſæ. aut igitur ob leuitatẽ coagmentationẽq; guttæ defluunt; aut cũ lanugine cui inhęrẽt, concerpuntur. Nam ſic etiã in ſicciſſimo puluere uel arena uidemus, ut guttę excidentes conglomerent, excurrãtq; in globum, neq; interim ullam inuehant humectationem. Cæterum quæ oleo perlita ſunt, nulla poſſunt ratione exaqueſcere: tum quòd leuia, exterſaq; ſint, tum quòd aduerſus aquas & pleroſq; alios humores natura oleum armauerit, eiq; arcanam illam repugnantiam indulſerit, quam multis locis à Græcis ἀντιπάθειαν diximus appellari. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

QVOD Alexander, quẽ tu recte βιβλιοτάφην appellaſti, inepta uſus excuſatione recuſauerit nobis uetuſtum Demoſthenis codicem accõmodare, tu minimè iraſcendũ homini tã male officioſo putas: & eius quaſi patrocinium tuis literis ſuſcepiſti, exiſtimãs theſauros condi oportere, & tunc myſteria myſteria eſſe deſinere quom promulgantur. Deniq; ſi hoc uitium, perexiguum admodum eſſe contendis, & de quo minimè amicitiã reſcindi deceat. At cõtrà mi fili ſentio, tibiq; tam peruerſam opinionem (ſi modo ea opinio eſt, & non potius ironia) nullo modo uelim probari, qua urbanitas & beneficẽtia mutuaq; inter homines ſocietas tollitur. Quid enim fœdius, quàm unde tu nullum detrimentũ referas, alteri nolle accõmodare? Quid uero tu appellaueris niſi inuidentiam & peſſimi animi teſtimonium? An non iſti libenter (ſi eis liceat) ſolem de mundo ſuſtulerint, ne cęteris affulgeat animãtibus: indigni prorſus ipſi uita atq; hoc cõmuni æthere, qui rem tam præclaram, id eſt humanitatẽ liberalitatemq; prodant, & quantum eſt in ipſis, è conſortio humani generis depellant. At tu theſauros condendos putas. Hoc etiam putant auari homines. At ego pretioſiſſima quæq; ad utilitatem mortalium nata aut inuenta in cõmunem maximè uſum puto eſſe prodigenda, ut omnibus plurimum proſint. Nam muſicæ abſconditæ quæ demum utilitas? ut eſt in prouerbio. Et quæ nam alia ratio ſummum illum & æuiternũ opificem rerum conditorem illexit, ut tot mari terraq; animalia, ut tam eximiam orbis molem strueret, niſi ut bonitatem, munificentiãq; ſuam largiſſime omnia experirentur: cuius exemplũ nos homines inter cuncta ingenio & ratione honeſtatos maximè decet imitari. Myſteria uero ſemper myſteria ſunt, modo in aures prophanas nõ inſtillentur. Demum quod perexiguum uitium putas, ego maximum iudico. Nam quid honeſti ab eo expectari poteſt, qui abſq; ullo ſuo incõmodo præſidia ingenij amico denegarit? Apud Athenienſes ſcimus non parricidas, non plagiarios, non depeculatores publicæ execrationi, qua ſingulis annis ſolenniter utebantur, fuiſſe obnoxios: ſed eos qui uel roganti uiam oſtendere, uel lumẽ de lumine accendere, uel aquam ex pro

fluente prębere recuſarent. prudenter ſcilicet exiſtimauerunt, cum nihil ſceleris, nihil flagitij in homines non admiſſurũ, qui res tam obuias, tam illaboratas denegaſſet. Ad ſummã, putato infelicis inauſpicatiq́ ingenij ac ſibi parũ cõfidentis eſſe, ea abſcõdere, quæ ad publicam utilitatẽ uel fortuna expoſuit, uel natura genuit, uel deus erogauit. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

I N lege ueteri quid ſit ruta cęſa recipere popoſciſti. Res profectò à multis agitata, & ab illis petenda, unde emerſit. Vlpianus ait: In rutis cæſis ea ſunt, quæ terra non tenentur, quæq́ opere ſtructili tectorioúe non cõtinentur. Quare omne inteſtinum opus in ijs teneri iure dixerimus. eſt autem inteſtinum opus (ut ex Vitruuio colligitur) quod uel parietibus minimè annexum eſt, uel certe ſine domus iniuria reuelli poteſt, ex abiete aliaúe materie cõſtructum, idq́ uenditis ædibus ſolebat nuncupatim excipi: utputa ſubſellia, fulcra, plutei, armaria, hemicycli, mẽſæ, tripodes, monopodes. hinc Cicero in calce Topicorum: Plura fortaſſe q̃ à te deſiderata erant, ſum amplexus: feciq́ quod ſæpe liberales uenditores ſolent: ut quom ædes fundúmue uendiderint, rutis cæſis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornãdi cauſa apte & ſuo loco poſitũ eſſe uideatur. Sic nos ad id, quod quaſi mancipio dare debuimus, ornamenta quędã uoluimus nõ debita accedere. In ijs nõnulli imagines parentũ ac maiorũ cenſeri exiſtimauere, quas uenditis etiã ędibus emptori refigere nõ licebat; quod an uerũ ſit nõ decerno. Dixerunt aũt ueteres interdũ abſolute & quidẽ elegãter ruta cæſa, interdũ intercurſante copula, ut illud Ciceronis ex ſecũdo de Oratore. Quid patri nunciari uis? cui rei? cui gloriæ? cui uirtuti ſtudere? Patrimonio ne augẽdo? At id nõ eſt nobilitatis. ſed fac eſſe, nihil ſupereſt. libidines totũ diſſipauerũt. An iuri ciuili? eſt paternũ. Sed dices, te quom ædes uẽderes, ne in rutis quidẽ & cæſis ſolũ tibi paternũ reliquiſſe. Recipere aũt Iureconſultis eſt excipere reſeruareq́ & de uenditione ſubtrahere. hinc receptitius ſeruus & receptitia bona, de quibus pręter alios Gellius. hinc Plautinum illud: Quom ædes uendidit, poſticum ſibi recepit. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

S IGNIFICAS mihi, nuper inter doctos quæſitũ eſſe, cur ſimiæ quadrupedesq́ aſſuetæ uinum bibere unguibus careant, ſed dubitandi magis quàm ſtatuendi quicquam occaſionem dediſſe. Quod tibi minimè mirum uideri oportet, quom & Ariſtoteles & clariſſimi autorum ſuas illas rerum abditarũ perquiſitiones προβλήματα, id eſt coniecturas nuncupauerint: ut intelligas eos acumine magis animi, quàm certa ulla indagine, remotiora naturę placita exploraſſe. Nam quod ad percunctationẽ tuam attinet: quidam putant id accidere, quoniam in uino ſit uis diſcuſſoria, & ad emolliendum efficax. Hinc euenit, ut qui plus nimio ſe uino ingurgitauerint, reſolutis neruis in paralyſin facile delabantur. Sint igitur ungues uel neruorum clauſulæ, ut dixit Plinius: uel caro cõcreta & quaſi in callum obdurata, ut alij putauere, uino accedẽte emolliri reſoluiq́ fit ueriſimile. Alijs humoris ſanguinis, qui plurimus uino fieri ſolet, exundatione calloſiorem contumacioremq́ ac retorridam illam partem quaſi macerari uidetur & emolleſcere, id quod aquę & aceto uſui uenire quotidie uidemus. Illa enim fruges & legumina incoctilia ad cocturã perduci experimur: illo plumbũ in ceruſſam reſoluitur, & ouum ita tenereſcit, ut uel per annulũ toto calice integro pertranſeat. Ex hoc item facilę colligi poteſt, cur ueteres exiſtimauerint uini potu effici, ut mulæ calcitroſæ eſſe deſinant. Miteſcente enim ungula & pede quodammodo exarmato, feritas illa tollitur extunditurq́: præſertim ſiquando euenerit, ut calcibus impetẽtes ſolido illidant, plusq́ inde damni accipiant quàm afferãt: quare conſciæ imbecillitatis ſuæ ferocire deſiſtunt. Sicut & cerui eo tempore abditi latent, infirmitatemq́ ſuam fatentur, quo natura cornua illis ademit: nec prius in mediũ prodeunt, quàm illa ſibi renaſci intellexerint. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

NVLLA pars eſt rerũ humanarũ, in qua magnitudo maieſtasq; naturæ omniparentis non large ſe detegat: modo nos homines uacemus huic theatro, nec cõniuentes eius beneficia prætereamus. Id uero quod poſtulas non poteſt profecto nõ uideri admirabile: Sambucum ſcilicet eo loco canoram & concinnam magis prouenire, ubi gallorũ cantus non exaudiatur. Cur id fiat (ſi modo uerum eſt) nemo facile dixerit. Sunt qui hoc nõ ſimpliciter, ſed συμβολικῶς traditum putent more Pythagorico, ut multum diuerſum quàm dicitur, intelligatur. Sicut proditum eſt, non ex omni ligno Mercuriũ debere fieri: Deũ non populari ritu, ſed electo ac religioſo colendum eſſe: ſic nõ uulgari ſed remotiori muſicæ incumbendum eſſe admonentes, non ex obuia quaq; ſambuco tibiam, ſambucenq; coagmentari oportere dixerunt: & expedire ut remotiora petantur, atq; inde decerpatur, ubi cantus galli nõ obſtrepat. Nam ſic hodie quoq; locum longe ſepoſitum, ad quem nemo adeat ſignificantes, dicunt in eo ne gallum quidem unquam exauditum. Aut certe ſtridula illa atq; admodum obſtrepera uox galli hebetare, & ſtridore ſuo quodammodo diffindere & cõuellere poteſt penetrabilẽ ac fungoſam ſambuci materiẽ, utpote qua leo etiam tantę animal conſtantiæ cõſternetur. Alij ſunt qui eo dicto nil præterea oſtendi putent, quàm ſylueſtrem ſambucum satiuæ multo eſſe præferẽdam: quòd ea procul locisq; abditis, hęc propè inter noſtra ſepta adoleſcat. De caprifico, quo ita boues edomentur, ut propè immobiles conſiſtant: res perquiſita etiam à Plutarcho in libro τῶν συμποσιακῶν, ſed iniuria temporũ deſiderata. Nũquid uero id ui illa propria atq; inſita caprifico euenit, quã Græci ναρκώδην, id eſt torporem ſegnitiemq; inuehentẽ uocant, qua & echeneis & torpedo inter piſces pollet? Nam & caprifici cinere, cui ſeptica, & ſmectica poteſtas ineſt, id eſt quæ detergere poſſit & erodere, medici pro ſpodio utuntur. An forte odore acri & ſtiptico id contingit, qui uim illam ferocientis tauri opprimat, compeſcatq; & quaſi obſtupefaciat? nam inter ea, quæ ſolent maximè naturã proſternere, odor cenſetur. Sic amaracinum ſubus acre uenenũ eſſe, cecinit Lucretius. An profecto id magis accidit ad inſuetudinẽ, & inertia ponderis? eſt enim caprificus non adeo multæ ſarcinę. Quare ex eo clypei militares faciles admodum & cõmodi geſtatu fiunt: licet alia cauſa potior, quòd accepto ictu lignum id ſtatim coaleſcat & plagam contrahat. Eo itaq; taurus oppreſſus, nouitatem leuitatis admirans conſiſtit: & qui maiori ſarcinæ obluctaretur, ad minimã immobilis manet. Sic fulmina duriſſima quæq; expugnant, in facilioribus nullam omnino uim exercẽt. De Marpeſia caute traditum eſt, quòd ad maximos impetus immobilis, leuiſſimo deinde attactu cõmouetur: & quã toto nixu corporis non potes concutere, mox uel digito facile impuleris. Hæc tibi ex libro Quæſtionum noſtrarũ tumultuario excerpſimus. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

EST mihi ſatis perſpectum alios, qui ſe omnes ſpectatiõi & indagini rerum abditarum in natura tradiderunt, quo præſtant acumine ingenij, rationes uel multo ueriores, uel ſimiliores uero inuenturos. Nec dubito quin ſi mea hæc quæſita, quibus horas ſucciſiuas accommodo, aliquando in manus hominũ uenerint, multos habitura ſint, non dicam obtrectatores: id enim uel optabile, quom nullum ſit certius teſtimonium aliquo in numero cenſeri quæ ſcripta ſint, quàm à multis perſtringi & cõuelli: ſed irriſores planè, & qui ne legenda quidem arbitrentur. Quare deſine mi fili immaturos & prociduos adhuc fœtus efflagitare: & ſatis tibi habeto, ſi percunctanti pro tempore quaſi carioſo è penu deprompſero, quæ in rem facere uideantur. Quale hoc ſcilicet, quod modo depoſcebas: cur pomorũ onera à iumẽtis ſtatim ſentiantur: ac niſi prius oſtendantur ijs, quamuis pauca portẽt, ſudare illico. Quod ego ex nulla remotiore ratiõe petendum duco, ſed ex ipſa nuda apertaq; animantiũ conſuetudine. Quãtum enim exiſtimas intereſſe, ſpõte quid facias an inuitus? ſpe pręmij, an nulla propoſita mer-

cede? Nemo profecto ſanus diffiteatur, quin animum maximè cuiuſq; ad labores ærũnaſq; fortiter perferẽdas, uel ſpes gloriæ, uel quæſtus expectatio illiciat. Quòd ſi hoc homini ratione excellenti contingit: quanto id brutis, quæ omnia ex ſenſu pendent, euenire minus mirandum. Iumẽta igitur poma quamuis pauca impoſita ſunt, odore ac deſiderio illorum pulſa, ferunt quidem, ſed ferũt inuita, totoq; animo in ea feruntur quaſi denegata. Hinc ſudor ille, non magis ex onere quàm ex cupiditate prouocatus. Quòd ſi prius oſtendantur, guſtandoq; aliqua liberaliter promittũtur: tunc ea quodammodo inuitatione demulſa, & pollicitatiõe exhilarata, quamuis multa ac oneroſa facili propenſoq; animo conuehunt; ut ea non minus bona expectatione quàm dorſo ſuo perferre intelligantur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

NON ſine cauſa uidentur Philoſophi dixiſſe, ex malis bona nunquam, è bonis autem mala quandoq; oriri poſſe. uſu enim rerum probatum eſt, deprauatas cõſuetudines & peſſima inſtituta ab optimis pleruncq; principijs initium habuiſſe. Diuinis nominibus & cæleſtium geniorũ nomenclatura quid accepit in terris homo diuinius? & hęc tamẽ uidemus ita maleficis artibus corrupta atq; in tranſuerſum abducta eſſe, ut quidam etiam ex Theologis noſtratibus illa ignorantes, ceu inauſpicata uocabula, & cum honoris etiam, immo uero prę ſidij diuini, præfatione nũcupanda auerſentur. Hoc ſcilicet effecit peſſimorum hominũ conſuetudo. In ſacro Cõcilio, quod Arimini annis ab hinc plus mille celebratum eſt, accepimus ſanctiſſimos patres Arianorum aſtu traductos atq; illuſos fuiſſe. quom enim diſceptaretur, an inter perſonas Diuinitatis pater ac filius eiuſdẽ eſſent ſubſtantiæ, quod ὁμοούσιον græci uocant: nonnulli damnati dogmatis profeſſores ita uiros ſimplices ſed ſynceros interrogaſſe dicũtur: an uero uos deũ unum trinumq; agnoſcitis, an ὁμοούσιον magis colendum putatis? At boni uiri quid eſſet ὁμοούσιος prorſus neſcientes, ſe deum unum, trinumq; agnoſcere ac uenerari, ὁμοούσιον uero ignorare, atq; adeo abhorrere fatebantur. Ex quo eorum dolo ſenatuſconſultum factum eſt: Chriſtianos nequaquam ὁμοούσιον credere. Ad quam maculam eluendam proximis annis opus fuit Niceenſe cõcilium cogere, in quo anteacta retexta ſunt, & uerę ſanctiones aſſertę. Sic hoc tempore quotus quiſq; eſt qui ſacras dei angelorumq; nuncupatiões à barbaris, id eſt Hebræis, uel Græcis acceptas, utputa, Semhamophores, cum mũdum crearet Elohin, quom creaſſet Adonai: Sadai, id eſt nullo egens, Sabaoth, & quadriliteram ihe uhe, pro quo nomine XII. literarum utũtur, ne prius illud nimio uſu uileſcat: Hagios, Tetragrãmatos, ἀπερίμετρος, aliaſq; id genus caſto tantũ ore proferendas, ob inſcitiam non exhorreat, & ceu excantationũ uerba audiens nõ reformidet. Quod & in nominibus angelorũ, de quibus ut ad te ſcribam rogas, multo magis ſolet euenire: utpote quæ ignotiora ſunt, & à conſuetudine uocis humanæ magis aliena; de quibus unum illud tibi uere affirmauerim, ea mortaliũ uoce nõ poſſe enuntiari. Sunt enim, ut Gręci dicũt, ἀνεκφώνητα, utpote qui de luce ueſtimenti ſummi opificis altera die magnæ creationis facti ſunt: atq; profecto apud Hebræos deſcribũtur, ut neq; literæ neq; ſyllabæ ſatis inter ſe cohæreant. Quæ tamẽ ut aliquo modo cõmonſtrent, quantũ inopia & infantia noſtra permittit, Hebræi præſidio duarũ uocũ utũtur: quę inter adſcita ſeu attributa dei nomina cenſentur, Iah ſcilicet & El: quorum alterũ bonitatẽ, alterũ magnitudinẽ dei ſignificat: quaſi tu Romana uoce optimũ maximũ dixeris. Nullum enim uerũ & propriũ dei nomen efferri poteſt. Quare illum Plato rectè ἀνωνόμαστον appellauit. Sicut ab alijs multo rectius dictus eſt ἀπειροδύναμος καὶ παντοδύναμος δυναμοποιὸς δύναμις, id eſt infinite potẽs & omnipotens potentifex potẽtia. Hinc factum eſt ut omnia angelorum nomina in iah uel in el deſinant. Sic angelus quem Adamo tribuerunt, Roziel, quem Semi Iophiel, quem Abramo Iachiel, quem Iſacio Raphael, quem Iacobo Peliel, quem Ezechieli Hiſmael nũcupati ſunt. Sic duo & ſeptuaginta illi qui in traijciendo populum Iſraeliticũ Moſi operam nauarunt, appellationes ſortiti ſunt. Quas tamen ab operibus quibus pollent, poſſuntq; humano generi opitulari, accepiſſe tradunt

dunt qui ſecretiores literas apud Cabaleos profitentur: utputa Raphaelem à medicina, Gabrielem à fortitudine, Michaelem ab admiratione. Qua ratione factum eſt, ut Gabrielem Raphaeli uirtute ac fortitudine tantum exiſtiment præſtare, ut illum intellectum agentem, hūc poſſibilem nuncupauerint. Illud non omittendum, Veteres penultima producta huiuſmodi nomina Barbara quidem, ſed ad normam latinitatis redacta, contra inuulgatam cōſuetudinem pronunciaſſe. hinc illud apud Valerium Flaccum in VI.

Hic & odoratus ſpiranti crine Michael. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

D

VORVM & ſeptuaginta angelorū nomina quæ à me petis, operoſum æquè & ſuperuacuum eſt recenſere. Hoc certe habe, quod ad te antea ſcripſi, duabus ea diuinis uocibus finiri, Iah ſcilicet & El: quę ſanè ego elementarius in remotioribus Hebræorum literis nequaquam memoriter memini, nec codices idonei hoc tempore apud me ſunt, unde poſſim exſcribere, & tu me in Octauij circulū detruſiſti. Quare te (ſi modo tanta eſt hęc explorandi cupido) ad tertium Capnionis uolumen relego, unde locupletius omnia mutuere. Septuaginta quidē & duos fuiſſe, qui Moſem dirimentē aquas & transfretantem Erythreum mare adiuuerūt, Cabalei certo affirmant: quòd ſaluris ueræ quā mortalibus ſalutaris uindex Chriſtus inuexit non temporariam illam quidem, ſed nunquā nobis excutiēdam, ſymbolum credimus. Cuius & myſterij teſtem ſacrū & inenarrabile dei nomen adducunt, quod quatuor literis proferūt, Iod, He, Vau, He. Quarum prima decem, ſecunda quinq;, tertia ſex, quarta rurſus quinq; demonſtrat. Nam ſuos numeros ea dialectos literis cōmodiſſime deſcribit, atq; eis mira quędam theoremata eliciunt. Quare omnis ſecretior doctrina in ſephiroth & ſemoth, id eſt numerorū & nominū traditionem diuiſa eſt. Eos itaq; ſi unà ita coniunxeris, ut coaleſcentes componas, duorum & ſeptuaginta numerum reſilire inuenies, quippe decem ſepoſitis quibus quinq; adnectas, quindecim, mox ſex additis unum & uiginti euaſerint. Poſtremo quinq; adſcriptis, ſex & uiginti emetieris. Hoc tertio ſeorſum enumerato, X ſcilicet, XV, unū & uiginti, ſex & uiginti, duos et ſeptuaginta indubitato emerſiſſe comperies. Quòd ſi mihi parū fidei adhibes, conſule calculum, rem ad digitos uoca, & de puteo ueritatem eduxeris. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

Q

VANTVM licebit uerbis compendium faciam. Nam & ego alijs auocatus negocijs, & tu quod petis aliunde liquidius haurire potes. Siquis alteri damnum iniuriamúe attuliſſet, ex lege XII. tabul. ſiquidem leuior ea erat iniuria XXV aſſes in mulctā ſtatuebantur. Si grauior, talio decernebatur. Sed poſtquā creſcente opulentia urbis, & multorum audacia inualeſcente, non deſuerunt qui ſpreta XXV aſſium mulcta maximas maximis ciuibus contumelias inferre auſi ſunt, & taliones ad arbitrium iniquorū iudicum trāsferebātur: tum iure honorario, quod omne prætorium eſt; prætoribus enim leniendi exaſperādiq; leges Xuirales poteſtas fuit: introductū eſt iudiciū recuperatorium Aelio Gallo maximè adnitente. Ad hoc tres à prætore urbano eligebantur recuperatores, id eſt æſtimatores damni illati, quam pauperiem interdum appellabāt: hinc illud apud Iureconſultos, ſi quadrupes pauperiem fecerit: uel iniurię uindicandę atq; aſſerendæ: niſi forte actor condicere, id eſt in perſonam actionē mallet intendere. Tunc enim nō æſtimatione ſed corporis afflictione res agebatur. De recuperatorio autem iudicio in perpetuo edicto ſic legebatur, Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo, teſtibusq; publice decem denuntiandi poteſtatem facio. Adhibebatur enim recuperatoriū in cauſis publicis tantum, non etiā priuatis. De his locupletius in Collectaneis antiquitatū diximus, ex quibus exemplum Ciceronis ex ſecūdo Rhetoricorum in Hermagoram facile per te potes colligere, à Victorino parū explicatū. Quom ad uim faciēdā quidā armati ueniſſent, armati con

tra præſto fuerũt:& cuidam equiti Romano quidam ex armatis reſiſtens gladio ma
num præcidit. Agit is cui manus præciſa eſt iniuriarum. Poſtulat is qui cum agitur,
à prætore exceptionẽ,extra quam in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit,
iudicium patrum poſtulat. Ille qui cum agitur,exceptionem addi ait oportere. Quæ-
ſtio eſt,excipiendum ſit an non. ratio qua reus utitur:non enim oportet in recupera
torio iudicio eius maleficij, de quo inter ſicarios quæritur, pręiudicium fieri. Infirma
tio rationis:eiuſmodi ſunt iniuriæ, ut de ijs indignum ſit non primo quoq; tempore
iudicari. Iudicatio: atrocitas iniuriarum ſatis ne cauſę ſit,quare cum de ea iudicetur,
de aliquo maiore maleficio,de quo maleficium comparatum ſit præiudicetur. Sic e-
nim in antiquis codicibus legimus. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

N eadem ratio inſit lineis, quas Ariſtoteles intellectui tribuit,& circu-
lis quibus ad eam rem utitur Plato,à me per literas quęſiſti:quom ſum-
A mos philoſophos habeas, à quibus coràm id percũctari, & exquiſitius
audire poſſis: Leonicenũ ſcilicet & Bonazolum, uiros Di boni quàm
in omni philoſophiæ genere excellentes. Non deſciſcam tamen à mo-
ribus meis,& tibi tam pleno paſſu ad recta ſtudia anhelãti non deero. Quare illud ti
bi ſpectandum eſt imprimis, Quędam eſſe ſcilicet quorum ratio propter quam ſunt,
& forma per quam ſunt, nihil diſcrepet. Qualia ſunt omnia ſimplicia & abiuncta à
materia:angelus puta,mens,punctum:quod materię inſitis & adglutinatis longe a-
liter euenire neceſſe eſt. Ipſa enim à ſua propriaq; eſſentia longe differũt. Ignis ſiqui-
dem qui oculis uſurpatur, id eſt concretum illud ex forma & materia, nõ minimum
differt ab ea ratione,cuius beneficio exiſtit. In utroq; eorum genere perſpiciendo li
nearũ Ariſtotelis & circulorum Platonis exemplum intellectus hic noſter ſequitur:
ſed longe diuerſa ratione. Ariſtoteles enim tradit intellectum noſtrũ ſimillimum effi
ci rebus quas ſpectat:& licet unus idemq; ſit, lineæ tamẽ interdum rectæ, interdum
arcuatæ & obuerſæ ſimilem euadere. Quom enim res meras & ſimplices à materia
colligit,tũc & ipſum merũ ac rectum ad inſtar lineæ recte in eas ferri. Rurſus quom
dilutas & concretas relegit, ad obliquæ & refractæ lineæ imitationem retorqueri.
contrà Plato concreta primũ & compoſita ſcribit ab intellectu recte & ſimplicis li-
neę more cognoſci,ut prima quædã tranſitio depromi intelligatur. At quom ad ſim
plicia & abiũcta remeat: tunc ad circinnati ac recurrentis circuli imaginem in ſe re-
plicari. Hoc itaq; inter Ariſtotelem Platonemq; intereſt,quòd hic intellectũ ad ſim-
plicia & ſincera recuruari,ille rectum protẽtumq; excurrere:hic ad impura & com-
miſta prorſum ire,ille retrouerti exiſtimauit. Nec me præterit quoſdam in Peripate-
ticis,atq; inter eos Themiſtium,non lineam rectam Platoni,ſed circulum rectum,&
rurſus non ſimplicem nec ſemel flexum circulum,ſed iterum atq; iterũ ſeſe remetien
tem ac recurſantem tribuere. Verum hac parte qua de opinione Platonis mẽtio fit,
libuit magis Academicos ſectari. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

LVTARCHVS tradit morem fuiſſe,ut matutinis horis quidã à cubi-
culo regis Perſarum ad regem ingrederetur, eumq; hac ratione excita
P ret, ἀνάστα ὦ βασιλεῦ καὶ φρόντιζε ὧν σε φροντίζειν μεσορομάσδης ἐθέλει. Sur
ge,ait,rex:& ea cogita,quæ te cogitare uoluit Meſoromaſdes. Quæſitũ
dicis à multis quis ille Meſoromaſdes,cuius inſtitutis rex parere admo
nebatur. Ego ne multis te teneã, eum Zoroaſtrem puto, magni Oromaſi filium,de
quo in ſecundo Alcibiade mentionẽ mirifice ad hanc rem accõmodatam habet Pla
to, ubi regis Perſarum educationẽ deſcribit. Nam & regis natalem tota Aſia quo-
tannis celebrari cõmemorat: & ipſum nõ à nutricibus ſed ab eunuchis educari,cu-
rariq;, ut per quàm cõpoſita forma adoleſcat. VII. anno ad magiſtros uenationum
& equeſtris diſciplinæ ablegari. XIIII. ad eos qui magiſtri regij nuncupantur. ij
quatuor ſunt,ex quibus primus magicã edocet,quæ à Zoroaſtre Oromaſi filio pro-
dita eſt

dita eſt. Ea deorum religionem continet, & regia inſtituta prçterea. Alter ueritatem colere, Tertius libidini & affectibus imperare. Quartus nihil extimeſcere, & animũ ſupra res humanas attollere condocefacit. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

N ON omnino ignobilis nec reſpuenda eſt annotatio, quam à me petis: eoq́ maiore digna animaduerſione, quo magis uulgata & ſummorum ſcriptorum autoritate cõfirmata cognoſcitur. Quis eſt enim qui potionem ad dolores ac curas excutiendas ab Helena propinatam non exiſtimet ab Homero priuo & proprio nomine νηπενθὲς appellatam: prçſertim quom Macrobius & Plinius, multiq́ tum græci, tum latini ſummi nominis conditores hoc affirmauerint, alij uinum, alij orationem, alij medicamentũ, alij alia interpretantes. Atqui νηπενθὲς apud Homerum neq́ proprium neq́ fixum eſt nomen, ſed τῶν φαρμάκων ἐπίθετον: ſicut ἄχολον & ἐπίληθον, quæ eodem carmine continentur. Sunt enim ij uerſus de ea re ex quarto Odyſſeæ libro,

Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον,
Νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
Actutum uino medicamen miſcuit, unde
Et luctus curasq́ graues detergere poſſint,
Et ſimul epotent obliuia longa malorum. Bene uale.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBER III.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

A VES ſcire an ueteres id genus ueſtium in uſu habuerint, quas feltrias à Feltro urbe (ut uere putas) mercatorũ uulgus appellauit. Tũ illud exquiris, an periſtromata & phrygianas & attalicas & plumarias & Babylonicas & pictas & triclinares eaſdem putẽ. Tertio de pura ueſte & recta tunica perquiris. Mox de ſcutulatis, ungulatis, pexis, raſis, xerampelinis, Dalmaticis, clauatis, rogas quid ſentiam. Poſtremo de gauſapinis, galbanis, mallotibus, diphtheris, amphimallis, percunctaris. Longa ſanè percunctatio, & quam non facile uir aliud agens, in tanta præſertim rerum mutatione, & antiquitatis obſcuritate poſſit explicare. Non recuſo tamẽ reſpondere quicquid in mentem uenerit, uberius fortaſſe aliàs reſponſurus, quom & plus ocij nactus fuero, & maiorem lucem comperero. Feltrias quidem imprimis fuiſſe antiquis exiſtimo, ueſtes ſcilicet non textas, non conſutas, ſed lana igne adacta cõpactas, quales nunc ad pilea & penulas in uſu habemus. De quibus puto Pliniũ ſenſiſſe his uerbis in octauo. Lanæ & per ſe coactæ ueſtem faciũt, & ſi addatur acetum, etiam ferro reſiſtunt: immo uero etiam ignibus nouiſſimo ſui purgamento. Quippe ahenis coquentium extractæ indumentis uſu ueniunt. Galliarũ, ut arbitror, inuentum: certe Gallicis hodie nominibus diſcernuntur. Nec facile dixerim, qua id ætate cœperint. Periſtromata & ſtragula cõmune nomẽ eſt: noſtrum alterũ, alterum trãſmarinum. Sunt tamen qui periſtromata ea credant proprie appellati, quæ parietibus affiguntur: ceu ſunt quæ belluata, uariegataq́ ex ulteriore Germania afferuntur. quæ quom ad triclinia & cœnacula accõmodantur, triclinaria appellantur: qualia Plinius triclinaria Babylonica nuncupauit, quæ ſanè (ſi eidem autori credimus) à phrygijs & attalicis ueſtibus diſtãt. in Babylonicis enim colores diuerſos picturæ intexere Babylon maximè

celebrauit

celebrauit. unde ijs nomen impoſitũ, quom phrygias, id eſt acu factas, Idæi Phryges inuenerint: unde phrygiones dicti. In Attalicis certe aurũ intextũ fuit: cuius rei Attalum autorem celebrant. Nam Dimitis, Trimitis, & Polymitis liciorum numerus nomen dedit: quod ad oſtentandos uarios colores & habitus paucis licijs fieri non poterat. Cuius operis certiſſimũ &, ut puto, antiquitatis æmulum exemplum uidere potuiſti apud eximium ætatis noſtræ attalicarium. Plumarias uero uel plumatiles ueſtes dictas exiſtimamus, in quibus nõ una facies nec unus color, ſed plures & incerti uiſebantur, quales in columbarũ collo agnoſcuntur. quo argumẽto ἀκαταληψίαν ſuã probabat Arceſilas. Pictæ uero ad cultum maximè humanũ pertinebant. In quo genere triumphales cẽſentur: quæ Dalmaticæ & palmares, uel à palma intexta, uel à uictoria, quæ & ipſa palma dicitur, uocantur. In pictis autem antiquitus erant imagines, quales à Catullo & Vergilio deſcribuntur. Quin & Homerus:

Τὴν δ' εὗρεν μεγάρῳ, ἡ δὲ μέγαν ἱστὸν ὕφαινεν,
Δίπλακα μαρμάρεον, πολέας δ' ἐνέπασσεν ἀέθλους,
Τρώων θ' ἱπποδάμων καὶ ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.

Quem locum libentius attulimus: quòd eum à Plinio deſignatum exiſtimamus, ubi de hac re mentionem habet. Feſtus tradit pictam, quæ nunc toga dicitur, uocari purpuram, & eam eſſe ſine pictura: ut intelligas nomen manere, rem exoluiſſe. Quin & Liuius oſtendit togam pictam & tunicam palmatam uocari: quom ſcribit, Maſiniſſam à Scipiõe toga picta & palmata tunica donatum fuiſſe. Quod uero ad puram togam attinet, quam exeuntes pueritiam adoleſcentes & ad maturiorẽ ætatem prouecti anno ferè XVI. ætatis induebant, non ſine parentum & cognatorum hilaritate, quæ uirilis etiã dicebatur: ea fuit colore uel ſimplici uel candido: aut in candoris animi teſtimoniũ: aut quòd gerendis magiſtratibus iam idonea ætas uideretur: candidati uero magiſtratuũ competitores comitia inibant: uel certe quod nondum quicquã deſcriptione dignum geſſerant. Nam ſic & tyronibus prima ſtipendia facientibus alba parma & pura haſta tradebatur: quam Seruius ſine ferro interpretatur. Huic recta ſubijciebatur tunica, orthoſtadios à Græcis dicta, & inter cõmunes utriuſq; ſexui Polluci adſcripta, à recto texturæ ordine, non à rigore ſic appellata. Nam Feſtus rectas ueſtimenta uirilia, quæ à ſtantibus in altitudinem texantur, dictas teſtatur. Quo nomine iuuenes, ut iam recta ſtudia capeſſerent, admonebantur. Atqui ſcutulata erat partibus & quaſi ſcutilis digeſta, Gallorum inuento. ſcutulis enim diuidere Gallia prima inſtituit. Quales aũt eſſent ſcutulæ, nõ uideor tibi melius ſignificare poſſe, quàm ſi tibi aranearũ telas oſtẽdero: quas illi ſcutulatas ad capiẽdũ muſcas circà graſſantes mira arte cælant. Vngulata ab intexta unguiũ imagine. nã & ungues in floribus notamus: & ueruſtas anulos ungulos dixit. Sicut & undulatas ab undis, & papaueratas nõ ab albedine, ſed à papauerũ textura dictas accepimus. Sanè undas etiã hodie uidemus in triſanello, undoneq;: quẽ Cymatilẽ à fluctuatiõibus intextis quidã uocant. Hũc emporia (ut reor) ſymballotũ ab illa undarũ coniectione appellant, licet Hermolaus meus quaſi σύμβλητον dictũ putauerit: hoc eſt coacti per ſe uelleris implexu magis quàm textu conditũ. ſanè floſculos & papauera & mæandros nunc maximè in eo texturæ genere agnoſcimus, quã Dalmaticã à regione dicimus. De papauerata profecto mẽtionẽ habet Plinius. Crebræ papaueratæ, inquit, antiquiorẽ habẽt originẽ. Idẽ de ungulata: Vngulata, inqt, primo è lautiſſimis fuit. Inde ſurculata defluxit. Sic enim legendũ puto, à ſurculis & ramuſculis, ut nũc etiã uidemus intextis & contortuplicatis. fuit quando ſoriculata à ſoricibus legendũ putauerim. Nam Pollux myoton, quaſi tu ſoricinam dixeris, Armenijs peculiarẽ celebrat. Et apud Euſebium legimus peplum Proſerpinæ muribus contexi conſueuiſſe. Virgulatas etiam non præterit Pollux: in quibus uirgæ purpureæ, quas ῥῦφας Græci uocant. Nam cerinas, melinas, ſubminias, coccinas, ſinopicas, crocotas, calthulas, compluuiatas, nõ à textura, ſed à colore ceræ, melini, minij, cocci, ſinopidis, quæ colore rubro ſunt. Lutheam etiã caltham nobis indicauit Virgilius. Compluuiatas fumoſas uidetur Marcellus interpretari. Apud Plautum in Epidico de Geranio uideo mẽtionem haberi, corruptis licet uulgatis codicibus, Cerinum, inquit, uel Geraniũ. & epipho-

nema

nema ſtatim per annominationē ſubiungit, Gerræ maximę. hanc uero à colore gruis cineritio puto dictā, ut ea ſit quā Græci σποδιάν uocant. ijdem γέρανον gruem dicunt. Nam ab aere quem nos cæleſtem dicimus, auro, undis, croco, grue, myrtis, amethyſtis, roſis, caſtaneis, amygdalis, cæra, ueſtes quaſdā dictas oſtendūt uel Ouidiani uerſiculi illi,

Aeris ecce color, tum quom ſine nubibus aer,
  Nec tepidus pluuias concitat auſter aquas.
Ecce tibi ſimilis, qui quondam Phryxon & Hellen
  Diceris Inois eripuiſſe dolis.
Hic undas imitatur, habet quoq; nomen ab undis,
  Crediderim Nymphas hac ego ueſte tegi.
Ille crocum ſimulat, croceo uelatur amictu
  Roſcida luciferos quom dea iungit equos.
Hic Paphias myrtos, hic purpureas amethyſtos,
  Ardenteſúe roſas, threiciamúe gruem.
Nec glandes Amarylli tuæ, nec amygdala deſunt,
  Et ſua uelleribus nomina cæra dedit.

Quæ colorum nomina magna parte ad hanc ætatem uenere. nam & à cælo, cæleſtem: & à myrto, myrticinum dicimus. Nec me tamen præterit, Neuiū ueſtes quaſdam mortuales appellaſſe, quibus cadauera induebantur. Asbeſtinas ſanè eas dixerunt ex lino uiuo, lapidi Caryſtio ſimillimo: quibus mortui reges cremabātur, ut ijs cinis colligeretur. nomen ex eo adeptæ ſunt, quòd igne nō abſumerent. Dicimus & roſaceas, & grittas, & caſtaninas, & magdalinas, & miſtas, licet has poſtremas à coloris miſtura nō ab amethyſto pleriq; dictas malint. apud Ouidiū certe nō albentes, ſed ardentes roſas ſcribendū: ut mileſias intelligas coloris ardentiſſimi non excedentes duodena folia. nos etiam roſeas purpureas appellamus. Nam Plinius uerum colorem purpuræ oſtendens duobus locis, priore pretioſum liquorem nigrantis roſæ colore ſublucentem: altero, in colorem ſanguinis concreti, nigricantē aſpectu & eundem ſuſpectu refulgentem deſcribit. Vnde Homero purpureus ſanguis dictus. Sed & de ijs coloribus ueſtium idem autor eximie in XXI. cuius uerba nō ſine piaculo prætermiſerim. Luxuria, inquit, ueſtibus quoq; prouocauit eos flores, qui colore cōmendantur, Hos animaduerto tres eſſe principales, unum in cocco, qui in roſis micat. gratius nil traditur aſpectu, & in purpuras, tyrias dibaphasq; ac laconicas. Alterū in amethyſto, qui uiola, & ipſe in purpureū, quemq; Ianthinū appellauimus. genera enim tractamus in ſpecies multas ſe ſpargētia. Tertius eſt qui proprie cōchylij intelligitur multis modis, & in aliquo ex ijs plerūq; ſaturatior: alius in malua ad purpuram inclinans, alius in uiola ſerotina conchyliorum uegetiſſima. Paria nunc componūtur, & natura & luxuria depugnante. Luthei uideo honorem antiquiſſimū in nuptialibus flammeis, totum fœminis conceſſum: & fortaſſis ideo nō numerari inter principales, hoc eſt cōmunes maribus & fœminis: quoniā ſocietas principatum dedit. Amarantho non dubie uincimur. Eſt autem ſpica purpurea uerius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore: mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit auguſto mēſe, durat in autumnū. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. mirumq;, poſtquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hibernas coronas facit. ſumma eius natura in nomine eſt, appellato quoniam nō marceſcit. In nomine eſt & cyani colos, item holochryſi: omnes autem hi flores non fuere in uſu Alexādri magni ætate, quoniam proximi à morte eius autores ſiluere de illis. Quo manifeſtum eſt poſtea placuiſſe. A græcis tamē repertos quis dubitet? non aliter Italia uſurpante nomina illorū. De laconicis iocoſe meminit Plautus: cani quoq; ademptum eſt nomen, uocant laconicum. Amarantum autē, cuius deſcriptionem addidimus, ſcito eum putari quem pagi omnimenſtruū appellant. Cyanum autem doctiores eum credunt, qui quom ſit omniū pulcherrimus & odoratiſſimus, adhuc tamen in controuerſo nomen habet. Olitores non à foliorum gratia, ſed ab odore gariophyli pigmentarij, Gariophyllon nuncupauere. alij hyacinthum, alij uaciniū, alij

caltham, alij alia nomina confinxere. Nam à malua, nõ à mollicie malachas dictas ſuſpicor. Nec tamen ſum ignarus, inter ueterum indumenta, mollicinam recenſitam. illud non prætermiſerim, purpureas & conchyliatas differre plurimum inter ſe: ſicut purpuræ & conchylia etiã differunt. nam concha ad utrunq; genus eſt. purpuræ quidẽ florẽ illum tingendis expetitũ ueſtibus in medijs habent faucibus: liquoris hic eſt minimi in candida uena, unde pretioſus ille bibitur, ut diximus, nigrãtis roſæ color ſublucens. reliquum corpus ſterile. Viuas capere contendunt, quia cũ uita ſuccum illum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta cõcha auferunt: minores trapetis frangunt. Hinc faſces ſecureſq; Romanæ honeſtantur. pro maieſtate in pueritia prætextis additur. Diſtinguit ab equite curiam, Dis aduocatur placãdis, omnemq; ueſtem illuminat. In triumphali miſcetur auro. Romulus in trabea ea uſus. Tullus Hoſtilius primus è regibus in toga prætexta & latiore clauo uſus eſt. Paulò ante Auguſti ætatem uiolacea purpura uigebat, mox rubra tarentina, deinceps dibapha tyria. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus Cicerone C O S. uſus eſt in prætexta, quæ deinceps etiam ad triclinaria tranſijt. Dibapha dicebatur bis tincta, qualiter nunc omnes cõmodiores purpuræ tinguntur. Purpurę caliculatim procurrit roſtrum, & caliculi latus introrſus tubulatum, qua proferatur lingua: prętererea clauatum eſt ad turbinẽ uſq; aculeis in orbem ſeptenis ferè: qui nõ ſunt buccino, ſed utriſq; orbes totidem quot habẽt annos. Purpuræ alio nomine pelagiæ appellantur. maior uis cuiq; quanto recentior. Feruere in plumbo, ſinguliſq; aquę amphoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari iuſtũ eſt, ac modico uapore torreri, & ideo longinquo fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus, quas hæſiſſe uenis neceſſe eſt, decimo ferè die liquatis cortina uellus elutriatũ mergitur in experimentũ, & donec ſpei ſatisfiat uritur liquor. Rubens color nigrãte deterior. Quinis lana potat horis, rurſuſq; mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem. At conchylijs uirus graue in fuco. Color auſterus in glauco, & iraſcẽti ſimilis mari. Nomen conchylio buccinum, & murix minor purpura, ad ſimilitudinem eius buccini quo ſonus editur, unde cauſa nomini, rotunditate oris in margine inciſa. buccinum per ſe damnatur, fucũ remittit. Pelagio, id eſt purpureo admodum alligatur, nimięq; eius nigritiæ dat auſteritatem illam, nitoremq; qui quæritur cocci. Ita permiſtis uiribus alterũ altero excitatur, aut aſtringitur. Si buccini libræ ducentę, pelagij centum undecim confundantur in libras uellerũ, fit amethyſti color eximius ille. at color Tyrius pelagio primum ſatiatur, immatura uiridiq; cortina, mox permutatur in buccino: atq; geminatur luxus, & amethyſtum rurſus abſolutũ inebriatur Tyrio, & fit ex utroq; nomẽ Tyriamethyſtus. quin & rerrena iuuat miſcere, coccoq; tinctum tyrio tingere, ut fiat hyſginum. Coccum Galatiæ aut Luſitaniæ circa Emeritã rubẽs granum: anniculo languidus ſuccus, quadrimo euanidus. ita nec recenti uires, neq; ſeneſcenti. cęterum in cõchyliata ueſte quantũ medicaminis, tantundem pro indiuiſo excrementi potus humani ingeritur, ut fiat laudatus ille pallor ſaturitate fraudata, tantoq; dilutior quãto magis uellera eſuriunt. Sunt & leucophęæ non multũ abſimiles muſtellinis & cineritijs, in quibus λευκὸς καὶ φαιὸς, id eſt albus & niger color cõfunditur, quali confraternitates quaſdam religioſorũ uti uidemus: ſicut & quædam cillio, id eſt colore aſinino utuntur. Nam Dores κίλλον aſinum uocãt. Purpureæ & puniceæ, & batrachides à ranis dictę, hominum ſunt. Sunt qui cæſitium, à cæſio, id eſt cælio colore nuncuparint. Marcellus à circunciſis oris, uel à cædendo tractum exiſtimat, quòd ſic ad candorem perueniat. Sed hoc minime inter ueſtes annumerauerim: ſicut neq; ricam, quę ſudariolum ſignificat, unde ricamis & ricijs ſuis noſtrates puellæ nomen indixerunt. Pompeius ricas & riculas parua ricinia, id eſt palliola ad uſum capitis accõmodata deſcribit. alij ricã quadratũ ueſtimẽtum fimbriatũ, purpureum, quo pro pallio utebãtur flaminicę, teſtantur. Et id ex lana ſuccida alba conſtitiſſe, quod cõficiebant uirgines patrimæ & matrimæ ciues, ut inficeretur lutheo colore, quo indui flaminicas mos fuit. Vel certe rica fuit tegmentum capitis, quo mulieres ſacris operantes tegebantur. Suffibulum enim, album prætextũ, quadrangulum, oblongũ, quod in capite ferebatur, & fibula cõſtringebatur, ueſtaliũ uirginum

propri-

proprium fuit. Hic omnis cultus ad antiſtitas & ſtolatas mulieres, quæ in uirginijs degunt abijt: ſicut tutuli ad ſacerdotes uelantes capita & ritu Romano ſacra facientes. Melanchlęna tota nigra eſt: unde populis nomen. Calyptra qua nunc uiduæ uti ſolent, etiam capita teguntur. Calantica itidem muliebris eſt, ſed ſolum caput tegit. Cæterum pallã & patagium & intuſium à ſitu dixit antiquitas. Nam duæ priores dictæ, quòd altera palàm, altera patente loco ferretur. Sicut ſupparus quod ſupra, qua uoce & minora uela quæ maioribus imponebantur, ſignificantur. Fuit autẽ is habitus Alexandrinarũ proprius, ſi credimus Senecę. Sic & toga ad ueſtes alias tuendas uel tegendas tota Romanorũ, quæ poſteriore ætate cum centone & ſuccentone ad meretrices ablegata eſt. Induebantur tamẽ ea clientuli, id eſt ſalutatores & anteambulones. Epitogium aũt togæ imponebatur. Pallium Græcorũ eſt, quibus nunc caſſiacam ueſtem tribuimus: quam à mõte Caſſio dictã putat Hermolaus. Intuſium uero intus & ſub alio amictu ferebaẽ: ſicut & tunica, ſubucula: quas camiſias quaſi canuſias à canuſino uellere nonnulli deductas credunt. Qui hanc ſententiã tuentur, illud Iuuenalis afferũt: Tunicati fuſcina Gracchi. et illud Martialis: O ſoles, ó tunicata quies. qui repugnant, Horatianũ illud, Si forte ſubucula pexæ trita ſubeſt tunicæ. & illud adducũt: Malchinus tunicis demiſſis ambulat, eſt qui Inguen ad obſcœnũ ſubductis uſq; facetus. Ego ſicut utranq; ueſtem interiorẽ puto, ita certo camiſiam affirmare nõ auſim. Hodie tunicæ laneæ ad monachos & profitentes ſeueriorem uitam reiectæ ſunt. Quòd uero nos recepto more lineas tunicas induamur, Aegyptiorum imitationem puto: qui hunc cultum ſuis tribuebant ſacerdotibus, quòd ex his minime pediculi generentur. Nam & Plutarchus linũ minime φθειροποιόν aſſeuerat. Has xilampelinas nõnulli docti uiri appellatas crediderunt, quod xilon linũ Aegyptij dicãt. Ego ſanè apud Iuuenalem xerampelinas à colore iam ſicceſcentiũ uitium legendum credo, ut eædem ferè ſint, quæ batrachiæ, obſcurum urorẽ referẽtes, ut uulgo appellant officinæ. Quem colorẽ alij ceruleum, alij uenetũ, alij thalaſſicum uocant. Cui maximè infenſos fuiſſe Agrigentinos memorię proditum eſt, quòd eo ſatellites Phalaris tyranni induerentur: ſicut Macedonibus gratũ omphacinum colorẽ, id eſt aperte uiridẽ, quo magnus Alexãder oblectabatur. At ferrugineus cum nigredine ruborẽ habet, non urorẽ admiſtum. Habenẽ & domeſticæ ac cibariæ ueſtes, quales intra domeſticos parietes geſtamus, quas triclinares & cœnatorias appellamus. ſicut forẽſem ueſtẽ, & abſolute forẽſia, quibus in foro utimur. Baſilicæ quę & regillę, & exoticæ, generalia magis nomina q̃ ꝓpria, à regibus & externis ſumpta, quãuis & regilla auro intexta etiã augures uterenẽ. Candys propria regis Perſarũ, cæteris eiuſdem gentis cõmunes, anaxyris, cyrbaſia, cidaris, capyris. Maſſilienſibus tribuiẽ chorteas. Rhiza Thracib. caunaces Babylonijs, ſaragis Medis. Tibænã & cleobini con uẽdicãt ſibi Argiui. Chalaſſiris laxior eſt & Aegyptijs daẽ: ſicut et phoſon è craſſiore lino. Amorginę etiã nobilioribus datę, de q̃bus Pollux, è lino conſtabant. Fuit & cypaſis è lino uſq; ad mediũ femur demiſſa. Baſara Dionyſicorũ fuit. à raritate aũt & crebritate texturæ ſpiſſam & rallã Plautus appellauit: quæ nomina & nũc ſunt in conſuetudine: rallã nõnulli à Græcis μονομίτον, id eſt unilicijũ dici credunt. Sunt & operariæ ac tabernarię, quibus ſellularij opifices utuntur. Chirodotis quæ à noſtris uel manicatæ uel manuleatæ dictæ ſunt, manicarũ longitudo nomen dedit, quod ſanè probroſum fuit. Colobia ſine manicis fuere, quaſi mutila. Exomides citra humeros deſinũt. Talaris, quæ à Græcis ποδήρης dicitur, ad talos demittitur. Peplum muliebre eſt: unde Homerus τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους dixit. Xenophon tamen etiã ad uiros relegat: & quom in peplo multæ ſint picturæ, eanos nullam picturã habet: ſicut & cataſtictos multis animaliũ formis diſtincta eſt. Muliebres præterea ſunt, epomis, diploidion, hemiploidion, epiblema, catagogis: prout ad uiros pertinent, chlamys & chlamydula, quæ à Polluce ὁλόλευκος deſcribitur: & chlęna quæ alijs ueſtibus ſuper induitur. & hæ ferè militares ſunt: unde apud Plautũ, chlamydatus miles. Lacerna uirilis quidem eſt, non ſolum ad milites, ſed ad grauiores etiam perſonas attinens. Inter cœnatorias, aut certe paraſiticas, annumerãt trechedipna illa, de quibus tot digladiationes, apud Iuuenalem. Sanè τρεχεδείπνους legimus in Plutarchi ſympoſiacis

eos appellatos, qui appetentes licet & ambientes alienas cœnas, in mora tamē erāt cæteris conuiuis tardius accedentes, ut per contrarium trechedipni uideantur dicti. Scimus uero apud Comicos morē fuiſſe paraſitis ut ueſtem intortā collo inijcerēt, quo forēt expeditiores: ſicut ſenibus candidus color, adoleſcentibus diſcolor, ſeruis breuis & ſuccinctus amictus, diuiti purpureus, inopi phœnicatus, quem uulgo ballum dicimus, qui & latine ſpadix uocat̃. Leno uario colore induebatur, & meretrix lutheo. Maribus & fœminis cōmunes erant, ledos, xyſtis, theriſton, quæ æſtati fuit accōmoda. Cimbaricū pellucidum ſcilicet amiculū. Ampechomiū, quo undiq; cingebātur. Pallā ſolis mulieribus tribuo, nec uerſiculus ille plenus cauillo obſtat apud Martialē: Dimidiaſq; nates Gallica palla tegit. cuius loco parmam nonnulli ſubſtituunt. Quin & limbum ſibi uendicant fœminę orificio prædită, ex quo limbolarij dicti. Eiſdem cyclas ceditur, ſuprà arctior, ampla inferius, mollis ac leuis admodum, in qua & noſtræ puellæ uiſuntur hac tempeſtate, linea ut plurimū. Stola & muliebris eſt. Stolā quidē Semyramis inuenit & uiros & mulieres decentē, qua deinde Aſſyrij reges uſi. ea omnes tegebantur: quali ferè purpurati patres Romæ utuntur in ſecretioribus conuentibus. Multitia, & ipſa delicatiora, non ſine probro à uiris induuntur. Ex aduerſo endromis uirorum eſt hirſuta, uiatoria, ut reor, arcēdo frigori habilis. Adaſus infra humeros non erat conſuta, mollis itaq; & puellaris, quo habitu apud Euganeos puellę etiamnum in ſaltationibus pręſertim uti ſolent. Hac tamē & candidati literarum, quos lytas & prolytas appellant Iureconſulti, me puero tacito conſenſu uti deſierunt. Celebrantur & paragaudes lineæ ſubſericæ, holoſericæ uiris tributæ: quin & militibus. Has Vopiſcus monolores, dilores, trilores & pētalores à loris, id eſt licijs appellat. Chalaſam alij ueſtem muliebrem, alij nodum quo ueſtis cōnexa circa ceruicem ſummittitur. Diximus de ueſtibus gentium, occurrunt tamen ſarabarra Parthorū fluxæ & ſinuoſæ. Strigia Hiſpanorū ſuccinctæ & aſtrictæ magis: unde nomen. Sardorū maſtrucæ, rhenones Gallorum & Germanorum ſunt, nauticis & caſtrenſibus uſibus accommodatæ. Pexæ & raſæ generales uoces ſunt, quom uilloſæ aut apicæ, id eſt ſine uillis ſunt. hinc pexati. Ex quo illud Martialis: Pexatus pulchre rides mea Zoile trita: & Iuuenalis, Galbana raſa. Sic tabernæ uulgò uillutū & raſum peculiari uocăt nomine. Proinde Plinius recte admonet, hiſtriā & liburnicā lanam, quæ pilo propior eſt quàm lanæ, pexis eſſe alienam ueſtibus. Iuuenalis celebrat cerulea ſcutulata, & galbana raſa: quæ à galbani colore nomē mutuatæ inter molles numerantur. quare non ſine felle prodijt illud Martialis: Fuſeos colores, galbinos habet mores. Hinc uernaculum gabani uerbum receptū eſt. Inter pelliceas aſcribunt̃ diphtherę, increſcēti ætati cōmodæ & ferè uiatoriæ. Irē betę & ſiſirę, thorax pelliceus eſt. Ad defendēdas hyemis iniurias habemus et hodie ſcorteā penulā. Lanerum lana cōſtat ſuccida. Amictorium puellare eſt, candidū & molle ex lino. De compluuiatis diximus. Impluuia & impluuiatas ſacerdotibus tribuunt, his uſos per imbrem innuit Varro. Salium quoq; ſereno tempore impluuia amictū fuiſſe criminabantur. Hoc nomen ferè ad hanc ætatem integrum manſit. Penula & ipſa pluuialis eſt, quæ ad grammaticos poſtea tranſijt. Hinc Martianus penulatam grāmaticam introducit. Mallotę uilloſæ ſimpliciter dictæ: uilloſæ utrinq;, atq; ita arcendo frigori paratæ, amphimalla. μάλλος enim græcis lana eſt. Pollux ingenuis tribuit ἀμφιμάσχαλα, ceu tu dixeris utrinq; ſubalaria: ſeruitijs uero ἑτερομάσχαλα, id eſt una tantum parte uilloſa. Nam μασχάλη ſubala dicitur. At quæ neutra parte uillos habuerunt, qualibus & æſtiuo tempore nos utimur, Plinius neutralia appellat, nō uentralia, ut quidam falsò crediderunt. Gauſapinę lanee ſunt, & quidem craſſiores. ut toro errent ſtadio q molles & ęſtiuo etiam tēpore (ſi Dis placet) opportunas ſcripſerunt. Nec carmē Martialis eos, ſatis ſi introſpexerint, tuetur. Is mihi candor ineſt, uillorū gratia tanta eſt, Vt me uel media ſumere meſſe uelis. nam poeta intelligit eam quidē brumalē, ſed tāta mollicie, tantoq; candore, ut inuitet ſe ſumi uel per meſſem. Sic & illud ſchematicôs dictū: Menſe uel Auguſto ſumere gauſapinas. Nam gauſape ſtragulum laneū craſſius, in quo milites conquieſcebant, ſimile illi quod nunc uocamus à Sclauorum ſcilicet natiōe deductum, uel quod σκευὴν apparatum Græci dicunt.

Certe

Certe Plinius antiquis torum è ſtramento fuiſſe teſtatur, qualiter nunc etiam gauſape. Et mox ſuo tēpore ſcribit tunicā lati claui in modum gauſape texi cœptam. Ex quibus uerbis coniicimus non uideri admodum rectè ſentire, qui torum antiquitus putant ad matteæ imaginem ſtramento fuiſſe fartum: quom ſcorpeæ uel phormionis, quam nūc ſtoriam dicimus, imaginem potius habuiſſe uideatur. Vergilius ſanè regem Rhamnetem in tapetibus altis ſcribit cæſum, dum ſomnum caperet. A tapetibus amphitapites uillis utrinq; obſiti nuncupati. Clauatas autē ueſtes, quòd ferè unum reſtat ex iis quæ à me petiiſti, eas dixerunt antiqui, quibus claui & uerrucæ & quaſi bullę, uel ex auro uel cocco, uel purpura, uel id genus quopiam eſſent inſerti: à quibus tractas puto, quas noſtrum ſeculum brochatas nuncupat. Qualis uero ſit clauus ex deſcriptione Pliniana purpuræ, quā ſuperius egimus, facile quiuis intelligere poteſt. Hinc latus clauus ueſtis ſenatoria: de qua elegāter Varro: Siquis tunicam, inquit, ita cōſuat, ut altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis, utraq; pars carebit analogia. Et Quintilianus de habitu oratorio: Notatur interim negligētia latum habentium clauum: modus eſt ut ſit paululum cinctura ſummiſſior. Et cui latus clauus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua paululum, poſterioribus ad medios poplites uſq; perueniant. Nam infrà mulierum eſt, ſuprà centurionum. Idem alibi, Vt affert lumen clauus purpuræ loco inſertus: ita neminem deceat intertexta pluribus notis ueſtis. Suetonius in Iulio: Vſus ferē lato clauo fimbriato ad manus: nec unquam aliter, quàm ut ſuper eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura: unde emanaſſe Syllæ dictum, optimates ſæpius admonētis, ut male præcinctum puerum cauerent. A clauo præclauum, ueſtis quæ ante clauum texebatur. Nec tantum ueſtibus, uerum & mantilibus ac mappis claui inſerebātur. Lampridius in Alexandro: Cōuiuiū neq; opimū neq; nimis parcum, ſed nitoris ſummi fuit, ita tamē ut pura mātilia mitterētur. Sæpius cocco clauata, aurata uero nunquā. Et illud Martialis. Et lato uariata mappa clauo. Hic mos nūc ferè abolitus, in ſacris tantummodo & lautiorū paganorum menſis retinentur. Erant etiam in quibuſdam ueſtibus teſſerę, non diſſimiles (ut puto) à ſcutulis, de quibus ſuprà. Plinius, Zeuxis aureis literis in palliorum teſſeris intextum nomē ſuum oſtentabat. Hinc teſſellatæ dictæ. Has quidam ſegmentatas & uermiculatas uocāt. Quidam etiā abollam ſenatoribus tribuūt. Alii militibus, nec à clamyde ſeu chlęna admodum diuerſam ſuſpicantur. quale ſagū uulgò notum eſt. Soli imperatores paludamento utebantur, & quidem coccino, aut purpureo: unde & de ſacro murice ſæpe in iure Cæſareo habetur mētio. Quom uero paludamentū conſuetum foret in expeditionibus tantum, prætexta purpurea & auro clauata in pace utebantur. Fuerunt & ueſtes aureæ, & holobryzæ, id eſt obryzo auro cōfectæ, in nomine. aurum enim, quod ſanè mirabile eſt, netur ac texitur, lanę modo & ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe Tarquinium Priſcū conſtat. Agrippina Claudii principis, edente eo ſpectaculū, aſſedit ei induta paludamēto ex auro textili ſine alia materia. Militaris quoq; ſyntheſis putabatur, quā Saturnalibus equiti & ſenatori ſine probro licebat ſumere. Alioqui ſyntheſis à Iurecōſultis pro ueſtiario, id eſt theſauro ueſtium, uidetur accipi. Atqui prætexta ingenuorum puerorum erat, antequam puram togam induerent: quo tempore ſiquid peccaſſent, non pecuniam ſoluebant, ſed anguillarū tergoribus molle mulctabantur. Quæ ſic dicta creditur, quòd prętexeretur purpura. Tarquinius uictor de Sabinis filium annorum quatuordecim, qui hoſtē percuſſerat, prætexta & bulla aurea donauit. Fuit & prætexta magiſtratibus conſueta. Trabea itidem reges, augures & conſules bella indicturi utebantur. Gabino ritu, quom toga ſcilicet ita in tergum reiiciebatur, ut una eius lacinia reuocata hominem cingat. Hodie apoſtolicū ritum appellant. is à ſubito euentu originem duxit. Nam Gabini aliquando ſacris operantes quom improuiſus hoſtium incurſus nuntiatus foret, ut erant togati, reiecta in humerum toga occurrerunt depuleruntq;. parta itaq; uictoria, eum induendi morem ſolennē habuere. Illud addere non puto ſuperuacuū, quòd ex lanis quibus ueſtes conficiebantur, aliæ erant natiuæ, quales Hiſpania habet uelleris nigri, ex qua prætexta pulla deſignatori, id eſt curatori funeris, fieri ſolebat: Canuſia rutilas, quas erythras uocabant. De quibus

Martialis: Roma magis fuſcis ueſtitur, Gallia ruffis. Et placet hic pueris, militibuſq; color. Tarentinæ fuluæ laudantur. tingebantur aũt uel nondum textæ & tantum carminatę, id quod Plinius ſignat, Vidimus iam & bidentiũ uellera purpura, cocco, conchylio infecta, ueluti ſic naſci cogente luxuria. uel certe quom iam contextæ ac coagmẽtatę forẽt. Prior ratio multo cõmendatior. Sed quo nam ego deſiderio placendi tibi prouectus ſum? ut ea quæ minime petijſti, immo uero quæ neq; ipſe animo præceperam, congeſſerim. Supereſſent tamen & alia uel ad materiam, uel ad formã, uel ad colorem, uel ad infectionẽ, uel ad textrinam, uel ad nomina & ſchemata ueſtium pertinentia: quæ quoniã maioris operæ ſunt, & iam nimis exturget epiſtola, prætermittam, atq; hic ſiſtam. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

RISI mi fili optime (ita me Di adiuuẽt) eos, quos ſcribis literas meas nuper accuſaſſe, quòd in his ἀκύρως, improprie nimis (ut putant) me ſartum tectũ conſilium habere uelle ſcripſerim in ſatisfaciẽdo uoto. Non negant illi quidem latine atq; adeo eleganter ſartũ tectum dici: ſed tantiſper dum proprie utaris. ad ſtructuras enim atq; ædificia tantum referri poſſe contendunt: hinc poſtquam abduxeris & in alienum migrauerit, à latinitate deſciſcere. Riſi itaq;, & riſi quidem iure, horum hominũ imperitiam, qui uel neſciũt, uel neſcire præ ſe ferũt, tum demum uocabula in oratione eniteſcere, quom honeſte transferũtur. Id quod in hoc ipſo, quod accuſant, egregie cognoſci poteſt. licet enim proprie ac genuine ſartũ tectũ parietẽ, prætoriũ, tabulatũ, id eſt integrũ abſolutũq; & inconcuſſum dicant Iureconſulti: quale illud Ciceronis ex XXIII Epiſtolarum ad Brutum: Arpinatum omnia cõmoda omneſq; facultates quibus & ſacra cõficere & ſarta tecta ædiũ ſacrarum locorumq; cõmunium tueri poſſint, conſiſtunt in ijs uectigalibus quæ habent in prouincia Gallia: ad alia tamen belle ſine periculo latinitatis & eloquentiæ traducitur. Cicero in Epiſtolis familiaribus ad Cælium: Si ullam in amicitiam meam ſpem habes, ſi ea quæ in me officia Brunduſij contuliſti, uis mihi etiam gratiora efficere, quanquam ſunt gratiſſima: ſi me à tuis omnibus amari uides, hoc mihi da atq; largire, ut M. Curiũ ſartum & tectum (ut aiunt) ab omniq; incõmodo, detrimento, moleſtia, ſincerũ, integrumq; conſerues. Idem in oratione ad equites Ro. pridie q̃ in exilium abiret: Si igi᷑ aliquo tẽpore ijs hominibus conſuluiſtis, quorum animus religione pietatis eſt functus, debetis quoq; mihi proſpicere, qui numini Deorum conſecratũ ſartum ac tectum ab omni piaculo cõſeruaui. En tibi illic ſartum & tectum M. Curium, hic ſartum & tectum animũ non ſine lepore nuncupauit. Sed & Plautus in Trinummo uide quàm longe abduxerit. Sarta tecta, inquit, præcepta pater uſq; habui mea modeſtia. Quòd ſi illi Ciceronem & Plautum etiam, ſi Dis placet, lapſos errore cõtendunt, bene eſt. malo, malo equidem cum Plauto & Cicerone labi, quàm cum alijs recte ſentire. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

IN dubium ueniſſe ſcribis an procõſul & proprætor, an pro conſule & pro prætore dicendũ ſit, ita ut hæ uoces in e ſemper deſinant. tum quid ego ea in re ſentiã petis. Scio equidẽ ſententias controuerſas eſſe, nec omnes idem putare. B. Auguſtinus perpetuo uult in e deſinere, Martianus multo liberalior utrunq; admittit. Cuius autoritati propemodum album calculum addo. Nam & in monumẽtis antiquitatis utrunq; agnoſcimus. licet plerunq; mutilatis literis huiuſcemodi magiſtratus annotentur, hoc modo. Procos. Propræt. Proquæſt. Nec obſtat præpoſitio, quin hæc mutari per caſus poſſint, quando in compoſitione præpoſitionũ uis & προσῳδία, id eſt accentus, delumbatur. Sic interrex, proconſulatus, proprætura dicitur. Et quod poſteriore ſeculo frequẽs eſſe cœpit, Exconſul, exquæſtor, pro eo quod ueteres conſularem & quæſtorium dicebant, cum ſcilicet qui conſulatu & quæſtura aliquando eſſet perfunctus. Vale

Cælius

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

N IHIL eſt quod moreris, quin actutũ acerrime ius tuũ perſequaris aduerſus eos, qui occaſione bellorũ quibus Aemylia nuperrime cõflagrauit, oppidũ tuũ Cypriacũ inuaſerũt atq; occuparũt. neq; eſt quod tibi calumniã intendãt, quaſi partes ducis aduerſus conatus Iulij Pontificis foueris. Iſti enim ætati quæ decimum & ſeptimũ annum nondum attigit, nulla poteſt culpa irrogari, præſertim quom exploratum ſit cunctis publicam edicto principis interminationẽ fuiſſe propoſitam ſub capitis & fortunarum periculo, ne quis urbe diſcederet, ne quis ſe in hoſtis caſtra reciperet. quod quom nõnulli auſi forent, in hoſtium numero ſtatim ex decreto habiti ſunt. Tibi uero in iſta ætatula neq; licuit aduerſus tam parati principis uoluntatẽ, neq; decuit aduerſus tam coniũcti ac benemeriti ducis utilitatem quicquã cogitare. In altero enim facultas defuit, in altero neq; ſuſpicio adeſſe debuit. Et profecto clarigatio illa Bononiæ & mox Mutinæ ac Regij promulgata nõ poteſt tibi fraudi eſſe aut præiudicio, quom iuſti metus exceptione ſubmoueatur. Ad hoc præterea nauiter faciendum debet te hortari gratia & fauor iuſtiſſimi æquè ac maximi Pontificis Leonis: qui me olim apud eum agente recepit liberaliter ſe daturum operam, nequid detrimenti patereris, quo tempore & te in cognationes ac neceſſitudines ſuas recepit, utpote quom pater tuus frater mihi patruelis ex eius amitina de clariſſima Strozarũ familia natus ſit: cuius etiam animi ſui in te propenſi proferre uolens teſtimoniũ, te unum ſponte in maximo Italorum & prouincialiũ principum conſeſſu equeſtri dignitate honeſtauit. Neq; ſanè credibile eſt, id eum adoleſcenti negaturum, quod puero tam prompte pollicebatur: quom præſertim indolem illam, quę maximas tunc uirtutes promittebat, ad frugem ac propemodum maturitatẽ prouexeris. accedit fratrum uxoris tuæ patrocinium, quorum nõ ætate, ſed dignitate maior Hercules inter purpuratos patres nuper adſcitus, plurimũ autoritate pollet. Hannibal præfectus prætorio, Guido princeps militiæ pontificiæ, ſingulari certamine uictor modo ſpolia hoſtis cum maxima gloria rettulit. Hos tibi nuſquam defuturos habeo perſuaſiſſimum, ſed nec Borſij comitis patrui uiri ſapientiſſimi & in utraq; fortuna ſpectati cõſilium ac diligentia uſquã aberit. Tu modo ne deſis tibi, & pauliſper ſepoſitis Muſarũ ſtudijs ſarciendis rebus tuis ſtudeas, memor nihil prius nos liberalibus ſtudijs edoceri, quàm noſſe, quando ea incipere, quando deſinere oporteat. nam (ut ille ait) πάντα καιρός, pudendo multorũ errore, qui tunc ſe lectioni aut orationi dedunt, quom nec legere nec dicere, ſed facere maximè expedit. Vale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

Q VOD in epiſtola quadã de Heſſenis, Cabaleis, & Thalmudicis Iudæorum ſapientibus mentionem fecerim, petis à me an eiuſdem omnes diſciplinæ profeſſores fuerint, an aliquo inter ſe limite diſtarent. dicam quod apud ueteres & recentiores obſeruaui. Heſſeni enim non tam diſciplinam & ſcientiam quàm uiuendi morem cæteris mortalibus ignotum, & ſeueritatem ac ſolitudinẽ profitebantur. Quare magna fuerunt in admiratione: eosq;, ut Plinius teſtatur, nocentes uſquequaq; fugitabant, muliebris conſortij expertes, ſine pecunia, palmarum ſocios, in medium uiuentes, conuenarũ cœtu immortales. Ita per ſeculorũ milia gens æterna fuit, in qua nemo naſcebatur. At Cabalei hi fuerunt, qui abditam & cælitus erogatam ſcientiam tenebant, quæ de deo, de publica ſalute humani generis, de ſubſtantijs abiunctis à corpore, atq; id genus naturæ captum excedentibus cõmentatur: quæ ſine ope diuina conquiri non poteſt. atq; ſccirco illam Cabalam patria lingua, quaſi receptionẽ dixeris, nuncupauerunt. Hæc nemini niſi iam bene adulto, & de cuius probitate conſtans eſſet opinio, aperiri ſolebat. Primus Eſdra eam literis mãdaſſe dicitur & publicã feciſſe, ueritus ne ſi per manus, ut moris erat, traderetur, diuturna uexatione gentis Hebreę aliquãdo abolereſ. Thalmudici uero citrã ſuprã in naturalibus et mathematicis uerſabãtur. Quare

quom duas maximè celebret diſciplinas illa natio: alteram opus de Breſith, id eſt de ſapientia naturæ, alteram opus de Mercana, id eſt ſapientia diuinitatis: in priore Cabalei, in ſecunda Thalmudici elaborarunt. Quæ omnia locupletius in doctiſſimi Pici & Capnionis lucubrationibus enarrata inuenies. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ALIOQVI, pro quo Græci ἄλλως ἢ τὰ ἄλλα dicũt, uox rara ętate Auguſti, frequẽs proximo ſeculo, utriq; Plinio & Senecæ maximè: certe apud Ciceronẽ nuſquã memini me illã legiſſe, pro ea utiť aliàs. Eſt quidẽ locus in epiſtolis ad Atticũ lib. (ut puto) XIIII. nũc enim mihi copia eius codicis nõ eſt: in quo alioqui legitur. Sed luxatus eſt locus ille, ut antiqui codices lõge aliter habẽt. Sic extra, in eo ſignificatu, quẽ petis, id eſt pro pręter, nõ eſt apud Ciceronẽ, qđ teneã. Eã aliquot locis Plinius & q Pliniũ ſecuti ſunt, uſurpauerũt. Vt illud quod nũc ſuccurrit ex li. XXI. De coronis extra ſupradictos ſcripſit Theophraſtus apud Gręcos: ex noſtris aũt inſcripſere aliqui libros ἀνθολογικῶν. hæc tumultuario ab homine occupatiſſimo ſcripta accipe, & boni cõſule. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

SIGNIFICAS mihi, coram ſummo pontifice, quom tu ſorte intereſſes, à magnis de ſymbolis ac ſigillis magicis primũ, & mox totius antiquitatis, uerba facta eſſe: ibiq; obiter de nota ſeu ſigno Antiochi mentionem habitam: nec tamẽ quenquam ex ijs qui aderant ſatis potuiſſe expedire, quale id foret. proinde te putaſſe id à me expoſcendum. Ego uero licet ſciam non abeſſe à temeritate, eius rei explicationẽ tentare, quam magni illi proceres uel neſcierunt, uel diſſimularunt: tibi tamẽ tam prudenter, tam dulciter efflagitanti, nihil poſſum negare. quantum igitur mihi memoria conſtat, perſcribam. Pugnabat Antiochus cognomento σωτὴρ aduerſus Galatas, nec ſatis feliciter procedebat expeditio. quom itaq; res magno uerſaretur in diſcrimine, Antiochus per quietem, aut uidit, aut certe, ut ex ſuperſtitione bonas ſpes militum animis induceret, uidiſſe ſimulauit magnum Alexandrum monentem, ut in principijs pro ſigno quoddam ſanitatis ſymbolum proponeret: idq; pro teſſera tribunis daret, ac militũ lacernis inſueret. Sic fore ut certa faciliq; uictoria potiretur. Huius uero effigiem in uetuſtis adhuc Antiochi numiſmatis aduertimus. Eſt autẽ id τριπλοῦν τρίγωνον δι' ἀλλήλων τὸ πεντάγραμμον. id eſt triplex triangulus mutuò inſertus, ex quinq; lineis cõſtãs: cuius margines extimos ſi ſolerter excluſeris, ſanitatẽ expreſſeris: quæ à Græcis ὑγίεια diciť, & Aeſculapij filia tradiť. hanc ut cõmodius percipias oculis ſubijciã.

tum demum parta uictoria profligatisq; Galatis, ſignũ id cuius auſpicijs pugnatum erat, quaſi ſalutare, magno eſſe cœpit in nomine: quod deinde magi ſibi peculiare ad exercenda ſua myſteria adſciuere. Hinc uulgò pentaculorũ nomẽ innotuit, corrupta ſcilicet ut ſermè fit dictione: quom πεντάγωνα à quinq; prominentibus angulis, non pentacula dicenda ſint. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVALI habitu quorundam philoſophorum ſtatuæ ponerentur, ſcribis tibi abunde compertum eſſe: ſed ipſius habitus rationẽ cauſamq; ſignificas nondum eſſe perſpectam. Ego quid nunc in mentem uenit, enarrabo, magis ut conſilium meum in ſatisfaciendo tibi perpetuò tuear, & quod aiunt Iureconſulti, ſartũ tectum habeam, quàm quòd hoc tempore hoc agam. Platoni ſiquidem lati humeri & nomen & formam dederunt. Socrati prudentia canam albicantemq; comam attulit. Pythagoræ rerum abditarũ pretium & excellẽs indicatura ſemur aureum fecit. Zenonis frontem ſeueritas profeſſionis contraxit. Ariſtoteles contentionum & diſceptationũ cauſa brachium è pallio expediuit. Chryſippus ſorites ſuos & ſyllogiſticam breuitatem contracta in condilum manu oſtendit: quam Euclides dimetiendi cauſa expandit. Heraclito fletus & rerum humana-

humanarum miſeratio oculos cõniuentes, & ſemihiulcos reddidit. Sed illas Democritus apertis labris irridet. Xenophanes collecto crure ad ſtatarias diſputationes ſe parat. Aratus panda fronte ſydera cõtemplatur. Zeuxippus inclinata ceruice Geo metricas notas, quas eleganter quidam humana ueſtigia nuncupauit, in docto puluere contuetur. Cleanthi antlia & hauriendi puteum labor digitos attriuit. Diogeni incuria cynica barbam promiſit ac deſquammauit. Epicurus inter delicias curata cute nitet ac uoluptuatur. Hæc raptim: tum plura, quom plus temporis fuerit indultum. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COM. THO. CAL. NEP. S.

QVOD Orcus Peneo Theſſaliç olei more ſupernatet, id omne leuitati lenitatiq; aquarũ referẽdũ eſt. Sũt enim aquis ſua ponduſcula, prout plus minusúe terrenæ habitudinis cõceperint: quicquid uero leuitate præſtat, id altius tolli poteſt. Hinc occaſio data eſt effingẽdi, Orcum ab inferis emergere. Quòd uero Peneus delicias ſuarum aquarũ recuſet cũ illis confundere, nõ ſane abeſt à ratione, quom craſſiores aquæ, atq; ideo terrę aptiores ad fertilitatem: leuiores autem, quæ facilius ſolui & concoqui poſſunt, ad potum atq; ſalubritatem humani corporis magis cõmendentur. Hæc breuiter ad te perſcripta, longiſſima exiſtimabis: ſi ex tabellario intellexeris quàm eſſem præpeditus, quom ea ſcriberem. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

SCISCITATVS es nuper me, quid eſſet apud ueteres uelũ ſuſpendere ex Ianiculo: rem latinis hominibus parum exploratam, & (ut magis me ſuppudeat) à Græcis petẽdam. quòd ſi paulo ſerius q̃ mea fert con ſuetudo, tibi reſpondeo, non uoluntarẽ, ſed occupationũ, quibus nõ diſtineor modo, ſed obruor, aceruos cauſeris uelim. Quod uero petis, Dion noſter (noſtrũ appello, cuius epitomẽ collegerim) tibi li. XXXVI. id eſt primo eorũ qui hactenus in manus meas peruenerũt, cõmode expediet, quo loco de C. Rabirij accuſatione agit. qui XXXVI. pòſt anno poſtulatus eſt parricidij de nece Saturnini: quod ille factũ conſtanter inficiabatur. oppugnabãt tribuni. defendebãt ſenatores. Sed à Cæſare ac tribunis ei perduellionis die dicta, ne à populo etiã damnaretẽ, Metellus Celer augur effecit: qui Ianiculũ propere aſcendens, uexillũ propoſitũ cõcerpſit. Erat ea uetus inolita conſuetudo, ne quid cũ populo agi poſſet, niſi cuſtodia in Ianiculo excubaret. Veriti eñ Romani, ne dũ ipſi ad ferenda ſuffragia in campum Martiũ extra urbẽ cõueniſſent, uicini hoſtes arrepta occaſiõe per Ianiculũ irrũpentes furtim urbẽ aggrederenẽ: publico patrũ decreto et plebiſcito ſtatuerũt, nequãdo populus cõueniret, niſi Ianiculo diligẽter cuſtodia offirmato. Cuius rei teſtimoniũ dabat uexillum publice expoſitũ ac propendens. Eo enim proſpecto iure populus cogebatur, eo ſubducto cum populo iure agi non licebat. Erat illud datæ miſſionis & cuſtodum decedentium indiciũ. Poſterioribus uero ſeculis aucto imperio & parta ſecuritate, licet populus finitimorũ hoſtium metu ſolutus foret: eam tamen conſuetudinẽ religioſe obſeruabat. Tunc itaq; amoto concerptoq; ſigno à Metello, & cõcio abijt, & Rabirius periculo liberatus eſt. Hæc fermè Dion. Extat luculenta oratio Ciceronis pro C. Rabirio reo perduellionis, quem T. Labienus Tr. pl. accuſauit. Suetonius in primo Cęſare de hac accuſatione ita meminit, Subornauit etiã qui C. Rabirio perduellionis diem dicerẽt, quo præcipuo adiutore aliquot ante annos L. Saturnini ſeditioſum tribunatũ ſenatus coercuerat: ac ſorte iudex in reum ductus tam cupide cõdemnauit, ut ad populũ prouocãti nihil ęquè ac iudicis acerbitas profuerit. Meminerũt etiã alij, ſed de illa conſuetudine ne uerbũ quidem fecerũt. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

CHAMÆLEVCE ut ῥιζότομοι noſtræ ætatis profitentur, ea eſt quam olitores & agreſtium uulgus ungulã equinã uocat: ex antiquis nõnulli

tuſſilaginem uocauerunt, quòd arcendæ tuſſi ſit accõmodata. ex eo factũ puto ut ue
terinarij, quos κτηνιάτρους dicunt Græci, ad diſcutiẽdam equorũ πλευροπνευμονίαν illa
utantur. ea eſt uehemens pulmonis inflammatio, ex diſtillatione plerũq; proficiſcẽs:
quã grauis anhelitus ſubſequitur. Hinc ἵππους τοὺς πνευμονικοὺς appellãt medici: quos
latine pulmonarios recte nuncupaueris, à grauitate reſpirationis, & ab ilibus quæ
difficulter admodum trahunt. Mulomedicorũ imperitia hoc tempore uulſos uocita
uit. Hæc indoctius neſcio an properantius ſcripta boni conſule. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVI negant ſcirpum pro ænigmate atq; ambiguo dicẽdi genere accipi,
hac fermè ratione utuntur: ſcirpũ enodẽ eſſe, neq; in eo inueniri quic-
quam quod offendat unguẽ aut moretur. Atq; adeo ſtultum eſſe in ſcir
po nodũ quærere, ut Ennianus uerſiculus in prouerbiũ abierit. Quę-
rũt in ſcirpo, ſoliti quod dicere, nodum. quare pro ſcirpo ſcrupũ ſub-
ſtituendum contendunt. Notũ eſt enim uel Donati teſtimonio ſcrupum pro lapillo
accipi, qui calcatus pedem male habeat. Vnde illud Terentianum, inieci ſcrupũ: &
apud Plautum ſcrupea cœna, ad quã calceatis dentibus ſit eundum. Et ſcrupea mere
trix. atqui illis placet cõmentum, mihi nõ ſit ueriſimile: quando aliud eſt ænigma ſer
moq; ambiguus & cõplicatus, aliud ſcrupus. quicquid enim legenti morã facit, quic
quid difficultatẽ inuehit, id protinus ſcrupus appellari poteſt. Sed longe aliter habet
ænigmatis & tortuoſi lex ſermonis. Nam quom omne ænigma difficultatẽ habeat,
non tamen recurrit, nec omnis difficultas habet ænigma. Aenigmate enim aliud au
ditur, aliud intelligitur. Tum omne αἴνιγμα πρᾶγμ᾽ ἄδηλον eſt, & ita implicatũ ac nodo-
ſum, ut non facile ſolui queat. quale illud Platonis, homo non homo, uidens non ui-
dens, percuſſit non percuſſit, lapide non lapide, auem non auem, ſidentẽ non ſiden-
tem, in arbore nõ arbore. quo ſignificatur ueſpertilionis è ſambuco pendentis alam
ab eunucho, & quidẽ luſco, pumice percuſſam. Fatemur itaq; ſcirpum enodem eſſe:
ſed ita fatemur, ut eum quoq; inter uitilia annumerari, & ex eo nodos implicatiõeſq;
tortuoſas fieri fateamur. Ex his enim crates, ſtoreas, phormiones, fiſcinas, naſſas, &
id genus texta tum agreſti tum nauticæ & piſcatoriæ ſupellectili accõmodata cõſui
complicariq; legimus. Certe Cato crates uimine contextas, ſcirpeas appellauit. Scir
pare enim apud receptos autores uincire, innectere, implicareq; ſignificat. Ex quo
ſcirpiculæ falces dictæ, quæ ſcirpandis ligandiſq; uineis ſunt idoneæ. Sicut igitur
Græcis γρῖφος & rete & implicitã tortuoſamq; orationem notat: unde γριφώδεις λό
γους: ſic noſtris ſcirpi nõ iuncos tantũ ac uitilia, ſed inextricabiles & obtortos ſermo
nes deſignant. Hæc mea ſentẽtia eſt, utrũ tamẽ uerius arbitreris, tua ſit optio. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

QVOD ex anteambulonibus tuis, quos προδρόμους Græci, tu uerbum è
uerbo transferens præcurſores appellaſti, duo altera die quo hinc di-
ſceſſeras ſplenitico morbo correpti in hoſpitio proximo deſidere coa-
cti ſint: & moleſtũ fuit audire, & uetus illud Galbæ dictũ uenit in men-
tem, Rideo cãterium in foſſa. Quom enim de ſe ac pernicitate ſua mul-
ta magnaq; recepiſſent, quàm probroſum eſt in limine ſuccidiſſe. Nec minus riſi,
quòd me rogaſti ut ad lyenis incõmoda aliqua tibi remedia præſcriberem, quaſi ue-
ro ego Aeſculapius, aut artem medicam profitear. Vt tamen tibi obſequar, cui tam
poſſum quicquã negare, quàm me ipſum exuere, ex obuio autore qui forte erat ad
manũ, hęc excerpſi. Apollodorus tradit, barbaros ſuffitum cypiri herbę, quã nos gla
diolum appellamus, ore excipientes lyenes conſumere: & non egredi domo niſi ab
hoc ſuffitu. Vegetiores enim firmioreſq; ſic fieri. Cortice radicis Italici cappari, ſi
quis utatur ad duas drachmas, dempto interim balnearũ uſu, ferunt triginta quinq;
diebus per urinã & aluum totum lyenẽ emitti. Aſpleniũ herba eſt ab hoc uſu nomẽ
aſſecuta: huius foliorum iure in aceto decocto per dies quadraginta poto lyenẽ ab-
ſumi aiunt. Myrices, quã & tamaricẽ Lenæus uocat ſimilem ſcopis amerinis, præci-
pua uis

pua uis eſt aduerſus lyenem,ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibatur. adeoq; mirabilem eius antipathiam contra ſolum hoc uiſcerum ſtatuũt, ut affirment:ſi ex ea alueis factis bibant ſues,ſine lyene inueniri. Et ideo homini ſplenetico cibũ potumq; dant in uaſis ex ea factis.alia quoq; occurrerunt remedia,ſed proletaria:hæc mihi præcipua uiſa ſunt,& maxime parata,quæ ad te darem. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ETSI ex libello noſtro De menſibus,quo ſatis accurate noſtras & Græcorũ Aegyptiorumq; rationes proſecuti ſumus,uoto tuo cumulate(ut puto)ſatisfieri poſſit:tamen quoniam is nondum publicũ accepit,neq; amanuẽſis meus adeſt,à quo raptim poſſit excribi, & tua cupiditas omnem celeritatẽ tardam putat:ego tibi ſucciſiuam hanc operam dabo, præſertim quom cæteros quos adiĵſti, hactenus parũ ſtare promiſſis & deſiderio legentis minus reſpondere ſignifices. Primus Aegyptiorum menſis θωὺθ dicitur, Mercurio conſecratus:qui addita litera θωὺθ patria eorũ lingua nomen accepit. Huic enim fermè rerum principia addixerũt:quando & ſacrarũ literarum,quæ ἱερογλυφικὰ dicũtur, princeps ibis,eiuſq; numini dicata eſt. Is menſis fermè in ſeptembrẽ noſtrum excurrit,ut non me pudeat hunc habere natalem. Eo putator Aegyptius uitibus operatur. Alter Phaothi,quo piſcatores aliaq; publica uenationis oblectamenta exorent. Tertio qui Athyr dicitur, pleiades emergunt. Mox Chœac ſationi impendit. Tybi uero qui totus hyemalis eſt,ueſtes honeſtiores arcendo frigori induuntur. Mechir nauigationi maria aperit. Phamenoth ad caſtrenſes expeditiones inuitat. Pharmuthi uernantes roſas promittit. Pachon ſectas iam fruges recondit. Payni autumnum prænuntiat. Epephi uindemia carpitur. At Meſori qui poſtremus in auguſtum fermè deſcendit, Nilus reſtagnat, & excreſcente aquarũ mole latè agros inundat, quæ omnia græcum carmen ita breuiter complectitur,

Πρῶτος θωὺθ ἰδάας δρεπάνην ὑπὲρ βότρυν ἐγείρει.
Ἰχθυβόλοισι φαωφὶ φέρει πανδήμιον ἄγρην.
Πλειάδων φαίνουσαν ἀθὺρ τεκμαίρεται ὥρην.
Χοιὰκ σπειρομένων σταχύων δείκνυσι γενέθλην.
Τῦβι δὲ πορφυρέον βουληφόρον εἷμα ἐκτείνει.
Σημαίνει πλωτῆρσι μεχεὶρ πλόον ἀμφιπολεύειν.
Ἄρεος ὅπλα φέρειν φαμενὼθ δείκνυσι μαχηταῖς.
Εἰαρινῶν φαρμουθὶ ῥόδων προτάγγελός ἐστι.
Λήϊα δ' αὐανθέντα παχὼν δρεπάνοισι φυλάσσει.
Εὐκάρπου δὲ παῦνι προάγγελός ἐστιν ὀπώρης.
Καὶ σταφυλὴν κατέχων ἡ ἄμπελος ἐστὶν ἐπιφί.
Καὶ μεσορὴ νείλοιο φέρει φυσίζοον ὕδωρ.

Hæc nos tumultuariò ita latina fecimus.
Perſequitur ferro uites Thoth primus adunco:
Retibus & laqueis populatur ſtagna Phaothi.
Spectat Athyr primo pliadas emergere cælo.
Altrici Chœac cõmittit ſemina terræ.
Purpureum Tybi & ſapientem extendit amictum.
At prius intercluſa Mechir ſecat æquora puppi.
Bella mouet Phamenoth,mauortiaq; induit arma.
Vernantes Pharmuthi roſas mox afore monſtrat.
Arenteſq; Pachon conducit in horrea fruges.
Fertilis autumni prænuntius eſto Payni.
Vitibus ingentes botryas decerpit Epephi.
At Meſori Nili genitales inuehit undas.

De his etiam in annotamentis Plinianis non pauca diximus. Nec te moueat quòd à moribus & temporibus noſtris quædam diſſidere uideantur. Nam ſub alio cælo diuerſæ rationes terrarum & abſimiles ſiderum excurſus iure conueniunt. Vale.

Cælius

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

D quod nuperrimè perquiſiſti à me, pridem in dubiũ uenerat. Et Apollonius ille inter grammaticos primi nominis ita quæſtionem diſcuſſe-
I rat: cætera quidem uerba Græcos ad ſenſum pertinentia, αἰσθομαι ſcilicet αἰσθάνομαι, ἀκούω, γεύομαι, ὀσφραίνομαι, ἅπτομαι, cum genitiuo ideo cõſtrui quòd exterius ſenſa mutuentur, eaq́; aliunde in ſeſe recipiant. ſola uero quę ad oculos pertinent, utputa ὁρῶ, βλέπω, σκοπῶ, ἰδεῖν, accuſatiuum expetere, quòd hic ſenſus ex omnibus nõ ſe externis affectibus ſternat, ſed ipſe potius in alienũ migret. Sic enim græce habet. αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις κατ᾽ ἀντεμπτωσιν γινόμεναι, τουτέστιν ἐκ τῶν ἐκτὸς εἰς ἑαυτὰς λαμβάνουσαι, φθέγγωσιν. ἡ δὲ ὅρασις κατ᾽ ἐκπομπὴν, τουτέστιν ἀφ᾽ ἑαυτῆς εἰς τὰ ὁρώμενα φθέγγειν πέμπει. Scio alios alia in medium afferre, ſed Apollonij ſententia mihi maximè ſit uериſimilis. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

XTAT apud me fragmẽtum magiæ Zoroaſtris græce ſcriptum (ſi titulo fidem haberi oportet) quo naturæ uis ac maieſtas plantis & ani-
E malibus inſita cognoſci poteſt, cuius rationem afferre non facile eſt. & profectò magi, ut ſua cõmenta maiore digna admiratione uideantur, nullas cauſas prodi poſſe cõtendunt, ſed genijs naturæ, cæloq́; id imputari uolunt. quod ſi uerum exiſtimamus, fruſtra ſanè nuper ex me percunctatus es: unde contingat, ut baculus ex aquifolia arbore in quoduis animal emiſſus, etiã ſi citrà ceciderit defectu mittentis, ipſe tamen per ſeſe recubitu propius adlabatur. Tam præcipuam huic ineſſe naturã arbori. quod ſi credimus, nõ eſt quod dubitemus, cur ueteres augures inter nefaſtas atq; infelices arbores aquifoliã adnumerauerint. quod non aduertiſſe Hermolaum, tam diligentẽ hominem, in lectione præſertim Pliniana, profectò perquã mirum eſt. nec me fugit de hac eadem arbore alia enarrari miracula, utpote quæ in domo aut uilla ſata ueneficia arceat: cuius etiam flore aquam glaciari Pythagoras tradidit. Quod uero ad quęſtionẽ tuã attinet: in re licet tam abdita, in tuæ tamen ſpem gratiæ tentauimus quædam ſi non uera, uero ſaltẽ finitima explorare: quando id euenire poteſt grauitate ipſius ligni, quod ſemel emiſſum ſubinde ſponte ſuo pondere deuoluatur: uel certe quòd tereti ſit forma, & cylindri more quom primo uolui cœpit, non deſinat, ſed natura ſua longius proruat: niſi quid curſum remoretur. Sunt qui exiſtiment, non grauitate ſed leuitate potius materiæ id euenire, quæ dum iacitur, multum aeris concipiat, atq; ita mox etiã non impulſa prouehatur. quod in calamis & ſagittis præſertim arundinaceis animaduertimus: quæ ceſſante ac remittente etiã iaculatoris impetu non ſiſtunt, ſed concepta iam aura uel longiuſcule deferuntur. Vale.

CÆLIVS CAL. CO. THO. CAL. NEP. S.

ERCVNCTARIS à me quomodo una uoce latine exprimeremus eũ ſcopum ad quem nullius induſtria peruenire poſſet, à nullo ictu contin-
P gi. nam intangibilem tibi parum latinũ, & minus rem exprimere uere exiſtimas. Scio equidem à Lucretio intactilem dictũ eſſe: ſed & hoc nõ adeo uidetur propoſito ſatisfacere. Quare aut imperuium uel inacceſſum, aut extra ictum dixerim, ſicuti græci ἔξω βέλους appellãt: & ijdem Cænea ἄτρωτον, quaſi tu dixeris inuulnerabilem, inuiolabilemq́;. Bene uale. V Idus Martij. M. D. XVIII.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER IIII.

CÆLIVS CAL. IOANNI MANARDO S.

Q VÆ ad me ſcripſiſti de ſtomacho, fuerunt pergrata Manarde uir clariſſime: tum ut doctiſſimis literis tuis perfruerer, quibus nec doctius quicquã nec mihi ſuauius eſſe poteſt: tum ut ſententiam tuam cognoſcerẽ, cuius tanta eſt apud me autoritas, ut omni prorſus careat prouocatione. Ad hoc accedit, quòd ex his non leuis calculus additus eſt eorum opinioni, qui magnis autoribus nixi in ſtomacho cibũ cõcoqui pernegarant: ſi ſtomachũ proprie accipias, non autẽ fuſe & ἀκύρως, ut fermè uulgus medicorũ uſurpare ſolet. Hic enim totius quęſtiõis iugulus. Tu uero ut doctiſſimũ uirum decebat, ita utranq; paginã excuſſiſti, ut neuter ordo habeat quod tecum expoſtulet: ut tu unus plane inuẽtus ſis, qui tantã litem poſſit ſine cuiuſq; iniuria cõponere, & (quod aiunt) ex eadẽ fidelia duos parietes dealbare. Galeno ſcribis & Græcis qui poſt Ariſtotelis ætatẽ ad Galeni uſq; tempora ſcripſerunt, ſtomachum meatũ illum ſignificare, qui fauces & os uentriculi interiacet: & per quẽ cibus & potus ad inanitatem, cui cõmittitur, deglutiendo deſcendit: quem meatũ Ariſtoteles & ueteres Græci omnes œſophagũ, latini gulam, Arabes & noſtrates Arabum imitatores merin nuncupauere. His addis non defuiſſe ex antiquioribus, qui ipſius uentriculi os ſtomachum nuncupauerint. Et hæc quidem tua libuit uerba meminiſſe, tum quòd facundè dicta ſunt, tum quòd ei ſentẽtiæ ſuffragantur, cui ego ſum patrocinatus. Nã quis obſecro eſt qui cum Galeno tanto Hippocratis interprete nõ malit falli, quàm cum recentioribus iſtis, de malis loquor, bene ſentire. Honeſtus planè error, tam oculatum ducem ſequentibus. Quare uel hoc ſatis eſſe potuit ad ſententiæ noſtræ defenſionem: ſed ne contraria ſentientes deſtituti & ἀπαράκλητοι (ut aiunt Græci) forent, blandiris & his quoq;: quom nõ ſolum uulgo, ſed Plinio quoq;, & interdum Celſo, nec non pleriſq; Græcis, quorũ in uarijs ſuarum cõmentationum locis meminit Galenus, eam corporis cauitatẽ ſignificaret, in quã cibus recipitur, & prima cõcoctio celebratur. Conſtitueram equidem ab initio nihil tuis literis reſpondere, præſertim quod ad rem pertineret: ne quã forte abs te diſſentiẽdi maleuolis ſuſpicionẽ darem: qui neſcientes quanta ſemper inter nos concordia uixerimus, quanta in te mea obſeruantia ſemper fuerit, quantũ tibi deniq; debeam, cui cultum animi tanquã pręceptori, & ſalutẽ tãquam σωτῆρι ſeruatori acceptã fero, peruerſe poſſent meas literas interpretari. Sed quom multa in mentẽ uenirent, quę dubitationem & quæſtionem facerẽt, nolui prætermittere, quin hanc animi mei inductionẽ tibi aperirẽ, ut ſi parũ ſanus eſt, ei mederi poſſis. Agnoſco enim uetus illud, Amyclas tacẽdo perijſſe. Primus igitur qui me mouet affectus hic eſt. Ariſtotelẽ ſcribis (nam reliquos nunc prętermitto) eum meatũ qui à Galeno ſtomachus dicitũ οἰσοφάγον appellaſſe, quẽ Theodorus gulam uertit: Arabes & quidã alij, nõ ueſtrates, ut ſcribis, ſed à uobis utputo longe diſſidentes, Arabas imitati merin dixerunt. At ego mihi uideor apud Ariſtotelem lònge aliter obſeruaſſe: quãdo ille interdũ ſtomachũ & œſophagũ ita uidetur cõfundere, ut nõ ſatis appareat diſtinctio. Nam lib. primo quom prius ita ſcripſiſſet, αὐχὴν δὲ τὸ μεταξὺ προσώπου καὶ θώρακος. καὶ τούτου τὸ μὲν πρόσθιον μέρος λάρυγξ, τὸ δὲ ὀπίσθιον στόμαχος. τούτου δὲ τὸ μὲν χονδρῶδες καὶ πρόσθιον, δι' οὗ καὶ ἡ φωνὴ καὶ ἀναπνοὴ, ἀρτηρία. τὸ δὲ σαρκῶδες στόμαχος ἐντὸς πρὸ τῆς ῥάχεως. τὸ δ' ὀπίσθιον αὐχένος μόριον, ἐπωμίς. Quę ita Theodorus uertit. Collũ quod inter pectus & faciẽ eſt: cuius pars prior [a] guttur, [a] λάρυγξ
poſterior [b] gula. quantuncũq; colli ipſius chartilagineũ priorem obtinẽs ſitum, uocẽ [b] στόμαχος.
tranſmittit & halitũ, id arteria nominatum eſt. At uero quantũ interius carneum ſpinæ præiacet, [c] gula dicitur: pars autẽ poſterior colli extima ceruix. Nec me putes uir [c] στόμαχος.
candidiſſime, fruſtra aut ambitioſe græca uerba præſcribere. Nam ita neceſſariũ iudicaui

dicaui ad rem uerius exprimendam:& ut intelligatur, quando de œſophago, quãdo
de ſtomacho, Ariſtoteles mentionẽ faciat: quom præſertim Theodorus promiſcue
τὸν στόμαχον καὶ τὸν οἰσοφάγον gulam uerterit, puto utrunq; uel idem uel proximũ arbi-
tratus:licet eodẽ libro nõnihil diſtinguere uideaꝛ̃, capite in latinis codicibus XVI.
nec enim Ariſtoteles, ſicut nec Plinius, in capita ſua uolumina diſtinxerũt. Ariſtote
lis uerba hæc ſunt. φάρυγξ δὲ τοῦ αὐχένος, ὅ, τε οἰσοφάγος καλούμενος ὄπισθεν, ἔχων τὴν ἐπωνυμίαν
ἀπὸ τοῦ μήκους καὶ τῆς στενότητος, καὶ ἡ ἀρτηρία. πρότερον δὲ τῇ θέσει ἡ ἀρτηρία κεῖται τοῦ οἰσο-
[a] οἰσοφάγος φάγου ἐν πᾶσι τοῖς ἔχουσιν αὐτήν. ἔχει δὲ ταύτην πάντα, ὅσα περ καὶ πνεύμονα ἔχει. [a]Gula in-
tra collũ eſt ab anguſtia & longitudine nuncupata. Cui comes arteria iungitur prio-
rem obtinens ſitum, in omnibus ijs quę eam habere naturæ placuerat. Habent autẽ
omnia, quibus pulmo eſt. Ex prioribus uerbis ſtomachum poſteriorẽ colli partem,
ex poſterioribus intra collum ſitũ tantum agnoſcimus. Nõ procul aũt inde eodẽ ca.
de ſtomacho ita meminit. ὁ δὲ στόμαχος τέτακται μὲν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ στόματος ἐχόμενος τῆς ἀρ-
τηρίας, συνεχὴς ὢν πρός τε τὴν ῥάχιν καὶ τὴν ἀρτηρίαν ὑμενώδεσι δεσμοῖς. τελευτᾷ δὲ διὰ τοῦ
στόματος εἰς τὴν κοιλίαν, σαρκώδης ὢν τὴν φύσιν, καὶ τάσιν ἔχων καὶ ἐπὶ μῆκος καὶ ἐπὶ πλάτος.
[b] στόμαχος Theodorus. [b]gula ab ore & ipſa dependet, continua tum ſpinæ, tum arteriæ nexu fi
brarum, & per ſeptum tranſuerſum in uentriculum finit, carnis ſpeciem referens, &
pariter diſtendi in longũ, latumq; habilis. ex quibus omnibus colligimus, οἰσοφάγον
uel ſtomachum eſſe uel ſtomachi ſuperiorẽ anguſtioremq; partẽ, ſic dictum quod ci
bum deuehat. quod etiã animaduerti poteſt ex capitis eiuſdem peroratione, quã in
hæc uerba finit: τὰ μὲν οὖν περὶ τὸν στόμαχον καὶ τὴν ἀρτηρίαν οὕτως ἔχει, nulla de œſopha-
go mentione habita, quaſi minime digna parte de qua priuatim fuerit dicẽdum. Si-
cut & apud Pollucẽ quom ex profeſſo earum partium uoces proſequatur, ſuccurrit
ne uerbum quidem de œſophago factũ libro ſecundo τοῦ ὀνομαστικοῦ. De ſtomacho ſic
agit. ὁ γοῦν φάρυγξ στομάχου ἐστὶν ἀρχή, ὡς βρόγχος λάρυγξ. & mox ſubſequens. τοῦ δὲ στομά-
[c] φάρυγξ χου καταλήγοντος εἰς τὴν κοιλίαν, ἡ τῆς κοιλίας εὐρυχωρία κεῖται ἐπὶ τὸ λαιὸν μέρος. [c]guttur ſto
[d] βρόγχος machi principiũ, ſicut [d] gutturis [e] fauces. Stomacho deſinente in uentrẽ, uentris am-
[e] λάρυγξ plitudo iacet in leuam partem. Quod ſi recte procedit æſtimatio, ſtomachiq; partem
œſophagum eſſe cõſtat, facilis eius eſſe excuſatio poteſt, qui ſtomachũ non cibi ſed
ſpiritus gratia factũ putat:licet hic, ut profeſſus ſum ab initio, non uertatur quæſtio-
nis cardo. Et ſanè perpenſo diligenter, ut mones, capite tertio tertij libri de partibus
animalium, & imprimis ijs uerbis. ὑπὸ δὲ τὴν κεφαλὴν ὁ αὐχὴν πέφυκεν ἐν τοῖς ἔχουσιν αὐ-
χένα τῶν ζώων. οὐ γὰρ πάντα ἔχει τὸ μόριον ἔχει, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔχοντα, ὧν χάριν ὁ αὐχὴν πέφυ
κε. ταῦτα δ᾽ ἐστίν, ὅ τε φάρυγξ καὶ ὁ καλούμενος οἰσοφάγος. ὁ μὲν οὖν φάρυγξ τοῦ πνεύματος
ἕνεκα, διὰ τούτου γὰρ εἰσάγεται τὰ ζῷα τὸ πνεῦμα, καὶ ἐκπέμπει ἀναπνέοντα. διὸ ὅσα τὰ μὴ ἔχοντα
πνεύμονα οὐκ ἔχουσιν οὐδ᾽ αὐχένα, οἷον τὸ τῶν ἰχθύων γένος. ὁ δὲ οἰσοφάγος ἐστὶ δι᾽ οὗ ἡ τροφὴ πο-
ρεύεται εἰς τὴν κοιλίαν. ὥσθ᾽ ὅσα μὴ ἔχει αὐχένα, οὐδ᾽ οἰσοφάγον ἔχουσι φανερῶς. οὐκ ἀναγκαῖον
δ᾽ ἔχειν τὸν οἰσοφάγον τῆς τροφῆς ἕνεκεν, οὐθὲν γὰρ παρασκευάζει πρὸς αὐτήν. ἔτι δὲ μετὰ τὴν τοῦ στόμα
τος θέσιν, ἐνδέχεται κεῖσθαι τὴν κοιλίαν εὐθέως. τὸν δὲ πνεύμονα οὐκ ἐνδέχεται. δεῖ γὰρ εἶναί τινα
κοινὸν οἷον αὐλόν, δι᾽ οὗ μερίζεται τὸ πνεῦμα ἐπὶ τὰς ἀρτηρίας εἰς τὰς σύριγγας, διμερὴς ὤν, καὶ
μάλιστα ἂν οὕτως ἀποτελῇ τὴν πνοήν. τοῦ δ᾽ ὀργάνου τοῦ περὶ τὴν ἀναπνοήν, ἐξ ἀνάγκης ἔχοντος
μῆκος, ἀναγκαῖον τὸν οἰσοφάγον εἶναι μεταξὺ τοῦ στόματος καὶ τῆς κοιλίας. ἔστι δ᾽ ὁ μὲν οἰσοφάγος
σαρκώδης ἔχων νευρώδη τάσιν. νευρώδη μὲν ὅπως ἔχῃ διάτασιν, εἰσιούσης τῆς τροφῆς. σαρκώδη
δὲ ὅπως μαλακός ᾖ καὶ ἐνδιδῷ, καὶ μὴ βλάπτηται τραχυνόμενος ὑπὸ τῶν κατιόντων. Quæ ſic
[f] αὐχὴν Theodorus. [f]Collum capiti ſubiacet his quæ id habẽt animalibus. Non enim omnia
[g] φάρυγξ habẽt, ſed ea tantum quibus ſunt partes illæ, quarũ gratia collum conditum eſt. Hoc
[h] οἰσοφάγος eſt [g]guttur & quæ [h]gula uocaꝛ̃. [i]Guttur ſpiritus gratia datum eſt. Hoc enim ſpiritum
[i] φάρυγξ animalia trahunt & reddunt, reſpirando & expirando. Quamobrem quæ carẽt pul-
[k] αὐχένα mone, [k]collo etiã carẽt, ut genus piſcium. [l]gula eſt qua cibus et potus deuoratur, itaq;
[l] οἰσοφάγος ea quæ carent [m]collo, [n]gulam hæc manifeſtam nõ habẽt, nec [o] gulã haberi cibi cauſa
[m] αὐχένα neceſſe eſt:nihil enim ad cibum parat. Et quidẽ à ſitu oris cõtinuo uẽter eſſe poteſt,
[n] οἰσοφάγον pulmo nõ poteſt. Aliquẽ eñi quaſi tractũ cõuallis adeſſe cõmunẽ oportet, quo ſpiri-
[o] οἰσοφάγον tũ ad fiſtulas per arterias digerat bipartitus:atq; ita efficere ſpiritus reprocationẽ ma
ximè poteſt. Cum igitur inſtrumentũ ſpiratiõis accõmodatum longitudinẽ habeat,
neceſſe

neceſſe ſit, [a]gulam inter os & uẽtrem haberi neceſſe eſt. Cõſtat gula ex neruo & car- [a] οἰσοφάγος
ne: ex neruo ut extendi poſſit quom cibus ingeritur: ex carne ut mollis ſit & cedat,
nec lædatur aſperitate cibi deſcendentis. Quæ uerba quomodo poſſumus non gene-
ratim ad omnia animalia referre? ut ea ſcilicet guttur & gulam, id eſt φάρυγγα καὶ οἰ-
σοφάγον habeãt quæ ſpirant, pulmonemq́ habent: quibus duobus carent non ſpiran
tia: quales ſunt piſces. Cuius rei cauſam referẽs Philoſophus ſubiungit, ea eſſe inſtru
menta ſpirationis accõmodata: nam gutture planè trahi & reddi ſpiritum: at gulam
nõ ſolum deglutiẽdo cibo, ſed & ſpiritui halituiq́ paratã, quaſi conuallẽ quandam,
& ideo longitudinẽ habere, & inter os & uentrem conſtitutã eſſe. Nam obiter, non
neceſſario cibum deuehere, quod ex eo probatur, quòd quæ nõ ſpirãt, gulam nõ ha-
bent: ſed ab ore uenter actutũ hiat. Id uero certius patet: quom collum gutturis καὶ
οἰσοφάγου cauſa à natura datũ animalibus profitetur. Nam quod exploſam ab Ariſto
tele pridem eorum ſententiã ſcribis, qui περὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν non ſolum ſpiritum
ſed & humorẽ inuehi putauerũt, parum ad rem facere uideatur: quom nõ eueſtigio
ſequatur, ſi per illam potus nõ defertur, quin aliquid ſpiritus per οἰσοφάγον, id eſt per
partem ſtomachi ſuperiorẽ, atq́ ita per ſtomachum efferatur. Nam ſicut Ariſtoteles
ei ſententiæ aduerſatur, ita hãc comprobat, quom τὸν οἰσοφάγον, id eſt gulæ tractum
cõmunem tum cibo, tum ſpiritui deſcribit, quo pulmo ſpiritũ ad fiſtulas per arterias
digerat bipartitus: atq́ ita effici ſpiritus reciprocatio maximè poſſit. Habet tamẽ &
exploſa illa opinio ſuos & magnos quidem illos aſſertores, Alcæum imprimis, Hip
pocratem, Platonem, Philiſtiona Locrum, Dioxippum Hippocraticũ celebres me-
dicos: quin & Plutarchus in Sympoſiacis aduerſus Eraſiſtratũ iiſdem ferè ratiõibus
quibus uſus eſt Ariſtoteles Platonẽ oppugnantem, eius ſentẽtiæ patrocinium ſuſce
pit. Et ſanè nemo eſt qui in re tam nota, tam nobis familiari falli poſſit, aut fallere: ni
ſi certam aliquã rationem ſequatur. Nam pulmoni fouẽdo rigandoq́ humectatione
opus eſſe intellexerunt, non tamen effuſa ac immodica: quare ἐπιγλωττίδα quaſi mo
deratricẽ & arbitram à natura adhibitam: quæ prohibeat admittatúe quantũ ex ſalu
te animantis uſui eſſe poteſt. & cibos quidem arceat depellatq́ in ſtomachum, ut in
uentre colligantur: potum autẽ moderate inter ſtomachum & pulmonem partiatur.
Hæc fermè Plutarchi defenſio in cõpendium redacta: nã ille pluribus. At mihi Di-
mentẽ meliorem, quàm ut inter Philoſophorũ proceres auſim diſceptator occurre-
re. Reliqua potiſſimę quæſtiõis pars eſt, an ex ſententia Ariſtotelis, quẽ maximum
autorẽ habuimus, ἐν τῷ στομάχῳ ἢ ἐν τῇ κοιλίᾳ fiat cõcoctio. & me quidem aut omnia
fallunt, aut Ariſtoteli in uentre concoquitur. Nam dum ſuperiorẽ Platonis ſententi
am, tacito tamen nomine, diluit, hæc aliud agens interpoſuit, δῆλον δὲ καὶ ὅτι οὐκ εὐθέ-
ως εἰς τὴν κύστιν συνάγεται τὸ ὑγρόν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν πρότερον. Theodorus: humorem
non cõtinuo colligi in ueſicam, ſed prius in uentrem, certum eſt. Quod primo libro
De animalibus multo apertius, quo loco de iis agit, in quibus cõueniũt differuntúe
animantia. In omnibus enim partem qua cibus recipitur, os appellari: in quã deuo-
ratur, uentriculũ, id eſt καλεῖται δ' ὃ μὲν λαμβάνει, στόμα. εἰς ὃ δὲ δέχεται, κοιλία. Et mox,
τὸ μὲν τῆς ὑγρᾶς περιττώσεως δεκτικὸν μόριον, κύστις. κοιλία δὲ τῆς ξηρᾶς. licet indifferenter ac
ſine diſtinctione τῆς κοιλίας nomine Ariſtoteles aluum & uentrẽ capiat. Quæ alij ita
diſtinxerunt, ut τὴν ἄνω κοιλίαν uentrem, τὴν κάτω κοιλίαν aluũ appellarint. Sed quid
mirũ? quom Lactãtius in Opificio hominis, & alij quidam latinorũ promiſcue uen-
trẽ & aluũ acceperint, quę tamen multũ differunt: ut minus mirari oporteat quoſdã
ueterum & recentiorũ, de qbus puto Galenũ dixiſſe, tam improprie locutos, ut οἰσο-
φάγον, στόμαχον, καὶ κοιλίαν confuderint: nos autẽ οὐκ ἀκυρῶς, ἀλλὰ κυρίως, & imprimis
περὶ τὸν ἀριστοτέλην loquimur. Poſſem & ex aliis innumeris locis Ariſtotelis, probare
propriũ ciborum receptaculum, ſed & adhibebo modũ, & paucis ero cõtentus. Al-
ter eſt in primo Problematũ ubi quęrit: cur medicamẽta purgare ualeant, quom alia
pleraq́ amariora, cæteriſq́ eiuſmodi qualitatibus inſigniora id facere nequeant. Ibi
enim hæc uerba ſunt ex Theodori interpretatione, nã græcus codex abeſt. An quia
non ob eiuſmodi uires purgandi obtinent facultatẽ, ſed quia cõcoqui nequeunt. Et
enim quæ ob exceſſum caliditatis, aut frigiditatis quamuis exiguo corpore incocti-

lia ſunt, aptaq́ue uincere non uinci ab animantum calore, reſoluiq́ue eadem facile à uentre utrolibet poſſint, hæc medicamenta habentur. ubi enim uentrē adierunt reſolutaq́ue ſunt, ſtatim ad uenas per eaſdem feruntur ſemitas, quibus permeat cibus. mox quom nihilo cōcoqui potuerunt, ſed uictrice perſtiterūt potentia, relabūtur, & quæ ſibi obſiſtūt, ſecū detrahūt: quę res purgatio uocitatur. ex libro De animalibus quarto in uentre cōcoqui cibū manifeſtè oſtenditur. ὅσα τε ζωοτοκεῖ, ἐν τῇ ὑστέρᾳ ἔχει. καὶ τάγε οὐ προσπεφυκότα ἐν τῇ γαστρὶ ἐπιπολῆς καὶ ὥσπερ ἡ τροφή. & quæ animal gignūt ſuo in utero fœtū continent, nō in uentriculo. Ita enim non ſecus quàm cibus coquerentur primordia genituræ. Idē in ſecundo De partibus animaliū: ὥσπερ δὲ καὶ τὸ στόμα τῆς ἀκατεργάστου τροφῆς πόρος, δεῖ καὶ τὸ προσεχὲς αὐτῷ μόριον, ὃ καλοῦσιν οἰσοφάγον, ὅσα τῶν ζώων ἔχει τοῦτο τὸ μόριον, ἕως ἂν εἰς τὴν κοιλίαν. Et quæ ſequuntur. Theodorus ſic. Sed ut os animalis cibi inconfecti meatus eſt, atq́ue etiā pars ei annexa, quam gulam appellant: cibum quibus data eſt animalibus uſq́ue ad uentriculum deducit. Huic ſtomacho meo alia ſupereſt opera, ut quod nōnulli te autore ſperāt ſibi Plinij ſuffragium adeſſe, certis rationibus extorqueamus. Te autore dixi, quòd ipſi non modo Plinij genium non agnoſcant: ſed gratis etiam inſectentur. quòd ſi Plinius meus à me tamen nunquam ſatis laudatus ab illis ſtaret, multū ex hac defenſione mihi ademptum putarē. At ille multis quidem locis de ſtomacho meminit, ſed in XI. tamē ſignate de tota illa diſpoſitiōe pertractat. Cuius uerba planè ex Ariſtotele, cuius ille quà poteſt imitator eſt, facile trāſcripta agnoſcas. Ea ſunt: Interiorē arteriam operit in epulando epiglottis, ſpiritu ac uoce illàc meante: ne ſi potus cibusúe in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior eſt arteria, appellatur ſanè gula, qua cibus atq́ue potus deuoratur. Tendit hæc ad ſtomachū, inde ad uentrē. Hanc per uices operit, cū ſpiritus tamen aut uox cōmeat: ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat. Ex chartilagine & carne arteria, gula neruo & carne conſtat. Quæ cōmodius uertiſſe Plinius q̃ Theodorus exiſtimatur. Nam Theodorus, ut diximus, gulæ nomine ſtomachū & œſophagum amplectitur. At Plinius ſtomachum ſuo, id eſt Gręco appellat nomine, œſophagum autē gulam propriè dixit. Sed paulo mox idem luculentius rem enarrat. Summum gulæ fauces uocantur: poſtremum ſtomachus. hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas, adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinē lagenæ modo fuſa. Quibus fauces nō ſunt, ne ſtomachus quidem eſt, nec colla nec guttur, ut piſcibus: & ora uentribus iunguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla, nec dentes: ſed roſtri acie cōminuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modum rubi ad conficiendos cibos, decreſcentibus crenis quantū appropinquat uentri, nouiſſima aſperitas, ut ſcobina fabri. Mox etiā explicatius oſtendit, nō in ſtomacho ſed in uentre concoctionē fieri. eius uerba hęc ſunt: Subeſt uenter ſtomachum habētibus, cæteris ſimplex, ruminantibus geminus, ſanguine carentibus nullus. Inteſtinum enim quibuſdam ab ore incipiens quadam uia eódem reflectitur, ut ſepiæ ac polypo. in homine adnexus infimo ſtomacho, ſimilis canino. His ſolis animalium inferiore parte anguſtior. Itaq́ue & ſola uomunt, quia repleto propter anguſtias ſupprimitur cibus: quod accidere nō poteſt ijs, quorum ſpatioſa laxitas eum ad inferiora tranſmittit. Sed non hinc procul omnē dubitandi anſam ſummouet, palamq́ue ubi concoctio fiat aperit. Venter ſolidipedū aſper & durus: terreſtriū alijs denticulatę aſperitatis, alijs cancellatim mordacitatis: quibus dentes utrinq́ue, nec ruminatio. Hic cōficiuntur cibi, hinc in aluū delabuntur. Et rurſus ubi ſit uenter nequis dubitare poſſit, ſic ait: Pectus, hoc eſt, oſſa pręcordijs & uitalibus natura circūdedit. At uentri, quē neceſſe erat increſcere, ademit. nulli animaliū circa uentrem oſſa. Hoc incrementū uētris non adoleſcente corpore: nam hoc & pectori contingit: ſed dum cibus ingeritur, ſolet euenire. Verba autē illa quæ ſunt poſita in ſeptimo de malacia prægnantiū: Faſtidium in cibis, redūdatio ſtomachi, indices ſunt hominis inchoati: tantū abeſt ut nobis aduerſentur, ut multo maximè noſtram ſententiā adiuuare intelligamus: quādo tunc redundare ſtomachus cognoſcitur, quom refluctuante nec bene capiente cibū uentre reſtagnatio fit in ſtomachū. Qui quoniam locus non eſt cibo à natura dictus, idcirco nauſeā & uomitionē fieri oportet. quomodo & cætera loca accipienda ſunt,

in qui-

in quibus hoc dicẽdi genere Plinius utitur, tũ propter utriuſq; uicinitatẽ, tum quòd eodem ferè contextu tegimentoq; cõpacti ſunt, mutuamq; habẽt συμπάθειαν: ut qui alteri auxilietur ſciat ſe utriq; profuiſſe, & qui alterũ læſerit, ſe utrunq; offendiſſe intelligat. Ad ea quæ diximus, hoc quoq; addi poteſt, quòd natura ſapientiſſima noſtri corporis artifex, nõ ſtomacho, ſed uentri umbilicũ, unde infantes concepti alantur in utero, affixit: quòd locus ille ſit ubi fiat potiſſima concoctio, atq; inde in cæterum corpus alimentũ facillime deducatur. Qua ex re & uentrem in medio corporis collocauit, ut ad omnes extremitates ex æquo uitę præſidiũ poſſit peruenire. Quòd ſi uera ſcribit Plato in Cratylo: magnũ quẽdam Dialecticũ, conſultũ totius naturæ, nomina rebus indidiſſe: ſi à uoce locus eſt in Topicis, ſummiq; autores uel ſubtiliſſimas quæſtiones & Iuris & Philoſophiæ à ratiõe nominũ ſunt interpretati: minimè mihi fraudi eſſe debet, ſi & hoc quoq; ſtomachi nomẽ in rationis meæ patrocinium uocauero. Dictum aũt eſt illud quòd effundendi infundendiq; cibi os & ueſtibulum ſit, quaſi στόμα χέων. In ore autẽ & ueſtibulo tranſitũ fieri, nõ moram trahi, notius eſt quàm ut probatiõe indigeat. effundi uero & infundi per eum cibum, nõ etiã acquieſcere, ipſum nominis ἔτυμον, id eſt ipſa ueritas ſatis oſtẽdit. Nam & Galenus ſtomachum στόμα τῆς γαστρός definiuit. Sed & Cicero in ſecũdo De natura deorũ: Linguam autẽ ad radices eius hærens excipit ſtomachus, quò primum illabuntur ea quæ recepta ſunt, & oris utraq; ex parte tonſillas attingens palato terminatur. Mox alui naturam ſtomacho ſubiectam dicit, quæ cibi & potionis ſit receptaculum. Vnum adhuc ſupereſt, ut quicquid in Celſo ſupereſt ſpei, id præcidamus. Turpe enim foret hunc unum apud latinos medicũ ſentire cum barbaris. & quoniã eius à me liber abeſt, uniusq; locus libro quarto capite quinto: Faucibus ſubeſt ſtomachus: tantũ ſuccurrit, ero eo cõtentus. Ventriculus autẽ, inquit, qui receptaculum cibi eſt, cõſtat è duobus tergoribus. Isq; inter lienẽ & iecur poſitus eſt: utroq; ex ijs paululum ſuper eum ingrediente, Hactenus Celſus. Hæc ſunt uir clariſſime, quę animũ perſtringũt, nec temerè ſinũt manus dare diuerſa ſentientibus: quę ſi abs te probatũ iri ſenſero, in cælo ſum. at ſi (ut Græci dicũt) οὐδὲν ὑγιὲς putaris, iam nihil reluctor, & me tibi curandum præbeo. Bene uale. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IOANNI MANARDO S.

QVOM eſſem nuper in Gracchouia, quę urbs in extrema Germania ipſiusq; Viſtulæ ripa ſita eſt, in comitatu ampliſſimi principis mei ad regias nuptias inuitatus, contigit ut cũ uiro bene docto & in rebus ad medicinam pertinẽtibus exercitato, & ex eo tempore mihi ſingulari amicitia cõiuncto, uerba facerem de re literaria. Quo in ſermone forte incidit de Hermolao Barbaro mentio, cuius ego memoriã ita admiror, ut poſtuetus illud ſeculum, in quo admirabilis fuit ingeniorũ prouẽtus, nullum ex æquo in omni diſciplinarũ cognitione tanti facere ſoleã. Cuius ego literaturã quom nõ modo nõ probari ſed uehementer etiam taxari intellexiſſem, exhorruerũt aures propè tanto piaculo perculſæ. at ille qui tam excellentis uiri monumenta oppugnabat, quom à me rogaretur ut rationẽ ſtomachi ſui afferret, & cur unus aduerſus ſentẽtias ferè omniũ niteretur: nihil habuit quod afferret, niſi ſe nuperrime Dioſcoridem ab eo latinitate donatum & auctum corollario percurriſſe: in quo Di boni quot ſe lapſus & inſcitiæ teſtimonia & quaſi literarum portenta deprehendiſſe teſtabatur. Tum ego quom pertinacius inſtarẽ, efflagitaremq; ut huius indaginis ſuę guſtum & quaſi ſpecimẽ aliquod proferret, reluctatus ille pluſculum, deniq; pręter alia innumera ſe oſtendiſſe locum ex quarto Dioſcoridis, ubi de elaterio agit, profeſſus eſt, quẽ neq; hominum neq; deorũ quiſquam ab infamia tueatur. Præcipit enim Dioſcorides modũ quo elaterium confici debeat, his uerbis, σὺ ἅμα τῷ ἅψασθαι σικύους ἀποπηδῶντας ἐκλέγων, ἀποτίθεσο, ἐῶν νύκτα. Quæ ſic Hermolaus interpretatᷣ. Cucumeres eliges q̃ ſimul tanguntur exiliũt receduntq; à pediculo. Seruantur autẽ decerpti una nocte. At his magnas rixas cõcitabat amicus meus, et propè claſſico doctos uiros euocabat, quod Hermolaus participiũ illud ἀποπηδῶντας ita foret interpretatus, ut de ſuo illud addi-

diſſet, eos à pediculo recedere: quom nihil minus Dioſcoridis mentem attingeret. Voluit enim ille ſignificare, colligẽdos eſſe cucumeres elaterij gratia, quom iam ex illis ſemina exiſtirẽt. atq; huius opinionis ſuę aſtipulatorẽ Plinium uocabat, in XX. Naturalis hiſtorię de hoc medicamẽto uerba facientẽ. Ex cucumere, inquit, ſylueſtri fit medicamentũ quod uocatur elaterium, ſucco expreſſo ẽ ſemine. Cuius cauſa niſi maturius incidatur, ſemen exilit oculorũ etiam periculo. Hæc tum ille, quę ego pro tẽpore, quantũ potui memoriter meminiſſe, in Hermolai gratiã reieci. Sed paucos poſt dies quom alij quidã mihi retuliſſent, eũ hac in re tragœdias & (ut aiũt) in ſimpuuio fluctus cõcitare, & iam iuſtũ uolumen cogitare, nactus etiã utriuſq; Dioſcoridis occaſionẽ, non potui mihi imperare quin exactius locũ recognoſcerẽ, & doctiſſimi uiri partes defenderẽ, pręſertim quom aduerſarius nõ nihil primo cõgreſſu affer re uideatur. Nemo aũt paulo accuratius rem ipſam attrectãs nõ intelliget, longe ab omni culpa uirum de literis benemeritũ abeſſe. Quis eſt enim tam audax, qui ſe ſenſus Dioſcoridis melius eruere poſſe iudicet quàm Hermolaus eruerit? qui hoc unũ agebat negotium: uel qui ſe Pliniana melius tenere putet, quàm ille qui magnã ætatis partẽ in Plinij recognitione abſumpſerat? quod eo promptius conſtabit animad uertenti Plinij ſententiã ad uerbum in Corollario exſcriptam eſſe. Verũ operæpretium eſt agnoſcere multa & à Dioſcoride præter Plinij ſententiã, & à Plinio preter Dioſcoridis, allata eſſe: ut obiter Pliniomaſtigas refellam, ad Dioſcoridis trutinam Pliniana omnia reuocantes. Hoc uero certius ac exploratius patebit, ſiquis caput hoc ipſum de elaterio excuſſerit. Scribit Dioſcorides optimi elaterij, ſeu mauis agitatorij, experimentũ eſſe, quòd πρὸς ταχὺ ἐν λύχνῳ ἅψειν. id eſt, quòd lucernis admotũ facile accendatur. Cõtrà Plinius ueri experimentũ, ſi admotum priuſquã extinguat ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. Dioſcorides à bimatu ad decenniũ uſq; perdurare ſcribit, id eſt ὡς μὲν τοι τὰ καθάρεια ὁ διετὴς ἁρμόζει ἄχρι δέκα ἐτῶν. At Plinius ducẽtis etiã annis ſeruatũ aſſerit, autore Theophraſto, et ad quinquageſimũ uſq; lucernarum lumina extinguere, utpote quo nullũ ex medicamẽtis longiori æuo duret, eoq; melius ſit quo uetuſtius. Dioſcorides etiã abortum grauidis elaterio fieri ſcribit. ait enim: καὶ ἔμβρυα κτείνει ἐν προσθέτῳ. Plinius uero putari ſcribit conceptus ab alligato ſemine adiuuari, ſi terram non attigerit: partus uero, ſi in arietis lana alligatũ inſcienti lumbis fuerit, ita ut protinus ab eo eximatur & rapiatur extra domũ. Quæ omnia utrinq; collata quàm diſſideant inter ſe, facile intelligit qui ab omni intellectu nõ ab eſt. Quare non admodum ſibi placere oportet eum, qui mutuo Pliniũ ad Dioſcoridis, & Dioſcoridẽ ad Plinij calculum ciet: & ſi ab inde Dioſcorides ſententiã illam Plinianã proſilientium ſeminum ex cucumere inquat, quom ſuper craterẽ præcipit exponi cribrum non adeo denſum, & cultrum obuerſum ita ſtatui ut aciẽ ſuprà obuertat. Tum utraq; manu comprimi cucumeres, atq; ita in craterem per cribrũ ſuccũ exprimi. quod, ut opinor, duplici ratione faciũdum eſt: tum ne ſemina cũ oculorum periculo emicent, ſi gladius ſuperne adigatur, tum ut cõmodius humor excipi poſſit. Nam quod ad legendum ipſum cucumerẽ pertinet, quàm foret peruerſum atq; alienũ ab opinione autoris, ſi illud tempus expectandum moneret, quo ſimulac tangerentur cucumeris ſemina ſtatim proſilirent: quod ne accidat, Plinius maturius celeriusúe decerpendos edocuit. Atqui ſi diligẽter inſpicias, nõ de ſeminibus, ſed de ipſis planè cucumeribus, Dioſcoridẽ loquutũ agnoſces. ait enim, τοὺς σικύους ἐκπηδῶντας, non autem τῶν σικύων σπέρματα ἐκπηδῶντα: ut multo uerius & compertius exiſtimare debeamus Hermolaum quàm eius aduerſariũ introſpexiſſe, cum addidit amplioris expreſſionis cauſa recedere à pediculo. Meminerat enim, in cucumere & pepone, qui et ipſe cucumeris ſpecies eſt, id eſſe maturitatis indiciũ: quod & Plinius in XIX. teſtatur, tradens eos maturitatẽ adeptos, quanquã nec pendentes, ſtatim à pediculo recedere. quare deſinat hac in re quiſquã Hermolao negotium facere, in qua ei iure gratiã debet: qui cõſulto & plane gratis Dioſcoridis ſententiam alioqui ancipitẽ ſuo lumine illuſtrauit, conſcius parum cautis lapſum imminere. & profecto ſtultum eſt exiſtimari à Dioſcoride illud tempus excerpendi cucumerem proponi, quod maxime uitari oportet. M. D. XVIII. Agria.

Cælius

CÆLIVS CAL. CAMILLO VISTARINO.

IX poſſem eloqui Camille uir doctiſſime, quantũ me alliciat ac teneat
tua iſthæc felicitas ingenij, ad omnes præclaras diſciplinas nati. Mitto
V ſtudia forenſia, in quibus longe præcellis. mitto legũ arcana, in quibus
nihil eſt tibi inexcuſſum, nihil imperuiũ, nihil obſcurum. Sed quom in has etiã noſtrates ſtudiorum amœnitates deſcendis, quanto id facis iudicio? quanto hęc ſcrutaris acumine? ut ſi hoc unum agas, uix tibi ad ea exploranda otium, aut ad recolenda ſuppetere poſſe uideatur memoria. Iure itaq; quom te præſente inſignis Plinij locus in quæſtionẽ uocatus ſit, te unũ imprimis doctiſſimũ iuxtà & æquiſſimũ diſceptatorem adimus, cuius iudicio ſine prouocatione acquieſcamus. Plinius lib. XIII. cap. III. (liceat enim mihi per te peruulgata, tametſi Plinio ignota capitũ diuiſione uti) in M. Ciceronis, inquit, monumẽtis inuenitur, unguenta gratiora eſſe, quæ terrã quàm quæ crocum ſapiant: quando etiã corruptiſſimo in genere, magis tamen iuuat ipſius uitij ſeueritas. Fuit qui locũ caſtigandum putaret, & pro terra cærã ſubſtituendum: quando apud Cic. lib. III. de Oratore ita ſcriptum inueniatur: unguentis minus diu nos delectari ſumma & acerrima ſuauitate conditis quàm his moderatis: & magis laudari quod cæram quàm quod crocum olere uideatur. Addebat ille nullum eſſe odorẽ terræ: ſeq; id Plinij authoritate probaturum confidebat. Quorũ utrunq; an ego iure pernegauerim, tua ſit æquiſſime uir æſtimatio. Ego ſanè nullam eſſe in Pliniano codice noxã, uel ſacramento cõtenderim: quin & Ciceronis locũ ad Plinianæ potius ſinceritatis exemplum reuocandum iudicauerim. Nam quomodo moderatius olet unguentũ, quod cærã quàm quod crocum redolet? Certe natiua ipſa cæra acerrimi grauiſſimiq; odoris eſt. Et licet pro locorum conditione odor ille intendatur remittaturúe, ubiq; tamen olfactum urgere experimento cõpertum eſt: utpote quom cæra gummi arborum & florũ lentore glutinata ſit, & propoli plerunq; ut propinqua, ita etiã admixta: ut iam nihil ſit, quo magis cæræ quàm croci odorem in unguẽtis expetamus, aut croci magis quàm cæræ reformidemus. Terrę uero odorẽ abeſſe nuſquam, puto, Plinius dixit. Certe libro XV. cap. XXVII. mirũ eſſe ſcripſit, tria naturę pręcipua elemẽta ſine ſapore eſſe, ſine odore, ſine ſucco, aquã, ignem, aerem. quo in cenſu nullã uideo terræ habitã mentionẽ. Sed quid ad hãc rem cõprobandam uel rationibus uel externis authoritatibus depugnamus? quom ipſe Plinius ſibi ſit locupletiſſimus teſtis, terrã non cærã legendũ eſſe. Eius teſtimoniũ laudamus lib. XVII. cap. V. ubi terræ genera enumerat. Certe Cicero lux doctrinarum altera, Meliora, inquit, unguenta ſunt quæ terrã, quàm quæ crocum ſapiunt. Hoc enim maluit dixiſſe, quàm redolent. ita eſt profecto: illa enim erit optima, quæ unguenta ſapiet. Quòd ſi admonendi ſumus, qualis ſit terræ odor qui quæritur, contingit ſæpe etiã quieſcẽte ea ſub occaſu ſolis, in quo loco arcus cæleſtis deiecerit capita ſua, & quom à ſiccitate continua immaduerit imbre. Tunc emittit illum ſuum halitũ diuinum ex ſolę cõceptum, cui cõparari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe odor in cõmota debebit, repertuſq; neminẽ fallet, ac de terra odor optime iudicabit. talis ferè eſt in noualibus, cæſa uetere ſylua, quæ conſenſu laudantur. Quæ propè omnia ex VI. Theophraſti li. De plantis uidentur excerpta. Siccitas eſt, inquit Theophraſtus, quæ odores uel omniũ uel certe aliquorũ facere poteſt: quod obiter in terra quoq; perſpicuum eſt, ubi tempore æſtiuo ſolo aduſto imbres acceſſerint. Humor enim admiſſus, feruentiq; puluere admixtus odorẽ generat: quod idem in cæteris etiam facit. Nam & quod de arcu cæleſti referunt, arbores & loca reddere odorata ubicunq; conſtiterit, tale eſt. Reddit nõ in omnibus modis odorata, ſed ſiqua materia cõbuſta proxima ſit. Nec id forſitan per ſe agit, ſed quodammodo per euentum. Impluit enim locis ubi conſtiterit: quippe materię combuſtę admiſtus humor uaporem quendam odoremq; excitat. Neq; enim aquæ multũ deſcendit, ſed magna parte guttæ irrorant, ita ut caliditatis ſiccitatiſq; modus nõ deſit. hæc ille. Illud nõ prætermittam, Plinium quidem à Cicerone mutuatũ quod ad terrã & unguenta pertinet, non tamẽ ex libro III. De oratore uideri mutuatũ, quando eo loco Cicero cõmendauit unguenta nõ quæ ſaperent terrã, ſed quæ olerent. Sapere autẽ à Cicerone ſcriptum

Plinius nũcupatim obſeruauit. Niſi forte quis authoritate Pliniana uictus, apud Ci-
ceronem ſapere, non olere legendum contenderit. Vale, & tu quid ſentias perſcribe.
M. D. XVIII. Buda.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

A eſt bonitas tua, is candor animi, ea de me æſtimatio, ut perſuaſiſſimũ
habeam te omnia alia cogitaſſe: quàm aut tui mihi memoriã excidiſſe,
E aut in rebus tuis obeundis negligentiã ſubijſſe. Hoc ſi tecum cogitaſti
uirorum optime, tua te minime feſellit opinio. Neq; ego mearum litera
rum tarditatẽ aut ualetudinis excuſatiõe, aut ſummis occupationibus,
& ſi uerè utrunq; poſſem obijcere, redimã. Neq; enim ulla tam grauis eſſe poteſt cor
poris infirmitas, quæ mihi Zieglerum, id eſt nõ exiguam animæ meę portionẽ adi-
mat: neq; ullæ ſunt tam magnæ occupatiões, quæ rebus tuis præponderent. Sed de-
os immortales teſtor, unam mihi maximã huius moleſtiæ cauſam fuiſſe tabellariorũ
raritatẽ, quorum præſertim fidei tutò literas poſſem cõmittere: qui uel iſthuc nõ ad-
uenere, uel certe me inſcio atq; inſalutato hinc abiere. Quomodo enim poſſe fieri pu
tas, ut tam non dicã ingratus, ſed inclemẽs atq; adeo mei oblitus ſim: ut pro pulcher
rimo munere nunquã tibi gratias dixiſſem, quo neq; optatius, neq; honeſtius ad me
aliud mitti potuit. Oblectauit uero me & in admirationẽ rapuit Meteoroſcopium,
& Meteoroſcopij luculenta illa ἀφήγησις, ſeu enarratio, quam mihi ſuperpondij uice
nuncupaſti: ut prorſus muneri tuo uetus illud dictum belle cõueniat, plus eſt mãtiſſa
quàm obſoniũ. At tu mi Zieglere ſuauiſſime, unus es omnium qui ingeniũ ſub ma-
nu & manum habeas ſub ingenio. Ita enim cõmode utrunq; uterutri obſequitur, ut
natus effictusq; à natura uideare ad utranq; facultatem, agendi ſcilicet & ſpectandi.
Quare quom magna de te animo antea concepiſſem, nunc me planè quædam ἔκστα-
σις tenet, uel artificium exactiſſimi organi, uel ſubtilitatẽ & elegantiam doctiſſimæ
traditionis, uel tuam in amando promerendoq; curã ac diligentiam cogitantẽ. Nihil
eſt itaq; in me quod non omne addictum obęratumq; ſit tibi: quod parcius polliceri
lubet, ut me aliquãdo ſentias rebus quàm uerbis paratiorẽ fuiſſe. Quod uero ad po-
ſtremas literas attinet, quibus de lucubrationibus tuis mentionẽ habes, ita me Di a-
ment, ut mihi uidentur inſtructiſſimæ, quę iam in manus hominum prodeãt & pub
licum capeſſant. quod ſi alicuius eſt apud te ponderis iudiciũ meum, quod profecto
ab amantiſſimo tui animo proficiſcitur, nulla mora eſt quin album calculum addã,
& ſoluentibus bene precer. Cæterum nõ mediocriter me pupugit pars tuarum lite-
rarũ, qua ſubuereri uideris, ne à me atq; Vrſino ingratitudinis arguare. Et nũc qui-
dem de Vrſino taceo: ipſe enim uiderit, quid cogitet: certe ſi Publianum illud memi
nerit, agnoſcet ſe nõ dediſſe, ſed accepiſſe beneficiũ, quom digno dederit. Quod ue-
ro ad me attinet, miror unde tibi in mentẽ uenerit, ut ad Cælium iſthæc ſcriberes, ho
minem primo ingenuum, & qui ſi nõ magnitudine fortunæ, magnitudine profecto
animi, neq; beneficia, neq; operã in amicitia fœneretur. Sed heus tu amabo, uter no
ſtrum ab altero plura maioraq; accepit. Planè ſi res ad calculum uocetur, eo tu maio-
ra amplioraq; in me officia cõtuliſſe deprehẽderis: quo rarioribus ſtudijs & amplio
re literatura polles. Vt forte poſſit aliquis paulo argutior exiſtimare, te quaſi alterum
Socratem εἰρωνεύεσθαι, id eſt ironia uti: & dum tuã, à qua longiſſime abes, ingratitudi-
nem excuſas, ſuã alijs obijcere: quo dicendi genere ſi te oblectari intelligerẽ, nõ poſ-
ſem non erubeſcere, quom ſim mihi (ut ille ait) conſcius Philemon. quod ſi quando
facilem tempeſtiuãq; fortuna ſe mihi obtulerit, dabo operã, intendamq; omnes ner-
uos, ut hanc labẽ mihi ſanè permoleſtam extergã. Cætera quæ ad me ſcripſiſti & an-
notaui diligenter, & in memoriæ theſauro condidi: nec poſſum mirari, cur præſenti
præſens totã ſcenam nõ aperueris, ut ex mutua capitum collatione certius conſiliũ
capi potuiſſet. Neſcio enim quomodo hæc nõ ſine ſuſpicione ab abſentibus tractan
tur. Nam (ut Cicero inquit) Corycæi ſubauſcultare omnia mihi uidentur. Atqui lite
ras tuas principi meo reddidi, & cõmodiſſimo quidem loco, id eſt quom daret ille o-
peram ſtudijs ſecretioribus, abdicatis omnibus arbitris, eſſetq; ſumma loquendi im
punitas

punitas. Ibi ex animo ea dixi de uirtutibus, de ingenio, de literatura, de ſecretioribus diſciplinis, quæ de te, id eſt de eruditiſſimo, ab amiciſſimo uere prædicari debuerũt. quòd ſi quid citra tuarũ laudum faſtigiũ dictum eſt, nõ uoluntate ſed facundia pecca tum eſt. At ille tum literis tuis, tum mea cõmemoratione mirifice uiſus eſt amore ac deſiderio tui accẽdi. & actutum Meteoroſcopium de quo mentionẽ feceram accerſi iuſſit: quod ſæpe manu tractans miris laudibus cõmendauit, cui quæq; portio ſpeculationi inſeruiret perquirens. Libellum etiã enarrationis ſuggeſſi: quẽ euoluit ſæpius, ſeq; ad ea ſtudia (ſi quãdo ocium ſuppetet) anhelare ſignificauit. mandauit etiam mihi ut ad te ſcriberẽ, ut iſthic Budæ hoc ipſum organũ, id eſt Meteoroſcopium æreum ſibi procurares apud quempiã induſtrium artificẽ, in quo ſymmetria ad amuſſim reſpondeat: & de precio ante omnia conuenias, de quo quom nos admonueris ſtatim ad te dabiẽ. Quod uero ad negocium tuum attinet, ſumma totius oratiõis hæc fuit: ut ſciſcitarer abs te, quæ tua mens foret. Nam ei qui aliunde penderet, manum porrigere, in tanto præſertim ſuorum numero, nõ modo nouum, ſed planè ſuperuacuum. Eſſet enim hoc prorſus rem alienã agere. Quòd ſi te ac tuas ſpes huic naui credere ſtatuiſſes, id quod ſalua cõmuni exiſtimatione abs te procurandum eſſet, tum eſſe quod de te cogitet, uotiſq; reſpondeat. Quare quicquid conſtitueris, uel ad ipſum principem, uel ad me, fidenter perſcribe. Nuſquã enim deero, quin tibi ac rebus tuis ſtudeam: &, quantum erit in me, accuratiſſime conſulam. Illud tibi certe affirmauerim, te à principe meo iam plurimũ amari, tibiq; bene omnia optari. Tu qui prudentia, ac multarũ rerum experientia præſtas, reliqua conſultiſſime proſpicies. Ego quocũq; inclamaueris, prẽſto adero. Tu quidem literas principis cum meis accipies, ſed ſuccincte ac Laconice perſcriptas, cætera ex his quas ſcribo ad te locupletius cogniturus. Mox quom de te ac ſtudijs mathematicis rurſus uerba facerem, idem princeps doctiſſimi uiri atq; in illis grauioribus ſtudijs exercitati literas oſtendit: quibus ille ſibi gratulatur ratiõnẽ probationẽq; nuperrime inueniſſe, qua ſine fuco & reiecta omni ſophiſtica cõtentione demõſtrare poſſit: datis duobus lineis in plano, quę in infinitum portendantur, quarum altera recta ſit, altera nõ longo interuallo à priore diſſita recta itidem, ſed quæ tamẽ uergat inclinetq; ad alterã: eam temperiẽ ac moderationem ſeruari poſſe, quamuis utraq; ſine termino proueh atur, ut nunquã inuicem colliment, nec poſterior priorem ſecet. Quod ſanè mihi admirabile uideri in re Geometrica affirmaui. Tum princeps iuſſit, ut quid tu de ea re arbitrareris, per literas exquirerẽ. Quã ut facilius intelligas, binas lineas in calce huius paginæ ſubijciã, quales ille ſibi effingit. Tu rem diligẽter penſa, et reſcribe. Videor profecto apud Euclidem neſcio quid hac de re legiſſe: qui mihi uidetur negare id fieri poſſe, quod doctus ille uir pollicetur. Sed tu aliquid certius cõpertiuſq; ſignifica. Opto mihi præterea ſignificari, quo loco ſit miniſtri tui ualetudo, quẽ meo nomine ſalutabis. Siquid eſt amplius, quod tua aut tuorum ſit, abdicatis ſuſpicionibus iſtis omnibus, me cõmonefacito. Nec gratius nec iucũdius quicquã mihi euenire poteſt, quàm omnibus in rebus tibi beneuolentiam meam teſtari. Bene uale mi frater ſuauiſſime, & me ama mutuo. Quartodecimo Calendas Nouemb. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IABOCO ZIEGLERO S.

NEC libet, nec ſi liberet, ſatis licet per anguſtiam temporis reſpondere ad partes omnes tuarũ literarũ, quas & gratiſſimas & plenas ſummi amoris accepi. Illud uere affirmarim, te ac ſumma iſta humanitate tua nihil mihi eſſe iucundius. quom humanitatẽ dico, non minus eam intelligo, quæ ad cultum animæ quàm animi pertinet. Tu uero perſuaſum habe, me tũc rebus tuis defuturum, quantũ opera & facultas mea ſuppeditauit, quom mei

mihi memoria intermorietur. Ad ingratitudinē, à qua nō fortunæ ratio, ſed ſtudium
meum omnibus in rebus tibi placendi & gratificādi me abunde redimit, nihil reſcri-
bo, conſcientia mea contentus: cui tunc certo aliquo teſtimonio ſatisfaciā, quom po
tero, uel quom tu me poſſe exiſtimabis. nam cætera quæ in te ipſo accuſans me dam
nas, tā inuitus memini, ut uel ſcripta nolim, uel certe è memoria ſtatim aboleri. Quæ
uero ad miniſtri tui curationē pertinent, tantum abeſt ut imputem tibi, ut lubēs pro-
fitear hinc magnum mihi abs te nomen creuiſſe: quòd uoluntati tuæ aliqua parte, in
tanta præſertim tuorū erga me meritorum area, ſum obſecutus, & feci quod tibi nō
omnino ingratum exiſtimaui. Illud me male habet, Vrſinum plenā operam non po-
tuiſſe tibi nauare, & nunc quaſi reflante morbi inclementia eum grauius uexari. Re
liqua quę adſcripturus ſum, boni conſulas uelim, quando ex animo tibi addictiſſimo
proficiſcunt. Poſtridie eius diei quo princeps meus à cōuentu rediţt, de Belgrado et
finitimis locis, quę nuperrime perluſtrauit, loquens obiter mecum multa uerba fecit
de rebus Ptolemaicis: atꝗ interim de te luculenta mentio incidit, quom rogaret an
literis reſponſum dediſſes. Profeſſus ſum me tuas literas accepiſſe, ſed quibus tātum
cōmonefaciebas, noſtras tibi redditas fuiſſe, & mox te ad ipſum principem uberius
& certius omnia perſcripturum. Id à me factum. De Meteoroſcopio ligneo & creta
ſuperlito, non placet quod ſcribis. Nam & ſi ars in ijs multum pollere poteſt, multo
tamen magis pollebit ars coniuncta materiæ: demum nolim te in ſuſpitionē uenire,
quaſi ad tuum quæſtū trahas, quæ aureis XIIII. indicas, quom pleraꝗ tua ſint ma-
nu atꝗ induſtria tractanda. Quod de ſacerdotio etiam ſcribis, non ſatis probo. Non
enim adeo felices ſumus, ut maxima pars quod optimum eſt uelit. Quare alia nobis
ratio ineunda, ut uoti cōpotes efficiamur. Veritus ſum (fateor) ne ſi ingenue, ut ad
me ſcripſiſti, rē aperuiſſem, omnes cogitatus noſtros interrupiſſem. Quare malui rē
proferre ad ſecunda cōſilia, quàm nos actutum prodere. Ego quicquid hoc eſt, ad te
mi Zieglere rurſus prouoco: quod ipſe ſtatueris, ſumma cura perfecturus. Nihil au-
tem exiſtimarim cōmodius ad hoc uotum noſtrum feliciter obeūdum, quàm ut tute
ipſe ad nos animi ſaltē gratia, diebus proximis natalicijs recipias, quod & principi
puto fore gratiſſimū: tū ſpero coràm nos cōſtituturos, quod in rem potiſſimū & ſalu
berrimū fore uideat. Nec te moueat uiarū diſpendiū. Bidui enim eſt iter, homini etiā
impedito. Erimus autē unà quotquot dies ipſe uolueris. Interim ſpecimē & guſtū da
bis ingenij coràm, de quo quom multa prędicauerim, non dubito quin me in ea præ
dicatione parcum fuiſſe princeps ſit arbitraturus. Cuius etiā itineris occaſionē uel
hinc potes arripere, quòd nuperrime princeps mihi iniunxit: ut ad te ſcribam, des ei
operā in emendis quibuſdam uoluminibus, Ptolemæo ſcilicet nouiſſimæ impreſſio
nis Romanæ, quem etiā curabis eleganter cōpaginari. Eſt quidē alius apud nos, ſed
fœdiſſimæ omnino impreſſionis. Itē ſphæra, tam materiali ꝙ conſcripta, eius notæ
quam tu ipſe optimā iudicabis: Platone & Ludouico quodam Cælio Rodigino, qui
ſuperiore anno edidit librum Antiquarum lectionū. Pecunias autē erogabit princi-
pis nomine Franciſcus Caſtilio aurifex Italus, ad quē perſcribit princeps, ut eas enu
meret ex tuo iudicio. Hæc igitur tecum ipſe cōuehere poteris, ſi ueniendum putaue
ris. Erit enim aduentus tuus, tum ſua indicatura, tum conuecta merce optatiſsimus.
quòd ſi ueneris, nihil eſt quod pręter te quicquā requiram. ſin forte uenire omiſeris,
tum rogo te amabo, ut ſeorſum in pagina nō pigeat annotare, quę pars cuiꝗ parti ta
bularum accōmodetur, id eſt quomodo picturationes illę orbis diſcuneatæ ac diſtin
ctę in artus redire, ac ſuprà infrà prorſum & retrorſum inter ſe coagmētari, & in or
dinem redigi poſsint: certas notas & ſymbola, uerba etiā adſcribens id indicantia. ut
puta, tabulam Italiæ illa præcedit, illa ſubſequitur: ea ſuprà affigenda eſt, illa infrà
ſubijciēda, atꝗ illa deinceps. Vel, quo tu es ingenij acumine & dexteritate, eum mo
rem & ordinē ſequeris, qui rem planam & perſpicuā maximè faxit: ut tu ipſe coràm
aliquando præmonſtrabas. In pagella autem, non in Ptolemæo eam rationem exara
ri cupio; ut ſit priuatim principi & mihi tua opera rudimentum, nō autem omnibus
promiſcuum, qui nullam tibi eſsent gratiā habituri. Illud etiā abs te uir omnium hu-
maniſsime expeto, ut de gradibus ad Ptolemaica pertinētibus non nihil ad me per-
ſcribas

ſcribas,quot ſcilicet paſſuū mīlia complectātur, tam per cardinē quàm per limitem, id eſt tam per latitudinē quàm per longitudinem,& qua ratione excreſcant aut minuantur. Vide itaq; mi frater ſuauiſſime, quāto cōmodius & facilius res tibi ceſſura ſit,ſi ad nos ueneris. Excuſſeris enim tibi propè omnē hāc moleſtiā, qua nūc tam impudēter te uexare nō deſino. Ad qđ ſcilicet tua me ſingularis bonitas & mea ſumma fiducia, quā in te poſui, inuitat, ut agnoſcas me animo eſſe ingenuo, & quom multum tibi debeam, plurimū etiam uelle debere. Significare etiā ne pigeat obſecro, quę ſit lineæ Diagoniæ ad ambeuntes lineas proportio. De lineis autē de quibus ſuperioribus literis ad te ſcripſi, memineris rogo utrāq; rectā eſſe, neutram curuam, ſed ea ratione, ut altera in alterā earum uergat, & utraq; in infinitū portendatur, nec tamē unquā colliment. Quòd uero te ad nos tot uerbis inuitem, facit meus ſummus erga te amor, & ut ad rem tuā peragendam cōſilij ſumma aliquando colligi poſſit. Velim tamen abs te, ſi non ueneris, cōmodo: ſi ueneris, ſecuritati tuæ imprimis conſuli. Bene uale, ac te tibi ac nobis incolumem ſerua, & me mutuo ama. octauo calend. Decembres M. D. XVIII. Agria.

CÆLIUS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

Et ſi quantū tu per te ingenio polleas, & quantā habeas in lectione ueterum autorum & exercitationē & memoriam non ignorem: magis tamē ut tibi obſequar, cui negare quicquā nec poſſum nec debeo, quàm ut operæprecium faciā, apud Plinium & Vitruuiū, duos ſcilicet in Romanis literis conditores optimates, & in quibus multis locis nō plus diſciplinæ, quàm caliginis deprehendas, annotaui, & quaſi prætento digito indicaui, quæ uel ad cōmentarios tuos pertinere, uel legenti moram facere poſſe exiſtimaui. Tu mihi & ſtudioſis, hanc quoq; obiter (quę tua humanitas eſt) operam dabis. Non enim dubito quin ea futura ſint illuſtria, ad quæ tu lucernā inuexeris. Ea ſunt:

Apud Plinium in re Aſtronomica ex antiqua ratione libro 2.cap.15.16.17

De ratione umbrarum	cap.74.75.76.77
De dioptris & uaſis horoſcopis, &	
De terræ dimenſione.	cap.3
De harmonica mundi ratione	cap.112.
De terrarum parallelis	lib.6.cap.34
Ratio aſtronomica de uita hominis	lib.7.cap.49
De mutatione umbrarum	cap.60
Aſtronomica quædam	lib.18.cap.25.26.27.
De limitatione agrorum	cap.34
De obeliſco pro gnomone in campo Martio	lib.36.cap.10
De epiſtilijs Dianæ Epheſiæ	cap.14

Apud Vitruuium de gnomone qui dicitur σκιαθήρας lib.1.cap.6

De columnarum & capitulorum ſymmetria	lib.3.cap.3
Partes capituli Corinthij eiuſq; ſymmetria	lib.4.cap.1.2
De ratione Dorica	cap.3
De hoſtijs & antipagmentiſ	cap.6
De ratione theatrorum	lib.5.cap.2.3.4.5.6.8
De quibuſdam aſpectibus cæli	lib.6.cap.1
De librationibus aquarum	lib.8.cap.6.7
De cubi duplicatione, cylindris, meſolabis.	lib.9.cap.3
De gnomonicis rationibus	cap.4
De horologiorum umbris	cap.8.9

Decimus ferè omnis foret excutiendus propter machinas tractorias, catapultas, baliſtas, quorū deſcriptio oppido quàm difficilis eſt. Apud Macrobium multa quidem ſunt digna annotatu, ſed ea tu per te iam ſatis executus es. Apud Ariſtotelem in fine tertij & in quarto Meteororū multa ſunt explicanda de ratione optica, id eſt perſpectiua. In quibus operam iudiciumq; tuum expetūt ſtudioſi, ſed unus omnium maxime Cælius. Bene uale. ſeptimo Calendas Nouemb. M. D. XVIII. Agria.

Cælius

CÆLIVS CAL. NICOLAO LEONICENO S.

RAM Budę quom flos è campo ad me allatus eſt, à rei herbariæ ſtudio ſo. erubui uetus nomē ignorare, quare abs te id petendũ duxi. eius ſpe
E cies hæc eſt: longus fermè ſemipedē fuſtis, ramis etiã productis diſtin- ctus, folio triplici geniculatus oblongo: ex his medium procerius. Flos ipſe hyacinthinus planè, niſi pallor quidam uim coloris extenuaret: ſo lijs quinqꝫ & per uices caliculis totidē abſolutus. Hæc ita diſtincta ſunt ut folia à pe- de promineant, & aſcendentia recedant, & ſummo in faſtigio leniter uireant. at cali culi ab ore interiori ſuſpenſi ſunt, exterius paulo eminentiores, non tamen æquant folia. Eorum formã cõmode cornucopiæ poteris cõparare. Nam à ſummo hiant, & paulatim deſcendunt in turbinē, qui etiam extremo in calce interius recuruatur. At flore in medio ſubuiridis aliàs quaſi truncus granis obſitus, ſeu mauis ſemina appel lare, exurgit. cuius uertex in tenues admodum lacinias ſectus agnoſcitur. hęc forma. Vulgi ſimplicitas archangelicã nuncupat, & inter lilia cenſet. Tu nomen ſcrutare, ego præter oculos quem conſulerem non habui. Bene uale.

CÆLIVS CAL. REVERENDO AGAPITO Generali Canonicorum regularium. S.

I quis probauerit mihi ſe accepiſſe iniuriam à procuratoribus meis, da
S bo operam, ut per eos geſta reſcindantur, & meritas pœnas luant. Sin ius eccleſiæ meæ tutati fuerint, neqꝫ præiudiciũ afferri permiſerint, per eos geſta approbabo. Quòd ſi quis eos iniuſte fuerit perſecutus, iuſte defendam. Va le pater optime, & me ama tui amantiſſimum.

CÆLIVS CAL. AD QVENDAM

ACERDOS multæ exiſtimationis, & in ſacris literis modo bene erudi tus, cũ præclaro uiro amico meo uerba faciebat. Quomqꝫ forte amicus
S meus literas Græcas Latino homini commodiſſimas diceret ad omnia ſtudia excolēda, alter ille ſibi aliter longe uideri reſpõdit. Erquidē illas putare ſe dixit ad fabularum notionē atqꝫ id genus nugamēta plurimũ prodeſſe: ſed quid in ſacris literis emolumenti afferre poſſent ſe non uidere. Myſte- ria enim illa religionis noſtræ cum Græcorũ diſciplina nihil habere cõmune. Tum ille paulo iritatior, Si nobis, inquit, optime uir, deorum largitate datum eſſet animi ſenſa abſqꝫ officio uocis aperire, poſſetqꝫ ſeſe diuinus ille animi captus alterius inge nio repræſentare, plus fidei tua haberet oratio. Sed quando neqꝫ nos αὐτοδίδακτοι, miniſterioqꝫ linguæ ad hauriendas diſciplinas utimur, crede Hieronymo, ſi mihi pa rum lubet credere: qui totiens Græcorum teſtimonio utitur. Crede ipſis ſacris lite- ris, in quibus totiens inexplicabiles ſenſus inuenias, quos ſine Græcis literis non fa cile explices, tot ignorata uerba, quæ forte melius perciperetis, ſi quando Græco- rum ſtudia attigiſſetis. Nam ut de multis pauca eligam, quid myſticum τοῦ χριςοῦ no- men: quo unctum regia conſuetudine intelligimus: quod ignari quidam ſacerdotes his literis notant, XPS, neſcientes χ. & ρ. literas eſſe Græcorũ: ſicut IHS, quoniam à Græcis ἰησοῦς, id eſt Ieſus dicitur. Quo uero alio nomine ſpiritũ ſanctũ quàm Græ co παράκλητον nuncupant: quaſi aduocatũ dixeris. & quia penultima apud Græcos η eſt, proinde producta latinis proferri debet. Sic χάρισμα gratiã. Sic εὐχαριστίαν bo- nam gratiam. Sic ἐπιφάνειαν apparitionem. Sic εὐαγγέλιον bonum nuntium. Sic ψαλ μοὺς, id eſt cantiones. Sic ἀντιφώνας, id eſt recinētias. Sic πρεσβυτέρους ſeniores. Sic ἐπι σκόπους, id eſt ſpeculatores. Sic ἀκολούθους adſeclas miniſtros. Sic διακόνους, miniſtros. Sic Ioannis reuelationem ἀποκάλυψιν. Sic Hieremiæ lamentationes θρήνους. Sic libri Regum ſupplementũ παραλειπόμενον. Sic Hebræorũ umbracula σκηνοπηγία. Sic ex Aegypto deceſſum ἔξοδον. Sic librum quo uolumina quinqꝫ continentur, πεντάτευ χον. Sic ſextum diē ἑβδομάδος παρασκευὴν, præparationē, qua in diem ſabbatũ, quo religioſiſſime ab omni opere Iudæi abſtinebant, neceſſaria omnia apparabant. Sic

λιτανείας

λιτανείας ſupplicationes. Sic tetragrammaton, id eſt quadriliterum inter dei cognomenta adnumerauere, quòd eius nomen apud omnes gentes quatuor literis ſignetur. Sic ſancti ſpiritus celebritatẽ πεντηκοστὴν, id eſt quinquageſimã, quod à paſchate ad illam dies quinquaginta interſint. Haud ſanè aliter dei filiũ patri conſubſtantialem ὁμοούσιον, quo nomine Ariani ignaros & parum cautos illudebãt, quom percunctarent̃, ὁμοούσιον ne an Chriſtũ adorandũ putarẽt: quaſi uero Chriſtus ὁμοούσιος non eſſet. Sic lauacrum regenerationis βαπτισμόν. quaſi quom quiſpiã deuouetur ἀνάθημα dicitur, quòd ab eo ita ſit abſtinendum, ſicut ab his quæ Dis ſunt dicata, quæ ἀναθήματα dicuntur. Sic adiurationes ἐξορκισμός. &c.

DIALOGVS. CÆLIVS CALCAGNInus, Bonauentura Piſtophilus.

I TA eſt Piſtophile mi, nullum tam magnum malum eſt, cui aliquid boni adiunctum nõ ſit, quod ego ſanè experior. Depulſus enim patria timore peſtilentiæ, & in hos ruſticos receſſus adductus, uitã mihi acerbam exiſtimarẽ, niſi meum hoc quaſi exiliũ paucis libellis & uberiore ocio ſolarer. Nec enim non intelligo, quàm dulci amicorũ conſuetudine caream: quãtas mihi gymnaſij & bibliothecæ quã nuper accuratiſſime inſtruxi, amœnitates ſubtraxerit importuna hæc tẽporum inclementia. Sentio quanto laborẽ deſiderio collegij noſtri, quom ſolitas cõmentationes intermiſſas requiram, quibus non minus deorũ ſanctitas quàm hominum pietas aſſerebatur. Sed hæc omnia incõmoda ſtudiorum fructu & libertate ſolitudinis cõpenſamus. Quantum enim urbanis & forenſibus actionibus detractũ eſt, tantundem lectiõis aſſiduitati & Muſarum commercio adiecimus. PISTOPH. Hoc eſt mi Cæli quod modo tibi ex animo gratulabar. Nam quom tibi carendũ ſit patria, quom neceſſitas quædã, quam tibi ſalutis tuendæ gratia & ſponte & prudenter induxiſti, multa cõmoda, multaſq; dignitatis tuę perfunctiões ademerit: nihil eſt tamẽ quod doleas, quom eas tibi uoluptates nõ modo relictas intelligã, ſed auctas etiã, ad quas te natura formauit, ad quas memini tãto te aliquando animi impetu impelli cõſueuiſſe, ut cæteras omnes uitę actiones auocamẽta ſoleres appellare: atq; illud cõſtanter aſſereres, aut nuſquã in humana uita felicitatẽ, aut in ſola ſtudiorũ meditatiõe eſſe poſitã. Ob id tãtũ abeſt ut incõmodi qcq; te adiiſſe putẽ in hac ſolitudine, ut te nunc multo feliciorẽ putẽ q̃ putarẽ antea. Quo exẽplo admonitus facile poſſum iudicare q̃ procul ego à felicitate abſim, cui nulla temporũ uiciſſitudo manumiſſionẽ pollicet̃. Nã & ſi ſumma ſeculi felicitas arriſerit, nulli minus q̃ mihi ea perfruendũ eſt. Ludant alij, iocent̃, delicias agãt, mihi tamẽ in eadẽ ſpecula permanendũ eſt. Obrutus planè mole negotiorũ, uinctuſq; ad eandẽ cathenam, quę aurea æreaúe ſit nihil moror: certe cathenã iure dixerim. Ad hanc itaq; alligatus, totos dies, addo etiã noctes perſæpe peruigil lego aut ſcribo literas, ſed laborioſas & illiteratiſſimas. quid quom alijs præſcribo, quid ſcribant: quid quom expungo, interlino, immuto quę alij ſcripſerunt: quę plerunq; maiore mihi labore conſtant, quàm ſi meo mihi chirographo forent perſcripta. Quid quom uno quaſi agmine tabellarij toto propè orbe cõuolãt, faſceſq; ſolidos literarũ notis inſcriptos, quas ab Aegyptiorũ cõſuetudine hieroglyphica nuncupari arbitror, cõuehunt. Iis enim, ut noſti, principes arcana inter ſe tegũt & produnt. Eas itaq; notas quàm operoſum ſit enarrare, quanta ingenij & oculorũ attentione explicandæ ſint: tu qui olim inter hoſce cancellos uerſabare tam cõpertum habes, ut non multũ mihi laborandum ſit; quo meos labores intelligas. Qui quom magni ea parte ſint, exiles tamen cenſeri poterunt, ſi cæteris conferantur. aures puta ciuibus præbere. aliorum uota, aliorũ inaniſſimas nugas incredibili patientia tolerare. Poſtulationes, defenſiones, inclamationes adeuntiũ deuorare. De publicis priuatiſq; rebus ad principem referre. multa in diſquiſitionẽ uocare. Triumuiralia reſponſa expectare. Supplicibus libellis ſubſcribere: Amicos demereri: modo liceat. quod ſi non liceat, illis perſuadere, non mihi uoluntatem, ſed aut fortunã ipſis, aut facultatẽ mihi defuiſſe. omnibus deniq; omnino ſatisfacere multo profecto difficilius eſt, quàm ut putẽ à me præſtari poſſe. Nõ nega

uerim

uerim tamen id mihi eſſe in uoto præcipuũ. Et hęc quidem lætis rebus ſuo quaſi gra
du procedunt. At ſi quando reflauerit fortuna, ſi ratio tẽporum obſtiterit, ceu nunc
plus experimur quàm uelimus, hæc omnia obeunda ſunt munia, ſed maiore opera.
quo enim publicæ res arctiores ſunt, eo ciuitas frequentius principis optat pręſidia.
Nam qui animã reipublicę principem dixere, prudenter uidẽtur animaduertiſſe, ab
eo in omnia ciuitatis membra uigorem ſpiritumq́; uitalem perfundi. Accreſcit igitur
labor, intenduntur erumnę. Primo enim nihil ſine periculo cõfici poteſt: ingenuaq́;
illa frons qua ſolemus accipere accedentes, uix poteſt exporrigi. Tum ego quaſi co
chlea nunquã à teſta, id eſt à latere principis, auelli poſſum. Et collegæ mei uiri cla-
riſſimi, qui mihi ſuppartiario interdum labore adeſſe ſolent, tum prorſus abducti ac
diſtracti temporũ cõditione, nihil opis afferunt. Eorum itaq; auxilio deſtitutus nõ-
nunquã mecum ipſe ſubdubitare ſoleo, quomodo tanto oneri par eſſe poſſim: alio-
qui quàm ſim imbecilli corpore, quàm incerta ualetudine, meo perſæpe periculo di
dici. Adde quòd omnes ij qui ſunt nobis à cõmentarijs, quales Græci ὑπογραμμα-
τίας uocitãt: nos ſcribas, aut librarios, aut nouo uerbo amanuẽſes dicere poſſumus.
Nam peruulgatã illam Cancellariorum uocem nõ libenter adeo uſurpare ſoleo: uel
quòd à latinitate abhorreat, uel quòd nõ omnes eodem ritu interpretantur. Nam &
in urbe & aliquot in prouincijs Cancellarius ſummi magiſtratus nomenclatura eſt.
Nos noſtros ſubſidiarios & quaſi optiones hoc nomine honeſtamus. Hos omnes
inquam princeps quòd parũ turbæ confidit, hac tempeſtate ablegatos uoluit, pręter
hunc adoleſcentẽ, cuius ita ingenio operaq́; oblector, ut quom hac in ætate magnos
profectus agnoſcã, maiores tamẽ amplioresq́; ſperẽ in poſterũ. CÆLIVS. Et quis
eſt tã abſurdo iudicio, qui Iacobi Azaioli amœnitates nõ amet? cui omnia feliciter
Muſę indulſerũt: ſeu uorſam ſeu prorſam orationẽ tenret: ſeu in Etruſcis ſe numeris
exerceat, ſeu tranſmarinas ueneres accerſat in Latium. Quare nihil mirum eſt te ma
gnum ingeniorũ ſpectatorem, hunc tibi ex omnibus delegiſſe, in cuius diligentia ac
fide calamus tuus longa opera delaſſatus cõquieſcat. Sed huius uirtutem puto olim
tam illuſtrem fore, ut ſuo ſplendore contentus alienis laudibus non egeat. Quòd ue-
rò ad fortunas tuas attinet, ego te uir optime in ſummis licet laboribus conſtitutum
fortunatiſſimũ eſſe arbitror. Et ſi ex benefactis cuiuſquã genium metiri oportet, ego
te Dis immortalibus gratiſſimum puto.

CÆLIVS CAL. VINCENTIO CAPRILI S.

NESCIO utrum mihi magis dolendũ an gratulandum cenſeã, quòd pe-
ſtilente patria & propè in hoc exilium coniectus in aduerſam ualetudi
nem inciderim: quæ ita uim naturæ conſternauit, ut iam multos dies li-
beratus à febre, nondum planè uires colligam, nec me ad priſtinas fun
ctiones ſatis confirmatũ intelligam: potior tamen gratulandi ratio eſt. Nam ea ipſa
adeo infenſa ualetudo tamẽ ſummæ uoluptatis mihi occaſionẽ attulit, qua nulla aut
gratior aut optatior afferri potuiſſet, quom te uirũ tantæ lectionis, tantæ literaturæ,
ueterem etiã amicum nõ ſolum agnouerim, ſed ſuauiſſimo etiã tuo affatu perfrui po-
tuerim, quom de ſimplicibus medicamentis pleriſq; recentiorum ignotis diſſerueri-
mus. A quorũ hæreſi te alienum ad bonarũ literarum profeſſores defeciſſe, ſumma
cum iucunditate cognoui. Sed illud priuatim ad me attinet, quòd quom de moroſa
aluo uerba faceremus, qui cũ mihi perpetua lucta eſt: tu, quæ tua humanitas eſt, uo-
lens propria animi inductione prouinciã ſuſcepiſti condendi cõmentariolum: quo
mihi proponeres, quæ ad eam leniẽdam emolliendamq́; omni ui abdicata, tibi uide-
rentur. Quæ omnia à me licet properè ac tumultuario perlecta, tantum tamen pon-
deris ac grauitatis uidentur retinere, ut nullam inueniã orationem, qua tibi pro tan
to beneficio gratias pares agam. Nam ſi omnibus in rebus nos gratos eſſe conſenta
neum eſt, quanto ei magis qui tuendæ conſeruandęq́; ſalutis certã rationẽ propoſue
rit? Legam exactius ac maturius aliàs quę ad me ſcripſiſti, tibiq́; cõmodius nitar gra
tias agere. nunc id fuit propoſitum, me tibi ſignificare, breuẽ ſed perquàm locuple-
tem cõmentariũ iſtum accepiſſe. Qui profecto fuit mihi periucundus, & incredibili

oblectatione affecit. Bene uale uir doctiſſime, & Cælium tibi addictiſſimum ama.

CÆLIVS CAL. HERCVLI BENTIVOLO S.

VB nomine Aſtartes Sidonij Venerem colũt, magno errore illorũ qui Aſtartem in Areten, id eſt Venerẽ in Virtutẽ, cõmutarunt. Huius uim
S atq; poteſtatẽ ſecum admiratur Plautina Periſtrata, utpote cui omniũ bonorum & malorũ diſpenſatio debeatur. In eo uero eius numen eſſe admirabile proclamat, quòd quos enecat, id eſt quibus amoris incentiuum adimit: hi uiuunt & ſapiunt. quos autẽ properat alere & erigere, id eſt quos ad amandum prouocat, quibusq; amoris faces inijcit, hi confeſtim pereunt, atq; male ſapiunt miſeri: amore ſcilicet ijs uitæ tranquillitatem iudiciumq; ſubducente. atq; ad hunc modulum cætera quæ eo loco afferuntur, mea quidem ſententia, ſunt enarranda. Bene uale.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER V.

CÆLIVS CAL. ALPHONSO TROTTO S.

ECTISSIMVM aſparagorũ munus, quod nuper ad me dediſti Alphonſe uir magnifice, occaſionẽ obtulit uiris bene doctis, qui mecum fortè erant in menſa: nonnulla commentandi ſuper aſparagis: quæ tuis auribus non omnino
L indigna iudicaui. Erãt eorum pleriq; in ea ſententia, non fuiſſe altiles aſparagos antiquitati. Id quod Hermolaus cõſtanter affirmat. Nã & Plinius inquit, aſparagus totus in ſpina eſt. Et hũc quidẽ corrudæ nomine appellatũ. Quin & orminon & myacanthon nomẽ habuiſſe à ſpina ſcilicet appellatione indita, ſicut etiã aſparagum nõ aliunde quàm ab aſperitate uocabulum accepiſſe. At ego qui naturã conſtantem & æternam neq; unquam effœtam in ſuis operibus ſum arbitratus, eiusq; perfunctiões immutabiles fuiſſe cenſeo, mites ſeu tu altiles ſeu mauis ſatiuos appellare, antiquitati fuiſſe aſparagos iudico. Huius meæ ſententiæ prompta eſt ratio, quòd locis incultis atq; agreſtibus uideam cultiſſimos & planè urbanos prouenire. quorum miram frequentiam annotaui, quom Pannoniam & extremũ Germaniæ tractum, partemq; illam omnẽ quam alluit Viſtula peruagarer: ita ut mihi facilè perſuadeatur, naturã magis quàm artem manſueſcere aſparagos uitã docuiſſe. Sed & oculis, qui præſentiſſimus eſt ſenſus, alia accedunt argumenta. Siquidem Plinij uerba ſunt, tritam aſparagi radicem in uino albo potam calculos pellere. Sed ſylueſtrem, id eſt corrudam, ad omnia eſſe efficaciorẽ. Quid quòd idem nominatim aſparagũ in ſatiuum & ſylueſtrem ſecernit? Et quidem ſatiuo proprie aſparagi nomen conuenire autumat. Vnde factũ puto, ut hæc ipſa appellatio in uniuerſitatẽ abierit herbarum tum primũ germinantium: quarũ primos & tenellos adhuc fœtus aſparagos promiſcue dixerũt. Agreſti autẽ & incõdito, nunc corrudæ, nunc myacanthi, nunc ormini, ut dictum eſt, nomen dedit: & ſi pro ormino falſo Pliniani codices horminion, quæ frumenti ſpecies eſt, ſcriptũ habeant. Qua in uoce uideo Iulium Pollucẽ à Plinio in diuerſum abire. Is enim ſylueſtrem ἀσπαραγωνία, ſatiuum autẽ ὄρμινον appellari teſtatus eſt. ſed & corrudæ nomine animaduerto nõ modo ab antiquis agreſtem aſparagũ dignatum eſſe: uerũ & ipſum ſeminarium hoc nomen habuiſſe, ſicut cepinam & bulbinã & id genus alia. In hoc autẽ altero genere folia capillamẽti modo gracilia fuiſſe conſtat. quod eorũ errorem maniſeſto deprehendit, qui lupulum cũ aſparago confuderunt. quom lupulum cui reptitij cognòmen fecerunt: bryoniæ folijs, ſed paulo aſperiuſculis à natura præditũ agnoſcamus. Omnino rem feram apud Romanos aſparagũ fuiſſe, & tarde in mẽſam ueniſſe, ſcriptores

prodiderunt:eo argumento perſuaſi, quòd poſtremo uolumine Cato de hoc præceptum reliquerit: apud quem tamen nõ aliter quàm ſemine ſeritur, ad lineã granis binis ternisue paxillo demiſſis, quom poſtea ſeri inuentum ſit ſpongijs (ſic craſſiores coalitasq́ inter ſe appellant radices) ſingulorũ pedum interuallo diſtinctis. In harundinctis feliciſſime naſci idem Cato tradidit. Eſt enim harundini & aſparago naturæ magna cognatio, quam συμπάθειαν Græci dixere. ad hoc etiã ouillo fimo multa gratia eſt. Hic enim ex omnibus non ſinit eum herbaſcere. Ego certos habeo autores, qui cornibus arietũ tuſis atq; defoſſis prouenire contendant. quod & ſi prodigioſum putem, ne dum ſupra fidẽ; ut tamẽ proditum eſt, ita prodendũ putaui. Plutarchus in libello De præceptis nuptialibus hanc aſparagoniã uidetur Bœotũ uocabulo appellaſſe: quam nouis nuptis præferri ſolitã memorauit, puero hanc præcinente cantilenam: Malum perdidi, bonum inueni. Solum Rauennatũ huic imprimis accõmodatum legimus, ex quo & ſpinã Rauennatem ad famã perueniſſe conſtat. In Germania ſuperiore præſtantes adeo & toroſi celebrãtur, tertij cuiuſdã generis incultioris aſparago, corruda mitioris, ut Tiberij imperatoris ioco occaſionẽ attulerint: In Germania nobilem herbã naſci, ſimilem magis aſparago quàm aſparagum. Hinc & Auguſto dictũ illud arriſit ad oſtendendam rei geſtæ celeritatẽ, Citius quàm coquantur aſparagi. quod utiq; de ſatiuo intelligendum iudicamus. Videtur aũt Auguſtus Græcos imitatus, qui peculiariter quod ille aſparagis dedit, apuæ piſciculo tribuunt. Sed & medicis aſparagi in magno fuerunt ambitu. Vrinã enim cient & renes expurgãt, ſed ui ſua ueſicã exulcerant. Adde quod aſparago trito cũ oleo perfuſos negant pungi ab apibus. Eius decoctũ adeo canibus infenſum putant, ut depereant angina. Sed & decoctum idem ad heminã hauſtum mirum eſt quàm nauiter uenerẽ concitet. Illud poſtremo non prætermittã, aſparagum à pronepotibus Theſei qui loxides uocati ſunt, non minus in honore habitũ quàm Zenoni capparin. Apud quos etiã ſpinã aſparagi & ſtœbes cremare cõſtans religio fuit: quòd ſcilicet Sinis Pityocamptę filia tuto poſt patris obitũ in ijs delituiſſet, quom eam forte Theſeus perſequeretur. Hæc eorũ fermè ſumma eſt, quæ ſuper menſa uiri eruditi attulerunt: quorũ te participem eſſe uolui, ut tuum magis munus nobis uſui palato iuxtà & ingenio fuiſſe intelligeres, quàm ut liberalitati tuæ hoſtimentum reponerem. Qui enim hoc fieri poteſt? quom ego tantũ calamo & quidem ſterili in papyro ferã aſparagũ: tu uero fiſtuca & ſubacto quidẽ in ſolo ac reſtibili, nec uni tibi, ſed amicis tam luculentos alas & propages aſparagos. Vale. IIII. Calendas quintiles M. D. XXV. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. IOANI MANARDO S.

NON tu quidem ouum in urceo, uir optime & rerũ naturæ cõſultiſſime, ut ſcribis, ſubtexiſti & aggeſto cinere confirmaſti, uerũ ſepiæ atramentum (quod aiunt) offudiſti & tenebris obſcuritatẽ iniecisti. Nunc enim demum quid lonchitis non ſit, intelligo. Nam quæ tu de gariophyllo ariolaris, penè mihi orationis ſuauitate & argumentorũ præſtigijs perſuaſeras: ſed ea mox ad Lydium lapidem, id eſt ueritatis coticulam, ueterumq; enarrationem admouendo nulla eſſe inuenio. Nec enim quæ de lonchitide tradit Dioſcorides, gariophyllo conueniunt, ſi quis diligenter arbitreť. Et primũ tantũ abeſt ut gariophylli folia ſimilia ſint, uel certe latiora folijs porri, quod ipſe platycarpon, id eſt lati ſeminis appellat, ut multo minora anguſtioraq; deprehẽdãtur. Adde quòd neq; rubentia ſunt, ſed planè uiridia. In caule autem pingit ἄνθη ὅμοια πιλίσκοις, τῷ τύπῳ δὲ κωμικοῖς προσωπείοις κεχηνόσι, μέλανα μὲν, λευκὸν δέ τι ἐπ' αὐτῶν ἐξέχον ἀπὸ τοῦ χάσματος πρὸς τὸ κάτω χεῖλος, ὥσπερ γλωσσάριον. id eſt, flores pileolis ſimiles, forma uero comicis perſonis hiantibus, nigros quidem, ſed album quiddã ex ſe proferentes ab hiatu ſecundum inferius labrum, ceu ligulam. quod omne ſpecimen gariophyllo deeſſe oculorum teſtimonio cõpertum habemus. Nam ut pileola habere contendas, & nigro colore purpureum ferrugineumq; indicari concedã: quis tamẽ comicarum perſonarum hiatus, quis ad labrum inferius ligulam in eo annotauit? Quis præterea in procarpijs, ſeu tu magis pericarpijs tuearis, τρίγωνον σπέρμα ὅμοιον λόγχῃ eſſe dixerit.

Nam

Nam quod tu in gariophyllo ſemē appellas, hoc ego nō trigonū neq; triquetrū, ſed plane ad imaginē pyramidis in mucronē aſſurgens dixerim. Sed neq; dauci (ſic paſtinacā ſylueſtrē uocāt) radicē quæ craſſa & oblonga eſt, habet gariophyllō: neq; ſi habeat, ad ciendam urinā in uino miſtam ui pollere, uel fando traditum uel uſu compertū memini. quod ſi tu tamen medicorū doctiſſime aſſerueris, tibi facile ceſſerim. Quod ad cætera pertinet quæ oculos autores habent, patere obſecro, qua es animi æquitate, me plus oculis meis, quàm tuæ orationi fidem habere. Vale.

CÆLIVS CAL. ANDREÆ MINOTTO S.

ET ſi nihil mihi tua poſſet eſſe conſuetudine iucundius propter ſummā ingenij tui amœnitatē: tamen quoniā hanc mihi uoluntatē adimūt frequētes tuæ occupatiōes, hāc moleſtiā æquiore animo poſthac perferā, quom intelligā ex tuis literis tui apud te Cęlij memoriā eſſe ſuperſtitē: tantumq; abeſſe, ut ulla obliuionis iniuria labefactetur: ut ipſa dies, quę alioqui ex amicorū animis ſemper aliquid atterit, te tamen excitet ad me uehementius amandum: ſentiendumq; de me, quantū neq; ipſe ſi fuerim impenſe ambitioſus, optare auſim. Quæ res non minus mihi moroſa eſt: qui ſciā me tuæ iſti opinioni non eſſe parem: quàm grata, quom te ſentiam hac in re amorē non iudicium habere in conſilio. Di faxint ut hæc falſa licet & conficta de me æſtimatio apud te ſit diuturna. Nam quo tu honeſtiore calculo me duxeris exornandum uel immerentem, hoc ego inſigniorē auctioremq; tuam erga me beneuolentiā iudicabo. Quod petis à me ex nono epiſtolarum ad Atticum, dicā breui quod ſentio: Lanuuinū prætoriū quod Famea fuerat, ſub difficultate pecuniæ ſibi Cicero optabat: eam rem, quom nō eſſet ipſe idoneus, per amicos & neceſſarios procurabat. Non ei uenerat in mentē, ut ſcribit Atticus, niſi obiter & inter ſcribendum. Quare aliàs ſe ſcripturū pollicetur, quotum annū ageret ea ſtructura: quam ego cementitiā fuiſſe opinor: quam ultra centeſimū annū perdurare non poſſe, & ex eius æſtimatione pro annorū ſupputatione portionē detrahi ſolere prodidit Vitruuius. Quin & ſe in ſolo quæſiturū amplitudinem: quod non modo Romæ propter arearum anguſtias, ſed & in prædio urbano ſolere obſeruare teſtatur. Solum autē appellat, in quo more architectonico ædificij ichnographia deſcripta fuit. Illud quoq; addit, ſe uidiſſe deliciatum digamma. Quam ego dictā fuiſſe aliquando ſuſpicatus ſum, ad gamma geminati ſpeciē: ſicut & ſigma & zeta accepimus mēbris quibuſdam ædificiorum & effigiē & nomē dediſſe. quod deliciatū uocat, à delicia trabe, quam ita dictā obſeruauimus, quòd per eam imbres deliquentur, ex quo etiā deliciares tegulas antiquitas appellauit. Nunc puto non digamma ſed διάγραμμα legendum eſſe. ſic Græci formulam uocant ex triquetris & quadratis cōſtantē. Poteſt & Deliacū pro deliciato defendi, quòd Aeginetę & Corinthij & Deliaci in ſtructuris eſſent plus nimio ambitioſi. Malui aūt hæc ad te raptim & illaborata ſcribere, quàm in diē diffindere: ne quod in numero Platonis contigit, dum multa meditor, & unum in corpus congero, annus abeat: & quod primo propter immodicā diligentiam extractum eſt, id mox per ſummā negligētiam elabatur. Vale. XIIII. Calend. decemb. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ALEXANDRO PANINO S.

AMO te mi Panine, tum alijs multis de cauſis, tum ea imprimis quòd te uideo ita in ſtudijs diligentē, ita aſſiduum, ut omne tempus putes deperire, quod literis non impendatur. aſſecutus es hac aſſiduitate, ut nō minus proſa quàm uorſa oratiōe inter ſodales ac tui ordinis homines longe pręcellas. nihil itaq; poteſt mihi optatius euenire, quàm tuos profectus quacunq; poſſum ratione adiuuare. Tenes autē optime, me non eum eſſe, qui tantum mihi tribuam, ut alios docere poſſe confidā: meq; perſæpe Pythagoricum illud uſurpare ſolere: οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖν. Quoniā itaq; me eum eſſe putaſti, qui poſſem quædam enarrare, quę tibi paulo obſcuriora uidebantur: experiat an poſſim tuo iſti deſiderio ſatisfacere. Spero autem te etiā ſi cætera forte minus probaueris, meam certe

 uolunta-

uoluntatem probaturum. In Ouidiano illo ex Heroidibus,

Spes quoq; lenta fuit: tarde quæ credita lædunt
Credimus, inuita nunc & amante nocent.

Putamus ſpem καταχρηστικῶς pro timore accipiendam. Amorē enim diu Phyllidi fucum feciſſe, dum morā Demophoontis uario cauſarū prætextu defendit. Id fecit ut iam ſero credat, quæ citra offenſam credi nō poſſunt, & quibus etiamnū animus repugnat. ut intelligamus eam hoc quoq; tēpore libēter iniuriam diſſimulaturā fuiſſe, niſi res multo ſit exploratior, quàm quæ in amoris latebra deliteſcat. Iacit enī amor ob oculos puluerē amantibus, ut nō facile uideant quæ amori reluctantur. τυφλοῦται γὰρ τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, ut inquit Plato. Sed & quæ Ouidianum illud carmen ſubſequuntur, liberaliter admodum ſententiæ noſtræ ſuccinunt. De toga autē prætexta Appij, audiſti puto ex me perſæpe quid ſentirē, quibusq; rationibus opinionē quorundam eleuarē, qui συμβολικῶς dictum uolūt: deſtitutā deploratamq; eſſe rempublicam: & apium herbam quæ mortuis inijciebatur, illi apparari. Ea enim omnia, pace clariſſimorum uirorum dixerim, conficta eſſe oſtendit Cicero in quadā ad Q. Fratrem epiſtola: cuius uerba in tui gratiā nō pigebit adſcribere. De Appio enim loquens ait: Præterea togam ſum eius prætextā, quam erat adeptus Cæſare conſule, magno hominum riſu cauillatus: quod nolit unquā renouare honores eoſdē, quo minus togam prætextam quotannis interpolet, decernendum nihil cenſeo. In epiſtola autē ad Gallum ex IIII. Familiarium: Vereor ne in Catoniū Cato nos: cui lectioni duo eruditiſſimi applaudunt, ex ueteri codice legendum uidetur, ne in Catonem Catones: inciderint ſcilicet aut impegerint. ea figura qua dicimus, ne Bithus in Bacchium, malus in malum, Cercops in Cercopa: quom aſtu aſtus eluditur, & (ut aiunt) clauus clauo truditur. Non deſunt codices in quibus ita ſcriptum offendas: ne in catonium Catonianos uel Catones. Vt ad Cæſarem dictatorē, quem & magiſtrum populi dixerūt, alludat: moneatq; ut manum de tabula: deſinat ſcilicet in eum ſcribere qui poteſt proſcribere, ne Catones, id eſt profeſſores ſapiētiæ & immodicos defenſores libertatis præcipitet in catonium. quod genus dicendi Græci παρονομασίαν, latini adnominationē dixere. Manu autē de tabula, imitatio eſt Apellis pictoris: qui ſe hoc alijs potiorē prædicabat, quòd illi neſcirēt tollere manum de tabula. Vale. XII. Calend. decemb. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. LODOVICO BALNEO S.

SVMMAM mihi uoluptatem attulerunt filij fratris tui literę: ſunt enim nō modo generoſæ indolis, ſed iam propè maturę frugis indices. Nam ſi maiores noſtri eum abunde profeciſſe arbitrati ſunt, cui Cicero placuit: quanto ego hoc iuſtius & cumulatius exiſtimauerim de eo adoleſcente, qui iam in iſta ætatula eam cum Cicerone conſuetudinem inijt, ut eum familiariter euoluat, omnesq; eius aditus prouectioribus etiam uiris ignotos atq; inexcuſſos exploret: quare ego tibi uir clariſſime plurimum gratulor. Siquidem uideo in familia ueſtra quaſi iure hęreditario & per manus ſplendorē iſtum ingeniorum tradi, & claritatē literarum reuiuiſcere. Quòd ſi opes ac dignitates à nobis tantopere expetūtur, ut uiuentes bene ac fortunate agamus, nomenq; noſtrū apud plurimos mortales inclareſcat: quāto enixius eas animi diuitias amplectamur, quę ſunt extra omnē fortunæ aleam, & nobis quidem uiuentibus omnia uitæ præſidia, morientibus autē immortalitatē parant: cætera itaq; ornamēta, quę uel præclare agēdo, uel ſapienter conſulendo cōparamus, poſſunt fortaſſe familiam illuſtriorē facere: at ſtudiorū prærogatiua illam etiā ad æternitatē prouehit. Quicquid enim hactenus ab iniuria obliuionis uendicatum eſt, aut poſthac in perennē poſteritatis ibit memoriā, illud omne ſine cōtrouerſia literarum beneficio acceptum referri oportet. Nuſquam ergo felicius exudare poſſunt præclare nata ingenia, quàm in hoc diſciplinarum ſtadio, in quo quom Hercules magna cum gloria decurriſſet, ſuum deniq; nomen cælo cōſecrauit. Illa uero mihi propria peculiariſq; eſt gratulatio, quòd quom nobiliſſimo adoleſcenti doctiſſimi in utraq; lingua adſint præceptores, & ipſe per ſe multa commenta

mētari poſſit, de me tamē ita liberaliter ac magnifice ſentit, ut quom inſignis aliqua difficultas lectionem remoratur, me conſulendum exiſtimet. Et licet ego nihil habeā quod de me iure poſſim in ſtudijs prædicare, præter egregios conatus & eximium quoddam proficiendi deſiderium, non eſt tamen quod eius iudicium improbem: ne fortè quantum de iudicio, tantum de eius in me beneuolentia detraxiſſe uidear. Quin ego potius experiar, an ad ea quæ erudite percunctatur, poſſim nō inerudite fortaſſe reſpondere, ne ſcilicet diutius optimi adoleſcentis uota ſuſpendā. Sunt quibus apud Ciceronē κωμικὸς μάρτυς uideatur feſtiuus ac facetus teſtis appellari: malunt alij ut ὀπτικὸς μάρτυς legatur, ceu tu oculatum & perſpicacē dixeris. Ego uulgatam lectionē tueor, quòd is comicus teſtis dicatur, qui non accerſitus neq; uoluntarius ſe obtulerit, ſed fortuito potius atq; ex inſperato, ad ſummouēdam ſcilicet omnē dubiæ rei difficultatē. Qui mos eſt comicis, quom comœdia tū uergit ad caſtrophen, pacatumq; rerū exitum poſtulat. Sic Crito apud Terentiū, ſic apud Plautum Iuppiter & Lar familiaris rem geſtam atteſtantur, ut facile agnoſcas Græcū illud: ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς. Qui apud Ciceronē uolūt togā prætextā texi Appio, συμβολικῶς ad remp. deſperatā deploratamq; referri, quod apio herba & Plinij & Plutarchi atq; aliorum authoritate cadauera cōſpergerentur: facile coarguuntur ex epiſtola quæ eſt ad Q. fratrem libro ſecundo decima. cuius uerba non pigebit adſcribere, nam de Appio loquens inquit: Præterea togam ſum eius prætextā, quam erat adeptus Cæſare conſule, magno hominū riſu cauillatus: quòd nolit unquā renouare honores eoſdem, quo minus togam prætextam quotannis interpolet. Et ſanè ſi quis prioribus poſteriora coniungat: intelliget non ſecus de Appio hic habitā, quàm mox de Curtio, mentionem, ut tota res ex hiſtoria petenda ſit. Siquidem Appius res Cæſaris Romæ procurabat, & publico in luctu liberalitate Cæſaris perfruebatur: magiſtratusq; ambibat, quibus toga prætexta debebatur. Sicuti & Curtius qui Ciceronis cōmendatione in gratiā Cæſaris uenerat, & ipſe ad eos honores aſpirabat, quibus dibapha, id eſt bis tincta purpura, erat inſigne. quod tamen non facile neq; propere hunc aut illum aſſecuturum oſtēdit, quom alteri adhuc prætexta toga texatur, alterū moretur infector. Iure itaq; rideri poteſt uterq;, & quòd intempeſtiue honores appetat, & quòd ſequatur quod nō facile aſſequi poteſt. Frenū mordere, meo quidem iudicio, aliud Ciceroni, aliud Papinio. Siquidem Ciceroni, qui mordicus frenū arripuit, ille inſeſſori reluctatur, nec facile mores patitur. Contrà Papinio trāslatio eſt ab indomitis pullis, qui tum demū tergum ſubſternunt, & imperio audientes ſunt, quom frenum admiſerūt. Hoc eſt enim quod inquit: Subijt leges & frena momordit, ille ſolutus amor. Cæterum illud Terentianum in Phormione: Ita fugias, ne præter caſam: modum in rebus ſaluberrimū eſſe ſtatui, illi Chilonis proximū, μηδὲν ἄγαν. Quom enim in medio uirtus poſita ſit, extrema uitijs occupantur. Nō deſunt qui fugiētes è calcaria (ut aiunt) decidant in carbonariā: ceu Demipho ille Terentianus, qui ueritus ne durus moroſusq; haberetur, indulgentiorem ſe fecit quàm par foret. ſic multi quom in medio, id eſt in uirtute, ſit conquieſcendum, tamen παραφέρονται, καὶ παρὰ θύραν τρέχουσιν, ut Græci dicūt. Hæc eſt tui Cælij ſentētia, liberalius fortaſſe quàm doctius perſcripta. tu uero ſi melius quid habes accerſe, uel imperium fer: ut belle inquit Horatius. Bene uale uir clariſſime, & me tuum ama.

CÆLIVS CAL. VINCENTIO CAPRILI S.

VERVNT mihi literæ tuę periucundæ Vincenti cōpater optime, futuræ multo iucundiores, ſi quam eruditionis, eandem humanitatis beni- F gnitatiſq; ſpeciem prę ſe tuliſſent: & quom tu ſummā fronte atq; animo bonitatē profiteare, idem ſpecimē tuæ literæ nobis expreſſiſſent. Quare nō potui actutum perſuaſum habere, hoc abs te literarū genus proficiſci. quòd niſi tuum chirographum, & tu coràm eius rei mihi fidem feciſſes: non facile fui id pro uero habiturus. Quis enim putaſſet Ioannem Manardum eximiæ grauitatis & literaturæ, & Cælium tui amantiſſimū, quaſi cōiuratos eo nomine redargui, quòd aduerſus ueritatis patrociniū ſteterint, & te bonæ cauſæ patronū à defenſione

 deterru-

deterruerint? quæ omnia quàm uera ſint, etiã me tacente & tua reclamante cõſcientia, tu ipſe per te facile potes cognoſcere. Neq; ea in re multus ero: quæ tam male fulta eſt, ut uel nullo oppugnante per ſe corruat. Sanè ita obſcure abs te de cochleari, de acetabulo, mentio habita eſt ſuper menſa, ut neq; Pierius Valerianus, neq; Iacobus Zieglerus, duo doctiſſimi bonorum ſtudiorum proceres, & tibi in conuiuio proximi, ullam omnino mentionẽ habitam meminerint. Ego profecto quom abs te eodem pondere cochlear et acetabulum cenſeri obiter accepiſſem, conuerſus in Manardum, ceu in honorarium rei latinæ ac medicæ arbitrũ, dixi mihi aliter uideri. cui ſententiæ ille nutu magis quàm uerbo ſubſcripſit. Neq; tu eo tempore admodum uiſus es reluctari. quid deinde tibi, obſecro, in mẽtem uenit, ut ſine cõtrouerſia nobis tantam litem intendas? & quom à ueritate nõ poſſis, à calumnia præſidium implores? & planè non, ut prouerbio dicitur, in ſympulo ſed in cochleari fluctus moueas. Tum uero te illud miror præpoſtere feciſſe, ut conſilia ſecunda, quæ Græci meliora nuncupatim uocant, tu deteriora cogitando feceris. Ain' tu cochlear & acetabulum eadem fuiſſe menſura? qui uero hoc probas? ego iſtius tuę probationis, neq; proram neq; puppim inuenio. moues quidem, ut aiunt, ſed nihil promoues. Ego ut me ac ſenſus meos tibi indicẽ, & te ut par eſt familiariter adloquar, illud imprimis abs te diſſentio: acetabulum noſtris dici, quod Græci cotyledona uocitant. Quin & cotyledona prouaſe aut menſura inueniri nego. Siquidem noſtri acetabulum oxibaphũ non cotyledona ſunt interpretati. Nam cotyledona acetabulum dici maluere. Quæ uero ex Plinio, Hieronymo & alijs affers, nihil ad Dionyſum, multo minus quod de cotyla: niſi & hoc forte uelis aſſeuerare, cotylam eandem eſſe cum acetabulo. Quod ſi dixeris, uel ſexcẽti teſtes te facile refellẽt. Quin & illud, & ſi nihil ad cochleare pertineat, negabo tamen cotyledona herbam eſſe, quæ cymbalaris à uulgo olitorũ appellari ſolet. Quod ſanè miror abs te dictũ, aduerſante præſertim Hermolao. Cuius ſententiã ita tota epiſtola habes pro autoritate, ut inde belle corniculam tuã adornaueris. Reliqua tua argumentatio nihil habet ἀποδεικτικόν. Tota pendet ex coniectura, quam uideor mihi cõmode retorquere in te poſſe. Nam ſi thymeleę folia data acetabuli menſura uidentur tibi nimiũ poſſe aluum deijcere, mihi contrà uidentur cochlearis menſura data parce nimis ac maligne aluum prouocatura. Vtrunq; planè Dioſcoride indignum, ſed noſtrã ſententiam iudicio niti, nõ coniectura, ipſe oſtendit Dioſcorides addens: Si cui uero mitior placeat purgatio, & quæ ſequuntur. Illud non omittã, thymeleę folia, quam tu fortaſſe honeſtius à ſemine coccum gnidiũ appellatam putaſſes, non per ſe ſed in paſtillos ſubacta & in diluta potione dari acetabuli menſura: ut ita de eius pondere ac ui multũ detractum intelligas. Quod idem de thlaſpi & tithymalo multo iuſtius dictũ putes uelim. Nam quæ ſuper epithymo in Dioſcoridem cõmentaris: ut ab acetabulo ad drachmas quatuor pondus adſurgat: tantum abeſt ut adſentiam, ut multo magis in diuerſum abeam, & non adſurgere, ſed decedere atq; imminui pondus exiſtimẽ: utpote quod ab acetabulo ad quatuor drachmas deſcendat, ſi modo locus ille ſatis fideliter in latinitatem migrauit. Facit enim græca lectio, ut ſententia illa in diſquiſitionem uocanda uideatur. ὀξύβαφον πλῆθος πρὸς ὁλκὴν. ∠ δ. eſſe autẽ acetabulũ quatuor drachmis maius Plinius in calce XXI. libri teſtatur, quindecim ei drachmas tribuẽs. quo teſtimonio tu prope tua manu cauſam tuã iugulaſti. Sed & Plinio carmina illa Priſciani conſentiunt, qui de cyatho loquens inquit:

Bis quoq; hunc faciunt drachmæ, ſi appendere tentes:
Oxybaphus fiet, ſi quinq; addantur ad iſtas.

Et ſanè ratio hoc poſtulat. Nam ſi confeſſum eſt oxybaphum eſſe quartã cotylæ partem, cotyla autem drachmas ſexaginta contineri: nulli profecto dubium eſſe poteſt quin drachmæ quindecim oxybapho includantur. Nobis adſtipulatur autor Græcus, qui ἐκ τῶν κλεοπάτρας κοσμητικῶν De mẽſuris & ponderibus ſcripſit: ſiue is Galenus, ut titulus præfert: ſiue alius, ut alij ſentiunt: & ſi quiſquis ille fuerit, nemo hominem probe doctum fuiſſe inficiatur. Is inquam hæc de oxybapho: τὸ ὀξύβαφον ἔχει κοτύλης δ′, κύαθον α. ς. σταθμῷ δὲ ∠ ιε. oxybaphũ habet cotylæ quartam partẽ, cyathum unũ ſemis: pondere uero drachmas quindecim. Qui locus corruptiſſime legitur in

codicibus

codicibus impreſſis. Et ne quis dubitet cotyla drachmas capi L X, idē author inquit
ἡ κοτύλη μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους ϛ. σταθμῷ δὲ ∠ ξ. cotyla habet mēſura quidem cyathos ſex,
pondere autem drachmas L X. Ex quibus facile intelligis, quæ ſit proportio inter a-
cetabulum & cotylam: quam te apud quoſdam religioſos cum anſis obſeruaſſe ſcri-
bis. Nos cum anſa potius exprimendam putamus. Scribit enim Athenæus, κοτύλας
ἓν μόνον τὰ ποτήρια. Cochlear uero inter menſuras extremo cenſeri loco uel ex uulga
to illo uerſiculo notum eſt: Cochlear extremū eſt: ſcrupuliq́ imitabitur inſtar. quod
de minori cochleari intelligi oportet. Sunt enim duæ cochlearium ſpecies, maior ac
minor: minor uero ter maiori capitur. ſiquidē cochlear maius habet ſcrupulos tris,
id eſt ſolidā drachmā unā. De quo idem author Græcus his uerbis meminit. κοχλιά-
ριον ἔχει ∠ ά. Sed tu coniecturali ſtatu non cōtentus, nequid intactū prætermitteres,
locum inſuper ab authoritate attigiſti, quē rhetores ἄτεχνον uocant. Aduerſus enim
nos Hermolai ſententiam, quaſi trabalem arietem, protuliſti. Et ſanè quom multæ
ſemper apud me fuerit exiſtimationis Hermolai authoritas, alterū à me fieri neceſſe
eſt: uel dare manus falſa aſſerēti, atq; ita bonā cauſam prodere: uel, quod Ariſtoteles
cēſuit, nullius authoritate deterreri, quin ueritas fortiter adſeratur, præſertim quom
aduerſus unius teſtis & eius quidem recentis authoritatē multæ ueterum authorita-
tes præponderent. Sequar tamen illud temperamentum, ut abſoluto Hermolao in
ſcriptorē culpam reijciā, qui pro concha falſò cochlear ſubſtituerit. quod non abſur-
dum adeo uideri poteſt, ſi quæ ſcripta ſunt in Cleopatræ pigmētarijs, annotemus: cu
ius teſtimonio uſum aliquando Hermolaum animaduerto. Ea ſunt. ἡ κόγχη ἡ μεγάλη
τὸ αὐτὸ μέτρον σώζει τῷ ὀξυβάφῳ. ἔχει γὰρ μέτρῳ μὲν κύαθον ά ϛ. σταθμῷ δὲ ∠. ιε. ἡ δὲ ἐλάττων
κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον, σταθμῷ δὲ ∠. ε. hoc eſt, Magna concha eandē oxybapho
menſuram ſeruat. Eius enim menſura capit cyathum unum ſemis, pondus uero dra
chmas quindecim. Minor uero cōcha mēſura ſemicyathū, pōdere drachmas quinq;
exæquat. Quod omne in Hermolai gratiā dictū uelim putes. Hæc nos uno impetu
ſuper cochleari & acetabulo hauſimus, plura addituri, ſi plures authores libuiſſet ex
cutere: ſed hæc quoq; nimis multa fortaſſe exiſtimabit, qui ex aduerſo inſtructas co-
pias obſeruarit. Vale. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

QVOM uenerabilis pater Seuerinus ſe ad reditum cōpararet, non exiſti
maui mihi ceſſandum, quin te meis literis ſalutarem: quom præſertim
tam certi nuncij arriſiſſet occaſio. Illud aūt primum tibi ſignificatū ue-
lim, quod opto tibi felix fortunatumq́ ſit, certe lætum ac periucundum
fore auguror, me febre deo opt. max. liberatū, ut heri acta ſit nona pe-
riodus, qua febris ad condictū non redijt: quod non antea ſcripſi ad te, ueritus ne te
inani lætitia perfunderē. In multis enim perſpectū eſt febrē dies pluſculos latitaſſe,
demū maiore impetu quaſi collectis recenter uiribus cœpiſſe graſſari. Quod tamen
exemplum abominor, deumq́ immortalem obteſtor, ut hoc quicquid eſt lætitiæ cer
tum eſſe nobis ſinat atq; diuturnum. Quòd ad tuas literas pertinet, quę ad me cumu
late ac magna rerum ſylua congeſtæ fideliter peruenerunt: illud imprimis ex ſenten
tia obtigit, quòd nihil mihi non lætum atq; optatum nuntiarunt. Quàm enim ex ani
mo ſuſpicaris me abſentē abſenti tibi gratulatum, quom legi patrē illum familiâs pe-
regre aduenientē te ac Martinum noſtrum exporrecta ac liberali adeo fronte exce-
piſſe: quom tibi honeſtam Patauino in gymnaſio condicionē obijci: quam tu tamē
acerrimus quæſtus contēptor pro animi tui magnitudine potius quàm fortunæ an-
guſtia reſpuendam ducis: quom te audio uniuerſæ propè iſti Venetæ nobilitati eſſe
in delicijs, quom Lazarū, Egnatium, Hiſpanū hominem ut audio experientiſſimū,
ipſum deniq; Nauagerū familiari tibi cōſuetudine cōiunctos intelligo. geſtio propè
atq; exulto, neq; me ipſum capio, tanta gaudij uis animū inceſſit: putoq; ac ſpero om
nia tibi indies fore auctiora, quo tua uirtus pluriū doctiſſimorumq́ teſtimonio com
probabitur. Illud unum me pupugit, quòd ſubdubitaui ne tot amicorū frequentia,
tāta negotiorum mole, tam inſtāti patronorū tuorum quotidianum propè penſum

exigẽtium aſſiduitate obruaris, cogariſq; bonam eorum ſtudiorum partem, quę iam erant tibi inſtructa & adornata quom hic ageres, uel prætermittere, uel in aliud tempus extrahere. Quorũ utrunq; mihi foret permoleſtum: qui & tuis lucubrationibus perfrui, & te tuam poſteritatẽ aliquando uidere, uehemẽter cupio. Quare te hortor ac rogo, nequid tanti putes, quod ocio & ſtudiorũ tuorum cõmodis putes præferendum. Alphonſus Trottus miro deſiderio tenetur tuarũ cõmentationum: ex quibus ſibi, quod aliàs ad te ſcripſi, certã æternitatẽ pollicetur. quàm diu eius uotum ſuſpenderis, perſuaſum habeto, te tam diu de pacta ſponſione ac de cõmodis tuis detracturum. Doctiſſimi Eugubini noſtri caſtigationes uidere tantũ licuit, legere ad hanc diem non licuit: eas Seuerinus noſter Bononiã perferebat, obiterq; mihi uidendi copiam fecit. Ob id iuſta propè inuectione ſum Eugubinũ perſecutus, qui tam indigne illiberaliterq; noſtram amicitiã acceperit, quom de me alioqui præclaram & honorificam mentionẽ in ijs fecerit: quod amicitiæ datum, nõ iudicio, habeo perſuaſiſſimũ. De Clemente tibi multã gratiã habeo, & ſi ego Clementis Stromata expectarẽ, non has toties repetitas recantatiões. Maſſarij noſtri, cuius ego ingeniũ ac literaturã ſemper plurimi feci, commentarios cupidiſſime expecto, ut in publicum aliquando prodeant: tum ne eius labores diſpereant, tum ut ipſe, qui ad hanc diẽ inter paucos delitescit, celebrẽ ſibi nominis gloriam inueniat. Quod à me percunctaris, an attilus, quem ladanum uulgaris nomenclatura ſolet appellare, is ſit quem Italia moronem, uſonem Pannonia uocitat: paucis reſpondeo, me eundem non exiſtimare uel ex Plinij teſtimonio, qui eum Pado uult eſſe peculiarẽ, quo loco de proprijs quorundam amnium piſcibus agit. Sed ego, ut tecum agam liberalius, non modo te ad Plinij, ſed ad oculorum etiã tuorum teſtimonium prouoco. Totam itaq; attili effigiẽ ac membraturam, quanta potui breuitate perſtrinxi: & quom uix ſatis perſpicuè id fieri poſſet, niſi noti alicuius piſcis exemplo uteremur, hyſcam ſeu ſturionem, qui nullo fermè loco nõ naſcitur, mihi propoſui. Qui licet in mari natales habeat, ſolet tamẽ aduerſos amnes mira ſubire uoluptate, donec iam præpinguis redeat, unde diuertit. Moronis ſiue uſonis exemplo utendum non duxi, quòd neq; ij piſces promiſcuè cognoſcantur, neq; mihi eorum imago ſatis memoriæ inhęreat. Sic ergo accipe. Attilus hoc differt ab hyſca ſeu ſturiõe, quòd ſturio pelagius eſt, attilus amnicus & Pado peculiaris. Sturio nõ temere uiſus eſt æquare pondere quatuor talenta Attica, id eſt libras trecentas. Plinius ſcribit attilum ad mille libras, id eſt ſupra XIII. talenta excreuiſſe. Quę magnitudo ſanè inſignis & raro perſpecta. Attilus quom ad certam magnitudinẽ excreuit, ſquammas hiſpidas abijcit, quas per quinq; uerſus diſpoſitas gerit: in ſumma ſcilicet dorſi ſpina, ex utroq; latere geminatas & ſibi quaſi parallelas: extremus uerſus pinnas attingit. His abiectis tactu leuis euadit, nec habet quod unguem offendat. Contrà ſturio ſemper hiſpidas ſquammas ſuas tota ætate retinet. Caro ſturionis callum habet, & mirifice palatũ oblectat: attili cõtrà fluxa eſt ac mollis & palato parũ iucũda. Exiſtimãt piſcatores πρόσωμον, id eſt partem priorẽ, attili ad poſteriorem uix eam habere proportionẽ, quam habent quatuor ad unum. Tota enim uis huius piſcis ſita eſt in capite & parte capiti attigua. quę obſeruatio & ſi ad ſturionem etiam aliosq; piſces pertineat authore Ariſtotele ac Plinio, cuius uerba ſunt uidelicet: Capita piſcibus portione corporum maxima, fortaſſis ut mergãtur: tamen in attilo neſcio quomodo præter cæteros luculenta eſt atq; admirabilis. Parui oculi ſunt attilo in tanta mole capitis. Sturio & attilus habent os in parte prona, eo propè loco cui in cæteris perfectioribus animantibus reſpondent homoplatæ. Os utriq; ſine dentibus, ſed ſturioni fermè orbiculatũ: attilo multo maius, & ad obliquam lineam inciſum: quo aperto uaſto illo hiatu piſces deuorat, quos reſpirando τῇ ἀναπνοῇ (ita piſcatores putant) contraxit. Loca piſculenta maximè frequentat, hiberno præcipue tẽpore, uorticoſas uoragines: ad quas piſces frigoris impatientes, teporis gratia ſe recipiunt. Roſtrum ſturioni reſimum ac latiuſculum, ad imaginẽ ferè delphini & oxyrrhinchi: attilo planum eſt & paulo minus quàm in mucronem deſinens. Attilo tergi color albicans & lanoſus, ſturioni uergit in glaucũ. Quod Plinius tradit de clupea minimo piſcium, ſi attilo cõparetur: quæ uenam quandam eius faucibus mira

cupidine appetit, eumq; ita exanimat: hoc ſibi ingenue incompertũ noſtra ætate piſcatores teſtantur. Cæterũ quòd inertia pingueſcat: quòd cathenato capiatur hamo: quòd non niſi iugis boum extrahatur: hæc & certa ſunt, & Padi accolis dant quotidiana ſpectacula. Et hæc quidẽ de attilo hactenus. Tu bene uale, & me, quod facis, ama. Amicos ac bene literatos, unum imprimis Egnatium meo nomine ſaluta: & ſi quid rerum nouarum ad nos è Germania cõmigrauerit, mihi ſignificato. Martinum ex animo ſaluere iubeo.

CÆLIVS CAL. ANDREÆ MINOTTO S.

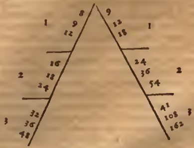
NON eſt uir ornatiſſime quòd te ſuppudeat raro ad me literas dare. Nec enim ego in eo cenſu hominum me adſcribi uelim, qui magis deſiderio ſuo quàm amicorum cõmodo amicitias metiuntur. mihi certe nihil eſſe incõmodum poteſt, quod tibi ex re tua eſſe intelligã. Quare poſthac officium ſcribendi nõ iam ex uoto meo (nam ſane ego literas tuas qua ſunt elegãtia quotidie optauerim) ſed ex rerum tuarũ opportunitate iudicabis. Quod ad cætera pertinet, quæ tu tibi de me polliceris, dabo operam ut nuſquam amorem & diligentiã meam deſideres: præterea tibi promittere nihil auſim, ne fortè opinio quam de me concepiſti ea expectet, quę uires & captum longe ſuperẽt. Scio enim te, quoties de me ſententiam pronuntias, amorẽ magis quàm iudicium in conſilio habere. Petijſti uero à me nuper qui nam ſit Platonis numerus, quo Cicero teſtatur Oppiorũ ænigma multo eſſe difficilius & obſcurius. Poterã ego tibi facile reſpondere, me non eſſe tanti, ut putem mihi quicquã eſſe perſpicuum quod Cicero ſibi obſcurũ putauerit. Sed quom intelligam te nõ hoc à me expetere, ut Platonis numeros enarrẽ tibi, rem ſcilicet à ueteri academia ſæpe in diſquiſitionẽ uocatam, nec dum tamen à quoquã ſatis explicatam: ſi Platonis rationem in numerorum cõmentatione aſcripſero, abunde uoluntati ac deſiderio tuo ſatisfactũ putabo. Plato exiſtimauit aliquid eſſe quod ſemper ſit, neq; ullum habeat ortum. Rurſus aliquid quod gignatur, neq; unquam ſit. Illud ſcilicet diuinitati, hoc mortalitati tribuens. τὶ τὸ ὂν μὲν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον. καὶ τὶ γιγνόμενον, ὂν δὲ οὐδέποτε. Philoſophi inter hęc media quędam ſtatuerunt, quæ ſimplicia quidem ſint, & ſeorſum à materia cognoſcantur: materiæ tamen ita adiuncta, ut animo fortaſſe, re autẽ neutiquam, poſſint à materia ſeiungi. Hęc mathematica appellauerunt. In ijs numeri figuræq; & cõcentus cenſent, ſed numeri qua ſunt ſimplicitate longe præſtant, ac ad res diuinas propius accedũt. Concentus uero & figuræ quanto concretiores ſunt, tanto à diuinitate longius abſcedunt. Quare hic mos Platoni eſt, ut neq; melius neq; commodius ſperet ſe diuina poſſe enarrare, quàm ſi ea numeris expreſſerit: quando nihil eſt diuinitati propius, quod ab homine agnoſcatur, quàm numerus. Proinde etiã in mente ſummi opificis numeros fuiſſe dixit, quom ad hanc rerum molem perficiẽdam ſe accingeret. Quin & mundi animã, quaſi diuinitatis & mortalitatis ſcilicet utriuſq; naturę participem, tum numeris tum figuris & concentibus conſtitutam affirmat. Cuius conſtitutionis enarrationẽ non alia de cauſa adſcribam, niſi ut certũ habeas ſub manu exemplum: quo agnoſcere poſſis, cur potiſſimũ Cicero uim obſcuritatis à Platonis numero ſignificauerit. Faciamq; id aptiſſime Cicerone ipſo interprete. Verba Platonis ſunt ex Timæo. Animũ autẽ, ut in eius medio collocauit, ita per totum tetendit: deinde eum circumdedit corpore, & ueſtiuit extrinſecus, cęloq; ſoliuago & uolubili, & in orbem incitato cõplexus eſt, quòd ſecũ ipſe propter uirtutẽ facile eſſe poſſet, nec deſideraret alterũ, ſatis ſibi ipſe notus, & familiaris. Sic deus ille æternus hunc perfecte beatũ deum procreauit, ſed animũ haud ita, ut modo locuti ſumus, tum deniq; quum corpus ei effeciſſet, inchoauit. Neq; enim eſſet rectum minori părere maiorem. Sed nos multa inconſiderate, ac temere dicimus. Deus autẽ, & ortu uirtute antiquiorem genuit animũ, eumq; ut dominum, atq; imperantem obedienti pręfecit corpori, idq; molitus tali quodam eſt modo: ex materia quæ indiuidua eſt, & quæ ſemper unius modi ſuiq; ſimilis, & ex ea quæ corporibus diuidua gignitur, tertium materię genus admiſcuit ex duobus in medium, quod eſſet eiuſdem naturæ, & quod alterius, idq;

interiecit

interiecit inter indiuiduum, atq; id quod diuiduū eſſet in corpore. Ea quū tria ſumpſiſſet, unam in ſpeciem tēperauit, naturamq; illam quam alterius diximus, uel quū eandem coniunxit fugientē, & eius copulationis alienam permiſcens cum materia, quum ex tribus effeciſſet unum, id ipſum in ea quæ decuit membra partitus eſt. Iam partes ſingulas ex eodem, & ex altero, & ex materia temperauit. Fuit autē talis illa partitio. Vnam principio partem detraxit ex toto: ſecundam autē primæ partis duplam: deinde tertiā quæ eſſet ſecūdæ ſeſquialtera, primæ tripla: deinde quartam quæ ſecundæ dupla eſſet: quintam inde quæ tertiæ tripla: tum ſextā octuplam primæ: poſtremo ſeptimā, quæ ſeptem & uiginti partibus antecederet primæ. Deinde inſtituit dupla & tripla interualla explere, partes rurſus ex toto deſecans: quas interuallis ita locabat, ut in ſingulis eſſent bina media. Vix enim audeo dicere medietates, quas Græci μεσότητες appellant: ſed quaſi ita dixerim ita intelligatur, erit enim planius. earum alterā eadem parte præſtantē extremis, eademq; ſuperatam: alteram pari numero pręſtantem extremis, pariq; numero ſuperatam. Seſquialteris autē interuallis, & ſeſquitertijs, & ſeſquioctauis, ſumptis ex his colligationibus, in primis interuallis ſeſquioctauo interuallo ſeſquitertia omnia explebat: quum particulam ſingulorum relinqueret. Eius autē particulæ interuallo relicto habebat numerus ad numerū eandem proportionē, comparationemq; in extremis, quam habēt CC.LVI. cum CC.XLIII. atq; ita permixtum illud ex quo hæc ſecuit, iam omne conſumpſerat. Hinc facile colligere potes Platonici numeri difficultatem atq; obſcuritatē. Eſt enim neceſſe qui hæc cōtemplatur ſe uniuerſum à ſenſibus auocet, atq; in animū abeat. Senſus enim, & uis animi quę à ſenſibus ſimulacra mutuatur, in nos tyrānidem exercet, ut egregiè Plato teſtatus eſt. Hic uero numerorū uſus Pythagoricis peculiaris fuit, & ab ijs in academiā profectus eſt. Certe Pythagoras ita numeros diuinitate conſecrauit, Deiſq; numerorum nomina impoſuit, ut etiam inter deorum indigitamenta numeros adſcripſerit, unitatem Apollinē, binarium Dianam, ſeptenariū Palladem, primū cubum, id eſt octonariū, Neptunū appellās. Idem monada prudentiæ, diada fortitudini, triada tēperantię, tetractyn iuſtitię tribuit: per quam etiā ſolēne iuſiurandū concipere cōſueuerat. Et hæc quoq; ut facilius animo cōcipiamus, ea certa forma effingere & oculis obijcere nō exiſtimamus inutile. Primus duplorū limes ad ſiniſtrā poſitus, ſex & duodecim finitur. Senarius enim bis repetitus duodenarium promit.

LIMITES CVM SVIS MEDIIS.

DVPLI VI. TRIPLI

Inter utrunq; octonarius & nouenarius proportiones certas habentes inter ſe. Nam octo ſenario epitritus eſt. Tertia enim parte VIII. eum ſuperat, id eſt binario. nam ter duo ſex. at ipſe VIII ſuperatur à duodenario media parte, quæ tertia eſt XII. quatuor ſcilicet. Nam bis quatuor VIII. ter quatuor XII. Sic nouenarius ſenario eſt ſeſqualter. Totum enim capit & eius dimidiam, id eſt tria. ad hunc XII. epitritus eſt. Eum enim includit, & eius tertiam. At duæ ipſę medietates octonarius ſcili-

cet &

cet & nouenarius rationẽ habẽt epogdoã, quam Cicero ſeſquioctauã nuncupauit. Nouẽ enim octo cõtinent & unũ præterea, & ſanè ita fieri opus uidet. Obſeruarunt eñi Arithmetici quoties duo numeri cõiungũt, quorũ alter ſeſquitertius, alter eſt ſeſqualter fermè ſemper epogdoũ eſſe oportere. exẽpli gratia XL. ad XXX. epitritus eſt, XLV. ad XXX. ſeſqualter, ergo XLV. ad XL. epogdous eſt, id eſt ſeſquioctauus. Nam octies quinq; reddunt XL. Quod autem diximus de primo limite, id eſt ſex & XII. idem puta de ſecũdo limite dictum, XII. ſcilicet & XXIIII. duabusq; inter eos medietatibus, XXXII. ſcilicet & ſex & XXX. duplorũ limites, qui tres finiũt. idẽ quoq; de tertio, XXIIII. ſcilicet & XLVIII. & duobus medijs XXXII. & XXXVI. At XLI. ad dextrum latus traijciamus, quo loco tripli numeri conſtituti ſunt: eandem rationẽ ſed nõ eodem modo inueniemus. Sicut enim ſex ad XII. duplicauimus in primo limite duplorũ: ita hoc loco ſex triplicemus ut fiant XVIII. & primus triplorum limes abſoluatur. Medietates duæ IX. & XII. qui numeri multam habent inter ſe proportionẽ. Nam IX. ad VI. ſeſquipla proportio eſt. ad XII. dupla. Sex ad XVIII. ſeſqualtera. IX. ad XII. ſeſquitertia, ad XVIII. dupla: XII. ad XVIII ſeſqualtera. Et ne longiores ſimus, eadem uarijs modis & rationibus inuertentes & complicantes: in ſecundo limite triplorũ qui eſt à XVIII ter repetito ad LIIII. inter quos medietates ſunt XXVII. & XXXVI. item à tertio triplorũ limite qui orſus à LIIII. portẽditur ad CLXII. quorũ medietates LXXXI. & CVIII. ſunt: eaſdem rationes epitritorum & hemioliorum obſeruabis. Has uero numerorum proportiones malunt Platonis ſectatores ad rationem harmonicam referre quàm ad arithmeticam aut geometricam. Arithmetica enim non ubiq; quadrat, & multis locis à iuſto aberrat, ut etiam Ariſtoteles oſtendit in Ethicis. Geometrica uero nimis iuſti tenax eſt, atq; animæ in corpus abeunti parum accommodata, quom extrema diuerſa per eius rationem nõ poſſunt cohærere. Quom uero neutra conueniat, utraq; tamẽ graphice cõuenire poteſt. Cohærebunt enim inter ſe animæ partes exactiſſima ratione, quam Geometricã diximus. Cohærebit deinde ipſa corpori ratione arithmetica, quom à ſe degenerãs & ab unitate declinãs in binariũ ſcinditur. Et quoniã harmonica ratio utriusq; rationis compos eſt ac particeps: inæqualem enim quãdam habet æqualitatem, & diſſimilibus adæquat ſimilia, & concentus conſtat ex diſſonis: merito animæ rationẽ harmonicæ perſimilem putauere: præſertim quom ſicuti anima media eſt inter æterna & mortalia, & utraq; non ſolum conciliat, ſed etiam cõtinet. Quin & ipſa compoſita eſt, indiſſolubili quamuis cõpoſitione, ita ſcilicet ſummi opificis uoluntate præſcribente. Eodẽ modo harmonicus concentus ex medio fiat elemento, aere ſcilicet, & motu orbiculari ad aures feratur, & inter Mathematicas diſciplinas media ſit: utpote quæ neq; numeris careat neq; menſuris, & ſtellarum anfractus moderetur, & una omniũ maximè in ſuos orſus ſuamq; diuinitatem primogeniam animos reuocet. Quare Platoni nihil ſe obtulit quo melius animæ ſtructuram effingeret, quàm hac ipſa harmonicæ rationis concordia: quæ planè diſſidentia, acuta ſcilicet & grauia, cõtemperat. Sonos uero, quos Græci φθόγγους uocãt, numeris cõuenire primus omniũ proditur Pythagoras obſeruaſſe: quod & Chalcidius & Boetius apud noſtros, Ptolemęus & Plutarchus apud Gręcos, præter alios probauere. Quom enim ſymphonia conſtet ex uocibus acutis & grauibus; propter quod eam Martis & Veneris filiã ueteres prodidere: acutas uero uehementi ac citato pulſu, contrà graues leni & ſegniore prodire intellexerint, oualiq; forma ad aures ferri, cuius acumen uox teneat octaua: Pythagoras ex malleorum percuſſu harmonię rationẽ meditatus, fidibus pari craſſitudine ac proceritate nõ paria appendit ponduſcula. Iis deinde percuſſis, prout plus minusúe intendebãt aut remittebãt conſonantiarũ differentias obſeruauit. Nam quibus exempli gratia pondus fuit unciarum trium, ad eas quæ unciarum quatuor pondera habuerunt, ita ut in ijs ratio epitrita agnoſceretur: annotauit harmoniam effici quam διατεσσάρων appellauit. Rurſus in ijs quæ ſenas uncias pendebant, quom ad chordas unciarũ quatuor conferebantur, ita ut inter ſe dimenſionẽ haberent ſeſquialterã: harmoniæ ſpeciem animaduertit, cui διαπέντε nomẽ impoſuit. At ſi octo ad quatuor referas, inter quę dupla eſt

propor-

proportio, διαπασῶν harmoniam euadere iudicauit: quæ ex διατεσσάρων & διαπέντε ſymphonijs coaleſcit. Diateſſaron uero duobus tonis & hemitonio: diapente tribus & alio hemitonio dimenſi ſunt. quæ ſi ad primum diapaſon accedant, Dis diapaſon conſtituēt. Et ſanè octo toni ſi quatuor conferantur, dupli ſunt, & bis quatuor, id eſt bis epitritum includunt. Quatuor enim tribus collata rationē habere ſeſquitertiam, nemo non nouit: ſicut tribus ad duo rationē inhærere ſeſquialterā. Alioqui uocum differentias ſeptem eſſe conſtat, ſed repetitionē multiplicari. Hinc Muſici octauam primæ eandem eſſe, atq; ideo conſonā conſimilemq; dixere. Tonū uero, id eſt plenū & ſuos numeros habentē ſonum, cum nouenario habere proportionē putauere: quē ideo Græci ἐπόγδοον dicunt: Cicero ſeſquioctauum interpretatur. Sicut autē nouenarius in duas æquas medietates diuidi nō poteſt, ita nemo tonum in duo poſſit æqua hemitonia partiri. Ex ijs ergo alterum maius à noſtris, à Græcis ἀποτομή: alterum minus, à Græcis δίεσις, à Platone peculiari nuncupatione λεῖμμα uocitatur, nos hemitonium minus uocamus. inter hæc duo Plato oſtendit eam eſſe differentiam, quę inter CCLVI. & CCXLIII. cognoſcitur.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ ANGIARIO S.

ROGAS me literis, ut ad te perſcribam, quemnam ego piſcium hac ætate putem eum quem lupum ueteres uocabant: atq; imprimis eo me inuitamento allicis, quo potuiſti maximè deterrere. Scripſiſti enim me, ſi id fecero, rem gratā facturū clariſſimo huius ætatis iurecōſulto Hippolyto Quintio. Quid ais tu? an quod ego ad te familiariter ſcripſero, hoc eſt Hippolyti Quintij uiri ſumma eruditiōe ſummaq; authoritate præditi iudicium ſubiturū? Parcius oportuerat te tanti uiri laudes prædicare, quom apud nos ageres, ſi me audacem in ſcribendo eſſe uolebas. Nunc cunctatius agam oportet, in re præſertim controuerſa, de qua non idem omnes ſentiūt. Nam alij lupum ſturionem, alij lucium, alij troctam, alij, quibus ego aſſentior, ſpicolam eſſe uoluerunt. Noſtri uariolū dicūt. & ſanè Columella duas luporū ſpecies cōmemorauit, quippe alios lanatos, alios uarios appellans. Lanatos Plinius à candore & mollicia dictos eſſe uoluit: uarij dicti ſunt, quod uarijs ſint diſtincti maculis, quas & nos in uariolis noſtris ſpectamus. ijdem pelagij, ijdem amnici ſunt. Nā & mari & fluminibus iuxta capiūtur. Bis anno pariunt, deprehenſi infra rete fodiunt harenā, & quaſi per cuniculum elabuntur. Quòd ſi rete ſe implicitos ſenſerint, quāto poſſunt impetu in rete graſſantur ut diſcerpant, & ſibi exitum parent. uiolentum enim omnino animal, & quod à ſuis uiribus præſidium petat: ex quo noſtri lupum, Græci λάβρακα dixere. Hæc omnia in uariolo ſe animaduertiſſe noſtri piſcatores magno conſenſu teſtantur. Laudatiſſimi exiſtimati ſunt apud ueteres qui Tyberim ſubibāt, atq; inter duos pontes paſcebantur, ſoliti (ut ille inquit) mediæ cryptas intrare ſuburrę: ob id interpontani nūcupati. de quibus Horatius:

Vnde datum ſentis, lupus hic Tyberinus, an alto
Captus hiet: pontes ne inter iactatus, an amnis
Hoſtia ſub Tuſci?

quib. quom L. Philippus homo argutiſſimi palati eſſet adſuetus, atq; ita contigiſſet, ut apud hoſpitē Caſſinenſem lupū guſtaſſet ex proximo lacu captum, expuit & probroſo dicto perſecutus eſt. peream, inquit, niſi piſcē putaram. Illud mirari ſubit, cur Plinius lanatū à candore & mollicie dictum putarit: quom lupus nulla magis dote cenſeatur quàm quòd callum habeat: quē frequenti natatu & aſſidua agitatione ſibi conquirit. Vetus enim dictum eſt, eos eſſe optimos piſces, qui carni ſunt ſimillimi: optimas uero carnes, quæ piſcibus proximæ ſint. Ad quod alluſit Philoxenus illo carmine: τῶν κρεῶν τὰ μὴ κρέα ἥδιστά ἐστι, καὶ τῶν ἰχθύων οἱ μὴ ἰχθύες. ceu ex duobus illis contrarijs, duricia carnis ſcilicet & mollicia piſciū, cinnus quidā fiat palato gratiſſimus. Et ſanè noſtri nullos habent piſces laudatiores. Nam & duriores qualis eſt ſalpa, & molliores qualis eſt apua, æquè aſpernātur. Sentētiæ uero eorum qui diuerſa ſenſerunt, propè ad unam omnes exploſæ ſunt. Nam ſturionem nō eſſe lupum ſatis illud declarat, quòd lupus dentibus ſæuit: quibus prorſus caret ſturio, qui

rio, qui ſuctu propemodum & paruis piſciculis ſibi uictum uenatur. Quo argumento obiter etiã agnoſcitur ſilurum nõ eſſe ſturionẽ. Lycium autẽ hoc ipſo nomine appellat Auſonius, eumq́ inter ignobiles ob ingratũ odorẽ adnumerat. Certe lucius noſtri tẽporis inter amnicos tantũ cenſetur, ſicut & trocta: quom lupus in mari frequens capiatur. Qui à ſententia noſtra diſſident, hoc argumento utuntur, quòd Ariſtoteles lib. octauo De animalibus, & Plinius libro nono Naturalis hiſtoriæ, lupos inter eos piſces recenſeant qui lapidem habeãt in capite, & algore infeſtentur. quis uero ſit lupus hac ætate, ingenuè ſe neſcire fatentur. At ego authores habeo piſcatores primi nominis, & ipſe comminus annotaui, in uariolorum capite oſſiculum eſſe, dum primæ adhuc ſunt ætatis, quod deinde ætate ingraueſcente obdureſcat in lapidem. quæ ratio cæteris argumentis propemodum colophonẽ addidit, ac planè mihi perſuaſit, lupum non temere à noſtratibus uariolum exiſtimatũ. Habes Ioannes Baptiſta ſuauiſſime meam ſuper lupo ſententiam amice quàm ambitioſe ad te perſcriptã. quod ſi uidebitur tibi, nam tibi huius rei liberũ iudicium relinquo, doctiſſimo Quintio cõmunicabis; tecũq́ ita colliges, tuas poſtulationes, uiriq́ de literis optime meriti nomen, tantũ apud me pondus habuiſſe, ut meæ exiſtimationi quàm ueſtræ uoluntati deeſſe maluerim. Vale. Ferraria.

CÆLIVS CAL. BAPTISTÆ FIDELI S.

E PISTOLAS dicã an uniones quos ad me dederis neſcio: ſanè ſi tãtas ingenij opes in exilem orbem circumactas ſpectes, uniones multo præſtat dixiſſe, ſed literarios uniones, ſed Muſarũ & Gratiarũ manu expolitos. Nec de Petro Bembo profecto mirũ aut parum perſpectum quicquam obtigit mihi: cuius antè ingenium, elegantiã, in dicendo felicitatem planè nouerã. At tu omnino mihi admirabilis occurriſti: cui tanta in ſcribendo ſuauitas, tanta uis, ut quaſi philtro quodam poſſis animos in quancunq́ ſpeciem rapere, atq́ in tui amorem, tuo arbitrio cõcitare: ut nõ iniuria poſſim florentiſſimę ac fortunatiſſimæ urbi Venetę gratulari, ex qua magni & celeberrimi heroes, tanq́ ex Argo naui, ſingulo propè die prodeãt. Quantum ergo putas me tibi hoc nomine debere? quòd tuas haſce ſuauitates ac delicias tecũ mihi cõmunes eſſe uolueris, in quibus uideo te ac Bembũ diuerſa propè ratione, parẽ tamẽ laudem eſſe adſecutos. Tu grati & ſolida oratione fidei magis famã quàm eloquentiæ emereris. Ille uiuo quodã & actuoſo dicẽdi genere omnes oratorias ueneres exprimit. Tu priſcorũ artificum more, qui quatuor contenti coloribus opera illa nunquam ſatis laudata perfecerũt, ſumma ſimplicitate diuinum illud omne artificiũ abſoluis. At noſter Bembus quàm cõmode nunc aſſurgit? nũc arridet? iocatur? blanditur? ubiq́ nouis affectibus lectorem allicit? deuincit? nullo non loco noua emblemata affingens, ubiq́ quaſi purpuræ aureolum clauum interſerens: nunquam idem in tanta uarietate, nunquam non ſuauis, non amœnus, non ſe ipſo maior. Tota enim textura quaſi pratum uernis coloribus picturatum natiuis ſubinde gemmis & recentibus floſculis germinat: ut qui legit habeat ſemper quod admiretur: ubi interſpiret, aut cõquieſcat, habeat nunquã. Sed quid ego nũc molior, qui more Phidiæ duos tam eximios leones ab ungue metiar? Nam ſi rei breuitatem animaduertas, uix ex teſtimonio Ariſtotelis pulchritudinis nomen capiat: apta tantum & uenuſta & excellentis ingenij opus appellari poſſit. Ex quo non me pœnitet tam bellis epiſtolis unionũ potiuſquã epiſtolarũ nomen tribuiſſe, utpote quibus non amplitudo, ſed candor & eximia quædam formæ præſtantia æſtimationẽ fecerit. Cur uero ſuburbanis & Hadriaticis oſtreis Bembus noſter palmã dederit, non ſat uideo: quom externa Mutianus Cyzicena omnibus facile prætulerit: alij Britannica, & quæ uel à magnitudine tridacna appellauerint, quòd uix terno morſu confici poſſent: uel ab elegantia calliblephara dixerint. Ex noſtratibus Brunduſina & Circeienſia nepotum omnium conſenſus cõmendauit, uel noto illo Horatij teſtimonio,

Oſtrea Circeis, Miſeno mittuntur echini.

Quòd ſi coniecturę locus detur, puto Bembum uirum ea doctrina & authoritate, ut

nihil ab eo temere aut parũ cõſulto proditũ ſuſpicari liceat, de oſtreis idem putaſſe, quod de lupis inter duos pontes captis Romani exiſtimauerũt: quos ea ratiõe meliores palatoq; aptiores pronũtiarũt, quòd propinqua illuuie, quæ ex cloacis & foricis defluit, ſaginentur. Etſi non me fallat Pliniũ ita prodidiſſe: oſtrea ſpiſſa potius craſſitudine ſpectãda quàm latitudine, neq; in luto capta neq; in arenoſis. Tametſi ego in Bembi gratiã longe diuerſum putem, an in luto, an in pingui pabulo quis capta dixerit. Illic ſpurca & immunda, hic pleniora habilioraq; efficiuntur. Adde quòd in mari nata, aquis uero dulcibus educata, primo cenſu habentur. Ex quo fit ut optima iudicentur, quę ijs aluntur locis quò flumina inuehũtur, qualia ſuburbana Venetæ urbis uidemus, quę multis fluminibus alluunt: quę res poteſt oſtrea multo reddere cõmendatiora. Hæc illa ſunt ſcilicet quæ gloriã menſis pepererunt, quorũ ſpondylus (ita carnem interiorẽ uocamus) plus habet calli. Hæc ſunt deniq; quæ uulgato prouerbio, uiduarum cupedias appellauit antiquitas. Sed hactenus liceat ab unionibus ad oſtrea, à præſtantiſſimo aurium ad uiliſſimũ palati ſenſum orationẽ deflexiſſe. Tu uale, & me ama tui ſtudioſiſſimum.

CÆLIVS CAL. IOANNI BENEDICTO S.

NON multum tibi laborandum eſt uir optime, ut tuam exacta excuſatione negligentiam uel in ſcribendo, uel in me inuiſendo redimas. Nam ſi mutuas operas das in amore, abunde mihi ſatisfactũ puto. Quę apud Ciceronem lectionẽ tuam morãtur, in uitium potius codicis quàm tui tarditatẽ ingenij reijcienda ſunt. quippe ſi in epiſtola Seruij Sulpitij ſupra Maleã legeris, omnem protinus difficultatẽ ademeris. Veteres certe codices maleas, id eſt ueſtigium legitimæ lectionis adhuc retinent. Maleam autẽ eſſe promontoriũ, unde inchoat Peloponneſus Corinthiaca, neq; tu neq; doctus quiſquã ignorat. Quòd uero euntibus ex Italia Athenas aut Athenis in Italiã Corinthiaca Pelopõneſus occurrat, ſatis cõſtat uel ex altera Seruij Sulpitij epiſtola, qua Piræeum à dextra, Corinthum deſcribit à ſiniſtra. In epiſtola uero ad P. Sextium procõſulem: ſic enim malo quàm ad Lentulum. Veteres codices in diuerſum abeunt, ſed ego illam ueram ac legitimã lectionem puto. Omnino ſemiſſiũ magna copia eſt, ut ad uſuras ſemiſſes referas. Eo enim loco de fœneratoribus agit Cicero. Quæ uero ſint uſuræ ſemiſſes, & quòd annuũ centeſimæ ſemiſſem reddant, unde etiã nomẽ acceperunt, ex tuis iureconſultis puto te optime noſſe. Vtitur & Cicero frequenter hac uoce, ut in oratione pro Seſtio: Remiſſis ſemiſſibus & trietibus quinta propè uectigalium tolleretur. Et in Rhetoricis ad Herennium, lex frumẽtaria de ſemiſſibus & triennibus. Nec me fugit, eodẽ Epiſtolarũ libro in epiſtola quadã Vatinij, ſemiſſem hominẽ puſillum & propè ſemihominẽ uocari: ſed ad hunc Ciceronis locũ nihil pertinet ea ſignificatio. Cæterũ eas animorũ cõmutationes quæ inter me nepotemq; meũ nuperrime interceſſere, perſuaſum habeo, tibi utpote uiro bono & nobis multa beneuolentia cõiuncto, ingratiſſimas extitiſſe: ſed ita expedit ut aliquando cõtingat in rebus humanis, ut diſcamus neq; nobis neq; noſtris multũ confidere. Quòd uero in aulam, uel ut rectius dicam in ædes paulo frequentiores te fortuna adegerit, non eſt quod multum queraris. Nam qui cũ ingenijs conflictantur huiuſmodi, & conſtantiã præſtãt, ſcias hos iam ſuæ uitæ habere modum: & in Sirenum quidẽ ſcopulos impingi poſſe, allidi autem non poſſe. Vale. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ANDREÆ MINOTTO S.

PROBO admodum ingeniũ tuum mi Andrea. uideo enim te neq; oſcitanter neq; negligenter optimorũ auctorum lectionẽ adire, ſed exacte & accurate ſingula quaſi in trutina pendere. Quare neceſſe eſt, ut multa annotatione digna occurrant, multa etiã ambigua & ancipitia, quod hoc per incuriam agentibus non accidit. neq; enim aut illuſtria ſeligunt ſibi ceu in promptuario, depromenda quom ſe obtulerit occaſio: neq; obſcurioribus inhærent, ut lucem afferant: ſed æque illis omnia præterfluunt. Eſt autem uerbum

Ariſtote

Ariſtotelis, τὸ μὲν τοι διηπορηκέναι περὶ ἑκάστου οὐκ ἄχρηστόν ἐστι, id eſt, de ſingulis non inutile eſſe dubitare. Illud uero plenũ humanitatis, quòd tu ſingularis doctrinæ ac excellentis ingenij uir illa quę dubitationẽ ingerunt, ad me referas: quaſi nõ tu ipſe tibi in maxima quaq; difficultate nõ adeſſe modo, uerum & ſupereſſe poſſis. Morem tamẽ geram tibi, non opem equidem ingenio tuo, quo minime opus, afferens, ſed uoluntati potius tuæ obſequẽs. Quare ſic habeto quod petis. Verſurã facere nil eſſe quàm creditorem cõmutare, ut quom uni deſinas debere, alteri obligeris, quod in magna difficultate pecuniæ fieri ſolet. Hinc illud in XVI. ad Atticum, Iniquiſſimo fœnore uerſurã facere Aurelius coactus eſt. Atq; ita illud in Vita Attici intelligẽdum, quòd quom Fuluia uxor M. Antonij ſecunda fortuna & tẽpore feliciote fundum emiſſet in diem, id eſt cuius precium certo & præſcripto die reptæſentaret: neq; poſt calamitatem, id eſt poſt uictum Antoniũ uerſuram facere potuiſſet, id eſt mutuari aliunde pecunias ut priori creditori ſatisfaceret & alteri debere inciperet: ipſe Atticus ſe interpoſuit, & pecunias ſine fœnore, ſine ſtipulatione credidit. Quod autem ſcribit, in familia Pomponij fuiſſe pueros literatiſſimos & optimos Anagnoſtas: tu lectores intellige, qui uel cœnante uel aliud agente domino lectioni operam darẽt. Quare & paulo poſt inquit. Nemo in conuiuio eius aliud acroma audiuit quàm Anagnoſtem, id eſt, non aliam accepit auditionẽ quàm lectoris, ut facile putare poſſis & moriones & pantomimos ab eius menſa relegatos. Quod uero in didaſcalica ad Q. fratrem epiſtola ſcribitur, accenſum in eo numero eſſe debere, quem maiores uoluerunt: qui nõ in beneficij loco, ſed in laboris ac muneris, non temere, niſi libertis ſuis deferebant: accenſi nomine miniſtrũ & apparitorem proconſulis accipe, ſic dictum ab acciẽdo, id eſt aduocando. Præconis enim mote & quirites & prouintiales ad magiſtratũ acciebant. Sic Liuius ſingulis nouem ex decemuiris ſcribit accenſos apparuiſſe. Et Plinius in VII. diei partibus pòſt adiectũ meridiẽ, aliquot annos accenſo conſulum id pronuntiante, annotauit. Vale.

CÆLIVS CAL. GIRARDO GYRALDO S.

VERVNT mihi pergratæ tuæ literæ uir optime atq; doctiſſime, tum propter ſummam elegantiam qua polles, tum quòd uiuere apud te tui
F Cælij memoriam abunde teſtantur: ut neque temporum neq; locorum interualla quicquam ex ea detriuiſſe uideantur. Quòd uero tantum mihi tribuas, quantũ uel ſi omnium ambitioſiſſimus ſim, non agnoſcam: intelligo quantum humanitati tuę debeam. Ego uero uolens tibi omnibus ſubſellijs cedo. Ea una in re operam dabo, ne in hoc amoris & beneuolentiæ ſtadio herbam porrigam. Cæterum luculentã orationem tuam quam ſub cenſurã meam miſiſti, ita omnibus numeris expolitã inueni: ut ſuo ſplendore contenta parum alienis opibus indigeat. Eam profecto cupidiſſime legi: illudq; admiratus ſum uehementer, quòd tam breui ambitu, tam exacte colores omnes oratorios collegeris, ſingulisq; atq; uniuerſis collegis tuis ita gratias agas, ut priuatim & publice omnibus cumulate ſatiſfeceris. Quòd autem expetis cõſilium meum in permutandis ſacerdotijs, ingenue tibi ſententiã meam aperiam, nihil eſt quod aut à principe aut ab ampliſſimo antiſtite ueniam petas. Eorum enim uterq; iuſtiſſimus eſt, neq; homines liberos in mãcipium trahunt. Quare tibi rem omnem integram ſcito, utpote quę ex uoluntate tua omnis pendeat. Cui ſi Apoſtolicæ ſedis calculus acceſſerit, nõ eſt quod alterius cuiuſquam arbitrium expetas. Siquid eſt præterea quod opera mea tibi poſſit accommodare, me uotis tuis perpetuò expoſitũ fore tibi perſuadeas. Vale & me ama tui amantiſſimum. Ferraria nono Calend. ſeptemb.

M. D. XXIII.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO PERENNI Epiſcopo Vuaradinenſi.

SI FACERENT prẹſul ampliſſime, ut ego is forem, quem amici plus amori ſcilicet quàm iudicio indulgentes, uel optant, uel effingunt. Longe enim meliore loco ſita foret ſpes mea: & quom nunc planè animũ deſponderim poſſe unquam tantæ tuæ in me humanitati, non dicam reſpondere, ſed aliquod saltẽ grati animi teſtimoniũ præbere: futurum aliquando arbitrarer, ut ſi aliter nõ liceret, ſcribendo ac bene ſentiendo teſtatam omnibus relinquerem, tam excellentẽ & incomparabilem Pannonij antiſtitis bonitatem. Qui ortus clariſſimis natalibus, magna fortuna, ſumma uirtute ac dignitate prẹditus, ad me hominẽ peregrinum & multo citra mediocritatẽ ſtudiorũ cõſtitutum, nullo prẹſertim prouocatus officio, tam dulces ac familiares, tam eruditas, & Hyblẹa quadam ſuauitate perlitas literas dederit: quarum abſolutam elegantiam ſi cumulatim uelim perſtringere, rem ſanè ridiculam faciam, qui totidem uerbis tuas ad te literas reſcribam: & laudes quas in me indulgẽter nimis cõgeſsiſti, ex merito in te regeram. Quem enim poſſum te uno inſtructiorem laudandi magiſtrum inuenire? qui tam graphice ac luculenter doctiſſimi hominis ſimulachrum expreſſiſti literario penicillo, ut non modo ſummã mihi inieceris admirationem, ſed tuis literis perlectis, quaſi hauſto quodã magico philtro ita mihi placerem, ut me iam nonnihil putarem: & uix nunc demũ collecto animo intelligam tantum me ab ijs laudibus abeſſe, quantum tu es illis undiq; ornatiſſimus. Vt de te id facile poſſimus ſuſpicari, quod de Q. Ennio traditum fertur: qui ſub Gemini Seruilij perſona picturam morũ & ingenij ſui aliquando feciſſe exiſtimatur. Ego uero poſthac non inter amicos tantũ, ſed patronos meos te adſcribam: tuẹq; iſtius erga me benignitatis memoriã nulla unquam dies abolebit: daboq; operam, ut hæc inter nos teneris adhuc incunabulis nata beneuolentia, indies magis ac magis adoleſcat. Et ne perpetuò mihi ſit frons perfricanda, enitar, ut qui in amore conciliando poſtremas tuli, in conſeruando primas feram. Omnibus bonis in rebus uinci turpe eſt, ſed in amore turpiſſimũ. Bene uale, & diu feliciter perenna, Perennis mi obſeruande. Maro ille meus planè natus & educatus in Muſarum ſinu, iam te amat ac obſeruat, & de literis quas oſtendi, multum admiratur: rogauit etiam ut ſuo nomine multam tibi ſalutem reponam. Pridie idus Ianuarij. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. BELTRANDO CONSTAbili Epiſcopo Hadrienſi.

INGENVE mihi facere uideor, qui quom omnia pridem tibi debeam, non recuſo quin ad hoc nomen maximus quotidie cumulus fiat. Quare quom cauſa mea Fauẽtina, licet iuribus ſuis abũde ſubnixa, magnis tamen præſidijs egeat, ut par ſit aduerſus ſummos Caponũ fratrum conatus: qui nõ legibus nec rationibus, ſed ambitu & ſtudijs, quibus nũc plurimum ob factionẽ Etruſcam pollent, me uehementer oppugnãt: opus eſt ut magnorum antiſtitũ ac patronorum meorum fidem implorẽ: inter quos tu ampliſſime antiſtes uel auctoritate uel humanitate facile principẽ locũ tenes. Quare ego te unũ ex omnibus religioſe inuoco, qui Cælij tui iura apud optimũ & maximum Leonem Pont. alioſq; ſummos patres & iudices tuearis: qui per factionem & impotentiã bonam cauſam labefactari nõ ſinas. Hoc tu quidem aliàs uel non uocatus feciſti, tuãq; mihi autoritatem ſpõte accõmodaſti, ut idem rurſus precibus meis des, enixius obteſtor. Quãdoquidem par eſt, ut ei non deſinas fauere, qui non deſinit abs te ſumma

omnia expectare, & tibi ſpes ſuas omnes iuſtas præſertim cõmendare. Illud etiã amplitudini tuæ notũ eſſe uelim: familiæ Calcagninæ gentilitiũ eſſe ſacerdotium, quod nũc ius patronatus uocãt, in uillula Ruperdecreti, quæ in dioceſi tua Hadriatica poſita eſt. In id ego ſuperiore anno Hieronymi patrui mei ac totius familiæ conſenſu cooptatus, à Leone Pont. confirmationẽ & ſubinde prouiſionem impetraui: quæ omnia publicis tabulis & Pont. decreto ſancita ſunt, ut ex præſtãti uiro Iuliano Naſello cauſarum mearum patrono cõmodius & locupletius intelligere potes. At nuper quom is qui id ſacerdotiũ adminiſtrabat, quiq; eius prouentibus iure fiduciario fruebatur, homo eſſe deſierit: me in hanc penitiſſimã barbariem relegato, neſcio quis (ut mihi literis ſignificatũ eſt) ui atq; armis illud inuaſit. quod ſanè permoleſte tuli: quom & familiæ meæ exiſtimationẽ & iura mea, non dicam occupari, nam deus hoc mini me ſinat, ſed uexari certe ac perturbari uideã. Quæ quom res tanti negotij ſit, quantam tu Antiſtes ſapiẽtiſſimus prudentia tua magis quàm oratione mea colligere potes, obſecro, obteſtor, cõtendo etiã, fretus mea ſumma in te obſeruantia, ut propenſo ac expoſito animo ſuffragiũ omne tuũ ordinaria & legitima poteſtate fultũ mihi impartiri uelis: ut quom quiſquis ille ſit occupator, nõ ſolum iuſtitiã ſed iuſtiſſimũ etiã antiſtitẽ fauere nobis intellexerit, uolens nolẽs ab iniuria abſtineat. Hoc neq; cõiunctiſſimę tibi familię, neq; addictiſſimo cliẽti tuo gratius aut expectatius facere potesgcq;. Vale mi pater obſeruãdiſſime, tui Cęlij memor. Prid. idus Ian. M. D. XVIII.

CÆLIVS CAL. ILLVSTRISSIMO HERCVLI
Eſtenſi Alphonſi ducis filio. S.

O STENDIT mihi lætus admodũ literas excellentiæ tuæ illuſtriſſimus patruus tuus princeps meus, ex quibus ſummi ingenij & excellentis animi non modo indolem, ſed maturam propè frugem perſpexi. Quam non poſſum non ſummopere tibi parentibuſq; tuis ac ciuibus meis gratulari, quom iam in iſta ætatula ſumma etiã naturæ ornamenta affulſiſſe, parentibus præſtantiſſimũ filium datum, ciuibus optimũ principem in optimi imperij ſpem ali intelligam. nec enim quicquã tibi maius à Dis immortalibus dari poteſt, quàm ut populos tuos quàm feliciſſimos facere poſſis: nec illis quàm ut data felicitate perfruantur. Quorũ neutrum ſine uirtute cuiquam contingere poteſt. Quare age mi princeps clariſſime, & ad hanc unã grandi paſſu (ut facis) enitere: & quom abũde ſint tibi domi maiorũ exempla quę ſequaris, quom ſint doctiſſimi pręceptores qui præclara inſtituant, & multa præterea fortunæ ac naturæ præſidia, effice obſecro ne tu ipſe tibi defuiſſe uideare. Neq; ulla ſit adeo inſtans & importuna auocatio, quę tam generoſos conatus tuos interpellet. Vale, & tuę magnitudini addictum tuæq; ſummæ uirtutis admiratorẽ tua gratia dignum exiſtima. Pridie idus Ianuarias M. D. XXV. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

M VLTA inciderunt uir doctiſſime atq; optime, quæ hactenus reſponſum meũ morata ſunt. Neq; enim uelim putes me uel obliuione uel negligẽtia ceſſaſſe. Nunc etiam quod ſcribo, ſcito me ab occupationibus & negotijs id extorquere, quod impetrare non poteram. Literas tuas ad Pont. & legi diligenter, & probaui: bis etiam ad illuſtriſſimi Antiſtitis mei incerniculum excuſſi: quibus ita candidum ſuffragium adiecit, ut iam neminis cenſurã reformidare poſſint, neq; adeo Romani Iouis ſupercilium. Quare macte ſunto fortuna, illaſq; ſua Iuppiter auctet ope. De Plinio noſtro, cuius modo tanta expectatio fuerat cõcitata, rem probe perſpexi abs te pictam. Coruos ſcilicet deluſit hiantes. quare aliud nobis cogitandum. Quòd eum ad me dare ſuperſederis, gratiam habeo. Cur enim actũ agas? nam ego annotatiũculas illas Barbari, ſed nequaquam barbaras, iam reuolui tortoris ad faſtidium. Audiui te modo cũ præſtantiſſimo Balbo in hoc ipſo ſtudio uerſatum eſſe. quod ſanè non inuidi tibi, ſed fortunã meam dolui, quæ me tam egregio cõmercio defraudauit. Quare amabo te mi Zieglere, oro,

obteſtorq;, ut ſiquid cõmenti eſtis, ſiquid inueniſtis dignum ingenio, dignum eruditiõe ueſtra, ne me indignũ habeas, cui ceu ſymmyſtæ myſteria iſthęc inſuſurres. Omnino lucubrationes tuas in tria capita ex ſecũdo libro expecto incredibili deſiderio. Mirum eſt quantũ de literatura tua animo cõceperim uir undecũq; doctiſſime, quicquid dixeris, quicquid cogitaueris, id omne ab oraculo profectum putabo. In excriptione Ptolemæi deſerbuit planè recens ille impetus, uel ſapientiſſima admonitione tua ſuffrenatus, uel deſtitutus ingenti illa ſpe, quam maiorem abſens conceperat, quàm præſens offenderit. Puto tibi ſatis cõpertum eſſe, cuſtodiam à Balbo gubernatori Agrienſi reſignatã eſſe. Dignus digno dedit. Illa itaq; ſpes effluxit, de qua præſens locutus fueras, & ad dominũ Vatiẽſem ſcripſeras. At ſi quid præterea affulſerit, quod tibi cõmodo eſſe poſſit, nunquã deſinam operam, amorẽ, & diligentiam quam tibi pridem oppigneraui, amicè & accuratè reluere. Illud abſte imprimis procurandum diligẽtiſſime, ut in nobilitatẽ huius regni quàm primũ aſciſcaris, & in eam rem prærogatiuã ampliſſimam aſſequaris: quando externos homines optimates iſti faſtidiunt, eoſq; ſine exceptione reijcere contendunt à ſacerdotijs: id quod & mihi in omnem euentũ rerum impetratũ uelim. qua in re autoritatem domini Vatienſis imploraſſem, ſi eius mihi aures faciles futuras exiſtimaſſem. Sed uereor ne magnitudo negotiorum ita eas obſtruat, ut clamẽ in portu Toronço. Tu ſi quid uideris abs te in rem tuam confici poſſe, ne pigeat & mihi hanc operã nauare, & quid facturum ſperes ſtatim perſcribere. Ego te propediem uidebo; nam omnis animus iam in Italiam atq; adeo Romam anhelat. Vale, & me ama.

CÆLIVS CAL. LADISLAO EPISCOPO VATIENSI S.

ACCIPIO quotidie eminẽtiſſime Antiſtes ſingulare aliquod bonitatis & abſolutiſſimæ humanitatis tuæ teſtimoniũ: cui quom nullũ à me par uel obſeruantiæ uel gratitudinis hoſtimentũ reddi poſſe uideam, ægro animo ſum, & nunquam mente conquieſco. Hoc ſcilicet deerat cumulo tuorum in me officiorũ, ut ſchedica etiam carmina, & quaſi abortus meos approbares, atq; ita probares, ut nobiliſſimo regi & maximę indolis principi tuo iudicio cõciliares. Hæc eſt, uideo, ſummi amoris uis: quæ uerrucas & neuos etiã in ijs quos amamus, cõmendat. Debeo itaq; tibi hoc nomine: & eo quidẽ magis debeo, quo me minus tam excellens ſuffragium meruiſſe agnoſco. Tua uero illa plena grauitate & amœniſſima quadam ſuauitate condita epiſtola mirifice me oblectauit & tenuit. At carmina in tantum admirationis rapuerũt, ut nondum planè ad me ipſum rediuerim. Quom enim mecum cogito, quantę ſint occupationes atq; auocationes tuę, uix mihi ipſi perſuadeo te uel ſucciſiuam aliquã diei partem poſſe ſtudijs impartiri. At quom incredibilem illam ingenij tui ad omnes res magnas nati felicitatẽ cogito, nihil eſt tam arduum, tam operoſum, quod de ipſa mihi nõ facile ſpondeam. Sanè quom illuſtriſſimus princeps meus, cui epiſtolæ & carminũ tuorum elegantiam quaſi emblemata & delicias quaſdam obtuli, ea legiſſet, gratulatus eſt Pannoniæ quæ tantum uirum nõ modo genuerit, ſed educauerit, & ad ſummã uſq; auctoritatẽ prouexerit: ut ab eo, cui natales dedit, ipſa ſplendorẽ & lumen aliquando mutuetur. Quòd uero pro aprugna uenatione inclytus rex arcus & pharetram hoſtiles exuuias repoſuit, magno gaudio perſuſus eſt, & optimi ominis loco accepit. atq; ita futurum ſperat aliquando, ut ſicuti Petrus piſces olim expiſcari deſijt, & ad expiſcationem hominum animũ appulit: ita deſita ferarũ indagine ad ferorum hominũ uenationem deſcendatur: quos depiles apros uos appellatis. Et in me obuerſus, Di facerent, inquit, ut hæc dies uenationi initiũ daret: & cæteri Chriſtiani nominis optimates ac principes mecũ ex æquo animati forent. Daremus enim operã ut non minus in uera ac ſeria ꝙ uoluptaria & ludicra arena uenabula noſtra deterſa & bene ferro inſpicata agnoſcerentur. Sed dum non ſine maximo meo dolore ceſſant illi, quoniam inquies animus deſidiam pati non poteſt, nos Xenophontẽ ſequuti, huic ſaltem futuri certaminis ſimulachro præludamus: quo futuri ſimus paratiores & minus imbelles, quom primum optata occaſio affulſerit. atq; utinã clariſſime Antiſtes ita eueniat, ut

niat, ut huic ſacramẽto principes Chriſtiani tam libenter nomina dent, quàm promptè ille nomen & manum accõmodabit. Cæterum quom admiratio inueharet ſilentium, aliquandiu mecum ipſe dubitaui, an omnino nihil tuis literis reſpondere͂: ne uetus illa & uulgata Glauci et Diomedis cõmutatio ad me pertinere putaret͂, qui pro aurẽis ærea ſignarem. Verum me abduxit ab hoc cõſilio celebratũ illud Græcorum uerbum, πολλὰς φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσε. multas amicitias intẽpeſtiuo ſilentio diremptas eſſe. Quare ita mecum ratione͂ ſubduxi: quom neq; tacendum exiſtimarem, neq; par pari referre poſſe confiderem, à me procurandum, ut quod ponderi & æſtimationi literarũ defuturum intelligebam, id numero ſaltem compenſarem. Proinde quom tu uir ampliſſime breues & Laconicas, ſed Di boni q̃ graues ad me literas dederis: ego longiores, ſed multo incultiores reddo. Tu Octoſtichon regio nomine ſcripſiſti: ego profuſius in regij muneris cõmendationem luſi. Etiam nunc trino epigrammate ad faſtidium prolixo, aures tuas fatigabo. quare ſi publicas iſtas occupationes tuas licentius fortaſſe quàm par ſit, interpello, te unum accuſa, qui humanitate & comitate tua incomparabili me propemodum ad hoc licentiæ inuitaris. Et ut nihil huic deſit impudentiæ, non deſinã abs te rogare ac liberius efflagitare, ut me ac fidem meam, pro auctoritate qua polles, digneris ſummo regi cõmendare. Bene uale. Idibus Ian. M. D. XXVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. CAMILLO VISTARINO S.

PLVS ne uoluptatis an moleſtiæ, tuæ mihi literæ attulerint, non habeo ſatis perſpectum, quibus tam docte, tãtoq; affectu calamitates tuas expreſſiſti, ut me maximè permouerint, & non exiguã mœroris tui partem in me coniecerint. Quomq; ego non mediocriter conſolatione egerem, utpote qui offundar tot miſeriarum fluctibus, ut malorũ magnitudine uix mihi ipſi conſtem, ut paulo minus μετέωρος factus ſim: nuperq; quom tuas literas accepiſſem, ex quibus nonnihil mihi lenimenti pollicebar: illæ tamen præter expectatione͂ ſolamen à me expetebant, & manum ac pharmacũ ab homine ægerrimo ſibi adhiberi poſtulabant. τοῦτ᾽ ἐστὶν ἄνω ποταμῶν, ut Græci dicunt. Tantum eſt tamen tibi obſequendi deſiderium, ut excitato & quaſi noui doloris acceſſu perfricato animo à me id extorſerim, quod nullo modo extorqueri poſſe cogitaſſem, & neſcio quod inſperatum ſolatij genus tuorũ meorum malorum cõparatione excogitarim. Tu enim homine͂ amiciſſimũ & curarum participe͂, qui cum ſeria & ioca communicare ſolebas, amiſiſti: & optatiſſimi ſodalis fructu paucos menſes carebis. At ego coniunctiſſimos mihi neceſſarios, dulciſſimos amicos, optatiſſimos contubernales, quin & cohorte͂ illam ſummorum & doctiſſimorũ hominum in qua tu facile principem locum habes, iam tot menſes deſidero, & quis ſit futurus deſiderij finis nõ uideo. Tu quidem me amantiſſimo & ſtudioſiſſimo tui cares, at ego te literatorum conſultiſſimo & conſultorũ literatiſſimo: ſed eo mea grauior iactura, quo amiſſæ rei maior eſt indicatura. Tu cum nouerca cõflictaris, ego cum publica rerum humanarum nouerca, id eſt fortuna, quæ in me omnibus machinis, omnibusq; incõmodis uelitatur, colluctor. Tu pro uno ſodale auecto innumeros habes tum familiares tum clientes, qui à moleſtijs mentem auocent & curas animi detergant: ego procul à patria, procul à ſtudijs meis, hoc eſt à proprijs oculis, in mediã quaſi Scythiam relegatus, & paucorum commercia agnoſco, & quod atrocius putabis, pauci illi longe à moribus meis diſſidentes, faciunt ut huiuſce magis naufragij uim & uulneris acerbitatem intelligam. Tu uero mihi principis præſentiã & gratiam, id eſt maximę ſeruitutis auctoramentum obijcis. At hoc eſt planè exornare meas calamitates, & poſt cætera infortunia libertatem etiam adimere. Vide quo loco ſim, & quàm capite diminutus. Tu itaq; hæc noſtratia ad tuorum malorum exemplum uoca, & rem æquilibrio metire. Nõ enim dubito quin ſi hoc feceris, te facile ſoleris: & collatus nobis te felicem putes. Bene uale. XI. Calendas Februarias.

M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. LILIO GREGORIO GYRALDO S.

ITA fit mi Lili doctiſſime, tũ maximè amicos & ſodales deſideramus, quom eos fortuna maximè nobis ſubduxit. uel ut uerius dicam & fortaſſe pro re loquar, tum plurimũ noſtros optamus, quom eorum fructu & cõſuetudine ita caremus, ut ipſi nos magis deſiderare poſſint, quàm frui. mihi ſanè ita euenit: qui quom eſſem in Italia, negligentius & rarius fortaſſe quàm oportebat amicos ſalutabam: nũc trans Iſtrũ & ad limites uſq; Scythię depulſus & paulo minus quàm relegatus non deſino delitias & ſuauitates amicorum animo repetere: ut planè agnoſcam Epicurum à uero multum aberraſſe, qui memoria præteritarũ uoluptatum felicitatẽ contineri poſſe affirmabat. Hęc enim ipſa memoria, quam nõ fruſtra inutilem mortalibus Plato exiſtimauit, magis cruciat, & quaſi uulneri unguem inijcit. Tu uero qui in iſthac rerum ſpecula & luce humani generis uiuis mi Lili, tecum cogita, amabo, quomodo mihi in hanc rerum obſcuritatem detruſo lumen afferas: & ſi quod pharmacum inuenire potes, unde ebibam νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων. Et quom tu pridẽ pars ſis uel maxima huius animæ, enitere obſecro, ut hoc quicquid ſupereſt, tua opera cõſeruetur. quod uero ad te ſcribam, ne putes me aut iocari, aut parum ſeria loqui. Excitauit enim me altàs torpentẽ, optatiſſimus nuntius, quem de inita ſancitaq; à noſtris cum clariſſimis Rangonibus affinitate accepi. Quæ ita me totũ lætitia perfudit, quom me diuturni uoti cõpotem factum uiderem, ut nõ modo curas omnes, omneſq; ſolicitudines excuſſerim, ſed me penè felicem putarim. At quom ex aduerſo animũ ſubijt mihi tantarũ uoluptatũ cumulum hac abſentia adimi, quaſi ſolſtitialis herba pauliſper fui, repentinò occidi. Vtcunq; tamen licuit, per literas conceptam lætitiã ampliſſimo antiſtiti tuo teſtari uolui: quam quoniã nec animus capit, nec ipſa epiſtola ſatis animum exprimit, rogo te mi frater optatiſſime ut partes ſuſcipias. Sic enim quod ego ſatis unus implere non poſſum, te ſaltem adiutore perficiã. Noſti enim illud Homericum μᾶλλον θαλπωρὴ καὶ θαρσαλεώτερον ἔσται σύν τε δύ' ἐρχομένω. Paucis diebus Budæ fui, ibiq; Manardo noſtro perfrui licuit: quom primũ ab homine amœniſſimo diſceſſi, eſſe deſij. Ille ut te ſalutarẽ ſuo nomine, ſi forte iſthuc literas dediſſem, rogauit. quod ego lubẽs facio, tum ut tu uirum clariſſimũ tui memorẽ ſcias, tum ille me ſibi obſecutum intelligat. Bene uale mi frater, & optimũ Collenutium œconomum ueſtrũ meo nomine ſaluta. XI. Calend. Feb. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. SEBASTIANO MAGIO S.

SALVE mi frater præſtantiſſime. ego ille Cælius, cuius tu olim nugas putabas eſſe aliquid, & qui te æquè atq; oculos ſuos amabat, & cui præter Italicũ cęlum quondam nihil arriſerat, nunc inter prouinciales tuos uerſatur: & homo alioqui frugi, iam philoteſijs & συμποδιφοραῖς prouocat, nec rurſus eludit prouocantes. quòd ſi te unũ ex omnibus propiorem haberet, multo amœnius ſæuientẽ hyemem & brumalem inclementiam traduceret. quod cum locorũ interuallo utriq; interdictum ſit, fac amabo mi Sebaſtiane ut tam moleſtam abſentiã creberrimis ſaltem literis ſarcias. Eoq; amantiorẽ tui & ad tua cõmoda propenſiorem Cælium puta, quo propinquiorem intelligis. Bene uale. XI. Calend. febr. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. EPISCOPO VATIENSI S.

ACCEPI epiſtolam & cum epiſtola carmina nomine regio ſcripta. quorum utrunq; ita me grauitate & mellita quadam ſuauitate tenet, ut uix adhuc mentem colligam. Hoc ergo quicquid eſt, quod tumultuariũ reſcribo, dominatio tua ne reſponſum putet ſed reſponſi auſpicium. Ita enim ueteres quom ſalutem à Dis expetere non auderent, augurium ſalutis inſtituere, ut nihil temere cum Dis egiſſe uiderentur. quom primũ ita animum collegero, ut concepta admiratio fuerit remiſſa, dabo operam, ut facundiores nugas

R. D. T. aceipiat. Cui me interim multum cõmendo, & ut religioſe meam ſeruitutem regiæ Maieſtati inſinuet, plurimum rogo. Et bene ualeat. Agria.

CÆLIVS CAL. REVERENDISS. EPISCOpo Vuaradinenſi. S.

B IS accepi literas abs te, uir multo mihi literatura, quàm Antiſtitij dignitate obſeruande: nec ex ijs ullas aquis uexatas animaduerti. qui enim fieri poteſt, ut tam bellas literas, tam elegãtes Muſarũ delicias, impij imbres conſpurcent? quare nihil eſt quod hac parte expoſtules. Illud animo mihi planè reformidãdum, ne literæ meę quas proximis diebus ad te dedi, deperierint, quom de ijs nihil mihi tua epiſtola ſignificaueris. Quę ſanè iactura non multum me moueret: niſi ſubuererer futurum, ut tantę tuæ in me humanitati ingratum uocares, qui me doctiſſimis literis ad amicitiã inuitaris: ego uerò quaſi oſcitator non intelligerẽ tibi quantum debetẽ, atq; adhuc inſinuatis manibus tacerẽ. Noſti autẽ Græcum illud, πολλὰς φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσε. Nec minus latinum illud celebre, Amyclas tacendo perijſſe. quod uitium tantum abeſt à me, ut illud potius extimeſcam, ne aliquando amicis importunus occurtã: qui perſæpe uel occupatis uel aliud agentibus obſtrepam. Illud reliquũ eſt ut me totum tui æris agnoſcas: nec maius quicquam habere in uoto, quàm ut omnibus in rebus tibi placeã. Carmina quæ poſtulaſti ad te mitto, qualiacunq; ſint. Malui enim auctoritatis periculum adire, quàm tibi nõ obſequi. Habebis poſthac Maronem uirum clariſſimũ, & planè ad poeticam natum apud tè. Eo iam ex animo, & (ut Syracuſanorũ uerbo utar) Gnathonis Eryxidis more ad ſaturitatẽ uſq; perfruare: meq; tibi auctoratũ perpetuo ſacramẽto memineris. Bene uale. Octauo idus Febr. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. SEBASTIANO MAGIO S.

A GNOVI, agnoui planè ex literis quas nuper accepi dulciſſimi Magij mei imaginẽ, id eſt ſummam literaturã cum ſumma humanitate cõiunctam: quare mihi iure gratulatus ſum, apud tam doctũ & præſtantẽ uirum noſtræ amicitiæ memoriã adhuc eſſe ſuperſtitem. quę uero tu mea in te merita cõmemoras, ea minime agnoſco, tuæq; incomparabili bonitati accepta refero. quin & me libẽter tibi uiciſſim plurimum debere profiteor, qui mihi Thaletis precium reponas, quom ego ſim minime Thaletis officio perfunctus. Sed ita eſt, quom quis ſemel bonitatis benignitatisq; fines tranſierit, eũ nauiter bonũ eſſe oportebit. Ego certe operam dabo, ut ſi cæteris in rebus excellenti ingenij tui liberalitati manus dedero, amando ac bene ſentiẽdo nunquã herbã porrigam. Vale, & clariſſimũ uirum Maronem toto animo amplectare: qui quoniã abitionẽ feſtinat, me Laconiſmo uti oportet. Reuerẽdiſs. antiſtiti Vuaradinẽſi, & clariſſimo Philippo noſtro me cõmendatiſſimum facito. Octauo idus Febr. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. PHILIPPO ALBAREGALIO

S ALVE mi Philippe ſuauiſſime. Laudes quas in me parũ merentẽ literis tuis cõgeſsiſti, fuerũt mihi omnino gratiſſimę, ea imprimis cauſa quòd uim tui erga me amoris intelligebam, qui ea in me effingeret, à quibus longiſſime, & (ut Græci dicunt) δὶς διὰ πασῶν abeſſem. & quom proprijs ac natiuis ornamentis parum cõmẽdari poſſe agnoſcam, ſperaui ita facunda ac mellea tuarũ literarum elegantia cæterorum iudicium poſſe perſtringi, ut nõ nihil fortaſſe poſthac me ſint æſtimaturi: & res fiat planè ridicula, ut qui mea nõ placeo, tua ſaltẽ incipiã placere indicatura. Hoc itaq; nomine tibi debeo: atq; eo magis debeo, quo minus iſti tuæ in me bonitati ſatisfacere poſſe cognoſco. Ea enim demum ſumma eſt liberalitas, ei credere, quem noris non eſſe ſoluẽdo. Di faxint ut diu hoc de me iudiciũ foueas: quo unà & amor, qui à iudicio proficiſcitur coaleſcat. Ego certe mihi nuſquã deero: adnitarq; ſumma ope, ut ſi alijs in rebus minor quàm prædicaueris fuero deprehenſus, amori tamen mutuæq; inter nos amicitiæ reſpondeam

deam. Breuiores autẽ literas ſcribo, quòd doctiſſimus uir Maro, qui ad uos proficiſcitur, iam petaſatus interpellat. Bene uale uir clariſſime, & Cæliũ tui amantiſſimum redama. Octauo idus Feb. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. TIMOTHEO MANARDO S.

O δοιπορικὸν tuum Germanicum & Pannonicũ multum mihi uoluptatis attulit Timothee mi ſuauiſſime, quom id perlegẽs & exhauſti laboris meminiſſem, & loca quæ raptim percurrimus in tuis literis multo commodius uiderer remetiri. Sunt præterea egreſſiones ac ioca quæ me mirifice tenuerunt. Quare quicquid eſt hoc oblectatiõis, id omne tibi acceptũ fero. Ex clariſſimo parente tuo literas accepi, quibus de ſtomacho agit doctiſſimè, ſunt tamen nonnulla, quæ adhuc mihi ſcrupum faciunt: quæ dabo ad uos quom primum mihi præde ac prædijs caueris, illum prout eſt mortaliũ candidiſſimus, iſta boni conſulturũ: nec me tã temerariũ exiſtimaturũ, ut ab eius ſentẽtia auſim diſſidere, quod ego nõ modo piaculum, ſed & planè ſacri cõmiſſum putarẽ. Hodœporicon remitto. Literæ de quibus Nicolaũ Montiũ mecum uerba facturũ ſcripſiſti, uel poſt longam indaginẽ nuſquam compertæ ſunt. Siqua in patriam ſcribenda ſunt tibi, para. Nam poſt pauciſſimos dies nuntius iter capeſſet. Qui quoniam Budam adibit ut R. D. Iſtrigonenſis literas accipiat, dabo operam ut obiter & uos adeat. Bene uale mi frater, & parenti me plurimum cõmenda. Idib. Febr. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. NICOLAO BACCHIO REgio ſecretario. S.

A CCEPI literas tuas mihi longe gratiſſimas, quom apud te mei memoriam uiuere teſtarentur. Quæ autẽ officia à me profecta cõmemoras, ea humanitati tuæ tribuo. Animus certe non defuit promerendi, modo uires & occaſio affuiſſet. quòd ſi quando opportunitas affulſerit, nunquã meam operã, meumq́ ſeruitium deſiderabis: multoq́ me promptiorem rebus quàm uerbis & pollicitationibus inuenies. Cæterũ tuum nuntium lætiſſimo uultu & officioſiſſimo animo accepi, meaq́ omnia in gratiam & cõmodum tuum recepi facturum: modo ille me admoneret, quid opus eſſet facto. De cathedratico cum R. D. meo uerba feci. Res oppugnatur per eoſdem per quos oppugnabatur quom tu aderas. Me tamen adnitente dominus cõſtituit, ut non diſcedatur à pactione, quę diebus ſuperioribus inita eſt, quom de tota re diſceptatum eſt. An uero cathedraticũ ab ea exemptum ſit, an ad alios ſpectet, tu optime meminiſſe potes. Nec enim ſuper ea pactiõe poſſum uerba facere, cui minime interfui. Super literis regijs ad iuſpatronatus pertinentibus, hortor te enixiſſime operam facere uelis, ut uoto R. D. mei ſatisfiat, & amplis promiſſionibus reſpõdeatur, qbus eius animus acquieuit. Nã ſi hoc feceris, quotidie reddetur promptior propenſiorq́ ad gratificandum tibi: calumniatoreſq́ minus paratã materiam habebunt ad obtrectandum. De me uero licet ut tu tibi effuſiſſime omnia pollicearis: cui ſi qua in re pro tenui fortuna mea accõmodauero, me ſummũ ac ſingulare beneficium accepiſſe teſtabor. Tibi me plurimũ commendo. Vale. Idib. Febr. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. TIMOTHEO MANARDO S.

N ON ſum adeo κακοστόμαχος, ut ſtomachus ille parentis tui mihi nauſeam fecerit. Nam quis tanta laborat intemperie? aut tam deplorato eſt palato? Certe illi alabaſtrus (ut eſt in prouerbio) plena unguento pretioſo putere uideatur: ut in eum merito illud iaci poſſit, Quid cum amaracino ſui? quare hoc deſine ſuſpicari de me. ſunt certe nonnulla, quæ intentionẽ meam morentur, quæ literis mãdaui. Nec tamen mitto ad te quom multis horis indigeant ut exſcribantur. Quare ſatius puto in aduentũ meum proferre. Vna enim illa uox optimi parentis plus mouebit, & omnẽ ſcrupum leuigabit. Vale, & in amore mutuas operas dato. Pridie idus Febr. M. D. XVIII. Agria.

Cælius

CÆLIVS CAL. LVDOVICO BAGNO S.

MIRIFICE arriſerunt mihi literę tuæ Ludouice mi præſtantiſſime, quibus nõ modo eruditionem & elegantiã ingenij tui, uerum etiam conſtantiã in præclaro genere uiuendi agnoui. Neq; ſanè decet uirum prudentem, quũ ſemel prętantiſſimæ inſtituta uitę elegerit, ab ijs deſciſcere, & huc uel illuc prout ignaui gubernatores ſolent minimo quoq; flatu rapi. quare facis tu quidem id quod maximè par eſt, reijciſq; abs te luxũ hunc barbaricum, quo apud ueteres nil deteſtatius: & uitam illam degis, quam eleganter Ennius uitalem appellat. Atq; ut in hac ſententia perſiſtas, hortor & rogo. Tunc enim planè te uirum dicã, dignumq; ea nobilitate qua polles, dignũ qui magni principis noſtri alumnus uoceris, ſi per medios Lęſtrigonas, ut de Vlyſſe ait Homerus, illęſus enataueris. Vale. VI. Idus Martij. M. D. XXVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. LVDOVICO BAGNO S.

QVAM fortunate agis in Pannonia mi Lodouice, quàm tibi bene conuenit cum barbaris? an elegantiam tuam illam priſtinam? an illas delicias quibus in Italia commode perfruebare, ad hoc didiciſti, ut huic uiuendi generi tam fœdo, tam ſordido, tam inhumano aſſueſcas? at tibi Di meliorem mentem. nam tũc apud me fides erit te hanc barbariem induere poſſe, quom uirtutes moreſq; tuos, id eſt te ipſum, exuere poteris. Bene uale. Idus Martij. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. DOMINICO GAZÆ S.

O ME felicem mi Gaza, ſi laudes quas in me cumulatiſſime cõgeris, intelligerem mihi conuenire. quanto ego magis mihi placerẽ? quanto altius caput exererẽ? quid ſi literæ iſtæ tuæ in quibus præter eloquentiã & amorem in me tuum nihil agnoſco, hac ui & quaſi philtro pollent: ut me mihi, conſcio licet anguſtæ ſupellectilis meæ, ceu imaginario in ſpeculo maiorem multo oſtendant quàm ſim. Et ſicut lumina certo loco poſita uel breuiſſimos pumiliones in umbratiles coloſſos extendunt: ſic tu literis tuis neſcio quo modo me altiorẽ eminentioremq; ſtatuiſti quàm quò poſſim attingere, ut intelligã Græcum illud in te poſſe torqueri, ἀκροθίνια τῶν κολοσσῶν ἐπὶ πυγμαίων ἐφαρμόζω. Quos uero tunc plauſus excitarẽ? quos fluctus nõ ut ille ait in ſympulo, ſed in Aegeo planè cõmouerem, ſi ea uera & ex re abs te dicta cognoſcerẽ? ſed rurſus ó me infelicẽ, ſi quæ doctiſſimus Gaza gratis amori & amicitiæ tribuit, ego tãq; debita exigerẽ, & me fuco alieno expolirẽ. Di uero mentẽ mihi meliorẽ dedere. Quotiens enim decempedã illam τῆς ἀληθείας manu arripui, uideo me τὴν σκιὰν μετρῶν: & quom poſticã illã manticã excutio, nihil in me inuenio dignũ tuis laudibus, præter illud unũ fortaſſe, quod uideor meo iure mihi poſſe uendicare: ſingulare ſcilicet quoddam ſtudiũ & incõparabile deſideriũ uirtutum & diſciplinarum, quas ingenuas appellamus, amoremq; in eos, qui earum facibus effulgent, & quorũ imitatio animum accendit. Nam ſi C. Plinius contra ſententiã Meſſalæ honeſtũ putat clarorũ uirorũ imagines mentiri: quanto honeſtius putemus eas æmulari? Quòd uero me dignitatemq; meã aduerſus maleuolos tueris Gaza optime, facis tu quidem ex ingenio & bonitate tua, multãq; tibi eo nomine gratiam habeo. ſed uide obſecro, ne tu maiorem operam ſumas, maiuſq; bellum ineas, quàm quod ſuſtinere poſſis. Scis enim quàm periculoſum ſit malã cauſam defendere, & ueritati obluctari. multa ſunt in me Gaza reprehendẽda, etiã me iudice: quæ ſi illi ceu muſcæ ſectantes ulcera attigerint, & tu contrà uel mutire audeas, caue ne quod dicitur, In reatiariũ ſerula. Sed aduerte amabo, ne ij quos ſtomacho potius quàm rationi ſeruientes æmulos & maleuolos appellamus, iuſtius fortaſſe ueritatis uel profeſſores uel aſſertores nuncupentur: digni ſanè hac nuncupatione, ſi modo id imprimis procurarint, ne quid ſit in ipſis reprehenſione dignũ. De illo uero, quiſquis ille ſit, à quo ſcribis me pætũ appellatũ, quem tu quaſi reum iniuriarum ad recuperatores uocas in iudicium, tantum abeſt ut doleam, ut ſpõte etiam gratias

agam

agam, quòd me alioqui maioribus obrutum maculis, tam clementi nomine appellarit, quo patres diſſimulantes conniuenteſq; in filiorum dehoneſtamentis uti ſolent. Noſti enim Horatianum illud:

At pater ut gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit uitium, non faſtidire. ſtrabonem

Appellat pætũ pater. Et profecto ut minus nos huius appellatiõis tedeat, Venerem uel decoris uel laſciuiæ cauſa pæto lumine exornãt poetæ. Sed ego mi Gaza uel nihil intelligo, uel hoc loco bonitatẽ tuã maximè deprehendo, qui uerbi uim leniueris, & quaſi uiperam exarmaueris. non ille, non ille pætum dixit, ſed uel luſcum uel ſtrabonem, uel fortè etiã cæcum dixit. quæ licet nemo, etiã ſi in ſe ſenſerit, probri loco accipere debeat, quòd id omne naturę ſit non conſcientiæ diſpendium. Naturam uero nemo in arbitrio habet, ut talis naſcatur, qualem ſe naſci uoluit: ut non immerito credatur Cicero in calumniantes Cęlium ſalſè protuliſſe, id nunquã tam acerbe laturum M. Cæliũ, ut eum pœniteat non deformẽ eſſe natum. Quæ uitia, uel ſi mauis naturæ offenſas, & ſi ego cõpertum habeam à me lõge abeſſe, utpote qui nunquam ad matulã pro poculo, neq; ad ſarculum pro gladio manum iniecerim, neq; profecto limo aſpiciã, neq; me ita aſpici uelim: ſentio tamẽ planè quid in me bonus ille obiurgator arguat. arguit autẽ ille breuem obtutum, nec productũ adeò oculorum curriculum. Quod crimen, ſi modo crimen eſt, fateor. Quid enim libeat negare aut uera, aut manifeſta? Non ſum ego, nõ ſum profecto aut aquila aut ſerpens Epidaurius. Atqui ſi tenuia capillamenta non uideo, non eſt quod doleam. Neq; enim Myrmecidis artem profiteor. A Lilybæo claſſem exeuntem Carthagine nõ proſpicio: ſed neq; ſpeculatoriã facio, neq; inter chalazophylacas illos Cleonis ſtipendia mereo. Nemo ergo imperator mea cauſa naues alliſerit, nemo colonus mea fraude calamitatem fecerit. Artem illam exerceo, quam propè oculis, procul animo, exerceri oportet. niſi in hac una halluciner, cætera nihil moror. Quid uero? ut mihi ultro etiã blãdiar, nónne hebetiores oculis philoſophi promptiores putant ingenio? quod ſi in me experiar, tum uero uolens lubenſq; ijs ſenſibus, qui plerunq; animo bene agenti obſtrepunt, ut ait Plato, & quibus ſe Democritus ſpõte exuit, nuntiũ miſerim. Demum quæ iniuria eſt, id imputari mihi, quod Mineruę illi Tritogeniæ imputauerunt ueteres eius cultores, quam tu noſti ſine galea recuſaſſe in iudiciũ prodire: ut non ſine cauſa dictum intelligamus, quod Maſſurius Sabinus ſcriptum reliquit: eum qui non longe uidet tam ſanum eſſe, quàm qui tardius currit. Bene uale mi Gaza doctiſſime, & ſiquid cupis mihi abs te gratum proficiſci, crebro & copioſe ad me ſcribe. Nonis Sextilibus. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

HOC habet innatum uera humanitas, ut nuſquam ſe apertius oſtendat, quàm ubi ſe diſſimulat. Tu mihi te profiteris multũ debere, ego tibi omnia debeo, ego tua cauſa omnia ſum facturus. Di præbeant, ut uoto fortuna reſpondeat. Nec enim tuis meritis aut meo deſiderio deero. nunc (quod in me eſt) puluerẽ illum ſepticũ, ſeu eum mauis eroſiuũ appellare, ad te mitto, quo tempeſtiuè uti poteris. De meteoroſcopio omnia integra iudicio tuo relinquo, ut mittas uel teneas apud te ut lubebit, dum incolume mittatur. Nuntius inſtat ut eũ dimittã, quare me Laconiſmo uti oportet. Bene uale, & me ama. Nonis Sextilibus. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

CVPIDVS ad te proficiſcendi iam me ad iter accinxeram, ſed neq; medico neq; principi uiſum eſt, ex cõmodo meæ adhuc imbecillis, necdum ſatis bene confirmatæ ualetudinis laborem hunc uiaticum ſubire. quare penè reluctanti hanc operam alioqui gratiſſimã, non dicam remiſere, ſed planè extorquere. Nihil enim magis optabam quàm te dies pluſculos perfrui, & ſuauiſſimũ tuæ cõſuetudinis fructum excipere: quando mihi conſtitutum

tutum erat omne id tẽporis in Ptolemaicis, Vitruuianis, Plinianisq́ſpectationibus abſumere, id quod collecta fortius ſalute faciam. Quàm uero me auide putas utrũq; Meteoroſcopium fuiſſe animo oculiſq́ ſpectaturũ: quod uel cõſectum uel affectum iam puto. Illud etiã non mediocriter animũ perſtrinxit, quòd quom Vrſinum accerſi iuſſiſſem, ut tuũ ei miniſtrũ ſummopere & ex officio mutui inter nos amoris cõmendarem: reſpondit ſe in colliquationibus aquarũ & odoribus quibuſdam condiendis in gratiã principis occupatum non potuiſſe cõmeatum impetrare. quam rem, ut par eſt ægerrime tuli, cõſcius quantum tibi moleſtiæ ſit allatura. & quoniã conſilio mederi oportet ijs plagis, quas præter expectationem à fortuna accipimus: te hortor ut quantum proficiant unguenta & medicamina quæ proximò miſi, ſignifices. Dabo enim operam ut uel abſens Vrſinus, quid ſubinde opus ſit facto, conſulat: neq; ulla parte deero, qua ſperẽ tibi aliquo modo meum erga te animũ incomparabilemq́ beneuolentiã poſſe declarari. Quòd ſi cõmode fieri poſſet, uti cũ miniſtro tuo huc uel paucos dies migrares, futurũ ſpero ut eius ſaluti & meo uoto quàm maximè conſultum intelligeres. De tota tamẽ re tuum ſit iudiciũ: mihi profecto nil eueniret optatius. Bene uale. Agria.

CÆLIVS CAL. REVERENDISSIMO EPISCOpo Vuaradinenſi S.

EGO mi ampliſſime Antiſtes ita multitudine literarũ tuarum, ita magnitudine humanitatis tuæ me urgeri ſentio, ut qui alios ſcribendo uincere ſoleã, ſimq́ omniũ impigerrimus ad literas, iam mihi aliquot optem amanuenſes, qui mihi in hoc ſcribendi ſtudio operam cõmodent: quando tu tam frequenter, tam facilè, tam doctè literas ſcribis, ut multi inuidere poſſint, imitari poſſit nemo. Sed quid ego literas eas appello: quę meræ delicię ſunt, in quibus omnia emblemata Muſarum, omnia Gratiarum narthecia relinis. Nec tamen tu me huius diligentiæ cauſa deterreri putes, qui eo ſtudioſius hanc operam colo, quo mihi maiorẽ fructum, maioremq́ indicaturã propoſitam uideo: ut (ſi uerum fateri oportet) iam frontẽ perfricuerim, ſcripturusq́ ſim ad te non ſolũ quicquid in animũ uenerit, ſed quicquid etiã in buccam irrepſerit. Nec tecum quaſi cum deſignato antiſtite, nec cũ optimate iſtius regni, ſed quaſi cũ populare & gentili meo tecum agã. Ita enim me cogis: tibi uero parendum eſt, cui negare quicquã piaculum puto. Quę ad me de Balbo ſcripſiſti, annotaui omnia & penitiſſimo animo condidi. ego ſanè multũ homini tribuo, utpote qui me ingenij ſui facibus iam propè faſcinarit. Sed quoniã mihi ſemel decretum eſt te colere, te unum obſeruare, tecũ amicitiam initam perpetuo tueri, quæ in eo maximè cõſtet, ut idem uelimus nolimusq́ utrinq;: idcirco eum mihi amandum & odio habendum propoſui, quem tu uel amaueris uel oderis. Valeant ergo omnium hominũ illecebrę. Nam ego me ita tibi addixi, ac ſi libra & ære me comparaſſes. Legit literas tuas illuſtriſſimus princeps meus, & quidẽ quom inter ſecretiora ſtudia uerſaremur: quarum geniũ mirifice cõmendauit: præſetulitq́ in te ſingularẽ quandam beneuolentiã & incredibilem animi inductionem. Optaret, ſi quo modo id fieri poſſet ſalua autoritate tua & parẽtis gratia, eximere ex ipſis cãcellis, in quibus indigne admodum tam excellens ingenium includitur. Sed ſpero deos aliquando noſtris uotis affuturos. Quod ad libros attinet, ſcito omnẽ hãc bibliothecã, quantulacunq; ſit, nam ſanè perexigua eſt, totam eſſe tui mancipij. Sed unus omnium Maro, Maro inquã ille optimus & doctiſſimus, florem librorũ habet. Nam quo eſt iudicio, præſtantiſſimos quoſq; auctorum ſecum aduexit. Liuius prope diem ad te ibit. Qui apud nos eſt, nihil habet neq; in interiore pagina, neq; in umbilicis, quod ad ampliſſimũ patronum mitti deceat. Cęterum animi mei erga te obſeruantiſſimi teſtes mitto ad te Diodorum Siculum de geſtis Philippi regis: Senecę opuſculum, ſi modo Senecæ eſt, de morte Claudij: Syneſij, De laude caluicij: & Eraſmi Moriam cum cõmentariolis non omnino aſpernandis: quæ quom in hoc primo itinere ſeſe mihi obtulerint, putaui ſaltẽ propter nouitatẽ tibi nõ diſplicitura. Quòd ſiquid erit præterea quod tibi gratum fore intelligam, minimè id deſiderabis, quom

præſertim Cælius ſua omnia tibi perpetuò nũcupauerit. Quæ de uerſiculis meis ſcri
bis plus nimio amãter, laudes illas omnes bonitati tuæ acceptas fero. Verum neſcio
an dolendũ gratulãdumúe mihi putem, quom clariſſimorũ uirorum cẽſuræ ea ſubie
ceris, qui omnes (mihi crede) non ſunt Perennes, id eſt cãdidiſſimo ac ſynceriſſimo
animo prẹditi: præſertim quo tempore præſtantiſſimo Maroni mellitiſſima carmina
Muſæ dictabunt, quorum ſuauitatẽ uideor mihi uel abſens delibaſſe: quibus ſi mea
conferantur, uideo quàm inertia & quàm explodenda cenſeantur. Quom hæc hacte
nus ſcripſiſſem, expectarẽq́ certum tabellarium, cui has perferendas darem: ſuperue
nit illuſtriſſimus parens tuus, quẽ obſeruantiſſime ſalutaui, & multis de te percũcta
tus ſum. Sed quom tuæ literæ mihi offerrentur, ipſe omnium primus in eas manum
iniecit perlegitq́ omnia: me quidem egerrime id ſerenre, quom nondum haberem
compertum quid in his ſcriberetur. Sed tunc id mihi minus diſplicuit, quom nihil ſi-
gnificari intellexi, quod eius animũ poſſet aut exulcerare aut perſtringere. Quã rem
tibi cõmonefaciendam duxi, ut rei euentum intelligens cautior eſſe poſſis. Quòd ue
ro omnibus literis tuũ uotũ mihi familiariſsime aperis, quaſi nihil tibi iucundius eſſe
poſſit, quàm ut ſimul alioquin uiuere poſſimus: illud ſic habeto, mirifice hoc idẽ deſi
derium mihi eſſe inſitum, tum ut tanto uiro perfruar, tum ut iſto deſiderio tuo fiat ſa
tis. Vellẽ tibi poſſe plura polliceri, ſed quicquid in me eſt, omne id pleniſſimè in tuo
cenſu adſcribe. Sunt mihi in Italia tria mediocria ſacerdotia, quæ tibi promptiſſime
in omnẽ euentum offero. Sed præter mea, ſunt mihi fratres patrueles, ſunt gentiles
& opulenti & multis caſtris & pagis ornatiſſimi: quæ omnia tibi nõ ſecus ac mea re-
cipio. Nam ĳs omnibus (ut Catullus ait) utor tam bene, quàm ſi ea mihi certe cõpa-
raſſem. Sed de his ſatis: potes enim animum meum abũde perſpectum habere: unũ
reliquum eſt, ne me Græciſſantem, non ad oſtentationẽ quidem ſed per conſuetudi
nem, interim excuſatum habeas. Neſcio enim quomodo fiat ut transmarina illa Ve-
nus quædam blandius exprimat, in quæ lingua ſua ſponte, non etiam accerſita ſolet
excurrere. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

PVTO te ad hanc diem puluerẽ illum ſepticum, quẽ optabas, accepiſſe:
tecum cogita ſiqua præterea in re tibi Cælius poteſt accõmodare: nuſ-
quam illum ſegnẽ deprehendes. Vrſinus accitus à principe curriculo
iſthuc ſe recepit. Hominem ante receſſum alloqui nõ potui: ſpero tamẽ
quæ illius eſt humanitas, ſi eum appellaueris, operã omnem tibi atq́ æ-
gro miniſtro tuo nauaturũ: præſertim quom me hoc nomine maximè poſſe obſtrin
gi intelligat. Ad ampliſſimũ Antiſtitem Vatiẽſem ſcribo, ut tu & prudenter & amice
mones: hoſpitĳq́ cõditionẽ accipio quoties me iſtuc cõtulero, cuius cauſa ipſi multã
gratiam habeo. Ridiculum quoddam opuſculum nõ multæ rei nuper condidi: cogi
to ad illum mittere in obſeruantiæ & amoris mei teſtimoniũ, ſi tu hoc iudiciũ meum
probaueris. reſcribe igitur actutum. nõ puto homini ingratum fore ſi nõ alia cauſa,
hoc uno ſaltem patrocinio, quòd eius grauiſſimas occupationes, ſi non exterget: qui
enim hoc fieri poteſt: leuabit ſaltem aut remorabitur. Vale, & me ama. Agria.

CÆLIVS CAL. REVERENDISSIMO EPI-
ſcopo Vatienſi S.

QVOM animaduerterem grauioribus te indies negotĳs urgeri, & maio
res curas undiq́ circunſtrepere, nihil minus putabã curari abs te quàm
ſtudia hæc noſtratia, omnemq́ tibi prorſus Cælĳ tui memoriã excidiſ-
ſe arbitrabar. Quæ mea opinio effecerat, ut iã dies pluſculos in te colen
do ac ſalutãdo fuerim multo negligẽtior, quàm uel inſtitutũ uel meam
ſummã obſeruantiam deceret. Improbum enim putabam ſeria agentem, & tanti re-
gni in tanto periculo conſtituti ſalutẽ procurantem auocare: eramq́ futurus in pro-
poſito diutius, niſi ſuperueniſſent mihi nuperrime optatiſſimæ literæ Iacobi Ziegle
ri familiaris tui. In quo uno quid prius mirer nõ habeo: literaturã an probitatẽ, facũ-
diam

diam an reconditarum artium peritiam: profecto ut eo facile Platonis illud agnoſci poſſit, quales ſint domini tales catellos eſſe cõſueuiſſe. Ille uero me tuo nomine tam comiter ac benigne in hoſpitium tuum inuitauit, ut facile intelligã, te licet mole rerum obrutum à priſtina tamẽ humanitate ac bonitate nõ deſciuiſſe, & clientũ tuorũ nõ omnem tibi prorſus memoriã deperiſſe: id quod nõ mediocriter tibi gratulandũ duco. Poſtquã enim in hanc prouinciam perueni, nulla in re maiore ambitione laboraui, quàm ut ego te tantę auctoritatis uirum, & tam in omni genere uirtutum excellentem plurimum colerẽ, tu me uiciſſim tibi deditiſſimũ plurimum amares. Quæ res quoniam minus mihi ob occupationes tuas ex uoto procedebat, hanc peregrinationem infeſtam inſenſamq; mihi exiſtimabam. Nunc uero poſtquã nonnihil ſpei affulſiſſe ſentio, & lętor, & lubens hoſpitij conditionẽ accipio. Et quotiens iſtuc uenero, quantum mihi per principem meum licebit operã dabo, ut ſcias te non minus à me abſente quàm præſente familiariter obſeruari. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. REVERENDISSIMO ET ILLVſtriſſimo Cardinali Eſtenſi S.

P OST diſceſſum tuæ R. D. grauis admodum ſtomachi intemperies ac uexatio me male habuit, quæ nunc dei benignitate ac Vrſini diligentia ferè omnis diſcuſſa eſt. Cœpi itaq; & uires reparare & in ſtudiorũ, quæ aliquot dies intermiſſa, gratiã redire. quod ſignificãdum T. D. R. duxi, ut intelligat quãtum mihi tẽporis ad uitam additũ eſt, tantundem meæ erga ſe perpetuæ ſeruituti acceſſiſſe. Vale. Agria

CÆLIVS CAL. HIERONYMO BALBO S.

A D optimates Pannonios diſſidentes inter ſe, De cõcordia neſcio quid cõmentarij conſcripſi, quod Reuerẽdiſſ. Quinqueeccleſienſi principi dicandũ putaui, ſi tu uir doctiſſime album calculum adieceris huic ſententiæ. Eum cõmentarium primogenium & tumultuarium adhuc ad te mitto, ut expungas, interlinas, aboleas: quod abs te factũ erit, factum approbabo. Bene uale uir clariſſime, & me ama. Agria.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ BONZAGNO S.

Q VOM ſuperiori die mecũ uerba feceris de nepote R. D. Cardinalis Iſtrigonienſis, quem ille in Italiam ad capeſſendum cultum ingenij mittere deſtinauerat: inter aliquot pręclaros pręceptores, qui ad id munus ſubeundum accõmodati uidebantur, Baptiſtã Piſonem hominẽ bene literatum, qui Ferrarię ſtudioſę iuuentuti ludũ aperuit, nuncupatim appellauimus. Qui quom nuperrimè ad me literas dederit, & ſi fortuitas, utpote qui nihil minus quàm hoc negociũ cogitat, eruditas tamẽ, eas ad te mittẽdas duxi: ut ſi opportunum uideatur, poſſis eas cõmuni nomine eidẽ R. D. oſtendere: ex quibus quaſi guſtum & ſpecimen quoddam ingenij & eruditionis Piſonianæ capere poſſit. Opto enim mirifice, ut ex eadem fidelia (ut eſt in prouerbio) duos parietes dealbemus, id eſt eadem opera duos promereamur, R. D. Iſtrigonienſi optimum præceptorẽ, & Piſoni maximũ antiſtitem cõciliantes. De qua re poterit R. D. etiã cum illuſtriſſimo patrono noſtro ſermonẽ habere. Nam & ipſe mecum de hoc negocio locutus eſt: quorum utriq; cupio diligentiã meam probatam iri. Bene uale. Agria.

CÆLIVS CAL. REVERENDISSIMO EPIſcopo Vatienſi. S.

N ON eſt quòd me adeo huius argumenti pœniteat, tot ac tantos duces ſequentem. Habuerunt enim ſerij ac magni ſcriptores ferè omnes poſt grauiora ſtudia, ubi laſciuirent. Id egit Cicero in Senectute. Phauorinus in Therſite & Quartana. Lucianus in Muſca: idem in Paraſitica. In Capillicio Apuleius: uterq; in Aſino. In Caluitio Syneſius. Seneca

in obitu Claudij. Plato in furore & gymnaſtica. Polycrates in Buſiride. In Helena Steſichorus: in utroq; Iſocrates. Democritus in chamæleonte & talpa. Varro in Seſculyſſe. Plinius in exercitatione equeſtri. Xenophon in Cyro. Plutarchus in Gryllo. Vergilius in culice, Homerus in Ranis, Homerus alter in Margite, Ariſtophanes in Auibus, in nuce Ouidius. In iniuſtitia Polemo: in amore Phædrus: in Braſſica & amurca Cato, in aniſo Pythagoras. M. Antonius in ebrietate, Claudius in ſimulatione inſaniç. Catullus in paſſere, Stella in columba, Statius in pſittaco. Quintilianus in cæcitate. Baptiſta Guarinus in cane. Leo Baptiſta in cloaca & Momo, Eraſmus in Stultitia, Pandulphus Collenutius in Bombarda & Miſopono, Iacobus Sadoletus meus in Laocoonte: quidam in oſtreis, tuberibus & ficedula & ſexcentis id genus, ſi numerare libeat, ex quibus ἀδόξους καὶ ἀπόρους ὑποθέσεις traxere. Et me non pigeat poſt tot præclara nomina pulicem in argumentũ arripuiſſe: qui tanto religioſius præclaris illis ſcriptoribus aſſurgo, quanto ijs quæ ab illis laudata ſunt, minor pulex agnoſcitur. In quo genere exercitationis illud ferè experimur, quod emeritus pancratiaſtes ſolebat: qui uires conſeneſcentes tueri cupiens, tenui neruia ſummis digitis arrepta puteales urnas magno quidem labore, ſed minima propoſita laude hauriebat. In tenui enim re non tenuis labor. Et profecto nemo negauerit plenum ſummæ difficultatis, ut ille ait, nouis auctoritatẽ, obſoletis nitorem, obſcuris lucẽ, faſtiditis gratiã cõciliare. Alioqui ego minime is ſum qui in pulice honoris ambitu laborẽ, aut in ſympulo fluctus moueã. Satis enim mihi meũ ſtudium placebit, ſi meum amorẽ, meamq; obſeruantiam Antiſtes eminentiſſime probari tibi intellexero. Bene uale tui Cælij memor. Agria.

CÆLIVS CAL. M. ANT. MAGNO S.

QVANTVM amem te, & quàm alte radices egerit mutua illa pridem inter nos coalita beneuolentia, hinc facile potes Magne mi doctiſſime intelligere: quom neq; tẽporis diuturnitas, quo non modo optata olim cõſuetudine, ſed nec literarũ cõmercio uſi ſumus, (nihil enim abs te literarum ex eo tẽpore accepi, quo funebrem orationem conditam in obitu inuictiſſimi regis Hiſpaniarũ Di boni quàm elegãter ad me dediſti) neq; quom tot montiũ, tot fluminum, tot terrarum quibus ſecludimur, interualla non dicã quicquam adimere, ſed ne tantillum quidem perſtringere potuerint. Recentior enim ac robuſtior indies uiuit uigetq; apud me amoris & neceſſitudinis noſtrę memoria. Cuius teſtimonium facile dabunt tibi hæ literę ab extrema uſq; Germania conſcriptæ: quom Sarmatici regis nuptias in comitatu ampliſſimi principis mei celebrarẽ. Quòd ſi mihi abs te in hoc ſtadio mutuas operas rependi intellexero, in cælo planè me putabo. In quo tibi profecto uehementer adnitendum eſſe cenſeo: uel quòd grauem in amore aduerſariũ nactus es, cui non facile hoſtimentum reponas: uel quòd quom omnibus in rebus uinci & manus dare turpe ſit, in amore certe id ſit turpiſſimũ. Bene uale uir clariſſime. Cal. Aprilis. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. VALERIO PELLECANO S.

QVANTVM putas me lætitiæ concepiſſe, quom ex literis tuis agnouerim minimè memoriam tui Cælij tibi excidiſſe: profecto nihil ad me iucundius ſcribi potuit, quàm mihi à Valerio par hoſtimentum reponi in amore. Quare mihi illa animi ęgritudo, quam ex hac extrema barbarie in qua relegatus ſum, contraxerã, nõnihil emollita eſt. quòd ſi poſthac crebrius ſcripſeris, ſpero fore, ut uel prorſus uel magna ex parte adimatur. Fac itaq; amabo uir clariſſime, ut de iſto tam propenſo erga me animo tuo quàm ſæpiſſime ſignifices: ego id abs te maximi loco muneris accipiã. Bene uale, & filium ſaluta, atq; hortare ad præclara ſtudia meo nomine, & me ama. Agria.

CÆLIVS CAL. CAMILLO VISTARINO S.

MAGNIFICVS Hector Sacratus iam aliquot annos mihi pecuniã debet. Debitionis cauſa eſt, quòd prædij cuiuſdã in Gurzono poſiti non

tenuem partem poſſedit, pro qua cenſum annuum eccleſiæ meæ ſanctę Mariæ Blancæ ſoluere tenetur: nec ſoluit niſi certa ex parte. At mihi perſæpe coràm ipſe & ſubinde per procuratores ſuos recepit. Dum me uerbis moratur, quadriennium actum eſt. Iniquo animo ferens diutius illudi, rogaui principem noſtrũ, tibi utpote uiro doctiſſimo & magno iuſtitię fautori cauſæ cognitionem cõmitteret. Id per literas facit. Non rogabo, ut cauſam meã foueas Camille uir eminentiſſime. Nec enim hoc à iudice petendum. Illud abs te contendam, ut quod amicitiæ ſalua iuſtitia tribui poteſt, id amicitiæ noſtræ tribuas. Certe ueteres ab æquis iudicibus hoc petebant, & impetrabant. Bene uale, & me ama tui obſeruantiſſimum Agria.

CÆLIVS CAL. MARIO EQVICOLO S.

VEL ſim hominum impudentiſſimus oportet, qui laudes quas in me immerentem cõgeris, agnoſcam: uel ambitioſiſſimus, qui me ijs dignum honeſtamentis, quæ uni tibi maximè conueniunt, putem. Nec tamen iudicium tuum, quod propter prudentiam decipi, propter candorẽ neſcit decipere: aut certe amorẽ, qui tibi nimium oculos præſtringat, damnaui. Nõ fuit tibi ſatis Mari uir eminentiſſime ea de me ſentire, quæ uires excedũt, & captum ingenij: ultro etiã prædicas, uel cũ exiſtimationis tuæ periculo: multosq́ in me aduerſarios, id eſt multorũ expectationẽ concitas. Obſecro te amabo, ne me, id eſt tui obſeruantiſſimũ, in diſcrimen uoces: ne me ſuſpectum reddas, ſi quãdo laudes tuas (quod mihi frequẽs eſt) prædicauero, quaſi mutuã operã dem, & hoſtimentum porrigam: uel ingratum probes, qui ingenij culpa tua ornamẽta quæ uera ſunt, non æquem, quũ mea quæ ficta & planè imaginaria ſunt, tu lõge felicitate orationis tuæ ſupra ueritatem extollas. Bene uale. Agria.

CÆLIVS CAL. IOANNI MANARDO S.

EX literis quas nuper abs te accepi, ſatis cognoui te intelligere, quãtum poſſis tibi de Cælio polliceri, quantumq́ ille tibi debeat: cui ſatis exiſtimaſti potius innuere quàm ſignificare: alioqui ab amicitia uerbũ rogo omnino ſubmouẽdum eſt. Tuas itaq́ literas actutum principi reddidi, & accuratiſſime cũ eo de tuo negotio ſum locutus. Ille uero ſe tua cauſa omnia facturũ recepit: nec modo perdiligenter ad R. D. Iſtrigonienſem daturum eſſe literas, uerũ & coràm uerba facturum in proximis comitijs, affirmauit. Eius conſilium eſt, quod ut tibi communicarem mandauit: ut iſtam tuæ abitionis ſententiam in eius aduentũ integrã ſinas. Quom enim ſemel D. Iſtrigonienſem & procuratores regios de tua re fuerit allocutus, hinc cõmodius atq́ maturius conſulere poteris, & quicquid agundum conſtituere. Nullo modo probat, ut de recuperanda pecunia animum deſpondeas, neq́ ut re infecta aut ſaltẽ non apparata decedas: quando id tibi uni & malo & diſpendio, debitoribus autẽ tuis & uoluptati & lucro futurum putat: ſed omnia pertentanda & omnẽ lapidem mouendum ſuadet. Aut enim exorabitur Iſtrigonienſis, ut præſentẽ pecuniã det, ipſe ſe regium creditorẽ ſtatuat: uel ſi omnis ratio nos deſtituerit, ipſe princeps meus numeratæ tibi pecuniæ prætextu utetur, ut ſubinde ſibi certi reditus ex ærario præſcribãtur, ex quibus pecunia exprimatur, tibi poſtmodum reſoluenda. Illud etiã addit nullo modo placere, ut quaſi re deſperata iſthinc abeas non rediturus. Nam & aliam cauſam diſceſſus obijci uult, & hunc ſemper in eorum animis aculeum relinquendum cenſet, quaſi mox ad rem tuam repetendam exigendamq́ ſis affuturus. Ipſe uero ſe tibi nullo loco nullaq́ ratione uel auctoritate uel opera uel ſtudio defuturum promittit: & ut hęc ad te profuſiſſimè ac certiſſimè ſcriberem, iniunxit. Ego uero licet ipſum abũde exiſtimẽ promiſſa ſpõte impleturum, tamen nuſq́ deero, quin Manardi, id eſt patris ac ſuſceptoris mei, tum rogando tum flagitando & urgendo rem quanta potero diligentia procurẽ: qua de re breui pluribus agemus coràm. Interim bene uale, & me ama. Agria.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ PISONI S.

Q VOD ſero ad te meæ literæ proficiſcantur mi Piſo, in cauſa fuit ægritudo, quæ me dies pluſculos male habuit: in qua tuæ literæ, tandem poſt diuturnam expectationē redditæ, me deprehēderunt. quibus acceptis & de uoluntate tua cōmonefactus, quom ego ipſe coràm non poſſem rem cōficere apud R. D. Iſtrigoniēſem, dedi literas ad præſidē Agrienſem, qui cū de te ac uirtutibus tuis ſæpius uerba fecerā: ut quoniā mihi per ualetudinem Budæ eſſe non licebat, ipſe apud eundē Iſtrigoniēſem negotiū hoc accuratiſſime procuraret. Miſi etiam priorū literarū tuarū exemplum, quibus tarditatē meam accuſas in ſcribēdo: ut ex ijs ingenij tui non antea niſi meo teſtimonio perſpecti, elegantiam colligerent, ne me plus amori quàm iudicio tribuiſſe exiſtimarent. Is ſe diligenter officio perfunctum ſignificauit: ſed biduo antequam meæ literæ allatæ forēt, puerum tibi cōtubernalem deſignatū cum neſcio quo Ragione Bontempo Etruſco ſummi Antiſtitis familiari in Italiā diſceſſiſſe: uerum non ante reditū meum futurum in cuiuſquā cōtubernio Ferrariæ, & rem totam integrā ſeruādam eſſe in meum aduentum, ut ex conſilio deinde meo geratur. At nunc ideo feſtinaſſe, tum quòd certi comitis affulſiſſet occaſio, tum ne diutius tardantes in hibernas tempeſtates inciderent. Quæ res profecto præter expectationē & cum ſumma animi mei moleſtia contigit: qui tibi omnia bene cupio, & ſummopere optabam quamprimū tibi hunc queſtum & tam excellentē amicitiam conciliare. Non deero tamē huic negocio uel abſens, quom primū fuerit mihi copia alloquendi dominū Iſtrigonienſem: enitarq́ pro uirili, ut ſtatim puer ad te mittatur. Quòd ſi ſpes abſentē fefellerit: certe niſi me omnino fides barbara fruſtretur, operam dabo ne redeuntē fallat. Quòd uero uxorē duxeris mi frater, ſi id tibi ex uoto proceſſit, gratulor. Vxor enim ſi proba eſt, ſatis dotata eſt, ut ille ait. Cæterū quom prẹteriti errores reprehēdi magis q̄ corrigi poſſint, neq́ locus nouis cōſilijs ſuperſit, ſuperos precabor ut id tibi felix & ſalutare ſit, & ad propagationē poſteritatis fortunatū. Bene uale, meq́ ut ſoles ama, & quàm ſæpiſſime ſcribe. Idibus Sextilibus. M. D. XVIII. Agria.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER VII.

CÆLIVS CAL. HIPPOLYTO ESTENSI Cardinali S.

CVRAS hominum, ó quantum eſt in rebus inane. Hęc ego mecum illuſtriſſime princeps ſæpius inclamaui, poſtquā de morte Ioannis Franciſci Calcanei renuntiatū eſt. Cuius cauſa nō potui non uehemēter cōſternari, mecum cogitās quantum ille ſibi ſpei & opinionis induiſſet, ut non modo homines, uerū etiam humanā conditionem aſpernaretur. Propoſuerat enim animo certam quandam æternitatē, de qua omnia ſibi pollicebatur: qua æſtimatione imbutus inſanas illas ædiū ſubſtructiōes inchoauerat, omnesq́ patritios & maiorū gentium homines promiſcue contēnebat. Illud unum me mirifice angit ac propè exanimat, quòd patriam uideo tam præclaro animi acumine, tam perſpicaci ingenio defraudatam, cui neſcio an aliud facilè conferri poſſet. Quare exemplis monito, quę quotidie nobis in hac mortalitate offeruntur, execrari humanū genus propè libet: in quo alij honores ac magiſtratus & ſumma ſacerdotia ita ambeūt, quaſi in his poſita ſit uera & germana felicitas. alij opes & fortunas congerunt, quaſi ſemper uicturi. alij dum regna & maiora quæſitis aucupantur, digladianturq́ pro infinita cupiditate, neq́ his interea quæ habent perfruunť. Quare mi princeps ampliſſime ablegatis curis, reiecta ambitiōe, ſedatis cupiditatibus, quę nuſquam

quam finem inueniunt, partis iam rebus incumbamus & præſenti conditione potiamur. Tu uero imprimis, quæ tui animi magnitudo & ſublimitas eſt, non ſolum adnitaris ut felix ſis, & ſumma animi bona, quibus te natura illuſtrauit, benignitate ac liberalitate exerceas: uerum etiã fac cæteros, ſi modo digni ſunt, tuam iſtam tecũ fortunam amplexari. Certiſſimũ enim felicitatis teſtimonium eſt, felices alios poſſe facere. Bene uale princeps optime, & tuam ſalutẽ tuere, ut te incolumi diu perfrui poſſint, qui in te ſpes ſuas ſtatuerunt. Tertio Idus Sep. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. CAMILLO VISTARINO S.

Q VANTVM non modo amem te, uerum etiam obſeruẽ Camille uir clariſſime, & tuæ ſummæ uirtutes & mea tibi cõſuetudo abunde teſtari poteſt. Quare quom ex urbe tum ex patria frequentes literæ ad illuſtriſſimum principem noſtrũ afferantur: illinc quidem, quòd ea quæ ad eius procuratores cauſarumq; defenſores perſcribis, ita implicita & negligenter cõfirmata ſunt, ut neq; pes neq; caput in ijs ſubſiſtat, neq; ſenſus ullus inde eruí poſſit: iſtinc uero quòd in iudicãdis excutiendiſq; cauſis amicitiã magis quàm iuſtitiã colis, & opes æquitati præpõderant: in quibus licet ego planè conſcius ingenij tui nihil exiſtimẽ eſſe abs te alienius quàm hæc crimina, quæ tibi à maleuolis & inuidis fortaſſe irrogantur, quom te ſemper & apertum in dicendo & exactũ in ſcribendo & æquiſſimũ in iudicando cognouerim: te tamen de ijs omnibus cõmonefaciendum duxi. Tum ut totius rei prudens te tueri, & accuſationes ſiquando inciderit occaſio diluere poſſis, ne qua forte in mente principis noſtri labecula aut liuoris aſperſiuncula uel ſubſidere poſſit uel deliteſcere: tũ ut mutuo amori & officio meo, qui tui ſtudioſiſſimus ſum, ſatisfaciã. Tu quicquid hoc eſt, & boni conſule, & beneuolentiã meam agnoſce. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. CAMILLO VISTARINO S.

D I boni, quo pharmaco, quo philtro delibutæ ſunt literę tuæ Camille mi uir omniũ eminentiſſime: ut eodem tẽpore me in admirationẽ trahant ſummarũ uirtutũ quibus polles, & incõparabilis humanitatis qua me ita deuincis, ut me planè totum tui æris facias. Quid quòd ita curas, ita moleſtias & uexationes animi excutiunt, ut facilè intelligam Homericum illud nepenthe, quod Helena Telemacho propinauit, nil aliud fuiſſe, quàm eloquentiſſimi ac prudentiſſimi animi orationem. ſanè ego dum tuas illas ſuauiſſimas literas legerẽ, non in Pannonia, non in Germania, non in Sarmatia, nõ in Scythia, quę loca plena barbarie nuper uel perluſtrauimus uel attigimus, ſed inter Muſarum ſacraria, inter Gratiarũ delicias mihi obuerſari uidebar. quæ illecłamenta ut diutius ſentirẽ, & perfruerer quaſi curarũ inducijs, ó quoties legi ac relegi literas illas tuas, deſiderio quidẽ meo perbreues, ſed me Hercle ſucci plenas & doctrina opulẽtas & facultate dicendi felices. Debes debes quidẽ tu plurimũ tibi, id eſt prudentię tuæ ac Dis immortalibus, quorum cõſilio factũ eſt ne hos Orci cãcellos, id eſt hanc profligatiſſimam barbariẽ ingredereris. Et hoc nomine tibi plurimũ gratulor, nõ tua tantum cauſa, uerũ & mea, ne mihi bis meam fortunã ingemiſcere ſit neceſſe: dũ te quẽ me alterum puto, eodem laqueo trahi, eadem carnificina laniari aſpicerem. Quòd uero in me tantum laudum congeras, quantum neque ſi ſim ambitioſiſsimus agnoſcam: neque admittam, ſi ſim impudentiſsimus, multam habeo gratiam tibi: & hoc totum bonitati ac humanitati tuę acceptum fero. Di faxint ut diu in hac tam egregia officioſa de me opinione, imaginaria licet & conficta, perſiſtas. Quanto enim de me præſtantius cogitaueris, hoc etiam amabis uehementius. Bene uale. Agria.

CAELIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ PISONI S.

D VLCISSIMAS imò uero mellitiſsimas literas tuas obuia manu & lętiſsimo occurſu accepi: nec prius ab earum lectione deſtiti quàm in tui memoriam ijs multa oſcula impreſſerim. quantum enim putas me ga

uiſum amœnitates ingenij tui & delicias feſtiuiſſimæ orationis agnoſcētem: quodq; tui Cælij tibi memoria, uel trabali clauo affixa inhæreat, & mutuas operas des in amore. Amo ego quidem te mi Piſo, non uulgato & ſeminario illo amore, quem ſolet uulgus uſurpare: ſed genuino ac ueriſſimo, qui penitiſſima animi recognoſcit, quiq; ἔτεφον αὐτὴν φρυγέζεται. Cuius animi mei hinc teſtimonium habeto, quòd quom proxime de nepote ampliſſimi Cardinalis Iſtrigonienſis ſermo haberetur, quem patruus ad capeſſendum animi cultum Ferrariā mittere decreuit, ego te unū propoſui huic prouinciæ accōmodatiſſimū, tuasq; laudes largo pectore explicaui, quod ſi mihi ſignificaueris tibi eſſe paratum diuerſoriū, quo puerum quatuordecim annorū (ut audio) excipias: idq; tuo & pueri cōmodo fieri poſſit: dabo operam ut res cum ſumma utilitate tua conficiatur. Stati erunt & præſcipti in annum nō plures quinquaginta, nec pauciores quadraginta aureis; accedēt munuſcula, accedet inita tanti principis amicitia. Sed hęc in alieno arbitrio. Illi tibi erunt prompti & parati. Quare de uoluntate tua me fac ſtatim certiorem, ut poſſim ſtatim tibi prodeſſe. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO EPISCOpo Cenadinenſi S.

QVOM ſe mihi certi nuntij occaſio obtulerit, nolui prætermittere, quin D. T. ſalutem dicerē: eiq; teſtarer memoriā adhuc eius obſeruantiæ conſtare apud me, quam in Italia cū ea contraxi. Ego enim ille Cælius Ferrarienſis ſum, qui eam ſæpius ex oculis laborantē illuſtriſſimi D. Cardinalis Agrienſis nomine ſalutaui, quem illa tā comiter, tam benignè excipiebat: ut nunquā tam excellentis eius in me humanitatis recordatio ſit intermoritura. Cogitet itaq; ſecum D. T. an ulla in re mea opera, meumq; ſtudium illi uſui eſſe poſſit. Quicquid enim eſt in me aut animi aut ingenij, id omne perpetuò ſibi mancipio addictum putet: eoq; me ad obſequendum animo paratiorē agnoſcet, quo loco propiorem intelligit. Bene ualeat ampliſſima D. T. cui me plurimū cōmēdo. Rogo etiam ut Nicolaum præſentiū tabellariū mea cauſa cōmendatum habere uelit. Calendis Octobris. M. D. XXVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO STACHOSKY Secretario Poloniæ S.

AVT obliuione aut ingratitudine omnes mortales exuperē neceſſe eſt, niſi te non ſolum animo, ſed oculis etiā perpetuò habeam. Tanta enim eſt humanitas tua, tanta comitas, tantus lepor, tanta ſuauitas, ut exiſtimem Charitas ipſas delicias omnes ſuas, atq; adeo ipſam Venerem ceſtum ſuum tibi accōmodaſſe. Tu profecto ita me hominē peregrinū & nullo tibi antea uel conſuetudinis uel amoris uinculo cōiunctum ſuperioribus menſibus allexiſti, ac innumeris officijs deuinxiſti, ut ex eo tempore ſingularis illa urbanitas tua, ſumma uirtute, admirabili grauitate & prudentia condita, oculis mihi ſemper obuerſetur. quàm tu mihi familiariter homo tantæ dignitatis ac exiſtimationis, quaſi autoritatis tuæ oblitus, urbis præclariſſimæ, neq; unquam à me ſatis laudatæ, loca publica, priuata, templa, arcem, caſtella, aquæductus, piſcinas admirabilis artificij, bibliothecas inſtructiſſimas, inſtrumentū aureum, argenteum, Attalicū, belluatum ſupellectilis regiæ iubebas aperiri: ut mihi omnia penitus uiſenda, tractanda etiam exponerentur. Tu etiam equeſtres decurſiones in ripis Viſtulę, tu cōflictus cataphractorum & uera propè Martis ſimulachra oſtendebas: & quaſi οἷα ἀχαιοὺς ἀεὶ τοῦ πύργου ἐκ ἐπελθόντων. Captata deinde occaſione, quos tu homines, Di boni, mihi conciliabas: Ampliſſimū & meo præconio longe maiorē Petrum Thomiciū Antiſtitē Præmiſliēſem, magnum illum animo & rebus geſtis Chriſtophorū Palatinum Gracchouiēſem, clariſſimū pręterea fortunis & honoribus Andream Critium, ſed ſapiētia & literatura multo clariorē, poetam planè abſolutum: cuius doctiſſimū & lepidiſſimum epithalamiū legi non ſine admiratione. Italia certe atq; ipſa Roma ad quam illud dedi, tam gratanter accepit, tam ex animo laudauit, ut non quaſi Germanicū aut Sarmaticum

maticum fœtum, ſed tanquam natiuas & genuinas delicias agnouerit: ut multos ingenue ſuppuduerit Muſas Romanas multo apud uos magis quàm in Latio latine loqui. Non poſſem enarrare quàm mihi moleſte acciderit, quòd eum hominẽ tot ingenij & literarum facibus ſplendidum more canis Aegyptij, in ipſo ſcilicet articulo diſceſſus mei, iã petaſato & ſuccincto ſalutare atq; amplexari contigit. Acceſſit ad tam ingentẽ beneficiorum ſummã hic etiam cumulus, quòd apud inuictiſſimũ regem & præpotẽtes regni optimates operam aſſiduã ne dicam anxiam dediſti, ut ciuitate donarer, & in nobilitatis ueſtræ immo uero in regiæ cohortis comitatũ cum omni familia aſciſcerer. Magni ſunt (fateor) familiæ meæ tituli, illuſtres prærogatiuę Pontificũ Maximorum & Cęſarum beneficio collatæ: non opes, non caſtra & oppida, non aui atauiq; bello & toga clariſſimi deſunt, (liceat enim mihi apud ignotos homines gloriam ſed ex uero prædicare, præſertim ne ſe apud degeneres aut indignos putent tantum ſuũ decus collocaſſe:) inter hæc tamen aliaq; innumera ornamenta, nihil maius, nihil honorificentius ueſtro beneficio hac tẽpeſtate mihi obtigiſſe arbitror: quod omne nòn fortunæ non ambitioni datum, ſed uirtutis uel teſtimonio uel certe opinioni redditũ arbitror: atq; eo maius multoq; excellentius mihi uidetur. Sed tua illa ſedulitas, qua me abeuntem proſecutus es, quom diploma ta ipſa nota regia exornata & principali ſymbolo inſtructa, quæ uix ſemeſtri ſpatio expediri ſolent, ſeſquihora abſoluta, non auctoramẽti expectatione, ſed mei demerendi ſtudio attuliſti: quantum acceſſionis & ponderis clariſſimo muneri addidit: ut propè cælitus & deorum uoluntate factum uideatur, ut familia orta quidem in Italia, ſed à Germanis antiquitus oriunda, & Germanis adhuc inſignibus conſpicua, à magno Germaniæ & Sarmatiæ rege illuſtretur. Hæc ſunt ſcilicet quæ mihi memoriæ ac pœnitiſſimo animo inſederunt: quæ neq; locorum interuallo, neq; temporum ſpatio unquam conuelli poterunt. quibus quom me nulla gratitudine ſatisfacere poſſe intelligã, operam dabo ut aſſidua prædicatione, ingenua tanti hominis profeſſione, memoriæ perpetuitate me ab ingratitudinis ſuſpitione redimã. Certe fide ac ſeruitute ſereniſſimo regi, ſtudio, opera, & obſeruãtia uobis optimates & proceres clariſſimi, quantũ fortuna & occaſio ſuggeſſerit, nuſquã deero. Tibi uero uir officioſiſſime hunc animũ meum priuatim & perpetuò nuncupo. Bene uale, & tuum Cæliũ mutuo ama, eiuſq; memoriam ſempiternam habe. Pridie Calend. Decemb. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

Si animũ induxeris ut ad nos uenias, rogaui Pythagorã uirum optimũ & mihi ſummo amore coniunctũ, cui ad te nuperrime literas dedi, meo nomine operã faxit ut te ſecũ adducat. Sic enim & ſecuritati tuæ & deſiderio meo conſultum putabo. Vale, & ut te quamprimũ perfrui poſſim enitere. Calend. Decemb. M D. XXVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO CALORO S.

Et Philoſophi uera afferunt, & tu uera putas præceptor clariſſime, nam locorũ diſtantia nihil animis, nihil amori obeſt. Immo una maxime cauſa Plato amorẽ neceſſitati pręfert, quòd illa propinqua tantum, amor etiam longe diſſita, poteſt cõiungere. Tu itaq; ſub hoc ſequeſtro dum in Italia, dum in Muſæo, dum in ſacris delicijs agis, mecũ es. Ego uiciſſim dum Germaniã, Pannoniam, Sarmatiam, Scythiã deniq; inuitus & magnis cum incommodis peruagor, tecũ ſum. Sed hac una conditione tu potior: quòd optimo hoſpitio, id eſt apud optimũ hominem me excipis. Ego quaſſo & araneoſo hoſpitio, amico tamen te excipio. Bene uale, & deum propitium habe ac mihi precare. nam ſi hoſtium facile inuenio, cardinem nihil moror. Buda.

CÆLIVS CAL. CAMILLO VISTARINO S.

FACIS tu quidem ex ingenio & bonitate tua uir conſultiſſime, qui amantiſſimi ac ſtudioſiſſimi tui orationem boni cõſulas, & ad eum mo-

dulum

dulũ metiaris, quo fuit à nobis cõformata. Atqui de te princeps (ut par eſt) ſemper optime ſentire ac loqui uiſus eſt: nuper tamen acceſſerunt quidam tuorũ obtrectatórum adiutores: qui quaſi ſuccenturiati tela ſuggerunt: & quom aliud agere uideantur, hoc tamẽ agunt: ut te non minus diſſimulanter, quàm indigne oppugnent. ij tua dicta, tuos nutus ac renutus, peruerſe interpretãtur. Quare te cautiorẽ quàm meliorem eſſe oportet. tu qui optime ſapis, qui intelligis quibus cũ de rebus principis uerba facias. cætera per te potes ariolari. Nam me tenebras loqui opus eſt. Sunt enim undiq; Corycæi, qui omnia propemodum ſubauſcultare uideantur, & ego forte nimis etiã progreſſus: ſed ita me ſummus erga te amor cogit. Et quum plenum facinoris ſit, te immerentẽ, ab ijs quos minime uereris, oppugnari: non abſert à ſumma impietate, te ab amiciſſimo etiã non admoneri. Bene uale uir doctiſſime, & quod facis da mihi mutuã in amore operam. X. Calend. Ian. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

EODEM momẽto binas tuas literas accepi, Di boni quàm doctas, quàm ſcitè Matheſin illam linearẽ exprimentes. Eas actutũ ampliſſimo principi obtuli. Qui licet eo tẽpore occupatiſſimus, delectatus tamen eſt mirificè ingenij tui acumine: & illud non mediocri admiratione dignũ aſſirmauit: quod homo in reconditis & grauioribus iſtis ſtudijs exercitatus, tantum in eloquentia promouerit: ut tantum ex ijs alterũ ſeorſum arripuiſſe uideatur. Magna profecto fœcunditas ingenij tui: quæ mihi maiores in dies amoris erga te mei faces accẽdit: facitq; ut te optẽ magis ac magis (ſi modo detur occaſio) promereri. Sed de his coràm pluribus: nã te iam cupidiſſimè ac propè anxiè expecto: ut te ac tot amœnitatibus ingenij tui dieculas ſaltẽ aliquot perfruar. Bene uale. IIII. Idus Decemb. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. TIMOTHEO MANARDO S.

QVOD tu cum optimo parente incolumis Ferrariã perueneris, gaudeo & gratulor. Di faxint, ut prope diem (quod futurum ſpero) uobis iſtic perfruar, ut Budæ olim ſuauiſſimè perfruebar. Nam quòd nõnulli me proxime rediturum augurantur, & uotum meum teſtantur, & læti ominis loco eſſe uelim. De noua nupta optimi parentis mei, quàm magnificè in uiri manum conuenerit, lætor, & tibi gratias habeo, qui rem tam gratam tamq; optatam ſignificaueris, & ut hoc perſæpe facias ſummopere obteſtor. Notam acceptæ pecuniꝫ non dedi ad te, quòd Thomas nondum eam ſummam perſoluerit, quam ſe daturũ recepit: alioqui quom multa prius recepiſſet, poſtquam uos hinc abijſtis, cõmutata ſententia ſe ad XVII. tantum aureolos perſoluturũ affirmat: exceptis ijs quos antea erogauerat: nec enim ſe plures reuerendo Michaeli Viteſio debere teſtatur. quotquot ille dederit accipiam: totidemq; ad plenum uobis iſtic repræſentabo in reditu meo. qui ſi in longam diem diffindetur (quod non puto) accepti ſyngrapham mittam. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. MARIO EQVICOLO S.

ACCEPI literas tuas, quibus tantum mihi tribuis, quantũ neq; ſi ſim ambitioſiſſimus agnoſcã. Accepi munus, planè dignũ Mario, utrunq; gratuitum, utrunq; gratiſsimũ. In hoc enim tua planè liberalitas arridet: in illo ſummũ acroama à uiro laudatiſſimo profectũ ſummopere oblectat. Sed tu age uir cõſtantiſſime, & quẽ ex profeſso expingere cœpiſti, ne deſinas tuis coloribus circumlinere: quando amoris fuit cœpiſse, conſtantiæ eſt nõ deſinere. Bene uale, & illuſtriſsimæ principi fœminæ tuæ ac meæ perſuade, hunc animulum meum ei perpetuò dicatũ eius gratia dignum eſse. Nam ego parẽ tibi operam do apud Reuerẽdiſs. principẽ meum, cui pridẽ adeò places, ut iam per te illi ſure uidear cõmendandus. Agria.

CÆLIVS CAL. EPISCOPO VATIENSI S.

LITERATVRA & eruditio clariſſimi Iacobi Ziegleri familiaris tui ſatis erat mihi antea perſpecta: nondum comitas, nondum ingenua quædam in homine probitas & modeſtia erat explorata: quam paucis his diebus, quibus liberalitate & indulgentia tua apud nos fuit, cōminus expertus ſum. Nihil illo doctius, nihil acutius, nihil humanius aut candidius: ut facile intelligere poſſim, illum tibi planè alumnū & familiarem, tuisq; coloribus (ut aiunt) depictum. Quare quom tibi omnia prius deberē, nunc demum is acceſſit cumulus, ut iam neq; fortunæ omnes meæ teruntio addici poſſint, ſi magnitudini æris contracti uelim reſpondere. Quare uel decoquendū eſt, uel facienda uerſura. Sed me planè inſipientē, qui quom antea apud te multarum literarum creditorē ex rationario me putarē, nunc demū unis his literis, ſed uiuis, ſed ſpirātibus, additis intelligam me ita ære obrutū, ut obtorto collo necti poſſim. Quare uel trāſtyberina illa diſtinctio ex XII. tabulis, uel creditoris clementia expectanda eſt. Alterutrū malis tuæ optionis eſt, ego quom digitū ſuſtuleris parebo. Agria.

CÆLIVS CAL. LILIO GREGORIO GYRALDO S.

QVOD nihil ad literas meas reſcribas, alij obliuionem, alij fortunæ magnitudinē ad quam prouectus ſis, cauſantur: utrū malim nō habeo exploratū. Nam mei obliuiſci, durū: tui etiam, impium. ſi tamen detur optio, illud optauerim, ut meo magis quàm tuo periculo, Liliū exuas. Vale, & me ſemper in utraq; fortuna eundem fore tibi perſuadeas, id eſt tibi addictiſſimū. VI. Calend. Ian. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. BARTHOLOMEO CROTTO S.

SI nihil ad me ſcripſiſti mei oblitus Crotte mi ſuauiſſime, doleo quidem uicem meam, ſed ignoſcā tamen tibi. Quis enim obliuioni, quæ in nos uel inuitos tyrannidē exercet, obluctari poſſit? quòd ſi memor nō ſcripſiſti, tantum abeſt, ut tecum expoſtulem, ut etiam ultro gratuler mihi: quòd hoc ſcilicet quicquid eſt fiduciæ tibi amor obtulerit: quando non aliunde proficiſci uelim exiſtimare. Quare me iudice, uel ſine certatione abſolutus eſto: ea tamen adſcripta conditione, ut qui ſcribere deſinis, amare non deſinas. Vale. VI. Calend. Ian. M. D. XVIII. Agria.

CÆLIVS CAL. DOMINICO GAZÆ S.

NEQVE te ita ambitioſum eſſe uelim, ut fortunas tuas iactes: neq; ita ſegnem, ut diſſimules. Alterū enim infruniti, alterū timidi, eſſe putat Seneca. Auaris hæc conſuetudo eſt, ut ſuas opes cælent: ſed illi fortè iuſtius, quibus aliorum auaritia extimeſcenda eſt. At tu ea bona abſcondis, immo uero abiuras, quæ neq; auaritiā cuiuſquam, neq; ipſius fortunæ tyrannidem reformidant. Quare ego te hortor, ne amico cenſus tuos amice quidem, nec enim hoc negarim, ſed & uere profitēti, tam dure, tamq; immaniter obluctēris: ne illi ſuſpitionē aſſentationis impingas, & tu manifeſta adeo pernegans, pertinacię notam cōtrahas. Nam quod ad me attinet minimê certe falli poſſum in tua ſupellectile, utpote cuius amor à iudicio, iudicium neutiquā ab amore proficiſcatur. Quòd obierit Frāciſcus Calorus uir de ſtudijs egregie meritus doleo: quòd tu eius ſtationē ſuſceperis, magis alijs, id eſt diſcipulis tuis, gratulor q̃ tibi. Quòd tu prælatus multis cōpetitoribus, laudo iudiciū meorum patrum & collegarū. Reliquū eſt ut te horter ad nauiter ac diligenter ſuſcepto munere perfungendū: quod te pulchre & cōmode facturum ſpero, ſi humanitatē ſeueritate condiueris: ut ex utraq; elegans quidam cinnus miſceatur, & illa bonorum ſtudia alliciantur, hac malorum immanitas deterreatur. Vale, & me ama, tuarumq; literarum ſuauiſſimos fructus mihi perſæpe accommoda. Agria.

Cælius

CÆLIVS CAL. REVERENDISSIMO EPIſcopo Vuaradinenſi S.

QVI ſcribere iam tot menſes deſino, amare atq; obſeruare nunquã deſino: quin indies magis ac magis refricatur optimi ac doctiſſimi Antiſtitis mihi recordatio: cuius excellens humanitas, cuius illuſtris literatura ita mihi poteſt excidere, ut poteſt ille unquam bona ſtudia & præclaras artes intermittere. Quòd ſi mihi in tam honeſto amoris ſtadio reſpondere, atq; adeò obſeruantiæ meæ memoriã in eius animo uiuere intellexero, nõ iam me Cælium, ſed planè cælitem putabo. Bene uale. Agria.

CÆLIVS CAL. SEBASTIANO MAGIO S.

HVI poſt annum uerſiculum ad me unũ, neq; eum quidem integrum: & de me quereris quòd nihil ad te ſcribã Sebaſtiane omniũ olim officioſiſſime, nunc uero plus nimio de amicitia ſecure, nec enim lubet negligentem appellare. Tu uero mecum expoſtulas, quòd nihil ad te literarum dem. Age ſi lubet, ad calculum rem uocemus: profitere nomen amabo, uter noſtrum prior ſcripſit, uter poſterior. An uero mihi ſe unquam nuntius obtulit, quem ad te profecturũ exiſtimarẽ, cui literas nõ crediderim? ſed ut de literis ignoſcam, an uero cęteris in ſtipulationibus cõuenta ſeruaſti? Num tu ille es qui ſuperiore hyeme ſanctiſſimè recepiſti te ad me uenturũ, quom ego iam uenire ad te ſtatuiſſem. Quæ inanis expectatio fecit, ut quom munuſcula quædam paraſſem, quibus amoris ſummi erga te mei memoriã immortalem teſtarer: & tum in tam lõgam diem diſtulerim, & nunc miſera ex chartabula cum puluere & blattis luctentur: quæ ſi ueneris, id eſt ſi promiſſo ſteteris, ſitum protinus excutient ac iuueneſcent. Vide quantum diſcupiã te uidere, te amplecti, te perfrui, mi ſuauiſſime Sebaſtiane, ut quom te uideam paulo tardiorem quàm uelim ad promiſſa obeunda, ſtudeam propoſita mer cedula allicere: quam ſi aſpernatus non fueris, te de me quàm optime meritum putabo. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. PHILIPPO ALBAREGALIO S.

BT ſi rariora ſint inter nos literarum cõmercia, quàm mutuus amor exigere uideatur: nunquã tamen deſino amoris officio defungi, id eſt te amare, tui meminiſſe, te non ſolum animo, ſed oculis etiã ferre. ut mutuas mihi in hoc ſtadio operas reponas & peto, & obteſtor Philippe omniũ humaniſſime. Accepi te optare uenaticũ catulum ex ſeminio ſummi & ampliſſimi principis mei: dabo operã ut electiſſimũ habeas. Quòd ſi quid eſt pręterea in quo tibi poſſim accõmodare, me tui ſemper cupidiſſimũ ac ſtudioſiſſimum experiere. Bene uale. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

ATTVLIT mihi plurimũ lætitiæ tua epiſtola, qua ſignificaſti te ſaluum Budam perueniſſe, & res domeſticas ac miniſtrum tuum multo meliori conditione offendiſſe, quàm abiens reliquiſſes. Quæ omnia tibi gratulor, optoq; in poſterũ dei benignitate fieri auctiora. Lucianũ & Vernerum obuius accepi, accepi & codicem Græcum Ptolemæi mihi longe gratiſsimum, cuius nomine gubernatori omnia debeo. Domino Vatienſi nihil debeo, qui quaſi ſcepticus negabat. & quom ego uidiſsẽ, legiſſem tractaſſemq; eum codicem in regia bibliotheca, ipſe tamen putabat minimè in ea reperiri. Excuſo tamen ſummi Antiſtitis ingentes occupationes, qui nobis extremæ claſsis homuntionibus operam & ſtudium præſtare non poteſt. Gaudeo Caſtilionẽ ſuſcepiſſe conditionem & curam organorum in matheſi fabricandorũ. Tuum eſt urgere hominem dum res calet. Vrſinus, Cælius, miniſtro tuo cumulatas reddunt, quas acceperũt ſalutes, & ſe ad eius cõmoda propenſos offerunt. Illuſtriſsimũ dominum meũ tui amantiſsimum reue-

reuerenter ſalutaui tuo nomine. Ptolemęus hic recens contubernalis meus omnino poſſet eſſe leuigatior & emũctior, mangoniſſatior tamẽ eſt in pallio hoc transmarino, quàm ſit in toga. Opera omnino grauior eſt quàm animo cõcepiſſem: uerũ nullus labor me deterrebit. Sed heus tu Zieglere hominum optime ac doctiſſime, quid tibi uenit in mentẽ quom gloſſema illud ſecũdo capiti adſcriptũ de ſciothere nõ modo damnaueris, ſed omnino exploſeris? Atqui Gręca auctoritas illud tuetur in hæc uerba: σκιοθήρας ἐστὶ σχῆμα πυραμίδος, ἐκ τεσσάρων τριγώνων περιεχόμενον, περιϊσὸν τὴν ὀρθὴν γωνίαν τῶν τριγώνων, δι' οὗ λαμβάνομεν τὴν μεσημβρίαν. Sciother habet formã Pyramidis. ea quatuor triangulis conſtat, qui rectum angulum triangulorum ambeunt, ex quo meridianũ captamus. Quare in iudicio tuo amplius dico, tãtiſper dum rurſus tecum litem certauerim. Nam prouerbium uetus eſt, δεύτερα ἀμείνω. id eſt, ſecunda meliora. Bene uale. VI. Calendas Martij. M. D. XIX.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ PISONI S.

QVAE ad me ſcripſiſti de adoleſcente illo quem tibi optabam contubernalẽ fieri, fuerunt pergrata. Quando ſi iſtic eſt, neq̃ lõge euectus, ut uerebar: iam ſpes affulget nos facilius omnia ex ſententia confecturos eſſe. Quom enim quidã mihi renũtiaſſet, ab Etruſco illo de quo antea ſcripſerã longe abductum, penè animum deſponderam: ſed tuæ literæ mihi difficultatis ſuſpitionẽ magna parte exterſerunt: quare hoc agemus. Decreuerã quidem ad Federicum, mei (ut ego puto & tu ſcribis) amantiſſimum, ſuper ea re literas dare: quando tu hoc non planè petis, ſed furtim innuere uidebare. Atqui uideo rem per literas, ut tu prudẽter ariolaris, difficulter explicari poſſe, tu ſi qua ſpes quęſtus arriſit, reliquum cogita. Proinde mihi à capite, id eſt, à pueri patruo res uidetur excutienda & retexenda. Tu interea quid agatur, à quo inſtituatur, ubi educetur, locupletius admonebis. Ego ex re & ex tempore conſilium petam: neq̃ quicquam prætermittam quod ad uotum aut commodum tuum pertinere cõfidam. De aduentu meo in Italiam nihil habeo præſcriptum quod tibi ſignificem. Nam licet ego maximè feſtinem, tamen princeps hic meus nunc in literis propè nimius, me diutius remoratur quàm uelim: ſpero tamen Dis fauẽtibus ante idus Apriles te ac tua dulciſſima conſuetudine poſſe perfrui. Cætera quæ mihi nuntiaſti fuerunt pergrata. Quare mihi iſtam operã da creberrimè mi Piſo: & de omnibus rebus iuxtà publicis & priuatis, cumulatim certiorem redde. Hoc neq̃ iucundius neq̃ optatius mihi facere potes quicquam. Vale. Agria.

CÆLIVS CAL. R. EPISCOPO VVARADINEN. S.

POSTQVAM ad nos allatus eſt nũtius de illuſt. parẽtis tui obitu, dolui quantũ par fuit hominẽ tibi addictiſſimum dolere: & mecum ipſe excogitabã quomodo in tã inſperatũ inopinatũq; caſum conſolationẽ afferrẽ. Sed quom tuam precocẽ ſapientiã agnoſcam, ueritus ſum ne in me uetus illud iaciat, ſus Mineruã. Quare me cõtinui à tã præcipiti cõſilio. Atqui nõ deſinã in memoriã tibi reuocare, nũc illud maximè tempus affulſiſſe, quo ſummã illam animi tui prudentiã, uimq̃ ingenij incomparabilẽ excites, quę reflante tẽporum cõditione hactenus fuit obturbata: imprimiſq; operam des & adnitaris ut omnes intelligãt conſilia tua generoſi magnanimiq; Antiſtitis ſemper fuiſſe, ſed nũc tandem diſcuſſis nubibus illuceſcere. Scio tibi ob magnitudinẽ fortunarum & exiſtimationis non defore inuidos captatores: aſſentatores etiã, quod genus hominũ ceu muſcæ in culinã, ita ad aures diuitum ſolent aduolare: ut eos omnes prudenter eludas hortor & rogo. Di faxint ut te, id eſt optimũ ac doctiſſimum Antiſtitẽ, antequã in Italiã reuertar, amplexari & corãm uenerari poſſim. Facit enim magnitudo mei erga te amoris ac pietatis, ut non deſinã te iam ad obeundos præclaros illos cogitatus incitare, atq; adeo urgere. Quom primũ autem res luxatas ex paterno obitu compoſueris, & moleſtas occupationes excuſſeris, exerta uoce illud inclamabo,

Heus iuuenis, iam ſola animos mentemq; perurat

Gloria, & hanc unam uiridem immunemq́; ſenectæ
Tybridis in ripa ſtantem, & tua fata uocantem
Aſpicias: hæc una animos & pectora tangat.

Sed quantum ego deſipio? qui & currenti ſubdam calcaria, & actum agam. Nihil ergo maius habeo quod dicã, niſi ut tu te ipſum conſulas, te audias, tua conſilia ſequare. Hoc ſi feceris, quod te facturum confido, tibi ac illuſtri familiæ tuæ perpetuũ decus: tui uero ſtudioſis, inter quos ego uel primas profiteor, immortale gaudium inuexeris. Bene uale. Feb. M. D. XIX. Agria.

CÆLIVS CAL. R. LAVRENTIO PVCCIO CARD. Sanctorum IIII. coronatorum S.

OPTABAM mihi aliunde occaſionẽ præberi, qua D. T. R. & fidem & ſeruitutẽ meã teſtarer: ut aliquãdo intelligeret, multa ac magna beneficia, quibus me hominẽ ignotum & mediocris fortunæ perſæpe promerita eſt, nõ apud ingratiſſimũ collocaſſe: uerum hoc deſideriũ & inſtitutum meum neſcio quo fato præuentũ eſt. Nam quom nuperrimè præſtans uir Iulianus Naſellus, cauſarum mearũ in Vrbe defenſor, mihi ſignificauerit, ampliſſimã D. T. dignatam eſſe de cauſa mea Fauentina uerba facere, & S. D. T. uoluntatem aperire: utpote cui placeat, ſacerdotium meũ Fuſignanẽſe diuidi, & (ut eſt in prouerbio) ex una fidelia duos parietes inalbari: cœpi mecum ipſe dubitare, an ad ea quę nuntiabantur quicquã reſponderem, an tacitus ſinerẽ bonam cauſam perire. Quando utrinq; ſumma occurrebat difficultas & oraculum planè arietinũ, peribo ſi non faxo, ſi faxo uapulabo. Nam ſi tacerẽ, dubitabã nequis me non auctoritate præcipientis moueri, ſed conſcientia rem meam prodere exiſtimaret: ſin reſponderẽ, uerebar ne me plus nimio audacẽ dicerer quàm oporteret: & me nõ meam quidẽ cauſam dicere, ſed S. terrarum principis imperio reluctari, & D. T. iuſſa in ordinẽ redigere interpretaretur. Quorum utrunq; tantũ abeſt à me, ut imprimis hoc teſtatũ uelim his literis, me nihil omnino aut uelle aut optare, quod S. D. N. aut D. T. uoluntati diſpliceat: meq́; paratum eſſe meos ſenſus exuere, ut ueſtros protinus induam, uobiſq́; (ut par eſt) certiſſimũ meę ſeruitutis & obſeruantię teſtimoniũ præbeam. Atqui planè timidi atq; ignaui ne dicã improbi hominis fuerat, opt. max. Põtificis & ampliſſimi Antiſtitis uel iuſtitiã uel clemẽtiam deſperare: & eorũ à quibus Chriſtiani orbis pendet arbitriũ, aures ſupplicis & eorum fidem implorantis ſeruuli precibus obſtructas exiſtimare. Quare quæcunq; fortuna mihi futura eſt, nunquã me pœnitebit fiduciam & ſpes meas in ueſtra bonitate ſtatuiſſe. Hac fretus rogo & ſupplex obteſtor R. D. T. dignetur apud S. D. N. auctoritatẽ & interceſſionem mihi ſuam accõmodare. Nam quom ego ab ipſo uſq; principio in cauſa mea bonũ ius tuerer, & rite à ſummo Pontifice ſacerdotij mei literas impetraſſem, multiſq́; ac magnis præſidijs iura mea cõfirmaſſem: quadriẽnio tamẽ ab aduerſarijs oppugnatus, ut omnia mibi fierẽt pacatiora, & cõtrouerſijs extrema aliquando manus imponeretur, dedi operã quantum in me fuit, ut ad ea omnia quaſi faſtigiũ gratia & liberalitas ſummi Pont. accederet: qui minime ſpes meas fruſtratus ex cõſueta benignitate indulſit, ut ſi neutri iura cõpeterent, mihi cõpeterent. Qua Pontificis munificentia impetrata futurũ ſperabã, ut aduerſarius qui iuſtitiã & iura mea antea contempſerat, tanti demũ Pontificis largitatem reueritus conquieſceret: æquiorq́; mihi & trãquillior fieret, & tandem ab iniuria deſineret. At ille, ut uideo, neq; deum neq; dei uicarium ueritus, poſtquã iam nihil cõtrouerſum eſt, poſtquã omnis ſcrupus expunctus eſt, poſtquã ius meum perſpicuũ redditũ eſt, alijs me adoritur cuniculis, & penè quotidianis uexationibus attritum adhuc perſequitur. Doleo itaq; uehementer mi domine ampliſſime, nec tam illud doleo, quod is à priſtinis moribus non deſciſcat (potuit enim id fortaſſe eius naturę dari & cõſuetudini) ſed hoc minimè ferendum, quòd liberalitatẽ, gratiam ac beneficium ueſtrum mihi tanto nixu ſtudeat adimere: & quod nõ minus mirum quàm intolerabile eſt, per uos ipſos tantum audeat flagitium. Quare ſi quod habent iuſtæ preces pondus apud æquas aures, uos rogo, obſecroq́; per literarum cõmercia, per

iuſtitiæ numen, per ueſtram magnitudinē, ne ſinatis præter morē & inſtituta maiorum, opem, patrociniū, beneficiumq́ ueſtrum cuiuſquā impotentia uiolari. Prætermitto cætera quæ in hanc rem afferri potuiſſent, & quòd ſacerdotij anguſtia diuiſionem non capit, utpote quod centū aureos, & eos quidem ægre attingat. Qua in re apud ampliſſimā D. T. ſanctiſſimo iureiurando me ac fidem meā obſtringo. Tum uero quòd duæ licet Eccleſiæ ſint: una tamen prouentibus & auctoritate tantū pollet. Et ij quidem prouentus nullo certo ſolo conſtant, ſed diſcerpti diſtractiq́ uix integro anno colligi poſſunt. Parochiā uero unius corporis diuelli quàm arduū & periculoſum aptumq́ ad ſeditiones, in Flaminia præſertim, poteſt D. T. R. facilius cogitare quàm ego perſcribere. Sūt & aliæ honeſtę rationes, quę animū cuiuſq́ modo non planè ſtupidi permouere poſſint, quas commodius D. T. coràm idem Iulianus ennarrabit. Ego uero in fidem T. D. me totum do, dedo, addico, quæ ſi mihi dignabitur in hac tēpeſtate ſe facilem propitiamq́ præbere, & iuſtitię ſubſidium attulerit, & incomparabili ac ſempiterno beneficio me deuinxerit. Vale. Buda.

CÆLIVS CAL. FRAN. COGNOMENTO EPISCOPO S.

F VERVNT mihi pergrata Franciſce optime ac doctiſſime, quæ nuper in epiſtola tua de ueteri inter nos amicitia perſcripſiſti: quę ſubinde ſtudiorum cōmercio ita coaluit, ut eam immortalem futuram iuxtà optem & augurer. quòd uero tam inſigni contumelia lepidiſſimas literas tuas tā immerēter affeceris, ut eas quaſi inopes ac exuccas, & ſi Dis placet, etiā ex hara productas damnaueris (uerū fateor) non ęquis auribus tuli. Nihil enim ijs copioſius, nihil emunctius, nihil amœnius: ut uidear iure tecum poſſe expoſtulare, qui mihi hactenus nimis improbe iſtas delicias inuideris: quam iacturā tum mirifice perſenſi, quom ea legerē quæ ad Hieronymū Brunum uirum ad omnē probitatem, elegantiā uirtutemq́ natum pertinebant. Nam tu eam ſcenā omnino graphice expreſſiſti. Videbā enim abſens illum tibi blande condicentē: te, ut occupatiſſimi ſolent, conditionē detrectantē: illum acrius inſtantē, ſcitamentis etiā quibuſdam, non palati ſolum, ſed ingenij te allicientē, tum manus laciniæ clementer iniicientē. Te uictum deniq́ ac precibus expugnatū manus dantem, & ceſſim ſubſequentē ἑκόντα ἀκόντιγε θυμῷ, ut inquit Poeta. Mox utrunq́ menſę accumbentē, epulas etiam, non illas quidem ad luxū, ſed ad elegantiā comparatas inferri, uina electa propinari. Iam conuiuium hilareſcere, iam ſermones illos quos belle Græci βιωφελεῖς dicunt, ultrò ſeri ac reddi, donec inuecta ſecunda menſa, ac deductis mantilibus, neſcio quid ex chartabuli offertur: Di boni quàm importune, ſi auctorē, ſi dicendi genus, ſi materiam deniq́ inſpicias: at rurſus quàm opportune, ſi legentiū indulgentiam, ſanctitatem facilitatēq́ animaduertas: ſi tempus deniq́ inſpectes, quo nemo planè uel Catonem ipſum arbitrū reformidarit: ut profecto liceat Bruni mei acumē & prudentiam admirari, qui amantiſſimi hominis exiſtimationi fauens: id imprimis tempus elegerit, quo nemo exacte aut certe anxie iudicat: quin idem omnia ſcilicet ad exitum fabulæ inſtruens (niſi mea me fallit coniectura) te aliquāto largius quàm ueſtra ferret conſuetudo, poculis inuitarat, hoc ipſum conſulto agens, ut quaſi nubecula iudiciū hebetaret. Quare quom primo nō ſine moleſtia accepiſſem, ineptias meas & quidē abortiuas, in tuas manus incidiſſe, exhorrui nonnihil. Nam quom eas ſcriberē, aut ad Brunum, id eſt indulgentiſſimū parentem mitterem, tu non eras (ut ille inquit) in hoc albo. Sed poſtquā te auctore, totam rei ſeriē perſpexi, multo mecū felicius quàm ſapiētius, quom de ſapiētia diuina ſcripſerim, actū exiſtimaui, de quo iudex, neq́ inimicus, neq́ omnino ſobrius iudicauit. Proinde quom hactenus mihi res bene ceſſerit, id unū reliquum abs te impetratū uelim, ne ad eandē lectionē matutinus ac ieiunus accedas: & tu ipſe iudiciū tuum, quod tuis literis teſtatū habeo, tuearis: memineriſq́ ex legitima iuris formula, te functū officio, & iniquū eſſe bis eandē cauſam ad tabellā reuocari. Bene uale, & me, ut ſoles, ama. R. D. Prępoſito, ac dominis meis capitularibus & ceteris fratribus in Eccleſia noſtra me plurimum cōmendato. Vale. IIII. Idus Apriles M. D. XIX. Agria.

CÆLIVS CAL. R. LADISLAO EPISCOPO Vratiſlauienſi. S.

L ICVIT tibi quidem Antiſtes eminentiſſime præuertere officium meum, non dicam incomparabili iſta bonitate ac benignitate, quæ te pridem apud omneis celebrē reddidit: ſed bonitatis ac benignitatis potius felicitate. nā dū ego ſummas occupationes tuas uereor, dū recuſo obſtrepere magna & ardua molienti: atq; interea libros quoſdam cū tineis & blattis rixantes in Bibliotheca regia excutio: ecce tu minimè expectatus puto dū alia obis negocia, ut uel negligētia uel ruſticitas mea acrius plecteretur, ſuperuenis: hæſitantiq; imò pudore undecunq; ſuffuſo manum inijcis. Ea res quàm mihi grauis & dura fuerit, nō aliunde facilius declarare auſim, quàm quòd nullis officijs, nulla diligentia ſperē me tantū deſidię ſarcire, aut tantum piaculi expiare unquā poſſe. Nec tamen ob id animū ita deſpondi, aut certe conſternaui, ut in poſterū ceſſaturus ſim, quin animi & obſeruantiæ meæ erga tuā magnitudinem teſtimonia perpetuò quacunq; ratione daturus ſim, ut qui in te appellando ac ſalutando poſtremas tuli, in te colēdo ac uenerādo, prędicandoq; innumeras illas Gratiarū amœnitates, ex quibus te cōpactum cognoſcimus, primas ferā. Bene uale, & primū hunc Selectorū meorum libellum, quaſi tenuē guſtum quendā tibi nominatim dicatū, (Nec enim tumultuariò plures exſcribi potuere) in cæterorū qui mox ad te ibunt pignus & ueluti arrabonem lætus ac fœlix accipias, & Cælium ex aſſe tuum ſemper fore memineris. M. D. XIX. Buda.

CÆLIVS CAL. MATTHIAE SQVAQVARAE S.

P ERGRATÆ mihi fuerunt literæ tuæ, in quibus ingenium & eruditionem ſingularē iuxtà perſpexi. Illud uerùm me mirifice oblectauit, quòd amicos tāti facias, ut eorū cauſa nullum laborē reformides: quin ultro etiā depoſcas, & propēſam operā polliceare. Id quod in re Azaioli noſtri tam prompte facis, ut iure tibi ſumma gratia debeatur. Oſtendit mihi Thomas pigmentarius ſyngraphā, de qua mentionē habes in literis: quom primū accepero te Budæ eſſe, ut ad te incolumis perferatur curabo, quo diligentiā quam recipis cōmode pręſtare poſſis. Te uero ad totā rem cōficiendam, ſiquidē ex omnibus detur optio, accuratiorē, addo etiā prudentiorē, inuenire poſſim neminē. Quare in te unū hoc omne onus inclinabit. Amabo te Matthia mi ſuauiſſime, rem ita ſuſcipe, ita amplectere, ut ſpē quam de te in amici negocio cōcepi nō fruſtreris. Da operā ut ſcias quamprimū, & me cōmonefacias. R. D. Iſtrigonieſi me ac ſeruitutē meam reuerēter cōmēdato. Nec minus præſtantē Ioannem M. Phyſicū meo nomine plurimū ſalutato. Bene uale. VI. Calēd. Maias. M. D. XIX. Agria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

Q VOD nihil ad te literarum dederim, poſtquam in Italiam redij, nolim obliuione aut negligentia factum putes. Qui enim fieri poteſt, ut doctiſſimi atq; optimi Ziegleri mei, quo neq; ego ipſe mihi ſum charior, memoria unquam poſsit excidere: uel quæ tanta animum ſegnities occupare, ut negligentia ad res tuas præſertim obeundas, animo irreperet? At ego te unum ex omnibus maximè præ oculis ſemper habeo: & peculiari illi uoto tui familiariter perfruēdi, tantum abeſt ut quicquam adimat tempus, ut multò magis indies augeatur. Neq; dies neq; locus uſquam occurrit, quo ego Zieglerum meum optatiſsimum atq; amœniſsimum non perquiram. Aduenientem uerò me in Italiam patria protinus & familiares occupationes exceperūt. Mirū eſt enim quàm me abſente omnia in tranſuerſum abierint, & tricis inuoluta ſint, ut non facilè, neq; leui opera extricari poſſe uideantur. In ea uero re pertētanda plus minus ſeſquimenſem abſumpſi. Sed quom res difficilior ſe offerret, quàm ut paucis diebus expediri poſſet: & iam me negocia Romana non uocarent ſolum, ſed etiam urgerent: circiter

titer calend. Octob. Romam perueni. Quo loco multorum amicorũ & pręſtantium uirorum fauore exceptus putaui me facile litibus & controuerſijs forenſibus, quæ me huc impulerũt, modum poſſe imponere. Sed res aliter cecidit. Nam qui me abſentem oppugnabant, ut primũ me pręſentem intellexerunt, ab oppugnatione quidem deſtiterunt, ſed ſe quaſi feræ parũ uiribus fidentes in ſyluas abdiderunt. Nunc itaq; neq; oppugnãt neq; fœdus ineũt: ut res prorſus incredibilis accidat, ut qui bellum non habeã, non tamen pace fruar: & uel ceſſare, uel rogare aduerſariũ tergiuerſantẽ, & iniquas utpote prece impetratas conditiones accipere oporteat: uel rurſus expectãda ſit oppugnatio, quom primum de uigilia, id eſt præſentia, remiſero. Vide amicorum optime, quo loco ſit fortuna mea, cui neq; certare neq; licet quieſcere. Illud tamen omnium eſt laborum operæprecium, quòd in hac luce hominum, in hac mundi ſpecula uiuo, & clariſſimorum hominum conſuetudine uti licet. Caue enim uſquã putes tam uberẽ ingeniorum prouentum, tantã ſtudiorum frugem eſſe quàm Romæ. Multi uero ſunt quorum familiaritate ita oblector, ut nihil mihi tota uita fortunatius, aut ſperem, aut optem. Inter omnes chariſſimus eſt Hieronymus Aleander, uir græce, latine ac hebraice doctus: quẽ ſponte paulo ante aduentũ meum ſummus Pont. bibliothecarium fecit poſt obitum Zenobij Azaioli, uiri religioſi ſed & docti. Is mihi quotidie ingentes theſauros ex bibliotheca palatina eruit. Accedit Aegidius Cardinalis uir ſingulari integritate ac nominis celebritate, qui Porphyrij myſteria & Procli theologiam latinã fecit. Is uero, di boni, quãtum habet literarum, quãtũ ingenij ad eruẽda totius uetuſtatis arcana. Eſt Fabius Rhauẽnas ſenex ſtoicę probitatis, quẽ uirum nõ facile dixeris humanior ne ſit an doctior. Per hunc Hippocrates integer planè latine loquitur, & iam ueteres illos ſolœciſmos exuit. Id habet homo ſanctiſſimus rarũ apud omnes gentes, ſed ſibi peculiare, quòd pecuniã ita cõtemnit ut oblatã recuſet, niſi ſumma neceſſitas adigat. Alioqui à Leone Pont. menſtruã habet ſtipem, quam amicis aut affinibus ſolet erogare. Ipſe holuſculis & lactucis Pythagoręorũ uitam traducit, in gurguſtiolo quod tu iure dolium Diogenis appellaueris, ſtudijs non immorans ſed immoriens: & planè immoriẽs, quom grauem admodum & periculoſam ægritudinẽ homo alioqui octogenarius cõtraxerit. Hunc alit & quaſi educat uir prædiues & Pontifici gratiſſimus Raphael Vrbinas, iuuenis ſummæ bonitatis ſed admirabilis ingenij. Hic magnis excellit uirtutibus, facile pictorum omniũ princeps, ſeu in theoricen ſeu praxin inſpicias. Architectus uero tantæ induſtriæ, ut ea inueniat ac perficiat, quæ ſolertiſſima ingenia fieri poſſe deſperarunt. Prætermitto Vitruuium, quẽ ille non enarrat ſolum, ſed certiſſimis rationibus aut defendit aut accuſat: tam lepide, ut omnis liuor abſit ab accuſatione. Nunc uero opus admirabile ac poſteritati incredibile exequitur (nec mihi nũc de Baſilica uaticana, cuius architecturæ pręfectus eſt, uerba facienda puto) ſed ipſam planè urbẽ in antiquam faciẽ & amplitudinem ac ſymmetriã inſtauratam magna parte oſtendit. Nam & montibus altiſſimis & fundamẽtis profundiſſimis excauatis, req; ad ſcriptorum ueterũ deſcriptionẽ ac rationẽ reuocata, ita Leonẽ Pont. ita omneis Quirites in admirationẽ erexit, ut quaſi cęlitus demiſſum numen ad æternã urbem in priſtinam maieſtatẽ reparandam omnes homines ſuſpiciant. Quare tantũ abeſt ut criſtas erigat, ut multo magis ſe omnibus obuium & familiarẽ ultro reddat, nullius admonitionem aut colloquium refugiens: utpote quo nullus libentius ſua cõmenta in dubium ac diſceptationẽ uocari gaudeat, doceriq; ac docere uitæ præmium putet. Hic Fabium quaſi præceptorẽ & patrem colit ac fouet: ad hunc omnia refert, huius conſilio acquieſcit. Sed ne hiſtoria etiã noſtrorum temporum deſideraretur, Paulus Iouius, ut magis mireris, primi nominis medicus, tam luculenter, tã docte, tam eleganter ſcribit noſtri temporis hiſtoriam, cuius decem libros iam edidit, ut pudeat me de homine tam diſerto tam indiſerte ſcribere. &c.

CÆLIVS CAL. IVLIANO NASELLO S.

GO uero mi Iuliane optauerim te natura tua uti, & beneficentiã tuam
B in quàm plurimos homines exercere: modo id fieri poſsit citra fortunarum & ſalutis periculum, quàm enim improbũ ſit eam liberalitatem,

ex qua ego multa cõmoda & ſumma ornamenta acceperim, cæteris mortalibus in-
uidere? Sed quom ex te præſente præſens ſępe acceperim, & ab ijs qui iſthinc pro-
ficiſcuntur frequenter audiam, te ita promiſcue omnium, qui tuam fidem implorant
patrocinia ſuſcipere, ut non contentus tuam illis operam præſtare, ex qua ſine legis
Titiæ præiudicio tibi multa merces deberetur, ultro etiam in tuorum clientum gra-
tiam ſimultates exerceas, & eorũ multis præſidia tractandæ litis accõmodes: adeò
uero ſtudioſe omneis defendas, qui innumeri (ut par eſt) ad te cõfluunt, ut nullum ti
bi penè ad reſpirandum tempus relinquas, idq; non ſine ualetudinis noxa. Quare
quom te iure ab hac multitudine cauſarum deterrerẽ, rogaremq; ne te inclementer
exerceres, ſed modum laboribus cõſtitueres: tu mihi multis rationibus occurrebas,
hanc imprimis quaſi palmarẽ obijciens: quòd uirum ingenuo ac liberali animo na-
tum nullis laboribus deterreri oportebat, quin large in omnes atq; adeo in ipſum ge
nus humanũ, ſi modo ea detur facultas, liberalitate uti uelit, ſuiq; beneficij quàm plu
rimos facere, eosq; perpetua amicitia obſtringere. quippe in hominũ uita nihil eſſe
quod amicitiæ & ſocietati humanæ ſit præferendum. Quom uero ego iuſtis de cau-
ſis in hanc ſententiã reclamarẽ, raraſq; amicitias, eaſq; cum delectu ineundas eſſe.
Nam amicorũ turbam plerunq; inutilem eſſe ac pœnitendã: tu contrà huic ſententię
minime aſſentiebaris, exempliſq; mecum agebas: Hieronymi ſcilicet Aleandri ac
Hieronymi Maſſaini, hominũ, Di boni, uita, moribus, literatura, ac ſapiẽtia clariſſi-
morũ. His addebas Bonauenturę Piſtophili eximiã quandam ſuauitatẽ, & incredi-
bilem ingenij amœnitatẽ, cuius etiam beneficia tam libẽter cõmemorabas, ut nuſq;
dulcius tua immorari uideretur oratio. Horum uero amicitiã & conſuetudinẽ te tan
ti facere ſignificabas, ut cũ ea neq; ipſam (ſi ab aliquo deorũ ea cõditio offerretur) eſ-
ſes immortalitatẽ cõmutaturus. At ego ita ſententiam meam tuebar, ut nõ ſolum ra-
tionibus ſed totius penè uetuſtatis teſtimonio depugnarẽ: aſſerebamq; Ariſtotelẽ in
libro De moribus ad Nicomachum id pridem dijudicaſſe quom dixit, πολλοῖς δ' εἶναι
φίλον κατὰ τὴν τελείαν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται. Sed & Plutarchum priuatim ſuper ea re cõ-
mentarium feciſſe: quorum auctoritate tu pauliſper motus reſpõdiſti, te illud quoq;
optime meminiſſe dictum ab Ariſtotele, ὅτι πολυφιλία δοκεῖ τῶν καλῶν ἓν εἶναι. Sed te
tantiſper tuum poſthac iudicium uelle defendere, dum & commentarius ille profer
retur, & tibi daretur ocium expendendi rationes quibus ille ſuam ſententiã appro-
baret. id me primo quoq; tẽpore facturum recepi. Quare nunc demum oppignora-
tam fidem libero. Atq; ut ſit tibi minus laborandũ, quod Plutarchus græce ſcripſit,
ego id tibi uerti barbare. Liceat enim nobis quibus cũ dignitate imperij etiã latinæ
orationis maieſtas pridem deperijt, id dixiſſe, quod Plauto licuit in ſummis reipubli
cæ incrementis: quom ipſe præſertim in tanta foret apud maiores noſtros exiſtima-
tione, ut ſi Muſę latinè loqui uoluiſſent, nõ alia quàm Plauti lingua loquuturas fuiſ-
ſe iudicarent. hoc ergo leges tuo arbitratu exiguum maximi inter nos amoris mo-
numentum, neq; amori quidem ſed amicitijs modum ſtatues: id quod optime fece-
ris, ſi te ac prudentiam tuam in conſilio habebis. Neq; enim te magis ſpero ex com-
mentario, quàm ex rerum uſu tuoq; ingenio profecturum. Bene uale, & te no-
bis diu incolumem ſerua.

CÆLIVS CAL. IOANNI CARD. SALVIATO S.

DVO ſunt tẽpla diœceſis Eccleſiæ tuæ Ferrarienſis, utrumq; ſub diui Ia
cobi nũcupatione conſecratũ: alterum in ſuburbio tranſpadano, alterũ
in Padorupto. Ita enim pagum uocãt ad tertium ab urbe lapidẽ. In hęc
ius eſt mihi uetus ex eo uſq; tempore, quo felicis memoriæ Cardinalis
Eſtenſis agebat in humanis. Maſinus uir Gallus, arte Muſicus, & inter
Liberi patris artifices præcipuus, his incubauit: nullo ſanè iure, ſed principũ gratia,
quorum pleriſq; animus in auribus habitat. Nunquã deſij & ius meum tueri, & iure
repetere quod per iniuriã occupabatur. Res acta per uiros clariſſimos, ex quibus u-
nus omniũ Petrus Antonius Azaiolus, uir ingenio ac literatura elegantiſſimus, ma
xime adnixus eſt. Is perfecerat ut Maſinus rationibus conuictus manus daret, & ſe

ceſſu

ceſſurum polliceretur, modo ego prouentus antè perceptos condonarem & gratis
remitterem. quod ego tum amicorum precibus coactus, tum ne locus litibus relin-
queretur, me facturum recepi. Dum hęc agūtur, & res foret ad hunc articulum pro-
uecta, abit Maſinus, ſimulat ſe ad balneas proficiſci. Nam morbo grauiter labora-
bat, quem Gallicum uocāt: ſe ad paucos dies rediturū, atq; omnia confecturū ex pa-
cto ſanctiſſime adiurat. ego qui hominis fidem perſpectā haberem, licet nihil boni
aut æqui ſperarem, malui tamen alieno ſcelere quàm mea diffidentia deceptus uide-
ri. Interim ad me literę perferuntur ex urbe, quibus ſignificatur, Maſinus cum ante-
ambulone quodam pontificio tranſegiſſe, & in Galliā Narbonenſem protinus con
uaſiſſe. Mox eum anteambulonē obijſſe. rurſus in eius iura alterum neſcio quē ſuffe
ctum, qui & ipſe uti prior ille, ante aditā poſſeſſionem occubuerit, ceu Maſini ius au
rum Toloſſanum uideri poſſet, exitiale ſcilicet habentibus. Non tamen eſſe deterri-
tum Thomā quendam Lazarettum inter cantores Pontificis decanum, quin & ip-
ſe ita hæc iura dicam an iniuriā inuaſerit. Tum ego gnarus nullam iacturā plus habe
re infamiæ, quàm quæ fiat per negligentiā, fretus mea ſumma obſeruantia & ſerui-
tute qua dominationē tuam reuerendiſsimam ſemper colui: quom res morā ſcribēdi
non pateretur, ne inter ſcribendū reſcribendumq; ſcilicet iura iterum noſtra occupa
rentur: maximè itaq; opportunum iudicaui rem totam ad illuſtriſſimū Laurentium
fratrem tuum, hominē Di boni, omnibus naturæ & ingenij opibus præcellentē: &
ad Mariottum & Vbertinum clariſſimos procuratores rerum tuarū referre, atq; ab
ijs opem ferre. Qui quom iura mea ampliſſima accepiſſent, quom uacuā ſacerdotij
poſſeſſionem cognoſcerent, ut nemo ſe deturbatum poſſit expoſtulare, quom D. T.
iura ac prærogatiuam confirmari intelligerent, libentes ac ſumma animi inductione
effecerunt, ut qui uices habet D. T. ampliſſimæ, mihi ſacerdotium quocunq; modo
uacans conferret, & in uacuā eius poſſeſſionē me induceret. Ego uero qui amplitu-
dini tuæ multum debeo, & in poſterum plurimum tuis in me meritis acceſſurū con
fido, tum nobiliſſimo fratri tuo, tum uiris clariſſimis procuratoribus tuis recepi, id
quod & ijs literis teſtatū uolo, me in hoc ſacerdotio & omnibus in rebus quæ meæ
facultatis fuerint, in tua ſemper poteſtate fore, ac pro tuo nutu me eſſe omnia ſem-
per effecturū. Quod eo prōptius ac libentius facio, ut me planè tuū tibiq; addictiſſi
mum agnoſcas. quod ſi perſuaſum habueris, non dubito quin me ac res meas in fi-
dem accipias, & acceptum tua auctoritate ac magnitudine tuearis: quod ut facias te
per meam ſeruitutē & tuam eximiam bonitatem uehementer obteſtor. Vale.

CÆLIVS CAL. LVDOVICO CATO S.

VIX poſſem explicare quantum lætitiæ conceperim, quom te reuoca-
tum in patriam, tibiq; ſucceſſorem datum cognoui. Nam poſt tot honó
rarias perfunctiōes quas & ſingulari prudētia & ſumma felicitate pró
principe & pro republica obijſti: iam tēpus ſanè poſtulat, ut te patria,
te amici ac neceſſarij tui perfruātur. Ii te abſentē amant, admirātur, té
oculis gerūt. quid futurū putas quom adueneris? profecto nemo erit qui aſpectu &
dulciſſimę conſuetudinis tuę ſuauitate expleri poſſit. Tu eris ille ſcilicet cuius ob os
Graij ora obuertebant ſua. Ego uero qui tuas præclaras uirtutes ab ipſa ineunte æ-
tate incredibili ſtudio ſum proſecutus, quom data fuerit occaſio, ut uel tecum pauca
faciam ſpatia: uel de rebus abs te tum apud ſummum ſacerdotem Romanum, purpu
ratos patres, tum apud Cęſarē ac prępotētes reges magna cum celebritate tui nomi
nis geſtis, ſermonem iniuero: tunc ego me planè felicem putabo, eumq; diem auſpi-
catiſſimum putabo. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI CALVO S.

EX literis quas dedi ad ampliſſimum Antiſtitem & patronum noſtrum
intelliges, quo laborē deſiderio, quid ab eius bonitate impętratum ue-
lim. Amabo, mi Calue, huic meo uoto faue: & omnem gratiā, qua pro
tuarum uirtutum captu polles, lubenter impende. Tum de uoluntate principis fac
me protinus certiorem: Iuliano autem Naſello meo tutò literas crede. Vale.

CÆLIVS CAL. HIERONYMO VIDÆ S.

MAGNA commendatio Azaioli noſtri, qui amicorum uota præueniat, neq; precibus neq; cõmendationibus locũ relinquat. Is enim demum quom diploma & liberũ cõmeatũ tibi impetraſſet, tuas mihi literas reddi iuſſit. Ego aũt ille pręcipuus amicitię cultor, & tuę uirtutis maximus admirator, ut tibi rẽ protinus curarẽ ex uoto nihil prętermittẽs, omnia ut poſtea cõperi actũ agebam, & (ut aiunt) μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία. Quare nihil eſt, quod ea in re nobis debeas, niſi rectam uoluntatẽ. Reliquũ hoc quicquid eſt officij Azaiolo acceptum feres. Qui qua eſt in re omni animi atq; ingenij præſtantia ac felicitate, ſolus uult & poteſt curã cuiuſquam, operam, amicos & præclara ingenia promereri. Bene uale, & quom ad nos perueneris tantiſper amabo, curſum remorare, dum te dies aliquot perfruamur. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

GRATVLOR tibi Morate quòd in eum locum perueneris, ubi te ac familiã cum dignitate tueri poſſis. Nã apud me Ceſena ſolet multis laudibus cõmendari, uel quòd ad ſoli fœcunditatẽ, uel quòd ad hominum pertinet mores & comitatem. Spero etiam te eo omnibus chariorẽ fore, quo propius ingenij tui amœnitates perſpexerint. Illud quoq; mihi propè exploratum eſt, te eam diligentiã in formandis ac inſtituendis tuis auditoribus adhibiturum, ut abs te ſemper & meliores & cultiores abſcedant. Vnũ eſt quod ego priuatim abs te expeto, ut filium Guidi Alberti Lugenſis, qui ſumma mihi amicitia coniunctus eſt: adoleſcentẽ præclara indole & erecto ingenio, cura quadã maiore expolias, & domeſticis quibuſdam ſcitamẽtis enutrias. Eſt enim tibi egregiam & minime illiberalem operã nauaturus: & profecto niſi pater ſibi plus nimio eblanditur, res optime comparata eſt. Nam tu te præceptore dignum diſcipulum, ille ſe diſcipulo dignum præceptorem inuenit. Bene uale, & me ut ſoles & debes ama.

CÆLIVS CAL. CAMILLO CITTADINO S.

TE incolumem ac reducem aduenisſe plurimum lætatur & gratulatur tibi Cælius tuus, hortatur præterea ac rogat, ut præſentia tua cõmunes lares & hilariores & honeſtiores reddas. Non eſt quod ei iucundius facere poſſis, non eſt quo magis tuam in eum beneuolentiã teſtere. Cætera quę petis, & commodius & facilius curabimus, ſi huic feſtinationi tuæ aliquid moræ inieceris, aut ſaltem dieculam addideris. Nec eſt quòd de peſtilentia quicquam timeas. Omnia apud nos ſalubria ſunt: & quicquid ſuſpicionis proximis diebus animos peruaſerat, dei benignitate omne abijt, & nunc per ſummã ſecuritatem agimus. Quare nihil eſt quod aut moretur aut interpellet tuũ ad nos aduentum. Ego ſanè te cupidiſſime expecto. Interim bene uale, & me mutuo ama.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER VIII.

CÆLIVS CAL. IOANNI FRANCISCO PICO, principi Mirandulano S.

A PETRO Alcyonio uiro eloquentię ueteris obſeruantiſſimo, quom modo Florẽtiã raptiſſime feſtinaret, impetraui ut apud me tantiſper curſum ſiſteret, dum iucundiſſima eius conſuetudine horas aliquot perfruerer. Hinc abiens rogauit à me ſibi hanc operã dari, ut duo eius libelli ſuper exilio conditi, qui nuper publicum accepere, certo nuntio crederentur, qui eos bona fide ad te perferret. Id libenter curandũ ſuſcepi, tum ut uiri

doctiſſimi uoluntati ſatisfacerẽ, tum quòd tibi principi celeberrimo ſperaui rẽ non ingratam facturum, ſi hominis adeo tui nominis ſtudioſi commentarij in manus tuas peruenirent, quom in ijs præſertim honorifica de te mentio habeatur. Nam tu ſanè unus omniũ es, cui ex calamitatibus auctoritas & dignitas accreuerit: ſi modo eas calamitates appellari par eſt, quas fortuna obiecit, non magis ut te exerceret, quàm ut tuam uirtutem conſtantiamq; & animi magnitudinem teſtatiorẽ illuſtrioremq; omnibus faceret. Vt tibi iure optimo boni omnes gratulari poſſint, qui & ſcribendo immortalitatem tibi pepereris, & fortia faciendo ac ſcrẽdo, non modo fortitudinis exemplũ cæteris, ſed argumentũ etiam præbueris ea ſcribẽdi, quæ ſint apud poſteritatem uictura. Et planè (ſi uera fateri oportet) ætas noſtra utroq; nomine tibi plurimum debet, quam & rebus actis & tuis monimentis illuſtraueris. Ego certe ita eximia animi tui bona, ita opes ingenij tui admiror, ut ea quę olim ſcripſiſti, & quæ modo aduerſus philoſophos ueteres edidiſti, cum omni antiquitate cõferenda & in ipſo æternitatis ſacrario ſtatuẽda cenſeam. Intulit hęc de te iampridem concepta opinio, incredibile deſiderium probandi tibi certo aliquo teſtimonio, me uniuerſum eſſe in ære tuo ac tui planè mãcipij, neq; quicquam eſſe tam arduũ ac difficile, quod ſumma animi inductione nõ ſim emerendæ gratiæ tuæ ſtudio ſubiturus. Bene uale princeps eminentiſſime, & de mea erga te obſeruantia cumulate omnia tibi polliceare. Nonis Ian. M. D. XXII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PETRO ALCYONIO S.

AD IIII. Nonas Ianuarias redditæ ſunt mihi literæ clariſſimi principis Mirãdulani ad te. eas ignoto nũtio, & neſcio cui terrę filio minime credendas exiſtimaui: ſuſtinui itaq; apud me tãtiſper dum certus nuntius offerretur. malui enim diligentiã meam requiri abs te & tuum uotũ morari, quàm periculum adire, ne fortè literæ in trãſuerſum raperentur & deperirent. Demum quom in alterutro peccandum foret, malui negligentiæ, quàm imprudentiæ nomen ſubire. Sed res feliciter planè cecidit, & hæc ipſa mora in lucro fuit. Nã ſe interim quaſi diuina uirgula demiſſus obtulit Iulianus Naſellus, uir ut noſti fraterna mihi beneuolentia coniunctus, tuæq; eloquentiæ præcipuus admirator. Is Florentiã petens me cõmodum utroq; metu liberauit. Nam & bona fide & quàm primum ſe literas redditurum recepit. Quare tu hominem non minus de præclaris ſtudijs quàm de amicitia benemeritũ ſolita humanitate amplexaberis, operamq; tuam nõ ſolum offeres, ſed cumulate etiã præſtabis ſi quæ modo occaſio affulſerit qua poſſis uirum optimum demereri. Hoc ſi feceris, duos homines te uno beneficio obſtrinxiſſe puta. Bene uale, & da mihi obſecro mutuas operas in amore. Iuſſeram exſcribi pręlectionem de uirtute morali ad ampliſſimũ Antiſtitem noſtrũ Campanum: ſed librarius ita ſcripturã confudit, ita apographum corrupit, ut nouum opus inſtitui, & mãcipem inueniri oporteat, qui ſartam operam redimat. Tu interim dum hoc agitur, ſummo Antiſtiti & patrono noſtro fac me eſſe quàm cõmẽdatiſſimum. Rurſus uale. Idibus Ian. M. D. XXII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ANTONIO BERNIO S.

TV uero unus es Berni optime, in quo utraq; humanitas ita ex ęquo decertat, ut nõ ſit mihi facile ſtatuere utra uincat, utra uincatur. Nam & te literatura excellentẽ pridem hominum rumor prædicat: eximia uero bonitate etiã inſignem tua recens epiſtola teſtatur. Acceſſit ad hæc uiuum generoſi huiuſce adoleſcentis auditoris tui teſtimonium, quo mihi nullus poterat certius animi atq; ingenij tui ornamenta exprimere: ut non difficile fuerit agnoſcere quẽ præceptorem effinxerit, ad quod exemplar ſe conformauerit. In quo laudando conſulto, ut mihi uidere uideor, parcior fuiſti: uel ne quas in eũ laudes congeſſiſſes, in te utpote tanti auctorẽ operis facile regeri ac reſilire uiderẽtur: uel quòd eos colores ſeruabas, quos ad me excolẽdũ mox ex narthecio depromeres: & ſi ego eos minime agnoſcã, omnesq; liberalitati tuę ingenuè acceptos ferã,

οὐ γάρ ἐγώ εἰμι θεός. τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις; Quòd ſi laudum, quas amor non iudicium tibi uiro laudatiſſimo ſuggeſſit, hoſtimentum uelim reponere: planè rem dignam riſu faciam, qui tibi ſcilicet eas nullo melius quàm tuo modio remetiar. Id quod tamen non ſum facturus: tum ne qui de meis laudibus placere non poſſum, totusq́ de tuis pendeo, ſi has confictas licet & imaginarias effudero, illaudatus prorſus deſtituar: uel quòd piaculum fuerit noſtra nūc primum ineunte amicitia, tua munera à tam benigno animo profecta, quamuis nobis fortè parum idonea, aſpernari. Nec enim omnes probant Telemachū apud Homerū remittentē ſua Menelao munera, quorum uſus nō eſſet in Ithaca: quando id fuit hoſpiti intempeſtiuā liberalitatem exprobrare, & ſe moroſum teſtari. Quod uero ad ornatiſſimū adoleſcētem tuum attinet, & ſi tātum cōmendationum ſecum ipſe conuehat, ut uel ijs qui à Muſis & Gratijs longe abſunt, poſſit eſſe cōmendatiſſimus: dabo tamen operam quoties occaſio arriſerit, ut meæ huic animi inductioni de tuis cōmendationibus multū acceſſiſſe intelligat. Illudq́ imprimis non deſinā hortari & rogare ac libere monere, ut caueat ne ad hos aulicarum ſirenum ſcopulos allidat: quos ſi incolumis præteruectus fuerit, tum uero ſpectatum ſatis putabo & magnum exemplum cōtinentiæ. Nam (ut ſenex Terentianus ait) qui cum ingenijs conflictatur huiuſmodi, neq́ cōmouetur animus in ea re, eum ſcias poſſe habere iam ipſum ſuæ uitæ modum. Bene uale uir eruditiſſime, & tibi de me large omnia polliceare.

CÆLIVS CAL. ALBERTO CISTARELLO S.

ITA mihi Di bene faciant, ut nihil aut fingo aut cōminiſcor ingenio, ſolaq́ ueritas eſt in conſilio. quom multus mihi cum amicis & ſodalibus, ita ut fieri ſolet, fuiſſet ſermo poſt Hadriani Pontificis exceſſum, quisnam ex purpuratis patribus foret ad ſummū faſtigium prouehendus, & multi multis pro ſuo quiſq́ aut captu aut uoto augurarētur: ego nocte proxima per quietem uiſus ſum mihi uidere ampliſſimum Antiſtitem & patronum noſtrū in ſolio pontificio aſſidentē. Huic tu aquā manibus affundebas: ego eius genibus aduolutus maluuium argenteum ſuſtinebam aquam excipiēs. Tum uero quom ille exurgeret, ego protinus arreptū proximo ex loco rete ſumma in pertica in morem uexilli præferebam. Hæc agenti uis gaudij ſomnum excuſſit. Tu uero caue mi Alberte ne me icc irco minus ſanum aut nimis ocioſum putes, quòd ad te uirum grauiſſimum ſcribam ſomnia, hoc præſertim tempore, quo te puto meæ literæ ſacris comitijs operantē deprehendent. quando non ſomnij, ſed ominis uice haberi uelim: cui ſi fortuna addixerit, tum me nō coniectorē, ſed planè uatē putabo. Atq́ utinā quod ego per ſomnium faciendum uaticinior, id tu mihi per uigiliā quamprimum factum ſignifices. Quanuis quid tua opus ſignificatione? quom id non modo perniciſſimus hominum rumor, ſed populi Romani atq́ adeo omniū gentium reclamatio ſit mihi nuntiatura. Nos ut id fiat deos orare atq́ obtundere non deſinemus. Bene uale, & ama Cælium tuæ uirtutis ſtudioſiſſimū. Ferraria.

CAELIVS CAL. IOANNI FRANCISCO PICO principi Mirandulano S.

TANTVM abeſt princeps celeberrime, ut diſſimulē quid aut quantum tibi debeam, ut nihil ſoleam libentius profiteri, quàm me inter ærarios tuos nomen dediſſe. Quòd uero æs contractum ad hanc diem nō diſſoluerim, quom præſertim neq́ facultas, neq́ uoluntas diſſoluendi abfuerit: nihil eſt quod deprecer aut quod poſſim cauſari, niſi occaſionē defuiſſe. Neſcio enim quo fato factū ſit, ut in limine pręſtandi promiſſa, & ipſo pręſentem pecuniam (ut aiunt) reluendi articulo ſe fortuna ſemper obiecerit, & paratā ſatisfactionem excuſſerit. Nunc enim peſtilentiæ uis, nunc bellorum tēpeſtas, nunc hoſtium excurſiones bonos conatus interpellarūt. Et ſanè ſic uideor mihi me commode uēdicare à calumnia, & noſtrā tibi fidem approbare, quòd primus ego atq́ ultro creditorem prouoco, alioqui conniuentē & meam minime negligentiam agno-

ſcentem:

ſcentem:quod quiſpiam poſſet fortaſſe admirari, in hac præſertim temporũ iniquitate,qua fides magna parte interijt,& uix tandẽ conſeſſum æs,& tertio decreto adiudicatũ,ab aſſiduo etiã debitore expreſſeris. Sed rurſus mirari deſinet,quom id intellexerit quod maiore dignum admiratione uideri poteſt: ad creditorẽ ſcilicet nihil pertinere, pertinere ad debitorem uel maximè,ut quicquid hoc eſt æris alieni diſſoluat,& debere aliquando deſinat, utpote qui auctior & locupletior ſit futurus quom ſoluerit. Neq; enim ipſi quicquã deperibit,ut fermè cæteris debitoribus uſui uenire ſolet,quorum fortunæ exhauriuntur ſoluendo. Ego quæſtum facturus ſum tum maximè quom maximè ſatisfecero:ut ſi quid noxę mihi poſſit irrogari, illud iure poſſit imprimis, quòd ſim malus paterfamiliâs, & ad rem faciẽdã parũ accuratus, qui ceſſem tanta lucri occaſione propoſita. Nõ eſt ergo mi princeps optime, quòd me malum nomẽ fieri poſſe ſuſpiceris, etiam ſi nunquã appelles, ut exiſtimauit Alphenus fœnerator:quom debitoris magis quàm creditoris interſit promiſsis ſtare: & obſtrictam fidem quàm ocyſſime liberare. Bene uale,& illud à me ſerio dictum puta, me incredibili deſiderio teneri te adeundi:tum ut ego nobiliſſimo ætatis noſtræ principe perfruar: tum ut tu me tuæ uirtutis ſtudioſiſſimũ,& proinde tuo amore dignum agnoſcas. Interim opto (quod tuorum ſtudiorum commodo fieri poſſit) Græcam Euſebij præparationem mihi tantiſper accommodari, dum male uerſam in latinitatem poſſim recognoſcere, & ad ueritatis trutinam coæquare: dabo operam ut mox ad te bona fide incolumis reuertatur,& eo nomine tuæ liberalitati plurimum debebo. Iterum bene uale. Ferraria.

CÆLIVS CAL. GASPARI SEREDIO PANNONIO S.

REDDITÆ ſunt mihi Gaſpar ornatiſſime tuæ literæ, quæ me mirificè oblectarunt:tum quòd elegantiã & humanitatẽ tuam præ ſe ferebant, tum quòd apud te noſtri memoriam adhuc uiuere,nec dum abſentiam ei quicquam detriuiſſe teſtabantur. Quòd uero tertium ad me ſcripſeris,id fuit permoleſtum,quando literæ in manus meas minime peruenerunt. Nam poſtquam à nobis abſceſſiſti, planè abs te nihil literarum accepi: mirabarq; quomodo tam impiger in ſcribendo, tam officioſus in ſalutando, protinus factus eſſes ceſſator. Sed ut uideo nihil eſt quod tecum expoſtulem,aut de tua cõquerar diligentia, quom tu accurate officio perfunctus ſis: ſed in nuntios ac tabellarios omne obuertendũ eſt iudicium,qui te in ſuſpicionẽ negligentiæ adduxerunt, & mihi tam optatas delicias inuiderunt: homines ut eorum mores oſtendunt,neq; urbani,neq; culto ut ſcribis ingenio. Quod itaq; nihil tibi reſcripſerim, non eſt quòd aũt occupationes meas cauſeris aut ſtudia, ſed in hos ipſos auerſores interceptoreſq; literarum omnẽ ſtomachum effundas licet, qui utriq; noſtrum tam inſignẽ iniuriam fecere. Carmina quę petis emitti, opus eſt ut ſeligantur,reſcribanturq;,ut minus ingrata & incompta ad te proficiſcãtur. tu enim ipſe ſcis quàm religioſus exactor ſim meorũ operũ:quæ alioqui tam parũ mihi ſatis faciunt,ut niſi amicorum indulgentia ſuſtinerentur, ſim ea quaſi abortus electurus:expugnabo tamen aliquãdo hoc meũ, me iudice, peruicax cõſilium, ac mihi ipſi diſplicere non recuſabo, ut placeam tibi, & tuæ obſequar uoluntati. Cæterum quòd te ingens noſtræ conſuetudinis inceſſat deſiderium,agnoſco bonitatem tuam,& mihi gratulor quom pares operas des in amore. Ego enim te ſemper tanti feci, ut unam tecum deambulatiunculã aut familiarem inter nos cõmentatiunculam omnibus longe uoluptatibus prætulerim. Accedit illud moleſtię, quòd in tam cruenta urbe uerſeris, in qua paſſim & impune cędes cõmittantur:quas tu mihi adeo graphice deſcripſiſti, ut dum modo tuas literas legerem, rei indignitate permotus exhorreſcerẽ:nunc uero nihil prius habeam quàm ut te horter ac rogem uehemẽter, ut omni ſtudio caput & tuam ſalutem tuearis. Vale.

CÆLIVS CAL. NICOLAO TEPOLO VENETO S.

INTELLIGEBAM ſanè uir eminẽtiſſime quantum tibi deberẽ, quòd tu homo tãtæ exiſtimationis atq; autoritatis, in iſthac tua celebri præ

fectura tam familiariter ac tanta comitate me bis te adeuntem excepiſſes: exiſtimabamꝗ ad hanc animi mei erga te propenſionē nihil planè addi poſſe. Sed quom modo illuſtris tuæ liberalitatis teſtimoniū addideris, mittens ad me eam Polybij Megalopolitani ſectionē, quæ ad rem caſtrenſem & Romanam militiā pertinet: ab ijs qui hiſtoriam P. R. latine mandarūt literis, ieiunè ac parum ingenuè poſteritati proditam: ſentio tantū cumuli acceſſiſſe, ut nullo mihi uidear gratitudinis hoſtimento tuam exæquare poſſe munificentiam: tantumꝗ tibi gratiæ habeo, quantum neꝗ dicendo aſſequi poſſim, neꝗ ſcribendo. Nihil enim abs te opportunius hoc tempore proficiſci potuit, Gallicis armis & inteſtinis ſimultatibus flagrante Italia: nihil ad hominem totius antiquitatis ſtudioſum aut optatius aut accommodatius mitti: cui præſertim multo præſtantius uideri ſolet ingenij cultum quàm fortunæ opes auxiſſe. Bene uale uir clariſſime, & perſuaſum habeto te hominem tibi pridem addictiſſimū, immortali beneficio obſtrinxiſſe, de quo perpetuò potes largè tibi omnia polliceri. Ferraria.

CÆLIVS CAL. CAMILLO CITTADINO S.

P RIDIE eius diei quo Antonium familiarem meum conſtitueram uini conuehendi gratia Fauentiā mittere, ecce nuntius & tabellarius tuus Franciſcus mihi optatiſſimas ac iucundiſſimas literas tuas attulit: quibus ſignificabas quid à me fieri uelles in librorum uenditione optimi parentis tui: utrunꝗ fuit gratiſſimum, & quòd tam excellentis Philoſophi lucubratio aliquādo publicū caperet, & quòd mihi potiſſimū hanc prouinciam demandaueris, qui adhuc ſacros ſummi uiri manes & memoriā colo ſanè dignā immortalitate. Dabo itaꝗ operā accuratiſſimè, ut res uoto tuo reſpōdeat, atꝗ omnia ex animi tui ſententia conficiantur: ſed una ſe nobis obijcit temporum difficultas, quæ noſtra conſilia aut interpellet aut moretur. Siquidem hac in urbe frigent ſtudia, & librorum mancipes incredibili inopia damnati ſunt, ut uix ſperem quenquā uel mediocrem eorum ſummā præſenti ære coempturā: in certam diem ſortè nonnulli pecuniam conſtituent. Hactenus quom aliquot accerſi iuſſerim, nemo ſe operā ſartam redempturū recepit, id eſt ſuo periculo ſuoꝗ impendio totius ſummæ uenditionem facturum promiſit. Illud tantum ſub cautione præſtituros pollicentur, ut ſingulos diſtrahant, & bona fide coactam pecuniam repræſentent: ea cōditione, ut ipſis quoꝗ certum lucellum accreſcat. quam pactionem & tu literis tuis attigiſti, & ego admittam, quando alia melior nō offeratur. Cęterū quoniam libri improfeſſi induci in urbem non poterāt, fuit opus portitoribus & publicanis offerri; qui certam pecuniam omnino grauiorē quàm aut tu aut ego uoluiſſem, ſibi enumerari imperarūt. Ea enumerata eſt protinus: & quom Franciſco tantum æris non foret, quantum improbiſſimi homines imperabant, nequid moræ adderet tuo deſiderio ea importunitas, reliquum pecuniæ ſtatim iuſſi enumerari. Id quod tu cōmodius ex pagella intra literas obſignata intelliges, in qua ratio impenſæ ad teruntium perſcripta eſt. Siquid præterea à me faciundū putabis, literis ſignificato: tibiꝗ illud certò perſuadeto, nihil mihi poſſe optatius euenire, quàm occaſionem aliquā pręberi, qua tibi ſummi amoris & ſtudij erga te mei teſtimonium aliquod proferā. Quare tu mihi omni abdicata cunctatione, confidenter maxima quęꝗ ex æquo & minima cōmittas uelim. Erit enim id mihi mutui amoris certiſſimum argumentū. Lectiſſimā fœminam uxorem tuā & filiolos meo nomine ſaluta. Gratulor uero quòd is qui abſceſſerat, domum & ad meliorem frugem rediuerit. Illud uehementer doleo, quòd me, id eſt quod ſui amantiſſimum reformidauerit, qui eum paterno animo excepiſſem. De uini conuectione & Antonio, non puto à me multis ſcribendū: quando tu quæ tua eſt bonitas, tua ſponte utiliter & ex re mea, omnia faciūda procurabis. Bene uale. VI. Calēd. Octob. M. D. XXIII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. R. IOANNI SALVIATO CARD. S.

B TSI, poſtquā ſalutatus eſt Pontifex Max. illuſtriſs. Card. Medices, recentis letitiæ magnitudo ita me impotem mei reddiderit, ut neꝗ ad di

cendum

cendum neq; ad ſcribendum prȩſto ſit animus, & penè, ut ſcribit Cicero, factus ſim
μετέωρος: ſcribendum tamen mihi exiſtimaui ad te præſertim Antiſtitum maxime
& doctiſſime, ad quem unũ præcipue tam eximij gaudij, tam magnæ acceſſionis ra/
tio pertinet: uel quòd faſces humani generis & rerum faſtigium in eius manũ uene
rit, qui iure cognationis tibi ſit cõiunctiſſimus: uel quòd ille unus omnium maximè
uirtutibus tuis fauerit, teq; omnibus fortunæ ornamentis nõ modo parem, ſed mul/
to etiam maiorẽ ſemper iudicauerit. Cuius iudicium hac fortunȩ magnitudine nul-
la parte immutatũ puto, niſi ut tanto ſit ad prouehendã tuam dignitatẽ propenſior,
quanto nunc plus pollet poteſtq;, quãtoq; uirtus tua indies fit auctior atq; illuſtrior.
Nec enim ille de priſtina ſententia quicquã poteſt immutare, non ſanè magis quàm
à ſe & ab excelſo ingenio ſuo degenerare, aut tu à uirtute & moribus tuis deſciſcere.
Hæc me priuatim ratio mouet, ut tam cumulatã lætitiæ molem non capiam. Nul/
lum enim certius ſeruitutis ac fidei meæ argumentũ poſſum ampliſſimæ D. T. affer
re, quàm omnis fortunæ tuæ calculos in cenſu meo, id eſt hominis tibi obſequentiſ/
ſimi annumerare. Ad hanc principem cauſam accedũt aliæ publicæ, quæ facile poſ/
ſunt cuiq; quantumuis ſtipiti gaudium excitare. Nemo enim ex ijs qui prioribus ſe/
culis ad hunc apicẽ peruenerunt, aut plura aut maiora ſecum animi & fortunæ præ/
ſidia attulit. Nullius maioribus argumẽtis animi magnitudo, cõſtantia, liberalitas,
ſapientia perſpecta eſt atq; explorata. Nam quantum hic polleat in conciliandis re/
gibus, in debellandis hoſtibus, in prouehẽdis bonis, in retinẽda Eccleſiæ dignitate,
iam pridem perſpeximus: quàm natus ſit atq; inſtitutus ad omne laudum genus, ad
omnẽ ſplendorẽ uirtutis, ad ipſam deniq; nominis æternitatẽ iam nũc tertio Põtifi/
catu experimur. Cæterũ quom poſſet dubitari an à tãtæ fortunæ magnitudine abeſ/
ſet animi æquitas & clementia, en hanc quoq; ita exprimit, ita præfefert, ut non ali/
unde ſibi libentius nomen coaptauerit, ne quis eum ſcilicet poſſit abſq; tam amabili
prȩfatione nuncupare. Id unum reliquum eſt, ut deus auctor atq; opifex tanti mune
ris, optimum principẽ, maximũ Pontificẽ, clementiſſimum parentẽ ab omni fortu/
næ inuidia ſubducat: faxitq; ut ſub eius tutela humanum genus quàm diutiſſime ac/
quieſcat. Bene uale Antiſtes ampliſſime, & Cȩlium toto pectore tibi deuotum tua
gratia dignum puta. VI. Calend. Decemb. M. D. XXIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. R. FRATRI NICOLAO ARCHIEPI/
ſcopo Campano S.

POSTQVAM ad nos perlatus eſt nuntius, non literis neq; tabellarijs,
ſed perpetua populorum ac gentium acclamatione, illuſtriſſimũ ac re/
uerẽdiſſimũ dominũ noſtrum ſalutatũ eſſe Pontificẽ max. ita mihi uis
gaudij & lætitiȩ magnitudo animũ excuſſit, ita uehemẽter cõmouit: ut
ingenue fatear me huic moli imparem, neq; tantum hilaritatis uolupta
tiſq; animo capere. Sentio itaq; neq; dicẽdo neq; ſcribendo poſſe tibi aut mihi ſatis
pro rei amplitudine gratulari. Gratulor tamẽ quantũ neq; uires ingenij, neq; facul/
tas dicendi, neq; ipſe cogitationis captus attingit. O mihi diem felicẽ, ò beatũ nun/
tiũ: quo nomini Chriſtiano ſecuritas, ſacroſanctȩ Eccleſiȩ dignitas, bonis omnibus
felicitas promittitur. Faxit tantum deus ille tanti auctor muneris, ut ea quam dedit
felicitas certa ſit nobis atq; diuturna. Quãtum uero & quàm diu numini tanti prin
cipis me dicauerim, noſti tu pater ampliſſime. non enim aliunde accerſito utar teſti/
monio, ſed tuo ſolius: ut id uoti nunc demum aſſequar, in tanta fortunæ magnitudi/
ne, gratia, auctoritate, prȩſidio tuȩ bonitatis mihi opus eſt. Omnes enim ſpes meas
in te uno conſtitui: & quicquid mihi acceſſerit, id omne acceptum referam tibi. Da-
bo etiam operam quantũ erit in me, ne apud indignum aut immemorẽ tantum be/
neficij collocaſſe uidearis. Ego præterea nihil de me pollicebor, niſi me ſummam fi/
dem & propenſam uoluntatẽ allaturum. Bene uale, & parta lætitia diu perfruare.
VI. Calend. Decemb. M. D. XXIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PAVLO IOVIO MEDICO S.

SCIEBAM tibi ueritatem eſſe in delicijs, utpote qui tam eleganter hi/
ſtoriam ſcriberes: ſed hiſtoriȩ ueritatem rebus tantum actis circumſcri/

bebam. At tu quæ tui eſt ingenij fœcunditas, huius fines etiam in futura protuliſti,
iam non hiſtoricum modo ſed & uatem agnoſcam. Etſi antè non ignorabam ut ua-
ti & hiſtorico quædam eſſe cõmunia, quę ſcilicet ad φράσιν ὐχ εὑρέσιν pertinerẽt. tu
uero quaſi modo ex deorum cõcilio deſcẽdiſſes, ita mihi quom hic eſſes certò aſſe-
rebas ampliſſimũ atq; illuſtriſſimum D. noſtrũ renuntiandũ eſſe Pontificẽ max. In
quam ſententiam noſti me non quidem pedibus, ſed uoto & animo cõceſſiſſe. Res
bene habet. Nos pie ac prudenter cogitauimus, cogitationibus fortuna ſubſcripſit.
Pontificẽ habemus quem optauimus, immo qui nobis erat max. Põtifex antequam
publice ſalutaretur Põtifex. Tãtum igit̃ gaudij uel priuato uel publico nomine con
cepi, quantum animus non capit. opto ac propemodum geſtio ſanctiſſimis illis pedi
bus aduolui: ut quam abſens lętitiæ magnitudinẽ hauſi, præſens perfruar. Tu uero
mi Ioui amabo, eundem mihi animum, eoſdemq; oculos ſerua, neúe ſinas tantæ iſti-
us felicitatis ſplendore illos perſtringi. Audio enim Plutum non alia cauſa captum
oculis effingi: quod tamen de te minus extimeſco, quom in re medica tantum pol-
leas, ut facile poſſis ab omni glaucomate & hypoſphagmate oculos pręmunire. Age
qui hactenus tam luculentam hiſtoriã ſcripſiſti, iam nunc cogita aliquid te dignum,
ut iuxtà quæ ſcripſeris & quæ feceris, aliquando à poſteritate celebrentur. Vale.

CÆLIVS CAL. FRATRI NIC. ARCHIE-
piſcopo Campano. S.

MO Nicolaum Lazarinum, uirum literatura & moribus præſtantiſſi-
mum, quem unum illuſtriſſimus dux Eſtẽſis dignum iudicauit, ex quo
A liberi animi cultũ acciperent. Et ſanè is ad hanc diem egregiã princip
operã nauauit, generoſoſq; animos optimorum adoleſcentũ ita forma-
uit, ut ciues mei illius diligentiæ ſe plurimũ debere fateantur. Tam ex
cellẽti uiro quom multis de cauſis faueã, & propria animi inductiõe optime omnia
cupiam, rogauit me tamen ſummis precibus: habens ſcilicet perſpectum me tibi o-
mnẽ eſſe addictiſſimũ: ut Cæſaris Lazarini eius fratris & Mauritij nepotis cauſam
agerem apud te, eoſq; tibi enixiſſime cõmendarem. Illi enim paucis antè menſibus
quom Romam ueniſſent, ut quendam neceſſariũ ſuum cędis reum defenderent, in-
digne in carcerẽ rapti ſunt: uel quòd & ipſi in ſuſpicionem perpetratæ cædis uene-
rint: uel quòd eorum fortunis eo prætextu tendebantur inſidiæ. Datis tamen uadi-
bus carcere exempti ſunt. Nunc illud agunt & adnitũtur, ut ſe prorſus falſa ſuſpicio
ne liberent, & eorũ qui ſe uades ſtatuerunt fidem abſoluant, fortuniſq; ſuis ſecurita-
tem parent: neúe ad cæterã indignitatẽ quam pertulerunt, ſumma etiã iactura acce
dat & infamia. Id ſperant pater ampliſſime, tua auctoritate facile poſſe impetrare.
Ad hoc tuã fidẽ implorat Lazarinus meus, hoc Cęlius tuus uehementer rogat. & ſa
nè feceris rem dignam tua uirtute ac bonitate: ſi ueritatis atq; innocẽtiæ cauſam iam
per iniuriam labefactatã in gradum reſtituas. Ad hoc ego tibi plurimum debebo, ſi
me apud hos principes ea etiam opinione honeſtaueris, quaſi meæ cõmendationes
apud tuam amplitudinem multum ponderis habuiſſe uideantur. Bene uale pa-
ter optime, & Cælium ſeruum & clientem tuum ama. Quinto Calendas Martias
M. D. XXIIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. MARIO EQVICOLO S.

IRVM eſt quantum negligentiæ meę debere cœperim, poſtquam lite
ras tibi expreſſit, quibus iam puto exacto triennio inuerſas Plutarchi
M cõmentationes à me repetis: quas literas ſcio uix inter tot tuas occupa
tiones mea ſumma diligẽtia abs te impetrare potuiſſet. Sunt uero com
mẽtationes illæ apud me, atq; honeſte adſeruantur. Nec periculum eſt
ut quæ à Mario, id eſt à uiro optimo & clariſsimo proficiſcuntur, ea apud Cæliũ de-
ſidioſe habeantur, aut depereant. Quom primũ certum nũtium nactus fuero cui tu-
tò credi poſſint, etiã ſi præſcriptione fori & triennij uti poſſem: eas ad te remittã ex
boni & æqui formula, quæ iubet inter bonos bene agier oportere. Quòd ſi ego inte
rim

rim ceſſator fui:tu bonitatem & indulgentiã tuam accuſa, unde mihi patrociniũ pollicebar: & (ut ille ait) in meo crimine tibi ignoſce: memineriſq; ſcitum illud Alpleni fœneratoris fuiſſe, Bona nomina mala fieri ſolere ſi nunquam appelles. Bene uale, & me ama tui amantiſſimũ. IIII. Idus Ian. M. D. XXIIII. Ferraria.

CAELIVS CAL. IOANNI FRANCISCO PICO principi Mirandulano S.

GNOSCES occupationibus meis princeps celeberrime, quæ me uel inuitum coegerunt pluſculos dies deſidiam habere in delitijs, alioqui
1 infenſam mihi ὑμῶς αἴολαο πύλησιν, ut inquit poeta. Sed quom à me in altero peccandũ foret, uel ut tibi tumultuario & impudẽter reſponderem, uel ut tantiſper differrem, dum auocamenta quæ me ne interſpirare quidem ſinebant, deſeruerent: malui me inertis quàm inepti nomen interea ſubire. quanquam & hæc mea negligentia large ſibi patrocinium de tua bonitate pollicebatur: qua freta licenter diem extrahi ac deperire non ſentiebat. Ne putes tamen interim quicquã prætermiſſum à me ex ijs quæ per literas mandaueras. Nam hymnum nõ magis piè quàm elegãter ſcriptum abs te in diuum Paulum, legi accuratè, & ad Lilium trãſmiſi. admonui etiam cõmuni nomine, ut mores peſtilẽtiſſimę urbis caueret, & cæli inſalubritatẽ declinaret, unde iam podagram & nephritin contraxit. quòd niſi eum deus aliquis benignius reſpiciat, periculum eſſe ne multo grauius atteratur. Atq; id feci libentius, quòd Lilium ab ineunte ætate ſemper impenſe amauerim, & in eum omnia contulerim officia. Sed neſcio quomodo, poſtquã atrium illud Circes adijt, alios induit mores, & à ſe prorſus deſciuit. Quare periculum eſt ne clamemus in portu Toronæo: atq; ille obturatis auribus apud ſuas Sirenas potius quàm apud optimũ principem & cupidiſſimum amicum uelit acquieſcere: ut minus Grillum illum Plutarchi mirari oporteat, qui ſe feram eſſe quàm hominẽ malebat. Quòd uero tu cauſam contracti à me nominis diffidendã in id tẽpus putas, quo poſſit coràm agi, facile ſententiæ tuæ accedo. Nam cõmodius in re præſente me manu conſertum uocabis, & ego non inuitus ſequar. Hoc unum opto abs te, me illa ſuſpicione liberari, ne tu quicquã mihi unquam ex eo remittas ære, dum tibi ad teruntium omne reluatur. Nec enim ſine periculo ſeditiõis potes nouas tabulas inducere: & mirũ eſt, quàm ego ſoleã inſoleſcere, ſiquid mihi amplius licere cœperit quàm liceat. De Euſebio & tibi multã gratiam habeo & tua utar liberalitate, quom primum id tuo cõmodo fieri poterit: alioqui tua ſtudia interpellare, & tam bono propoſito obſtrepere, hominis foret intemperantis & plus nimio ſibi fauentis. Nam ego parciſſimus æſtimator meorũ ſtudiorũ nihil auſim de me polliceri, dum rem ipſam comminus excutiã, σάωρ πηλάζαν μιλίω. cui ſi me parẽ inuenero, nullus eſt locus tam arduus, tam abruptus, quò me tuæ adhortationes non poſſint impellere, præſertim quod in publicã ſtudioſorum gratiã cedat. Sed me hominẽ parum cautum, qui Herculi clauã offerente manum porrigã, quom nemo ſit qui in hac arena fortius decertare poſſit quàm Hercules: ſicuti nemo eſt qui ad hanc operã obeundã felicius principe Mirãdulano poſſit accedere, totq; illa mõſtra à Trapezuntio inuecta expugnare. De quo minus miror: quoniã bonas literas infenſo ſemper animo perſecutus eſt, & philoſophiã (ut aiũt) à Veſta uiolare occepit. Tantumq; abeſt ut eum excuſatum habeam, quòd ob ſimultates quas cũ Platonicis habuit, maieſtatẽ Platonis ſuggillare, & ueritati fucũ facere conatus ſit: ut hoc grauius inceſſendũ & caſtigãdũ putem, quòd in priuatæ iniuriæ gratiã in animum induxerit publicũ bonum corrumpere. Cæterũ abſit ut de homine Græco hoc exiſtimemus nefas, quando ille minimè natalem habuit Græciã, ſed fœdiſſimã barbariem. Eſt enim Trapezus, ut noſti optimè, ad Euxinũ ſita Sinopenſiũ colonia: in qua uel ipſum mel pretioſum alioqui naturæ munus deteſtabile eſt: utpote quod ſi quis delibauerit, ad inſãniã rapiatur. Strigem quam ad me liberaliter dediſti, legeram antea à Manardo noſtro cõmodatam. Deinde quom fruſtra apud librorũ mancipes qui hic ſunt perquiri iuſſiſſem, ut unã haberem mei mancipij, Aemylianum rogaui ut eam mihi iſthic procuratet. Is, qua

famſliarius uixerint: ea conditione, ut quaſi apud Lotophagos, ita in tuo amore ac-
quieſcāt, & tuo ſe dent mācipio ſpōte libertatis ſpei renuntiantes. Hæc ea eſt inquā,
quę tot arma, tot tela, tot machinas tibi ſuppeditat ad hanc expeditionē amoris tam
feliciter tranſigendam. Hæc tibi reginā rerum & flexanimam orationē accommo-
dauit: qua tanquā Hercules Celticus homines auribus rapias. Sed & hoc tibi ampli
us indulſit. Nam ille præſentes trahit, at tu abſentes etiā rapis & tenes, literis ſcilicet
Di boni, quàm eleganter, quàm facundè, quàm picturatè expolitis: ut planè ferreus
ſit qui tam dulci lectione non alliciatur. Accedunt ijs raræ illæ & reconditæ diſcipli
næ, quæ ad numeros & dimenſiones rerū, & ad ipſum cæli ambitum colluſtrādum
pertinent: quæ quantū habent in ſe admirationis, tantum ad excitandos in tui amo-
rem animos pollent. Mitto cætera naturæ tuæ ſcitamenta: oris ſcilicet ac uultus di-
gnitatem. Mitto facilitatē ad omnia præſtanda officia, ut nemo tam peregrinus ſit,
quē tu aliquo domeſtico beneficio non promerearis. Nihil enim prætermittis quod
ad colligendam gratiā, aut extorquendam beneuolentiā ſit opportunum. Remq́ pe
nè incredibilem hac tua aſſiduitate aſſecutus es, ut quantū amor ad colligendos reti
nendosq́ animos ualet, tantum ipſe ad amorē euocandū eliciendumq́ iam excellas.
Acceſſitq́ & hoc ad tuas laudes, ut quom Polyphilia, id eſt amicorū multitudo, pro-
pè foret antea infamis, ſolenni penè declamatiōe à Plutarcho proſciſſa, iā tuis auſpi
cijs ſuam gratiā receperit: quòmq́ plurimos amicos habeas ex omni ordine, abeſt ta
men ab omnibus fucus, & uera atq́ antiqua inter uos colitur amicitia. Nam ſe ita o-
mnes effinxerunt, ut non multos ſed unum ex multis cōpactum amicum habere ui
dearis: quando & tu te ita omnibus exhibes, ut non unus plurimis, ſed unus uni mu
tuas operas dare in amore iudiceris. Mitto innumera iſtius tuæ operæ artificia, quæ
iuxtà ego omnia poſſum explicare, ac tu ijs finem inuenire. Hæc ea ſunt ueneficia,
quibus amicorū animis manum inijcis, & uolentes cogis: inter quos quom multi ſe
adſcribi gaudeant, tum ego imprimis nomē profiteor, meq́ ita huic deuinctū & ad-
iuratum teſtor ſacramento, ut nullo tempore miſſionē petere aut uacationem libeat
impetrare. Bene uale.

CÆLIVS CAL. CAMILLO CITTADINO S.

TSI mihi multo foret optatius, tinnientes q́ garrulas & æratas quàm
exæratas literas ad te dare: tamen quoniā cōditio temporum nos agi-
B tat, & neceſſe eſt ut feramus noſtri ſeculi inclementiā, contenti ſimus
hoc Catonis: Et quom fieri non poſſit quod uolumus, id uelimus quod
poſſumus. Libri apud duos bibliopolas expoſiti ſunt, nec admodū mul
ti, ut raritas pretiū & æſtimationē adderet. iuſſiq́ in propyleis ſeu pergulis officina-
rum adſeruari, ut obuij eſſe poſſint empturientibus, ſi modo inueniatur qui empturi
at. Nuper etiā indices tabulas, quas ad me dediſti, in fronte apponi imperaui, ut qua-
ſi appenſa hedera uendibiliores redderentur. Hæc à me acta ſunt ſumma diligentia
& cura: cętera uix adſcribi poſſunt ſtrategemata, quę ego cōmentus ſum, tum ut exi
ſtimatio parentis tui & nunquā ſatis laudati præceptoris mei ſuo loco ſtaret: tùm ut
tibi accōmodarem, & impēdia quæ feciſti qua poſſem ratione ſarcirē. Nam & ſum-
miſi qui ſe emptores ſimularēt, ut fidem bibliopolarum experiter: & prędicando ac
celebrando clariſſimi uiri memoriā, teſtatū apud omnes reliqui, quanti hominis mo
numenta putem facienda. Leonicenus ad ſe unum ex ijs cōmentarijs afferri iuſſit,
quē mox ad bibliopolam remiſit: credo ſciſcitandi gratia an de ſe mētio haberetur.
Audio Bonazolum & alios quoſdā eos attrectaſſe atq́ miſiſſe, quòd in ijs quæſtio-
nes tantum non etiā Galeni interpretationem contineri aſſeuerarēt. Illud abs te mi
frater impetratū uelim, ut tibi perſuadeas, nullum à me hac in re officij genus fuiſſe
prętermiſſum, nullū in poſterū prętermittēdum: quod aut ego putē, aut
tu mihi ſignifices ad hanc rem cōficiendam tibi opportu
nū uideri. Bene uale, & me ama. VII. Ca
lend. Martias M. D. XXIIII.
Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. GASPARI SEREDIO S.

QVOD tam diu nihil ad te literarum dederim, & tecũ mi generoſe Seredi tot dies Arpocratẽ egerim, nolim id mihi uitio uertas: neq; putes inſtituti atq; officij mei me parũ meminiſſe. Nullus eſt enim me in ſcribẽdo accuratior, ſi modo eum nactus ſim, qui pares operas reponat in ſcribẽdo: quo ſanè in cenſu non habeo quẽ Seredio meo præferam, cuius ea eſt diligẽtia, ut non modo laceſſitus reſpõdeat, ſed ultro prouocet taciturientem. Ratio autem tam diuturni ſilentij mei inde profecta eſt, quòd prouinciales tui qui hic ſunt mihi fidem fecerant, te iam menſes aliquot in Vrbem abſceſciſſe. Ob id non prius ad te ſcribendum putaueram quàm tu de profectione tua ſignificaſſes: & quò literæ perferendæ eſſent, ſiquid tua aut noſtra intereſſet, quod ſcribi oporteret cõmonefaceres. Quom in hac igitur forem expectatione, ijdem illi qui diſceſſum tuum nuntiauerãt, me adeuntes accepiſſe abs te literas teſtati ſunt: quibus & te adhuc Bononiæ agere, & ex patria non ſatis felices nuntios accepiſſe profitebaris. Atq; idcirco tibi protinus eſſe ad cõponendas res tuas in patriã properandum, teq; pauciſſimos poſt dies ad nos adfuturũ. Quorum hominum cõmemoratio, & ſi mihi animũ grauiter perculiſſet: ea tamen ſpes me ſuſtinebat, quòd te uiſurũ breui ſperabam. Interim tuę ad me literæ perferuntur, in quibus de aduentu tuo ne uerbum quidem, nullam de rerum tuarũ perturbatione mentionẽ faciebas, quod ſanè mihi iucundiſſimum contigit: & Di immortales faxint, ut illorum hominũ obnuntiationes in auras diſſipentur, & nihil planè ad te pertineant. Tu uero tam modeſte ſilentium meum perſtringis, ut niſi mihi eſſem conſcius meæ innocentiæ, non potuerim non ſuppudeſcere. Alioqui hæc ipſa ceſſatio non omnino male cecidit: quæ tam acre tui erga me amoris teſtimonium expreſſerit, & te literas meas tãtopere optare declarauerit. ſed & ea quę de rebus publicis ſeorſum in pagella adſcripſiſti, tam grata mihi fuerũt officium tuum ſpectãti: quàm dura & permoleſta magnitudinẽ periculi, & pulcherrimi regni calamitatẽ reformidanti. Cęterum quòd me ad lucubrationũ mearum editionẽ hortaris, agnoſco bonitatẽ tuam, & quam de me opinionẽ cõcepiſti intelligo. q; ſi aut uni tibi ſatisfaciendũ foret, aut cæteri eodẽ eſſent candore præditi, quo Seredius meus pręſignis eſt: nulla eſſet in me mora quin tibi primo quoq; tẽpore obſecũdarer, & male conformatos fœtus ederẽ aut præcipitarẽ. In hoc tamẽ diſcrimine ſeruabo illud temperamentũ, quod in legendis pomis coloni ſibi præſcribunt: ut alijs parcant eaq; in maturitatẽ proferant: alia quæ iam ſatis maturuerunt decerpant. Id quod faciã libentius, tum ut obſtrictam fidem aliquando reluam: tum ut non me adeo propoſiti mei tenacem perſpicias, quin ſæpius amicorum hortationibus quàm meæ uoluntati acquieſcam. Bene uale.

CÆLIVS CAL. BONAVENTVRÆ PISTOPHILO S.

MVLTO mihi facilius eſt Piſtophile omnium laudum cumulo ornatiſſime, epiſtolã tuam quam modo ad me miſiſti admirari quàm laudare. Si enim in ea, una aut altera uirtus emineret, facilis eſſe poſſet laudatio: ſed quom ſe undiq; depromat ſuauitatum omnium & Gratiarũ agmẽ, quom elegãtia cũ humanitate decertet, quom cãdor ille animi tui ingenuus cũ comitate cõtẽdat: quom deniq; omnes eloquẽtiæ numeri in ea ſuffloreſcãt: nemo putet me aut animi ſenſum diſſimulare, aut tibi palpũ obijcere, qui me tot laudibus imparẽ fatear. Nam quod ad cõmendationẽ ſuper libero animi motu attinet, ſentio eam non mediocriter tua cõmendatione illuſtratam: & quæ uix prius in ſuis tenebris conniuebat, nunc tua ope uel ſolem poſſe perferre. Sanè tibi uideo uſui ueniſſe, quod ijs mercatoribus qui multum piperis conuexerunt. Nullam enim iacturam putant, id etiam oleribus aſpergere. Nihil uero eſt quòd meam liberalitatẽ tuæ praeferẽdam putes: quòd tu aliena, ſed opima, ſed optimæ frugis referta: ego ex mea ſupellectile inaniſſimas nugas ad te dederim: quas tantum abeſt ut magnifaciam, ut neq; breuitati tuæ epiſtolę poſſe cõparari cenſeam. Quando in hoc genere ſcribendi non

di non paginarũ numerus ſed pondus expenditur. Alioqui notũ eſt, L. Plancum uirum experientiſſimũ, unum Cleopatræ unionẽ congeſtis & conquiſitis undecunq; Antonij dapibus longe prętuliſſe. Bene uale, & Cælium maximũ tuarum uirtutũ admiratorem ama. VI. Idus Ian. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. BONAVENTVRÆ PISTOPHILO S.

INSOLENS planè & παράδοξον ut Græci dicunt, inter nos pugnæ genus contigiſſe uideo, in quo illud mirabile accidit, ut is maximè uictor euadat, qui ſe maximè uictum profiteatur. Contendit ergo uterq; noſtrum uinci, ſic uictoriã paratam exiſtimans: & ſi in hoc utriusq; humanitatis ſtadio non multum mihi elaborãdum cenſeo. Nam tu ſine controuerſia iudicio omnium primas obtines: quod ſi negas, ad populũ prouoco: certe hoc iudice uictor euaſeris, uel ſi τὸ ἀντίστροφον placet, ego hoc iudice uictor euaſero. Facit enim rei nouitas & incredibile concertationis genus, ut promiſcue illud uel illud poſſim aſſerere. Vteris tu quidem hoc artificio (quod eſt tui acumen ingenij) ut aſcendens deſcendas, & deſcendens aſcẽdas: tibiq; rem factam putas, quòd ceſſeris mihi, quòd lampada tradideris. Ita enim arbitraris, nihil iam uictoriam morari. Sed eſto, habe quod expetis: & quidem, quod eſt potiſſimũ uincendi genus, aduerſarij confeſſione expreſſum. Victus es, ſuccubuiſti. At ego, ut tuas in te machinas obuertam, me uiciſſim uictorem pronuntiabo: canamq; mihi (ut prouerbio dicitur) τὸ ἐπινίκιον: neq; ad hoc alium præconem excitabo, id quod in Olympijs erat lege ſancitũ. Non eſt igitur, ut intelligo, quòd poſthac querare: non eſt quod elabores. Victum te uoluiſti, uictus es: uictorẽ me uoluiſti, en lauream accepi, & ultro gratiã habeo. Faxit hæc ſanè amor miracula, immutet rerũ cõditionẽ: ille celebris apud Græcos πανδαμάτωρ, ille hominum ac deorũ tyrannus: tu tamẽ cum hoſtem, id eſt amicũ (quem tantiſper hoſtem uocabo, dum cum eo colluctaberis) uel perſuadendo in ſentẽtiam traxeris, uel amoris catapulta dicto audiẽtẽ feceris. Nõ eſt quòd tergiuerſere mi optime Piſtophile, uiciſti. quòd ſi tibi fortè poſthac lubeat ſtrophã circumagere, & me modo uictum modo uictorẽ appellare, nulla mora eſt: omnẽ conditionem accipio, omnem colorẽ admitto, omnem legẽ approbo: dum me eũ eſſe apud te patiare, quẽ ſemper eſſe uolui, hominẽ ſcilicet tui beneficij, & quocũq; impegeris obſequentem.

Bene uale, & ſine amabo ut in accepti & expenſi rationario meam paginã defendam. XVII. Calend. Feb. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. CAMILLO CITTADINO S.

IAM menſes aliquot ceſſo à ſcribendo, non ceſſo ab amando te mi Camille uir clariſſime, neq; tantiſper ceſſabo dum uiuam. Habeo & hoc perſuaſiſſimũ, te mihi parem operam dare in amore. Qua enim es animi magnitudine & cõſtantia, nõ ſineres te ea parte uinci, qua uinci turpiſſimũ eſt, animi ſcilicet inductione è uolũtate propenſa ad amãdum. De libris tuis qui penes me ſunt, pridem nihil noui ſignificaui tibi, quòd nihil noui contigerit: neq; fortuna ullam occaſionem obtulerit, quæ uoto utriuſq; noſtrum reſpondeat. apud aliquot librorum mancipes, qui hanc peregrè multis locis mercaturam exercent, rem tuam egi accurate. Nam noſtrates ſumma difficultate rerum omnium tenentur, & hic magna deſidia eſt ſtudiorũ. Vnus fuit Caluus, eius Calui frater qui rem impreſſoriã curat Romæ, qui nõ pecuniã ſed librorum permutationem obtulit. Non exiſtimaui mihi quicquã agundum te inconſulto. Ille autem abijt priuſquam de te ſcire poſſim, quę tua foret ſententia. Cæterũ ne hoc aliàs forte eueniat mihi, quid faciũdum cenſeas, ſemel indicabis. Ego uero nihil quod ad declarandum meum erga te animum pertineat, prætermittã: & ut quàm fieri potuerit utiliter negotium tuum geratur curabo. Vale.

XVII. Calend. Feb. M. D. XXV.

Ferraria.

quòd iam uertens annus agitur poſtquā è cruris ulcere indigniſsimè laboraui: quæ res quom mihi multo plus moleſtiæ quàm periculi attulerit, uix tamen mihi interim per interualla curarū ſtudia & rem literariā attingere permiſit. Ad hæc acceſſit multa rerum & occupationū moles, quæ animum perſæpe à melioribus cogitationibus in tranſuerſum raperet. Sed tantum abeſt, ut me ijs rationibus excuſatum uelim, ut ego ipſe ultro culpā profitear. Nihil enim tam magnum aut arduum puto, quod pulcherrimo huic inter nos literas cōmutandi ſtudio præuerti oporteat: & quo tu acrius & inclementius hoc à me officium quaſi debitū requiſiueris, hoc ego certius tui in me amoris teſtimoniū te mihi dediſſe exiſtimabo. Quod niſi quicquid hoc eſt uitij, gratiſſimo animo & iugi memoria & continua cōmemoratione tuarum laudum redemiſſem: non eſt profecto quin me uita indignum putarē. Sed ita mihi deus propitius ſit, ut qua parte peccare piaculum eſt, ea conſtantiſſimè Zigleri mei memoriam atq; beneuolentiā colui. quod abs te mutuo factum ut nihil dubitē, tum bonitas tua & animus iſte ſemper liberaliter educatus perſuadet: tum literæ quas nuperrimè abs te accepi planè fidem faciūt: quibus quom negligentiā atq; inertiam meam accuſare tuo iure potueris, tam religioſe tamē ſilentium tuum deprecaris, ut me abſoluere, te unum defendere ab ea criminis ſuſpicione uelle uidearis: ceu uerò non uterq; noſtrum, aut certe neuter, aut quod magis puto, ego unus maximè ad hunc negligentiæ lapidē impegerim. Tuorū deinde mihi ſtudiorum rationē tam bellè, tam cumulatè enarras, ut nihil optatius mihi ſignificare potueris. Nam dum tuas literas legerem: legi autem ſæpius, ut uoluptatē, quam mihi intercipiebat earum breuitas, repetita lectio reſarciret: te coràm perfrui, tuoq; ab ore pēdere mihi uidebar. Quàm uero hoc gratū, quàm iucundum, quàm beatū mihi fuiſſe putas? quòd dulcia illa ſtudia, quæ olim tā feliciter inter nos exercebamus, ea neq; areſcere, neq; deperire permiſeris, ſed ad luculentū finem perduxeris: & cælum ipſum propè permenſus, priſcam aſtrorum rationē in terras reuocaueris, ut nobiliſſimi conditoris caliginē multis inuolutā tenebris aliquando illuſtrares. Quod factum abs te feliciter, tum priuatorum publico nomine gratulor. Illud me habet ægrè, quòd tam honeſtos, tam elaboratos fœtus non habes apud quem honeſtè & auſpicato cōſtituas: quodq; tempora intantum bonis infenſa ſtudijs ſint, ut neq; de ijs quos deorū indulgentia in ſummum humani generis faſtigium ſubuexit, quicquam boni aut æqui poſſimus nobis polliceri: quos imprimis bonas artes prouehere, & ad immortalitatem aſpirare par fuit. quorum nomē quom ex æternitate tui operis expungendum tibi propoſueris, pulchrè mihi profecto uideris rationē iniſſe, quòd epiſcopo Gurcēſi, Laurētio Aurio, & Cęlio Calcagnino, id inſcribēdū cogitaueris: quorū ille te fortunis & liberalitate adiuuare, alter, qua pollet doctrina & eloquētia, te iudicio illuſtrare, tertius obſeruantia & officijs ita poterit demereri, ut neq; luſiſſe operam, neq; bonos labores male collocaſſe iudiceris. Nam quod ad res meas attinet, nō eſt quòd aliud dicam, niſi me eas omnes quales quales ſint iam tamē tibi ex aſſe addixiſſe, quom cœpi tuas ſummas uirtutes admirari: neq; me unquā ex eo tempore conſilium mutaſſe: tantumq; abeſſe ut quicquā tempus in poſterum ſit detracturū, ut eo auctiorem cumulum ei acceſſurū arbitrer, quo tua uirtus illuſtrior & conſpectior apud omnes gentes euaſerit: quom ſcilicet in publicam materiā abiuerit, neq; ſolum tibi, ſed & tuis quaſi ſpecula ſignū ad immortalitatē extulerit. Sed uel in cōſilio maneas, uel pro rerum euentu aliter animū inducas: nihil enim non arbitror te ſapienter conſtituturū: illud te obſecro atq; obteſtor, ut quàm maturrimè faxis, ut amœnitate ingenij tui, & literatis iſtis delicijs, quarū me penè immodicū deſiderium inceſſit, perfrui poſſim. Bene uale, & Cælium tui cupidiſſimū ama. Martino noſtro ſalutē totidem uerbis repono, & me utriq; plurimum cōmendo. IIII. Idus Aprilis M. D. XXV. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

NON eſt quòd me ita moroſum atq; intractabilem putes in amicitia, ut protinus in iudicium uocē, ac diem dicam, ſi quis amicorū paulò diutius ceſſator fuerit: per me licet, ut non modo ſerijs amici negotijs perfungantur,

fungantur, ſed uoluptatibus etiā atq; adeo animo indulgeāt. Indignus enim ſim amicitia, me iudice, ſi tam inclemens tamq; acerbus ſim officiorū exactor, præſertim ſi nihil acciderit de quo aut ſalus aut dignitas noſtra periclitetur. Quare nihil eſt uir optime ac doctiſſime quòd cauſam apud eum dicas, qui te omnino indignum accuſatione iudicat. Quin & inſignem ſibi iniuriā factum iri putat, quòd tam diligenter in re ſuperuacua, excuſatione aut deprecatione utare. Nā ſi in hac diſquiſitione me iudicem ſtatuis, tantum abeſt ut delationem accipiā, ut te ultro etiam exornandum, tibiq; ob rem bene & accurate geſtam multā gratiam habendam cenſeam. Librum enim quē miſiſti ad me, obuijs manibus accepi: ſed quom eū recognoſcerē, deprehēdi extremū folium deſiderari, quod reponi plurimū opto. Impenſam in eum pecuniā bona fide nuntio tuo actutum reſtitui mādaui. Cæterum tibi gratulor, cui Di tam feliciter aſpirauerint, ut nobilem modo ac prędiuitē bibliothecam, id eſt incomparabilem theſaurum nactus ſis. Inuitabāt me antea aliquot negotia non leuis operę, ut propediē Venetias me reciperē: nūc urgebo hoc deſiderium meū iſtius imprimis bibliothecæ uiſendæ gratia. Quòd ſi intellexero hoſpitium mihi eſſe apud uos poſſe ueſtro cōmodo, non aliò euagabor: ſed ueſtro diuerſorio, meo autē ſumptu, cupidiſſime perfruar. Bene uale. XV. Calend. Septemb. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

N OSTI Auguſtine uir doctiſſime, quum apud uos agerē quanto ambitu Familiaria Eraſmi colloquia, quæ tum primū acceperā, ex me flagitarētur ab ijs qui Venetijs typos exercēt. Quorum uoto ego facile obſequēdum putaui: quòd eo uno beneficio intelligebā, & illis quæſtum accedere, & Eraſmi noſtri gloriam propagari, & bonorum ſtudia locupletari, & me quaſi de una fidelia multos parietes inalbare. Siquidē ex his libellis largam frugē paratam uidebā ſtudioſis, uel ad augendam copiā dicendi, uel ad mores inſtituendos, uel ad pietatē excolendam, ni modo quis eos ocioſe & oſcitanter legerit. Nec enim malim Eraſmi mei linguam quàm pectus illud optimarum artium fœcundiſſimum ſpectari: quādo turpe eſt apud probum ſeplaſiarium unguenta approbare, quæ naribus magis uoluptatē quàm ſalutē corpori eblandiātur. His accedit mira illa uoluptatis conciliatrix uarietas, multis undiq; floſculis exculta: à qua tantum abeſt faſtidij & ſatietatis periculum, ut unum hoc multo magis queri poſſe uidearis, quòd uoto celerius deſināt, teq; ad hoc properantē & lectiōis auidū deſtituāt. Vale.

CÆLIVS CAL. SYLVESTRO FERRARIO Mirandulano S.

V IDEO nobis propè id eueniſſe quod de Glauco & Diomede Homerus ſcriptū reliquit: qui quom publicum morē ſequerentur, alterq; alterum ignoraret, parum abfuit quin in mutuū certamen deſcenderint, & hoſpitij atq; amicitiæ teſſeram confregerint. Sed bene res ceſſit, quòd poſtq; ſe agnouere, nō modo impetus pugnæ reſedit, nec modo in priſtinā gratiam rediere, ſed & arma inuicē cōmutauere: ut quoniā in perniciē utriuſq; ſtricta fuerant, in utriuſq; ſalutē & monimentū reuocarētur. Quis uero argumentū proximæ rei noſtræ uentus negaret ad hanc imaginē expreſſum eſſe? Nam & tu iura in ſacerdotio diui Iacobi præferebas, & ego rurſus alijs iuribus cauſam meam inſtruxeram: tu, puto, de me nihil reſciueras, ego eam rem nihil ad te pertinere ſuſpicabar. Ita dum uterq; orci galea (ut dicunt) obtecti ſumus, penè admiſimus nefas: & qui ſolemus amore decertare, propè iuſto prælio decertauimus. Sed dij felicius. quom primū enim tu mihi, ego tibi agnitus, rediere in fœdera dextræ: atq; ita arma cōmutauimus, ut ego nihil prius habeam, quàm ut intelligas mea omnia tela, id eſt iura omnia mea, tibi excubare. Ego uiciſſim ex illuſtriſſimo Laurentio Saluiato, Di boni quàm abſolutæ uirtutis homine acceperim, te ita mihi fauere, ut non ſolum in mea cōmoda obuertere omnia tua præſidia decreueris, ſed ijs etiam cōmunem hoſtem oppugnare. Quæ omnia perquam facilia factu, præſente Minerua præſertim,

id eſt

id eſt, ampliſſimi Antiſtitis & patroni noſtri ſapientia. Egò ſanè quod ad eximiam
tuam in me uoluntatē attinet: me tibi plurimum debere ſentio, optoq́ꝫ aliquam occa
ſionem præberi, qua uel hoſtimentum reponere, uel me tuarum uirtutū obſeruato-
rem, tuæq́ꝫ bonitatis imitatorem agnoſcas. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI MACIO S.

Q VOM nuper acceperim uirum grauiſſimū Laurentium Venetiū præ-
fectum peninſulæ Atheſis magiſtratum inijſſe, gauiſus ſum uehemen
ter ut debui: & uobis ut par erat gratulatus ſum, quòd tantū uirū nacti
eſtis, in cuius prudentia ac uirtute res ueſtræ conquieſcerent. Audie-
bam enim quom Venetijs agerem, eum ad ſplendorē familiæ & lumē
literarum & rerū maximarū experientiā addidiſſe. Accedit ea mihi propria ac pecu
liaris gratulatio, quòd rebus familiæ meæ, quas proximè uel inſcitia uel malitia quo-
rundam paulominus afflixit, ſpero poſthac propius tam eximij præſidis auſpicio iu
ſtitiæ præſidium affuturum. Nec enim, puto, periculum eſt, ut uel aſtus uel improbi-
tas aduerſariorū, qui modo gratia, modo ficta miſericordia, modo pecunia nos ha-
ctenus oppugnarunt, homini prudentiſſimo atq́ꝫ in republica diu uerſato fucum fa-
ciat, & atra pro candidis ſubijciat. Hæc ſcripſi ad te, tum quòd de re cōmuni cōmu-
niter agēdum putaui: tum quòd impenſe opto, hoc meum iudiciū meamq́ꝫ lætitiam
approbari & cōfirmari tuis literis: qui ut ſuſpicor, quantum per hæc initia licuit, ali-
quē potes de ingenio hominis guſtum hauſiſſe. Hoc ſi feceris, perſuaſum habeto te
huic noſtrę lætitię magnū omnino cumulum eſſe additurū. Bene uale, & me ama.
IX Ian. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. M. ANTONIO MAGNO S.

E X literis tuis accepi te poſtliminio patriæ reſtitutū. Quæ res planè mi
hi incredibilē lætitiā attulit: tum quòd te propè uotorum omniū ſum-
mā aſſecutū uideo. Nihil aūt poteſt pro ea quę eſt inter nos beneuolē-
tia & neceſſitudo, tibi lętum & ex animi ſententia euenire, quod apud
me uiciſſim nō omnes lætitię numeros impleat. Tum quòd uirtutibus
tuis iam certū domicilium conſtitutum intelligo, in quo ſeſe explicent, & late ſplen-
deant. Siquidē hactenus peregrinatæ non inuenerunt, quo loco fideliter & conſtan
ter coaleſcerent. Acceſſit lætitiæ ille cumulus, quòd hunc honorē tibi habitum ſigni
ficaſti patrū omnium ſuffragijs & conſenſu. Magnificum eſt enim & plenū ueræ glo
riæ, ampliſſimi ordinis calculum promereri. Illud multo maius atq́ꝫ illuſtrius, nemi-
nem inuentū eſſe, qui ſenatus conſulto & honoribus tuis intercederet. Quæ res cu-
mulatū mihi teſtimoniū affert, ſtudiorum tuorū ac probitatis tuæ confeſſę ac teſtatæ
apud omnes. Gratulor itaq́ꝫ tibi uehemēter, & deos immortales obteſtor, ut hæc tā
auſpicata initia tuæ exiſtimationis tibi ac ciuibus tuis bene uertant: ut & illi ſuū de
te iudiciū, ſuumq́ꝫ beneficium tueātur: tu uero, quam de te opinionē concitaſti, eam
bonis artibus, quibus es inſtructiſſimus, nō modo ſuſtineas, ſed large approbes atq́ꝫ
augeas. Literas uero tuas quas ad clariſſimos ſenatores & optimates dediſti, eas fate
or legiſſem cupidiſſime: non quòd tua eloquentia uel opera uel iudicio meo indige-
at, ſed quòd tua legens plena & leporis & bonæ frugis, incredibilem ſuauitatē acce
piſſem. Quid uero ſi te dicentem pro ſuggeſtu, ſi uerba illa accurate ac latine planè
enuntiantem, ſi ſententias lectiſſimas depromentē, ſi faces illas & fulgura uibrantē
audiſſem? An non ego noſtrates hoſce oratores omnes præ te ſcopas & quidē diſſo
lutas putarē: qui tantum de cōmentario ac ſcripta oratione polleas, in qua ſanè ma-
gna pars tui deſideratur: ut uel abſens, & otioſa ex ſcheda, in omnē faciem omneſq́ꝫ
affectus legentium animos impellas. Carmina uero quæ Angiarius & Ioannes Hie
ronymus familiares mei dederunt ad te: me quidem non approbante, ſed neq́ꝫ mul-
tum reluctante: ea obſecro ſupprime, ac ſine apud te deperire. Neq́ꝫ enim tam libera
liter nata ſunt, ut cælum ferre poſſint, & ad ſolem non caligare. Cæterum quòd boni
illi patroni tui, uiri (ut coniecturā facio) amœniſſimi ingenij, in te carmē illud paulo
licentius

licentius obtorquebant: facile eorum iocum & cauſſum agnoſco. Quippe ij tui ſunt mores, is uitę candor, quantũ ego profecto te inſpexi, ut neq; Iuliam neq; Pappiam, ac multo minus legem Scatiniam reformides. Quòd uero te propediem iſthinc ſolu turũ ſcripſiſti, Di tuos omnes cogitatus fortunēt. At tu mi Magne optime, de profectione tua, de reditu, de ſtudijs, quid agere, quo loco uiuere conſtitueris, fac me amabo diligenter & cumulatiſſime certiorem. Bene uale, & ama tui amantiſſimum. IIII. Idus Aprilis. M. D. XXV. Ferrariæ.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER IX.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

E

TSI nihil mihi ocij ſit ad ſcribendum, tamen nactus certum nuntium, non prætermittam quin obiter & more canis Aegyptij te ſalutem: ad hoc, commendem tibi ac per te reuerēdiſſimo patri priori S. Antonij, cauſam noſtram quæ Venetijs agitur, & ut audio nunc uehementer urgetur. Quòd ſi procuratores noſtri patrocinium ac præſidium ueſtrum implorauerint, oro atq; obteſtor, ne quo loco deeſſe uelitis, quo ius noſtrum apud optimates iſtos Venetos poſſimus obtinere, neq; immodico fauore aduerſarij opprimamur. Accedet id cumulo ueſtrorũ in nos meritorum. Expecto elenchum librorũ bibliothecæ, cui præſides, mihi optatiſſimũ. Opto etiam ad me mitti annotationes ſeu cõmentarios Ioannis Vernerij in Ptolemęi geographiã, in Germania impreſſos Norimbergæ, ſi modo Venetijs haberi poſſunt: quicquid in eos fuerit enumeratum, bona fide tibi ocyſſime reſtituam. Iacobus Zieglerus & Abraham te ſalutant. Vale. Idibus Iunij. M. D. XXV. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. IVLIANO NASELLO S.

E

X literis tuis cumulate accepi quid in cauſa noſtra actũ hactenus, quæ difficultates quotidie emergant. Et quom exiſtimarē rem iam ad umbi licum eſſe productam, uideo (id quod mihi permoleſtum eſt) nunc pri mum fabulam uenire in proſcenium: & nos hydram alere, cui ſucciſo uno capite plura ſuccreſcant. Et ſanè non poſſum nõ mirari quomodo S. D. N. & ampliſſimi auditores Rotæ tantum aduerſario indulgeant, ut eius quere las uel confictas & cõmentitias audiendas putent: de nobis uerò tam peruerſe ſentiant, ut exiſtimēt noſtra auctoritate Succiũ à iureiurando deterreri: quom mihi nihil poſſet eſſe iucundius aut optatius, quàm ut uno hominis iuramento ab hac diuturna moleſtia liberaremur. Nam prę́ter id, quod habeo perſuaſum, id iuſiurandum in noſtrum cõmodum ceſſurum: tamen ſi concidendum foret, ego ſatius putē ſemel cadere, quàm ſemper pēdere. Sed uiri aliàs prudentiſſimi, parum uidentur experti, quid ſit colluctari cum ijs, qui certa in perſuaſione obduruerint, ut neq; precibus neq; rationibus inde auelli queant. Putat Succius, alioqui uir rectus & integer, totũ honorem totamq; exiſtimationē ſuam periclitari, ſi ad hoc iuſiurandum deſcenderit: quòd apud noſtrates tabellionũ fides maior eſſe ſoleat, quàm quæ ſacramēto obſtringatur. Ego profecto nihil prætermiſi, nullis machinis abſtinui, ut hominem ab hac obſtinatione demouerē. Nuper etiam adhibitis amicis, & ijs qui multum apud ipſum gratia & auctoritate pollere exiſtimãtur, faces ſubdidi, & terrores inieci: eum inuitum & coactum deniq; facturũ, quod ſponte hactenus facere recuſauit: meq; omnem operam daturum, etiam ſi aduerſarius ceſſet, ut adigatur cenſuris ad iuſiurandum, quòd aliter cauſa noſtra expediri non poteſt. Quæ res non poterit ſine honoris eius diſpendio tractari, cuius ille imprimis rationē habendam arbitratur. Videor itaq; nonnihil hominem cõmouiſſe: quodq; ad hanc diē impetrare non potui, uictus rationi-

rationibus, expugnatus terroribus, ſe deniq; iuraturũ recepit: & omnia fideliter exſcripturum editurumq́;, quæ penes ipſum ſint ad hanc cauſam pertinentia. Expreſſi etiam ab eo ad te literas mutatæ ſententiæ uades, chirographo eius cõſcriptas: quibus nõ modo ſe iuraturũ teſtatur, ſed ut id etiã apud ampliſſimos auditores Rotę teſteris eius nomine ſignificat: addita illa conditione, quæ ipſo etiam tacente mihi addita uidebatur, ut ei idonea laborum merces perſoluatur. Habes mi Iuliane breui, quid actum ſit non breui, cũ homine duro ac ſuperſtitioſo. Rogo te atq; obteſtor, ut poſtquam hic nodus iam nutat, huc omnem curam & diligentiam conferas, ut cętera ocyſſime conficiantur: tum nequid forte dies occaſioni adimat, tum ne in tã certo iure ſit nobis diutius fluctuandũ. Bene uale, & de re omni fac me protinus certiorẽ. Hippoc. libros cupidiſſime expecto. IIII. Idus Decẽb. M. D. XXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IOANNI MANARDO S.

LEGI portionem tuarum cõmentationum in Galenũ, quam ad me miſiſti, plenam bonæ frugis: quam non tam gratam fore iure iudico ſtudioſis propter elegantiã, quàm charam & optatam propter doctrinam & adiumenta, quæ eorum ſtudijs uidetur allatura. Opto reliquos tomos ad me mitti, non ea tantum gratia, ut tibi morẽ geram & iudicium meum tibi exponã, neq; enim βάτραχος οἰνοχοεῖ. alioqui de te ſtantes & ablegatis etiam iuris ſolennitatibus iudicare poſſumus. ſed ut deſiderium quod prior pars excitauit, poſterior abſoluat, atq; expleat. Opto & reliquam partem mulomedicinæ Vegetij ad me dari: quæ mihi futura eſt multo iucundior, ſi in ea chirographum tuum agnouero. Bene uale uir clariſſime, nec ſine, obſecro, à me tui amantiſſimo amorem tuum deſiderari. III. Calend. Febr. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

TREIS epiſtolas penè eodẽ argumẽto intra pauciſſimos dies abs te accepi uir doctiſſime, ex quibus prima tantũ mihi ruboris attulit, nec dũ habeo ſatis perſpectum, an tu mihi, an amor tibi uerba dederit. quom enim tuas literas lego plenas leporis ac ſuauitatis, in quibus μεγάλη ἐκείνη πειθοῦς δημιουργὸς planè omnes effudit Suadæ Veneris alabaſtros, uideor mihi eſſe nonnihil, ut illud Ariſtophanis protinus in me iactitari poſſe uideretur: πόθεν ὁ τᾶς οὗτος; Quom uero in me deſcendo, & tenuem ſupellectilem meam excutio: tantũ abeſt ut mihi placeam, aut mihi tribuam quicquã, ut illud Callimachi pictoris potius cognomentũ, κακιζότεχνος ſcilicet, mihi pulchre cõuenire intelligã. Oneras tu me quidẽ immortalibus laudibus immerentẽ: quas tã male poſitas ſi uellem apte collocare, rem faciã omnino ridiculam, non tamẽ illiberalem neq; ineptam, ut eodem planè cumulo eas in te regerã. Ais tu deos illos δωτῆρας ἐάων large ſua in me munera cõtuliſſe, meq; omni uirtute atq; diſciplina cumulaſſe: teq; illis multam gratiã habere, quòd mei amandi tibi occaſionem obtulerint. Quis hæc non rideat uir doctiſſime in eum dici, qui nulla magis quàm ſtudiorum indicatura cenſeri poteſt: ab eo præſertim, qui omnem philoſophiã profiteatur, qui Mathematica teneat, qui Theologica diuino quodam animi captu hauſerit, qui tres optimates linguas calleat, qui nuper magno hominũ cõſenſu opulẽtiſſimę ac inſtructiſſimę bibliothecæ digerẽdæ præfectus ſit: qui honor à Cæſare Auguſto in M. Varonẽ collatus, magnum & doctrinæ & exiſtimationis teſtimoniũ homini de lingua latina optime merito exiſtimatur. Hæc à me neq; ad fucũ neq; ad gratiam ſcribuntur. Sunt enim multo illuſtriora, quàm ut quiſquam in his conniueat. Quòd ſi quis forte mihi palpum ideo exprobrarit, quòd de te hæc ad te ſcribam: idem mihi facile ignoſcat oportebit, ſi intellexerit me non aliter ſuſpicionẽ ambitionis potuiſſe deprecari. Alioqui quæ inuidia eſt, pro imaginarijs & cõmentitijs laudibus, ueras ac exploratas apud merẽtem præſertim collocaſſe? Tu multa in me, docte, eleganter, fateor: ſed officioſe & amanter congeſſiſti. Illud enim ſcitũ eſt apud ueteres, ὁ ἔχων πολὺ πέπερι, κἂν τοῖς λαχάνοις τίθησι. ego rurſus indocta ac parum forte cõmoda oratione, ſed uera tamen,

ditatem & impudentiam uocem, quam ſolet ipſe uel liberalitatem uel amoris teſtimoniũ appellare. Quod ſi ita eſt, tum uero me beatum, cui negligentia ita feliciter ceſſit, ut laudem etiã mereatur. Sed heus Egnati, meas haſce rationes probes impro beſúe, age tu quoq; fac mecum paria: quando ita uel iniuriam ulciſcere, uel beneuolentiam imitaberis, atq; ita ſuſpicionem meam abſolues. Bene uale. IIII. Calend. Martij. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVST. EVGVBINO S.

Ex literis prꝙſtantis uiri Franciſci Campagnellæ, qui iſthic res noſtras agit: accepi, quàm propenſo animo & quàm accurate tu ac reuerendus pater Prior operam atq; auctoritatẽ ueſtram cauſę noſtrę apud magiſtratus ac præpotẽtes iſtos ſenatores accõmodaueritis, quom res noſtra immodica aduerſarij potẽtia laboraret. Ea res tam grata mihi obtigit, tam me alioqui innumeris beneficijs deuinctũ nouo cumulo obſtrinxit, ut non inueniam quomodo utriq; ueſtrum pares gratias agam: οὐδ' εἰ μοὶ δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματα εἶεν, φωνὴ δ' ἄῤῥηκτος. Certe habeo ac ſentio lõge maiores quàm quæ aut perſcribi poſſint, aut oratione cõprehendi. Quare age uir iuxtà doctiſſime ac diſertiſſime, tu amabo partes meas ſuſcipe: & narthecia illa quæ tibi in pectoris penu repoſuit Pitho, ea obſecro deprome tantiſper, dum uiro clariſſimo Priori meo nomine ſatisfeceris. Ego ſane hoc officiũ reponam tibi, non dicã quom potero, ſed quom tu me poſſe exiſtimaueris: id eſt quom mihi indicaueris qua parte poſſem tibi operã & officia mea præſtare: quæ ſane tibi perpetuò excubare, tibi prꝙſto eſſe ſemper, intelliges. Bene uale. XIII. Calend. Apriles. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IOANNI VENGERO S.

Vix poſſem literis enarrare Vengere uir doctiſſime quãta nos moleſtia leuarint literæ, quas proxime ad Iacobum Zieglerum noſtrum dediſti: quibus & tibi bene eſſe ſignificaſti, teq; in conſuetis ſtudijs minime eſſe ceſſatorẽ. Quorum alterũ eo nobis gratius accidit, quòd audito magno illo ac periculoſo Germaniæ tumultu, nõ potuimus tibi non multum timere: præſertim in tanta hominũ licentia atq; animorũ diſſenſione, quæ plerunq; innocentes etiã atq; in re ſua occupatos in cõmune ſatum rapit. Quare nõ ſemel pro tua ſalute & uota nuncupauimus, & tibi ſummũ numen propitiatum optauimus: nunc itaq; liberati eo metu & uoti damnamur, & tibi nobiſq; gratulandum exiſtimamur. Alterum quod ad tua ſtudia pertinet, lætamur uehementer, quòd religioni egregiã operã nauaris, tibiq; ac patriæ tuę labores feliciter ceſſerint. Faxit deus immortalis optimarũ cogitationum author, ut hæc quam de te concepimus lætitia, conſtans ſit nobis ac diuturna. Cęterum illud mihi præcipue ac priuatim gratiſſimum obtigit, quòd uiuere apud te ac uigere memoriã iucundiſſimæ amicitiæ & conſuetudinis noſtræ teſtatus ſis, breuis eius quidem, ſed quæ tamẽ tam altas radices iecerit, ut magnitudine ſua longæuę ac uetuſtæ cõparari poſſit. Quod enim tempori defuit, illud facile ſtudiorum cõiunctione & tuarum uirtutũ admiratione compenſari poteſt. Illud quoq; mirifice oblectauit, quòd me in participatum tuarum cõmẽtationum uoces. Quæ res mihi facile oſtendit, nõ modo quàm præclare de me ſentias, quantumq; mihi tribuas, ſed quantum etiam tu tibi de me large polliceare. quorum illud non agnoſco, ac totum bonitati tuæ irrogandum puto: hoc uero, recte abs re iudicatum fateor, neq; eſt quòd te unquã ea in re opinione falſum putes. Quicquid enim ego ſum, aut in me eſt, id omne ita pridẽ tuo mancipio addixi, ut iam nullis poſſit à me uindicijs recuperari. Proinde tuum eſt cogitare, qua in re, aut opera aut conatus meus tibi uſui eſſe poſſit. Senties profecto nihil eſſe tam arduum atq; operoſum, in quo fruſtra ſtudiũ ac uoluntatem meam requiras. Cõmentario noſtro de antiquorum ueſtibus quem expetis, idem propè eueniſſe uelim ſcias, quod infantibus, qui nondum editi periclitantur, morientes ſcilicet antequam peruenerint ad uitam. Iacet ergo ille, & colluctatur cum blattis: uerum in tui gratiã reſalutabitur, & an ad

uitam maturitatem͂q; perduci poſſit experiemur. Certe qualis qualis ille euaſerit, dabimus operã, ut uel abortiuus ad te aliquando perferatur. Tu uiciſſim, amabo te, cura ut luculenta illa in Muſicæ eccleſiaſticæ cenſurã lucubratio, quam propè ad calcẽ perduxeras, cuiusq; mihi præclarum aliquando ſpecimen dediſti, in reliquũ pollicitus non diu te uota noſtra ſuſpenſurum, quanto celerrime fieri poteſt prodeat, nobis quidem optatiſſimam frugem, tibi uero æternitatem nominis allatura. Bene uale. VI. Nonas Maij. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

QVOM imperarem uerſiculis meis ut ad te irent, Peregrine ſuauiſſime, multum diuq; reluctati ſunt, & uix eos ſinu excutere aliquando potui: uſq; adeo iudiciũ ac ſupercilium tuũ reformidabant. Cuius timoris cauſas quom accuratius explorarẽ, hæc fermè in medium afferebant. An nos inamœni & infaceti intrepide illum adeamus, qui tam doctos ac lepidos numeros ſuos non deſinit contumelijs ac probris inceſſere: qui Muſas ſibi plus nimio blandiẽtes indignis ſanè modis perſequitur? Quod tu nuper ex eius epiſtola colligere potuiſti, quę uniuerſa planè prętex meras exprobratiões attulit nihil. An itaq; illum nobis & peregrinis & incultis facilẽ aut indulgentẽ fore ſperas, qui in domeſticos & uernaculos ſuos tã crudeliter ſæuierit? Tum ego illos tametſi metus cauſam approbarẽ, neq; de nihilo trepidos agnoſcerem, ne tamen carerem dulciſſimo fructu tuarum literarũ, ſi minus habuiſſem eos dicto audiẽtes: hortatus ſum, ut poſita formidine propius accederent: eſſe iſtum morẽ tuum teſtatus, ut qui in cæteros æquus eſſe ſoleas, in te tuosq; duriuſculus deprehẽdare: & qui cæteris parcas, parcere tamẽ neſcias tibi. Ita enim te natum atq; inſtitutũ, ut tua, ingenij tui magnitudine: aliena, humanitate, qua polles, metiare. Bene uale, & ama tui cupidiſſimũ. Idibus Maij. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. AVGVSTINO S.

PERCVNCTARIS à me Auguſtine clariſſime quid de Hiſpania tua ſentiã. Ego uero ut planè ac ingenue dicã, mirifice captus ſum eius lectione, dũ quaſi per ipſam Hiſpaniã animus peregrinatur: agnoſcitq; non hanc modo regionũ, urbium, locorum ac fluminũ faciem, ſed uete rem illam & iam penè conclamatã & interlitã: addis deinde mores & gentis inſtituta, tum euenta rerum, & ea quidem nõ promiſcua, ſed (quod imprimis ſcribentẽ decet) electa, enarras. Sepoſita etiã interdum ſeueritate ludis, & tẽpeſtiuis amœnitatibus legẽtis animũ excitas. Atq; hæc omnia adeo ſimplici & illaborata oratione, cui tamen nonnunquã uerba ex priſco ſeculo repetita, ceu uniones quoſdã interſeris, ut ſuauiſſimus profecto ex tam diſpari ſcribẽdi ratione cinnus efficiatur. Quare nemo eſt, ut puto, tam alienus ab hiſtoriæ cognitione, qui Hiſpaniã tuam nõ libenter & legat & probet: niſi hoc unum fortaſſe quiſpiã tibi uicio uerterit, quod dum opus urges & ad calcem properas, allectum incitatumq; ad longiorẽ uoluptatem animum, cito nimis deſtituis. Bene uale uir doctiſſime.

CÆLIVS CAL. SCRIBONIO EPISCOPO Immolenſi S.

OPTASSEM tibi pater ampliſſime aliunde profectam eſſe occaſionem ſcribendi ad me, quàm ex iactura rei pecuniariæ, cuius farciẽdæ ſtudio nũc laboras: maluiſſemq; tuã tibi benignitatẽ liberalitatemq; feliciter ceſſiſſe, apud eos pręſertim, qui tibi olim omnia debere profitebantur. Sed quoniã ita res cõtigit, ut facilius multo ſit eorũ uel negligentiã uel ingratitudinem accuſare quàm corrigere: dabo operam, ut nuſquã ſtudiũ diligentiamq; meam requiras: intelligaſq; apud me uiuere ac uigere tuorũ in me officiorum memoriam. Certè acceptis tuis literis protinus cum Alphonſo Paulutio uerba feci quàm potui accuratiſſime, tuamq; cauſam egi perdiligẽter. Rogaui etiã hominem, ut uidere

ut uidere potui, tui amantiſſimum, ut procuraret, nequid tua tibi liberalitas ac bonitas obfuiſſet. Recepit ille ſe neq; precibus neq; cõmendationi meę defuturũ. Et quoniam rem alienã curabat, in cuius utilitatem etiã iuramento erat adactus: optare ſibi imprimis nomen iſtud probatum iri, nequid temere aut cõniuenter feciſſe, & tuam magis gratiam aucupatus, quàm legitimo officio perfunctus uideretur. Eam rem tibi perfacilem fore arbitror, neq; illum ſanè à data fide deſiturum puto. Quare hoc age, & ſi qua in re præterea opera ac obſeruãtia mea tibi uſui eſſe poteſt: eam tui prorſus eſſe mãcipij perſuaſum habeas uelim: meq; omnia eo ſtudioſius & enixius facturum, quo me impenſius commodis & acceſſionibus tuis inſeruire intellexero. Bene uale pater clariſſime, & ſi quid aliquãdo ocij ſuppetit, de cõmunibus ſtudijs, de lucubrationibus tuis, ſi quid pręterea aut librorũ aut numiſmatum aut huiuſmodi deliciarũ, quæ ad Muſas pertinent, quod neq; protritum ſit neq; proculcatum, in tuas manus peruenerit, quod ſcio frequenter accidere: obſecro te atq; obteſtor, ut cõmonefacere digneris, & te Antiſtitẽ obliuiſcaris, & de gradu tãtiſper decedas, dũ amicitiæ & humanitatis tuæ memoriã colis. VI. Calen. Sept. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. MATTHÆO MACIGNO S.

ETSI ego te nõ ſolum per ætatem ſed per rectam quoq; inſtitutionẽ bonarumq; diſciplinarum ſtudia cumulate ſapere intelligam, cogit me tamen ſummus amor atq; idem mutuus, quo me noſti clariſſimo parenti tuo eſſe coniunctiſſimũ, ut te horter ac moneã, ne uota optimi uiri fruſtra habeas: eiusq; admonitiones tanti facias, quanti ab optimo filio ſapiẽtiſſimi parentis fieri debent. Optat ille ut ad reliqua ornamẽta quibus animũ hactenus feliciter excoluiſti, Romani iuris aut naturæ certe cognitio accedat. Votum ſanè & te filio & illo parente dignum. Quom enim homo corpore atq; animo iuxtà cõſtet, non illæ ſolum diſciplinæ amplectendæ ſunt quæ ſine fruge quaſi horti Adonidis ad ſolam animi oblectationẽ pertinent, & in mera ſpectatione conſtitutę ſunt: ſed illæ quoq; attingendæ quæ in hac fori atq; hominum luce ſplendent, & fortunã alioqui parum æquã nobis conciliant. Neq; enim aliter philoſophiã exercendam putauerũt clariſſimi ueterum, niſi cõparatis quę ad uitam neceſſaria putabantur. Neq; alia profecto cauſa perſuaſit Aegyptijs, ut in ſacris literis pollinario cribro eruditionem ſignificarẽt. Siquidem hoc facit (ut ſcriptum eſt apud Ariſtophanẽ) πᾶς τὰ ἄλφιτα. Cum ergo tibi generoſe adoleſcens non inter blattas neq; ad lucernarũ fuligines uiuẽdum ſit: tuamq; operã tuumq; ingenium & patria & amicitia, & quod alijs omnibus prępollet, tui amantiſſimus pater requirat: ne te amabo aut difficilẽ aut duriuſculum prębeas, ſed in cuius gratiã longe maiores labores ſuſcepiſti, huius quoq; hortationibus ac precibus obteſtor ne locum relinquas. Erit ea res nobis, qui tibi omnia feliciter optamus, iucundiſſima: tibi autẽ quom paulum in ijs ſtudijs quæ nũc propemodum exhorreſcis promoueris, admirabilem ſuauitatẽ allatura. Tantumq; abeſt ut lucubrationes in quibus ad hanc diẽ nauiter elaboraſti, iacturã ullam patiantur, ut multo magis per hæc ſtudia augeãtur illæ atq; illuſtriores reddãtur. Quòd ſi cętera te parum fortaſſe mouent, moueat ſaltẽ incredibilis parentis erga te pietas: cui niſi in re tam honeſta ſatisfeceris, uide ne quam de te opinionem cõcitaſti, eam parum fortiter tueri ac ſuſtinere poſſis. Certe æquũ eſt non te ſolum qui multis præclaris actionibus ingeniũ nobis tuum approbaſti, ſed eos omnes qui hac luce digni uideri uolunt, in lingua atq; adeo in pectore ſitos habere elegantiſſimos illos ſenarios, quos legimus apud Euripidem,

Τρεῖς εἰσιν ἀρεταὶ ἅς σε χρὴ ἀσκεῖν, τέκνον.
Θεούς τε τιμᾶν τούς τε θρέψαντας γονεῖς,
Νόμους τε κοινοὺς Ἑλλάδος, καὶ ταῦτα δρῶν
Κάλλιστον ἕξεις στέφανον εὐκλείας ἀεί.

Bene uale, & perſuaſum habe, me tuarũ omnium acceſſionũ eſſe cupidiſſimũ. Parentẽ & fratrẽ ſaluta meo nomine. XV. Calend. Octob. M. D. XXVI. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. IOANNI PETRO FERRETO S.

QVAM mihi fuit gratũ ac periucundũ tuas optatiſſimas literas accepiſſe, tam fuit illud graue ac permoleſtum audire, quòd meæ literæ tibi in lectulo iacẽti ſuperuenerint. Vereor enim ne ad reliquam ægritudinem etiã lectionis moleſtiam attulerint,& qua es humanitate etiam reſpondendi curam iniecerint. Quod ſi factũ eſt, ſanè iraſcor meis literis tam importunè indigenti quiete obſtrepentibus. Sin fortè memoriã illam ſuauiſſimę olim conſuetudinis noſtrę, illa dulciſſima ſtudiorum cõmercia, in mentẽ reuocarunt, non dicam interlita ſed certe utriuſq; noſtrum ceſſatione inumbrata: iam literas meas amo non interpellatrices, ſed planè officioſas atq; opportunas, utpote quæ recordatione amicitiæ noſtræ languentem animum nonnihil leuarint, & à morbi cogitatione imaginaria illa oblectatione auocarint. Et profecto ut in hanc partẽ magis inclinem, facit amœnitas tuarum literarũ, quæ priſtinam illam hilaritatẽ, priſtinos illos lepores & ipſam planè Ferreti mei mihi effigiẽ repræſentat. Ego ſanè (cur enim affectus meos diſſimulem?) quom tuas literas legerẽ, ita ſentiebam totum animũ incredibili quadam uoluptate perfundi, ut multum intelligerem ſeuerioribus curis decedere: & quom lepidiſſimas illas olim deambulationes, mutuas illas adloquutiones noſtras tũ Ferrariæ tum Venetijs habitas cogitatione remetirer, uidebar mihi propemodum repubeſcere, & meliores illos annos tuarũ literarum beneficio reparare. Ob id profiteor me tuis literis plurimũ debere: quas ſi ſępius abs te per tuos honores, per tuas occupationes, impetraro: me mihi prorſus reſtitutum exiſtimabo. Id te tum ingenio tuo facturum ſpero, tum ne Gyraldum noſtrum in tantã adducas inuidiæ flammã quantã perferre nõ poſſit: quẽ ſcilicet tuis delicijs locupletes, quibus tã diu, tam inclementer ne dicã crudeliter tuum Cælium defraudaueris. Quicquid Armatis meis accõmodaſti, id uelim tibi perſuadeas tam mihi gratum obtigiſſe, ut me uel maximo beneficio deuinxeris. Oro te atq; obteſtor, ut eos habeas meo nomine cõmendatiſſimos, neq; ſinas per iniuriam & calumniã à quoquam oppugnari. Sunt enim mihi chariſſimi, & digni qui tua beneficẽtia ſecure perfruanť. Si quid eſt quod aut ope aut opera poſſim tibi ac tuis eſſe uſui, fac me, amabo, certiorem: intelliges profecto te gratum hominem & bene memorẽ demeruiſſe. Bene uale. IIII. Idus Nouemb. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. DEGENARDO GERMANO S.

DELECTARVNT me literæ tuæ uehemẽter Degenarde ſuauiſſime: tum quòd ſummã humanitatem teſtãtur, qua polles: tum quòd indices ſunt, memoriã amicitiæ noſtræ apud te non ſolum uiuere, ſed etiam in delicijs haberi: quam ego ſanè uerebar ne tua auocamenta & crebræ peregrinationes, præſertim nunc primũ coaleſcentem, nec dum planè diuturnitate tẽporis confirmatã conuellerent, aut certe cõminuerent. Sed res ex uotò prorſus obtigit, Nam quod maturitati deerat, id uideo tua humanitate pariter & uirtute penſari. Quare te per ſumma ingenij tui ornamenta rogo atq; obteſtor, ut in hanc curã nauiter incumbas, ut nec locorum nec temporũ diſpendia huic tam probato inſtituto noſtro quicquã incõmodent: & quia mutuis alloquijs & familiari cõiunctione contineri non poteſt beneuolentia, frequenti ſaltem literarum cõmercio contineatur. Ego profecto enitar ne quis me ad hoc ſegnem aut parum diligentẽ ſuſpicetur. Tu uero quæ tua eſt bonitas, non dolebis me primas appetere in tam honeſto certamine, contentus in prouocatione primas tuliſſe. Quod profecto non accurate minuſq; libenter faciam, ſi quem in locum diuerteris, per quos nuntios tutò perferri poſſint ad te literæ meę ſignificaueris. Cæterum in Germania nihil eſt præterea quod optẽ magis hoc tẽpore, quàm ut ſi quando magnum illum Eraſmũ meum cõueneris, aut per literas ſalutaueris, ei me facias quàm cõmendatiſſimũ, utpote qui me pridẽ eminentiſſimi hominis uirtutibus dicauerim. Bene uale, & me mutuo ama. IIII. Idus Nouemb. M. D. XXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IOANNI CALVO S.

NON eſt mi Calue quod tam cunctanter Cæliũ tuum adeas, eiusq́ ope-
ram quom tibi uſui eſſe poteſt, tam religioſe expoſcas: quando ei nihil
iucũdius eſſe poteſt, quàm te ac bene nata ingenia promereri, ſi modo
aliqua promerendi occaſio affulgeat. & ſi ad amandas amplexandaſq́
uirtutes tuas multæ priuatim accedunt rationes, quæ me maximè poſ-
ſint permouere. Nam & ingenij tui ſuauitas ac dexteritas nihil habet promiſcuũ, ni
hil quotidianarũ harum formarũ, ut ille inquit. mellitiſſimi illi elegi, quos mihi olim
Romæ recitabas, adhuc penitiſſimis auribus ſedẽt: ut iure poſſim iudicio de te meo
gratulari, quom ex liberali illa indole tuorum olim ſtudiorum ſegetem magnarum
uirtutum, quæ nunc demum ad plenam frugem maturuerunt, tanto antea proſpe-
xerim. Hinc tibi ſcilicet magnã iuſtamq́ beneuolentiã apud Rangonum principem
nõ tuum magis quàm meum collegiſti, ut iam inter ſecretiora aulæ miniſteria adſci
tus, magnis atq́ præclaris ſacerdotijs honeſtere: quas acceſſiones tuas ita poſſum e-
go non amare, ut tu non mereri. Di faxint ut eæ tibi diuturnæ ſint, indiesq́ fiant au
ctiores. Ego profecto non deſinã, quotiens officium meum requires, omni ope atq́
opera tuis cõmodis q́ diligẽtiſſime inſeruire, & tibi amantiſſimũ animũ meum teſta
ri. Quod uero ad proximas literas tuas attinet, ſcito tibi rẽ confectã eſſe ex ſentẽtia.
Nam quom primũ literas tuas accepi, curaui perdiligenter, ut Sigiſmundus noſter
protinus Rodigiũ proficiſceretur, & tuo nomine ſacerdotij poſſeſſionẽ uacuam &
pendentem adhuc adiret. nec ſanè ille, ut eſt tui ſtudioſiſſimus, aut precibus aut hor
tationibus meis locum reliquit: ſed nec fœdiſſima cęli tempeſtate, nec ui aquarũ quæ
late agros peruaſerant, perterritus rem tuam egit quàm accuratiſſime, ut ex eius lite
ris multo cumulatius intelliges. Quin & ſacerdotij prouentus locauit: redemptãq́
in annum pecuniã (aureolos puto duos & uiginti) uel per certum nunnium cui tu ſi-
gnificaueris tutò credi poſſe, uel ex permutatione campſoria tibi actutũ Romæ cu-
rabimus. In eam rem tu ſententiã tuam declarabis, ut quid nobis perficiendũ ſit o-
cyſſime ſtatuamus. Siquid eſt prĕterea, quod tibi ulla in re poſſim accõmodare, per-
ſuaſum habeas uelim, eum eſſe Cęlium de quo tibi large omnia polliceare. Quod de
Lilio olim meo ad me ſcripſiſti, in cælo ſum ſi ex animo magis quàm ex hominum
conſuetudine ſcripſiſti. Sanè ego ita Lilium amo, ita hominis uirtutes ſuſpicio, ut
propè nihil me magis urat, quàm quòd pares in amore uices reponi diffidam. Quòd
ſi hominẽ exoraueris, ut priſtinum mihi in amicitia locum uel ſeruet, uel ademptum
reſtituat, maximo me beneficio obſtrinxeris. Sed ita eſt profecto, uos homines Pala
tini quicquid infra collis Vaticani faſtigiũ ſubſidet, id omne, aut nihil, aut omnino
perpuſillum exiſtimatis. atq́ utinã hoc ioco magis quàm ſerio dictum putes. Be-
ne uale, & ampliſſimo principi & cõmuni patrono me multum ac ſępe cõmendato.
IX. Calend. Ian. M. D. XXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. MATTHÆO MACIGNO S.

HINC facile colligas quãti te faciam Matthæe mi chariſſime. Nam licet
grauibus obſtrictus negocijs, nolui tamẽ efficere, ut diutius literas me-
as deſiderares, quibus intelligas te mihi eſſe chariſſimũ, & tuas literas
mihi fuiſſe iucundiſſimas: tum quòd ex ijs cognoui, te ita in præclaris
ſtudijs profeciſſe, ut optimi parentis tui, & noſtræ qui te plurimũ ama-
mus expectationi cumulate reſpondeas: tum quòd belle ac prudenter diluis calum-
niam, quæ ſanè inhumane tibi inurebatur, quòd eſſes paulo durior in obeundis pa-
rentis tui mandatis. graue profecto crimen, & te tanti profectus adoleſcente indi-
gnum, niſi Dis atq́ hominibus tuã innocentiã approbaris. Turpe enim foret ac ple
num ignominiæ, ſi lingua magis & oratione quàm pectore ac moribus profeciſſe ui
deare. Peccant, inquit ille, qui Platonem legunt aut Xenophontem, ut dicẽdi ſcita-
menta, non etiam uiuendi præſidia cõparent ſibi. Quòd ſi quis locus eſt, ubi ſtudio-
rum frugẽ, ubi gratitudinẽ, ubi pietatem exhibeas: certe nullus eſt honeſtior quàm

apud eum, cui te ipſum debes, cui quom omnia dederis, nunquam tamē parem gra-
tiam reponas. Siquidem huic nō modo natales tuos atq; iſtam uitalem auram, qua
degis, & cætera quæ Græci dicunt τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν, accepta referas oportet: ſed
& maiorum ſtemmata & generoſæ domus inſignia: egregiam præterea educatio-
nem & illa ſumma ingenij ornamenta, quæ nō facile, niſi hoc duce ac monitore cō-
paraſſes. Hic tibi ſcilicet uiam ad hos progreſſus muniuit, hic faces accendit, quæ ti-
bi ad ſplendorem nominis capeſſendum prælucerent. Inexpiabile itaq; crimen pu-
tari uelim, ſi tot ac tā eximia beneficia poſſis uel diſſimulare uel obliuiſci. Quod & ſi
certum habeā te neq; feciſſe hactenus, neq; in poſterū eſſe facturum: nam quid mi-
nus conueniat tam ſpectatę indoli? facit tamen ſummus amor erga te meus ut te hor
tari ac rogare nō deſinam, ut iſtam omnem falſam licet & confictam ſuſpicionē à te
longe depellas, nequis omnino neuus eximiam tuæ uirtutis faciē deformet. Erit id ti-
bi perfacile, ſi modo parenti fidem feceris, te non tua tantum animi inductione tra-
hi, nō ex tuo unius conſilio pendere, ſed eius etiā amantiſſimis ſapientiſſimisq; con
ſilijs plurimū tribuere. & ſanè quo es ingenij acumine, puto te optimè intelligere, te
nondū per ætatē ad eā prudentiā perueniſſe, ut nullius admonitione indigeas, & pa
rentis uiri clariſſimi & magnis negocijs exercitati ſententiā cōtemnas. Nā ſi Græci
honeſta admodum appellatione dixerunt ἱερὸν βουλὴν, quid de conſilio parentū exi
ſtimari par eſt? qui ita ſemper intentis oculis filiorum honoribus & cōmodis excu-
bant, ut multa uideant, multa proſpiciant, quæ liberi quamuis neceſſaria ad ſe ta-
men nihil pertinere arbitrātur. Tu fortaſſe allectus rerum arcanarū & Philoſophiæ
ac Mathematū ſuauiſſima cognitione, tibi harum rerum ſtudia quaſi optatiſſimum
quendam uitæ portū ſtatuiſti: neq; aliud cogitas niſi quomodo ad has amœnitates
quaſi ad Lotophagos deſideas atq; conquieſcas. Probat hoc pater cōſilium. proba-
mus & nos. ſiquidē Philoſophia nihil maius aut melius Di immortales homini con
ceſſerint. Quin & Mathematicas artes ita ſuſcipimus, ut eas ſupra naturam colloce-
mus, & ad res diuinas quaſi duces habeamus. bene bene Hercle. Sed heus bone a-
doleſcens, qui tibi hunc felicitatis portum tam belle propoſueris, dic amabo qua tan
dem naui, quibus machinis, qua uelificatione huc traijciendum putas? Periti profe-
cto nautę, uela, remos, anchoras atq; id genus alia præmuniunt inſtrumēta, quibus
maria & fluctus ſuperent, quibus fortuitas tempeſtates & aduerſi cæli inclementiā
defendant: Tun' nautis & maritimis hominibus, quorum apparatus quotidie uides
in urbe celeberrima, uoles te imprudentiorē incautiorēq; exiſtimari? An putas Ari-
ſtotelē fruſtra memoriæ reliquiſſe, philoſophos illos præclariſſimos, quorū nomina
admiratur poſteritas, non prius animum appuliſſe ad philoſophiam, quàm ſibi ne-
ceſſaria cōparaſſent? Neq; eſt quòd mihi Socratem hominē paganum obijcias, qui
omnia ſua ſtudia ad animi cultum conuertit: quādo & te militem Chriſti imprimis
hoc agere uolumus, atq; huc omnia uota, omneis conatus dirigere: ſed ita tamen ut
memineris te non animo ſolo conſtare, ſed animo corporeq; eſſe compactum: & ut
illius princeps cura habeatur: non tamen hoc ita eſſe negligendum, ut in medio re-
rum actu obſtrepat & bonos cogitatus deturbet. An neſcis uindicē illum ſalutis no-
ſtræ Chriſtum non prius ſanctā ciuitatem ingreſſum eſſe, quàm domitæ aſinæ inſe-
diſſet? O utinā hoc corpore, his ſenſibus, his affectibus carere poſſimus, qui in nos,
ut Plato ſcripſit, tyrannidem exercent. Egregium ſanè uotum, & libero homine di-
gnum. Neq; enim ad penſionem illam perſoluendam obſtringeremur, quam præ-
grauē atq; immodicā cōqueſtus eſt Stilpō, ab animo noſtro pro hac habitatiōe cor-
pori impendi. Sed hæc eſt mortalitatis noſtræ conditio, hanc patiamur neceſſitatem
neceſſe eſt: quę ut quàm minimum ſerios conatus interpellet, à nobis eſt omni nixu
procurandū. Id quod facile factu erit, ſi in hac ætate ea proſpexerimus præſidia, qui-
bus in ſenectute aliquādo perfruamur. Huc accedit ea ratio, quòd uera uirtus actuo
ſa eſt: neq; ſibi tantū, ſed in medium & omniū neceſſitatibus conſulit. Habes paren-
tem, fratrem, cognatos, amicos. An hos abs te cōtemni decet? An tibi glorioſius ui-
detur in angulo aliquo quàm in hac luce hominū uiuere? ubi patriæ, ubi ciuibus, ubi
humano generi prodeſſe poſſis. ego ſanè hic malim uel paucis annis philoſophari,

nam &

nam & hanc ſolam philoſophiæ partem à tuo Socrate probatam accepimus, quàm omni ætate per inertiam anguli Baſin aut Hypotenuſam quadrati dimetiri. Quæ licet multū uoluptatis inuehant, atq; à me multa in admiratione haberi ſoleant, ea tamen in ſecundis ac ſucciſiuis ſtudijs non in primis etiā haberi uelim. Nam quòd in ſacroſanctas leges ſtomacheris, & in eas etiā naſum exerceas, non potui non demirari: quom nulla alia ſit pars Philoſophiæ, quæ me magis teneat, in qua omnes neruos, omne ingeniū intendi uelim. Hæc ſiquidē una omniū optimates uirtutes exercet, quæ ab Ariſtotele ἀλλοτρίαι uocitantur. Aliæ uel rem ſuam, uel priuatā, uel ut ſe liciter cadat, paucorū curant. At leges ad omniū mortalium ſecuritatē cōſtitutę ſunt. hę bonos ad uirtutes alliciūt: à uitijs malos atq; audaces deterrēt. Credis in tanta hominū licentia ac perfidia philoſophiā & Mathematicas artes tutò poſſe uerſari, niſi legū præſidio protegantē? At tu literis tuis non mihi legū peritum, ſed neſcio quē aucupem uerborū & formularum concinnatorē expreſſiſti. Ego uero de ijs loquor qui ſancte ac bene lotis manibus leges tractant: qui non ad ſerendas lites, ſed ad conſtituendam pacem tranquillitatēq; hominum ſua ſtudia accōmodant: qui putāt legem eſſe quandam diuinā ac perennem, ad cuius imitationem ſuas ipſi leges effingunt: quam Martianus iureconſultus egregie admodū ex ſentētia Chryſippi definiuit, τῶν πάντων βασιλέα θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ κανόνα δικαίων καὶ ἀδίκων. Quę uirtus & ſi perpaucis ineſſe uideatur, hoc tamen magis fatearis neceſſe eſt eius exiſtimationem & auctoritatē augeri. Siquidem raritas pretium rebus conciliat: & ego te ſanè non unum è multis, ſed ex paucis unū, & eum quidem eximiū eſſe uelim. Nam quòd Iuriſperitorū etiam purpurā & pecuniā illudis, facile patior, ſi modo de malis ac peruerſe utentibus tot bonis id ſentias. Sed hoc tu ac cętera bene nata ingenia grauius coarguenda, quòd tam nobilem atq; opimā prædam ex facinoroſorum hominū manu nō eripitis, qua ad humani generis beneficentiā atq; liberalitatem utamini. Non enim aliunde legum & Iureconſultorū infamia hoc ſeculo multorum opinionē perſuaſit, quàm q; boni per inertiam atq; indignitatē rem optimā prodiderunt, eamq; flagitioſis hominibus diſſipandam diripiendāq; reliquerunt. Sed quid ego iam nimis multa in re minime, ut audio, inter te patremq; cōtrouerſa? Nam & tu tuopte ingenio philoſophiā appetis, & ille philoſophiam tibi maximè cupit eſſe in delicijs. Tu in hoc uno diuerſus abis, quòd ocioſam illam & lucernariā philoſophiam huic ſplendidæ ac forenſi anteponis. Tu umbrā & palęſtram pręoptas: ille mauult te campo & ſoli aſſueſcere. Quicquid hoc eſt litis & diſſidij cōponi facile eſt, ſi utrunq; pro ingenij tui captu amplectare. Id quod profecto nō eſt ita arduū, quin facile confieri poſſit: ſi modo ad eam rem animum induxeris, & ſtudia temporibus rite partiare. alioqui philoſophiæ membra ita interſe cohærent, ut alterum alteri gradum faciat. Illud autem præferri par eſt, quod ad dignitatē & gloriā comparandam potius eſt. Nam quæ ad uoluptatem & delicias parantur, poſtremo loco haberi oportet: præſertim quom hæc quæ tu tibi propoſuiſti, uix unquam ad frugem perueniāt, illa uix unquā ſine fruge excolantur. Ad hæc te ardor quidam iuuenilis impellat: in illis uoluntas & conſilium prudentiſſimi parentis præponderet. Bene uale, & quæ ſcripſimus ab animo tui cupidiſſimo profecta exiſtimato. Octauo Calendas Ianuarias M. D. XXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IOANNI CALVO S.

QVOM fortunæ tuæ gratularer mi Calue, quę tibi ſacerdotium obtuliſſet impar fortaſſe uirtutibus tuis, honeſtum tamē, & quod beneuolentiā erga te optimi patroni teſtaretur: illud imprimis gratulabar, quòd qualecūq; id foret, certe (quod optatiſſimū eſſe ſolet) ab omni abeſſet altercatione & controuerſia: putabamq; te unum eſſe, cui diuina uirgula tam inſignis felicitas obtigiſſet. Sed ecce mihi repente nihil tale aut uolenti aut cogitanti literæ afferuntur: neſcio quem quaſi lumbricum, ut ille ait, ex terra ſubito apparuiſſe, qui tibi negociū faciat, & hanc animi tranquillitatem perturbet. quis ille ſit, aut quomodo res geſta ſit, non exiſtimaui me tibi melius aut facilius poſſe enar-

tare

rare, quàm ſi datas ad me literas ad te quamprimum tranſmitterem, ut cauſæ tuæ pa trocinium ſuſcipere & ferocienti aduerſario poſſis occurrere. Spero enim quæ tua eſt prudentia, quæ ampliſſimi Antiſtitis noſtri eſt authoritas, te non difficulter hac opera perſuncturũ. Certe nolim te aut nomine Veneto, aut Veneti ducis literis perterreri. Non uereor quin ius tuũ obtineas, uel apud iniquos iudices: ſi modo tu ipſe tibi non deſis, & rem tuam nauiter atque intrepide tueare. Scio & doleo difficili admodum & iniquo tempore hunc nuntium tibi aduenire, rebus ſcilicet urbanis magnis turbis atque fluctibus cõſternatis. Sed ferenda eſt rerum cõditio, atque hoc acrius animus obfirmandus, quo uictis difficultatibus & maior gloria & optatior uictoria eſt affutura. Profecto ſi cui tibi uſui opera mea eſſe poterit, nuſquam Cælij tui officium aut diligentiam deſiderabis. Bene uale, & me ama, & meo nomine Lilium plurimum ſaluta. XII. Calend. Feb. M. D. XXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IOANNI PETRO FERETTO S.

PRITELLVS noſter optat quædã uetera iſtius urbis monumenta recognoſcere, ad quę ſperat ſe tua authoritate facilem aditũ habiturum. Quod ut benigne facias, te plurimum rogo, non ſolum per Muſas illas ſemper tibi familiares, ſed & per uernaculam tuã humanitatẽ, quæ amicitiæ noſtrę magna ſemper dedit incrementa. Ea res in meum ac nepotulorũ meorum beneficium reditura eſt. Quare ſi huic rei tuam operam accõmodaueris, putabo me abs te ſingulare quoddam tuæ in me beneuolentiæ teſtimonium accepiſſe. Et ſi ulla ſe unquam obtulerit occaſio, ut tibi ac rebus tuis poſſim accommodare, curam ac diligentiam meam nunquam deſiderabis. Bene uale, & me ama tui amantiſſimum.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER X.

CÆLIVS CAL. MATTHÆO MACIGNO S.

ETSI mihi graue ac permoleſtum fuerit, te nobilem adeò & tanto prognatum parente adoleſcentem malè audire eo nomine, quòd te paulo tardiorem, moroſioremque paternis admonitionibus præbeas: fuit tamẽ illud mihi per iucundum, quòd tam eruditam ac luculentam defenſionem paraueris, ut optabile mihi uideatur te in hanc uel calumniam uel ſuſpicionem incidiſſe, ne iſti tam illuſtri defenſioni locus deeſſet & occaſio. & licet tui magis ingenij claritas & ſplendida quædam eruditio ex his quę ſcripſiſti agnoſci poſſit, quàm uel officij religio uel in patrem obſeruantia: uix tamen credibile eſt, in tam cordatum iuuenem & tam egregie inſtitutum huiuſce generis flagitium iure torqueri poſſe. Id quod me in admirationem adducit: tuos aduerſarios non erubeſcere tam improbe acerbã tibi tam immerẽti inuidiam concitaſſe. Aiunt olim patrem fuiſſe, qui non æquo ſatis animo perferret filium in caſtris uerſari, & rem militarẽ adminiſtrare, quòd ſcilicet Martem communẽ & incerta malitię diſcrimina uereretur. Quom uero deuicto hoſte inſignẽ lauream retuliſſe filiũ accepiſſet, ingenuè profeſſus ſuam ſibi pudori eſſe diligentiã. Sed hoc fuit magis fortunæ, quę rem dubiã beneuerterat, gratulari: quàm ratione ſuſcepta conſilia improbare. Nam & ſi in re militari multum gloriæ propoſitum ſit, ſi tamen ex aduerſo periculorũ magnitudo penſetur, potuit filius ſi parentis dicto audiens eſſe uoluiſſet, multo & meliorem & ſecuriorẽ uiuendi rationem inire. Idem fortè aliquis tui ſtudioſus de te dixerit, uel ſi alij taceant, optimus ac tui cupidiſſimus pater hoc dixerit. Ego te omnibus bonis ac præclaris artibus uelim eſſe quàm ampliſſimũ, neque eſt quòd putes me ingenua ulla ſtudia faſtidire. Ego te in omni matheſi ſeu quæ ad numeros, ſeu quæ ad dimen-

ad dimenſiones, ſeu quæ ad cæleſtes anfractus, ſeu quæ ad modulationem pertinet, optauerim eſſe præcellentem. Scio ego illa libero animo digna eſſe, ſcio inter diuina & humana medium quendam locum obtinere, atq; his adiutum mortalem animum aſſurgere, & ſuam ſe in primogeniam diuinitatem promouere. Hæc ego non deſpicio, ſed alia quædam ſunt & maiora & aptiora ei, qui non fruſtra ſe natum eſſe uult, qui patriæ, qui parentibus, qui ſuis ciuibus contendit ſuos conatus approbare. In his uelim primum meditere, in his uelim te exerceas. Pueris olim ueteres & abacum & ſphærulas & doctam arenam parabant, in qua geometricas formas deſignarent: hæc ludū & ſuas delicias teneræ illi ætati proferebant, quæ adultæ mox ad grauiores & ampliores cōmentationes præſidium afferrēt. Hoc eſt quod Plato atq; Ariſtoteles ad res obſcuras & cōtrouerſas explicandas nulla utuntur libentius facultate quàm numerorū & ſchematum, utpote quorū cognitio peruulgata foret & pueris imprimis traderetur: atq; in his tantiſper morabantur dum ætas altioribus ſtudijs aſſueſceret. Abſit ergo ut hoc tam laudatū diſciplinarū genus interdicā tibi. nō peto, ut ab hoc abſtineas, ſed ut modum adhibeas: nō ut nuntiū remittas, ſed ne ut tanquam ad ſirenios ſcopulos conſeneſcas. Sunt meliores auctioresq; exercitationes, quibus iſta naturæ alacritas, iſta uis ingenij debetur. Si pietatē colis, ſi charitatē ſectaris, ſi religionē amplecteris, ſi te dum homo es, aut quom hominē exueris, in aliquo eſſe numero cupis, lucernariā iſtam philoſophiā ſepone, faceſſe ex angulo Chryſippi, excute hanc fuliginē Cleomedis. Aude aliquid te dignum, dignū hac ingenij pręſtantia. Cogita quomodo poſſis quàm plurimos tuo beneficio obſtringere: imitare ſummū illud bonum, quod profuſiſſime in omnia beneficētiā & liberalitatē ſuam partitur. Memineris in eo poſitum eſſe præcipuum Euangelicæ inſtitutionis faſtigium, ſi deum tuum toto animo concipias, ſi de hominum genere egregie mereare. Neutrum autē ſatis cōmode feceris, ſi ex numeris & lineis atq; huius modi deſormationibus ſummi numinis afflatum elicere contenderis, & diuinitatis gratiā emereri. Non eſt, mihi crede, in ijs ſpes collocanda, ſed in ea primum, quam fidem recte ac prudenter maiores noſtri appellauerunt, id eſt firmā conſtantemq; opinionē, tum uero ut actiones ſubſequantur huic opinioni conſentaneæ. Hæ uero actiones non inanes neq; ocioſæ ſint, ſed uinculo & ſotietati humanæ excubēt. In bonos ac benemeritos fortunas erogare: quod ſi fortunæ abſint, opera, diligentia, aſſiduitate multos demeteri: hæc demū eſt uia quę nobis cælum aperit: quam nobis Chriſtus ille noſtræ ſalutis uindex ſuo ſanguine præmuniuit: qua proceres illi, ſeu mauis heroas appellari, Chriſti ſectatores cęleſti paſſu proceſſere, nō numeris neq; lineis aut quadratis aut rotundis æternā felicitatē nundinātes, ſed in excelſi numinis bonitate ac miſeratione omnē expectationem conſtituentes, ſumma animi æquitate digna atq; indigna perferentes, liberaliter uero ſua diſpenſantes, omnes deniq; beneficijs deuincientes. Nam quod tu putas numeris & lineis diuina poſſe demonſtrari: atq; Ariſtotelē in primo De mūdo quom de ternario numero ageret, trinitati teſtimoniū attuliſſe ſuſpicaris: tantū abeſt ut tu aut quicunq; hoc ſentit ad ueritatē accedat, ut nihil dici poſſit ſentētiæ Ariſtotelis repugnantius: quom eo loco neq; de deo, neq; de incorporea natura ſibi tractandū propoſuerit, ſed de corporibus quæ triplici dimēſione conſtant. Magnitudinis, inquit, quod in unū diſtendit, linea eſt: quod in duo, ſuperficies: quod in tria, corpus. pręter hæc nulla alia eſt magnitudo, quoniā tria cuncta ſunt, & ter quaq; parte: tale aūt cælū quoq; eſſe perſpicuū eſt. Alioqui Ariſtotelē non tā alte aſſurgere ſupra naturā, ſed in ea quæ demōſtrari poſſunt tantū incumbere, certū eſt: ex quo eum ueteres Dęmonij cognomine iure honeſtarūt. Trinitatis autem indaginē incōpertā atq; adeo ſupra captum hominis eminere, apud omnes ſacros ſcriptores in confeſſo eſt: ut ad eam cognoſcendā uetus illud præceptum ſufficiat: πίστευσον πίστευσον, καὶ ἄπλωσον σεαυτόν. Et ſanè in uniuerſum de diuinis illud Parmenidis apud Platonē dici poteſt: οὐ γιγνώσκομεν τῶν θείων οὐδὲν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ. Idem à me uelim dictum putes de forma illa quadrangula, altera parte oblonga, qua tu in altero De anima libro probari animæ immortalitatē apud Ariſtotelem putas. Neq; enim locus ille iſtam expoſitionem capit, quom illud tetragoniſmi exēplum ea tantum

tum cauſa afferatur, ut à notioribus ad ignotiora migrandum eſſe intelligas: & agenti de anima ab ijs facultatibus ordiendũ eſſe, quæ corpori cognatæ ſunt, utpote nobis obuijs & ſenſu perſpectis. Quare huiuſmodi cõmentationes multo ingenioſius quàm uerius afferri in eum locum, uelim habeas perſuaſiſſimũ. Quòd niſi ea uerba ſpeciem quandam defenſionis uiderẽtur afferre: ἀλλ' οὐκ ὅτι μὲν νοεῖ, ὅτι δὲ οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δὲ ἐστὶ μόνον τοῦθ' ὅπερ ἐστί. καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον: profecto non facile quis ſummi philoſophi cauſam ſuſciperet à calumnia diluendam: quæ tum ab alijs, tum à Iuſtino philoſopho eodem & martyre, nuncupatim inuritur. Cuius uerba ſunt: ἀριστοτέλης δὲ ἐντελέχειαν αὐτὴν ὀνομάζων, οὐκ ἀθάνατον ἀλλὰ θνητὴν αὐτὴν εἶναι βούλεται. Quòd uerò Dãtis hominis ingenioſi, & in eo ſtudiorũ genere in quo eminere uoluit ſummi, authoritate niteris oſtendere: imaginẽ, ad cuius exemplum deus hominem creauit, circuli diametro accõmodari: & ſi ego cenſeam eum locũ ad Chriſtum θεάνθρωπον, ut Græci uocant, referri oportere: tamen quoniã in Chriſto agnoſcitur perfecta dei & hominis effigies, nõ admodum pugno. Illud non prætermiſerim, me multo cõmodius eam imaginem ab Ambroſio expreſſam exiſtimare. Imago dei ſpiritus eſt, non caro. Imago dei eſt uirtus non infirmitas. Imago dei ſapientia eſt, imago dei iuſtitia eſt. Ad hanc imaginẽ ſtudeamus, enitamur, cum Apoſtolo nos reformare. Quod nos cõmode facturos puto, ſi ea ſtudia amplectamur, quę in hac luce ſplendeant: neq; enim debet ardens lucerna ſub modio deliteſcere: tum in ijs elaboremus, quę ſint omnibus aut certè plurimis & maximã & diuturnam utilitatem allatura. Bene uale, & hæc puta patrẽ dixiſſe, aut qua eſt ingenij dexteritate multo his potiora: quibus ſi te facilem obſequentemq; præſtiteris, non uereor quin tibi & tuis ornamẽto ac præſidio ſis futurus: eamq; expectationẽ large impleas, quam de te pridem apud omnes cõcitaſti. Pridie Calend. Auguſti M. D. XXVII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

QVOM tuæ mihi literæ ſemper multũ uoluptatis afferre ſoleãt, uel quòd ingenij tui ſuauitatẽ præ ſe ferant, uel quòd tuam erga me beneuolentiam large teſtentur; quæ neq; tẽporis diuturnitate, neq; intermiſſi officij iniuria labefactari poteſt: quas tamen abs te nuperrime accepi literas, uideo multo mihi & amorẽ in me tuum & animi tui amœnitatẽ dicã an indulgentiã teſtatiorẽ feciſſe. Nã me torpentẽ, & ſcripturientẽ magis quàm ſcribentẽ quaſi claſſico ad ſcribẽdũ excitarũt. Agnoui enim obliquũ illud genus τῆς ἀντικατηγορίας, quod ita commode in te torques, ut ſentiam tamen omne in me multo iuſtius retorqueri. qua ex re difficilis omnino atq; inſolens iudicij ratio ſe oſtendit: deferendi ſcilicet nomen apud eum iudicem, qui ſi reum oblatum damnauerit, intelligatur eadem ſe iugulaſſe ſententia: ſin autẽ abſoluerit, ſui ſe ſuffragij prærogatiua ac præiudicio muniſſe iudicetur. Adde quòd accuſator, idem & reus: uel, quod iudiciorum magis ordinẽ peruertit, reus eſt idem & diſceptator. Argumenta utrinq; recurrentia: quod etiã genus rhetores non probant. Sed hoc tu potior, quòd accuſandi locum præuerteris. Sed hoc tu rurſus deterior, quòd tu tibi grãdem iſtam dicam impegeris. alioqui nulla iuſtior damnatio, quàm quom ſe reus ipſe dãnauerit. mea certè cauſa eo melior, quo plus habet innocẽtiæ, impietatis minus. Nam neq; ego te in iudiciũ uoco: neq; me ſanè uocari uelim, ſi per me liceat. neq; poteſt non eſſe impium, uel ſe ipſum, uel ſe alterum, id eſt amicũ iudicio obligare. Quare ego ſi me audias uir clariſſime, nihil in rem noſtrã magis exiſtimauerim, quàm interim dum fiunt ſubſortitiones, dum adhuc cæræ apparantur, fruimurq; legis Glauciæ beneficio de comperendinatu, litẽ hanc omnẽ ita inter nos dirimamus, ut ſoluta ſponſione & reuocato ſacramento uterq; noſtrum uictor, neuter uictus abſcedat. Et profecto, ut cæteræ nos fortaſſe leges obſtringant, lex ipſa tamen præpotens amicitiæ nos è reis eximit, & cæteras facile poteſt leges obrogare. Hæc nos imprimis liberos eſſe uult, ut nihil addictũ, nihil obnoxiũ in amicitia deprehẽdatur. Nam quomodo poteſt ſanctum illud amicitiæ fœdus ius ſuum tueri? ni ſuæ ſpontis fuerit, ſi ad alterius arbitriũ quicquã faxit. Et ſanè inter quos uera uiget amicitia, nihil eiuſmodi eſſe poteſt,

quod

quod uni cõmodum tẽpeſtiuúmue ſit, alteri uero parum opportunũ uideatur. Siquidem amici ſuis mutuò cõmodis ſua cõmoda metiuntur. Semper turpe eſt ingratum eſſe, eſſe immemorẽ, eſſe inſolẽtem: at ſecurũ negligentẽq́ eſſe, adde & ceſſatorem, non ſemper turpe eſt. Africanus negabat eum eſſe liberũ, qui nunquã nihil ageret. Ego itẽ negabo eum amici nomine dignũ eſſe, qui tam acer ſit officij exactor, ut amicitiam ad omnes tẽporum articulos & parẽ beneficiorum calculũ uocet. Illa demum uera eſt amicitia, quæ libero animo exercetur: quæ tam ſecura eſt, ut nulla putet negligẽtia ſe poſſe offendere aut offendi. Sed quid ego imprudens ago? quid molior agitãs hoc ἀγάδροψ? quod uel propoſita clarigatione, abdicari, ablegariq́ ab uniuerſa oportet amicitia: ceu neſciã confidentiæ primũ & ſocordiæ, mox etiã hoc uecte impudentiæ feneſtrã aperiri. Quin ergo fortiter ac nauiter diligentiã atq; induſtriã aſſerimus? ſine qua nec amicitia coli, nec bonæ artes poſſunt exerceri. Hoc eſt quòd, ut ab initio ſcripſi, tuæ fuerũt mihi literæ periucundæ, tuũq́ mihi amorẽ teſtatiorẽ reddiderunt, quibus & ceſſationẽ tuam accuſas, & me ad ſcribendum impellis. Hoc uelim frequenter facias: uel, ut rectius ſcribam, nolim accidat, ut frequẽter ſit faciundum. Si tamẽ ita acciderit, ut ad eundẽ rurſus lapidẽ allidam, rogo, obſecro, obteſtor per omnes ingenij tui amœnitates, ut me libere atq; ingenue, non ſolũ admoneas, ſed redarguas, ueternumq́ illud quod mihi uel aliud agenti perſæpe obrepit, excutias, ne altius radices agat. Hoc enim demum eſt, libere ac familiariter amicitiam tueri: ſi quom per abſentiam unà eſſe non poſſumus, crebro utamur literarum commercio, ſæpe de cõmunibus ſtudijs agamus, locorum deniq; diſpẽdia aſſiduitate ſcribendi accuratiſſime ſarciamus. Bene uale & me ama, meq; in amando & colendo ſummas uirtutes tuas conſtantiſſimũ puta. Tertio Idus Septembris. M. D. XXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. LAZARO BONAMICO S.

M IRVM eſt quàm iucunde ac ſuauiter excipere ſoleam Nicolaum Zopinum, quoties ad nos commeat: tum ob ſummas ingenij amœnitates, tum quòd aduenieñs literaria ſemper aliqua merce auctior beneuolentiam ac fauorẽ bonorum emeretur. Nuper uero tuarum literarum beneficio aduenit mihi multo iucundiſſimus: quom ex ijs cognouerim eum abs te in amicitiam ac familiaritatẽ receptum eſſe: quodq́ omniũ fuit optatiſſimum, intellexerim te in cõmune illud fatum Vrbis nõ incidiſſe. Qui nũtius eo me maiore affecit lętitia, quo grauior metus animum antea perculerat. Pertimui ſcilicet atq; immodice pertimui, ne publica illa calamitas, quæ multa bene nata ingenia oppreſſerat, Lazaro etiã meo aliquam perniciẽ attuliſſet. Sed Dis multam gratiã, qui Lazaro incolumi ſignificarunt, ſe nondum planè nomen latinum deſpexiſſe, neq; rem latinam uoluiſſe funditus euertere. Huius enim unius ea eſt claritas, ea in omni diſciplinarum genere præſtantia, ut bonas artes propemodum utroq; cornu laborantes poſſit in gradum reſtituere. Quare hoc ſuum munus Di immortales faxint nobis ſolidum eſſe atq; diuturnum. Quod uero ad Nicolaum Zopinum attinet: dabo operã, ut ad eum amorẽ quo antea propria animi inductione hominem amplectebar, ſentiat tantum ex tuis cõmendationibus acceſſiſſe, ut nihil ſit tam amplum aut difficile, in quo ſit operã & officium meum deſideraturus. Manardo ac Iuliano tuo nomine multam ſalutẽ dixi: quam uterq; eodem, uel etiam maiore modio tibi remetiuntur. Addit Iulianus eo ſibi futura Maſſaini ſcripta gratiora, quo difficilius ſperat à clariſſimo Antiſtite poſſe impetrari. Bene uale, & ſi quando occaſio arriſerit, da operã, amabo te, ne ex optimi ac doctiſſimi Egnatij mei memoria totus effluã. III. Idus Septemb. M. D. XXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO BELLICINO S.

F VIT fateor tuus in patriã reditus, tam improuiſus, tã inſperatus, tam abruptus, mihi ſanè permoleſtus. Quod ſi auſus fuerim pernegare, inſignẽ uideo & ueritati & amicitiæ noſtrę contumeliam factum iri. Quis

enim tã alienus à ſocietate humana? quis tam ferreus? qui hominem omnibus naturæ, ingenij, fortunæ ornamentis præſtantẽ, ſub ipſis uix coalitæ beneuolentiæ auſpicijs, nõ ægre atq; acerbe ferat repente, & (ut dicam quod ſentio) inclementer à ſe auelli? Quare non eſt quòd labores, ut mihi ſenſus tuos approbes, mihi planè ex meis perſpectos. Qua enim es humanitate atq; animi benignitate, puto non potuiſſe tibi non eſſe iniucundiſſimũ, uel hanc moleſtiam accipere, quom tu ab homine tui amantiſſimo diſcederes: uel afferre, quom tantum tui deſiderium nobis relinqueres. Sed quid ego de tuo diſceſſu multa? quom diſceſſus tui cauſa multo mihi durior fuerit, animumq; grauius perculerit. Nam ſi ad rem feſtam atq; hilarẽ feſtinaſſes: tum uero poteram meum incõmodum tuo cõmodo compenſare. Sed quom tu ad parentem grauiter decumbentẽ iter ſuſcepiſſes, doloris tui æſtimatio mirifice animũ exulcerabat meum. Illud eſt unum quod ſoletur, & infeſtum hunc animi aculeum reuellat. Audio enim tantũ aduentu tuo profeciſſe, ut depoſitum ac propè conclamatum parentem ad meliorẽ ſpem ac ſalutem deniq; reuocaris. Id quod minime mirum uideri oportet, quom optimo ac ſapientiſſimo parenti tam optati, tam benemerentis filij lux affulxerit: quæ omnes animi tenebras, omnem corporis languorẽ excuſſerit. Nihil eſt igitur poſthac quod querar te nonnihil amicitiæ incõmodaſſe, quom pietati tam feliciter ſatisfeceris. Reliqua argumenta ſummi erga me amoris, quæ te daturum fuiſſe profiteris, ſi diutius tibi eſſe apud nos licuiſſet: ea me omnia cumulate accepiſſe arbitrabor, ſi crebro literarum teſtimonio uiuere ac uigere apud te memoriam iucundiſſimæ amicitię noſtræ cõprobaueris. Bene uale, & qui omnibus bonis in rebus primas ferre ſoles, da operam ne in amando tui ſtudioſiſſimũ ceſſator uideare. Nonis Octobribus. M. D. XXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. BONAVENTVRÆ PISTOPHILO S.

ETSI ego habeam exploratum, quàm difficile ſit colluctari cum peruagata hominũ opinione, quæ præſertim alte inſederit, & iam in animis præiudicium fecerit: ea maximè in re, quæ ad tuendam prorogãdamq; ſalutẽ pertinere uideatur: non hoc tamẽ me deterrebit, quin bonæ cauſæ patrocinium confidenter, ut quidem mihi uideor, ſuſcipiã apud æquum imprimis amicumq; iudicẽ: qualem ego te ſemper cognoui Piſtophile uir clariſſime. Qui licet multum tribuere ſoleas famæ, tum cõſtanti hominũ uoce promulgatæ, tum quę nõ inanibus aut abſurdis omnino initijs prodijſſe uideatur: relinquis tamen locum iudicio: tibiq; integrum eſſe uis, ſiquando ueritas famæ fidem abrogauerit, falſosq; rumores probauerit, liberũ arbitrium interponere, & abdicata hominum opinione pro fama aut aduerſus famam pronuntiare. quo in genere prudentię quom ſemper tua ſponte uerſatus ſis, nunc re non iniuria maxime oro atq; obteſtor, ut meo rogatu tuamueterẽ atq; honeſtiſſimã conſuetudinẽ retineas. Quom nuper igitur tota urbe proditum ſit, & ad ipſos uſq; decuriões permanauerit, peſtilentiam ædes ac familiam meam peruaſiſſe: certum habeo eam quoq; famã ad ſupremam ipſam aulam optimi principis perueniſſe: teq; eum nuntium ob eam, qua me ſoles amplecti, charitatẽ, moleſtiſſime accepiſſe. Eius tibi famæ rationem reddam, ut æquius poſſis iudicare. Ergo res ita accidiſſe ſcito. Puer meus anagnoſtes liberali indole atq; ingenio proxima hyeme cœpit ſcabie tam uehementer laborare, ut omnia fermè membra impetigine contraherẽt, & totum corpus ulcus fieret. Ea res eum grauiſſime permouebat, uel quòd membrorũ functioni obſiſteret, uel quòd fœdũ planè oculis ſpectaculum offerret. properabat igitur primo quoq; tẽpore omni eam ratione abſtergere. Eius ego deſiderium, tum admonẽdo tum increpando in proximum uer ſuſtinui. Tum demũ ille conſulto ægrè Manardo, ſed doctiſſimi uiri conſilio minimè, quod poſtea cognitũ eſt, approbato, nõ hauſtis primũ catharticis pharmacis, non uictus ratione immutata, non ijs demũ actis quæ medicinæ præſcripto traduntur: ſe leni primum unguine, mox quom illud ſerius uoto obſequeretur, alio acriore utpote hydrargyro confecto, nec ſuſpenſa ut fieri ſolet, ſed liberali admodum manu perunxit. Ea res tũ mihi cognita eſt, quom argui potius poſſet quàm corrigi. Quom

enim

enim eum altum admodum pallorem incidiſſe, & quotidie decumbentē animaduerterem, ſatis intellexi noxios humores quibus exitum natura cōparauerat, ui hydrargyri repercuſſos uitalia petijſſe. ad eam perniciem retundendam quom iuſſiſſem remedia atq; opem medicorū acceſſi, ipſo licet reclamāte: nam pharmaca auerſabatur: non tam cito ſuccurri potuit, quin ſebris quæ ad eam diem in medullis fuerat graſſata, magno impetu erumperet ac ſe proderet. Tum ego quom de ſalute pueri ſubdubitare cœpiſſem, nec eſſent mihi ędes ſatis ægris accōmodatę, utpote anguſtę, & in auſtrum obuerſæ, hortatus ſum Robertū Pratum, uirū honeſtū, pueri parentē, ut ſub hoc æſtu algidum & idoneum domiciliū aliquod procuraret: in quo aut miniſter aliquis diligēs aut ſedula aliqua matrona ei aſſideret, excubaretq;, & medici imperata exequeretur: me cætera quæ ad medicum & ſeplaſiam ſpectarent large ſubminiſtraturum. Id ille fecit perdiligēter, & neſcio quē in locum parum, ut audio, auſpicatum filium amādauit. Hactenus bona fide accepiſti, quę apud me geſta ſunt. cuius ſcenæ teſtes atq; adeo ſpectatores Manardū, & quom Manardus pedibus parceret Raphaelem Hebręum & familiares meos omnes imploro. In reliquis quæ in quinto actu & peregre, id eſt alieno in domicilio geſta ſunt, fidem meā non obſtringo: ſed illud certum eſt, morbum adeo increuiſſe ac pręgrauaſſe, ut puer eius uim ferre nō potuerit. Succubuit igitur, & multo quidem celerius q̄ ego putaſſem: non tamē ocius quàm cauſa tam uehemēs atq; inſignis, ipſaq; morbi inclementia poſtularet. E ueſtigio ſuc clamatum eſt, puerū peſtilentem ex ędibus meis alienā in domum migraſſe, peſtilentia interijſſe, ſigna apparuiſſe, lotiū perturbidum, ſuggillata, anthracas, papulas. auget omnia rumor, atq; exaſperat temporū immanitas: & terror publicus fidem facit rumori. Quartus dies abierat à pueri obitu, quom hæc animaduerſa ſunt. Sapiens, puto, medicus manes ſibi in conſilio eſſe uoluit: tantiſper diffiſum eſt iudicium. Nec me certè mouet, nec abſimile uero mihi uidetur, in tāto confluuio excrementorum peccantiū humorū, & natura ad poſtrema deſcendente præſidia, lotiū turbidum iſſe, & ſuggillata aliaſq; id genus puſtulas protuberaſſe: ex eo præſertim corpore, quod etiamnum uiuens ac ſpirās tabeſcebat. Iis rationibus ut alij putant, ut ego ſentio uaniſſimis rumoribus permoti uiri ſapientiſſimi & patriæ ſtudioſi, publicæ ſanitatis præſides, mihi per ſtatorē ab atrijs Licinij euocatum, ut Cicero inquit, cōmune hoc cælum interdixerunt: eorum ego imperiū, uti leuiſſimū ac ſuperuacaneū eſt hac parte, ita iure eluſiſſem, niſi nomē ſummi principis obieciſſent. Hoc mihi quaſi Palladis ægida uereri neceſſe eſt, & ſi hæc omnia ignaro principe agi habeā perſuaſiſſimum. Ex his facile potes colligere, quid apud reliquos inferioris notæ homines agatur: quom apud me, qui omnia mea ſemper ſtudia ad dignitatē patrię & gloriam noſtrorum principum illuſtrandam retuli, hæc non dico per ſuſpicionē, ſed per contumeliam gerantur: nō explorata eorū quæ gerantur cauſa, ſed ex leuiſſimorū rabularum ſententia ſumpto conſilio: quorū alij augent in maius, ut non fruſtra conducti uideantur: alij ut amplient ſtipendia, & in publicis calamitatibus nundinētur. Hæc ſunt ſcilicet, ut uideo, quæ tot familias perculerunt, quę totam urbem infamarunt, quę apud nos ſolitudinē fecerunt: non quòd putem nihil in urbē craſſari peſtilentiæ: ſed quòd plurima conficta atq; ementita putē per improbitatē atq; audaciā eorū, qui (ut dicitur) paruo pedi magnū calceum induunt: &, ut prodigioſi pictores ſolēt, ſuę gloriæ ſuiue quæſtus cauſa imagines ad metū ac terrorē effingunt: ut hac ratione puerorum mentes flagellent, quod Plato in ſuis legibus nuncupatim interdixit. Erit fortè qui ſalutarē metum inutili audacię pręferendum putet, & hac licet falſa & cōmentitia proſpicientia tamen cautiores proficere arbitretur. Quæ ſententia & ſi ad noſtram cauſam nihil pertineat, in qua nō de bono & æquo, ſed de falſo & uero tractamus, non iniuria tamen ſolet à prudentiſſimo quoq; irrideri: qui quom nullum metum utilem putent, illum etiā probroſum & inertię teſtem exiſtimant, qui umbris & inani tantum opinione excitatur: & qui de moribus cōmentati ſunt, multo à uirtute longius metum quàm audaciā ablegarunt. Sanè bono imperatori facilius audacem quàm meticuloſum militē approbaueris. Plutarchus mauult ſibi impium dari, quàm ſuperſtitioſum. Ille nullos deos uereт. hic ita religione, id eſt metu, agitur, ut nō auſit

digitum exerere, omniq; in re offenſionẽ numinis expaueſcat. Non ergo terrore ac metu, ſed induſtria & conſilio ac ſalutaribus remedijs publico malo occurrendũ foręt. Et hæc à me obiter in gratiã meorum ciuium dicta ſint, quos miſeris modis afflictari ſentio: dum alij ualentes in peſtilentum numerũ per inanem ſuſpicionem reſęruntur, & ad certam mortem damnantur: alij in morbo qui nihil habet contagij crudeliter deſeruntur. Sunt quorum domus ac bona ab ijs qui exercent libitinã, per licentiam diripiantur. Deniq; ciuitas tota peruerſa ac præpoſtera hac diligentia diſſipatur uſq; ad internicionẽ, ut multo ſatius ſit remedijs carere, quàm hæc tam periculoſa tam infeliciter tentare. Rapuit me amor patriæ, & rei tam deteſtabilis indignitas, in cenſuram hoc loco forte ſuperuacuã, dignam tamẽ de qua coram ampliſſimo principe agaĩ: qui unus poteſt, aut certe nemo, res noſtras dextro ac ſiniſtro cornu laborantes in cõmodiorem gradum reſtituere. Hunc uero ſtomachum meũ ut tibi poriſſimum declarẽ, effecit non modo ſiniſter hic rumor, alioqui rebus & ſecuritati meæ cõmodus. Quom enim multos me quotidie familiariter adęuntes ſuppuderet à limite eijcere, ijdem illi falſo hoc rumore perterriti ſua ſponte noſtræ conſuetudini renunciarunt: & quaſi Stymphalides (ut in fabulis ſcriptũ eſt) famæ crotalis perculſi auolarunt. In quam rem hoc etiã luſi epigrammate, ut intelligas me per ſummã ſecuritatem hæc egiſſe. Sed illud me multo maximè permouit, quòd rumore hoc in uulgus dilapſo de ſumma rerũ protinus actum pleriq; exiſtimauerunt, ita ſcilicet rationem ineuntes: ſi hanc in perniciem incidit Cælius ille Muſarum tantum cõmercio aſſuetus, ille ablegatus ab omni forenſi conſuetudine: illicet omnis ſpes ſalutis deperijt. Corrupta enim hac cæli ſpirabilis temperie, iam nullus incolumitati locus reliquus eſſe poterit. Aut ergo occidione pereundum eſt, aut à pedibus conſilium capiendum. Re itaq; in deſperationem deducta iuſtitium inducitur, uectigalia deſtituuntur, mancipes occludunt tabernas, conſuetæ artes deſeruntur, ciuitas maleficis populanda relinquitur. Tanta enim eſt uis ſuſpicionis, ut quom ſemel animos occupauerit, nullus ſuſpicandi finis inueniri poſſit. Maiora enim ſemper ſibi terra monſtra effingit atq; portenta. Nam quod nonnulli exiſtimant cæli conditionẽ labefactatam eſſe, eo facile argumẽto falſum reuincitur, quòd bruta quæ Homeri atq; Hippocratis teſtimonio aeris uim protinus ſentiunt, neq; intereunt, neq; ulli noxæ obiecta reperiuntur. Sed & huius morbi uiolentia honeſtas inter familias frequentius quàm ignobiles peregrinatur; quom tamen contrà euenire par fuerit. Nam quæ alimentis uitioſis paſcunt, ſolẽt hę facilius ad omnes uiciſſitudines tẽporum periclitari. Quod uero ad me attinet, nunquã me tanti putaui ut me à ſummo rerum auctore prærogatiuam impetraſſe exiſtimarẽ, quę me conditioni rerum mortalium ſubduceret, & fati eximeret poteſtati. Quare ſi quid etiã mihi humanitus accidiſſet, nemo tamen debuit ex meo periculo ſuum metiri. Ego enim homo ſum, atq; humani à me nihil alienum puto. meam culpã præſtare poſſum, alienã non poſſum. Optare mihi à Dis immortalibus præclarã fortunam licet, eam mihi fingere meo ex arbitrio nõ licet. Cæterum quòd tibi non ſolum libenti & incondita, ſed ſuperuacua etiã epiſtola obſtrepam, non admodum miraberis: ſi memineris me ita tui eſſe mancipij, ut ſiquid mihi deperit, illud omne tuis rationibus decedat neceſſe ſit. Quare tua maxime intereſt hanc meam incolumitatẽ gratulari non uni mihi, ſed etiam tibi: qua factũ eſt, ut tuus iſte uſus & fructus tibi ſolidus atq; integer maneat. Eodẽ nomine gratulaberis apud eminentiſſimũ principem, cui addictiſſimã animã utcunq; fama diſrumpatur, ſeruat ſeruabitq; deorũ benignitas. quod ego tã certo futurũ auguror, ut auſim polliceri, magnum etiã illum adſertorem ueritatis tẽpus noſtræ huic ſententię felici calamo ſubſcripturum. Bene uale uir clariſſime. Alphonſo Trotto Sigiſmundi filio, quem ob elegantiã, & liberalem animi cultum principis aulæ delicias iure nuncupamus, plurimã ſalutem dico. Sed & Iacobum Azaiolum alteras Muſarũ delicias plurimũ ſaluere iubeo. Calend. Iunij. M. D. XXVII. Ferraria.

Cælius

CÆLIVS CAL. GALAXIO AREOSTO S.

LEGI mira cum uoluptate lepidiſſimum illud carmen quod nuper miſiſti ad me, id eſt delicias Antiſtitis Rhauennatis. Nihil eſt eo blandius, dulcius, amœnius. In quo non habeo ſatis compertum, quid prius mirer, an cōpagem carminis nuſquam hiulcam ac rimoſam, an orationis cultum, ut in poetica hilaritate grauitatē oratoriam agnoſcas. Ea uero propè parte mihi incōparabilis uidetur, quòd omnes ueneres ac lepores ita miſcet, ut quaſi aliud ſit carmen lectorē ſemper alliciat, & planè de ipſo Gratiarum ſinu nouum aliquem floſculum depromat. nam hęc planè laus eſt epigrammatis, quam ego ita conatus ſum aliquando uerſu exprimere,

Malim elegos, malim ſyluas contexere longo
 Carmine, quàm ductu cultum epigramma breui.
Quippe illic fas eſt ſpatioſo excurrere campo,
 Hic agilem anguſto limite flectis equum.
Illa ſat eſt plane, ſatis eſt dixiſſe latine.
 Hic lepor & breuitas mixta lepore decet.
Ni lectum legiſſe iuuet, ni pruriat auris:
 Iudice me, carmen, non epigramma uoces.

Admirationi illud accedit, quòd Antiſtitem Rhauennatem iam olim cōſtans famā & doctorum prædicatio magnum oratorē declarauerat, poetam ego nondum audiueram. Nunc non audio ſolum, ſed uideo, agnoſco, & propè manibus teneo: ut eodem momento, & non fuiſſe poetam, & ſummum poetam exiſſe, intelligam. Quicquid uero ſpatij medium inter non poetam intercurrit, illud omne eſt quod Plato dicebat ἐξαίφνης, præuertente ſcilicet doctiſſimi principis ui atq; impetu omnem humani animi captum. Atq; hoc eſt fortaſſe quod nonnulli ægre ſibi perſuaderi patiūtur: ab eo authore, tam repēte, tam inexpectatò, carmē illud effluxiſſe: ſua ſcilicet tarditate aliorum ingenium metientes. Ex ea autem inuidia eſt quod clariſſimo Antiſtiti gratulemur, ſiquidem non de quolibet ſtatuario, ſed de præſtantiſſimo omnium artifice illud exijt, μωμήσεταί δι τὶς μᾶλλον ἢ μιμήσεται. Sed ſpes eſt eā cito intermoriturā. Nam & Plutarchus gloriā quæ in ora hominū ſtatim peruaſerit, inuidia carituram iudicauit: ceu ignis fumo carere ſolet, qui protinus flammam dederit, & præter expectationē cuncta colluſtrauerit. Illud uerò abs te peto, ut ſiquādo tibi occaſio arriſerit, operam dare uelis, ut tam excellens princeps intelligat, me unicum eſſe ac præcipuū tantarum uirtutū admiratorem. Bene uale, & me tibi tanto nomine obſtrictū ama, & his delicijs frequenter imparti. Ferraria.

CÆLIVS CAL. REVERENDISSIMO BENEDICTO de Acoltis, Cardinali Rhauennati s.

NONDVM habeo ſatis conſtitutum princeps ampliſſime, profitear né gratias Galaxio noſtro, an cum eo magis expoſtulē, quòd literas quas ad eum perfamiliariter dederam: nihil minus cogitās, quàm ut aliquando in tuas manus peruenirēt: ad te tam excellentem in omni uirtutum genere Antiſtitē perferendas curarit. Sed quom rurſus rem non adeo prudenter inchoatam tam feliciter ceſſiſſe uideam, nullū iniurię atq; expoſtulationi locum relictum fatear neceſſe eſt: niſi uelim eſſe omnium mortalium ingratiſſimus. Non enim intelligo quomodo aliter impetrari abs te potuiſſet, ut in tāta mole rerū, in tanta ſtudiorum occupatione, tuæ incredibilis atq; incomparabilis humanitatis teſtimonium, tuiq; præclari erga me animi ſignificationē dares. Audierā ego antea te literatura omni pręcellentē, oratione ſoluta iuxtà ac uorſa eminere cognoueram. Quantū inter purpuratos Antiſtites, dignitate, exiſtimatione, authoritate, quātum comitate ac liberalitate pręſtares nō modo cōſtans fama & hominū cōſenſus nūtiauerat: ſed & Galaxius quom de te ſępe uerba faceret, atq; in te laudes omnes ſummi principis cōgereret, oſtēderetq; quibus artibus ad tantū faſtigium prouectus fores,

ſamiliari ac proximo exemplo tuam munificentiã approbauit:quom eum ſcilicet ab Vrbe proficiſcentẽ & largo & honorifico uiatico proſecutus es. Hęc uero tam rara, tam eximia in uno homine ornamenta, in tui amorem & tantarum laudum admirationem ita me ſuccenderant:ut nihil haberẽ prius in uotis, quàm ut aliqua mihi aliquando occaſio daretur, qua & tu hunc animũ tui obſeruantiſſimum cognoſceres, & ego tuam gratiam inire poſſim. obtigit id mihi optanti magis quàm expectanti. Nã quom de tua in me uoluntate multa Galaxius, nec minus multa Stephanus Eremita priuatis in hoc argumento literis mihi patefeciſſent:ego interim obrutus inſperatæ rei magnitudine mècum cogitabam, quod nam hoſtimentum tuæ iſti bonitati reponerem, quibusúe literis me gratum tãtis officijs præ me ferrẽ. Sed quom ego diem ex die ducerẽ:ecce tu, quæ tui eſt ingenij fœcunditas, me tuis gratiſſimis ac ſuauiſſimis literis propè oſcitantem præuertiſti:& quæ per ſequeſtros prius audieram, ea tu penè obſignatis tabellis, tuo etiã chirographo conſcriptis, quod ego propemodum ambitioſe mei honoris gratia prædicare ſoleo, mihi confirmaſti. Debeo igitur tibi quãtum neq; pro rei magnitudine, neq; pro animi mei captu poſſum explicare. neq; ſpes eſt, ut aut uerſura aut locata longi tẽporis opera tantum æris diluam. Quare quod ingenui debitores facere ſolent, id mihi faciũdum putaui. Illi enim non expectata declaratione prætoris, ſe ac ſua omnia uolentes creditori adiudicant, ut ſciat ille in ſoluendo nõ uoluntatẽ ſed fortunam facultatemq; tantum defuiſſe. Cæterum quæ tu large & copioſe mihi polliceris, ea lubens & quaſi ex ſtipulationis formula accipio. Teq; poſthac principem ac patronũ meum agnoſcam: & quantũ erit in me enitar, tuam iſtam benignitatem, ſtudio, fide, ſedulitateq; perpetua emereri. Vale.

CÆLIVS CAL. R. BENEDICTO DE ACOLTIS Cardinali Rhauennati. S.

MEA erga te fides atq; obſeruantia princeps ampliſſime tam alte radices egit, ut iam nullum ſit periculum eam ulla ſilentij aut locorum iniuria poſſe conuelli. Nam licet ego tuæ fortunæ, quæ clariſſima eſt, & in hac Romani ſenatus ſpecula longe eminet, ut par eſt, reuerẽter adſurgam: tuæ tamẽ uirtutis faces neſcio quomodo multo te reddunt illuſtriorẽ, prolixiusq; radios iaciunt: ut iam nulla ſit regio, nullus locus, quò ſplendor iſte non peruaſerit. hic me primum in tui admirationẽ illexit, hic effecit, ut me tibi uniuerſum addicerem, atq; in parte felicitatis adſcriberem, ſi tu princeps tãtæ celebritatis me in aliquo haberes numero: dignumq; exiſtimares, qui cum ſtudia & lucubrationes tuas cõmunicares. hæc mihi ratio perſuaſit nihil eſſe extimeſcendũ ex ijs calamitatibus, quæ uulgares & quotidianas coniunctiones ſolent labefactare. Quibus enim auſpicijs ſuccreuit tua de me, utpote ſtudioſo homine, opinio, & mea de te utpote eminentiſſimo principe exiſtimatio: ijſdem & confirmari & retineri perpetuò poteſt. Cæterũ quom uideamus induſtrios agricolas ijs plantis, quæ adhuc teneræ ſunt, tametſi radices iecerint & terra adnitantẽ, aliquos tamẽ imbres optare, atq; aliquãdo aquam adſpergere, ut felicius coaleſcant: haud ego multo ſecus, ineuntẽ hanc noſtram conſuetudinem aliquando literis recreandam iudicauerim, ut lætior ac hilarior grandeſcat, ad frugemq; perueniat. Quod tunc fore arbitror, quom tu me ac mea opera pro poteſtate imperij utere: & tua ſcripta, quæ ego in gemmarum & emblematum cẽſu habeo, frequẽter ad me cõmeabunt. Bene uale princeps clariſſime, & Cælium tuum tua gratia dignum puta. Ferraria.

CÆLIVS CAL. BONAVENTVRÆ PISTOPHILO S.

MVLTA extant tui erga me animi teſtimonia, quibus declaraſti quanti me faceres, quantũ mihi ſtuderes, quàm cuperes omnibus in rebus tuis me beneficijs honeſtare. Et profecto ego nunquã diſſimulaui me tantum tibi debere, quantum nullo unquam poſſem hoſtimento exæquare. quòd uero etiã nuper tui mihi Plinij copiã feceris, protinus quom intellexiſſes me illum optare, tanta animi inductione, ut neq; permiſeris locum precibus

cibus relinqui:profecto tãti facio,ut nullum ſit adeo illuſtre beneficium,quo uel fortunas uel dignitatẽ meam cumulaueris,quod huic præferendum iudicẽ.Et ſanè quæ ad cultum animi & profectum ingenij attinẽt, ea longe cæteris bonis quæ peregrè & à fortuna proficiſcuntur,iure optimo præferri debent. Adde quòd in Plinio tuas mihi delicias,tuos amores accõmodaſti: neq; id quod pleriq; faciũt, tantũ mihi ſuauitatis inuidiſti.Quòd ſi Alexãder ille cognomẽto Magnus rem præcipuã ac poſteritate dignã feciſſe dicitur, quòd Campſacen præſtãti forma mulierẽ,quam ipſe habebat chariſſimã, Apelli pictori dono dederit, quom hominẽ eius amore ſuccẽſum animaduertiſſet,dum illius imaginẽ in tabula exprimeret:quantis ego iuſtius laudibus Piſtophili mei liberalitatẽ celebrem, qui non fœda huiuſmodi illectamenta,ſed meros ſanctarũ diſciplinarum theſauros & ſacras ſtudiorum diuitias mihi impartitur. Nam quo aptiori nomine Plinianã lectionem appellem:& eã præſertim, quam Piſtophilus meus excoluerit,repaſtinauerit,emangoniſſauerit.Nam ut cætera prætermittam, nemo eſt per deos immortales tam ignarus rerum precioſarum æſtimator,qui margines illos, quibus tu chirographum tuum & bellas illas obſeruationes addidiſti:nõ unionibus magis quàm literis picturatos arbitretur.Quare ego me tuę iſti munificẽtiæ tantum debere profiteor, quantum prædicatione potius quàm ulla grati animi ſignificatione aſſequi poſſim. Vt tamẽ intelligas,me beneficij tui amplitudinem agnoſcere, conſtitui pro ea Plinij uſura, quam gratuitò mihi locaſti,quaſi penſionem quandã tibi exſoluere. Huius uicem ſubibũt annotationes aliquot, non adeo multæ,quæ inter legendũ ſe mihi obtulerunt: quas ſi tibi uiro clariſſimo,cuiq; omnium maximè placere cupio,approbauero,plures aliquãdo fortaſſe atq; uberiores aggrediar. Bene uale, & me mutuo ama. Ferratia.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

D IES aliquot poſtquam à nobis diſceſſeras, tuas literas accepi, quibus mihi rationem itineris tui explicabas, & quæ tibi acciderunt obiter ſignificabas. Addebas illud, quod mihi fuit gratiſſimũ intelligere,te ab Egnatio hoſpitio fuiſſe ſuſceptũ, cuius mihi liberalitas pridem perſpecta eſt, nõ minus ac excellens literatura. Eo nomine tibi protinus ſum gratulatus: eas literas tabellario noſtri principis dedi, qui eas oratori Ferrariẽſi qui iſthic agit bona fide cõmendaret. Non multi dies abierunt, quom alteræ tuæ superuenerunt,quibus nihil dum in rebus tuis actum, teq; adhuc animo pendere nuntiabas.Illud etiam adſcripſeras,quod fuit mihi per moleſtum:te quod ad commentarios tuos typis exprimendos pertineret, animum propè deſpondiſſe. hæc dum Ferrariæ adhuc agerẽ, abs te accepi.Cœpit interim ita in urbem graſſari peſtilẽtia,quæ ad eam diem uim ſuam diſſimulauerat: ut nihil prius quàm de fuga cogitarẽ. Nullo enim die non amici alicuius funus afferebatur. Illud prætera animũ meum religione propè obſtrinxerat,quòd nulla maiore ui, aut cauſa apparente, pars mœniani noſtri quæ in forũ prominebat, nocte intempeſta corruit:podiũq; interius, quo Martinus tuus ad cõpactas chartas inſolandas uti ſolebat, ita perfregit,ut nullum ruinæ ueſtigium ad parietẽ adiunctum relinqueret. Sed quoniã domus alioqui parum firma neq; rimas fecit, neq; uitiũ ullum traxit, mitius ſum auguriũ interpretatus.mox quom familiares meos alios aliò ablegarẽ, quo poſſem minore impedimento ſecedere,Paulumq; anagnoſten olim noſtrum parẽti remiſiſſem, in ipſo receſſus mei apparatu,nuntiatũ eſt eum deceſſiſſe,incertũ an ex peſtilentia: certè morbi inclementia,& celeritas obitus, magnum animo ſcrupulum iniecerunt. Quom ergo omnem moràm abieciſſem,& me Benuenium contuliſſem,ibiq; iam me per ſummam ſecuritatem ad ſtudia componerẽ:ea eſt enim loci amœnitas,ut ſperarem nullam ægritudinem tam fore impudentẽ ut eò auderet irrumpere:conclamatũ eſt duos è numero paganorum febre laborare cœpiſſe. quo nuntio perterritus antequã latius morbus irreperet,cõfeſtim mihi abeundum exiſtimaui.Relicta itaq; omni literaria ſupellectile tribus tantum comitatus familiaribus migraui in Aemyliam,& apud ſacerdotium meum Fuſignani ſubſedi.hic iam multos dies ago dei optimi benignitate inco

lumis, exiliumq; hoc meũ uix duobus ſolor libellis, Græco altero, & altero Latino. Quomq; ex neceſſarijs meis & ijs qui ſtudiorũ gratia ſunt mihi coniũctiſſimi, multi frequenter animo mihi obuerſent: tu unus profecto omniũ mihi creberrime occurris, tuamq; ſuauiſſimã conſuetudinẽ ſæpiſſime memoria repeto. Quòd ſi mihi tecũ eſſe liceret, cætera profecto ſtudiorũ auocamenta leuia admodũ exiſtimarẽ. Ego ſanę & tuis literis inuitatus, & Egnatij noſtri benignitate allectus, non aliò protinus quàm Venetias aduolaſſem: neq; in hanc ſolitudinẽ in qua uel ſolus ſapio, uel quod magis puto, ſolus deſideo, me uolens conieciſſem: niſi fuiſſem ueritus hos peſtilẽtis patrię rumores iſthuc uſq; peruaſiſſe, & ob eam ſuſpicionem nauigationem mihi ad uos interclusum iri. Quòd ſi mihi Egnatius, te adnitẽte, literas admiſſionis publicas impetrauerit, quod facile futurum arbitror: quom præſertim iam ſeſquimenſem & amplius agã eo loco ubi tanta cæli ſalubritas, ut me ſub tanto æſtu degere apud Crotoniatas putes: hanc ſi mihi operam feliciter nauaueris, nihil eſt deniq; quod aduentum poſthac meũ remoretur. Proinde ſiquid erit, quod aut tua ſcribere aut mea ſcire interſit, huic nuntio qui Fuſignani ſeplaſiam exercet, tutò literæ credi poterunt. Eas enim fideliter perferet. Ex ijs opto cõmonefieri quid conſtitueris: quandiu futurus ſis in Italia: quid Venetijs ad hanc diem ſis cõmentatus. Nam pro tua conſuetudine, certum habeo te minimè fuiſſe ceſſatorẽ. Illud te pro noſtra coniunctione hortor & rogo, ne prius abeas in prouinciã quàm inter nos capita conferamus. Alfonſus Trottus ille Sigiſmondi filius nobile munus adornauit, quo nuncupationẽ illam tuam remuneretur: fac eam igitur eſſe apparatã, ut primo quoq; tẽpore ad eum mitti poſſit. Ad hæc ſignificabis quid in ſtudijs moliatur Egnatius, quid Maſſarius noſter in Hiſtoria piſcium. Opto etiam mihi ſignificari an ad hanc diem Gaſpar Cõtarenus ille doctiſſimo pariter & candidiſſimo ingenio legatus, in Vrbẽ profectus ſit. Interim cum Martino noſtro cura ut ualeas, & me ut ſoles ama. Fuſignani. Calend. Auguſti. M. D. XXVIII.

CÆLIVS CAL. LAZARO BONAMICO S.

POTERO ego fortaſſe uir doctiſſime tardum abs te nomen appellari, malum certè nõ potero. Sed & hæc mea negligentia, quæ ſibi facile ueniam de tua humanitate pollicebatur, diem fuerat longius diffiſura, ni Florianus noſter alia omnia cogitantem ad officium reuocaſſet: ut non fruſtra Alphenus fœnerator dixiſſe uideatur, bona nomina mala fieri, ni aliquãdo interpelles. Nè igitur fidem meam diutius requiras, en tibi Ptolemęum, & Tullianas caſtigationes, & elenchum Marcianæ Bibliothecæ, & Antiquitates urbis Fuluio cõditore incolumes remitto: tibiq; lõgioris huiuſce uſurę gratia, me plurimum debere profiteor. quòd ſiquid eſt apud me, quod tibi uſui eſſe poſſit, large ac liberaliter eo utaris uelim, nullum ſanè potes mihi dare tui in me amoris locupletius teſtimonium. Bene uale, & quod facis, nauiter perge, literas laborantes adiuuare, teq; in certum æternitatis gradum prouehere. Antiſtitem Bononienſem uirum ad omnem humanitatẽ ac doctrinam factum ſaluta meo nomine. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ANTONIO LVCEIO LVSITANO S.

HABEO tibi multã gratiã uir clariſſime quòd ad me ſcripſeris, & quòd memoriam mei apud te ſerues incolumẽ. Illud fuit permoleſtum, quòd literas quas Odoardo Macigno ab illuſtriſſima principe impetraueras, cuiuſquam fidei credideris, præterquã meæ. Optabam enim eas bona fide remittere in manus parentis Odoardi, ut tuam meamq; diligentiam illi pariter approbarẽ. Nunc uereor ne putet ſibi uerba data eſſe, aut inanẽ aut leuiſſimi certe ponderis cõmendationem, quam eius filio procurauimus. Nec iam uideo quid à nobis ſtatui poſſit, ut iactura hæc officij ſarciatur: niſi fortè literæ ſub eodem exemplo geminentur: ut poſteriores prioribus teſtimonium reddant. Tu uero qui in re præſenti uerſaris, & noſti quantum tibi de eo polliceri poſſis, qui principis eſt ab epiſtolis, ex iudicio & authoritate tua rem totam tranſige. Quicquid egeris,

ego albo

ego albo calculo ſubſignabo: illud rogo, ut quid in eam rem fieri poſſit, protinus me cōmonefacias, ne Macigni noſtri uotū diutius pendeat: quem habeo perſuaſum noſtram operam non ſecus ac diuinam uirgulam incredibili deſiderio expectare. Bene uale: & ſi forte intempeſtiuis meis literis tuas amœnitates interpello, ignoſcas rogo. Hoc enim natus ſum ingenio, ut quod nolim mea cauſa eſſe, in amicorum gratiam ineptus & importunus eſſe non erubeſcam, me ama, & mea opera meisq; omnibus fortunis utere, ſi qua in re tibi uſui eſſe poſſunt. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. ANTONIO LVCEIO LVSITANO S.

GRATVLOR Macigno noſtro, cui uideo rem multo uberius ac felicius ceſſiſſe, quàm potuit uel optare uel expectare. Nam pro unis literis quas expetiuerat, binas adſecutus eſt: quam felicitatē uni tibi & ſingularis officij & ſummæ authoritatis uiro acceptam referat oportet: quando ego fruſtra omnē lapidē mouiſſem, niſi tu pro tua humanitate Mineruam præſens numen inuocaſſes, eamq; nobis implorantibus propitiaſſes. Scribam itaq; ad Macignum, & literas, id eſt optatiſſimū tuum munus ad eum mittam: & operā dabo literis, ut tibi immortalem gratiā debeat. Ego ſanè paratus ſum, qua uolueris conditione, ſponſum inire: illum, qua eſt animi bonitate, nihil non tua gratia perpetuò facturum, ut intelligas te apud uirum gratū quicquid eſt hoc beneficij locaſſe. Iterum atq; iterum uale, & tibi de me ſummā imā iuxtā omnia polliceare.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

VIVO equidem mi Zieglere, atq; hoc unū tibi gratulari potes. Nam & qui tui ſtudioſiſſimus eſt, & qui ſe ſuaq; tibi pridem addixit, is eodem in te animo eſt, quo eſſe ſolet: cupitq; tibi omnia feliciter procedere. Vidi q̄ anxie de me exquireres, & q̄ ſaluti meę extimeſceres: quod eſt mihi certum animi tui longe antea perſpecti teſtimonium. Et profecto conarer tibi gratias agere, niſi ex uera amicitia huiuſmodi uerborū lenocinia uiderent ſummouenda, præſertim quom mutuas inter nos operas in hoc beneuolētiæ ſtadio dare debeamus. Tertiana iterum atq; iterum me afflixit tam dure ac moleſte, ut uix atq; ægre corpuſculum hoc, quod quàm tenue ſit non ignoras, potuerit in tot flagella ſufficere: & mecū ipſe mirari ſoleam, tantulas uires aduerſus tam grauem aduerſarium potuiſſe reluctari. Nec tamē adhuc extra ictum ſum, nec adhuc mei compos euaſi. Vtor tamen & medicorū & mea diligentia, ut ferocientē morbum compeſcam, & labefactatas uires colligam: quod mihi ſanè difficulter procedit. Speramus tamen dei bonitate penes diligentiā noſtram uictoriā fore. Bis abs te literas accepi, quibus nihil reſpondi morbo prægrauante. In earum alteris Germanorū librorum elenchū accepi gratū mirifice. Nolim enim putes eam uim ęgritudinis, quę mihi literarum & ſtudiorum deſideriū excuſſerit. Duo ſunt in eo codices, quos uoto incredibili protinus expecto: quos ſi per difficultatē rei pecuniarię, tu ipſe mihi curare non potes, obſecro, Venerabilem monachum Seuerinum ex ſodalitio Saluatoris adeas, exponasq; ei hoc meum deſideriū, puto daturum operā ut ſine mora uotum hoc aſſequar. Dabo operam ut quicquid inſumptum fuerit cito ac bona fide iſtic repręſentetur. Quos opto codices ij ſunt: Theodoſianus & alij ueteres iureconſulti etiā abs te non ſine ellogio tranſmiſſi: Item dialogus Ciceronianus per Eraſmū: quem puto & melle & felle conditū, Eraſmicq; noſtri argutijs pro more delibutum. Hos oratori Ferrarienſi credere poteris, ut ad nos tutò perferātur. Alfonſus Trottus me tuo nomine ſalutauit. Ex literis alieno calamo, ſed eius uolūtate cōſcriptis, intelliges quanto ardeat deſiderio tuorum commentariorum, & propè certum habeo te operā non fruſtraturum, & longe commodius apud priuatum hominem, quàm apud ampliſſimos illos principes tibi rē proceſſurā. Eſt enim immortalitatis cupidiſsimus, quod ſe non niſi beneficio literarū ſperat poſſe adipiſci. De globo terreno nihil ad te ſcribam, quom apud te admonitores duos habeas: & fidem tuam, & ſingularem tuū erga me amorem. De ſtatu tuo lætor uehemēter, fortunamq; ita tibi eſſe propitiatam; ut mul-

ut multa ſupra uotum tibi euenire ſentiam. Sanè quom hinc Venetias ſolueres, ſperabã te uel in excellentis Egnatij noſtri, uel in magnifici Hieronymi Sauorgnani ædes migraturũ. Erat enim cõſtans fama, utrunq; & literatura & liberalitate pręſtare. Nũc uideo opinionẽ meam ſuperatã. Non enim modo apud alterũ, ſed apud alterutrũ paratum tibi hoſpitiũ audio: quod mihi fuit iucundiſſimũ auditu. Et de Egnatio quidẽ aliàs diximus. Nũc uero imprimis tibi gratulor quòd apud Sauorgnanum acquieſcas, quo neq; literatiorẽ, neq; literatorũ ſtudioſiorẽ quẽquam audio in iſta urbe, quẽ ego abſentẽ ignotumq; amo atq; obſeruo: quæ admiratio hoc maxime tẽpore increuit huius liberalitatis ergô, quom acceperim te adeo perhumaniter ac liberaliter ab eo exceptũ, quo nomine profiteor multũ ei uelle debere. Quom itaq; tam idoneum diuerſoriũ nactus ſis, ne deſinas obſecro, cœpta ſtudia & labores tuos iam propè affectos ad calcẽ perducere: tum ut humanum genus promereare, tum ut gloriam tibi pares in omnẽ poſteritatem. Pigmẽtarius ille qui menſe ſuperiore Celſum nuper impreſſum ad me attulit, quom eſſem in Aemylia eum luxatum pertulit: nam in eo deſideratur exterior quaterniõis pars, quæ p primum atq; alterum prę ſe fert. Amabo te tua mihi diligentia ſarcias, quod ille per negligentiã prætermiſit, & de re omni ne pigeat quàm primũ me cõmoneſacere. Hæc Ioanni Hieronymo meo dictaui cubans. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ S.

A LEXANDER Panninus exiſtimauit ſe multo tibi gratiorẽ fore, ſi teſtimonio meo ornatus ad te proficiſceretur. Id quod non exiſtimaui homini benemerenti negare oportere, quem ſumma probitate ac modeſtia inſignem, & ad recta ſemper ſtudia propenſum, agnoui: ut ſperem eum facile morum ſanctitate poſſe penſare, ſi quid ſorte ætatis maturitati deeſt: in inſtituendis uero adoleſcentibus omnes propè annos attriuit: ut liberis planè tuis accõmodatum præceptorẽ tibi polliceri poſſis, ſub cuius diſciplina breui magnos facturi ſint profectus. quantum uero carmine aut ſoluta oratione polleat, non putaui adſcribendum: tum quòd res ipſa per ſe loquitur, ἰδοὺ ῥόδος, ἰδοὺ πήδημα: tum quòd tu ipſe tua prudentia hoc perfacile in re præſenti, nullius etiam accedente teſtimonio iudicabis. Bene uale uir magnifice, & ſummis tuis uirtutibus Cælium addictiſsimum puta.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

E TSI pro explorato propè habeã in tuas manus perueniſſe literas quas nuperrime in lecto cubans Ioanni Hieronymo meo dictaui ad te, non tamen ob id ero ceſſator, nec prætermittã tuis literis reſpondere, quas uno quaſi tempore ſub eodem exemplo abs te accepi, præſertim ut ex parte leuẽ hanc ſolicitudinẽ, quam te uideo ualetudinis meæ cauſa concepiſſe. Quę itaq; alijs meis literis prolixius ad te ſcripſerã, ea nunc ſub compendio accipies. Iam quartus agitur menſis, quom me uehemens & ſæua admodum tertiana Fuſignani inuaſit: quæ quom ſæuire deſiſſet, uidererq; mihi paulo confirmatior, tum cæli mutandi tum animi cauſa dies aliquot Rhauennam conceſſi. Quom inde reuertiſſem: eadem me tertiana multo uehementior atq; atrocior rurſus adorta eſt, quæ me admodum grauiter perculit. Ea res fecit, ut me Lucũ oppidum proximũ reciperem: ubi medicorũ ſed malorum maior eſt copia, & unde ſperabam mihi ſeplaſiam largius neceſſaria ſumminiſtraturã. Ea ſpes me ſefellit: ope tamẽ ſummi Numinis ita cõualui, ut redirẽ ad optata ſtudia, & ſperarẽ me Fauẽtiã & Forumliuij, & ſacerdotiũ quoddam meũ quod eſt apud Aureolum poſſe inuiſere. Quod quom à me factum foret, tum ſole ardentiſſimo aduſtus, tum grauiore labore quàm mecum ipſe cogitaram cõfectus, in febrẽ rurſus incidi, non iam tertianã, ſed quotidianam: quæ quo frequentius, hoc me lenius affligebat. Tum rebus iam patriæ felicius procedentibus, & peſtilentia non ſolũ remittente, ſed propè extincta, mihi in urbem redeundum putaui. Quo loco diligentia Manardi & Raphaelis Hebræi à morbo impetratum eſt

tum eſt,ut tota ægritudinis inclementia in quartanã abiret. Quæ quo tutior eſt, (neminem enim iugulat) hoc longior & diuturnior eſſe ſolet, hyeme præſertim: hęc me nũc quarto quoq; die diſcruciat. Cętera paulo firmior ſum. Nã appetentiã deſideratã diu bona parte recepi: & diebus quibus mihi cũ febre induciæ ſunt, omnia poſſim propè obire munia, quæ uel ad ſtudia uel ad rem familiarẽ pertinẽt. Quo loco ſtatus meæ ualetudinis ſit, puto cumulate intellexiſti. Nũc ad reliqua quæ prioribus literis tibi ſignificauerã, accedo. Multas ſcribis te ad me dediſſe literas: ego quom peregrẽ agerem, binas abs te accepi: quatũ poſterior ea fuit, cui librorũ aduectorũ è Germania indicem adſcripſeras. E quibus libris quom multam partẽ optem, tum uelim tua diligentia actutũ Theodoſianum cum ueteribus illis Iurecõſultis: & Ciceronianum illum Eraſmi dialogum curari ad me. Quod ſi feceris, gratiã tibi immortalem debebo, impenſamq; pecuniã protinus bona fide curabo tibi iſtic enumerari. Alphonſus Trottus eundem in te animũ præ ſe fert, quem ſemper præ ſe tulit: omnino ex te immortalitatem ſperat. Tu cõtra, ut uideo, potes ex eo ſperare ampliora, quàm magni illi Dynaſtæ tibi ſperãti maxima præſtiterint. Globum terrenũ noſtrum tibi cõmendo. Gratulor te in magnifici Hieronymi Sauorgnani ædes diuertiſſe, quẽ à liberalitate & literatura audio ſummopere cõmendari. Scripſeram etiã ad te, Celſum quem proxime ad me miſeras, quom eſſem Fuſignani, dimidio quaternionis imminutum eſſe: eo ſcilicet quod ſub nota p. p 2. ſub numero autem 113. 114. inſcribitur. opto & hoc tua mihi diligentia ſarciri. Eſt mihi cũ Ruberto Macigno antiqua neceſſitudo, eius filius religionẽ adijt, ex eo tempore neq; ab homine literas neq; nũtium accepi. Quare an homo mihi coniunctiſſimus uiuat non uiuat: mihi eſt incompertiſſimum. Peto abs te ut in mei gratiã pigmentarium, cui inſigne roſa eſt, in area Bartholomei adeas, ac de amico ſciſciteris; & quicquid de eo cõpereris, id mihi notum literis facias. Hæc fermè ad te antea ſcripſerã, quæ incertus an literæ in tuas manus perlatæ ſint, repetenda exiſtimaui. Si quid eſt quo poſſim hic tibi amorem meum teſtari, memineris me tibi eſſe addictiſſimum. Bene uale, & Martino noſtro plurimam ſalutem dic meo nomine.

CÆLIUS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

QVOM ſe mihi obtulerit huiuſce nuntij copia, qui magnifici Alphonſi Trotti noſtri familiaris eſt, & ſe monachum profitetur, nolui prętermittere quin te ſalutarẽ his literis: ſignificaremq; me adhuc quartana diſtineri, quæ tamẽ in dies manſueſcit, & me lenius uexat. Nuper binas ad te dedi literas, quibus tibi morbi, qui me hactenus inclementer afflixit, ſcenam explicabam, quid præterea ex te optarẽ cõmonefaciebam: imprimiſq; te rogabam, ut operam dares qua Ciceronianus ille Eraſmi dialogus, & codex Theodoſianus alijq; ueteres Iurecõſulti ad me protinus migrarent, pecuniãq; te habiturum ex Generali Cruciferorũ ſignificabam, ſiquidẽ tu inopia rei pecuniariæ laborares. Nunc quando hic monachus ſecum pecuniã conuehit, addo ut cures præterea mihi opera Clemẽtis, & Athanaſium per Eraſmum traductũ. Erogabit enim monachus quantũ tu ipſe dixeris: quin & ad me ut ſpero breui ac bona fide codices optatos referet. quòd ſi ſi priores illos coemiſſes quo tẽpore hæ noſtræ tibi reddentur, nihil eſt quod dubites duos reliquos parare, atq; ad me mittere, prius diligẽter excuſſos, ne qua pars quaternionis ſit imminuta. quicquid in eos codices expoſueris, tuis literis declarabis, ut intelligã quantum mihi reluendum ſit amico cuius utor benignitate. tu interim bene uale, & an Venetijs peſtilentia deſæuiat me certiorẽ facito. Tuas literas cupidiſſime expecto.

CÆLIUS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

QVIS mihi uitio uorterit, ſi in hoc literario mangonio mercatores fuero imitatus? qui ita auidi ſunt quæſtus, ita nihil uolunt deperire ex teruncio, ut gratis omnino nihil datum uelint. Sed quom ſubducta eſt occaſio uendendi præſenti pecunia, aut ſuſtinendi emptorem in certam diem: tunc, ut

quidam

quidam dixit, permutãt farra lupinis. Nuperrime fueras me percunctatus ſuper atilo noſtri Padi incola. Ego id tibi reſpõdi, quod in mentem uenit, & quod piſcatorum fides approbauit: quo in genere quom nullum abs te hoſtimentũ retuliſſem, uitam mihi acerbã putabam. At nunc ſe obtulit occaſio par pari referẽdi. nam ego uiciſſim te rogo obnixiſſime, ut Maſſarij noſtri ſententiã mihi perſcribas ſuper eo piſciculo, quem Venetijs piſcatorũ uulgus donzellam ſeu domicellam uocat. eſt omninõ is piſciculus ſquammis & colorum uarietate ſpectabilis, nec indignus ſuper quo Maſſarius noſter philoſophetur. Te uero mi Zieglere amabo, ne pigeat, tantulũ piſciculum tam uaſto piſce cõmutare. Adde illud quoq; ſuperpondiũ. Verba ſunt Vitruuij libro primo: Baliſtæ foramine, quod Græci περίτρητον uocitãt: nauibus interſcalmio quod διαπήγματα dicitur: item cæterorũ operum e membris inuenitur ſymmetriarũ ratiocinatio. Feceris mihi rem periucundam, ſi ex iſtis ſummis architectis & opificibus rei nauticæ perquiſiueris, mihiq; ſignificaueris: quæ nã iſthæc interſcalmiorũ ratio, & quomodo totius nauigij dimenſio fiat ex interſcalmijs. Nam quom hoc requirerem ab his noſtratibus fabris naualibus, me paulominus ſannis excepe rũt, quaſi ridicula petentẽ & abſurda. Da ergo mihi hanc operam Zieglere optime: & tua diligentia mihi hunc ſcrupum adime. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

P RIDIE eius diei quo Martinus noſter Ferrariam attigit, ego Rhodigium conceſſeram: ut expedirem tricas illas, quæ me ſæpius, ut tu optime noſti, à ſtudijs auocarunt. Sed utrũq; mihi parum auſpicatò euenit. Nam & Rhodigij ob ſummã aduerſariorum improbitatẽ nihil profeci: & interim tua uota ſuſpendi. Nam & Martinus me abſente nihil potuit abſoluere, & magnificus Alfonſus omnia in reditũ meum extraxit. Quom primum itaq; reuertiſſem, nihil prius habui quàm omnes ingenij neruos intendere, ut res tua pro ſententia perficeretur. In libellum itaq; tuum & organum ad chorographiam accommodatum tantum laudum apud magnificum Alphonſum congeſſi, ut illi certum ac perſuaſum fecerim, id opus omnibus numeris eſſe exornatum. Huic ergo tantum fauet, tantumq; ſibi de tuo placet munere, ut hoc auſpice uiuens ac ſpirans ſe immortalem factum ſuſpicetur. Tibi uero pro ſui animi teſtimonio triginta aureos trãſcribit: eodem liberalitatis genere uſurus quom integrũ ac ſolidum opus acceperit. Ipſe quidẽ apud me profeſſus eſt, ſe cõmentationes Plinianas multo propenſiore animo fuiſſe accepturũ, utpote ad quas undiq; omnes ſtudioſos aduolaturos opinetur. Nam ea quæ nuperrime miſiſti, & ſi ſuis ornamentis non careant: putat tamen ob difficultatẽ materiæ in minore ambitu fore. Cætera quæ in hanc rem ſcribi poſſent, ſcribere ſuperſedeo: quòd Martinus, qui toti negotio nõ modo interfuit, ſed etiã præfuit, cumulatius coràm omnia explicabit. Nunc accedo ad tuas literas, quę me neſcio quo pacto uel ſuo genio, uel perpetua amoris inter nos mutui teſtificatione indies magis ac magis oblectant: in his ſpem facis mihi te quęſtiones noſtras ſub aduentu Maſſarij explicaturũ, id quod erit mihi gratiſſimum. Venetias omnino conſtitui, Dis bene fauentibus. Quòd ſi me cætera parum inuitẽt, certè poteſt Ziegleri mei ſuauitas me uel ſub deſerti uadimonij periculo allicere. Duos illos codices Mantini omnibus mihi numeris graphice expreſsiſti. De ſuperiore lingua Hebrea cõſcripto tuum tibi iudiciũ relinquam. Quod ad alterum pertinet, ſi hîc haberi poſſet, trium quatuorúe librariorũ operam redimerẽ, qui raptiſſime uniuerſum exſcriberent, ut eſſet apud nos in perpetuo mancipio. Sed id fieri poſſe minime confido ob ſummã gentis peruicaciam, quæ noſtro generi nihil credendum putat. Tu tamen pro tua prudentia rem tentabis: tum ne tã fœcundus codex nobis pereat, tum ut globus plenior abſolutiorq; ad nos aliquando proficiſcatur. Bene uale.

ALPHONSVS TROTTVS IACOBO ZIEGLERO S.

R EDDIDIT nobis Martinus optatiſſimas tuas literas & primitias chorographiæ cum organo ad chorographiam exercendam accõmodato. Quæ omnia & lætiſſimo uultu ut par fuit, & obuijs manibus excepimus

mus: eoq; nomine tibi multam gratiam habemus. Et licet commentationibus tam operoſis, tãtoq; ingenio elaboratis, maxima pars cõmendationis abſit authore ipſo abſente, cuius uiua uox poſſet difficili alioqui obſcuritati magnam lucẽ inuehere: tamen quantum ex prima lectione collegimus, opus tuum eſt ad ſummã diligentiam exactum, multiplex, uarium, quod & in uniuerſum & priuatim locorum deſcriptioni inſeruiat. Quare nõ eſt quòd uerearis, ne ideo minus exiſtimatiõis apud nos mereatur: quòd ea pars quam ad nos miſiſti, anguſta ſit totius ſummæ portio, & nondũ ſummam manũ acceperit. Nam ſi Phidias ex ungue totã leonis molem metiebatur, quanto nos iuſtius ex tam abſoluto capite, reliqua quæ deſunt membra metiamur? Illud ſanè teſtatum tibi eſſe uolumus: ex hoc proximo guſtu, nos tanto totius operis deſiderio accenſos eſſe, ut nihil uehemẽtius cupiamus, quàm ut quicquid reliquum eſt, id ocyſſime ad nos tranſmittas, ne tam bello operi ſummus penicillus ſuaq; deſit circumlitio. Vt autẽ intelligas nõ uerbis tantũ nos tuas lucubrationes probaſſe, pro hoc guſtu quẽ ad nos dediſti exiſtimauimus uiciſſim tibi aliquod uoluntatis noſtræ ſpecimen reponendum eſſe. In teſtimoniũ ergo noſtræ erga te beneuolentiæ ſcutatos quinq; & uiginti accipies: quos ad te damus. quinq; etiã dedimus Martino, quib. uiarum impendia ſarciantur. His interim perfrueris, dum integre ac ſuis omnibus numeris abſolutę cõmentationes tuę ad nos proficiſcantur. Nam & tunc intelliges, te ornatiſsimũ iſtud munus, neq; apud ingratum hominẽ, neq; apud ignauũ æſtimatorem collocaſſe. Bene uale.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

QVOM dies pluſculos fuiſſem peregre, domũ rediens optatiſsimas tuas literas offendi, quæ εἰκονικῶς meum mihi Eugubinum expreſſerunt: quando in his & uernacula iſta tua humanitas eminebat, & peculiaris candor, in cęteris accerſitus, in te genuinus & natiuus. Nam elegantiam & dicẽdi copiã iam in te deſiuimus admirari, in quo tantus ſe uirtutum cumulus profert, ut cętera hæc leuiora uideantur, & acceſſionis loco cedant. Quantum uero putas me mihi placere, quom te hominẽ tanta authoritate, literatura, exiſtimatione, uideo ea mihi tribuere, quæ ſi uel ſim ambitioſiſsimus non agnoſcam. Nam & ſi ea libenter amori ac pietati tuę accepta feram, non iudicio, gratulari tamen mihi iure poſſe uideor, quòd hanc abs te gratiam iniuerim, ut ea tibi perſuadeas, quæ niſi amares immodice, tibi perſuadere nõ poſſes. Atq; ob id fortè alij non nihil eſſe iudicabunt, quòd tu de me tam honorifice pronuntiaueris. Sed quos rurſum aculeos admouiſti, quom tu triplici lingua diſertiſſimus, tu in toto τῆς ἐγκυκλοπαιδείας ambitu propè abſolutus, tu in diuinis literis cõſummatiſsimus, tãto tamen ſtudiorum deſiderio tenearis, ut honores ac dignitates omnes in eorum gratiam reſpuas, & unam cum literatis deambulatiunculam omnibus magiſtratibus præferas.

O te felicem Auguſtine, cui neq; humanarum rerum uiciſſitudo, neq; fortunæ uis, neq; hominum opinio potuit labeculã aſpergere, ut harum rerum quas cæteri maximas atq; optimas putant, deſiderio in tranſuerſum rapiare. Bene uale.

Ferrariæ.

CAELII CALCAGNINI EPISTO-
LARVM LIBER XI.

CÆLIVS CAL. IVLIANO NASELLO S.

I LITERÆ amicorũ & familiarium in manus tuas per-
uenerunt, quæ te cõmonefecerint de aduerſa ualetudine,
quę me tertio poſtquã à nobis abijſti die, grauiter percu-
lit. In qua ego profecto nihil unquã reformidaui, uel mor
ſ bi magnitudine obrutus, uel quòd diuturna meditatione
mihi ita perſuaſerim: nihil homini à Dijs immortalibus da
ri poſſe morte accõmodatius, quæ nos tandẽ incredibili
& incõparabili beneficio afficiat, & ex hac mole calami-
tatum in libertatẽ aliquando uendicet. Hæc mecũ aſsidue
tractando, & in amicorũ colloquia ſæpe reuocando, illud mihi uideor aſſecutus, ut
quom ſupremus ille dies aduenerit, qui depoſitum repetat: minime ſim tergiuerſatu
rus, ſed lubens ac uolens me ad publicũ uadimonium ſiſtam, eam diem finem malo-
rum omniũ, bonorum omniũ principiũ fore certũ habens. Ex his facile potes intel-
ligere quàm parum medicis me debere putem, quorũ diligentia & aſſiduitate in gra
dum priſtinæ ualetudinis redierim. Morbi cauſa, quod mireris, non admodum gra-
uis, ex cruditate ſcilicet cõtracta. Apud nepotulos meos fuerã in prandio: nec me ſa
nè adeo indulgenter acceperã, ſed epularum uarietas potuit ſtomachum interpella-
re. Nam ueſperi quom eſſent apud me hoſpites quidam bene literati, qui ex Neapo
li Venetias traijciebant, inde Cæſarẽ ſubſecuturi in Germaniam: intelligebã me pa
rum idoneum conuiuio, ſed malui me mihi & ſtomacho uim afferre, quàm homines
mei amantiſſimos parum liberaliter excipere. Illud tamen à me impetrauerã, quom
menſæ accubuiſſem, ut ſpectator eſſem potius quàm conuiua. Sed ita fatum fuerat,
ut non effugerẽ quin me nocte ſequenti febris ardentiſſima corriperet, quę ſolidum
triduũ non intermiſit. In hoc autẽ noſtro corpuſculo proximis cladibus totiens affli
cto, quantũ noxæ acceptum ſit, tu tecũ multo melius cogitare potes quàm ego per-
ſcribere. Illud tamen mirari non deſino, me ad tot plagas inuictum, obſtrepentibus
undecunq; ſecuribus, breuem hunc ſpiritũ, nec multo impulſu exhalaturum adhuc
retinere: quom munitiſſimę arces multo paucioribus ictibus acciſę uix ſe poſſint diu
tius ſuſtinere. Suſtineo ego me tamen: &, quod omnes mirẽtur, decretorio quarto-
decimo die omnis uis morbi exoleuit. Poſtridie eius diei hęc ad te ſcripſi, & meo qui
dem chirographo: ut ſiquid moleſtię aduerſo nuntio cõceperas, illud quamprimum
exuas atq; in lætitiã obuertas: &, quod ſpero tibi fore gratiſſimũ, non alieno teſtimo
nio, ſed meo ipſo confidas. Bene uale. Nonis Maij. M. D. XXX. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

S T uerò quod mihi plurimũ gratuler hanc meam mihi deſidiam tam
feliciter cedere: quom ego uel aduerſa ualetudine conflictatus, uel mo
E le occupationum auocatus, iam diu taceam, nõ ſine iactura mutuæ in-
ter nos beneuolentiæ. quæ licet nullo incommodo temporis conuelli,
ac ne labefactari quidem poſſit: tamen neſcio quomodo diuturna hac
taciturnitate flacceſcit, & priſtinũ illũ uigorẽ amittit: niſi tu quæ tua humanitas eſt,
tam religioſe atq; amanter mei memoriam retineas, ut ultro etiã ſæpe ſcripſeris atq;
ſalutaueris, nunc demum colophonẽ addideris. Quo enim alio iuſtius nomine com
mentarios tuos dixerim? quibus Platonicorũ ſententias in diſquiſitionẽ uocas. hos
ego cupide & obuijs excepi manibus, tum ut tua perfruerer ſuauitate, qua mihi ni-
hil optatius offerri poteſt: tum quòd bonã mihi frugem ex ijs large pollicear, perſua
ſumq; habeam, me ab ea lectione multo doctiorẽ abiturum. Cæterum non eſt quòd
mihi grauis interpellator occurras, neq; in perendinũ uaderis. Nam quom adeò tui
cõmentarij apud te adoleuerint, pluſculis diebus opus eſt ut eorum mundum orna-
mentaq;

mentaq; omnia recognoſcã: præſertim quom tu à me hoc exigas, ut inter legendum
quicquid mihi in mentẽ uenerit, ſeorſum in pagellam trãſcribam. Ea quoq; accedit
iuſta moræ cauſa, quòd dum catharticis quæro omnes reliquias ſuperioris ægritudi
nis detergere: medici ſub interminatione ſalutis interdixerunt, ne me grauiore aut
planè ſeria lectione obſtringam. Quare tantiſper tibi ſuſtinendum eſt, dum medicis
dicam longũ ualere. Tum uero illud accurate agã, quod peregre proficiſcentes con-
ſueuerunt: qui quom paulo ſerius matutino ſurrexerunt, properando tamẽ atq; iter
urgendo tempeſtiue eò perueniunt, quò animũ induxerunt. Bene uale, & illud ex-
ploratũ habeto, te nullum certius tui animi teſtimoniũ quàm hoſce cõmentarios ad
me mittere potuiſſe, utpote quos planè eruditiõis Platonicæ theſauros appellandos
exiſtimem. Ornatiſsimo Sebaſtiano noſtro multam ſalutẽ nuntio. Nonis Maij.
M. D. XXX. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

QVOD nihil abs te literarum acceperim poſt diſceſſum Martini, me in
ſuſpicionẽ adducit: tibi, quod nolim, aliquã perturbationem accidiſſe.
Nam ut te noui impigerrimum in ſcribendo: ita certum habeo te proti
nus ſcripturum fuiſſe, niſi quippiam præter expectationem, tuam dili-
gentiam interpellaſſet. Literæ quas hoc eodem faſciculo accipies: alla-
tæ ſunt, ut familiares mei mihi dixerunt, à Germano quodam: qui impenſe roga-
uit, ut ad te ocyſſime ac fideliter mitterentur. Eſſe enim in rem tuam, magniq; nego-
tij literas. Quare opto imprimis, ut ad te omni mora abdicata incolumes perferant.
Bene uale.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVSTINO EVGVBINO S.

CÆTERIS propè, qui diu literas amicorum expectarunt, hoc ſolet ac-
cidere, ut quo rariores eas accipiunt, hoc etiam ſuauiores uideantur. At
me diuerſus quidam tenet affectus. Quo enim rarius ab amicis ad me
literæ proficiſcuntur, ab ijs præſertim, quorum ego literas tanti facio,
ut eas inter pretioſa munera & emblemata magis quàm inter literas re-
ponendas cenſeam: hæ inquam quo rarius ad me ueniunt, quo diutius exoptantur,
hoc me aduenientes grauius afficiunt: utpote quæ me admoneant quanto amicitiæ
fructu ad eam diem ſim defraudatus, quantum mihi interea ſuauitatis literariæ ſit
ademptum. Quæ res efficit, ut etiam in poſterum maiore quodam ſtudio amico-
rum diligentiam requiram in ſcribendo. Hoc cum aliàs, tum proxime intellexi mi-
hi euenire, quom tuas mellitiſsimas literas excepiſſem. Nam præter genium illum
florẽtiſsimum ac tibi ſemper familiarem, qui me in admirationem tuarum plerunq;
uirtutum erigit: qui tam commode tot diſciplinarum cognitionem ſummæ eloquen
tiæ cumulauerit: acceſſit ſingulare teſtimonium tui in me amoris, quòd ita aduerſa
mea ualetudine permouebare, ac ſi tu fuiſſes in hac alea. Videbar enim mihi uidere
tuos abſentis affectus, animumq; iſtum atroci nuntio perculſum. Irritarunt autẽ hoc
deſideriũ meum, & locupletiorem ſignificationẽ tuæ erga me uoluntatis mihi attu-
lerunt, præclaræ illæ & felici adeò breuitate conſcriptæ annotationes tuæ in quinq;
libros Moſis: quas quom audiſſem typis exprimi, earum tenebar incredibili deſide-
rio. Erat enim mihi perſuaſum, nihil abs te, ceu ab officina præſtantiſſimarũ omni-
um artium, non delectũ atq; eximiũ prodire poſſe. Sed ingenue rem fatebor, & ſi ego
magna cõcepiſſem, tui tamẽ cõmentarij & rerum ubertate, & iudicio Hebraicę dia
lecti, ad quod L X X. illos interpretes & ſuperiores ſcriptores prouocas: & exquiſi-
ta illa elegãtia, quam uix ſacræ literæ capiunt, longe longe inquã opinionem meam
ſuperarũt. quo mihi fuit durius cœptam & properatã à me lectionem in ipſo limine
auelli è manibus. Ita enim uenerabilis pater Seuerinus noſter Bononiã feſtinans im
perabat. Erat autẽ imperium Manlianũ, neq; erat ab eo prouocatio. Vix ergo Gene
ſim potui ad calcẽ uſq; deuorare, quom me quaſi Tãtalum uix delibata illa ſuauitas
deſtituit. Ob id igitur nũc ardeo uehementius, ut proprius ac priuatus codex ad me

ocyſſime mittatur, quo poſſim frui ſine interpellatore. Tua quidẽ humanitas debuit hanc meã poſtulationem præuertere. quod quom abs te factum non ſit, neceſſe eſt nunc me bene ac nauiter eſſe impudentẽ. cæterum quòd illud quoq; tuis in me meritis ſuperpondiũ inieceris, & tam honorificam de me mentionẽ in tuis monumentis habueris, ut me propè donatum immortalitate abs te iudicem: tãto uberiorẽ gratiam habeo, quãto liberalius, id eſt nullo meo id merito factũ agnoſco. nec enim mihi licet quod Pindaro, qui laudatorẽ ſuum ita remuneratus dicitur: κἀγὼ σοι χάριν ἀντιδίδωμι, ποιῶ γάρον ἀλγεδόνα. At ego tuo id teſtimonio lucriſaciã, ut me nonnulli fortaſſe talem exiſtiment, qualem tu uir magnæ literaturæ exactæq; cenſuræ tuis coloribus exornaueris: fietq; illud memorabile, ut qui de meis dotibus non placeã, de tuo incipiam placere penicillo. Bene uale uir doctiſſime, & tuas mihi delicias amabo protinus impartire.

CÆLIVS CAL. FR. SEBASTIANO S.

HOC ſcilicet deerat tuis in me officijs Sebaſtiane ornatiſsime, ut tua iactura Bibliothecã meã locupletares, teq; ſtudiorum tuorũ ſupellectile defraudares, ut me inſtructiorẽ faceres. Et ego ille qui te ſemper ad capeſſenda animi ornamenta, & cõparandũ animi cultum hortatus ſum: nunc omnium primus ea tibi adimam inſtrumenta quæ tuos poſſunt profectus plurimũ adiuuare. Neq; hoc dixerim quòd tua liberalitas mihi fuerit parũ iucunda, aut tuum munus non fuerit mihi gratiſſimũ, idq; obuijs manibus non exceperim: ſed quòd impudentia mea uix ipſi mihi uideatur perferenda. quam hac una ratione redimẽdam duxi, ut quom primũ codex ille rurſus è Germania ad nos commeauerit, tuum iſtud diſpendium tibi protinus meo ære ſarciatur. Quod ut curetur quàm diligẽtiſsime, uenerabilis Seuerini noſtri fidem pacta etiã ſponſione oppigneraui. Quod ni fecerit: facturum autẽ puto: ego qui propediem ſpero me Venetias affuturũ, id præſens accurateq; faciam nõ ſine fœnore: ut eo penſetur, ſiquid tibi commodi interim mora temporis interceperit. Quod uero ſcribis te multum diuq; dubitaſſe, quo orationis genere in ſcribẽdo uterere: per me quidẽ tibi utroq; uti licebat, ceu qui animum ſpectẽ magis quàm literarum ſpeciẽ. Alioqui in mutua amicitia nihil obſtrictum eſſe uolo ad certam rationẽ, quæ ſine piaculo prætermitti non poſsit. Sit ergo tibi cæteriſq; amicis integrum metiri ex ſuo commodo, qua dicendi forma literas conſcribant. Nam uernacula ſit, an adſcita ex ueterum libris, non multum refert ad amicitiam: ad elegantiã uero permultum. Ego profecto tuarum literarũ phraſin ita ſum amplexatus, ut ad earũ cultum nihil propè mihi deeſſe uideatur. Ob id te rogare hortariq; nõ deſinam, ut felicẽ hunc in ſcribendo geniũ colas, in hoc te exerceas & aſsidue meditere. Ita enim fiet ut breui in utroq; dicendi genere par inueniare: tantundemq; laboris ſubeas, quom ex triuio & miſcellanea turba, quantum ſi uerba ex antiquis conditoribus ſelegeris. Nam Fabio etiã auctore, diuturnæ exercitationis præmium eſt, ſubitariã ſibi ad dicendum facultatẽ comparare. Bene uale mi frater ſuauiſsime, & fac ut crebro tuas literas accipiam. Reuerendos patres antiſtites collegij ueſtri ſaluta meo nomine, atq; ijs me plurimum cõmenda.

CÆLIVS CAL. FR. AVGVST. EVGVBINO S.

CLEMENTER tu quidem facis ac perhumanè Auguſtine doctiſſime, qui deſidiam ac negligentiam meam in ſcribendo redimis, nunc curarum mole, nunc reliquijs ſuperioris morbi cũ quo ſit mihi adhuc conflictandum: Agnoſco hinc ſcilicet quanta ſit tua in me bonitas, quàm indulgẽter mecum agas: qui quom iure optimo poſſis me in iudicium uocare, & grandem mihi dicam (ut ille inquit) impingere: tantum abeſt ut id facias, ut ultro etiam meæ cauſæ patrocinium ſuſcipias: tuiſq; ſuauiſſimis literis confitentem reum abſoluas, exornes etiam teſtimonio tuo: eaſq; in me cõgeras laudes, quas neq; in ſummo ambitu agnoſcam, neq; in ſumma petulãtia admittam. at tu mecum tantum laudum prodigis, quom ſis laudum omnium fœcundiſſimus: ſintq; illæ tibi non

bi non peregre conquirendæ, ſed domi atq; adeò in ſinu tuo ſuccreſcant: quas protinus quom lubet ex animi & ingenij tui theſauris depromas. Nam propè uerũ eſt Græcorũ illud, ἔχων πολὺ πιτθίϑ κἢ γῇ λαχάνοις τίθησι. Eſſe autem tibi meas epiſtolas in delicijs, eaſq; frequenter abs te relegi, tibi uiro optimo & ab omni palpo lõgè alieno, facile fidem habeo: atq; eo nomine mihi gratulor. Nõ quòd me ob id aliquid eſſe putem: nam mea mihi ſupellex planè perſpectiſſima eſt: ſed quòd hoc mihi certiſſimum ſit tui in me amoris indicium. τῶ γὰρ ἔρωτι τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. Cæterum ſi tardus ſum atq; adeo ceſſator in ſcribẽdo, certè in te amando colendoq;, non eſt quiſquam, cui lampada ceſſerim. Sicut enim tuæ in dies uirtutes illuſtriores luculentioreſq; prodeunt: ſic ego in dies magis ac magis in tui admirationem ſuccendor. Id quod mihi nuper cõtigit: quom defenſionem tuam aduerſus accuſationem Eraſmi noſtri recognoſcerem. Quam inuitus, fateor, legi. nam & te nullo tuo merito traduci, & ad eam neceſſitatem adigi, ut aduerſus doctiſſimum atq; amiciſſimum hominem ſtylum ſtringeres, dolui uehementer. Illud quoq; mihi præter meam conſuetudinẽ ſumpſi, ut in alieno libello eſſem ingenioſus. adnixus enim ſum quædam mollire: & ſi qua paulò duriora uidebantur, ſtudui nunc epithetis, nunc præfationibus, exceptionibuſq; παρεμπλήσειν. hoc enim ad modeſtiam tuam pertinere arbitrabar, ſi quæ abs te proficiſcerentur, mitiſſimum ingenium tuum reſiperẽt. Nam, ſi prouocatus, iuſtam iraſcendi cauſam poſſis fortaſſe prætendere: ſed ſibi imperare, ac ſe continere, quom faces admoueantur, hoc deniq; eſt perſpectam grauitatem ac conſtantiam tueri. Sed enim te in Eraſmum hoc æquiorem eſſe oportet, quòd uir eminentiſſimus, non uitio ſed fato potius quodam ad contentiones & digladiationes proritari ſolet. Super qua re quom aliquando hominem meo iudicio me multo ſapientiorẽ admonuerim: ſinit tamen ille ſe ſuo impetu rapi, & genio ſuo quàm fidelisſimis amicorum hortationibus audiens eſſe mauult: ob id dignus ut hæc eius iracundia diſſimuletur magis quàm coarguatur. Libros autẽ tuos In academiæ paralogiſtas cupidiſſime legi: fateorq; tibi multũ debere, qui ignota mihi atq; antea inaudita dogmata aliquot retexeris: In ijs omnino optauerim paulo acriorem dialecticum quàm oratorem agas. In eos enim pugnas, qui neq; uolſellis neq; Samnitum haſtis deterreri poſſunt: contis trabalibus & pilis ſyllogiſticis opus eſt ut loco moueantur & corruant. Annotatiunculas ſeorſum in pagella adſcriptas nõ mitto, quòd eas exſcribi oporteat. Sunt enim dimidiatæ atq; interlitæ: nec tantũ mihi ocij ſuppetit, ut hoc tẽpore id facere poſſim. Dabo operam ut q̃ ocyſsime fieri poſsit (nec enim admodum multæ, nec multi negocij ſunt) ad te ueniant. Interea me amabis, perſuadebiſq;, tuis literis tuiſq; lucubrationibus mihi nihil eſſe poſſe iucundius, quas in medio Muſarum ſacrario ipſaq; æternitatis ara conſecratas ſuſpicio. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

I bene faciant illuſtriſsimæ huic longe inter fœminas clariſsimæ principi, eiuſq; matronas & uirgines fortunent, quòd tibi uiro tã bene merenti liberaliter non ſelecta modo munera, ſed & pecuniam identidem D ſumminiſtrent. Id quod pro amplitudine fortunæ poſſunt efficere, pro egregia autem in bonos uoluntate libenter efficiunt. Audiueram ego id antea, nunc uero locupletiſsimo tuo teſtimonio ſignificatum, ita me gaudio perfudit: ut tibi gratulari tuamq; uicẽ celebrare non deſinam, quod te aliquando deorum benignitas hilariter reſpexerit. illud inſuper precor, ut hoc erga te beneficium conſtans eſſe uelint ac diuturnum. Quod ad inopem & exanguẽ penum meum attinet, qualis qualis ille ſit, ſcito eum tibi neq; hactenus pręciſum, neq; in poſterũ unquam fore. Di faxint, ut tu quidem eo nunquã indigeas, lautioraq; indies tua tibi uota procedant. Cæterũ eadem mens, idem ſtudium, eadem in te animi inductio manet, quę olim fuit: neq; quicquã unquam fruſtra deſiderabis, quod in mea ſit facultate conſtitutum: tantum abeſt ut de camera & cubili, quod nunc tenes, quicquam precandum putes. Tibi integrum eſt eo uti quantum & quamdiu uoles. quod ſi feceris, non te accepiſſe beneficiũ putato, ſed dediſſe. De curatione aũt tua ad quam te hortabar,

facies tu quidem ex tua ſententia. Mihi enim pergratū fuerit reliquiſſe apud te teſtatum, quid ego ſentiam, & quid ex me in tuæ ſalutis præſidiū expectare poſſis, ut ſi quādo tui te conſilij pertęſum fuerit, poſſis mei meminiſſe. Bene uale, & me ama.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

QVOD morbus qui te pridem grauiter infeſtat, aliqua parte, ut ſcribis, deſæuierit, audiui ſumma animi æquitate. quòd coxa & neruus nō facile reſtitui poſſint, hoc uerò me habet permoleſtū. Teq; hortor ac rogo, ut omni ſtudio ac diligētia in eam curam incumbas, ut quamprimū priſtina firmitas tibi reſtituatur. Sunt enim hæc morbi genera eo ingenio, ut uexata recrudeſcant, & ueturſteſcentia curationē propè nō recipiant. Et licet audiuerim tibi large omnia ex curia principis Ireneę ſuppeditari, ut anguſtiis fortunis meis parū indigere uideare: tamen pro ſumma beneuolentia, qua te ac uirtutes tuas colo, res omnes meas tibi liberaliter & ſumma uoluntate offero, quo nihil prætermittas, ut planè ſalutē aſſequare. Nam quæcunq; medici dixerint in eam rem fore opportuna, ea tibi ære meo uolens ac lubens parabo. Et quod ad cætera cōmoda tua pertinet, nihil à me tui amantiſſimo: quatenus fortunæ meæ patientur, fruſtra deſiderabis. Quare magno & excelſo animo tuæ ſalutis curā capeſſas, neq; impendijs deterreare: quorum ego onus non inuitus ſum ſubiturus. Tu uoluntatē tuam & quicquid conſtitueris perſcribe, & me ama.

CÆLIVS CAL. LVDOVICO PARISETTO S.

MVLTVM debeo Proſpero Aurinîano uir clariſsime, qui mihi primū tuas delicias legendas obtulit. Quibus mihi planè teſtatum fecit, quanta tua ſit eruditio, quāta in ſcribēdo facultas, ſeu tu uoſ ſam ſeu tu prorſam orationem aggrediare. putabā ego eum tam grato officio perfunctum omnes humanitatis partes impleuiſſe: nullamq; ad eas acceſſionem poſſe fieri. Sed poſtquā tuas literas accepi, longe mihi iucundiſſimas, tantū uideo cumulū ad priſtinū illud officium acceſsiſſe, ut nullo grati animi teſtimonio uidear mihi tam eximiā hominis diligentiam poſſe emereri. Primo enim propè oſtendebat raras ingenij tui opes, quibus in tui amorē eram planè ſuccenſus: nunc uero tui prorſus mihi copiam fecit: & ut iam cōminus mutuus inter nos amor congrederetur, effecit. Quāti ergo putas me hoc munus æſtimare? quo factum eſt ut tuā, hoc eſt uiri clariſsimi beneuolentiā inirem. Opto itaq; mihi aliquando occaſionē dari, ut hunc animū erga te meum tui cupidiſſimū atq; amantiſsimum tibi approbarem. Id quod ego profectò ſum facturus, ſiquādo tu mihi ad eam rem feneſtrā aperueris, id eſt tēpus locumq; indicaueris, quo id cōmode facere poſsim. quare tu te tibi de me iā planè potes uir doctiſsime omnia polliceri. Ea enim eſt mea de te ac de tua uirtute opinio, ut nihil ſit tā amplum tamq; illuſtre, quod ego nō exiſtimē me iure optimo tibi debere. quòd ſi quādo mihi licebit tibi aliquā huiuſce meæ uoluntatis ſignificationem præbere, tum ego me non dediſſe, ſed accepiſſe locupletiſsmum beneficium putabo. Bene uale.

CÆLIVS CAL. RICARDO CROCO S.

QVARTO poſt die quàm à nobis diſceſsiſti, in Rodiginā peninſulā me recepi, ut ſiqua poſſem ratione deciderem ſuper controuerſia peruenire, quæ mihi eſt cum patricio Veneto ex hæreditate gentilitia, quam anno ab hinc quinto creuerā. Eā rem longe difficiliorē offendi quàm antea exiſtimauerā. Quare iam dies multos luctor in hac moleſtiſſima harena: id uero mihi accidit inſolentia & gratia aduerſarij, cui iudex alioqui indulgentiſsimus fauet immodice. Non tamen deſpondi animū quin aliquid cōficere poſſim priuſquam hinc abeam. Interim dum uaniſsimis his curis auocor à melioribus conſilijs, ſuperuenerunt mihi literæ tuæ omnium optatiſsimæ, uenerabilis patris Seuerini diligētia ad me tranſmiſſæ: quas obuius excepi, & propenſiſsimo animo ſum

exoſcu

exoſculatus, utpote mirifice tua ſuauitate recreatus. Gratias uero tibi ago maximas, quòd libros quos optabam mihi curaueris diligentia & ſedulitate incredibili. Reliquum eſt, ut des operam ut tutò ad me perferantur. Ea in re non eſt quod multum labores. Qua enim eſt bonitate Seuerinus noſter officioſiſsime procurabit, ut ij incolumes ad me ueniant. Id quod commodiſsime facere poterit, quom princeps Ferrarienſis reditum apparabit: in cuius comitatu ſunt aliquot familiares mei, qui ſumma animi inductione hoc perficient. Cæterũ pecunia quam impendiſti mea cauſa, protinus bona fide ad te ibit, quom mihi ſignificaueris, cui & quo loco tutò enumerari poſsit. Dioſcoridem illum Germanũ pulcherrime ut ſcribis accuratũ non prius uelim ad me mitti, quàm certum habeã quid amplius euariet aut pręſtet cæteris, qui plurimi ad hanc diem publicũ acceperunt. Id cõmode feceris, ſi quẽ præfert in fronte titulum ad me tranſcripſeris. Prioribus literis à me petis, ut imprimis enitar, quo tabellioni tabulæ illę exprimãtur quas tibi dolo malo interuerterat. Perſuaſiſsimum habeas uelim, me neq; authoritate neq; pollicitationibus defuturũ, & ſi ego uix putem quicquam hoc tempore poſſe confici. Noſtri enim populares oppido quàm meticuloſi ſunt. Ita enim fermè comparatũ eſt, ut reguli iſti minorum gẽtium acerbius quàm magni illi reges ulciſcantur, ſiquid aduerſum eorum uoluntatẽ admiſſum ſit. Spero tamẽ nos omnia pro ſententia conſecuturos, quom primũ Cęſar cauſam Mutinenſem dijudicauerit. Quippe ut uideo hæc nobis prægrauis aduerſaria eſt. Nõ tamen uelim putes me hanc deſidiæ meæ quaſi πρόφασιν prætendere, quando eo ingenio natus ſum, ut ingenue profitear quicquid mihi in mentẽ uenit, amicosq; admoneam quid eorum rationibus prodeſſe aut obeſſe poſſit. Ego profectò nihil prætermittam, quo ſemel obſtrictã fidem reluam. Tum ſi quid opinione felicius obtigerit, id omne iure imputabitatur lucro. Quis autẽ procuratori principis rem noſtrã prodiderit, facilius coniectura quàm teſtimonio conſequi poſſumus. Ego certè in eã ſuſpicionem inclino, ut ueſter ille orator Britannus, qui tam belle calamitatem Romanam deplorabat, rem patefecerit, & interceſsionẽ procurauerit: quod ei facile fuit, quom regulus noſter hoc tempore quo iure quaq; iniuria Cæſaris gratiam colligat. Cõmentationes uero noſtras, quom primũ in patriã rediuero, & aliquid ocij nactus fuero, accuratiſsime urgebo, ut maximo clariſsimoq; noſtri æui regi fidem & obſeruantiã meam approbem quàm ocyſsime. Quod autẽ petis, ut conſultationibus in eam rem habitis, quas te miſſurum ſcripſiſti, à doctoribus collegis meis ſubſcribatur, confido me id facile ſub ſponſione pecuniaria conſecuturũ. Proinde quod huc pertinet, in utranq; aurem dormias licet. Quòd poſterioribus literis, quas omni amœnitate ingenij excoluiſti, mihi operam tuam amanter & iucũde polliceris, facis tu quidem rem tibi conſuetã ac peculiarem, mihiq; longe antea perſpectã: pro qua tibi lubẽs multam gratiã teſtarer, niſi pridem omne Gratiarũ myrotheciũ abſumpſiſſem. Tu uero exploratum habeto, me ita tibi eſſe obæratũ atq; addictum: ut iam nihil ſit mihi in meo mancipio reliquum: certè in eam rem incumbã omni ſtudio, ut quam de me opinionẽ concepiſti, eam ſuſtineam, indiesq; auctiorẽ reddam. tu interim gratiã mihi regiã, cuius propè ambitu ac deſiderio ardeo, ſtudioſe ac reuerenter conciliabis: ego uiciſsim non deſinam eam cura, aſsiduitate, omniq; obſequentiſsimi animi teſtimonio emereri. Bene uale.

CÆLIVS CAL. RICARDO CROCO S.

I in his literis chirographũ meum non agnoueris, non eſt quod mireris: nam tuus nuntius me in lecto cubantem deprehendit ex febricula, quam inclemẽtia cæli Rhodigini mihi male cõciliauit. Hanc ſpero me pertinaci inedia, quam ego ſponte mihi indixi, facile poſſe diſcutere. Id quod & in tuam gratiã & boni ominis cauſa dictum uelim. De oratore Caſali ne uerbum quidẽ auditum erat apud me, tantum abeſt ut quicquã cum collegio confectum putes. Quom primũ literas tuas legi, incidi in ſuſpicionẽ ne me abſente atq; adeo rerum ignaro quicquã tranſactum foret. Proinde ad eum qui primus eſt à ſecretis apud hunc principẽ, ſciſcitatum miſi protinus, ecquid ea in re con

tigiſſet. Is mihi in hæc planè uerba reſpõdit. Pridie eius diei, quo illuſtriſsimus prin-
ceps Venetijs redijt, hic fuit, non orator Angliæ, ſed eius frater oratoris nomine.
idem cum magnifico factore ſermonẽ habuit, cui cõmode uerbis ſatisfactum eſt: di-
ſceſsitq́ eo animo ne hoc tempore cum collegio quicquã tẽtet, ſed aptiora tempora
expectet. Idem ſe recepit bona opera apud maieſtatẽ regiam perfuncturũ, ne ea cau
ſa in noſtrum principem quicquã indignationis concipiat. Hæc ille hactenus. Qua-
re non eſt quod uerearis tibi bolum rapi, tuosq́ labores ab alio occupari. Quocunq́
enim ego loco fuero, pro captu ingenij & fortunę fidiſſimus regię amplitudinis ad-
ſertor, & tuæ dignitatis defenſor aderit. Sed planè omnia quæ huc ſpectant, ceſſent
hoc tẽpore neceſſe eſt: quod alias ad te ſcripſi. Nam dũ negociũ Mutinẽſe ſub arbi-
tratu Cæſaris pendet, nihil eſt quod hoc loco ſperemus. At ubi dies arbitratus ceſſe
rit, quę in proximũ Natalẽ domini profertur, tunc omnia digito uno & quidem pri
more, niſi me fallant omnia, promouebimus, quæ nunc fruſtra omni conatu impelli
mus. De cõmẽtatione uel conſultatione, pro qua iam non ſemel fidem obſtrinxi, a-
gam ex fide, quom primũ Di feliciter aſpirauerint, & fuero ego ipſe mihi reſtitutus.
Accepi cõſilium ex nũtio tuo, cui dabo operã, quom per uires licebit, ut ſubſcribãt.
Quòd autographas meas ad inuictiſsimũ iuxtà & doctiſsimũ regẽ dederis, ſanè e-
rubui quom tuas legerẽ, uereorq́ ne tanquam ſorex, ut ille inquit, meomet indicio
pereã. Certè niſi fidei & obſequentis animi teſtificatio nobis fuerit patrocinata, non
eſt quòd aliũde aut tu tuo teſtimonio, aut ego meis literis fauorẽ impetrari poſſe iu-
dicẽ. Permoleſtum mihi fuit quòd de librorũ precio nihil ſcripſeris, & ne illud qui-
dem, cui libros mihi perferendos curaueris. Quare amabo, me exime ex hoc fluctu,
& fac ut tuum mihi ſolidum beneficiũ conſtet. Illud quoq́ ne pigeat ſignificare, quo
loco ſis proximã hyemem acturus. Literas tuas Seuerino monacho officioſiſsimo
recte credideris. Vale, & me ama tui ſtudioſiſsimum atq́ amantiſsimum.

CÆLIVS CAL. RICARDO CROCO S.

INAS abs te uir magnifice ſub eodem tenore accepi literas, quas mi-
hi nuntius tuus huius ipſius negocij cauſa miſſus rettulit. Eum proti-
B nus ad te remittendũ exiſtimaui, tum quòd ipſe ſibi feſtinandũ præ ſe
ferebat, utpote qui tibi ab amico in hanc rem fuerit accõmodatus: tum
quòd ea quę petis, non tam repente poſſunt à me explicari. Nunquam
autẽ mihi defuturi ſunt nuntij qui literas meas ad Seuerinum monachũ perferant.
Nec Seuerinus deſideraturus unquã eſt tabellarios qui Patauium cõmeent. Ad hoc
accedit, quòd ego adhuc planè infirmus, & nondum à proxima ualetudine repara-
tis uiribus, rebus agendis parũ ſum accõmodatus: quæ res, uel me tacente, poteſt in-
ertiæ meæ apud te tam æquũ imprimis iudicẽ patrocinari. Quod ad diſceſſum pro-
tonotarij Caſalis attinet, nuntium Bononiam deſtinabo, atq́ operã dabo, ut quàm
ocyſsime rem totam exploratã habeas. Sanè qui ſit Hieronymus Preuidellus, & an
homo natus ſit, ignotũ habeo. neq́ ob id tamen deſinam tuæ morẽ gerere uolunta-
ti. De ſubſcriptionibus ſingulorũ & uniuerſi collegij iudicio, aliàs abunde ad te ſen-
tentiam meã perſcripſi. At tu nimiũ properas, & adhuc tibi meſſis in herba eſt. Non
eſt quòd eandem κράμβην totiens repetã. Vt ſubſcriptiones illas impetremus à colle
gis meis, non mea magis opus eſt incolumitate, q̃ ingenio ac dexteritate. Ad hæc
certum habeas, non eos magis auri & quæſtus amore rapi, quàm ferulæ & ſupplicij
timore abſterreri. Illud quoq́ in animũ inducas uelim, nobis lõge aliam rationẽ Pa-
tauij, longe aliã Ferrarię iniri oportere. Illic ſcilicet à priuatis quibuſdam turbas, hic
ab eo qui ſummã habet uitæ & necis poteſtatẽ periculum imminere. Quare ad occa
ſionis articulos prouocandum eſt: ea duce nihil non arduum & operoſum licet, faci-
le cõfici poſſe cõfido. Quod alteris literis ſcribis, doctores noſtros ſubſcripſiſſe con
ſilio Marci Mantuæ, ſanè ut id incertũ habeo, ita à uero lõge abeſſe puto. Noui ego
mores noſtratiũ, eorum præſertim qui in albo collegij adſcripti ſunt: quorum nemo
non indigena eſt, fortunasq́ habet ſub nouacula. Nõ puto eos uſq́ adeo ſui imme-
mores ut inſaniãt. Pergratũ mihi feciſſes ſi eorũ nomina ſignificaſſes, ut potuiſſem
tibi ali-

tibi aliquid compertius reſpondere. Cæterum tu bono animo eſto, neq; tibi hanc palmam à quoquam præreptum iri poſſe perſuaſiſsimum habeto. Quicunq; emiſſarij Caſalis aduenerint, non dubito eos oleum & operam fruſtraturos. Quom nuperrime adhuc decumbẽs cum tabellione, qui tabulas Theologorum è tuo penè ſinu abſtulit, uerba facerem: hortarerq; ut tanto regi tam honeſta in re obſecūdaret: tum ego pręſentem pecuniam porrigerem: propè deflens reſpondit, ſe iniquam cauſam fouere, ſed neceſsitate ad id facinus impulſum eſſe. Se eſſe præterea ea fortuna quæ minime pecuniam regiam aſpernari deberet, ſed ſe non ita eſſe ſtipitem, ut ſpe & inuitamento uel ampliſsimæ mercedis capitis & fortunarum periclitari uellet: præſertim quom hi qui iure principis ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα nuncupari poſſunt, tam acute omnia circunſpiciant, totq; habeant Corycæos. Cuius rei exemplum addidit, quòd quom nuper frater ille Caſalis oratoris aduenіſſet, protinus agminatim factoris nuntij adfuerunt, præmonentes nequid per imprudentiam aut quæſtus gratia admitteret, quod principem offenderet. Quare ut iterum atq; iterum idem repetam, non eſt nobis properandum. Nam ſat eſt cito, ſi ſat bene: ut ueteri teſtatum eſt prouerbio. Libri abs te coempti opera Seuerini bona fide ad nos peruenerunt incolumes, ea ex re tibi ingentem gratiam profiteor. Sed heus tu, nihil de precio adſcripſiſti, fac per Muſas ut ſciam quantū tibi debeām: ne ſi cæteri conticuerint, ego me ipſum quaſi ærufcatorẽ coarguam. De opere Raphaelis Comẽſis accurate agā quod ſcribis, ſed quid Florianus ea in re prodeſſe poſsit, non uideo: quid obeſſe poſsit, uideo. Quare tua bona uenia, in tāta ſpe ſalutis ad periculoſa remedia nō perfugiam. Bene uale, & in ijs quæ hic agi poſſunt, ut Cælio tuo, non ſummæ prudentiæ, ſed ſingularis fidei amico pluſquā alteri cuiquam credas rogo. Dum hæc dictarem librario meo, putaui non ab re futurum, ſi ex eo qui eſt ab aure principis uiro docto & ſumma beneuolentia mihi coniuncto exquirerẽ, an de Caſalis diſceſſu quippiam comperiſſet. Is mihi renūtiari iuſsit, nihil ſe habere cōpertū. Sed ex Floriano qui res Bononiẽſes probe callet, ceu qui eſt in familia Campegij, facile me omnia reſciturum. ſummiſi hominẽ qui percunctaretur. Reſpondit Florianus, neq; eum abiuiſſe, neq; eſſe abiturum, mirariq; unde is rumor increbuiſſet. Hoc te ſcire uolui, nō tamen ob id ego minus ero impiger, quin rem ex Bononia per certum nuntium explorem, & quicquid fuerit exploratū tibi ſignificem. Operæpretiū feceris, ſi uenerandum Seuerinum cōmonueris, quem in locum meas ad te literas dirigat. Dioſcoridem cuius titulum miſiſti ad me, puto non inutilem quẽ coemas & ad me mittas. accedat is tuis in me officijs cumulus. Rurſus uale.

CÆLIVS CAL. RICARDO CROCO S.

B ONONIA redijt nuntius meus: is mihi nuntiat, neq; Caſalẽ oratorem neq; fratrem in Britanniā conceſsiſſe, & adhuc Bononiæ ſubſiſtere: & quom diligenter quantū fieri poteſt omnia rimaretur, accepiſſe Guronum neſcio quẽ Britannum à Caſali ad regem deſtinatū: eumq; pleno paſſu Britanniam petere. Eius itineris cauſam non comperiſſe, quòd multo ſilentio arcana illa conſilia ab hominum auribus ſubducantur. hæc ille. Cæterum ego quamuis adhuc me domi contineā, & colligendis uiribus adhuc ſtudeam, atq; hoc ſim minus æger quòd non decumbo: à Vincentio tamen illo Prædicatorij ordinis impetraui, ut ad me iret. Tum actis longis ſermonis fundamẽtis in eam orationem deſcendi, an Rhaphaelem Comenſem cognoſceret, an hominis doctrinam haberet perſpectam, an aliquod ingenij illius monumentū legiſſet, deniq; quid illud foret quod in cauſa regia perſcripſiſſet. Tum Vincentius non hęc modo ſibi ignota, ſed illud quoq; ſanctiſsime pernegauit: ſe de Rhaphaele quicquam certum habere, neq; ſcire an albus an ater homo natus foret. Quid facerẽ? alias fidiculas admouere nō potui. Cum Franciſcano illo Theologicæ facultatis Decano nullū eſt mihi commercium, neq; uel de facie hominẽ noui. Summittā tamẽ nuntium eiuſdem ordinis, quo ſequeſtro ſpero nobis rem ex ſententia proceſſuram. Quom doctores aliquot è collegio, qui mihi arctiore familiaritate coniuncti ſunt, me ægrū inuiſerent, de ſubſcriptione uerba feci. Operam polliciti ſunt, modo conſilium cui eſſent ſubſcripturi

certis

certis rationibus authoritatibusq; niteretur. Depromi iuſsi conſiliũ quod ad me miſiſti. quom authorẽ quærerent, qui ſe pro conſuetudine in coronide ſolet adſcribere, nuſquam repertus eſt. Tum ſuſpectũ huiuſmodi conſilium habere cœperunt. At me rogarũt, ut operam nauarẽ, quo ille qui eum fœtum peperiſſet, ſi modo approbaret & ſuũ agnoſceret, ſe quoq; ſua manu auctorẽ teſtaretur. Ad hæc accedit is ſcrupus, quòd de pecunia tranſigenda cũ ſubſcriptoribus, nolo eſſe mei iudicij: tum quòd in hoc genere nunquã alias me exercui, tum quòd temere alienã pecuniam nolim prodigi. Quare obſecro te ne pigeat, quid factu opus ſit, me admonere. Sanè accurate & q̃ minimo fieri poterit impendio rẽ tractabo: ſed ea lege, ut me omnino intra præſcriptos cancellos contineã. Amicus meus, ut puto, non omnino ἀναξιόπιστος, indicauit mihi, apud Florianum aſſeruari quædam conſilia ad regis negociũ ſpectãtia, ampliſsimi Cãpegij, ut reor, reliquias: ſed ita aſſeruari, ut neq; Indicę formicę, neq; grypes Hyperborei aurum maiore cuſtodia tueantur. Cogito mecũ an Mercurius quiſpiam ἀργειφόντης inueniri poſsit, qui huic Argo oculos præſtringat. Tu quoq; in eam rem ingenij neruos intende, & ſi quid cogitaueris cõmonefacito. Noſti enim illud Homericum, μᾶλλον θαλπωρὴ καὶ θαρσαλεώτερον ἔσται, σύν τε δύ' ἐρχομένω. Et profecto uerum eſt quod ſequitur, μοῦνος δ' ἄπερ τι νοήσῃ ἀλλά τε οἱ βράσσων δὲ νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις. Bene uale, & me ama, qui te noctes ac dies oculis gero.

CÆLIVS CAL. RICARDO CROCO S.

SVB idem tempus & eodem propè faſciculo ternas abs te literas accepi, diligentia Seuerini noſtri ad me perlatas. Et cum ijs conſilium authoris nomine & ſigillo munitum ad me peruenit incolume. Quod fuit pergratũ, ut his noſtris qui paulo moroſiores ſunt, omnis cunctatio & tergiuerſandi anſa adimatur. Ego uiciſsim curabo, ut prius illud cuius nunc uicarium ſummiſiſti, protinus ad te referatur. Nunc accedo ad longiores illas tuas literas, quibus teſtaris te meas bona fide accepiſſe, id quod fuit periucundum. Quòd gratularis mihi de reſtituta ualetudine, facis tu quidem humane ac perbenigne & pro tua conſuetudine. Et ſanè ſi uera fateri oportet, tua quoq; intereſt, ut Dieum tibi amicum ſeruent ſuperſtitẽ, quem tu tibi ita obſtrinxiſti, ut pro tua dignitate & exiſtimatione nullũ unquã laborem, nullam ærumnã ſit detrectaturus. De Caſali illud certum eſt, eum fuiſſe Bononię quom meus nũtius eò aduentaſſet: quod tu ex cõputatione dierũ facile agnoſces, ſi literas meas ſuper ea re miſſas excuſſeris, & tẽpora quibus datæ ſunt, ad calculũ reuocaueris. Mox tamẽ mercator Bononienſis amicus & familiaris noſter, quẽ nũtius meus abiens propè huius rei exploratorẽ reliquerat, mihi ſignificauit, Caſalem trãſiſſe in Galliam ciſalpinã ad III. Calẽd. Decemb. incertumq; rumorẽ peruaſiſſe in uulgus, eum in Britanniã profecturum. Sed certi nihil ſe habere cõpertum. Eius mercatoris dandas ad te literas exiſtimaui, quo rem certiorẽ compertioremq; habeas, intelligaſq; nihil me quoad eius fieri poteſt de diligentia remittere in re omni, quo plenè omnia uotis tuis reſpondeãt. An Vincentius ille monachus mentiatur, nondum mihi planè conſtat, atq; in aliud tempus ſuſpendo iudicium. Sanè quom amicũ meum de quo ad te ſcripſeram ſummiſerim, nihil ex Minoritano illo decano elicere potui. Nam & ille conſtanter ullum eſſe apud ſe Raphaelis Comẽſis cõſilium pernegauit. De pecunia regia quod iterum atq; iterum mones, ut ex meo arbitrio eam diſpenſem ſubſcriptoribus; rogo te amicorũ optime, ne me ad hanc neceſsitatẽ adigas. Scio ego quàm ſit hoc oneroſum, quantum habeat difficultatis, quàm religioſe tractãda ſit aliena pecunia. Quid uero quom accepti & expenſi ratio ineunda eſt? An tu non illam crucem putas homini ingenuo propoſitam? En tu aurei dimidio aut ſolido aureo ad ſummum cum ſubſcriptoribus decidendum putas. & ſanè ego tecũ ſentio, ultra aureum non eſſe producendum impendiũ. Nã de aurei dimidio neq; ego homo priuatus & tenui fortuna in re priuata mentionẽ habendam putarẽ. Quid uero ſi ampulloſi iſti & numeroſis paragraphis ſuffarcinati ψήφισμα illud ſuũ pluris nundinentur? Si dem, alij protinus inclamẽt, mihi regios loculos non eſſe cõmittendos, qui tam incaute in eos onocrotalos tantũ

pecuniæ

pecuniæ profuderim. Si negem, non deerunt qui me arguant, quòd liberalitatẽ regiã in dubiũ uocauerim: & quòd parũ uidear intelligere quo in negocio, qua in cauſa uerſer. Temporũ, locorum, perſonarũ rationẽ habendã eſſe. Er quod laudatæ memoriæ cardinalis Eſtenſis olim princeps meus procuratoribus ſuis ſępe inculcabat, aliubi impendendam, aliubi profundendam eſſe pecuniã. Tum uerò ego inter Cyaneas petras deprehenſus quid faxim? niſi ſtultitiã meam accuſem, qui quaſi Cæcias in me nubes contraxerim. Verbum uetus eſt: quod dubites ne feceris. Sed tu dic ſodes, quantam nobis aduerſariam putas opinionẽ? quam homines audita cauſa regia protinus induunt, montes etiamnum aureos ſibi pollicentes. quòd niſi in uulgus ea fama emanaſſet, ſi quo modo protrita hæc cauſa poſſet diſsimulari, mirum uerò quàm nobis omnia fierent leuiora ac faciliora. Sed de his iam plus nimio: ea eſt rei ſumma, me paratũ eſſe regiã pecuniã enumerare, ſed præſcripτis finibus, ultra quos non tranſiliam: in reliquũ operam, conſiliũ, iudiciumq́ meum non deſiderabis. De Campegianis illis reliquijs non deſpero. Nam ſunt qui ſpem faciant, ſe poſſe earum copiã habere in paucas horas. Ego illud molior, ut tãtiſper haberi poſsint dum præcipiti calamo exſcribantur. Si hoc impetrauero, rem confectã tibi dabo. Nuperrime mecum uerba fecit Florianus, & quidem in eam ſententiã, ut ſe partibus regijs ſtudere plurimum præ ſe ferret: ſeq́ ſi eum Ferrariæ conueniſſes, multa fuiſſe cõmonefacturum, quæ ueſtris conatibus non mediocriter profuiſſenr. Ego qui pertentandi cauſa ea dici exiſtimabam, cunctanrer ad omnia reſpõdi: illud addens, eum prudenter facturum, ſi aliquo inſigni officio rãtum regem promeruiſſet: meq́ paratum eſſe ad te ſcribere pro ea quæ inter nos cõflata eſt amicitia, ſiquid cõtingat quod uel tua ſcire interſit, aut in regiæ cauſę cõmodum cedat. Nihil ad Dionyſum reſpondit: ſed illud adiunxit, ſe habere cognitũ, tibi & Caſali non bene conuenire, eamq́ ſimultatem regiæ cauſæ obeſſe. Eundẽ Caſalem cũ Genutio auditore Cameræ apoſtolicæ decertare, utri rex magis faueat in aſſequenda cardinali purpura: & multa id genus quæ me ſcribere, te autẽ legere pigeat. De Dioſcoride, Linacro, Alciato, & ſi nõ planè is ſit quem expetebã, multam tamen gratiam habeo. Linacrũ tuum tua manu recognitum ad te mitto. Bene uale, meq́ tuum libra noris & cæræ minus.

CÆLIVS CAL. HENRICO ANGLIÆ REGI S.

AVDIVERAM ego pridem Britanniæ atq́ adeo ipſi Oceano imperare Henricum regem eius nominis octauum, ingenio ac fortuna celebrem, qui uirture atq́ animi magnitudine non huius modo ſeculi, ſed clariſsimis quibuſq́ ſuperiorũ temporũ regibus eſſet cõferendus: multa mihi de eius ſapientia, clementia, ingenij ſuauitate olim enarrabat Ricardus Paceus uir pręſtantis doctrinæ, qui eo tempore regium oratorem agebat in Italia. Idem aſſerebant incredibili omnes conſenſu, qui ex Britannia in noſtrum orbem cõmeabant. Eſt ſanè apud omnes gentes regium nomen uenerabile: ſed mihi Henrici nominis maieſtas tot præconijs illuſtrata, religione quadam ita animum ſuccenderat, ut nihil conſuetũ de tanto rege cogitarem, ſed heroicum ac diuinũ planè quiddam in eius animo uigere exiſtimarẽ. Superuenit mihi deinde orthodoxæ fidei defenſio ab illo ſuſcepta contra Lutheranã factionem, opus Di boni quãta eruditione, eloquentia, ac pietate refertum. Res ea mihi uiſa eſt imprimis admiranda, & noſtræ planè ærati incognita, regem eſſe qui ad fortunæ ac rerum geſtarũ amplitudinem, literarũ etiam ſplendorẽ addidiſſet. Sciebã ego priſcos reges cõſueuiſſe non tam ſibi ex magnitudine & felicitate imperij, quàm ex optimarũ & maximarũ rerũ & diſciplinarum cognitione gloriã petere. Alexãder ille cognomento Magnus palàm profitebatur, ſe ſibi multo clariorẽ uideri, quòd de Dis immortalibus recte ſentirer: quàm quòd multas nationes perdomuiſſet, multiſq́ populis imperaret. At quanto hoc præſtantius? quod quom ij ad quos imprimis tutela Chriſtiani nominis pertinebat ſilerent, & tantam pietatis offenſam diſsimularẽt, tu unus rex inuictiſsime ex omnibus principibus quos Chriſtus in excelſum ſolium euexit, inuentus es qui pro aris & focis, id eſt pro religione ac ueritate aſſerenda, ſtylum perſtrinxeris.

Tuæ pro-

Tuę profecto laudes poſſunt fortaſſe alijs quibuſdã, ſed ijs perpaucis admodũ principibus eſſe cõmunes. Sed hæc pietatis gloria ita omnis tua eſt, ut quicũ poſſit communicari, non inueniat. Felicẽ itaq; Britanniã, felices populos exiſtimabam, qui optimi ac ſanctiſsimi regis parerẽt imperio. Tũ ego tãta percitus laudum & rerũ bene geſtarũ celebritate abſens abſentẽ uenerabar: & quod unũ mihi licebat, deum opt. max. tibi diu propitiũ optabam, auguſtiq; tui nominis prædicatione meã erga te uoluntatem pietatẽq; apud omnes ſignificabã. Quom uero nihil mihi antiquius eſſet in uotis, quàm ut aliqua mihi cęlitus affulgeret occaſio, ut hunc animum meum tuæ maieſtati addictiſsimũ, uel literis, uel certo aliquo teſtimonio tibi probarem: cõmodum accidit, ut Ricardus Crocus, uir præclaræ eruditionis & ſpectatæ erga te fidei, allectus nõnulla opinione meorũ ſtudiorum, mecum ſæpe & de literis ac rebus communibus, de animi uero tui celſitate propè quotidie ſolenniter uerba faceret. Is me ſuccẽſum tantarũ uirtutũ admiratione, ad te unũ propius colendũ atq; obſeruãdum inflãmauit. Aucta uero inter nos & confirmata multis diebus conſuetudine, incidimus in mentionẽ cauſæ coniugalis, cuius gratia ampliſsimus Campegius in Britanniam traiecerat. Eius ſeriem ac rationẽ longe diuerſam ex eo accepi, quàm mihi antea quidam enarraſſent: qui quom me ſuper ea re conſulerent, impetrauerant ut in utrãq; partẽ academico more argumẽta colligerẽ. Et ſanè ita rem tractauerã, ut mihi omnia in id tẽpus eſſent integra. Tum uero Croco admonitore atq; hortatore me recepi ea quę ſcripſeram in examen reuocaturũ, & pro uirili ueritati nõ defuturum. quod ſanè feci accurate quantum in me fuit: multamq; argumẽtorum & auctoritatum ſyluam collegi. quam quom repoſuiſſem, ſperans me aliquando per ocium eam in ordinẽ redacturum: nihil enim minus cogitabã quàm Crocum tam repente abiturum, ut non ſaltem dies aliquot darentur ad rem explicandam: ſed is præter expectationem me ita improuiſo ſuo diſceſſu oppreſsit, ut tota ratio conſilij mei mihi fuerit peruertenda. quæ igitur præſens præſenti fuerã pollicitus, ea in diem reluam oportet. Nam & ſi id quod daturus ſum uel multos poſt dies, me quoq; iudice informe futurum ſit: nunc tamen ſi ederetur merum planè foret abortiuum. Cæterum quom in colligẽdis doctorũ ſententijs ac reſponſis Ferrarię multa ſeſe Croco difficilia obiecerint, eiusq; diligentiã remorata ſint, certis ex cauſis quas ipſe multo cumulatius & cõmodius corâm, quàm ego per literas poſsim recenſere: nunc demũ abiens conſilium quoddã mihi reliquit uiri bene docti, qui pro cauſa regia conſuluit: rogauitq; me, ut in tuæ gratiã maieſtatis darem operam, ut quamplurimi atq; ij lectiſsimi uiri huic ſubſcriberent. Quod & ſi hoc loco non adeo facile perfici poſsit, utar tamen ad eam rem ingenio ac dexteritate ut res procedat ê ſentẽtia. Quòd ſiquid eſt præterea inuictiſsime rex, in quo fides ac ſedulitas mea tuæ maieſtati uſui eſſe poſsit: tu me ſemper & tuę dignitatis ſtudioſiſsimũ, & tuis mãdatis obſequentiſsimũ cognoſces. Ego uero me planè felicẽ ac fortunatum putabo, ſi quando hunc animũ meum tibi uni rex maxime cõſecratum certo aliquo teſtimonio declarauero. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

DOLEO quantũ uix literis cõplecti poſsim, tuos iſtos caſus in ea tẽpora incidiſſe, quibus neq; opera neq; authoritate poſsim mea tibi tãtum prodeſſe quantum uelim, neq; ab iſta inſigni fortunæ indignitate uendicare. In cauſa eſt non tuorum aduerſariorũ potentia, quam noſti non modo infirmã, ſed omnium ludibrio obnoxiam. Illi ipſi qui quom aderas, ſe tibi inclemẽtes præbebãt, non tuo quidẽ odio, ſed quaſi in bonos omnes inimicitias profeſsi, te adhuc cuniculis oppugnant. Nam rogati ut aliquando ſe tibi faciles reddant atq; exorari ſinant, contemptim preces audiunt, remq; ad ſe pertinere diſsimulant. Quo fit ut neq; uotis reſpondeant, neq; precibus locũ relinquant. Nolo tamen ut eam ob rem animum abijcias, neq; ut parum tuæ uirtuti confidas. Multa hominum uoluntas ac temporis diuturnitas affert præſidia, quæ neq; tu ſperare audeas, neq; ullo unquã ingenio proſpicere poſsis. Hoc ſanè tibi magno ſolatio eſſe poteſt, quòd boni & ſtudioſi omnes te amãt, teq; in oculis gerũt: fatenturq; omnes

tuo

tuo digreſſu urbem noſtram magnã iacturam feciſſe: quando eorum adoleſcentum pleriq;, qui tibi operã in comparando animi cultu dabant, nunc cæteros propè omnes priuatos profeſſores ſtomachanť, ingenue aſſerentes neminẽ eſſe qui uel copia, uel delectu rerũ tecum conferri poſsit. Ego hactenus, quod unũ mihi licuit, nullo loco deſij tuas laudes prędicare: atq; illud conſtãter profiteri, inſignẽ tibi atq; indignã contumeliam factũ iri. Tuis uero familiaribus nuſquã defui, quoties me appellarũt. Quin & ipſe ultro mea illis ſtudia perſæpe obtuli, ſi qua modo in re aut illis aut cauſæ tuę adiumento eſſe poſſem. Illud quoq; puto tibi tuorum literis ſignificatũ, noſtrę coniunctioni nouum uinculum acceſſiſſe. Siquidẽ ego nuper filiolam, quæ tibi proximis diebus nata, ſalutari aquæ admoui, atq; ad myſticũ fontẽ excepi. Ex quo facile potes intelligere, me fraternæ beneuolentiæ partes cum eo nõ recuſare, quicum paternæ appellationis cõmunionem ſubire uolui. quòd ſi quãdo aliqua lux rebus tuis affulſerit, uentusq; aliquis ſecundus afflauerit, ego profecto omnia uela amicitiæ ita explicabo, ut agnoſcas me nihil præterea cogitaſſe, quàm te ſaluum in portum aliquando prouehere. Obfirma interim animum: tuaq; prudẽtia in medijs fluctibus ſibi faxit (quod Plautus ait) alcedonia. Bene uale.

ALPHONSVS TROTTVS IACOBO ZIEGLERO S.

LITERÆ quas dediſti ad octauum Calendas Ianuarias, hæ ad me demum peruenerunt pridie Nonas Apriles: ex quo facile colligere potes quàm accurate tui ad nos tabellarij cõmearint: quod ea cauſa dictũ uolui, ut ſi forte ſerius quàm tu atq; ego uoluiſſem, hæ quoq; ad te perferrentur, habeas in quos culpam rejcias: me certè ab omni ſuſpicione negligentiæ liberes. Illud uero imprimis mihi periucundum nuntiarunt tuæ literæ, te incolumem ſaluisq; rebus Argentinam perueniſſe. Sanè cõmentationes in Plinium tuas longe antea publicum accepiſſe & haberi in manibus audiuerã: ſed neſcio quo fato acciderit, ut nondum mihi, ad quem primũ pertinebant, eas uidere contigerit: quom id tamen impenſe optarem. Profecto quom apud hos mancipes librorum, qui Ferrariæ negociantur, perdiligenter inquiri iuſſerim, nuſquã inuentę ſunt, quas precio mihi poſſem cõparare. Volebam enim eſſe apud me, tum alijs de cauſis, tum maxime in gratiã tuæ erga me uoluntatis, qui, quantũ in te fuit, me in partẽ tuæ immortalitatis uocaueris. Tuarum deniq; literarũ clauſula mirifice me oblectauit, quæ ſtudium meum in proferendo propagandoq; ad poſteritatẽ nomine approbauit: id quod ſemper ingenij beneficio cõmode fieri poſſe exiſtimaui. Siquidem quæ à bene inſtitutis ingenijs proficiſcuntur, ea propemodũ perſuaſum habui in ipſa immortalitatis arce dedicari, quæ nulla poſsint fortunæ aut tẽporum iniuria uiolari, ſed cũ ipſa planè uetuſtate repubeſcant. Qua in re quom tu mihi operã tuam liberaliter hactenus accõmodaueris, eamq; in poſterum pollicearis, nõ facile dixerim quanto me gaudio perfuderis, & quantũ me tibi debere ſentiam. Quòd ſi tuis me Chorographicis alijsq; id genus fœturis, quas felix iſtud ingeniũ quotidie parturit, honeſtaueris, easq; ad me ſubinde perferendas curaueris, profecto me hominẽ bene gratum, neq; meæ me ſponſioni, neq; tuæ expectationi defuiſſe intelliges. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

IRASCOR bonitati ac benignitati meæ, quom ea ſit, quæ tibi ceſſandi fiduciam præbeat, tuarumq; literarũ mihi ſuauitatẽ intercipiat. Atq; ita Di mihi bene faxint, ut ego me inhumanũ moroſumq; haberi mallem, ne ego ipſe mihi huius iacturæ author fierẽ. Quom Auguſtus imperator ab hoſpite negligẽtius foret exceptus, iure doluit, ſe homini nimis eſſe familiarẽ: ego iure doleo, me abs te bonũ ac facilem nimis exiſtimari. Quòd ſi tu tarditatẽ tuam in ſcribendo occupationibus, quarũ mole premeris, redemiſſes: id æquo animo pertuliſſem, & tibi facile fidẽ habuiſſem: ſi negligentiã meam accuſaſſes, qui aliquot literas ad me dederis, quarũ adhuc reſponſum expectes, ceſsiſſem accuſationi, & me reum peragi nõ ægre permiſiſſem. Sed hoc iã ferre non poſſum,

me qua parte ſperabam imprimis tuas poſſe literas emereri, ea maximè periclitari, & earum deſiderio confici. Quare ego poſthac opinioni tuæ relinquam, an me inelementem, an te officioſum effici malis. Nam ego uolens priſtinos mores exuã, ut hac ſaltem ratione tuas literas exprimã. Hoc ſi te pigeat, tu te ab hac ſegnicie frequenter ſcribẽdo uindicabis. Quòd iſthic tibi omnia feliciter cedãt, & ſi noui nihil mihi nunciaſti: ſciebam enim hoc tuis uirtutibus deberi: tamẽ uehementer gratulor, & ut omnia in poſterum Dí tibi ac tuis fortunẽt, deos obteſtor. Quòd tu tibi de me multa ac magna polliceris, tua te profectò nunquã fallit opinio. Habebis enim me ſemper acerrimũ tuæ uirtutis defenſorẽ, ac perpetuum tuarum laudum amplificatorẽ. Qua in re ſi minus fortunam, certe uoluntatẽ ac ſtudium meum nunquã tibi non approbabo. Azaiolus quidem quas ad eum dediſti literas non oſtendit: tamen quom mihi occaſio arriſerit, nõ deero quin cum magnifico Trotto in tui gratiam fungar officio, ex tuarum literarũ præſcripto. Triſsino uiro excellẽtis ingenij ac ſummæ literaturæ ſalutes quas eius nomine ad me ſcripſiſti, non ſolũ pari, ſed maiore etiã modio remetiere. Vxorem tuam fœminam lectiſsimã ſalutabis, & filiolas tuas meo nomine exoſculaberis. Audio iſthic haberi antiqua quędã monumenta, digna quæ non iſto tantum loco legantur: rogo te per Muſas mi optime compater, ut des operam, ut ad me perferantur: eo nomine tibi gratias ingentes profitebor. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

QVALE per incertam lunã ſub luce maligna
Eſt iter in ſyluis, quom cælum condidit umbra
Iuppiter, & rebus nox abſtulit atra colorem:

talem mihi tuæ literæ lucem obtulerunt. Nubes enim quæ antea latè omnia obduxerant, nũc neſcio quo Aquilonis afflatu abruptæ attenuatæꝗ ſunt diſcuſſæ, & meliora nobis potius augurantur, quàm ſpondeant. Nam conditionẽ Vicetinã, quam certam firmamꝗ ſperauerã, adhuc pẽdere uideo: quom tamẽ Alfonſus Trottus noſter fidẽ mihi feciſſet, eam in tua eſſe poteſtate. Illud quoꝗ me male habuit, quod menſtruas tantũ inducias impetraueris: quom ego bello ac ſimultatibus nuntium mitti & ſummã manum imponi optarem, ut poſt tot hoſtiũ excurſiones in pace tandem conquieſceres. Ergo tu paucis diebus Ferrariam? an hoc non eſt deſideriũ potius tui excitare quàm extinguere? ſitim irritare quàm explere? Quòd ſi tanta religio fuit inuito nebulone liberũ cõmeatum dare, & gratiã redeundi facere, cur non Areopagitarũ more publica fides data eſt? cur non in centeſimum annum iudicium diffiſum? Profectò hoc uel innocentia tua, uel (ut grauiſſime dicam) culpę leuitas, tot iniurijs præſertim prouocata, merebatur: quam magnitudine laudum ac uirtutum ita redimis, ut ſi in æquilibrio ſtatuatur, illius pondus horum pondere propè obruatur. Sed ego fruſtra acta ago, & alienam diligentiam requiro: ubi iuſtius quorundam inuidia atꝗ improbitas accuſari poteſt. illud tamen non deſinam, te etiam atꝗ etiam rogare ac liberius admonere, ut conſtantiam tuam teneas, nullaꝗ fortunæ acerbitas tuam tibi animi magnitudinem excutiat. Ille enim parum uidetur profeciſſe, qui res ſecundas moderate tulit: aduerſis autem ita frangitur, ut de gradu cedat, & ſe expugnatum fateatur. Bene uale, & ſi quando deeſt ſcribendi argumentum, uel de cõmunibus ſtudijs, uel ſiquid librorũ Germani mancipes nuper Venetias inuexerint, perſcribe. Ferraria.

CÆLIVS CAL. N. ORATORI REGIO S.

POTVIT me regij oratoris titulus, & eximiæ ac maximis de rebus occupationes tuæ a ſcribendo deterrere: ni mihi abunde perſpecta foret ſumma humanitas ac liberalitas: quæ inter innumeras uirtutes tuas ita eminet, ut uel faſtigium uel faſtigio proximum locum tenere uideatur. quod quom ego conſtanti & celebri multorũ teſtimonio confirmatum antea accepiſſem, tum ipſe proxima æſtate in comitatu principis fœminę ducis Carnutũ non auritus tãtum, ſed oculatus etiã teſtis acceſsi. Ita enim benigne & comiter

ſum

ſum abs te exceptus, ita ſplendido conuiuio honeſtatus, ut planè intelligerē ſamam parce ac ieiune ea inuulgaſſe, quæ multo uberiora ampliora〈q́〉 ego præſens cognouiſſem. Hæc ſunt quæ me aliàs propè religioſum in interpellandis magnorum uirorum ſtudijs, & immodicū cunctatorem in auocandis ijs qui publicā rem & regia curant negocia, nunc nauiter impudentē eſſe patiunt: & ut opera atq; authoritate tua intrepide utar hortant. Eſt mihi multa & coniūctiſsima neceſsitudo cū nobili & inter ſuos multæ exiſtimatiōis uiro Cæſare Podacataro Cyprio, ob multa & illuſtria eius in me beneficia, quib. ſanctiſsimū etiā ius hoſpitij adiūgit. Quare nihil eſt tā arduum ac difficile, quod ego non libenter in eius gratiā quantum arrideat occaſio ſim facturus. Optat autē ille & ſuo propè iure à me expoſcit, intelligens ſcilicet quantus ego ſim admirator & præco tuarum laudum, & quantū tu uiciſsim pro tua humanitate faueas mihi nonnulla opinione ſtudiorum meorum: ut Ioannē Lyxum eius alumnū, iuuenē multi ingenij multę〈q́〉 ſuauitatis, tua gratia amplecti uelis. Is quom adhuc foret impubes, neſcio quo fato, ſubita ira ſuccēſus, cui nō bene imperat generoſus & iniuriarū inſolens animus, hominē occidit. ea cauſa iam multos annos à patria exular, in quam ruo ductu tuiſq; auſpicijs redire & optat & ſperat. Ad eam rem facile conficiendam præmunita eſt propè uia. Nam ſententia in eum olim pronuntiata, ſecūda actione cognita, reuocata ac reſciſſa eſt à magiſtratu Venero: & iam ad recuperandam patriam nihil ſupereſt, niſi ut quiſpiā uir ampliſsimus eius patrocinium apud ſenatum Venetum ſuſcipiat, cuius cōmendatione recreatus honeſtiſsimū hoc uotum adſequatur. feceris igitur rem te, id eſt homine beneficētiſsimo, dignam, ſi Lyxum amplectare.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

PRIVS QVAM tuæ ad me literæ perſerrent, deſidię ita me ſuppudebat meæ, ut neq; mens neq; manus ad ſcribendū, id eſt ad ſarciēdum corrigendū〈q́〉, quod iā aliquot mēſes admiſi, facinus ſuppeterēt. Eaq; res effecit hactenus, ut diē ex die ducerē: atq; interim & diuturnitate tēporis, & ſubruſtici cuiuſdā pudoris mole obrutus intelligerē 〈q̄〉 graue uitiū foret immodica illa & deteſtabilis uerecundia, quam uoce admodū accōmodata Gręci *δυσωπίαν* uocāt. ſed poſt〈q̄〉 tuæ mihi literę redditę ſunt, quib. pertinax hoc meū ſilentiū tā docte tā〈q́〉 amanter excuſsiſti: tū demū cognoui me nō aliàs felicius obtorpuiſſe: meam〈q́〉 mihi deſidiā pulcherrime ceſsiſſe, quæ abs te tam dulces ac tātæ in me beneuolentiæ teſtes literas expreſsit: ut arguto cuipiā forte poſsit ioci pręberi occaſio: me ſcilicet tam turpiter tacuiſſe, ut tu tam honeſte loqui poſſes. Me fœde adeo peccaſſe, ut tu me iuſte & cōmode adeo coargueres. Illud profecto mihi euenit admirabile quom tuas literas legerem Morate præſtantiſsime, ut quo in me atrocius inuehebare, hoc mihi ſuauitatis & leporis amplius inueheres: & illa ipſa flagella, quibus tam immaniter me ſauciabas, melle quodā Cupidinis mihi perlita uiderentur: ut ſanctiſsime deierare poſsim, me nunquā aliàs melius habitum aut liberalius acceptum fuiſſe. Quare tu tibi proximis literis eam præmuniſti uiam, qua nullā neq; honeſtiorem neq; urgentiorē ad protrudendum hunc ſoporem, extorquendaſq; mihi literas cōminiſci poteras. Quis enim tam obſtinatus ac ferreus, quē tuæ orationis faces nō permoueant? permotum non compellant, compulſum in officio non contineant? Id unum fuit permoleſtum, quod tu mihi magis diuinandū reliquiſti, quàm quod tu ſatis expreſſeris: literas illas ſcilicet lōgi ſubſellij, quas ad te ſuperiore menſe dederam, deerraſſe ac minime in tuas manus perueniſſe: quom uix fieri poſſe putarē ut illæ in tranſuerſum abirent, quas credidiſſem nobili cuidam Vicetino qui ſe ex Athenæorum familia profitebatur, quē audio proxime in Gallorum caſtra cōmeaſſe. Alioqui fui ab eo rationē literarum exacturus, quas in ſuā fidem recepiſſet. Quod ſiquando aliàs mora tēporis in ſcribēdo interceſſerit, uel perfidia tabellarij meas literas interceperit, aut aliquis quiſpiā caſus interuerterit: rogo te atq; obteſtor, nequādo meam uoluntatem in ſuſpicionem uoces: ſed alia omnia facilius poſſe accidere opineris, 〈q̄〉 ut amicitia noſtra tam altis ac robuſtis radicibus nixa poſsit ulla temporis uel obli-

uionis iniuria conuelli. Tuæ enim uirtutes, tua ſuauitas eo mihi clauo inhæſerunt, qui nulla ſorcipe extrahi, nullo malleo poſsit extundi. Azaiolus iunior recte ualet, alter propè oculis captus aut domi ſedet, aut puero comitatus in publicum prodit, ſemper uero quaſi Tireſias uaticinatur. Iulianus Naſellus uir tui amantiſsimus magna parte pulcherrimas ædes perfecit, tanto ſumptu, tanta elegantia, ut nemo ſit ita rudis artis architectonicæ, nemo ita occupatus, qui eo ſpectaculo non teneatur. Sed eius filius ὄνος πρὸς λύραν. Ioannes Hieronymus meus te ſalutat, teq́ꝫ oculis ſemper gerit. exſcribet puto iam tertio epigramma, quod ſatius fuerat ſemel deperiſſe. Sed poſtquã tu ita iubes, poſtquam uir æquè amantiſsimus ac doctiſsimus ſic urget, illicet, ueſtræ exiſtimationis periculo res agatur, me noxa ſolutũ uolo. Ioannes Manardus proximis diebus deceſsit, & nobis atqꝫ omnibus bonis incredibile ſui deſiderium reliquit. Bene uale. Ferraria.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER XII.

CÆLIVS CAL. BARTHOLOMEO RICCIO S.

NON obliuione aut negligentia factum eſt, ut tã ſero tuis literis reſpondeam uir doctiſsime: ſed quom optarẽ certi ac perſpecti aliquid perſcribere, opus fuit reſponſum diutius extrahi, quàm aut tu uoluiſſes, aut ego conſtitueram. Nunc quæ acta ſint, paucis accipe. Quom primũ tuæ mihi literæ redditæ ſunt, ex quibus facile perſpexi quantum fiduciæ in mea erga te beneuolentia collocaſſes: nihil prius habui, quàm occaſionẽ aucupari, qua poſſem penitus animum & cõſilium clariſsimi principis explorare. Eam mihi ratio temporis cõmode aliquãdo obtulit. Ludebat forte filiolus in patris ſinu: pilamq́ꝫ, ut eius ætatis mos eſt, manu obuerſabat. Tum ego, quàm probe factũ foret, ut iſthæc indoles tantæ uirtutis prænuntia, honeſto & liberali aliquo ludo exerceretur: qui quantum tenera ætas pati poteſt, ad futuram expectationẽ nõnihil proficeret. Ad hæc princeps: Perſæpe mecũ, inquit, cogitaui, an aliqua ei præludia ſtudiorum obijci poſſent: ſed teneram adeo & nondum ſuis uiribus ſubſiſtentẽ ætatem onerare, & ad labores euocare, planè mihi fuit religio: quom præſertim reformidari poſsit, ne præcoces & planè intempeſtiui labores prius faſtidium aut etiã odium inuehant: quàm intelligat, cui ſibi ſtudia uſui eſſe poſsint. Hic ego, prudenter adeo cogitatum & conſultum dixi, ne quo labore intempeſtiuo tenera hæc ætatula prægrauetur. Sed quom ita natura cõparatum ſit, ut in primis etiamnũ crepundijs, atqꝫ eo ipſo tempore, quo adhuc infantes ex nutricũ papillis pendemus, agamus tamen aliquid, quo ſe iam uigor ille nobis ingenitus prodat, & nos planè ad agẽdum aliquid natos probet: quanta iniuria ſit, malle adhuc balbutiẽtibus ſordida & digna obliuione uerba quàm exculta & delecta inculcare? ludos promiſcuos & ſæpe pœnitẽdos quàm ingenuos, nec minus ad hilaritatẽ quàm ad animi cultum profuturos proponere? Ergo illi luſorias chartas & talos & teſſeras agnoſcent: eburneas uero literarũ formas, & pilas elementis inſculptas, & numerarias teſſellas, ex quibus in morẽ ueteris oſtomachij uariæ rerũ & animalium formæ effingi poſſunt: aliaq́ꝫ huiuſmodi, ut ita dicã ludicroſeria, agnoſcere non poterunt? An uero ludi geometrici minus habent uoluptatis, quàm uernaculi iſti & à uulgari turba accepti: ex quibus nõ modo in præſens animi expergiſcuntur & gaudent, ſed in poſterum etiã ad maiores progreſſus excitantẽ. An alia cauſa Platonẽ mouit in Menone: ut hos maximè naturæ noſtræ conſentaneos exiſtimaret, eosq́ꝫ pueri exẽplo propè per ſe diſci poſſe iudicaret? Quid dicã? quod & iſti uulgares & tabernarij quãto minus habẽt ingenij, tanto etiam uoluptatis habent minus: niſi aliqua lucelli ſpes forte arriſerit, ex quo illis maior quoqꝫ accedit infamia. Iis adiunxi exemplum principis Mantuani, qui filiolo ſuo

anno

anno plus minus quàm iſte natu maiori, pręceptorem Lampridium addidit, uirum
& græce & latinè egregie eruditũ: qui Orationẽ dominicã & Angelicam ſalutatio/
nem in memoriã ac labra pueri quaſi præmanſam offam ita inſtillauit, ut nunc inter
pulcherrimas patris delicias cenſeatur, filium græce garrientẽ audire. Qui mihi ui/
detur hac parte Philippum Macedonem imitatus, qui nato ſibi protinus Alexãdro
non plus gaudij de natali filij concepit, quàm quòd eum ſibi Ariſtotelis ætate naſci
cõtigiſſet: cuius opera ad alendam prouehendamꝗ; illius expectationẽ uteretur. Et
ſanè id præclare, mea quidem ſententia, à ſapientiſsimo rege excogitatum. Nam ſi
Quintilianus exiſtimauit nullum tẽpus oratori deperire oportere, cuius induſtria, ut
ſe latiſsime porrigat, uix tamen unquam ex foro aut ſenatu excedit: quanto hoc iu-
ſtius proſpiciendum in principe? à cuius prudentia multorum populorum ſalus &
ſecuritas pendet. Tum ille: ſcio, inquit, hanc eſſe inter literatos agitatã quæſtionem,
ſed ego perſuaſum habeo, pueros primis illis annis pullis auium eſſe perſimiles: qui
utprimum uiribus niti incipiunt, parenti aduenienti adludunt, alisꝗ; applodunt, &
roſtellum aperiunt ita cibum expoſcentes, nec quicquã præterea per ſe moliuntur,
donec infantiã ſuperauerint. Tunc enim in marginẽ nidi adrepunt: mox circumuo/
litant, ſed ita ut neꝗ; longe auolent, nec rectam uiam ingrediantur, neꝗ; pabulum ſi/
bi cõquirant, neꝗ; omnino ſuæ tutelæ permittãtur. Sed eos interim parentes alunt
& fouent, donec iam grandiores, uires confirmauerint. Tum demum liberi euagan/
tur: & pabulum ſibi proſpiciunt. Quòd ſi audaciæ ſuæ ante tempus relinquantur, ui
di ego plerunꝗ; in terram prolapſos auibus cęteris aut certè feris prædam fuiſſe. Sic
tenera hęc ætas nec præpropere nec præpoſtere nimis è ſinu nutricum quaſi è nido
ad præceptores releganda eſt. Adde quòd quom authores inter ſe diſsideant, ſintꝗ;
utriuſꝗ; ſententiæ adſertores: quom alij ſeptimũ annum expectandum, alij à tertio
protinus auſpicandum putent: ſi mihi quaſi honorario arbitro libera detur iudican
di facultas, neutris planè acceſſerim: ſed ſicuti in pomis ita in ingenijs delectum ha/
bendũ exiſtimauerim. Nam quæ celerius ſeſe oſtentant, atꝗ; ocyus maturitatẽ pro/
mittunt, ijs ego prius manũ inijciendam iudicauerim: quæ uero crudiora ſunt, & tar
dius ſe proferunt, non ſolum in autumnũ, ſed in adultam etiã hyemem pendere per/
mittam: ut tum demum decerpantur, quom matura & apta eſui uideantur. Quæ ue/
ro de Philippo poſteris tradita ſunt: ea multo ambitioſius quàm uerius dicta credi-
derim. Atꝗ; utinã rex ille de profectu filij plus curæ ſuſcepiſſet: neꝗ; enim eũ Leoni-
dæ & Lyſimachi ex Acarnania fidei reliquiſſet, à quibus multo plus uitiorũ ꝗ; uirtu
tis hauſiſſe proditur. At regulus Mantuanus cõſobrinus meus (ut audio) non præ/
ceptorem, ſed cuſtodem potius filiolo adſciuit. Cuius rei facile fidem facit, quòd pre/
culas, quas ex inſtituto Chriſtianæ pietatis altrices alumnos edocere ſolent, doctus
ille uir docendas ſuſcepit, præceptoris etiã fortaſſe munus obiturus, quom pueri æ-
tas adoleuerit: ſed ſuum illis iudiciũ relinquamus. Nos noſtra (ut dicitur) noſtro mo
dulo metiamur, ſeruabimusꝗ; hoc temperamentũ, ut neꝗ; ſeptẽnium expectemus,
neꝗ; à triennio ſtatim auſpicemur. Sed ubi quinquenniũ iniuerit, nos noſtrum præ/
ceptori, qui non modo doctrina, ſed imprimis prudentia ac dexteritate polleat, for/
mandũ mandabimus: qui propè aliud agẽs, per ſummã iucũditatem ceu ſolemus in
uaſa anguſti oris, literas paulatim infundat. Interim nauabimus operam, ut omni ſo
lutus cura, dignos ætate, dignos principis filio ludos exerceat: corpus confirmet: ho
minum conſpectum non expaueſcat: blande occurrentes excipiat: præceptionibus
adquieſcat: reprehenſus doleat, laudatus frontem exporrigat. Hæc puto omnia ita
pueri animum futuris ſtudijs apparabunt, ut ſolent pictores certis quibuſdam pig-
mẽtis tabulas præliner e atꝗ; accõmodare, quibus ſunt poſtmodũ nobis picturas ele
gante penicillo inducturi. Hæc quom dixiſſet, ex quibus cumulate eius ſententiam
perſpexi, non duxi reluctandum, neꝗ; in altercationẽ rem producendã. Illud unum
addidi, non ſemper arridere bonorum præceptorũ prouentum, atꝗ; hoc ipſo tempo
re mihi occurrere Bartholomeũ Ricciũ uirum multæ literaturæ, & in hoc erudien/
di munere diu feliciter uerſatũ. Qui quom ſe huic prouinciæ ultro obtulerit, ſi poſt/
modum ad aliã conditionẽ animum appulerit, aliquando fore ut fruſtra huiuſmodi

hominē deſideremus. Tum uerò quom ille de te percūctaretur, dixiſſemq́ te in Aemylia natum in oppido ditionis Eſtenſis, cui Luco nomē eſt: te demū illum eſſe, qui Selectorum cōmentarios ex Cicerone decerpſeras, & in publicū cōmodum edideras: Atqui ego, inquit, hominē probe noui, eiusq́ cōmētarij mea in bibliotheca dudum aſſeruantur. Sed quàm factum eſſet imprudenter, ſi uir bene doctus, & ad multorum utilitatē natus biennium apud puerum unum deſideret, cui etiam nulli planè uſui eſſe poſſet. Cæterū & alij quoq; plurimi & ſanè mihi approbati quotidie in hac functione ſuam operam pollicentur, ex quibus quom erit mihi delectus faciēdus, & Riccij noſtri ſum rationem habiturus, eiusq́ memoriā nulla mihi delebit obliuio. Libuit hæc aliquanto prolixius ad te ſcribere, & epiſtolam propè ad imaginē dialogi effingere, ut intelligas quàm accurate rem tuam egerim: & quæ rationes utrinq; adductæ ſint: ut quid tibi in poſterum ſperādum ſit, poſsis coniectura conſequi. Certè ego quoties ſe præbuerit occaſio, nihil prætermittam, quod tuæ cauſæ profuturum putem. Et quæ tibi meo nomine Emaldus compater utriuſq; noſtrū ſtudioſiſsimus renuntiauit, quæq́ per literas uir elegantis ingenij Ferrinus noſter ſignificauit: ea re ipſa & quidē cumulate præſtabo: non modo ut obſtrictam fidem meā reluam, ſed ut eos etiā non patiar nexū inire, qui tam prompte mea cauſa ſponſum inierūt. Atq; id eo faciā libentius, quòd habeo perſpectum, me nō ſolum hominē optimum ac de rectis ſtudijs optime meritum poſſe promereri, ſed & hominibus ætatis noſtræ celeberrimis quaſi ex eadem fidelia, ut aiunt, rem pergratā facturum, qui multo ambitu rem tuā mihi per literas cōmendarunt: quod minus opus fuit, quom per ſe foret mihi cōmendatiſsima. Bene uale, & me ama tui amantiſsimū. III. Calend Nouemb. M. D. XXXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PAVLO III. PONT. MAX.

POSTQVAM certus nuntius ſignificauit te Pontificem maximū eſſe ſalutatū, tanta omnes protinus peruaſit lætitia, ut nemo facile ſibi temperaret, quin palàm geſtiret, ac uultu & plauſu gaudiū teſtaretur: ipſi medius fidius parietes, ipſa muta ſubſellia à ſedibus ſuis conuelli optabant, ut aliquam ſignificationē conceptæ hilaritatis darēt. Quin & cælum iam multos dies tetrum faciē puriorem oſtendit, & ſub ipſum arcturum ſpurcæ tempeſtates quom maximè ſæuire ſolent deſæuierunt. Neq; ſanè id mirum, quom tu humano generi & publicè orbi terrarum ſalutare ſidus affulſeris. Tuis enim auſpicijs ſperamus pacem incertā ac dubiam atq; inter principes hactenus male coalitam iam retineri poſſe & confirmari, partes reipublicę labefactatas & diſsidentes in priſtinum ſtatum reſtitutum iri: audaciā eorum qui nouas hæreſes inuehere non reformidarunt, & inconſutilem domini tunicam diloricare auſi ſunt, prudentia ac religiōe tua frangi. Quom enim antea nullo magis argumēto quàm Romanis moribus & recepta uiuendi conſuetudine ſua dogmata cōprobarent: nunc demum deus opt. max. rem Chriſtianā laborantem propè utroq; cornu miſeratus, eū ſibi in terris uicarium delegit, ad cuius exemplum nemo eſſet tam deploratis moribus, tam effricta fronte, qui uitæ ſuæ rationes nō effingeret & confirmaret. Pleriq; ante te iſto in ſolio poſiti, puto ſuæ imbecillitatis conſcij, audito concilij nomine expaueſcebant, & quibus poterant artibus tergiuerſabantur. At nunc ita de te homines cogitant: nullū te præſentius remediū inuenturū ad reparandā conſtituendamq́ Chriſti Eccleſiā tibi creditam: q̄ ſi tempeſtiue cōcilium indixeris, & ſuam peruicacibus pertinaciam exprobraueris. Neq; enim iā quiſquā auſit ambitu & malis artibus dicere te ad apicem ſummi Apoſtolatus fuiſſe prouectum, quom nō modo conſentientibus omnium purpuratorū patrum ſuffragijs in iſtud faſtigium ſis cooptatus, ſed multos etiam ante dies quàm pontificia comicia inirentur, rumor publicus & cōmunis mortalium omniū prædicatio te principem chriſtiani orbis renuntiauerit. Neq; erat illa fortuita diuinatio incertis ex coniecturis accepta, ſed certum tuæ uirtutis teſtimonium. Sentiebant enim omnes quàm iure ac meritò auguſtum iſtud ſolium iam olim tibi deberetur: & hoc uno peccaſſe fortunam fatebantur, quòd tam ſero in te oculos obuertiſſet

uertiſſet:quod certo cõſilio fatorũ factum exiſtimauerim, ut hoc magis diuinam be-
neficentiam agnoſceremus, quo neceſſario magis tempore beneficium hoc impen-
debatur. Noſtra enim interfuit, non tua, ut hoc maximè tempore rebus in apertum
diſcrimen deductis, tu faſces humani generis ſuſciperes. Tibi enim iam olim perſo-
lutum eſt id præmium, quo neq; maius neq; iuſtius aliud perſolui poteſt, gloria ſcili-
cet, id eſt peruagata apud omnes gentes ac nationes de tua ſumma ac excellenti uir
tute opinio, nullo unquam æuo intermoritura. Nam quid tu priuatim ſperare aut ti-
bi polliceri de tuo pontificatu potes? niſi plus laboris, plus ærumnarum, minus otij,
minus quietis: quàm priuatus perfruerere. Vnus erit portus, unum perfugiũ qui cũ
omnes animi & corporis fluctus cõpenſes, in quo libenter cõquieſcas: quotiens te-
cũ ipſe cogitaueris, tanti conſtare Chriſtiani generis ſecuritatẽ ac felicitatẽ, & corru-
ptos & deploratos olim mores in integrum reſtituere: Hæc eſſe illa tela, illas copias,
illas claſſes, quib. dei optimi maximi clemẽtia parari poteſt, hoſtiles aũt conatus ex-
pugnari. Tu enim pater beatiſsime pro tua ſumma ſapientia rerumq; plurimarũ ac
maximarum experiẽtia optime intelligis, non alijs artibus aut machinis rem Chri-
ſti ſarciri, & in integrum reuocari poſſe: niſi ijſdem quibus & ipſe maximus noſtræ
ſalutis uindex, & qui eius militiæ nomina dederunt, eam olim coaleſcentẽ conſtitue
runt: tenui quidem initio, ſed in tantam ſpem, ut non multo poſt granum illud ſina-
pis in arborẽ ſuccreuerit, & reliqua omnia olera inumbrauerit. Quom ergo omnes
homines promiſcuè tantũ ſpei ac lætitiæ conceperint te ſalutato Pontifice, quid eos
putas? qui celſitudinẽ animi tui, perſpicaciã ingenij, rerum humanarum deſpicien-
tiam cognitam habent: qui propius nouerunt pectus iſtud omniũ bonarum artium
fœcundiſsimum. Certè ſtudioſi literarũ, atq; adeo literæ ipſæ neglectæ hactenus &
iacentes, ad nomẽ tui pontificatus caput erexere: ſperátq; tuo felici auſpicio aliquan
do poſſe recreari, & amiſſam olim dignitatẽ tueri. Nam id & potes, ad tantum fortu
nę prouectus: & debes, cum nullo alio magis quàm literarũ prę ſidio tu tibi in arcem
æternitatis aditũ aperueris. Nos uero ſummum numen ſupplices precamur, ut ma-
ieſtatem tuã ſeruet incolumem, & munus quod nobis dedit diuturnũ eſſe patiatur.
At tu pater beatiſsime Cæliũ ſeruum tuũ religioſe ad ſacroſanctos pedes iſtos pro-
cumbentẽ tuo nutu dignum puta. Felicitatẽ interminam iterum atq; iterũ tibi nun-
tiamus. XII. Nouemb. M. D. XXXIIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IACOBO SADOLETO CARD. S.

QVOM primum rumor & multorũ literæ nobis ſignificarũt, te frequen
tibus comitijs & magno bonorum conſenſu Cardinalem deſignatum
eſſe, expreſsit mihi protinus magnitudo lætitiæ has literas: quibus ti-
bi recentem hanc dignitatẽ gratulor, non ea ſanè cauſa, quòd illam tibi
magno admodum ornamento futuram putem: ſed ob id multo magis,
quòd hãc ipſam tua uirtute poſthac multo fore illuſtriorẽ atq; ampliorẽ uideo. Nam
(niſi mea me fallit opinio) quom Paulus Pontifex maximus idẽq; ſapientiſsimus de
te ac alijs quibuſdã tui ſimillimis cogitabat in ampliſsimum iſtum ordinẽ recipien-
dis, non illud primum habuit in conſilio, quomodo uos homines tantæ uirtutis uel
promereret uel ad excelſum honorẽ proueheret: ſed qua ratione dignitatẽ multa ſu
periorum Pontificum indulgẽtia labefactatã & propè in ordinem redactã, inuectis
tot clariſsimis facibus ad priſtinum ſplendorẽ reuocaret. Quare ſi recte atq; ordine
gratulandũ ſit, non iam dignitatẽ tibi, ſed te dignitati potius gratulari oportet, præ-
ſertim quom tu illi multo plus exiſtimationis quàm illa tibi ſit allatura. Niſi ea forte
ratio cuipiam perſuadeat: eo iuſtius gratulationem tibi deberi, quòd tua uirtus, alio-
qui per ſe antea celeberrima, non habebat tamen theatrum ſatis dignum ſua magni
tudine, in quo uires explicaret ſuas, Quod quom nacta ſit modo, iam ſe in iſto orbis
Chriſtiani proſcenio maiore plauſu oſtendet, & publicæ omniũ expectationi uberi-
us atq; illuſtrius ſuam actionẽ approbabit. Quãdo & ſol ille aureis inuectus quadri-
gis, quamuis habeat ignis ac radiorum plurimũ, niſi tamen mortalibus affulgeret,
niſi naturæ procurationẽ ſuſcepiſſet, certè nec tot haberet ſuorum beneficiorũ æſti-

matores, nec tantos ſuæ lucis admiratores inueniſſet. Bene uale, & me tum ob tuam dignitatem, tum multo maxime propter tuam uirtutẽ tibi addictiſsimum eſſe ac fore perſuadeas. III. Calend. Ian. M. D. XXXVII. Ferrariæ.

IVLIANVS NASELLVS HIERONYMO ALEANDRO Cardinali S.

POSTQVAM & rumore hominum & multorũ literis ſignificatum eſt nobis, te in numerũ Cardinaliũ proximo delectu cooptatũ à ſanctiſsimo D. N. tantũ lætitiæ animo concepi pro ea qua te ſemper proſecutus ſum obſeruantia, quantum neq; dicendo neq; ſcribendo facile poſſim explicare. Video enim ampliſsimã dignitatẽ in eo homine collocatam eſſe, in quo & ſumma uirtus & ſingularis iuris prudẽtia cum admirabili morum præſtantia coniuncta ſit: ut fortunam iuſtius accuſare, quàm laudare poſsimus, quæ hominem tam benemeritũ tot annis debito honore fraudauerit. Illud quoq; mihi incertum eſt, an præſtet tibi hoc tẽpore pro recenti iſtac dignitate gratulari, an ordini ampliſsimo purpuratorum patrũ, in quem ſcio multo abs te plus ſplendoris inuectum eſſe quàm tu ipſe ſis inde mutuatus. Vtriq; tamen iure gratulandum puto. Illi quidem quòd te tanto uiro, totq; eximijs uirtutibus auctus ſit. Tibi uero quòd in ea ſpecula humani generis poſitus ſis, ex qua ingenij ac ſapientiæ tuæ radij longe ac late coruſcare, & ſe in omnes terras poſsint effundere. Quod ut cõmode facere poſsis, deum optimũ maximum obteſtor, ut tibi hanc dignitatẽ, teq; huic dignitati diu ſeruet incolumem. Vnum eſt quod te pro tua incredibili humanitate rogatum uelim: ut neq; tanti honoris amplificatio, neq; moles negociorum ullo unquã tempore Iuliani ſeruuli tui memoriã intercipiat: qui te poſthac non equidem amantius aut obſeruantius quàm hactenus fecerit, neq; enim ad id quicquã addi poteſt, ſed religioſius tantum & reuerentius colet.

CÆLIVS CAL. NICOLAO ARCHIEPISCOpo Campano S.

QVOM incertus ille rumor de honoribus tuis tantũ mihi lætitiæ inuexerit, quantum enarrare ſuperioribus literis magis optaui q̃ potui: facile cogitare potes quãtus lætitiæ cumulus acceſſerit, poſtquã & certi nuncij, & tuarũ literarum teſtimoniũ ſuperuenit. Non deſino itaq; tibi gratulari, & quòd hũc dignitatis apicẽ merueris, & quòd ex merito ſis affectus: quodq; longe cæteris prẽſtantius uidet̃, Leonis optimi maximi Põtificis iudicio auctus & ornatus fueris beneficio. Plurimum enim intereſt, per quem ad dignitates & honores prouehare. Nec uerò tantum tibi gratulari libet, ſed ut tu ipſe ſapientiſsime ſcribis, & mihi gratulandũ puto. Facit enim uel ſumma bonitas tua, uel mea erga te maxima obſeruantia, ut acceſsiones & incrementa tua omnia amici tui ſtudioſi, inter quos ego auſim uel imprimis nomen profiteri, ex æquo tecum partiantur. Cæterũ Di faxint, ut hac dignitate diu tecũ ſaluo Leone, ſaluo illuſtriſsimo antiſtite Medice perfruamur, ſitq; tibi hic non dignitatis faſtigiũ, ſed gradus. Quòd me autẽ aut mea tibi cõmendem non eſt. peccat qui cõmendandum ſe putat eſſe ſuis. Illud uelim pater optime tibi certò perſuadeas, me ex nutu & prudentia tua totũ pendere, ad eam conſilia atq; inſtituta omnia metiar, ceu qui habeam perſpectiſsimũ, te pro eximia bonitate tua non minus cõmodis meis quàm dignitati proſpecturũ. ne uero ſummæ occupationes memoriã forte rerum mearũ adimant tibi, rogaui Naſellum, ut interdũ, quom ſcilicet occaſio arriſerit, Cælium auri inſtillet. Dabit ille operam, ne tibi animo effluam: tu cętera auctoritate qua plurimum polles, omnia ex uo to conficies. Bene uale. Calend. Septemb. M. D. XX. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. HERCVLI FERRARIÆ DVCI IIII. S.

QVICQVID egeris, quocunq; loco hodie fueris, princeps optime ac eminentiſsime, opto hanc diem, quę natalis eſt principatus tui, noſtręq; hilarita-

hilaritatis auſpicium, tibi lætam ac fortunatam fuiſſe. Ego profecto, ut par fuit, pro tua ſalute tuiq; dominatus perpetuitate uota ſuſcepi: ſummum numen obſecrans, ut iſtam tibi ſtationem, teq; iſti ſtationi diu ſeruet incolumem, ut eius clementiæ ſæpe agere gratias, multaq; nobis non modo decennalia, & uicennalia, ſed tricennalia etiam celebrare cõtingat. Felix eſto dux indulgentiſſime. Calendis Nouembribus. M. D. XXXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. HIPPOLYTO ESTENSI ARchiepiſcopo Mediolanenſi S.

SALVE princeps eminentiſſime. Sit enim hæc tibi ineunte anno præfatio accõmodatiſſima. Cælius ille tuę amplitudinis obſeruantiſſimus tibi ſalutẽ mittit, & rectam ualetudinem ominatur, & quom multa quę ad hanc rẽ pertinent, uno propè impetu collegerit, ea tibi hac luce danda exiſtimauit: non quia te digna, ſed quia tu dignus, ut illis diu multa cum felicitate perfruare. Datum Calend. Ian. M. D. XXXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PHILIPPO LILIO S.

ETSI locupletiſſima illa teſtimonia tuæ in me beneuolentiæ, quæ olim mihi perſpecta, tuis modo literis confirmaſti: fuerint mihi & grata & periucunda: graue tamen fuit ac moleſtum audire, te minus fortiter & conſtanter ferre tuum à nobis diſceſſum. Non quia ego, quoties mentio fit de te, ac mutua inter nos conſuetudine plena literatæ cuiuſdam ſuauitatis, non propemodũ in eandẽ culpam incidam: ſed quoniã, quom in eam urbem conceſſeris, in qua uiget omnium ſtudiorum ac bonarum artium officina, in ea non ſolum iacturã, ſiquam ea cauſa feciſti, ſarcire potes & corrigere, ſed etiã cumulate & cum fœnore compenſare. Quare ſi ablegato animi affectu tecum ipſe cogitaueris, intelliges te iſti neceſſitati multã gratiam debere: quę tibi pro uno amico, eoq; tenuis admodum ingenij, & nullius propè literaturæ, magnos ac lectiſſimos uiros, & in omni diſciplinarũ ambitu præſtãtes obtulit: ut non dolẽdi ſed gratulãdi potius argumentum præbitũ tibi uideatur. Quare magno atq; excelſo animo has rerũ commutationes nõ modo perferendas, ſed contemnendas etiã tibi perſuadeas; quom uideas fortunam, quę tibi fortaſſe obeſſe uoluit, nulla melius ratiõe prodeſſe potuiſſe. Breui enim futurum ſpero, ut ad nos multo melior ac doctior magno patrũ conſenſu reuertare: ut tum demum omnes intelligant eam, quam de te expectationẽ concitaſti, nõ modo æquaſſe, ſed lõgo etiam interuallo ſuperaſſe. Tu interim in ea ſtudia, in quibus iam multum proceſſiſti, totus incumbe: & quod facis, noſtri memoriã ab omni obliuionis iniuria incolumẽ tueare. De re mea non eſt quòd labores, eo enim loco ſita eſt deorũ benignitate, ut non facile hoſtili incurſu ex arce ſecuritatis poſſit exturbari. Cyriacum uirum doctiſſimũ & magno mihi amore cõiunctum uiciſſim meo nomine ſalutato. Bene uale, & quom aliquid ſucciſiui temporis nactus fueris, ad me ſcribe. X. Calend. Auguſti M. D. XXXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ALBERTO LOLLIO S.

EGO profecto is ſum Lolli ornatiſſime, de quo tu tibi omnia cumulatiſſime pollíceare. Tuus enim amor in bona ſtudia ac rectas diſciplinas facile poteſt omnium, qui literis nomen dederunt, fauorẽ ac beneuolentiã emereri: quom tu præſertim in ijs tantos progreſſus feceris, ut ex omni nobilitate noſtræ urbis perpauci ſint, qui tibi cõferendi eſſe uideantur: qui uero præferri poſſit, habeã neminem. Quæ ornamenta quom tu primùm & deorũ benignitate & ingenij dexteritate, ſed multo maximè tua tibi aſſiduitate cõparaueris: auſim tamen ego etiã in ijs nõnihil laudis mihi uindicare. Nam ſi quom fortiter pugnatũ eſt in acie, fuſis profligatiſq; hoſtibus, cornicines ac tubicines de ſe quoq; magnifice ſentire ſolent ac prædicare, quaſi uero & ipſi in partẽ gloriæ uocari mereant: non faciã ego arrogãter, ut puto, ſi me tantæ laudis participem gloriabor, qui nũc monẽdo nunc adhortãdo te ad præclaras artes capeſſendas exci-

tauerim

tauerim. Nam licet tu tibi ſemper egregius adhortator fueris, nec multum adeo alienis calcaribus indigueris: dum tamen ætas prima adhuc in lubrico fuit, & facile huc uel illuc impelli potuit, recte actum ab ijs exiſtimamus, qui titubanti manum porrexerint, & incertis ueſtigijs hærentem confirmauerint. Nam & Prodicius Herculem non ante ad præclara illa facinora obeunda animum appulit, quàm multis fuerit nõ modo hortationibus, ſed præmijs etiã & ſpe denique immortalitatis inuitatus. Quòd ſi accurati mancipes ſtructuram à ſe redemptam non antè deſinunt excolere, quàm ſummum faſtigiũ inuexerint, quid mihi faciundum putem? quom tam nobile ædificium iam propè ad coronidem perductum uideã. Certè à me nihil prætermittendũ arbitror, quod tua ſtudia poſsit adiuuare. Quom primum itaque per meas mihi occupationes licebit, operã, quam à me per literas poſtulaſti, ſartã tectam tibi præſtabo. Idque ob eam cauſam faciam libentius, ut tu quoque tũc tibi acriores faces admoueas, quom me tibi tam honeſta præſertim requirenti, minime defuiſſe cognoueris. Bene uale. Pridie idus Iun. M. D. XXXVII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. BAPTISTÆ EGNATIO S.

QVI tibi has reddet, multis mihi nominib. eſt gratiſsimus. Is quom hinc ſolueret iam ſuccinctus & petaſatus, me rogauit, ut eum tibi per literas plurimum cõmendarem, id quod facio non inuitus. Tu uero quæ tua eſt humanitas, quo breuior eſt mea cõmendatio, hoc me de tua bonitate tuaque erga me beneuolẽtia, magis cõfiſum exiſtima. Bene uale, & me tui ſemper ſtudioſiſsimũ mutuò ama. Idib. April. M. D. XXXVII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. ERASMO ROTERODAMO S.

AGNOSCO etiam in ſcribendo quædam eſſe decretoria tempora, quæ neque præuertas neque prætereas: id ego ſum meo expertus periculo. Nam quom ſæpe mecum ipſe conſtituiſſem ad Eraſmum meum ſcribere, iamque manu calamum tenerem, neſcio quo pacto repente aliæ ſe mihi cogitationes, aliaque auocamenta obiecerunt: quę & calamum manu excuterent, & in ſcribendo diem diffinderent. Quam rem ſanè periniquo animo tuli, quom in ea non exiguam exiſtimationis meæ partem uerſari intelligerem. Nam ad me imprimis pertinebat, coalitam inter nos beneuolentiam non ſolum comiter ſed religioſe etiam tueri. Ad hoc illud accedebat incommodi, quòd meo me ſilentio magna fraudatum iri uoluptate ſentiebam, tuarum ſcilicet literarum ſuauitate, quom nihil ſcribendo, tibi reſcribendi occaſionem adimerem. Nam qua ego alia ratione abs te homine occupatiſsimo literas impetrarem, niſi ſcribendo? Et hæc ſanè accuſationis pars tanti eſt apud me, ut nullo facile dilui poſſit argumento. Aliàs ego totam hanc ceſſationem uel facili poſſum deprecatione redimere, quom præſertim nihil interim acciderit, quod aut me ſcribere aut te ſcire noſtra intereſſet. Atque utinam non potius quædam incidiſſent digna quæ perpetua obliuione premerentur. Cæterum quod amoris proprium munus eſt, quodque ſine piaculo prætermitti non poteſt, memoria noſtræ beneuolentiæ alioqui nunquam intermoritura ſemper apud me incolumis manſit: & quicquid à me in ſcribendo deſiderari potuit, id large & cumulate non deſii aſsidua tuarum uirtutum prædicatione & crebra amicitiæ noſtræ commemoratione ſarcire. Et hactenus quidem deſidiæ noſtræ patrocinium tenes. At quom iam fatale illud ſilentij tempus effluxerit, nunc ab amico tantum admonitus certum offerri nuntium, qui iſtuc proficiſceretur, etiam ſi nullum ſcribendi iuſtum argumẽtum ſuppetebat, ſcripſi tamen hoc quicquid eſt, & ferream illam neceſsitatẽ perfregi, qua ſcribẽdi occaſione oblata, illam quoque nõ prætermittam grati animi tibi ſignificationẽ dare, tibique immortales gratias teſtari, qui me toties in cõmunionem tuæ gloriæ uocaueris, & in libro Adagiorum & in Ciceroniano tuo de me honeſtam mentionẽ habueris. Tantũ enim abeſt ut ego mihi abs te facultatem Ciceronis in dicẽdo ademptam doleam, ut ultro etiã fatear, te multo mihi plus dediſſe, quàm ego uel ſi immodice ſim ambitioſus, optare audeã. Rerum enim multarum

multarum cognitionē & tolerabile dicendi genus reliquiſti: uiro etiam me eruditiſſimo, cui ſoleo mea ſponte ingenij faſces ſummittere, prætuliſti: quom iure meo nihil poſsim mihi arrogare, ſi modo res ad æquilibrium ueritatis referatur, præter aſsiduitatē ſtudiorū & inexhauſtum optimarū artium deſideriū. Quare quicquid tu mihi quaſi liberalis paterfamiliâs ex cæſis & rutis condonaſti, id omne tuæ bonitati acceptum feram oportet. Cęteroquin tuum ego iudiciū eo in libello ualde probo: nullum ſcilicet poſt Ciceronē omnes eloquentiæ numeros impleuiſſe. Alijs uerborum delectum, alijs grauitatē, alijs ſuauitatem, alia alijs defuiſſe: certè in omnibus ordinem ac numerum deſiderari. Sunt enim hæc duo inter ea, quæ apud Ciceronem μωμήσεται τὶς μᾶλλον ἢ μιμήσεται. Nec tamen negauerim magnos quoſdam fuiſſe in hoc cenſu proceres, qui metā illam propius acceſſerint, ſed magno tamē interuallo propius. Ego cum ijs feliciter actum puto, qui aliquam Ciceronis ſpeciē expreſſerunt. Sicut olim Apellis diſcipuli ſe tūc permultum in ea arte promouiſſe exiſtimabāt, ſi lineamenta aliquot præceptoris fuerant adſecuti. Nam omnia, improbum & longe ſupra captū arbitrabātur. Bene uale. Quintodecimo Calēd. Octob. Natali meo. M. D. XXXIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. LAZARO BONAMICO S.

EGO uero incredibili deſiderio pridem teneor ſingulari aliquo teſtimonio probandi, quanta beneuolentia Bartholomæum Riccium amplectar, quem uirum bonū & bene doctum ſemper iudicaui: ad eam rem conficiendā nihil deerat præterea, niſi occaſio. Eius quoq; mihi optanti copiam fecit ipſe Riccius proximis menſibus. Rogauit enim me per literas, ut quicquid gratię apud optimum principem Ferrariēſem meorū ſtudiorum aſsiduitate collegiſſem, id omne in eius utilitatē ac beneficium conferrē. Nihil ſanè potuit mihi gratius aut iucundius ſignificari: quare plenis (ut aiunt) uelis ferebar, ut huic eius poſtulationi ſatisfacerē: quom tuæ mihi literæ recētes quaſi Zephyros ſereniſsima à parte cæli inuexerūt: quibus afflantibus nō ſanè ocyus, ſed auſpicatius inſtitutam uelificationē perficerem. Ob id tecū ipſe cogita uir eminentiſsime, quantæ mihi faces ſubditæ ſint, ut ueſtræ utriuſq; expectationi reſpondeam: quom intelligam me eodem officio duos uiros præſtātiſsimos poſſe demereri: quorum alterum ſemper amaui, alterius excellentē etiam uirtutem ita ſum admiratus, ut nunquam de proceribus rei latinæ iuxtà & Græcæ ſermo inciderit, incidit autē frequenter, quin meus mihi Bonamicus uelut in proſcenio famæ collocatus, omnium primus occurrerit. Quare uelim certò tibi perſuadeas, me nullo loco uoto Riccij noſtri defuturū: utarq; tuarum literarum quaſi honorario quodā teſtimonio, quom uſui uenerit, ad eius cauſæ cōmendationem. nam & ſi lege Pompeia ſummotæ ſint laudationes ex iudicijs, tamen quæ tua eſt authoritas, tuis literis locus dabitur uel apud Catonem. quòd ſi in meo unius arbitrio res ſita foret, iam ego comperendinationes omnes ſuſtuliſſem, nec Riccij noſtri expectationi locum reliquiſſem. Quom uero tempus & negocij maturitas affulſerit, ſine qua omnē omnino conatum fruſtrari neceſſe eſt, dabo operam, & ſi multi multis ac magnis patronis ſuam aduerſus noſtra ſtudia cauſam tueantur, ut omnes intelligant: me ita adnixum eſſe in re amici, ut nemo adniti potuerit diligentius, amantius, accuratius. quòd ſi Dis bene iuuantibus res ex uoto proceſſerit, me non dediſſe, ſed accepiſſe beneficium putabo.

CÆLIVS CAL. LAMPRIDIO S.

NON facile poſſum tibi enarrare quàm iucundus fuerit mihi aduentus eius adoleſcentis, qui tuas mihi literas reddidit, teſtes planè tui apud te Cælij memoriā uiuere. Quare & literas obuius accepi, & adoleſcenti meam operā, meaq; omnia officia ſum pollicitus: præſtaboq; quod recepi, ſiquando ille ſui promerēdi occaſionē obtulerit. Non poſſum enim non putare mea dignū liberalitate, quem Lampridius ille doctiſsimus ſua dignum cōmendatione exiſtimauit: quando mihi abunde perſpectū eſt, eius iudicium

non ab

non ab amore, ſed amorē à iudicio proficiſci. Librū Antonij Muſæ de materia ſimplicium, de quo iſthic tecū uerba feci, mitto ad te: in quo nolim miram elegantiā requiras, ſed reconditam quandam rerum cognitionē. Hac parte ſi ſtudioſorum expectationi reſponderit, abunde penſum impleuiſſe iudicato. Bene uale, & me ama, magnosq; illos uiros omnes, quibuſcū te authore amicitiā iniui, ſaluta meo nomine: Agnellum imprimis, & uirum clariſsimum præfectum arcis. ſed pręomnibus Camillum Capilupum compatrē ſuauiſsimum. Magna uirtute iuueni M. Antonio Bendedeo noſtro, & uiro excellentis ingenij Iulio Romano nuncupatim meis uerbis ſalutem dicas oro. Iterum uale. XV. Calēd. Decēb. M. D. XXXVI. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. ROMVLO AMASEO S.

QVOM Bartholemæus Riccius commentarios illos ſuos quos ex libris Ciceronis excerpſerat, ad me dediſſet, anno puto ab hinc tertio, hominem exiſtimaui & multæ eruditionis & ad literarios labores natum ac planè factum. Ob id eum ſemper incredibili amore ſum proſecutus, optauiq; occaſionem mihi aliquando præberi, qua poſſem hominē & literatum, & meo iudicio frugi, inſigni aliquo officio demereri. Quom proximis diebus ipſe mihi ſuis literis ſignificaſſet, ſe cōſtituiſſe uti opera & authoritate mea apud principē Ferrarienſem, quo facilius honeſtiſsimo uoto ſuo potiri poſſet: ego lubens operam, curā, diligentiāq; meam ſum pollicitus, & eius cauſa me omnia facturū recepi. Erā ergo ad omnia Riccij noſtri cōmoda ſatis mea ſponte cōcitatus: quom tuæ mihi literæ ſuperuenerūt, plenæ amoris & raræ cuiuſdam ſignificationis erga illum beneuolentiæ. Quibus inflammatus nō magis cupio apud illum fidem tueri meam, quàm probare tuas cōmendationes magnam uim ac plurimū ponderis apud me habuiſſe. atq; utinam res Riccij penderet ex me uno. Nam ad hanc diem & locū commendationibus ſuſtuliſſem, & ex eius ſententia rem planè totam confeciſſem. Sed multi ſunt competitores, & ij magno ambitu quo iure quaq; iniuria undecūq; aucupantur ſuffragia. Spero me tamen & mea diligentia & tuarum literarum teſtimonio effecturum, ut omnes intelligāt, Riccij etiam abſentis habitā eſſe rationē: apud eum principem præſertim qui in re literaria tantum promouit, ut nemo poſsit ei aut uerba dare, aut atra pro candidis ſubijcere. Illud unum fortaſſe noſtra paulo diutius uota remorabitur, quòd ad negocium conficiendum temporis maturitatē expectari oportet: citra quam nos planè laborare poſſe uideo, quid proficere poſsimus non uideo. Quòd uero ſcribis te nihil dubitare, quin ego ſim omnia in tuam gratiam facturus, profecto tua non te fallit opinio. Nam quoties aut tu mihi occaſionem obtuleris, aut ego intellexero tuis aut tuorū cōmodis me poſſe inſeruire, ita adnitar, ut ſentias, me magna animi inductione uoluiſſe tua uota præuertere. Pierio Valeriano homini optimo & uiro doctiſsimo doleo aduerſi quicquā accidiſſe, quod eius feſtinationem remoreī. Eſt enim planè indignus ut eius recta conſilia aliqua fortunę iniuria labefactentur. quòd ſi fatale fuerat, eius iter aliquo incōmodo interpellari, quanto ego malim id eo tempore eueniſſe, quo me adhuc lectulo quieſcentem matutinus atq; adeo inexpectatus ſalutauit: dictoq; aue, dixit & uale. quomq; eius penulam penè diſciderim, nec ui nec precibus potui impetrare, ut tantiſper ſubſiſteret, dum adſurgerem, eumq; familiariter & pro dignitate, ut par fuit exciperem. Sed Di boni quāto ego fortunatior, ſi tunc interfuiſſem quom duo iſthic proceres noſtrorum ſtudiorum capita cōtulerunt, & ſi eorum mihi grauiſsimo ſermone & incredibili ſuauitate uel diecula frui contigiſſet. Bene uale. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

REDIERAM cōmode ex Veneta peregrinatione, quom ſe mihi obtulit Socrates ille tuus uere aureus, & ut Græci dicunt σφυρήλατος. tum ego & tuis literis & tanti Philoſophi occurſu, ut uerum fatear, mirifice ſum oblectatus: quem tamen pro Socrate nunquam agnouiſſem, niſi tuæ id mihi literæ uix tandem perſuaſiſſent. Pulcherrima ſanè & abſolutiſsima eſt imago ſenis,

quæ

quę poſsit etiã parũ eruditos oculos in admirationẽ prouocare, ſed οὐδ᾽ἂν πρὸς ἐκεῖνον συγκρίτην. Profecto quom Alcibiades audito Socratis nomine in occurſum prodijſſet, primo ipſo obtutu ſe deluſum exclamauit. Hui, inquit, ubi gibber? ubi caluitium? ubi deniq; Silenus ille meus? Quis eſt hic pulcherrimi nominis malus imitator? Certè ego Socratẽ quæro in Socrate. Quom uero ego & tua authoritate depugnarem, & perſuadendi ideam, quæ tuis in literis deliteſcebat, in meæ cauſæ patrocinium euocaſſem: feſtiue ut ſolebat ille reſpõdit: Aures ſortaſſe ui orationis expugnari poſſe, certè oculos non poſſe. Vt omnis ergo controuerſia ſummoueretur, maluiſſem procuſorem illum amicum noſtrum Myronem quàm Phidiam. Hic enim Alexandrum Magnũ non ad ueritatẽ ſed ad maieſtatem auguſtiorẽ effinxit. Ille Diſcobolum ſuum tunc ſe abſolutiſsime expreſsiſſe exiſtimauit, quom illum diſtortis contractiſq; omnibus artubus effinxiſſet. Adde quòd literas, quę ſunt in ambitu, caſtiores honeſtioresq; eſſe uoluiſſem. Verum de his aliquãdo coràm cõmodius agemus: neq; enim omnia tutò credũtur literis: quin etiam uereor ne qui ſub hoc ſcrinio ſubauſcultent Corycæi. Cæterum ego tuã amplector munificẽtiam, ſed ea conditione, ut ſolam operam gratuitã eſſe uelim. Nam aurum muneri acceptũ ſerre, inſignis foret iniuria atq; impudentia. In re uero tua ita enitar apud Proſperum atq; adeo apud principem, quoties ſe prębebit occaſio: ut abſens præſens intelligas diligentia & ſtudio maiore neminẽ procuraſſe rem ſuã. Bene uale, & me mutuo ama. Pridie idus Februarias M. D. XXXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. DANIELI FINO S.

LIBROS optimi uiri parentis tui, mi Daniel, quantum potui ſucciſiuis horis legi perdiligenter, opus magno quidem ingenio, ſed maiore cura elaboratum. In quo neſcio an pietatẽ, an acumen & uim dicendi, an rerum atq; argumẽtorum copiam magis admirer. Nam, ut uideo, quæcunq; ueteres ac recentiores ſcriptores, aut ad aſſerendam noſtræ religionis ueritatem, aut ad expugnandam arcẽ Iudaicę obſtinationis in medium attulere, ea cumulate omnia parens tuus unũ in corpus redegit, ut ex eo quaſi ex quodam ſalutari promptuario habeas ſub manu machinas, quibus hoſtes noſtræ pietatis nõ ſolum ſummoueas & de gradu deijcias, ſed etiã proſternas & ad internecionẽ uſq; perſequare. Atq; utinam multi hoc tam dulci flagello ad internecionẽ uſq; uapulent: ut mortui reuiuiſcãt, & quom reuixerint ueritatẽ agnoſcant, & agnita demum ſine fine perfruãtur. O felix igitur flagellum, quo & ueritas ius ſuum tueri poteſt, & improbitas cogitur reſipiſcere, atq; ad meliorẽ frugem redire. Nihil enim melius ſontibus ac maleficis optari poteſt (ſi Platoni credimus) quàm ut ſcelerum pœnas luant: & quom propria animi inductione non poſsint, flagello ſaltem moniti in uiam aliquando reuocentur. Vale. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PAVLO PELLATO CANONICO Regulari S.

HABEO tibi gratiam, quòd tuas mihi delicias tam amice ac familiariter aliquando impartiare: quibus ſanè neq; gratius, neq; iucundius quicquam ad me mittere potes. Quin ut hoc agas, id eſt ut in hoc ſcribendi genere te multũ ac frequenter exerceas, hortor & rogo, ut tua diligentia atq; aſsiduitate ea bona quæ à natura accepiſti, meliora reddas & auctiora. Turpe enim foret ac plenum deſidiæ, ſi ſeminaria illa uirtutũ, quæ animo tuo ingenita ſunt, non excoleres, neq; dares operam ut pulcherrimã aliquando frugem parerent: præſertim quom in hoc genere literarũ quæ ad poeticen pertinent, nemo ſibi poſsit nomen comparare, niſi ſummum faſtigium fuerit conſequutus: tantum abeſt ut quiſquam mediocri exercitatione contentus eſſe poſsit, aut ſibi aliquid nominis polliceatur, ſi in medio ſubſederit. Facile autẽ ad ſummos peruenire poteris, ſi optimos quoſq; ſcriptores tũ ex Græcis, tum ex Latinis tibi propoſueris, ad quorum imaginẽ te ipſum effingas. Quare quom cætera omnia quæ à ſummi numinis

liberalitate proficiſcuntur, large tibi ſuppetant: enitere obſecro, ne tu ſolus tibi deſu iſſe uideare. Bene uale.

CÆLIVS CAL. VINCENTIO CAPRILI PHYSICO S.

TVÆ mihi literæ fuerunt pergratæ, tum quòd abs te uiro multę literaturæ & compatre omnium mihi chariſsimo proficiſcebantur, tum quòd ex iſta abſentia tua mutuam inter nos beneuolentiam nihil iacturæ fe ciſſe teſtabantur. Di faxint, ut quicquid moleſtiæ utriq; noſtrum accedit tuæ peregrinationis cauſa, id magna & inſigni aliqua utilitate fortuna ſarciat, ut poſsim tibi dictum illud ueteris poetæ occinere: Multi peregre rem ſuam geſſerũt probe. De aliquot urbibus Calabriæ à rege Turcarum incenſis ac direptis, multisq; mortalium milibus in ſeruitutem abductis, ac demum de uaſtatione inſulæ Corcyræ audiueram antea. Qui nuntius mirifice animum perculit: non ſanè, quòd ea res apud me maiorẽ fidẽ fecerit uaticinijs Sauonarolę noſtri, quàm fuiſſet antea: ſed quòd uideã hæc atq; his multo atrociora nobis imminere, niſi aliquando principes noſtri reſipiſcãt, & ab inteſtinis ſimultatibus deſinant. Quòd ſi ſapientiſsimus ſenatus Venetus nũc demum tanti hoſtis perfidia admonitus cum iis principibus, qui rem Chriſtianã ſaluam uolũt, fœdus inierit: ſeq; hoſtẽ in communẽ hoſtẽ declarauerit: perſuaſum habebo inexcogitabili dei optimi prouidẽtia recentem hãc calamitatẽ incidiſſe, ut ſcilicet tãti nobis tanta ſecuritas cõſtaret. Lanuginoſam illam pilam quam miſiſti ad me, bona fide accepi, & eo nomine tibi gratiam profiteor. Nam licet planè uideam nõ eſſe illud opus halcyonum, eſſe tamen halcyonæum tecum ſentio: uel quod ex eo halcyones nidum ſtruãt: uel, quod magis reor, quoniam eadem ſit utriuſq; materia, & propè par opificium, ſed hoc naturę ſponte concretum. Nam quomodo in hoc nidulari poſsint halcyones? cui neq; aditus ſit, neq; cõceptaculum, in quo pulli edantur, uel editi alantur: præſertim quom Plinius & ante Plinium Ariſtoteles nidis halcyonũ os paulum eminẽtius, ſed perquam anguſtum tribuat. abeſt præterea huic duricies ferro impenetrabilis, abeſt rigor ille à ſpinis beloues ſiue acus, ex quibus conſtant, contractus. Ad hæc nihil habet ſimile medicorum cucurbitulis, quibus eſt collũ porrectius. Ergo hoc halcyonęũ exiſtimabimus, non illud auicularum opera cõfectum, ſed quod intra fornacẽ excoctum delicijs fœminarum paratur: de quo lepidus poeta meminit: Ore fugant maculas, halcyonea uocant. Quod uero petis ut tibi auem Halcyonem oſtendam, quom tu mihi nidum oſtenderis: & ſi tecum uti poſsim exceptione non perſoluti precij, tamen quoniam in cõtractibus bonæ fidei ſcriptum, inter bonos bene agier oportet, eam eſſe dicam quam hodie nauticum uulgus hirundinẽ marinã uocat: haud multo paſſere amplio rem, colore tum ceruleo, tum uiridi, tum etiã leniter purpureo inſignẽ, eoq; non pariliter ita diſtincto, ſed ex indiſcreto uariè toto corpore & alis & collo refulgentem, roſtro ſubuiridi & longo & gracili, querula admodum uoce peruolantẽ maria, & in præruptis ſcopulorum nidificantẽ, cui pręterea piſces in cibo ſunt. Illud animaduertendum, uel Plinium Ariſtotelis uerba non tranſtuliſſe ad fidem: uel, quod credo libentius, nos parum caſtigatum habere codicẽ: apud quem pro uiridibus pennis candidas, pro roſtro collum legimus. quod ut facilius intelligi poſsit, utriuſq; uerba ſubſcribam. Et hęc quidem primum Ariſtoteles, ὁ δ' ἀλκυὼν ἐστὶ μὲν οὐ πολλῷ μείζων στρουθοῦ, τὸ δὲ χρῶμα καὶ κυανοῦν ἔχει καὶ χλωρὸν καὶ ὑπόπορφυρον, μεμιγμένως δὲ πᾶν τὸ σῶμα τοιοῦτον, καὶ αἱ πτέρυγες καὶ τὰ περὶ τὸν τράχηλον, οὐ χωρὶς ἕκαστον τῶν χρωμάτων. τὸ δὲ ῥύγχος ὑπόχλωρον μὲν, μακρὸν δὲ καὶ λεπτόν. Halcyon non multo maior eſt paſſere, colorẽ autẽ habet cæruleum & uiridem & ſubpurpureum toto corpore permiſtum. ad eundẽ modum habent alæ & quæ ſunt circa collum partes. Neq; ſinguli colores ſeorſum ſpectantur. Roſtrum illi ſubuiride, ſed oblongum & gracile. His Pliniana illa comparabis. Ipſa auis amplior paſſere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili & procero. At qui diuinator aliquis Plinij uerba mutila, & ad hunc modum ſarcienda exiſtimaue rit. Ipſa auis amplior paſſere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum non purpureis & pallidis admixtis pennis tam in alis

quàm

quàm etiã in collo. roſtro gracili & procero, Nam Pliniũ ea quæ tam perſpicue ſcripta ſunt apud Ariſtotelem, uel ignoraſſe uel per incuriam prætermiſiſſe, mihi nõ fit ueriſimile. Quòd ſi quando nobis, quod utriuſq; noſtrũ cõmodo fieri poſsit, illud acciderit, quod Socrati & Chærephonti aliquando accidiſſe ſcribit Lucianus, ut ſub occaſu Virgiliarũ, uel per brumam dieſq; illos ſeptem Halcyonios, ſedentes aliquo in promontorio maria proſpectemus, futurum ſpero, ut quam modo, Ariſtotelico penicillo depinxi, tibi etiam prætento digito oſtendam Halcyonem. Bene uale, & eſto mihi ad iſtum modum perſæpe liberalis. Datę ad XI. Calendas Octobris. M. D. XXXVII. Ferratia.

CÆLIVS CAL. SCIPIONI BALBO S.

I TINERARIVM tuum legi mi Balbe cum uoluptate, ſed tu homo delicatus planè id tibi præter natales nihil debere uoluiſti. Nudum omnino atq; incultum, hoc ipſo puto gratiam emereri poſſe exiſtimaſti, ſi nihil adſcitum haberet, nihil fucatum, niſi quantum primigenius dies inuexiſſet. Omnino in eo impetus quoſdã poeticos agnoſcimus: ex quibus intelligi poſsit, quantum efficere potueris, ſi ſtylum inuertere quàm ingenio indulgere maluiſſes. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

P ORPHYRIVM ac Simplicium uenientes ad me hilari fronte accepi, ita enim par fuit accipi duos ſummi Philoſophi Ariſtotelis apparitores, præſertim quom abs te uiro utiq; humaniſsimo proficiſcerent̃. Lõge aũt fallebare, ſi grauiores mihi futuros ſperabas, ſi plus cultus prætuliſſent, & ornati umbilicis & expoliti pumice ad me perueniſſent. Apage hos calamiſtratos & comatulos, qui ſine chlamyde Syloſontis prodire in publicũ recuſant. Atqui me ita domeſticus & familiaris cultus oblectat, ut amicos optem uel in ueſte cęnatoria mihi occurrere, dũ ſub tumultuario illo amictu multũ cãdoris, multumq; beneuolẽtiæ cõuehãt. Quare te poſthac rogo, ut ita de me ſentias, ut de eo ſentiri oportet, qui precium muneris in amicorum animis ſtatuit, & liberalitatẽ non ex cenſu, ſed ex uoluntate metitur. De Euſtratio faciam quod me facere monuiſti. Quod Amianum & Caſsiodorum te mihi curaturũ ex Germania polliceris, gratiam habeo, conditionẽ accipio, quantumq; in utrunq; impenderis, tantundem tibi Venetijs aut quo uolueris loco refundã. Gallum illum in titulum De fructibus iam acceperã, quom tuæ mihi literæ redditæ ſunt. Abortiua epigrammata, quæ uoluiſti à me ſcribi in nuptias Georgij Loxani uiri clariſsimi, ad te mitto, ut intelligas me tuę uoluntati quàm meæ exiſtimationi inſeruire maluiſſe. Bene uale, & me ama tui amantiſsimum. Pridie Nonas Septemb. M. D. XXXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. COMITI ALPHONSO CAL. NEP. S.

Q VOM tuæ mihi literæ ſemper ſint periucundæ, tum uero longe mihi ſunt iucundiſsimæ, quom tua ſtudia omnia in uirtutẽ propenſa teſtantur. Feliciter enim tecum actum eo uno nomine exiſtimauerim, ſi amore uirtutis ſuccẽſus ad hãnc omni animi inductiõe, & plenis, ut aiunt, uelis proueharis. Cætera enim in hac noſtra mortalitate incerta ſunt, & fortunæ telis obnoxia: ſola uirtus conſtans atq; æterna eſt. Hanc uero pulcherrime coles, ſi eos tibi imprimis comites adſciueris, qui eodem uirtutis ſtudio teneãtur, & publica hominum opinione comprobentur: tum etiam eos tibi imitandos propoſueris, in quibus uirtutis radij effulgeãt. Quom uero duplex uirtus ab Ariſtotele ſtatuatur, & altera ex rerum optimarũ cognitione pendeat, altera in præclariſsimis actionibus ſit cõſtituta: utranq; facillime adſequere, ſi omnia quæ audiueris, uideris, legeris, ad rationẽ uiuẽdi referas: hoc propoſito, ut turpia deteſteris: pulchra uero, id eſt honeſtati cõiuncta, memoriæ cõſtanter adfigas: ut inde quaſi ex prõptuario ad confirmandos mores, & totam uitã inſtruendam præſidia tibi depromas. Et quoniam

noſtris uiribus fruſtra confidimus, niſi afflatu ſummi numinis aſpirante: ideirco noſtras omnes ſpes omnia noſtra uota ad fauorem dei optimi maximi emerendum dirigamus: tum demum illa eſt compendioſa ad gloriam atque immortalitatẽ uia ex teſtimonio Socratis, ſi operam demus ut tales ſimus, quales uideri & à cæteris exiſtimari optamus. Bene uale. Ferraria.

CÆLIVS CAL. LAZARO BONAMICO S.

EGO ſane Iacobo Zieglero noſtro tantum tribuẽdum eſſe cenſeo, quantum eorum cuique qui rectas diſciplinas cum ſumma probitate coniunxerunt. Eam ob cauſam hominẽ ſumma charitate amplector, & quicquid mihi fortunarum accommodauit deorum benignitas, id propria animi inductiõe homini benemerito cõmune eſſe uolo: & hoc uno me inopẽ ſentio, quòd excelſa illa animi & ingenij ornamẽta non poſſum pari liberalitate exæquare. Rodolphus Campegius clariſsimæ indolis adoleſcens, & tuas literas & Ptolemęum tum diligenter tum ſumma humanitate reddendas curauit. Quo nomine tibi multã gratiam habeo: & quom antea de tua bonitate ac liberalitate multum mihi pollicerer, proximo exemplo admonitus, certum ac perſuaſum habeo, nihil eſſe tam pretioſum in tua ſupellectile, quod non poſſim te autore meo mancipio propè adiudicare. Zieglerus de aduentu tuo Ferrariam nonnihil ſpei fecit, quodque pręſentia tua ſis ædes noſtras illuſtraturus. Id ſi feceris, exiſtimabo me pulcherrimũ tuæ in me beneuolentiæ teſtimoniũ accepiſſe. Interim per Muſas te rogo, ut conſuetudinem noſtram diuturno ſilẽtio propemodum ſopitã, crebro literarum cõmercio excitari patiare. Bene uale. Ferraria

CÆLIVS CAL. THEBALDO DE THEBALDIS S.

QVOD optimi ac officioſiſsimi parentis tui in reſpondendo meis literis partes ſubiueris, gratiam multã tibi habeo Thebalde ornatiſsime: non ea ſolum cauſa quòd rem meã diligẽter ac ſedulo procuraueris, ex quo facile intelligo mihi abs te in amore mutuas operas præſtari: ſed quoniam in literis & eruditionẽ tuam, & quantum in ſtudijs profeceris, perſpexi. Quæ res mihi attulit incredibilem uoluptatẽ, atque ita ut frequenter facias, te uehementer obteſtor. Neminẽ enim habes, qui tuas laudes, uirtutumque omniũ tuarum acceſsiones me uno propenſius audiat, atque amplexetur. Ad hæc clariſsimo uiro parenti tuo gratulor, qui te planè ad ſuæ probitatis imaginẽ expreſsit: cumque nobis dedit filium, cuius opera ac diligentia uti poſsimus, ſiquando patrem maiores occupationes auocauerint. Bene uale, & de Cælio tuo uiciſsim omnia omni ablegata exceptione tibi polliceare. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ARNOLDO ARLENIO S.

NACTVS occaſionem certi nuntij mitto ad te precium eorũ librorum, quos proximis diebus ad me & Barbuleium noſtrum miſeras. Mitto itidem eorum quos recẽtiſsimis literis tu te miſſurũ recepiſti, quorum etiam nomina ſeorſum adnotata ſunt in pagella: utraque ſumma ſcutatos duos includit. Tu uero quę tua ẽſt humanitas iuxtà & prudẽtia, dabis operam, ut tutò ac bona fide ad nos perferantur. Quòd ſi interim nullus ſatis idoneus nuntius ſe obtulerit, poteris tantiſper ſuperſedere, dum Vincentius hic noſter librorum manceps iſthinc reditum apparabit: qui ut ſpero, ea eſt ſcilicet hominis bonitas, mea cauſa nullum aut officium auerſabitur, aut laborem recuſabit. Tu ſi me ac mea omnia in eo rationario adſcripſeris, in quo ea quę maximè tui mancipij ſunt ſoles annotare, profecto neque tua te fallet opinio, neque ego diſpunctioni tanti nominis locum unquam præbebo. Bene uale.

Idibus Ianuarijs. M. D. XXXVII.

Ferraria

Cælius

CÆLIVS CAL. BARTHOLOMÆO PROSPERO S.

VIR magnifice, res meæ in eum locum adactę ſunt, ut niſi protinus prę⸗ſto ſis, mox fruſtra auxilium implorē. Quare te per tuum genium, per tuas uirtutes, per ſalutem principis, rogo, fac ut te quamprimum ho⸗minis tui ſemper amantiſsimi rebus non modo nomine, ſed re proſperum ſentiam. Bene uale. Ferratia.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

LIBRVM epiſtolarum ad Atticum recognitum & caſtigatum ad uetus exemplar Romanum mitto ad te, ut obſtrictā fidem aliquādo reluam. Dii faxint, ut uel ex eo aliquid bonæ frugis decerpas, atq; ita tua ſtudia per me fiant auctiora: uel tu mihi parum utilem codicē exprobres, ali⸗umq; meliorē emendatioremq; obijcias, ut tuo auctus atq; ornatus be⸗neficio tibi gratiam profitear. Vir ſororis uxoris tuę confirmauit, te breui ad me Al⸗cibiadem miſſurum eſſe. Id ego maximopere opto, & rogo ut id perquam facias ac⸗curate, nequid ei depereat ex autoritate quam apud principem cōcepit. Sanè ἐκ τ[illegible] [illegible], ſcilicet ex priore illa frōte nihil immutari uelim. Eſt enim ſaberrime & exa⸗ctiſſime excuſa, ut nihil quicquā demi addiue poſsit. In parte aduerſa fac amabo ut uel ad imaginē principis omnia ad unguē reſpondeāt: uel, niſi tædiū aut religio arti⸗ficē prohibet, hominē exora, ut ea parte cupidinē nobis exprimat, fulmē perfringen tem. Obſeruaui enim apud receptos ſcriptores Gręcos, Alcibiadem uſum atq; oble ctatum fuiſſe hoc ſymbolo. Adde quòd exiſtimationi numiſmatis nihil ea cauſa de⸗tractum iri puto: quom fuerit antiquorum conſuetudo, ut auerſas partes pro tempo rum & euentuum ratione euariarent: & modo alias & alias inuicem ſine reprehen⸗ſione ſubſtituerent. Reliquum eſt ut ualetudinē itinere conflictatam ut audio cures, & uxorē ſalutes, & filiolas meo nomine exoſculere. Virum optimū & doctiſsimum Plagapheтā meis uerbis ſalutato, & illepidiſsima carmina ſeorſum in pagella adſcri⸗pta ei reddito, ea conditione ut ea putet non Apollinis, ſed amoris hoſtimentum.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ CYNTHIO Gyraldo S.

LAVDO te Cynthi, qui ſerò quidem, ſed tamen ut uirum bonum decet oppigneratā aliquando fidē reluas. Epiſtolas Floridas Eraſmi quo loco nunc deliteſcant neſcio. Mitto ad te integrum uolumen unde decerptę ſunt, ut hoc poſsis uel in fœnus uel in auctariū tuæ poſtulationis tran⸗ſcribere. Quæ ſint tua infortunia neſcio, adeo ego extramundanus ho mo ſum. Siquid eſt quod ego poſsim uel fortunis uel opera tibi accōmodare, nō fru⸗ſtra operā meā deſiderabis. De epiſtola Lilij an apud me ſubſtiterit, an omnino uſq; uiuat, nil eſt quod ad te ſcribā, ita mihi penitiſsime è memoria excidit. Bene uale.

CAELII CALCAGNINI EPISTO⸗ LARVM LIBER XIII.

CÆLIVS CAL. BERNARDINO BARBVLEIO S.

VIDEO ueteres iureconſultos uarie uſos eſſe uerbo cōmit tere. Nam & ille cōmittit, qui ad certamen contentionēq; prouocat. Vlpianus ad legē Aquiliam Digeſtorum libro nono: Planè ſi cedentem uulnerauit, erit aquiliæ locus: ut ſi in certamine ſeruum occiderit, niſi domino committen te hoc factū ſit: tunc enim ceſſat aquilia. Quę loquutio fre quens eſt oratoribus latine loquētibus. Trāquillus in Ca⸗ligula: Nō ceſſauit ex eo criminari alterū alteri, & inter ſe committere. Eſt altera paulo remotior ſignificatio huius uerbi, qualis illa apud M. Varronē in Re ruſtica: Itaq; greges ouium lōge abiguntur

ex Apulia in Samnium æſtiuatum: atq; ad publicanũ profitentur, ne, ſi inſcriptũ pecus paſcerent, lege cenſoria cõmittant multam: id eſt, in multã incidant. Hinc apud Iureconſultos cõmiſſum pro delicto, ſeu delicti pœna: quo uſus eſt cõmode Mattianus titulo De publicanis & uectigalibus & cõmiſsis. Siquis, inquit, profeſſus apud publicanũ fuerit, nõ tamen uectigal ſoluerit, hoc cõcedente publicano, ut ſolent facere: Diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, res in cõmiſſum non cadere. quom enim, inquiũt, profeſsiones recitãtur, cõmiſſum ceſſat. Tryphonius De minoribus: Non fit ætatis excuſatio aduerſus pręcepta legum ei, qui dum leges inuocat, contra eas cõmittit. Sed illa multo rarior, quom hæreditas, bona, prædia cõmitti dicuntur. Paulus libro Digeſtorũ tertio: Si uero iuſta cauſa fuerit, propter quam integra centum cuſtodirentur: ueluti ſi periculum erat, ne prædia in publicum cõmitterentur: ne pœna traiectitiæ pecuniæ augeretur, aut ex cõpromiſſo committeretur: non ſolum decem quæ in hæreditaria negotia impenderim, ſed etiã quinquaginta quæ mihi debita ſunt ab hęrede, me cõſequi poſſe. In publicum cõmitti, eſt publico adijci, & ut aiunt, ærario ſeu fiſco applicari. Hoc loquutionis genere uidetur uſus Cicero tertia in Verrem actione: Eſt in eo Teſtamẽto, quo ille hęres eſſet, ſcriptũ, ut ſtatuas in palęſtra deberet ponere: faciemus ut palæſtritæ negẽt eſſe poſitas. petant hæreditatem, quòd eam palæſtræ cõmiſiſſe dicant. Illa uero multo omniũ rariſsima, ſuper qua me conſulis, qua Vlpianum peculiariter inter Iureconſultos uſum uideo, ut aliquot locis obſeruauimus. Nam titulo De bonorum poſſeſsione cõtra tabulas, quinquies hoc dicẽdi genus repetit. Quale illud: Siquis ex liberis hęres ſcriptus ſit, ad cõtra tabulas bonorum poſſeſsionẽ uocari nõ debet. quom enim poſsit ſecundum tabulas habere poſſeſsionẽ, quod bonũ eſt ei contra tabulas dari? Planè ſi alius cõmittat edictum: & ipſe ad cõtra tabulas bonorum poſſeſsionẽ admittetur. & rurſus: Vt autẽ admittantur ad bonorum poſſeſsionẽ, ex liberis eos eſſe oportet. Cęterũ ſi adoptiuum filium dedi in adoptionẽ, & hęredem ſcripſi: cõmiſſo per alios edicto bonorum poſſeſsio contra tabulas ei non dabitur. & alibi: Non eſt nouum ut emancipatus præteritus plus iuris ſcriptis hæredibus fratribus ſuis tribuat, quàm habituri eſſent, ſi ſoli fuiſſent. quippe ſi filius, qui in poteſtate patris eſt, ex XII. parte hæres ſcribatur, emancipato præterito, dimidiam partẽ beneficio emancipati occupat. Qui ſi emancipatum fratrem non haberet, duodecimam partẽ habiturus eſſet. Nam & ſi ex parte minima ſit hæres inſtitutus, non pro ea parte qua inſtitutus eſt, tuendus eſt, cõmiſſo edicto: ſed amplius per bonorum poſſeſsionẽ habere poteſt. Prætoris enim propoſitũ eſt, quom contra tabulas bonorũ poſſeſsionẽ dat, eas partes cuiq; liberorum tribuere: quas inteſtato patre mortuo in hæreditate habiturus eſſet, ſi in poteſtate manſiſſet. Et ideo ſiue emancipatus, ſiue is qui in poteſtate manſit, ſiue in adoptionem datus, ex minima parte hæres ſcriptus ſit: nõ redigitur ad eam portionem, ex qua inſtitutus eſt, ſed uirilem accipit. Idem quoq; alio loco: Liberi qui contra tabulas habere nõ poſſunt, nec partem faciunt, ſi per alios cõmittatur edictum. Quod enim bonum eſt eis fauere, ut partem faciãt, nihil habituris? Et paulo inferius: Exhæredati liberi quemadmodũ edictũ non cõmittunt, ita nec cõmiſſo per alios edicto, cum illis ueniũt ad bonorum poſſeſsionẽ: unaq; eis querela ſupereſt, ſi de inofficioſo dicãt. Quibus omnibus locis cõmitti edictum nihil planè eſt niſi edictum uigere ac pollere aduerſus uoluntatẽ teſtatoris. & ille cõmittit edictũ, qui edicti beneficio uti poteſt. Nam quom antea tam mancipati quàm ij qui in poteſtate patris remanſiſſent, ſi à patre præteriti fuiſſent, nihil ex bonis paternis conſequerentur: poſtmodum edicto prętorio cautum eſt, ut portionẽ ſibi obuenientem, quam uirilem appellat Iureconſultus, ita petere poſſent, ac ſi pater inteſtatus deceſsiſſet. Quo facto tabulæ paternę reſcindebãtur. Sed ea res non ipſi ſoli cõmodum inuehebat, ſed & fratribus cęteris qui fortè fuerant inſtituti: qui nõ ſecus uirilem portionẽ adſequebantur, ac ſi pater teſtamentum non cõdidiſſet. Nam puta duos fratres fuiſſe: quorum alter præteritus, alter ex uncia inſtitutus fuiſſet: quom primum præteritus ille cõmittebat edictum, id eſt prætoris beneficio utebatur, ſuamq; ſibi portionem, hoc eſt hæreditatis ſemiſſem, petebat: & alter inſtitutus nõ iam adigebatur uncię ſibi relictę acquie

ſcere

ſcere,ſed erat ei integrum alterum ſibi ſemiſſem petere. Quinimo reſciſſo teſtamento & petita contra tabulas bonorum poſſeſsione,dubitatū eſt an legata deberentur. & uerius fuit,non deberi. Edictū uero prætoris præteritis tantū,non etiā exhæredatis opitulabatur: relinquebaturq; tantum exhæredatis querela, ut dicere poſſent de inofficioſo teſtamēto. Vſus eſt idem Vlpianus hac dicendi ratione in eandem ſignificationem, titulo De legatis pręſtādis contra tabulas bonorum poſſeſsione petita. Nonnunquam,inquit,contra tabulas bonorum poſſeſsionē quis habet,iure ſecundum tabulas bonorum poſſeſsionis. ut puta hęres inſtitutus eſt emancipatus filius, alius emācipatus filius præteritus. Inſtitutus accepit contra tabulas bonorū poſſeſsionem,præteritus omiſit. Apertiſsimū eſt,ut cogatur omnibus perinde legata præſtare,atq; ſi cōmiſſum edictum non fuiſſet. Nec enim occaſio emancipati præteriti debet inſtitutum lucro adficere, quom præteritus iure ſuo utatur. & paulo infra. Si duo proponuntur eſſe,unus in poteſtate pręteritus, alius emancipatus inſtitutus, apparet cōmiſſum eſſe edictum per eum qui in poteſtate eſt. Et ſi ambo petierint contra tabulas bonorum poſſeſsionē,is quidem qui in poteſtate remāſit, quom rem ab inteſtato habeat,non pręſtabit liberis & parentibus legata. Emancipatus uero nunquid nec ipſe præſtat: quia ei rem aufert, qui præſtiturus non erat, ſi ſolus eſſet: ſed uerius eſt,uel hunc ſaltē debere liberis & parētibus præſtare legata. Proinde ſi contra tabulas non accepit,dicendum eſt,tuēdum eum in partem, & utiq; liberis parentibusq; legata præſtaturū. Sed an & omnibus,dubito. Tamen quia plena fruitur uoluntate,plenum etiā obſequium præſtare teſtatoris iudicio pro ſui parte debet. Hæc tibi Bernardine iucundiſsime prolixius ac liberalius explicanda duxi, ut quæ ſeorſum ſpectata poterant nonnihil obſcuritatis afferre, ſubiecta oculis uniuerſa plana perſpicuaq; efficerētur. Large tamen edictū etiā committi dicitur, quom occaſio utendi edicti affulſit, etiam ſi nemo utatur. Erat enim in facultate eius qui à parente ſupremis tabulis fuerat pręteritus, ſuo iure uti,id eſt petere contra tabulas,aut omittere,quando nec prætor apud quenquam inuitum collocat beneficium. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

BENE tibi datā atq; oppigneratā iam fidem reluo, atq; huius diligentię meę teſtes affero literas pontificias:quas ut uerum fatear,nō preces aut pecunia,ut pleriſq; euenire ſolet,ſed uirtutes tuæ, atq; prædicatio, quam de ingenio ac doctrina tua inuulgaui, tuis præſertim literis cōfirmata, tam facile impetrarunt: ut me etiam non admodum adnitēte Pontifex maximus tibi reſponderi mandauerit, & ſanctum tuum poſitum in domino cōmendari. Quòd ſi cōſtitueris uigilias tuas in Italiā atq; adeo ad Pontificis pedes exponere,uides iam tibi præmunitū iter. Neq; id ſanè abſq; honorum & cōmodorum tuorum incremento futurum ſpero:neq; ego tamē rerum & actionū humanarum adeo expers ſum, ut huic tantum ſpei incumbendum putem, quæ plerunq; incerta & lubrica eſt, & in urbe Romana ſuos maximè ludos exercet. Sed poſtquā illuſtriſsimus princeps meus in Italiā uenit, atq; eum reuerēter ſalutaui, nihil prius mihi fuit q; de Zieglero meo percunctari: à quo nullas accepiſſe literas mihi ſummæ admirationi fuit. At princeps meus, qua eſt erga te atq; omnes bene literatos animi benignitate, me de te uerba facientē pronis auribus accepit:excellentemq; opinionē de ſumma probitate ac ingenio tuo retinere cumulatiſsimo præconio teſtatus eſt. Quare ego mihi occaſionē tam cōmode oblatā non prætermittendā arbitratus, neruos omnes ingenij intendi, ut hic tibi facillima & certa omnia redderē, neq; iam ad meras ſpes ſed ad certiſsima uocarē cōmoda. In quo profecto non multum mihi fuit elaborandum,quando ea eſt optimi principis erga te beneuolentia,ea erga me indulgentia,ut precibus locum omnē ademerit. Impetraui itaq;,ut quoties tu animum ueniendi ad nos induxeris,& de ea re Alfonſum Ciſtarellum commiſſarium Agrienſem certiorem per literas feceris,ille tibi rurſus ſignificet, quo tempore id cōmode facere poſſis: de tuto etiam comitatu & uiatico abunde tibi ac miniſtro tuo prouideat. quom uero ad nos perueneris,cætera quæ ad uictum & neceſsitates tuas erūt opportuna,

ita in parato offendes, ut nihil ſit quòd Pannoniam aut Budam multũ requiras. Adiuuit etiã hos noſtros conatus fortuna. quom in aduentu principis mei lectionis mathematicæ locum uacare contigerit, multiq; competitores ambitioſe de eo contenderent: ille uirtutis tuæ & interceſsionis meæ optime memor, neminẽ ſubſtitui paſſus eſt, In aduentum ſcilicet tuum integra ſibi linquẽs omnia. Ea uero eſt loci conditio, ut præter noſtram exiſtimationẽ ac decus, honeſtam etiam utilitatẽ ſit allaturus: minimi alioqui laboris, utpote qui diebus tantũ feſtis exerceatur. Quare nihil eſt quantum uideo quod aduentũ tuum in Italiã remorari debeat, ſi modo id tibi ſemel conſtitutum fuerit. Habes enim principem tui amantiſsimũ, qui tuis ſtudijs liberaliter conſulere uelit, & poſsit. Habes Cælium tui cupidiſsimũ, ut parciſsime dicã. Habes ita fortunam arridentẽ uotis, ut nihil tibi metuendum ſit, aut de ſecuritate uiæ in ueniẽdo, aut de inopia quom ueneris. Quòd ſi animi tui magnitudo ampliores ſpes cõcipit, eum nacti ſumus patronum & adiutorẽ, qui omnia ſtudia ſua ad promerẽdos præclaros homines conferat: nullumq; maius liberalitatis & excellentis fortunæ ſuę monumentum extare uelit, quàm plurimis & ijs quidẽ benemerentibus profuiſſe. Et hæc ita ad te ſcribo, ut ea tibi certa ac perſuaſa eſſe uelim. Cætera quæ in fortunæ manu ſita ſunt, & quę Romæ quaſi ſubluſtri luce affulgẽt: ea ſicut incerta exiſtimo, ita minime tamen deſperanda arbitror. Vt uero meam operam tibi hoc tempore ſtudioſius nauarem, & quaſi totus in hoc negocium incumberẽ, præter ſummum amorem quo te proſequor duo imprimis ſuaſerunt: primum occaſio, quom ſcilicet clariſsimi principis uoluntatẽ erga te tam bene cõpoſitam inuenerim. quàm uero lubrica ſit occaſio, quàm furtim effluit, tu optime noſti. Quare ne tibi deſis in hoc rerum cardine, te uehementer iterum atq; iterum hortor. Illud etiam nõ leuiter calcaria & ſtimulos iniecit, quod qui iſthinc proficiſcuntur, mihi ſignificant, mancipem illum tuarum merciũ iam tertio tuas ſpes fruſtrari: teq; animo ægro eſſe quòd ad eum ſcopulum alliſeris, unde portus non facile proſpici poſsit: ex quo ſi nauim tuã ceu Triton ille Homericus reuulſero, & me prudentem, & te fortunatũ putabo. Bene uale.

CÆLIVS CAL. HERCVLI ESTENSI Duci Ferrarienſi S.

ITA mihi proximi hi calores non ſolum omnia ſtudia, ſed mentem atq; animum excuſſerãt, ut nulli rei obeundæ, quæ paulo altiore cogitatione indigeret, me parem omnino exiſtimarem. Qua ex re ita animũ deſponderam, meq; ita deſidiæ dederam, ut non putarẽ me facile in gradũ poſſe reſtitui: ni tu princeps illuſtriſsime quaſi præſens numen cælitus demiſſum me adeo torpẽtem, & propè à me ipſo deſtitutum excitaſſes, tuaq; authoritate erexiſſes, & tacito quodã afflatu maiores melioresq; cogitationes inſpiraſſes. Quòd igitur mihi ipſi ſim reſtitutus, quòd iam ſapere incipiam, quòd priſtina ſtudia repetam: tibi tuæq; beneficentiæ princeps optime acceptum feram oportet. Ad hęc protinus me igniculi poetici inuaſerũt, quibus percitus huius ſententiæ argumentũ carmine cõplexus ſum: quod ſubſcripſi, nõ ea cauſa quòd eruditiſsimis auribus tuis dignum exiſtimarẽ, ſed ut beneficij tui præſens & ſub manu teſtimonium haberes. Di te nobis incolumem felicemq; diu ſeruent. Ferraria.

CÆLIVS CAL. LVDOVICO CATTO S.

TVM De præſcriptione quinq; pedum libellum uir doctiſsime tam cupide legi, ut uno propè hauſtu eum abſoluerim. Illexit uero me ad eam lectionem primũ incredibilis meus erga te amor, tum ſingularis quædam opinio de ſtudio ac profectu tuo. Nam mihi uel ab ipſis unguiculis natus ac factus uideris ad præclaras diſciplinas, uel ſi ingenij felicitas, uel ſi cura ſpectetur. Nec profecto animi falſus ſum. In ijs enim artibus, in quibus tu te excellentẽ uoluiſti, ita emines ut paucos habeam quos tecum conferam: quem præferam, habeam neminẽ. Certè eo in libello & acumen ingenij & argumẽtorum copiam ſum admiratus: mirifice uerò me tenuit, quòd iuris peritiam cum eloquẽtia

ita per-

ita permiſcueris: ut eos longe falli oſtenderis, qui hac ætate pernegãt utranq; poſſe coniungi: ut facile intelligamus non rerum naturã diſsidere, ſed negligentiã & tarditatem illis obſtare. Quòd uero me in cõmunionem & participatum tuæ gloriæ uocas, mihiq; quaſi præceptori adſurgis, humanitatẽ tuam agnoſco, quæ multo magis noſtræ amicitiæ plus fauet, quàm ego uel ſi fuerim immodice ambitioſus, poſsim optare. Tu enim is es quem ego habere præceptorem non recuſem: & ego is ſum qui more Pythagoræ profitear me οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖσθαι. Nec illud protinus ſequeretur, etiam ſi olim adoleſcẽs inter auditores meos adſediſſes, me ſcilicet ea cauſa doctiorem exiſtimari oportere. Peruagatus enim apud Græcos uerſiculus admonet, πολλοὺς μαθητὰς κρείττονας διδασκάλων. Multos diſcipulos meliores eſſe præceptoribus. Legi ergo tuum libellum non quaſi cenſor aut præceptor, ſed ut amicus iudex, qui non minus iudicium quàm amorem habuerim in cõſilio. Et ſanè amor gratiam, iudicium admirationem, lectioni conciliauit. Bene uale.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO BELLINCINO S.

QVÆ ſcripſiſti apud uos conſtante hominum cõſenſu nuntiari de ſummis noui principis uirtutibus, ea ita uera ſunt atq; explorata, ut quæ apud Sagram geſta ſunt, neq; uerius neq; certius nuntiata ſint. Quare & uos nobis iure optimo, & nos uobis ex re tanta felicitatẽ gratulamur. Quid enim poteſt populis beatius euenire, quàm rempublicã ab optimo ac prudẽtiſsimo principe adminiſtrari? cuius illud ſit uel unum uel princeps uotum, ſuo ſubiectos imperio felices facere. Vnum eſt quod uerear, ne in tanto uirtutum agmine, quę ſe undiq; ex fœcũdo pectore depromunt, rumor ille parcius quàm rei dignitas & magnitudo poſtulet, ſuam populis lætitiã ſignificauerit. Ita enim inter ſe uirtutes optimi principis decertant, ut quæ nam ex illis emineat, nemo facile diiudicauerit. Laudanti grauitatem comitas ſeſe obijcit. liberalitas non ſinit iuſtitiam ſibi præferri. nec eloquentia ſine prudentia, nec prudentia ſine eloquentia partes ſuas tuetur. Ita uero magnitudinem fortunæ perfert, ita agit principem, ut ſe tamen hominem eſſe meminerit. Moderationem autẽ animi quis nõ plurimum admiretur? Nam quom ſit in omnes bonos indulgentiſsimus, ipſe tamen ſibi uni nihil indulget. Quom uero ingenio multũ polleat, quom ad ingenium optimarũ artium & pulcherrimarum diſciplinarũ lumen adiunxerit, nihil tamẽ ſine prudentiſsimorum hominũ conſilio uel publice uel priuatim decernit. Ita fit ut in hac ætate iuuenili recoctam illam ſenectutẽ minimè requiramus. Quin hoc Dis immortalibus maiores gratias profiteri debemus, quo ſpem nobis faciunt certiorẽ, ſuam hãc in nos beneficẽtiam ex naturę præſcripto fore diuturniorẽ. Sed ó me multo Apelle incautiorem. Ille enim tãta felicitate Veneris emergẽtis partes ſuperiores expreſsit, ut diffiſus penicillo reliquas poſſe abſoluere deſperauerit, atq; ita in admirationem poſteritatis tabulam incohatam reliquerit. at ego multo præſtantiorẽ noſtri principis imaginem, non Apelleis, ſed Socraticis coloribus aggreſſus exprimere, ſentio in primis lineamentis calamum deficere. Sed enim ego me abunde uotum adſequutum putauero, ſi ex ijs quæ ego uix inumbraui, tu animo colligas, hunc eum eſſe principem, cui nõ facile uerba dari poſsint, cuius animus ſemper quaſi in ſpecula excubet, ut adulatores iuxtà & delatores non ſinat ſibi ſurripere, neq; in ſuorum conſiliorum arcem cuniculos effodere. Quare in utranq; aurẽ dormias licet: illudq; certũ habeas, in tuam innocentiam nulli obtrectatorũ ius fore Hercule principe. Nec tamẽ ego recuſauerim, ſi ita ratio temporum poſtulet, tuq; me paulo preſsius admonueris cuius tela cauenda ſint, omnem tibi operã, diligentiam, aſsiduitatẽ meam impartiri, quo tua tibi dignitas inconcuſſa & extra omnẽ fortunæ aleam incolumis maneat. Id quod me citra omnẽ difficultatem facturum ſpero, uel quòd mirum in modum princeps bonis ac bene educatis ingenijs faueat, uel quòd nihil ſit facilius quàm apud æquum iudicem innocentes tueri. Bene uale, & me ama, ut ego me mihi abs te amari perſuadeo. X. Calend. Decemb. M. D. XXXIIII. Ferrariæ.

Cælius

CÆLIVS CAL. PAVLO SACRATO S.

QVANTO uerò putas me gaudio inceſsi, quoties tuæ ad me literæ perferuntur, plenæ bonæ frugis & tuæ eruditionis teſtes? Nec ſolum quas tu ipſe ad me dare conſueuiſti, ſed & quas ad ſe datas amici utriuſq; noſtrum ſtudioſi frequenter mihi legendas depromunt. Mirum profecto quantum ego iſtud ingeniũ iſtosq; profectus tuos amem & exoſculer. quod ut faciã tum aliꝗ rationes ſuadent, tum illa imprimis me mouet, quòd te quom olim amantiſsimis meis conſilijs utereris, ad præclara ſtudia & gloriæ cupiditatem non deſinebam quotidiana propè declamatione excitare. Qua in re, quom te uiderem meas hortationes atq; incitamẽta tua animi inductione præuertere, incredibili ſanè gaudio geſtiebam: gratulabarq; eam tibi ingenij felicitatẽ: diuinabamq; fore, ut eam laudum ſegetẽ, quę ſe tum primum late proferebat, ſuccreuiſſe & iuſtum modum accepiſſe homines aliquando admirarẽtur. Hoc ergo iudiciũ meum, uel ſpem conceptam olim, nunc tuear ac ſuſtineam neceſſe eſt: quom me prę ſertim tanti profectus ſi non autorẽ, adiutorem certè & agnoſcam & profitear: ut niſi ingratus eſſe uelis, tuas mecum laudes partiariò decidas oportet. quod eo nunc confidentius aſſero, quòd te iam in eum locum promouiſſe uideo, unde non facile de gradu deturbari poſsis. Fuit enim quom ſubuererer, ne tibi quom iam ex ephebis exceſsiſſes, atq; in tuam tutelam perueniſſes, cum uoluptatibus eſſet colluctandum, ne conſuetudo iuuentutis parum frugi tibi grauis eſſet aduerſaria, ne uitiũ huiuſce ætatis, ut ſolet pleroſq;, te in diuerſa omnia auocaret. quos ſcopulos quom te uideam nauiter euaſiſſe, & te iam habere cõſtitutam uitæ rationẽ, quom præſertim in optimi ac eminentiſsimi Antiſtitis auũculi tui cõtubernium perueneris, ex quo omniũ bonarũ artium omniumq; uirtutũ ſeminaria facile haurias: oro te atq; obteſtor mi Paule, ut hunc ſemper ſpectes, huius actiones tum publicas tũ priuatas, ſed intimas illas imprimis imiteris, quarũ te cum paucis ſed melioris notæ familiaribus ſpectatorẽ Di immortales eſſe uoluerunt. puta quom Muſarũ tractat arcana, quom diurnũ penſum mane partitur, aut ſub noctem peractum remetitur: quom diuinas lectiones adit, & cęleſti illo nectare depaſtus lõge ſupra hanc mortalitatẽ ſubuehitur. Quòd ſi te moresq; tuos ad hoc, ut te facturũ auguror, exemplar effinxeris, ſi auunculum oculis, ſed multo magis animo geſſeris, tu quidẽ tibi & perpetuitatẽ nominis & certam felicitatem parabis: tua uero in familia ea ornamenta ſtatues, quæ nulla poſsint iniuria temporum refigi: at nobis qui tibi ſummas omnes acceſsiones optamus, incomparabilem uoluptatem attuleris. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IACOBO DE NOIANT S.

TVÆ literæ Lugduni datæ ad quartũ Idus Octobris, mihi fuerunt periucundę: quom ex ijs ſumma cum uoluptate acceperim, te incolumem ſub ipſo Arcturi ſidere Alpes ſuperaſſe, Heluetiorũ anfractus traieciſſe, ac natale ſolum demũ attigiſſe. Et hæc quidẽ omnia tibi proueniſſe ex ſententia gratulor. Illud mecum ipſe gaudeo, quòd tua iſta abſentia noſtri memoriã nulla parte labefactatam uideo. Cuius rei teſtimonium illud habeo locupletiſsimũ, quòd in meam gratiam, ut te facturum receperas, protinus librarias officinas Lugdunẽſes excuſſeris, & aliquot mihi libros curaueris, & per certũ mancipem tranſmiſeris. Tãti igitur amoris ſignificationi quipote ego pares gratias inueniam? quod tantæ liberalitati hoſtimentũ? Sanè quom hic ageres, & pulcherrimum illud amoris certamẽ coràm inter nos depugnaremus, incredibili perfundebar gaudio, quom me uiciſsim & uictum & uictorẽ agnoſcerem. Neq; enim aliter tam honeſtam pugnã confici poſſe arbitrabar. Nunc uero abſens occaſionẽ (ut uideo) nimis inclementer arripuiſti, & me tuis officijs opprimendi, & tibi primas uindicãdi. quare non erit poſthac quòd mireris aut mecum expoſtules, ſi quando ego quoq; in inſidijs ſubſedero, & tempus opportunũ nactus, amatoria te talione repercuſſero. quòd ſi Dis annuentibus, & tu has in me expoſtulationes aliquando cõieceris, tunc me bel-

me belliſsime ultum putabo. Sed hæc hactenus per iocum. Illud ſeriò perſuaſum habeto, me omnia tibi debere: neq; eſſe aliquid tam arduum atq; operoſum, quod non ſim tua cauſa libenter facturus. Bene ualet ſoror & uir ſororis cum feſtiuiſsima filiola, tibiq; omnes magno uoto ſalutem & felicem reditum optamus. Tu quoq; bene uale, & tui deſiderium crebris literis leua. Octauo Calendas Nouembres. M. D. XXXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

SI mihi aliquando certi nuntij offerrẽtur, quibus tutò literæ credi poſſent: nunquam profecto ſinerem quenquã ex ijs iſthuc ſine meis literis cõmeare, præſertim ſiquid foret quod abs te primo quoq; tempore intelligi oporteret: id quod modo accidiſſe uideo. Tuæ enim literæ quas proxime accepi, te in eam uſq; diẽ ſignificant animo pependiſſe, ac dubitaſſe, an tuæ priores literæ cum libro & aureo numiſmate incolumes ad me peruenissent. quando neq; adoleſcens ille cui ea omnia cõmendaueras, de ſuo aduentu te cõmonefecit: necdum meæ literæ ad te peruenerant, quibus te certiorẽ faciebam, ex aſſe omnia ſalua ad me fuiſſe perlata. Quæ ſi fortè tardius quàm uterq; noſtrum optabat tibi redditę ſunt, in nuntios ac tabellarios culpam reijcias uelim: qui uel negligenter opera functi ſunt, uel quod magis puto, ſe non ſatis cõmode obtulerunt propinquo tuo: cui mandauerã, ut eas ocyiſime quoad eius fieri poſſet perferri curaret. Quamuis itaq; ratio poſtularet, ut eandem cantilenã recanerẽ, id eſt tibi rurſus gratias agerem, & me tibi de tuo munere obſtrictũ putarem: quàm etiã delicate tuum Alcibiadem adſeruarẽ: tamen ea mihi duxi prætermittenda, quom propè certũ ac perſuaſum habeam: meas literas, licet ſerius, aliquando tamẽ ad te perueniſſe. Eſt enim mihi perſpectũ, à propinquo tuo non temere cuiq; incertę fidei tabellario literas cõmitti ſolere. De Socrate quod ſcribis, pergratũ mihi feceris ſi eum ad nos quamprimum delegaueris: non ſolum ut nos meliores ſuo reddat exemplo, (ſcio enim quantum aculei eius ferret oratio, propter quod à ſuis etiã familiaribus uere aſilus uocari meruit,) ſed imprimis ne ſuum Alcibiadem incomitatum patiatur: pręſertim quom tam formoſo adoleſcenti magno opus eſſe pædagogo intelligã. Et quamuis Socrates lenoniam artem olim profiteretur, ab eo tamen minime cauendum putarim: qui ſub eadem chlamide (ut inquit Plato) illum tam ſancte habuit, quàm ſi cum parente Clinia decubuiſſet. Sed hæc ioco dicta ſint. Tu ſi ad me Socratem propè ἐκ τῶν παλιγγενεσιῶν renatum miſeris, aut certe tu ipſe, quod malim, attuleris, certum habeto nihil te poſſe facere mihi iucũdius, imò te poſſe planè hoc modo Cælium in cælum ſtatuere. Illud ſanè tibi polliceor, & ſi iureiurando opus eſſe arbitreris, Iouẽ lapidem deierabo, me uerẽdum illum ſenẽ in ſanctiore larario habiturum, cui more ueterum cereos & thura ſuccẽdam. Proſperum uirum planè elegantis ingenij allocutus ſum, tuiq; amantiſsimũ cognoui: is quantũ uideo nullo loco rebus tuis eſt defuturus, ſed ubi occaſio arriſerit. Nam intempeſtiue ac præpropere tentare quod perficere non poſsis, hoc eſt planè aquã tundere & Aethiopem lauare. Dum hęc ſcribo, mihi nuntiatum eſt, Proſperum noſtrũ uxorẽ duxiſſe ex Priſciana familia, Di boni, uxorem bene atq; opulenter dotatam, quod Di bene fortunent. Tuum erit nouum nuptum auſpicato ſalutare. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

TERNAS accepi abs te literas eodem tẽporis articulo & ab eodem tabellario: & cum ijs uere aureum Alcibiadem, & inſuper librum, quem ad te dederam, probe adſeruatũ. In quo uerſando niſi bonas horas male collocaueris bene eſt. Satis lucri factum puta ſi nihil iacturæ adijſti. Nam quòd ullam frugem excerpſeris, uix eſt ut cogitem. Quod ad Alcibiadem pertinet, ipſe ita omnes ſecum Charites cõuehit, ut tuarum minime literarum indigeat lenocinijs, quibus tamẽ deformiſsimũ quodq; mancipium potuiſti uel licitantiũ oculis approbare: tãtum ſcilicet, me iudice, polles in hoc mangonio. Quate ne ti-

ne timeas,ea cura ac diligentia à me adſeruabitur, ut nunquã in publicum prodeat, neq; à me ſecubet. Nam præter ea quæ tu prudenter adeo ſcripſiſti,ego etiã riuales reformido,quorum inuidiam non facile ſperem me poſſe perferre. Cæterũ tibi uerbis gratiã non profitebor,ſed operam dabo,ne te pœniteat, me tam præclaro munere honeſtaſſe.Reſpondi his literis quæ datæ ſunt ad X. Calendas Nouembris, reliquæ VII.& VI. Calẽdas Nouembris præferunt,quarum priores in tarditatẽ curſorum & tabellariorũ atrociſsime inuehuntur.Perſtringis etiam mercatores:qui fœdis tempeſtatibus tam facile perterrentur: quaſi neſcias nos omnes multo libentius σκιαμαχεῖν, quàm in iuſtũ certamẽ prodire, & ob eam rẽ leuiculas etiã cauſas quaſi ſonticas ſolere prætendere.Dis uero gratia habẽda eſt,quòd in tanta cæli inclementia omnia ſarta tecta, ut dicitur, ad me peruenerint, ut uetus illud agnoſci poſsit:ſat cito,ſi ſat bene. Adoleſcentẽ quem poſtremis literis mihi cõmendas, tanta comitate,tam hilari frõte uenientẽ accepi,ut putarem meum me Moratum amplexari. Omnem opem atq; operã meam ſumma animi inductiõe ſum pollicitus.At ille quom ſe rediturum ad me recepiſſet,ut cum eo familiariter,id quod ſummopere optabam, de te ac rebus tuis uerba facerem,poſt redditas literas nuſquã apparuit.Quare ſi intellexeris me nulla in re illi teſtimoniũ dediſſe mutuæ inter nos beneuolentiæ, neq; tuę expectationi, ut par fuit, reſpondiſſe:perſuaſiſsimũ habeto,nõ me illi,ſed ipſum ſibiipſi defuiſſe. Bene uale, & me ama,ut ſoles,& meo nomine filiolas exoſculare.

CÆLIVS CAL. ANTONIO LVCEIO PHYSICO S.

BENE eſt uir doctiſsime poſtquam inter medias etiã uoluptates memoriam Cælii tui non ſinis deperire.Quod ſanè uix fieri poſſe confiderẽ, niſi magnus ille animorum tyrannus amor, qui pridem tuę me uirtuti deuinxit, interdum tibi aurẽ uellicaret:teq; admoneret,turpe eſſe omnibus in rebus uinci,ſed in amore turpiſsimũ.Nam cęteris in rebus inuenias fortaſſe quid cauſeris , quomodo culpã depreceris : quòd autem in hoc beneuolentiæ ſtadio mutuas operas non reddas,quòd lampada tradas cuiquam, quid eſt deniq; quo inertiam prętegas,aut diſsimules negligentiã? Si quis te munificẽtia ſuperauerit,potes fortunę uitio crimen redimere.Si curſu aut lucta ceſſeris,iure ualetudinem aut naturæ infirmitatẽ accuſaueris. At ſi poſteriores in amando tuleris,te ingratum planè fatearis opus eſt: quando ea res tota ab ea pendet animi parte,quæ prorſus noſtra eſt in poteſtate.Vide Antoni clariſsime quo ego artificio totam hanc in me gloriã transferre moliar,ceu uero ea una cauſa faxit ut in iſta ſolitudine & tuas inter delicias tuum Cælium in oculis atq; adeo in animo feras, quòd ego de te nunquam deſinam cogitare, & abſens abſentem quaſi pręſens præſentẽ uideam, & ſemper amœnitate ingenii tui perfruar. Hæc ſunt ſcilicet illa philtra atq; ueneficia, quibus & memoriã & beneuolentiam tuam excito,ut uel repugnanti ac reluctanti tibi non ſecus ac fidiculis hoc amoris hoſtimentum extundam.Gratiã itaq; habeo tuis literis,quæ mihi declararũt,quantum ego Magia polleam:ſed & poſthac pluribus & grauioribus nodis rhombum hunc amatoriũ adligabo, ut animũ iſtum tuum diuina uirtute præſtantẽ, quo mihi neq; charius neq; pretioſius quicquam eſſe poteſt,inexplicabili nexu ſemper in officio teneam.Illud interim rogo,ut fœminam omni animi atq; ingenii ſplendore præcellentẽ Partheneam meo nomine ſalutes.Admoneas etiam Sinapium noſtrũ,non mihi placere,ut Galenum meum tam molliter ac delicate habeat apud ſe. Nam ſi forte reſcierit, cæteros ſuos apud me fratres cum puluere ac ſitu colluctari,uereor ne abiurato iure mancipii & dominum & domicilium auerſet: deliciiſq; Sinapii illectus apud eũ perpetuò eſſe uelit. Familiares omnes mei ad unum te ſalutãt. Quin & Roccha tuas literas reuerenter exoſculata,quantũ ex gannitu cognoſcere potui,tibi gratias agit,& quidẽ caninas, quòd honorificam ſui mentionem feceris. Bene uale. Calendas Quintiles. M. D. XXXIIII.

Ferraria.

Cælius

CÆLIVS CAL. COMITI ALPHONSO CAL/ cagnino nepoti S.

N VLLA poteras cõmodiore ratione me prouocare ad ſcribendũ, quàm
tu ipſe ſcribendo: præſertim quom tuis literis mihi ſignificaueris, eas
quas nuper ad te dedimus, tibi ita eſſe in delicijs, atq; ita familiariter tra
ctari: ut non ſolum exſcripſeris in tuo illo Enchiridio, quo domi & pe/
regrè uti ſoles, ſed dum ſæpius ad lectionẽ reuocas, etiã propè memo/
riæ cõmendaueris. Tum me illud uehementer oblectauit, quòd teſtaris te non modo
ex phraſi ac uerborum delectu fructũ capere, ſed multo magis argumenti & ſenten/
tiarum grauitate ac pondere proficere, easq; in penitiſsimo animi receſſu colloca/
re. Siquidem ij parum ſapienter faciunt, qui in pigmẽtaria officina ex odoribus tan/
tum aromatum uoluptatẽ capiunt, quę autem ad curam ualetudinis & ſalutem con
ferunt prætermittunt. Scribis autẽ præceptum illud Heſiodi tibi imprimis arriſiſſe,
qui primas partes dat ijs qui ſuopte ingenio ſapiunt: proximas ijs qui alieno cõſilio
ſe cõmittunt, eoq; prudentes fieri uolunt. Teq; daturum operã polliceris, ut in ſe/
cunda claſſe cenſearis, ſi minus in prima locum inueneris. Atqui hoc eſt mi optime
fili, iam ſapere, iam in ſe deſcendere, ſuamq; ſupellectilem excutere: & quod difficil/
limum eſt, iam ſe agnoſcere: id quod in Pythij Apollinis foribus ſcriptum fuiſſe me/
moriæ proditum eſt. Atq; hæc ipſa ratio, ut arbitror, mouit Zenonẽ Stoicorũ prin-
cipem, ut Heſiodium illud præceptum cõmutauerit: primamq; ſedem ijs adſcripſe/
rit, qui alienis admonitionibus ſe tradunt erudiendos: finitimam illis quos naturę &
ingenij bonitas ita inſtruxit, ut magiſtris non egeant, & (quod eſt in prouerbio) ſuis
ſe armis tueantur: alioqui expetentes amicorum, & eorum qui maiores natu ſunt,
conſilium, ſe uitare arrogantiã & parum ſibi ſe cõfidere teſtantur. Præterea iudicio
uſi alieno, ſuumq; non negligenter adhibentes acumen, melius & ſalubrius ſuis re/
bus conſulunt. Quare tibi iure magna debetur cõmendatio, qui ætatis tuæ cõſcius,
& multos poſt me annos ingreſſus in hoc uitæ curriculum, eum tibi depoſcas ducẽ,
qui agnationis uinculo & paternę charitatis iure aſtrictus debet. poteſt autẽ longio
ris ætatis beneficio & multæ lectionis adminiculo conſilium dare, & uiam qua tibi
proficiſcendum ſit præmonſtrare: ut ſolent plerunq; nauigantes, quom in portũ re/
deunt, eos qui tum primum ſoluunt admonere, quos ſcopulos & quæ uada caueri o-
porteat. Non poſſumus itaq; de te non bene ſperare, deosq; tibi propitios augurari,
quòd & ipſe ingenio polles, & nos in ſubſidium uocas: ut quod tuis ipſe uiribus nõ
audes, id noſtra erga te beneuolentia, noſtriq; conſilij autoritate ſarciatur. Cęterum
literas optimi & clariſsimi principis legi perlubenter: quibus te & lectiſsimã fœmi/
nam uxorem tuã hortatur, ut ad reditum uſq; ſuum iſtic eſſe uelitis, atq; interim loci
amœnitate uos oblectare, & uarijs animi auocamentis tempus fallere: eosq; imitari,
qui in picturato aliquo uireto, hos aut illos floſculos legunt: alios naribus admouẽt,
alios ſinu condunt, alios coronę intertexunt. Sed heus tu, ſub ortu arcturi, imò iam
ſæuiente bruma, ubi floſculos inueneris? quin potius & obduratos frutices & aren-
tes paliuros pro floſculis inuenias. Ad euitandum igitur cæli inclementiam puto fa
cile indulgentiſsimum principem miſsionem daturum, ſi uos hoc optare cognoue/
rit: ne grues, ciconię, & hirundines nobis prudentiores putentur, quæ pro uice tem
porum loca commutant: & calore aut frigore cõmonitæ nunc oras tranſmarinas,
nunc noſtras regiones reuiſunt. Bene uale, & ama tui amantiſsimum.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

F ECISTI tu quidẽ prudenter, me iudice, qui non duxeris temere pro/
digendam pecuniã, multo præſertim labore partã, niſi prius iure poſt-
liminij reditum in patriam impetraueris. Quare hoc agendum prius,
certè ego opera ac ſtudio tibi non deero. Nec modo excitabo ſed urge/
bo etiam præſtantẽ uirum Alfonſum Trottum, ut autoritate & gratia,
qua plurimum pollet, cõcitatas olim ſimultates tollat, & ἀμνησίαν illam celebrẽ apud

Athenienſes reſarciat. Nam ſi hoc ſaxit, tum cæteræ turbæ quaſi Epheſiæ Dianæ e-
piſtylia, ſponte ſua facile ſubſidebunt. quocunq; uero tēpore tu cogitaueris domum
uectigalem liberare, ſi meum conſilium fueris ſecutus, non ad me, ſed in manum Ia-
cobi Boiardi argentarij primi nominis ac ſummæ fidei pecuniā mittes: qui eam tu-
tò apud ſe habebit, & ex præſcripto tuo erogabit. Vxorem tuam optimā fœminam
meis uerbis reſalutabis, & Deliæ puellæ iam feſtiué, ut tu ſcribis, garrienti in fron-
tem & aurem ſuauiolum meo nomine imprimes. Bene uale compater doctiſſi-
me, & dum hæc tempeſtas deſęuit, abſens abſentem ama. XVI. Calendas Marti-
as. M. D. XXXIIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ARNOLDO ARLENIO S.

NIHIL facere poteras tua humanitate dignius, aut mihi Barbuleioq; no
ſtro gratius, quàm utrunq; noſtrum commoneſacere de ea Muſarum
ſupellectile, quæ tibi nuper ex Gallia & Germania conuecta eſt: eoq;
nomine plurimam tibi gratiam habemus. Librorum autē qui noſtrā in
rem faciūt, nomina ſeorſum habebis in pagella. Quòd ſi eos ad nos mit
tendos curaueris, quāti eos indicaueris, indicabis aūt quāti eos bonitas tua indican-
dos putauerit: operā dabimus ut tantū tibi pretij & optima fide & quàm ocyſſime
iſthic perſoluatur, & inſuper eo beneficio nos plurimū obſtrinxeris. Bene uale, &
nos ex aſſe tuos memineris. VIII. Calend. Aprilis. M. D. XXXVI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ CYN
thio Gyraldo S.

HABEO tibi gratiā mi Cynthi quòd tuas delicias, id eſt lepidiſſimos tu-
os uerſiculos ad me dederis, quos ipſis planè Muſis dictantibus te ex-
cepiſſe credimus. Hoc ſcilicet illorum genius, & incredibilis quædam
ſuauitas uel ipſi Midæ poteſt perſuadere. Me certe illexerūt tenuerūtq;
dum legerem, ut experirer non fruſtra Homerum ſcripſiſſe, Vlyſſis ſo-
tios guſtata ſemel loto à Lotophagis nō amplius potuiſſe auelli. Quòd uero mecum
etiam paciſceris ut tuas Muſas ad cēſuram uocē, & cum ijs inuerſo ſtilo depugnem:
neq; æquum poſtulas, neq; ego conditionē accipio. Phœbum iratum habeam, ſiquid
eſt ijs dulcius, amœnius, elegantius, ut neq; oculatus ille undecunq; Momus uel in
earum crepida quicquā auſit arguere. Blande itaq; ac delicate, ut par fuit, à me exce
præ ſunt. Et quom ad te redire feſtinarent, uix à me tandē potuerunt miſſionē impe
trare. quòd ni crimen plagij mihi abs te obtrudi reformidaſſem, in eas uel Cupidinis
uincula conieciſſem, uel Sirenum gremio concluſiſſem, tantiſper dum te parentem
obliuiſcerentur, & uolentes nolentes eſſe apud me aſſueſcerent. Nam ut uerum fate
ar, ego mearum deformitatē Camœnarū perteſus magno ambitu unum hoc procu-
raui, ut tuæ tandiu apud me forent, donec illarum cōſuetudine expolitæ noſtræ me-
liores elegantioreſq; fierent: uel, quod poſtremū fuit in uoto, ex earum ſaltē pigmen
tis ac narthecijs cognatam fœditatē corrigerent. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PETRO BECHINIO
Bohemo S.

BTSI eo tēpore quo abs te literas accepi, & tuo nomine me Hippolytus
ſalutauit, eſſem multis occupationibus atq; auocamentis laceſſitus: ni-
hil tamen habui potius quàm tuæ uoluntati obtemperare, ac tibi teſta-
ri, mutuæ inter nos beneuolentiæ memoriā apud me ita uiuere ac uige
re, ut nulla neq; temporū neq; locorum iniuria ſit intermoritura: quan
do ea uis eſt tuæ humanitatis ac uirtutis, ut non modo bene inſtitutam amicitiam &
iam aliquot officijs confirmatam tueri poſſit, ſed nouos etiam atq; ignotos amicos ti
bi quotidie comparare. Quæ de clariſſimo & excelſi animi uiro Guizardino ſcripſi
ſti, ea mihi mirificam uoluptatem attulere. Nam quid mihi eſſe poteſt uel iucundius
uel optatius? quàm apud ſummum noſtræ ætatis præſidem, in quo prudentiā, auto-
ritatem

ritatem literaturāq; ex æquo admiramur, aliquo in numero haberi: & nugas meas, ita enim malim quàm commentationes appellare, tanti uiri iudicio placere. In cælo itaq; ſum ego Bechini ſuauiſsime, ſi quæ ſcripſiſti ex animo ſcripta ſunt, nec maluiſti amici auribus quàm ueritati inſeruire. Sed utcunq; res cadat, hoc unum te ſaltem oratum uelim: ut ſi ſpecies ac genius eorum quæ ſcripſimus nō poteſt mihi ampliſsimorum hominum gratiā lucrifacere, in eam partem poſtremo adnitare, ut meum in eos ſtudium atq; obſeruantia ſarciat, quicquid in ſcribendo deſideratur. In cōmendando Volfango excellentis ingenij adoleſcēte non eſt quod multum uerborū prodigas. Eum enim in amoris & conſuetudinis noſtræ ſacrariū ita admiſi, ut nihil non eius cauſa ſim facturus. ſed neſcio quo malo fato euenerit, ut poſtquam Ferrariam ſe recepit, uix unquam ei ſecūda ualetudine frui licuerit. Ea res adoleſcentē perterruit, exiſtimantē hoc cælum ſibi parū ſalubre: quom tamen uix aliud ſit tota Italia, quod aeris temperamento omniū habitudini in uniuerſum magis cōgruat. Sed puto morbi ſeminaria aliubi concepta, hic demum eruperunt. ea res immerentem afflixit. Quicquid uero uel præſenti uel abſenti accōmodare unquam potero, in tui atq; illius gratiam nullo tempore deſinam certā amantiſsimi animi ſignificationē utriq; ueſtrū præbere. Ioannes Hieronymus meus tibi multam ſalutē dicit, epiſtolamq; quam expetis, profitetur ſe protinus à tuo diſceſſu per certum nuntiū in Arlenij noſtri manum direxiſſe: eamq; arbitratur ad hanc diem fideliter ad te perueniſſe. quod ni factum ſit, non pigebit eum tua cauſa iterum atq; iterum onus exſcribendi ſuſcipere. Bene uale, & me ama tui amantiſsimum.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

N VNTIVS qui ad te profecturus eſt, iam petaſatus & ad iter procinctus mihi ſignificauit, ſibi protinus abeundum eſſe. Ob id me breuiorem eſſe oportet quàm aut tu uelles, aut ego antea cogitaram. Et profecto ut longi temporis ſilentium redimerē, ut diſpendia diuturnæ ægritudinis ſarcirem, tuiſq; literis hoſtimentum aliquod reponerem: me atticiſmo potius quàm laconiſmo uti par fuit. Sed hoc meum mihi propoſitum extorquet tabellarij feſtinatio. Breui itaq; tibi hoc imprimis ſcribendum putaui, quod iucundiſsimum tibi fore arbitror: me dei opt. max. benignitate, ex grauiſsimo morbo cōualuiſſe, ac propè ſalutem priſtinam reparaſſe. Eius rei teſtimonium eſſe poterit, quòd in his literis meum chirographum agnoſces, quom multos iam mēſes librarij manu uti conſueuerim. Mox illud habebis exploratū, neq; temporis interſtitiū, neq; uim aduerſę ualetudinis, quicquā ex ſumma in te beneuolentia ademiſſe: ſed tui memoriam uiuere ac uigere apud me incòlumem, nō ſecus ac ſi mihi tuarum uirtutum fructu tuæq; conſuetudinis ſuauitate quotidie frui liceret. Neq; id mihi multis argumentis probandū puto: quom omnia quæ non ſolum ad dignitatē atq; utilitatem tuam pertinere ſignificaſti, ſed quæ tibi etiamnum ex amicis tuis grata fore intellexi: ſumma diligentia, fide, aſsiduitateq; faciunda curauerim, uel tunc quom decumberem & rebus meis nuntium miſiſſem. Quin & nuperrime Georgio Lubiano, quem mihi per literas cōmendaras, in tuam gratiā omnes quas potui amoris ſignificationes dedi: plures etiā daturus, ſi mea opera & authoritate pluribus aut grauioribus in negotijs uti uoluiſſet. De quodam etiā Bartholomęo, quem tu nebulonē appellas, te ad me ſcripſiſſe profiteris. Eas literas neq; accepi, neq; quis ille ſit nebulo, aut quid ſceleris deſignarit, ſatis animo poſſum conijcere. Quare ſi quid eſt quod tua aut mea ſcire interſit, rurſus me certiorē facias uelim, præſertim ut à quo mihi cauēdum ſit, planius ac certius norim. Sed me interpellator iſte ſuccinctus ac penulatus longiorem eſſe non ſinit. Bene uale, & me ama, tuoſq; omnes meo nomine ſaluta. Calendis Nouembris. M. D. XXXV. Ferrariæ.

Epigrāma quod à me iterū atq; iterū flagitaras, cōmentationem præterea ſuper attagenis ſcripſerā, atq; ad te miſerā: ſed an bona fide in tuas manus peruenerit, nondū habeo ſatis compertū. quòd ſi in tranſuerſum abijſſe, teq; utrūq; optare intellexero, quale quale ſit, etiā cū exiſtimationis periculo exſcribi & ad te trāſmitti mādabo.

CÆLIVS CAL. ARNOLDO ARLENIO S.

NON eſt quod Barbuleiua noſter ea cauſa apud te male audiat, quòd tuarum mihi literarũ copiam ſecerit. Ea enim eſt illarũ ſpecies, ut tibi apud omnea gratiam poſsint comparare: uel ſi genus dicendi ſpectetur lenę & ſuapte uena perfluẽs, uel genius iſte animi ad omnes homines promerendos factus. Ob id quom ego te antea de una aut altera ſalutatione amarem, mox uidẽs quàm officioſe ac liberaliter cum Barbuleio ageres, cœpi te habere chariſsimũ: & quom literę illę quaſi prędes inter nos interceſſiſſent, cœpi de te mihi omnia polliceri, & uiciſsim omnia tibi mea repromittere. Summa igitur fiducia ex eo tempore opera tua uti non deſtiti, quam ita promptam & ex poſitã ſemper inueni, ut uix unquam rogare, ſæpe gratias agere oportuerit. Id quod & nunc facio. libros enim quos ad me dediſti bona fide accepi, & Vincẽtio librorum mancipi, ut tu mandaſti, duos ſcutatoa & dimidiũ inſuper enumeraui. Reliquum eſt ut ſiqua in re opera mea tibi uſui eſſe poteſt, me crèbro cõmoneſacias, ut amorẽ erga te meum, & me benegratum aliquando teſtari poſsim. Nauigationea Petri Martyris, ſi penes te ſunt, opto ad me mittas. quantum pecuniæ & cui erogandum pręſcripſeris, erogabo. Bene uale. Nonia Feb. M. D. XXXV. Ferraria.

CÆLIVS CAL. BONAVENTVRÆ PISTOPHILO S.

PERDIFFICILEM mihi uideo actionẽ propoſitam, Piſtophile uir magnifice, & planè ut Græci dicũt, ἀσύστατον, in qua reo actoris, actori uero rei partes ſubeũdæ. Tu te creditorẽ pernegas, debitorem profiteris, atq; has partes obia tanta eloquentia ac ui perſuadendi, ut omnibus alijs eas facile probare poſsis: quin & ipſi mihi, niſi magnitudine alieni æris admonitus, intelligerẽ, quantum oneris ſuſtinerem. Quare ſi uiri boni, ſi probi nominis exiſtimationẽ tueri uolo, ueritatia mihi patrociniũ ſuſcipiendum eſt: & pro captu ingenij ac inſantiæ meæ modulo, & me creditorẽ negare, & debitorem profiteri oportet. Rarũ planè ac prępoſterũ uindiciarum genus, debitorẽ eſſe, ubi non ſit creditor. Et quom in rationarijs duplex pagina ſemper occurrat: permirum ſanè noſtra in ſupputatione alteram deſiderari. Et quamuia mihi rem eſſe ſentiam cum grauiſsimo & ſacundiſsimo aduerſario: qui poſsit, quod Protagoraa pollicebatur, deteriorem cauſam meliorẽ reddere: non tamẽ mihi deero, & meam mordicua defenſionem tenebo. atq; illud interim inclamitabo, quod olim Vatiniua: ſi Piſtophilus optimus eſt orator, non tamen uideo Cæliũ damnari oportere. Cæterũ quod tuũ à me Plinium belliorẽ inſtructioremq; factum gratularia, non ego is ſum, qui mihi beneficij loco ſtatui uelim quod ego ſummi beneficij loco accepi: quãdo ab ea lectiõe multo me doctiorẽ cultioremq; factum cognoſco: idq; non modo ingenue ſed etiã libenter confiteor. Et profecto ſi me meo ex animo loqui ſinis: rem planè ridiculam fecerit, qui Plinio, quẽ tu abſolutiſsimo penicillo exornaſti, accerſita emblemata & inane mangonium addiderit. nõ ſecus ac ſi quis Canoni Polycleti, aut Veneri Apellis quæ ἀναδυομένη dicta eſt, lineas & inutiles circumlitiones conetur adſtruere: ut de ipſo iure dici poſsit, quod Cicero in eos pronuntiauit qui cõmentarioa Cæſaris reformare tentauerint: ineptis quidem gratum ſortaſſe id futurum, qui uolunt illa calamiſtria inurere: uerum ſanos homines à ſcribendo deterreri. Bene uale, & me tuo dignum amore puta: quem, ita mihi faueant Muſæ, mea ſingulari in te obſeruantia & pietate commereo. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

EA quę ad te ſuperioribus literis ſcripſi, uera ſunt, atq; adeo certa, ut quę olim geſta ſunt apud Sagrã non ſint certiora. non eſt tamen quod properes, neq; incertas ſpes rebus tuis bene conſtitutis præferas. Turpiſsimum enim eſt ſapienti dicere, nõ putaram, &, ſpes mea me feſellit. Et, Ego longe aliter animo præceperã. Nam ſi hæ remoræ tam diu ac tam negligen

negligenter res ſuas curant, in rebus noſtris, quas propè nihil morantur, quid factu ras putamus? Quòd ſi eſſent tibi illæ fortunæ, quæ tibi ac tuæ uirtuti debentur, unde familiam & uernaculos aleres, nõ hæc ſcriberem. Quid enim poſſet mihi eſſe iucundius, quàm unà eſſe, quàm de cõmunibus ſtudijs uerba facere cũ Morato meo? Verum ubi nõ de cõmuni uoluptate, ſed de tuis cõmodis agitur, illud imprimis proſpicio, eoq; clauum omnẽ dirigo, nequid me autore facias pœnitendum. Ob id te amice hortor ac moneo, ne quod nouum conſiliũ ineas, nequid moliaris aduerſus præſentem fortunã, ni prius aut Alphonſi hominis tui cupidiſsimi aut meas literas accipias. Ex ijs enim & ratum auguriũ & aues tibi putabis addixiſſe. Bene uale. Poſtridie Nonas Nouemb. M. D. XXXVII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. IACOBO ZIEGLERO S.

QVOM hæ literæ ſummã manũ expectarent, iamq; mihi obſignandæ forent, ecce à primaria matrona & principe fœmina de Anſubiſe, tua Palæſtina atq; unà deſideratum illud chorographiæ ſpecimẽ adfertur. Di boni, quanta me uoluptate ea res perfudit. quom enim ſubuererer, ne quæ pollicebare uel in trãſuerſum abijſſent, uel in longiorẽ diem diffinderentur, mirifice lætatus ſum iam præſto eſſe, eoq; nomine tibi à me gratias deberi. Nam ſi meæ literæ ſine hac acceptilatione ad te perueniſſent, ſcio quantum tibi moleſtiæ attuliſſent. Hæc autem ipſa chorographica protinus, ut tu mandaras, ad eos cenſores retuli, quos tu ſibi elegeras. Qui ad ſpectaculum tanti apparatus uno conſenſu Euge ſuccl amarunt. Et ſanè rationem hiſtoricam mihi tenere uiſi ſunt. quom autẽ ſciſcitarer quæ ratio diaſtematum, & totius hypographes: ita obmutuerunt ut rem maiorẽ eorum captu omnino intellexerim. Sed tu age macte ingenio, & quod pulcherrime exorſus es opus, feliciter pertexas: ut ijſdem quadrigis quibus ad famã proueheris, nos quoq; ad æternitatem nominis perducas. Iterum uale.

CÆLIVS CAL. PETRO NICOLEO CASTELLANO S.

LIBRVM tuum De animorũ immortalitate, quem nuper ad me miſiſti, legi tanta cum animi uoluptate, ut me propè immortalem factũ putauerim. Video enim te undecũq; argumenta collegiſſe, quibus immortalitatem adſtereres: eaq; in ſententia fuiſſe Ariſtotelem probares, ſummum illum quidem Peripateticorum principem: cui ſanè tantũ tribuo, ut primas ei in differẽdo facile deferã. neq; in hoc ſenſu Platonẽ excipio, quod pace ueterũ dictũ uelim. Sit enim Plato, quod omnes fatemur, amœnior ac ſuauior in dicendo: alliciat blãdius in ſententiã auditorẽ, inductionibus inſinuatiõibusq; nos ita circumſcribat, ut quaſi aliud agentes non ſinamus modo, ſed optemus etiam nobis quicquid ille propoſuerit, perſuaderi. Certè Ariſtoteles acrius pugnat, & cogentiſsimis rationibus adigit manus dare. Nam & cõminus cõgreditur, & abiectis Samnitum haſtis, quibus ad uoluptatẽ magis gladiatores quàm ad pugnã utebãtur: demonſtratiuo ſyllogiſmo, id eſt fulgentibus armis, quibus iugulum appetat & hoſtem conficiat, in animos hominum graſſatur, & uolentes nolentes in ſententiã rapit. Dolebam igitur mecum, ut uerum fatear, tanto philoſopho eam notam inuri, quòd genus humanum ſuprema animi & corporis internecióe damnaſſet. Dempta enim homini animi immortalitate, nullum profecto animal homine infelicius inueniri poteſt. & ſanè ueteres pleriq; cõſtanter Ariſtotelem eius hæreſeos arguunt. Nam & Plutarchus Chæroneus, & Iuſtinus martyr, quo loco antiquorum opiniones ſuper anima repetunt, eum certò ſtetiſſe pro animorũ interitu conſentiunt: quam ſententiam noſtra etiam ætate Petrus Mantuanus multi nominis philoſophus multis argumentis conatus eſt cõprobare. Tu demũ periclitãti Philoſopho aſſuiſti uir doctiſsime, conceptamq; ac diu conſtitutã opinionem ex animis reuellere aggreſſus es. quod ita feliciter perfeciſti, ut ipſe licet aliquot locis uariauerit, & ſibi parum conſtitiſſe uideatur, ut nõ ſine cauſa à quibuſdam ueterũ ſepia fuerit appellatus: tu tamen rem totam dubiam antea in unũ conſenſum & quaſi harmoniam reuocaueris, ut te autore à ſu-

ſpicione tanti criminis maximus philoſophus iam omnium calculis abſolui mereatur. Debet itaq; tibi plurimum mortalium genus, cuius optimã partem à manifeſta pernicie uendicaueris: debent boni omnes & qui ſe præclaris actionibus exercent, ſperantes rectè actæ uitæ præmia, ad quæ inter uiuos uel nemo uel certe pauci aſpirare poſſunt, ſe aliquando liberatos ab hac corporis compage cõſecuturos. Intereſt enim ſocietatis humanæ, intereſt reipublicæ bene inſtitutæ, ut animorum perpetuitas ſit omnibus perſuaſa: ut ſpe præmiorũ boni inuitentur ad uirtutẽ, mali uero ſupplicij metu à flagitijs deterreantur. Ob id egregie Democritus dixit, præmio ac pœna uitam cõtineri. Hoc igitur quom tu effeceris, quid ego pro tuis tibi meritis deberi dixerim, niſi ut uictus tibi ſtatuatur in Prytaneo, quod Socrates de ſe dixit: & ſolida tibi imago in Ceramico erigatur, ut monumẽtum tuæ uirtutis, quod pridem in animis hominum collocaſti, in uiuentium etiam oculos incurrat, & tu uiuens ac ſpirans tua poſteritate perfruare. Bene uale.

CÆLIVS CAL. SEBASTIANO CORRADO S.

SI tibi Venetijs Egnatium uidere cõtigit: ſi apud Regium Lepidi Crotti Di boni qualis & quàm felicis animæ, facta eſt copia: ſi utriuſq; ſuauitate tibi licuit perfrui, multum profecto auribus atq; oculis tuis debes Corrade ornatiſsime, neq; eſt quòd Ferrariæ Cæliũ admodũ requiras: & ſi ille quidem eo natus ſit ingenio, ut probis ac bene ſtudioſis tuiq; ſimillimis faueat, ut literas ac literatos ex animo amplexetur. Cæterũ nihil eſt præterea, ut uerum fatear, quod aut multum ames, aut in eo priuatim admireris. Quod ſi te Ferrariam contuleris, ut te facturũ polliceris, non præceptorẽ ſed comitem ſtudiorum te nactum putabis: eritq; illud inter nos cõmune, quod Pythagoras profitebatũ, οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖν. Cæteras laudes quas in me cumulate cõgeris, bonitati tuæ acceptas fero. Facile enim tibi eſt de iſto penu laudũ fœcundiſsimo aliquot depromere, quas ad honeſtandos amicos uel parum merentes pro animi tui ſententia prodigas. Bene uale, & me mutuo ama tui amantiſsimum.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO ESTENSI ALfonſi ducis filio S.

CERTE ego princeps ornatiſsime non poſſum recte ualere, te aduerſa ualetudine laborante. Illud tamẽ me ſolatur, quòd & medicorũ diligentia & tua moderatione breui futurum confido ut priſtinã repares ſalutem. Phaſianam autem ad te miſeram, non quia putarem uobis magnis principibus huiuſmodi aues deeſſe, ſed ut uiuens illa, & prope manus adſueta, tibi delicias faceret: & moleſtum ocium, quale ſolet ægros inceſſere, uel leuaret uel magna parte imminueret. Eã tibi ademptã grauiter & inique tuli. quare poſthac ero cautior, atq; operã dabo, ne quę ad te miſero munera auferri poſsint. Tu quę tua prudentia eſt, æquiſsimo animo hæc quæ leuiſsima ſunt, perferas, & reſtituẽdæ ualetudini ſolum incumbas. Te enim incolumi reliqua facillime ſarciemus. Bene uale, & me ama tui obſeruantiſsimum.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ CYNthio Gyraldo S.

IMPROBE an licẽter magis metamorphoſin illam tibi indicarim, non habeo ſatis exploratum, certè id cunctanter feci: ut intelligam prudenter ueteres admonuiſſe, Quod dubitas ne feceris. Tu uero quæ tua humanitas eſt, æqui boni omnia conſuluiſti: & tecum illud, quod uerũ eſt, cogitaſti: me non aliunde anſam ſcribendi arripuiſſe, quàm è tuis literis. Nam quom tu unus ex profeſſo Ciceronẽ in oculis & calamo ferre ſoleas, nunc uero ad Apuleium deſciueris, bella ſe obtulit ludendi occaſio: cui tamũ hactenus faueo, ut me quoq; immutatum & longe ab inſtituto meæ modeſtiæ delapſum confitear. Quòd ſi Steſichoro reddita eſt uidẽdi facultas quom primum palinodiam cecinit, cer-

nit, certè & mihi uenia iure debetur, qui cantilenam illam omnem retexo, omniaq́ in integrũ reuoco: tibiq́ ablegatis etiã procul roſis, te uirum & ſummæ quidem uirtutis atq; eruditionis agnoſco. Quare ſi tu te mihi æquum bonumq́ prębuiſti, quom nondum factũ deprecarer: tu nũc id multo propenſius facere debes, poſtquã eo minus ego mihi ignoſco, quo tu mihi magis ignoſcendum exiſtimaſti. Vale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ CYNthio Gyraldo S.

AVDIERAM ego antea, Sirenas cãtus dulcedine nauigãtes in naufragium cogere, ipſas periclitari atq; adeo ad ſcopulos allidere nunquã audierã. Tuæ itaq; literæ mirificos mihi euentus nuntiarunt, quales neq; Homerus, neq; Vlyſſes ille πολύτροπος unquã audiuit. Ergo tu Cynthi, Sirenẽ illã noſtri ſeculi, quæ te propè in medias undas pellexerat, & paulominus ex Cynthio Glaucũ fecerat, tuo (ita enim ego arbitror) lepore perculſa: parum abfuit, quin (ut tu ſcribis) naui ad tignum in amne ſuffixũ impacta id paſſa ſit quod alijs parabat. Et nunc tuo beneficio uiuit: & puto fatetur inuita, ſuas ſuauitates tuis ſuauitatibus uinci. magna & incomparabilis laus tua Cynthi, qui nõ obturatis auribus, nõ uinctus à ſocijs, ſed ſola animi magnitudine tantũ periculum tranſmiſeris. magna bonitas, quom opificem ipſam tui periculi iam ſibi diffidẽtem, iam adactam in extremũ diſcrimen ita liberaueris, ut ſeruatam ſe malit, quàm nunquam periculum adijſſe: tibiq́ uti ſeruatori ſuo tabellam ſuſpenderit, pręfixo titulo,

Præſidio ſeruata tuo pulcherrime Cynthi,
Hanc dicat Eridani ad ripas tibi naufraga Siren.

Nam reliqua illa animi & corporis ornamẽta, quas tu uirtutes uel in dicendo uel in ſcribendo Latine, Græce, Etruſce, appellare ſoles: ego totidẽ appello philtra, ego totidem ueneficia interpretor, quibus animos mortaliũ circunſcribat. Quid uero pingere acu, & catagraphas imagines exprimere? an non hoc eſt improuidos oculos præſtringere? Sic Circe, ſic Calypſo, ſic Proteus ille uerſipellis in oculis miracula faciebãt, quibus pręſtigijs ἀκαταληψίαν ſuã Arceſilas facile approbabat. Nam quòd ad hæc religionem etiã ſimulatam ſcribis, mihi uerò rem minime nouam aut miram ſignificaſti, qui ſciã magos & impoſtores huiuſmodi potentiſsimas duas artes, medicinam ſcilicet & religionẽ coniunxiſſe, ut rebus ſuis fidei & diuinitatis opinionem aucuparẽtur. Tantum ergo abeſt ut iſtarum me deliciarũ participem eſſe uoluerim, ut doleam pariter tibi tantum periculi oblatum, & rurſus gratuler, te uel prudentia uel fato ſirenios aſtus euaſiſſe. quod tamen minus mirum mihi uideri ſolet, quoties in memoriam redit, Sirenas in Creta cum Muſis aliquando decertaſſe, uictasq́ ac deplumatas partim dolore partim uerecundia in mare deſilijſſe, ex quo nomen loco ἄπτερα permãſit. Epiſtolã quam repetijſti à me, pulchre adſeruatã mitto, in qua multa eleganter, multa ſplendide dicta, nihil tranſuerſo calamo dignum obſeruaui: tu quoq; cum ea clemẽter agas obſecro, quæ te patrẽ agnoſcit. Habes duabus epiſtolis tuis bene longis perbreue reſponſum. Ita enim homo occupatus exiſtimaui me operæpretium facturum, ſi ex una fidelia duos parietes dealbaſſem. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ CYNthio Gyraldo S.

QVOM prius addubitaſſem nequid tibi incõmodi Maga illa de qua ad me ſcripſeras attuliſſet, & fretus tua conſtantia in eam ſententiam inclinarem, eius tibi ueneficia nihil potuiſſe incõmodare: quòd præmunitus moly illo Homerico poſſes omne periculum facile euitare: ecce mihi tuæ literæ offeruntur: quibus quantum potes contendis mihi approbare, eam quam ego uel Sirenẽ uel Circem fueram ſuſpicatus, uirginẽ eſſe, caſtam, illibatam, ex comitatu Charitum aut Muſarum ſelectam. Sed res mira planè cõtigit, ut quibus maximè argumentis adnitebaris eam ſuſpicionẽ diluere, ijſdem meam ſuſpicionẽ maximè augeres & confirmares. Neq; me illud mouet, quòd tanto laudum

cumulo blandam illam hoſtem tuam, ut cõmode Græci dicunt γλυκυπικρὸν, ſiquidem dulcedini quam tibi propinauit multũ amaroris admiſcuit, in cęlum proueh as. Ea ſcilicet eſt uis ueneficij, ut animi ijs rebus imprimis pelliceantur, quibus abſterreri plurimum deberent. Hæc cauſa Platoni perſuaſit, ut amorem magum ac ueneficum appellaret. ἦ γὰρ ἔρωτι, ut inquit Theocritus, πολλάκις ὦ πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. Legimus inter ſocios Vlyſsis Gryllum quendam fuiſſe, quem Circe in ſuem cõmutarat. Is beneficio Vlyſsis in priſtinam formã reſtitutus non deſijt inclamare, ſecum actũ eſſe infeliciter quòd in hominem redijſſet, qui tam ſuauiter antea in ſue uiueret. Virgæ enim illius medicatæ uis ita in animũ tyrannidẽ exercebat, ut neq; homini redditus humane ſapere cœperit. Hoc ego tibi (quod uix ſine gemitu effari poſſum mi Cynthi) uideo accidiſſe. Faſcino enim illius tuæ uirguncułę, nunquam ſatis ut tu te arbitraris laudatæ, perculſus, proh deorũ fidem, ex arce Mineruæ deiectus, in aliam protinus ſpeciem abijſti. Quòd ſi me urgeas, ut in quod te brutum uerterit oſtendam: & ſi mihi durum ac difficile ſit tibi tuam perniciẽ declarare, præſertim quom certum habeam te parum mihi fidei habiturum, uos tamen illuſtres Phyſicos imitabor: qui magnam in ea re partem ſalutis collocatis, ſiquis cognoſcere cœperit, quo morbi genere inceſſatur. Vna enim hac ratione accõmodatum remedium inueniri, quo ęgro medeamur. Sed quid ego multis te moror? quom ex tuis literis quaſi ex ſpeculo id poſsis non multa cum difficultate colligere. Arrige aures Cynthi. An non audis te qui olim cum cygno Arpinate ſolebas contendere, nunc cũ aſino Apuleiano rudere? Sanè uox iſta deſultoria, quis ſis & quod animal indueris, teſtari poteſt: ut neq; tu ipſe, tanto licet ore cõfiſus, reclamare iam audeas. Sed fruſtra ego morbũ indicauero, niſi & remedium quoq; præmonſtrẽ. Eſt illud, ſi experimento credimus, uernas roſas deguſtaſſe, nõ terrenæ huius Veneris, quam mortales agnoſcunt, ſed cœleſtis illius quam ſub Iſidis nomine colebat Aegyptus. Iis enim delibatis, tum te nos Cynthium quaſi poſtliminio recuperabimus. Vale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ CYNthio Gyraldo, S.

QVOD ego hactenus nihil tuis literis reſponderim uir doctiſsime, non eſt quod arbitrere uel tua apud me ſtudia parum habere ponderis, uel tuam excellentẽ literaturam non tanti à me æſtimari, quanti merito ab æquo iudice æſtimari debet. Sed ita, neſcio quo fato, accidit, ut quom tuæ ad me literę perlatæ ſunt, eſſem tum occupationum mole obrutus: tum ita uiribus corporis deſtitutus (nam me inſolita quędam ἀνορεξία dies aliquot male uexauerat) ut ego ipſe mei cõpos nõ eſſem. Quare amabo te per cõmunia Muſarum cõmercia, faceſſat omnis de me ſiniſtra cogitatio: perſuaſumq; habeas me in ſtudiorũ ſectatores albam eſſe lineam in albo lapide. Doctos uero homines, in quorum cenſu tu honorificũ tibi tua uirtute locum uendicaſti, non ſolum amare ſed etiam admirari. An non ego ſim mortalium omniũ ingratiſsimus, ſi pulcherrimis tuis literis non faueã? quibus tantum mihi tribuis, quantum neq; uel ſi immodice ſim ambitioſus, agnoſcam. qua in re & ſi ego animaduertam te plus amori & bonitati dare quàm iudicio, tamen non poteſt tua iſta præclara in me uoluntas non mihi eſſe grariſsima. Illud non diſsimulabo, me quom primũ tuas literas accepiſſem, conſtituiſſe ad propoſitam de imitatione diſquiſitionẽ non prius reſpõdere, quàm auocationes expunxiſſem omnes, & eſſem mihi ipſi per ualetudinẽ reſtitutus. Sed quoniã tu tuis literis urges, & faces mihi ſubdis, non cõmittam ut diutius officiũ meum deſideres. Abijciam itaq; omnẽ cunctationẽ, & quæ mature digerere cogitauerã, ea tumultuariò in compendiũ redigam, ut intelligas me tuæ uoluntatis quàm meæ exiſtimationis rationem habere maluiſſe. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

QVOD meæ literæ ſero ad te peruenerint, non eſt quòd mireris. Illud iuſtius mireris, cur ad te aliquando peruenerint, tam docti hominis iudicium

cium ſubituræ. Atq; habent quod de me iure conquerantur, qui eas prociduo partu natas, eorũ oculis ſubijciam, quibus uix Apellis penicillus ſatisfacere poteſt. Quòd ſi tua humanitas in eas etiam indulgenter agit, non eſt propterea quòd aliquis felicem temeritatẽ probet. Neq; enim quenquã probum exiſtimari oportet, cui non ſua uirtus fauet, ſed aliena bonitas ignoſcit. Et ſanè te uideo quom noſtras literas publico iudicio cõmendari ſcribis, amorẽ habere in conſilio, non iudiciũ. De Athenienſibus illud ſcitum eſt: quę male ac præpoſtere cogitaſſent, ea Mineruę ope corrigi atq; ad felicem exitũ produci. Quod ego uere dictum exiſtimarẽ, niſi illud quoq; poſteritati cõmendatum foret, nunquam Athenienſes niſi pullis ueſtibus amictos de ineunda pace cogitaſſe. Ex ijs enim intelligo ita Mineruam Atheniẽſibus fauiſſe, ut nihilominus imprudentiæ pœnas luerint, & (ut eſt in prouerbio) ſuo periculo reſipuerint. Sed heus tu, quis te, rogo, in Fuluium tam repente trãsformauit? an fiunt & Venetijs metamorphoſes? Et ſunt iſtic quoq; ſuæ Circes? & pocula illa medicata? An quia Grammaticã profiteris, hanc etiam metonymiam putas tibi licere? An hos ſpiritus facit tibi conditio Vicẽtina? ut terrigenam illum quem Græci χρυσὸν, latini aurum uocãt, fuluum illum inquã ac pallidulum cui mortales inſidiãtur omnes, in ſolibus atq; adeo in ſinu te habere omineris? hinc ſcilicet illa tranſnominatio. Sed ego imprudẽs qui ea in re ingenium exerceam, & cauſas conquirã, quam quom tu percõmode (ut puto) enarraueris, ſuppudeat me tam longe à linea aberraſſe. Sed nõ diſcedam hinc priuſquã illud quoq; admoneam: tibi cauendum eſſe, ne ſi hoc modo nomina interpolaueris, ſit tibi de ædibus quas mãcipio accepiſti periclitandum: ſi modo impoſtor aut decuplator aliquis tibi grãdem dicam impegerit. Neq; enim tu ſatis tuam cauſam retinebis, quom tabulæ aliud nomẽ profiteantur, aliud tu hodie geras. Quare amabo te procura diligenter, ne tibi fraudi aliquãdo eſſe poſsit, quod tu per iocũ fortaſſe feceris. Nã bene ſcio, te neq; adoptiõe, neq; teſtamẽto, neq; alia iuris formula nouũ nomẽ induiſſe. Alioqui ſolẽt ὀνοματοθῆραι male audire, quaſi aut æri alieno fucũ parẽt, aut ſodali os ſubleuerint, aut plagiũ admiſerint. Certè pellaciſsimus ille Vlyſſes nõ antea Cyclopem circũſcripſit, quàm ſe ex Vlyſſe ὔτιν feciſſet. Vale.

CÆLIVS CAL. BAPTISTÆ EGNATIO S.

s

ANE mihi perdifficilis conditio propoſita eſt, ut uel tua, uel Peregrini Morati, hominis docti & ueteri neceſsitudine mihi coniuncti, offenſa ſubeunda ſit. Optat ille tibi à me non uulgari cõmendatione conciliari, quom nulla re minus indigeat. Habet enim ille in ſinu omnia philtra, quibus cuncta præclare nata ingenia poſsint in eius amorẽ ſuccendi, lectiſsimos imprimis mores & pręſtantẽ eruditionem. Nihil eſt enim propè in re latina quod non legerit, excuſſerit, annotauerit. Hoc niſi fecero, quod ipſe à me tantopere efflagitat, uereor ne me laborẽ auerſatum & in re amici ceſſatorẽ fuiſſe ſuſpicetur. Sin id fecero, periculũ imminet, ne tu tecum putes, me parũ intelligere quàm ſuperuacuã operam ſumpſerim, qui tibi uni omnium mortalium humaniſsimo atq; officioſiſsimo multo quàm oporteat impenſius cõmendem uirum benemerentẽ, qui ſoles etiã minus merẽtibus tua ſponte ſine cuiuſpiam cõmendatione ſtudia atq; operam tuam approbare. Quare ne in alterutrũ ſcopulum offendam, ſeruabo illud temperamentũ, ut breui admodum utar cõmendatione, atq; illud unum adſcribam: quicquid in Peregrini gratiã feceris, te id apud hominem bonum gratumq; locaturũ. Ego profecto eo nomine me tuo cohoneſtatum beneficio interpretabor.

Bene uale.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER XIIII.

CÆLIVS CAL. DOMINICO CYLLENIO Anconitano S. P. D.

QVOM magnus ille dithyrambici autor carminis Pindarus magnis ſe laudibus euehi accepiſſet, tãtũ abfuit ut laudatoribus gratias teſtaret̃, ut multo magis eos ſibi debere prędicaret, ea cauſa ꝙ eis cõmodè ueritatis dicendæ argumentum obtuliſſet. Intelligebat enim uir abundans poeticæ laudis (eſt enim uirtus ſui bene cõſcia) celebritatem illam nominis non beneuolentia, quæ plerunq; interſtrepit iudicio, non adulatione, cui in tanto uirtutis ſplendore locus eſſe non poterat: ſed ingenio ac monumentis in certam ſpem poſteritatis conſcriptis eſſe comparatã. At ego qui optime teneo, quàm parum laudes, quas in me pleno modio cõgeſsiſti, mediocritati meæ cõſentaneæ ſint, non poſſum diſsimulare, quin eo tibi plus debeam, quo minus me tuis parẽ eſſe laudibus ſentio. Nam quom me ex æquo optimũ ac doctiſsimum honoris gratia appellaueris, ſim profecto immodice ambitioſus, ſi duos iſtos titulos agnoſcam: qui cumulate utramq; uirtutẽ complectuntur, & eam quę eſt τὴν διάθεσιν, & eam quæ eſt καθ' ἕξιν. Certè unus poſt homines natos Scipio Naſica ciuitate libera in poteſtatẽ uero Cæſarum redacta Traianus optimus iudicatus eſt à ſenatu. Siquidem hoc eſſe optimum, omnes in ſe numeros probitatis large comprehendit. Quod ex eo facile potes colligere, quòd maiores noſtri non temere quenquã bonum iudicari uoluerunt. Sanè Fimbria homo cõſularis iudex à M. Lutatio Pythia equite Romano, eoq; ſecundę famæ, delectus: quom is ſponſionẽ feciſſet, ni bonus uir eſſet: ſe ſuper ea re iudicaturum negauit, quæ innumerabilibus officijs & laudibus cõtineretur. Quanto eum cunctantius de uiro optimo iudicaturũ exiſtimamus? qui de bono uiro quicquã ſtatuere non auderet. Doctiſsimum uero unum ex omnibus memoriæ proditum accepimus M. illum Varronẽ, cui adhuc uiuenti ſtatua poſita eſt in bibliotheca, quæ prima publicata eſt Romæ. Oportet enim eũ qui ſibi hoc nomen uendicat, rerũ omnium cauſas & rationes tenere, quæ toto ambitu Philoſophiæ cõtinentur. Quo etiam loco agnoſcis puto ſtatum illum uerſari, quẽ rhetores de eodem & altero nuncuparunt. Ex ijs facile potes intelligere quàm ego parce de me ſentiã, quàm ego mihi nihil arrogẽ, tametſi abs te laudato uiro laudatus. Nam licet multa in me ſint, quæ neſciã, illud tamen ſcio, atq; utinã σωκρατικῶς καὶ οὐκ ἀληθῶς, me nihil ſcire. Quom itaq; tuas literas legerẽ, uideremq; te imaginarias meas laudes cum ueris laudibus clariſsimorum hominum cumulaſſe, primũ illud mecum cogitaui, ὁ ἔχων πολὺ πεπορθίως καὶ ἐν λαχάνοις πίθηκι. Mox altius cogitans agnoui ῥυθεικὸν χῆμα.. uobis enim oratoribus mos ille uernaculus, falſis uera, obſcuris illuſtria permiſcere, ut ex illis falſa fidem, obſcura lucem mutuentur. Illud quoq; tradere ſoletis inter τὰ ἐπιτηδευτῶν σχήματα, ut ea quæ recta oratione obtineri non poſſunt, flexa atq; obliqua obtineãtur. Voluiſti ſcilicet me tacite admonere, ut talis eſſe enitar, qualem tu me tuis coloribus depinxiſti. Proinde quom ego de te antea præclare ſentirem, mox etiã de tuarum literarum artificio te ſum admiratus: in quo (ut uerum fatear) tantum fuit rhetorici ueneficij, ut propè me tranſuerſum abduxerit, & me mihi nonnihil eſſe perſuaſerit, niſi ad ἀλεξιφάρμακον illud Homericum protinus accurriſſem, οὔτοι ἐγὼ θεός εἰμι. τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις. Neq; tamen eſt, quod putes te à me inſimulari quaſi magis eloquentiæ quàm ueritatis ſtudioſum. Scriberẽ enim pugnantia, ipſo etiã Catone reclamante, ſi te eloquentẽ, neq; tamen bonũ uirum putarem. Sed tu uetus illud noſti: bonum uirum falli poſſe, non fallere. & illud Nigidianum: uir bonus pręſtare debet ne mentiatur, non etiam ne mendacium dicat. Quare quom ſummus amor erga me tuus, ut uideo, literas illas tibi expreſſerit, mihi ultro gratulor, te in meam gratiã maluiſſe

mutuæ

mutuæ inter nos beneuolentiæ quàm tuæ cõſuetudinis rationem habere. Ob id qui te prius amabam tuæ uirtutis ergò, iam nunc tuarum literarũ teſtimonio ſuccenſus, opto mihi inſignẽ aliquam occaſionem præberi, qua poſſem tibi minime ingratum animum declarare. Quicquid enim ad cõmodum aut dignitatem tuam pertinere intellexero, perſuaſum habeas uelim me ſemper ſummo ſtudio diligẽtiaq; curaturum. Neq; dubito, quin tuæ uirtutis ductu & in hac urbe, & quocunq; loco fueris, ſumma omnia adſequare: eaq; eo facilius, quòd habes magnos uiros, & propè ipſos literaturæ proceres, tui ſtudioſos. Nam quod ad illum pertinet, quem parum tibi amicũ luiſſe ſuſpicaris, non uideo cur nulla abs te prouocatus iniuria tibi obeſſe uoluerit: non ea ſolum cauſa quòd eum liberali ingenio natũ ſemper cognoui: ſed multo maximè quòd eius exiſtimatio tam alte ſita eſt, ut quum tua gloria etiã multum ſuccreuerit, eius tamen luminibus nunquã poſsit obſtruere. Quare te ut bono animo ſis hortor, tuq; ipſe tibi confidas, etiam ſi paulo tardius quàm uterq; noſtrum optaret, tua uota proceſſerint: quando ita comparatum eſt in rebus humanis, ut ea quę à fortuna proficiſcuntur, ocyſsime: quę à uirtute, uix tandem ſuſcipiant incrementum. uirtutis tamen melior conditio, quòd illa ut cito adoleſcunt, ita cito intereunt: contrà hæc tarditatem diuturnitate compenſant. Bene uale. Datæ pridie nonas Ianuarias. M. D. XXXVIII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

TERNAS abs te literas accepi, quibus reſpõſum debeo. Hui, dices, tam ſero expergiſceris? Amabo te per tuas delitias tuumq; candorẽ nequid mihi uitio uertas, neq; id negligẽtia uel obliuione uel ſuperbia factum putes: neq; enim hæ labes cadunt in hominem tam impenſe tui ſtudioſum, neq; id quod inertiæ ſolet eſſe perfugiũ, occupationes cauſabor. Illud dicã quod uere poſſum dicere: mihi dum expecto aliquid in negocio tuo confici quod ſit tuis auribus dignum, quod utriuſq; noſtrum deſiderio reſpondeat, iam propè alterũ mẽſem abijſſe: neq; tamẽ quicquã profeciſſe, neq; auctiores literas dare poſſe, quàm ſi eo articulo, quo tuas accepi, reſcripſiſſem. In cauſa ſunt hominũ inſcitia atq; ignauia. Altera effecit ut nolint, altera ut neſciant, quid in rem ſuam expediat ſtatuere. Itaq; diem ex die ducunt, turpiſsimi procraſtinatores: ut iam propè mihi perſuaſum ſit, eos eſſe ſuo ueterno immorituros. Quòd ſi me meo ex animo metiris: ſanè, auſim dicere, officio iam cumulate ſatisfeci. ſin ex euentu rerum, non uideo mi Morate, quomodo unquã poſsim ſatisfacere. Quæ meo nomine decuriõibus Vicetinis recepiſti, ea præſtabo ſumma animi inductiõe, quoties illi mihi præſtandi argumentum obtulerint, daboq; operam ne unquam mea cauſa, aut nexum ineas, aut tua fides periclitetur. Amabã ego antea de moribus Carolum Fauentinũ, uiũ mea quidem ſententia eximię probitatis: nuper uero ex tuis literis teſtimonio tanta facta eſt amoris acceſsio, ut nihil non ſim facturus, ut homini merenti beneuolentiã meam probem. Gratulor uero tibi quòd eam uiã inieris, hoc enim tuæ mihi literæ teſtantur, quæ te ad ſummam eamq; perpetuam felicitatem prouehat. Quod profecto tibi perfacile factu uideo: tum quòd ſemper ex animo, non per fucum philoſophiæ Chriſtianæ nomen dederis, cuius rei ſpecimẽ dediſti quom ſanctiſsimis moribus ac diſciplinis tuam familiam auditoresq; tuos inſtitueris: tum quòd ſi ea, quæ ſummopere bona ſunt, maximè ſunt uitæ noſtræ conſentanea: fateamur oportet, nihil eſſe tam ſecundum naturã, quàm illud uiuẽdi genus, quod Chriſto autore didicimus, in quo ſumma & præcipua bona omnia continentur. Quòd ſi ad hæc, quę ſcilicet optima ſunt, ultro nos allicit natura: profecto fallitur, qui ſuæ uel ignauiæ, uel conſuetudini, rei difficultatẽ prætẽdit. Venio ad tertias, quibus ſignificas, te incredibile deſiderium inceſsiſſe ueniendi ad nos, ſed illud propè diuinitus fuiſſe diſcuſſum. Qua in re non poſſum non uehementer probare conſilium tuum, qui non ſolum actus ſed cogitationes etiam tuas omnes ad uoluntatẽ ſummi numinis referas. Dolui tamen, ut uerum fatear, tanti tibi oraculum illud ſtetiſſe, ut querquera febre fuerit cõparandum. Alioqui rectè factũ puto, ꝙ ad nos nõ ueneris. Nam licet nihil mihi tua poſsit eſſe con-

eſſe conſuetudine dulcius, nolim tamen ego te ſæpius ingratiſsimis his hominibus oggeras. Memini enim illud uetus, ultroneas putere merces. quom enim illi ſuā pecuniam ſuumq́ʒ ſuperciliū tanti faciant, à nobis uiciſsim procurandum eſt ne eorum fortunæ, aut uirtus, aut animi altitudo ceſsiſſe uideatur. Bene uale, & intra limites Chriſtianos tua deſideria compeſce. Hoc ſi ſeceris, te felicem putabo. Idibus Februarij. M. D. XXXVIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. AVGVSTINO EVGVBINO EPIſcopo Ciſſamenſi. S.

B

TSI ego perſpectum habeam quàm peruerſe ac præpoſtere uſu comparatum ſit, ut tum demum honores amicis gratulemur, poſtquam eos adepti ſunt: quod uero & prius eſt tēpore & multo re ipſa honorificentius, honorem ſcilicet meruiſſe, nemo eſt propè qui gratulari ſoleat: licet hoc quoqʒ omnes fateantur, alterum fortunæ, uirtuti alterum acceptum ferri oportere: ego tamen hominū potius conſuetudinem quàm meum iudicium ſecutus gratulor tibi eam dignitatē, quam nuper audiui te cum ſumma omnium approbatione fuiſſe adſecutū. Nam pro ea qua te olim proſequor beneuolentia atqʒ obſeruātia, incredibile gaudiū concepi te ad apicem epiſcopatus fuiſſe prouectum, qua ſanè dignitate, ſi eam ſeorſum ſpectemus, ſuiſq́ʒ radijs metiamur, Chriſtiana pietas nullam habet illuſtriorē. Sin eorum numerum, qui uel per ſummā indignitatē ea potiti ſunt: malim profecto (ut uera fatear) te dignitati quàm dignitatē tibi gratulari, utpote cui tua uirtute multum ſplendoris acceſsiſſe uideā. Quare ſiquid eſt, quod ad te pertineat, quodq́ʒ iure optimo gratulatione dignum uideri poſsit: illud unū eſt, te ſcilicet maximi ac ſapientiſsimi Pontificis Pauli tertij iudicium meruiſſe, ut hanc ipſius erga te liberalitatē, non beneficium, ſed ampliſsimū tuę uirtutis teſtimonium poſsimus interpretari. Bene uale, & me ama tui obſeruantiſsimū. X. Calend. Martias. M. D. XXXVIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PAVLO MAGNOLLO S.

N

ON potuiſti cōmodius mihi declarare te hominem eſſe omnium officioſiſsimū, quàm tuis modo literis, qui tam amice ac ſamiliariter me ad officiū prouocaueris, quicum antea neqʒ pręſentem ullum congreſſum neqʒ literarum cōmercium habueris. Quare ultro tibi plurimam gratiam profiteor, qui de me tam honeſte ac liberaliter cogitaueris: daboq́ʒ operam, ut tui iſtius iudicij te nunquam pœniteat. Huius mei animi illud habebis argumentum, quòd ubi primum libros Ciceronis abs te miſſos accepi: curaui ut nobiles aliquot ac bene eruditi adoleſcentes aliquē tuarum annotationū guſtum capeſſerent. Qui primo capti impreſsionis elegātia, carptim omnia propè loca illa exploratorio more excurrerunt, in quibus antea fuerat aliqua mendæ ſuſpicio. Ex quibus quom multa ad ſuum nitorē abs te reſtituta inueniſſent, tuæ diligētię gratulati ſunt: teq́ʒ eo nomine amare cœperunt, quòd lectionē Ciceronis inuerſam prius ac deformatam in legitimā faciem reuocaueris. Annotatiunculas uero illas tuas, ut eorū ſenſum abdicato omni fuco tibi aperiā, aliquanto uberiores deſideraſſent. Nam & tu ipſe noſti, quàm proprium ſit humani ingenij, labores auerſari. Pleriqʒ enim amœnitates ſtudiorum καὶ τὰς τῶν ἄθλων ἀμελοῦντας ſectamur. Neqʒ tamen ego tuam cauſam indeſenſam reliqui, quom dicerem, annotationes tuas hermas imitari, qui in compitis quaſi prætento digito uiatoribus dubitantibus ſignificāt, qua ſit iter flectendum. Teq́ʒ potuiſſe iactura paucarū noctium paratam ſupellectilem explicare: quam parare difficile eſt, paratā uero exponere ſpectatoribus, nō difficile eſt. Itaqʒ te hoc maluiſſe affirmaui, ut exerceres ingenia, ut in tractādis ſcriptoribus bene nata ingenia non torpeſcerent. Turpe enim eſt more inſantiū nihil niſi præmanſum delibare. At illi longa rerū indagine perterriti uix, ac ne uix quidem, defenſioni meæ acquieſcere uoluerunt: cauſati alij non eſſe ſibi librorū copiam, alij eſſe quidem, ſed ab Aldina impreſsione diuerſam. Hæc uero ego nō alia cauſa perſtrinxi, niſi tuæ laudis tuæq́ʒ

utilitatis

utilitatis deſiderio concitatus: uideo enim eas lucubrationes, quas nunc habes uenales, uendibiles etiam fore, ſi rurſum ſtilum admoueris, eaſq; noua recognitione locupletaueris. Alioqui niſi hunc ſquallorem abſterſeris, periculum eſt, ne quiſpiam aliquando plagiarius, ſubductis tibi laboribus tuis, & ijs quæ tu breuiter præſignaſti, longiore oratione adornatis, eos interuertat, atq; in rem ſuam adſciſcat: tu uero fruſtra & plagij & uindiciarū litem intendas. Aliàs omnibus etiam plagiarijs ceſſantibus, tum demū tamē quom impreſsio Aldina, ut ſunt res omnes hominum mortales, eſſe deſierit: ut tui quoq; labores cum illa depereant, neceſſe eſt. Neq; hæc ego ad te ſcripſi, quòd exiſtimēm me plus ſapere in re tua, quàm tu ipſe ſapias; ſed ut teſter meam erga te beneuolentiā, intelligaſq; in homine tuæ exiſtimationis ſtudioſo fiduciam collocaſſe. Cæterū quod à me petis, ut tuis lectionibus ac uigilijs faueam, quo plauſibiliter à noſtratibus excipiantur: id faciam ita accurate ac diligenter, ut in hoc genere officij me à nullo ueterū amicorum tuorum uictū eſſe fateare. Quicquid enim amicitiæ noſtrę diuturnitati deeſt, illud præclara de tua uirtute opinio ſarciet. Tum ego ſumma ope elaborabo, ne tuum de mea benignitate iudicium, aut fruſtra aut parū prudenter ſuſceptū fuiſſe uideatur. Bene uale, & me ama tui amantiſsimum. Calend. Martijs M. D. XXXVIII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. PAVLO MAGNOLLO S.

ET bona fide, & ad numerū accepi libros, quos ad me dediſti, eoſq; protinus librariæ officinæ mancipi cōmendaui, pollicitus etiam nonnihil lucelli, ſi rem tuam nauiter curaſſet. Illud mihi certum eſt, aut pretium aut libros tibi ſaluos fore. Tenere eos apud me uenales neq; fuiſſet ex mea dignitate: ne quis me forte librorū propolam factum ſuſpicaretur: neq; ex re tua, quom nemo ad me cōmeet emendorum librorum gratia. Illud profecto quod integra exiſtimatione facere potui, feci. Nā illos & meo teſtimonio approbaui, & nullos ex ijs quos uiderim, ad hanc diem caſtigatiores prodijſſe confirmaui. Quare, quod in me fuit, multos ſi non emptores certe empturientes tibi conciliaui. Vnum audio incōmode cecidiſſe, librorū ſcilicet inſtitorem quēdam paulo opulentiorem palàm profeſſum eſſe, ſe multo meliore pretio mox daturū, quos ipſe Venetijs expectat: utpote qui ſenos in aureolum ſe mercatum teſtetur ab illo ipſo opifice, qui libros tuos expreſsit. Quæ tametſi falſo ille fortaſſe, & quæſtus quàm ueritatis amantior, commentus fuerit: ea tamen nolui te latere. Ego uero omnia quæ ad te tuamq; utilitatem pertinere intellexero, ſtudioſe atq; amanter perficiam. Quòd ſi quid parū, quod nolim, ex uoto proceſſerit: facultatem nō uoluntatem mihi defuiſſe perſuaſum habeas uelim. Bene uale, & me ama. Pridie Calendas Apriles. M. D. XXXVIII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. ALEANDRO CADINALI Brúnduſino S.

QVOM & rumore & multorum deinde literis nunciatum foret te in ampliſsimū Cardinalium collegium fuiſſe cooptatum, tantum nos lætitiæ peruaſerat, quātum uix animo capere poſſemus. Multæ enim & iuſtæ cauſæ animum permouebant: uel quòd homo ſumma uirtute, ſumma prudētia, omnibus propè liberalibus diſciplinis illuſtris ad hoc faſtigiū eſſet prouectus: uel quòd is quē magna & publice & priuatim ſemper obſeruantia eſſemus proſequuti. Accedebat lætitiæ cumulo quòd hoc ſiue iudicium ſiue beneficiū ab optimo & ſapientiſsimo Pontifice Paulo proficiſcebatur. permagni enim intereſt quē quiſq; ſuæ fortunæ autorem ſortiatur. tum illud tacite tibi gratulabamur, quòd eo tēpore illa tibi dignitas obtigiſſet, quo nō inter umbras ſed ſplendidiſsima iſtius collegij lumina lux tuæ uirtutis fulguraret. Quom itaq; tā feſtos dies, atq; in tāta gratulatiōe ageremus, multoq; maiora ac meliora in poſterū expectaremus, ecce repente nobis omnia gaudia excuſsit mors Iuliani Naſelli, hominis mihi cōiunctiſſimi, tui uero ſupra omnes mortales obſeruātiſsimi, non ſolū inexpectata, ſed planè

improuiſa. Nam quom dies aliquot antea grauiter ex dolore auris ſiniſtræ laboraſſet, poſtquã ea ſuppurare cœperat, leuatus planè dolore uidebatur, omniaq́ pro conſuetudine negocia obibat. Nam & ſacris diebus myſterijs interſuit, & in noſtro collegio ſanctæ Synaxi operatus eſt. Securum itaq; & nihil minus quàm de ualetudine cogitantẽ incredibilis uis morbi ſubitò oppreſsit. quom enim pus ſubſtitiſſet, protinus febris & dolor capitis inexpugnabilẽ quendã ſoporẽ inuexit, adhæc lotiũ ægre ire & acerrimus dolor ilia conuellere. Tot ergo malis uno impetu ſe ingerẽtibus par eſſe nõ potuit. Id quom ego reſciuiſſem, accurri ſine mora: ſed ita erat ille magnitudine morbi obrutus, ut neq; filium, neq; ſorores, neq; mè quẽ unum incredibiliter amabat, agnoſceret: neq; noſtras cohortationes, conſolationes admonitionesq́ audiret. Accerſiti medici non auſi ſunt deploratæ ac deſtitutæ ægritudini manũ admouere. Nã uigor priſtinus iam euictus ac profligatus omne remedium reformidabat. Biduo itaq; inter ſtuporẽ & cruciatus abſumptus, uel ut rectius dicã abreptus & è ſuorum manibus auulſus, ad meliorẽ uitam (ut credi par eſt) euolauit. Ab eius exceſſu apertum teſtamentũ, quod ab hinc ſexenniũ Romæ cõdiderat. In quo tu pater ampliſsime inter cõmiſſarios ac defenſores ſupremę uoluntatis primus omnium nominatus es: ut quem ſemper uiuens coluerat, eidem mortuus relinqueret perpetuũ ſui iudicij teſtimonium. Potuit ergo mihi iure magnitudo lætitiæ, quam ex acceſsione tuæ dignitatis collegerã, ſuſpecta eſſe. Vix enim unquã euenire ſolet, quin res lætas & florentes à tergo ſequatur fortuna (ut ille inquit) humani gaudij carnifex: ut fabella illa à Socrate conficta quotidie accipiat fidem, uoluptatis ſcilicet & mœroris cõfinia ita eſſe coniuncta, ut mutuos uiciſsim habeant tranſitus. Cæterum licet quom hæc ſcriberem in ſumma animi perturbatione uerſarer, eſſemq́ propè mei oblitus: illud tamen neq; poſſum obliuiſci, neq; prætermittere, quin teſter ad priſtinum illud ſtudium, quo te propemodũ partiario ſemper colui: nunc geminatũ onus accedere oportere. Quare & maiore cura, diligentia, aſsiduitate, poſthac utendum eſt mihi, ut tibi duorum hominum obſeruantiã probem, meam ſcilicet & Iuliani: cuius memoria in me uiuit, neq; me uiuo unquã intermorietur. Tu uiciſsim ſi pro tua humanitate eam beneuolentiã, quam utriq; noſtrum ſolebas præſtare, in me uno ſuperſtitẽ eſſe patieris, magnam tuę bonitatis ſignificationẽ mihi dederis: & tam immani iacturę, quam me feciſſe profiteor, magnũ ſolatium atq; alleuamentũ attuleris. Bene uale pater ampliſsime, & me perpetuum tuæ uirtutis admiratorem ama. Quarto Calendas Maij. M. D. XXXVIII.

CÆLIVS CAL. IOANNI SALVIATO CARdinali Ferrarienſi S.

OCTAVIANVS Caſtellus, epiſcopus, & tuus hic uicarius, mihi retulit: quanta animi æquitate, quantaq́ tuæ erga me uoluntatis ſignificatione mandaueris, nequid turbarum iuribus meis fieret: poſtquã accepiſti ſacerdotiũ diui Iacobi, quod poſitum eſt in Ciſpadano ſuburbio, ex obitu hominis mihi coniunctiſsimi Iuliani Naſelli reſignatum olim iure fiduciario ſeu regreſſus per deceſſum ad me redijſſe. Ex quo tua uirtus eo eſt teſtatior, quo magis rem geſsit præter aliorum conſuetudinẽ: qui ſi dis placet, iuſtã & diuturnam etiã quorundam poſſeſsionem, quo iure, quaq́ iniuria uexare ac perturbare nõ erubeſcunt. Quare ego non ſolum ęquitatẽ ac bonitatem tuam agnoſco, uerum etiam tibi optimo principi meo multã gratiam profiteor. Habeo enim perſuaſum te nõ modo, quom hoc mandares, iuſtitiam in conſilio, ſed ſummã etiam fidem, atq; obſeruantiã meam in memoria habuiſſe. Poſthac igitur non modo iura mea tua bonitate atq; autoritate ſtabilita & confirmata, ſed me planè ipſum ſacerdotiũ abs te accepiſſe arbitrabor. Nec refert quàm illud ſit exile, quom tua præclara & liberalis uoluntas faxit, ut exile illud mihi & amplum & opulentum uideatur. Bene uale princeps ampliſsime, Cælij tui obſequentiſsimi memor. Pridie Nonas Maij. M. D. XXXVIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

LIBELLVM illum tot contentionum fluctibus iactatum perlegi, penſitaui, ad rationis æquilibrium reuocaui. Nihil deniq; inuenio, quod aut probari aut defendi nõ poſsit. quædam omnino ſunt, quæ quaſi myſteria taceri ac diſsimulari ſatius ſit, quàm in uulgus efferri, utpote quę ad primogeniam & primum naſcentem eccleſiam pertinerent. Nunc uero poſtquã & patrum decreto & diuturna cõſuetudine alij mores recepti ſunt, quid opus exoletis & iam deſitis, nulla præſertim ratione cogẽte, autoritatẽ dare? quom ea neq; ad pietatẽ neq; ad ſalutem animarum pertineãt. Quare illa per deũ immortalem ſinamus conquieſcere: nõ quia agnoſci à ſtudioſis & uetuſtatis amatoribus nõ probem: ſed ne ad populares & rerum nouarũ cupidos inuecta, occaſionẽ ſeditionibus, & diſsidijs præbeãt. Sunt enim indocti & inepti quidã, ſibi ſuoq; ingenio præfidentes, qui propter ὀψιμαθίαν quom primum in baptiſmate, in nuptijs ſacerdotum, in ordinibus conſerendis, in dierum & ciborũ delectu, in pœnitentia publice agenda, & alijs eiuſmodi noua quędam legerint aut audiuerint, ea protinus mordicus tenenda atq; obſeruanda arbitrentur. Quare meo iudicio illa non niſi apud initiatos diſſerenda ac diſcutiẽda ſunt, ne diſcindant inconſutilem tunicã domini. Hæc ratio, puto, ſuaſit bonis illis uiris, qui nuperrime exemplum reſtituendæ pietatis Chriſtianæ cõſcripſerunt Paulo Pontifici maximo, ut Colloquia Eraſmi non aliter è republica noſtra ablegauerint, ac Plato Homerum aliquando è ſua depulerit. Puto fuiſſe, ac in poſterum etiã fore, qui autorem illius libelli ſuſpectum habeant, quaſi in Manichæi hæreſim plus nimio propenſum: ſed eadem ſuſpicio tanget Apoſtolum gentium Paulum, ſi in temerariũ & imprudentem lectorẽ inciderit. Sicut & Iacobus frater domini immodice fauere Pelagianis exiſtimabitur, niſi eum nactus ſit, qui atra & candida poſsit internoſcere. Siquidẽ recte inquit Paulus, à fide omnia pendere, & nihil noſtris uiribus, ſed gratiæ dei omnia eſſe tribuenda. Nam quom omnia fecerimus, nos tamen eſſe ſeruos inutiles, fateamur oportet. Certum enim & confeſſum eſt noſtros conatus per ſe nihil pręſtare, niſi gratia acceſſerit. Auſim etiã illud aſſeuerare, gratiam nunquã affuturam, niſi animus noſter fuerit ad eam ſuſcipiẽdam præmunitus atq; apparatus: ea ſemper excipio, quæ ab inexplorabili indulgẽtiſsimi dei bonitate proficiſcuntur, quæ priuilegij uocem habent: qualia ſunt prædeſtinationis munera, quæ quoniã mortalium captum exuperant, ſatius eſt ut ſilentio quàm oratione tranſmittantur, utpote in receſſu imperuio diuinæ præſcientæ deliteſcẽtia. Illud rurſus uerum eſt, fidem abdicatis operibus inanem eſſe, & planè fidem eſſe deſinere. Nam operibus fides cõprobatur: quando & Abraham fidei pater, illam fidem tenuit atq; in delitijs habuit, quæ in ſuo haberet comitatu opera, fidei apta & conſentanea. Ob id Chriſtianũ hominẽ par eſt illud habere perſuaſum, & fide, & fidei teſtimonio, id eſt mandatorũ obſeruatione, conatu præterea & propenſione animi noſtri, ſed multo maximè gratia & diuina benignitate opus eſſe, ut diuinitus promiſſa conſequatur. Niſi enim conatus noſter requiratur, niſi uoluntas aliquid poſsit proficere, in qua una poſitus eſt liber animi motus, quod liberum arbitriũ uocant, quid opus fuit mandatis? quomodo regnum dei uim patitur? quomodo unicuiq; reddetur ſecundum opera ſua? Stertamus licet ac per deſidiam uitã agamus inclamãtes abba pater. Credentibus enim tantũ & nihil præterea laborantibus nobis citra omnem charitatis functionẽ, diuina uirgula large omnia ſuppeditabit. Atq; hic ſanè eſt ille ueterum philoſophorũ ἀργὸς λόγος: quo poteſtati fati oſcitãtes omnia permittebãt. quem ubi ſemel acceperimus, tum legũ & ſanctionum omniũ autoritas, omnis philoſophia quæ ad mores pertinet, omnes euangelicæ præceptiones corruãt, neceſſe eſt. Quibus de rebus quoniã periculoſum eſt in turba atq; in forenſi concione uerba facere, iccirco ſaluberrimum exiſtimauerim, loqui ut multi, ſentire ut pauci: & Paulinũ illud pręceptũ ſemper in ore habere, atq; in memoria: σὺ πίστιν ἔχεις, κατὰ σαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Tun' fidem habes? Penes teipſum habe, deo ſpectatore cõtentus. Hæc uero quom ad te ſcriberem, noli exiſtimare me ignoraſſe, quàm plenum ſit temeritatis, ſe prudentiorẽ admonere. Sed expreſſit hoc à me officium mutuus amor

& ingenua charitas, quod alioqui ſine probro nõ poterã prætermittere, quom iam dies pluſculos fidem tibi obſtrinxiſſem: quam omnino liberari oportebat. Bene uale. X. Calend. Sextiles. M. D. XXXVIII. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. PETRO GEORGIO VICECOMITI S.

QVOD ſerius quàm ego uoluiſſem, aut certe quàm tu optaſſes, reſpondeam tuis literis generoſe adoleſcens, multa fuerũt in cauſa: ſed auocamenta imprimis quibus tum mirifice diſtringebar, quom tuas accepi literas. à quibus licet nondũ ſatis interſpirare potuerim, expreſſit tamen à me hoc reſpõſum uerecũdia. Turpe enim exiſtimaui, abs te adoleſcẽte nobili & tam præſtãti indole meas literas diutius expectari, quare una hac epiſtola ad omnes quas hactenus ad me dediſti abunde reſponſum puta. Imprimis illud recte auguraris, me incredibilem dolorẽ concepiſſe ex obitu Ioannis Baptiſtæ Angiarij, uiri multa mihi neceſſitudine coniuncti. Sic enim ferebat humanitas mea. Nam quom in omnes familiares meos ſim indulgẽtiſſimus, tum hunc imprimis ob elegantiam & amœnitatẽ ingenij amabam atq; in oculis ferebam. Quom enim ille à natura magna ornamenta accepiſſet, tum ipſe cura & diligentia illa auxerat. Italiam, Hiſpaniam, magnã Galliæ partem, aut miſſus à principe, aut in comitatu principis, peragrauerat. Sapienter ac feliciter demandata ſibi munia obiuerat. Erat enim incomparabilis propè dexteritas & facũdia in iuuene. Erat natiuus ac uernaculus quidam lepor, quo aures atq; animos hominũ alliciebat, & in quos uellet affectus pertrahebat. Tanta uero me proſequebatur obſeruantia, ut hæc propè omnia ea cauſa mihi ferret accepta, quòd domi meę educatus, omnia mea ioca æquè ac ſeria habebat perſpecta, omnem uitã interiorem nouerat. Quęcũq; carmine luſerã, ita memoriæ commendauerat, ut multa quę mihi exciderãt, ſępe ipſe memorię beneficio in libellũ referret. Quom ergo nihil à me ille accepiſſet, niſi meras ad uirtutẽ adhortationes: magna tamen & quotidiana grati animi teſtimonia reponebat: & quaſi nihil non accepiſſet, ſe mihi omnia debere profitebatur. Quom tantos ergo progreſſus & in uirtute & in tractatione rerũ humanarũ feciſſet, & cumulate gratiã ſummi principis nactus foret, & iam ad ſummos honores ſibi uiã muniſſet, ut nemo dubitaret quin certa mox laborũ præmia eſſet accepturus: ecce illum inexpectantibus nobis inuidum rebus humanis fatum abſtulit, abripuit, auulſit: ut penè prius deceſsiſſe, quàm ęgrotaſſe intellexerim. ó ſpes lubricas & incertas, ó conditionẽ noſtræ mortalitatis fragilem & inconſtantem. Ergo ille animi uigor, ille ſplendor ingenij, non dicam, extinctus eſt: ſed ut credi par eſt, reparatis protinus pennis tam repente, tam inſperato in cęlum, unde uenerat, reuolauit. Nec enim ei mali quicquã accidiſſe uelim putes, qui bonas artes ſemper coluit, qui nunquã ſocietatem hominum uiolauit: cuius animus licet foret in corporis uincula damnatus, ſe tamen exporrigebat, & caput extra uincula exerere conabatur. Eius rei mihi fidẽ facit, quòd quom ex hac uita diſcederet, ultro ſibi gratulabatur, quòd ex colluuione hac rerum mortaliũ tandem emigraret, ceu tum præſagus felicitatẽ & bene actæ uitæ præmia meliore loco ſibi eſſe conſtituta. Sed nobis optimo uiro & amico perſpectæ fidei orbatis iuſtam mœroris cauſam affert iacturæ magnitudo, cuius ſarciendæ nullam ſpem præbet inexorabilis noſtrę imbecillitatis neceſſitas. Atqui me imprudentẽ in hos querimoniæ ſcopulos rapuit quidam quaſi doloris aquilo, quem iam torpentẽ tuæ nuperrimę literæ excitarunt. Tu uero ex ijs facile potes colligere, quãta ſit uis uerę uirtutis, quæ homini nouo & nullas habenti imagines tantum amoris atq; exiſtimationis conciliarit. Quid tibi futurum ſperas adoleſcenti ſummæ nobilitatis, atq; in ea familia nato, in qua tot gloriæ faces tibi prælucent? tot maiorum monumenta domi & foris, in toga & in ſago parta celebrantur? Cæterum quæ tu ſoluta & uorſa oratione conſcripſiſti, mirũ in modũ mihi arriſerunt. Atq; ut hoc agas frequenter, te hortor. Iſtã enim ubertatẽ ingenij ſi diligenter & accurate colueris, non uereor quin prope diem magnos tibi prouentus ſit allatura. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ GYRALDO S.

M INVS mirum profecto uidebitur poſthac Mineruā è capite Iouis proſilijſſe, poſtquam & apud te è capite humano tam formoſæ & elegantes puellę Muſæ ſcilicet prodierunt: neq; hoc χαλκελάτῳ πελέκει, id eſt, ærea bipenni, ut inquit Pindarus, ſed pumicato & bene exculto calamo. Adde quòd Minerua protinus nata ſaltabat, ad pyrrhichium mouebatur, clypeum quatiebat, haſtam uibrabat, terrorem incutiebat. Tuæ uero Muſæ rident, canunt, adlectant, nectunt uincula: ſed è roſis, è lilijs, ex amarantis, coronas agglomerāt è philyra. Quas quom ego futiles ac ſolutiles exiſtimarē, re cōperi, ita eſſe tenaces, ut uix, ac ne uix quidem ab ijs me potuerim eximere. Nam captus adhuc auribus earum abeuntiū leporem ſequor: fietq; poſthac ignoto & poetico plane ueneficio, ut quom ad te redierint, ſecū tamen abſentes aures meas trahāt, nec minus quàm præſentes tuorū carminum dulcedine permulceant. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PAVLO MAGNOLLO S.

Q VOM primum tuas accepi literas, bibliopolam cuius fidei quindecim uolumina abs te miſſa credideram, cōmoneri iuſſi, ut protinus uel pecuniam uel libros repræſentaret. Actutum ille libros omnes bona fide attulit ad numerū incolumes. Rogaui cur tam ſegniter mercaturā exercuiſſet. Ille ſanctiſsime adiurauit, ſe nunquam æque Mercurium iratum habuiſſe, quom tamen ad emerendum gratiā nullum lenocinij genus omiſerit. Nam & in tabernę fronte quotidie expoſuiſſe, & nunc elegantia literarū, nunc annotationum eruditione, nunc caſtigationū utilitate ſtudia adoleſcentū excitaſſe. Quòd uero nihil profecerit, in cauſa fuiſſe arbitratur: uel quòd hæ literæ, quæ parū quæſtus pollicentur, omnibus ferè in gymnaſijs frigent: uel quòd eo ipſo tēpore libri allati ſunt, quo publicę lectiones propè deſierāt, & multo maxima pars ciuitatis à ciuitate aberat. Sed quicquid illud fuerit, doleo tua cauſa, & quidem plurimum doleo, pro pecunia uerba cōmutari. Tua uero ſit optio an libros ad te remitti, an hic retineri uelis. Quòd ſi hoc ſtatueris, quàm potero ocyſſime dabo operā ut tui ad te Cicerones reuertātur. Caue autem mihi quicquā uel graue uel parum honeſtū unquā fore ſuſpiceris, quod tuis rebus accōmodet. Nam ſiquid tibi uiro tam excellentis ingenij ac literaturæ proſpexero, tum demum exiſtimationē & dignitatē meam ſartam tectam putabo. Nonis Septemb. M. D. XXXVIII. Ferraria.

CÆLIVS CAL. AVGVSTINO EVGVBINO EPIſcopo Ciſſamenſi S.

C OGITANTEM ad te ſcribere morabatur rerum omnium dubitatio. Nam poſtquam à nobis diſceſsiſti, neq; quò profectus ſis, neq; ubi pedem ſtiteris, neq; quid cōſtitueris in rebus tuis, comperire ſatis potui, tametſi crebro ac diligēter à ſodalibus olim tuis Lateranenſibus id fuerim ſciſcitatus. Quare ego te aut in receſſu theologiæ, aut in uiretis Muſarū hactenus delituiſſe exiſtimaui, ad quæ loca paucis adeo nec niſi diuinis myſterijs ininiatis aditus datur. Poſtquā uero Pont. max. in urbem redijſſe accepi, in quo uno noui te ſpes propè omnes tuarū fortunarum collocaſſe, cœpi mecum ipſe cogitare, te uix alio eſſe loco poſſe quàm Romę. Itaq; certū nuntium nactus ad te ſcripſi, quaſi Romæ agas. Quòd ſi meum me auguriū fefellerit, haud ſanè graue erit iacturam feciſſe literarū, quibus meram ſalutem & teſtimonium meę erga te obſeruātiæ, nec præterea arcani quicquā incluſi. Quòd ſi te meæ literæ Romæ offenderint, tum uero ego felix, quando à me prouocatus ſcribes uiciſſim ad me, quid hoc tempore cōmenteris, quod ſperes de promulgandis autoribus illis reconditis, qui ad hanc diemcū puluere & blattis colluctantur. Quòd ſi eos ab interitu uindicaueris, tibi profecto & thus & cærei debebūtur, Aeſculapio uero longe præferemus. Ille enim uno aut altero in uitam reſtituto delubra meruit: at tibi qui nam pro dignitate honores perſoluentur: ſi tot deplorata iam & conclamata monumenta ab orco excitaueris.

Bene uale pater doctiſsime. ſexto Idus Sept. M. D. XXXVIII

Teneor deſiderio, ut tu optime noſti, barbæ ἰυλιανῦ τῷ παραβάτῃ, nec ultra quic quam addo. Satis enim eſt meum deſiderium refricuiſſe. Nam quom me ames, uoto meo, quom uir bonus ſis, tuæq; te ſponſioni ſatisfacturum puto.

CÆLIVS CAL. ALBERTINO LOLLIO S.

E TSI ea quæ ad te ſcripſi mi Lolli ex animo proficiſcantur, tua tamen dubitatio non fuit mihi admodum moleſta: quom mihi ſignificaueris, te nondum ſatis habere perſpectum: an ea, quæ ſcripſi, amori an iudicio dederim. Nam utcunq; tu meas literas intepreteris, non poteſt non grata eſſe interpretatio. Nam ſi me quom ſcriberē iudicium habuiſſe in conſilio exiſtimaueris, erit id mihi profecto iucundiſſimum, quom me hominē multæ fidei arbitreris, utpote cuius animus & calamus cōſentiant. neq; ſanè uereor, ne quis me temere iudicaſſe ſuſpicetur, quom ea in te uirtutum ſemina emineant, quæ iam uberrimos fructus dederint: multo etiā uberiores in poſterum datura, ſi tu ipſe tibi conſtiteris, tecūq; ipſe in hoc conſpicuo uirtutis ſtadio decertaueris. Quòd ſi illud cogitare malueris, me mutuæ inter nos beneuolentiæ magis quàm ueritati fauere uoluiſſe: erit iſta quoq; mihi cogitatio ea cauſa non iniucunda: quòd quantū meæ fidei deceſſerit, tantum amori accedit: quantum exiſtimationi ademeris, tantum uoluntati adijcies. quare utcūq; cadat hæc alea, recta cōcidat neceſſe eſt. Verū ſi me audiueris, ea quę à me ſcripta ſunt, ex æquo & ab amore & à iudicio quod amori præuertit, profecta exiſtimabis. Hoc ſi feceris, tum uero me uoti compotē putabo. Aſſiduam enim operam dabis, ut ea quæ in te ampliſſima iudicaui, multo re ipſa ampliora inueniantur: nauiter uero in amore mutuas mihi operas dabis. Nam quom bene natis ingenijs, omnibus in rebus uinci turpe ſit, tum id eſt in amore turpiſſimū. Bene uale. III. Calend. Nouemb. M. D. XXXVI. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. AD LECTOREM

Q VAM operoſum ſit de coloribus agere, & quàm ſinuoſa ſit ea materia, quæ colores pertractat: nemo profecto intelligit, niſi qui ſe priuatim in illa exercuerit. Tanta enim eſt colorum multitudo, tam multiplex coagmētatio, tam lubrici tranſitus, ut non aliunde Arceſilas cōmodius ſuam illam ἀκαταληψίαν probauerit. Cicero uarietatē proprie in coloribus naſci, hinc in alienum migrare exiſtimauit. Certè non alibi natura copioſius aut maiore laſciuia opes ſuas cōmendauit. Metalla, gemmas, marmora, flores, aſtra, omnia deniq; quæ progenuit, ſuis etiā coloribus diſtinxit: ut uenia debeatur, ſi quis in tam numeroſa rerū ſylua caligauerit. Vergilius Marcellus ſolas colorū nuncupationes ex floribus pollicitus, quom rem cōminus fuiſſet aggreſſus, cognouit multo eſſe facilius rē tam operoſam polliceri quàm præſtare. Difficultate itaq; uictus in cauſa amplius pronunciauit. Quare præclara omnia ingenia hortamur, ut aſſidue in ea naturæ ſpectatione uerſentur. Quo enim res eſt difficillior, hoc erit glorioſius rei difficultatem peruiciſſe. Quod uero ad hunc libellum pertinet: eum arbitramur ex duobus, quos Ariſtotelem ſcripſiſſe teſtatur Laertius, in unum coaluiſſe. Sanè phraſis & obſcuritas, quaſi ſepię atramentum multis locis aſperſum, non multum abeſt à uernacula Ariſtotelis conſuetudine. Id quod fortè mihi uideri potuit, qui quaſi in procinctu hanc operam tranſegi, unius tantum exemplaris præſidio adiutus: ut gratiam ultro ſim habiturus, ſi quis in hanc caliginē, quam uel culpa ingenij, uel neceſſitate coactus parum exterſi, faces aliquando inuexerit. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

Q VOM eſſem in Aemylia, tuas literas accepi ea lingua ſcriptas, quam fortè iuſtius barbaram quàm uernaculam poſſem appellare: ſi modo hoc mihi per eos liceat, qui ei tantū fauent, ut nō contenti latinę adęquaſſe, etiamnum (ſi Dis placet) præferre non uereantur. Et quo magis ſuum uel odium uel

ſtoma

ſtomachum in Romanam linguam teſtentur, iam non uulgarem appellare, ſed uolgarem uocali quinta in quartam commutata, uoluerunt: quo ſcilicet longius à latinitate abſcedant. Atq; ita ſe planè Etruſce loqui profitentur, idq; mea quidem ſententia prępoſtere: quom ſit in confeſſo, ueteres Etruſcos, quarta uocali caruiſſe, & in eius locum quintam ſurrogaſſe. Sed quid ad tuas literas ὅσον τὸ πάρεργον; Iis ergo literis te nihil adhuc certi aut cōſtituti habere in tuis rebus ſignificabas. Cæterū quom domum reuertiſſem, poſteriores accepi & latine ſcriptas & longe mihi gratiſſimas, quibus te piſtrino exiſſe, & mox piſtrinū initurum nuntiabas: quo ſcribendi genere dubium mihi feciſti, an dolere tuā uicem, an gratulari malim; niſi ſorte ea non gratulatio, ſed compenſatio potius debet appellari. Illud nonnihil mihi bonæ ſpei attulit, quod polliceris te ad Calendas Maias nobiſcū ſore. uel ſi ex præſcripto tuo loqui uelim, futurum fore. Scio quos ſequaris, ſed inſolens uerbum ſcopulus eſt. Quòd uero imprimis tuæ ſamiliæ cōſulendum putes, conſiliū tuum probo: & planè hoc ſapientis eſt, malle præda frui quàm ſemper uenari. Nā & aſſequi quàm perſequi totidem literis præſtat. Illud exploratum habeas uelim, ad ea inuitamenta, quibus ſolis te allici poſſe ſcribis, ut uenias: alia multa eſſe acceſſura, quom ueneris, multo uberiora. Perſpecta enim cōminus uirtus multo plures poteſt in ſui amorem concitare quàm audita. Nam & ſi multo maxima pars hominum ex auribus pendeat, mirifice tamen animus permoueri ſolet, quom aures oculiq; cōſenſerint. Bene uale. Sed heus tu Morate, caue ſis quicquam in eam legem cōmittas, quam tu ipſe uolens ac ſciens in ſcribēdo pręſcripſiſti. IX. Calend. Decemb. M. D. XXXVIII. Ferraria.

Puer Pelei modo ſuperauit quinquennium, quaſi tu dixeris annum ſtudiorū climatericū, necdū quiſquā inuentus eſt Chiron. Puto id futurū quod uſu plerunq; uenire ſolet, ut in peſſimū quęq; inclinet ſortuna. Tu uero Valerij Sorani memineris.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER XV.

CÆLIVS CAL. BERNARDINO BARBVLEIO S.

NON male cecidit profecto quòd te per iocum Barbulei mi chariſſime nuper prouocauerim: & dum inter nos familiariter ageremus, dicta quædam hilaritatis potius quàm ſalis plena in te contorſerim. quale illud: te in Scyriæ capræ morē modios illos lactis, in quibus inter ludendum te innatare profitebaris, euertiſſe, quòd modiū ad ſicca inuentum atq; apparatum ad liquida tranſtuliſſes. Hæc uero ita te pupugerunt, ut protinus eruditis ijſdemq; ſuauiſſimis literis noſtros iocos ulciſci tentaueris: quibus adniteris (ſi modo uires ſuppetant) probare, modiū antiquis in uſu liquidorū fuiſſe, & in apothecę ſupellectile aliquando locum habuiſſe. quod ſi mihi placeat negare, id profecto faciam doctis omnibus applaudentibus. Verū hoc mihi adhuc liberum relinquo. Dic enim oro per Muſas, qua te id ratione probaturum ſperas? Quæ, amabo, muti illi magiſtri, quos te habere in conſilio prædicas: quæ rogo tibi ſuggerent argumenta? tua certè epiſtola nullum mihi denuntiat teſtem, cui iure credi poſſit, modium olim liquidis inſeruiſſe. Nam tui illi modioli uel uinarij uel aquarij apud Vitruuiū, ad modium, ut tu arbitraris, nihil pertinent: omniſq; illa tua argumentatio uerſatur in æquiuocis, quod argumentandi genus à doctis prorſus reijcitur. Nam pari fortaſſe ratione aurē & auriculam, unguem & ungulam, linguam & ligulam, mentā & mentulam eadem putaueris: quom tamen hæc, quæ grammatici uel deriuatiua uel diminuta ſolent appellare, permultum inter ſe plerunq; differāt. At mihi ſi cōmodum foret, uel ſi liberet ocio abuti, totam legem Caſſiam & Terentiam, utranq; frumentariam poſſem in medium afferre: poſſem multo maximam partem quintæ actionis in

Verrē, & octauidecimi libri Naturalis hiſtoriæ, & omnes propè libros Columellæ, in quibus agit de frugibus, in hanc epiſtolam tranſcribere, & ſexcentis præterea teſtibus modiū ſiccis quaſi recuperatorio iudicio uendicare: qua in diſceptatione multi & aſſidui ſcriptores mihi teſtimonium dicerent. Sed ego in re tam perſpicua modum ſeruabo, & ex multis pauca ac potiſſima ſeligam. Varro in primo de re ruſtica: Hoc licet cōiectura uidere ex aliquot rebus: ut nuces integras, quas uno modio comprehēdere poſſis: quòd putamina ſuo loco quæq; habēt natura compoſita: quom eaſdem fregeris, uix ſeſquimodio concipere poſſis. Cicero in frumentaria: Hoc reprehendo quòd quom in Sicilia ſeſtertijs binis tritici modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te declarat, ſummū ſeſtertijs trinis, tamē iſte pro tritici modijs ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit. Suetonius de C. Cæſaris cōgiario: populo præter frumēti denos modios ac totidē olei libras, tricenos quoq; nummos quos pollicitus olim erat, diuiſit. Spartianus autor eſt Pertinacē imperatorem Romanum morientē reliquiſſe canonem frumentariū in ſeptennium ſuffecturū, ita ut ſeptuagena quina milia modium quotidie poſſent. Ex Catone & Donato dimēſum menſtruū quod ſeruis dabatur, annotauimus modios quatuor fuiſſe. Nam M. Cato: Familiæ cibaria: qui opus faciunt per hyemem tritici modios quaternos, per æſtatem modios quaternos ſemis. Villico, uillicæ, epiſtatæ, opilioni modios ternos. Compeditis per hyemem panis pondo quaterna. ubi uineam fodere cœperint: panis pondo quina uſq; dum ficos eſſe cœperint. deinde ad panes quaternos redito. quo ex loco ego Catoni panes librales fuiſſe conijcio. Plinius libro XVIII. Tritico nihil eſt fertilius: hoc enim natura ei tribuit, quoniā eo maximè alat hominem: utpote quom è modio, ſi ſit aptum ſolum quale in Byzazio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddantur. Cum centeſimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, alijq;, & tota Betica, & imprimis Aegyptus. Ex eodem Plinij libro XVIII. quo agit de tritici pondere, agnoſcimus id quod deterrimū ſit, quale eſt Gallicum, pendere in modios libras uicenas. quod autē optimum, quale eſt Africanum, ſeptem & uiginti libras ac dodrantē. & rurſus: è modio tritici tricena pondo panis confici. Quòd uero in medimno modij ſex continerentur, ſatis declarat locus ille Ciceronis in Verrem: Agri Leontini decumæ anno tertio uenierunt medimnis triginta ſex milibus, hoc eſt tritici modijs ducentis ſedecim milibus. & hoc quidem ad menſurā Siculam dictum putant. Nam Romanus medimnus quinq; modijs contentus fuiſſe traditur. Quod ergo Suidas non omnino malus autor apud Grȩcos teſtatur, ad Siculum ſeu Græcum eſt referēdum. Sic enim inquit. μέδιμνος μέτρον ἐστὶ ξηρῶν, οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν μέδιμνος μοδίους ἕξ. hoc eſt medimnus eſt mēſura aridorum ceu tritici & hordei, Idemq; modios ſex capit. Ex quo facile intelligi poteſt, eruditos quoſdam, quorum nomini qua parte coarguuntur parcendum puto, non rectè medimnum & modium eundem putaſſe. Etſi fortaſſe ſuum errorem illi Ciceronis autoritate ſe tueri poſſe arbitrentur: qui in libro De amicitia uertens illud Ariſtotelis ex ſeptimo Moraliū Eudemiorū: διὸ εἰς παροιμίαν ἐλήλυθεν ὁ μέδιμνος τῶν ἁλῶν, dixit multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, ut amicitiȩ munus expletum ſit. Sed hæc eorum imbellis omnino eſt defenſio, cum Cicero ſuo more ſententiā non uerba transferenda indicauerit. Siquidem Romanis auribus modius uox frequentior quàm medimnus: ſicut & Græci quom modio utantur, non ſuam ſed peregrinā, id eſt Romanam uocem mutuantur. quam uocē ſi latine ad uerbum uelis interpretari, non inepte fortaſſe ſextarium dixeris, quamuis ἑκτεὺς à ſextario quo latini utuntur, longe abſit. Sextario enim Græco, qui ἑκτεὺς dicitur, à noſtris uero modius, ſextarij latini ſedecim includuntur. & ex eo ἑκτεὺς apud Græcos nomen accepit, quòd ut ſum præfatus à medimno ſexies caperetur. Noſter uero ſextarius ideo dictus eſt, quòd ſexta ſit pars congij, quæ menſura à Græcis certo nomine ξέστης uocatur. Numerus enim Senarius, qui τέλειος, id eſt perfectus à Græcis dicitur, multa fuit in obſeruatione apud ueteres, tum alijs in rebus, tum uel maximè in menſuris ac partibus digerēdis. Sic ſextula, ſexta eſt unciæ portio. ſic oboli ſex conficiunt drachmā: ex quo ἑξοβολία illa apud Athenienſes dicta, quom ſextam quiſq; drachmæ in medium conferret. ad

eandem

candem rationem & ſextarius ſexies hauritur è congio. & ſnè ijs qui uetuſtas dimenſiones quærunt, imprimis ſextarij ratio excutienda eſt, utpote inter maiores minoresq; menſuras media, & aridis & liquidis ex æquo accōmodata: quando hanc etiam ueteres non ſecus atq; aſſem in partes duodecim, quas cyathos uocant, diſtinxerūt. Adde quòd hæc ignorata magnos errores inuexit. Nā uir grauiſsimus noſtri æui, deceptus autoritate quorundam, opinatus eſt in ſextario libras duas, id eſt uncias quatuor & uiginti contineri, qua ratione quiſq; cyathus binas uncias caperet: quom tamē autoritas ueterum ſextario tribuat librā & dodrantem tantum, cyatho uero eius partem duodecimā, hoc eſt ſeſcunciam & drachmam cum ſcrupulo: uel, ut alij malunt ſcriptulo, γράμμα è Græco interpretantes. Sed hæc obiter dicta ſint de Sextario, ut hinc perſpicuè agnoſcas quam ſummā ueterū modius cōciperet. Quom enim audieris ſedenos ſextarios modio includi, intelliges protinus modiū ſi ad pondus exigas, libras ſenas & uicenas & beſſem inſuper, id eſt uncias octo pendere. quod ſi ei certum ambitū modumq; præfinias, tertiā partem quadrantalis agnoſces. quadrantal uero idem cū amphora & circumquaq; pedale eſſe docti omnes fatētur. Quom rurſus audieris, ſextario duas heminas tribui, nihil dubitabis quin modius binas & tricenas heminas, quas etiā cotylas uocāt, complectatur. Ex his, quæ à nobis ſuperius dicta ſunt, locus ille apud Corneliū Nepotē in uita Pomponij Attici iam corrigi & intelligi poteſt. In uulgatis enim codicibus ita ſcriptū legimus: Auxit hoc officiū alia quoq; liberalitate. Nam uniuerſos frumento donauit, ita ut ſingulis VII. modij tritici darentur, qui modius menſuræ medimnus Athenis appellatur. Multi enim in errorē lapſi ſunt, exiſtimātes (ut dixi) modiū eundem eſſe apud Latinos, qui medimnus apud Græcos: quom tamen apud Cornelium, non modius ſed modus, neq; ſeptem ſed ſex tantum legēdum ſit. Voluit enim Cornelius hominibus Romanis declarare quantus foret medimnus Athenienſis, dixitq; eo menſuræ modo modios ſenos noſtrates capi. quod Cicero in Frumētaria (ut teſtati ſumus) ita planum reliquit, ut probatione non egeat. Verum & ex eo quoq; facile intelligas modium in aridorum uſum fuiſſe repertum, quòd & trimodia coloni ad ſementem uterentur. Columella inter remedia quibus arceretur uligo ait: Nōnulli pelle hyænæ ſatoriam trimodiā ueſtiūt: atq; ita ex ea, quū Paulum immorata ſunt ſemina, iaciunt, nō dubitantes prouentura quæ ſic ſata ſint. Poſſum & te hominē ſacris initiatum ut nobis fidem habeas religione obſtringere. Nec enim deeſt nobis teſtimoniū ex ſacris literis. Pollicetur enim Heliſæus in quarto Regum, poſtridie eius diei quo ea loquebatur, modiū ſimilæ & binos hordei modios ſtatere uno cōſtituros Subſcribūt huic ſententiæ & ſeſquimodij Hortenſij, de quibus ſic Cicero: Quòd niſi omnis frumenti ratio ex temporibus eſſet & ex annona, nō ex numero neq; ex ſumma conſideranda, nunquam tam grati hi ſeſquimodij quinti Hortenſij fuiſſent.

Aſconius teſtatur, lege Clodia cautū ut frumentū populo, quod antea ſenis æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur. Sed quid ego in re confeſſa uerba prodigo? Nec enim quiſquā eſt adeo auerſus à lectione ueterum, cui nō ſit perſuaſum, modiū fuiſſe in uſu aridorū: in uſu aūt liquidorū nunq; fuiſſe auſim contendere uel ſacramento. Alioqui & ſextarium & medimnū & congium & reliquas menſuras quæ ſine controuerſia aridis & liquidis inſeruiunt, certum eſt ad arida prius, ad liquida tarde & cunctanter perueniſſe. Illud enim Barbulei ſuauiſſime, nos meminiſſe oportet, res ita adinuentas eſſe, uocabulaq; ijs ea ratione accommodata, ut nō multis ſed certæ rei addicerētur. Ita enim expedit omnia ſuū intra modum ſtare. ſicuti & lege Cyri (ſi credimus Xenophonti) indictū erat Perſis, ne quis præter unā artem aliam exerceret. Quod & uerſiculo Græcorum eſt approbatum. ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. Quem ſic Cicero eſt interpretatus: Quam quiſq; norit artem, in hac ſe exerceat. At demum & res & uerba, quæ certo loco ſuos natales debebant, egeſtate puto ſic cogente, in alienum migrarunt, & priſtina ſede deſtituta quaſi in colonias abierunt. Ad eandem rationē medimnum, ſextarium, congium, primò aridis prouentibus apparata, ruſtica uel neceſsitas uel imprudentia ad liquentia & ad ipſam uſq; uindemiā rapuit, ut non ſine cauſa carmen illud effluxerit:

Queſta Ceres raptum Bromij ſibi fraude medimnum,
Quem commodato præbitum ille peierat.

Ad eandem rationē Columella modium agri dixit, quantū ſcilicet modiū ſementis capiat. Sic Plautus in Captiuis. Aulas calicesq; omnes cōfregi, niſi quę modiales erant. Sic Cato placentam ſemodialem appellauit. Et Cicero in Officijs abſolute modiū dixit ea fiducia, ut tritici modiū protinus intelligas. Eius uerba ſunt: Ne M. quidem Seio uitio datum eſt, quòd in caritate annonæ, aſſe modium populo dedit. Sic & Martialis:

Amphora uigeſsis, modius datur ære quaterno.
Ebrius & crudus nil habet agricola.

Eadem cauſa mouit Aegyptios, ut quom Nilo cubitos ad eius incremēta metienda adiunxerint: ijdem ad Aegypti fœcunditatē teſtādam capiti Serapidis modium addiderint. Illud quoq; nō prætermittā, celebres autores ſcripſiſſe, tres annulorū modios Carthaginē miſſos ab Hannibale poſt pugnā Cannenſem: uel certè unum, ut alij quidem annales prodiderunt. Petes à me fortaſſe, qui hoc perſpectum habeam, aridis ſcilicet priuſquā liquidis menſuras fuiſſe adiudicatas. Atqui hoc me docuit rerū mater & magiſtra natura, aduerſus quam reclamare planè eſt neſas. Hęc enim dura & ſolida genuit prius, mox tenera & fluxa. quippe non aliter rerum ratio patiebatur: quom ea quæ primo animantiū ſenſui, eidemq; maximè neceſſario erāt accōmodata, imprimis forent ſumminiſtrāda. Is uero eſt tactus, ſine quo nullus ſenſus eſſe poteſt, quom ſine alijs ſenſibus ſolus ille conſtare poſsit. Ob id uides nō modo animantia primæ notæ, & rurſus extrema naturæ conditione damnata: ſed ea etiam quę inter animalia & plātas ambigua ſunt, & à Græcis Zoophyta uocātur, qualia oſtrea, urticæ, ſpongiæ, præter tactū nullum ſenſum habere. Cuius ſententiæ autorem non ſolum habeo Ariſtotelem, ſed & Platonem & Moſem illum diuinitatis participem: quorū alter natales mūdi ab igne & terra, alter à cęlo & terra inchoauit. Quod ex ipſius interpretatione Platonis nihil aliud oſtendit, niſi à ſupremo opifice ea imprimis elemēta fuiſſe adornata, quæ uiſui tactuiq; cōuenirent: ex quibus duobus ſenſibus, hic neceſsitate, ille nobilitate cæteris longe præcellit. His adde quod prima quæq; naturæ rudimenta à facilioribus ad difficilia proceſſerunt, facilius uero eſſe ſolida quàm lubrica & fluentia continere, neminē puto negaturū. Hactenus de modio: decet enim de modio uerba facientē, modum etiam orationis ſeruare.

Supereſt ut ad eum Ciceronis locum accedam, de quo tu mentionē habes in tuis literis, qui poſitus eſt in primo Tuſculanarum libro: in quo pleriſq; uiſus eſt Cicero contra fidem hiſtoriæ Polycletum inter nobiles pictores recenſuiſſe: quod nonnulli inter Ciceronis μνημονικὰ ἁμαρτήματα annumerarunt, qualia multa aliquando Atticus & amicus & accuratus ſcriptorū Ciceronis cenſor, miniatulis cæris præſignauit. Sed in re tam nota tamq; agitata ac toties repetita Ciceronē memoria lapſum uix mihi perſuaderi poteſt. Certè in oratiōe De ſignis memoria nō excidit. Erāt, inquit, præterea ærea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu atq; ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam modo Athenienſiū repoſita in capitibus ſuſtinebāt: κανηφόροι ipſæ uocabantur. Sed earum artificē quemnam? recte mones, Polycletum dicebāt. Et in Bruto: Sed tamen nō iſto modo ut Polycleti Doryphorum ſibi Lyſippus aiebat, ſic tu ſuaſionē legis Seruilię tibi magiſtrā fuiſſe. Et in ſecundo De oratore: Hunc de toto illo genere reliquarū orationum nō plus quæſiturum eſſe quid dicat, quàm Polycletum illum, quom Herculem fingebat, quemadmodum pellem aut hydram fingeret, etiam ſi hæc nunquā ſeparatim facere didiciſſet. Quid uero notius Doryphoro Polycleti? de quo ille toties meminit. Ob id in re tam trita ac peruulgata Ciceronē memoria aberraſſe, mihi non fit ueriſimile. Multo autem minus eos probo, qui præfidenter nimis (ut tu uere ſcribis) abiurataq; omni ueterum codicum religione, pro Polycleto Polygnotum ſubſtituerunt. quo genere audacię uſos uideo apud Ariſtotelem quoq; libro ſecundo Ethicorū quoſdam, qui ſe in alienis libris ingenioſos uideri uolunt, atq; adeo ſua pertinacia ueterē ſcripturam peruiciſſe. Quom enim Ariſtoteles grauioribus cogitatiōibus occupatus, & ut maio

ra mo-

ra molientibus ſæpe euenire ſolet, μνήμων ſcripſiſſet: καθάπερ καὶ ἡ Καλυψὼ τὸν Ὀδυσσέα, τοῦ μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔεργε νῆα: illi ut ſcientiā oſtentarent & aliquãto plus Ariſtotele ſapere uiderētur, pro Calypſo audacter Circen ſubſtituerūt: ut accuratus etiam interpres Euſtratius annotauit. quod & ſi forte quiſpiam recte factum tueatur: ſunt enim ea uerba Circes apud Homerum libro Odyſſeæ: tamen in alienis cōmentatiōibus argutari et ingeniū exercere, immodicę audacię plenū puto: quando hoc eſt feneſtram ijs etiam aperire, qui arridente ſemel ſucceſſu felicis alicuius animaduerſionis ubiq; & ablegato pudore Ariſtarchi perſonā induunt, & licenter omnia uertere atq; inuertere pro libidine aggrediunt. Alioqui nobis homuncionibus & in poſtrema propè ſtudiorū claſſe agentibus nonnihil uel ſolatij uel excuſationis pollicetur, magnos uiros & ſupra omnem ingeniorum aleam prouectos aberaſſe, & cōmuni huic mortaliū cōditioni fuiſſe obnoxios. Ad hanc etiā cenſurā iure quis uocauerit illud, quod à Cicerōe ψευδεπίγραφον, id eſt falſo Heſiodo attributū, uocat. Quale illud: μήτε δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. Quod quom ſit carmen Phocylidis, uitio tamen memorię nonnulli Heſiodo tranſcripſerunt. Tu demum, ut ad inſtitutū redeam, in hoc proſcenium prodijſti, aſſerens Polycletū quendam fuiſſe nobilem etiam pictura: teq; mirari dixiſti rem ſcriptā à Vitruuio, & confirmatam à Luciano lynceos homines latuiſſe. Ex quibus quom quoſdam ea de re admonuiſſes, ais ingenue admodū ac prudenter erubuiſſe: quod ſanè nō potui non uiciſſim admirari. Quis enim erubeſcat abs te uiro multæ & exactæ lectionis diſcere atq; admoneri? Ego certè is ſum, qui crebro uerſiculū illū Solonis in ore atq; adeo in animo habeam, γηράσκω δ᾽ ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Sed age mi Barbulei, poſtquam nobis tantum ocij eſſe uoluiſti, tuam iſtam obſeruationem, quam quaſi filiolam amplecteris, ſi uidetur, non populari trutina, ſed aurificis ſtatera, ut Cicero inquit, examinemus. Tu te dicis obſeruaſſe Polycletum quendam pictorem fuiſſe apud ueteres. Quis obſecro ille eſt? qua patria natus? quo præceptore eruditus? quas tabulas pinxit? apud quem ſuum nomen approbauit? At tu hæc omnia fateris tibi æquè ignota atq; inexplorata ac mihi. Qui uero credibile eſt, Ciceroni in mentē ueniſſe, ut hominem ignotum adeo atq; ignobilem inter clariſſimos pictores adſcriberet, quin & Parrhaſio pictori præſtantiſſimo adiungeret. Atqui, ut tu aſſeris, Vitruuius de hoc mētionē habuit in prefatiōe tertij libri De architectura, cuius hæc uerba ſunt: Nō minus itē pictores, ut Ariſtomenes Thaſius, Polycles, et Atramitenus Nicomachus, cęteriq;. Verū ego hic Polycletū nūcupatū uideo neminē. Sed tu Polyclē & Polycletū eundē arbitraris: quos ego Plinij li. XXXIIII. & XXXVI. Naturalis hiſtorię aliorumq; ueterum teſtimonio diuerſos omnino puto. Quibus ſi parum credis, certè teſti quē tu ipſe produxiſti credas neceſſe eſt. Quis ille ſit, rogas. Ille ipſe Vitruuius, atq; eadem præfatione, paulo ante ea uerba quæ tu modo adduxiſti: uti Myron, (inquit) Polycletus, Phidias, Lyſippus, cęteriq; qui nobilitatem ex arte ſunt conſecuti. En Polycletum nominatim appellat, eumq; à tuo Polycle pictore ſecernit. Hic tu alterum tuæ obſeruationi cuniculum quærēs, quid aduerſus Luciani autoritatē in libello De uirtute proferam percūctaris. Nihil ſanè mi Barbulei: quid enim afferri poteſt aduerſus id quod planè nihil eſt? aut in ſciamachia quid opus eſt neruos intendere? Neq; enim libellū illum ut tu uideris exiſtimare, ſcripſit Lucianus: neq; hactenus uſquam à Luciano ſcriptū offendi. quòd tu ſi inſuper meum iudiciū petis, ab homine non admodum erudito, & qui argumento potius quàm doctrina aut elegantia operis placere uoluerit, mihi ſcriptus uidetur: licet & ille quiſquis ſit, ut tu ipſe teſtaris, nō Polycletū ſed Polyclem, uel Polycletem ſcriptum reliquerit. At nos quanto cōmodius & ueteris ſcripturæ fidem & Ciceronis autoritatē tuemur, quom eū figura oratoribus conſueta, quæ inter ſpecies τοῦ νοήματος annumeratur, uſum defendimus: quom plus ſcilicet intelligimus quàm oratione enuntiamus. quippe Cicero noluit intelligi, ſoli picturæ honorē futurum fuiſſe, ſi Fabio homini nobiliſſimo laudi datū eſſet quòd pingeret: ſed & ſtatuariæ, ſi ijs, qui ſe illi arti dedidiſſent, ea res dignitatē attuliſſet. Atq; ita apud Romanos nō pictores tãtum, ſed & ſtatuarios celebres futuros fuiſſe, quales & Polycleti & Parraſij apud

Græcos

Græcos ſunt nomẽ cõſecuti. Alioqui me cunctantẽ propè manu in hãc ſententiam ducit eadẽ ratio dicẽdi, qua proxime Cicero utitur. In ſummo honore, inquit, apud illos geometria fuit. Itaq; nihil mathematicis illuſtrius. Nam licet ſolam geometriam nominauerit, tamen quaſi arithmeticam & cæteras compares nuncupaſſet, in uniuerſum ſubiunxit, mathematicis nihil fuiſſe illuſtrius. Quod & uerba quæ protinus ſubſequũtur, planius probant. At nos metiendi, inquit, ratiocinãdiq; utilitate inſpecta, huius artis terminauimus modum. Nam metiendi arte geometriã, ratiocinandi arithmeticam, indicauit. & ſanè in eo ſcientiarũ ambitu, quem ἐγκυκλοπαιδείαν uocamus, hæ diſciplinæ ita mutuo nexu cohærent, ut altera ab altera diſiungi nõ poſſit. Sicut & pictura, quę aliquando etiã in primo liberalium artium cenſu habita eſt, à cæteris, puta ſtatuaria, ſuſoria & plaſtice, nullo modo reuelli poteſt. Hæc ad te mi Barbulei ſcribenda exiſtimaui, ut intelligeres tuas mihi literas nõ modo fuiſſe iucundiſsimas: ſed & dignas habitas eſſe quibus in gratiam noſtræ amicitiæ profuſius reſponderẽ. atq; utinam cæteri, qui ea quæ à nobis dicuntur ſcribunturue non probant, tuum iſtum candorẽ imitarentur, neq; furtim adlatrarẽt. Nam uel eos certis rationibus in meam ſententiã perducerẽ, uel quod mihi foret optabilius, ab ijs doctior factus gratiam deberem. Bene uale. Pridie Idus Martias. M. D. XL. Ferrariæ.

CÆLIVS CAL. BERNARDINO BARBVLEIO S.

PETIS à me Barbulei amicorũ optime ad quam legem Terentius adludat in Andria, quom toties repetit Philumenam compertã eſſe ciuem Atticam, atq; ob id Pamphilo neceſsitatẽ impoſitam ut eam uxorẽ ducat, cui uitium obtulerat. Dicã breui quod ſentio. Lex fuit apud Athenienſes in hæc uerba, ἡ βιασθεῖσα ἢ γάμον ἢ θάνατον αἱρείσθω τοῦ βιασαμένου. Quæ uim paſſa fuerit, eius qui uim attulit, uel nuptias uel mortẽ optato. De hac meminit Hermogenes in primo Rhetoricæ, quo loco agit περὶ ῥητοῦ καὶ διανοίας. Ex hac multas natas eſſe declamationes, teſtis eſt Seneca in ſecundo Cõtrouerſiarum: qui non tantum nuptias, ſed indotatas etiã nuptias, ab ea quæ uim paſſa eſt poſſe optari ſcribit. Hãc etiam notat Quintilianus declamator in Raptore cõuicto. & quoniam lex neq; ad ſeruilem conditionẽ, neq; ad peregrinas pertinet, ſed ad liberas tantũ fœminas, eaſq; ciues atticas: ob id apud Terentium in eo primũ laboratur, ut Philumena eiuis attica agnoſcatur. Hanc uero legem ante Solonis tabulas latã puto à Dracone, quem ſalſe Demades nõ atramento ſed ſanguine ſuas leges ſcripſiſſe dixit. Siquidem Solon multo mitiores leges in ſtupratores tulit. Ei enim qui ui ac metu mulierem compreſsiſſet, decem drachmarum tantum pœnam indixit. ei uero qui rogando ſuadendoq; in ſententiã perduxiſſet, duplum id eſt drachmas uiginti multam fecit, modo publice nõ foret proſtituta. atq; id ſanè dignum admiratione uideri poteſt, quòd eum qui uerbis mulierẽ pellexiſſet, quàm eum qui ui ac minis in ſententiã adegiſſet, grauiore pœna afficiendum duxerit: εὖ πάνυ καὶ προσηκόντως τὸ πεῖσαι τοῦ βιάζεσθαι οὐδὲν ἡγούμενος τοῦ βιάσασθαι διαφέρειν, ut ait Plutarchus. Recte ſcilicet atq; ordine exiſtimans, ſuaſiones ad ea facienda quæ minime honeſta ſunt, à ui nihil differre. Alterum quod petis obuium eſt, neq; modo cum iure noſtro, ſed cum iure etiã naturæ cõiunctum, ut defuncti pecunia ad agnatos cognatoſq; ſuperſtites perueniat. Par enim uidetur, ſicut Cicero ſcribit, ut ad quẽ ſummus mœror ſuorum morte peruenit, ad eundem quoq; ſummus honos ſummaq; utilitas perueniat. Critonem uero ſobrinum fuiſſe Thaidis Terentius ipſe teſtatur: qui ea cauſa pręfidenter admodum lege ſibi deberi bona Thaidis cõtendit, quòd ante Solonem non licuit cuiquã extra cognationem ſibi quenquã hæredem inſtituere. quam legem primus omniũ Solon abrogauit: omnibuſq; liberum eſſe uoluit pro animi ſententia amicitiam cognationi præferre, & hæredem ſcribere quem ſui amantiſsimum exiſtimaret. Quod uero ſcriptum eſt à Terentio in eadem fabula: Cura obſeruãdum uinctum, atq; audin'? quadrupedem conſtringito. non puto ad uincula aut ſeruos confugiendum eſſe, ſed plane ac ſimpliciter intelligendum: ut Dauus pedibus manibuſq; in morem quadrupedis uinciretur conſtringereturq;, ita ut manibus manicæ adderentur, pedibus compedes

pedes: quas ligneas ſoleas uocauit Cicero, Demoſthenes à diſtorquendis pedibus ποδοστράβην nũcupauit. cętera quę Donatus & poſt Donatũ Crinitus cęteriq; cõmenti ſunt, ad πολυφηγίαν potius quàm ad autoris intelligentiã pertinere arbitror. Vale.

CÆLIVS CAL. ANNÆ ESTENSI S.

LEGI quas ex Etruſca lingua in latinum uertiſti fabulas princeps & natalibus & ingenio illuſtriſsima, quæ me mirifice oblectarũt: ſunt enim undiq; excultæ atq; expolitæ, & quales ex manu iſta regia prodire par fuit. Vnũ illud me male habuit quòd tam cito deſinerent, meq; adhuc lectionis appetentẽ deſtituerent: quam tamen iacturam ego repetita lectione ſarcire conatus ſum. Eaq; res mihi bene uertit: ſic enim intellexi illas non nouitate, ut alij ſuſpicabantur, ſed ſuopte ingenio placuiſſe. Age igitur beata ſucceſſu, & quod tibi parentibusq; tuis fauſtum fortunatumq; ſit, nauiter in hanc operam incumbe. Nam bona ſpes me habet futurum aliquando, ut hæc rudimenta, quæ quaſi ſemina futuræ uirtutis iecisti, adoleſcant, atq; uberrimos fructus cũ ſumma laude & ſplendore tui nominis proferant. Ego interim tibi in iſto famę proſcenio agenti felices plauſus dabo. Bene uale.

CÆLIVS CAL. ANNÆ ESTENSI S.

FABELLÆ illæ Mileſiæ, quas ad me dediſti princeps & fortunæ & uirtutis opibus beata, multas tibi gratias profitentur, quòd ſe Romana ciuitate donaueris: togamq; tam illuſtrem ſibi induxeris, ut in publico optimatum conſeſſu apparere, & in maiorum gentiũ decurias recipi mereantur: ſeq; iam malunt tuo ductu Romanas quàm Etruſcas ſalutari. ea res fecit, ut eas pluſculos dies inuitas ſanè (cur enim uera diſsimulem?) apud me habuerim. Properabant illæ ſcilicet in ſinum parentis. Contrà ego eas remorabar, earum conſuetudine cupiens diutius perfrui. Et quo blandius tui deſiderium perferrent, floſculos & emblemata quædam ſum pollicitus, quibus pulchriores elegantioresq; prodirent. Perſuaſerã enim mihi eas, quæ cæterarum puellarũ eſt conſuetudo, huiuſcemodi munerũ inuitamento facile allici ac retineri poſſe. Sed, Di boni, quantum me mea fefellit opinio. tantum enim abfuit, ut conditionẽ acciperent, uel mea liberalitate uti uellent, ut hoc unũ pro ſummo munere à me poſtularent, ut eas quàm ocyſsime dimitterem, tuoq; optatiſsimo cõſpectui reſtituerẽ. Satis enim ornatus ex tua manu accepiſſe, de qua uel ipſæ Gratiæ gratiam mutuãtur. quencunq; præterea ornatum inducerẽ, non iam ornatum ſed merũ fucum & ambitioſos cincinnos poſſe appellari. Et ſanè quom ego accurate perquirerẽ, qua parte uel margaritum aſſui, uel gemma poſſet affigi: inueni te ita cõmode & cumulate omnia perpoliſſe, ita omnia ad formæ dignitatẽ abſoluiſſe, ut quicquid inſuper acceſsiſſet, inter additamenta καὶ τὰ πάρεργα poſsit computari. Bene uale, & tua diu felicitate perfruare. XI. Calend. Februarij. M. D. XLI. Ferraria.

CÆLIVS CAL. OLYMPIADI MORATÆ S.

QVID ego ſimulem me tuas literas optaſſe? quarum ſuauitatẽ nondum attigeram. Vix enim quenquam deſiderium inceſsit eius rei, cuius guſtum nondum ſit aſſecutus. At poſtquam tuam illam epiſtolam, quam te puto dictantibus Muſis excepiſſe, ad me dediſti: ingenue fateor me nunc demum tuarũ literarum deſiderio laborare. non ſanè ut mihi materia taxandi præbeatur. Neq; enim uel ipſe Momus in ijs quicquã offendat, quod acuto oculo poſsit perſtringere, quanto ego minus? qui & ingenio tuo faueo, & candorem unum maximè omniũ familiariter colo. Quare tu quidem aut ipſi tibi aut certè mihi inſignẽ iniuriã feciſti: quom me eum eſſe exiſtimaſti, qui in aliena ſcripta cẽſuram exerceam: aut ea abs te ſcribi uerita es, quæ ſtylo confodi aut tranſuerſo calamo induci mereantur. Quòd ſi hęc ſuſpicio te male habet, parum profectò tua bona uideris agnoſcere, neq; meminiſſe delicias iſtas Muſarũ planè tibi eſſe uernaculas,

quas cum ipſo propè lacte nutricis hauſeris: eundemq́ tibi & corporis parentem & animi formatorē diuina quaſi uirgula obtigiſſe. Iure igitur tibi uirgo ornatiſsima & gratulor, & te hortor ut tuos iſtos profectus nauiter promoueas, eosq́ quotidie meliores auctioresq́ facias: ut noſtra quoq; ſecula intelligāt, magni numinis beneficentiam non ceſſare, neq; bonarum artium ſtudia fœminis abiudicaſſe: multoq́ minus naturam effœtam eſſe, ut nonnulli ſuæ patrocinantes deſidiæ arbitrati ſunt, quæ noſtra etiam ætate Aſpaſias & Diotimas non poſsit excitare, ſi modo cura & diligētia adhibeatur. Cuius rei facile fidem feceris, ſi conſtanter in cœpta ſtudia incumbas, & pro colo calamū, pro lino libros, pro acu ſtylum exerceas. quod ut cōmodius facere poſsis, tuaq́ laus in dies fiat illuſtrior, en quàm opportune fortuna te in aulam regiam optimæ ac præſtantiſsimæ ducis Irençæ, & in comitatū Annæ principis prouexit, cuius diuina indoles ipſam pollicetur parentum felicitati non minus ſplendoris quàm acceperit eſſe additurā. tu uero quom recta parentum inſtituta, pudicitiam ſcilicet, modeſtiam, bonarū diſciplinarum rudimenta domo attuleris: iſthic quoq; adnitere, ut ſapientiā, morum elegantiā, animi magnitudinem, rerum deniq; humiliū deſpicientiam conſequare. Bene uale.

CÆLIVS CAL. OLYMPIADI MORATÆ S.

D EFENSIONEM quam pro Cicerone nuper elaboraſti, legi ſumma cū uoluptate: tum quòd abs te proficiſceretur, cuius ſtudijs iampridem plurimum faueo: tum quòd in ea mirum in modū Veneres & Gratias paternas expreſſeris. Acceſsit hæc quoq; priuatim cōmendatio, quòd eam mihi munus eſſe uoluiſti, idq́ adeo gratum & iucundum, ut in interiorem bibliothecam receptū ſit à me, & inter ſanctiores theſauros collocatū. Gratulor igitur iſti feſtiuiſsimo ingenio tuo, pleno leporis, pleno eruditionis: cuius mihi certiſsimum teſtimoniū dedit felix illa & prædiues uerborum ſupellex & argumentorum copia, quam in illam admirabili artificio congeſsiſti, ut omnes oratorias lecythos propemodum reluiſſe uidearis. Auget admirationē, quòd quom cæteris uirginibus ille mos ſit peculiaris, ut uernos floſculos hinc atq; inde decerpant, unde ſibi uerſicolorem coronā intexant: tu non iam floſculos illos qui ſuis horis expirant ac breui cōmoriuntur, ſed planè immortales amaranthos ex fœcundis Muſarum uiretis legiſti, quibus ceu teſſellis uermiculatis totam orationē adornares atq; interſpergeres. Quibus ea eſt etiam prærogatiua propè diuinitus data, ut nunquā flacceſcāt, ſed ætatis beneficio fruantur, & quotidie magis reuireſcāt. Muſas iratas habeam, ni mihi hoc certum ac perſuaſum eſt: Ciceronē, ſi ad eius manes tam excultæ defenſionis fama peruaſit, gratias ultro acturum atq; adeo habiturum ſillographis & calumniatoribus illis ſuis, qui tibi elucubrandi belliſsimā iſtam orationem occaſionē dedere. Quom igitur aduerſarios Ciceronis ſis tam graui ſtylo perſecuta, quom tanto ſtudio Ciceronis partes defenderis, uide ac tecum cogita, quātam de te expectationem concitaris, quantis deniq; te prædibus obſtrinxeris: ut iam tibi non liceat mutare ſacramentum, neq; militiā cui ſemel religioſe nomen dediſti, abiurare. Te itaq; in caſtris Ciceronis aſsiduam ac frequentē eſſe oportet, donec iuſta ſtipendia cōfeceris, atq; ad primos ordines perueneris: idq́ eo libētius ac accuratius facere debes, ut Annę principis lectiſsimæ, in cuius regio comitatu adſcripta es, plenius fauorē promerearis, eiuſq́ ſtudia imiteris: quæ quom omnes ſummas uirtutes in hac tenera ætatula amplexetur, tum maximè Græca & latina ſtudia & ipſam imprimis eloquentiam, tanquam puellares iocos ſuas delicias putat. Bene uale.

CÆLIVS CAL. EDMEO MAIRIO S.

A GITATAM diuq́ inter grammaticos peruagatam quæſtionē in medium reuocas, quæ non aliunde melius definiri poteſt, quàm ſi tecū ipſe cogitaueris, uerbum hoc iacio in compoſitione alteram literam in i cōmutare. quæ cauſa fecit, ut ex eo compoſita geminato ij ſcriberentur, ut reijcio, ſubijcio, deijcio & alia huiuſcemodi. Quod ſi utrunq; ij uim uocalis tuetur, τῇ διάλυ

σιν τῇ

συνϑλ συλλαβῆς, id eſt per diſſolutionē ſyllabæ, tunc utranq; corripi neceſſe eſt. Quæ ratio effecit, ut in illo Luciliano uerſu:

Scipiadę magno improbus obijciebat aſellus. Et in illo Vergiliano:
Eripe me his inuicte malis: aut ru mihi terram
Injce: nanq; potes. Er in illo Ouidiano:
Reijce libatos illius ore cibos:

pleriq; non dactylo, ſed proceleuſmatico locum uendicarint. Qui uero συνδεσμόν, id eſt coagmentionē ſyllabæ defendūt: ij dactylo ſedem relinquūt. Nam & reiectos & obiectos & ſubiectos prima producta enuntiamus. Horatius:

Iniecto ter puluere curras.

Alij primum i, plane elidunt, ſuamq; ſententiam Statij teſtimonio comprobant. Cuius carmen eſt,

Tela manu reijcitq; canes ad uulnus hiantes.

Quod ad Catulli imitationem dictum opinantur, cuius carmen eſt ad Ortalum:

Non, ita me diui, uera gemunt, iuerint. pro iuuerint.

Quin & Virgilius quom dixit,

Tityre paſcentes à flumine reijce capellas,

creditus ἐκθλίψιν feciſſe. nam pedē ex quinq; ſyllabis conſtare, uel ex quatuor, quarum prima producatur, negat ratio metrica. Quin & Cicero dubitat in Orarore, an qui tres ſyllabas excedit, pes, an numerus potius debeat appellari. Gellius hanc dubitationē attigit libro quarto Noctium atticarū: quàm bene autē eam diſcuſſerit, aliorum ſit iudicium. mihi ſanè uidetur occaſionē dubitandi intendiſſe potius quàm ſuſtuliſſe. Cæterū ego, ut ingenue tibi uir eruditiſsime ſententiā aperiā, in ijs grammaticorū diſceptatiōibus, quas quiſq; pro captu ingenij oppugnare ac propugnare poteſt, ſemper exiſtimaui ad autoritatē ueterū prouocari oportere, & ad eam quaſi ad ſacram anchorā eſſe acquieſcendum. Bene uale, & me tui amantiſsimū puta.

CÆLIVS CAL. BONAVENTVRÆ PISTOPHILO S.

PRODITVM eſt ueteres principes duo plerūq; domi lararia habuiſſe, quæ puto à Plinio ſalutatoria cubicula appellari. in altero deos immortales Dis parentibus progenitos: in altero homines in deorum collegium cooptatos, quos ſcilicet merita in cælū uocauerunt, ſalutabanr. Vtriſq; thure ac floſculis, ſed & uictimis interdum ſacrum faciebant. Ab illis prioribus, & quaſi maiorū gentium, ſalutem fortunaſq; precabantur: ab ijs rectam mentem & uirtutis ſplendorē optabant. Hoc eſt quod Alexandrum imperatorem Mameæ filium legimus, non promiſcue, ſed quoties cum uxore non cubuiſſet, matutinis horis in larario in quo diuos principes animaſq; ſanctiores, & inter eos Apolloniū & Chriſtum & Abraham & Orpheum habebat, religioſe coluiſſe. Nam ſi legentes illuſtrium uirorum pręclara facinora, quibus æternitatē meruerunt, excitamur ad honeſtos labores & ſtudium immortalitatis: quāto hic amor laudis & gloriæ ambitus animos noſtros uehemētius percellet, ſpectantes eorum iconicas imagines, & quaſi cōminus congredientes cum his, qui ſibi illud nomē, eamq; apud poſteros nominis celebritatē pepererūt. Inter reliqua itaq; prudentiæ ac uirtutis tuę teſtimonia Piſtophile uir clariſsime, & hoc quoq; adnumerabimus, quòd tam diligenter ac ſtudioſe numiſmata antiqui operis conquiſiueris, eaq; in ſanctuario tuo collocaueris: quæ ne quis impure illotiſq; (quod aiūt) manibus attrectet, pinacothecis incluſiſti: ea ratione, ut poſsint utrinq; eodem propè momēto ſpectari. Et licet tua excellens uirtus parum indigeat admonitore, tamen quatenus tibi per fortunam licet, cum ijs innocentia, liberalitate, modeſtia, uigilantia, animi magnitudine contendis: ut iam omnes intelligāt, nō in principū atq; imperatorum faſtigio ſolum, ſed in pacata etiam iſta mediocritate uirtutē habere ſuos radios, ac de multis poſſe benemereri. Id quod ego propè quotidianis officijs experior: quom uel autoritate, qua plurimū polles, dignitatem meam tueris: uel teſtimonio, quod magnæ eſt apud omnes fidei, exornas. Non eſt ergo quòd quiſpiam miretur, ſi in tuæ ſpem gratiæ in ijs perſæpe

adnitor, quæ & captũ & conatus meos exuperant, id quod nuperrime accidit. Nam
quom te perſæpe animaduerterẽ optare, ut in ea de quibus dixi numiſmata, quo-
rumq́; tu mihi liberaliter adeo copiã feceris, annotatiunculas ſcribere: & ſi non igno
rarẽ, quantũ ea res habeat difficultatis, tum quàm plenum ſit temeritatis ad hominẽ
doctiſsimũ, et in omni genere ſtudiorũ, ſed in hoc antiquitatis pręcipue exercitatiſsi
mũ hæc ſcribere: uicit tamen pudorẽ meum, ſtudiũ tibi obſequẽdi: resq́; ſubinde in-
credibilis ſubſecuta eſt, ut iã te autore tuisq́; auſpicijs ſciã quod neſcio, auſimq́; quod
longe uiribus eſſe meis impar ſentio. Sed anteq̃ rem aggrediar illud præfabor, &c.

CÆLIVS CAL. SEBASTIANO CORRADO S.

TANTI te facio mi Corrade tum propter ſuauitatem morũ, tum ob ele
gantem literaturã, ut licet multa ac magna me auocamenta circumſtre
perẽt, quom tuas literas accepi, (urgebat enim me profectio in urbem
principis & reipublicę cauſa ſuſcepta) nihil prius habuerim quàm prin
cipem conuenire, eiq́; tuum deſideriũ aperire: qui & tuarum uirtutum
cõmemoratione, & egregia iſta tua uoluntate mihi non mediocriter oblectari uiſus
eſt, præſertim quom res obſignatis planè tabellis ageretur. Meũ enim illud teſtimo-
niũ tui libelli comitabãtur. Quòd niſi peractis quoq́; comitijs prehenſare, & te can
didatum profiteri cœpiſſes, uix puto te unum aut alterum cõpetitorem fuiſſe habi-
turum. At nunc eò res perducta eſt, multis non ſolum uirtute ſed gratia & ambitu &
ſuffragatorum ſtudijs adnitẽtibus, ut omnia nobis poſthac duriora futura ſint, neq́;
mea autoritas tantũ ſit ponderis habitura, quantũ in re tam honeſta iure habere de-
beret. Hac tamen difficultate propoſita non deterrebor, quin eo accuratius incum-
bam atq́; adnitar: & ex duobus alterum ſpero me omnino adſecuturum: uel ut extra
ordinem à prærogatiuis centurijs tuum nomen recipiatur, ſuffragiaq́; in integrũ re-
uocentur: uel ſi forte ſecus ac tu uelles & ego optarem, res ceciderit, ut opinione ho
minum adlectus ac deſignatus, temporis iniquitate excluſus uideare. Illud certe ue-
lim tibi perſuadeas: meam operam, quantũ in me eſt, nullo aut loco aut tempore ti-
bi defuturam. Bene uale, & me ama.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO FANTINO S.

MVLTA ſunt præclare adoleſcẽs, quæ mihi perſuadẽt, ut ſtudijs ac pro-
fectibus tuis ita faueam, ut neq́; me mea ſtudia, neq́; occupationes, quę
undiq́; obſtrepunt, poſsint ab hac opera auocare. & licet tua aſsiduitas
uix alienum fauorẽ requirat, quom tu ipſe tibi claſsicum canere nõ de-
ſinas: & qui te tuopte ingenio incitatũ urget, actum agere & inanẽ dili
gentiam ſuſcipere uideatur: non tamen hæc unquam ratio me mouere poterit, aut à
propoſito deterrere. Nam & in ſtadio ſe exercentes, quamuis exſudent, quãuis ple-
no curſu ferantur, non deſinimus tamen adhortari, ut inſtitutos conatus teneant tan
tiſper, dum optatã lauream adſequantur. Ad hoc accedit, quòd hoc agens ſentio me
deſiderio optimi & grauiſsimi uiri patrui tui ſatisfacere, qui quom te fortunarum &
dignitatis hæredem cooptauerit, tum uero multo magis abs te ſplendorem familiæ
& ſuarum uirtutum lumen augeri ac propagari deſiderat. Vt igitur hoc quod facis,
libentius facias, atq́; in eam rem maiore animo enitaris: perſuaſum habeas uelim, te
tum multos habere iſtius tuę laudis ſpectatores, tũ uero me perpetuũ inſtitutæ ope-
ræ adiutorem & præconẽ fore confidas. Quæ uero à me petis, ita ſe habent. Phania
libertus Appij opportũne admodum, ſed planè inexpectatus teſtem ſe obtulerat ijs
rebus, quę in laudem Appij à Cicerone gerebantur: quare eum merito κωμικὸν μάρ
τυρα appellat. Mos enim eſt plurimus in comœdijs, ut in ea parte quæ καταστροφὴ di
citur, rebus dubijs & inexplicabilibus teſtes propè diuinitus superueniãt, quorũ ad-
uentu ea quæ incerta ſunt & cõtrouerſa explicent, & fidẽ capiãt. Sic apud Terentiũ
Crito in Andria, Chremes in Eunucho introducit: ut facile agnoſcas κωμικὸν μάρτυ
ρα illi eſſe proximũ, quod Gręci dicũt, θεὸς ἐκ μηχανῆς. At colũnarios, ita eñ malo q̃
colonarios ſcribi, Cælius uocat eorũ tributorũ redẽptores, quæ colũnatim exigebãt.

De quibus

De quibus & Cæſar in tertio Cōmentariorum belli ciuilis mētionem habet, agens de exactionibus quæ in ſumma rerum difficultate exercebantur: In capita ſingula ſeruorum ac liberorum tributum imponebatur: columnaria, hoſtiaria, frumētum, milites, remiges, arma, tormenta, uecturę imperabantur. Quin & Cicero lib. XIII. ad Atticū: Columnariū, inquit, uide ne ullum debeamus. Bene uale, & in hoc honeſtiſsimo quæſtionum genere te frequenter exerce, ut eorum expectationi qui de te ſumma omnia ſibi receperunt, aliquando reſpondeas.

CÆLIVS CAL. BAPTISTÆ GYRALDO S.

Q VOM inanem operam ſumpſeris in uertēda atq; emollienda oratione, quam me iudice multo ſatius fuerat perpetua obliuione obliterari: ſanè admirarer bonas illas horas, quas potioribus Muſis poteras impendere, tam male collocaſſe: quom præſertim nouerim te hominē non modo in melioribus ſtudijs occupatum, ſed & præſtantis iudicij & delicati ſtomachi non niſi delectas epulas approbare: niſi uiciſsim & bonitatē & uerecundiam tuam agnoſcerem. Hæc cauſa facit, ut mirari deſinam, & te omnibus ſuffragijs abſoluam. eſt enim mihi abunde perſpectū, te neq; tua ſponte neq; ex animi tui ſententia, ſed inuitum potius ac reluctantem, te parum dignum onus ſuſcepiſſe. Iſta enim præclara indoles tua, iſthæc felicitas ingenij ad maiora atq; illuſtriora quædam facta eſt atq; inſtructa à natura, quàm ut ad hæc ſe demittat, tā preſſa, tam humilia. Apelles & Polycletus ſublimis ingenij artifices in Dis atq; heroibus exprimendis elaborabant. At Pyrrhichi ſordidi ingenij hominis tonſtrinas, ſutrinas, aſellos auerſabantur. In hoc enim genere præſtantia ingenia recuſant retundi atq; obſoleſcere. Et profecto ita eſt, elementa illa anguſto & tenui ductu conſcripta oculorum aciem hebetant: maiora atq; uncialia ad lectionē inuitant. Tu uero dum amico obſequeris, dum agis indulgentius aut certè uerecundius quàm par fuit, maluiſti periculum exiſtimationis adire, quàm cōmittere ut officium & opera tua à quoquam deſideraretur. Cæterū quom res propè tibi adhuc integra ſit, neq; irritus iſte labor adhuc in manus hominum effluxerit, amabo te, quicquid hoc eſt ſupprime: atq; intra cancellos coerce, ut nuſquā rimam inueniat. quòd ſi amicus ille Iouem Philiū inclamet, & tecum ex ſponſo agat, tu cōtrà ut fortem uirum decet, Ageſilaum illum Spartiatā imitare, & intrepide non ſponſum ſed dictum reſpondeas. Deniq; ut omnia peſsime cedant, illud cōſtanter memineris, Multo eſſe ſatius, ſemel atq; apud unum, quàm ſemper atq; apud omnes erubeſcere. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BENEDICTO S.

R EFRICVERVNT mihi tuę literę hulcus, quod profecto nondum occalluerat: ſed tamen uel diuturnitate temporis uel multis rerum auocamentis, mendacem quandam (ut medici dicunt) cicatricē contraxerat. quid enim potuit mihi magis pręter opinionem atq; expectationē euenire, quàm quòd quom meis potiſsimū literis adlectus te in hāc urbem receperis, non ſecus tamen optatiſsima tua conſuetudine caream, quàm ſi longe & per terrarum planè diametrum à nobis abſens fores? quàm uero mihi hoc graue ſit, tu ipſe tecum potes cogitare: ſi perſuaſum habueris me de uirtute ac bonitate tua incredibilem quandam opinionē concepiſſe, atq; omnia tempora quæ à grauioribus negocijs ſuccidi poſſent, ſi data foret copia, in amœnitate mutuæ cōſuetudinis fuiſſe collocaturū. Hoc tamē quicquid eſt incōmodi, æquiore animo perferebam, quòd omne illud tēpus, quod meis uoluptatibus deperire ſentiebā, ſtudijs ac progreſsibus filiorū patruelis mei, quos æquè ac filios chariſsimos habeo, accedere pro certo exiſtimabam. Adhoc ſciebam te animū atq; operam ſtudijs forenſibus addixiſſe, neq; tibi aliquid tēporis reliquum facere. Atq; ob id hominem in tam operoſa materia occupatum interpellare, ut parce dicam, mihi fuit religio. Neq; mihi hoc loco diſcutiendum puto, quàm feliciter tu tibi ad beate uiuendum ea ſtudia propoſueris, quæ ſi recte atq; ordine tractarentur, profecto & publice & priuatim ſalutaria omnibus

iudicarẽ. Sed iam uſu atq; experientia cõpertum eſt eò rem proceſsiſſe, ut pro legibus formulas iudiciorũ, pro iure litium cõmentationem, pro iuſtitia calumniarum artificium teneamus: ut mihi propè teſtatum ſit, neminem ea cauſa in hoc genere literarum elaborare, ut honeſte uiuat, neminẽ offendat, ſuum unicuiq; tribuat: ſed ut potius in omnes mortales tyrannidem exerceat, ſuum cuiq; adimat, miſeros clientes ſpreta lege Cincia depopuletur: ſe deniq; magnis opibus ſarciat, quas quom ad faſtidium, nunquã tamen ad ſatietatẽ congeſſerit, tum demum ingrato hęredi relinquat: ipſe uero ad ineuitabile uadimonium diuinitatis accitus, anteactę uitæ pœnas luat. Quare quom ego te ſemper animaduerterim ueram non perſonatam probitatem profiteri, & longe ab huiuſmodi hominum portentis abeſſe: iccirco non imprudenter fortaſſe dixerim, te omnino difficulter iuris peritiã illam adſecuturũ quæ noſtro ſeculo rerum potitur, cui omnes adſurgunt, quam omnes admirantur: & (ut dicam quod ſentio) quę nihil minus eſt, quàm iuris peritia. Nam ſi uirum bonum ac probe educatũ aut piraticæ aut prædatoriæ arti audiuiſſem nomen dediſſe, liceret mihi puto cõſtanter affirmare, cum aut nunquã aut certè ſumma cum difficultate egregium piratam aut prædatorẽ fore, natura ſcilicet repugnante. Idem ſi de te ſentio, utpote uiro mea ſententia integerrimo, non eſt quod doleas, aut ſactam tibi contumeliã ſuſpiceris, in ea præſertim diſciplina quæ piratica & prædatoria multo eſt nocentior. Nam quom piratę ac prædatores ſint de perduellium numero, nõ definiti, ſed communes hoſtes omnium, quocunq; loco fuerint intercepti, aut laqueo aut gladio ultore puniuntur. Iſti aũt urbani prædatores in auro ac purpura non ſolum populis, ſed ipſis etiam regibus dominantur. Omnes enim ſacroſancto iuris ac iuſtitiæ nomine, quo ſe præmuniunt, in admirationẽ erecti, quo iure quaq; iniuria ſinunt omnia eis licere. quare ijs ſolis hominẽ occidere, familias ſpoliare, ſumma impunitas eſt. Sed ò me imprudentẽ, qui hæc myſteria auſim literis cõmittere, quom certum ac perſpectum habeã, quàm ſit odioſa ueritas, maleficis præſertim ac facinoroſis. Nam ad hos tantum uolo meam orationem referri. Atq; utinam pauci ſint ad quos mea referatur oratio. Cæterum quàm tu polleas ingenio, quàm ſis factus ad omnes bonas diſciplinas capeſſendas, notius eſt quàm ut meo egeat teſtimonio. quin & quo mihi hoc eſt teſtatius, hoc te hortor impenſius, ut ſupremã ac perennẽ illam legem animo amplectaris: cui neq; fucus fieri poteſt, neq; unquam lex eſſe deſinit. Huic ſi tu te ſemel addixeris, tum uero ego te optimã iniſſe uiuendi rationẽ putabo: tibiq; ultro ueram felicitatem gratulabor. Reliquum eſt ut eam iacturã, quam uel à negligẽtia uel ab occupationibus profectã hactenus uterq; noſtrum fatetur, frequenti inter nos conſuetudine atq; adſiduitate nauiter ſarciamus. Bene uale, meq; ac Comites nepotes meos, id eſt meas delicias, cõmendatos habe.

CAELII CALCAGNINI EPISTOLARVM LIBER XVI.

CÆLIVS CAL. ILLVSTRISSIMO HERCVLI ſecundo, Duci Ferrarienſi IIII. S.

C

RISPVS Paſſienus orator multæ celebritatis profitebatur, ſe ab alijs iudicium, ab alijs beneficium optare: iudicium quidem ab ijs qui ſibi ſapientia excellere uidebantur, beneficium autẽ ab ijs qui magnitudine fortunæ cæteris mortalibus præſtabant. Ego uero abs te princeps eminentiſsime non minus iudicium quàm beneficiũ ſemper optaui. Tanta enim uis ingenij, tanta alacritas animi, uel in te puero adhuc eminebat: ut ego, qui te ſemper familiariſsime colui, tuos profectus multo ętate maiores admirarer: omnes uero proſpicerent, ab illa indole te aliquando ad hunc prudentiæ apicem peruenturũ, in quo nunc Dis bene iuuantibus feliciter conquieſcimus. Sed

poſtquam ad principatũ hæreditario iure prouectus es, & amplitudo fortunæ hoc
uno te nobis prçſtantiorẽ oſtẽdit, ꝙ tantũ quantũ uis omnibus prodeſſe poſſes: ego
tua beneficia tãti feci, ut ea nõ ſolũ beneficia, ſed teſtimonia tui de me iudicij, tuæq;
in me beneuolẽtiæ ornamẽta, ſemper exiſtimauerim: ꝙ quom ego grauiter decum-
berẽ, & tu Neapolim cogitares, profectionẽq; parares, meis collegis de incrementis
publici ſtipendij agẽtibus, tu mei licet abſentis rationẽ habendã duxiſti. Quæ tua er
ga me uoluntas tanto fuit illuſtrior atq; honorificentior, quòd nõ precibus, non aſſi-
duitate impetrata, ſed à tua tãtũ profecta eſt bonitate ac liberalitate. Quod quom mi
hi uir clariſsimus Antonius Muſa, tuę ſalutis omniũ ſtudioſiſsimus, quo & propter
fidẽ & propter peritiã medico uteris, renuntiaſſet: auſim dicere eo nũtio multo ma-
ximam mihi partẽ morbi ademptã eſſe. itaq; quom peregre redijſſes gratias egi tibi,
ut par fuit: dediq; operã, ut magiſter decurionũ, quẽ XII. ſapientũ iudicẽ uocãt, tu-
am illam uoluntatem in publicis monumentis adſcribi mandaret. Id quod factũ eſt,
& ad hanc diem tua mihi liberalitas incolumis manſit. At nunc ille idem decurio-
num magiſter quem dixi, homo ut de eo parce dicã, literarum omniũ ignarus, & ob
id literatis omnibus inſenſus, nititur & tuam uoluntatẽ cõuellere, & tua me benefi
centia fraudare: & quod ſingularis impudentiæ plenum eſt, negat ſuo iuſſu tuã uo-
luntatem in publicas tabulas relatã eſſe: quom Daniel Finus ſcrinij præfectus, uir
perſpectæ fidei, & Antonius Muſa quẽ iterum honoris cauſa nomino, id eius man-
dato factum conſtantiſsime aſſerant. Laceſsito igitur mihi hac iniuria neceſſe eſt te
princeps optime ac beneficentiſsime appellare atq; implorare, ut beneficiũ quod mi
hi dediſti, ea animi magnitudine tuearis, qua prius contuliſti. Sic enim te bis de me
benemeritum putabo, & tunc quom dederis, & nunc quom defenderis. Vale.

CÆLIVS CAL. LILIO GREGORIO GYRALDO S.

QVOD tibi laborem non ſumpſeris perferendi ad me tua manu declama
tionem meam illam quam optabam, ſperabamq; multo cultiorẽ tua o-
pera domũ remigraturã, non ſanè id admodũ ægrefero: & ſi nihil poſ-
ſit mihi eſſe iucundius, quàm tua frequenter cõſuetudine perfrui. Illud
mihi fuit permoleſtum, quòd per aduerſam ac reflantẽ fortunam id ti-
bi minus licuerit. Sentio enim te in eadem propè naui poſitum, in qua ego ſæuiente
fortuna multos iam mẽſes periclitor. Quantulũ enim intereſt, an tibi uſum pedum,
an mihi manuum ademerit. Certè ſi Democrito credimus, eo manuum maior eſt ia
ctura, quo præcipuum ac neceſſariũ magis hoc eſt hominis inſtrumentum, à natura
datũ, ut ſe poſſet certius rationale animal teſtari. Atq; hinc facile potes colligere, cur
ego te pridem neq; conuenerim neq; propius ſalutauerim. Accedit enim hoc ad re-
liquas utriuſq; noſtrum moleſtias, ut in eadem urbe, in eodem ambitu ac propè uici
nia habitantes, nõ minus nos uiciſsim deſideremus, quàm ſi multorum dierum iter
alterum alteri ſubduxiſſet. Et ſanè ita comparatũ eſt natura, ut nos impẽſius eorum
deſiderium inceſſat, quæ putamus facilius poſſe obtineri. Nam & ſpectatores iſti na
turæ cenſent aliquanto maiore impetu ea permoueri, quæ iam propè ad finem atq;
exitum perducta ſunt. Redeo ad declamationẽ. Neq; enim illud poſſum præ-
terire, eam mihi ſolito minus diſplicuiſſe, laudatam ſcilicet abs te laudato uiro. Pote
rat etiam placere, niſi haberẽ compertum, te tuę in me beneuolentiæ plus indulſiſſe
quàm iudicio. Sed illud planè ridiculũ, quòd meæ nugæ te deterruerint, ne tuas cõ-
mentationes depromeres, earumq; mihi copiam faceres: quaſi uero ego neſciã, te &
Romæ & Mirandulæ cum feliciſsimis illis ingenijs contendiſſe. quorum pulcherri
mi fœtus tantũ aberat ut te deterretent, ut etiã ultrò ſæpius prouocauerint. Quid ue
ro cauſę eſt, ut quom Manardo uiro tantæ celebritatis nihil rerum tuarum ignotum
eſſe patiare, cum tuo tamen Cælio agas religioſius, & terrorem prætendas. Quòd ſi
fortè putas me non fore earum ſatis idoneum laudatorẽ, ero admirator: & quod nõ
potero prædicatione, id honeſto ſilentio adſequar: ut omnes intelligant, me ingenio
tuo faſces ſummittere, & tuis me laudibus imparẽ fateri. Alioqui habeo perſpectũ,
gemmas & precioſam ſupellectilem in ſanctuarijs adſeruari, & raro & cunctanter

ſpectatoribus exponi. Quòd ſi uera fateri lubet, hanc uel unam uel certè optimatem cauſam puto, quę te remoratur, ne tuam iſtam Helenam mihi rudi admodum formarum ſpectatori aperias, quòd exactum artificiũ non niſi in exacti artificis oculos debet incurrere. Quòd uero me à ficto argumento ad ſeriã materiam reuocas, agnoſco tuam in me beneuolentiã, qui amicum amice admoneas. Sed in conſultatione non illud ſolum ſpectandum eſt, quid deceat, quid expediat: ſed illud uel imprimis, quatenus ſe porrigat facultas. An tu exiſtimas Pyrrhichũ cognomento rhyparographum quom in exprimendis aſellis ac tonſtrinis alijsq; leuioribus operis præſtaret: ſi quis eum inuitaſſet, ut Veneris è mari emergẽtis imaginẽ uel inchoaret uel abſolueret, conditionem fuiſſe accepturum? Non ſanè, niſi mea me fallit opinio. Prudentem enim artificem oportet ſuas imprimis uires metiri, & tum demum intra præſcriptos fines ſe continere. Quòd ſi hoc à pictore petimus, quid ab eo requiras, quem tu tot laudibus ornandum duxiſti? Ego ille tamen meæ conſcius ſupellectilis experiar aliquando, quid hac parte poſsim, ut tua apud me autoritas plurimũ ponderis habuiſſe uideatur. Nam utcunq; res ceſſerit, honeſtum mihi fuerit amici & prudentis hominis conſilio paruiſſe. Bene uale.

CÆLIVS CAL. IOANNI BAPTISTÆ EGNATIO S.

L AVTE omnino ac magnificè Hercules dux Ferrarienſis nuperrime ſalutatus, Venetos oratores excepit, ut principes uiros à liberali principe excipi par fuit, qui præſertim nouum principatum nomine inclyti principis & ampliſsimi ſenatus gratulatũ ueniſſent. Nolim tamen exiſtimes eos lautius aut amãtius exceptos eſſe, quàm ego tuum oratorẽ exceperim: qui licet neq; apparitores haberet, neq; in purpura neq; in holoſericis ueſtibus procederet, neq; peregrinas pelles oſtentaret, natiuo tamen illo cultu ſuo tantum dignitatis præſe ferebat, ut protinus familiarem & uernaculum Egnatij agnouerim. Quare ego illum obuijs & expoſitis ulnis ſuſcepi: uenientiq; oſculũ impreſsi. Quid enim mihi iucundius & optatius euenire potuit, quàm ut is orator ad me proficiſceretur, qui apud Egnatium illum meũ facile literatorũ noſtri ſeculi principem, mei memoriã uiuere ac uigere teſtaretur? Is uero adeo me tenuit ſua eloquentia, ut præter titulum in eo Syri nihil animaduerterim. Probam ſanè & ingenuã frontem ita pręferebat, ut nulla fiſtuca prętoria opus eſſe uideretur. Sicut enim qui in palatiũ cooptati ſunt, à principe protinus natalibus reſtituuntur, & ius annulorũ adſequuntur: ita qui ſemel in albũ Muſarum tranſcriptus eſt, omnẽ labem natalium exuit, & iure gentilitatis perfruitur. Quare ego illum non modo liberaliter accipiendum duxi, ſed & in proximum orcheſtrę locum aduocaui, & in prima claſſe cenſeri uolui: id quod facile cenſoribus ipſis approbantibus impetraui. Hinc colligis quanti faciam tuos oratores, & quàm honorifice illis faueã. Neq; enim iam unus uel alter mihi pręſto eſt, ſed propè iuſtus numerus forulos implet & ſubſellia. Quòd uero alios etiam te ſubmiſſurũ polliceris, & gratiã habeo, & uelim tibi eſſe perſuaſum, me nuſquam tuæ liberalitati defuturũ: ea tamen conditione, ut citra tuam iacturã & ſaluo pudore meo id fieri poſsit. Proinde operam dabo, ut orator Ferrarienſis tantum mancipi librorum repræſentet, quantum tu te erogaſſe dixeris. Neq; enim parũ ego Egnatio meo debebo, ſi in hoc mangonio ſuam mihi diligentiã accõmodauerit. Arquati noſtri prognoſticon ad te mitto, ut tuæ uoluntati obſequar potius, quàm quòd eã rem te dignam putem. Puer ego admodum hominẽ uidiſſe memini pallidum, impexa coma, demiſſo ſemper uultu, & planè μετέωρον. Hunc imprimis præceptores mei admirabãtur: prædicabantq; unum poſt natos homines Eudoxi rationem tenere: quam ille mortalibus hęreditarium cælum reliquit, anticipata in ſuam ætatem poſteritate, rerum etiam prædictiones approbantibus ſeculis. Puero qui tuas mihi literas reddidit, operam & opem meam obtuli, & ſi qua in re uſui fuiſſet liberaliter præſtitiſſem. ſed ille, ut uideo, cõmendatione tua quàm opera mea uti maluit. Bene uale optime ac doctiſsime Egnati: & quom tua tibi uirtus multos pridem amatores excitauerit, certum habeto tuo Cælio amantiorem conſtantioremq; eſſe neminem.

CÆLIVS CAL. LAZARO BONAMICO S.

E

T S I Stratius noſter, quoquò proficiſcit̃, magnas ac iuſtas cõmẽdationes ſecum ipſe cõuehat, egregiam ſcilicet literaturã, promptam ac expeditam orationẽ, incredibilem ingenij & morum elegantiam: illud tamen planè fuit admirabile, quantũ illi tuarum literarũ teſtimonio commẽdationis acceſſerit. Tu enim is es, cui propter perſpectam probitatẽ ſumma fides, propter excellentem prudentiã exacta iudicandi facultas, tribuantur: ita ut neq; periculum ſit ne quenquã fallas, neúe à quoquam fallare. Accepi itaq; hominem pridem multa mihi & propè familiari beneuolentia coniunctũ liberali fronte atq; obuio amplexu: nullaq; in re defui uiro tam benemerẽti, & abs te tam diligenter cõmendato. quod ergo optabat, ei feliciter obtigit. Nam eas uirtutes quas non ſatis pro dignitate exornatas ad nos attulit, multo iam illuſtriores & noua laurea redimitus, & aureis annulis donatus, & in doctorum decurias adlectus ad ſuos refert. Quom uero publicè illi habenda eſſet oratio, Di boni quàm στωμυλικῶς Stratius noſter ſe geſsit, quantum aſſurrexit, quanto ore prudentiã iuris prouexit. Hoc deniq; magno totius conſeſſus plauſu adſequutus eſt, ut quam de ſe expectationẽ concitarat, toto propè ſtadio ſuperauerit. Vide igit̃ quãtus ueterator ſit Stratius noſter, qui tam belle rationem iniuerit, ut quam nobis gratiã debebat, expungeret: nos contrà illi plurimũ deberemus. effecit enim ſplendore ſuę actionis, ut quę tu literis, ego pręſenti oratione, prædicaueramus, non ſolum fidem acciperent, ſed multo etiã pleniora uiderentur. Bene uale uir eminentiſsime, & me ama.

CÆLIVS CAL. ANDREÆ ALCIATO S.

E

T S I perſuaſum ſit mihi, te omnibus qui ad felicitatẽ ingenij acceptam à natura bonarum etiã artium cultum adiunxerũt, te facilem ac perbenignum præbere: quom tamen Ioannes Ronchagallus iuuenis magni profectus in literis, mihiq; multis de cauſis chariſsimus ad te cõmearet, ea imprimis cauſa ut te coràm ſalutaret, tuaq; autoritate ſuã dignitatem nonnullorũ iniuria periclitantẽ tueretur: exiſtimaui mea intereſſe, nõ modo eũ tibi ex meliore nota (ut aiũt) cõmendare, ſed illud etiã teſtari, me quicquid illi iudicio ac ſuffragio tuo accõmodaueris, ita eſſe accepturum, quaſi illud omne & exiſtimationi & ornamentis meis accreuerit: ut tibi iam certum atq; exploratũ eſſe debeat, uno te beneficio duos homines tui ſtudioſos tuarumq; uirtutũ admiratores poſſe obſtringere. Quod eo etiam libẽtius facere debes, quòd hic tuæ militiæ ita ſe pridem addixit, ut neq; pręceptorũ neq; amicorũ obiurgatiõe deterreri potuerit, ut hoc ſacramentũ abiuraret. Neq; enim pauci ſunt qui iuris prudentiã cum eloquentia non aliter diſsũdere arbitrantur, quàm ea quæ oppoſitis frontibus repugnant. Qua opinione multi præſtãti ingenio iuuenes rapti, & in tranſuerſum abducti, bonis literis abdicatis nõ ad iuris prudentiã, ſed ad perpetuam inſcitiã graſſantur: quæ res hoc plus habet periculi, quòd ſua hac ignauia ſe compendia quærere profitentur, quibus ocyſsime & quæſtũ faciant, & honores ac magiſtratus aggrediant̃. A quorũ hæreſi quom Ronchagallus meus lõge abſit, tuiſq; unius ueſtigijs nitat̃, & te quaſi Tireſiã illũ Homericũ ſolũ inter umbras ſapere arbitret̃: neq; enim quenq; uideo præter te cui hæc laurea iure debeatur: puto eum uiciſsim dignũ eſſe quem in fidem recipias, & receptum omni officio ac beneficio proſequare: ut intelligat te eum eſſe, qui non modo literis in quibus es eminentiſsimus poſsis in te animos hominũ conuertere, ſed humanitate etiam ac liberalitate retinere. Bene uale, & me ama tibi addictiſsimum.

CÆLIVS CAL. ALEXANDRO CARDINALI Brunduſino S.

E

T S I mihi perſuaſum ſit Paulum Naſellum in urbem uenientẽ minime apud te pater ampliſsime aliena cõmendatiõe indigere, quom largam cõmendationum ſegetẽ ſecum ipſe ferat: tum memoriã optimi parentis, qui

tis, qui unus ſemper dum uixit ſupra omnes mortales celebritatẽ tuarũ uirtutũ religioſe coluit: tum ſummã erga te obſeruantiã, cuius nõ minus ꝙ paternæ pecuniæ ſe hæredem profitetur: quom tamen pridem perſpectum habeat quantus ego ſim ſemperq́ fuerim admirator tuæ dignitatis & earum diſciplinarum in quibus es eminentiſsimus, & quæ meo quidẽ iudicio ſacræ purpuræ multo plus ſplendoris inuehunt quàm mutuentur, exiſtimauit meas literas ſi non pręſidio certè teſtimonio ſibi futuras eius fiduciæ, quam ſummã in tua unius autoritate collocauit. Declarabit ipſe coràm, quo loco res ſuæ ſitæ ſint, quibus fluctibus agantur, quo uerſentur in diſcrimine: tu uero quæ tua eſt bonitas, conſilio atq; ope tua in priſtinũ gradum adoleſcentem periclitantẽ reſtitue. Ea in re quom certum habeam uoluntatẽ, facultatẽ etiam ſpero non defuturam: neq; me, ſed ipſum planè parentẽ ex alto tuam fidem tuumq́ patrocinium filio implorantẽ cogito. Ego profecto quicquid Paulo accõmodaueris, omne id in rem meam ceſsiſſe arbitrabor. Bene uale.

CÆLIVS CAL. FRANCISCO BELLENCINO S.

DEPREHENDERVNT me tuæ literę multis auocamẽtis animi diſtractũ. Ea cauſa effecit, ut orationẽ tuã magno ingenio, nec minore cultu elaboratã uorauerim potiuſquã legerim, id quod mature ac ſedato animo facere optabam. Acceſsit illud quoq; incõmodi, ꝙ uir optimus pater tuus quom ſe recepiſſet hic aliquot dies fore, protinus ſe abſuturum ſignificauit. Quare ego nequid aberrarẽ à tuarum literarũ præſcripto: malui me ingenij tui ſuauitate fraudare, ꝙ tuam diutius expectationẽ extrahere. Remitto itaq; orationem tuam ad te, quam pergratã Pontifici futuram ſpero: niſi illud unum forte offendat, quòd ueterem libertatem tuetur, & poteſt alicui familiarius ſcripta uideri quàm delicatæ aures principum hac ætate ferant. Quod ad ualetudinem tuam pertinet, & ægrotaſſe doleo, & conualuiſſe gratulor. Te uero, ut optabile deorũ munus omni ſtudio curaq; tueare uehementer hortor & rogo. Bene uale.

CÆLIVS CAL. COMITI ALPHONSO CALcagnino nepoti S.

TVÆ mihi literæ fuerunt periucundæ magnifice fili, quibus honeſtum deſiderium tuum mihi declaraſti: rogaſtiq́, ut ſæpe ea ad te ſcriberem, ex quibus ęquè & cultum ingenij adſequare, & ad uitam cõmode tranſigendã cautior prudentiorq; efficiare. Profecto ego ferreus ſim ac planè barbarus, ſi in re tam laude digna precibus tuis locũ relinquã: quin magis te his uerbis adhortari libet, quibus Apollinem aduerſus Pithonẽ nauiter pugnantem Latona excitabat, βάλλ' ὅτως ἐμὸν τέκνον. Sic iacias mi fili. Nam ſi hoc feceris, & in ea ſententia perſtiteris, omnes facile intelligent, id quod in uita imprimis ſaluberrimum eſt, te tibi minimũ arrogare, neq; uana opinione turgidum aliena aſpernari conſilia: id quod multi ſolent uel ætate uel rerum humanarũ imperitia, uel inani fortunæ afflatu pellecti. Iure igitur eſt quod tibi gratulari poſsim, qui non ſolum tuopte ingenio polleas, ſed meis etiã amantiſsimis admonitionibus melior ac locupletior fieri optes, ut laudẽ utramq; ab Heſiodo celebratã nactus uideare: qui in prima felicitatis claſſe eos conſtituit, qui per ſe ſaperent: in altera qui alienæ prudentiæ atq; autoritati acquieſcerent. Bene uale mi fili, & lectiſsimã fœminam uxorem tuam meo nomine ſaluta.

CÆLIVS CAL. ARLENIO ARNOLDO S.

VIX unquã accipit abs te literas Barbuleius noſter quin eas ad me protinus afferat. Scit enim quàm iucũda ſit mihi tuarum literarum lectio. Sed quas proxime attulit omnino fuerunt iucundiſsimæ, utpote quæ te incolumẽ ab Vrbe & à quartana reſtitutũ, & libris aliquot bene ſuffarcinatum redijſſe nuntiarunt. Chartacea autẽ ſupellectile nulla mihi gratior eſſe poteſt. Ob id quom ad nos cõmeaueris, id quod breui futurũ polliceris:

te rogo

te rogo, ut eos tecum libros conuehas qui ſeorſum in pagella annotati ſunt. Hoc ſi feceris & precium paratum inuenies,& me ſingulari beneficio obſtringes. Bene uale, & de Cælio tuo tibi omnia liberaliter ſpondeas. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ARNOLDO ARLENIO S.

VPERIORI die tibi ſignificaui me protinus iuſsiſſe numerari Vincẽtio librorum inſtitori ſcutatos duos ſeſqui, quom ille mihi & literas & li-
S bros abs te reddidiſſet. Hoc exiſtimaui tibi rurſus ſignificari oportere, ne ſi fortè literæ meæ in tranſuerſum abijſſent, tu diutius animo pendeas, & fidem meam ſuſpectam habeas. Rogaui etiam te, ut quom primum idoneum nuntium nactus fueris, Nauigationes Petri Martyris ad me mittas. Ego uero quanti illas indicaueris, tantum tibi bona fide curabo: idq; quàm ocyſsime, id eſt quom fidus mihi nuntius obtigerit. Bene uale, atq; interim me ama ut ſoles. Ferraria.

CÆLIVS CAL. ARNOLDO ARLENIO S.

ACTVS occaſionẽ uiri optimi ac ſummæ fidei, nihil cunctandum putaui quin ei protinus debitam tibi pecuniã crederem. Ex eo itaq; accipi-
N es librorum quos ad me dediſti pretium, hoc eſt libellas nouem, ſolidos quatuordecim ad numiſma Bononienſe, quæ ad priſcam monetã ſunt æris plus minus ducenti nonaginta. Si Plotinum, Ptolemæum, & reliquos quorum mihi deſideriũ iniecisti, miſeris:& me magno beneficio obſtringes,& ego uiciſsim enitar ut quàm ocyſsime pretiũ accipias: & contra Alphij fœneratoris ſententiã tibi declarabo, bona nomina etiã ſine interpellatione fidem ſeruare. Vale.

CÆLIVS CAL. PEREGRINO MORATO S.

ON eſt quòd tã facile aures præbeas Paulo Naſello uir doctiſsime, qui ut ſuam excuſet ignauiam, præceptorum negligentiã ac peritiã non ſo-
N lum in dubiũ uocat, ſed aperte etiã accuſat: quaſi uero eius culpa ita obſcura ſit, ut diſsimulari poſsit aut ulla recriminatiõe protegi. Nõ deſunt præceptores qui recte inſtituant, mihi crede mi cõpater, deſunt qui ſe inſtitui patiantur. qua in claſſe Paulus noſter longe præcellit, qui nõ præceptoribus ſolum, quos uereri oportebat, ſed optimo ac ſanctiſsimo etiam parenti ſe ita intractabilẽ præbuit, ut abiecta ac temerata omni paternæ pietatis religione fugã ſtruxerit. Maluit ille ſcilicet ſolum uertere, quàm optimis ac ſaluberrimis admonitionibus acquieſcere. Id quod tu facile ſubodorari potuiſti, quom ſine pecunia, ſine comitatu, ſine literis aut ulla recõmendatione ad te cõmeauerit. Nec enim puto tibi ueriſimile fieri, ſi cum bona parẽtis uenia iſtuc migraſſet, nullum fuiſſe habiturũ teſtimonium, ſi nõ à patre, ab amicis ſaltem, quo tibi fieret cõmendatior. Hanc igitur ſcenã, quòd deſint Ferrarię præceptores, quòd qui adſunt, parũ idonei ſint, totam fictam & commentitiam puta & ad tempus adornatam, ut eius fuga ſi non iuſtior certe excuſatior iudicari poſsit. Neq; hanc pro præceptoribus ſuſceptã defenſionem ita accipi uelim, quaſi hic aut Cratetem aut Ariſtarchũ inuenias. Quid enim his opus Paulo, adhuc hærenti in primo grãmaticæ limine: ſed certè hi ſunt, qui eum ad rhetoricæ & poeticæ ueſtibulum prouehere ac manu ducere potuiſſent. Quòd ſi cæteri omnes, ut ipſe uideri uult, defuiſſent, an unquã defuturus fuit eruditiſsimus pater: qui multis præterea laceſsitus iniurijs, ſed hac proxima ſuccenſus ita excanduit: ut quom ego tum ætatem tum imprudentiã parum cauti adoleſcentis deprecarer, liberiusq; admonerem, bonum patrẽ neſcire iraſci uel improbo filio: ille (nec enim quicquã te cælabo) qui me ſemper & patienter & perhumane ſolet audire, inclementer ne dicam acerbe preces ac interceſſiones meas reiecerit, crebro inclamitans, ſe nõ eſſe eum filium habiturũ qui ipſum patrẽ auerſetur, eosq; tantum ſibi filios exiſtimaturũ qui ſuo ſint dicto audiẽtes. Ex his facile intelligere potes quàm alte plaga hæc homini inſederit, quamq; hoc hulcus ſit immedicabile: ni forte unum hoc pharmacũ, nec enim aliud

uideo

uideo, adhibeatur: ſi Paulus inquam meliorem induēs mentē præſens ipſe ad paren
tis clementiā confugiat, eamq; ſupplex imploret, actę uitæ & patrati facinoris pœni
tentiā præſe ferēs. Qua in re ego tametſi hactenus reiectus, nō recuſarē tamen iterū
atq; iterū obſtinatas aures pulſare, atq; amicos cōmunes ſummittere: qui Iulianū &
admonerent, & libere etiam contenderent, ut ab ea duricie ſe deduci pateretur, ac fi
lio reſipiſcenti priſtinā gratiam redderet. Id quod ego futurū non deſpero. Nam & ſi
grauiter ac iure ſuccenſuerit: non tamen paterni amoris igniculū in hominis mitiſſi
mi pectore ita extinctū puto, ut præteriti erroris pœnitētia futuræq; obediētiæ pro-
feſsione reuocari ac rurſum ſuccendi non poſsit. Hoc ſi fecerit, nō dubito quin tibi
Iulianus cumulatā gratiā & habeat, et tibi quęcūq; hactenus filij gratia feciſti impen
dia reſarciat. Quòd ſi ille fortaſſe, quod minime puto, id facere recuſarit: ego qui per-
ſpectū habeo ſenſum animi tui beneuolentiſsimi, teq; perhumaniter hæc omnia in
noſtram gratiā feciſſe: ſpondeo, quin & ſi opus eſt meis prædijs caueo, tua tibi boni-
tate ac liberalitate nullam omnino iacturā allatum iri. Illud non prætermittā, quòd ſi
Paulus rediēs patrem fortaſſe rectà adire ſubuereretur, me primū conueniat. Nam
ego cætera ſedulo curabo ut ex ſententia procedant. Me longius quàm cōſtitueram
in ſcribendo prouexit ſummus amor, quo te, quo Paulum, quo parentem eius am-
plector: optarem enim, ſi fieri poſſet, uno uos omnes eodemq; cōmuni officio deme
reri. Camillus Plegapheta tuus centum ſcutatoſ bona fide depoſuit apud Iacobum
Boiardum argentariū nepotem meum, qui ex tuo arbitratu tranſeāt in mancipium
domus uectigalis. Neq; admodum deſpero te ipſum propediem præſentē, ſi ita ani-
mum induxeris, id effecturū. Sanè Alſonſus noſter aduerſariū tuum ſe religioſe ait
obſtrinxiſſe omnia ad eius nutum perſecturū. Quod niſi dicto ſteterit, minatur quo
iure quaq; iniuria promiſſa expreſſurū. Aduerſarij abſentia in cauſa fuit, ut ad hanc
diem nihil confieri potuerit. Ego profecto non deſinam hominē hortari, rogare, ur-
gere, donec rem ex animi noſtri ſententia proceſsiſſe uideam. Plegaphetæ in
tui gratiam & hoſpitium & mea omnia officia liberaliter obtuli. Is feſtinationem iti-
neris cauſatus, gratias agere quàm beneficio uti maluit. Bene uale.

CÆLIVS CAL. PAVLO IIII. PONTIFICI MAX.

POSTQVAM à felici tuæ ſanctitatis congreſſu abſceſsi pater beatiſsi-
me, ſentio mihi propè idem eueniſſe, quod ijs ſolet euenire, qui intenti
atq; adeo inconniuentes in ſolis lumine diu hæſerunt: quibus etiā lon-
gius digreſsis, caligant tamen adhuc oculi, nec uim priſtinā obtutus fa-
cile poſſunt recipere. Sic mihi longo licet regionum interuallo ſummo
to, tui numinis, quo nullum mortalibus eſt præſentius, ſplendor obuerſatur: atq; in-
credibile eſt quantus me rapiat animi exceſſus & quaſi diuina quædam ἀναγωγὴ, re
metientē animo tū ea quæ tu incredibili animi magnitudine & prudētia, approban
te etiam fortuna perfeciſti: tum uero cū rerum geſtarum gloria coniunctā huminita
tem, clementiā, bonitatem, & eam quam neſcio an ſatis latine poſsimus interpretari,
εὐπροσιτίαν: quom ſcilicet ex ſublimi iſto faſtigio deſcēdis, uel (ut cōmodius dicam)
deſcēdens adſurgis, ut nos te religioſe adeuntes non pro amplitudine pontificiæ ma
ieſtatis, ſed pro modulo noſtræ imbecillitatis excipias. Quin etiam, ut nos puto ad re
cta ſtudia capeſſenda tuo exemplo acrius inflammes, interiores ſæpe literas, & quæ
ad primam philoſophiam & quæ ad philologiā pertinent, tam grauiter, tam docte,
tam memoriter pertractas, ut qui te Græce ac latine diſſerentē audierit, non poſsit
ſatis admirari: quomodo principi noſtræ religionis, cuius humeris ſalus publica &
tanta rerum moles incumbit, ad ea reminiſcēda uel ociū ſuppetat uel memoria. Sed
ita eſt profecto, non in inani hominū perſuaſione, ſed in optimarū & pulcherrima-
rum artium totiusq; antiquitatis cognitione rerū prudenter ac feliciter agendarum
ſeminaria poſita ſunt: & magni ac præcellentes uiri tibiq; ſimillimi, qui terrarum o-
lim imperio potiti ſunt, nō alijs fundamentis nitebantur, aut rerum quas molieban-
tur magnitudinem ſuſtinebant. Quom igitur antea celebris illa tantū lux incompa-
rabilis tuæ ſapientiæ, quæ iam late omnia peruaſit, mihi affulſiſſet, te pari cū cæteris

religione

religione uenerabar, neq; aliud quicquã eſſe in te pontificia dignitate auguſtius arbitrabar. At poſtquã propius ſacrariũ iſtius fœcundiſsimi pectoris intueri licuit, res omnino accidit præter expectationẽ. Nam quod fore inuitamentum ad te liberius ac familiarius colendũ uidebatur, hoc me multo magis deterruit, cunctantioremq; reddidit. Ex quo planè intellexi uerum eſſe quod à Græcis dicitur: οὐκ ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ μακάριον τὸ θεῖον ἐστὶν, οὐδὲ βρονταῖς καὶ κεραυνοῖς ἰσχυρὸν, ἀλλὰ ἐπιστήμῃ καὶ φρονήσει. His ergo cauſis & publice & priuatim permotus, quom me numini ac maieſtati tuæ dicauerim, ita ut ſolent quæ à ſacerdotibus ἀναθήματα uocantur, quæ nulla expiatione aut exauguratione reuelli aut in uſus humanos reuocari poſſunt: illud unum te uicisſim rogo pater beatiſsime, ut me, & ſi nihil præterea niſi deuotiſsimum hunc erga te animum afferentẽ, tua gratia dignum ducas. Hac enim & uindex noſtræ ſalutis Chriſtus, cuius tu uices geris in terris, Paulum apoſtolum cõtentum eſſe iuſsit. Hanc ego ſi me nactum intellexero, in hac mea mortalitate me planè ſummam uoti adiecutũ putabo. Deus optimus maximus ſanctitatẽ tuam ſeruet incolumem, eiuſq; uota omnia fortunet.

CÆLIVS CAL. PAVLO III. PONTIFICI MAX.

QVOM tua ſanctitas pater beatiſsime eas literas ſcribi mãdaret, quibus me modo perbenigne ac liberaliter honeſtauit, puto eam nihil præterea in conſilio habuiſſe, niſi meam ſummã fidem ac ſingularem religionem, qua eam præſens abſens nunquã deſino uenerari. Quid enim aliud eſſe potuit, quod illi maieſtati perſuaſerit, ut me hominẽ mediocris fortunæ, tenuis ac propè nullius ingenij, tam excellenti iudicio amplificaret? Qua ex re ſentio magnas mihi faces iniectas eſſe, ut iſti præſtãtiſsimo iudicio tuo, ſtudio ſaltem & conatu, quando aliter nõ poſſum, reſpondeam: & talis eſſe enitar, qualem tu me eſſe uoluiſti. Nactus ergo tuæ maieſtatis iudiciũ, me ſummũ illud meorum ſtudiorum præmium conſecutũ arbitror, quo nullum poteſt cõquiri aut optari maius. Cætera enim ornamenta quæ à fortuna proficiſcuntur, poſſunt magna fortaſſe alijs uideri: ſed mea quidem ſententia, ſi cenſura ſummi ac ſapientiſsimi principis careãt, tum ijs multum ueræ ac iuſtæ laudis deeſſe, & à temeritate potius quàm delectu ac ratione pendere exiſtimari poteſt. Quare illi ſibi iure optimo multum gratulentur licet, qui ſapientiſsimũ tuę ſanctitatis iudicium quaſi diuinũ illum Mineruę calculum meruerunt, id eſt τὴν ἱκανὴν τῆς ἀθηνᾶς ψῆφον. Siqui uero præter iudicium ea etiam ſunt cõſecuti quæ iudicij teſtimonia appellari ſolent, ad eorum quidem dignitatem nihil, ad felicitatẽ uero plurimum acceſsiſſe arbitror. Dij te pater beatiſsime in iſta felici ſtatione diu ſeruẽt incolumem: ſic enim ſpes eſt Chriſtiani nominis ſecuritatem fore diuturnam.

CÆLIVS CAL. PAVLO III. PONTIFICI MAX.

ETSI iam menſibus aliquot ſacris occupationibus tuę ſanctitatis peperc erim, & mihi propè religioſum duxerim procurationem ſacroſanctæ eccleſiæ, atq; adeo Chriſtiani orbis qua aſsidue diſtineris, interpellare: nunquã tamen deſij abſens licet tuum numen mihi omni loco præſentiſsimũ ſalutare ac reuerenter uenerari. Nunc uero has literas ea imprimis cauſa ſcribẽdas exiſtimaui, ut numini tuo teſtatum relinquã, me pietatem ac ſeruitutem erga maieſtatẽ tuam ſemel conceptam & nunquã deſituram cõſtanter tueri. Illud te uiciſsim rogo pater beatiſsime, & per tuã bonitatẽ diuinitatẽq; obteſtor, nequando ſinas apud te deuotiſsimi ſeruuli Cælij fidem ac memoriã obſoleſcere. Iulius Grandis, municipalis meus, exponet ſanctitati tuę quid optem ab ea impetrare. Rogo, ut ſe precibus meis facilem clementemq; præbere dignetur. Deus optimus faxit, ut diu eccleſiæ ſuæ laborantis clauum teneas, ac feliciter moderere. Pridie Idus Apriles M. D. XL. Ferraria.

CÆLII CALCAGNINI EPISTOLARUM Finis.

AMPLISSIMO VIRO THOMÆ FVSCO, ILLVſtriſsimi Hippolyti Cardinalis Eſtenſis primi à ſecretis, Cælius Calcagninus S.

VOD tumultuario expreſſum opus ad te dem Thoma Fuſce uir doctiſſime, nolim mihi abs te uitio uerti, neq; illud obijci ἄμυνα θελζας. Deſperaui ſcilicet me quicquam tam eleboratum inſtructúmue poſſe apparare, quod grauiſsimo iudicio tuo ſatis forer. Tum uero non minus tui uori, quàm exiſtimationis meæ rationẽ mihi habendam putaui. Et profecto hæc ipſa celeritas poterit aliquo pacto impolitiem operis excuſare: cuius ea eſt imprimis indicatura, is genius, ut te breui admodũ à maximi principis negocijs auocet, & quàm ocyſsime deſinat diſplicere. Bene uale.

IVDICIVM VOCALIVM LVCIANI CAELIO CALCAGNINO INTERPRETE.

QVOM ſummum magiſtratum gereret Ariſtarchus Phalereus, Pyanepſiõis adhuc cõſiſtentis ſeptima, id eſt circiter nonas Octobres, Sigma τῷ literam in iudiciũ uocauit, ſeptem Vocalibus ſuper ui peculatuq; uindicibus. Querebatur autem ſe inde perpetuò exturbari, ubi τῷ geminatum ſcriberetur.

VOM nondum Vocales iudices, τῷ iſta prẹter omnes legum ſanctiones res meas inuadens atq; uſurpans me grauius laceſſeret, æquo animo iacturam ferebã: & ſi qua in me dicebãtur obaudiebam fermẽ. Noſtis enim optime æquitatem ac modeſtiã animi mei, quam ſemper erga uos cæteraſq; ſyllabas ſeruaui. Sed poſtquam adeo eius intemperies atq; inſania inualuit, ut nõ contenta his quibus me hactenus defraudauit amplius moliatur, iniuriamq; uberiorẽ mihi facere meditetur: operæpreciũ duxi apud uos, quibus abunde utriuſq; mores ſunt explorati, eam in iudiciũ uocare. Nam prorſus ingens timor me habet, ne ijs contumelijs allidar omnino, atq; opprimar. Fit enim ſuperioribus damnis acceſsio, mihiq; plurimũ uerendum eſt ne meo loco eijciar: & ſi diutius ſilentio indulſero ac quieti, ne ex literarum albo penitus explodar: aut certè ne animo pendeam, & hoc ipſum ne accidat mihi ſemper erit extimeſcendũ. Par eſt igitur non uos modo, ad quas ſpectat iudicium, uerũ & reliquas literas huiuſmodi diſcrimine monitas publicæ ſecuritatis rationẽ habere. Si enim licuerit in rem alienã graſſari uolentibus, uosq; illud impune tuleritis, ſine quibus nihil omnino ſcribi poteſt: non uideo quo pacto ordo ille à primis olim rerum auſpicijs inſtitutus rationem ac morem ſuum diu tueatur: tametſi nõ poteſt mihi in mentẽ uenire, uos in id negligentiæ atq; incuriæ peruenturas, ut hæc iuri omni contraria ſinatis inulta eſſe: & profecto, ſi etiam à uobis diſceptatio huiuſmodi deſpiceretur, mihi tamẽ ob id minimè ceſſandum putarem, quę adeo grauia hactenus perpeſſa ſum. Atq; utinam ſic quoq; aliarum deſinat audacia, quæ ad iniurias iam nunc ſe accingunt, nec lambda aduerſus rho περὶ τῆς κισσήρεως, id eſt de pumice, περὶ κεφαλαλγίας, id eſt de capitis dolore contenderet: nec contra cappa, gamma decertaret, & paulo minus manus confererẽt perſæpe uelitantes ἐν τῷ γναφείῳ, id eſt in fullonia, ὑπὲρ γναφάλλων, id eſt pro tomentis. finem etiam faceret cõtrouerſiæ contra lambda, dum nititur illi μόγις, id eſt uix, auferre, idq; omni conatu in rem ſuam uertere. utinam & reliquæ ab hac intempe

intemperie deſinerent, nec rebus nouis & quotidianis depeculationibus ſtuderent. Satius enim cuiq; intra pelliculam & fortunã ſuam ſe continere: in ea uero prouehi quæ nõ licet, trãſilientis eſt iura & metas, quas primus olim nobis impoſuit, ſiue ille Cadmus inſularis, ſeu Palamedes Nauplij: licet non deſint, qui Simonidi hoc prouidentiæ tribuant. Ii uero nõ ordines ſolum & ſubſellia quibus exiſtimatio cuiuſq; decernitur, diſtinxere, quidúe primum quid poſtremũ: uerũ & habitudines quibus pollemus, & uim ſuam omnibus præſcripſere. Et uos quidem o Iudices maiori autoritate illuſtrarunt. nullius enim indigæ uocem facitis. poſt uos autẽ ſemiuocales honeſtarunt, quæ haud ſanè multa ope ſubnixæ exaudiuntur. poſtrema uero conditione alias quaſdã condemnarunt, quibus ne uox quidẽ adeſt. Et me Hercule ſponte ſua uocales impoſitas olim leges obſeruant, uerum hæc τοῦ (nequeo enim eam deteriori nuncupatione appellare) niſi ex ueſtro collegio duæ alioqui inſignes cõueniſſent, alpha atq; hypſilon, ne audiri quidem omnino potuiſſet. Hæc inquã me longe præ cæteris auſa eſt offendere. Tentarunt enim & aliæ mihi nomina ac uerba patria interuertere, & à cõiunctionibus prępoſitiõnibusq; me detrudere. Proinde fit, ut diutius tantum iniuriarum ferre nequeam, & iam me tempus admonet, ut à quibuſdam exordiar. Obuerſabar aliquando in Cybelo, id uero eſt oppidum non inſuaue, colonia (ut fertur) Athenienſium. Erat in eadem tribu & rho uicinarum optima ac modeſtiſsima: hoſpitabar & apud comœdiarum poetam quendam, ei nomen Lyſimachus, Bœotus quidẽ (ut uidebat) genere, ſed qui ob dicendi elegantiã ex media Attica dici poſſet. Apud hunc hoſpitẽ primũ arrogantiam, & peruicaciã huius τοῦ deprehẽdi, quę ad id tẽporis nõ ſanè multa ſubtraxerat, τετταράκοντα, id eſt quadraginta auſa dicere, & me à cognatis depellere. Suſpicabar enim eam coalitarũ literarum conſuetudinem. Vbi autẽ τήμερον, id eſt hodie, & id genus alia ſubducere intellexi, ſibiq; priuatim arrogare, licet per quàm graue id foret auditu, non uſq; adeo tamen animo indignabar. Sed poſteaquam ad id prouecta eſt impudentiæ, ut καττίτερον appellaret, id eſt ſtannum, & κάττυμα, id eſt ueteramentariã plagulam, & πίτταν, id eſt picem, & poſtremo βασίλιτταν, id eſt reginam non erubuit ſe uocitare: nõ mediocri affecta ſum indignatione, & quodammodo in irã exarſi: uerita ne procedente tẽpore & σῦκα, id eſt ficus incipiant τῦκα nuncupari. Et mihi per Iouẽ exanimatæ, atq; omni auxilio deſtitutæ, iure præſertim ſuccenſenti, ignoſcite obſecro. Nec enim in re renui ac mediocri periculum imminet. Mihi inquam à familiaribus & cõiunctiſsimis literis eiectæ κίσσαν meam, id eſt picam auiculam cõmode garrulam è medijs (ut ſi edicam) ulnis κίτταν euocauit. Subduxit etiam mihi φάσσαν, id eſt palumbum pariter cum νήσσαις, id eſt anatibus, & κοσσύφοις, id eſt merulis, quamuis plurimum reclamante Ariſtarcho. Intercepit quoq; μελισσῶν, id eſt apum non paucas. In Atticam etiam uſq; penetrauit: & mihi ex eius medio præter omne ius ὑμηττόν, id eſt Hymettũ uobis omnibus ac ſyllabis inſpectantibus, ademit. Sed quid hęc pluribus? nõne ex omni θεσσαλίας, id eſt Theſſalia me eiecit, maluitq; θετταλίαν appellare? Quin imo mihi omnem θάλασσαν, id eſt mare interdixit. Ne in hortis quidem σεύτλίων, id eſt betis pepercit. immo uero ne πάσσαλον quidem, id eſt pedamentum reliquit. Vos autem ipſæ locupletiſsimũ afferre poteſtis meæ comitatis atq; humanitatis teſtimonium: quæ aduerſus zeta nunquã dicam conſcripſi, & ſi ea ſmaragdum mihi ſuppilauerit, totamq; Smyrnam occupauerit. Nec unquam xy literæ negociũ feci, omnem inſcendenti συνθήκην, id eſt pactionẽ, quamuis auxiliarẽ aſſertoremq; Thucydidem habeat. Nam uicinæ meæ rho ægrotanti ignoſcendũ puto, quę penes me ipſam myrtos inſeuit: & mihi interdum atra bile percita ἐπὶ κόῤῥης, id eſt in gena plagã incuſſit. Et ipſa quidem hoc ingenio ſum. Nunc rurſus uideamus, quam hæc τοῦ ſuapte natura uiolenta atq; in cæteras contumelioſa eſt. Neq; enim ab alijs literis abſtinuit. Verum & delta & theta & zeta & omnia propè laceſsiuit elementa. Age igitur & literas omnes, quæ iniuriã accepere, huc ſiſtas. Accipitis Vocales iudices quid delta conqueratur. Mihi quidem endelechiã abſtulit, honeſtius rata, quod præter omnem rationẽ fuit, entelechiam dici. Audiris & theta eiulantẽ, & crines capitis laniãtem, quod τῆς κολοκύνθης, id eſt cucurbita defraudetur. Et zeta συρίζειν, id eſt ſibilare, &

σαλπίζειν, id eſt clangere, perinde ac nunquam ei liceat τρύζειν, id eſt conqueri. Quis
rogo poſſet in ijs ſibi diutius tẽperare? uel quæ tandẽ iudicio peracto in flagitioſiſsi
mam τοῦ pœna ſufficiet? atqui nõ modo municipale collegium literarũ oſtendit, ue
rum & in genus humanũ hoc pacto iniuriã facere cõmenta eſt. Nec em̃ ſinit eos faci
le & recte linguã explicare. Plurimũ autem ò Iudices (nam me obiter res hominum
γλώσσης, id eſt linguæ memorẽ ſecerunt) hac etiam parte me exturbauit: & glottam
gloſſam reddidit. ò τοῦ uera gloſſæ, id eſt linguæ pernicies. At nũc rurſus ad eum lo
cum accedo, ubi mortalibus patrocinabar, quos illa multis iniurijs affecit. Nam qui-
buſdam uinculis nectere & ſoluere ipſorum uoces tentauit, & ſi quis pulchrũ quid
conſpicatus καλὸν dicere nitatur, hæc ſeſe obijciens ταλὸν dici cogit, ubiq; ſibi pri-
mas partes uendicans. Rurſus alter περὶ κλήματος, id eſt de uinea diſſerebat: hæc ue
ro prorſus τλήμων, id eſt miſera τλῆμα fecit eſſe, quod erat κλῆμα. nec ſolum obuios
ac de populo quoſq; lædit, uerum & magno regi cui terram & mare ceſsiſſe dicunt,
quiq; eorum naturã immutauit, inſidias molitur: & cum ei Cyrus nomẽ inditum ſit,
in tyrum quendam ferum animal transformare nititur. Et ſic quidem quod ad uoces
attinet homines offendit: re autem cur doleant, & fortunæ uices querantur, & per-
ſæpe Cadmum execrentur, quòd in elementorum ſeminario τοῦ locauerit, iam elo
quar. Tyrannos enim ferunt ab hac exemplar petentes imitãtesq; huius artificium,
tum uero eadem imagine ligna componentes, miſeros mortales his affigere conſue
uiſſe. Ex hac itaq; & neſario artificio neſariam nuncupationẽ profectam cõſtat. Ho
rũ igitur omniũ cauſa quot cædibus τοῦ dignã exiſtimatis? Ego profecto ita cenſeo,
hãc unã τοῦ eo ſupplicio plecti debere, cuius exemplũ eius forma dedit. Et hoc qui-
dem σαυρός, id eſt crux, ab illa effigiem, à mortalibus autem appellationẽ accepit.

MAGISTRO Athenienſiũ Ariſtarcho Phalereo, Pyanepſionis ad-
huc ſtantis ſeptima, id eſt circiter nonas Octobres, τοῦ reſpondit accuſa-
tioni Sigma literæ, eiuſq; argumẽta diluit, & in eam periculum omne ac-
cuſationis retorſit, ſeptẽ Vocalibus iudicio præſidentibus ad clepſydrã.
Accuſationẽ Sigma Lucianus Samoſateus, Defenſionẽ τοῦ Cælius Cal-
cagninus, literis mandarunt.

T AMETSI in iudicium inſontem innocentẽq; uocari Iu-
dices omnino graue acerbumq; ſit, poteſt tamẽ id aliquo
modo ferri. Nec enim res caret exemplo: nam & hoc tem
pore, & patrum noſtrorũ memoria hoc ſæpe eueniſſe ac-
cepimus, ut egregie probi inuidos haberent, ac ſuæ pro-
bitatis perſecutores. Sed illud omnem contumeliam, om-
nemq; patientiam longe uincit, nec ſatis uideo cuius con
ſtantia perferri poſsit: ut qui iniuriã attulit, nulla præſer-
tim in re unquam laceſsitus, ille alteri negocium faciat: &
quod ipſe diſcrimen ſubire debuit, alteri intentet atq; præoccupet. Graue omnino
atq; intolerabile audacię genus, peſsimi cuiuſq; improbitate atq; calumnia inſontes
allidi: & quod ipſe flagitium admiſeris, ei qui iniuriã acceperit, impudenter irroga-
re. Inter inſignia improbitatis exẽpla quẽdam olim apud maiores noſtros fuiſſe au-
diuimus hominem longe audaciſsimũ: qui quom uirum ſanctiſsimũ atq; ornatiſsi-
mum ſuæ ciuitatis uulnere affeciſſet, illi protinus diem dixit, poſtquam comperit e-
um poſſe uiuere. Quom uero ab eo quæreretur, quid tandẽ accuſaturus eſſet in eo,
quẽ pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis cõmode poſſet: aiũt hominem,
ut erat furioſus & impudẽs, reſpondiſſe, quòd non totum telum corpore recepiſſet.
Propè idem mihi uideo in hoc iudicio eueniſſe: cui nullum præterea crimen irroga-
ri uideo, niſi quòd auitis fortunis, & maxima meorum bonorum parte ſpoliata, reli-
quum quicquam tuear: ac nõ de uita ac ſpiritu hoc, qui mihi exiguus ſupereſt: pror-
ſus cedam, neq; planè totum iugulum hoſti execandum porrigam. Quod niſi mihi

ueſtra Iudices prudentia & rerum maximarũ experientia ſolatium fiduciamq́ afferret: potui omnino tanta audacia cõſternari: ſubuererió ne aſtu aduerſarij, ſapientiſsimi cuiuſq iudicium perſtringeretur, noſtraq; illius improbitate innocentia opprimeretur. Sed Dis gratiam magnam habeo, qui eos mihi iudices diſceptatoresq́ ſtatuere, qui neq; gratia auocari, neq; ſimulatione decipi, neq; cuiuſquam fraude præuerti poſsint: ſed meos planè & aduerſarij mores cognitos habeant atq; perſpectos, & utri plus fidei adhiberi oporteat, poſsint perfacile iudicare. Sed quoniam poſſet fortaſſe alicui ueſtrum mirũ uideri, unde tanta hæc inſolentia proficiſcatur: ut more præpoſtero depeculator eum accuſet, cuius bona diripuit: & graſſator ei diem dixerit, quem ſpoliauit: ſi mihi faciles benignasq́ aures pręſtiteritis, dabo operam, ut omnis ex animo admiratio excutiatur: remq́ ita oculis exponã, ut iam nulla poſsit latebra in huius importuniſsimæ Sigma cõſilijs deliteſcere. Rem itaq; ſic habetote. Magnam uim habere in animo cuiuſq; conſcientiæ aculeos: eosq; plurimũ uexare: qui ſe multo nocentiores intelligunt, quàm ut eorum diu tegi aut diſsimulari poſsint flagitia. Hæ ſunt ſcilicet faces illæ, ignes illi, quos poetę finxerunt Furias in animis malorum excitare. Ii die noctuq́ Sigma uexãt, neq; ſinũt quieſcere uerſantem animo, quo aſtu tot furta, tot peculatus recondat: quomodo tantum iniuriarum ex noſtris animis auellat, memoriamq́ adeo exulceratã ad alias cogitationes traducat. Certos habeo autores, qui ſe pro explorato habere rettulerunt, eam res nouas apparaſſe: & ſi quo modo poſſet reipublicę tranquillitatẽ ſubuertere tentaſſe: ſed tentanti omnia prouidentia ueſtra occluſa, præpedita, obſtructaq́ ſe obtulerũt, omnes aditus intercepti occurrerunt. Huc igitur ſummã conſiliorũ uertit, quando illa non procedebat uia, ut præoccuparet ipſa iudicium, quod ſibi imminere cõſcientia ſua intelligebat: machinasq́ omnes inſtrueret, ſiqua forte poſſet ratione ueritati fucum facere, & uobis ora ſublinere: ut quæ à me uel per furtum abduxit, uel precario abſtulit, ea ſui iuris ſuiq́ mãcipij facere & domeſtico rationario adſcribere conaretur. Quod ſe commodiſsime facturam ſperauit, ſi cõmunicata cum quibuſdam popularibus ſui ſceleris cõiuratione, magno ambitu, ſed lõge maiore aſtu prior ipſa me nihil tale aut merentem aut ſperantẽ aggrederetur: tragœdiasq́ illas, quas modo audiſtis, excitaret. Quod tam inſidioſe, tam diſsimulãter fecit, ut apud ignotos iudices, quiq́ illius ſcenæ apparatum minus proſpicerent, nonnullam fuerit fortaſſe fidem accuſatio habitura. Eſt enim ita natura cõparatum, ut ijs neſcio quo pacto propenſius faueamus, qui priores expoſtulant, & iniurias quamuis fictas & cõmentitias priore loco deplorant: eorũq́ preces eam ipſam ob cauſam aliquãto plus exiſtimationis aucupentur: quas tamen ob id ipſum multo uehementius deteſtari atq; ulciſci deinde oporteat, quom eorum machinas ſimulationesq́ tempus, & ueritas ipſa temporis filia retexerit, & iam planè ratio improbitati perſonam detraxerit. Id quod in præſenti cauſa facile euenturũ confido, ſi omnia in exactam diſquiſitionẽ reuocauerimus, quę modo nobis per ſummã impudentiam obiecta ſunt. Et quoniam (ſi Dis placet) etiã de nomine ac fortunis in diſcrimen uenimus: diſpicite obſecro Iudices, quantum iure ſibi ſua cõditione Sigma placere poſsit. Et hæc licet planè intelligam ad ueram gloriam, quæ ſola uirtute nititur, minime pertinere: inuitam tamen me ac tranſuerſam huc rapit impuriſsimæ literæ audacia atq; inſolẽtia: quæ ab ipſa uſq; Veſta, id eſt à parente literaturæ, ſeu Cadmus ille Phœnix, ſeu Palamedes Nauplius, ſeu Simonides Syracuſanus fuerit, peruadere auſa eſt, & ſui furoris tela in eum uibrare: utpote quẽ non puduit inſimulare, quaſi parum recte claſſes & ſubſellia literarum digeſſerit. Cuius ingenium omnis ordo, omnis ætas ſemper admirata eſt: ut hac una in re tantum fortè accuſari mereatur: quòd huic flagitioſæ atq; ingratiſsimæ literæ nimium indulſerit, quam longe abdicari ablegarić à ſacro collegio oportebat. Quis eſt enim qui anguinum illum ſibilum audiens non exhorreat? Certè Athenienſes Græcorũ omnium ſapientiſsimi ita eam auerſantur, ut in eius locum plerunq; ξι aſciſcant. quod enim ceu crimẽ Thucydidi autori omniũ grauiſsimo uoluit imputare, ea maxima eſt Atticorum elegantia: qui non modo eam ἐκ πάσης τῆς ξυνθήκης, id eſt ex omni fœdere eiecerunt: ſed ex omnibus planè locis ac regionibus quibus ξὺν prępoſitio præfe

cta eſt, publica quaſi clarigatione propoſita exulare uoluerunt. Omne itaq; ξύνταγμα, id eſt ordinem amiſit. & quam modo parauerat ξυνωμοσία, id eſt coniuratio excuſſa eſt è manibus. Totius deniq; ξυντήρησις, id eſt eius partis cōſcientia, quæ æquum ab iniquo diiudicat, uolens iacturā fecit. ξύμβολα etiam omnia, tam quæ ad ſodalitates, quàm quę ad rem militarē pertinent, amiſit. Iidem etiam Attici, quanto eam perſequerentur odio, abunde declararunt: quom ex omnibus futuris quæ à uerbis in ιζω proficiſcuntur auulſerint. ablegantes enim inuiſam illam, futurū circunflectunt: maluntq; ὀνειδιῶ, ῥαντιῶ, μυκτηριῶ enūtiare, quàm quod ſolent cæteri ὀνειδίσω, ῥαντίσω, μυκτηρίσω. Fecerūt idem Dores, gens una omnium nata ad præclaras actiones. In eius enim odium, tertias perſonas numeri multitudinis & ſecundi ordinis τῶν περισπωμένων ita auerſant, ut pro βοῶσι, γελῶσι, pertinaciter βοῶντι, γελῶντι tueātur, ijdē ὄπιθεν pro ὄπισθεν ſubſtituāt. Sed quid ego Atticos & Dores cōmemoro? ceu uero Iones eam ex omni regione in qua ſe geminatā oſtendit non excludant, eiusq; uices ζ literæ tribuant. Quid uero Aeoles, an non ex genitiuis in ους, & uocatiuis in ες, eam eiecerunt: & σωκράτω, διομήδω, σοφοκλέω, & ὦ σώκρατε, & ὦ δημόσθενε, illa longe exploſa, uoces multo ſuauiores exoſculantur. Lubens uero adeò in hunc orationis excurſum diuerti. Nam iuuat obiter ξι, cæteriſq; ſodalibus, quas mecū indigne inſimulatas accepiſtis patrocinari. Et earū quidē haud ſanè difficilis defenſio. Quid enim obſecro iniuriæ eſt? ſi quando λάμβδα τὴν κισηρίδα, id eſt pumicē, rem tantillam ad exterendos expoliendosq; libros, & id quidem per quàm raro mutuetur. Nā quod περὶ τῆς κεφαλαλγίας, id eſt de capitis dolore cōtendi dixit, trahentibus utrinq;, eamq; adſciſcentibus ſibi partibus, hoc ne ueriſimile quidem uideri poteſt. Vendicamus enim nobis ea tantum, quæ aliquando ſperamus profutura: at nocitura natura duce, longe auerſamur. Sed ne diutius habeat expoſtulandi cauſam, per me habeat licet & cephalalgiam & alia omnia capitis incōmoda. Quod autē ad γναφεῖον, id eſt fulloniam pertinet, & ὑπὲρ γναφάλλων, id eſt pro tomentis, haud ſanè multa opus eſt contentione, quando inter ſe γάμμα & κάππα libenter accōmodant: nec alterā alteri gratificari piget, crebroq; eidem fulloni uolentes dant operā, in ijſdemq; tomentis unanimes cubāt: multum ſcilicet à moribus huius Sigma diſsidentes: quæ tantum abeſt ut cuiquam uelit accōmodare, ut ad aliena potius occupanda omnem ſemper animū intenderit, ſerēdisq; tantum inimicitijs ac ſimultatibus uacet: & dum huius aut illius partes tueri ſimulat, in animos omniū odia uenenaq; inſtillat. Quare Iudices, ſi quieti ac tranquillitati publicæ ſtudetis, ſi cōmunem pacem amatis: hanc longe à cōſortio ueſtro ablegate, & tanquā malum gramē ad internecionē frugum natum execate. Sæpe enim ſæpe è neglecto ulcere intractabilem cancrenā uidimus inualuiſſe. Audiſtis ipſæ modo, nec ad huius rei probationē teſtimonio egemus alieno: quàm impudenter ordini noſtro inſultarit, quàm inſolenter fortunis illuſerit, quàm grauiter exiſtimationē labefactarit. Non alia ſanè cauſa perſæpe accepimus populum à ſenatu, ciues à patribus deſciuiſſe, niſi quòd popularē ſtatū peſsimo cuiq; impune licuerit per iniuriam attrectare. Quom itaq; omnem ordinē noſtrū, honeſtiſsimū profecto ac uobis ſemper obſequentiſsimū, impuriſsime, quaſi aliud agens perſtrinxiſſet: tanquam apis relicto aculeo, mox recta in me ſpicula obuertit: omnemq; impreſsionem iecit, & fœdiſsimis nuncupationibus ſuggillauit. Atq; illud primum crimini dedit, quòd duæ optimates ampliſsimi ordinis præſidio mihi adſint, ſalutisq; meæ ac dignitatis curā gerant. Quod tantum abeſt ut ego diſsimulem, ut nihil ſoleam ambitioſius prædicare. Semper enim egregium atq; magnificū duxi, principibus uiris placuiſſe, eorumq; autoritate & gratia ſuſtineri: quas & innocentiæ meæ teſtes aduoco, & pro mea exiſtimatione hodie excubare plurimum lætor: pręſertim quom inter uos Iudices dignitate plurimum polleant. eſt enim altera ueſtri ordinis princeps, altera uero auguſta Pythagorçorum religione conſecrata: quæ ijſdem comitijs inauguratæ, me citra externum ullum præſidium tuentur: quod profecto nō poteſt non plenū ſummæ laudis uideri. Quanto enim quodq; puritati ſimplicitatiq; uicinius eſt, paucioribusq; ad ſuam incolumitatē præſidijs indiget, eo ſolet præclarius abſolutiusq; exiſtimari. Ex eo ſummus Imperator, qui mari terraq; dominatur, ſe

αὐταρ-

ὠδηκράδρα inſcribit:nec alia cauſa Phidias,ſiue ille Agoracritus,in Iouis Olympici pollice αὐτάρκης pro titulo impreſsit. At hæc literarum impuriſsima Sigma uix tandem multis fulcris multiſq; adiumentis ſuſtineri poteſt,quod eſt eius uel maximum infirmitatis argumentũ. Nam quom geminę è uobis ad eam fulciẽdam acceſsiſſent, ἰῶτα ſcilicet atq; ἄλφα: hæc tamen rebus ſuis diffidens,duas etiam è conſonantibus ſubſidio inuocauit,ex ametabolis alteram, alteram è noſtro collegio: cui tamen pro beneficio eam nuper gratiã rettulit, ut uniuerſum collegium de ſe benemeritũ infamaret: & illi ſuo præiudicio uernaculam & domi natam uocẽ μόγις, id eſt uix,interciperet:eiuſq; γναφεῖον, id eſt fulloniam officinam alteri adiudicaret: eam deniq; ἐκ γναφάλλων, tomentis ſcilicet matteiſq; exturbaret, quo neq; iniquius neq; ingratius quicquam fieri uel excogitari potuit,beneuolentem ac familiarẽ prodere:& in eam, quæ te ſummis officijs promeruerit,ſumma maleficia cõminiſci.Sed quiſpiã fortaſſe dixerit,cam hac parte inſolentem atq; incõmodam, cæteris in rebus ſodalibus utilem eſſe atq; beneficã:ſicut & nos(ſi uera dici oportet)ſex literis ſuppetias imus,nulloq; loco illis deſumus: quod à me citra arrogantiam dictum uelim.quæ quoniam etiam libẽter beneficium teſtantur, & nobis adſunt in hoc periculo, age huc nobis & liberalitatis & munificentiæ meæ teſtes accedant. Audiſtis Iudices duas è ueſtro numero, ἦτα & ἰῶτα: audiſtis & quatuor conſonantes,βῆτα,δέλτα,ζῆτα,θῆτα, gratiſsimo animo prædicãtes me ſibi nõ modo neceſsitudine,ſed perpetuo etiã cõtubernio coniunctam eſſe:neq; ſibi ullo unquã loco,ullo in periculo defuiſſe. At contrà ſiqua eſt,quæ huic præclariſsimę Sigma uel tãtillum cõmodi acceptum ferat, iam prodeat obſecro,iam beneficium profiteatur.Inclama præco,inclama rurſus. En uobis Iudices nullam prorſus è tanta frequẽtia prodire, nullam quicquam profiteri. At uidetis duas illas in poſtrema concione,uidetis Iudices duas illas,ad dextram alteram,alteram ad ſiniſtram:quæ ſeſe poſt turbam abdunt,quæ pallio caput operiunt,quæ longe cupiũt deliteſcere. Hæ duę ſunt, quas fortunæ ſuę pudet:quodq; cum hac nefaria cognationẽ nonnullam habeant, indigne ferunt. Mactæ animo eſtote ξῖ atq; χῖ. nihil eſt enim quod uos pudeat,nihil eſt quod reformidetis. Cognationẽ enim cum flagitioſo habere fortunæ eſt, non iudicij. Nam illud tantum uobis uitio uerti poſſet,ſi mores,ſi flagitia, ſi improbitates eius in exemplum traheretis. Sin ad modeſtiam ac uirtutem ueſtro more induſtriã ac diligentiã cõferatis:ſi (ut grauiſsime dicam) quantum huic cognatione hæretis,tãtum moribus diſsideatis:ex huius profecto ignominia,ueſtra laus comparatione longe excreſcet. Sed, Di boni,quid hoc monſtri? quis luror in medium procedit? agnoſco,agnoſco inquam. hæc eſt optima illa,ſed miſerabilis cõtubernalis mea Ζῆτα, quæ quom neſcio quid æris cum hac ſæuiſsima Sigma contraxiſſet,neq; par ſoluendo foret:ab hac in nexum cõiecta hunc ſqualorẽ,hanc maciem,hunc lurorem contraxit. Videtis ipſæ oculis ueſtris,auditiſq; contracto rictu,exertis dentibus ſtridentẽ,& quaſi Sardoniũ ridentẽ:ut iam uulgo nomen priſtinum amiſerit,& mortuorũ uocetur elementũ. Fortunam aũt ſuam deplorat,fidemq; ueſtram Iudices implorat:ut aliquod tandem acceptæ iniuriæ ſolatium aduerſus hãc impuram atq; impiam,aliquam ſuæ calamitatis ultionẽ inueniat. ſe olim opulentam fuiſſe prędicat:ſed omnia ſibi per ſcelus abrepta, auulſa, aſportata,et nũc paucas admodum ſarcinulas & quaſi uiliſsima tantum ſcruta ſupereſſe. ſmaragdos enim omnes ſuppilatos, quos à Barbaris aduectos olim innumeros poſsidebat, & ſe quoq; Smyrna,quæ ſibi auito iure debebatur,eiectam miſerabiliter conqueritur. Quin & ſmyrnam,id eſt myrrham omnẽ quam ex Arabia ad ſe mercatores conuehebant, interceptam ingemiſcit:reclamantibus adhuc ſeplaſiarijs, qui eius nota & quidem geminata nõ deſinunt ad hunc diẽ emporeticos ſacculos obſignare. Nihil deniq; iam domi ſupereſſe unde κνίζα, id eſt nidor ſentiatur. Et nũc etiã Zacynthum oppugnari: parumq; deeſſe quin è paterna inſula prorſus fuerit exacta. Quod niſi prouidentia ueſtra mature occurratur,de ſe actum prorſus exclamat. Quare & huius horroris ſui potiſsimã cauſam Sigma fuiſſe: ſeq; plurimum uitij ac barbariæ ab eius conſuetudine contraxiſſe atteſtatur. Horrendum enim & ipſa quiddam ſibilat, quale teterrima & exibilanda prorſus Sigma ſibilare ſolet. Et ſanè ad cuiuſnam fidem præter ue-

ſtram perfugiat, non habet: quando etiam hæc deos atq; ipſum imprimis Iouem certis quibuſdam precationibus auocare auſa eſt. Delta enim in auxiliũ adſcito, fauentibus Aeolum nonnullis δσιὺς pro ζιὺς ſacris libris conata eſt inſcribere. Sicut antea & ζυγὸν in δσυγὸν tentauit immutare, omnibus rei ruſticæ ſcriptoribus eius audaciam improbantibus. Nec id mirum, quom non deſint qui tam manifeſto furto faueant, eiusq; hoſpites non iam ξύνας ſed κοινὰς eſſe patiantur. Quo ex ſucceſſu in eum furorẽ atq; audaciã peruaſit, ut & πέλοψ & ἄραψ nouam nuncupationẽ inuenerint, & duplici litera eiecta duabus in fine notis cõſcribantur. Quod ſi hæc impune fieri licebit, profecto quod ómen Di procul auertant, uereor ne breui tempore reſpublica literaria magnã iacturam accipiat, clariſſimosq; proceres amittat, & demum defenſoribus uacua iniuriæ peſſimi cuiuſq; obnoxia relinquatur. Habetis igitur Iudices quid de moribus & cõſuetudine huius Sigma iudicetis: quã plurimi deteſtantur, laudat nemo. Sed antequam ab hac parte diſcedamus, quoniam me quaſi proletariam in ære dirutas & infrequentes reiecit, operæprecium puto oſtendere: me paternas opes nulla fraude, nulla iniuria partas, ſumma fide, ſumma integritate quantum in me fuit conſeruaſſe: longeq; cenſu ac fortunis illi præpollere: quibus non ad contumeliam, ſed ad liberalitatẽ atq; innocentiam uti ſoleam. Age igitur, & cenſorias tabulas profer. En uobis Iudices, prędijs, latifundijs, pecore in rationẽ redacto, Sigma in cenſu habet ducẽta talenta, computato uero familiæ peculio ſumma ad quatuor & quinquaginta ſupra ducenta deducitur. Agedum & cenſum noſtrũ pronuntia. Prædijs, latifundijs, pecore in rationem redacto Ταυ in cenſu trecẽta talenta habet, computato uero familię peculio ſumma ad unũ & ſeptingenta deducitur. Agnoſcitis igitur Iudices (quod ſine inuidia dictũ uelim) me ac familiam meã longe potiorem, opulentiorẽ, honeſtioremq; eſſe: quam tamen indigne atq; inclementer adeò Sigma dehoneſtare cõtendit, primas ſibi partes ubiq; uendicans. Noſtis enim & ipſæ omnes quæ in republica literaria degitis, quàm hæc ſupra cæteras ſpiritus tollat: ſpiretq; neſcio quo pacto altius. Videtis enim eam ueſtrũ nemini cedere, niſi ea conditione, ut crebrius præferatur: multas etiã ex equeſtri ordine uidetis annuentes in hoc cœtu, & quę nos dicimus, uultu, oculis, digito approbantes, quòd ſe ſcilicet hæc Sigma ſemper prędcurrat, ſemper ſe oggerat: è primo autẽ ſubſellio cedere nunquam uelit. Certè mihi, à me licet multis beneficijs ornata, nunquam uel in ſummis anguſtijs uoluit accõmodare: quod ego tamẽ hactenus ex conſueta quadam & genuina animi mei bonitate non ſanè multum abhorrui, in poſterum fortaſſe (quoniam iam ſatis & ſuper ingratũ eius animum perſpexi) alios mores probatura. planè enim intelligo, quicqd ingrato accõmodes aut gratificeris, funditus deperire. Ob huiuſmodi itaq; pertinaciã atq; ambitionem iam uulgo infamis eſt: eamq; alij ἄσημον, id eſt ignobilem, alij μοναδικὸν uocant, id eſt ſolitariam, atq; ob ſuperbiam aliarum conſuetudinem detrectantẽ. Scitis enim comitem ſolitudinis eſſe ſuperbiã. Quis neſcit, uel autore Clearcho, eam Pindaro cui facile omnes inter lyricos primas deferũt, ita inuiſam fuiſſe, ut odã integrã ἄσιγμον ſcripſerit: à qua non aliter deteſtabilis hæc arcebatur, quàm profani ſoleant ab aris & focis, quibus illud ſæpe inclamari ſolet: ἴκας ἴκας ὅσις ἀλιτρός. Fecit & Laſus Hermionenſis odam quoq;, Centauros inſcriptam: fecit & hymnũ in Cereris laudẽ, uoluit utrinq; Sigma perpetuo exulem extorremq; eſſe. Eius hymni principiũ uobis teſtimonio eſſe poteſt. Id ab Heraclide Põtico traditum eſt poſteris: Δάμματρα μέλπω κόραν τε κλυμένοιο ἄλοχον. Quin & Veteres illi noſtræ exiſtimatiõis autores eius ingeniũ perteſi, ac mores iam tũ exactiſſime metientes, non modo eã auerſabãtur: ſed occurrentẽ etiam exſibilabãt, explodebantq; à reliquarũ conſortio, alij ſibilũ, alij flatilem probroſo nomine appellantes. Proinde ſiqui ſunt, qui mihi pluſculum faueant, & illa reiecta me ad ſe alliciant, poteſt ipſa ſecum expoſtulare: mecum nequaquã poteſt. Hinc igitur illæ lachrymę: hinc illæ deplorationes Iudices proficiſcuntur. Hoc eſt quod Lyſimachum Bœotũ, quem honoris cauſa nomino, furtim atq; oblique perſtrinxerit: ꝙ mihi in eius hoſpitio diuerſanti blandius arriſerit: hanc uero, uti refractariam moroſamq; decebat, ſemper contempſerit. Et hæc licet ratio ſine controuerſia apud æquiſsimum quenq; iudicẽ ſit multum ponderis

deris

deris habitura:tamen ne quiſquam exiſtimet mea me alieno magis iudicio,quàm iu re defendere, & hoc quaſi perfugio uti ſolere,cõgrediamur obſecro cõminus : eaq; diligenter penſitemus, & tanquam ad æquilibrium redigamus, quæ mihi olim iure hęreditario relicta hæc audet inuadere,& ſibi uendicare non ueretur. Ne autẽ uobis Iudices orationis magnitudo faſtidiũ pariat, neu leuiſſima quæq; & quaſi retrimenta omnia accuſationis perſequi ſit neceſſe:faſtigia tantũ rerum perſequemur. Et im primis illud in uniuerſum à me dictum uelim,& κασσίτερον, id eſt ſtannũ,& κάττυμα id eſt plagulã ueteramẽtariã, & πίτταν, id eſt picẽ,& παττάλους, id eſt paxillos,& τεῦτλις, id eſt betas, atq; id genus ſordida aſſertore etiã Theophraſto partim in latiſun dijs meis nata, partim à me meo ęre cõparata, aut certè gratis ab alijs fuiſſe accepta: quorũ uſurã quoniã Sigma literę omnium ingratiſsimæ aliquo tempore permſi, illa audacia & temeritate ſua utens,non modo clanculum occupare, ſed palàm etiã uin diciarum iudicio perſequi non erubeſcit,ex meis ſpolijs exiſtimationẽ ſibi quærens & gloriam. Et primum quidem intercepta ſibi τετταράκοντα, id eſt quadraginta, con queritur:longeq; in me apertiorẽ calumniã exornat, q̃ quę diu poſsit diſsimulari. ea enĩ mihi domi nata, domi adulta, teſtis fuerit fœmina grauiſſima eorũ mater τετρακτύς. quæ licet in Pythagoræorũ ſacello religioſiſsime colatĩ, ſoleantq; illi μὰ τὴν τετρακτὺν ſanctiſsime deierare:non inuita tamẽ, ipſa etiã echemythia hoc permittente, ad hoc iudicium deſcẽdit, in quo & ueritatẽ tueatur, & me de ſe optime meritam non ſinat opprimi per calumniã. eius uos interea teſtimoniũ accipite. Accepiſtis puto, quo loco, qua ratione, quo tempore ea ſibi apud me liberos pepererit, quos plane mihi uernas domi meæ natos teſtata eſt. Sed quoniam publica mortaliũ conſuetudo ſolet apud pleroſq; maioris teſtimonij fidem habere, quis etiam nõ nouit illam ſympoſio familiarẽ cantilenam? καὶ πέντε πῖνε καὶ τρία πῖνε, ἢ μὴ τέτταρα. In qua neminem hactenus audiſtis qui τέσσαρα uocẽ illepidam atq; inſuauẽ pronunciaret. Sed opportune mihi ſympoſij mentio huius perditiſsimæ furtum in mentem reuocauit: quæ ſe clanculum in triclinium conijciens, cottabum æneum ad ludicram conſputationem paratum tentauit aſportare : ſed in manifeſto furto ab atrienſe deprehenſa, relicta præda in pedes ſe dedit, & euaſit. Nec ui tamen aut celeritate ulla pręuerti potuit, quin παργαύλω, id eſt ſportulam in quam ſcitamenta obſonator recondebat, abſtulerit. Secundo uero loco non erubuit τήμερον, id eſt hodie, ſibi arrogare atq; in rem ſuam tranſcribere. ó perditam nefariæ literæ audaciã. tu ne τήμερον tibi uendicare audes? tu ne mea coràm tã ſplendido ordine tibi arrogare? nec te aſpectus tam excellentis collegij à tam inſigni mendacio abſterruit? Quam rem ut clarius apertiuſq; intelligatis, paulo altius mihi Iudices repetendum puto. Articuli præpoſitiui, quos in orationis regno plurimũ pollere cognoſcitis, cum hypotacticis articulis diuturnam olim contentionẽ habuere. Erat eorum controuerſia, quibus titulis, quibúſue inſignibus internoſci deberent. Intercedente aũt Crate grammatico, demum ita fœdus iniuere, ut præpoſitiuorũ quidem ordini ego perpetuò præſes ac præfecta eſſem, recto uno dempto: hypotacticis uero δασεῖα perpetuo aſpiraret, quam ego operam libenter ea conditione ſuſcepi, ut ipſi omneſq; eorum poſteri mea ſemper nota honeſtarentur. Itaq; ſolennes ſuper ea re tabulæ confectæ ſunt. Lege tabulas præco. En uobis rẽ plane, ut narraui modo. cõtigit uero ut mox τῇ articulus cũ ἡμέρᾳ, id eſt die, inter ſe iunctę τήμερον procrearẽt. Peto à uobis Iudices, an ex pacto, an ex cõditione interpoſita, ego dignitate ac loco meo fraudanda ſim. Quòd ſi ualent iura, ſi ſtipulatio, ſi contractus obſeruari debẽt, profecto non ſine maxima iniuria Sigma poteſt ad ea quę mihi iure poſſeſſorio, iure pactionis debentur, graſſari. Graſſantem uero atq; irrepentem nõ condemnare, grauis & probroſa profecto foret iudicũ intẽperantia. Nunc ad auiculas accedo: quas in meo auiario & natas & educatas hæc omnibus machinis, calamis, retibus, aucupari, & cum ipſo puluiſculo (ut aiunt) id eſt cũ ipſis νεοττίαις, nidis ſcilicet, cõuerrere atq; abducere conatur. Hę uero ſunt κίτται, id eſt picæ, φάτται, id eſt palumbes, νῆτται, id eſt anates, κόττυφοι, id eſt merulæ: quas & uos olim iudicio ueſtro mihi adiudicaſtis. Poteſtis enim meminiſſe quanta olim inter conſonantes lis oborta ſit: quom ſibi quælibet earum auitij genus omne uendi

caret

caret, & longe maior quæſtio uideretur, quàm quę iudicũ ſentẽtia ſedari poſſet: uos publicę quietis cauſa prudenter admodũ conſtituiſtis: ut ſicuti olim Perſæ fecerant, qui imperij ſortem hinnienti equo cõmiſerunt: ita & nos augurio, id eſt auiũ arbitrio totam rẽ crederemus. Itaq; omnes in publicũ naturę auiariũ conuenimus, deſignatoq; tẽplo conſedimus: tũ uaria fuit cuiuſq; pro uolucrũ cantu occẽtuq; uictoria: at κίτται, φάτται, νῆτται, κόττυφοι, ψίττακοι, τάωνα, τέττιγα, βιγόνα, nobis feliciſsime addixere, & uos arbitrę auſpicij addixiſſe iudicaſtis. Eaq; omnia auſpicia ad perpetuã rei memoriã Ariſtarchus, eiuſq; adſectator Ariſtophanes, & demũ Pollux eius diſcipulus poſteritati cõmendarũt. Manſitq; inter nos ex eo tẽpore pax & cõcordia, donec impuriſsima hæc Sigma cõmunem omniũ quietẽ perturbare cœpit, in noſtra atq; aliorũ bona non minore inſania quàm impudentia graſſata. Quod uero ad Hymettum attinet, hoc uobis facile fidem fecerit Iudices, florentiſsimũ collem mei auiti iuris eſſe, quòd Hymettus heros hanc mortalitatẽ exuens amœniſsimũ illud diuerſoriũ ad æſtiuas uoluptates mihi legarit, addita ea conditione, ut omnes qui uerſarentur in eo, hymettij uocarẽtur: hymeſsius autem nemo admitteretur. Atq; hinc uobis ſubinde conſtare poteſt, apes quæ in eo paſcuntur, delibantq; hymettios flores, noſtri iuris eſſe. Nam licet illæ inter animalia fera & domeſtica ambiguæ incertæq; ſint, atq; occupantis fiant: quom primum tamen in κύτταρον, id eſt cellam & loculamentũ coactæ ſunt, publicæ eſſe deſinunt, & poſſeſſori adiudicãtur. Quid uero dicam Iudices, quod non ſolũ μελίττας, id eſt apes ipſas abducere, uerum & κυττάρους, id eſt aluearia ipſa repugnante etiam Ariſtotele conata eſt reuellere, in quibus magna uis μέλιτος, id eſt cibus ipſe τῶν μελιττῶν aſſeruabatur. neq; hanc execrandam Sigma tritum hominum adagium exterruit, peſsime apes furto prouenire. Sed & è tota μελιττίᾳ nititur me omni conatu deturbare. De θετταλίᾳ autem Iudices breuiſsime dicã uobis: eam quoq; mihi à Thettalo teſtamento legatam: uerũ quom ob quædam facinora capitalia (ut poteſtis meminiſſe) Sigma eſſet exilio damnata, precario à me petijt, ut ei perfugium illud concederẽ: quod ego humanitate mea magis quàm aliquo eius merito facile indulſi. Nec ſanè eius audaciam adhuc planè noueram, ita depopulata eſt fortunas omniũ, & meas imprimis opes, ut ad ſarciẽdã iacturã repetundarũ iudicio opus eſſe uideatur. Quid? quòd delicata fœmina τῶν θαλαττίων, id eſt maritimarum etiam rerum ſtudium ſibi poſtulat, nec ſatis putat terreſtres regiones diripuiſſe, niſi & piratica audacia maria etiã infeſtet, quom tamen ipſius impudentiæ thalaſsij magis quam thalattij labores conueniant. Alioq; uulgo notũ eſt: χερσαῖος ἂν μήποτε θαλάττιος γένῃ. terreſtris quom ſis, non maritimus unquam fias. Illud uero quàm odioſum, quàm inſolens, quàm tyrannidi proximum, quòd ſe βασίλιτταν, id eſt reginam ſalutari uoluit: & iam regnum exercet. Freta enim Ionum quorundam præſidio optimos quoſq; de populo, πὶ licet meq; longe reclamantibus, τύπτα, id eſt uerberatiniſq; in me teſtes treis modo adegit. Quas quom nuper quaſi parũ gratas arguerem, omnem mihi ſcenam calumniæ retexerunt: ſeq; timore compulſas, falſum aduerſus me teſtimonium dixiſſe profeſſæ ſunt. Quòd ſi à uobis impunitatẽ ſecuritatiſq; fidem impetrarent, ſe totius calumniæ ſcenam aperturas receperunt: id quod uos indulgentia ueſtra facile conceſsiſtis. Et ecce quàm prompto, quàm intrepido uultu accedunt ueritatẽ aſſerturæ, quæ modo mendaciũ adſtruxerant. Accepiſtis Iudices nec Δέλτα in entelechia quicq; iuris habere, nec ſibi quicq; uẽdicare, niſi quantũ ego ob affinitatẽ indulſero: utpote quam Ariſtoteles ἐκ τοῦ ἐντελὴς, id eſt perfecto, καὶ ἔχειν, id eſt habere, progenitã primus ſuſtulit: meæq; fidei ac tutelæ commendauit, ut ad perficiendã animã aliquando par inueniretur: ex quo nonnulli eam ſunt perfectihabiã interpretati. Θῆτα uero filia mea ſuppliciter impietatis ueniã petijt. Cui ego, totũ hoc imbecillitati humanę tribuẽs, libenter ignoſco. Fatetur enim ultro ſibi omnino nihil eſſe in fortunis, quod mihi uni, quę ipſam procreaui & alui, non libenter acceptum ferat. Illa ἄνθος, id eſt florem, illa κολοκύνθην, id eſt cucurbitam, illa deniq; ſpiritum illum quo uiuit, à me accepiſſe profitetur. De Ζῆτα uero nihil eſt quod dicam uobis Iudices, uidiſtis ipſæ, audiſtis ipſæ. At illud per quàm ridiculũ quod Sigma imprudens, tanta eſt ſcilicet uis ueritatis, ſua furta detexit, & quaſi ſorex ſuo ſe

indicio

indicio peremit. Quòd enim ζῆτα neq; γρύζειν, id eſt conqueri, neq; σαλπίζειν, id eſt buccinari, neq; συρίζειν, id eſt fiſtula canere poſsit, ipſius certè unius iniuria eſt. Hæc enim nunc populares quaſdā ſuas, nunc auxiliares alias concitans, facta impreſsione miſeram Ζῆτα ex omnibus bonis ſuis exturbat. Teſtis mihi Theocritus, in cuius hoſpitio cōfidenter nimis prolocuta hæc dicitur: ἁδὺ δὲ καὶ τὺ συρίσδες. Quod uerbum nemo unquam Atticus approbauit. Alioqui & publicum edictum noſtis, quo illi in primis uerborum poſitionibus uerſari interdicitur. Qua in parte mihi uenit in mentē, quod non prætermittā, νῦ publice perſæpe conqueſtam eſſe: quòd hæc Doribus quibuſdam ſecum per factionē accitis, eam è primis τῶν βαρυτόνων ῥημάτων perſonis pluralibus elideret, λέγομες non λέγομεν auſa pronuntiare. Ego uero quod ad me attinet Iudices, neq; κάππα unquā offendi, neq; κλῆμα in τλῆμα, neq; κόλλον in τύλον inuertere, neq; κύρον in τύρον cōmutare unquam tentaui: ſed & locum meum mihi retinui, & quantū in me fuit dignitatē atq; exiſtimationē cuiuſq; incolumē intactamq́; ſeruaui. Vos ego Di deæq́, uos penates noſtræ reipublicæ, & te auguſta Sais & ſanctiſsime Thoyt, uos inquā religioſiſsime adiuro, me neq; uoluiſſe unquā, neq; cogitaſſe ullius ſtatum uiolare aut dignitatē ſubuertere, meq; ſemper intra præſcriptos fines ac limites ſtetiſſe, neminiq; quantum in me fuit incōmodaſſe unquam. Quodq; hactenus feci, me facturam ſumma cura diligētiaq; poſthac perpetuò polliceor. At contrà hæc Sigma nihil tam ſanctum inuenit, quod nō uiolauerit, nihil tam purum ac ſyncerum quod nō impuriſsime fœdauerit. Nam & Attalum, & Artaxerxem, & Artabanū tanquam maga ac uenefica quędam uoluit uerſipelles facere, atq; in portenta quędam inaudita conuertere. Scitis itaq; Iudices, & uos ſcire ſciunt omnes, nihil aut uerū, aut uero proximū quicquam Sigma in me dixiſſe: ſed omnia per calumniam, per contumeliā effinxiſſe. Quin ipſam planè eius criminis damnādam eſſe, cuius me arguit. Ipſam cōmunem omnium quietē, tranquillitatem, concordiam labefactaſſe. Ipſam de omni ordine, de omni conditione, peſsime atq; iniquiſsime meruiſſe. Decet igitur uos cogitare, ut ea in ipſam pœna ſtatuatur, quæ & magnitudini ſceleris reſpōdeat, & cæteris in poſterū exēplo eſſe poſsit: ne paria meditentur, ſed omnes intra datos limites cōquieſcant. Nunc poſtrema mihi opera ſupereſt obeunda circa formæ atq; imaginis defenſionē. In qua & ſi non multum laboro (Neminem enim unquam quali forma natus eſſet pœnituit: quid enim hic ingenium cuiuſquam aut induſtria requiratur: ubi neq; optio, neq; acumē iudicij prodeſſe poteſt. Et quidem perſępe uidimus, ſub degeneri forma generoſum ingenium deliteſcere) cogit me tamē improbitas atq; impudentia huius Sigma in hunc locū, ut uel intempeſtiuā ac parum neceſſariam defenſionem aggrediar: uel ſiquid per ſilentiū tranſmiſero, bonę cauſæ defuiſſe, neq; omnes defenſionis numeros impleuiſſe uidear. Et uera fortaſſe quædam Sigma exiſtimabitur dixiſſe, ſi ego nōnulla prætermittā, quibus ordine non reſpondeā. Par eſt igitur, ut omnia diluā: omnia eius argumenta importuna licet, ac parum fortaſſe ad rem pertinentia, diſcutiam. Quare ſiquid uidebor parum apte, uel non ſuo loco dixiſſe, omnē in eam culpam reijcite: & dum hoc quantulūcunq; munus ſupereſt abſoluo, quales mihi aures hactenus præſtitiſtis, oro atq; obteſtor deinceps accōmodate. Ego quidem primum Iudices mihi eam formā gratulari ſoleo, quæ neq; ad luxum, neq; ad iniuriam accōmodata ſit, ſed rectā planè ac teretem & expeditā, & qualis neq; ad ignauiam neq; ad contumeliam idonea uideatur: quam tantū abeſt ut probi atq; ingenui reformident, ut ab Aegyptijs magno in cultu, magnaq́; in ueneratione inter hieroglyphica ſacraq́; indigitamenta habita ſit, & ab ijs nota ſalutis nūcupetur. Quin & ultro ipſa fateor crucis, qua ſontes plectuntur, effigiem atq; imaginē oſtendiſſe: nec piget rei tam ſalubri & generi hominū tuendo tam accōmodatæ exemplum dediſſe. Proprium enim ſemper fuit familiæ noſtræ flagitioſos, & qui parum caſtas manus haberent, perſequi, quando & mea etiā filia θῆτα nocentes ac iudicio conuictos damnare ſolet, & nunc in deorū numerum relata numinis uicem implet. Quòd ſi nos hac cauſa reprehendi par eſt, reprehendantur eadem ratione & ciuitatum inſtituta, & leges quæ ſceleratis flagitioſiſq; ac planè literæ Sigma ſimillimis ſupplicia & pœnas ſtatuêre. Sanè ego me tam nobili accuſatione

tione

tione inſimulari malim, quàm quod audio Sigma ſine fine iactantē, ſe ſcilicet locum comeſſationibus ac propudijs ſuiſſe architectatā, ex quo quenquam ſobrium aut caſtum aut certè frugi exiſſe turpe eſt. Qua ex re apud Sybaritas ſe ſtatuā meruiſſe ad immortalitatem æternitatemq; nominis ſui pertinere arbitratur. Sed quid ego in re præſenti atq; oculis expoſita orationē quæro? ſpectate uos ipſi Iudices, ſpectate obſecro, huius Sigma faciem haud quaquam ſibilo & contumaciæ ſuæ abſimilem, ſpectate toruos oculos, promptaſq; atq; erectas ad iniuriam manus, ſpectate ira & furore æſtuantē & paulominus in nos impetum facientē: en ut ſeſe in ſpiram cōtorquet? ut grauiter inſibilat? ut prorſus in anguino corpore anguinos ſpiritus agnoſcatis. Cęterum ut quod cœperam περὶ ϛαύρου, id eſt de cruce, ſermonem breuiſsime abſoluam, ſi rem diligenter perſpexeritis Iudices, inuenietis nō me, ſed Sigma ipſam primam ex omnibus ϛαύρου, id eſt crucis, nuncupationi principiū dediſſe. Quom enim ego aliquando in cœtu clariſsimorū hominum περὶ ταύρου, id eſt de tauro animali generoſo ac ſocio laboris humani uerba facerem: hæc protinus ſeſe obijciens & partes primas uendicans ταῦρον in ϛαῦρον cōmutauit. Id quod paucis antè diebus ſecerat: quom ego de muſicis cōcentibus loquēs, τόνον dixiſſem: hæc ſeſe impudēter actutū oggerens, ϛόνον id eſt gemitū & ſuſpirium, iuſsit eſſe, qui τόνος antea fuerat ad oblectandas hominū aures: digna ſe prorſus ac ſuis moribus cōſentanea elocuta. Quæ niſi uos iudicio deſueritis, id quod ego profecto uos pro ueſtra cōſuetudine facturas confido, non uereor quin ἐν ϛαύρῳ, id eſt cruce, & ϛόνοις, id eſt ſuſpirijs reliquam omnem quanta quanta ſupereſt, actura ſit ætatem.

IOANNES HIERONYMVS MONFERRATVS DE CALcagninis Reuerendo ac magnifico equiti Hieroſolymitano domino Alfonſo Trotto S. P. D.

A MABAT te Alphonſe Trotte eques ornatiſsime Cęlius Calcagninus herus meus & patronus dum in humanis ageret, plurimum, ut eius aliquot epiſtolæ teſtes ſunt locupletiſsimæ: ſed hoc imprimis teſtātur officia, quę inter uos ultro citroq; multa amoris ac beneuolentiæ plena, & quę adhuc in hominū animis uirēt. Hinc eſt q; quom nuper euoluerem eius felicis memorię uiri lucubrationes, quas indefeſſus plurimas (ut noſti) indies in re literaria cōficiebat, ingenio & multiplici eruditione refertas, & moriens quas mihi cōmendarat: in librum incidi rerum Aegyptiarum non uulgarē nec protritæ literaturæ, quem ille uiuens dignationi tuæ deſtinauerat. Sed quom nondum ei dedicationis præfationē appoſuiſſet, quam & te & ſe dignā meditabatur, fato interceptus: eius ego memor uoluntatis & ſcriptorū hæres his paucis ac ineptis non tibi modo cui liber hic omni iure debetur, ſed & quibuſcunq; in lucem editur in manus uenerit, notum eſſe uolui, uos inter uos inuicem amaſſe, & mutuam dediſſe operā, meq; fidelem fuiſſe herilis uoluntatis executorē. Accipe igitur librū ſi non ijs uerbis ornatū quibus decebat, bona tamē uoluntate exhibitū. Vale Equitum ornamentū, maniumq; Cælij & mei cliētis memor. Ex ædibus noſtris, Nonis Iunij,

M D XLII.

CAELII CALCAGNINI DE REBVS ÆGYPTIACIS COMMENTARIVS, AD MAgnificum Alfonſum Trottum equitem Hieroſolymitanum.

q

VOM à Dis immortalibus omnia peti oporteat bona, tum maximè eam quæ de ipſis cõſtat ſapiẽtiã quæri oportet. Nam neꝗ maius quicquã à Dis dari: nec ab homine præclarius accipi poteſt ueritate. Ideoꝙ Alexander Magnus dicere ſolebat, multo ſibi iucũdius de Dis rectè ſentire, quàm multis gentibus imperare. Neꝗ ſanè diuinitas alia re magis præſtat, quàm ſapientia. Non auro, nõ argento locuples eſt: non tonitru, non fulmine formidabilis: ſed ſapientia ac rerũ omniũ prouidentia longe excellit. Quod nemini mirum uideri debet, quom ſupremũ illud numen nõ modo rerum omnium author ſit: ſed idem etiã cõſeruator omnibus omni tẽpore omniꝙ loco interſit. Nã ſi cauſa illa opifex ſe à rebus abdicaret, eas protinus interire foret neceſſe. Et ſanè ſcire optima, ꝙ optima facere multo eſt antiquius. Quod Homerus ſignificauit eo uerſu:

Et genus & patria ſimilis memoratur utriꝙ.
Iuppiter at natu prior idem eſt, pluraꝙ nouit.

Quare ego ſummi numinis felicitatẽ, rerum omnium optimarũ & pulcherrimarum cognitione conſtare imprimis exiſtimauerim, & ex eo quòd nõ ſolum præſentia ſed futura ac prҿterita intelligit, immortalitatẽ iure illi tribui. Et mea quidem ſententia, quicunꝙ mortalium ad diuinitatẽ anhelant, illi maximè ſapientiҿ & ueritatis amore rapiuntur: quam ut faciliore petant indagine, caſtitatẽ & rerum ſacrarum cultũ amplexantur. Id quod Græci omnium cõmodiſsime ſignificarũt, quom Aegyptiorum deam Iſin, quaſi ſciẽtiam: & eius hoſtem, Typhonem id eſt inſcitiam, appellarũt. Cuius deæ ſacra, parcitate uictus, & quorundam ciborũ abſtinentia, & ueneris continentia cæterarumꝙ uoluptatũ coertione celebrabant: quibus omnibus puritas mentis & acumen ingenij ſcientiæ cauſa exquirebatur. Vnde & illius ſacrariũ Iſæum, id eſt, ſcientiæ diuerſorium appellarunt, & ipſam alij Mercurio, alij Prometheo natam dixerunt: quorum alterũ ſapientia ac prouidentia, alterum grãmaticæ & muſicæ inuentio illuſtrauit: & in Hermupoli Iſin Muſarum primã, eandemꝙ iuſtitiam & ſapientiam uocitarunt: utpote quæ diuina aperiat ijs quos ἱεροφόρους καὶ ἱεροστόλους nuncupant. Ii uero ſunt, qui rationẽ ſectantur, quæ ab omni impietate ac ſuperſtitione animam eluit. Proinde ſplendida ueſtis illis attributa eſt, qua & mortui exuta iam mortalitate & in priſtinã dignitatẽ reuocati exornantur. Nec ſanè hoc dico quòd linoſtoliæ, id eſt lineæ ſtolæ, aut capitis abraſio Iſiacum faciat: nam neꝗ πωγωνοτροφία, id eſt barbæ educatio, neꝗ τριβωνοφορία, id eſt pallij geſtatio, ut eſt in prouerbio, philoſophum reddit. Sed tantum ſymbola ſunt: de quibus nonnulli ita ſentiunt: Abſtinere ſiquidem eos à lanis, non ſecus ac ab ouium carnibus abſtinent. Radere autem caput ob luctum. Ferre lineas ueſtes ob colorẽ, quem lini flos ætherio ſplendori ſimillimum præſe fert. Sed hæc alij. uera autem ratio eſt, quòd (ut Plato ſcribit) purum ab impuro attingi piaculum eſt. Retrimentum autẽ cibi neꝗ purum neꝗ caſtum: atqui ex retrimentis pelles, uellera, capillos, ungues gigni certũ eſt. Ridiculum quippe fuit capillos quaſi ſuperfluos deponere, & corpus leuigare: ouillas autẽ lanas induere. Sic enim & Heſiodus quom monet:

Nec te à quinquifida ſiccum decet arbore ramum
Cædere ſplendenti ferro inter ſacra deorum.

ſignificat ut talibus muneribus perfuncti ſacra adeamus: non autẽ dum ijs operamur, ſuperflua reſecemus. At linum ex immortali naſcitur tellure, & fructum eſculentum fert, & ſimplicem puramꝙ ueſtem præbet, non adeo grauem, & omni tẽpori accommodatã: ex qua minime pediculi procreantur. Alioqui hi ſacerdotes adeo ſuperflua

reformidant, ut nõ modo legumina ouillasq́; & ſuillas carnes auerſentur: ceu quæ retrimenta multa inuehant: ſed & ſalẽ à cibis in caſtimonijs reijciunt: tum ob alia, tum quòd ad bibendum & comedendum appetentiores reddit. Nam quod Ariſtagoras dicebat, ideo impurum cenſeri, quòd minuta animalia intercepta iugulet, plenum leuitatis eſt. Quin etiam & Api è peculiari puteo propinãt, atq; omnino à Nilo arcẽt: non quòd Nili aquam impurã ob crocodilum cenſeant, ut quidam putauere, quãdo Aegyptijs nihil Nilo honoratius: ſed quòd obeſiores corpulẽtioresq́; faciat epotus: qua habitudine neq; Apin neq; ſe eſſe uolunt. Satius enim putant leui ac expedito corpore animũ includi, quo minus eius diuinitatis opprimatur. Cæterum in Heliopoli ſolẽ colentes, in templum uini nihil afferũt, ceu per diem deoq; ipſo inſpectante turpe ſit uinum epotare: quo alij quidem, ſed parce admodum utuntur. Sed pręter hanc Aegyptij multas obſeruant cæremonias abſtemias, in quibus & philoſophantur & diuina edocent. Quin & reges ex inſtituto ſacrarũ literarũ mediocriter admodum bibebant, autore Hecatęo: quom & ipſi ſacerdotij dignitate cenſerentur. Quã conſuetudinem primum Pſametichi regis tempore omiſerunt, quom prius neq; ipſi uinum haurirent, neq; Dis libarent ceu parum gratum, utpote quod ſanguinem eorum qui cum Dis olim dimicauerant, opinarentur: ex quo profluente & terræ admiſto uites natas ferũt. Quare largius ingurgitãtibus ebrietatẽ & inſaniã, amentiamq́; uenire: non ſecus ac ſi impiorũ bellatorum ſanguine repleantur. Quæ ſic à ſacerdotibus affirmari Eudoxus in ſecũdo Ambitu teſtatur. A piſcibus autẽ marinis omnes non tamen omnibus abſtinent. Siquidem Oxyrynchitę ab hamo interceptis: colentes enim oxyrynchon piſcem, uerentur nequando hamus parum purus ſit, ceu qui oxyrynchon attigerit: Syenitæ autẽ à Phagro, qui reſtagnationes & incremẽta Nili prænuntiare exiſtimatur. Atq; ita ſacerdotes abſtinent. At reliquis Aegyptiorum nona primi menſis die aſſum piſcem pro foribus comedentibus: ſacerdotes piſcem non guſtant quidem, ſed in limine adurunt, gemina utẽtes ratione: quarum alteram ſacrã & ſupra captum mentis, annexamq́; ijs quæ de Oſiride & Typhone religioſe allata ſunt: attingam aliàs. Altera facilis atq; obuia eſt. Nam piſcem non neceſſariũ, nec dignũ adeo cura opſonium eſſe uel Homerus teſtatur: qui neq; Phæacas homines abdomini natos, neq; Ithacẽſes inſulares piſcibus ueſci ſcribit. Neq; ipſi quidem Vlyſsis ſocij in tam diuturna nauigatione antequam ad ſummã uenirent inopiam, unquã ad piſces uorandos animũ induxerunt: immo uero mare ex igne putãt quaſi ablegatum, neq; partẽ unã rerum, aut elementũ, ſed miſcellaneũ quodammodo excrementum triſte ac peſtilẽs arbitrantur. Illud certum eſt, ea quæ ab Aegyptijs tam religioſe obſeruantur, neq; fabuloſa eſſe, neq; à ſuperſtitione proficiſci, neq; ratione carere, ſed certas cauſas habere uel hiſtoria uel natura introductas. Quod & in cepa agnoſcitur: nam in flumẽ cecidiſſe, atq; ita occidiſſe Dictyn alumnũ Iſidis: quod neq; cepis manum inijcere, neq; ſe ſuſtinere potuerit, durius eſt quàm quod perſuaderi poſsit. Vere enim ſacerdotes cepam auerſant, obſeruantes eam minuente luna augeſcere ac germinare: aliàs caſte agentibus & feſta celebrantibus importuna eſt, quòd illis ſitim, his lachrymas attrectata prouocet. Scitũ eſt illud Biantis: qui ab Aliate rege accerſitus ei reſcripſit, τὰ κρόμμυα ἐσθίειν, id eſt cepas eſſe: hac ei uoce luctum imperans. Alioqui inter ea quæ appetentiã proritãt, cepa quoq; à Xenophonte cenſetur. Adde quòd odore illiberali à ſacris longe arcenda exiſtimatur. Nam ea de cauſa & ijs qui allium guſtauerint interdictũ eſt, ne Magnæ matris tẽplum ingrediantur, teſte Athenæo. Nec alia ferè de cauſa ſuem impurum animal putant, quàm quòd decreſcente luna plurimũ coeat: & quòd lac ſuillum potantibus tubera, lepræ, & pſoricæ aſperitates innaſcãtur. Quòd aliàs mirum eſt: quom ſui & crocodilo natura eam conciliauerit amicitiam, ut impune ſues circa Nili ripas obuerſentur, neq; à crocodilis offenſam ullam patiantur. Neq; illud ſanè apud Aegyptios dici poteſt, ad nullum uſum ſues genitos eſſe, niſi ad uentrẽ & ganeam, atq; ideo ſubus animã pro ſale datam eſſe: quom ipſi poſtquam Nilus reſtagnare deſierit, & in aluum fuerit reuocatus, ſuum opera ad proſcindendos ſubigendosq́; agros utantur, in quos ſemina iaciantur. Vna uero ratio eſt, quam ſacris operantes afferant, cur ſemel plenilunio

ſuem

ſuem guſtent. Typhonem ſcilicet in plenilunio ſuem perſequentem in arcã ligneam incidiſſe, in qua Oſiridis corpus iacebat. Aliĳ melius exiſtimauere, ueteres ita oſtendiſſe, uoracitati delicĳsq́; & gulæ inuitamentis nuntium mitti oportere. Quare tradunt columnam Thebis in templo poſitam, execrationes habentẽ cõtra Menidem regem, qui primus omnium Aegyptios ab inopi & frugi uictu ad pecuniarũ uſum deuocauit. Hanc poſuiſſe traditur Technatis Bacchorei pater, quem Diodorus in Bibliotheca Cnephatum Vecchoridis ſapientis patrem appellat: qui expeditionem aliquando in Arabas faciens, quom ſerius impedimenta ſubſequerentur, & obuium cibũ arripuit, & in ſtibade acquieuit: delectatusq́; illa frugalitatis ſuauitate execratus eſt Menidem, & cõprobante ſacerdotũ cõſilio execrationẽ publicè propoſuit. Hoc eſt quod Heſiodus ſcripſit: ſtultos homines, quos ſcilicet tranſuerſos rapit uoluptas, ignorare quãta foret in malua & aſphodelo utilitas. Ob hanc cauſam ueteres ea obſonia auerſabantur, quæ adſcitis indigebant condimentis: & Perſarum parſimonia magna fuit in cõmendatione, quòd parabili admodum uictu uterentur, ſuo plerũq; ueſcentes naſturtio. At reges ipſi ex ſacerdotibus, aut certè pugnatoribus eligebantur: quorum hi fortitudine, illi ſapientia præſtabãt. Qui uero e pugnatoribus fuerat cooptatus, ad ſacerdotes actutum ſecedens ſecretioris philoſophię & myſticarũ obſeruationum, quæ aliud fronte proferũt, aliud in receſſu pollicentur, cognitione imbuebatur. Quod nobis ſignificant ſphinges in templorum propyleis poſitæ, obſcuram & ænigmaticã theologiam demonſtrantes: quod & pauimentũ in ſacrario Palladis, quam Iſim putant, oſtendit: in eo enim hæc inſcripta ſunt. Ego ſum quicquid fuit, eſt, & erit: nec meũ peplum quiſquã mortalis unquã retexit. Amplius & quom multi ſuſpicentur proprium apud Aegyptios Iouis nomen Amun, quod nos inflectentes Hamonem dicimus, Manethus Sebẽnites ea uoce arcanũ occultationemq́; ſignari putat. Hecatæus autem Abderites inuocatiuam eam Aegyptĳs particulam ſcribit: qua uti ſolent, quom ignotũ hominem uocitant: quare deum illum rerũ omnium opificẽ tanquã abditum ignotũq; ſibi Amun dixere. Et Aegyptĳs ſanè quòd tam pie, tam reuerenter diuinorũ ſapientiam tractent, teſtes accedunt Græcorũ ſapientiſsimi, Solon, Thales, Plato, Eudoxus, Pythagoras, & (ut nõnulli credunt) Lycurgus: qui omnes Aegyptum adiere, & cum ſacerdotibus conſuetudinẽ habuere. Eudoxus quidem Conupheũ Memphitẽ audiſſe dicitur, Solon Sonchiton Saiten, Pythagoras Oenupheũ Heliopoliten. Et hic profecto maximè omnium miratus & imitatus uidetur eorum hominũ mores ac diſciplinam, dogmati ſuo ſymbola & myſteria quædam recondita admiſcens: quæ non ſanè multum à Hieroglyphicis, id eſt ſacris Aegyptiorum literis abſunt. Quale eſt illud, in curru ne comeſto. ne ſedeto in chœnice. ne palmam plantato. ne domi ignem machæra ſcindito. Putant & ab eiſdem hominibus unitatem Apollinem uocari, binarium Dianã, Mineruam ſeptenarium, Neptunum primum cubũ. Atq; hæc nomina in templis & ſacris libris promiſcue inuenies. ſicut & regem Oſirim oculo & ſceptro ſcribũt. Quod nomẽ nonnulli multioculum interpretantur, quòd os multum, iri autẽ oculum ſignificet Aegyptĳs. Cælũ aũt tanquã neſciũ ſenectutis ob perpetuitatẽ, corde cui craticula ſubiecta fuit, annotabant. Thebis imagines iudicum poſitæ erant ſine manibus, & quæ inter illas principẽ ſignificabat, oculis uiſebatur conniuentibus: quòd incorrupta, quodq́; inexorabilis iuſticia eſſe debeat. Qui uero diſciplinæ militari nauabant operam, pro ſigillo in annulo ſcarabeum ſcalpebant. ex ſcarabeis enim nullus fœmina, mares omnes, ſemenq́; ſuum in pilæ formã glomerantes generationi locum parant. Quotiens itaq; audimus hæc Aegyptios fabulantes de Dis, de eorũ genitura & forma & euentibus, nihil ita prorſus debemus exiſtimare: ſed myſterium aliquod deliteſcere in ĳs conĳciendum eſt, & quæ prædiximus in memoriã protinus reuocanda. Non enim Mercurium uere canẽ exiſtimant, ſed cuſtodem & peruigilem animalis naturã quæ hoſpitem ab hoſte dĳudicat, ut ait Plato, deorum perſpicaciſsimo tribuunt: neq; ſolem putant ex loto editum nuper infantem, uerum ita ſolis ortum ex humidis eleuationem interpretantur. quando & ſæuiſsimum formidabilemq; ſupra alios Perſarum regem Ochum, nõ ſolum multorũ parricidam, ſed & ipſius Apis occiſorẽ, quę

ſibi ac ſocijs in menſam propoſuit, Machęrã uel adhoc uſq; tempus uocant: atq; hoc nomine in deſcriptione regum cognoſcitur: non hominis proprietatẽ, ſed mores exprimentes, quem inſtrumento parricidio accõmodato æquiperabãt. Nihil ergo Dis magis gratificari poſſumus, quàm ſuperſtitione omni ablegata, uera ac ſyncera de ipſis ſentire: quare fabulam referemus ſcilicet ſub cõpendio, et reiectis ijs quę ſuperuacanea uidebũt, rogamus nequã diuinitati ſuggillationẽ faxit impietas. Aiũt Rheam furtim in complexum Saturni ueniſſe: mox & cum Sole cõgreſſam eſſe: ſed quaſi pręgnatione damnatã neq; menſem neq; annum, quo pareret, inueniſſe. Mercurij etiam amore captã cum eo concubuiſſe. Subinde autẽ cum Luna ludentem aſtragalis diei cuiuſq; ſeptuageſimã abſtuliſſe: ex quibus dies quinq; confecit, eoſq; trecentis ac ſexaginta coniunxit: eos nunc Aegyptij ἐπαγομένας, id eſt ſuperinductos uocant, & deorum natales putant. Nam prima Oſirim genitum: quo nato uocem excidiſſe, omnium dominũ in lucem prodiſſe. Alij Pammylen quandã celebrant: hanc Thebis è Iouis tẽplo aquatum egreſſam audiſſe uocem iubentẽ ut exerte proclamaret, magnum regẽ ac beneſactorẽ Oſirim natum eſſe. Atq; hanc in ſpem Oſirim ab ea fuiſſe educatũ. In cuius memoriã & Pammyliorũ ſeſtum inſtitutũ eſt, Phallophorijs Græcorum ſimillimũ. Secunda Aruerin, quem alij Apollinem, alij ſeniorẽ Horum nuncupãt. Tertia Typhonem, neq; tempore neq; loco, ſed è coſta uulnere adacto exilijſſe. Quarta Iſin in panygris editam. Quinta Nephthen: quam mortẽ & uenerem, quidam etiã uictoriam ſuſpicantur. Ex ijs uero Oſirim & Aruerim ſole genitos, Iſin Mercurio, Saturno Typhonẽ & Nephthen. Proinde tertiã τῶν ἐπαγομένων, id eſt ſuperinductarũ neſaſtam habitam eſſe: qua neq; reges dijudicabãt, ſed ſeipſos curabãt ad noctẽ uſq;. Atqui Nephthe cum Typhone honores meruit. Iſin uero & Oſirim uel antequã materna aluo prodijſſent, mutuo ſe amaſſe, ac ſimul cõcubuiſſe uulgatum eſt. Quidam & Aruerin ita genitũ putant, & ab Aegyptijs ſeniorem Horum, à Græcis Apollinẽ uocitatũ. At Oſiris quom regnum foret adeptus, ab inopi & agreſti uictu ad mitiorẽ cultũ Aegyptios uocauit: fructus oſtẽdit: leges tulit: quomodo Di colendi eſſent præſcripſit. Mox & terram manſuetiorẽ redditam peragrauit nõ armis neq; ui, ſed oratione, perſuaſionibus & muſicis cantibus pleroſq; in ſententiã trahens. Quare non pauci Græcorum eum Dionyſum putauerunt. Eadem ratio perſuaſit Celtis ut Herculi Ogmio catenam appenderẽt, quæ ex eius ore multifida ad aures auditorum producebatur. Sic enim intelligebatur Hercules non uiribus, ſed eloquentia magna illa facinora perſeciſſe. Quare & ueteres clauam ei oleaginam tribuiſſe obſeruamus. Dum uero ille peregre abeſſet, nihil rerum nouarum Typhon molitus eſt, quòd accurate ac diligenter ad rerum cuſtodiã Iſis excubaret. Redeunti uero inſidias poſuit, cum eo cõſpirantibus duobus & ſeptuaginta cõiuratis, accedente etiam auxilio reginæ Aethiopum cui Aſo nomen. Clàm itaq; Oſiridis corpus permenſus ad eius magnitudinẽ arcam ſtruxit mire fabrefactam. Hanc in conuiuium allatã, omnibuſq; eius ſtructurã admirantibus, Typhon quaſi per iocum recepit ſe illi dono daturum eſſe, cuius corpus illius magnitudini exęquaretur. Facientibus autem omnibus de ſe periculum, cum eorum nemini quadraret, in eam ingreſſus eſt Oſiris: tum accurrentes coniuratos opercutũ inieciſſe, clauiſq; ualenter adactis, liquenti etiã plumbo perfudiſſe, & ad fluuiũ deuectã per os Taniticũ in mare deieciſſe: quod hoſtium ea cauſa nunc etiã inuiſum & deteſtabile nuncupatur. Et hæc quidẽ ſacta memorant ſeptima ſupra decimã menſis Athir: quom ſol ſcorpium permearet, & Oſiris iam annum octauum & uigeſimum regno potiretur, licet alij eum annorum numerum non regno, ſed uitæ tribuãt. Quom uero Panes & ſatyri qui circa Chennin accolunt, omnium primi rem geſtã reſciuiſſent, & repente magnas turbas, magnoſq; tumultus, qui ad hoc uſq; tempus panici uocãtur, exciſſent: Iſis hæc audiẽs protinus capillos totondit, & lugubrẽ ſtolam induit. ex quo urbi Copto adhuc nomẽ manet, tametſi alij hoc nomine priuationẽ notent. Nam κόπτειν priuare ſignificat. Tum omnium inops, omnia late pererrans, neminẽ prætermittere, quem de Oſiride non percunctaretur. Quin & pueros etiam ſuper arca rogitabat, quorum aliqui rei geſtæ conſcij, quid actum de arca aperuerunt. Ex quo tempore

Aegy-

Aegyptij uim præſagiendi pueris ineſſe ſuſpicati ſunt: eorumq; diuinationem obſeruant, dum ludunt garriuntq; in templis ſine diſcrimine quicquid in mentē uenit. De abiegna etiā corona reſcitum eſt, quam apud Nepthēn Oſiris reliquerat. Aliqui etiam puerum ex quo Iſis rem intellexit, ſub Anubis nomine coli putāt: quem natum Nephthe tradunt. Et illam quidem timore Typhonis perculſam ante maturitatem puerum eieciſſe potius quàm peperiſſe: atq; eum ita Dis cuſtodem additum, ceu canes mortalibus adhibētur. Intelligens ergo Iſis fluctibus marinis arcam Byblon impulſam: atq; ibi pulcherrimū tetradicis germen ſorte obuium eam amplexatum eſſe, cuius magnitudinē rex admiratus id pro fulcro tecto ſuppoſuit: quæ omnia diuino quodam famę nutu reſciſcēs Iſis atq; Byblon profecta, nemineq; allocuta ſed lachrymans in fontis crepidine ſubſedit. Reddensq; ſibi reginæ miniſtras beneuolas tum ſalutando comiter, tum comas illis ingenioſe coaptando, & admirabilem quendam odorē afflans, his illecebris promeruit à regina accerſiri: nec ſolum familiaritatē inire, ſed etiam regij pueri altricem fieri. Regi autem Maleander nomen: reginā alij Aſtarten, alij Saiſin, alij Nemanun, quod Græci Athenaida interpretant̄, nuncupāt. Alebat autē puerum pro mamma digitū in eius os infarciens. Conata eſt etiā noctu illius mortalitatē exurere, & ipſa interea hirundo facta, in columnam aduolauit. Lugens tamen regina rem obſeruans & materna pietate perculſa, inclamitansq; ſemiuſto infanti immortalitatē ademit. At Iſis iam ſe deam profeſſa in tectum aſcendit: cæſamq; undiq; tetradicē auferens & linteo contegens unguentoq; aſpergens regibus tradidit, & nūc tetradicis lignum apud Byblios in templo Iſidis aſſeruatur coliturq;. Tum arcæ incubans lugere non deſijt, donec iunior filiorum regis obierit. At maiorem natu ſecum abducens, & naui arcā imponens, Phędrum flumē indignata quod ſub diluculo aſperius fluctuaret, exiccauit. Vbi autē ſolitudinem nacta eſt in ſe rediens, & totam mœroris ſcenam aperiens, defunctum Oſiridis ſalutans amplexansq; dempto fine illachrymabat. Quod audiēs puer regius, clàm à tergo quid ageret, explorabat. Id illa ſentiens toruo adeo uultu ſeſe obuertit, ut actutum puer terroris impatiens deperierit: licet alij aliter ſentiant. Nam eum in mare cecidiſſe memorāt: eiq; in deæ gratiam honores habitos eſſe, & in conuiuijs ab Aegyptijs Manerotis nomine inuocari ſolere. Quidam puerum Palæſtinum aut Peluſium uocant urbi cognominem, quam deam in eius memoriā ædificaſſe traditur, & ipſum quidem Manerota muſicæ inuentorem celebrant. Cui opinioni reclamant alij, aſſerentes Manerota nullius quidem eſſe nomen, ſed dialectum tantū comeſſantibus admodum accōmodatam. præterea quom Manerota concinunt, etiā defuncti hominis ſimulachrū circunferunt: nō ſymbolū perempti Oſiridis, ut aliqui putauere, ſed admonentes præſentibus fruendum, genioq; indulgendum. non multo enim poſt conuiuas tales futuros. & hæc quidem ratio multo potior. Cum uero Iſis ad filium Horum qui in Buto alebatur, profecta eſſet: Typhon noctu in uenationē exiens, per lunam corpori Oſiridis occurrit: quod in partes quatuordecim diſcerptū abiecit. Quod quom Iſis reſciuiſſet, ea fruſta per paludes baride (ſic Aegyptij nauim illam appellāt) papyracea perquiſiuit. Quare nauigantes papyraceis nauibus minime à crocodilis lædi tradunt, uel timentibus uel colentibus deæ memoriā. Hinc & multa in Aegypto Oſiridis ſepulchra celebrātur, quòd ſeorſum quāq; partē, prout occurrerat, tumulauerit. Alij non hoc putant, ſed Iſidem cupientē illum à pluribus coli, ſimulachra ad illius imitationē facta omnibus urbibus inuulgaſſe: tum etiā addunt eam exiſtimaſſe, non facile fore Typhoni Oſiridis conditoriū quærenti, in ea multitudine uerū inuenire. Atqui ex omnibus Oſiridis partibus ſolū pudendum nuſquā inuentū tradunt: protinuſq; in fluuiū abiectū, à lepidoto, phagro & oxyryncho deuoratū: qui ea cauſa ſummum inter piſces honorē meruere. Ad eius itaq; imitationem Iſis phallum conſecrauit, cuius feſtum nunc agunt Aegyptij. Quin & Oſiridem ferunt aliquando ab inferis redeuntem cū Horo exerceri & belli munia obire conſueuiſſe. A quo Horus aliquando interrogatus quid pulcherrimum exiſtimaret: reſpondiſſe dicitur, parentes iniuria affectos ulciſci. Tum & illud percūctatus eſt Oſiris, quod nam animal ad bellum deſcendentibus cōmodiſſimum putaret. Eo uero equū reſpondente: Oſirim ad-

miratum quòd non leonem potius quàm equum dixiſſet: ſed Horum cauſam ſubiecisse. Leonẽ enim auxilio indigenti potiorem, ad fugandos uero deprehendendosq; hoſtes equum magis præſtare. Quæ audiẽs Oſiris oblectatus eſt, quòd tam paratum & promptum Horum inueniſſet. Ad Horum etiã aliquãdo dicitur acceſsiſſe Thueris Typhonis pellex, quam ſerpens perſequebatur. Sed hanc ipſam ſerpentem Hori miniſtri occiderũt. Quare & nunc funiculum in medium iacientes fruſtillatim comminuunt. Iuſta etiã pugna Horus Typhonem ſuperauit, quem uinctũ Iſidi tradidit, ſed illa ſolutum miſſum fecit: quod Horus iniquo ſanè animo tulit, & matri manus iniecit, & coronam detraxit. Cuius uice Mercurius ad eam galeam è caluaria bubula attulit. Cęterum quom Typhon in Horum quaſi ſpuriũ, iudicium intenderet: adnitẽte Mercurio legitimus à Dis iudicatus eſt, qui duobus ſubinde pręlijs Typhonem expugnauit. Ferunt etiam Iſidem ab obitu cum Oſiride concubuiſſe: & ex eo geminos ſuſtuliſſe, Helitomenon, & inferioribus mẽbris luxatũ Harpocratẽ. Hæc ſunt fermè fabulę capita, cæteris quæ deſamatiora ſunt, ablegatis: quale eſt, Horum mẽbratim cæſum, & de Iſide capitis ſuppliciũ ſumptũ. Quę ſi de diuinitate & incorrupta natura, ex qua maximè numẽ agnoſcit, uere intelligant: deſpui profectò, expiariq; os opus, ut inquit Aeſchylus. Et ea quidẽ fabularũ uanitas ad irrita poetarum cõmenta pertineat: qui perinde atq; araneæ huiuſmodi ex ſeipſis, ſemora omni cauſa, ordiuntur & texunt. hæc uero noſtratia non multo diuerſam rationem habent ab iride, quam ſpectrum ſolis probãt Mathematici ad nubium uarios aſpectus multiformem. hæc enim rationis cuiuſdam ſpectra ſunt, ad aliam ſententiam reflectentia. Sic uidemus diſpoſitiones templorum uario ſitu. Nam quę ad rem lugubrẽ pertinent, obſcuriora ſunt: quę uero ad hilaritatem, & areas & curſus ſubdiales habent. aliubi occulta & tenebroſa ſunt, quæ inferorũ habent apparatus: qualia Thebanis ſunt frequẽtia. Multi uero Iſiacorum putãt uel apud Abydum uel apud Memphim, quam πολύχιον uocant, uera Oſiridis membra quieſcere. Quare locupletiores fortunatioresq; Aegyptiorum in Abydo tumulari expetũt, ut cõmuni loco cum Oſiride ſepulchrum ſortiãtur. Verũ alij quom Memphi alatur Apis, qui animę Oſiridis ſymbolum gerit, par credũt eodem loco æquè animã & corpus diuerſari, & eam urbem alij portum bonorum, alij ſepulchrum Oſiridis interpretantur; & id in Neſide ſtatuunt alioqui omnibus imperuia, utpote ad quam neq; aues, neq; piſces poſsint appellere. ſemel tantum ſacerdotes ingredientes & ſacrum faciunt, & tumulum coronãt mithidis planta inumbratum omnis oleæ magnitudinẽ excedente. Eudoxus autem cõpluribus ſepulchris nũcupatis, in Buſiride corpus Oſiridis iacere affirmat. Quod ijs argumẽtis probat: tum quòd ea fuerit Oſiridis patria: tum quòd ibi Taphoſirim, id eſt Oſiridis ſepulchrum oſtendant. Quin & lignorũ ſuccisio, & linorum cõminutio, & choę effuſæ, multaq; id genus myſtica id ſignificãt. His adde quòd ſacerdotes Aegyptij, nõ horum tantum, ſed & aliorum deorum, qui ingeniti atq; incorruptibiles ſunt, corpora apud ſe iacere & curari prædicant, quorum animæ in cælo fulgent ſydera. Et ex his id quod Iſidis eſt, à Græcis canis, ab Aegyptijs ſothis appellatur. Orion autẽ Horus, illud autẽ Typhonis urſa. ſoli Thebaida habitantes nullum mortalem deum exiſtimantes, unum æternũ & immortalem ſtatuunt, quem Cnephagenetum appellant. Alij putant reges ac tyrannos potentia excellentes diuinitatis titulum ſibi adſciuiſſe, quorum deinde graues euẽtus traduntur. Quod ſanè non abeſt à ratione, ne quæ mortalitatis ſunt, impudenter diuinitati tribuantur. Qui ergo hiſtorias condidere ijs utũtur perfugijs. Aegyptij enim memoriæ tradiderunt, Mercuriũ corpore eſſe γαλιάγκωνα, id eſt ancũ, Typhonẽ colore ruffum, album Horũ, Oſirim atrum, ceu uere homines natos. Amplius exercitus ducem Oſirim, gubernatorem Canobum uocant: cuius etiã cognomine aſtrum dicunt. Et nauem quam Græci Argo appellant, Oſiridis nauis ſimulachrũ propoſitum affirmant: & ob hoc Orionem a Cane nõ longe abeſſe, quòd hic Horo, hic Iſidi ſacer ſit. uereor autẽ ne hoc ſit mouere non mouenda, & à multis hominũ religionẽ auferre iamdiu erga hos deos inolitã, & impijs quaſi feneſtrã aperire, & Euemero Meſſenio aſtipulari, qui deos omnes in regum ducumq; deſcriptionẽ redegit: quaſi uero ille unus omniũ mortalium

hæc in

hæc in Pachonte literis aureis deſcripta inuenerit, & in neſcio quos nũquã genitos Panchæos & Triphylos impegerit, quos Græcorum aut Barbarorum nemo cognouerit. Atqui præclara in Aſſyrijs celebrant facinora Semiramios, præclara Seſoſtrios in Aegypto. Phryges etiã ad hoc uſq; tempus ſplẽdida geſta admiratione digna, manica uocãt, quòd Manis unus è priſcis regibus bonitate ac uirtute apud eos præſtiterit, quẽ nõnulli Maſdẽ nũcuparũt. at Cyrus Perſarũ, Macedonũ Alexãder uictorias ad extremũ ferè orbem produxere. Quare Antigonus ſenior Hermodoto quodam in poematis ipſum Solis filium ac deum appellante: Non mihi talia, inquit, laſanophorus affirmat. Laſanum enim uas ad excipienda uentris excrementa accommodatum. Bene etiã Lyſippus plaſtes Apellem pictorẽ increpauit, quòd Alexãdri imagini in manum fulmen addidiſſet, quom ipſe lanceã tribuiſſet, cuius ueram & ſolidam gloriam nulla ætas abolebit. Melius itaq; mea ſententia, qui Oſiridis, Typhonis, Iſidis calamitates & aduerſos euentus neq; hominibus, neq; Dis tribuendos putauerunt: ſed magnorum dæmonum naturæ, quos Plato, Pythagoras, Xenagoras, & Chryſippus ueterum theologorũ ſectatores, multo quidem hominibus fortiores & noſtra conditione præſtantiores, non tamen pura & illibata diuinitate præditos ſtatuerunt. Hos enim naturæ animæ, & ſenſus corporei participes, uoluptatẽ laborẽq; & cæteros id genus affectus mutationibus obnoxios ſuſpiciẽtes, hos quidẽ magis, illos minus putauere. Nã ſicut inter homines, ita inter huiuſmodi genios magna uirtutis malitiæq; ſolet differentia interuenire. Et profecto Gigantea illa certamina apud Grçcos decãtata: & impiæ Saturni actiones, & Pythonis aduerſus Apollinem inſolentia, & Dionyſiacæ incenſiones, & Cereris errores: quid ab Oſiridis & Typhonis, aliorũq; quę fabuloſe & myſtice narrantur, actionibus diſtant? Audimus certè Homerũ bonos θεοειδέας, id eſt deo ſimiles, & ἀντιθέους, id eſt deo æquales, & deorum conſilia habentes nuncupantem: dæmonum etiã denominationẽ promiſcue in bonis ac malis uſurpantem:

Dæmonie accedas: cur tam metuuntur Achiui? Et rurſus:
At ſimulac quarto proceſſit dæmonis inſtar. Et:
Quid Priamus primoq; fati cõmittere tantum
Dæmonia in te auſi? ut præclarum excindere prorſus
Ilion, & properes Troianam perdere gentem.

Quaſi uero dæmones miſtam & inæqualem naturã, animiq; inductionem habeant. Quare Plato Dis Olympijs dextra & inæqualia, cõtraria uero dæmonibus aſcribit. Et Xenocrates dies neſaſtos, & celebritates quibus plagas, ictus, ieiunia, infamias, aut fœdas imprecationes adhibẽt, neq; deos neq; dæmones bonos decere putat: uerum eſſe in hoc aeris ambitu magnas & robuſtas quaſdã naturas, calamitates & mœrores inuehentes, quæ huiuſmodi ſolennibus gaudeant, neq; interea ad quicquã deterius conuertantur. At bonos & probos dæmonas rurſus, quos Heſiodus ἁγνὸς, id eſt puros nuncupat, ad hominũ cuſtodiam excubare: opes & regna præbere. Quale genus Plato ἑρμηνευτικόν, id eſt interpres, & inter deos hominesq; mediaſtinũ appellat: quòd hinc preces & uota, illinc præſidia nobis afferãt: oracula etiã & cætera bona ſumminiſtrẽt. Empedocles quoq; dęmonas quoties peccãt, dare pœnas affirmat:

Aetherium robur pontum ipſum impellit: at idem
Fundamenta quatit pontus telluris: at ipſa
Terra laborantem ſolem, qui rurſus Olympum
Aethereasq; mouet per certa uolumina ſedes:
Ex alioq; alius rapit, & ſe odere uiciſsim:
Donec purgati & ſcelerata labe repoſta
Naturæ mores & priſtina iura reſumant.

Hęc itaq; & his ſimilia de Typhone dici poſſunt: quòd ob inuidiam & ſimultates ea paſſus ſit, & quòd omnia perturbans terramq; & mare infeſtũ reddens, tandem pœnas dederit, & contrà ſoſpitatrix Oſiridis ſoror & coniunx Typhonis inclementiã repreſſerit: certaminũ uero quæ paſſa eſt & cæterarum uexationũ monumenta poſteris relicta ſunt. Ipſa igitur & Oſiris ex dæmonibus bonis in deorum numerum ob

u 4 uirtu-

uirtutem relati ſunt. Sicut Hercules & Dionyſus poſteriore ætate deorum & dæmo
num miſtos honores habent. Adde quòd Archemachus Euboicus non alium Sera-
pin quàm Plutonem, nec aliam Iſidem quàm Proſerpinã dixit. Et Heraclides Ponti
cus oraculũ quod in Canopo eſt Plutoni attribuit. Ptolemæus etiã Soter deprehen-
dit in Sinope Plutonis coloſſum, quom nunquã antea uidiſſet, quali eſſet forma. Iuſ-
ſerat enim ille per quietẽ Alexandriam quàm primũ ferri. At ille quom ignoraret u-
bi locorum quęreret, amicisq́ uiſum cõmunicaret: Sobius quidam uir multę peregri
nationis affirmauit ſe talem coloſſum Sinopæ aliquando uidiſſe, qualem rex cõme-
morabat. Delegauit igitur huic muneri Sotelem & Dionyſium: qui uix tãdem, nec
ſine diuino numine perduxerunt. Tum coniectores Timotheus & Manethon Se-
benites, qui regi aderant, ex Cerberi & draconis imagunculis adiectis eam Pluto-
nis imaginẽ colligentes, Ptolemęo perſuaſerunt, deorum nemini, ſed Serapidi tribu
endum eſſe: quando quem nos Plutonem dicimus, Aegyptus Serapin uocat, & ſub
hoc nomine Alexandriæ colitur. Heraclitus etiã philoſophus eundem Ditẽ ac Dio
nyſum putat, ex quo nonnulli ita interpretantur: ditẽ corpus eſſe in quo animæ deſi
piant & ebrietatem hauriãt. Quę ſanè interpretatio frigida eſt. At multo ſatius Oſi-
rim & Dionyſum, & rurſus Oſirim & Serapim eoſdẽ putare: ut cõmunis omnibus
Serapis ſit, id quod initiati eius ſacris intelligũt. Nec eñ par uidetur Phrygijs literis
habere fidem: quæ illos Herculis filia, Typhonem Iſæaco Herculis natum tradunt.
Nec Philarchus audiendus, qui Dionyſum ab Indis in Aegyptum boues duos per-
duxiſſe ſcribit, quorum alteri Apis, alteri Oſiris nomẽ fuerit. Tum uero Serapim no
men inditum eſſe, quod omnia exornaret. σαίρειν enim Græcis deuerrere ac mango
niſſare ſignificat. Abſurda hæc prorſus Philarchi. Sed eorũ abſurdiora qui Serapin
deum negant, ſed hac uoce Apidis ſepulchrũ ſignificari putant: in cuius rei teſtimo
nium columnas quaſdã æreas in Memphi Lethes & Cocyti nomine appellatas gra
uiter ac tumultuoſe reſonantes aperire ſolere, quoties Apim ſepeliunt. Illud multo
modeſtius, Serapim quaſi uniuerſi motus autorẽ uenerari. Sunt item plurimi ſacer-
dotum qui Apin & Oſirim eundem affirmãt, nos admonentes Apin imaginem ac
ſymbolũ eſſe animæ Oſiridis. At ego quom Serapis Aegyptiũ nomen ſit, id gaudiũ
& hilaritatẽ ſignificare contenderim, ex eo coniecturã trahens quòd feſta quę Græ
ci χαρμόσυνα nos hilaria appellamus, Aegyptij σαίρειν uocant. Nam & Plato Ditem
ἅδην quaſi αἰδῆ, id eſt uerecundiæ filium dicit, quòd is deus modeſtiſsimus ſit. Sed
apud Ægyptios alia ſunt etiã nomina: ceu ſubterraneus ille locus, in quem migrare
animas à morte putãt: quem ἀμφίδην uocant, dantem & accipientem ſignificantes.
Quod nomen an ex Gręcia antiquitus conuectum ſit, alias decernemus. Nunc reli-
quum propoſiti exequamur. Oſiris enim & Iſis ex dæmonibus bonis in deos tran-
ſierunt: Typhonis autem uis obſcura & ad uexandum animũ parata, cui ſacrificijs
quibuſdã litant. Sunt & ſolennia quædã quibus eum probris iniurijsq́ perſequun-
tur, homines etiam ruffos contemnentes atq́ inſectantes, & aſinum præterea præci
pitantes: quem morẽ Coptitæ obſeruãt, quod ruffo & aſinino colore fuiſſe Typhon
tradatur: quam etiã ob cauſam Buſiritæ & Lycopolitæ tubis non utuntur, quod ru-
de quiddam & aſininum ſonare uideantur. Et idcirco aſinum tanquã animal impu-
rum & execrabile Typhoniq́ ſimilẽ auerſantur: & in placentis quas menſibus Pay-
ni & Phaophi parant, deformẽ aſinum eumq́ uinctum confingunt. Sicut & Solis ſa
cra adeuntibus iubent nequid aureũ geſtent; neúe indigenti uictum præbeãt. Quin
& ipſi etiam pythagorici Typhonẽ dæmonicam inſenſamq́ uim exiſtimantes, figu-
ram illi ſolidam ex ſex & quinquaginta tribuũt. At rurſus uim trigoni ſeu triquetri
Diti, Dionyſo, & Marti. Tetragõi uero ſeu quadrati Rheę, Veneri, Cereri, Veſtę ac
Iunoni: eã uero quæ ex XII. angulis conſtat Ioui, quæ ex octo & quinquaginta Ty
phoni præbẽt, ut Eudoxus literis cõmendauit. Cæterũ Aegyptij putãtes Typhonẽ
ruffo colore natum, ei boues fuluos immolant: hoc tam religioſe obſeruãtes, ut ſi uel
ſeta una nigra uel candida interuenerit, eos ab aris reijciant: rati quod Dis macta-
tur nequaquam gratum, ſed inuiſum eſſe. Quare uictimas, ceu in eas perditorum ho
minũ corpora transformata ſint, occidi inſtituerunt antiquo ritu uictimæ caput exe
crantes

crantes, & mox deciſum in flumẽ iacientes: quod nunc mutata cõſuetudine hoſpitibus tradunt. Atq; bouẽ, qui idoneus ſacris eligebatᷣ, ſacerdotes quos illi ſphragiſtas, nos obſignatores dicere poſſumus, ſigillo (ut Caſtor tradit) obſignabãt: cui homo in genua procidẽs, manibus retro uinctis enſem habẽs iugulo incumbentẽ erat inſcalptus. Putant alij aſinũ non tam ob colorẽ q̃ ob inſcitiã & uilitatẽ brutiſsimi animalis Typhoni conſecratũ. Quare Ochũ Perſarũ regem maximè exoſi, ceu impium ac etiã ſcelere deteſtabilẽ, aſinũ appellarũt. Qua uoce iritatus ille: Atqui aſinus hic, inqt, bouẽ ueſtrũ uorabit: atq; ita Apim immolauit, ut Dinon ſcriptũ reliquit. Nec deſunt qui Typhonẽ aſſerant ex bello profugũ ſeptẽ diebus in aſino ſeruatũ, mox Hieroſolymũ & Iudæũ filios genuiſſe: ex quo colligimus, eos Iudaicã religionẽ conari ad fabulã pertrahere. & ſic quidẽ nõ nullorũ interpretationes habẽt. Alij uero alio grauiore principio atq; ad philoſophiã magis accõmodato utentes Græcos imitantur, aſſerentes κρόνον, id eſt Saturnum, eſſe χρόνον, id eſt tempus, Iunonem aerem, natalem autem Vulcani nihil aliud eſſe quàm aeris in ignem mutationẽ. Sic hi apud Aegyptios Nilum eſſe Oſirim, Iſidem terrã cum qua ille cõcubat: Typhonem mare, in quod deſcendens Nilus conſumitur atq; aboletur. Quanta uero telluris pars Nilum admittit, & cum eo admiſcetur, tantum fertilitate cõmendatur. Adde quòd Saturni cauſa (ſic enim mare uocãt) ſolennis luctus celebratur. Fluit aũt Nilus ex ſiniſtris mundi partibus, in dextris aboletur. Putãt enim Aegyptij, quà ſol oritur, mundi faciẽ eſſe: quà ſpirat boreas dextrã, quà notus ſiniſtrã. Quom itaq; Nilus ab auſtro profluat, ex parte autẽ boreæ mare intercipiatur, iure dictum putant ortum in læua, internecionem habere in dextra: cuius ergô ſacerdotes mare auerſantur, & ſalem Typhonis ſpumam nuncupant: atq; inter eos interdictum eſt ſalem in menſam afferre. Nec homines quidẽ nauticos ſalutant, quaſi maritimos & ex mari uitã ſuſtinentes: quin etiã piſcem reijciunt, atq; odio habent: immo uero odium ipſum piſce exprimũt. Cui rei teſtimonium dare poteſt Mineruæ propylęũ his notis in Sai deſcriptum. Primo loco pædogeron, id eſt puer ſenex, poſt hunc accipiter, ſubinde piſcis, ſuper quæ omnia equus fluuialis uidebatur. Significabant autẽ hæc omnia ſymbolice, puer quidem ſenex recenter natos & defectos, accipiter deum, piſcis odium, equus fluuialis impudentiã: quòd parentem occidẽs matri permiſceatur. Quaſi uero tu ita dixeris: ó ſenes pariter & iuuenes deũ odiſſe ſumma impudentia eſt. Nec illud ſanè multum à Pythagorico dogmate diſsidet, qui mare Saturni lachrymã uocant, non purũ neq; naturæ noſtræ conſentaneũ interpretantes. & hæc quidẽ obiter à nobis dicta ſunto cõmunem hiſtoriam attingentia. At qui pręſtant ſapientia inter ſacerdotes, non modo Nilum Oſirim uocãt, aut Typhonem mare, ſed omnem uim omneq; humectum principiũ Oſirim dicũt: cauſam uidelicet generatiõis & ſeminis primogeniam: Typhonem contrà quicquid ſquallidum, igneũ, exuccum humiditati reluctatur: quamobrem & illum ruffo corpore natum ſabulantur, pallidumq; affirmant: neq; admodum libenter aut auſpicato exiſtimant cũ hoc hominũ genere conuerſari, aut ijs occurrere. Oſirim rurſus nigro colore fuiſſe teſtantur, quòd id ſit aquæ ingeniũ, ut terram, ueſtes, nebulas, cæteraq; quibus admiſcetur, denigret. Quare & iuuenũ pubes ob humiditatẽ nigreſcit: atq; canicies iam defectis ætate ex ariditate albicat. Nec minus aduertimus uer ex omnibus anni partibus germinare, fertilitatẽq; ac benignitatem afferre animantibus: ex aduerſo autumnum ab humore deſtitutũ plantis inſenſum atq; animãtibus inimicum. Huc accedit, quòd bos quem in Heliopoli alunt & μνεύιν uocitant, Oſiridi ſacrum, quem non pauci Apis patrem exiſtimant, atro colore oſtẽditur, & ab Api ſecũdos honores habet. Sed & ipſam Aegyptũ, quam ob fertilitatẽ ac terræ pinguedinẽ μελάγγειον, id eſt uas nigrũ dicere poſſumus, χημίαν appellãt, quam nobis pupillã oculi licet interpretari: eamq; cordi noſtro cõparant. Eſt em̃ Aegyptus calida & humida atq; in auſtralibus mũdi partibus ſita: ſicut in corpore humano natura ſiniſtra parte cor ſtatuit. Solem itẽ & lunã non curribus, ſed nauigijs circumferri tradunt, ab humido ſcilicet eorum alimentũ generationẽq; arbitrantes. Putant itaq; Homerum æquè ac Thaletem Aegyptiorum diſciplina imbutũ omnium principium aquam crediſiſſe, & Oceanum Oſirim eſſe, Iſim Thetin tanquam

alentem

alentem educantemq́ omnia. Nam & Græci effuſionẽ ſeminis ἀπουσίαν, quaſi abſen
tiam: cõmiſtionem συνουσίαν, & υἱόν filium, ἀπὸ τοῦ ὕδατος, id eſt ab aqua & τοῦ ὕσαι,
id eſt pluere, & Dionyſum ὕην quaſi dominum humidæ naturæ appellauere: quem
non alium ab Oſiride ſuſpicantur. Quando & Hellanicus Oſirim à ſacerdotibus ὕσι
ριν uocatum ſcribit, ſuarumq́ aurium teſtimonio utitur: eoq́ nomine tanquã deo pe
culiari ex natura & inuentione numen colitur. Sed operta ſacrorum ſeponentes ad
ea quæ manifeſto fiunt accedamus. Sepeliunt enim Apis corpus ſacerdotes illud ra-
te efferentes, quod à Bacchicis ſacris ſanè non multum abeſt: quando nebridas ſibi
inijcientes arripientesq́ thyrſos in Dionyſi orgiaſmis & ululatibus & excurſibus
quaſi deo afflati utuntur. Quare & tauriformem Dionyſi effigiem multi Græcorum
faciunt. Eleorum autẽ mulieres precantur, ut pede bubulo ad ſe ueniat. Ab Argiuis
etiã Dionyſus βουγενὴς, id eſt boue genitus colitur. Reuocant ſubinde ipſum tubarũ
cõcentu ex aqua, in abyſſum, id eſt profundiſsimã partem agnum iacientes: quaſi id
muneris πυλαόχῳ, id eſt iuniori Cerbero emiſsionis præmiũ demittẽtes. tubas uero
thyrſis abſcondũt, ut Socrates in libro ſacrorũ ſcriptũ reliquit. Simillima quoq́ ſunt
Titanica illa & nocturna orgia Oſiridis laniationibus: regreſsibusq́ ad uitã ac rege
nerationibus: nec minus parentatiões quę ad tumulũ exercent. Aegyptij em̃ multis
locis thecas habẽt, in qbus poſitũ Oſiridis corpus memorãt, ut ſuprà oſtẽdimus. Sic
Delphis Dionyſi reliquias ex oraculo cõditas putãt: proinde in Apollinis delubro
ſecretius quoddam ſacrum perficiunt: quo tempore thyades licniten, id eſt ciſtam
(utputo) ſupra caput extollunt. amplius quod Dionyſus non ſolum uino, ſed uniuer
ſæ naturæ humectæ iudicio Græcorum præſit, teſtis mihi Pindarus, Arborum autẽ
legem hilarus Dionyſus auget perſpicuum lumen autumni. Quare Oſirim colen-
tibus interdictum eſt domeſticã arborem incidere, fontẽ aquæ effodere. Nec ſolum
Nilum, ſed quicquid humectũ eſt, Oſiridis effluxũ uocãt, & pro foribus eius dei per-
petuo ritu in honorẽ numinis aquale poſitum eſt. Thrio autẽ, id eſt ficulno folio re-
gem auſtraleq́ plagam deſcribunt. Sed enim thrium propinationẽ & humoris in-
uectionem interpretantur: quando & particulam ſeminalem genitalemq́ id folium
imitatur: quare Pamylitiorum feſtum agẽtes (ut diximus) quod phallico ſimillimum
eſt, ſimulachrum proponunt atq́ circunuehunt, cui triplex teſticulus inhæret: quòd
deus principium ſit generationis, & à generatione omnia proficiſcantur: & quod ſę
pe fit, id ter fieri dicatur. Hinc τρισμάκαρες, id eſt ter beati dicti, & uincula quoq́ tria
annectunt, innumera uolentes oſtendere: ni forte per Iouem & numerus ipſe planè
ternarius deſignetur, ut intelligas ab humida natura tanquã omnium primogenia
tria prima corpora, terrã ſcilicet, aerem, ignẽ, prodijſſe. Hinc fabula locum inuenit:
quòd Oſiridis teſticulũ Typhon in mare abiecerit, qui ab Iſide nunquã inueniri po-
tuerit: in cuius deinde memoriã & ſimulachrũ & phallos geſtari inſtituerit. Quorun
dã præterea Aegyptiorũ ſic habet oratio: Apopin ſolis fratrẽ fuiſſe, & cõtra Iouẽ ar
ma tuliſſe: quom uero Ioui Oſiris ſuppetias ueniſſet, hoſteq́ in fugã uertiſſet, à Ioue
in filium adſcitum ac Dionyſum appellatum. Qui ſermo fabuloſus licet, ueritatẽ ta-
men naturę attingit: quandoquidem Aegyptij Iouem ſpiritũ uocant. huic ſquallens
& ignea natura inſenſa eſt, quæ non ipſe ſol planè eſt, ſed cum ſole cognationẽ ha-
bet. Atqui humectio uim aridam exuccamq́ perimit, & exhalationẽ auget atq́ con
firmat: exhalatione autem uentus coaleſcit & proflat. Hederam præterea Dionyſo
conſecrarunt, quam Aegyptij chenoſirim, id eſt Oſiridis plantam uocitant. Illud e-
tiam memoriæ poſteritatis traditum eſt: Dionyſum Iſidis filium fuiſſe ab Aegyptijs
non Oſirim, ſed Arſaphen nuncupatũ: quod nomen ab alpha inchoat, fortitudineq́
demonſtrat: quod & in primo De rebus Aegyptijs ſcribit Hermęus, Oſirim tradẽs
impetuoſum interpretari. Nunc prætermitto quæ Mnaſeas ſcripſit, Dionyſum, O-
ſirim, Serapim Epapho addens: item quæ Anticlides, Iſidem Promethei filiam affir-
mãs, Dionyſo deinde copulatam. Nam & celebritates & feſta ſuper his habita rem
uel ſine teſtibus teſtatiorẽ faciunt. Ex aſtris Iſidi Sirium tribuunt, utpote aquas inue
hentem. Leonem etiã colunt: hiatibusq́ leoninis templorum ianuas exornant: reſta-
gnat enim Nilus ſole primum leonẽ ineũte. Sicut autẽ Nilum Oſiridis effluxionem
putant

putant, ita & Iſidis terram: nec omnē quidem, ſed eam tantū quam Nilus irrigauerit ſemina uegetās. Ex Iſidis itaq; & Oſiridis cōcubitu Horum generari tradunt. Eſt autem Horus qui omnia alit & conſeruat, id eſt ipſa aeris temperies. hunc in paludibus circa Butum & Latopolim educatum ferunt, & profectò ita eſt. Uliginoſa enim & aquis redundans tellus exhalationes alit: quæ ariditates & ſqualIores perimunt. Tum uero Nephthyn uocant oram, id eſt terrę marginem mare attingentem. Proinde & mortem Nephthyn, quaſi uitę terminū uocauere: quam cum Typhone iungi exiſtimant. Quom uero ſuperfluens exundansq; Nilus ulterius promouet, Oſiridem Nephthy aiunt admiſceri: quod ex plantis germinanibus colligunt, ex quibus eſt melilotum. Tradūt ita Iſin legitimo partu Horum, Nephthyn autē incerto Anubin peperiſſe. Atqui in ſucceſsiōibus regum deſcribitur Nephthys Typhoni nupta primo ſterilis fuiſſe. Quod ſi de dea, nō autē muliere ſcribitur, par eſt ita explicari: ut intelligamus ab initio terram infœcundam infructuoſamq; extitiſſe: Typhonis uero impotentiam & tyrannidem nihil aliud fuiſſe quàm ſqualloris uim præcellentē, & genitabilem naturā humectationis offocantem. Et illa Aethiopum regina adiutrix non alia fuit, quàm auſtrales ſpiritus ab Aethiopia uenientes, propellentesq; nubes quas Aethiopiam uerſus inducunt eteſiæ, unde Nilus ſuſcipit incrementa, atq; eum augeſcere prohibentes: & tunc Typhon ille luridus uictorq; humentis naturæ exteriuatum Nilum coarctat, cogitq; tenuem admodum ac reductum in mare deſcendere. Hæc eſt ſcilicet illa Oſiridis in arcam coniectio conclauatioq;, id eſt aquæ ipſius interitus & occultatio. Proinde Oſiridem menſe Athyr occidiſſe ferūt: quo tempore deficientibus planè eteſijs, Nilus in alueo redit, ac terra detegitur. Tunc rurſus quom nocte intendente & creſcētibus tenebris lux attenuatur & imminuitur, ſacerdotes tum alia faciunt lugubrē in morē, tum autem bouem pulla ueſte, & ea quidem byſſina, induentes deę lugenti oſtendunt. Bouē enim Oſiridis imaginem, terram autem Iſidis putant. Quæ omnia diebus quatuor poſt decimamſextā menſis ſequentibus, ſolenniter obeunt. Quatuor enim occurrunt mœroris cauſæ. prima Nilus decedens: altera boreales flatus reiecti auſtralibus incumbentibus, uictoriamq; reportantibus: tertia dies remittens noctiq; cedens: deniq; terræ denudatio & plantarū frondes proferentium exilitas. Decima autē nona die, noctu ſtolati ſacerdotes ad mare deſcendunt: & ſacram ciſtam efferunt, aureā arculam intus continentē: in quam poſculentam aquam fundunt. Interim magnus aſtantium clamor exoritur, tanquā Oſiride inuento. mox aquæ fœcundam glebā immiſcent, ingerentesq; aromata ac pretioſa ſuffimenta, lunæ ſimile ſimulachrum effingunt: quod ſtola exornāt, atq; in medium proferunt. Illos enim deos ad aquæ terræq; ſubſtantiā referunt. Iſide itaq; Oſiridem ſuſcipiēte, Horoq; nebulis & euaporationibus corroborato, uictum quidem non tamē occiſum Typhonem. Neq; enim permiſit terræ domina aduerſam humectationi naturā prorſus deperire, temperiem perpetuam uolens permanere: quando integer mundi ornatus concētusq; nullo modo eſſe potuit ignea ui depereūte. Quòd niſi hæc interpretatio recipiatur, non eſt quòd Oſiridis partes à Typhone antiquitus deuictas admittamus. Mare ſiquidem olim fuit, quę nunc eſt Aegyptus. Id teſtantur conchilia, quæ in metallis & ſubterraneis hodie montibus inueniūtur. Quin & fontes puteiq;, neq; hi pauci numero, ſalſam aquam amarulentamq; habēt, tanquam huc quicquid è priſco mari relictum olim fuit defluxerit: & Pharū, quam Homerus diei unius curſu ab Aegypto diſtare dixit, nunc Aegypto coniunctā uidemus. Hæc atq; alia huiuſmodi à Stoicis theologicè dicta audimus, qui Dionyſum genitalem altricemq; uim, & ſpiritū qui rebus inſeratur, interpretantur: Herculem uero qui percutiendi interſcindendiq; facultatem habet, Hammonē qui res natas excipiat, Cererem & Proſerpinā eum qui terram peruagetur, & fœtus eliciat. Neptunum qui mari percurſet. At qui Phyſica & Aſtronomica permiſcent, Typhonē ſolarē effectum, Oſirim lunarem arbitrantur. Lunarem quidem genitabilem, humectantē & rebus procreandis accōmodatum: ſolarem contrà ceu purum ignē plantarijs & germinationi infenſum, magnaq; ex parte terram flammis incultam reddentē, & ipſi lunę inimicum. Quapropter Aegyptij Typhonem Seth, neq; unquā aliter uocant: qua uoce

uiolen-

uiolentum & pertinax quid intelligũt. Quin & ſoli Herculem comitem addunt, qui cum eo cæleſtem ambitum percurrat: lunæ Mercurium. Nam quę ad lunam attinẽt, philoſophiæ ac rationi: quæ ad ſolẽ ſpectant, fortitudini ac uiolentiæ cõparant. Stoici è mari ſolem accendi, eoq́ enutriri tradunt: at lunam è ſontanis paluſtribusq́ locis paſci, ac dulcem & mitẽ euaporationẽ effundere. Atqui decima ſeptima Oſiridem periiſſe fabulantur Aegyptij, in qua certum ac manifeſtum oſtenditur plenilunium: propter quod eam diem Pythagorei ἀντίφραξιν, id eſt interſegmentum appellarunt: & hunc omnino numerũ abominãtur. quom enim XVI. ſit τετράγωνος, id eſt quadratus numerus, decem autem & octo altera parte longior: quibus ſolis inter planos numeros contigit æquas habere cõmenſiones: decimus ſeptimus occurrens, utrũq́ interſecat: diſtinguitq́ ἐπόγδοον, id eſt ſuperoctonariã rationẽ & interualla inæqualia conciſus. annorum uero numerum quibus Oſiris regnaſſe memoratur, octo ſcilicet & uiginti: ad dies quibus luna ſuas uices obit, referunt. Et materiam quam in Oſiridis ſepulchra exornant, in lunarem ſecant formã: quòd luna ſoli propinquans lucere deſinat, & oculis noſtris auferatur. Tum uero in partes XIIII. Oſiridem conuulſum cõminutumq́ ferũt, eas referẽtes ad dierum numerũ qui inter pleniluniũ & neomeniam, id eſt nouã lunam interſunt. Diem uero quo ſe luna radijs ſolis ſubducit ulterius abiens, perfectum bonum appellant. Oſirim enim tum beneficum, tum fortem, interpretantur. Quin & alterum dei nomen Omphin, εὐεργέτην, id eſt benefactorem exponit Homerus. Putant etiam Nili incrementa ad luces lunæ non carere analogia. Maximum enim incrementum quod fit circa Elephantinã cubitorum octo & uiginti; diebus quibus totum ambitum luna perficit, cõparatur. Minimum autẽ quod circa Mẽdeta & Xoin ſex cubitorum cõtigit, ad lunã διχότομον, id eſt ſemidimidiatã transfertur. Mediocre uero, quod & iuſtum eſt, & circa Memphin annotatur, cubitorum XIIII. plenilunio reſpondet. Apin etiam imaginẽ Oſiridis animatam eſſe ferunt. Nam & gignitur, & in libidinem concitatur, quom luna firmiorem cõſtantioremq́ lucem ad generationẽ nacta eſt. Habet idem maculas nigras immiſtas candidis, ſicut & luna cum luce non nihil habet obſcuritatis. In nouilunio etiam menſis Phamenoth feſtum agunt, ingreſſum Oſiridis in lunã nuncupãt, quod principium ueris exiſtit. Oſiridis itaq́ uim, & Iſidis generationẽ lunæ tribuunt. Nã & lunam mundi parentẽ, & naturam habere maſculoſœmineã putant. Nam & ſole impletur & concipit, eadem rurſus in aerẽ ſemina & principia quædam genitalia deſtillat. Nec enim ſemper corruptio illa Typhonia euincit: quin ſæpe uicta & profligata aduerſus Horum rurſus contendit: quando ſic habet inferior hic mundus, ut alternatim corruptionẽ detrimentis compenſet, nunquã noua ſobole & generatione carens. Nec deſunt qui ea quæ ad defectum eorum ſyderum pertinẽt, fabulæ accommodent. deficit ſiquidem luna in plenilunio aduerſam ſoli ſtationẽ habens, & in umbram terræ incidens, ex quo Oſirim in arcam detruſum memorant: ſed ipſa rurſus cum ſole paria facit & quaſi iacturam compenſat, ſingulis trigeſimis diebus, nõ occidens omnino ſolem, ſicut neq́ Iſis Typhonẽ occidit. Quid uero? quòd enixa Nephthy Anubim, Iſis ſubijcitur. Nempe quòd Nephthys ea eſt obſcuritas quæ ſub terra latet: Iſis ea lux quæ ſupra terram emicat. At finitor circulus, quem horizontem uocant, utriq́ cõmunis Anubis dicitur: & iure cani cõparatur. Iuxta enim die noctuq́ canis uidet: & eã uidetur apud Aegyptios uim habere Anubis, quam apud Gręcos habet Hecate, cælo ſcilicet terraq́ pollens. Alij Anubim Saturnum exiſtimãt, quòd ex ſe pariat: & ob id κύων appellatus creditur. Adde quòd antiquitus ab Aegyptijs canis maximos honores meruit: quòd occiſo abiectoq́ Api à Cambyſe ex eo nihil omnino guſtarit. Alij obumbrationẽ lunæ in quam delapſa tegitur, Typhonẽ uocauere. Quare par eſt ut non uni particulatim de ijs ſcribẽti, ſed omnibus collectim fidem habeamus. Neq́ enim ſquallorẽ, neq́ uentum, neq́ mare, neq́ tenebras, ſed omne quicquid natura noxium et tabificum eſt, hoc Typhonis particulam arbitremur. in corporibus ſiquidem anima carentibus minime par eſt rerum principia ſtatui, ut Democritus & Epicurus fecit. Neq́ mundum infectum opinari decet: neq́ unã rationem, unámue prouidentiã materiæ opificem, omnia ſeparantem; qualis fuit Stoicorum

corum opinio. Fieri enim non poteſt, ut ibi quicquam mali ſit, ubi deus eſt cauſa om
niũ: uel quicq̃ boni, ubi deo nihil fertur acceptũ. Alternus enim ac mutuus eſt mũdi
concentus, ſicut lyræ atq; arcus, ſecundum Heracliti & Euripidis ſententiã. Neq; ſe-
orſum bona & mala conſiſtunt, ſed quædam tẽperies & quaſi cinnus ex utriſq; mo
deratus, qui ſe habet cõmodiſsime ac pulcherrime. Quę opinio admodum priſca eſt
à Theologis & legum latoribus in poetas ac philoſophos profecta, nullum certum
habens autorẽ, ſed publicæ opinionis fide confirmata, moribus deinde ac ſacris tam
barbarorum quàm Græcorũ ſancita: uniuerſum hoc ſcilicet neq; ſine mente, neq; ſi-
ne ratione, aut rectore adminiſtrari: neq; unum rectorem eſſe, qui ceu ratio clauum
teneat, & frena moderetur. Miſta enim omnia ſunt & cõtemperata malis ac bonis,
& ut Homerus ſcripſit, duo in Iouis limine dolia: quorũ diſpenſatorem, & ueluti in-
ſtitorem non unum credi par eſt, ſed duobus contrarijs principijs & repugnantibus
potentijs erogari: quarũ hæc dextrorſum rectà prouehatur, ſiniſtrorſum illa & obli-
que deferatur: quorum utriq; hæc uita, & hic mundus obſecundetur: nõ omnis qui-
dem, ſed inferior hic, lunæ citimus, terræ proximus, inæqualis, mutationũ & uiciſsi
tudinum capax. In qua profecto ſententia plurimi ſunt, atq; ijdem ſapientiſsimi. Ex
quibus nonnulli duos putant deos tanquam cõtrarios artifices, hunc bonorũ, hunc
malorum opificẽ. Alij meliorem hunc deum, deteriorẽ illum dæmonem uocant: in
qua hæreſi eſt Zoroaſter magus, qui annorũ quinq; milibus ante Troianum bellum
uixiſſe traditur. Hic igitur meliorẽ illum Horomazen, deteriorẽ uero Arimanium
uocitauit. Eumq; ſimilem luci, hunc obſcuritati aſſerebat: inter hos uero mediũ Mi-
tram adſcribebat. Quare Mitrã Perſę Meſiten nuncupant: ex duobus uero illis prio
rem precibus & gratis ſacrificijs exorari, alteri amuleta & auertentia deprecãdi gra
tia, ſacra deniq; funeſta offerri iuſsit. Atq; inter cætera ſtatuit, herbam quandam ὀμω-
μι nomine in mortario conteri: inuocanteſq; Ditem & Scotũ, id eſt tenebrarum nu-
men, admiſcenteſq; immolati lupi ſanguinẽ in locum opacum deferri, eoq; porrici.
Ex plantis enim alias boni numinis, alias mali dæmonis eſſe putãt. Ex brutis etiam
canes, aues, & terreſtres echinos bono, aquatiles uero malo tribuunt: eumq; qui ex
illis plures occiderit, inter dæmonas, id eſt beatos referũt. quin & multa alia de Dis
afferunt fabulis propè ſimilia: utputa Horomazen è puriſsimo lumine: Arimanium
è tenebris genitum, & utrunq; inuicem pugnare. Et ex priore deo ſex prodijſſe. pri-
mum beneuolentiæ, alterum ueritati, tertium probæ legi præfectos: è reliquis uero
unum ſapientiæ, alterũ opulentiæ, poſtremum deliciarũ ſuauitatumq; opificem. Ad-
uerſus quos Arimanius totidem æquato numero protuliſſe creditur. Deinde Horo
mazen ter ſeſe attollentem tantum ſupra ſolem euectũ, quantum ſol ipſe à terra ab-
ſceſsiſſe: cælumq; aſtris exornaſſe, & inter aſtra Sirium, quaſi cuſtodem & ſpeculato
rem ſtatuiſſe, mox alios quatuor & uiginti deos molitũ eſſe: quos omneis in ouo cõ-
didit. Tum Arimaniũ ex aduerſo totidem procreaſſe: qui perforantes ouum eodem
ſeſe coniecerunt: atq; ita mala bonis immiſta. Secutũ poſtmodum fatale tempus, quo
Arimanio ſubducto, peſtilentiaq; ac fame deleta, terram æqualem ſolidamq; factam
eſſe, unamq; felicium hominũ uitam & rempublicam ac dialectũ euaſiſſe. Theopom
pus etiam aſſerit magos exiſtimare, hos deos uiciſsim anno ſingulo quoq; ter milleſi-
mo uincere ac uinci. Ab alijs itẽ credi eos ter mille annos pugnare & cõtendere, atq;
alterũ ab alterutro diſſolui ac profligari. Deniq; omnia eſſe ad Ditem referẽda, quo
tempore perpetua erit homini felicitas, neq; ullo cibo indigebit, neq; umbrã reddet.
Tum demum & deus cõquieſcet, & tempora deſinent: ceu uero ſummũ numen mo
re hominis & ocio & ſomno indigeat. & hæc quidem magorũ cõmenta ſunt. Chal-
dęi quoq; inter planetas duos boni, duos item mali opifices, tres uero medios cõmu
nes & translatitios dixerunt. Græcorũ etiã placita abunde nota ſunt: qui ita mundũ
partiuntur, ut alterã partẽ Ioui olympio, alterã depellenti Plutoni tribuãt. ijdem tra
dunt è Venere ac Marte Harmoniã genitã eſſe, quorũ hic pugnax, immitis, hęc be-
nigna & generationis adiutrix. Quin & philoſophi uidentur cum ijs mirifice conue
nire. Heraclitus ſiquidẽ appellat bellum, patrẽ et regem dominumq; uniuerſorum:
& Homerum accuſat precantem, ut ex ſuperis æquè & mortalibus lis aboleatur:

quaſi parum intelligentem, eo modo ſe generationem omnium execrari: quæ ex pu
gna atq; antipathia, id eſt repugnantia, planè conſtat. Empedocles quoq; amorē atq;
amicitiā bonorum opificē; malorum autem contentionē & pugnā uocat: & hæc eſſe
rerum principia affirmat, quæ Pythagorici multis ſolēt nominibus appellare. Quan
doquidē bonum, unum, definitum, permanens, rectum, inæquale, tetragonum, de-
xtrum, ſplendidum: malum uero binarium, infinitum, inſtabile, obliquum, æquale,
oblongum, ſiniſtrum, obſcurum nuncupāt. ceu uero hæc ſint principia generationi
ſubiecta. Anaxagoras mentē & infinitum: Ariſtoteles formā & priuationē: Plato in
dem quaſi cōtraria eſſe principia coniectās, hoc ταυτὸν, id eſt idipſum, hoc θάτερον,
id eſt alterum appellauit. In legibus uero quom iam eſſet ætatis ingraueſcentis, nec
iam per ænigmata & ſymbola loqueretur, ſed proprijs nominibus res exprimeret;
non una anima mundum moueri, ſed pluribus æqualiter aſſeruit: quæ tamē non eſ-
ſent duabus pauciores: quarum illa bonum, illa bono cōtrarium ſectaretur. Addidit
etiam tertiā quādam naturam, neq; inanimatā, neq; irrationalem, neq; immobilem:
ſed proprio & ultroneo utentē motu, uel ut alij putant, ambabus illis prioribus inni
tentem, cupidam ac ſectatricē eius quod optimum exiſtit. Sed quòd Aegyptia philo
ſophia huic maximè conſentanea ſit, iam ſequentia indicabunt. nam generationem
conſtitutionēq; mundi huius ex contrarijs poteſtatibus conſtare arbitrantur: quæ ta
men non æquam paremq; uim habent, quando melior præcellit & primatum obti-
net: deterior autem prorſus deperire ac tolli de medio non poteſt: ceu quæ plurima
corpori, plurima animę mundi congenita ſit, aduerſus potiorem ſemper decertans.
In anima itaq; mens ac ratio bonorum omnium dux & moderatrix Oſiris dicitur.
Nec ſecus in terra cæloq; quicquid ordinē tēperamentumq; & ornatum ſeruat, quic
quid horas ac periodos anni tuetur, hoc ab Oſiride originē imaginēq; mutuari cre-
ditur. Quicquid cōtrà in anima eſt perturbationibus obnoxium, quicquid à pruden
tia & ſanitate alienum, hoc Typhoni tribui ſolet. Sic quicquid corporis uel exceſſus
uel defectus cauſa infeſtat, quicquid ſoli adimit lumē, quicquid lunæ detrimenta in-
uehit, omne ad Typhonē refertur. Hunc patria lingua σὴθ nuncupant, quod uiolen
tum atq; infeſtum deſignat. Sunt qui etiā Bebæona inter ſocios Typhonis annume
rant, ſed Manethus Typhonē nomine Bebonem etiā appellauit: quod nomen ſuffre
nationem auerſionemq; ſignificat: ceu rebus ſucceſsibusq; ſua uia procedentibus il-
le ſeſe obijciat & in aduerſum auferat. quam ob cauſam ex domeſticis animalibus ei
maximè indocile, aſinum ſcilicet cōſecratum: ex agreſtibus uero efferatiſsima duo,
crocodilum ſcilicet & hippopotamum. Et de aſino quidem abunde ſuprà. ſed enim
in Hermipoli Typhonis imaginē exprimentes, hippopotamum effingunt: cui acci
piter inſidet cum ſerpente depugnans. & hippopotamus quidem Typhonē indicat:
accipiter uero uim ac potentiam illam qua coercetur ac retunditur Typhonis impe-
tus. Quare qui ſacris operantur ſeptima die menſis τυβὶ, quam uocant aduentū Iſi-
dis ex Phœnicia, in placentulis hippopotamum ligatum efformāt. Adde quod in ur-
be Apollinis ſancitum eſt ut quiſq; de crocodilo comedat ablegata omni exceptione;
uenanteſq; ac enecantes quotquot poſſunt è crocodilis è regione templi proponunt,
aſſerentes quòd Typhon tactus crocodilus Horum aufugerit, omnia deniq; anima-
lia infeſta, omnes affectus improbos, omnes motus peſtilentes Typhoni imputantes.
Oſirim rurſus oculo & ſceptro deſcribunt, quorum ille prouidentiā, hoc poteſtatem
teſtatur. Nam & Homerus conſultorem Iouē appellans, eius ſapientiā prouidentiāq;
demonſtrat. Pingunt etiā hūc deū accipitris imagine nōnunq;, tum ob uiſus acumē,
tū ob alarū pernicitatē: quē ferunt cadauerū inhumatorum oculis terrā inijcere deſu
per uolantē. Deſcendentē præterea ad flumen rectis pennis deferri tradunt: quas rur
ſus inclinat in latus metu crocodili ad fugam paratus: quod nequādo improuiſus op
primatur, inceſſanter meditari ſolet. Sed cōmunis & conſueta omnibus Oſiridis for-
ma ἀνθρωπόμορφος eſt, humana ſcilicet effigie & genitali erecto. Sic enim eius uim
ad generationē educationemq; propenſam oſtendunt. amictus item flammeus, quo
exornantur eius imagines, ad ſolis corpus refertur: cui uiſibilem potentiā tribuunt.
Quare & illos aſpernari decet, qui ſolis ſphærā Typhoni uendicant: cui ſplendidum

nihil, nihil ſalutare, nihil ordine prædítum, nihil generationi aptum, nihil quod modum rationemq́; habeat: ſed contraria omnia, id eſt ſqualLida, lurida, obſita, & obſcura cõueniunt, quibus multa animantium, multa germinũ enecant: quod minime ſoli debet irrogari, ſed exhalationibus quæ intempeſtiue & præter rationẽ à terra atq; aere prodeunt aut extinguuntur. Quare in ſacris hymnis Oſiridem inuocãt in ſolis ulnis latentem: & die trigeſima Epephi menſis feſtum celebrant, quod natalem oculorum Hori nuncupant: quom ſol & luna ſe rectà cõſpiciunt. Ex quo intelligimus, eos nõ ſolem tantum, ſed & lunã Hori oculos putare. octauo autẽ die τοῦ φθίνοντος φαωφὶ, id eſt abeuntis Phaophi, feſtum rurſus agunt, quo baculos ſolis naſci ferunt: id poſt autumnale æquinoctium celebrant, ſic demonſtrantes ſolem robore ac firmamento indigere. Amplius & bouem ſub ſolſtitio hiberno ſepties circa templum circunducunt, quæ ſolennitas ζήτησις, id eſt inquiſitio Oſiridis uocatur, ſolem ſcilicet deſiderante. Septies uero templum obambulant, quòd à ſolſtitio hyemali ad ſolſtitium æſtiuum ſol demum ſeptimo menſe pertranſeat. Ferunt item Horum Iſidis filium omnium primum quarta die conſiſtentis menſis ſacrum ſoli obtuliſſe, ut in conſcriptis Hori natalibus traditum eſt. Singulis etiã diebus ter ſuffitu ſolem uenerantur. Sub ortu quidem reſina, myrrha quum ad cæli medium peruenit: cyphi autem quom iam declinat ad occaſum: quorum omnium mores & rationes enarrabimus: his enim ſolem coli ac oblectari perſuaſum habẽt. Sed quid opus tam multa colligere, quom nonnulli Oſirim ſolem eſſe, & Sirium à Græcis dici, palàm affirment: licet articulus præpoſitus apud Aegyptios nomen in dubium uocauerit. Sic Iſim non eſſe aliam à luna, ſimulachrum ipſius fidem facit, corniculatum ad lunæ imitationẽ. Et melanoſtolię, id eſt nigrę ſtolæ, occultationes inumbrationesq́; ſignificãt, quibus obducta luna deſiderio ſolis allicitur. Quam ob cauſam lunã ad amatoria inuocant: ſicut & Eudoxus ſcribit ab Iſide philtra & amatoria ſumminiſtrari: in quibus nonnihil perſuaſione dignum eſt. Qui uero Typhonẽ ſolem eſſe contendunt, neutiquam audiẽdi ſunt: ſed iam nos aliã orationem ineamus. Iſis enim ea eſt uis naturæ, quę fœminina eſt, & totius ſuſceptrix generatiõis: propter quod τιθήνη, id eſt nutrix, & πανδεχὶς, id eſt ſuſceptrix à Platone nuncupata eſt. A multis autẽ μυριώνυμος, id eſt innumeris honeſtata nominibus. Nã facile omnes ideas omnesq́; imagines admittit: habet enim cõgenitum amorẽ erga id quod primũ ac ſummũ eſt inter omnia, quod ſanè ipſum bonum eſt. Ad hoc rapitur, hoc optat, hoc ſequitur: quod malum autem eſt, fugit atq; auerſatur. Quom uero amborũ, id eſt boni ac mali, regio ſit & quaſi arca, ad id quod melius eſt ſemper adlectat. Et ex eo ſemina, effluxusq́; ac ſimilitudines in ſe concipit, qui lætatur: easq́; exhauſtas & exoleſcentes reſarcit. Hinc non abre Oſiridis animam incorruptã & ſempiternã teſtantur: corpus uero à Typhone diſcerptum ac laniatũ: & Iſidem errantẽ id quærere atq; in artus reuocare. Nam quod perpetuum eſt, id deſultorio ac mutabili multo præſtantius: & quas à mutabili imagines ſumit, nec perennãt, nec ſemper eædẽ ſunt: ſed quaſi è cæra ſigilla & impreſsiones ueſtigiaq́; delentur. Quom has itaq; præter rationem admittit ac mutuatur, tunc aduerſus Horum manus conſeri dicitur: quem Iſis ceu ſenſibilem intelligibilis mundi imaginẽ progenuit. Ob hoc iudicium ſuper natalibus intentatũ à Typhone effugiſſe dicitur, ceu ex inceſto concubitu natus foret: qualis anima quæ ex ſua origine ſimplex ſinceraq́;, & ab omni affectu ſemota, iuncta deinde corpori ad materiam degenerat. Reliquũ eſt ut de uictorijs Mercurij agatur. ex quibus colligimus rationem præpollere, & quòd natura intelligibili adiuncta mundum procreauit. Quom enim adhuc Di in Rheæ utero deliteſcerent, ex Iſide Oſiris Apollinẽ ſuſtulit. Nam priuſquam hic mundus uiſibilis fieret & ſub aſpectum ueniret, prima generatio imperfecta adhuc facta eſt. Hoc eſt itaq; quod deum illum captũ oculis natum prodũt, & ob tenebras cæcum: quem antiquiorẽ etiam Horum nuncupant. Necdum enim mundus erat, ſed mundi ſimulachrum & effigies quædam. Hic autẽ Horus, de quo nũc uerba facimus, perfectus atq; abſolutus eſt: nec is quidem omnino Typhonem occidit, ſed eius uires fregit conatusq́; depulit. Proinde in Copto Hori ſimulachrum altera manu tenens Typhonis pudenda effingitur. Et Mercurium aiunt euulſos Ty

phonis neruos pro chordis ac neruijs uti, ſic innuẽtes quòd opiſex ratio uniuerſum hoc coaptans concentum fecit ex diſſonis:& tabificam quidem uim non deleuit, ſed repreſsit ac retudit:ea tamẽ adhuc licet admodum luxata perturbat, immutat, implicat, miraſq; rebus humanis uiciſsitudines offert:motuſq; aridos excitans terrã quatit:in aere uero importunos ſpiritus euocãs preſteres ac fulmina iaculatur: aquas etiam inficit, & citra lunam cuncta ſubuertit, pulcherrima ac ſulgidiſsima quæq; conſpurcans. ſic enim rentur Aegyptij, aſſerentes à Typhone Hori oculum primo perculſum, mox euulſum atq; deuoratum:deinceps tamẽ ſoli redditum:quoniam interdum lunam minui, interdum etiã deficere contingit. Quæ omnia detrimenta ſol reſarcit, quom ſe ab umbra telluris ſubduxerit. Cæterũ potior natura è tribus conſtat, intelligibili, & materia, & eo qui ex utroq; coaleſcit: quẽ nos mundum, Græci coſmon uocant. At Plato intelligibile nunc ideam, nunc exemplar, nunc patrem: materiam uero matrem, aliàs nutricem, nonnunquam ſedem & locum generationis: quod autẽ ex ambobus concretum eſt, ἔγγονον, id eſt progenitum, aut certè generationẽ ſolet appellare. Quis uero pro dignitate ſatis Aegyptios miretur, trigonorum pulcherrimum, id eſt orthogoniũ, uniuerſi naturæ comparantes? cui Plato in Republica γαμήλιον διάγραμμα, id eſt nuptialem figurã æquiperauit. Habet illa triangulum trium linearum ad rectitudinẽ, quatuor baſin, quinq; angulum ſubdiſtentũ ambeuntibus æquipollentẽ. Angulum ſiquidem ad rectas aſsimulãt mari, baſin fœminæ, ſubdiſtentum ex utroq; prognato. Oſirim itaq; tanquã principium, Iſin quaſi ſuſcipientem, Horum ceu ab utroq; prodeuntem uenerãtur. Et ternarius quidem primus eſt impar perſectus, ternarius autem tetragonus à latere integro binarij profectus. Quinarius alicubi patri, alicubi matri ſimilis proditur, ex triade ſcilicet & dyade congenitus. Sic itaq; omnia ad quinarium redigunt. Hinc πεμπάζειν, uerbum de uerbo Quinari, numerare ſignificat: ceu tu dixeris, per quinq; numerũ extendere. Reddit autẽ quinarius ex ſe tetragonum:quota eſt apud Aegyptios literarũ multitudo:& quoto ætatis anno Apis uiuere deſinit. Horum præterea Cæmin uocant, hoc eſt uiſibilem. ſenſibilis enim & ſubiectus obtutui noſtro mũdus. Iſin uero modo μούθ, modo ἄθυρι, modo μεθύερ, nuncupant: quorum nominũ primum matrẽ, ſecundum Hori domum mundanam, quam Plato generationis regionẽ cõceptaculumq; dixit:tertiũ cõpoſitum ex multitudine & cauſa ſignificat. Ad hãc enim mundi congeriem quod bonũ purumq; & ornatũ eſt conuenit: ut non adeo fortè abſimile Heſiodus dixerit, prima omnium, chaos, terrã, & tartarum amoremq; ſtatuens:ut terra Iſidi, amor Oſiridi, Typhoni tartarus reſpondeat. Nam chaos ipſum quaſi ſtratum & ſedimentum quoddam uniuerſo ſubijcitur. Sed hæc de quibus agimus cõmenta, iure ſuo ſabulã quam ſuper amoris natali Socrates in Sympoſio Platonis confinxit, uidẽtur expetere. Peniam ſcilicet, hoc eſt paupertatẽ, inceſſente filiorum deſiderio, Poro opulentiæ deo dormienti accubuiſſe: ex eo concepiſſe ac peperiſſe Amorẽ natura præſtantem & ad omnia ſactum, quod eius patri peculiare ac proprium: ceu qui bonus, ſapiens, ſibiq; ſufficiens prędicetur. Ex matre autẽ, quæ iners & impotẽs, & egeſtatis cauſa in alterius ſemper amorẽ rapitur, ſegniciem cupiditatẽq; abſtulit. Sedenim Porus non alius eſt, quàm primus ille amator, undiq; abſolutus, undiq; integer, ſibiq; ſufficiens. Peniam uero materiã appellauit, ſemper indigentem ac bonum expetentem:quo etiam prægnans ac fœta nõ deſinit ſemper optare. ex hac mundus & Horus naſcitur, non æternus, neq; incorruptibilis, ſed cõtinue inhians, ſemper in generatione procinctus : qui quom innumeras uiciſsitudines & alternas periodos ſuſcipiat, ſemper corrumpitur, neq; unquam aboleſcit. Fabulis itaq; ſic uti debemus, non tanquam ſerijs, ſed ſeria continentibus. Quom materia igitur nuncupatur, non oportet nos quorundam philoſophorũ opinione abduci:ut inanimatum ac rude ignauumq; corpus quoddã animo cõcipiamus. Nam & oleum unguenti materiã, aurum ſtatuæ dicimus: non quaſi inania, ſed quaſi ſedimenta ac ſtatumina ſuperaduenientis formę. Mentem autẽ nonnulli locum formarum duntaxat intelligibilium uocauerunt. Sic dea Iſis tanquam materia, quam Peniam appellauimus, in amorem ac deſiderium Oſiridis ſemper rapitur; incurrente autem Typhone & extrema inſe-

ſtante

ſtante, mœrere ac lugere dicitur, reliquias etiam & fragmēta Oſiridis, modo legere, modo ſtola contegere ac recondere: quem deinde refectum reſtitutumq́ꝫ in artus oſtendat. Nam in cælo & aſtris ſpecies & effluxus dei perennes: in terra uero & mari & plantis cæteriſq́ꝫ animantibus diſsipata & latentia uidemus, quom generantur. Quam ob cauſam Typhonē & Nephthyn conuenire fabula traditum eſt, & Oſirim clandeſtinum concubitū exercere: quoniam extremas materiæ partes, quas Nephthyn & Teleuten, id eſt finem uocant, corruptibilis & tabifica potentia maxime infeſtat: genitalis autē & ſoſpitatrix perexiguam & languidulam uim habet à Typhone profligata: ex qua id tantum ſuperſtes manet, quod Iſis aſſumpſit & in fidem recepit. Quę oratio non omnino abſurda eſt. Nam Plato & Ariſtoteles tradunt, id quod eſt in natura generationi accōmodum & ſalutare, ad ipſum atq́ꝫ ad exiſtentiam moueri & adniti, contrà quod interneciuū & tabificum eſt, ab ipſo & ab exiſtentia recedere & obluctari. Quare illud quidē Iſin παρὰ τὸ ἰέναι, id eſt ab eundo, prudentē ſcilicet naturæ progreſſum appellant. Nec enim barbarum nomē eſt: uerum ſicut deis omnibus à duabus uocibus nomē eſt, τοῦ ἰέναι καὶ τοῦ ὄντος, id eſt ſpectādi & currendi ui: ſic deam illam à ſcientia ſimul & motu nuncuparūt: quam Græci Iſin, Iſin etiam Aegyptij dixerunt. Quin & Plato ὁσίαν, id eſt ſanctimoniam, quaſi ἰσίαν uocatam tradit à priſcis: & νόησιν καὶ φρόνησιν, id eſt notionē & prudentiā, tanquam mentis ἱεμένης καὶ φερομένης, id eſt prodientis & prouehentis excurſum. καὶ τὸ συνιέναι, id eſt ſcire, & boni uirtutis uis omnis in inueniendo & ſpeculando poſita eſt. Sicut ex aduerſo contraria nomina ijs impoſita ſunt, quæ diuerſam uim, inhibendi ſcilicet & impediēdi, nacta ſunt: κακία uidelicet malicia, ἀπορία impotētia, δειλία timiditas, ἀνία dolor. Oſiris autem ἐκ τοῦ ὁσίου ἱεροῦ, id eſt ex ſacroſancto nomen inuenit. Cōmunis enim hęc appellatio eſt, ijs quę in cælo, & quę ſunt apud inferos: ex quibus illa ἱερά, id eſt ſacra: hæc uero ὅσια, id eſt ſancta ueteres indigitarūt. At ratio quæ cæleſtia & ſuperiores ambitus oſtendit, Anubis dicitur. Eſt rurſus Hermanubis: ſed ad hunc inferiora, ſicut ad illum ſuperiora pertinent. Quapropter illi candidum gallum, huic croceum immolant. Nam candida ſyncera & lucis plena, at crocea miſta & uaria exiſtimantur. Nec ſanè oportet quenquā mirari huiuſmodi nomina ex Græca ratione effícta, quando & alia innumera ex Græcia demigrarūt, & in hoc uſq́ꝫ tempus apud alios hoſpitantur: quorū nonnulla adeo ab origine degenerarunt, ut eas linguas in quibus ſunt, ceu barbaras notauerint. In Mercurij quoq́ꝫ libris, de quibus diximus, ſcriptū tradūt de ſacris nominibus: & quòd ordinariā ſolis potentiā in permeādo cęlo Horus quē Græci Apollinē dicunt, ſignificat. At eam quæ ſpiritu pollet, alij Oſirin, alij Serapin, alij σωθὶ dicunt. Significat autem ea uox prægnationem uel conceptum. Proinde peruerſione nominum facta, Græcis κύων, id eſt canis nūcupatur, aſtrum quod peculiare Oſiri traditur. Sed enim minime oportet uerborum ambitu laborare, non magis quàm Serapidis & Oſiridis apud Aegyptios, quorū illud externum, hoc Græcum eſt, utrunq́ꝫ deum unum, unamq́ꝫ poteſtatē ſignificās. ijs comparia ſunt quæ tradunt ab Aegyptijs. Nam ſæpe Iſidem Mineruæ nomine appellāt: quo uerbo ſignificat, à meipſa ueni: ut ultroneā delationē intelligas. Typhon uero, ut dictū eſt, & σὴθ & βέβων & σμὺ nuncupatur: quibus nominibus uim quandam ad prohibendum reluctandumq́ꝫ & ſubuertendum factam indicant. Ad hæc ſideritim lapidem oſſa Hori, Typhonis autē ferrum uocant, ut Manethus ſcriptū reliquit. Sicuti enim ferrum perſępe mores patitur, trahiq́ꝫ à lapide ac ſubſequi uidetur: ſed & perſæpe retro abit & in aduerſum reploditur: ſic & ſalutaris ille bonusq́ꝫ ac ratione præditus mundi excurſus conuertitur: obuiusq́ꝫ occurrens molliorē facit perſuaſione magis quàm ui, duriciem illam planè Typhoniam. Sed rurſus cohibitus ac retroactus in ſeipſum facultate ſua deficitur. Cæterū Eudoxus tradit, Aegyptios de Ioue hanc fabulam adferre. Iouem ſcilicet concretis coagmentatiſq́ꝫ cruribus natū, ad ingrediendum impotem fuiſſe: quare ob pudorem ſeceſſus ac ſolitudinē coluiſſe. Iſis uero diſſecans diducenſq́ꝫ has corporis partes, nouam ac facilem ad ingrediendum facultatem dedit. Quæ fabula hanc enarrationē ſuſcipit: quòd mens ac ratio diuina per ſe ipſam inuiſibili atq́ꝫ ignoto loco abdita, à motu in generationē promoueatur.

Declarat & hoc ſiſtrum, moueri ſcilicet omnia oportere, neq; unquã animi delatione interquieſcere: ſed quodammodo excitari ac propelli ne pigreſcant, & marcore conficiantur. Aiunt enim Typhonem ſiſtris depelli & effugari: quòd corruptione ac deliquio rerum innitẽte incumbenteq; generatio naturam ſoluit, & motus præſidio uegetat. Superioris autem ambitus ſiſtri facies quatuor quæ mouẽtur, amplectitur. Siquidẽ pars mundi corruptioni & generationi obnoxia ſub lunari globo continetur. In hac omnia agitantur, & uiciſsitudinẽ quatuor elementis capiunt, igne, terra, aqua, & aere. Abſidi autẽ, ſeu curuaturæ ſiſtri in faſtigio inſculpſerunt ælurum hominis uultu præditum. Infra autem ea quæ moueri diſtinximus, alicubi Iſidis, alicubi Nephthyos faciẽ, gemina hac facie ortum & obitum interpretantes: quando hæ ſunt elementorum cõmeantium tranſmutationes. Aelurus autẽ lunam ſignificat, ob uim uariam & in tenebris efficacem prolificamq; eius animalis. Dicitur enim unum parere, mox duo, ac deinceps tria, quatuor, & quinq;, atq; ita ab uno uſq; ad ſeptem enituntur, ut in uniuerſitate ſint octo & uiginti: quot etiã lunæ dies numerantur. Et hoc fortaſſe aliquibus fabuloſum uideatur. Illud uero uiſui patet, pupillas oculorum eius animalis impleri ampliariq; in plenilunio, rurſus minui atq; hebetari eo aſtro minuente. Quòd uero humanam formã habeat ælurus, ex hoc oſtenditur intelligibile ac rationale illud quod circa obuerſiones lunæ uerſatur. Si aũt lubet rem in compendium conferre, dicemus neq; aquam, neq; ſolem, neq; terram, neq; cælum Oſirin aut Iſin recte nuncupari: neq; Typhonẽ rurſus ignem, neq; ſqualllorẽ neq; mare: ſed quicquid eſt in ijs immodicũ & ab ordine ſeiunctum uel exceſſus uel deliquij cauſa, Typhoni tribuẽtes: quod uero adornatũ & bonũ & cõmodum eſt, quaſi Iſidis opificiũ, imaginem autẽ & exemplar & rationem Oſiridis colentes ac uenerantes, neutiquã peccemus. Alioqui Eudoxum indignũ fide ſinamus ualere: utpote qui dubitet, qua ratione non Cereri rei & materiæ cura iniuncta eſt, ſed Iſidi: & Dionyſum nõ incrementum Nilo dare neq; mortuis poſſe dominari. Vna enim cõmuni ratione hoſce deos arbitramur circa omnẽ boni portionẽ ſtudere: & quicquid bonum aut elegãs eſt in natura, ab ijs proficiſci. Hunc quidem præbentẽ initio, illam uero ſuſcipientẽ ac diſpertientẽ. Id quod ita eſſe multis & grauibus argumentis contendemus: ſiue illi deſultorijs tẽporum mutationibus uniuerſi, ſiue fructuum prouentibus, ſementibus arationibusq; gaudeant. Quæ Dis iſtis tribuentes dicimus, Oſirin quidẽ humari, quom ſatus fructus terra abditur: rurſus autẽ reuiuiſcere & palàm prodire, quom germinationis principium eſt. Propter quod etiam dicitur, quòd Iſis ſentiens pariendi tẽpus appetere, amuletũ ſeu prҿſeruatoriũ medicamentũ aſſumit, ſexta ſcilicet die Phaophi menſis conſiſtentis. In lucẽ autem edi Harpocratem circiter brumale ſolſtitium, & eum quidem imperſectum & iuuenẽ ob ea quæ præpropera ſunt in florendo ac germinando. Prioinde prmitias editæ lentis ipſi afferunt, dieſq; partionis celebrant à uerno æquinoctio. Quom enim hæc audiunt aſſentiunt, & fidem habent, ex ijs quҿ in promptu & cõſuetudine ſunt perſuaſionis argumentum arripientes. Neq; graue quicquam nobis uidetur: primum ſi deos cõmunes obſeruẽt, neq; peculiares Aegyptiorum faciant. Neq; uero Nilum & quam ſolam irrigat Nilus terram his nominibus appellant, neq; paludes, neq; lotos ad diuinitatẽ reuocãtes, alijs hominibus deos magnos auferunt, quibus neq; eſt Nilus, neq; Butus, neq; Memphis. Iſin præterea & cæteros qui cum ea ſunt, deos habent, & agnoſcunt omnes: nõnullos quidem non iampridẽ Aegyptijs nominibus nuncupare cõdiſcentes, cæterũ eorum cuiuſq; uim ac facultatẽ à primis initijs intelligentes & uenerãtes. Alterum quod eſt maius, quodq; auerſandum eſt & extimeſcendum: ne fugiant nos qui uentos & fluxus, ſementes arationeſq; alioſq; affectus terræ & temporum mutationes deſcribunt, ac reſoluunt diuinitatẽ: ceu qui Dionyſum uinũ, Vulcanum flammã interpretantur. Perſephonem autẽ uocat alicubi Cleanthes ſpiritum fructus peruadentẽ perimentẽq;. quin & quidam poetarum de meſſoribus inquit:

Quom primum iuuenes Cererem per membra ſecarent.

Nihil enim hoc intereſt, an ſiquis ueli, funium, & anchoræ nomine gubernatorẽ appellauerit: aut per fila & tramas textorem ſignificauerit: aut ſub potionis, aut mulſi,

aut ptiſanę nomine medicum indicauerit. Sed oppidò quàm graues & impias inue hunt opiniones, qui ſurdis & brutis inanimatisq; rebus, deorum nomina tribuunt. Hæc enim deos putare non licet. Nec ſanè deus quicq; eſt, aut exors animæ, aut homini obnoxiũ. Neq; decet ullis utentes rationibus immortalitate illa honeſtare, alios apud alios eſſe deos, ſeu Barbaros, ſeu Gręcos, ſeu agẽtes ſub auſtrali aut Boreo cardine. Sed ſicuti ſol, luna, cęlũ, terra, mare, cõmunia ſunt omnibus, aliter aũt apud alios nuncupãtur: eadem ſanè ratione quom una ubiq; prouidentia ac poteſtas omnia alit, ſuſtinet, exornat, alij tamen apud alios ſunt ritus lege inſtituti; alia ſunt indigitamenta, alia ſymbola, obſcure quidem à primis autoribus conſecrata, ſed quorum interpretationẽ non facile neq; ſine periculo quiſquam diſquiſiuerit. Sic enim nõ pauci in ſuperſtitionẽ inciderunt: quam rurſus alij fugiẽtes multo ſtudio in impietatem quaſi in uoraginẽ imprudentes lapſi ſunt. Quapropter oportet è media philoſophia anniſtitem myſteriorũ peritum & ſibi cõſtantem accerſere, quo pie omnium ęquè dictorum & factorũ ratio afferatur: ne quod Theodorus de ſe aiebat: Quę ſcilicet ipſe dextra promeret, nõnullos auditorũ ſiniſtra arripere: idẽ nobis eueniat, ut quę leges recte circa ſacrificia & celebritates conſtituerunt, ea nos peruerſe accipientes aberremus. Ratio enim una omnium imprimis in conſilio habenda eſt. Enimuero nona ſupra decimam primi menſis feſtum diẽ agentes Mercurio, melle & fico ueſcuntur, hanc orationis ſummã facientes, γλυκὺ ἡ ἀλήθεια, dulce quid eſt ueritas. Sed & Iſidis Phylacteriũ, id eſt amuletũ, quod ipſi circumijci fabulantur, non aliud quàm ueram uocem interpretãtur. Harpocratẽ quoq; neq; deum imperfectum & quaſi puerum, neq; aliquod leguminũ exiſtimemus: ſed deum iuuenilis adhuc atq; imperfectæ inarticulatęq; orationis præſidem ac moderatorẽ: ex quo digitum ori admotum habet, utpote ſilentij ac taciturnitatis ſymbolũ. huic mẽſe, cui μεσορὶ nomen eſt, legumina afferẽtes aiunt: γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, lingua fortuna, lingua deus. Ex plantis itaq; quæ in Aegypto naſcũtur, deo imprimis perſeam conſecratã ferunt: quòd eius fructus cordi, linguæ folium ſit quàm ſimillimũ. Sic etiam ex ijs quę homini propria ſunt, nihil eſt oratione, de Dis præſertim, ad felicitatem accõmodatius. Hic ergo nõ abſurde, ad oraculum deſcendenti conſulam, ſancta ſapere, & honeſta dicere. Sed enim multi in ſacris pompis ac celebritatibus bona uerba proclamant, de ipſis poſtea Dis peruerſa ac deteſtabilia tum dicentes, tum ſentientes. ſiquis ergo percunctetur, quomodo ijs ſacris utendum ſit, à quibus riſum ablegamus, mœrorẽ autem & luctũ afferimus: quid aliud dicam, niſi ut ea ita ſinamus, prout ab initio fuerũt conſtituta: neq; de Dis nouas opiniões introducamus, abſurdis ſuſpitiõibus omnia labefactantes. Sed enim apud Græcos multa eodem fermè tempore aguntur ijs ſimillima, quæ Aegyptij in ſacris operantur. Nam & Athenis mulieres cibo abſtinent in Theſmophorijs, atq; humi ſedent. Quin & Bœoti τὰ τῆς ἀχαίας μέγαρα κινοῦσιν, id eſt Cereris ædes mouẽt: eamq; celebritatẽ ἐπαχθῆ, id eſt querula & adgemebunda uocitant: ceu tunc Cerere ob raptum, & τῆς κόρης, id eſt Proſerpinæ, deſcenſum in luctu agente. Eſt autem hic menſis circiter pleiadas, ſementi præfinitus, Aegyptij ἀθύρ, Pyanepſionem Athenienſes, Bœoti Damatrium, quaſi tu Cerealem dixeris, nuncupant. Theopompus hiſtoria ſua prodidit, ab ijs qui ad occidentem habitant, hyemem Saturnum, æſtatem Venerem, uer Proſerpinam appellari. Ex Saturno autem & Venere cuncta eſſe progenita. At Phryges exiſtimantes deum per hiemem ſomno uacare, æſtate autem euigilare: hyeme quidem κατευνασμοὺς, id eſt dormitiones, æſtate uero ἀνεγέρσεις, id eſt uigilias, bacchantes excurrentesq; deo celebrant. Sed Paphlagones deum coerceri ac uinctum eſſe per hyemẽ, per uer autem moueri ac reſolui memorant. Nam & ipſa temporis facies ſeminibus adhuc latentibus ſuſpicionẽ affert, σκυθρωπασμόν, id eſt mœſtitiam ac diritatem fieri. Atqui priſci non eos quidem deos uocabant, ſed deorum dona & neceſſaria & eximia ad uitam minime agreſtem & ferinam degendam. Pro temporũ itaq; uiciſsitudine, aut quom arbores frondes amitterent, aut iã delapſis frondibus inhorreſcerẽt, alios atq; alios ritus induxerũt: quom uero ſemina terra cõmendarent, tum multa faciebant quaſi tumulantes, lugentesq;, & funeri operantes. Præterea ſicuti Platonis cõmentarios comparantes, nos nobis

Platonem comparare profitemur: & eum Menandrum imitari dicimus, qui Menandri poemata ſibi proponit imitanda: iuxtà illi deorum nominibus deorum dona atq; opificia non erubeſcunt honeſtare, ab utilitate illis honorem ac uenerationē impendentes. Sed poſtera ætas hęc inerudite arripiens, & indocte peruertens, feminū affectus, prouentus, abſceſſus ac detrimēta ad deos retulit, deorū natales & obitus non ſolum uocās, ſed etiam exiſtimans: atq; ita ſe abſurdis, peruerſis, atq; omnino impijs opiniōibus retorſit. Quę imperitia eos nō modo in Xenophanis Colophonij reprehenſionē inducit, qui Aegyptios monebat, ne eos lugerent, quos deos putarent: uel certè ne deos putarent, quos lugendos exiſtimarēt. Sed quod maiore excipiendum eſt riſu, ſimul lugent & precantur, ut fructus inſtaurent ac ſibi ipſis reparent, ut rurſus aboleant & lugeant. Sed res aliter ſe habet. Siquidē ob fructus lugent, deos autē largitores & effectores fructuum precantur, ut deperditos ſarciant, & alios largiantur. Quare apud philoſophos recte dictum uidetur: eos qui non recte audire nomina didicerunt, rebus etiam ipſis peruerſe uti. Sicuti Græci qui æreas & pictas & lapideas deorum imagines non diſcentes neq; aſſueſcentes ſimulachra in deorū honorem poſita, ſed deos appellare, poſtea nō erubeſcunt dicere Mineruā à Lachare ſpoliatam, & Apollinem aureis cincinnis excultum à Dionyſio detonſum, & Iouē Capitolinum tēpore ciuilis belli cōflagraſſe & interijſſe. In quem errorē Aegyptij, quo ad animalia quę uenerantur, non parū inciderunt. Nam Græci de ijs melius loquuntur atq; opinantur: columbā ſcilicet Veneri eſſe conſecratā, draconē Palladi, coruū Apollini, canem Dianę. Hinc Euripides dixit, luciferæ Hecates ſimulachrum eſt canis. Pleriq; autē Aegyptiorum bruta animalia colentes, & quaſi deos ſectantes, non modo res ſacras in riſum & illuſionē uocant, quæ minima improbitatis pars eſt: ſed mera & intolerabili aliorum mētes ſuperſtitione implicant, aliorum autē in ferinam & pudendam impietatē trahunt. Ex ijs nonnulla hoc loco perſtringere nō adeo fuerit importunū. Nam deos uim Typhonis reformidantes ſeſe immutare, & nūc ibiū, nunc canum aut accipitrum corpora induere, omnes fabulas, omnia excedit portenta. Tum animas defunctorum quotquot ſuperſtites ſunt, in hæc ſola migrare ac regenerari, ab omni abhorret fide. Quarum rerum qui credibilem & urbanam quandam cauſam afferre ſtudēt, aiunt Oſirim magnum olim exercitū duxiſſe, eiuſq; uim ac multitudinē in partes multas diduxiſſe, (manipulos atq; ordines Græci uocant) ijs omnibus priuatim inſignia dediſſe belluata atq; animalibus diſtincta, quę poſtea unuſquiſq; ordo in honore habuit & religioſe coluit. Nonnulli autē tradunt, eos reges qui poſteriore fuerunt ſeculo, ut ſtuporē incuterent hoſtibus, priores ferarū partes ipſaq; ora nunc auro nunc argento confecta in pugna geſtauiſſe. Alij rurſus memorię prodiderūt, prægrauem quendam ac ſceleratū regem, quom didiciſſet Aegyptios natura quidem leues, & ad cōmutationes ac res nouas moliendas præcipites, cæterū imbelles æquè atq; infrenes eſſe, ob multitudinē neq; ſapere neq; in medium cōſulere aſſuetos, immanē hanc & æternam ſuperſtitionē eis inieciſſe, perpetuę inter eos diſcordiæ ac ſimultatis cauſam: feras ſcilicet quas alias alijs colēdas obſeruandasq; conſtituit, diſsidentes inuicem ac inimicitias gerentes: tum alijs alium cibum præfiniſſe. At illi inferentes ac reponentes iniurias, non intelligebant ſe ferarū gratia depugnare & ſimultates exercere. Nam ſoli Aegyptiorum ad hanc diem Lycopolitæ ouem guſtant, in lupi ſcilicet gratiam, quem deum putant. Oxyrynchitæ autem noſtra ætate, quòd Cynopolitæ oxyrynchum piſcem ſibi cibum fecerint, canes arripientes atq; immolantes tanquā ſacrificium comederunt: qua ex re utriq; in bellum exarſerunt, ſeq; inuicē mutuis cladibus inclementer affecerunt, donec & à Romanis male multati à contentionibus deſtiterunt. Enimuero quom multi aſſerāt Typhonis animā in hæc animalia abijſſe ac diſsipatā eſſe, par eſt ut hæc fabula ad explicationem uocetur. omnis enim natura irrationalis atq; efferata, quaſi pars quædam à malo genio auulſa exiſtimatur. Illum itaq; demulcentes ac propiciantes, id genus animalia uenerantur & colunt. Quòd ſi grauis aliquis & immodicus ſquallor ac cæli intemperies inciderit, & exitiales morbos uel alias calamitates inſperatas atq; inexpectatas attulerit, ſacerdotes ex ijs animalibus quæ in cultu habent quædā per ſi-

lentium

lentium & quietẽ in obſcurum locum perducentes primo cõminantur ac perterrẽt. Quòd niſi ea calamitas deſierit, tum demum iugulant & ſacrificant: ita ſe opinantes dæmonis iniuriam ulciſci, aut alioqui magnã quandam expiationẽ maximis neceſsitatibus adhibere. Siquidem & ἐν ἰλιθυίας πόλει, in ciuitate Idithiæ agentes, homines cremabant, eos Typhonios uocantes: ut Manethon in hiſtorijs ſcriptum reliquit. eorũq; cineres diſpergebant atq; abolebant: quod & palàm fiebat, & certo anni tempore, canicularibus uidelicet diebus. Sed eorum animaliũ quæ religioſe habent, immolatiões arcanæ ſunt: neq; ſtatis tẽporibus, ſed prout rerum euentus cõmonuerint. Quare multos latent, niſi quom tumulos habent. Tunc enim in conſpectu omnium alia oſtendunt, alia coniectura aſſequuntur, hac inducti opinione: quòd ita Typhon uiciſsim moleſtia afficiatur, & uoluptatẽ quam male agendo acceperit, male audiendo amittat. Nam Apis & alia quædam pauca pertinere ad Oſiridẽ, & ei ſacra exiſtimantur: at illi plurima tribuunt. Et ſi uerus hic ſermo, puto ad Oſiridẽ pertinere quę ex confeſſo cõmunes honores habent. Exempli gratia, ibis, accipiter, cynocæphalus, & hic ipſe Apis & Mendes: ſic enim in Mendite hircum uocant. Ad animalium autem cultum utilitas pariter & ſymbolum ſeu ſignificatio deſideratur: quorum nonnulla altero, nonnulla utroq; carent. Sanè conſtat bouem atq; ouem & ichneumonem utilitatis ac beneficij gratia in cultu fuiſſe. Sicuti Lemnij colunt corydos, id eſt alaudas, quòd oua locuſtarum ſcrutentur & perfringant: Theſſali ciconias, ꝙ multos ſerpentes terra prodeuntes perimant. proinde lege conſtitutũ, ut qui ciconiam occiderit, ſolum uertat. Cæterũ aſpidẽ, & galen, id eſt muſtelam, & cantharõ, id eſt ſcarabeum, imagines quaſdã ſibi ipſis obſcuras ad deorũ uim ſignificãdam ceu per ſolis ſtillicidia contemplantes propoſuerunt. Galen enim, id eſt muſtelam, multi putant & teſtantur auribus cõcumbere, ore partũ edere: quæ imago natales ſermonis oſtendit. In ſcarabeorũ autẽ genere non eſſe fœminam, ſed omnes mares, atq; in rotundam ſphęricamq; materiẽ genituram immittere, quam ceſsim & in contrarium impellentes conuoluant, ad ſolis ſymbolum uidetur ſpectare. Nam ſol uidetur cælum in aduerſum circumagere, ab occidente ſcilicet in ortum deuoluens. Aſpidem autẽ tanquã à ſenecta immunẽ, & ad motum nullis utentẽ inſtrumẽtis, utpote apodem & lubrica faciliq; conuolutione ſe contorquentẽ, aſtro compararunt. Sed neq; crocodilus ſine cauſa ueriſimili ac plena perſuaſionis honorem nactus eſt. Ad ſummũ enim numen quandam habet imitationẽ, utpote ex omnibus unus elinguis. Neq; enim ſermo diuinus uoce indiget: & per mutam & ſilentẽ uiam ac iuſtitiam aſcendens, ad uocalem iuſtitiã perducit mortalia. Solum autẽ ex ijs quæ degunt in humido, à fronte tenuẽ ac perſpicuam quandam pelliculã deducere tradunt, & uiſum obtegere: quaſi non uiſus uideat, quod primo numini planè congruit. Vbi uero crocodilus fœmina peperit, ibi terminum incremẽti Nili futurum agnoſcunt. Quom enim in humido partum edere non poſsint, procul autẽ non auſint: id ſeruant tẽperamentũ, ut exacte futurum incrementũ præſentiant, & à partu neq; uicinitate offendantur, neq; ob diſtantiã fluminis beneficio uti nõ poſsint, & ipſa tamẽ oua loco inhumecto ac ſicco cuſtodiantur. Sexaginta autẽ catulos pariunt, & totidem dies ceſſant: totidem etiã uiuunt annos qui plurimum uiuunt: quæ dimenſionũ prima eſt ijs qui cæleſtia ſpeculantur. Sed iam de ijs agendum, quę propter utrunq; uenerationẽ ſunt aſſequuta. Et de cane quidẽ ſuperius dictũ eſt. ſed ibis perimens ſerpẽtes noxios ac letales, prima omnium edocuit ſpectatores naturæ uſum medicæ euacuationis, ſic ipſa ſe ipſam pelluens ac expurgans. Itaq; qui ſunt ex ſacerdotibus legum obſeruantiſsimi, ſeſe expiantes expurgatoriam aquam ſumunt, unde ibis potauit. Neq; enim potat uel morboſam uel impurã aquam, ſed neq; etiam permeat. Pedum autẽ inuicem digreſſu & roſtro æquilaterum facit triangulum. nigrarum pręterea pinnarum circa albas uarietas & cõmiſtio lunam ἀμφίκυρτον, id eſt utrinq; exturgentem, præ ſe fert. Neq; uero mirãdum eſt, quòd Aegyptij & Græci haſce adeo leues ac tenues ſimilitudines amauerint. Nã & alij multis huiuſmodi tum inſcriptis tum efformatis deorum imaginibus uſi ſunt. Quale apud Cretas Iouis ſimulachrum auribus carens. Dominatorẽ enim & principem omnium neminẽ decet audire. Mineruæ

autem

autem ſimulachro Phidias draconem adiunxit, Veneri autẽ quæ in Elide colitur teſtudinem: quòd uirgines cuſtodia indigeant, uiro autẽ coniunctas & domeſtica gubernatio & ſilentium imprimis deceat. Nepruni autẽ tridens tertiæ regionis ſymbolum eſt, quam mare occupat, utpote poſt cælum atq; aerẽ coordinatæ: propter quod etiã & Amphitritẽ & Tritones ſic appellarũt. Pythagorici autẽ numeros & figuras deorum honeſtarunt appellationibus. Nam triangulum æquilaterũ uocauerunt Mineruam κορυφαγενῆ καὶ τριτογένειαν, id eſt uertice natam, & trigoniam: quoniam à tribus lineis ad perpendiculum ductis ex tribus angulis diuiditur. Vnum Apollinẽ dicunt, uel quòd unus Apollo ſit, uel quòd duplicata unitas incipiat degenerare. Siquidem binarium contentionẽ & audaciam uocitant, iuſticiam uero ternione ſignificant: quòd iniuriã facere & iniuriam accipere, à defectu & exceſſu proficiſcatur: iuſtum uero quod ęqualitati debetur, in medio uerſetur. Sed qui dicitur quaternio, maximum erat iuſiurandum, ut uulgatum eſt: & mundus appellatur, utpote conſtitutus & abſolutus ex quattuor integris & exæquatis: item ex quatuor ſuperfluentibus in idem utrinq; coaleſcentibus. Siquidem opinatiſsimi philoſophorum in rebus etiam anima & corpore carentibus nihil oſcitanter prætermittebant, nihil aſpernabantur: ſi modo in ijs uel obſcuram aliquã diuinitatis ſpeciem annotarent. Quod multo magis fieri conſentaneum in ijs quæ ſenſu & anima prædita ſunt, quæq; affectus & mores habent, quom in ijs certè proprietates naturæ obſeruentur. Non igitur ijs fauendũ qui hæc uenerantur, ſed qui modeſte opinantur, in ijs diuinitatẽ quaſi in fulgẽtiſsimis naturæ ſpeculis eluceſcere, & hæc eſſe ueluti inſtrumẽta ad artificia quædam late omnia exornantis dei. Nihil enim par eſt inanimatum animato aut exors ſenſus ſenſili melius exiſtimare, uel ſi omne aurum omniſq; ſmaragdus unum in locum conuehatur. Neq; enim in coloribus, neq; in figuris, neq; in ſcalpturis diuinitas inſita eſt. Turpe enim eſſet, ea quæ neq; uitam neq; ſenſus participant, & extrema naturæ conditione damnata ſunt, honores cõmereri: quæ aũt uiuũt ac uident, & motus principium ex ſe habent, & uim tenent ſe ac alia cognoſcendi, contemni: quom ea defluxum ac participationẽ mutuentur ab eo ſummo numine, quod ſolum ſapit, quo uniuerſa gubernantur, ut inquit Heraclitus. Non ergo ineptius neq; inconcinnius ijs quæ diximus, diuinitas exprimitur, quàm æreis ac lapideis opificijs, quæ coloribus illinuntur, & corruptiones ſuſcipiunt, ſenſu autẽ & cognitione prorſus carent. De animalibus igitur quæ in cultu habentur, hæc à nobis quæ dicta ſunt maximè probantur. Stolę autẽ Iſidi uariegatæ & ex cortina uarijs infectæ coloribus iure tribuuntur. Nam Iſidis uis circa materiẽ omnia generantem ac ſuſcipientẽ uerſatur, lucem ſcilicet, tenebras, diem, noctem, ignem, aquam, uitam, mortẽ, principium ac finem. Oſiridis autẽ ſtolę non habent umbrã, neq; uarietatem, ſed unum ſimplex luci ſimillimũ. Simplex enim & impermiſtum eſt principiũ, quod primum eſt & intellectile: unde ſemel hæc mutuantes, illud ſeponunt & cuſtodiũt inuiſile & intactile. atqui Iſiacis utuntur frequẽter. quæ enim obnoxia ſunt ſenſibus, in crebro uſu ſunt & quodammodo ſub manu poſita: multiſq; modis ſub tactũ & aſpectũ uocantur, aliterq; atq; aliter mutatiões & uiciſsitudines patiũtur. Eius aũt quod intellectile, quod ſyncerum, quod ſanctum eſt, cognitio tanquã fulgetra promicans ac trãſuolans animæ, olim ſemel uidendi ac tangẽdi uim accepit. Ob id Plato & Ariſtoteles hanc philoſophiæ partẽ ἐποπτικὸν, id eſt ſpectatricẽ uocãt, utpote qui opinabilia & miſta, & confuſanea hæc omnia rationi tribuãt, & hinc ad illud primum, quod ſimplex eſt & ab omni materia ablegatum, trãſiliant: alioqui circa ipſum puram ueritatẽ attingentes, in quo perfectum finem aſſequi philoſophiam opinantur. Et hoc eſt quod noſtri tẽporis ſacerdotes è ſanctuario educẽtes & retegẽtes religioſe oſtendunt, quaſi deus iſte regnũ & dominatum habeat in mortuos, non utiq; alius ab eo quem Ditem & Plutonem Gręci nuncupant. Quod ſi uerum eſt, multos perturbari par eſt, ſuſpicantes in terra ac ſub terra ſacroſanctum Oſirim uere habitare: ubi eorum corpora conduntur, qui iam uideri deſinunt. Eſt autẽ ipſe ab omni terræ contagio ſemotus, omnis labis immunis, purus ab omni ſubſtantia quę ſolutionem ac interitum admittat. Dum uero mortalium animæ in hoc carcere corporis affectibus agitantur, nulla eſt

nobis

nobis cum deo cõmunio, niſi quantum præſidio philoſophiæ quaſi per obſcurum quendam ſomnum attingimus:quom autẽ ſolutę tranſmigrarint animæ ad illud informe & inuiſibile,& ſanctum ab omni motu & affectu abdicatum: hic ipſe deus ſe ducem & regẽ offert,ex quo animæ quaſi dependentes,inſatiabiliter cõtemplantur & inhiant ad pulchritudinẽ,nulli mortalium neq; fando auditã,neq; oratiõe expreſſam. Cuius amore ſuccenſam Iſin eum ſectari, cum eo uerſari, eo deniq; expleri quęcunq; apud nos boni pulchriq; participant, priſcorum monumẽta teſtantur. Et hæc quidem ſic ſe habent, deorum ſermoni planè conſentanea . Si uero nobis reliquum eſt de ijs uerba facere, ut me facturũ recepi, quæ ad ſuffimenta pertinent, quæq; diebus ſingulis euaporãtur:illud quoq; præfari par eſt, ſemper homines multũ ſtudij circa ſalutis curã conſeruationemq; impendiſſe:maximè autẽ ſacrificijs & caſtimonijs & ratione uictus non minus ſanitatẽ corporis quàm ſanctitatẽ animi curaſſe . Neq; enim bene habere exiſtimabant,purum illud & innoxium atq; impollutum uel corporibus uel animis ſanioſis atq; morboſis colere. Quoniam igitur aer quo plurimum utimur, & immoramur frequenter, nõ eandem ſemper habet diſpoſitionẽ ac temperiem, ſed noctu denſatur, & corpus premit:animamq; in mœrorẽ & cogitatũ perducit, quaſi caligine oppreſſam & grauem:ſurgentes protinus reſinam ſuccendunt, ea diſtinctione aerem curantes & depurgãtes, & inſitum corpori ſpiritum languidum refouentes. Habet enim odor ille uehemens quiddam & depulſoriũ . Quom rurſus meridie ſentiãt multam & grauẽ euaporationem à terra ui ſolis euocatam, cõmiſcentes aeri myrrham alia euaporatiõe tẽperant. Calefactio enim diſſoluit ac proſcindit quicquid eſt in ambeũte aere cœnoſi ac perturbati. Etenim medici ad peſtilentes contagiones opem afferentes, flammã multam ſuccendunt, utpote aerem attenuantem. Multo autẽ melius attenuant, ſi odorata ligna comburant, cupreſſi ſcilicet, iuniperi aut pinus. Sic Acronem medicum ferunt Athenis, ſcilicet magna illa peſtilẽtia ſæuiente, ignes ſuccendi iuſsiſſe, atq; ita non paucis ægrotantibus ſubſidium attuliſſe. Sic Ariſtoteles aſſerit unguentorum, & florum, ac pratorũ ſuaues & bene odoratos afflatus nõ minus ad ſanitatem quàm ad uoluptatem conferre. Quom enim cerebrum ſit natura frigidum & gelu concretũ, eorum calore ac lenitate ſenſim diffunditur & excitatur. Quin & apud Aegyptios indigenę myrrham βὰλ ſolent appellare: quòd ipſi patria lingua τῆς ληρήσεως ἐκσκορπισμὸν, id eſt dementiæ diſcuſſoriũ, interpretantur. quę interpretatio cauſæ, quam modo attulimus, planè teſtimonium reddit. Eſt & cyphi, cinnus & cõmiſtio ex ſexdecim rerum minis compoſita: melle ſcilicet, uino, uua paſſa, cypero, id eſt iũco quadrato, reſina, myrha, aſpalatho, ſeſeli, iunco rotũdo, odorato, bitumine, bryo, id eſt muſco, lacaphtho, ad hæc utraq; iunipero: ex quibus hanc maiorem, illam minorẽ uocant : item cardamomo & calamo. cõmiſcentur autẽ hæc nõ temere neq; promiſcue, ſed ordine ſacris literis tradito, & ſeplaſiarijs ad hanc ipſam compoſitionem præſcripto . Eum uero imprimis numerum probauerunt, quòd ſit è quadrato quadratus, & ſolus habeat numerũ circuncurſantem in ambitu interiori regioni parem. Ad hoc aũt confert multorũ aromatum confuſio, quibus odorata & pigmentaria uis ineſt, quòd leniorem ſpiritum reddunt, & proba euaporatione cõmendantur, qua demum aere immutato corpus etiã immutari oportet:& ad nos ſubinde perueniens, temperiem conciliat clementem & ſalutarem. Curas etiã ſine periculo ebrietatis depellit, & quaſi animi uincula exoluit:paremq; imaginum & ſomniorũ ſuſceptricem quaſi ſpeculum abſtergit. neq; minus ad puritatẽ reuocat, quàm lyrę pulſus, quibus ante ſomnum Pythagorici utebantur, ſic animi partem affectibus obnoxiam & à ratione auiam excantantes & tempeſtiue procurantes. Olſactoria enim & odorata plerunq; deficientẽ ſenſum reuocãt & inſtaurant:ſæpe etiã hebetant & reprimunt, diffuſis ſcilicet ac ſuſpenſis in corpore ob leuitatem ſpiritibus. Sicut & nonnulli medicorum tradunt ſomnum fieri, quoties alimenti euaporatio leniter circa inteſtina obrepens quandam inducit titillationem. In uſum autẽ uenit cyphi & potu & allitu: ſiquidem epotum quæ intus ſunt depurgat, allitum autem emollit. Præterea reſina opus quidem eſt ſolis, myrrha autẽ ad lunam pertinet, utpote quæ & ex plantis diſtillantibus ad lunã emanet. Ex ijs uero quæ ad

condien-

condiendum cyphi conueniunt, nonnulla noctu magis gaudent: ceu quæ frigido afflatu, umbraq; & rore & humore ſuapte natura educantur. Quippe lux diei & una eſt & ſimplex: & Pindarus ait ſolem per merum & aſſum ſolitarium aerem perſpici. Atqui nocturnus aer multis luminibus multaq; ui confuſus eſt atq; permiſtus: utpote ſeminibus ex quoq; aſtro in unum cōfluentibus. Par eſt igitur illa quidē, ceu ſimplicia & à ſole originem mutuantia, noctu: hæc autem ceu miſta & uarijs qualitatibus confuſa, ineunte nocte euaporari.

AMPLISSIMO VIRO DOMINO IOANNI LANgiaco, epiſcopo Lemouicenſi, Chriſtianiſsimi regis oratori, Cælius Calcagninus S.

ETSI ego mihi grauē aduerſariam conſtitutā uideam Antiſtes ampliſsime, tuam de me expectationē, eamq; opinionem, quam de ſtudijs meis concepiſti, cui ſatisfacere pro eius magnitudine arduum ſit ac perdifficile; facit tamē incredibilis mea erga te obſeruantia, ut uel cum periculo exiſtimatiōis, nihil poſsim tibi tam ſtudioſe atq; amanter petenti negare. Extant enim tot tui erga me animi teſtimonia, tot officia, ut ferreus planè ſim, omniumq; ingratiſsimus, ſi cunctanter ac parū accurate tuo reſpondeam deſiderio. Mihi enim hoc imprimis proſpiciendum eſt: ut quo minus mihi ſuppetit facultas obeundi quæ à me poſtulaſti, hoc magis uoluntas obſequendi adfuiſſe intelligatur. Mitto igitur præfidētius fortaſſe quàm oporteat: in Ciceronis libros De officijs diſquiſitiones aliquot, quas in gratiā Alberti Bendedei uiri grauis & ſpectatæ prudentiæ proximis menſibus luſeram. Quod ſcribendi argumentum poſſet exiſtimari inuidioſum, ſi in eorū manus perueniret, qui parum candido animo aliena ſcripta metiuntur. Darent enim uitio quòd in Ciceronem auſus ſim ſtylum perſtringere, & ſacroſancta illius uolumina licēter nimium attrectare. Graue etiam in me iudiciū excitarent: quòd publicum latinę eloquentiæ parentē minus reuerenter quàm par fuerit ſalutauerim. Quibus ego facile reſpondere poſſum, ad illud faſtigium Ciceronis gloriam perueniſſe, quò neq; inuidia neq; obtrectatio cuiuſquam graſſari poſsit: tantamq; eſſe ſummi illius ingenij felicitatē, ut ſua ſe à telis impetentiū maieſtate tueatur: neq; laude augeatur, neq; uituperatiōe imminuatur aliena. Ego uero is ſum, qui non ſolum ad tanti uiri fulgorē me fatear caligare, & religioſe ingenij faſces ſummittere: ſed me felicē futurum putem, ſiquando tenui & infirmo hoc meo penicillo tam elegantis tamq; admirabilis formæ umbras & lineamenta aliquot expreſſero. Et ut uerum loquar, fuit ille ipſe mihi hortator Cicero ut hęc ſcriberem: qui decertandum cum optimo quoq; omnibus ijs perſuaſit, qui ad aliquam dicendi frugem nituntur peruenire. Cicerone autem quem maiorē putem? quem magis admirer? cui plus laboris impendam? Patefacit hoc meum cōſilium ipſe titulus cōmentationis, cui Diſquiſitionum nomen feci, quo ex profeſſo multa in dubitationem uocantur, nihil certò decernitur. Sed enim res bene habet, hoc omne onus defenſiōis ac patrocinij mihi tum primū ademi, quom tuum nomen meis commentationibus præfixi: cuius autoritate, non modo calumnijs, ſed iuſtis etiam accuſationibus locus pręcludi poteſt. Tametſi hoc ipſum quicquid eſt quod ad te mitto, tam ſancte apud te adſeruatum iri opto, ut nullius in uoculas aut manus incurrat: neúe alio in ſanctuario recondatur, quàm quo ſolēt amicorū recondi munuſcula, quæ non ad ſpeciē, ſed ad ſignificationem amoris dari ſolent: ut ſint non precij ac fortunæ, ſed familiare tantum beneuolentiæ monumentum. Bene uale pater eminentiſsime, & Cælium ama tui obſeruantiſsimum. Quinto Calendas Decembris.

M. D. XXXV. Ferraria.

CIO ego ꝙ difficile ſit grauiſsimo iudicio tuo ſatisfacere: ut uix quicquam ſit tam exactũ, cui cenſura tua notã non præfigat. Quos ergo tu riſus, Di boni, excitabis? quom me hominẽ mediocris literaturę in Officijs Ciceronis ingenioſum eſſe uoluiſſe ſenties. Eris tamen aliquanto in me fortaſſe æquior, ſi tecũ cogitaueris hæc me non antea ſcripta uoluiſſe, quàm tu loca aliquot Ciceronis in diſquiſitionem uocaueris, quin & uniuerſum tertium de Officijs librum in ordinem redegeris. Nullo enim alio inuitamento allici poteram ut tantũ inſanirem, niſi tu prior hoc mihi iter quaſi præmuniſſes, atq; hanc feneſtram aperuiſſes. Quare aut tute mihi æquum iudicẽ præbebis, aut ego tuum in te exemplum regerã: ut uel utrunq; noſtrũ eodem iudicio abſolui, uel utrunq; damnari ſit neceſſe. Bene uale.

DISQVISITIONES
ALIQVOT IN LIBROS OFFICIORVM CICERONIS, CÆLIO CALcagnino autore.

RIMO mihi titulus nõ planè ſatisfacit, De officijs. Nam plenius atq; uberius De officio exiſtimaſſem, ſicuti & Panætius inſcripſit, περὶ τοῦ καθήκοντος. Nec me fallit, Ciceronem libro XVI. Epiſtolarum ad Atticum ex profeſſo hanc inſcriptionem magis probaſſe, ceu pleniorem. Sed ſuæ ſententiæ nullam rationem affert. Quare nulla eum alia cauſa motum ad titulum immutandum arbitror, quàm ut à Panætio euariaret: cui palàm reclamat, quo iure, quá ue iniuria ſe illi offerat occaſio. Quare quom in uniuerſum de eo quod ad hominem pertinet, quodq; agi deceat in omni uitæ genere, his libris pertractet Cicero: non autẽ ad aliquarum perſonarũ officia & functiones ſe obſtringat: multo plenius eſt, multóq; latius propoſitum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. Sicut de ſitu terræ quàm terrarum libentius geographicos meos inſcripſerim. Sic de imperatoris officio rectius liber inſcribatur quàm imperatorũ, in quo in uniuerſum præſcribatur, quid imperator agere debeat, & qua ratione imperatoriam poteſtatẽ adminiſtret. Contrà, uitas imperatorum, & de imperatoribus cõmentarios nuncupauerim, quibus non omniũ, ſed aliquorũ geſta comprehendam. Sunt enim nonnulla uerba, quæ in numero unitatis uberius quid ſignificent, quàm in numero multitudinis. Ad hoc exemplum titulum quoq; De finibus bonorũ & malorũ immutauit, quẽ Zeno περὶ τελῶν, mea quidẽ ſententia multo cõmodius inſcripſerat, ipſo etiã Cicerõe aſſertore, qui in tertio De finibus inquit: Quom enim hoc ſit extremũ: ſentis, enim credo me iam diu quod τέλος Gręci, id dicere tũ extremũ tũ ultimũ tũ ſummũ: licebit eñ finẽ pro extremo aut ultimo dicere. Quom ergo hoc ſit extremũ cõgruenter naturę cõuenĩeterq; uiuere, neceſſario ſequit̃ omnes ſapiẽtes ſemper feliciter, abſolute, fortunate uiuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere. 1

Idem ſe definiturum officiũ pollicetur, quod à Panętio prætermiſſum fuiſſe miratur. Nec tamen ego uideo eum præſtitiſſe quod pollicebatur. nam protinus officij diuiſionẽ, nõ definitionẽ aggredit̃. Omnis, inquit, de officio duplex eſt quæſtio. Quo loco obſeruandum eſt, Ciceronẽ ueritate coactum de officio, non autem de officijs quæſtionẽ propoſuiſſe: & mox rurſus ita cõſcripſiſſe: Atq; etiam alia diuiſio eſt officij. Differre autẽ diuiſionem à definitione nemo eſt tam ignarus dialecticæ, qui neſciat, uel ipſo Cicerone autore in Topicis. Nam iuſta definitio è genere ac differentijs cõſtat, nec ad definitionẽ accerſenda eſt diuiſio, niſi forte in æquiuocis, ne in ſophiſtarũ laqueos incidamus. Nec mihi argutator aliquis obijciat, diffinitionẽ & defi- II

nitionem differre, prioremq; illam ad diuiſionem magis, id eſt διαίρεσιν, quàm τὸν ὁρισμὸν ſpectare. Nam hanc ſibi Cicero defenſionem ademit, quom ex Platonis imi tatione dixit: omnem quæ à ratione ſuſcipitur aliqua de re inſtitutio, debere à defi nitione proficiſci: ut intelligatur quid ſit id de quo diſputetur. Idemq; in Topicis: Finitio eſt, inquit, quæ id quod definitur explicat, quid ſit. Cuius etiam inueſtigãdæ rationem docte enarrat. In definiendo enim ille ordo ſeruandus eſt, ut quom ſumpſerimus ea, quæ ſunt rei quam definire uelimus cũ alijs cõmunia, uſq; eò perſequamur dum propriũ efficiatur, quod nullam aliã in rẽ trãsferri poſsit. Ob id ergo ſubijci debuit, officium eſſe actionẽ in omni uita cum uirtute ac ratione cõiunctã. Actio, genus eſt. In omni uita, tam eam officij partẽ complectitur, quæ ad finem bonorum, id eſt felicitatẽ adipiſcendam: quàm eam quæ præceptis conſtat. Cum uirtute, differentia. Quod quicquid à uirtute abiunctum eſt, ab officio longe abſit & ratione. Altera differentia cõmunem hanc uitam attingẽs, in qua decorum, id eſt τὸ πρέπον requiritur. Nihil enim agendum eſt, cuius probabilis ratio afferri nõ poſsit. Totus aũt hic locus à Cicerone erutus eſt ex Phædro Platonis, apud quẽ ita Socrates loquit: περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλεύσεσθαι, εἰδέναι δεῖ, περὶ οὗ ἂν ᾖ ἡ βουλή, ἢ παντὸς ἁμαρτάνειν ἀνάγκη. τοὺς δὲ πολλοὺς λέληθεν ὅτι οὐκ ἴσασι τὴν οὐσίαν ἑκάστου. ὡς οὖν εἰδότες, οὐ διομολογοῦνται ἐν ἀρχῇ τῆς σκέψεως, προελθόντες δὲ τὸ εἰκὸς ἀποδιδόασιν. οὔτε γὰρ ἑαυτοῖς, οὔτε ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν. Iis q recte atq; ordine cõſulere uolũt, unũ eſt omniũ principiũ, cognoſcere qd illud ſit quod in conſultationẽ uenit, aliàs error accidat oportet. Nã pleriq; neſciunt
1 ſe rei cuiuſq; propoſitæ ſubſtantiã ignorare, ſed quaſi ſciãt & perſpectam habeãt, in ipſo diſceptationis initio eam declarare nõ curant. In progreſſu igit orationis, quod par eſt, ſubſequitur: ut multa nec ſibi nec alijs conſentanea loquantur. De hoc loco nuncupatim meminit Cicero in ſecũdo De finibus. Omnis autẽ in quærendo, quæ uia quadam & ratione habetur oratio, præſcribere primum debet, ut quibuſdam in formulis ea res agat: ut inter quos diſſeratur cõueniat, quid ſit id de quo diſſeratur. Hoc poſitum in Phædro à Platone probauit Epicurus: ſenſitq;, in omni diſputatio ne id fieri oportere. Iureconſulti atq; oratores non temere ſe definitionibus obſtringunt, exiſtimantes eas plerunq; ſubuerti ſolere: ex quo fiat, ut quicquid ijs fuerit ſuperſtructum, protinus concidat. De qua re ita Vlpianus libro quinquageſimo Digeſtorum: Omnis definitio in iure ciuili periculoſa eſt. Rarum eſt enim ut non ſubuerti poſsit. & Quintilianus libro ſeptimo: Rariſſima enim apud oratores reperietur illa ex conſuetudine philoſophorũ dicta ſeruitus. eſt enim certa ſeruitus, ad certa ſe uerba obſtringendi. Idq; faciendum in libris Ciceronis De oratore uetat M. Antonius. Nam eſt etiam periculoſum, cum ſi uno uerbo ſit erratum tota cauſa cecidiſſe uideamur. Optimaq; eſt illa uia qua utitur Cicero pro Cecinna: ut res proponatur, uerba non periclitentur. Cato apud Ciceronem in tertio De finibus diuiſionem hanc uidetur & locupletius & luculentius enarraſſe: quam in hunc locum tranſtuliſſe, puto ad huius loci illuſtrationẽ plurimum pertinere. Sed quom quod honeſtum ſit, inquit, id ſolum bonum eſſe dicamus: conſentaneũ tamẽ eſt fungi officio, quom id officium nec in bonis ponamus, nec in malis. Eſt enim aliquid in ijs rebus probabile, & quidem ita, ut eius ratio reddi poſsit. Ergo ut etiã probabiliter acti ratio reddi poſsit. Eſt autẽ officium, quod ita factum eſt, ut eius facti probabilis ratio reddi poſsit. Ex quo intelligitur, officiũ medium quoddam eſſe, quod neq; in bonis ponatur neq; in con trarijs. Quoniamq; in his rebus, quæ neq; in uirtutibus ſunt neq; in uitijs, eſt tamen
1 quiddã, quod uſui poſsit eſſe: tollendum id nõ eſt. Eſt autẽ eius generis actio quoq; quædam, & quidem talis, ut ratio poſtulet agere aliquid & facere eorum. Quod aũt ratiõe actum eſt, id officium appellamus. Eſt igitur officium eius generis, quod neq; in bonis ponatur, neq; in cõtrarijs. atq; perſpicuũ etiam illud eſt, in iſtis rebus medijs aliquid agere ſapientẽ. Iudicat igitur quom agit, officium illud eſſe: quod quoniam nunquam fallitur in iudicãdo, erit in medijs rebus officiũ. Quod efficitur etiam hac concluſione rationis. Quoniam enim uidemus eſſe quiddam, quod recte factum appellemus, id autem eſt perfectum officium: erit etiam inchoatum. ut ſi iuſte depoſitum reddere in recte factis ſit, in officijs ponatur depoſitum reddere. Illo enim addito

addito iuſte facit recte factum. Per ſe autem hoc ipſum reddere in officio ponitur, quoniamq́; non dubium eſt, quin in ijs quæ media dicimus, ſit aliud ſumendum, aliud reijciendum: quicquid ita fit aut dicitur, omni officio cōtinetur. Ex quo intelligitur, quoniam ſe ipſos natura omneis diligāt, tam inſipientē quàm ſapiētem ſumpturum quæ ſecundum naturā ſint, reiecturumq́; cōtraria. Ita eſt quoddam cōmune officium ſapientis & inſipientis. Ex quo efficitur, uerſari in his quæ media dicamus. uel quom ab ijs medijs omnia proficiſcantur officia, non ſine cauſa dicitur ad ea referri omnes noſtras cogitationes, in ijs & exceſſum è uita & in uita manſionem. in quo enim plura ſunt, quæ ſecundum naturā ſunt, huius officiū eſt in uita manere: in quo aūt aut ſunt plura contraria, aut fore uidentur, huius officiū eſt ex uita excedere. Ex quo apparet, & officium ſapientis eſſe, aliquādo excedere è uita quom beatus ſit: & ſtulti manere in uita quom ſit miſer. Et cætera quæ in hanc ſententiā ſubſequuntur.

Illud nō prætermittā, aliquos fortaſſe noſtrę huic diſquiſitiōi ita poſſe occurrere, 111
ut officij definitionem non prætermiſſam contendant: quom poſt perfecti & medij officij diuiſionē, utriuſq; definitionem ſubiunxerit. Sic enim inquit Cicero: Hoc autem cōmune officium uocāt, atq; ſic definiunt, ut rectum quod ſit, id perfectum eſſe definiant. Medium autē officium id eſſe dicunt, quod cur factum ſit, ratio probabilis reddi poſsit. Quorum opinioni recte ita reſponderi poſſe arbitror. Multum ſcilicet intereſſe, an quis genus, an generis formas differētiasúe definiat. Perfectum autem & medium officium non eſſe genus, ſed duas generis differentias. Diuiditur enim officium in perfectū & medium: ſicut animal in rationale & irrationale. Quod ſi quis utrunq; per ſe definierit, non is in cōmune animal definiſſe exiſtimandus eſt: quando in definitione generis, puta animalis, differētiæ omnes ueluti rationalis & irrationalis includuntur. Tam enim rationale quàm irrationale animal eſt, ſi Platonicis credimus. At quom genus partimur, ſuæ cuiq; parti ſua differentia tribuenda eſt: quo fit ut longe diuerſa ſit generis formarumq́; definitio. Genus omnes differentias complectitur, quæ deinde ſeorſum generi additæ ſingulas formas pariunt. Sic perfectum, ſic mediū, officio adiunctum, duas ſeparatas formas efficiūt: quarū unaquæq; ſua cōtenta eſt differentia, quom tamē omnes intra generis cōplexū deliteſcāt. Quare ut ad inſtitutum redeā: permulti intereſt, an quis in uniuerſum genus, an generis formas definiat. Ex quo facile nobis conſtare poteſt, officiū quatenus genus eſt, non eſſe definitum, cuius definitionis Cicero nobis expectationē concitauerat. Quòd ſi illud quoq; exactius explorare lubeat, qualis ſcilicet hæc ipſa ſit medij perfectiq; officij definitio, eam profecto parū idoneam parumq́; accōmodatam cognoſcemus ad officij naturam ſubſtantiāq; declarandam: utpote cui genus, hoc eſt caput ipſum definitionis deſit. Quid enim deſignatur, perfectum eſt id quod rectum ſit? Aut medium id eſſe dicūt, quod cur factū ſit, ratio probabilis reddi poſsit. Sanè hoc nihil eſt, mea quidem ſententia, quàm in uitium illud incidere, quod Græci ταυτολογίαν dicere ſolēt, quom idem ſe ipſo exprimitur. Dic enim per Muſas rogo, quid pronomen, id, eo loco tibi ſignificet. Quippe mihi officium repetit, ut ita interpretari ſit neceſſe: perfectum officium eſt id officium, quod rectum ſit. & medium officium eſt id officium, quod cur factum ſit, probabilis ratio reddi poſsit. quæ omnino abſurda & Cicerone ipſo indigna eſt repetitio, tum quæ ad officij ſubſtantiam indicandam ſit omnino ſuperuacua. Quòd niſi hanc interpretationē approbemus, periculum eſt ne protinus in paralogiſmū illum ſophiſtarum incidamus, quom dicūt: officium perfectum ex definitione Ciceronis, eſt id quod rectum ſit. Sed perpendiculum eſt id quod rectum eſt. Nihil ergo repugnat, quin perpendiculum ſit officiū. Huius argumēti maxima propoſitio in promptu eſt: cuicunq; competit definitio, eidem competit definitum. His adde quòd perfecti officij definitio medio officio, & uiciſsim medij officij definitio perfecto, belliſsime accōmodari poteſt. Nam & perfectum officium eſt id, quod cur factum ſit, probabilis ratio reddi poſsit. Neq; enim quiſquā, puto, tam contumax eſt, qui ſine probabili ratione perfectum officium geri cōtendat, aut medium officium eſſe id quod rectum non ſit. Alioqui ſi rectum non eſt, peruerſum ac præpoſterum id eſſe fateamur oportet.

IIII Verba Ciceronis ſunt. Hac diuiſione, quom præterire aliquid maximũ uitium in diuidendo ſit, duo prætermiſſa ſunt. Nec enim ſolum utrum honeſtum an turpe ſit, deliberari ſolet, ſed etiam duobus propoſitis honeſtis utrum honeſtius: itemq́ duobus propoſitis utilibus, utrum utilius. At tu hæc Cicero, quod tua pace dictũ ſit, nimis cupide, ne dicã anxie, Panætio obijcis. An tu uir tanti ingenij, tantusq́ dogmatis Stoici profeſſor, non meminiſti apud Stoicos eiuſcemodi gradus eſſe ſublatos? neq́ dato honeſto, honeſtius aliud inueniri? Sed fac ut aliquando in cõmuni & uulgari uita hæc in dubium reuocari uideantur, quid ſi non duo tantum, ſed tria & quatuor uel etiam plura dubitanda occurrant: puta, pater grauiter ex morbo laborat, tu gnarus eius remedij es, quod patri ſalutem reſtituat. Eodem tẽpore amicus de fortunis, de capite, de dignitate periclitatur. Tu cauſarum patronus auxilio eſſe potes, eidemq́ grati animi teſtimonium reddere, quom ille te aliquando fortunę indignitate oppreſſum ſubleuauerit. Eodem tẽpore ignis uicinas ædes corripuit, uerendumq́ tibi ne tuæ ædes tua cũ familia protinus conflagrent. Eodem tempore hoſtis patriam aggreditur, & propemodum intra mœnia irrupit: ut uno tempore te dubitare oporteat, non iam quid utilius, quid honeſtius, ſed quid utiliſsimum, quid honeſtiſsimum ſit ex omnibus. Hinc patris ſalus te uocat, hinc amici, hinc uiciniæ tuarumq́ ædium periculum, hinc præſens patriæ tuorumq́ ciuiũ direptio ac ſeruitus. Sanè ſi huic diuiſioni ſemel feneſtram aperueris, non eſt ubi ſiſtas. Nam & quid utile & quid utilius & quid utiliſsimũ, & ſi ulterius promoueri licet, ex plurimis utiliſsimis quid præponderet, erit inquirendum. In quo non aliunde, quàm ab ipſo Cicerone teſtimonium mutuabor. Is enim in præfatione ſecundi libri De officijs ait: Nõ ſolum quid utile, quid inutile, ſed ex utilibus quid utilius aut quid maximè utile quærendum eſſe. Quare ne ad hãc infinitatẽ deſcẽdere oporteat, Panætianæ obſecro diuiſioni acquieſcamus, præſertim quom Ariſtoteles libro quinto Ethicorũ ita ſcribat. Boni namq́ rationẽ ſubit minus malum ad maius malum comparatum. Minus enim malum magis quàm maius eſt expetibile. At quod expetitur, bonum eſt, & quod magis maius. Ex quibus planè colligimus, diuiſionẽ hanc à Cicerone allatã contra Panætium, honeſti ſcilicet & magis honeſti, utilis & magis utilis, eſſe ſuperuacaneã. Siquidem minus utile, utile eſſe definit, ſi magis utili conſeratur. Sic minus honeſtum, honeſtum eſſe definit, ſi magis honeſto conferatur. Sic affulgente ſole cętera lumina hebetant, ſic ſub dictatore cæteræ iuriſdictiones abolentur. Huius rei argumentũ inde quoq́ elici poteſt. Quòd ſi cõtingat eodẽ tẽpore opitulandũ eſſe amico & parenti, qui parentẽ grauiter laborantẽ deſtituerit, amico fuerit opitulatus, improbe dicetur feciſſe: quamuis certũ ſit, quòd abdicata comparatiõe, amico opitulari bonum eſt. Sed comparatio rei conditionẽ mutat: ceu qui in altera parte trutinæ ponduſculum, in altera magnum pondus poſuerit. Ponduſculum enim magno ponderi collatũ nullius propè ponderis, nulliusq́ grauitatis exiſtimabitur.

V Philoſophi diſcendi ſtudio impediti, quos tueri debent, deſerunt: itaq́ eos ad rempublicam ne quidem acceſſuros putat Plato, niſi coactos. æquius autẽ erat id uoluntate fieri. Nam hoc ipſum ita iuſtum eſt quod rectè fit, ſi eſt uoluntariũ. Tu rectè quidem Cicero. Nam bonarum malarumúe actionũ modus ac menſura eſt hominis uoluntas. Sed enim ne in Platonis ſententiã argueris. Nec enim Plato debere philoſophos aut poſſe cogi dixit ad reipublicæ gubernationem, ſed eos ſibi ſua ſponte hanc neceſsitatem impoſituros: ut quom tempus poſtulauerit, id eſt quom nullus idoneus publicæ adminiſtrationi præſidebit, uel magnum aliquod periculum imminebit ciuibus, tum ipſi ſe à rerum cõtemplatione ἑκόντες ἀκόντες (ut dicunt) auellent. Et ſicut nauis ſalaminia, ut aiebat Themiſtocles, non niſi ad neceſſaria tempora neceſſariasq́ functiones expetebatur: ita ipſi non niſi rerum & temporum ratione impulſi, prodeunt in medium ſuorum ciuium cõmodis ac ſaluti conſulturi. Certè Plato quinto libro περὶ πολιτείας, tradit non eſſe munus nautarum & gubernatorũ, eos rogare qui naui uehuntur, ut ſe uehi ſinant: ſed eorum potius qui uehuntur, orare, ut gubernatores & nautæ eorum curã ſuſcipiant, atq́ in portum prouehant. Pari ratione neq́ philoſophorũ intereſſe, ut rogent ipſi ſe ad publicam adminiſtrationẽ admitti: ſed ut rogen-

cogentur potius, ut uelint ipſi reipublicæ clauum capeſſere, & laborantẽ ciuitatem
ſua prudentia ſuſtinere. Alioqui multa accidere poſſunt, quæ philoſophos deterre-
ant, ne reipublicę curam ſuſcipiant: quod & Cicero in quadam ad Lentulum epiſto
la attigit. Id iubet, inquit, ille Plato, quem ego autorẽ uehemẽter ſequor: tantum con
tendere in republica, quãtum probare in tuis ciuibus poſsis: uim neꝗ parenti, neꝗ
patriæ afferre oportere. Atꝗ hanc quidem ille cauſam ſibi non attingendæ reipubli
cæ fuiſſe, quòd quom offendiſſet populum Athenienſem propè iam deſipientem ſe-
nectute, quom eum nec perſuadendo nec cogendo regi poſſe uidiſſet, quom perſua
deri poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur.
Sunt aũt priuata natura nulla: ſed aut ueteri occupatione, ut qui quondã in uacua VI
uenerunt: aut uictoria, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, aut pactione, conditione, ſor
te. Quom in diuiſione præterire aliquid, maximũ uiciũ in diuidendo ſit, ut paulo ſu
perius hoc libro, & in Topicis ipſe teſtatur: quid de ijs dicemus, quæ edicto præto-
rio nobis addicta ſunt? nam edictum prætoris à lege diuerſum eſt. Quid de ijs quæ
contractu nobis & precio ita comparauimus, ut noſtri mancipij facta ſint? quid de
ijs quæ prædio noſtro alluuione fluminis accreuerũt? quid de ijs quæ ſe nobis forte
fortuna obtulerũt, ut theſauri inuẽtio: ut auiũ captura, quę libero aere uagant̃. Quòd
ſi quis omnia hæc ad legẽ referat, quæ quid quaꝗ in re obſeruari oporteat, conſtitue
rit: tum uero in alterum diuiſionis uitium non multo minus inciderit. Sicut enim in
diuiſione deſiderari aliquid turpe eſt, ita aliquam diuiſionis partem redundare tur-
piſsimũ. Nam & qui in uacua uenerunt, & qui uictoria potiti ſunt, qui pactione, con
ditione, ſorte, uſucapione aliquid tenent, ij omnes promiſcue ſe lege defendunt. A-
pud M. Varronem in emptiõibus dominũ legitimum ſex ferè res perficiunt. Si hæ-
reditatem iuſtam adijt: ſi, ut debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit:
aut ſi in iure ceſsit, cui cedere potuit: & id ubi oportuit. aut ſi uſucepit, aut ſi è præda
ſub corona emit, tumúe quom in bonis ſectionéue cuiuſuis publice uenit.
Qui autem non defendit, nec obſiſtit ſi poteſt iniuriæ: tam eſt in uitio quàm ſi pa VII
rentes aut amicos aut patriam deſerat. At hoc nimis Stoice dictum eſt, & quod in-
ter paradoxa referri oporteat. Quid ſi ſontẽ defendam? ſi eum, qui alium prius iniu
ria prouocarit: ſi eum deniꝗ cuius cauſa & mihi & meis diuturnas offenſas concitẽ?
Sanè hæc ad obruſſam & rigorẽ illum Zenonis metiri, durum & plenum inclemen
tię exiſtimauerim: pręſertim quom in medio hominũ, neꝗ inter perfectos uiuamus.
Adde quòd, ut ipſe paulo poſt monet, multa circunſpiciẽda ſunt in omni officio, &
cõſuetudo exercitatioꝗ capienda: ut boni ratiocinatores officiorum eſſe poſsimus,
& addendo deducendoꝗ uidere, quæ reliqui ſumma fiat, ex quo quantum cuiꝗ de-
beatur intelligas. Quid pręterea ſi peregrinus & ignotus in periculo ſit? itidẽ is, qui
de te optime meritus ſit. Quid ſi plures eodẽ tẽpore defendendi ſint? quid ſi cõſtitu-
to in periculo opitulari nõ poſsis, niſi alium, puta amicũ uel neceſſariũ, læſeris. Pro-
fecto hæ omnes circunſpectiones ſententiam Ciceronis infirmant. Quæ uero, ma-
lum, hæc comparatio, quàm abſona, quàm ueritati refractaria. ergo ignotum ac pe-
regrinum et forte nihili hominem deſtituiſſe iuxtà par ſcelus exiſtimabis ac ſi paren
tes, quibus uitam educationemꝗ debeo: ac ſi amicos, quos eadem mihi uoluntas,
idemꝗ ſtudium coniunxit: ac ſi deniꝗ ſanctiſsimam patriam, in qua omnia iura re-
poſita ſint: prodidero. Vide obſecro, ne ſi poſitionem tueri uolueris, & pietatem
erga parentes, & neceſſitudines inter amicos, & charitatem in patriam, uili nimis lo
co habuiſſe uideare, quam publico ac late nimis profuſo humanæ ſocietatis uincu-
lo adæquaueris.
Cicero liberalitatẽ cum iuſtitia confundit. Habent omnino aliquã inter ſe uicini- VIII
tatem, præſertim ea parte, quæ in erogando conſtat. Dat enim utraꝗ pro dignitate
benemerenti: ſed iuſtitia multo latius euagatur. Sanè Ariſtoteles duplicem iuſtitiæ
proportionem tribuit: geometricã alteram, alteram arithmeticã. Arithmeticam uer-
ſari in contractibus, in quibus omnes homines pares eſſe decet. Geometricam uero
unicuiꝗ ſuum diſpenſare, quantus eſt cuiuſꝗ captus & exiſtimatio. Hæc imperia ac
magiſtratus præclare natis ingenijs præbet: cæteris pro ſuo modulo munera & mi-

niſteria partitur. Proprium eſt liberalitatis, pecuniã aſpernari, eamq; ad publica hominum commoda impartiri. Multos habere ſuo beneficio obſtrictos. Nemini quicquam imputare, à nemine uicem repoſcere. hanc philoſophi animi magnitudini ac deſpicientiæ rerum humanarum proximiorẽ quàm iuſtitiæ exiſtimauerunt. Poſſet aliquis fortaſſe ea ratione tueri Ciceronem, quòd iſtæ uirtutes coniunctæ ſint ac ita proximæ, ut mutuo uinculo teneãtur. Quod qui dixerit, incidet in Menedemi Eretrienſis ſententiam: qui omnes uirtutes unam eſſe uirtutem arbitrabatur, eamq; pro ſuis functionibus, diuerſis nominibus appellabat. Autor Plutarchus in libello De uirtute morali.

IX Et quãq; omnis uirtus nos ad ſe allicit: facitq;, ut eos diligamus in qbus ipſa ineſſe uideatur, tamen iuſtitia & liberalitas id maximè efficit. Cur hoc fiat Cicero prætermittit oſtendere, oſtendit id Ariſtoteles. quòd cæteræ ſcilicet uirtutes habenti decori ſint & emolumento: ſola iuſtitia & liberalitas nõ habenti, ſed cæteris potius mortalibus proſint, aliorumq; gratia & cõmodo exerceantur. Ob id etiã eas ἀλλοτρίας ἀρετὰς, id eſt alienas uirtutes, ueteres appellauere: quòd publicæ utilitatis gratia potius quàm priuatæ inuentæ ſint. Omnis autem uirtus, quo ſe pluribus adiutricẽ præbet, hoc eſt apud omnes charior, maioreq; in admiratione habetur. Si igitur Cicero, quom Officiorum librum ſcriberet, Ariſtotelem habuiſſet in manibus potiuſquã Panætium, non dubito quin ſœcundiora uberioraq; ſuis ciuibus præcepta tradidiſſet, eaq; locupletioribus argumentis & rationibus comprobaſſet.

X Et Themiſtocles quidẽ nihil dixit in quo ipſe Areopagum adiuuerit. An parum dixit Themiſtocles, parũq; adiuuit Areopagũ: quom oraculum interpretatus: quom oſtendit ſuis ciuibus quæ forẽt lignea mœnia: quom perſuaſit, ut ſe nauibus tuerentur: quom regi uafro conſilio utile oſtendit in anguſtijs pugnare? Sed quid opus dicto fuit? quom nauiter atq; induſtrie agendo patriã ſeruauerit. Quòd niſi fortiter pugnando, ſeq; maximis periculis exponendo præpotentis regis uires fregiſſet, certè Areopago locus non ſuperfuiſſet, ſed unà cum Areopagitis ſalus & gloria Athenienſium cõcidiſſet. Poſſem hic togæ belliq; conſilia cõparare, poſſem ciuiles caſtrenſesq; labores cõferre, eaq; expaſsis eloquẽtiæ uelis exaggerare, quæ in oratione pro L. Murena incredibili facundia Cicero proſecutus eſt: ſed in re plana atq; omnibus expoſita non adeo oportet eſſe eloquentem.

XI Prudentia apud Ariſtotelem inter uirtutes, architectonicæ locum obtinet: utpote quę cæteris imperet, & reliquas moderetur. Ob id Socrates omnes uirtutes prudentię nomine appellabat. Quam ſententiã Ariſtoteles in Moralibus arguit. Non enim omnis uirtus prudentia eſt, ſed nulla uirtutũ eſt ſine prudẽtia. Plato in Legibus, prudentiam oculum, iuſtitiam pulchritudinẽ, temperantiam ſanitatem, fortitudinẽ manum animi uirtute inſtituti eleganter nuncupabat.

XII Duplex omnino eſt iocandi genus, unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum. Alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum, quo genere nõ modo Plautus noſter, & Atticorũ antiqua comœdia, ſed etiam philoſophorũ Socratici libri referti ſunt. De iocis Plautinis ſtat Horatius aduerſus Ciceronem:

At noſtri proaui Plautinos & numeros &
Laudauere ſales, nimium patienter utrunq;,
Ne dicam ſtulte, mirati, ſi modo ego & uos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto.

Si detur tamẽ mihi liber iudicandi locus, in Ciceronis malim quàm Horatij ſententiam deſcendere. Nam multũ mihi & ſalis & ſellis & facetiarũ & ſcommatum habere uidetur Plautus, iociſq; & perſonis pulcherrime inſeruire: ut mirari ſubeat Horatiũ, grauiſsimi alioq iudicij ſcriptorẽ, tã inique ſuper iocis Plautinis decidiſſe: quom ſatis cõſtet eum imitatum eſſe Siculum Epicharmũ, quem Cicero in quadam ad Atticum epiſtola uafrũ appellat. Et ſanè cõſtat Siculos homines ad ioca & dicta multũ acuminis habuiſſe: nec profecto uidetur Horatius hoc ignoraſſe, quom dixit,

Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi Dicitur.

Mouet me quoq; Varronis authoritas, qui in cẽſura comœdiarum Plautinarũ, non alio

alſo ferè argumento uſus eſt, quom eas à ſuppoſititijs ſecerneret: niſi quòd quæ iocis
& luſibus redundarẽt, eas incunctãter omniq; abdicata dubitatione Plautinas pro-
nuntiabat. Adde quod in hoc genere longe plus fidei Ciceroni quàm Horatio habe
ri par eſt: utpote quom Cicero fuerit mirificus iocorũ artifex, & Ciceronis iocos col
legerit, & in aliquot uolumina digeſſerit Tyro libertus, ſi credimus Quintiliano.

Pulchre Ariſtoteles in Ethicis, & Plutarchus in cõmẽtario De uirtute morali, o- XIII
ſtendunt inter continentẽ incontinentem, temperantẽ intemperantemq; quid diffe
rat. Continens cum affectibus colluctatur & uincit. Incontinẽs reluctatur quidem,
ſed uictus dolet. Cõtrà, temperans nullam habet luctã, ſed pacatis affectibus utitur:
ut mare tranquillũ, quod nulla impellitur unda. Intemperans uero ſine lucta manus
dat affectibus, ſeq; obſequentem ad nutum omnium uoluptatum ſponte profitetur.

Cicero trahit officium ab honeſto, ab utili: tum quomodo pugnet honeſtum cum XIIII
utili, quid honeſto honeſtius, quid utili utilius explorandũ proponit. At ego à iucun-
do quoq; officium exquirendum puto. Tria enim ſunt, ob quæ quiſpiam expetit, ho
neſtum, utile, iucundum: & tria rurſus, ob quę refugit, turpe, inutile, atq; moleſtum.
Et uirtutem, facultatem eſſe ſcribit in ſecũdo Ethicorum Ariſtoteles agendi res opti
mas circa uoluptatẽ: & Speuſippus uoluptatem cõgenitã nobis atteſtatur: ob id no-
bis etiam maximè elaborandum eſt, ut eam moderemur. Nam medicamenta ex con
trarijs cõſtant. Cæterum ſicut ex populari opinione utile ab honeſto ſeparamus, ita
& iucundum ab honeſto atq; utili iure ſeparari poteſt. Quatenus ergo ſequendum
ſit quod iucundum eſt, diſquiri ex officio debet. Tum illud quoq; dubitari poterit, u-
trum iucundius, an agriculturam exercere, an ciuilem uitam agere. An contempla-
ri, an in medio hominum degere: an uxorem ducere, an cœlibem uitam uiuere. Et
ex tribus quid præſtet, cultum ne agri, an uillaticam paſtionẽ, an mercaturam perſe-
qui. Incurrit in hanc iucundi mentionẽ Cicero nolens, aut certè aliud agens, in fine
tertij libri De officijs. Qua admonitũ miror attuliſſe in medium multifariã hanc atq;
operoſam diuiſionẽ, honeſtum & turpe, utile & inutile, iucundũ & non iucundum,
honeſtum cũ utili contendens, iucundum cũ honeſto decertãs, iucundum cum utili
depugnans: quæ ſexcuplex erit diuiſio. quòd ſi honeſtũ & honeſtius, utile & utilius,
iucũdum & iucundius addamus, iam ad nouenarium uſq; numerũ procedet diuiſio.

Vt enim uenuſtas & pulchritudo corporis ſecerni nõ poteſt à ualetudine, ſic hoc XV
de quo loquimur, decorũ, illud totum quidem cũ uirtute confuſum: ſed mente & co-
gitatione diſtinguitur, generale quoddam decorũ in omni honeſtate: aliud huic ſub-
iectum quod ad ſingulas honeſtatis pertinet partes. Non negauerim eſſe quoddam
decorum in uniuerſum per uirtutes perfuſum: quoddam rurſus particulare ad ſingu
los actus priuatos pertinẽs. Sed prius illud in natura abſconditum eſt, & ratione ma-
gis quàm ſenſu dignoſci poteſt: ſicut omnia uniuerſalia, quæ ſenſu percipi non poſ-
ſunt. Priuatum autẽ hoc alterum mihi uidetur locis, temporibus, perſonis, alijsq; de-
lectibus circunſcribendum eſſe: nõ quidem more poetarũ, apud quos turpes ſenten
tiæ laudantur, quom ſunt turpibus perſonis attributæ, ſed ciuilis cuiuſdam modeſtię
reſpectu. Nam hortari ad uirtutẽ intempeſtiue: fortitudine uti, quom parum opor-
teat, uel leuis cauſa urgeat: ſi in conuiuio aliquis ſeueritatem adhibeat: ſi puer de iu-
ſticia inter ſenes diſputet, hæc omnia, & his ſimilia, dedecẽt. Cõtrà, ſi loca, tempora,
perſonę cæteriq; reſpectus & delectus ſeruentur, mirũ ſanè ꝙ omnia deceãt. Egregi
us mimus animaduertere debet, quid ſuæ perſonæ conſentaneum ſit. nam ſi paruus
Hectorẽ agat, tum illud Antiochenorũ in eum quadrabit: Aſtyanactem uidemus,
ubi reliquiſti Hectorẽ? Siquis amicum ad uenationẽ exiturum, ad fortitudinem &
animi magnitudinem hortetur: uel is ſe ipſum paret ita ac ſi cõtra hoſtes conflictu-
rus: tum omnes clament, Paruo pedi magnum calceũ induxiſti: uel, coloſsi ornamen
ta pumilo impoſuiſti. Atq; hoc eſt fortaſſe, quod inquit Cicero, iuſtitia nõ uiolat ho
mines, uerecundia non offendit.

Cicero & hic & alibi multis locis dicit, nihil eſſe tam cõſentaneum naturæ quàm XVI
uirtutẽ. credo ex ea ratiõe, quia natura ſemper bonum appetit: & quãto quodq; bo-
num maius eſt, eo magis appetit. nihil aũt uirtute melius; nihil ergo à natura magis

appetitur quàm uirtus. & hæc ratio quidem apud me plurimũ pollet. Sed contrà Ariſtoteles uirtutẽ in parte irrationali uerſari ſcribit, & naturalibus affectibus, uoluptati præſertim, obluctari. Eius rei argumentũ eſt, quòd nemo natura uirtute præditus inuenitur, ſed longa omnes exercitatione proficiunt. In his enim quæ à natura proficiſcuntur, non eſt opus exercitatione, ſed protinus natura duce ea amplexamur. ſic ridemus, ſic ambulamus, naturæ ſponte: nec ut his in rebus meditemur opus eſt. At in his quæ ad uirtutem ſpectant, longa aſſuetudine & crebris actionibus opus eſt. Hinc ſcilicet emanauit uetus illa & digna memoratu ſententia, ἕλου βίον τὸν ἄριστον, ἡ συνήθεια δὲ ἡδὺν ποιήσει. elige optimũ genus uiuendi, ſuauiſsimum id reddet aſſuetudo. Deniq; cõmunis eſt philoſophorum aſſertio, uirtutẽ nõ naturalem, ſed nec præter naturã eſſe. Teſtimonium reddit huic opinioni Plato in Gorgia, ὡς τὰ πολλὰ γὰρ ταῦτα ἐναντία ἀλλήλοις ἐστίν, ἥ τε φύσις καὶ ὁ νόμος. ut plurimũ enim hæc (ut aiunt) contraria ſunt inuicẽ, lex ſcilicet & natura. Ob id & B. Paulus teſtatus eſt ſe habere aliam legem dominantẽ membris ſuis, & menti ſuæ repugnantem.

XVII Alteram officij diuiſionẽ adſcribit Cicero, in perfectum ſeu cõmune, quod κατόρθωμα Græci appellant: & medium, cuius, cur factũ ſit, ratio probabilis reddi poteſt. Ego perſectum illud quod uocat, ſi ad ęquilibriũ redigatur, lõge imperfectiſsimum puto. Hoc enim illud eſt quod flecti neſcit, quod neq; locorũ neq; tẽporum neq; perſonarum rationẽ habere poteſt: quod cõniuentibus oculis & obſtinatis animis medium illum rigorẽ tenet, à quo nulla ratione deduci poteſt. Hoc Diogenes tuebatur, hoc Timon ille μισάνθρωπος, hoc Stoici, qui homini ignoto alapã incutere & parentem iugulare par crimen putant. Hoc ſiquando in iudicijs uerſatur, ſummũ ius à noſtris, à Græcis ἀκριβοδίκαιον, uocatur: quod nonnulli ſummã crucem, alij ſummã iniuſtitiam definiuere. Huius temperamentũ æquitatem arbitramur, quæ locorũ, temporum, perſonarũq; delectũ habet. Hæc miſereri ſolet, ac tum demũ parcere, niſi ad maleficium peruerſa uoluntas & dolus malus acceſſerit. Sic perfectiſsimi huius officij acerbitatẽ ac duriciẽ medium alterũ officiũ, quod ſolum officij nomine dignũ eſt, moderatur. Quod ni faciat, tranſit ille animi rigor in mores, efficitq; homines inclementes, inexorabiles, & quales à Græcis ἀπαθεῖς appellabantur.

XVIII Quo loco Cicero de prudentia ac ſapiẽtia agendum proponit, utrunq; uidetur ita cõmiſcere, ut non facile intelligas quid prudentia ſapientia differat, quódue ſit utriuſq; munus. Ciceronis uerba ſunt. In prima parte in qua ſapiẽtiam & prudentiam ponimus, ineſt indagatio atq; inuẽtio ueri: eiuſq; uirtutis hoc munus eſt proprium. Vt enim quiſq; maximè perſpicit, quid in re quaq; uerißimum ſit: quiq; & acutiſsimè & celerrime poteſt & uidere & explicare rationẽ, is prudentiſsimus & ſapientiſsimus rite haberi ſolet. Hoc primũ nego, prudentiã & ſapiẽtiam eandem eſſe uirtutem. Nam prudentia eſt exacta rerũ humanarũ diſcretio, quę in conſilijs & omnibus ijs quæ in dubitationẽ ueniunt, dominatur. Sapientia autem eſt rerum humanarum diuinarumq; cognitio. Hæc in ijs quæ ſemper eodem modo ſe habent, diuinis puta & æternis uerſatur. Prudẽtiæ munus nõ tam uera & falſa, quàm bona & mala, utilia & inutilia, appetenda & refugienda internoſcere: ſuper ijs cõſultamus quæ aliter atq; aliter ſeſe habere poſſunt, quęq; indigẽt fortuna. Nã reluctante fortuna, prudentia ſuum nunquã finem adſequatur. At ſapientia tam ſublimi & excelſo loco poſita eſt, ut rerũ humanarum uiciſsitudines longe deſpiciat, fortunæq; ipſius imperiũ nihil ad ſe pertinere arbitretur. De prudentia uerba ſunt Ariſtotelis, quem iure Plato philoſophum ueritatis appellabat. Videtur itaq; prudentis eſſe, bene cõſulere poſſe circa ea quæ ſibi ſunt bona & proſunt: non aliqua ex parte, ut quę nã ad ſanitatẽ uel uires: ſed quæ ad bene uiuendum omnino cõducant. Argumento eſt id ita eſſe, eos etiam qui circa aliquid uerſantur, prudẽtes dici, quom bene ad finem ſtudioſum aliquem excogitauerint ea, quorũ nulla eſt ars. Quare & omnino prudens is eſt, qui ad cõſultandum eſt aptus. ex ijs facile intelligas, prudentiam nõ circa uera & falſa: hoc enim cõmune eſt humani animi omniũq; uirtutũ propoſitũ: ſed circa utilia & inutilia uerſari. Sed quid ego peregrinis aduocatiõibus utor, quom Cicero nõ multo poſterius eodem libro aduerſus ſe teſtimonium dicat, ut hic propè ſui oblitus uideatur. eius uer-

eius uerba non pigebit ſubſcribere. Prudentia, quam Græci φρόνησιν, aliã quandam
intelligimus, eſt rerum expetendarũ fugiendarũq; ſcientia. Illa autẽ ſapientia, quam
principem dixi, rerum eſt diuinarũ atq; humanarum ſcientia, in qua continetur deo-
rum & hominum cõmunitas & ſocietas inter ipſos. In hac ergo quæſtione nõ aliun-
de aut libentius quàm à Cicerone ad Ciceronem prouocauerim.

Libro Officiorum tertio, Eſt etiã, inquit, ius bellicum, fidesq; iuriſiurandi ſæpe ho XIX
ſti ſeruanda. Quod enim iuratum eſt, ut mens conciperet fieri oportere: id obſeruan
dum eſt. Quod aliter, id ſi non fecerit, nullum periurium eſt: ut ſi prædonibus pro ca
pite precium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi iuratus quidem id nõ feceris. Nam pi
rata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed cõmunis hoſtis omniũ. Cum hoc
nõ fides eſſe debet, nõ iuſiurandum cõmune. Non enim falſum iurare, peierare eſt:
ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicuti uerbis concipitur, more noſtro, id
non facere, periurium eſt. Scite enim Euripides: Iuraui lingua, mentẽ iniuratam ge-
ro. Regulus uero non debuit cõditiones pactionesq; bellicas & hoſtiles perturbare
periurio. Cum iuſto enim & legitimo hoſte res gerebatur, aduerſus quem & totum
ius feciale, & multa ſunt iura. Hoc loco mihi uidetur Cicero parum cõſtantiã ſuam
ſeruaſſe: quom iurandum cuiquã arbitratur, quod mens concipiat fieri nõ oportere:
præſertim quom in his libris decretis Stoicorum nomen dederit, apud quos nullus
eſt tam grauis metus, qui in conſtantẽ uirum cadere poſsit, qui nõ malit mori quàm
quicquam præter dignitatẽ aggredi. Nunc mitto quod neq; prædoni fallendam fi-
dem, neq; gladiũ furioſo abiurandum putãt. Quòd ſi ex ſeueritate illa Stoica & duri
cie ſummi & abſoluti officij alio loco à nobis improbati aliquid recidendũ putamus:
ſanè tacito quodam hominũ iudicio conſtitutum eſt, ut prædoni & ſicario fides ſer-
uetur: non quia ſit ex perduelliũ numero definitus, nec ut ex ſuo ſcelere aliquid com
modi lucrifaciat: ſed ne uiolato hoc iureiurãdo protinus materia detur ad maius ne-
fas, & captiui qui ſpe prædæ ſeruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præci-
ſa utilitatis expectatione actutum iugulum præbeant carnifici. Illud quoq; nõ uideo
quomodo probari poſsit, falſum iurare nõ eſſe peierare, ſed quod ex animi tui ſen-
tẽtia iuraueris. Sicut eñ oratio nõ dicentis, ſed audiẽtis gratia inuẽta eſt: ita iuſiuran
dum non eius qui ſe iuramento obſtringit, ſed eius cui obſtringitur, cauſa inſtitutum.
eſt. & profecto ſi iuras ut fallas, ab ipſo uſq; principio periurium eſt. Nam quid aliud
periurare eſt, niſi perperã in alterius fraudẽ iurare? quod in ipſis fit auſpicijs, quom
uerbis conceptis te in iuramentũ adigis: atq; ita inducis animum ut iam tum fidem
fallas, quocunq; id nomine aut titulo prætexas. Certè Plato XI. Legum libro id fie
ri uetat, ne quid in deos pecces: quorum maieſtas uiolari putatur, ſi parum religioſe
iuſiurandum ſeruaueris, cuius ipſi aut teſtes aut uindices inuocati ſunt. Ob id probe
ac ſancte feciſſe uidentur, qui nunquã ſubeundum iuſiurandum monuerunt. Ea cau
ſa Socrates uel canem uel anſerẽ, Zeno capparem adiurabat: nõ quòd in ijs aliquid
numinis eſſe ſuſpicarẽtur, ſed nequando temere deorum numine abuterentur. Hoc
præterea in diſquiſitionẽ uocandum puto, quod nam ſit iuſiurandum quod inuitus
aut ex animi tui ſenrentia ſuſceperis. Nihil enim à quoquam inuito fieri aut dici exi-
ſtimandum eſt, cuius principiũ in nobis ipſis ſitum ſit, ita ut id agere aut prætermit-
tere inregrũ ſit nobis. Nam quæ pendent ex animi noſtri ſententia, ea planè noſtra
fieri ſponte & in noſtra eſſe poteſtate, uel Epicteto autore, iure dixerimus. Contrà
quæ extra nos ſunt, quæq; principium & impulſum habent aliunde, ita ut reluctan-
tes repugnantesq; nos urgeanr: hæc merito cogentia & uiolenta dixerimus. Cui rei
indicium eſt, quòd dum hæc aguntur, uel acta ſunt, dolemus: in ſuperioribus autem
illis nullum doloris teſtimoniũ accedit. Ex quo facile agnoſcas, nõ eſſe uiolenta neq;
prærer animi uoluntatẽ. qui enim captus eſt à prædonibus, qui in uinculis retinetur
apud tyrãnum, ſiquid peieret ſui cõmodi gratia, ut ſe in libertatem uendicet, ſeq; ab
ea neceſsitate eximat, ſanè uolens & propria animi inductione hoc agit. Neq; aut
dum peierat, neq; quom peierauit, angitur: ſed lætatur potius ſe ea fraude uel præ-
donibus uel tyranno impoſuiſſe, ſuiſq; rebus conſuluiſſe. Quod pleniſsime teſtimo-
nium eſt, eum nihil coactum & præter animi ſententiã feciſſe. Atq; hoc peritiſsimi
in hac

in hac cenſura ſentiunt. Quid uero dicam? quòd nõnulla ſunt quæ animũ mordent, & permoleſte habent, & tamen noſtra ſponte prouenisse arbitrantur. Vt ſi quis cruciatibus actus patriã prodiderit, ſi ui tẽpeſtatis conſternatus iactũ fecerit. Nec enim uerisimile eſt, quenquã aut patriam prodere, aut ſuarum rerum iacturã facere uelle. Hæc tamen & ſi moleſtiã afferant, & ſi pœnitentia permoueant animos, quia ortum habent ab animi noſtri ſentẽtia, iccirco uoluntaria cenſentur. Ex ijs in confeſſo eſt, quoties quis falſum iurat, quia uolens ac ſciens fallit, quia deos ſuæ teſtes fraudis uocat, quia ſuo ſcelere non affligatur, ſed potius gaudet, ſibiq; gratulatur: eum periurio obſtringi, nec ullo prætextu ſuo latebram inuenire poſſe facinori. Quòd ſi quis hac in re argutator dixerit, huius periurij principium non à libertate conſilij noſtri, ſed uel à timore, uel à ſpe, uel ab alio quopiam affectu proficiſci: is ſe nihil dixiſſe demum intelliget, ſi obſeruauerit nullam eſſe actionẽ humanam, quæ ab aliquo humani animi motu non ortum capeſſat: aut amor, aut libido, aut uoluptas, aut alius quiſpiam affectus mortaliũ animos percellit: ita in functiõibus humanis nihil erit, quod uoluntarium & ultroneũ dici poſsit. quod quàm ſit abſurdum, melius agnoſcẽt, qui recta opera uoluntate metiũtur, & ijs præmia deberi cõtendunt, quàm à nobis poſſit oratione explicari.

XX Cicero propè in fine tertij De officijs: Cõferamus igitur in pauca. nam ut utilitatem nullam eſſe docuimus, quæ honeſtati eſſet contraria: ſic omnem uoluptatẽ dicimus honeſtati eſſe contrariam. Ego cõtrà honeſtate nihil melius, nihil dulcius, nihil magis uoluptificum, nihil magis naturæ conſentaneum puto. Ac longe illos falli arbitror, qui uoluptatem ab honeſtate diremerunt, quom hæc duo ſint omnium maximè animantũ generi accommoda: multoſq; minus, mea ſententia, uoluptas ab honeſtate quàm utilitas ſeiungi poteſt. Nã ratio uoluptatis multo magis per ſe innata eſt: quàm ratio utilitatis, quæ plerunq; extra nos eſt, & adſcititia aduenit. Neq; uoluptates nũc libidines aliaſq; improbitates uoco, quibus et honeſtati & uoluptati nihil magis cõtrariũ arbitror, niſi quatenus naturæ neceſsitati morigeramur: ſed conſentientem animi & corporis habitũ, tranquillitate & conſtantia perfruentem: hanc deniq; ueram uoluptatẽ exiſtimo, quæ ab honeſtate nunquã abiũgi poteſt. Certè huius ſententię noſtrę Eudoxũ uirum grauiſsimũ, & Ariſtotelem philoſophorũ acutiſsimum autores habemus. Quorum alter uoluptatẽ ſummũ bonũ, alter ſummum bonũ non conſtare ſine uoluptate contendit: ut nemo putet uel ſolum Ariſtippũ uel ſolum Epicurum fuiſſe uoluptati patrocinatũ. Tametſi hoc inter nos atq; illos intereſt, quòd illi uoluptatẽ brutis cõmunem & corpori agnatam admirantur: nos cæleſtem illam tantum & Dis hominibusq; Dis ſimillimis familiarẽ approbamus, quam merito Græci ἀμεταμέλητον uocauerunt.

XXI Idem ait: Mercatura autẽ ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt. Sin magna & copioſa, multa undiq; apportans, multiſq; ſine uanitate impartiens, nõ eſt admodum uituperanda. Atq; etiam ſi ſatiata quæſtu, uel contenta potius, ut ſæpe ex alto in portũ, ex ipſo portu ſe in agros poſſeſsioneſq; cõtulerit, uidetur iure optimo poſſe laudari. Hãc ego ſententiã non uideo quomodo rationi conſentaneam putem. De mercatura enim in uniuerſum quęrimus, probãda an improbãda ſit. ſi probãda eſt, profecto tam probari inſtitorẽ oportet, qui cymbam onuſtam pipere, quàm qui ingentem onerariam nauim ultimis ex regionibus adduxerit. Non enim hic quæſtio eſt de rei quantitate, ſed de qualitate. quærimus enim uitium an uirtus in re ſit: quæ qualitatẽ non quantitatẽ ſpectant. Si uirtus ineſt, planè tota laudanda eſt: ſin uitium, tota reijcienda. ueteratoriam artem & impoſtricẽ totam reprobamus: ſiue in re exigua, ſiue magna impoſtura facta deprehendatur. tota enim mala eſt. Statuariã laude proſequimur, ſiue in coloſsis ſiue in chamæteris formandis induſtriã oſtendat. Etiam ille Pyrrhicus qui Ryparographus uocatus eſt, ex tonſtrinarum & aſellorum pictura ſuam cõmendationẽ tulit. Poteſt ergo mercatura quæ in rerum magnarũ magniq; ſumptus conuectionibus agitur, illuſtrior fortaſſe, non melior uideri, quàm quæ in rebus perexiguis uires intendit: quando quibus modulis quiſq; ſuam metiatur induſtriã, non ab arte pendet, ſed à cuiuſq; facultate. Penetrent alij Euxinum, & ad ultimos nauigent

Garaman

Garamantas,quibus magnas opes fortuna indulſit,atq; inde raras & exquiſitas mer
ces conuehant. huic qui rerum & fortunarũ difficultate premitur, ſat erit ex Sicilia
medimnos aliquot frumenti, aut ex Chio amphoras uini non adeo multas ferre in
ſubſidium laborantis annonæ. Par induſtria, par uoluntas utriuſq;, pari quoq; mihi
laude uidentur prouehenda. Atq; hic forte anguſtæ fortunæ inſtitor, maiorẽ uidea-
tur aliquibus gratiã emereri, quòd leuiore quæſtu propoſito, paria tamen maris cæ-
liq; ſæuientis pericula non reformidarit. Cato enim quodam ſciſcitante, quid ſibi de
mercatura uideretur, non mercaturã damnauit, ſed magnitudinem periculorũ quæ
à mercatoribus perſæpe adiri ſolent exhorruit. Quis enim iure mercaturã qualiſquã
lis & quantulacunq; eſt, improbauerit, cuius ope factũ eſt, ut humano generi innu-
mera cõmoda proueniãt, & totus propè orbis in cõmunionẽ ueniat. Rectius Ariſto
teles, qui non in quantulis rebus, ſed in quibus euigilaret mercatura obſeruauit. Nã
quæ diſtrahit ea quæ ſibi profuſius ſuppetunt, quæq; cõmodis hominum inſeruit,
hanc recipiendam approbandamq; exiſtimauit. Contrà quę uilius emit quædam ut
deinde charius uendat, & in monopolijs maximè fieri ſolet publicam flagellans an-
nonam, cui etiam uoce Græca, καπηλικὴν nomen fecit, hanc prorſus exploſit. Haud
multo ſecus & quæ inſtrumẽta luxuriæ ſuppeditat, eſt ciuitate iure exturbanda. Sic
Lycurgus eos qui delicias & ſcitamẽta gulę apparabant, exilio multauit. Sic Roma
ni eos urbe eiecerunt, qui uicto Antiocho & Aſia in poteſtatem redacta exotica un
guenta nundinabantur.

Ciceronis uerba ſunt. Ex quatuor autem locis, in quos honeſti naturã, uimq; diui XXII
ſimus: primus ille, qui in ueri cognitione conſiſtit, maximè naturam attingit huma-
nam. omnes enim trahimur, & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem: in
qua excellere pulchrum putamus: labi autem & errare, neſcire & decipi, & malum
& turpe ducimus. Soleo ego apud familiares meos, qui mecum incredibili amore
atq; admiratione Ciceronis tenentur: perſæpe teſtari, non aliud uolumen mihi uide-
ri negligentius à Cicerone conſcriptum quàm hoc De officijs, ut propemodum ali-
ud agens hoc egiſſe uideatur. Quod ego inde profectum arbitror, quòd eo tempore
Ciceronis animus, ſublato C. Cæſare è rebus humanis, uarijs curarum fluctibus agi
taretũ: atq; hinc Octauio, qui deinde Auguſtus appellatus eſt, ſtuderet, inde Antoni-
um acerrime oppugnaret, neutri ſatis fideret. Quare mihi uideor animaduertere,
hęc à Cicerone in ſummis animi auocationibus literis mandata. Niſi enim hoc foret,
qui fieri poteſt, ut tam diuinum ingenium, tanta eloquẽtia illuſtre, tot diſciplinarum
præſidijs munitum, tam oſcitãter multa effuderit: neq; in his ſolum, quæ ad morum
cognitionem, ſed & quæ ad dicendi facultatẽ pertinent. Id quod habeo perſuaſum
multis uiſum iri admirabile: qui ſententiarũ dulcedine capti, quæ hoc libro continen
tur, quibusq; uita egregie inſtitui poteſt, nullum aliud uolumen huic præferendum
exiſtimarunt: atq; illud Plinianum frequenter in ore habent, hæc uolumina non mo
do in manibus habenda, ſed etiã ediſcenda eſſe. Quod ego tamen nõ de his tantũ uo
luminibus De officijs, ſed de omnibus quę feliciſſimo illo Ciceronis calamo cõſcrip
ta ſunt, à Plinio dictum arbitror. Quod uero ad dicendi rationem pertinet, ſiquando
aliàs deſipiendi ocium dabitur, puto me id facile poſſe certis aliquot teſtimonijs ob-
tinere. At nunc quod oſtendendum ſuſcepimus, id pro uirili proſequamur. Illud
primũ uideor mihi dicturus, Ciceronẽ prudentiã ſcientiamq; nõ recte permiſcuiſſe,
quom hęc duo multum inter ſe diſſideant. Prudentia ſiquidem in conſultatione tota
conſiſtit: quom ſcilicet nobiſcũ ipſi quid ſequendum, quidúe fugiendum ſit, perqui-
rimus. Quæ ſanè dijudicatio in ijs ſolũ poſita eſt, quæ aliter atq; aliter ſe habere poſ-
ſunt. Nam de certis ac exploratis non eſt quod quiſquam conſultationẽ ineat. Quare
neminem inueneris qui de capeſſenda homini felicitate quicquam dubitet, quando
felicitatem ſibi omnęs mortales pro fine ſtatuunt: ſed quibus rebus felicitas ſtatuen-
da ſit, hoc eſt demum quod propè omnibus ſeculis atq; in omnibus diatribis in diſ-
quiſitionem uocatum eſt, alijs uoluptatem, alijs uirtutem, alijs alia comprobantibus.

At ſcientia utpote quæ in demonſtratione poſita eſt, ex ijs pendet quæ eodem mo
do ſemper conſtant, quorumq; principia aliter ſe habere non poſſunt. Neq; enim
eorum

eorum haberi poteſt demonſtratio, quorum principia euariant atq; inter ſe diſſentiunt. Quod ut melius intelligi poſsit, ſciendum eſt duas eſſe animæ rationalis partes: quarũ altera ſolemus ea contemplari, quorũ principia in diuerſum abire nõ poſſunt: altera ea intuimur, quæ deſultorijs & alternãtibus principijs prodeunt. In priore ſcientiam, in poſteriore prudentiam, ſtatuimus. Ob id recte dictum putamus, prudentiam circa contingentia & incerta, ſcientiã circa certa & neceſſaria uerſari. Prudentiam in parte opinabili intellectus, quàm διανοητικὴν Græci uocant: ſcientiam in parte optimate, ſedem habere. Illam de rebus humanis, hanc de rebus æternis decernere. Quom itaq; uirtutes omnes quæ ad mores pertinent, rerum agendarũ officijq; delectum habeant, prudentia una eſt quæ inter eas plurimũ eminet, & apud omnes quaſi architecti uice fungitur: uiãq; deliberandi aperit, & ad præſcriptũ quodammodo limitem perducit. Quare in prudentia uim ſubducẽdi, in ſcientia uim cognoſcendi eſſe dixerunt: ſcientiamq; nullis fluctibus agi, ſed ablegato omni affectu ſuas implere functiones: contrà prudentiæ partes eſſe, uarias rationes inire, uarijsq; excurſibus agi, donec quid agendum, quid fugiendum ſit conſtituerit. Iis adde quod prudẽtia circa res geſtas ſe minime exercet, ſed futura tantũ ſibi proponit. At ſciẽtia uerſatur in his quæ neq; deſierunt, neq; unquam deſitura ſunt. Sic philoſophos, ſapientes multarumq; ac maximarũ rerum capaces uocamus: prudẽtes nequaquã, utpote q in re familiari, in republica, in cõmuni deniq; uita cõniueãt, ſintq; omnibus his in rebus plus nimio negligentes. Hinc Thaletẽ ab ancillula deluſum accepimus, quòd cæleſtes ambitus explorãs in foueam cõcidiſſet. Vnde illud uetus: Qui quæ ſunt ante pedes non uidet, cæli ſcrutatur plagas. Quin & belluas nonnullas prudentiam habere dicimus, ſeu mauis quãdam prudentiæ imaginẽ. Nam & nidulos admirabili artificio futuræ proli architectantur, quam deinde alunt incredibili ſolertia: in futuras etiam tempeſtates proſpiciunt ea, quę uitæ neceſſaria augurantur. Contrà nulli belluarum ſcientiam irrogamus: quòd nulla, etiã ſi precariũ à Dis ſermonem impetrauerit, ſuas actiones demõſtratione probare poſſe uideatur. Hoc eſt ſcilicet quod nõ facile inuenias qui aberret in ijs quæ ad ſcientiam pertinent. Atqui in ratione ſubducenda & delectu rerum faciendarum prudens ſæpe fallitur: & licet diligens conſilium adhibeat, id tamen non poteſt incertũ nõ eſſe, quom in rebus fortuitis admoueatur: conſilio uero ſcientia minime indiget, utpote quam breui tempore, boni opera præceptoris adſequi poſſumus. Mature autẽ conſulendũ eſt, ut iam in prouerbium abierit: moram nullam rei eſſe præterquam conſilio ſalutarẽ. Illudq; uetus frequẽter uſurpamus: Romani ſedendo uincunt. Ob id recte dictum eſt à maioribus, prudentiam fortuna egere, ut ſummã aliquando uoti adſequatur: quom ſcientia ſit longe ſupra fortunã poſita, eiusq; præſidio minime egeat. Quid quòd iuuenes ſcientiam ſibi cõparare poſſunt: puta geometræ & muſici effici poſſunt, quando ſcientia uniuerſalibus conſtat. Sed iuuenem prudentia præditum non facile inueneris: quando hæc à particularibus pendet, quorum notioni præfecta eſt experientia. atqui hanc iuuenes ob ætatem aſſequi nõ poſſunt. Hoc quoq; inter prudentem ſcientemq; diſcrimen agnoſcimus, quòd prudẽs nemo eſt, niſi bonus idem ſit, ſi Ariſtoteli credimus: ſciens malis peruerſisq; moribus etiam uti poteſt. Nam prudentiæ oppoſita eſt uerſutia, ſcientię uel ſola inſcitia, uel nihil eſt oppoſitũ. Voluptas ac dolor ex confeſſo nullum inuehunt ſcientiæ uitium. Nam qui uoluptate fruitur, aut dolore torquetur, nihilominus compertũ habet, triangulo treis ineſſe angulos duobus rectis pares. At prudentiam dolor æquè ac uoluptas interpellat. Prudens enim perſæpe manus dat affectibus, & nunc odio, nunc amore huc uel illuc rapitur. ex quo temperantia conſeruatrix prudentiæ dicta eſt, & inde σωφροσύνην nomen nacta eſt apud Græcos. Deniq; non ſcientia ſed prudentia iter illud præmunit, quod ad rectum uirtutis propoſitum nos aliquando perducit. Scientia ad mores parũ confert. nam ſi percunctetur quis, an ad gubernationẽ reipublicæ bene inſtitutus ſit Pericles, nõ ſcientẽ neq; ſapientem, ſed uel prudentẽ uel iuſtum uel liberalem reſpõdemus, uel alio quopiam uirtutis titulo eum exornamus. Prudentia præterea ad agendum pertinet, rerumq; agendarum delectum habet. nam omnis uirtutis laus in actione conſiſtit. At ſcien-

tia non

tia non in actione, ſed in multarũ optimarũq; rerũ diſciplinatũq; cognitione uerſat.

Fundamentum autem iuſtitiæ eſt fides, id eſt dictorũ conuentorumq; cõſtantia & XXIII
ueritas. Mallem dixiſſet fidei fundamentum eſſe iuſtitiam: Fides enim ad iuſtitiã re-
fertur, non iuſtitia ad fidem. Tolle iuſtitiam, non habebit quo nitatur fides, & proti-
nus corruet. tolle fidem, erit tamen adhuc locus iuſtitiæ, magnaq; eius portio ſuper-
ſtes manebit. Quòd ſiquis clementius cum Cicerone agere uelit, dicet fidem, ſiquid
fides ad iuſtitiam fulciendam pertinet, uix unius particulæ fundamẽtum eſſe poſſe.
Quom enim iuſtitiam duobus faſtigijs metiamur, uniuerſali altero, quo iuſtitiam in-
terpretamur, publicam naturæ legẽ ab ipſis primum natalibus mortaliũ animis inſi-
tam, qua bonũ malumq; ſecernimus, uidemus quid appeti quid refugi oporteat, cu-
ius deniq; complexu omnis uirtus clauditur: ex quo carmen illud apud Græcos ef-
fluxit, ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ᾽ ἀρετὴ ἔνι. & tritum illud, Neq; heſperum neq;
luciferum æquè eſſe admirabilem: alterum eſt iuſtitiæ faſtigium, minus illud quidem
uniuerſale, utpote quod iuſtitiam unam, non reliquas etiã uirtutes complectatur.
Sed & hoc quoq; biceps eſt. altero diſtributiua iuſtitia, quæ à Græcis διανεμητικὴ di-
citur, cõtinetur, ad quã Geometricã proportionẽ referimus. Hęc ea eſt ſcilicet, quę
imperia, honores, magiſtratus, cuiq; pro dignitate diſpẽſat. altero ea iuſtitiæ pars in-
cluditur, quæ ἀλλακτικὴ uocatur à philoſophis, & ad contractus conuentionesq; ho
minum refertur: in qua Arithmetica uerſatur proportio, quom ſcilicet omnibus ex
æquo quod ſuum eſt impenditur. Ad hanc ſponſionũ æqualitas, ad hanc ſpectat iu-
ris iurandi ſanctitas. In hac una fides, id eſt dictorum conuentorumq; conſtantia, do
minatur. Nam in cæteris quas diximus partibus, non uideo cui uſui fides eſſe poſ-
ſit: certè in eis aut nullum, aut omnino peranguſtum, mea quidem ſententia, locum
habere poteſt.

Illud quoq; uidetur in diſquiſitionem uocari poſſe, quur Cicero prudentiam loco XXIIII
principe inter uirtutes ſtatuerit, quam in quartam demum claſſem, & poſt ipſam iu-
ſtitiam Ariſtoteles collocarit, quom in fronte & inter anteſignanos fortitudo ordi-
nem ducat. Vterq; ſanè uidetur iuſtis rationibus ſuam tueri poſſe ſententiam: quan-
do Cicero uidit prudentiã unam eſſe, quæ ſe cæteris ducem uirtutibus præbeat: me-
ritoq; apud Platonem uice oculi fungitur. Nam planè ablegata prudẽtia exoculatæ
ſunt omnes, ſuumq; munus implere nõ poſſunt. Iure itaq; prudentiæ princeps locus
debetur. Atqui diuerſa ratio Ariſtoteli perſuaſit, ut in quartum locum eam reijceret.
Tres enim priores uirtutes, fortitudinẽ puta, temperantiam & iuſtitiã parti animæ
ratione carenti tribuit, eaſq; tantum moralibus adnumerat. Tum demum aliam diui
ſionẽ init eius animæ partis, quæ rationis eſt compos: quom eius partem alterã con-
templationi earum rerum, quę ſemper eodem modo ſe habent, præficit: quo loco ſci
entia & ſapientia imprimis præpollet. Pars uero altera præſidet cõſultationi earum
rerum, quæ neq; æternæ ſunt, neq; eodem modo ſemper ſe habent. Hic autẽ pruden
tiæ primæ partes cedunt: quę quoniã certo quodam modo inter morales intellectua
leſq; uirtutes ambigit, ex eo in limite utrarũq; conſulto ab Ariſtotele conſtituta eſt,
& in quartum deniq; ordinem trãſcripta. Cæterum quòd fortitudinẽ ante ipſa prin
cipia coordinarit, ideo factum uidetur: quoniã neq; temperãtia neq; iuſtitia ſine for-
titudine eſſe poteſt. Nam &ſi mutuo quodam inter ſe nexu uirtutes omnes morales
contineantur, fortitudo tamen una omnium maximè ad continentiam temperan-
tiamq;, & rurſus continentia & temperantia ad iuſtitiã pertinet. Quid enim aliud eſt
temperantia, niſi aduerſus corporis uoluptates luctæ: de quibus uoluptatibus iam e-
uictis atq; expugnatis tẽperantia propemodum trophęum ſtatuit. Iuſtitia uero quo-
modo ſuũ unicuiq; tribuat, aut ſuas alias functiões perſequatur, niſi temperantiã in
comitatũ adſciuerit. Ob hæc iure optimo princeps locus fortitudini fuit tribuẽdus.

Cicero & hic & alijs multis locis extollit exemplum illud Reguli, quaſi ſingulare XXV
quoddam fidei teſtimonium. Quod puto pulchre & cõmode in examen diſquiſitio-
nemq; poſſe pertrahi. Sed prius ad uerbum ſententiam Ciceronis tranſcribamus.
M. Attilius Regulus quom Conſul iterum in Africa ex inſidijs captus eſſet, duce
Xanthippo Lacedæmonio, imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare: iura-

tus miſſus eſt ad ſenatũ, ut niſi eſſent redditi Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginẽ. Is quom Romã ueniſſet, utilitatis ſpeciem uidebat: ſed eam, ut res declarat, falſam iudicauit. Quæ erat talis, manere in patria, eſſe domi cũ uxore, cum liberis, quam calamitatẽ accepiſſet in bello, cõmunem fortunæ bellicæ iudicantem, tenere conſularis dignitatis gradum. Quis hæc neget utilia? quæ cenſes? magnitudo animi & fortitudo negat. an locupletiores quæris autores? harum enim eſt uirtutũ proprium, nihil extimeſcere: omnia humana deſpicere: nihil quod homini accidere poſsit, intolerandum putare. Itaq; quid fecit? in ſenatũ uenit. mandata expoſuit. Sententiã ne diceret, recuſauit: quamdiu iureiurando hoſtium teneretur, non eſſe ſenatorem. Atq; illud etiã (ó ſtultum hominẽ, dixerit quiſpiam, & repugnantẽ utilitati ſuę) reddi captiuos negauit eſſe utile. Illos enim adoleſcentes & bonos duces eſſe, ſe iam confectum ſenectute. Cuius quom ualuiſſet autoritas, captiui retenti ſunt, ipſe Carthaginẽ rediјt: neq; eũ charitas patrię retinuit, ne. ſuorũ. Neq; uero tamẽ ignorabat, ſe ad crudeliſsimũ hoſtẽ & ad exquiſita ſupplicia proficiſci: ſed iuſiurandũ cõſeruandum putabat. Itaq; tũ quom uigilãdo necabatur, erat in meliore cauſa, ꝙ ſi domi ſenex captiuus periurus & cõſularis remãſiſſet. Vidit Cicero ꝙ parũ ſapienter hoc factum ſit à Regulo: occurritq; aliquot quæſtiõibus, quæ intendi potuiſſent. maluit tamen poſitionem Stoicorum tueri, quàm ex ſentẽtia decedere. Ita enim Ciceronis & ſcriptorum plerunq; mos eſt, inſeruire tempori, & quo iure quaq; iniuria propoſito patrocinari. Illud uero mihi primum petendum duco, quid Regulo perſuaſerit, ut legationem ſuſciperet ad ſenatũ: ut ſe hoſtibus iureiurando obſtringeret, niſi impetraſſet ut captiui redderentur, ſe reuerſurum. Nam ſi hoc iam ſecum ipſe præcogitarat, captiuos reddi non debere, cur fruſtra homo ſenex tantum itineris, ſuperuacuamq; operam aggreditur? cur hoſti illudendum putat? qui nõ alia cauſa eum mittendum iudicauit, niſi ut operam daret adniteretur q; ut captiui redderẽtur. At Regulus non modo ea parte hoſtem fallit, quòd de reddendis captiuis nihil agit: neq; liberum iudicium, ut par erat, ſenatui relinquit: ſed ipſe contra fidem ac iuſiurandum, contra morem patrię, (neq; enim erat facultas ei ſententiã dicendi in ſenatu: neq; ciuis neq; ſenator erat, ſed maxima capitis diminutione perculſus, atq; interim dum erat hoſti obſtrictus, nulla erat ſpes conſequendi poſtliminiј) ille inquam contra datæ fidei ſacramentum non modo nõ ſuadet faciundum quod ſuadendum ſuſceperat, ſed quantum poteſt, hortatur ne id fiat, cuius cauſa legatus aduenerat. Quid eſt obſecro præuaricari? ſi hic non præuaricatur. Quid fidem frangere? ſi hic fidem non frangit. At patriæ utilitatem, dicat aliquis, fide hoſtibus data multo antiquiorẽ habuit. Verum hoſtes nõ utilitatis patriæ gratia, neq; ut ſuorum beneficio inſeruiret, ei legationem ad ſenatum demandarũt, ſed ut rem Carthaginenſium utiliter procuraret, eaſq; partes obiret, & quæ ad fidem tanti uiri pertinere uidebantur. Quid quòd neq; ſuum, neq; ſuorum commodum uidetur ſatis intellexiſſe: quom patriam tanto ciue, ampliſsimum ordinem tam eximio ſenatore, totam deniq; rempublicam tam forti imperatore orbauit. Atqui adoleſcentes & boni duces, ipſe ſenex & propè inutilis reipublicę. Quo modo inutilis, qui tãta patriam charitate complectebatur? An tu hunc inutilem, dum uiuit, exiſtimare audes? An inutilis Appius? qui & ſenio confectus & captus oculis, Pyrrhum non admittendum intra urbem cenſuit præclara illa ratione de qua Ennius:

Quò uobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementi ſeſe flexere ruina?

An Cato, qui ſuprema propè ætate, dum ſecuritati poſteritatis conſulit, arrepta recentis fici occaſione Carthaginem delendam perſuaſit. Nam protinus tertium bellum Punicum decretum eſt: quo deinde Carthago interiјt, quo tempore Cato iam è uita emigrarat. Quos uero tu mihi adoleſcẽtes narras? quos duces obiјcis? ceu uero neſciamus præclarã illam Africani ſententiã, qui unum ſe malle ciuẽ ſeruare, quàm multos hoſtes occidere profitebatur. At tu mihi ſæpius fidem, iuſiurandum, promiſſorum conſtantiam ingeris: quaſi uero ego aduerſus hæc non poſsim uxoris & liberorum & totius familiæ amicorumq; beneuolentiam, tum etiã patriæ charitatem &

cętera neceſsitudinum pignora regerere. Adde amoris uinculum, quo quiſq; ſibi naturæ inſtinctu deuincitur. Eſt id ſanè tenaciſsimũ atq; arcte nobis impreſſum: quod quom omnibus inſitum eſſe debet, tum ijs maximè, qui de ſotietate hominũ, qui de rebus mortalium poſſunt benemereri: ut eo quiſq; impenſiorem curam ſibi ac ſaluti ſuæ impendat, quo poteſt melius ac prolixius cõmuni hominũ conſortio accommodare. Turpe enim eſt & propè impium, eum ſe non tanti facere, quanti uirtutes & ſplendor animi & rerum à ſe geſtarũ gloria poſtulat. Quare ego, pace tanti uiri, non adeo Regulum laudauerim, qui uolens ac ſciẽs in eum ſe locum coniecit, qui ſibi atrociſsima ſupplicia & exitium cum ſumma ſuorum ciuium iactura excitauit. Quid uero dicam? quòd ſæuiſsimorũ etiam hoſtium cauſam meliorem fecit: qui quom illum acerbiſsime torquerent, eum meritas ſuæ perfidię ac τῆς παραπρεσβείας, id eſt uiolatę legationis, pœnas luere cauſabãtur. Scio Auguſtinum alio modo factum Reguli oppugnaſſe. Sed ego oratoria ἀνασκευῇ uti malui, ne quis à me Regulum inuitum in Chriſtianorum ſacrarium tractum calumniaretur.

XXVI Illa quoq; Ciceronis ſentẽtia nõ eſt per ignauiã & ſocordiam prætermittẽda. Ait ille, Nec uero illa parua uis naturæ eſt rationiſq;: quòd unum hoc animal ſentit quid ſit ordo, quid ſit quod deceat in factis dictiſq;, qui ſit modus. Itaq; eorum ipſorum, quæ aſpectu ſentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinẽ, uenuſtatem, conuenientiam partium ſentit. Quam ſimilitudinem natura ratioq; ab oculis ad animũ transferens, multo etiam magis pulchritudinẽ, conſtantiam, ordinẽ in conſilijs factiſq; conſeruandũ putat: cauetq; nequid indecore effœminateq; faciat. & quæ deinceps ſequuntur. Quæ ſit hæc in rebus agendis exercendiſq; uirtutibus pulchritudo: quæ à rebus corporeis oculoq; ſubiectis ad animum transfertur, dignum uidetur ut in diſquiſitionem ueniat, ſubtiliq; iudicio æſtimetur. Quod mihi non aptius fieri poſſe uidetur, quàm ſi prius quid in rebus corporeis pulchrum, quid deforme ſit, cognouerimus. Quando enim translatio intelligatur, niſi prius perſpectum habeamus illud ex quo translatio ſit accepta? eſt igitur pulchritudo, cuius iudicium ad oculos pertinet, reſponſus inter ſe partium apte & cõmode cohęrentiũ. Nam ſi unius corporis membra ſeorſum multo etiã artificio faberrime facta conſtituantur: caput, puta, thorax, pedes, lacerti: quę deinde coniuncta, & in unũ locum redacta, reſponſum & concentum non habeant: ea protinus oculos offendant, & deformia putentur neceſſe eſt. Eſt enim oculorum non minus quàm auriũ ſuperbum iudiciũ. Nam quom primum ſe eò conijciunt, unde abſit analogia, quam nos proportionẽ dicimus, refugiunt atq; auerſantur: hoc eſt quòd multi hominum licet parum iudicio polleant, quom tamen in ædificium à malo architecto dimenſum, aut in corpus à natura deſtitutũ, uel certê nõ abſolutũ reſpexerint: offenſam protinus ſentiũt, inuitiq; cõtuentur. Quomóq; hoc illis eueniat: non tamen cur eueniat, rationem idoneam reddere ſatis poſſunt. Quin imò ſiquis eos adigat ad ſenſum ſuum declarãdum: illiſq; particulatim obijciat, membra omnia & articulos ſuam habere ſpeciem: ut puta propylęum, columnas, epiſtylium, feneſtras, atrium in ædificio: in corpore aures, frontem, oculos, os, mentum: obmureſcant neceſſe eſt, quò crimen intendant non habentes. Sed huc demum res uergit, ut partes laude non careant, ſumma accuſationem mereatur. Hæc autẽ ratio tantam habet uim, ut perſæpe illud omnium confeſsione eueniat: ut quom ſeorſum partes uel male audiant, uel non adeo cõmendentur: ſi tamen reſponſum inter ſe teneant, ab omnibus mirifice laudibus prouehantur, ſintq; apud pleroſq; multa in admiratione. Hic ille eſt, qui à noſtris decor, à Græcis χάρις nuncupatur, alius omnino à pulchritudine. Nam rationem pulchritudinis certã aliquam reddere poſſumus, decorem magis intelligere poſſumus quàm explicare. Ob id Apelles multos adſerebat pictores ſe longe præſtãtiores: ſed pleriſq; eam deeſſe, quam Græci uocãt Charita. Sic Catulus Roſcium peruerſis quamuis oculis amabat. ſic Anacreon næuũ laudabat in puero. Huius autẽ cõtemplatio late patet, ad omniaq; humana opera propè referri ſolet. Eleganter hoc expreſsit poeta Tibullus:

Quicquid agis, quicquid tractas, quocunq; moueris,
Furtim præcedit, ſubſequiturq; decor.

Memini ego uirum bene eruditum, quom à me percũctaretur, quid de eius carmine ſentirem. erat id alioqui ab omni uitio alienum, & ob id fortaſſe (ut Plinius Cęcilius inquit) uitioſum: ſed nihil habebat quod aurem ſcaberet, aut quod ad legendum iterum inuitaret. Reſpõdi igitur, me in eo nihil habere quod damnarẽ: minus tamen ea re placere, quòd genio careret. urgebat, ut quis genius ille foret, declararẽ. Oſtendebat leporẽ & grauitatem ineſſe argumento: latine omnia dicta eſſe: Barbariſmi & ſolœciſmi labem abeſſe: nihil non ex autoritate ueterum prolatum eſſe. Quæ omnia ego fatebar ingenue ita habere. Sed amice tamen admonebã in his tam incorruptis carminibus geniũ ac uenerem à me deſiderari. Stomachabatur ille, & me moroſum appellabat: cui carmen nõ placeret, in quo uitij nihil deprehenderẽ: & neſcio quem genium, ſeu mauis uenerẽ dicere, rem planè ignotam & inexplicabilẽ deſiderarem. Tum ego hominẽ hortatus ſum, ut multus eſſet in lectione ueterum: ex quo ipſe per ſe, modo hiſpidam aurẽ exuerer, genium & uenerẽ illam agnoſceret, quam ego intelligere quidem poteram, explicare autẽ non poteram. Abijt à me ſubiratus. Cæterum hæc à me dicta ſunt, ut omnes ſciant, decorem omnibus rebus eſſe inſitũ: qui ſi deliteſcit, iaceant omnia oportet: ſin emineat, ac ſe proferat, mirum dictu quàm omnes alliciat ac teneat. Hunc ſolet Iulianus Naſellus meus florẽ pulchritudinis appellare, quaſi Græcum illud interpretetur, τὸ κάλλους ἄνθος. Reſponſum uero illud partium ex quo emergit pulchritudo, & hanc ipſam de qua dixi uenerem, cõmode admodum & graphice Catullus uerſibus illis indicauit:

Quintia formoſa eſt multis, mihi candida, longa,
  Recta eſt, hæc & ego ſingula confiteor.
Totum illud formoſa nego. Nam nulla uenuſtas,
  Nulla in tam magno corpore mica ſalis.

Quęrat aliquis hæc ſibi exactius declarari: & quomodo ex partiũ analogia hęc pulchritudo enaſcat̃, aut ex diſſidentia & anomalia deformitas, quærat. Qua in re non recuſabò ſententiam meam aperire, ſtudio magis obtemperãdi tuæ uoluntati quàm inſeruiendi exiſtimationi meæ. Illud ego habeo propè exploratum, mediocritatem æquibilitatemq́; omnibus in rebus maximè expeti, utpote quę ubiq; gratiæ plurimũ conciliet. cõtrà uero defectus ac redundantia odioſa eſt, offenſamq́; omnibus rebus inuehit. Sicut ergo natura in re muſica ita uoces temperauit, ut ad faciendũ concentum proportionem quandam inter ſe tueantur: ſeſqualteram puta, ex qua diapente: ſeſquitertiam, ex qua diateſſaron: duplam, ex qua diapaſon proportio emergit: cuius totius concentus cenſuram imprimis aures exercent. Quòd ſi paulo altius intendatur, aut preſſius quàm oporteat uox deprimatur, protinus aures faſtidiunt, atq; iniuriam agnoſcunt. Eadem quoq; ratione oculi non modo eruditi, ſed eorum qui non omnino à ſenſu communi & uulgari iudicio abhorrent, ſimulac in id ſpectaculum inciderunt, quod ratione ac dimenſione naturę careat: tacito quodam inſtinctu reſugiunt, ac rem propoſitam auerſantur. Nam ut exemplo res fiat perſpicua, natura omnibus probe compactis corporibus eas dimenſiones adiunxit, quas diligẽtes deinde artifices in ſenas partes ſecreuerũt: has rurſus in denas unciolas: has poſtremo in ſcrupulos iterum denos: ita ut minutæ iſtę particulæ ad ſexcentas uſq; partiunculas ſuccreſcãt, quas Græci λεπτὰ dicunt. Ex ijs omnia membra artuſq; & articulos corporum dimenſi ſunt: quæ analogia & reſpectus ſi abſit, puta quom à mento ad imas capillorum radices quæ ſummã frontem attingunt, unciolæ ſeptem intereſſe debeant, & inde ad capitis uerticẽ unciola una ſuperaddi: quom inter genas latitudo unciolas quatuor, & ſcrupulos octo capiat: niſi hæ partes ad normam reſpondeãt, ſed uel deliquium uel exceſſum patiantur, protinus corpus quadratũ eſſe deſinit, & requiſita proportione deſtituitur. Hãc eandem ſimilitudinem, autore puto Cicerone, cõmode ac perbelle ad animi pulchritudinem referemus, id eſt ad omnẽ uirtutũ cõcẽtum. Quom enim uirtus in duorũ extremorũ medio ſtatuatur, ſi locum ſuum teneat, admirabilis profecto animis hominum occurrit, ſuiq́; amores incredibiles excitare conſueuit. Sin à medio deceſſerit, & uel ad redundantiæ uel ad defectus lancem inclinare cœperit, tum ex dignitate & ſplendore ſuo tantũ amiſerit, ut ex uirtute in

uitij

uitij nomen iam demigret. Exempla cuiq; in promptu facile eſſe poſſunt. uirum fortem eum appellamus, qui neq; terrore rerum formidabiliũ permouetur, neq; rurſus temere aut intempeſtiue ſe periculis exponit. Hanc uirtutis æquabilitatẽ dum tuebitur, maximas utiq; laudes promerebitur. Quom autẽ ijs rebus permouebitur, quæ contemnendæ ſunt, uel eas imprudenter ſubibit, ex quibus neq; gloria neq; utilitas cuiquam affulgeat, ſed ambitioſa tantum quædam temeritas oſtentetur: in quorũ altero defectus, in altero exceſſus agnoſcitur: non eſt quod fortitudinis, id eſt uirtutis, appellatio conſeruari poſsit. Pulcherrima enim illa, & præſtantiſsima animi analogia, quæ ad uirtutes omnes reſpõſum habet, turpiſsime deformatur. Quod idem ad reliquarum omniũ uirtutum agmẽ referri poteſt. Nam neq; iuſtitia ſuum decus obtinebit, niſi mediocritate ſeruata: ut neq; ex alieno iure quicquam cuiquam adimat, neq; plus tribuat, quàm poſsit quiſquam ſuſtinere. Ob id inuentus eſt diſceptator, quem Græci μεσίδιον uocant, qui altera parte pręponderantem trutinam ad æquilibrium corrigat. Nam addendo uni atq; alteri detrahẽdo, recuperatorium iudicium exercet: omnibusq; iniurijs medetur, & iuſtitiæ faciem, qua nulla elegantior inueniri poteſt, ab omni noxa ſeruat immunem.

DE IMITATIONE

COMMENTATIO CAELII CALCAGNINI FERRARIENSIS AD IOAN. Baptiſtam Cynthium Gyraldum.

T VÆ literæ, uir clariſsime, magnam mihi profectò ſpem attulerunt, rem latinam, & egregia ſtudia, facile poſſe aliquando reparari, poſtquam & uos naturæ interpretes, & abditarũ artium profeſſores, ſtudetis pulcherrimas diſciplinas cũ eloquentia cõiungere. Quas proximo ſeculo patres ac præceptores noſtri, ita pugnare inter ſe exiſtimabant, ut nulla conditione in fœdus coire poſſe iudicarent. Eratq; illa ſententia iam recepta, atq; approbata, Philoſophiam & Oratoriã aduerſis frõtibus pugnare: eoſdemq; philoſophos & oratores nullo pacto poſſe reperiri. Sed eam ſententiam perfacile ridebunt, qui tuas literas legerint, utputà à ſummo philoſopho profectas: in quibus tamen omnes dicendi ueneres, omnes eloquentiæ ſuauitates admiremur. Bene itaq; ac feliciter res habet: & recte ſapere, & commode dicere conciliauimus: & iam linguæ pectus, lingua pectori ſuccinit. Illud uero mihi iure admirari ſubit: unde tibi in mentem uenerit, requirere à me imitationis rationem, & quid illud ſit quod nos potiſsimum imitari oporteat, quom tu ipſe iam tantum dicendo profeceris, ut non modo tu te ipſum imitari poſsis, ſed alijs quoq; exemplum præſcribere. Sanè ſi ego ad te, hominem tantæ eruditionis, tantique profectus, de imitatione ſcribere quicquam auſim, periculum eſt ne quis me improbe facere clamitet, qui Mineruam doceam, in ſyluas qui ligna feram: præſertim cum ex tuarum literarum teſtimonio intelligam, te clariſsimi cuiuſq; conditoris ſuper imitatione ſententiã exploraſſe, ac propè nil inexcuſſum reliquiſſe: ut iam mihi, uel ſi ingenio maximè pollcam, nihil fiat reliquum, quod in medium afferre poſsim. Proinde ſi à cæteris ad ſatietatẽ inculcata, ad aures reuocem, actum agam: ſin abeuntes in diuerſum ſententias, quaſi diſceptator, trutina expendam, neq; rem facilem aggrediar, in tanta opinionũ uarietate: neq; id ſine multorum offenſa efficere poſsim. Ne igitur ad alterũ aut alterum ſcopulum offendam, hæc inita eſt à me ratio, atq; hoc propoſitum eſt temperamentũ, ut prætermiſsis aliorum ſententijs, quid ipſe ſentiam, breuiſsime perſtringam. In confeſſo eſt,

imitationem omni ætate fuiſſe perneceſſariam. quom enim ars nulla, nullaq; eruditio in ſuis initijs abſoluta inueniatur, ſed omnis per ſuos gradus producatur, ſanè eũ qui cupit celeres progreſſus facere, oportet quæ ab alijs inuenta atq; obſeruata ſunt, ea ſibi in exemplum proponere. Quod ni fiat, artes omnes ſemper ad limen ſubſiſtant, neq; ultrà progrediantur neceſſe eſt. Tantũ enim ſemper promouebunt, quantum unius hominis diligentia & cura adſequetur. Quæ uero ab alijs præmeditata fuerint, & præmunita, ea in obliuionẽ abire oportebit. Hac igitur ratione ars dicendi ſuis in rudimentis ſemper manebit: & qui animũ ad ſcribendũ appulerit, ſatis exiſtimabit, ſi ex tribus muneribus, quibus fungi debet orator, unũ modo aſſequatur: & quantum dicentis audientisq; interſit, tantum poſsit dicendo proferre. Nam delectare, & permouere, aut parum, aut certe nihil ad ſe putabit attinere. Admirabiles ergo illas opes Demoſthenis, uberrimos illos flores Iſocratis, cumulatiſsimos illos Ciceronis theſauros, nullus agnoſcet: ſed quaſi tum primũ oratoria in lucẽ prodeat, nunquam ultra infantiam promouebit. Hoc enim accidat neceſſe eſt, ſi ex rebus humanis imitationem ablegaueris. Quam quom omnium qui rectè iudicarunt, cõſenſus approbauerit, tum maximè in dicendo hoc noſtro ſeculo neceſſariam opinamur: quo non ſolum eloquentia deſijt, ſed uernaculus etiam ille maiorum noſtrorum ſermo in deſuetudinẽ abijt. Cuius locum fœdiſsima barbaries, ex uariarũ gentium colluuione, quæ ſuperioribus ſeculis Italiam inuaſerunt, coalita occupauit, ut iam proprias & conſuetas patrum & auorum uoces requiramus. Quid dicam, quòd huic uitio, quod par fuit omnibus machinis à nobis deturbari, ita patrocinamur, ut iam inuenti ſint, qui illud rationibus foueant, & certis regulis adiuuẽt, & ſi Dis placet ueræ ac germanæ latinitati præferant? Quæ res multa præclare nata ingenia in tranſuerſum abijcit: quippe quæ inuentis, paratisq; frugibus, glandibus tamen ueſci malint. Hoc eſt, hoc ſcilicet quod efficit, ut imitationis præſidio magis egeamus. Nam antequam maieſtas imperij Romani peſſum iret, & ſplendor Latini nominis obſoleſceret, quom cætera ad imitationem uocarentur, uerba certè cum lacte nutricis hauriebamus. neq; in ijs quærendis multus labor relinquebatur: ſponte ſiquidem intra priuatos penates occurrebant. Nunc autẽ in tam perdita tempora incidimus, ut in uerbis perquirendis etiam fruſtra laboremus: niſi ad ueteres, & receptos conditores perfugiamus, quorum autoritate innitamur, quos imitemur, quorum exempla mutuemur. Nam protritæ uoces illæ, quibus non dico uulgus, & tabernarum mancipes utuntur, ſed ipſi proceres qui rerum in Italia potiuntur, tantum abeſt ut præſidij aut cõmodi quicquam nobis ad eam rem afferre poſſent, ut multo maximè à uia nos deducãt, & tranſuerſos agant. Decepti enim uicinitate, & quaſi uocũ imagine, manifeſtos etiã ſolœciſmos barbariſmosq; incurrimus, adlecti præſertim tabellionum & exceptorum frequentia: qui omnes has ſordes in tabellas formulasq; ſuas non dicam promiſcue, ſed ambitioſe, & cum plauſu congerunt: resq; mira dictu euenit, ut quanto quiſq; corruptius dixerit, eo inter ſuos populares maiore laude proue hatur, idemq; ampliore quæſtu dignus exiſtimet. Quid uerò ego in hoc cenſu tanũ tabelliões, & exceptores appello? quom iuris Romani, & ſanctiſsimæ philoſophiæ, aliarũq; pulcherrimarũ diſciplinarũ profeſſores in hoc maximè errore uerſent? Nã poſtquam artem dicẽdi à rerum cognitione excluſerunt: id eſt (ut clarius dicã quod ſentio) poſtquã antiquos ſcriptores imitari deſierũt, accidit illud, quod fuit neceſſe, ut optimas & ſplendidiſsimas cõmentationes fœdiſsime inquinauerint. Non enim iam ex fontibus & conceptaculis, ſed ex impuriſsimis lacunis uerba & totam dicendi rationem corriuant. Hi ſunt, apud quos ſol & homo hominẽ cauſantur. & qui arcanos naturæ effectus cõtemplantes, admiratione afficiuntur: quiq; quod in obligationibus præſtare debent, illud ſe manu tenturos pollicentur. tametſi ſuam cauſam tueri ſoleant ea ratione, quòd plus pectori quàm linguæ tribuãt: quodq; egregie ſentire quàm perpolite loqui, longe præſter. Nunquam tamen illud effugient, quin iure uitio detur, eos res præſtantiſsimas, ac præcipuę æſtimationis, in ordinem redigere, ac neglectui habere. Quòd ſi, qui per deſidiam feracẽ agrum ſinebant ſterileſcere, uel equum ex publico acceptum incurioſe habebant, & ſtrigoſum eſſe patiebantur,

ijs ſen-

ijs cenſoria nota inurebat: quãto iuſtius dãnaueris qui admirabiles opes ingenij, qui
philoſophiã, tam quæ ad mores & ad naturã, ꝙ quæ ad inquirendã ueritatẽ ſpectat,
rẽ inter omnes ſanctiſsimã, qua nihil maius aut melius à dijs immortalibus hominũ
generi datũ fatemur, deſpicatiſsimo orationis genere deformãt atq; conſpurcãt: nõ
ſecus ac perditiſsimi illi ganeones, qui in Dionyſij Syracuſani cõuiuio exquiſitiſsi
mas epulas inſpuebant, ut ſoli ipſi ſine æmulo heluarentur, ac cæteros conuiuas rei
fœditate ab ijſdem abſterrerent. Et ſanè proximæ ætatis philoſophis res magna par-
te ex uoto proceſsit. nã pleriq; auſpicato literis initiati, perterriti portentoſo oratiõis
genere, cognitionẽ maximarũ atq; optimarũ rerũ auerſati ſunt. Sed ego parcius hãc
partem attingã: quòd illud genus hominũ pridem multorũ & clariſsimorũ ſtylo ex-
ploſum atq; proiciſſum eſt. Ego certè de ijs nulla alia cauſa mentionem feci, niſi ut o-
mnes intelligãt, ob id eos in hanc tam iuſtam accuſationẽ incidiſſe, uel quòd neſcie-
rint, uel quòd graue duxerint ueteres imitari: ſuoq; ingenio freti, quod in ipſis fuit,
circa abſtruſas ac profundas cogitationes ſe exercuerint: quod uero aliunde ſeligen
dum fuit, dicendi ſcilicet facultatem prorſus abiecerint. ex quo factum eſt, ut quæ na
tura ſeiungi non poterant, orationis & rationis conſortia (quę ideo nobis data ſunt,
ut nõ modo nobis ſapere, ſed recte etiam alios poſſemus admonere) diſsilire ac diſsi
dere cœperint. Sed hæc uetus expoſtulatio: cui facilius obtrectare poſsimus, ꝙ me-
deri. Ex hac tamen nõ difficulter fortaſſe elici poteſt id, quod tu Cynthi à me per lite
ras efflagitabas: Quid ſit illud ſcilicet potiſsimũ qđ in imitationẽ ueniat. Recte em̃
mihi uideor poſſe reſpõdere, in eo plurimũ eſſe imitationi locũ, in quo minimus eſt
ingenio. Dicã hoc apertius, ſi potero: ut intelligas, me deſiderio tuo, ſi modo facultas
affuiſſet, nõ defuturũ fuiſſe. Ex ijs quę in ratione dicendi ueniunt, quædã inſita ſunt
in re nobis propoſita, quędã in nobis: quędã neq; in re, neq; in nobis, ſed peregrè ac-
cerſunt. Quòd ſi exẽplo uti lubet, quo res fiat illuſtrior, dicamus inuẽtionẽ in re eſſe.
Nã dicturus de cęde Clodij, ſtatim tibi propõis ſeriẽ ac rei ductũ ad ueritatẽ maximè
accõmodatũ. Et quid prius, qđ poſterius factũ ſit, quid poſtq; ad manus uentũ eſt, ꝙ
potes perſpicue, conaris enarrare. Non ꝙ nõ poſsis ingenio quædã præmollire, aut
exaſperare, ut Cicero fecit, Clodiũ inſidiatorẽ oſtendens, eumq; quantũ potuit in in-
uidiam uocans: contrà Milonẽ ab omni eximens ſuſpicione: impudens tamẽ ſit, qui
tam longe ab hiſtoria & à re ipſa geſta euariet, ut nota inficietur, & cauſam prodidiſ-
ſe ſuam in ipſis ſtatim initijs coargui poſsit. In nobis erit exordij apparatus, ut atten
tum, docilem, beneuolum auditorẽ protinus reddamus. Id facile fieri poterit, ſi natu-
ram atq; ingenium hominũ, apud quos dicimus, perſpexerimus. aliam enim præfa-
tionem Caio, aliã Cæſar approbauerit. Tum quomodo quis attentus, docilis, ac be-
neuolus effici poſsit, à nobis petimus. Eadẽ ratione natura nobis ſuppeditabit, quid
prius, quid poſterius, quid in medio orationis ſtatuamus: unde elucet admirabilis il-
la diſpoſitionis coordinatio: qua qui commode uti nouerit, hunc Plato dijs cœleſti-
bus parem exiſtimat. Ad eundem calculum uenit ea pars, quæ argumẽtis colligit &
probat, aut diluit ac refelit alienas argumẽtationes: In qua ſi quãdo cõminus confe-
ramus pedem, altercatio appellatur: quæ una pars omnium maximè paratũ atq; pro-
cinctum ingenium poſtulat. Peroratio autẽ & amplificatio, nouiſsimæ quidem illæ,
ſed omnium potentiſsimæ orationis partes, & ſi à re ipſa multum trahunt, ab orato-
ris tamen induſtria ac uehemẽtia imprimis pendent, animorum motus comitantur.
Et hæ quidem omnes licet in nobis ſitæ ſint, ſuaq; in nobis habeant ſeminaria, à re
tamen, & à ſubiecta materia opes & temperamentum quoddam acquirunt: & ut ita
dicã, ſe ad argumẽti propoſiti imaginẽ propemodũ effingũt. Sola eſt memoria, quæ
ita in nobis tota deliteſcit, ut à naturæ beneficio magis ꝙ ab ingenij facultate pen-
deat. Ex ijs quæ neq; in re, neq; in nobis poſita ſunt, ſed tota peregrè adueniunt, ea
pars eſt, quæ ad dictionẽ ſpectat, quæ orationi ſupellectilem & domeſticum inſtru-
mentum ſubminiſtrat: & ut ita dicam, tectorium ſuperinducit. quam unam propriã
oratori exiſtimauit Cicero: eamq; ita admiratus eſt, ut eius explicandæ gratia nobilẽ
illum ad Brutum librũ ſcripſerit, cui titulum Oratoris fecit. Certè apud Græcos rhe
torice non aliunde nomẽ accepit. Facit enim phraſim: id eſt, eloquentiæ corpus ab-

ſoluit. Et quom cæteræ partes reliquis artificibus cōmunes cum oratore ſint: nam & præfari, & inuenire, & mēbra digerere, tū refellere & aſſeuerare, & certo fine cōcludere quę ſcripta ſunt, ſolēt omnes, qui nomē literis dederūt: ſed dicere pro dignitate, & uerba inuenire rei propoſitæ accōmodata, hoc uerò proprium eſt & præſtantiſſimum magni illius eloquētię inſtitutoris munus: hoc illud eſt, quod nemo per ſe ſuiſq; uiribus cōfiſus, uel diuturnitate temporis, uel aſſiduitate ſtudij, uel ingenij felicitate unquam adſequetur. hic regnat, hic rerum potitur imitatio. Quiſquis uero hac parte imitari faſtidit, poteſt ipſe ſibi placere fortaſſe, mihi uero planè operā fruſtrarī: eiuſq; profectus cōclamatos, ac prorſus defletos puto. Nā quom in oratione præcipua uirtus ſit perſpicuitas, qui poteſt ille plane ac latine loqui, qui neſcierit ſe proprijs uerbis id poſſe adſequi? Propria aūt uerba appellarim, quæ in loco nata ſunt ad rē ipſam ſignificādā: qualia ſunt, quæ à Varrone primigenia nūcupanī. Eius generis ſunt, quę magnus ille dialecticus in Cratylo apud Platonē inuenit: quę ſummus philoſophus, non ille quidē naturaliter facta, (ſic enim eadem eſſent apud omnes gentes) ſed hauſta ex proprietare naturæ exiſtimauit. Quòd ſi exornādę orationi quis ſtudeat, quomodo id melius facere poteſt, quàm ſi translatis cōmode uocibus frequenter utatur? Translatæ aūt uoces ſunt, quæ ex loco in quo natæ ſunt, in alienum migrarunt: quæ quaſi ſtellę orationi interſeruntur. Omnia aūt uerba aut ſeorſum, aut in cōtextu conſiderantur: ſeorſum, ut pura ſint, uſitata, & rem ſignificantia. Quom enim oratio inſtituta ſit in auditoris maximè gratiam, quàm indigna laude ſit, ſi obſcura fuerit, & apud homines conſummatæ præſertim lectionis, egeat interprete? In contextu autem orationis uerba concinna ſunt, apte inter ſe cohærentia: quæ in ingreſſu orationis, & in exitu, maximè uoluptati aurium inſeruiant. Illud uero cum prudentia coniunctum eſt, ut qui dixerit, intelligat, ac ſecernat, in quo genere uerſetur oratio. Nam eloquēs ille, quem ſe perſępe quæſiſſe, nunquam autē inueniſſe Antonius profitebatur, cognoſcet à ſe humilia ſubtiliter, magna grauiter, mediocria temperate eſſe tractanda. At hæc tam diuerſa nemo effecerit, niſi qui ſuſcepto argumento obſecundauerit, & ad genus dicendi uerba temperauerit: ex ijs innumera ſchemata, ex ijs antitheta, ex ijs epicheremata, & cætera in dicendo lumina effulgent. Quid dicam de numeris? quibus quaſi amentis contorta oratio fulgurat, tonat, & in animos hominum tyrannidem exercet: utpote quos pro arbitrio in omnem faciem tum odij tum miſericordiæ tum indignationis cōmutat. In numeroſa oratione Ariſtoteles pæana quartum omnibus præfert. Cicero, Brutus, atq; alij longe diuerſa ſentiunt. Dichorius Aſiaticis oratoribus familiaris eſt, & propemodum in delicijs habetur: & ſi uera fatemur, non eſt alius qui apertius auribus blandiatur. Quanta enim acclamatione Ciceronianum illud ex Roſciana exceptum eſt? Quid tam cōmune quàm ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? Ita uiuunt dum poſſunt, ut ducere animam de cœlo nō queant: ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquā alluantur: ita poſtremo eijciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui cōquieſcant. Ego uero (ut dicā quod ſentio) hunc auriū pruritū in ijs omnibus pedibus animaduerto, quos quatuor ſaltem ſyllabis metimur, & proximam à fine attollunt. Sit exemplo illud ex Corneliana: neq; me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi uenalitij mercatoreſq; ſuperarūt. ob id pæana tertium quarto multo libētius prætulerim. Hinc ſe germanos Ciceronis exiſtimabant, qui hoc fine periodum clauſerāt, eſſe uideatur. Atqui hunc uerborum delectū, hunc apparatum nemo adſequi poteſt, niſi qui ſe aſſiduæ accuratæq; lectioni dederit: qui in uoluendis ſcriptoribus, ijſq; præcipuis, ſe diu exercuerit: & quaſi cōcoxerit, ut ad ſcribendū deinde ſubactam operā afferat. Vera eſt enim imitatio, quæ hac parte plurimū polleat. hęc obſeruat, excerpit, ſeponit: quæ, quom tēpus poſtulauerit, quaſi ex penu depromat. Hæc olim erat oratori accōmodata, quom adhuc in ipſis crepūdijs Latinę linguæ caſtitas ageret, quom in theatro uoce una parum cōmode enunciata, uniuerſus populus actorem exibilaret. Cur enim Cicero de bono oratore pronunciaturus ad populū prouocat? Cur Demoſthenes una dictione corrupte, ſed ea conſulto prolata, ἀρχώνης μισθωτὸς ὦ ἄνδρες, ὦ ἄν acclamationem totius populi Athenienſis emeruit

ſis èmeruit, μυδῶντες, niſi quòd protritæ ac peruulgatæ erant dictiones, quibus do-
cti indocti promiſcue utebantur? Alioqui anicula una olitrix non annotaſſet affe-
ctatum atticiſmum in Theophraſto. Ex quo nobis multo maxima illa difficultas ad-
ſurgit, de qua paulò antè diximus: dediſcendi ſcilicet uerba corruptiſsima, quæ alij
Gotthis, alij Longobardis, alij Mauris & Vandalis accepta ferunt: ego ex omnium
fece hauſta contenderim. Nouiſsimus autem labor incumbet ediſcendi atq; ebiben-
di, ſcriptorum ueterũ beneficio, non dico quæ optima ſunt: (nam in hoc ueteres ſal-
ua adhuc populi uictoris gentium maieſtate elaborabant) ſed ea quæ non ſint peſsi-
ma: quæ ſi nõ ornamentum orationi afferant, certè dignitatẽ non detrahant. In col-
locatione autẽ uerborum, & numeroſa oratione, illud non diſsimulabo, nonnullam
quoq; partem naturæ deberi, quæ acutis & grauibus omnem pronunciationẽ modu
lata eſt: in imitatione tamẽ certum eſt partem longe maximã, & ipſam quodam mo-
do ſummã eſſe poſitam. Hinc eſt quòd Platonem legentes, heroicam quandam am-
plitudinem haurimus, & afflatu propè diuino incitamur. Qui uero frequentes ſunt
in lectione Iſocratis, hi comptam, & undiq; picturatã orationem effingunt, palæſtræ
quàm iuſtæ pugnæ multo aptiorem. Qui apud Demoſthenẽ uerſantur, hi bellicum
quendam concentum animo concipiunt, ut paulo minus ad arma proſiliant, & iam
cædẽ & ſanguinẽ ſpirent, & uulnera afferre & accipere honeſtum putent. At quom
M. Ciceronem adimus, Di boni, quis habitus oris? quæ animorum imago nõ ſe no-
bis ingerit? quantis ille haſtas lacertis in orationibus iaculatur? quos ille clamores,
quos tumultus elicit, quoties indignat? quos ille luctus, quas deplorationes animis
inſpirat, quom miſericordiæ uela intendit? Quale illud: O me miſerum, ó me infeli-
cem. reuocare tu me in patriam Milo potuiſti per hos: ego te in patria per eoſdem re-
tinere non potero? & quæ ſequuntur. Quæ tantũ ſecum ignis cõuehunt, ut totus au
ditorum animus exardeſcat. Quid in ijs libris, quos de philoſophia cõſcripſit? quàm
preſſe ingreditur? quàm luculenter enarrat? quàm fortiter redarguit? quàm conſtan
ter aſſeuerat? In ijs autem libris, quibus rationem dicendi proſecutus eſt, rem planè
admirabilem præſtitit: ut quom libri illi minime ſint eloquentiæ capaces, is tanta ta-
men eloquentia illos exornarit, ut non aliunde libentius eloquentiæ rationẽ mutue
ris. Et quota hæc portio innumerabilium laudum? quas eminẽtiſsimus ille, & planè
incõparabilis orator promeruit, lõge omni inuidia maior: quas præter Ciceronẽ ne-
mo facile enumerauerit. Sed nos hęc pauca ea tantũ cauſa attigimus, ut omnes intel-
ligant, ei qui profecturus eſt in dicendo, imitationem optimi cuiuſq; eſſe neceſſari-
am. qua ablegata ac reiecta, omnes conatus iacere, ac non aliter eſſe deſtitutos opor-
tet, quàm ſi nauis oneraria pacato in mari, remittentibus uẽtis, inhibentibus nautis,
fluctuet tantum, neq; promoueat, neq; præſtitutos portus ſibi unquam polliceatur.
Quòd ſi nemo dubitat, quin ad imitandum optimus quiſq; deligendus ſit: neq; id du
bitabit, Ciceronem ſine cõtrouerſia longe omnibus eſſe præferendum. Nam ex cæ
teris una aut altera uirtus peti poteſt, hic unà omnia implet munia, ſoluſq; pomœria
Romanę eloquentiæ tantũ protulit, quantũ imperatorũ nemo uictricibus armis im-
perium propagauit: ut non iniuria Apollonius Molonis, quom Ciceronẽ Rhodi o-
rantem audiſſet, ingemuerit uicem Græcorum, quibus quom Romana uirtus impe
riũ abſtuliſſet, id, quod unum reliquũ erat, eloquentiã ſcilicet, Cicero quaſi ſpoliũ ex
deuictis ingenijs in Romanã urbem referret. Nec à me quiſquam putet hæc ideo di
cta eſſe, quòd cæteros ſcriptores in ordinẽ redigam, aut ſuo honore fraudatos uelim.
Abſit enim à me hic furor. An ego Cæſarem nõ ſuſpiciam? qui ea ſcripſit animi ma
gnitudine, qua depugnauit. Certè ego, ſi mihi argumentũ afferatur, in quo ille uerſa
tus eſt, Cæſarem quàm Ciceronẽ imitari malim. Quid Liuium? quid Saluſtium? u-
trunq; diuerſa uirtute eminentẽ. quid Celſum in re medica? quid Columellã in re a-
greſti? Certè in hiſtoria naturę C. Pliniũ facile omnibus prætulerim: in cuius deſcri
ptione, nemo mirificas illas opes feliciore penicillo expreſsit: nemo dulcius, nemo a-
ptius Ariſtotelẽ, Theophraſtum, totamq; illam doctiſsimã antiquitatem ſub cõpen-
dio repræſentauit. Certè me loca quædam ex Cicerone excerpta, & à Plinio repeti-
ta conferentem, ingens admiratio peruaſit, quom ea cõmodius ac ſubtilius à Plinio
enatra-

narrata(meo quidem iudicio)offendiſſem:uſq; adeò multi intereſt, cui quis materiæ deſcribendæ nomen dederit. Mirum eſt enim, quantum in eo quiſq; promoueat, ad quod à natura factus uideatur. Sed corrupta adeò ad nos Pliniana lectio peruenit, ut (quod aiunt) Samnium adhuc quæramus in Samnio. Solent hoc nõnulli percunctari, nunquid ab eo, quẽ nobis imitandũ propoſuerimus, liceat eadem prorſus uerba, nihil immutata, nihil inuerſa, in noſtra ſcripta transferre? Anceps quæſtio, & ſuper qua neq; uerba, neq; rationes deſideres: ſeu tu hanc, aut illã partẽ propugnandã, ſeu oppugnandã ſuſceperis. Quòd ſi teſtimonijs uti malis, autoritas clariſsimorũ ſe utrinq; profert. Mitto cęteros. Sanè Vergilius, Belli ferratos rupit Saturnia poſtes: &, Vnus qui nobis cũctando reſtituit rẽ: aliaq; loca innumera tũ ab Ennio, tũ ab alijs priſci ſeculi ſcriptoribus bona fide fœneratus deprehendit. Sicut illud à Cicerone detorſit, Proximus huic longo, ſed proximus interuallo. Sed & ipſe Cicero: Timor mihi omnẽ ſapientiã expectorauit. Et illud: Arcẽ facere ex cloaca. Nónne & illud Terẽtianũ a Liuio Andronico acceptũ eſt? Tute lepus es, & pulpamentũ quæris. Cõtrà alius dixerit, imitationẽ nihil eſſe aliud niſi imaginem, ad quam ſtylum quis orationẽq; cõformet. Atqui in imagine quædã ſimilia, diſsimilia quædam ſunt: nulla ſunt eadẽ. Nam ſi eadẽ, tum uero eueniet illud ridiculũ, quod Lucianus argute illuſit in Ioue Tragœdo: ut tunc Demoſthenem pulchre imitati uideamur, quom Demoſthenis orationem trãſſcripſerimus: & manifeſto in plagio deprehenſi, quaſi cornicula Aeſopi ſpectatoribus riſum præbeamus: uel conuicti adiudicatiq; creditoribus, nexum ineamus. Sanè huc cenſuram direxit Ariſtophanes, quom præfectus bibliothecæ Ptolemæi, adiuratiſsimos ſcriptores proſcripſit: qui tanti exiſtimarunt aliena monumenta ſuis chartis inſeruiſſe, ut ea protinus ſui mancipij facta eſſe iudicarent. Sunt etiam, qui ab alijs accepta ideo mutanda non putent, quòd priores illi optima quæq; inuaſerint: quibus peiora ſubſtituere, non modo turpe ſit, ſed etiam temeritati finitimum. Rurſus alij fortiter audendum, & cum antiquis intrepide digladiandum ſuadent. nunquam enim nobis uerba defutura, uel propria, uel translata, uel ex contrario deducta. Exemplo ſit, ea res mihi perpetuò memoriæ condita manebit, eam rem nulla ętas mihi expunget aut delebit ex memoria, ea res nulla unquã obliuiõe obſoleſcet. In priore illa ſentẽtia fuit Cicero, cuius uerba ſub perſona Craſſi enunciata ſubijciam, ut res melius intelligatur. In quotidianis autẽ cogitationibus equidem mihi adoleſcentulus proponere ſolebam illam exercitationẽ maximè, qua C. Carbonem, noſtrũ illum inimicum, ſolitũ eſſe uti ſciebam: ut aut uerſibus propoſitis quàm maximè grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quẽ memoria poſſem comprehendere, eam rem ipſam quam legiſſem, uerbis alijs quàm maximè poſſem lectis pronunciarẽ. Sed pòſt animaduerti, hoc eſſe in hoc uitij, quòd ea uerba quę maximè cuiuſq; rei propria, quęq; eſſent ornatiſsima atq; optima, occupaſſet aut Ennius, ſi ad eius uerſus me exercerem: aut Gracchus, ſi eius orationẽ mihi forte propoſuiſſem. Ita ſi iiſdẽ uerbis uterer, nihil prodeſſe: ſi alijs, etiam obeſſe, quom minus idoneis uti conſueſcerẽ. Aduerſus Ciceronem ſtat Quintilianus: & grauiſsimo oratori, cui aliàs reuerenter ſemper adſurgit, audacter repugnat. Eius quoq; uerba nõ pigebit adſcribere, ut quod præclara ingenia utrinq; attulerint, agnoſcatur. Neq; ego παράφρασιν eſſe interpretationẽ tantum uolo, ſed circa eoſdem ſenſus certamen atq; æmulationem: ideoq; ab illis diſſentio, qui uertere orationes latinas uetant: quia optimis occupatis, quicquid aliter dixerimus, neceſſe ſit eſſe deterius. Nam neq; ſemper eſt deſperandum, aliquid illis quæ dicta ſunt melius poſſe reperiri: neq; adeo ieiunam & pauperẽ natura fecit eloquentiã, ut una de re belle dici niſi ſemel non poſſit. Niſi forte hiſtrionũ multa circa uoces eaſdẽ uariare geſtus poſſunt, orandi minor uis eſt, ut dicatur aliquid, præter quod in eadem materia nihil dicẽdum ſit. Sed eſto, neq; melius quod inuenimus ſit, nec par, eſt certè proximus locus. An non ipſi nobis ac ſæpius de eadem re dicimus, & quidem continuas nonnunquam ſententias? Niſi forte contendere nobiſcum poſſumus, cũ alijs non poſſumus. Nam ſi uno genere duntaxat bene dicetur, fas erit exiſtimari, præcluſam nobis à prioribus uiam in dicendo. Nunc uero innumerabiles ſunt modi, plurimæq; eódẽ uiæ ducunt: ſiue bre-

uitatis

uitatis gratia, ſiue copiæ. alia tralatis uitus, alia proprijs. hoc oratio recta, illud figu-
ra declinata cõmendat: ipſa deniq; utililsima eſt exercitatiõi difficultas. Quid quòd
autores maximi ſic diligentius cognoſcũtur? Nõ enim ſcripta lectione ſecura tranſ-
currimus: ſed tractamus ſingula, & neceſſario introſpicimus: & quantũ uirtutis ha-
beant, uel hoc ipſo cognoſcimus, quòd imitari nõ poſſumus. Quòd ſi mihi in re con
trouerſa liberum permittatur iudicium, illud uideor ſine cuiuſquam iniuria poſſe di-
cere: quædã eſſe tam propriè, tam appoſite, & ad rem explicandam accõmodate di-
cta, ut uix cõmutari poſsint, niſi in deterius. quale Cæſarianum illud: Altero cõmea-
tu omnes copias trans flumen expoſuit. Et Plinius Cæcilius, quom lachrymas uecti
gales eorum appellauit, quorum hæreditati pars detrahebatur, nõ potuit efficacius
rem cõmonſtrare. Quom Cicero integrum diſcipulum uocauit, ſatis indicauit homi
nem nullis adhuc imbutum rudimentis. Neq; illud Ciceronis quiſquam melius dixe
rit: Aut opus ſartum redimere, aut operam in diem locare. Quòd ſi hæc uſui ueniãt,
nemini fraudi duxerim, ijs ſine ulla interpolatione uti. Quòd ſi quis immutare tenta
uerit, me quidem iudice, non id faciet ſine affectationis ſuſpicione. Sed quom multo
plura ſint, quæ uarijs modis dici atq; ornari poſsint, & (ut ita dicam) eloquentiæ ca-
pacia ſint: is apud me longe potior iuerit, qui pluribus luminibus orationẽ uariaue-
rit, & copiam in dicendo ſuam approbauerit. Quam rem uideo Senecam Ouidio ui
tio dediſſe. Sed uitium hoc tam amabile eſt, & magnis ingenijs tam peculiare, ut nõ
altero libentius uelim bene inſtitutos adoleſcẽtes laborare. Illud erit in imitatione
præcipuum, ut à pari, à ſimili, & quaſi ex eadem uicinia multa cõtrahas, & quaſi re-
ponas. Exemplo ſit illud. Cicero dixit, turpe eſſe amicitiã ad calculos reuocare. Tu
hanc dicẽdi imaginẽ mille modis effinges, multiformiq; perſona indues. Nam & be-
neficentiam nihil reuocare ad calculos, & probos in promerendo calculis nõ uti, &
ingratos uocandos eſſe ad calculos, & neminem eſſe qui cum bonitate ſummi numi
nis poſsit calculis decidere: & legem Talionis tacito conſenſu antiquatam, quòd pa
ribus calculis iniuriæ penſari non poſsint, cõmode pro loco & re præſente dixeris.
Quærunt humanarũ artium ſtudioſi, quis fuerit celeber & ore omniũ dictus canon
Polycleti. Ego eum Doryphorũ illum uiriliter puerum fuiſſe arbitror, ex quo omnes
omnium membrorum exemplum ſumebant artifices: nõ ea quidem ratione, ut tam
excellentis imaginis membra conuellerent: ſed ut numeros eoſdem tantũ eandemq;
proportionẽ ſeruarẽt. Solus enim ille artem feciſſe artis opera iudicatur. Illud quoq;
teſtatum uelim, nullam eſſe partẽ in arte dicendi, quę diuturna lectione, ſolertiq; imi
tatione nõ multo fiat melior atq; auctior: ſiue illa ex re pendeat, ſiue ex dicentis inge
nio. Nam & exordia, quæ ex re petuntur: & inuentio, quæ inſita eſt in re: & coordi-
natio, quæ ingenij functio eſt: cætera deniq; quæ ſuperius enumerauimus, ſi ad ima-
ginem optimi & probatiſsimi cuiuſq; referantur, infinitum eſt quanto cultiora abſo
lutioraq; effici poſsint: ſicut & reliqua naturę bona, ſi manu tractentur, & mangonis
artificio expoliantur, ſupra fidem ſplendeſcũt atq; illuſtrantur. Me igitur iudice, pri-
mus locus ſit imitationi in delectu uerborum, ſeu quæ ad rem examplificandam, ſeu
quæ ad exornationẽ pertineant. In reliquis autem, ſecundarius & poſtremus ſubſi-
deat. in actione incertum eſt, plus natura an cura ualeat: certè ſuauitas uocis, & litera
rum expreſsio, quam in Catulis laudauit antiquitas: quin & oris probitas, dignitas
corporis, & faciles membrorũ flexus, naturæ debentur. Nec tamẽ huic omnia. alio-
qui Demoſthenes non tantum operæ dediſſet Andronico hypocritæ: nõ Auguſtus
Phonaſco: non Cicero toties cum Roſcio & Aeſopo contendiſſet: neq; idem optaſ-
ſet aliquot locis ſuum ſibi oratorẽ non quidem palæſtritã, ſed neq; omnino ἀπάλαι-
στρον contingere. Atqui ne illud quidem omittendum puto: hanc ipſam imitationem,
quam candidatis ſtudiorum ita cõmendatam uolumus, ut ſine ea propè inanis ſit o-
mnis opera, tunc demum non ſolum inutilem fore, ſed iacturam etiam allaturam ijs,
qui iam ſuis uiribus uti poſſunt, & (quod adagio tritum eſt) ſine cortice natare. A-
lienis enim ſemper ueſtigijs hærere, & ſerperaſtris (ut ait Varro) eum uti, qui per
ætatem ſtare poſsit, atq; ingredi, non modo turpe eſt, ſed periculum etiam. quom
non facile eorum uires coaleſcãt, qui alienis pedibus incedunt, alienis manibus pu-

gnant

gnant, alienis oculis uident, aliena lingua loquuntur: ſui deniq; obliti, alieno ſpiritu uiuunt. Quippe hoc ijs per me liceat, qui nondum in ſuam tutelam uenerunt: quiq; per ætatē præmanſo adhuc cibo aluntur: quorū adhuc membra faſcijs effinguntur. At quorum adulta eſt ætas, & firmiores lacerti, ij iam prodeant ex umbra, iam proſiliant in campum, iam cum ipſo laniſta contendant, à quo olim ſolebant dictata accipere, ſuasq; cum eo uires expendant: nec cedant, ſed contrà potius adſurgant, periculum facturi, an ipſi quoq; poſsint ordinem ducere, & ſuo Marte de gradu aduerſarium deijcere. Nec ſanè hoc loco mihi abſurdū uidetur eius fabulæ meminiſſe, cuius autorem habeo Alexandrum ex Aphrodiſiade, philoſophum & in Academia & in Lyceo præſtantiſsimū. In lucem ediderat Venus Cupidinē. Mirabatur dea, quòd multos poſt menſes à natali die nihilo auctior fieret Cupido. Quæ cauſa eius moraretur incrementa, neq; intelligebat, neq; quid facto opus foret, aut quomodo huic mederi poſſet incōmodo proſpiciebat. Fatidicam igitur anum Themin adit, conſulit, reſponſum accipit: nō ante illum iuſtos auctus habiturum, quàm Venus alterum filium peperiſſet, in cuius æmulationē ille ſuccreſceret. Venus reſponſo Themidis accepto, it in Martis complexum, filiū alterum parit, cui nomen Anterotis imponit: ceu tu Anticupidinis dixeris. Tum uero mirum dictu, quàm repente, quàm feliciter adoleſcit ille. Certatim dixeris alterum in alterum cōtendere, uter pulchrius ac prçſtantius ſe porrigat. Mirantur dij cæteri, tum uero imprimis parētes, tam egregiam prolem exurgere. Ex ijs puto facile colligas, nulla præclara ingenia poſſe ingentes profectus facere, niſi habeant antagoniſtem (ut Græci dicunt) qui cum decertent, qui cum colluctentur. Neq; ſolum oportet, ut cum æqualibus, uiuentibusq; contendamus: ſed cum ijs etiam, qui olim ſcripſerunt, quos mutos magiſtros appellamus: alioqui futuri ſemper infantes.

DE IVDICIIS SEV DE RATIONE IVDICANDI LIBER CÆLII CALCAGNINI, IN GRATIAM Seraphini Iacobelli inceptus.

OBSEQVAR deſiderio tuo Seraphine doctiſsime, & ad te uirum in iudicando non modo prudenter, ſed etiam feliciter uerſatum De ratione iudicandi ſcribam: non ea cauſa, quòd ex meis commentarijs accedere quicquam poſsit ad eam iudicandi peritiā, quam tu diuturnis lucubrationibus & multa exercitatiōe es aſſecutus: ſed ut noſtra legēs, te tuosq; mores quaſi ex ſpeculo agnoſcas: gratulerisq; tibi, quòd ea quæ nos uel meditando inuenimus, uel legendo excerpſimus, uel iudicado annotauimus, tu ſine monitore, te ipſum tantum & ingenij tui bonitatem habens in conſilio, pridem obiueris: ut intelligant omnes, tibi multo eſſe facilius id exequi, quod nobis ſcribere nō fuit admodum difficile. Nec ſanè mirum cuiquā id uideri oportet, cui ætatis tuæ rudimenta & ſtudiorum incunabula perſpecta ſunt. Primū enim natus es eo patente, qui ſuo tempore in foro & cauſarum defenſione principem locum obtinuit: ut quom cæteri diu & pertinaci ſtudio in rebus forēſibus profecerint, tu ex primogenio ſemine & cum ipſo lacte nutricis eam cognitionē hauſiſſe uideare. Acceſsit deinde inter optimos præceptores primæua illa educatio non minus literis quàm moribus exculta: quam tanti fecit Plato, ut cçteros omnes profectus qui præclaris ingenijs poſſunt accreſcere, primæ educationi deberi contenderit: quare uir ſapientiſsimus, quom in conſtitutione legum præcepta recte uiuendi traderet, magnam partem eorum uoluminū in educanda inſtituendaq; pueritia conſumpſerit. Sed poſtmodum optimo tibi parente ſubducto ex rebus humanis, quom iam ex manu præceptorū in tuam tutelā per-

ueniſſes

ueniſſes, quanta cura ingenuas diſciplinas & pulcherrimã philoſophiæ partem arripuiſti? nulla fuerit profecto portio, quæ ad eloquendi diſſerendiq; rationem, aut naturæ contemplationẽ, aut numerorum dimenſionumq; & uocũ, ambitus deniq; cæli explicationem pertineret: quam tu non modo attigeris, ſed cumulate etiam perceperis. Tot præſidijs munitus, tot opibus ſubnixus, grãdi paſſu ad Iureconſultorum ſcientiam & prudentũ reſponſa proceſsiſti: quibus in ſtudijs breui tẽpore adeo promouiſti, ut magnam ſpem ciuibus tuis inieceris, te mox clariſsimũ lumen patriæ noſtrę accenſurũ. Prouiderat hoc olim uir perſpicaciſsimi ingenij Frãciſcus Calcaneus, dum Ferrariæ prima ſtudiorũ ſtipendia inires: mox Carolus Ruinus grauiſsimi uir iudicij, cui Bononiæ aſsiduam operam dabas: Ticini demum Iaſon ille, non Italię modo, ſed exterarũ etiam gentiũ oraculum. Hos enim duces pariter & uates tuarum uirtutum habuiſti, quorũ audito nomine ſatis magnam acceſsionẽ tuæ laudi factam puto. Nã ſi ex teſtimonio ueterĩ, qui ſub Africano aut Cęſare meruiſſet, abunde laudatus uidebatur: quãto hoc iuſtius ſectatoribus clariſsimorũ in literatura hominum dabitur? ex quibus cultum animi, & excelſa ingenij ornamenta mutuari poſſumus: quom milites ut cætera imitari poſsint in imperatore, fortitudinem certè & corporis robur, adde & felicitatẽ in muneribus obeundis imitari non poſſunt. In patriam deinde reuectus ſuſceptisq; publice ornamentis ſtudiorum, tam celebri omniũ plauſu leges profiteri, & de iure reſpondere auſpicatus es, ut nõ ſolum à tuis ciuibus magnos honores acceperis, ſed & Tergeſtinus ſenatus, & procuratores Cæſaris hac fama inuitati, te ſponte, idq; minime ambeuntem ad præturã & ſummũ in ea urbe magiſtratum prouexerint. Quem tu magna grauitate, ſed & maiore moderatione geſsiſti, uiris clariſsimis admirantibus in iuuene tam præcocem prudentiã, tam exactam uiuendi rationẽ uigere, ut planè te abſolutam iudicandi normã tenere faterentur, ad cuius exemplũ futuri omnes poſt te prętores ſeſe poſſent cõfirmare. Iure itaq; poſsit quiſpiã uel audaciã meã uel inſcitiã mirari, qui ſapientiorẽ admonere, & prudẽtiori conſilium ferre non erubeſcam. neq; ſanè ego me à iuſta tueri accuſatione audeam, niſi tua me rogatio, tuæ preces delenderent: quibus non dicam à recuſante (quid enim ego tibi recuſem?) ſed certè à multum diuq; excuſante expreſsiſti, id quod iure optimo potui tibi denegare, ſi maiorem exiſtimationis meæ, quàm tuæ uoluntatis rationem habere uoluiſſem.

R ES ſanè ardua ac perdifficilis eſt iudicium: uel ſi eum ſpectes ad quẽ pertinet iudicatio, uel ſi eum de cuius re iudicandum eſt, uel ſi res ipſa ſpectetur ex qua pendet iudiciũ. Siquidem eum qui iudicãdi munus ſuſcepit, omnibus numeris prudentiæ continentiæq; ornatũ eſſe oportet. Nam qui in republica gerenda diu uerſatus fuerit, multorũq; hominum mores perſpexerit, hunc facile circumſcribi poſſe, nõ adeo credibile eſt. quando id eſt proprium prudentiæ munus, ex anteactis functionibus & præſentes cognoſcere, & futuras colligere: ſi modo quiſquis ille eſt, qui ſe huic iudiciorum muneri dederit, ad eam rem acumẽ ingenij, ſolertiam, aſsiduitatẽ, aliaq; huiuſcemodi naturæ præſidia attulerit. Nam ſi quem natura ſocordia, ignauia, ac ſtupore damnauerit, fruſtra hunc ad baſilicas aut ſubſellia inuites. Decet enim ut omnibus in rebus obeundis ſuam quiſq; induſtriam & quaſi ſupellectilem ante omnia excutiat, nec prius de quopiam mortaliũ pronunciet, quàm de ſe ipſo pronunciauerit. Quod ſanè fieri non poteſt, niſi quis eximia de ſe in hac fori ac ciuitatis luce exempla dederit, & quid ciues, quid amici, quid clientes ſentiant, certis teſtimonijs compererit. Quid uero dicam? quod non aliunde certius exploratiusq; quiſquam quanti ſit, poterit iudicare: quàm ſi ſe ad cenſurã, & (ut ſic dicam) aduerſariorũ coticulam explorauerit. Magno enim animo, & ſingulari ingenio inſtructum ciuem ſicuti amici colunt, & frequentant, & admirantur: ita inimici uerentur, ac metuunt. Hoc eſt ſcilicet quod maiores noſtros illuſtres inimicitias exercuiſſe, præclarum fuit ac magnificũ. Quippe quom laudis ac

glorię deſiderium in generoſos animos multam habeat uim: tum probri atq; infamię odium & metus multo habet maximã. Scitum itaq; fuit apud ueteres peruerſis illis temporibus, quibus pleriq; auribus inſeruire maluerunt quàm ueritati, id quod hac tempeſtate noſtris hominibus peculiare propoſitum eſt: non temere quenquã ueritatis uocem audire, niſi aut raræ notæ amicum aliquẽ, aut iratum admodum inimicum offenderit. Huc ergo præ cæteris omnia dirigenda ſunt conſilia, ut qui alios iudicaturus accedit; ſeipſum imprimis dijudicet; nemo in tranſuerſum ſuo ipſius amore raptus, ea uẽdicet ſibi, quæ aut natura denegauerit, aut nondum cõparauerit induſtria. Non enim fruſtra oraculo moniti fuimus, ut in nobis ipſis cognoſcendis principem operã exhibeamus, Et hoc ipſum, ſe noſſe, omnium eſſe difficillimũ. Ob id hominẽ acri admodum ingenio ac experrecto eſſe conuenit: & qui in ſumma quaſi arce excubet, ſuasq; actiones diligenter ſpeculetur. Id quod facturus commode uidetur, ſi quod clariſsimi uiri maiores noſtri feciſſe prodũtur, ſe ad alicuius eximij ac præſtantis in republica ſenatoris imaginẽ cõformauerit, & ab eius ſimulachro morum ac uitæ liniamẽta duxerit. Sic Cotta & Sulpitius L. Craſsi, ſic Carbo Scipiõis, ſic P. Scæuolæ Cicero effigiem reprę ſentare conabatur. Atq; is erat honeſtiſsimus proficiendi modus, qui ab optimi & clariſsimi cuiuſq; imitatione proficiſcebatur. Sic Canonem Polycleti adibant ſtatuarij, qui abſolutę alicuius imaginis membra reddere conſtituerant. Vix enim animo concipere aliquam alicuius rei perfectã formam quiſpiam poteſt, qui multas oculis imagines nõ perluſtrauerit: quom ſenſus hic præſertim exterior interiori animo hauſta rerum ſpectra ſuppeditare ſoleat. Ex multis itaq; optimi cuiusq; facienda eſt optio, atq; ad hãc omnis acies ingenij, omnis cura atq; diligentia obuertenda eſt. Eorum uero negligentia atq; imperitia multo maximè effugienda, qui in delectu faciendo parum ſapientes extiterunt: & quos imitandos ſibi propoſuerant, eorum uirtutes nõ ſolum ſecuti ſunt, ſed uitia etiam per ſummam ignorantiam ac ſocordiam non ſecus ac uirtutes ſibi exprimenda putauerunt. Hac parte magnũ Alexãdrum Macedonem male audiſſe accepimus, qui Leonidæ pędagogi præceptis inſtitutus uitia quædam hauſit, quæ grandiorẽ etiam ætatẽ deformarunt: & ſi ea culpa in Philippum patrem magis quàm Alexandrũ filium uidetur tranſcribenda. Fuſius quom dicendi rationẽ ſectaretur, C. Fimbriã ſibi imitandum propoſuit: eius tamẽ neruos, quos ille habuit, non eſt aſſecutus: oris prauitatẽ & uerborum latitudinẽ adſectatus eſt. Ita ille nec deligere ſciuit, cuius potiſsimũ ſimilis eſſet: & in eo ipſo, quẽ delegerat (quod impudentiſsimũ eſt) imitari & uitia uoluit. Abſit ergo ab hac impudẽtia quiſquis in hãc ſpem iudiciorũ ingeniũ alit: atq; ijs ſeſe adiungat, quorum uirtus atq; induſtria ita emineat, ut eius prudentiæ ac temperantiæ non unus alterúe actus, ſed tota uita teſtimonium reddat. Ad huius imaginẽ quaſi in ſpeculo, ut Græci dicunt, omnis animi atq; ingenij habitus, omnis color atq; uigor eſt excolendus. Huius oculi, frons, uultus explorãdi. Quom primum ad eum cauſa defertur, quid primum, quid ſecundum, quid poſtremum ſibi enarrari poſtulet. Quàm benigne litigantes admittat, quàm grauiter altercãtes patiatur, quàm cautis ac præmunitis auribus cauſarum patronis uacet, prouidens ne temere aut accenſa oratio faces admoueat, aut demiſſa lachrymas extundat: deniq; ne alterutra fucum faciat ueritati. Tum qua indagine iugulum cauſæ ſcrutetur, & deliteſcentes rerũ difficultates in lucẽ eruat. Quantum fidei laudatoribus, quantũ teſtibus, quantũ quęſtionibus præbendum arbitretur. Hãc uero partẽ quæ ad prudentiam pertinet, quàm magna ſit, ſatis intelligo: utpote quam omnibus alijs uirtutibus princeps Peripateticorum Ariſtoteles quaſi architectum præfecit, cæteras ei quaſi opifices ac miniſtros ſubiecit. Sed, mea quidẽ ſententia, non minus operæ, atq; haud ſcio an plus forte in ea adhibendum eſt, quæ ad moderandos compeſcendosq; pertinet animi affectus. Nam quom pleroſq; ego mortalium animaduertã magno magis ingenio quàm bono, hoc facit, ut maiorẽ curam impendendum cenſeã coercendis caſtigandisq; ſenſibus atq; animi illectamentis, quàm excitandis prudentię igniculis. Plures enim inuenias qui ob nequitiã & improbitatẽ peccent, quàm qui inſcitia atq; imperitia labantur. Quotus enim quiſq; eſt, qui nõ auaritia in trãſuerſum rapiatũ, oblataq; pecunia corrumpi

non

non poſsit. Sed fac ut eius animus pecunia maior inueniatur, an nō libido maximas ſolet animis faces admouere? Theodectes quom ſuæ cauſæ parum confideret, Phrynes cuius agebat cauſam, ſinum aperuit, iudicibusq; inſpectandum propoſuit. res ex ſententia ſucceſsit. expugnati enim illi fœminæ pulchritudine, cauſam pro ea dedere. Quid quòd Clodiano in iudicio Cicero nobilium puellarum & adulescentulorum coemptas noctes, ſcriptum reliquit. hinc de nundinato conſtupratoq; iudicio perſæpe conqueritur. Quanto ergo frequentius hac parte peccatur, hoc diligentius ac accuratius hic locus pręmuniendus eſt: ut non ſolum affectus, ſed & oculos ipſos, ut Craſſus Philippū prudenter admonuit, caſtigemus atq; in officio habeamus. Sunt alij qui neq; pecunię neq; libidini manus dederint, ſed ita laborant ambitione, ita cupiditate honorū inceſſunt, ut promiſſo magiſtratu, prouincia, pręfectura, alio publico munere ſeu ſacerdotio adlecti, nihil ſanctum habeant, nihil impollutū, omniaq; ſibi licere arbitrentur. Alij cognatione aut amicitia tranſuerſos urgeri ſe patiuntur: & quod neq; utilitati neq; cupiditati ceſſerint, hoc ſocietati & coniunctioni humani generis ſe debere teſtantur: & ut plerunq; homines uitijs ſpecioſa nomina prætendunt, ita hanc probitatē facilitatemq; interpretantur. Nō deſunt qui dent operas inter ſe mutuas, & in eius gratiā cōniueant in iudicando, qui mox poterit pari beneficio beneficium compenſare. hoc ſcilicet ius collegij appellant. neq; ſecus ac piaculum reformidarent in eius ſtudij profeſſorem ſententiam pronunciare, non intelligentes ſublata è medio iuſtitia, neq; amicitiam, neq; neceſsitudinē, neq; officiorum coniunctionē cuiquam poſſe cōſtare. Hoc uicio magiſtratus & optimates Venetos imprimis laborare noſtra ætate fama conſtat. Poſtquā enim Veneti à maioribus ſuis, qui illud olim imperium prudentia & iuſtitia conſtituerunt, ita degenerarunt ut pro induſtria ſocordiā, pro æquitate auariciam, pro fide calliditatē in precio habeāt: cætera animi bona peſſum iere, uirtutē & gloriam aut nulli, aut certè perpauci diuitijs anteſerūt: quare apud eos homines de iure diſceptare ita ſtultum putatur, ut pleriq; malint inſignes iacturas prægrauesq; iniurias perpeti, quàm poſt longi temporis impenſas, uariosq; iudiciorū anfractus, de capite aut fortunis aut de exiſtimatione certiſsimò periclitari. Hęc atq; alia ſunt, quę animos hominū, prout cuiq; ſua libido eſt, uehementer huc atq; illuc permouere poſsint. Sunt tamen quos inuictos uideas atq; inexpugnabiles ad omnes affectus: ut neq; ui pecuniæ, neq; illecebra uoluptatis, neq; honorum ambitu, neq; gratia cuiuſquā à recto poſsint auocari. Et ij licet perpauci fortaſſe inueniantur, inueniuntur tamen nonnulli. Atqui non facile reperias, qui nō metu & cōminationibus deterreantur. Plus enim in animos hominū pollet timor & conſternatio, quàm ſpes & propoſita utilitas: neutro aūt tangi eum par eſt, qui ſemel iuſtitiæ nomē dederit, & iuris ſacramento ſit deuinctus. Nam & Rutilium maluiſſe exulare accepimus, quàm facere quod minus honeſtū ſibi, & reipublicę parum uideretur ſalutare. Metellus non recuſauit uincula, dum maiorē ſuæ exiſtimationis quàm alienę gratiæ ineundæ reſpectū habet. Quom aūt duobus modis uis inferat, palàm ſcilicet & ex condicto, tū obiter & clādeſtinò: ſanè diſsimulata iniuria & alto pectore condita multo ſolet eſſe atrocior, & quom depromitur latius euagari. Vtraq; tyrannis ſanè familiaris: ſed altera frequentius utuntur, noſtra præſertim ætate, reguli in quos diſsipatum abiuit imperiū. Malim autem tyrannos quàm regulos appellare, quom nihil in cōmune conſulant, omniaq; referant ad propriam utilitatem. Ii ergo quom non audeant palàm mentē ſuam profiteri, ſiquando familiares aut beneficiarios ſuos cōmendant iudici apud quem cauſam agant, nihil ſe non æquū ac iuſtum poſtulare teſtantur: quom tamen nihil minus in uoto habeāt, quàm ut quiſq; ius ſuum obtineat. Rogant igitur, ſed hę rogationes, ut ſcite dicebat Plato, miſtam neceſsitatē habent. Eius rei teſtimonium eſt, quòd niſi eorum deſiderio & cōmendationi obſequare: niſi qui fuerit ab ijs commendatus, quo iure quaq; iniuria malam etiam cauſam obtineat, protinus præſto eſt iactura atq; infortunium. Commendationes ergo tyrannorū cauſis ita colophonem addunt, ut prouerbio locū Cæſaris candidati fecerint: in eum qui poteſt in utranq; aurem dormire, & citra puluerē deſiderium aſſequi. Cęterum ingenue magis Cæſar, qui palàm prædicabat, ſe male-

ficis ac ſicarijs hominibus etiam gratiã relaturum, ſi per eos dignitatem exiſtimatio nemq; ſuam defendiſſet. Et Ageſilaus quom amicum iudici cõmendaret, nihil per fucum agebat: ſed aperte rogabat, ut ſi bonam cauſam tueretur, eum in iuſtitię gratiam abſolueret: ſi minus, eius deſiderio obſequeretur. Vtcunq; autẽ res cederet, eum omnino abſolueret. Porrò iudex qui ad hanc Maleã impegerit, nõ facile conſiliũ inueniet, quo ſe expediat: quando hinc urget cõſcientiæ uis, pro qua uir bonus libenter emoriatur: inde periculum ſalutis & metus agit, qui conſtantẽ etiã uirum cõmouere poſsit. In re itaq; tam ancipiti, in qua propè oraculum Aretinum agnoſcatur, nihil ſatius inuenio, quàm à ſe, qua fieri poteſt ratione, iudicium ablegare: & non liquere ſibi pronuntiare, ad aliumq; iudicem cauſam dimittere, qui tutiore loco ſit, auſitq; ſine ſalutis periculo iuſtitiæ obtemperare. Illud non prætermittã, proprijs ſimultatibus nihil omnino dari oportere. fieri enim non poteſt, ut is pure ac ſancte iudicet, qui factiones atq; iniurias habeat in conſilio. Quicunq; ergo ad iudicandum acceſſerit, imprimis eniti debet, ut amoris ęquè atq; odij, gratię atq; iniurię obliuiſcat̃. Quo factum exiſtimo, ut Themiſtocles Athenienſis artẽ obliuionis ſibi quàm memoriæ pręoptauerit. Cęterũ mihi opportune & Themiſtoclis nomẽ & locus hic de quo agimus, in memoriam reuocauitueterẽ illam ac diu inter ſapientes agitatã quæſtionẽ: an quidquã ſcilicet ab amico iudice amicitiæ indulgeri, & ſiquid indulgendum, quatenus amicitię indulgeri oporteat. Cleon certè & Themiſtocles diuerſa ſenſiſſe produntur. Etenim ille magiſtratũ initurus conuocatis amicis amoris fœderi renunciauit, & ipſam quodammodo amicitiæ teſſerã confregit: neq; enim putabat ille quenquam poſſe rectũ clauum tenere, qui amicorũ rationẽ inire uelit. Themiſtocles contrà, quom ſibi obeũdus eſſet magiſtratus, alacri uultu amicos hortatus eſt, ut eius opera audacter uterẽtur: ſiquidem tẽpus illud aduẽtaſſe, quo ille amicitiæ teſtimoniũ dare poſsit. Neuter recte, mea quidem ſententia. neq; enim probus magiſtratus nimium uolet apud ſe amicitiæ licere: neq; tanti ſuperciliũ putabit, ut res optima atq; ſuauiſsima in uita mortaliũ amicitia eius cauſa refringi debeat: & ſicuti omnibus in rebus, ita in hac ſaluberrimũ eſſe modum exiſtimabit. Tantũ ergo dabit amicitię, quantum iuſtitia patietur. Certè prompto animo, nullum laborem detrectabit, ut amicus ius ſuum obtineat. Quòd ſi ille infans ſit, & ad dicendum parum idoneus, dabit operam ne multum aduocato & patrono indigere uideatur. Quin & liti compendiũ faciet, & anfractus calumniarũ atq; argutationum ſummouebit: temporis etiã lapſum, & male initã actionis formulam non grauatò corrigi ſinet. Nouas etiã rationes, quæ forte præter opinionẽ emerſerint, poſt iuſtos etiam dies & tranſactam ſolennẽ cauſæ diſquiſitionẽ, uel in ipſo pronunciandi articulo admittet: habebitq; multo maiorem ueritatis ac iuſtitiæ, quàm legitimę actionis atq; formulę rationem. Id quod in re cuiuſq; quamuis peregrini etiã factitabit, ſed cunctatius ac religioſius. Neq; enim temere ac promiſcue nimis inſtituta à maioribus iudicandi ratio ſolui debet, ſed eam omnem religionẽ cunctationemq; amicitię ſanctitas excutiet. Illud quoq; poteſt huc accedere, quòd ſi amicus parũ iuſtam cauſam tenebit, familiariter hominem admonebit, ut uel prudẽter deſinat, uel ut qua poteſt ratiõe, cũ aduerſario decidat. Deniq; ne pertinaciter in ea cauſa pertendat, in qua bona conſcientia deſideretur, aut ſit dubio procul ſuccubiturus: tum uero & locus ac tempus & ipſius rei ratio multam poterit occaſionem ſuppeditare, ut amicitiæ obſequi atq; inſeruire poſsit: modo id ſalua iuſtitia, ſalua exiſtimatione proficiatur. Tantum uero abeſt, ut in amicitiæ gratiã ullo unquã tempore iuſtitiæ maieſtatẽ putẽ poſſe uiolari, ut abdicata iuſtitia neq; ipſum ſanctiſsimũ amicitiæ nomen ſuperſtes eſſe poſſe contendam: quin ea decidat ac depereat oportet, ſi quo præcipue nititur iuſtitiæ ſubtraxeris fundamentum. Non ſum prætermiſſurus unum in tota uita atq; in omnibus actionibus exploratiſsimũ præſidium: quo uno & ſemper uti poſſumus: nec aut detractat operam, aut conſuẽdo laſſatur: nec eſt periculum, ut falli aut corrumpi poſsit. Hoc ſcilicet poſitum eſt in multorum lectione librorum, quos mutos magiſtros appellamus: & in ipſa cognitione hiſtoriæ: in qua quicunq; parum uerſatus eſt, is iure puer etiam ſi ad multam ętatem uenerit, uel Aegyptiorum teſtimonio nuncupari poteſt. In antiquitatis

ergo præteriti temporis repetitione operam diligentiamq́ ponamus. nam & mores hominum, uariiq́ euentus ſeſe offerent. quin & cauſæ præiudicatæ, & multa ſeges earum diſciplinarum quæ ad inſtruendam inſtituendamq́ uitã pertinent: occurrẽt, unde iudicandi ratione locupletiorem cumulatioremq́ reddamus. Vix illud mihi dignum uidetur quod admoneri oporteat, eum qui ſe iudicem profeſſus ſit, multũ aſsiduumq́ eſſe debere in lectitando iure ciuili, quod proprium eſt populi Romani, aut certè eo iure quod ciuitati regioniue conſuetum eſt in qua iudicia exercentur. nec enim ad ſolum Seruium Sulpitiũ pertinet reprehenſio, qua in eum uſus eſt Q. Scæuola, Turpe eſſe ac probroſum patritio Romano, cauſas pręſertim agẽti, ius illud in quo uerſetur, ignorare. Quom autẽ hæ leges, quæ hodie in uſu habentur, quaſi caput polypi, multa contineant, quæ ad bonam frugẽ & augendam prudentiam pertineant: multa rurſus quæ in integrũ reuocari par foret, utpote quę per ambitionẽ aut auaritiã tetras humani animi labes cõſtituta ſunt: ob id quiſquis ille eſt, cui recta iudicia animo ſunt, nõ oſcitãter, neq́ per inertiã, ſed caute & uigilãter in eam lectionẽ debet incumbere: & imprimis illud meminiſſe, unam eſſe legem æternam ac perennem omnis mutationis ac uiciſsitudinis expertem: & ab hac una cæteras omnes leges quaſi à fonte profluxiſſe, et ipſas perpetuas atq́ immutabiles. Illa enim cui uerus legis titulus debetur, cõſtans eſt, qualis ab initio prodiit, talis ſemper futura: neq́ iuſtitia res deſultoria eſt, ſed quæ ordinem ſemel initũ ſine uicio ſemper tuatur. Atqui leges, quæ pro tempore atq́ utilitate ſtatuuntur, & rurſus immutata temporũ ratione cõuelluntur: non planè leges, ſed litigandi potius artificia ſunt atq́ inſtrumenta. Huius generis leges olim erant honorariæ, quas ſcilicet pro libidine prætores ferebant. Eorum enim ius annuum fuit: quod à calendis Ianuarii incipiens in Ianuarii calendas deſineret. Atq́ interim quom tanta foret immutatio figendi ac refigendi, ut iam populo Romano eſſet intolerabilis: autore Flauio ſcriba ad edictum perpetuum peruentum eſt, ex quo perenni ritu ius diceretur. atq́ ita licentia illa immodica finem accepit. Quanti autem ponderis ſit iudicatio apud eum ipſum, cuius de re agitur, hinc facile poteſt intelligi: quòd nullius non res in iudicium uenit, quin eiuſdem aut fortunæ, aut caput, aut exiſtimatio periculum ſubeãt: quibus, mea quidem ſententia, omnia continentur, quæ non ſolum ad bene beateq́ uiuendum, ſed ad ipſam etiam uitã pertinent. Qui enim poteſt ademptis fortunis cuiquã, ut Ennius ſcripſit, uita eſſe uitalis? Omnia ſiquidem non modo uitæ ornamenta, ſed etiã præſidia his bonis conſtant, quibus fortuna dominatur, à qua etiam nomen mutuantur. Multos ſanè accepimus hæc adeo contempſiſſe, atq́ in poſtremis habuiſſe: atq́ hinc ſibi nomen & famam collegiſſe, quòd ea ſcilicet aſpernarentur, quæ cæteri mortales admirantur: neminem tamen ad hanc diem proditũ eſt monumentis, ſine his potuiſſe uitam ſuſtinere aut traducere. Nam quom intra nos uitalis ignis deliteſcat, qui humidum illud populetur, quo maximè corpus alitur, ſemperq́ aliquid deterat & comminuat ex iis quæ à natura parata ſunt ad animãtium conſeruationẽ: ſanè breui animal intereat neceſſe eſt, niſi cibo potuq́ farciatur id, quod momentis omnibus attenuatur. Frigora certè nõ facile defendamus ad omnẽ iniuriam expoſiti à natura, niſi ex his quæ terra depromuntur, aut quæ pecori detrahuntur, nobis adiumenta conquiramus. Quid contra reliquam cæli & tẽporum inclementiam, contra agreſtes & indomitas belluas, contra hoſtiles minas (non enim aliunde homini quàm ab homine plura damna proficiſcuntur) contra morborũ impetus aliaq́ eiuſcemodi, quæ nobis plerunq́ nouercã probant naturã, quid tandem perfugii atq́ auxilii nobis relictum eſt? niſi ut eas opes cõparemus, quas uel natura monſtrauit, uel ars ſibi conquiſiuit. Ventos, imbres, pruinas, tectis defendimus: ſeptis teliſq́ feras arcemus: hoſtes foſsis ac propugnaculis deturbamus: ſęuiẽtes morbos herbis, ſuccis, pharmaciſq́ expugnamus: ut facile cuiuis cõſtare poſsit, hæc omnia deorum prouidentia genita ad hominum utilitatẽ & cõſeruationem: quæ quiſquis negligit, aut uili loco habet, parum ſe gratum exhibet erga diuinã munificentiam, & ſummi numinis indulgentiã parum agnoſcit. Et hæc quidem, de quibus modo diximus, ad agriculturam, architectonicamq́ & uillaticam paſtionem ſpectant. Quo uiuendi genere nullum præclarius aut

beatius ueteres exiſtimauere. Illa enim adempta nõ uideo quomodo uitæ neceſſaria proſpici poſsint. Quom autẽ alia ſatis ſint homini, alia humanitati, ut inquit Varro, lubet hac parte auro omnium conuicijs proſciſſo patrocinari. Poſtquam enim permutatio gentium & rerum cõmercia deſiere: quòd perraro ſcilicet eueniret, ut quibus ego indigerem, ea tu tibi cõmutanda exiſtimares ijs quæ mihi ſupereſſent, eaq; res magnam difficultatẽ neceſsitatibus afferret humanis: cõſenſus gentium auro, & ante aurum æri argentoq; magnam exiſtimationẽ dedit: quòd ex ijs numus excuderetur præſens ſponſor egeſtatis humanæ. Neq; enim ego alium cõmodiorem ſequeſtrum potuiſſe inueniri arbitror, qui precia rerũ æquaret, & uno ordine omnium neceſsitatibus reſponderet. Quare ego multorum improbitatẽ miror, qui parũ uidentur tam excellentem tamq; optatam uitæ cõmoditatem intellexiſſe: ſine qua profecto uita multis magnisq; præſidijs uacaret. Quid uero dicam de mercatura, quæ ad ſatietatem & delicias omnia omnibus locis diſpenſat: & gentium nationumq; bona ita partitur, ut quæ cælũ multis denegauit, ea large omnibus cõmeantium induſtria ſuppleantur. Quid quæ hæreditario iure ad nos peruenerunt, quàm grata, quàm chara nobis exiſtimãtur: ceu quibus & auitæ opes & monumenta maiorũ & ſacra gentilitia cenſeantur. Noſtra autẽ labore cõquiſita, quanto nobis graniora iucundioraq; ſunt, utpote quæ uel ingenio uel diligentiæ noſtræ debeamus. Quòd ſi ita cõtingat, ut hæc tanta & tam exoptata uitæ ornamenta in diſcrimen ueniant, & iudicio uideantur peritura, quàm hoc durum, quàm miſerabile, quàm calamitoſum. Quippe ijs ſublatis fundamentum liberalitatis corruit, familiæ præſidia diſsipantur, fides concidit, rerum deniq; omnium agendarum inſtrumenta labefactantur. Quare non temere quiſquam ſe alterius iudicio cõmittat: ſed uitam, mores, conſuetudinemq; hominum intueatur. Exclamat Laberius: Per deos immortales nolite uos credere ſequeſtro. Sequeſtrum enim arbitrum ac diſceptatorẽ uidetur intelligere, cuius fidem ſententiamq; utraq; pars ſequatur. Nam ſequeſtri atq; arbitri latius patet poteſtas q̃ iudicis, & ſi uterq; definitione iudicis cõcludatur. Quom amici Alcibiadem hortarentur, ut ſe iudicio populi Atheniẽſis ſubijceret, maluit ſolum uertere, quàm ſe uadimonio ſiſtere, neq; ipſius parentis iudicium affirmans ſe ſponte ſubiturũ: ueritus ſcilicet nequando per errorem albos calculos atris cõmutaret. Iure igitur maiores noſtri in ſortiendis iudicibus facultatẽ dabant reijciendi expungendiq; ex albo, quos ſibi parum æquos fore arbitrarentur. Sex. Roſcius Amerinus quom apud iniquos iudices periclitaretur, patrimonij propemodum naufragium fecerat, niſi tandem iudicijs agitatus in C. Aquilij ſententia quaſi in æquitatis portu conquieuiſſet. Cum ijs feliciter actum putamus, quibus iudicẽ eligendi oblata eſt facultas: id quod neq; oſcitanter neq; imprudenter fieri debet, ob incertos animorũ motus uariasq; ſententiarum cõmutationes. Neq; enim cuiquam licet, ſalua exiſtimatione ab eius iudicio prouocare, quem ſibi ultro delegerit, & quaſi ducem præfecerit. Huic optioni eam formulam dicimus: ut niſi res qua de iudicandum eſt, ita certa ſit, ac perſpicua ſit, ut nulla poſsit latebra in tabella deliteſcere, nemo ſibi alteriúe iudicem ferat, à quo deinde, ſi ita expediat, neq; liceat declinare, neq; melioris iudicis auxiliũ implorare. Africanus quom aduerſus tribunorum iniurias Metellum appellaret, uirum bonum, ſed alioqui inſenſum ſibi ob diſsidentes in republica ſententias, illud palàm profitebatur, iniquo etiam iudici ſe facile cauſam ſuam approbaturũ. In ſponſionibus is ferè mos erat antiquis, apud præſtitutum iudicem ſacramẽto decertare. ſic pecuniã uocabant, quæ ex cõditione apud prętorẽ deponebãt, ut qui iudicio ſuccubuiſſet, eam amitteret, uictori autem lucro accederet. In re dubia atq; obſcura hæc iudiciorum ratio effugienda eſt, in quibus propter rerum caliginẽ iudex uel caligare poteſt, uel facile aliena perſuaſione corrumpi. Cæterũ neq; tutum eſt de quopiam hominũ certi ſibi quippiam polliceri. Eſt enim uoluntas hominis ambulatoria, & ut Plato ad Architam ſcripſit, quæ ſuapte natura uarias patiatur uiciſsitudines, & huc atq; illuc facile impelli poſſit. At ubi res tam clara tamq; illuſtris eſt, ut cum ipſa (ut Iureconſulti dicunt) meridiana luce contendat, minus eſt periculi, ni modo aut planè improbum aut planè ſtipitem delegeris. Ego nuper quom mihi foret aduerſus Conſtantiã Rangonam con-

tentio: quòd pro agris uectigalibus, quos à gentilibus meis dono acceperat, decimam antiquo iure & quidem gentilitio debitam Magnæ uirginis ſacello ita denegaret, ut me ui atq; armis à poſſeſsione exigēdi depelleret. Aiebat illa liberā immunēq; donationem factam eſſe: ego contrà uectigales agros & meo obnoxios ſacerdotio negabam liberos immunesq; cuiquā dari potuiſſe. Tum uero me à ueteri poſſeſsione neq; iure neq; more deturbari, improbum nimis plenumq; iniuriæ aſſerebam. Ea res quom diu foret controuerſa, multiq; multas ſed iniquas conditiones offerrent: ego iure meo plano ac perſpicuo confiſus, illi Guidum Rangonem fratrē uirum fortem Di boni ac ſapientē, iudicem tuli: ut quod ille iudicaſſet, id iuſtum ratūq; utrinq; haberetur. Intelligebam enim multū fauoris cauſæ meę acceſſurum, ſi eum iudicem delegiſſem quē nemo non ſuſpectum habuiſſet: putabamq; non ſine ignominia fratrem à ſorore poſſe recuſari. Quòd ſi in ijs rebus, quæ ad fortunam pertinent, quæq; amiſſæ reparabiles ſunt, tanta eſt cautio adhibenda: quanto hoc religioſius fieri decet, quom de capite agitur, quod amiſſum ſemel irreparabile eſt. Adde quòd ubi de ſalute actū eſt, omnia eodem impetu rapiuntur. Nam de ijs, qui infortunio ſuo ſuperuixerint, illud Archilochi dici poteſt: Qui terga uortit, rurſus idē dimicat. Iucundiſsima igitur omnibus eſt mortalibus uita, & hoc lumen cæli ſpirabile quod haurimus, gratiſsimum eſt: uel quòd hos amoris igniculos animi corporisq; ſociatio nobis inſeuerit: uel quòd huius lucis dulcedo uiuendi deſiderium eblandiatur. Vtpote quom omnis noſtra cognitio ſenſibus inhæreſcat: quibus ademptis nullus uidetur ſupereſſe locus aut notioni rerum aut uoluptati. Qui uero animā cum corpore interire contendunt, ij nihil reliquum faciunt homini ex hac uita abdicato, in quo ſpes ulla recte actæ uitæ reſideat. Qui uero ita decidunt, ut immortalitate animarum felicitatē propagari cenſeant: ij tamen non facile uulgo perſuaſerint, ſublatis oculis, auribus, naribus, tactu, palato, ſecundum obitū homini quicquam eſſe poſſe iucundū, quòd non alia uoluptatis inſtrumenta cognoſcant homines belluis proximi. Sed fac eſſe præſtantiſsimos, & in media Academia educatos, an uero ij patiētur in ſe capitis anquiri? an in ſumma etiā innocentia iocum putabunt, in iudicium arceſsi? in quo de ſumma rerum, id eſt de ſalute ſit ſtatuendum. an cuilibet iudici ſine diſcrimine ſe iudicandos immo iugulandos prębebunt? An hominum opinio, an publica exiſtimatio eos nihil mouebit? ut ſerui pœnæ, & ſcelere obſtricti, quaſi ſontes pereāt. Certè nō tam erunt negligentes, non ita famæ contemptores, ut hoc ſinant, ſi qui modo ſunt qui ſe homines ſentiāt, neq; ultro mortem accerſant, & iudicis quaſi carnificis ad id opera uti uelint: quod apud Indos & in Græcia quoſdam factitaſſe accepimus. Socratē tātum uirum nullo ſuo facinore ſed ſola iudicum inuidia & iniquitate periclitatum, proditum eſt monumētis. Qua in re nonnullam etiā ſummi philoſophi culpam ſcriptores agnoſcūt: quòd dum grauitatē ſeueritatemq; tueri uult, recuſatq; temporibus inſeruire, neq; inſenſos iudices reiecit, neq; ad populum prouocauit, neq; defenſione uti uoluit. Quin & oblatam paratamq; à Lyſia orationem deſpexit, non magis eam ſibi quàm Sicyonios calceos conuenire teſtatus. Dum ergo tenorem illum uitæ ſuſtinere nititur, dum ab inſtituto negat deſciſcere, dum ſibi uictum in prytaneo deberi contendit, dum exulceratos iudicum animos iritat, prò dolor, uiro grauiſsimo, in quo omnium ſpecimen uirtutum effulgebat, & patriam & orbem priuauit. Mallem hominē ſeruaſſet tam frugi, tam utilem iuuentuti, tam ſuis, dicam & nobis, neceſſarium. Neq; enim in ſuæ tantū ætatis beneficiū, ſed totius poſteritatis, quęcunq; uirtutis nomen admirabitur, philoſophiam quę ad mores pertinet, deuocauit è cælo. Sed poterit fortaſſe Socrati & naturæ conſtantia & adiuratus ille uiuendi modus patrocinari: qui maluit, ut quodam loco ſcripſit Cicero, perdere quod uicturus erat, quàm quod uixiſſet. At nobis quibus magis Socratem admirari quàm imitari licet, alia quædam ratio ineūda eſt. Imprimis enim eniti debemus ut boni uiri ſimus: tum ut omnis uita noſtra longe abſit ab omni maleficij ſuſpicione. Quòd ſi tamen fortunæ indignitas & inimicorū inuidia nos in iudicium uocet, & quaſi perduellioni diem dicat, nauiter atq; intrepide ſuſcipienda eſt defenſio, cauſa innocentiæ noſtræ iudici explicanda, uitæ ratio exponenda, crimina quæcūq; intenduntur diluenda, gra-

uiter atq; ingenue ueritas aſſerēda. Quin & ſi ita expediat, teſtes laudandi, tabulę, ſi-
gna, monumenta proferēda, tantiſper dum probitatis atq; innocētiæ noſtræ fidē fa
ciamus. Quòd ſi res anguſtius procedat, uel ſuperāte inuidia, uel potētia aduerſario-
rum urgente: tū omnis lapis mouēdus, omnis anchora iactanda, magni patroni con
ducēdi, quin & inuita lege Titia auctorandi, dies diffindenda, obnuntiandum etiā:
& ſi aliter cauſa obtineri nō poteſt, à prætore & conſilio prouocandum ad ſenatum,
à ſenatu ad populum, à populo ad principem. Deniq; nihil prętermittendum, quo fa
ma & incolumitas noſtra rebus omnibus præpōderaſſe intelligatur. Scio quoſdam
bonos uiros atq; inſontes acerbitate iudiciorū coactos condemnationē paratam pe-
cunia redemiſſe, quorū inſtituram nemo nō uituperaret, niſi neceſsitas expreſsiſſet:
quamuis magni celebreſq; in philoſophia uiri negent in ſapientē eundemq; abſolu-
ta quadam probitate ornatum neceſsitatem cadere. Sed ea profecto cadit, & morta
lia omnia ſuo (ut Plato inquit) turbine agit, ſubigit, uertit, ſubuertit ut lubet. Hinc
maiores noſtri, in eos qui uim attuliſſent pœnas ſtatuerūt, & luculenta illa L. Craſsi
exclamatio extat: Eripite nos è ſeruitute. quę profecto non ueniſſent in uſum dicen
di, niſi maiores noſtri iudicaſſent nos cogi poſſe & ad neceſsitatē impelli. Ea enim
quę metu mortis, quæ dignitatis & fortunarum periculo perficiuntur: ea ſanè ingra
tis & animo obluctante fieri dicūtur. Quotus enim quiſq; eſt, quem lucis huius dul-
cedo non pelliceat? quem hominū opinio, quem fortuna non moueat? ut non ſinat
ſibi multa præter decorum extorqueri potius, quàm de ſumma rerū & de capite ipſo
periclitari. Ob id Homerus quodam loco ſcripſit, Vlixem uolentē nolentem neceſ-
ſitati paruiſſe. Et Cicero in Epiſtolis ad Atticū ſæpe teſtatur, ſe πυθανάγκλω ducem
ſequi. Ita enim belle Græci ex perſuaſione & neceſsitate nomen confinxerunt. Hic
eſt ſcilicet excuſabilis ille metus, quem uel in conſtantem uirum cadere legum periti
aſſeruerunt. Non erit igitur abſurdū, meo quidem iudicio, ſiquando quis ad hos ſco-
pulos reflante fortuna impegerit, pecunia tyrannidem propitiare, ambire, prehen-
ſare, deprecari, ad genua accidere, quocūq; licet ingenio probitati innocentiæq; iu-
dicum inclementiā aut auariciam placare: & ſi aliter non licet, largitione malitiam
corrumpere. Quare mecum ipſe ridere ſoleo protritam illam in ſcholis declamatio-
nem, à Seneca etiam repetitam: qua uocatur in dubium, an ſalutis uendicandæ gra-
tia Cicero Antonianas inuectiones debeat abolere. Ceu uero neſciamus, uitam Ci-
ceronis, & feliciſsimū illud ingenium, omniumq; bonarū artium fœcundiſsimū om-
nibus orationibus fuiſſe præferēdum: atq; ad eam diem Ciceronē tot ſibi gloriæ mo
numenta ſtatuiſſe, ut parum ad æternitatē nominis propagandam Antonianis in-
diguiſſe uideatur. Illud quoq; fortaſſe quiſpiā in diſquiſitionē uocet, quatenus pro-
gredi deceat hanc licentiā opitulandi iuſtitiæ, & ſubueniendi innocentiæ: & an om-
ne audendum facinus, an omne probrū ſubeundum conſeruandæ ſalutis ergô. Sed
facilis eſt dijudicatio. Quippe neq; in parentes manus conijci, neq; liberos, neq; ami
cos, neq; hoſpites, imò neq; hominem inſontē enecari uelim: multo minus aut patri
am prodi, aut deos immortales uiolari. Eſto itaq; illa formula ac limes huius diſce-
ptationis, ut tuendæ prorogandæq; uitæ gratia nihil faxis, quo facto indignus uita
exiſtimere. Hactenus de fortunarum capitiſq; periculo diximus, quod in iudican
do uerſatur. Nunc reliquū eſt, ut de exiſtimatione dicatur, ſine qua ingrata iniucun-
daq; eſt uita. Cicero exclamat, Neq; dignitatis habēdam eſſe rationē ſine ſalute, neq;
ſalutis ſine dignitate. ego plus addam, malle me dignitatem ſine uita, quàm uitam ſi-
ne dignitate conſeruare. hac enim amiſſa non uideo quomodo uita cuiquam ſuauis
eſſe poſsit. Quid uero ego ſuauis dicam, inertiaq; iſta orationis utar? quom dempta
exiſtimatione, nihil ſit homine uilius aut deſpicatius, ut mors ipſa multo ſit magis ui
tæ præferenda. Siquidem morte horum qui ita obbrutuerunt, nomen pariter & me-
moria aboletur. uiuentes autē & ob oculos hominum uerſantes, in opprobrium &
pœnam uitam degūt. Multo enim ſatius eſt, aut nihil unquam fuiſſe, aut prorſus eſſe
deſinere: quàm ad omne dedecus in omnemq; deteſtationē ſuperuiuere. Quòd ſi uel
tacito uel legitimo hominum accidat iudicio, multo tetrius eſt, multoq; iniquius fe-
rendum. nam ſi ciues, ſi familiares, ſi cognati te fœdum hominē dignumq; odio mor

talium

talium iudicent, quæ mors non hac uita potior? Quòd ſi etiam in iudicium uocatus neq; decus, neq; famam tueri poſsis, capitaliſq; illa litera tuo nomini affigatur: uel cenſoria nota inuraris, aut aliàs infamis inteſtabiliſq; pronũtieris: ita ut ordine ſummouearis, aut inter Cærites adſcribaris: quom ſcilicet ordinem tenes, ſed ius amittis ſuffragij, interdiceriſq; prærogatiua magiſtratus: quàm tibi hoc inhoneſtum, quàm tuis probroſum plenumq; indignitatis? Quòd ſi ad hæc etiã ciuitatẽ amittas, & tertia capitis diminutione deformeris, an nõ hoc omne genus ſupplicij exuperet, ut uel terræ labes tibi ſit exoptanda, quæ te tam inſigni eripiat infamiæ. Primũ ergo procurãdum eſt abs te, nequid admittas, nequid cogites, quod tibi hanc perniciem conciliet: neúe incurras hominum uoculas, aut dignus putere, qui iniuriam iudiciumq; patiare. Cato inuitum ſe profeſſus eſt feciſſe, ut L. Flaminium uirũ cõſularem è ſenatu eijceret: ſed notandam fuiſſe libidinem. Ille enim conſul in Gallia, ut ſecuri feriret aliquem eorum qui in uinculis eſſent, ſe nimis impudẽter à ſcorto exorari permiſit, & probro priuato imperij dedecus coniunxit. Tum ita de omni hominũ genere mereare, ut tibi multi faueãt ac bene uelint: ut ſiquando inimicorum atrocitas in te obnitatur, tu cõtrà habeas quos eorũ conatibus obijcias. Quòd ſi tenui fortuna es, hoc facile officio cõſequere. ſin opes affluunt, hoc tibi liberalitas præſtabit & beneficentia, cæteræq; uirtutes quas alienas iccirco uocauit Ariſtoteles, quòd hominũ ſocietati plus cõmodi afferant quàm poſſeſſori. In iudicijs uero fortiter obſiſtendũ eſt, anteactæ uitæ facta remetienda: maiorũ etiam cõmemoratio, ni modo nos multum ab eorũ uirtutibus degeneremus, nõ nihil fauoris eblandiri ſolet. Quin & calamitates enarratæ, præſertim ſi illas aut amicorũ aut reipublicæ gratia incurrimus, inſigneq; nobis iacturã attulerũt, plurimũ ſolent ex inuidia diminuere, quam diuturnus felicitatis curſus ſolet accendere. Priuatim autem admonendi ſunt rerum humanarũ, ut nequid ſtatuant, quod ipſis aliquando præiudicio eſſe poſsit: quãdo ita natura comparatum eſt, ut quicquid uni hominum euenit, id aliquãdo omnibus euenire poſsit. Ad hæc conferenda ſunt antiquitatis exempla, quæ multã uim habẽt ad perſuadendum ſi loco ſuo ſtatuantur. Quale illud, quo facile intelligi poteſt, quàm religioſe & cunctanter patres noſtri de uita ac moribus cuiuſquam iudicarent. Fimbriam uirum conſularem accepimus iudicẽ M. Lutatio Pythiæ equiti Romano ſanè honeſto fuiſſe aliquando, quom is ſponſionẽ feciſſet, ni bonus uir eſſet. Tum ei Fimbriã dixiſſe, ſe illam rem nunquã iudicaturum: ne ſcilicet aut ſpoliaret fama probatũ hominem, ſi contrà iudicaſſet: aut ſtatuiſſe uideretur uirum bonum aliquẽ eſſe, quom ea res innumerabilibus officijs ac laudibus contineretur. Tria ab initio propoſuimus, quæ iudicijs difficultates poſſent inuehere: ex ijs duo ſumus proſequuti. Nã primo quibus ornamentis ingenij & naturæ iudicẽ præditum eſſe oporteat, oſtendimus. Tũ quanto in periculo uerſetur is, cuius cauſa in controuerſiam cadit, ſeu de ſalute, ſeu de dignitate agatur, quàm ſuccincte potuimus perſtrinximus. Nunc tertium membrum ſupereſt: ut in re ipſa, ſuper qua iudicium faciũdum eſt, quid oboriatur obſcuritatis, quæ ſe difficultates obijciant, aperiamus. Et profecto ſæpe nobis cum eo genere hoſtium cõfligendum eſt, quorũ calliditate ac uerſutia ita omnia præſtructa ac præmunita ſunt ad crimen comprobandum, ut probitati atq; innocentiæ nõ facile detur elabi: Iudices uero quantumuis oculati & experrecti, non poſsint ingenij acumine eò peruenire, ut poſsint malitiæ inuolucra retexere, & laboranti ueritati præſidium afferre. Quom Vlixes Palameden odio capitali perſequeretur, & pridẽ in eum quaſi proditorẽ accuſationẽ pręmeditaretur: uir ſagacis ingenij ea omnia accuſationis inſtrumenta apparauit, quibus hominem & probitate & prudentia ſingulari præditũ magno hominũ conſenſu opprimeret. Nam & teſtes ſubornauit, & literas cõſcripſit ad imitationẽ chirographi eius qui accuſabatᷣ: quin & pecuniã quaſi proditionis auctoramentum in tentorio ſuffodit. Hæc atq; alia confinxit, quæ omnia criminis ſpeciem adornarent. Die itaq; dicta & argumentis in medium prolatis, nemo fuit in Palamede tam æquus & bonus, qui non eum dignum extremo ſupplicio arbitraretur, quem palàm compertum tanti criminis perſuaſum habebant. Quin & ipſe reus deprehenſus inter optimã conſcientiam & peſsimã cauſam, nõ auſus ſui patrocinium

ſuſcipere

ſuſcipere, hoſtium immanitati ſuccubuit: lapidibuſq; publice obrutus ita hominum opiniõe perijt, quaſi perire meruiſſet. Recte ergo à Græcis dictum uidetur, morſum calumniatoris multo eſſe uirulentiorem quàm aſpidis. Et Apelles quom calumniã pingeret, ſuſurrationẽ, ſuſpitionemq; & metũ, inter eius anteambulones expreſsit: ceu calumnia parum per ſe polleat, niſi apparitoribus illis fuerit ſtipata. Eſt quando caſus aduerſario anſam porrigat legitimæ accuſationis, ut res non facta, ſed nata uideatur. Oderat Craterus Philotam filium Parmenionis, æmulatio & potentiæ affectatio animos accenderat. Conniuebat tamen uterq;, & ſuo interim ſtatu cõtentus acquieſcebat, quom fors fortuna Philotę calumniã cõcinnauit. Nam quom Dimnus coniurationẽ in Alexandrum Nicomacho amaſio retexiſſet, ille Cibellino fratri, Cibellinus Philotæ, ſed Philotas neglexiſſet Alexandro renuntiare: uel perſonã aſpernatus, quæ teſtimoniũ afferebat, uel quòd nollet multos ex amicis & familiaribus Alexãdri in capitis periculum uocare: ea taciturnitas hominem regi ſuſpectum fecerat, non eò tamen uſq;, ut in eum durius quicquã decerneret. at quom res in conſilium ueniſſet, Craterus arrepta occaſione graui oratione in Philotam inuectus omnia collegit argumenta, quibus eum nouis rebus ſtuduiſſe ueriſimile uidebatur: exulceratumq; animum regis ita permouit, ut datæ pridie dextræ immemor ad ſæuitiam totus obuerſus ipſe accuſationem peregerit, tortores acciuerit, quæſtionem, fidiculas, eculeos admouerit. Ergo infelix, addo & innocens iuuenis, à nullo licet coniuratorum nominatus inclementiæ fortunæ ſuccubuit, & miſerum parentem abſentem atq; inauditum alliſit: nec fuit quiſquam Græcorum aut prouincialium qui tam acerbam conditionẽ miſeraretur. Audientes enim Alexandrum tertio quoq; uerbo ſalutem ſuam militibus cõmendantem, & Philippi ſuaq; beneficia Parmenionis familiæ exprobrantẽ, perſuaſum habuerunt parentem ac filium in certo ac manifeſto crimine teneri. Hæc ſunt ea tela, quæ in iudicijs aut inimicorũ improbitas, aut fortunæ torquere ſolet immanitas: quibus tantum abeſt ut humana prudentia clypeum poſsit obijcere, ac ſe prætegere, ut plerũq; inſperãtibus nobis ſuperueniãt, noſq; aliud agentes confodiant. Præclarũ unum extat exemplum in hiſtoria Syriaca, quo memoriæ proditum eſt, ſpectatæ ſapientiæ adoleſcentẽ longe antè aduenientẽ tempeſtatem proſpexiſſe, & nequid poſſet offendere prouidiſſe. Id exemplum quoniam rarum eſt, & ad excitandos hominum animos accõmodatũ, nequando perurigilare deſinãt, & quid homini euenire poſsit præcogitate, huic loco inſerendũ putaui.

DE TALORVM AC TESSERARVM ET CALCVLORVM LVDIS EX MORE VETERVM

Cælio Calcagnino autore, in gratiam Lilij Gregorij Gyraldi.

QVOM uita hominum eo ſit condita temperamento, ut labori quies, quieti labor uiciſsim ſuccedat: atq; ita utrunq; alternas uices cõmutet, ut neq; animus aſsidua meditatione, neq; corpus continuo labore frangatur: neq; rurſus utrunq; iugi deſidia torpeſcat: inde factum uidemus, ut uiri præſtantes & ad pręclaras actiones inſtituti, poſtquã diuturnam operã publicis aut priuatis rebus multa cum laude impenderunt, auocamenta quædam recreandi atq; inſtaurandi animi gratia ſibi conquirant: amicorum puta, & coæqualium dulces collocutiones, mutuas inuicem argutias plenas leporis, plenas ſuauitatis: quibus profecto incredibile eſt quantũ animus noſter exhilareſcat, amiſ-

ſumq;

ſumq; uigorem colligat. Quòd ſi aut ætas aut corporis robur id patiatur, alij ſe pila, alij aucupijs, uenationibus, palęſtris, excurſionibus, cæteriſq; id genus pugnæ ſimulachris exercent: ut mox aptiores ad iuſtas uirtutis actiones reuertantur. Quòd ſi ea ſit ætas, aut corporis habitudo, aut temporum inclementia: ut neq; acriores exercitationes conueniant, neq; animus inquies diuturnã poſsit inertiam perferre: aut certè idoneus ſodalis abſit, qui cum iocari & animum molli affatu liceat oblectare, & graues curas diluere: tum reliqua inuitamenta, lectionis puta, uel harmoniæ quam uel canendo uel pulſando excitauerimus, in ſatietatẽ abierint. nulla enim res eſt quę magis animũ expleat, quàm eiuſdem perfunctionis paulo diutius continuata ſeries: nulla rurſus magis uoluptates cõciliat, quàm temporibus & actionibus diſtincta uarietas. ſi hæc inquam nobis defuerint, inuenit ſibi mortalium induſtria mediã quandam oblectationũ ſpeciẽ, qua neq; corpus tabeſcat, neq; animus hebetetur: habeatq; laboris & quietis certum quoddam tẽperamentum, & quaſi cinnũ neutrius expertem: uel ut ſatius dicã, utriuſq; participem: ludos ſcilicet quos fermè ſedentes exercemus. ijs iuuenes à laſsitudine recreãtur: ijs ſenes incõmoda ſenectutis & longa ocia molliũt. Verba ſunt Cicerõis ex ſecũdo De oratore: homines labori aſsiduo & quotidiano aſſueti, quom tempeſtatis cauſa opere prohibentur, ad pilam ſe aut ad talos aut ad teſſeras conferunt: aut etiam nouum ſibi ipſi aliquem excogitant in ocio ludum. Sic Palamedem & Pyrrhum accepimus caſtrenſes quoſdam ludos inueniſſe: quibus dum ceſſarẽt à grauioribus curis, eſſentq; induciæ à militari opere, animum familiariter laxarẽt. Sic Auguſtum Cæſarem, ſic Q. Mutium Scęuolam accepimus: illum imperij onus, hunc laborem reſpondendi ſuis ciuibus de iure leuaſſe: quæ oblectatio tantum abeſt ut ſerijs actionibus obſtreperet, ut multo poſtmodum paratiores uegetioreſq; ad operoſas actiones & maxima quæq; redirent negocia. Sciebant enim à ſe ludos exerceri: eoſq; ludicre & intra modum exercebant. Quòd ſi ludi hac ætate apud pleroſq; infamia laborant, id nõ magis ludorũ culpa euenit, quàm eorum qui ludos & immodice, & nõ tanquam ludos, uerum quaſi ſeria meditantur. Ii ſunt ſcilicet qui (ut prouerbio dicitur) neſciũt manum tollere de tabula, καὶ τὸ ἔργον ὡς πάρεργον, καὶ τὸ πάρεργον ὡς ἔργον ἀπεργάζονται. Non defuerunt tamen homines ſeuerioris uitæ profeſſores, qui omnes promiſcue ludos auerſarentur. Qualis Xenophanes, qui ab Hermioneo prouocatus, ut uellet unà συγκυβεύειν, id eſt teſſeris ludere: excuſationẽ attulit aſſeuerans ſe πάνυ δειλὸν πρὸς τὰ αἰσχρὰ καὶ ἄτολμον, id eſt, timidum ac diffidentẽ ad ea quæ forent turpia. ceu uero in cenſum turpiũ ludus teſſerarum eſſet referendus. Lydos nationem olim fortem atq; inuictam ludos inueniſſe memorię proditum eſt: hinc deum Lydium religioſe cultũ apud Veteres accepimus, quem alij Lyſium à ſoluẽdis curis maluerũt appellare. Eos uero à Lydis ad Græcos perfluxiſſe legimus, mox à Græcis ad Romanos: quorũ ſemper ingenia ea fuerunt facultate prædita, ut ſeria æquè ac ioca pari ſtudio ac laude amplecterentur.

DE TALIS

E x ludis uero, quos frequẽtes exercuit antiqtas, tres olim magno fuerũt in ambitu: talus ſcilicet, teſſera, & calculus: quos facile ſit ſtudioſis agnoſcere, & quantũ inter ſe differãt intelligere, ſi modo ſcriptores ueteres nõ neglígẽter adeãt, neq; ſinãt ſe aliquorũ perſuaſione in tranſuerſum rapi: quãdo multos animaduertimus celebri nomine uiros ita fœde lapſos, ut talũ teſſerę, & utriq; calculũ improbe nimis ac licenter cõmiſcuerint. Quã nos caliginẽ detergere poſſe ſperamus, ſi ea quæ apud receptos conditores annotauimus, in unum quaſi aceruũ conſeramus. Erit ea res, niſi nos fallit æſtimatio, ad uetuſtatis mores agnoſcendos opportuna: ad eruditionem uero & clariſsimorum quorundam ſcriptorũ obſcuritates illuſtrandas imprimis accõmodata. Talum eum eſſe apud Latinos, quem Græci uocant aſtragalum, ita certum eſt, ut uix probatione indigeat. Sic certè uiri clariſsimi uno conſenſu id uocabulum in latinitatẽ uerterunt. Plinius libro XXXIIII. ubi de Polycleto uerba facit. Fecit, inquit, & diſtringentẽ ſe, & nudum telo inceſſentẽ, duoſq; pueros itẽ nudos talis ludentes: qui uocantur aſtragalizontes, & ſunt in Titi impe-

imperatoris atrio, quo opere nihil abſolutius pleriq; iudicant. Sed & quæ deinceps afferemus, hoc ita planũ faciẽt, ut nullus planè dubitationi locus relinquatur. Eſt autem talus propriè biſulcorum in ſuffragine pedum poſteriorum oſsiculum, non rotundum plane, ſed rotunditatis tamẽ parte magna particeps. & ſi uero biſulca pleraq; talum habeant, non habent tamen omnia. Quin & nonnulla quæ minime biſulca ſunt, talo tamen à natura honeſtantur. Nam & leoni talum tribuunt ſanè tortuoſum & in morem Labyrinthi conuolutum, ut Ariſtoteles teſtatur. Ad cuius imitationem talarij magiſtri talum luſorium effinxerunt. Ita enim ea Ariſtotelis uerba interpretamur: ὁ δὲ λέων οἷόν περ πλάττουσι λαβυρινθώδη. Leo contortum habet & implicatum, qualem formant uulgo & effingunt. Sex uero ſunt tali latera: & ſi quatuor tantũ in uſu ludentiũ ſint. nam duo ſunt ita incurua: ut illis talus uix poſsit conſiſtere: has κεραίας, id eſt antẽnas uidetur Ariſtoteles appellaſſe. Proinde ſcitum eſt in talo Binarium & Quinarium, qui duo numeri ſunt in teſſeris oppoſiti, deſiderari. Ex reliquis quatuor tali partibus, una ſupina, altera prona dicitur: quę duæ ternarij & quaternarij uices obeunt. Vnitas autẽ & ſenio duabus reliquis partibus tribuuntur. ſenionẽ uero Coum, unitatem Chium uocabant. De quibus mox cõmodius & cumulatius dicemus, teſtimonijsq; receptiſsimorũ utemur, ut res omnibus certior fiat atq; teſtatior. Quæ omnia modo à me dicta non puto me cõmodius poſſe approbare: quàm ſi ea autoritate Ariſtotelis ſubſignauero, cuius uerba ſunt ex ſecũdo De animalibus libro. ἀστράγαλον δὲ ὁ ἰνδικὸς ὄνος ἔχει τῶν μωνύχων μόνος. ἡ γὰρ ὗς ὥσπερ ἐλέχθη πρότερον, ἐπαμφοτερίζει. διὸ καὶ οὐκ ἔχει ἀστράγαλον. τῶν δὲ διχηλῶν πολλὰ ἔχει ἀστράγαλον, πολυχιδὲς δὲ οὐθὲν ὥστε ἔχον ἀστράγαλον, ὥσπερ οὐδ' ἄνθρωπος. ἀλλὰ ἡ μὲν λύγξ ὅμοιον ἡμιαστραγάλῳ. ὁ δὲ λέων οἷόνπερ πλάττουσι λαβυρινθώδη. πάντα δὲ τὰ ἔχοντα ἀστράγαλον ἐν τοῖς ὄπισθεν ἔχει σκέλεσιν. ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν ἀστράγαλον ἐν τῇ καμπῇ, τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δ' ὕπτιον εἴσω. Quæ ita Plinius fermè ad uerbum interpretatur libro Naturalis hiſtoriæ XI. Talos aſinus Indicus unus ſolidipedum habet. Nam ſues ex utroq; genere exiſtimantur: ideo fœdi earum. Hominem qui exiſtimarunt habere facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium ſimile quiddam talo habet. leo etiamnum tortuoſos. talus autẽ rectus eſt in articulo pedis, uentre eminens, concauo in uertebra ligatus. hæc Plinius. Theodorus autem: Talum etiam aſinus ille Indicus ſolus in ſolidipedum genere poſsidet. ſus enim (ut modo dixi) ambiguus eſt: quo fieriam ut talo non careat probiore. Permulta ex biſſulcorum numero talum habent. At uero multifidum nullum adhuc talum eiuſmodi habere, cognitum eſt: ut nec hominẽ certum eſt. ſed Lynci ſemitalo ſimile quiddam, leoni autem tortuoſum in anfractu eſt, qualem effingũt. omnia uero quibus datus eſt talus, cruribus eum poſterioribus continent: ita ut erectus in ſuffragine parte ſuî prona foras, ſupina introrſum ſpeciet. Illud notandum in his uerbis, quòd Ariſtoteles negat ſues talum habere, quòd inter ſolidipeda & biſulca ambigant: quando alij pede ſolido alij biſido reperiantur. Plinius talos habere affirmat, ſed fœdos. Quẽ locum Theodorus, niſi lectio fallit, multo turpius peruertit, cum dixit, ut talo non careat probiore: quom Ariſtoteles planè dicat, διὸ καὶ οὐκ ἔχει ἀστράγαλον. Apud Theodorum tamen puto negationẽ expungendam, ut ſectatus Plinium uideatur. Etſi utrunq; putẽ ita poſſe delendi, quòd uulgata Ariſtotelis lectio ulceroſa hodie habeatur: eiq; uox deſit, quæ in ſano olim codice legebatur ad hunc ſanè modum: διὸ καὶ καλὸν οὐκ ἔχει ἀστράγαλον. uel quod propius uero uideri poſsit, pro ἀστράγαλον, καλὸν tantum legi oportere. ut hoc ſentiam mouet me, nõ ſolum duorum clariſsimorũ uirorum autoritas, ſed & ratio. Quom enim ſues inter ſolida & biſulca ambigant, par fuit non omnino carere talo: ſed talem habere, qui non utiq; talus foret, neq; omnino longe à talo abeſſet: ſed anceps foret, neq; planè probus neq; legitimus. quod nemini ſanè mirum uideri oportet, quom alioqui innumeris ſcateat mendis noua hæc impreſsio. Qualis ea quàm in eorũ uerborum initio, quæ modo adſcripta ſunt, curauimus, ἀστράγαλον δὲ ὁ ἰνδικὸς ὄνος ἔχει τῶν μωνύχων μόνος. Quom prius legeretur, τῶν ὀνυχῶν μόνον. Hominem uero talo carere hinc certum eſt, quòd neq; pedes habeat poſteriores: & malleoli qui humano pedi inhærẽt, non in ſuffragine, ſed in laterum uertebra inſerantur: quorum utrunq; talum haben-

tibus

tibus ab Ariſtotele tributum eſt. Non prætermittam illud quod mihi ſæpe admirationem fecit: Galenum tantæ apud me autoritatis uirum, ut nemini ueterum philoſophorum uel magnitudine ingenij, uel diſciplinarum omniũ cognitione inferiorem putem, in tertio eius libri uolumine quẽ περὶ χρείας τῶν ἐν ἀνθρώπου σώματι μορίων, conſcripſit, cõſtanter talum homini tribuere: & quod admirationẽ auget, de Ariſtotelis ſententia nihil meminiſſe: cui tamẽ in eo libro ſolet frequenter magna cũ libertate repugnare. talum autẽ ſiue aſtragalum adſcribit humani pedis ſuffragini, mediũ ſcilicet inter tibiam & calcaneum: utpote cui tibia ac fibula, quæ duo à recentioribus illiterata uoce focile maius & minus dicũtur, impacta ſit: quom ipſe πτέρνῃ, id eſt calcaneo incũbat: cuius finis oſsi inſerit̃, quod à Græcis σκαφοειδὲς, à noſtris nauiforme dicit̃. Tria eñ hęc oſſa poſteriori pedis parti adſcribũt̃ à Galeno, πτέρνη, ἀστράγαλος, καὶ σκαφοειδὲς. Sed neq; illud diſsimulandum arbitror, hũc ipſum Galeni aſtragalum cum biſulcorum aſtragalo, quẽ unum Ariſtoteles probat, nihil omnino habere commune: nequis fortè ſuſpicetur ab illius imagine nomẽ inueniſſe. Ad Ariſtotelem redeo, qui graphice admodum & enucleate nobis ſitum atq; imagines talorũ depingit alio loco: πάντα δὲ τὰ ἔχοντα ἀστράγαλον, ἐν τοῖς ὄπισθεν ἔχει σκέλεσιν. ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν ἀστράγαλον ἐν τῇ καμπῇ, τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω. καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Quæ Theodorus ſic interpretatus eſt: Omnia uero quibus datus eſt talus, cruribus eum poſterioribus cõtinẽt: ita ut erectus in ſuffragine parte ſui prona foras, ſupina intus ſpectet: & quæ ueneres uocantur, intus aduerſæ ſibi poſitæ ſint: quæ canes foris, quæ antennæ ſuprà habeantur. ſitus talorum omnium talis eſt. Quem locum pariter cũ Theodori tranſlatione non fruſtra uidemur ſuſpectum habere: neq; enim ſatis exacte uidentur tali partes omnes enumeratę. Tum κῶλα nemo linguæ Græcę cãdidatus, ne dicã Theodorus, ueneres uerterit: ut ſuſpicionẽ mihi aliquando fecerit, non κῶλα ſed κωλιάδα legiſſe. Sic enim Venerem Græci dixerũt: ſic Lucianus appellat in Amoribus, à templo ſcilicet quod in Colio Atticæ promontorio fuit, Strabone & Pauſania teſtibus: in qua ſentẽtia uideo etiam Domitium fuiſſe. Sed ne perſtem in ea opinione, faciũt uerba quæ ſubſequuntur, & qui præcedit articulus, τὰ, & ἐντὸς ἐστραμμένα, quæ omnia uocem neutram expetunt. Quis præterea patiatur Theodorũ ἰσχία canes uertentem? nam περὶ τῶν κεραιῶν, id eſt de antennis neminẽ uideo aut Græcorum aut Latinorum meminiſſe. Quòd ſi Pollucẽ autorẽ ſequamur, haud ſanè difficile fuerit eius loci caſtigationẽ explorare. ait Pollux, τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ἐπὶ τὸν ἀστράγαλον πτώματος ἀριθμοῦ δόξαν ἔχει. καὶ τὸ μὲν μονάδα δηλοῦν καλεῖται κύων. τὸ δὲ ἀντικείμενον χίας. καὶ χῖος οὗτος ὁ βόλος. δυὰς δὲ καὶ πεντὰς ἐν ἀστραγάλοις ὥσπερ ἐν κύβοις οὐκ ἔστιν. οἱ δὲ πλείους τὸν μὲν ἑξίτην κῷον, τὸν δὲ κύνα χῖον, καλεῖσθαι λέγουσι. Hoc eſt, Atqui forma caſus quod ad talũ pertinet, numeri rationem habet: & qui monadem quidẽ ſignificabat, canis uocabatur. Illi uero oppoſitus chias, & iactus ipſe chius. nam binarius & quinarius in talis, ueluti in teſſeris, nõ erat: & ſi plures ſenionẽ Coum, canẽ uero Chium uocari aſſerant. Ex his profecto cõmode conijci poteſt, apud Ariſtotelem non κῶλα ſed κῷα: neq; ἰσχία ſed χῖα legendum eſſe, ut per chia unitatem, per coa ſenionem intelligas. Qui duo iactus prouerbio locum dederunt de rebus inæqualibus adeo ac plurimũ inter ſe differẽtibus: χῖος πρὸς κῷον, Chius ad Coum: quando altero minima ſumma, altero maxima notabatur. Hinc etiam eorũ ſententia facile refelli poteſt, qui apud Ariſtotelem ea uerba τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, ita enarrant quaſi duæ forent ueneres inuicẽ oppoſitæ: quom mea quidem ſententia Ariſtoteles intelligat coa & chia oppoſitis lateribus obniti. Hoc enim ferè apud Pollucem ſignificat, τὸ δὲ ἀντικείμενον χίας. Hæc quę ab Ariſtotele hauſimus, confirmantur maximè Euſtathij Homerici interpretis teſtimonio: qui de his multo cumulatius uerba facit, utpote qui iuſtam propè de talis cõmentationem habeat. erit autẽ ad id quod agimus per quàm accõmodatum, ſi ex ijs quæ ſunt apud eum autorem, partẽ multo maximã in medium attulerimus: ea ſunt in penultimo Iliados libro ſuper eo uerſu adſcripta, νήπιος οὐκ ἐθέλων ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Talarius ludus talis quatuor exercebatur, quorũ quiſq; lapſus quatuor habebat, non

ſex, quemadmodum cubi ſeu teſſerę. Sed omnes caſus talorū ex conſuetudine ludentiū annumerati erāt quinq; & triginta, quorū quidā à Dis, alij ab Heroibus, alij à claris hominibus aut à meretricibus nomē accipiebāt: nōnulli uero ab euentibus, qui cū laude aut probro acciderant, denominabantur. Inter eos enim caſus quidā Steſichorius dicebatur, quippe octonariū ſignificās: quòd ſepulchrum Steſichori, quod erat in Himera urbe Siciliæ, octo fuerit angulorū. Alius Euripidius, quippe quadraginta ſignificans. Nam Euripides unus fuiſſe traditur è quadraginta præfectis poſt triginta tyrannos Athenis expulſos. ex omnibus autē qui ſex cōtinebat, κῷος dicebatur, & ἑξίτης, qui latine ſenio dici ſolet. Qui uero unum, χῖος dicebatur, & κύων, id eſt canis. ex quo prouerbiū, χῖος παραστὰς κῷον οὐκ ἐάσω, Chius adſtans Coum nō permittā. Vel ut Stratides comicus plenius ſcribit, χῖος παραστὰς κῷον οὐκ ἐᾷ λέγειν, At Chius adſtās nō ſinit Coū loqui. De ijs ſcilicet qui quom multo inferiores ſint, eos tamē qui maiores ſuperioresq; ſunt, compeſcūt. Ad quod uidetur alluſiſſe Ariſtophanes ἐν βατράχοις, de Theramene homine ambiguo, & qui in duabus ſellis ſederet, atq; ideo Cothurni cognomen adepto, loquens: quom inquit, πέπτωκεν ἔξω τῶν κακῶν οὐ χῖος ἀλλὰ κῷος ἢ κῶος. In eo enim bella eſt alluſio, quòd Theramenē Chiū fuiſſe accepimus. Illud mirari ſubit, ꝙ quom de miſsibus eorūq; nomenclatura ab Ariſtotele & Euſtathio atq; Polluce tam locuples habita ſit mentio, eorū tamen nemo de celebri admodū ac felici iactu Veneris quicquā dixerit, quom alioqui in eo frequentes & aſsidui ſint ſcriptores. Plautus in Aſinaria: Hoc ueneriū eſt, pueri plaudite & mihi ob iactū cantharo mulſum date. Auguſti Epiſtolæ caput ad Tyberium extat apud Suetoniū: Luſimus mi Tyberi γεροντικῶς heri et hodie. Talis iactatis ut quiſq; canem aut ſenionē miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios conferebat: quos tollebat uniuerſos qui Venerē iecerat. Eſt & adagiū illud antiquis frequēs, quo Themiſtius utitur in libello De diuinatione per ſomnium ex Barbari interpretatione:

Si ſæpe iactaueris, aliquando Venetem iacies.

Sed enim dignū ſcitu eſt, Venerē nō unius tali faciē fuiſſe, ut canis & ſenio: id quod pleroſq; crediddiſſe hactenus præter unum Nicolaum Leonicum uirum doctum & eloquentem uideo: cuius dialogi aliquot exiere, poſtquam hæc cōmentatio iam abſoluta apud nos ſanciebatur. Id quod ex Epiſtola Auguſti facile colligere potuerūt, in qua ſenio à Venere nūcupatim ſeparatur. Sed quoties tali quatuor ita excidebāt, ut diuerſa eſſet omnibus facies: qui iactus inter eos, quos quinq; & triginta Euſtathius dixit, ultimus numerabatur: tum felix ille caſus, qui Veneris nomine cēſebatur, affulgebat. Oſtēdit id Cicero in primo De diuinatione, ſententiā Ariſtotelis mutuatus, quam ex eius metaphraſte Themiſtio modo attulimus: Ita ne uero quicquā poteſt eſſe caſu factum, quod omnes habet in ſe numeros ueritatis? quatuor tali iacti uenerium efficiunt: num etiam centum uenerios, ſi quadringentos talos ieceris, caſu futuros putas? ſed Lucianus Samoſateus in eo dialogo cui ἔρωτες, id eſt Amores titulum fecit, omnē planè dubitationē diſcutit. eius uerba ſunt, τῇ δὲ τραπέζῃ τέτταρας ἀστραγάλους λιβυκῆς δορκάδος ἀπαριθμήσας διεπίστευε τὴν ἐλπίδα. καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοπῶ, μάλιστα δ' εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι, προσεκύνει τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. εἰ δ' ὁποῖα φιλεῖ, φαύλως ἐπὶ τῆς τραπέζης ῥίψειεν, οἱ δ' ἐπὶ τὸ δυσφημότερον ἀνασταῖεν, ὅλῃ κνίδῳ καταρώμενος, ὡς ἐπ' ἀνηκέστῳ συμφορᾷ καὶ κατηφεῖ. καὶ δι' ὀλίγου συναρπάσας, ἑτέρῳ βόλῳ τὴν πρὶν ἀστοχίαν ἐθεράπευεν. Loquitur ſcilicet Lucianus de eo adoleſcēte, qui in ſtatuam Veneris Cnidiæ opus Praxitelis perdito amore inſaniebat. Eumq; teſtatur frequēter talos quatuor Libyſſæ dorcadis in ſpem uoti ſupra tabulam iactaſſe: qui pro ſententia iaciens, tum imprimis, ſi quando deam ipſam iactaſſet, nullo uidelicet talo in eandem faciem obuerſo, pronus deam adorabat: ita coniectans, ſe uoti compotē futurum. Quòd ſi ut plerūq; fit, peruerſe atq; infeliciter in menſam ieciſſet, triſtemq; illi faciē obuertiſſent, uniuerſam Cnidum execrabatur, ceu in magnā calamitatē incidiſſet: & mox eoſdē arripiēs altero iactu male captā coniecturā ſarcire nitebat̄. In hanc fermè ſententiā exijt illud Propertianū:

Me quoq; per talos Venerem quærente ſecundos,
Semper damnoſi ſubſilijere canes.

Ex ijs

Ex ijs quæ à nobis allata ſunt, nemo iam, puto, dubitabit, quæ ſit ſententia in eo diſticho quod in Xenijs apud Martialem ſcriptum eſt, & quin planè ad iactum ueneri um ſit referendum.

Quom ſteterit nullus uultu tibi talus eodem,
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Sed enim iactu uenerio quòd lętiſſimus foret, Archiposiam, id eſt in compotatione principatum, ſortiebantur ueteres. hoc eſt quod Horatius dixit,

Nec regna uini ſortiere talis. & alibi:
Quem Venus arbitrum dicet bibendi.

Arbitrũ enim bibendi uocat, quem priſci modiperatorẽ dicebãt. quo loco Acron interpres alioqui primi nominis, talis teſſeras cõfundit. Quatuor talos conſuetos in talario ludo ex Euſtathij ſentẽtia diximus, in quibus miſſus quinq; ſupra triginta numerabant: quatuor ſcilicet ſimplices eadẽ omnes facie, geminatos duodeuiginti, triplices XII. unum uero quadriformẽ ultimum omnium, utpote quo nullus numero ſius accreuit. Vnde facile eſt Acronis locũ caſtigare, qui uenerio iactu tricenariũ numerum cõtineri tradidit, quom quinariũ & tricenariũ planè ſit ſubſtituendum. Non tamen eum talorum numerũ perpetuum fuiſſe exiſtimamus, ſiquidem pro ludorũ diuerſitate numerus cõmutabatur: erantq; interdum plures paucioresúe aſtragali. ad quod uidetur Ariſtoteles alluſiſſe in libro περὶ τοῦ οὐρανοῦ. δεῖ δὲ τὸ κατορθοῦν χαλεπὸν ἢ τὸ πολλὰ ἢ τὸ πολλάκις, οἷον πολλοὺς ἀστραγάλους κώους βαλεῖν ἀμήχανον, ἀλλ' ἕνα ἢ δύο ῥᾴδιον. Exacte agere difficile eſt uel multa uel frequẽter, ſicut & multos talos Coos, id eſt ſeniones iacere perquàm arduum, unum aut duos facile. Quin & ipſos interdum aſtragalos in præmiũ ceſsiſſe uictori conſtat. Sic certè locum Homeri in penultimo Iliados conditores aliquot primi nominis expoſuiſſe uideo:

εὖτέ με τυτθὸν ἐόντα μενοίτιος ἐξ ὀπόεντος
ἤγαγεν ὑμέτερον δ' ἀνδροκτασίης ὕπο λυγρῆς,
ἤματι τῷ ὅτε παῖδα κατέκτανον ἀμφιδάμαντος
νήπιος οὐκ ἐθέλων ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Verba ſunt umbrę Patrocli per quietẽ Achillẽ appellãtis: quę ſic interpretari potes:

Quom me etiam puerum ex Opoente Menœtius ad uos
Duxit fũneſta & crudeli cæde madentem,
Qua primum luce occidi natum Amphidamantis
Et puer & nolens, ad talos percitus ira.

Idem hoc teſtatur Lucianus in dialogo quodam Iouis & Ganymedis. ἕξεις κἀνταῦθα τὸν συμπαιξόμενον σοι τοῦτον ἔρωτα καὶ ἀστραγάλους μάλα πολλούς. Habes & hic Amorẽ hunc qui tecum colludet, & aſtragalos large multos. Idem oſtendit Apollonius in tertio Argonauticôn de Cupidine & Ganymede ſimul talis ludentibus.

ἀμφ' ἀστραγάλοισι δὲ τώγε
χρυσείοις ἅτε κοῦροι ὁμήθεες ἑψιόωντο.
καί ῥ' ὁ μὲν ἤδη πάμπαν ἐνίπλεον ᾧ ὑπὸ μαζῷ
μάργος ἔρως λαιῆς ὑποΐσχανε χειρὸς ἀγοστῷ
ὀρθὸς ἐφεστηώς.

Aureolos ad taxillos ludebat uterq;:
Ceu ludunt iuuenes allecti moribus ijſdem.
Ipſe autem plenosq; ſinus plenasq; papillas
Seruabat ueſanus Amor, nixusq; ſiniſtra
Aſtabat rectus. Et mox de Ganymede in ludo ſuccumbente

δοιὼ δ' ἔχεν ἄλλον ἔτ' αὔτως
ἄλλῳ ἐπιπροϊείς, κεχόλωτο δὲ καγχαλόωντι.
καὶ μὴν τούσγε παρασχεδὸν οἷς ἐπὶ προτέροισιν ὀλέσσας,
βῆ κενεαῖς σὺν χερσὶν ἀμήχανος.

Quomq; duo tali supereſſent: illum atq; illum
Ex æquo ſuperinijciens iratus Amori
Multa cachinnanti ſerie deperdidit una:

Et uacuis demum manibus ſubtriſtis abibat.

Ex quo carmine agnoſcimus tum multos fuiſſe talos, tum etiam in pręmium ceſsiſſe uictori. Nam locutio illa ἀμφ' ἀστραγάλοισι, tam ad ludendi cauſam, quàm inſtituta referri poteſt. Hunc autem locum Apollonij cõmode æmulatus eſt, & expreſsit Philoſtratus iunior in ea pictura cui titulum fecit ἀθύροντας, id eſt luſores: quam non pigebit ex noſtra interpretatione huc trāſſcribere. Ludētes illi in atrio Iouis, Amor puto & Ganymedes: ſiquidem hunc ex tiara, hunc ab arcu & pennis, cognoſci licet. Atqui ludunt aſtragalis. & Amor quidem ad illudendum & ad faſtū pictus eſt, & plenum uictoriæ ſinū ſuccutit: is uero duobus adhuc reliquis tantū aſtragalis, & hunc quoq; ipſum perdidit, & illum in eandem ſpem iacit. hinc triſtes genæ: & ille oculorum ſplendor, & ſi multum habeat ſuauitatis, profundum tamē dolorē præſefert. En & deæ tres illis præſto ſunt, quæ interpretatione non egent. Nam quiſquis aſpexerit, illam facile Palladem eſſe intelliget, cognata (ut aiũt poetæ) armatura indutam, & glaucis ſub caſside oculis: cui uirilis aſpectus, oriſq; habitus, & genę rubentes. At illa rurſus dulcem riſum ſub ceſti illicio uel de pictura exprimit. At tertiā Iunonem eſſe tum dignitas, tũ ſpecies planè regia profitetur. Sed quid uolunt ſibi? quæúe huc impulit neceſsitas? Argo quinquaginta illos heroas uehēs intrauit Phaſidem, ſuperauitq; Boſphorum & Symplegadas. Viden' fluuiũ ipſum profunda in arundine iacentem, truci aſpectu, coma hiſpida atq; arrecta, horrida item barba, & oculis colore glauco perfuſis? Fluminis uero exuberantia non uno ab ore erumpit, ut mos eſt: ſed undecũq; reſtagnat, ut hinc facile intelligamus quantus exundet in pontum. Huius uero nauigationis præmium, puto, & tu audiſti, ſed ex poetis uellus illud aureum celebrantibus: qui argo etiam πασιμέλουσαν, ex Homeri cantilena nuncuparunt, ceu tu omnicuram dixeris, quòd de ea Di omnes curam habeant. Sed argonautæ muneri ſuo quiſq; intendit, deæ uero oratum ueniunt, quærentes ſcilicet Medeam Aeetæ filiam ad nauigantium ſalutē ſibi ſociam adiungere. In cuius operę præmium mater pilam filio pollicetur, quam fuiſſe Iouis luſum aſſerit. An nõ eius artificium de pictura colligis? ipſa quidē aurea futura, qualis intelligi magis quàm perſpici poſsit. capreoli cyanei in eius excurſant ambitu. emiſſa uero lumen iaculatur, quale aſtrorum radios imitatur. Hæc ille audiens aſtragalos nihil moratur: quin ipſos in terram abijciens parentis peplo manum inijcit, obſecrans ſibi promiſſa pręſtari. Neq; enim tantæ in ſpem mercedis hoc certamē recuſarit. hæc Philoſtratus. Ex ijs quæ diximus facile conſtare poteſt, talos æquè pueris ac ſenibus fuiſſe in delicijs, pueris tamen imprimis. Hinc Iuno apud Lucianum in quodam cæleſti dialogo exprobrat Ioui quaſi graue crimen, non ſolum ꝙ cũ Ganymede ludat, ſed quòd ludat aſtragalis. Hinc Lyſander Lacedæmonius iactabat, pueros aſtragalis, uiros iureiurādo circumſcribi oportere. Monumentis ueterum traditum eſt, Demetrium regem Syriæ à Phraate rege Parthorum, in cuius manus uenerat, talis aureis ignominiæ cauſa donatum fuiſſe: quòd fugiens aliquoties retractus eſſet ex fuga. Quintilianus clariſsimi oratoris affert exemplum, qui pueris in epilogum productis talos iecit in mediũ: quos illi diripere cœperunt. Nec tamen in re ludicra ſolum, ſed & in ſerijs etiam actionibus conſtat ueteres talos exercuiſſe. Nam in agro Burenſium (ea gens eſt Achaica) fanum eſt Herculis, autore Pauſania, in quo ex talis & abaco rerum agundarum captant augurium hoc modo. Conſulturus deo primũ ſupplicat, tum precibus rite peractis, talos quatuor, quorum apud deum magna copia eſt, in meniam iactat: iactorumq; ſitum & figurā accurate perſpicit: in ſingulis aũt talis figuræ inſcriptæ certam interpretationem in ipſa habent tabella. Hinc fata coniectant. Fuit & in agro Patauino oraculum, quod Geryonis appellabant: niſi Tranquilli codex ſit maculoſus. Nec enim deſunt codices in quibus non Geryonis, ſed regionis ſcribitur. In quo eum morē fuiſſe accepimus, ut tali in Aponi fontem iacerentur: & pro numeri magnitudine felicitatē infelicitatemúe augurárentur. certè quom Tyberius ſuper imperio oraculum ſcitaretur, aureoſq; talos in fontē iactaſſet, euenit ut ſummũ numerum ab eo iacti oſtenderent, & adhuc Tranquilli temporibus tali illi in fonte uidebantur.

Nonnulli produntur eximiā adeo operā huic ludo impendiſſe, ut & nomen nacti

ſint

ſint apud poſteros. Nam & Curium elegantius quàm oporteret talis luſiſſe tradidit antiquitas: de quo uerſiculus ille prodijt, quem apud Pedianum legimus: Et talis Curius pereruditus. Quem puto orationibus & epiſtolis Ciceronis exagitatum, utpote in ludo talario ſodalem Antonij: quē quotidie fortunæ aleam adijſſe, nō ſine morſu taxauit. Celebrat idem Cicero Titium neſcio quem, pila, Brullam talis egregie ludentē libro tertio De oratore. Cęterū in uniuerſum, ludere aſtragalis Gręci ἀστραγαλίζειν καὶ ἀστρίζειν, dixerunt. Priuatim autē dictū eſt ἁρπάζειν ἀστραγάλους ἐκ φορμίσκων κατὰ τῆς ὁμιλίας ἐν τῷ ἀποδυτηρίῳ τοὺς παῖδας, id eſt, pueros in ſpoliatorio ex ſportulis rapere aſtragalos. Aſtragalos autē, quos alij ἀστρίας, Ariſtophanes etiā ἀστρίσκους uocat, id eſt talos, planè rotundos negauimus, perfecta ſcilicet & abſoluta rotunditate, ſed parte ſui leuiter preſſa. Negamus & quadratos, quales teſſeræ: id res ipſa indicat: oſsiculum ſcilicet in poſteriorū pedum articulo biſulcorum animalium plerunq; poſitum. eſt alioqui hoc nomen apud Græcos polyſemum. Nam & os iuguli ſiue iuncturam ipſam ſignificat Homero in XI. Odyſſeæ de Elpenore, qui lapſu ſcalarum concidit: ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων ἐάγη. At mihi lapſo Fractus ad aſtragalos iugulus. Eſt & herba aſtragalus à ſemirotunda radice ſic appellata, de qua Dioſcorides libro quarto ſyluæ medicæ, & Plinius libro VI & XX Naturalis hiſtoriæ. Scriptum quoq; eſt in ſacris literis, Balthaſarem filium Nabuchodonoſor in cœna recumbentē ex aduerſo pariete uidiſſe manus humanæ aſtragalū ſcribentē hebræis literis. Quas ita Daniel interpretatus eſt: aſtragalus quē uides uiuentis dei manus eſt: ea ſcripſit regnum tuum permenſum iri finēq; proximè accepturum. Id audiens Balthaſar conſternatus eſt. Nec ſanè multo pòſt à Dario Medorum rege expugnatus eſt. quem locum ex Daniele ſuppreſſo autoris nomine Suidas adduxit. Annumerat̄ & aſtragalus inter columnarū ornamenta à Vitruuio. Hæc tamen omnia ſignificata deducta ſunt ex eo, quòd aſtragalus talum pedis ſignificat, παρὰ τὸ ἀστραβῆ καὶ ὀρθὴν φυλάττειν τὴν βάσιν. quòd muniat & rectam ſeruet baſem corporis, id eſt pedes. ἢ ὁ μὴ πρὸς τὸ μένειν καὶ ἑστάναι γεγονώς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κινεῖσθαι, ἀσταγαλός τις ὤν, καὶ πλεονασμῷ τοῦ ρ ἀστράγαλος. Vel quòd non ad manendum neq; ſtandū à natura inſtitutus, ſed ad motum: quaſi aſtagalus, & additione literæ r aſtragalus. Alij aſtragalum dici uolunt quaſi aſtrum: quòd ita ſuffragini pedis inſertus ſit, ut aſtrum cælo. Philoſophorū enim clariſsimi aſtrum ceu nodum quendam cęleſti abſidi affixum uoluere. Talum uero à latinis dictum contendunt, quòd τηλόθεν iaciatur: uel quaſi telum, quòd poſterioribus pedibus uice teli quædā talo prædita utant̄. Nam & Plinius ait, ea quæ cornigera nō ſunt, ungula pro telo uti. Plautus in Curculione talos uulturios appellauit: Iace inquit parumper. Iacit uulturios quatuor: talos arripio, inuoco almā meam nutricem, Herculem iacto baſilicum. Quo loco almā nutricem, Venerē puto. uulturij autē uidentur appellati, uel à rapacitate, uel à fœcunditate, quòd id animal foret naturę ſymbolum Aegyptijs. Ad ſummouendas uero aleatorū fraudes, qui ſubdola manu uti callent: inſtitutum eſt, ut in conditorio, ſeu tu pyxidem mauis appellare, repoſiti tali promerentur in abacum: id conditorium Perſius orcam ſumpta ex monſtro marino trāſlatione appellauit. Sic & Pomponius poeta Bononienſis, Dum contemplor, inquit, orcam taxillos perdidi. Horatius Græca nuncupatione πύργον, quam Martialis turriculam. eius carmen eſt:

Quærit compoſitos manus improba mittere talos.
    Si per me mittit, nil niſi uota facit.

Erat & is ludus de quo Auguſtus meminit, quom iacto cane aut ſenione quiſq; in ſingulos talos cōſerebat denarium: quos omnes auferebat qui Venerē iecerat. Sed & illud ſæpe uſu ueniebat, ut cui canis allatrauerat, certā ſummam in mediū daret: eam tolleret cui ſenio addixiſſet. Hinc poeta dextrū ſenionē, damnoſam caniculam, uocauit. Quod ſi quis utrūq; pariter iactaſſet, fiebat compēſatio, (ut aiunt) Caius ad Caiā. ea res locū dedit prouerbio, quod paulo ante ex Euſtathio attulimus, χῖος παραστὰς κῷον οὐκ ἐᾷ λέγειν. Erant & aliquot alij ludi ad exercitationē talariā pertinentes, quibus Pollux teſtimoniū reddit, qualis ille quem ἀρτιάζειν, id eſt coaptare uel adæquare nuncupabant. Nam aſtragalorum multitudinē manibus obtegentes diuinan-

dum proponebant, pares eſſent an impares: quod fabis item & amygdalis, ſed & argento alijsq́ id genus interdum ſactitabant, qui talos non habebant: quod & Ariſtophanes teſtatur in Pluto. Alius fuit, quem εἰς ἄμιλλαν, id eſt in certamen contentionemúe dixerũt. eſt enim ἅμιλλα, φιλονεικία, πόλεμος, ἀγών. is hoc pacto exercebatur. Circulum ducentes, talum iaciebant, coniectantes an miſſus in circulo hæreret, an extra prolaberetur. Qui felicius coniectura uſus fuerat, uictor ſalutabatᷓ. hoc hodie noſtrates quoq; pueri uti ſolent, pro talo lapillum aut nummũ iacientes. Alioqui pari ferè exemplo in præſcripto circulo cothurnicem ſtatuebãt. Tum alter eam digito percutiebat: alter in aduerſum nitebatur illam intra circulum cõtinere. Quod ni fecilſet, cothurnicis dominus ſuccumbebat. Ludum aliũ τρόπαν uocabant, ceu tu obuerſionem dixeris. hic quoq; ut plurimũ aſtragalis exercebatur: quos iactantes diligenter ſcrobem obſeruabant, qua iactati exciperentur. Ad hunc acylis, id eſt ilignis, alijsq́ id genus glandibus frequenter uice aſtragalorũ utebantur. Ad hunc ludum uidetur ſpectaſſe, qui carmen illud cecinit in Idylio De nuce:

Vas quoq; ſæpe cauum ſpatio diſtante locatur,
In quod miſſa leui nux cadat una manu.

Hi ſunt fermè ludi talarij, de quibus mentionem habitam apud Veteres inueni: qui ætate noſtra propè deſiti ſunt, quantum ego in regione noſtra obſeruaui, alioqui deliciarum uoluptatumq́ omnium tenaciſsima.

DE TESSERIS.

NON facile eſt iudicare an tali an teſſeræ plus habuerint celebritatis in antiquitate: ſanè de utriſq; crebra mentio eſt apud Veteres. Sed de talis hactenus, nunc de teſſeris agendum. Teſſeras inuenit Palamedes, quos Græce cubos appellari conſtat: eosq́ quorum ille inuentor fuiſſe dicitur, in uetuſtiſsimo Fortunæ fano aſſeruatos dicatosq́ ultra Nemeum Iouem ſcribit Pauſanias in Corinthiacis. Lydos in caritate annonæ alternis diebus cibum ſumere, & interim teſſeris uacare, autor Plutarchus. Quid quod in ſacris Romanorum indigitamentis traditum eſt, rege Anco Marcio, æditu um Herculis aliquãdo ocioſum per ferias, deum teſſeris ad ludum prouocaſſe: ipſumq́ utriuſq; munus ſubijſſe, ea propoſita conditione, ut uictus cœna ſcortoq́ multaretur. Mox quom uictoria penes Herculem ſteriſſet, ab æditu o Accam Larentiã nobile ea tempeſtate ſcortum ad deum perductã, non ſine cœna ipſo planè digna Hercule. Sed & apud externos reges teſſeras magna fuiſſe in æſtimatione, atq; à Romanis ducibus triumphatas memorabile eſt. Plinius libro ultimo Naturalis hiſtoriæ, ex Pompeij triumphorum actis: Pridie Calendas Octobris die natalis ſui trãſtulit alueum cũ teſſeris luſorium è gemmis duabus latum pedes tris, longum pedes quatuor. Quin & Terentius in Adelphis uitam mortaliũ teſſeris comparauit: Ita uita eſt, inquit, hominũ, quaſi quom ludas teſſeris: ſi illud maximè quod eſt opus, iactu non cadit: illud quod cecidit, id arte ut corrigas. Fecit hęc ludi celebritas atq; aſsiduitas, ut licet alea in uniuerſum ad ludos omneis fortuitos & plenos diſcriminis referatur, ſignate tamen ac priuatim ad teſſeras pertineat. Sanè latinã illam Cęſaris acclamationẽ, iacta eſt alea, Plutarchus Græce uertit, πᾶς ἀνεῤῥίφθω κύβος, hoc eſt, iacta ſit omnis teſſera. Sic illud Iuuenalis: Tibi ludiť alea pernox Ante Numãtinos. Quod me iudice ad teſſerã referri opus eſt. Sic illud de Nerone accipio apud Trãquillum: Quadringẽtis in punctum H S aleã luſit. Quæ ſumma noſtro ære quinq; & uiginti milibus aureorũ computabitur. Hoc eſt quod Cicero conqueritur in Antonianis, Licinium Lenticulam condemnatum de alea reſtitutum ab Antonio. Hęc eſt alea legibus interdicta, ut ait Horatius, in Saturnalibus tamen permiſſa. hoc eſt enim quod ait Martialis:

Nec timet ædilem moto ſpectare fritillo,
Quom uideat gelidos iam propè uerna lacus.

Cæterum teſſeram eam eſſe quam κύβον Græci uocant, certũ eſt: & ſi Domitius uir proximo ſeculo doctiſsimus, Gellij & Sexti Pompeij autoritati obſiſtere auſus,

teſſeram

teſſeram à Græcis κύβον dici pernegarit: quom ea tamen ſit etiamnum Macrobij, Vitruuij, Varronis ſentẽtia. Varronis enim uerba ſunt apud Cenſorinũ in Die natali relata: κύβος eſt figura ex omni latere quadrata: quales ſunt teſſeræ, quibus in alueolo luditur: ex quo ipſæ appellatæ κύβοι. Quæ Vitruuius propè ad uerbum uidetur mutuatus lib. quinto Architecturę: Cubus eſt corpus ex ſex lateribus æquali latitudine planicierum per quadratũ. is quom eſt iactus, quam in partẽ incubuit, dum eſt intactus, immotam habet ſtationẽ: uti ſunt etiam teſſeræ, quas in alueo ludentes iaciunt: ex quo & quadrantalia etiam dicta ſunt, teſte Gellio. Quæ cauſa amphoræ quadrantalis nomen inuenit, utpote quam ueteres cubi forma exprimebant, quaternis ſcilicet angulis & pedali undecunq; amplitudine, ut fiat in ſex latera ſeſsilis forma. Continebat autẽ amphora octo & quadraginta ſextarios rerum humidarũ, uini puta & olei: quom medimnus contrà ſiccis, tritico puta uel hordeo, impleretur. ex quo illud Auſonij in Gripho ternario facile agnoſcas:

Eſt Bromij quadrantal, & eſt Sicana medimna.

Hæc fuit amphoræ quantitas: quæ ne facile ab ijs qui annonam flagellant corrumpi poſſet, ab antiquis diligẽter in capitolio aſſeruabatur. Hoc eſt ſcilicet quod apud Iulium Capitolinum legimus: Maximinũ imperatorem perſæpe una die amphoram unam capitolinam hauſiſſe. quam nonnulli putant fuiſſe cæteris capaciorem: ego iuſtam & ſuæ planè menſuræ interpretor. Teſſeræ autem quadrantalis nomen inditum puto, non quòd quadrata ſit quatuor undiq; partibus incluſa: ut aliqui falſò cenſuerũt: ſed quòd ex omni parte (ſex autem partes ſunt) abacum habeat tetragonum, hoc eſt quatuor angulis exæquatum. In teſſeris autẽ ſex lapſus fuiſſe, ſic enim interpretari lubet quæ Græci πτώματα nuncupant, & nos ſuperius diximus, & Euſtathium autorem habemus: In teſſeris, inquit, per ſeptenarium numerũ contraria ſemper conſtituitur oppoſitio: nam utcunq; conſtiterit teſſera, ſeptem ſibi puncta perpetuo opponuntur: ſex uni, tribus quatuor, duobus quinq; oppoſita. Quę oppoſitio in ſolis cubis habetur, quippe ſuperficies ſex habentibus. Verũ quom ad talariam pugnam quatuor plerunq; tali decertarent, in teſſeraria duæ tresúe ad ſummũ teſſeræ congrediebantur. De duabus meminit Martialis:

Hic mihi biſſeno numeratur teſſera puncto.

Nam quom in altera atq; altera forẽt ſex puncta, punctorũ duodecim ſumma reddebatur. Sanè & hodie duabus tantum utimur in eo ludo, quem ſperainũ à ſpe iactus uocitamus. Tribus autem uſos ueteres frequentius, Græcorum prouerbiũ oſtendit: ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι: quo nũc maxima ſumma, nũc minima, ſignificari credit̃. Per tres em̃ cubos meras unitates indicãt, ꝗ minimus eſt in teſſeris numerus: per ſex maximam ſummã, quæ ternis conſtat ſenarijs. De hoc ita ſcribit Heſychius: ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι, παροιμία ἐπὶ τῶν ἀποτυγχανόντων ἢ ἐπιτυγχανόντων. πάλαι γὰρ τρισὶ ἐχρῶντο πρὸς τὰς παιδιὰς κύβοις, καὶ οὐχ ὡς οἱ νῦν δύο. Prouerbiũ ſcilicet fuiſſe de ijs, quæ feliciter aut infeliciter eueniſſent. Antiquitus enim tres fuiſſe teſſeras in uſu ludentium cõſtat, non duas, ut fermè noſtro ſeculo conſuetum eſt. Hæc eadem propè ad uerbum referuntur in prouerbijs Græcorum, ex autoritate Pherecratis. Tribus ſed enim teſſeris & hodie noſtrates utũtur in eo ludo, quem ſperainum ex eadem cauſa uocitãt. Quoniam itaq; duabus tribusúe teſſeris, quatuor autẽ ad minimũ talis, contendebatur in acie luſoria, hinc à Martiale illud exijt:

Non ſim talorum numero par teſſera, dum ſit
Maior quàm talis, alea ſæpe mihi.

Video interim pro teſſeris numeros Ouidium poſuiſſe: ceu in ſecundo Artis:

Seu ludet, numeroſq; manu iactabit eburnos,
Tu male iactato, tu bene iacta dato. Et illud ex III,
Et modo tres iactet numeros, modo cogitet apte
Quam ſubeat partem callida, quamq; uocet.

Teſſeris uero conformandis materiam fuiſſe ebur, ex proximo Ouidij verſiculo cognoſcimus, Sed & ex eadem conſtitiſſe materia talos, illud Martialis oſtendit:

Senio nec noſtrum cum cane quaſſat ebur.

Adde exemplum ænigmatis, quod apud Diomedem ad talos & teſſeras ambiguum eſt. In campo, inquit, ligneo, ubi mare concretum, humana caro ex oſsibus ludebat. Nam ebur alij dentem, alij os elephantis putauerunt. Alioqui non me fugit, à Plinio libro XVI. tradi liguſtra cõmodiſsima teſſeris: & ſi non deſint qui ad frumentariam uel caſtrenſem teſſeram quàm ad luſoriam id referri malint. Campum autẽ in quo teſſeraria pugna exercebatur, ab antiquis nunc abacum, nunc alueolum, nunc tabulam luſoriam, modo πλίνθιον, ſed & fritillum appellatum uideo: reclamantibus licet grammaticis, qui ex autoritate Porphyrionis, non ad teſſerarium ludum ſed talarium fritillum pertinere arbitrantur: ut idem ſit cum turricula inſtrumentum. Sed ut ego in diuerſum abeã, tum alia ſuadent, tum illa ex Ludo Claudij carmina: ſeu eorum autor Seneca, ut titulus præſert, ſeu quiſquis alius: quem ſanè doctum & antiquum fuiſſe nemo inficiatur. Ea ſunt:

Nam quoties miſſurus erat reſonante fritillo,
Vtraq; ſubducto fugiebat teſſera fundo.

Nam fundum, fulcrũ & ſolum ipſum luſorię tabulæ appellat, alludens ſcilicet ad pœnam qua filiæ Danai apud inferos exercentur: de quibus illud in uulgus adactũ eſt, ἄπληστος πίθος Δαναΐδων. Inexplebile dolium Danaidum. quòd quantũ aquæ infunderetur, tantundem ſubducto fundo efflueret. Et ne quis forte argutari poſsit, quaſi teſſeræ etiam in turriculam iacerentur, protinus addit:

Digitosq; per ipſos
Fallax aſsiduo delabitur alea furto:

ut iam nemo poſsit ueritati fucum facere. Sed enim & Suetonius alueolum nuncupatim appellat in uita Claudij. Alea, inquit, ſtudioſiſsime luſit. De cuius arte librum quoq; emiſit, ſolitus etiã in geſtatorio ludere: ita eſſedo alueoloq; adaptatis, ne luſus confunderetur. Sic & illud Iuuenalis enarrandum:

Si damnoſa ſenem iuuat alea, ludit & hæres
Bullatus, paruoq; eadem mouet arma fritillo.

Teſſerarius luſus hodie frequens, & propè quotidianus apud noſtrates, ſed teſſeras ſeu cubos uulgaris ſimplicitas datos appellat, non adeo fortaſſe barbara aut abſurda nuncupatione. Nam & Quintilianus datum pro iactu ſiue motu tabellarum uidetur accepiſſe in XI. Inſtitutionum. Quo dato, inquit, erraſſet recordatus, redijt ad eum quicum luſerat. ſed & ueteres datatim ludere uſurpabant: hoc eſt uiciſsim & alternatim iacientes. Plautus in Curculione:

Tum iſti qui ludunt ſerui ſcurrarum datatim in uia. Pomponius,
Quom datatim in lecto tecum luſi.

Illud non prætermiſerim, cubum apud Græcos perpetuò corripi: quom apud Auſonium & Latinos adſcita quinta Græcorum uocali, & coaleſcente diphthongo, producatur. Significabantur autem numeri in teſſeris punctis uel lineis: eratq; imprimis μονάς: quæ nunc ὄνος, id eſt aſinus, nunc cubus abſolute dicebatur: ut ex prouerbio ſuperius enarrato abunde cognitum eſt: ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι. Erat & in teſſeris iactus qui μίδας nuncupabatur, commodus admodum iacientibus: ex quo adagium illud effluxit:

μίδας ὁ ἐν κύβοισιν εὐβουλότατος, id eſt,
Midas qui in teſſeris conſultor optimus.

Etſi magis probem ſyllabæ gratia εὐβολώτατος legi: ut intelligas facilem, ut qui lubrice prouoluatur. Midam enim à felicitate Midæ regis appellatũ arbitror: qui mortalium ditiſsimus antiquorũ monumentis traditus eſt. Sicut & Iouis teſſeræ in prouerbium abierunt, de ijs qui autoritate pollent, quibusq; omnia feliciter procedunt.

ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι
Feliciter ſemper cadunt Iouis cubi.

Quom Iuſtinianus edicto ſuo ludũ aleæ interdixit, puto cuborũ, ſeu teſſerarũ ludũ interdixiſſe: cuius loco quinq; alios ludos introduxit, in quibus puto minus locum fraudi fore exiſtimauit: eorum nomina ita luxata ac deformata ſunt, ut neq; Romana, neq; tranſmarina ulla in ijs facies agnoſcatur. Nã quid tibi comonosolon, comodaulomolo, regindala, cempon, reipulara,

significa

ſignificauerint uoces omnino doctis ignotæ: & ſi nõnulla in ijs bene nata ingenia elaborauerint, ſed (quãtum uideo) parum feliciter. Nam pro comonouolon κορυνόβολον, id eſt pilæ iactum: pro eomodaumolo, κῶμον δίαυλον, id eſt luſum curſorium: pro regindulia baſilinda, id eſt reginam, de quo Pollux meminit: pro eempon catampon, de quo Feſtus, uel ceſtum: pro reipuiara ῥίπτειν λῃστρίας, à decurſu latrũculorum ſeu calculorũ ſubſtituerunt: quom tamen ego nullum ex ijs ludis in uſu fuiſſe ante Iuſtinianum ſuſpicer, neq; ad gymnaſticam pertinere cenſeam. Sunt tamen codices in quibus hęc nomina aliter legãtur: comolen ſcilicet, idolomenon, rhindalcha, cyron, ecpyruſam. quæ licet obſcura, aliquanto tamen propius ad literaturæ indolem accedunt. Nam & comole à como ſeu laſciuia & luxu dicta uideri poteſt. Idolomenon ab effictis imaginibus. rhindalcha à diſtortis naribus, forte quaſi rhinochalca: ut ſit ludus cottabo ſimilis, cui icunculæ duæ ſubijciebantur: ſicut & cyron à gibboſo habitu corporis. Eepyruſa uero, in qua de pecuniæ ſumma agitur: ut quid proteruiæ ſimillimum agnoſcatur. Nã & hodie ludus extat matronis fermè noſtris peculiaris, cui ambuſtæ nomen faciunt. Et hæc licet mihi parum ſatisfaciant: ijs tamen tantiſper contenti erimus, dum meliora offerantur. Sed & in ijs ludis Iuſtinianus aureum præſcripſit: extra quem iactura fieri non poſſet, etiam ab eo qui multum diuitijs polleat. Aureus uero, ſi ad noſtram æſtimationẽ referatur, ſeſtertium unum habet: id eſt numos ſeſtertios mille: quę ſumma aureos noſtrates quinq; & uiginti cõplectitur. Illud poſtremo non omiſerim, quod ſcriptũ eſt apud Artemidorũ Epheſium, ſiue ut ipſe mauult Daldianum, libro ὀνειροκριτικῶν, id eſt De ſomniorum coniecturis, tertio. Gręce ille quidem, ſed ad hanc propè ſententiã. Siquis ſibi per quietẽ uideatur ludere teſſeris: id ſignificat aduerſus quempiam, quicum de argento agatur, uictoriã in uoto fore. Nam teſſerę numerũ includunt, & calculi dicuntur, quibus teſſeras exercentes ludunt. Atqui uincere ſemper auſpicatum eſt. Quòd ſi quis æger ſe ludere calculis aut alium ludentem uidere ſuſpicetur, præcipue autẽ ſi ipſe ſibi ludere uideatur: dolebit. quòd ſi teſſeræ ipſæ uideantur: ſeditiones & ſimultates prænunriant. Amiſſæ aũt paratas iam ſeditiones dirimunt: auctæ intendunt. puerum uero ludentẽ uidere teſſeris uel aſtragalis uel calculis, non omnino inauſpicatũ. Nam peculiaris eſt pueris luſus. uiro autẽ iam adulto & mulieri malum portendit, ſi ludere talis uideatur: ni forte qui ſomnium uiderit, ſperet ſe alicunde hæreditatẽ aſſecuturũ. ex functis enim corporibus tali fiunt. Sic ergo cęteris periculum, ipſi utilitas, denunciatur.

DE CALCVLIS

CALCVLORVM ludum iure tertio loco adſcripſerim. poſt talos enim & teſſeras non alium uideo in cõſuetudine antiquitatis frequẽtiorem, utpote quo omnis ętas atq; ordo uteretur. Id quod in orationis excurſu facile conſtabit: ne ſit opus ſæpius eadem reuocare in diſquiſitionẽ: & quæ partibus digerenda ſunt, in aceruum cõmiſceantur. Calculos fuiſſe lapillos ab inirio, quales in ora per luſum ſępe legimus: & quos ſpolia Oceani Claudius Cæſar uocauit, quom parata expeditione milites iuſsit galeas cõchis & hoc genus lapillis implere, hac ratione de Oceano triumphaturus: nomen ipſum oſtendit. Certè & Græci ψήφους uocabant: quibus etiam numeros explicabant, ut ex Ariſtotele in primo Elenchorum cognoſcitur: & ſuffragia ferebant. unde uox frequens uel Ciceroni ψήφισμα, pro decreto ſenatus. Sed & à forma (ut reor) turbinata πεσσοὺς, dictos inuenio. Vnde medici peſſulos uocauerũt, qui ad certa remedia locis mulieribus ſubijcerẽtur: ea ſcilicet ſpecie, qua Galenus indicauit τὰ μοτὰ, id eſt linamenta, quæ πριαπισκιοὺς appellari prodidit. A Theocrito λίθους appellatos exiſtimo in Bucoliaſtis, quom dixit: καὶ τὸν ἀπὸ γραμμᾶς κινεῖ λίθον. Mutianus ſimias etiã latrunculis luſiſſe fictis cera prodidit. autor Plinius. Quin & latronum & canum nomine celebratos agnoſco. Erant ſcilicet in abaco, quem & πλίνθιον uocauerunt, ceu tu laterculum dixeris: regiones, lineis diſtinctæ: has urbes nuncupabant: unde & in prouerbium Græcis abijt: urbes ludere, πόλεις παίζειν. quom res tenues magnis no-

minibus

minibus exaugemus, & (ut aiunt) ollas exornamus. Erant hæ regiones plerunque quinque lineolis tranſuerſarijsque & decuſſationibus alternatim dimenſæ, quinque & uiginti numero: ſingulis latrones quinque inſidebant, prẹter mediam: cui tantũ quatuor tribuebantur. excubabãt itaque utrinque latrones, ſeu canes mauis dicere, coloribus diſtincti, hoſtili animo inſidiantes. Ea fuit ludi ratio: ut ſi unus ex hoſtili agmine incomitatus deprehenderetur, ita ut circumueniri poſſet: captiuus ex acie traheretur. Ab eo linearũ numero Sophocles uidetur πεσσὰ πεντέγραμμα, id eſt peſſa quinque lineis diſtincta uocitaſſe: ex quibus quæ media fuit, ſacra dicebatur: à qua mouere calculum religio fuit, ni magna & ineuitabilis quẹdam urgeret neceſsitas. Hinc prouerbium oriundum eſt: κινῶ τὸν ἀφ᾽ ἱερᾶς, hunc moueo à ſacra, ut lineã ſubintelligas: quom extra prẹſidia implorantur. Plutarchus in libello An gerenda ſit ſeni reſpublica, τὴν πολιτείαν ὥσπερ τὼ ἀφ᾽ ἱερᾶς ἐπάγουσιν ἡμῖν τὸ γῆρας. Poſtremã nobis tanquam à ſacra linea ſenectam cauſantur. hoc eſt ceu cauſam grauiſsimã afferũt. Plato in quinto Legum, καθάπερ πεττῶν ἀφ᾽ ἱεροῦ, Tãquam à ſacro calculo. De calculis meminerũt receptiſsimi ſcriptorum. Martialis:

Inſidioſorum ſi ludis bella latronum,
Gemmeus iſte tibi miles & hoſtis erit.

Quæ paulum uidentur immutata ex illo Ouidij carmine in altero libro De arte:

Siue latrocinij ſub imagine calculus ibit,
Fac pereat uitreo miles ab hoſte tuus.

Quo tamen loco malim uicto quàm uitreo legere, ut intelligas ita puellẹ amaſiæ obſecundandum eſſe: ut parta in eam uictoria trãsferatur: ſcitumque illud apud ueteres repetatũ de Oſculana pugna, in qua uicti uincũt. hoc eſt enim quod alibi monuerat:

Tu male iactato: tu bene iacta dato.

Nec tamen me præterit, gemmeos, quin & uitreos à Martiale calculos appellari.

Sic uincas Nouiumque Publiumque,
Mandris & uitreo latrone cluſos.

Mandras enim dictas puto, quas regiones Pollux uocat & Euſtathius: ſed ad rem de qua agit Ouidius, conuenit magis ut uicto legatur. Quom uero diſtincti forẽt ſuis coloribus calculi, & ex ijs ille deperiret qui inter duos deprehenſus facile conueniri poſſet, hinc ab eodem Martiale dictum putamus:

Diſcolor hic gemino uictus ab hoſte perit.

Memoriẹ uero proditũ eſt, Pyrrhũ Epirotarum regẽ, ſolertiſsimũ ſtrategematum autorem primũ omniũ oſtẽdiſſe, quomodo ars & diſciplina militaris per calculos in tabula traderetur. Hinc eſt ut ludũ calculorũ eundem eſſe cũ eo, quẽ nunc uulgo ſcaporũ ab elegãtia cuiuſque ſegmenti, plerique ſentiant. In hoc enim & imperatores ſunt, & imperatorũ laterones & equites & turriti elephãtes præcedẽte peditũ agmine. Sed ut diuerſa ſentiam facit, quòd ueterum nemo hunc ita effingit, ut eius exemplum ullum agnoſcatũ. Quippe huic quatuor & L X regiões ſunt nouẽ lineis incluſæ. ſexdecim aũt ſcapi utrinque militant. Quæ omnia in calculis diuerſa ſunt. nã & lineẹ quinque X V I quadris, ſeu regiones uel urbes malis appellare, implentur. At in ludo calculario X I I. ad ſummũ manipulones, in duas decurias & præſtites duos laterales centuriati, totam militiã exercent, in quibus tamen diſciplinam explicandæ aciei poſsis agnoſcere. Siquidem in frõte iugati ſunt ordines per quinarium numerum: altitudo autem triplici acie inſtructa eſt, ut cubitos occupet X I I. Expedito enim & ordinato militi cubita quatuor tribuuntur. quom uero ſariſſa cubita X I I I I. portendatur, ita ut extremi ordinis uel (ſi lubet ſic dixiſſe) triarij ſariſſa non ſit inutilis, quæ cubitis duobus infeſta in hoſtem exporrigatur. hæc eſt imago illa militiæ quam calculis expreſſam uoluere. alioqui ei qui ſuo loco exceſsiſſet, præſto fuit pœna, ut circunuentus in manus hoſtium perueniret: quod quom facile fiat, ſi latera agminis enudẽtur, ob id conſtitutum accepimus, ne quis de ſacra linea, id eſt media decedat, cui laterales præſtites præfecti ſunt. ea enim prodita tum cætera acies incurſionibus hoſtium facile patet. Iure igitur prẹco inclamat: ἀφ᾽ ἱερᾶς ψῆφον μὴ κινεῖ. Ab eadẽ ratione militari deductum eſt, ut miles qui caſtra hoſtium penetrarit, & in arces euaſerit, quaſi

muralı

murali coronâ donatus, uirtutis ergô late impune peruagetur: nec niſi ter circunuen-
tus ſuccubuiſſe iudicetur. Sic apud Maſsilienſes ſemel libertate donatus, nõ niſi ter-
ingrati animi conuictus in ſeruitutem relabebatur. Illud præterea hoſtimentum in
utroq; agmine ſeruabaĩ: ut quaſi collatis ſignis uir uiro implexus cõfligeret: & quo-
rum altera parte cornu pelleretur, altera hoſtem urgeret: ut ita in tota concertatione
cõmutato uictoriæ ordine paria fierent. Quæ omnia in ſcaporum certamine longe
aliter obſeruantur: & operoſius dicenda forẽt, ſiquis modo id ſui feciſſet inſtituti: ceu
Vida meus uir unus ad poeticam natus & doctorũ iudicio elegãtiſsimus, id luculen-
to admodum carmine olim fecit. Nam in ſcaporum procinctu omnia neſcio quomo
do Martium quiddam magis ſonãt, & impenſiore ratione exornata ſunt. Siquidem,
ut cætera prætermittã, & pugnatorum numerus in ipſa uſq; elementa ſectilis eſt: ad
fugandum & uerſandum aciem aptior, & diſponenda præſidia accõmodatior: utpo
te qui ſit δυναμοδύναμος, id eſt à quadrato quadratus: cuius linea ambiẽs cũ interio-
re ſpatio ſit æqualis, & mox in cubum excreſcẽs, campi in quo pugna conſeritur re-
giones emetiatur. Quæ omnia Plato, & poſt Platonem qui τακτικὰ ſcripſere, diuini
tus ſunt proſecuti. Non eſt igitur quod quiſquam miretur eos fermè omnes qui de
calculis mentionem intulere, de prælijs, & pugnis mentionem habuiſſe: quod iam
multis teſtimonijs confeſſum eſt, & illud Ouidianum è tertio Artis planum facit:

Cautaq; non ſtulte latronum prælia ludat,
Vnus cum gemino calculus hoſte perit.

Cæterum XII. fuiſſe calculos antiquis conſuetos, tum ex alijs, tum ex illo Cicero-
nis agnoſcas in primo De oratore: licet iſta ratione dicamus pila bene & XX ſcru-
pis ludere proprium eſſe iuris ciuilis: quoniam utrunq; eorum Publius Mutius op-
time fecerit. Qui locus impudenter nimis ab enarratore corruptus eſt: qui pro ſcru-
pis ſcriptis ſubſtituit, & ad XII. tabulas referendum putauit. Sed & Ciceronem
cõmode intelliget, & in noſtram ſententiã facile ibit, qui uerba Quintiliani ex libro
XI Inſtitutionũ ca. De memoria, annotauerit. ea ſunt: At uero Scęuola in luſu XII
ſcruporum quom prior calculum promouiſſet, eſſetq; uictus: dum rus tendit, repeti-
to totius certaminis ordine, quo dato erraſſet recordatus, redijt ad eum quicum luſe-
rat: isq; ita factum eſſe confeſſus eſt. Ex quo illud obiter intelligas, uiros clariſsimos
calculis etiam aliquando operam dediſſe. Quin & fœminarũ lectiſsimas hoc egiſſe,
indicat illud ex Plinij Cæcilij epiſtolis. Quadratillam nobilẽ fœminã propè quadra
genariam animũ laxaſſe pantomimis & calculorum luſu: ſed quom factura eſſet al-
terutrum, ſemper nepoti ſuo pręcepiſſe, abiret, ſtuderetq;: quod non amore eius ma-
gis facere quàm reuerentia uidebatur. Sed & proci apud Homerum ante fores ſe
calculis oblectabant: non more Diodori Megalopolitę aut Theoxeni ludum calcu-
lorum edocti, neq; ſecundum Leonis Mitylenęi Athenis oriundi inſtitutũ, qui unus
omnium eo in ludo inuictus habebatur: ut teſtatur Phanias. Cæterũ Apion Alexan
drinus ſe audiuiſſe profitetur à Cteſone Ithacẽſi, qualis ea foret procorũ ars in luden
do. Quom enim illi eſſent centum & octo, totidem etiam calculos inſtruebant ad-
uerſos inuicem, pari utrinq; numero, quatuor uidelicet & quinquaginta: in quorum
medio paruum reliquiſſe uacuum, & in hoc calculum unũ ſtatuiſſe, cui nomen fece-
runt Penelopen. Hunc pro ſcopo habuiſſe, in quẽ alterum calculũ dirigerent. ea res
ſorte agebatur. Qui ſorte potior fuerat: in eam oculo pariter & cõiectura utebatur.
Quòd ſi Penelopen prorſum excuſsiſſet, in excuſſæ ac prouolutæ loco ſuum ipſi-
us calculum ponere mos fuit, in quem rurſus ſtantem illum Penelopen iaculabatur.
Tum ſi uicariũ illum calculum ita attigiſſet: ut nullum præterea attingeret, penes e-
um ſtetiſſe uictoriam: & multã ſpem concepiſſe, Penelopen ſibi aliquando in uxorẽ
ceſſuram. Eurymachũ uero unum ex omnibus procis huiuſce ludi gratia perſæpe in
magnam ſpem ueniſſe, quaſi nuptiæ Penelopes ſibi certò deberentur. Hæc Athenæ
us. Cybium conciſa in teſſellas pelamis, quam Theodorus lutariã interpretatur,
ſic dicta, ſi Feſto credimus, à cuborũ ſimilitudine: qui cum æquè in omnes partes pa
teant, ad luſum accõmodati ſunt. Ita etiam piſcantes hoc genus piſcis, ueluti aleam
ludant. A cybijs quæ ipſe ſua manu familiæ partiebatur, Cybioſactes rex Syrię for-
didiſsi-

didiſsimum cognomen inuenit. Quæ à nobis in medium allata ſunt, planum facere poſſunt, quid ſibi uelit Ouidianum illud:

Eſt genus in totidem tenui ratione redactum
  Spicula, quot menſes lubricus annus habet.

Nam ſpicula pro ipſis ſpiculatoribus, quos σπελοσοφόρους uocāt, accipiendū puto: ut ſit Metonymia militaris. At hic qui apud ueteres olim multum uidetur æſtimationis habuiſſe, uel qui huic proximus eſt, ad poſteritatem quidem peruenit, ſed ad populares & mediaſtinos tantum relegatus: ſicuti & is, de quo eundem poetam meminiſſe animaduertimus:

Parua tabella capit ternos utrinq; lapillos:
  In quo uiciſſe eſt, continuaſſe ſuos.

Nos quoq; in quodam Saturnalitio carmine aliquot huiuſce generis ludos olim per ocium ſumus proſecuti:

Mox numeris diſtincta, duplex mihi teſſera pugnet:
  Quo certam ſedem ſenio certus habet.
Et duo ſub prima potior locat agmina fronte,
  Damnoſo poſsit quo locus eſſe cani.
Ad citimosq; gradus reſilit percuſſus ab hoſte,
  Mox repetit pugnam, tectaq; nota ſubit.
Deniq; certatim ſe impellit quiſq; priorq;
  Qui poterit ſtadio cedere, uictor erit.
Quòd ſi tecum iterum duplici pugnauero telo,
  Subfultet ſemper bis mihi ſumma minor.
Quòd ſi diuerſis figas tentoria campis,
  Et mox quæ dederit ſors loca, quiſq; petat:
Victor erit quiſquis geminos inſiderit antes,
  Aut perturbarit ſigna inimica prior.
Sors gemino reſonat iactu, ter quinq; tabellis:
  Dum properat miles, ter labor ecce ſubit.
Scandit enim reſilitq; & mox fugit, omnia raptim:
  Præſtabit primus qui dare terga poteſt.
Ter geminus facili iactu mihi cubus anhelet:
  In quo uiciſſe eſt, exuperaſſe decem.
Alueolus triplici ſonat agmine: concipe uota.
  Nam niſi diuines, tu tibi uerba dabis.
At mihi Pulydamas duodenos digerat orbes:
  Si uacat: ut liceat tranſilijſse ſuper.
Tres adime: & ſerie totidem iungantur eadem:
  Vnus ab hoſtili protinus arce cadet.
Par niſi præſidio ſeries. tum porrige gramen
  Si quis inacceſsas itq; reditq; uias.
Bis ſeptena impar teſsella cohæreat apte:
  Hic ubi quadratis iuncta triquetra uides.
Ex tam diuerſis facies tamen una ſubibit:
  Si taurus fiat uel calydonis aper.

Poſtremum tamen hunc ludum quem inter calculos reponendum indicauimus, Auſonius oſtomachij nomine prodidit appellatum ab antiquis: & his uerbis commode enarrauit. Oſsicula in eo ſunt ad ſummā XIIII, figuras geometricas habentia: ſunt enim æquilatera uel triquetra, extentis lineis aut rectis angulis uel obliquis. Iſoſcele ipſi uel iſopleura uocāt, orthogonia quoq; & ſcalena. Harum uerticularū uarijs coagmentis ſimulantur ſpecies mille formarum: elephantus belua, aut aper beſtia: Anſer uolans & mirmillo in armis ſubſidens, uenator & latrans canis: quin & turris & cātharus, & alia huiuſmodi innumerabiliū figurarū: quæ alius alio ſciētius uariegat. Sed peritorū cōcinnatio miraculū eſt, imperitorū iunctura ridiculū. Hæc Auſonius.

De re

DE RE NAVTICA
CAELII CALCAGNINI COMMENTATIO AD LILIVM GREGORIUM GYRALDUM.

P

LVS ne cōmodi an periculi attulerit mortalibus res nautica, nemo facile dixerit. Nam ſi gentiū & terrarum commercia quis animaduerterit, cōmunicataſq; regiones inter ſe: nō temere quicquam utilius aut opportunius in uita repertum putauerit. quòd ſi deinde pericula, imminentiſq; fati uicinitatē metiatur: & quaſi mortis propagatum imperium: non eſt qui tam formidabili æſtimatione non expaueſcat, & tam pernicioſæ rei inuentorē non execretur: cui non ſatis fuit hominem in terra mori, niſi alieno in elemento periret & inſepultus. Profecto Cato, quom ad extremā ſenectutem perueniſſet, ſe pœnitētia affici dixit, ſiquando nauigaſſet, quò terreſtri itinere poſſet peruenire. Fecit ea ratio, ut minus mercaturā probaret: quæ tanto ſcilicet diſcrimine emeretur. & Græcorū uerbum eſt: γυνὴ, πῦρ, θάλασσα, κακὰ τρία. Tria nanq; in uita hominum mala, mulierē, ignem ac mare. Satis etiā teſtatum autoritate antiquitatis rem periculoſam eſſe nauigationē, quom eos in eadem naui eſſe dixit, qui pari periculo tenerētur: & tā naufragiū facere, qui in prora, quàm qui in puppi aſſediſſent. Quom quidam pecuariam faceret, allectus maris tranquillitate pecua uendidit: comparatiſq; caricis mercaturæ conſiliū iniјt, ſeq; ac ſua pelago credidit. Verum ſuborta tempeſtate quom amiſsis mercibus uix euaſiſſet: rurſuſq; aliquādo ſumma æquoris temperies oſtenderetur: οὐ ποιήσω, inquit, σῦκα θέλεις: non faciam: caricas quærit. Arguit hoc tamen ipſum quanti facienda ſit nauigatio, quæ tanto periculo emitur. Alioqui Homerus φαίηκας ναυσικλύτους, id eſt remigatione inclytos nunquā appellaſſet, niſi multam laudem promereretur.

A QVIBVS RES NAVTICA INVENTA

Qua in re & Cretenſes olim excelluerunt. Huius inuentionē non facile eſt uni tribuere, quando aliј alio loco primi inſtituiſſe exiſtimantur. Samothraces hoc ſibi gloriæ aſciſcūt: Mauri Atlantem celebrant: Cretes Neptunū, Vſonem aliј: Iudæi Noe, quem unum ſacræ literæ publico mundi illuuio ſuperſtitē fuiſſe teſtantur. Et quom multa ſint nauium genera: rates quidem, quas primum in uſu fuiſſe conſtat, Erythrę regi uetuſtas tribuit, Myſiјs ac Troianis reclamātibus: qui ſibi totum hoc decus uendicant. Gręci primū Danaum ex Aegypto ad ſe nauem inuexiſſe teſtantur. eam quę longa dicitur ab Iaſone inuentā Philoſtephanus profitetᷓ, à Smyrna Cteſias, à Semirami Stephanus, ab Aegeone Archimachus: quom tamē Seſooſtri regi idipſum Aegyptiј adſcripſerint. Tum uero ut eſt animus hominum immodicus, nec quicquā eſt quod intra ſui principia conſtiterit, Erythræi biremem, Amynocles Corinthius triremem, quadriremem Carthaginēſes, quinqueremē Mneſichthon Salaminius, ſex ordinū nauē Xenagoras Syracuſanus à ſe inuentas dixere. Romani profecto primi omnium in apparatu primi belli Punici quinqueremē Italiæ oſtendêre: quæ deinde augendi libido eò uſq; prouecta eſt, ut & quinquaginta ordinū aliquæ inuentæ ſint. Sed longe tamen antea Hippias Tyrius onerariam, Cyrenenſes lembum, cymbam Phœnices, celocem Rhodiј, cercurum Cypriј inuenerāt. Nec ad hoc quicquam hominem impulit, quàm humani ingeniј improbitas, & peculiaris quædā cura audēdi nocituram, & ea plerunq; tentandi, quę in caput redeant. Quodq; enim eo maiore ambitu quæri ſolet, quo plus difficultatis habet. Nam quæ alioqui neceſsitas potuit hominem admonere, ut tantum iniret diſcriminis. Aut quid ille ex ſepoſitis regionibus potuit appetere, quod ignoraret? atq; utinam ille aditus nunquā autorem inue-

niſſet. minus certè inſtrumenti haberent deliciæ, minus gula cupediarum, minus ſupellectilis impudentia. Fecimus certè id reclamãte atq; obſtrepente natura. Hinc ille uentorum impetus, ille fluctuum fragor, illa procellarum uis. ſe itaq; belle ulciſcitur, & à nobis curioſi animi pœnas exigit. Nã quę illuc profectis fuga ſupereſt, aut quid tandem relictum eſt? hic ergo maximus uotorum locus, ubi minimus ſalutis. hic crebra Neptuni accuſatio: ſed qui accuſat, crebrius damnatur. hic querelæ & eiulatus, ſed quibus Di aures òbſtruxerint: & quod ſæpius accidit miſerabile naufragiũ, ac fœdiſsima noſtri cadaueris reiectio, ipſo ſcilicet indignãte pelago, quod nec algas nec ſpongias auerſatur: nec ſaltem miſerãte, nos ab omni natura deſtitutos, ſuo ſinu excipere: & quaſi inſaniã exprobrante quòd terreſtre animal homo mare ingrediatur, & nõ mouendum (ut dicitur) moueat. Scitum eſt enim illud Græcorũ, χερσαῖος ὢν μήποτε θαλάττιος γένῃ. Quom ſis tereſtris, maritimus ne fias. Virorũ profecto conſtat cadauera ſupina fluitare, fœminarum prona, in utriſq; ita forma exigente: ſed & in his pudori defunctarum parçente natura.

NAVIGATIONIS INVENTIO.

Caſus quidem fœcundiſsimus rerum magiſter oſtendit ligna ac trabes non mergi: ſed nos remigãdi artem ex piſcibus ac ranunculis mutuati ſumus: qui cauda, alis, branchijs ac pedunculis pro temone & palmulis utuntur. non parum etiam miluus contuliſſe creditur caudæ flexibus, in cœlo monſtrante natura quod opus eſſet in profundo. uelificationẽ certè nautilus piſcis, qui ab alijs pompilus dicitur. Supinus hic in ſumma æquorum ita ſe paulatim ſubrigens, ut emiſſa omni per fiſtulam aqua, uelut exoneratus ſentina facile nauiget: poſtea duo prima brachia retorquens membranam inter illa miræ ſubtilitatis extendit. qua uelificante in auras cæteris ſubremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo ſe regit. Ita uadit alto, liburnicarũ gaudens imagine. Quin & inter conchas Neritæ præbentes concauam ſibi partẽ, & alteram auræ opponentes per ſumma æquorum uelificant. Et cornigeræ teſtudines apud Troglodytas cornibus quaſi remigio in natando utuntur. Echinos etiã ſaburræ rationem oſtendiſſe ferunt. Tradunt ſæuitiã maris præſagire eos, correptiſq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere ſtabiliẽtes nolũt uolutatiõe ſpinas atterere. quod ubi uidere nautici, ſtatim pluribus anchoris nauigia infrenãt. Attulit tamen huic rei magnum adiumentũ hominum induſtria. quis enim negarit? nam & Polybius grauis autor Romanos nauigationis rudes primo bello Punico ſe ita exercuiſſe ſcribit, dum quinqueremes parabantur: ſubſellijs in harena per ordinẽ diſpoſitis, remiges inſidentes ad uocẽ præcipientis, qui in medio eorũ erat, omnes unà protendere brachia ac reducere, remoſq; per harenam mouere pariter docebantur: ad illius uocem ſimul omnes incipiebant, ſimul deſinebant. Per hunc modum nauigandi artem edocti, & perfectis interea nauibus mare ingreſsi, poſt paucos dies uerum in undis periculum fecerunt.

MATERIES AD REM NAVALEM.

Materiem conſtruendis nauibus cõmodam citream maximè exiſtimauere: quoniam hæc ſi mari exiccetur, obdureſcat: ſpiſsiorq; atq; æternior fiat. quod ipſum & caſtaneæ euenire putant. Solent alij citream terra condere ac cæra illinere. quin & aceruis frumenti ſeptenis diebus imponere, totidem intermiſsis: atq; ita firmiorem & ad opus commodiorẽ reddi. Mirum enim quantũ ponderi detrahatur. At cedro quidem æterna materies eſt. Nam Vticæ tectum è cedro ſtetiſſe annos mille ducentos octo & ſeptuaginta traditum eſt. ſed ideo minus probatur, quòd ſummopere ferrum oderit, & clauos non teneat. In Aegypto tamen ac Syria reges inopia abietis cedro ad claſſes feruntur uſi. Maxima ea in Cypro traditur ad undeciremim Demetrij ſuccifa C X X X. pedum lõgitudinis, craſsitudinis uero ad trium hominum complexũ. Cupreſſum etiam Veteres cõmendauere, uel quòd cariem & ſitum non ſentiat: uel quòd minime rimis fatiſcat. Certè Dianæ Epheſiæ ualuæ cupreſſo conſtabant. & leges publicas Plato cupreſsinis tabulis incidendas putauit: quòd eas ære diuturniores fore exiſtimabat. Pinum etiam non ultimo loco probauere: quando hæc & bene fert ætatem: ſi terra præſertim condatur: ſicut & alnus humoris patientiſsima eſt,

ſed acrem

ſed aerem ac ſoles non facile patitur. Larix item ſylueſtris colore buxeo improbari non ſolet. Nam & aduerſus tempeſtates firmiſsima eſt, & cariem nō expaueſcit: tum uero imprimis quòd incēdijs minime obnoxia eſt: & ſiquando hoſtes flammas iniecerint, non aduritur: audio tamen à pleriſq; repudiari, quòd aquis marinis teredinem contrahat. Cerrum etiā & fagum non admodum probauere: quòd aduerſus tempeſtatem imbecilles ſint, nec ad uetuſtatem perueniant. Fagum tamen uideo in Argo naui Apolloniū probauiſſe. Robur, alioqui tantæ duriciæ arbor, ut perterebrari non poſsit niſi madefacta, reijcitur quòd inconſtans ſit, & (quod omni in opere, ſed in nautico maximè, periculoſum eſt) facile rimas agat, & aqua marina corrumpatur. Habet hic alnus indicaturam: quæ quo natura ſiccior eſt, eo magis exiſtimatur ei humor conferre ad immortalitatē. Abietem ante omnes alias probant: quòd proceritate & amplitudine polleat, oneribusq; reluctetur: & facile mores patiatur, directa inuictaq; permanens. Eius tamen ſpeciem quandam apud Benacum naſci tradunt: è qua ſi uas feceris, ni oleo perlinas, minime uinum continet. Abietis pars terræ propior enodis eſt: cui quom detractus eſt cortex, ſapinus uocatur. reliqua pars nodoſa eſt duriorq;, & fuſterna dicitur. Abies admirationis præcipuę in naui, quæ ex Aegypto Caij principis iuſſu obeliſcum in Vaticano circo ſtatutum, quatuorq; trūcos lapidis eiuſdem ad ſuſtinendū eum adduxit: qua naue nil admirabilius uiſum in mari certū eſt. C X X. M. modij lentis pro ſaburra ei fuere, longitudo ſpatiū obtinuit magna ex parte Hoſtienſis portus latere leuo. Ibi nanq; demerſa eſt à Claudio principe cum tribus molibus turrium altitudine in ea exædificatis obiter Puteolano puluere aduecto. Quæ arboris craſsitudo quatuor hominū ulnas complectentiū implebat. Oleam & oleaſtrum diuerſæ cauſæ cōmendabilem ac reſpuendum faciunt: nam & graues ſunt, & perquàm facile flectuntur: ſed nec cariē ſentiunt, & æterna materies eſt. Certè memoriæ cōmendatū eſt, Megaris diu ſtetiſſe oleaſtrū in foro, cui uiri fortes affixerant arma: quæ cortice ambiente, ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis, præmonitæ oraculo, quom arbor arma peperiſſet: quod ſucciſę accidit, ocreis galeisq; intus repertis. Aegyptij ad onerarias naues τὴν ἄκανθαν, id eſt ſpinam, adhibent. Hæc loto Cyreneæ ſimillima eſt, eius lachryma gummi. Nauigiorū ſtructura hæc fermè, ſi Herodoto credimus. ex ſpina quæ apud eos arbor eſt, ligna concidunt magnitudine bicubitali, in lateritij operis morē, circa longos & denſos clauos bicubitalia ligna appendunt, quibus ita compactis frequentia tranſtra extendunt: cōmiſſuris autem non uacant, ſed inteſtino iunco cōpages implent. Gubernaculum unum adhibent, quod per nauim tranſmittitur. ex ſpina itidem malo utuntur: iunceis etiam ſeu biblinis uelis naues muniunt. hoc genus autē nauigia non temere aduerſo amni ferantur, niſi uehementiore uento adnitente: alioqui à terra pertrahuntur. Quòd ſi recto amni proficiſci oporteat, hanc rationē ſeruant. Ianua (ita enim à forma uocant) fit ex myrica ſegmentis arundinū ſtrata: tum leuigatus lapis additur. Ianua ita huiuſmodi fune prorę annectitur: quæ ob leuitatē facile aquarum impetu pellitur, & barim trahit. Hoc enim nomine id genus naues cenſentur. At lapis à puppi pendens in claui morem nauim dirigit. Alexandri Magni comites prodiderunt, in Tylo rubri maris inſula arbores eſſe, ex quibus naues fierent, quæ ducentis annis inuentæ ſunt perduraſſe, & ſi mergerentur incorruptæ. Aquaticę omnes celerius intereunt. infœcundæ firmiores fertilioribus: niſi quo in genere mares ferunt, ſicut cupreſſus & cornus.

QVANDO CÆDENDA MATERIES.

Infinitum autem refert, quo quæq; tempore materies cædatur: aut poſtquam cæſa eſt, quę illi diligentia adhibeat. melius enim peſsima operi reſpondet, quæ tēpeſtiue & accurate ſcindatur: quàm optima quæ negligēter habeatur. Heſiodus X V I I. die lunę ait cædi oportere: quòd tunc decreſcere incipiat: & humor, qui cariem facit, imminuatur: quod tēpus & tondendo capillo obſeruaſſe Tyberius imperator traditur. Vegetius à X V. ad X X I I I. his octo diebus. Ita enim immunis ſeruatur à carie. reliquis autem diebus eiuſdem etiā anni interna uermium labe exeſa in puluerem uertitur: quod ars ipſa & omnium architectorum quotidianus uſus edocuit. Quæ cauſa

religionem etiam attulit,ut pro æternitate his tãtum diebus cæderetur.Inter omnes deniq; conuenit,utiliſsime in coitu eius ſterni:quem diem alij interluniũ,alij ſilentis lunæ appellant. quòd ſi competat lunæ coitus in nouiſsimũ diem brumæ, illa æterna ſit materies.ſtata etiã anni tempora obſeruarunt:à primo autumno donec flare incipiat Fauonius.alij per brumam cędi flante borea: quæ uirens etiamnũ belle ac propè immunis ſumo flagrat.Cato hanc rem ita exequitur:Materiem ſi robur ſit,cędito ubi ſolſtitium fuerit. nam ad brumã ſemper intempeſtiua eſt. cætera materies, quæ ſemen habet, quom maturum fuerit: quæ non habet,quom libuerit.quæ maturũ & unà uiride habet,tunc cædito quom ſemen exciderit. ulmũ uero quom cadunt folia. quidam & Canis ortũ addunt. Caueto ne per rorẽ trahas aut doles.circũciſas quoq; ad medullam alij non inutiliter relinquunt, ut omnis humor ſtantibus effluat. Fecit hæc cędẽdi opportunitas,ut primo punico bello claſsis Duillij ab arbore exciſa LX die nauigarit. Contra uero Hieronem regem CCXX naues effectas diebus XLV tradit L.Piſo. ſecundo quoq; punico bello Scipionis claſsis XL.die à ſecuri nauigauit.Tantum tempeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet.

IN MATERIE OBSERVATIONES.

Illud etiam obſeruatũ, quòd ex humidis & opacis deteriores, ſpiſsiores ex apricis & diuturnæ.Ideo infernas abies ſupernati præfertur,& in ipſis arboribus robuſtiores aquilonię partes.Duriſsima quidem exiſtimatur abies.Hinc materies ualuarum repagulis accõmodata, quin etiam ſpectabilis ad omne opus ramentorũ crinibus pampinato ſemper orbe ſe uoluẽs ad incitatos runcinarũ raptus. Eſt enim cuiq; materiæ peculiaris naturæ indulgentia. Calidiſsima inter omnes tilia. probatur id quod citiſsime aſcias retundat. E moro, lauro,hedera, fiunt igniaria:exploratorum hoc uſus in caſtris,paſtorumq; repperit, quoniam ad excutiendum ignem non ſemper lapidis occaſio eſt.Teritur igitur lignum ligno:ignemq; concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis fungi uel foliorũ facilime conceptum. Nihil tamen hedera præſtantius,quæ teratur lauro, laurumq; terat.Fici,ſalix,tilia,betula,ſabucus,populus utraq;,ſcutis faciendis aptiſsimæ:quarũ plaga contrahit ſe protinus,clauditq; ſuum uulnus:& ob id contumacius tranſmittunt ferrum.Cornus licet propter exilitatem poſsit materies non uideri,radijs rotarum,cuneis,clauisq; ceu ferreis idonea, uenabulis ſabucus,pictorũ tabellis larix fœmina,cardinibus aſſamentiſq; portarum ulmus. lentore fraxinus utilis, duricia ilex. Nauium malis antennisq; propter leuitatem præfertur abies. Ab his cõmendatio eſt pino, quæ aut quadripartitos uenarũ curſus bifidosq; habeat,uel omnino ſimplices. Homerus in Telemachi naui abiegnum malum ſtatuit.

ἱστὸν δ' ἐλάτινον κοίλης ἔντοσθε μεσόδμης στῆσαν ἀείραντες.

Vectibus aquiſolium probant.Adde quòd nec omnes inter ſe materiæ coaſſari committiue poſſunt:ſed nec ferè cohærẽt,niſi ſimilia natura,ut ſi quis lapidem lignumq; coniungat.Robur cũ compari inſotiabilis glutino eſt. Aeſculei axes(ſi Vitruuio credimus) quernis minime cohærent. Robur, buxum,arida pertinacius reſiſtunt: ferrarumq; dentes replent qualitatis inertiſsimæ. Qua de cauſa alterna inclinatione egerunt ſcobem.

DE CLAVIS NAVIVM.

Illud quidem non prætermittã, nos minime ſumptu deterreri debere,quin æreos clauos potiuſquam ferreos affigamus.impẽdium enim diuturnitate compẽſandum. Nam ferreos clauos tẽpore & humore celeriter rubigo abſumit, ærei fluctibus nullum patiuntur detrimentum.

D E S T V P A.

Quod lini cortici proximum eſt,ſtupam uocant: hoc ſtupario malleo detunditur. Eoq; offarciunt trabium texturas & aſsium coagmenta,ſi quando fuerint diſcuneata,ne aqua influat.hinc & ſtipare dictum uolunt.

D E P I C E.

Naualibus etiam muniendis in Europa pix liquida è picea coquitur, lignum eius cõciſum furnis undiq; igni extra circundato terra:ut primus ſudor aquæ modo fluat

in ca

in canali. hoc in Syria cedrium uocatur: cui tanta uis eſt, ut in Aegypto corpora ho-
minum defunctorũ eo perfuſa ſeruentur. Hoc rurſus in cortinis æreis coniecto ace-
to ſpiſſatur: & coagulatum brutiæ nomen accepit. Sed hæc ad alia utilis: illa peni-
cillo nauigijs adlinitur. Cuius uis eſt, ut tabulæ in unum maximè coaleſcant: neq; a-
quis corrumpãtur. quæ ſi quando nauibus maritimis deradatur, nũc radulanæ, nunc
zopiſſæ nomen inuenit, ad plurima utilis medicamenta.

ALLITIONES NAVIVM CONTRA IGNES.

Ne facile nauibus ignis adigi poſsit, alij uiſco, alij alumine ligna perlinunt. utrũq;
ignibus cõtumax. Allinebant etiã antiquitus milto: ex quo & Homerus μιλτοπαρῄους
eas uocat. eſt aũt miltos, quam noſtri modo rubricam, modo minium interpretãtur.

NAVIVM STRVCTVRA.

Olim alnos tantum fluuij cenſere cauatas,
Quom primũ genus hominum ſe credidit undis. Hæc monoxyla quaſi uno è li-
gno conſtructa nauigia appellauerunt, qualibus diu in mari Indico uſi ſunt, quom
ex Cottonara piper Baratoa cõueheretur. Quin & cannarum internodijs & ſcapis
eam nauigationem exercuere. mira enim eſt eo in loco cannarũ amplitudo. quin &
qui modo Hiſpanicam nauigationẽ nuper inuentam deſcripſere, à ſe huiuſmodi ui-
ſa nauigia teſtantur. Rudes deinde inter ſe trabes iunxere: quas rates noſtri appella-
uere, & qui in ijs uerſabantur ratiarios, Græci σχεδίας nominarunt: quod tamen uer
bum & latini ſuum fecere. hoc uero nauigiũ temere factum & inconditũ ſignificat:
id etiam μεταφορικῶς ad alia parũ perſpecte ac tumultuario facta tranſtulere: quan-
do & Herodotus pontem, quo Darius Boſphorum iunxit, σχεδίην uocat. Extempo
raria item & inelaborata opera σχέδια dixerunt. & ſchedicum Lucillius apud nos,
quod male conformatũ erat, appellauit. Profecit paulatim ætas: & exactiora, meli-
usq; exaſceata nauigia prodiere, iam formata aptius & diſtincta cõmodius. Et qui-
dem nauiũ ratiocinatio ac ſymmetria ex interſcalmio, quod διπηχαϊκὴ dicitur, col-
ligi ſolet. Onerarię longitudo ad latitudinẽ non minus tripla, expeditæ non amplius
altera tanta. Traianus imperator quom claſſem ageret, prætoria ferebatur, quam na
ues quatuor regia ſigna præferentes remulco pertrahebãt. Eius longitudo fuit, quan
tam maxima triremis habet. Latitudinem aũt & profunditatẽ habuit, quantam hol-
cas, & quaſi ampliſsima Nicomedis aut Aegyptia: in ea diſcumbebat imperator.
Hæc uero acroſtolia ſeu faſtigia efferebat: & in ſummo mali regium nomen aureis
literis inſcriptũ. Sed carinarũ imprimis ratio haberi ſolet, ut apte ſcilicet inflexæ &
curuatæ ſint, & cummodo conuexæ, ut facilius & promptius aquas ſcindant, ne uſ-
quam uitium faciãt. Ita ſcilicet animaduerſum eſt, cætera animalia ideo ſupernatare,
& in aquis ſolo naturæ præſidio uti, quòd carinata habeant pectora, tempeſtiueq; u-
trinq; pedes ſuo fungantur officio: quod uni homini negatum uidemus. certè one-
rariæ quo fuerit latior carina, hoc ponderibus ſuſtinendis accommodatior: ſicuti &
expeditæ quo fuerit carina arctior, eo curſui aptior exiſtimatur. ea tamen ni ſaburra
farciatur, minus conſtanter ſubſidebit. Inſtrauerunt deinde plancas, & loculamenta
concamerationesq; digeſſere, quas ſtegam triſtegamq; appellauere. Tum fores laxa
uerunt: ex in cataſtroma, quo nauis magna parte tegitur, induxere. Roſtra ærata,
coronidesq; quaſi poſtremo loco addidere. certè ex Antiatum nauibus demptis ro-
ſtris publica ſubſellia conſtruxerunt Romani, ex quibus uerba facerẽt ad populum.
Malos ſubinde addiderunt, è quibus uela ſuſpenderent. horum longitudinẽ uniuer-
ſæ naui comparem fieri præcipiunt.

VARIÆ NAVIVM FORMÆ ET NVNCVPATIONES.

Nauium aliæ à remorũ ordine, aliæ ab inuentoribus, aliæ ab officio, à forma aliæ
ſibi nomen inuenere. triremes, quadriremes, & id genus nõ à remorum numero, ut
parum periti exiſtimauere, ſed ab ordine remigum nũcupantur, qui tres quatuorue
aut plures nauem agunt. Sic profecto Vergilius eo carmine triremim indicauit:
Ingentemq; Gyas ingenti mole Chimęram,
Vrbis opus: triplici pubes quam Dardana uerſu
Impellunt, terno conſurgunt ordine remi.

Sed iam ingeniũ ac ſedulitas humana trochleis ac funibus tractorijs effecit, ut quan
ta uis remorum multitudo uel à ſingulis facile propellatur: & quod antea uix trecen
ti poterãt remiges, nunc ampliſsimũ nauigiũ unus homo nec admodũ robuſtus pro-
moueat: idq; tam pari actu, tam æquali cõnixu euenit, ut totidem putes brachia con
ſpirare. Nam & ille in agendis maioribus nauigijs mos obſeruatur, ut magiſter hor-
tatorq; remigũ pertiſculo ſignum & quaſi auſpiciũ det remigantibus: quo loco neq;
ceſſator admittitur, neq; ſegnities nõ caſtigatur. Rhodię naues olim magna fuerunt
in exiſtimatione, Colophoniæq; adeo celebratæ ſunt, ut inde natũ prouerbiũ exiſti
metur. quoties enim ſummũ auxilium accerſitũ eſt, additum Colophona dicimus.
ſed longe inter cæteras Liburnicæ præſtiterũt: ex eo tempore quo in claſſe Auguſti
Liburni Dalmatiæ populi ad comparandam aduerſus Antoniũ uictoriam principẽ
operã nauarũt: eorumq; naues & agilitate & forma longe pollere iudicatæ ſunt. Ha
bent hæ ſingulos ordines, paulo maiores binos. idoneę menſuræ ternos uel quater-
nos, interdum quinos ſortiũtur remigũ gradus. Quod nemini enorme uideri debet:
cum Actiaco bello longe maiore referantur concurriſſe nauigia: ut ſenorum etiam
uel ultra ordinum aliqua fuerint. Ad earum imaginẽ multas deinde naues cõſtruxe-
re Romani, quas omnes pari nomine liburnicas appellauere. Pinum & pinaſtrum,
quas per oram Italiæ ſtibulas uocant, ut plerIq; arbitrantur: licet graciles, ſuccinctio-
res & enodes ſint: ad liburnicarum uſus aptiſsimas exiſtimauere. Harum imaginem
graphice repręſentari à piſciculo diximus: quẽ alij nautilum, alij pompilum uocant.
Magnarum nauium uariæ nuncupationes. Aliæ onerariæ, aliæ codicariæ: nam codi
ces caudicesúe trabes & tabulas dixerunt. Corbita grande & prægraue nauigij ge-
nus, quod non facile uentorũ impetu prouehatͬ: de quo extat ridiculũ Lucilij carmẽ:

Multa homines portenta in Homero uerſificata,
Monſtra ferunt: quorum in primis Polyphemus ducentos
Altus pedes: & porrò huic multo maius bacillum,
Quàm malus nauis in corbita maximus ulla.

Cercurum à longitudine caudæ nomẽ adeptum accepimus, quo Aſiatici populi pe-
culiariter utebantur. Centauros ac Bucentauros & Piſtres & Scyllas à forma nuncu
patas legimus. Solent enim hæc uocabula per ſimilitudinẽ facile in alienum migra-
re. uel certè ab inſignibus & picturis, quæ cuiq; fuerunt impreſſę, nuncupantͬ: quan
do illud ſatis conſtar, naues certas quaſdã formas & quaſi ſymbola habuiſſe, quibus
& agnoſci & diſtingui poſſent. Atq; hoc eſt prorſus, quòd Iouẽ ſub aquilæ imagine
Ganymedem rapuiſſe, Europam tauri accepimus. Sic Phryxum ariete trãsfretaſſe,
ſic Dædalum pennis uolaſſe legimus, quòd huiuſmodi in eorum nauibus uiſerẽtur
inſignia. Proinde Libes ſua quædã nauigia κριοὺς καὶ τράγους, id eſt Arietes & Hircos
appellauere. Quin & deorum imagines, quibus naues erant dicatę, illis inſcribeban
tur. Sic Catullus gemellum Caſtora, & gemellum Caſtoris celebrat. ſic & Caſsida-
tam Mineruã Ouidius:

Eſt mihi ſitq; precor flauæ tutela Mineruæ
Nauis: & à pictura caſside nomen habet. Et alibi:
Pictos uerberat unda deos. Summus etiam poetarum apud noſtros,
Aurato fulgebat Apolline puppis.

Eadem obſeruatio effecit, ut in Hiſpaniam aduerſus Geryonẽ Herculem olla naui-
gaſſe dixerit antiquitas. & à cane Iſidem in Aegyptum deductam: qua cauſa & cum
ea Anubis canina facie colebatur, quem Mercurium Græci exiſtimauere. Annota-
uit Philoſtratus, in eorũ ſepulchris naues exprimi ſolere, qui ναυπηγίαν, id eſt nauiũ
ſtructuram exercuiſſent. Ab onere ac numero eorum quæ ferre poſſunt, aliæ nun-
cupationem habẽt, ſicut μυριοφόρος καὶ μυριαγωγὸς ναῦς, id eſt decies mille ferens &
decies mille agens nauis. Inter maiores etiam computamus Holcada Ptolemæi πεν-
τεκαιδεκήρη, id eſt quindeciremim. & Antigoni τριάρμενον. Quin & Amphiricon
& ampherin utrinq; habenrem remos quaſi ambiremim. & φορτίδα & φορτηγικὸν
nauigium, quod & φορτικὸν Thucydides dixit: quam nos planè onerariam & feren-
tariam appellauimus. Parones etiam inter maiores annumerari uidemus: minores
uero

uero Myoparones, quas Piraticas appellauere. Scaphos item maioribus adſcribitur, quom ſcapha inter minores ac tritas cenſeatur. Vnde illud Philippi adagium: Rudes mei milites, qui ſcaphã ſcapham nuncupant. At inter delicatiores polytelen, quam tu ſumptuoſam & delicatam recte dixeris, annumerant. Qualis Thalamegus: quam Seneca cubiculatã, alij thalamiphoram, alij nauithalamum maluerunt interpretari: quali Cleopatram uehi conſueuiſſe accepimus, quæ profectura ad M. Antonium, per Cydnum Ciliciæ fluuiũ eborato nauigio uecta eſt. Cuius puppis erat aurea, uela purpurea funibus auratis pendebant: remi argentei ad fiſtulæ tibiæq; modos agitabanť. Ipſa uero regina ſub tentorio aurato requieſcens ad ſimilitudinẽ Veneris ornata erat. Pueri utrinq; collocati Cupidinibus perſimiles. Puellæ inſignes Nereidum & Gratiarũ habitu partim gubernacula regebant, partim rudentibus innitebantur. Ancillæ autem ripas fluminis complebant uaporibus. Itaq; undiq; currebatur ad hoc ſpectaculum. Sic & Aulum Vitelliũ imperatorẽ Romanum delicatiſſimis nauigijs & uariarum coronarũ genere redimitis uectũ accepimus. Erant & Macedonum στρογγύλα πλοῖα, id eſt naues rotundæ. erant & amphiproræ, quæ ſcilicet utrinq; proras habebant, ne in obuertendo illas diſpendium temporis facerent, id etiam rapiditate ac fluminum pernicitate, tum etiam aluei anguſtia cogente. A plauſu ac fremitu remigantium δίκροτον nuncupauimus. ex proportione & quaſi per relationem hemiolidas hemioliaq; dicta exiſtimamus. Gaulum inter onerarias adſcripſerũt. Haliadas uſibus maritimis deſignarunt: quas alij πορεῖα θαλάττια καὶ θαλάττια ὀχήματα appellant. σιτηγοὺς καὶ σιταγωγοὺς nũcupant: quæ conuehendis frumẽtis atq; annonæ accõmodatæ ſunt: eas frumentarias annonariasq; interpretamur. Caſsiodorus à celeritate Dromones uocat. ferendis armis ὁπλιταγωγούς. Strategia & ſtratiotidas bellicis cõmeatibus addixerunt. ἱππαγωγοὺς equis tranſportandis exornarunt: eas nunc Hippagines uocant, & à Salaminijs inuentas prædicant. Leſtrida putauerunt nonnulli ab Homero πολύζυγον, id eſt multorum ordinum appellatam. Prætoriam autem nauem, quam auguſtalem alij, alij queſtoriam dixerunt: prout imperatores, quæſtoresúe exercitibus præſidebant: Græci nauarchida & ſtrategida uocitarunt. Marplacidas Siculi, cnidurges Cnidij, naucraticũ Naucratitæ Aegyptij, mehacum Melij, paron celebrant Parij. Leuiorũ item nauiũ multas ſpecies apud ueteres comperimus. Nam & actuariæ, cymbæ, proſumiæ, lintres, phaſelli, campanis frequentes, & mediæ phaſelli inter minores annumerantur. Celocem eleganter Varro remiuagam appellauit, quam ab equeſtri pernicitate Græci celetem & celetium uocant: quando & celetes ſingulis equis currentes in certaminibus Pauſanias exiſtimauit. Ex leui impulſu epactridas appellauimus, & paulo his grauiores ex celetibus & epactridibus conſtructas epactroceletes. Ab anguſtia & quaſi frugalitate euteles diximus. Cydarum etiã & cydalum dictum putant, quòd longe ſupra aquas efferatur, & animoſe tẽpeſtates maris exuperet. Inter leuioris generis nauigia & acatiũ computamus, cuius & formã obiter attigit Plinius: Nauigeram ſimilitudinẽ & aliam in propontide uiſam ſibi prodidit Mutianus: concham eſſe Acatij modo carinatã, inflexa puppe, prora roſtrata. In hanc condi nauplium animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola. Dromadi curſus pernicitas nomen dedit. Nuctetias & cattas, utraſq; ueteres, ſed & has recentiores agnoſcunt. Erant & quæ quaſi in perpetua ſtatione ad uiatores tranſuehendos excubarent, porthmia & porthmides appellatæ. A forma & ſtructura oxias & ratiarias uocauimus. Addebantur & maioribus nauigijs prodromæ & quaſi anteambulatoriæ: ſicut holcadibus epholcia & epholcides: triremibus cattæ & pontones, ſtrategidi ſpeculatoriæ & cataſcopiæ. Toti deniq; claſsi quæ ex inſtructis nauibus cõſtabat, ſcaphæ exploratoriæ: quas inſtituto caſtrenſi ad fallendos hoſtes Veneto colore, id eſt ceruleo, ceruleiſq; uelis atq; ita mari concoloribus illitas inſtructaſq; eſſe oportebat. Remulco etiã naues trahi notius eſt quàm ut longa demonſtratiõe indigeat, quom ſcilicet nauis minor maiorẽ trahit. Deductum id à muſculo piſce, quem Græci hegetera uocant. Ille enim balenæ prægraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinẽ uada prænatans demõſtrat; oculorũq; uice fungitur. Inter naues & iulopezã uerbo tenus attigit Sudas.

Quin & de piſcatorijs nauiculis crebra mẽtio apud ueteres. nam & lenunculi & lembi & horiæ & horiolæ:quas alij geſcoretas, alij proſumias appellari putant:in frequenti uſu exercebantur.eas in uniuerſum Græci haliadas uocitabant. Erant & in mari Aethiopũ plicatiles naues, ut humeris transferri poſſent. Erant & in Indico papyraceæ, qbus qui ueherentur à crocodilis nõ attingi, patria fuit ſuperſtitio:ꝙ eo ſcilicet nauigio Iſis Oſiridis laniatũ à Typhone corpus tranſuexerit. Erant & uitiles, quæ uinculis & ſuturis connectebantur: quas textiles etiam quidam uocant. certè Vergilius quom ſutilem dixit, uidetur ad uitilia alluſiſſe, quæ ſarciri & inſtaurari poterant. Vinlia uero à uinciendo dicta nemo ignorat:quæcunq; ſcilicet ſic lenta ſunt, ut commode flecti poſsint:ut uitex, uitis, uimina, uiticulæ. Sic Plinio rubus ad uitilia ſeritur:ſic cucurbitæ uaginas uitiles tribuit. Alioqui non me prĕterit, ſummum poetam morem Aegyptiorum indicaſſe: apud quos baride naui, quam Græci epibatram dicunt, charon (ita enim apud eos portitor uocabatur) trans Acheruſiam paludem defunctorũ corpora efferebat. Nautis præmium pro uectura debetur, naulum, uectigal, portoriũ: quod ſi fœnus accedat, heteroplum:& ſi rurſus merces reuehendas locaris, amphiteroplum addetur. Quòd ſi periculo tuo nauis ſteterit, de aduerſioni conducta agi poſſe ſtatuent Iureconſulti.

SACRÆ NAVES.

Sed quo piaculo ſacra nauigia prætermittemus? quale apud Atheniẽſes Delium: quo Plato teſtatur Theſeum olim bis ſeptẽ illos ſecum tuliſſe in Cretã: eosq; pariter cum eo ſeruatos eſſe. Vouerat enim ut fertur Apollini:ſi ſeruarẽtur, quotannis Delum ſpectaculum quoddam miſſurũ. Quod ſanè in poſterum ſingulis ſeruatũ eſt annis. cui ſpectaculo quomprimũ datur auſpicium, ex lege interim urbem luſtrant:neminemq; eo tẽpore publice necant, donec nauis Delum peruenerit, rurſusq; ex Delo Athenas reuertatur. Id uero nonnunquã longo tempore peragitur, quom præſertim uenti obſtrepunt. Initium ſpectaculi eſt, quom primũ Apollinis ſacerdos nauis illius puppim coronauerit. Et hanc quidem nauim à nulla ſuperatam ſcribit Pauſanias:eamq; à tabulatis in nouẽ remiges exurrexiſſe:quom tamen nauis, quæ ad Panathenæorum pompam exornata fuerat, pridem ab alia quadam fuiſſet exuperata. Nam duæ fuerunt aliæ celebres naues apud Athenienſes, paralus ſcilicet & Salaminia:alrera ab heroe Paralo, à loco altera nomen adepta. His ſe Themiſtocles cõmodiſsime conferebat:quòd ſicuti in magnis tantũ uſibus illæ exercebantur, ita ipſe ad magna tãtum negocia accerſeretur. Salaminia enim (ſi Thucydidi credimus) ad eos mittebatur excipiendos, qui in iudicium uocabãtur. Alioqui & in re bellica primas partes obibat. Qua etiam cauſa factum putãt, ut Ariſtophanes Bacchũ ἀσαλαμίνιον, id eſt imbellẽ, uocauerit. At paralus quaſi thenſa ſacris ferẽdis inſternebatur. Apud Romanos Cybeles nauigium colebatur, quo illa à Peſimonte aduecta eſt:nec minus quo deum Epidauriũ Romam translatum accepimus. Apud Aegyptios nauigiũ Iſidis in magno cultu habebatur, eiusq; nomine ſolennis dies agebatur: qua etiam ex cauſa deæ ſimulachro cymbiũ additũ credidere: quo monumento eam minime tranaſſe, ſed nauigaſſe agnoſcimus. Fuit autẽ id papyraceum nauigiũ, cuius etiam rei cauſam abunde ſuprà retulimus. Nec ille dies minus in faſtis Romanorũ quàm Aegyptiorum adſcriptus:licet eius originem prorſus ex Aegypto agnoſcamus: quando in Hermupoli Typhonis ſimulachrum effingebant equum fluuialem, cui accipiter inſidebar cum ſerpente decertãs. & equo quidem fluuiali Typhonẽ indicabant: accipitre uero poteſtatem & imperium, quo uiolenter uſus Typhon non reformidabat ab improbitate turbatus & turbans. Proinde & ſacrum agẽtes die ſeptima menſis τυβὶ, qui ferè in noſtrum Decembrẽ cadit (ſi Plinio credimus) quam diem ἄφιξιν ἴσιδος ἐκ φοινίκης, id eſt Iſidis acceſſum uocant ex Phœnice: exprimebant in placentis fluuialem equum, ſed conſternatum. Ciſſones à pernicitate: gerarias onerarijs perſimiles: tabellarias perferendis literis expeditas, & publico exceptas diplomate: ſamenas à ſamiorum uſu: trampin, carabumq;, unde carabellam uulgaris ſimplicitas appellauit: quin & uagiones, & mydiũ, ex quo & parone myoparones coaluiſſe credũt; celebrat antiquitas. Sed & Aegyptij pactonem in uſu habent, eſt hoc ſcaphæ

genus

genus textile,uirgultis conſertum,in quo ſedentes amnes traijciunt. Et de nauium nominibus hactenus.

NAVIVM STRVCTVRA.

Quom primum nauis ſtruēda eſt,lignis paxillisq́ undiq́ texitur, quos Plato δρυόχους appellat: & ab eis per translationē ſic procemia Ariſtophanes nuncupauit. His duplex ſolum & carina inſternitur: alteram tropidem uocāt,cui phalcis annectitur: hūc lesbium,hunc chalceneten,hunc clitopodium nuncuparunt.Phalcidi altera carina inhæret. Eius terminus proram uerſus proembolis: & ſub hac embolum,quod fundamentū ſtatuminationēq́ recte dixeris.Inter embolū & proembolidem mediū ſolū ipſum,quod στεῖραν uocant,iacet.ſupra embolū delphis eſt.Id æreū inſtrumentū eſt:quo naues hoſtiū diripi poſſunt. eo inſtructas naues delphinophoras appellauere.Intra embolum & proembolidem ſupra carinā ſtolos eſto:qui & περικεφαλαία, id eſt ambicraneum nuncupatur.Quod autem prominet,acroſtolium,id eſt ſtoli apex, ab alijs ptychis, id eſt complicatio, ab alijs oculus uocitatur: quod & nauphracton quidam putauere,unde tormēta & iacula emitterētur: quod & Græcorū prouerbio locum dedit.certe in eo nauis nomē adſcribebatur. Et carinæ quidem (ut diximus) inhęret phalcis:ſed interius altera parte epholcis,quam & rhinoteriā dicunt. Quod ſub carina ſternitur,ne illa atteratur:chelyſma quaſi corium & tegumentum nomen habet.Ipſum autē nauis pauimentū cytos,ſeu gaſtra,ſeu amphimetrium. Thalamus uero ea pars eſt,qua thalamij remigant.Medias partes nauis iuga,noſtri tranſtra uocitant:in quibus ſedent iugarij,quos tu & tranſtrarios belle poſsis appellare. Circa ſuperius nauis pauimentum thranos, id eſt ſella: in qua extenduntur diphtheræ & pellicea ſtragula.In hac ſellularij.unde autem exporriguntur remi, ſcalmus.Hæc autem quæ ſub compēdio Pollux tradit,paulo explicatius Sudas. Tres ſunt,inquit, in triremi ordines.In imo thalamitæ,quos cubicularios transferri licet: qui quom breuioribus remis utantur,minus mercedis accipiūt. Supra hos Zygitæ,id eſt tranſtrarij: qui medium locum habent. In ſummo thranitæ, quos ſellularios ſedentarioſúe interpretati ſumus:quibus longiſsimi remi ſunt, ceu qui in loco ab aquis remotiſsimo ſua munera obeant.Inter ſcalmos interualla interſcalmia nuncuparunt:cui uero ſcalmi adnectantur, tropoter. is lorarius paxillus eſt.ſub ſcalmo epiſcalmis ſubijcitur. Quod remigibus ſubiacet, hypireſium. hunc eum putanr, quem tertiarium remum hodie uocant.Remorum diſcrimina atq́ interualla trimata appellantur:pellis quæ ſcalmo aſſuitur,aſcoma. Circa eos,quos ſellularios,ſedētarioſúe appellauimus, uia πάροδος, id eſt tranſitus,& parathranos,hoc eſt,adſellium dicitur.quæ circa carinam utrinq́ intenduntur lora,primū ac ſecūdum quod & thalamū uocatur,ab ordine nuncupationem trahūt. nam primus & ſecundus βῶλος, atq́ ita deinceps appellatur. potes & parietē ſiniſtrum & dextrum,& aſſerē & latus, potes & iugum dictitare.quin & cleida,id eſt aſſamentū iuncturāq́,& ſelma,id eſt tabulatū nuncupabis. At quæ ſunt ex altera parte proræ,& παρειά, id eſt gena,& πτερά,id eſt pinnæ uocitant.eſt & proraticū ἐδώλιον, id eſt baſis:quaſi fulcrū,cui aſsidet. At circa puppim ligna prominentia περιτόναια, quaſi circumtenta dixeris. Ibidem ſcena ceu tabernaculum ſtratego & trierarcho,id eſt pręfecto aſtruitur.Pars ſumma claui,quod πηδάλιον Græci dicunt, οἴαξ. Apud quoſdam tamen œax pro uniuerſo temone capitur. Cuius medium φθείρ uel rhiza,id eſt radix,uel hypozoma,id eſt præcinctum appellatur.Suprema uero pars πτερύγιον, id eſt pinnaculum eſt.Reliquum αὐχῶα, id eſt collum dixere. Quo autē loco accumbit gubernator, enclima,id eſt inclinatoriū ſeu accubitorium uocant. Puppis medituliū aſandium,cuius interior pars ἐνθέμιον. qui uero ab eo dependet ὑποσάων. Puppis autē ſaſtigia,aphlaſta: intra quæ rectum lignū adigitur,quod στηλίδα uocitant.è cuius medio dependens cingulū,tænia dicitur. At remus qua parte capitur enchiridion, medius ὕρακος, poſtremus pinna & remi tarſos. Eſt autē tarſos ſumma pars & quaſi dorſum pedis humani. Tum uero quæ pars malum excipit, ληνός ceu torcular(ut puto)dictū. quod uero illi adaptatur, calcaneum. Poſtremū uero uerſus cornua ἠλακάτη, id eſt colus, thoraciū,carcheſium:ſupra cornua uero atractos, id eſt fuſus; cui & epiſionta, quaſi minitabulum dixeris,ſeor-

ſum

ſum appendunt. Magnum uero & iuſtum uelum acation uocant. Poſt quod epidromus, quo uerbo accurſorium intelligis: & minor, cui nomen dolon. Antennæ uero quas κεραίας Græci dicunt. Media pars roſtrum uerſus ambola & ſymbola dicitur. At quæ utrinque continent, ancylæ, id eſt iacula. Extrema uero ἀκροκεραία, quam tu ſummam antemnã potes appellare. quod ſi obſeptũ & (quod aiunt Græci) cataphractum nauigium fuerit, pyrguchi, id eſt turrium fulcra illi adaptantur: & in his turriculæ duæ, dextra ſcilicet ac ſiniſtra: quarum medium cataſtroma. At ligna in quibus aſſeres adacti ſunt, nunc canonia, nunc ſtathmidas uocant. Quod autem ſuperius utrunque parietem continet περιτόναιον dicitur. & remorum receptacula copoteria uocantur. Mox παρεξειρεσία, ἔμβολον, antlon, id eſt ſentina. unde hyperantlum. Nauigij autẽ feneſtella, per quam aqua exhauritur, εὔδιος quaſi ſerenitatẽ admittens nuncupatur. Libuit hæc à Græcis mutuari, quòd in his deſcribendis noſtri præparci admodũ fuerint. alioqui & Græcis nominibus noſtri autores ſuo iure utuntur. Sic ſtega Plauto nauis tabulatum eſt. Vnde & triſtega tabulatum triplex, & quaſi tergemina concameratio. Sic cataſtroma opertoriũ nauis uocant, & emphracta undique tecta nauigia. Sicut è diuerſo aperta intectaque, aphracta. atque hoc eſt quod M. Tullius de aphractis Rhodiorum meminit. Carcheſium Apuleio ſumma pars mali uerſatilis, ſicut inferior patera, media trachelum. A carcheſij forma poculum dictum eſt procerum, anſatum, & circa mediam partem compreſſum: quo Pherecydes à Ioue donatam Alcmenã dixit, licet paterã Plautus appellarit. Artemo troclea eſt in naui, qua funes ductarios & cætera nauis armamenta explicant: quam noſtri iuxta & Græci epagonta nuncupant. Quin & de ceruchis apud Latinos crebra mentio: hi uero uelatarum antennarum ſunt cornua. De quibus poeta:

Tranſtraque nautarum, ſummique arſere ceruchi.

Dolonibus utitur Liuius, nec minus eo uerbo minora uela, quàm malum à quo uela ſuſpenduntur, intelligimus. Quin & carbaſa à Græcis trahuntur, quæ & lintea & uela & uelaria & plagæ & ſtragula dicuntur. Quorum loco alicubi ſcirpis utebantur: quod & nos perſæpe in olitorijs piſcatorijsque cymbis in Hadriatico freto ſpectauimus. loculamentũ etiã & quaſi theſaurũ remorũ idem Plautus caſteriam appellauit.

SVPELLEX NAVTICA.

Inſtrumenta atque organa nautica, quę iure ſupellectilem naualem dixeris, pari uerbo græci ὅπλα, noſtri arma dixere. Inter hæc Iureconſulti decreuerunt minime malum contineri, minusque ἱστοδόκην καὶ ἱστοπέδην, id èſt mali cõceptaculum: quòd ſine eo non modo inermis, ſed luxata & manca prorſus nauis ſit, neque à naui ſine maximo detrimento auelli poſsit. Quo loco etiã uela habenda puto, quando malus ad uela fulcienda tantum paratus ſit. & profecto ſine uelo oneri potius eſt naui quàm adiumento: & ſi alioqui ad pertrahendas naues helciarij mali utantur cõmoditate, eiusque faſtigio ligneæ ſpeculæ, quas uulgo caueas uocant, ſuſpendantur: unde uel ſpeculatores longe proſpiciãt maris cõuexa ſuperantes, uel bellatores tanque è propugnaculis decertent. è malo autẽ funes & funiculi, quos ueteres napuros, Gręci σχοινία, quaſi iuncea & κάλωδια & πρότονος uocant, trahebantur. Quòd ſi à terra ducebãtur, ἀπόγαια: ſi terræ incumbebant ἐπίγαια: quæ ſicut equus uacerræ, ita prymneſio, id eſt palo paxilloúe adligabantur. quod & ronſillam noſtra nuncupatione dicimus. Hæc omnis linea, ſtupeaúe & canabina ſupellex è ſparto Hiſpano texi & complicari ſolebat. Quam ob cauſam nonnulli falſo exiſtimauerunt, Varrone reclamante, ab Homero σπάρτα nuncupata, quom tamen σπάρτον Homeri temporibus minime in uſu foret: ſed Liburni naues pleraſque loris ſuerent, Græci magis canabo & ſtuppa cæterisque ſatiuis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Hęc lora item retinacula atque habenas poetæ uocant. Quibus profecto illud conſuetum eſt, à re equeſtri ad nauticam, & à nautica rurſus ad equeſtrem iucundas facere translationes: ut planè illud Homericum agnoſcatur, qui mentionẽ faciens νηῶν ὠκυπόρων, ſubiungit αἵθ' ἁλὸς ἵπποι ἀνδράσι γίνονται. Quod belle imitatũ Plautũ uidemus in Rudente: it equus, inquit, ligneus per uias ceruleas. In armamentis nauium eſt & anchora: cuius inuentorem Midam celebrant: & quam ille primũ reperit, diu in Iouis delubro pependiſſe memorant. Seleu

cidarum

cidarum profecto nota fuit anchora: quã in totius familię fœmore regeneratam tradunt. Habuit & inter elogia anchoram Veſpaſianus, cui ſe delphin implicabat: ut ex huius pernicitate & illius mora Græcũ illud indicaret Auguſti, σπεῦδε βραδέως, tarde ſcilicet feſtina. quod uno uerbo noſtri maturare dicũt. Eſt & inter anchoras ſacra anchora Neptuno dicata, qua ſummis tantũ in periculis utebantur. & ad anchoralia Plinius ſuber aptiſsimũ ſcribit. Tũ amphiboli, quę utrinq; iaci poſſunt instrumẽta: & amphiſtomi, & heteroſtomi, quæ ſcilicet altera tantum parte innecti poſſunt. Erant & funariæ ſcalæ, è funibus ſcilicet contextæ: quibus ἐπιβάθρα & διαβάθρα nomen fuit. In his agiles admodum petauriſtæ uerſantur: quos Græci ἀεροβάτας, & σχοινοβάτας, noſtri funambulos uel funerepos appellauere: quales homines etiam in urbibus olim habitos in admiratione & nunc haberi animaduertimus. Ad frigorũ atq; imbrium defenſionẽ habentur etiam in nauibus pelles, ueſtes pellicee, deres, dipthere, rhenones, bardocuculli, ſtragula nautica ex hircorũ uellere, qui apud Cyniphios & Cilices cõmendanrur. Quin & delicatiores in nauibus canuſinati, id eſt uellere canuſino induti penulatiq; uiſebantur. Nam & grãmaticorum & diſcurſantiũ per imbres indumẽtum erat penula. Habentur & tapetes & amphitapetes & centones, & polymita denſioris texturę, & amphimalla, id eſt utrinq; uilloſa. Erant & ingenuorũ amphimaſchala, quæ ab utraq; parte uillis tegebantur: quom ea quæ altera tantum parte tegerentur, heteromaſchala ſeruitijs dicata forent: qualia etiam mallotes & heteromalla quaſi altrinſecus lanata uocauere. Hodie plurimo in uſu ſunt uellera igne atq; aqua denſata, ualenterq; ſtatuminata. Alioqui uulgaris nautarum habitus ceruleus & thalaſsicus, quem & uenetum, & ferrugineũ dicunt. Quin & ipſi nautæ præcincti ac leuo expapillato exertoq; brachio incedebant: cauſeo, id eſt capitis uelamento, intecti. Diſtinguebantur autẽ funes circis, anſis, anſulis, cyclis. Ita enim Vergilius circulos appellat. Iis adde cricos, ſcilicet uelares annulos, quos optimos fieri conſtat ex Aegyptia arbore, quam Plinius cuci, Theophraſtus cuciophoram uocãt. Quibus ſimiles chamæleontis oculos deſcribit Ariſtoteles. Inter eadem armamenta & remi potiſsimã partem habent: quos noſtri tonſas & palmulas uocitãt. Eorum latitudinem Plateæ dicuntur inueniſſe. & explorandæ aquarum altitudini conti, perticæ, paraſangæ, quas à quantitate nunc decempedas, nunc dodrantales, nunc trientales dicebant. Quod & perpendiculis plumbeis, quos molorthes uocãt, dioptriſq; ac regulis quibuſdam experiebantur, indubitata fermè ſemper ratione & (ut ille ait) ſcrupulari differentia. Erãt & obliqui quidam lapſus deducendis, ſubducendiſq; nauibus. Erant & trãſuerſa ligna quaſi fulcra, quibus naues à carie aſſerebantur. Hæc hermata appellabãt, quæq; illis incumbebãt naues hermatiſmenæ dicebant: quæ uero ſine ijs omittebantur, ἀνερμάτιστοι nuncupari ſolebant. Adhibebantur & funibus deducẽdis, contrahendis, portendendis, cõplicandis machinę, machinulę, fibulæ, ſuculæ cũ uectibus, quibus ad hauriẽdos puteos, euehẽdoſq; põtes hodie utimur. Adhibebantur & peculiares emporeticis euocãdiſq; oneribus trocleæ, quas epagontas Græci, noſtri artemones, Vitruuius ergatas, uernacula ſimplicitas argana uocat. Inſignis ille & dignus memoratu modus impoſiti obeliſci in maximã illam ac prægrandem Caij nauem: quam multos annos aduerſatã, omnibuſq; quę unquam in mari uiſæ ſunt mirabiliorẽ, turribus Puteolis è puluere exędificatis perductã Hoſtiam portus gratia merſit. Hanc enim harena plenam preſſamq; onere ripis æquã fecere, ita ut facile obeliſcũ exciperet: quẽ exonerata ſuſtulit, facileq; è Nilo in Tyberim prouexit. Quo experimento palàm fuit non minus aquarũ huic amni quàm Nilo eſſe.

Eſt & in naui cellarium, ſeu tu penũ mauis appellare, in quo duo præ cæteris aſſeruari ſolent: panis ſcilicet bis ignem paſſus, quẽ Græci dipyron, ſeu paxamida, Marcellinus buccellatũ, & bis coctum uulgo nuncupant: nonnulli coptam Rhodiacam putant. Curandum autem eſt diligenter, ut hic recte excoquatur: ne forte nobis eueniat, quod olim in claſſe Belliſſarij contigit: in qua Ioannes annonæ præfectus quo parcius ligna piſtoribus ſumminiſtraret, nõ ſat excoqui permiſit. Quo factum eſt ut facile ſolueretur, ac putreſceret, magniq; interim morbi ab exercitu contraherentur.

Secundo loco dulcis aqua ac poſculenta præparanda eſt; certè regibus Perſarum,

quotics

quoties peregre irēt, ex Euleo amne magna ſemper religiōe afferebatur. Nec aliunde licebat epotare. ea uero in nauibus amphoris uitreis in imo depoſitis, quo minime ſol admitti poſsit, cōmodiſsime adſeruatur: quæ ſi te forte defecerit, poteris & in mari inuenire. Conſtat enim & dulcē humorem in mari contineri: quē ſi ex cæra uas tenui latere finxeris, idq; adnexa linea in mare demittas inane, die ac nocte una copioſe colliges. Noſtri profecto nautæ feliciores, qui in tabella regiones, oras, inſulas, ſcopulos, promontoria, portus, faciem deniq; omnē maris circunferunt. Habent & magnetem in pyxidecula uitro intecta, in hac rotula tenuiſsimo ac perquàm leuigato acuminatoq; in acus ſimilitudinē æreo paxillo incumbit, atq; circūagitur: neq; antea ſiſtit, quàm rotulę radius, qui ſcilicet è magnete conſtat, in arcton procumbat. Vna enim ſemper magnetis pars, natura ita cogente, in arcton: altera in auſtrum, niſi forte quippiam obſtrepat, perpetuò ſpectat, atq; deuergit. Ad huius propè exemplum apud Plautum uerſoriā agnoſcimus inſtrumentum nauticum: ex quo ſoluturi cognoſcebant, unde flarent uenti, & an mare admitteret nauigantes. Illius tam ingenioſi commenti autores Amalphij in ora Calabriæ ſiti celebrantur. Ingruant igitur quantumlibet uentorum turbines, mariaq; ab imo ſubuertantur, tum uero & noctis caligo & nocte nocentior tempeſtas rebus lucem & colorem auferat: inuenit tamen hùmani animi acumen, qua ratione uiam exploret, ſeq; fluctibus ac erroribus uendicet, atq; in tutiora recipiat: & quaſi oculos ſibi fecit in tenebris, ac periculis ſuis audaciam dedit.

QVÆ SINT AD PROCINCTAM CLASSEM PARANDA.

Quòd ſi ad iuſtam cruentamq; naumachiā: uel certè imaginariā temporariamq;, qualis ad populi oblectationē in euripis & manufactis lacubus exercebatur, naues, triremes, longæ, celeres, cataphractæ inſtruendæ ſint: ante omnia pelles comparandæ ſunt, ſub quibus æſtiuare, hibernareúe poſsit exercitus: roſtraq; ad arietandum concurſandumq; ærata, qualia Græci χαλκέμβολα dicunt: à quibus & chalcembolæ, id eſt roſtratæ triremes ſunt appellatæ. Tum uero & remigibus parādi thoraces, clypei, ocreæ, galeæ, enſes, lanceæ, haſtilia, conti, tridentes, falces, manus ferreæ, unci, uncini, harpagones, pyroboli, ollæ igniuomæ. Atq; ut lubrica fiant nauigia, atq; ita hoſtes facile cōcidant, Mattiacæ pilæ liquētes: & ad hoſtiles ignes retundendos coria, ſcorteæ, byrſæ, cilicia, & id genus amuleta ſpondis lateribusq; nauium affigenda. Quin & larice & ferreis laminis incruſtāda nauigia, uiſcoq; & alumine illinenda, ut alibi admonuimus. Quin & Phalarica in haſtæ modum ualido ferro præfigitur. intra eius tubum ſulphur, reſina, bitumen, ſtuppa inuoluitur: eaq; omnia oleo incendiario perfundūtur. ualido poſtmodum nixu contorta naui machinæúe inhæret: incendioq; abſumit quicquid attigerit. Sed iam ætas ad perniciem profecit, æreosq; tubos nitroſo ac ſulphurato puluere implet: quorum exitus ferrea aut certè ſaxea pila ualide obſtruitur. Tum tenui admodū ſpiraculo ignis inijcitur: qui raptim cognatā materiam populatus, uacuum ſcilicet auerſante natura, incredibili impetu pilas proturbat, ac longe iaculatur fulmineo ac prorſus metuendo impulſu: cui nō turres, nō mœnia, non obijces ulli queant obſiſtere: ſexcentos homines & amplius, ſi ad lineam ſteterint, facile omnes uno excurſu exanimet. Debemus hoc malum Germanię, caſu rerum ferè omnium magiſtro autore. Nam quom ex ijs, qui ſe Democrititios chymiſtas profitētur, quidam in diſquiſitione philoſophici lapidis cōmiſtionem nitri, ſulphuris, & attriti carbonis atq; id genus aliorum fomitū feciſſet: quanta eorum uis foret, ex attactu ignis intellexit: quom nullis uinculis, nullis cancellis incendiariæ materiæ impetus ſuffrenari potuiſſet. Sic autem inſtructas & procinctas ac ſtipatas naues, εὐδοκίμους, id eſt probas ac probe ornatas dicūt. Quas Lyſias ἀδδηφάγους, quaſi edaces nuncupat: quòd in his multum ſumptus adhibeatur. Quæ autē leuiter mediocriterq; ſe habēt, qualia ἀπλήρωτα καὶ ἡμιπλήρωτα uocantur, hæ quidem πλώϊμοι, illę uero ἄπλοοι dicuntur.

VICTORIA NAVALIS.

Victori autem corona, & quidem roſtrata debebatur: quiq; munus illud imperatorium quàm celeriter obijſſet, id præmij aſſequebatur. Quod tempus omne magiſtra

tus De-

tus Demoſthenes trierarchema uocitabat: quo etiam titulo orationem unam inſcripſit. M Agrippa quòd nauiter & feliciter rem militarem in mari adminiſtraſſet, magnos honores promeruit. Extant aliquot numiſmata apud me uetuſtæ elegantiæ eius nomine excuſa, in quorum parte aduerſa tridens impreſſus uictoriæ maritimæ notam præſe fert. Cætera omnia, quæ in terreſtribus copijs exercebantur, fermè in claſſe exerceri ſolebant. Nam & milites ſigna ſeruabant: & aquilas penes nauim prætoriam, quaſi in principijs cum imaginibus Cæſarum more Romano cuſtodiebant: & teſſera per claſſem ibat, & ſymphoniaci ad pugnā hortabantur, aut pugnantes reuocabant, receptui canentes, uel claſsiarijs modum remigationis dabant. & miro cōcentu, id quod in claſſe Veneta obſeruari etiā hac tempeſtate uideo, auditores tenent. Quin & milites ad uigilias tubicine excitabantur, aut à uigilijs deſinebant: quem nautica uoce nunc τριοφώλην aut κελόυσιν nuncupabant.

QVI REM NAVTICAM EXERCERENT IN claſſeq́; uerſarentur.

In nauibus autem uerſabantur nautæ, nauitæ, remiges, ploteres, qui & nauigantes: gubernator, prorcta ſeu prorarius. De proreta Plautus meminit. Si tu proreta, inquit, huic naui es, ego gubernator ero. πρόκωπος, ἐπίκωπος, anteretes: quē obremigem interpretari potes. Mercator qui ἔμπορος. unde chartæ emporeticæ, quibus ſegeſtria fiunt & inuolucra mercibus. Vectores, nauicularij, nauiculatores, urinator. Natator qui hyphydros & hyphalos & colymbetes. Exercet̄ aūt natatio uel ſolo nixu corporis, uel utre conſuto ſeu corio, quod & culeum & aſcoperā uocant: uel cortice, uel ſubere, uel arefacta exenterataq́; cucurbita. Sed quod nos arte proficimus, id Tbibiorū genus in Ponto à natura habet, ut neq; ueſte degrauati mergi poſsint. Sed & eſchareos quoq;, quaſi focarios dixeris, inter ſeruitia nautica agnoſcimus. Meſonauta uero quaſi mediaſtinus ad omniū nutus in media naui excubat. Horū omniū præfectus eſt nauarchus. clamor aūt uniuerſæ claſsis celeuſma dicit̄. Vnde proceleuſmaticus poeticus pes ſummę pernicitatis factus eſt. Quòd ſi claſsis in procinctu ſit, claſsici & claſsiarij et epibatę & nautici certatores, quaſi in proceſtrio depugnāt. His adſunt pręfecti, trierarchi, pentecōtarchi, decuriōes, & tribuni claſsis, & tœcharchi quaſi ſpōdarum principes. Quin & epiſtoleus nauarcho abſente eius uices obibat: eratq́; illi quodāmodo ſuccedaneus & uicarius. Claſſem enim ſtolū uocāt. At imperator ipſe claſsis paludamēto ceruleo utebatur: & ſignum ceruleū proferebatur, quo etiā equites in terreſtri militia cōuocabantur. Ad nutum aūt imperatoris claſsico ad pugnā claſsiarij accendebātur. Nec claſsico minus tubæ ſignum q́; tubam ipſam & buccinū intelligimus. cuius thecā & loculamentū claſſendicē dicimus. Certè ad id præbendū nō modo tubicines ac liticines buccinatoresq́; adhibebātur, ſed & pueri ſymphoniaci, ut dixi: quos abductos à pręfecto quodā Antonij per iniuriā cōqueritur Cicero. In Argo naui cithara datū ſignū remigibus memoriæ mandatū accepimus.

APPARATVS PISCATORIVS.

At in alios uſus piſcatores, quos hamiotas & hamitrahones noſtri, Gręci halieas, & ichthiulcos, id eſt piſcitrahos & maris prædatores uocant, ſibi retia, uerricula, plagas, lineas, arundines, uirgas, hamos, tridentes, calamos, lina, equinas ſetas, ſubera, plumbabula, griphos, annulos, anſas parant. Naſſas ſtrigmento Polypi illinunt. huius enim odore piſces imprimis alliciuntur. Anthias piſciculos domeſticos reddūt, qui cæteros ſubinde inuitēt: appiū afferunt aſpergūtq́;, quo piſces plurimū recreantur. tithymalum affundunt, ad quā multo ambitu cōcurſant piſces. Ex uario autē piſcationis genere uarias etiam nūcupationes ſuſcipiunt. Nam ſunt & purpurarij qui à noſtris murileges uocantur. & ſpongotheræ quaſi ſpongiarum uenatores, & alij plurimi id genus. Certè in piſcatione ſilentium & teſqua loca minimeq́; inſolata eliguntur. Nam piſces umbroſos receſſus ſectantur. Sunt enim alſioſi, quos Græci ψυχρόφυας uocant: ut Vitruuiana illa ratio non adeo forte aſpernabilis uideatur, qui piſces calidos eſſe contendit, multoq́; igne compactos: alioqui in tam humido elemento non diu fuiſſe uicturos. Illud nautis, claſsiarijs, piſcatoribusq́; cōmune, pyrites ſcilicet & ſilex in parato, ex quo calybe alioúe excuſſorio ignis euocet̄, ſulphure,

D atido

arido fomite, fungóue aut exuſto iunco excipiẽdus. Quæ ſi deſint, chalybeo ſpeculo ſoli obiecto in ſtuppam aliudúe id genus fomentum flamma educitur: quando ea uis eſt chalybis, ut certa ratione curatus ſi ad ſolem obliquetur, opponaturq; ſuis modulis, quocunq; materiem radio repercuſſerit, eam igne uel procul ſuccendat.

CÆLI ET AQVARVM RATIONES ſpectandæ nauigantibus.

Pudet pigetq́; claſſem inſtruxiſſe, quæ mox aut imperitia nauigãdi, aut uentorum ſyderumq́; ignoratione in ſcopulos adigenda ſit & naufragium factura. Quorſum enim tãtam operam ſumpſimus: ut faceremus peritura. Satius profecto fuerat labori parcere, quàm fruſtra tantũ operis prodigere. Ergo huic adſit nauigationi aut Typhis aliquis argonautarũ, quem egregie Pallas inſtituerit: aut Phrontis Agamemnonis gubernator præficiatur, qui rite nauigationẽ initurus aras in littore ſtatuat, taurumq; Neptuno mactet & Apollini, nigram hyemi pecudem, zephyris felicibus albam: exta demum in ſalſos fluctus porriciat, nec ante exoratum numẽ ſoluat. Cuius rei teſtimonium oſcinis aut præpetis cantus ſanciat, imprimiſq; cygnus in augurijs nautis gratiſsimus ales: quòd hic unus omnium ſcilicet undis nunquã mergatur, & lubricis pennis adiantum, qui à noſtris capillus ueneris dicitur, imitetur. Tum uero & uentos teneat exactiſsime, noritq; quatuor ex quatuor orbis partibus principes: ab ortu eurum, ab occaſu zephyrum, à meridie notum, huic aduerſum ſpirare aparctiam. Extremos duos ſtatos eſſe perpetuoſq; ab eadẽ ſtatione. Duos uero priores pro motu ſolis æſtiuo aut brumali aut dies noctesq; exæquante: quod Græci *ἰσημερίαν*, noſtri æquinoctium dixere: finitimũ & quaſi lateronem unum utrinq; habere. Euro quidem ad læuam uulturnum, ad dextram boreã: zephyro ad læuam africum, ad dextram caurum ſpirare. Nec me præterit ab alijs alia uentorum ſegmenta deſignata eſſe. quæ omnia nos minime hic attingenda exiſtimauimus, quòd ab alijs magna ſubtilitate exquiſita ſint: & ne actum (ut dicitur) agamus, quom Plinius, Vitruuius, Ariſtoteles, & alij penè innumeri uentorum rationem accurate admodum explorauerint: licet ea quæ apud Pliniũ leguntur, & inuerſa & incaſtigata multis locis deprehendantur, ut cõmodiore loco annotauimus. Nũc ſatis feciſſe ſuſcepto muneri exiſtimauimus, ſi quæ potiſsima erant genera oſtendimus: qualia & Andronicus Cyrreſtes in marmorea columna octagono, quam Athenis ſtatuit: ſupra cuius metã æneũ tritonẽ locauerat uerſatilem, prętenta uirga eum uentũ indicantẽ, qui pro tempore ſpirabat. In ſingulo enim angulorum columnæ unus erat annotatus ex uentis, quos ſuperius ſumus executi. De qua re Vitruuius in primo Architectonicæ cumulate dixit. Hæc itaq; omnia debet habere gubernator in numerato. Turpe eſt enim quidquam quod ad uitã ſalutemq; hominis pertineat ignorare. Nec modo publicos illos tenere debet, ſed & peculiares regiõibus & temporibus, circium Galliæ, libem Africæ, iapigem atq; atabulum Apuliæ. Canicularibus diebus eteſiam & cæciã & quos prodromos uocant. Agnoſcendi & dies alcionij, fœtificãt enim alcyones bruma. & his quidem diebus alijs partibus pelagus mitius eſt, Siculum utiq; tractabile. Faciunt autem ſeptem ante brumã diebus è ſpuma maris & ſpinis piſciũ nidulos, totidem ſequentibus pariunt. Nec minus aſtrorum ac ſyderum emerſus atq; occaſus,

Pleiadaſq;, hyadas, claramq; Lycaonis arcton.

En infenſum Orionem, & hymbrium ac tempeſtatum fœdiſsimarũ autores arcturum & hœdos Olenios, qui ad nonas octobris maria ſubuertunt: ſicut poſt nouembrem uergiliarum occaſus. ex die tertio profecto iduum nouembris uſq; ad diem ſextum iduum martij maria clauduntur. Nam lux minima, noxq; prolixa, nubiũ denſitas, aeris obſcuritas, uentorũ, imbrium, niuiumq; geminata ſęuitia, non ſolum claſſes à pelago, ſed etiam cõmeantes à terreſtri itinere deturbat. Poſt natalem uero (ut ita dicã) nauigationis, qui ſolemni certamine publico ſpectaculo multarũ gentiũ celebratur, plurimorũ ſyderum, ipſiuſq; tẽporis ratione uſq; in idus maias periculoſe maria tentantur. Adde his decrementa atq; incrementa lunæ: cuius mutatio magnas uiciſsitudines facit. Accedant eiuſdem ſideris & ſolis deliquia. Qua in re olim ueneficia arguebat mortalitas, & crepitu diſſono opitulari nitebatur. Quo pauore ignarus

cauſæ

cauſæ Nicias Atheniēſium imperator ueritus claſſem portu educere, opes eorū affli
xit. Caniculæ item ortu omnia maria ſubuerti teſtatur Ariſtoteles: & algas piſceſq;
inuerſos natare. Phocus Samius profecto aſtrologiam nauticam priuato uolumine
dicitur proſecutus. & Thales primus fertur urſæ ambitū notaſſe, ad quam Tyrij na-
uigationem dirigant. Explorandæ etiam pelagi reciprocationes, quę non eiidem u-
biq; momentis euenire ſolent. Tum & uadorum profunditas, & fluminum natura:
ſicut Nili, qui nullis perflatur auris, atq; hinc ἄναυρος dictus. Eius quoq; incrementa
ſtata ſunt: poſt ſolſtitium incipiunt, in uirgine reſident: omnino reuocantur intra ri-
pas in libra. Quom creſcit, reges, aut præfectos nauigare in eo religio eſt. Quin & in
eo malefica animalia crocodili neminem dicūtur attingere diebus ijs, quos Apis na
tales habet. Excreſcit & Padus noſter ad Canis ortus liquatis niuibus, agris quàm
nauigijs torrētior. Scribit Arrianus, amnes Indorū circa æſtiuū ſolſtitium plenos &
turbulentos fluere ac cinſsimos ferri. Quo tempore & creberrimos imbres cælitus
cadere, et Caucaſi niues ęſtu ſolutas flumina augere. Hyeme cōtrà & minores & pu
riores agi: omneſq; uado tranſmeabiles fieri præter Indum & Gangem. Nec minus
ſitus & altitudo portuum metienda: ne forte illud in nos iaciatur, In portu naufragi-
um fecit. Et, In quinto actu ſubuertit fabulam. neúe & nos aliquando ad Nauplij ſco
pulos ſpecie decepti allidamus. Multū præterea intereſt portus naturales ſint an co-
thones. ita enim manufactos uocant. Explorandæ itidem phari, id eſt turres pro-
tendentes noctu nauigantibus lumina. Qualis in portu Alexandriæ ſita fuit: cuius
ſtructuram DCCC. talentis ſtetiſſe tradunt: magno animo Ptolemæi regis, qui in
ea permiſerit Soſtrati architecti nomen inſcribi. Hunc enim præferebat titulum. σώ
στρατος κνίδιος δεξιφάνους θεοῖς σωτῆρσι ὑπὲρ τῶν πλωϊζομένων. Soſtratus Cnidius Dexi-
phanis Dis ſeruatoribus in gratiam nauigantiū. Vſus eius fuit nocturno nautarum
curſu ignes oſtendere ad prænuncianda uada portuſq; introitum: quales & pluri-
bus alijs locis antiquitus præfulſerunt, Miſeni, Puteolis, Rhauennæ, Potneæ. Qui-
bus locis ignes ea accendebantur craſsitudine, ne ſydera exiſtimari poſſent: quan-
do è longinquo ſimilis flammarū aſpectus eſt. & populus quidem Romanus duo ma
xima habebat naualia, duaſq; procinctas claſſes in Italia, ubi aliquot legiōes pro tu-
tela imperij excubarent: Rhauennę alteram, alteram apud Miſenum: & quom ratio
poſtulabat, ſine mora aut uiarum diſpendio ad omnes mundi partes prꝺſidia ſubmit
tebant. Nam Miſenenſis claſsis, Galliam, Hiſpanias, Mauritaniam, Africam, Aegy
ptum, Sardiniā, atq; Siciliam habebat in proximo. Claſsis autem Rhauennatium,
Epirum, Macedoniam, Achaiam, Propontidem, Ponton, Orientem, petere directa
nauigatione conſueuerat. In rebus enim bellicis celeritas plerunq; plus ſolet prodeſ-
ſe quàm uirtus. Traditum eſt monumētis Pireum ab initio Athenienſem populum
fuiſſe: ſic enim δῆμον interpretantur. At primus omnium Themiſtocles ſuſcepta re-
publica, id nauale fecit: nam Phalero, qua parte mare ab urbe quàmminimū diſtat,
pro nauali utebātur. Hinc Mneſtheum fama eſt in Troianos ſoluiſſe, multoq; antea
Theſeum ob Androgei Minois filij necem pœnas daturū. Sed Themiſtocles quom
animaduertiſſet Pireum nauigantibus fore cōmodiorem, tres in eo portus pro uno
Phalero conſtruxit: in quorum maximo ipſius Themiſtoclis tumulus uiſebatur. Sic
Hermodori nauale ad famā peruenit apud Athenienſes, non minus ſanè quàm Phi
lonis architecti armamentariū, aut Niſea Megarenſium item nauale. Suum etiā na-
uale habuerunt Lacedęmonij in Gythio, quod Tolmides Athenienſium imperator
exuſsit. Nō ſum prætermiſſurus Cleonis inſtitutū, qui chalazophylacas, id eſt ſpecu
latores futuræ grandinis parauerat. Hi quom ſignum dediſſent, affore grandinē, ho
mines nec ad penulas, nec ad ſcorteas diſcurrebant: ſed pro ſe quiſq; agnum aut pul-
lum immolabat. Cui agnus aut pullus deerat, bene acuto graphio digitum perſtrin-
gebat, atq; illo ſanguine litabat. Ita ſcilicet ſuſpicabantur in ipſo ſanguine uim quan-
dam eſſe auertendæ nubis ac repellendæ. At ſi hæc mortales ad arcendam frugi aut
uineæ noxam obſeruant: quanto ea honeſtius ac iuſtius nautæ proſequantur, ubi de
capite ac fortunis pariter diſcrimen obuerſatur. Nos ex ijs quæ obſeruari conſueue-
re, pauca è multis ſeligemus.

TEMPESTATVM PRÆSAGIA.

Purus oriens ſol atq; non ſeruens ſerenam diem nuntiat: at hibernã pallidus grandinem. Si & occidit pridie ſerenus & oritur, tanto certior ſerenitatis fides. concauus oriens pluuias prædicit. Item uentos, quom ante exorientē eum nubes erubeſcunt. Quòd ſi & nigræ rubentibus interueniēt, & pluuias. Quom orientis atq; occidentis radij rubent: coire pluuias. Si circa occidentē rubeſcunt nubes: ſerenitatē futurę diei ſpondent. Si in exortu ſpargentur partim ad auſtrum, partim ad aquilonē, pura circa eum ſerenitas ſit licet, pluuiã tamen uentosq; ſignificabunt. Si in ortu aut in occaſu contracti cernētur radij, imbrem: ſi in occaſu eius pluet, aut radij ſe in nubem trahent: aſperam in proximũ diem ſignificabunt tempeſtatem. quom oriente radij non illuſtres eminebunt, quamuis circundati nube non ſint, pluuiam portendent. Si ante exortum nubis globabuntur, hyemem aſperam denuntiabũt. Si ab exortu repellentur & in occaſum abibunt: ſerenitatem. Si nubes ſolem circuncludent: quanto minus luminis relinquent, tanto turbidior tempeſtas erit. Si uero etiã duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quòd ſi in exortu fiet, ita ut rubeſcãt nubes: maxima oſtenditur tempeſtas. ſi non abibunt, ſed incumbent: à quocunq; uento fuerint, eum portendent. ſi à meridie, & imbrē. Si oriens cingitur orbe ſiue area, quæ à Græcis ἅλως dicitur, ex qua parte is ſe aperit, expectetur uentus: Si totus defluxerit æqualiter, ſerenitatē dabit. Si in exortũ longe radios per nubes porriget, & medius erit inanis, pluuiam ſignificabit. ſi ante ortũ radij ſe oſtendent: aquam & uentum. Si circa occidentē candidus circulus erit: notes leuē tempeſtatē. Si nebula: uehementiorē. ſi cadente ſole: uentum. Si ater circulus fuerit: ex qua regione is ęruperit, uentum magnum.

QVOD STVDIA SVNT MODERANDA CAELII CALCAGNINI COMMENTATIO, AD LILIVM Gregorium Gyraldum.

TA eſt uiri clariſsimi, non facile ex hominum mentibus inculcata atq; inueterata longa ętate opinio reuelli poteſt. Adactę enim altius ſunt radices, quàm ut uel manu uel ſarculo poſsint excindi. Fallimur quippe omnes recti ſpecie.
1 Nam quis diuitias nõ eo meliores putat, quo ſunt ampliores? quis magiſtratum nõ credit eo honoratiorē eſſe, quo latius ius ſuum adminiſtrationemq; propagat? omnes denicq; omnia quæ in bonis cenſent, quo maiora uberioraq; ſunt, hoc magis ducũt expetenda. Nec meminerunt Chilonis illud, Modum eſſe optimũ omnibus in rebus. Et, Omnia quæ ſupra mediocritatem efferuntur, corrigi atq; intra modum coerceri oportere. Porrò quę ſuperfluũt ac reſtagnant, exhauriri euacuariq; par eſt. Nam & opes quæ immodicæ ſunt, & ſupra neceſsitatē euagantur, niſi in partes diduxeris, liberalitateq; concideris atq; attenuaueris, nõ modo inuidioſæ ſunt: ſed poſſeſſorē etiã non ſecus onerãt, atq; ſanguis qui ſe paulo copioſius uenis infudit: quo deinde efferueſcente æſtuoſæ febres corporibus excitantur. Ita & magiſtratus quibus plus poteſtatis attributum eſt quàm reipublicæ ſalutare ſit, ſolent plerunq; inſoleſcere ac tyrannidem meditari. Hinc uetus illud in uulgus adactũ eſt: Cui licet plus q̃ decet, plus uult quàm licet. Quod ni ita eſſet, nunquam Theopompus ille prudentiſsimus Laconũ rex animũ induxiſſet ut ephoros regiæ dignitati quaſi frenum imponeret: palamq; profiteretur, ſe filio anguſtius quidem imperiũ ſed diuturnius relicturũ. Hæc uero tam prudenter & ſalubriter excogitata ij ſolent illudere, qui non ratione ac experiētia rerũ ſcilicet magiſtra, ſed am

ſed ambitu & libidine res humanas metiũtur:ut minus mirum uideri debeat, ſi mul-
ti aduerſus hoc noſtrum inſtitutũ parce & cum modo nauandi operam bonis diſci-
plinis inſurgunt:in eamq́; ſententiam,quam quotidie habemus in ore,ſolenniter pe-
nè declamant:quom ſtudia amplectenda quidem cenſeamus, ſed ea adhibita mode-
ratione,ut nec uitæ officia,nec ualetudinis cõſtantia impediatur.Nec uident ij quàm
præclare ac ſapienter hac ſententia & ſtudiorũ diuturnitati ac humanæ ſocietati con
ſulatur.Rationes uero quibus ſibi admodum placẽt: quibusq́; nos tota acie(ut aiũt)
expugnare cõfidunt,has fermè audio. Quę bona ſunt,eo meliora effici,quo plenio 1
ra ſint.At ſtudia ingenuarũ artiũ nõ modo bona eſſe cõſtat,ſed alios etiã bonos red-
dere:quo ergo uehemẽtiora ſunt ac magis aſsidua, hoc etiam magis comprobanda.
Tum uero minime modum ulli rei adhibendum eſſe,in qua quod ſatis eſt nunquã 2
inuenias. Subijciunt deinde:te in eam reprehenſionem incurrere,quam Neoptole 3
mo Neuiano Cicero obiecit:aſſerenti philoſophãdum eſſe,ſed paucis.nam omnino
nõ placere.Qui enim fieri poſſe,ut quom in tota uita quid expetendũ,quidq́; fugien
dum ſit hominẽ meditari deceat,quis unquã philoſophari deſinat:niſi tum demum,
quom homo eſſe deſierit. Atqui philoſophia in liberaliũ ſtudijs maximè agnoſcitur
& exercetur. Adde,quòd niſi omnia perlegant,niſi omnes,ut ille ait,feriæ relinan 4
tur,non eſt ut quid optimũ quidúe maximum ſeligendum in tanta rerum multitudi
ne facile quis poſsit intelligere.Quare iugi ſtudio inuigilandum,ut quaſi in cõdictis
epulis,id quod potiſsimũ eſt arripiatur:quod ſanè facere nemo poterit, niſi omnem
literariam ſupellectilem excuſſerit.Id uero ſine iugi & infinito penè ſtudio in tantu-
la ætate quis fecerit? Nõ deſunt etiã,qui(ſi Dis placet)infinitũ hoc indefeſſumq́; ſtu
dium cum rerum publicarũ æquè ac priuatarum actione cõiungant, nec ab eo inte-
gram cõſtantemq́; ualetudinẽ abdicent:ad certam ſcilicet uiuendi rationẽ reuocan-
tes,& finitos cancellos è quibus pes efferri non poſsit,præſcribentes,certa etiã tem-
pora negocijs partientes.nec ipſi uident quàm inconſtanter dicã an imprudenter a-
gant,qui dum ſententiã ſuam tueri uolunt,in noſtrã(tãta eſt uis ueritatis)prolabun-
tur. Quidam etiam dum omnibus telis pugnant, dum omnem lapidem mouent,ex
ueterum quorundam autoritate præſidium quærunt: quorũ alij perire omne tẽpus
quod ſtudijs non impenderetur dixerunt: alij certa ſibi enchiridia propoſuerunt, à
quibus neq; manus neq; animus unquam abeſſet:Alexander Homerum, Hierony-
mus Pſalmodiam,atq; hoc ne unquã mens ſtudioſi hominis à ſtudio literario abſce-
deret.Quorum argumenta ut cõmodius uel approbari uel dilui poſsint,illud impri-
mis diſcutiendum puto,quid ipſi,quid nos ſtudium appellemus. Hoc enim explora
to facile erit dijudicare,utrum eorũ an noſtra opinio propenſius ſit excipiẽda.Nam
ſi ſtudium intentionẽ animi ad res obeundas appellamus, non ita rudes & imperiti
rerum ſumus,ut hanc diligentiã animaduerſionemq́; improbemus:quãdo,ut Chry-
ſippus pulchre aiebat,uita hominis lucta eſt. hinc ſemper aduerſus fortunæ collucta
tionem excubare par eſt:animoq́; ita intento eſſe, ut ictus omnes excipiat, declinet,
repellat. Hoc eſt illud literarum genus, quod Cæſar Syllam profeſſus eſt ignoraſſe:
quom reclamante rerum experientia, hiſtoriaq́; uetuſtatis diſcipula repugnante, ſe
uolens dictatura abdicaſſet:alioqui Syllam eruditũ fuiſſe,atq; hiſtoriã ſcripſiſſe, ne-
mo paulo humanior ignorat. At ſi ſtudium lucubrationes cõuerſionesq́; librorũ ap-
pellemus,ut animus à lectione uix unquam reſpiret, ſemperq́; ea in re immarceſcat,
ut uideo hos ſtudiorum patronos exiſtimare: nõ habeo quomodo eorum ſententiã
poſsim approbare. Nam quid ſtultius eſt quàm ita ſui quenq; obliuiſci, ut cur natus
ſit non recordetur:atq; omne id tẽpus quod pietati,quod parentibus,liberis,cogna-
tis,amicis,patrię,humano deniq; generi,imò uero & ipſi ſibi impendi debet:id ocio
ac latebris impartiatur.Nam quod aiunt ſtudia literarum bona eſſe,& ſi hoc negare
poſsim,quom eum apud quẽ ſunt non bonum ſed peritum doctumq́; ac rerũ multa-
rum cognitorem reddere poſsint. quòd ſi bene quis ſtudijs utatur:bona eſſe nõ ne-
garim.ſed quotus quiſq; eſt, qui non ad quæſtum, ad ambitionẽ, ad gratiam ſtudijs
utatur? Quare quom nõ in bonis ſtudia,ſed in his quę media & promiſcua ſunt cen
ſeri debeãt:mea tamen liberalitate ſibi à me datũ ut bona ſint tantiſper arbitrentur,

dum intelligant, nõ omnia quæ bona ſunt, eo meliora effici quo pleniora uberioraq́
1 ſunt. Tantũ enim abeſt ut plenitudo atq; ubertas illa perficiat bonarũ rerum con-
ditionem, ut plerunq; noxia ſit, atq; in uitium detorqueat. Bonum eſt, inquit ille, reli
gentem eſſe: religioſum non placet. religio enim bona eſt, quis neget? ſed quo fit au-
ctior, eo propius in ſuperſtitionẽ declinat. hanc uero nemo probat. Virtutes illas o-
ptimates quis non in bonis annumerat? atq; hæ tamen quo magis augeſcũt, hoc mi-
nuũtur deteruntur q́; magis, ut non ſine cauſa Heſiodi illud Plato fuerit admiratus,
Dimidium eſſe plus toto. Nã ita planè eſt, & uirtus omnis in mediocritate ſubſiſtit,
omne uitium immodicũ eſt. Quis iuſtitiæ nõ aſſurgit? quis ſęuitiam non deteſtatur?
liberalitati omnes fauent, prodigentiã infamãt. Conſtantiam lætis animis amplexa-
mur, pertinaciam nemo non auerſatur. De ſtudijs etiam ſi bona fateamur, idem iure
dixerimus. Nã proba cõmodaq; eſſe exiſtimamus ſi cũ mediocritate exerceanẽ. At
quæ immodica ſunt, iam ſtudia eſſe deſinunt: iam uitij nomen ſubeunt, ut uel perti-
naciæ uel inſaniæ, uel ſi mauis ſolitudinis inhumanitatisq; crimine poſtulari mere-
2 antur. Illud nõ potui ſine riſu præterire, quòd in ſtudijs neq; metam neq; modum
ſtatuunt, ceu uero quicquam in rebus humanis interminum poſsit inueniri. Illi uero
ſic nos plurimũ urgere poſſe exiſtimant: quom percunctantur, quatenus ſtudijs in-
dulgendum ſit: ceu nunquã ceſſandum arbitrentur. Quibus reſponderi facile poteſt,
id quod Cicero ad M. filiũ ſcripſit: Eo uſq; ſtudijs incumbendũ, donec quantũ profe
ceris non pœniteat. Hunc ergo modum huic rei aſsignemus, ut citra pœnitentiam
quiſq; ſtudia cõſectetur. Eum uero nunquã ſtudiorum ſubibit pœnitentia, qui ita li-
teris incumbet, ut nulla pars uitæ officio uacet, nullum conſeruandæ ſalutis munus
prætermittatur. Nam quòd ipſi hanc ſtudiorum infinitatẽ aliter interpretãtur, nihil
ad præſentem rem omnino facit. Nec enim propterea mihi immenſus irrequietusq́;
labor ſuſcipiendus eſt, quòd hic ambitus in quo enitendum eſt fine careat. Sciunt e-
nim periti agitatores quoties ad metam cõuertendæ ſint quadrigæ, quoties circum-
curſandum: poſtquam uero iuſtos circuitus impleuerũt, tum currum ſiſtunt, ſuas ui-
ces peregiſſe cõtenti. Nec ideo ſibi perpetuo excurſandum putant, quòd nullo obij-
ce impetus coerceatur. Non ſecus ſtudijs adhibenda moderatio eſt: & ſi ea inexhau
ſta ſint, & diſciplinæ ipſæ Cyclicæ nuncupanẽ, quarũ etiã cõgeries & ambitus ἐγκυ-
κλοπαιδία à Gręcis dici ſolet. circulũ uero inde incipere, quò deſinat, imò uero nuſq;
incipere, nuſquã deſinere, ita oculis & ſenſu notũ eſt, ut probatione nõ egeat. Quòd
ſi libero iudicio agendum eſt, næ hoc ipſum argumentum, quod in nos moliuntur,
iuſtius in eos retorqueatur. Nam uiri ſapientiſsimi agite: id ne mihi ſequẽdum puta
tis quod aliquando aſſequi poſsim? an quod nec quiſq; aſſecutus eſt, neq; humani a-
nimi captus aſſequi poteſt? Si id quidem quod aſſequi poſsim, bene eſt: uerũ propo-
ſitum argumentũ laborat, quãdo ſtudijs & diſciplinis omnem ademiſtis terminum.
At ſi me id ſectari iubetis, quod optare magis quàm nanciſci poſsim: tũ ego uos ma-
los conſultores merito abominer, qui me operam ludere & uentos captare (ut aiũt)
3 retibus adhortemini. Illud uero nihil ſimile habet Neuianæ ſententiæ quam Cice
ro reprehenſione dignam putauit, & quidem iure. Quom enim philoſophia ſit uitæ
magiſtra, uitiorũ expultrix, felicitatis conciliatrix, cui bonorũ omniũ cumulũ acce-
ptũ ferri par ſit: quom in tota uita ſeu quid publice agas, ſeu priuatim mediteris, nul
la pars ab honeſtate ſeiũcta eſſe debeat: quãtũ peccauit is qui philoſophiæ ſtudiũ in-
termittendũ aliquando præcepit: ut minime mirari oporteat, cũ in ſtilum Ciceronis
incidiſſe. quippe uere ac ſubtiliter Ariſtoteles aliquãdo ita argumẽtũ collegerat: aut
philoſophandũ eſſe, aut nõ philoſophandũ. Si quidẽ philoſophandũ eſt, nauiter &
impune philoſophemur. At ſi minime philoſophandũ eſt, hoc tamẽ ipſum philoſo-
phemur, id eſt in hoc honeſte nos exerceamus, perquirẽtes cur nõ debeamus philo-
ſophari. Vtcũq; igitẽ res cedat, philoſophãdũ eſt. atq; nõ uerbis ſolũ, ſed rebus ac uita
philoſophiã exerceri oportet. Proinde qui à philoſophia ceſſandũ interdũ putauit,
idem à bene uiuẽdo ceſſandũ interdũ putaſſe exiſtimãdus eſt. At nos nõ de philoſo-
phię aut bene uiuendi ſtudio nunc agimus, à quo nunq; deſciſcere nec uolumus nec
debemus: ſed de eo quod in literis & diſciplinis ac librorũ lectione uerſaẽ. Quod pro

fecto

ſecto à uita nõ excludimus, ſed ad mediocritatẽ tantũ uocamus. Huic enim(ut præ-
monuimus) niſi modus adſit, certũ eſt nõ modo benignitatẽ, pietatẽ, gratitudinem,
urbanitatem, prudentiam, æquanimitatẽ, iuſtitiamq; deturbari: uerumetiã his con-
traria uitia inuehi, duriciem ſcilicet, deorum contemptũ, ingratitudinẽ, impuritatẽ,
ſecordiam, inconſtantiam, immanitatem. Illud quoq; non uideo quàm cõſtanter 4
tueri poſsint, qui ſtudijs iccirco aſsidue incumbendum putant, quòd omnia excu-
tienda ſunt, omnia euoluenda, ut aliquando quod optimum eſt excerni poſsit. Ad-
dunt enim, id quod uerum eſt, infinitam exhauſtamq; eſſe hanc librorum & diſcipli-
narum ſegetem: uitam autẽ mortalium eſſe uel quàm breuiſsimã: ut ſi alterius infini
tas cum alterius anguſtia cõponatur, proportioni parilitatiq; locus non relinquatur.
Quod ſi ita eſt, ut non ſolum nos fatemur, ſed & ueritas fateri cogit: hi ſibi multũ re-
pugnant, qui nos audere hortantur, quod adipiſci non poſſumus. Nimium uel hal-
lucinantur, uel traducunt nos: qui quod fieri non poteſt, faciundum proponunt:
quod aſſequi nemo poteſt, ſequendum offerunt. At quis eſt qui tantam librorum ſu-
pellectilem, tantum autorũ cumulum, tantam ſcriptorum ſyluam legere aut iudicare
poſsit, aut meminiſſe, uel ſi Neſtoris illius Pylij ſecula à Dis precario mutuet. Ipſi ij
ſtudiorum aſſertores inter potiora profeſsionis ſuæ axiomata id imprimis ſectatori-
bus obijciunt: Multum non multa legenda eſſe. quippe memoriæ, qua nihil homini
penè à natura datum eſt fluxius, imprimis conſulendum putauerũt. Quod enim de-
niq; operęprecium ſtudiorum eſt, ſi qcqd animo diſciplinarũ infarſeris, id quaſi per
uas Danaidum effluat. cui incõmodo mederi potes, non multa inculcando, ſed quæ
legeris accurate relegendo, ac meditando ſæpius quæ animo conceperis. Quid ue-
ro dixerim hãc ipſam lectionis aſsiduitatẽ obeſſe ſemper, prodeſſe nunquam. Nam
quom animi noſtri promptuaria ita expedita ſint, uel à natura uel à deo naturæ opifi
ce, ut alia pars excipiendis imaginibus, alia iudicio, alia retinendis reſeruandiſq; ijs
quæ accepta ſunt, attribuat: quoties tanta eſt imaginũ frequentia & aggeratio, ut al-
tera alteri occurſet, & quaſi unda ſuperueniẽte unda propellatur, tunc omnẽ laborẽ
irritũ ſuperuacuũq; fieri neceſſe eſt: ita ut cõfidenter affirmare poſsimus, ſtudijs atq;
adeo ijs qui plurimũ proficere cupiũt, aſsiduitate atq; intentione perpetua pernitio
ſius nihil. At quãto ij uegetius atq; hilarius ad ſtudia aggrediunt, quanto promptius
atq; animoſius diſciplinas complectuntur ac retinent: qui ceu per interualla ea ipſa
remetiuntur. Solet enim ijs fermè contingere qui ſtudia nunquam remittunt, quod
ſine intermiſsione colluctantibus concertantibuſq; uſui uenit, ut non modo aduer-
ſarij uiribus, ſed ſuopte conatu atterantur. At qui reſoti recreatiq; reuertuntur, repa
ratis iam uiribus ingenij, & ſquallore illo longi incubatus deterſo ueluti repubeſcen-
tes, nihil non arduum licet & operoſum audent atq; perficiunt. Nec quenquam mo-
ueat Muſonij philoſophi ſententia, exiſtimantis animum & ſtudia quoties remittun
tur omitti. Vir enim philoſophus de ijs ſtudijs intellexit quæ ad philoſophiam ſpe-
ctant, id eſt rationem bene ac beate uiuendi: quæ ſi quando remiſeris, periculum eſt
ne per negligentiam in uitiorũ laqueos præceps prolabaris. Quando ita eſt planè
dempta enim & ablegata uirtute in eius locum uitia ſuccedere ac ſuboleſcere neceſ-
ſe eſt, ceu uidendi facultate extincta cęcitatem ſuboriri. Hoc nequando eueniret uir
cautiſsimus nunquã ab hoc ſtudio ceſſandum pronuntiauit: præſertim quom uirtus
ita in medio conſiſtat, ab extremis æquè ſeiuncta, ut quom huc uel illuc paulum in-
clinaueris, tum primum(ut eſt in prouerbio) à linea ſit aberrãdum. Sed iam illas cli-
tellas equus perferre non poteſt, quòd non ſatis exiſtimantes ſtudiorũ aſsiduitatem
comprobaſſe, etiam publicarũ & priuatarum rerum molem huic aſsiduo inijciũt: &
quod difficilius eſt, nihil illi ex integra ualetudine adimũt, quam ſine exercitatione
corporis & motu nequaquã poſſe cõſeruari habemus exploratum. Quare aqua hæ-
ret(ut dicitur) repugnantiaq; & collidentia loquuntur. Nam quem ſemper literis ad-
dixerunt, quem iubent nunquam manum tollere de tabula: eundem tamen in forũ,
in regiã, in agrum, ad cętera demum officia accerſunt: quæ quantũ temporis ſubdu-
cant, utinam cæteri magis ſcirẽt quàm ego meo periculo didicerim. Eundem quoq;
ualetudini ſtudere, atq; animo & ingenio ſatisfacere pręcipiunt: quod certè ſine lite-

rarum intermiſsione, non uideo qui fieri poſsit. At uero Plinium unum quidẽ hominum & ſanè excellentẽ nobis obijciũt: quem omnia complexum omnibusq; parem fuiſſe proclamant: & hunc quidem arbitratum omne tempus perire, quod ſtudijs nõ impartiretur: eundem ſomni parciſsimi, ſemper aliquid audiſſe aut dictaſſe, eidem ſemper notarium ad latus cum libro & pugillaribus fuiſſe, cuius manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudijs tempus eriperet: qua cauſa Romæ quoq; ſella uehebatur. Nec tamen iccirco ei fraudi fuiſſe aiunt aut impedimento, quòd ante lucem iret ad Veſpaſianũ imperatorẽ, qui noctibus utebatur. Inde ad delegatum ſibi officium. erat enim Claſsis Miſenẽſis præfectus. & hoc quidem Secundi Cæcilij teſtimonio ita ſibi plaudunt, ita oblectantur, ut rem factã & uictoriam planè ſibi partam glorientur: contrà uero hiſcere planè piaculum putent. At quanto ego iuſtius & cauſatius aduerſus hoc teſtimonium alio utar teſtimonio, ut puto, neq; minoris fidei neq; autoritatis, ipſius ſcilicet auunculi: qui & ſe hominẽ & occupatum officijs, ſuccisiuisq; temporibus, id eſt nocturnis ſtudia curaſſe profitetur. Dies enim imperatoribus impendiſſe, cũ ſomno ualitudinẽ computaſſe. Quod ſanè teſtimonium ſtudioſiſsimi hominis, ad imperatorẽ præſertim ſcribentis, qui & rei conſcius foret & mẽdacem coarguere potuiſſet: tanti eſt apud me, imò uero in iure ciuili, ut nemo ſit qui cum eo audeat ſacramento decertare. Quod uero me rogant, quomodo tot uolumina tanti laboris aut legerit aut abſoluerit, ut aliud nihil egiſſe tota uita uideatur: in percunctãtes rurſus Cæcilianum illud reijcio, Erat acre ingenium, incredibile ſtudiũ, ſumma uigilantia. Incredibile enim ſtudium appellauit, quod tanta mole negociorum interpellari interſcindiq; non poterat. Sed age hunc ipſum Cæcilium quem patronũ ſibi aduerſarij cooptarunt, audiamus: an Pliniũ inter eos quos improbamus, id eſt qui uitam ſolis ſtudijs manciparunt, recenſeat. Lege Cæcilij teſtimonium, Soleo ridere quom me quidam ſtudioſum uocant, qui ſi comparer illi, ſim deſidioſiſsimus. Ego aũt tantum, quem partim publica partim officia amicorum diſtringunt: quis ex iſtis qui tota uita literis aſsident, collatus illi nõ quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Audiſtis non ſine morſu eos taxari, qui tota uita literis aſsident. Quare Plinium, quo maximè nos urgebant, iam à nobis ſtare cognoſcimus: utpote qui in ſtudijs eam temperiem, idq; moderamẽtum ſectaretur, ut dies principi ac reipublicæ, noctes uero, id eſt tempus ignauum & ſuccisiuum minimeq; obeundis negocijs tempeſtiuũ, lucubrationi literariæ impartiretur. Nam quòd omne tempus perire opinabatur, quod ſtudijs adimeretur, dicã illud uetus: alia Leucon, alia Leuconis aſinus: aliud mẽs, aliud lingua loquitur. Quale hominũ genus inuiſum ſibi magis Homerus ſcripſit, quàm nigri ianua Ditis. Sed abſit ut de uiro tantæ fidei tantæq; præſtantiæ hoc exiſtimẽ nefas. At ille utiq; ſtudia, quæ ad recte uiuẽdum, ad prę clare aliquid cõmentandum in uita pertinent, intellexit. Nam qui per iocum ludosq; inertes, qui per laſciuiam tempus abſumunt, ij merito male audiunt, ceu qui bonas horas male collocare coarguuntur. Ad hoc ſcilicet pertinent illa enchiridia, illiq; pugiunculi quos circũferre nobiſcũ ſolemus: nõ ut his omne tẽpus atteramus, ſed ut quom aliud agi poteſt, ne nihil agamus, agamus hoc ipſum: & à ſeruulo libellum accipientes, uel ſinu educentes, momenta illa ocioſa lucrifaciamus. Sunt autem ea plerunq; enchiridia, quaſi commentarij ad bonam frugem bonis ingenijs parandam uel confirmandam accõmodati: nec in his principem operam, ſed ſuccisiuam adhibemus. Ad agreſtes operas pertinet, inarare, occare, ſementẽ facere, nouellare, inſerere, & id genus alia maioris operę, in quibus deſudent, quom licet. At ſi uel noctes, uel imber, aut ſtatæ indictæúe feriæ domi contineant: habent & ipſi agricolæ ſua enchiridia, gladiolum, terebellam, falcẽ ſirpariam, uitilia. Interim uel quallos texunt, uel ridicas exacuunt, uel ferramẽta exaſperant, uel ſupellectilem uillaticã recognoſcunt, ne quod tẽpus effluat per inertiã. Sic bona ingenia ubiq; in numerato habent ubi ſeſe exerceant. Sic Catonem, ſic Carbonẽ accepimus, illum in Græcoſtaſi, hũc ſub fornice dum ſenatus cogeretur, aliqd uel cõmentari uel lectitare ſolitos. Sic ad Atticum ſcribẽs Cicero, alicubi ſe in ſenatu profitetur ſcriptitaſſe. Nam egregie ab antiquis dictum eſt, nõ negocij tãtum, uerum etiã ocij, rationem reddi oportere, & le

& lepidus Q. Ennij uerſiculus circunfertur aiētis, Plus eſſe negocij in ocioſo ocio, quàm quom eſt negocium in negocio. Sed illud iam uideamus, quare inſtitutum ſtudium putent, qui ſe maximè ſtudioſos gloriantur. Nónne is tandem finis, ut quomodo uiuendum ſit agnoſcamus? Quē autem maiorem uitæ fructum habere poſſumus, quàm ea parare nobis præſidia quæ ad gloriam & felicitatē uiam muniant? ea porrò ſunt, nocere nemini, quàm plurimis prodeſſe. nihil facere in uita pœnitēdum. Quòd ſi uerum eſt, eos minimè citra ſuſpicionē iniuriæ uiuere, qui quom poſſent iniuriā prohibere, maluerunt quieſcere: qua demū in claſſe ij cenſendi ſunt, qui præclaro alioqui ingenio nati, quom reipublicæ, quom patriæ, parentibus, amicis, ciuibus, miſeris & calamitoſis opem ferre poſſent, præſtare putauerunt operā in ſtudijs conſumere, & beneficia quæ deorum beneficentia acceperunt, ſupprimere: homines planè qui præter umbras & fuliginē nihil habent quo ſe uixiſſe teſtentur. Nam quòd ſe monumēta iactant inſtruere poſteritatis, plenum ſanè arrogantia, de ſe tantum polliceri, ut quod paucis contigit, æternitatē præſumant. ſed hoc habēt uitium ingenia, quæ ſe nemini comparant, quæ nunquam in ſolem & puluerē exeunt: ut pro modeſtia, perſuaſione: pro humanitate, pertinacia imbuantur. Nec intelligunt ſe dum poſteris prodeſſe cupiunt, præſentibus, patriæ, & ſuorum neceſsitatibus deeſſe: dum futuram uitam affectāt, neq; tunc quom uiuunt, uiuere. Sed ut aliquid proſint, quantula deniq; ea eſt utilitas quæ ab ijs proficiſci poteſt in poſteros, carmen cantillare, declamationē neſcio quam imaginari, quadratum circulo adæquare, cubum duplicare, & alia id genus inania elaborare, in quibus multo ætatis impendio, nullū uel certè minimum operæprecium eſt: niſi forte alia addantur uitæ emolumenta, quorum acceſsione inanes illæ meditationes liceant. Quòd niſi hac in luce hominū uiuamus, niſi multorum mores, actiones, inſtituta, decretaq; audiamus, inſpiciamus: nō uideo quomodo illa uſq; adeo decantata nobis monumenta, non ſint inania, ieiuna, exanguia, præpoſtera, ſordida etiam, neq; nobis, neq; poſteris profutura. Non enim fruſtra dictum eſt, à ſenſibus maximam cognitionis noſtræ partem pendere: neq; omnia ex mutis magiſtris eſſe mutuanda. hoc eſt ſcilicet quod eorum pleriq; qui adeo ſtudijs immarceſcunt, ut nō immorari, ſed ijs immori penè uideantur, hebetes, inertes, ſtolidi, capti ſenſibus, abſq; iudicio, ab omnibus ferè iudicāt. Quid? quòd ſe omnibus ridiculos præbent, ſiue agant, ſiue cōtrahant, ſeu ioca ſeu ſeria moliantur. Sint non ſint æquè ſciunt ac pueri bimuli, ut ille ait. neq; ſe neq; ſuos, neq; fortunas neq; exiſtimationē, ſatis tueri queūt. In cōſeſſu hominum elingues: in prouidendis euentibus, diſcernendiſq; ijs quæ fugienda ſunt aut expetenda, planè ſine ſenſu illo quem cōmunem uocant. Neq; id mirum, quom neq; ipſæ noctuæ ac ueſpertiliones lucem, & cæterarū auium conſpectum perferre poſsint. Eſt tamen bella quædam ratio, qua ſolent ſibi patrocinari. Nam dum magna illa & ſublimia inueſtigant, dum ſe humo extollunt, & longe ſupra hominum conditionē euehunt: uilia hæc quæ in rebus humanis uerſantur, nihil ad ſe pertinere exiſtimant. Aiunt enim, ſi quanti lactuca indicetur, ignoro: at quātus eſt cæli ambitus, qualis aſtrorum agitatio, expedire poſſum. ſi quō amicūm defendam apud iudicē nō habeo, habeo quomodo diuinitatē, prouidentiam, maieſtatēq; ſummi numinis probem. Quibus in rebus, quom alia ita ardua ſint, ut à nemine ſatis certe tradi poſsint: alia tam perſpicua, ut neq; probatione egeant: alia tam obſcura, ut fide magis quàm teſtimonio concipienda ſint: iuxtà mihi dicere uidentur, ac ſi profiteantur: ſe malle in noctu quàm luce uerſari, auras captare quàm in ſolida manum inijcere, incerta cōſectari quàm certa & obuia cōprehendere. In hos homines planè id conuenit, quod in Thaletē anicula perſtrinxit, Quod eſt ante pedes non ſpectat, cæli ſcrutatur plagas. quaſi uero menſuram & indaginē ullius rei quis agere poſsit, qui ſui neſciat. Ex hoc ſeminario prodiuerūt uaniſsimi homines, quorum alij fata aperire mortalium pollicentur, ipſi ſuæ ſortis ignari. alij theſauros promittunt, at ipſi egent interim drachma. alij honores, magiſtratus, imperia, principum gratiam prædicant poſſe alijs impartiri, in ſumma indignitate omniumq; odio conſtituti. alij manes euocant, quom ipſi iaceant atq; immortui ſint in magna

obſcuri-

obſcuritatis caligine. Nonnulli etiam qui ſe Democriteos chymiſtas uocant, uim afferrè naturę metallaq; poſſe immutare ſe iactant, ut quod modo plumbum fuerat, aurum efficiatur. Quin aliud etiam quoddam aurum meditati ſunt, & id quidem poſculentum ad propagãdum uitam mortalibus, plena omnia ſummæ uanitatis & probri. Videas hoc genus homines totos dies noctesq; tãquam lucernarios bubones ad ſiphunculos & urceolos uitreos, fuliginẽ ebibere ſolliculis ignes excitantes, uel aſtrorum momenta cõiectantes. Qui ſi quando publicos conſeſſus adeunt, pallentes, languidis buccis, elatis ſuperciliis, ſpe ſcilicet illa diuitiarum irritati meros de ſe riſus omnibus præbent, atq; hoc perennis ſtudij præmium putant. Iidem non deſinunt mihi Socratem, Platonẽ, Ariſtotelemq; ac Ciceronẽ obijcere, magna nomina, quorum ſe æmulos & imitatores haberi uolunt: quod utinam non ſolum oratione, ſed uoto ac re ipſa perficerent. nam & melius ageretur cum rebus humanis, neq; nos eorum cauſa hunc laborẽ ſuſcepiſſemus. Atqui Socrates philoſophiam, quę ad mores pertinet, è cęlo euocauit, & uirtutẽ in actione conſiſtere cõſtanter affirmauit. quid quòd res bellicas & urbanas uel grãdior ætate attigit: rem etiam uxoriã, & ſi ea minus bene ceſſerit, non neglexit: iuuentutẽ etiam Athenienſem erudiendã ſuſcepit. atq; hęc omnia ciuibus & patrię dedit: & quod ſententiã noſtram maximè ueriſimilem facit, nullum monumẽtum poſteritati reliquit. Plato uero ultro magnas peregrinationes ſuſcepit, gẽtibus leges dedit, Dionyſium tyrannum meliorẽ reddere conatus eſt. Apud eum certè amicos ita tutatus eſt, ut nullum periculum ſubire recuſaret. Ariſtotelem autem ſcimus Alexandrũ erudiuiſſe, animalium naturas exactiſsime ſcrutatum eſſe. Ex qua ſpeculatiõe clariſsima illa quinquaginta uolumina De hiſtoria animalium effluxerunt: ut facile intelligas, niſi cõminus cum rebus ipſis congrediamur, niſi multarum actionum experientiã adeamus, ſtudia exareſcere, & omnes noſtros conatus abire inanes. Ciceronẽ autem quis neſcit ita ſtudia tẽperaſſe, ut nulla eius pars uitæ ab officio uacaret, nihil prætermitteret quod ad reipublicæ & ſuorum ciuiũ ſalutem ac dignitatẽ tuendam pertineret. Ille amicos in periculo cõſtitutos nunquam deſtituit, quod luculentæ eius orationes teſtantur. Nunquam publicis muneribus renuntiauit, niſi quom occupata ciuitate nulla iam ſpes libertatis ſupereſſet. Tunc enim in ocium literariũ, quaſi ad ſacrum calamitatum perſugiũ, ſe recepit: interceptis ſcilicet omnibus aliis leuamentis, quibus ægritudini animi mederi poſſet. Quod ſanè nullo alio quàm ipſius Ciceronis teſtimonio comprobandum exiſtimamus. Et ſi, inquit, omnia philoſophiæ præcepta referantur ad uitam, arbitramur nos & publicis & priuatis in rebus ea præſtitiſſe, quæ ratio & doctrina præſcripſerit. Sin autem quis requirat, quæ cauſa nos impulerit, ut hæc tam ſero literis mãdaremus: nihil eſt quod expedire tam facile poſsimus. Nam quom ocio lãgueremus, & is eſſet reipublicæ ſtatus, ut eam unius conſilio atq; cura gubernari neceſſe eſſet: primũ ipſius reipublicæ cauſa philoſophiam noſtris hominibus explicandam putaui. & mox hortata eſt etiam ut me adhæc conferrem animi ægritudo, fortunæ magna & graui cõmota iniuria: cui ſi maiorẽ aliquam leuationem reperire potuiſſem, non ad hanc potiſſimum confugiſſem. Poſſem aliis hic uti teſtimoniis, hominis non modo eloquentiſsimi, uerũ etiã ingenui. Sed quom duobus iis abunde uoluntatẽ Ciceronis teſtatã putem, neq; mihi ſuperfluũ laborem imponã, neq; iudices pluribus teſtimoniis fatigabo. Facile enim iam cuilibet cõſtare poteſt, tum demũ Ciceronem ſe planè ſtudiis philoſophiæ dediſſe, quom nihil haberet melius, quo patriæ laboranti opitularetur.

Nunc itaq; uideant homines ocio & inertia damnati, quid habeãt cõmune cum clariſsimis uiris, quibus non dubitant ſe comparare: quid ipſorũ deſidia cum horũ induſtria? Illi nihil non uitæ utile ac ſalutare meditabantur. ii nihil meditantur, non abiectum, non inane, non ſuperuacuum. nam ſi philoſophi eam facultatem inutilem irritamq; putauere, quæ nunquam in actionẽ ſe promit: quid de horũ hominum ſtudiis ſtatuamus, ex quibus tanquam ex ouis, quæ à Græcis ὑπηνέμια uocitantur, nulli unquam fœtus, nulli prouentus proferũtur? Accepimus Alexandrũ militi qui ſe tam belle exercuerat in iaculando, ut uel procul abſiſtens acu cicer infigeret, pro tam exacta lucubratione ciceris modiũ fuiſſe elargitũ. Qua nos igitur mercede eos homines

pro lon

pro longo & inani ſtudiorum incubatu remunerabimur? ego ſanè ijs pro eximijs eorum laboribus,pro aſsidua eorum inertia, fuliginis aut pompholigis,aut certè cinerulæ amphorā elargiendam cenſeo;ut ea foti atq; expleti meliorē aliquando mentem induant,& ſapere incipiant:eoq; moderamēto ſtudia amplexentur,quo uiri clariſsimi ſuperioribus ſeculis amplexati ſunt & ociū, ſcilicet nullum ex ijs muneribus deſerentes quæ ad negocium pertinerent. Sic multos ætate noſtra cognouimus mactos uirtute & præſtantes ingenio, qui ſtudiorum aſsiduitati rerum gerendarū exercitationem adiunxere. Nos contenti erimus paucorum exemplo,atq; eorum imprimis quibus cum aut familiariter uiximus, aut certo teſtimonio inreriores eorum actiōes cognouimus. Hippolytus Eſtenſis,qui inter purpuratos antiſtites celeberrimi nominis fuit, maximam noctium partem ſtudijs dabat:nunquam tam occupatus fuit, quin librum & librariū præſto haberet:nunquam tam rapide iter inijt,quin ſupellectilē ſtudiorū imprimis parari & ſecū apportari mādaret. Cæterū hæc aſsiduitas non obfuit, quin res maximas & patriæ & ciuibus ſalutares confecerit. Ille claſſem Venetā Pado ſubuectam igni ac ferro late graſſantē fregit, incendit,depreſsit. Ille Maximilianū Cæſarem expeditionē facientem in Euganeos ſuis copijs auxit, opera adiuuit,conſilio uictorem fecit:ſi modo Cæſar uincere non dubitaſſet. Ille ſeditiones Pannonicas oratione ac prudentia compoſuit.Regem adoleſcentem ac penè puerum ſuorum conſilijs circunuentū præſenti periculo exemit,deſciſcentem nobilitatem & imperiū recuſantē ad fidem reuocauit.Aduerſus imperatorem Turcarū magnos iam tum apparatus in nomen Chriſtianū facientem multa prouidit.Quantum periculum arci Albę immineret, niſi munimētis & nouis præſidijs firmaretur: quanta calamitas incumberet,niſi poſitis factionibus in medium conſulerent:biennio fermè antequam decederet, triennio antequam ingētia illa mala ſubſequerētur, prædixit,& quaſi ex oraculo in ſenatu regem atq; optimates præmonuit. Vtinā cætera nō ſubſequantur,quæ ille conſtantiſsime futura affirmauit,niſi melioribus conſilijs occurreretur.Quantum uero utilitatis omniū hominum generi pietate,bonitate,comitate qua omnes homines ſuperauit,attulerit,in eius uita cōmodius diximus.

Ioānes Medices,is qui Pontifex Maximus ſalutatus faſces humani generis & nomen Leonis ſuſcepit,ab ineunte ætate antequam ab Innocētio VIII.in ampliſsimorum patrum collegiū cooptaretur, quom adhuc Politiano præceptori operā daret, maximis negocijs occupatus prima quaſi actionum publicarū rudimenta ſub Laurentio parente poſuit.Is quod de Druſo dicitur,nunquam ferias habuit, & quom in omni uita fuerit ſtudiorum retinentiſsimus,res tamen maximas tum ſuo ductu tum ſuis perfecit auſpicijs.Nam & à Iulio ſecundo Pontifice allegatus ad exercitum, incredibili prudentia diſiunctiſsimas nationes ſumma concordia coniunxit & continuit. Victoriā Gallorum tam forti animo repreſsit,ut mallet in hoſtium manus uenire quàm de fuga cogitare.In qua re illud accidit dignū admiratiōe, quòd ſubtrahentibus ſe periculo fortiſsimis ductoribus, ille unus creditas copias neq; deſeruit, neq; indignum quicquam concepta de ſe hominum opinione patrauit: quomq; aduerſantē uim uincere nō poſſet,uirtute fortunā ſuperauit.Ergo ille modo captiuus ſuperueniente Heluetiorū ſubſidio Gallum fudit uictorē,togatam Galliam recepit,pulcherrimam & populoſiſsimā regionem Italię reſtituit: & eodem penè tenore Florētiam, unde per factionem familia Medicum fuerat exacta, recuperauit. Prouectus autem ad excelſum humanarū rerū faſtigium, quod tempus ſtudijs ſubduxit? quādo literatos homines,quibus penè ad reprehenſionē fauit,à ſe ablegauit? Neq; hoc tamen eius felicitatē interpellauit,quin peſsimos tyrannos eiecerit,quin Gallum ſupplicem & pedibus aduolutum indulgentiſsime habuerit: regnare etiam permiſerit.mox ferocientem & obuertentē cornua edomuerit, plura atq; ampliora facturus,niſi fatorum inuidia raptus,magnum omnibus bonis ſui deſideriū reliquiſſet. Audio Hermolaum illum Barbarum,qui ad nobilitatē generis lumē literatū adiunxerat, (nam per ætatem eum mihi uidere nō contigit, ſiquidem me puero ex hac uita migrauit) ita fuiſſe ſtudioſum,ut nullum tempus ſineret præterfluere,quo non aliquid cōmentaretur,aut ad bonas literas aut ad philoſophiam locupletandam. Nec tamen ideo

ſegnius

ſegnius magnas legationes pro patria, pro ſenatu, Mediolani apud Ludouicū Sforriam, & in Germania apud Cæſarem Maximilianum, & Romæ apud Alexandrum ſextum perfunctus eſt: ut quæcūq; loca adiuiſſet, magnum ſplendorē & ingentem gloriam Veneto nomini compararet. Eo autē ingenio fuit, ut de ſe ipſe teſtatur, ut publica curatio inſtantiæ ſtudiorū nihil detraheret: inſtaretq; acrius, & penſum à ſe exigeret acerbius: ut quod illi uis maior auferebat, aſsiduitate ſarciret: quantoq; plus negociorum acceſſerat, tāto auiditatis & alacritatis plus incutiebat. ferias itaq; illas omnes quas ualetudini priuatus homo dabat, in publica diſtribuebat: ita quod illi ex una cauſa deperibat decidebatq;, alia ratione corrogabat. Eadem ætate, ſed ætate minor, par eloquentia, ſed abditiſsimarū diſciplinarum cognitione maior Ioannes Picus Mirandula ſtudijs ſibi æternitatem nominis, moribus interminam felicitatem parauit. Nunquā tamen interim à clariſsimis actionibus deſtitit, Galliam & celeberrima profeſſoribus Gymnaſia perluſtrauit, Romę quaſi in omnium mortalium ſpecula ingenij faces expoſuit. quinq; maximarum nationū linguas profiteri: & de omnibus diſciplinis quæ altiſsima latent caligine, & propter ſecretum naturæ penè deſtitutæ ſunt, auſus diſputationem inire. Sed ea ipſa aſsiduitas quæ tantum ei attulerat ad ſapientiam, plurimum detraxit è uita, & ne cæleſtis ille uigor ingenij ad ſuam perueniret frugem interpellauit. Sed ad hanc quaſi hæreditariam ſtudiorū famam Ioannes Franciſcus meliore temperamento ſucceſsit: utpote quo nemo acrius in hoc optimarū diſciplinarū faſtigiū incumbat. Nihil eſt em̄ in omni philoſophia, nihil in bonis literis, nihil in poetica, nihil in ſacris ſpeculatiōibus, quod ille nō teneat. religionis archana quàm caſto pectore amplexatur & colit: quātum ille in utraq; lingua profecit: tantum uero ad hanc diem poſteritati cōmentationum non minore celeritate quàm ingenij felicitate mandauit, quantum nō temere alius eſt ocioſa lectione aſſequutus: ut quiſquis eius monumenta ad calculum uocauerit, nihil eum præterea in uita molitum eſſe arbitretur. Rurſus ſi eius egregia facta plena animi, plena prudentię, plena fortitudine remetiatur, quantū eum fortuna exercuerit, quos ludos fecerit, nunc auito regno excutiens, nunc reuocās: quantū ille nationum peragrauerit: quanto ingenio magnorum principum beneuolentiā & auxilia parauerit: ut Iulius ſecūdus Pontifex maximus allectus eius uirtute in maximarum quamuis rerum apparatu nihil prius habuerit, quàm eum nō ſuis auſpicijs, ſed ductu, ſęuiēte hyeme quantum nunquam aliàs, in ſolium reſtitueret. A Maximiliano autem Cæſare nihil unquam fruſtra optauit, eius ſemper autoritate defenſus, præſidio confirmatus, munificentia exornatus. Quòd ſi omnia etiam in compendium colligam, iuſtam hiſtoriam naſci oporteat. Tanta ſcilicet rerum ſylua uel feſtinanti ſeſe oggerit: quę ſingula, ne dicam uniuerſa, ſiquis animo concipiat, fateatur neceſſe eſt, nihil ocij ad ſcribendū ſuperfuiſſe. Sed incredibilis illa ingenij uis omnes difficultates ſuperauit: & quæ uix fieri poſſe uidebantur effecit. Quid uero ego ingeniorum faſtigia & literaturæ proceres enumero: in quibus fortaſſe nihil admirabile uideri par eſt. An nō ego homo mediocris ingenij, & nullius propè literaturę, ita ſtudiorum meorum cupiditatem moderatus ſum, qua ſemper à teneris uſq; unguiculis mirum in modum exarſi, ut me hominem meminiſſem, et nihil humani à me alienum putarē: exiſtimaremq; mihi uiuendum potius in hac luce hominum, quàm in tenebris deliteſcendum: aucupandum principum uirorum gratiā potius, quam in bonos & benemeritos refunderem, quàm eo loco deſidēdum, ubi nec mihi nec amicis quicquā poſſem accōmodare. Illud à me citra arrogantiam dictum uelim, me gratis ſemper ſtudia exercuiſſe, & ingenuis diſciplinis ingenuam operam dediſſe: abdicataq; omni ſpe quæſtus, ſapientiæ animū addixiſſe. Tum uero mihi nō ita in delicijs ſegnities fuit, quin penè puer quæſturam caſtrenſem apud principem geſſerim, & bis ſtipēdia fecerim difficillimo tempore: altera ſub Cæſare, altera ſub Iulio ſecundo Pontifice maximo, quom Bononiam repeteret. Bis legatus ad ſenatum Venetū, ſemel ad eum qui pro Hiſpano rege res Italas adminiſtrabat. Quom Alphonſus regulus Ferrarienſis Romæ capitis periculum adijſſet, mox quom ad ſacerdotium eſſem uocatus, Vaticano collegio nomine Hippolyti Cardinalis Eſtenſis præſedi. Dehinc Germaniam ſuperiorem

perua-

peruagatus, Pannonas & Sarmatas adij: & à Viſtula flumine termino Germaniæ ad ipſum uſq; Boriſthenē penetraui. Diſsidētes reges & proceres inteſtinis ſimultatibus laborantes oratione habita, quæ in actis publicis aſſeruatur, ad id tempus compoſui. Quom duo ſupremi reges forent imperij competitores, Carolo ſeptimū ſuffragium, & ipſum (ut aiūt) colophona procuraui. & quom id Bohemiæ rex per ætatem dare non poſſet: quo res legitime ageretur, data eſt opera ut rex Sarmatiæ, quod ætati deerat, autoritate & ſuo conſenſu ſarciret. In Italiam reuerſus me literis reddidi. Mox ætate iam ingraueſcēte ducis Herculis ſecundi nomine ad Paulum tertiū Pontificem maximum legatione feliciter perfunctus, nō tantū publice profitēdi munus continuare propoſui, quin etiam eidem principi conſuetam operam præſtare, & ſimul amicorum rebus, quantū licuerit, adeſſe. atq; hic ad hanc diem uitæ meæ tenor, & deinceps quantuſcunq; fuerit, talis futurus eſt.

NE QVIS SE A SVA VMBRA VINCI SINAT VEL DE PROFECTV, CÆLII CALCAGNINI cōmentatio, ad Franciſcum cognomento Epiſcopum.

VDISTIS ne unquam uiri clariſsimi fabellam illam ſuper eo cōditam, qui cum umbra ſua inimicitias exercebat, atq; ita cum illa quaſi cū hoſte colluctabatur? Mirifice autem eā extimeſcebat, modo in dextrā, modo in ſiniſtram
A declinantem, nunc prorſum occurrentē, nunc ſubſequentem à tergo. Huius inſidias uſq; adeo ille reformidabat, ut exerto ſæpe gladio in eam irruerit, nitens omni aſtu umbram cōficere. Quodquom fruſtra conaretur: eſt enim (ut planè noſtis omnes) acerrima corporis imitatrix umbra, omneſq; motus atq; impetus illius æmulatur & reddit: quoties itaq; ille aut gladium ſtrinxerat, aut ictum uibrabat: ſeu cæſim, ſeu punctim appeteret: illa rurſus quaſi ad præſcriptum pares uices obibat, mutuò ſequiens, nunc in caput, nunc in pedes adſultans. Quare homini illi abunde perſuaſum erat, nihil eſſe umbra cautius aut infeſtius: timenſq; nequando imprudens ab ea opprimeretur, oraculum adijt de ſecuritate ſua anxius. Huic uero reſponſum fuiſſe accepimus ab oraculo: Cole perſpicua. An uero uos exiſtimatis temere & de nihilo hanc fabellam effictam fuiſſe? Sanè ego id non puto. nam & Plato aliquot locis mentionem habet περὶ τῶν σκιαμαχούντων, & in Phædone nuncupatim de timore umbræ meminit. Quin & M. Tullius Attico ſuas perſæpe σκιαμαχίας repetit. Sed & Plutarchus & Galenus & Paulus Aegineta σκιαμαχίας enumerat inter exercitamenta, quæ intenſione carent & uiolentia. Sunt enim & alia quædam, ut ipſi memorant, σωύθιτα δὲ ἀτόνως καὶ ταχέως. Nec ſanè uelim quiſquam putet umbrā rem eſſe adeo leuiculam aut cōtemnendam, & cuius rationem minime haberi oporteat. quippe umbræ magna ſemper fuit uis & longe maxima apud ueteres exiſtimatio: poſtquam illa cęli magnitudinem aſtrorumq; & ipſius ſolis non amplitudinem modo, ſed excurſus omnes, ſeu in dextram attollatur, ſeu in ſiniſtram deuergat, permenſa eſt: illa terrarum ab æquatore declinationes, illa ſegmētorum ſeu circulorum æquè diſtantium, illa analematum rationes inuenit, illa dierum noctiumq; atq; horarū dimenſiones Mathematicis oſtendit. Nam & ſcio tericis etiam nomen dedit. Huic ſcaphia, huic dioptras debemus. Obuerſa enim in ſolis umbilicum & in terræ centrū reclinata, res admirabiles, & præcipua naturæ arcana detexit. Quid quòd rerum humanarum faciem immutat, profligataq; luce cæli

nobis picturã & ſupremas illas imagines oſtẽtat? quin etiam ſæpe aduerſus aſtra pugnã init: auferensq; illis lumen & deficere cogens uictoriã profitet̃. Sed & homines quom homines eſſe deſinũt, in umbras abire produnt̃. Quin & regnũ Plutonis, nõ niſi umbris conſtare dicitur: ob id magi ſciomantiam inſtituêre. Cęterum & ſolennibus in conuiuijs paraſiti, honorificum olim nomen, umbræ dicebantur: idq; autoritate Platonis comprobatur. Eadem obeliſcos & pyramides, eadem turrium faſtigia, citra funiculi aut decẽpedæ pręſidiũ, ſed humani tantũ corporis imaginẽ imitata deprehẽdit in plano: ut nulla arte certius ex ipſa altitudine deprehẽdi potuiſſet. Huic architecti ſciographiam, huic pictores, opticesq; profeſſores ſuas inumbratiões acceptas ferunt. Sed &, quod uix quiſquam crediderit, ſummus orator Demoſthenes quom ſibi iudicum attentionẽ optaret: non aliunde quàm ab umbra, atq; ipſius quidem umbra aſini, præſidium implorauit. His adde quòd & capilli & uulturis umbra in prouerbium uenit apud Græcos. Quin & umbræ ſomnio Pindarus uidetur humanam conditionẽ pulcherrime expreſsiſſe. ex quibus facile aliquis ſibi umbræ encomium poſsit adornare. Hæc ſunt ſcilicet quæ me mouẽt plurimũ, ne inanem & (ut aiũt) à propoſito auerſam prorſus fabellam illam exiſtimem: immo uero illud propè mihi uerũ uideatur, omnes homines umbram ſuam hoſtem habere: quam uincere illuſtre & glorioſum, ab ea autem uinci, turpe ac plenum ignominiæ. Nam ſi apud ueteres male audiuerunt illi qui fuerunt à mulieribus ſuperati, apud Themiſcyram puto & Thermodontem, quos probroſo nomine Græci γυναικοκρατουμένους uocant: quãto hoc turpius fuerit, umbrę manus dare, & σκιοκρατουμένους appellari? Certè Homerus Vlyſſem illum teſtatur cum umbris dimicaſſe: quom eas à ſcrobe magico repelleret, & alter Homerus noſter teſtat̃ Aeneã enſem in umbras perſtrinxiſſe:

Et ni docta comes tenues ſine corpore uitas
Admoneat uolitare cauæ ſub imagine formæ,
Irruat, & ferro fruſtra diuerberet umbras.

Ad hoc enim magi ſuos parant enſes ſanguine delibutos in umbrarum perniciem. Hi ſunt ſcilicet quos à nobis paratos & expeditos haberi oporter, non à magis quidem ſed à Minerua adornatos. His enim facile umbram expugnari licebit, quę alioqui noſtrũ cuiq; magnos ludos præbet. Alios enim tam magnos ſibi uideri iubet, ut ſeſe ad arcum Fabianum (ut inquit Cicero) reclinent, ne forte caput ad fornicem alliidant: alij tam boni, tam docti, tam excellentes ſibi uidentur, ur neminem ex mortalibus ſibi conferendum putent. Hinc ille ſe κεραυνόν, id eſt fulmen, ille αἰετόν, id eſt aquilam, alius καλλίνικον, formoſum uictorẽ, alius Herculem, alius Fortunę, alius Neptuni & Iouis filium ſalutari permiſerũt. Quid ꝙ Salmoneus & Coſdroes & alij non pauci ſe deos & deorum more coli uoluerunt. certè Caligula ſibi exquiſita etiam ſacrificia fieri mandauit: & lunam in ſuos complexus deſcendere, & cum Ioue ſecreta colloquia inire affirmabat. Quod quom amici cuiuſdam teſtimonio uellet comprobare, amicus ille pulchre os ſubleuit. An neſcis, inquit, à nobis mortalibus ueſtra, qui Di eſtis, geſta uideri non licere. Et Cotys ille rex Thracũ, quom eadẽ intemperie teneretur, ſuaq; illi umbra perſuaſiſſet, in eius cubiculum Palladem aduẽtare uoluptatis & concubitus gratia: rogaretq; miniſtrum unum & alterum: an adhuc dea aduentaſſet: negantes occidit, donec tertius infortunio ſociorum admonitus, iam diu expectare reſpondit. An uobis non uidetur ijs pulchre ſuam umbram illuſiſſe? Xerxes quom Helleſponto compedes inijceret, quom cæteri Perſarum reges ignem ſibi præferri, ſuoq; in comitatu immortales eſſe iuberent: quom ſibi pronos ciues & optimates accidere, quod illi προσκυνεῖν dicunt, imperarent: quom ſibi nihil cum cæteris mortalibus cõmune eſſe uellent, nõ aquã, quæ ex Euleo & Choaſpe uel in longam peregrinationem conuehebatur: non uinum, nam Chalybonium ſolum probabant: non triticum quod ex Aſſo Troadis afferebatur: non unguentum, labizum enim ſibi tantum ſeligebant. ſed & ſoli cydarim erectam ferebant. in eorum ſella ſediſſe capitale fuit. an non uobis uidetur de ijs pulchre ſuam umbram triumphaſſe? Quòd ſi illi homines cõditionem elementorum etiam potuiſſent immurare, nónne libẽter exiſtimatis & aliũ aerem hauſturos fuiſſe, & alium ſolem inſpecturos, quàm

cæteri mortales aut hauriant aut inſpiciant: nónne alios oculos, alias aures, aliud palatũ ſibi forent architectati quàm quę ſibi natura indulſerat? Certè quod potuerunt, alia ſibi ſpectacula, alios cõcentus, alias dapes inſtruxerũt, quàm quæ ſibi cæteri parare potuiſſent. Quin & certos miniſtros ſibi aſciuerũt, quos & aures & oculos ſuos appellabant: ne non qua parte poterãt, naturam ambitione ſuperarent. Quanto fortius dicã an prudentius, Alexander Macedo tunc aduerſus umbrã ſuam dimicauit? quom poeta nauigãti in Hydaſpe amne poema obtuliſſet, quo regem introduxerat perfodientem elephantos, turres deijciẽtem, muros perterebrãtem: Apage (inquit) iſthæc mendacia, quæ uere à nobis geſta poſſunt etiam in mendacij ſuſpicionem uocare. & hæc fatus librum in Hydaſpem abiecit. Lyſippum idem impenſius laudauit, quàm Apellem, quòd hic fulmen, is haſtam in eius dextra collocaſſet. Quod ſanè mirum uideri poteſt: quom propter præſtantiam operis ab antiquis dictum ſit, ex duobus Alexandris, Philippi ſcilicet & Apellis, alterum eſſe inuictum, alterum inimitabilem. Sed & parem in Antigono conſtantiam accepimus. nam quom eum quidam adulatorum, quorum non minor copia eſt in aula principum quàm muſcarum in culina, deum appellaſſet: Hoc, inquit, meus negat λασανοφόρος. ita eum qui foricis ſeu excrementis purgandis præſidebat nuncupant. Ad horũ exemplum omnes quidem principes, immo & mortales par eſt cum umbra ſua, id eſt cum adulatione & φιλαυτίᾳ certamen inire. Nihil enĩ periculoſius quàm in hoc diſcrimen uenire, ut quis ipſe ſibi fucum & impoſturam faciat. Cæteri enim adulatores aliquando poſſunt abſcedere: at tu ipſe abs te ipſo nunquam receſſeris. Quòd ſi hoſtis domeſticus uehementer eſt extimeſcendus, quanto uehementius, qui intra pectus atꝙ adeo intra ipſos animi receſſus ſemper uerſatur. Decet itaꝙ tum omnes homines, tum maximè adoleſcentes, qui adhuc in hoc uitæ lubrico uerſantur, nec adhuc certa uitæ inſtituta ſibi propoſuerũt, aliquando in ſe deſcendere: ſuamꝙ ſupellectilem excutere, & quaſi in Critolai trutina ſua bona iuxtà & mala expendere: & toto animo in hãc cogitationem incumbere, nequid fraudis aut impoſturæ ſua ſibi umbra moliatur. Hoc uero cõmode fiet, ſi iuxtà Aeſopi fabulam, mantica quæ à tergo pendet, in pectus cõmode reuocetur: & ut ab oraculo reſponſum accepimus, in perſpicuo habitemus. Non in his ſanè locis, quæ Mathematici ἄσκια, id eſt ſine umbra dixerũt: quòd certis anni temporibus ſol ad lineam ſupra caput permeãs, nullum umbris locum relinquat: nec in Arcadiæ Lyceo, in quem locum ingreſſos nullum iacere umbram fama conſtat, uel quòd concretus aer nullam lucem admittat, uel quòd qui eò penetrarint male mulctati pereãt: à mortuis autẽ nullam umbram iaci ſcitum eſt Pythagoræorum. Sed in ea nobis luce uiuendum eſt, quæ beneficio Mineruæ, hoc eſt ſapientię, nobis affulgeat. Huic enim ſi Pauſaniæ credimus, lychnus ἄσβεστος lucet, cui toto anno ſemel tantum oleũ inſtillari oportet.

Hoc ut bene nata ingenia cõmode facere poſſint, nos opportunum duximus ijs uiam aperire, qua ſe ad ſua uota progredi & ad optatam aliquando frugem peruenturos intelligant. Primum enim ac potiſsimũ proficiendi teſtimonium eſt, ita uirtutis amore ſuccendi, ut hac nihil præſtantius exiſtimemus, ἅπας γὰρ ὁ ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆς χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ πλάτωνα. Quãdoquidem in hac una, abſoluta felicitas poſita eſt. Nã & Academici in primo cenſu bonorum hanc collocarunt: In hac Epicurus ſummam uoluptatẽ cõſtituit, ut Torquatus in Academicis teſtatur apud Ciceronẽ: Stoici hac una ſapientẽ contentum eſſe uoluerunt. Erillus in ea ſummum bonum repoſuit. Exclamat Solon in opulentos: at nos uirtute nõ cõmutabimus uobiſcum diuitias: hæc enim certa & ſtabilis poſſeſsio eſt, quæ neꝙ fortunæ neꝙ temporum inclementiæ obnoxia ſit. Veſtræ autem diuitiæ incertę ſunt ac deſultorię, atꝙ ad indignos plerumꝙ declinantes. Ob id non inepte quidam uocauit ὄλβον ἀλλοπρόσαλλον, quo titulo Homerus uictoriam honeſtarat, quaſi ab alio ad alium facile cõmeantem. hac fretus Diogenes, quom modo Corinthi, modo Athenis ageret, ſe parem regi Perſarum prædicabat, qui uer Suſis, Babylone hyemem, æſtatem apud Medos agere conſueuiſſet. De quo rege illud quoꝙ ab Ageſilao dictum legimus. Quom enim ille magnus diceretur, Atqui, inquit, non me maior, niſi me quoꝙ iuſtior. Ariſtoteles ad Antipatrum ſcripſit, Alexandrum non

modo magnos ſpiritus induere debere, quòd multis dominaretur gentibus, ſed & quòd de Dis ſcite ac prudẽter ſentiret. Huic fidens Zenon quom pauci, ſed lecti ad eum auditores conuenirent, plurimi uero ad Theophraſtum, dixit: ὁ ἐκείνου μὲν χορὸς μείζων, ὁ ἐμὸς δὲ συμφωνότερος. Illius quidẽ chorus maior, meus uero cõcinnior. Hinc uere atq; elegãter Orpheus prodidit, μητέρα ἡρώων ἀρετήν, uirtutem matrẽ Heroum. Hoc eſt ſcilicet aurũ illud quod Plato ſitũ in animis adoleſcentũ monebat excoli diligenter, ne præpoſterũ illud in eos diceretur, plumbeum enſem in uagina aurea eſſe collocatum: quom egregia corporis ſpecies fœditate animi deformatur. Si hic itaq; amor uirtutis ſemel animum inſederit, ſanè ſpes erit ab hoc principio ea nobis præſidia affutura, quæ umbræ impreſsiones atq; audaciam facile poſsint coercere. Sed quoniam, ut uere obtinuit prouerbium, χαλεπὸν τὸ καλόν, & ad uirtutẽ arduum atq; aſperum iter à Dis propoſitum eſt, ut Heſiodus ſcripſit: ſiquidem autore Simonide τἀγαθὰ θεοὶ πόνοις πωλοῦνται: non minus tamen iccirco adnitendum eſt, atq; ea in re incumbendum, ut uirtutem qua nihil Di immortales præſtantius homini dedere, etiam ſummo labore propoſito cõſequamur. Cogitandum eſt enim tanti & ſelicitatem & immortalitatem parari. Nam ut Muſonius aiebat: ſi quid per uoluptatem ſeceris, abit uoluptas, ſupereſt labor: rurſus ſi quid per laborem feceris, labor abit, ſuperſtes eſt uoluptas. Quando & Ariſtoteles ſapienter monuit, uirtutis radices amaras eſſe, fructus uero prædulces. & Homerus Moly ſuo nigram radicẽ, aureum autẽ florem, attribuit. Sic Virgilius ramum illum aureũ, ſine quo nemo poteſt inferos ſuperare, & ad Elyſios penetrare, profunda ſylua & ſumma in ilice prodidit deliteſcere. Atq; huic ſanè loco belle conuenit quod apud Platonem ſcriptũ in Phædone accepimus: Socratem quom è compedibus aliquando crura exemiſſet, & ea ex re incredibilem ſuauitatẽ perciperet, addidiſſe: quòd ſi Aeſopo aliquãdo in mentem ueniſſet, quàm labori ac dolori proxima foret uoluptas, potuiſſet hanc cõmodius fabellam cõminiſci. Deos aliquando multum elaboraſſe, ut laborem uoluptatemq; acerrimos alioqui inter ſe hoſtes unà coniungerent. Sed eam fuiſſe animorum peruicaciam, ut id aſſe qui nulla potuerint induſtria. eos itaq; excogitaſſe, quoniam unà eſſe illos rerum natura nõ patiebatur, ut ſummota quinq; pedum præſcriptione, mutuis ſaltem finibus & nexis quaſi faſtigijs ita conuenirent, ut unius finis alterius gradus efficeretur. Nihil itaq; mirum ſi abſente uoluptate protinus ſubit labor, & uiciſsim labore abeunte ſuccedit uoluptas. Hoc eſt ſcilicet quod Cleãthes nunquã labore deterritus eſt à philoſophia, quin noctu hauriendo puteos (unde illi Phreantlis cognomen acceſsit) uitam ſuſtineret, dies autem philoſophis impenderet. Et Euclides inducta ueſte muliebri ibat ac redibat à Megaris Athenas, ut Socratis conſuetudine perfrueretur: quando aliter cum eo eſſe nõ licebat. Erat enim capitale Megarenſi ſi Athenis fuiſſet deprehenſus, ob publicas inter utrũq; populum ſimultates. Sic magni illi uiri ſe ad umbræ certamen cõgreſſumq; fortiter præmuniebant. Illud quoq; progreſſum ad uirtutem atq; adeo in umbram uictoriam pollicetur, ſi nihil omnino in uita negligatur: ſed omni ex re præſidium ad mores & ad bene cõſtituendam uitam quæratur. recte enim apud Heſiodum ſcriptum eſt.

εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο,
καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.
Si paruum paruo addideris, ſi deniq; faxis
Sæpius hoc, magnus forſan ſuccreſcat aceruus.

Aiunt Diogenem quom primum dogmati Cynico nomen dediſſet, ſuo in dolio acquieſcentẽ audiſſe Athenienſes per urbem excurſantes, utpote qui Mineruæ operabantur, per conuiuia ac ſpectacula aliasq; publicas laſciuias dies noctesq; celebrare. Tum profeſsionis ſuæ pertæſus, Quæ, malum, ſtultitia eſt, inquit, me durum hoc & tetrum adeo uiuendi genus elegiſſe: neq; potius ex publica aliorum cõſuetudine & uoluptati & genio uacare? Atq; interim dum hæc loqueretur, animusq; ut illi ſeueritati renuntiaret hortaretur, ferũt murem prodijſſe: Diogenis ſcilicet paraſitum, qui panis micas quæ Diogeni forte exciderãt, abligurirer. Hoc uiſo Diogenem mutaſſe conſiliũ atq; exclamaſſe: heus generoſe, an nõ uides quàm paucis natura nos iubeat

eſſe con

eſſe contentos? an non te ſatius per ſobrietatem uirtutem colere, quàm per ebrieta-
tem & impudentiam inſanire? Eundem prodiderũt quom uidiſſet quendam aquam
manibus haurientẽ, ex pera poculũ abieciſſe. Sed & Braſidas homo minimè meticu
loſus, quom murem intra caricas compreſsiſſet, & ille manum dente perſtrinxiſſet,
Hercules, inquit, quàm nihil eſt tam exiguum aut minutum, quod non ſe ſuamq́ ſa
lutem nauiter tueatur. naturæ enim rerum cognitio, & nos reddit cautiores: & ne
umbra falſa pro ueris ſubijciat, ſolet edocere. Certè huic hominum generi qui de
profectu ſuo bene ſperant, nihil deperit ex actibus humanis, nihil ex operibus natu
ræ. omnia enim ad utilitatem ſuam trahunt: non ſecus ac ij qui ſe diuites fore animo
præſumpſerunt: ij ſiquidem ex re omni quæſtũ faciunt. Nam & præſegmina & ex-
crementa, & ſtrigmenta ipſa parietum cõputant lucro. Quin & malum numum, ut
Auſonius inquit, malunt condere, quàm abijcere. Quod nemini mirũ uideri par eſt,
qui apud Plinium legerit, pluribus ueris denarijs adulterinũ emi, ut uerus agnoſca-
tur. Nuſquam uero maius profectus argumentum haberi poteſt, quàm ex antiquo-
rum libris & monumentis: quando & Demetrius Phalereus principes ac reges ad-
monebat, ut eſſent in lectione ueterum frequentes. Non enim aliunde ueritatẽ cer-
tius eſſe audituros. Siquidem libri neq́ erubeſcunt, neq́ gratiam aucupãtur. At eo-
rum pleriq́ qui principibus obſequuntur, uel pudore uel metu conticeſcunt: uel ſpe
propriæ utilitatis corrupti dum fauorẽ emereri ſtudẽt, mendaciũ obijciunt & ſuppa
raſitant. Adde illud Iſocratis, ἐὰν ἧς φιλομαθὴς, ἔσῃ καὶ πολυμαθής. Cæterũ libri non
temere, ſed magna cum cautione legendi ſunt. Sunt enim capiti polypi perſimiles,
in quibus τὸ μὲν κακὸν, τὸ δ᾽ ἐσθλὸν ἔνι. non quòd fœda & probroſa non ſint legenda.
turpe enim eſt turpia ignorare. ſed quòd bona ſeligenda ſint, mala autem ita con-
coquenda, ut ad frugem animi tranſeant: ſicut malos perſæpe cibos natura ita edo-
mat, ut in alimentum & ſanguinem abeant. Sic lupini alioqui tanta præditi ama-
ricie, ut ab omnibus uermiculis & teredinibus tuti ſint, aqua tamen macerati mi-
teſcunt. Non ſecus nobis, ut beatus inquit Baſilius, apeculæ imitandæ ſunt: quæ
ex tam uarijs & palato ingratis floribus pretioſum tamẽ ac ſuauiſsimum mel confi-
ciunt. Falluntur enim qui libros tantum legendos putant, ut ratio dicendi agnoſca-
tur: quando maior ex ijs utilitas excerpi poteſt, ſi ad mores ac uitæ documenta reuo
centur. Sic male audiebant apud maiores noſtros qui Platonem & Xenophontem
ſola eloquentiæ gratia allecti lectitabant: dicebanturq́ non aliter aberrare: quàm ſi
quis apud ſeplaſiarium multa & ſalutaria unguenta deprehendiſſet: ea tamen ſola ſi-
bi ſeponeret, quibus nares oblectaret: quæ autem ad ſalutẽ forẽt accõmodata, præ-
termitteret. Atqui non ſolum ex ſeria lectione, ſerijsq́ actionibus proficiendi occa-
ſio nobis offerri poteſt: uerum etiam ex ludicris & uoluptati cõparatis. Aiũt Aeſchy
lus quom iſthmia forte ſpectaret, & pugil aduerſarium percuſsiſſet, totum protinus
theatrum acclamaſſe, quom tamen percuſſus taceret. Tum Aeſchylus Ionẽ propin-
quum cubito propellens, en ait quanta uis eſt conſuetudinis? percuſſus tacet, ſpecta
tores inclamãt. Hæc aſſuetudo facit ut tanta ueritati lux inuehatur, ut omnes umbræ
protinus præcipites decedant. Nullum autẽ certius profectus ſpecimen dare quis
poteſt, quàm affectus coercere, ſeq́ immunem continere ab omni uoluptatum con-
tagio. Nam qui uoluptatem præfiniuit τῶν κακῶν δέλεαρ, id eſt malorum eſcã: is uide-
tur planè uoluptatis naturam intellexiſſe. Ob id nõ inepte dicebat Antiſthenes So-
craticus, μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην. intellexit enim de ea uoluptate, quã Hierocles Stoi
cus ijs uerbis expreſsit: ἡδονῆς τέλος, πόρνης δόγμα. ἀπέστω πορνεία, οὐδὲ πόρνης δόγμα.
uoluptatis finem eſſe meretricis inſtitutum. abſit concubitus, nullum erit præterea
meretricis inſtitutũ. Recte ergo dictum eſt de eo qui in Delphicis ludis uictoriã ſibi
propoſuerat: ſudauit & alſit, Abſtinuit Venere & Baccho, qui pythia cãtat. Neq́ ad
ludos olympicos admittebatur quiſquã, niſi prius interrogatus, an omnia foret præ-
meditatus, an ſe ex gymnaſticæ artis ratione inſtruxiſſet: quòd ſi negaſſet, adire ſta-
dium prohibebatur. Et hoc quidem quanto durius eſt, eo etiam præclarius. ſed e-
nim neq́ futurũ eſt durum ac difficile, ſi modo in eam rem animus admittatur, ἑλοῦ
βίον τὸν ἄριστον, ἡδὺν δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσει: elige, inquit Pythagoras, optimũ uitæ

genus:hoc facile faciet aſſuetudo. Scitum eſt illud Polycleti, eorũ opus eſſe difficillimum, in quorum unguibus lutum ſuccreuerit. Superuacanea itaq; prorſus execanda ſunt ac recidenda:id quod faciundum ephori apud Lacedæmonios oſtenderunt, quom Phrynnis citharœdus ad ſeptem chordas,quæ prius in lyra plectebantur,duas adiecisset. Iuſſerũt enim duas excindere,utras mallet,ſuperiores ſcilicet an inferiores. Hinc enim hypate & parhypate,hinc nete & paranete. illarũ grauiſsimus eſt ſonus,harum uero acutiſsimus. Hoc ab ephoris factum eſt,tum quòd exiſtimauerunt ſeptem uocibus harmoniam cõtineri, & quicquid ad has adderetur,illud omne plane eſſe ſuperuacuũ:tum quòd antiquis foret perſuaſum,quod & Plato teſtatur, nunquam rationem muſicæ ſine periculo & mutatione reipublicæ eſſe immutatam. Id quod ætatis noſtræ teſtimonio facile indicari poteſt,quom nunquam aliàs magis libido atq; impudentia animos hominũ peruaſerit. Quod ego profecto tum alijs cauſis,tum illi imprimis imputare ſoleo, quòd omnis muſicæ ratio corrupta eſt adeo,ut nunquam corruptior fuiſſe intelligatur. Quom enim ſpecies triplex ſit, enharmonica,quę cælo & aſtris attribui ſolet:diatonica,quæ ſacris & grauioribus functionibus olim adhibebatur : duabus his deſitis ac longe ablegatis, ea ſola uiget atq; amatur, quę chromatica nuncupatur,ad perdendos animos hominum inuenta, celeritate & crebris motibus mentem è ſua ſede propellens : quam Pythagorici perpetuo edicto interdictam uoluere. Sed & nõ alia de cauſa Timotheum Mileſium magna fuiſſe in inuidia apud Spartiatas obſeruauimus:niſi quòd multiplicem muſicam reddẽs & ad genus chromaticum diuertens,puerorũ animos quos erudiendos ſuſceperat,à modeſtia ad libidinem traduxiſſet. Admirabilem autẽ eſſe uim muſicę non negabit, qui meminerit Pythagoram animũ incitati iuuenis, & iam furore inſtincti ad effringendas pudicæ mulieris fores,phrygijs modulis in ſpondeum cõmutatis pacaſſe, & modorum tarditate ad meliorẽ mentem reuocaſſe. Contrà Magnum Alexandrũ orthio nomo perſæpe ita concitatum accepimus, ut à menſa proſiliret ad arma capienda. Tanti uero regis habita mẽtio opportune memoriã refricat,quòd quom multis magniſq; de cauſis eius nomen apud poſteros cõmendationem celebritatemq; promeruerit:tum illud magnos præcones inuenerit, quòd uxorẽ & filias Darij tam pudice habuerit,ut apud parentes nõ potuerint ſanctius aſſeruari. Quid quòd Campaſpen unam ex pellicis ſuis, quom ob formæ præſtantiã nudam iuſsiſſet ab Apelle depingi,eumq; pariter captum amore illius ſenſiſſet,eam dono dedit artifici;magnus animo,maior imperio ſuo,nec minor hoc facto quàm multarum uictoria gentiũ. Quippe ſe uicit:nec delicias tantum ſuas, ſed & affectus Apelli donauit,ne ipſius quidem amatæ reſpectu motus,quòd quæ modo regis fuerat,nũc eſſet in pictoris futura poteſtate. Sunt qui Venerem anadyomenen ad illud pictam exemplar putent. Iure ergo hanc uirtutem, & à Romanis frugalitatem à frugum utilitate, & à Græcis σωφροσύνην quaſi σῴζουσαν τὴν φρόνησιν, id eſt prudentiæ cuſtodem, nominatam approbamus. Siquidem & Plato hanc animæ ſanitatẽ dixit:iunctamq; prùdentiæ harmoniã animæ conſtituere exiſtimauit. certè ita mentem oculoſq; confirmat, ut locus umbræ nullus relinquatur. At ille non mediocriter profecit, qui ita uirtutẽ ſibi amandam propoſuit:ut nullum præterea præmium requirat, ſed in conſcientia bene inſtitutæ uitæ cõquieſcat. Nam & ſi nemo ex mortalibus ſibi ipſi in uita ſatis eſſe poſsit: omnes pręſidio indigemus alieno. Solus qppe deus is eſt, qui ſibi ipſe large ſuppeditat omnes æternæ atq; abſolutæ felicitatis numeros. Ex quo & apud Græcos παντοκράτωρ uocatus. Hoc ſcilicet indicauit Agoracritus, ſeu magis ille Phidias fuit, qui olympici Iouis pollici inſcripſit αὐτάρκης, quòd unus ipſe deus ſibi abunde ſufficiat. is tamẽ deo proximus eſt, qui ſuas neceſsitates breuibus anguſtiſq; terminis circunſcripſit. Accedit ad hoc quòd neminem magis gloria comitari ſolet, quàm qui dedentes ſe uirtuti hanc parciſsime appetunt. & profecto nullum iuſtius uirtuti præmium debetur, ſi Ariſtoteli credimus, quàm honor & peruagata cõſentienſq; de te hominum opinio. Pecunia enim ſellularijs opificibus, nõ ingenuis animis debetur. honor ſiquidem liberales artes alit & promouet. Nec enim fruſtra Muſis εὐφημίαν, altricem dedit antiquitas. Hæc eſt quæ generoſos animos ad præclaras actiones accẽdit:quę

multis

multis magniſq́ laboribus cõpenſatur. Hinc illa poetæ inclamatio ad Argonautas:

Tu ſola animos mentemq́ peruris
Gloria, te uiridem uidet immunemq́ ſenectæ
Phaſidis in ripa ſtantem, iuueneſq́ uocantem.

Alexander Macedo, cuius mihi ſæpe nomen propter excellentiam rerum geſtarum libenter occurrit, quom nuntiũ multa cũ alacritate ad ſe accurrentẽ proſpexiſſet: An tu, inquit, accedis mihi nuntiaturus Homerum reuixiſſe? Nihil exiſtimabat ſcilicet ſummus imperator magnitudini rerũ geſtarũ deeſſe, præter tãti poetæ præconium.

Mirum eſt autem quantũ gratiæ ac dignitatis afferat ſimplex & ingenua uiuendi ratio, & hic ambitionis neglectus, ut nihil non habeat τὴν χάριτα καὶ τὸ πρέπον. Papæ inquit Euripides, generoſis quàm pulchra ſunt omnia. Apud Xenophontem legimus, Pantheã captiuam deſiderio uiri incultã licet ac miſerabiliter collachrymantẽ, in ſui admirationẽ uehementer Araſpem cõcitaſſe, ut Panthea nihil formoſius, nihil abſolutius prædicaret. Profecto qui hoc uiuendi genus ſectatur, nõ eſt periculum ut umbræ occurſu aut capiatur aut deterreatur. Cæterum qui hoc fuerit aſſecutus, ut ſola uirtute nitatur, rectaſq́ actiones tantum habeat in cõſilio: is quoq́ hoc leui opera conſequetur, ut nihil erubeſcat uel in grauiſsimorum hominũ cœtu, utpote qui ſe nullo ſcelere prægrauari ſentiet. Nam & ſi uerecũdia ſit uirtutis cuſtos, & ueteres ruborẽ uirtutis colorẽ dixerint: et apud poetã ueterẽ ſcriptũ legatur, Modo erubeſcat, erubeſcat quantũ lubet: hæc tamen ad adoleſcentẽ, non etiam ad omnẽ ætatẽ ſunt referenda. Quàm turpe enim ſit, ſiquis ſenem rubore perfuſum aſpexerit? ſiquidem hoc malæ conſcientiæ teſtimonium habet: & qui ea ætate pudore cõmouetur, omnino ſibi parum fidere & de ſe male ſentire exiſtimandus eſt. Hoc eſt quod Homerus inquit, τῷ δ' ἀγαθῷ χὼς ὁ πρέποντα. Illud aũt prouidendum eſt, nequã uerecundiam appellamus, & cuius nomen cum plauſu perſæpe excipimus, in δυσωπίαν, id eſt immodicum inutilemq́ pudorem tranſeat, ex quo grauiſsima uitia ſeminariũ habuiſſe cognoſcimus. Proditum eſt literis Alcibiadem ad res obeundas effrontẽ atq́ impudentem fuiſſe: nam quo minus eius laſciuia deliteſceret, in clypeo Cupidinẽ præ ſe ferebat, fulmen perfringentẽ. Quin & in ſenatum cothurnices emiſiſſe è ſinu traditur: quas deinde tamdiu cum ſua factione perſequebatur, donec iterum comprehendiſſet. Idem publice aut ad populum concionẽ habiturus, hæſitabat, & fugientia uerba perſequebatur. Hinc illos Alcibiadis lambdaciſmos & iotaciſmos antiquitas annotauit. ſanè danda eſt à nobis opera, ut huic ſimus diſsimilimi. Neminem enim magis ad omnẽ ſeruitutẽ ſua umbra depreſsit. Proderit hoc non ad id modo ut quiſq́ rectam rationem & conſcientiã tueatur: ſed & ut in hac luce uiuamus, opemq́ & operam noſtrã ciuibus noſtris polliceamur: incipiatq́ ciuitas de nobis bene ſperare, quom nos tam celebri uia ingredi animaduerterit. Actuoſa quippe eſt uirtus, ut inquit Cicero, ad utilitatẽ humani generis, non ad tenebras aut ad ſolitudinẽ comparata. Exemplo ſit nobis clariſsimorum uirorũ gloria, nõ ex deſidia, ſed ex induſtria & laboribus conquiſita. Ad horum imaginẽ nos effingere & conformare pro uirili noſtra debemus: ſic Cicero Sęuolã, ſic Pompeius Syllam, ſic Iulius & Sulpitius Craſſum in republica aſſectabantur: ut eorum ratione & actione iuxta & meliores & doctiores redderentur. Exclamabat Themiſtocles, τὸ μιλτιάδου τρόπαιον οὐκ ἐᾷ με καθεύδειν. & ſanè quiſquis ſibi proponit metã, ad quam feliciter ac beate conſidat: neceſſe eſt ut omnẽ aciem ingenij, omnes neruos animi cõtendat ad eligẽdam ſibi ſemitam, quæ ad propoſitam & iam animo conceptam felicitatẽ perducat. Vix hoc ſine duce quiſquã aſſequi poterit. Nam ut Plautus inquit: uiam qui neſcit qua deueniat ad mare, cum oportet amnem quærere comitẽ ſibi. Sic pullus equinus, ut ait Simonides, matrem licet impari greſſu ſubſequitur, nec ab eius ueſtigijs unquam ſecedit. Adoleſcentes qui in dicendo profectum quærũt, nihil habent prius quàm ſibi aut Demoſthenis aut Ciceronis aut optimi cuiuſq́ dicendi genus ad imitationem proponere: ex quo phraſin mutuentur, & ſtylum dicendi magiſtrum aſſequantur. Hæc uiuendi ratio non modo huc promouet, ut ſplendidum nobis iter affulgeat ad præclaras atq́ illuſtres perfunctiones: & ſi quid lapſi fuerimus in uia, excuſatiores habeamur. Ho-

neſtus eſt enim error magnos duces ſequentibus. eorum quippe uirtus & gloria ea eſt, ut ſuo lumine labeculas, ſi quæ forte intercurrant, præſtringat. Græci ἐχιοδήκτους eos uocauerunt, quorum uitia uirtutibus compenſamus: trãslatione ſcilicet accepta ab ijs, qui uiperę morſu fuerint ſauciati: quos nunquam deinceps à reliquis uenenatis attingi cõſtans eſt opinio. Aiunt eos qui ſibi ab occurſaculis nocturnis & id genus terriculamentis metuunt, Idęorum dactylorũ, quos corybantes uocant, nomina ediſcere: atqꝫ ijs ceu præſentaneo amuleto ſe præmunire. Cæterũ nullus ſtimulus acrius currentem urget, quàm ſi æmulus riualisqꝫ nobis obijciatur: qui cum nobile illud ad famam, ad gloriã, ad æternitatẽ certamẽ ſuſcipiatur. Friget enim neſcio quomodo omnis generoſa actio, quæ citra contentionẽ propoſita eſt. Mulieres quæ magnos amoris ſtimulos ſubdere amatori cupiũt, nullũ ad hoc præſentius inſtrumentũ habent, ꝙ æmulationẽ ſuſpicionẽqꝫ animo animantis inijcere. Hinc illud apud Comicũ: Vbi nominauerit Phędriã, tu Pamphilã continuo. ſi quãdo illa dicet, Phædriã intromittamus comeſſatũ, tu Pamphilã cantatũ prouocemus, dic. ſi laudabit hęc illius formã, tu huius contrà. Deniqꝫ par pari referto, quod eam mordeat. hoc eſt quod Ariſtophanes magnã nos plerũqꝫ ex inimicitijs capere utilitatẽ dixit: primoſqꝫ hoſtes docuiſſe, quõ ciuitates in unũ cõueniant mœnibuſqꝫ cinganẽ, prędidia cõparentur, multaqꝫ ad noſtrã ſecuritatem præmoliamur. Hinc Plutarchus cõmentationem ſuã inſtruxit, quõ ab inimicis magnę ad nos utilitates proficiſcanẽ. Sanè equi qui ad metã excurſant, non tanto impetu ferrenẽ, ni certamen contentionẽqꝫ ſibi oblatam intelligerẽt. Celebre eſt, Claudij Cęſaris ſecularium Circenſibus, excuſſo in carceribus auriga albatos equos palmam occupaſſe, oppoſita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuiſſent perito auriga inſiſtente facientes: quom puderet hominum artes ab equis uinci: & pèracto demum legitimo curſu ad metam ſtetiſſe. Quin & ætate mea in equorum decurſionibus uiſi ſunt qui decuſsis adoleſcentulis, palmã occupauerint, alijs alios equos fruſtra urgentibus & calcaribus & flagello. Tanta eſt ſcilicet æmulationis uis & uictoriæ cupido. Nec tamẽ quiſquam dubitarit, æmulationes & cõtentiones huiuſmodi ad inimicitias & offenſas frequentes ſpectare. Nã ut ait ille, Qui uelit ingenio cedere, nullus erit. Scimus Hadrianum imperatorẽ nõ alia de cauſa magnos quoſdam uiros & architectos primi nominis perdidiſſe, niſi hac una, quòd in ijs ſtudijs in quibus ipſe ſe primum eſſe uolebat, non poterat pati quemquam præſtare. Laborauit hoc ambitu Nero, & Lucanũ tradunt non tam ab eo necatum, quòd coniurationis fuiſſet particeps, quàm quòd in poeticæ ſtudijs multum ſibi nomẽ uendicaſſet: ut nõ fruſtra dictũ putes à ſummo poeta de Miſeno Aeolide,

Aemulus exceptum triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa uirum ſpumoſa immerſerat unda.

Quom æmulatio itaqꝫ res ſit uſqꝫ adeo infenſa, & quaſi inimicitiarum ſeminarium, recte dictum putamus à Xenophonte, ad prudentem pertinere ex inimicitijs etiam non nihil utilitatis aucupari. Siquidẽ & ex feris animalibus multa ſibi cõmoda repperit uita, & aqua maris licet minime poſculenta piſces tamen nobis educat. Quom forte ignem primo iriuentum Satyrus uidiſſet, eum amplecti atqꝫ exoſculari nitebatur. Cui false Prometheus, at tu hirce, inquit, barbam dolebis. Magna tamen cõmoda ex igne nobis accedere, nemo diffiteatur. ſunt qui morbos corporis uertant ad ocia ſtudiorum. Zeno quom nauim ſuis onuſtam mercibus ſeciſſe naufragiũ accepiſſet: bene, inquit, bene fortuna mecũ decidis, quæ ad pallium, id eſt philoſophiam, me compellis. Sanè ciuitates illæ optimis legibus inſtitutæ exiſtimãtur, quæ bellis finitimis infeſtantur. Olim tibicines in liberalibus quom inter ſe decertarent, oſcitanter ac negligenter id feciſſe traditum eſt. Quòd ſi in alios decertandum foret, mirum eſt quanta ſe cura ad id accingerẽt. Quom deleta Carthagine, & Achæis in ſeruitutem redactis, quidam aſſeueraret, rem Romanam poſthac in tuto fore. Atqui, inquit Scipio Naſica, nunc magno ſumus in periculo: qui neqꝫ quos timeamus, neqꝫ quos uereamur, nobis reliquimus. Non fruſtra itaqꝫ Antiſthenes dixit, ad ueritatẽ audiendam aut probos amicos aut iratos inimicos adhiberi oportere. Quantum commodi perſæpe eliceatur ex inimicitijs, unus omnium uidetur intellexiſſe Onomademus,

uir in

uir in adminiſtratiõe reipublicæ experiẽtiſsimus.is Chius fuit. Cuius factio quom aduerſarios ſuperaſſet, cõſuluit ſuis popularibus, ne omnes diuerſæ factionis homines ex urbe depellerent:ne forte illis eiectis, ipſi inter ſe inciperent diſsidere. Cleanthes & Xenocrates nõ alia re magis excitati ad philoſophiam memorant, quàm quòd hebeti ingenio & calcaribus indigere dicerentur. At illi nequaquam huiuſmodi uoculis perterriti, hoc animoſius & conſtantius manebant in propoſito. Quin & ſe per iocum ἄγγεα βραχύστομα καὶ πίνακας χαλκᾶς, id eſt anguſti oris uaſcula & æneas tabulas uocitantes, omnes difficultates & denique inuidiã ipſam ſuperarunt.& profecto Diogenes amico percunctãti, quomodo belle inimicum probra iactantẽ ulciſceretur, præclare fertur reſpondiſſe. Si te, inquit, ad omnem probitatẽ, omnemque uirtutis ſplendorẽ conformaueris. Illud uero tum demum erit planum ac perſpicuũ profectus teſtimoniũ, ſi quis in uirtutis & gloriæ ſtadio riualem eodem animo complectatur, quo uirũ ſumma ſibi beneuolentia coniunctiſsimũ, cuius laudi neque inuideat neque æſtimationẽ deprimat. Ita enim comparatũ eſt natura, ut qui ſuæ confidit, alienam minime laudẽ inſectetur. Sed enim inter ea quæ & dignitatẽ & multorum gratiam cõciliant, unum eſt ſilentiũ. Cuius diſciplina, ſi peritis credimus, aliquanto difficilior eſt, quàm orationis & ſermonis: ijs præſertim, quibus auditus non per aures, (ut inquit prouerbiũ) ſed per linguã perterebratus eſt. Pythagoras igitur iure auditores monebat, ut Echemythiæ illi ſuæ imprimis initiarẽtur. Sic Aegyptus colebat Harpocratem: cui perſeam arborẽ dicauerat: quòd eius frondes linguæ, fructus autem cordi, eſſet quàm ſimillimus. Sic Romani Angeronã, & quidem in templo Volupiæ, colebant: ut intelligas ex ſilentio uoluptatem ſequi plerunque. Recte enim ille dixit: ſe quòd dixiſſet, ſæpe pœnituiſſe, quòd tacuiſſet nunquã. Neque Spintarus putauit ſe cumulatius laudare poſſe Epaminũdam, quàm quom teſtatus eſt: ſe minime uidiſſe, qui plura ſciret & pauciora loqueretur. Ex hoc indici digito ſalutaris nomen fecit antiquitas, quòd hoc ori admoto ſilentium imperarent, rem apprime mortalibus utilem ac ſalutarem: quod naturæ teſtimonio probari licet, quę linguam unam & quidem multis ſeptam munimentis, dentibus ſcilicet ac labijs, ex quo Homerus nõ ſemel dixit ἕρκος ὀδόντων, dedit mortalibus: quom aures duas dederit, ſemper patulas & ad excipiendum uoces expoſitas. Hinc Demonax apud Lucianum interrogatus, quomodo quis bene imperaret: Cohibẽs iram, inquit, & pauca loquẽs, & multa audiẽs. Sicut probi uiri eſt, inquit Horatius, Nil cõſcire ſibi, nulla palleſcere culpa: Ita bene proficientis eſt, nihil ſibi perſuadere, omnem ambitionẽ iuxtà & ambitum ex animo ablegare. Sic belle pater putatur laudaſſe filium in Andria: Aduerſus nemini, nunquam præponẽs ſe alijs: ita ut facillime ſine inuidia laudem inuenias & amicos pares. Modeſtia enim denique una eſt quæ generoſum cõmendat adoleſcentẽ. Siquidẽ agricolæ ſpicas reclinatas admirantur: extantes autẽ ac prominẽtes utpote inanes deſpiciunt. Quiſquis ergo dixit eos qui in uirtute progreſſum fecere, initiatis eſſe perſimiles, uerum mihi uidetur attigiſſe. Quippe circa fores ac propylęa Cereris multa eſt frequentia, multa cõcurſatio: at ſimulac aditus patuerũt, admirabile ſilentium, incredibilis ſtupor omniũ animos peruadit, iam ſacra, iam ciſtas ac myſteria contemplantium. Audio Menedemũ quiddam non huic admodum abſimile dicere conſuetum: Multos ſcilicet Athenas diſcendi gratia & ad quæſtum literarium cõmeaſſe. hos primo quoque tẽpore ſapientes fuiſſe, deinde ſapientiæ ſtudioſos, mox rhetoras, procedente demum tẽpore rerum omniũ oblitos ac ignaros euaſiſſe. Nam quo quiſque plus bonarũ diſciplinarum hauſit, hoc de ſe parcius ſentit ac modeſtius: & iam quãtum neſciat intelligit, qui ſe prius omnia ſcire profitebatur. Quippe ita eſt, nec prius uaſa admittere poſſunt inſtillatos liquores, quàm aer intus habitãs emigrauerit. Modeſte igitur de ſe adoleſcentes ſentiant oportet, qui profectus deſiderio tenentur, neque ſuæ umbræ imagine illudi uolunt: longeque ab ſe adulatores abigant: qui non ſolum capiti puluinos accõmodant, ſed ea etiam ſolent attrectare, quæ ſub axillis deliteſcunt. Cõmendatur ille adoleſcens, cui quom neſcio quis ex ea claſſe ſupparaſitaretur, eiuſque uirtutes ad cęlum attolleret, cõmode in eum Homericum illud retorſit, οὐ θεός εἰμι ἐγώ. τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις. Philippus rex multas uictorias nactus,

quom

quom dubitaret ne inſoleſcere inciperet, hoc genere præſertim hominum accedente, iuſsit ut ex miniſtris quidã crebro auri inſuſurraret, φίλιππε ἄνθρωπος εἶ. Nec illud regis Perſarum multum abſimile: quem mane adiens quidam ex ijs qui cubiculo excubant, his eum uerbis primũ ſalutabat, ἀνάστα ὦ βασιλεῦ καὶ φρόντιζε, ὧν σε φροντίζειν μεσορομάσδης ἠθέλησε. Sed & Alexãder ille qui magnitudine rerũ geſtarũ Magni titulũ emeruit: quom ei multi palpũ obtruderẽt, & mox in pugna uulnus accepiſſet, opportune in eos Homeri carmen reiecit: τοῦ μὲν αἷμα οὐκ ἰχώρ, οἷός περ τε ῥέει μακάρεσσιν. Sanguis hic haud cruor eſt, qualis cæleſtibus exit. Illud autẽ quod à M. Antonio factum memoratur, & memoria poſteritatis dignum eſt, & pulcherrime horum audaciã repreſsit. Athenienſes enim quom M. Antonium ſuam urbẽ ingredientẽ & uittato curru excepiſſent, & Liberi patris titulo ſalutaſſent, neq; hoc ſatis putarent, illud quoq; addiderunt, ſe Mineruam ſuam πολιοῦχον ei uelle ſolenni cõiugio adiungere. Placet, inquit Antonius, ſed tantam deam indotatã ducere turpe foret. Quare uobis dotis nomine mille talentũ indico. Nõ potuit profecto uir ſagacis ingenij commodius tranſmarinã illam adulationem ulciſci. Conſentaneũ uero illud eſt, ut qui perſuaſioni atq; ambitioni nuntiũ miſerit, idẽ de ſe parce ac modice uerba faciat. Nihil enim turpius, adde & odioſius, quàm de ſe quenquam intemperãter loqui, etiam ſi hoc iuſtis de cauſis facias. Certè Cicero nulla alia de re grauius ab aduerſarijs reprehenſus uidetur, quàm quòd in ſuis laudibus recenſendis foret immodicus. Extat illud Neuij de Neuio ſcriptum epigramma:

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent diuæ Camenæ Neuium poetam:
Qui poſtquam eſt orchio traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ lingua latina loqui.

Quod ſanè carmen plenũ ſuperbię Campanæ exiſtimatũ eſt, iuſtumq; illud teſtimonium eſſe potuiſſe, niſi ab ipſo ſcriptum proderetur. Quom Cato grauiter decumberet, rogarentq; amici an ſe in ſublimi loco tumulari mandaret, ſi quid ei humanitus accidiſſet. Minime uero, inquit. Malo enim homines percuntari, curnon in ſublimi Cato, quàm cur tam ſublimi loco poſitus? Certè in olympicis ludis quom pręcones, quorum munus planè uocale eſt, inter ſe decertarent, uictori nõ licebat ſe uictorem declarare, ſed ea in re alterius opera & præconio utebatur. Et profecto qui protinus quæcunq; ex philoſophia hauſerunt, in medium depromunt, & per coronas ac cœtus uenditant: non magis philoſophari putandi ſunt, quàm qui pigmenta & medicinas uendunt, mederi. Qui enim fieri poteſt: ut cibus in alimentum & ſanguinem abeat? quem ſimulac hauſeris, non excoctum adhuc neq; digeſtum eijcias. Quippe ueteres Homericæ auiculæ exemplum improbauere, quæ cibum undequaq; perquiſitum pullis implumibus omnem infarcit, ipſa ſibi nihil ſeponit, impaſtaq; ac ieiuna macie conflictatur. Eos qui citra ſpem ſuę utilitatis alijs laborarent, antiquitas natos quarta luna exiſtimabat. Sed hoc illi meliore conditione, quòd quantum eorũ utilitati & cõmodis deperibat, tantum gloriæ & æternitati accedebat. Alioqui tritum eſt illud, ſapientẽ qui ſibi non ſapiat, nequicquam ſapere. Prudenter itaq; auditores ſuos monebat Epictetus, ut generoſas iuuencas imitarentur: quæ lætis in paſcuis depaſtas hauſtasq; herbas non reuomebant, ſed diſtento ubere & multo lacte pabuli felicitatem approbabant. Qui uero hactenus profecerit, ſuosq; in hunc uſq; locũ affectus compoſuerit, ut nullus umbrę metuatur incurſus: is quoq; non grauatò ſe argui patietur, etiã ſi quid minime peccauerit. Deſcendet enim in ſe ipſum ac ſe diligenter excutiet, illud Platonis ſecum immurmurans: an ego hoc feci, an ego hoc prætermiſi? Siquidem turpe eſt quemquã acrius ſe ac ſua intueri, quàm eum ipſum cuius de re agatur. Quòd ſi ſe quippiam per luxum aut errorẽ feciſſe compererit, corriget & operam dabit, nequando aliàs ad eundem lapidem offendat. Quòd ſi ſe iniuria carpi intellexerit, ſecũ ipſe in ſinu gaudebit, ſibiq; gratulabitur, regiũ aſſerẽs eſſe, male audire, qui beneſecerit. Quod ſcite Græci dicunt, εὖ ποιοῦντα κακῶς ἀκούειν. Quom Athenis quempiam ocij damnatũ Lacon accepiſſet: erat enim ocioſis mulcta propoſita: rogauit ecquis tam optabilem mulctam ſubijſſet, nihil erit tamen quod admonitori

ſuccenſcat

ſuccenſeat:ſed modeſte reſpondens,ſe hic non peccaſſe affirmabit. cæterum illi gra-
tias profitebitur,cuius opera futurus erat melior,ſi quid hac parte deliquiſſet. nã qui
ſe excuſant, & cum admonitore rixantur,incidunt in Diogenis reprehenſionẽ: qui
quom adoleſcentem cõſpexiſſet, ſeſe in eauponã intrudentẽ, quòd eius cõſpectum
ueritus exire erubeſceret:heus, inquit, bone adoleſcens, quo te magis ac magis no
bis ſubducis, hoc te profundius in cauponã immergis. non ſecus profecto ac qui in
tenaciſsimũ cœnum inciderunt. Quo enim ſe impenſius uolutant,hoc grauius inhę
reſcunt. Ad hoc pertinet quod de ambitioſis dici ſolet, qui inopia circumuenti ſe ta-
men diuites uideri uolunt:& quo largius hoc faciũt, hoc ſe maioribus impendijs at-
tenuant, ut ſummæ demum paupertati ſuccumbant. Recte itaq; Heſiodus alios per
ſe,alios aliorum monitu,ſcripſit ſapere:eos uero poſtrema conditione cenſendos eſ-
ſe,qui neq; ipſi per ſe, nec aliorum monitu ſapere didicerũt. Nam & quibus dens aut
reduuia aut id genus leuis morbus infeſtus eſt,ij ſolent medicum cõuenire,ac reme-
dium poſtulare. Quos autem febris uexat aut alia maior quædam intemperies male
habet,ij accerſitos medicos hilares excipiunt. At qui phreniti agitantur,adeo omne
remedium exhorreſcunt,ut aduenientes etiã medicos conſpuãt ac depellant. Quod
pleriq; adoleſcentes faciunt,tantiſper aures ueritati obſtruentes,dum ætate aut certè
rerum euentu edocti uix tandem reſipiſcant,quom iam pœnitentia parum prodeſſe
poteſt. Ob id Antiphon elegantẽ admodum apologum nobis cõfinxit: prodẽs eſſe
urbem ſub ipſo mundi cardine , in qua emiſſæ hyeme uoces protinus magnitudine
frigoris in glaciem obrigeſcãt:nec prius audiantur, quàm ſuperueniente æſtate reſo
lutæ ad aures perueniãt:haud multo aliter adoleſcẽtulis accidere. Eos enim per iner
tiam & incuriam primæ ætatis bene admonentium uerba non audire, donec melio-
ris grauioriſq; ætatis maturitas ſuperuenerit. Sed homini qui recte uitam inſtituat,
nihil eſt turpius quàm non omnia animo pręmetiri ac proſpicere : quom uita noſtra
tot fortunæ,tot naturæ telis propoſita ſit. Multi enim improbati ſunt:quòd in hare-
nam congreſsi turpiter terga uerterint: nihil præterea in excuſationẽ ſuæ pœniten-
tiæ afferentes,niſi hoc unum, οὐκ ᾤμην, id eſt Nõ putaram. Non intelligebam ſcilicet
quantũ laboris mihi obijceret, quot moleſtiæ, quot probra mihi forent perferenda,
quantum uigilandum,quantum abſtinendum. Atqui ad hæc omnia multo ante ani
mus offirmãdus eſt ac præmuniendus. Ea enim quæ improuiſa ſuperuenerint,ſi Cy
renaicis credimus,maximè ſolent animum conſternare. Hinc magorum eſt præce-
ptum,ne quis quom quid recte inſtituerit,reſpiciat. Certè poetæ non alia cauſa Or-
pheo ablatã Eurydicen ſcripſere,quom ſeſe auertiſſet. & Plato ſapienter monuit,ui
tia fugienda eſſe ἀμεταστρεπτί. Hinc Pythagoræ illud ſymbolum , per eandem uiam
ne reuertitor. & illud,ne crus ſiniſtrũ dextro inijcito . Sedenim quædam male à qui-
buſdam & infeliciter tentata magnos uiros nequaquam deterruerunt , quin fortius
& conſtantius cœpto operi incumberent . Meander uictus à Philemone in certa-
mine peruerſa iudicum ſententia:An non erubeſcis, inquit,Philemon quotiens uin
cis? Ariſtippus uictus à ſophiſta quodam in ſyllogiſtica cõcertatione: Atqui ego, in-
quit, uictus uictore multo pacatius conquieſcam. quom forte Homerus perperã car
men quoddam pronunciaſſet, non ob id deterritus eſt, quin cętera intrepido ac ſecu
ro animo proſequeretur: tanta ſcilicet erat uatũ principi de ſe fiducia. Id carmen Di-
dymus numeroſæ autor hiſtoriæ illud eſſe uoluit , à quo auſpicatus eſt Iliada. μῆνιν
ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος. In quo, ſi Dis placet, errores treis ſe annotaſſe profeſſus
eſt. Nam & heptemimerim cõtra naturã produci, & in ſexto pede præter rationem
ſynalœphen obſeruari, & alteram in Achille ſyllabã litera una fraudatũ iri, ut dacty-
lo locus relinqueretur , improbauit. Hippocratẽ aiunt ſententiam de futuris capitis
reuocaſſe, quòd ſe lapſum in ea cõmentatione deprehendiſſet. Homini enim inge-
nuo ac ſibi bene confidenti nuſquam eſt maior gloriæ ambitus , quàm ubi maximũ
ueritatis patrociniũ ſuſcipiatur. Traditum eſt memoriæ, Soſigenẽ ſemel atq; iterum
ea quæ de aſtris ſcripſerat, ad coticulã atq; in diſquiſitionem reuocaſſe. Nec ideo ma
gis animũ deſpondit Parthaſius ille cognomẽto ἁβροδίαιτος, inſignis pictor, quom
inuidia iudicum uictus in Aiace faciundo grauiter ſententiam tuliſſet. Nec ob id de-
territus

territus à profeſsione deſtitit, contentus hac una uoce ſtomachũ ſuum ſignificaſſe: Indignari ſcilicet ſe profeſſus ac miſerari fortunã Aiacis, qui bis in certamine immerenter ſuccubuiſſet. Scimus Agoracritum inter raros ſtatuarios excelluiſſe: ei tamen Alcamenem fuiſſe præpoſitum, Athenienſibus ſuo magis ciui quàm externo homini ſtudentibus. Eam iniuriam nõ grauius tuliſſe ferunt Agoracritum quàm ut ſignũ id Nemeſim appellaret, idq; Athenis eſſe prohiberet. Semel itaq; conſiliorum ſumma ineunda eſt, certumq; ad portum dirigenda ſunt uela: mox contempto omni uentorum flatu ac reflatu, rectus clauus tenendus eſt, quatenus uires noſtræ patiuntur: donec ad locum, quem animo concepimus, perueniamus: in quo neq; oculi caligẽt, neq; umbræ telis pars ulla corporis obijciatur. Illud uero par eſt animo præcipi, rem arduam eſſe uirtutẽ: nec facile quenquam in Euthymiæ ſacrariũ poſſe penetrare, ni ſemper hoc agat, & huc omnes animi neruos intẽdat, uitia ſcilicet & uitiorum magiſtros affectus expugnet. Vita enim hæc propemodum palæſtra eſt, in qua pancratium exerceatur, nunc aduerſus naturæ inclementiã, nunc contra fortunæ impetus: ut ſemper nobis excubandum ſit ad omnes ictus repellendos retundendosq;. ut non inepte oraculum illud, quod Cirrhæis datum accepimus, ad nos referri poſsit: die ſcilicet noctuq; nobis eſſe depugnãdũ. Sicut enim uires remittentibus nautis ac remos inhibentibus remigium ceſsim abit & aquarum uentorũq; impetu rapitur: ita protinus quom è præſidio cedimus aut è cuſtodia abimus, periculum eſt ne tranſuerſi rapiamur, ſpesq; omnes noſtræ in ſiniſtrum abeãt. Nam & planetæ quom στηρίζειν, id eſt ſtationem facere dicuntur, retrogradi recurrentesq; ſolent appellari. Iure itaq; uirtutem Ariſtoteles habitum definiuit. eſt aũt habitus qui longa exercitatione comparatus eſt, & propè in naturã coaluit. Non ẽm qui ſemel aut iterũ actu uirtutis perfunctus ſit, is etiam uirtutẽ aſſecutus exiſtimari debet: neq; ſe liberalem quiſquam arbitretur, quòd aliquando beneficentia uſus ſit: neq; iuſtum, quòd nonnunquam pro dignitate claros uiros promeritus ſit: neq; continentẽ, qui interdũ ſuos affectus ſuffrenauerit: ceu qui ſe ancillę uenditabat, quòd neſcio qua leuicula re prouocatus, irã tamen & turbas compeſcuiſſet. En, inquit, ut iracundiam uici, ut clemens euaſi. Nec ideo Timon μισάνθρωπος appellari deſijt, quòd unum ex Athenieẽſibus Alcibiadem amare putaretur, quem peſsimo publico genitum augurabatur. Nec utilitatis publicæ ſtudioſus creditus eſt, quòd ficum arborẽ execturus in concionem prodierit: monueritq; ut quoniã ſe multi ex ea penſiles feciſſent, ſi quis eodem uoto teneretur, properaret induere laqueum. Nam ſe breui illam eſſe exciſurũ. Quiſquis ergo uirtutem affectarit, ſe componat oportebit, ut nunquam à præclaræ cogitationis ſtatione decedat: & ſerio iocoue quid agat, idem ſemper bene ac generoſe agendi propoſitum teneat. Quom Diogenes Corinthi ageret bello imminente, alijq; alia molirentur, & turpe foret quenquam in tanto ciuitatis periculo ceſſare: & ipſe Diogenes, ne ſolus ſegnitię argueretur, huc atq; illuc ſuum illud dolium uerſaret: interrogatus quid operam perderet, ſatagẽtibus omnibus: Nolo, inquit, ego unus ceſſator uideri: ne igitur nihil agam, hoc ago. Tranſit hæc demum bene agendi conſuetudo in naturam, ut aliud etiam agentes, atq; adeo cogitantes, hoc tamen agamus atq; cogitemus. Sic manus longa edocta aſſuetudine nobis uel aliò mentẽ intendentibus, os atq; oculos petit abſq; offenſa. Sic mens bene inſtituta, etiam per nocturnã quietẽ, ſuos cum uirtute conatus exercet: ut neq; uis illa imaginaria, quæ in nos tyrannidem exercet, ſi Platoni credimus, eam à propoſito poſsit auocare. Sic Socrates diſcipulos explorabat. ſic aiunt Stilponẽ Megarenſem, quom eum Neptunus per ſomnũ obiurgaret, quòd parum laute ſacrificaſſet: ille intrepide, Quid, inquit, Neptune ceu puer indignaris? quòd neq; fœnerarim, neq; creditori me obſtrinxerim, ut nidore ciuitas cõpleretur. An non ego pro copia & ſacrum feci, & quod primũ fuit, integram animum attuli. Subriſit Neptunus, & ſe in eius gratiam omnia large Megarẽſibus facturũ recepit.

Eò Dis bene iuuãtibus iã peruenimus, ut imago quædã nobis ſit cõſtituta bene ac beate uiuendi, quam Plato non iam καθαρτικὴν, ἀλλὰ παραδειγματικὴν uocabat: utpote quę iam nõ detergendis uitijs, ſed prodendis de ſe exemplis uacaret: ad quam quiſquis perueniſſet, maiorẽ homine, et proximũ deo exiſtimabat. Hic enim animo iam

euectus

euectus ſupra mortalia, nihil admiratur. Eſt enim admiratio inſcitia prognata, & ſtuporis alumna. ea ſiquidē admiramur, quorū cauſam ignoramus. Quapropter factū eſt, ut Irim Thaumantis filiā dixerint ij, qui eam cōſtare flexu radiorū ſolis cū nubibus colluctantiū ignorabāt. & licet Ariſtoteles nō inutile dixerit, de re omni dubitare, quo acrius in rerum indaginem ingenij aciem dirigamus: tamen neq; omni ætati neq; omni homini id dictum putamus. Id enim nobis perſuaſum eſſe oportet, nullam rem ſua cauſa uacare, & ſi ea nobis ignota incertaq; ſit. Nam & miracula & portenta ſuam cauſam habent, ſed in maieſtate naturæ deliteſcentem. Quiſquis ergo nihil admirabitur, is iam planè abſolutus philoſophus poterit exiſtimari: qui iam nihil cogitet, niſi ut uiuens moriatur, & in hoc corpore poſitus ſupra hanc mortalitatem euectus ad cælum pleno paſſu enitatur: ut uerum intelligamus illud Platonis, nihil aliud eſſe philoſophiam, niſi τὴν τοῦ θανάτου μελέτην. In hanc igitur uitiorum expultricem, felicitatis opificem philoſophiam, qua nihil maius aut melius noſtro generi deorum liberalitate cōceſſum eſt, nauiter incumbamus: philoſophandumq; nobis omni ratione exiſtimemus: non paucis, ut Zethus ille Pacuuianus arbitrabatur: ſed toto pectore, & quantum ſeſe ingenij noſtri uis porrigit. Nam omnino philoſophari oportere acuto nobis dilemmate Ariſtoteles probauit, ἢ φιλοσοφητέον δεῖ, inquit, ἢ μὴ φιλοσοφητέον. εἰ μὲν φιλοσοφητέον ἐστι, φιλοσοφῶμεν. εἰ δὲ μὴ φιλοσοφητέον δεῖ, ὅμως φιλοσοφῶμεν δεῖ, τί φιλοσοφητέον οὐκ ἐστιν. πάντως οὖν φιλοσοφητέον ἐστι. Hinc enim nobis omnis fons & ſeminariū ſecuritatis aperitur, hac imbutus non ſecus contumelias admittet, ac quiſpiam illud poetæ,

Macte tua uirtute puer: ſic itur ad aſtra.

Aiunt Pyrrhonem deprehenſum tempeſtate, alijs omnibus cōſternatis periculi magnitudine, annotaſſe in naui τὸ δελφάκιον, id eſt porculum large ac ſecure frugibus ueſcentem. En, inquit, uobis ueram εὐθυμίας imaginem: ſic enim habet animus eius qui ueram philoſophiā eſt aſſecutus. Caret enim omni uexatione, nulliſq; agitur fluctibus, & perpetua tranquillitate perfruitur: utpote cuius animus cum nullis affectibus colluctatur: neq; iam eſt cōtinens, ſed planè temperans: id eſt omni curarum impetu, omni libidinis ſtimulo, omni ambitionis impulſu abſolutus: illud ſemper Epicteti habens in promptu, Fortuna mihi opes aut magiſtratus aut alia quæ uulgo cenſent bona, auferre poteſt: at in ea quę mea ſunt, nullū ſanè habet imperiū. Et illud Socratis: Anytus & Melitus me quidem poſſunt occidere: me autē lædere nō poſſunt. Quòd ſi, ut inquit Horatius, fracto axe cęlum ruat, expectabit tamen ille impauidus ruinam. & quamuis undiq; ingruant procellæ: quamuis nubes eripiant cælumq; diemq; Teucrorum ex oculis: is tamē omnium umbrarum ſecurus, felicitatis ſuæ ſtationem tenebit, quid umbra ſit planè intelligens, atq; illud Lucretianum frequenter inclamans:

Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aer, id quod nos umbram perhibere ſuemus.

DE VERBORVM ET RERVM SIGNIFICATIONE

CÆLII CALCAGNINI COMMENTAtio, in gratiam Gilini epiſcopi Cymadienſis incepta.

DE VERBORVM ET RERVM SIGNIFICATIONE.

CÆLIVS

ACTA, conuentiones, contractus, cæteraq́ huiuſmodi actiones, quibus homines mutuo obligantur, his duobus confieri ſolent: uerbis ſcilicet & rebus. uerbis quom ſolæ uoluntates declarantur, & ex ſponſo & ſtipulatu agi poteſt. Quom uero aut in uenditionibus preciũ, aut aliter hypotheca inſeritur, tunc re potius quàm uerbis res acta uideri poteſt. hoc eſt quod Iureconſultus pactum nudum appellat, quod ſolis uerbis conflatum eſt: quòd ſi inſuper pignus aut realis alia obligatio interuenerit, iam non nudum, ſed ueſtitum pactum ſolet appellari. Quom ergo ijs duobus omnia inter mortales tranſigantur: uetus enim dictum eſt, rem ubi pagunt, oratione pagunt: Iureconſultus ſiue ille Tribunianus, ut ego exiſtimo: ſiue alius ex ijs, qui Parhedri imperatoris uocabantur, quom tot milibus uerſuum de cõtractibus actionibusq́ & id genus alijs hactenus egerit, opportunum quoq; hoc loco exiſtimauit De uerborum & rerum ſignificatione agere: ut ſiquid forte ambigui in ijs quę dicta ſunt oboriatur, hoc titulo inrerprete iam facile intelligi poſsit. Et profecto multum intereſt quãtum exacte quiſq; teneat nomina & appellatiões cuiuſq; diſciplinę: quãdo aliter, exẽpli cauſa, Iureconſultus terminum accipier, id eſt limitem uicinũ agrum diſterminantem: aliter Dialecticus, eum ſcilicet in quẽ reſoluitur oratio. ſic ex Ariſtotelis Prioribus & Topicis colligimus. certè memoriæ proditum eſt, Labeonẽ non aliter quàm uocum enarratione ius uetus enucleaſſe.

VLPIANVS

Verbum hoc, ſiquis, tam maſculos quàm fœminas complectitur.

CÆLIVS

Quis, ſiquis & quiſquam, aliaq́ id genus deriuata apud ueteres promiſcuè ad marem & fœminam efferebantur. Ennius: Quis tu es mulier, quæ me inſueto nuncupaſti nomine. Plautus in Vidularia. Dic mihi, ſi audes, quis ea eſt, quã uis ducere uxorem? Terentius in Eunucho. Hunc oculis noſtrarum quiſquam nõ uidit. Quem locum Donatus annotauit. Non ubiq; autem ſiquis ad utrũq; genus pertinet, ſed in ijs tantum, ubi maris & fœminæ functio eſt ut infra Vlpianus: Si quis ſic dixerit, ut intra diem mortis eius aliquid fiat, ipſe quoq; dies, quo quis mortuus eſt, numeratur. Nam factio teſtamẽti æquè ad marẽ & fœminã pertinere poteſt. his facile admoneri potuerunt tabelliones recentis ſeculi, minime opus fuiſſe toties uerba illa inculcare, ille uel illa, qui uel quę, quom ſub maris appellatione fœmina etiã obſtringatur.

PAVLVS

Vrbis appellatio muris, Romæ autem continentibus ædificijs finitur, quod latius patet.

CÆLIVS

Certè ueteres urbem mœniũ ambitu præfiniebant, quantum ſcilicet aratro fuerat deſigna-

deſignatum, quod omne pomœrio continebatur. hinc urbis amplitudinẽ ac circui-
tum immutatũ ſæpe accepimus, quom quis auſpicato pomœrij fines promouiſſet:
quæ prerogatiua ijs tantũ dabat, qui in Italia imperiũ propagaſſent, ſi Tacito & Gel
lio credimus. In urbe ergo ſunt, qui intra mœnia uerſantur: Romę autẽ, qui in ſubur
banis & continentibus ædificijs agunt. Quom itaq; tribuni, quibus non licebat ab
urbe diem integrum abeſſe, ante mediam noctem in ſuburbana appulerant, nec ta-
men intra mœnia penetrauerant, legi factam fraudem exiſtimabant: quòd Romæ,
non etiam in urbe fuerant. Quin & comitia centuriata quæ in campo Martio coge-
bantur: non in urbe, ſed Romæ haberi dicebantur, quòd intra urbem procinctum
eſſe exercitum non licebat. Iis adde quòd quibus debebatur triumphus, ante decre-
tum triumphum nõ licebat eſſe in urbe, neq; laureatos faſces aut lictores habere in-
tra urbem; qua de re in Epiſtolis ad Atticum Ciceronem conqueſtum legimus. Aut
enim triumphum omittere, aut ab urbe abſtinere cogebãtur. Adde quòd in ſortien
dis magiſtratibus eorum tantũ, qui in urbe ſorent, ratio lege haberi ſolebat. Sunt au
tem qui Romam & continentium ædificiorũ ad mille tantum paſſus proferri exiſti-
mabant, quòd eo uſq; tribunitia interceſsio & ad tribunos prouocatio portendere-
tur. Cęterũ aliud eſt in urbe eſſe, aliud ad urbem. omnis enim magiſtratus, autore A-
ſconio, qui intramuranus nõ eſt, nec urbanus, etiã ſi adminiſtrator eius Romæ eſt,
ad urbem non in urbe dicitur. Saluſtius in ſecũdo Hiſtoriarum; Vtriq; ad urbem im
peratores erãt. Cicero in ſecundo Verrinarũ: Quom primã concionẽ ad urbem con
ſul deſignatus habuit. Pompeius enim proconſul de Hiſpania Sertorio uicto nuper
uenerat: & ſtatim habuerat concionem de reſtituenda tribunitia poteſtate Palicano
tribuno plebis. ſic autem dici ſolet de ijs, qui cum poteſtate prouinciali redierãt: aut
nondum in prouinciã profecti eſſent. Idem in Pretura urbana: Qui ſimulatq; ei ſor-
te prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ & ad urbẽ antequã proficiſceretur, quæ-
rere ipſe ſecum & cogitare cum ſuis cœpit: quibuſnam rebus in ea prouincia maxi-
mam uno anno pecuniam facere poſſet. Qui locus antea corruptus legebatur: nos
ex autoritate Aſconij caſtigauimus. Continentia uero ædificia uocauit attigua, &
quæ ſibi continuantur; qualia fermè ſolent eſſe ſuburbana.

PAVLVS

Cuiusq; diei maior pars eſt horarum ſeptem primarum diei, non ſupremarum.

CÆLIVS

Poſſet hæc Iureconſulti ſententia cuipiam fortaſſe parum exacte cogitanti uel ri-
dicula uel leuis uideri. Quom enim certũ ſit, ueteri more diẽ in horas duodecim di-
ſtinctũ eſſe: quod & ex hiſtoria Euãgelica didicimus, An neſcitis, inqt, quia duode-
cim ſunt horę diei: quis neſcit horas ſeptẽ, maiorẽ eſſe diei partẽ, quom tantũ quinq;
reliquæ ſint horæ, quę diẽ ſolidũ perficiant: ab ortu ſcilicet ſolis ad occaſum. Nã licet
Romani à media nocte ad mediam noctẽ, diem metirentur, hæc tamẽ dimenſio ciui
lis iuſtius quàm naturalis dici meruit. Natura enim magiſtra omnes gentes à luce ad
tenebras diem, & rurſus à tenebris ad lucẽ noctem metiuntur. Sic eos qui agunt ſub
polo, dicimus ſemeſtrẽ diem & ſemeſtrem noctem habere, utrunq; luce ac tenebris
præfinientes. Et profecto Ariſtoteles nihil aliud diẽ eſſe dixit, quàm ſolis ex curſum
ab oriente in occaſum. Quom uero excurſus ille quotidie euariet: fiantq; dies nunc
breuiores, nunc productiores: prout ſol aut à nobis declinat ad tropicum capricor-
ni, aut à tropico capricorni ad nos reuertitur: certè duo tantum ſunt dies toto uer-
tente anno nocti æquales, & ex eo æquinoctiales uocati: alter uernus in capite arie-
tis, alter autumnalis in capite libræ. Quibus etiã diebus horæ tam diurnæ quàm no
cturnæ pares ſunt, à Græcis *ἰσημεριναὶ*, à noſtris æquinoctiales appellatæ. Cæteris
enim diebus non pares ſunt, ſed ad dierum noctiumq; prolixitatem aut breuitatem
accõmodatæ. Illud ſiquidem antiquis fuit perpetuum, horas duodecim diebus iuxtà
& noctibus tribuere. ex quo neceſſariò accidebat, ut æſtate productiores, correptio
res hyeme forent. Hinc illud Martialis: Hora nec æſtiua eſt, nec tibi tota perit:

quom productã horam uellet intelligi.Rurſus in Pſeudolo Plautus:Totũ Corinthiẽ
ſem fontẽ hora interbiberet. protinus ille ſubijcit: Adde hiberna : breuẽ admodũ ſi-
gnificare uolens.Quomodo autem per hydraulica inſtrumẽta horas huiuſmodi tem
porarias,quas Græci καιρικὰς uocitant,ueteres metirentur,& diebus propè ſingu-
lis euariarẽt:oſtendit Vitruuius Architecturæ libro ſeptimo. Mathematici illud ob-
ſeruarunt, horas æquinoctiales à toto axe, temporarias autem à puncto axis anno-
tari:quod quomodo intelligendum ſit, altioris indaginis munus eſt,quam breuis &
compendioſa hæc commentatio non capit. Quom igitur perpetua foret die noctuq;
duodecim horarum obſeruatio, illud quoq; par fuit, ut noctis dieiq; dimidium horis
ſex occuparetur.Potuit itaq; merito quiſpiam exiſtimare,horas ſeptem, ſiue illæ an-
te meridiem ſeu poſt meridiem aſſumerẽtur,maiorem diei partem occupare.Quam
ſuſpicionẽ nequis approbaret,Iureconſultus prudenter admodum admonet,cuiuſq;
diei maiorem partem eſſe horarum ſeptem primarũ diei,non ſupremarum: hoc ſcili
cet innuens,maioris partis diei nuncupationẽ,non ab horarum numero ſimpliciter,
ſed à diei parte actuoſa faciendam eſſe. Siquidem ueteres matutinas & antemeridia
nas horas ſerijs negocijs occupabãt:eaq; diei pars melior dicebatur. Sic certè à Ver
gilio dicitur: Quoniã melior pars acta diei eſt. Sic profecto Martialis eo epigrãma-
te,quo horas duodecim ſecundum ueterũ actiones diſpenſat,Iurecõſulto ſubſcribit:
& ſeptem horas diei priores forenſibus negocijs tribuit:cuius carmen eſt,

Prima ſalutantes atq; altera continet hora:
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintam uarios extendit Roma labores.
Sexta quies laſsis:ſeptima finis erit.

Nam fermè quicqd reliquũ erat diei,palæ-
ſtris,ludis,balneis,& ſympoſijs abſumebatur. Multa erãt pręterea quæ antemeridia
nis horis licebant:pomeridianis non dicebant. exempli cauſa lex uetus ait:In comi-
tio aut in foro ante meridiẽ cauſam conijcito.Poſt meridiem fœdus ne ferito,ne au-
ſpicator, Senatuſconſultũ ne facito.& multa præterea huiuſce generis. Illud quoq;
annotatũ inuenio, duodecim tabulis ortum & occaſum nominari. Poſt aliquot an-
nos adiectum meridiẽ,accenſo cõſulum id pronuntiãte: quom curio inter Roſtra &
græcoſtaſin talem ſolem proſpexiſſet.

P A V L V S

In itinere faciendo x x.milia paſſuum in dies ſingulos peragenda,ſic ſunt accipi-
enda,ut ſi poſt hanc dinumerationem minusq; x x milia ſuperſint,integrum diem
occupẽt: ueluti ſi x x unum milia paſſuũ ſunt,biduum eis attribuitur.Quę dinume
ratio ita demum colligenda erit,ſi de die non conueniat.

C Æ L I V S

Poteſt cadere in cõtrouerſiam an ſenator peregre agens,uocatus à uiatore quom
in ſenatum tempore non aduenerit,ſua culpa mulctandus ſit:eiq;, utpote infrequen
ti pignora capiẽda ſint.Illud quoq; dubitari poteſt, an reus abſens, cui dies dicta ſit,
deſerti uadimonij damnari debeat,quòd ſe iudicio nõ ſtiterit.Grauiter autẽ pericli-
tabatur,qui deſerti uadimonij damnabatur: ut ex multis locis, ſed imprimis ex ora-
tione pro Roſcio Amerino apud Ciceronem colligi poteſt. Si ergo uel ſenator uel
reus citatus ſe uiarum diſtantia & locorũ interuallo excuſauerit:cõtrouerſumq; fiat;
quantũ quiſq; iuſti itineris die ſingulo peragere debeat:Iureconſultus hoc loco eam
controuerſiam decidit,tradens in itinere faciendo x x.milia paſſuum in dies ſingu
los peragenda eſſe.Quę tamen ſic ſunt accipienda,ut ſi poſt hanc dinumerationem,
id eſt in cõputatione uicenarij numeri,ſuccisiui aliquid redundet,& minusq; uigin-
ti milia ſuperſint:hoc ſuccisiuum,quicquid eſt,diem integrũ occupet.Exempli cau-
ſa, ſi peragẽda fuerint unum & uiginti milia paſſuum. Qua in ſupputatione unũ ſuc
ciſiuũ eſt & ſupra uiginti redundat, quæ integro diei unius itineri tribui ſolent:tunc
biduum eis attribuetur.Ex quo intelligimus ex ſentẽtia Iureconſulti, unũ quom ſuc
ciſiuũ eſt ex uiginti, diem unũ occupare.Armato militi, ſi Vegetio credimus,decem
milia

milia paſſuum in diem præfiniebantur: ita ut eorum etiam partem excurreret. Sed aliud eſt armatum eſſe, aliud eſſe expeditum. poſtremo loco Iureconſultus admonet hanc dinumerationē ſeu ſupputationem ita demū procedere, ſi de die nō cōueniat, & iudicio dijudicanda ſit. nam ſi uel ex pacto, uel alio modo quis abſolute ſe obſtrinxerit tali uel tali die affuturum: etiam ſi longe dictam itineris ſupputationē uicenariā ſuperauerit, tūc ex pacto tenetur: neq; dinumeratione Iureconſulti adiuuari poteſt.

PAVLVS.

Eius qui apud hoſtes deceſsit, dici hæreditas non poteſt: quia ſeruus deceſsit.

CÆLIVS.

Iure gentium qui in manum perduellium uenit, is ſeruus eſt tantiſper, dum poſtliminio reuertatur. Interim ſi teſtamentū condiderit, id nullum eſt, utpote à ſeruo conditum. Captus enim ab hoſtibus maxima capitis diminutione & patriam amiſit, & bonorum poteſtatem, & inteſtabilis factus eſt. Hac de re in Inſtitutionibus, titulo, Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum: Iuſtianianus abunde meminit. Eius qui apud hoſtes eſt, teſtamentum quod ibi fecit, nō ualet iure poſtliminij, quamuis redierit. Sed quod, dū in ciuitate fuerat, fecit: ſiue redierit, ualet iure poſtliminij: ſiue illic deceſſerit, ualet ex lege Cornelia. Certè, ut alibi ſcriptum eſt, hi qui ab hoſtibus capti ſunt, ſi reuerſi fuerint, omnia priſtina iura recipiūt. Iccirco reuerſus etiam liberos habebit in poteſtate: quia poſtliminium fingit eum qui captus eſt, in ciuitate ſemper fuiſſe. Si nō ibi deceſſerit, exinde ex quo captus eſt pater, filius ſui iuris fuiſſe uidetur. Filij ergo ad bona patria admittuntur: non tantum hæreditaria, ſed quaſi ab inteſtato, iure ſibi debita.

PAVLVS.

Pecuniæ appellatione rē ſignificari Proculus ait. Rei appellatio latior eſt quàm pecuniæ: quia & ea quę extra computationē patrimonij noſtri ſunt, continet: quom pecuniæ ſignificatio ad ea referatur, quę in patrimonio noſtro ſunt.

CÆLIVS.

Lex uetus eſt, Si furioſus exiſtet, agnatorū gentiliumq; in eo pecuniaq; eius poteſtas eſto. Appellatione pecuniæ, non pecunia tantum numerata, ſed bona & res furioſi intelligūt, ex ſentētia Proculi. Sed Paulus tamē uult intelligi, quæ patrimonio cōtinentur. Nam rei ſignificationē laxius ſe habere quàm pecuniæ opinatur. ut res quodammodo genus ſit ad pecuniam. Pecunia ſiquidem cōtineri quæ patrimonio comprehenduntur. At ea quæ profectitia ſunt, quæ nominibus continentur, quæq; patrimonio non includuntur, rei, non etiam pecuniæ nomine ſubſignari.

PAVLVS.

Opere legato uel conducto, his uerbis ſignificari Labeo ait id opus quod Græci παντελὲς uocant, id eſt ex opere facto corpus aliquod perfectum.

CÆLIVS.

Mihi magis placet, ut opere locato legatur quàm legato. Locare enim & conducere inuicem ſibi reſpondent: dominus locat, redemptor conducit. Sunt qui locant operas in dies: ſunt qui conducunt operam ſartam. ſed & qui locāt, & qui conducūt opus, nō aliter intelligendum eſt quàm opus conſummatū & abſolutum, cui manus extrema acceſſerit. Tunc enim uel cōductor uel locator perfunctus opera exiſtimandus eſt, quom totum corpus ex opere perfectū eſt ut nihil deſit: quod à Græcis παντελὲς, id eſt omnimode abſolutum dicitur.

PAVLVS.

Nominis & rei appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet.

CÆLIVS

Quicquid noſtrum eſt, aut in re expedita poſitum eſt, aut in debitoribus, quæ nomina appellari ſolent: à quibus exigendũ eſt quod nobis debetur. In omni ergo contractu & obligatione alterutrũ interuenit: aut enim de re, aut de nomine agitꝰ. Nã & rem & nomẽ uendimus: rem & nomẽ obligamus: de re aut de nomine paciſcimur,

VLPIANVS

Verbum ex legibus ſic accipiendum eſt, tam ex legum ſententia quàm ex uerbis.

CÆLIVS

Verba inuenta ſunt, ut animi ſenſa interpretentur: ob id Mercuriũ deorum interpretem finxit antiquitas. Quom ergo dicimus, uerba legis penſitanda eſſe: non abſolute ipſa uerba, ſed ſententiam quæ pendet ex uerbis, penſitandam eſſe admonemus. Eſt quando apud rhetores uerba & ſententiam diſsidere legamus; quom uel ambigue uel obſcure uerba ſcripta ſunt. Imprimis tamen ſententiæ ratio eſt habenda, atq; huic primæ partes deferendæ.

PAVLVS

Sponſio appellatur, non ſolum quæ per ſponſi interrogationem fit: ſed omnis ſtipulatio promiſsioq;.

CÆLIVS

Sponſionem uult Paulus ad omnem promiſsionẽ ſimpliciter extendi: non ſolum ad eam quæ fit ſolenni more per interrogationẽ. Exempli cauſa, ſpondes mihi decem? quod ſi ille ſe ſpondere reſtipulatur, protinus ex ſponſo tenebatur. & ſane ita ſponſalia antiquitus ſolebãt celebrari. Erat alia ſpecies ſpõſionis quæ nõ fiebat per ſponſi interrogationem, ſed pignoribus depoſitis, uel ſub certa conditione. Sic Aſclepiades medicus apud Plinium ſponſionem fecit cum Fortuna ne medicus crederetur, ſi unquam inualidus fuiſſet. Et Cleopatra ſponſionem fecit cum Antonio, una cœna ſe centies HS abſumpturam: quod ni feciſſet, certam ſummã amitteret, electo etiam L. Plancio ſponſionſis iudice. De hac Papinianus meminit XX. Digeſtorum libro. Si quis ſpõſionis cauſa annulos acceperit, nec reddidit: uictori præſcriptis in eum competit actio. Eſt & alia quædam ſponſionis ſpecies ad interdicta pertinens: de qua meminit Quintilianus in VII. Quotiens autẽ, inquit, poterimus efficiendum eſt ut de re quoq; bene ſentiat iudex: Sic enim iuri noſtro libentius indulgebit. Vt in ſponſionibus quæ ex interdictis fiunt: etiam ſi non proprietatis eſt quæſtio, ſed tantum poſſeſsionis: tamen non tantũ poſſediſſe nos, ſed etiam noſtrũ poſſediſſe docere oportebit. Huius rei luculentũ exemplum habes apud Ciceronẽ in oratione pro Cecinna. Erat enim Cecinna Volateranus de fundo ui armata deiectus: propterea prætor interdixerat de ui: id eſt interdicto unde ui conceſſo, iuſſerat Ebutium qui uim fecerat, reſtituere Cecinnam in poſſeſsionẽ. at quom Ebutius ſe prætoris edicto ſatisfeciſſe diceret, Cecinna autem ſe plane reſtitutum negaret, facta eſt ſpõſio: ni Cecinna reſtitutus ex edicto prætoris eſſet. ſed qui totam Ciceronis orationem perlegerit, is rem multo planius intelliget. Erat & alia ſponſionis ſpecies, quæ ad interdictum nihil pertinebat. In qua erant uerba ſolennia, Iudicem tibi fero, ni hoc aut illud factũ ſit. Quæ ut intelligatur cõmodius, contenti erimus duobus exemplis, altero Valerij Maximi, altero Ciceronis. Valerius libro ſecundo: Pertinacius progreſſa contentione Valerius ſponſione Lutatium prouocauit, non ſe peturum triumphum ni ſuo ductu punica claſsis eſſet oppreſſa: nec dubitauit reſtipulari Lutatius. Itaq; iudex cõuenit inter eos, Attilius Calatinus. Cicero in tertio Officiorum: Fimbriam cõſularem, audiebam de patre, iudicem M. Lutatio fuiſſe equiti Romano ſane honeſto: quom is ſponſionem feciſſet, ni uir bonus eſſet.

Pau-

P A V L V S

Verbum, oportebit, tam præſens quàm futurum tempus ſignificat.

C Æ L I V S

Sunt codices in quibus non oportebit, ſed oportet legatur. Quod ſanè ad ſententiam multo facilius eſt: nam paſsim dicimus: faciam quod oportet: feci quod oportet: ita ut hoc uerbum, licet præſens, omnibus tamen temporibus inſeruiat. Vlpianus libro quadrageſimoquinto ff. titulo De uerborum obligationibus. Non ualet autem huiuſmodi ſtipulatio, ubi quis rem ſuam ſtipulatus eſt. & conſtat. ſiquidem ita ſtipulatus ſim, quòd ex cauſa addictionis dare facere oportet, ſtipulationem ualere. Ego tamẽ & promulgatam lectionẽ tueor. Nã oportet & oportebit ita ex æquo dicitur, ſicut licet & licebit: quod & grammatici annotarunt.

P A V L V S

Actionis, uerbo non continetur exceptio.

C Æ L I V S

Actio ad eum pertinet, qui litem intẽdit, id eſt ad actorẽ. Exceptio autem ad eum qui depellit, id eſt ad reum. Omnis enim cõtrouerſia fit per intentionẽ & depulſionem. Vlpianus libro quadrageſimotertio ff. titulo De exceptionibus ſeu præſcriptionibus & præiudicijs inquit: Agere etiam is uidetur qui exceptione utitur: nam reus in exceptione actor eſt. Sed eiuſdẽ quoq; uerba quæ mox ſequunt̃, mihi adſcribenda exiſtimaui, quom accõmodate oſtendãt quid ſit exceptio. Exceptio dicta eſt quaſi quędã excluſio, quę interponi actiõi cuiuſq; rei ſolet, ad excludẽdũ id, quod in intentionẽ cõdemnationẽue deductũ eſt. Replicatiões nihil aliud ſunt, q̃ exceptiones: & à parte actoris ueniũt: quæ quidẽ ideo neceſſariæ ſunt, ut exceptiones excludãt. ſemper enim replicatio idcirco obijcitur, ut exceptionẽ oppugnet. Illud tenendũ eſt, omnẽ exceptionẽ uel replicationẽ excluſoriã eſſe. Exceptio actorẽ excludit: replicatio reũ. Sed cõtra replicationẽ ſolet dari duplicatio, & cõtra duplicationẽ triplicatio, & cõtra triplicationẽ ruſus quadruplicatio: & deinceps multiplicantur nomina, dum aut reus aut actor obijcit. Sanè ſolemus dicere quaſdam exceptiones eſſe dilatorias, quaſdam peremptorias: utputa dilatoria eſt exceptio quæ differt actionẽ: uelut procuratoria exceptio dilatoria eſt. Nam qui dicit: non licet procuratorio nomine agi: non prorſus litem inficiatur, ſed perſonam euitat. Tum Caij Iureconſulti uerba ſubiungantur. Exceptiones aut perpetuæ atq; peremptoriæ ſunt, aut temporales & dilatoriæ. Perpetuæ atq; peremptoriæ ſunt quæ ſemper locum habent, nec euitari poſſunt. Qualis eſt doli mali, rei iudicatæ, & ſiquid contra legẽ S. ue C. factum eſſe dicetur. Item pacti conuenti perpetui, id eſt ne omnino pecunia petatur. Temporales atq; dilatoriæ ſunt: quæ non ſemper locum habent, ſed quæ euitari poſſunt Qualis eſt pacti cõuenti temporalis, id eſt ne fortè intra quinquennium ageretur. Ex ijs ſatis conſtat, rectè à Paulo dici, actionis uerbo exceptio nõ continetur: quod altera propria eſt actoris, altera propria eſt rei.

V L P I A N V S

Marcellus apud Iulianum tractans notat uerbo, rapuiſſe, & ſciſſum & fractũ contineri, & ui raptum.

C Æ L I V S

Qui uiolenter rem alienã abducit, is raptor proprie dicitur. Quid ſi quis rem non abducat: ſed tantum impetum faciat, fores proſcindat, parietes perfringat, eo animo ut rapiat: non tamen in rem deſtinatam manum inijciat. Certè in eum tanquã raptorem actio dabitur: & licet nihil auexerit, ad probandũ tamen crimẽ ſat erit probaſſe eum ſcidiſſe ac perfregiſſe. Sic adoleſcentes illi qui uino & nocturna petulantia inuitati, incitati etiam Phrygio nomo, publici ſcorti fores inuaſerãt ac perfregerant, licet poſtea ſpondeo reuocati nõ perfeciſſent quod tentauerunt, tamen quaſi raptores in

ius uocabantur: ipſi uero non aliter crimen deprecabantur, niſi in tibicinem & moduli ſpeciem culpam reijcientes.

VLPIANVS.

Creditores accipiendos eſſe conſtat eos, quibus debetur ex quacunq; actione uel perſecutione, uel iure ciuili ſine ulla exceptiõis perpetuæ remotione, uel honorario uel ordinario uel extraordinario: ſiue pure, ſiue in diem, uel ſub cõditione. Quòd ſi natura tantum debeatur, non ſunt loco creditorum: ſed ſi non ſit mutua pecunia, ſed contractus, creditores accipiuntur.

CÆLIVS.

Sicut multis modis initur obligatio: ita multis modis creditores accipiuntur. Proprie tamen creditores dicuntur qui rem aut pecuniam ſuam alteri crediderunt. Vnde creditores ſunt quaſi enumeratores, erogantes pecuniam. hinc illud Ciceronis, Res agitur per eoſdem creditores, per quos agebatur quom tu aderas. Quo loco intelligunt Rabirium diſtributorẽ pecuniæ regiæ. Sed & cui debetur ex quacunq; cauſa, is iure creditor dici ſolet. hinc carmen illud uetus:

Catonis modo Vare Tulculanum
Tota creditor urbe uenditabat.
Mirati ſumus unicum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poetam,
Omnes ſoluere poſſe quæſtiones,
Vnum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

Qui creditores ſunt, uarijs modis ſibi debitum perſequi poſſunt. Sunt enim actiones & perſecutiones quibus utantur: tum iure ciuili quod propriũ eſt populi Romani, modo aliqua exceptio perpetua nõ temporaria interueniat. Perpetua enim exceptio ita perimit actionẽ, ut ea nunquam uti poſsimus. exempli cauſa: ſi quis conuenerit ſe nunquam petiturũ. Sed & iure honorario agi poteſt: quod prætorum eſt, & edictis cõſtat. Erat aũt, ut Cicero oſtendit in Verrinis, edictum prætoris lex annua, quæ incipiebat Calendis Ianuarij, & rurſus Calendis Ianuarij deſinebat. Fecit autem prætorũ impudentia, ut ab edicto annuo ad edictum perpetuũ deueniretur. Adde iure ordinario poſſe debitũ peti & extraordinario, ſiue iure debeat neq; die neq; conditione addita: ut ſiquis mihi debeat centum quę ſtatim petere poſsim: neq; dies expectanda ſit quæ cedat, neq; conditio quæ impleatur. Cæterũ qui natura debent, à creditoribus obſtringi non poſſunt. exempli cauſa antequam in duodecim tabulis ſcriberetur, parentes à liberis ali oportere, ſi eos arte imbuiſſent: parentes à filijs alimẽta ulla actione perſequi nõ poterãt: ſicut poſt duodecim tabulas neq; à ſpurijs parentes exigere poſſunt ut alantur: neq; officium eius mutuæ pietatis poſtulare, quod à Græcis ἀντιπελαργία dicitur. Sic ad teſtandum gratum animũ, iure quodam naturali beneficentiæ hoſtimentum debetur, ut Heſiodus dixit αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώϊον, αἴκε δύνηαι. Eadẽ menſura & ampliore: ſi potes. Qui tamẽ primo benefici fuerint, nõ poſſunt ex eo creditores appellare. Poſtremo ex traditione pecuniæ, oritur debitũ, & fiunt creditores: nec hoc tantũ, ſed hoc etiam ex cõtractu, uenditione puta & emptione: in qua præſens pecunia non interuenerit, ſed per ſtipulationẽ promiſſa fuerit: hinc etiam creditores efficimur, & debitum perſequi poſſumus.

CAIVS.

Creditorum appellatione nõ ij tantum accipiũtur, qui pecuniam crediderint; ſed omnes quibus ex aliqua cauſa debetur.

CÆLIVS.

Si proprietatem uocũ uelimus explorare, non eſt dubiũ quin creditores à credendo, id eſt cõmittẽdo dicti ſint. unde illud uetus: ouẽ lupo credidiſti. Qui ergo alterius

fidei

fidei pecuniam cõmiſit, is creditor iure dici poteſt. Sed enim an qui nihil cuiq; commiſit, an is quoq; creditor dicit poſsit? exempli cauſa, ego tibi ex mera animi liberalitate me polliceor daturũ decies HS. & ſi tu mihi nihil credideris, tamen protinus quom tibi decies ſpopondi: ego tibi debitor, tu contrà creditor eſſe cœpiſti. Sed & multis alijs rationibus idem hoc euenire poteſt, ut nulla pecunia credita, tu tamen creditor efficiare.

C A I V S

Si cui ex empto uel ex locato uel ullo alio cõtractu debetur, ſed & ſi ex delicto debeatur, mihi uidetur poſſe creditoris loco accipi. Quòd ſi ex populari cauſa, ante litis conteſtationem recte dicetur creditoris loco non eſſe.

C Æ L I V S

Nil mirum eſt, ſi cui debeatur ex empto: nam res empta hunc debitorẽ, illum creditorem efficit. Idem ex locato: quod locatur, hunc debitorẽ, creditorem illum teſtatur. Sed & ex delicto: puta ſi iniuriam attulit, cuius æſtimatio facta ſit per redemptores, ſeu recuperatores qui æſtimandis iniurijs præficiebantur. Ex populari autẽ cauſa creditor nõ dicitur ante litis conteſtationem. Popularis cauſa ad multos pertinet, etiam ſi per unũ agatur: ob id fit, ut ſi quid debeatur, non tamen ille creditor dici poſſit ante litem conteſtatã: quia non prius conſtat ad quem ex multis actio pertineat. Eſt enim prætoris optio, ſi plures ſimul agant populari actione, eligere idoneorem: ut Paulus inquit titulo De popularibus actionibus libro quadrageſimo octauo ff. Quæ propemodũ diuinationis ſpecies eſt. Diuinatio enim eſt, quom actio certa eſt, actor incertus. Populares actiones nõ ſunt rei familiaris perſecutoriæ, ſed ex æquo & bono ad uindictam propoſitæ, puta actio de ſepulchro uiolato, de libero homine occiſo, actio repetundarum, & peculatus, & huiuſmodi.

C A I V S

Minus ſoluit, qui tardius ſoluit: nam tempore minus ſoluitur.

C Æ L I V S

Sicut eſt in prouerbio: qui cito dat, bis dat. & quod à Græcis dicitur, χάρις βραδὺς ἄχαρις. Gratia tarda, gratia eſſe deſinit. ita qui tardius ſoluit q̃ oporteat, id eſt poſtquam dies ceſſerit, minus ſoluit. Nam temporis lapſus, è ſolutione non parum deterit. Quòd ſi nemo etiã interpellet, interpellante tamen tẽpore, ſi ad intereſſe agatur, nemo iure conqueri poteſt. Ad hoc referri poteſt quod legitur apud Procopium: occaſionẽ rem tenuẽ ac perexiguã uideri, in qua tamẽ omnia poſita ſint. Ob id Chilonis ſcitũ illud celebratur, πάντι καιρός. & illud Terentianũ: Quod primũ eſt, in tẽpore.

C A I V S

Mulieris appellatione etiam uirgo uiripotens continetur.

C Æ L I V S

Ariſtoteles ſolet difficillimas quæſtiones expedire; quòd alia re ſint, alia potentia conſtent. Exempli gratia, quom dicitur prima materia eſſe & non eſſe, ita intelligendum pronuntiauit Ariſtoteles, ut potentia quidem ſit, re uero ipſa non ſit. Nam materiæ exiſtentia ſpuria eſt & parum legitima: ſic ouum re ipſa ouum eſt: potentia autem gallinaceus. Sic Iureconſultus uirginem uiripotentẽ & nubilem, utpote quæ ad duodecimũ annũ peruenerit, mulieris nomine contineri prodit. Nam qui uocũ proprietates ſecuti ſunt, uirginẽ eam dixerunt quæ illibata ſit, nec dum in uiri manum cõuenerit: mulierẽ autem, quæ fuerit in uiri complexu. Hinc uetus illud de puella ad uirum accedente: Quæ hodie uirgo eſt, cras erit mulier.

C A I V S

Res abeſſe uidentur, ut Sabinus ait, & Pedius probat, etiã hæ quarũ corpus manet, licet

licet forma mutata eſt. & ideo ſi corruptæ redditę ſint, uel transfiguratæ, uideri abeſſe: quoniam plerunque plus eſt in manus precio quàm in re. Deſinere etiam abeſſe res tunc uidetur, quom ſic rediit in poteſtatem, ne amittere eius poſſeſsionē poſsimus, ob hoc quod furto pridem ſubtracta eſt. Abeſt & ea res, quæ in rebus humanis non eſt.

C Æ L I V S

Omnia quæ arte aut natura conſtant, ex materia & forma compacta ſunt: & licet à forma omnia nuncupationē ſuſcipiant, ſunt tamen quædam, quæ arte fabrefacta ſunt, in quibus materia, in quibuſdam uero ars præcellat. Exempli gratia, quædam Praxitelis aut Pyrgotelis manu facta ſunt: ea plus arte, materia minus licent: ſed in Anaitidis ſtatua quæ holoſphyratos, id eſt ex auro ſolida dicta eſt, minusque habuit artificii, materia maiore in ambitu atque æſtimatione habita eſt. Ea igitur, in quibus forma præſtat materiæ, Iureconſultus abeſſe monet quoties forma aboletur. ſecus ſi materia præſtiterit: tunc enim materia ſuperſtite, licet forma deperea: tamen res abeſſe non dicitur: quòd ſcilicet plus ſit in materia quàm in forma precii, eiusque princeps ratio habeatur. quin & ea quæ nobis ſubtracta ſunt ui, uel furto, abeſſe etiam dicuntur. Quòd ſi ea nobis recuperata ſunt, in noſtramque poteſtatē redierunt: quom primum in manu noſtra ſunt, noſtrique mancipii facta ſunt: tunc primū abeſſe deſinunt. Adde quòd ea quæ prorſus depereunt, ita ut materia pariter & forma intereat, neque amplius ſint in rebus humanis: ea quoque, imò uero ea maximè, abeſſe dicuntur.

P A V L V S

Labeo & Sabinus exiſtimāt: ſi ueſtimentū ſciſſum reddatur, uel res corrupta reddita ſit: ueluti ſcyphi colliſi, aut tabula raſa pictura, uideri rem abeſſe: quoniam earum rerum precium nō in ſubſtantia, ſed in arte ſit poſitum. Item ſi dominus rem, quæ ſibi furto aberat, ignorans emerit: rectè dicitur res abeſſe, etiam ſi poſtea id ita eſſe ſcierit: quia uidetur ei res abeſſe, cui precium abeſt.

C Æ L I V S

Veſtimentū illud eſt quod tegendo corpori factum & accōmodatum eſt, & à forma potius quàm à materia nomen mutuatur: hoc ſi proſcindatur ac diloricetur, iure abeſſe dicitur. Sicut & ſcyphi potorii ſi colliduntur: ut à Nerone in ſuprema deſperatione colliſi dicūtur ex cęlatura Homerica: & ipſi quoque abeſſe dicuntur. Idem quoque de tabula ſanciendum eſt, ex qua expuncta & abraſa fuerit pictura. Nam profecto ita eſt, harum rerum precium in arte multo magis quàm in ſubſtantia ac materia poſitum eſt. quòd autem res ſubducta furto abeſſe dicatur, iam ſupra à Iureconſulto abunde declaratum eſt. Nunc uero illud additur, quid ſi dominus rem, furis opera abſentem, ignarus ſuam eſſe emerit? ſanè hęc quoque abeſſe exiſtimabitur: quādo ſuam eſſe neſciuit, quom emeret. Quid uero ſi poſtea hoc quoque reſciuerit, & ſuam eſſe intellexerit? Iureconſultus nihil dubitat, quin tūc etiam rectè abeſſe dicatur. & huius ſententiæ cauſam reddit perſpicuam: quoniam cui precium abeſt, ei res ipſa pari modo abeſſe uideatur.

P A V L V S

Rem amiſiſſe uidetur, qui aduerſus nullum eius rei perſequēdæ actionem habet.

C Æ L I V S

Vt quicquā amitti poſsit, imprimis neceſſe eſt, ut eius poteſtas penes nos ſit: nam quod noſtrum nunquā fuit, hoc à nobis amitti non poteſt: ut obiter cornuto illi paralogiſmo occurramus, quo ſophiſta neſcio quis cornibus preditum aduerſarium probabat, hoc argumento, Quod nō amiſiſti habes: cornua nō amiſiſti: ergo cornua habes. In eo enim plaga accipitur, ſi admiſeris te habere quicquid non amiſeris. Siquidem amitti abs te non potuit, quod nunquam habuiſti. ſed nunquā cornua habuiſti. neutiquam ergo potuerūt abs te cornua amitti. Quom itaque Iureconſultus dicit rem amiſiſſe uideri eum qui aduerſus nullum eius perſequendæ actionem habet: de ea re

intelligen

intelligendum eſt, quæ noſtra fuit aliquando, mox noſtra eſſe deſijt: puta alluuione fluminis ſubducta: uel furto ſubtracta, cuius furti autor ignoretur, ita ut eius recuperandæ ſpes exciderit.

VLPIANVS

Bona ciuitatis abuſiue publica dicta ſunt: ſola enim ea publica ſunt, quæ populi Romani ſunt.

CÆLIVS

Publica ea appellamus quæ omniū utilitati accōmodata ſunt, uel ad omnes pertinent. hinc publicari dicuntur, quæ quom antea eſſent in priuato uſu, populi cōmodis inſeruire incipiunt. Sic bona damnatorum publicantur: ſic Cæſar dicitur forum aut domū publicaſſe, quom ea quæ priuati uſus fuerant, in omnium beneficium migrant. Cæterum licet unaquæq; ciuitas ac municipiū aliqua habeat priuata, quædam etiam publica & cōmunia: ſi tamen proprie loqui uelimus, ea tantum publica dicentur, quę ſunt populi Romani. Eius rei cauſa eſt, quia nulla ciuitas cōmunis eſt omnium præter urbem Romam: illa enim cōmunis omnium patria eſt. Nam quom antea duces & imperatores Romani ex autoritate ſibi à S. P. Q. R. data, hos aut illos populos iure Latij aut ciuitate Romana donaſſent, poſtremo Antoninus imperator de omnibus gentibus & natiōibus promereri uolens, uniuerſum terrarū orbem donauit ciuitate Romana: ex quo facta eſt omnium etiā patria & domicilium. ut de ea illud Plinianum uere dici poſsit: Omniū terrarū alumna eadem & parens numine deûm electa, quæ cælum ipſum clarius faceret, ſparſa cōgregaret imperia, ritusq; molliret: & tot populorū diſcordes ferasq; linguas ſermonis cōmercio cōtraheret ad colloquia, & humanitatē homini daret: breuiterq; una cunctarum gentiū in toto orbe patria fieret. Et ſane ſi Ciceroni credimus, unuſquiſq; noſtrū duas habet patrias: alterā in qua natus eſt, quod caſu euenit: alteram quam noſtra ſponte nos ipſi nobis adſciuimus: in qua honores, dignitates, magiſtratus ſumus adſecuti: pro qua, ſi ita oporteat, non tantum fortunas, ſed ſanguinem ac uitam ipſam ſumma animi inductione profundamus.

CAIVS

Eum qui uectigal populi Romani cōductum habet, publicanū appellamus. nam publica appellatio in compluribus cauſis ad populum Romanum reſpicit. ciuitates enim loco priuatorum habentur.

CÆLIVS

Publica appellantur prouentus P. R. qui tum ex alijs, tum maximè ex mercium inuectione & reuectione colliguntur: & ex eo uectigalia nuncupari ſolent. qui autem publica redimunt, & apud quos merces profitētur, quas alioqui improfeſſas conuehi piaculum eſt, hos publicanos uocauerunt: nomen ſane inuiſum, ſed reipublicę neceſſariū. Eos fuiſſe ex ordine equeſtri Cicero multis locis teſtatur. Ii uero prouentibus P. R. præſidebant: quos ex quatuor præcipuè rebus ſolere legi conſtat. Ex portu importandis & exportandis mercibus, unde portitores dicti. Ex ſcriptura, id eſt pecore: unde & ſcripturarij dicti. ex decimis frugū: unde & decumani & frumētatores. Ex ſalinis: quas omniū primus Ancus rex inſtituit. Addit Iurecōſultus, nil mirum ſi præter urbem Romanā cæteræ ciuitates proprie publica & publicanos nōn habeant: quom priuatorū loco & membra quædā Romanæ reipublicæ cenſeantur.

VLPIANVS

Inter publica habemus non ſacra, nec religioſa, nec quæ publicis uſibus ſunt deſtinata: ſed ſi qua ſunt ciuitatum, uelut bona ſeu peculia ſeruorum ciuitatum, procul dubio publica habentur. Publica uectigalia intelligere debemus, ex quibus uectigal fiſcus

fiſcus capit:quale eſt uectigal portus,uel uenalium rerum:item ſalinarum, & metallorum, & piſcariarum.

C Æ L I V S

Quædam ſunt publica,ex quibus uſum, quędã ex quibus uſufructũ habemus. Ex his uſum habemus quę ita publica ſunt, ut in ijs uerſari, deambulare, aſsidere, oblectari omnibus liceat, ceu ſolemus in ædibus deorum immortalium, theatra, amphitheatra, forum, baſilicæ, & alia id genus loca: in quibus quom ſacerdotes ſacris operantur, uel quom fabulæ aguntur, uel quom uenationes exercentur, uel quom cauſæ aguntur, uel quom oratores audiuntur, nemo non admittitur: quom alioqui publica impenſa ea facta ſint:aut certè in gratiam populi publicata, & in communem uſum redacta ſunt. hæc Iureconſultus hoc loco excludit. ea autem tantum admittit, quæ coniunctum uſufructum habent:ut pręter publicam illam ſtationem, ſecum etiam utilitatem inuehant. Primo ergo ſacra & religioſa excludit. ſacras puta ædes dicemus inauguratas ac Dis immortalibus dicatas: domos autem religioſas non quidem inauguratas & effatu pontificis Dis conſecratas, ſed ſacerdotum tamen uſibus derelictas. Excludit & deſtinata publicis uſibus, ut theatra, amphitheatra, & alia his ſimilia. Cæterum ea publica nuncupat, quæ ſunt uelut bona ciuitatũ, ex quibus uſufructus decerpitur:ut prædia, tabernæ, inſulæ, ex quibus prouentus ſequitur. Velut etiam peculia ſeruorum ciuitatũ:quæ ſerui habere non poſſunt, niſi conſentiente populo: & quorum hæres, decedentibus ſeruis, fit reſpublica, ex quibus deinde populi prouentus accreſcũt. Vectigalia quoq; publica aſſeruntur, ex quibus prouentũ ac fructum capit fiſcus. Aut improprie fiſcũ poſuit pro ærario:aut certè oſtendit etiam fiſcum qui proprie ad principem pertinet, etiam iuris eſſe publici:quom præſertim publica perſona ſit principis, utpote in quem poteſtatem ſuam omnem populus transfudit. Vectigal portus, de quo proximè diximus, Cicero abſolute portũ appellat in Oratione pro lege Manilia: ex quo pro importãdis & exportandis mercibus pecunia publico nomine capitur. Vel rerum uenalium. ex rebus enim proſcriptis & uenui propoſitis certa ſumma debetur ęrario. Ex ſalinis. antiqua eſt & peruetus hęc exactio: unde & ſalaria dicta ſunt, ſi Plinio credimus. Metalla quoq; publicis prouentibus accedunt. ex aurifodinis enim, argentifodinis, ærifodinis, quin & ex alumine, ſulphure, & alijs quæ uenas habent terræ inſertas, hic prouentus colligitur. Nã metalla dicta ſunt, quòd alia poſt alia reperiantur, quaſi μετ᾽ ἄλλα. Piſcariæ paludes piſcitio refertæ ac piſculentæ, quæ publicis uſibus inſeruiũt, & qui ex eis fructus colligitur, reipublicæ debetur. Rem præclarã & eximiam dicitur Nero cogitaſſe, uectigalia ſcilicet omnia & tributa toto terrarũ orbe aboleri, & liberum atq; immune genus humanũ facere. A quo propoſito deſtitit, poſtquam intellexit id fieri non poſſe, niſi uires imperij & nerui publicæ maieſtatis ſoluerentur.

P A V L V S

Munus tribus modis dicitur. Vno donum, & inde munera dici dari mittiue. Altero onus, quod quom remittatur, uacationẽ militię muneriſq; pręſtat: inde immunitatem appellari. Tertio officium, unde munera militaria, et quoſdam milites munificos uocari. Igitur municipes dici, quòd munera ciuilia capiant.

C Æ L I V S.

Vt Iurecõſultus nobis indicet, qui ſint municipes, & quæ dicãtur munia: de quibus crebra eſt in duodecim tabulis & in libris Iuriſperitorum mẽtio: imprimis quot modis munus accipiatur, expedit. Nam munus donũ eſſe tradit: ex quo factũ eſt, ut liberalitatis gratia dicamus dari & mitti munera. Sic illud poetæ accipiendum: Muneraq; Iliacis erepta ruinis. Munus item onus eſt & perfunctio, à quo qui uacationẽ emeruit, is immunis uocañ & immunitate donatus: ceu qui cauſarij ſunt, & honeſta miſsione exautorati. Sic Plinius munificẽ mammam dixit, quæ ad alendum fœtum lac ſuppeditabat. Tertio muneris nomine, officium ſignificari: ex quo munera militaria, quę honoris & induſtriæ cauſa conferebantur: ſic centuriones, tribuni, primipili &

pili & cæteri ordinum ductores ſua obeunt munera, quom ſibi demandatã prouinciam implent: & ex eo munifices appellantur. Ex hac tertia ſignificatione ſubiungit Iureconſultus municipes eſſe nuncupatos: quoniam in reliquũ ſuis legibus utuntur, in eo populo Romano iuncti intelliguntur, quòd cum cæteris Romanis ciuibus munera & officia ac magiſtratus & ius ſuffragiorum participãt. Et ob id honeſtus adeo habebatur ordo municipũ: qui nulla alia re populo Romano obnoxij habebantur, niſi qua parte ſibi honor accedebat & dignitas. Quod ſecus accidebat ijs, qui aliquãdo deuicti fuerãt & facti fundus populi Romani, ita ut eorũ ſolum ærario publico eſſet ex uictorię cõditione adiudicatũ: quod ſolebat poſtremo, aut populo uiritim diuidi, quod ſæpe tentatũ eſt lege agraria: aut in militiæ præmiũ ueteranis diſtribui. Hoc enim erat fundum populi effici: qua de re & Cicero in oratione pro L. Balbo, & Gellius in Noctibus Atticis meminit. Sic & qui in colonias miſsi fuerãt, multo erãt deteriore conditione quàm municipes: quando nec ſuis legibus uiuebant, & onera eadem cum populo Romano tolerabant: ad præſcriptum deniq; Romani moris ſedi rigebant. Ob eam cauſam proditũ eſt, Pręneſtinos colonos populi Romani impenſe Tiberium principem oraſſe, ut eos in ius municipum transferret, quom antea coloniæ ius haberent: id quod Tib. eis non inuitus indulſit, quòd in eorũ agro ex graui morbo conualuiſſet. Contrà Hadrianus quadam oratione teſtatur ſe grauiter mirari: quòd Italicenſes à quibus ipſe erat oriundus: & Vticenſes, & alia quędam oppida quom uere eſſent municipia & municipum iure fruerentur, maluerint tamen ſe in coloniæ ius transferri. Ex quo facile intelligi poteſt: municipiorũ quàm coloniarum ius multo eſſe melius atq; cõmodius. Cæterum eſt & quarta quædam muneris ſignificatio: quam uel Iureconſultus non putauit ad ſe pertinere: uel in superioribus tribus ſignificationibus incluſam exiſtimauit. Nã & munera ludos ueteres dicebãt, qui in gratiam populi Romani edebantur: quorum munificentia liberales homines fauorem populi emerebant, eaq; ratione ſibi uiam muniebant ad magiſtratus & honores capeſſendos: & qui eos ludos edebant, munerarios ex ea cauſa nuncupabãt. Quom itaq; publicos ludos celebraret Domitianus, & quidam dixiſſet Thracẽ mirmilloni parem, munerario imparem: ei iuſsit manus amputari, & cũ hoc elogio per amphitheatrum duci: Impie locutus Parmularius.

V L P I A N V S

Labeo libro primo Prætoris urbani definit, quòd quædam agantur, quædam gerantur, quædam contrahantur. Et actum quidem uerbum generale eſſe: ſiue uerbis quid agatur, ut in ſtipulatione: ſiue re, ut innumeratione pecunię. Contractũ autẽ ultro citroq; obligationem eſſe: quod συνάλλαγμα Græci uocant: ueluti emptionem, uenditionem, locationẽ, conductionẽ, ſocietatem. Geſtum autem rem ſignificare ſine uerbis factam.

C Æ L I V S

Ariſtoteles libro primo Politicorũ oſtendit quid interſit inter ποιεῖν καὶ πράττειν, facere ſcilicet & agere. Nam facere ad mechanicas potius artes refertur: quarum inſtrumenta non ſimpliciter poſsident, ſed alterius gratia haberi ſolent, ut eorũ adiumento aliquod opus perficiatur. exempli cauſa: pecten comparamus, ut tela fiat: ſubulam, ut calceus: acum, ut conſuamus: ueriiculum, ut piſces captemus, & eiuſmodi cætera. πράττειν autẽ, quod agere interpretamur, ad prudentiam & uirtutes pertinet: & inſtrumenta quæ ad πρᾶξιν referuntur, ſeipſis contenta ſunt. neq; enim in alterius gratiam expetuntur. nam ueſtem & lecticam habemus, ut his ipſis utamur, quom induimur aut quom ferimur: neq; ultra ijs opus ullum confieri expectamus. Atq; ita concludit, βίον δὲ πρᾶξιν, οὐ ποίησιν. uitã eſſe actionẽ, non factionẽ: & ſeruũ inſtrumentum eſſe πρακτικὸν nõ ποιητικὸν cõcludit: quando multo nobilius ſit πράττειν ἢ ποιεῖν. Inter inſtrumenta autẽ ſeruum eſſe nobiliſsimũ ac præſtantiſsimum, utpote uiuũ & ſeparatum, id eſt quod per ſe agat, nulla etiã noſtra opera accedente. Quintilianus in ſecũdo Inſtitutionũ quærit, an rhetorice inter artes θεωρητικὰς ἢ πρακτικὰς ἢ ποιητικὰς

ſit annumerandá. alias enim eſſe artes quæ in inſpectione & contemplatione conſtant: aliæ in agendo: quarum in hoc finis eſt, & ipſo actu perficiuntur, nihilq́; poſt actum relinquunt: qualis ſaltatio. Aliæ in effectu: ſic enim ποιεῖν transfert: quæ ſcilicet operis, quod oculis ſubijcitur, conſummationē non finem accipiunt: qualis pictura. Demum ita cōcludit, ferè iudicandum eſſe rhetoricen in actu conſiſtere, etiam ſi aliquid habet effectricis, quom ſcilicet oratiões cōſcriptas relinquit. Atqui craſsiore ratione Iureconſultus noſter, & ut ſic dicā, populari magis trutina quàm philoſophica ſtatera utitur ad diſtinguendum ac ſecernendū, quomodo aliqua agantur, aliqua gerantur, aliqua contrahantur. Siquidē generaliter agi ea uult, quę uerbis aut rebus tranſigantur. uerbis enim ſtipulatio cōſtat: per quam multa agimus. Rebus, puta numeratione pecuniæ, conſtat emptio. Gerere aūt ad rem magis pertinet, quæ ſine uerbis peragatur. Sic magiſtratū gerere: ſic rēpublicā gerere dicimur. atq; hoc eſt quod grāmatici hoc uerbum gerere honorificum eſſe tradunt: utpote quod ad honorarias perſunctiones pertineat. Hinc illud Vergilianum: Et nos aliquod nomenq́; decusq́; Geſsimus. Sed enim contrahere, quod proprium eſt Iurecōſulti, ad eas actiones ſpectat, quæ ultro citroq́; obligationem inuehunt: atq; inter duos pluresúe ſtatuunt. Talis profecto eſt emptio & uenditio. niſi enim utrinq; emptor & uēditor interueniat, neq; emptio fieri poterit neq; uenditio. Locatio itidem & cōductio, hinc locatorem, inde redemptorē, id eſt conductorem requirit: ſic ſocietas iniri non poteſt, niſi mutua duorū pluriumúe obligatio intercedat. Hoc Græci uocant τὸ συνάλλαγμα. Nam συναλλάττειν contrahere & mutua obligatione obſtringere ſignificat. Caius de geſtis actiśq; differētia loquēs titulo De uerborū ſignificatiōe, Licet, inquit, inter geſta & facta uideatur quædā eſſe ſubtilis differētia, attamen καταχρηστικῶς, id eſt improprie nihil intereſt inter factum & geſtum.

VLPIANVS

Verba, contraxerunt, geſſerunt, non pertinent ad ius teſtandi.

CÆLIVS

Ad teſtamenti factionem neq; contractus neq; rei geſtio pertinet. Nam in contractu utraq; pars obſtringitur: in teſtamento autem neq; teſtator neq; hæres obſtringi ſolet. Teſtator quidem nō obligatur: quom habeat ambulatoriam uoluntatē uſq; ad mortem, & teſtamentū pro libito immutare poſsit. Neq; rurſus hæres obligatur, utpote cuius conſenſus nō requiritur, & plerunq; abſit dum teſtamentum conficitur. Præterea ſi neceſſarius eſt hæres, non aſſenſu neq; ſponte, ſed neceſſario hæreditatē adire cogitur: quòd ſi ſuus eſt hæres aut extraneus, tantum abeſt ut conſenſu adigatur, ut etiam ſi uelit poſsit hæreditati renuntiare. Gerere autē quom rebus cōſtet, & ſine uerbis perficiatur, ad teſtamenti functionē non attinet: quę uerbis multo magis conſtat quàm rebus. Puta, Sempronius ex aſſe hæres mihi eſto.

PAVLVS

Princeps bona concedendo, uidetur etiam obligationes concedere.

CÆLIVS

Quom ex munificentia principis bona cōceduntur, uidentur obligationes quoq; concedi: argumento à maiori ad minus. Nam ſi quod amplius eſt, bona conceduntur: quis dubitet quin id quod minus eſt, id eſt obligationes concedantur: quæ quaſi appendices bonis ipſis inhærent. Cæterum quom obligationes nominat Iureconſultus: tam eas intelligo, unde nobis cōmodum accedit, quom creditores effecti nomina exigimus: quàm unde incōmodum nāciſcimur, quom debitores effecti ad perſoluenda onera compellimur.

CAIVS

Plus eſt in reſtitutiōe quàm in exhibitione: nam exhibere eſt præſentiā corporis

præbe

præbere:reſtituere, eſt etiam poſſeſſorē facere, fructusq; reddere: pluraq; præterea reſtitutionis uerbo continentur.

C Æ L I V S

Siquis ſententia iudicis damnetur ad ſe aut libellos aliaúe monumenta exhibendum: probabit ſe ſententiæ paruiſſe, quotiens aut monumenta ipſa aut libellos aut ſe ipſum præſentauerit. Nam rei corpus præſentiamq; proferre, hoc eſt demū exhibere. At ſiquis rurſus damnetur ad reſtituēdum, nō ſatis erit corpus depromere, & rei præſentis poteſtatem facere, niſi & poſſeſsionē fructusq; reddiderit. Hoc enim uerbo reſtitutionis multa complectimur, ut quis planè reſtitutus uideatur. Pertinet aūt hoc uerbū maximè ad interdictū, unde ui. ut unde qs deiectus exturbatusq; fuerit, eò reſtituatur, atq; ita in priſtinū gradum reuocetur, ut plenā poſſeſsionem & cætera quę poſſeſsioni adiuncta ſunt aſſequatur: qua de re luculenter adeo diſputat Cicero in oratiōe pro L. Cecinna. Sic reſtitui natalibus dicitur, qui autoritate principis in eum locum reuocatur, quo fuerat natali die. exempli gratia. Si quis natus liber in ſeruitutem prolapſus fuerit, & princeps eum in libertatem uendicās dicat: Te natalibus reſtituo: tunc ea ratione libertas tradita uidetur, ac ſi nunquam ſeruitutem ſeruiuiſſet: atq; in ea ſemper libertate continuaſſet, qua tunc primū frui cœpit, quom in hanc lucem editus eſt. Quòd uero nonnulli reſtitutū natalibus eum putāt, qui ſpurius natus legitimus factus eſt, cuiq; inuſta natalium nota expungitur: contrariū uideretur, ſi ſuis natalibus reſtitui diceretur, qui omnino nota non caruerunt: eoq; modo ille nihil planè foret aſſecutus: niſi primos natales intelligamus, eos ſcilicet qui uigebāt primæuo ſeculo, quom abdicata uerborum ſolennitate, omniq; legum reſpectu, iure tantum naturali uir & fœmina iungebantur, omnesq; qui ex ea coniunctione procreabantur, ingenui ac ſine ulla nota naſci intelligebantur. Quare melius fortaſſe & apertius, qui legitimi beneficio principis efficiuntur, reſtituti ingenuitati dicentur, quàm natalibus reſtituti. Quę reſtitutio eos prorſus idoneos reddit ad bonorum ſucceſsionem omniumq; ciuilium munerum perfunctionem, ut omni ex parte legitimis æquati cenſeantur.

V L P I A N V S

Rei appellatione & cauſæ & iura continentur.

C Æ L I V S

Verba ſunt Ciceronis in Oratione pro L. Murena: Iam illud mihi quidem mirum uideri ſolet, tot homines, tam ingenioſos per tot annos etiam nunc ſtatuere non potuiſſe, utrum diem tertiū an perendinum, iudicē an arbitrū, rem an litem dici oportere t. ſanè à re rei dicti ſunt, qui in iudiciū uocantur ad cauſam dicendam. Sunt qui uelint Iureconſultū innuiſſe rei nomine, tam ea quæ mancipi ſunt, quàm quæ nemancipi denotari, id eſt tam corporalia quàm incorporalia: ut per cauſas corporalia, per iura incorporalia indicentur. Ego & cōtrouerſiam & rationes quibus controuerſia nititur, rei appellatiōe contineri exiſtimauerim. Nā & rem ſuā tueri dicitur, qui cauſam ſuam defendit. & rem ſuam perſequi, qui laborat ut apud iudicem ius ſuum obtineat. Extat ſuper rei ſignificatu Auſonij uerſiculus:

Iudicium, uenerem, litem, cur una notat res?

C A I V S

Nihil aliud eſt hæreditas q̃ ſucceſsio in uniuerſum ius, quod defunctus habuit.

C Æ L I V S

Quicunq; inſtitutus eſt hæres, non ſolum ei debetur bonorum poſſeſsio, ſed & omne ius omnesq; actiones, quæ ad defunctum ſpectabant, ei debentur: ita ut quæcunq; per iuris traditionem aut per iuris ceſsionem noſtra fieri poſſunt, ea ad hæredem perueniāt. Ex quo etiam hæres appellatus creditur: quòd hæreat & cōtinuetur

in iiſdem iuribus quæ habebat qui deceſsit. Veteres creſcere hæreditatem dixerũt, quicũq; auctus foret hæreditate. Hęreditatem obtingere ſine ſacris, de iis dixit Plautus, qui ſolidam hæreditatẽ ſine detrimento atq; imminutiõe ulla aſſequuntur: quando ille fuit mos maioribus, ut quiſquis in bona ſuccederet, is quoq; ſacra gẽtilitia celebrare teneretur: quæ ſane non exiguis conſtabant impendiis.

PAVLVS

Recte dicimus, eum fundum totum noſtrũ eſſe, etiam cuius uſus fructus alienus eſt. Quia uſus fructus non dominii pars ſed ſeruitutis ſit: ut uia & iter. nec falſò dictum eſt, meum eſſe, cuius non poteſt ulla pars dici alterius eſſe. Hoc & Iulianus ait, & eſt uerius.

CÆLIVS

Seruitutes dicuntur rei noſtræ onera alieni cõmodi gratia: ita dictæ quòd res noſtra alienis uſibus ſeruiat: quod ſanè fieri non poteſt ſine noſtro incommodo. Nam quòd alius in noſtras ędes proſpiciat, quòd iter aut uiam per noſtrũ fundum habeat, non poteſt eſſe ſine animi noſtri moleſtia, & ſi hoc tamen rei noſtrę dominiũ non deterat, neq; eo minus domini ſimus & uocemur. Nulla enim pars ędium noſtrarũ aut fundi noſtri eius ſeruitutis gratia alteri adiudicatur, aut alterius eſſe dicitur. Quæſitũ eſt, quid de eo fundo ſentiendum, in quo ego dominiũ habeo, id eſt qui eſt mei mancipii: alter uero eo utitur fruitur, id eſt eius uſufructum habet. Reſpõdet Iureconſultus, rem fuiſſe cõtrouerſam diuq; diſceptatã. Se autem, aſtipulatore Iuliano, ita decernere: quòd uſus fructus non in dominio, ſed in ſeruitute computetur: eſſe enim ſpeciem ſeruitutis, quòd alius ex agro meo fructus colligat: quæ res & ſi diſpẽdioſa admodum ſit, nam fundus maximè uſus fructus gratia appeti ſolet, non tamen imminuit noſtrum dominium, neq; propterea fundus minus noſter eſſe dicitur: de quo, non de cuius fructibus, pro ſentẽtia diſponere poſsimus. Recte itaq; dicimus, eum fundum totum noſtrum eſſe, etiam cuius uſus fructus alienus eſt. M. Curius in quadam epiſtola ex iis quæ Familiares dicuntur, quom nullæ minus familiares ſint, in dominio ſeu mãcipio & uſu ac fructu iocatur, & quidem Græce. Sum enim, inquit, χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. ergo fructus eſt tuus, mancipiũ illius. Cui reſpondẽs Cicero hæc ait, & quidem latine: Attici noſtri proprium te eſſe ſcribis mancipio & nexu, meum autẽ uſu & fructu. Contentus iſto ſum: Id enim cuiuſq; eſt proprium, quo quiſq; fruitur atq; utitur. Ex quibus intelligitur, proprietatem & poſſeſsionẽ ad eum ſpectare qui habet mancipiũ & nexũ, quod recentiores Iurecõſulti dominiũ uocãt.

PAVLVS

Quod Q. Mutius ait, partis appellatione rem pro indiuiſo ſignificari: nã quod pro diuiſo noſtrum ſit, id non partem ſed totum eſſe: Seruius non ineleganter partis appellatione utrunq; ſignificari.

CÆLIVS

Pars nomen eſt ad aliquid: nam pars totius pars eſt: neq; pars eſt niſi toti coniuncta. ſicut neq; membrũ, membri nuncupationẽ admittit, niſi corpori adhæreat: a uulſum enim à corpore membrũ appellari deſinit. Recte ergo Iureconſultus ex ſententia Q. Mutii tradit appellatione partis, rem pro indiuiſo intelligi, id eſt quę nondum ſeparationem ſectionemúe à toto acceperit. ſic in bonis ſotialibus, in hæreditate herciſcunda, in bonis diuidundis. Exẽplo eſſe poteſt lex illa Sceuolæ, Gręce quidẽ ſcripta, ſed quæ ita trãſferri poteſt. Hęredes mei domũ meã ne uendũto, néue creditoribus obligãto: ſed ipſa permaneat ſimpliciter in filiis inq; nepotibus per omne æuum. Si quis autem ipſorum uel uendere uel creditoribus obligare partem ſuam uoluerit: id ei ut faciat poteſtas eſto, dum cohæredi uendat obligetúe. Si quis hanc iuſsionem àduerſus fecerit, quod ob pecuniã obligatur, inutile & infirmum eſto. Quòd ſi pars à toto reuellatur, iam pars non eſt, ſed ex parte totum effectum. ut ſi caput à corpore

abſcinda-

abſcindatur, iam nõ eſt corporis membrum, neq; pars corporis, ſed totum quiddam ſua forma præditum. atqui aliter Seruius. nam & partem eam dici uult quæ toti coniuncta eſt: & eam quæ rurſus à toto abiuncta eſt. ſed hęc poſterior ſignificatio impropria eſt, & καταχρηστικῶς accipitur. à toto enim detracta, pars potius dicitur reſpectu anteacti tẽporis, quo toti erat annexa, quàm quòd hoc tẽpore uere ac legitime pars ſit. Has Dialectici ὑποθέσεις ſolent appellare, hoc eſt ſuppoſitiones: ut quom dicunt filium factũ eſſe hæredem patri: de eo intelligendum, non qui filius ſit quom adit hęreditatẽ: defuncto enim patre ceſſar filij nuncupatio. Nam filius, non poteſt non eſſe patris filius. De eo itaq; ſupponẽdũ ꝙ olim erat filius quom pater ageret in humanis.

V L P I A N V S

Partum non eſſe partem rei ſurtiuę Sceuola libro decimo Quæſtionum ſcribit.

C Æ L I V S

Philoſophi tradunt filium eſſe parentis partem à toto abiunctam: ſiquidem genituram, ex qua protreatur filius, ex omnibus corporis partibus deduci prudentiſsimi putauerunt. Fuerunt itaq; inter Iureconſultos qui exiſtimauerint partũ ancillæ furtim & inuito domino abductæ partẽ eſſe rei furtiuæ: ita ut ancilla & ſœtus ex ea natus, totum ac ſolidum furtum intelligatur, cuius pars ſit pars. Ad hoc rationibus utebantur, quòd filius parẽtis pars ſoret: tum maximè quoniã natus ex ancilla uentrem ſequeretur. Sed contrà decernit Vlpianus ex ſententia Sceuolæ: partum ſcilicet nõ eſſe partem rei ſurtiuæ. cuius ſententiæ rationem puto pendere ex proxima deciſione: qua dicebatur, partis appellatiõe rem pro indiuiſo ſignificari. eſſe autem ancillæ partum à matre diſtinctum uel oculorum teſtimonio conſtat.

V L P I A N V S

Ager, eſt locus qui ſine uilla eſt.

C Æ L I V S

Ager ideo dictus ex autoritate Varrõis, ꝙ in eo ſemper aliquid agař: uel quòd Gręci τὸν ἄγρον uocant. eſt autem ager uel paſcuus uel ſeminalis. Reditus qui ex agro leguntur, in uillam deferuntur: quæ ſic dicta eſt, quòd prouentus agreſtes in eam cõuehantur, quaſi uehilla. Quæritur an legato agro, uilla quoq; legata intelligatur. negat Vlpianus, quòd ager ſit locus qui ſine uilla eſt.

V L P I A N V S

Stipendium à ſtipe appellatum eſt, quòd per ſtipes, id eſt modica æra colligatur: idem hoc etiam tributũ appellari Pomponius ait: & ſanè appellatur à contributione tribuum: uel ex eo quòd militibus tribuatur.

C Æ L I V S

Quando primũ Romano militi ſtipendium deberi cœperit, declarat Liuius libro quarto ab urbe cõdita de Anxuris expugnatione loquẽs. Oppidũ, inquit, uetere fortuna opulentum tres exercitus diripuere: eaq; primum benignitas imperatorum plebem patribus conciliauit. Additum deinde omniũ maxime tempeſtiuo principum in multitudinẽ munere, ut ante mentionẽ ullam plebis tribunorumúe decerneret ſenatus, ut ſtipendiũ miles de publico acciperet, quom ante id tẽpus de ſuo quiſq; functus eo munere eſſet. Nihil unquam acceptũ à plebe tãto gaudio traditur. Idẽ mox: Poſtremò indicto iam tributo, edixerunt etiam tribuni auxilio ſe futuros, ſi quis in militare ſtipendium tributũ non contuliſſet. Patres bene cœptam rem perſeuerãter tueri, conferre ipſi primi: & quia non argentum ſignatũ erat, æs graue plauſtris quidam ad ærarium conuehentes, ſpecioſam etiã collationem faciebãt. Hoc eſt æs illud quod Iurecõſultus ſtipem uocat, à ſtipando, id eſt cõgerẽdo. Hinc milites ęra dicun

tur merere:hinc ærarium ab ære graui.argenteus enim numus ante Pyrrhi tempora ſignatus nō legitur. Ex Diurnis autē Taciti cognoſcitur, ſtipēdium militi in diem perſolui ſolitum aſſes decem : quo quom contentus non eſſet, in principatus Tyberij initijs ut ſibi denarius diurnus procederet petijſſe proditur. Certè cohortes prætoriæ binos denarios in diem capiebant . totidē centuriones in exercitu . triplex uero ſtipendium equiti dabatur. Ex his facile intelligis quid ſtipendium & tributū Vlpiano & Pomponio, & cur dictum. Addemus & uerba Plinij , quoniā nonnihil ad rem facere uidentur: ea ſcripta ſunt libro trigeſimotertio Naturalis hiſtoriæ: Libralis unde etiā nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur aſsis:quare æris grauis pœna dicta:& adhuc expenſa in rationibus dicuntur: item impendia & dependere. Quin & militarium ſtipendiorum, hoc eſt, ſtipis ponderandæ penſatores libripendes dicuntur : qua conſuetudine in ijs emptionibus quæ mancipij ſunt, etiam nunc libra interponitur.

PAVLVS

Alienationis uerbum etiam uſucapionē continet: uix eſt enim ut non uideatur alienare, qui patitur uſucapionem. Eum quoq; alienare dicimus, qui non utendo amiſit ſeruitutem. Qui occaſione acquirendi non utitur, non intelligitur alienare: ueluti qui hæreditatem omittit, aut optionem intra certum tēpus datam nō amplectitur.

CÆLIVS

Quęcunq; abalienari, id eſt lege duodecim tabularū à noſtro ad alterius dominiū transferri atq; traduci iure poterant: uetuſtiſsimo uocabulo res mancipi dicebantur: è contrario nemancupi, quę abalienari non poterant. unde manceps ſiue mancipiū, quòd manu capiatur:& mancipes qui à republica aut emere aut conducere ſolebāt: à manu ſcilicet, qua (ut Feſtus refert) ſublata ſignificabāt ſe uictores emptiōis eſſe: et mancipo quod eſt manu capio, obligo, ſummitto & ſeruum facio: & mancipatio ipſe alienandi modus, & quoddam uenditionis , ut ita dicam , ſimulachrum in ijs rebus quæ mancupi dicebantur. Quarū abalienatio, ſi M. Tullio credimus, non niſi dupliciter fieri poterat: uidelicet aut per nexu traditionē, aut iure ceſsionē. Traditio nexu, fuit quædam celebris iuris ciuilis ſolennitas , de qua ita Caius libro primo Inſtitutionum Boethio in Topicis referente. Eſt aūt mancipatio imaginaria quędā uenditio, quod ipſum ius proprium Romanorū eſt ciuium. Eaq; res ita agitur. adhibitis non minus quàm quinq; teſtibus ciuibus Romanis puberibus, & pręterea alio eiuſdem conditionis homine qui librā æneam teneat, qui appellatur libripēs: is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit: hunc ego hominē ex iure Quiritiū meum eſſe aio. isq; mihi emptus eſt hoc ære, æneaq; libra. deinde ære libram percutit. Sic enim lege iubebatur, cuius uerba ſunt apud M. Varronem: Rauduſculo librā ferito. Tum id ęs ei tradit, à quo mancipiū accipit, quaſi precij loco. Hactenus de nexu traditione. huc quicquid per libram & æs geritur, pertinet. Alter autem abalienandi modus, quam iuris ceſsionem diximus appellari, non ære aut libra, ſed alia iuris ſolennitate conſtabat: ut Caius idem, cuius uerba ſunt: In iure autē ceſsio fit hoc modo: apud magiſtratum populi Romani, uel apud prætorem , uel apud præſidem prouinciæ , is cui res iure ceditur, rem tenens ita uendicabat. hunc ego hominem ex iure Quiritiū meum eſſe aio. Deinde poſtquā ita uendicauerit, prętor eum qui cedit ita interrogat, An cōtrà uendicet. Quo negante aut tacente, tunc ei qui uendicauit rem addicit: idq; legis àctio uocatur. hæc Caius. Et his tantum duobus modis abalienationem poſſe fieri à ciue Romano oſtēdit M. Tullius in Topicis, ubi locū à definitione pertractat. Nam pura traditione res alienari non poterat. Quod ita uerum eſſe intellige, niſi ab eo cui traditio fieret, res tradita uſucaperetur: nam tunc ſine ulla ſolennitate res acquirebatᷣ ſola uſucapiōe . Cōcludebatᷣ aūt antiqua uſucapio anno uno in rebus mobilibus uel ſe mouētibus: in immobilibus uero ſolo biēnio in Italia tantū, quod à Iuſtiniano poſtea immutatum eſt. Hæc ſuccincte & eleganter adeo Horatius ita comprehendit.

Si proprium eſt quod quis libra mercatur & ære,

Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus.
Si autem omnia quę nexu tradi poterant, omiſſa (ut diximus) ſolennitate erant apta ad uſucapionem, neceſſe eſt ut quæcunque poterant uſucapi, poſſent etiam uſu tradi: & ideo cognitis his quæ uſu capi ſolent, qualia ſunt ſerui, domus, equus, fundus, & quæcũque tangi & apprehendi poſſunt: cognoſcuntur illa quę mancupi dicebantur. quæ uero non ſunt ad uſucapionẽ accõmodata, nec ſimiliter ad nexu traditionem erũt: & talia appellabantur nemancupi: qualia ſunt omnia incorporalia: quæ ſcilicet tangi nõ poſſunt, quæq; in mero iure conſiſtunt. ut uſus, hęreditas, uſuſfructus, obligationes quoq; modo contractæ, & cętera id genus: quę propterea non uſu capiuntur, quia nec poſſeſsionem nec traditionem recipiunt. Sine poſſeſsione autẽ uſucapionem non procedere quis ignorat? ex quibus apertiſsime colligitur quid ſibi uoluerit imperator Iuſtinianus eo titulo Codicis, De transfer. uſucap. & ſublata differentia rerum mãcupi & nemancupi. & illo, de nudo iure quiritiũ tol. Sed animaduertendum eſt, quia quæcũq; poterant nexu traditione abalienari, poterant & iure ceſſione. Sed non utiq; retro currit: nam ceduntur iura & actiones, inquit Vlpianus, res ipſæ reſtituũtur. Relinquitur ergo eas res demum mancupi dici ſolitas, quæ ſunt ad æris & libræ ſolennitatẽ atq; etiam uſucapionem aptiſsimæ: nemancupi autẽ, quæ nec uſucapi, nec tradi nexu poterant: licet iure cedi poſſent. Hæc operæpreciũ duxi præfari de abalienatiõis modis ex ritu Quiritium: ut res tota cõmodius intelligatur: & quæ in uſucapione poſita ſint, agnoſcantur. Nunc cõminus cum re congrediendum, & Iureconſulti ſententia propius penſitãda eſt. Illud uero iam excuſſum, alienationis uerbo uſucapionẽ contineri. Sed & qui per negligentiã ſeruitute ſibi debita non utitur, ac temporis præſcriptione illã amittit: tacite uidetur in eius alienationem conſentire. Cæterum qui occaſionẽ acquirendi prætermittit, non intelligitur alienare, atq; id merito. Alienatio enim præſupponit dominiũ: nemo ſiquidem alienare poteſt quod ſuum non eſt, & cuius mancipium non habet. qui uero occaſionẽ prætermiſit acquirendi, hoc ipſo nomine teſtatur ſuum non eſſe, quod nondum acquiſiuit. Quod uel in hęreditate relicta, uel alia in opinione ſeu promiſsione data contingat, eodem modo cenſendum eſt.

PAVLVS

Oratio quæ neq; cõiunctionem neq; diſiunctionem habet, ex mente pronunciantis uel diſiuncta uel coniuncta accipitur.

CÆLIVS

Inter ſpecies orationis eſt, quę aſyndeta denominatur, quaſi dixeris abiuncta: ut ſi dixero, Veni, uidi, uici. Ad huius uero intelligentiam ſubintelligitur uel diſiunctiua uel coniunctiua particula. Neq; parũ intereſt, an hæc an illa ſubaudiatur. nam ſi diſiunctiua ſubintelligitur, unam partem diſiuncti impleri ſatis eſt: contrà ſi coniunctiua, cõiuncti partes omnes impleri oportet. Hoc aũt non aliunde quàm ex mente ac uoluntate pronuntiantis uel ſcribentis interpretamur. exempli cauſa. ſi teſtator ſcripſerit: Hæres meus quo die deceſſero, mihi annua iuſta Beryti, Alexandriæ, Romæ facito. Hæc oratio ſane abiuncta eſt: cui tamẽ ex mente teſtatoris facile agnoſcamus diſiunctionem deeſſe, quando eadem die hæres Beryti, Alexandriæ, Romæ eſſe nõ poteſt. ſubaudita igitur diſiunctione, ut ſcilicet uel Beryti uel Alexandrię uel Romæ annua iuſta fecerit, uoluntatem teſtatoris ſe impleuiſſe certum habeat. Quòd ſi rurſus teſtator ita mandauerit: Hæres meus columnã duûm pedum erigito, in ea noſtrum elogium excribito, in proximo lucum Syluano conſecrato. ſciat hæres ſe uoluntati teſtatoris non ſatisfeciſſe, niſi ad ũguem omnia impleuerit: quando abiunctæ illi orationi à coniunctione ſubſidium ac ſupplementum quærendum eſt. Illud ſciendum eſt, ex hoc orationum genere diſceptationẽ illam trahi ſolere, quę à ſcripto & ſcribentis uoluntate nomen ſuſcepit, de qua apud rhetoras longa cõmentatio.

PAVLVS

Coniunctionem enim nonnunquã pro diſiunctionc accipi, Labeo ait:ut in illa ſtipulatione, mihi hærediq; meo, te hęredemq; tuum.

CÆLIVS

Si promiſeris te mihi hęrediq; meo daturum centum, ſanè non ita intelligendum eſt, quaſi te utriq; obligaueris daturum centum. Nam hoc modo nõ ad centũ: ſed ad ducenta perſoluenda tenereris. Sed enim ſi alterutri, id eſt, aut mihi aut hæredi meo centum perſolueris, obligationẽ impleueris: atq; ita debere deſines. Pari pacto ſi ſcriptum fuerit: ſtipularis te hæredemq; tuum mihi Formianum fundum uenditurum: certum eſt ſi tu aut hæres tuus Formianum fundum mihi uendiderit, obligationem deſituram: neq; ulla neceſsitas cogit ut uterq; hoc agat. Huius rei illud perſpicuum eſt teſtimoniũ, ꝙ ego te adigere non poſſum ut Formianum mihi uendas: alioqui uterq; ex pari obſtrictus foret, & in utrunq; daretur actio. Adde quòd te uiuente nullus eſt tuus hæres: quõ ergo mihi obligari poteſt, qui nondum uſquã eſt gentiũ? Ex ijs igitur facile colligi poteſt: hoc genus dicẽdi, mihi hærediq; meo: uel te hæredemq; tuũ: in exemplis quæ modo adſcripſimus, nõ ad coniunctionẽ, ſed ad diſiunctionẽ ſpectare. Illud præterea uerũ eſt, coniunctionẽ & diſiunctionẽ non ad uerba, ſed ad ſenſum pertinere. nam utraq; uerba coniungit: ſed ab altera ſenſus abiungitur, ab altera coniungitur. Porrò in ea ſtipulatione de qua agitur in titulo De uerborum obligationibus: ſibi hærediq; ſuo ire, agere, licere: ꝙ particula planè ſenſum coniungit, neq; habet quicquã cũ abiunctiua cõmune. Quod fermè Accurſius uidetur aſſeueraſſe. Quòd autem uerba interdum diſtent à ſententia, hoc in primo Digeſtorũ Iureconſultus dixit, diſtare τὸ ῥητὸν ἀπὸ διανοίας.

PAVLVS

Sylua cædua eſt, ut quidam putant, quę in hoc habetur ut cæderetur. Seruius eam eſſe, quæ ſuccisa rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcatur. Stipula illecta, eſt ſpicæ in meſſem deiectæ nec dum lectæ: quas ruſtici quom uacauerint, colligunt. Noualis eſt terra præciſa quæ anno ceſſat, quam Græci νέωμα uocãt. Integra autem eſt in qua nondum dominus paſcẽdi gratia pecus immiſit. Glans caduca eſt, quę ex arbore cecidit: Paſcua ſylua eſt, quę paſcuis pecudum deſtinata eſt.

CÆLIVS

Volentes ſignificare ueteres eam partem rei agreſtis utiliſsimã eſſe quæ minimis impendijs cõſtaret: eam conſtare dixerunt bonis malis, per bona impendia, per mala uilia interpretantes: ita ex antithetis cõmodum quendam cinnum facientes. Hoc fuit in cauſa ut ſyluas & plantaria multa haberent in æſtimatione, uſq; adeo ut plantaria dotem filiarum appellarent, quòd ex ijs magnum quæſtum facerẽt modica impenſa. Verum cæduam ſyluam dixerunt eam, unde lignari poterant & materiam ad ædificia compararc uel ad inteſtinum opus: quod interdictum erat ex ſyluis incędűis, quas attigiſſe piaculum fuit. Ex quo Turulium illum Pompeianum religione obſtrictum ferunt in hoſtium manus collapſum pœnas uiolati luci ſubijſſe. certis tamen precationibus à Dis impetrari poterat, ut ſyluæ eorum numini ſacræ excilderentur uel interlucarentur. Siquidem interlucare, eſt ramos denſam umbrã facientes abſcindere lucis admittendæ gratia. Et quidem apud me potior eſt Pauli ſententi quàm Seruij: quando ſylua ex ſtirpſbus aut radicibus renaſcẽs rediuiua potius & cæſa dici poteſt, ꝙ cædua. Funditus enim exciſa quomodo iam cædi poteſt? Quod ad ſtipulam pertinet, ſi proprie & ex autoritate Varronis loquamur, ſtipulę ſunt folia culmum ambientia. Culmus eſt qui ſpicam ſuſtinet, calamus dictus alio nomine: ſpica uero granum ſuſtinet à ſpe dicta. huius ſumma ariſta dicitur: qua ſi careat, mutica nuncupatur, quaſi mutila. Nunc Iureconſultus licenter ſtipulam accipit pro culmo & ſpica. Quæ quom exciſa eſt à ſtirpe, & in terrã deiecta: tantiſper illecta appellatur, dum eam ruſtici quom uacauerit, id eſt ociũ fuerit, colligãt. Noſtri certè coloni

ſpicas

ſpicas primo demetunt, mox colligant in manipulos, demum conuehunt in aream, ubi uel tribulis uel iumentis atterantur, ut euentilatæ & excretæ demum condantur in horreũ. Plinius libro decimooctauo Naturalis hiſtoriæ: Nouale eſt quod alternis annis ſeritur. Ex quo Vergilius:

Alternis idem tonſas ceſſare nouales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.

Libro tamen decimoſeptimo Plinius itidem: Talis ferè eſt in nouabilus cæſa uetere ſylua. Vt minus accuſandus uideatur Seruius, qui præter priorē ſignificationē dixit, noualia eſſe unde ſylua tollitˀ. Priori ſignificationi fauet Iureconſultus: nouale à Græcis, νέωμα. Integram autē terram tradit, quę non modo nō fuit proſciſſa, ſed nec dum pecus in eam miſſum eſt paſcendi gratia, ut uirgo etiã intacta omnino intelligatur. Cicero eleganter libro De deorum natura inquit: Præbeo me tibi integrum diſcipulum, id eſt planè rudem & eius philoſophiæ ignarũ. Sic & apud Catullum locus ille enarrandus eſt: Puellę & pueri integri. Quod nemo hactenus aduertit, quod ſciam. Lex eſt duodecim tabularum: Glandem in alienũ fundum procidētem colligere fas eſto. De hac Plinius mentionē habet libro decimoſexto, cautũ fuiſſe tradēs, ut colligere glandem in alienũ fundum procidentem liceret. prætor deinde ſuo edicto præcepit, ut tertio quoq; die aliquis glandē quæ ex fundo ſuo in agrum alienũ caderet, legere & auferre poſſet. Glandis uero nomine Iabolenus & Caius omnes fructus cōtineri dixerunt. Caduca uero glans eſt, quæ ſua ſponte ex arbore decidit: ſicut poma caduca & procidua ad eorum differentiã, quæ ſtrictiua à ſtringendo nuncupantur: nam ſtringere pro colligere ueteres dixerũt. Poſtulat locus ut de glande nōnihil dicatur. Glandes opes eſſe nunc quoq; multarum gentiũ etiam pace gaudentium conſtat. Necnon & in copia frugum areſactis molitur farina, ſpiſſaturq; in panis uſum. Quin & per Hiſpanias ſecūdis menſis glans inſerebatˀ: dulcior eadē in cinere toſta. Diſtant fructu, ſitu, ſexu, ſapore. dulciſsima omnium fagi: ut qua obſeſſos etiam homines duraſſe in oppido Chio proditũ ſit. Fagi glans muribus gratiſsima eſt, & ideo animalis eius unà prouentus. glires quoq; faginat. expetitē etiã turdis. Arborũ fertilitas omniũ ferè alternat, ſed maximè fagi. Glandē, quæ propriè glãs intelligitur, ferunt robur, quercus, eſculus, cerrus, ilex, ſuber. Ilicis tamen glandem Homerus acylon uocat, & à glande hoc nomine diſtinguit. Cerro triſtis, horrida, echinato calyce ut caſtaneæ. Glans fagea ſuem hilarem facit: carnem coctibilem ac leuem & utilem ſtomacho. ilignā ſuem anguſtam, nitidã, ſtrigoſam, ponderoſam. Querna diffuſam & grauiſsimã, & ipſa glandium æquè dulciſsima. Proximã huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia ſolidiorē carnem, ſed duram. Iligna tentari ſues, niſi paulatim detur. hanc nouiſsimã cadere. fungoſam carnem fieri eſculo, robore, ſubere, rei ruſticæ autores, & quibus ſcrutari hæc cura eſt, tradidere. In Topicis argumentum eſt à coniugatis: cuius exemplum: Si ager cōpaſcuus eſt, ergo in eo ius eſt compaſcere. Sic & ſylua quæ in hunc uſum deſtinata eſt, ut ex ea pecori pabulum paretur, iure paſcua dicitur à Iureconſulto. Hinc ſcilicet glandes, poma, & id genus alia proueniunt, ex quibus large armenta depaſcantur.

VLPIANVS

Pratum eſt in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus eſt, ex eo dictũ, quòd paratum ſit ad fructum capiendum.

CÆLIVS

Sine armentis coli arua difficile eſt, ſine fœno ali armenta & ſuſtineri nō poſſunt: ut fœnum habeatur cultus prati neceſſarius eſt, cui ueteres Romani primas in agricolatione tribuerunt: nomen quoq; indiderunt ab eo, quòd protinus eſſet paratum, nec magnum laborem deſideraret. Addit Cato illas cōmoditates, quòd nec tempeſtatibus affligatˀ, ut aliæ partes ruris: minimiq; ſumptus egēs per omnes annos præbeat reditum, neq; eum ſimplicē, quoniã etiam in pabulo non minus quàm in fœno reddat. Pratorum duo genera, alterum ſiccaneum, alterum riguum. læto pinguiq;

campo non deſideratur influens riuus: meliusq́ habetur fœnum quod ſuapte natura ſuccoſo gignitur ſolo, quàm quod irrigatum aquis elicitur. Sus à prato arcendus eſt, quoniam roſtro ſuffodiat & ceſpites excitet: ſed neq; maiora pecora admittenda, niſi quom ſiccisſimũ ſolum eſt, quoniam demergunt ungulas, & atterunt ſcinduntq́ radices herbarum. Hæc ex Varrone carptim. ex quibus ſatis conſtat ad fructũ percipiendũ ex prato, nõ tantũ falce opus eſſe, quom in pabulo nõ minus quàm in fœno reddat. Nõ pigebit, quod experientisſimi de prato tradiderint, ſubiũgere. Seneſcũt prata, reſtituiq́ debent ſaba in his ſata uel rapis uel milio. Mox inſequente anno frumento: rurſusq́ in prata relinqui tertio. Præterea quoties ſecta ſint, ſicilire: hoc eſt, quæ fœniſeces prætereunt, ſecari. Eſt enim imprimis inutile, naſci herbas ſementaturas. herba optima in prato trifolij, proxima graminis, pesſima mimmuli. Fœnum quod autumno ſecatur, chordũ uocãt. Cato fœnum, inquit, ne ſero ſeces, priuſquam ſemen maturũ ſit, ſecato. Falcis uſus fuit apud priores maioris impendij: creticis tantum tranſmarinisq́ cotibus notis, nec niſi oleo ſalcis aciem excitãtibus. Italia aquarias cores dedit, limæ uice imperantes ferro. Falcium duo genera, Italicum breuius, ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarum latiſundia maioris compendij: quippe medias cædunt herbas, breuioresq́ prætereunt. Falces à farre litera cõmutata, inquit Varro. hæ in Campania ſeculæ à ſecãdo, ſunt aliæ fœnariæ, aliæ adoreæ. Sunt lumariæ, quibus ſecant lumecta, cum in agris ſerpũt ſpinæ: quas quod à terra agricolæ ſoluunt, luunt, lumecta uocitantur. Falces ſirpiculę à ſirpando, id eſt ab alligãdo dictæ. Sectum fœnum uerti ad ſolem, nec niſi ſiccum conſtrui oportet: ni fuerit hoc obſeruatum diligenter, exhalare matutino nebulam quandam, metasq́ mox ſole accendi & conflagrare certum eſt.

P A V L V S

Minus ſolutum intelligitur, etiam ſi nihil eſſet ſolutum.

C Æ L I V S.

Si teſtamento cautum fuerit: hæres meus damnatus eſto intra annum Sempronio centum dare: quòd ſi minus dederit, ad ducẽtum teneri iubeo. Cedit annus, nec quicquã interim hæres perſoluit Sempronio. Agit Sempronius aduerſus hæredem ſecundum tabulas, ut ducẽta ſibi enumerentur in pœnam centũ non perſolutorum. hæres negat ſe teneri, quia non minus, ſed nihil dederit. Qui enim minus dat, neceſſario dediſſe aliquid creditur. Huic hæredis argutationi occurrit Iureconſultus, decidens, minus ſolutum intelligi, etiam ſi nihil fuerit ſolutum.

V L P I A N V S

Palàm, eſt coram pluribus.

C Æ L I V S

Palàm plebeio mutire piaculum eſt. quid palàm? an in theatro? an coram populo uniuerſo. Nunquid ſi iuſſero te palàm ueritati teſtimonium ferre, erũt omnes homines in conſpectum accerſendi ut ueritatẽ audiant. Atqui Iureconſultus non omnes, ſed plures aduocandos pręſcribit. Plures autẽ ego tres ad minimum interpretor ex autoritate Ariſtotelis. Hoc enim numero in libro De mundo perfectionẽ quandam includit, ut ante hunc numerum uniuerſitatis nomine uti non posſimus. Nam ſi duo aduenerint conſules, nõ omnes conſules aduenìſſe dicemus, ſed ambos. Citra enim ternarium non conſiſtit uniuerſitas. Hoc mouit Græcos, ut inter ſingularem & pluralem numerũ dualem interſererent: planè intelligentes aliam eſſe dualis, aliam pluralis rationem.

P A V L V S

Actionis uerbo etiam perſecutio continetur.

CÆLIVS

Perſecutio eſt in rem ſuam,& ad dominum proprie pertinet. Mandatarius & qui alienã rem gerit, actionẽ habet: perſecutionẽ, ſi proprie loqui uolumus, non habet. Actio igitur eſt quaſi genus ad perſecutionem: perſecutio actionis ſpecies eſt. Proinde quicunq; perſecutionẽ habet, idem habet actionem. Sed ex aduerſo non recurrit, ut qui agere poteſt, poſsit quoq; perſequi. Recte ergo Iureconſultus ait, actionis nomine perſecutionẽ etiam comprehendi. Nam ſpeciẽ uocabulo generis claudi notius eſt quàm ut probatione egeat.

PAVLVS

Reſtituere autẽ is intelligitur, qui ſimul & cauſam actori reddit, quã is habiturus eſſet, ſi ſtatim iudicij accepti tempore res ei reddita fuiſſet: id eſt uſucapionis cauſam & fructuum.

CÆLIVS

Reſtituere uerbum eſt ad interdictum Vnde ui pertinẽs, quando aliquis loco deiectus in gradum priſtinũ reuocatur. Sed & qui litem alteri intendit, & rem ſuã perſequitur: ſi reus cauſæ cedat, & tam uſucapioni, id eſt poſſeſsioni, ſine qua uſucapio non procedit, quàm fructibus renunciet, renunciare autem poſſeſsioni & fructibus, eſt ſe mancipio pariter & uſufructu exuere. Quiſquis ergo ita utriq; ceſsit; ut res nihilo ſit facta deterior, quàm eo ſoret quo primũ tempore iudicium ſuſceptũ eſt, & lis intendi cœpit: is planè autore Iureconſulto reſtituiſſe intelligitur.

VLPIANVS

Litis nomen actionem ſignificat, ſiue in rem, ſiue in perſonam ſit.

CÆLIVS

Actio ſiue ſit ad rem recuperandam, ſiue ad perſonã puniendam: id eſt ſiue realis ſit, ſiue perſonalis: qualis eſt bonorũ & capitis anquiſitio: ea litis nomine includitur. nam lis & in rem & in perſonam intenditur.

PAVLVS

Verbum oportere, nõ ad facultatẽ iudicis pertinet, qui poteſt uel pluris uel minoris condemnare: ſed ad ueritatem refertur.

CÆLIVS

Iudex poteſt pluris aut minoris condemnare, prout quiſq; mulctam cõmiſit & in pœnam incidit: præſertim ſi pœna ſit arbitraria. at quom actor & reus ita conuenerunt, ut perſoluatur quantum ſolui oportet: tunc non ſummo iure res agenda eſt, neq; ad mulctam irrogatam reſpiciendum eſt. Sed ex formula æqui & præſcripto ueritatis tantum petendum eſt quantum quiſq; debeat: ita ut hoc uerbum oportet, pro decet & par eſt ſit accipiendum.

VLPIANVS

Oſtentum Labeo definit eſſe contra naturã cuiuſq; rei genitum factumq;. Duo genera ſunt oſtentorum. Vnum quoties quid contra naturam naſcitur, tribus manibus forte, aut pedibus, aut qua alia parte corporis: quæ naturę cõtraria eſt. Alterũ quom quid prodigioſum uidetur: quod Græci φάσματα τέρατα uocant.

CÆLIVS

Oſtentum dictum eſt quod iram oſtentet, & aliquid aduerſi præmonſtret. Ex quo etiã monſtrũ dictum fuit: ſicut & portentũ quod quicquã mali portendat. Quod contra inſtitutum naturæ genitum eſt, oſtenti loco habetur. Exempli cauſa, ſi homo trimanus aut quadrimanus uel biceps naſcatur: qui præcepto auſpicum expiationis

cauſa

cauſa uel in mare abijciebatur, uel in ſolitudinem deportabatur. Legimus apud Iulium Obſequẽtem, puerũ ex ancilla quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, & duplici obſcœno natum, aruſpicũ iuſſu crematum, eiusq́ cinerem in mare deiectum. & hęc quidem gignuntur contra naturæ conſuetudinẽ. Fiunt autẽ, ſicuti quom lapidibus pluit, ad quod oſtentũ expiandũ nouendiale ſacrũ inſtituebaẽ. Sicut rurſus aliquando oſtenti loco habitum eſt, ꝙ nouendialis cœna à cane adeſa ſit antequã delibata. Sicut & aneylia cum crepitu aliquando ſua ſponte mota: ſeruusq́ Seruilij Cœpionis matri Ideæ ſe præcidit, & trãs mare exportatus ne unquam Romã reuerteretur. Qua ex re urbs luſtrata: capra cornibus ardẽtibus per urbem ducta porta Neuia emiſſa, relictaq́. Quom terrę labes facta nuntiabaẽ, id oſtẽti rite ſue fœta procurabatur. Legimus apud Plinium libro decimoſeptimo celebre illud oſtentũ. Nam ſuper omnia quæ unquam audita ſunt, etiam prodigium in Plinij æuo Neronis principis ruina factum ſcribitur agro Marrucino, Vectij Marcelli è primis equeſtris ordinis oliueto uniuerſo uiam publicam trãgreſſo, aruisq́ inde è contrario in locum oliueti profectis. Horum autẽ oſtentorum origo, ut pulchre inquit Auguſtinus, cauſa non caret, & ſi omnino cauſa lateat. Nam uel materię redundantia uel deliquio prodigioſa hæc ſolent euenire, natura quidem reclamante, ſed materiæ conditioni manus dante. Sicut interdum ſtatuarius, ſi in eam lapidis duriciẽ inciderit, quæ uel ſcirros uel centrũ à Græcis dicitur: neq; arte neq; ſcalpello eã poteſt peruincere. Quæſitum eſt apud aruſpices: an oſtenta hęc incidant, quoniam ea quæ ſequuntur futura ſint: an ea futura ſint, quoniam illa præceſſerint. & quidem prior ſententia apud me potior. Illud non prætermittam admonere, membra omnia agnata planè eſſe inutilia, Ariſtotele & rerum experientia hoc teſtante: ſicuti pes tertius in ijs qui tripodes naſcunẽ: & digitus ſextus in ijs, qui ſedigiti progeniti ſunt. quare mirari ſoleo, quoſdam in ſacris literis inde ſortitudinis cõmendationẽ accepiſſe, quòd ſex digitis præditi forent: quom certum ſit ſextũ digitum oneri potius eſſe quàm adiumento. Duo uero oſtentorum genera annotauit Iureconſultus, quorũ alterum in natura, alterum citra naturam euenit. De utroq; abunde dictum. ea oſtenta quæ à genijs, incubis, ac dæmonibus proficiſcuntur, in altero genere continentur, quod φάσμα τερατῶδες à Græcis dicitur. Quale id quod Bruto proditur occurriſſe: cui formidabilis uiri effigies & humana maior ſe obtulit: & quom ille quis foret percũctareẽ: Tuus, inquit, malus genius ſum: in campis Philippicis me uidebis. Quid quòd quędam alibi prodigioſa, alibi deſinunt eſſe prodigio. mulæ partus apud nos prodigioſus eſt, in Cappadocia nihil habet prodigij.

P A V L V S

Subſignatum dicitur quod ab aliquo ſubſcriptum eſt: nam ueteres ſubſignationis uerbo pro adſcriptione uti ſolebant.

C Æ L I V S

Subſignare dicebantur qui ita tabulis ſuum nomen ſubſcribebant: ut uel ſe rei geſtę interfuiſſe teſtarentur: uel quod in tabulis ſcriptum foret, approbare ſignificarẽt. Priore modo qui teſtamento faciundo aut ſponſalibus confarreandis intererant: ij ſe ſubſignabãt, annuloq; ſignum imprimebant: poterant autẽ omnes uno annulo ad eam ſigillationẽ uti. Hinc & ſignatores & ſubſignatores dicebantur. Iuuenalis: Veniet cum ſignatoribus auſpex. Rurſus ſignatores uocabantur, qui cum quis erat in iudicium uocandus, ſe accuſationi ſubſignabant: quod & ſubſcribere dicebatur. Cicero in Pętura urbana: Ei qui iſtius quæſtor fuiſſet, & ab iſto lęſus inimicitias iuſtas perſequeretur: non modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, quom id poſtularet, fecerunt poteſtatem. Hinc factum eſt ut ſubſignare & ſubſcribere pro ſauere accipiatur. Columella: Si meo uoto fortuna ſubſcripſerit.

P A V L V S

Bona intelliguntur cuiuſq;, quæ deducto ære alieno ſuperſunt.

CÆLIVS

Aes alienũ eſt quod alteri debet. Magna enim æris autoritas apud ueteres: quod
ſignatũ nota pecoris pecuniam uocarũt. Tarde ſiquidem aurũ argentumq́ ſignatũ
eſt. Antiquã ęris conſuetudinẽ teſtar̃ ad poſteritatẽ deducta appellatio. Nam adhuc
æra militũ, & ære dirutos, & ęrarios, & ex ærarijs exemptos, quin & ipſum ærariũ,
& obæratos, & tribunos ærarij, & collegium fabrûm ærariorũ etiamnum dicimus.
Hinc ſcilicet factũ eſt ut quod alteri debemus, id æs alienũ uocemus: quod qui com-
putat in re ſua, is ſeipſum implanat. Nã quom creditor appellauerit, tũ reluẽdum eſt
quod uel cõmodato uel precario poſſedimus. Memorię proditũ eſt, Craſſum qui pri
mus Diues appellatus eſt, ſub creditoribus decoxiſſe. Inter prodigia humani animi
ueteres tradiderũt, Milonẽ HS. DCC milia æris alieni debuiſſe. Quom Auguſtus
audiſſet inter bona equitis Romani qui grande æs alienũ debuerat, ſub haſta culci-
trã uenire: eam ſibi emi iuſsit ſub hoc elogio: quod molliſsimã cõmodiſsimamq́ eſſe
oporteret, ſub qua tanto ære obrutus ſomnum cepiſſet.

PAVLVS

Atteſtari eſt abſenti denuntiare.

CÆLIVS

Ego anteſtari legendum puto non atteſtari. Eſt autẽ anteſtari uerbũ uetus & duo-
decim tabulis conſuetum, aduerſus eum qui declinat iudicium & uadimoniũ fruſtra
tur: quẽ ſi aduerſarius deprehendat, obtorto collo in ius rapere poteſt: ſi tamen pręs-
ſentium aliquem tacta auricula prius admonear & teſtem ſibi eſſe iubeat, quòd non
iniuriæ neq́ contumeliæ cauſa, ſed tantũ ut in iudicio ſiſtat, id agit. Sed neq́ cuiuſq́
niſi uolẽtis auricula attingi poterat. eſt enim auris Memoriæ dicata: ob id admonen
tes aurem uellimus. Vnde illud Vergilianum: mihi Cynthius aurem Vellit & admo
nuit. Et tritum illud: Mors aurẽ uellens, uiuite, ait, uenio. In anteſtatione aũt hæc fuit
lex duodecim tabularũ: Si uis uocato in ius anteſtari, aurẽ capito. hoc eſt: ſi uis aduer
ſus eum qui in ius uocatus ſit, neq́ ſtiterit, teſtem aduocare, aurem capito. Nam per
auris attactũ fiebat anteſtatio, ut diximus. Horatius in Satyra cui principium: Ibam
forte uia ſacra, ſicut meus eſt mos. Caſu uenit obuius illi Aduerſarius. & quò tu tur
piſsime, magna Exclamat uoce: & licet anteſtari? ego uero Oppono auriculã. rapit
in ius. Sed & Plautus in Perſa de hac meminit conſuetudine. Ait enim leno ad Sa-
turionem paraſitum. nónne anteſtaris? cui paraſitus. Tua ne cauſa cuiquam mortali
libero aurẽ atteram? hoc autẽ uerbum anteſtari uel inde dictum eſt, quòd contra ad-
uerſarium teſtem inuocemus: uel quòd antequam reſtitantẽ illum & tergiuerſantẽ
in ius rapiamus, teſtimonio præſentis hominis utamur. Quòd uero Iureconſultus in-
quit, anteſtari eſt abſenti denuntiare: abſentem interpretor qui ſe iudicio ſubduxit:
& ſua abſentia iudicem fruſtratus eſt. Sunt qui uelint atteſtari eſſe abſentem in te-
ſtimonium uocare. quorũ ſententiam tantiſper ſuſpendo, dum exemplum antiqui-
tatis inuenero. Certè Seneca atteſtata fulmina uocat, quæ ad cõteſtanda priora pro-
digia ſuperueniunt.

PAVLVS

Incertus poſſeſſor eſt, quem ignoramus.

CÆLIVS

Etiam optimi iuris poſſeſſor incertus poſſeſſor dici poteſt, ſi poſsidere ignoratur.
Tria ſiquidem poſſeſſorum genera animaduerti poſſunt. alij enim noti ac certi ſunt
poſſeſſores, de quorũ poſſeſſione non ambigitur: alij ignoti planè, alij inter hos me-
dij: incerti ſcilicet ac dubij, quorũ poſſeſsio in ambiguo eſt. Atqui quæ nobis incer-
ta ſunt, ignoramus: ſi enim ſcire, ut tradunt philoſophi, eſt ex primis & immedia-
tis cauſis; uel certè à ſenſu, unde omne noſtræ cognitionis ſeminarium progredi-

tur:profecto qui ambigit,ignorare dicẽdus eſt.Recte itaq; dictum eſt:incertum poſ-ſeſſorem eum eſſe quem ignoramus.

V L P I A N V S

Deteſtatio eſt denuntiatio facta cum teſtatione.

C Æ L I V S

Ego anteſtationem legendum puto: quæ fit cum teſtatione, inuocato ſcilicet eius teſtimonio,cuius aurem attingimus.De qua quoniam ſuperius abunde diximus,hic nihil repetendum arbitror.Sunt qui conteſtationẽ legant: quæ in principio litis in-tentatę fieri ſolet cum proteſtatione damnorum & intereſſe.

V L P I A N V S

Serui appellatio etiam ad ancillam refertur.

C Æ L I V S

Quod eſt præſtantius, id minus præſtans ſub ſe colligit in eadẽ ſpecie: ſub nomi-ne filiorũ filię,ſub nomine uiri mulier,ſub nomine ſerui ancilla comprehenditur.

V L P I A N V S

Familiæ appellatione liberi quoq; continentur.

C Æ L I V S

Inſeuit natura non ſolum animalibus perſectis atq; abſolutis, ſed plantis etiam & ijs quæ inter utraq; ambigunt,qualia Græci dicunt ζωόφυτα, deſiderium & incenti-uum quoddam propagandi ſuam ſpeciẽ & procreandi ſibi ſimile. Ex quo factum eſt ut in noſtro genere coniungi ac copulari eos neceſſe ſit, qui niſi ſimul ſint, eſſe non poſſunt: marem ſcilicet & fœminam: qui non alia cauſa quàm progenerandi, unà conueniunt. quod ſanè poteſt non ab animi noſtri optione proficiſci, ſed à naturæ impulſu.In hac uero ſocietate par eſt illud imperare,quod ingenio & uirtute præcel-lit:hæc ratio uirum fœminę,dominũ ſeruo prætulit.Hinc & poetæ recte dixiſſe exi-ſtimantur, βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός. quod idem ſit natura barbarus & ſeruus. Prima itaq; ſocietas ſeu domus conſtitutio ex his conſtat, uiro,fœmina, ſeruo. Hoc enim innuit Heſiodus:

οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα.

Imprimis domus & mulier bosq; adſit arator.

Nam bos apud egenos uicẽ implet ſerui. Charondas hos ὁμοσιπύους, Epimenides ὁμο-κάπνους appellauit, quod unà ſomnum capiant: & quòd ad eundem fumũ degant.In ijs ſunt filij, ad propagandã noſtram ſpeciẽ prognati,ut diximus.nam quom indiui-duum quodq; per ſe mortale ſit & propediem interiturũ,niſi in ſobole generis æter-nitas retineatur,breui omnem ſpeciem aboleri neceſſe eſt.Ex ijs enim ſuboleſcit ſo-cietas altera, quæ prima ex pluribus domibus coaleſcit. In qua ſunt & nati natorũ, & qui naſcũtur ab illis.Hinc ergo facile intelligi poteſt,cur Iureconſultus dixerit,fa-miliæ appellatione liberos contineri: utpote quorum cauſa prima ſocietas maris & fœminæ à natura ſit inſtituta. Sunt qui ſentiant, per liberos Iureconſultum non fi-lios,ſed eos qui libertate fruuntur innuiſſe.nam quom famul lingua oſca ſeruus nun-cupetur,unde familiæ nomen deductum eſt, iure aliquando dubitatum eſt an liberi in familia cenſeantur. hanc dubitationem ſoluit Iureconſultus quom dicit, familiæ appellatione liberos contineri.

V L P I A N V S

Vnicus ſeruus familiæ appellatione non continetur: nec duo quidem familiam faciunt.

Cælius

CÆLIVS

Si ea quæ à nobis ſupra ſunt annotata ex ſententia Ariſtotelis de binario & ternario numero, in mentem reuocentur: perfacile erit non modo intelligere quid Iureconſultus ſentiat: ſed & cur hoc ſentiat, agnoſcere. Nam quom familia nihil aliud ſit, quàm uniuerſitas quędam, uxore, filijs, ſeruisq; conſtans, cui paterfamiliâs præſidet: profectò quom duo ſerui ac multo minus unus ſeruus, uniuerſitatē non faciant: ubi unus aut duo ſerui tantum fuerint, ibi certò affirmari poteſt non eſſe familiam; quam tribus conſtare ad minimum, certum eſt.

CAIVS

Armorum appellatio non utiq; tantum ſcuta & gladios & galeas ſignificat, ſed & fuſtes & lapides.

CÆLIVS

Quæ noſtri arma, hæc Græci ὅπλα dixere: unde hoplomachi armis decertantes. Sed utraq; uox nō ad ea ſolum refertur, quibus aut aduerſarium offendimus, aut nos ipſos tuemur: ſed ad omnia cuiuſq; artis inſtrumenta. Fuerunt qui ea tantum arma exiſtimarent, quæ ferro aut ęre conſtarēt: & quom lex pœnam ijs ſtatuat, qui armis quenquam fuerint perſecuti, aut exturbauerint è fundo & proprijs penatibus: uolentes legi fucum facere, ad id facinus patrandū fuſtibus & lapidibus uſi ſunt, ita ſe pernegantes in pœnam incidiſſe à lege propoſitam. Sed Iureconſultus eius ſubterfugij poteſtatem obſtruit: & ne quam inueniant latebram in tabella occurrit, declarās armorum appellatione fuſtes etiam & lapides contineri. Sanè Piſo, aduerſus quem Cicero in luculenta illa oratione pro A. Cecinna dixit: nō aliter ſe tuebatur, quàm ut interdicti uerba ſubuerteret noua & inſolenti interpretatione. Eius interdicti uerba ſunt. Vnde tu aut familia aut procurator tuus hominibus coactis armatisúe deiecerit, eò te iubeo reſtituere. Cicero quom qui nā armati ſint proſequitur, hæc ait: Quid dicemus? armatos ſi latine loqui uolumus, quos appellare uere poſſumus? opinor eos qui ſcutis telisq; parati, ornatiq; ſunt. Quid igitur? ſi glebis aut ſaxis aut fuſtibus aliquem de fundo præcipitē egeris: iuſſusq; ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent: ſi cauſæ non ratione, ſed uocibus ponderantur: me autore dicito. Vinces profectò non fuiſſe armatos eos, qui ſaxa iacerent, quæ de terra ipſi tollerent: non eſſe arma ceſpites neq; glebas. Non fuiſſe armatos eos, qui prætereuntes ramū defringerent arboris. Arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quę qui non habuerint, inermes fuiſſe uinces. Verum ſiquidem erit armorū iudicium, tum iſta dicito. Iuris iudiciū quom erit & æquitatis, caue in iſta tā frigida, tā ieiuna calumnia deliteſcas. Nō enim reperies quenquam iudicem aut recuperatorē, qui tanquā ſi arma militis inſpicienda ſint, ita probet armatum: ſed perinde ualebit quaſi armatiſsimi fuerint, ſi reperientur ita parati fuiſſe, ut uim uitæ aut corpori potuerint afferre. Et quæ plurima ſequuntur in hanc ſententiam. In quibus profectò Cicero non tantū laboraſſet, ſi ea ætate Caius ſuo reſponſo patefeciſſet, armorū nuncupatione fuſtes & lapides comprehendi. Atqui & natiua quædam arma natura indulſit animantibus, quibus ab initio depugnabant. Arma antiqua manus dentes unguesq; fuere, inquit Lucretius. Hinc leones, urſosq; exarmatos dicimus, quibus, dentes, unguesq; adempti ſunt.

VLPIANVS

Probrum & opprobrium idem eſt. Probra quædam natura turpia ſunt, quædam ciuiliter & quaſi more ciuitatis improbata. utputa furtum, adulterium natura turpe eſt. Enimuero tutelæ damnari, hoc non natura probrum eſt, ſed more ciuitatis: nec enim natura probrum eſt, quod poteſt etiam in hominem idoneum incidere.

CÆLIVS

Probrum pro cōuicio acceptū eſt ab antiquis. Liuius: Occurſant portis, ingerunt

probra. unde opprobrare & exprobrare deductũ eſt. ſed & quom Veſtales uirgines damnatas probri dicunt, inceſtum intelligunt. Hic Iureconſultus probrum pro infamia accipit. Hanc non omnes eadem trutina metiuntur. Stoici nihil turpe putãt, niſi quod ſit uitio coniunctum: ob id nihil eis probroſum eſt, niſi quod natura improbatur. Furtum, adulteriũ turpe eſt: quoniam utroq; uiolatur ſocietas humana, quod naturæ uehementer repugnat: hæc enim hominẽ homini coniunxit tam arcto uinculo, ut alter ad alterum æque ac ad ſe ipſum ſe habeat. Sed qui in medio uiuunt, nec tam exacte ad trutinam Critolai mores penſitant, ij quædam probroſa non ex natura, ſed ex hominũ inſtituto iudicant. exempli cauſa. Si quis equum publicum ſtrigoſum & male habitũ habuerit, is cenſoria lege impolitiæ damnatur. Si quis propinqui & conſanguinei ſui ſemen excitare recuſauerit, is ueteri Hebræorũ lege infamiæ agitur reus: & in præſentia ſeniorũ ei calceus detrahit: & ex eo, infami cognomine, excalceatus uocitatur. More autem Romano ſi quis ex agnatis tutelam ſuſcipere detrectauerit, ad eamq; ſuſcipiendam prætoris ſententia adigatur, is damnatus tutelæ dicitur: quod ſane probroſum habetur, non equidem lege ac præſcripto naturæ, ſed ciuili cõſuetudine. Hæc enim probra eius generis ſunt, ut in honeſtum ac liberaliter inſtitutum hominẽ cadere poſsint. Quid dicam? quòd quædam alibi honeſta habentur, quæ alibi non carent opprobrio. Apud Athenienſes qui uitam agebant ſedentariam, neq; ſua ſtudia in publicum depromebant, ocij damnabantur: hoc apud Romanos tantum abſuit ut probrum ignominiamq; afferret, ut Africanus ocio, literato præſertim, nihil putaret præſtantius: quod ex eo Vergilius ignobile appellauit, quòd ei iure uenia debeatur. Lacon quom quendam ocij damnatum audiſſet: Quis ille, inquit, qui tam honeſtam notam ſubijt? alluſit ſcilicet ad illud Euripidis: καλόν δ' ἡμῖν ὄνειδ⊕ ἐξωνείδισας. Sane mihi probrum exprobraſti nobile.

VLPIANVS

Verbo uictus cõtinentur quæ eſui & potui, cultui quoq; corporis, quæq; ad uiuendum homini neceſſaria ſunt. ueſtem quoq; uictus habere uicem, Labeo ait.

CÆLIVS

Quæ uitæ neceſſaria ſunt, id eſt ſine quibus uita degi nõ poteſt, ea uictus nomine continentur. Quare ſi quis uictũ Sempronio legauerit, nõ ſolum eſus & potus Sempronio debetur, ſed cultus quoq; corporis, id eſt ueſtimentum. Nam aduerſus uẽtos, hyemes ac tempeſtates operimentũ corporis neceſſarium eſt: tum etiam honeſtatis atq; urbanitatis gratia. nam ſicut Varro dicebat: quædam homini, quædam humanitati ſatis ſunt. Homini ſatis eſt panis & aqua, humanitati etiam obſoniũ & mollior uictus debetur. Cui tamen certus limes circumſcribendus eſt: ne in immenſum exeat humana cupiditas. Sicuti proditum eſt de Nerone, qui quom urbẽ domo, & quidẽ aurea ambiſſet: exclamauit, ſe tum primũ humanitus habitare cœpiſſe.

CAIVS

Cætera quoq; quibus uiuendi curandiúe gratia corporis noſtri utimur, ea appellatione ſignificantur.

CÆLIVS

Curatio corporis tam ad ea refertur, quæ neceſsitatem habent, id eſt ſine quibus uita degi non poteſt: quàm ad ea quæ humanitatẽ urbanitatemq; ſpectant, quæ ſicut ait Ariſtoteles, in elegantia & μεγαλοπρεπείᾳ continentur. Fuerunt qui μεγαλοπρέπειαν magnidecentiam interpretarentur: quam ex conditione & decoro perſonarũ metimur. Et, ut ille ait, à cenſu nomẽ trahit: aliter enim ingenui, aliter ſerui, aliter inopes, aliter diuites curãdi. Aliter, ut inquit Galenus in ſecundo Salubriũ, medicus, aliter gymnaſtes & pædotriba corpora conſiderabunt. Medicus habitudinẽ & ſimilarium inſtrumentaliumq; partium temperaturã obſeruabit: nam in ijs ſanitas uertitur. Gymnaſtes robur corporis, muſculos, texturam membrorũ, ætatem conſiderabit; quæ

bit:quę omnia ad gymnadem, id eſt corporis exercitationẽ referũtur. Curabit itaq; corpora huiuſmodi, balneis, frictionibus, inunctionibus: quę perfunctiones à ſeruis balnearijs & iatraleptis, id eſt reunctoribus perficiuntur: ſed ex præſcripto gymnaſtæ. Is enim numerũ frictionum & quàm premenda aut ſuſpendenda ſit manus prę monebit: quomodo ceromate aut aphe utendum ſit præſcribet. Atqui hæc fortaſſe Iureconſultus non ad uictum, ſed ad exercitationẽ ſpectare iudicabit. ego uerò omnia quæ politicum uiuendi genus ſpectant, etiam ſi neceſsitatẽ coniunctam non habeant, uictus nuncupatione contineri exiſtimauerim.

VLPIANVS

Inſtratum omne ueſtimentum continere quod inijciatur, Labeo ait: neq; enim dubium eſt, quin ſtragula ueſtis ſit omne pallium.

CÆLIVS

Veſtis omnis quæ uel ornatus uel cõmodi gratia inſternitur, inſtratum dici ſolet: ſicuti & ſtragula ueſtis quæ lecto, abacis, equis & nobis ipſis inijcitur: ſic pallium quod proprium eſt gentis Græcæ, inſtratum dicetur. Per palbum autem omnẽ ſuperiorẽ ueſtem accipit Iureconſultus, quæ maior & laxior eſſe conſueuit, ad ſubuculã ſcilicet & interiorẽ tunicam obtegendam: quam etiam Plautus intuſium uidetur appellaſſe. Lectorũ etiam amicula dicimus inſtrata & ſtragulas ueſtes, quas Attalicas & Aſiaticas quoq; dixerũt. Iodices etiam, gauſapa, culcitras, amphimala, utrinq; uilloſa: ſicut eteromala, quæ altera tantũ parte pexa ſunt. Quin & malotas & diphtheras craſsiores ueſtes è pellibus cõfectas & ſenibus accõmodatas. Tapetas etiam & amphitapetas in hoc cenſu annumerãt: ſed & quæ circa parietes obtenduntur, & ad auertendum puluerẽ deciduum ritu ueterum ad tectum ſuſpenduntur: hæc inſtratorum & ſtragulorũ nomen ſubeunt: quæ Græca itidem appellatione ſtromata & periſtromata & peripetaſmata appellantur: in quibus quoniam uariæ ferarũ imagines intexuntur, ex eo à Plauto belluata ſuerunt nuncupata. Non deſunt qui Babylonicas & phrygias & intertextas ueſtes, & quæ à filorum multitudine polymita dicuntur: hoc etiam dignentur nomine.

VLPIANVS

In uictu ergo ueſtẽ accipiemus non ſtragulam, inſtratum omnẽ ſtragulam ueſtem

CÆLIVS.

Hæc eſt ſententia Iureconſulti: in confeſſo eſt ueſtem uictus appellatione contineri: & uictu legato ueſtem etiã deberi: non tamen ob id omnis ueſtis peti poteſt: neq; hæc arbitrio legatarij cõmittenda eſt poſtulatio. Ille enim uel purpuream uel aureã etiam ſibi poſtularet: non dubium eſt quin ſtragula ſe dignum iudicaret, quę res immodice hæredem grauaret. quom hoc ergo ex boni & ęqui formula metiendum ſit, dignitas & conditio perſonæ ſpectanda eſt: adde & facultatem hęreditatis inſpiciendam eſſe. Hinc enim ueſtis modulus atq; indicatura agnoſcetur.

VLPIANVS

Pronunciatum & ſtatutum idem dici poteſt: promiſcue enim & pronuntiaſſe & ſtatuiſſe ſolemus dicere eos qui ius habent dicendi uel cognoſcendi.

CÆLIVS

Voces ſunt eorum, quæ ſunt in animo, affectuum teſtes & notæ: ob id Mercurium ueteres deorum interpretem dixere, Hermetemq; appellauere. Sanè ut rectam ſentẽtiam ferat iudex, hęc duo neceſſaria uidentur: imprimis ut rei ueritatẽ diligenter exploret: tum ut ſuam ſententiam idoneis uerbis declaret. Pulchre itaq; Iureconſultus pronuntiatũ & ſtatutũ pro eodem accipi poſſe ſcribit: ut intelligas utroq; ſententiã & decretum ſignificari eius qui Iuriſdictionem habet: ſed alterum ad enuntia-

tionẽ, alterum ad maturitatẽ conſilij ſpectare. Suum quoq; pronũtiatum eſt dialecticis, quod & proloquium dicimus: Græci τὸ ἀξίωμα, id eſt optimatẽ propoſitionem, ut, De omni eſt affirmare uel negare.

VLPIANVS

Matremfamiliâs accipere debemus eam, quæ non inhoneſte in domo uixit. matrẽ enim familiâs à cęteris fœminis mores diſcernunt atq; ſeparant: proinde nihil intereſt, nupta ſit an uidua, ingenua ſit an libertina. Nam neq; nuptiæ neq; natales matremfamiliâs faciunt, ſed boni mores.

CÆLIVS

Vlpianus hoc loco cenſet matremfamiliâs bonis moribus tantum. Suis tamen in Inſtitutis, ſi Boethio in Topica Ciceronis ſcribẽti credimus, aliter matrẽfamiliâs deſcribit. Eius uerba ſunt. tribus modis uxor habebatͣ, uſu, farre, coemptione. Sed confarreatio ſolis pontificibus conueniebat. Quæ autẽ in manum per coemptionẽ conuenerãt, hæ matresfamiliâs uocabantur. Quę uero uſu uel farre, minime. Coemptio uero certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe in coemendo inuicem interrogabãt. Vir ita, An ſibi mulier materfamiliâs eſſe uellet. illa reſpondebat uelle. item mulier interrogabat, An uir ſibi paterfamiliâs eſſe uellet. Ille reſpõdebat uelle. itaq; mulier uiri conueniebat in manũ, & uocabantur hæ nuptiæ per coemptionẽ: & erat mulier materfamiliâs uiro loco filiæ. hanc uxoris ſpeciem attigit Vergilius eo carmine:

Teq; ſibi generum Tethys emat omnibus undis.

Sicut aliam ſpeciem Plautus quom dixit Alcmenam uxorem uſurariam. Ciceronis uerba ſententiæ Vlpiani optime reſpondent. Vxoris duæ formæ, una matrumfamiliâs: hæ ſunt quæ in manũ conuenere. Altera earum quæ tantummodo uxores habentur. De hoc more quo nouę nuptę uirũ ſibi emebant, ſic ſcribit Nonius. Nubentes ueteri lege Romana aſſes æris ad maritum uenientes ſolebant ferre. Atq; unum quem in manu tenerent, tanquã emendi cauſa, marito dare. Alium quem in pede haberent, in foco larium familiarium ponere. Tertium quem in facciperione condidiſſent, cõpito uicinali ſolere reſonare. Cæterũ quòd Vlpianus hic nullam habeat mentionem antiqui ritus, nihil mirũ, quom Tribunianus ſub nomine Iuſtiniani omnes propè antiquos ritus ſuſtulerit: eaq; ſcripta reliquerit, quę rei ac propoſito ſuo expediebant. Illud non omittam, matremfamiliâs matronam quoq; appellari: quippe matrona eſt, quæ in matrimonium cum uiro conuenit, ut in eo maneat: etiam ſi liberi non ſunt adhuc ſuſcepti. Appellationem enim habet à matris nomine non iam adepto, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi.

PAVLVS

Liberationis uerbum eàndem uim habet, quàm ſolutionis.

CÆLIVS

Qui alteri debet, ſi quod debet perſoluit, debere protinus deſinit: acceptaq; ſyngrapha, qua creditor ſibi ſolutum teſtetur, apud quęcunq; iudicem probare poteſt, ſe non amplius debitorem eſſe: atq; ita poteſt quęcunq; petitorem excludere. Idem quoq; facere ei licebit, ſi creditor in ſyngrapha ſcripſerit, ſibi cumulate ſatiſfactum: ſeq; eum à debito liberare. ex quo intelligemus liberationis & ſolutionis parem uim eſſe. Nã & qui ſoluit liberatur: & qui liberatur, nõ ſecus accipitur, ac ſi perſoluiſſet.

CAIVS

Qui neq; ſequantur, neq; ducantur.

CÆLIVS

Per eos qui neq; ſequantur, neq; ducantur: ſignificantur ij, qui omnino contumaces ac refractarij ſunt aduerſus magiſtratus: qui neq; ultro, neq; metu parent. Aduerſus

ſus quos ita ſcriptum fuit in duodecim tabulis: Iuſta imperia ſunto, ijsq; ciuis modeſte ac ſine recuſatione pareto. Magiſtratus nec obedientē & nocuum ciuem mulcta, uinculis, uerberibusúe coercento, ni par maiórue poteſtas populusq; prohibeſsit: ad quos prouocatio eſto. Quom magiſtratus iudicaſsit irrogaſsitúe: per populū mulctæ pœnæ certatio eſto. Sed enim alijs magiſtratibus lictores apparebant, alijs uiatores. Qui lictores habebant, ijs erat uocatio & apprehenſio: qui uiatores habebāt, ijs erat ſola apprehenſio: nec quenquā in ius licebat uocare. quales erant tribuni plebis: quorum præſentia & aſsiduitate opus fuit, ut ſuam iuriſdictionem exercerent. Qui ergo neq; uolentes uocationi parent, neq; ſinunt ſe à lictore apprehendi, ſed uenientē repellunt: ij neq; ſequuntur neq; ducūtur: ſed grauiore pœna ſunt coercendi.

C A I V S

Solutum non intelligimus eum, qui licet uinculis leuatus ſit, manibus tamen tenetur: ac ne eum quidem intelligimus ſolutum, qui in publico ſeruatur ſine uinculis.

C Æ L I V S

Ille planè ſolutus eſt, qui ſuæ ſpontis eſt: & nulli obnoxius facultatem habet commeandi quò lubet. quòd ſi quis prius nexus uinculis, uinculis leuetur, ſed manibus teneatur: nec is ſolutus intelligetur. Quid ſi è manibus etiam exemptus, in publico, id eſt in carcere adſeruetur omnibus ademptis uinculis? aut in publico, id eſt in libera cuſtodia, ut huc aut illuc ſtipatus tamē cuſtodibus cōmeet: an hic ſolutus dicetur? non ſanè, quom nondum ſuæ ſpontis ſit, & cuſtodibus obnoxius adſeruetur. Quòd autē publicum pro carcere accipiatur, uel illud Plautini Soſiæ oſtendit: Vereor ne hac nocte adueniens publice excipiar, id eſt in carcerem obtrudar.

V L P I A N V S

Bonorum appellatio aut ciuilis eſt aut naturalis. naturaliter bona ex eo dicuntur, quòd beant, hoc eſt beatos faciunt. Beare eſt prodeſſe. In bonis autem noſtris computari ſciendum eſt non ſolum quæ dominij noſtri ſunt, ſed & ſi bona fide à nobis poſsideātur, uel ſuperficiaria ſunt. æquè bonis adnumerabitur etiam ſiquid eſt in actionibus, petitionibus, perſecutionibus. nam hæc omnia in bonis eſſe uidentur.

C Æ L I V S

Naturale bonum eſt, quod natura duce à nobis appetitur: qualia ſunt τὰ πρῶτα φύσεως, bona ualetudo, uigor corporis, oris dignitas, & alia huius generis. Natura enim bonum omnia appetūt animantia. & quanto bonum quodq; profuſius eſt, hoc ab omnibus magis appetitur. Sic metaphyſici deum maximè omnium ab omnibus expeti probant: quòd ipſe ſit ſummū bonum, quod Græci dicunt τ' ἀγαθὸν, & quęcūq; bona ſunt, eius participatione bona appellentur. Sic Plato probat uirtutem naturæ noſtræ maximè conſentaneam eſſe. uitium autem præ cæteris naturæ repugnare. & neminem uolentē malum eſſe. Naturale ergo bonū, ſi proprie loquamur, id eſt quod abiunctum uitio, uirtuti coniunctum eſt: quod poſſeſſorē bonum reddit. nullum enim hac boni nuncupatione dignamur, niſi cuius uirtus illuſtris eſt ac perſpicua. At cætera quæ ciuili more magis q̃ philoſophico bona dicunt, à Stoicis commoda non bona nuncupantur, quòd ſcilicet poſsidentē minime bonum reddant. Academici & Peripatetici hęc in ſecundo bonorum genere cenſent: à quorum tamen uſu ſi uirtus abſuerit, bonorum nomen amittunt. Nam ſola uirtus eſt, quæ facultatem habeat nos beandi. & qui huius ſubſidio ſuccincti ſunt, hos beatos & bene ac beate uiuere dicimus: quòd bonorum cumulo quo illi præditi ſunt, nihil deſit. Inter ciuilia autem bona Iureconſultus computat non ſolum quę mancipij noſtri ſunt, ſed & quæcunq; bona fide poſsidemus: qualia ad uſucapionem idonea ſunt, tum & quæ ſunt ſuperficiaria: ceu quæ ſunt in domibus & ſubſtructionibus poſita. Quin & nomina, & ea ad quę competit actio, ut ea petere & proſequi poſsimus, ea quoq; in bonis cenſemus.

C A I V S

Nurus appellatio etiam ad pronurum & ultra porrigenda eſt.

C Æ L I V S

Sicut appellatione parentum & auorum maiores omnes intelligi ſolent: nepotum autem appellatione minores cõprehenduntur: ita nurus nuncupatio ad pronurum porrigitur. Eſt autem nurus uxor filij. pronurus uxor nepotis. atq; ita deinceps.

C A I V S

Appellatione parentis nõ tantum pater: ſed etiam auus, proauus, & deinceps omnes ſuperiores continentur; ſed & mater, & auia, & proauia.

C Æ L I V S

Quidam cognationum gradus in ſublime, id eſt ſurſum uerſus feruntur: quidam proni ac deorſum prouehuntur: alij in latera tranſuerſarij procedunt. Lineæ quæ ad hos diriguntur indicãtes proximitatẽ longinquitatemúe, ab antiquis ſtemmata fuerunt appellata. Plinius libro trigeſimoquinto: Expreſsi cera uultus ſingulis diſponebantur armarijs: ut eſſent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: ſemperq; defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius qui unquam fuerat populus: ſtemmata uero lineis diſcurrebãt ad imagines pictas. Ex tribus autem gradibus, quos diximus, is omniũ maximè pollet qui in ſublime attollitur: id eſt qui ad maiores fertur. Vnde factum puto, ut uernacula ſimplicitas parentes in uniuerſum pro agnatis & cognatis acceperit: quo etiam uerbo in ea ſignificatione nonnulli uſi ſunt non adeo anxij latinę puritatis obſeruatores. Iulius Capitolinus in M. Antonino: Adoptatus in aulicam domũ omnibus parentibus ſuis tantam reuerentiam quantã priuatus exhibuit.

V L P I A N V S

Patroni appellatione & patrona continetur.

C Æ L I V S

Minime mirum uideri oportet, ſi maſculinum genus fœminino præpollet: quom in omni animalium ſpecie mares fortiores habeãtur, panthera urſaq; excepta, ſi Plinio credimus. Ob id Seſoſtris rex Aegypti, qui magnam orbis partem deuicit, populos imbelles, & quos ἀμαχητὶ, ut inquit Herodotus, id eſt ſine pugna debellauerat, perpetua nota ſuggillabat in ſtelis ſeu pilis obſcœnum muliebre appingens: cõtrà ſi fortiter repugnaſſent, obſcœnũ uirile in pilis exprimebat. Recte ergo grammatici, recte Iureconſulti ſub maris appellatione fœminam comprehendi uoluerunt. Sic filij nomine filiam, patroni patronam complexi ſunt. Accipitur autem biſariam patronus. Nam uel clientis correlatiuum eſt, & eum ſignificat, qui defenſor eſt cauſæ alienæ. Aut certè patronus correlatiuum eſt liberti, eumq; ſignificat, qui olim dominus ſeruum libertate donauit. ſic olim Pruſias rex Bithyniæ ſumpto pileo, qui habitus eſt manumiſſorũ, populum Romanũ patronum ſuum profitebatur. De hac ſpecie patroni hoc loco intelligit Iureconſultus.

P A V L V S

Sępe ita cõputatũ eſt, ut & cõiuncta pro diſiunctis accipianť, & diſiuncta pro cõiunctis, interdum ſoluta pro ſeparatis. Nam quom dicitur apud ueteres, agnatorum gentiliumq;: q; pro ſeparatione accipitur. At quom dicitur, ſuper pecunia tutelaúe ſua, quia tutor ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt: & quom dicimus: quod dedi aut donaui, utraq; continemus. Quom uero dicimus, quod eum dare, facere, oportet: quoduis eorum ſufficit probare. Quom uero dicit prætor: ſi donum, munus, operas redemerit: ſi omnia impoſita ſunt, certum eſt omnia impoſita redimẽda eſſe. Ex re ergò pro cõiunctis habentur. Si quædã impoſita ſunt, cætera nõ deſiderabuntur.

CÆLIVS

Voces ideo inuentæ ſunt, ut ſententijs obſequantur, nõ ut ſententiæ uocibus ſint obſequentes. Proinde prima omnium eſt ſententiarũ animaduerſio, ad quas deinde uoces dirigendæ ſunt: ne fiat quod de Lesbia regula dictum eſt, quę quom plumbea ſit, facile inflecti poteſt. ob id nõ paries ad normam, ſed norma ad parietem exæquatur: & quæ legẽ dare debuit, legem accipit. Recte ergo Paulus tradit coniuncta pro diſiunctis, & diſiuncta pro coniunctis ſæpe accipi ſolere: non uerborum ſed ſententiarum habita ratione: commodaq́; ad hoc ſubiungit exempla. Nam quom dicitur: ſi quis ab inteſtato deceſſerit, agnatorum gentiliumq́; ſit ſucceſsio: quom ambo ſuccedere non poſsint, aut hos aut illos ad ſucceſsionem uocari certum eſt. Item quom dicitur, aliquem conuenire ſuper pecunia tutelaúe ſua: coniunctim hæc duo accipienda ſunt. Nec enim tutela ſine pecunia demandatur. Nam & ipſe adminiſtrationẽ gerit pecuniæ, id eſt facultatis pupilli: & ipſum ſuam pecuniã eius quodammodo fidei uadem habere oportet. At quom dicimus, quod dedi aut donaui: diſiunctiua coniunctiue ſe habet: nam donationẽ datio ſubſequitur. Quod uero in pactionibus perſcriptum eſt ſæpe, ſi dederit & fecerit quod eum dare & facere oportet: hæc locutio diſiunctiue ſe habet: & ad eius ueritatem comprobandam, ſatis eſt partem unam comprobari. Illud quoq; quod in edicto prætorio notatum eſt: ſi donum, munus, operas redemerit: ſi hęc omnia impoſita ſunt, omnia redimenda eſſe conſtat. Illud enim diſſolutum coniunctiue ſe habet: ad probationẽ autem coniunctiuæ partes omnes ueras probari oportet. Atq; ita pro ſubiecta materia & prout conſentaneum eſt ſententiæ, cõiunctiuæ diſiunctiuæq; particulæ interpretationem ſuſcipiunt. Sed quom de ijs alias nonnihil diximus, hoc loco parcius agendum puto.

PAVLVS

Item dubitatum eſt illa uerba, ope & cõſilio, quẽadmodum accipiẽda ſint. Vtrum ex ſententia coniungentiũ aut ſeparantium: ſed uerius eſt quod & Labeo ait, ſeparatim accipienda. Quia aliud factum eius qui ope, aliud eius qui cõſilio furtum facit. Sic enim alij condici poteſt, alij non poteſt. Et ſanè poſt ueterum autoritatẽ eò peruentum eſt, ut nemo furtum uideatur feciſſe, niſi & conſilium malignũ habuerit: nec conſilium habuiſſe nocendi, niſi & factum ſecutum fuerit.

CÆLIVS

Exiſtimaui operæprecium uerba Iuſtiniani ex quarto Inſtitutionũ huc tranſcribere. Ea ſunt: Interdum furti tenetur, qui & ipſe furtum nõ fecit: qualis eſt is cuius ope & cõſilio factum eſt. In quo numero eſt qui tibi numos excuſsit, ut alius eos raperet: aut tibi obſtiterit, ut alius rem tuam exciperet: uel oues uel boues tuos fugauerit, ut alius eas exciperet. & hoc ueteres ſcripſerunt de eo qui panno rubro fugauit armentum. Sed ſi quid eorum per laſciuiam & non data opera ut furtum admitteretur factum eſt, in factum actio dari debet. at ubi ope Mæuij Titius fecit furtum: ambo furti tenentur. Ope & cõſilio eius quoq; furtum admitti uidetur: qui ſcalas feneſtris ſupponit: forte aut ipſas feneſtras uel hoſtium effregit, ut alius furtum faceret. quiúe ferramenta ad effringendum, aut ſcalas ut feneſtris ſupponerentur cõmodauerit, ſciẽs cuius rei cauſa cõmodauerit. Certè qui nullam opem ad furtũ faciendum adhibuerit, ſed tantum conſilium dederit, atq; hortatus eſt ad furtum faciendum, nõ tenetur furti. Declarat autẽ Paulus, aliud eſſe ope, aliud conſilio adiuuare: propterea ſeparatim accipienda eſſe. Et id probat, quoniam ope furem adiuuanti condici poteſt: ſed conſilium afferenti condici non poteſt. eſt aut condictio, actio perſonalis. De qua actiõe ſic Iuſtinianus eo quo ſuperius loco, De obligatiõibus quæ ex delicto naſcuntur: Furti actio ſiue dupli ſiue quadrupli, tamen ad pœnæ perſecutionem pertinet. Nam ipſius perſecutionẽ extrinſecus habet dominus, quam aut uendicãdo aut condicendo poteſt auferre. Sed rei uendicatio aduerſus quidem poſſeſſorem eſt, ſiue fur ipſe poſsidet ſiue alius quilibet. Cõdictio autẽ aduerſus furẽ ipſum hęredémue eius, licet non poſsideat competit. Quid uero ſit condicere, idem declarat eodem libro, titulo

titulo De actionibus. In perſonam uero actiões, quibus dare aut facere oportere intenditur: ſcilicet condictiones. Condicere enim eſt denuntiare priſca lingua. nunc uero abuſiue dicimus condictionem actioné in perſonam eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere: nulla enim hoc tépore, quo prius fiebat modo, denuntiatio fit. Tum uero ſubiungit Iureconſultus, opi conſilium adiunctum eſſe, ita ut nemo opem afferre ſine maligno cóſilio non exiſtimetur. Conſilium uero datũ nemo putet, niſi tum demum maleficium ſubſecutum ſit. Nec enim conſilium puniri ſolet, cui effectus nõ acceſſerit, in hoc præſertim maleficiorum genere. Aliter ubi agitur de lęſa maieſtate. ex quo uetus illud carmen prodijt: Malum conſilium conſultori peſsimum. Quod illi Heſiodeo ſimillimum eſt:

ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

VLPIANVS

Conditionales creditores dicuntur ij, quibus nondum competit actio, eſt autem competitura, uel qui ſpem habent ut competat.

CÆLIVS

Omnis ſtipulatio aut pure, aut in dié, aut ſub conditione fit. pure, ueluti quinq; aureos dare ſpondes. idq; confeſtim peti poteſt. In diem, quom adiecto die quo pecunia ſoluatur, ſtipulatio fit, ueluti decem aureos primis Calendis Martij dare ſpondes. Id autem quod in diem ſtipulamur, ſtatim quidem debetur: ſed peti prius quàm dies uenerit, non poteſt. At nec eo quidem ipſo die in quem ſtipulatio facta eſt, peti poteſt. Sed totus is dies arbitrio ſoluentis tribui debet: neq; enim certum eſt eo die, in quem promiſſum eſt, datum non eſſe priuſquam is prætererit. Sub conditione ſtipulatio fit (id quod ad præſentem locum pertinet:) quom in aliquem caſum defertur obligatio: ut ſi aliquid factũ fuerit uel non fuerit, cõmittatur ſtipulatio: ueluti ſi Titius conſul fuerit factus, quinq; aureos dare ſpondes. Ex cõditionali ſtipulatione tantũ ſpes eſt debitum iri: eamq; ipſam ſpem in hæredem tranſmittimus: ſi priuſquam conditio extet, mors nobis contigerit. Ex hac conditionali ſtipulatione, conditionales etiam creditores nuncupati ſunt, quibus nondum competit actio: utpote quom nondum conditio aduenerit, ſed tantum ſpem habent ut competat. Ex eadem cauſa debitores conditionales appellati ſunt: à quibus tam diu peti non poteſt, donec conditio aduenarit: qua ſuperueniente nõ iam conditionales debitores, ſed certi nominãtur.

PAVLVS

Creditor autem is eſt, qui exceptionę perpetua ſubmoueri non poteſt. Qui autem temporalem exceptionem timet, ſimilis eſt conditionali creditori.

CÆLIVS

Creditorum nomen ſubeunt omnes, quibus aut pure aut in diem aut ſub conditione debetur, modo perpetua exceptione non ſubmoueantur. Quæ auté ſit perpetua exceptio, non exiſtimaui melius me poſſe aperire quàm ipſius Iureconſulti uerbis ex libro quarto Inſtitutionum. Appellantur auté exceptiones aliæ perpetuæ & peremptoriæ: aliæ temporales & delatoriæ. Perpetuæ & peremptoriæ ſunt, quæ ſemper agentibus obſtant, & ſemper rem de qua agitur, perimũt. Qualis eſt exceptio doli mali: & quod metus cauſa factum eſt: & pacti conuenti: quom ita conuenerit ne omnino pecunia peteretur. Temporales atq; dilatoriæ ſunt, quæ ad tempus nocent: & temporis dilationem tribuunt. Qualis eſt pacti conuenti, quom ita conuenerit, ne intra certum tempus ageretur: ueluti intra quinquennium. Nam finito eo tempore, non impeditur actor rem exequi. Ergo ij quibus intra certũ tépus agere uolentibus inijcitur exceptio aut pacti conuenti aut alia ſimilis, differre debent actioné, & poſt tempus agere. ideo enim & dilatoriæ iſtæ exceptiones appellantur. Alioqui ſi intra tempus egerint, obiectaq; ſit exceptio: neq; eo iudicio quicquam conſequentur propter exceptionem, neq; olim agere poterant, quom temere rem in iudicium deduce-

bant

bant:qua ratione rē amittebāt.ſed hāc ſeueritatē leniјt Iuſtinianus imperator. Eum enim qui ante tēpus pactionis uel obligationis litem inferre auſus eſt, Zenonianæ cōſtitutioni uoluit ſubiacere: quam ſanctiſsimus legiſlator de his,qui tempore plus pererierunt,protulit.ut & inducias,quas ipſe actor ſponte induxerit,uel natura actionis continet,ſi contempſerit:in duplum habeant ij, qui talem iniuriam paſsi ſunt:& poſt eas finitas,nō aliter litem ſuſcipiant,niſi omnes expenſas litis antea acceperint: ut actores tali pœna perterriti,tempora litium doceantur obſeruare. Cæterum quod Paulus ſubiungit, temporalem exceptionem cōditionali ſimilem eſſe:ucrum eſt.ſicut enim conditionalis creditor agere non poteſtni,ſi conditio uenerit:ita temporalis creditor agere non poteſt,niſi dies ceſſerit debitionis.

VLPIANVS

Cognoſcere inſtrumēta, eſt relegere & recognoſcere. Diſpungere, eſt cōferre accepta & data.

CÆLIVS

Cognoſcere inſtrumenta,eſt ſimpliciter explorare quid inſtrumentis cōtineatur: eaq; diligenter relegere ac recognoſcere. Nunc autē inſtrumenta non tantum documenta à tabellionibus confecta accipimus, ſed rationaria etiam quibus inſtrui atq; edoceri de rerū ueritate poſſumus. Diſpungere autem maiorē uim habet:nam qui expungit non ſolum rationes recognoſcit, ſed accepta & data etiam confert:ut adæquet utranq; paginam, & ratiunculam conficiat, id eſt data & accepta in ſummā redigat. Diſpungere autem inde dictum eſt, quòd rationibus puncta præfigebantur: quæ deinde in dati & accepti computatione quom ſubtraherentur, diſpungi dicebantur. Nam fermè ille fuit perpetuus mos ueterum : ut ijs quæ ſibi conſtabant, puncta adſcriberent. Sic milites præſcriptis punctis in albo ſignabantur, quibus ſtipendia procedebant:qui ſi quando exautorarentur, expuncti dicebantur. Sic ſuffragatores candidatis quibus fauebant,puncta præfigebāt. Vnde illud Horatianum in prouerbium abijt, de ijs quibus feliciter cuncta proueniunt:

Omne tulit punctum,qui miſcuit utile dulci.

VLPIANVS

Liberorum appellatione continentur non tantum qui ſunt in poteſtate,ſed omnes qui ſui iuris ſunt: ſiue uirilis ſiue fœminini ſexus ſunt, exue fœminino ſexu deſcendentes.

CÆLIVS

Multo laxior eſt liberorū quàm filiorum ſignificatio: filiorū in proximo conſtat, liberorū ad nepotes & pronepotes ac minores porrigitur. Atq; ita ſemper in duodecim tabulis annotatum eſt. Illud quoq; obſeruauit Gellius,liberorum nomine,filium unum filiamúe ſignificari apud ueteres.

PAVLVS

Quibus pręcipua cura rerum incumbit: & qui magis ꝙ cæteri diligentiā & ſolicitudinem rebus quibus præſunt, debēt:hi magiſtri appellantur. Quin etiā & ipſi magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominantur. Vnde & cuiuslibet diſciplinæ præceptores,magiſtros appellari à monendo uel monſtrando.

CÆLIVS

Magiſtrare moderari.unde magiſtri non ſolum doctores artium, ſed etiam pagorum,ſocietatum,uicorum, collegiorum, equitum dicuntur:quia omnes ij magis cæteris poſſunt. Vnde & magiſtratus,qui per imperia potentiores ſunt quam priuati: quę uox duabus ſignificationibus notatur. Nam aut perſonam ipſam demonſtrat: quom dicimus,magiſtratus iuſsit. Aut honorem,ut quom dicitur, Titio magiſtratus datus

datus eſt. Hactenus Feſtus. Magiſtri officinæ ad eam rationē dicũtur tabernę manci pes, qui modo præſcribunt opificibus ſellularijs. Magiſtri curiarũ, quibus cura admi niſtrandæ curiæ incumbit, diuidendæ puta pecuniæ gratia, exornãdi ſuffragij, & a lia id genus faciendi. Magiſtri uectigalium, qui principes ſunt publicanorum. & ip ſe dictator, magiſter populi dicitur, quòd populi moderatio ad ipſum ſpectet.

PAVLVS

Perſequi uidetur, & qui ſatis accepit.

CÆLIVS

Satis dare & ſatis accipere, ſe mutuo reſpiciunt. ſatis dat qui alteri uult cautum eſ ſe: ſatis accipit, qui cautum uult ſibi. Prima autē pars compoſitionis, id eſt ſatis, illud indicat: quanti quiſq; rem ſuam, uel damnum quod ſibi illatum iri extimeſcit, tanti cautionē poſtulat. hoc ſcilicet intellexit Plinius libro trigeſimoquarto. In argumen tum ſucceſſus nouum exemplum afferam, nec deorum nec hominũ ſimilitudinis ex preſſæ. Aetas noſtra uidit in capitolio, priuſquam id nouiſsime conflagraret à Vitel lianis incenſum, in cella Iunonis, canem ex ære, uulnus ſuum lambentem: cuius exi mium miraculum & indiſcreta ueri ſimilitudo non ex eo ſolum intelligitur, quòd ibi dicatus fuerat: ucrum & noua ſatis datione. Nam ſumma nulla par uidebatur, capite tutelarios cauere pro eo inſtituti publici fuit. Sententia ergo Iureconſulti eſt, eum ui deri rem ſuam perſequi, id eſt agere ad recuperationē rei ſuę, qui ſatis accipit, & cau tum ſibi uult de reſtitutione rei uel damno infecto.

CAIVS

Licet inter geſta & facta uideatur quædam eſſe ſubtilis differentia, attamen κατα- χρηστικῶς inter geſtum & factum nihil intereſt.

CÆLIVS

Quid interſit inter geſtum, actum & contractum ſuperius diligenter excuſſum ui dimus ab Vlpiano. Actum ſiquidem uerbis & re cõſtare poteſt, geſtum ſine uerbis, contractum ubi mutua interuenit obligatio. Nunc Caius inter factum & geſtum di cit ſubtilem quandam eſſe differentiam. nam facere promiſcuum eſt, gerere ad ma gnificas tantum actiones refertur. καταχρηστικῶς autem, quæ dictio prius deſideraba tur, id eſt improprie, nulla eſt differētia. nam hæc quæ ſubtiliter adeo à nõnullis con ſiderantur, ea plerunq; à ſcriptoribus confundi ſolent. ſcriptores ſacri deum nuncu pant οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, id eſt factorem cæli & terræ: quem Cicero in libro De na tura deorum πρακτὴν appellauit, id eſt actorem.

CAIVS

Paternos libertos recte uidemur dicere noſtros libertos. Liberorum noſtrorum li bertos non recte noſtros libertos dicimus.

CÆLIVS

Contra ea quæ dicit Caius, ita opponi poſſet. Quę filius acquirit, acquirit patri, nõ contrà: quando pater dominus eſt rei ſuæ, donec uixerit. Quin & teſtamento poteſt aliũ quàm filium hæredē inſtituere. ex ijs rectius uidet dici poſſe, Liberorũ noſtrorum libertos noſtros eſſe, quàm paternos libertos eſſe filiorum. Sed reſpõdetur, Iurecon ſultum intelligere de liberis emancipatis, id eſt à patria poteſtate liberatis: uel certè quibus habere licet peculium. Horum enim bona parentibus non accreſcũt, quom tamen ipſis iure naturæ & ciuili paterna bona debeantur.

VLPIANVS

Portus appellatus eſt locus concluſus, quò importantur merces, & inde exportan tur: eaq; nihilominus ſtatione concluſa atq; munita ſunt: inde angiportũ dictum eſt.

Cælius

CÆLIVS

Portum ab importandis & exportandis mercibus dici indicat Vlpianus: cui deinde pręſunt portitores portorij & uectigalis exigendi gratia. Hinc & prouentus, qui utilitati reipublicæ accedit, portus nuncupatur, ut ſuperius oſtendimus. Quod autem importare & exportare diximus, hoc Græci εἰσφέρειν καὶ ἐκφέρειν dicunt. Sed & illud obſeruari opus, ut uere portus dici poſsit, ut locus ſit munitus & concluſus, ne uenti in naues debacchari poſsint. Qualem Vergilius deſcribit:

Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atq; hinc uaſtæ rupes, geminiq; minantur
In cælum ſcopuli, quorum ſub uertice late
Aequora tuta ſilent. & illud in tertio:
Portus ab acceſſu uentorum immotus &c.

Veteres etiam portus uias dixerunt. unde angiportus, id eſt anguſtæ uiæ dictæ. Licet Iureconſultus angiportum dictum uelit, quòd locus ſit anguſte munitus & concluſus. Terētius: Ego me in pedes quantum queo in angiportū quoddam deſertum.

VLPIANVS

Locus eſt nō fundus: ſed portio aliqua fundi. fundus autē integrum aliquid eſt: & plerunq; fundum ſine uilla accipimus. Cæterū adeo opinio noſtra & cōſtitutio locū à fundo ſeperat, ut & modicus locus poſsit fundus dici, ſi fundi animo eū habuimus. non enim magnitudo locum à fundo ſeparat, ſed noſtra affectio: & quælibet portio fundi poterit fundus dici, ſi iam hoc conſtituerimus. Nec nō & fundus locus conſtitui poteſt: nā ſi eum alij adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur. Loci appellationem non ſolum ad ruſtica, uerum ad urbana quoq; prædia pertinere Labeo ſcribit. Sed fundus quidem ſuos habet fines: locus uero latere poteſt, quatenus determinetur & definiatur.

CÆLIVS

Quid inter fundum & locum diſtet, ſubtili indagine quærit Iureconſultus. Ea uero prima & potiſsima eſt differentia: quòd fundus præſcriptos ac præfinitos limites habet: locus determinati ac certi nihil habet. Ita fit ut fundus integrum quid ſit, ſuis conſtans partibus: quod loco non euenit. Siquidem pars omnis à fundo quomodocunq; abſciſſa, locus dici poteſt. Ad fundum præterea dimetiendū ac circumſcribendum, affectio & animi noſtri inductio plurimū facit. Nam ex noſtro arbitratu quælibet fundi portio, poterit fundus appellari, etiam ſi ea minima portio fuerit. Contrà fundus integer locus effici poteſt, ſi in fundi alterius partem conceſſerit, & quid integrum eſſe deſierit. Illud quoq; ſubiungitur teſtandæ differentiæ gratia: quòd locus ad urbana etiam prędia attinet: fundus autem cum urbanis prædijs nihil habet commune. Nam fundus in ruſticis tantum haberi ſolet: unde & latifundia dicta ſunt, id eſt ampliores fundi. Hinc illud Plinianum: Latifundia perdiderūt Italiam. ſiquidem pleriq; agrorum magnitudini magis ſtudebant quàm cultui. Illa demum fundi lociq; ſumma differentia eſt, quòd fundus ſuis finibus circumſcribitur: locus determinati ac præfiniti nihil habet. Eſt & apud philoſophos de loco multiplex quæſtio: de qua Ariſtoteles in Phyſicis: cuius quæſtionis ea uidetur ſumma, locū eſſe aerem corpus ambeuntem. Fundus, ſi credimus Varroni, à fundendo dictus, quòd multa quotannis fundat.

PAVLVS

Satiſdationis appellatione interdum etiam repromiſsio continebitur, qua contentus fuit is cui ſatisdatio debebatur.

CÆLIVS

Si quis nactus fuerit debitorem bonæ fidei, aut certe aſsiduum, & cui plurimum confidat, tunc & ſi contractus ille occurrat, in quo ſatiſdatio requiratur: tamen quom is qui creditoris perſonã gerit, debitoris fidei acquieſcat, eiusq; repromiſsione contentus ſit: tunc ea repromiſsio ſatiſdationis uices gerit, ac pro ſatiſdatione compenſatur. Nam licet ſatiſdatio ad alterius perſonã pertineat quàm debitoris, ita tamen uolente ac permittente creditore, debitor ſatiſdatoris locum ſubibit.

CAIVS

Tigni appellatione in lege duodecim tabularum omne genus materiæ, ex qua ædificia conſtant, ſignificatur.

CÆLIVS

Verba legis duodecim tabul. hæc ſunt. Tignum alienum furtiuum ædibus uel uineis ſuis iniunctum nequis eximere cogitor, ſed duplum pro eo per actionem de tigno iniuncto præſtare compellitor. Hæc lex communi utilitati proſpicit, ne ſcilicet ædificia corruant, neu uineæ procíduæ uino ferendo minus idoneæ ſint, ſi pedamenta & ridicæ ſubtrahantur. Eſt autẽ tignum trabs grandior. ſic Cęſar in ſtructura pontis ſuper Renum, uult tigna bina in amnem aduerſus eius curſum dimitti, ſuper quibus tota deinde pontis moles incumbat. Sic tigna dicuntur in ædibus, quibus contignationes continentur. Hic autem Caius declarat, non maiores tantum trabes, ſed omne materiæ genus ſignificari: quod uel ad ſuſtinendam domũ, uel ad fulciendam uitem idoneum eſt. Materia uero proprie lignum omne dicitur, quod ædificationi ſit accommodatum. unde & magiſtri lignarij abietarijq; materiarij itidem dicuntur. Plinius de corno loquẽs, dicit ex eo uirgas tam tenues eſſe, ut materies appellari nõ poſsit: quod non aliud ſignificat, niſi ſtructuris non eſſe idoneum. Vitruuio peculiare eſt, inteſtinum opus appellare, quod ligno cõfectum ſit. Legem uero duodecim tabularũ cumulate declarat Vlpianus libro quadrageſimoſeptimo Dig. tit. De tigno iniuncto. Cuius uerba ſubſcribere à re propoſita alienum nõ puto. Lex duodecim tabularum, inquit, neq; ſoluere permittit tignũ furtiuum ædibus uel uineis iniũctum, neq; uendicare. Quod prouidenter lex efficit: ne uel ædificia ſub hoc prætextu diruantur, uel uinearum culturæ turbentur. Sed in eum qui conuictus eſt iniunxiſſe, in duplum dat actionem. Tigni autẽ appellatione cõtinetur omnis materia, ex qua ædificium conſtat, uineæq; neceſſaria. Vnde quidam aiunt tegulam quoq; lapidem & cementa cæteraq; ſi qua ædificijs ſunt utilia: tigna enim à tegendo dicta ſunt: hoc amplius & calcem & arenam tignorum appellatione contineri. Sed & in uineis tigni etiã appellatione omnia uineis neceſſaria continentur: utputa perticæ, pedamenta. Sed ad exhibendum danda eſt ei actio. nec ei parci oportet, qui ſciẽs alienam rem ædificio induxit iniunxitúe. Non enim ſic eum conuenięmus quaſi poſsidentem: ſed ita, quaſi dolo malo fecerit, quo minus poſsideat. Hactenus Vlpianus. De hac lege mentio quoq; fit in uigeſimoquarto Digeſt. tit. De donationibus inter uirum & uxorem. ex uerbis Pauli. ea ſunt: De eo quod uxoris in ædificium uiri ita coniunctũ eſt, ut detractum alicuius uſus eſſe poſsit: dicẽdum eſt, agi poſſe, quamuis nulla actio ne ex lege duodecim tabularum. Quia decem uiros non ſit credibile de ijs ſenſiſſe, quorum uoluntate res eorum in alienum ædificium coniunctæ eſſent. Paulus notat. Sed in hoc ſolũ agi poteſt, ut ſola uendicatio ſoluta re cõpetat mulieri, nõ in duplum ex lege duodecim tabularũ. neq; enim furtiuũ eſt, quod ſciẽte domino incluſum eſt.

VLPIANVS

Penes te amplius eſt quàm apud te eſt: nam apud te eſt, quod qualitercũq; à te teneatur. penes te eſt, quod quodammodo à te poſsidetur.

CÆLIVS

Sextus Pompeius Feſtus: Apud & penes in hoc differũt, quòd alterum perſonam cum

cum loco ſignificat, alterum perſonam & dominium ac poteſtatem, quod trahitur à penitus. Eſſe itaq; penes te quicquam, eſt non ſolum proximum habere, ſed eius quoq; rei poteſtatem ac facultatem tenere: ut de eo poſsis pro tuo arbitratu decernere. Horatius: Si uolet uſus,

Quem penes arbitrium eſt, & ſons, & norma loquendi.

Eſt tamen quando hæc largius inueniamus. Liuius. Penes eoſdem pericula belli, penes quos pręmia eſſent. Plinius: Fides ſit penes autores, à quibus ſumus mutuati.

PAVLVS

Inteſtatus eſt non tantum qui teſtamentum non fecit, ſed etiam cuius ex teſtamento hæreditas adita non eſt.

CÆLIVS

Ad rem facit quod in Inſtitutionibus Iuſtiniani ſcriptum eſt libro tertio. Inteſtatus decedit, qui aut omnino teſtamentum non fecit: aut non iure fecit: aut id quod fecerat, ruptum irritúmue factum eſt: aut ſi ex eo nemo hæres extiterit. Proprie autem quis inteſtatus dicitur: quom certum eſſe cœperit, nullum èx teſtamento hæredem extiturum.

VLPIANVS

Hæredis appellatio non ſolum ad proximum hæredem, ſed etiam ad ulteriores hæredes refertur. Nam hęredis hæres, & deinceps, hæredis appellatione cōtinetur.

CÆLIVS

In adnatis hęredes admittuntur, ſiue de lege duodecim tabularum, ſiue ex edicto prętorum, uſq; ad decimum gradum: in cognatis uſq; ad ſextum. Puto tamen Vlpianum de his potius intelligere qui poſt primos hæredes in tabulis deſcribuntur, quos ſubſtitutos uel ſurrogatos dicūt: quales ſecundi, tertij, quartiúe ordinis hæredes uocantur, & deinceps: in quibus ſubſtituendis eam uerborum formulam teſtator ſeruabat: Si Sempronio hæredi meo ante aditam hæreditatem, uel antequam in ſuam tutelam ueniat, aliquid humanitus acciderit, Titius hæres meus eſto. Quòd ſi Titio quoq; aliquid humanitus euenerit, tum Caius hęres meus eſto. Quòd ſi & Caio etiã humanitus aliquid euenerit, tum Alphenus hæres meus eſto. Atq; ita deinceps ad eos uſq; gradus, quos teſtator ſibi exprimendos propoſuerit.

COLLECTANEA VETVSTATIS EX ANTIQVIS RITIBVS. EX XII. TAB. EX TAB. CENSORIIS.

ex Legibus Numę, ex Iure pōtificio, & augurali, & alijs, Cælio Calcagnino autore, in gratiam Ioannis Hieronymi Monferrati alumni ſui.

XII TAB. COLLECTANEA

X E O magnitudo tempeſtatis agnoſcitur, quom ita u-
niuerſa claſsis diſsipata eſt, ut nullius omnino partis pars
inueniatur incolumis, &, ut uetus eſt prouerbium, Samni
um quæratur in Samnio. non membra igitur, non artus,
E nō particulas aut cola duodecim tabularū accipe, ſed con
cerptiſsima fragmenta per ſentes ac dumeta uix agnita:
ut planè aut Penthei aut Oſiridis fabulam agnoſcas.

PLINIVS LIB. XXI.

Semper tamen coronarū autoritas uel ludicro quæſitarum fuit. namq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant, & ſeruos ſuos equoſq; mittebant. Inde illa duodecim tabul. lex: Qui coronam parit, ipſe pecuniaue eius, uirtutis ergò arguitur. Quam ſerui equiúe meruiſſent pecuniam, partam lege dici, nemo dubitauit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo, parentibuſq; eius, dum intus poſitus eſſet, foriſúe ferretur, ſine fraude eſſet poſita. Interpretatur Plinius, qua ſignificatione pecunia in hac lege intelligenda: ut pecuniæ nomine contineantur, ſerui, equi, & alia eiuſdem generis.

CICERO IN III. LEGVM

Iuſta imperia ſunto: ijſq; ciuis modeſte ac ſine recuſatione pareto. Magiſtratus nec obedientem & nocuum ciuem mulcta, uinculis, uerberibus coercento, ni par maiorue poteſtas prohibeſsit: ad quos prouocatio eſto. cum magiſtratus iudicaſsit irrogaſsitue, per populū mulctæ pœnæ, certatio eſto. Militię ab eo qui imperabit, prouocatio ne eſto. De certamine mulctæ Liuius V. ſecundi belli Punici: L. & Sp. Carbilij, quom rem inuiſam infamemq; cernerēt, ducentûm milium æris mulctam M. Poſthumio dixerunt. Cuius certandæ quom dies aduenitſſet, conſiliumq; frequens plebis adeſſet, una ſpes uidebaт eſſe, ſi Caſca Tr. Pl. qui propinquus erat cognatuſq; Poſthumio, priuſquam ad ſuffragium tribus uocarentur interceſsiſſet. & mox: Hæc quom ab optimo quoq; pro atrocitate rei acta eſſent: uimq; eam cōtra rempublicam pernicioſo exemplo factam ſenatus decerneret: cōfeſtim Caruilij Tr. Pl. miſſa mulctæ certatione, rei capitalis diem Poſthumio dixerunt: ac ni uades daret, prehendi à uiatore atq; in carcerem duci iuſſerunt. Ex quibus uerbis agnoſcimus mulctam à magiſtratu dici & irrogari ſolere: de qua deinde erat concertatio diſceptatioq;, iure an iniuria lata foret: & populus quaſi honorarius arbiter, uel eam remittebat, uel eius damnabat.

ITEM

Omnes magiſtratus auſpicium iudiciumq; habento: ex ijſq; ſenatus eſto. Quæ uerba Cicero ſic interpretatur: deinceps igitur omnibus magiſtratibus auſpicia & iudicia dantur: iudicia ut eſſet populi poteſtas, ad quā prouocaretur: auſpicia, ut multos inutiles conatus probabiles impedirent moræ. Sæpe enim populi impetum iniuſtum auſpicijs Di immortales repreſſerunt.

GELLIVS LIB. XX. CAP. I.

Si iniuriam alteri faxit, XXV. ęris pœna ſunto. Q. Labeo in libris, quos ad duodecim tabulas ſcripſit, inquit: L. Neratius fuit egregie homo improbus atq; immani

uecordia. Is pro delectamentis habebat, os hominis liberi manus ſuę palma uerberare. Eum ſeruus ſequebatur crumenā plenam aſsium portitans: & quencunq; depalmauerat, numerari ſtatim ſecundum duodecim tabulas quinq; & uiginti aſſes iubebat. Et tamen hæc paucitas aſsium graue pondus æris fuit. Nam librarijs aſsibus in ea tempeſtate populus uſus eſt. nec de maioribus iniurijs illud eſt intelligendum. Sed iniurias atrociores, ut de oſſe fracto nō liberis modo, uerum etiam ſeruis factas impenſiore damno uindicauerūt: quibus etiā iniurijs talionē quoq; adpoſuerūt. Poſteriore aūt ſeculo prætores iniurijs æſtimandis recuperatores ſe daturos edixerūt. Hæc ex uerbis Gellij eruta. Fuerūt aūt aſſes x x v, bini denarij & ſemis, id eſt deni ſeſtertij. Qui ſi ad pecuniā noſtrā reuocēt, Iulios duos & dimidiū propè cōficiēt.

Si membrum rupit meum, ė pacto talio eſto.

Neq; in hac lege ulla putanda eſt acerbitas, quom in alterum id fieret quod in alium feciſſet: neq; in retaliando idem caſus, ſed eadem uoluntas ſpectabatur. Sed & ſiquis talionē recuſabat, paciſcendi erat facultas: neq; quenquam talionē ſubire, niſi quam elegiſſet. Quòd ſi depaciſci noluerat, & iudici talionem imperanti non parebat, æſtimata lite iudex hominem pecuniæ damnabat. atq; ita ſi reo & pactio grauis & acerba talio uiſa fuerat, ſeueritas legis ad pecuniæ multam redibat.

IDEM

Aeris confeſsi rebusq; iure iudicatis x x x. dies iuſti ſunto. Poſt deinde manus iniectio eſto. In ius ducito. Ni iudicatū facit, aut qui prætor eſt iure uinci dicit: ſecum ducito, uincito aut neruo aut compedibus. x v pondo, ne minore, aut ſi uolet maiore, uincito. Si uolet, ſuo uiuito. Ni ſuo uiuit: qui eum uinctū habebit, libras farris in dies dato. ſi uolet, plus dato.

MOX

Tertijs nundinis partes ſecanto, ſi plus minusúe ſecuerunt, ſine fraude eſto. Ex quibus intelligimus, confeſsi æris & debiti iudicatis x x x. dies dari ſolere conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſoluerent: eosq; dies decemuiri iuſtos appellauerūt: uelut quoddam iuſtitium, id eſt iuris inter eos quaſi interſtitionē quandam & ceſſationem: quibus diebus nihil cum ijs agi iure poſſet. Hos dies x x x. in ære confeſſo diſſoluendo nunc quoq; non ſolum iure ciuili, ſed municipali etiā ſeruamus. Poſt deinde niſi diſſoluerant, ad prętorem uocabantur: & ab eo quibus erant iudicati, addicebantur. Neruo quoq; aut cōpedibus uinciebātur. erat interea ius paciſcendi. Ac niſi pacti forent, habebantur in uinculis dies L X. inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur: quantæq; pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre uenum ibant. Quòd ſi plures forent quibus reus eſſet iudicatus: ſecare ſi uellent, atq; partiri corpus addicti ſibi hominis permiſerunt. Atqui addici nunc & uinciri multos uidemus, quia uinculorū pœnam deterrimi homines contemnunt. Diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem legi, neq; audiui: quoniam ſæuitia iſta pœnæ contemni non quita eſt.

ITEM

Si in ius uocat: ſi morbus æuitasúe uitium eſſet: qui in ius uocabit, iumentū dato. ſi nolet, arceram ne ſternito. Hic morbus nō febris rapida & querquera, nec ægrotatio admodum grauis, ſed uitium aliquod potius imbecillitatis atq; inualentiæ demonſtratur, ubi nullum ſit periculū. Nam quoties decemuiri duodecim tabularū ſcriptores morbum uehementiorē uim grauiter nocendi habentē intelligunt: non morbum ſimpliciter, ſed morbū ſonticum uocant. Iumentū autem nō animal ad uehendum ſignificat, ſed uectabulum quod adiunctum pecoribus trahebatur. à iungendo enim iumentū dixerūt ueteres, licet ego à iuuando dictum magis putem. Arcera autem uocabatur ploſtrū tectum undiq; & munitum: quaſi arca quædam magna ueſtimentis undiq; inſtrata: qua nimis ægri aut ſenes portari cubantes ſolebant.

MACROBIVS IN I. SATVRNALIVM

Si nox furtum factum ſit: ſi im aliquis occiſit, iure cæſus eſto. Hic nox pro nocte inuſitatiſsime legitur. ab eo aūt quod is, non eum caſu accuſatiuo, ſed im dixerūt. ſic

Macrobius. Nam Feſtus non im, ſed en ab eo quod eſt is deduci ſcribit. ego tamē em per m in fine ſcribendum puto. moueret me uetuſti codicis Macrobiani autoritas, ut im legendum putarē, incaſtigatumq́ Feſti exemplar ſupicarer, niſi id ſcriptū eſſet in dictionibus ab e litera incipientibus.

Bud. ch. XXVIII. XII. tabul. De munere cenſorio.

Cenſores populi ciuitatis ſoboles familias pecuniasq́ cenſento. urbes, tēpla, uias, aquas, ærarium, uectigalia tuento. Populiq́ partes in tribus diſtribuunto. Horum cura etiā ad ædiles poſtea pertinuit, interdum & ad prætores. Cicero in Prætura urbana: Quom L. Octauius, C. Aurelius Coss. ędes ſacras locauiſſent: neq́ potuiſſent omnia ſarta tecta exigere neq́ ipſi, neq́ ij prætores quibus erat negocium datum: factum eſt S. C. quibus de ſartis tectis cognitū non eſſet, ut C. Verres, P. Cælius, prætores cognoſcerent & iudicarent.

Cr. lib. IIII. cap. III.

Cenſorum item munus fuit, in eos qui peccaſſent certā pœnam infligere, ſenatores ſenatu amouere, publicū equū equiti adimere: ſi obeſi corpulentiq́ eſſent, & male curatos ſtrigoſosq́ haberēt equos. Plebeios uero pro delicto in Cæritum tabulas referebant: neq́ amplius in Centuriæ ſuæ albo ſcribebatur, neq́ ius ſuffragij habebat. Aut ærarius fiebat, & pro capite dumtaxat tributi nomine æs pendebat. De ijs cenſoribus ita ſequuntur uerba XII. tab.

Exinde pecunias per ciuitatis ordines partiunto.

Equitum peditumq́ prolem diſtribuunto. Cælibes eſſe probibento.

Mores populi regunto. Probrum in ſenatu ne relinquunto.

Bini ſunto. Magiſtratum quinquennio habento.

Reliqui magiſtratus annui ſunto. Ollaq́ poteſtas ſemper eſto.

Cr. lib. V. cap. V. ex Cicerone.

In urbe ne ſepelito, néue urito. Quod translatum è lege Solonis, qua iuſſum eſt, Ne ſepulchra in urbe ſunto.

Cr. lib. V. cap. VII.

Ne pelliciunto alienas ſegetes excantando. Ne incantanto.

Ne agrum defraudanto. Ne frugem aratro quæſitā nox furtim depaſcunto.

Puberes ſi ſient, Cereri eos ſuſpendunto.

Impubes arbitratu prætoris uerberanto: ac noxam duplionem decernunto.

Hinc Plinius in XVIII. ait, Qui fruges excātaſſent, qui malū carmen incantaſſent. Nam excantare & pellicere ſegetes, uerba ſolennia ſunt: ſicut porricere exta, legere oſſa, procurare fulmina. Idem in nono: Tenuiſsimū murenis tergus, contrà anguillis craſsius: eoq́ uerberari ſolitós tradit Verrius prætextatos: & ob id multam his dicit non inſtitutam. Prætextatos appellat, quos impubes lex appellauit. Quare miror multam additam eſſe duplionem, ſi ideo uerberantur, quòd ea ætas nondum multæ idonea uideatur.

Leges in Ciceronis libris De legibus cōſcriptas adſcribendas duximus; quòd eas ipſe fateatur XII. tab. ſimillimas, & Romanæ reipublicæ accōmodatas.

Ad diuos adeūto caſte. Pietatē adhibēto. opes amouēto. Qui ſecus faxit, deus ipſe uindex erit. Separatim nemo ſit habēs deos nouos, ſiue aduenas, niſi publice adſcitos. Priuatim colunto cōſtructa à patribus delubra, habēto lucos in agris, habēto & lares ſedes. Ritus familiæ patriæq́ ſeruāto. Diuos & eos qui cæleſtes ſemper habiti colunto, & ollos quos in cęlū merita uocauerunt: Herculē, Liberum, Aeſculapiū, Caſtorē, Pollucē, Quirinū. Aſt olla propter quæ datur homini aſcēſus in cælū, Mentē, Virtutem, Pietatē, Fidem: earumq́ laudū delubra ſunto. Nec ulla uitiorum ſacra ſolemnia obeunto. Ferijs iurgia amouēto. easq́ in familijs operibus patratis habento. itaq́ ut ita cadat in annuis anfractibus deſcriptum eſto. Certasq́ fruges, certasq́ baccas ſacerdotes publice libanto. Hoc certis ſacrificijs ac diebus. itemq́ alios addes. ubertatē lactis fœturamq́ ſeruāto: idq́ ne cōmitti poſſet ad eam rem, rationem curſus ſacerdotes finiunto. Quæ cuiq́ diuo decoræ, gratæ ſint hoſtiæ prouidento. Diuisq́ alijs ſacerdotes, omnibus pontifices, ſingulis flamines ſunto. Virginesq́ ueſtales in

urbe

urbe cuſtodiunto ignẽ foci publici ſempiternum. Quoq; & priuatim & publice modo rituq;, diſcunto ignari à publicis ſacerdotibus. Eorum autem duo genera ſunto. unum quod præſit cæremonijs & ſacris. alterum quod interpretetur fatidicorum & uatum effata incognita: quorum S. P. Q. aſciuerit. Interpretes autem Iouis Optimi Maximi publici augures ſignis & auſpicijs poſtea uidento, diſciplinam tenento. Sacerdotesq; uineta, uirgetaq;, & ſalutẽ populi auguranto. Quiq; rem duelli gerent, quiq; populare auſpicium, præmonento. Olli obtemperanto. Diuorumq; iras prouidento, ijsq; parento. cæliq; fulgura regionibus ratis temperanto, urbemq; & agros & templa liberata & effata habẽto. quęq; augur iniuſta, neſaſta, uitioſa, dira dixerit, irrita, nefaſtaq; ſunto. Quiq; non paruerit capital eſto. Fœderũq; pacis, belli, induciarum oratores feciales iudicéſue ſunto Bella diſceptanto. Prodigia, portẽta, ad Etruſcos & haruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto. Etruriæq; principes diſciplinam docento. Quibus diuis creuerint procuranto, ijdemq; fulgura atq; obſita pianto. Nocturna mulierum ſacrificia ne ſunto, præter illa quæ pro populo rite fient: néue initiãto, niſi ut aſſolet, Cereri Græco ſacro. Sacrum cõmiſſum quod neq; expiari poterit, impie cõmiſſum eſt: quod expiari poterit, publice ſacerdotes expiãto. Ludis publicis quod ſine curriculo & ſine certatione corporum fiat, popularem lætitiam in cantu & fidibus & tibijs moderanto. Eamq; cum diuûm honore iungunto. Ex patrijs ritibus optima colũto. Præter Idęæ matris famulos, eosq; iuſtis diebus, nequis ſtipem cogito. Sacrũ ſacrõe cõmendatum qui clepſerit rapſitq;, parricida eſto. Periurij pœna diuina exitium, humana dedecus. Inceſtum pontifices ſupremo ſupplicio ſanciunto. Impius ne audeto placare donis iram deorum. Caute uota reddunto. Pœna uiolati iuris eſto. Nequis agrum conſecrato. Conſecrati auri, argenti, eboris ſacrandi modus eſto. Sacra priuata perpetua manento. Deorum maniũ iura ſancta ſunto. Hos leto datos diuos habento, ſumptum in illos luctumq; minuunto.

Ex eiuſdem interpretatione.

Impuritas corporis uel aſperſione aquæ, uel dierum numero tollitur: animi labes nec diuturnitate uaneſcere, nec manibus ullis elui poteſt. Noſtri & Gręci, ut augerent pietatem in deos, eaſdem illos urbes, quas nos, incolere uoluerunt. Contrà Magi Perſarum autores fuerunt Xerxi inflammandi templa Græciæ: quòd parietibus includerent deos, quibus omnia deberent eſſe patentia ac libera: quorumq; hic mundus omnis templum eſſet & domus. Mentis, Pietatis, Virtutis, Fidei, Romæ dedicata publice templa ſunt: ut illa qui habeant, habent autẽ omnes boni, deos ipſos in animis ſuis collocatos putent. Nam illud uitioſum Athenis, quòd Cylonio ſcelere expiato, Epimenide Crete ſuadente, fecerunt Contumeliæ fanum & Impudentiæ: Virtutes enim non uitia conſecrari decet. Araq; uetus ſtat in palatio Febris, & altera Exquilijs malę Fortunæ: quæ omnia repudianda ſunt. Quòd ſi fingenda nomina uice poetæ & potius uincendi, atq; potiendi, ſtataſſandiq; cognomina, Statoris, & Inuicti Iouis: rerumq; expetendarum nomina, ſalutis, bonoris, opis, uictorię: quoniam quidem expectatione rerũ bonarũ erigitur animus. Recte etiã Spes à Colatino cõſecrata eſt: Fortunaq; ſit uel huius diei: nam ualet in omnes dies, uel reſpiciens ad opem ferendam: uel Fors, in quo incerti caſus ſignificantur: uel primogenia à gignendo. Ex inſtitutis pontificũ & haruſpicũ non mutandum eſt: quibus hoſtijs immolandum, cuiq; deo: cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui fœminis. Ius augurum eſt, poſſe à ſummis imperijs & ſummis poteſtatibus comitia tollere, & conſilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere. rem ſuſceptam dirimere: decernere ut magiſtratu ſe abdicent conſules. Cũ populo & plebe agendi ius aut dare, aut non dare. legem non iure rogatam tollere. Dubium non eſt, quin diſciplina & ars augurum quæ iam floruit, multiſq; populorũ & gentium exemplis confirmata eſt, euanuerit iam uetuſtate & negligẽtia. Itaq; neq; ijs aſſentior, qui negant unquam in noſtro collegio fuiſſe, neq; illis qui eſſe etiã nunc putant. Quę mihi uidetur apud maiores fuiſſe duplex, ut ad reipublicæ tempus nonnunquã & agendi conſilium ſæpiſſime pertineret. Quom multa eximia diuinaq; uidentur Athenæ peperiſſe: atq; in uita hominũ attuliſſe, tum nihil melius illis myſterijs quibus ex agreſti immaniq; uita

exculti ad humanitatem & mitigati ſumus:initiaq́;, ut appellantur,ita re uera principia uitæ cognouimus:neq; ſolum cum lætitia uiuendi rationem accepimus, ſed etiã cum ſpe meliore moriendi. Mulieres Cereri Romæ initiãtur. Omnia nocturna ſacra Diagondas Thebanus in media Græcia lege perpetua ſuſtulit. Nunc multis in ſanis pecunia cõmendatur. Alexãder in Cilicia depoſuiſſe apud Solẽ in delubro pecuniam dicitur.Et Athenienſis Cliſthenes Iunoni Samię,ciuis egregius, cum rebus timeret ſuis filiarum dotes credidit. Agri ne conſecrentur Platoni aſſentiendum eſt, qui ſic ait:Terra,ut ſocus,domiciliũ ſacrũ deorũ omnium eſt. Quocirca ne quis iterum idem conſecrato. Aurum & argentum in urbibus & priuatim & in ſanis inuidioſa res eſt. Tũ ebur ex inanimi corpore extructũ, haud ſatis caſtum donũ deo.Iam æs atq; ferrum duelli inſtrumenta non ſani.Ligneum autẽ quodq; uoluerit, uno è ligno cauato:itemq́; lapideum.In delubris cõmunibus textile, nec operoſius quàm mulieris opus menſtruũ.Color autem albus præcipue decorus deo eſt:tum in cæteris,tũ maximè in textili. Tincta uero abſint, niſi à bellicis inſignibus. Diuiniſſima autẽ dona habent & formæ,ab uno pictore uno adſolutæ die:Itemq́; cætera huius exempli dona ſunto.hæc ex Platone. Sacra conſeruentur ſemper,& deinceps familijs prodãtur,& ut in lege poſitũ eſt, perpetua ſint ſacra. Cauetur in iure pontificio,ut cui plus legatum ſit,quàm ſine religione capere liceat:is per æs & librã hæredis teſtamentum ſoluat.Propterea quòd eo loco res eſt ita ſoluta hæreditate, quaſi ea pecunia legata non eſſet,De hoc ſuprà & infrà multa interpretatio eſt. Februarius ultimus antiquitus Manibus dicatus. Hoſtia maxima parẽtare pietati eſſe adiunctum putabatur. Iam tanta religio ſepulchrorum eſt, ut extra ſacra & gentẽ inferri fas negẽt eſſe:idq́; apud maiores noſtros Torquatus in gente Popilia iudicauit.

Nec uero denicales,quę à nece appellatæ ſunt,quia neci dentur mortui, quàm cæterorum cæleſtium quieti dies,feriæ nominarentur:niſi maiores eos qui ex hac uita migraſſent,in deorum numero eſſe uoluiſſent. Quærendum quis finis funeſtæ ſamiliæ.quod genus ſacrificij lare ueruecibus fiat.Quemadmodum os reiectum terræ obtegatur.Quæq́; in porta cõfracta iura ſint.quo tempore incipiat ſepulchrum eſſe & religione teneatur. Antiquiſsimũ ſepulturæ genus terra condi, ſic appellabant ſitos:& Cyrus apud Xenophontem.Sic Numa ad fontis aras.ſic gens Cornelia,donec reuulſo C.Marij cadauere,P.Sylla metuens talionẽ exuri ſe uoluit. Non ante ſepulchrũ quàm iuſta facta & corpus incenſum. Et quod nunc cõmuniter in omnibus ſepultis penitus humati dicuntur, illud erat propriũ tum ijs quos humus iniecta contegeret:eumq́; morem ius pontificiale confirmat. Nam priuſquã in eos iniecta gleba eſt,locus ille ubi crematum eſt corpus,nihil habet religionis: iniecta gleba tumulis & humatus eſt & gleba uocatur. In eo qui in naui necatus, deinde in mari proiectus eſt:decreuit P.Mutius familiam purã,quòd os ſupra terram nõ extare norum hæredi eſſet.Contrà & habendas triduum ferias,& porco fœmina piaculum pati.Si in mari mortuus eſſet:eadem præter piaculum & ferias.

Lex XII.tabularum.

Hominem mortuũ in urbe ne ſepelito,neúe urito.credo uel properet ignis periculum.quod uero addit,neúe urito,indicat non qui uratur ſepeliri,ſed qui humetur.

Sepultos in urbe puto,aut eos quibus hoc ante hãc legem uirtutis cauſa tributum eſt:ut Publicolæ,ur Tiburto, quod eorũ poſteri iure tenuerunt:aut eos ſi qui hoc,ut C.Fabritius,uirtutis cauſa ſoluti legibus, conſecuti ſunt. Iure pontificio non eſt ius in loco publico fieri ſepulcrum. Extra portam collinã ædem Honoris,& aram in eo loco memorię proditum.ad eam quom lamina eſſet inuenta:& in ea ſcriptum, Memoria Honoris:ea cauſa fuit ædis huius dedicandæ. Sed quom multa in eo loco ſepulchra fuiſſent,exarata ſunt.Statuit enim collegium pontificum, locũ publicum non potuiſſe priuata religione obligari.

Lex XII.tabularum.

In urbe ne ſacito rogum, aſcia ne polito.

Pueri XII.tabularũ ut neceſſariũ carmẽ diſcebamus,quas iam nemo diſcit.Sumptus funeris fiat tribus ricinijs & uinculo purpuræ & decem tibicinibus.

LEX

Mulieres genas ne radunto, neúe leſſum funeris ergô habento.

Leſſum alij ueſtimenti genus, alij melius lugubrem eiulationem ſunt interpretati, quia lex Solonis id ipſum uetat.

LEX

Homini mortuo ne oſſa legito.

Nam ea ſuſtulerunt quæ luctum augere poſſunt. Seruilis etiam unctura tollitur, omnisq; circumpotatio. Quæ non tollerentur, niſi fuiſſent ſumptuoſa.

Coronam uirtute paratam, & ei qui peperiſſet, & eius parenti ſine fraude eſſe lex impoſitam iubet.

Quom uni plures ſternerentur lecti, id lex prohibet fieri.

Neue aurum ſepultis addito. excipit lex ſicui auro dentes uincti eſſent.

Ne rogum buſtumúe nouum propius LX. pedes adijcito ædes alienas inuito domino. Incendium ueretur acerbum.

Quòd uero ἠρῷον, clariſsimorũ enim uirorum ſepulchrũ ueteres Heroum appellabant, id eſt ueſtibulum ſepulchri, buſtumúe uſu capi uetat, ius tuetur ſepulchrorũ. Superiora in natura, quod ſequitur in more.

Funus inducatur, ſiquidẽ ludorũ dominus funeris utanẽ accenſo atq; lictoribus.

Honoratorum uirorum laudes in concione memorantor: easq; etiam ad cantus ac tibicinem proſequuntor: cui nomen Neniæ, quo uocabulo etiam Græcos cantus lugubres uocant.

In decimam tabulam tranſlata ſunt, quæ de minuendis ſumptibus à Solone ſcripta. Sequuntur ſcilicet epulę, quas inirent propinqui coronati: apud quas de mortui laude, quom niſi quid ucri erat prædicatum. nam nefas mentiri habebatur.

De tribus ricinijs fit mentio in tab. XII.

Ne quis ſepulchra deleat, néue alienum inferat.

Et pœna eſt ſi quis buſtum, aut monumentum aut columnam uiolarit, deiecerit.

Ne quis ſepulchrũ operoſius faciat q̃ quod decẽ homines fecerint triduo, neq; id opere tectorio exornari, nec hermas hos quos uocãt licebat imponi. nec de mortui laude in publicis ſepulturis, nec ab alio, niſi qui publice ad eam rem cõſtitutus eſſet, dici licebat. Hęc ex Legibus Solonis, unde tractæ XII. tab.

Sublata etiam erat celebritas uirorum ac mulierum, qui lamentatio minueretur. Quocirca Pittacus omnino accedere quenq; uetat in funus aliorum. Sed ait rurſus Demetrius, increbuiſſe eam funerũ ſepulchrorumq; magnificentiam, quę nunc ferè Romæ eſt: quam conſuetudinem lege minuit ipſe.

Idem ſumptus minuit non ſolum pœna, ſed etiam tempore. ante lucem enim iuſſit efferri.

Sepulchris etiam nouis ſtatuit modum. Nam ſuper terra tumulum noluit quidem ſtatui, niſi columellam tribus cubitis nõ altiorem: aut menſam aut labellum. Et huic procurationi certum magiſtratum pręfecit.

Plato iuſta funerũ reijcit ad interpretes religionum, quem Romani morẽ tenent.

Idem uetat ex agro culto, eoúe qui coli poſsit, ullam partẽ ſumi ſepulchro, ſed quã nihil ager tantummodo efficere poſsit: ut mortuorum corpora ſine detrimẽto uiuorum recipiat, eà potiſsimum ut compleatur. Quæ autem terra fruges ferre, & ut mater cibos ſuppeditare poſsit: eam nequis nobis minuat, néue uiuus, néue mortuus. Extrui autem uetat ſepulchrum altius, quàm quod quinq; diebus abſoluerint: nec è lapide excitari plus, nec imponi, quàm quod capiat laudem mortui inciſam nõ plus quatuor Heroicis uerſibus, quos longos uocat Ennius.

Ex III. libro De legibus.

Iuſta imperia ſunto, ijsq; ciues modeſte ac ſine recuſatione parento. Magiſtratus nec obedientẽ & noxium ciuem, multa, uinculis, uerberibus coercento, ni par maiorúe poteſtas prohibeſsit: ad quos prouocatio eſto. Quom magiſtratus iudicaſsit irrogaſsitúe, per populum mulctæ pœnæ certatio eſto.

Militiæ uero qui imperabit, prouocatio ne eſto.

Quodq;

Quodq́ is qui bellum gerat imperaſsit, ius ratumq́ eſto.
Minoris magiſtratus partiti uires plures in prælia ſunto.
Militiæ quibus iuſsi erant imperanto, eorumq́ tribuni ſunto.
Domi pecuniam publicam cuſtodiunto.
Vincula ſontium ſeruanto.
Capitalia uindicanto
Aes, argentum, aurumúe publice ſignanto.
Lites contractas iudicanto.
Quodcunq́ ſenatus decreuerit agunto.
Suntoq́ ædiles, curatores, urbis, annonæ, ludorumq́ ſolennium: ollisq́ ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto.
Cenſores populi æuitates, ſoboles, familias, pecuniasq́ cenſento.
Vrbis, templa, uias, aquas, ærarium, uectigalia tuento.
Populiq́ partes in tribus diſtribuunto.
Exinde pecunias, æuitates, ordines partiunto.
Equitum, peditumq́ prolem diſtribuunto.
Cælibes eſſe prohibento. Mores populi regunto.
Probra in ſenatu ne relinquunto. Bini ſunto.
Magiſtratum quinquennio habento.
Reliqui magiſtratus annui ſunto.
Ollaq́ poteſtas ſemper eſto.
Iuris diſceptator, qui priuata iudicet, iudicariúe iubeat, prætor eſto.
Is iuris ciuilis cuſtos eſto: huic poteſtati parento.
Quotcunq́ ſenatus creuerit, populusúe iuſſerit: tot ſunto.
Regio imperio duo ſunto: ijq́ præeundo, iudicando, conſulendo, prætores, iudices, conſules appellantor.
Militiæ ſummum ius habento. Nemini parento.
Huius ſalus populo ſuprema lex eſto.
Eundem magiſtratum ni interfuerint decem anni nequis capito
Aeuitatem annali lege ſeruanto.
Aſt quando duellum grauius, diſcordiæ ciuium, eſtunto ne amplius ſex menſes, ſi ſenatus creuerit: idem iuris quod conſules tenento. Isq́ aue ſiniſtra dictator populi magiſter eſto.
Aequitatem quicunq́ regat babeto pari iure cũ eo, quicunq́ erit iuris diſceptator.
Aſt quando conſul abeſt, magiſter dictatórue populi, nec reliqui magiſtratus in urbe ſunt, auſpicia patrum ſunto: olliq́ ex ſe produnto, qui comitijs creare conſules rite poſsint.
Imperia, poteſtas, legationes cum ſenatus creuerit, populusúe iuſſerit, ex urbe exeunto.
Duella iuſta iuſte gerunto, ſocijs parcunto.
Se & ſeruos continento.
Populi ſui gloriam augento. Domum cum laude redeunto.
Rei ſuæ ergô ne quis legatus eſto.
Plebes quos pro ſe contra uim, auxilij ergô X. creaſsit, tribuni eius ſunto: quodq́ ij prohibeſsint, quodq́ plebem rogaſsint, ratum eſto: ſanctiq́ ſunto: neúe plebem orbam tribunis relinquunto.
Omnes magiſtratus auſpicium, iudiciumq́ habento.
Exq́ ijs ſenatus eſto. Eiusq́ decreta rata ſunto.
Niſi poteſtas par maiorúe prohibet, S. C. perſcripta ſeruanto.
Is ordo uitio uacato. Cæteris ſpecimen eſto.
Creatio magiſtratuũ, iudicia, populi iuſſa, uetita, cum ſuffragio conſciſcentur, optimatibus nota, plebi libera ſunto.
At ſi quid erit quod extra magiſtratus cobercitio uſus ſit, qui coherceat populus creato, eiq́ cohercendi ius dato

Cũ populo patribusq; agẽdi ius eſto Conſuli, prætori, magiſtro populi, equitũq;, eiq; quem produnt patres conſulum rogandorũ ergô: tribuniſq;, quos ſibi populus rogaſsit, ius eſto cum patribus agendi. ijdem ad plebem quod uſus erit ferunto.

Quæcunq; in populo, quęcũq; in patribus agentur, modica ſunto. Senatori qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. Cauſas populi teneto.

Vis in populo abeſto. Par maiorúe poteſtas plus ualeto.

Aſt qui turbaſsint in agendo, fraus autoris eſto.

Interceſſor rei malæ, ſalutaris ciuis eſto.

Qui agent, auſpicia ſeruanto: auguri publico parento.

Promulgata, propoſita, in ærario cognita agunto.

Nec pluſquam de ſingulis rebus ſemel conſulunto.

Rem populum docento.

Doceri à magiſtratibus, priuatiſq; patiuntor.

Priuilegia ne irroganto.

De capite ciuis, niſi per maximũ comitatũ, olloſq; quos cenſores in partibus populi locaſsint, ne ferunto.

Donum ne capiunto, néue danto. néue petenda, néue gerenda, néue geſta poteſtate quod quis earum rerum migraſsit, noxiæ pœnæ parento.

Cenſores fide leges cuſtodiunto: priuata ad eos acta referunto: nec eo magis lege liberi ſunto.

Ea penè Romanæ ciuitatis, & ſi paulum allatum eſt noui.

Nec Ephori Lacedæmone, ſine cauſa à Theopompo oppoſiti regibus, nec apud nos conſulibus tribuni. Reliqui magiſtratus conſuli pareant, excepto tribuno qui pòſt exiſtit: ne id quod fuerit eſſet. hoc enim primum minuit conſulare ius, quod extitit ipſe qui eo non tenetur. Deinde quod attulit auxilium reliquis, non modo magiſtratibus, ſed etiam priuatis conſuli non parentibus. Quid turpius quàm ſine procuratione ſenator, legatus ſine mandatis, ſine ullo reipublicę munere. Quod genus legationis Cicero conſul quanquã ad cõmodum ſenatus pertinere uideatur, tamen approbãte ſenatu frequentiſsimo, niſi leuis tribunus plebis interceſsiſſet ſuſtuliſſet. minuit tamen tempus, & quod erat infinitũ, annuum fecit: ita turpitudo manſit diuturnitate ſublata. Decium Brutum & Pub. Scipionẽ Coſſ. quos & quantos uiros homo omniũ infimus & ſordidiſsimus tribunus plebis C. Curiatus in uincula cõiecit. quod antè factum non erat. Sylla tribunis plebis ſua lege iniuriæ faciendæ poteſtatem ademit, auxilij ferendi reliquit. Quid Tib. Gracchũ perculit, niſi quòd poteſtatem intercedendi collegæ abrogauit? Omnibus magiſtratibus auſpicia & iudicia dantur, ut ſit populi poteſtas ad quam prouocaretur. Auſpicia ut multos inutiles conatus, probabiles impedirent moræ: ſæpe enim populi impetum iniuſtum auſpicijs Di immortales repreſſerunt. Si poteſtas in populo, autoritas in ſenatu ſit, teneri poterit moderatus & concors ciuitatis ſtatus. Ordo ſenatorius careat uitio. Sicut cupiditatibus principum & uitijs infici ſolet tota ciuitas, ſic emendari & corrigi continentia ſolet. Vir magnus L. Lucullus ferebatur quàm commodiſsime reſpondiſſe, quom eſſet obiecta magnificentia uillæ Tuſculanæ: Duos ſe habere uicinos, ſuperiorem equitem Romanum, inferiorem libertinum: quorum quom eſſent magnificæ uillæ, concedi ſibi oportere, quod ijs qui inferioris ordinis eſſent, liceret. At ipſum magis ceſſare oportuit, ut illi redargui poſſent. Plato ait, muſicorum cantibus mutatis, mutari ciuitatum ſtatus. Ego nobilium uita uictuq; mutato, mores mutari ciuitatum puto. Autoritatem optimatum tabellaria lex ſuſtulit, quam populus liber nunquam deſiderauit, oppreſſus dominatu ac potentia principũ flagitauit. Itaq; grauiora iudicia de potentiſsimis hominibus extãt uocis, quàm tabellæ. Quamobrem ſuffragrandi nimia libido in non bonis cauſis eripienda fuit potentibus, non latebra danda populo: in qua bonis ignorantibus quid quiſq; ſentiret, tabella uitioſum occultaret ſuffragium.

IIII. leges tabellariæ.

Prima de magiſtratibus mandandis, Gabinia, lata ab homine ignoto & ſordido.

Secuta biēnio pòſt Caſsia eſt, de populi iudicio: ea à nobili homine lata eſt L. Caſsio, ſed, pace familiæ dixerim, diſsidēte à bonis atq; omnes rumuſculos populari ratione aucupāte. Carbonis tertia eſt, de iubēdis legibus ac uetādis, ſeditioſi atq; improbi ciuis. Vno in genere relinqui uidebatur uocis ſuffragium, quòd ipſe Caſsius excepe rat perduelliones: dedit huic quoq; iudicio Cælius tabellā: doluitq; quoad uixit. ſed ut opprimeret Cælius populū, nocuit & reipublicæ. & auus Ciceronis in municipio Arpinatum, quoad uixit reſtitit M. Gratidio, cuius in matrimonio ſororē habebat, ferenti legem tabellariam. Excitabat enim fluctus in ſimpulo (ut dicitur) Gratidius, quos pòſt filius eius Marius in Aegeo excitauit mari. Quę quom res eſſet ad ſenatū delata, Scaurus Conſul, Vtinā, inquit, M. Cicero iſto animo atq; uirtute in ſumma rep. nobiſcū uerſari quàm in municipali maluiſſes. Omnes itaq; leges tollantur, quæ tegunt omni ratione ſuffragium, ne quis inſpiciat tabellam, ne roget, ne appellet. Pontes etiā lex Maria fecit anguſtos. Quæ ſi oppoſita ſunt ambitioſis, non reprehendo. Autor moderatur & effingit nō modo mentē ac uoluntates, ſed penè uultus eorum apud quos agit: quod in ſenatu non difficile eſt. Eſt enim ſenator is, cuius non ab autore referatur animus, ſed qui per ſe ipſe ſpectari uelit. Huic iuſſa tria ſunt. ut adſit: nam grauitatem res habet, quom frequens ordo eſt. ut loco dicat, id eſt rogatus. ut modo, ne ſit infinitus. Nam breuitas non modo ſenatoris, ſed etiam oratoris magna laus eſt in ſententia. Neceſſarium eſt ſenatori noſſe rempublicā, idq; late patet. Quid habeat militum, quid ualeat ærario, quos ſocios, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſq; ſit lege in cōditione, fœdere. quæ omnia cōſtant memoria.

Nihil exitioſius in modeſta & compoſita ciuitate, quàm quicquam agi per uim.

Impediri bonam rem melius, quàm concedi malam. Autores iubentur abeſſe fraude. Id totum ex Craſsi ſapiētiſsimi hominis ſententia, quam ſenatus eſt ſecutus: quom decreuiſſet C. Claudio cōſule indignam Carbonis ſeditionē referente, eo inuito, qui cum populo ageret, ſeditionē non poſſe fieri. quippe cui liceat conſilium, ſimul atq; interceſſum turbariq; ceptum ſit, dimittere. Interceſſor rei malæ ſalutaris ciuis eſto. Eſt boni auguris meminiſſe maximis reipublicæ tēporibus præſto eſſe debere, Iouiq; Opt. Max. ſe cōſiliarium atq; adminiſtrum datum; ut ſibi eos quos in auſpicio eſſe iuſſerit: cæliq; partes ſibi finitas eſſe traditas.

Duæ leges excerptæ è XII. tab.

Altera priuilegia tolluntur. Altera de capite ciuis rogari niſi maximo comitatu uetatur. Nondum initis ſeditioſis tribunis plebis admirandum eſt tantum maiores in poſterū prouidiſſe. in priuatos homines leges ferri noluerūt. Id eſt enim priuilegium. Quo quid iniuſtius? cum legis uis hæc ſit, in omnes ferri. De ſingulis centuriatis comitijs ferri nolunt. In ſuo uitio quiſq; plectatur: uis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia ſanciatur. Legum cuſtodia non uſitata quidem, ſed reipublicę neceſſaria. Itaq; hæ leges ſunt, quas apparitores noſtri uolunt. à librarijs petimus, publicis literis conſignatam memoriā publicam nullam habemus. Græci hoc diligētius, apud quos Nomophylaces creantur. nec ij ſolum literas (nam id quidem etiā apud maiores noſtros erat) ſed etiam facta hominum obſeruabant, ad legeſq; reuocabant. Hęc datur cura cenſoribus, hoc in Græcia fit publice cōſtitutis accuſatoribus: qui graues eſſe non poſſent, niſi eſſent uoluntarij. Animaduerto quoſq; in magiſtratibus ignoratione iuris ſui, tantum ſapere quantum apparitores uelint.

Plinius lib. XVIII.

Aruorum ſacerdotes, quos aruales fratres dicebant, Romulus imprimis inſtituit: ſeq; duodecimū fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice ſua ſpicea corona, quę uitta alba colligaretur, ſacerdotio ei pro religioſiſsimo inſigni data. Hęc prima apud Romanos fuit corona, honoſq; is nō niſi uita finitur, & exules etiam captoſq; comitatur.

Numa inſtituit deos fruge colere, & mola ſalſa ſupplicare, atq; far torrere: quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet: id uno modo conſecutus, ſtatuendo non eſſe purum ad rem diuinam niſi toſtum. idem fornacalia inſtituit, farris torrendi ferias, & æquè religioſas terminis agrorum.

Veteres non deguſtabant nouas fruges aut uina antequam ſacerdotes libaſſent. Dona ampliſsima imperatorum ac ſortium ciuium quãtum quis uno die plurimum circumarauiſſet. Item quartarij farris aut heminæ, conferente populo.

Agrum male colere cenſoriũ probrum iudicabatur. Quem uirum bonũ colonum dixiſſent, ampliſsime laudaſſe exiſtimabant: unde locupletes. In tabulis cenſorijs paſcua dicuntur omnia ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc ſolum uectigal fuerat. Cautum priſcis legibus, ne bouem priuſquam ouem nominaret qui indiceret mulctam.

Gellius lib. XI cap. I.

Mulcta quæ ſuprema appellatur, utpote qua nulla maior inſtituta fuit, in ſingulos dies duorum ouium, triginta boum: pro copia ſcilicet boum, proq́ ouium penuria. Sed quom eiuſmodi mulcta pecoris armentiq́ à magiſtratibus dicta erat, adigebantur boues ouesq́ aliàs precij parui, aliàs maioris: eaq́ res faciebat inæqualem mulctæ punitionem.

Icirco poſtea lege Ateria conſtituti ſunt in oues ſingulos æris deni, in boues æris centeni. minima autem mulcta eſt, ouis unius.

Nunc quoq́ quãdo à magiſtratibus populi Romani more maiorũ mulcta dicitur, uel minima uel ſuprema, obſeruari ſolet ut oues genere uirili appellentur: ac niſi in eo genere diceretur, negauerunt iuſtam uideri mulctam.

Verba quibus minima mulcta dicebatur fiebatúe (nam utrunq́ dicitur) ſunt apud M. Varronem: M. Terentio, quãdo citatus neq́ reſpondit neq́ excuſatus eſt, ego (is erat prætor) ei unum ouem mulctam dico. Mulcta autẽ uocabulum Samnitum eſt.

Plinius lib. XVIII. cap. III.

Frugem aratro quæſitam furtim nocte pauiſſe ac ſecuiſſe puberi XII. tab. capitale fuit: ſuſpenſumq́ Cereri necari iubebant grauius quàm in homicidio conuictũ: im pubem prætoris arbitratu uerberari, noxamúe duplionemúe decerni.

Idem lib. IX. cap. XXIII.

Tenuiſsimum murenis tergus, contrà anguillis craſsius: eoq́ uerberari ſolitos tradit Verrius prætextatos, & ob id mulctã ijs dicit nõ inſtitutã. Nam pro mulcta uerbera & caſtigatio fuit indicta.

Idem lib. XVIII. cap. III.

Ruſticæ tribus laudatiſsimæ eorum qui rura haberẽt, urbanæ uero in quas tranſferri ignominia eſſet, deſidiæ probro. Itaq́ quatuor ſolæ erant à partibus urbis, in quis habitabant, ſuburrana, palatina, collina, exquilina. Nundinis urbem reuiſitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat: ne plebs ruſtica auocaretur, dum ſcilicet ambitione rerum urbanarum allicitur, ſuffragiaq́ & magiſtratus admiratur.

Idem ex cõmentarijs pontificum.

Augurio canario agendo dies conſtituant, priuſquã frumenta uaginis exeant, & antequã in uaginas perueniant. Idem. Lege Stolonis Licinij incluſo modo quingentorũ iugerum, & ipſo ſua lege damnato, cũ ſubſtituta filij perſona amplius poſsideret. luxuriantis iam reipublicæ fuit illa menſura. Manij quidem Curij poſt triumphos, immenſumq́ terrarum adiectum imperio, nota concio eſt: pernicioſum intelligi ciuem, cui ſeptem iugera non eſſent ſatis. Idem. Cincinnato uiator attulit dictaturam, & quidem nudo plenoq́ pulueris etiamnum ore. Cui uiator: uela corpus, inquit, ut proferam ſenatus populi Romani mandata.

Ex epiſtola Lentuli poſita in XII. lib. Epiſtolarum fam. Cic.

Fœdere quod cum Rhodijs M. Marcello, S. Sulpitio Coſs. renouatũ erat, quo iurauerant Rhodij, eoſdem hoſtes ſe habituros quos ſenatus populusq́ Romanus.

Ex epiſtola M. Tullij ad Cornificium eodem lib.

Id à te peto, quod ipſe in prouincia facere ſum ſolitus non rogatus, ut omnibus ſenatoribus lictores darem: quod idem acceperã, & id cognoueram à ſummis uiris factitatum. Hos rogo des C. Anitio, qui negociorum ſuorum cauſa legatus eſt in Africam legatione libera.

Cri.lib.I X.cap.X I I I.

Qui annum ultæ ſexageſimũ abſoluiſſet,ab omni ſenatus munere uacabat.
Nullus ſupra quinquageſimũ annum militiæ ſacramento tenebatur.

Ex lege ueteri annaria apud Sex.Feſtum.

Aeuitatem annali lege ſeruanto. Eundem magiſtratum ni interfuerint anni X ne quis capito. Idem lib.I.cap.X V I I I.

Calendis Maijs ſoliti ueteres,Bonã deam,Faunamq; & Opem & Fatuam ex pontificum libris indigitare.

Virgines Veſtales quom indigitare Apollinem uellent,Apollinem medicum,Apollinem pæana dicebant.

Cri.lib.I I.cap.V ex legibus Xuiralibus.

Sacerdotes cæli fulgura regionibus ratis temperanto.
Vrbem,agros,& templa libera & effata habento.
Prodigia portenta ad Etruſcos & aruſpices deferunto.
Procuranto fulgura,& obſita pianto.
Nam procurare & expiare pontificia uerba ſunt.

Idem in I I I.cap.V.Ex Macrobio.

Qui reus uoti eſto, accedunto ad ſacra.
Qui damnatus eſto,ſacra rite perſoluunto.

Cicero ad Brutum lib.X I I.Epiſtolarum.

Satis cõmendatum tibi M.Varronem arbitrabar ab ipſo more maiorum,qui ut te non fugit,quæſturę coniunctionem liberorum neceſsitudini proximam uoluit eſſe.

Suetonius in Cæſare.

Conſul creatus eſt cum Bibulo: & ob eam cauſam opera optimatibus data eſt,ut prouinciæ futuris conſulibus minimi negocij, id eſt ſyluæ calleſq;, decernerentur. Qua maximè iniuria Cæſar inſtinctus omnibus officijs Cn. Pompeium affectatus eſt offenſum patribus.

Verba Catonis,relata à Gellio.

Romani noſtri equos carius quàm coquos emebant:poeticæ artis honos nõ erat. Siquis in ea re ſtudebat,aut ſeſe ad conuiuia applicabat,graſſator uocabatur.
Aliquando nomina mutari ijs qui ciuitate donabantur.

Cicero in Epiſtolis fam.lib.X I I I.ad Acilium.

Demetrio Megę Dolobella rogatu meo ciuitatem à Cæſare impetrauit,qua in re ego interfui:itaq; nũc Publius Cornelius uocatur.Quomq; propter quoſdam ſordidos homines,qui Cæſaris beneficia uendebant, tabulam in qua nomina ciuitate donatorum inciſa eſſent,iuſsiſſent reuelli:eidem Dolobellæ,me audiente Cæſar dixit, Nihil eſſe quod de Mega uereretur:beneficium ſuum in eo manere.

Plinius lib.X X V.cap.I X.

Hierobotanen alij periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. hæc eſt quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purganẽ luſtrãturq;.

Plinius lib.X X V I I.cap.V I I.

Latinarum ferijs quadrigæ certant in capitolio, uictorq; abſinthium bibit: credo ſanitatem præmio dari honorificum arbitratis maioribus. Publice ſcribentes ad Coss. Præt. Tr. Pl. S. P. Q. R. dabant literas, ut ex epiſtolis Cic. ſæpe colligitur.

Cicero lib.I.De legibus.

Interrex noſter legem tulit, ut qui dictator eſſet, quem uellet ciuium indicta cauſa impune poſſet occidere.

Idem.

Vſucapionem X I I.tab.inter quinq; pedes eſſe uoluerunt.

Idem lib.I I.

Omnibus municipibus duas eſſe cenſeo patrias, unam naturæ, alteram ciuitatis, ut Cato quom eſſet Tuſculi natus,in populi Romani ciuitatẽ ſuſceptus eſt.

Idem.

Qui in familiam patriciam uenerit,amittit nomen obſcurius.

Macrobius

Macrobius.

Qui templum dicabat,poſtem tenens,dare ſe dicebat numini,quod ab illo neceſſe fuerat iam teneri & ab humano iure diſcedere.eodem die arulæ & menſæ dicabantur,non autem clypei,coronæ,& alia ornamenta.

Cicero pro Cornelio.

Primum enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt,niſi quod populus plebsúe ſanxiſſet. Deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt, aut genere ipſo, aut obteſtatione & conſecratione legis:aut pœna, quom caput eius qui contra fecerit conſecratur.

Plinius in decimo.

Eſt & anſeri uigil cura capitolio teſtata defenſo,per id tempus canũ ſilentio proditis rebus.Quamobrem cibaria anſerũ cenſores imprimis locant. Idem XXIX. Eadem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt,inter ædem Iuuentutis & Summani uiui in furca è ſambucca arbore fixi.

BONAVENTVRÆ PISTOPHILO VIRO MAGNIFICO.

DEBETVR tibi iure Piſtophile uir magnifice hæc cõmentatio:quom tu unus ex omnibus hoc genere ſtudiorum mirifice teneare: neq; inter tot ac tantas rerum publicarum occupationes ſinas diem abire, quo non aliquid te dignum legas,aut ſcribas dignum quod à cæteris legatur. Vt me perſæpe mirari ſubeat,iſtam incredibilem animi tui felicitatem:qua ita accurate,ſapienter, induſtrie res clariſsimi principis noſtri obeas, ut nihil præterea agere uideare:ita rurſus liberalia atq; ingenua hæc ſtudia amplectaris, ac ſi ablegatis negocijs,altiſsimo ocio perfruare.Quare quom cæteri uarijs artibus ſe principi cõmendatos uelint,tu unus ex omnibus aut certè cum paucis in eum locum prouectus es, unde ſplendor tui nominis non ex faſtu aut ambitione, ſed ex laboribus atq; aſsiduitate augeatur.Quid quòd dum in hoc genere ſcribẽdi animum oblectabam, tu me abſentẽ acerrime defendebas ab ijs qui per iniuriam & dignitatẽ & fortunas meas oppugnabant: tuaq; prudentia ac dexteritate effeciſti, ut quod multi optant,pauci adſequuntur, uno tempore & abſens & hoc agens ocium tuerer meum, nec minus aduerſarij impreſsionem ſuperarem & ius meum obtinerẽ.Iure igitur tibi debetur hoc quicquid eſt libelli, cuius te unum patronum agnoſco, uel ex eo ipſo tẽpore,quo inter prima partus inuolucra legitimos nõdum natales acceperat. Nã ſi uera loqui lubet,omnes mihi ſtudiorũ amœnitates,omnes has periucũdas cogitationes excuſſerat ea moleſtiſsima interpellatio,niſi tu & opera & autoritate tua tempeſtiuum adeo mihi præſidium attuliſſes. Sed quota eſt hæc tuorum in me officiorum portio?ceu uero tu non me quotidie tuis beneficijs ornes aut iuues. Sed ita eſt,tuorum in me officiorum quodq; illuſtriſsimũ eſt,quod eſt recentiſsimum. Atqui tu fortaſſe hinc tuorum magnitudinẽ meritorum,hinc libelli anguſtias metiens, hui dices præclarum æſtimatorẽ noſtrę liberalitatis:qui ſcilicet poſt prædicationes tantas tantillũ reponat hoſtimentũ. Verũ ego te mi Piſtophile falli nolim.Nam quẽ tu exiguũ atq; anguſtũ putas, admirabilis prorſus eſt libellus. Liceat enim mihi per tuã humanitatem munuſculi inanitatẽ uerbis adornare.Sed profecto ita eſt.nam ſi ueteres ita Cteſibium & Archimedem iure admirati ſunt, quòd paruis machinis ingentes moles agitarent:libello ſanè noſtro ſumma admiratio debeatur,quando hic perniciſsimum illum ſolis & ſex errantiũ ſyderum, quin & octaui orbis incredibilẽ impetum ſiſtit. Terræ autem ſegnitiẽ ita impellit atq; urget, ut citatiſsimo curſu deferatur,gentes ac populos,montes ac maria, eodem turbine ſecum rapiens ac uolutans:& quod magis mireris,non ſucculis,non polyſpaſtis,non epagonte, ſed ſolo magicæ orationis ueneficio tantum nobis miraculum conſtat,quod ſi inter θαύματα adnumeraueris,non eſt quòd repugnem aut quòd putem moribus tuis parum conuenire, qui in tanta hominum perfidia,tam corruptis moribus ſeculi,bonitate,beneficentia,innocentia uiuũ quoddam nobis paradoxum reprę ſentas. Sed tuum iſtud θαυμάσιον, quod noſtrum paucis uoluptatem, tuum omnibus & uoluptatem & præſidium afferre ſolet. Bene uale.

QVOD CAELVM STET, TERRA MOVEATVR.

VEL DE PERENNI MOTV TERræ, Cælij Calcagnini commentatio.

N T V non audiſti academiam ueterem ita de rebus ac to
ta natura ſtatuiſſe, ut nihil certò intelligi aut comprehendi
poſſe arbitretur: quod genus diſciplinæ aut mera ignora-
tio eſt, aut certe quid ignorationi proximũ. Id Græci meli
A us quàm nos ἀκαταληψίαν dixere, Cicero incomprehen-
ſibilitatem interpretatur. Ob id Socratem introduxiſſe di
ſceptationem in utranq; partem ferunt: quaſi hæc una fo-
ret aptiſsimum inſtrumentũ rerũ indagini. Nec alia pro-
fectò de cauſa Arceſilaus collum illud ſuum columbinum
contemplari ſolebat, niſi ut uarietate colorum oculos fallente intelligeretur quàm
difficile ac periculoſum foret in rebus etiam perſpicuis quippiam affirmare. Epicu-
rus bipedalem ſolem aut certè non multo maiorem arbitrabatur. Solent etiam philo
ſophi remi palmulam ſolidam ac ſartam tectam (ut dicitur) intra aquã quaſi fractam
oſtendere. Ariſtoteles probat uim illam intellectus, qua formæ & ſpectra recipiũtur,
corruptã ac peruerſam offerre oculis miras imagines, atq; omnino ueritati rebelles.
Ob id atrabile laborãtes ſeſe mirabiliter affectos pro morbi inæqualitate imaginan
tur, alij ſe uitreos putant, accedentesq; refugiunt, ne forte collidantur: alij ſe in aquã
delicuiſſe totosq; perfluere ſuſpicantur. Quid de ijs dicam? qui ſe anſeres, pauo-
nes, buculas factos exiſtimant, eorumq; animalium uoces imitantur, quorũ ſibi for-
mas uidentur induiſſe. & ut autor eſt Hippocrates, ijs, quorum oculi ſanguine ſuffu-
ſi ſunt, rubro colore perfuſa omnia offeruntur: ſicuti arcuatis & glaucomate affectis
uidentur cuncta uireſcere. Sanè bene potis ac uino madentibus oculi natant, omnia
circumuolitant, atq; in orbem feruntur. Agrigenti domum fuiſſe accepimus, cui
triremis ex eo nomen fuit: quòd quom nobiles adoleſcentes paulo ſe liberalius pocu
lis inuitaſſent quàm ſobrios deceret, tũ ſibi domus omnis agitari & fluctuare ac de-
mum ſubuerti uidebatur. illi uero ſe nauigare ſuſpicantes, & mox naufragium facere
inclamantes, repentinũ conſilium ceperũt: quale ſibi ſuggerebat ebrietas, ut inſtru-
mentum omne domeſticum, omnemq; ſupellectilem leuandæ nauis gratia ex fene-
ſtris & menianis abijcerent ac profunderent. Hinc domus nuncupationem inuenit.

Sed forte aliquis dixerit, cedo, quorſum tam longa tendit oratio? eò ſcilicet ut in-
telligas: non ita eſſe oculis habendam fidẽ, ut quod illi nuntiarint, perſuaſum explo
ratumq; protinus haberi oporteat. Dixeram tibi modo, hunc cæli ambitũ, quẽ tu ine
narrabili celeritate uerti putas, hunc ſolẽ, illa aſtra, quæ tu uno circumactu rapi exi-
ſtimas, ſtare, ſuisq; nixa orbibus perpetua quiete perfrui. Hanc uero tellurem, quam
tu fixam immotamq; arbitraris, (ſic enim te tuus aſpectus falſum habet) neq; conſi-
ſtere, neq; grandioribus elementis incubare, ut multo maxima pars mortalium pu-
tat. Quin eam eſſe, quæ incõparabili pernicitate æternoq; anfractu circunuertatur,
nosq; mortales cum ipſis domicilijs atq; urbibus, montibus ac fluuijs imprudentes
ac noſtræ conditionis ignaros rotet: non ſecus atq; olim poſteritati traditum accepe
rimus, C. Curionis theatris duobus & temporarijs & ex inteſtino opere conſtructis
P. R. per ſummam ſecuritatem aſſediſſe, ſui periculi ignarũ: quę ita conſtituta fuiſſe
legimus, ut uno axe uerſatilia uarias facies oſtenderent: frontesq; ita cõmitterent, ut
ignaris ſeſſoribus nũc theatri, nunc amphitheatri imaginẽ præ ſe ferrent. Hoc idem
nobis quotidie euenire ſolet, immo horis ſingulis: ut torpentibus nobis aut certè a-
liud agẽtibus in hac citima orbis plaga alia atq; alia ſpectacula offerantur: quieſcẽte

mundo

mundo, ſed terra ipſa irrequieta uertigine nos & noſtrà deſerente. Tu uero quom hæc ab opinione uulgi paulo remotiora traderem, identidem reclamabas, prouocabasq; ad oculorum fidem: ceu uerò ſtultum foret ac furori proximum nõ ſentire ab ortu in occaſum, & ab occaſu rurſus in ortum, cælum & quæ cælo conſerta ſunt circumflecti, & has æternitatis uices ſeruare. At ego te fruſtra ſæpe admonebam, ut ab oculis aliquando diſcederes: & illud poetæ tecum cogitares:

Prouehimur portu, terræq; urbesq; recedunt.

Quis enim eſt qui naui uehens, licet ſciat, ſentiatq; ſe naui uehi, licet tam breuibus unius nauigij cancellis includat̃, ſuũq; undiq; uehiculũ circunſpiciat: ſi tamẽ paulo accuratius in rupes proximas & nemora ripis adiacentia inconniuentes oculos intenderit, non putet ſe ſtabili loco ſidere, ripas autẽ & nemora cõmeare? quo minus admirabile uideri debet, ſi tanta in mole cõſtituti rapimur atq; agimur, ut lubet, noſtrę humanæ conditionis ignari. Facit enim loci magnitudo, ut ad ſenſum nõ perueniat ille telluris impulſus, amplitudine molis fallente ac diſsipãte pernicitatis intellectũ. In ijs ergo, in quibus ſenſus parũ officio ſuo deſungi poſſunt, & uel certo aliquo obijce impediuntur, aut locorum diſtantia circunſcribuntur: nihil expedit magis ad explorandam ueritatẽ, quàm prouocare ad rationem, & argumenta ſcrutari, quæ rei dubiæ fidem faciant. Eſt enim uetus illa inclamatio apud Platonẽ in Gorgia, εἰς τὸν νοῦν ἀφορᾶν δεῖ φιλόσοφον, καὶ μὴ εἰς τὴν ὄψιν. Oportere hominem philoſophum non oculos ſed mẽtem intueri. Tecum ergo ſic cogita. An non ea quæ ſupra lunam poſita ſunt & cælo finitima, æterna ſunt, immortalia, ab omni commutationis iniuria longe aliena? An nõ quæ citima ſunt, mortalia, caduca, ad uiciſsitudines alternationesq; ſemper expoſita? & qualia Plato in Timæo ſcripſit ſemper fieri, eſſe nũquam. Sanè ſi hæc ſentẽtia ita recepta eſt, ut ab omnibus cõprobetur, non uideo quomodo æternis illis immortalibus ac ſemper ſibi conſtantibus poſsit motus conuenire: præſertim quom nihil aliud ſit motus, quàm mutatio & ex loco ad locum migratio. Neq; enim aliter quicquam moueri dicitur, niſi quod partim uno, partim altero nititur termino: quom neq; in utroq; totum, neq; utiq; in neutro totum recipi poſsit, quod perſuaſiſsimum inconſtantiæ ac incertæ ſortis teſtimonium eſſe poteſt. Hoc uero multo iuſtius ac rationabilius terrę quàm cælo irrogaueris. huic rei fidem facit natura ac poſitio telluris: quam aer ambit, cui aqua incumbit, ac late permanat: ut quaſi in lubrico poſita, & facilius, & cõmodius circunuertat̃: quom nihil ſit quod offendat, & excurſionem moretur. Id quod pilæ abſolutæ rotunditatis euenire conſuetum eſt, ſi plana & læuigata tabula ſtatuatur. Nec enim tantiſper rotari deſinit, donec obijcem aut lacunam inuenerit ubi ſiſtat. adiuuat ipſa naturæ ratio atq; impellit: ceu quæ omnibus terræ partibus incredibile quoddam deſiderium ingenuerit perfruendi cæleſti lumine, exponendiq; ſinum æterni illius ſyderis radijs. quod excelſa in parte cæli præpotẽs deus collocauit, ut eius face omnia colluſtrentur: eoq; autore lucem à tenebris diſtinguamus, ut omnnium rerũ ſeminaria eius calore excitentur, alantur, ſuccreſcant. Hinc animantibus pabula ſumminiſtrantur, hinc anni tempora per uices inſtaurantur. Non equidẽ quòd ille à nobis aliquando abſcedat, rurſusq; reuertatur, id quod pleriq; exiſtimauere: ſed ꝙ nos propius aliquando congrediamur, aliquando longius decedamus. Neq; enim ſatis uero conſentaneũ poteſt uideri, ut quod minime noſtri indigum eſt, id nos appetat, noſtriq; deſiderio teneatur: contrà, quæ ſine illo neq; ali neq; formari neq; propagari poſſunt, ceſſent, ſuiſq; neceſsitatibus proſpicere negligant: quom planè intelligamus, atq; adeo oculis ipſis uideamus, à natura rerum altrice hunc eſſe inſtinctum rebus ingenitum, ut ſe ſuaq; tueantur: ſalutaria depoſcant, fugiant aduerſa. Teſtantur hoc & propè clamitãt uerum eſſe muta ac ſurda & extrema rerum conditione damnata. Quis enim non uidet flores quotidiè ad ſolem hiantes, atq; ab eo quom longius abſtiterint comprimentes folia, & ſuum ſe in uterculum quaſi in diuerſorium, reuocantes? An non malua, cichoreum, & omne illud genus, tum herbarum, tum fruticũ, quod Græci heliotropium uocãt, ita ambitioſe ad ſolem nutat: ut inde ſibi agreſtes homines horologia, quæ ſcioterica appellamus, adornauerint. Inter hæc profecto lotos maximè conſpicua eſt atq; admirabi-

 lis: ceu

lis:ceu quæ in aquis nata tota die promineat,ueſpere immergatur,noctu uero ita ſe agat in profundũ,ut neq; immiſſo brachio poſsit inueniri. Eſt quoq; cyclamini ſpecies,quæ inde helioſcopi nomẽ inuenit.Periclymenon herbam coronariã & matronis noſtris egregie cognitã,quam domeſtica uoce matrem ſyluę nuncupant,an non quotidie ad ſolem uidemus anhelare? ut non deſint qui ab effectu ſoliſequam uocitauerint.Magneſium uero lapidem nõne omnes admiramur, parte una in auſtrum,in arctum alia pertinaciter inclinantẽ? ut hinc etiam primi mortalium Amalphij ad nauigantum præſidia admirabilem illam & antiquis ignotã pyxideculam nauticã parauerint. Sed & ferrum quanta naturæ inductione affectat? quanta rurſus ferrum alacritate Magneti adblanditur? ut fugientem etiã & excurſantem ſtudio curſuq; indefeſſo perſequatur.Ex quo planè intelligitur quanta ſit naturæ uis,& eius quam συμπαθείαν uocamus facultas.ut iam non ſit cur aliquis admiretur, terram ipſam,quę ſanè abſq; ſolis præſidio iners foret atq; infœcunda, tam cupide in ſolis complexus eniti, ut ex eo uitales igniculos ad rerum propagationẽ mutuetur. Quare nulla poſthac cauſa eſt, cur ignoto deo faciamus,aut haruſpices accerſamus:ut ſecũdum rituales Etruſcorum libros, ſue fœta oſtentum procurẽt,ſi quando terra mouerit: quom nihil prodigioſum haberi par ſit,quod ex naturæ conſuetudine ac maieſtate proficiſcatur.Nec eſt quòd aliquis in dubiũ uocet Antipodas:aut admiretur,cur in contrarium quàm hic ſumus modum obuerſi non præcipitent in cęlum:quom nos ipſi nobis quotidie efficiamur antipodes,uiciſsimq; in rotæ morem ſine periculo nõ minus in imum deſcẽdamus,quàm adſurgamus in ſublime. Tantum uero abeſt:ut terræ pondus motũ atq; agitationẽ præpediat,ut multo magis incitet atq; impellat. Siquidem tellus in medio mundi conſtituta, loco ſcilicet omnium infimo ac preſsiſsimo: quom non habeat quò ulterius deuehatur,totaq; atq; integra locũ mutare nõ poſsit, reclamãte rerum natura : moles autem ac pondus urgeat: per partes ita moueri cœpit,ut nunquam ſtatione decedens irrequieto ſemper ambitu circumagatur: umbilico ipſo,quod centrũ appellamus,ceſſante:ſed orbe ſine fine in ſe reuertente atq; obambulante.ubi enim ſemel à natura impulſum accepit, non eſt quod poſsit unquam interquieſcere.alioqui rerum ratio ſubuertatur ac diſsiliat oportet. Certè clariſsimi cõditores omne momentũ à grauitate fieri dixerunt,leuitatẽ priuationẽ arbitrati:idq; tum alijs argumentis, tum maximè naturæ teſtimonio comprobarũt. Omnis enim agitatio quæ uel rotatione fit,uel porrecto,nulla planè foret: niſi uectis hypomochlio,id eſt fulcro ſuo,quaſi centro niteretur:pondere autẽ ex alia parte prægrauante deprimeretur. Quod & ex ſtateræ ratione uulgus mancipum quotidiano experimẽto cognoſcit,cuius imago ita propè exprimi poteſt:Includantur circulo duo trianguli iſoſceles ita obuerſis baſibus,ut apices utriuſq; in umbilico circuli collimẽt: eo loco ſtateræ agina ſtatuatur : tum lances utrinq; propendeant ad inferioris trianguli baſem.hæc ſanè baſis ad utranq; lancem rationẽ habebit horizontis: quo præſcribetur præfinieturq; æquilibrium.accedat alteri lanci pondus:ea protinus moueri incipiet,decedetq; ab horizonte. hac peſſum eunte, altera attolletur per circuli lineam ambeuntẽ:penſabuntq; rata portione ſuos in ſumma imaq; progreſſus,donec illa grauitate ſua mediam inferioris baſis lineam, ſuperioris illa ſua leuitate contigerit.ita non erit ambiguum utriuſq; momenta ponderi ſuperuenienti accepta ferri oportere. Sic columbã illam Architæ ligneã certis machinis ac ponduſculis inſtructam fuiſſe legimus:ut quom moueri ſemel cœpiſſet, ſemper moueretur, neq; deſineret:ui illa ſcilicet priſtina quæ motus principium dederat,nunquã deſerente impulſam,ſtructura præterea & artificio adiuuante. At contrà cælum leuitas, & quintę illius ſubſtantiæ,ex qua fuit compactum, puritas ſimplicitasq; nullius ponderis particips reddit immobile.In eo nihil quaſſum,nihil caducum,nihil mortale:pura atq; illibata omnia & ſempiterna beatã uitam degunt. Ob id Homerus cælum & beatam illam deorũ ſedem, ἀθανάτων ἕδος: & Ioannes in Apocalypſi τὴν πόλιν τετράγωνον, id eſt ciuitatẽ quadratam appellauit. Ad res enim mortales non etiã cæleſtes & ſempiternas pertinet illud Græcorũ prouerbium, μεταβολὰ γλυκύτατον, Siquidem dei beatitudo,& bonorum ille omniũ quo perfruitur cumulus,in ęterna quiete conſtan

tiaq;

tiaq; conſiſtit. Hic ea ſunt quæ maximus ille philoſophorum Plato nunquam fieri,
ſemper eſſe prædicauit. Hic ſummus rerum conditor ſedem ac domicilium ſuum ſta
tuit. hic cæleſtes genios præſto eſſe atq; apparere ſibi uoluit. hinc ipſe quaſi è ſum-
mo cænaculo, ut ille inquit, immotus ac ſibi conſtans ſumma atq; ima diuerſo ordi-
ne, ſed pari ſapiētia moderatur. Quòd niſi terrena agitatio alias atq; alias mundi ſpe
cies & formas obijceret, ſanè cęlum ipſum eadem ſemper facie ijſdemq; imaginibus
ſemper picturatum conſpiceremus. Sed ita ratio poſtulauit, ita ſapientia magni nu-
minis præſcripſit, quæ mortalium atq; immortalium rerum diſpenſationi præſidet:
ut quę longe abſunt ab omni mortalitatis cōtagio, ea ſemper eodem habitu fixa atq;
inconcuſſa permaneāt: cōtrà quæ per uices fluunt, oriunt̃, adoleſcūt, cōminuuntur,
occidunt, ea incerta atq; agitabili ſede teneantur. Nā & terrę motus incrementis de
crementiſq; rerum & animantum generationi occaſionem affert: & inteſtinos igni
culos ſurda ac torpida hac mole ad fœturam excitat, unde materies ad excipiendas
formas uegetatur. Ex quo doctiſsimi homines mundum ouum dixere: utpote ex cu
ius uitello uel ſeminarium uel alimentum cunctis animantibus ſubminiſtretur. Ob
id puto ab Artemidoro Capitone traditum: ſolam terram à nōnullis fuiſſe exiſtima
tum elementū, quod ea una ſeminaria generationis cōtineantur, & prodeant. Per-
cunctetur fortè aliquis, cur hic terræ motus, quē ratione & propè ſenſu ipſo demon
ſtramus, in eam magis partem uergat, quam augures ueteri inſtituto læuā uocabāt,
quàm aut in dextram aut in cardinē. Nec enim mihi eo nomine litem intendi uelim,
quo nomine reū Epicurum aliquādo factum audio: qui ſuas illas atomos ad perpen
diculum deſcēdentes in partem alterā pauxillum declinare, nulla autē urgente cauſa
exiſtimabat: quando ego is ſum qui omnia ex certa cauſa pendere, & ſi ea nondum
omnibus forſan percognita ſit, perſuaſum habeam. Illabitur ergo terra in læuam, uel
quòd aqua imis terræ cuniculis inſuſa in eam partē maximè excurrat. uel quòd aer
denſior in læuā totus incumbat: quam nos mutata augurali ratione poſſumus multo
cōmodius dextram appellare. Quippe natura (ſi Ariſtoteli Peripateticorum princi-
pi credimus) rebus omnibus ac mundi regionibus dextram ſiniſtramq; præfiniuit.
eam uero indubitato dextram agnoſcimus, unde motus initiū auſpicatur. Quòd ſi
quis ſe mihi duriorē iniquioremq; pręſtiterit, tritamq; opinionē ſectatus, terram per
inertiam deſidere ac in ſe ipſa torpere dixerit: cuius rei gratia etiam putet à ſedenti-
bus Opi ſacrū fieri cōſueuiſſe: & illud à maximo philoſophorū συμβολικῶς dictum
aſſeruerit, ſolam deorū Veſtam domi manere: cælum aūt aſsidua uertigine rapi con
tenderit: tametſi ego neminē inuitum ſim ad ueri diſquiſitionem uocaturus, illud ta
men meo iure mihi uideor poſſe affirmare: nullam eſſe rationē, quę cælum in dextrā
moueri ſuadeat, quæ non eadem multo impenſius multoq; iuſtius terræ conuerſioni
in læuam præcipiti ſaueat. Quòd ſi me paulum etiā iritauerint, & (ut ille inquit)
ſtomachum mouerint: auſim dicere, uix aliud quicquā abſurdius à philoſophis com
mentatum eſſe, quàm cælum moueri: uel ſi ſpecſes naturā ac læuitatem cæli, uel ip-
ſius & eorum quę in ipſo ſunt, perpetuitatē & conſtantiam: uel ipſam mundi dimen
ſionem, ad eam quam octauā ſphæram appellant præſertim relatam. Quantus enim
eius ſit ambitus, immēſum eſt, & ſupra mortalem captū enuntiare. eam certè quom
horis quatuor & uiginti ſuum ſpatium dicatur conficere, neceſſe erit ſupra millena
centena paſſuum millia momentis ſingulis tranare: ut ſtatis horis omnē anfractum
decurrat, & ueluti dimenſum diurnū impleat. Quod poſſe fieri neq; corporis quan-
tumuis cōcitati ratio, neq; ipſa humani animi pernicitas, ſi modo per partes differri
intelligatur, perſuaſerit. Quicquid enim mouetur, priores ſemper partes excurrat,
mox ſecūdas, atq; ita deinceps alias oportet, antequā ad metā & inſtituti curſus cal-
cem attingat. Neq; ſanè hoc loco Meliſsi more, inſtans & momenta excluſerim: ſed
tanta orbis magnitudine, id quod rationi uehementer repugnat, euenire neceſſe eſt,
ut extremæ partes antè præterirent, quàm primæ à carceribus promouiſſent. Eſt &
hoc quidem in terræ uolutatione plenum admirationis: minus tamen habet miracu
li, quòd terra ex cōputatione Eratoſthenis trecēties quindecies centena millia paſ-
ſuum complectatur, ex quo fit ut horis ſingulis duodecies & amplius centena millia

peragantur. quæ res propè incredibilis: niſi uim maieſtatemq; naturæ in animum reuocemus. Sed quæ tandem centri ad extimũ circuli ambitũ proportio? Sanè ut nullus terræ circumflexus cenſeri poſsit, ſi ad ſtelliferum ambitũ, quo large omnia continẽtur, referatur. Sed quid, amabo, anxie quærimus rem propè oculis expoſitã? an non in diſciplina topica luculentus eſt locus à minori? quis uero neſcit hominem μικρόκοσμον, id eſt paruũ mundum à maximis philoſophorũ appellatum? quòd mundi huius omnia in ſe claudentis inſtar atq; imaginẽ ferat. Atqui te rogo: num ſuprema atq; altiſsima in homine pars, caput ipſum ſcilicet: an ima ac profundiſsima, id eſt pedes, motui atq; inambulationi adſcripti ſunt? Nemo ſanè ita abhorret ab humani corporis cognitione, qui neget caput in excelſo quaſi arcem eſſe conſtitutã, quæ ſtabilis manens reliqui corporis incolumitati proſpiciat: pedes autem ita adornatos, ut mouendo ac deferẽdo corpori ſemper excubent. Cæterum terrã præpotentis dei pedes eſſe ac dici, & ſitus ipſe declarat, & ex ſacris literis teſtatum habemus. Extat præterea peruetuſtũ quoddam Serapidis oraculum, à quo quom forte Nicocreon Cypriorum tyrannus rogaſſet, quis nam is deorum foret, quæue eius forma: ita reſponſum accepit:

Sum deus ijs conſtans membris, tibi qualia dicam.
Ornatus cæli uertex: uenter mihi pontus:
Sunt mihi terra pedes: ſummo ſtant ætheris aures:
Sunt oculi nitidi ſplendentia lumina ſolis.

Profectò non aliunde terram pedes uocauit, niſi quòd & in imo poſita eſt, & ad motum ſemper procincta. hinc Iano principia, Veſtæ extrema antiquo ritu conſecrata fuiſſe accepimus. Nec mihi aliquis putet excidiſſe id, quod ſententiæ noſtrę inſignẽ calculum addit: pedes ſcilicet duos, ſed firmos fixosq;, in hieroglyphicis Aegyptiorum literis, ſolem ſignificare, tunc quom hibernum tropicum attigerit & terris brumale ſolſtitiũ inuexerit. Sed me ſæpius contemplantẽ rerum cæleſtium perennem naturam rapit in ſe magnitudo & claritas æterni luminis: cui nihil profectò minus conuenit quàm motus: & ex omni motuum genere is qui circularis dicitur, à ſe ipſo diſcedens atq; in ſe rediens, minime uidetur conuenire: quom non alius plura in ſe contraria contineat, neq; magis ipſe ſecum diſsideat. Primo enim motus in ſe ipſum flectens ex ſtante motoq; conſtituitur. Stans appello umbilicum immobilẽ, quo ceſſante reliqua moles in orbem agitatur. Motũ partes quæ circunferuntur. idem quoq; habet & pandum & conuexum: pandum ſi obuerſam inferne lineam, conuexum ſi ſuperne flexã reſpicias. Quid uero admirabilius, quàm quod idem duobus & quidem cõtrarijs motibus obuoluatur? in priorem enim pariter ac poſteriorẽ locum nititur circulus. In priorẽ quidem prorſus citatus: in poſteriorẽ dum ſua repetit initia. ex quo illud etiam in eo conſequens intelligitur, ut uiciſsim primũ fiat quod fuit poſtremum, & rurſum poſtremũ quod primum antea fuerat. Hanc ſcilicet στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν, lyrici uates ac ſacerdotes deis operãtes appellauerũt, ad huius imitationẽ ſacras ſaltationes inſtituentes: quom modo in dextram choros agerent, modo in ſiniſtram reuocarent. Vbi uero ſtetiſſent cælites ſalutantes, ἐπῳδὸν uocabant: ut facile intelligas certo fixoq; loco diuinitatẽ niti, neq; per ambages, ſed per conſtantiam coli oportere. Iis adde, quòd ſi lineam à centro ducas ad lineam ambeuntẽ, quæ circunferẽtia dicitur, nullũ in ea punctũ ęquali uelocitate progredi deprehendatur. Quodcunq; enim à centro longius abſcedit, ut ocyus moueatur neceſſe eſt. ex quo immenſa ac multum diuq; perquiſita difficultas aperitur, cuius tedio proditum eſt Ariſtotelem aliquando fuiſſe confectum, Vnde ſcilicet illa maris per decreta horarum ſpacia reciprocatio, unde Euripi tam uaria ac incerta uiciſsitudo: quę tamen facile ſoluitur, ſi contrarios terræ impetus modo præcipitis, modo adſurgentis, nunc aquas deprimentis, nunc in ſublime librantis, aduertas. Age & tecũ illud collige, quòd ſi mundus animal eſt, ut Timęo placuiſſe uideo: certè ut animantibus cæteris in medio collocatũ eſt cor, quaſi animal aliud, quod finitima membra undequaq; uegetet: ita terra in medio collocata eſt mundo, quæ ſuo motu reliqua excitet ad generationem elementa: eaq; animãtia ſuſtineat, quæ ad rerũ diuinarum contemplationẽ deus immor

talis

talis procreauit. Nam & apud Platonem legimus, in medio mũdi animam habitare, atq; inde ad extrema ſe porrigere agitantem omnia, ſeq; in ſe ipſam conuertentẽ ad extimum uſq; mundi tergum peruenire. Hinc uidelicet ortum habet æternitatis illa in unitate cõmorantis, ac per numeros effluentis imago, quam nos tempus appellamus: quæ profecto nulli loco melius aptari potuit, quàm illi cui tẽporaria omnia incumbũt. Nam quom ſuprema cæli ſubſtantia eadẽ ſemper immobiliſq; permaneat, (ſic enim ad uerbum ſcripſit Plato) neq; ſe ipſa antiquior, neq; iunior euadit unquã: neq; fuit hactenus neq; erit in poſterum: neq; recipit eorum quicquã, quibus res corporeæ mobileſq; ex ipſa generationis conditione obnoxiæ ſunt. Huc quoq; accedit, quòd homo animal unum rationis & numeri capax, dum uiuit tantum ac terram habitat, motus eſt particeps: quom uero à corpore abiunctus eſt, protinus moueri deſinit. neq; em̃ anima aut in corpus relegata, aut miſsiõe impetrata à corpore, libera mouetur: neq; loco capitur, neq; locũ demutat. Quæ ratio animarũ diuinitatẽ maximè aſſerit, & nos dignos magis oſtendit, qui cæleſtia animalia, quàm terrena nuncupemur. Scio quoſdam putaſſe, à Platone Ariſtotelem in diuerſum abire, quòd ille animas ſua ſpõte moueri dixerit, hic à ſua entelechia omnẽ motum abiurauerit. Sed lis facile dirimitᷣ, ꝙ alter motũ affectibus, alter locali motu determinauerit. Ad hæc accedit illa quoq; Pythagoręorum ratio, qua uniuerſo δωδεκαέδρου, hoc eſt in duodecim facies ſeſsilem formam, tribuunt: igni autẽ, ex quo ætherem & triangulos uitæ conſeruatores confinxerunt: metæ aut inuerſi turbinis imaginẽ: quibus ſanè formis ad uolutationẽ peragendam nihil ineptius, nihil minus agitationi conſentaneũ. Terram autẽ & ſi cubi, id eſt teſſerę, forma præfiniant, ob ſolidam compactamq; naturam: tamẽ decedentibus angulis multo facilius circinari poteſt, & in mobilẽ orbẽ concitari. nam quod pauciſsimas habet baſes, hoc ocyſsimũ eſſe geometrarũ etiam teſtimonio dijudicatũ eſt: quod & priſcorum autoritas confirmat. Siquidem quod facile ac ſponte ſua illabitur, id magis uerſatile teſſera, hoc eſt, κύβου εὐμεταβολώτερον, ueteri prouerbio dicebatur. Cæterum quòd non uno ac perpetuo motu terra conuertatur, ſed modo in hanc modo in illam partem proclinet: arcana quodam naturæ conſilio, ne quid ſcilicet certum & conſtitutũ ſit in hac rerum mortalium uiciſsitudine, niſi hoc unũ, nihil eſſe certi & conſtituti: facile oſtendunt ſolſtitia & æquinoctia, lunæ incrementa ac decrementa, umbrarumq; uarietates. Ex omnibus autẽ hoc exactiſsime intelligunt: qui proximi polo habitant eas terras, quas tenebris & frigore damnatas olim putauit antiquitas. Hi ſiquidem ſemeſtrẽ diem habent ſemeſtremq; noctem, nõ ſole quidem ultro citroq; nunc in cancrum, nunc in capricornũ cõmeante, ut priores exiſtimauerunt: ſed tellure modo in auſtrum, modo in arcton inclinante. Quòd ſi quis me adigat huius quoq; ſubtilitatis cauſam aperire, eam dicam quę cõmunis eſt ac publica rebus humanis. Sicut enim abſurdum putant philoſophi, purum ab impuro attrectari: ita hoc minime conuenit, ut quæ mortalia ſunt & mutationi ſemper obnoxia, ea perpetuitatis beneficio perfruantur. Quòd ſi hac forte ratione, ceu nimis peruagata, non cõtenti priuatim aliam quærant: certè à me nihil expriment priuſquam rurſus ego ab ipſis impetrauero: ut obliquitatis ſigniferi, quam ſibi adornarint, & declinationis ab æquinoctiali certam perſpicuãq; rationem reddiderint: perſuaſerintq;, cur luna hinc atq; hinc gradibus quinq;, neq; amplius per latitudinem zodiaci euagetur, ſole ipſo mediam ſemper lineam tenente: ex quo probant, ſolem ac lunam occurrentes ſibi in articulis, quos fabuloſo planè nomine capitis & caudæ draconis nuncuparũt, deliquium pati. Nam quid de octaui orbis trepidatione, quid de uario epicyclorum & deferentiũ motu dicam? quę omnia & ſi ut Proclus inquit, καθ' ὑπόθεσιν recentiores inuenerint: magno tamen mathematicorũ conſenſu recepta atq; approbata ſunt ab ijs qui non aliam uiam reperiebant, qua uarios illos aſpectus cæli & eorum quæ τὰ φαινόμενα Græci appellant, demonſtrarent. Quę cauſa quom terræ inſita ſit, illi tamen ſumma animi contentione cælo adiudicabant: quarum cõmentationum ſi priuatã cauſam ullam attulerint, tum uero bona fide poſito etiam ſacramento cũ ijs me paria facturum polliceor. Illud non omittã: quòd ſi uno ac perpetuo tenore terra moueatur, neq; huc aut illuc ad naturæ imperiũ procurſet

curſet ac uibret: illud planè abſurdum, & ſumni numinis liberalitate indignum contingat: ut pars terræ obuerſa in ſeptentriones, utpote à ſole auerſa æternis damnata tenebris, ſqualida atq; obſoleta permaneat, omnis habitatiõis expers, omnis cultus immunis. In qua opinione plerosq; ueterum fuiſſe accepimus, qui ſub polo negauerunt locum ullum eſſe animantibus: quòd eam ſcilicet plagã nunquã ſol inuiſerit, altiſsimaq; ſemper caligine, & intolerabili frigore premeretur. Quam ſententiã poſteritas & res cognita damnauit, utpote religione Chriſtiana terras aperiente, & ſeritatem gentium molliente. Nam & ibi non adeo inclementer habitari deprehenſum eſt: & quæ uitæ animantium neceſſaria ſunt, large prouenire. Semeſtrem enim noctem eæ gentes ſemeſtri luce compenſant: ceu quæ circulum æquinoctialem habeãt horizontem: ſeu mauis, ut Cicero interpretatur, finientẽ: ſole tamen ipſo ſubluſtrem lucem tantiſper fœnerãte, dum ſubnixa tellus rurſus ſubſederit ad cardinẽ. Quo tempore umbra ingruit, & obſcuritas geminatur, niſi luna dimidio menſis pernox interim obiret ſolis uices, & noctis opacitatem frãgeret. Alioqui illud certum ac perſuaſum haberi oportet: regionem infimã terræ ſoli ad lineam demetientẽ oppoſitã denſas habere tenebras ac perennes: in quas quom nos terræ anfractus per duodecim horarum interualla impegerit, tunc rebus ſpeciem coloremq; auferri, & hãc noctem appellari. Hic eſt locus ille perdiu agitatus, & quod pace ſummorũ interpretum dixerim, nondum excuſſus apud Maronem:

Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtenta denſantur nocte tenebræ.

Quem ſanè nodum niſi ad terræ motionem ſtatumq; cæli referas, tute tibi belliſsime uerba dederis. Nam quæ de Britannia afferuntur, eorum planè digna ſunt ingenio, qui illa confinxerunt. Cæterum mihi audire uideor quoſdam pertinaciter diu iam receptam defendentes ſententiã, & quo iure quaq; iniuria reluctantes: alios rationibus quidem porrigẽtes manus, ſed magnis adhuc nominibus ſe tuentes. Verum ut Heraclitus dixit, neq; noſtræ huic ſententiæ deſunt ſua numina, ſuiq; adſertores. Nã & Archimedes Syracuſanus receptit ſe terram architectonica arte alium in locũ deducturum, ſi modo baſem in quam transferretur inueniſſet. Quam profecto ſponſionem nunquã uir grauiſsimus iniſſet, niſi terrã mobilem exiſtimaſſet. Nicetas & ipſe Archimedis popularis, cælum, ſolem, lunã, ſtellas, ſupera deniq; omnia ſtare cenſet: neq; præter terrã rem ullam in mundo moueri: quę quom circum axem ſe ſumma celeritate conuertat & torqueat, eadem effici omnia, quæ ſi ſtante terra, cælum moueretur. Atq; hoc etiã Platonem in Timęo dicere quidam arbitrantur, ſed paulo obſcurius: ut etiã apud Ciceronem annotatum reperimus. Et ſanè ego non aliunde factum puto, ut Mimnermus ſcilicet dixerit, aureo in cubili Vulcani arte perfecto dormientem ſolem ab ortu ad occaſum perferri: niſi quòd in ſuo orbe coquieſcens oculis magis noſtris quàm curru aut equis ultro citroq; prouehatur. Hinc ſolem ἀκάμαντα, hinc terrã ἀταίρονα, ab Homero dictam arbitramur: non ex eo tantum quòd globoſa ſit & orbicularis, ſed infinito motu circunferatur. Certè Heſiodus quom noctẽ terra natam, ut aiunt poetæ, nigris exornauit alis, non aliud (mea quidem ſententia) ſignificare uoluit, quàm eã citato curſu ferri, & à parente minimè degenerare. Profecto terram deorum omniũ qui intra cælum ſunt geniti antiquiſsimã, in eodem legimus Timęo. Ex hac etiam Fama prognata (Homerus ὄσσαν uocat) quæ pennis ac pedibus late aures & ora mortalium peruagatur. Subſcribit huic ſententiæ uetus adagium. Adagia uero priſcæ philoſophiæ reliquias ab antiquis poſteritati per manus traditas nemo eſt qui non fateatur. Quom res itaq; ueras quidem ſed magnas & fidem exuperantes indicare uolumus, terrã uolitare dicimus: quod tamen ad ea quę minimè fieri poſſunt, tranſtulit ætas poſterior, utpote uulgata perſuaſione deluſa. In eadem ſentẽtia uidemus fuiſſe Empedoclem, quo loco ſuos illos dęmones à terra impelli ſcribit. eius uerſus ita latinos fecimus:

Aetheris hos uehemens agit impetus, ex cipit æquor,
In terram æquor agit, ſed terra ad lumina ſolis:
Sol indefeſſus propellit in æthera rurſus.

Quom

Quom diu perquiſitum foret à priſcis philoſophis, unde æther nomen accepiſſet: & eorum aliquot ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, id eſt ab excurrendo: alij uero ἀπὸ τοῦ αἴθειν, hoc eſt à calfaciendo dictum exiſtimaſſent: Empedocles quaſi honorarius arbiter inuocatus, pro ijs ſtetit, non qui motum, ſed qui ætheri calorem tribuiſſent. Sic quoq; non deſunt, qui terram, non quòd teratur, ſed quòd ipſa perenni excurſu cætera terat elementa dictam ſuſpicentur. Audio & proximo ſeculo magnæ doctrinę ac perſpicacis ingenij uirum Cuſam, purpura quidem præſtantem, ſed multo literis præſtantiorem, pro hac opinione ſtetiſſe: cuius utinam cõmentarij in manus meas perueniſſent. Quo enim fuit uir ille ingenij acumine, aut me prorſus labore hoc leuaſſet: aut mihi, puto, ad hanc ſententiam comprobandam multo maiora ac meliora argumenta ſuppeditaſſet.

DE LIBERO ANIMI MOTV EX SENTENTIA VETERVM PHILOSOPHORVM.

BONAVENTVRÆ PISTOPHILO VIRO MAGNIFICO & doctiſsimo Cælius Calcag. S.

T HOC quoq; tuis in me officijs accedet Piſtophile uir magnifice, quòd tua opera Eraſmi libellus De libero arbitrio mature uenerit in manus meas. Quòd ſi tua omnia officia, quibus aut dignitatẽ meam aut fortunas tueri ſoles, tam grata mihi ex te proficiſcũtur, ut nulla ſint die intermoritura: tecum potes ipſe cogitare, quanto ea mihi gratiora occurrant, quæ ad cultum ingenij, & inſtitutionẽ animi pertinent. Sanè multis de cauſis fuit ille mihi Eraſmi libellus gratiſsimus, ſed in primis quòd pietatẽ doctiſsimi hominis & nobis amiciſsimi teſtetur. Qui pridem apud nonnullos parum bene audiebat, ſed apud hos ferme, qui de nullo bono ſolent bene loqui, quaſi delapſus à ſemita ad cœtum impiorum deſciuiſſet, eisq; furtim tela aduerſus piorum conſenſum ſubminiſtraret. Quanquam autem nec ego nec quiſquã eruditorum hoc de eo uiro credere potuimus unquã, qui tot dediſſet ſuæ pietatis argumenta tantumq; in ſacris literis exudaſſet: tamen quo ſuſpicionem eam aduerſum nos utcunq; confirmarent, ingerebant tam pertinax ac diuturnum hominis ſilentium: Videret, inquiebant, ille ſcilicet aprum ferum uineam domini deuaſtantem & uaſa tabernaculi ſubuertẽtem, & tacitus conſertisq; manibus acquieſceret, niſi uel id ſpectaculum oblectaret, uel nihil ad ſe pertinere cogitaret? Præſertim quum tot haberet opes, tot præſidia accepiſſet à domino, quibus egregiã operam nauare & ueritati iam propè utroq; cornu laboranti poſſet ſuccurrere. Gratulor itaq; nobis, gratulor Eraſmo meo, qui uno hoc libello rabulis iſtis os obturauerit, tantumq; turbarũ compoſuerit, quantum non facile uideo alia ratiõe ſedari potuiſſe. Scio fore, ut ſunt moroſa quorundam iudicia, qui hoc quoq; in ſuſpicionẽ uocent, quòd tam ſero, tam cunctanter id faciat, tam ſuſpenſa manu hoc Lutheranũ ulcus attingat. Ex quo ſanè, ut ego quidem interpretor, prudentia hominis æquè & modeſtia cognoſci poteſt, qui nihil pręcipitanter egit, nihil ſtomacho dedit, nihil ſibijpſi permiſit, niſi ueritatem à calumnia uendicare. Hic ſcopus, hic finis libelli. Proinde maluit ex ſacris literis loca quædam inter ſe committere, & quaſi in æquilibrio dimetiri, quæ diſsidere uidebantur, quàm ipſe ſuo iudicio uti, & quom de uoluntario arbitrio loqueretur, arbitriũ & uoluntatem ad hoc liberam adhibere, ut rei dijudicatio ex ſe ipſa magis quàm aliena ex perſuaſione pendere intelligatur, id quod profecto ſummo & optimo conſilio factũ uideri poteſt. Non

enim

enim accerſitis, neq; aliunde petitis armis, ſed illis ipſis quibus hoſtis oppugnat, expugnatur. Alioqui puto Eraſmo, qui tot ſtipendia fecit, qui tot in caſtris meruit, non fuiſſe defuturas copias & inſtrumenta, id eſt rationes & argumenta, quibus hanc pugnam cõficeret, ſi non animum induxiſſet externas legiones magis quàm uernaculas inſtruere. Scimus enim hanc de libero arbitrio quæſtionẽ & ueterẽ fuiſſe & peruulgatã, nec modo in noſtra religione, ſed etiã in priſcorum literis agitatam frequenter: & in noſtra quidem religione dijudicatã olim ac definitã, niſi tantum eſſet quibuſdam male auſpicatis ingenijs impudentiæ, ut non erubeſcant exploſas ac damnatas etiã opiniones reuocare atq; aſſerere, non amore quidem ueritatis, ſed oſtentandi ingenij, & captandæ auræ popularis gratia, quum multo honeſtius poſſent & fœlicius intra præſcriptum conquieſcere. Quam rem æquiore animo ferre poſſemus, ſi minus in ea periculi & præiudicij uerſaretur. Cæterum quom de moribus, quom de ſalute, quom de bene ac beate uiuẽdo in ea agatſ, uix mihi poſſum tẽperare, quin autores huius flagitij omni dignos putem ſupplicio, qui non contenti ſe ſuo ſcelere obſtrinxiſſe, etiam in agrum domini hæc ſenticeta inuexerunt. Nam quod philoſophi cõtrouerſum habent, eo nos minus mouet, quo minus autoritatis apud noſtros homines habet philoſophia quàm religio. Adde quòd nihil eſt tam nauiter & perſpicue concluſum apud philoſophos, quod nõ uocetur in dubium, & per cõtentionem non tractetur. Quando & poſt Gellium Aſiæ proconſulem hominẽ adeo pacis ſtudioſum, ut philoſophos hortaretur ut à controuerſijs aliquando deſinerent, idq; ut facilius facere poſſent, ſe arbitrum ac diſceptatorẽ offerebat. Quę occaſio cõcordiæ quom iam tunc effluxerit, non eſt quòd philoſophos poſthac cõuenturos ſperemus. Diſsident ergo inter ſe, ac tam diu diſsidebũt dum genus humanũ ingenio uigebit, poterintq; argumenta & cõmentationes in utranq; partẽ uenire. Dum ſtabunt ergo Soici aduerſus liberã hominis uoluntatẽ, reclamabit academia, inductionemq; animi fortiter defendet. Democritus ille atomorum autor, ex quibus etiam animos ſtatuebat, quom eos omnes ad perpẽdiculum deferri tradidiſſet, ita ut neceſſario ſuum curſum tenerent, neceſsitate etiã animos obligauit. Hanc plagã ut deuitaret Epicurus, atomos dixit non prorſus ad perpendiculum deferri, ſed ſponte perpauxillum quiddã, id quod Græce ἐλάχιςον dicebat, in partẽ declinare. Idem ſe ridendum præbuit dialecticis, quom enuntiãti diſiunctas partes, neq; falſas neq; ueras pernegaret. Siquidem ego dixiſſem, Piſtophilum aditurũ aut non aditurum principẽ, quom alteram aut alterã partem uerã eſſe oporteat, nam ut utraq; uera falſaúe ſit, ne cogitari quidem poteſt; ipſe tamen Epicurus perfricta fronte utranq; inficiabatur, ueritus ſcilicet, ne ſi alteri parti ceſsiſſet, neceſsitati ſtatim omnia obſtringerentur. Cõtrà Carneadi ita neceſsitas placebat, ut omnia probaret oracula, omnes prædictiões in ſuæ uocaret ſententiæ patrocinium: quòd neq; Apollo, neq; alius deorum quicquã poſſet prænunciarẽt niſi cauſas habere exploratas, ex quibus fata omnium deprehenderent: eos uero effectus neceſſariò euenire, quorum cauſæ certæ & contextæ forent. Hæc eſt ratio illa protrita, qua ceu telo Cephali uti ſolent, qui uoluntario motu animum ſpoliant, à prænotione ſcilicet dei accepta. Quom enim conſtet, deum nõ ſolũ proſpicere omnia, ſed omnia planè in cõſpectu habere: neq; ſit quiſq; tam impudẽs qui deũ falli poſſe arbitretur: nõ poſſe & nõ euenire quod deus prouiderit, conſtanter affirmãt. Quod ſi omnibus conſeſſum eſt, illud quoq; ſit oportet, omnibus in rebus neceſsitatẽ dominari: quando hæc neceſsitatis definitio affert, quæ ita eſt, ut ſecus eſſe non queat. Nam ſi ſecus ſe habere poſſet, qui nomen neceſsitatis ei cõueniat? Hoc argumentũ ueteres λόγον ἀργὸν, id eſt, inertiæ rationem uocitabãt. Præſtantiſsima enim humani animi ornamẽta & chariſsima naturæ noſtræ præſidia adimit, diligentiã, induſtriã, ſedulitatem, prudentiam: contrà inertiæ, deſidiæ, ſocordiæ, ſtultitię patrocinatur. Nam ſi nobis in utranq; aurẽ dormientibus omnia fatum uel neceſsitas, quaſi diuina uirgula ſuppeditat: ſi quicquid futurum eſt, à neceſsitate proficiſcitur, inſanum eſt profecto, & furori proximũ labores ſumere, euigilare, elucubrare, animi neruos intendere. Fruſtra Epicharmus, uel quiſquis ille fuit, inclamat, τ᾽ἀγαθὰ θεοὶ πόνοις πωλοῦντι, Dí ſibi bonorũ precium labores rependi uolunt. Nã quid

his opus

his opus laboribus? quom gratis imò & nolentibus nobis, Dí bona omnia elargian tur, ceu Homerus Cyclopibus terram incultā atq; inaratā largas fruges proferre teſtatur. Sanè pictores illi, qui dormiēti Timotheo fortunā urbes uenari in tabella effinxerunt, nō aliunde picturæ argumentū uidentur ſuſcepiſſe. Tametſi Carneades ne ad hunc lapidem allidat, ita induſtriam humanā defendit, quaſi hæc quoq; confatalis ſit. Ita enim Cicero interpretatur. Nam licet, inquit, à morbo hominem præſidio medici conualere fatale ſit, tamen hoc quoq; confatale eſt, eum opera medici uſurum, & eam operā ſibi futurū adiumento, ut rem planè ridiculam cōminiſci uideatur. Cui & nos hoc quoq; aſſuere additamentum poſſe uideamur: Quum omnia fato cōſtent, quom induſtria humana in rebus agendis nōnihil polleat, hoc quoq; con fatale eſſe, nos uoluntatemq; noſtrā ſato ſolutam eſſe, quòd multa noſtra ſponte conatuq; noſtro moliamur nullo impulſu, nulla coacti neceſsitatis cathena. Huc quoq; promouet hæc ratio, ut fatale ac neceſſarium dici oporteat, quòd Carneades nos in neceſsitatis uincula coniecerit. Fatale itidem ac neceſſarium, quòd Epicurus nos è neceſsitatis uinculis exemerit, & quaſi in libertatē uēdicauerit, & (ſi in re ſeria ioco locus datur) ſicut fatale erit id ſato eſſe obſtrictum, ita hoc quoq; ſatale erit, hoc à ſato eſſe abſolutum. At quanto melius noſtri qui theologumena ſcripſere, hunc de diuina prænotione nodum explicant? & id quidem multis ratiōibus, inter quas ea palmaris uideri ſolet: Rebus neceſsitatē non ex aliena cognitiōe, ſed ui naturæ ſuæ conſtare. Neceſſariū enim mutari non poſſe, ſed mordicus conditionē ſuam tueri: ita in igne calorem neceſſarium, in ſole lumen, in cœli orbibus anfractus neceſſarios dicimus: quòd neq; ignis calore caſſus, neq; ſol ſine lumine inueniri poſsit, neq; orbes cæli unquam poſsint interquieſcere. Cætera quæ uices alternant, aut certa perpetuitate carent, nemo iure neceſsitati addixerit. Diuina quippe prenotione, rerum naturam nō immutari, ſed conſeruari potius ac ſanciri putandum eſt. Sicut autē acies diuinitatis in ea quæ futura ſunt plurimū pollet ac poteſt: ita mortalis recordatio in ea quæ iam tranſacta ſunt, non nihil uigorem ſuum exercet. Illa proſpicit, hæc reſpicit. Abutimur enim proprietate dicendi, nam ſi exacte loqui uelimus, nequaquā deus proſpicit, quod uerbum ad longinqua & futura pertinet, ſed perſpicit potius, corām habens uniuerſa, nec id tamen mutat rerum futurarū conditionem. omnino enim futuræ ſunt, nec idcirco præſentes ſunt, quòd præſentes ſint deo. Nam deo mille anni quaſi dies heſterna quæ præterijt, ut Pſaltes inquit. Eadem ratione quæ à deo uidentur, neceſſariò ſunt. Neceſſario quidem fateor, ſed apud deum, non etiam mortales, non etiā à ſuæ naturæ habitudine, à qua una ſumēda eſt nuncupatio. Quod egregie profecto mihi uidetur Proclus Lycius his uerbis expreſsiſſe: Deus, inquit, res diuiſibiles indiuiſibiliter intelligit, quæ in tempore ſunt, ſine tēpore, non neceſſarias neceſſariò, mutabiles immutabiliter, longe omnia melius quàm ordo ipſorum & ratio poſtulet. Cuius etiā rei teſtimonium abs te mutuari potes, ſi quæ dudum præteriere in animum reuoces. exempli gratia: Claſſem Venetā ab hinc annos circiter ſedecim Padum ſuperaſſe, agros noſtros hoſtiliter inuaſiſſe, magnā undequaq; uaſtitatem feciſſe, mox fuſam & depreſſam principis noſtri auſpicijs meminiſti, atq; ita meminiſti, ut minime ea in re fallare. Sic enim planè res geſta eſt, ut quin ita geſta ſit fieri nō poſsit. nam & Agathon (ſi Ariſtoteli credimus) nihil in præterita iuris eſſe ſummo numini arbitrabatur præterquā obliuionis. An tu igitur id quod ita factū eſt, neceſſariò etiā factum ſuſpicaberis? Minime uero. eius enim rei natura, & ingenium id fuit, ut fieri potuerit, potuerit & prætermitti. Quum itaq; rerū neceſsitas aut contingentia rebus inſita ſit, nō aliunde pendeat, profecto neq; perſpicientia numinis, neq; hominis memoria earum ſtatum ita demutauerit, ut ſua facie ſuoq; nomine agnoſci nō debeāt. Quòd ſi ab hoc rerū genere abdicata eſt neceſsitas, multo magis animus motus ſuos habebit uoluntarios, & ſuę ſpontis erit: tum propter eius uolucritatē & diuinum rerum omniū captum, tum quòd à contagio materiæ longe abeſt. Sentimus itaq;, opinamur, iudicamus, approbamus, improbamus, uolumus, nolumus, & rurſum uolumus nulla adacti neceſsitate, ſed noſtro conſilio utentes. Hinc bonis nihil eſt uirtute & præclaris actionibus optabilius: rurſus mali atq; intemperātes uolupta

tem in omni bonorū ſenſu longe præferunt: quod niſi ab animi noſtri optione profiſcatur, profecto neq; uirtuti præmium, neq; maleficijs pœna debeatur. Intereſt ergo bene conſtitutæ reipublicæ libertatē animorum tueri, tum ut ciues ad obeunda pręclara opera & ad gloriam enitantur, tum ut flagitioſi à ſcelere & improbitate deterreantur. Hoc eſt quod Cicero hanc de libero animi motu quæſtionem ad mores pertinere arbitratus eſt. Admiſſa enim in animū noſtrum neceſsitate, omnem prorſus uitæ rationem ſubuerti neceſſe eſt: & ſi non me fugiat præſtantiſsimorū aliquot uirorum uotū fuiſſe, ut ea noſtris animis dominetur neceſsitas, quæ cæleſtibus ac diuinis rebus ſuum ordinē, ſuamq; rationem præſcribit, quæ omnia tanta cōſtantia feruntur, ut nunquā à linea, ut aiunt, aberrent. Libertatem autē arbitrij ita auerſantur, ut ſeruitute multo nocentiorē putent, utpote quom animi huiuſce libertatis compotes in tranſuerſum plerunq; uel ſua libidine, uel aliena perſuaſione rapiantur, quanto ſecurius ad propoſitū finē peruenturi, ſi fœlici illa tyrannide teneantur, ut nihil non bonum, nihil non ſalutare poſsint optare. Quo fœlicitatis genere cæleſtes illi genij, quos angelos uocamus, in ſua ęternitate perfruuntur. Hoc uotū uideo Platoni fuiſſe in eo libro, quem quaſi appendicem ſuis legibus adiunxit. Stetit ille quidem philoſophorum princeps pro libertate arbitrij, & quom pleraq; uinculis obſtrinxiſſet, Adraſtiæ quidem diuina & æterna, ἀνάγκης uero, id eſt neceſsitatis intellectualia, naturā uero ἀμαρμένης, id eſt fati legibus ſubdidiſſet: quin & ipſam neceſsitatem matrem Parcarum appellaſſet, & eius turbinato uerticillo circumagi cūcta tradidiſſet, animis tamen noſtris libertatē ſeruauit. duas ſiquidem in homine animas ſtatuens, brutam alterā & rationis exortem, alteram non rationis modo ſed & diuinitatis participem: quarum hæc ab opifice ſuo proficiſcens decus & dignitatem primogeniam tuetur, illa ad corporis miniſteria degenerat: alteri à ſtipendijs fati ac neceſsitatis uacatio eſt, alteri perennis ſeruitus ſine ſpe manumiſsionis propoſita. Ad hæc accedit quòd orationem ad animas ipſe animarum cōditor in hæc uerba habet apud Platonē: Virtus, inquit, libera ſuiq; iuris eſt. Hāc ut quiſq; magis minusúe coluerit, ita magis minusúe excellet. Nulla enim prorſus neceſsitas urgebit homines, ut hoc magis quàm illo modo uitā inſtituant. Siquidem nō uos fata ſortientur, ſed uos ipſæ uobis fata deligetis. Quibus uerbis planū ac perſpicuum eſt, animorū motus liberos à Platone conſtitutos eſſe. Quid uero Ariſtoteles alterum philoſophiæ lumen ſenſerit, in tanta caligine uerborum quā ceu ſepia oculis offudit, longe difficillimū eſt iudicare. Sanè Cicero eum nuncupatim inter eos recenſet, qui à uoluntate libertatē abdicauerunt, reclamantibus ferè Peripateticorum clariſsimis. Nā Alexāder ex Aphrodiſiade, & Themiſtius paraphraſtes ab hac eum calumnia uendicāt, aſſerentes fatum ac neceſsitatē ad eam tantum naturæ partem relegaſſe, quæ uiciſsitudines habet, & ortu atq; interitu præfinitur: & ſanè tot propoſitiones contingentes, tot poſsibiles, tot præcepta ab eo prodita ad publicarū priuatarumq; rerum adminiſtrationē pertinentia, tot in uniuerſum ad mores ſpectantia, facile fidem faciunt eum libertati magis animorum quàm ſeruituti conſenſiſſe. Cæterū quom reliqui philoſophorum in diuerſum abeant, libertatemq; animorū uel aſſerant, uel auferāt, ſolus Chryſippus ſe quaſi honorarium arbitrū obtulit, qui mediam quandam ſententiā ſequeretur, ſed tamen propius applicat ad eos, qui neceſsitate motus animorum liberatos uolunt. Cauſas enim bifariā partitur, alias perfectas & principales, alias adiuuātes & proximas memorans. Qui itaq; omnia fato fieri dicunt, quom fatum nihil ſit niſi cauſarum cōtextus, non ita accipiendi ſunt, quaſi cauſas illas primarias & optimates intelligant, ſed has antecedentes, & proximas quæ perſuadere poſſunt & allicere, cogere autem & manum inijcere non poſſunt, quæ ſi ipſæ non ſunt in noſtra facultate, non ſequitur ut ne appetitus quidem in noſtra facultate ſit. At hoc ſequeretur, ſi omnia perfectis & potiſsimis cauſis fieri diceremus, quom hæ prępotentes ſint, nec ſint in noſtra poteſtate. Quum ergo aſſenſiones quas Stoici συγκαταθέσεις uocant, & in quibus ſolis uolunt laudis & probri ſeminarium deliteſcere, non fiant niſi cauſa antecedente, uiſo ſcilicet cōmotæ atq; excitatæ, uiſum proximā & adiuuantem cauſam, non etiam cogentem & impultricē interpretabimur. Proinde quom multa animum inuitēt,

ut hoc

ut hoc uel illud appetat atq; aggrediatur, nihil eſt tamē quod uim & neceſsitatē indicat. Vtitur ad hoc Chryſippus turbinis & cylindri exemplo: nam quom cylindrus naturæ ac formæ ſuæ ſponte uoluatur, turbo uerſetur, tamen qui protruſit cylindrum, dedit illi quidem principium motionis, uolubilitatem autem non dedit. Sic uiſum obiectum imprimet illud quidem & quaſi ſignificabit in animo ſpeciem ſuam, aſſenſio tamen noſtra erit in poteſtate: eaq; quemadmodum in cylindro dictum eſt, extrinſecus pulſa, quod reliquum eſt ſuapte ui & natura mouebitur. In eadē ſententia Chaldæos & Genethliacos eſſe uideo, qui omnē ferè aſtris rerū agendarū prærogatiuam transſcribunt. Ptolemæus ſiquidem in eo libro, cui Græce καρπὸν titulum fecit, ita ſcriptum reliquit: ab eo poſſe ſtellarum effectus auerti, qui rerum naturā nouerit, ac ſeipſum ante illorū euētum præmuniuerit. Quod profecto nemini ſupra fidem uideri oportet, quom hæc libertas arbitrij non ſolum aſtris obſiſtere, ſed & cœleſti illi gratiæ, ſeu tu afflatum malis appellare, qui cogere poteſt recuſantes, audeat reluctari, id quod ex ſacris literis aliquot locis poſsis annotare. Quid enim aliud eſt quòd Paulo dicitur, Saule Saule quid me perſequeris: difficile tibi eſt aduerſus ſtimulum calces. & quod Ananias reſpondet: Domine audiui ex multis quantū malorum uir ille ſeruis tuis attulerit Hieroſolymis. Habet enim poteſtatem à principibus ſacerdotū conijciendi in uincula quicunq; tuū nomen implorauerit. Sic Moſes: Qui ſum ego, & uadam ad Pharaonē & educam filios Iſrael de Aegypto? Et illud Hieremiæ: Seduxiſti me domine, & ſeductus ſum, fortior me fuiſti, & præualuiſti aduerſus me. Sic & Balaam aſinā urgebat, angelo contrà aſinam remorante. Quid deniq; quod Iacob qui dictus eſt Iſrael, tot horas cū angelo colluctatur in Phannuel? niſi liberum animi noſtri iudicium, non protinus ſpiritui cœlitus aduenienti manus dare. Sed hęc ad inſtitutum non attinent. Nobis enim propoſitum fuit oſtendere hanc de libero arbitrio quæſtionē, & perueterem eſſe, & multum diuq; inter philoſophos repetitam, & eorum illuſtriſsimū quenq; quaſi lege Xuirali uindicias ſecundum libertatem dediſſe. Scripſimus autē hæc ad te Piſtophile, non ut Mineruam doceremus, ſed quaſi œſtro quodam perciti ad ſcribendum, quom libellum quem ad me miſiſti, legeremus. Sic enim ſolent clariſsimorū hominum ſcripta (ſi Platoni credimus) ζῆλο σπασμὸν, & ueluti faces animis legentium admouere. Quòd ſi tibi fortaſſe uideor parum commode tuam liberalitatem remunerari, ceu qui ęrea pro aureis reponam, humanitatis tuæ fuerit cogitare, neq; iure naturæ, neq; iure ciuili, quenquam ſupra fortunas obſtringi, aut ſponſionem iniri oportere. Nam (ut uera fateamur) unde nobis illa Eraſmici ingenij fœlicitas ad inueniendum? unde illa reſtibilis & inexhauſta ubertas ad dicendum? unde illa in omni genere ſtudiorum exercitatio ad perſuadendum? & quom Heſiodus monuit referēdam eſſe gratiā αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώϊον eodem ſcilicet cumulo & potiore, protinus ſubiecit αἴ κε δύνῃαι, id eſt modo adſit facultas. Proinde tuum eſt uir clariſsime uoluntatē pro copia noſtra & facultate metiri, & celebrem illum apud Græcos uerſiculum in conſilio habere:

ἐν μεγάλοις ἀρκεῖ καὶ τὸ θέλημα μόνον.

Magnis ſcilicet atq; arduis in rebus eſſe abunde magnificum, uoluiſſe.

Bene uale, & me tui ſtudioſiſsimum ama. Ferrariæ,
tertio nonas Ianuarij. Anno
M. D. XXV.

DE PATIENTIA SEV VITA AVLICA COMMENTATIO

CÆLII CALCAGNINI AD LODOuicum Balneum.

OLENT me amici plerunq; ab aulica conſuetudine perterrere, exiſtimãtes bonis ſtudijs nihil periculoſius, quàm ad eos ſcopulos detrudi, unde non facile nec ſine exiſtimationis periculo prouehare: uerendumq; ſit ubi ſemel acceſſeris, ne tanquã apud Sirenes conſeneſcas. Ferè enim id uſui uenire ſolet, ut qui ſemel id genus blandicijs fuerit allectus, quarũ frequẽtia in regia principum animus auocatur: uel blãdiore ſpe, quę ſubinde animos ſallit: uel præſenti ambitione interceptus haud ſanè modico negotio ſe poſsit explicare: eorũ inſtar, quos uel caſus, uel certè uolũtas ad Lotophagos adegerat: qbus eò ſemel adpulſis, rurſus ſoluere nõ licebat. Ita prorſus Homericus Vlyſſes nõ leui opera ex ueneficarũ illecebris ſe uẽdicaſſet, niſi eũ Mercurius raro illo inter mortales munere auctaſſet. Hoc eſt Ludouice ſuauiſsime, quod me alioqui ad principum conſuętudinem familiaritatemq; procliuẽ moratur, ne me uniuerſum huic rei adijciam: ſuffrenatq; animũ iuuenilem metus, ne huiuſcemodi fucatis blandicijs rapiar, aut fluxa ſpe fallar, aut ambitione illudar. Et quamuis abunde mihi ſummi Antiſtitis noſtri magnitudo ſit explorata, quo ſine nil magnum mens incohat: ſimq; ita ampliſsimo Cymaclienſi epiſcopo mancipatus, ut eo nihil mihi in tota uita charius ſit aut iucundius: malo tamen id mihi euenire, quod illi eueniſſe aiunt Græci poetæ, quem προκύπτοντα id eſt proſpicientẽ nuncuparunt. Is enim ſubito Herculis aduentu perculſus, qui ab inferis cerberum trahebat: contentus eminus uidiſſe, in ſepoſito antro ſubſtitit. alius contrà paulo audacior propius, curioſitatis pœnas luit. Satius igitur multo ſalutare à limine, quàm cõminus contrectare quod periculoſum putas. Super hac re quom aliquando tecum uerba facerẽ (dederat enim forte ociũ male habiti corporis intemperies) allectus amœnitate ingenij percunctabar, an cum ijs amicis mei ſtudioſiſsimis hac in re conuenires. At tu, quæ tua eſt in dicendo ſuauitas, ita inquis conuenio, ut uel diu conueniſſe pigeat. Pridem enim de meo corio periclitor: utpote qui fortunæ illecebras ſectatus, ſtudiorum bonarũq; artium iacturam feci. In eo tamẽ à iudicio ueſtro abſum, quòd uos blandicias uoluptatesq; regias exiſtimatis, quæ ſunt mera infortunia, ſed palliata, ſed contecta, ſed ſplenijs obducta. Detrahe perſonam, adime tectoria, prò Di immortales, quanta immutatio. Quæ modo fortunæ gremio hauſta putaueras, inauſpicata atq; infelicißima deierabis. Hunc fruſtratæ ſpei torquet recordatio, illum rerũ uiciſsitudo, hunc alia innumera, quæ non facile Hegeſias recenſuerit, qui res deplorauit humanas. In tot tamẽ malis unũ præſto eſt remedium, quaſi in certo naufragio Neptuni anchora, obdurare ſcilicet animum in aduerſa, & ferreã prorſus atq; inuictam mentem induere: ſeq; ad omnia pręparare, ſeu illa pro uoto ſucceſſerint, ſeu præter expectationem euenerint. hæc ſumma eſt medicina mali, deiectis atq; detruſis in tantam uim malorum. Quòd ſi hæc aliquo deorum munere oculis offerri poſſent, mirabile ſui odium animis accenderent. Sed ut ſapientiſsime dixit Heſiodus, uocem infortunijs ſuſtulit conſultiſsimus Iuppiter, quo facilius improuido humano generi poſſent ſurrepere. Quòd ſi diligentius res noſtras pertractemus, propemodum agnoſcemus res aulicas in eo Platonis ſpecu poſitas, quo ille res humanas fermè omnes incluſit: ut tantum umbræ ac rerũ ſimulachra ſeſe auerſis & conniuentibus nobis offerant, res ipſę lateant minimeq; ſub manum ueniant. Sed quicquid illud ſit, ſemper eò redeundum, eadem ſemper cantilena recanenda eſt, ut patientiæ remedium accerſatur. Hæc (mirum) omnibus animi perturbatiõibus, omnibus doloribus, omnibus deniq; ægritudinibus medetur. Hęc

nos

nos aduerſus omnia inuictos reddit:hęc una admonet aduerſus omnia animum ob-
firmari debere:atq; illud poetæ carmen obijciens uoce exertiſsima hortatur: Tu ne
cede malis,ſed contrà audentior ito, Quà tua te fortuna ſinet. Sicani ſaxi patiẽtia in
prouerbium adacta eſt, quòd neq; ſirenum cantu neq; illecebris unquã moueri po-
tuit. Admirabilem arborũ naſcentium in Perſico mari naturam ferunt. nanq; eroſæ
ſale, inuectis derelictisq; ſimiles, ſicco litore radicibus nudis polyporum modo am-
plexæ ſteriles ſpectantur:eædem mari adueniente fluctibus pulſatę reſiſtunt immo-
biles. quin & pleno æſtu operiuntur totæ, apparetq; rerum argumentis aſperitate
aquarum illas ali. Hoc quantulumcunq; parentis naturæ exemplum ad res noſtras
transferri aptariq; decet:quoq; fortuna tetriore aſpectu ſæuit, hoc nos fortius repu-
gnare, omnesq; ictus magno animo excipere. Nam propemodum uita hominũ ſe ha
bet uti palæſtra:in qua toto corpore, omniq; animi niſu paratum eſſe oportet ad om
nes hoſtium ictus declinãdos:manuq; ac pede ita prompto eſſe decet, ut pro tempo-
re excipiamus præuertamúſue præſentiſsimum periculum. Solent enim magni uiri
auritæ otidis mores deteſtari, quæ uiſo equo protinus ſe in fugã conijcit. Quantoq;
pulchrius eſt aduenië̃ti hoſti occurrere, quàm ſeſe in pedes dare:eo generoſius cum
fortuna cõminus congredi, quàm turpiter cedere. Hinc ſcilicet profecta eſt uox illa
nunquam ſatis laudata: Fortia facere ac fortia pati Romanum eſt. Sic neq; blanditijs
neq; hilaritate, ſed uerberum patientia legitimos partus Lacones non aliter explora
bant quàm Rheno Galli, ſole aquila, anguibus Pſylli. Quo factum eſt ut quom Athe
nië̃ſes deos rogarent, cur iuxta Lacedęmonios crebrius ſtaret uictoria, quom tamen
Athenis ſacra longe forent lautiora: reſponſum eſt, Laconum orationes atq; diſcipli
nã Dis eſſe gratiorẽ. Patientia enim ea eſt uirtus, qua illuſtria utriuſq; linguę monu
menta decorantur. Hęc Cynegirum Athenienſem, Glaucum Acylium Romanum,
eodem ferè exemplo reddidit immortales. Nam quid Regulum, Scæuam, Mutium,
Pompeium, conſilia P. R. ſciſcitante rege Gentio, innumeroſq; eiuſdem claſsis re-
cenſeã? Hæc Cambyſæ impotentiã uendicauit: Traxaſpæ prudentiã occiſo tam cru-
deliter nato illuſtriorẽ fecit. hæc puellæ ingenium atq; fortitudinem declarauit, ad-
uerſus inſaniã mariti qui ei paterno craneo propinabat. Nulla alia uirtute ſummi im
peratores magis cõmendantur. hæc inuictos Cæſaris milites indicauit: quibus uicti
taſſe exprobratũ eſt lapſana, qua herba obſidionẽ Dyrachinam protulerant in ſum-
ma uilitate annonæ apud hoſtes qui obſidebantur. Nam peruulgatum illud Publij
in mimographis carmen ſoleo ijs accõmodare, qui ſui parum cõpotes ſunt. Illud eſt,
Fit furor lęſa ſæpius patientia. Quanto enim id pulchrius ſi cõuertatur, Fit uirtus ac
gloria læſa ſæpius & conſtans patientia. Nam ſi antiqua lubet meminiſſe, nil aliud
Calliſthenem perdidit niſi impatientia: quem ſectatorẽ & propinquum ſuum ad A-
lexandrum regem mittens Ariſtoteles, identidem mandabat, ut rariſsime ac iucun-
de apud regem loqueretur:ſeq; omnino eius moribus accõmodaret, qui uitę poteſta
tem & necis in linguæ acie haberet. At ille omnia cõtrà, obducta fronte, ſeuero aſpe
ctu importunus obiurgator, omninoq; regis impatiens leoni cõmiſſus male conqui
ſitæ philoſophię pœnas luit: quanto felicius facturus ſi ſe temporibus accinxiſſet, ac
ſaltantium more accinentibus applauſiſſet. Nec enim parum prudenter ſapientiſsi-
mus ſenatus in templo Volupiæ Angeronã conſecrauit, quòd ex tolerãtia mira ſe-
quatur uoluptas. Lupum aiunt in ſummo perſequentium periculo extremũ caudæ
floccum elidere, conſcius eum maximè ad amatorios cantus appeti ſolere. Mauult
enim (natura ita ſuggerente) tenuiſsimi uilli quàm ſalutis periculum ſubire. Quan-
doquidem Hermiæ Magnetis probari ſolet conſilium: qui bello Mithridatico appe
tente, Cretinò qui cum atroces inimicitias gerebat, urbe ceſsit, magiſtratum abiura-
uit, eum bello aptiorẽ profeſſus. Cui nõ adeo diſpar P. Cornelij Rufini exemplum,
potiores partes Fabricio Lucino relinquentis. Malebat enim, ut ipſe elegãter dixit,
compilari quàm uenire. Nõ aliter, quoniam oratio inde ſuſcepit initium, principum
uoluntati morigerandum atq; obſequendum eſt: quorũ uota mane ſuſcepta ſol occa
ſus non approbat. Quod lepidus poeta planè noſcens, ſcite multiuolum Iouem nun-
cupauit. Sicut enim neceſſe eſt omnibus corydis criſtam naſci, ut Simonides inquit:

ita omni principi uarios animos, nec unã uotorum faciẽ ineſſe oportet. Quibus ſeſe
accõmodare quo difficilius eo laudabilius iudicari debet. Proinde conſueui ego non
ita Theramenẽ illum improbare, cui Coturno cognomentũ Athenienſes indiderãt:
quòd ſe utriq; pedi, id eſt Athenienſium factioni, approbaret. Quod uideo ſapientiſ-
ſimum uirum Solonẽ imitatum, quom ſe in maxima ſeditione patriæ indifferentem
geſsit, ſi Plutarcho credimus, licet mulctam lege ſtatuerit qui neutri parti ciuiũ hæ-
ſiſſet. Sic crocuta, ſic polypus, quo facilius uenantium manus ſubterfugiant, colo-
res & corporis habitus proximis quibuſq; rebus conferunt. Non ſecus quadrupe-
dum breuiſsimus chamæleon pro tẽpore uarios aſpectus inſtar columbæ Arceſilæ
induit. Ita Proteus more Plautini adulteri pro libito ſe uerſipellem facit, uertens ſeſe
in omnia rerum miracula, ut poeta inquit. Quandoquidem non ego ita meticuloſus
ſum, ut nominibus mouear. Scio enim fore qui hunc ſermonẽ noſtrum adulatori po
tius, & ei qui (ut inquit adagium) ad elephantẽ canit, quàm probato uiro conuenire
contendat. Sed ego id inter prudentem uirum, de quo loquor, adulatoremq́; & con
ſuentem capiti puluinos intereſſe affirmauerim: quòd hic ſponte nullo cogente, ſuo
ipſe allectus uitio palpatur, & quaſi os ſublinit: ille non niſi adactus neceſsitate uel
(quod aiunt) Diomedea, inſinuat ſeſe, & tẽporibus ſuffragatur, cedens accedensq́;
uti occaſio dictauerit: quod pulchre Ennius ſuo carmine declarauit ſub Gemini Ser
uilij perſona:

Dulcis, fidelis, ſuauis homo, facundus, ſuoq́;
Contentus, atq; beatus, ſcitus, ſecunda loquens in
Tempore, cõmodus: & uerborum uir paucorum.

Quæ ratio mouit Aegyptios homines arcanarum rerum & totius naturę conſultos,
ut patientiæ ſymbolum, (ab ea enim fons ſermonis fuit) pelle hyenæ conſcriberent:
quæ pro inſigni habita homines præſtat inuictos. De qua illud etiam addunt memo
rabile, quòd ſi pardales pelli admoueatur, è ueſtigio pardalina pilorũ iacturam facit,
& undequaq; deglabratur. At nos maſculo animo luctari par eſt: palmeaſq́; trabes
imitari, quę oneribus reſiſtant. Haud ſecius feles, ſiquis plagam illiſerit, pellem ſurri
gunt: quod deinde obſeruatũ in hominibus animaduerſum eſt, minus plagas offen-
dere quæ retẽto immo obnitente ſpiritu excipiuntur. Nõ immerito igitur diximus,
repugnantiã dolorumq́; patientiam omnia mollire. Nam, ut ille inquit, profecto eſt
ſupplicio ſe liberare, tam facile ſupplicium perpeti. & quod de Socrate referunt, in o-
mnium animis ſitum eſſe debet. Huius patientiã quom aliquando Alcibiades admi
raretur, quod ęquiſsimo animo Xanthippes uxoris calumnias perferret: Si uxorem
inquit, caſtigauero, ea melior fiet: ſi non caſtigauero, ego ipſe fiam melior. Sed ſatius
eſt me meliorem fieri. Nil igitur tibi mirum uideri debet, ſi eam patior, non corrigo.
hanc uirtutem homini ita neceſſariã putant gymnoſophiſtæ, ut nõ ante quempiam
in collegium admittant, quàm diligentiſsime explorarint an ſit tolerantiſsimus. Lau
datiſsimam ac nullo æuo intermoriturã illam P. R. uocem accepimus, ſola Fabij pa-
tientia molliuit Hannibalem. Nec enim ille uituperonum calumnias perteſus nunc
ouiculam, nunc cunctatorẽ, nunc timidum uocitantiũ, primus docuit Hannibalem
poſſe uinci. Iure igitur dixerimus hanc imperium ſtabiliſſe, gloriamq́; atq; incolumi
tatem P. R. peperiſſe. Sed quid ego tenuiora perſequor? Quaſi nõ hæc omnium ſit
uirtutum ſeminariũ, non totius philoſophiæ imbuat incunabula. Quid enim rogo in
tota hominum uita ſine patientia perfici poteſt? Hæc prudentiæ conciliabulum &
quaſi fermentum, hæc fortitudinis inſtrumentũ. moderationi uero quid aptius? quid
propinquius? quid fidei magis ſuccinit? aut certè quod habet illa certius fundamen-
tum quam patientiã? Qui enim fieri poteſt ut qui impatiẽs eſt occurrentibusq́; hinc
inde percellitur, quaſi pinnaculi pterygium, fidus & conſtans haberi poſsit. Quomo-
do erit idem ſilentij pertinax, quod tu olim tantopere apud Antiſtitem Fuſcum lau-
daueras. Quid eſt quod abſq; hac uirtute non ſit præproperum atq; immaturũ? Pro-
ciduis atq; lubricis partubus ſolent medici remedia quædam & medicamina adhibe
re, quo ad maturitatẽ perducantur. hæc illa eſt (mihi credite) quæ noſtra itidem ne-
gocia, atq; omnes hominum actiones nõ ſinit abortum facere, maturoq́; ac legitimo
partui

partui cõſeruat:hæc ſe tẽporibus planè(ut diximus)effigiat atq; effingit,nunc molli-
ter,nũc ſeuere ſe inſtituẽs.Nolim eñ te exiſtimare ſolo animi rigore declarari patien
tiam,ſé etiam interdum demittit atq; elumbat. Cedit enim,ut ſapiẽtiſsime inquit Ma
ximus,interdum generoſus ſpiritus utilitati,& fortunæ uiribus ſuccumbit: ubi niſi
tutiora conſilia legeris,ſpecioſa ſequenti concidendum eſt.Quod niſi ita foret,nun-
quam certè receptiſsimi ueterum inuictum illum & Ioue genitum heroa Herculem
apud Omphalen ſedẽtem lanaſq; mollientẽ effinxiſſent . Cui etiã diminutum caput
ſandalio ſcripſerunt,quòd pro tẽpore prudentia nihil recuſet:tanto imprimis propo
ſito Hebes & cæli,id eſt immortalitatis ac felicitatis præmio.Nã Cretenſis illius Ta-
li ferrei & æripedis molliciẽ nunquã ſatis improbatam puto,qui blandicijs Medeæ,
nulla propoſita gloria,nulla mercede condicta permulſus,paſſus eſt clauum medica
ti roboris media ceruice extundi: quo deinde in ſuum exitium argonautis meros lu-
ſus præberet.Illud etiam obiter memorem admonebo,periclitandæ huiuſce uirtutis
gratia,quam patientiam diximus,neminem ſibi debere obijcem aut contentionẽ ac-
cerſere,atq; uti cæcias nubes allicere:ne forte, quod oraculum Cercopibus predixe
rat,aliquem μελάμπυγον offendamus, cui temeritatis non ſine magno malo noſtro
pœnas perſoluamus.Sat enim uideri debet,ſi quoties uſui uenit,& quaſi pro neceſ-
ſitate,non uero oſtentationis gratia,animi magnitudinẽ declaremus.Quod ſapien-
tiſsimus Euripides uidetur ſignificaſſe,quom dixit,neceſsitatẽ omnia ſurſum uerſus
ad diuinam cauſam ducere uolentia & inuita.Eam qui lætus ſequitur, is uere eſt ſa-
piens.Sit igitur ea noſtri ſumma ſermonis,ubicunq; operæprecium uidetur,ibi ſalu-
berrima patientiæ medicina uti.Qua ita omnia miteſcunt,ut(ſiquid ad rem attinet)
ex eius nomine paſſum uinum, uuamq; paſſam, id eſt dulciorẽ & ueteres nuncupa-
uerint,& clariſsimus Stoicorum Epictetus uolẽs uniuerſæ philoſophiæ ſummã bre
uiſsimo loco concludere, ἀνέχου inquit καὶ ἀπέχου, Abſtine ſcilicet ac patere. quaſi ijs
duobus omnis bene ac beate uiuendi diſciplina complectatur.quod illo Pythagoræ
ſymbolo,quod in prouerbium adactum eſt,nonnulli ſignificari crediderunt, Δεξιὸν
εἰς ὑπόδημα,ἀριστερὸν εἰς ποδόνιπτρον,id eſt,Dextrũ pedem priorem calciato,ſiniſtrum
priorem lauato.Quaſi hoc abſtinentiã indicet,qua ſordida omnia ac prępoſtera de-
tergi debent:illo patientiam , qua meliorẽ noſtri partem animum muniri atq; in ad-
uerſa omnia confirmari decet.huius igitur ſepti præſidio & quaſi arce cõtenti,quic-
quid nobis acciderit,in animo atq; in ore illud Socratis promptum geramus:O Cri
ton,ſi ita Dis placet , ita fiat: me uero Anytus & Meletus interimere quidẽ poſſunt,
lædere autẽ non poſſunt.Namq; ut poeta inquit, ſuperanda omnis fortuna ferendo
eſt.In qua ſentẽtia quo me certius eſſe intelligas, en tibi ſymbolum: (prompſiſti aũt
è ueſtigio argenteum ſigillum duabus pateris faberrime exculptũ) hoc ego, inquis,
ſemper in oculis atq; animo mihi propoſitum eſſe uolo , quod me actutũ ſiquid præ-
ter expectationẽ euenerit,tolerandum eſſe moneat,& quaſi auri inſuſurret,Patere.
Quom tam uehementi oratione,quam iure more Homerico hibernis niuibus com-
parauerim,animũ permouiſſes: tacitus ipſe mecum repetebã memoria Apologum,
quem olim mihi pater narrabat:ex auo meo Franciſco,qui dignitati equeſtri lumen
literarũ addiderat,profeſſus accepiſſe.Is ad hunc prope modum fuit,niſi forte quip-
piam ademit obliuio. In magna exiſtimatione ſemper fuit fortitudo ex eo tempore,
quo Ioui cum Gigantibus congredienti,ſtrenuam operam nauarat. At fortuna quæ
ſemper primas ſibi uendicauit,credo inuidia percita quòd eam in uirtutis cõmilitio
adſcriptam audiuerat,illam incredibili odio perſequebatur,captabatq; omnẽ nocen
di occaſionem:Infortunio etiã formidabili deo mandarat,ut quocunq; loco eam of-
fendiſſet,laceſſeret, opprimeretq; omni niſu . hoc ille, qua eſt in lædendo induſtria,
miro uoto affectabat. Id uero die forte quadam in Stenagmi campis cõtigit,admira
biliq; utrinq; animorũ impetu cõcurſum eſt . Infortunius prior circumamplexari ni-
xus,uiribuſq; proſternere:ubi fruſtra ſe laborare intellexit,dolo adortus,implanare
conatus eſt.Hoc illa prouidẽs,magna alioqui & procera fœmina,ſeſe in illum totam
iecit,eũq; omni corporis more obliſit . Ita deniq; oppreſſo magis quàm extincto In-
fortunio dirempta eſt pugna.Fuit autẽ id certamẽ neq; leuis operæ, neq; breuiſsimi

temporis. Diu enim conflictatum utrinq;, multumq; ſudoris profuſum. Quod omne conſultiſsima dearum Pallas poculo aureo exceperat, ſubactoq; tenuiſsimo ætheris polline, unaq; utrunq; admiſcens compactiſsimã effigiem cõformauit: æternitatisq; alimmate delibutã, in ſummis neceſsitatibus hominibus ducem dedit. Hanc mortales Patientiã, immortales Stenagmiã nuncuparunt, quòd in Stenagmi cãpis eius primo ſemina ſint coalita. Mox uero editam cura ſubijt, utrius parentis partes ſequeretur: deniq; placuit maternum robur. Quod ut primũ Infortunius reſciuit, ex profeſſo eam perſecutus, omnibus machinis inceſsit. Id uero certamen in aulis principum atrocius uideri ſolet: inſpectãte ſcilicet Fortuna, quæ & Infortunio facilius ex propinquo tela ſuggerit, & mirifice reluctantis puellæ doloribus oblectaſ, utpote gentilitij odij non immemor. Qua ratione adductũ poetã tragicũ puto, ut illud exclamauerit:

O fortuna uiris inuida fortibus,
Quàm non æqua bonis præmia diuidis.

Hæc me olim optimus ac prudentiſsimus pater admonebat: qui utinã æquè prudenter conſuluiſſet, ne mihi aliquando ad hos lapides offendere fuiſſet neceſſe.

R. D. LADISLAO EPISCOPO VATIENSI, SErenißimi regis Hungariæ Vicecancellario, S.

ACCEPIMVS Seruilium Vatiam uirum prætoriũ ita ſe unum amaſſe, ut ablegata hominum conſuetudine in uillulam ſuam Cumanã ſeceſſerit, atq; ibi per ocium omnem ætatẽ abſumpſerit. At noſtra ætas miratur Vatienſem Antiſtitẽ ampliſsimum, ita ſua nihil curantẽ, ita ſui obliuiſcentem: ut dum rem cõmunem agit, dum deſtituti penè regis negocium procurat, multo plus alijs omnibus, quàm ſibi natus uideatur. Quare ego illum quom teſtimonio aliquo meæ ſummæ obſeruantiæ donandum putaſſem, quod aliquo modo grauiſsimas eius occupationes leuaret, & quaſi mimus in proſcenio uel riſum excitaret, uel arduis & ſerijs inducias afferret: nihil ſe mihi promptius obtulit, quam ἐγκώμιον, ſeu mauis declamatiunculã dicere, ſuper laudibus pulicis: quam modo dum æger cubarẽ, luſi: & ne nihil agerem, hoc egi. Nec uero recuſo, ut hoc quicquid eſt, uel rideat, uel irrideat, dum Cælij ſui ſemper obſeruantiſsimi meminerit: ſecumq; ita cogitet, inter ueteres illos ſtatuarios non ſolum Phidiæ & Praxitelis, ſed & Pyrrhichici nomen celebrari ſolere: qui dũ tonſtrinas ſutrinasq; & aſellos ac obſonia & id genus uilia pictura exprimit, ῥυπαρογράφος, id eſt ſordidi pictoris nomen inuenit. Sed & illud in hoc ſcribendi genere opportunum accidit, quòd præter nouitatis cõmendationem etiam breuitatis patrociniũ acceſsit: ut ſiquid diſplicet, cito deſinat diſplicere. Bene uale. Budæ. Calend. Iunij. M. D. XIX.

Aera, marmora, ſaxa, ebur, tabellæ,
Quom iacent ſine more proſtituta,
Calcari pedibus ſolent profanis:
Quom uero fuerint dicata templis,
Actutum innumeros merent honores.
Sic uilis modo ſordidusq; pullex
Cœpit deniq; nonnihil uideri:
Quom rhetor ſua uota nuncupauit,
Et ſcripſit breue carmen in tabella:
Donum Antiſtitis eſto Vatienſis.

PVLLICIS ENCOMION, CAELIO CALCAGNINO AVTORE.

VIDETVR natura quom exigua corpore animalia compegit, id ante omnia procuraſſe, ut quicquid magnitudini detrahebat, illud ui aut aliqua certe utilitate compēſaret. Quorum utrunq; ita planum ac perſpicuum in pullice animaduerti poteſt, ut mirum omnino uideatur: quom & uiribus, ſi recte inſpiciamus, non illi modo breuitate conferēda, ſed lōge corpore ac ſtatura maiora exuperet. Quòd ſi utilitate etiam ac ingenita quadam potentia ita pollere oſtenderimus, ut perpauca illi ex omni animantium genere ęquari poſsint: tum illud abunde, quod expeto, mihi uidebor aſſecutus: eos ſcilicet nō ſatis uero, nec explorato animi iudicio, ſed libidine uel inuidia potius permotos, qui ſordidum ac infeſtum animal pullicē dixere: quom ex aduerſo potius & elegans & cōmodiſsimum nūcupari oporteat. Quas eorum calumnias ut facilius diluamus, à corporis habitu primū auſpicandum arbitror. Nam ei quidem color, qui præſtantiſsimus haberi ſolet, ſeu tu illum hyacinthinum, ſeu purpureū malis appellare. Hoc triumphantium pretexta, hoc imperatorū paludamenta illuſtrantur. Corporis uero portio, neq; omnino oblonga, neq; teſtudinata, neq; planè rotunda, ſed quaſi omniū particeps, tereti quadam pollet habitudine: qua neq; ad agilitatē, neq; ad elegantiam accōmodatior ulla reperiri poteſt. Tum uero quo proboſcidem natura ſpiculauit ingenio? quàm exili, quàm reciproca arte conformauit: ut fodiendo acuminata, ſorbendoq; fiſtuloſa, deprehendatur. Texturā uero tergoris quàm apte, quàm ſine ullo diſpendio capiti continuauit: quàm pulchre imbricatis, ſed etiam penè inexploratis coniunxit flexilium uertebris: ita ut (quod omnium inſectorum peculiare eſt) fruſtillatim etiā cæſus, ſpiritus tamē aliquid ſeruet: mortiq; intrepide occurſet, & quod omnia domat fatū moretur: tantus eſt in tantillo corporis uigor, tanta pollet acrimonia. At poſteriora quàm gracili, quàm reducto tornauit ambitu: fores excludendę ſaturitati qua concluſit induſtria, qua coagmentauit modeſtia, uterculum miro caſtigauit temperamēto, incredibili caueæ uacuo perforauit? In hunc tenuem quidem, ſed uegetum atq; inexhauſtum ſpiritum perflauit. Mirum uero dictū quàm longo inteſtinorum nexu compleuerit, quàm ingenioſo ambitu complicauerit. Quod tanto artificio factum eſt, tam ſubtili magiſterio peractū: ut nec Myrmecidis, nec Callicratidis opera, nec faberrimi ullius artificis quicquam habeāt conferendum. Nec minus pedes ſuis diſtincti internodijs mirabili adhęrent arte. & prioribus quidem ad plurima utitur officia: uel ut ſcabat, uel ut detergat, iūctis, ſublatisq; utrinq; pedibus ne dicam, an manibus? manibus profecto præſtat dixiſſe. Quando & ijs non ſe modo diſtringit, uerū & infantiū more qui papillas hauriunt, ſummā cutem permulgēs elicit ſanguinē. Humani enim generis gratia prouida rerum parens natura pullicem peperit, qui plus nimio efferueſcentem ſanguinem, corpore integro nuſquam reſciſsis membris, nuſquā interſectis uenis exhauriat: quippe medici falſo huiuſce remedij inuentionem hippopotamo adſcripſere. Pullex, hoc inquam, pullex primus oſtendit mortalibus. Atq; hinc Græci hominum prudentiſsimi eum ψυλλαν appellauere, non à breuitate corporis, ut craſsiores antiquitatū exiſtimant: ſed quòd Pſyllorum imitatione exundans ſanguinis uirus, ſolo ſuctu, nullo diſpendio, minima cū moleſtia, leuiſsimo tantū pruritu euocet. Ingratus profecto mortalium animus Pſyllorū linctus, qui ſua terris mala ſerpentes intulere, celebrat. Tentyritas qui modica ab orbis regiōe crocodilos auertūt, hiſtorijs ac monumētis dignos duxere: nullus adhuc pullicem cōmendauit, nemo id animal laudibus extulit, cui (abſit inuidia uerbo) uel

inuentionis

inuentionis nobilitate, uel curationis merito, multa hominum milia ſalutem debent.
huius ſententiæ noſtræ uel illud accedit naturæ teſtimoniũ, quòd eo præſertim tem-
pore multa pullicum uis ingruit: quom & hiberna ſegnitie, ac uerna mutatione ſan-
guis tabeſcit, & medicorum iudicio educendus exiſtimatur. Quòd ſi ulla uerbis no-
ſtris fides habetur: quom ſapientiſsimũ animal hominẽ philoſophi iudicarint, quòd
unus omniũ manibus utatur: quis poſthac & ſapientiſsimũ ac multis naturæ bene-
ficijs ornatum pullicẽ negauerit, quem manuum miniſterio tam indulgenter hone-
ſtarit. Poſteriores autem pedes paulo amplius producti, quo maiore nixu proſilire
poſsit; reductis enim illis in poplites & toto corpore incumbens: mox ſummis digi-
tis obluctatus prorſum, Di boni quàm facilis, quàm ſublimis prorumpit in aera. Ne-
mo eſt ex ijs qui ſe aut ſtadio, aut petauro exercent: quiq́ in ea arte plurimum profe
cere, qui ſexageſimo impetu uel unũ pullicis ſaltum æquauerit: ut non immerito Pli
nius uideatur ei petauriſtarum laſciuiam tribuiſſe. Res enim digna prorſus exquiſi-
tiſsima ſpeculatiõe: & quam iniuria Ariſtophanes illuſerit, Socrates uero apud Chę
rephontem acutiſsime explorarit: quot ſcilicet ſuos pedes pullex ſaliat. Qui enim ex
noſtro genere humanos pedes ſeptem octóue ad ſummũ proſiluerit, omnibus calcu
lis honeſtabitur. At pullex tam minutũ tam extenuatum animal ſexcentos etiam pe
des uel amplius ſine plurima omnium admiratione ſaltauerit. Huius rei notionẽ ab-
ſolutiſsimus ille Senex, Apollinis teſtimonio omnibus pręlatus ſapientia, cæra dici-
tur conſecutus. Ea enim igni reſoluta, pullicis pedem immerſit. Quem quom dein-
de eduxiſſet, & quaſi cæreus calceus pedi hæſiſſet, eo deinde metitus traditur quic-
quid interualli fuerat à ſua ipſius frõte, unde deſilueratad Chærephontis labra quò
ſeſe deiecerat. Atq́ hoc tam ſublimi cõmento rem illa dignam admiratione compe-
rit: ob quam ſi paulo ambitioſior fuiſſet, potuit Euclidis more, de cremaſterio (ita ci-
ſtam appellabant, in qua Socrates altiora theoremata ſpeculabatur) deſiliens & nu-
dus excurrens εὕρηκα εὕρηκα proclamare. Cæterũ quom ex inſectis alia ſint ἐλυ-
τρα, id eſt uaginipennia: alia ἀνέλυτρα, id eſt detectas alas habentia: alia ὀστρακόδερ-
μα, id eſt dura cute prędita: quædam σελάχη, id eſt cartilaginata: pullex profecto te-
nera admodum ac molli cute contectus eſt: ut ſi uerum ſit illud quod ueteres philoſo
phi aſſeruerunt, animalia acumen ingenij à ſuprema cute mutuari: nemo ſit qui du-
bitare poſsit, quin pullex tam tenui cute, multum ingenio inter cætera omnia excel
lat. Sed neq́ illud fruſtra à natura inſtitutũ puto, ut ſex pedes pullici atribuerit, quẽ
numerum undiq́ abſolutiſsimũ eſſe cõſtat. Suas enim capit portiones, & ſuis modis
concluditur: quod alíubi non temere inueneris. At illud nequeo ſine multa admira-
tione reminiſci, quòd tam prompto, tam parato ſemper eſt animo: ut ſe omnẽ proti
nus habeat in numerato. Quom uero captura incidit, quàm uigilãs & expeditus ad
curſum, quàm omnes moras abijcit, quàm raptim ſe dat in pedes. Quòd ſi quando
cõtigerit, ut minus pateat fuga, ſepto ſcilicet ac præmunito omni aditu: illico ad eas
artes ſe uertit, quas inclytus Lacedæmoniorũ imperator Lyſander ſuadebat. Quom
enim amiculũ leonis pelle abſolui nõ poteſt, haud eſt, inquit, iniuria uulpinam aſſue
re. Pullex itaq́ ſe deprehenſum intelligens nequaquam ſe excutit, minime fugã mo-
litur, ſed echini more ſe in globum cõuoluens, exanimatũ ſimulat, atq́ ita negligen
tibus aut excidit aut certè elabitur. Nemo tamen exiſtimauerit pullicem ea naſci ha-
bitudine, eo cultu, atq́ illa corporis magnitudine, ad quã poſtea adoleſcit. Eius enim
ortus admirabilis prorſus, atq́ humano ſimillimus: qualem Herodotus ac Diodorus
in Bibliotheca ab orbis incunabulo noſtrum deſcripſit. Humoris enim copia pulue
ri admiſta, mox calore ſubacta, ceu Nilus limo concretus ſole accedente tenuiſsimũ
atq́ informẽ uermiculum gignit, cui ſubinde roſtellum, manus, pedesq́ ſuccreſcũt:
nec multo exacto tẽpore, non modo humi repit, (habet enim & pullex ſuam infan-
tiam) ſed quaſi adultus iuueniliter huc atq́ illuc exultat. Quod tanta facit licentia,
ut nihil ſit adeò repoſtum, adeò auium, adeò in ſeceſſu abditum, ad quod non facilli
me graſſetur ille. Quæ cauſa etiam apud homines magnam illi inuidiam concitauit.
Subiens enim reginarum cubilia, & in puellarũ ſinus ſe recipiens, lectiſsimę cuiuſq́
formę primitias libat. Eſt enĩ ſanè ingenioſus formarũ ſpectator; & ſicubi purpureas
genas

genas aduertit, ſicubi candidas papillulas, aut aureum femur inſpexit, ibi mira cum uoluptate ſolet laſciuire: ibi molles ac teretes lacertulos amplexatur, ibi caſtigatiſsimum ac multis expetitum pectus exoſculatur. Quid igitur mirum, ſi omnes illi populariter inuident? Si reges magna cura, multiſq; miniſtris imperant illum eliminari: ſed fruſtra, nec ſine multo eorum malo: quando ille ſe belliſsime ulciſcitur uel palàm. Eis enim inſultans ac mordicus uellicans à maximis quamuis negocijs auertit, atq; in ſe intrepide cõcitat: concitatoſq; uehementer atq; in ſe magna molientes, uel uno ſaltu facillime eludit. Iis adde quòd ſi magni reges ſibi immortalitatẽ paratã putauere, ꝙ de ſuo nomine quaſdam herbas appellauerint: quanto præclarior præſtantiorq; pullex exiſtimari debet, qui pullegio herbæ tam celebri, quæ per brumã, non ſine omniũ admiratione, in coronarijs ſolet efflоreſcere, nomen dedit: & à quo Græci Pſyllon herbam, quam tu pullicarẽ dicere potes, ad mille mortalitatis noſtrę remedia natã nuncupauere. Eo autẽ nomine ſapientiſsimus quiſq; adoleſcens pullici ſe plurimum fateatur debere, quòd in ſuperbientes forma puellas ac inſolentes ſpiritus gerentes: eoſq; impotenter aſpernantes, qui ſibi omne uotum, omnemq; animũ addixere: indignatus ille licenter debacchatur: ſeq; ad ſaturitatẽ earum explet delicijs, & mox abiens fœdiſsimo etiã corporis excremento cõſpurcat. Cuius rei memoria facit, ut Acheloum ac Periclymenum magnæ arguã inſcitiæ: qui quom ſe in omnia uerterẽt rerum miracula, nunquã tamen pullicẽ fecere: quom neq; infenſius, neq; hoſtilius poſſent quàm ea in effigie Herculẽ offendere, neq; facilius elabi. Qua enim putas illum indignatione laceſsitum iri, ſi in amicæ complexu laſciuientes hoſtes uidiſſet? at uos parum prudentes nunc taurum, nunc muſcam induitis. non indigne igitur ſucceſsit, ſi alteri cornu effractum, alter prorſus eliſus interijt. Alioqui nõ ſaltu tantum ſpectabilis pullex eſt, utpote qui in genere τῶν πηδητικῶν, id eſt ſalientium annumeratur: ſed neq; ſegnis neq; imbellis pugnator eſt, ſoletq; ſtrennue, quoties occaſio ſuaſit, inire certamen, atq; acerrime hoſtem urgere. Id quod ueteri apologo teſtatũ accepimus. Quom enim aliquãdo pullex in impium quendã impreſsionem feciſſet, eumq; grauiter proboſcide, id eſt telo ſuo perſoderet: cœpit ille in ſubſidium Herculem cognomento ἀλεξίκακον, hoc eſt malorum auerſorẽ, implorare. At Hercules preces auerſatus, & hominis impietatem peroſus, non affuit. Excuſſo autẽ demum pullice, uel eius certè ira tandem exatiata, impius ille in Herculem conuitia iactabat, qui eo in periculo uocatus opem minime tuliſſet, non uideri uериſimile aſſirmans eum in grauioribus affuturum. Atq; hinc apud Græcos in uulgus adactum eſt prouerbium, ἐν ψύλλας δήξει θεὸν ἐπικαλεῖσθαι, id eſt in pullicis morſu deum implorare. Quòd ſi quando apud cæteros diuerterit, multo modeſtius ac ciuilius ſe habet. Timide enim depaſcitur: & ſi forte hoſpites aduerterit contractiori fronte ſe intuentes, excedit è ueſtigio è diuerſorio, ſeq; ad pacatiora cõfert: ni forte inſigni aliqua iniuria affectus, aut impudentiorẽ aliquẽ perſequens, (hos enim omniũ maximè odit) inſtet pertinacius, & ab inertibus pœnas repoſcat. quo in certamine ſolet nõnunq; occumbere. nec id profecto ſatis mirandũ, quom is fermè ſit omniũ bonorũ exitus: qualis Ciceroni & Ariſtidi contigit: qui quom flagitioſos perſequerentur, iugulati aut certè oppreſsi fuerint à malis. Adde quòd ſi prudens rerum naturæ pullicem admonuerit ut faceſſat, nulla mora eſt quin protinus ſe det in pedes, & ſtationem relinquat. Non autẽ omnis admonitio de triuio petenda eſt: quando ſunt omnibus animantibus certa quædã ſymbola, quorũ notionẽ natura eis impreſsit. Sic uidemus apes tinnitu cõgregari, & puluere iniecto à pugna deſiſtere. Sic ſtymphalides ab Hercule nõ niſi crotalis eijci potuere. Sic Pythagoras certa uoce bouẽ à fabis inhibuit. Pari itaq; ratione cõſcij arcanorum naturæ ubi primũ cuculum auem canentẽ audiuere, quicquid pulueris eſt ſub ueſtigio dextro colligunt, atq; in hunc uſum ſeruant. Quom enim pullicũ tedium eos ceperit, puluerẽ eum aſpergunt: ex quo obſequioſi illi contubernales cõmeatũ ſibi datum intelligentes, non minas, non iurgia, non digladiationes expectantes protinus excedunt & contubernium relinquũt. Cæterum nec heluo nec uorator eſt pullex: ſed minimo cõtentus cibo, utpote qui per inediam multos etiã dies trãſigat. Cuius rei poteſt eius gracilitas facilem fidem facere: quam

(ſi cre-

(ſi credimus Eraſiſtrato) ſe arctius ſubſtringētes Scythæ imitantur, ut ita expeditionibus aptiores ſint, ac minime fame à grauioribus negocijs auertantur. Illud etiā inter cætera comitatis ac modeſtiæ teſtimonia connumerauerim, quòd dum cibum capit, minime rixatur, minime obſtrepit: ſed ſilentiū ſeruat, quale ne Pythagorici quidem. Inter æquales uero nulla contentio, nulla inuidia, nulla controuerſia, ſed conſtans ac perpetuū fœdus. Quo nomine ego longe pullicē quàm muſcam maioribus dignam laudibus puto. Nam qui illam maximè laudare conati ſunt, dixerūt eius improbitatem, impudentiamq; ab Homero celebratam. At magnus ille & admirabilis philoſophus Ariſtoteles de inſectorum generatiōe uerba facturus, unum omnibus pullicem ceu multo cæteris nobiliorem antepoſuit. Vrbanitatis etiam ac elegantiæ illud maximū indicium eſt, quòd quom ſcarabeus & alia quædam inſecta ceu perniciem unguenta & ſuaues odores auerſentur, hic illis non ſolum oblectari, ſed etiā feſtiuiter uti ſolet. Et ne fortè pullicem à Venere & Gratijs abeſſe putes, longa inter eos eſt amplexatio, longa exoſculatio. Tanta autem uoluptate cōmiſcentur, tam indulgenter cohærēt, ut plerunq; mori malint, ꝙ ſuauiſsimos amplexus intermittere.

R. D. GEORGIO, EPISCOPO QVINQVE ecclesienſi Cælius Calcagninus S.

QVOM in Pannoniā profectus ab ijs, qui de meis ſtudijs nonnullam opinionem conceperāt, ſtudioſe & amice admodum fuiſſem exceptus: nihil occurrit mihi commodius, quo exiſtimarem eis animi mei gratitudinem poſſe teſtari: quàm ſi inteſtinis factionibus & ſimultatibus diſtracta nobilitate non ſine maximo regni diſcrimine, ad eos de concordia conſcriberem, non quia me exiſtimarē ea facundia excultū, ut eis id poſſem perſuadere, quod imminens periculum & cōmunis ſalutis ſtudium perſuadere nō poſſunt: ſed ut eos beneuolentiā & uotum meum teſtatiſsime relinquerem. Iure aūt te unum Antiſtes ampliſsime ex omnibus elegi: cui cōmentationem hāc dicarē. uel quòd me ſingulari & incomparabili comitate ac benignitate promeruiſti: uel quòd unus maximè omnium optimates in concordiam reuocare, & partes diſsidentes conciliare adnitaris: uel quòd abſens olim in Italia autoritatē & magnitudinem tuam audierā, mox in Pannonia ueniens de illuſtriſsimo & reuerendiſsimo principe meo, & clariſſimo uiro Hieronymo Balbo familiare tuo, exploratiſsimū ſuper ſapientia & acumine ingenij tui teſtimonium acceperam. Ego uerò coràm quanta eſſet bonitas & humanitas tua perſpexi, ut tu longe inter omnes iſtius regni optimates eloquentia, prudentia, cæteriſq; ſummis humani animi bonis excellere uidearis. Cum in te itaq; omnium faces uirtutum promineant, & apud me clariſsimum totius nobilitatis Pannonicæ inſtar obtineas, non iniuria hunc tibi cōmentarium nuncupans, cæteris omnibus regni proceribus abunde ſatisfeciſſe puto. Budæ M. D. XVIII.

DE CONCORDIA COMMENTATIO CAELII CALCAGNINI.

ad Pannonios.

LICET me ſatis admonere potuerit illa Platonis ſentẽtia, in republica aliena peregrinum hominẽ ſuas tantum res agere oportere: quam deinde Cicero in Officia ſua trãſtulit: & Lycurgus hoc idem ita exiſtimauerit, ut certũ præſcripſerit tempus aduenis quo tranſacto ſarcinas ſuas colligerent, atq; aliò habitatum migrarẽt: nec minus Valerius Homullus ciuis Romanus me deterrere potuerit ab oratione inſtituta, qui Antonino imperatori ad ſe profecto & percũctãti unde colũnas prophyretico lapide inſignes habuiſſet, licenter admodum reſpondit, eum qui in alienam domũ ueniſſet, ſurdum & mutũ eſſe debere. ego tamen pridem eas leges & inſtituta exoluiſſe arbitror, poſtquam Chriſtus ille humani generis uindex nouas leges tulit, & neminẽ qui eius religiõe imbutus foret, peregrinum eſſe uoluit. Quom enim ille ſit omnium caput, qui fieri poteſt ut membra inter ſe differant? Alexander Macędo quom ſuo in exercitu alios Græcos, alios barbaros cenſeri audiſſet: At ego, inquit, bonos & malos tãtum agnoſco: non multo ſecus ego mihi dicendum puto, eos omnes qui Chriſtiani ſunt, mei nominis meiq; corporis exiſtimare: cæteros qui uel ethnici ſunt, uel ethnicorum mores habent, longe à me alienos putare. Quare nemo mihi unquam perſuaſerit, me peregrinũ eſſe inter eos qui eadem mecum religiõe initiati ſunt. Suſtulit enim Chriſtus illa gentium cognomina: & quicunq; in toto orbe terrarum nati eſſent, modo nomen huic ſacramento dediſſent, eiuſdem generis & commilitij eſſe uoluit. Quare nemini mirũ uideri debet, ſi ego ſub Italo cęlo natus, et paucis ante diebus in Pannoniã profectus, pulcherrimę gentis, & pręſtantiſsimorũ procerum, ac fortiſsimorũ ducum ſimultates & contentiones miſeratus de concordia mihi ſcribendum putaui: ut ſi quis eſſet, cuius adhuc aures ad ueritatem paterent, uel exemplo maximarũ urbium & nationũ admonitus, uel ipſius ueri imagine pellectus, reſipiſceret, iamq; ad meliora mentẽ reuocaret. Qua in re externi hominis oratio ſortè magis permouere poteſt: utpote quẽ omnes exploratũ habere poſsint, ab odio & omni ſactione longe abeſſe: neq; amicitię aut beneficijs cuiuſquam hoc dare, ſed communi tantum generis humani uinculo & ueritati: cuius ea uis eſt, ut in ſui confeſsionẽ reluctantes etiam adigat. Certè Athenienſes quom inteſtinis aliquãdo diſcordijs laborarẽt, nec ciuium quiſquam eſſet cui certa fides ob ſuſpicionem haberetur, Byzantini fœdere & amicitia Athenienſibus cõiuncti Leonẽ ciuem præſtantiſsimũ, & ſingulari prudentia ſpectatum Athenas mittẽdum putarũt: ut oratione ſua, qua plurimum pollebat, animos fluctuantes molliret & in concordiam reuocaret. Cuius quom Athenis magna foret expectatio, poſtquam deinde cõſpectus eſt, penè ludibrio habitus dicitur: quòd eſſet breuis admodum forma. Nam ut uere Euripides dixit, forma hominũ dignitati plurimum affert. Id quom ille ſenſiſſet, è re nata conſilium capiens ita uerba fecit. Ego, inquit, Athenięſes, ſanè tam breui corpore illudor: quid ſi uxorem meam dimidio me breuiorẽ uideatis? quanto ea uobis maiori admirationi ſit? Atqui tam breues ambo, quoties inter nos rixamur & cõtendimus, nõ omne nos capit Byzantium: quom uero conuenimus, modicus etiam torus capit. Hac eius oratione inuitati Athenienſes, & ingenij acumine delectati, faciles aures eius uerbis præbuerunt. Et profecto nemo eſt qui cõcordiam non ſummopere appetat, qui diſcordiæ incommoda expertus eſt, eiuſq; aliquando imaginem animo proſpexit: quæ ſi quo modo oculis offerri poſsit, mirum ſui odium omnibus concitaret. Eam uero graphice Petronius Arbiter uerſibus expreſsiſſe exiſtimatur:

Intonuere tubæ: ac ſciſſo diſcordia crine

Extulit ad ſuperos Stygium caput, huius in ore
Concretus ſanguis, contuſaq́ꝫ lumina flebant.
Stabant irati ſcabra rubigine dentes:
Tabo lingua fluens, obſeſſa draconibus ora.
Atq́ꝫ inter toto laceratam pectore ueſtem
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Hic eſt (ſi credimus) ſerpens ille mira magnitudine cum ingenti arborum ac uirgultorum ſtrage uiſus ferri: poſt quem inſequi cum fragore cæli nimbum per ſomnum uidit Hannibal expeditionẽ in Italiam parans: quæ ſanè effigies Italiæ uaſtitatem ſignificabat, quam animorũ diſcordia nec aliud quicquã præterea intulit. Diſsidentibus enim inter ſe Italis ciuitatibus, facile fuit hoſti noſtras opes expugnare. Huius uero natales uel Græcorum prouerbio teſtante, non aliunde quàm à ſatietate & rerum omnium affluentia ſeminariũ habere periti exiſtimant: quare bobus ob pabuli abundantiam cornupetis & paulo inſolentius laſciuientibus ueteres cornua fœno alligabant, ita omnes admonentes ut procacem beſtiam cauerent: quare non illepide Cæſar quom ferocientẽ antea Craſſum molliſſet, ei fœnum cornu detraxiſſe dictus eſt. Certè apologus habet, inſcitiam & ſatietatem olim contendiſſe, utra præſtantiorem fœtum pareret. ita utranq́ꝫ in Momi amplexus procubuiſſe. Ex inſcitia perſuaſionẽ, ex ſatietate diſcordiam eſſe progenitã. utranq́ꝫ è deorum cõſortio eiectam. Sanè Homerus hanc Erida nũcupauit; quam deturbatã cælo à Ioue propter inſolentiam ſcribit. ſicut & in ſacris literis malos genios ab ætherea ſede depulſos legimus, quòd ſibi plus nimio arrogarẽt. Alioqui in Alexandri ex Aphrodiſiade Naturalibus quæſtionibus legimus, Cupidinem ex Furijs unam amaſſe: credo ea cauſa, quòd eorum acerbiſsimum eſt odium, qui ſe aliquando amarunt. Vnde uulgo iactatum eſt, fraternas ſimultates longe eſſe acerrimas: & ex ſummo amore ſummas cõtentiones & capitale odium naſci ſolere: ut non de nihilo factum exiſtimemus, ut Publius in mimiambis eam ſententiã extulerit: ita amicos habendos eſſe, ut ſcias eos fieri poſſe inimicos. Qua nullam infenſiorẽ amicitiæ Cicero putat in uulgus eſſe prolatã. Qui enim fieri poteſt, ut cuiquam fides præbeatur, cuius amor aliquãdo ſolui poſſe cenſeatur. Quare Anterota ueteres uindicẽ, non uiolatorem amoris colebãt: ut quicunq́ꝫ amoris fœdus peruertiſſet, ſciret ſibi pœnas tãti ſceleris eſſe ſubeundas. Lethæũ quidem amorem facibus uridas inuergentem coluit antiquitas, à quo amicitiæ obliuionem inuehi ſignificabãt: eiuſq́ꝫ imaginẽ in Erycinę Veneris templo apud collinã portam ſtatuerant. Sed ei cũ Anterote nullum fuit, ut falſo quidam opinati ſunt, cõmercium. ulciſcebatur ille: hic prouocabat. mutuas operas ille dandas in amore cenſebat: hic omnem amorẽ ſummouendum tollendumq́ꝫ ſuadebat. Quare quantum inter ſe diſtent, facile quiuis ex utriuſq́ꝫ poteſtate poteſt colligere. Sunt tamẽ qui utrunq́ꝫ ſimul colendum dixerint, utpote qui contraria natura unà eſſe putauerint: ita ut alterũ ſine altero minime poſſe cõſtare affirmauerint: ſicut receptiſsimi philoſophorũ inter rerum initia formã & priuationem, quam materiã interpretantur, adſcripſerũt. Democritus pœnam & beneficium. Empedocles amicitiã & diſsidium, quorum altero omnia mortalia coaleſcerent, altero conficerentur. Hinc illa rerum ſympathia & antipathia, quom inter ſe quædam optime conuenire, quædam diſsidere plurimum intelligamus. Sic ſilicem arundini inſenſam, arundinẽ corrudę amicam: ſic rutam fico gratam, rhaphanum uiti inimicũ: cucumerem aquã uel procul appetere, oleo uero reluctari dicimus. quarũ rerum cauſam quis aliam attulerit, niſi naturæ ſpectaculum ſibi ac nobis paria componentis? & diſcordiam ac repugnantiã rebus ingenitã inſerentis, ut omnia perpetuas uices patiantur. Nõ alia de cauſa angues in caduceo Mercurij Herculaneo complexu iungebat antiquitas, niſi ut amicitiã concordiamq́ꝫ & mutuum conſenſum ſignificarent. Quod ſymbolum ferentes oratores qui ad feriendum fœdus ineundamq́ꝫ pacem proficiſcebantur, caduceatores dicebantur. eodem etiam nodo in uulneribus colligandis periti utuntur: tanta eſt mutui nexus uis: ut non ſolum ad animos uinciẽdos, ſed ad ſalutẽ incolumitatemq́ꝫ corpori etiã conciliandam polleat. Hinc Di Cõſentes dicti ab Ennio, XII illi qui mutuo inter ſe conſenſu con-

ſpirare

ſpirare creduntur: & fratrum arualium primum apud Romanos ſanctiſsimũ collegium inſtitutũ à Romulo ad aruorum cuſtodiam, cui ſpicea corona pro inſigni data. Eadem ratione phalanx apud Macedonas, legio apud Romanos, ſacra cohors apud Achæos, teſtudo in oppugnationibus urbiũ nomen meruit: quòd ex neceſſarijs coniunctiſsimisq; militibus coaleſcerent, qui ex æquo ſuam & cõmilitonum fortunam metiebantur: quando & arbores, quę multis terræ adnitũtur fibris, difficilius reuelli poſſunt. At contrà irio infamis, quod diſſenſiones animorum inuehat. Ilex apud maiores noſtros non ferè ob aliam cauſam male audijt, niſi quod materia licet ſpiſſa & robuſta ſit, frangitur tamen aliquando ac ſponte diſsilit: cui ob id Pericles Bœotios ſimiles eſſe dixit, quoniam ipſi ſe conficerẽt inteſtinis diſcordijs. Eadem ratio à ſtructuris quibus æternitas debetur, ſciſsimã reiecit: ſic enim fagi ſpeciem appellabant, quæ facile in tenuiſsimas aſſulas laminasq; ſecari poteſt. Egregie profecto Demaratus Corinthius ſingulari amicitia Philippo Macedoni cõiunctus, quom eum conueniſſet eo tẽpore quo cum uxore & filio diſsidebat. Interrogatus enim, an Græci bene inter ſe cõuenirent: familiariter admodum reſpondiſſe dicitur. At ego te, inquit, Philippe admiror quòd de Græcorum concordia ſollicitus ſis, qui familiares ſeditiones & domeſticam diſcordiam adeò negligas. Quom Piſiſtratus Athenis rerum potiretur, factum eſt aliquando ut inter eum eiusq; liberos ſimultas oriretur, quæ animos Athenienſium ad nouas res moliendas erexerat. Quod quom uir ſagaciſsimi ingenij præſenſiſſet, ſibi omni opera filios conciliauit. Deinde in publicũ prodiens hæc uerba habuiſſe traditur: Succẽſui equidem, inquit, Athenięſcs, meis filijs, quòd paternæ uoluntati (ut par fuit) minus acquieſcerent: ſed uiſum mihi deinceps eſt officium eſſe meum, ac pietatis paternę munus, ut ego ipſe in liberorum ſententiã concederem. Certũ itaq; habetote, ſobolem ac liberos regis cõuenire. qua oratione iam tumultuantẽ populum compreſsit, & imminentẽ ſeditionem extinxit. Nam ſi ueritatem recte excutimus, non Pandora illa ab Heſiodo celebrata in pyxide mala humano generi importauit, ſed diſcordia. Quid enim aliud eſt, per deos immortales, ſcelus, flagitium, facinus, niſi à uirtute longe abhorrens & diſcordans cogitatio? Quid bellum, quid rixa, quid clades, niſi diſcordantium animorũ furor & intemperantia? quid morbus, quid peſtilentia, quid mors, niſi elementorum, ex quibus noſtra corpora compacta ſunt, contentio & diſcordia? Dum enim illa conquieſcunt, atq; inter ſe cõueniunt, ea mediocritas habitudinis ſeruatur, quam ſanitatẽ appellamus: ubi uero calor frigori, & humori ſiccitas aduerſari cœperit, iam tum febres & mille morborũ genera inſurgunt ac nos male habent. Quòd ſi uehementius etiam inter ſe conflixerint, ita ut ab altero alterum opprimatur, tum animal neceſſe eſt aboleri. Qua ratione intelligere poſſumus quàm calamitoſa ſit diſcordia regnis & ciuitatibus. Quom enim regnum bene conſentiens & conſtitutũ ſit quaſi corpus ſua utens ualetudine, in qua rex ipſe & princeps ſummũ locum habet: huic omnia decet mẽbra, id eſt duces & proceres, obſecundare: quare ſi uel à rege uel inter ſe diſsideant, norint ei regno maturũ interitum imminere. Nam ubi partes labãt, ut elegãter inquit Curtius, ſummã turbari neceſſe eſt: quando hæc eſt maxima rerũ publicarum & regnorũ calamitas. Non enim hoſtes aut peſtilentiæ, aut aquarum illuuiones, aut terræmotus, plures urbes abſumpſere, quàm diſcordia & inteſtina ſimultas: quæ tunc maximè ſolet accidere, quom non publicæ utilitatis, ſed priuati cõmodi, ratio habetur. Nec enim fieri poteſt ut qui ſui gratia omnia molitur, omnia cogitat, ille ſocietatẽ inter ſuos, ius naturæ inter externos tueatur. Hoc uitium una omniũ Philautia, id eſt amor ſui, quem recte Horatius cæcum appellat, ſolet hominum animis inuehere. Magna ſanè dementia eorum qui tam falſam ſibi utilitatis ſpeciem induere, ut priuata ſeruari poſſe arbitrẽtur, niſi publicis ante omnia conſulatur. Qui enim fieri poteſt ut pars ſubſiſtat, quom totum deperierit? euellenda itaq; eſt imprimis hæc opinio è mentibus humanis, ne quiſquam tunc ſua ſalua fore ſperet, quom ea quæ ſunt omniũ fuerint cõclamata. Quippe eo quiſq; promptior ad conſeruationẽ uniuerſi properabit, quom intellexerit in eo rerum ſuarum ſalutem eſſe poſitam. Nam ſicut nauis periclitari non poteſt, quin ea, quæ in ipſa cõgeſta ſunt, eodem naufragio amittantur: neq;

intereſt(ut ille inquit)an in puppi an in prora ſita ſint:ita reſpublica & regnum affligi non poteſt, quin ea quæ ciuium & optimatum ſunt,eadem clade rapiantur.Quare nõ iniuria Agrippa ſe multum Saluſtianæ ſententiæ debere profitebatur, qua ille diuinitus prope monuit,concordia res paruas creſcere,diſcordia uero magnas etiã dilabi.At quanto melius putatur Mneſarchus rerum principia numeros bene ſibi cohærentes poſuiſſe:à quo non multum diſſentit Plato,licet adeò difficilem illam ſuorum numerorum texturam digeſſerit,ut pluribus dubitandi quàm intelligendi præbita uideatur occaſio : unde & de numeris Platonicis in rebus parum intellectis factum eſt adagium.Ille ſanè ad maiorẽ rerum compagem iuncturamq; duobus uinculis opus eſſe monſtrauit, ut inuicem & mutuo nexu reſpondeant:qui geminus & utrinq; alludens conſenſus, ſi in rempublicam regniq; gubernationẽ transferatur,ita ut animi mutuo amore illecti mutua inuicem præſidia, quæ ſanè concordia appellatur,parent:tunc res in dies felicius proceſſuras,melioremq; ſpem habendam eſſe certum eſt: quod Aeſopeus ille apologus cõmode admodum ſignificauit. Quom pater in confinio mortis poſitus filios ad cõcordiam inuitaret,eis uirgarũ faſciculum propoſuit: quẽ quom eorum quiſq; fortiſsimus fruſtra rumpere fuiſſet conatus,tum ei qui minore natu fuit , uirgas ſeorſum perfringendas dedit. quas quom ille minimo negocio confregiſſet:En,inquit, uobis filij quantũ mali affert diſcordia. Facit enim ut quæ iuncta inuicta ſunt, ſimul ac diſsipantur, facillime intercidi poſsint.Quare ſi res ueſtras uultis diuturnas eſſe,ſi uos inuictos reddere,concordiã colite.Idẽ exemplum in cauda equina propoſuit militibus diſsidentibus Sertorius : cuius ſetas nemo tam robuſtus fuit in exercitu,qui conglobatas potuerit reuellere: mox autem diſtinctas imbecillis & iners lixa decerpſit . Scio & regno Pannonio hoſtes priuatim eſſe & publice . nemo enim amicitias colit , qui ſibi inimicitias propoſitas neſciat: quando ij ſoli inimico carent,qui amicum habent neminem.Libet hic eorum ſententiam refellere,qui in uita utiles ſalutareſq; inimicitias putauere.Quam opinionẽ Ariſtophanes attigit , Plutarchus fuſius proſecutus eſt . Eorum ratio ferè duplex : & quòd nos cautiores reddant:& quòd in earum cõparatione quàm ſit appetenda amicitia intelligatur.Qua ratiõe, ſi Dis placet, & morbos laudare poſſumus, quorũ cauſa tot pharmaca,tot remedia inuenta ſunt.Eadem etiã conditione uitia & ſcelera plurimum cõmendemus,quæ tam ſalubribus legibus, tam præclaris inſtitutis occaſionem dedere:ceu non multo humano generi utilius optabiliuſq; futurum fuerit, ut ſanitate corpora, innocentia ciuitates conſtanter perfruerentur. Quom igitur undiq; hoſtes immineant,acerrimiſq; oculis uos & ueſtra intueantur:(mirũ eſt enim quàm acrioribus oculis aduerſarij occaſiones nocendi,quàm amici iuuandi captẽt:) quom perpetuus Chriſtiani nominis,ueſtriq; imprimis,quos propugnatores ac defenſores ueræ pietatis quaſi in principijs deus cõſtituit,aduerſarius Turca exertos in iſtius regni ceruicem gladios ſemper habeat, & ad quotidianas incurſiones excubet: quàm procurandum eſt omni ingenio,omniq; animi intentione,ne qua latebra,ne qua occaſiuncula ad res cõmunes labefactãdas offeratur.Quod enixius & accuratius à uobis faciẽdum eſt, quom ex ueſtris præſidijs cõmunis omnium Chriſtianorũ ſalus & incolumitas pendeat.Quare ſi quis eſt qui iniurias ab altero acceperit,iam nũc definat meminiſſe,ſuoſq; labores & affectus tum patriæ tum publicæ ſaluti largiat̃:iamq; animi deſæuiant,fiatq; uetus ille ſyncretiſmus : cuius nominis cauſam enarrare non ita fortaſſe fuerit præter propoſitum.Diſsidebant aliquando Cretes,capitalibuſq; odijs in mutuã perniciem anhelabant.tunc hoſtes ſibi rem factã putantes , tumultuaria claſſe collecta in eos expeditionẽ facere moliebantur.Quod quom à Cretibus reſcitum foret,depoſita ſimultate,melioremq; mentẽ induentes in cõcordiam rediere: quam ex eo euentu ſyncretiſmon,id eſt Cretenſium conciliationẽ appellauere.Nec minus prudenter apud Athenienſes , quom Thraſibulus à triginta tyrannis patriam liberaſſet,& ob ueteres iniurias exactoſq; ciues eorumq; bona occupata magnæ diſſenſiones & calamitates imminere uiderentur , lex ſalubris atq; admodum omnibus urbibus expetenda introducta eſt:quam amneſtiam, id eſt iniuriarum obliuiſcentiã nũcupauere,ne qua iniuriatũ ſuſpicio & quaſi labecula in hominum animis

reſideret: & id quidē prudenter. Exemplo enim Rheginorū moniti erāt: qui quom diſcordia laborarent, ciuitasq́ per diſſenſionē diuiſa in duas partes eſſet, ueterani ab altera parte ab Himera in auxiliū uocati, pulſis ciuitate ijs contra quos implorati fuerāt, & mox cæſis qbus tulerant auxiliū, urbē cū cōiugibus & liberis ſotiorū occupauere: ita ut Rheginis multo melius fuerit uinci quàm uiciſſe. A qua re nihil diuerſum fecit Philippus rex Macedonū: qui quom diſsidentibus duobus Thraciæ regibus iudex & diſceptator inter eos electus eſſet, more ingenij ſui ad iudiciū uelut ad bellū inopinātibus fratribus inſtructo exercitu ſuperuenit, regno utrunq́ nō ſentētia ſed fraude & ſcelere ſpoliauit. Quom ergo à maioribus noſtris tria hominū genera tradita ſint: eorum ſcilicet qui per ſe, nulloq́ admonente ſapiunt: aliorum qui quom minime ipſi ſe ſapere intelligant, alieno tamen conſilio acquieſcunt: alij ſunt qui in poſtrema hominum claſſe cenſentur, ſi modo hominum cognomine digni ſunt, qui neq́ ipſi beneficio naturæ ſapiunt, neq́ bene monentium conſilijs hortationibusq́ adnituntur: felices profecto eos exiſtimauerūt, qui nō ſuo ſed aliorū exemplo & periculo edocti ad bonam frugem peruenere, ne in eos uetus illud & uulgatum conueniat, Piſcator læſus ſapit: quod eleganter Homerus, ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω. Nā certū eſt ſecunda conſilia eſſe meliora, ſed non carere pœnitentia. Quare agite ô principes prudentiſsimi, & quom ipſi ueſtro ingenio plurimū ſapiatis, alienisq́ exemplis & domeſticis admoniti intelligatis quàm feliciter omnia concordiæ obſequundentur: & rurſus quàm peſſum eant, poſtquam ſotietas interrupta eſt: date operam ut apud uos plus externa exempla, quàm domeſticum periculum profuiſſe uideatur. Nam Athenienſium, Macedonū, Lacedæmoniorumq́ imperium dum concordi ducum & ciuium uolūtate gubernatū eſt, ſemper floruit, & incrementū maximū accepit: poſtquam uero inter ſe cōmutatæ ſunt uolūtates, alienatiq́ animi, facile & quaſi eorum impulſu diſsipatum corruit. Romanum certè imperiū, quo neq́ maius, neq́ præſtantius aliud uidit orbis terrarum, nunquā ad eam magnitudē perueniſſet, niſi unum fuiſſet omniū ciuium conſilium, eadem mens, idem ſpiritus. nuncq́ etiā diſſolutum et abolitum, ni cupiditas & ambitio, et proprius cuiuſq́ affectus ab amore patriæ, à cōmuni ſalute animos auocaſſet. Quare nō iniuria Cicero ciues ſuos, tam fœde diſsidentes, ſcopas diſſolutas ſolet appellare. Et profecto ita eſt, iumentis ueterinisq́ repugnantibus atq́ in diuerſa trahentibus fieri non poteſt, quin iugum excutiatur, uertāturq́ quadrigę. Quòd ſi nauem gubernātes obluctenī inter ſe, & quiſq́ uelit pro captu animi ſui huc uel illuc clauū propellere, & antemnas obuertere: quis dubitat ei naui pręſentiſsimū naufragium aut alliſionem paratam eſſe? In ueſtris monumentis traditum eſt, quàm egregie ac feliciter Atila ille magnus autor ueſtri generis non paruam orbis partem ſuis uictorijs obiuerit, magnumq́ uobis nomen & regnum parauerit: quod omne poſt eius mortē diſsidentibus eius liberis, ſibiq́ principatum aſciſcentibus penè funditus euerſum eſt. Sed quid ego uetuſtatem & res à memoria noſtra remotas excutio, quom proximis & recentibus exemplis uti poſsimus. Nondum planè trienniū actum eſt, ex quo plebs agreſtis neſcio quo fato excitata ad ſigna conuenit: erectoq́ crucis uexillo, quo aduerſus impios tantū hoſtes uti ſolemus, in omnē nobilitatem atq́ ipſum deniq́ regem mouere arma auſa eſt. Tunc ſatis poteſtis meminiſſe, inteſtino illo malo quantū animi omniū perculſi ſint: quantus terror omnes peruaſit: quàm res omnis Pannonica in procliui fuerit, quom maxima pars multo ad fugā quàm ad pugnam eſſet paratior. Quòd niſi deus optimus maximus res noſtras miſeratus pauorem terroremq́ quaſi panicum in turbam illam iniecíſſet: atq́ ita conſiliū aciemq́ non ſolum animi ſed etiā oculorum perſtrinxiſſet, ut neq́ ipſi ſuas uires agnoſcerēt, neq́ ueſtram imbecillitatem intelligerent: hoc certè tempore nullas opes, nullos lares, nullum deniq́ regnū haberetis. Quòd ſi manus illa tumultuaria & improuida, ſarculis & furcillis armata, tantum periculum inuehere potuit, quo tum deniq́ loco res futura eſt, ſi uos præſtantes ingenio, magnis opibus ſpectati, amicitijs, cognationibus, beneficiarijs, alijsq́ maximis præſidijs inſtructi & adornati, odia, ſimultates, cōtentionesq́ exerceatis: ſi (quod abominor) quaſi ἀκέφαλοι à dicto regis deſciſcatis, fideiq́ & ſacramēti immemores eū deſeratis quem

in hac præſertim ætate tueri oportet. Nolite per deos immortales principẽ ueſtrum,
dignitatem regiã, publicam incolumitatem prodere. néue ætatem hanc teneram &
adhuc impuberem contemptui habetote. Reges enim, in quorũ poteſtate ſunt, deos
uindices habent. Neqꝫ profecto tam excellens indoles, tanta uirtutum facies, tanta
maieſtatis planè regiæ imago debet parum animos ueſtros mouere. Cernitis enim
ex his oculis, ex hac fronte, ex hoc aſpectu, quanta lux, quantũ ſeminarium iuſtitiæ,
prudentię, magnitudinisqꝫ animi promineat: quàm ille ad omnes res magnas natus,
quàm nihil degenerans à ſuorum amplitudine, ut non minus ornamenti additurus
quàm accepturus à maioribus uideatur. Notum eſt quantũ maieſtas etiã infantis re-
gis apud cæteras gentes polleat. Philippus maior rex Macedoniæ excedens è uita
Europum filium infantẽ reliquit hæredem: cuius ætatem Illyrij hoſtes finitimi con-
temnentes, Macedonas aggredi auſi ſunt: qui prælio pulſi mox regem ſuum in cu-
nis poſitũ in expeditionẽ produxere: initaqꝫ acrius pugna uictoria potiti ſunt, tanq̃
ideo uicti fuiſſent antea, quòd bellantibus ſibi regis auſpicia defuiſſent. Accendebat
animos & præſentis regis maieſtas, & miſeratio permouebat infantis, quem ſi ui-
cti forent captiuũ regem facturi uidebantur. Conſerto itaqꝫ prælio magna cæde Illy-
rios fudere: oſtenderuntqꝫ hoſtibus ſuis, priore bello regem Macedonibus, non uir-
tutem defuiſſe. Subeant præterea mentem lacrymæ & preces clariſsimi regis Vla-
dislai, qui excedens ab hac mortalitate, nihil prius habuit quàm uobis unicum fili-
um puerum ſucceſſorem regnorum cõmendare. In ueſtra fide ille ſpes ſuas, & quaſi
ſpiritum illum quem agebat depoſuit: ſponſionibusqꝫ ueſtris ſubnixus conquieuit.
Procurandum itaqꝫ uobis eſt, ne duorum principum exiſtimatio fraudata uideatur:
néue uno tempore data optimo principi fides, & ſuſcepti clariſsimi filij defenſio illu-
ſa deſtitutaqꝫ uideatur. Quòd ſi quæ inter uos priuatim contentiones exortæ maio-
res ſunt quàm ut breui ſedari poſsint: in hoc ſaltẽ diligentiã adhibete, ut quæ ad pub-
licam utilitatẽ pertinẽt, bene inter ſe cõueniant: & nulla ſit tanta uel Diomedea ne-
ceſsitas, uel Empedoclis pertuicacia, quæ uos ab hoc propoſito depellat: efficiteqꝫ id
quod in citharis maximè agnoſcitur, ut ex diſſonis fiat concentus. Sic enim pruden-
ter ueteres Harmoniam ex Marte & Venere genitã exiſtimarũt, quòd grauia & a-
cuta ſeorſum opponi uideantur: quom uero unà componantur, incredibilem ſuaui-
tatem auribus reddãt. At ſi qui ſunt inter uos tam malo & inauſpicato ingenio nati,
ut quaſi Eurynomi inter Caſtores & Polluces odia & ſimultates ferãt: agite eos ceu
aſtorgion, id eſt diſcordialem & ominoſam herbam, à limine amicitiæ ueſtræ longe
eijcite. Laurũ cognomine inſanam eſſe ferũt in Bebrycis portu, quam ſimulac quiſ-
quam in domũ attulerit, exitiales ſtatim diſcordiæ inſurgunt. quare nautę in eo por-
tu obuerſantes eam cane peius & angue reformidant & auerſantur. Hanc itaqꝫ in ue-
ſtram prouinciam admittere, quam indigenæ domi abominantur, turpe foret & de-
teſtandum. Erit itaqꝫ ſalubre in memoria ſemper habere illum Menenij Agrippę a-
pologum, quo ſeceſsionem populi Romani à patribus ſedauit: iritatosqꝫ animos con
ciliauit. Quom pedes manusqꝫ & membra cætera à capite olim deſciuiſſe memora-
uit, quom illud quaſi iners & inutile iudicaretur, & niſi in antiquam amicitiam redi-
uiſſent, maturum interitum omnibus imminere nuntiaſſet. Qui tunc demũ pręſenti
exitio intellexerint: quàm periculoſum foret uel ſine ignauo capite uiuere. Qua ora-
tione moniti quirites non inuiti ſibi perſuaderi permiſerunt. Hanc itaqꝫ cõcordiam
antiquitas ita neceſſariam iudicauit, ut ei Camillus templum dicauerit, eiqꝫ omnium
rerum ubertatem acceptam tulerit. Quare in antiquis numiſmatibus nunc eam cra-
tera dextra, leua copiæ cornu tenentẽ: nunc ſceptrum ex quo fructus exeant porri-
gentem ſpectamus. Quin & Aegyptij cornices duas concordiæ ſymbolum in ſacris
literis adſcribebant, in nuptijsqꝫ earum uocem ominis gratia repetebant. Tum uero
in myſterijs Hebræorum punica mala ueſtibus dependentia concordiam deſignare
putabantur: quòd ſicut grana cõmodiſsimo ſitu natura diſpoſuit, ſic animi concor-
des inter ſe maximè eſſe debeant. Interrogatus enim ille quæ nam eſſet ciuitatũ pul-
chritudo, eleganter concordia reſpondit. Quam rem intelligens magnus ille noſtrę
ſalutis procurator Chriſtus, pacem unam ex omnibus quaſi certam & firmiſsimam

hære-

hæreditatē nobis reliquit. Quam uos tueri omni animi captu, omnibus quibus polletis uiribus maximè par eſt. Non opes, non animi, nō prudentia, non rerum maximarum deeſt experientia, qua id facere poſsitis, modo ad id faciendum non magis facultas quàm uoluntas adſit. Profectò ut omiſſa omni alia cogitatione hoc unum agatis ſuadet ratio, monet naturę & Chriſtiani nominis coniunctio, ſalutis & regni, id eſt publicarum & priuatarū rerum conſeruatio impellit: fidei iubet ſacramentum, neceſsitas deniq; & imminētis periculi magnitudo cogit, et quaſi exerta uoce, ni hoc feceritis, maximum malum & inanem deinceps pœnitentiam minatur. At uos exiſtimate hæc quæ à me dicuntur, à liberis, ab uxoribus, à penatibus, à familia ueſtra, ab omnibus quorum ſalus à iudicio & præſidio ueſtro pendet, cum fletu, cum eiulatu & lacrymis implorari. Nec uero Pannoniæ tantum hoc uotum, ſed Italiam, Germaniam, Galliam, Hiſpaniam, cæteraſq; Chriſti prouincias hoc à uobis efflagitare cogitate. Illa ipſa ſumma deipara uirgo, cuius numine iam tot annos iſtud regnum ſtetit incolume cum ſaſtigio, hoc à uobis iure poſtulat. Quare meliores animos induite uiri fortiſsimi, exoratoq; imprimis immortalis dei præſidio digna ueſtra ſapientia, ſalutariaq; uobis & regi ac regno ueſtro conſilia capeſsite.

DE CALVMNIA
COMMENTATIO CAELII CALCAGNINI, AD HERCVLEM PRImum, ducem Ferrariæ II.

PROOEMIVM

SI literarum poſſet effigies palàm
Mortalium luminibus offerri, ſui
Ipſius admirabiles accenderet,
Et fomites amoris, & gratuita
Scientiarum concitaret ſemina,
Inuicte princeps Hercules iuſtiſsime,
Doctiſsimiq; concionis arbitri.
Sed quom negetur intueri publice
Vultus beati prænitentem formulam:
Quam non Apelles ſignifex multiſcius,
Non cela docti Mentoris procuderent,
Nec fabricator optimus Myrmecides,
Toreumatumúe conditor Pyrgoteles
Formare nullis audeat coloribus,
Nullo ære, nullo conſequi cælamine.
Proinde curas anxijs à mentibus
Excutite: & hanc unam mihi operam impendite.
Nam cyclicarum dicere agmen artium
Molimur: & ſeptemplici compendio
Conglutinare quicquid humanum genus
Ab uniuerſis didicit olim ſeculis,
Itaq; Polygnotus, ita præparcus Myron
Acres tumultus prælij Marathonij
Locos, duces, genteſq; miſcellaneas,
Et Xerxis omnes explicarunt copias
Per porticus unius amplitudinem.

Res ardua eſt, & uiribus maior meis,
Quam ſingulatim nemo percipit ſatis.
Vos candido, uos integello pectore
Aequi boniq; conſulatis, obſecro.
Hos rupicones liuidos nihil moror.

QVI hactenus de calumnia uerba ſecerunt, idem mihi propè ſeciſſe uidentur, quod medici nõnulli feciſſe dicuntur: qui quom de morbis ſibi agendum propoſuiſſent, uniuerſales & publicas quaſdã rationes attulerunt: & quàm eorum graues cruciatus ſint, quàq; ijs affectos male habeãt, proſecuti ſunt. ea uero quæ ad eorum ſalubritatem faciebant remedia, oſcitanter ne dicam impudenter prætermiſere: quom nulla pars magis expeti ſolear, aut nihil prius medicina polliceatur. Nam quòd aer male hauſtus & peſtilens, quodq; cibi intemperies plериſq; mortis cauſam afferat, ita gratum eſt audire: ſi & quomodo utrunq; uitari poſsit, aut ſi iam æger infeſtetur, corrigi, deinde indicetur: quando hoc totius operæ precium exiſtimatur. Ridiculum uero prorſus eſt, ut quàm graues acutosq; dolores afferat ægritudo, oſtendatur: ſi nulla præſertim merces præterea accedat. Cruciatus enim & dolores ægri, uel ad pœnitentiã perſpectos habent. Nobis uerò hoc loco decretum, quanta fieri poterit facilitate, calumniæ ſeminaria excutere: mox eius iniurias opportunis remedijs prę uertere: aut ſi remedia ipſa præoccupauerit, imprudentesq; inuaſerit, mollire: & ſi ægri etiam habitudo patiatur, prorſus leuare. Et quantum ego uideo, tres calumniæ fontes offeruntur: aut enim cuiq; calumniam facimus, quòd eius fortunæ atq; æſtimatiõi inuideamus, etiam ſi nil cõmodi ex ea re nobis offeratur: aut quòd acceptam contumeliã ulciſcamur, & quaſi iniuriã reponamus. Tertius fons eſt quo penè cæteri ambiũtur: quom expectatæ alicuius utilitatis gratia uel alienam fortunam oppugnamus, uel tempori inſeruimus, uel gratiã aucupamur. Et licet ſuperiores duo, tertio huic finitimũ quippiam habeant: certum tamen eſt multum inter eos diſsidere. Quòd ſcilicet eorũ cuiq; priuatus quidã terminus præſcriptus ſit: ut ille quidem uoluptatẽ ex aliena depreſſione quærat, alter ſatisfieri ſibi hoſtis incõmodo poſtulet. tertius iſte nullam trahit aliunde rationem. Totus enim à ſe pendet, totus ſibi laborat, nihil extrinſecus expetens. Cum ex his tribus igitur fontibus manare calumnia intelligatur, utile exiſtimamus fore, ſi uniuſcuiuſq; illarum principia & quaſi ſcaturigines exploremus. Solemus autẽ his maximè inuidere: quos indignitate fortunæ, aut ad ſummas opes, aut ad excellentem exiſtimationẽ uidemus perueniſſe. Nec in his modo, quamuis in his primũ, cõſtat inuidia, ſed in res omnes etiã tenuiſsimę operæ declinat: quom ſcilicet quiſquã, aut animi, aut ingenij uel corporis uel fortunæ, bonis alium præſtare ægrefert, & quodammodo iniquo animo uidet, quibus ipſe careat, ex quo etiam inuidentiam dictã exiſtimauit Cicero. Iccirco eleganter Iſocrates putauit, inter maximos cruciatus inuidiam annumerare deberi, quòd ipſa habẽti maximũ ſupplicium ſit: ut facile intelligi poſsit, abunde pœnas luiſſe qui alteri inuidet. Excitari aũt plurimum ſolet inuidia, quom immoderate quempiã utentem uidemus his bonis, quibus pollet: eaq; multum eſſe in ore hominũ. Ita enim apud pleroſq; comparatũ eſt, ut alienis radijs putent ſuam lucẽ præſtringi. Quom hinc igitur excitari inuidiã cognoſcamus, danda eſt opera, quantum in nobis eſt, ut ea declinemus omni ingenio: & bona quibus illuſtres ſumus, non quidem abſcondamus: hoc enim propè impium eſſet, ſe merita uirtutis mercede fraudare: ſed nec uenditemus, nec ambitioſe nimis iactemus, minimeq; cæteris nos ea parte præferamus. Inter omnia enim maximè æquabilitas conciliat amicitiam & tuetur, oſtentatio aũt ubiq; inuidioſa. In cœtu etiam amicorum minime nobis plauſores & noſtrarũ buccinatores laudum appareamus. Hoc enim ita odioſum ſemper exiſtimatum eſt, ut iactata ſit apud Græcos ſententia, Latendum eſſe dum uiuimus, ut feliciter uiuamus. Alioqui qui ſe nimis exponunt, &

quaſi

quaſi ad opinionem hominum,oſtentant,perpetuos habent perſecutores eos,qui ſe
in eodem bonorum genere optãt eſſe quamclariſsimos. Mediocritate autẽ uiuendi
& modeſtia nihil optabilius. Sic pater ille Terentianus locupletiſsimũ moribus filij
teſtimoniũ putauit attuliſſe,quom dixit: Nunq̃ pręponẽs ſe alijs:ita ut facillime ſine
inuidia laudẽ inuenias,& amicos pares. Eorũ itaq; mores omni arte reſpuendi ſunt,
qui qua parte uident amicum minus inſtructũ eſſe, eam nituntur aperire:ut ita inge-
nium ipſi ſuum intempeſtiue oggerant.quæ res non ad inuidiam modo, ſed ad ſum-
mum odium animos iritat. Quanto commodius facturi, ſi aliena uitia diſsimulent.
Quicquid enim laudis putant uirtutis poſſeſsione cõſequi, illud omne inepta oſten
tatione amittunt. Egregie itaq; ornatrices ſponſarum mihi facere uidentur, quę illa-
rum neuos omnes conantur inducere: ſibiq; nuptiarũ die minus fuci aſciſcunt, quo
illę formoſiores appareãt. Et profecto pictor ſummã laudem comparauit inuenta ar-
te qua Philippi regis orbitas in tabula tegeretur. Tantum igitur abeſt ut alienis uitijs
inſultemus, aut uirtutes noſtras prædicemus; ut potius ſi forte contigerit, ut honori-
ficos de nobis ſermones audiamus, eos quantum in nobis eſt, aut propulſare, aut ſup
primere debeamus: tum ut ambitionis nomen fugiamus, tum ut minime inuidiam,
quæ ſibi deinde calumnias conſuit, prouocemus. Facit hæc ratio, ut non deſinam
eos admirari, qui inuidiam habenti tantũ nocere exiſtimauerunt: quom tamen quo-
tidie uſui ueniat intelligere, quot detrimenta eos ſequantur, quos aliena inuidia ue-
xauerit. Nam quiſq; ſumma ope nititur ea demoliri, quæ ſibi lumẽ præripere uidean
tur: ceu quom finitimæ domus altitudo ad noſtram aream ſolem non admittit, iure
& iniuria agimus, ut omnis obex ſummoueatur, resq; ad æquabilitatem redigatur.
Deniq; natura ingenitũ eſt, ut quæ cuiq; maximè diſplicent, ea è medio tollere pro-
curet. Quo factum eſt ut ueteres ſolo obtutu inuidos nocere exiſtimauerint, & faſci
num ipſum ab inuidia dictum uoluerint. Non tamen admodũ facile exiſtimamus
hanc ipſam inuidiam euitari poſſe, quòd in animi penetralibus abdita lateat, nec
facile agnoſci poſsit: diſsimulatur enim magno ambitu inuidia: nec eſt quiſquam,
quem ſe inuidum eſſe profiteri non pudeat. Cuius rei ea mihi ſumma ratio uidetur,
quòd omnes ægreferimus profiteri ea nobis deeſſe, quibus alter maximè illuſtratur,
ne idcirco illi cedere uideamur. Quotus enim quiſq; eſt qui non ſe parem, aut etiã ul-
tro potiorem putet: uel profecto hanc de ſe opinionem haberi uelit, ut ſi quid ipſi de-
fuerit, quod alteri abunde ſuppeditet, nõ ſua culpa id factum putari uelit: ſed aut for
tunæ iniuria, aut parentum negligentia. Multi etiã iudicio ſe aliqua aſpernatos præ-
dicant. Hinc factum uidemus, ut eam quiſq; artem aut diſciplinam, quam amplexus
eſt, cæteris longe præferat: diuerſarum aũt laudem quantum in ipſo eſt conetur ex-
tenuare. Proinde huic morbo difficilius occurri poteſt: utpote cuius, non dicam cau-
ſa, ſed ſedes ignoratur. Euenit enim nobis quod ijs qui imprudenter in media acie
hoſtium deprehenſi ſunt: ut quom omnia undiq; ſecura exiſtiment, nihil tamen tu-
tum inueniant. Et quod mihi in hac re miſerabilius uidetur, ab his potiſsimũ timen-
dum eſt, qui nobis neceſsitudine aut uicinitate coniuncti ſunt. Externi enim exter-
nis minime inuident: ſed aut qui ijſdem ſtudijs tenẽtur, aut qui eandem artem profi
tentur. de quibus Heſiodus pulcherrime meminit, quom mendicũ mendico, archi-
tectum architecto; & poetam poetæ inuidioſum cecinit. Ibi enim maximè diſparili-
tas eminet, ibi ſimilia conferuntur. Quom res itaq; hoc modo habeat, ut ab his impri
mis inuidia immineat, quos nos beneuolentiſsimos optamus, quotidianamq; cõſue
tudinem habemus: excubandum nobis eſt, & quaſi ſemper in procinctu agendum,
ut hanc ipſam inuidiã ingenio ac dexteritate molliamus. Quod cõmodiſsime facere
poterimus, ſi ea quæ dicta ſunt, ſemper in animo habuerimus: blandiſsimeq; interdũ
ceſſerimus ei, quẽ uiciſſe nihil erat negocij: de nobiſq; & modeſtiſsime ſenſerimus,
& tẽperanter apud cæteros prædicauerimus. Nõ erit hoc adeo factu difficile, ſi ue
tus illud præceptum ſemper in animo habuerimus: ut operam demus, ne à nobis ip-
ſis ignoremur. Excutiamus itaq; diligenter uniuerſam tam animi quàm corporis ac
fortunæ ſupellectilem. Et ut de animo quidem primo dicam: Si nos ijs facultatibus
ingenij ornatos agnouerimus, quæ uel ad eruditionem, uel ad eloquentiã pertinẽt

haud

haud ſanè difficulter colligere poterimus, hac in re nobis æmulationẽ ab ijs pendere, qui pari ſtudio tenentur, quiq; eaſdem muſas proſequuntur. cũ his igitur ad arrogantiã nihil, nihil ad ambitionẽ faciendũ putamus: enitẽdumq;, ut ijs perſuadeamus: quicquid in nobis doctrinæ aut ſapiẽtiæ uel ingenio, uel ſtudio ac exercitatione cõparatũ eſt, nobis ipſis lucubraſſe, ut alijs potius idem agentibus præſidio ſimus, quàm nos multũ ſtudeamus in ea re placere. accõmodatisq; ad id exemplis uti licebit. Ceu quom Apellis factũ afferetur: qui quom apud Rhodios Protogenẽ in modica exiſtimatione haberi animaduertiſſet, eiuſq; opera non adeò præclara exiſtimari intellexiſſet, tantum abſuit ut ipſe ea re lætaretur, aut ſibi gloriæ quicquã ex alieno opprobrio accedere putauerit, ut palàm profiteretur ſe magna pecunia Protogenis opera redempturum, quæ deinde pro ſuis ipſe uenditaret. Eoq; aſtu & famam, & quæſtum Protogeni cõparauit. Infelicis deniq; ingenij eſt & obnoxij, aliena detractiõe ſibi nomen comparare: quom potius, ſi integro animo iudicium agatur, quiſq; bonas artes in quibus ipſe præſertim inuigilet, & adiuuare & ſouere debeat: illud habẽs exactiſſimum, quicquid laudis in alterũ congeſſerit, mox eodem numero ad ſe reſilire. Video quidem ea quæ ad ingeniũ pertinent maximè omnium animum exacerbare. Si cæteris enim in rebus poſt habeamur, ſedamus aliquo pacto animũ, & quaſi iniuriæ acquieſcimus. Ingenij autẽ contumelia qua ratione ferri poſsit non uideo. Sunt tamẽ qui & in corporis habitudine ſibi primas poſtulãt. Qualem ſibi laudem Crotoniatæ olim aſciuerunt, quom plus apud ſe oleaſtri, q̃ cæterarũ arborũ apud reliquos Grecos in luctam abſumi prædicarent. Cuius rei curam quoniã Plato nõ in extremis habuit, ſcimusq; gymnicos & pancratiaſtas hanc incredibili ſtudio coluiſſe, hinc factum eſt ut multi ad inuidiam concitentur: quam poterunt non difficulter euitare, ſi ea in hoſtes tantum non in fœderatos etiam & beneuolos exercuerint. Sed huic parti ea itidem inuidiæ ſpecies cõiuncta eſt, quæ ad formã & amorem pertinet: quæ propemodum in tota uita mortaliũ iuueniles & puellares animos maximè exercẽt: adeò ut non minus eleganter quàm uerè nobis poeta dixiſſe uideatur, nullas eſſe inimicitias niſi amoris acerbas. Cui parti remedia eo incertiora adhiberi poterũt, quòd in lubricis planè animis & ſummæ inconſtantiæ pleniſsimis morbus ille inoleſcit. Exiſtimamus tamen operæprecium eſſe, & à publico conuentu abſtinere, & decore uti ad modeſtiam, & nihil minus præſe ferre: quàm ſe ullam gloriã ex forma quærere. Conducet enim hoc non modo ad effugiendam inuidiam, uerũ & ad famam pudicitiæ: quãdo nihil fœdius in fœmina liberaliter educata ducimus, quàm præter naturæ indulgentiã, & ad genitum decorem, formæ ſcitamenta & illecebras affectare. De adoleſcentibus aũt ad morũ caſtigationẽ uerbũ Catonis ſit ſatis adſcripſiſſe: qui nihil exiſtimauit intereſſe prius an poſterius cinædi eſſent huiuſmodi comatuli, qui rempublicã q̃ comã ſuam perturbari mallent. Eorũ etiã furorẽ nõ ſum prætermiſſurus, qui non exiſtimant ſatis ſibi ipſis ex animo uxoris ſpeciem cõtigiſſe, quin alijs etiam patefieri, & quaſi coniugalis fœderis adyta reuelari uelint. Qui puto ad meliorem animũ redibunt, ſibiq; mœchos parare deſinent, ſi crebrius Candaulis infortunia memoria repetãt. Qui quom uxorẽ alienis oculis ſubieciſſet, & in acerbiſsimas iras mulierẽ concitauit, & magnos motus in regia ſummãq; ſibi peperit calamitatẽ. magnorum deniq; periculorum hęc pars referta eſt, quom raro cuiq; ſine ſuſpicione uehemens amor contigerit. A quibus tamẽ facile cauere poterit, qui & animo imperauerit, & ſalutẽ uoluptati prætulerit: malueritq; ſibi uoluntariũ exilium indicere, ſi ita res fęrat, q̃ inuitũ in calũnias maximas & calamitates incidere. Quæ ratio facit, ut de forma uxoris cũ Catone ſentiamus; qui neq; illiberalem omnino neq; electiſsimam probauit: qualem Ennius ſtatã uno uerbo appellauit. Par eſt, ut ea iam, quæ ad fortunam pertinent, excutiamus. hæc quanto fuerit illuſtrior, plurimũ etiam oculis ſubiecta erit: maiorq; cautio ad eam cõſeruandam adhibenda. Neſcio enim quomodo fiat, ut in eos omnium hominum uota, ſi nulla etiam laceſsiti fuerint iniuria, inuehantur, quos diuitijs, magiſtratibus, & gloria florere animaduerterint. Vel quòd eos quaſi in meliori rerum conditione poſitos doleamus: horreamusq; quodammodo fortunam illis parentis, nobis nouercæ loco eſſe. uel quòd illius indulgentia ple-

runq;

runꝗ immerentibus affulgeat: quam rerum humanarum conditionẽ non poteſt uir bonus nõ deteſtari. Nã hoc modo fortunæ ad deteriorẽ migrantes eum inſolentiorẽ inhumanioreꝗ̃ reddunt: & ſumma hæc fortunę iniuria putari ſolet, ꝙ tantum liberalitatis in peſsimũ queꝗ̃ congerat, ut multi deinde boni indigeant. Vtendũ eſt igitur hac in re ingenio: & nõ modo crimen, ſed omnis huiuſmodi criminis ſuſpicio effugienda. Imprimisꝗ́ hoc palàm hominibus teſtimoniũ demus, tanquã hæ diuitiæ, quæ à nobis poſsidentur, neꝗ ad libidinem, neꝗ ad iniuriam, ſed benignitatem atꝗ liberalitatẽ ſint inſtrumẽta: quibus omnes homines, & eos præ cæteris, qui aut fatorum contumelia, aut rei familiaris anguſtia premũtur, promereamus. Qui enim hac utetur munificentia, nõ ipſe habere diuitias, ſed aliorum eas cõmodis conſeruare exiſtimabitur: remꝗ́ optimam opes, ad multorum utilitatẽ natas, præpoſtera non ſupprimet auaritia. Qua ratione non modo inuidiam inuidiæꝗ́ adſeclam calumniam euitabit, ſed multorum, bonorumꝗ́ imprimis calculũ merebitur: & quot ipſe homines liberalitate ſua ornauerit, immo uero à quot ipſe accipiendo ornatus fuerit: quando beneficium accepit, qui digno dedit: iure ſibi totidem ſalutis defenſores, totidem dignitatis pręſidia paraſſe exiſtimabit, quę omnibus locis, omnibus horis, pro eius excubent incolumitate. Et profecto non adeò arduum eſt nos fortunarũ inuidiæ ſubtrahere, ſi moderatione uti uoluerimus, & exiſtimare illud Platonis uerum eſſe: Omnia animantia ad hominis cõmodum nata eſſe, hominem autẽ hominis gratia progenitum. Nam & animi & ingenij ornamenta, tum corporis & membrorũ dignitatem uel robur, qui alijs cõmunicare licet: quæ ita nobis ingenuit natura, ut non modo alijs participari nõ poſsint, ſed nec in noſtro quidem mancipio adſcribi poſsint. diuitias autem, honores, magiſtratus, ſicut in optione noſtra non conſtat adipiſci, ita facile admodum ad aliorum cõmoditatem cõferre licet. In magiſtratibus tantum illud dixero, Cleonis ſententiã à me non probari: qui Athenis magiſtratus creatus, amicis nuntium miſit: quòd exiſtimaret magiſtratus fidem ab amicitia labefactari. Quanto prudentius (mea ſententia) Themiſtocles: qui quom à ſuis ciuibus dignitate ornatus eſſet, conuocatis amicis tẽpus ueniſſe aſſeuerauit, quo amicitiæ aliquod teſtimonium redderet. & profecto multa ſunt in magiſtratu: quæ citra infamiam amicis concedi poſsint. Semper tamen in animo uetus illud Periclis habendum: ad aras uſꝗ, ſcilicet indulgendũ amicitiæ. In his quæ hactenus dicta ſunt, occurrunt duo, quæ animum ancipitem poſſunt reddere. Nam quòd liberalitate utendum diximus, percunctetur fortaſſe quiſpiam à me: an erga bonos maloſúe homines hoc faciundum putem. Nam utrum reſponſum fuerit, in pares laqueos offendam. Quando impudenter munera flagitioſis offeruntur: bonos autẽ à quibus fruſtra iniuriã metuas, operam illuſeris. Sed & ego argumẽtum intelligo, & facile miſſum repercutiã. Nam pari ratione cum bonis liberaliter agendum contendam, quòd nuſquam honeſtius munera quàm in officioſorum hominũ ſinu locari poſsint. malis uero quibus probitate ſatisfieri non poteſt, liberalitate (ſi Dis placet) ſatisfiat, & quaſi latranti Cerbero offa obijciatur. Occurrit & illud, an diuitibus, an egenis largiendum: quòd illis parum gratum, ne dicã ſuperuacuum, ſit largitio: ijs uero minus blandiẽdum, quòd careant exiſtimatione, & propè nihil habeant exiſtimationis ad lædendum. Sed ego longe aliter rationẽ colligo. Nam quom diuitibus erogandum duco, non eadem munera prorſus & his & illis danda exiſtimo: ſed quod primum eſt, perſonarũ delectus habendus eſt. Appetunt alij uictui, alij dignitati, uoluptati alij & libidini neceſſaria: quæ facile ſecernet, qui iudicio præſtabit. Adde quòd quorundam diuitum tanta eſt ingluuies, ut maiori ipſi auaritia munera ambiant, quàm qui in ſumma rerum difficultate deprehenſi ſunt. & profecto ita ſe habent mali mores noſtra ætate, ut dentur opes nullis nunc niſi diuitibus. Accidit etiã interdum tanta quarundam rerum occaſio, ut tenuiſsimum munus loco datum maximi precij cenſeatur. Qui uero homines imi ſubſellij, poſtremæꝗ́ fortunæ ad inuidiam conſarciendasꝗ́ calumnias parum putant habere autoritatis: ij mihi uidentur minus tẽporum conditionẽ perſpectam habere. Solent enim plerunꝗ ignotiſsimi homines ſeſe ijs artibus in gratiã principum inſinuare: & ꝙ minus ſuſpecti habeãtur, principes eis ad hoc opus miniſtris utũtur.

Tanquam

Tanquam enim Corycei quidam omnia ambiunt, ut ſeorſum deinde audita regibus renuntiēt. Quæ ſi defuerint, ipſi ſibi parum certa cōminiſcuntur: quæ quom propenſis auribus principes accipiāt, cæteros ad parem operam cohortantur. Egregie enim dixiſſe fertur Domitianus: Delatores qui nō caſtigat, iritat. Altera cauſa, quæ ad calumnias contexendas inuitare à nobis exiſtimata eſt, odium fuit, de quo hoc loco nobis iure dicendum putamus. Duo autem maxima illius ſeminaria uidemur agnoſcere, quom ſcilicet aut publice, aut priuatim infertur iniuria. Publice inferri iniuriam dicimus ab ijs qui à uirtutibus ad quas nos genuit natura, ad uitia deſciuere, ita ut de uniuerſo hominum genere male meriti uideantur. Priuatim autem iniuria inferri ſolet, quom inimicitiæ peculiares intercedunt, quas aut actio, aut oratio conflauerit, lingua enim inter omnia tela acutiſsimum eſt: & quom cætera corpus, hoc uehementiſsime animum perſtringit. Odij uero origo, quoniā facile agnoſci poteſt, minus item difficulter leuabitur: ceu morbus, cui cauſa intellecta promptum erit mederi. Dabimus ergo imprimis operam ne cui noceamus: quod ſanè faciemus, ſi nemini fecerimus quod nobis factum nolimus. quòd ſi cui uel ſponte uel inuiti iam diſplicuerimus, procurandum eſt à nobis ut aut re aut uerbis contumelia fartiatur: teſtemurq́; noſtram uoluntatē paratam eſſe tantillam iniuriam uel ſummis beneficijs compenſare, ſi occaſio locusq́; & facultas id permiſerit: magnam deniq; pœnitentiam anteactę uitæ oſtenderimus, & nos paratos eorū gratia, qui ſe offenſos putant, quacunq; illis pœna ſatisfacere. Magna enim prorſus & commodiſsima ratio lenīēdi iniurias eſt, peccatum fateri. Quòd ſi hoc ita (ut diximus) feceris, duorum alterum aſſequeris: aut enim ex hoſte amicum reddes, inimicitiarūq́; cauſam ſummouebis: aut uulgò boni uiri functus officio exiſtimaberis: & ſi ille ab odio deſiſtere recuſabit, palamq́; tecū inimicitias exercebit, omnē ei fidem ad confingendas poſthac in te calumnias ſuſtuleris: nemoq́; illi deinceps credet, odio potius quàm ueritate impulſum exiſtimans. Quòd ſi nulla etiam alia in re profeceris, certè tibi compertum erit quem cauiſſe oporteat. Magni uero animi eſt cito odium deponere, & ſatisfacienti ignoſcere. & nobilis profecto laus à M. Cicerone C. Cæſari adſcribitur: quòd prę terquam iniuriarum rei nullius obliuiſceretur. Nam hoc fermè inter ſe mutuum: eum qui te oderit odiſſe: & conſuetum amoris præmium eſt amor. Quo fit ut ſumma ope eniti debeamus, ut hoſtis noſter intelligat: nos omnem locum ſimultati ademiſſe, & planè ſine fuco gratiā redeunti apparaſſe. Vix enim quiſquā niſi poſtremiſsimi ingenij homo cum eo inimicitias continuabit, quē in amicitiam omni tectorio ademp to rediuiſſe perſpiciat: niſi Timoni etiam illi qui à generis humani publico odio nomen inuenit, aliquid tribuendum putamus. Sed hunc planè è conſortio ciuitatis eliminandum ducimus, relegandumq́; ad feras: & nullo prorſus in numero apud homines habendum, qui ſocietatē humanam adeò contempſerit, & ſeipſum indignū iudicarit qui homo naſceretur. Tertius fons, qui ad libidinē cupiditatemq́; hominum pertinet, longè lateq́; patet. Extendit enim ſe adeò humani animi uotū, ut nullis terminis, nullis anfractibus circunſcribi poſsit. optant alij opes, dignitates alij & ſacerdotia: quibus quærendis nulla ars, nulla induſtria, nullus labor declinatur. Secāt alij maria, proſcindunt terras, uerſuram faciunt, publica redimunt. nihil uſquam quod ingenio aut uiribus effici poſsit prætermittitur. unum tamen improbi compendium ſibi ſternunt ad diuitias, ut à tyrannis audiantur: quorum auribus merum uenenum inſtillare ſolent, in bonorum & bene ingeniatorum perniciem. Iis nefarijs & apud deos hominesq́; deteſtandis artibus famā, opes, opulentiasq́; infarciunt, nihil penſi habentes iure an iniuria populos lædant, ſed omnes homines tanquā albam lineam in albo lapide hoſtes exiſtimantes: ſimillimi piratis quos iure antiquitas humani generis hoſtes appellauit, qui ſine diſcrimine in omnes mortales graſſantur, qui nō hunc magis quàm illum perſequuntur. Satis enim magnum eſt inimicitiarū incitabulum, poſsidere diuitias: ſatis urgens ratio, principis nutum meruiſſe. Multorum itaq; cæteri inimici ſunt, hi uero omnium. Proinde quanto in diſcrimine uerſantur res noſtræ, talpa eſt qui non uidet: quàm ſit optabile non habere diuitias, non fungi magiſtratibus; quibus tantū inſidiarum propoſitum eſt, ad quas auertēdas numinis

favor

fauor, & fortunæ indulgentia ſummum remedium eſt, quod uotis magis quàm ingenio poterit impetrari. Facile autē exoraturum confido, qui ſibi in rebus humanis ſolam uirtutē amplectēdam propoſuerit. Atq; huic ita innitendum eſt, ut nihil publice aut priuatim, nihil ſecum ipſe aut cum alio cogitet contrahátue, quod ſit ab officio diſiunctum. Ii uero qui cōmodis ſuis omnia metiuntur, ad utilitatemq; ſuā omnia reuocant, fieri nō poteſt ut ſocietatē humanam ulla ratione tueantur. Superat autem eorum iniuria prædonū & piratarū iniurias. Horum enim mores atq; inſtituta omnes ita perſpecta habēt, ut planè ab ijs cauendum eſſe intelligant. Fatentur enim palàm uiuendi genus: ut ſi quis in eorum manus peruenerit, nihil ſe iniquum pati exiſtimet, ſi ab his hominibus ſpolietur. Iis enim nunquā credidit, nunquā horum fidei quenquam probum puto cōmitti poſſe cogitauit: quo fit ut neq; ſe deceptū neq; traductū conqueri poſsit. Illud uero eſt grauiſsimū iniuriȩ genus, quom ab ijs quibus fidebamus, nos illuſos accipimus: & quos uiros bonos exiſtimaueramus, ab ijs cōtumeliam ferimus. Tanta eſt enim horū immanitas, ut quom latrones & ſicarij qui rapto uiuunt, quaſdam inter compares ſeruent leges, ſocietateq; & uno animorum uinculo teneantur: improbumq; inter ipſos credatur, niſi ex æquo præda diuidatur, ſi in alterum alter fraudem cōminiſcatur: ſit deniq; quædam inter eos imago æquitatis: peſsimi ac nefarij homines quos ad cōmodum ſuum omnia obſeruare diximus, eorum longe facinora & impudentiā uicerint, quando ſub bonorū hominum ſchemate ingentia & penè incredibilia flagitia in eos maximè audent, quos ſibi iunctos amicitia mentiūt. Nam & (ſi Dis placet) amicitiæ prætextu ad tyrannos aditū quærunt: quibus ea facillime perſuadent, quæ de ijs ſuſurrāt, quorū ſe amicos effinxere. Nam eorum & arcana potuiſſe aſſequi haud grauato credunt reges: magnumq; hoc in ſe fidei atq; amoris exemplum putant, quòd ea quæ ad regiam uel ſalutem, uel utilitatem ſentiunt pertinere, priuatis amicitijs longe prætulerint: nec amicos detractarint poſthabere, ut ipſis gratificarentur. Alioqui ſi tyranni eos uel ſuo cōmodo ſtudere, uel aliquid priuatis ſimultatibus dare intelligerent, aut nihil aut minus certè fidei ijs uidentur habituri. Inter ſumma etiam eorū hominum ſcelera computabimus, quòd uirtutes nitātur uicijs labefactare, eorūq; nomina illis imponere. Ii enim ſunt, qui ſi quem forte in republica uiderint ſuis rebus excubare, inuidum hominē & tyranni oſorē affirment: ſi publica tractantē, è ueſtigio & ſeditioſum & molientē res nouas, cuiq; tyrannus parū fidere debeat, appellabunt. Eſt alter aut in ſtudijs literarū aut in re ruſtica occupatus: uafrum dicent & uerſipellem, & cuius cogitationes nemo ſatis queat explorare. Multa loquitur alius, illuſorē & temerarium nuncupant. paucorum eſt uir uerborū: uulpeculam, & qui plus condat quàm promat: multumq; ab hoc cauendum adſeuerant. Deniq; nihil uſquam eſt tam ſanctum, tam illibatum, quod ij uulturij contagione fœdiſsimȩ linguæ non polluant. Quapropter mea quidem ſententia, ſi quis aduerſus auſter nos ad hos ſcopulos adegerit: eos imitandos exiſtimauerim, quos ad Strophadas tempeſtas impulerit: qui quāta poſſunt maturitate, ſeruatori Ioui ſacris libatis ex infami ſoluunt littore. Quòd ſi reflantibus uentis ibi teneamur, multæ iniuriæ & perpetiēdæ ſunt & muſsitandæ. Quæ aūt certa huic malo medicina adhiberi poſsit, quoniam neq; ipſe autor medicinȩ Aſclepiades ſatis perſpexerit: eū morē hoc loco imitabimur, quē apud Coos in uſu fuiſſe accepimus: ut palàm in tēplo quo quiſq; morbo laboraſſet adſcriptū eſſet, & quibus remedijs ægritudinē diſcuſsiſſet: ut ab eius exēplo quo quiſq; maximè indigeret, poſſet inueniri. Vnde Hippocrates ille medicorū omni æuo celeberrimus nobiliſsimos libros de medicina dicitur collegiſſe. Ego itaq; quoniam certi nihil afferri poſſe confido, longum centonē aſſuā, multāq; farraginē cōmiſcebo: quo ſit cuiq; facile haurire quod in rem maximè ſuā exiſtimabit. Nec mihi fraudi tribuatur, ſi quædam paulo ampliora, & quaſi omnibus humanis calamitatibus accōmodata deſcripſero: quom ea imprimis remedia moueāt, magnāq; habere uim credantur, quȩ omnia ulcera poſſunt cohibere omneſq; ægritudines ſubleuare. Non exiſtimamus uirum prudentē facile de loco deijci & commoueri debere, neq; huc aut illuc leui impulſu uexari: immo uero tantum abeſt ut calumnijs cedendum putemus, ut cum fortuna crebrius, ſi ita

uſui ueniat, concurſandum cenſeamus, & fortiter ab eo ueritatē tuendam arbitramur. Turpe enim nimirū & plenum ſummæ ignauiæ, maleficis hominibus pontem oppugnandi tui dare: te uero inſinuatis manibus oſcitāter cælitus expectare patrocinium. Quin exertiſsima uoce innocentiā teſtari, & hominū ac deorum fidē ad præſidia iuſticiæ implorare, teſtes accerſere: aduerſarij argumenta diluere, optare ut res non ad peſsimi uiri arbitrium, ſed æquiſsimi iudicium excutiatur. Tulerat olim Cæſar per iram iniquam in popularē hominem ſententiam. At ille Caſarem, inquit, appello: ſed non iratum. & profecto Cæſar, quom deferbuiſſet ira, & iniquitatē ſententiæ agnouiſſet, ei qui appellauerat, omnē iacturam præſtitit, quando reſcindere iudicium nō placuit. Quom olim Caninius à C. Cæſare Germanici filio maieſtatis arceſſeretur, tanquam conſcius cōiurationis quæ in eum fuerat parata: animoſe admodū reſpondiſſe fertur: Si ego ſciſſem Cæſar, tu neſciſſes. Quom M. Tullius argueretur, quaſi & ipſe de cæde Cæſaris aliquid præſenſiſſet, utinam, inquit, Brutus & Caſsius me ad eam cænam inuitaſſent. Nihil enim omnino reliquiarū ſuperfuiſſet, quæ nunc nos exercēt. Ex his apparet eos, qui tam intrepide atq; audacter uerba fecerunt, magna præſidia in conſcientia ſua & anteacta uita habuiſſe. Proinde à nobis imprimis uidetur elaborandum, ut nobis ipſis calumnia indigni uideamur: muniamuſq; nos eo uirtutis & innocentiæ uallo: ut ſi etiam omnes flagitioſi in nos ſua tela apparauerint, impreſsioneq́; in nos quanto fieri poteſt impetu fecerint, locum non habeant tela, quo hæreant: ſed impenetrabiles prorſus, ueluti Cenea illum lapitham finxerūt poetæ, deprehendamur. Ea enim eſt probitatis uis, ut & ſi aliquando oppugnari poſsit, expugnetur tamē nunquā: ea deniq; facies, ut diu latere nequeat, quin ceu flamma quæ paulo diutius compreſſa maiori impetu exiliat, illuſtriſq́; apud omnes uideatur. Quòd ſi illud etiam contigerit, ne unquā ad hominum famam perueniat, immeritoq́; euecta elidatur, haud ſane adeò ægreferendum eſt placet mihi, inquit ille, mala fama bene parta. Alexander regium putabat male audire, quom benefeceris. & Socrates principiū bene uiuendi exiſtimauit, malis diſplicuiſſe. Adde quod ipſius conſcientiæ magnificum præmiū eſt: quom qui contentus non eſt, is dubio procul rationē ſui non habet, & ſe propemodum negligit. Quo reſte ſuā cauſam non probat. Immo uero (ut dicam quod ſentio) mihi parum dignus apparet, qui ſua bona non agnoſcit. Videtur etiam illud parum perſpectum habere, deum rerum humanarū & ſpectatorē & arbitrum eſſe, & locupletē uirtuti mercedē ſumminiſtrare. Quod igitur in nobis eſt, omni ingenio operam demus, ne digni exiſtimemur de quibus uel improbi calumniam fingant. Hoc ſi erimus aſſecuti, non mediocrē induſtriæ ac bonitatis noſtræ mercedē nos accepiſſe iudicemus. Hoc igitur ſummum & maximum eſt mea ſententia, ad ſedandum animū, leniendaſq́; perturbationes remedium, ſummi atq; optimi dei teſtimonio probari, & ſe iudice calculum meruiſſe. alterum remediū eſt, ſemper cōditionis humanę meminiſſe: nec modo ſua in oculis habere quæ quotidie nobis eueniunt, ſed quæcūq; etiā euenire poſſunt: ſeq; ad omnia parare, omnia meditari, ne quid improuiſis cōtingat. Indigniſsimū enim prorſus ſapiente uiro dicere, nunquam id putaſſem. Chryſippus admodum graphice & prudenter athleticæ uitam hominis comparabat: quòd non ſolum oporteat proſpicere, qua ratione, quaúe arte ictus inſeras: ſed qua cautione, quaq; induſtria hac illac aduerſarij impetū declines: & modo te ſubtrahas, modo clypeo excipias. Qui enim ad omnia humana ſe comparauerit, ita ut improuido nihil eueniat, nunquam calumnias, nunquā inuidiā aut malorū odiū expaueſcet: ſed intrepidus & fortunæ minas illudens animū ad grauiſsima quæq; perferēda inſtruet, nec inopinatū aut parū perſpectum quicquā reformidabit: quando & Cyrenaici non inepte exiſtimauerunt ea maximè animum conſternare, quæ minus prouiſa offerebantur. Quòd ſi quid præter expectationem leuius offenderit, omne id & deorum benignitati acceptum referet, & lucro imputabit.

Ad illu-

AD ILLVSTRISSIMVM HIPPOLYTVM ſecundum, Card. Eſtenſem.

SALVE princeps eminentiſsime, ſit enim hæc tibi ineunte anno præfatio accõmodatiſsima. Cælius ille tuæ amplitudinis obſeruantiſsimus tibi ſalutem mittit, & rectam ualetudinẽ ominatur. Et quom multa quæ ad hanc rem pertinẽt, uno propè impetu collegerit: ea tibi hac luce danda exiſtimauit: non quia te digna, ſed quia tu dignus, ut illis diu multa cum fœlicitate perfruare. Datum Calend. Ian. M. D. XXXVI. Ferrariæ.

DE SALVTE AC RECTA VALETVDINE COMMENTATIO CÆLII Calcagnini.

SECVNDO Romanorum rege Numa, qui totam fermè ueterum religionẽ digeſsit, conſtitutum eſt: ut Calendis Ianuarij, quem diem principem anni eſſe uoluit, ſolennia ſacra ſolenneſq; preces conciperent: hinc felicitatis ſum-
A pto argumento, quòd tum actum eſſet hibernum ſolſtitium, & iam ſole à tropico circulo capricorni retrocedente dierum interualla augerẽtur. Exiſtimabat enim in rerum omnium principijs ad humana uota audienda deorum aures multo eſſe propẽſiores. Hinc ſcilicet factũ eſt, ut quotiens actiones publicas uel priuatas auſpicarentur, ſolennia illa uerba præfarentur: quod felix, fauſtum, fortunatũq; ſit: nec niſi auſpicatis nominibus in omnibus rebus agendis uterentur. Nam & qui delectum militarem habebant, boni ominis nomina pręſcribebant: Statium puta, Victorium, Fortunatianũ. Et qui publicorũ redemptoribus uectigalia locabant, lacum Lucrinum omnibus alijs præferebant. Nos igitur ampliſsime princeps ueterẽ morem ſecuti, hac die qua primum annus exoritur, felicia omnia tibi ominamur, fortunarũq; ac dignitatis incrementa, quodq; omniũ præcipuum eſt, cõſtantiſsimã tibi precamur ſalutem: quali Xenophilus muſicus tota uita uſus ſcribitur, qui ſine ulla noxa, ſine ullo ualetudinis incõmodo ad annos cẽtum & quinq; peruenit. Sicuti & Aſclepiades medicus, qui cum fortuna eam ſponſionẽ fecisse dicitur, ne medicus crederetur, ſi unquam inualidus ullo modo fuiſſet ipſe: & uictor ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarũ extinctus eſt. Multis certè modis ueteres amicis atq; omnibus ijs quos ſaluos eſſe optabãt, ſalutem ac felicitatẽ augurabantur. puta, aue, ſalue, Chremetẽ ſaluere iubeo, felix eſto, Di te fortunent. & alia huiuſmodi. Certè epiſtolæ in fronte conſueto more ſalutẽ præferebant, atq; hodie præferũt.

Apud Græcos tribus fermè initijs amicos amici ſalutabãt, χαίρειν, εὖ πράττειν, ὑγιαίνειν, id eſt gaudere, bene agere ac bene ualere nuntiantes. Ex qua conſuetudine Romani & ipſi ſolenni ritu ſic epiſtolas inchoabant: Si uales bene eſt, ego quidẽ ualeo. Plato in quadã ad Dionyſiũ tyrannũ epiſtola diſquirit: an rectius gaudere, an bene agere ſcribatur in epiſtolis. eius hęc uerba ſunt: Petis an rectius ponaт in ſalutationibus gaudere: an quemadmodum ego ſolitus ſum ſcribere ad amicos, bene agere. Tu quidem, ut aiunt ij qui tecũ in Delphis affuerunt, ita deum ipſum blande alloqui ac ſimiliter ſcribere cõſueuiſti: gaude, uitãq; tyranni iucundã ſerua. Ego aũt neq; deum hoc modo neq; hominẽ ſalutarim. Nõ deũ, quia contra illius naturã loquerer: nam procul à moleſtia & uoluptate diuinitas. Nõ hominẽ, quia ſæpius detrimentũ & dolorem ſibi affert uoluptas, hebetudinẽ in animo & obliuionẽ, inſipientiã & pe-

tulantiam pariens. Hactenus Plato. ὑγιαίνειν uero, id eſt gaudere, non ſolum matutino tempore nuntiabant, ut nonnulli putauerunt, ſed & cæteris horis diei, quom primum ſibi inuicē occurrebāt, ut apud Homerum Vlyſſes. χαίρετε, ἐγὼ δ' ὔμμιν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητὸς, gaudete, ego autē uobis deus immortalis, mortalis uero minime. Immo & abeuntes hoc ſæpe modo diſceſſum indicabant. Polynices apud Euripidem è uita decedēs, χαίρετ', ἤδη γάρ με περιβάλλει σκότος. gaudete, iam enim me tenebræ occupant. Et illud propemodū prouerbij uice apud Græcos de ijs rebus, quibus nuntium mittebant, indicere ſolebant, μακρὰν χαίρειν, id eſt longum gaudere.

Philippides qui à curſu unius diei ἡμεροδρόμος cognominatus eſt, quom ad eos qui Athenis principatum gerebant, nuntium uictoriæ Marathoniæ attuliſſet, exerta uoce dixit, χαίρετε, νικῶμεν, gaudete, uicimus. & cū dicto expirauit. Cleon Atheniēſiū δημαγωγὸς, id eſt prælectus populi, uictoriā apud Sphacteriā habitā contra Lacedæmonios nuntians, hoc principiū literis fecit, χαίρετε ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, Gaudete ô uiri Athenienſes. Frequentior tamen & accōmodatior ſalutatio exiſtimata eſt, ὑγιαίνειν, id eſt beneualere, quom æquè ad corporis atq; animi ſanitatē pertinere intelligatur. Sanè diuinus ille Pythagoras quom ad amicos ſcriberet, ita literas exordiebat: πυθαγόρας ἀρχύτᾳ ὑγιαίνειν, id eſt Pythagoras Archytæ beneualere nuntiat, quem deinde alij frequentes imitati ſunt: ita ſe exiſtimāres interiori exteriorique homini feliciter ominari. Idem Pythagoras triplicē triangulum mutuo nexu coniunctum & quinq; lineis conſtantem in hanc formam:

quo ſymbolo apud amicos & ſectatores utebatur, ſanitatem nuncupabat. Quin & Pythagorici magnum illud iuſiurādum, quod τετρακτὺν, id eſt quaternariū numerum appellabant: alij quidem perfectum numerum, alij uero ſanitatis principium exiſtimauere. Quam ſententiam Philolaus quoq; inter Pythagoricos magni nominis tuetur. Sed & Epicurus licet gaudij appetentiſsimus, in epiſtolis electioribus tamen ὑγιαίνειν, id eſt beneualere, quàm χαίρειν, id eſt gaudere, uti maluit.

Et quom in tragœdijs legimus, ὕγιαινε καὶ μέγα χαῖρε, id eſt ſanus eſto & multum gaude: uidemus profecto bonam ualetudinē gaudio eſſe præpoſitam. Quippe ſanitas ea eſt quę omnibus horis, omnibus locis optari debet: utpote qua ablegata omne gaudium, omniſq; hilaritas ac felicitas ſuis numeris caret. Ob id Philemon ſibi precari ſolebat ὑγίειαν πρῶτον, εἶτ' εὐπραξίαν, τρίτον δὲ χαίρειν, εἶτ' ὀφείλειν μηδενί, id eſt ſanitatē primo, mox recte agere, tertio gaudere, poſtremo nemini debere. At Plato in Legibus hęc nobis optāda propoſuit, ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον, τὸ δεύτερον, καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ, πλουτεῖν, optimum beneualere, ſecundum pulchrū eſſe, tertium locupletari. Alexander Macedo quom celebrē illam in Iſſo pugnam eſſet decertaturus, ut Eumenes Sardianus in quadam ad Antipatrum ſcribit epiſtola: mane ingrediens in eius tentoriū Hephæſtion ille Alexandro chariſsimus, ſiue aliud agens, ſiue proxima pugna perturbatus, ſiue aliquo deo ita ſuggerēte, ſanus eſto inquit rex. Quam ſalutationē quaſi intempeſtiuam quom præſentes ægrè ferrent atq; auerſarentur, & paulo minus ipſe Hephæſtion ex pudore cōcidiſſet exanimatus, Alexander hilari, ut ſolebat, uultu Hephæſtionē amplexatus, Ego uerò, inquit, omen accipio: nos enim ſanos ac ſoſpites à pugna redituros intelligo. Antiochus cognomento Soter pugnam initurus aduerſus Galatas, Alexandrum ſibi per quietem præcipientē uidit: ut teſſeram militibus τὸ ὑγιαίνειν, id eſt beneualere traderet: atq; ita duce hoc ſymbolo admirabilem illam uictoriam adeptus eſt. Ptolemæus rex Aegypti Lagi filius ad Seleucum regem Syriæ ſcribens, planè conſuetum ordinē peruertit. Quando in principio epiſtolæ τὸ ὑγιαίνειν, id eſt beneualere, in fine autē τὸ χαίρειν, hoc eſt gaudere adſcripſit pro uale, prout teſtatur Dionyſodorus qui Ptolemæi regis epiſtolas collegit. Pyrrhus Epirotes uir poſt magnum Alexandrum in re caſtrenſi nulli ſecundus, qui multas fortunæ uiciſsitudines expertus eſt, quom Dis uota faceret, aut uictimas immolaret, nunquam aut uictoriā, aut regni incrementa, aut gloriam, aut opes rogauit: ſed firmam ac perpetuam ualetudinem. cætera enim omnia facilia atq; expedita ei fore putabat, qui hac conſtanter frueretur. hac uero depulſa, dura ac difficilia omnia exiſtimabat. In libellis quibus principis mandata cōtinebantur, ad eos qui

magiſtratus in prouincias proficiſcebantur, illud erat primũ ac potiſsimum, ut curarent ualetudinẽ, & incolumes reuerterentur. Solenne erat Romanis annis ſingulis augurium ſalutis celebrare: quod diu intermiſſum ab imperatore Claudio reuocatum ſcribitur. Erat autẽ id, ſi Dioni credimus, nihil aliud quàm à Dis petere ut ſibi liceret ſalutẽ poſtulare. ceu uero neq; ſalutem mortalibus liceret implorare, niſi hoc Di mortalibus permiſiſſent. Pindarus diuitijs ac celebritati nominis ſanitatẽ præponit his uerbis, ὑγιέντα δ' ἄτις ὄλβον ἄρδει, ἐξαρκέων κτεάτεσσι καὶ εὐλογίαν προστιθείς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι. Si quis cõiunctas ſanitati diuitias poſſederit pro ſuæ neceſsitatis modulo, bonũq; ijs nomen addiderit, nõ eſt quòd is deus fieri adnitatur. Aeſculapio quatuor fuiſſe filias accepimus, omnes à medẽdi facultate dictas, Hygijan, Aeglen, Panaceam, Iaſo. Hygiæ comas dicaſſe ueteres fœminas, teſtis eſt Pauſanias. Nauem Aſclepiadeam cognomine celebrauit Hippocrates in Epiſtolis. Religione ueteri conſtitutũ fuit, ut qui ſalutẽ, Semoniam, Setiam, Segeſtam, Tutulinam inauſpicato nominaſſet, is ferias obſeruaret. Harum ſimulachra fuerunt in circo. Segeſtam nominare ſub tecto religio fuit, ceu uero id ſegetibus inauſpicatum foret.

Fortunæ reduci, cuius adhuc imaginẽ in larario illuſtriſsimi ducis fratris tui uidemus, quin & Iunoni ſoſpitæ templa erecta ſunt, illi Romæ, huic Lanuuij, quam Cicero cum pelle caprina & haſta & ſcutulo calceolisq; repandis nobis expreſsit. earũ utraq; tuendæ ſaluti præſidebat. Ariſto Chius omnem uirtutẽ ὑγιείαν, hoc eſt ſanitatem, appellabat. At Plato nuncupatim uirtutibus omnibus nomina impoſuit: temperantiã animæ ſanitatem, iuſtitiam pulchritudinẽ, prudentiam oculum, fortitudinem manum nuncupans. Profecto Græci temperantiæ tantum tribuerũt, ut eam σωφροσύνην uocauerint, quaſi σώζουσαν τὴν φρόνησιν, ut uoluit Ariſtoteles. uel ut Socrati placuit apud Platonẽ, quaſi σωτηρίαν τῆς φρονήσεως, id eſt prudentiæ conſeruatricem. In foribus Delij Apollinis duo hæc carmina inſcripta fuiſſe accepimus:

Κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν,
  Ἥδιστον δὲ τυχεῖν, ὅτις ἕκαστος ἐρᾷ,
Perpulchrum iuſtum eſt, uerum optimum habere ſalutem:
  At dulce eſt, ſi quis quod cupit illud habet.

In conuiuijs tres crateras in uſu fuiſſe proditũ eſt, primum Ioui olimpio, ſecundum Heroibus, tertium Ioui ſeruatori dicatum. Quod etiam Sophocles uidetur παυσίλυπον, id eſt curarum ſedatorẽ appellaſſe. Fuit etiam Athenis templum Διὸς σωτῆρος, id eſt Iouis ſeruatoris, quẽ eundem ἐλευθέριον, id eſt liberalem dixerunt. Huic mos fuit poſt cœnam libare, quom conuiuis omnibus ſalutaris ac bono genio conſecratus calix circunferretur. Myſcelus & Architas feruntur Delphicum Apollinem ſimul adijſſe percunctaturi, quonam loco ciuitates conderent. Architas locum petebat opulentiæ, Myſcelus ſalubritati accõmodatum. Illi deus Syracuſas, huic Crotonem oſtendit: quarũ altera in opulentiæ, altera in ſalubritatis prouerbiũ ceſsit. Hinc illud Κρότωνος ὑγιέστερος, id eſt Crotone ſalubrior. Cuius rei teſtimoniũ illud facere poteſt, quòd breui tẽpore ea urbs ſpectatiſsimos athletas & clariſsimos philoſophos edidit. Inter quos Milo pancratiaſtes & Pythagoras philoſophus longe prẹſtiterũt.

Sanitas à peritis definiri ſolet mediocritas ac temperamentum facultatum corporis, quæ calore, frigore, humore ſiccitateq; continentur. harum temperies ſi ſeruari poſſet perpetua, medicus neſcio quis, ut ſcribit Galenus, hominiimmortalitatẽ pollicebatur. Hæc ὑγίεια à Græcis dicta, quam Aeſculapij filiam finxit antiquitas, licet hoc quoq; Palladis cognomen apud autores inueniam. Huic Ariphron Sicyonius hymnum cecinit: quem hoc modo imitari quàm interpretari malui.

O qua nec altera uetuſtior eſt cælitum,
O una cunctis expetita ſanitas,
Quodcunq; reliquum eſt uitæ, tecum utinam
Agam, & una omnium contubernalis ſis mihi.
Quicunq; enim fortunis fruitur aut liberis,
Aut eſt aliter obnoxius Voluptiæ,
Te una fauente cuncta habet propitia.

Afflant & illum Charites, & ſi media hyems
Rigeat, tamen uer illi floſculos parit.
Abſente te, ſunt cuncta dura & aſpera.
Nec grata prorſus cætera eſt felicitas,
Quin eſſe planè deſinit felicitas.

IANO PATRI VOTVM

Iane pater radijs aperi felicibus annum,
  Atq; iocis plenos delicijsq; dies.
Pauca precor, paucis ſed ſint magna omina uotis:
  Sis bonus Hippolyto, ſit bonus ille mihi.
Tu facilis mea uota deûm rogo perfer ad aures,
  Atq; meas facito pondus habere preces.
Sic diuina tuo accedant faſtigia templo,
  Deneget amplexus nec tibi Carna ſuos.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO Hippolyto Eſtenſi, domino ſuo, Cælius Calcagninus S.

P LATO ita omnia quæ in cælo & ſub cælo ſunt diſcreuit, ut alia (ea ſcilicet optima ſunt conditione) ſemper eſſe dixerit, nunquam fieri: alia uero in poſtremã rerum claſſem reiecta à natura, ſemper fieri, nũquam eſſe tradiderit. At ea quæ à Græcis meteora dicuntur, in qua parte naturæ cenſeam, nondum habeo ſatis exploratũ, quom neq; ſemper ſint, neq; ſemper fiant, ſed alteram quandam naturã ſortita ſint planè admirabilem & paucis admodum cognitã: quom nonnunquam appareant, ſemper exoleſcant, & propè eſſe deſinant antequã eſſe incipiant. Ita uenti expirantes abſumuntur, nubes & nebulæ priuſquam attollantur in imbrem ſoluuntur, iris, halo, parhelij nihil ſunt, niſi inaniſsima ſpectra, dum ſpectantur furtiua quadam & ignota ratione ſe oculis ſubducentia: ut hoc modo etiam natura uideatur ſagacibus mortalium ingenijs illudere uoluiſſe, ne quid ſit uel ultimum uel citimum uel medium, de quo certi aliquid aſſeuerare poſsit curioſa mortalitas. Hęc uero ego quom anxie cõmentationes Ariſtotelis Peripateticorũ principis aliquando excuterẽ, exiſtimaui mihi ad memoriæ ſubſidium in epitomen redigenda. De quibus quom tecum princeps ampliſsime uerba facerem, teq; ijs ſicuti & omnibus alijs optimis diſciplinis oblectari cognouiſſem, in teſtimonium ſummæ erga te fidei atq; obſeruantiæ meæ protinus exſcribenda & mittenda ad te duxi: ut ad ſphæram illam planè admirabilem reliquaq; inſtrumenta & libros Mathematicos, quos habere ſoles in delicijs, hęc quoq; fiat acceſsio: breuis illa quidem, ſed multorũ uoluminum argumentũ complexa. Quòd ſi Virgilius Aceſtæ regi honori futurum exiſtimauit, in medio cælo columbam telo appetere, eamq; in terram deijcere: profecto neq; tu tuo iſto acerrimo ingenio indignum putabis, è media aeris regione abſtruſas illas naturę cauſas in terras aduocare. Bene uale, & Cælium maximum tuæ uirtutis admiratorem tua gratia dignum puta.

PARAPHRASIS TRIVM LIBRORVM METEO RORVM ARISTOTELIS, PER Cælium Calcagninum.

AQVÆ Meteora appellamus, id eſt ſublimia, & in media cæli regione coaleſcunt, & miſta imperfecta definiri ſolent à philoſophis: tū quòd quatuor elementis non conſtant, uti cætera corpora: tum quòd pleraq; nō ſubſiſtunt, ſed interim dum fiunt, & fiunt & abolentur. Horum cauſa opifex, remotior cælum, proximior ſol. Materia, unde conſiunt, ignis, aqua, aer, terra. Locus media regio, quam natura frigidam Seneca, Ariſtoteles natura calidam, ſed euētu frigidam ait. Nam quom aer ſublimior atq; igni attiguus ſua uicinitate ferueat, citimus uero repulſu radiorū ſolis bis incaleſcat, utrunq; calidum eſſe oportet. Medium uero, quòd utraq; abſit ratio, frigidum eſſe par eſt, accedente pręſertim antipariſtaſi, id eſt contrariorū obluctatione. circumuētum enim utrinq; frigus in medium cogitur: & quo magis angitur, hoc uehemētius repugnat, natura ſcilicet hac ratione contraria moderante. Quæ uero ad hunc locū euehuntur ſolis radijs excitata, aut calido & humido conſtant, ſuntq; aquæ cognata: aut ſicco & calido, & igni congenera cenſentur: illum uaporē, hanc exhalationē appellamus. uapor grauitatis, exhalatio agilitatis plus habet, eoq; altius attollitur. Flāmæ itaq; quæ in ſublimi apparent, ceu quæ torres, ſtipulæ, capræ, uolantia ſydera & cometæ appellantur, hæ proueniunt exhalatione: multitudine tantum & raritate poſituq; & forma differūt. hinc etiam ea quæ Græci uocāt phaſmata: imagines ſcilicet uariæ in aerea exhalatione uarios colores præſe ferētes. Nam ſi album igneo miſceatur, puniceum: ſi nigrum rurſum igneo, purpureum, aliæq; id genus imagines fiunt. Hęc exhalatio quotiens rumpitur fit chaſma, id eſt hiatus: apparetq; profunditas, quàm βάθος nūcupant. Exhalationi etiā cometem uidetur aſcribere Ariſtoteles, licet Democritus cœtum errantiū ſtellarum, Pythagorici unam errantē ſtellam dixerint: cui Hippocrates comā accedere putat ex humore à ſolo attracto. Sed Ariſtoteles exhalationē circulari motu agitatā in ſublimi. Is quom crineis oſtēdit, cometes: quom barbæ imaginē, pogonia. Cometem autē igneæ eſſe ſubſtantiæ hoc indicium eſt, quòd apparente cometa uenti perflant, & multæ ſiccitates ſunt. Cur uero rarus cometa, cur ſæpius extra tropicos, id eſt cancrū aut capricornū uideatur, parata ratio, quòd perraro tantus humor attollitur, qui ſimulachrū cometæ facere poſsit: & quòd intra tropicos calore ſolis elatus reſoluatur facilius. Eadem ratio galaxiam, id eſt lacteam uiam, oſtendit. ea trāſit per geminos & capricornum. In hac ſtellæ innumerę, quas ſporadas, id eſt ſparſas, nuncupant. Ex his halitus attollitur: in quē ſtellarum lumen infractū, eum circulum reddit ſplendidum, qui galaxia dicituri: ſcut circa aſtrū halos excitari ſolet. Eodem itaq; loco ſemper aſpicitur, quòd ſtellæ nunquam inde faceſſant: & quidem extra tropicos ob eam quam in cometa diximus rationem. & de exhalatione quidem hactenus. Vapore autem conſtat pluuia, ros, pruina, nix, grando. nam quom ſol aliáue aſtra aquoſis ex locis uaporem extulerint, quando nil eſt uapor niſi aquæ halitus: & ille aliquandiu in aere pependerit medio, loci frigore coalitus: rurſus uel pondere preſſus, uel ſole reſoluitur: nunc maiore nunc minorè impetu depluit. Quòd ſi uapor ſubuehi cœperit, nec tanta uis quæ in mediū prouehat: caligo uel nebula efficit, quaſi ſterilis nubes, ſerenitatis plerūq; pręſaga, quando facile reſolui ac diſsipari poteſt. Hinc naturæ uiciſsitudo agnoſci poteſt, quæ humores attollit, elatos deprimit, ut rurſus attollat. Hic eſt ſcilicet Oceanus ille circunfluus; quem ueteres theologi conſecrarunt, eumq; autorē generationis dixerunt. Idem

uapor ſi modicus attollitur æſtate, ros dicitur:neq; adeò alte ſubuehitur,nocturnoq́; algore ſuperueniente reſoluitur in tenues ſtillas. Hic idem ſi temporis hiberni rigore congeletur priuſquam exaqueſcat pruinæ nomen accipit. Ros flante auſtro, pruina ſpirãte borea exurgit, in noſtro ſcilicet cælo. quod diuerſo modo cõtingit in Ponto. Atqui Ros & pluuia ijſdem cauſis coaleſcunt, ſola differũt multitudine ac paucitate: quo modo pruinã & niuem eandem eſſe ac diuerſam ſtatuimus. Ros & pruina diurno uapore concreſcunt. Sed nix in nubem eoit, agitaturq́; & ſpumeſcit uentis alliſa. Demum uictis nubibus in floccos abit & deſcẽdit in terrã. Ex hoc quoq; uapore grandini ſeminariũ eſt. Sed illud accedit, quod utrinq; calore obſidente, hoc magis frigus in medio coarctatur ac uehementius aſtringit. hanc Græci ἀντιπερίστασιν nuncuparunt, id eſt contrariorũ ambitũ. Hinc grandinis globi craſſeſcũt: & ſi ex uicino loco ueniant maiore ſunt mole & rotunda: ſi remotius, utrunq; abeſt. hæc rarius hyeme ac ęſtate contingunt. Hyeme quidem quòd minus utrinq; calor urgeat, & media minus algeant. æſtate quòd uapor calore iuxta attrahatur & abſumatur, minusq́; materiæ ſuppetit. Contrà, uere & autumno calidi atq; humidi tantum eſt, quãtum uapores attollat & antiperiſtaſin proritet. Quòd certò probatur exemplo. Qui enim uolunt aquam cito frigidam reddere, eam prius in ſole ſtatuunt, & in Ponto qui ocyus uolunt circa calamos gelu inducere, quo pro ponduſculis plumbeis uti ſolent piſcatores ad cõfirmandos calamos in ea regione, aquam calidam offundunt.

Sicuti autẽ ex uapore in ſublimi aquæ generantur, ut diximus: Ita in ſpecubus & cauernis terræ uentus excitatus aquas gignit: uel ut rectius dicam, ipſe in aquas eliqueſcit: quæ demũ in multitudinẽ congeſtæ fontes faciunt, & in flumina profluunt. Hinc perſæpe euenit, ut terram ſodientes & aquæ ductus parantes, non alte admodum aquam offendant. Quid? quòd terræ interdum magnis hiatibus abſumuntur, aquisq́; deinde obteguntur: ut facile intelligas aquas latitare, quæ terras erodãt: donec ſe ferre non poſsint, excidentesq́; hauriantur. Sed & pro uaſtitate uoraginũ, fluminũ quæ effunduñt magna eſt amplitudo. Magnis itaq; uaſtisq́; è montibus ingentes amnes erumpere nil mirum, qualis ſub Caucaſo, ubi nullus fundus inueniri proditur, & maris nomen habet. Hæc autẽ ita mutantur, ut terra arida ſit quæ modo late reſtagnabat: quæ omnia proueniũt publica rerum omniũ uiciſsitudine, ſuaq; habent decretoria momenta. nec hoc modo fluminibus, ſed & mari ſolet contingere: ut de Aegypto uidemus ab Homero proditum. Nos uero plerunq; latent, quòd non fiant protinus, ſed longa temporum diuturnitate, ætas autẽ hominis ſit uel quàm breuiſsima. Cataclyſmus uero quo omnia exaqueſcunt, quaſi hyems contingit. habet enim mundus, ſicut annus, ſua tẽpora: uer, æſtatem, autumnũ, hyemẽ. Quòd uero quidã amnes perẽnes, quidam tẽporarij, nõ tam magnitudine aut anguſtia ſit ſpecuum, quibus aquæ recipiuñt: quàm cõditione loci magis minusúe humecti, frigidiq́; aut argilloſi & aridi. Nec tamen qui perpetui uocañt, ſuis carẽt periodis: ut aliquando deſinãt, aliquando curſum repetant. Sed quis non admiretur totã aquarũ materiã, id eſt mare ipſum uniuerſum, non illud quidem à fontiũ multitudine oriundũ: ita enim quidã putauerunt. nam quomodo riguæ & fluentes aquæ ſtatarias aquas depromant? tot præſertim locis quot maria uidemus. & ſi mare fluere quidam putauerint, ꝙ in loca profundiora ſemper deferañ: utpote quom euxinũ & Mæotis in pontum, pontus in ægeum, ægeum in ſiculum, ſiculum in ſardoum & tyrrhenum, deniq; quod eſt inter columnas Herculis, totum in profunditatẽ defertur. Tum uero ab arcto in auſtrum, ſcilicet à ſummo in imum deſcendere maria pleriq; prodiderunt. Sicut alij opertam olim terrã aquis, mox aſtrorum ſuctu exoneratã, & maria nunc ſupereſſe quæ antiquam ſpeciẽ referant. Alij mare ſudorem terræ putauerũt: ſalisq; ſaporem in teſtimonium uocant: ſicut in aqua etiam per cinerẽ eliquata ſalis ſapor deprehendi ſolet. Non deſunt qui mare aquarum conceptaculum & ſedem ac ſeminarium uocent, ut cæteris elementis ſua certa ſedes eſt. Inde ergo aquas omnes excurrere & recurrere opinantur. At fluuij dulces ſunt? dulceſcunt ſcilicet per terrę uenas eliquati. Sed quom craſsius mare ſit, qui poteſt ſubtilioribus aquis & poſculẽtis eſſe principium? Alij cenſent ſolem humecta depaſci, & ſemper maria ipſa circumagi

quicquid

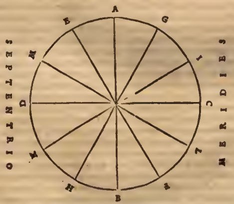
quicquid ineſt dulcis depaſcentem, quod reliquũ eſt ſalſum relinqui. quod fieri non poſſe oſtendimus, quom quicquid humoris attollitur, poſtquam ad mediam aeris regionẽ peruenerit, frigore denſetur & refluat. Tum ſi mari ſol aleret, ut cæteri ignes, alium ſemper ſolem eſſe oporteret: in qua hæreſi fuit Heraclitus: licet ignes etiam cæteros nõ uapores abſumere, ſed tantum attollere animaduertamus. Cæterum quom aſtra cætera pabulo non indigeãt, neq; ſolis more circumaganť maria, neq; id ſoli ui detur tribuendum. alioqui tantæ aſtrorum multitudini ac magnitudini quomodo pabuli materia ſuffecerit? Plato perfoſſam eſſe terram, & tartarum eſſe aquarũ theſaurum, quas euomat, ac reſorbeat, exiſtimauit, & pro terræ conditione colorem ſaporemq; mutuari. Sed rem eſſe cõmentitiam & fabuloſam, compertius eſt quàm ut rationibus refelli debeat. Nã flumina in mare nõ in terrã terminanť: & ſi qua, ut Nilus & Iſter, ſubeunt ſpecus, mox prodire cognoſcũtur: atqui ita eſt, ignis cæli concauũ, aer proximũ, terra medium locum habet. Aquis mare tribuitur. in hoc quaſi mundi aluo craſsior omnis humor ipſumq; ſedimẽtũ ſubſtitit: tenuiſsima aũt quæq; pars in corpus abijt. Ipſum autẽ mare fluminũ accurſu nõ augeri, cauſa eſt eius magnitudo: in qua ita diſsipanť, ut nihil poſsit accremento tribui. Sunt qui mare ab ipſis mundi incunabulis cœpiſſe putent, ijdem compar mundo futurum arbitrantur. Democritus olim terrã mari opertam, illud uero quotidie abſumi & nil fore aliquando ſuſpicatur. Res digna riſu, & Aeſopi fabulæ ſimilis: qui Charybdin bis abſorpſiſſe aquas ſcripſit, & primo montes, ſecundo inſulas appariuiſſe. quòd ſi tertio abſorpſerit, nullas aquas poſthac prorſus ſuperfuturas. At ſi ſol dum circumagitur dulciſsimam quamq; partẽ haurit & remittit: certè mare ſemper futurũ ſperamus, licet non eodem ſorte loco, quando locorũ faciem & fortunã mutari non negamus. eadem ratio nos mouet, ut non ideo mare ſalſum putemus, quòd ſol dulcedinẽ euocet. Nam tantundem regeri & bona fide reſtitui perſuaſum habemus. Salſedinem aũt à fluuijs inuehi exiſtimare, effuſæ eſt impudentiæ. At quæ de ſudore terræ commentus eſt Empedocles, meram fabulam ſapiunt. Nam quòd aqua per cinerẽ aut calcem eliquata ſalſeſcat, diuerſum eſt. ex aduſta enim terrę materia ſalſedinẽ mutuatur. Sic urina, ſic ſudor, ſic pabuli humani ſedimentũ, amarorẽ, uel quod proximum eſt ſalſedinem trahunt, aduſta ſcilicet terreſtri parte corporis infecta. qua itidem ratione contingit ut mare ſalem habeat. Nam ſolis & aſtrorum calor ex ſumma parte quod dulce eſt in uaporem reſoluit: ex imo uero, quà terrã ipſam attingit, exhalationem elicit aduſtæ terræ: quæ per mare aſcendens & rurſus elabens, ſalſuginẽ inuehit. huic rei teſtimonium addit harena in tenuiſsima grana diſsipata. Hinc nonnulli putauerunt terram olim conflagraſſe, atq; inde ſalſedinem accepiſſe, quanta ſit exhalationũ uis nõ intelligentes. Ea ratio facit ut ſpirãte auſtro, utpote calido, aquę ſalſiores ſint & craſſiores: quod cõtra euenit ſpirante borea. autumnales item ob æſtatem proximam utrũq; habent, & grauiores ſunt, & in pręceps feruntť ocyus. Et quis nõ experiť quotidie aquam maris cæteris calidiorem? ceu quæ multam exhalationẽ retineat. Nam quæ ſemel aduſta ſunt, poteſtate calorẽ habent: calx, cinis, animaliũ ſedimenta, quorum præcipue uentres calidi. pars ergo poſculenta facile attollitur, cui ſi quid terrenæ concremationis inhæſerit, ſalſeſcit. Quin & nauigantes uaſculo cera obturato & in mare demiſſo aquam poſculentã colligunt: quòd pars aquæ dulcior per tenuiſsimos cæræ meatus penetret, ſubtilior ſcilicet. at quę ſalſa & craſſa eſt excludiť. Quom uero craſsior ſit, plus habere ponderis etiam neceſſe eſt. Suſtinet itaq; triremes, quę facile in fluminibus ſuo pondere ſubſidunt. id tu facile ſenſu uidere potes. Nam ſi ſalis multum aquis inieceris, ita craſſeſcunt, ut propè limus fiat, & in ea oua innatãt. Quod in ſalinis cõminus licet experiri, & in Paleſtinæ quodã lacu, in quo homines & equi abiecti uinculis etiã alligati ſuperferuntur. Hinc fabulæ traduntur, in Chaonia accolas ab Hercule impetraſſe: ut quoniam fons proximus piſces non educaret, ipſi ſales inde colligerent. Aquam ergo illam decoquunt, & tenui portione exhalante, ſubſidet pars craſsior modice ſalſa cãdore incredibili. eius rei calor cauſa eſt. Nam ſic Arabes calamis & ſcirpis cõcrematis, cineres in aquas demittunt, inde multum ſalis colligentes. Accedit illud teſtimoniũ, quòd ſi ueſtem marina aqua pelluas, for-

deſcit:tantum abeſt ut ſordes eluantur. At fluuiorũ calor & ſapor nullus eſt, quicquid uero habent, à terra per quam fluunt mutuantur. Hinc ſulphur & alia id genus redolent. Sic in Sicilia fonte quodam indigenæ aceti uice utuntur. ſic apud Lingonas. Sic fons Scytharũ ita amarus eſt, ut amnẽ in quem influit uniuerſum ingratum reddat: terra ſcilicet ſuas illis habitudines imprimente. ſed de his hactenus. nunc de uentis. Ventorum cauſam ſoli & aſtris tribuunt, à terra calidum & ſiccum halitum elicientibus. Nam ſi uapor attollitur, ut in aquam exprimatur: ita ſubtilior hic halitus euocatur, ut ſpiritus fiat. Nam ſi ſpiſsiora euehuntur, tenuiora etiam & ſicca igneæque naturę euehi neceſſe eſt, quorum fœcunda eſt tellus. Neque ijs credendum qui aerem, ſpiritum, nubem, ſubſtantia eadem arbitrãtur: eo tantum differre, quòd aer quieſcat, uentus propellatur, nubes denſetur & pendeat. Nam nubes uapor eſt calidus & humidus. uentus calidus & ſiccus eſt halitus. Quòd ſi aer, unde illi motus principium? ut defluuijs omnibus eſſe oportet. Certè non hoc facile conſtituant, qui uentum eſſe aerem agitatum & fluentem dixere. patet hoc quod diximus, quom maiorẽ modo, modo minorẽ ſpiritum attolli uideamus, pro quantitate exhalationis quę attollitur. item quòd pluuia uento, uentus pluuiæ concedit, quaſi alter alterius locum occupet, utpote contrarijs cauſis exorti. nam rapto uapore, terra aret, unde exhalationis materia eſt. Cęterum ab arcto & meridie multi proficiſcuntur uenti ac imbres, quòd ſol inter utrunque iter capeſſens, halitus attollat, neque cõcoquat procul ſummotus. Ab ortu & occaſu id rarius euenit, quòd euectos halitus uicinitate abſumat. ſic Eteſię poſt æſtiuum ſolſtitium & canis ortum ab arcto ſpirare incipiunt, liquatis ſcilicet niuibus excitati. Die uero flant, noctu deſinunt, quòd calor materiam ſuppetat quam noctis frigus extinguit. Contrà ornithiæ poſt brumã ab auſtro ueniunt, minus uehementes, minusque continui, ſolis ui edomiti, quę ſubire uenientes ad nos neceſſe eſt. Venti autẽ in latus mouentur, quòd halitus euocati ſurſum ferantur: ſed uel frigore medię regionis uel denſitate nubis repulſi, quom rectà deſcendere natura leuitatis prohibeat, in latus inclinant: & more fluminũ excurſu proficiunt, & augeſcunt. Ceſſant uenti ſole materiã ſpiritus ſuo immodico calore diſsipante. Item quom ſol terrã exiccat antequã terra multam exhalationẽ effuderit: ceu ſi tenue quid in ignẽ abieceris, quod priuſquã fumum emittat, aduratur. Ob id circiter Orionis ortum uſque ad Eteſias & prodromos qui octo fermè diebus ante canis ortum ſpirant, magna fit aeris tranquillitas. Sed & frigus idem agit calori, terram adſtringens & ſpiritum intercludens. Ad uentorũ rationem ſpectat noſſe Zonarum mundi diſtributionẽ: hæ quinque ſunt, media æquinoctialis, quòd ſol circa eam feratur, & quom ad illam peruenerit, dies & noctes æquentur. Hæc ob immodicum calorẽ à pleriſque ueterum inhabitabilis exiſtimatur, ſed ætas poſterior habitabilem eſſe cœpit. Duæ poſtremæ quod à ſole procul recedant, & ad polos mundi uergant, immodico frigore habitatores excludunt, ſi pleriſque antiquorum credimus. poſteri aliter iudicarunt. Inter has tres, duæ temperatæ, uitæque animantium accõmodatæ interſeruntur. Noſtram arcticam, antarcticã alteram porrectam ultra æquinoctialem uocant. In utraque ſimiles rerum & uentorum euentus accidere ſuſpicantur, eademque ratione uentos ſtatuendos ex parte utraque arbitrantur. Et ſicut à noſtro polo Boreas ſpirat, & non pertingit alterum polum: ita ex alterius poli parte alius flat Boreas, qui & ipſe minime noſtrum polum attingit. Neque auſter ab altero ſpirat, ut quidam putant: ſed ab æſtiuo tantum tropico, quẽ à cancro nominarunt. Sub media Zona uentos fieri negat Ariſtoteles, quod nullæ aquæ ſint eo loco, ex quibus exhalatiões fiant. Proinde qui Eteſias inde flare credũt, falluntur. Longitudinẽ & latitudinẽ noſtræ habitationis aliter accipit Ariſtoteles quàm coſmographi. Latitudinẽ metitur ab oriente ad occidentem, id eſt à mari Indico ad Herculeas columnas quæ ſunt in mari Gaditano. Lõgitudinẽ à meridie ad ſeptentrionẽ, id eſt ab Aethiopia ad Mæotin paludem. Porrò latitudinẽ noſtræ habitationis longitudine multo eſſe maiorẽ. & hanc quartam partẽ circuli non implere: illam, id eſt latitudinẽ, propè ſemicirculum complecti. Ob id Ariſtoteles inquit habitationẽ terræ ſecundum latitudinẽ, ad eius habitationẽ ſecundum longitudinem, amplius ſe habere quàm quinque ad tria. Propemodum enim ſe habet ut ſex ad

tria

tria, exili admodum parte excepta. Situm ſeriéq; uentorum ita deſcribit Ariſtoteles. Fiat circulus quē finitori comparemus, per eum ſex ducantur diametri elemētis diſtinctæ. a ſignificet ortū æquinoctialem, ex diuerſo, b æquinoctialem occaſum, c meridiem, d ſeptentrionem, e ortum ſolſtitialem, f ſolſtitialem occaſum, g ortum hibernum, h hibernum occaſum. Inter g & e ducatur linea, i k. inter f c ducatur linea l m. Hæc duodecim ſunt elementa, quorum unicuiq; uentum unum adſcribemus, a ſubſolanum, b fauonium, c auſtrum, d boream, e phœniciam ſeu cæciam, f africum, g eurum, h corum, i euroauſtrum, k thraſceam, l libanotum, m aquilonem. Qui omnes præcipui ſunt ita poſiti ut ex aduerſo ſpirant. Inter hos quatuor eminent ſ quatuor præcipuis orbis partibus, Subſolanus, fauonius, auſter, boreas. Ad auſtrum poſiti calidi ſunt, ad boream frigidi, orientales auſtrinis minus calidi, occidentales minus borealibus frigidi. A parte boreæ plures exurgunt uenti ob humidam materiam quæ inde ſuppeditatur. Venti ex diametro oppoſiti non ſimul ſpirant, quòd ualentior infirmiorē coerceat. uenti oppoſiti flant plerunq; circa tempora oppoſita. Phœnicias circa æquinoctium ueris, africus circa autumnale: zephyrus circa ęſtatē, circa hyemem eurus. Venti oppoſiti aut idem aut oppoſitum faciūt. eurus & corus incipientes ſiccant, auſter calet, boreas alget. ſubſolanus, phœnicias, eurus tepidi. eurus inchoans ſiccus, deſinēs aquoſus, ſubſolanus minus ſiccus, phœnicias ſeu cæcias pluuius. nam uapores & nubes in ſe trahit: unde prouerbium illud exiīt, ad ſe malum trahit ut cæcias nubes. Fauonius, africus, corus, ſuffrigidi. corus inchoans ſiccus, deſinens aquoſus. auſter, euroauſter, libanotus, calidi. Auſter noxius, libanotus humidiuſculus, africi & noti naturam participans boreas. thraſceas, aquilo, ſereni, & alios inhibent quòd uehementiores ſint. Boreas grandinoſus, aquilo niuoſus, ambo frigidiſsimi, ambo corruſcationū autores. corus cū iis natura conuenit. boreas omnium ſaluberrimus. Et de uentis hactenus.

ORTVS

OCCASVS ÆQVINOCTIALIS

DE TERRAE MOTV

Ventos terræ motus cauſam eſſe putant. de terræ motu igitur ordine agendū eſt. Anaxagoras ideo prouenire exiſtimauit, quòd mundus ita diſtinctus ſit, ut hemiſphęrium hoc noſtrum ſurſum ſe habeat, illud quod tenent antipodes deorſum Aer igitur qui ob leuitatem ſurſum fertur, in noſtrum hemiſphærium aſcendere uolens,

terræ

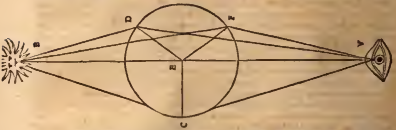
terræ occurſans eam permouet. Quæ ratio à ratione abhorret, quom in altero hemiſphærio ſurſum ſe habeat, quod ad cælũ uergit: ut in noſtro experimur hemiſphęrio. nam ſi in terram aer nitatur, nõ aſcendere, ſed deſcẽdere, iure exiſtimabitur. Democritus putauit terrã cauernoſam eſſe, & ſpecus habere plenos aqua, quæ exitũ quærens motum terrę faciat: id quod abſonum eſt. nam terra ſolida eſt, neq; tantos habet ſpecus qui terrã permouere poſsint. Adde quòd neq; ſemper à terrę motu aqua emanet. Anaximenes Mileſius exiſtimauit terrã cõplutam deinde ſiccã rimas agere ac diſſolui & corruere, & inde fieri terrẽmotũ. Nam & lutum primo bene compactum mox friari uidemus. Sed hæc ratio laborat. Nam hoc ijs euenit quæ naturalẽ ſiccitatem non habent, qualem habet terra. Tum uero hoc agnoſceretur, & terræ fruſta uiderentur ijs maximè locis ubi frequentes ſunt terræmotus: id quod nequaquam uidemus. Adde quòd in tam longo æuo iam terræmotus deſinere deberent, abruptis ſcilicet iam magna parte & collapſis terræ membris. Tum uero Ariſtoteles ſuam de terræmotu ſententiã aſſerit. Quom, inquit, terra naturaliter ſicca ſit, & aquę multitudinem in ſe contineat, poſtmodum à ſole calefacta, multis præterea ſuopte naturæ ingenio igneis corporibus in ſe conceptis multum quoq; in ſe ſpiritum comprehendat oportet. Qui ſpiritus quom multum & tenuitate & uelocitate ac uehemẽtia polleat, facile intra terræ uiſcera huc illuc euagari ſolet. mox auctus exitum quærit, & in altum more leuium corporũ euolare cupit. Quod quom non poſsit terræ duricie circum obſiſtente, ſuo niſu atq; impulſu terram concutit. Atq; hoc eſt quod terræ motum appellant mortales. Hic interdum uictor terrã proſcindit, & cum flamma ex colliſione cõcepta effundit: interdũ nullã habet comitẽ flammã. Sępe etiã cõtingit ut nõ totus ſed parte tantũ expiret, pars reliqua incluſa terrã exagitet. Neq; obſtat terræ ſoliditas atq; opacitas, quin ſpiritus ſeu exhalatio intra terrã à ſole cõciteẽ: quom tamẽ lumini repugnet, ne penitiores illos terræ meatus penetret. eſt eñ calor ꝗ lumen ad penetrandũ multo fortior, id quod ex obiecto igni pariete conſtat: quẽ calor traijcere poteſt, lumẽ traijcere nõ poteſt. Atqui & illud ab exhalatione & ſpiritu terræ motũ prouenire atteſtaẽ, quòd tranquillo plerunq; aere motus ille efficiẽ: tũ quòd noctu & circa ſolis ortũ plerunq; incipiat. ꝙ ſi id luce eueniat, meridie maximè cõtingit, ſole tũ uehemẽter in terrã incumbẽte. Sed & locis cauernoſis id maxima parte euenit, intra ſpecus ſcilicet ſpiritu excitato. Adde ꝙ uere & autũno ob frequentiã pluuiarum hoc ſæpius accidit. Vim etiam ſpiritus non modo in aere ſed & in animalium corporibus experimur. ſpiritu enim clauſo intremiſcunt, atq; hoc perſæpe à lotij effuſione: & adeò aliquando, ut non queant conſiſtere. Quid quòd aliquando id ita ſenſu compertũ eſt, ut pudor ſit inficiari. Nam quom motus terræ ingruiſſet, non prius deſijt quàm terra in multam molem intumuerit in collis morem: quo tandem diſrupto multa uis uenti igne admixta & cinere erupit: quæ Liparæorum urbẽ & aliquot urbes Italiæ proximas grauiter afflixit. Id circa Hieram inſulam unam ex Aeolijs prius olim acciderat. Sed & ante motum hunc terræ ſol nõ raro ſine nube obſcurus uidetur. Poſt occaſum etiam ſolis ſæpe occurrit nubecula in morem lineæ anguſta & in longũ porrecta, futuri motus nũtia: ceu ſolet in maris fluxibus unda tenuis præcurrere, quam aquę filũ, id eſt τὸ ὕδατος νῆμα, maris accolę nuncupant. & hunc circa ſolis deliquia frequenter accidere annotatum eſt, quòd tunc aere agitato multi flatus excitẽtur. Obſeruatũ eſt illud quoq;, ad dies XL. terræ motũ portendi: quin & in bienniũ promouiſſe, multitudine materiæ cauſam exhalationi ſuggerẽte proditum eſt. Quandoq; etiam ſubterraneus ingẽs fit ſonus, uel dum terra agitatur, uel antequam agitetur, uento ſcilicet cauſam præbente. Hoc eſt quod aliqui inter prodigia aliquando annotarunt, terram mugiſſe. Cum terræ motu etiam interdum plurima aquæ multitudo erupit, utpote uehemẽti ſpiritu impulſa. Id quod circa Achaiam aliquando euenit, contrarijs ſpiritibus obnitentibus, ita ut cataclyſmus factus uideretur. Cõtingit autem ut ſpiritus incluſus aliquando unam tantum in partẽ incumbat, id quod admodum pernicioſum eſt. Sicut etiam interdum adſurgit in tumorem, euenit etiã nonnunquam ut alternatim pellat & impellatur, & quaſi cõtrario motu ſecta inter ſe arietent: quod in ſe minus habet pericul, parte ſcilicet parti ſuccurrẽte.

& ha-

& hactenus de terræmotu. De tonitru & fulgure nunc agendũ. Anaxagoras exiſtimauit ignem à ſuo delapſum orbe in nubem incidere. eius uero coruſcationẽ eſſe fulgur. Quom extinguitur, ſtridorem fieri: hunc eſſe quod tonitru appellamus. Sed enim hoc parum conſentaneũ rationi intelliget, qui nouerit ignem ſuapte ui ſurſum niti, deorſum uero nunquam. Quòd ſi huiuſmodi motum uiolentum dixerit, uiolentiæ cauſam reddi oportuit. age uero, cur ignis nubilo potius cælo quàm ſereno delabatur, etiã diſquiſitione dignũ putamus. Altera eſt Empedoclis ſententia ſuperiori ſimillima. nam ignẽ in nube ex radijs in ſe inuicẽ cõcurrentibus ac ſæpius replicãtibus ſecerni putauit, tũ pari pacto eius coruſcationẽ fulgur: ſtridorẽ uero dum extinguitur, tonitru appellauit. Sed res ipſa mẽdaciũ detegit. Nã ſi hoc uerũ, tum in omni nube eã fieri concurſationẽ ac replicationẽ par fuit, atq; hinc fulgur & tonitru: quod ſenſus falſum teſtatur. Tum quòd quoties aqua ſole aut igne incaluit, ſegregatio illa radiorum fieri debuit: quod planè à uero alienum uidemus. Quòd ſi in aqua id non accidit, neq; in nube accidere credendum eſt. Sunt tertio qui dicant: fulgur nõ apparere propter ignẽ. Sed quemadmodum percuſſam aquã noctu fulgere cernimus, eodem modo, dum ſe nubes collidunt, fulgorẽ excutere. Sed ij parũ uidentur rationem opticã tenere, & quæ refractione fiant intelligere. fit enim die coruſcatio, non aquæ percuſſæ fulgor. Ea enim fulgere uidetur percuſſa, refracto ab ea uiſu ad aliquod fulgidum. Idq; nocte uidetur, non die: quòd die maius lumen minus obtundat.

Ariſtoteles ueram cauſam explorans, duas aſſerit eſſe expirationes: alteram humidam, alteram ſiccã. Vtraq; in nubem eleuari ſolet: quoq; altius euecta fuerit, eò uehementius ob loci frigiditatem denſatur. Exhalatio autem ſiccior & rarior à denſiore concluſa, & exitum quærens ualido motu agitur: & denſa nubis latera concutiens, eum ſonitũ ciet qui tonitru dicitur. Is maior aut minor eliditur pro rari denſiq; differentia, quem ſtridori illi cõmode poſſumus comparare, qui uulgo Veſtæ & Vulcani riſus dicitur, quom è lignis ſpiritus exitum petens crepitum facit. Verba ſunt Ariſtotelis, ὃν καλοῦσιν οἱ μὲν τὸν ἥφαιστον γελᾶν, οἱ δὲ τὴν ἑστίαν, οἱ δ᾽ ἀπειλὴν τούτων, id eſt, quem ſcilicet ſtridorem alij Vulcani riſum, alij Veſtæ nuncupant: alij corũ minas. In uehementi autẽ concuſſione inflãmatio nubẽ ſcindens fulguratio appellatur. quòd ſi concepta flamma in imũ detruditur, fulmen uocatur: ſine flamma autem rumpens, ecnephias & typhones reddit. Illud certum eſt, fulgurationẽ fieri poſt nubis colliſionem, & tonitru eam poſteriorẽ, licet prior ipſa oculis occurrat, uiſu auditum anticipante: quod in longe ferientibus remorumq; impulſu certò colligitur, quom rurſus attollantur priuſquã plagæ ſonus audiatur. Si ergo diligenter inquiratur, eadem cauſam ſecundum materiã ſuper terram uentum, ſub terra terræ motum, in nube tonitru efficit: exhalatio ſcilicet ſicca fluens, mobilis, agitata. & hæc de tonitru ſatis. Quoniam ex eodem ſeminio ecnephiam ac typhonem, & ſi flamma adſit, fulmen fieri diximus: quid ecnephias à typhone differat, diſſerendũ eſt. Ecnephias perpetuo & continuo ſpiritu conſtat, typhon fracto & conciſo. Idem contorquetur & rotatur, quom ecnephias rectà deſcendat. Typhon aliquid nubis ſecum conuehit, arbores & nauigia contorta conſternens tanta ui, ut ſępe ignem concipiat. Qua ex re illum mortales incenſionem uel preſtera nuncupant. Typhonem flantibus aquilonibus, ecnephiam dum iacent niues, fieri pernegant. At fulmen tenuis ſpiritus eſt, ignitus, de nube eliſus. eius unam ſpeciem argeta, id eſt fulmen clarum uocamus. Hoc non urere, ſed diſsipare tantum creditur. eius quippe mira uis: in reluctantia tantum ſæuit. Aes clypeis inductum eliquat ligno incolumi. intactis ueſtimentis corpus afflat & oſſa abſumit. Alteram ſpeciẽ denſiorem obtuſioremq; ψολόεντα κεραυνόν, id eſt fumidum & ardens fulmẽ, uocauit Homerus: quod huc illuc peruagari annotatum eſt, quom Dianæ Epheſiæ templum cõflagraret. Fulmen ſemper præcedit ſpiritus. Quo fit ut quidquid fulmine iciendũ eſt, prius moueatur. de fulmine illud quoq; adnotari ſolet, ſi quid per uigiliã feriatur, clauſis oculis mori: per ſomnũ, apertis. Quod fulmine ictum eſt, in diuerſam partem ſemper conuerti. Omne animal ſtatim expirare, homine excepto. Nunc de ijs ordine agendum eſt, quæ à philoſophis mixta imperfecta dicũtur: quæ radiorum apparitione uel fiunt uel fieri uidentur: & primo

de ea quæ à Græcis halos, à noſtris area dicitur. Ea eſt circulus tam circa ſolẽ quàm lunam aliaq́ꝫ fulgentia aſtra. Is fit ex radiorum refractione ad opticam rationẽ. Quæ cauſa una communis eſt iridi, uirgis & parhelijs. Fit halos uniformi & æquali nube ſub aſtro cõſiſtente. occurſans enĩ illi luminoſus radius refringitᷣ: apparetq́ꝫ ſub aſtro magnus circulus, cui halos nomen fecere. Ita enim ratio naturalis obtinuit, ut oculorum radius in habentia planã ſuperficiem impactus, aerẽ uidelicet aut aquã, retrudatur refringaturq́ꝫ. Ex his quædã ſpeculorum figurã repręſentant, ut continua & denſa. quædam ſolos colores, ut quæ ex plurimis ſpeculis penè inſenſibilem diuiſionem habẽtibus conſtant: in ijs enim imagines non apparent, ſed tantum colores. Et ſiquidem quæ oculis obijciuntur clara ſunt, clari ſunt iridẽ colores. Sin aliquid ſe denſius admiſceat, uel ſi oculi radius paulo fuerit infirmior, minus claros colores uideri oportet. Aer coactus circa aſtrũ ex quo halo circulum fieri diximus, ſi denſior fuerit, pluuiam nuntiat. Quòd ſi euanidus diſsipetur, ſerenitatis eſt index: quòd ſi ex una parte diſcerpi uideatur, ex ea parte uẽtos pręſagit. Facit enim eam diſtractionem uentus inde mouens. Halos autẽ non ex aduerſo aſtri, ut iris, ſed planè circa aſtrum efficitur. cauſa eius circularis formæ eſt refractio radij à ſigno ad ſignum. Vniformi enim & æquali conſiſtente nube, undiq́ꝫ ab eodem ad idem æquales radios refringi contingit. Idem hoc Mathematici optica fieri neceſsitate demonſtrant. Statua-

tur linea a, b, pro radio obtutus: ita ut in a, oculus, in b, aſtrum circa quod halos fiat, præſcribatur. Circa hanc eo loco, ubi eſt nubes, tria ſigna in ambitu obſeruentur, c, d, f, ad hæc lineæ rectæ & æquales treis ab a puncto ducantur. Ab iiſdẽ rurſus tribus ſignis tres aliæ ducantur lineæ in b, punctũ, in quo aſtrum notauimus. Ex harum ſex linearum protractione tres magni anguli, ſeu tu obtuſos angulos appellare mauis, efficiuntur: eo ipſo loco quo inferiores tres cũ ſuperioribus tribus lineis concurrunt, in c, d, f. eſſe autem hos treis triangulos æquales certum eſt, utpote quorũ latera ſint ęqualia. Ducãtur præterea lineæ ab angulis, c, d, f. quas cathetos, id eſt perpendiculares dixit Ariſtoteles, quòd à circumferentia circuli ad centrũ deducantur. Eſt autẽ centrum e, per quod recta linea a, b, traiecta eſt. Sanè ex angulis & lineis illis, ut dictum eſt, cõcurſantibus circulum oculis offerri neceſſe eſt. Quo fit, ut halos ſiue area circularis euadat. Fit autẽ ſępius circa lunam quàm ſolem. Nam uis ſolis ad humores abſumendos multo uehementior. Nunc ad iridem tranſeamus. Iris nunquam orbem implet, uix aliquando ad ſemicirculum accedens, quãto ſol ad medium cæli magis prouectus fuerit, hoc mitior. Eo fit, ut ſub ortũ & occaſum maior uideatur. Poſt autumnale æquinoctium diebus ad brumã inclinantibus qualibet hora iris uideri poteſt: quom longiores ſunt dies, circa meridiẽ non apparet. Vix unquã plures duabus irides ſpectatæ ſunt. Iridi treis colores ſunt, puniceus, uiridis, purpureus. Fit iris quoties in rorulenta nube oppoſita ſolis radij refringuntur, ſolis imaginẽ male exprimentes guttæ ex nube rorantes, uti parua ſpecula radiorum colorẽ, non planè figurã repræſentant. Ab ipſis autem guttis radios etiã obtutus noſtri refringi uero ſimillimũ eſt: quòd ab omnibus corporibus planis, qualis aqua, qualis aer, uiſum noſtrum refringi uidemus. Memorię traditum eſt, Antiphontem hominem infirmo admodum

admodum obtutu ſpectrum ſiue imaginem ſuam in ſe obuerſam ſolitum ſpectare.id ſcilicet faciebat refractio & uiſus infirmitas. nam apud eum aer uice ſpeculi fungebatur.eadem cauſa facit,ut trabes nauium curuatiores craſsioresq; in mari occurrãt: & flantibus euris rerum moles maiores ſuſpicamur. Quin & ſol & aſtra tum orientia tum occidentia maiora exiſtimantur, quòd uapores medij qui eo tempore excitantur,latius radios frangant atq; diſsipent. Quod ſi aeri acceptum ferimus,id iuſtius aquæ tribuendum opinamur. Atqui hoc iris & halos differũt, quòd iris ex aduerſo ſolis & aſtri apparet,halos autẽ ſub aſtro. Iris ob denſitatem nubis nigrior, halos albior fulgidiorq; uiſitur. Fulgidum enim per nigrum aut in nigro conſpectũ puniceum ſe offert:ſic uiridia ligna multum fumi candidæ flammæ cõmiſcentia rubrũ ignem oſtendunt. & ſol per fumum & caliginem ſeſe puniceum profert. Qualis etiã eſt prima iridis refractio, utpote à paruis ac roſcidis guttis repulſa. Eo quoq; iris ab halo differt, quòd iris diuturnior eſt ac permanentior: nam halos ſtatim ſoluitur aut depluit. Quin & ſpirantibus auſtris iridis imago circa lucernas uiſitur: eadem circa remos rorãtes. Aqua itidem ſubtiliter ad radios uel manu effuſa, uel buccis aſperſa, iridem repræſentat. eſt autẽ præcipuus in iride color puniceus non purpureus. Nam & refractio & paruulæ guttæ ſpecula imitantes hoc efficiunt. Quæ omnia halo longe aliter accidunt. Ex tribus coloribus iridis, puniceus fit fulgido in nigro aut per nigrum emicante, ut diximus: hic non minus candoris habet quàm fulgoris. Quo uero longius radius protenditur, hoc umbræ magis particeps efficitur, atq; in nigrũ tranſit. Hinc eſt quod puniceo uiridis protinus ſuccedat. nigrum autẽ negationi bel le comparari ſolet. Quom enim delaſſatus uiſus deſit,in nigrũ deſinit. ſic omnia longe proſpecta nigriora,minora planioraq; ſe offerunt. & in ſpeculis imagines, & nubes in aqua ſe præbent intuentibus nigriores:nec iniuria. Nam propter refractionẽ pauco debiliq; aſpiciuntur radio. ob id plerunq; accidit,ut nubem ſoli proximã intuenti nullus color occurrat, ſed propemodum colore caſſa uideatur: hanc eandem, ſi mox in aqua reſpexerit,aliquo iridis colore perfuſam putet. Id ſcilicet facit radius fractus:qui ſua infirmitate ad nigriorẽ aut certè minus album,ac demum ad nigrũ perducit. Hinc igitur facile intelligi poteſt,à firmiore radio puniceum colorẽ proficiſci: qui debilior factus in uiridem permutatur. Quoq; longius ſe prouehit, hoc magis in purpureum abit. Si qui uero alij ſunt colores, inſenſibilis propè eorum eſt tranſitus.

Plures etiam occurrere nobis poſſunt irides:ea tamen ratione, ut quæ debilior & infirmior eſt ea ſit fortioris firmiorisq; imago: atq; ita ſubinde,ut quæ à prima longius abſtiterit, ea minus polleat; minusq; ſub aſpectum cadat. Illud quoq; obſeruatum eſt,colores poſteriorum uariare à prioribus ordine. Quom enim prior primo loco puniceum,mox uiridem,poſtremo purpureum habeat: qui ſequitur primo purpureum, mox uiridem, tertio loco puniceũ habet:atq; ita deinceps. Sunt qui putent non tres ſolum,quos diximus,colores in iride agnoſci:ſed & xanthum,quẽ nos flauum appellamus. Ariſtoteles ob id non putat plures tribus colores iridi tribuendos eſſe. Siquidem flauus non eſt in iride per ſe color, ſed uiridis puniceiq; collimitium, & alterius in alterum tranſitus. Nam puniceum iuxta uiride ſitum albi flauiq; aſpectum imitatur. Id aliquot indicijs probatur. Quippe ſi atra impenſe fuerit nubes, color xanthus ſępius ſe oggerit quàm puniceus: nigra nube uiridiſq; coloris proximitate id agente. Item quom color iridis puniceus ſoluitur, in flauum permutatur. Adde quòd in uerſicoloribus texturis corolliſq; floribus contextis, hanc uarietatẽ aſpici licet:uicinitate colorum ſæpe oculos perſtringente, ut quis qualiſue ſit legitimus color non decernant. Eadem res operantes ad lucernam fallit, ita ut in deligendis lanis aut ſecernendis floſculis colorẽ pro colore perſæpe interſerant. In iride illa annotantur. eam nunquam maiorẽ eſſe ſemicirculo, ſæpius minorem. Sole in ortu uel occaſu exiſtente maximã apparere iridem. Nam quãto ſol ſupra horizontem aſcenderit, eo arcus minor apparebit: quom itaq; ſol in meridianum prouectus fuerit, tũc ſe anguſtiſsimã proferet. Ab autumnali æquinoctio omnibus horis iridem fieri contingit. At circiter æſtiuum ſolſtitiũ meridianam iridẽ uideri negat Ariſtoteles. Poſtremo de Parahelijs & uirgis dicendũ eſt. Fiunt autẽ Parahelij nube denſa ad latus

ſolis exiſtēte, in qua ſolis radius refringitur. Hos ſoles uocauit antiquitas. ob id inter portenta duos aut tres legimus apparuiſſe ſoles: quos imagines fuiſſe ſolis nihil dubitamus. Hoc ab halo & iride differūt: quòd neq; circa ſolem neq; ſub ſole, ſed ad ſolis latus tantum uidentur. Fiunt ad latus & uirgæ, quas ῥάβδους Græci uocant: quom nubes ſcilicet cui ſolis radij illiduntur, neq; ſibi cōſtiterit, neq; ubiq; eandem rationē ſeruauerit: hic denſa, illic rara: illic plus aquæ, hic minus habens: ex qua cadentes ſtillæ uti ſpecula cōminuta ſolemq; excipiētia uirgas iridi perſimiles, id eſt uerſicolores repręſentant. Hactenus de ijs, quæ ſupra terram coagmentantur, diximus. In poſterum de ijs, quę intra terram exhalatione & uapore confiunt, id eſt de lapidibus & metallis dicemus.

ANTEROS SIVE DE MVTVO AMORE, CAELII CALCAGNINI.

ANTEROTI SACRVM.

Hic unus colitur, ſed unus ille
Implet munia numinum duorum,
Et poteſt geminus uocari & unus.
Et quod uix licet æſtimari: in illo
Bis unum duo non facit, ſed unum.
Hæc uis ſcilicet Anterotis illa eſt:
Hæc uis mutua mutui eſt amoris.
Hæc binas animas coire cogit:
Atq; una geminum calere pectus.

MAGNIFICO VRBIS TRIBVNO ANTONIO Conſtabili equiti ſplendidiſsimo Cælius Calcagninus S.

Licet pietatem ac liberalitatem tuam plurima in ciues ac patriam officia teſtentur: tamen quoniā (ut Gręci putant) ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται, peculiare tibi in magnificis ædibus tuis elogium propoſuiſti, quo & beneficentiam & gratitudinem tuam in amicitia oſtendis. Inſcripſiſti enim id quod familiares ac beneficiarios tuos ſummopere oblectat, Diligentes me diligo. Petijſti deinde à me: quid poſſet elogio maximè accōmodatum pictura exprimi. ne ſcilicet in tuum cubiculum, ſi pictura ab elogio diſsideret, illud obijceretur: ἄλλα μὲν λεύκων, ἄλλα δὲ λεύκωνος ὄνος. Venit mihi protinus in mentem Platonici Porphyrij apologus: quo ille pulcherrime atq; aptiſsime oſtendit, quomodo Amor adoleuerit; & cur Mutuus mor in lucē editus: de qua re in annotationibus meis recenter ſcripſeram, quo loco indicaram, pleroſq; latinorum falli, qui Anterota Amori inſenſiſsimum numen exiſtimauerunt, quom ille potius Amori reſpondeat atq; ſatisfaciat. Placuit tibi rei argumētum. Accerſitiſq; pictoribus primi nominis omnē hiſtoriam iuſsiſti graphicis atq; iconicis figuris effingi: & ſubinde à me quæſiſti, ut ſuper Anterote ſententiam meam literis mandarem, quo tibi tota res planior atq; obuia magis fieret. Et quom in annotationibus materię compendia fuiſſem ſecutus, hic me paulo ampliorē prolixioremq; eſſe uoluiſti, illud crebrius repetēs, ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ καὶ σαφέστερον. parebo lubēs, & hoc omne militabitur bellū in tuę ſpē gratiæ. Illudq; te imprimis obteſtabor, ne ſinas hæc in cuiuſquam manus peruenire. Aliud enim eſt unius uoto, aliud omnium, ſatisfacere. Bene uale, & tuum Cælium ama.

Rerum

RERVM SYMPATHIA, CVI ANTE- rota præſecit antiquitas.

NON modo nobis natura atq; his animãtibus, quæ homini
proxima ſunt, mutui inter ſe amoris igniculos ingenuit,
uerum & abdita quædam cognationis ſemina inter diuer
ſa impreſsit. coaluitq; deinde cõmune animorum fœdus:
admirabilemq; inter rerum naturę opera ſocietatem con-
iugauit: quam ſi in brutis abdicatisq; à ratione frequẽtem
oſtenderimus, quanto eam conuenientius dabitur in ho-
mine intelligi: niſi plus ille odio & cupiditati quàm bene
ſuadenti naturæ tribueret. Animaduerſum eſt enim inter
columbos ac pauones, turtures ac pſittacos, merulas & turdos, cornicem & ardeo-
las optime conuenire. uulpes & corui aduerſus æſalona coniurant. Hæc parua auis
eſt, oua corui frangens, cuius pulli infeſtantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius
ipſamq; uellit. harpe ac miluus triorchin ſocialiter perſequuntur. Defendit tinuncu
lus, quem κιγχίδα Græci uocant, columbas: terretq; accipitres naturali potentia, in
tantum ut uiſum uocemq; eius fugiãt. Hac de cauſa præcipuus columbis eius amor:
feruntq;, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis, nõ mutare ſedem co
lumbas. Vrſi apibus mirifice blandiuntur, & tam diuerſa alioqui animalia conſen-
tiunt. Panthera & camelus, pardus & leæna nõ modo blande inter ſe agunt, uerum
etiam cõiugali fœdere copulantur. Illud etiam mirandum, pantheram à feritate ani-
mal dictum, grati animi teſtimonia prębuiſſe patri cuiuſdam Philinis aſſectatoris ſa
pientię, quom eius catulos in foueã delapſos exemiſſet. Aduerſus crocodilũ ichneu
mon & trochilus cõmune pręlium ineunt. Elephas, tantum animal, pecudibus infir
miſsimi ac hebetiſsimi generis adlectat. Ex his unus etiam traditur amaſſe quandam
in Aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electam putet: miretur gra-
tam Ariſtophani celeberrimo in arte grãmatica. Alius Menãdrum Syracuſanũ inci
pientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, deſiderium eius quoties non uideret, inedia
teſtatus. & unguentariã quandam ab alio adamatam ferunt. Omnium amoris fuere
argumenta gaudium à conſpectu, blanditiæq; inconditæ, ſtipes quas populus dediſ-
ſet ſeruatæ, & in ſinum effuſæ. Mentor item Syracuſanus, & Helpis Samius, cũ leo-
nibus familiariſsime uixiſſe traduntur. Arietẽ etiam cõſtat deperijſſe Glaucen puel
lam Ptolemęi cithariſtriã. Eſt percelebris apud Seſton urbem aquilę gloria, educa-
tam à uirgine retuliſſe gratiam, aues primo, mox deinde uenatus aggerentẽ: defun-
cta poſtremo in rogum accenſum inieciſſe ſe, & ſimul cõflagraſſe. Quam ob cauſam
incolæ quod uocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & uirginis: quoni
am illi deo ales adſcribitur. Immouero, quod tu minime credideris, & anſer Lacydẽ
philoſophum ita amaſſe dicitur, ut ei comes perpetuò adhęſerit, nuſquam ab eo non
publice, non in balneis, non noctu, non interdiu digreſſus. Et ut prætermittã canes
equosq; & id genus animalia homini coniunctiſsima uiuentia, etiam toto elemento
à nobis ſeiuncta & magna Oceani mole condita, hæc inter ſe affectu atq; in diuerſa
pellici conſtat. Nam & Delphines aliquot puerorum amore flagraſſe nouimus. Hor
tenſius orator apud Baulos murenam adeò dilexit, ut exanimatã fleſſe credatur. In
eadem uilla, Antonia Druſi tam familiariter cum murena egiſſe dicitur, ut inaures
etiam addiderit: cuius rei nouitas multorũ hominum conuentum uidendi ſtudio il-
lexit. Muſculus tantillus ſcilicet piſciculus balenæ, quandoquidẽ prægraui ſuperci-
liorũ pondere oculi opprimuntur, infeſtantia magnitudinẽ uada prænatans demon
ſtrat, oculorumq; uice fungitur. A pinna quæ inter cõcharum genera eſt, nunquam
abeſt pinnother: quẽ iccirco & pinnophylacem uocant. Is parua ſquilla eſt. Quin &
cancer eius dapis aſſectator prę ſto eſt, atq; hoc aſtu in uenatu utuntur. Pandit ſe pin
na, luminibus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultãt alij protinus:
& ubi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus id morſu leui ſi-
gnificat: illa ore compreſſo, quicquid incluſit exanimat: partemq; ſotio tribuit. Pro-

ditum etiam eſt memorię, in mari concham eſſe acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata, in hanc condi nauplium animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola. duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim uectorē demiſsis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent, eaſdem in uſu gubernaculi porrigi, pandiq́ concharũ ſinus auræ. Huius uoluptatē eſſe ut ferat, illius ut regat, tantus eſt etiam hebetiſsimo generi ſocietatis intellectus. Quin & immitiſsimũ ſerpentũ genus hæc amoris illectamenta ſentire dicitur. Thoas puer draconē nutrierat dilectum admodũ: pauensq́ ſerpentis naturam & magnitudinē metuens in ſolitudines tulerat: in quibus circumuento latronum inſidijs agnitaq́ uoce ſubuenit. Sed hæc licet multæ ſint admirationis naturæ opera, illa tamen poſſunt multo admirabiliora exiſtimari: quòd ea etiam quæ extremo loco damnata ſunt, ſurda ac ſenſibus fraudata, his agantur blandimentis. Fœminas palmas aiunt in mares inclinari: eorũq́ auras captare: nec fructus ædere, niſi eorum puluere aſpergantur. Quid uero eſt, quòd tanta eſt rutæ cum fico amicitia, ut nuſquã lætior proueniat quàm ſub hac arbore? quid quòd cucumis longiori etiã ſpatio diſsitus ad aquã nititur, & ſeipſum producit pellectus humoris cognati deſiderio? Quis uerò non iuſte miretur ab electro paleas, à magnete ferrũ trahi, moresq́ pati? & echeneidis ſale aſſeruati uim eſſe, ut aurum quod deciderit in altiſsimos puteos extrahat. Hoc eſt ſcilicet naturæ imperium: hæc uis rebus inſita, quæ uolentes res ipſas ultro parere cogit. Hæc eſt quam συμπάθιαν Græci uocant, id eſt concentum & coniugationē eorum quæ natura procreauit. Qualis agnoſcitur brumali die, quom in fidibus ad concentum compoſitis, ſi neruiarũ pars una attingatur, pars reliqua ultro modulatu excitata reſpondet. Hinc itaq́ naturę conſortio, mutuęq́ animorum cõiunctioni, ueterũ ſuperſtitio Anterota pręfecit: eumq́ exiſtimauit mutuis uinculis per quaſdam uiciſsitudines ac reciprocationes animos & rerũ genios illigare: hominesq́ parum in amore gratos ulciſci. Hoc eſt ſcilicet quod apud Vergilium Dido, ſi quod non æquo fœdere amãtes Curæ numen habet, iuſtũq́ memorq́ precatur. Quo loco rectè ac elegãter Seruius Anterota inuocari ſcribit. ſed nõ rectè quis ſit Anteros interpretatur. Eum enim numen Cupidini contrariũ exiſtimat. deditq́ ſubinde erroris occaſionē grammatiſtis, exiſtimantibus in hoc nomine præpoſitionem ἀντὶ contrarietatē ſignificare, & non æqualitatē paritatemq́ potius: ceu apud Homerum ἀντίθεον πολύφημον, æqualem paremq́ deis Polyphemum: quom hic unus ex omnibus Dis Anteros propugnator defenſorq́ atq́ ultor ſit amoris maximus: & iccirco aptiſsime inuocetur ad eum plectendum, qui in amore gratus nõ fuerat, nec mutuas operas dederat. Adeò ut ſi quis paulo diligentius poetæ ſententiam introſpiciat: & ſuo teſtimonio redargui Seruiũ intelligat: & (ut ille ait) ſuis aſciã cruribus impingere. Nã qui amorē abolebat, atq́ ex animis hominum incẽdia Cupidinis expungebat, is non Anteros, ſed Lethęus Cupido nuncupabatũ, atq́ in tẽplo Veneris Erycinæ colebatur facibus aquam infundẽs. De quo lepidiſsimũ poetam meminiſſe annotauimus:

Eſt prope collinam templum uenerabile portam:
  Impoſuit templo nomina celſus Eryx.
Eſt illic Lethęus Amor, qui pectora ſanat:
  Inq́ ſuas gelidam lampadas addit aquam.
Illic & iuuenes uotis obliuia poſcunt:
  Et ſi qua eſt duro capta puella uiro.

Et noſtræ quidem ſentẽtiæ ſuper Anterote minime deſunt teſtes: Sudamq́ duobus locis ſubſcripſiſſe animaduertimus. Et primo quidem, ἀντέρως ὁ καὶ ἀπολλώνιος ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς, παιδεύσας ἐν ῥώμῃ ἐπὶ κλαυδίου τοῦ μετὰ γάϊον βασιλεύσαντος, ἀφ᾽ οὗ περ καὶ ἡρακλείδης ὁ ποντικὸς γέγονεν, ἀκουστὴς δὲ ἦν ἀπίωνος τοῦ μόχθου. φέρονται αὐτοῦ βιβλία περὶ γραμματικῆς δύο. καὶ ἕτερον δὲ τὸ ὑμνούμενον ὄνομα ἀντέρως ἐν τοῖσδε τοῖς γυναίοις βούλεται, ἀντὶ τοῦ ἀλλήλους ἠγάπων. χαρίτων γὰρ καὶ μελάνιππος εἰς ἔρωτα ἀλλήλοιν συνεπεσέτην. καὶ ὁ μὲν χαρίτων ἐραστὴς ἦν, μελάνιππος δὲ τῇ ψυχῇ ὁ ἐρώμενος εἰς τὸν φίλον τὸν φίλτρον ἀναφλεχθεὶς ἰσότιμον τὸ τοῦ πόθου κέντρον ἐφυλάττετο. Huius ſentẽtia eſt, Apolloniũ Alexandrinũ grãmaticũ qui Romæ ſub Claudio poſt Caiũ imperãte profeſſus eſt: à quo & Heraclides Ponticus

ortus

ortus fuit, auditorq́ Apionis fuit, cuius duo libri ferũtur de grammatica, Anterota nuncupatum fuiſſe. Quod nomen etiam in generoſis ſeruatũ eſt qui ſe amarent mutuo. Chariton enim & Melanippus in mutuum utrinq; amorẽ inciderũt. eratq́ amator Chariton, ſed non minus Charitonis animum amabat Melanippus, pariq́ amoris œſtro urgebat. Nec ſibi quiſquam aduerſus noſtram ſententiã rem factam putet, quod Apollonius item Alexandrinus Herodiani pater, paulo inhumanior ſit, & δύσκολος ſit appellatus: quaſi hic & ille de quo diximus, ijdem ſint: quom longe diuerſi ſint. Hic eñ ſub M. Antonino floruit in ſumma egeſtate, ille ſub Claudio. Locus alter Sudæ quem adduximus hic eſt. μέλιτος, οὗτος ἠρᾶ νεανίου ἀθήνησι τῶν εὖ γεγονότων καὶ πλουσίων. μειράκιον δὲ ἦν τὸ γένος διαπρεπὲς καὶ ὥραν ἀμήχανον. καὶ τοῦ μὲν ἐραστὴς μέλιτος ὄνομα ἦν, τοῦ καλοῦ δὲ τιμαγόρας, ὥς φασιν. ἦν δὲ ἄτεγκτός τε καὶ ἀμείλικτος ὁ παῖς, καὶ οἱ πολλὰ προσέταττε καὶ ἐπίπονα κινδύνων ἐχόμενα τῶν ἐσχάτων, καὶ ὅμως τὰ τοῦ ὀλέθρου ἐλαύνοντα. καὶ ἦν τὰ πράγματα, καὶ κύνας τε ἀγαθὰς καὶ θηρευτικὰς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἄγειν, καὶ ἵππον αὐτῶν πολεμίων ἀπαγαγεῖν ὅτε δὴ γενναιόντε καὶ θυμικόν, καὶ ἄλλου χλαμύδα ὡραίαν, καὶ τοιαῦτα ἕτερα. καὶ τελευτῶν, ὄρνιθάς οἱ προσέταξε κομίσαι, ὅτε δὴ τροφίμους, καὶ οἰκέτας γένος θαυμαστούς. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο κατεπράξατο ὁ γενναῖος φίλος ἐκεῖνος, ἐδωρεῖτό γε τοῦ καλοῦ τὸ μέγα καὶ τίμιον κτῆμα σὺν προειρημένοις. ὁ δὲ ἀτέραμνον ὤν, καὶ ἐς τοσοῦτον ἀπηνὴς ἄρα τὸ δῶρον. ὁ τοίνυν μέλιτος φλεγόμενος τοῦ ἔρωτος καὶ οἰστρούμενος, καὶ ὑπὸ τοῖς ἀχάλλων τῆς ἀπειρίας, καὶ ἀπαυδήσας ὑπὸ τοῖς ἀνηνύτοις τε μόχθοις ἅμα καὶ ἀπείροις, ἢ πόνων ἀρχήν, ἀνέθορεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἑαυτὸν ἔωσε κατὰ τῶν πετρῶν. ὁ μὲν δὴ τιμωρὸς δίκη τὸν ὑβριστὴν παῖδα καὶ ὑπερόπτην εἴασεν ἐπεγχαρεῖν τοῦ τοῦ μελίτου θανάτου. σὺν ὄρνιθας οὖν ἀναλαβὼν, καὶ ταῖς ἀγκάλαις ἐνθεὶς, εἶτα κατ' ἴχνια τὰ ἐκείνου θέων, ὥσπερ ὑπ' ἐλαυνόμενος βίᾳ ἑαυτὸν σὺν τοῦ δυστυχοῦς ἐραστοῦ μελίτου, ἔρριψε φέρων, βραδέως καὶ δυστυχῆ τὸν ἔρωτα ἀντεραθεὶς σοφῶν. καὶ ἐστήκειν εἴδωλον τοῦ παιδὸς κατὰ τὸν τόπον, παῖς ὡραῖος καὶ γυμνός, ἀλεκτρυόνας δύο μάλα εὐγενεῖς φέρων ἐν ταῖς ἀγκάλαις, καὶ ὑπὸ κεφαλὴν ὠθῶν ἑαυτόν. Quæ uerba hoc fermè ſignificant. Melitum perdite amaſſe Timagorã adoleſcẽtem Athenienſem bene natum ac prædiuitem, inuictumq́ ætate: qui durus atq; inexorabilis erat: multaq́ Melito difficilia, ac plena ſummorũ periculorum, quæq́ certam perniciem afferrent, mandabat. Qualia uenaticos præſtantiſſimos ex alieno agro adducere: aut equum ab hoſtibus generoſum, aut pretioſam alterius chlamydem auferre, & id genus alia, tum uero & defunctis aues & miniſtros mira aliqua opera ſpectatos. Quę quom Melitus obijſſet omnia adoleſcenti elargiebatur. At ille immitis ac pertinax munera parui pendebat. Quare Melitus amore & œſtro ſuccenſus, & ſe deſpici ægreferens tot periculis ac difficultatibus defunctum, curſu in arcem proripuit, ſeq́ per petras deiecit. Neq; iuſtitia adiutrix contumelioſum ac deſpectorẽ adoleſcentẽ permiſit Meliti mortem deriſui habere. Namq; aues ſinu excipiens, & per eadem currens ueſtigia tanquã ui arreptus, ſero illi uices reddẽs in amore, parem cum infelici Melito caſum tulit. Proinde eo loco poſita eſt ſtatua, adoleſcens formoſus ac nudus præſtantes duos gallos ſinu tenens, ſeq́ in caput præcipitans. Ab his licet parum diſsidentia, finitima tamen tradit Pauſanias in deſcriptione Atticæ, quæ & ſententiæ noſtræ ſuffragiũ adduntur. πρὸ δὲ τῆς ἐσόδου τῆς ἐς ἀκαδημίαν ἐστὶ βωμὸς ἔρωτος ἔχων ἐπίγραμμα, ὡς χάρμος ἀθηναίων πρῶτος ἔρωτι ἀναθείη. τὸν δὲ ἐν πόλει βωμὸν καλούμενον ἀντέρωτος ἀνάθημα εἶναι λέγουσι μετοίκων, ὅτι μέλης ἀθηναῖος μέτοικον ἄνδρα τιμαγόραν ἐρασθέντα, ἀτιμάζων ἀφεῖναι ἐπὶ τῆς πέτρας αὐτὸν ἐκέλευσεν, ἐς τὸ ὑψηλότατον αὐτῆς ἀνελθόντα. τιμαγόρας δὲ ἄρα καὶ ψυχῆς εἶχεν ἀφειδῶς, ἀπ' αὐτῶν ὁμοίως κελεύοντι ἤθελε χαρίζεσθαι τῷ μειρακίῳ, καὶ δὴ καὶ φέρων ἑαυτὸν ἀφῆκε. μέλητα δὲ ὡς ἀποθανόντα εἶδε τιμαγόραν, ἐς τοσοῦτον μετανοίας ἐλθεῖν, ὡς πεσεῖν τε ἀπὸ τῆς πέτρας τῆς αὐτῆς. καὶ οὕτως ἀφεὶς αὐτὸν ἐτελεύτησεν, καὶ τὸ ἐντεῦθεν, δαίμονα ἀντέρωτα τὸν ἀλάστορα τοῦ τιμαγόρου κατέστη τοῖς μετοίκοις νομίζειν. Quę uerba ita Domitius noſter interpretatus eſt. In academiæ ueſtibulo ara eſt Cupidinis cum inſcriptiõe, quia Charmus Athenieñſium primus Cupidini eam dicaret. Arã uero quæ in urbe eſt & Anterotos, id eſt mutui amoris appellatur, peregrinorũ uotũ aiunt. Nam Meles Athenieñſis Timagoram peregrinum hominẽ ſui amore captum per cõtemptum ut ſe è ſummo ſaxi uertice deijceret, iuſsit. Quocirca Timagoras, qui uitã iam paruifaceret, cuperetq́ in rebus omnibus adoleſcentis imperio obſequi, inde ſe præcipitẽ de-

miſit. Quom aũt Meles Timagoram extinctum uideret, adeò eum facti pœnituit, ut ex eodem ſaxo ipſe quoq; ſe deiecerit, atq; ita ipſe quoq; interierit. Ex eo peregrinis inſtitutum eſt, ut dæmonẽ Anterota Timagoræ ultorẽ appellarent. Huius autem uim & natales elegantiſsimo Apologo Porphyrius cõplexus eſt. Quem mihi ſubſcribendum duxi, quòd meæ ſententiæ album calculum & (quod Græci dicunt) κολοφῶνα conferat. ὅτι τὸν ἔρωτα ἡ ἀφροδίτη ἐγέννησε, τὰ μὲν ἄλλα, καλὸς ἦν ὁ παῖς τῇ γειναμένῃ προσεοικὼς, ἀτὰρ οὐκ ηὔξετό γε εἰς μέγεθος τοῦ κάλλους πρέπον, οὐδὲ ἐπεδίδου τὸ σῶμα, ἀλλ' ἔμενε πλεῖστον χρόνον οἷος ἐτέχθη. ἠπορεῖτο γοῦν πρὸς τὸ πρᾶγμα ἥ τε μητὴρ, καὶ αἱ τροφοὶ τοῦ βρέφους αἱ χάριτες. καὶ φοιτῶσαι παρὰ τὴν θέμιν, οὔπω γὰρ εἶχε δελφοὺς ὁ ἀπόλλων, ἐδέοντο λύσιν τινὰ ἐξευρεῖν τῆς ἀτόπου καὶ θαυμαστῆς συμφορᾶς. εἶπεν οὖν ἡ θέμις, ἀλλ' ἐγὼ παύσω ὑμᾶς ἀχθομένας, νῦν γὰρ οὔπω ἴστε τὴν φύσιν τοῦ βρέφους. ὁ ἔρως ὁ σὸς ὁ ἀληθινὸς ὦ ἀφροδίτη τεχθείη μὲν ἴσως καὶ μόνος, αὐξηθείη δ' ἂν οὐδαμοῦ μόνος, ἀλλά σοι δεῖ καὶ ἀντέρωτος, εἰ βούλει αὐξηθῆναι τὸν ἔρωτα. ἔσται δὲ αὕτη φύσις τοῖσδε τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλήλοις αἴτιοι τῆς αὔξης ἄμφω γενήσονται. ὁρῶντες μὲν γὰρ ἀλλήλους, ἴσα βλαστήσουσι, θατέρου δὲ ἀπολειφθέντος, μειώσονται. οὕτω δὴ κύει τὸν ἀντέρωτα ἡ ἀφροδίτη. καὶ ἀνέδραμεν παραχρῆμα ὁ ἔρως, καὶ τὰ πτερὰ ἔφυσε, καὶ ὑψηλὸς ἦν. ἔτι δὲ νῦν τοιαύτῃ τύχῃ κατεσχηκὼς, ἄτοπα ὑπομένει πολλάκις πάθη, καὶ ποτὲ μὲν θάλλει, ποτὲ δὲ φθίνει, πάλιν δὲ αὔξεται. δεῖται δὲ ἀεὶ τἀδελφοῦ συνόντος. καὶ μέγαν μὲν ἐκεῖνον ὁρῶν, μείζων φαίνεσθαι φιλονικεῖ, σμικρὸν δὲ καὶ ὀλίγον φωράσας, πολλάκις οὐδὲ ἐθέλων ἀπομαραίνεται. id eſt, Quo tẽpore Venus Cupidinẽ peperit, pulcher alioqui ac uenuſtulus puer ille uiſebatũ: ut qui nec tantillum à matre pulcherrima degeneraret. Cæterum haud quaquã excreſcebat in magnitudinẽ ac ſtaturam quæ pulchritudini reſponderet: ſed manebat plurimum tempus eo habitu quo natus erat. Anxia igitur eam ob rem atq; inops conſilij mater affligebatũ: nec minus Gratiæ infantis nutrices. Itaq; oraculum Themidos adeuntes (nondum enim Apollo Delphis præſederat) orabant ſupplices ut ad inſolitam ac nulla non admiratione dignã calamitatẽ aliquod remedium inueniret. tum Themis. At ego uos, inquit, hac ſolicitudine leuabo. Nec eñ ſatis naturã & ingenium infantis uidemini perſpexiſſe. Nã tuus iſte uerus Amor ô Venus naſci forſitan ſolus poteſt: creſcere autem ſolus non poteſt. Quòd ſi cupis ut adoleſcat, Anterotis opera opus eſt, qui reciproco amore, beneuolentiæ uices rependat. Erit autẽ ijs fratribus hoc ingenij, ut uiciſsim alter alteri mutuetur & largiatur incremẽtum: & ſi ſe mutuo intueantur, æquali propagine germinabunt. Sin uero alter deficiat, ambos peſſum ire oportebit. hoc uſa conſilio Venus Anterotem parit. Quo uix dum edito in lucem, Cupido ſtatim adoleſcere, enatasq; repẽte pennas explicare cœpit, & iam procero corpore incedere. Qui quom huic ſorti obnoxius ſit, miris plerunq; & inauditis cõflictarur erumnis. Nã interdum pullulat, interdũ defloreſcit: rurſus augetur, ita tamen ut nunquam non pręſentia fratris indigeat: quẽ ſi grandeſcere animaduerterit, longe grandior ipſe effici contendit. Sin uero puſillum exiguumq; eſſe deprehenderit, ſæpe uel inuitus elanguet. Ad hanc Cupidinis atq; Anterotis contentionem in amando pulcherrime Philoſtratus in Iconibus alluſit, quom ſe minimẽ deſultorios, aut ſopitos, aut pomorum uoraces amores dicturum profitetur, ſed eos tantum qui optimi ſunt amorum. Ii uero quatuor ſunt longe præſtantes: quorũ duo poma iaciunt, duo ſagittas torquent ac retorquent: neq; fronte minas præſeſerunt, ſed uiciſsim præbẽt pectora quibus ſpicula inhæreant. Philoſtrati uerba hæc ſunt, quę ſubſcripſi. καὶ ἵνα μὴ τοὺς χορεύοντας λέγωμεν ἢ τοὺς διαθέοντας, ἢ τοὺς καθεύδοντας, ἢ ὡς γάννυνται τῶν μήλων ἐμφαγόντες, ἴδωμεν ὅ, τί ποτε οὗτοι νοοῦσιν. οἱ γὰρ κάλλιστοι τῶν ἐρώτων. ἰδοὺ δὴ τέτταρες ὑπεξελθόντες τῶν ἄλλων, οἱ δύο μὲν αὐτῶν, ἀντιπέμπουσι μῆλον ἀλλήλοις, ἡ δὲ ἑτέρα δυὰς, ὁ μὲν τοξεύει τὸν ἕτερον, ὁ δὲ ἀντιτοξεύει. καὶ οὐδὲ ἀπειλὴ τοῖς προσώποις ἔπεστιν, ἀλλὰ καὶ στέρνα παρέχουσιν ἀλλήλοις, ἵν' ἐκεῖ που τὰ βέλη πελάσῃ. Et ne quid quod ad hanc rem faciat prętermittam, de Anterote etiam in deorum natura Ciceronẽ meminiſſe animaduerto his uerbis. Tertia Venus Ioue nata & Dione, quæ nupſit Vulcano: ſed ex ea & Marte natus Anteros dicitur.

Porphy-

PORPHYRII APOLOGVS IN XVIII. PARTES digeſtus. Nam totidē arcubus cubiculi fornix clauditur: ex his parti cuiq; diſtichon ſubſcripſimus.

Mulciber adlectat Veneri, cogitq; uolentem:
Illa deum blande pellicit, ille deam.
Cypride natus Amor: natum excipit Ilithyia:
Illi faſciolas ſedula Iuno parat.
Nymphæ arridentes, puero plena ubera præbent:
Sponte leo parui cruſcula lambit heri.
Metitur ſacrum ad fontem Venus aurea natum:
Et nihil à prima creſcere mole dolet.
Quid facto ſit opus Naturam & Pallada poſcit:
Hæc atq; hæc Themidem conſuluiſſe monet.
Dic dea qua natus ratione adoleſcere poſsit,
Diua Erycina petit, & pia ſacra facit.
At dea turrigera crinem redimita corona:
Rurſus, ait, Cypris eſt pariendus Amor.
Ad Venerem Mauors properat: comes hæret eunti,
Qui ſero lucis nuntius ales erit.
Nam poſtquam iunctos nouit Vulcanus amantes,
Heu heu furtiuis texit utrunq; dolis.
Luteolos inter flores, dulceſq; miniſtras,
Iam Venus alterius mater Amoris erat.
Quem circa Charites ſolitis amplexibus hærent,
Atq; hilares ſoluunt dulcibus ora modis.
Euoe conclamant ſatyri nymphæq; renident,
Et cælum & terras mutuus urget amor.
Iamq; Venus artus æquabat Amoris Amori:
Creuerat inq; uices alter & alter Amor.
Arma laborantes illis Cyclopes anhelant,
Arma quibus miſere pectora mille gemunt.
Nec procul hinc Phœbus teſtudine pulſat eburna:
Ad citharam ſeſe frater uterq; mouet.
Atq; adludentes pictatis in alite ſidunt:
Pomaq; per numeros hic rapit, ille iacit.
Iamq; chorus longe maior ſuccreuit Amorum,
Iamq; cupidinea cuncta peruſta face.
At geminum gemini monumentum & pignus Amoris,
Aethereo genitor ſummus in axe locat.

SVPER MAGNIFICI ANTONII CONSTA bilis elogio, Me diligentes diligo: HYMNVS.

Ingrata mens ac degener,
Nulla expiari uictima,
Nullis precatibus poteſt:
Meritiſq; nullis tangitur,
Quin ſemper obſtinatius
Se promerentes appetat
Infenſiore aculeo.
Hanc hanc ſodales eminus
Eliminare ab ædibus,
Exterminare à pectore,
Nos diligenter conuenit.
Numenq; Amoris mutui
Non deſinamus poſcere:
Vt noſtra uota uinciat
Vno & perenni fœdere.
Nam multa multos legimus
Exempla morum tradere.
Hic ferre uitam cœlibem,

Hic

Hic uulgum inanem ſpernere,
Hic abdicare gloriam
Leueſq; curas admonet.
At illud eſſe clarius,
Multoq; luculentius
Dictum uidetur omnibus:
Quod dixit ille Antonius,
Fautor bonorum ciuium,
Defenſor unus patriæ,
Tribunus ille maximus,
Auroq; equeſtri ſplendidus:
Cui ni genus nomen daret,
Nomen daret conſtantia:
Qui longe auorum gloriam
Virtute præuenit ſua.
Rogatus ille publice:
Quo more ſummum principem,
Quo pharmaco omnem patriam
Ad ſeſe amandum allexerit:
Reſpondit alto è pectore,
Me diligentes diligo.

FINIS.

RHETORICAE COMPENDIVM CAELII CALCAGNINI, IN GRATIAM BARtholomei Ferrini inceptum.

Vbi agitur de inuentione.

q VOM in triplici genere uerſetur omnis oratio, aut laudatiuo, aut deliberatiuo, aut iudiciali: laudamus qdē uel ab externis bonis, fortunę uidelicet & naturæ, ſi recte ijs utimur: alioqui quom media ſint & trāslatitia, per ſe nullā inuehūt laudē. Naſci enim præclaris parentibus, opes magnas & clientelas, imperia etiam & uictorias illuſtres aſſequi, fortuitum eſt, non in manu noſtra ſitum. eſſe egregia forma, firma ualetudine, robuſta habitudine, uel naturæ uel deorum debemus beneficentiæ. Ea ſolum noſtra ſunt quę ex nobis pendent, quæ in animo noſtro poſita ſunt: boni mores, probitas, & quatuor illæ uirtutes ad quas cæteræ referuntur. Prudentiā ſcilicet quam Plato oculum animi in Legibus appellauit: Temperātiam, quę bona animi habitudo ab eodem dicitur: ſicut Iuſtitia pulchritudo, Fortitudo autem animi manus nuncupata eſt.

Vbi agitur de pronuntiatione.

In litteris enuntiandis multi etiam laudem conſecuti ſunt. certè Cicero hinc luculenta laude Catulum proſecutus eſt. Demoſthenes difficulter expreſsiſſe dicitur eam literā, quę prima eſt in ea quam profitebatur arte, Rhetorica ſcilicet. Tinca placentinus preculam pro pergulam barbare enuntiaſſe proditur. Catullus Arrium celebrato carmine proſcidit, omnibus uocalibus dure aſpirantem. quod uitium nunc peculiare eſt Germanorum. At noſtri contra exili adeò ſono omnes uocales enuntiant, ut non ſatis intelligas an habeo poſſeſsionem, an abeo diſceſſum ſignificet. Quid quòd Romani hac ætate ſibi principatum hac in re tribuentes, iure an iniuria neſcio, non modo nobis cæteriſq; Italis omnem laudem præripiunt, ſed quaſi opicos etiam ac barbaros fœdiſsima appellatione ſuggillant. Et profecto quædam ſunt uitia ita inſignia uel à parentibus uel à præceptoribus nobis tradita, ut par ſit eniti ut aliquando ea diluamus. Exemplo eſſe poteſt, quòd g literam alij craſſe nimis, alij quaſi Zeta, proferunt, quom ea medio quodam ſono ſit efferenda. Quid quòd dictiones in m terminantes, à quibus Græci perpetuò abſtinent, incertum eſt an m, an n, extremum habeant. Quom enim ea litera clauſis labris pronuntianda ſit, & ob id ſilentij nota ac timoris apud Ariſtophanem, quòm ciues

non

non audentes hiſcere, Sæpe illud μυ μυ immurmurãt. ex quo & apud nos illud Ennianum prodijt, neq; mi quod minimũ eſt facere audent: hanc tamen pleriq; naribus inculcant. Sicut in ijs etiam uocibus quæ in u atq; m deſinunt, duplicem admittunt bariſmum, & eum de quo modo diximus, & quod o quarta uocalis pro quinta auditur. Sic dictiones Encleticæ, quas Græci ἐγκλινόμενας dicũt, graui accentu pleriq; enunciant, quom præcipiti, id eſt acuto ſint enuntiandæ. In ijs etiam monoſyllabis quæ in præcedentem ſyllabam accentum transferunt, quotus quiſq; eſt qui illum translatum agnoſcat? Quid de geminatis literis dicam, quę ſimpliciter eduntur, alijsq; innumeris in hoc genere uitijs, de quibus longum magis foret quàm ſuperuacuũ diligentem mentionem habere.

Vbi de elocutione.

Quidam breuitate orationis ita oblectati ſunt, ut Laconiſmum in delicijs habuerint, ſic à Laconum more appellatum. Nam Lycurgus apud eos legislator, grãdi & oneroſo numero, breui aũt oratione ac ſuccincta ſimul & gladio uti uoluit. Hinc eorum ſcytale, hinc breuiſsimæ illæ uoces ἄγε, οὐ. Hoc genere Phocion apud Athenienſes uſus dicitur. de quo Demoſthenes quotiẽs ad dicendum ſurgebat, uerborum ſuorum τὴν ἀκμὴν, id eſt aciem ſurgere teſtabatur. Meminerimus tamen illam breuitatem ſectandam eſſe, quæ cõmode omnia complectatur, ne in uitium incidamus de quo Horatius: Breuis eſſe laboro, Obſcurus fio. Item Siſenna quaſi emendator ſermonis uſitati quom eſſe uellet, ne C. Ruſcio quidẽ accuſatore deterreri potuit, quo minus inuſitatis uerbis uteretur. Dixit enim quædam eius ſputatilica eſſe crimina. tum C. Ruſcius, Circũuenior, inquit, iudices niſi ſubuenitis. Siſenna quid dicas neſcio: metuo inſidias, ſputatilica quid eſt hoc? ſputa quid ſit ſcio, tilica neſcio. Maximi riſus. ſed ille tamen recte loqui putabat eſſe, inuſitate loqui. Cicero optat oratori ſuo acumen dialecticorum, Sententias philoſophorum, Verba propè poetarum, Memoriam Iuriſcõſultorum, Vocem Tragœdorum, Geſtus ſummorum penè actorum. Regina rerum oratio, Flexanima, quæ πειθώ: cui templum propè πειθ. Suadæ medulla in labris Periclis & Cethegi habitaſſe dicitur. Hinc Mercurius κύλλος ab Athenięſibus dictus, quòd ſine manu polleat. Quin & Hercules ille Ogmius apud Celtas, claua oleagina, & lingua mortales trahens. Pericles & Archidamus luctãtes. Protagoras τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν. Mirabili hęc compacta dicitur artificio. Nam ea pars qua ſuſtinetur, uim habet incredibilem. Di oſſa, homines inuentionem appellauere. Inuentioni diſpoſitio & coordinatio inhæret. Hanc oratoriam neruos immortales uocitarunt. His ſuperinductum eſt eximium quoddam tectorium, quod illi cutem, nos elocutionem diximus. Et quando ſine anima nihil moueri ſua ſponte poteſt, ſine motu autẽ nihil uiuum probamus, acceſſit ijs actio pronuntiatioq; quaſi ſpiritus quidam uitalis: qui nullo melius contineri poteſt uinculo quàm eo quam nos memoriam, theſaurum ac promptuarium rerum optimarum appellauimus. Hæ ſunt igitur partes quinq;, quibus imprimis præclara hæc imago continetur. Quæ profecto ſi aliquando ſub aſpectum noſtrum uenire poſſet, & diſcuſſa caligine mortalitatis noſtræ ſeſe oculis poſſet offerre, mirabiles ſui amores in animis noſtris accenderent. Hæc uero omnia licet ab ipſo imprimis oratore proficiſcantur, treis tamen priores partes ad oratoriam ſpectare, duas reliquas in ipſo ſitas oratore judicauerunt: actionem ſcilicet & memoriam. De his autẽ omnibus hoc loco à nobis dicendum exiſtimauimus, tum ut hac ratione uia quaſi à nobis muniatur ad libros Ciceronis De oratore, quos ſumus hoc anno enarraturi: tum ut rerum clariſsimarum præſtantia animi auditorũ excitati intelligant, quãtam hinc frugẽ ſint habituri. Nam quom ratio & oratio à Dis immortalibus nobis conceſſa efficiat: ut brutis longe antecellamus: ſola eſt eloquentia quæ nos ſupra cæterorum hominum conditionẽ attollat. Cæterum quom eloquentiã dico, eam ſapientiã intelligo, quæ probitati cõiuncta ſit. Nam & Cato oratorẽ uirum bonum dicendi peritum interpretatur. Huius autẽ munus primum eſt, quid dicendum ſit inuenire, tum ut doceat auditorem, tum ut fidem faciat, tum ut in ſententiã alliciat.

De Pitho

De Pitho, Piſto, proſegoria.

Hoc autem facit argumentis. Argumentum enim eſt quo res dubia & incerta demonſtrari poteſt. Porrò argumentorũ, quædam remota, quædam inſita. Remota teſtibus & indicijs: quorũ alia humana, alia diuina. Inſita ſunt, quæ ex locis eruuntur. Locos dicimus maiores propoſitiones, ſeu ἀξιώματα, id eſt dignitates, quaſi argumentorum promptuaria: alia è toto, alia è partibus, alia è genere, alia è forma, cæteriſq́;, de quibus in Topicis agitur apud Ariſtotelem & Ciceronẽ. exempli gratia è toto: Qui rempublicam labefecit, is leges etiam quibus reſpublica cõtinetur labefeciſſe putandus eſt. E partibus: qui in atrium irrupit, in domum irrupiſſe certum eſt. E genere: quod animal eſt, id aut rationale, aut irrationale eſt. E forma: ſi homo es, ergo anima præditus es, & id genus quæ Stoici in topicem ſpeculãtur. Sed quoniam in omni diſceptatione, quædam poſſunt nobis cõuenire cum aduerſario, quædam ſunt cõtrouerſa, utraq; ita libranda ſunt, ut imprimis quo loco ſumma difficultatis uerſetur, intelligamus. Hoc eſt quod Plinius Cęcilius cauſæ iugulum appetendũ eſſe confitetur. Sed difficile eſſe eum agnoſcere, quis ille iugulus, ne forte pro iugulo humerum aut ſemur appetamus. Propterea ſibi omnẽ lapidem excutiendum putat. Hoc eſt quod inquit Quintilianus: De multis dicitur, de paucis iudicat̃. Hũc iugulum rhetores ſtatum cauſæ ſolent appellare. Is triplex eſt, prout earum genera tria ſunt. Aut enim orator in iudicio uerſatur, aut extra iudiciũ. ſi extra iudicium: aut de præteritis agit, aut de futuris. De futuris deliberatio eſt ſeu conſultatio, cuius finis honeſtum atq; utilitas. Nam licet ex ſui natura honeſtum ab utili ſeiungi non poſsit, tamen opinione hominum ſeiungi poteſt. Si de præteritis agatur, exoritur demonſtratiuum ſeu laudatiuum genus, quod à Græcis ἐγκωμιαστικὸν à potiore parte nuncupatum eſt. Nam eius finis laus aut uituperatio. In iudiciali autẽ & forenſi accuſamus aut defendimus. Huius finis eſt abſolutio aut condemnatio. In ijs ergo tribus generibus ſtatus etiam triplex conſideratur. Sed quoniã in iudiciali, utpote in quo de fortunis & ſalute hominis agitur, plus ponderis eſt, impẽſius etiam id ac ſolertius conſiderari ſolet. Proinde tribus modis defenſio annotatur, ſi quod nobis crimen ingeratur. Aut enim factum negamus: ut hominem occidiſti. hominem non occidi. Hinc ſtatus coniecturalis emergit. Ad maleficium enim probandum coniecturis uti oportet. Aut certè ita nos defendimus, ut nõ hoc quod imputatur, ſed diuerſum quippiam factum aſſeratur. Sacrilegium admiſiſti. non ſacrilegium, ſed furtum. Inceſtum admiſiſti. inceſtum non admiſi, ſed adulterium. hæc defenſio finitiua ſolet appellari, quoniam ad defenſionem furti & inceſti deſcendendum eſt. Dicitur etiã legitima uel legalis, quòd plerunq; ex lege petenda ſit. Tertia defenſionis ratio eſt, ſi nos iure quid feciſſe poſſumus probare. Clodium occidiſti. occidi, inquit Milo, ſed iure occidi ſeditioſum & pernitioſum ciuem, mihi inſidias molientem. Hinc ſtatus iuridicialis aſſumitur, quod uerbum Cicero reformidat, an licuerit Miloni uim afferre Clodio. Hanc partem de eodem & altero dixit Archidamus.

Ratio, firmamentum, τὸ κρινόμενον.

Ad cognoſcendum itaq; genus cauſæ, tum qualitatẽ ſtatus, mox ad eruenda inueniendaq́; argumẽta quibus cauſam & inſtitutum noſtrũ tueri poſsimus, ne quid inane, ne quid præter cauſam aut certè quod noſtrã cauſam offendat, ut optima quæq; argumenta quaſi in principijs & mox in ſubſidijs collocentur, magna cautio adhibenda eſt. Interdũ omnia colligenda ſunt, ut eruptione, & ut elegãter inquit Quintilianus, uniuerſitate depugnemus. Non eſt autẽ ſatis inuenire: niſi & ſuis quæq; partes locis collocentur. Qua parte maximè dominatur prudentia. hæc enim, ut inquit Ariſtoteles, inter uirtutes eminet, & quaſi architecti dignitatẽ ſibi uendicat. Cęteræ autem uirtutes quaſi opifices illi obſequuntur. Hæc itaq; quæ ſolerter inuenta ſunt, ingenioſe partitur & ſuis locis accommodat. Hæc exordia prima fronte locat, tum narratione rem explicat, memoriter quid primo, quid ſecũdo dicere proponit. acriter ſua cõfirmat argumenta, ſicuti aduerſarij accuſationes fortiter diluit. Peroratione demum breuiter in compendium dicta colligit: & amplificatione auditoris animum

mum

mum uel accendit, uel accenſum in mitiorē ſtatum reuocat, prout ſuæ cōſentaneum cauſæ intelligit. Exordijs uero beneuolentiā, attentionē, docilitatemq́ ſibi parat: uel ab honeſtate cauſę, uel à ſua uel iudicis perſona. Breuiter etiam ſummā cauſæ attingimus: uera omnia, certaq́ dicturos proponimus: ita docilis fiet auditor. Quòd ſi magna & ardua uel ad ipſum auditorē uel ad cōmunem utilitatē pertinentia nos dicturos propoſuerimus, tum merito attentionē merebimur. Hac autem parte uerbis cōmunibus & protritis uti oportet. Propter quòd Domitius Afer clauſulas exordiorum exaſperabat, ut plus fidei mereretur, ſi minus culta uideretur oratio. In deliberationibus hæc pars ſuperuacua exiſtimatur, quòd ſit auditor ſatis per ſe paratus ad audiendum. Sic narratio aperta admodum atq́ illuſtris eſſe debet, & quàm maximè fieri poteſt ueriſimilis. Perſæpe enim magis ueri facies quàm ueritas ipſa cōmouet. Nam quod uerum eſt, à ſolo deo, ut inquit Plato, agnoſcitur: quid autē ſit ueri ſimile homines cognoſcūt. Quòd ſi hęc forte longior fuerit, & pluribus mēbris inſtructa, ſi feſſus auditor, tum licebit in deſcriptiones aliquas aut hiſtorias euagari, leuandi tedij cauſa, & ut reliqua iudex libentius accipiat. In conſultationibus etiā proſopopœias, id eſt imitationes perſonarum licebit effingere, ut quom mortui excitantur: quom mutis & inanimatis precarius ſermo tribuitur. Quæ pars ut pulcherrima, ita difficillima omniū exiſtimatur. Tertio loco partiendum putant, id eſt proponendum quibus de rebus ſimus dicturi: tum quòd nullum promptius memoriæ ſubſidium eſſe poteſt, quàm res ordine digerere: tum quòd ita iudices propenſiores fiunt ad audiendum, & ea quę dicenda ſunt, iam animo præſumūt. Procurandum autem eſt ne cōciſio magis quàm partitio ea uideatur. Turpe enim planè fuerit, orationem in fruſta cōminuere. difficilis ſanè hæc pars & prudenter libranda, præſertim quom ſciamus Ciceronē male audiſſe in Cluentiana, quaſi ſuperuacuam partitionem induxerit. Alioqui hæc maximè laborem audiendi leuat: non aliter quàm iter facientibus multum detrahunt ſatigationis notata inſcriptis lapidibus ſpatia. Iam uero ea quæ in narratione & partitione à nobis in fauorem cauſæ noſtræ propoſita ſunt, probanda argumentis & confirmanda ſunt. Huc rationes & epicheremata omnia conferenda ſunt. huc teſtes, tabulæ, iura, exempla, accerſanda, neq́ ſolum ea quę ἔντεχνα, id eſt artificialia, ſed & quæ ἄτεχνα artificio carentia, in noſtrum pręſidium ſunt depromenda. Quæ uero ab aduerſario nobis obiecta ſunt, nauiter diluenda, ac fortiter repellenda ſunt. Nam qui timide cauſam ſuam defendit, uidetur ſe criminis conſcium tacite profiteri, neq́ omnino à mala conſcientia abeſſe. Hæc autem pars omnino magni momēti eſt, utpote qua tela aduerſarij excutiamus, & inflicta uulnera ſanemus: atq́ eo grauior eſt, quo difficilius medemur uulneri quàm uulnus inferimus. Tota autem hæc pars intentione uel depulſione conſtat. Si enim accuſemus, prius eſt ſua confirmare, mox aliena diluere. At ſi defendamus, prępoſtero more utendum eſt. prius enim aliena refellimus, mox noſtra cōfirmamus. Hic uero præſenti & numerato ingenio opus eſt, ſed tum præcipue, ſi res in altercationem ueniat. Acute autē & ſalſe dicendum eſt, multoq́ quàm cæteris in partibus incitatius. Ira aūt omnis abſit, abſint & conuitia. Quòd ſi quid fortè incidit quod adcò commode poſsis diluere, tum id uel tanquā uanum falſumq́ abs te præteriri profitearis, uel ioco aliquo dictóue eſt eludendum. Quòd ſi multa congeſta ſunt in te crimina, tum ſingularia libranda ſunt, & cōminuēda: ſicut flumina quæ in plures riuos deducuntur, minus periculoſa ſunt. Huc etiam exempla & iudicia ſunt afferenda, uel mutanda criminibus nomina, pro auaro parcus, pro maledico liber, pro luxurioſo liberalis. Quòd ſi cōmunia dixerit, & qualia Græci dicunt ἀντιστρέφοντα, in aduerſarium retundenda ſunt. quod genus arguendi & ingenij & leporis plurimū præſefert: auditori profecto eſt iucundiſsimū. Accius interrogatus cur cauſas non ageret, quom apud eum tanta eſſet in tragœdijs uis reſpondendi: rationē reddidit, quòd ibi ea dicerentur quę ipſe uellet: in foro eſſent dicturi aduerſarij quę ipſe minime uellet.

Extremā partē diuiſionis occupat peroratio, à Græcis ἀνακεφαλαίωσις dicta: quo uocabulo ſatis patet, capita orationis breuiter eſſe repetēda, ut ſi quid fortè è memoria iudicis effluxerit reuocetur. tum ut in extrema parte ſenſus atq́ affectus iudicis

refricētur. Quod licet apud philoſophos uitium haberetur, præſertim Stoicos, apud
oratores tamen pars eſt omniū efficaciſsima. Sanè apud Athenienſes præco oratori
imperabat, ut hanc partē prætermitteret, præſertim quom apud Areopagitas habe
retur oratio. Admonebat em̄ pręco ad dicendū accedentē μήτε προοιμιάζειν, μήτε ἀνα
κεφαλαιοῦσθαι. Etſi autem in procœmio & ſparſim in alijs partibus affectus moueri
par ſit, huic tamen loco proprie conuenit. Quare hic omnia ſunt uela orationis expli
canda. Nam quom nihil citius lachryma inareſcat, alibi producta miſeratio cito exo
leſcit, hic autem cōmode dicta tota in animo reſidet auditoris. Quod mirifice quidē
Cicero in Miloniana. ó me miſerum. ó me infelicem. reuocare tu me in patriam Mi-
lo potuiſti per hos: ego te in patria per eoſdem retinere non potero. Solēt etiā non
uerbis tantum & oratione affectus moueri, ſed etiam factis. Sic reos ſquallidos, pro-
miſſa barba & mutata ueſte ſolemus producere. Sic M. Antonius ueſtem M. Aquilij
diloricauit. Sic prætexta C. Cæſaris cruenta in foro propoſita incredibiliter accenſi
ſunt popularium animi aduerſus coniuratos. Illud uero obſeruandum, ut hæc op
portune in ſuo tempore faciamus. Nam in exiguis cauſis aut priuatis excitare hos
motus, planè ridiculū ſit: ceu ſi infanti ſoccos Herculis accōmodes, & pygmęis acro
thinia, ut in prouerbio eſt apud Græcos. hoc enim planè mouere eſt fluctus in ſym
pulo. Multi enim ridiculi & inepti exiſtimati, qui imprudēter hæc conati ſunt. ut
ille qui puerum protulit multum deflentē, quaſi is calamitatem paternam defleret.
Puer aūt interrogatus quid fleret, reſpōdit, ſe à pædagogo uellicari. Alterum autem
dictum eſt: date puero panē, ne lugeat. Duo genera affectus, alterū πάθος, alterū
ἦθος. hoc lenes affectus, illo incitati, continentur. Illud uero animo infigendum,
neminē affectus mouere poſſe alienos, qui ipſe primus ſuos nō mouerit. Nihil enim
incendit niſi ignis, nec madeſcimus niſi humore, nec res ulla dat colorē alteri quē ip
ſa nō habet. Recte itaq; Horatius: ſi uis me flere dolendum eſt Primū ipſi tibi. Pręſu
mendæ ergo impreſsiones illæ quę nos maximè moueāt, ut alios mouere poſsimus.
quod qui optime facit, εὐφαντασιωτὸς à Græcis dicitur. In hanc partem omnes ſunt
nerui intendendi. Nam alijs docemus aut delectamus: hoc uero artificio euincimus
atq; expugnamus animos iudicum. Quod ſi perfecerimus, tum planè uictoriam no-
bis paratam intelligimus. Quin etiam decet aliquando aſſurgere, & metas conſue
tudinis tranſilire, feruore & quaſi ἐνθουσιασμῷ quodam incitatos. Nam de eo qui nun
quam efferueſcebat dictum eſt, eum hoc ſolum peccare quòd nihil peccabat. ſunt e-
nim nonnulli immodici diligentiæ exactores, qualis Callimachus ille cognomento
texitechnos, quòd nimia diligentia artem labefactaret.

Tertiū locū dederūt rhetores elocutioni, quæ pars propria eſt oratiōis. Nam inue
nire, & ſuo loco inuēta accōmodare, ad alios etiā artifices pertinere poteſt. elegāter
aūt et planè ac latine de re qualibet dicere, ad ſolū pertinet oratorē: unde & apd' Grę
cos nomen inuenit. ῥήτορα enim ex eo dixerunt, quòd ῥῆσις dictio ſit. Nam & Ho-
merus Phœnicē dicit datum Achilli, μύθων τε ῥητῆρ' ἔμμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων. Sic
M. Antonius ille orator primi nominis multos ſe diſertos, neminē eloquentē uidiſſe
aſſerebat. Quòd diſerto ſit ſatis dicere quę oporteat: ornate ac mirifice, proprium ſit
eloquentis. Et profecto Aſiani Rhodijq; & cæteri corrupti iudicij ordines alijs
partibus præſtiterunt, hæc una eſt quæ in eis deſiderari potuit. Alij uulſam & fuca-
tam orationem ſectati ſunt, alij cacozeli, alij antiquarij habiti ſunt, alij uerſicolorem
illam Demetrij Phalerij ueſtē ſunt imitati: & emblemata uermiculata, quæ Lucilius
reprehendit, in admiratione habuerunt. Nec tamen uelim quicquā anxium eſſe
in uerbis colligendis. oportet enim paratā habere ſupellectilem & copiam, id quod
multa lectiōe & imitatione potiſsimi cuiuſq; autoris & aſsidua exercitatione conſe-
qui poteris. Nam ſtilus optimus eſt dicēdi artifex. Hanc ergo ſupellectilē in parato
eſſe opus eſt, quā quaſi è cōditorio & penu depromas. Nā ſe torquere, & in quoli
bet uerbo morari, hoc demū eſt miſerum eſſe & inopiā ſuā declarare. Nec ſanè tanti
uelim conſtare eloquentē eſſe. Sed & anus Attica non alia cauſa Theophraſtum ho
ſpitem ſe dixit appellaſſe, niſi quòd nimis atticiſmū affectaſſet. At ille facundiſsi-
mus eloquētiæ inſtitor res ac ſententias imprimis habeat cōparatas: quibus deinde
quaſi

quaſi tectorium uerba & orationẽ prætendat, ut iucunda & admirabilis fiat eius eloquentia. Optimus autem quiſq; eligendus eſt, à quo phraſin mutuemus, id eſt eloquēdi rationẽ. Eam in ſingulis ſpectamus uerbis, aut cōiunctis. Singula Latina ſint, perſpicua, ornata, & ad id quod facere uelis accōmodata. Coniuncta ſint emẽdata, ſuo loco collocata, & figuris uariata. Abſit enim utrinq; oportet barbariſmi & ſolœciſmi fœditas. Perſpicua imprimis eſſe debet oratio, quod plane loqui Cicero appellat. quom enim oratio inuenta ſit ut animi ſenſa explicemus, quàm turpe ſit eam ita obſcuram eſſe, ut interprete egeat. Quare abſit à nobis magiſter ille qui tenebris orationem inuolui ſuadebat, ſæpe auribus auditorum σκότισον inculcās. Nam quom auditor ſit modulus dicenti & moderator orationis, ad eius intellectū omnia ſunt contemperāda. qui ſecus fecerit, is perperā dicendi iure abutetur. Fugiendum itaq; inſolitum uerbum, uti in mari ſcopulum, ſuadebat Cæſar. Ille, ut ſcribit Plutarchus, librum Heracliti negabat ſe intelligere, multis uelamentis obuolutū. Socrates ad eum percipiendum opus eſſe Delio natatore aſſerebat. Cauenda ſunt etiam quæ à Græcis ἀδιανόητα uocitantur: Ea ſunt quom uerba perſpicua ſunt, ſenſus ipſi minime poſſunt intelligi. Facit hic ornatus, ut oratio etiam ſit uehementior: ſicut ferrū deterſum plus terroris affert hoſtibus. Fac, inquit miles ille glorioſus apud Plautū, ut gladius ſplendeſcat, ut aciẽ præſtringat in acie hoſtibus. Fulmina non ita terrerẽt, niſi multum ſecum ſplendoris cōueherent. Quid eo ordine ſpecioſius quẽ agreſtes quincuncem uocant: qui in quancūq; partem ſpectaueris, rectus eſt: ſed & idem tum uitibus arboribusq; eſt accōmodatus, ut terræ ſuccū æqualiter trahant. Eſt aūt ornatus proprie in uerbis translatis: perſpicuitas in proprijs. Ea demum oratio admirabilis eſt, quæ res ſubſequit̃, & ardua magnifice, tenuia tenui filo, mediocria mediocri proſequit̃. Quid enim eſt quod Vergilianū illud admiramur, Sæpe exiguus mus, Procumbit humi bos. At illud quàm magnifice: Cōſtitit in digitos extẽplo arrectus uterq;: niſi quòd illa ſuis uerbis, id eſt tenuibus dicta ſunt, hoc grandibus. Dubitāt aliqui an liceat oratori uerba innouare: & ſanè ſi parce, ſi tempeſtiue id fecerit, licet. Sic Auguſtus primus omnium munerariū, reatum Meſſala, fauorem & urbanū Cicero, ceruicem Hortenſius dixere. Antiqua etiā ſuo loco poſita quaſi gemmæ atq; uniones eniteſcāt: quod religioſius factū putabitur, ſi uel nouitati uel antiquitati uocis occurremus, quod Græci τὸ μεταπλάττειν dixere. Nam ut ab obſcœnis uel ab ijs quę obſcœnis proxima ſunt, abſtineamus, uix neceſſariū uidet̃ admonere. Quom aūt princeps uirtus ſit uitio carere, κακόζηλον in uniuerſum uideat̃ appellaſſe, quicquid eſt ultra uirtutẽ: quoties ingeniū iudicio caret, & ſpecie boni fallit̃: quod in eloquẽtia eſt omnium uitiorū peſsimū. ἀνοικονόμητον, quom res ſuis locis non reſpondent, ἄσχημον, quod male figuratum eſt. Medij autem generis exemplum illud habes apud Ciceronem in Verrẽ: Stetit ſoleatus prætor P. R. cum pallio purpureo tunicaq; talari, muliercula nixus in littore. Quam figurā ἐνάργειαν Græci dixerunt. Ita enim res oculis obijcit̃, ut geri, non cōmemorari uideatur. Inter cæteras uirtutes amplificatio exaggeratioq;: quæ pars ad incitandū iudicẽ aptiſsima eſt. plus enim eſt, ut Quintilianus eleganter dicit, omnia dicere quàm totū. Poſſumus pręterea mediocria etiā crimina, mediocreſq; uirtutes maioribus nominibus amplificare. cuius rei exẽplum illud apud Ciceronẽ in Verrem: Non enim furem, ſed ereptorẽ: non adulterum, ſed expugnatorẽ pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorū religionumq;: non ſicarium, ſed crudeliſsimū carnificem ciuium & ſociorū in ueſtrum iudiciū adducimus.

Hac præterea parte ſententiæ, uel ut grammatici uocant chrię, quaſi lumina quædam clauſulis interſerūtur, circa quas minime anxiū & ſollicitum eſſe oportet. Quo uitio ætas Ciceronẽ ſubſecuta plurimum laborauit. Studuit enim ut omnis ſenſus in fine ſermonis aurẽ feriret, ut nuſquam propè ſinat auditorem interſpirare. Quod uitium apud Plinium Cęcilium, Cor. Tacitum, Senecāq; deprehendas. Ab hac enim ambitione minuti corruptiq; ſenſiculi prodeunt, & extra rem petiti. neq; enim poſſunt tam multæ bonæ eſſe ſententiæ, quàm neceſſe eſt ut multæ ſint clauſulæ. illæ ergo optimæ haberi debent, quæ non accerſitæ, ſed ultro ueniunt, quæq; orationi lumen afferunt, & ſunt quaſi clauus purpuræ loco ſuo intextus. Cuius rei normam

 & cano-

& canona apud Ciceronem contemplari par eſt. ille enim omnes eloquentiæ numeros impleuit: nec parum profecit, qui ſibi, quantũ fieri poteſt, Ciceronem imitãdum ſectandumq́; propoſuit. Sunt qui pleni ſui ferantur, nec iam aſſurgant, ſed intumeſcant: quales Græci παῤῥησιάζοντας & μεγαλογοῦντας uocãt: & uerba ἁμαξιαῖα. Alij nunquam ſe attollunt, ſed humi repunt: quo uitio Piricus, artifex alioqui celebris, laborauit. Is enĩ à tonſtrinis & ſutrinis & aſellis ſuis nunq̃ manũ amouebat, quo uitio perpetuam apud poſteritatẽ infamiam eſt aſſecutus. Imprimis uero obſeruandum eſt quis dicat. alia enim grauitas ac ſeueritas debetur uiro philoſopho ac ſenatorio, q̃ cuilibet circunforaneo rabulæ. Quom Lyſias elegantem illam orationẽ in Socratis defenſionẽ condidiſſet, quam poſteri admirati ſunt, eam dicere Socrates recuſauit non minus quàm calceos Sicyonios induere, qui alioqui elegantes, uirili tamen pedi minus cõueniunt. Craſſus Philippo conſuli aſſerenti ſe nõ habere ſenatũ, reſpondit, ſe nõ eſſe illum conſulẽ habiturũ, qui ſe ſenatorẽ non putaret. Hæc Craſſum decuit, in alio libertas ea non facile tolerari potuiſſet. Prȩterea nõ parũ intereſt apud quẽ habeat oratio. an apud principẽ q ſolutus ſit legibus, an apud iudicẽ qui nõ poteſt nõ ſecundũ leges iudicare: neq; deprecatio, neq; miſericordia quicq̃ iuuare poteſt. Quin & qua de re dicať, quodq́; ſit cauſæ argumẽtum, plurimũ intereſt. Nam ſi in genere demonſtratiuo uerſamur, tũ omnes ornatus, omnes phaleræ, omnia pigmẽta ſunt. Nam in forenſibus cauſis, in quibus aut de fortunis, aut de ſalute periclitamur, prurientẽ orationem uix quiſquam ferat. Senatoria autem & deliberatiua oratio aſſurgit grandius, ſuosq́; habet dithyrambos, ſpondeisq́; incedit operoſa. In genere iudiciali omnia magis ad affectus & iram aut miſericordiam uergunt, arte etiam maiore utẽdum, ut furtim iudici inſinuemur, & quaſi in eius animũ irrepamus.

Hinc etiam ratio compoſitionis in oratione uarias ſpecies ſumit. Numeroſa enim magis eſt, quæ circa laudem aut uituperationẽ uerſatur, frequentioresq́; in clauſulis obſeruat pedes Nam & ſoluta oratio ſuos habet pedes, non ea religione qua tenentur poetæ, ſed aliquanto liberiores. In uerſu metra, in oratione Rhetores malunt rhythmos appellare. Metra certos habẽt fines, ultra quos proferri non poſſunt. Nam exempli gratia, heroicum hexametrũ eſt, elegum pentametrum. Atq; ita cætera uerſuum genera prȩfinito numero includuntur. At in ſoluta oratione nihil prȩfinitum, nihil determinatum, extenditurq́; numerus quantum periodus fertur, ut finitam ſententiã complectatur. Neq; ſanè omnibus locis pedes iſti oratorij annotantur, ſed uel in principio, uel in clauſula. ita appellant conditores oratoriæ artis finem periodi.

Quom autem uitioſum ſit, clauſulam in hexametrum terminare, aut ab hexametro incipere, probant tamen ſi principium ab hexametri fine auſpicetur periodus, uel in hexametri principium deſinat. Cui rei exemplo ſit, Qui plurima curat negotia, non facile omnibus par eſſe poteſt. Incipit enim ab Ionico maiore & ſpondeo, & deſinit in choryambũ. Multo autẽ ratio pedum in oratione q̃ in uerſu difficilior, ob incertã ſcilicet & uagam modulationẽ, quam aures non ulla perpetua norma moderatur. In omni autẽ uoce articulata, natura acutam uoculationem impreſsit, id eſt, ὀξεῖαν à Græcis nuncupatam: neq; eam niſi uno loco, quom cæteræ ſyllabæ graui tono efferantur. Eas autẽ ſyllabas longas aut breues aurium iudiciũ metiatur. ex ſyllabis pedes, è pedibus comata, è comatibus uerſus, è uerſu colon, ex colo periodos efficiatur. Pedes quoq; longiores aut breuiores exire certum eſt, cum uoluptate aut moleſtia aurium. Quare alij ab alijs in clauſulis ubi maximè ſentiuntur, probari ſolent. longi quidem in re ſeria. Quòd ſi incitata feratur oratio, tunc breuiores impenſius cõmendantur. Cicero triplicem annotauit pedum dimenſionẽ, ita ut pes quilibet in duas partes diuidatur. aut enim pares eſſe, ut dactylus. Nam ſyllaba longa duabus breuibus par eſt, duoq́; habet tempora. aut ſeſqui, ut pæon: qui tribus breuibus longam interſerit: quæ proportio à Græcis hemiolia, à noſtris ſeſquipla nuncupatur. aut dupla, quã Cicero altero tanto appellauit, ut iambus. Miror principem literarum ijs non addidiſſe tertiariam, ſeu tu mauis ἐπιτρίτην. Vnde hippium epitritum grãmatici uocauere: qui pes eſt ex diametro pæoni aduerſus. Neq; ea ratione defendi poteſt, quòd pedes treis excedẽtes ſyllabas, numeros magis quàm pedes

exiſtima-

exiſtimauerit. nam ea ratio ab oratione pæonem ablegaret. Cæterum autores in
diuerſa abeunt. Ephorus dactylum & pæonem, de quo modo diximus, frequẽtem
habet, ceu à Thraſymacho inuentũ, ab Ariſtotele probatum, quòd ea longarũ & bre
uium contemperatio ei modulatior uideatur: ſpondeum & trocheũ, ob alterius tardi
tatem, alterius celeritatem faſtidiens. Ariſtoteles dactylum ut ampliorem probat,
iambum ut humaniorẽ familiarẽq; populo admittit: chorium ut nimis currentem re-
ſpuit, quem ipſe peculiari nomine chordacẽ nominat. Cicero, & qui Ciceronem
ſecuti ſunt creticum in principio probant, in fine pæonẽ tertium, uel Ionicum à mi-
nori. nam ferè nemo extremam ſyllabam dimetitur. hoc eſt quod Seneca dicit, quoſ-
dam ſibi mirifice placuiſſe, ſeq; Ciceronianos putaſſe, quom ita periodum claude-
rent, eſſe uideatur. Iidem (quod & mihi probatur) ſi tamen modice id fiat, tene-
ri ſe multa uoluptate profitentur, ſi clauſula in dichorium finiatur: ita geminatum uo
cat trocheum, ut illud in Quintiana ab ipſo etiam Cicerone celebratum: Ita iactan-
tur fluctibus, ut nunquã alluantur, ita poſtremo eijciũtur, ut ne ad ſaxa quidem mor
tui conquieſcant. Probatur ab eodẽ dochimus, qui ſyllabis quinq; coaleſcit, iam-
bo ſcilicet & cretico compactus. rurſus alij in hunc cenſum aduocantur, aut è iambi-
lia eijciuntur, quos longum foret proſequi, compendium præſertim agenti. Alio-
qui in his ſuperſtitioſum minime eſſe oportet. nã ſimulac legendo ac ſcribendo mul
tum profecimus, hi pedes ſe ultro offerunt, & non uocati orationem ſubſequuntur.
Hoc eſt ſcilicet quod & Cicero perſæpe admonuit: ſe quod numeroſum eſt quęrere,
& magis compoſitionẽ non ἀῤυθμὸν quàm ἔυρυθμὸν optare. ſiquidẽ ad poetas hæc
pertinet. Sicut etiam oratores ipſos palæſtritas eſſe nolumus, eoſdem tamen ægreſe
rimus eſſe omnino ἀπαλαίστους. Hinc ſunt illa Demoſthenis fulmina contorta nu-
meris. ſic Pericles tonare ac fulgurare dictus eſt. Poſtremo illud non fruſtra admo
nendum puto, id optimum elocutiõis genus iudicari, quod quamfacillimum eſt, &
minime indiget interprete: quod audientes naturali ductu perſuaſi, ſperãt ſe quam-
primum poſſe imitari: ubi autem periculum fecerint, ſe longe falſos opinione intelli
gent. ut quod de Phidiæ pictura dictũ eſt, id huic loco belle conueniat, μωμήσονταί τις
μᾶλλον ἢ μιμήσονται.

Reliquæ partes duæ ſunt, poſt elocutionẽ quæ naturæ magis ꝙ induſtriæ deben-
tur: memoria ſcilicet & pronuntiatio. De memoria autem prius nobis dicendum.
hæc enim adeò neceſſaria eſt, ut ea deficiente, irritus ſit omnis oratoris labor: quan-
do hæc eloquentiæ theſaurus eſt & conditorium, cuius duplicẽ uirtutem dixere: ci-
to percipere, & conſtanter retinere. Ob hoc ueteres Muſarum matrẽ Mnemoſy-
nem dixerũt, & inter tres Muſas apud Delphos conſecratas potiſsimũ locum habet
Mneme. Sanè non uideo quid orator efficere poſsit, ſi quę prudenter cogitauit, di
geſsit, expoliuit, protinus effluant. Id quod Curioni oratori eueniſſe legimus, qui to
tam cauſam oblitus eſt. Cuius rei culpam ille in magicum uenenũ reijciebat, quo ſi-
bi memoriã ademptam profitebatur. Meſſala ſui nominis oblitus fertur, Didymus
oblitus hiſtoriæ quam ſcripſerat: alius ſeruorum. Nulla eſt enim pars in homine lu-
brica magis, & quæ facilius uitium accipiat. Hæc igitur omni ratione excolenda eſt.
nam quom omnes oratoriæ opes hac contineantur, fruſtra cætera quæras, ubi hæc
ſemel interciderit. Nam quomodo obiecta ab aduerſario crimina diluas, ſi quid il
le obiecerit, obliuiſcare? Quom uero totius laboris quẽ nos exercẽdo perferimus, &
quaſi omnium lucubrationũ noſtrarum pręmium ſit extemporalis actio: quo hanc
ullo unquam tempore aſſequare, ſi memoria quaſi uas Danaidum undiq; perfluat: ſi
quod à nobis accepit, ceu malus creditor recuſet exhibere? In ea eñ ueſtigia quę-
dam rerum imprimuntur: quę ſi exoleſcant, operã & impendium perdideris. Ob-
ſtare memoriæ uſum literarũ dixit Thoyth ille Aegyptius apud Platonem in Phæ-
dro. Et nos tamen uidemus arte imaginum & locorum eam adiuuari. nam locis pro
cæra, ſimulachris pro literis, nos uti Cicero exiſtimat. Eam artem à Simonide Meli
co inuentam tradidere receptiſsimi cõditores, quom triclinium Scopæ Theſſali in
quo diſcubuerat, in conuiuas corruiſſet: ipſe aũt fortè euocatus à Caſtore & Polluce

exiſſet, in quorum laudem hymnum ediderat. Nihil eſt autē quod magis memoriam adiuuet quàm ordo. Serie itaq; ſunt loca & ſedes diſtinguendæ, ne crebritate & frequentia confundantur. Rurſus ne raritate memoria diſsipetur, ſigna & imagines aptæ conſtituendæ ſunt ijs locis. Sit ſignum nauigationis anchora, ſit militię ſariſſa, rei ruſticæ aratrum, quæ deinde relegentes in minimarũ etiam rerum recordationē redeamus. Nam quo quiſq; ingenioſior ac promptior eſt artifex ad imagines recondendas, hoc erit ad remetiendas etiam facilior. Ridetur merito Metrodorus huius artis maximus iactator, qui in XII. ſignis, per quæ ſol meat, trecētos & ſexagenos inueniſſe locos profitebatur. Qui enim hoc fieri perſpicue potuit? quom circuli illius cœleſtis partes nec certis terminis præfiniantur, & omnes ab imaginario animi captu pendeant. Per partes etiã ediſcere quod dicturus es, ſatius eſt, ne onere memoria laßeſcat. Certa etiã ſigna, uel mauis notas appellare, apponendæ ſunt: quibus animus excitetur, & illuſtrior cuiuſq; rei ſedes efficiatur. Quid quòd expedit quædam obliuiſci. Tenacius enim mox hærent, quæ prius exciderunt. Tacite etiam ediſcere & uoce ſubluſtri pręſtat, ut murmur potius quàm uox uideatur: quàm uel alio prælegente, uel exerta uoce & ſibi quaſi obſtrepente. Multi hac parte fuerunt celebres. Cyrus in exercitu penè innumerabili omniũ militum nomina tenuit. Mithridates duas & uiginti linguas (tot enim nationibus imperauit) calluiſſe dicitur.

Themiſtocles anno uno Perſicam linguã perdidicit. Theodectes multos uerſus ſemel auditos protinus reddidit, ita ut nulla pars ſubſultaret. Cicero ſuo oratori memoriam optat Iureconſultorũ: quam qui aſſequi nõ potuerit, præſtat ut ſcribat, uel certè aliud agat quàm fruſtra oratoriam ſequatur: ſic Iſocrates forenſem actionē dicitur reformidaſſe, & in ſcribendis orationibus maluiſſe tempus exponere. Debemus enim omnes naturę ſupellectilem excutère, & uires ingenij metiri. Sequitur altera pars, quam licet primũ naturæ debeamus, mirum tamen eſt quàm & ipſa arte & exercitatione adiuuetur. Hanc Cicero nunc actionē, nunc pronuntiationem appellat. Actio motu continetur. eſt enim quaſi quædam eloquentia corporis. pronuntiatio indicat. Hæc à Græcis ὑπόκρισις dicitur, cuius ea uis eſt, ut ſine illa omnes affectus langueant, omnis orationis facultas iners ſit ac propè demortua, omnis aſſeueratio inanis. Non iniuria itaq; Demoſthenes huic primas ac ſecundas & tertias partes attribuit, ceu totius ſumma oratoriæ illa cõtineretur. Hinc uulgo dictum eſt, magnam partem Demoſthenis abeſſe à Demoſthene, quom eius orationes legũtur. Et Aeſchines nõ fruſtra quom Rhodi luculenta illa oratio aduerſus ipſum dicta multis eſſet admirationi, magnum aduerſario teſtimonium reddidit: τί δ᾽ ἂν εἰ αὐτοῦ θηρίου ἀκηκόατε. Quid ſi illam beſtiã audiſſetis? Sic enim interpretatus eſt Hieronymus. Aeſchinem aũt Demoſthenes à ſplendore uocis λαμπροφωνότατον ſolet appellare. Hanc in animis hominũ dominari & quaſi tyrannidem exercere Cicero affirmat. Sic Cn. Lentulum plus opinione quàm eloquentia conſecutum teſtatur. Sic C. Gracchum in deflenda morte fratris, P. R. lachrimas concitaſſe. Hoc eſt quod Quintilianus tradit, Hortenſij ſcripta qui uiuẽs diu regnauit in foro, apud poſteros fuiſſe intra famam. L. Cotta, ſi Ciceroni credimus, ab hac omnem artē abdicabat, horridamq; illam & rudis antiquitatis imitatricē ſectabatur, quaſi ſola natura ad hoc ſufficeret. Qua in re toto ſtadio falſum exiſtimamus. nam & ſi primas partes natura uendicet, non tamē ars omnino excludenda. & ſanè ſi quis tam deformi, tã illiberali uoce fuerit, ut nulla arte emendari poſsit, huic libenter ſuadeamus, ut ab hac inſtitutione decedat. Leo Byzantius ob ſtaturæ paruitatē, quom Athenas orator eſſet profectus, deriſui primo habitus eſt: idem mox agens, admirationi fuit. Demoſthenes difficultatem pronuntiandi ſcrupis ore inſertis dicitur emendaſſe. Idem ſe ad ſpeculum periclitabatur. Ad fluctus uero ſe offirmabat aduerſus clamores populares. Auguſtus Cæſar operam dabat phonaſco: ita moderatorē uocis appellabant. Quom autem multæ ſint uocis qualitates ſeu modulationes, imprimis enitendum eſt, ut uitiũ abſit, & ſit caſtigata cũ ſuauitate uocũ explanatio: qualem Græci ὀρθοέπειαν uocãt. Cauendũ itaq; ne in iotaciſmos aut lambdaciſmos Alcibiadis incidamus, ne ἰσχνότητας imitemur. quales ſunt qui uoce anguſta & exili, quaſi per obturatam tibiam uocem

diſperdunt. abſit πλατειασμός, quom turgidis & ampulloſis faucibus uocem ampliamus, quales Græci μεγαλοφῶντες uocitant. Abſint etiam duo inuicẽ contraria uitia ἀκροστομία καὶ κοιλοστομία: quom ſummis ſcilicet labris uoces enũtiamus, uel quom uox quaſi in receſſu oris auditur. Quo uitio Hebræos & quoſdã alios barbaros uidemus laborantes. Nolim etiam mihi Trachalum aliquẽ dari: qui adeò uocalis & clamoſus fuiſſe dicitur, ut in Iulia baſilica dicens ab omnibus tribunalibus audiret̃. Sit itaqꝫ modus. hunc facile inueniemus, ſi qua de re agatur, indicauerimus. Quom enim in grandiori ſtilo uerſamur, qualem ἁδρὸν Græci uocitãt, uox materiæ reſpondeat, & in acri pugna acrior audiatur. Non enim ubiqꝫ omnes uires exercendæ ſunt, neqꝫ omnis gladius omni certamini conuenit. Aliter luctam in ſtadio, aliter σκιαμαχίαν in ξύστῳ, aliter in iuſto cõflictu conatus omnes noſtros exponimus. Mediocris ergo cauſa mediocri ſono, & medijs (ut aiunt) tibijs cõtenta eſt. Humile autẽ genus dicendi ſermonem & quotidianam locutionẽ exquirit. ſic Aeſopus grauior fuiſſe dicitur, quòd in tragœdijs exerceretur: Roſcius citatior ꝙ comœdias ageret. Illi cothurnus, huic ſoccus cõueniebat. Rhinton & nudis pedibus prodijſſe traditur, quòd planipedes fabulas tractaret. Sic alio loco doricum ſonum, alio phrygium, alio lydiũ ad concitandos, uel pacandos animos adhibent incentores: ſic tubam, ſic tibiam, ſic citharam, ſic fiſtulam pro rerum & temporũ conditione probamus. Nulla autem re magis uox in officio continetur quàm frugalitate ac temperantia: exercitatione autem perficitur. exercitatio uero caſta ſit. Neqꝫ enim uelim eam in canticũ exire, neqꝫ effœminate ac muliebriter efferri. Nam recte ille dixit: ſi cantas male cãtas, ſi dicis bene cantas. Et Perſius in eum inuehit̃ qui plaſmate guttur Mobile colluerit patranti fractus ocello. Sit ergo uox uirilis & rei pręſenti accõmodata. Laudat̃ in Catulo ſuauis literarum appellatio. Fuſca uox in Antonio minime improbata eſt, præſertim ſi lugubri & funeſta in oratione ſe exerceret, ſi lachrymas moueret, ſi miſericordiam incitaret. Ob hoc Cethegus ſuauiloquenti ore ab Ennio dictus eſt. ſic deniqꝫ omnes homines uoce ut æra tinnitu diſcernuntur. Cuius rei cauſa nonnulli putauere ab Homero μέροπας homines appellatos. Sit ergo uox lucida ac perſpicua & explanata, ſit ſuis locis diſtincta, & tẽpeſtiue liceat interſpirare. Aut enim oratio ad periodum, quam circumitũ Cicero interpretatur, peruenit: quo loco τελειοστιγμή, id eſt perfecta interpunctio adnotanda eſt ad perfectam ſententiam declarandã. Aut confectum eſt κῶλον, id membrum uocamus, quom ſemiperfecta eſt oratio. & στιγμὴ, id eſt punctum adſcribendum eſt. Aut ad coma peruentũ eſt, quod noſtri cæſum uel inciſum nuncupant, cui ὑποστιγμὴ, id eſt ſubpunctum conuenit, quom oratio ita ſuſpenſa eſt, ut animus nuſquã conquieſcat. Exemplo illud eſſe poteſt ex Miloniana. Etſi uereor iudices, coma eſt. ne turpe ſit pro fortiſsimo uiro dicere incipientẽ timere: colon eſt. minimeqꝫ deceat, coma eſt. quom T. Annius ipſe magis de reipublicę ſalute quàm de ſua perturbetur: colon eſt. me ad eius cauſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: colon eſt. tamen hęc noui iudicij noua forma terret oculos: colon eſt. qui quocunqꝫ inciderunt, coma eſt. ueterem conſuetudinẽ fori & priſtinum morẽ iudiciorum requirunt. periodus eſt. Hæc autem enuntiare ſine mora ac reſpiratione, aut contextum orationis interrumpere, ubi minime par eſt, æqualis culpa & par uitiũ cenſeri ſolet. Virtus enim diſtinguendi, ut inquit Quintilianus, fortaſſe ſit parua, ſine qua tamen eſſe nulla alia in agendo poteſt. Illa quoqꝫ inter primas obſeruatio recte pronuntiandi habetur, ut uox ſit æqualis, neúe ſubſultet imparibus ſpatijs. Tum ne ſatietas auditorem afficiat: neúe in uitium incidamus, quod μονοειδὲς, id eſt unus quaſi aſpectus à Græcis dicitur, opera danda eſt: ut nunc attollatur, nunc demittatur, nunc arrideat, prout magna uel humilia uel blanda lætaqꝫ cõcipimus. Deniqꝫ obſeruare quid deceat, id à Græcis τὸ πρέπον dicitur, ſummum ac potiſsimum eſt in omni conatu oratorio. Hoc ut ſeruaret C. Gracchus, uocemqꝫ pro ſpecie rerum moderaretur, habuiſſe dicitur incentorem poſt ſe, habentem fiſtulã quam tonarion uocabat: hanc furtim inflabat, aut reflabat, prout incitandus, aut ab incitatione reuocandus erat populus qui eum in concionibus audiebat.

Ob hoc dictũ eſt, uiuã uocem multũ habere ἐναργείας, id eſt euidentiæ. Sic enim

legendum eſt: non φιφρυγάας, ut male ſcriptum eſt apud Quintilianum. Actionis alteram partem ad motum pertinere diximus, ſine qua muta eſt & prorſus exanimis omnis oratoris opera. hinc Demoſthenẽ Andronico hypocritæ, id eſt hiſtrioni operam dediſſe legimus. Hinc apud Plutarchum mandatum eſt literis, ſæpe inter Ciceronem & Roſcium certamen fuiſſe, uter pluribus modis eandem ſententiã declararet: an Cicero dicendo, an Roſcius agendo ac geſticulando. Hoc eſt quod frequenter accepimus, oratores quom ſe ad dicendum accingerẽt, imprimis articulum conformaſſe. Varij enim & planè innumeri fuerunt motus tum corporis totius, tum capitis, tum cubiti, ſed imprimis manuũ atq; oculorũ. His enim nõ ſolum adnuimus aut renuimus, aſſeueramus aut repugnamus, ſed propè loquimur, atq; animũ auditoris oculis ſubijcimus: & rerũ quas dicimus ita fidem facimus, ut lingua pectori & linguæ pectus ſubſcribere intelligatur. Otioſam illã & inactuoſam actionẽ Cicero Callidio imputauit. An iſta ſi uera eſſent, ſic à te dicerentur? nõ frons percuſſa nõ femur: quom ſic ageres, uix ſomnum tenebamus. Nam femur percutere, quod Athenienſium primus Cleon dicitur inueniſſe, indignantes ſolebant: frontem autem percuti à Quintiliano improbatur. Alioqui uarij erant geſtus ac motus, quibus pro tempore oratores utebantur. Cicero tradit Craſſum optime indice uſum: inclinatus in humerum affirmat, uerſus in terram urget. Hic & medius pollici iunctus approbantibus & narrantibus & diſtinguentibus decorus. Ad os manum referunt deprecantes. Compreſſa manus iræ aut miſericordiæ indiciũ. Optime manus à ſiniſtra parte incipit, in dextra deponitur: contra uitium putant, ſi à dextra referatur in ſiniſtram. Sicuti neq; unquam ſola manus ſiniſtra rectè geſtum facit, dextrę ſe frequenter accõmodat. Alijs qui ſe intrepide dicere iactãt, habitus pacificator in ſtatuis placet: qui inclinato in humerum dextrum capite, brachio ab aure protenſo, manũ infeſto pollice extendit. Pedis ſupploſio & in contentionibus probatur à Cicerone. Sunt & aliæ innumeræ geſticulationes, quas proſequi longum foret: præſertim quom noſtra ætas earum pleraſq; non agnoſcat. Alioqui nimis actuoſam & geſticulatricẽ actionem etiam ueteres improbarunt. nam & reſpicere lacunaria, perfricare faciem, excreare, & trochleis pituitam è pulmone reuellere, turbatam comam aptare, uitioſa exiſtimarunt. ſicut excurſare in dicendo. Aduerſus quod facientes Caſsius Seuerus lineã popoſcit, & Flauius Virginius antiſophiſtam quendam interrogauit, quot paſſuum milia declamaſſet. Et Domitius Afer urbane dixit, Suram Manilium non agere ſed ſatagere. Demoſthenes quòd immodice iactaret humeros, ſuſpenſa deſuper haſta uitium emendauit. Male audijt Titius ſe modo in leuum modo in dextrum latus contorquens. Et de Curione patre hac illac nutante queſijt Iunius, quis in lintre loqueretur. De quo & Sicinius eleganter ad Octauium eius collegam unguẽtis delibutum, Nunquã, inquit, collegę tuo parẽ gratiã referes, qui niſi fuiſſet iſtic, hodie te muſcæ comediſſent.

PARAPHRASIS IN PRIMVM LIBRVM ETHICORVM ARISTOTELIS, CÆLIO CALCAGNINO authore, ad Antonium Muſam Braſauolum.

ON EA ſolum quæ à deo protinus rerum omnium autho
re proficiſcũtur, neq; ea quæ proxime à natura pendent,
ſuum ordinem tuentur: & ad authorem ſuum, in quo uoti
ſumma repoſita eſt, & ex quo omnis boni origo perma-
nat, conuertuntur: ſed & nulla eſt pars uitæ, quæ hoc bo-
ni agendum deſiderio uacet: uel eam partem intelligas, in
qua intellectus humanus uerſetur, quom artes exercet,
aut quom in rerum cognitione uerſatur: uel eam ſpectes,
in qua appetitus pollet, & animi inductio, dum agimus,
aut deligimus quid agi oporteat. Ob id ueteres prudentia adeò exiſtimantur id bo-
num præfiniſſe, cuius amore omnia rapiuntur: ſeu illud uere bonum ſit, ſeu tantum
boni gerat imaginem. Bonum enim eſt finis, ad quem publice omnia enituntur. Et
licet actionum humanarum non idem finis, idem tamẽ uotum eſt omnibus. Sunt e-
nim actiones quædam quæ ſeſe contentæ ſunt, & in ſe ipſas decumbunt: quædam
non ſe contentæ, opera quædam pariunt & quaſi perſunctionũ ſuarum teſtimonia.
Et ſanè in ijs quæ præter ſe aliquod relinqunt monumentum, id quod relinqui-
tur opus, multo ipſis actionibus eſt prçſtabilius: utpote cuius gratia labor & perſun
ctio illa fuerit ſuſcepta. Quom itaq; in uita hominum multæ actiones atq; artes exer-
ceantur, multis præterea ſcientijs operam impendamus: hinc factum eſt, ut uarij fi-
nes pro actionum artiumq; & ſcientiarũ conditione ſpectentur. Nam medicinæ fi-
nis ſanitas: naualis ſabricæ finis nauigium: facultatis militaris finis uictoria: familia-
ris adminiſtrationis finis opum conquiſito. Sunt etiam quædam artes ſeu diſciplinę
ea ratione inter ſe connexæ, ut altera ex altera pendeat, & gradibus ad optimatem
quandam perueniãt, cuius gratia illæ omneis ſint inſtitutæ. Exemplo eſſe poteſt ars
frenorum, aliæq; inſtrumentorum huiuſmodi equeſtrium opifices: quæ ſanè omnes
ut exercitationi equeſtri inſeruiant comparatæ ſunt: quæ tamen ipſa equeſtris exer-
citatio cum ſuperioribus illis quæ apparitorum uice funguntur: quin & omnes aliæ
quæ rei bellicæ nomen dederunt, dubio procul facultati ac diſciplinæ militari obſe-
quuntur. Qui honorũ gradus & in aliquot alijs artibus ac ſcientijs præſulgent: ſum-
mum autẽ locum, ac ipſos, ut aiunt, faſces illæ retinẽt, quas noſtri optimates, Græci
architectonicas uocant: earumq; fines potioris ac maioris prærogatiuæ ſunt, utpote
quorum gratia reliquæ illæ minorum gentiũ accitę ſint. Neq; profecto intereſt an ſu
premi illi fines ex meris actionibus oriantur: an præter actiones opera quædam &
quaſi ſœturas quaſdam relinquant: prout exemplo dictarum ſuprà facultatum abun
de teſtati ſumus. In diluenda ea opinione quę bonum quoddam abſtractum ac ſe-
peratum poſuit in mente diuina, idq; uniuerſale ex quo tanquam ab æterno quodam
exemplari inferiora hæc bona proficiſcuntur, ſatius eſt paulo diutius immorari: & ſi
aliquibus fortaſſe huiuſcemodi ſpeculatio: primo magis philoſopho quàm morali
conuenire uideatur. Nã ad primũ philoſophũ hoc imprimis pertinet, ut quæ uniuer
ſalia ſunt & in diuinitate poſita, ea altiore ſcrutetur indagine. Ad hanc difficultatem
accedit, quòd nonnulli fortè exiſtimabunt parum grati animi teſtimonium uideri, ſi
amicus aduerſus amicũ, & diſcipulus contra præceptorẽ cornua obuertat. Nam qui
exemplaria hæc uniuerſalia, quas ideas ſeu formas potes appellare, introduxerunt,
& præceptores fuerunt, & ſumma nobis amicitia coniuncti. quorum autoritas quo
maior eſt, pluribusq; poteſt perſuadere, hoc impenſius nos pro ueritate ſtare opor-
tet. Nam ſi omnes mortales decet ueritati laboranti opẽ ferre, nec alienas modo opi-
niones

niones in ueritatis gratiã refutare, ſed ſuas etiã atq; à ſe adſertas: certè hoc maximè philoſophos, id eſt ſectatores ſapientię, decet. Quid enim aliud eſt ſapientia, niſi ueritatis exploratio? quom ergo hinc ueritatis, inde amicitiæ nos moueat religio, potiorem ſanctioremq; eſſe oportet apud nos ueritatis dignitatem. Atqui eorum ipſorum argumentis, qui ideas aſſeruerũt, nullam eſſe uniuerſalem boni ideã, haud magno negocio conuinci poteſt. Aiunt illi eorũ non eſſe ideas, in quibus ſucceſsionem temporis, & prius ac poſterius, annotamus. Quæ cauſa effecit, ut numerorũ ideam eſſe pernegarẽt. Quom eñ numeri ſe mutuo nexu ſequanẽ, & per accremẽta unitatis ſuccreſcãt: qui fieri poteſt ut una omnibus idea ſatisfaciat, priores ac poſteriores includens? Porrò quom hoc idem bonis contingat, aliaq; priora, alia poſteriora cenſeantur: eorũ nullam eſſe ideã iure optimo dixeris. quòd ſi quis in dubium uocet, an priora poſterioraq; bona ſint, inde facile intelligat: q quom alijs atq; alijs in prædicamentis ſita ſint bona, quorum prædicamentorũ per ſe ſubſtantia eſt, reliqua poſteriora utpote ſubſtantiæ adiacentia: hinc fit ut quodcunq; bonũ in ſubſtantia ſitũ eſt, id prius ac potius aſſeramus. Quod uero in prædicamẽto, qualitatis puta aut relationis, id poſterius ac infirmius iudicemus. Sunt enim huiuſmodi prædicamenta quæ ſua ope niti non poſſunt, & alienum præſidiũ quærunt, quaſi adnata, & propagines quædam ad ſubſtantiã, quæ ſola per ſe eſt, accedẽtes. Ex his, puto, facile eſt intelligere, in omnibus bonis cõmunem ideã inueniri nõ poſſe. Sed & altera ratione quoq; idearum cõmentatio refelli poteſt: quom enim bonum & ens inter tranſcendentia, id eſt ea quæ ſuo ambitu omnia complectuntur, à philoſophis annumerari ſoleant: idq; receptum ſit, quot modis unum tranſcẽdentium dicatur, totidem & aliud dici ſolere: ex eo quoq; facile intelligi & pro confeſſo haberi oportere, ens & bonum totidem modis admittendũ accipiendũq; eſſe. Quod per omnia prędicamẽta excurrens leui opera exploraueris. In ſubſtantia deum & mentẽ, ens & bonum æquè dixeris, in quali uirtutem, in quanto mediocritatẽ, in prædicamento ad aliquid, utile, in tempore opportunitatẽ, in loco diætam. atq; ita in alijs & bonum & ens pari ratione obſeruaueris. Quorum omnium prædicamentorum quum nullum ſit unũ ac uniuerſale genus, ad quod cætera omnia entia ac bona referanẽ. Nam ſiquod foret, tum abdicata prædicamentorũ multitudine, ad unum illud omnia reuocarentur. Quod quom nuſquã ſit inueniri, ipſaq; etiã ueritas reclamet, & exerta adeò uoce eos redarguat, qui ens aut aliquod omnino tranſcendentiũ ſummo faſtigio collocarunt: ceu decem illa Ariſtotelis prædicamenta ad unum illud referri poſsint: quom nomine forte id fieri poſsit, quòd ſubſtantia iuxta & accidentia iure entia poſsint appellari: ratione certè multum inter ſe diſcrepabunt. Quippe ſubſtantia ens eſt, quoniam per ſe nititur. Accidentia uero entia ſunt, quòd ſubſtantiæ incumbant. quæ ratio quom uera ſit & confeſſa apud potiores philoſophos, nullumq; unum ſit ad quod omnia prouocent: illud quoq; confiteamur neceſſe eſt, boni ideã rem eſſe planè cõfictã & commentitiam, ad quam bona omnia quaſi in originem & fontem ſuũ referantur. Sed & nõ aliunde melius hæc ideæ cõmentatio coargui poteſt, quàm ex eorum ſcitis & decretis qui has ipſas ideas cõmenti ſunt. Aiunt illi eorũ quibus una præſidet idea, unã quoq; eſſe ſcientiã: quo fit, ut ſi bona omnia ex una pendeãt idea, neceſſe quoq; ſit, omniũ bonorũ ſcientiã eſſe unã. Quod quom lõge à uero abeſſe deprehẽdamus, neq; ipſi autores aſſertoresq; ideæ ſuam ſatis ſententiam tueri poſſunt. Bonorum uero omnium non unam eſſe ſcientiã ex eo facile liquet, quod non modo quę uarijs in prædicamentis, ſed quæ uno eodemq; prædicamento cõtinentur bona, diuerſam rationem habẽt atq; animaduerſionẽ. eſto nobis exemplo, occaſio ſub prædicamento temporis. Hanc aliter imperator in arte militari obſeruat: ut comparandæ uictoriæ, aut eludendi hoſtis gratia tempora deligat, differat, aut præoccupet. Aliter medicus in curanda ægritudine tempus captabit ad uenã aperiendam, aut propinandum pharmacum. Sic in prædicamento quantitatis peritus medicinæ artis aliter mediocritatem uictus metietur, quom uel corpus ſanum alendum, uel ægrum ſanitati reſtituendum ſuſceperit. aliter gymnaſticę artis magiſter, quom pro cuiuſq; habitudine adoleſcentibus exercitationum modum præfinierit. Occaſionem uero & mediocri-

tatem

tatem nemo eſt qui in cenſu bonorum non ponat, uarijſq; rationibus præſcribat, prout aliter atq; aliter neceſsitatibus humanis inſeruiunt. Adde his, quòd aliquis forte in dubiũ uocet, quid hoc ſit, quod Academici & idearũ laudatores αὐτοέκαστον, id eſt unumquodq; ipſum uocitant: nec ſine hoc pronomine rei naturã ſatis uideantur expreſsiſſe, atq; hoc ipſum ad ideam referendũ putent. Sed quid obſecro intereſt an ἄνθρωπον an αὐτοάνθρωπον, id eſt ipſum hominẽ dixeris; ſi utriuſq; eadẽ ratio, eadẽ definitio ſit. Quatenus enim homo eſt, homo ſimpliciter dictus, ab ipſo homine nihil differet. Quæ enim eadẽ definitiõe cõcludunt, eadẽ quoq; eſſe neceſſe eſt. Quòd ſi hoc modo habebit, ſanè neq; bonũ neq; ipſum bonum diſcrepat. Quæ igitur hæc fruſtratio eſt, inania uniuerſalium ſimulachra, quæ nulla ſunt, perſequi: & non hæc potius particularia bona, quæ obuia & ſub manu ſunt, amplexari? Sed enim mihi uideor exaudire hoſce amatores idearum inclamantes, atq; in eo hominem & ipſum hominem, bonũ & ipſum bonum diſsidere maximopere cõtendentes, quòd hic noſter homo, quẽ oculis & ſenſu attingimus, caducus & mortalis eſt, omnibus temporum iniurijs expoſitus: ille autẽ qui ipſe homo dicitur, æternus atq; immortalis eſt, nulli temporum uiciſsitudini obnoxius. breuis autẽ æui & æternitatis differentiam neq; exilem eſſe neq; cõtemnendam. Sed hoc etiam ſi uerum fateamur, nihil tamen ad rem pertinere omnes intelligẽt: qui nõ de æui quantitate, ſed de re ipſa ac exiſtentia controuerſiam natam intelligent. Nec enim temporis diuturnitas efficiat ut hoc illudúe album nigrúmue magis ſit, quòd diutius albedinẽ aut nigredinẽ tuatur. Diuturnius fortaſſe dici poſsit, albius certè aut nigrius dici nõ poteſt, ſiue omne æuum, ſiue unam dieculam tantũ colorem ſeruauerit. Vt multo mihi probabiliora dixiſſe uideantur Pythagorici, in ſerie & œconomia illa bonorum & malorũ quam induxerunt unum ipſum conſtituentes, ex quo bona cætera ſint & dicantur. Sic enim & multitudinem uniuerſalium declinarunt, & ad cauſam unam optimatẽ omnia retulerunt: quam autorem bonorum arbitramur. Quorum etiã ſententiæ Speuſippus ſororis Platonis filius, eiuſq; in academia ſucceſſor ſubſcripſit. Sed de his cõmodius & ſuo magis loco in Metaphyſicis agetur. Nam hæc uniuerſalia & à materia ablegata morali philoſopho attigiſſe fortè etiã quiſpiam nimium putauerit. Neceſſario autem nos in hanc tractationẽ deſcendiſſe arbitramur hoc loco: ne quis relicta cõtemplatione uirtutis & actionum quę ad feliciter degendam uitam in medio hominum pertinet, nos ad uniuerſalium & idearum cõfictas imagines ſpectandas tranſuerſos agat. Sed ne qua latebra in quam perfugiant aduerſarij, relinquatur, neu ſibi calumniam factum iri clament, niſi omnia excuſſerimus, age & hanc quoq; anſam eorum tergiuerſationis ſubtrahamus. Nec enim deſunt qui nos ſequius eorũ uerba interpretari conquerantur, quàm ipſi uelint accepta. Nec ſe quom de boni ideis mentionem habẽt, temere ac promiſcue bona omnia ad ideam uocare. Bifariã enim fermè bona agnoſci. Alia ſcilicet quæ ſui tantum gratia expetuntur, ut bona frui ualetudine, aut multarũ rerum ſcientiam tenere. Alia non per ſe, ſed eorũ quæ per ſe ſunt, gratia. uel quòd ea efficiant, ut doctrina, ſine qua non temere quiſpiam proficit: aut conſeruant, ut ſtudiũ ac meditatio: aut cõtraria depellunt, ut pars illa medicinæ quæ προφυλακτικὴ dicitur, cauſas arcet morborũ. Ea enim propagãdæ ſanitatis gratia inuenta eſt. Quæ omnia licet bona abſolute non dicantur, nemo tamen bona eſſe inficiabitur, ex quibus tantum utilitatis capeſſamus. Sed age his ſepoſitis, ſpectemus priora & præcipua illa quæ ſe ipſis cõtenta diximus, an uni ideæ hoc debeant, quòd bona dicuntur. Sed percunctetur aliquis rurſus, an ea per ſe bona exiſtimemus, quę abdicato aliorũ reſpectu affectamus: ut ſapere ac uidere: ut uoluptates aſſequi, quas bene actæ uitæ cõſcientia nobis conciliat: ut honores adipiſci, qui uirtutis ergô impendi ſolent. Quæ omnia tametſi alterius deſiderio exoptãtur, detur tamẽ tantiſper dum quod agitur peractum ſit, ut quiſpiam ſui gratia, non in alterius præſidium, adhęc anhelet. Sunt enim qui nõ ultrà uoti pomerium extendãt. hoc ſi iure datum eſt, ſi multorũ cupiditas his metis conſiſtit, quid obſecro nobis accõmodabit idea? quid prętabit utilitatis quã nemo agnoſcit, nemo expetit ſibi? Alterũ igitur oportet fateamur, aut ſui cauſa nihil optari, ſed omnia in ideæ gratiam depoſci, quod quàm abſur

dum

dum ſit oſtendimus. aut ideam eſſe prorſus rem inanem, imaginariam, ac ſomnio ſi
millimã. Quòd ſi neq; his rationibus manus dederint, & reluctari adhuc pergant
aduerſarij, contendentes hæc, quę diximus, ideo per ſe bona appellari, quòd ab una
idea pendeant: illud quoq; fateantur neceſſe eſt, unam in his omnibus per ſe bonis,
boni rationem conſtare. Sicuti una eſt albedinis ratio, ex qua niuem ac pſymithium
alba nũcupamus. Siquidẽ in utriusq; ſuperficie is eminet color, qui oculorũ obtutũ
& uim opticã ſecernere poteſt ac diſsipare. Quod quom in ijs quę per ſe bona exiſti
manť, multo ſecus euenire intelligamus: & honoris ac prudentiæ & uoluptatis alio-
rũq; eiuſcemodi lõge diuerſam inter ſe rationẽ deprehẽdamus: nã honorẽ dicimus,
peruagatã apud homines de alicuius uirtute opinionẽ: prudentiã, eã animi uim quę
ex anteactis futura proſpiciat: uoluptatẽ, eam tranquillitatẽ in qua hominis animus
acquieſcat: atq; ita in cæteris aliæ & aliæ rationes colliganť. Nõ eſt profecto ꝙ in ijs
quiſquã cõmune quoddã ex idea bonum cõminiſcať. Quòd ſi quis etiã argutari per-
rexerit, percuncteturq; quo nam igitur pacto tam diuerſa in unã boni nomẽclaturã,
unumq; cõmercium conſpirauerint, ſi hoc ideę beneficio acceptũ non ferunt. Num
id fortuitò factum ſit, ut eorũ pleraq; quæ æquiuoca nuncupantur: an quod ab uno
omnia defluant, ut aquę ab uno ſonte emanantes. an quod ad unum omnia reuocen
tur, ut lineæ à circumferentia ad centrum cõmeantes. Ego ſi mihi liberum iudicium
relinquatur, malim in eorum ſententiam concedere, qui comparatione ac proportio
ne quadam rationum conuenire & collimare ea uniuerſa inter ſe bona arbitrantur,
prout dici ſolet, ex quadam mutua collatione oculum corporis, animæ mentem eſſe
ſpeculam, atq; alia huius generis quæ per analogiam dicuntur. Sed hæc multo ſa-
tius hoc tempore omittere: nam exacte ea ſcrutari, ut diximus, & ideæ rationes o-
mnes ad coticulam explorare, tum maioris ſtudij, tum altioris philoſophiæ partes
ſunt. Hactenus in eos diſputauimus, qui ſibi ideas confinxerunt: & rationes ali-
quot perſtrinximus, quibus eorum ſententia refellatur. Nunc liberalitate noſtra ſu-
as ſibi ideas precario habeant ac foueant, ſit, ut ipſi uolunt, uniuerſale quoddam bo-
num quod de omnibus prædicetur, ſeparatum ac diſcretum à materia, ſe ipſo conten
tum. Tum uero cui uſui nobis eſſe poterit? quid ex eo cõmoditatis ratiõibus noſtris
accedet? quom id à nobis tam ſemotum ſit, tam diſiunctum à propoſito, ut neq; ha-
beri, neq; humana opera cõparari poſsit. Hoc enim illud eſt quod quærimus in quo
laboramus: bonũ ſcilicet illud inuenire, cuius auſpicio ac præſidio felicitate aliquan-
do perfruamur. Ad hæc non deeſt quod illi reſpondeant. Nam ut ingenue fatean-
tur, eſſe illud uniuerſale bonũ, quod ideam appellamus, tam diſsitum ac ſeparatum
à nobis, ut neq; mancipio neq; uſu capi poſsit: eſſe tamẽ eius cognitionẽ non ſolum
accõmodatam, ſed etiam pernecеſſariã ad ea bona exploranda & conquirenda, quę
hic manu teneri poſſunt. Eſſe enim illud exemplar ac ſimulachrum quoddam æter-
num, eorum bonorũ quorum deſiderio hic flagramus: quod ſanè cognitum ac per-
ſpectum magna eſt nobis adiumẽta allaturum. Quod eorum reſponſum prima ſanè
fronte quandam ueri faciem prę ſe fert. ſed ſi altius ſcrutemur, nihil habeat ulla cum
diſciplina coniunctũ, nihil quod ulli arti aut ſcientiæ opituletur. Quom enim omnes
artes ac diſciplinæ bonũ quoddam ſibi propoſuerint, & in id incredibili ſtudio adni-
tantur: neq; aliquid prætermittant, ut huic deſiderio aliquando ſatisfaciant: nõ poſ-
ſent non imprimis uniuerſalis huius boni, ex quo cætera defluãt, rationem habere.
Dignum foret præterea admiratione, ſi uniuerſi opifices atq; artium exercitores, lu
criones præſertim & ad quæſtũ faciendum ſemper accincti, tantã rerum ſuarum oc-
caſionem prætermitterent, quom ex eius unius boni cognitione tantũ illis compen
dium ſpõdeatur. Mihi profecto nõ fit ueriſimile, tantã illis ſegnitiem aut ſocordiam
obrepere. Sed optem audire quid tandem aut textori aut fabro huiuſce boni cogni-
tio ad artem ſuam uel pernoſcendam, uel abſoluendam, cõmodi adiumentiq; ſit alla
tura? an uero medicus altius ac locupletius eſt naturæ arcana exploraturus? an felici
us morborum inclemẽtiæ occurret? an imperator eligere locũ caſtris, milites inſtrue
re poterit ſapientius, aut fortius ac fortunatius depugnabit, quom ideam perſpexe-
rit? Sanè, ut uideo, neutri inde accreſcet fiducia, quom præſertim exẽpli cauſa tãtum

abſit

abſit ut medicus uniuerſali uni homini ſuam operam accõmodet, ut neq; homini cu rationem, ſed huic multo magis homini, id eſt ipſi indiuiduo polliceatur. Solet enim ars medicinæ nõ uniuerſales & communes humani generis habitudines, ſed priuatas ac proprias uniuſcuiuſq; ſcrutari, & pro morborum diuerſitate remedia adhibere. Et de his quidem hactenus.

IN POLITICA ARISTOTELIS, CAELII CALCAGNINI PARAPHRASIS AD Antonium Muſam Braſauolum.

1

QVOM abunde perſpectum habeamus, nihil eſſe ciuitatẽ, niſi cœtum ac ſocietatem hominum iure congregatã: omnem aũt cœtũ ea cauſa conuenire, ut boni aliquid aſſequatur, quãdo omnes omnibus in rebus agendis bonũ habẽt in conſilio, atq; id actionum ſuarum metã ſtatuunt: perſuaſum quoq; illud haberi oportet, omnibus cœtibus bonum quoddam eſſe propoſitum, cuius gratia in unum conueniant: & quo maiores melioreſq; ſunt cœtus, & ſocietates reliquas continent, hoc maius ac præſtantius bonum appetere: quod ſanè proprium eſt eius cœtus & conuentus, quam ciuitatem, ſeu ciuilem ſocietatem appellamus. 2 Cæterum qui eius qui ciuitatis gubernationem obit, & regis, & patrisfamiliâs, ac domini idem munus eandemq; functionẽ putant, non rectè ſentiunt: quando eos multitudine & paucitate tantum, non etiam ſpecie differre arbitrantur, ceu paucorum dominus, pluriũ paterfamiliâs, plurimorum ciuitatis gubernator, aut certè rex curam gerat. Ita enim rationem ineunt: quaſi frequẽs domus, & infrequẽs ciuitas, & ciuitatis princeps, & rex nihil differãt prorſus. Nam qui perpetuò præſidet, rex appellatur. Qui uero ex formula ciuitatis nunc præſidet, nunc imperium fert, hunc adminiſtrũ ciuitatis uocitamus. Atqui hæc male inita ratio eſt: id quod inſtitutã hoc loco diſciplinam ſcrutãtibus facile conſtabit. Nam ſi lubet à cæteris exemplum mutuari, ſanè quicquid ex multis coaluit, ut exactè quid ſit intelligatur, ad ea uſq; quæ indiuidua ſunt comminui oportet: quando hæc minimẽ ſunt portiones quæ in alias minores ſecari nõ poſſunt. Pari pacto obſeruantes quibus ex partibus ciuitas coaleſcat, quæ pluribus paucioribusúe ſegmentis conſtent, quid item inter ſe differãt, & quo artificio compactæ ſint, exploremus. Quòd ſi quis ex cæteris à ſuprema uſq; origine exemplum duxerit, nõ difficulter ex ijs, quæ ad ciuilem pertineant cognitionẽ intelliget. 3 Coniugabimus igitur primũ eos, qui non poſſunt non ſimul eſſe generationis cauſa, marem ſcilicet & fœminã: quod nõ ab humano iudicio, ſed, quod & cæteris animantibus & plantis ſolet euenire, ab ipſa natura proficiſcitur. Quando omnibus hoc inſitum eſt deſideriũ propagandi ſobolem, atq; aliũ ſimilem tibi quom ipſe deſieris, relinquendi. 4 Quod uero aliqui ad imperandum, rurſus alij ad obſequendum geniti ſint, naturæ acceptum ferimus: utpote quæ horum atq; illorum conſeruationi proſpicit. Fit enim natura ut quod ingenio prępollet, id imperium exerceat: quod uero mãdata corporis nixu obire poteſt, id pareat ac mores patiatur. Ob id domino imperare, ſeruo autẽ obtemperare expedit, & utriq; iuxtà ſalutare eſt. 5 Sic fœminã igitur ſeruũq; natura diſtinxit. Nihil enim fecit natura unum quod uarijs miniſterijs ſit accõmodatum, qualem Delphicum gladium fuiſſe prædicãt, multos ſcilicet in uſus adornatum. Siquidem eo propter ferri inopiam, & ad mactandas uictimas, & ad ſumendũ de ſonti

bus ſupplicium utebantur. Non ſic natura, quæ unumquodq; ad unum opus accom
modat. ita enim pulchre inſtrumenta comparata ſunt, atq; inſtituto reſpondent: ſi u-
num ad opus ſingula, non uarios ad uſus reuocentur. Etſi barbarorum hominũ con
ſuetudo fœminã & ſeruum eodem in cenſu habeat, eius moris cauſa eſt, quòd apud
eos non temere inuenias, quod natura genitũ ſit ad imperandum, & apud eos ſocie
tas è ſeruo ſeruaq; conſiſtit. Ob id poetæ recte dixerunt, par eſſe ut Græci barbaris
dominentur, quòd inter ſeruum & barbarũ natura nihil interſit. 6 Impri-
mis ergo duabus hiſce ex ſocietatibus & quaſi coniugationibus domus coaleſcit, fœ
mina ſcilicet ac ſeruo, id quod Heſiodus carmine indicauit. Imprimis domus & mu-
lier bosq; adſit arator. nam bos ſerui gerit uices in pauperũ familia. Perpetua igitur
quæ ſecũdum naturã initur ſocietas, domus eſt: unaq; ita cohabitantes Charondas
ὁμοσύπυους, Epimenides uero Cres ὁμοκάπυους uocat. ceu tu eodẽ loco dormiẽtes, ad
eundemq; fumum degentes dixeris. 7 Tum uero quæ pluribus è familijs
initur ſocietas & conſuetudo, non perpetuæ & quotidianæ habitationis gratia, ſed
ad cõmunem omnium utilitatẽ, pagus ſeu uicinia dicitur. Et hæc omnium maximè
uidetur ex inſtituto naturæ propagatá: ceu quædam colonia ex una eorum familia,
qui idem lac hauſerunt: in quam demum & ipſi & qui ex ipſis eorũq; liberis proge-
niti ſunt, abierunt. Sic primo ſingulæ fuerunt ſub regum imperio ciuitates: at nunc
etiam gentes ex primis illis uidelicet ciuitatibus propagatæ. Ita enim reges ciuitati-
bus & quæ ab ijs deductæ ſunt colonijs præſident, ut maiores natu domibus ac fa-
milijs præeſſe ſolent: ex quibus pagi & uiciniæ corriuarũt, ad ius conſanguinitatis
latius producendum. Id quod Homerus etiam attigit: At iura miniſtret Quiſq; ſuis
natis & coniugibus. Nam antequam ciuitates unum in cœtum conuenirent, ueteres
ſparſim hic atq; illic habitabant. Sumpto ergo ab humana conſuetudine exemplo,
cuncti putant Dis ipſis regem imperare. Nam & hac ætate & olim mortales ſub re-
gibus degebant. Quorum ergo ſpeciem ac formam adſciuere, eorum quoq; uitas ac
mores ſibi uendicarunt. 8 Ea tum demũ ciuitas appellatur, quæ multis ex
uicis, ſeu tu eos pagos mauis appellare collecta eſt. Hæc eſt ea in qua rerum quæ ad
neceſsitatẽ uitæ pertinent, copia large ſuppetit. Cõſtituitur illa quidem uiuendi gra
tia. At poſtquam conſtituta & confirmata eſt, ad bene uiuendum etiã magna ſuppe-
ditat adiumenta. 9 Omnem itaq; ciuitatẽ natura conſtare uel ea cauſa cer-
tum eſt, quòd primę illæ coitiones ſocietatesq;, ut oſtendimus, natura cõſtant. Nam
hæc illarum ſcopus eſt, atq; ad hanc omnes illæ domus uidelicet & pagus inſtructæ
atq; inſtitutæ ſunt. qualis autem ſit unius cuiuſq; rei natura planè finis teſtatur: ſi qui
dem quom omne quod genitum eſt ad ſummũ peruenit incremẽtum, & planè abſo-
lutum eſt, tum deniq; eius naturam agnoſcimus: & hunc quidem hominem, hunc e-
quum, hanc domum eſſe profitemur. Adde quòd omne id cuius gratia aliquid fit, &
ad quod omnes tendunt rationes, hoc iure optimũ dici & exiſtimari ſolet. Atqui ne-
ceſſaria ad uitam aſſequi, & nihil noſtris uſibus accõmodatum deſiderare, hic finis
eſt, hæc humani uoti ſumma, huius compotẽ fieri & optimum eſt & iucũdiſsimum.
Quod quom nõ aliter liceat adipiſci, quàm redactis in ciuitatẽ hominibus, profecto
& aptiſsimã uitæ & ſecundum naturam eſſe ciuitatẽ confiteamur neceſſe eſt. Quin
& hominem ciuile animal & ad concilia & ſocietates procreatum dicamus. Contrà
uero eum, qui ſuapte natura (nam fortunæ iniuria ciuitate carere poteſt) eum aut pla
nè nequã aut multo homine potiorem cenſeamus. ſic enim apud Homerum Therſi-
tæ exprobratur: Haud tribus, haud ius, haud domus ulla tibi. Et ſanè quem tam per-
uerſis moribus natura informauit, eundem contentioſum ac refractarium eſſe opor
tet: quod ex uolatiliũ magna parte cognoſci poteſt. 10 Hinc facile uideas
hominẽ animal multo magis ad ſocietatẽ natum quàm uel apes uel ullum aliud ani-
mantium, quæ Græci ἀγελαῖα, nos cõgregatilia uocitamus. Certum eſt enim nihil
abſq; cauſa fieri à natura. Hoc eſt quod ex omnibus ſoli homini data eſt orationis fa
cultas. Nam in cunctis uox aut moleſtiæ aut iucunditatis teſtimonium facit. icc irco
hanc etiã bruta participant animantia. Hactenus enim ijs natura indulſit, ut moleſti
ac iucundi ſenſum indiderit: & quomodo utrunq; inter ſe ſignificent, edocuerit. At
nobis

nobis data eſt præterea ſermonis uis, qua inter nos commonefaciamus, quid utile, quid incõmodum ſit. Et ſubinde quid iuſtum, quid iniuſtũ: ſoliq; alia huiuſcemodi & ſentiamus & dijudicemus. Quapropter domus & ciuitas non aliunde quàm hominum cœtu & collectione conſiſtit. 11 Et, quod forte mirius uideri poteſt, ratio peruincit, ut credamus ſecundum naturã ciuitatem non ſolum domibus ac familijs, ſed nobis etiã ſingulis priorem & antiquiorẽ eſſe. Nam totũ prius & antiquius partibus ſuis eſſe oportet. Siquidem id prius eſt, quo abolito unà protinus cætera abolẽtur. Quòd ſi totum aboleatur, nulla dubitatio eſt quin partes cũ eo omnes depereãt. Auulſus enim pes aut manus à corpore, iam pes ac manus eſſe deſinit: niſi quis fortè pedem & manum impropria uoce & planè æquiuoce nuncupauerit. Nam ſic uulgo lapidea manus, manus dicitur: cui ſanè quæ abſciſſa & detruncata eſt à corpore comparari poteſt. Nam partes quas proprie partiũ nomine dignamur, & actu & facultate præfiniũtur. Quibus duobus quom primum carere cœperint: iam tum nemo iuſte partes appellauerit: niſi æquiuoce & promiſcua uoce, ut diximus. Ex ijs hominum concilia quas ciuitates uocamus, natura priora eſſe quàm ſinguli mortalium ſint, perſpicuũ eſſe poteſt. Quom enim nemo ſeiunctus à cõmuni hominum cœtu ſibi ſatis eſſe poſsit, planè non ſecus ſe habet ac ſe habeant reliquæ partes à toto abiunctæ. Quòd ſi quis inueniri poſsit nullius indigens rei, & qui cõmuni hominum conſuetudine æquo animo carere poſsit, ſibi ipſi abunde ſufficiens, profectò nõ erit æquum hunc ciuitatis partem appellare: quin aut ferã aut deum iure appellabimus. Siquidem in confeſſo eſt, omnibus cõmunis huius cõſortij deſiderium inſitum eſſe à natura. & eum qui primus homines inter ſe conciliauit, & in unum conuentũ illexit, ſummorũ bonorum autorem iudicamus. Alioqui ſicuti hominẽ perfectionẽ naturæ ſuæ nactũ, & lege ac ciuili diſciplina imbutum, omniũ optimum animalium exiſtimamus: ita ſi à lege deſciuerit atq; à iudicijs, omnium animalium nequiſsimũ arbitramur. Nihil enim pernicioſius iniuſtitia, quę uim habeat atq; arma manu teneat ad offenſam. Atqui homini uis neq; arma unquã ſunt per innatã uirtutem ac prudentiam defutura, quibus perperã atq; improbe uti poſsit. Abdicata itaq; uirtute impijſſimum immaniſsimumq; fieri, tum ad omnem libidinem atq; ingurgitationem efferri neceſſe eſt, ceu qui omnẽ iuſtitiã exuerit, quę una eſt maximũ iure congregati cœtus uinculum. iure enim ciuilis ſocietatis ordo & inſtitutio cõtinetur. eſt aũt ius quo iuſtum atq; iniuſtum dijudicamus. 12 Abunde hactenus diximus: quibus ex partibus ciuitas coaleſcat: nunc à re domeſtica ſermonẽ exordiri neceſſarium duximus, quòd ciuitatis incunabula à domibus & familijs proficiſcãtur. 13 Porrò domeſticæ rei partes ſunt, ſerui ac liberi. quòd ſi ad ſuprema ac minutiſsima uſq; deſcendamus, tris rei familiaris ſupremas partes, dominum ac ſeruum, uirũ & uxorem, patrem & filium ſtatuemus. de quibus ſeorſum agendum putauimus, ut quid unaquæq; ſit, & qualẽ eſſe oporteat cognoſcamus. Primã δεσποτικὴν Græci, nos dominicam: alterã γαμικὴν, id eſt coniugalem: tertiam Gręci certo nomine non dixerunt, nos patriã uel paternam poſſumus appellare. Non deſunt præterea qui rei familiari quartam partẽ addant, eamq; potiſsimã iudicent: Græci χρηματικὴν, nos quæſtuariam non abſurde fortaſſe uocitabimus: quòd in conquiſitione eorum quæ uſui ſunt familiæ uerſetur. Sed hanc quoq; ſcrutabimur, ne quid quod ad rem faciat prætermittamus. De ſeruo autẽ ac domino primum ſermonẽ inſtituamus; ſi quid forte cõmodius dicere poſsimus, quàm hactenus dictum inueniamus. 14 Sanè ſcientia quędam uidetur dominatus, id eſt domini functio, quam eandem domeſticę ac ciuili & regiæ adminiſtrationi nonnulli crediderunt, ut antea diximus. Sunt etiã quibus dominatus præter naturam uideatur: quòd ex natura homines nihil inter ſe differant, ſed lege tantũ introductũ ſit, ut alij liberi alij ſerui habeantur. Quod quom repugnet naturæ, nemo recte iuſtũ appellauerit. Quod enim repugnat naturę, idem uiolentum eſſe oportet. 15 Quom uero confeſſum ac teſtatũ ſit, poſſeſsionem rerum quæ ad uitã neceſſariæ ſunt, in parte rei familiaris contineri: profecto & diſciplinã illam qua duce neceſſaria illa comparamus, in eiuſdem rei familiaris parte computabimus: quando citra poſſeſsionẽ rerum neceſſariarũ fieri nõ poteſt ut quiſ-

quam aut uiuat, aut bene uiuat uitam quam ueteres uitalem nuncuparunt. Sicut autem in cęteris artibus quæ ſuis terminis includuntur, apta atq; opportuna inſtrumenta adhiberi neceſſe eſt, ut ſuſceptum opus aliquãdo perficiatur: ita in re familiari ut ſua parentur inſtruanturq́; inſtrumenta, conſentaneũ eſt. 16 Ex inſtrumentis uero alia omnino anima uigent, alia prorſus ſunt inanimata. Gubernatori ſanè nauis clauus quo nauim dirigit, inanimatus eſt At miniſter cui prora cõmiſſa eſt, anima uiget. ſiquidem omnibus in artibus miniſtri uice inſtrumenti perfunguntur. Eodem exemplo poſſeſsio neceſſaria inſtrumẽtum eſt quoddam ad uitam. Inter ea autẽ quæ poſsidentur, multitudo inſtrumẽtorum cenſetur. in hoc autẽ cenſu inſtrumentum quoddam animatũ eſt ſeruus: quod ſanè inſtrumenti genus præcipuum eſt & omnibus alijs inſtrumentis præferri par eſt. Nam ſi more ſeruorum muta inſtrumenta ad nutum domini ſuas partes obire poſſent: quemadmodum Dędali aut Vulcani tripodes fama celebrat, quos poeta cecinit ſua ſponte diuinum in certamen prodijſſe: pari pacto & pectines texerent, & plectra citharã pulſarent, neq; architecti opificibus, neq; domini ſeruis admodum indigerent. 17 Ex inſtrumẽtis rurſus quæ ad uitam degendam accõmodata ſunt, alia eius generis ſunt, ut eorũ uſu ac poſſeſsione cõtenti, nihil præterea ab ijs requiramus: qualia Græci πρακτικά, id eſt actiua dixerunt. Sic ueſtem pro amiculo, ſic lecticam ad geſtationem poſsidemus: ex quibus uſum tantum capeſsimus. Alia ſunt inſtrumenta quæ ad alterius cuiuſpiã rei factionem aduocamus, non cõtenti mera ac ſimplici eorum poſſeſsione. ſic nobis pectinem paramus, non ut pectinem tantum habeamus, ſed ut textrinã etiam exerceamus. Quoniã aũt factio & actio, ita enim ποίησιν καὶ πρᾶξιν interpretamur, ſpecie diſferant: differunt etiã inſtrumenta ad hanc aut illam apparata. Sanè uitam in actionis non factionis parte collocabimus: ob id & ſeruus in uitæ ſubſidiũ inuentus ad actionem, nõ ad factionem pertinebit. Ex quo facile intelligi poteſt, ſeruum in priore illo inſtrumentorum genere annumerandum: quod per ſe nõ alterius gratia uidetur appetendum. 18 Quod ſanè inſtrumẽti genus ita in noſtra poſſeſsione eſt, ut quaſi rationem habeat partis ad totum, quæ pars ita ſe habet, ut non modo alterius pars ſit, ſed omnino in alterius poteſtate ſit ac mãcipio. quæ habendi ratio & ijs conuenit, quæ à nobis poſsidentur. nõ modo enim noſtri partes, uerum & noſtri quoq; iuris ſunt. Quare de domino ac ſeruo ita ſtatuemus, dominum quidem ſerui eſſe dominum, non etiã abſolute eſſe ſerui: ut ſcilicet in manu ac poteſtate ſerui conſtitutus ſit. Contrà ſeruum non modo ſeruum eſſe domini, ſed abſolute eſſe domini, utpote qui uel gentium iure uel ciuili in domini uenerit poteſtatẽ. 19 Hinc patet, quæ ratio ſit ſerui, quæ facultas. qui enim conſcripto naturæ ſuus ipſe non eſt, ſed alterius pendet arbitrio, hic natura ſeruus dicitur. Idemq́; alieni mancipij eſt: qui licet homo ſit, domini tamen poſſeſsioni obnoxius eſt. Cuiuſmodi inſtrumentum eſſe diximus, quod ſui cauſa poſsidetur ac ſeparabile eſt. 20 Ad hæc illa oboritur quæſtio: an ullus ſit ex præſcripto naturæ ſeruus: an ulli expediat ſeruitutẽ ſeruire: an omnis ſeruitus à natura abhorreat. Sed hæc nõ habent difficilem indaginẽ: & ex ijs quæ uſui uenire ſolent, facile cognoſcentur. Nam imperare & obtemperare non modo inter neceſſaria, ſed utilia etiã cenſenẽ. et à primis uſq; natalibus natura animãtia ita diſtinxit, ut alia ob ingenij præſtantiam imperent, alia deteriore conditione damnata obtemperent. Imperandi autẽ & obtemperandi multę ſunt ſpecies. hoc enim imperium quodq; præſtabilius eſt, quo ea quæ morem gerunt, meliora præſtantioraq́; ſunt: utputa hominibus imperare multo ſatius quàm feris. Omne enim opus quo illuſtriores nactum eſt opifices, hoc illuſtrius ſolet exiſtimari. Et profecto quom hinc alius habet imperium, inde alius dicto audiens eſt, opus aliquod horum opera fieri oportet, quod plus minusq́; laudis promereatur: pro eorũ captu, quorũ intereſt obire mandata. Certè in omnibus quæcunq; ex pluribus in unum coaleſcunt, ſiue ea ex coniunctis ſiue ex ſeparatis conſtituantur, aliquid eminet quod imperare, rurſum aliquid ſubſidet quod obtemperare uideatur. quod in animatis facile uideri eſt, ſi totam naturã perluſtremus. Animi enim imperio, corporis ſeruitio utimur: niſi fortè peruerſa aliqua uiuẽdi ratio naturę bonitatem labefactauerit. Quin & in ijs,

quæ

quæ uitę immunia ſunt, quiddam eſt primum in morem harmoniæ, cui deferatur imperium. Nam & in concentu acuta uox dominatur: & inter elementa ignis omnibus pręſtat. Sed hęc forſan à ſuſcepto propoſito aliena ſunt, & ad phyſicā cõtemplationẽ magis pertinent. nunc ad diuerticulũ redeamus. Omne animal imprimis anima conſtat & corpore. anima naturæ ordine corpori dominatur, corpus animæ paret imperio. Naturæ autem ordine ideo diximus, quòd nonnullis aliquando ſecus eueniat, nõ naturæ præſcripto, ſed conſuetudinis & inſtitutionis uitio corruptis. Sed nos ab ijs qui recte cõſtituti ſunt, nõ ab ijs qui à naturæ bonitate degenerarunt, teſtimoniũ accipi uolumus. In huiuſcemodi enim hominibus plerũq; deprehenditur corpus animæ præpoſtere dominari. Decreto autẽ naturæ in animantibus duplex uiget imperium. horum alterum dominico, alterum ciuili, comparamus. quippe anima dominicas partes agit in corpus: mẽs uero ciuili ac regio more appetitus & perturbationes coercet. Ex quibus perſpicuum eſt, tam animā corpori, quàm partem rationis compotem parti ratiõis exorti, & ex natura & ad utriuſq; utilitatẽ dominari. Quòd ſi uel æqualitas uel per uices imperandi cõditio utrinq; ſtatuatur, eam conditionẽ impenſe obfuturam certũ eſt. De homine ac brutis animalibus propè id ſentiendum. Nempe manſueta meliora ſunt feris. Vtriq; autẽ ſatius, ut homini pareāt: & hoc ad ſalutẽ tuendam aptiſsimũ. De mare & fœmina eodem modo iudicandũ. Alter enim ſexus natura melior, alter deterior. Quare illum imperare, hunc obtemperare, conſentaneum eſt. Quæ ratio ut ad cæteram hominum uniuerſitatem transferatur, & natura præſtantes imperẽt, minus præſtantes obtemperent, oppidò ſalutare eſt. Quinq; autem fermè ſunt notæ, quibus degener illa ſeruitus intelligitur. Qui enim tantum inter homines præcellunt, quantum anima à corpore, aut homo à brutis præcellit: ijs ex prærogatiua naturę principatus debetur. rurſus qui tantum à dignitate humanæ naturæ abſceſsit, quantum uel corpus ab anima, uel fera abeſt ab homine: hos ad ſeruitutem natos iure cenſeamus. At qui omne ſtudium & omnes conatus curationi corporis impendunt, ij facile inſitam à natura ſeruitutem declarant. Quin & qui ita geniti ſunt, ut eorum maximè interſit, alterius imperio obſequi: & qui uolẽs in aliena poteſtate eſſe poteſt, hunc damnatum ad ſeruitutẽ à natura recte exiſtimabimus. Sunt & quibus eſt omnino aliquis rationis ſenſus, ſed obſtrepente appetitu illi minime audire poſſunt: qui hoc tantum à brutis differunt, quòd bruta habenas omnino rationis nõ ſentiunt, & quò appetitus inclinat, eò prona differuntur. Adde quòd eorum quoq; uſus non admodum diuerſus eſt. Nam & ſerui & bruta manſuefacta pręſertim, ſolo corpore nobis adiumẽto ſunt. Ex quo & iumenta maiores noſtri appellarunt. 21 Sed quid multa? quom natura ipſa ita corpora diſtinxerit, ut eorum qui ad libertatem atq; imperium nati ſunt, recta & ad ſeruiles operas inepta ſuccreuerint. At eorũ quibus indicta eſt ſeruitus, robuſta ac bene habita ad neceſſaria onera perferenda natura confirmauit: abunde ſcilicet indicans, ſi ingenui ac liberalis hominis corpus ad agendum ciuilem uitā ſufficeret. ea in belli ac pacis munia diuiſa eſt. Non ierim tamen inficias, quin hæc interdum peruerſo ac immutato naturæ ordine eueniant, ut in ſeruili corpore liberalis anima, aut ſeruilis anima in liberali corpore uerſetur. Sed non inſtitutum naturæ, non etiam lapſum ac deliquiũ, obſeruandum exiſtimamus. Certè tanta eſt uis bene cõſtitutæ habitudinis, uti ſi corpori præcipua quædam & qualem deorum ſimulachris tribuimus, forma contigerit: eum hominẽ dignum putemus, cui reliqui uolentes pareant. Quòd ſi hoc efficere poteſt corporis pulchritudo, quanto hoc iuſtius animæ tribuamus? cuius natura ad diuinitatem propè accedit. At illud nos plerunq; tranſuerſos rapit, quòd non ex ęquo animæ atq; corporis pulchritudinẽ oculis metimur. Quam ſi cõminus aſſequi ac ſpectare poſſemus, mirabiles profecto ſui amores accenderit. Hactenus puto cõmode oſtendimus, alios ad libertatẽ, ad ſeruitutem alios inſtitui à natura: & ijs quidem imperare, ijs obſequi, & par eſſe & ad felicitatem humanā pertinere. 22 Quod autẽ ij qui in diuerſa abeunt & omnem ſeruitutem indignā putant, non omnino abſurda ſentiāt, hinc facile colligi poteſt. nam bifariā ſeruum ac ſeruitutem definimus, lege ſcilicet ac natura. Eſt autẽ lex, gentium cõſenſus: quo ita ab omnibus ſancitum

Q 3 eſt, ut

eſt, ut quæ bello capta ſunt, ea cedant uictoris mancipio. Hunc certè conſenſum, ſeu tu mauis ius gentium appellare, eorum multi arguunt, qui etiã in legum penſitatione aſsidui ſunt, ceu id ab iniquo oratore fuerit perſuaſum: indignum putantes quem uictũ ac ſubactum in ſeruitutẽ eius abire, qui uiribus præſtet, & uim afferre poſsit. Quę ſententia à multis ſapientum aſſerta eſt, à multis item exploſa. 23 Huius uariationis cauſa eſt, quòd uirtus nixa potẽtia plurimum pollet, & quodammodo in reluctantes manum poteſt inijcere. Quicquid enim fortius ac præſtantius eſt, id alicuius boni prærogatiua uidetur excellere. Hinc late illa peruaſit opinio, uim nõ longe abeſſe à uirtute. Sed in hoc uno quæſtionis modus uerſatur: quod iuſtum alij putant beneuolentia ſibi imperium parare: alij cõtrà, malunt eum qui uiribus præſtat, uim ac dominatum exercere. 24 Verum inter diſsidentes ſententias animaduertendum eſt: eos qui negant uirtutem priorẽ præſidere ac dominari debere, nihil afferre ſe dignum aut quod facile alijs poſsit perſuaderi, & ſi ipſi ſibi uideantur nõnihil affine iuſtitiæ in medium afferre. Siquidem lex quid iuſtum & dicitur & putatur: lege aũt introducta eſt ſeruitus, qua bello capta corpora uictori cedunt. Hanc itaq; ſeruitutẽ iuſtam arbitrantur. ſed enim iuſtam & iniuſtam fateantur neceſſe eſt. Iuſtam quidem ut propoſito ſeruiant. iniuſtam, ſi bellum iniuſtum & ex iniquis cauſis ſuſceptum fuiſſe conuincatur. Præterea quis tam amens qui ingenuum & ſeruitute prorſus indignum ſeruum dixerit? Sic enim & clariſsimis ortos natalibus ſeruos eſſe contingat. Quin & ex ſeruitute in ſeruitutem relabi, ſi aut rurſus capiantur, aut captiui iure belli ueninat. Licet ij ut ſuam tueantur ſententiam, huius fortunæ homines non ſeruos ſed barbaros uocent. Sed quom hoc ferunt, inuiti ſuperiorem illam ſententiã aſſerunt, de qua diximus, nõ alios eſſe ſeruos, quam eos, quibus ſeruitutem natura ingenuit. alioqui nulli omnino ſint ſerui. Hos autẽ ubiq; & perpetuò ſeruos eſſe fateri oportet. illos aũt nuſquã & nunquam. Eadem fermè de nobilitate ſentiunt. Quoſdam ſcilicet eſſe nobiles non domi tantum & quando ſuæ ſpontis ſunt, ſed ubiq; etiam ſi per iniuriã fortunæ in ſeruitutem cadant. At barbaros domi tantum eſſe nobiles. Ceu uero quædam ſit ſimplex & abſoluta ſeruitus, quædam conditione præfinita. Ad quod Helena apud Theodectem uidetur alluſiſſe.

Prognatam utrinq; me deorum ſanguine
Quis, oro, ſeruam iure nuncupauerit?

Cæterum huius ſentẽtiæ aſſertores ſeruum ac liberum, nobilem & ignobilem non aliter uidentur, quàm uitio & uirtute definire, exiſtimantes ſic è bonis bonos, ex ingenuis ingenuos naſci, ueluti ex homine homines, ex feris feræ generantur. Quod ſanè perpetuũ eſt naturæ inſtitutum, uerum quod non ſemper ad exitum poteſt perducere. 25 Liquet igitur non ab re dubitationẽ incidiſſe: & quod alij ſecundum naturã liberi, alij ſerui ſunt ita hactenus declaratum puto, ut iam uix quiſquam dubitare auſit, quin à natura quibuſdã inſita ſit libertas: quibus obſequi eos deceat, quos natura ad ſeruitutẽ progenuit. 26 Quòd ſi permutato rerum ordine aut imperium arripiat, quem ſeruire oportuit: aut ſeruiat, quem dominari par fuit, id magno utriuſq; malo fore minime diſsimulauerim. Ita enim receptum eſt natura, ut idem toti ac parti, idem animæ & corpori proſit. Seruum autẽ partem eſſe domini conſtat, quaſi animalem quandam corporis partem ab eo auulſam ac ſeparatã. Quare certum eſt nihil non eſſe in rem domini, quod non idem ſeruo ſit profuturũ. Hinc ſeruum ac dominum mutua beneuolentia natura coniunxit. Quod ſecus euenire ijs certum eſt, qui uiolenter ac lege coacti dominantur & ſeruiunt. 27 Ex his quæ diximus facile perſpici poteſt, domini poteſtatẽ & reipublicę adminiſtrationem, neq; omnino alias imperãdi formas, eandem inter ſe rationẽ habere, ut nonnulli exiſtimauere. Aliter enim natura liberi ijs dominantur qui natura ſunt ſerui: aliter unus in re familiari familię pręſidet, aliter in ciuili moderatiõe liberi atq; æquales pari conſenſu rempublicã adminiſtrant. 28 Sed enim dominus non ab imperandi ſcientia nomenclaturã habet, ſed à natura qua factus eſt ad imperãdum. Idem de ſeruo ac libero dictum puta. Nec tamẽ negarim, ſcientiã eſſe quandam ſeruilem, quandam liberalem: certè ſeruilis diſciplinæ ludum quidam Syracuſis aperuerat, &

mercede

mercede autoratus ad ſeruilia miniſteria pueros inſtituebat. Fuerunt & complures
huiuſcemodi ſeruilium artium diſciplinæ, qualis coquinaria condiendis obſonijs
præfecta, ad alia hoc genus ſeruitia inuētæ: ex quibus aliæ neceſsitate, aliæ honeſtio
re quodam gradu cenſentur. Eſt nanq; ſeruus ſeruo, heruſq; hero potior, ut tritū eſt
ſermone prouerbium. Domini autem ſcientia ad hoc pertinet, ut ſeruis bene utatur.
Nec enim ſeruorū poſſeſsione, ſed uſu dominus agnoſcitur. & hęc profecto ſcientia
nihil habet, quod admodum ſit aut excelſum aut glorioſum. Quod enim ſeruum cal
lere oportet, ut faciat: hoc ſcire dominum oportet, ut iubeat. Ob id nonnulli liberali
ter educati, hunc laborē auerſantes, uicarium quē Græci ἐπίτροπον uocant, ſibi ſub-
ſtituunt, qui hoc imperandi munere perſungatur: ipſi interim aut reipublicę admini
ſtrandæ, aut philoſophiæ ſtudijs uacant. Illud poſtremo nō prætermittam: eam diſci-
plinam quæ in acquiſitione conſiſtat, ſiue illa ex militari opera iure ſuſcepta, ſiue ex
uenatoria pendeat, ab utraq; earum de quibus modo mentionē habuimus, domini-
ca ſcilicet ac ſeruili, multo eſſe diuerſam, & cum ijs planè nihil habere commune. &
hæc quidem hactenus domino ac ſeruo cōſtituta ſint. 29 Nunc ea quæ ad
uniuerſam poſſeſsionē & conquirendi rationem ſpectant, diſcutiamus, ab inſtituto
modo ordine non abſcedentes: ſiquidem de ſeruo iam dictū eſt, qui poſſeſsione con-
tinetur. In limine autem huius diſquiſitionis ea protinus occurrit dubitatio, an diſci-
plina conquirendi facultati rei familiaris eadem ſit, aut eius certè pars uel miniſtra.
Quòd ſi miniſtra ac munifex, an eo more inſeruiat familiari, quo textorię ſolet texto
rij radij opifex, quā Gręci κερκιδοποιϊκὴν uocant: an potius ut æraria ſtatuariæ. Nec
enim utriuſq; idem miniſteriū. Prior illa inſtrumenta accōmodat: altera hæc materiā
ſubminiſtrat. quom materiā dico, ſtatumen illud intelligo, quod ſubiacet artifici, ex
quo ſcilicet opus ſuccreſcit. Sic ſe lana textori, ſic æs ſtatuario ſubſternit, unde illi te-
la huic ſtatua conficiatur. 30 Conquirendi autem diſciplinam nō eſſe ean-
dem ei quæ rem familiarem adminiſtrat, hinc patet: quòd illius munus eſt neceſſaria
comparare, huius uero cōparatis uti: nam quæ alia obſecro partis & in domeſticum
horreum cōgeſtis utitur, niſi rei familiaris diſciplina? 31 Sed hoc rurſus in
dubium reuocari poteſt: an eius pars, an certè diuerſa quædam ſpecies ſit exiſtiman
da. Nam ſi accurati patrisfamiliás partes ſunt, proſpicere ut pecunia & rerū neceſſa-
riarum poſſeſsio ſuppetat: Pecunia autē & poſſeſsio rerum neceſſariarū multas de-
ducatur in partes: illud primo explorandum uidetur: An agricultura eius pars ſit
diſciplinę, cui conquirendi ratio incumbit: an certè diuerſum ab ea genus. Sed enim
hæc ipſa conquirendi diſciplina circa uitam & alimentum maximè obuerſatur. Ali-
mentorum autē multæ ſpecies, ob id animantum quoq; brutorū atq; hominum uitæ
complures ſunt. Nullum enim eſt animal quod ſine alimento uitam degat. A multi-
plici aūt alimentorum genere multæ rurſus uiuendi rationes profectæ ſunt. Sic fe-
rarum aliæ gregatim uiuunt, aliæ ſolitudinem colunt, prout cuiuſq; uitæ ac moribus
magis conſentaneum eſt. Siquidem nonnullæ carniuoræ ſunt, & uiuis animalibus
ueſcuntur, nonnullę frugibus, nonullæ promiſcuis terræ pabulis. Natura enim om-
nibus ſecundū mores & uitæ inſtituta alimēta partita eſt. quom igitur naturæ inſtin
ctu nō omniū idem palato blandiatur, ſed alia alijs animannibus probētur: id quoq;
euenit, ut ueſcentiū carnibus & paſcētium fruges uitæ inter ſe differāt. Eodem pro-
pè modo differunt hominū in degenda uita rationes. Nam qui maximè deſidiam ha
bent in delicijs, paſtionē uillaticam exercēt, atq; ijs citra laborē & propè aliud agen-
tibus, ex manſuetis animalibus uictus ſuppeditat. Et quom paſcendi ratio mutare lo
cum animalia frequenter cogat, ipſi quoq; unà cōmeant, & uiuam quodammodo a-
griculturā exercent. Sunt qui malint rapto ac præda uitam traducere. nec profecto
unum eſt prædę genus: uenantur alij, piſcantur alij, qui aut paludes aut ſtagna, aut
flumina, aut certè mare accolunt. Sunt qui auibus, qui feris tendant inſidias. maxi-
ma tamen pars mortalium terrā altricem agnoſcit, & mitioribus fructibus uitam ſu-
ſtinet. Vitæ itaq; ſpecies penè totidem ſunt, quot perfunctiones ad uiuendum opor
tunas natura nobis propoſuit. Et hæ quidem, quas diximus, paſtio uillatica, agricul-
tura, prædatrix, piſcatoria, uenatica, neq; commutationes obeunt, neq; per cōmer-

cia alimentum parant. & hæ quidem ſimplices ſunt. At aliæ ſeſe inuicem cõmiſcent, uiciſsim prędidium poſtulantes: ut quod uni deeſt, altera ſarciat: quo ſcilicet nihil deſit ad uitam opulenter ac iucunde obeundam. Sic nonnulli paſtoralem & prædatricem, nonnulli agriculturã & uenaticã coniungunt. Atq; ita alij hũc in modum prout natura exigit, neceſsitatibus ſuis proſpiciunt. 32 Hoc profecto ſtudium inquirendi pabulum, ita omnibus natura ingenuit animalibus: ut nõ modo ab ipſis incunabulis, ſed poſtquam etiã adulta ſunt & ad grandiorẽ ætatem prouecta, hoc unum maximè agant. Nam quædam ab ipſo generationis exordio tantum ſecum alimenti conuehunt: quantum interim ſatis ſit, dum ætas & uires ſuppetunt ad exterioris pabuli conquiſitionẽ. Huius generis ſunt, quæ uel putredine coaleſcunt, uel intra calices ouorum conformantur. Quæ uero uiuipara ſunt, certum ad tempus intra ſe alimentũ habent, cui nomen à lactis natura inditum eſt. Atqui quòd in animalium natali atq; infantia decernimus, idem hoc ad eam ætatem referendum eſt, quom iam perfecta ſunt, & in ſuam quodammodo tutelam peruenere. Illud quoq; libenter diju dicamus, plantas, herbas, arbores, frutices, cõmuni animaliũ utilitati prodijſſe. Cætera uero animalia uſui hominum genita eſſe, & quidem manſueta tum uſus tum cibi gratia, at fera uel omnia uel certè plurima, & cibum & alia adiumenta, ueſtem puta & multa huiuſcemodi inſtrumenta nobis ſubminiſtrant. Quòd ſi illud pridem à nobis pronuntiatum eſt, nihil imperfectum aut ſuperuacaneum factum eſſe à natura: nõ eſt profecto quod dubitemus, ea omnia in hominũ gratiã naturã inſtruxiſſe. Ex his facile colliges, bellicã diſciplinam certo quodam modo in acquiſitionis parte annumerandam eſſe. In confeſſo enim eſt uenatoriam bellicæ artis partem eſſe: qua nõ modo aduerſus feras pugnemus, ſed in eos etiã homines arma uertamus, qui ad parendum nati, parere detrectant, & per contumaciam mores nõ patiuntur. Huiuſmodi bellum iuſtum eſt, utpote quod auſpicijs naturę geritur. Ex his igitur conſtat, unam eſſe acquirendi ſpeciem, quæ ſecũdum naturã pars ſit rei familiaris: eamq; aut iam paratam eſſe, aut protinus parari oportere, quo ea præſto ſint, quę in uita degenda expetuntur, tum ad ciuilem ſocietatẽ, tum ad familiæ cõiunctionem retinendam.

33 Ex his conquiſitis & comparatis ſibi ad uſus neceſſarios, ueræ ac dignæ homine libero diuitiæ conſtant. Quarum collectio ac ſuppetentia, non enim uideo quo alio nomine αὐτάρκειαν interpretemur, ad bene ac beate uiuendum comparata nequaq; infinita aut intermina eſt, ut poetico potius quàm philoſophico more uidetur Solon dixiſſe: Nõ homini præſcriptus opum ſtat terminus ullus. Stat enim profecto, & ſicut alijs in artibus euenit, ita & in hac nullum eſt inſtrumẽtum uel magnitudine uel multitudine infinitum. Sanę diuitias appellamus inſtrumentorũ multitudinem accumulatã ad rem familiarem & urbanã inſtruendam. Ex his quæ hactenus diximus liquet, artem eſſe quandam conquirendi, ijs qui rem familiarẽ & publicam curant propoſitam à natura: eiusq; rei cauſam inſuper expoſitam ſatis arbitramur.

34 Eſt aliud quoddam præterea acquiſitionis genus, quam maximè uocãt, & iure uocari debet pecuniaria. Quo in genere nullus uidetur diuitiarum finis, nullus acquirendi terminus. hoc pleriq; unum idemq; ſuperiori ob uicinitatem tradiderunt. At ſi diligenter animaduertamus, neq; omnino idem eſt, neq; ab eo admodũ alienum. Eſt enim ſuperius illud ſecundum naturã: hoc uero nihil habet cum natura coniunctum, ſed à peritia & arte potius profectum agnoſcimus. De quo hinc dicere ingrediamur. Omnis rei quæ in poſſeſsione noſtra poſita eſt, duplex eſt uſus. ſanè uterq; ſecundum rem ipſam, ſed nõ eodem modo ſecundum rem ipſam. Alter enim proprius, & ad eum finem cuius gratia res inuenta eſt. alter non proprius, neq; ad eum finem, cuius gratia res inuenta eſt. exemplo ſit calceus. Huius enim duplex eſt uſus. ſutrinæ mancipi ut uendat & quæſtum faciat, ex eoq; uel pecuniã, uel cibum paret. Patri uero familiâs, ut induat, aut familiam inſtruat. utriq; profecto uſui eſt calceus. ſed mancipi, præter proprium calcei inſtitutũ. Non enim idcirco inſtitutus eſt calceus, ut cõmutetur & lucrum afferat artifici, ſed ut pedi inducatur, & neceſsitati inſeruiat. Quod idem euenit alijs in rebus, quas poſsidemus: quibus extra proprium & optimatẽ uſum permutationis etiã cõmodum acceſsit. Permutatio uero naturæ

inde

inde ſumpſit initium: quom alijs mortaliũ plura, alijs pauciora quàm neceſsitas poſtularet, ſuppeterent. Ex his, puto, exploratum haberi poteſt, pecuniarium quæſtum non eſſe ex eo acquiſitionis genere, quod pendet à natura: ſiquidem in permutationis locum ſucceſsit, quo fieret cuiq; paratius id quo maximè quiſq; indigeret. 35 Permutatione autem nihil opus eſſe in ea quæ prima eſt communio, id eſt domeſtica, certum eſt: ſed in ea quæ iam latius propagata eſt, & tanquam colonia in plurima abijt familiarum diuortia. Primi enim illi in medium uiuentes omnia habebant communia: hi uero priuatim ac ſeorſum habentes plurima, plurimis rurſus indigent. Suis itaq; neceſsitatibus proſpicere cupientes permutationem facere coacti ſunt: quam ad hanc uſq; diem non paucæ barbarorum nationes exercent, uiciſsim alia dantes alia accipientes, nihil præterea cogitantes niſi utilia utilibus commutare, & alieno commodo ſuo ſatisfacere: uinum puta tritieo atque alijs huiuſce modi rebus cauponantes. 36 Ex his facile colligas, hoc permutationis genus nõ eſſe præter naturam, neq; ulla pecuniarij quæſtus ſpecie contineri, quom planè duce ipſa natura inuentũ ſit, quo mortalibus large omnia ſuppetant. Atqui ab hac pecuniarum exercitatio ſeminariũ habet. Neq; id ab re factum. nam quom peregrino præſidio opus eſſet uitæ, conuehentes ea quibus indigebant, & rurſus exportantes quæ ſuperfluebant, neceſſariò pecunię uſum inuexerũt. Non enim facile eſt, ut quæ natura poſtulat, omnia importari poſsint. Ob id permutationis loco conſtituerunt inter ſe quiddan dare & accipere, quod & utile foret & facilem haberet permutandi uſum uitæ gratia: ferrum puta & argentum, aut ſi quid eſt aliud huiuſmodi. Quod ſanè ab initio ſimpliciter & magnitudine ac pondere tantum præfinitum eſt. Poſtmodum uero & ſignum impreſſerũt, ne ſemper in diſquiſitionem ac dubiũ quãtitas uocaretur. Eſt enim nota, quæ nummo impreſſa eſt, quantitatis teſtimonium. neceſsitas itaq; cõmutationis quom nummo ingreſſum & autoritatem dediſſet, ſubinde alia pecuniariæ inſtituræ ſpecies prodijt, forſan & ipſa à primordio ſimpliciter introducta, mox admonente rerum experientia maiore arte inſtructa, utpote iam intelligẽs qua & quali ex permutatione plus lucri fieri poſſet. Hanc ob cauſam pecuniaria inſtitura circa numi conquiſitionem uidetur præcipue uerſari, illiusq́; opus hoc eſſe potiſsimũ, ſpectare ac cõminiſci, unde ingens pecuniæ uis corrogari poſsit, ceu quæ diuitiarum opifex ſit, & ad cumulandam pecuniã neruos omnes intendat. Siquidẽ pleriq; diuitias pecuniæ magnitudine metiũtur, quod imprimis circa illam & numarius quæſtus & pecuniaria inſtitura exerceatur.

37 At ſi quis diligenter obſeruet, & numus, & lex qua numus cenſetur, inane quid & minime ſecundũ naturã perſæpe inuenieť. Si enim ij quibus uſui eſſe debet, propoſitũ mutauerint, neq; ad neceſsitatẽ, neq; ſecundum naturam eo utantur, protinus æſtimationẽ ſuam amittit, & ullius utilitatis eſſe deſinit. & iam ille locuples ac bene numatus eo etiã indigebit alimento, quo contenta ſolet eſſe natura. Quàm uero abſurdum eſt eas appellare diuitias, quibus affluẽs fame pereat? ut fabulis proditum eſt de Mida illo, cui ob inſanum auri deſiderium Di dederunt, ut quicquid illi appoſitum fuerat, in aurum uerteretur. 38 Quamobrem qui ſapiunt, alias à pecuniarijs diuitias quærunt: & recte prudenterq́; id faciunt. Multum enim intereſt an quis pecuniarium quæſtum, an ueras diuitias quæ pendent à præſcripto naturæ, in uotis habeat. His enim conſtat diſciplina familiaris, quam œconomicam uocant. Quæſtu autem pecuniaria inſtitura ſeu negociatio, pecuniæ opifex: nõ equidem omnibus modis neq; per ſe numũ pariens, ſed ex pecuniæ tantũ permutatione. Eius enim omne cõſilium circa numũ uerſatur, eiusq́; puppis & prora, ut dicitur, eſt nũi permutatio. 39 Nulli ergo mirũ uideri oportet: ſi diuitię huiuſmodi, quæ à pecuniæ inſtitura & ratione rei numariæ augendæ proficiſcuntur, in infinitum abeunt & nuſquã finem inueniũt. Sicut enim medicina in accuratione ſanitatis nullum habet terminum quo ſiſtat: & pari pacto cæteræ artes ſuum finem in infinitũ producunt, neq; metam offendunt, ad quam conquieſcant, ſed quanto fieri maxime poteſt, finem ſibi propoſitũ maiorem auctiorẽq; reddere ſtudent: & eorũ quę ad finem perducunt, ſeries ſine aliquando cohibetur. Finis enim eſt rerum terminus, quo in-

uento non eſt quò ulterius promoueri poſsit. Sicut igitur cæteræ artes, ut diximus,
neq; præſtitutum finem habent, neq; certo loco deſinunt : ita & pecuniarij quæſtus
finis finem non habet:eius enim ſcopus eſt diuitias augere,& pecunijs pecunias ac-
cumulare. Contrà autem rei familiaris ſiue œconomicæ ſcopus nō eſt in re augenda
collocatus, neq; laborat in infinita opum conquiſitione. Quapropter in ea operæpre
cium eſt diuiniarū omnium modum ſtatuere, tametſi longe ſecus fieri uideam. Om-
nes enim præpoſtere opes in infinitū augent, pecunias immodice congerentes: cu-
ius erroris cauſa ſita eſt in ea uicinitate conquirendi, quæ ex æquo rei familiari & pe
cuniariæ negociationi cōmunis eſt:nam utriq; ſanè propoſitum eſt conquirendi ſtu
dium. Sed non itidem utriq; idem uſus propoſitus eſt. pecuniariæ enim negociatio-
ni poſſeſsio pro uſu eſt. œconomicæ autē uſus eſt rerum partarū fruitio: quibus tan-
tiſper contenta eſt, dum neceſsitatibus proſpiciat. at illa intermina eſt, & poſſeſſas
opes ſemper amplificat. 40 Nonnulli ergo hac uicinitate decepti exiſti-
mant hoc eſſe præcipuum diſciplinę familiaris munus, rem augere & pecunijs excu
bare:neq; ab hoc deduci poſſunt, quin putent conſeruandam quantum fieri poteſt
aut exaggerandam in infinitum, rem pecuniariā. Quam eorum opinionē illexit ma-
gis uiuendi quàm bene uiuendi ſtudium. Quom ergo in infinitum abeat diuitiarum
cupido, inſtrumēta quoq; diuitiarum, ſcilicet pecunias ipſas, diuitiarū ut ſibi perſua
ſerunt opifices infinita exoptant. Nam qui bene uiuendi ſtudio tenentur, ita diuitijs
modum ſtatuunt, ut intra uſus ac neceſsitates corporis eas præfiniant. Qui uero ui-
uere malunt quàm bene uiuere, ſummā uoti conquirendi amplitudine & fortunarū
mole metiuntur. Hinc altera illa ſpecies, augendi ſcilicet pecuniā, profecta eſt. Nam
quom habendi uoluptas & poſsidendi deſiderium immodicū ſit, immodica ſint ne-
ceſſe eſt quæ hoc quoq; deſiderium expleant. Quòd ſi hæc acquirendi ſitis parū hac
proceſſerit uia, tum id alia ratiōe atq; induſtria conantur efficere: omnē corporis atq;
ingenij uim, in alios licet uſus paratam à natura, in ſubſidiū prouocantes. Neq; enim
ideo data eſt mortalibus fortitudo, ut pecuniā paret, ſed ut animū obfirmet. Neq; pe-
cuniæ gratia rei militaris & medicinæ diſciplina data eſt: ſed illius quidē finis uicto-
ria, huius ſanitas eſt. Nihilo tamen ſecius illi omnes animi & corporis uires ad pe-
cuniæ ſtudium conuertunt. Ceu uerò hic ſit appoſitus omnium finis, ad finem uero
omnia niti par eſt. 41 De quæſtu itaq; pecuniario minime neceſſario, &
quis is ſit, & quam ob cauſam in eo multi ſimus, dictum eſt: & quòd alius ſit ab eo
qui neceſsitatibus inſeruit: Et quòd œconomica ſit ex inſtituto naturę & ad uictum
pertineat: neq; uero in infinitū promoueat, ſuis finibus circunſcripta. 42 Li-
quet iam puto quod ab initio in diſquiſitionē uocaueramus, ſpectet, non ſpectet ad
patremfamiliâs & gubernatorē ciuitatis τῇ χρηματιστικῇ quæſtum facere. Perſpicuum
enim fecimus, id obuium ac paratū eſſe oportere. nam ſicuti ciuilis adminiſtratio ho
mines non parit, ſed à natura accipit, ijsq; acceptis utitur: ſic oportet naturā animan
tibus pabulum uel à terra uel à mari uel aliunde ſumminiſtrare. Quemadmodum ue
ro id partiri ac diſpenſari expediat, hæc patrisfamiliâs curatio eſt. Eadem enim ratio
ne neq; ad artem textoriā pertinet lanas facere, ſed factis & concinnatis uti : & quæ
pannis conficiendis idonea & cōmoda, quæ rurſum parum idonea ſit & incōmoda,
internoſcere. 43 Cæterum iure aliquis dubitauerit, cur quæſtum facere in
parte rei familiaris cenſeatur, medicina nō cenſeatur : quom certum ſit ita familiæ ſa
nitati, ceu uictui & reliquis alijs neceſsitatibus eſſe proſpiciendū. 44 Et ſanè
certa quadam ratione pertinet ad patremfamiliâs & gubernatorem ciuitatis ſanitati
proſpicere: certa etiam ratione non pertinet, ſed ad medicū. Sicut & rem pecuniariā
curare partim intereſt patrisfamiliâs, partim non intereſt: ſed eius qui pecuniæ inſer
uiat, & ſe totum illi mancipauerit. 45 Hæc autem pecuniæ curatio ad naturæ
præſcriptum dimetienda eſt, ut diximus. naturæ enim eſt cōſuetudo, ei quem genue
rit alimentum apparare. nam unde quodq; animal gignitur, inde tātum quantum a-
latur, relinquit: ex quo intelligitur, quęſtum faciēdi artem tam ex animātibus, quàm
ex fructibus, naturam magiſtrā docuiſſe. 46 Quom uero ars faciēdi quæ-
ſtum, ut uidemur nobis abūde dixiſſe, gemina ſit: altera inſtitoria, altera œconomica:
hæc

hæc ſanè neceſſaria eſt, & cõmendatione digna: illa deſultoria ac degener merito ſu
gillanda, quod decreto naturæ non conſtet, ſed alterius partis iactura ac detrimento.
Quo fit, ut iure mortales colybiſticã ſeu cãpſoriam oderint: quòd in ea fiat numo à
numo acceſsio: & ex pecunia pecuniã lucrifaciat. Deniq; prępoſtere & præter maio
rum inſtitutũ, pecunia exerceat. Cõmutatiõis enim gratia introducta eſt: fœnus au-
tem ſeſe maius efficit atq; amplificat. ita enim nos fœnus à fœtura appellauimus, ut
τόκον Græci ἐκ τῶ τίκτειν. Siquidẽ ita in fœnore numus numũ parit, ut cætera quoq;
animantia ſimiles ſibi ſœtus pariunt. Quare hic pecuniarius quæſtus, quem fœne-
brem appellamus, præter naturã eſt omnium maximè, & apud omnes gẽtes merito
reprehenſionem incurrit. 47 Poſtquã de familiari diſciplina ea cõmode per-
tractauimus, quæ ad notionẽ pertinent: iam quæ ad uſum ſpectant, excutiẽda ſunt.
Quæ ſanè omnia elegantẽ ac liberalem ſpeculationem habent, experientiam uero
perneceſſariam. 48 Quæ autẽ in quæſtu faciendo utiles partes ſint, in ijs
decet bonum patremfamiliâs imprimis experientẽ ac diligẽtem eſſe: ut perſpectum
habeat, quæ nam ſint optima multamq; utilitatem allatura: atq; ea ubi & unde com-
parari poſsint. exempli cauſa: qui equi præſtantiſsimi, & in ruſtica paſtione qui bo-
ues, quę nam oues cæteris præferantur, quod æquè dictũ de cæteris animalibus pu-
ta. Siquidem eum qui familiam curat expedit intelligentem eſſe ac experientiam ha
bere: quæ potiſsimũ inter ſe comparata præferri debeant, & quibus ex locis optima
uel ſecus conuehantur. Alia enim alijs in locis potiora ſunt. Noſſe quoq; oportet a-
grorum cultũ: & quid è nudo glabroq; ſolo, quid è cõſito petendum ſit: quid rurſus
è mellificio, quid alijs ex animalibus uel natatilibus uel uolucribus: è quibus multa ſo
let utilitas patriſamiliâs accedere. Quãdo hæ ſunt in honeſtiſsimo rei familiaris quæ-
ſtu faciendo primæ ac potiſsimę partes. Eius autẽ partis, quam deſultoriam ac dege-
nerem inſtituram appellauimus, præcipua pars eſt mercatura: quam triſariam diuidi
mus. In exercitoriã ſcilicet, in uectalurã, & ſtatariam negociationem, Græci ναυκλη
ρίαν, φορτηγίαν, παράστασιν uocant. Harum altera differt ab altera, quatenus hæc plus
habet ſecuritatis, hæc plus utilitatis affert. Secunda pars eſt fœneratio. tertia planè
mercenaria eſt. In hac cenſentur uiles & ſellularię artes à Græcis βάναυσοι nuncupa
tæ. Cenſentur & hæ, quæ citra ullum artificium, ſolo miniſterio corporis inſeruiũt.
49 Eſt & tertia quædam ſpecies faciendi quæſtus, inter hanc proximã &
ſuperiorem illam media. Habet enim nõnihil naturæ conſentaneum, habet & quid
huic deſultoriæ affine. Nam ex terra & ex ijs quæ terra progignuntur, infrugiferis
quidem, ſed planè utilibus, quæſtũ facit. ex ſylua cædua puta & fodinis metallarijs.
at hæc rurſus in multas partes ſcinditur. Siquidem multæ metallorũ ſpecies ſodiun-
tur è terra. 50 In uniuerſum eas partes attigiſſe hactenus ſatis eſt. Nam par
ticulatim exacteq; de omnibus dicere operæprecium quidem foret ad opificia decla
randa, ſed graue atq; operoſum in ijs diu uerſari. In ijs opificijs ſanè multã artem ha
bent, in quibus minimum fortuna dominatur. Sordidiſsimę autẽ & imprimis ſellu-
lariæ, in quibus corpora plurimũ inquinantur. præcipue aũt ſeruili conditione dam
natæ, in quibus corporis exercitatio præpollet. Præ cæteris autẽ degeneres, in qui-
bus uirtus minimum locum habet. 51 Nec deſunt qui de ijs luculenter ſcri
pſerint, ceu Chares Parius, & Apollodorus Lemnius, de cultu agri tam nudi quàm
conſiti, atq; alij de alijs huiuſcemodi opificijs. ad quos autores quibus hæc ſtudium
eſt explorare, cõmode ablegari poſſunt. Sunt etiã quædam ſparſim dicta ab ijs qui
accurate ac nauiter rem familiarem tractarunt. Quæ omnia colligi oportet. accõmo
data enim ſunt ad eum inſtituendum, qui facere quęſtum elaborat. Quale illud Tha
letis Mileſij. eſt enim id ſcitum quoddam rei faciendæ conſentaneum, quod in cuiuſ-
libet animum cadere poteſt: & ſi Thaleti ob ſapientiã tribuãt, quom tamẽ in uniuer-
ſum cuilibet accõmodari poſsit. Quom enim illi exprobraretur philoſophiæ ſtudiũ
ceu infœcundum atq; infame ob paupertatẽ, per aſtrorum peritiam proſpexiſſe dici
tur adhuc ipſa hyeme ſęuiente, futurã oliuarum ubertatem, & nonnihil pecuniarum
collegiſſe, quod pro arrabone futuri olei dedit, commercatus exiguo ſanè precio,
quic-

quicquid oleę apud Miletum aut Chium natum foret,nemine ſcilicet plus offerẽte.
Poſtea quom fœturæ tempus ſuperueniſſet, multis qui ſibi oleum optabant,proti-
nus quanti uoluit diuendidiſſe,atq; inde magnum quæſtum feciſſe.qua ratione ami
cis cõmode probauit,philoſophos facile ditari poſſe, ſi modo in eam rem animũ in-
ducant:ſed hoc illis non eſſe curæ . Thales igitur in hunc modum dicitur ſapientiæ
ſuæ documentum dediſſe.ſed ut paulo ante diximus, hoc poteſt in uniuerſum quæ-
ſtus faciendi inſtrumentum exiſtimari , ſi quis uni ſibi poſsit uendendi facultatẽ ad-
ſciſcere,quam μονοπωλίαν Græci nuncuparunt.Quod genus quæſtus nonnullæ ſi-
bi ciuitates uendicant,quom pecunia indigent,utpote cõpendiaria ad diuitias uten
tes uia. Sic in Sicilia quom quidam mancipum multum haberet pecuniæ congeſtæ
apud ſe,ex omnibus ferrarijs ſodinis ferrũ coemit.Quod deinde mercatoribus com
meantibus in Siciliam ſolus uendidit, non ita magnum precij exceſſum faciens,tan
tum tamen ut duplum quæſtum faceret,& pro quinquaginta talentis centum lucri-
faceret . Hoc quom Dionyſius reſciuiſſet, eum quidẽ pecunias iuſsit exportare,ſed
Syracuſis eſſe diutius noluit , quòd mercaturæ rationẽ inijſſet eius rebus inutilẽ . &
hic quidẽ propè idem, quin & illud ipſum ſpectauit, quod Thales. Vtriq; enim con-
ſiliũ fuit ex priuata ac peculiari uẽdendi facultate diuitias ſibi parare. 52 Hæc
autem non modo ad rem priuatam,ſed & publicam etiã cognoſcere, perquam utile
eſt.Nam & ciuitates perſæpe indigent pecunia,& huiuſcemodi quæſtus eis ſunt op
portuni,non ſecus ac patribusfamiliâs: immo aliquando etiam magis.Ex quo non-
nulli hanc rei publicæ partẽ ita amplexantᷣ,ut in ea ſola ſe exerceãt. 53 Propo
ſitæ ſunt à nobis ab ipſo uſq; initio tres rei familiaris partes , herilis ſcilicet,paterna,
& cõiugalis.Ex quibus poſteriores duæ,altera uxori,altera præeſt filijs, ſanè utriſq;
liberis ac ſuæ ſpontis,non tamen eadem imperij ratione utens . Nam uxoria præfe-
ctura ciuiliter ſeſe habet,paterna uero regie.Quod enim ad uxoriam attinet,maſcu
lus fœminis natura potior,niſi forte præpoſtere ac prẹter naturã cõtigerit.Quod ue
ro ad patrem ſpectat & filios,par eſt ut quod antiquius ac perfectius eſt, minus anti
quo ac minus perfecto præficiatur. Ideo uero uxoriã præfecturam ciuiliter ſe habe-
re diximus,quòd ciues alioqui natura & conditione pares ijs tamen pareant qui ma
giſtratu funguntur . ſed in eo diuerſa ratio eſt , quòd ciuilis principatus alternat;ut
qui modo magiſtratu fungebatur ac præerat, mox abiurato magiſtratu obſequatur
& morẽ gerat. Atq; ita per uices homines alioqui natura æquales, nunc dicto audi-
entes ſint,nunc alios moderẽtur,interim à cæteris habitu,oratione, atq; honore dif-
ferentes. Id quod Amaſis rex Aegypti ſapiẽter de pelluuio dixiſſe fertur.Is enim ex
humili ordine fortunę beneficio ad regnum prouectus quom ſe contemptui haberi
ab Aegyptijs intelligeret, pelluuium aureum quod ita in regia expoſitum fuit,ut nõ
ipſe modo,ſed & alij in eo pedes lauarent, conflatum in numinis ſimulachrum,lucu-
lento urbis loco conſtituit.Quòd quom deinde religioſe ab Aegyptijs ſalutari acce-
piſſet,populum accerſi ad ſe iuſsit: docuitq; ſimulachrũ id quod tam pie ueneraren-
tur,ex pelluuio eo conſtare in quo olim promiſcue omnes ſordes eluerent. Tum ad-
didit ſe illi eſſe perſimilem,qui à poſtremo ordine ad regium faſtigium promouiſſet.
Ob id eos neq; ægrè neq; inuitos decere regio imperio eſſe obſequentes.ea dexteri-
tas & tam accõmodatum exemplum ingenium Amaſis commendauit, & Aegypti
os in officio retinuit. Quòd & ciuilis imperij uiciſsitudini belle accõmodari poteſt.
cui uxoriam præfecturam ſimilem eſſe diximus : uno eo tantum differre , quòd in
hac nunquam fit imperantis cõmutatio, ſed naturæ ordine mas ſemper fœminæ do
minatur. At illud quod pater in filios gerit imperium,regium eſt. Quod enim aut iu
re patriæ poteſtatis , aut per amicitiam exercetur imperium, aut quod per ætatem
præeſt,hoc regij imperij ſpeciem habet. Ex quo Homerus egregio titulo Iouem ho
neſtauit,quom dixit,Parens hominumq; deumq;:ſic omnium regem appellans.Na
tura enim differre oportet regem ac reliquis præcellere : genere autem cæteris pa-
rem eſſe, quod idem maioribus natu & progenitoribus accidit:illis ſi minoribus na
tu, ijs ſi ex ſe prognatis conferantur. Hinc igitur perſpicuum eſt,in re familiari
plus

plus ſtudŋ adhiberi oportere circa homines quàm circa rerum anima carentiũ poſſeſsionem. Et longe plus elaborandum, ut illi in uirtute profectum faciant, quàm ut magnas poſſeſsionum acceſsiones faciamus, quas diuitias ſolemus appellare: quin & liberorum hominum curæ acrius incumbendum eſſe quàm ſeruorum.

IN ARISTOTELIS COMMENTATIONEM DE SENSV ET SENSILI PARAPHRASIS CÆLII Calcagnini ad Antonium Muſam Braſauolum.

H ACTENVS cõmentationem de anima fecimus abiunctam, quantum fieri potuit, à conſideratione corporis: in qua ſingulas animę potẽtias, altricem puta ac ſenſibilem, appetitus promotricẽ, rationalemq́ cõmode ſumus proſecuti. Nunc ea nobis commentatio ordine proſequenda eſt, quæ animantia & ea omnia quę uitam ſortita ſunt ſpectat. Quo loco ea ζῶα, id eſt animãtia uocitamus, quæ ſenſu prædita ſunt. Vitam autẽ habentia, id eſt ζωὴν ἔχοντα, ea intelligamus, quæ damnata ſunt extrema naturæ conditione, utpote anima tantũ altrice adiuta, à ſenſu lõge diſiuncta. Tum uero quę ſint propriæ animæ corporisúe functiones, quæ cõmunes & promiſcuæ utriusq́, exequamur. Quæ igitur de anima tribus libris explicuimus, ea ita certa ac perſuaſa habeamus, ut poſitionis uicem habeant: ſintq́ nobis ad reliqua probanda quaſi poſita in præſidŋs. Ad reliqua ergo accedamus, quæ poſt animæ tractatum, ad animalium contemplationem gradum quodammodo faciũt: & imprimis ad ea quæ prima ſunt ac præcipua. Sunt autem ea, quæ in animãtibus maxima obſeruauimus, ſiue ea propria ſint animalibus, ſiue cum ŋs quæ tãtum uita prædita ſunt, cõmunia. Ea inquam quæ hoc modo maxima & potiſsima ſunt animantibus, ea quoq́ animę & corporis iuxta promiſcua ſunt: ceu ſenſus, memoria, ira, cupiditas, atq́ omnino appetentia. Adde ŋs uoluptatem ac mœrorẽ, quorum altero cuncta alliciuntur, altero deterrentur: quando hæc ferè omnibus natura ex æquo impreſsit. His adde, quòd quædam ſunt omnibus ŋs cõmunia, quæ uita participant: puta ali, augeſcere, ſibi ſimile procreare. Quædam certis tantum animalibus congruunt. Ex ŋs quatuor præcipuè fiunt quaſi optimates coniugationes, uigilia ſomnus, iuuenta ſenecta, reſpiratio expiratio, uita mors. De quibus omnibus ſeorſum differẽdum eſt, ut quid ſint, & quibus ex cauſis proficiſcantur: intelligatur. Ad illum quoq́ qui ſe naturæ ſtudioſum profitetur, ſpectat agnoſcere, quæ ſint aduerſæ, quæ ſecundæ ualetudinis ſeminaria: quibus ſanè affectionibus ea non permouentur, quæ uita carent. Quomodo enim quicquam expers uitæ, uigilet aut dormiat, pubeſcat aut ſeneſcat, ſpiret aut reſpiret, uiuat aut intereat, ægrotet aut conualeſcat. Hæc ſanè ŋs data ſunt quæ uita potiuntur, & quæ uiciſsim mouentur aut quieſcunt, augentur aut minuuntur, calore indigent aut refrigeratione, uigent aut intermoriuntur. Ex ŋs facile agnoſcas eum qui ſe ſpectationi naturæ addixit, in medicinæ conſideratione deſinere: & rurſus medicæ rei ſtudioſos inde ſuas cõmentationes exordiri, ubi naturæ cõmentatores conquieſcũt.

Atqui ea omnia quæ diximus, animæ & corpori pariter eſſe cõmunia ex eo colligimus, quòd omnia partim ſenſum comitantur, partim duce ſenſu contingunt. Senſum uero tam ad animam quàm ad corpus pertinere nemo dubitauerit: qui animaduertat, neq́ animam ſeorſum, neq́ corpus abiunctum ab anima ui ſentiendi pollere. nam ſine ſenſorŋs quomodo ſenſus eſſe poſsit nõ uideo. Cæterum ex his alia ſunt

ſenſus πάθη, id eſt affectiones, ut ſomnus & uigilia. alia ἕξεις, id eſt habitus, ut memo-
ria. quædam ad ſenſus incolumitatẽ inuenta, ut reſpiratio, iuuentas, ac uita. ſunt rur-
ſus quæ ſenſum aboleãt, ut expiratio, ſenectus, mors, ægritudo. Senſum uero ani-
mæ cõtingere per inſtrumẽta corporis, & perinde anima abdicata ſenſum corporis
extingui, in libris De anima cumulate diximus: & cur animãtibus ſenſus neceſſarij
ſint, exquiſite cauſam reddidimus. Et ſanè uſq; adeò animantia ſenſu indigẽt, ut hoc
uno maximè argumento animalis definitionem exornemus, & animal ſit nõ ſit hinc
præcipue comprobemus. Ex ſenſibus uero duo ſunt & proprij & imprimis omni
bus animãtibus accõmodati, tactus ſcilicet & guſtus. Tactus quidem, quòd hoc ca-
lida, ſicca, frigida, humida diſtinguamus, quibus natura animalis allicitur aut re-
pellitur, ut in libris quoq; De anima diximus. Guſtus aũt alimenti gratia, quippe o-
mnia animantia indigent alimento. Atqui guſtu cibum dulcẽ ſuauemq; à triſti & a-
maro internoſcimus, id eſt quid fugiendũ quidúe appetendum dijudicamus. Et pro-
fecto ſapor eſt eius partis affectio, quæ nutriendi facultatem habet: ea nimirũ eſt gu-
ſtus. Ii uero duo ſenſus, tactus ſcilicet & guſtus, uim ſuã de proximo exercẽt, agũtq;
in attigua: & ob id omnibus ſunt animantibus agnati. Cæteri autem ſenſus qui lon-
giuſcule per externa operantur, ijs tantum ſunt inſiti animalibus, quæ locali utũtur
motu. Nam olfactus, auditus, uiſus, hi omnes ſenſus non niſi ex interuallo uſui eſſe
poſſunt. Hos natura quibuſdam animantibus indulſit, ſalutis & incolumitatis gra-
tia. Sunt enim ij quaſi præcurſores, qui admonent quas eſcas ſectari debeant, quæq;
ſalutaria aut interneciua occurrant, ut illa quidem appetant, hæc refugiant & auer-
ſentur. Amplius illud quoq; accedit cõmodum ijs animalibus quæ prudentiã re-
rumq; delectum habent, ut multa ſibi cõmoda inde aſciſcant, & ſuis ſibi neceſsitati-
bus conſulant. Illis enim ducibus ac præmonitoribus multas rerum differentias con
cipiunt, ex quibus prudentia auctior fit atq; inſtructior ad res, tũ cognoſcendas, tum
obeundas. Inter omnes autẽ ſenſus qui uitæ neceſsitates ſuppeditant, longe præ-
ſtantiſsimus eſt uiſus: qui per ſe ac ſuapte ui functiones ſuas obit. Nam ex accidenti
alioq; reſpectu auditus ad animi inſtitutionem multarumq; rerum perceptionẽ con
fert. Quippe uiſus prerogatiua ac facultas ad innumerabiles propemodum differen
tias ſe profert. Omnia enim corpora ita colore perlita ſunt, ut non corpora ipſa, ſed
colores tantum qui in ſuperficie eminent, uideantur. Ex quo alibi dictum eſt, colores
primum, corpora per accidens ſpectari. Hinc facile conſtet tibi, cõmunia ſenſilia
uiſu potiſsimũ percipi. cõmunia uoco, figurã, magnitudinẽ, motum, ſtatum, nume
rum. Quæ ideo cõmunia uocito, quòd hæc omnibus ijs quę ſub ſenſum ueniant, ac-
cidant: ut locupletius in ſecundo De anima demonſtrauimus. Auditus uero ſtrepi
tus ac uocis diſcrimina, quæ pauca admodum ſunt ſi uiſus differentijs conferantur,
ſecernit ac dijudicat. ob id, ut paulo ante diximus, ad ſapientiam multũ confert. Ser
mo enim qui auribus hauritur, ad animũ bonis diſciplinis excolendum multam uim
multamq; efficaciam habet: non per ſe quidem, ſed ueluti uocis atq; orationis ſeque-
ſter: quandoquidem oratio nominibus coaleſcit, quæ ſigna ac notæ ſunt earum quæ
in animo ſunt imaginum: quas non aliter quàm uocis pręſidio, in auditoris animum
inſinues. Ex quibus quęſtio illa obiter abſolui poteſt, cur capti oculis & ab ipſis uſq;
natalibus cæci prudẽtiores fieri poſsint, quàm qui muti ſurdiq; nati ſunt: auribus ſci
licet plus ad prudentiã quàm oculis adiuuantibus. Ea cauſa fuit, inquit Plutarchus,
ut parentes amanter, ut fit, liberos excipientes, eorum aures imprimis exoſcularen-
tur. Sic enim ſignificabant, illos ea parte maximè poſſe proficere. Qua uero facul
tate ſinguli polleãt ſenſus, alibi iam abunde diximus. Iam à nobis de ſedibus & lo
culamentis ſenſuum, quæ Gręci αἰσθητήρια, noſtri ſenſoria appellant, dicẽdum eſt.
Hæc autẽ nonnulli rerum naturalium proditores ex elemẽtis eorumq; qualitatibus
explorare ſolent. & in cæteris quidem ſibi pulchre ſatisfaciunt: unus eſt ſcrupus, qui
eos male habet. Quom enim quatuor ſint elementa, quinq; aũt ſenſus, nimirum de
quinto ſenſu ambigunt, ad quod elementorum referendus ille ſit, non inuenientes.
Conſpirat tamen in eam ſententiã omnium conſenſus, uiſum ad ignem referri opor
tere. Hoc eis illud perſuaſit: quòd non aliter rationem afferre poterant, cur eueniat,
ut preſſo

ut preſſo ſuccuſſoq́; ſua de ſede oculo reſplendens quidam ignis & promicantes radij ſe porrigant: id quod in tenebris plurimum contingit, uel ſiquando genæ obducantur. Illa enim genarum obſtructio uicem tenebrarum implet. Quod ſi hæc ratio idonea ſit, & ultra quam animus nihil requirat, tum alia ſe protinus ingerat dubitatio. Nam ſi uiſilis ille ignis ſentientē ac uidentem oculum latere non poteſt, ſeq́; ultro depromit: tum illud neceſſarium eſt, ut oculus ipſe ſe uideat atq; ſuā in ſe uim retorqueat. Quòd ſi hoc uerum eſt, ut illi fateri coguntur, qui priorem illam de igne rationem tuentur: cur non hoc quieſcenti ac minime laceſsito oculo potius euenit? Quom ergo illam dubitationē extricare non poſsint, nos hanc fortaſſe multo meliorem rationē afferemus: quare ita eueniat ut compreſsi uel in latus impulſi oculi ſcintillent. Nam quom natura læuibus & deterſis ſuperficiebus, quales aquæ ſunt & ſpeculorum & marmorum, hanc naturam impreſſerit ut coruſcent & niteant, id eſt in ſummo fulgorem quendam emittant: qui proximum quidem aerem illuſtret, & finitimas tenebras diſsipet, non tamen late in morem lucernæ lumen iaciat: in confeſſo eſt, mediam illam oculi partem, quam natura cornea feneſtrauit pupilla, ea læuitate præditam eſſe. hanc μέλαν καὶ μέσον, id eſt nigrū & medium oculi dixit Ariſtoteles. Simulac itaq; quis oculum agitauerit, laceſsiueritq́;, ut dictū eſt, illud euenit, ut quod ſpectat & quod ſpectatur in diuerſum abeat. Eius rei cauſa eſt, quòd agitationis illius celeritas efficit, ut quod unum eſt, geminatum uideatur. Nec enim hoc aliter eueniat, niſi adſit ut uelox concitatio & obſcuritas præſidio ſit. ſiquidem uolucritas illa motus neruos opticos qui inuehendo uiſui præſident, diſiungit. Eo fit, ut quod quieſcentibus unum apparet, de ſua ſede motis multiplex iam appareat. Id aūt præcipue fit, luce abſente, quom tota uis oculi in ſe retorquetur. Alioqui læue illud ac deterſum & lubricum quod diximus, in tenebris lucere idoneum: cui rei experimento ſint piſcium capita ſale arida, & ſæpiæ atramentū: adde & atramentum quod poſtremo picturis circumlini ſolet. Hoc ſanè non eueniat, ſi leniter oculum cōmoueas. ita enim quod uidet & quod uidetur, unum occurrit. Sed adhibita uolucri & concitata illa cōmotione, alterum ab altero ſecernitur: & nunc unum, nunc plura efficiuntur. Retorquetur enim & refringitur in ſe uiſus, quom pars oblæſa in partem obuertitur alteram: atq; ita radij oculi in ipſum quaſi oculum illiduntur: quæ res multiplicat ſpecies occurrentes. Solet & hoc bene potis uſui uenire: nam uini impetus dum graſſatur in caput, pro digito eſt, & agitationis uicē implet. De uiſu Platonis ſententia eſt in Timæo: deos oculorum orbes participes feciſſe ignis illius, qui non urit quidem, ſed illuminando ſuauiter diem inuehit mundo. Intimū ſiquidem noſtri corporis ignem huius ignis germanū, ſincerumq́; per oculos emanare uoluerūt, in quibus lenis cōgeſtusq́; ubiq; ignis huiuſmodi ſit: ſed per eorum duntaxat ſolidiorem anguſtamq́; medieratē ignis purior euolet: craſsior uero cohibeatur. Itaq; quom diurnum lumen applicat ſe uiſus radio, tunc ea duo inter ſe ſimilia cōcurrentia atq; commixta, quò oculorum acies diriguntur, ibi in unius iam domeſtici corporis cohęrēt ſpeciem: ubicunq; uidelicet tam intimi quàm externi luminis fit concurſus. Totum igitur hoc propter ſimilitudinem affectionem eandem ſortitum, quom quid aliud tangit, uel ipſum ab alio tāgitur, motum huiuſmodi ad corpus omne perq́; id ad animam uſq; diffundens, ſenſum efficit qui uiſus uocatur. At poſtquā in noctem diſceſſerit cognatus ignis, uiſionis radius euaneſcit. Nam in aerem ſibi diſsimilem erumpens permutatur atq; extinguitur. Quom nullam habeat cum proximo aere, utpote ignis ſplendore carente, naturæ cōmunionem, idcirco uidere deſinit. Oppugnat Ariſtoteles hanc Platonis ſententiam, tum alijs rationibus, tum hac imprimis: quòd nequaquā ueriſimilis cauſa eſt uiſum in tenebris ceſſare, quòd ignis ille oculis datus extinguatur in obſcuro, neq; lumini ſibi cognato continuari poſsit: quom uſu experiētiaq́; cognitum ſit, eam eſſe ignis uim ut in tenebris plurimū luceat & facultatem ſuam exporrigat. Siquidem omnibus perſuaſum eſt, ignem calidum & ſiccum eſſe, neq; ab alio aduerſario quàm humido & frigido iugulari & extingui poſſe. Contraria enim inter ſe pugnant, neq; aliunde quàm à ſuis contrarijs opprimuntur. Sic certè carbonum ignis & flamma ab aqua utpote ſuo ingenio contraria profligatur.

Si lumẽ igitur oculorum ignis foret, ut Plato aſſerit, quis dubitat, quin urinantium, id eſt eorum qui ſub aqua natant, lumen & uidendi uigor in ipſo etiam meridie abolereẽ? Sic frigore & glacie ingruẽte uiſus maximè caligaret ac laboraret ſuo ſibi contrario reluctante, quod igni ignitisq́ corporibus uſu compertum eſt euenire. Hæc Ariſtoteles in Platonis ſententiã, quę obiter etiam Empedoclis opinionẽ infringũt. Fuit enim Empedocles in ea propè hæreſi, in qua & Plato. is autem duplicem rationem uidendi attigit. quarum altera eſt, uiſionem noſtrã fieri prodeunte ab oculis lumine, non multo ſecus ac ſi quis iter facturus noctu opaca, accenſum ignẽ ita laternæ includat, ut uentorum impetus minime reformidetur, flatumq́ undiq́ defendat: tum lumen quo plus diffunditur, hoc magis magisq́ proſilit: neq́ laterna coerceri poteſt, quin late promicet, & radios laxe diffundat. Sic ignis ille primogenius oculis inſitus, natiuis membranis, ceu tenuibus linteis incluſus per pupillã in orbem ſpargitur, & in exterius obiecta obambulat. Ea uero lintea profundum circumfluentis aquę quaſi ignis pabulũ ſuſtinent. Quo uero latior eſt ignis, hoc laxius euagatur. hic alter eſt modus quo uiſum fieri Empedocles ſuſpicatus eſt. Alter uero eſt quom à rebus ipſis quæ uidentur, continuas defluxiones fieri arbitratur: quæ inde abraſæ ad oculos noſtros cõmeent, & ibi hæreant, rerumq́ ipſarum ſimulachra oculis imprimant. Democriti ſententia partim ab Ariſtotele approbatur, partim refellitur. approbatur qua parte uidendi facultatem ad aquam retulit: refellitur qua parte dixit læuorem fulgidum in ſumma parte oculi innatũ, imagines recipere rerum obiectarum, atq́ ita uiſionem exercere. In eo enim fallitur, quòd in læuore ac terſa illa oculi ſuperficie uiſum conſtare exiſtimauit: quom in ipſo uidente uidendi uis ſita conſtitutaq́ ſit, non autem in ſumma illa parte leuigata & lubrica. imago enim quæ oculo obtruditur, quam ἔμφασιν Græci dicunt, uidentis oculum afficit, à re uiſa ad pupillam relata: ut quędam ſit reciprocatio rei ad oculum, & rurſus ab oculo ad rem. Quę ſpeculatio ab opticis refractio dicitur: & quomodo tacita quadã naturæ ratione fiat, oſtenditur. Hanc partem cognitam perſpectamq́ Democrito fuiſſe exiſtimamus.

Siquidem periti triplici ratione noſtrum conſtare obtutum putauerunt, & nos uidere opinati ſunt: per lineas aut rectas aut flexas aut refractas, lineas inquã incertas cogitatione perſpectiles & corporis expertes. Ac per rectas quidem ea quæ in aere ſunt uidemus: aut quę poſt gemmas pellucentes, aut cornu perſpicuũ. hæc enim ſubtiliſsima natura conſtant. Flecti autem lineas in aqua cernimus. Flectitur enim uiſus propter aquæ materiã denſiorem. quæ cauſa eſt cur in mari flexos procul remos uideamus. Tertio modo refracta intuemur, cuiuſmodi ſpecularia ſunt. Huius generis cæleſtis arcus affectio. Siquidem animaduertere oportet, uuidam exhalationẽ in nubem uerti, ſubindeq́ in exiguas ſenſim ſtirias rorantes. Proinde in occiduas partes uergente ſole, neceſſe eſt arcũ totum ſoli aduerſum uideri: ſiquidẽ uiſus ſtirijs offenſis refringitur, ex quo fit arcus. Sunt autẽ ſtillæ non figuræ forma, ſed coloris. eſt primus eius color rutilus, ſecundus puniceus ac purpureus, tertius ceruleus ac uiridis. Illud profecto mirum uideri poteſt, cur imago illa quæ oculo propter læuitatẽ adlinitur, Democrito perſuaſerit, eius lęuitatis gratia uiſum fieri: quom alia multa uideamus æquè læuia ac deterſa, quę tamẽ nemo uidere ſuſpicatur: quæ dubio procul uiderent, ſi læuitas uidendi cauſam afferret. Reiectis ergo aliorum ſententijs, ſuam Ariſtoteles aſſerit: uiſum ſcilicet nõ ad ignem, ſed ad humorẽ eſſe referendum. Nec tamẽ euenire, ut ea cauſa oculus uideat, qua humor eſt, aut uim aqueã habet: ſed qua pellucet, quod ipſum ei cum aere cõmune eſt. Sicut enim aer accõmodatus eſt coloribus ſuſcipiendis, ea cauſa quia colorem nullum habet, & perſpicuus eſt: non ſecus & pupilla oculi, tum omni caret colore, tum perſpicua eſt. Quę res efficit ut uideat, omnesq́ colores facile ſuſcipiat. Sed percunctetur forte aliquis: qui factum ſit, ut quom aqua & aer perſpicui ſint, coloresq́ ſuſcipiant: naturæ tamen bonitas pupillã ex aqua quàm ex aere architectari maluerit. Reſpondet Ariſtoteles, ob id factum, quòd aer fluxior ſit, minusq́ ſubſiſtat: aqua uero plus habet conſtantiæ atq́ ſolidior eſt. Hoc uero ad continendum uiſum multo erat accõmodatius. Ad comprobandam hanc Ariſtotelis ſententiã accedunt certa experimenta, quę omnem dubitandi

cauſam

cauſam ſummoueant. Diſſectis enim oculis protinus multus humor effluit. Ex quo eorum dubitatio cõmode ſolui poteſt, quam etiã Plinius propoſuit, licet minus abſoluerit: cur oculus quaſi fons ſemper lachrymas paratas habeat, quæ pro tempore defluant: ceu uero riuus iugis eo loco ſemper præſto ſit, qui lachrymarum copiã nobis ſuppeditet. Viſum aquæ deberi illud quoq; oſtendit, quòd ſi quis fœtum utero exemptum oculis protinus ſubijciat, inchoatos oculos uidebit imprimis ſplendeſcere: ut id facile intelligas à natura aquea proficiſci. Adde ijs quòd in ſanguine præditis, pars alba oculi quę pupillam continet, multum habet adipis. Quod ideo à natura prouiſum exiſtimatur, ne humida illa pars pupillæ quam aquea materia cõcretam diximus, gliſcente frigore cõgeleſcat, atq; inde offenſam capiat. Hinc ſcilicet euenit, ut quanto uelis frigore ingruente, nunquam tamen ea pars ulla hyemis inclemẽtia aut uentorum ui noxam contrahat. Quoi neceſsitati in ijs quę ſanguine carent, iuſte ac liberaliter omnia omnibus natura elargita, diuerſa ratione prouidit: duricie ſiquidem oculorum omnem externã illam iniuriam redimens: quippe rigor ac duricies pro munimento eſt. Sed enim qui uiſum fieri exiſtimãt, aliquo ab oculo prodeunte, ſanè rem exiſtimant parum conſentaneam rationi: uel quatenus facultatem illam uidendi ad aſtra uſq; porrigi cenſent: uel quatenus certo ſpatio ab oculo progreſſam alicui alteri externo, puta luci ſolis uel aeri perſpicuo, cõiungi & cõmiſceri arbitrantur. Atqui Ariſtoteles, eam ſententiam quæ putat aliquid ab oculo progredi, & ſe protinus in locũ uel longe diſsitũ proripere, nullis argumentis, ſed ſua tantũ autoritate oppugnat. Sed Alexãder in huius loci cõmentatione multis quoq; rationibus autoritatẽ Ariſtotelis cõmunit: & probat illos qui in ea ſunt hæreſi, diſsidentia admodum rationi ſentire. Ex quibus probationibus nos in ſtudioſorum gratiã aliquot hoc loco congeremus. Plato & reliqui qui nos ita uidere opinati ſunt, ſi ab oculis quicquam prodiret, quod rem aſpectui propoſitã pertingeret: ijdem ſunt qui uim intuendi igneam putauerunt. Quare illud ipſum ab oculo progrediens, nihil aliud cenſent quàm igneum radium ab oculo effuſum ad rem quam ſpectamus. Ita enim rationem uidendi conſtituunt, ut ex radijs illis ab oculo portentis conus efficiatur, cuius faſtigium à pupilla incipiat: baſis autem ea complectatur, quę uidentur. atqui hoc abſurdum eſſe multis rationibus conſtare poteſt: & illa imprimis. Radios enim illos qui emittuntur, corporeos eſſe neceſſe eſt. Nam quod incorporeum eſt, per ſe ad locum moueri non poteſt. Quom itaq; corpus ſit, qui fieri poteſt, ut remotiſsimo loco non abſumatur: quom cælum uidelicet aut locũ huiuſmodi longo interuallo ſummotum procul aſpicimus, præſertim quom illi ipſi radij ſua tenuitate facile in remota diſtantia diſsipari poſsint. Imò id cõtra eueniat: quom enim cõniuemus, tunc acrius intueri ſolemus: quamuis quom id agimus radij maximè attenuentur: & tunc omnis ratio ſuadeat, ut facile frangi atq; cõminui poſsint. Quòd ſi uenti ſuperueniãt, tunc uero periculum ſit, ne radijs illis diſiectis obtutus omnis noſter depereat. Illa quoq; accedit dubitatio. quom radij illi tenues adeò ſint, cur non per genas clauſis & obſignatis etiã oculis traijciant, ita ut cõpreſsis genis non minus quàm adapertis ſpectare poſsimus. Et hoc profecto facile fieri poſſe uero ſimillimũ eſt: quom ſudor qui radijs uiſilibus multo eſt craſsior, per genarũ meatus quotidie profluat: quin & uiſus ipſe per corpora ſolida, modo perſpicua ſint, qualia ſunt ſpecularia & lapis phengites, tranſmeare ſoleat. Sed neq; illud intelligo, quomodo effigiem coni tueri poſſint, faſtigiati primo, & deinde procedentis in baſim. Illud eſt enim flammæ ingenium, ut in acumen deſinat. Quod contrà radijs euenire contendunt, qui ab acumine in latum præter omnem rationẽ portenduntur. Ad hæc ſi radios emiſſos recte corpus eſſe diximus, nemo eſt qui dubitet ab ijs locũ occupari. Quòd ſi nihil eſt uacuum, ut multis rationibus probatũ eſt in Phyſicis, profecto corpus à corpore occupari oportebit. Atq; ita eueniet, quod ab omni prorſus natura abhorret, ut duo corpora eodem loco, eodem momento capiantur. Immo etiam plura, ſi cõtingat eodem tempore plures rem eandem ſpectare. Illud quoq; euenit, ut ſi in aere inſpiciamus, circa radios ab oculo progredientes fiat aeris ἀντιπερίστασις, à noſtris circũobſiſtentia dici poteſt. Quòd ſi in aqua, pari pacto circa radios aqua conglobabit ac denſior

 fiet

fiet radĳs impulſa : quæ res ſanè obtutum noſtrum interpellabit, facietq́; ut ulterius
procedere non poſsit.Id quod magis cõtinget, ſi plures eandem rem intueantur, &
coni in eundem locum cõcurrant: ex quo neceſſe eſt eundem quoq; locum à multis
corporibus occupari. Ex eo etiã augetur ratio dubitandi.Nam quom omnis mo/
tus exerceatur in tempore(quid enim aliud eſt tempus niſi menſura motus?)qui fie/
ri poterit,ut radĳ ab oculo profecti momento tantum interuallum peragant, ad cæ/
lum puta ipſum extimũ pertingentes.In quo illud non poſſumus nõ admirari,quod
pari tempore & proxima & longe ſummota uidentibus occurrãt. Quid uero eue/
niet,ſi duo pluresúe ſeſe ex aduerſo reſpiciant?Certè illud neceſſe eſt:ut ſcilicet duo
aut plures coni concurrant:ſitq́; alter alteri impedimento,ne radĳ ſuo fungantur offi
cio.Quòd ſi ex conis unus forte ſit imbecillior, tunc eum perrumpi ac penetrari fue
rit neceſſe ab eo qui maiori polleat robore.quòd ſi æquales omnes habeãt uires,tũc
nullo alteri cedente, omnes inutiles & ſui muneris impotes fateamur cõſentaneum
eſt. Præter hæc illud quoq; in diſquiſitionẽ uocaẽ.quom corpus eſſe conſtet,quod
ab oculis emanat,quod nã corpus illud eſſe dixerimus,aereũ ne an igneũ. Nã horũ
utrũq; ſubtiliſsimũ eſſe perſuaſum eſt. Sed enim abſurdũ eſt id eſſe aereũ, quom aer
ante oculos atq; adcò ante ipſam pupillam propoſitus ſit: ut ſuperuacaneũ planè ſit
aerem alium ab interiore promptuario emitti. Reliquũ igitur eſt,ut ſit igneum,nam
& hoc ſubtilitate longe pręſtat.ſed enim quom ignis natura atq; ingenium ſit leuita
tis gratia ferri in ſublime : obſecro te quomodo ignei radĳ in terram deĳci deferriq́;
poterũt?illud ergo incõmodũ huic aſſertioni præſto foret,ut in alto poſita ſuſpicere
tantum poſſemus.Atqui humi poſita uel recta linea oculis propoſita proſpicere nul
lo modo poſſemus.Neq; enim id fieri poſſet ,niſi igni uis afferretur: quam iniuriam
natura longe propulſat, & nil uiolentum diuturnum eſſe patitur. Adde quòd per
aquam nullo pacto noſter obtutus deferri poſſet.tanta enim eſt ignis & aquæ ſimul/
tas, ut cohæreſcere nunquã poſsint, ſed opus ſit protinus alterum ab altero aboleri.
Atq; id ocyus eueniret,ſi aqua craſsior,ſi tenuiſsimi radĳ. Abſurdum autem pror
ſus,exiens aliquid alicui obtutum uidere & extendi uſq; ad aſtra, uel uſq; ad aliquid
exeuntẽ aſpectũ coniungi & conſeri,ut quidam dixerunt. Quom interim dixerit
Democriti ſententiã,redit rurſus ad eam,quã ſuperius dixit: & quoniã cõſtituentes
ex igne aſpectũ dicebãt ipſum uidere fieri aliquo exeũte ab oculis, in uniuerſum, in/
ſtans contra hoc exiens alicui ab oculis uidere ipſum fieri,remouens hoc ſimul auſe
ret ipſi & hoc quod ei cõſequens erat:cõſequebatur aũt & hoc, ex igne aſpectũ eſſe.
Huic autẽ non exeunti alicui ipſum uidere fieri, auferatur utiq; & refractionẽ fieri.
Quoniã aũt ſimul ex dicentibus ipſum uidere fieri, aliqui quidem, uſq; ad id quod ui
deẽ exponebãt exiens ab oculis portẽdi ut Mathematici:aliqui per radios exeuntes
ab oculis & uſq; ad ea quæ uidẽtur portẽtos, uidere nos dicũt. Conum enim aiũt ex
radĳs fieri faſtigiũ habentẽ aſpectũ ipſum:baſin aũt id quod uideẽ, & hoc cono am/
biri ea quę uidenẽ.& ſic uideri baſe coni illa quę uidenẽ circumamplectente. Quidã
aũt uſq; ad certũ limitẽ dicũt lucem emiſſam ab oculis procedere, & poſtea cõmiſce/
ri luci exterius exiſtenti. Et hoc ex ambobus conſtante, & coaleſcẽte luce ad certum
limitẽ oculis incidente & annunciante oculorũ affectionem, & ſic ipſum uidere fie/
ri ſicut Platoni uidetur . Vtranq; ſententiã ait eſſe abſurdam ſecundum Mathemati/
cos, nihil aliud contradicens. Addit autẽ dicentes lucem exire,poſtea conſeri luci ue
nienti à rebus uiſis.dicit,quoniã dicentium ignem eſſe uiſum hæc ſentẽtia eſt,quam
ipſi imprimis ſummouere propoſitum eſt.Dicetur autem & contra illos. Primum
quidẽ quod neceſſe eſt, corpus eſſe illud quod emittiẽ. Nõ enim poteſt quod incor/
poreum eſt per ſe localiter moueri. exiſtente autẽ corpore illo quod emittitur, quo/
modo non conſumuntur ea quæ uident, tantum remota ab eo quod uidetur, quan/
tum eſt cælum à nobis. Nam ſi tenuitate corpus emiſſum excellat, ſed igitur magni/
tudo diſtantiæ ſufficiens & maior ad conſumendũ corpus, quod animalia habebunt:
& ſi in tenuiſsimũ aliquid ipſum reſoluatur . Nunc aũt nihilominus ipſum uidẽt quę
animalia nata ſunt:quando à tanta diſtantia uidere uel quando conniuent. Ampli
us ſi ſubtile ſit illud quod effunditur, ut poſsit in tantum protentum nihil manifeſtè
abſumere

abſumere à corpore à quo effunditur: quomodo non corruptibile eſt ab his quæ incidunt, ſubtiliſsima enim corpora non patiuntur. Apparet autem hoc neq; à uiolentiſsimis uentis potens ſubuerti à recto ordine. Amplius ſi ita eſt tenue, quare non conniuentibus profunditur per meatus in ſupercilio poſitos, & quare non uidemus & tunc? Multo enim tenuior fluxus radiorum ipſis ſudoribus qui ſecernuntur per ſupercilia ſiue genas. Sed neq; genæ cõniuentium ſic accõmodantur ad inuicem, ut non poſsint radij adeò tenues exiſtentes profundi. Etenim ſi per ſolida perſpicua poſsibiles ſint pertrãſire: uidemus enim per talia quę lõge ſunt, ut per ſpecula & per lapides phengites: manifeſtum quòd & per pellẽ genę poſsibile eſt profundi. Amplius quare nõ in anguſtum deſinunt radij emiſsi, ſicut & omnia à quibuſdã: effluentem enim aquam in progreſſu tenuẽ uidemus. ſed & flamma in acutum deſinit. hos autem radios per contrariũ dicunt emiſſos dilatari & deſinere in baſem coni. Poſtea ſi corpus emiſſum eſt, patet quòd & locum occupabit: ſi autẽ nihil eſt uacuum, profecto corpus per corpus penetrabit. Et duo corpora ſimul erunt in eodẽ loco; uel & plura ſi plures ſint ſimul uidẽtes eandẽ rem. uel circumobſiſtentia erit; ſiquidem in aere uidemus aeris, ſi autẽ in aqua, aquæ. ſiquid igitur circumobſiſtentia. Neq; enim in oculum & in pupillam poſsibile ſuſcipere circum obſiſtentem radijs aquam, quando in aqua uideamus: neq; per reſpirationem idem ſuſcipere. Neq; enim reſpiramus à principio in aqua exiſtẽtes. Quærendum igitur circumobſiſtentia aquæ ad quid circumobſtabit, an per corpus per quod fertur conus? Vno enim uidente illius cono circumobſiſtet. & ſi ſecundus uideat, & tertius idem. Amplius ſecundũ quod iaciunt inuicem coni circumobſiſtentia erit. Sic enim particula coni circumobſiſtet coni particulæ, ſi unus uideat cuius coni particula comprehendit locum illum ad id quod uidetur. Eorum enim circumobſtent particulæ conorum, quomodo ſi etiam iſti uideant. Sed ſi omnes uident, neceſſe utiq; per ſe inuicem tranſire conos, & multa corpora unum & eundem occupare locum, quem unius coni particula occupat.

Amplius ſi omnis motus in tempore, ſecundum autẽ radiorum effuſionem & extenſionem ad rem uiſam uidere, in tempore uidemus. Sed enim hoc impoſsibile eſt æquali celeritate motu in tẽpore moueri hoc interuallum & huius multiplex. Videmus autem ſimul in reflexo uiſu ſi lux ſit, ad ea quæ ſunt propè, & ad ea quæ ſunt ulteriora. Amplius ſi multi ſimul idem uideant, ex differentibus his etiam ferantur coni. quod quom fiat neceſſe eſt ſolui continuationẽ emiſſorum corporũ ad id quod uidetur. Diuidens autem hanc neq; uidere etiam poſsibile ſit. Hoc autem ipſum neceſſe fieri uel ſi duo aliqui uideant inuicem differentia: ſit autem ad rectam utrinq; uidentium uiſile aliquod propoſitum. Si autẽ uideant non ſecundum ſe ipſos, ſed alter ipſorum in altero ad rectam propoſitum, etiam ſic neceſſe eſt per medium iacere conos inuicẽ, & incidi uiciſsim uel alterum per alterũ tranſire. ſic autẽ rurſus duo corpora fiunt in eodem. Amplius qui ex contraria uidentes quomodo uidere poterunt? Si enim coni occurrentes inuicem non procedent, uel ſint æqualis roboris, ut neuter neutrum aſpiciat. uel alter alterum reſpiciet, nondum autẽ & alter alterum.

Amplius ſi corpus ſit effluens ab oculis quo uidemus, uel aer erit uel ignis. hæc enim ſubtiliſsima corporum quæ in nobis ſunt. ſed aerem quidem non eſt rationabile. eſt enim & ante oculos & ante pupillã aer. Fruſtra igitur interius emitteretur. Si aũt ignis quod emittiẽ: hoc enim ſubtiliſsimũ & immotiſsimũ: ignis aũt deſuper motus ſecundũ naturã, quomodo non ſurſum tantũ uidemus? Sed & ſubter nos & infra, & æquali celeritate & ſimiliter. uel quid erit quod poſt emittatur ex oculis ignis in locum inferiorem mouens illud uiolenter. Amplius quomodo ea quæ ſunt infra aquam uidemus? Omnis enim ignis in aqua extinguitur, uel quanto ſubtilius ſit & minus celerius. Sed per uiſum rationabile ferri ignem. aquæ enim pupilla. Amplius ſi ignis eſt quod emittitur oportebat ipſum & per diem & noctu uideri. Sed & ſplendeat aer, circa uidentes, ſi plures ſimul uideant in paruo aere confuſo. nam dicere extingui per craſsitudinem aeris tenebroſi, illum ignem qui emittitur ex uiſu, abſurdum eſt. multa enim aqua ſubtilior exiſtens non extinguit ipſum. Si autem dicerent lucem emiſſam eſſe, demonſtratur ipſis quòd incorporeum & non poſsibile

emitti & profundi, ut aiũt. fit enim ſecundũ habitũ ipſius quod illuſtrat̃ ad id quod potens eſt illuſtrare. Propter quod neq; motus lucis eſt. ſimul igit̃ uidemus, & quæ propè & quæ procul naturali illuminatione, quæcũq; illuſtrata ab eadem diſtantia poſsibilia ab eodem illuminari. quod erat impoſsibile ſi lux erat corpus. Quando autem habitus aliquid eſt ſecundum habitũ illuſtrantis illuſtratũ, & ad aliqua ſubſtantia, & lux corpus, manifeſtum. Et exin parum expectari ipſum affligi ab illuſtrante. & hęc quidem & talia diceret cõtra emittentes corpus ab oculis, donec ad rem uiſam perueniat. Sed neq; ab his quæ uidentur, rationabile, effluens aliquid incidere oculis, & ſic ipſum uidere fieri. Etenim quæcũq; ſequuntur impoſsibilia dicentibus ab oculis aliquid effluere, ſequũtur & ab his quæ uident̃. Amplius ad illos, & quòd non eſt poſsibile eſſe in tanta diſtantia uidentis, & rei uiſę ſenſum aliquem fieri, ſi hoc modo fiat ipſum uidere. Amplius, quomodo collectũ aliquod ſpectabitur? neceſſe enim tantum uideri quantum pupillæ ſuſcipit. tantũ enim excipiet effluxus. Quomodo autem nõ laborat uiſus tantorum & ſic continuorũ incidentium corporum exiſtens adeò patibilis? ſed de his quidem in alijs cumulatius dicitur. Ariſtoteles dicens irrationabile omnino dextrum aliquid alicui aſpectũ uidere & extendi uſq; ad aſtra, uel uſq; ad aliquid exeuntem cõmiſceri prout dicebant aliqui. Et alterius ſententiæ abſurditatem demonſtrans, cũ dicant continuari poſſe uſq; ad aſtra: abſurdũ enim tantum poſſe emitti corpus ex aliquo ſpectantiũ ut ipſum cõtinuari poſsit uſq; ad aſtra. Contrà dicentes autem cõmiſceri & emiſſam lucem, hæc ex luce dicens inquit.

QVOD STOICI DICVNT MAGIS FABVLOSA QVAM POETÆ, AD IMITATIONEM PLVTARCHI, Cælio Calcagnino autore, ad Antonium Muſam Braſauolum.

I NIHIL eſt aliud more Gigantum deos oppugnare, & eos conari è cœlo deturbare, quàm naturæ reluctari & eius ſcita reſcindere: quis non merito Stoicos Gigantes dixerit? qui non modo naturæ maieſtatem imminuunt, ſed eius omnino abrogant autoritatem, atq; ipſam conãtur abolere. Nam quid aliud eſt homini affectus adimere, quos non fruſtra à natura ſed etiã utiliter datos Ariſtoteles exiſtimauit? Quòd ſi nõ iniuria Plato è republica, quam ipſe ſibi confinxit, exiſtimatur poetas depuliſſe: quòd inſanas & Dis parũ conſentaneas cõmentationes introduxerint: nihil eſt profecto quod in ſacrario ſapientiæ aut in Muſarũ proſcenio locũ uendicet ſibi Stoicorũ factio. Nullus eſt enim poetarũ, qui tam abſurdam atq; ſomniculoſam fabulã contexuerit: cuius inuenta ſi prodigioſis Stoicorum figmentis conferantur, nõ multo leuiora multoq; plus fidei habitura apud mortales uideantur. Cęneus apud Pindarũ tam duro tamq; inuicto corpore fuiſſe ſcribitur, ut nullo poſſet telo penetrari: ob id quom aduerſus Centauros depugnaret, nõ ictibus ſauciari potuit: ſed telorum multitudine & haſtarum ſylua obrutus, recto pede terram ſcidit, ut inquit Pindarus. Talus ille apud Apollonium, qui ter die Cretam inſulam excurrebat, totus ferreus, non ui, nõ armis, nulla deniq; mole ab Argonautis expugnari potuit: Medeæ tãtum ueneficijs ceſsit, & clauo ferreo à ceruice excuſſo ſuccubuit. At Stoicus ille Lapitha, ille porticus excurſor, quaſi ex adamante compactus, aut ſi quid eſt adamante magis ineluctabile,

non

non modo non poteſt ui aut ferro ſauciari: ſed quod tibi uideri poteſt admirabi-
lius, ſi quo forte uulnere fuerit confoſſus, ſi fuerit pectus haſta traiectum, ſi apertus
mucrone iugulus, ſi ceruix reciſa: nihil hoc tamen ad ſe pertinere exiſtimabit: utpo-
te qui in morem ſtipitis, nulli ſit dolori obnoxius, nullum habeat in ſectiōe ſenſum:
ſed quaſi aut palperis aut titilles, rideat, & de ſua ſibi felicitate nihil ademptum ſuſpi
cetur. Poetæ Centauros ſuos ſibi confinxerunt, monſtra ſcilicet ex natura humana
& ferina compacta: quibus tamen hominis ſenſum reliquerunt. At noſter ille por-
ticus incola monſtra multo horribilius ex homine effecit: ceu qui ſolam humanā effi
giem reliquerit, humanum animū ademerit. nam quid eſt aliud obſecro, amorem, be
neuolentiam, miſericordiā, humanitatem, clementiam, placabilitatē, cæteroſq; alios
affectus, quos noſtro generi natura immiſcuit, auellere, quàm hominem in ferā com
mutare, ut neq; Circe, neq; Calypſo atrocioribus ueneficijs uſæ intelligātur: quæ ui-
uentibus ac ſpirantibus hominibus hominem detraxiſſe traduntur. In poetarum fa-
bulis legimus centimanum quendam Briareū, & cētum oculis præditū Argum fuiſ-
ſe: illum ad agendum induſtriū, hunc ad lucubrandū peruigilem. At noſter Stoicus à
diſciplina ac profeſsione factus ad omnia, nō centum manus aut centum oculos ex-
ercet: ſed totus manus omnia facile expedit, totuſq; oculus omnia perſpicit: ut mul-
to Lynceo perſpicacior & trans cælum quę Di agant animaduertat, & quę ultra ter
ras gerant peruideat oculo ſemper inconniuenti, & ſomno nunquam expugnabili.
Quid de Cæneo dicā & Tyreſia & hyæna inaniſsimis poetarū cōmentis, quos nūc
mares, nunc fœminas fuiſſe produnt. An non illud abſurdius, philoſophū prodeun
tem è porticu, nullo Veneris incentiuo percitum, nullo uoluptatis illicio permotum
ex ſeipſo omnia generare: non aſſuentem femori ſemiuſtum infantē, ſed ex ipſo pla
nè capite, citra mulieris cōgreſſum, citra naturæ inuitamentū, nō Mineruā quidem,
ſed inſanas & abruptas cōmentationes parientem. Manliū neſcio quem & Prota
goram & alios quoſdam Græci αὐτοδιδάκτους appellant: admirāturq;, quòd pleraſq;
diſciplinas hauſerint doctore nullo: quorū ingenium non cultum neq; ſubactū faci-
le per ſe largos prouentus protulit: ceu terra illa Cyclopū, quę inarata & inculta om
nia liberaliter ſua ſponte depromebat: Sic ad eruditionē noſtri Stoici nō ſtudio, non
longa lectione, non multa epotatione fuliginis opus eſt. nam ad ebibendas omnes
diſciplinas, & ad haurſendū omnem prorius Encyclopędiam ſatis eſt in porticu ſuū
nomen conſecraſſe. Nā ſicuti ſufficit uaticinantibus & phœbadibus in adyto & cor
tina ſubſtitiſſe, ut diuinū illum afflatum quem Enthuſiaſmum uocant excipiant: Ita
ad ſapientiā & bonas artes ediſcendas ſufficir, Stoicorū collegio nomen dediſſe. De-
mocritus ille Abderites cōfuſo quarūdam auium ſanguine prodidit totius auitij lin
guas omneſq; uoces & concentus uolucrū intelligi ac percipi poſſe. At noſtri porti
cus proceres non auiū garritus, ut Apollonius ille Tyaneus, ſed ipſas ſe deorum lin-
guas, oſtenta ſcilicet, prodigia, ſomniaq; interpretari poſſe pollicentur: nullumq; eſt
tam fabuloſum & uecors poetarum commentum, quod illi ad normam & præſcri-
ptum naturæ non reuocent: ut de ijs illud belle dici poſsit, pulcherrime illos cum ra
tione inſanire. Inſulas quaſdam cognomento Fortunatas ferunt, unde linea orbis
decumana inchoat: ferūt & Hyperboreos mōtes ſub cardinibus mundi poſitos, tan
to eſſe cæli temperamento, ut conſtans ſit omnibus ualetudo, tardeq; & uix tandem
ſenectus accedat. at noſter ille porticus inambulator, & Xenophilo illo celebri muſi
co, & ipſa crotone ſanior, nulla corporis nullaq; animi conflictatur unquam intem-
perie: ſed & ſimilares partes bene æqualiterq; conſtitutas habet, & diſsimilares par-
ticulæ loco, numero, ſituq; apto compoſitæ ſuo ſine noxa aut interpellatione fun-
guntur officio: ut apud Stoicos facile effici poſſe uideatur, quod cæteri pernegant
medici, unus ille quem Galenus redarguit, pertinaciter aſſeuerabat: hominē immor
talitate potiturū, ſi calidum atq; humidū ad eandem harmoniam ita coaptauerit, ut
nunquam concentus ille deſinat. At quanto minore labore hæc perpetuitas Stoico
conſtat, ſi modo tota uita inſtitutū ſeruauerit, & ex porticu nunquā abſceſſerit. La
mias quaſdam fuiſſe aiunt exemptiles habentes oculos, ſpecillorū more, quos domi
exuant, reſumant quom domo exeunt: ob id fit ut externa acute intueantur, ignorēt

domeſtica: ſed enim Stoicorũ filij longius aberrãt à ſcopo. Nam ij in luce illuſtri ac perſpicua oculos adimunt ſibi, in obſcuro autẽ ac tenebris ſumunt. Ea cauſa eſt, ut quæ in natura manifeſta ſunt, omnibusq́ perſpecta, ea neſciant Stoici: contrà quæ obſcura & impedita, ac tenebris obſita, uel (ut forte rectius dicã) quæ in ſpecu pſeudologias demerſa, ea tam bene uident, quàm qui per ſomnum corneis ſpecularibus utuntur. Ii ſunt qui diuina & humana fato obſtringunt: qui Iouem ipſum ſupremum numen ad ineluctabilem cathenam alligant, folles æreos pedibus aſſuentes, & Saturnũ compedibus includentes: nõ ſecus profecto atq; Homerus: qui captum ac uictum Iouem à Iunone & Neptuno prodidit. Sed illud Homerus liberalius ac modeſtius, quòd quẽ uinctum dixerat, mox ſolutũ tradidit Aegeonis quidem uiribus, ſed Tethidis beneficio. At Stoici inclemẽtius, qui ita Iouẽ deosq́ omnes uinxerint, ut uindiciarum nulla ſpes ſuperſit. Quid dicam quòd uolucrem etiã hunc animi captum, qui proprijs naturæ alis late omnia peruolat, breuibus admodum & anguſtis cancellis & quaſi tenui cauea incluſerunt? an non hoc eſt facto Aeoli ſimillimũ: qui Vlyſsis precibus uictus, uentos utre concluſit? Sic illi dum tẽpeſtates & fluctus metuunt, affectusq́ noſtros comprimunt, maluerunt curſum in Ithacã deſtituere, & apud Calypſo ſubſidere, quàm ſe undabũdo mari cõmittere. Sed iſti ipſi qui ſe tam arctis coercent anguſtijs, tã late rurſus peruagantur, tam libera ſpatia mari terra cæloq; faciũt, ut nihil tã altũ abditúmue ſit aut in excelſis cæleſtiũ orbiũ fornicibus, aut in ſubterraneis terrę penetralibus, quò non irrumpat eorũ hominũ pernicitas: ita ut omnino nihil allidant, quaſi tu Iphiclũ ſuper arẽtes ariſtas excurſantẽ, aut Orionẽ ſuper fluctibus prouolantẽ agnoſcas. Nã uolucritas illa ingenij Abaris celeritati cõferri poteſt: qui ſagitta uectus ab Hyperboreis Athenas paucis momentis dicit̃ perueniſſe. Nã quæ de Bellorophonte & Pegaſo ſcribunt̃, ea ad Stoicorũ admirabiles cõmentationes comparata hiſtoriæ planè locum obtinent. Plato ſcripſit, homines quoſdam igneos apud inferos ijs præſidere, qui magnis uitiorũ notis cooperti ſunt: quiq́ diuturna impunitate prouocati licenter in omne peccandi genus prouoluti ſunt: horum itaq; labes igni detergitur, ad eam propè rationem qua mappæ lino cognomento asbeſto confectæ elui atq; expurgari ſolent: at multo minore negotio noſter Stoicus quaſi Pſyllus uirulentiam hanc uitiorũ paucis preculis excãtat. Quom primum enim notum illud Epicteti auribus inſuſurrauerit, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, protinus omnes maculæ abeunt, omnia faceſſunt inquinamenta: fitq́ ille prorſus ἀπαθής, & quicquid telorum in eum aut natura aut fortuna coniecerit, id protinus retunditur, & ſeptemplicem clypeum obijciente ἀπαθείᾳ refringitur. In auitij genere cirin poetæ celebrant à pietate: hæc defunctum parentem quom nõ haberet quo loco tumularet. nam di ſepulchrũ interdixerãt. in ſuo ipſius capite patrem humauit: eumq́ quocunq; ferè ſecũ geſtat. eius rei profert inſigne criſtam in ſummo apice prominentem. An nõ Stoici obſecro idem propè agunt? Nam ſuas ipſi cõmentationes quom non habeant cui ingerant, utpote cæteris eorum philoſophiam explodentibus, neceſſe eſt ut in ſinu gaudeant, ſuoq́ recondant in capite, quas alijs nõ poſſunt obtrudere. Harpyias quaſdã fuiſſe memorant, inauſpicatas aues, quæ quicquid attigerãt, protinus inquinarent. In eundem morem Stoici, omnem partem philoſophiæ quam attrectant, eam fœdiorem impurioremq́ reddunt: ut bene actum cũ magiſtra uitæ exiſtimandũ ſit, ſi eam nunquam attigiſſent. In Hirpinis familias quaſdam conditores ueterum monumentorũ tradiderunt, Vulcani munere, à quo ſe oriundas gloriabantur, fuiſſe quæ ſumma impunitate in igne obuerſarẽtur. Ob id perpetuo ſenatus conſulto immunes fuiſſe ab omni publico onere. Ophiogenum legatum miraculi gratia ſpectatum ſcribit Plinius in dolio ſerpentibus referto, nudum illos attrectantẽ non ſolum impune, ſed etiam alludentes, & linguis blandientes: ut mutuæ cognationis intellectum facile habere uiderentur. Qui herbarum naturas ſcrutantur, adiantũ imprimis admirari ſolent: quòd aquis immerſum, neq; madeſcat, neq; aquas concipiat: ſed ita educatur, ceu nunquã aquas ſubiuerit. Paribus quoq; prærogatiuis Stoici noſtri pollent: utpote qui medijs in ignibus non conflagrẽt, uirulento anguium dente perfoſsi non doleant, aquis oppreſsi non obruantur. Quid dicã? quom ægri ualeãt,

uicti non ſuccumbant, mortui adhuc uiuant. & tamē ſi Dis placet, magni iſti & admirabiles philoſophi, cæteros inſectantur, aliorumq́ꝫ decretis oblatrant. Quin & naturæ ſcita contumelioſe reſcindere conantur, affectus fruſtra, immo cum maximo mortaliū malo datos aſſerentes, neqꝫ iram cotem uirtutis, neqꝫ ambitionē gloriȩ inuitamentum exiſtimantes. Perturbationes enim eſſe quaſdam animi ægritudines. nullam aūt eſſe uel tantillam ægritudinē, quȩ iure laudari mereatur. Hæc profecto ſunt ijs ſimillima quæ poetæ de Momo conſcripſerunt. Momum enim quendam fuiſſe dixit Heſiodus Nocte & Somno prognatum, hominū ac deorum cōtemptorem. hic quom non poſſet recte facta ueris probris coarguere, confictis calumnijs cauillabatur. Nam & feneſtratū homini pectus, & bobus in armis cornua, & meliores Veneri crepidas eſſe oportere prædicabat. Quòd ſi æqua trutina rem libraueris, & ipſos Stoicos Momi diſcipulos agnoſces, & Somno ac Nocte ſatos profitebere: quom non modo obſcura, ſed ſomniculoſa etiam atqꝫ adeò caligantia proloquantur. Nam quale illud ſomnium & quàm παράδοξον? Fuit olim anus quædam Pronœa nomine, ſagax admodum ac peruigil. Illa hoc omne quod aſpicis, quod curſu inenarrabili cæleſtes ſecum rapit anfractus, fabrefecit. Illa ſolem, lunam, elementa, architectata eſt. huic ſumma, huic ima debemus. hæc ſuis illis rugoſis manibus omnia perfecit. Ecquis hæc rogo nō rideat? & multo fortè iuſtius quàm uel Sphærū Platonis uel deos Epicuri monogrammos, qui neqꝫ ipſi habent negocium, neqꝫ alteri exhibent. nam uiri ſapientiſsimi, cur ueſtram illam Pronœam anum magis quàm ætate integra matronam confinxiſtis? cui præſertim tantum oneris delegetis, quam tantæ molis opificem uel credatis, uel certè alijs perſuadere nitamini. Aegyptij certè honeſtius, qui perennem ac rediuiuā deorum iuuentam uolentes ſignificare, aſpidem capiti ſacrarum imaginum appinxere: quòd annis ſingulis hoc genus anguiū ueteres exuuias ponat, & uernos inter frutices repubeſcat. Hi ſunt ergo qui cum ueritate colluctantur tam licēter, ut uictoriam ſibi indubitatā polliceantur, neſcientes quanta ueritatis uis ſit: quæ oppugnari facile poteſt, expugnari uero nulla machina poteſt. Irriſi itaqꝫ & exibilati è corona abeunt, quoties in certamen deſcendere: non ſecus ac Sirenes abiuerint, quando cū Muſis certamen iniuere, depilesq́ꝫ ac deplumes in mare ſe prȩcipitarunt, aſpectum hominum nō auſȩ diutius perferre. Hinc & apud Cretas ἄπτερα nomen habent.

DE CITRIO CEDRO ET CITRO, COMMENTATIO

CÆLII CALCAGNINI AD ANTOnium Muſam Braſauolum.

Vnde aduecta Citrius.

CITRIVS peregrina eſt arbos. ex Mauritania primo, atque ab Atlante & Anchorario montibus in Mediam auectam putant, è Media in Italiam: quæ tamen deinde apud nos multum altitudine odoreq́ꝫ degenerauerit. Semper frondeſcit, lauro ſimilis folijs, cortice, odore, ſpinis diſtincta: proceritate, floriſq́ꝫ candore diſpar. Huius poma primo uiridia, mox rutila: & quom maturuerint, ſulua inueniuntur.

Quo loco ponenda.

Loca exigit auſtro expoſita. uitandus ſeptentrio. Si hoc non potes, lauro, oliua, alióue munimine ambito: omni ratione frigidos flatus defendito. Hibernis temporibus

ribus ſolent in Italia ſtramine, cratibus, cæteriſq; id genus integere, in propinquo ignes facere, calcem, fimumúe aggerere. & quia non ſatis tutò hortis, ſubdialibuſq; locis credi poteſt ob regionis ſæuitiem, cubicularibus rhedis ſuſpenſa incumbente frigore in occluſa muniaq; ſpecularibus loca rapit, quom primũ uer affulſerit efferenda. Citreta uero in quadrum aptiſsime cõcinnabis, longumúe produces. Alijs etiam arboribus, modo analogiæ ratio habeatur, aut alternabis aut immiſcebis.

Qualis terra eligenda.

Terram ubi ponenda eſt, bene antè bipalio ſubigito, ad ſummamq; raritatem redigito. Si glareæ aut argillæ credenda eſt, fimo prius inſpergito: aquam deriuato: quando uolueris, deriuato. Nullam diei partem minus aptam ſapientiores exiſtimauere. Hæc una eſt arborum, quę iugi, ſed lenta ſcaturigine gaudeat. aqua enim æſtu ſitim leuat, hyeme calorem uegetat: modo ſit utroq; tempore egelida.

Quando ſerenda: quales ſcrobes fieri debeant.

Vere cõmode ſeritur: nec incõmode reliqua tẽpeſtate anni: ſi modo accurate habeas, & ſæpius aquã inuergas. Rigorem hyemis cauebis. non altas adeò ſcrobes parabis: quo latiores patentioreſq; feceris, hoc erunt latiores uberioreſq; fructus. Scrobem clibano ſimilem eſſe uolunt: imus quàm ſummus patentior ut laxius radices uagentur: ac minus frigoris hyeme minuſq; æſtate uaporis, per anguſtum os admittãt. Cum è plantario tranſtuleris, cum genitali terra transferto: adeò & poma libentius in ſinu parentis quàm nouercæ adoleſcunt.

Quot modis Citrius paretur.

De ſemine.

Citrios parabis ſemine, propagine, inſitione. Duo priora tantũ attigit Plinius. In aprico, & quantum potes ſubacto ſolo elapidatoq;, & munito ad incurſum etiã gallinacei generis, eiq; ſimillimo, quo deniq; depoſiturus es, ſeminario locũ elige: quom ſemen ipſum multo antea legeris: id plenius robuſtiuſq; & plurimũ medullę habens eligatur. In hoc puluinos faciebant: ſulco aquam inducito: cinerem admiſceto. Noſtri uno ſemine contenti ſunt: ita ut acies lateris in meridiem ſpectet. Veteres terna ſemina trianguli ratione inuerſo mucrone ſimul ſtatuebant: & tepenti aqua alebant, ſic maturius coalitura exiſtimantes. tu æquali interuallo grana ſerito: crebro adluito: agnaſcentes herbas ſarrito. Sæpe repaſtinato. creſcenti ſoleas putres, ſpongiamúe madentem admoueto: unde leniter humor effluat, & radices exhilaret. Animantũ cadauera ſuffodito. his enim apprime lætari ſolet. Cinerem, hominũ ſuumúe excrementa, noctu etiam lotium adlundito. Sic citreta pulcherrime tibi apparabis. ſi dulcia uoles: mulſo aut ſaccharo, uel quod ueteres præſtare exiſtimauerunt, ouillo lacte ante ſementem humectabis: quorum ſaporem nata deniq; referent.

De Citri propagine.

Propaginem ſic facies. medium flagellum diduces, lapilloq; diſcuneabis: & ſummo capite fictili uaſi, qualóue inſerto incuruabis. Tum feraci ſolo ſeſquipedem obrues. Aquam ſuperinſperges. hinc ramus pabula utrinq; mutuatus facile radicem iaciet. quarto anno quom bene offirmatum agnoueris, à matrice reſecabis: illumq; mox, ſi ita placuerit, in nouam propaginẽ traduces. Admirabilem alij rationem tentauere radices in ipſa arbore ſollicitando traiectis per uaſa fictilia, uel qualos, ramis terraq; circumpactis, atq; hoc blandimẽto impetratis radicibus, inter poma ipſa & cacumina. In ſumma enim cacumina hoc modo petuntur audaci ingenio arborem aliam lõge à tellure faciendi.

De Citri inſitione.

Inſitionem nõ uno modo facies, aut enim ſub ſolo cortice ſurculum abdes, quem inſinõi paraueris: quam rationẽ uideo ueteres damnaſſe, maluiſſeq; ut circa radices truncus finderetur: quod priſci pertinaciter reformidarunt. Aut diducto etiam trunco ramũ infiges: corticeq; & cæra aut intrita oblines, atq; obligabis: impoſito etiam ceſpite pluuiam arcebis. Aut finitimum ſtolonem alieno libro leuiter reſciſſo conteges. aut eundem in perforatum truncum immittes: ibiq; habebis donec adoleuerit. tum demum à genitali reſcindas ſtirpe. Creſcentẽ crebro irrigabis: à ſole, à frigore

defendes

defendes, ſuboleſcẽtes gemmas erades. Terram paſtinabis, ablaqueabis quom opus erit. Luxuriem ferro corriges: modus tamen adſit & cautio. nouiſsimam hanc rationem fruſtra quidam auulſionem exiſtimarunt: quom auulſione ſtolones parui auellantur: partemq; aliquã è matris quoq; corpore auferant ſecum, fimbriato quoq; corpore & ſeorſum non aliena in arbore adſerantur. Veris tempus tempeſtiuum eſt inſitioni, calidis locis adultum, frigidis præceps: creſcentem lunam obſeruabis. Video & illum morem minime damnari ſolere: quom leuiter reſciſſo alienæ arboris libro Citrij gemmæ includuntur, obſtringunturq; diligenter, habita tepentis temporis ratione. Nec diu res ducetur, quom ignobilem ſurculum uidebis generoſo palmite efflorere. Inſitioni pyrum, morum, limonẽ, aſſyrium malum citrumq; mutuò commodas putabis. Erat & illa ratio deponendę Citri ſanè frequens ueteribus: duriorem & iam adultum ſtipitem cubitali fermè longitudine, leuigatũ utrinq;, nodis & aculeis reſectis, prominentibus tantum gemmis inſignem, loco ſoli oſtenſo deponebant. Qui operoſiores erant, bubulo fimo utrũmq; apicem adlinebant, algamúe obducebant: aut ſubacta argilla utrinq; integebant: ſolumq; antea molliebant, crebro aquam inducebant, ab æſtu & frigore defendebant. Alij thaleam graciliorem multo & breuiorem ita ſolo immergebant, ut inferius obliquata paulo minus cubito extaret. Eadẽq; quã modo diximus induſtria curabãt: peculiaribus Citrio regiõibus per autumnum, noſtro ſub cælo adulta iam æſtate id cõmode fiebat. Noſtri priores inſerendi rationes & magis probant & frequentius utuntur. Nec uero eũ morem aſpernantur, quom Citrius ramuſculus delibratus alieno cortice induitur: obligaturq; ita ut limbi reſpondeant, frondes & id genus inuolucra aduerſus cæli intemperiẽ aſtringuntur. Peregrino enim in cortice ſuboleſcet, illumq; ante quadrienniũ in ſuum nomen adoptabit. Illud etiam antiquitus inſtitutum: ut ab humeris Citriorum orientem æſtiuum ſpectantibus ſurculi peterentur. Qui ſi forte longius afferrentur, rapo infixos optime cuſtodire ſuccum arbitrantur: ſeruariq; inter duos imbrices iuxta riuos uel piſcinas pyxidatim obſtructos.

De Citri educatione.

Poſtquam uero iam radices egerit, & adoleſcere incipiet pedamentis eius infirmitatem fulcies. Luxuriãtem compeſces: plagas cæra intritaúe oblines. hyeme ferrum non admouebis: erucas campasúe, ſubnaſcentes decuties: aut mulierẽ menſibus uexatam ſublatis ueſtibus, noctis ſilentio induces. Ne ad Citrium ſuſos torqueat iubebis, promicantibus ramis frigora & uentos arcebis. Si locus minus aptus eſt, macerias munimentaq; obijcito: æſtum temperato. utroq; tempore aquas irrigato. Vere ambitioſas uetuſteſcentesq; & luxatas partes amputato: quam amputaueris, intrita medeberis: ne frigore iuguletur. Ante omnia ut natus ſtipes in rectũ adoleſcat procurabis: in conum creſcere facies. laſciuientes ramos caſtigabis. Quom adhuc tenera eſt, calicem aqua plenum appendito: ex quo in arborem faſciam protrahe, quo iugi humore exhilareſcat, & ad ætatem cruſtam contrahat. ſi craſsiora Citria uoles, ramorum ſyluam decuties: quo illi pauciores relinquentur, hoc mala ampliora prouenient. Triplex eorum ſapor, dulcis, acer, medius. raro in Italia dulcis, arte tamen aſſequi poteris, quod in patrio ſolo naturæ ſponte obtigit. Nuper etiam accepimus, inuictiſsimos ſemper Hiſpaniarũ reges qui Chriſtianum imperiũ longe lateq; promouerunt, in heſperio orbe inſulas inueniſſe citretis admirabilem in modũ conſitas: ubi pomorum amplitudo & ſuauitas incredibilis. Quòd ſi toto anno in arbore Citria habere uelis: quod in Aſſyria peculiare, quibus etiam locis frequens eſt: eum morem ſeruabis. Quom legendi tempus aduenerit, partem quidem ſtringes, partem relinques: qua parte ſtrinxeris, genuina arboris feracitas alia ſubſtituet: quibus adultis, poterũt & priora illa decerpi, atq; ita ſubinde noua fœtura inuitari. Siquando uero ob frigoris magnitudinem aruerit, ne ſeca, neúe animum deſponde: ſed calcem aggerito, aquamq; irrigato, & quaſi exanimẽ in uitam reuoca. Sæpe enim uſui uenit ut aut ſummo è ſtipite aut à radice pulluler atq; repubeſcat. Tanta eſt enim huius arboris uiuacitas, ut quom extincta uideatur, repente frondeſcat. Sæpe etiam rami carioſo cortice illudunt: quos quom aridos putaueris, mox germinantes admireris. ſi

S quid

quid tamen aridum eſt, reſecato: reliquo parcito. Quomodo dulcia fieri poſsint, an-
tequam ferant, iam diximus. poſtquã uero adulta ſunt, ſic facies. Craſsiorẽ palmitem
cædes, in palmiq́; altitudinem cauabis: mel ſuper inſtillabis, arcebisq́; ſoles imbrice:
quom uero mel uniuerſum hauſerit, aliud rurſus infundes: radicibus etiã lotium ad-
fundes. Extuberantes gemmas, niſi qua parte mella propinaueris, expungito: cæ-
teris parcito. Si calida in regione citretum habueris, ſic facere poteris. Hyeme præci
piti & iam uere appetente, truncum obliquo foramine ab imo terebrabis: ita ut alte-
ra parte nõ exeat. Ex hoc humorem effluere ſines tantiſper, dum Citria protulerit:
tunc foramen luto farcies. hac ratione dulce fieri quod medium eſt, cõtendunt. Nec
non illud monumentis traditũ eſt: mutuo quodã naturæ affectu, quam ſympathiam
dicũt, Citrijs cucurbitas cõciliari: feliciusq́; prouenire, ubi illæ in proximo ſatæ ſunt:
cineremq́; ex earum reſtibus pulcherrime cõuenire. poteris & Citrios ad hiſtoriale
opus cõuertere, ſi auertendi æſtus gratia locum irriguũ paraueris, munitionibus fri
gora excluſeris: mox uti magis placebit diriges aut circumduces, aut ages in quadrũ,
palisq́; cinges, loris obſtringes. Ab ipſisq́; incunabulis omnes formas docebis, & in
omnia ſimulachra uariabis. Quam uoles etiam formã poma facile induent, ſi naſcen
tibus quaſi perſonã è ligno argillaue, quã potiſsimũ cupies induxeris: atq́; in ea ado-
leſcere imperaueris. Et licet cõmodiſsime illis medici ad euocãdos necandosq́; hu-
mani corporis lumbricos, conditisq́; Sacharo ad componendum fluctuantẽ ſtoma-
chum utantur, opulentioribusq́; menſis inter potiores lautities adſcribantur, & ex
eis eorũq́; floribus odoratiſsimi latices eliciantur, multaq́; omnino inde ueniat mor-
talibus utilitas: ea tamẽ rerum uarietas & pomorũ decor admirabilem ſolet ſpectan-
tibus oblectationẽ afferre. Hæc fermè ſunt, quę ad Citriorum curam obſeruauimus
pertinere. Quæ alicubi fortaſſe ſuperuacua uideri poterit, quòd propter ſitus felici-
tatem ſua ſponte, nec ullius hominis cura adiuta proueniant. Nec enim tantũ aqua-
rum irrigatio, reliquusq́; humanæ induſtriæ cultus prodeſt: quantum ab initio con-
ſulere, ut quam commodiſsimo loco deponantur: ubi neq́; æſtus magnitudo, neq́;
uentorum intemperies obeſſe poſsit.

De Citrijs poſtquam lecta ſunt.

Quom autem ad maturitatẽ peruenerint, ut diu ſeruari poſsint, noctu nubila, ſilen
te luna legito. Abdita incluſaq́; cum ramo & frondibus, quà uentis uexari non poſ-
ſint, pendẽtia ſeruato: uel ſtipulis & bene aridis paleis recondito. Hæc deinde ueſtia
rijs capſis incluſa, purpurã, holoſericasq́; ueſtes à noxijs uermiculis defendũt. Quas
ideo uolunt à Neuio citroſas appellari, magno (ut puto) errore, quom à Citrij colo-
re dictas conſtet. Citrium etiã à quibuſdam medicam malum, à Vergilio aũt felicem
nuncupatam cenſent: cuius pomum præſentiſsimũ uenenis remedium exiſtimaue-
re. Nec prætermiſſam eius mentionem ab Homero illo uerſu, τηλόσε δ' ὀδμὴ κέδρου
τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει. Odorq́; conciſæ cedri citrijq́; per inſulam abibat.
Quorum opinio quàm probabilis ſit, diſcutiendum alijs relinquo.

De Cedro.

Aliam eſſe à citrio cedrũ ſatis conſtat: cuius ſucco ueteres ante olei uſum, uſos pu
tant. Idæis ſimplex eſt, iunipero non abſimilis, ſed folijs maximè diſtat. Quippe ce-
dro, durum, acutum, ſpinoſumq́;, iunipero mollius: excelſior quoq́; iuniperus. Alijs
duo ſunt eius genera, maior & minor: minor etiam diuiditur. altera enim lycia, alte-
ra phœnicia: differunt folio. Nam quę durum, acutũ, ſpinoſum habet, oxycedros uo
catur, ramoſa & nodis infeſta. Altera odore præſtat. fructũ fert myrti magnitudine,
dulcẽ ſapore. Maioris etiã cedri duo genera. Quæ floret fructum non fert, fructifera
non floret. Satyrus ambas ſine flore ſibi ruſticos attuliſſe inquit, cortice cupreſſo ſi-
miles uidebantur: uerum ſcabriori. radices raræ corpore ambabus, atq́; per ſumma
telluris diſperſæ. Naſcuntur ſaxoſis & frigidis locis. & in ea antecedentẽ fructũ occu
pat nouus. Fructus odoratus, pulcher, guſtatuq́; ſuauis, iunipero cætera quidẽ ſimi-
lis, ſed niger guſtuq́; aſtringens, ut præ nimia acerbitate propè inguſtabilis ſit. durat
in annum. tum quom alter ſubnatus fuerit, præcedẽs decidit. At ut Arcades uolunt
fructus ſimul retinet ternos, id eſt anni proxime exacti nondum maturum, & tertij

ante

ante præſentem iam maturũ atq; guſtabilem, & tertium nouum ipſum demõſtrant. ſemen eius cupreſſo ſimile. Quidam cedrelaten uocant: ex hac reſina laudatiſsima. Materiæ uero ipſi æternitas: itaq; & templorum contignationes & deorum ſimulachra ex ea factitauerũt. Cedrinus eſt Romæ in delubro Apollo Soſianus è Seleucia aduectus. Hoc Syri & Phœnices peculiariter ad nauigia uſi ſunt: habent enim ſuis in montibus cum longitudine, tum craſsitudine præſtantiſsimas: quippe adeò craſſeſcunt, ut ſint quas ulnæ hominũ quatuor nequeant amplecti. addunt his ampliores pulchrioresq; comperiri in hortis. Cedro ſimilis in Arcadia eſt arbor, quæ in Phrygia frutex uocatur. Quom autẽ cedri materies naturæ ſuæ ſponte humorẽ emittat, ut fermè cæterę quibus eſt oleoſus humor, nihil mirum uideri debet, ſi quando deorum ſtatuæ ex illa factæ ſudaſſe inueniantur.

De Citro.

Citrus cupreſſo fœminæ etiamnum ſilueſtri ſimilis, folio, odore, caudice, in Mauritania & circa Hammonis delubrum frequens. Huius exiſtimatio ſumma menſarum cauſa, eburneis pedibus ſubiectis: qua inſania M. Cicero & Gallus Aſinius notati ſunt, quorũ menſæ ſeſtertiũ undecies uenũdatæ ſunt. Traditur & Iuba rex duas uendidiſſe: quarum alteri precium fuit ſeſtertium quindecies, alteri paulo minus. Cõflagrauit incẽdio quam Cethegus decedẽs ſeſtertium quatuordecies permutauerat. Vnius magnitudo celebris eſt, quæ ex orbibus dimidiatis duobus à rege Mauritaniæ Ptolemæo, quatuor pedum & ſemipedis per medium ambitum, craſsitudine quadrantali: maiusq; miraculum in ea eſt artis latente iunctura, quàm potuiſſet eſſe naturæ. Nomio Tyberij Cæſaris liberto egregia admodum fuiſſe dicitur. Cuius materia erat tuber. hoc eſt, ut Plinius interpretatur, radicis uitium. Menſarum uero alias tigrinas, in uena ſcilicet criſpas, quod longo euenit diſcurſu: alias pantherinas in uorticem peruias, quod intorto uenarum ambitu cõtingit. Vndatim aliæ criſpæ, ex quibus clariores quæ pauonũ caudæ oculos imitantur. Colore mulſi maximè nobilitãtur, leuitate plurimum cõmendantur: quam artifices comparant frumenti aceruis ſeptenis diebus imponentes, totidem intermiſsis. Mirumq; ponderi quantũ ita detrahant. E citro etiam naues fecerunt Veteres.

CAELII CALCAGNINI COMMENTARIVS IN VENETÆ CLASSIS EXPVGNATIOnem ad Hippolytum primum Card. Eſtenſem.

R. D. Cardinalis Eſtenſis prius lingua uernacula formauerat. Mox Cælio Calcagnino in latinitatem transferendum mandauit: qui ab Archetypo non decidit, neq; per unguem uariauit.

D decimũ Calendas Decembris anno D. IX. ſupra millesimum poſt ſalutem humani generis reparatam, Venetorum claſsis magno impetu in agrum Ferrarienſem irrupit, ferro atq; igni uaſtãs omnia fœdiſsime: eoq; die à Fornacibus ad Corbulas uſq; peruenit. Poſtridie uero aduerſo flumine, pari ſæuitia ad Pollicellam contendit, qui locus ab urbe noſtra milia paſſuum duodecim abeſt. Tertio demum die, qui dies in memoriã illibatæ uirginis Catharinæ celebratur, Ferrariæ dux Alphõſus, faterq; Hippolytus Cardinalis, nullo adhuc iuſto exercitu comparato, ſed centum atq; octoginta peditibus tantum ſtipati, totaq; urbis nobilitate, ſellularijsq; opificibus, & cæteris Eſtenſis familiæ beneficiarijs ad ſigna conuocatis urbe exeunt, eo conſilio, ut quanta fieri poſsit maturitate hoſti late atq; impune graſſanti occurratur, eiusq; impetus ac ſæuitia refringatur. Cuius rei gratia opportunum exiſtimauerunt in alterã fluminis ripam equites aliquot leuioris armaturę præmittere. Ea enim in parte hoſtiles copiæ uerſabantur: iamq; ipſi Francolinum, unde ad urbem milia quinq; interſunt, attigerant. Hippolytusq; cum præcurſoria manu proceſſerat diligenter exploraturus, quo loco agmẽ ſiſtere, ubi cõmode tormenta expediri, claſsisq; ſi præternauigare niteretur, maximè infeſtari poſſet. Nec dum mille paſſus confecerat, quom Venetam claſſem paſsis uelis omniq; ope ſubeuntem proſpexit. Quam rem actutũ fratri nunciari iuſsit: & mox ipſe re omni perſpecta, ſpeculatorijsq; nauibus abunde cognitis reuertitur. Tum raptim turmas inſtruere, tormẽtarias moles dirigere, omnia tumultuario adminiſtrare. Quæ necdum ſatis explicuerãt, quom ingens triremis pulcherrime armamentis ornata cubitum, quem forte eo in loco facit aquarum uertigo, ſuperauit. Cui parcendũ conſulto putauerunt, dum propius accederet. Tum uero excuſsis tormentis, adeò perterrita eſt: ut nihil ſibi antiquius duxerit, quàm ſecuritatis gratia in eum ſinum, unde exiuerat, ſe referre. Adſcitisq; ſibi duabus triremibus, & alijs præterea nauibus, quas illi fuſtas & barbottas, ueteres uel biremes uel liburnicas appellabant, idem iter repetit: omniq; niſu flumen & munitiones noſtras ſuperare contendit. Quod illis primo facile uidebatur. Noſtri enim de induſtria ſegnius agere, quo magis illæ ſub ictum accederent. Sed poſtquã non leuiori molarium impetu quàm antea excepta eſt, conſternatis omnium animis coacta eſt ingratis ſe in eandem ſtationẽ recipere. Nec ſibi eo loco defuerũt noſtri principes: abeuntemq; nauiter inſecuti cum modico militũ præſidio, qui interea aduenerant, ad ſerum uſq; ueſperum tormentis inceſſere non deſierunt. Nox perſecutionẽ pariter & pugnam diremit. Remiges ad Pollicellam, ubi cætera claſsis cõſederat, principes in caſtra rediuere. & iam multa nocte Alphonſus dux ad curam rerum urbanarũ profectus eſt: Hippolytus Francolini cum milite noctem egit. poſtero die inſigne actum eſt nihil: nec locum cõmutarunt claſsiarij, ſed uniuerſum in iaciendis uallis ac munitionibus inſtruendis conſumpſerunt. Quod non contentus Hippolytus per certos exploratores cognouiſſe, ſtatuit ipſe coràm cernere. Quomq; eam rem plurimum ad ſtatum

belli

belli pertinere intellexiſſet: ne Veneto præberetur muniendi ocium, fratrem per literas rogauit, ut quàm maturrime delectũ haberet militesꝗ ad ſe mitteret, quibus poſſet à caſtrorum munitionibus hoſtem auocare. Sed quom mira eſſet militum paucitas, neceſſe fuit rem in diem tertiũ diffindi. Interea hoſtes opus urgere, neꝗ die neꝗ noctu intermittere. Quæ quom Hippolytus tanta feſtinatione agi intelligeret: in ea enim re multam operã nauabat, ne quod hoſtium momentũ ſe lateret: & planè proſpiceret, ſi quid ocij amplius daretur, rem affectam fore, ita ut difficulter inde hoſtes extrudi poſſent, Sequenti die, qui in honorẽ magni apoſtoli Andreæ celebris habetur, ne res longius produceretur, ſtatuit belli fortunã experiri, ſi quo fortè impetu hoſtes loco eijcerentur. Paratis igitur omnibus quæ ad eam rem neceſſaria uidebantur, edoctisꝗ cẽturionibus & primipilis ut milites haberẽt, mane copias exiguas ſanè, quibus urbanã & ex agris collectitiam manum ſuccenturiauerat, eduxit. Milites autem magno concurſu in opera hoſtilia impetũ fecere, admotisꝗ tormentis & iactis pilis oppugnare cœperunt. Et profecto tantus fuit quorundã militum, domeſticæꝗ nobilitatis ardor in eo congreſſu, ut ſpes eſſet munimenta, quæ iam magna ex parte affecta, & ſatis inſtructa uidebantur, expugnari poſſe: niſi miſcellanea opificum & agreſtium turba in negocijs bellicis minus callida, multitudine telorum ac tormentorum, quæ tum à claſſe, tum à munitionibus iaciebantur: perterrita & loco ceſsiſſet, & poſt aggerem, ubi attingi non poterat delituiſſet. Promptiſsimus igitur quiſꝗ aut confoſſus aut grauiter ſaucius. cæteri, qui auſi fuerant obſiſtere, à cõmanipulonibus deſtituti & ſe proditos rati de reditu cogitare cogebantur. Proinde hoſtes audaciores facti, agmine eruptionẽ fecere: magnumꝗ damnũ attuliſsent, ni princeps ipſe cum ala equitum & turma nobilium fortiter occurrens eos non ſine ſtrage intra uallum reieciſſet. Ex noſtris aliquot deſiderati ſunt, inter quos Herculis Cantelmi adoleſcentis nobiliſsimi caſus maximũ omnibus luctum attulit. hic enim dum animoſius hoſtes perſequitur, uſꝗ adeò ad flumen prouectus eſt, ut quom equũ retorquerere conaretᷣ, arenis fluuialibus impeditus, aggerisꝗ altitudine interceptus à conſpectu ſociorum, ingruente ui hoſtium fuerit obtruncatus. Confirmauerat iam ſuos Hippolytus, maiorẽꝗ impreſsionem facere parabat: quom certus nuntius attulit magna auxilia hoſtibus aduenisse, ſubſidiarias aliquot cohortes, & non contemnendum equitũ numerum. ille paucitatis ſuorum militũ conſcius, nec ſatis confidens tumultuarijs copijs, nuperrimo exẽplo admonitus, receptui cani iuſsit: ſuosꝗ incolumes reduxit, eo conſilio, ut hoſtem interea detineret, dum noui milites cõſcriberentur, & auxilia accederent, quæ iam aduentare dicebantur. Acceſsit & illud incõmodum, ut collectitia agreſtium & popularium manus, nec exiguus manipularium obæratorũꝗ militum numerus, de multa nocte agminatim è caſtris decederet: cui rei nec ratio, nec cõſilium ullũ adhiberi potuit. Quom itaꝗ Hippolytus & exiguitatẽ ſuorũ militũ ad quã peruenerat, animaduerteret, & iam certius hoſtiles copias auctas cõperiſſet, & res noſtras in magno poſitas diſcrimine intelligeret: quom illis animũ creuiſſe, noſtros fiducia excidiſſe, pro certo haberet: nihil opportunius duxit, ꝙ mature caſtra cõmutare, ſeꝗ in tutiora recipere. Nec dũ eñ præter Ludouicũ comitẽ Mirandulanũ cum aliquot alis, nec ijs quidem plenis, ex confœderatis quiſquam aduenerat. At Venetus ſolito ferocior accepto ſubſidio magnos ſpiritus induit, nec iam ſua tueri contentus, ultro inceſſere, agros incurſare, longe lateꝗ uaſtitatem facere, nec ſacris nec profanis abſtinere, omnia iuxtà habere. Nec facile tantæ atrocitati occurri poterat, tum ob eam quam modo diximus militum paucitatẽ, tum quòd aptiſsimo loco uallum iecerant: & à claſſe quæ ulteriori ripæ incumbebat, ad uallum pontẽ coagmentarãt: quo facilius utrinꝗ pro tempore ſuccurri poſſet. Huic loco lata ſubiacebat planicies: unde multa offerebantur itinera, quibus pro arbitrio poterant omnem regionẽ exagitare. Nec in proximo dabatur caſtrametandi facultas: quòd citra pagum, cui Rho cognomen dixere, ædificia omnia tam paſtorum quàm ciuium ſuccenſa nuſquã præſtabant, ut ſæuientis hyemis inclementia defendi poſſet. Quotidie tamẽ leues aliquæ uelitationes fiebant: & pro temporũ locorumúe occaſione aut iniquitate, nunc hoſtis nũc Ferrarienſis ſuperior abibat. Dum hæc

agerent copiæ Romani Pontificis, & iam cõſcripti milites ab Alphõſo in caſtra per
uenere, noſtriꝗ firmiori animo cõminus hoſtẽ aggredi, promptiusꝗ inire certamẽ
non detrectabant: & antea ferocientẽ liberiusꝗ prouocantẽ Venetum perterrebãt,
magnaꝗ damna afferebant. Nondũ tamen res iuſto certamini credebatur, ſed con-
ſulto ducebatur, dum Ludouici regis Galliarum ſubſidia, quę non longe abeſſe dice
bantur, præſto eſſent. Quæ poſtquam affuerunt, Hippolytus caſtra promouit. & ut
Venetum prius adeò inſolentem ulciſceretur, occaſiones omnes aucupabatur. neꝗ
die, neꝗ noctu quietem dare: ipſe uigilias obire, ipſe improuiſo ſuperuenire oſcitan
tibus, terrere, cædere, fugare, nullum diem prætermittere, quo non aggeres, quibus
hoſtis ſe tenebat, aut ipſe per ſe, aut per duces copiarum tentaret, & locorũ ſitus pen
luſtraret diligenter. Contigit autem neſcio quo fato, ut quom die quadam comes
Mirandulanus hoc munere fungeretur: tormẽtaria pila incerto autore adacta illum
unum, quom propè inter quingẽtos equites uerſaretur, propter aurem ſiniſtrã per-
cuſſerit, exanimatũꝗ ex equo deiecerit. Quæ res hoſtibus lætitiæ, noſtris mœroris,
plurimum attulit. Tranſactis igitur diebus aliquot, auctoꝗ iam ſatis noſtro exer-
citu, decreuerat Hippolytus iuſto Marte, omnibus copijs claſſem adoriri, & muni-
menta hoſtium expugnare: ni una difficultas ſeſe obieciſſet. Tantum enim excreue-
rat Padus, ut dubitandũ uideretur, ne hoſtis (quod facile factu uidebatur) interſecto
aggere aquarũ molem ſupra cubitos tres induceret: inuitiꝗ noſtri loco cedere, & tor
mentorum iacturã facere cogerentur. Satius igitur exiſtimatum eſt ſummã belli ad-
huc in aliquot dies proferri. Et quoniam res humano conſilio non poſſe adminiſtra
ri uidebatur, in diuina ope ſtatuerunt omne conſilium: indictæꝗ religioſiſsime om-
nibus templis preces deorum patrociniũ exorarunt. Nam & noctem ſerenitas ſecu
ta eſt, uentusꝗ immutatus, & planè ex fluminis incremento plurimũ remiſſum eſt.
Hac re lætus Hippolytus & Dis gratias agens, duces, centuriones, tribunos omnes
admonuit, ut ſuos milites armatos expeditosꝗ haberent. Ipſe diei crepuſculo ad ua-
ſa conclamari iuſsit: aſſumptisꝗ legionarijs omnibus & aliquot grauioris armaturę
equitibus, adductisꝗ tormentis propè hoſtes intra mille paſſus conſtitit: & ſubinde
cæterum agmen pro loci opportunitate ſubſidere iuſsit. Mox ipſe ex eo pago, cui
Rho cognomen diximus, acceptis propè cohortibus, grauiorisꝗ & leuioris armatu
ræ equitibus in hoſtem profectus eſt. Nec Venetus pugnã recuſauit, inſtructaꝗ
acie extra munitiones ſe dedit. Et noſtri licet pauciores numero, tamen quoniã ſine
dedecore redire non poterant, quom præſertim ultro prouocaſſent, felicitate etiã ac
uirtute ſui ducis freti, fortiter pugnã ineunt: quibus ille neꝗ hortando, neꝗ monen-
do uſquam deerat, unoꝗ tempore & ſapientiſſimi imperatoris, & fortiſsimi militis
officio fungebatur. Magnum incõmodum noſtris afferebat, præter iniquitatem
loci: tormentorũ, ſagittarum, & telorũ omnis generis innumerabilis penè numerus,
quæ à claſſe pariter, & ex aggere iaciebantur. Ibi uero apparuit quantũ & militũ con
ſtantia, & imperatoris induſtria polleret. Facta enim impreſsione noſtri & Venetũ
gradu mouerunt, & fugientẽ intra uallum ſubſecuti ſunt: attiguamꝗ munitionibus
aggeris partem ſunt adepti, quà mediam fermè claſſem ſpectabat. Hunc locum Hip
polytus aptiſsimum exiſtimauit, unde machinationibus directis claſsis & deturbari
& infeſtari cõmodiſsime poſſet. Iam enim ſibi animo præſumpſerat nõ modo illam
fugare ac depellere, ſed debellare planè, & (quod mox euenit) ad deditionẽ cogere
& captiuã facere. Minime igitur ſibi ceſſandum in tanta rerum opportunitate, con-
ſternatisꝗ adhuc hoſtibus inſtandũ putauit. Raptim ergo machinas pertrahi, ſuisꝗ
locis diſponi iuſsit: & ſine interſpiratione omni molarium genere oppugnare, per-
tundereꝗ ad quartam uſꝗ uigiliam non deſtitit. Nam ad id tempus lumen ſuum lu-
na terris accõmodarat. Quæ res geſta tanto impetu, tantaꝗ noſtrorum pertinacia
maximum hoſtibus terrorẽ incuſsit. Tribus enim perfoſsis triremibus, multisꝗ a-
ctuarijs nauigijs labefactis, magnæ hoſtium lamentationes implorationesꝗ per no
ctem exaudiebantur. Hic Lauretanæ, Clodianæꝗ uirgini uotũ faciebat. Ille Pataui-
ni Antonij patrociniũ implorabat: alius in Angelum Taruiſanũ, qui tum claſsi præ-
ſidebat, inſolenter conuitia iactabat, ſuamꝗ infelicitatem nunc deorũ inclementiæ,

nunc imprudẽtiæ mortalium imputabat. Quæ uoces & ſi nõnullis ridiculæ uideren
tur, humanarum tamen rerum memores ad miſericordiam concitabant. Nõnulli in-
terea, qui fugam auidius meditabãtur, nauibus aut grauiter attritis, aut in terram al
liſis coacti ſunt ſe uictoris arbitrio permittere, & ſuppliciter fidem principis inuoca
re. Duæ tamen biremes & corbitæ aliquot cũ onerarijs nauibus & ſcaphis, quæ inſe
riore loco excubabant, à fuga ſalutem quæſierunt. Nocte autẽ illuni non placuit
principi, ut continuaretur oppugnatio, cæciq; ictus mitterentur. Sed omni ſtudio uo
luit cæteras omnes tormentarias moles ſubuehi, & longa ſerie per ripam diſponi.
Quibus ne quid forte hoſtium miſſilia, qui nequaquam in iaculandis excutiendisq;
telis, quibus plurimum abundabant, ocioſi erant, poſſent officere: nouos aggeres &
quaſi obijces extrui imperauit, quibus illa defenderentur. Et quoniã huic rei obeun
dæ operæ agreſtes, quæ caſtra ob hæc munia ſequebantur, telorũ hoſtiliũ metu per-
territæ aberãt, militari manu & eorũ nobiliũ labore, qui cohorti prætorię adſcripti
erant, res tota confecta ęſt. Et ne cui parti minus conſultum uideretur, libuit prin-
cipi in ea parte, quæ ſupra munitiones erat, præſidia ſtatuere: ueritus ſcilicet ne
claſsiarij, ut ſe ictibus noſtrorum ſubducerent, quos ab inferiore parte cum magno
malo fuerant experti, in citeriorem ſtationem, quæ munitionibus ſubiacebat, tranſi
rent: perſpecta induſtriè loci conditione, moles quaſdam maiores uolebat eſſe præ-
ſidio: quod minus ex ſententia proceſsit, quom operæ agreſtes, quas etiã ſuprà de-
fuiſſe diximus, beneficio noctis uſæ, quæ adhuc multa erat, delituiſſent. Itaq; ad inſe
riora propugnacula, unde primum fortuna arriſerat, reuerſus, id quod ingratiſsimũ
fuit, triremem unã reſciuit euaſiſſe. Hæc enim freta noctis ſilentio atq; obſcuritate,
quanta fieri potuit celeritate elapſa eſt: taciturnitate autem tanta, ut uix remiges ſuo
fungerentur officio. Quod eo facilius facere potuit, quoniam pleriq; funditores tor-
mentorumq; impulſores & miniſtri tum forte ad ignem nocturni frigoris, quo penè
obriguerant, ſęuitiã molliebant. aliena igitur uel negligẽtia uel neceſsitas incolumi-
tatem illi peperit. Nam primis difficultatibus ſuperatis, paucisq; tantum ictibus ex-
ceptis breui in tutiora peruenit. Nec dum enim potuerãt totis ripis tormenta diſpo-
ni, quæ hos caſus auerterẽt: quod poſtea quom primũ cœpit illuceſcere, ſtudioſe fuit
procuratum: & quom nauis oneraria triremis exemplo idem poſtea tentaſſet, eam
facile noſtri in poteſtatẽ redegere. Appetente igitur die, & mature diſpoſitis per
aggerem militibus princeps aciem direxit: omnibusq; ad ſigna conuocatis, & moni
tis ut fortiter pugnam capeſſerent, reliquiasq; hoſtiũ perſequerentur, claſsico ſignũ
dari iuſsit. Tum uero milites agminatim tela coniecerunt, & magno impetu mo-
lares lapides pilasq; plumbeas ſubiectis ignibus excuſſere: quod primo factum eſt
ea parte quæ munitionibus hoſtium erat finitima, & quaſi mediã claſſem ſpectabat.
Hæc res non modo claſſem ipſam uehemẽter terruit: ſed & uallum, quem in ulterio
re ripa Venetus parauerat, nec dum abſoluerat, penè omnem in fronte proſtrauit.
Tanto igitur & ualli & nauium & militũ diſpendio cõmotus hoſtis, ſtatuit experiri,
an ui remorum, ipſo etiam flumine adiuuante ſe periculo poſſet ſubtrahere. Ancho
ris itaq; ſubductis triremes duę, haud ſanè longo diſtantes interuallo citatiſsimo cur
ſu ferebantur. Harũ prior quom in conſpectum noſtrorũ propugnatorum ueniſſet,
quaſi inter cancellos deprehenſa, multis acceptis illatisq; uulneribus noſtrorum de-
niq; tormentorum magnitudini ſuccubuit. & quamuis ad farciendas, oppilandasq;
plagas materiarios, nauticosq; opifices ſtatim admouiſſet, ijs tamẽ omnibus aut uul-
neratis aut cæſis, factisq; laxioribus feneſtris deprimitur. Aegrè pauci remiges & e-
pibatæ deſtituti omnibus fortunis euaſerunt. Quom hoc in cõſpectu ſuo factum
altera triremis animaduertiſſet, conſilij pœnituit: & ſi tutò in priſtinam ſtationẽ re-
dire potuiſſet, nihil feciſſet libentius: ſed regrediendi & procedendi ulterius ablata
facultate, eodemq; impetu excepta, & undiq; perfoſſa, interfectaq; maiore parte claſ-
ſiariorum terræ deniq; alliſa peſſum ijt. Harum uotũ fuerat per loca noſtro agge-
ri proxima iter facere, ueritæ ne ſi medium fluminis tenerent, ad breuẽ inſulam, quę
in ipſo amne extabat, ad aſſeresq; triremium quæ male coagmentatæ ad eam noctu
fuerant depulſæ allidere nt. Dum hæc ita gererentur, Alphonſus dux ab urbe in

care, magnam uim arborum cædi, & in flumen proijci mandauerat: quæ tunc nau-
fragis, & ſeſe præcipitantibus auxilium attuliſſent, niſi fugientium multitudo, feſti-
natioq; dum ſe omnes ijſdem truncis applicant, ſuo pondere ſe depreſsiſſet. Sed
tum demum tetrũ oculis ſpectaculum offerebatur, quom fluminis curſu uecti in con
ſpectum noſtrorum militum peruenerant. Nec enim ulla ratione inhiberi poterant,
quin ſagittis, manuarijsq; tormentis & id genus telis miſeros illos ac ſemineces con
foderent. Quæ res uehementer animos bonorũ permouebat, homines potius quàm
hoſtes cogitantium. nec ullum eſt exemplum quo magis facies huius mali repræſen
tari poſſet, quàm ſi quis demptis equis animo eam picturam concipiat, qua in ma r
Aegyptio Pharaonis excidium exprimitur. poſtquã uero liburnicæ noſtræ & con-
ſtratæ, quæ in parato erant, apparuere, ueriti hoſtes, ne noſtri qui triremem & onera
riam nauem fuerant aſſecuti, illos cõminus ex alia parte aggrederentur, ſine mora
omnes diſsipantur: neq; uirtutis neq; fidei memores huc atq; illuc procurſabant ſua
ſponte in undas deſilientes. Mirumq; prorſus uideri poterat, ipſam uiuendi cupidita
tem pleriſq; uitæ obliuionem attuliſſe. Multi tamen terreſtri itinere euaſere. aliquot
præterea hoſtium naues, & omnis ferè patritiorũ manus, per canalem, quẽ Pollicel-
læ cognomento dixerunt, effugere. Minoribus etiam nauigijs & ſcaphis impune li
cuit per Padũ uiam capeſſere: in has enim nõ placebat grandiora tormenta abſumi,
quæ pertundendis tantũ triremibus reſeruabantur. Nonnulli etiam quom res con
clamatas intelligerẽt, auſi ſunt immane facinus aggredi. Triremes enim aliquot har
pagonibus colligantes in eam quæ medium locum tenebat, quo facilius cæteræ cre
marentur, ignes iniecere. Malebant ſcilicet illas perdere, quàm incolumes in manus
noſtras peruenire. Sed noſtrorum aduentus eas ab incendio uindicauit: uni ferre o-
pem nullo pacto potuit, cui flãma uiolẽtius inhæſerat: cęteris ſaluis potiti ſumus, ma
gnusq; nauiũ numerus in ditionẽ noſtram redactus eſt. Harũ alias liburnicas, corbi
tas, onerarias, actuarias, cõſtratas, exiſtimamus appellari. In qbus promptiores qui-
dam auſi repugnare obtruncati, captiui cæteri facti ſunt. Inter cætera quę ad profli
gandos hoſtes Hippolytus parari iuſſerat, pontis etiã ſegmẽta nocte proxima afferri
mãdauerat, quibus iunctis fluuius inſterneretur, ipſeq; cũ phalange & equitibus ac
machinis ad infeſtandos euertendosq; hoſtes poſſet traijcere: ſed bono quodam ho-
ſtiũ fato factũ eſt, ut minime pons ipſe, quom multo uſui eſſe poſſet, in artus reſtitui
ualuerit: itaq; noſtris dempta eſt occaſio diſperſos ac palantes illos perſequendi. Quã
primò rem principes tulerunt ægrè, ueriti ne hoſtes ſpatiũ haberent ſe colligendi ac
pugnam redintegrandi: diſcuncataq; protinus pontis membra ad debellatæ claſsis
ſtationem deduci atq; ibi ſarciri uoluere. Sed quom intellexiſſent hoſtes magnitudi
ne terroris conſternatos, de reparanda pugna nihil cogitaſſe: neq; fugæ finem feciſ-
ſe donec Rhodigiũ, Rhodiginãq; peninſulam attigere: Dis gratulati ſunt, quòd nul-
los tranſmiſiſſent, qui fugientes perſequerentur. Armato enim irritatoq; milite mo-
dus nullus cædi præſcribi potuiſſet, quin ingentẽ prorſus ſtragẽ cõmiſiſſet. alioquin
ab agreſtibus & paganis peſsime habiti ſunt. Certis autẽ de cauſis, quas minime
neceſſarium puto adſcribi, in ea opportunitate Rhodiginam expeditionẽ prætermi
ſere: quam breui prorſus conficere poterant, ſi eodem tenore perterritis inſtitiſſent.
ſperamus tamen fore poſthac ut longe opportunius hoc ipſum agatur ſummi ponti
ficis confœderatorumq; regum patrocinio. Ex uictoria in poteſtatem noſtram tri
remes quindecim, ſigna ſexaginta relata ſunt, biremisq; una inter alias tantæ magni
tudinis, ut ab initio actuaria triremis fuerit exiſtimata. Nam reliquarũ nauiũ omnis
generis numerum nemo ſatis queat explicare, quom multæ etiamnũ aquis obrutæ
lateãt, quas ſumma diligentia quotidie erui ac reparari procurãt, nec id iniuria. Sunt
enim egregiæ magnitudinis moles, omnibusq; armamentis inſtructiſsimæ. Homi-
nes cæſi aut undis ſummerſi ſupra duo milia. Et ſi noſtri profecto in ulteriorẽ ripam
traieciſſent, uix nuntium habuiſſet tanta clades. Ex noſtris toto bello non amplius
quadraginta deſiderati ſunt. Tantulo impendio tanta uictoria ſtetit. Tanta felici-
tate ac celeritate parta uictoria: nam intra dies triginta ueneticum bellum cõfectum
eſt: principes noſtri ad ſextum Calendas Ianuarij cum captiua claſſe ad urbem redie

runt

rũt. Pręcedebãt octo triremes militibus et armamẽtis pulcherrime adornatę, ingẽsq;
nauium numerus directis roſtris, ceu mox pugnam inituræ. Claſsica tubæq; & tor-
menta undiq; obſtrepebant. Alphonſus ipſe dux in Marcellorum triremi(hãc enim
ea familia priuato ſumptu inſtruxiſſe dicebatur)magnam ſpeciem triumphi præfere
bat. Hęc auri, armorum, clypeorumq; fulgore ac purpura, captiuisq; omnibus ſignis
longe inter cęteras illuſtris. Hippolytus in lintre quotidiano cultu conſpicuus, non
partitus uictoriæ decus, ſed totum penè in fratrẽ tranſtuliſſe uidebatur, hoc ipſo ad-
mirabilior quo rerum geſtarũ potius claritate quàm oſtentatiõe placęre nitebatur.
Appulſi deinde ad littus, excepti ſunt felicibus populi acclamatiõibus, qui ſe omnis
ad id ſpectaculum effuderat, & utramq; ripam mœniaq; ipſa compleuerat. Nobilio-
res etiam matronæ duce Lucretia Borgia principe fœmina in pilentis occurrebant.
Egreſsi mox nauibus in equis Alphonſus quidem paludatus, Hippolytus habitu ſa-
cri collegij, tribuno & cæteris magiſtratibus urbanis ſubſequẽtibus, populo militeq;
certatim ſelicia accinente, buccinatoribus cæterisq; muſicæ ſymphoniæ opificibus
præcedentibus ad forenſem Georgij baſilicã peruenere. Quo loco ſuggeſtu extru-
cto uexilla omnia bello acquiſita, ſacerdotes ac æditimi ſolenni habitu & ſacrũ pæa-
na concinentes excepere, quæ nunc templi faſtigio cernuntur affixa. Quom au-
direm hæc uarie referri ſolere, non modo apud externos, apud quos impune fama
plurima fingit, mutat, inuertit, ſed etiam in urbe noſtra: alijs ob Venetorũ odium plu
rima ueritati addentibus, alijs ob noſtrorum inuidiam detrahẽtibus: operæprecium
duxi omnia in commentarium redigere: quibus aut ego ipſe interſui, aut certè ab a-
lijs compertiſsima accepi. Duabusq; imprimis rebus ſtudui, & ueritati & compen-
dio, cõſulto egreſsiones, deſcriptionesq; locorum nauium & tormentorũ prætermit
tens. Incredibilem etiam Hippolyti in conſulendo prouidentiã, in agendo induſtri-
am, uigilias, hortationesq; non libuit adſcribere, quòd hæc omnia maioribus com-
mentarijs reſeruamus. Accerſitam etiam orationẽ non admodũ probauimus: quòd
nobis compertum erat, ueritatem, ceu probam uirginem fuco minime indigere.

AMPLISSIMO VIRO THOMÆ FVSCO Cælius Calcagninus S.

R E M arduam ac prorſus difficilem propoſuiſti mihi Thoma uir maxi-
me, laudandum ſcilicet ſilentium, quod nemo ſaxit qui ſileat. Proinde
quiſpiam paulo argutior poſsit me meo calculo replodere, qui garri-
am dum cæteris tacendum conſulam. Spero tamen meam in te obſer-
uantiam, tuamq; in me pietatem poſſe omnes calumnias facile dilue-
re. Tibi enim uiro undecunq; abſolutiſsimo quippiam negare piaculum eſto. Sed iu
re optimo de ſilentio uerba faciens Laconas æmulabor: ne uidear om-
nino à propoſito diuertere. Proximũ enim eſt, tacere, ac
loqui pauciſsima. Bene uale tui
Cælij memor.

DESCRIPTIO SILENTII CAELIO CALCAGNINO AVTORE.

CONSEDERAM forte in Preneſtinæ fortunæ delubro ocioſus, oblectabarq́; imaginũ & picturarũ elegantia, quæ in eo miro artificio expreſſæ uiſebantur. Quomq́; ad dextram oculos uertiſſem: ſeſe obtulit tabella admirabili artificis ingenio uariegata. Hic mons præruptus & confragoſus: cuius uerticem planum ac floridum fœmina ornatu regio, multoq́; auro inſignis tenet. Nec ad eam patet uſquam aditus. Tanta eſt ſalebrarum immanitas. Duę præterea aſsiſtebant matronæ haud pari habitu, ſed nec diſpari habitudine, miluinis oculis, aſpectu uegeto, uiribus inexhauſtis. earum altera tortiles ac multiuagas catenas explicabat. Altera quadrato lapide nitens corollas ſutiles complicabat. At magna uis mortalium ore hiulco ad regiam fœminam inconniuenter aſpirabat: multiq́; audacter magis quàm ſapienter ſuis uiribus freti nitebantur in ſublimia. uerum illos ſæuus fruſtrabatur euẽtus. Ea enim erat loci difficultas, ut plurimi in ipſis auſpicijs, alij poſt diuturnos labores præcipites ruerent: paucis & his quidem Ioue natis magni numinis auxilio datum erat ſuperas euadere ad auras. Erat autem deus ille totus oculeus, totus auritus, lupi corio ſemiamictus, pileolo Laconũ more obnuptus, laneis crepidulis indutus. Mouit uero admirationẽ quòd ego nuſquã os eius intuebar. & mihi omnino talis uidebatur, quales Gręci aſtomos dixere. Huic homines illi excellentes ſacrum faciebant, non thure, non uictima, ſed auicula quam Græci κίχλην, noſtri turdum putauere. Cuius aræ inſcriptum erat: Fide fato. Dum uero ſacrum fieret linguis conſtanter fauebant. At hi ſi peracto ſacro litaſſent, matrona illa quæ catenas explicabat, lorũ in cuius termino lapis obſidianus traiectus erat, demittebat. Hunc aſtomus ille deus ori ſupplicum inſerebat, coarctantesq́; illi labia obſtringebant. Tum diua fœmina ſenſim trahens in montẽ prouehebat. q̃ ſi caſu illi ora reſignaſſent, ô infortunatos homines, quibus præſentaria ruina imminebat, & quicquid eo uſq́; itineris exantlarãt, deperibat. At ſi fortuna meliori ſuffragante eò peruenerant, tum demum corona cingebantur, ac magno plauſu è poculo quod regia fœmina propinabat epotabant: perpetuumq́; æuum poſthac ſolutum curis & magna cum felicitate exigebant. Quom ego picturam hanc ſtudioſius recognoſcerẽ, ecce æditimus ad me accedens, Hoſpes, inquit, non indigna res eſt animaduerſione quam uides. Verum ne quid rei nouitate ambigas, accipe totius picturæ ſeriem. conſpicaris ait fœminam regio habitu in montis apice aureo ſubſellio inſidentẽ. Ea inquit eſt melior fortuna: quam Græci ἀγαθὴν τύχην aliàs ἀγαθὸν δαίμονα, nos interdum bonum genium, interdum deam ſalutarẽ, aliquando etiam Felicitatem nũcupamus. Ex duabus uero matronis, quę catenas explicat Phroneſis eſt: nos Prudẽtiam dicimus. Altera Piſtis, id eſt inuiolabilis Fides, quę nihilo à felicitate deteriore ſunt habitudine. Nam & illis à deis genus eſt. & ſi uera uolumus fateri, niſi hæ forent, fruſtra illa expeteretur. At multi ad eam inhiant. Quid enim mirum omnes homines ſalutẽ exquirere? ſed qui abſq́; duabus his hoc poſſet, nondum aliquis inuẽtus eſt. Ille autẽ quem abſq́; ore uides, qualem aſtomon Græci, noſtrum quidam inorũ appellauere: is eſt deus quem Aegyptij Harpocratẽ, Græci Sigaliona, noſtri Silentioſum dixere. Nec prius (mihi crede) quàm huic litatum ſit, ad ſalutem patebit aditus. Nam cui parum exploratum eſt, in humanis ſilẽtio nihil ſalubrius, nihil etiã optabilius? loquacitate nihil turpius, nihil periculoſius? Pindarus Epaminundã laudibus tollens non facile alterùm reperiſſe dixit, qui plura ſciret aut pauciora loqueretur. Natura hoc etiã palàm indicauit, geminas aures atq́; unicã linguam nobis accõmodans

modans, quos (ut ait comicus) plura decet audire quàm loqui. Nam quòd aiunt Amyclas ſilendo periiſſe, quamuis à ſerpentibus deletas conſtet, uero tamē propius puto ob cuſtodū negligentiā id contigiſſe. Xenocrates iubebat pueros potius quàm athletas auribus focalia apponere: ne ſcilicet perditorum hominum audientes inſanias eas regererēt. Frequētibus comitiis interrogatus Democritus nunquid ob ſtultitiam aut uerborum inopiam taceret, at ſtultus inquit ſilere non poteſt. Bias Prieneus ab Amaſide Aegyptio olim iuſſus, ut optimā atq; deterrimam partem è uictima ad ſe mitteret, linguam elegit. Immo & ueteres non puerorum ora ſed aures exoſculabantur, quaſi hac parte magis quàm illa proficerent. Proinde index digitus ſalutaris nuncupatus, quòd eo res mortalibus ſaluberrima ſilentium indicetur. Et nox apud Græcos εὐφρόνη dicta, quòd per ſilentium nocturnū melius quiſq; ſapiat. Cum Alexander uno prælio Dariū fugaſſet, quam regionē petiſſet omni cura ueſtigans, tamen explorare nō poterat, more quodam Perſarum arcana regum mira celantum fide: non metus, non ſpes elicit, qua prodantur occulta. uetus diſciplina regum ſilentium uitæ periculo ſanxit, & lingua grauius caſtigatur quàm ullum probrū: nec magnā rē magis ſuſtinere poſſunt ab eo, cui tacere graue ſit: quod homini facillimū uoluerit eſſe natura. Ita eſt profecto, utpote Græci dixere, οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον, q nihil ſilētio utilius. & ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν, id eſt, Multos in pernitiē lingua adegit. Nam quot hominum uerba per iugulum rediere? quid Stateriū hominem Romanum, quid Pauſaniam Lacedæmoniū præter garriendi libidinem perdidit? quid contrà Leænam meretricē alioquin infamem honeſtauit: fecitq; ut publice apud Atheniēſes eius ſymbolum, elinguis ſcilicet leæna, proponeretur, niſi iuge ſilentium? Quid uictoriam Herculi contra Troianos tribuit? ſilentium profecto. unde & promontoriū Sigeum adhuc celebratur. Huius certè utilitatis gnarus Pythagoras ante omnē eruditionem uoluit diſcipulos loqui dediſcere, propoſuitq; illis ſtatum ſilentium, quam ἐχεμυθίαν uocauit. Hinc myſteriū eiiciendæ hirundinis: quòd garruli ſint procul eliminandi: licet & temporarios amicos explodendos intelligi uoluerit. Verſiculus Græcorū celebris eſt, ψίθυρον ἄνδρα ἔκβαλε τῆς οἰκίας, eiice inquit nugatores ab ædibus. Interrogatus quidam quid ſibi philoſophia profuiſſet, reſpondit, ut tacere uellem ac poſſem. Natura profecto linguā noſtram labiis ac dentibus uallauit, quod Homerus dixit ἕρκος ὀδόντων: ne uerba quæ nos irreuocabilia, ille πτερόεντα nuncupauit, facile ore prolaberētur. Plautus poeta ut oſtenderet indicendum eſſe ſilentium ſilentio, cōmentus eſt uocis imagine ſine uocali duabus cōſonis, ſt. Appius cæcus ob Herculaneum ſacrum ſeruitiis inuulgatū captus eſt oculis. Veteres Romani quantū loquacitas obeſſet conſcii, noluerūt arcanū urbis nomē inuulgari: quòd urbiū nomine cōperto hoſtes poſſint deos euocare: quod Valerius Soranus auſus enūciare, mox pœnas luit. Hoc eſt quod in ſacris fauere linguis dicimus. neq; em̄ in lingua, ſed corde naſci debet oratio. Hinc Angeronę ſimulacrū ore obligato atq; obſignato, exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè ſilentium inſtitutæ: cui ad duodecimū Calendas Ianuarii ſacrificatur. Eadem cauſa Athenis ara colebatur, quam Dis ignotis dedicarant. Hoc eſt quod ille dixit ſilere bonis, quod linguam paſcere. Cōtra garrulos ſexcenta exierunt dicta ueterum. Sic ueritatis interpres Homerus uolens maximè Therſiten improbare, cum dixit ἀμετροεπῆ, id eſt immodicos ſermones effutientē. Hinc Græci dixere loquacibus cunctis perforatū eſſe extremum linguę apicem: hinc id genus blaterones τρύγονος λαλίστερος, id eſt turture loquaciores. Et nullū garrulum qui non odioſus ſit: & Δωδωναῖον χαλκεῖον, id eſt lebetē dodongū dixere, quòd apud Dodonam puer æneus uento circumactus duodecim pariter pulſat lebetes. Bene, bene inquam, Meliſſius Mæcenas ultroneū ſibi triennio indixit ſilentium. haud minus ſapienter dixit ille: ſtultus quoq;, ſi tacuerit, ſapiens reputabitur. &, quiſq; tacens ſapit. Et illud Pythagoræ circunfertur πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατός ἐστι σιωπῶν, id eſt, Quiſq; uel ignarus prudentia pollet ſi taceat. Ille item quom ſecretiora quædam peterentur, urerem inquit tunicā ſi eam putarem rerum mearū conſciam. Quom aliū filius interrogaſſet, quando moturus eſſet caſtra, an tu ſolus reſpondit claſsicū non audies? tanta erat taciturieēdi religio, Xeno-

crates

crates ille interrogatus cur taceret, reſpōdit, quia locutum eſſe interdum pœnituit, tacuiſſe uero nunquam. Hoc in primis liberos ſuos Lacones erudiebant, quos bomonicas appellabant. hinc uerbera, hinc dolores omnes conſtanter perpetiebantur. Ille quom uulpecula furto ſubrepta eius ferme latus uniuerſum laniaſſet, obſtinatius dolores perferebat. Tricliniorum etiam foribus inſcripſerant, Hinc uox nō exeat. Signifex igitur ille egregius quom deum pingeret, eum more laconico pileolo conıexit: quod tu ita interpretabere, ac eſſe debeant recondita quæcunque tibi ſecretius fuerint credita. Vel quod in arbitrio cuiuſque ſit largitate naturæ ſilentium tenere, loqui uero non æque liberum: aut quod ſeruile uitium ſit garrulitas, ad ingenuos ſilentij honeſtamentum attinet. Nam adulatores & maleuoli, item fœminæ, hoc imprimis laborant morbo. De quibus illud Plautinum exijt, nullam inuentam eſſe mutā omni ſeculo. &, γραῶν ὕθλος, &, ſupellex muliebris eſt clamor. Implodentes uero palpum, & obtrectatores non ſilent, ſed promiſcuos ſermones aggerant, dum audientium auribus ij laudes imaginarias, hi conuicia aliena infarciant. Hinc & illud: Nemo curioſus, quin loquax. Adagium etiam eſt de his qui nouere uoci parcere, λύκος ἔβλεψε πρότερος, id eſt, Lupus prius cōſpicatus eſt: quòd raucitatem & difficultatem loquendi faciat prior inſpiciens. Hoc eſt quod deum uides lupino uelamine obſeptum. Nam & hoc genus animal dum prædam agit, ne hiſcit quidem, quom ſoleant cætera clamore lætitiam indicare: quod belle corui exemplo fabulator Aeſopus redarguit. Laneos item pedes uulgo deis attribuūt, quòd pedetentim & abſque ſtrepitu ad ulciſcendas malorum iniurias procedant: quo exemplo pictor deo laneos calceos induxit. De prudentibus etiam dici ſolet illud, ἀλώπηξ οὐ λαλεῖ, id eſt, Vulpes non garrit. Prudentes enim diligenter omnia potius circunſpiciunt, audiunt ac rimantur: omninoque id obſeruant ne quid præter rem aut parum commodum loquantur. Immo cæteris illud obijciunt, ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον, ἢ σιγὴν ἔχε, id eſt aut dic quippiā ſilentio melius, aut uocem tene. Haud mirum ideo ſi totus oculeus, totus auritus, deus effigiatur. At huic ſacrum faciunt Ioue ſati. maximos enim quoſque uiros Ioue natos putauit antiquitas. Hinc illud, Et mi genus à Ioue ſummo. &, τιμὴ δ' ἐκ Διός ἐστι, id eſt, dignitas à Ioue: & χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι, id eſt, ſaluete præcones Iouis nuntij: quom de Talthybio & Eurybate loqueretur. Et illud ᾧ τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν, id eſt, cui Iuppiter dignationem dedit. Hinc & Iuppiter dicitur, πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, id eſt pater hominūque deumque. Et huiuſmodi excellentes homines διογενεῖς, id eſt, Ioue genitos appellat Homerus. &, ut uera fateamur, Διὸς ἐκ πάντα τέτυκται ἀεὶ, ut ait Orpheus, id eſt ex Ioue bona omnia proferuntur. Quod & Plato ille diuinarum rerum conſcius etiam exiſtimauit. Sacrificāt autem turdum, utpote animal Silentioſo gratiſsimū: quod ſcilicet à garrulitate abſtineat. De quo Eubolus prouerbium fecit κωφότερος κίχλης, id eſt taciturnior turdo. Minime enim garrientes turdi exiſtimantur, ſicut & τέττιξ ἀκάνθιος, id eſt cicada acanthina, & rana ſeriphia, & apud Platonē rana gyrina, mutę exiſtimantur. Atqui ſacrum fit apud aram cui titulus. Fide ſato. nos enim Silētioſum colimus non eum quem Admiratione genitū perhibēt, ex quo philoſophandi rationē prodijſſe ferunt. Sed illum pulcherrimū & maximis quibuique Dis ac principibus optatiſsimum, quem fides peperit inuiolata, ac præfecit arcanorum cuſtodię. Hic ille eſt cui poſtquam homines litarint, eis obſidianum lapidem colore nigerrimū, quem ab Aethiopia Obſidius aduexit, ori infarcit. Cuius ea uis eſt magorum omniū conſenſu, ut mutos ac prorſus elingues homines reddat. Et quoniam ut ad felicitatē perueniri poſsit, ſolum ſilentiū non eſt ſatis, Prudentia accedens eos catena trahit, catena inquam uirtutum numero compacta. Nam ſe uirtutes mutuo nexu tenent ac ſubſequuntur, uelut illa multiplex annulorum ſeries, quam Plato à magnete trahi conſcripſit. Sic etiam ſcientiarū ambitus ille fertur, quē Græci cyclopædiam dixere. Quod ſi contigerit malo aliquo euentu ut os reſignēt, ilico periculoſus imminet caſus. nec enim ſatis eſt cœpiſſe, quod bene cœperis. At ſi Dis bene fauentibus ſumma contigerint, præſto eſt Fides, quæ laborū præmium rependat, cinctoſque immortalibus corollis ad deæ ſalutaris ſolium perducat. Quę illi nepenthes poculum propinat, quale

Telemacho omnes curas excuſſit: & in futurum emeritis perturbationũ ſtipendijs felix æuũ degunt. Sic mihi æditimus picturæ ſeriem explicabat. ſed ego mecũ cogitans animaduertebam Dis atq; hominibus nihil omnino gratius atq; optatius ſilentio: hinc agnoſcebã Palladis & Erichthonij panathenaica, canephorosq; & ciſtas: hinc corybãtum ſaltus, hinc narthecophoros Liberi, ac thyrſos cõuolutos, hinc carbaſinas baxeas Aegyptiorũ qui ἀκοινώνητοι dicti ſunt, quòd nulli arcana religionis impartirent. Hinc Hieroglyphicas imagines, hinc ſiſtra atq; aggeres coptitios, hinc Iſidis opertanea & ſecluſa, hinc uiſcum quo nihil religioſius apud ſacerdotes Gallorum, hinc philoſophorum fabulamẽta & Proteum illum incomprehenſibilem, hinc numeros Platonis adhuc inexplicitos, hinc Samothracũ cabiros quatuor a cierum Axiocerſan Axiocerſum & Caſmilon, quos quidã Cererẽ Perſephonẽ ac Plutonẽ interpretantur. Nam Caſmilum Mercurium eſſe Dionyſodorus exiſtimauit. & ſi alij duos tantum putauerint, ſeniorem Iouem, & iuniorem Dionyſon. Hinc Mithræ cornua, hinc bonæ deæ ſecreta. hinc deſpici ſacra conqueſtos deos oraculo. hinc canem in puluinari, hinc Eſſenorũ adiurationes, hinc ipſum myſteriorũ nomen, quòd oporteat μυεῖν τὸ στόμα, id eſt os obſignare. Sic reges probant, quos in penitiorẽ amicitiam uolunt aſciſcere. Sic Numenius noxam contraxit quòd Eleuſinias cærimonias retexiſſet: cui deæ in ſomnis ſe proſtitutas conqueſtæ ſunt. Sic Telemachum Vlyſſes admonet apud Homerũ, σίγα καὶ ἐπὶ σὸν νόον ἴσχανε μὴ δ' ἐρέεινε, id eſt; ſubticeas & mente tua preme, neúe loquare. Sic ille, βαρβαρικὸν γὰρ ἡ κραυγή, ἑλληνικὸν δὲ ἡ σιωπή, Barbarorum inquit eſt cõclamatio, Græcorum ſilentium. Scio & quaſdam nationes nutibus inter ſe non uoce conuerſari: hac ratione tragicus poeta Theodotus quom tentaſſet ex Hebræorũ teleta quædam ad fabulam transferre, repente oculis captus eſt. Eadẽ cauſa Theopompus terrore panico, & animi perturbatione percuſſus uix potuit ueniam exorare. Immo uero & prudentiſsimi uiri aliquot in ſilentio ſummum bonũ ſtatuêre, de quo forte licentius diximus quòd de eo priuatum ſermonem ſuſceperamus: non immemores dicti ueteris admonentis, ut tunc uerba faciamus, quom aut ſilentiũ nociturũ aut uerba ſunt nobis profutura. Nã profectò ita eſt, ut Heſiodus dixit: γλώσσης θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος, id eſt linguę theſaurus homini optimus eſt: dum illud ſeruetur, μηδὲν ἄγαν, id eſt ne quid nimis, & illud, πᾶν τὸ καιρός, quod in tempore omnia poſita ſint. Ex quo facile uir prudẽs ſermonis ac ſilentij uices metietur. Felix enim uel ſine anguino druydarum ouo, quiſquis occaſionis articulos intelliget.

IN SACRAMENTVM

EVCHARISTIAE SERMO TVMVLTVARIVS CÆLII CALCAGNINI, PER EVM in cathedrali eccleſia Agrienſi publice habitus.

BIQVE excelſa, ubiq; ardua, & longe ſupra animi captum mihi occurrit diuinitas. nam ſi eam in ſolio maieſtatis contemplari lubet, opprimor ſtatim & ſuccumbo in contemplationis limine: afflatus enim radiorum magnitudine, dum lucem quæro oculorum aciem amitto, & me quaſi degenerem aquilam tanto ſoli imparem fateor. Demittens igitur oculos ad terras propitiatorem humanæ ſalutis, & reconciliatorem amiſſæ gratiæ perquiro: hic uero licet homo, licet mẽbris olim mortalibus cõcretus, tanta tamẽ ſub caligine deliteſcit, ut ſicut ad illũ propter altitudinẽ, ſic ad hunc propter profunditatẽ conatus ingenij

nequeat

nequeat peruenire. Quare omni uel naturæ uel doctrinæ præſidio deſtituto, una eſt
fides, quæ opem ac ſuffragium polliceatur. Hæc uero me alis ſubuehens atq; in cæ-
lum extollens per immenſa ac imperuia mũdi rapit: eaq; aperit, quæ recludi non poſ-
ſunt, ea declarat quæ intelligi nequeunt. Huius auxilio ſubnixus & ſuprema cæli &
ima terræ perluſtro: ipſumq; autorẽ atq; opificem rerum & unũ & trinum perſpicio,
cuncta è nihilo procreantem, nutu maieſtatis omnibus moderantẽ, clementia ſua ſo-
uentem ac ſuſtinentẽ omnia. Huic paret natura, huic obſequuntur elementa: Allecta
currunt, repulſa fugiunt: cedunt deceduntq; protinus ad ſui autoris arbitrium. Quæ
omnia faciunt, ut miracula, quæ de ſacro Euchariſtiæ ſacramento, duce fide concipi-
mus, multo minori admiratione mihi digna uideantur: de quo breuiter hoc tempo-
re uerba facturus id præfari duxi opportunum: eam eſſe dei optimi maximi potenti-
am, eam uim, eam altitudinẽ, ut ad illam nulla poſsit hominis mens non dico perue-
nire, ſed neq; aſpirare. Quare nemo ingenij ſui fretus acumine ſperet tam inſcrutabi-
lem poſſe indaginẽ penetrare. Quicquid enim magnum aut ſublime concipi poteſt,
longe tamen infra eius cogitationis faſtigiũ ſubſidet. In eo uero ſpem omnẽ ſtatuat,
ſi cælitus adueniens ſpiritus radijs fidei mentem illuſtrauerit: quando hac magiſtra
tenebræ excutientur, & tectoria arcanorum ſubducentur. Agnoſcemusq; quàm in-
comparabilis ſit bonitas eius qui ſalutem noſtrã reparauit, quantam de nobis curam
ſuſceperit: qui non contentus ex deo ſe hominem feciſſe, contumelias, uexationesq;
innumeras, & crucem deniq; pertulit: ut ſyngrapham noſtræ captiuitatis ſuo ſacra-
tiſsimo ſanguine deleret ac diſpungeret: pridie etiam eius diei, quo mortẽ noſtram
moriendo expugnaturus erat nõ omnino uolens nos deſtitutos relinquere: ſed qua-
ſi bonus paterſamiliâs ac prouidus diſpenſator, quom teſtamentum condere ſta-
tuiſſet: ex ampliſsima hæreditate quam poſsidebat acceptam à patre, nihil maius, ni-
hil precioſus habuit, quod amicis ac fratribus ſuis relinqueret, quàm ſacratiſsimum
corpus & ſanguinem ſuum, id eſt ſeipſum uniuerſum: ut haberent perpetuũ pignus
& monumentũ amoris eius & ſalutis acceptæ, quo in omni calamitate & naufragio
ceu amuleto aduerſus cunctas fortunę minas, contra ingruentes hoſtiũ inſidias ute-
rentur, eſſetq; certum & inuiolabile in omni uita uiaticum. Res mira prorſus & inæ-
ſtimabilis, quemq; morientẽ ſe poſſe uiuum ac ſpirantẽ in ſuæ poſteritatis manus tra-
dere: res mira ſane, ſi res ipſa & non magis rei autor cogitetur. Qui quom mori ne-
queat, immo uero moriendo reſurgat: quomq; in res omnes latiſsime uim ſuam exer-
ceat, immo uero ſit ipſe rerum omniũ cauſa: nihil admirabile eſt quòd à rebus, id eſt
ab effectibus ſuis nunquã abeſſe poſsit. Hinc eſt quod deus unus licet, ubiq; tamen
abſq; ſubſtantiæ ſuæ cõciſione uno eodemq; momento diffunditur. Et quom nobis
perſuaſum ſit Chriſtum nõ hominem magis eſſe quàm deum: quin eo magis deum
eſſe, quòd non in humanitate diuinitas, ſed in diuinitate conſiſtit humanitas: nihil
eſt quod negemus ei facillima eſſe omnia quæ homini difficillima exiſtimantur. Li-
cet itaq; corporis Chriſti proprius locus ſit in ſupremo cęli faſtigio ad parẽtis dextrã:
tamen ex abſoluta illa poteſtate qua pollet, nuſquam eſt ubi nõ ſit, quom lubet. Atq;
ita aduenienti cuncta cedunt atq; aſſurgunt, ut quotiens in ſacrum panem & uinum
elicitur, uolens ac lubens ſubiectum decedat, ut intra uacuam alioqui ſuperficiẽ Chri-
ſti ſubſtantia recipiatur: qua ratione fit ut adiacẽtia ſint, neq; ſit cui adiaceant, niſi uir-
tuti diuinæ qua omnia nituntur adiacerent. Sic olim è uirginis utero exijt, neq; iniu-
riam pertulit uirginitas: ſic clauſis foribus irrupit ad apoſtolos, neq; cõfracta ſunt re-
pagula. Quæ res facilior cogitatu fiet: ſi nobiſcum exiſtimemus notam eſſe philo-
ſophorum propoſitionem: in annectendo, non in abſtrahendo mendacium admitti:
& ingenium humanũ à ſubiecto quotidie lineas, ſuperficiemq; & id genus cætera ſi-
ne fraude abiurare. Neq; ſanè exiſtimemus ita Chriſtum in Euchariſtiã recipi: ut in
locum res locatæ recipiuntur: in ea enim indiuidua quadam & prorſus admirabili ra-
tione conſtat: quando ubicunq; Euchariſtia cõſecratur, ibi ſolidus atq; integer Chri-
ſtus excipitur: neq; in ea ſolum, ſed in eius quacũq; portione. hæc eſt enim eorũ cor-
porum quæ in gloriã recepta ſunt prærogatiua: ut ad ſpiritus ſimplicitatem agilita-
temq; conformentur, ita genij cæleſtes ſine diſpendio temporis facile omnia peruo-

T 2 lant

lant:ſic anima noſtra tota in omni corporis parte cenſetur. nemo itaq; pro rei magnitudine aut muneris dignitate ſatis Chriſti uindicis ſalutis noſtræ bonitatē extollat: qui ueritus ne in hac militia & peregrinatiōe immaniū ferarum plena deficeremus, ſalutare pabulum, & quaſi antidotum præſentiſsimam nobis ſeſe ipſum propinauit: cuius præſidio freti non ſolum incolumes ſed etiam intrepidi pericula omnia ſuperaremus: quippe hic eſt panis ille ſubcineritius quem uidit Helias ad caput ſuū, & ſurgens comedit & bibit:& ambulauit in fortitudine cibi illius uſq; ad montē dei. Hoc uerum illud māna, quo populus Iſraeliticus annis quadraginta ſaginatus ad terram melle ac lacte fluentem peruenit: quomóq; innumeræ hoſtiles copiæ ſeſe obieciſſent, omnes in uirtute panis huius fuſæ ac profligatæ ſunt: in huius myſterio Moſes & Aron obſtinatos reges ac ferociētes populos contudit. Sed nō minus illud nobis ſemper memoria retinendum eſt: non prius hunc panem è cœlo affulſiſſe, quàm electus à deo populus per Aegyptium mare, quaſi per parietes aquarum utrinq; ſubnixos tranſiret aſſet;id eſt uiria, cæteraſq; animi labes eluiſſet:neq; optimū maximum Chriſtum ſe antea diſcipulis in cibum exhibuiſſe, quàm eorum pedes lauaſſet;quo ſcilicet terſi ac mundi per ſemitas ueritatis incederent:ſeq; ad inuulgandam ſalutē gentibus accingerent. ut cū Eſaia liceat nobis exclamare, Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem? & non ſine cauſa, ex ueteri ſacrorum inſtituto ſancitum eſt: nequis illotis pedibus aut manibus ſe in conſpectum afferat ſummi numinis. Proinde quiſquis tam opimum ac cæleſte cōuiuium aditurus eſt, eum ante omnia oportet, ut ueterem hominem exuat, nouumq; induat: ſe deinde ac ſua diligenter recognoſcat, & ſi quid eſt uel puluerulentū uel contagioſum, id omne excutiat ac detergat: ut cōmode eius corpus & animus fieri poſsit Chriſti acceptaculum, & ſpiritusſancti diuerſoriū. Alioqui ſi ſecus fecerit id ei cōtinget quod auro minime obryzo ac depurgato: quom primum enim igni admouetur aut in aerem eliquatur, uel in retrimenta reſoluitur. Sic ille quaſi Tantalus, ut eſt in ethnicorum fabulis, à deorum ſympoſio reijcitur. Quare imprimis ſe quiſq; ad conſcientiæ ſuæ coticulam experiatur, & tum demū audeat regio, immo diuino conuiuio præſentare & cū ipſo planè deo accumbere: quando nos Chriſtus quidem merentes ſed illuſtres diuinis epulis dignatus eſt honeſtare. Quom uero hi carnei oculi noſtri mortali caligine hebetes tantam diuitiarū amplitudinem tantiq; apparatus excellentiam nequeant introſpicere, ad fidem rurſus nobis eſt prouocandum: quæ ueluti Minerua illa Homerica, nubeculam extergat noſq; tam admirabilis ſpectaculi capaces reddat. Tunc enim diuino illo nectare epoto, tanquā Glauci gramine guſtato, nō quidē in mare, ut ille, ſed in cælū planè exultabimus: quando huius ineximabilis ſacramenti ceu ſalutaris pharmaci, ea uis eſt: ut multo plus nobis in receſſu conferat, ſi modo digne ac merenter haurimus, quàm in fronte receperit: quandoquidem hanc dedit Moſi diuinitas ſponſionē. Me quidem inquit uidere non poteris, ſed poſteriora mea tantum uidebis: raro enim cauſæ, at effectus quàm ſæpiſsime agnoſcuntur. Incredibile eſt itaq; quantum gratiæ, amœnitatis, ac tranquillitatis precioſum hoc ſacramentū, eorum animis inſerat, qui ſanctè acpie id delibauerint: & exuta mortalitate iam nihil caducū, nihil terrenum ſapiunt, ſed cum ipſis angelis in cælum rapti æternitate perfruuntur.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI NICOLAO
Corrigio Cælius.

Si quid læſerit hic minus politum
Aures molliter ac bene educatas,
Litas nectare, gratia, & lepore:
In noſtro uitio impudentiaq́;,
Ignoſce tibi literate princeps.
Nam quicquid latet hic ineptiarum,
Iuſſu non puduit tuo ſubire.

AD ILLVSTRISSIMVM ET EXCELLENTISSIMVM PRINCIPEM NICOLAVM CORRIGIVM

Cælij Calcagnini Amatoriæ magiæ compendium.

QVID ET QVALIS MAGIA.

ARNEADES ille omnium argutiſsimus, quo diſſertante quæ rerum ueritas foret non agnoſcebatur, quom olim pro uitio ſumma cum hominum admiratione uerba faceret: quemadmodum inquit niſi nox eſſet dies non eſſet, c ita per Iouem niſi uitium innatum eſſet rerum naturę, uirtus fruſtra quæreretur. Totum enim hoc uirtutem eſſe uitio debetur, atq; utrunq; ita cognatione proximũ eſt, ut licet re componi, ratione tamen ſeiungi nunquam poſsint. hoc illud eſt quod perſæpe aiunt ſpecie uirtutis uitium incautis ſurrepere: quod ego quàm creberrime animaduerti: ſed imprimis nuperrime, quom tua magnitudo princeps illuſtris monuiſſet, ut mecũ colligerẽ quid apud ſcriptores ueteres de poteſtate ac moribus ueneficarũ traditum eſſer, ita eſſe prorſus intellexi. Quandoquidem ſub nomine magiæ quam Plato ſtatuit θεῶν θεραπείαν, id eſt deorum cultum, ſeſe nobis inſinuauit uaniſsima iure nuncupata ueneficiorum diſciplina: quæ legibus duodecim tab. & pontificum ſanctionibus interdicta, falſò Zoroaſtrẽ autorẽ habuiſſe prædicatur. Ille enim quo mẽtis receſſu quibusq; ſacris deus optimus maximus coleretur indicauit, omni penitus ſuperſtitione abdicata. Nec ferè (quod ſine piaculo dici liceat) cuiuſquã noſtratium ſanctior exijt libellus, in quo uitæ inſtituta atq; animantium ſeminaria digeruntur. Non iniuria iccirco ueteres dixere, magiam ſolam artium tris alias imperioſiſsimas humanæ mentis complexã in ſe unam redegiſſe: medicinam ſcilicet, religionẽ, aſtrorumq́; notionẽ, auida ſemper mortalitate præſciendi de ſe futura. Nos ergo ſi ita ſecreuerimus Magiam, ut altera ſit diuinorũ atq; humanorum miraculorũ exploratrix, quam θεουργίαν pythagorici, altera execrabilium ſuperſtitionũ ſectatrix, quam γοητείαν nuncuparunt, nobis (ut puto) nemo iure calumniã faciet. & eam quidem illum callere oportebat, qui Perſarum regnũ ſuſceperat, de qua Hoſtanes ille famigeratus cõmentaria cõſcripſit. Hanc Pythagoras & Plato, qui lepide naturam ipſam Magam appellarunt, conſectati ſunt. eam Moſes ſecretioribus tabulis inſcripſit, & utriuſq; inſtrumenti lumina affectarunt. Eam deniq; qui rite coluerit, iure magis, id eſt ſacerdotibus, adſcribetur. Hanc contrà Dryudę Gallorũ, hanc Britanni, hanc Brachmanes, hanc impudentiſsimus quiſq; proſequitur: huius ſpecies innumeræ nunc tantum nominibus adſcribendæ.

Alphitomantia quam ceu digito Theocritus ſignauit in Pharmaceutria, & aleuromantia per tritici ac ſarinæ excuſsiones. Alectromantia, quæ licet à gallis nomen compararit, ad cæterum tamen auitium pertinet, uel per tripudium ſoliſtimũ uel auicularem concertationẽ. Aſtragalomantia ex aſtragalorum iactu in picturatum libellum, qua imprimis noſtrates fœminæ uti ſolent. Tyromantia per caſei cõpages atq; hiatus. gyromantia quotiẽs ex circulis in leuã dextramúe declinãtibus futura conijciunt. Coſcinomantia per cribrum in Romanorum ſacris famigerata, Sternomantia de pectoris habitudine ac reliqua corporis membratura ſumens præſagia, milleq; id genus quæ ex omnibus articulis neuis ac uerucis nomina mutuari poſſunt. Quanto illud uanius, quia ſua ipſi quàm facile ueneficia retrudantur docent. Radix cyclamini, quæ à noſtris tuber terræ uocatur, in omnibus ſerenda domibus, ſi uerum eſt ubi ſata nihil nocere mala medicamenta. amuletũ uocant. Item contra magicas artes erit primum illud Homericũ Moly. dein Mithridatia & ſcordotis, & centaurium potu omnia mala medicamenta exigit per aluũ. Betonicæ ſemen qui quotidie guſtet, ei nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Hydromantia per quam olim in aquis pueri Mercurium conſpicabantur. Catoptromantia præligatis ad ſpeculum puerorum oculis. Axinomãtia belle ab Homero indicata, dum per ſecures experitur procos. Lecanomantia Aſsyriorum familiaris. chiromantia & metopomantia, quas grauis autor Probus atq; Ariſtoteles comprobant. capnomantia per fumi inuolucra. geomantia per puncta & lineolas. Aeromãtia per ſitus nubium, ut Ariſtophanes innuit in Nephelis, & per manubiarum iactus, & ea quæ fiunt in media aeris regione. item aruſpicium præpetũ inferarumúe alitum uolatu: extiſpicium per uictimarũ iecora & inteſtina: quam Democritus ſalubritatis prænoſcendæ gratia comprobauit. Quæ præterea pecudum exta, uolatus, cantusq; auiũ: quæ monſtra, tonitrus, fulgura, ſydera: quæ ſortes, ſymbola, omina, auſpicia: quæ ſternutamenta, quæ muſtelarũ muriumq; uel ſtridorẽ uel occurſus: quæ aures tinnientes, oculos ſalientes, foliorum crepitacula, pomorũ ſemina in ſublime iactata, bacilla, cortices, nomina, imagines, phialasq; ſexcẽtaq; eiuſmodi cõtemplatur. nam Galli uerbenaca ſortiuntur & præcinunt reſponſa. Omnium deniq; deſamatiſsimæ, necyomantia, pſychomantia & ſciomantia, per cadauera, animas & umbras. Quas quicunq; appetit, parum prudentibus admirabilis, at recte ſentiẽtibus infamis ac præſtigioſus exiſtimatur. Cuius rei indicium id putabimus, quòd plerunq; hominum uiliſsima mendicabula & ignobiles mulierculæ has profiteri dicũtur, quæ magna quædã & incredunda pollicentur:

Siſtere aquam fluuijs & uertere ſydera retro.

Qualia iactat apud poetam Medea.

Sæpe ego quom uolui ripis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos: concuſſaq; ſiſto,
Stantia concutio cantu freta: nubila pello,
Nubilaq; induco: uentos abigoq; uocoq;.

Et mox: Te quoq; luna traho. Quę tamẽ nemo fieri poſſe exiſtimarit, quomodo enim excogitari poteſt, ut res ab immortali atq; immutabili opifice ſemel cõſtitutæ, ſtatos curſus habentes arbitrio humano immutari poſsint? non tanta uis nobis, non id iuris imbecillo generi. Quòd ſi quædam tamen aliquando pro opinione euadere uideantur, præter quòd in rebus ſympathiam quandam philoſophi approbarunt, excogitare debemus quàm facile noſtri ſenſus illudantur. Remum in aqua inflexum oculi intercisum putant. ſpeculo quodam modo repercuſſo præpoſtera facies inſpicitur. Colla palumbiũ aliter uorſa aliter itidem nitent: atq; alia innumera quibus olim probabat Arceſilas res omnino incomprehenſibiles eſſe. Hæ autẽ dæmonum præſtigiæ, qui de noſtro genere (ut Plato dixit) ludos faciunt: qui mentes mortalium his laqueis & errorũ inuolucris irretiunt. Nam & has ipſi homines, ut Apollonius Tyaneus exiſtimabat, docuerunt: quoq; modo ſibi ſacra & ſimulacra fieri deberent demonſtrarũt: ut ex reſponſo Proſerpinæ intelligiẽ, quod habetur apud Porphyrium.

Inſtituam mihi quale uelim fieri ſimulacrum.
Nata loco agreſti ſtatuas abſynthia circum,

Et mu-

Et mures celato quibus mos ædibus amplis
Incolere:hæc decora eſſe putes gratiſsima nobis.
Mox tus, ſtyracem,myrrham,murumq; cruorem
Admiſceto ſimul:ſacros mox addito cantus.
At ſtatuas totidem mures quot geſto figuras,
Et lauri è trunco uiridi componito thecam,
Atq; pias adiunge preces & ſoluito uota.
Hæc peragens me atra per ſomnum nocte uidebis.
Item alio loco quomodo dimitti queat monet:
Soluite ſerta, pedes liquidis & ſpargite lymphis:
Eq; manu ramum laurus auferte uirentis.
Linea ſitq; omnis deleta omniſq; character.

Si ergo cautius inſpiciamus,agnoſcemus malos dæmonas,quo facilius in noſtrũ ge‑nus graſſarentur, id genus ſuperſtitionum ſeminaria religionis prætextu infudiſſe: quam ita Lucretius improbauit.

Religio peperit ſcelerata atq; impia facta.

Nec enim ea uere ſunt quæ ſub his præſtigijs oculis obtendũtur:ſed omnia ceu um‑bræ ac ſomnia,ſi quis propius aciem ingenij & quaſi manu admorit, euaneſcunt,& faciles ſoluuntur in auras.cuius rei argumentum id quàm maximum puto,quòd per has artes plus uirtutis aut certiorem ualetudinẽ habet nemo, nec diuitiarũ amplius poſsidet. Quos lepide Cicero illudit,quoniã quibus diuitias pollicẽtur,ab his drach‑mas ipſi petunt.de his diuitijs ſibi deducant drachmam,reddant cætera.Quòd ſi ea uera eſſent quæ recipiunt , nulli fortiores neq; inuicti magis Achemenidum gente: accepimus tamen paucis Luculli legionibus ſuccubuiſſe tot reges Magorum,quom tot medicamina tot herbas gemmaſq; noſſe profiteantur quibus uictoria comparari poſsit.ijs nulli omnium fortunarũ locupletiores, quorum ſcilicet in manu Lotace da‑ri ſolita à Perſarũ rege legatis,ut quocunq; ueniſſent rerum copia abundarẽt. Tum uero quæ flumina hijs obſiſterent,quæ portarum clauſtra aditum intercluderent,æ‑thiopide præmunitis?Nulli apud Eleos præpollerẽt in formę certamine,utpote me‑dicamentum cõmiſcentibus à Democrito traditum, quo pulchri boni & fortunati gignantur liberi.Bona autem corporis habitudine uſq; adeò præſtarẽt,ut nemo ma‑gis.Panos certè nunquã reformidarent,quandoquidem eos uerbaſcum tollere autu‑mant,ſi ea ratione adhibeatur,ut uirgo nuda ac ieiuna ieiuno imponat, & manu ſu‑pina tangẽs dicat,Negat Apollo peſtẽ poſſe creſcere, quam nuda uirgo reſtinguat: atq; ita retrorſa manu ter dicat,totienſq; deſpuant ambo. Quis uero incantamina ui pollere exiſtimauerit,qualia in cantharides: φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὑμᾶς διώκει, id eſt,fugite cantharides,lupus agreſtis uos perſequitur.Et illa in ſtriges σύρ‑νια πομπεύειν νυκτίκομα, στρίγγα δ' ὄλεον ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρον τε πνίγα, id eſt, Syrnia noctiuaga ſtrigeſq; deteſtabiles inauſpicati nominis & uelocis offocationis abigan‑tur . Hijs præterea capillatiores nulli,ut etiã parua confectemur: ueluti quibus præ‑ſto eſt lyſimachia . Lyentericus item nemo , quòd tragonia facile ſplenem exedat. Deniq; nemo magis ſe tibi princeps excellens commendaret:non uirtutum magni‑tudine , quibus ſolis alliceris , ſed hierobotane (ſic enim uerbenacam dicunt) tan‑tummodo fretus. hac enim perũctos impetrare quæ uelint, febres abigere, amicitias conciliare,nulliq; nõ morbo mederi. Nam ita ſe excellere in amatorijs ac lenocinijs gloſſopetra comite ſpondent , ut facile queant Phædram Hippolyto cõciliare. Alia etiã maiora inſanioraq; profitentur,amnes reuocare,mare colligare, uentis animam adimere,ſolem inhibere,lunam deſpumare, ſtellas euellere, diem tollere,noctem te‑nere,antiquum chaos elicere.Ille item uoces auium coniectat,ille alios infatuat, ſibi uni ſapientiam uendicat.Ille ſeſe complumat.Ille tanquam annulo gygis omniũ ocu‑lis ſe ſubtrahit:ſed uanitates & deliria huiuſmodi iam longũ eſt perſequi.Nunc quæ ad amorũ illicia euocandamq; lunã attineãt diligenter , quantũ tumultuario cõſequi potuerimus,explicemus,nil prorſus è noſtris arculis adijciẽtes,ſed aliũde omnia bo‑na fide mutuantes:quãdo omne qcquid hoc belli eſt militabitur in tuæ ſpem gratiæ.

Ad amorum illicia.

Mulieres potiſsimum ad magiam accinguntur œſtro amoris inflammatæ, uel abdicati ac deſultorij amoris ſuſpicione. Nam ut uere inquit Euripides: mulier alioqui meticuloſa degenerq; ad robur atq; arma tractanda: ſed quoties ſe in toro læſam aduertit, haud alia mẽs ſæuior. tunc omnes machinas, omnia cõmenta, omnes aſtus excutit, uel ut illiciat amatorẽ, uel ſuccubam propulſet. Exemplum dabit præ omnibus Theocritus, apud quẽ Simetra ita in Delphida bacchatur, ut primo laurus philtra & quędam id genus ſuggeri ſibi optet à Theſtyli, quo Delphidem reuocet iam à ſe per dies duodecim retorridum, & ad nouos amores deficientẽ: mox lunam fauorabilẽ precatur, infernæ Hecatæ ſupplicat, ut uotis ſubſcribat: in eius enim manu uim uenenis infundere, utpote quę plus polleat in ueneficijs Circe Medeaq; & flaua Perimeda. tum Iynga obteſtatur intercalari obſecratione (ea auicula eſt olim Echus filia Iouis ardor philtris accõmoda, quam noſtri uerticillam uocitant) amicum ad ſuas ædes pertrahat. tum primũ fruges ac laurus flammę inijcit, hæc addens:

Vrit me Delphis, uro hanc in Delphide laurum.
Et uelut hæc ſtridet flammis ſuccenſa, nec uſquam
Cernimus è tenui cinerem ſupereſſe fauilla:
Sic paribus flammis tabeſcant Delphidis artus.

Et ut liqueſcunt cæræ igni, ſic ille amore: utq; uenereus rhombus æneus circumagitur, ſic ille ad noſtros poſtes retrudatur. Dein furſures torret, & Artemidẽ inuocat, quæ adamantem ipſum & ſi quid adamante durius intra inferos potis eſt inflectere. Quæ ubi dixit, canes Hecates pręuij exululãt, in triuioq; ipſa Hecate uiſitur, ærataq; tympana concrepant. Hinc amoris reminiſcitur, & ſe cruciat: tum merum libat ter, euertendis alienis amoribus carmina ſuſurrat: quorum eum tantum obliuiſci cupit, quantum Theſea dicunt

Formoſam in Dia quondam liquiſſe Ariadnam.
Dein uelut hippomanes quod naſcitur Arcade terra
Pernices accendit equas percurrere montes,
Sic properet Delphis ad noſtras protinus ædes.

Poſtmodum chlenæ laciniam Delphidis monumẽtum ignibus obijcit, ac de amore conqueritur: qui ceu irudo ſanguinem depopulatur: recipitq; ſe in ſequentem diem tritas lacertas poculo admiſturam. Deinde Theſtyli unguina exhibet, quibus ſubliminarẽ lapidem Delphidis oblinat, ſummuſsimq; inhalet: Perlino Delphidis oſſa. Suos deniq; amores conqueritur: quorum initia repetit memoria, & interſitum carmen immutat in illud:

Vnde amor iſte meus, referas mihi maxima Phœbe.

Et parcas deierat, niſi in gratiam redierit, eum ad orci ianuas detruſuram: adhibituramq; deteriora quædam pharmaca ab Aſſyrio hoſpite indicata. Poſtremo lunã miſſam facit & cuncta ualere

Aſtra iubet tacitæ noctis comitantia curſus.

Hunc autem locum ideo curſim ac præpropere ſignaui potius quàm trãſtuli, quòd Virgilius eum licet mutuatus ſit, ſub alia tamen ſpecie cõformarit. Ille enim aquam & molles uittas & uerbenas pingues & maſcula thura: quæ ſic dici religionis gratia exiſtimamus, ne ſexus alter uſurparetur, quom aliàs non ferè mas uocętur ubi nõ ſit fœmina. Idem addit triplicia & diſcolora licia, præterea laurum fragilem, limũ durabilem, cærã liquabilem, & Daphnidis exuuias: eaq; adnectit carmina coronidi, quæ oppido penſitanda putamus in magia.

Fer cineres Amarylli foras, riuoq; fluenti
Transq; caput iace ne reſpexeris

Et alibi in opere ſerio

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.
Quæritur & naſcentis equi de fronte reuulſus
Et matri præreptus amor.

Apollo-

Apollonius Alexandrinus, qui ſe Rhodium maluit appellari: ubi inſtrumenta triueneficæ Medeæ connumerat, imprimis è ſanctuario ait exprompſiſſe ueneficium prometheum nomine, quo ſacrum factura Hecate perlineretur. Id uero ait neq; æris ictibus penetrabile, neq; igni delebile, quod aquila lancinante primo natum langui ne prometheo fertur. Cui flos brachij magnitudine, colore croceo, caule duplici, radice carnis ſimillima & nigra ceu fagi humor. Legitur autem id non ſine Promethei cruciatu. deinde ſepties Brimo inuocat, quę Perſephone interpretatur. & hęc ita ſuo uſui Flaccus Valerius accõmodauit:

Cingitur inde ſinus, & qua ſibi fida magis uis
Nulla, prometheæ florem de ſanguine fibræ
Caucaſeum tonitrum, nutritaq; gramina ponit.

Et quæ ille locupletius proſequitur uolumine ſeptimo. De Prometheo Senecam intellexiſſe ſuſpicamur quodam loco, ubi Medeæ pharmaca & deprecatiões explicat,

Quæ fert (inquit) opertis hyeme perpetua iugis
Sparſus cruore Caucaſus Promethei.

At Lelius, ut adhuc conſtat, ita ſuas magas inſtruit. philtra omnia undiq; eruũt. Antiphates illud quæritur, trochiſculi, ungues, teniæ, radiculæ, herbæ, ſurculi, aureæ illices, bichordilæ inientium dulcedines. Apud Lucium Pamphile celebratur maga primi nominis, & omnis carminis ſepulchralis magiſtra, quę ſurculis & lapillis & id genus friuolis inhalatis omnem iſtam lucem mundi ſideralis in ima tartari & in ueruſtum chaos ſummergere nouit. At Flaccus Venuſinus Canidiã præmuniens inſodientẽ puerũ nobilẽ, exerta uti medulla & aridũ iecur amoris eſſet poculũ, inquit:

Iubet ſepulchris caprificos erutas,
  Iubet cupreſſos funebres,
Et uncta turpis oua ranę ſanguine,
  Plumamq; nocturnæ ſtrigis,
Herbasq; quas Colchos atq; Hiberia
  Mittit uenenorum ferax,
Et oſſa ab ore rapta ieiunæ canis
  Flammis aduri colchicis.

Hanc alibi pallentem deſcribit unguibus terram ſcalpere, & pullam diuellere mordicus agnam, laneamq; & ceream effigiem adhibere, hanc amantis, amati alteram, quibus barbam lupi & dentem colubræ adiungit. Huius deniq; enumerationis metas teneat Lucianus ille Samoſateus deorum & hominum ſalliſsimus ſubſanator, apud quẽ ita Bacchis Melittã monet, Græce quidẽ, ſed nos ita latina fecimus: Haud res eſt magni precij ó Melitta: ſed drachmã & panem accipe: ijſq; addi oportet præter ſalem obolos etiam ſeptẽ, & ſulphur & faculam. Hæc inquam anus excipiat, & cratera contemperet: ſolamq; illam bibere opus eſt. & ipſius uiri nonnihil adeſſe oportet, ceu ueſtem aut crepidas uel capillorũ aliquot, uel quippiam id genus. M. eius crepidas habeo. B. has è paxillo appendens ſulphure ſuffito, & ignibus ſalẽ fundens utriuſq; nomina pronuntiato, illius ſcilicet ac tuum. ex ſinu deinde rhombum promens circumage, carmen quoddam immurmurans lingua præceleri, barbaraq; ac perhorrenda nomina complicans. Hæc tum ita feci, & mox Phanias, tum increpantibus ſocijs, tum Phœbide pro concubitu plurimũ expoſcente, ſed imprimis carmine adactus ad me uenit. Aliud me præterea docuit magni odij cõcitabulum in Phœbidem: ut eius ſcilicet ueſtigia obſeruarem, eaq; quom præterijſſet delerem, atq; illius ſiniſtrum ueſtigium dextro pede inſcenderem, & rurſus dextrum ſiniſtro: ac dicerem: te ſuper inſcẽdi, teq; ſuperior ſum. Itaq; quicquid indixit perfeci. Et de his quidem quæ ad amorem attineant hactenus. Reliquum eſt ut de his quæ lunam deducere dicuntur, uerba faciamus.

Ad lunam euocandam.

Opinioni huic quæ in hominum mentibus iamdiu ſedere creditur, quòd luna trahi poſsit è cælo, occaſionẽ uidetur dediſſe eius defectus. Quẽ quom olim in Theſſalia Aglaonice mulier nobilis & aſtrorum perita præuidiſſet, ut ſe in admirationem

homi-

hominum erigeret, recepit paulo mox cælo lunam euocaturam: ſimulatisq; carminibus, quom iam defectus obtigiſſet, ignarum rerum diuinarũ uulgus lunam detractam exiſtimauit: cui poſtmodum ſe opitulari poſſe tinnitibus & cõploſionibus ſperabat, conditionem ſideris miſeratũ. Cui ſententiæ Plinius noſter planè uidetur aſtipulari: quòd in deliquio lunæ ueneficia arguat mortalitas, & ob id crepitu diſſono auxilietur. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias Athenienſiũ imperator ueritus claſſem portu educere opes eorum afflixit. Tametſi ab Alexandro ex Aphrodiſiade alia eius crepitus ratio reddatur. Quoniam ſcilicet luna in eclipticarũ cõiunctionum terminos incidente, & in conum ex umbra terræ factum propter ſolis diametrũ, & per lineares anguſtias magis luna propter celerem curſus motum frequentiusq; dictos caſus incurrẽte, crebriores fiunt lunares defectus. At homines æs & ferrũ quatiunt dæmonas fugantes, quoniam per id tempus cæli luminaria influẽtias in terram non demittunt bonum afferentes, & pernicioſos dæmonas à nobis arcentes. Ea uero imprimis cauſa Magi lunam detrahere profitebantur, ut uim quandam ſecretiorem in pharmaca deſpumaret ad humanas mentes euertendas, ſi quo modo id fieri poteſt. Nam ut ille inquit, uenena magnum fas nefasq; non ualent conuertere humanam uicem. Et de lunari ſpuma ita quidem Lucanus exiſtimauit:

Phœbeq; ſerena
Non aliter diris uerborum obſeſſa uenenis
Palluit & nigris terreniſq; ignibus arſit,
Quàm ſi fraterna prohiberet imagine tellus
Inſerretq; ſuas flammis cæleſtibus umbras.
Et patitur tantos cantu depreſſa labores
Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.

quod alibi uirus lunare nuncupauit. Quæ autem uerba ſoleãt adhiberi licet oppido quàm difficile id uideatur inuentu, quod ſacroſancta religio noſtra ſuperſtitionis illius traduces fermè radicitus extirparit: uideor tamẽ quaſi eorum quandam umbram aſſequutus apud Porphyriũ in epiſtola ad Anebonem Aegyptiũ. Cuius uerba haud paucis penſitanda ſi addidero ex Euſebij teſtimonio, ſyntaxi huic compendium faciam. Ea ſunt: Illud nullam mihi rationẽ habere uidetur, quòd non modo dæmoni aut animæ ſed ipſi regi atq; reginæ, ſoli inquã ac lunæ, aut alicui cæleſtium deorũ famuli nõnunquam & ſceleſti homines terrorem incutiunt, & multa falſo cõminiſcentes ad aperiendam ueritatẽ illos compellunt. Falſa enim profectò dicunt atq; impoſsibilia, quom cœlum ſe ſciſſuros & arcana Iſidis ædituros & membra Oſiridos Typhoni tradituros minantur, niſi Di reſpondeant. Quomodo enim ignobiles ac meticuloſi nõ ſunt, qui ficto huiuſmodi terrore tanquam infantes moueantur. moueri autem eos iſtis Chæremon etiã ſacer ſcriba teſtat: & hæc illa dicit eſſe quibus maximè dæmones cogantur. Ipſe uero quibus utuntur rationes ac preces qua ratione ualeant non intelligo. Tu, inquiunt, qui è limo emerſiſti, qui ſedes in loco, qui nauigio nauigas, qui ſingulis horis formã cõmutas, & in ſingulis Zodiaci ſignis cõmutaris. His enim orationibus atq; hymnis hominũ obtutibus dicunt deum ſe ſubijcere, neſcientes q; imaginatiõis ſuæ paſsionem illi tribuant. Si uero hęc ſymbolicôs dicũtur, quia uirtutũ ſigna ſuarũ ſunt, expoſitionẽ nobis obſecro horũ ſignorũ afferant. Nõ enim paſsio hæc profectò ullo modo credi poteſt. nam ſi ea ſolis foret, quemadmodum eclipſis ſic ab uniuerſis hominibus uideretur. Barbara uero uerba, & quæ nihil ſignificant, quid ſibi uolunt? nam ſi ad uerborum ſignificationẽ deus reſpicit, quacũq; uoce eadem res ſignificatur mouebitur. Non enim Aegyptius erat deus. Si autẽ Aegyptium forte fuiſſe fateamur, non tamẽ Aegyptia lingua, immo uero nec humana locutum exiſtimabimus. Quare aut magorum improbitate hæc omnia ſunt excogitata, qui noſtros affectus deo aſcribere auſi ſunt: aut aliter homines de deo cogitant quàm ipſius rei ueritas habeat. Hactenus Porphyrius ex latino interprete, quando nobis deerat Græci codicis facultas quom hæc ſcriberemus. At ego quom ex anu quadam iſtarum rerum bene conſcia accurate percunctarer ſuper his magorũ commẽtis, imprimisq; quomodo magia ad homines deriuaſſet, ea mihi in cubitum nixa

ſeq;

ſeq; baculo fulciens,ſic blande ceu ex oraculo reſponſum dedit.

Apologus Magiæ.

Vanitas olim iuncta Miraculo furtiuo concubitu progenuit Magiam ſecundam cognomine: reformidāſq; ne ſorte Veritas cū qua perpetuas inimicitias gerit, à qua etiam paribus ſignis congreſſa ſæpius profligata eſt, ſuum partū enecaret, illum Impudentiæ ac Timori iunctis cōnubiali fœdere cōmendauit. At illi in ſinu Incomprehenſibilitatis è ueſtigio collocarunt, mandaruntq; furtim & ſub præſtigiarū crepundijs æducandam. Quæ mox in grandiorē ætatem adulta, iamq; pinnulis præmunita euolauit in fatuorum arces: ibiq; nidulans Credulitatē peperit. Quę utpote parentis beneficijs grata, illā mutuo enutrit, & quaſi ἀντιπελαργίζει, alioqui breui interiturā.

CAELII CALCAGNINI IN FVNERE BEATRICIS PANNONIARVM REGINÆ, ORATIO.

IPAREM corpori atq; animo uim natura tribuiſſet, ijſdemq; præſidijs utrunq; obfirmaſſet: nō eſſet hic nobis lugendi locus, non tam inexpectato funeri illacrymandum: quandoquidē maxima illa omni æuo Beatrix Pannoniarum regina, quo animo arridentem fortunā reflantemq; pertulit, qua ſemper magnitudine cum ea colluctabatur, et ſupra humanos caſus mentē extulerat: hoc etiā ſe ab hac rerū uiciſsitudine, atq; ex hac fati immanitate potuit uindicare. Sed quoniam ita comparatū eſt, ut in noſtra manu atq; arbitrio animus conſtet, poſsitq; more humanæ ſapientiæ uerſari, ab omni neceſsitatis periculo abiuratus: at corpus fluxum, omniq; mutationi obnoxium, adeò hoc deorum beneficio fraudatur, ut nihil ſe ipſa fragilius aut incertius agnoſcat hæc mortalitas. Quæ res maximè quom tam raræ, tamq; excellentis reginæ mors nuntiata eſſet, bonorū omnium & imprimis ampliſsimi principis & maximi Antiſtitis mei animū conſternauit: ita ut lacrymæ & doloris impetus coerceri uix poſſet. Subibant enim magna illa & præclara regiæ maieſtatis ornamēta: ſeu tu genus inſpicias, quod eſt auguſtiſsimū: ſeu regni amplitudinē, quod ſe in Germaniam Pannoniaſq;, & in Scythiam uſq; ad penitiſsimā illam paludem Mæotida propagat: ſeu tu illam uim & diuinitatem ingenij rerum omniū capacem inſpexeris, nihil nō magnum, nihil non admirabile occurrat. Hinc Arragoniæ familiæ ſanctitas, cuius imperiū ab antiquiſsimo illo Rhamiro Sancij filio ductum, Cantabriam maximamq; Hiſpaniarum partem profligato infeſtiſsimo Sarracenorū rege Bucchare ſuæ ditionis fecit. Hinc tanquā ex Argo naui magni artibus pacis, magni artibus belli Heroes. Hi maximum ſibi imperium ſolerter omnia agendo adſciuere: nobiliſsimamq; partem Italiæ Campaniam, Calabriam, Apuliam, Samnites, finitimāq; Siciliam ſuo iuri adiecere. Hinc celeberrimus Beatricis pater Ferrandus. hinc clariſsimi fratres Alphonſus, ac Federicus ambo reges, ambo uirtute ac fortuna memorabiles. Inter tot maiorum monumenta, tot familiæ exemplanata atq; ad gloriam educata Beatrix regina, omne hauſit ab ipſis (ut aiunt) incunabulis, ueræ ac regiæ dignitatis decus. Quod deinceps dotale nobilitati Coruinę inſeruit, Matthiæ regi fortiſsimo ac feliciiſsimo iuncta. Huic ſcilicet omnia illa debēt ſummi regis præconia, omnes illæ laureæ. Illa effrenem atq; inter barbaros educatum animum incredibili prudentia molliuit. illa ad clemētiam, comitatem, liberalitatēq; traduxit. Hæc fecit, ut Matthia rege in terris nihil eſſet au-

guſtius

guſtius, nihil apud poſteritatē optabilius. Verum ergo ac rarum felicitatis humanæ exemplum, Beatrix regis filia, uxor regis, regum ſoror, reges etiam paritura, ſi quid eſſet apud morrales omni felicitate abſolutum, nec lætis rebus aliquo diſpendio fortuna interſtreperet. Alioquin illa ſapiētiſsime tam grauē iacturam redemit ingenio, cum ſibi diuinæ indolis & iam maturæ uirtutis filium Hippolytum nepotem ex ſorore optauit, illiſq; illibatiſsimis manibus aluit, atq; ad hanc magnitudinē, qua nunc ille pollet cōformauit, ac penè infantem ad ſummum Pannoniarum ſacerdotiū prouexit. Multa ſunt profecto quę me in admirationē tui erigunt reginarum clariſsima: ſed quod huic optioni conferam, non habeo. Cætera enim puto humana induſtria, tuoq; illo ingenij acumine geri potuiſſent, hæc una optio multum mihi præ ſe fert diuinitatis. tu enim nō niſi deorum conſilio atq; aliquo numine ita ſuadente abſentem abſens optare potuiſti. Hæc igitur tanro reliquis tuis rebus geſtis uidetur præſtare, quanto maius eſt filium eligere, quàm peperiſſe. hoc caſu, illud conſtar iudicio. Nec tua re profecto fefellit opinio. nam, ut reliqua principis mei inſignia in maius ocium differā: qui enim poſsim tam paucis horis, quæ ad meditandum datæ ſunt, rem tantam cōminiſci? tam magna profecto animi gratitudo, tam tenax beneficiorū memoria, huius rei opulentiſsimū teſtimonium facir. Quis enim indulgentius aut maiori liberalitate perculſam iniuria fortunæ potuit re atq; opera ſuſtinere? Quis lapſam regno promptius excitare, & quaſi celebrem illam Græcorum ἀντιπελαργεῖν imitari? Quis defunctæ memoriam maiori pietate aut grauiori gemitu proſequi potuit? Macti ergo fortuna uterq;, nec tu melius collocare beneficia potuiſti, nec ille honeſtius rependere. Sed in his & deorum conſenſus, & fortunæ benignitas plurimū pollet. Hæc tota tua ſunt: pudicitiam nō conſtanter modo ſeruare, ſed etiam in alijs uindicare. grauitate citra regium ſupercilium uti. adeuntes ac ſupplices non ſolum comiter excipere, ſed confirmare, atq; ad meliorem ſpem reuocare. Iuſtitiam admirabili condire clementia. Diſceptationes dexteritate incomparabili ſedare, populorum & ciuitatum ſaluti ac ſecuritati conſulere, boniſq; artibus regna inſtituere. Efferatos animos emollire, bene educatis ingenijs fauere, literatos undecunq; accerſere, eoſq; omni munificentia honeſtare: quo factum eſt ut in Pannonias omne ferme Latium ea tempeſtate migrarit, atq; in media barbarie Athenæ excitarētur. Illud enim uſu compertum eſt, eos ſolos ambitu æternitatis laborare, qui digna memoria faciunt. Hæc uero illi tantum beneuolentię, tantum admirationis apud eas nationes latino nomini perpetuo infenſas pepererę: ut eam unam quaſi cælitus demiſſam quę Pannonias illuſtraret, colerent ac uenerarentur. Hoc antea ſatis exploratū, tunc maximè perſpectum eſt: quom indignata improbitati fortunæ, Pannonas relinqueret, ſeq; in fratris regna reciperet. Nemo enim lacrymis, nemo doloribus imperauit. Ipſę illæ auguſtæ arces, ipſa oppida, ipſa mœnia indignitatem rei deteſtabantur: ſeq; optabant à ſuis ſedibus reuelli, ut diutius optatiſsimo perfruerentur aſpectu. At illa omni maior infortunio inuictum animū perturbationibuſq; imperuium cōſtanter ad ſummū uſq; diem, & quaſi uitæ exodium ſeruauit: oſtenditq; animū regium oppugnari poſſe, expugnari nunquā. Agite igitur proceres celebrate exequias, nunquam maioris fœminæ funus uidebitis. Cuius excellentiam atq; obitum mecum ipſe repetens, deceſſumq; & immortalitatē tantarū uirtutum expendens, rationes omnes in eam ſummā redigo: quòd ſi ad deſideriū mœſtiſsimi principis atq; optimi cuiuſq; reſpicimus, inclyta fœminarum Beatrix parum uixit: ſi ad rerum quas geſsit magnitudinem, ſatis uixit. Si ad contumelias fortunæ & rerum inclementiā, nimium diu uixit. Si ad memoriam operum eius, ſemper uictura eſt. Solatur me nōnihil hæc ratio, facitq; ut eam flere pudeat, quæ ſi ſapientius cōſuluerimus, ex hoc rerum turbine ad meliorem uitam migrauit. Ibiq; nunc felicius conquieſcit, ubi nulla rerum intemperies, nullus mœror, nulla formido, æterna omnia, tranquilla omnia, & ſempiterna felicitas.

CAELII CALCAGNINI IN FVNERE HERCVLIS STROZZÆ ORATIO.

IDEO idem mihi propè accidiſſe, quod olim Polo hiſtrioni contigit: ut non fictus neq; ſimulatus luctus mihi agendus ſit hoc loco, ſed uerus planè ac certus dolor exprimendus. Nihil hic fucatum, nihil ad imitationē effictum, ex uero, ex animo, ex re ipſa magnus mihi mœror incumbit, magna me cruciat miſeratio, torquet iacturæ magnitudo, uexat indignitas ipſius rei. Quo maior mihi uenia debetur, ſi tanta preſſus ſollicitudine, ſi tanto perculſus gemitu minus aſſequi potero quod opto, nobiliſsimi ſcilicet ac exactiſsimi uiri laudes recenſere. Quom enim mihi uenit in mētem, quantū Hercules Strozza, ille inquā Hercules omnium uirtutū clariſsimum ſpecimen, uel cognationis gratia, qua erat familiæ noſtræ coniunctiſsimus, uel nōnulla opinione ſtudiorum meorum, uel, quod malo credere, ſui ipſius ingenij bonitate mihi faueret: quanto amore complecteretur, quantū propenſus eſſet omnibus bonis prodeſſe: tum demum excrucior, enecor, ac doloris magnitudini me imparē fateor. Ergo illæ omnes acerrimi ingenij amœnitates, omnes illi benigniſsimæ naturæ flores exaruere. Tot annorum uirtutes, tot fœcundiſsimi animi lumina, dies una, hora una, momentum unum abſtulit. Di immortales, quantum poterant homines animoſius ad præclara excitari, ſi quo propius ad humani animi faſtigium quiſq; acceſsiſſet, eo minus in eum improbis ac flagitioſis liceret. Sed nimirum ita eſt, in eosq; ſolet uiolentius atq; acerbius uim omnē ac ſæuitiam mors exercere, quos ſibi promptius aduertit immortalitatem parare. Atq; hoc eſt, quod cum ijs plerunq; acerbiſsime actum uidemus, qui uel geſtorum præſtantia, uel literarum monumētis in poſteros uitam propagāt. Cuius rei teſtimonia, quæ locupletiſsima ſunt, ſi uel apud ueteres, uel in proximis ſeculis perquiſiuero, facilius oratio noſtra, unde ſoluat, quàm ubi ſiſtat, eſt inuentura. Quanto enim quiſq; ad cæleſtem gloriā maiori paſſu nitebatur, eo grauiori impetu fata manum iniecere, eo truculētius magnos conatus interrupere: ut teſtatius omnibus fieret, nihil eſſe in humanis tam amplū, tam paratū de quo ſibi certi aliquid polliceri poſsit hæc mortalitas. Cuius ſententiæ in nulla parte actionum humanarū deſiderari poſſunt exempla: conſpicuum tamen hoc & pręſens, quod ſe grauiſsimū oculis offert, ut atrocitate ac magnitudine ſua cætera omnia excellit, ita neminem poteſt naturæ ſuæ memorē non uehementiſsime conſternare, ac recordatione noſtræ imbecillitatis nō maximè permouere. Nec id quidē iniuria. Si enim Herculis Strozzæ ornamenta, quæ nulla parte ceſſant, in memoriam reuocemus: ſi decora, quæ undecunq; ſe offerunt, ampliſsima repetamus: mirifice hoc uulnus exulcerari uideo. Quis enim obſecro lacrymis imperet, quis eiulatus coerceat, agnoſcens hominē nobiliſsimū, ex nobiliſsima Strozzarum familia, ex qua incertū an ille plus decoris, an illa maius ornamentū mutuaretur, tam fœde, tam immerenter iacentem. Mouent me hinc celeberrimæ familiæ præclara in hāc rempublicā merita, uel militiæ, uel domi, huic populo nauata: ex eo uſq; tempore quo in Florētina nobilitate & opibus & uirtutum indole plurimū excellebat, necdum ad noſtros tranſmigrarat. Quæ enim unquā ætas Franciſci Strozzę fortiſsimi uiri nomen ex memoria huius urbis delebit? Quom patriam noſtram ab infeſtiſsimo hoſte occupatā ſua uirtute ac militum robore in libertatem uindicauit. Nónne ille uobis, quirites, ſpes ueſtras, liberos, penates, opes deniq; omnes eiecto infenſiſsimo nominis ueſtri inimico reſtituit? Nónne ille uobis pacem peperit, ac tranquillitatē comparauit? Primus ex hac familia Nannes actus patrijs ſeditionibus gentilium meritorū conſcius hanc urbem ſibi ex omnibus tutiſsimum diuerſoriū ac perfugium optauit. Huic fortunas omnes, huic familiam omnem cōmendauit: qui cum ut maiori quodam uinculo iungeretur, Cōſtantiā fœminam lectiſsimā ex antiquiſsima Cōſtabilium ſobole uxorem duxit: quàm autem

feliciter, nõ attinet hoc loco dicere, certè ita fœcundã, ut ex eo tẽpore Strozzarũ ſeminarium latiſsime ſit in omnẽ urbem propagatum, nec ulla fermè ſit familia in hac rẽpublica paulo nobilior, quæ neceſsitudine huius gentis gloriari non ſoleat: utpote quæ ſuis titulis non modo Italiam ſed aliquot etiã prouincias illuſtrarit. ex Nanne autẽ, Di boni, quàm generoſa ſoboles, quantus uirtutis nitor emicuit? Quis enim Roberto grauior aut conſtantior? quis Nicolao aut liberalitate aut animi prſtantia grandior? aut etiam fœcundior? Hinc ſcilicet paternæ magnitudinis uiuum exemplar Carolus, hinc Sulpitius. Nã cæteros liberos, tantã ſpem nepotũ, feſtinata mors rapuit. ex altero ſexu Lucia, & formæ & pudicitiæ rariſsimũ decus Boiardorum ſtemmata profuſiſsime honeſtauit. Ex Nanne etiã Laurentius ille totius gentilitatis floſculus, maximi omni æuo principis Borſij deliciũ. Mirũ uero quantũ auito ſplendori addiderit Titus. Quo neq; alius amplioribus magiſtratibus functus, neq; in ciues munificentior. Qui familiæ atq; honorum dignitati lumẽ literarũ adiunxit, æternaq; monumenta ac minime poſteris pœnitenda literis mandauit. Qui ſummas olim legationes tanta autoritate, tanta obiuit ingenij dexteritate, ut neq; cõmodius, neq; felicius quiſquam antea. nec minus eo quãtum præſtaret ingenio omnibus indicauit, quom ducta Domicilla uxore Strozzarũ nobilitatẽ Rangonæ cõmiſcuit. Nemo autem facile mulieris laudes expreſſerit: in qua uirili ingenio matronalis pudor adiunctus mirum omnibus atq; incredibile temperamẽtum reddebat. Ex hac clariſsimos tuſtulit filios, atq; ex his ſuperſtites nobiliſsimũ equitem Guidum, qui nunc ſeditioſiſsimam partem Flaminiæ à maximo principe præfectus, tanta cura, tanto moderatur ingenio, ut iure omnibus mirabilis iam matura iuuenis prudẽtia uideatur. Hinc & Laurẽtius editus, qui unus merito dici poteſt Mineruæ Charites cõciliaſſe: ea eſt popularitas ingenio, ea promptitudo, ea comitas, ut nõ totius curiæ atq; uniuerſæ urbis nuncupetur deliciæ. Quanta uero ſit optimorũ fratrum pietas, nemo eſt ueſtrum qui coram non inſpiciat. Quàm mœſti uultus, quàm demiſsi, quàm lacrymoſi. quantus gemitus illo pectore tegitur? quantus dolor? ſi precarius animorum aſpectus à Dis impetrari poſſet, nemo eſt tam terreus, tam adamantinus quin fletu ac miſeratione diſrumperetur. Facta eſt enim ſuauiſsimi fratris iactura, iactura inquam non ferenda, nullo tempore, nullo ſeculo reparanda. Hercules enim ille totius quæuſquam eſt amœnitatis, nobilitatis, uirtutis decus interijt: ille flos illibatus populi excidit. Heu heu quò abijt illa animi acrimonia? illa uis, illud acumen ingenij, illa literarum officina, illa poetices ſuauitas. Quantus erat in omni orationis genere, ſeu uorſam ſeu proſam conderet, Quanta naturæ indulgentia omnis generis carmen effingebat: ſeu mordax Iambicum, ſeu grande Heroicum, ſeu dulce elegum tentaret. Ita animoſe inuehebatur, ita feliciter inſurgebat, ita blande ac ſuauiter concinebat, ut multi inuiderent, nemo aſſequeretur. Quanto lepore, quanta pronuntiabat memoria? Semel etiã tantũ perlecta uel ordine præpoſtero repetebat, ita ut neq; hæſitaret, neq; ulla ſyllaba ſubſultaret. Qua gratia nuper Thuſcum carmen pangebat? Qua facilitate lydios numeros contexebat, uiris exercitatiſsimis in eo genere admirantibus. Audiui ipſe audiui Antonium Thebaldeũ, uirum latine ac thuſce doctiſsimum, illud ſerio aſſerentẽ, neminem Hercule felicius eos modulos tentaſſe, aut in his celerius profeciſſe. Literas autẽ Græcas quanto impetu hauſerat, quàm ſcite ac facile omnes tranſmarinas ueneres aſciuerat? Quàm graphice Homeri amplitudinem ac uarietatem imitabatur? Quãtum nuperrime ſum admiratus, quom magnos quoſdã ac plenos Heroicos ex Gigantomachia, quod opus magna cura ſed maiori ingenio conformabat, intonaſſet: quàm teres carmen, quàm uarium, quàm ſucciplenũ, quàm ut uno uerbo abſoluã Homericũ. At nunc prò dolor, tam bellũ opus, tã grauiter inchoatũ, ſummæ manus expers ac interruptũ iacebit. Credo mors ſæua atq; importuna illud ipſum cõſulto aduertiſti, ut maximo ac pulcherrimo operi obſtreperes, quo maiore ac certiore plaga rẽ latinã, noſq; ipſos offenderes, ipſumq; tantæ molis opificẽ ex altiſsima immortalitatis ſpecula deijceres. Atq neq; hoc ipſum tibi omnino ex uoto proceſsit, quãdo tot eius etiã ſuperſunt monumẽta, ut facile à tuis legibus atq; obliuiõis iniuria eius memoria uendicet. Adde literaturæ cãdorẽ animi

incom-

incomparabilem, adde omnium doctorum beneuolentiam: quos omnes ita comple
ctebatur, ut neminem deſpiceret, nulli ſe præferret, bonis ingenijs plurimū faueret,
& eorū laudes prædicaret, atq; ultro tēporibus gratularetur. Eſt enim ita natura com
paratum, ut nemo alterius, qui ſuæ confidat uirtuti, inuideat. Quantum autē omnes
eius ordinis amaret, hoc facillime poteſt indicari: quòd honeſtiſsimis hoſpitibus ita
ædes patefecerat, ut ſuo iure quiſq; in eius domo uteretur. Illuſtres etiā, & magno ali-
quo nomine inſignes, non alibi libentius uerſabantur. Excipiebantur enim princi-
pes, ac noſtræ religionis cardines, alijq; id genus proceres, tanta comitate, tam frugi
apparatu, ut in uniuerſa Italia, apud omnes prouinciales, magnas ac excellentes ami
citias cōparaſſet: quas omnes uideor mihi uidere, tā triſti atq; inopinato nuntio con
ſternatas. Quòd ſi externi atq; aduenæ ita hominē optime meritum colebant, ama-
bant, admirabantur: quid mirum ſi dux maximus atq; omni præconio maior Hercu
les ſuffecto à patre indulgentiſsimo in tribunitiam poteſtatem, mox primas dignita
tis partes addixit. Macte igitur Hercules & parentis & ſapientiſsimi principis teſti-
monio. Tu profecto ingenio, uirtute, honore, ac fortuna parenti minime impar. uno
tantum maior ille ac tu minor: quòd & illi habere, & tibi nō relinquere, talem filium
contigit. Adiudicatā ſubinde dignitatē qua neq; maior, neq; honeſtior in republica
ulla optari poteſt, in ſolium paternum adſcitus Alphonſus dux, & ſanxit & maximo
conſenſu approbauit. In qua quom uix dum ex ephebis exceſsiſſet, quod nemini
antea contigerat, tam ſollerter, tam ſapienter ſegeſsit, ut ſi quis animaduerterit quot
infortunijs, quot calamitatibus ea tempora perculſa ſint, quom peſtilentia ad inter-
necionem urbem uexaſſet, mox Padus eſſet in glaciem cōcretus & proxima æſtate
in agros omnes latiſsime reſtagnaſſet: dehinc Sequani gens infeſtiſsima multis die-
bus impenſa publica eſſent ſuſtinendi, quom præſertim extremum malorū populari
um fames non noſtram modo urbem, ſed finitimas etiam regiones, atq; omnem fer
mè Italiam inuaſiſſet: nemo illi iure conferendus uideatur. Nam quis rogo quiri-
tes, quis tot fortunæ telis ſeſe agminatim ingerētibus reſtitiſſet? quis ſæuiſsimis tem
poribus rectum clauū tenuiſſet? At Hercules aliquo fato in ea tempora detruſus in-
comparabili animi magnitudine, quà poterat huic & illi luxatæ reipublicę parti ſuc-
currebat. Vidi ego ingemiſcentē quom & ſumma rerum & ærarij penuria maximè
urgente paulo duriores, quàm aut populus, aut ipſe uoluiſſet, fierēt exactiones. Sed
quis ueſtrum obſecro abſq; pecunia rerum neceſſariarū quicquam egerit? quis pecu
niam ſine exactione inuenerit? At ille non mediocri etiā cum diſpendio patriæ ple-
runq; in ſumma neceſsitate proprio ære opitulabatur. Atq; hæc omnia uobis data
& reipublicę. Quòd ſi uera fateri uolumus omni abdicata inuidia, neq; amantior hu
ius populi, neq; infelicior fuit quiſquam. Extant tamen & in his rerū anguſtijs pub-
lica eius opera, & mœnia magna parte conſtructa, & portę ac pontes lateritij nouis
foſsis additi. Adde & illa pietatis inſignia, diuorum tutelarium baſilicam multa par-
te refectā: adde maximę uirginis tranſpontanam ædem eius autoritate à fundamen-
tis conditam: adde tot pias erogationes, quæ mihi non mediocrem ſpem afferunt, e-
um poſt obitum eò perueniſſe, ubi beneactæ uitæ præmia conſequatur. quod ut faci
lius fieri poſsit, & chariſsimi fratres & pientiſsima coniux ex clariſsima Taurellorū
familia, nec magis forma quàm modeſtia, & inſigni quadam pietate in uirum memo
rabilis, tum obſecrationibus tum pijs largitatibus exorabūt. hoc eſt quod alioqui in-
ualeſcentem dolorē nonnihil corrigit. Cum enim quotidie uideamus in rebus huma
nis nihil certi, nihil explorati: fluxas opes, lubrica regna & incerta: quom ea quam
tanto ambitu quęrimus, gloria res ſit omnium uaniſsima: quom res deſultoria ſit ma
giſtratus & crebrius ad immerentem accedens, ita ut neq; in felicitate, neq; in rerum
amplitudine quiſquam ſibi tantillum polliceri poſsit: quom uniuerſa mortalium ui-
ta ſit innumeris acta miſerijs, neq; aliquid ſit homine aut infelicius aut ſuperbius:
iam ego nihil uideo, quod ulli cōmodius aut felicius poſsimus precari, quàm prope
ram mortem ac minime cruciabilem, quæ quàm celerrime fieri poteſt nos manu fati
eximat, eripiatq; aliquando ex hac rerum uiciſsitudine, atq; in patriam reuocet. Quo
profecto in loco, ſi ex anteactis moribus hominū exitus metimur, poſitus Hercules

nunc longe humana deſpicit: noſtriſq; lacrymis iraſcitur, qui ſummam eius felicita-
tem interturbemus. Proinde animi uim excitemus, idq; quod olim tempus eſt allatu
rum uirili prudentia præuertamus. Certumq; ſit Herculem mortalem genitum, aut
propediem aut poſt paucos certè annos hunc uitę mimum fuiſſe abſoluturũ: atq; in-
terea uario fortunæ turbine uexari potuiſſe, quem euaſiſſe, maturæ atq; opportunæ
morti acceptum eſt referẽdum. Euaſit autem eo demum tempore, quo ſibi perpetuo
locum in memoria poſterorum comparauerat.

CAELII CALCAGNINI IN FVNE-RE HIPPOLYTI CARDINALIS Eſtenſis, oratio.

ME miſerum atq; infelicem. nam unde iuſtius non oratio
nem, ſed luctũ, nõ laudes ſed lacrymas auſpicabor, quàm
ab incomparabili miſeria & calamitate, in quam me deie-
cit fortunæ uis, & ſæuiſsimi fati atrocitas. Me itaq; bis &
ter miſerum atq; infelicem, cui ſine duce, ſine uia, ſine au-
ſpicio dicendum eſt. Exceſsit enim is à mortalibus, qui mi
hi ad dicendum uires, ingenium, facundiam, ſuggerebat:
ex quo principium omnium meorũ uotorum pendebat,
in quo meta rerum omnium mearũ ſubſidebat. Elinguis
ego & mutus planè qui poſſum de te uerba facere Hippolyte princeps & Antiſtes
omnium quos ulla ætas tulit maxime & amplisſime? Ad cuius magnitudinem expri
mendam nullius quamuis diſertiſsimi atq; eloquentiſsimi oratoris facũdia unquam
ſatis queat aſpirare: quanto id mihi minus liceat, hoc præſertim tempore quo dolor
omnem mihi animum, omnẽ mentis conſtantiam deturbauit. Conſternauit ſcilicet
me publica æquè & priuata iactura: quãdo eum principem amiſimus, in quo patriæ
& noſtra omnium ſalus adnitebatur: in quo fortunati olim, ſed nunc mœſtiſsimi &
infelicisſimi fratris Alphonſi ducis fortuna magna ex parte conquieſcebat. Quom
ergo mihi dicendi facultatẽ ademptam uideã, unum hoc ſupereſt ut lacrymis & ſin-
gultibus, uel huic dolori, qui me acerbiſsime enecat, ſatisfaciam: uel tibi princeps o-
mnium optime & clementiſsime, parentẽ. Quare uos lacrymæ, uos extremi doloris
ſubſidium lacrymę omnes ſinus effundite, omnes aperite ſalientes: ingentem & in-
terminam uobis effluendi materiã undecũq; depromit tam inexpectatus & acerbus
magni Hippolyti obitus. Cuius quanto olim fuit uirtus & amplitudo maior atq; illu
ſtrior, tanto nunc deceſſus & mors durior & calamitoſior. Hinc nobiliſsimã & cele
berrimam tota Italia Eſtenſem familiam luctu & mœrore deformatã uideo; ex qua
ille patre Hercule duce, auo Nicolao marchione, di boni, quibus heroïbus progna-
tus, incertum eſt plus ne fulgoris acceperit an inuexerit. Inde ſplendor ille inuictiſsi
morum regum Aragonum per tot manus ductus, quanto nunc ſquallore hoc in lu-
ctu, hac in tam acerba clade obſoleſcit. Hinc enim materna origo ex Eleonora Ferdi
nandi regis filia. Nolo nũc altius lacrymas prouocare, & utriuſq; familiæ ditionem,
bella, geſta, celebrata facinora euoluere. Nolo prolixius Cæſarum & utriuſq; Gal-
liæ, Hiſpaniarumq; & Pannonię ac Sarmatiæ regum affinitates coniunctioneſq; re-
texere: quando ſatis domi eiulatus ac planctus habemus, ne ab utroq; Oceano & ab
aurea uſq; Cherſoneſo complorationes accerſamus. hic hic eſt uerũ & iuſtum & ma
ximum argumentum, hic uera erumnarũ ſeges. Excellentis enim animi ornamenta
& immortalis ille uigor è cœlo hauſtus tot conceptuũ fœcundus, rerumq; omnium
maximarũ capax nobis ademptus à nobis deſi[illegible]eratur. Nolite exiſtimare quicquam
in rebus humanis fuiſſe tam arduum, tam excellẽs, tam homini imperuium: quod &
pruden-

prudentia tanti principis uel aſſequi uel aggredi non auderet, uel diligentia atq; in-
duſtria perficere. Quod nemini mirum uideri oportet, quando inter magnas expe-
ditiones natus, patre ſcilicet difficile illud ac periculoſum bellum cũ Venetis geren-
te: mox infans penè adhuc inter crepundia & incunabula à Matthia rege inuictiſsi
mo Pannoniarũ in filium adſcitus. Nullã eñ ille rex prolem ex Beatrice Hippolyti
matertera ſuſceperat. Contigit autẽ eo tempore, quo ad Matthiam regem adductus
eſt, ut Viennam urbem munitiſsimã rex expugnaſſet: in quam nõ prius ingredi uo-
luit, quam Hippolytum in amplexũ excepiſſet. Huic aduenıẽti toto exercitu per tur
mas inſtructo, tubarum clangoribus & felicibus populorum acclamationibus exce-
ptus eſt: ut is iuſtius triumphus quàm lætitia nuncupari poſſet. Mouebat regem ſa-
pientiſsima indoles tantarum demum uirtutũ, quæ deinde ad frugem coaluerunt, ſe-
minariũ. Quare in ætate tenera adeò atq; præcoci primum ei poſt ſe locũ inter proce
res atq; optimates attribuit: & Iſtrigonienſis archiepiſcopatus opulentiſsimi dignita
te, quæ prima & maxima eſt inter eas gentes, honeſtauit: quã deinde poſt clariſsimi
regis obitum Italiæ ac patriæ deſiderio pellectus in Agrienſem epiſcopatum cõmu
tauit. Cæterum dum rex ille uixit, nihil præclare, aut mirifice, aut fortunate geſtum
eſt, cuius non ex æquo gloria ad Hippolytum pertineret. Sed hæc quæ olim fuerunt
ad lætitiam & hilaritatẽ comparata, nunc demum ſunt maxima lacrymarũ & gemi-
tus incitamẽta. Ita enim profecto eſt, ingentes calamitates non niſi ex maximis læti-
tijs proficiſci. Atqui, pro dolor, quanti & quàm mirabiles profectus illis principijs
ſucceſſere, in Italiam redeũti quàm fortuna pleno ſinu ſeſe effudit. Audierat pridem
Ludouicus Sfortia Inſubrum & Ligurũ dux, in Hippolyto tantę uirtutis ac ingenij
incrementa. Summis itaq; ſtudijs in partem curarũ & imperij accerſitũ, pro archie-
piſcopatu imprimis Mediolanenſi renuntiari, mox ad Cardinalem apicem prouehi
procurauit, qua dignitate poſt pontificiã auctior & auguſtior nulla eſt, utpote quæ
regiæ maieſtati decreto patrum adæquetur: id quod maiore admiratione dignũ pu-
to, quòd neq; ambitioni neq; auaritiæ id datũ nouimus, ſed ueræ laudi & certiſsimæ
gloriæ, quæ à ſola uirtute proficiſci poteſt. In ea regni adminiſtratione, qua pruden-
tia, ſolertia, dexteritate uſus ſit, teſtatur opinio eorum populorum ſempiterna, inco-
lumitatem tranquillitatẽq; ſuam Hippolyto principi deberi teſtantium: quos omnes
hoc tempore tam inſperata clade conſternatos alliſosq; mihi uidere uideor. Subſecu
ta ſunt deinde tempora Hercule patre adhuc ſuperſtite plena tumultus plena perfi-
diæ, Alexandro VI. pont. max. quom Cæſar Valentinus magnam partẽ Italiæ aut
bello uexaret, aut in ditionem redegiſſet. In his abunde magnificum & fortunatum
fuit ſua tueri poſſe, & temporũ inclementiam declinare. Quod nõ ſolum factum eſt
Hippolyti ſapientia, ſed & ipſe Ferrarienſem epiſcopatũ, Campanum uero archie-
piſcopatum & archipresbyteratum uaticanũ creuit. At ſui eius auſpicijs magnas ac-
ceſsiones fecere, quarum cõmemorationem & locus & dolor intercipit. Ne quis ue
ro exiſtimet Hippolyti prudentiam magnitudinemq; rebus tantum ſecundis perſpe
ctam eſſe. Ecce magna rerum cõuerſio occurrit, & quaſi ad fabulæ cataſtrophã per-
uenimus. Nã quom aduerſus Ludouici principis generoſiſsimi magnos illos & glo-
rioſos conatus fortuna reflare cœpiſſet, inuictiſsimo Galliarum rege mouente, de-
ſciſcentibus populis, ſuis cõiurantibus, Heluetijs ſacramento renuntiantibus, unus
omniũ Hippolytus, nec fortunarũ nec capitis periculo deterreri potuit, quin fidem
conſtanter ad ſupremũ uſq; diem ſeruauerit. Quæ res quom ei apud Gallos inuidiã
calumniamq; concitaſſet, tantum abfuit, ut apud regem uoluntatẽ conſtantiamq; ſu-
am diſsimularet, ut eam etiã ultro ac palàm profiteretur. Atq; adeò cauſam ſuam om
nibus approbauit, ut mutatis animis, cuius laudi prius inuidebant, tum primũ graui-
tatem fortitudinemq; animi admirarentur, atq; amarent. Macte igitur fide, macte
auſis præſtantibus Hippolyte. Hoc eſt hoc eſt quod tu mihi perſæpe cõmemorare
ſolebas, multis olim Leone X. pont. max, præſente, magnum & inſigne aliquod faci
nus iactantibus, te unum illud honeſte atq; adeo uere prædicaſſe, te nihil unquã aut
præter dignitatem aut præter decorum uel feciſſe, uel cogitaſſe. Inter hæc patre de-
functo, quom iam Alexander VI. pont. max. ab humanis exceſsiſſet: rebusq; Valen

tini iam profligatis, & magnæ inter Gallos & Venetos contentiones emerſiſſent, bellumq; illud cruentum & Italiæ penè interneciuum ſecundum Abduā foret decertatum, ea moderatiōe uſus eſt Hippolytus, ut regi uictori ſatisfecerit, neq; Venetos patres quos mirifice ſemper coluit & obſeruauit, offenderit. Quo tēpore quom ſua omnes repetiſſent, immo uero in rem uacuā derelictamq; inuaſiſſent, familia Eſtenſis extremā omnium peninſulam Atheſis auito iure debitam recepit: qua ex re apud Venetum ſenatum noxam contraxit. Proinde quom primū licuit ſpiritus animosq; reſumere, nihil ad ultionē magis feſtinauit, quàm inſtructā claſſem Pado inducere, omnemq; agrum Ferrariēſem ferro flamma, excidioq; deuaſtare. Quo in diſcrimine quantū trepidatū ſit alijs cōturbantibus, alijs fugā molientibus, omnibus ferme ani mū deſpondentibus, non poſſum ſine cōſternatione meminiſſe. Vnus Hippolytus imperterritus, metuentes animare, fugientes retinere, omnes hortari, publice, priuatim, ſaluti ciuiū conſulere. Ille arma expedire, ille milites ſcribere, plebē ad ſigna uocare, tormēta diſponere: ille hoſtem ferocientē, ac impune excurſantē coercere. Teneo memoria quom magnis imbribus ingruētibus, ipſo ſcilicet brumali ſolſtitio ſæuiente, ille noctu dieq; nunquā intermittere, donec pulcherrimā illam & nulla ætate abolendam uictoriā fratri ac patriæ peperit, duodeuiginti triremibus, biremibus autē alijsq; nauibus innumeris partim captis, partim ſummerſis aut igne conſumptis, multis autē milibus ſuſis, tot opes, tot bellica inſtrumenta in urbem inuexit, ut iam multis ſeculis nihil fortius ac præclarius factum etiam hoſtes ipſi ingratis fateantur. Eius rei extant monumenta ſempiterna, & naualia cōdita, & trophea poſita, & hæc ipſa ſigna ac roſtra è tholis auguſtiſsimi templi pendentia. Hæc inquam teſtimonia magnitudinis & uirtutis Hippolyti, immo uero æternę iacturę quam fecimus, & doloris ac gemitus irritamenta, quæ mirifice, & hanc plagam exulcerant, efficiūtq; ne unquam hiatus tanti uulneris occalleſcat. Accedit ad hæc memoria eorum temporum quæ ſubſecuta ſunt, plena uiciſsitudinum & periculorū. Quom imperator Maximilianus Noricos expugnaſſet, & dura obſidione Patauium Venetumq; agrum atriuiſſet: quom Iulius II. pont. max. uictricia arma diſtringeret, quom diris & copijs nos perſequeretur, maieſtate Veneti ſenatus iam depreſſa, Florētina repub. magna parte conuulſa, Gallis ex Italia eiectis, urbibus aliquot nobis ereptis, ut iam de ſumma rerum ageretur, niſi tanto in rerum cardine præſens quiſpiam deus affuiſſet. At mirum planè dictu eſt, ijs in fluctibus, tanta in tempeſtate quanta moderatione Hippolytus rectum clauum tenuerit: quomq; alij res nouas molirentur, & Iulium in diſquiſitionē uocare auſi forent eiq; ſucceſſorem dare minarentur: hic unus conſtantiæ & grauitatis obſeruātiſsimus nihil egit, quod hoſtes ad cōminiſcendam alioqui calumniam acerrimi, ei iure poſſent uitio uertere. Quare aliquot à dignitate & ex albo purpuratorū patrum deturbatis, hic titulos & exiſtimationē, ſacerdotijq; amplitudinem incredibili tum lenitate tum moderatione defendit. Nec tamen interea uſquam defuit, quin patriæ quin ſuorum opes protegeret, quacunq; poſſet ratione. Ille pecuniam, id eſt neruos belli, ille præſidia ſummittere, ille amicos uel nouos parare, uel ambiguos in fide retinere nunquā deſijt. Si grati ergo eſſe uolumus ciues & municipes præſtantiſsimi, ſalutem incolumitatemq; acceptam Hippolyto teſtemur oportet. Te optime ac fortiſsime princeps pro publica dignitate excubāte, hoſtes deuicimus, exiſtimationē ſeruauimus, uitam defendimus: tibi ergo uni, quòd patriam habemus, quòd mœnibus tegimur, quòd late ac magnifice nomen propagauimus: quòd parentes, filios, & filij mutuo parentes coniugesq; inter ſe frui poſſunt: quòd opes ad dignitatē tranquillitatemq; poſsidemus, quod deniq; uiuimus & ſpiramus, tibi debere, tuiq; eſſe muneris ultro teſtamur ac prædicamus. Quæ omnia uitæ & fortunarum præſidia in te olim poſita, nunc uero amiſſa ac deplorata, mirum eſt quàm ſæuientem dolorē exaſperent, quàm me crudeliter & miſere enecent. Quid uero de nobis tātum uerba facio? quaſi uero ad nos tantum hæc calamitas pertineat, ac non late ſerpat propageturq;: ut cōmunis ſit hæc clades & uaſtitas, tum ſacroſancto auguſtorum patrum collegio: quos inter Hippolytus diaconorum decurio frequētiſsimum ordinē ducebat, & in Baſilica Vaticana ſacerdotum pręfecturā adminiſtrabat: tum po-

tum populo Romano,qui in eo principe & conſiliorum & rerum gerendarũ, tuen-
dæq́; libertatis ſi quis aduerſus caſus ingruiſſet,magnam ſpem collocarat. Age &
quoniam luctus magnitudo,& naufragij uiolentia me extra Italiam rapit,cogitq́; re
miniſci non inteſtinæ tantum, ſed publicæ ac externę calamitatis:quàm grauiter ac
uehementer affici exiſtimamus religioſiſsimum Gallorũ regem, illum inquam per-
petuum Eſtenſis familiæ & noſtrę ſalutis propugnatorẽ, qui ab hinc trienniũ,quom
Bononiam ad opt.max.Leonem X.ſalutandum & conferendi capitis gratia ſe con-
tuliſſet:neminem ueniens aut abiẽs maluit,qui quom de rebus maximis, & ad ſum-
mam Chriſtianæ reipublicæ pertinentibus ageret , quàm Hippolytum principem:
cuius conſilio iudicioq́; nihil tam difficile ac impeditum exiſtimabat,quod facile ex-
pediri extricariq́; non poſſet.Ludouicum uero Pannoniæ ac Bohemiæ regem quan
to luctu obſitum putamus,poſtquam tam inexpectatum nuntium accepit . Subit e-
nim animum prudẽtia illa in omnẽ partem parata,ſemper in numerato, ſemper ſub
manu expoſita:ſubit fortitudo atq; animi magnitudo,tot euẽtibus explorata & per-
ſpecta, recenter etiam aliquot exemplis cognita : quom Budæ diſsidente nobilitate
inter ſe,alia atq; alia factione, palatinum(ita ſummũ magiſtratum poſt regiam digni
tatẽ appellant)appetente, & propè ad cõferendas manus ſpectante diſſenſione:con
ſternatis cæteris,atq; ipſo rege fruſtra ſententias exquirente,princeps meus,& felici
tate orationis & ſalubritate conſilij omnium animos erexit:oratoribusq; nomine re
gio miſsis, tum monẽdo, tum caſtigãdo, nobilitatem fluctuantẽ adeò ad concordiã,
officiumq́; reuocauit.Atqui prius in Baceienſi conſeſſu eadẽ nobilitas(ſunt aũt ij ad
quindecim hominũ milia qui ritu uetuſtæ gentis armati conueniunt)ita ſoluit impe
riũ,ut iniquiſsimas omnino conditiones,& regi & optimatibus ferret,eaſq; ſub ne-
cis cõminatione obtruderet . Quas quom ſegnius acciperent , & hinc rei iniquitas,
hinc periculũ permoueret : eadem nobilitas exertis gladijs,auſa eſt in regẽ regioſq;
cõſiliarios impreſsionẽ parare.Quo tẽpore Hippolytus de militis gregarij manu ar-
repto gladio,regem & optimates hortatus,ut bono animo eſſent:mallentq; occidio
ne occidi , quàm iniquiſsimorũ hominum ſubire imperata : ſe enim paratum eſſe &
pro rege & ante regẽ potius occumbere quàm tantũ ignominiæ perferre.Quæ uox
à metu ad ſpem atq; audaciã ita cunctos excitauit,ut in eadem uerba conſertim om-
nes iurarint. Ea res uulgata nobilium animos fregit, & ad mitiora cõſilia reuocauit.
Mox quom de aduẽtu Turcarum,magnus & formidabilis rumor inuulgatus foret,
cunctis quaſi panico terrore perculſis,ipſe unus imperterritus ultro prouinciam ſu-
ſcepit adeũdi loca finitima,quibus Turcarũ copiæ imminere nuntiabãtur. Et quom
plurima obiter ad publicã ſalutem proſpexiſſet, tum imprimis arcẽ Belgradi ad Sa-
ui & Iſtri confluentes loco munitiſsimo poſitam accuratiſsime permenſus oſtendit,
qua ratione inuicta inexpugnabiliſq; reddi poſſet, & per quam exiguo præſidio re-
tineri. Sed me miſerum, dum perluſtro Pannonas & Triballos, ecce ſeſe oggerit A-
pollonia & Sarmatia Hercinio ſaltu ſeparata. Hic aures animumq́; pertundit, Sigiſ-
mundi regis ſapiẽtiſsimi ac ſemper inuicti lamentatio, Bonæ præſertim reginæ eiu-
latibus & cõclamationibus irritata:quę ſobrini dulciſsimi ac optatiſsi-
mi obitu afflicta non inuenit ubi dolorem ſiſtat,aut leuet,
niſi flendo,Diſq; autoribus tantæ iacturæ
inuidiam concitando.

rarienſi claſsi præfectus Hadriaticos homines eo tẽpore naualibus prælijs præſtan-
tes ad lacũ qui ex eo obſcurus appellatus eſt, fudit, fugauit, naues depreſsit, magnã
manũ captiuorum intra urbem inuexit. Multi ſubinde memorantur longa ſerie, quo
rum opera inſignis ac ſalutaris patriæ fuiſſe proditur, tũ in re militari & caſtrenſi ne-
gotio, tum multo maxime in toga & urbanis magiſtratibus: Aleduſius, Angelus,
Odoardus, Iſaacius iure annulorũ donati & ſcientia iuris admirabiles fuiſſe tradun
tur. Quorum cõſilio molem Thealdi iactam ad arcendas Venetorum impreſsiones
& magna circa munimenta adiuncta legimus. Inuidebant enim proximæ ciuitates
coaleſcenti urbis noſtræ magnitudini, nec pati poterant tam felicia incrementa: ſpe
rabantq́ facile nondum bene confirmatas uires poſſe ſubuertere, ſi uno tempore in-
teſtinis ſeditionibus & bellis externis agitaremur. Et ut uerum fatear res noſtræ in
magno fuere diſcrimine, ad ætatẽ uſq; Actij Eſtenſis. Qui primo honorario iure, de-
inde tribunitia perfunctus poteſtate, reſtinctis ſeditionibus, reſtituta urbi quiete, hę
reditariam iuriſdictionẽ familiæ Eſtenſi reliquit. Sub cuius auſpicijs deinde incredi-
biles fecimus acceſsiones; eiq́ nunc demum concuſſo propè terrarum orbe feliciter
acquieſcimus. Sed quid ego intempeſtiue hiſtoriã ordior earum rerum, quæ magni-
tudine quidem ſua digna ſunt, ut uiuant in memoria poſteritatis, temporis tamẽ in-
iuria propè obſcurata ſunt: quom multa ſint recenter & intra memoriam patrum ge-
ſta, quæ ut tempore proxima ſunt, ita in conſpectu ac recordatione propè omnium
uerſantur. Neq; hic aut Pauli aui paterni munificẽtiam, aut Arnaldi patris ſapien-
tiam ſublimitatemq́ animi & ſingula in omnes ordines beneficia enumerabo. Fuit
uterq; equeſtri dignitate inſignis, uterq; ampliſsimi conſilij princeps. Ex Arnoldo
præclara ſoboles nata & in domeſticis exemplis educata. Beltrandus qui Hadriæ
præſedit, & ſummus rei diuinæ ſacerdos uitæ ſanctitatem & rerum maximarũ expe
rientiam cum excellenti literatura coniunxerat. Lancilotus & Camillus, ambo for-
tiſsimi, ambo fide & ingenij pernicitate præſtantes, ſed horum uirtutem in primis
ferè conatibus immatura mors extinxit. Sed quod illis ademit fortunę inclementia,
illud deorũ bonitas cumulate in Antonio reſarſit. Hic enim ad ingraueſcentẽ pro-
pemodum ætatem firma & conſtanti ualetudine fuit, robuſto corpore & militari, id
quod multa & ſolerti exercitatione fertur aſſecutus. Primam enim pubertatem in ta
bernaculis egit & caliga. Nihil recuſare quod ad fortem & cautum militem pertine
ret. Prima ſtipendia meruit ſub Ferdinando Aragonum rege, Di boni, quãto impe-
ratore. ſub hoc alam duxit decurio. Mox ſub maximo eius ætatis principe Hercule
duce Ferrarię tribunus militũ, & primipilus quingẽtarius res maximas aduerſus ho
ſtem inſultantẽ perfecit. Tunc enim Venetus, nauali pariter & terreſtri bello noſtrã
ciuitatẽ premebat: pro cauſa noſtra ſtabat Italia, & audaciã inſolentiſsimi hoſtis ma
gnis copijs retundebat. Illud noſtrorum animos ualde conficiebat, quòd Hercules
dux diuturno morbo conflictatus, nõ erat par adminiſtrandæ rei militari, & omnia
per legatum gerebantur. Antonius ergo in tanta rerum difficultate, adde & multo-
rum perfidia, omnia induſtriè & prudẽtia incomparabili munia obire: nihil præter-
mittere, quod ad ſtrenuum certatorẽ aut prouidum ducẽ pertinebat. Nam & manu
hoſtem ferire, & fugientem intercipere, interceptum uero ac debellatum ſeruare ma
gni ac generoſi animi munus exiſtimabat. Dirigere autẽ aciem, loca cõmoda præ-
occupare, ſtationẽ caſtris metiri, imprudentes aggredi, annonam, aquationẽq; pro-
ſpicere, continentẽ dictoq; audientem militem habere, hæc præcipua in diſciplina
militari arbitrabatur. Hac diligentia perfecit, ut magna apud ſuos in admiratione, a-
pud hoſtes in timore haberetur. Cubante adhuc principe, euenit ut hoſtis magna im
preſsione Argentam oppidum ditionis noſtræ oppugnaret: diuq; oppugnatũ ægrè
ſe tuebatur. Iamq; obſeſsi ſuper deditione paciſcebantur: eius rei nuntius quom gra-
uiter noſtrorum animos perculiſſet, decretum eſt ut ſine mora ſubſidio expeditiſsi-
mi mitterentur. Sigiſmundus Herculis frater penes quem erat imperiũ, Antonium
rogat, ut celer cum ſua manu præcedat, obſeſſoſq; in ſpe atq; officio contineat, ſe pro-
tinus cum reliquo exercitu affuturum. Is nihil moratus eò cõtendit, neſcio an maio-
re animo an pernicitate, eius aduentu confirmati animi noſtrorum, qui prius in de-
ſperatio-

ſperatione uerſabantur. Victores hoſtes referre pedem, & dum ſaluti conſulunt, tanta fuit coſternatio, ut ſcalas, machinasq́; & tormenta relinquerent. Mox aduentantibus reliquis copijs pręcipites fuga non auſi ſuis ſe munitionibus tueri, diſpalati alij proximas paludes petierunt, magna pars in naues paratas conſcendit: quarum aliquot immodico pondere mox preſſę in Padi alueum ſubſederũt. Sed & paucos poſt dies, quom iã princeps à morbo uires reciperet, tumultuoſe nuntiatũ eſt, Liburnos & Dalmatas quæ magna pars fuit hoſtilis exercitus, Padum traieciſſe & Stellatã arcem inuaſiſſe: nec dubium eſſe, quin ea expugnata impune tota claſsis excurſaret in eos qui annonam & cõmeatus ſubueherent, totaq́; belli moles Ferrariam transferretur. Quare princeps in ea trepidatione, quamuis nondum bene ſartis uiribus, ceruleum uexillum propoſuit: & proclamari iuſsit, ut qui ipſi bene uellent, & rempublicam ſaluam optarent, illi actutum ſequerentur. Hic uero facile fuit intelligere quantus foret populi ac ciuium amor in optimũ principem. Nam in ea turbatione quiſq́; ſibi agmen fecit, ſe militem, ſe imperatorem ſecutus. Sed unus omnium longe ante alios emicans, Antonius ſariſſa hoſtem aggreſſus inſultantem præclara & digna immortalitate perfecit facinora. Nam & rem noſtram in ancipiti poſitam reſtituit, nec prius deſijt hoſtem perſequi quam fracta ſariſſa, & hebetato gladij mucrone, ante ſibi arma quàm uires aut animus deeſſet. Ergo ampliſsima principis oratione laudatus, magnisq́; auctus muneribus, quot ciuicas, quot obſidionales accepiſſet, ſi in eam ætatem incidiſſet, quę pluris uirtutẽ quàm fortunas æſtimaret. Certè ea die profeſſus eſt princeps, ſe illi imperium & ſecuritatem regni debere. Sed hic quoq́; me uideo imprudentẽ in id quod maximè declinabam incidiſſe, & rurſus hiſtoriam pertexere: cuius ego facilius ingreſſum quàm exitum uideo. Nam ſi ego quotiens Antonius ſingulari certamine aut iuſta manu, collatisq́; ſignis dimicauerit, inducam in animum cõmemorare, ſanè oratio non eſt finem inuentura. Illud certum eſt, omnem eum ætatẽ in præclara inſtitutione & nauanda patriæ opera cõſumpſiſſe. Primi eñ ineuntis ætatis anni, liberalium artium ſtudijs & ingenuis diſciplinis impenſi: tum adoleſcentia in ijs exercitationibus acta, quæ ad rem militarẽ corpus, animũq́; præmuniunt. Nunc gymnaſtę operam dare, luctari, excurrere, natare, equitare, uenari, aucupari, ad palum, & apud laniſtam ictus inferre, aut declinare, cæſim punctimúe hoſtem ferire, haſtam uibrare, ſub armis hyemem iuxtà & æſtatẽ traducere, lanceis occurſare, ueri ac cõmunis Martis ſimulachra imitari. Ab hac educatione quaſi ſemente ad tantã deinde frugem rerum maximarũ peruentum eſt. Necdum tamen ueras ac uernaculas ipſius Antonij laudes attigimus, qui urbanas ac pacatas ſemper functiones, martijs & caſtrenſibus longe prętulit: neq́; unquã bellum ſuſcipiendum exiſtimauit, niſi ut ſine iniuria demũ in pace degeretur. Hoc ipſe multis argumentis declarauit. Nam poſtquam res patriæ ac principis ſub externis bellis conquierunt, totus ipſe ſeſe ad reipublicę adminiſtrationem conuertit. Et ſanè ætas iam maturior ſuperuenerat, deferbuerata; ardor ille iuuenilis. Adſcitus ergo primum in ſecretius principis conſilium, non minus bonum ac prudentem ſenatorẽ egit, quàm ante fortem militem egerat. Nam quotiẽs ei ſententia dicenda fuit, ita caute ac circumſpecte rationes ſenſusq́; ſuos explicauit: ut nihil temere, nihil non exacte cogitatũ ac prouiſum uideretur. Quòd ſi ſententia diuidenda fortaſſe fuit, tum ita partiri ac membra ſuſpendere, ut nihil non ad trutinam rationis expenſum intelligeretur, omnia ad æquum & bonũ referens, ſummi iuris immanitate ablegata. Illud uero ſemper habuerit perſuaſiſsimum, utilitatẽ ab honeſto diſiungi non poſſe: ſed ita mutuo complexu utrunq́; eſſe coniunctum, ut uel utrunq́; uel neutrũ abeſſe foret neceſſe. Erãt alij qui contenti utilitatis defenſione, auribus principis ſe cõmendarent. Horum ille acerrimus aduerſarius pro iuſto honeſtoq́; ſemper fortiter depugnauit. Affectibus autem, odio, puta, beneuolentiæ, iræ, indignationi, cupiditati, ambitioni tantum abeſt ut aliquid unquam dederit, ut à nonnullis aliquando durior exiſtimaretur: quòd parum gratię, omnia uirtuti concederet. Quom tamen hoc foret ingenio, illud ſeruauit temperamentum, ut quod ad liberalitatẽ ac beneficentiam pertineret, nihil unquam amicitiæ denegauerit: quare illud elogium ſolenne omnibus atrijs & cubiculis eius uiſebatur

batur: Me diligẽtes diligo: quo & ſe grati animi, & ſummum amicitiæ cultorem, teſtabatur. Quom ergo ſibi in urbanis ædibus, quas magno ſumptu, ſed maiore ingenio atq; arte cõſtruxit, cubiculum dormitorium hiſtorijs & exquiſitiſsimis picturis appararet, nihil putauit in ſummo fornice iuſtius imprimendũ, ꝙ Anterotis, id eſt mutui amoris ortum atq; incrementa. Cui fabellæ, quom ego eam ex Porphyrio tradidiſſem, mirum eſt quanta illi ſuauitate applauſerit: tum uero & in omnibus parergis, quom amores poma iacientes effingeret, quom inſidentes ciconijs cupidines, quom alia huius generis ſymbola adderet, mores & affectus ſuos teſtabatur: ut nemini mirum uideri debeat, ſi & in Italia & in prouincijs magnas & celebres amicitias atq; neceſsitudines ſibi comparaſſet: quando nullo cõmodius philtro amor acquiritur, & retinetur, quàm ipſo amore: ut prædicabat Hecateon. ad eum itaq; ex Gallia, ex Germania, ex Hiſpania, magni & illuſtres hoſpites tam familiariter diuertebant, ut eos putares in ſuos lares cõmeare. Principes homines & purpurati Anſtitites tanta hilaritate & magnificentia excipiebantur, ut non lautius neq; copioſius apud regem excipi potuiſſent. Ad ſummã enim Antonij uirtutem ac liberalitatẽ Di immortales ſummas opes & magnum patrimonium contulerant. Nam excellentes illæ fortunæ Conſtabilis familiæ, induſtria ac parſimonia auorũ partæ, quæ in tot olim portiones ſectæ & modo quinq; fratribus cõmunes, in Antonij ſinum quaſi in unum alueum cõfluxerant: ex quo latè ad omnes utilitas & beneficẽtia propagabatur. Neq; enim ille more Aſpendij cithariſtæ intus canebar, ſed omnia ad communem uſum publicamq; cõmoditatem referebat. Hinc fores die noctuq; bipatentes, ad excipiendos peregre aduenientes hoſpites ſemper paratæ: quiſquis modo aliquo uel familiæ titulo, uel uirtutis elogio, uel artis cõmendatione, uel calamitoſa obrutus egeſtate, aut alias fortunæ uexatus iniuria ad Antonium confugerat: apud eum & dignã nobilitate ſedem & uirtuti atq; arti ſuę idoneum perfugium, calamitati autẽ remedium atq; aſilũ inueniebat. Hinc oratores magni nominis, hinc philoſophi naturæ interpretes, hinc poetæ frequentes apud Antonium uiſebantur.

CAELII CALCAGNINI IN FVNERE ALPHONSI PRIMI DVCIS FERrariæ III. oratio.

D

VÆ rationes imprimis maioribus noſtris perſuaſerunt Dux illuſtriſsime, princeps ampliſsime, proceres & ciues celeberrimi, ut in obitu ſummorũ uirorum, & præſtantiſſimorum principum funebris oratio haberetur. Altera ut res ſapienter & fortiter geſtæ in memoriã reuocarentur, & ipſa quodammodo uirtus ſuum præmium acciperet: altera ut mœſtis animis & ſuorum deſiderio perculſis, conſolatio & leuamen aliquod doloris adhiberetur. Hæc mecum ipſe cogitãs intelligo planè me ad utrũq; munus obeundum imparem eſſe. Quis enim eſt tam grauis, tam fœcundus, tam copioſus orator, qui Alfonſi ducis noſtri & principis celeberrimi uel laudes dicere uel res bello ac pace geſtas poſsit enumerare? in quibus facile quiuis unde ſoluat, ubi ſiſtat nemo queat inuenire. De me quid ſperem? cui præter tenue ac minusq; mediocre ingeniũ natura datum, doloris magnitudo mentem & conſilium omne expectore deturbauit. An ego afflictus & tam inſperato fulmine conſternatus, in funere mei principis, in luctu cõmuni, in deſiderio publici parentis, lacrymas cohibere, & orationis phaleras conquirere potero? Non mihi tantũ uel conſtantiæ, uel ſapientiæ, non tam ferreum pectus mihi Di dederunt, ut poſsim magnitudinẽ iacturę diſsimulare, & in acerbo

acerbo luctu meorum principum, meorum ciuium, non omnes dolori habenas laxa
re. Quòd ſi nauigantes excuſſo magiſtro & nauis gubernatore, quantum ſibi immi-
neat periculi agnoſcunt: quid nobis hoc tempore faciundum eo amiſſo duce ac mo-
deratore, qui omnia ſua uota, omnia conſilia ad publicam ſalutẽ ac populorum felici
tatem dirigebat? Ergo ſinite me in cauſa tam iuſta, tam neceſſaria dolori indulgere,
lacrymarũ uim effundere, in eiulatus & querimonias meo arbitratu debacchari. Nõ
orationẽ, ſed gemitus, non dicendi artificium, ſed ſuſpiria & ſingultus meros ab ho-
mine miſero & tanta clade cõflictato iuſtius expectetis. Tu quidem Alphonſe dux
omniũ tui ſeculi maxime ita de nobis meritus es, ut tuas laudes omnis ætas omniſq;
poſteritas pro dignitate recenſeat. Et ſanè tua monumenta adeò ſunt illuſtria, adeò
ſplendida, ut in ea nulla unquã graſſari poſsit obliuio. Potuit ergo infirmitas & con
ditio noſtræ mortalitatis precarium illum ſpiritum tibi auferre: ut excelſa & fœcun-
da tot uirtutũ anima debita in cæli parte aliquando conquieſceret. Tuæ uero ſapien
tiæ uel in ſecundis uel in aduerſis rebus perſpectæ, tuarum rerum feliciter geſtarum
memoriam nunquã profecto abolere poterit: ut quom futura ſecula de magnitudi-
ne animi, de humanarũ rerum deſpicientia, de adeundis intrepide periculis, de pru-
dentia tractandæ rei bellicæ, de conſtituenda confirmandaq; pace uerba fecerint, tu
protinus occurras, à quo rerum omnium agendarũ exemplum, quaſi à Polycleti ca-
none petatur. Ob id non ſolum populi tuo ſubiecti imperio magnitudinem calami-
tatis intelligunt: ſed Itali iuxtà & prouinciales te ſublato ex rebus humanis, Italiam
orbatam & magna ſplendoris ſui parte deſtitutã fatentur. Sicut igitur tua pridẽ glo-
ria peruagata eſt orbem terrarum: ita & inexhauſtus hic mœror late ad pleraſq; gen
tes ac nationes pertinebit: præſertim quas non modo publica tanti doloris, ſed do-
meſtica & familiaris etiã ratio permoueat. Nulla enim eſt ex ijs natio, nulla prouin-
cia, quæ illuſtriſsimam Eſtenſem familiam cognatione & cõiunctione ſanguinis nõ
attingat. Illam ſanè conſtat è Germania in Italiam ueniſſe tum primũ quom rex Ca-
rolus cognomẽto Magnus à Leone III. pont. max. aduerſus Longobardorũ tyran
nidem accerſeretur: qua in expeditione quom multa dediſſet uirtutis exempla, rex
parta uictoria, eam Ateſte, unde poſtea nuncupationẽ traxit, & aliquot in Euganea
regione oppidis donauit. Ab eo tempore ad noſtram ætatẽ anni ſeptingenti duo &
triginta interſunt. Deinde uero quom fama iuſtitię ac probitatis late increbreſceret,
Ferrarienſes finitimis bellis & inteſtinis factionibus laborantes, Acciũ Eſtenſem ui
rum ſpectatæ induſtriæ ad componendos reipublicæ fluctus aduocarunt. Is adeò ſe
gratum gratioſumq; omnibus præbuit, ut mox publico populi conſenſu ciuitati no
ſtræ præficeretur. Et nunc agitur annus plus minus ter centeſimus, ex quo hęc fami
lia feliciſsime noſtræ urbis clauũ tenuit. Quo tempore tãtos profectus fecit, ut quam
luteam ligneamq; inuenit, nũc latericiam & marmoreã, auro argentoq; excultam ui
deamus: & quæ antea uicinorum patebat iniuriæ, nunc multis urbibus atq; oppidis
imperet, & hoſtiles impetus ſummoueat. At interim quàm generoſa proles ſuccre-
uit? Quot uiri bello & pace ſpectati emerſerunt: ut non plures uel ex Argo naui, uel
ex equo Troiano prodierint. Quorũ nomina geſtaq; fortia ſi uelim oratione proſe-
qui, iuſtam hiſtoriam contexi oporteat. Sed ad proxima tempora & ad Alphonſi pa
rẽtes noſtra feſtinat oratio. Ex Hercule & Eleonora regis Aragonũ filia natus Al-
phonſus, decus olim & præſidium noſtrũ, nunc doloris & ſqualloris noſtri cauſa iu-
ſtiſsima. Hic prætermitto Auguſtam familiã Auſtriæ, ex qua perpetua ſerie tot Cæ
ſares. Prætermitto domũ Coruinam & Matthiam regem Pannonum: qui & magni
tudine animi & celebritate nominis omnes longe ante ſe reges ſuperauit. Quorum
quiſq; amplum & honorificũ ſibi putabat cũ familia Eſtenſe cognationẽ iniiſſe. Vi-
detis iam puto undecunq; & Cæſarũ & regũ maieſtate familiã Eſtenſem ſubnixam,
ut uario multiplicíq; nexu ſtemmata procurrant, Galliã, Hiſpaniã, Pannoniã Ger-
maniamq; unum in nodum adglomerantia. Quòd ſi more ueterũ populus antiqua-
rum imaginum in funus deferretur, multi profecto dies nec miſſus nec ferculorum
caperent multitudinẽ. Neq; hoc loco pontificum maximorum, Calixti, Alexandri
atq; aliorum neceſsitudines mihi attingẽdas putaui. Illud ſanè iure affirmare auſim:
in fami-

in familia Eſtenſe & amplitudinem regum, qui hominibus imperant, & deorum ſan-
ctitatem, qui ipſis imperant regibus, contineri. Sed hæc uetuſtiſsimæ ac fœcundiſ-
ſimæ familiæ communia ſunt, illa Alphonſo duci propria. Ingenium ad res omnes
acerrimum: mirum enim dictu, qua felicitate artes omnes hauſerit, etiam reconditas
& ipſis artium profeſſoribus incognitas. Sed duæ illæ fuerunt optimates, in quibus
præcipuam curam & diligentiam poſuerit: Primum ut populos ſuæ ditionis ſum-
ma æquitate adminiſtraret, eoſq; quatenus ei licebat fortunatos redderet: tum ue-
ro ut rem militarem tantiſper exerceret, dum hoſtes retunderet, & paci quæ nihil
eſſet inſidiarum habitura conſuleret. ſed de hac poſtea. Quod ad populorum gu-
bernationem attinet, illud certum eſt: Duo hæc inter ſe cõuenire oportere, ut prin-
ceps bene imperet, & populus ſe dicto audientem præſtet. Erat ea in re mirificus ar-
tifex Alphonſus. Quom enim noſſet iuſtitiam uirtutẽ eſſe aliorum gratia compara-
tam, & ob id alienum bonum appellari, quòd ex ea ad habentẽ nihil redundet, ſed o-
mne eius cõmodum ad reliquos proficiſcatur: in hac ita princeps optimus ſe exerce
bat, ut ablegato omni diſcrimine ſe parem omnibus redderet: neq; pauperi quicquã
addebat miſericordia, quod diuiti ſubduxiſſet inuidia. Vnum erat apud Alphonſum
diſcrimen, ſi quis plus polleret uirtute, moribus, induſtria: his fauebat impenſius,
hos fouebat indulgentius. Erat enim præ cæteris omnibus ſolertiſsimus ingeniorũ
ſpectator. Sciebat populos nullo magis inuitamento ad amandum illici, quàm an-
nonæ copia, quàm ſecuritate. Itaq; ſemper illud habuit primũ in conſilio, ut magna
uis frugum in urbẽ conueheretur. Ad ſecuritatẽ uero & perennem ſuorum defenſio-
nem, urbem noſtram foueis, aggeribus, alioq; item apparatu muniјt, & propè inex-
pugnabilem fecit. Quom igitur multo maxima Italię pars bello, cædibus, uaſtitate
conflagrauerit: nos & dei optimi max. ope, & ſapientiſsimi noſtri principis cõſilio,
extra omnem fortunæ aleã in alta pace uiximus. Nihil ergo mirũ, ſi omnes iuxtà or-
dines perpetuam & conſtantẽ erga eum fidem ſeruauerint, ſi pro eius incolumitate
nullum unquam periculum detrectauerint. Quòd ſi bene gratum animũ teſtari uolu
mus, neceſſe eſt ut te Alphonſe clementiſsime publicũ benefactorẽ, uerum patrię pa
trem fateamur. Nam quòd fortunis noſtris fruimur, quòd intra lares noſtros degi-
mus, quòd uxores, filios, familiamq; citra omnem periculi ſuſpicionẽ alimuus, quòd
hunc ſpiritũ de cælo trahimus: tuę uni profecto pietati princeps mitiſsime acceptum
ferimus. Atqui ex tantis beneficijs & cõmodis, quibus tu nos affeciſti, quota por
tio in te uiciſsim redijt? nulla ſanè. Te enim hoc uno cæteris præſtare, & ob id eſſe
principem cognouimus: quod plus laboris, plus ærumnarum, ſemper tibi adſciuiſti.
Nam quom fortuna ſtatuiſſet apud omnes gentes uirtutẽ tuam ad illud tẽpus igno-
tam declarare, & famã tui nominis immortalitati conſecrare, magnas tibi difficulta-
tes obiecit, magnos aduerſarios ſubornauit: quos tu tamen & tua conſtantia & incõ
parabili altitudine animi ſuperaſti. Tritum eſt illud de Catone: neminẽ ſæpius accu-
ſatum, & ſemper abſolutũ. Quod in te pulcherrime torqueri poteſt, neminẽ ſæpius
domi foriſq; in diſcrimen ueniſſe, & ſemper incolumem uictorẽq; euaſiſſe. Quom
pater primũ deceſsit, tui principatus auſpicia in ea tempora inciderunt, quibus feli-
cius multo putatum eſt, imperio renuntiare, quàm imperium adſumere. Tu tamẽ &
iuuenis & imperandi adhuc expers, niſi te ad imperandum natura formaſſet, intre-
pide pericula omnia ſubiſti, & inimicorũ conatus prudentia induſtriaq; tua eluſiſti.
Mox quom Iulius pont. max. ad libertatẽ Italiã erexiſſet, ſuiſq; armis uniuerſam Eu
ropam colliſiſſet, magnoſq; illos ſpiritus Veneti ſenatus attriuiſſet: tu in tanto motu
rerum, tantum abeſt ut quicquã amiſeris, ut multo magis te tuoſq; ciues in libertatẽ
uendicaueris, præſidemq; illum Venetum, id eſt perpetuã ſuggillationem tuæ ditio-
nis, depuleris. Mox alios bellorũ turbines inuexit fortuna. Quom Maximilianus
imperator Carnos, Iulienſes, Helicaonas numeroſo exercitu uaſtauit, dura obſidio-
ne Patauiũ cinxit: quòd tu ut par erat Cæſareas partes ſis ſecutus, in te Veneta claſ-
ſis impetum fecit, igne & ferro omnia crudeliter populata. Tu uero licet imparatus,
licet potentiſsimus hoſtis inſperate adoriretur, nihil tamen conſternatus, tumultua-
rio milite obuiã prodijſti: & Dis adiuuantibus ſeptemdecim triremes, multas libur-

nicas ac biremes cũ omni præda & inſtrumento depreſsiſti, profligaſti, & in morem
triumphi captiuas duxiſti: tibiq; apud omnes poſteros uirturis ergò roſtralẽ coronã
poſuiſti. Sed quanta deinde rerum mutatio, quàm fœdæ tempeſtates ſubſecutæ
ſunt? quom apud Rhauennã Gallicus exercitus tua maximè opera Hiſpanas copi-
as deuicerit: & mox quom te ratio rerum domum reuocaſſet, Heluetiorum impetu
Gallus uictor Inſubriam & Liguriã amiſerit, & ægrè ſe reducem in Galliam recepe-
rit. Depulſo ergo Gallo, & Germano trãs Alpes Rhetias reuerſo, in te princeps for
tiſsime tota belli moles, omnis hoſtium conatus incubuit. Hoſtis Hiſpanus & ponti-
ficius miles, ut poſſet impune in noſtram peninſulam traijcere, & Ferrariam uſq; o-
mnia libidine populari, conſtituit in poteſtatem redigere munimentũ, cui Proaſtiæ
nuncupatio eſt, ſitum in ripa Padi, qua parte Aemyliam alluit. Tormentis itaq; & o-
mnibus machinis nocte ac die quatere, nullum interſpirandi tempus obſeſsis dare.
Tum inuictiſsimus dux noſter Alphõſus rebus aduerſis ſemper maior & excelſior,
admirabili illo quo pollebat animi uigore, pleno paſſu, noctu ad hoſtem peruenit in
eum uicũ cui Roſſettę nomen inditum: Pado uno & altero cõmeatu cũ quatuor ſuc
ciſiuis Gallorũ alis & collectitia oppidanorũ manu ſuperato, quom iam illuceſceret
in exercitũ iuſtum, ſed ſecurũ, & ſibi nimiũ cõfidentẽ impreſsionẽ fecit, magnaq; illũ
occidione occidit: quom pleriq; à fuga conſilium caperent, pauci arma induere cogi
tarent. ergo uictor & triumphator, relicta ſuis militibus præda, domum reuerſus. In
quo illud memorabile: quòd Hiſpanos genus hominũ callidiſsimum nõ alijs artibus
quàm ſuis petijt ac ſuperauit. Sed domina rerum humanarum fortuna, quæ noſtris
ſemper rebus illudit, nõ tulit hanc lętitiam eſſe diuturnam. Quod enim Hiſpanus ui
non potuit, proditione Proaſtiam in poteſtatẽ redegit. Quod ubi Alphonſus reſci-
uit, ablegata omni cunctatione protinus eò aduolauit, antequam maiores copiæ ſu-
peruenirẽt. Eò Alphonſus tormẽta iacere, ſcalas admouere nõ prius deſtitit, quàm
Hiſpanis uictis, & ad unum omnibus conciſis, amiſſam arcẽ recepit. Qua in expu-
gnatione molari lapide ex tormento excuſſo, uulnus in fronte accepit: quo ictu
quom in terram procubuiſſet, pro exanimo in caſtra relatus eſt. Sed paulatim reuo-
cato ſpiritu, cognitũ eſt non eſſe lethale uulnus, præſidio galeæ quam eo die indue-
rat, id quod raro admodum facere conſueuerat. Sed ni me mea fallit opinio, tum op-
tabiliorem multo illi mortẽ fuiſſe futuram puto, in medio ardore belli, fortiter dimi-
cando, quàm quod modo contigit in lectulo longo morbo contabeſcere. Dictum e-
nim uetus eſt: fortiſsimũ quemq; Mauors pignoratur. Cæterum iam me piget ac
pœnitet longius à portu prouectũ eſſe, quàm deſtinaram. Quare uela colligam, ſi u-
nũ illud addidero, eum in recuperãdo Regio Lepidi & Herbaria, ſed imprimis Mu
tina ueterũ omnium imperatorũ gloriã æquaſſe, in qua quid prius mirer neſcio. Tan
ta enim celeritate res acta eſt, tanta in uictos clemẽtia ac liberalitate, ut uirtutes ipſę
inter ſe collidi & cõcertare uideantur. Certè quod olim Themiſtocles dixiſſe fertur,
de populo Mutinenſi dici poſſe arbitror: eum ni uictus foret, funditus fuiſſe peritu-
rum. Nam ſeditione ciuili ac inteſtina conciſus, anguſtia etiam annonæ uexatus, au-
thoritate Alphonſi pacẽ & concordiã reparauit: importata uero protinus magna ui
frugum, ubertatẽ hilaritatemq; eſt adſecutus. Sed ò me parum ſapientẽ, qui magni
herois Alphonſi res geſtas remetiar, id eſt doloris & calamitatis noſtræ colligã inci-
tamenta. Ipſi enim certum habeo nihil omnino mali eueniſſe. Quicquid euenit, eue-
nit nobis. illud fortaſſe quiſpiã doleat, quòd rebus tot præclare editis, tanta apud om
nes gloria parta, quom ſe fortuna mitiorẽ pacatioremq; oſtenderet, in media rerum
tranquillitate atq; ipſa propè felicitate conciderit. ò fallacem hominũ ſpem. ò fragi-
lem fortunam, & inanes noſtras cõtentiones, quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur
& corruunt, & ante in ipſo curſu obruuntur quàm portũ conſpicere potuerũt. Al-
tera ſupereſt pars, quæ ad conſolationẽ pertinet. quam nemo à me homine afflicto
& doloris & mœſtitiæ pleno iure debet expetere. Crudũ adhuc uulnus, necdũ coa-
leſcens, manum artificis reformidat. & certè quom ego omnia diligenter circumſpi-
ciam, nuſquam ſpes conſolationis affulget, niſi à uobis fratres animo & pietate con
iunctiſsimi. Vos enim eſtis uiuæ imagines & ſpirantia Alphonſi ſimulachra. Sed te

tamen

tamẽ priuatim appello Hercules dux optime ac præſtantiſsime: nam in te uno ſpes omnes noſtræ, noſtra omnia nituntur uota. Tu ille es, cui recepto iure gentium, imperium debetur. Tu enim non in fortunas modo, ſed in pulcherrimũ glorię patrimonium ſucceſſurus, tu relictos à patre Alphonſo ſuſcepturus es faſces. Imo uero, ut uerius dicam, uiuo adhuc patre eos ſuſcepiſti. Nam tu omnium curarũ particeps, multo maximã imperij molem humeris ſuſtinebas: & mãdata tibi munia tanta ſapientia obibas, ut ætas iuuenẽ ſapientia uirũ iam bene maturũ teſtaret̃. & certè ea eſt indoles tua, ea ingenij acrimonia, quę nihil imperuiũ ſibi relinquat. Iã ab ipſa ineũte pueritia experti ſumus quãta eſſet uis tua in dicẽdo, quàm acer in perſuadendo, quom apud Hadrianũ pont. max. cauſam pro patre, pro patria, non egiſti tantum, ſed obtinuiſti. Quarę quom maiorẽ partẽ ætatis in literis ac pręclaris diſciplinis attriueris: qd mirũ eſt, quodcũq; ætati deeſt, id cumulate ſtudio ac diligentia ſarciri? Tu uero tam literarũ cupidus ac ſtudioſus, nullã tamen diẽ prætermiſiſti, qua nõ te Martijs etiã meditationibus dederis: aut equum agitare aut uectẽ iaculari: aut feras inſequi & cum urſis atq; apris congredi: aut armato hoſti lancea occurſare. Fecit hæc explorata olim de tua uirtute opinio: ut quom Etruria ſuã tueri libertatẽ propoſuiſſet, nõ alium præter te adhuc adoleſcentulum defenſorẽ requireret. Quom uero potentiſsimo Galliarũ regi Ludouico gener peteretur, qui ex felici illa ſobole progeniẽ propagaret, unus tu ex omnibus inuẽtus es, qui & nobilitate generis & præſtantia uirtutis regiæ conſanguinitati non minus ornamenti adderes quàm acciperes. Sed una eſt præcipua ratio, quæ ciuibus, quæ optimatibus, quę omnibus populis tuis ſuadet, ut optima & maxima quæq; de te ſibi polliceãtur: ſumma ſcilicet probitas, ſanctiſsimi mores, incredibilis modeſtia & humanitas illa inimitabilis grauitate coniuncta. Quæ quom omnium animos tibi deuinciat, authoritati tamen & maieſtati principis nihil imminuit. Quid uero Di tibi negare auſint, quos tam religioſe colis? tanta pietate uenneraris? hi certè tibi pacatum imperiũ præſtabũt æque & diuturnum. Illud uero tibi erit certũ & exploratũ tuę felicitatis teſtimoniũ, ſi nos omnes quàm feliciſsimos feceris.

CAELII CALCAGNINI PRO ALFONSO PRIMO DVCE FERRARIÆ, ORATIO AD LEONEM X. PONT. MAX.

s

IQVA ætas unquã aut ex magnitudine aut felicitate rerum geſtarum gratulandi ſibi materiam nacta eſt, ea propemodum tẽporibus noſtris affulſit. Ea enim nuperrime contigerunt, quæ fortuna ipſa dubitauit an facere poſſet, antequam feciſſet, certè apud poſteros minime fidem habitura. Vidimus leuiſsimo impulſu maxima regna & uix multo tẽpore adulta conſternari: iam ut nullũ certius teſtimoniũ immortalibus eſſe poſsit, deos res humanas procurare: & quamuis ſerius, nunquam tamen inulta ſini malorum flagitia. Fallitur etenim quiſquis hęc ingenio aut ope humana facta ſuſpicatur. Deus ipſe ultor, deus ipſe hæc ſuperbis poſuit ſpectacula, & potentiũ ceruices confregit. Quando aliter fieri non poterat ut res noſtræ aliquando trãquillitate fruerentur: niſi obijces prius, qui obuiam felicitatẽ auerterent, ſummouerentur. Quando enim ſacroſanctæ ſedi pontificiæ ſuum decus, ſuaq; autoritas reddi potuiſſet: ni prius infenſiſsimi eius oppugnatores fuiſſent expugnati. Id quod multi quidẽ antea pontifices optauerant, ſed præter ſummũ totius æui rectorem Iulium, qui poſſet adhuc inuentus eſt nemo. hic diſcordes ſemper aliàs reges animis iunxit. hic atrociſsimos fidei hoſtes formidabili execratione exturbauit. hic fortiſsimo exercitu multas ac

munitiſsimas urbes in fidem recepit. hic inuictiſsimũ fidei cardinem Franciſcum le
gatum ſummæ rerũ moderationi præfecit: cuius autoritate & acerrimi duces conti-
nerentur, & urbes in poteſtatẽ redactę mores acciperent, & in beneuolentiã ſanctiſ-
ſimæ ſedis reuocarentur. Eſt enim illud uſu compertum, fruſtra res magnas parari,
niſi adſit qui eas prudentiſsime & gerere poſsit & tueri. Fuerat quidem in eo rerum
turbine maximi pontificis prouidentia atq; incredibili patrũ conſenſu ad id munus
princeps noſter Alphonſus Romani exercitus imperator declaratus; ſed domeſti-
cum periculum & multa pars regni adempta eoq; tempore imprimis recuperanda
auertebat. qui poſtquam rem feliciter atq; ex ſententia perfecit, eiectisq; grauiſsimis
hoſtibus, qui in uiſcera propè totius regni graſſabantur, eam partem imperij quæ o-
lim per iniuriam parenti optimo fuerat adempta iuri auito reſtituit, & paternos ma-
nes ultus eſt, & quaſi expiauit: melior deniq; rerum facies affulſit, datumq; eſt ocium
optatiſsimũ bellorum munus. Quo tempore ſummus ille nec mihi unquam ſine plu
rima præfatione dicendus Iulius, nihil mutans de iudicio, nihil ſententiæ ſuæ abro-
gans, iuſsit, ut pro ueteri ac imperatoria cõſuetudine ampliſsimo principi uexillum,
& quaſi ſummæ poteſtatis autoramentũ præberetur. Et quoniam locorũ interual-
lo, magnoq; montium interſtitio fieri nõ potuit, ut ipſe ſanctiſsimus pont. quod olim
fieri ſolebat, ſua illud manu daret: ei hoc imprimis munus mandauit, quem ex omni
bus maxima pietate proſequeretur: cuiusq; ſapiẽtiam ac felicitatẽ maximis in rebus
fuerat expertus. Ipſum igitur ampliſsimũ legatum per quẽ eccleſia modo priſtinam
dignitatem reparauit, nuncupatim ad nos ire uoluit: ea cauſa quòd neq; alius maior
huic rei obeundæ inueniri poterat, neq; alia res maior, quæ illi mandari potuiſſet. Et
alioquin par eſſe uidebatĩ, ut qui tam diu in ſacra militia primas geſſerat partes, poſt-
quam rebus pacatis eius opera deſiuerat pont. Ro. indigere, nec iam licebat tranſa-
cta bellorũ neceſsitate ſacerdotij maieſtatẽ armis inceſtare, eas primas partes eãq; in
rebus omnibus fortunã in eius manus traderet, cuius induſtria in magnis rebus fuiſ-
ſet perſpecta, quiq; pro incolumitate atq; dignitate Chriſtianæ pietatis nec fortuna-
rum iacturam, nec capitis periculum recuſaret. Eſt enim hæc uetus Eſtenſis familiæ
conſuetudo, ſacroſanctæ Romanæ ſedi & omnia debere, & omnia cumulatiſsime
perſoluere. Teſtis beatæ memoriæ pont. Innocẽtius. IIII. quom Acelinus atrociſsi
mus eccleſiæ hoſtis cuncta deuaſtaret, unus Aldrouãdinus Marchio Eſtenſis auſus
eſt intrepide occurſare, fundere ac fugare. Multa huius rei teſtimonia afferre poſſem,
ſed quod cũ illo conferatur, alterũ non habeo. Nam quom multa fortunæ inclemen-
tia rem pontificiã uexaret, Fredericusq; ille qui à rubore barbæ inuenit cognomen-
tum, hoſtiliter eccleſiã perſequeretur & iam omnium rerũ difficultate laboraret Ro
manus exercitus: imprimisq; militũ inopia, quorũ magna uis aut cæſa fuerat in bel-
lo, aut quom non procederent ſtipendia ad hoſtem deſciuerat, Aldrouandinus opti
me gnarus, neq; ſe ſine eccleſia eſſe poſſe, neq; ſuam erga eccleſiam cõmodiori tem
pore fidem & pietatem agnoſci poſſe: quando nõ erat ipſi rei numarię copia, filium
quem unicum habebat Florentinis ea tempeſtate opulentiſsimis pignori dedit: atq;
aliquot aureorũ milia mutuatus ingentẽ cõparauit exercitũ: quo ſæuiſsimũ hoſtem
repreſsit, & qua ratione uinci poſſet oſtendit. Sed hæc antiqua & ipſa ætate obſole-
ta. Nuperrime uero recepta Bononia, cõcitatoq; inteſtino tumultu, aduolanteq; ho
ſtiũ ſubſidio: ſcis ipſe ampliſsime pater quãto in diſcrimine pars pont. uerſaretĩ: niſi
obſequentiſsimus S. ap. filius dux Alphõnſus raptim magnã manum coegiſſet: atq;
ampliſsimus princeps eius frater et ipſe inter purpuratos patres eminẽtiſsimus Hip
polytus mature affuiſſet, atq; hoſtiũ iter & cogitationes pariter interrupiſſet: quom
hoſtis fruſtrato conſilio & ueterem beneuolentiam & cognationẽ imploraret. Sed
optimi principes mei illud imprimis ſemper duxerunt, amicitias & cognationes re-
uerentia S. Ap. metiri oportere. ea neglecta omnia fœdera ſubuerti. Quæ quidẽ eo-
rum ſententia non modo ex debita religioni ueneratione inoleuit, ſed plurimis ac
maximis beneficijs confirmata per omnem præclariſsimæ familiæ ſe-
riem deducta, iure quaſi hæreditario in opti-
mos fratres deriuauit.

CAELII CALCAGNINI PRO ALFONSO PRIMO DVCE FERRARIÆ, oratio ad Leonem X.pont.max.

s

I rerum molem animus, aut animi magnitudinem uis dicendi poſſet æquare pater beatiſsime, multo cõfidentius addicendum accederẽ. Sperarẽ enim fortaſſe me aliqua orationis copia, quam facile poteſt res ipſa ſuggerere, mandatas mihi uices implere, atq; incomparabilem Alphonſi principis mei in iſtam ſanctiſsimã ſedem fidem atq; obſeruantiam declarare, immenſamq; illam populi Ferrarienſis tum gratulationẽ tum lætitiam ad orationis præſcriptum uacare. Sed cauſa eſt rerũ conditio, ut neq; ipſę animo concipi, neq; ſatis animus uerbis perſtringi poſsit. Nam quo plures undiq; ſe offerunt meritorum rationes & lætitiæ cauſæ, hoc earum ſumma difficilius confici & expediri poteſt. alios una uel altera ratio, publica uel priuata utilitas deuinciat, uetera uel recentia beneficia cõmoueant. At principem meum innumeræ tum publicę tum priuatæ, tum ueteres tum recentes cauſæ ad obſeruandum, colendum adorandumq; maieſtatem tuam auguſtiſsime pater impellunt. Hinc ſumma Romani pont. autoritas occurrit: pro cuius admirabili poteſtate omnes principes, omnes reges, qui ſe Chriſtianos meminerunt, ſummã deuotionem & cultum debẽt: & prout quiſq; plus religionis & pietatis habet, hoc promptiorẽ propenſioremq; ſe ad eius defenſionem atq; incolumitatem tuendam præſtare debet. Ex omnibus uero qui hoc nomine cenſentur, familia Eſtenſis una omnium maximè pontificũ liberalitate aucta, muneribus locupletata, ornamentis illuſtrata, hoc officio aſtringitur. Cõſtat enim memoria ab hinc annum propè trecenteſimũ à Romanis adeò põtificibus euectã, ut præter maximos honores excellenteſq; prærogatiuas, etiã à ſe.re. Gregorio eius nominis nono perpetua Ferrariæ, quam Actius Eſtenſis imperatoris præſidio eiecto eccleſiæ recuperauerat, præfectura donata ſit. Ac demum à Paulo II. eius nuncupationis, primus omnium feliciſsimus ille Borſius, ille inquam familię Medicum & parentis tui pater ſanctiſsime maximus admirator, dux creatus & ſalutatus eſt. Sapientes ſanè pontifices qui tam ſalubrẽ rationem inuenere, qua eam urbem inteſtinis ſeditionibus & quotidiano tumultu laborantẽ liberarent: ut quom eo tẽpore anguſtam adeò ac ligneam & maiore parte cratitiã darent, nunc ornatiſsimã & multa parte marmoream haberẽt: & quę tunc factionibus diſtrahebatur, nunc pontificias tantum partes tueretur. Nemini itaq; mirũ uideri debet, ſi uarijs caſibus & alternante poſtmodum fortuna fidem perpetuo conſtantiſsime ſeruarit. Id quod maximè intellectum eſt Federico imperatore aduerſus Innocentiũ IIII. & mox Acelino in pontificis partes hoſtiliter ſæuiente: quo tempore Aldrouandinus Actij filius pro ſacroſancta eccleſia excellentẽ ſanè operam nauauit, atq; in magna pecuniarũ egeſtate filiũ pignori oppoſuit: cõductiſq; nouis copijs & firma manu Ferrarieſis populi ſubſequẽte rem Romanã magna acie profligatã, autoritatẽ pontificis fœdiſsime ſuggillatã, non reſtituit modo, ſed auxit & cõſeruauit. Teſtes mihi annales, qui ſine adulatione, ſine inuidia ueritatẽ teſtanť. Sed & poſterioribus ſeculis, quaſi hæreditario quodã iure omnes ex ea familia principes tot reliquerunt gratitudinis ac fidei ſuę in Rom. pont. monumẽta, ut poſſent exiſtimari acceptis paria feciſſe, niſi & maximis beneficijs prouocati feciſſent, & ea eſſet Rom. pont. amplitudo, ut uel leuiſsimũ eius beneficiũ nullo poſsit hoſtimẽto cõpenſari. Alioqui etiã ſub Romani. pont. patrocinio Eſtẽſis familię imperiũ ac dignitas pridẽ incolumis ſtetit. Nã quoties incumbentes hoſtes in eius perniciẽ autoritate atq; armis depulit? Quoties deuotiſsimã familiã & deditiſsimã urbẽ ſibi ſeruauit? Et licet euenerit proximis annis, neſcio quo Italię fato, ne qd ſcilicet eſſet expers à fortunę ac bellorũ incurſu, ut ea uis, ea autoritas, illæ copiæ quę pro nobis toties ſteterãt, in nos, prò dolor, ab aliqua (ut fingũt poetę)

Tiſiphone excitarentur: noſq; adeò acerbe atq; inſenſe perſequerentur, ut ea cauſa
tantum prioribus ſeculis ſeruati uideremur, ut eſſent in quos poſteriorũ temporum
acerbitas ſæuiret: id tamen nõ ſine conſilio & numine deorum factũ putamus, quo
maior Leoni pont. max. ex ſeruatis & reſtitutis clementiæ laus creſceret: atq; omnes
ætates teſtarentur Romanã ſedem duos habuiſſe pontifices, quorum alter belli arti-
bus, alter pietate principes omnes ſuperaſſet. Quorũ utrunq; ueteres Ioui opt. max.
tribuerũt. Quo titulo illud planè memorabile, quòd bonitatẽ & clementiam magni-
tudini poteſtatis præferrent. Et lætari iure poſsit Alphonſus, uexationesq; ac bella
omnia boni conſulere, ut tanto deinde tanti pontificis teſtimonio perfruatur: quo
cuncta infortunia atq; aduerſa compenſat. Iiſdem te ac tuos olim artibus fortuna pa
ter beatiſsime exercuit: ut quo uehementius uexarere, hoc tua & tuorũ uirtus ac ma
gnitudo fieret illuſtrior. non enim falſo dictum eſt, multis fortunã parcere in pœnã:
quo ſcilicet eorum laus ſit obſcurior & perpetuis tenebris obruta deliteſcat. Tu itaq;
Leo ſanctiſsime, non modo expectationẽ de te olim, quom ad ſummũ faſtigiũ & lon
ge ſupra mortaliũ conditionẽ euectus es, æquaſti: uerum longe, & toto (quod aiũt)
ſtadio, ſuperaſti. Nihil enim tibi prius ac potius fuit quàm exercitos in mutua Chri-
ſtianorum uiſcera gladios manu excutere: ignotaq; diu fœdera, & deploratã pacem
reuocare. Id quod fortaſſe tardius uoto nonnullis contingit: qui parum meminerũt,
ita euenire ex natura rerum: ut qui uehementer cõcitati ſunt fluctus, ſuperueniente
deinde tranquillitate non protinus remittant, neq; prorſus miteſcãt, ſed priſtinos im
petus, deſæuientibus licet uentis, adhuc magna parte teneant. Nemo tamen unquã
dubitauit, quin diuina iſta ſapientia tua facile omnia moderarere, & ipſa etiam relu-
ctante fortuna, in æquũ tutumq; pertraheres. Sed quo tardius per te in portum pa-
ter beatiſsime prouehimur, hoc magis anteactæ uim tẽpeſtatis agnoſcimus, hoc ma
gis beneficium tuum experimur. Hinc ſe princeps meus S. T. omnia plenius debere
intelligit: eaq; tibi ex uero & ex merito accepta profitetur. Magnum eſt enim à pont.
Rom. probari & extolli, ſed à pont. Leone longe maximũ. Neq; ſanè tibi hoc no-
men fortuito aut fruſtra obtigit: namq; apud gentes accepimus magnum illum ma-
lorum propulſatorẽ Herculem, & in ſacris literis illum noſtræ ſalutis autorem Chri-
ſtum, cuius in terris uices agis, Leonem appellatum. Tu itaq; pontifex, tu Leo, tu
magni Laurentij filius, tu gloria familiæ Medicæ apud omnes gentes & nationes
clariſsimæ, addo & familiæ Eſtenſi ſemper coniunctiſsimæ, tu fautor bonorũ, tu ſtu
diorum erector, tu pacis reſtitutor, non modo Alphonſum ducem tibi ſemper obſe-
quẽtiſsimũ iudicio ac teſtimonio tuo ornaſti, uerum & maiorũ dignitati ac ſplendo
ri reddidiſti. Tu florentiſsimas urbes fortunæ iniuria ereptas, tu oppida progenito-
rum eius ſanguine parta & hęreditario iure debita cõfirmaſti. Tibiq; Alphonſus dux
tot ornamentis, tot meritis, tot beneficijs deuinctus ad pedes tuos ſupplex pro-
cumbit, & nos eius nomine procumbimus, non quantas poſſumus aue animo aut o-
ratione proſequi gratias agẽtes M. T. ſed quãtas neq; animus capit, neq; oratio exe
quitur: Illumq; tibi perpetuo obedientiſsimũ obſequentiſsimumq; fore pollicemur.
Tibi omne illius regnum, omnes urbes, omnes populos, omnes fortunas, omnes li
beros, ſpiritum deniq; illum tot bellis ac periculis expertum probatumq; offerimus.
hoc tuo iure uti potes. hunc pro dignitate tua atq; iſtius ſanctiſsimæ S. exiſtimatio-
ne & defenſione, in omnẽ caſum & diſcrimen, in omnia pacis & belli munia pro uo
luntate & arbitrio tuo paratum trahe. Tu nos populumq; omnẽ Ferrarienſem tibi
deuotiſsimum tuo feliciſsimo nutu excipe. Cuius utinam in te uoluntatem & in ſan
ctiſsimum Petri ſolium deuotionẽ aliquo modo poſſemus exprimere, utinã eius læ-
titiam ex parte aliqua enarrare. Videres pater ſanctiſsime nõ animata ſolum, ſed &
mutos ipſos urbis parites, ipſas arces, geſtientes in admirationẽ & cultum: uideres
fœminas, pueros, ſenes omnes ordines, omnes ætates diſcurſantes ad omnia deorũ
puluinaria, pro ſalute Leonis pont. ſupplicantes: ex qua ſuã ſalutem pendere exiſti-
mãt. Audires uota & fœlices omnium acclamationes, qui pacem, ſecuritatẽ, dignita
tem, fortunas, penates, liberos, bona deniq; omnia beneficij tui agnoſcunt & teſtan
tur. Tu itaq; quod feliciter cepiſti, & principem meum & urbem & populum tot be-

neficijs

neficijs tibi obnoxium diutiſsime protege & conſerua, & fac tuum hoc beneficium
nobis eſſe ſempiternum. Nihil enim felicitati & diuinæ iſti maieſtati tuę conuenien
tius eſſe poteſt, quàm ſeruos & cultores tuos felices facere & perpetuò ſeruare.

CAELII CALCAGNINI PRO HER CVLE SECVNDO DVCE FERRARIÆ QVARTO ad Paulum tertium pontificẽ maximum oratio, ex locupletiori reſecta & in compendium redacta, & in publico cõſiſtorio per eum habita.

Q VOM nulla rẽ magis ſummi numinis bonitas ac maieſtas
intelligatur: quàm beneficiorũ frequẽtia atq; adſiduitate,
quibus nunquã deſinit humanũ genus augere & locuple
tare: eos profectò principes proxime ad diuinitatem acce
dere iudicamus, qui & liberalitate & beneficentia quàm
plurimos mortales demerentur. Inter quos pater beatiſsi
me tu ſine controuerſia longe præcellis, tum amplitudine
poteſtatis, tum liberali & benefica uoluntate. quod quom
ſæpe aliàs multis ac locupletiſsimis ſignificationibus te
ſtatum reliqueris, tum uero nuperrime id planè declaraſti: quom Herculi Ferrariæ
duci ac principi noſtro magna animi ac præſtantiſsimæ uoluntatis tuæ indicia dede
ris, easq; omnes difficultates, quæ hactenus (neſcio quo fato) inter ſacroſanctã iſtam
ſedem & ſplendidiſsimam domum Eſtenſem interceſſerãt, non modo prudentia ac
bonitate tua extinxeris, ſed eximia etiam dignitate nobiliſsimã familiam exornaue
ris, Hippolyto Eſtenſe felicis ingenij & ſpectatæ uirtutis Antiſtite in ſacrum cardi
nalium collegium cooptato. Qua ex re quom princeps noſter incredibilem lætitiam
animo conceperit, non contentus eam multis argumentis declaraſſe, nos etiã ea ip
ſa cauſa legandos ſibi exiſtimauit, ut ſanctiſsimos iſtos pedes eius nomine exoſcula
remur: tibiq; & eminentiſsimo huic ordini gratias, & ſi non beneficijs pares, certè
quantas oratione conſequi poſſemus, agere niteremur. Res profectò ardua & ſum
mæ difficultatis plena, hoc munus pro rei dignitate & pro uoto magnanimi princi
pis implere. Ad hanc difficultatem accedit: quòd non apud quemlibet pontificẽ mi
hi dicendum eſt, ſed apud Paulum non modo pontificem ſed pontificum etiam ma
ximum: cuius ſapientia, autoritas, maieſtas quantum à pontificatu ſplendoris haurit,
tantum uiciſsim in pontificatum refundit ac regerit. Sed ego planè imprudens, ſi tot
ac tantarum uirtutum radijs perculſus, non rurſus caligantes oculos in tam eximiæ
bonitatis umbra reficerem ac recrearem. Sed enim cogitãti mihi, tria occurrunt im
primis, quibus gratiarum agendarum ratio inuenta ſit. Autor ipſæ beneficentiæ: be
neficij magnitudo atq; opportunitas: illius æſtimatio, in quem collatum eſt benefici
um. De autore beneficentiæ, ſententia illa Criſpi Paſsieni mihi ſuccurrit, Multum
intereſſe à quo quiſq; iudicium aut beneficium ſortiatur: quãdo ab ijs qui prudentia
eminẽt, iudicium: ab ijs, qui fortunis præſtant, beneficium ſit expetendum. At quan
tum illi ſibi iure gratulari poſſunt, qui ex æquo & iudiciũ & beneficium tuum pro
merẽtur: in quo uno uirtus & fortuna propè inter ſe aduerſis ſemper frontibus de
pugnantes tam amice & concorditer conſenſere. Atq; hoc planè intelligi potuit, uel
ex eo uſq; tempore, quo nondum in auguſtum hoc ſolium prouectus ampliſsimi or
dinis princeps eras & dicebare: communiq; exiſtimatione atq; opinione mortali
um faſces humani generis tibi ſummittebantur. Quanti enim illud (me iudice) æſti
mandum: quòd homines rerum futurarum ignari de fortunæ iniuria conquereban

tur, quæ te tam diu ſublimi iſto faſtigio, tibiq; magnis de cauſis debito fraudaret. Ne-
ſciebant illi, neſciebant, non tam fortunę culpa id fieri, quàm arcano quodam dei
maximi arbitrio, & inexplorata fatorum diſpenſatione, quæ tè in ea tempora adſer-
uabat, quibus religio noſtra, utroq; propè cornu laborans & in ſupremũ diſcrimen
adacta optimo atq; acerrimo propugnatore indigeret: quibus pontificia maieſtas fœ-
dis contumelijs ſuggillata uindicem atq; adſertorem exerta planè uoce flagitaret.
Quom primũ igitur rei Chriſtianę præſidere cœpiſti, ad beneſperandum omnibus,
qui religionem ſaluam uolunt, certiſsimũ quaſi ſignum erexiſti. Quom enim omnes
noſtras calamitates è duobus propè fontibus profluere intelligeres, populorum ſci-
licet flagitijs, & principum diſcordijs ac ſimultatibus, utriq; morbo prudẽs medicus
ſine mora proſpiciendum cenſuiſti. Dimiſsis ergo per omnem orbem Chriſtianum
ſacris expiationibus, indictiſq; publice pijs ſupplicationibus, quantum in te fuit pa-
ter beatiſsime populorum peccata eluiſti, deumq; noſtris pridem noxis iratũ propi-
tium reddidiſti. At quom reges inter ſe diſsidentes per nuntios atq; oratores pacare
& in concordiã reuocare ſępe tentaſſes, neq; ea res ſatis ex uoto procederet, durum
illud ac perdifficile iter ſuſcepiſti. Nõ ętas ingraueſcẽs, nõ longa & plena diſcriminis
nauigatio te abſterruit, quin ſuperatis omnibus difficultatibus publicę ſalutis gratia
quaſi œſtro quodam charitatis impulſus, tu maxime noſtri æui rector, tu inquã ex-
tremam partem Italiæ ad Varrum uſq; fluuium penetraueris. Hic uero nobile illud
& omnibus ſeculis memorandum facinus perfeciſti. Reges enim maximos, poten-
tiſsimos, celeberrimos, qui non ſolum animis diſsidebant, ſed armis etiam de impe-
rio, de ſalute, de ſumma rerum in eam diem dimicauerant, ab iniurijs reuocaſti, com
poſuiſti, fœdus inire perſuaſiſti. prudẽtia & ui orationis tuæ obuertere arma in cõ-
munes religionis hoſtes compuliſti. & ne fluxa aut parum conſtans imposterum ea
foret cõcordia, neúe ulla fortunæ iniuria aut mutatione animorum labefactari poſ-
ſet, Carolum etiam maximũ inuictiſsimũq; imperatorẽ affinitate quaſi Herculano
nodo deuinxiſti. Quin & iuſtam claſſem ad retundendam immaniſsimi hoſtis auda
ciam, omni bellico apparatu omnibusq; armamentis inſtruxiſti: qua fortiter & felici
ter ad hanc diem in comitatu imperatoriæ & Venetę claſsis, littora Italiæ infeſta pri
us & barbarorum incurſionibus expoſita defendiſti. Tu ergo noſtræ incolumitatis
autor, tu ſeruator gentium & populorum, qui ſe pietati Chriſtianę addixerunt: eoq;
nomine ciuica noſtri generis ſeruati merito tibi debetur. Et hæc quidem munimen
ta aduerſus externũ hoſtem pater beatiſsime tua prudentia comparauit. Sed aduer-
ſus inteſtinos hoſtes, qui prætextu religionis, in religionis uiſcera graſſantur, quan-
tum & quàm tempeſtiuum illud fuit, quòd in ſacrum & eminentiſsimũ hunc orbis
ſenatum eos proceres dicam an heroas cooptaſti, qui ſuarum uirtutum nitore, non
hoc tantum ſeculum poſsint illuſtrare, & tanquam aurea candelabra ardeant in con-
ſpectu domini: qui innocẽtia, ſanctitate, exemplo, poſsint rationem uiuendi cæteris
præſcribere. Hi ſunt ſcilicet quibus non leges conditæ ſunt, ſed ipſi condendis con-
ſtituẽdiſq; legibus nati ſunt. Oppugnatoribus igitur ſanctæ religionis, ſi modo poſ-
ſint reſipiſcere, os eſt obſtructum. Cauſabantur illi antea ſe aduerſus ſedem Ro-
manam odia ſuſcepiſſe, quòd homines improbi & profligatis moribus rerum poti-
rentur: en frugi & integerrimi rerum potiuntur. quòd ignari bonarum artium ac di-
ſciplinarũ præſiderent: en quantum uis doctiſsimi & in omnibus rectis ſtudijs præ-
cellentes præſident. Antea (ſic enim illi calumniabantur) qui cenſu, opibus, factioni
bus, gratia prępollebant, ſacra purpura inaugurabantur. Nunc omnis calumniæ lo-
cus ſublatus eſt: nam uirtuti, moribus, ingenijs auſpicio ac ductu magni pontificis
Pauli ea dignitas debetur, debebiturq; dum ille habenas & clauum religiõis tenebit.
Erit ergo aliquando tempus, quo poſteri res tuas maxime pontifex memoriæ prodi-
tas legẽtes, præcellentemq; omni laude principem ſibi optantes, uotis ſuſceptis Pau
lum tertium nuncupabunt, atq; hunc unum à Dis immortalibus repoſcent. Veteres
imperatoribus ſalutatis, felicitatem Auguſti, bonitatem Traiani precabãtur. At illi
uno Pauli nomine felicitatem, bonitatem, animi magnitudinẽ, ingenij acumen, ma-
ximarum rerum intelligentiam, eorum deniq; omnium bonorũ quę in principe hu-

mani generis requiruntur reſertiſsimum aceruum agnoſcent. Et hæc quidem quæ à
me compendio dicta ſunt, & quæ propè quotidie ab Hercule duce ac principe no-
ſtro, iuuene quidem illo, ſed excelſi animi & acris ingenij iuuene de ſummo pontifi-
ce Paulo pleno ore cõmemorantur: non potui ſine piaculo demandatæq; mihi pro-
uinciæ præuaricatione prætermittere, ut qua poſſumcunq; ratione addictiſsimi uo-
bis principis, ſi non expreſſam, delineatam ſaltem & adumbratã uoluntatem relin-
quam. Hinc enim accreſcit & pondus ueſtro erga illum beneficio. Nam quo maior
atq; illuſtrior eſt collati beneficij autor, hoc iuſtius ac plenius quiſq; ſolet gaudere ac
ſibi gratulari. De magnitudine autẽ beneficij illud uere auſim affirmare, tuum hoc
pater beatiſsime iure maximũ exiſtimari oportere: utpote quo uno multa eademq;
maxima beneficia contineantur. Nam citra ſuſpicionem uitam degere, emergere ex
Euripo uertentis fortunæ, auitum imperium confirmare, noua ornamenta in fami-
liam inuehere, hæc ſanè omnia nõ modo ſecuritatem ſed ipſam planè felicitatem co-
mitantur. Ad hæc quo diutius optauit dux & princeps noſter cauſas omnes expun
gi atq; aboleri, quæ à ſe Romani pontificis animũ alienare uidebantur, atq; aliquod
extare teſtimonium deditiſsimi animi ſui erga religionis Chriſtianæ principem: eo
ſibi hoc beneficium iucundius obtigiſſe, atq; optatius. Ex quo facile poteſt, quanta
in dato beneficio ſit laus, quom in accepto tanta ſit gloria. Et licet hac ſecum ipſe ta
citus cõſcientia perfruatur, quòd neq; à ſe neq; ſub ſuo principatu huiuſcemodi tur-
bæ atq; animorum cõmutationes initium acceperint: illud tamẽ uerum ac ſolidum
gaudium animo capit, quòd ſe principe ac procurante finem inuenerint. Non igno-
rat optimo duci ac parẽti ſuo Alphonſo hoc idem fuiſſe deſideriũ, ſed uel fortunam,
uel tam egregię uoluntatis pontificem deſuiſſe, ut tota hæc laus, totumq; hoc benefi
cium tibi pater beatiſsime acceptum referretur. Tu enim non ſecus ac ſalutaris qui-
dam genius cõcitatos olim fluctus pacaſti, ſurgentes uentorum turbines depuliſti,
optatiſsimam cælo ſerenitatem induxiſti. In te deniq; res principis mei ac tranquilli
tas populi Ferrarienſis tuæ maieſtati deuotiſsimi, quaſi feliciſsimo in portu conquie
ſcit. Quare hoc tantum beneficium nõ iam in memoria hominũ, quæ lubrica & tem
porum uiciſsitudini obnoxia eſt, ſed in ipſa arce æternitatis cõſecrabitur, quod nul-
la unquam temporis diuturnitas, nulla obliuionis iniuria poſsit abolere. Quis igitur
admirationi locus, ſi optimus princeps, idemq; gratiſsimus beneficiórum æſtimator
tantum ſe tibi debere profitetur ac prædicat, quantũ uix animo capere, oratione cer-
tè explicare nõ poteſt, tametſi quacũq; ratione potuit, uultu, geſtu, oris, orationiſq;
hilaritate lætitiæ magnitudinẽ præ ſe tulit. Frequẽti etiam ſupplicatione ad deorum
puluinaria indicta, Dis immortalibus, tibiq; quẽ unum poſt deos immortales uene-
ratur, gratias quales & quãtas potuit teſtatus eſt. Quid uero ego de omni Ferrariẽſi
nobilitate dicã? quid de ciuibus meis? quid de cæteris popularibus? omnes ordines,
omnes ætates medius fidius, quaſi quodã lætitiæ claſsico cõcitati excurſare, tibi ac-
clamare, tuã bonitatẽ ad cælum ferre, te pacis autorẽ, te publicæ felicitatis parentẽ
prędicare, tibi læta omnia ac diuturnũ pontificatũ precari. Ipſi profecto parietes, ip
ſa mœnia, ac deorum delubra geſtiebant ac precarium à Dis ſpiritum ſibi optare ui
debantur, ut aliquo ſaltẽ nutu in cõmunionem publicæ lætitię admitterẽtur. Quom
itaq; pater beatiſsime tot meritis, honoribus, teſtimonijs florẽtiſsimã familiã ac nobi
liſsimos fratres obſtrinxeris, cumulaueris, amplificaueris, iure optimo idẽ princeps
noſter nobis mãdauit, ut ſanctiſsimis iſtis pedibus rurſus aduoluti, eum tibi ſemper
obſequentẽ ſemperq; in officio futurũ ſpondeamus, ita ut hominẽ uectigalẽ atq; op
pigneratę fidei eſſe par eſt: tibi ipſum eiuſq; principatũ, urbes, oppida, diuina, huma
naq; omnia, quin & liberos pueros generoſæ indolis, totã deniq; cognationẽ Eſten
ſem in tua ſemper fore poteſtate polliceamur, qui pro tuę ſanctitatis ac Romani pon
tificatus maieſtate conſeruanda ſanciendaq; nullum unquam fortunarũ aut ditionis
aut ipſius ſalutis periculum deprecentur. Illud te uiciſsim pater beatiſsime uoſq; pa
tres eminentiſsimi rogat ac obteſtatur, ut imprimis uobis uectigalia iura ſeudorum
renouare ac iuſiurandũ ſolennibus uerbis conceptũ placeat accipere: & quom ipſe
ſe ac ſua omnia uobis dicauerit, addixerit, cõſecrauerit, uos itidẽ eum in fidẽ tutelãq;

recipere

recipere & receptũ in omne tempus patrocinio ueſtro fouere, tueri autoritate, præ-
ſidio adiuuare nõ deſinatis, atq; hunc præſtantiſſimum ueſtrum erga ſe animum ac
iudicium cõſtans & perpetuum eſſe patiamini. Reliquum eſt, ut te ſumme rerum ar
biter deus, qui eccleſiam tuam fluctuantẽ nunquam deſtituiſti, uosq́; Apoſtolorum
principes qui huic Vaticanæ ſedi præſidetis, quosq́; ego iure poſſum imperij Roma
ni penates & conſeruatores religionis appellare, uos inquam publica uice rogem ac
ſolenni precatione obſtringã, ut Paulum pontificẽ maximum in hac felici ſtatione
diu uelitis eſſe incolumem, eiusq́; uota omnia plenis uelis fortunetis. nam licet ipſe
iam abunde multa ad gloriam geſſerit, & apud homines immortalitatẽ nominis, &
in cælo certam ſedem cõmeruerit: ad conſeruationem tamen rei Chriſtianæ & pub-
licam ſalutẽ ueſtri gregis pertinet, ſæua præſertim imminente tempeſtate, tanti ani-
mi tantæq́; ſapientiæ pontificẽ & ſuperſtitem eſſe & in hac religionis ſpecula quàm
diutiſſime excubare.

CAELII CALCAGNINI PRO ORA TORIBVS FAVENTINIS, ORATIO, AD Iulium II. pont. max.

N

VNC demum agnoſcimus, beatiſſime pater, non fruſtra
effundi miſerorum preces, nec optimi atq; immortalis dei
aures occluſas eſſe ad gemitus eiulantiũ. nos enim poſt tã-
ta noſtræ ciuitatis naufragia, poſt tã innumeras fluctuatio
nes, poſt tot rerũ omniũ diſcrimina, uix tandẽ ad Petri na
uiculã appulſi portũ proſpicimus, & meliorẽ ſpem animo
auguramur. Optaremus igitũ pater ſanctiſſime nobis ma-
gnam orationis felicitatẽ pręberi, ut tibi ampliſſimo Chri
ſti uicario aliqua parte gratias agere poſſemus, magnitudi
nemq́; lætitiæ aliqua ſaltẽ ex parte tuæ ſanctitati indicaremus. Sed in eũ locũ res ue-
nit: ut tuorũ beneficiorũ mole oppreſſi neq; lætitię pares animos, neq; animis parem
orationẽ habere poſſimus: ac merito uenia debebitũ, ſi recuſantes atq; inuiti ingrata
anguſtaq́; oratiõe tua fuerimus in nos merita proſecuti. Quòd ſi aliud nihil profece-
rimus, illud certè teſtatũ relinquemus: nullam fuiſſe unq̃ ciuitatẽ, nullũ populũ, qui
rebus ex ſententia procedentibus, gaudij tantũ conceperit, tantũ exultauerit. Vide
res enim pater clemẽtiſſime in urbe noſtra poſtq̃ in tuæ ſanctitatis ditionẽ redacta
eſt, omnes ætatis ordines pręgaudio diſcurſantes, delubra ſuppliciter ſalutãtes, ac ſu
peris mira hilaritate agentes gratias: ꝙ deniq; poſt longos errores ad ſuum paſtorẽ,
ad uerum dominũ deniq; redierint. Audires undiq; Iulij ſanctiſſimi pontificis nomẽ
reſonare, ſelices undiq; precationes emergere, cuius deniq; prudentia atq; fortitudi
ne auguſtiſſima ſedes apoſtolica deſinit hoſtibus eſſe ludibrio, & priſtinam cepit au
ctoritatem reparare. Fuit enim antea, ſi uera uolumus profiteri, pontificię tantum
dignitatis imaginarium quoddam ſimulachrum: quin præter leuiſſimã umbram ni-
hil ſupererat. In ea, nihil ſolidi, nihil ueri, nihil integri quicq̃. Excubabant alij: ſed ſi-
bi laborabant, ſed ſuorum cõmodis: alij grauiſſimo ueterno obtorpebãt. Tu ſæuiſſi-
mos tyrannos eieciſti, tu munitiſſimos hoſtes euertiſti. tu ſolus oſtendiſti, Petrũ im-
perterritum, & clauibus & gladio poſſe dimicare. tu nauem in mari fluctuantẽ ere-
xiſti. Atq; hæc omnia, nõ tibi, non tuis, ſed Chriſti unæ religioni præbuiſti, cuius cu-
ſtodia cælitus cõmiſſa eſt tibi. Lætamur igitur & gratulamur nobis à tanto uindice
reſtituti. Sed hæc fortaſſe poſſunt uniuerſę nationis animos permouere, nobis uero
adſunt peculiares gratulationis cauſæ. Nam quo res noſtra quàm cæterorũ fuit for-
tuna incertior atq; agitatior, hoc etiam nunc lætitia cumulatior uideri debet. Quom
enim

enim uenerit in mentē quot principum uiciſsitudines, quot hoſtium incurſus, quot Barbararum gentium obſeſsiones pertulerimus, quotiens pro mœnibus, pro fortunis, pro liberis, pro ſalute dimicauerimus, adhuc animus meminiſſe horret. Sed & hæc ipſa recordatio prorſus eſt lætitiæ acceſsio, quom iam nos ex ea rerum alea ereptos eſſe intelligimus, tuisq; auſpicijs in eam tranquillitatem deductos, ex qua non facile nos petræ Chriſti inhærentes quilibet impulſus allidat. Poſtquam enim cum hac ſanctiſsima ſede conciliati ſumus, tuæ beatitudini perpetuā & conſtantiſsimam nulloq; tempore uiolabilem fidem pollicemur: obduɩauimus ſcilicet ita animum ut poſthac malimus ſæua ac ſuprema omnia adire ſupplicia, quàm ab optatiſsima apoſtolicæ ſedis ditione diſcludi: pro cuius imperio nos & fortunas quantulæcunq; ſuperſunt & liberos atq; ipſas animas libenter expoſituros recipimus: eritq; huius noſtræ fidei ac ſentētiæ præſens oratio perpetuum teſtimoniū. Tu quoq; omnis æui rector ſapiētiſsime ſolito miſericordiæ tuæ uultu inſpice populum tuum Fauentinum ſupplicem, ac tam diuturnę calamitatis implorantē præſidium. Factus eſt enim prope rerum humanarum exemplum, tot cladibus uexatus, tot exhauſtus tributis, tam crebra attritus agrorū uaſtatiōe, tam lacymabili ciuium direptione alliſus: ut præter ueſtigia & nudos parietes nil ferè ſit q Fauentinæ reipublicæ iure dici poſsit. Quare te obſecramus pater ſanctiſsime ut à nobis hæc excutias temporum nubila, hanc fortunæ inclementiam tuo feliciſsimo nutu propulſes, & quaſi fatorum ſeriem miſeris concilies. Illud enim ante omnia ad auguſtiſsimi paſtoris attinet prouidentiā con ſulere: ut qui eius ſub imperio futuri ſunt, quàm feliciſsimi efficiantur. Atq; hæc ad immortalem gloriam uia: cuius tu ita utraq; manu, ut dicitur, poſſeſsionē arripuiſti, ut & in cælis iam ſedem feliciſsimam promerearis, & apud homines æternam tui memoriam collocaueris.

CAELII CALCAGNINI PRO ORATORIBVS FAVENTINIS ORATIO, AD HAdrianum VI. pont. max.

LICET nobis perſuaſum ſit, pater beatiſsime, nos publicā agere cauſam lætitię, quòd unus omnium integerrimi nominis, & magnæ celebritatis princeps ad auguſtum iſtud faſtigium perueneris, non hominum magis iudicio quàm dei nutu prouectus: & quòd nunc demum incolumis ſuperatis tot maris ac terrarum periculis ceu ſidus ſalutare Italiæ affulxeris: priuata hæc tamen & peculiaris eſt populo & reipublicæ Fauentinæ cauſa lætitiæ, tum quòd nos omnium maximè perpetua & ſingulari fide ſacroſanctam ſedem pontificiam ſumus proſecuti, in cuius gratiam ad internecionē uſq; ſæpe depugnauimus: tum quòd ex conſcientia rerum geſtarum certior nobis ſpes arrideat optima quæq; optandi ac ſperandi à tua magnitudine: uel quòd nuperrime poſt exceſſum Leonis ſanctiſsimi pontificis reſpublica noſtra in magnis rerum & periculorum fluctibus cōſtantiam ſeruarit, atq; inconcuſſa permāſerit. nam pleræq; ciuitates finitimæ, uel externis uel inteſtinis motibus perculſæ uix poſſunt ſolidam & abſolutam lætitiam ad te pater beatiſsime perferre. nobis domi & foris certa pax manſit, tibiq; quamuis abſenti, quamuis tot terrarum & regionum ſpatio diſiuncto, quamuis uaria & incerta de ſalute tua nuntiarentur: tibi tamen uni ſemper excubauimus, tibi ciuitatem & tibi animos noſtros, tibi omnium ordinum obſeruantiam & cōcordiam ſeruauimus. Atq; hoc profecto lætitiæ noſtræ accedit, quòd qui prius te abſente multum extimeſcebamus, nequa nobis calamitas ſolidum hoc gaudiū, & partam hanc

hanc felicitatem præcerperet: nunc demum te dei opt. max. benignitate ſeruato, & ad nos, ut alíj putant ex Hiſpania, ſed ut nos putamus è cælo demiſſo, liberius iam licet & ſecurius animo conquieſcere. Te enim paſtore ac duce præſente, non eſt quod oues tibi creditæ ſub tuæ ſapientiæ patrocinio ullos ferarum incurſus expaueſcant. Et profecto eius pont. qui tāta hominum in ſe ſtudia excitarit, partes exiſtimamus: quos pacatos tranquilloſq; acceperit, eos ipſos ſibi omni auctiores felicitate reſtituere. Nullum enim maius bonitatis & magnitudinis eſt argumentum, quàm late in omnes benemeritos præſertim, felicitatem propagare: ſummumq; illud bonū, quod nullum neq; locū neq; tempus clementiæ & beneficētiæ ſuæ reliquit immune, quantum mortalitati noſtræ licet, imitari. Hæc ſpes atq; opinio toto prorſus animo excepta, magna eſt huiuſce gaudíj, quod ad te afferimus, acceſsio. Hæc effecit, ut municipes noſtri tria nobis potiſsimum in mandatis darent: imprimis ut ſanctum hoc faſtigium, ad quod diuina bonitas & tua te uirtus prouexit, recentemq; & ſalutarem aduentum tuum tibi gratularemur: tum ut urbem populumq; Fauentinum in manū ac poteſtatem tuam obſequenter traderemus: poſtremum ut ciuitatē tuæ maieſtatis ſtudioſiſsimam, tibiq; ſingulari fide obſtrictam enixe atq; omni animi captu cōmendaremus. Primo illo gratulandi munere neq; decuriones neq; populus Fauentinus ſperauit uel nos uel quenquam maiore illuſtrē facundia pro rei dignitate ac magnitudine ſatis poſſe defungi. Neq; nos ſanè exiſtimauimus cōmodius uotū reipublicæ noſtræ implere poſſe, quàm ſi hoc omne quicquid eſt lætitiæ & gratulationis tibi ſignificaremus à cōcepta ſpe ſalutis & utilitatis noſtræ proficiſci. Nam quom cæteras omnes uirtutes miremur, beneficentiam tamen & iuſtitiam præcipue colimus & charitate proſequimur, quòd hæ uirtutes ad ſocietatis magis humanæ, quàm eorū qui eas poſsidēt, utilitatem paratæ ſint. Eſt enim ita natura comparatum, ut id maximè homines amēt, eoq; uehementer alliciantur, quod ſibi cōmodo futurū ſperant. Nos itaq; eo maiorem lætitiam cōcipimus, quòd omnem iſtam celebratā bonitatem, prudentiam iuſtitiam, rerum maximarū experientiam, iſtam animi magnitudinē ad rei Chriſtianæ decus reparandum natam atq; inſtitutam, excelſam iſtam aciem mentis ad res arduas & excellentes ipſamq; diuinitatem contemplandam exornatā, tot deniq; illuſtres animi dotes, tot eximia ingeníj ornamenta ad noſtras cōmoditates & honorum fortunarūq; accremēta referimus, & ex his nobis bona omnia pollicemur. Sic enim nobiſcum interpretamur, ei qui tot literarum præſidia ad pontificatum attulerit, non fore neceſſariū, ut alieno magis quàm ſuo conſilio acquieſcat. Ei qui tam acri polleat ſapientia, ut mores conditioneſq; hominū perſpectas habeat, non facile uerba datū iri: ut ad urbes Apoſtolicæ ditioni creditas pro præfectis tyrānos, pro miniſtris depopulatores, pro conſeruatoribus prædones mittat. Qui diſsidíjs & factionibus ciuium, non concordię & tranquillitati ſtudeant: ſperantes eo rem ſibi fore in maiore quæſtu, quo fuerit turbulentior: ceu ſolent piſcatores fluctuoſo & undabundo mari ampliorem capturā, maioremq; thynnorum uim retibus polliceri. Quæ res ſuperiore tempore amplitudini pontificiæ plurimū odíj atq; infamiæ apud populos concitarat. Nam pleriq; pontificum dum res alias agunt, dum miniſtris fidem habēt (nolo gemitus & lacrymas miſerorum in tam feſta lætitia intermiſcere) ſed quod dixiſſe liceat, in urbibus eccleſiæ magnā inſignemq; uaſtitatē fecere. Hæc te pontifice tantum abeſt ut fieri uereamur, ut multo magis ſpes omnes habeat, res in antiquam illam & optatā diu, non tamen hactenus cognitam felicitatē redituras: qua primæui patres coaleſcēte adhuc piorum cœtu, quaſi aureo ſuo ſeculo fruebantur. neq; enim periculū eſt, ne mali & flagitioſi homines iuſtitia & ſeueritate tua minus deterreantur, quàm boni frugiq; bonitate & clementia alliciantur. Hoc eſt ſcilicet quod nos tuus aduentus tanta perfudit lætitia, quantā magis animo concipere, oculiſq; & uultu præ nobis ferre, quàm oratione & eloquentia poſsimus exprimere. Hoc eſt quod tam propenſe tam eximia animi inductione ſanctiſsimis pedibus aduoluti, tibi nos populumq; Fauentinum, urbem, aquam, agros, terminos, delubra, utenſilia, diuina, humanaq; omnia in tuam & Apoſtolicæ maieſtatis ditionem, uolentes, geſtienteſq; dedimus atq; addicimus. Nam ſic cōmode exiſtimamus, nos noſtra nō ſolū recipere

& cõſeruare, uerum etiam meliora auguſtioraq́ꝫ reddere. Quæ enim tibi dicata ſunt, qui dei opt. max. uices in terris obis, & deum nobis repręſentas, cõſecrari putamus, & religione muniri: ut nõ ſine piaculo attrectari, uiolariq́ꝫ poſsint. Atqꝫ obiter hoc tibi chariora fore ſperamus, quo per te maioris æſtimatiõis, & te prorſus digna euaſerint. Quæ cogitatio pater beatiſsime tertium illum laborẽ quem reſpublica nobis demandarat, magna parte adimit: cõmendandi ſcilicet tibi urbẽ populumq́ꝫ Fauentinum. Quis enim tam alienus à cognitione rerum humanarũ, qui putet oportere ſua cuiquam cõmendari? Quotiens itaqꝫ tecum ipſe pater ſanctiſsime cogitabis ciuitatem noſtram iam nõ eſſe ſui mancipij, ſed in tuo planè ære tuaq́ꝫ fide poſitam: toties non iam noſtra ſed tua intereſſe iudicabis, eam quàm optimã & fortunatiſsimã facere. Pacem concordiamq́ꝫ ales, utpote qui perſpectum habeas bello & diſcordia nihil eſſe ciuitatibus pernicioſius. Vbertatem copiamq́ꝫ frugum induces: quòd inter bona popularia, nullum ſit communius, aut optatius. malos & facinoroſos coercebis, quòd eorum audacia bonorũ ſecuritas non poſsit eſſe diuturna. præclara ſtudia excitabis, ut egregia iuuẽtus in tuos titulos adoleſcens, te publicum parentẽ agnoſcat. Prudentes caſtosq́ꝫ moderatores ad nos delegabis, qui rem tuam ita procurẽt ut eorum ſtudia omnia in cõmune excubent, nihil ad ſe pertinere arbitrentur, præter conſcientiam & famã bene geſti magiſtratus: ſeq́ꝫ tum demum abunde lucrifeciſſe arbitrentur, ſi gratiã & beneuolentiã tuam promereantur. Alioqui te principe bonis & de ſancta ſede bene meritis, neqꝫ dignitatem neqꝫ fortunarũ acceſsiones deeſſe poſſunt, ſicuti rurſus neqꝫ cuiquam flagitioſo ſcelus ſuum impune ſtare poteſt. Quare quod proximis annis execrabile & penè prodigioſum uideri potuit, id iam publice hominum intereſt: omnes ſcilicet bonos eſſe: quom perſuaſum omnibus ſit, ſignum abs te erectum eſſe probitati, & hoc unum propoſitũ ad honores & ſacerdotia curriculum, non iam fœnerari, non quæſtum facere, nõ per malas artes graſſari: ſed mereri. Quare te maxime pontifex iure felicem appello, à quo uir malus nihil petere, bonus nihil non audeat expectare. Hoc eſt itaqꝫ quod gaudia & gratulationes noſtras exagitat, quod urbanas acclamationes publicosq́ꝫ illos tinnitus & bombos ſuffrenare non poteſt. Hoc eſt quòd ſpes, uota, præſidia omnia in te locauimus, quòd tibi pectora & animas cõſecrauimus, quòd pro ſalute & dignitate T. M. nullum diſcrimen uel capitis uel fortunarum ſubire recuſamus. hoc eſt quod tum deniqꝫ à deo immortali ſummã uotorum impetraſſe exiſtimabimus, ſi diu nobis Hadrianum pontificem incolumem florentemq́ꝫ ſeruauerit.

CAELII CALCAGNINI PRO ALPHONSO PRIMO DVCE FERRARIÆ, TERtio Apologia, ad Iulium II. pont. max.

QVOM ſuperiore anno pater beatiſsime, uoluntas & conſiliũ tuæ ſanctitatis tum literis quas publice ad omnes gentes miſeras, tum munitiſsimo apparatu exercitus, quem inſtruxeras, acceptum fuiſſet: incredibile dictu eſt, quanta opinio de magnitudine tui animi, de ſolertia tui ingenij, de amplitudine tuæ ſapientiæ apud omnes homines concepta ſit. Nemo fuit unquam ex his, qui ſummo in rerum faſtigio cõſtituti eſſent, qui tantum animos & ſpes omnium erexerit. Te unum uindicem publicæ libertatis, te populorum, qui diu per uim atqꝫ iniuriam oppreſsi eſſent, ultorem, te Chriſtianę pacis autorẽ perpetuumq́ꝫ defenſorẽ fore ſibi pollicebantur. Videbant enim id quod erat, neminem ad tantam rem cõficiendam tot animi & imperij præſidia attuliſſe, ut tui

prorſus optio ad tam optatum tamq́ illuſtre negociũ cælitus facta nõ humano conſilio inſtructa uideretur. Quis enim diſcordes adeò reges, quis tam diſsidentes atq́ alienatos animos in amicitiam & fœdus cogere ſperaſſet unquam? Quod tu tam facile effeciſti, ut uno tempore, & de hac tua cogitatione tam ſalubri tamq́ expectata, & de toto negocio ex ſententia confecto nuntius perferretur: adeò ut cæteris ante te pontificibus, non fortunam ſed animum ac prudentiã defuiſſe omnes planè intelligant. Quam ob rem gentes atq́ populi omnes, quibus & Chriſtiana religio, & religionis maieſtas cordi eſt, ſpem ceperunt per te unum rem Romanam priſtinum decus & antiqua imperij ornamenta poſſe reparare. & profecto nec uotis omnium, nec tuæ ſapientiæ felicitas defuit. Breui enim coactis magnis exercitibus & clariſsimis regibus à ſua ſede excitis maiores inſtructioresúe apparatus nulla unquam uidit ætas. Conuenerant ſcilicet & Galliæ & Germaniæ & Hiſpaniæ omnes tua autoritate in Italiam conuocatæ. Neq́ ut pleruncq́ antea per ſuos duces maximi reges tanto munere fungebãtur. Vidimus inuictiſsimum Galliarũ regem Lodouicum: & aciem cautiſsime inſtruxiſſe, & pro ſignis fortiſsime dimicaſſe, & celeberrimam uictoriam reportaſſe, & fuſis fugatisq́ magna cæde hoſtibus, multas opulentiſsimasq́ urbes partim ui expugnaſſe, partim ad deditionẽ coegiſſe. Vidimus & Auguſtum imperatorem Maximilianum munitiſsimas urbes ſub imperium redegiſſe, longaq́ & difficili admodum obſidione hoſtes exercuiſſe. Et hæc quidem ſummi reges in tuæ gratiam ſanctitatis non ſine plurimo labore, ſæpius etiam cum capitis periculo perfecerunt. Tuis uero copijs idem hoſtis antea fractus terrore tui nominis, quacunq́ pergeret adeò pauide cedebat, ut omne Flaminianũ bellum paucíſsimis diebus nullo aut certè per quàm leui diſcrimine confectum ſit. Quæ omnia geri tanta felicitate pater ſanctiſsime & olim geſtiebamus & nunc facta tibi gratulamur: ita ſcilicet nobiſcũ colligentes, ut attritis alliſisq́ hoſtibus tuæ ſanctitatis impijsq́ incubatoribus urbium Romanę eccleſiæ oppreſsis, & reſtituta uetere dignitate ſolio pontificis, certa deniq́ & conſtante pace per te frueremur: & illi imprimis magna præmia tum fidei tum iudicij aſſequerentur, qui & tuam uoluntatem & fortunam fuerant ſecuti. Quam rem quom nunc aliter euenire intelligamus, longe illam ſpem, quam de tam optabili pacis conditione indueramus, fruſtratam uidemus, adeò ut unius belli terminus gradus & acceſsio alterius uideatur, ita ut difficile admodum ſit conſtituere quando pacem, quando tranquillitatem, quietemúe habituri ſimus. Nam ſi cauſæ & prætextus bellorum ſequendi ſunt, non uideo quomodo unquam bella nobis ſint defutura. Nihil eſt tam ſanctum tam abſolutũ in rebus humanis, quod ſi in ea re inuitare, culpa & uitio labefactare non poſsis: ſed ita ſemper maiores noſtri cenſuerunt, bellorum & ſimultatum cauſas elidendas expungendasq́ eſſe, ſi ſe offerant: tantum abeſt ut accerſendæ comminiſcendæq́ uiderentur. Bella enim tantum coacti magnisq́ neceſsitatibus impulſi ſuſcipere debemus, quærere autem & ſternere ſibi iter ad diſcordias, intemperantis ſæuientisq́ animi ſemper exiſtimauerunt. Quod tam alienum atq́ abhorrens à moribus tuæ maieſtatis iudicamus, ut clementiã potius & manſuetudinẽ ei poſsimus imputare, quæ uictos & profligatos prorſus hoſtes ſuos poſtquam ſupplices manus porrexerunt, & ſuam culpam profeſsi pœnam deprecati ſunt, tam facile & tam clemẽter in fidem ac patrocinium acceperit, ut eodem tempore & conciliatos tuæ ſanctitati & hoſtes fuiſſe nemo meminiſſet. Quæ res fortaſſe mira uideri potuiſſet, niſi ſciremus clementiam & miſericordiam ad omnes quidem principes pertinere, eſſe autem huius ſanctiſsimę ſedis & propriam & peculiarem. Quod quom ita ſe habeat, tantaq́ hoſtes tuos qui & odijs & peſsimis uoluntatibus, armis deniq́ & inſultatione tecum decertarent, humanitate promerueris: quantum tibi enitendum eſt, ut amici & fœderati, popularesq́ tui, qui eandem tecum aleam ſubierunt, eoſdemq́ amicos & hoſtes cum tua ſanctitate ſibi habendos cenſuerunt, meliore conditione quàm hoſtes tui nunc apud te eſſe intelligantur. Et quibus, ſi quid tuæ ſanctitati aduerſi accidiſſet cadendum labendumq́ à fortunis ſuis fuiſſet: nunc te incolumi, & rebus feliciter geſtis ſentiant hoc ſibi eſſe præſidio ad ſalutem & dignitatem tuendam, quòd tuas partes & tuam uoluntatem ſecuti ſint. Quid

uero

uero aliud hoſtes tuos, qui niſi uicti conciliari tibi nunquam ſtuduerunt, quid aliud inquam maioribus uotis & hilariori animo accipere exiſtimas: quàm eos uexari qui pro te ſteterint, quoſq; ipſi tua fultos autoritate offendere non potuerint. Quantum hac re geſtire & tacito animi ſeceſſu exultare exiſtimas, non modo ea cauſa quòd illos peſsimis uoluntatibus perſequuntur: ſed quòd fore aliquando ſperant, ut exutus ſpoliatusq; amicorum tuorum beneuolentia alienatisq; omnium animis, eorum iniuriæ pateas: & quam nunc ſubacti neceſsitate iram furoremq; diſsimulant, cũ tua maxima calamitate (quod abominamur) & pœnitentia aliquando expleant. Sic enim ipſi augurantur, nõ hoc modo ad id proficere ut ueteres amici abs te diſiungantur, uerum & noui parum ſibi præſidij in beneuolentia tua, tuaq; amicitia ſtatuendũ putent: proinde non modo negligentiores fiant ad ineundam cum tua maieſtate beneuolentiam, uerum etiam eam reformident ac refugiãt: hoc ita euenire intelligentes, ut quos in periculis & rebus dubijs amicos appellaueris, in uictoria poſtmodum & rerum felicitate hoſtiũ loco habeas & perſequaris: ita ut nulla alia ratione uiciſſe uideare, niſi ut hoſtibus parceres & in amicos & neceſſarios uictoriæ ius exerceres. Adeò ut ſi alterũ optandum ſit, eſſe hoſtem tuũ quàm amicum præſtiterit, quom illi parcere hunc perdere tui uideatur inſtituti. Percunctaris fortaſſe à me pater ſanctiſsime, quem innuam, quẽ ſignificem: quamuis non obſcurũ eſt, neq; ambiguum, quis nuperrime illuſtria & oculatiſsima ſuæ in te obſeruantiæ ac pietatis teſtimonia dederit: neq; incertum eſt, quem aperto Marte hoc tempore perſequaris. Dicam tamen eum eſſe principẽ Eſtenſem, cuius maiores ita in hanc ſacratiſsimã ſedem propenſi fuerunt animo, ſtudijs, uoluntate, ut eius dignitatem & amplitudinem ſemper propriæ ſaluti prætulerint: quorum tot in hiſtorijs & annalibus teſtatiſsima extant domi & militiæ beneficia. Hi ſunt qui fluctuantem olim Petri nauiculam ope & opera ſua confirmarũt: qui Gallis olim inſultantibus aduerſus autoritatem pontificis ſeſe oggeſſere: qui Germanicam fidem, qui Venetas pollicitationes contempſere. Malebant ſcilicet cum ſacroſancta Romana ſede periclitari, quàm cum cæteris ſalui eſſe. Hi Acelinum atrociſsimũ illum & nefarium hoſtem eccleſię fregere. Nec unus aut pauci ex hac familia, ſed omnes hoc animo in ſanctam ſedem fuerunt. Quorum ſeriem ſi animo fuerit recẽſere, rem admodum ridiculam faciam, qui tot ætatũ hiſtorias mediter breui oratione complecti. Vnum illud egregium Aldrouandini Eſtenſis facinus nequeo ſilentio præterire: qui quom olim pontifici Romanisq; rebus in maximo periculo conſtitutis propter inopiam rei pecuniariæ, paucitatemq; copiarũ opem ferre non poſſet, unicũ filium, quem forte habebat, apud Florentinos opulentiſsimos mercatores pignori oppoſuit: comparataq; pecunia ſatis iuſtum exercitum inſtruxit, pontificemq; adeò laborantẽ, & à grauiſsimo periculo liberauit & in priſtinam dignitatem reſtituit. His maiorũ inſtitutis eruditus nobiliſsimus princeps, ſtatuensq; ſibi dignitatis & fortunarum perpetuitatẽ in tuæ maieſtatis obſequio: exemplo ſcilicet tranſacti temporis monitus, in quo & ipſi egregiam operam nauauit, & ab hac ſanctiſsima ſede maxima præſidia & ſingularia ornamenta accepit: ita ſemper ſeſe inſtituit, ut nihil unq; cogitaret, quod nõ honorificũ, nihil faceret, quod non illi ſalutare futurum ſperaret. Non tantũ ergo tibi beneficio deuinctus, non autoritate & religione ſolum aſtrictus, ſed maiorum & patrum ſuorũ fide, inſtituto, ac cõſuetudine ab ipſo ortu & crepundijs tuæ maieſtate obæratus addictusq; fuit. Potes igitur pater beatiſsime tecum ipſe cogitare, quãto certius ac rationabilius Eſtenſi principi fidere poſsis, eumq; ſolita pietate cõplecti: qui non leui aliqua munificentia ad amicitiam tuæ ſanctitatis allectus, quomodo plerunq; leues & temporarij amici parantur, non caſu, non priuata aliqua utilitate inuitatus, ſed certa & peculiari animi inductione, obſeruantiam & fidem erga te perpetuam atq; irreuocabilem ſtatuit. Cuius rei neq; rara, neq; parum explorata teſtimonia afferre poſſumus, nec ea quidem ætate obſoleta aut memoria expuncta, aut deniq; parum animaduerſa: ſed nouitate ſua recentia & adhuc in recordatione omniũ conſtituta, adeoq; expoſita, ut neq; ſupprimi neq; diſsimulari poſsint. Scis tu pater ſanctiſsime, & te hoc ſcire omnes ſciunt, quãto in diſcrimine Flaminia & ipſius Flaminię caput Bononia uerſaretẽ: quom

Bentiuoli principes, & auiti imperij & patrię recuperandæ cupidi urbem magno apparatu repeterent: eſſetq́ illis intra urbem & extra ingẽs popularium & amicorum factio, multi auxiliares, prompta & expedita omnia. è diuerſo tibi omnia difficilia, & populorum animi infidi, pagani alienati, montiũ incolæ infenſi: tui omnes trepidantes & de capite ac ſalute magis quàm de fide & rebus tuis ſolliciti, multoq́ ad fugam quàm ad reſiſtendum paratiores. Nemo fuit ex finitimis principibus qui arma indueret, qui autoritatem tuam tueretur: non Veneti ſemper hoſtes, nunc ab occaſione amici: non Etruſci & Fluentini, nõ Vrbinates, non Semproniani: non alij innumeri, qui & ob uicinitatem poterant, & ob amicitiam debebãt eſſe præſidio. Solus Eſtenſis inuentus eſt, qui raptim tumultuario milite accurreret, Bentiuolosq́ iam penè uotorum compotes quamuis multa & propinqua neceſsitudine deuinctos exterreret, repelleret, fugaret: tuos uero exangues, conſternatos, rerum omniũ ancipites, confirmaret, erigeret, ſeruaret. Quo die hoſtem dixiſſe ferũt, ſe ideo minus dolere quòd fuiſſet repulſus, quoniam te propediem ultorem ſperaret: foreq́ aliquando ut huius operæ & uiolatæ cognationis eum pœniteret. Ecce illa dies pater beatiſsime qua tu hoſtem ueridicum facis, & ſibi optimos principes male conſuluiſſe, quom tuis rebus conſuluerũt oſtendis. Quod tantum abeſt, ut ipſe unquam reformidarit, ut neq́ eum nauatæ operæ pœnituerit, neq́ de iudicio & uoluntate erga te ſua quicquam ſit imminutũ. ita enim ipſe ſeſe geſſerat, ut niſi ingratiſsimus eſſe uelles, id quod à natura tua ſemper alieniſsimũ fuit: non poſſes non ſumma liberalitate & munificentia eum promereri. Nec uiolatam cognationẽ & neceſsitudinem labefactatã uerebatur, qui tuæ maieſtati & ſanctæ religioni, cuius tu arbiter es, hoc totum condonaret. Illud uero quod tranſacto anno factum eſt, nónne certiſsimũ fuit ſingularis obſeruantiæ & coniunctionis erga te indicium? florentes rebus & imperio Venetos, qui ſummis uotis & incredibili ambitu Eſtenſis principis fœdus & amicitiam deſiderabant, magnasq́ & minime aſpernandas conditiones offerebant, nõ ſolum reieciſſe, ſed armis & bello infeſtaſſe, & res dubias & parũ exploratas tuæ ſanctitatis præoptaſſe: quom tamen & multitudine copiarum & firmitate imperij & populorum fide ac cõſtantia longe potior Venetorum fortuna uideri poſſet: quod compertius deinde poſtquam cum Gallis in aciem deſcendêre intellectum eſt. principia enim Gallici Roboris de loco mouêre: & niſi mature rex ipſe galeatus & accinctus cum ſumma procerũ & fortiſsimorũ hominũ manu aduolaſſet, fuſus, fugatusq́ omnis foret exercitus. Quo tempore quantũ poſſet fortuna & melior cauſa cognitum eſt. Qui enim instructiore agmine, qui maiore copiarum numero muniti erant, quibusq́ iam uictoria ex magna parte affulſerat: neſcio quo pacto, niſi tacita quadam fatorum ratiõe & deorum imperio, ut qui tam diu & tuæ amplitudini & ſacræ religioni nullum honorẽ habuerant, iam tandem meritas pœnas ſubirent: leui impulſu (id quod adhuc benignitati deorũ acceptũ ferimus) repẽte fracti profligatiq́ ſunt: ut ſi res aliter eueniſſet, Eſtẽſi protinus de faſtigio ac fortuna fuerit cadendum. Illud uero nónne plenũ ſummæ pietatis ac ſummiſsionis, quòd non prius cum fortiſsimo rege ſocietatem inire uoluit, quàm eum tibi fœderatum eſſe comperiſſet, tuq́ eam rem approbaſſes: quam omnẽ à nutu & renutu tuo non à proprio iudicio pendere uoluit. Rebus tamen tam prudenter, tam induſtrie, tam cõſulte adminiſtratis, tantisq́ in te officijs, nulla labe, nulla iniuria inſigni ſaltem labefactatis, quod dictu exhorreo, bellum patitur, malamq́ mercedem tam egregie factorum recipit. ó conſilia mortalium parũ certa, ó ſpes lubricas & minimo fortunæ momento deciduas. Quis uero unquã putaſſet in hoc calamitatis Eſtenſem uenturũ eſſe? Quis hoc diſcriminis aditurũ Iulio pontifice incolumi? In quo ſitas omnes ſpes, omnia ſui regni munimenta poſita uolebat. Quis ad hoc neceſsitatis lapſurum unquã animo prǽcepiſſet, ut uel ei turpiſsime ac negligenter relinquendum eſſet imperium, aut in pontificis copias ducendus exercitus, dirigẽdaq́ tela olim ad tutelam & defenſionẽ illius parata. Quorum alterũ fœdiſsimum & plenum ignominiæ, impium alterũ & deteſtandum, utrunq́ miſerrimũ. Sed quænam ratio in hunc tam dubium & incertum locũ rem deduxerit, nitamur obſecro aperire. Nam omnino aliquæ rationes afferuntur, quæ quantum ponderis habeant

& quàm

& quàm idoneæ putari debeant, eorum uolo eſſe iudicium, qui & ingenio & multa rerum experientia callent cauſas prætextusq́ bellorum ad æquitatē & æquilibrium redigere. Primo quidem aiunt principem Eſtenſem ideo dignum eſſe iudicatum, qui tuę maieſtatis hoſtis decerneretur, quòd præter iuſſa & uoluntatem tuam ſalem legi mandauerit, eiusq́ uectigal inſtituerit. Tum uero quòd Centū ac Plebem, duo oppida in agro Bononienſi ſita, reddere diſtulerit. Tertium afferunt quòd triremes & tormenta quædam Venetico bello accōmodare neglexerit. Quartum & quod ipſi potiſsimū argumentum putāt: quoniā populos nouis quibuſdam portorijs & exactionibus exercuerit. Quatuor has fermè rationes colligunt, qui tuam cauſam tuentur. Sunt & alij qui ſe plus cæteris ſapere profiteantur, qui prætermiſsis ſuperioribus rationem unam tantū afferant: quòd noua inita ſocietate cum Venetis, alienatus ſit animus tuus à Gallorum rege: & quoniam Eſtenſis petenti tibi ut icto fœderi cum Gallo nuntium mitteret, non paruerit: hinc totius mali, omniumq́ ſimultatum fontem deriuaſſe, & ea quæ ſuperius diximus tectoria & meros prætextus eſſe, quibus belli honeſtas quæritur. Quæ ratio an uera ſit, ſicuti mihi parum exploratum eſſe fateor: ita quoniā ab omni honeſtate abeſt, & confictam & alienā à tuis moribus cenſeo. Et an tuus quidem animus à rege alienatus ſit, neq; diſcutio, neq; omnino diſcutiendum puto. Scimus enim hominem ambulatoriæ uoluntatis eſſe, & pro occaſione ac tempore immutare conſilium. Proinde ſi quid eſt factum abs te ut illi ſuſpicantur, quod neq; affirmare, neq; inficiari auſim: nihil tamen puto temere aut parū prudenter aut ſine cauſa eſſe abs te cōſultum. Sed ab Alfonſo duce ſi quaſi obiter oſtendero, neq; id debuiſſe, neq; ſine maximo periculo fieri potuiſſe: abunde illorum ſuſpicioni occurſum, & quàm uana inanisq́ ea ſit declaratū putabo. Imprimis quidem tot extare in clariſsimam familiam beneficia à maximis Galliarum regibus collata, tot monumenta cognationis & amicitiæ animaduerto, ut neq; inter eos diſsidium quæri debeat: neq; ſi quæratur, poſsit impetrari. Nam præter id quòd nobilitatē Eſtenſem è Gallia oriundam celebris ſama eſt, quòd inſignium & armorum eadem communio, quòd deinde affinitas datis acceptisq́ uxoribus & quaſi obſidibus uiciſsim crebrius cōfirmata eſt: accedunt paterna ſœdera ſummo cultu ſemper obſeruata, & nuperrime incredibili cōſenſu & religioſo iureiurando ſancita, accedunt recētia beneficia, dum Gallorū opera imprimis & auxilio Rhodigina peninſula, cuius autor eſt Atheſis fluuius, olim à Venetis per uim atq; iniuriam occupata, Eſtenſis imperio reſtituta eſt. Abhinc uero menſe ſeptimo, qûom hoſtilis claſsis in agrum Ferrarienſem impetum feciſſet, ferroq́ ac flamma latiſsime omnia uaſtaret, nemo fuit ex ſœderatis & amicis qui maturius opportuniusq́ opem tulerit, aut plures copias multorum menſium obæratas ſummiſerit, maiusúe adiumentum ad uictoriā & claſsis expugnationē præſtiterit. His adde liberalitatem animorum, & pollicitationū magnitudinem, quom rex inuictiſsimus & mihi nunquam abſq; celebritate nominis nuncupandus, & per nuntios ac literas perſæpe teſtatus ſit, ſe libenter omne imperium pro Eſtenſis incolumitate ac defenſione expoſiturū: nec Inſubriæ modo ac Ligurię, totiusq́ Ciſalpinę regionis, quę ſua ditione clauditur, ſed Galliarum & reliqui uires regni non promptius pro ſalute ac propria exiſtimatione quàm pro Alfonſo euocaturum. Tantis igitur undiq; coactis meritis & tam recentibus nemo eſt pater beatiſsime, niſi planè rerum omnium ignarus, & quaſi à communi ſenſu alienus, qui tuam ſanctitatem exiſtimauerit hoc (quod penè nefas duxerimus) aut petijſſe aut optaſſe, ut à tam benemerito rege Alfonſus ſeiungeretur: & ea uincula ſoluere tentaret, ſine quibus omnino conſtare non poſſet. Nec profecto unquam putarim tibi tantum ingratitudinis exemplum probatum iri. Quando enim amare & probàre illum poſsis, qui beneficia ad alienam gratiā metiatur? Nec illi hoc faudi fruerit, ſi quo pacto tua ſanctitas à rege foret alienata. Nec enim actutum mihi hoſtis fuerit, qui ei coniunctus ſit, qui cum mihi ſimultates interceſſerint: ſi nulla præſertim in te illi manum ad me oppugnandum accōmodarit. Quæ deniq; inuidia eſt, me ab eo emolumenti quippiam aucupari, qui tibi non adeò fuerit amicus: habita imprimis eius rei ratione quòd te uolente atq; id maximè comprobante in fœdus & penitiorem cum

illo amicitiam coiuerim, & tu id temporis illi coniunctiſsimus inueniebare. quòd ſi
tota res libero iudicio agatur, uel tibi hoc maximè optabile eſſe debet, ſequeſtrum &
quaſi internuntiũ inueniri, qui diſsidentes animos in amicitiã & concordiam poſsit
reuocare. Offenſionibus enim & iniurijs modum, amicitijs æternitatem debemus
optare. Hactenus de rei honeſtate diximus, nũc de facultate atq; utilitate dicendum
eſſet. Sed hæc adeò cum honeſtate coniuncta eſt, ut quom de illa dixerim, de hac mi
hi dictum putem. Quom enim regis merita in Alfonſum attigerim, facile eodem
tranſcurſu intelligi potuit, Eſtenſis res omnes in patrocinio ac præſidio Galli ſitas
eſſe: à quo ſi animum uoluerit auocare, id ſine interitu atq; internecione nullo pacto
fieri poterit. Quòd ſi fortiſsimus potentiſsimusq; rex, qui uel ob uicinitatem uel ob
fortunæ magnitudinem, uel copiarum apparatum facile maxima damna afferre po-
teſt, nihil omnino incõmodi attulerit: hoc ipſo tamẽ Eſtenſis peſſum eat neceſſe eſt,
quòd in tanta hoſtium occaſione quaſi circumuentus, ab ipſius præſidio ſit deſtitu-
tus. Cõmentitiam & confictam, ut putamus, cauſam hactenus perſecuti ſumus: nũc
reliquas, quæ forte plus neruorum & roboris habere uideri poſſunt, attingamus. Et
Alphonſum quidem tuæ maieſtati aiunt diſplicuiſſe, quòd ſalem legi mandauerit,
præter uoluntatẽ tuam, & eius uectigal inſtituerit. Plures cauſas hic iunctas uideo,
ſed in quam fieri impreſſionẽ oporteat non ſatis intelligo. Siquidem iuſtam belli cau
ſam putas, ſalem legiſſe, uideo totum humanum genus in te reclamare, quod ſine ſa-
le uitam parum cõmode degi poſſe arbitratur: niſi Aegyptiorum ſuperſtitionem ap
probamus, quos pertinaciter à ſale abſtinuiſſe legimus. Alioqui ad iucunditatem eti
am & lepores animorũ ſales trãſtulimus. Itaq; tibi nõ iam in Eſtenſem, ſed in uniuer
ſum hominum genus claſsicum canendum eſt. An uero quod in agro Ferrarienſi
legatur, hoc eſt quod iniquo animo pateris? quę obſecro inuidia eſt, populum Ferra
rienſem ea re fraudari, quę omnibus animãtibus naturæ ſponte propoſita eſt? Quod
tantum crimen admiſit, quod flagitium, populus de ſanctiſsima ſede perpetuo bene
meritus: qui & tibi olim quom ad Petri faſtigium nondum eſſes euectus & fortunæ
iniuria uexareris, tutum hoſpitiũ tranquillumq; ſeceſſum præbuit. An certè fruſtra
hæc dicta ſunt, & hoc unum te mordet, quòd præter uoluntatẽ tuam hoc factum ſit.
Nec ſum adeò temerarius, ut de honeſtate tuæ uoluntatis mihi quærendum putem.
Illud profecto ſine piaculo dici poteſt, eiectis hoſtibus, & recuperata agri Ferrarien
ſis libertate, cæteriſq; fœderatis tuis luxatas olim uires regni adeptis, ita meritũ eſſe
Alfonſum, ut uulgo ſuboleſcentem ſalem, etiam ſi nemo curam adhibeat, & legere
poſſet, & lectum per recuperatores magiſtroſq; uectigalium diſpenſare. Sed neq;
ei unquam T. S. uoluntas fuit adeò hac in re explorata: quin potius uel per tuos quæ-
ſtores, ut quaſi monopolio inſtituto Ceruienſiũ ſal pluris indicari poſſet: uel per ma-
leuolos infenſoſq; homines, qui reſarcitos Eſtenſi prouentus inuiderent: eam rem
curari exiſtimaret. Sed quid deniq; pręter uoluntatem tuam facere unquã cogitauit?
qui ſummis precibus & quaſi ſupplex ſemper rogauit, ut ſibi hoc uictoriæ fructu
per te perfrui liceret: qui ſe nihil auſurum unquã ſine tuo conſenſu profeſſus eſt: qui
tandẽ percepta uoluntate & cõſilio tuo, & à legendo ſale deſtiterit, & ſalis cõcepta
cula deſierit, ut nulla in re non ſe tibi obſequentiſsimum præſe ferret. At tu hoc fieri
properantius uolebas. At deus ille noſtri generis opifex affectus quoſdam & ignicu
los naturę, animo noſtro impreſsit: ut quoad eius fieri poteſt, nos & noſtra tueamur:
quos ratione fortaſſe & maturiore cõſilio ſupprimere, extinguere certè ingruentes
non poſſumus. Quam rationẽ obiter & in eum locum dictam uolo, ubi calumniam
Eſtenſi impingunt, quòd ſerius tua uoluntate Centum & Plebem oppida petenti ti
bi tradiderit, quæ oppida quom iure retineret, non uidebat cur à ſe repeti deberent.
Hæc illi ob benemerita & ſingularem qua eum amplectebatur beneuolentiam, Ale
xander pontifex ante te tertius pleniſsimo iure olim conceſſerat, publicaſq; tabulas
quanta fieri potuit religione ſuper ea re conſecerat. Nec tu minus poſtquam in hoc
humanum generis faſtigiũ aſcendiſti, eam rem comprobaſti: quom epiſcopus Bo-
nonienſis ea ſui iuris aſſereret, ſuoſq; prouentus imminutos quereretur: & te diſce-
ptatore ea conditione lis ſedata ſit, ut Eſtenſis in latifundijs tantundem prouentus

epiſcopo adijceret, quantum ipſe ex duobus illis oppidis colligeret. Res cõfecta tuo arbitrio, latifundia in agro Carpenſi deſignata ſunt. Aliquot anni rebus ita compoſitis tranſacti ſunt, Eſtenſis oppidis, epiſcopus latifundijs ſine rixa & cõtrouerſia potitus eſt. Nunc demum quę ſe erynnis obiecit, ut tantum concordiæ obturbaret? Vnde hæc animorum immutatio? ut tam repente repetas quæ Alexander mãcipio dedit, maloq́ exemplo, quæ à pręceſſore tuo geſta ſunt immutes: propter quã cauſam Stephanus pont. cognomẽto VI, qui primus anteacta pontificum reſcidit, adhuc in omni poſteritate male audiuit. Autor huius rei Alexander, abſte probata eſt. & tamẽ mirantur Alfonſum quom ea repetita ſunt, non abieciſſe, non extrudiſſe. quaſi uero ea pauci negotij ſint, quæ in regni limite poſita ſunt, & quæ temere debeant abdicari: uel certè hi qui Alfonſo negotium faciunt, ea quæ ipſi ui & iniuria retinent reddituri ſint, ni extorqueantur: tantum abeſt ut quæ ſua ſunt ſuiq́ iuris arbitrantur, alteri tradenda exiſtiment. Et tamen tanta eſt detrahendi libido, ut flagrante bello Veneto, rebusq́ in ancipiti fortunæ conſtitutis, ab Eſtenſe tormẽta & triremes peti, & petitas ab ipſo tradi oportuiſſe dicant: ut quaſi ſpoliatus regni munimẽtis, hoſtium pateret iniuriæ. Quod tam apertum calumniæ genus non uideo cur pluribus refellam, quom ſe ipſam immanitas rei abunde redarguat. Quis enim unquam hoſtis tam improbe hoſti optauit, ut ademptis præſidijs & exarmatus obuius fieret contumelijs? Quod tamen perſuadendum putauerunt Eſtenſi, qui ſe eius incolumitatẽ appetijſſe profitentur. Sed fac etiam tradere uoluiſſe. Quam uero id arduum fuerat? hoſtibus tuis magnam Flaminiæ partem occupantibus, quanta cum difficultate, quanto periculo ne interciperẽtur, id agi poterat? Nam quod de triremibus etiam fieri mentionem intelligo, ad quarum nomen adhuc Veneti inhorreſcunt: meminerunt ſcilicet has eſſe cladis ſuæ reliquias: ne iſtæ quidem omnino etiã quom maxime Eſtenſis uellet, tradi potuerũt. Luxatæ enim & transfoſſæ, & magna adhuc ex parte ſummerſæ non uideo quomodo eo tempore ad te tranſmitti potuiſſent. Sed neſcio quomodo fiat, ut hãc cauſam ſuppoſititiam omnino & remotiſsimam putem, quom poſt expugnatas ab Eſtenſe triremes, nec maieſtas tua hoſtes habuerit, nec uſu triremium indiguerit: licet non deſint obtrectatores & maleuoli homines, qui te illas appetijſſe augurentur, non quòd ulli uſui futuras ſperares, ſed ut uires Eſtenſis imminueres, & Venetis olim inimicis tuis obſequereris. Quod ego plenum inuidię, ſed & ab omni ueritate ac tuæ ſanctitatis more alieniſsimũ duco. Audio etiam Venetos, alioqui huiuſmodi accuſatiunculis penè geſtientes, hanc unã cauſam maxime deteſtari: uel quòd graue ipſis uideatur, tuam maieſtatem adhuc queri maiorẽ nocendi occaſionem non habuiſſe: quos ſi eo loco habet quo amiciſsimi haberi debent, eo magis gratulari ſibi debet, quo illis minus iacturæ attulit. uel quòd olim exulceratum animi ulcus non planè occalluiſſe ducunt, & hoc fœderis quod tecum nuperrime percuſſerunt, quantum fidei quantumq́ firmamẽti habiturũ ſit nondum habẽt exploratum.

Sed quoniã aduerſarij tribus ſuperioribus argumentis, de quibus diximus, ſponte ſe parum niti profitentur, nunc ad id accedamus, quod firmiſsimum illi eſſe arbitrantur. Alphonſum aiunt populos nouis quibuſdam portorijs & uectigalibus exercuiſſe: atq́ hic declamationes in auaritiam & habendi libidinẽ cõminiſcuntur, exiſtimationemq́ optimi principis falſis accerſitisq́ accuſationibus apud T. S. onerãt. Nos uero reiecto uerborum fuco, ademptisq́ argumentorum perſonis, rem totam excutiamus. Liceatq́ mihi imprimis ab ijs percunctari, quæ nam ea ſint portoria aut uectigalia, quæ tãquam innouata obijciuntur. Mecũ profecto cogitanti, quæ ad rempublicam aut priuatam, ærarij aut fiſci aut peregrinorum pertinent, nihil occurrit, quod in deterius cõmutatum aut exauctum exaſperatumúe ſit. Immo uero & multa ſe offerunt, in melius conuerſa aut deminuta & lenita aut prorſus abrogata. Si enim quæ ad publicam rem pertinent diſpicio, uideo populares coactiones, quæ tributim conferuntur, & pro ratione cenſus exigi ſolent, uix ad dimidium ſummæ quam ante Alfonſum ducem attingebant, nunc peruenire: quam rem totam ſi Antonij Conſtabilis tribuni plebis ſapientia & moderatione adminiſtratã fatemur omnes, quantò magis principi hoc ipſum debemus, cuius optimi tribuni ſumma eſt optio. In re

priuata ſummam etiam tranquillitatem uideo: ſecura & feſta pace fruuntur omnes, nulli diuitiæ fraudi ſunt, neminem facit ſontem fortunarum magnitudo: id quod facile uel me tacente ex habitudine & habitu hominum intelligi poteſt. Summa enim omnibus hilaritas, feſtiuitatis & iocorũ plenæ domus. Audiui ego hoſpites aliquos pulchritudine & moribus urbis captos profeſſos eſſe, ſibi hanc deliciarum & uenerum urbẽ uideri. Et profecto quis eſt adeò à Muſis & Gratijs alienus, qui ædificiorum molem, ornamenta ædium, templorũ faſtigia, ſtudiorum amœnitates, mercium uarietatem, non amet pariter atꝗ admiretur? Quę omnia quom indies illuſtriora fieri uideamus, non uideo quod certius publicæ & priuatæ ſecuritatis teſtimonium afferri poſsit. Fiſcum autem quem reipub. lienem eleganter Plotina Traiani uxor appellabat, nulla parte uideo in membrorũ perniciem intumuiſſe: exhauſtũ potius & exuctũ: quom tributa quę in conſtruendorum mœniũ rationem improbe admodum atꝗ impudenter iam multis annis extorquebantur, ut ad fiſci rationaria referrentur, iuſſu Alfonſi ab humeris populi excepta atꝗ adempta ſunt. Aerarium cuius præfectus & arbiter eſt tribunus, tantũ abeſt ut priuatas opes flagellet, & ullum incrementum acceperit: ut uix illis ſatis faciendo ſit, qui munera publica obeunt, & ſtipendia populo faciunt. Quod autem ad peregrinorũ & hoſpitum cõmoda pertinet, quid eſt quod non his hoc tẽpore & facilius fit & opportunius? Nam & exactiones illæ pro ſyngraphis, ſine quibus tranſuehi & certa loca præterire non licebat, expunctæ ſublatæꝗ ſunt in perpetuũ. Nec tamen omnia attingo, quæ ad hanc rem facerent. Hoc enim tantum nunc propoſitum eſt nobis oſtendere, Alfonſum in ullo uectigalis genere nihil nouum aut acerbum inſtituiſſe: multa emendaſſe, & quaſi ad officiũ redegiſſe. Quod à me abunde hactenus abſolutum puto. Si enim neꝗ in re priuata, neꝗ publica, neꝗ fiſci, neꝗ ærarij, neꝗ peregrinorum quicquã adiectum exauctũꝗ eſt, quibus omnes portoriorum & uectigalium ſpecies continentur, nihil eſt præter ea quod ab officio meo requirat, nihil quod ab aduerſario optimo principi obijciat. Vna tamen adhuc ſupereſt calumniæ latebra, quod in magna rei pecuniarię anguſtia & in ſumma temporũ difficultate ab optimatibus & opulentioribus ad ſuſtinendã bellorũ procellam pecuniã mutuatus ſit: quam ſi aperuero quid perfugij aut latibuli aduerſarijs ſuperfuturum ſit neſcio. Nec iam quicquã pater ſanctiſsime æquiſsimũ iudicium tuum morabitur, quin omnibus calculis delatorum audaciã condemnes, in ſolitamꝗ gratiam & beneuolentiã Alfonſum ſuſcipias. Quom enim ad rem militarẽ nihil æque neceſſarium exiſtimatũ ſit, quàm rei pecuniariæ facultas, qua militibus ſtipendia perſoluantur, & annonæ caritas à caſtris arceatur: adde barbaros homines, qui in Italiam acciti ſunt, nihil maiore uoto quàm aurũ Italicum appetiſſe: quorum amicitia, ut puto tuæ ſanctitati exploratiſsimum eſſe, & auro paratur, & retinetur auro: ad utramꝗ igitur rem Alfonſo opus ſuit innumerabiles ſumptus facere, & incredibilem pecuniam expedire. Cui quom fiſcus minime par eſſet, quis opportuniorem comparandi pecunias modum comminiſci potuiſſet, quàm ab amicis qui re nummaria pollerẽt, eas mutuari: qui modus neꝗ ulli grauis eſſe poteſt propter opulentiam, quom ab opulentis tantum exigantur, neꝗ moleſtus propter gratiã, quom ab inuitis nihil extorqueatur. Quod ergo nouum uectigal inſtitutum eſt? quod portorium? Tantum uero abeſt, ut hunc parandi pecunias modum aut texerit, aut diſsimulauerit Alfonſus, ut quom Veneti nauale bellũ intuliſſent, nihil prius habuerit, quàm hoc poſtulandi genere apud tuam ſanctitatem uti. Quæ pro ſua liberalitate & pecuniam dedit, & centurias decem ſubſidio miſit. Quod eo grauius eſt hoc tempore, quo impatientius uideri ſolet, unde minime ſperauerat uulnus accipere. Videt igitur tua maieſtas neꝗ hic quicquam admiſſum eſſe dignum piaculo, neꝗ quod iure reprehendi poſsit. Sed fac etiam hos prætextus & calumnias quas oratione complexi ſumus iuſtas eſſe belli inſerẽdi cauſas, ut maleuoli & delatores homines uideri uolunt, ecce iam omnes abolitę ſunt. Nõ uis ſalem legi, non legitur. uis Centum & Plebem reddi, reddita ſunt. Triremes & tormenta mitti cupis, mittentur. Diſplicent tibi uectigalia quæ Ferrariæ exercentur, ex arbitrio & uoluntate tuæ ſanctitatis immutabuntur, imminuentur, & abrogabuntur. Quę nam igitur ſupereſt uel ficta belli

cauſa

cauſa pater beatiſsime, uel quo deniq; cõmento aduerſarij Alfonſum oppugnabũt? utor quidẽ omni ingenio, omnia excutio, ſi quid forte uſquã deprehendã: nihil intactum, nihil inexploratũ relinquo, in bona cauſa Momum induo: nec tamẽ proficio. In publicis priuatisúe actionibus, in militaribus & caſtrenſibus inculpatior ſinceriorq; Eſtenſis occurrit. Sed fingamus eos belli prętextus, qui nulli ſunt, & ſummos eſſe & plurimam uim habere, tuæ tamen magnitudinis eſt, & ſupplici Eſtenſi, & ad omnes nutus tuos parato quãtaſuis offenſiones remittere: atq; omnibus oſtendere, te non minus clementia quàm fortitudine præſtare. Superaſti tu quidem & euertiſti hoſtes tuos, ueteresq; iniurias ultum iuiſti. En tẽpus, quo non minus ad ignoſcendum quàm plectendũ te propenſum oſtendas. Nec te pigeat pater ſanctiſsime ea benignitate animi qua hoſtes proſecutus es, amicos & fœderatos tuos promereri. Ne ſi poſt longas iniurias & detrimenta Eſtenſi reconciliere, ea de te ſama prouulgetur, quaſi nunquam amicitiam repetas, niſi iniurijs & offenſionibus ſatiatus. Quæ ratio clementiæ qua in Venetos uſus es plurimũ detrahet, ceu non pietate nec facilitate naturæ, ſed iniuriarũ magnitudine fatigatus peperceris. Quo magis tibi nũc enitendũ eſt, ut omnes intelligant hæc abs te genuina quadã & peculiari animi bonitate facta eſſe. Et profecto nihil eſt quod reges & principes magis deceat, q̃ animi moderatio & cõtinentia: ut quantũ cæteros imperio & poteſtate præcellunt, tantũ ſibi ipſis humanitate & facili animi inductiõe dominent. Qua cauſa & in ſceptris regũ Aegyptij cucuphum auem, quã nos ciconiam putamus, ſubiecto hippopotamo ſuper imponebant: quòd pietas impietatem, clemẽtia inclementiã debeat ſupprimere. Quoi rei & natura teſtimonium attulit: quæ quom apibus aculeos dederit, eum ſolis regibus ademit: quaſi ſolis illis inhoneſtũ ſit iraſci, inhoneſtius iram exercere. Et quoniã quanto quiſq; eſt in altiore ſpecula poſitus, tãto eius dicta & facta omnia illuſtriora ſunt, magisq; in oculis atq; ore omnium poſita: non deerunt qui dicant te, non amore uirtutis, nec exercendæ tyrannidis gratia in Bentiuolos & mox in Venetos arma mouiſſe: ſed libidine ac cupiditate profundendi ſanguinẽ & propagandi imperij: quorum alterum ad iniuriã humani generis, alterum ad infinitam cupiditatem, polluendamq; partæ exiſtimationis gloriam pertinet: exiſtimabuntq; te omnes non iudicio ſed naturæ uitio bella ſuſcipere. Proinde nunquã bella & rixarum cauſas defuturas: quæ ideo aliquãdo appetendę ſunt, ut demũ in pace, & tranquillitate uiuatur. Quòd ſi maieſtas tua (ut audio aliquos aſſerentes) nulla alia cauſa hæc omnia in Eſtenſem molitur, niſi ut plurima cõmoda, maximamq; utilitatẽ in populum Ferrarienſem accumulet, libertatemq; & immunitatẽ afferat: non uideo pater ſanctiſsime quàm caute hæc ratio abs te collecta ſit. Graue em̃ admodũ eſt & periculoſum, urbiũ ſtatus, inueteratos præſertim & longo tempore adultos, uel in melius cõmutare: atq; id uix fieri poteſt, ſine pernicie & interitu populorum. Sicuti quidam etiã morbi, quom in aſſuetudinem abiere, curari non poſſunt ſine totius corporis periculo: ut plerunq; ſatius ſit prætermittere, quàm tantum diſcriminis adire. Quid uero ſi in deterius commutare uelis? Id quod liberis fermè omnibus ciuitatibus, & dinioni ponnificiæ ſubiectis uidemus eueniſſe: ut factionibus urbanis & difsidio ciuium penè interierint, ad magnam profecto ſolitudinẽ uaſtitatemq; peruenerint. Nõ enim ſemper diligentes & Iulios pontifices habebunt, id eſt fortes ac felices, qui conditioni, & incolumitati populorum prouideant. Quæ res in cauſa fuit, ut anteactis annis ciuitates quæ pontificis autoritate regebãtur, finitimis fermè omnibus in præda & direptione fuerint: auſiq; ſint plurimi per uim & impietatem earũ imperium uſurpare: unde tibi deinde immenſus & incredibilis penè labor uenit eas recuperandi reſtituendiq; in priſtinam fortunam: ex quo tibi liberatoris cognomentũ iure adſciuimus. Sed urbis Ferrariæ diuerſa conditio eſt: quando nõ ui neq; tyrannice eius urbis imperiũ ad Eſtenſem trãslatum eſt: ſed optimatum & populi optione ad urbis quæ factionibus ac diſcordia ciuiũ laborabat, præturam, mox etiã adminiſtrationem aduocatus, incredibiliq; omniũ conſenſu ac beneuolentia in urbem acceptus, ſuſcepit eam: & iam propè quingentis annis maxima cũ laude floruit: Salinguerramq; Taurellum rerum nouarum autorẽ infenſumq; pontifici, utpote qui cum Federico Aenobarbo imperatore

Auguſto

Auguſto & Acelino atrociſsimis eccleſiæ hoſtibus faceret, eiecit: eiuſq; populares exturbauit. Cuius urbis ditionē quom deinde Venetus arripuiſſet, primus omnium Eſtenſis operam dedit, ut ad Apoſtolicā ſedem rediret: cui teſtamento relicta fuerat à Mathilde principe fœmina, multarumq; urbium domina. Tot igitur ob merita in ſanctiſsimam ſedem, Clemens huius nominis v. pont. max. iure urbis donauit illuſtrem Opizonē Aldrouandini filium cenſu addito, annis ab hinc quatuor ſupra ducentos, ex quo tēpore & ſoluti cenſus, & ſeruata eccleſiæ maieſtas, & factiones omnes eiectæ: tantumq; incremēti nobiliſsima urbs accepit, ut iure dici poſsit: ab Eſten ſe quidem lateritiā acceptam, ſed auream deniq; redditā eſſe. Quod profectò mirum uideri poſſet, æſtimātibus quot bellis interea ea urbs cōflagrauerit, & quoties in eam finitimi coniurauerint, una tantum ratione infenſi quòd frequentiam & maieſtatem coaleſcentis populi ferre non poterant. Quæ tamen autoritate pontificis defenſa & ſtatum & incolumitatē ſuam ſeruauit, nec quicquā præter Eſtenſem hactenus principem agnouit. Nec mihi hoc tempore animus eſt repetere, quæ à clariſsimis uiris iudicata ſunt: regiam ſcilicet dominationē, & ad orbis uniuerſi imaginem redactam, reliquis dominandi formis longe præcellere: quodq; principum præſentia qui boni ſint, quiq; perpetuum & iuſtum imperium habeant, nihil populis ſalubrius eſſe poteſt. Illud certè pater beatiſsime per gratiam tuam liceat mihi dixiſſe, neminem adhuc mihi cognitum eſſe ex ijs qui in Italia in populos imperium habent, qui uel animi magnitudine uel ingenij moderatione, uel utriuſq; ſobrietate ac continentia Alfonſo conferendus uideatur. Nemo pertinacius iura, nemo æquitatē diligentius ſeruat in ciues, pompa omni atq; ambitione abdicata. Adeò ut in principe ſummam popularitatem agnoſcas, quæ humani animi bona apud probos ſummam illi beneuolentiam, apud improbos formidinem ac timorē peperere. huius rei uel illud certiſſimum teſtimonium eſſe poteſt: quòd ut primū in auitum ſolium acceptus eſt, palàm profeſſus eſt ſeſe in adminiſtratione imperij diui Borſij patrui ſui: qui primus Ferrariæ dux ſalutatus eſt, primuſq; in eam urbem aureum ſeculum inuexit: nec ullius eſt in omni hominum recordatione iucundior optatiorq; memoria: huius inquam teſtatus eſt ſe ueſtigia ac mores quantum fieri poſſet imitaturū: & ſtatuæ quæ illi in regiæ propyleo poſita eſt, ſceptrū uetuſtate interlitū, interpolari, auroq; obduci iuſsit. Adde quod quom antea flagitioſi homines & ſicarij impune tota urbe graſſarenē, & quotidianæ fermè cædes admitterentur, hic primus peſsimorū hominum audaciam fregit: ciuitatiq; priſtinā faciem ac ſecuritatē reddidit, adeò ut nunc pro oſtento ſummoq; piaculo habeatur, ſi homo iugulatus nuncietur: quod ante hunc principem & peculiare & translaticiū fermè putabatur. Quarum rerū fama quom ad te perueniſſet, ſummæ pietatis in eum indicia oſtendiſti. Et quom dominicę reſurrectionis dies affulſiſſet, quo die pontifex ſolet Roſæ munere declarare, quē maxime principem gratū habeat, nemo tibi ex tāto amicorū aut cognatorum cœtu potior occurrit, quē eo munuſculo, leui quidem, ſed magnæ rei argumento honeſtares. Nuperrime uero quanto totius ſacri collegij conſenſu ſacro uexillo cōdonaſti, noſtræq; religionis copijs omnibus præfeciſti: Qua dignitate neq; maior optari, neq; ſi optetur maior ultra haberi poteſt. Vide igitur pater ſanctiſsime quàm in arctum tuæ exiſtimationis ratio deducta ſit. Nam quom tam repente animū immutaueris, & prioris ſententiæ pœnitentiam oſtenderis, nulla certa aut illuſtri cauſa præcurrente, periculum eſt, ne aut parum conſultus in conferendo beneficia, aut nimis præceps in reuocando exiſtimere. Itaq; alterum neceſſe eſt, aut male audias collato beneficio in parum merentem, aut à bene merente adempto reprehendaris. Quotū neſcio utrum plus reformidem. Alterum enim minus prudentis eſt, alterum inconſtantis, neutrū profectò tuā illam diuinam in iudicando ſapientiā & in conſilijs firmitatē decet. Scipionē Africanum olim ferunt præter unam tribus omnes Romanas mulctaſſe, quod ſe paulo ante damnatum magiſtratū creaſſent. Alterum ratus eſſe oportere, uel ut de ſe male meruiſſent, quem damnauerant: uel de republica cui iure damnatum præfeciſſent. Proinde mihi certū uidetur, nō modo hinc pendere ea quæ abs te in poſterū gerentur, uerū etiā ab hoc tēpore anteactis imminere calumniam: niſi abs te ea prudentia,
qua

quæ res ſummas ſemper adminiſtraſti, huic periculo occurratur. Nec profecto oppor-
tunius poſſe occurri intelligo, quàm ſi clementia & peculiari moderatione utatur, ab-
dicatoq; armorum impetu in ſinum pietatis ſuæ Alfonſum excipiat, omnesq; iniu-
riarum uel umbras uel calumnias ſumma liberalitate tum ipſi Alfonſo, tum maio-
rum beneficijs remittat. Abſurdum eſt enim, iniuriarum æternā eſſe memoriam, me-
ritorum propere obliuiſci. Succurrat igitur tibi præteriti temporis ratio, cum tui te
hoſtes atrociſsime perſequerentur, nunquam tutius diuerſorium quàm apud ſum-
mum totius æui moderatorem Herculem Alfonſi parentem inueniſſe. Cuius neq; o-
pem neq; conſilium deſideraſti unquam: & quom filio regnum relinqueret, nulla re
firmius ſtabiliusq; fore exiſtimauit, quàm ſuæ in tuam maieſtatē obſeruantiæ memo
ria. Quam etiam ſententiā, quom ſibi ex hac uita migrādum intelligeret, planius te-
ſtatus eſt: extremaq; mandata filio daturus, poſtquā de iuſtitia & clementia multa ſa-
pientiſsime diſſeruit, ea tanq; totius orationis firmamenta iterū atq; iterū addidit, ut
omnes opes regni, omnia imperij munimēta, in tua ſanctitate quæ religione propin-
quiſsimum locum dijs teneret: atq; in Chriſtianiſsimo rege, qui inter mortales plus
fortunæ magnitudine polleret: ſita ſemper exiſtimaret. Hæc ſi ita faceret, ſummā ſibi
ſemper in regno ſecuritatē atq; incolumitatē polliceretur. Quæ ſpes & opinio ne ſa-
pientiſsimum atq; optime meritū principem feſellerit, ſumma diligētia præſtandum
eſt abs te pater beatiſsime: nō modo ea cauſa ne eius fiducia fruſtrata uideatur, ſed ne
tu ulla parte ingratus deprehendare. Sublato autē parente ex rebus humanis, quod
non obſeruantiſsimi animi teſtimonium dedit Alfonſus? Nec enim contentus per le-
gatos, ut mos eſt omnium qui principatū auſpicantur, ſacris pedibus oſculum tuliſſe,
ſeq; & ſua in fidem ac poteſtatē tuæ maieſtatis tradidiſſe, nullum obſequentiſsimi er-
ga te animi indiciū prætermiſit, nullaq; in re quantum ego captu aſſequi poſſum tuę
uolūtati repugnauit. Imprimisq; operā dedit ut omnes intelligerēt tui muneris eſſe,
quòd regnaret, quòd paterno ſceptro potiretur. Cum nullo pacē, cum nullo bellum,
ſine cōſenſu atq; autoritate tua unquā inijt. Quòd ſi hæc quæ profecto ſumma ſunt,
ad prouocandam tuā clementiam ſatis eſſe nō putas, frangat hunc ſaltem animi im-
petum maiorū Alfonſi recordatio, & ſuperiorum temporum beneficia. Molliat hanc
iracundiā ampliſsimi fratris Hippolyti incomparabilis erga te religio: qui Bono-
nienſi bello tua cauſa diſcrimen uitæ adire nō recuſauit: qui bello Veneto tam egre-
giam operam plenam laboris ſed & felicitatis præbuit: cui expugnatos hoſtes, cui
captam claſſem debemus. Atq; hæc non minus in tuæ gratiam ſanctitatis quàm fra-
terni regni incolumitatē ab eo geſta ſunt. Si quod ergo dictū factūue Alfonſi, quod
ego profecto non inuenio, te forte offendit: Hippolyto, cui tu fratris nomen indul-
ges, in quē opulentiſsima ſacerdotia contuliſti, hoc omne digneris condonare: ut a-
pud te beneuolentia & pietas plus ponderis quàm indignatio & ſimultas habere ui-
deatur. Quòd ſi tua maieſtas omnē locum precibus & hortationibus noſtris ſuſtule-
rit, ſi clementia quàm furore uti maluerit, non uereor quin exiſtimationis & autori-
tatis apud omnes Italicos & prouinciales longe plus aſſequatur, quàm ſi latiſsimas
regiones, & opulentiſsimas urbes in ditionē tuam redegerit. Ad principē enim Ro-
manæ ſedis longe amplior gloria accedit, ſi hæc habentibus dominetur, quàm ſi ipſe
hęc habere contenderit. Sed nō minus me illa cogitatio tranſuerſum ducit, quæ bel-
lorum momenta & uiciſsitudines fortunæ adeò incertas, lubricasq; & deſultorias o-
ſtendit, ut nemo unquam quamuis faciles propitiosq; deos habuerit, eius tenorem
diu ſibi eundem queat polliceri. Præſtas tu quidem exercitu & lectiſsimas copias ha
bes, & facilis fortaſſe aditus ad uictoriā uideri poteſt. Sed niſi Alfonſum prouoca-
re deſieris, in eo quidem primo perperā facies, quòd eius cauſam meliorē reddes. Eſt
enim natura comparatum, id quod nullo iure uetitum eſt, ut ſe omnia animantia, ſa-
lutemq; ſuam quantum fieri poteſt tueantur: eaq; quæ aduerſa ſunt, longe ſummoue
ant. Quòd ſi in te arma ſuſtulerit, ſi aciē direxerit, ſi populos fœderatosq; in te exci-
tarit, nihil erit tamē quod de ipſo queraris: quicquid em̄ illud piaculi, ferre ſcilicet arma
in pontificē, hoc omne tibi iure imputandū omnes putabunt: & tu ipſe peccaſſe exi-
ſtimaberis, qui coegeris. Nec Alfonſus oppugnare eccleſiā, ſed bellum atq; iniurias

propug

propugnare ac defendere putabitur. Et quom nulli huius belli ueri prætextus affe-
rantur, putabunt omnes te ad arbitrium ac nutum tuorũ quondam hoſtium, nunc e-
tiam Alphonſi, hæc omnia meditatum. Qui quom ipſi olim fruſtra, immo uero cum
maximo malo ſuo in agrũ Ferrariẽſem arma tulerint, nimiſꝗ improbe ſacra & pro-
fana omnia uexauerint: id quod nonnulli eo etiã tempore non ſine conſenſu tuo fie-
ri ſuſpicabantur, ſed rem altius diſsimulari, & mox quoniam res præter expectatio
nem euenerit, in diſsimulationẽ abijſſe: nunc uero tandem, poſt quã iuſtam nullam
rationẽ inueneris, leuium quarundam cauſarũ obtentu, nulla iuſta ratiõe percitum,
odium, quo iam diu exarſeris, nec iam diutius ferre potueris, in Alfonſum uibrare.
Quod eo atrocius fit, quoniã baliſta, quo magis retrahitur, hoc uehemẽtius impellit.
Hæc quidem maleuoli homines etiã quæ minus uera confingent: & qua eſt impro-
bitate peſsimorum hominũ audacia, longe acutiora, ornatioraꝗ aſtruent. Quibus o-
mnibus pater ſanctiſsime quantum fieri poteſt, ſummouenda eſt anſa, & quaſi men-
dacijs uia obſtruenda: ne nõ modo crimine uacemus, ſed etiam ſuſpicione criminis.
Sunt enim huiuſmodi homines muſcis ſimillimi, quæ meliores ſynceraſꝗ corporis
partes prætermittunt, ulceroſa tantum & uitioſa perſequuntur. Quales uero eos fu-
turos iudicamus, qui iam tuæ maieſtati infenſi ſunt: ſeꝗ ideo deceptos putant: quòd
cum eorum hoſtibus gratiã inieris: quòd claſſem ad diripiendam Liguriam miſeris:
quòd Sequanos in eos armaueris, quòd fœdus & conuenta inter ſe & Cæſarẽ uiola
re & cõfundere tentaueris. Quàm accenſo & iam irritato animo in te prorupturos
cenſes? Illud certò conſtat, ubi ſemel barbari homines fas calcauerint, & iuris fines
tranſierint, poſthac religionẽ ipſam & tuas diras ſacraſꝗ imprecationes pro nihilo
exiſtimaturos, nihilꝗ penſi in humanis ſacriſúe aut diuinis habituros: immo uero
ſuapte natura atroces, impios, efferatoſꝗ homines, ubi ſemel hãc occaſionẽ inuaden
di tuam maieſtatẽ arripuerint, quaſi guſtato ſanguine nullam deinceps facinoribus
& impietati (id quod abominor) metam relicturos. Quæ res eo erit grauior, quod cæ
teris in exemplum abibit: & ipſi deniꝗ poſteritati futuriſꝗ pontificibus ſummũ ui-
detur incõmodum aliquando eſſe allatura. Quantũ igitur ab hoc bello abſtinendum
ſit uides: ubi nõ modo præſens ætas ſed futura etiã offendatur, in quo præſertim tan
tum diſcriminis propoſitum ſit. nunquã enim ferè partes labant, quin ſumma turbe-
tur. Audio etiã iamdiu & oracula & populorũ uoces circũferri, quibus ſtatum eccle-
ſiæ mutari oportere portenditur. Diu igitur diligenterꝗ ſanctitas tua conſulat, ne ſe-
ro fortaſſe aliquando, ſed fruſtra pœnitentia ſubeat, neu priores uictoriæ aduerſo a-
liquo caſu inficiantur. Cæſarẽ cautiorem in ſenecta ferunt ad bella ſuſcipiẽda: ne for
te uictus ſuperiores uictorias fœdaret. & profecto ſi à me ſententia quærenda ſit, pa
rum tutũ & quaſi aduerſi ominis uidetur illis adhæſiſſe, qui uinci didicerint. Timen
dum enim ne fatum & ueluti contagio quædam infortunij trahatur, quod iam incur
ſione Genuenſi audimus nũtiari. Per deos igitur immortales, Pater beatiſsime, tan-
tum ſcelerum & flagitiorum ab humeris noſtris & à ſanctiſsimo folio auerte: & quic
quid ſanguinis, quicquid operæ, quicquid pecuniarũ ſotiali hoc bello abſumi debue-
rat, illud omne et felicius & honeſtius ad expeditionẽ in Turcas perpetuos tuę maie
ſtatis noſtriꝗ nominis ac ſanctiſsimæ religionis hoſtes reſeruetur. Erit enim hoc &
ad perpetuitatẽ nominis, & imperij amplitudinem & ultionẽ iniuriarum, ſanctæꝗ
religionis ſecuritatem & opportunius multo & illuſtrius: quod prætermiſſum æter-
num dedecus afferat, & non modo ſummã occaſionem inuadendi, uindicandiꝗ ſan
ctam religionẽ auferat, uerum etiã hoſtium audaciam augeat, atꝗ irritet ad nos occu
patos inteſtiniſꝗ bellis implicitos non ad aggrediendum modo, ſed expilandum ex-
pugnandumꝗ, & (quod cogitando exhorreſco) per ludibrium nos noſtroſꝗ liberos
& fortunas noſtras uexandũ, hoſtiliterꝗ inſultandum. In quo infortunio nullum op
probrij genus, nullam calamitatis faciẽ defuturam ſperamus. Quos tunc pater bea-
tiſsime eiulatus, quos gemitus, quot lamenta miſeraberis: quom inops conſilij, feraꝗ
percitus pœnitentia, cupies tu quidem ſed fruſtra cupies ferre ſubſidium. Quan-
tum deniꝗ perhorreſces ſęuas illas & plenas contumeliarum imprecationes, quom
infelices mulieres, captiuiꝗ pueri, & in pœnã longęui ſenes captiuitatem ſuam ſuaꝗ
infortu-

infortunia uni tibi imputabũt, qui ſolus reipublicę Chriſtianę habenas tenes, & tan
tis calamitatibus potuiſti occurrere. Nõ modo igit̃ pacis pater clementiſsime, nõ exi
ſtimationis modo, ſed ſalutis huiusq́ precarij ſpiritus rationẽ tibi habendã putamus.
Magnosq́ iſtos apparatus, rerumq́ omnium capacia conſilia cõuertere obteſtamur
in hoſtes tuos, ad cõmunem iniuriam fœditatemq́ eluendam. Nõ Alfonſus tibi, non
ullus Chriſtiana religione initiatus his armis petendus eſt, ueros certosq́ hoſtes tibi
oſtendo: qui in tua uiſcera tuaq́ præcordia graſſari geſtiunt. In horum excidium in-
ternecionemq́ properandum nõ modo par eſſe, ſed neceſſariũ putamus. Intuere ip-
ſam Italiam agitatã undiq́ & conuulſam, iamdudum tot calamitatũ inducias precan
tem. Illa tibi effuſis crinibus, accidensq́ genibus tot mortalium funera, latamq́ agro
rum uaſtitatẽ oſtendit, cõtinuisq́ bellis omnia iampridem attrita: nec minus eos qui
uicerunt, quàm qui uicti ſunt, conſternatos eſſe. Paucorum enim annorum bellum,
ſed diſpendiorũ magnitudine multæ ætatis argui poteſt. Si enim ad Samnites Cam
panosq́ oculos uerteris, Gallico & Hiſpanico bello omnia uidebis exarſiſſe. Si ad
Inſubres Liguresq́, diuturno bello exhauſta omnia cognoſces. Si Thuſciam, om-
nemq́ illam orã màris Tyrreni inſpexeris, Piſana obſtinatiõe, Florẽtinoq́ incurſu
deſolata ſunt omnia. Si Carnos, Noricos, Germanica uaſtatiõe excisa, abſumptaq́
omnia inuenies: ſi Flaminiã, Aemiliãq́, tuo bello quo Venetos perſecutus es, et pro-
fligaſti, excurſam omnem regionem deprehẽdes. Quid uero littus maris Adriatici,
quid Venetiam attingam? quæ & Germanica obſidione, & Gallica expugnatione,
& quà Pado alluitur, Veneta claſſe omnis diruta ac penè funditus exciſa eſt. Proin-
de Pontifex mitiſsime, iure & inuiſa arma deprecamur, & pacem oramus: omnibus
uotis pacem, omni animo pacẽ, loquẽtes tacitiq́ pacem expetimus. Quod cõmode
abs te factum iri putabimus, ſi è medio arma ſummoueris, ſi ſimultatibus nuntium
miſeris, ſolitaq́ clementia Alfonſum amplexaberis, benignitateq́ magis quàm indi
gnatione uti malueris. Quod abs te profecto fieri par eſt: uel quod nulla belli ſolida
cauſa ſubeſt, ſed conficta, à calumniatoribusq́ ementita: quæ ſi rem ipſam pertracta
re uolueris, facile dilui poterit. Tum quod præſto eſt Alfonſus è tua ſententia omnia
immutare, & hæc ipſa maximè clementia & manſuetudo pontificis nõ aliter decet:
omniaq́ iam longo bello exhauſta tranquillitatẽ & quietem expoſcunt. Nec minus
ut ditiſsimis hominibus tibiq́ infenſis omnis obſtringẽdi occaſio ſubtrahat̃: quom
præſertim huius belli exitus tam ambiguus ſit & deteſtandus, ut turpe ſit uiciſſe, uin
ci autẽ turpiſsimum, magnæq́ in utraq́ alea calamitates immineant: quom præſer-
tim hæc opera melius tutiusq́ locari poſsit ad hoſtes religionis euertendos. Et profe
cto ſi preces noſtras audiueris, & hęc bella, plena inuidiæ plena deteſtatiõis pręter-
miſeris, in eaq́ omni animo incubueris quæ tam nobis omnẽ metum adimẽt, quàm
ipſi religioni priſtinum diem reſtituent: uideo tibi pater beatiſsime, & multo ampli-
us exiſtimationis propoſitum eſſe ad famã, & ad imperij amplitudinem longe maio
res uberioresq́ regiones offerri: tum uero & in ore eorum omnium qui
ſunt, & in poſterorũ memoria tui nominis monumentũ,
in cælo deniq́ gloriæ atq́ immortalitatis tuę
fundamenta conſtitues.

❧ CAELII CALCAGNINI IN LAVDEM IVRIS PERITIÆ, ORATIO.

Ex omnibus diſciplinis, quæ ad excolendum hominis animum inuētæ ſunt, eam ſemper uiri eminētiſsimi præſtantiſsimam ac præcipuam exiſtimaui, quæ ſe maximè ad utilitatem hominum proferret, nec ullo loco defineret prodeſſe. Ea cauſa fuit, ut Iuris peritiã omnibus alijs artibus, quæ ad cultum animi pertinēt, ſemper longe prætulerim. Nam cæteræ philoſophiæ partes paucis ijſdemq́ꝫ eruditis accōmodatæ ſunt, nec omnibus locis ac temporibus ſatis uſui eſſe poſſunt. Quod, ſi uniuerſa membra τῆς ἐγκυκλοπαιδείας exploraueris, facile intelliges: quando nec terrarũ dimenſiones, nec aſtrorum inſpectiones, nec numerorũ collectiones omni hominum generi conueniunt: & ſi fortè alicui cōuenire uideantur, certè non omnibus temporibus, nec omnibus locis congruunt: ſicuti neqꝫ de ratione dicendi par eſt ut ubiqꝫ diſputatio habeatur. nihil enim eſt in quo magis uerſetur hominis prudentia, quàm ut intelligamus quando loquendum ſit, aut quando oratione abſtinendum, & quid cuiqꝫ loco ac tempori ſit opportunũ. Si quis fucum & orationis phaleras adhibeat, quom de patria ac ſerijs rebus agendum eſt, is profecto ineptus ac ridiculus habeatur. Atqui nullus eſt locus, nullum tēporis momentũ quod officio uacare debeat. Nam ſiue publice ſiue priuatim, ſiue tecũ ipſe quid agas: ea ſemper philoſophiæ pars exercenda eſt, quę ad mores, quæ ad ius ciuitatis, quæ ad bene ac beate uiuendum ſpectat. Hæc illa eſt quæ leges præſcribit, quæ bonos ad uirtutē præmijs excitat, quæ à flagitijs malos atqꝫ improbos ſupplicijs deterret. Hinc illa ſcilicet emanauit Chryſippi definitio, quã Martianus iureconſultus adſcripſit, ſed longe temporũ imperitia abrogauit. ὁ νόμος πάντων ἐστὶ βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. δεῖ δ᾽ αὐτὸν προστάτην εἶναι τῶν καλῶν καὶ τῶν αἰσχρῶν, καὶ ἄρχοντα, καὶ ἡγεμόνα, καὶ κατὰ τοῦτο κανόνα τ᾽ εἶναι δικαίων καὶ ἀδίκων, καὶ τῶν φύσει πολιτικῶν ζώων, προστακτικὸν μὲν τῶν ποιητέων, ἀπαγορευτικὸν δὲ τῶν οὐ ποιητέων. Quæ ſic poſſumus in latinitatem transferre. Lex eſt omnium diuinarum & humanarũ rerum regina. Oportet autē eam etiam præſidere & bonis & malis & principem & ducem eſſe. & ſecundum hoc regula eſt iuſtorũ & iniuſtorum, & eorum animaliũ quæ natura ciuilia ſunt: ea quidem præcipiens quæ facienda ſunt, quæ autē facienda non ſunt prohibens. Huius præſtantiſsimę diſciplinæ, oculum prudentiam, manum fortitudinem, pulchritudinē iuſtitiam, ſalubritatem continentiã Plato appellauit: certè eius fundamētũ in iuſtitia poſitũ eſt. Eſt enim iuſtitia ea uirtus, quę omnes alias in ſe uirtutes complectitur, quæ pro dignitate ſuum unicuiqꝫ tribuit. Ex quo etiam à Græcis νόμος fuit appellata. duo tamen iuſtitiæ faſtigia prudentiſsimi tradiderũt. Alia enim eſt iuſtitia quæ proportionē quandam habet geometricã: huius munus eſt obſeruare quid cuiqꝫ conueniat. nulla enim maior diſparilitas, quàm imparibus paria conferre. quod eleganter admodum Græci dicũt, ἴσα ἀνίσοις ἄνισα, æqualia inæqualibus inæqualia. Altera eſt cui proportionem adſcribunt Arithmeticam, quæ in contractibus maximè uerſatur: in quibus æqua lance ius ſuum omnibus impendendum eſt. Nam quos fortuna dignitasqꝫ diſtinguit, hos fides & mutuę adæquant pactiones. In hoc ius cōmerciorum, cuius deinde locum numus ſponſor præſentiſsimus occupauit: in hoc ius talionis, quod à Rhadamanto uolunt originem habuiſſe, uerſari ſolet. Sed hæc iura pro gentiũ inſtituto uaria ſunt, & pro temporum occaſione cōmutantur. Cæterum lex una æterna eſt ac perennis, neutiquã mutationis capax: hæc ſemel à ſupremo rerum autore fixa, neqꝫ refigi neqꝫ abrogari poteſt, conſtans & ſuæ prærogatiuæ retinentiſsima. Ad huius imaginē leges humanæ ſeſe dirigunt: ſolæqꝫ illæ ueræ leges merentur appellari, quæ eædem ſunt apud omnes, neqꝫ unquã deſinunt leges eſſe. Alioqui rectius formulæ dicuntur litium & controuerſiarum, ad captandos hominũ animos factæ. Propriè tamen ius ciuile populi Romani uocatur, quod

B

diuerſis

diuerſis tẽporibus uaria accepit incrementa. Nã ſub regibus leges curiatæ, quas Se-
xtus Papyrius excepit, tamdiu fuerũt in honore, donec placuit publica auctoritate
decẽ conſtitui uiros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, unde XII. tab.
ortũ accepere. Quem librum M. Cicero ſe omnibus philoſophorũ diſputationibus
longe præferre teſtatur. & profecto ſi dicendi uim elegantiãq; ſpectes, ſi ſuccinctam
rerum copiam obſerues, non facile inuenies, quid cum XII. tabularum libro conſe-
ras. Mira ſiquidem breuitate omne ius pontificium ac Cæſareũ cõplectitur. Caſte,
inquit, diuos adeunto. pietatem adhibento. opes amouento. Qui ſecus faxit deus ip-
ſe uindex erit. Quid aptius aut cõmodius dici potuit? quid ad ſanciendam pietatem
oppottunius? caſte iubet lex adire deos. corpore uidelicet & animo multo magis.
Nam corporis macula, uel aſperſione aquæ uel dierum numero tollitur. animi labes,
nec diuturnitate euaneſcere, nec ullis manibus elui poteſt. Quàm uero prudẽter ſub-
iungit: Seperatim nemo habeſsit deos, neúe nouos ſiue aduenas, niſi publice adſci-
tos, priuatim colunto. Conſtructa à patribus delubra, lucos in agris habento, & la-
rium ſedes. Ritus familiæ patriæq; ſeruanto. Quis dubitat, quin hinc ritus familiariũ
& ſacerdotia gentilitia, quæ nunc ius patronatus uocãt, emanarint. Sed neq; lex eos
prætermittit, qui ex omnibus uirtutis & rerum præclare geſtarum gratia cælo dona-
ti ſunt. Diuos & eos qui cæleſtes ſemper habiti colunto. Illos quos in cælum merita
uocauerunt, & illa propter quæ datur homini aſcenſus in cælum, mentẽ, uirtutem,
pietatem, fidem: earũmq; laudum delubra ſunto, nec ulla uitiorum ſacra ſolemnia o-
beunto. Sacrum ſacroúe cõmendatum qui clepſerit rapſeritúe parricida eſto. Periu-
rij pœna diuina exitium, humana dedecus. Inceſtum pontifices ſupremo ſupplicio
ſanciunto. Impius ne audeto placare donis iram deorum. Sancte uota reddunto. ha-
ctenus ex põtificio. nũc aliquid è Cæſareo delibemus. Iuſta imperia ſunto, ijsq; ciuis
modeſte ac ſinę recuſatione pareto. Magiſtratus nec obediẽtem & nocuũ ciuẽ, mul-
cta, uinculis, uerberibusúe coercento, ni par maiorúe poteſtas prohibeſsit: ad quos
prouocatio eſto. Quom magiſtratus iudicaſsit, irrogaſsitúe, per populum mulctæ,
pœnæ certatio eſto. Cæterũ quom illud imprimis procurandum ſit, ut bene cõditas
leges certi cuſtodes tueantur, quàm ſapienter illud factum eſt à X uiris, ut duo proti-
nus magiſtratus acerrimi legum cuſtodes coordinarentur. Cenſores populi ciuita-
tis, ſoboles, familias pecuniasq; cẽſento. Vrbis templa, uias, aquas, ærarium, uectiga-
lia tuentor. Populiq; partes in tribus diſtribuunto. Exinde pecunias per ciuitatis or-
dines partiunto. Equitũ peditumq; prolem deſcribũto. cælibes eſſe prohibento. Mo-
res populi regunto. Probrum in ſenatu ne relinquunto, bini ſunto. Magiſtratũ quin-
quenniũ habento. Reliqui magiſtratus annui ſunto, eaq; poteſtas ſemper eſto. His
protinus honorariam poteſtatẽ adſcribunt. Iuris diſceptator, qui priuata iudicet, iu-
dicariúe iubeat, prætor eſto. Is iuris ciuilis cuſtos eſto. Huic poteſtati parẽto. Quot-
cunq; ſenatus creuerit populusúe iuſſerit, tot ſunto. Videtis puto, uiri celeberrimi,
quanta ſub breuitate rerum maximarũ moles cõmprehendatur, quo acumine totius
ciuitatis adminiſtratio proponatur: ut fateri cogamur nõ aliunde quàm ex bene in-
ſtitutis legibus pendere ciuium felicitatẽ. At quom in XII. tabulis ſæpe aliquid con-
trouerſum ob interpretantium uarietatẽ emergeret, ſubducendæ contentionis gra-
tia acceſſerunt prudentũ reſponſa. His additæ ſunt legitimæ actiones, ut certæ agen-
di formulæ cognoſcerentur. Hæ uero antea à pontificibus nõ ſecus ac dies à Chal-
dęis petebantur: quas quom Gn. Flauius ſcriba libertino genere natus, promulgaſ-
ſet, & ut dicitur cornicum oculos confixiſſet, tantam cum populo Romano gratiam
inijt, ut omniũ ſuffragijs tribunus plebis & ſenator & ędilis currulis crearetur. Non
multo poſt quom plebs ſeceſsiſſet à patribus proprias ſibi leges cõſtituit: quæ plebi-
ſcita nuncupata ſunt, quibus patricij non tenebantur: donec lata lege Hortenſia ſan-
citum eſt, ut omnes ordines plebiſcitis obſtringerentur, non aliter ac ſenatus conſul-
tis antea ſolebant. omnis aut lex, antequã trinundino approbaretur, rogatione con-
ſtabat, quod rogante magiſtratu iudicio populi exponeretur. Poſt hæc edicta præto-
rum & ius honorarium propoſitum eſt. Demum quom ad unum perueniſſet imperij
magnitudo, tum etiam & principales conſtitutiones emerſerunt, quæ legũ omnium

uim complectebantur. Erat enim princeps lex uiua, quæ leges ſcriptas pro arbitrio poterat moderari. Hæc eſt propè legum omnium origo ac ſeries ad tempora uſq; Iuſtiniani imperatoris. Qui ſuggerēte Tribuniano uiro magnifico, magiſtro & Exqueſtore ſacri palatij, infinitā legum & enarrationū ſyluam digeſsit in quinquaginta uolumina: qui labor plus ne utilitatis an difficultatis candidatis legum attulerit, non facile eſt dijudicare. Certè quæ ſeptem & triginta clariſsimi conditores luculenter poſteritati tradiderāt, ea ita cęſim cōminuit, ut Samniū quęramus in Samnio: ceu prouerbio dici ſolet. Nemo profectò eſt tam ferreus, qui æquo animo perferat, Q. Mutij Scæuolæ, Galli Aquilij, Labeonis, Saluij Iuliani aliorumq; præſtantiſsimorū monumenta tam fœde perijſſe. Nam quid ego de Papiniano meminerim? quem hiſtoriæ iuris Aſylum uocauit antiquitas. Quid de Iulio Paulo & Domitio Vlpiano uerba faciam? qui ambo tanta fuerunt in celebritate nominis, ut coryphæi, id eſt uęrtices iuris ciuilis dicerentur: pro quorum olim iuſtis atq; integris theſauris, nunc, prò dolor, breuia & interrupta quædam ſegmenta poſsidemus. Magna fuit omnino apud omnes bene inſtitutas gentes iuris ciuilis autoritas, ſumma exiſtimatio: utpote ex qua humani generis ſalus, incolumitasq; penderet. Quæ res facit ut admirer Ciceronem in oratione pro L. Murena tam inclementer proſcidiſſe iuris peritiam. Quod niſi intelligerem ſummū oratorē tempori & argumento ſuo inſeruiſſe, nemo mihi potuiſſet perſuadere eam orationē à Cicerone profluxiſſe. Nam quis non uidet rem militarem totam natam eſſe ad hominū quietem tranquillitatemq; ſubuertendam, ad exitium humani generis inuentam: quam tamen dignitati peritiæ ciuilis ita præfert, ac ſi ab ea omnia cōmoda proficiſcerētur. Nam ut omnia pulcherrime cedant, quis neſcit, ea una cauſa bellum aliquando ſuſcipiendum eſſe, ut certa demum pace perfruamur, & leges ſuum tandem decus tueantur. Quin & bella ipſa niſi certis legibus conſtent, rem eſſe immanē, brutis potius ac feris animātibus quàm hominibus dignam, ſapientiſsime quiſq; ſemper iudicauit. Illud uero iam apud omnes in confeſſo eſt, non aliunde plus dignitatis ac ſplendoris ad homines, quàm ex ijs ſtudijs prouenire poſſe, non aliunde plus opum & copiarum. Eſt enim domus iureconſulti publicum totius urbis oraculum. hæc gentes, hæc populos in officio continet: hæc certam omnibus felicitatem elargitur. Proinde quom ſummus poeta omnibus alijs nationibus certa quædam ornamenta tribuiſſet, tum populo uictori & principi gentium facultatem tuendæ pacis & adminiſtrandi faſces humani generis præſcribit:

Tu regere imperio populos Romane memento:
Hæ tibi erunt artes, paciq; imponere morem,
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Hanc itaq; tam uberem, tam fœcundam, tam illuſtrem diſciplinam quid ceſſamus generoſi adoleſcentes & cōmilitones mei clariſsimi omni animo atq; ingenio amplexari? Quod ſtudium honorificentius nobis, quod patriæ, quod parentibus, quod amicis & clientibus accōmodatius excolere poſſumus? quàm hoc ipſum iuris: quod nobis quidem feliciter agentibus, magna ornamenta, laborantibus uero & in periculo conſtitutis magna poteſt afferre præſidia. Certè nullus ſe ijs ſtudijs addixit, cuius res non ſint factę quotidiæ auctiores, ſeu ad famam & claritatem nominis, ſeu ad fortunarum & bonorum incrementa adſpirauerit.

❧CAELII CALCAGNINI IN LAVDEM IVRIS PERITORVM, CONTRA calumniatores,oratio.

I qui in ſubſellijs & conuentibus uoluit primas partes ho
noratioresq́ accubitus philoſophis dari, uideo lõge diuer
ſum quàm uoto ſumpſerit eueniſſe. Is enim hac ratiõe exi
ſtimauit ſe maximè omnibus poſſe perſuadere, ſe aut eſſe
E philoſophum, aut certè philoſophiæ ſtudioſum. contrà ue
ro ei obtigit. nam qui hominem hac laborare ambitione
intellexerunt, ut de uia cedere, faſces ſummittere, in hexe
dra aſſurgere, ad philoſophum quoq; ſpectare exiſtimaue
rit, eum ab omni planè philoſophiæ cognitione alienum
iudicauere. neq; omnino internoſſe quid plurimũ deceat: cuius hoc peculiare eſt, ut
ex ſe & conſcientia ſua non aliunde pendeat: qui recte factis & cogitatis felicitatem
metiatur: qui hominũ opiniones nihil ad ſe pertinere arbitretur: utpote qui plerunq;
inique ac præpoſtere iudicent. quin immo illud perſæpe ſecum ipſe meditetur, regi/
um eſſe male audire ac deſpectiſsimo loco haberi, quom recte feceris. Multo enim ſa
tius putat, mereri ut in aliquo cenſu habeare, quàm honores, dignitates, & alia illud
genus uaniſsima ornamenta ſibi comparare. Quid uero dicam, quòd ſi quando ita
contigerit, ut apud principes & proceres ſe ſentiat aliquid exiſtimationis nactũ eſſe:
protinus incipit ipſe ſecũ meditari: ne quid forte per imprudentiã graue conſciuerit
facinus, unde hæc ad ſe laus permanauerit: plenum dedecoris & probri interpretãs,
quicquid ab huiuſcemodi hominibus profectum fuerit. Adde quod philoſophus ſuæ
uirtutis conſcius tanti ſe facit: ut à cæteris nihil ipſe honoris expectet. Se uero eum
eſſe opinetur, qui non ſolum honorẽ, ſed immortalem quandam gloriam cæteris af-
ferre poſsit. Sic ille Lacon quom à magiſtro conuiuij poſtremo loco ſedere iuſſus fo-
ret: per Pollucem, inquit, inuenit quomodo poſtremũ locum honoratiorẽ reddat. ut/
pote qui neq; èx loco, neq; ex aliena uoluntate honores ſuos, ſed ex ſe ipſo tantũ pen
dere exiſtimaret. Nam ut uera fateamur, honor non in eo ſitus eſt, cui honor præſta
tur, ſed in eo qui honorem præſtat. Tantum enim cuiq; honoris exhiberi ſolet, non
quantum eius debetur uirtuti, ſed quanta cuiuſq; eſt de eo exiſtimatio. Nam ſic uete
res honorem definierunt, peruagatam hominum de cuiuſq; uirtute opinionẽ. Et M.
Marcellus rebus feliciter geſtis in Sicilia Virtuti & Honori pariter ædẽ ſuſcepto uo/
to faciundam curauit. Quamuis ſi recte diſquiramus, hi qui uulgo honores appellan
tur, uenięti puta amico occurrere, de uia cedere, caput aperire, ad genua ſe aduolue-
re, dextram auerſam exoſculari, medium locare, aut ambulantis latus tegere: hi falſõ
honores appellati ſolẽt, quom ſi ex animo fiant indicia ſint & leuiſsima honoris te/
ſtimonia. Verus enim honor eſt qui animo cõcipitur, & quod quiſq; de alterius, aut
liberalitate, aut animi magnitudine, aut cõtinentia, aut ſapiẽtia, cæteriſq́ uirtutibus
ſentit. Honor enim eſt legitimum uirtutis præmium, quod etiam nolentẽ, atq; aliud
agentem ſubſequitur. Quod tantum abeſt, ut philoſophus appetat, ut oblatum ple/
runq; aſpernetur & refugiat, omnia philoſophia ipſa & uirtutis amplitudine inferio/
ra ducens. Ob id prudentiſsimi exiſtimauerunt philoſophum aut nunquã ad geren/
dam rempublicã aut in ſumma tantũ neceſsitate acceſſurum, ut facile intelligamus,
eum id non ſic honoris ſed publicæ utilitatis gratia eſſe facturum. Hæc parum uide/
tur animaduertiſſe magnus ille philoſophiæ defenſor, qui publicis in cõſeſsibus pri/
ma ſubſellia philoſophis adiudicauit. Quid ergo luculenta oratione & tot apparatu
uerſuum lucrifecit? niſi ut omnibus patefacerer, mentem ſuam parum æquam iure/
conſultis: quorũ dignitati quantum inuideat, non potuit ipſe diſsimulare. Plenis au-
tem buccis philoſophiam iactat deorũ munus, quo nullum maius aut melius datum
eſt nobis à Dis immortalibus. Hanc omnibus honoribus cumulandam putat, hanc
omnibus actionibus humanis præferendam contendit: quaſi uero nos artem leno/

niam aut talariam aut obſonatoriam prædicemus, & non hanc ipſam philoſophiam multo uerioribus ac iuſtioribus laudibus prouehamus: cui neq; adſcitos cultus neq; confictos titulos uendico, ſed natiuos ac legitimos ornatus defendo, in opinione hominum poſitos. nõ autem ab inuitis expreſſos. Ille enim acerrimus orator omnibus neruis enititur oſtẽdere philoſophiam præcipuo in honore habendã: iureconſultos autem longe à philoſophiæ faſtigio, & in ipſam uſq; poſtremã claſſem ablegandos. Hic enim totus cõtentionis cardo uertitur, ut ordo, cui orator nomen dedit, quippe philoſophicus, iuris peritorum quibus cum ſuſcepta eſt contentio, dignitati præfulgeat. Atq; hoc loco nõ ſecus quàm pro aris & focis digladiatur. Quòd ſi ueritatis imprimis, apud philoſophum præſertim, haberi rationem oportet: certè omnis ille conatus in ſciomachiam exit, magnifica illa argumenta undecunq; multo ambitu conquiſita, uel nullo impellente per ſe concidunt. Habent enim præiudicatam cauſam ſuam iuriſperiti tacito mortalium conſenſu: quod genus argumenti ab opinione hominum deducti, iuxta Platoni atq; Ariſtoteli frequẽs eſt: quando nulla eſt propè hominum conditio, quæ non habeat perſuaſum iureconſultis ſummos honores, ſummas opes, ſummos magiſtratus deberi. Horum domum eſſe cõmune ciuitatis oraculum, unde ſibi ſi nõ populi & reges, at omnes ſui ciues cõſilium expetant ſuarũ rerũ incerti: quos ille ſua ope ex incertis certos cõpoteſq; cõſilij dimittit. Ita eſt profectò, ſicut enim ingruente bello ſpes omnis ſita eſt in ualido & acri pugnatore, qui patriam tueatur: ita pacis tempore omnis ſpes in iuriſperito repoſita eſt, cuius prudentia lites & cõtentiones omnes ciuiles dirimantur. Hic in medio hominum exerta adeò uoce inclamat: Diſcite iuſtitiam moniti & non temnere diuos. Hanc uocẽ ſcio protinus aduerſarius contendit eſſe philoſophi, non iureconſulti. Anguſtis enim nimirum cancellis ſtudia iureconſulti præfinit. utpote cui præter formulas litium & captiones uocum nihil relinquat. At ego eam uocem & philoſophi & iureconſulti conſtanter affirmo. Sed hoc eſt quod aduerſarium in errorem induxit, quod partem à toto & formam à genere conuellit. Nam quom philoſophus tribus faſtigijs ſecernatur, aut naturæ contemplatione, aut diſſerendi ratione, aut morum inſtitutione, poſtremam hanc partem non uidit ad iureconſultum pertinere: cuius partes ſunt optimas leges conſtituere ad perpetuitatem reipublicę conſeruandã, ut ciuitas optimarum legum pręſidio bene ac feliciter degat. Plato igitur quom Timæum, Phædrum, Phędonem ſcriberet, philoſophum egit, ſed phyſicũ: quom Gorgiam, Protagoram, partibus philoſophi perfunctus eſt, ſed dialectici: quom libros de republica, libros legum, Epinomidem: hic quoq; philoſophum agit, ſed iureconſultum. Quo alio nomine philoſophiam Ariſtotelis nuncupauero, in ethicis & politicis, quàm iuris peritiam? Nam pro diuinitate illius nunquam ſatis laudati ingenij ita leges conſtituit, ut non ſolum quid maxime ciuitati conueniret, ſed cur etiam conueniret, certa ratione confirmaret. Non pigebit hoc loco Ciceronis uti uerbis: Fremãt omnes licet, dicam quid ſentio: Bibliothecas me hercle omnium philoſophorum unus mihi uidetur XII. tab. libellus, ſi quis legũ fontes & caput uiderit, & autoritatis pondere & utilitatis ubertate ſuperare.

CAELII CALCAGNINI IN SOLEMNITATE EPIPHANIÆ QVA INDIcuntur ex more feſta mobilia, ORATIO

A

DMIRABILI ſanè ratione deus cuncta conſtituit. Nam quæ propter magnitudinem certis finibus includi non poterant, aut propter æternitatem circunſcriptionem nõ patiebãtur, ea uel ad exemplum reſtrinxit, uel ad ordinẽ perpetuum uocauit. Hinc uidemus immẽſum illum cælorum ambitum, qui inenarrabili celeritate omnia uel ad uitam uel ad generis propagationẽ excitat, humani ingenij pernicitate peruagatũ: ut iuſtius homo cæleſte animal quàm terreſtre uocari mereatur, quom eius pars melior cæleſtia metiatur. Et quom ab eo motu tẽpus res omnium perniciſsima & cuius impetus ratione nulla ſuffrenari poteſt, quaſi perenni riuo fluat: ad ordinem tamen ceu ad metas & carceres quoſdam aſtringitur: & quom per æui ſtudium irrequieto lapſu diſcurſet, non licet datos ſemel fines ſuperare: ſed in eundem ambitum ſemper ſe replicat & rediuiuo uolumine ſeſe remetitur. Quæ ratio effecit ut optimus ille tẽporum diſpenſator Sol, quom ſigniferum omnem perluſtrauerit, ad eadem demum diuerticula reuertatur: eoſdẽq; cardines, ex quibus bruma ſolſtitia æquinoctiaq; conſtant, cõficiat. Hinc uer æſtas, æſtatem autumnus, autumnũ hyems bona fide ſubſequitur: ut in his infantiam, pueritiam, iuuentã, ſenectutẽq; anni agnoſcas. Quare & ſapienter maiores noſtri dixerunt, non agrum, ſed annũ fruges & alimenta mortalibus parere. Et quom in ea ſigniferi dimenſione diei quadrans exuperet, quarto quoq; anno qui biſextilis appellatur, ad ſolidum ſarcitur: ut duo dies ad ſextum Calen. Martij qui à gentibus Terminalibus & Regifugio finiebatur, in diẽ unũ coaleſcerẽt. Aliæ deinde lunæ ambages occurrunt. cuius uarietatem & multiformes aſpectus ad ſolis arbitrium nunc exhauſtos nunc inſtauratos, neſcio an ſupra omnem admirationem ſit ab homine potuiſſe intelligi. Huius detrimẽtis atq; innouationibus maxime conſtant mortalia, immo uero ipſa plurimum detegitur mortalitas. Huius fulgor terræ obiectu deficit, ſed & ipſa intercurrens ſolemq; auferẽs, cum terra paria facit. Huius momentis numerus ille qui à prçſtantia aureus dicitur, ipſæq; annorum indictiones & dominicæ literæ & phaſes celebritateſq; uagæ quæ feſta mobilia uocantur, & titulum & appellationem ſuſcepere. Quæ obſeruatio à maioribus tradita & quotannis per ſacrorum curionem repetita, nec debet nec poteſt ſine piaculo prætermitti. Quare ne aut ingratitudinis aut obliuionis rei peragamur, nos quoq; ſolenni ueterũ ritu ſeruato omnibus Chriſtianæ pietatis obſeruatoribus indicimus hoc anno qui ſextus decimus ſupra milleſimum & quingenteſimum à reparata humani generis ſalute uertitur,

Numerum aureum fore 16
Literam dominicalem f e
Septuageſimam 20 Ianuarij
Quadrageſimam 10 Februarij
Paſcha reſurrectionis domini 25 Martij.

CEALII CALCAGNINI IN FESTI VITATE EPIPHANIÆ ORATIO.

QVOTIENS ego oculos attollo ad excelſam hanc molem ſtellis exornatam: quæ motu inenarrabili omnes alios cæleſtes ambitus ſerie rapit, intelligo ſupremũ quendã moderatorem mundo præſidere, cuius arbitratu omnia agantur, qui flexu uario temporum uiciſsitudines diſpenſet, ſuaq́ ad diuerticula omnia reuocet: tam felici ac certo ordine, ut quom alia ſtato curſu ferant̃, alia pro magnitudine abſidum nunc tardius nunc celerius moueantur, alia in dextram, alia in ſiniſtram mundi partem uergant, uniuerſa tamen admirabilem quendam concentum conficiant, diſcordem partibus, ſumma concordem. Hinc temporum obſeruationes apud mortales nõ eadem ratione præſcribuntur: ſed alia alijs rationibus cenſentur, prout ſerius aut pernicius in ſuos articulos reuertuntur. Certa quidem ac præfinita tempora ad primam illius ſphæræ imitationem decurrunt: quam Græci aplanetem uocauere: quod curſu præcipiti eandem ſemper uiam teneat. At reliqua ſydera, quæ intra eius complexum agitantur, mirum eſt quàm uago incertoq́ nitantur meatu, ſeu tu decumanũ limitem, ſeu cardinem ſpectes. Atq; hæc inter duo illa imprimis, quæ quaſi lampadas deus omniũ bonorum autor mundo ſuccẽdit: alterã quidem ut lucẽ à tenebris diſtingueret, alterã in nocturnæ caliginis remedium. Hæc duo maxime obſeruauit antiquitas: uel quòd illuſtriora oculis mortalium ſeſe offerrent: uel quòd eorum effectus maiores certioresq́ ad terram defluerent. Superat autem omnem admirationẽ, quòd mens hominis in hunc corporis carcerem coniecta, eo uſq; ſeſe attollere atq; alas primogeniæ ſuæ diuinitatis potuerit reparare, ut cælum ipſum peruagari, & tam lubricas ſolis & lunæ obambulationes dimetiri queat. Quin & hæc duo per ſe adeò ignota decem & nouem annorũ interuallo ita exæquauerit, ut ad ſcrupulos fermè reſpondeãt, ni modo pigeat rationes ueterum accurate inuentas accurate obſeruare. Siquidem ad eam ſegnitiem peruentum eſt culpa poſteritatis, ut iam neq; antiquæ obſeruationes cælo, neq; cælum antiquis obſeruationibus reſpõdeat. Res profecto plena ignominiæ, quom neq; in ariete neq; libra iam fiat æquinoctiũ, neq; peruulgato more ex ſignis quæ tropica appellamus pendeant ſolſtitia. Quare feſtiuitatum mobilium indictiones atq; ipſius imprimis paſchatis nuncupatio adeò iam cœpit euagari & ſuos limitès excurrere: ut niſi cura adhibeatur, resq́ in integrum reuocetur, periculum ſit ne ratio omnis faſtorum & temporum iniuria inſcitiæ indies magis ac magis graſſantis prorſus aboleatur. Sed quoniam hic labor ad ſummi Antiſtitis & procerum religionis noſtræ diligentiam pertinet, & nos ſapere ad ſobrietatem oportet, morem atq; inſtitutum patrũ noſtrorum tenebimus: et hac die, qua ſtella Magis affulxit, feſtiuitatum nomina & tempora indicemus, ne qua forte per negligẽtiam labes admittatur in ſacris: & in his receptam potius noſtrorum conſuetudinem quàm exactam ueterum normam ſequemur. Honeſtus enim eſt error, ut aiunt, magnos duces ſequentibus.

CAELII CALCAGNINI IN FESTO EPIPHANIÆ ORATIO.

ETSI hominem Chriſtianum deceat ſemper ſe, quoad licet, tollere humo, & ſenſibus animum auocare, atq; in cælum ſuſpicere: id tamen hac luce, accuratius & religioſius obſeruari par eſt, qua mortalibus ſalutare ſidus affulſit, & publicæ libertatis autorem ac uindicem præmonſtrauit. Cũ paſtoribus igitur, ac magis oculos eò ſuſtollamus, unde lux orta eſt mundo: atq; illinc cõditionis noſtræ imaginem mutuemur. Quom enim ſolem ac lunam, duas ſcilicet orbis lampadas ita fixas & conſtitutas animaduertamus, ut altera perpetuo ac proprio lumine, altera intermẽſtruo & precario ſplendore fulgeat: altera certo & perenni curſu partẽ noſtri meliorẽ & ad æternitatẽ natam effingit, ex cuius imitatione ſtata & ſolennia ſacra ad diem præſcriptũ obſeruamus. altera proxima terris è cælo citima luce incõſtans, curſu uaga, uarias ſpecies nobis oſtẽtans, mortalitatis noſtræ uicisſitudines, alternationesq; temporũ nõ modo ſignificat, ſed etiam facit. Hac itaq; magiſtra alios atq; alios dies ſacris quæ temporaria & mobilia appellamus, addiximus: ex quibus is qui reſurrectioni domini adſcriptus eſt totius claſsis ordinem ducit. Hunc ueteri inſtituto patrum quartadecima luna menſis Niſan, qui inter Martium Aprilemq; ambigit, celebrandum accepimus. Nos in proximum ſolis diem, quem dominicum uocauit Chriſtiana religio, ex myſterio rediuiuæ ſalutis traiecimus. Hunc uero ex nouilunio uerno cenſemus, quod neq; octauum Idus Martij præcurrere, neq; nonas Aprilis ſubſequi obſeruatum eſt. Hæc omnino magna ac omni æuo memorabilis dies nobis illuxit: quando fruſtra opifex & aſſertor noſtri generis uel è cęlo lapſus mortale corpus induiſſet, uel ſacroſancto ſanguine æternam noxam expiaſſet, niſi morte expugnata, & irremeabili inferorum arce confracta, nobilem illum triumphum ad ſuperos rediens deduxiſſet: & dux ipſe omnium & primitiæ mortuorum, ut inquit Apoſtolus, ad cælum iter præmuniſſet. Proinde hanc unam ita cunctis prętulimus, ut ex ea cæteræ modum atq; rationẽ mutuentur. In quibus enumerandis obſeruãdisq;, ne quid forte uitij faciat uulgaris ſimplicitas, ſolenni ritu conſtitutum eſt, ut hac luce per ſacrorum Curionem enuntientur. Eum morem per manus acceptum, & nos hodie religioſe obſeruantes ita indicimus, hoc anno, qui à partu uirginis primus & uigeſimus agitur ſupra milleſimum,

Aureum numerum fore 2
Literam dominicalem f
Septuageſimam 27 Ianuarij
Quadrageſimam 17 Februarij
Paſcha 31 Martij.

PRO PROMOTORE DOCTORE ORATIO CÆLII CALCAGNINI in collegio habita.

CITE profectò ac prudenter dixit Pythagoras, homines in hanc uitam quaſi in emporium quoddam accedere: ex quo alij alias ſibi merces cōquirunt, alijsq; in ſtudijs uerſantur. Optimi autem ac præſtantiſsimi exiſtimandi ſunt qui honeſtiſsimis exercitationibus & præclariſsimis artibus incumbunt. Sanè qui ſe literis dediderunt, & præclariſsimo ſtudiorum genere animū excoluerunt: ij longe cæteris meo quidē iudicio præferēdi ſunt, tum uero illi multò maximam gloriam & laudem promerentur, qui ex omni literarum complexu, illud imprimis genus ſibi complectendum propoſuerunt, quod omnium hominum conſenſu clariſsimū eſt atq; eminentiſsimum: tum ex quo cæteris hominibus maxima utilitas, nobis autem & autoritas & perperuus nominis ſplendor accedat. Sanè in hoc genere nullum eſſe cum iuris præminentia conferendum facile confiteatur, qui intellexerit maieſtatē legum in eo uerſari, ut uirtuti præmia flagitijs ſupplicia proponantur: boni ad uirtutem alliciantur, mali à ſcelere deterreantur, omnibus deniq; quod ſuum eſt reponatur. Quid uero excelſius ac magnificentius, quàm pacē & bellum ex æquo moderari, quàm omnibus populis, gentibus, nationibus mores ac inſtituta præſcribere: ut profectò ſi ulla eſt in uita hominum ſelicitas, non aliunde pendeat quàm ex legum & iuris moderatione. Quod Ariſtoteles uidit, affirmans in ciuili adminiſtratione hominum, qui in hac luce degunt, ſelicitatem eſſe poſitā. Quom ergo cæteræ artes, ut eleganrer ſcribit Callimachus, alios minores deos habeāt præſides, medicina Aeſculapium, muſica Apollinem, res militaris Martem, eloquentia Mercuriū: ſolam ſibi populorum & gentiū adminiſtrationem, id eſt iuris maieſtatē ſelegit Iuppiter. Ob hoc præſentē ſemper habere dicitur iuſtitiam. Sic Romani hanc ſibi ex omnibus diſciplinam excerpſerunt, ex quo illud dictum à clariſsimo poeta: Tu regere imperio populos Romane memento. ſic Cæſares hac omiſsis cæteris artibus gloria condendi leges & utendi publica adminiſtratione contenti, reliquas præfecturas alijs reliquere, uere Iouem imitati. nam ut inquit ille, Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet. Quom ergo hanc ſibi ex omnibus ingenuis artibus & partibus philoſophiæ delegerit clariſsimus hic uir Gaſpar Germaniæ ornamentum, atq; in ijs tantos profectus fecerit, ut huius eminentiſsimi collegij approbationē & ſuffragia cōmeruerit: nō poteſt nō apud me magna eſſe in admiratione: nō poſſum eius iudiciū, ſtudiū, lucubrationes nō maxima cōmendatione extollere. Ad reliqua enim familiæ ſuæ ornamēta quę Ingolſtadij prēminet, & apud nobiliſsimos principes Bauariæ magna eſt in æſtimatione, hūc quoq; litterarū fulgorē uoluit accedere. Eſt enim eius patria Ingolſtadiū urbs celebrls Bauariæ, loco amœniſsimo ac feraciſsimo poſita ad ripā Danubij: hæc propter loci cōmoditatē nomen nacta eſt. Dicitur eñ Ingolſtadiū, ſi uerbū ex uerbo trāsferas, Aureopolis. Nō igitur amœnitas neq; charitas patriæ eū deſidē ac torpentē domi detinuit. Nō pater ex ordine ſenatorio, & inter eius urbis decuriōes prēſtanriſsimus, & apud nobiliſsimos Bauariæ principes in magna poſitus exiſtimatione. Nō opes illuſtres, nō natales ſplendidiſsimi eū domi potuerunr retinere, quin Italiā, literarū & bonarū omniū artium parentem adiret: ac Bononiæ & Patauij oprimis & ſummis præceptoribus operam daret: & non modo legibus, ſed bonis etiam literis mulio maximā temporis partem impenderet. Nam Grēca Latinis coniunxit, oſtenditq; eorum ſalſam opinionem, qui putant bona ſtudia & cognirionem antiquitatis & philoſopbiæ bonis legibus repugnare. Gaſpar noſter ita in utroq; eminet, ut non facile ſit iudicare in quo præcellat. neq; id mirum. nam & ad tabernaculum domini exornandum, oraculo domini Beſeleel optimus & prēſtantiſsimus artifex accerſitus eſt; & ad templum Solo

monis

monis honeſtandū Hirā ſtatuarius & plaſtes prænominis eſt euocatus, ut intelligāt omnes, res etiam ſacras honeſte ac lotis manibus debere tractari. Huius itaq; nominis gratia multum debemus Germaniæ, illi maximæ orbis Chriſtiani parti: quæ ram multa ſuperiori ætate nobis ornamenta erogauerit. Nam & uiros fortiſsimos & induſtrios, & in diſciplinis tum cæteris tum maximè Mathematicis excellentes. Adde claritatē ingeniorum ad cōminiſcenda ea quæ ſpectātibus miraculo eſſe poſſint: qualia ſunt automata, pegmata, horoſcopa, autocinita, & reliqua huiuſmodi, ex quibus Dędalus apud priſcos incredibilem famam & ad poſteritatē uſq; deductam, nactus monumētis traditur. ſed & officinā impreſſoriā, typoſq; chalcographos tam utiles ac neceſſarios rei literariæ, quorum adiumēto res publica facta ſunt ingenia ac per omnē late orbem propagata, prima exercuit atq; alijs accōmodauit Germania: prima tormēta & machinas quas Bombardas appellant, in uſum militarem inuenit, ac fabreſecit, rem ad ciuitatum defenſionem propellendosq; hoſtes mire accommodatam. Nec eius ſanè culpa ſi cæteri in pernitiem humani generis, atq; adeò Chriſtiani nominis, & ad uiolandam ſocietatem mortalium utantur, Nec enim inuentori hoc uitio uerti par eſt, ſed utenti: quando nihil eſt tam probe ac ſanctè inſtitutum, quo ad noxam uti nō poſsit hominum improbitas. Sed illud profectò Germaniæ ſine ulla ſuſpitione iniuriæ debemus, quod eminentiſsima ad nos miſit ingenia, & ſeneſcenti quodammodo Italiæ laudi ſuccreſcit ad omnem prouentū optimarum artium feraciſsima. Hoc ergo tibi Gaſpar illibate flos Germaniæ, hoc nobis gratulor; quòd ſcilicet frequentiſsimo huic collegio occaſionē tui promerendi obtuleris. Magna profectò gloria ueſtra uiri ac proceres celeberrimi, quòd tam excellēs uir ac tam literatus profectus ſuos ueſtro iudicio ſummiſerit. Scitum eſt illud Criſpi Paſsieni, qui ſe aliorum beneficiū, aliorum iudicium malle prædicabat. Magnum ergo hoc & ſingulare teſtimonium ſuę erga uos æſtimationis, quòd quom in ampliſsimis ciuitatibus labores ac uigilias ſuas tranſegerit, multoq; plura habeat in receſſu quàm promittat in fronte: nec enim ſatis facile à tam tenui ungula tantum leonem cognouerit Phidias: inſignia tamē & laureā exhauſti laboris à uobis petendam duxerit, utpote de quorum autoritate ac prudentia clariſsime ſentiat, eorumq; ſibi teſtimonium laudi ac dignitati fore arbitretur. Qua in re ego eo plus gaudij cōcipio, uberioremq; in de gratulationem ſentio, quòd non uti in homine externo ac peregrino tantum laudis admiror, nec in alienum ac prouincialem, ſed noſtrum planè arbitror hoc beneficium cōferri. Siquidem Bauari origine noſtri ſunt. Boij enim quos Cato conſtituit in octaua Italiæ regione, extra Italiam profecti ea loca tenuerūt quæ nunc incolunt. Qui primo à Boijs, Boiarij, deinde Bauari mutatis literis ſunt appellati. Sic ab ijſdē deducti Boiemi, nunc Bohemi gens frequentiſsima, & ad ſuam libertatem tuēdam conſtantiſsima. Pace ergo Germaniæ dixerim, non in externum hominē, ſed in noſtratem planè hæc ornamenta conferimus. Quòd ſi totū eum uendicari à nobis Germania indignatur, obſecro ut partiario nobiſcum agat: ut ortus in Germania, oriundus ex Italia cenſeatur. Non eſt itaq; quod quiſquam miretur, ſi propenſo ſtudio tuis laudibus fauens, honeſtiſsimas iſtas petitiones tuas audiendas atq; implendas exiſtimo. Nec beneficium dare ſed accipere ſuſpicor, quom dem tam merēti. Age ergo mi Gaſpar præſtantiſsime, & tuorum demum laborūac ærumnarum optatum præmium ſuſcipe. In cuius rei ſymbolum, ego primo tibi librū offero clauſum, ut antequā ſententiā tuam pronunties, accurate in pectore matures ac digeras quid reſpondendum uideatur: & rurſus offero apertū: ut quom diligenter maturaueris, ex promptuario pectoris ſententiam tuam, abdicato odio & amore atq; omni affectu, depromas, habens tantum præ oculis illum qui ſolus habet clauē Dauid, & claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Et licet hoc ipſum quod de iure reſponderi dicimus, præſtari magis quàm peti debeat, ut optimus princeps Hadrianus reſcripſit: eſt tamē bene nati ingenij ac modeſti alieno ſe magis iudicio ſubijcere, quàm arrogāter ſuū exercere. Tum uero & annulum digito tuo impono, ut intelligas iam te iure annulorum uti poſſe & dignitati equeſtri adęquatum: cuius inſigne olim non calcar aut baltheus fuit, ſed annulus. Sic diuus Auguſtus unam ex Decurijs, quam iudicijs præfecit

fecit, in annulis eſſe uoluit. Quare mox Caius princeps ad ingenuitatem dandam libertinis & antiquis natalibus reſtituendis annulorum prærogatiua uel imaginũ potius, ut Iuſtinianus in Codice ſcripſit, uſus eſt. licet id poſtea abolitũ ſit: quom tertia manumiſsione liberti & ingenui ac ciues Romani efficerẽtur. ut in Authenticis teſtatum habemus. Tertium & hoc ſymbolum ornamentis tuis accedit, quòd apicem hunc quaſi lauream quandam coronam tuo capiti impono: ut iam te inter alios mortales tam eminere intelligas, quantum hic apex ſupra tuũ caput aſſurgit. Quod non ad ambitionẽ, neq; ad faſtum dictum uelim, ſed ut diuinę bonitatis largitatẽ cumulatius erga te intelligas. Sic ille magnus Moſes quom acceptis legibus & tabulis teſtamenti, deſcenderet ex monte Sina: magna erat in admiratione, quom cornibus præditus uideretur: quod alijs patebat, ipſi uni erat ignotum. Te oſculo demũ excipio: ut nõ ad actiones & formulas iuris intẽdendas aut lites inſtruẽdas in prudentia legum te profeciſſe memineris, ſed ad pacem & cõcordiam ſerendam: ſciasq; te cum ſapientia ac uirtute indiſſolubile uinculum contraxiſſe, quod oſculo maxime declaratur. Nam & in arcanis Hebræorum legitur, Abraham, Aaron, Enoch, & Heliam atq; alios qui ad cæleſtium rerum cõtemplationem ita rapti ſunt, ut in ſe mortui, extra ſe uiuerent, non alia morte quàm braſicæ, id eſt oſculi deperijſſe. Ob id clamat Salomon in principio Canticorũ, Oſculetur me oſculo oris ſui. Cætera autẽ bona deus ille optimus, omnium bonorũ autor, tibi cumulate elargiatur: ut quom ijs in hac uita diutiſsime fueris potitus, ad æternam demum felicitatẽ tibi gradum faciant.

CAELII CALCAGNINI ORATIO
SIVE ENCOMION ARTIVM LIBERALIVM,
publice habita per Pollionem.

q

VI ludis olympicis nomen dabant, ſeq; in eorũ album recipi ſtudebant, qui aut curſu, aut lucta, aut ſaltu, aut alio certationis genere uiriũ periculum facere optabãt, ut illuſtrem illam coronam aſſequerentur, qua nõ ſe ac ſuos tantum, ſed patriam etiam ornari arbitrabantur: non prius recipiebantur ab ijs iudicibus qui ex publico Græcorũ decreto tam frequenti celebritati præſidebant, quàm & uitę rationem rettuliſſent, & ſua ſtudia fuiſſent profeſsi. Nam eos gymnaſticã didiciſſe, ſub pædotriba meruiſſe, ſudaſſe, alſiſſe, nihil deniq; prætermiſiſſe quod athletica ratio poſtularet oportebat: tãti ſcilicet faciebant prudentiſsimi iudices publico ſpectaculo ſe approbare, ubi de uiribus corporis agebatur. Quod quom accuratius multo in ijs ſtudijs obſeruãdum putem, quæ ad animi cultum atq; ad ingenij profectũ attinent: non mediocriter mihi uerendum eſt, ne hoc die me uobis ridiculum præbeam: qui mihi optime conſcius ſim, me nondum ea impleuiſſe munera, quę ad capeſſendam iuſtam eruditionem, & eloquentiam comparandam ſunt accõmodata: auſim tamen in celeberrimo iſto conſeſſu non ſolum uerba facere, ſed eam etiam materiã aggredi, quæ cuiuſuis eloquentiſsimi ac doctiſsimi hominis facultatem ſuperaret. Nemo eſt enim, mea quidem ſententia, qui artes liberales ac totam philoſophiam honeſta ſatis oratione poſsit cõmendare, qui in ijs magnos profectus non fecerit: neq; ſolum, ut dici ſolet, ad Ariſtophanis, uerum etiam ad Cleanthis lucernam lucubrauerit. Quæ dicẽdi præſidia quom mihi deeſſe uideam, iure debui hanc prouinciã deprecari: niſi eorum imperio foret mihi demandata, à quorum dicto non erat prouocatio. Quare illud Laberianum mihi opportune ſuccurrit:

Neceſsitas cuius curſus tranſuerſi impetum

Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quò me detruſit pene extremis ſenſibus?

Coniectus ergo in bas difficultates, illud mihi temperamentū imprimis ſequendum arbitror, ut tam ampli & ſinuoſi argumēti ſummas tātum attingam, & ſumma quædam faſtigia delibem: eorum more, qui maris facie deterriti, contenti ſunt oram & extremi littoris crepidines legere. Paucis itaq; clariſsimarū artium quædā quaſi emblemata perſtringam, ingenuos ac benenatos adoleſcentes ad eas amplexandas bortabor: ut abdicatis à ſe uitijs felicem illam demū libertatē aſſequantur, quam aut nullo, aut certè ſolo uirtutis præſidio poſſumus nobis cōparare. Aequitatis interim ueſtræ partes erunt, ſi minus expectationi ueſtræ reſpondero, rei propoſitæ difficultatem excuſare: & neceſsitatē potius, quę me huc adegit, accuſare, quàm uoluntatem. Alioqui egregij conatus nuſquā maiore laude digni ſunt, quàm quom arduis ac magnificis in rebus periclitanť. Maiores noſtri eas artes liberales eſſe uoluerunt, quę homine libero dignæ ſunt. Erant enim & ex ſellularijs quædā, ad quas homines ſeruilis & obnoxiæ conditionis non admittebantur. nam ſeruos picturam & opticen doceri non licebat. aut certè ita dictæ ſunt, quod his artibus inſtituti ex mancipio uitiorum ſummam ac legitimā quodammodo manumiſsionē nanciſcerentur. Hæ uero mutuo ita inter ſe nexu coniunctæ ſunt, ut ſine alterius præſidio altera ſtare non poſsit: ex quo & ἐγκυκλοπαιδείαν Græci uocauerūt, quòd circulari quodā orbe, atq; amplexu uinctæ teneantur. & ſanè ita eſt. Nec enim fieri poteſt, ut quiſquam abſolute unam harum artiū perdiſcat, niſi aliarum adminiculo fulciatur. Ex quo illud uere dictum intelligitur, nullam eſſe diſciplinam, quæ ſua probet principia. Ex proxima enim & cognata ſubſidium petit, & alienis radijs illuſtrari poſtulat. Has item unico nomine, uel philoſophiæ, uel humanitatis ſolemus complecti. Siquidem humanitatis ſtudium, id eſt quod hominis proprium ac peculiare eſt: qua nuncupatione ea omnia quæ ad hominis cognitionem pertinent continentur. Nibil autem eſt in cælo aut ſub cælo, quod non hominis interſit explorare. Sic & philoſophiam rerum diuinarum atq; humanarū cognitione præfiniunt. Scite enim ac ingenioſe Pythagoras dixit, hominem in medio rerum conſtitutū, qui admirabilem hanc ſummi opificis molem contemplaretur: & ad hanc uitā quaſi ad emporium prodijſſe, in quo uarias merces quiſq; ſuo arbitratu coemere poſsit: merces autem illæ quę in uita expoſitæ ſunt, uarias interpretabatur artes ac rerum cognitiones, ad quas animus applicari ſolet. Cæterum quom Di immortales uoluerint hominē duabus imprimis partibus præſtare brutis, ratione ſcilicet atq; oratione, ita factum eſt ut artes quoq; liberales geminatæ procedant: aliæq; ad orationem, ad rationem alię referantur. Orationis adiutrices ſunt tres illæ germanæ ſibi & proxima cognatione iunctæ, à Græcis nuncupationem mutuatæ. Nam ſicuti à Græcis diſciplinæ omnes exactiſsime tractatæ ſunt, & ſine Græcarum literarū cognitione nemo eſt qui certū ſibi profectū ullo in genere ſtudiorum polliceatur, ita adbuc apud Latinos nomen quærūt. Certè grāmaticam Varro literationē dixit, ſed non habuit qui eam appellationē ſectarenť. Hanc in methodicen & hiſtoricen periti diuiſere: illi rationem loquendi, huic authorum enarrationem tribuentes. Sine hac non eſt quod quiſquam ullas ſibi literarum acceſsiones ſpondeat. quicquid enim alijs ſuperſtruxeris, corruet. Quando nec ſine radice ullæ diu arbores poſſunt ſuperuiuere: Ita ſine hac nullæ bonę inſtitutiones poſſunt adoleſcere, quando hæc plus habet in receſſu quàm prima fronte oſtentet. Huius maximo profeſſori Apollodoro publice Amphictyones honorē habuere. Quid regina illa rerum atq; animorum oratio, illa perſuaſionis opifex oratoria, quam demū dicendi copiam non excellit? Qua fretus Pericles tonabat, fulgurabat, aculeos in auditorū auribus relinquebat: totam deniq; Græciā permiſcebat. Quam Di immortales è cælo demiſere, ut humanum genus efferatū & cum feris degens acciperet, & in ſocietatem coiret. Quod neq; ui neq; armis fieri potuit, id ſuadendo, hortando, admonendo facile perfectum eſt. Ob id Hermetes & Hermatenæ apud Athenienſes Mercurij imagines cæterà rudes atq; informes, ſolo uultu atq; ore deum imitantur. Sic Hercules ille Ogmius, non uiribus, non corporis robore, ſed facultate dicēdi fertur mon

ſtra illa edomuiſſe, & gentes efferas in ſuam ſententiam pertraxiſſe: ob id catenulæ
ab ore propendebant, & oleaginam clauam dextra proferebat. Satius tamē foret ho
minem elinguē natum eſſe, ut ſcribit Euripides, ſi ad decipiendos ac circunſcriben-
dos animos nata foret oratio. Minus enim adiumēti haberet improbitas. Sed cōmo
de ſe nobis obtulit diſciplina illa ſyllogiſticæ artis inuētrix, ueri ac falſi diſceptatrix,
quæ ad cōminiſcenda cōtexendaq; argumēta & demonſtrationes admirabiles ratio
nes inuenit. Ex quo partem eius unam topicen, alterā epidicticen uocauere, utraq;
ad aperiendas ſophiſtarū decipulas, & retexendos paralogiſmos, accōmodata. Hæc
illa eſt cuius præſidio cæteræ deſtitutæ artes nō habent opes quibus nitantur, aut ar
ma quibus ſe tueātur. Præclare itaq; ueteres hanc methodum reliquarū ſcientiarum
uocauere: & magnos illos philoſophos, quorū nomina adhuc admiramur, lapſos ſo-
la Dialectices ignoratiōe receptiſsimi autores putauere. Tres diſciplinas attigimus,
quæ ad orationem ſpectant: poſt has illę quæ ad rationē & Matheſin pertinent, qua-
driga inuehuntur. Earū principem locū tenet ob naturę ſuæ ſimplicitatem, quæ diſ-
cretas quantitates enumerat. Quam Pythagoras unus omnium maxime admiratus
eſt, eamq; in mente ſummi numinis fuiſſe prodidit, quom ad ſtructurā huius admira
bilis opificij ſe accinxit. Itaq; ex numeris conſtare omnia non ſolum credidit, uerum
& plerisq; alijs perſuaſit. Quin & numerorū accremēto aut detrimēto, magna oſten
diſſe miracula mortalibus celebratur. Certè ſolum hominē numeri capacē, & ob id
ſapientiſsimū ueteres tradidere. Finitima huic ea eſt, quę formas ac dimenſiones ex
lineis aſtruit: è lineis ſuperficies, ex ijs corpora, quos cubos appellamus. Dimetiens
hæc cœli, terrarumq; regiones peruagata, nobis nihil incognitum, nihil inexcuſſum
reliquit. Huic grammaticas apodixes, id eſt lineares demonſtrationes, huic elemen-
torum cōpagines, ſeu triquetras ſeu quadratas, ſeu multiformes ſuſcipiāt ſpecies, ſeu
in pyramidem adſurgant, debemus. Sanè Aegyptij cum ſuo Oſiride ac Nilo modiū
& cubitos in huius uenerationem conſecrauere. Et Plato foribus Academiæ inſcri-
pſerat: Geometriæ ignarus huc introeat nemo. Adde quòd ad peſtilentiæ uim coer-
cendam quom oraculum reſpondiſſet, cubū aræ Apollinis duplicari oportere: nihil
aliud prudentes interpretati ſunt, quàm Geometriæ rationē habendam eſſe. Hanc
ergo ab incunabulis ſtudiorū nobiles adoleſcentes ediſcebant, quòd ad maiores pro-
greſſus faciendos mirabile adiumentum afferret. Ob id præſtantiſsimi ueterum
difficillimas obſcuritates & impeditas cauſarum rationes ſolebant huius facibus illu
ſtrare. Tertium locum adſcribunt Muſicæ. quam tanti fecit ætas illa omnium uirtu-
tum fœcūda, ut qui in ea ſe parū exercuiſſet, is indoctus inhumanusq; haberet. Atq;
adhuc in ore omniū trita eſt illa cōmunis exprobratio, à Muſis & à Gratijs abeſſe.
Nam & Gratijs tibias aſtinxit antiquitas. Suas etiā ſirenas in cælo collocauit, quæ
cæleſtes orbes dorico, phrygio, lydio, phthongo modularentur. Hinc enharmonicū,
diatonicum & chromaticū genus periti obſeruauere. Hinc & inſtrumentorum ſpe-
cies excogitatę, aere mille modis excluſo aut percuſſo. Quin & aquæ ad officiū reda
ctæ. nam pneumonica & hydraulica organa Cteſibij in magno nomine habita ſunt,
grauibus & acutis uocibus inenarrabili concentu concurrentibus: ob id ex Venere
& Marte Harmoniam progenitā canentibus poetis. Quantum autē hæc animis do-
minetur, & Alexander ad arma excitatus, & adoleſcentes reuocati à uiolentia, & ſa
crificulus ad inſaniā adactus, & cōmunis gentium conſenſus oſtendit, tam in re mili
tari quàm in ſacris deorum muſica utentium. Sed & Eraſiſtratus inter medicos cele
bris arterias corporis & uehicula ſpiritus ad rationem Muſicæ agitari obſeruauit. Ac
quom oculos in cælum attollimus, & conuexā hanc molem omni ex parte perluſtra
mus, occurrūt aſtra quæ pernicitate incredibili rapiuntur. Ex his humana induſtria
canonicam rationem collegit, quæ circa motus & anfractus illos perennes uerſatur:
quibus anni, menſes, dies, & cardines temporum conſtituuntur, accedente aut rece-
dente à nobis ſole. Quid quod & præſagia & horoſcopa, & apoteleſmata pro uario
cæli aſpectu clariſsima ingenia prodidere, ex quibus mores, uitas, fata, ac fortunas
mortalium prænuntiant. Beroſo certè ob diuinas prædictiones Athenienſes publi-
co in gymnaſio ſtatuam inaurata lingua erexere. Diu uero mecum dubitaui, quo in

cenſu diſciplinarum poeticen collocarem. Nam Socrates eam uiſus in parte muſicę
conſtituere, quom admonitus oraculo, ut ad muſicen animum applicaret, ſi uellet ad
felicitatem peruenire, nihil prius ſibi faciundum putauit quàm ſcribendis carmini-
bus uacare. Sed Plato ad diuinationē & inter furoris ſpecies rettulit. afflati enim poe
tæ, quos & uates nuncupamus, enthuſiaſmo diuinos illos canūt dithyrambos, qui-
bus mentes impulſæ ex hac mortalitate in ſuā planè diuinitatē reuocantur. Sed quo
piaculo prætermittā maximū illud & cui aliud comparari non poſsit, deorū munus,
philoſophiam? Neq; hoc nomine nūc intelligi uelim complexū illum ſcientiarū, quo
omnes continentur, ſed eam quæ ſuis maximis membris cōſtat: rationis, naturæ, di-
uinitatis, & morū. Et de rationali illa, qua uerū & falſum ſecernit, abūde pro tēporis
anguſtia diximus. Quæ uero in natura ſunt, Ariſtoteles cumulatiſsime proſecutus
eſt, ex quo dęmonij etiā cognomē inuenit. Hic magni Alexandri auſpicijs, quinqua
ginta illos multorum talentorū libros ut Græci tradunt, confecit: in quibus animan
tum, quę terra mariq; oriūtur, mores, habitudines, ingenia eſt proſecutus. Poſt hunc
Theophraſtus, herbas, frutices, arbores, pigmēta, metalla, gemmas, marmora diuini
tus enarrauit: quę deinde omnia & multa ab ijs prętermiſſa Plinius Secundus apud
nos magno ingenio, ſed maiore felicitate complexus eſt. Hæc eſt eius artis ſupel-
lex: quam deorum indulgentia ad ſalutem & propagandam uitam mortalium nobis
condonauit. In qua Hippocrates tantum præcelluit; ut ob ſumma quę in humanum
genus cōtulit merita, publico gentiū & nationū conſenſu ei pares cum Hercule ho
nores decreti ſint. Eſt & prima philoſophia, quæ deum & mentes corpore abiun-
ctas & multiplicia doctrinarū principia, quæ axiomata uocamus, indagat. Sed hanc
partem multo luculentius demonſtrarunt qui theologumena ſcripſere, poſtquā ma-
gnus ille interpres ueritatis, ille noſtræ ſalutis uindex Chriſtus optimus maximus
terris affulxit: hic enim nō modo felicitatis noſtræ ſedem nobis oſtendit, ſed ſangui-
ne ſuo iter præmuniuit, & manu quodammodo in cælum pertraxit. Vſu tamen rece
ptum eſt, ut quom philoſophiam dicimus, ciuilem diſciplinā intelligamus, quæ mo-
res inſtituit. Quam Socrates deuocaſſe fertur è cælo, quæ bene ac beate uiuēdi ratio
nem præſcribit. Huic ſalutares leges debemus: quibus populi gentes ac reſpublicæ
conformantur: quibus boni alliciuntur, mali deterrentur, præmia uirtuti, pœnæ fla-
gitijs proponuntur. Iuſtitia enim eſt cōmune bonum, ſine quo nullum regnū poteſt
eſſe diuturnum. huic cæteræ artes ac diſciplinæ ſua ornamenta, ſuamq; ſecuritatem
acceptam ferunt. Cęteras artes dixit Callimachus Iouem fuiſſe aſpernatum, hanc ſo
lam didiciſſe. Hæc ſunt optimates illę ſcientiæ quæ in hominū animis pretioſum au-
rū conſtituūt, cui nulla par eſt indicatura. Hæc ſunt bene ac beate uiuēdi inſtrumen
ta, quibus inſtructi ac præmuniti homines tantum inter reliquos præcellunt, quan-
tum homines animātibus brutis uoluit natura præſtare. Ad hæc igitur iuuenes præ-
ſtantiſsimi pleno paſſu uobis enitendum eſt: nulla enim melior ac certior ſupellex,
nullum præſtantius uiaticum parari poteſt, in quod neq; iniuria fortunæ, neq; natu-
ræ inclementia, neq; temporum uiciſsitudo graſſari queat. Cætera incerta, dubia, in
lubrico & ſub fati alea poſita ſunt. Cui rei quom reliquæ ætates, tū maxime hæc no-
ſtra poteſt nobis large exempla ſuppeditare. Vidimus enim opulentiſsimos reges è
regno collapſos, uidimus columen reipublicę Chriſtianę ſuo è faſtigio decidiſſe, ma
xima regna direpta, clariſsimas ciuitates uaſtatas & fœdiſsime in ſeruitutē redactas.
At uirtus una eſt, quę neq; uim neq; calamitatem patitur, ſed firma & æterna poſſeſ-
ſio eſt. Hanc ut facile cōmodeq; poſsimus nobis comparare, magnanimus atq; inui-
ctus princeps Alfonſus fluctuantibus licet rebus Italiæ gymnaſium florentiſsimum
& doctiſsimorū hominum fœcundiſsimum aperuit: ut bonas artes & recta ſtudia, in
quibus illuſtriſsimus Hercules eius primogenitus et Hippolytus archiflamē Medio
lanēſis iam plurimū eminēt, capeſſamus. Quom ergo nobis ample omnia quę ad ſe-
curitatem & uiuendi neceſsitatē pertinent, ſuppetat nobilis & munitiſsi
ma hęc ciuitas, & ſummi ducis liberalitas, turpe profecto
fuerit, ſi in re tam pręclara, nos ſoli nobis de-
fuiſſe uideamur.

CAELII CALCAGNINI IN DOCTORATV RVBEN HEBRÆI, ORATIO.

QVOM ego in te uideam ea omnia naturæ munera collata, quę poſſunt ab hominibus expeti, animi ſcilicet uigorem, acumen ingenij, memoriam rerum omnium capacem: ad hęc ſtudium diligẽtiamq;, & in rectis diſciplinis magnos profectus: quàm iniquum foret, quum diuina liberalitate tot bona ſis conſecutus, ut nos homines externa hæc monumẽta quæ interiora illa teſtantur, tibi denegemus. neq; enim in ijs quæ ad naturam pertinent Chriſtianus ab Hebræo, ethnicus differt ab initiato. Res eſt quædam multo maior atq; amplior, quæ non eſt in manu hominis, hoc diſcrimen faciens: gratia ſcilicet ex fide nata, cælitus aduenięs: quæ ad rerum cæleſtium amorem nos rapit, atq; inter ipſos cælites nos adnumerat. Quamuis & hanc quoq; aliquãdo tibi affuturam ſperamus, quæ te à litera ad ſenſum, à tenebris ad lucem perducat, ad ueræ philoſophiæ lumen, quam magnus ille ueritatis interpres, immo ipſa ueritas, Chriſtus terris inuulgauit, reuocet, & ad ſalutarem illam animorum medicinã perducat, quę ſola nos ægros mortales poteſt æternę ſaluti cõmendare. Interim cõſentaneum exiſtimamus emeritę militię & laborum ac uigiliarum, quas hactenus in artium & medicinæ ſtudijs exhauſiſti, præmia reddere. Quom ergo mi Ruben chariſsime in hodierna palæſtra te nauiter ac experrecto animo geſſeris, quom ſplendidũ tui periculum feceris, & copioſe & acute poſitiones tibi præſcriptas enarraueris, & argumentis in te obiectis reſponderis, eaq; feliciter dilueris: & ob id, quæ rara felicitas eſt, eminentiſsimi iſti philoſophiæ proceres, quos iure ætatis noſtræ lumina poſſumus appellare, concordibus calculis te approbauerint: nos ex eorum ſententia & conſilio tuis uotis ac efflagitationibus annuentes, autoritate apoſtolica qua fungimur, te ad doctoratus apicem promouemus: tibiq; facultatem concedimus publice artes ac medicinã profitendi: cathedram aſcẽdendi, auditoribus præeundi, diſputandi, decidendi, commentandi. Concedimus etiã ut manus ſalutares ægris admoueas, utilia medicamenta proponas, à noxijs abſtineas: noua experimenta deuites, canonice & ſecundum medicinæ methodos medicã artem exerceas: in animo ac præ oculis deum ſcelerum uindicem, & Hippocratis iuſiurandum ſemper habens. Concedimus etiam ut muneribus, immunitatibus, excẽptionibus, pręrogatiuis ac priuilegijs omnibus perfruare, quibus cæteri in publicis Vniuerſitatibus ad doctoratus apicẽ promoti perfruuntur. Cæterum ut huius etiã muneris priuatum teſtimoniũ habeas, nos tibi recepta à maioribus conſuetudine hæc inſignia tradimus. Imprimis librũ clauſum, mox apertum, ut intelligas tibi nihil eſſe præcipitandum, ſed prius in arcano pectoris concoquas, quę poſtremo bene concocta depromas. Exornamus & te hoc annulo, ut ſcias te hodie iure annulorũ donatum, & ad ueram ingenuitatem perueniſſe: quam non maiorum ſtemmata, non Cæſarum liberalitas, ſed liberalium artiũ cognitio ſola poteſt emereri. Capitium etiã capiti tuo imponimus, ut intelligas te faſtigiũ, & ipſum quodammodo Colophona ſtudijs tuis impoſuiſſe, ut poſthac ſcias te inter mortales plurimum excellere: quod dictum ſit non ad ambitionẽ & ſuperbiam, ſed ad modeſtiam & uerecundiam. Sic Moſes deſcẽdens ex monte Sina, quom eum cæteri cornutum admirarentur, ipſe ſolus ſua cornua ignorabat, & uultus ſplendorem linteo prętegebat. Te poſtremo oſculo excipio, quo nullum eſt etiã apud uos maius amoris indicium: ut memineris nihil tibi agendum eſſe per cõtentionem & altercationẽ, ſed ſiue in diſputatione uerſere ſiue de conditione ægri agatur, pacate & deſiderio tantum ueritatis inquirendæ permouearis, nil dans affectibus, nil perturbationi. Cętera autem omnia bona indulgeat nobis dominus omnipotens, ut hanc uitã feliciter, futuram autẽ beate tranſigamus.

CAELII CALCAGNINI PRO AMICO REDEVNTE IN PATRIAM, QVI inſignia doctoratus acceperat, oratio.

NON habeo ſatis exploratum proceres & uiri ſapientiſsimi, patriæ ne magis an mihi gratulari oporteat in tanto optimatum & clariſsimorũ ciuium cœtu: quos nõ tam excipiendi mei quàm ſeruandæ bene inſtitutæ cõſuetudinis gratia cõueniſſe uideo. Pręſtat autem apud mẽ ac præponderat patriæ amor atq; exiſtimatio, quæ tot præſtantiſsimorum hominum laude ac ſplendore præfulget: quorum alij fortiter agendo, alij prudenter rem ciuilẽ adminiſtrando, alij plurimarum optimarumq; diſciplinarũ cognitione ſibi ac ſuis immortalem gloriam peperere: ut quot ciues & optimates huc uideo confluxiſſe, totidem mihi uidear uiua uirtutum ſimulachra conſpicere, ex quibus omnium ſummarum laudum imaginẽ poſsimus effingere. Quam rem ſæpe mecum animo uolutans, animaduerto omnes acceptam à maioribus dignitatem ita tueri, ut incertum fiat an ipſi à familia plus acceperint, an in familiam plus nitoris inuexerint: magnum certè poſteris ſplendorem relicturi, unde illi ſuas quoq; faces accendant. Qua ex re ſi quantũ gaudij gratulationiſq; animo cõcipio, tantum poſſem oratione ſignificare, non ſolum me diſertum, ſed plurimũ etiam eloquentẽ putarem. Sed quid ego ea in re mihi eloquentiam poſtulem, in qua rerum natura & conſuetudo gentium abunde fidem facit? Quis enim neſcit, multa nobis data eſſe à Dis immortalibus grata & periucunda, nihil tamen eſſe cum patria conferendum: utpote quę omnia complectatur, quæ ſolent haberi chariſsima, parentes, affines, amicos, penates, ſolum ipſum natale, cui auſpicia uiuendi debemus. Et ſanè nõ aliunde nobis cumulatior laudum materia quàm ex patria emergit. Hinc Seriphius ille non exiſtimabat tam illuſtrem futurũ Themiſtoclem, ſi alibi natus foret quàm Athenis. Alius itẽ omnes miſerias & calamitates putabat à ſe poſſe repellere, hac una uoce, ciuis Romanus ſum. tãti quiſq; ſemper fecit patriã ex qua progenitus eſt. Quare illud multo magis mihi ſupereſt cogitãdum, quomodo & tam inclyta patria me dignũ reddam, & uobis pro ueſtræ in me charitatis teſtimonio pares gratias agam. Quorum utrunq; fateor mihi ita eſſe difficile, ut nõ aliunde mihi quàm ex rei difficultate patrocinium ſperẽ poſſe implorari. Sanè quod in me fuit, ab ipſa ineunte ætate & incunabulis meorum ſtudiorum non deſtiti bonarum artiũ candidatum profiteri, & pro uirili elaborare atq; eniti ut præclaras diſciplinas aſſequerer: atq; imprimis incenſus incredibili quodam deſiderio prouehendi cõmoda meorum ciuiũ, totum animũ, omnes ingenij neruos ad auguſta iuris ſtudia appuli: ut à miſeris & calamitoſis ciuibus meis, quom opus foret, poſſem iniuriã depellere: bonos recreare, maleficos & facinoroſos abſterrere, ciuitati operam & diligentiam meam uel publice uel priuatim tam domi quàm peregre approbare. Hoc meum uotũ fuit fateor, uiri ampliſsimi. quàm uero feliciter hoc, quod erat in uoto, fuerim adſecutus, malo eſſe aliorũ quàm meum iudiciũ. Certè moderatores gymnaſij Ferrarienſis, homines grauiſsimi & literatura & magnis rebus perſpecti, ſummo omniũ cõſenſu me nõ indignũ exiſtimarũt cui iuris inſignia & doctrinæ auguſtæ faſces deferrent. Quod neq; arroganter neq; iactantiæ gratia quiſquã uelim à me dictũ putet, ſed ut omnes intelligãt me dum abſui, neq; deſidiæ neq; uoluptati animum dediſſe. Dicebat enim Cato, ocij æquè & negocij rationem reddendam eſſe. Alioqui depoſiti uel neglecti, uel male habiti actio in me dari poſſet: ſi quod à patria depoſitũ accepi, me ipſum ſcilicet, id per negligẽtiã deterius reddidiſſem. Quod uitiũ tam longe ſemper à me abfuit, ut nihil habeam, quo ſperem me cõmodius ingrati animi ſuſpicionem poſſe effugere, & uobis pro ueſtris in me officijs meam uoluntatem teſtari, quàm ſi ſacrorum uictorum morem, quos Græci hieronicas uocant, fuero imitatus. Quom enim illi aut in olympicis aut iſthmiacis, alijsúe huiuſce-

huiuſcemodi publicis ludis fuerãt uictores pronuntiati, & ſolenni ritu intra patriam diſiecta etiam murorũ parte excipiebantur: nihil prius habuerunt quàm illa ipſa corona quam promeruerant, patriã ornare: ego idem mihi hoc tempore faciẽdum exiſtimo. Vobis itaq; uiri eminẽtiſsimi me ac labores meos, mea ſtudia measq; lucubrationes quantulęcunq; illæ ſint, do, dico, addico: & tibi patria optima ac mihi chariſsima lauream & ornamenta illa, quæ publice in frequenti literatorum ſtudio accepi, offero, & in tuis ſacris puluinaribus religioſe affigo.

CAELII CALCAGNINI DIALOGI QVORVM TITVLVS EQVITATIO, AD HERCVLEM SECVNdum Eſtenſem, ducem Ferrariæ quartum.

Q VOM Borſius patruelis meus me ad autumnales hilaritates, quas in Benuenio ſuo multa lætitia & amicorum frequentia quotannis celebrat, inuitaſſet: obſecraſſetq; ut amicos aliquos meos bene eruditos feliciterq; ingeniatos mecũ uocarem: nam & ſe ſtatuiſſe eiuſdem loci homines familiares ſibi ſecum habere: & uindemitorũ ferias honeſtiſsimo ocio, tantaq; animi laxatione colere, quanta nunquam aliàs. Acciui ergo ad me Marium Aequicolum uirum & manu ſtrenuum, & lingua diſertum & ingenio clariſsimum. Acciui & Azaiolum meũ, qui impetrata à principe miſsione (huius enim negocijs excubabat) pollicitus eſt ſe ad iter tam optatum præſto eſſe atq; iam accinctum. Gilinum autẽ meum inter Iureconſultos non minoris eloquentiæ quàm ingenij, uirum licet occupatiſsimũ, tamen ſpe tam præclaro hominum cœtu perfruendi facile ex literarum arcano protraxi. Nam Iulius & Piſo, adoleſcẽtes aſsidui ſtudij & amœniſsimi ingenij, quom primũ accepiſſent nos in eam Muſarum cõmunitatem ituros: qua erant mecum familiaritate, non expectarunt ut inuitarẽ, ſed ſponte ſe omnino affuturos receperũt: tam propenſo animo erãt ad uirtutes capeſſendas. Dies igi͛ tertia dicta eſt itineri. nam ad duodecimũ fermè ab urbe noſtra lapidẽ poſitũ eſt. Sed opportune admodũ, quom iam petaſati in equis eſſemus, ecce tibi Lilius meus à Mutina: quem ita ut erat ocreatus poſt mutuos amplexus, gratasq; ſalutatiões nihil reſpirare aut ſedentarium laborẽ leuare permiſi, ſed nobiſcũ eſſe uolui. Qui quom itineris cauſam accepiſſet, Dis gratias egit, quòd neq; ipſa opportunitas poſſet eum opportunius excepiſſe. Et Herculi, inquit, gallinaceum album debeo, qui tantũ mihi felicitatis oggeſſerit. & ad me cõuerſus: placet, inquit, Cęli: accipio omen, quòd Benueniũ petimus. Quò enim libentius proficiſcaris, quàm quò te bene ac feliciter uenturum ſperes? Scite, inquam, & caute omen accipis Lili. Neſcio enim quo pacto maiores noſtri in ominibus ponderis multum ſtatuebãt. Sic Craſſum, ni leua mens fuiſſet, monuerat ille ne iret in Parthos, qui exerta uoce cauneas ficus uẽditabat. Sic iuuenibus ominoſum fuit Lethum mõtem appetere. Hac item religiõe moti ueteres Epidamno Dyrachium, & quod Maleuentum ante appellauerant, Beneuentum nomen indixerunt. Hic Azaiolus, quod de Maleuento, inquit, dixiſti rem adeò omniũ grammatiſtarum auribus protritam, paucos tamẽ inuenies qui cur hoc urbi nomen impoſitum ſit, explicent. Nec enim à uenio nomẽ id olim urbi impoſitum, ſed quòd ſæuiſsimus urbem uentus infeſtat: qui ſimulac proflauerit, non datur ciuibus in pub

licum

licum egreſſus. Tunc Marius paulo iritatior, Mirabar, inquit, niſi in primo limine ad grammaticos delaberemur. At quanto ſatius fuerit ſi unde factum ſit repetamus, ut augurijs annuamus abnuamusue. Quaſi uero in hominis manu ſit uel ſibi felicitatem accerſere, uel infortunium depellere. Audiui enim modo Lilium Benuenij nomen accepiſſe, Cælium approbaſſe. Res cunctis digna uiſa eſt: de qua haberetur oratio, ſed dicendi prouinciam ſumere quiſq; recuſabat. Deniq; in Marium omnes calculum coniecere: qui illam ea conditione accepit, ut cæteri non eo contenti eſſent, quòd ipſe dixiſſet: ſed pro ſe quiſq; quod de ea re uel comperiſſet, uel meminiſſet accumularet. Tunc itaq; cœpit. Pythagorei non ſolum deorũ uoces obſeruarũt, ſed etiam hominum, quæ uocant omina. Quæ maiores noſtri quia ualere cenſebant, idcirco omnibus rebus agendis: quod bonum, fauſtum, felix, fortunatumq; eſſet præfabantur: rebusq; diuinis quę publice fierent, ut fauerent linguis imperabatur. Inq; ferijs imperandis: ut litibus & iurgijs ſe abſtinerent. Itemq; in luſtranda colonia ab eo qui eam deduceret: & quom imperator exercitum, cenſor populum luſtraret, bonis nominibus qui hoſtias ducerent, eligebantur. Quod idem in delectu conſules obſeruabant, ut primus miles fieret bono nomine. Tantumq; in uerbis pondus exiſtimabant, ut ueteres ſemper prærogatiuam iuſtorum comitiorum eſſe uoluerint, nec ea rite celebrari poſſe aliter ſuſpicarentur. In augurum certè diſciplina conſtat, neq; diras aues, neq; ulla auſpicia pertinere ad eos, qui quamq; rem ingredientes obſeruare ſe ea negauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt. Et ut exemplis res agatur, L. Paulus conſul iterum, quom ei bellum cum rege Perſe gerere obtigiſſet: ut ea ipſe die domum ad ueſperum redijt, filiolam ſuam Tratiam, quę tum erat admodum parua, oſculãs aduertit triſticulam. Quid eſt, inquit, mea Tratia, quid triſtis es? Mi pater, inquit, Peria perijt. Tum ille arctius puellam complexus, accepi omen, inquit, mea filia. Erat autem mortua catella eo nomine. adeoq; hæc ominum obſeruatio nõ fortuito motu, ſed diuina prouidentia cõſtare creditur: ut urbe à Gallis deleta deliberantibus patribus cõſcriptis utrum Veios migrarent, an ſua mœnia reſtituerent, fortè eo tempore è præſidio cohortibus redeuntibus centurio in comitio exclamaret: ſignifer ſtatue ſignum, hic optime manebimus. Ea enim uoce audita ſenatus accipere omen ſe reſpondit: e ueſtigioq; Veios tranſeundi conſilium omiſit. Quàm paucis uerbis de domicilio futuri ſummi imperij cõfirmata eſt cõditio: credo indignum Dis exiſtimantibus, proſperis auſpicijs Romanũ nomen ortum, Veientanæ urbis appellatione mutari, inclytæq; uictoriæ decus modo abiectæ urbis ruinis infundi. Videtis igitur hunc ueterum fuiſſe morem, ut quotiens quicquã ex ſententia proueniret, ſe omen accipere teſtarentur. Tunc ego animaduertẽs Iulium neſcio quid dicturientem, ſed ingenuo & uirginali rubore retineri: quid eſt inquam mi Iuli, quod animus meditatur, nec audet lingua pronũtiare? At cõmotus ille hac inuitatiuncula, Video Mariũ, inquit, alterã ſermonis partẽ prętermiſiſſe: quom enim dixerit de accipiendo omine, reiectionẽ ominis minime attigit. Sed nõ ſine ratione tamẽ ab eo prætermiſſam ſuſpicor, utpote qui crebro illud philoſophorũ in ore habeat, parem eſſe contrariorum notionẽ: adeò ut altero perſpecto, facile alterum agnoſcatur. Quom itaq; de accipiẽdo omine eleganter & uarie uerba fecerit, exiſtimauit obiter: quod illi contrarium eſt de abominatione facile intellectum iri. Dicã tamen, me crebro apud idoneos autores obſeruaſſe, ueteres omini προσαπαντᾶν, id eſt occurrere his fermè modis conſueuiſſe, Quod abſit, quod nolit Iuppiter, quod abominor. ex quo more credo illud Maronis dictum: quod Di prius omen in ipſum conuertant. Sicut & illud in opere paſtorali, quod male uertat, mittimus agnos. Quom enim mittere agnos ſit liberalitatis & munificentiæ amorisq; indicium quoddam, ut ad eum tantum mittere uidearis, cui cupias bene eſſe: occurrit, quod male uertat. quaſi dicat, quod aliter eueniat quàm mittens ipſe uideor optare, illiq; infeliciter cedat. Nam quæ de permutatione Hectoris & Aiacis alij comminiſcuntur, male mihi probant grammatici, ubi nulla agnoſcitur permutatio aut munerum uiciſsitudo: ſed prorſus cupit alio loco illi munus eſſe, quàm quo aut ille accipit, aut largitor uidetur optare. Nam τῶν ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. Tunc Piſo quaſi in æmulationẽ arrectus: Duplex,

auertendas propulſandasq́ ſtriges carmen illud ignoret, σύρνια πεμπέδον νυκτίνομα, στρίγγα δ' ὄλεον ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπορόντε πνίκα. Sed hinc quanta uis uerbis inſit, intelligi poteſt: quòd quom Samij Prienenſibus auxilium aduerſus Caras implorantibus arrogantia inſtincti pro claſſe & exercitu Sibyllam deriſus gratia miſerunt: eam illi uelut diuinitus datũ præſidium interpretati, libenter receptam beneſactorũ prædictione uictorię ducem habuerunt. Pari fermè exemplo Apolloniatę bello Illyrico preſsi Epidamnios ut ſibi opem ferrent orarunt: illi flumen uicinũ mœnibus ſuis nomine Aeantem in adiutorium ſe mittere dixerunt: reſponderũt Apolloniatæ, ſe accipere quod daretur: eiq́ primum in acie locum perinde ac duci aſsignauerunt. Ex inſperato autẽ ſuperatis hoſtibus ſucceſſum ſuum omini acceptum referentes, & tunc Aeanti ut deo immolarunt: eoq́ deinceps omnibus prælijs duce uti inſtituerunt. Innumera deniq́ poſſem afferre huius rei argumẽta: ſed uno adhuc Pythagoreorum, à quibus animaduerti Marium cœpiſſe, cõtentus abſoluam. Illi enim non modo ab impari uocalium numero claudicates oculorumúe orbitatẽ ac ſimiles caſus dextris partibus aſsignabant, à pari leuis: uerum & uictoriam & præſtantiã cuiuſq́ ex nominis literarum numero præſagibant. Et minime mirum fuiſſe exiſtimabant, ſi ab Hectore Patroclus, ab Achille Hector fuiſſet obtruncatus: quom Patrocli nomẽ, octingenta & unum ſupra ſeptuaginta, Hectoris uero mille ac uigintiquinq́ ſupra ducenta, Achillis deniq́ mille & ſeptuaginta ſex ſupra bis centum complectatur. Quę illorum theoremata uideo à Platonicis comprobari, adeò ut fœdum & inſolentis animi exiſtimem illis nõ acquieſcere. Quom hæc audiſſet Daniel pronuntiari tanto ambitu, & iam ægreferret Græcum hominẽ noſtris tam impudenter inſultare: male habeant, inquit, occupationes meæ, & pertinax cura reipublicæ, cui dum me totũ addixi, nunquã fuit ocium Græcas literas attingere, & me ipſum quodammodo mihi ademit. Quòd niſi Baptiſta Guarinus olim & Lucas Ripa, & nũc Hercules Stroza & Cælius me interdũ ad priſtina ſtudia & Muſarũ amœnitates excitaſſent, exaruiſſent prorſus peculiares illi animi igniculi, ſi quos mihi natura ad poeticã largita eſt. Quòd niſi mihi hoc eueniſſet infortunij, non uereor conferens latinis Græca, noſtra multo meliora inueniſſem. Habeo enim ſemper in animo illud Ciceronis oraculũ: nos accepta à Græcis multo feciſſe meliora. Venit enim mihi nuper in mentem, quanta elegãtia & rerum copia, de hac re, ſuper qua obortus eſt ſermo, Vergilius noſter meminerit: ubi uim carminum ſcite admodum, ut ſummũ poetã decebat, oſtendit. Eius uerſus, Ducite ab urbe domũ mea carmina ducite Daphnim, ſunt in Pharmaceutria:

Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam.
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſsis.

Scio ſtatim proclamaturum Demetriũ, hæc accepta à Græcis, hæc Theocritum antè dixiſſe. Sed uideamus obſecro, quantũ inter Vergiliũ & Theocritum interſit. Vergilius prudenter & propè diuine uim cãtaminũ exprimit. Theocritus ut memini me olim quom puer adhuc eſſem annotaſſe, de neſcio qua Iynge. Nam niſi memoria excidit eius carmen eſt, ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα. At noſter ex diſciplina magorum quanto accõmodatius in ui carminum omnem amantis fiduciam locat? Quod & in quarto libro magni operis diligenter obſeruauit, quom de Maſſyla ſacerdote meminit:

Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Quas uelit: aſt alijs duras immittere curas,
Siſtere aquam fluuijs, & uertere ſydera retro.
Nocturnosq́ ciet manes: mugire uidebis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.

Pro Di immortales, & audent aliqui dubitare an Græcis omnibus præferendus ſit Maro: cuius lepore ita aures rapiũt, ut quod audio Platonẽ dixiſſe, nõ ſecus animus atq́ à magnete ferrũ, huc & illuc ceu naribus bubalus pertrahatur. Hæc ille multo irritatior quàm erat eius conſuetudo, & quaſi apis dimiſſo aculeo loqui deſijt. Subriſit ad hęc Demetrius, & blande in Danielem uerſus: Minotaurum, aiunt, magno olim oris hiatu Theſeum appetiſſe, ſed præter iniectas ceras & inanes autas nihil ca-

ptaſſe

ptaſſe, & Græcanico immo uero Spartanico aſtu quom prius eſſet ad dextram in leuam tranſijt hæc immurmurans, οὐκ ἐθέλω τι σκιομαχεῖν κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα, & quom Marius cæteriq; ad reſpondendum urgerēt, recuſauit. Et ô iuuenes, inquit, ἀγαθὸς οἰωνὸς ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, egregie facit Daniel, qui uel falsô ſuorū gloriam tuetur, & morem Athenienſium imitatur. Qui quom Alcamenes & Agoracritus in re ſtatuaria decertaſſent, Alcameni palmam adiudicarunt: non operis prꝛſtantia, ſed ſuo ciui fauētes. Sed tu Daniel quom de Græcis ac Latinis uerba facies, ſemper memento in ore atq; corde habere illud, πολλοὶ τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι. ſed & Iulio & cæteris Daniel de iynge Theocriti locutus, uotum fecerat audiendi quid Græci ſuper ea ſentirent. Et quidem Iulius: Amabo mi Demetri in noſtrorū ſtudiorum gratiam dic obſecro (ſcio enim te omnia Græcorum monumenta habere ſub manu) quid de iynge ueſtri autores tradunt? Ad hæc Demetrius ſe facilē admodum prꝛbuit. & bone adoleſcēs inquit, iynx auicula eſt paulo maior ꝙ fringilla, colore uario, cui propria quædam digitorum diſpoſitio. Digitos einm utrinq; binos habet: linguam ſerpentibus ſimilem: quippe quam in longitudinē menſura quatuor digitorū porrigat, rurſumq; contrahat intra roſtrum. Collum etiā circumagit in auerſum reliquo quieſcēte corpore modo ſerpentum: unde collitorquis à ueſtris appellari poteſt: eſt autē ſtridenti uoce, & ungues haber grandes & gracculis ſimiles. dicitur uero Echûs filia fuiſſe à poetis: quæ uenefica & pollens carminum ui ad pelliciēdos amatores fuerat, ſtuprata à Ioue & mutata in auem quam modo dixi: quæ & hodie carminibus amatorijs præeſt. Cuius ope non inſcite neq; parum apte puella Theocriti ad alliciendum amatorem utitur. Tum Iulius à me petijt an de hac Plinius meminiſſet. Immo uero inquam, ſed locus ille parum caſtigatus eſt. Nec enim iynx, ſed lynx legitur. Sunt autē hæc eius fermè uerba, qualia ex Ariſtotele Demetrius rettulit: iynx ſola utrinq; binos digitos habet, eadem linguā ſerpentum ſimilem in magnā longitudinem porrigit. Circumagit collum in aduerſum, ſed ungues ei grandes ceu gracculis. quo loco magis probatur Plinius qui gracculis uertit quàm qui monedulis. Eſt enim Grꝛce ὄνυχας δ᾽ ἔχει μεγάλους μὲν, ὁμοίους μὲν τοι πεφυκότας τοῖς τῶν κολοιῶν. Hic Piſo quom uereretur ne à ſtudijs auocaretur ſermo: turpe eſt inquit Cæli uirū publico auctoramēto profitentē, tantum cæteris indulſiſſe, ut differentibus illis ſolus taceat. excitet deniq; te illud Ariſtotelis, qui cōmotus Iſocratis rhetoris gloria dixit: αἰσχρὸν σιωπᾶν καὶ ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν, & tu quoq; de omintbus & ui carminū nonnihil edisſeras, hortabatur & ad hoc Iulius. Sed quom ego collegiſſem Arioſtum & oris habitu & oculorū motu penſitatius cogitantem, ita illum compellaui. Mi Arioſte, tu qui longa cogitatione iam ad dicendum paratus uideris, eſto mihi interea optio: & uel de gigāticis & Heroicis & penè ἀδόξοις facinoribus, quod opus ſcio tibi eſſe ſub fermento: uel de nuperrimo ſermone noſtro aliquid cōmenteris, iam nunc uelis in commune erogare. Scis enim illud ſcitū: ἀφανῶς μουσικῆς οὐδὲν ὄφελος. Ad hæc præclariſsimus iuuenis, ualeat inquit liber ille meus, qui mihi penè omnē ſapientiā expectorauit. Nā dum Hippolyto ſummo principi noſtro placere cōtendo, huic noctes dieſq; omnes impendi: optimaſq; horas male perdidi. Et quod mihi re omni grauius, pulcherrimas (& niſi tu cæteriq; amici me fallunt) cōpoſitiſsimas cōmentationes in gallicanis ambubais (ita enim appellaſſe non pœnitet) & circunforaneis argumentis atriui: quanto facturus ſatius ſi uobis has epulas inſtruxiſſem. Sed galeatū ſero duelli pœnitet: & conſilium quæro in harena. Sed compertiſsimū habeto, me ab urbe exeuntem ad has hilaritates nugis illis tranſpadanis nuntiū miſiſſe. Pauculos enim hos dies ſtatui lucriſacere. Sed quoniā ita uobis lubet, dicā quicquid animo uolutabam. eſt autem id forte altius, quàm ego ſatis ingenij captu aſſequar: ſed dicam. Quom de orationis ui accepiſſem à uobis, mecū ipſe mirari cepi, quomodo ſacerdotes conſueuerint uiolentis quibuſdam minis aduerſum ſuperos uti: ueluti, niſi uos ita feceritis, uel contrà ſi feceritis, cælos confringā, occulta Iſidis patefaciam, uel arcanū in abyſſo reconditum diuulgabo, aut ſiſtam barim: eſt autē hæc nauis ſacra apud Aegyptios: aut membra Oſiridis Typhoni diſpergam, & cætera id genus terriculamenta. Adde his uerba ex media barbarie eruta & nulli omnino explicabilia: qualia illa ſunt ad

luxum

luxum excantandum, quom diffiſam arundinē duó homines ad coxendices addunt, camq́ dum pariter coeat excantant, Motas danata daries dardaries aſtararies. His ferro iniecto quom coiuerint dextra prehendit, & ſiniſtra præcidit, & ad luxum uel fracturā alligat, quotidieq́ cantat: haut haut haut iſta piſta ſiſta damiabo damauſtra, ut haut haut haut iſtagis turſis ardannabon damauſtra. Quæ quàm ridicula ſint uos ipſi ueſtro riſu oſtenditis. Et certè hæc mihi auia mea puero olim ad deterrendū à ua gitu inſuſurrabat: quæ deinde ludicri cauſa edidici. Quom cæteri uix ſatis cachinno temperarent, ſolus, inquit Lilius, Arioſtus eſt qui miſceat utile dulci. Nam quæ ad lu xum incantamenta protulit, prorſus deridenda ſunt, non ridenda modo. Sed quę de minis ad cogendos perterrendosq́ ſuperos dixit, magis ſerium fortaſſe eſt, quàm ut equitantes & laſciuientes de eo agamus. Sed dicam tamen, quod me perſæpe ob-ſeruaſſe annotaui. Non conſueuiſſe execratores minitationes huiuſmodi dirigere ad ſolem & lunam, cæteraúe cæleſtia. Sed eſſe in mūdo genus quoddam poteſtatum ualde diuiſum & indiſcretum, inconſideratumq́: quod accipit quidem ab alio oratio nem exauditq́, ſuopte autem ingenio nequaquam diſcernit, neq́ uerum à falſo, neq́ quod fieri poteſt ab eo, quod fieri nequit. Atq́ hoc genus eſt, quod minitationibus la ceſsitum ſtupet, & uehementiori oratione perterretur. Præterea ſacerdos ſæpe non humana uirtute, ſed diuina ſacramentorū ineffabilium poteſtate, mundanis numini-bus minitatur atq́ imperat: quando ipſe tunc in ſuperorum deorum ordine conſtitu tus, & ideo grandioribus propria natura mandatis utitur, atq́ minis: neq́ tamen tan quam facturus quæ tunc aſſeuerat, ſed declarans quantam nactus fuerit poteſtatem propter ipſam ad deos unionē, comparatam ſcilicet ex notione poſſeſsioneq́ ineffa-bilium ſymbolorum, quæ ſacramenta appellamus. Adde quod dæmones per prouin cias regionesq́ diuiſi, & partes mundi cuſtodientes, ſinguli cōmendatarum ſibi par tium tantam habent curam, ut ne uerbum quidem ullum ſuo ordini diſpenſationiq́ contrarium pati poſsint: perpetuam ſiquidem immutabilemq́ mundi & rerum quæ in eo ſunt perennitatē obnixiſſime cuſtodientes. ordinem uero eiuſmodi ſuum im-mutabilem ſuſceperūt: quoniā ordo deorum immobilis permanet in eiſdem. In quo qui uitam agunt dæmones uel ætherei uel circa terram diſtributi, hoc ipſum nec mi-nitationibus permoueri, nec quicquam audire poſſunt. Proinde dæmones ineffabili um arcanorumq́ myſteriorū cuſtodiam ſtudioſe p ocurāt tanta obſeruatione, quòd ſeriem diſpenſationemq́ uniuerſi in eiuſmodi myſterijs agnoſcūt. Symbolice enim & [illegible] ἀπαγγελίαν per hæc uerba numina deſignantur, ordinesq́ mundi. Hanc enim ob cauſam mundi partes in ordine permanent, quod benefica poteſtas Oſiridis ſyn cera permanet & intacta, neq́ quo tumultu & errore miſcetur. Permanet inſuper ip ſa omnium uita pura ſemper & incorrupta, quatenus uiuificæ formoſæq́ rationes quæ in Iſide reconditæ ſunt, conſiſtūt ibidem, dum inde mundus agitur: nec ipſæ in corpus deſcēdunt oculis maniſeſtum, atq́ etiā omnia permanēt immobilia & ſimul, ſempiterna generationis uidelicet ſucceſsione: quoniā nullum ſolum curſum unquā ſiſtere poteſt. Perſeuerant inſuper integra, quoniam quæ in abyſſo, id eſt profundo ſunt abſcondita nunquam aperiuntur. In quibus ergo ſalutē habent omnia ſimul & uniuerſum: In eo ſcilicet quod ea quæ naturaliter ſunt occulta, ut ſunt occultētur & maneant, & ſecretiſsima deorum eſſentia nunquā ſortem contrariam ſubeat, nec op poſitis miſceatur. Hoc inquam circumterranei dæmones nec uocetenus audire pati untur, ſolasq́ huius rei minas reformidant, & quodammodo profanari exiſtimant. Atq́ propterea aduerſus dæmones eiuſmodi uerborum uſus habet aliquem poteſta tem, deis autem nullus alicubi minitatur, nec ad illos ſunt obſecrationes huiuſmodi cōſtitutæ. Quapropter Chaldæi ſacerdotes, apud quos diiudicatus decretusq́ eſt pu rus ipſe ad ſolos deos ſermo, nunquam minis utuntur. Aegyptij uero, qui cum diui-nis ſacramentis dæmonicos ſermones admiſcent, ad minas eiuſmodi nonnunquam ſe cōuertunt. His alia Lilius additurus uidebatur, niſi Marius, quod pleriq́ ægerrime tulerunt, interſtrepuiſſet. Ad Lilium enim conuerſus, ſcimus, inquit, hac in re Por-phyrio & Iamblico controuerſiam eſſe, teq́ Iamblici ſententiā tueri, ſed non hęc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit; nec tua certè modeſtia dignum, aliorū clepſydras occu

pare

pare.& me intuens,at tu,inquit,hæc facile patiebaris,ut eius oratione iter omne ab-
ſolueremus, nec tu tuum penſum abſolueres. Sed puta nos callidos ad quæſtum, &
minime ſtertere quom ſalem naui aduehamus. Tūc ego nolens diutius detrectare,&
ut iam amantiſsimis mei obſequerer cœpi. Quom de ominibus & ui uerborū tot
præclari ſodales mei uerba fecerint, non uideo quid mihi ſit reliquiarum relictum:
uereorq; ne quod Potitijs paulo ſerius ad epulum & pollucibilitatem Herculis acce
dentibus euenit,mihi contingat ut uacuus & ieiunus extrudar. Faciam tamē quod
Heſiodus præcepit in uino faciendum, ut in ſummo atq; imo dolij largius & prolixi
us indulgeamus potationi. Ego enim in extremo orationis etiam ſi nihil inuenero,
tamen ita(quantum erit in me) omnes ferias relinam,ita ſedimenta effundam,ut pe
riculum ſit ne retrimenta & feces ipſas exhauriam.Atq; hinc exordiar.Me non exi-
ſtimare fruſtra ueteres aut parū prudēter fidem ominibus adhibuiſſe: utarq; ad hoc
illo Stoicorū argumēto. Si ſunt Di,neq; tamen declarāt hominibus quę futura ſunt:
aut non diligunt homines,aut quid euenturum ſit ignorant.aut exiſtimant nihil in-
tereſſe hominum ſcire,quid ſit futurū:aut non cenſent eſſe ſuæ maieſtatis præſigni-
ficare hominibus quæ ſunt futura. aut ea ne ipſi quidem Di ſignificare poſſunt. At
neq; non diligunt nos. Sunt enim benefici,generiq; hominum amici.neq; ignorant
ea quæ ab ipſis conſtituta & deſignata ſunt. neq; noſtra nihil intereſt ſcire ea, quæ
euentura ſunt.Erimus enim cautiores ſi ſciemus.neq; hoc alienum ducunt maieſta-
te ſua.nihil eſt em̄ beneficentia pręſtantius.neq; nō poſſunt futura prænoſcere.Non
igit̄ ſunt Di,nec ſignificāt futura.ſunt aūt Di.ſignificāt ergo,& non ſi ſignificāt,nul-
las uias dant nobis ad ſignificationis ſcientiā.Fruſtra enim ſignificarent.nec ſi dant
uias,nō eſt diuinatio.eſt igit̄ diuinatio. Quòd ſi ulla diuinatio eſt:quę poteſt eſſe pręſ-
ſtātior ꝙ quę ab homine homini prouenit.hęc aūt maxime ominibus conſtat.Adeò
ut quom cætere ferme diuinādi ſpecies multis iam ſeculis abolitæ ſint,hæc tamē ad-
huc ſuperſtes magna ex parte agnoſcat̄. Quid enim eſt quod occurrentes inuicē ſa-
lutamus? Quid quod ſurgentes mane diē amicis felicē precamur? Excitātes lumina
turpe ducimus atq; inurbanum, niſi præſentibus bene ominemur: niſi ad nocturnā
quietē accedētes,hilares ſomnos auguremur.Quòd ſi amicus magiſtratū ſortitus eſt,
uel uxorē duxiſſe uel liberos ſuſcepiſſe nuntiet̄:an nō gratulatiōibus bonas precatio
nes admiſcemus?Quòd ſi abeuntē redeuntēue peregre ex neceſſarijs quemquā aſpi
ciamus, quot illū præfationibus bonæ precatiōis pleniſsimis, aut dimittimus,aut ex-
cipimus?deniq; omnibus horis, omnibus momētis,publice, priuatim,cōmentantes
nobiſcū aut cū alio cōtrahentes,ominationis pręmiū aut ſolatiū aliquod experimur.
Hinc mane ueteres,hinc meliorē diei partē Vergilius nuncupauit. Et quoniā de nu
ptijs Marius meminit,& ego nūc caſu in earū mentionē incidi:q̄d eſt obſecro,quod
in ijs apud Græcos Hymenęus,apud noſtros Thalaſsius inuocat̄:niſi q̄d & hic Ro-
manis,quom Sabinę raptæ ſunt,& ille utpote Veneris comes, Bacchi & Vraniæ ge-
nus in re uxoria ſummæ felicitatis fuiſſe tradunt̄.Qua cauſa & in nuptijs hanc uocē
clamabāt Græci ἐκκορὲ κορὲ, ſi Aegyptijs credimus,ꝙ ea cornicū peculiaris uox ſit:
quæ tanta religione cōiugale fœdus ſeruāt,ut ſi ex ipſis aut mas aut fœmina deceſſe
rit,q̄ ſuperſtes eſt,uiduā in poſterū uitam degat.Nam quod & nuces ſpargerētur,&
earū appellatio nuptijs religioſa eſſet, minime mirari oportet: quom tot modis earū
fœtus munitus ſit:gemino ſcilicet protectus operimento, puluinati primum calicis,
mox lignei putaminis,lignea itē intercurſante membrana. Quid uero quod & mēſe
malas Maio nubere uulgus ait?nā quod lemuria eo mēſe celebrarent̄ in Remi occiſi
memoriā, & proinde lemuria dicta quaſi remuria.uel quòd piacula argeorum fierēt:
effigies enim quædam in Tyberim iactabantur,ex Herculis inſtituto,cuius comites
Argiui decedentes rogarent ut uel mortui in patriam remitterētur:quod quom pau
lo difficilius eſſet in mandatorum expiationē eorum effigies Tyberi mandabantur
Argos deuehēdæ:unde & argeorum piacula dicta ſunt:neutra mihi harū rationum
ſatis approbatur. Sed abominationis ratio tota huius rei cauſa exiſtimatur.Maior e-
nim ætas & iam ingraueſcēs,à qua maius dictus putatur,parum nuptijs idonea,aut
generationi fœcunda cenſetur: & ob id nuptiarū dies eo menſe ominis cauſa diffin-

ditur. Et profecto huic ſententię Euripides ſuffragatur. ἀλλ' ὅ τι γῆρας τὴν κύπριν χαίρειν ἐᾷ, ἥ τ' ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται, quòd ſcilicet ſenecta iubet ualere Cypridē, & Venus ſenibus infenſa eſt. Quod animaduerto etiam in erotico carmine Tibullum ſenſiſſe: quom de ſene amatore loquens inquit.

Hunc puer hunc iuuenis turba circunterit arcta,
Deſpuit in molles & ſibi quiſq; ſinus.

Sed ut ad id redeā, unde diſceſsit oratio: an nō uictimarij, quos poppas uocāt, effata & uocis ſignum obſeruabāt: nec prius cultrū adigebant in uictimam, quàm percunctarentur, Agon? & Ponrifex age reſpondiſſet. Vnde tritus ille uerſiculus:

Semper agat ne rogat: nec niſi iuſſus agit.

Hoc uero non fruſtra ad omen referendum putaui: quòd neq; nutu nec alijs uerbis uictimationē pontifici licebat indicare: nec certè ſine precatione uictimæ cædebantur: quas nunc uictimas nunc hoſtias ominis cauſa à uincēdis hoſtibus appellauere. Et quidem macto, adoleo, ſacrificalia uerba ſunt, ab augmento & adoleſcēdo dicta. nec omnibus in ſacris eadem uerba ſeruabantur. Alia enim erāt impetrantis, alia depulſoris, alia cōmendationis: certiſq; precationibus obſecrabāt ſummi magiſtratus: & ne quid uerborum præteriretur aut præpoſterū diceretur, de ſcripto aliquis præibat. Alius cuſtos dabatur qui attenderet, alius præponebatur, qui faueri linguis iuberet. Atq; interea tibicen canebat: ne quid aliud èxaudiretur: & profecto memoria annalium conſtat dirum fuiſſe imperio Romano quotiens obſtrepētes deprehenſi eſſent: aut precatio errauiſſet, & repente etiam extis capita uel corda adimi aut geminari uictima ſtante contigiſſet. Dedendi certè ac deuouendi carmina adhuc extant: quæ & nos in Selectorum noſtrorū libro aſcripſimus, nec bic repeti oportere exiſtimamus. In ſalutis etiam augurio quamuis exta & auſpicia obſeruarentur, imprimis tamen uoces & omina annotabantur. adeò inquam ut quom auguria & auſpicia ipſa uel temporibus Auguſti in deſuetudinem ueniſſent, tota ea res in omine cōſtaret. qui enim magiſtratus accepturi erant, exurgentes ſub lucem precationes quaſdam ſub Dio faciebanr. Tum quiſpiam augurum qui publica mercede autoratus aderat, eis fulgura ſiniſtris affulſiſſe indicabat: quod nuſquam tamē affulſerat. at illi contenti omine tanquam rite captatis auſpicijs ad capeſſendos magiſtratus ibant. In Meditrinalibus quid præter omen agnoſcimus? celebrabantur hęc ſingulis annis Meditrinæ deę cui à medendo nomē impoſitū. Mos enim erar Latinis populis: quo die quis primum guſtaret muſtum dicere ominis gratia, uetus nouū uinum bibo, ueteri nouo morbo medeor. Vnde eſt q; impares numeros in ſacris adhibemus, & ad deos pertinere ſuſpicamur: niſi quòd diuiſionem æquam non capiunt: quod maxime deorum uidetur peculiare, qui nullo æuo ſolui poſſunt. Vnde ſiniſtra meliora appellamus? niſi ex ui uocabuli à ſinendo. Nec me fugit à Cicerone & Plutarcho alias afferri rationes, ſed nunc ea dico, quæ ad rem faciunt, & quæ maxime probo. Quæ item alia cauſa Aio & Iunoni Monetę aras erexit? Quorum alter multo ante urbem captam à luco Veſtę qui à Palatij radice in nouā uiam deuexus erat, exerta uoce, ita ut ab omnibus exaudiretur, admonuit ut muri & portæ reficerentur: futurum eſſe, niſi prouiſum eſſet, ut Roma caperetur: quod tum neglectum caueri potuiſſet, poſt acceptam illam maximā cladem explicatum eſt. Itaq; Aio Loquēti ex ea re ara conſecrata eſt. Altera ab æde Iunonis ex arce monuit, quom terræmotus factus eſſet, ut ſue plena procuratio fieret. Quo circa Iunonem illam appellatam Monetā accepimus. & hæc quidem iccirco inter omina annumeramus, quòd & ore prolata ſint, & deorum uoluntatem ſignificauerint. Nónne & id quod apud Græcos obſeruabatur, hoc etiam certius indicat? Petebat enim ſacerdos ad ſacra accedens: τίς τῇδε, reſpondebant alij ominis & piaculi uitandi cauſa, πολλοί τε ἀγαθοί τε πάρεισιν. Quid dicam, quantum ſi dei ſummi imperatores ominibus adhiberēt? Certè Auguſtus quom agaſoni occurriſſet, cuius aſinus Nicon, ipſe Εὔτυχος uocaretur: motus ſignificatione nominū ſelicia ſibi omnia ſpopondit. Veſpaſianus quom ſolus in Serapis templo conſultaret, ad certam ſpem imperij cōfirmatus eſt, quòd Baſilides libertus quē procul ægrum reliquerat, in conſpectum ueniſſet. Regillianus non alia cauſa ad imperiū & purpuram

aſcitus eſt à militibus, niſi quòd ex ui nominis regio faſtigio dignus exiſtimatus eſt. Sed quid uetuſta & ſupra memoriam noſtram proſequor? Nonne & noſtra ætate, quom Pontifices ad ſummũ ſacerdotiũ euehuntur, moris eſt ut eorũ nomina immutentur: eaq́ ipſis imponant, quæ ſalutaria olim ſacroſanctę religioni noſtræ cognita ſint, & ex quibus felicitatis omen habeamus? Et puellis quæ deo perpetua uirginitate ſacrantur, quom primum ſe uirginio approbant, aptiſsima nomina imponuntur. Quem morem uideo à quadam conſuetudine antiquitatis profectum. quom enim pontifices ueſtales uirgines ad ſacerdotiũ aſciſcebant, nõ proprio nomine, ſed cuiuſdam priſcæ ſacerdotis quæ feliciter olim fuerat cõſecrata, appellabant his uerbis: Amata te capio. Sic ſerui qui in libertatem uendicabantur, patronorum: ſic adoptiui adoptantium nomina ſortiebantur. Quid uero, nõ ne ego qui alioqui neq; augurijs, neq; ominibus moueor, neq; ſanè puto multũ ea ad nos pertinere, lætari plurimum ſoleo ijs quæ olim optimus & nunquã ſine præfatione appellandus pater meus infanti mihi eueniſſe cõmemorabat: quę licet neq; imperia, neq; diuitias, neq; ſummas dignitates pollicerẽtur, animo tamen tam libenter amplector, ac ſi ex ijs ſumma omnia prouentura mihi putarem. Et quoniã uideo me inter candidos & amantiſsimos mei ſodales uerſari: nec certè mihi melius quicquã dicendum occurrit quod ueſtrarum auriũ cõmodo fieri poſsit, ea explicabo. Tũ omnes inſtare agminatim, ut quicquid illud eſſet aperirem. nec ego lõgas preces moratus ſic cœpi. Dicebat mihi ſuauiſsimus pater, quom forte ad Romanum Pontificẽ & inuictiſsimum regem Neapolitanum obiturus eſſet legationem, longa cogitatione ſatigatum ſe ſtudijs dediſſe. Et quom fortè eam Ciceronis epiſtolam, quæ eſt ad M. Cælium Aedilem curulem, haberet in manibus, atq; ea uerba legeret: Ego de prouincia decedẽs quęſtorẽ Cælium præpoſui. puerũ inquis? at quæſtorem. At nobilem adoleſcentẽ, at omnium ferè exemplo: neq; erat ſuperiore honore quiſquã uſus, quem præficerem. Accurrens nuntius me natum illi ſignificauit. Tunc hilaris pater, bene habet, inquit, Cælius mihi natus eſto. & quom luſtricus dies aduenifſet, eſſemq́ luſtrali aqua perluendus, & iam ſacerdos è ſcripto myſteria diceret, dextram, quæ mihi ſolenni ritu è faſcijs exerta erat, in librum inieci, quo piaculares orationes continebantur. Quomq́ obſtetrix & ſacerdos contenderent, mihi manum corrigere, & libellum extorquere, uix id ſine multo nixu potuerunt. Tunc Antonius Leutus, Iureconſultus primi nominis, & multæ uir prudentiæ, qui me ulnis ad ſacrum fontẽ tulerat, gratulatus patri dicitur, quòd tãtæ indolis filium, & quem ipſe multum in re literia promoturum præſagiret, ſuſcepiſſet. Et quom paucis poſt diebus familiares aliquot noſtri bene literati homines in gratiam parentis ſortes Vergilianas adiuiſſent, duo illa carmina ex ſexto libro ſortiti ſunt.

Nec uidiſſe ſemel ſatis eſt, iuuat uſq; morari,
Et conſerre pedem, & ueniendi diſcere cauſas.

Quod mihi cũ illo Solonis carmine, quod à Platone reprehendit, uidetur cõuenire:

γηράσκω δ᾽ ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος,

Vereor ne & cum illa Apis perquiſitione cõueniat, qui multo quidẽ Aegyptiorum labore perquiritur, nec unquam tamen ſatis inueniri poteſt. Nam quantum ego in literis profecerim, ueſtrum eſt uiri clariſsimi iudicium. Vnum illud poſſum meo iure mihi arrogare, neq; uotum neq; ſtudium unquã defuiſſe. Tunc Lilius & alij pleriq; multas in me laudes congeſſere, quas neq; agnoſco, neq; ſi fuiſſem ambitioſus expetiſſem. Sed Marius ingenua & iucũda illa libertate ſua utens: exiſtimabo te, inquit, ſpe harum laudum dixiſſe, ſi diutius hos laudatores patieris, qui tam bene palpum trudunt, ut neminem ex ſapientiſsimis non ſint adacturi ad inſaniam. Quin ſi conferendi ſermonis gratia ad hilaritatemq́ auditorum orationem accõmodaſti, dic quid de Tibulli carmine ſentias, cuius modo feciſti mentionem:

Expuit in molles & ſibi quiſq; ſinus.

Non erat enim locus ille tam raptim & præcipitanter obeundus. At ego quãuis planè intelligerem Marium tentandi cauſa id à me expoſcere, tamẽ quoniam cæteri oſtendebant ſibi eſſe par uotũ audiendi, abdicato omni fuco, ita reſpondi. Ex his quæ

diximus

diximus, potuiſtis facile intelligere ueteres monſtrum & quidem in ultimas terras aſportādum, putaſſe ſenem amatorem: & notiſsimus uerſiculus Sulmonenſis poetæ in ore omnium eſt:

Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor.

In ſenum igitur abominationem deteſtarionēq́ʒ aſſeruerim iuuenes ſibi in ſinum expuiſſe. Sic eñ deſpuimus comitiales morbos, id eſt contagia regerimus. Adde quòd inter amuleta exputatio cenſebatur: quom quis tranſirer locum, ſn quo aliquod periculū adijſſet. ſubſcribit nobis & illa Græcorū ſenrētia: γέρων ἐραστὴς ἐσχάτη κακὴ τύχη, extremum ſcilicet inſortunium eſt ſenex amaror. & hoc quidem quod in rem noſtram faciebat, attigi. Sed & intellectus ille pulcherrime quadrar, quòd iuuenes animaduertentes ſenes & confectos ætate ad amorem propenſos, ſibi ipſis quodammodo conuicia faciunt, ſeq́ʒ pari exemplo ad delicias Cupidinis hortantur, & in ſinum expuunt redimentes coarguentesq́ʒ molliciem ac deſidiam ſuam, quòd illis amore ſatagentibus marceāt ipſi ac deſideāt. Et profecto Salpe obſtetrix torporē ſedari quocunq́ʒ membro inſtupente, ſi quis in ſinum expuat, affirmauit. His dictis plauſerunt omnes, & uiſi ſunt recordatione amoris exhilarari. Et protinus Iulius ut erar uegeto animo & exporrecta fronte. Miratus ſum inquir, quòd ad omina & uoces ſacrificales retruleris illud fauere linguis, quod cæteri ad ſilentium pertinere arbitrati ſunt. Et profecto hæc Senecæ uerba ſunt: & quotiens mentio ſacrarum literarum interuenerit, fauete linguis. hoc uerbum non, ut pleriq́ʒ exiſtimant, à fauore trahitur, ſed imperatur ſilentiū: ut rite peragi poſsit ſacrum, nulla uoce mala obſtrepente. & tu quidem ſi quid aliter obſeruaſti, ne pigear & nos cōmonefacere. Tunc ego: petis tu quidem ex me rem diu diligēter obſeruatam, & ut compendio obſeruationis ſummam colligam: fauere linguis nō omnino eſt, ſilentio indulgere. ſed eius qui ſacris operatur, orationi non obſtrepere: immo uero comprobare, & quaſi dicenti ſuccinere, nō animo & cogitatione tantum ſed ore. & proinde duo hæc plerunq́ʒ iuncta inueniuntur, linguis animiſq́ʒ ſauete. Quòd ſi ea quæ dico ad libram diligenter expenderis, intelliges me non loqui à Seneca diſsidenria. Dicir enim ille non à ſauore trahi eum dicendi morem: quod prorſus ita eſt. neq́ʒ enim plaudimus aut acclamamus aut pollicem erigimus in ſacris. ſed ſilentium indicitur quantū ad noſtra uerba attinet: quando nos ipſi nihil in ſacris cōminiſcimur, nihil ex nobis noſtroúe ingenio molimur: ſed omnes ex ſacerdotis uoce pendemus. huic incumbimus, huic accinimus ur rite peragatur ſacrum, nulla uoce mala obſtrepente. non planè nulla uoce dixit, ſed mala. Ex quibus colligis, nō mutum omnino ſilentium & deſidioſum agi, ſed religioſum & quod ſacerdotis orationem auctet: cuius myſterij inſtar quoddam & in religione noſtra annotamus. Solet enim ſacerdos populo indicere ſurſum corda, cui omnium ore ſuccinitur, habemus ad dominum. Et ramen interea dum ſe corda habere ad dominū prædicant, non minus ſacerdotis uoces obſeruant: & quom uſui uenit, comprobatione ſuffragantur: quod ipſum mihi prorſus uidetur linguis atq́ʒ animis fauere. Er noſtræ quidem opinioni uidentur M. Tullij uerba, quæ modo Marius rettulit, calculū adijcere: qui boni ominis gratia imperari dicit in ſacris, ut linguis faueatur. Quomodo enim ominis gratia, ſi nulla prorſus uox audiretur. Sed hoc Ouidij carmen certius facit. inquit enim:

Linguis, animiſq́ʒ fauete.
Nunc dicenda bono ſunt bona uerba die.

Bona ſi quidem uerba dici oporiere pręcipit Ianuarij Calendis, quom tamen fauendum animis & linguis ante præcepiſſer. Agnoſcitur & hoc ex alio eiuſdem poetæ carmine locupletius, quom de ſerpente Epidaurio loquitur. Sic enim præcipientem ſacerdotem inducit.

En deus eſt, deus eſt, animis linguiſq́ʒ fauete,
Quiſquis adeſt dixit.

Et mox quaſi ſua uerba his uerbis interpretatur:

Quiſquis adeſt uiſum ueneratur numen, & omnes
Verba ſacerdotis referunt geminata: piumq́ʒ

Aeneadæ præſtant & uoce & mente fauorem.

Ex his puramus ita ſententiam noſtram conſtare, ut niſi mea me fallit opinio, ambigui nihil occurat. Tunc etiam Piſo: de ſalutis augurio uellem ſcire, inquit, quid ſentias. Quid inquam, niſi quod uulgatum eſt: miniſteriũ ſcilicet augurij fuiſſe, ut ſi deus permitteret, ſalutem populo poſcerent: quaſi ne ſalutem quidem à Dis petere, fas ſit, ni prius hoc ipſum Di conceſsiſſent. Obſeruabatur autem dies quotannis in qua nullus ad bellum proficiſceretur exercitus, nemo ſe contrà pararet, nemo pugnaret. quocirca in aſsiduis periculis, maximeq́ ciuilibus, diu prætermiſſum fuit. Oppido enim quàm difficile erat eo tempore puram rebus his omnibus diem Romanis ſeruare. Atq; hoc eſt quod Dion & Suetonius apud noſtros dicit, ab Auguſto nonnulla ex antiquis cerimonijs paulatim abolita fuiſſe reſtituta, ut ſalutis augurium. Cor. Tacitus ait ſalutis augurium quinq; & uiginti annis omiſſum repeti ac deinde continuari placuiſſe Claudio imperatori. Miror quoſdã prætermiſiſſe hac in re Ciceroñis uerba, quæ Quintus frater loquitur: tibi P. Claudius augur cõſul nuntiauit à dubitato ſalutis augurio bellum domeſticũ triſte ac turbulentũ fore: quod paucis poſt menſibus exortum, paucioribus eſt à te diebus oppreſſum. Quom hæc dicerem, inter Lilium & Marium animaduerti cõtrouerſiam obortam eſſe. Nam quod ego dixeram Idæorum dactylorum nomina ad auertendos terrores uſos eſſe ueteres, aſſerebat ſe Marius apud Plutarchum proprios digitos legiſſe, non dactylos Idæos. Atq; ita uetuſtam lectionẽ Aldiq; impreſsionem tuebatur, quãdo de hac re in Plutarchi libello, cui titulus πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ, inuenitur. Nitebatur autem Marij ſententia uetuſtate librorũ: quos ad eam diẽ uidiſſet, tũ uero Aldi noſtri clariſsimi uiri autoritate. addebat doctiſsimorum hominum ſententiã, qui eum locum fuiſſent interpretati. Vtebatur & ad eam rem comprobandã hac ratione: quòd ueteres adeò uim quandam digitis ineſſe ſuſpicarentur, ut ex his unum medicum appellauerint, quem ſub curribus triumphantiũ ad propulſandam inuidiam moris fuit appendere. Hunc etiam luſtralem appellatum alij exiſtimauere: quo ſolebant cõmode morſibus ſerpentũ ſaliuas allinere. Quid quòd alium ſalutarẽ nuncupauere, quem ſilentio dicauerant: & quidem eo habitu Harpocrates ſilentij præſes ab Aegyptijs fingebatũ, ut illo os obſignaret. Cuius imaginẽ apud Romanos Angerona referebat. Sic etiam Alexander dicitur Epheſtioni, quom ſecretiores matris literas legiſſet, indixiſſe ſilentiũ. Nónne & Pyrrhi regis pollex poſt eius obitum ad quædã remedia reſeruatus eſt, magnaq; in celebritate habitus? Quidam morbo comitiali lapſos protinus exurgere ſi pollices pedum pungantur exiſtimant, & ex ijs guttæ referantur in faciem: aut ſi uirgo dextro pollice attingat: hac cõiectura cenſentes uirgines carnes edendas hoc morbo laborantibus. Alij, pollicem manus pręſtringentes tempeſtates & grandines ſedare autumant. Si quis cytinũ unum (eſt autem hic primus mali granati partus florere incipientis) ſolutus uinculo omni cinctus & calciatus, atq; etiam annuli, decerpſerit duobus digitis pollice & quarto ſiniſtræ manus, atq; ita luſtratis leui tactu oculis, mox in os additum deuorauerit, ne dente contingat: affirmant nullam oculorum imbecillitatem paſſurum eo anno. Ex eadem Magorum ſuperſtitione pullex in pede præligatus proximo digito tumores inguinum ſedat. In manu dextra duo medij lino leuiter colligati diſtillationes atq; lippitudines arcent. Quis neſcit, aſsidere grauidis, uel quom remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim in ſe amplexis, ueneficium eſſe: idq; compertum tradunt Alcmena Herculem pariẽte: peius ſi circa unum ambóue genua. itẽ poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in conſilijs ducum poteſtatumúe fieri uetuere maiores, uelut omnẽ actum impedientia. Sed ſi quis eſt cui hæc noſtra ſentẽtia arrideat, & digitorum nomina ad amoliendos terrores putat ueteres adhibuiſſe, cur nõ in eius gratiam eorum nomina Græce ſicuti antiquitas appellauit, enumeramus? Sunt autẽ hęc, ἀντίχειρ, λιχανὸς, σφάκελος, ἐπιβάτης, μύωψ. nonnulli tamen ex poſterioribus ad Romanam imitationẽ ita ijs nomina indixere, ἀντίχειρ, δεικτικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτίτης, ac ſi dicas pollex, index, medicus, annularis, auricularis: ubi tamẽ aduertendum, medicum ab ijs dictum, qui ſit medius aut famoſus: non qui minimo proximus, quod alij pleriq; putauere. Adde

quod

quòd complexu & dearticulatione digitorum antiqui numeros indicabant. Non eſt & illud præter rem: quòd Cæſarum & illuſtrium uirorū imagines, tum uero & Harpocratem & deorum ſimulacra digitis ferebant: ut minime mirum uideri debeat, ſi ad propellendos auertendosq; terrores & eorum nominibus uterentur. Dum hæc Marius diceret, mula qua Lilius uehebatur, quom forte rubo canino hæſiſſet, anteambulonē noſtrum, qui neſcio cuius rei ergô ſtiterat gradū, calce percuſsit: & quoniam ſubſequi non poterat, excepit illum canterio ſtabularius, qui nobis hippoperas ferebat. At iuuenes ſodales Lilium hortabantur, ut uinum mulæ propinaret, quo calcitroſa eſſe deſineret. Sed Lilius minime calcitroſam eſſe, immo ueru ece mitiorē deierabat. uerum ei id moris eſſe, ut canibus nō mordicus ſed calcibus repugnet. Mirabantur hoc omnes, quom canis omnino nullus nos ſequeretur. Lilius uero canem ligneum ſe dicere profeſſus eſt, non latratorem. tum omnes quid hoc eſſet ænigmatis percunctabantur. At uos, inquit Lilius, nō meminiſtis, quid olim Phyſcio Locro Amphictyonis filio euenit. Qui, quom forte inter eum & parentē obortū eſſet diſsidium, multis ciuium acceptis de ſedibus ſtatuēdis Apollinem cōſuluit: reſponſumq; tulit ut eo loco urbem conderet, ὅπηπερ ἂν τύχῃ δηχθεὶς ὑπὸ κυνὸς ξυλίνου, ubi à cane ligneo morderetur. In alterum itaq; maris littus tranſgreſſus κυνόσβατον, id eſt caninum rubum pede compreſsit: uexatusq; pluſculos dies ulcere, eo loco ubi oraculum iuſſerat, urbes condidit, Phyſcos, Hyanthiā, & alias omnes, quas Locri Ozolæ coluerunt. Hic eſt canis ille, qui etiam nunc mulam uellicauit: de quo ſe belle uindicaſſet, niſi anteambulo noſter femur oppoſuiſſet. ſed mercedē tulit. & hæc renidens loqui deſierat. Sed Marius ceu aſilus quidam inſtabat, ut uel ſuper Dactylis Idæis herbam daret, & iam nunc ad digitos referendum fateretur: uel rationes proferret, quibus ſuam ſententiam tueretur. His Lilius pauliſper cōmotus, ne multum placeas tibi tuis rationibus Mari. Nam ſi me ad autorū uetuſtatē uocas, totidē uerbis uideor tibi reſpōdere poſſe. Habeo enim & ego meos Publios. ſin clarorū uirorū & doctiſsimi Aldi autoritate niteris, uide quid agas, qui in periculū ſummorū hominum exiſtimationē trahas. Pręficiūt enim illi miniſtros impreſsionibus, quorū diligentia ſicubi cæcutiat, nō debet id protinus magnis uiris fraudi eſſe. & profecto in arte preſſoria, nemo noſtrum eſt, qui non audiat nec exigi debere nec poſſe, ut ad unguem omnia procedant: atq; hoc præſertim in re tantilla. Nam & tu ipſe uides quàm facilis & lubricus lapſus ſit, ut pro ἰδαίων δακτύλων, ἰδίων ſcribatur. Quod deinde docti & pręſtantes uiri, qui eum locum incaſtigatū deprehenderunt, non diutius trutinantes, & forte aliqua earum rationū quas dixiſti perſuaſi, ad eandem effigiem latine conuertêre, alioqui ſcite atq; eleganter. huc accedit quòd ſuum cuiq; palatum. nec turpe illis puto, quod ne tibi quidem nunc Mari, ut de proprijs digitis quàm Idæis dactylis ſentire maluerint. Nec tu profecto, aut eorum quiſquam ægreferre debet ſi meam ſententiam tueor: permittoq; id mihi, quod gratis omnibus ſum permiſſurus. Rationes autem, quæ mihi eam ſententiam cōciliant, breues admodum ſunt. Noſti enim illud ἁπλοῦς ἀληθείας λόγος. Tua autē oratio, quæ luculenter & docte ſed nimis ambitioſe digitorū Encomiū percurrit, nihil minus attigit, quàm eos ſuapte natura ad auertenda mala atq; incōmoda uim habere. Nos autē illud habemus exploratum, telchines, caberos, curetas, corybantes cum idæis dactylis à pleriſq; eoſdem habitos: qui pro Ioue infante in Ida excubantes effecerunt, ne Saturnus Rheæ partum reſciret.

Quom pueri circa puerum pernice chorea
Armati in numerum pulſarent æribus æra.

Quam rem locupletius Callimachus exequitur.

οὖλα δὲ κούρητές σε περὶ πρύλιν ὠρχήσαντο
τεύχεα πεπλήγοντες, ἵνα κρόνος οὔασιν ἠχὴν
ἀσπίδος εἰσαΐοι, καὶ μή σεο κουρίζοντος.

Hinc & nomina illis impoſita animaduertimus, quòd inconniuentibus oculis Ioui ſemper operam darent. κορυβαντιᾶν enim eſt leporum more oculis patentibus ſomnum capere. Vt nemo mirari debeat, ſi deinde Iuppiter ad ſummū faſtigium euectus ijs uim repellendi terrores conceſſerit, qui eum ſecurum olim fecerant & fuerant

tutati. Beneficiorum enim quæ in prima ętate acceperat, eum poetę bene memorem finxerũt: utpote qui Oleniam capellã, & duos hædos in aſtra retulerit: diphtheraq́ pellem præſto ſemper habeat, in qua hominum aut uirtutes aut flagitia conſcribat. Nam quę Melijs nymphis quæq́ Adraſteę bene grati animi indicia oſtẽderit, non puto hoc loco referenda. Certè locum in Parrhaſia ubi eum Rhea peperit, ita ſacrum ac religioſum eſſe uoluit, ut neq́ ibi mari fœmina admiſceat, neq́ prorſus quicquam naſcatur, ἔνθεν ὁ χῶρος

ἱερὸς, οὐδέ τι μιν κεχρημένον εἰλειθυίης
ἑρπετὸν οὐδὲ γυνὴ ἐπιμίσγεται, ἀλλά ἑ ῥείης
ὠγύγιον καλέουσι λεχώιον ἀπιδανῆες.

Idæos autem Dactylos cõmodos fuiſſe humano generi multarũ rerum inuentione nemo non nouit, niſi quis forte ſcriptorum lapſu deceptus, qui pro Idęis Iudęos ſubſtiterunt. Eos uero alij quinq́, alij tres exiſtimauerunt: à quibus eorũ nomina dicta ſunt, Celmis, Damnameneus, & Acmon. Sed Celmis ideo ab alijs reiectus, quòd Rheam deorum matrem uiolare uoluiſſet. Enarrator Apollonij hoc de his Phoronidis carmen affert: ἔνθα γόητες

ἰδαῖοι φρύγες ἄνδρες ὀρέστεροι οἰκί' ἔναιον,
κέλμις δαμναμενεύς τε μέγας καὶ ὑπέρβιος ἄκμων
εὐπάλαμοι θεράποντες ὀρείης ἀδρηστείης.
οἱ πρῶτοι τέχνην πολυμήτιος ἡφαίστοιο
εὗρον ἐν οὐρείῃσι νάπαις ἰόεντα σίδηρον
ἐς πῦρ τ' ἤνεγκαν καὶ ἀριπρεπὲς ἔργον ἔδειξαν

Eos alij quinq́ & uiginti dixerũt. Pherecydes duos & quinquaginta exiſtimauit: & ex his duos & triginta, quos leuos dixit, faſcinatores fuiſſe. Reliquos autem uiginti, qui dextri dicerentur, ſuperioribus contrarios, utpote qui maleficia diſſoluerent. Et Dactylos nũcupatos, uel à digitorum numero, uel quòd fabulis traditum ſit, Opem in Idam cretenſem ex fuga delatam, quom puerperij tempus inſtaret primam mõtis partẽ manibus apprehendiſſe, atq́ ita partu ſolutã. Ex impreſsionę uero palmarũ cu retas prodijſſe, atq́ hinc dactylos appellatos. Alij nõ ab Ope, ſed ab Anchiale nympha id tactum uolunt: cui ſententiæ Apollonius & Varro Atacinus uidentur in Argonauticis hoc carmine ſubſcripſiſſe,

Quos magno Anchiale partus adacta dolore,
Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis.

Et Celmim quidem in adamantem conuerſum ſatis Ouidiano teſtimonio conſtat: quamuis eum locum multi auſi ſint uiolare & ſomnia in eo cõminiſci. Quod autem de eorum nominibus diximus, uidemus alios Hyperbiũ addidiſſe, quod apud Phoronidem Acmonis cognomẽtum legimus: ut in hoc ferme idem quod in Nepenthe contigit eueniſſe apud noſtros intelligamus, ut nominis epithetum in nomen migrauerit. Fauet huic noſtræ ſententiæ, quòd palmarum fructus, quos deorum honori dicamus, Idæos Dactylos appellauit Idæa gens contumelia numinum inſignis: ut obiter Plinio patrocinium feram, apud quem ineptius neſcio an indoctius Iudæa gens & legitur & explicatur. Horũ enim quibuſdam oſſeus in pomo nucleus, lunatusq́, dente contra faſcinantes religione politus. Adde quod in dactylorum genere ſicciores Nicolai appellantur, ſed amplitudinis præcipuę. nam quaterni cubitorum longitudinem efficiunt, ſic dicti uel à Nicolaọ peripatetico miræ ſuauitatis, amœniſsimiq́ ingenij philoſopho: uel quòd magis arridet, à uictoriæ omine. & quidẽ à Samothracibus occulta opertaneaq́ religione Idæi Dactyli coluntur, ſed cabirorum nuncupatione: quatuor exiſtimantur, ἄξιερος, ἀξιόκερσα, ἀξιόκερσος, & κάσμιλος: licet nõ deſunt qui Axierum Cererẽ, Axiocerſam Perſephonẽ, Axiocerſum Ditẽ, Caſmilum uero Mercurium interpretentur. alij duos tantum ſtatuant, ſeniorem & iuniorẽ, illum Iouem, hunc Dionyſum exiſtimantes. omnino autẽ à Cabiris Phrygiæ montibus uidentur appellati. Adeò autem hoc de initijs Samothracum nobis ſuffragatur, ut non modo immunitatem à terroribus perpetuamq́ ſecuritatẽ uiuentibus, ſed functis etiam uita cultum & religionem ueteres præſtari exiſtimarint his, qui in eorum

ſacris initiabãtur. Atq; hoc eſt, quod Apollonius dicit argonautas Orphei præcepto ad inſulã Electræ adnauigaſſe, (ſic enim Samothracē appellat) ut diſcẽtes inuiolabiles initiorum leges tutiores incolumioresq́; deinde mare pernauigarent:

ἑσπέριοι δ' ὀρφῆος ἐφημοσύνῃσιν ἔκελσαν
νῆσον ἐς ἠλέκτρης ἀτλαντίδος, ὄφρα δαέντες
ἀῤῥήτους ἀγανῇσι τελεσφορίῃσι θέμιστας
σωότεροι κρυόεσσαν ὑπεὶρ ἅλα ναυτίλλοιντο.

Adde quòd dei magni, auerſoresq́; auerunci (ut noſtri ueteres dicebant) in his potiſſimum ſacris colebãtur. Quales Caſtor & Pollux, quibus primis ἄναξ cognomentũ impoſitum eſt, ἐκ τοῦ ἀνακῶς ἔχειν τῶν ὑποτεταγμένων, quòd ſubiectos ſibi ſecuros expertesq́; moleſtiarum faxint. Quos & in mari inuocabant, eorumq́; numini geminas ſtellas aſsignabant ſalutares, & proſperi curſus prænuntias: quarũ aduentu iugari diram illam ac minacem appellatamq́; Helenam ferebant. Addebant his matrem Dindymenem Cybelem, cuius etiã numen mortalibus ſalutare infortunia propellebat. Proinde ex religionis ritu Apollonius uidetur dixiſſe:

πολλὰ δὲ τήνγε λιτῇσιν ἀποστρέψαι ἐριώλας,
αἰσονίδης γουνάζετ' ἐπιλλείβων ἱεροῖσιν αἰθομένοις.

Multis ſcilicet precibus Cybelem obſecrabat, ut impedimenta auerteret, & precibus uictimationes addebat. & per Herculem non intempeſtiue huius deæ uideor mẽtionem feciſſe, quom huic iuncti & πάρεδροι, id eſt aſſeſſores exiſtimati ſint Idæorum dactylorum, de quibus nobis ſermo eſt inſtitutus, proceres & anteſignani Titias & Cyllenus: quos etiam ἰδαίων δακτύλων μοιρηγέτας Græci appellauere. Nec prius Mileſij Rheæ ſacrum faciebãt, quàm his litaſſent. & quidem Titiam indigenã deum & Ioue natum alij finxerunt. Alij ex Mariandyni filijs ſeniorem, cuius opera imprimis gens illa adoleuit, & ad felicitatẽ prouecta eſt. Cuius rei ergô in ſummo etiam cultu à Mariandynis habitus eſt. hac ratione factum duco ut Sophocles Dactylos Idæos Phrygas appellarit. Nec puto illud mediocriter iudicio meo ſuffragari, quod à maximis autoribus inter eos Hercules cenſetur, & Salanimus & Pyrrhichius à quo Pyrrhica ſaltatio inuẽta eſt. Ita eñ à Plinio ſcriptum puto, non aũt à Pyrrho. Sed hoc loco de Hercule tantum dicturus ſum: qui etiam initiatus in ſamothracibus ſacris, & minora myſteria iniſſe primus credit̃ quæ inde celebrabãtur, quom maiora Athenis perficerent̃. hic autem perpetuus mõſtrorum expugnator, & humanæ libertatis uindex fuiſſe ſatis conſtat. Hinc ἀποτροπαῖος, id eſt auerſor, hinc ἀλεξίκακος, id eſt malorum propulſor publico præconio celebratur. Adde quod eius imaginem in annulis geſtantes tacitum fauorem aſſequi dicebantur, & plus fortunæ mereri: id quod de Alexandri magni effigie etiam uulgatum accepimus. Quid uero nónne & uulnera nodo Herculis præligare mirum quanto ocior medicina eſt: atq; etiã quotidiani cinctus tali nodo uim quandam habere utilem dicuntur, quom Hercules cum prodiderit. hoc angues in Mercurij caduceo complicati oſtenduntur. Nec mihi fraudi duxerit quiſquam, quòd quom Theron rex Hiſpaniæ citerioris ad expugnandum Herculis templum ageretur furore inſtinctus, exercitu nauium Gaditani ex aduerſo uenerunt, prouecti nauibus longis: cõmiſſoq́; prælio adhuc æquo marte conſiſtente pugna, ſubito in fugam uerſæ ſunt regiæ naues, ſimulq́; improuiſo igne correptæ conflagrauerunt: paucíſsimi qui ſuperfuerant hoſtiũ capti indicauerunt apparuiſſe ſibi leones proris gaditanæ claſsis ſuperſtantes. ac ſubito ſuas naues immiſsis radijs, quales in ſolis capite pinguntur, exuſtas. nõ enim hic tantum animaduerti debet terrorem immiſſum in hoſtes & delubri Herculis prædatores: quantum repulſum reiectumq́; à Gaditanis, qui delubrum tuebantur. Si igitur Mari animo colliges & Idæos Dactylos faſcinum abdicaſſe, & Iouem infantem ab impia parẽtis manu uendicaſſe, & inter Samothracũ cerimonias magno in cultu fuiſſe: Caſtoremq́; ac Pollucem & Herculem eorum numero adſcriptos, nihil puto poſthac tibi fore ſuper ambigui, quin Idæorum Dactylorũ uim & nomina ad prodendos terrores arbitreris, & in noſtram ſententiam concedas. Quòd ſi mihi fortaſſe parum credis, parumq́; te iam dictæ rationes mouent, quæ te profecto mouere debent: at Platoni tuo iam non credere inci-

pe:qui motum agitationemq́ infantibus ſalubrem eſſe, tam nutricibus exploratum dicit, quàm ijs quæ remedijs corybantum uacant. Quom enim pueros ad ſomnum tardiores illiciunt, non quiete hoc neq; ſilentio ſed contrarijs faciunt: ulnis enim ferunt & cantu quaſi tibicinio quodam mulcent: & ſicut in bacchantium furentiumq́ remedijs fit, huiuſmodi agitationis chorea muſaq́ utuntur. Cauſa huius rei eſt, quòd uterq; affectus ex his timore cõſtat. Expaueſcunt enim infantes, & terriculamentis quibuſdam propter ſiniſtrum quendã animi habitum permouẽtur. Quom uero ad hunc affectum quiſpiam agitationem affert, uincit exterior ille hunc interiorem terribilem alioqui & furioſum: quomq́ uicerit, trãquillam animo præſtat quietem, ſubſultu cordis ſedato: atq; ita ſomnum concilia nt. Interdum & uigilantes per tibiam ac tripudium accedente deorum patrocinio, quibus ſupplices litabant, à furioſo affectu ad ſanę mentis habitum reuocantur. Vides ex his Platonis uerbis conſtare, ueteres ad ablegandos terrores ab infantibus, corybantum & auxilio & imitatione uſos: ut mihi iam minus difficultatis ſit ad hoc perſuadendum tibi. Et profecto ſi diligenter animaduertes, nihil poteſt cogitari inſulſius ineptiusúe: quàm ſi quis eam Plutarchi lectionem tueri pergat, ut τῶν ἰδίων δακτύλων ὀνόματα, id eſt propriorum digitorũ nomina terrores auertant: quaſi uero proprij cuiuſq; digiti nomen habeant, & non quinq; nomina omnibus digitis ſint cõmunia, quæ tu præclare paulo ante expreſsiſti. Quanto ergo hoc facilius illuſtriusq́, immo uero & uerius, Idęis Dactylis accommodare? Atq; hic Lilius dicendi finem fecit. Parauerat ſe iam dudum ad ea rurſus oppugnanda Marius. Sed nos minime id paſsi ſumus, alioqui diſceptatio non erat terminum inuẽtura. Et eueſtigio Daniel, qua eſt prudentia inſignis, ut aliò orationem euocaret. Dixiſti, inquit, Cæli, & pontificum & uirginum ſacrarum nomina immutari. Poteras his addere religionis conſectaneos, quiq; in cõmune Eſſenorum more uiuunt, & ſub eiuſdem diui numine cõſarreantur. Nec profecto id mirum cuiquam uideri debet, quando illi homines geminum natalem agnoſcunt, & quo primum in lucem editi ſunt, & quo cęlo initiantur. uideo autẽ & ueteres idem ſenſiſſe. & ne me ſine teſtimonio antiquitatis loqui exiſtimetis, en uobis Apuleius. Exhinc, inquit, feſtiuiſsimum celebraui natalem ſacrorum, & ſuaues epulas, & faceta conuiuia. Dies etiam tertius pari ceremoniarum ritu celebratus: & ientaculum religioſum & teletæ legitima conſummatio. Adeò ut nobis fateri liceat eos homines alteram quidem uitam mortalem, immortalem alteram degere: & quod ad homines quidem attinet altero nomine, quo ad deos altero nuncupari. Satis enim uobis exploratum puto, non eadem nuncupatione homines atq; deos res appellare. Id quod animaduerto Homerum etiam ſenſiſſe: cuius carmina exprimere tentabo, niſi modo memoria ab ineunte ætate imbuta ſefellerit:

χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ κύμινδιν.
Chalcida Di uocitant, mortales uero cymindin.

Eſt aũt Cymindes nocturnus accipiter, qui cũ aquila bellũ internecinũ gerit. Quam rẽ niſi fallor & in Cratylo obſeruauit Plato. Quod aũt de adoptiuis & libertis, qui in adoptantiũ & patronorũ ibant nomina, neſcio quid attigiſti, non uideo quę ratio maiores noſtros mouerit. Proinde ſi quid ad eã res habes, ne pigeat in mediũ proferre. Tunc ego. Quid eſt mi Daniel, quod exploratũ mihi eſſe poſſit, & tibi ignotum: aut quid eſt quod ſciam, & tu neſcias. Nam quod de adoptiuis & libertis petis: poſſũ magis reſpondere ita fieri conſueuiſſe, q̃ rationẽ reddere cur ſic fieret. Nã & Auguſtũ ſatis conſtat poſt adoptionẽ nomen Cæſaris accepiſſe, id quod cõfirmat Dion. & T. Pomponius Atticus à Q. Cæcilio adoptatus, illo inquã qui à P. R. poſt mortẽ reſte tractus eſt, ex teſtimonio M. Varrõis Q. Cęcilius fuit appellatus. & ad Atticũ Ciceronis uerba à præclaris uiris obſeruata hoc indicant. De Eutychide gratũ eſt: qui uetere prænomine nouo nomine Titus erit Cęcilius: ut eſt ex me & ex te iũctis Dionyſius M. Pomponius. Quod ſi qua ratio huic rei inueniri poteſt, quãuis minime facile ſit gentium mores ad rationem uocare: & ut pulchre Iulianus Iureconſultus inquit, non omnium quæ à maioribus conſtituta ſunt ratio reddi poteſt: ea omnis à naturæ imitatione trahi poteſt. Liceretq́ mea ſententia nõ abſurde eam rationẽ, quam

modo

modo prudenter adeò de adeuntibus religionem attulisti, adoptiuis ac libertis accõmodari: qui quando uel adoptantur, uel in libertatem aſſeruntur, uidentur quodammodo iterum naſci ac nouam uitam inchoare. Et profectò ſicuti olim patribus integrum erat ijs quos ex ſe genuerant, ſua nomina imponere, & quaſi ſeipſos in filijs regenerare: ita adoptantibus liberum erat eos quos aſciſcebant ſibi filios, ſuo nomine nũcupare. Qua enim magis meliusúe ratione poſſent oſtendere eos ſuæ familiæ inſertos ſibiq́ filios effectos eſſe? quando adoptio in eorũ maxime uel gratiã uel ſolatiũ instituta eſt, qui nunq̃ filios ſuſtulerãt, uel quos ſuſtuliſſent deceſſerãt. Eſt aũt quædã ſimplex adoptio, quom quis iure magiſtratus eum ſibi filium nepotemúe aſciſcit, qui ſit ætate minor, quiq́ in aliena ſit poteſtate. & huius quidem ſpecies quædam eſt ea adoptio quæ fit per æs & libram, imaginem quandam emptionis habẽs: & hac quidem Auguſtus Imp. C. & L. Agrippa natos ſibi filios emit. Eſt & altera adoptio, quę cõmodius arrogatio dicitur: quom puberes quiq́ ſui iuris ſunt, adoptantur: quod plerunq́ principum autoritate fieri conſueuit. Adeò autem adoptio naturam imitatur, ut minor maiorem adoptare non poſsit. Monſtro enim ſimile eſt filium patre natu grandiorẽ uideri. & quidẽ adoptator adoptatũ plena pubertate, id eſt decem & octo annis debet præcedere, ſi credimus Modeſtino. Proinde iure Clodij adoptatio improbata eſt, quom C. Fõteio adoptatore maior eſſet ętate. Videmus & in arboribus huius rei imitationem quandam, quom ramuſculi uel gemmæ alienæ arboris arbori inſeruntur.

Et ſæpe alterius ramos impune uidemus
Vertere in alterius, mutatamq́ inſita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.

Quod inſitionis genus poſt caſum locupletem artium inuentorem in arboribus parum feracibus primum tentatum, & mox ad delicias in frugiferis etiam factum exiſtimamus. Eſt etiam hęc ratio in ſeruis illuſtrior: qui penè in hominum numero non cenſentur, quom libertate careãt, qua nihil homini aptius aut optabilius eſſe poteſt. atq́ ieccirco eos prudenter Iureconſulti, quom in libertatem uendicentur, priſtinamq́ conditionẽ mutent, non tamen capite minui exiſtimant: quom nullum ſeruis caput aſſerebatur. Eſt ergo ijs libertas caput, & quaſi uita: quam ſimulac ineunt uel uindicta, uel teſtamento, uel cenſu, quid mirum ſi nouum nomẽ accipiunt: atq́ eius potiſsimum nomen, cui caput id eſt libertatem debent: quem etiam loco patris habent. unde & patronus appellabatur. In qua re nõ pigebit Lactantij uerba afferre, quæ nobiſcum aptiſsime faciunt. Nec immerito pater familiâs dicitur, licet tantum filios habeat. Videlicet nomẽ patris complectitur etiam ſeruos: quia familiam ſequuntur. & nomen familiæ complectitur etiã filios, quia pater antecedit. Vnde apparet eundem ipſum & patrem ſeruorum & dominum filiorũ. Deniq́ & filius manumittitur, id eſt emancipatur, tanquam ſeruus: & ſeruus liberatus patroni nomen accipit tanquam filius. Nam ſeruus iuſtam libertatẽ adeptus (leges enim Iunia Norbana & Aelia Sentia pridem exoluerunt) ciuis Romanus efficiebatur, & patroni nomen mutuabatur. Quem morem in re tanti negocij ſeruari ſolere minime mirum eſt. Hic enim de libertate agebatur, ſine qua homo uix hominis nomen capit. Quid uero quòd in ridiculis etiam ſumma religione utebantur? ceu quom falſò quiſpiã in externo agro mortem obijſſe nũtiabatur, & deinde domũ incolumis reuertiſſet, ianua in domum non admittebantur, ſed per impluuium ſeſe dimittebant. Cuius rei cauſam planè fabuloſam perſequitur. Quom enim, inquit, in nauali prælio, quod apud Siciliam geſtum eſt, multos deſideratos eſſe falſò nuntiatum eſſet, domũ deinde redeuntes breui omnes interierũt. Vni autem ianuam ingredi conanti temere clauſam obſtitiſſe, nec quom aperire niteretur potuiſſe. Hominẽ ibi pro foribus conſopitum in ſomnis ſpeciem uidiſſe, à qua ſuper tectum per imbrices deſcenſus in domum oſtenderetur. Quod quom feciſſet, & feliciter uixit, & ad ſenectutẽ peruenit. inde poſteris morem fuiſſe proditum. Sed Plutarchus eam ſententiã magis probat, quòd huiuſmodi homines ueteres minime puros putarent: nec illis omnino admiſcerentur, proculq́ à templis arcerent, utpote quibus funus tanquã mortuis & iuſta perſoluta eſſent. Memoria autem

ria autem

ria autem traditum eſt, quẽdam Ariſtinũ nomine, qui bac religione tenebatur, Delphos miſiſſe qui deum ſuo nomine precarentur, ut eum quibus ob hunc ritum difficultatibus tenebatur abſolueret. At Pythia iuſsit eum obſeruare quęcunq; puerpera facere cõſueuiſſet: quæ omnia ubi rite obijſſet, tum Dis immortalibus ſacrũ faceret. Tum Ariſtinus ex oraculi præcepto, ſe quaſi modo in lucẽ editum, mulieribus lauandum obligandumq; faſcijs & lactandũ præbuit, quod expiationis genus deinde cæteri obſeruarũt, quos ὑστεροπότμους, quaſi poſterius educatos appellarũt. Nõ deſunt qui ante Ariſtinum eum morẽ inſtitutum putent. & profecto mirari non oportet, ſi Romani eos qui ſemel ſepulti mortuorum numerũ tenuiſſent, limẽ ingredi prohiberẽt. Quippe qui egredientes rem diuinam facerent, nec prius ingrederentur, quàm ſacrum feciſſent. & quidem deſuper per impluuium deſcendere iubebantur, quod rite ſub dio piacula omnia expiarent. Habes optime Daniel quid de nominum immutatione & ritu ueterum ſentiam. Tu uero ſi melius quid habes accerſe uel imperiũ fer. Arriſit Daniel & facili nutu approbauit. tum Piſo. quom de religioſis, inquit, Daniel mentionem faceres, qui ſe diuorum numini addixere, Eſſæis uideris eos contuliſſe. Cœpiq; mecũ ſubdubitare, an illi eſſent quos Heſſenos appellat Plinius, qui eos uſquequaq; à nocentibus uitari ſcribit. de quibus puto eius uerba ſunt. Heſſeni gens ſola in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina, omni uenere abdicata, ſine pecunia, ſotia palmarum, in diem ex æquo conuenarũ turba renaſcitur: longe frequentantibus, quos uita feſſos ad mores eorũ fortunæ fluctibus agitat. Ita per ſeculorum milia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia eſt. Ii ſunt, inquit Daniel, quos oblique mordéri uidés à Plinio: & ſi apud illum Eſſæi non Heſſeni legendum eſt. ἐσσαῖοι enim ex interpretatione Sudæ ijdẽ ſunt, qui θεωρητικοί, id eſt ſpectatores philoſophi, de quorum moribus hæc locupletiſsime Philo ſcripſit. Palæſtinã maxima gens Iudæorum habitat: inter quos qui dicuntur ἐσσαῖοι ad quartum fermé præcipui dei cultores, animalia non immolant, ſolas mentes deo gratas exiſtimantes. Vrbes non habitant, putantes ſicut aeris contagio corpus, ita animum conſuetudine uulgi labefactari. Bona omnia in cõmune exhibent, non aurũ non argentũ ſeponentes ſibi: uſu ac natura fortunas metiẽtes. Parſimonia & moderatione diuites, felices uirtute, pacis artibus pacis ſtudio tenẽtur. Nemo tela, enſes, galeas, clypeos & id genus bellica meditatur: non alias quæſtuarias artes exercent. Nemo apud eos ſeruus: quomq; omnes liberi ſint, ſeruiunt tamen inuicem. Eos odio perſequuntur, qui ſeruos habent: uel quod æqualitatem uitæ uiolare uideantur, uel quòd naturæ leges tranſiliant, quę omnes homines tacito quodam nutu fratres genuit. Eam unam philoſophiæ partẽ amplectuntur, quæ deum, quæ rerum opificium ſcrutatur, eam quæ de moribus eſt cõtenti ſunt paternis legibus explorare: nec tamẽ ſine dei numine id fieri poſſe arbitrantur. Huic ſeptimos quoſq; dies impendunt à cæteris uacui, tria imprimis obſeruant, pietatem erga deũ, in uirtute ſtudiũ, erga homines benignitatẽ. Hinc illis perpetua pudicitia, magna Iuriſiurandi religio, incredibile mendacij odium, & eorũ quæ ad dei cultum attinẽt ſumma obſeruatio. Inde multa rerum omniũ æqualitas: cõmune omnium diuerſorium, cõmune ærarium, cõmunis uictus. Hibernas ueſtes æſtate, æſtiuas hyeme in eundem locum congerunt, quas ſine diſcerniculo deinde repetant. Hinc ſcilicet factum eſt, ut quom multæ ac barbaræ nationes Iudæam uaſtarint, ab his tamen ceu ſacroſanctis, ſemper impias manus abſtinuerint, neq; unquam iniuriam attulerint. Vſq; adeò uirtutis ſtudium & morum ſanctitas efferatis etiam animis imperat. Nec Iulius longam moram fecit, quin me ad dicendum hortaretur: ut plané explicarem, quis fuiſſet ueterum mos Iureconſultorum autoritate confirmatus, emendi, uendicandiq; ſibi per æs & libram: de qua ſæpe clariſsimũ parentem ſuum diſſerentem audiſſet, teſtantẽq; recentioribus iuris ſectatoribus omnino ignotã eſſe ceu pleraq; ex uetuſtatis maieſtate eruta: niſi perpaucis adeò qui bonas literas ſequerentur. Sed ſibi omnia, quæ olim à patre noſtræ urbis oraculo accepiſſet, parum propter ætatem animaduerſa facile excidiſſe. Sed ego ueritus ne id mihi accideret quod Phormioni de re militari corã Hannibale uerba facienti, aut Megabyzo de umbra & linea præ-

ſente Apelle diſceptanti:quorum uterq; inſanire exiſtimatus eſt,quòd coram ijs ora
tionem haberent,à quibus diſcere præſtaret,quàm docendi laudem quærere:En ti-
bi,inquam,Iuli, totius iuris conſultiſsimus Gilinus meus,qui iamdudum me neſcio
quo pacto ad iuris diſciplinam lapſum tacitus admiratur: quaſi aduerſus duodecim
tabulas facientē, qui alienas fruges excantem. Ex eo rem totam quære.habet enim
non iam ſub manu,ſed ſub ingenij promptuario,quicquid ex uetuſtatis arcano cæte
ris incognitum latet. Tum Gilinus in me conuerſus: feliciter, inquit,ageretur cum
iure noſtro,cuius umbram uix quandam tenemus,ſi tam ſolerti indagine cęteri om
nes qui ſe Iureconſultos profitentur,eum re ipſa cōminus congrederentur,iuriſq; ſa
lebras & ſolennitatē legum euoluere niterentur. Sed nūc dum quæſtum & compen
dia ambitionis ſectamur,deplorata fermè eſt iuris diſciplina: & quaſi per uſucapio-
nem ab his tenetur: qui dum ſuis clientibus,priuatiſq; emolumentis publicam ſalu-
tem prodidere,admirabilemq; illam iuris faciē interpollarūt,& quod penè dictu ex-
horreo,ius iniuriam fecere. Et ego profecto mecum ipſe meditabar aliquid in com-
mune afferre,ne unus ego in tam nobili cœtu aſymbolos manerē:ſumpſeramq; mihi
eas partes quibus ominationem,uimq; cantationum oppugnabā. Sed quoniam uos
me diuerſum trahitis, & quaſi tranſuerſum aufertis ad morem explicandum,qui cir
ca æs & librā ab antiquis obſeruabatur:cedo lubens,gratiaſq; fortunę ago,quę blan
dius mecum agit,quàm ipſe mihi ſtatuetam. Certandum enim mihi propius in mea
harena.accipio itaq; conditionē, & quaſi uobis ſtipulatoribus operam recipio. Atq;
illud imprimis teſtatū uelim:quæcunq; abalienari, id eſt lege duodecim tab.à noſtro
ad alterius dominium traduci atq; transferri iure poterant, uetuſtiſsimo uocabulo
res mancipi ſeu mancupi dictas eſſe. Sicut è contrario nemancupi, quæ abalienari
non poterāt. Vnde manceps ſiue mancipium,quòd manucapiatur:& mancipes,qui
à populo Romano aut emere aut conducere ſolebant:à manu ſcilicet,qua(ut Feſtus
refert)ſublata ſignificabāt ſe uictores emptionis eſſe.& mancipio, quod eſt manu ca
pio,obligo,ſummitto & ſeruum facio: & emancipatio ipſe alienandi modus: qui &
mancipatio dicitur. Alterum enim pro altero politū aduerti, ſicuti apud Horatium
iuris ciuilis obſeruantiſsimū autorem: Romanus, heu poſteri negabitis,emancipa-
tus fœminæ.Erat autem hoc uenditionis(ut ita dicam)ſimulachrum in ijs rebus ſci-
licet quæ mancipi dicebantur. Quarum abalienatio, ſi M. Tullio credimus,non ni-
ſi dupliciter fieri poterat:uidelicet aut per nexu traditionem,aut iure ceſsionē. Tra-
ditio nexu fuerat quædam celebris iuris ciuilis ſolennitas: quam nō exiſtimaui poſ-
ſe uobis uberius,nec fidelius explicari, quàm ſi Caij antiqui Iureconſulti totā ſolen-
nitatem explanantia uerba ſubnecterem: qui licet in præſentia non ſit in manibus,
tamen eum & refert & ſequitur & legiſſe aſſerit Boetius & Cynus noſtri iuris inter-
pres. Caij uerba libro primo Inſtitutionum hæc ſunt, Mancipatio eſt,ut ſupra etiam
indicauimus,imaginaria quædam uenditio,quod ipſum ius proprium Romanorum
eſt ciuiū:eaq; res ita agitur: adhibitis nō minus quàm quinq; teſtibus ciuibus Roma
nis puberibus,& pręterea alio eiuſdem conditionis homine qui librā æream teneat:
qui appellatur libripens. Is qui mancipium accipit,æs tenens ita dicit:hunc ego ho-
minem ex iure quiritiū meum eſſe aio,iſq; mihi emptus eſt hoc ęre,æneaq; libra. De-
inde ære libram percutit,idq; æs ei dat à quo mancipiū accipit,quaſi precij loco.hæc
Caius de nexu traditione. Et hoc eſt quod M. Varro indicat in primo De lingua lati
na:Rauduſcula porta quòd ærata fuit:æs Raudus dictū. Ex eo in ueteribus mancu-
pijs ſcriptum,Rauduſculo libram ferito.huc quicquid per libram & æs geritur perti
net:ſiue mancipio detur,ut Manilius exiſtimauit:ſiue non detur,ut Mutius. Propte
rea liber etiā qui ſuas operas pro pecunia quam debebat,quoad ſolueret, obſtrinxit,
nexus uocatur:ſicut ab ære obæratus. Non poſſum mihi tēperare hoc loco,quin eos
inſcitiæ arguam,qui M. Varronem arceſſunt,eiuſq; uerba & male intelligunt,& ine
ptius interpretantur. Exiſtimant enim eum in tertio de Latina lingua inter Mutium
& Manilium Flaccum diſceptatorē ſtatuiſſe, qui pro Mutio ſtet exiſtimāte nexu te-
neri quæcunq; per æs & librā obligantur præter mancipia.eius uerba ſunt.hoc Ver-
rius Flaccus eſſe ipſum uerbū oſtendit, de quo quæritur. Etymologiā ſcilicet huius
uerbi

uerbi nexi aucupatur Varro, ex Verrij Flacci ſentētia (nam quod Verius ait, non cōparatiuum, ſed Flacci prænomen eſt) nexumq; ita dictum putat, quòd obligatur per æs & libram, ne ſuum ſit. Nam quis eſt uel mediocriter eruditus, ne dicam Varro undecunq; doctiſsimus, qui neſciat, mancipia etiā nexu teneri; quod & uerba Caij quæ modo attulimus, & autoritas M. Tullij oſtendit: qui in Paradoxis cōcludens omnes improbos ſeruos eſſe: Non enim, inquit, ita dicunt eos ſeruos, ut mancipia quæ ſunt dominorum facta nexu aut aliquo iure ciuili. Sed ſi ſeruitus ſit (ſicut eſt) obedientia fracti animi & abiecti & arbitrio carentis ſuo, quis neget omnes leues, omnes cupidos, omnes deniq; improbos eſſe ſeruos. Ex quibus colligitur nexum & ad mancipia & ad ea quæ ſunt ſine mancipio referri. Vnde illud Ouidij poetæ meminime annotaſſe:

Mcq; tuum libra norit & ære minus.

Oſtendit enim poeta ſe ita eſſe addictum, ut præter libram & æs nihil ad pleniſsimā ſeruitutem deſit. Non potuit hoc loco ſe Iulius continere, quin interpellaret orationis ſeriem, Gilinoq; gratias teſtaretur: quòd Naſonis incolumitatem ſeruaſſet: quem alij labefactarant, non minus, ſed magis legendum exiſtimantes. Tum præterea admiror, inquit, quoſdam in candidiſsimo poeta quaſi nouam & parum conſuetam locutionē admiratos, quom & Ouidius ipſe alibi dixerit, me minus uno: & Statius in primo Thebaidos, æqua ferunt terrore minus. Quid uero nónne & ſummis oratoribus eadem peculiaris eſt? & ne prolixus ſim, ero contentus trium teſtimonio. Plinius: Is ergo tradit leænam primo fœtu parere quinq; catulos ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere. Valerius de miraculis hāc Syluani uocem refert. uno plus Etruſci cadent. Romanus exercitus uictor abibit. & Cicero ad Q. fratrem. ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Tunc omnes exoſculati optimi adoleſcentis ingenium, Gilinum hortati ſunt: ut ceptam dicendi rationem proſequeretur. Tum Gilinus ita orationem ad diuerticulum reuocauit. Alterum abalienādi modum expediuimus, in quo æs & librā adhiberi oſtendimus. Alter explicandus ſupereſt: quē iuris ceſsionem appellari diximus: hic autem non ære aut libra, ſed alia iuris ſolennirate conſtabat, ut Caius idem in ſecundo cōmentario. cuius uerba. In iure autem ceſſio fit hoc modo: apud magiſtratum P. R. uel apud prætorē, uel apud præſidem prouinciæ, is cui res in iure ceditur, rem tenens ita uendicabat. Hunc ego hominem ex iure quiritium meum eſſe aio. Deinde poſtquam ita uendicauerit, prætor eum qui cedit, interrogat: an contrà uendicet: quo negante aut tacente, tunc ei qui uendicauit rem addicit. Idq; legis actio uocatur. hæc ille. Quod & autoritate Gellij comprobatur, ubi de manu conſerere meminit. Ex cuius uerbis conſtat manus correptionem, uendicationem ad alterum: unde uindiciæ appellatæ, quas ſcilicet dicere prætor ferebatur, quoties ſuper ea re ſentētiam ferebat: ad alterum ceſsionē pertinere. Vtrunq; tamen ceſsionis appellatione fieri poſſe à ciue Romano oſtendit Tullius in Topicis, ubi locum è definitiōe pertractat: ubi me olim multa cum Cęlio noſtro cōmentatum memini. Nam pura traditione res alienari non poterat. hoc tamen uerum eſſe intellige: niſi ab eo, cui traditio fieret, res tradita uſu caperetur. Nam tunc ſine ulla ſolennitate, ut Boetius inquit, acquirebatur ſola uſucapione. Concludebatur autem antiqua uſucàpio utiq; anno in rebus mobilibus uel ſe mouentibus. In immobilibus uero & ſolo, biennio, tamen in Italia tantum: quod à Iuſtiniano poſt immutatū eſt. Hæc ſumma breuitate complectitur Horatius:

Si proprium eſt quod quis libra mercatur & ære:
Quædam (ſi credis conſultis) mancipat uſus.

Si autē omnia ea quæ nexu tradi poterant omiſſa (ut diximus) ſolennitate erant apta ad uſucapionem: neceſſe eſt, ut quæcunq; poterant uſucapi, poſſent etiam uſu tradi. Et ideo cognitis his quę uſu capi ſolent, qualia ſunt ſerui, domus, equus, fundus, & quæcunq; tangi & apprehendi poſſunt: cognoſcentur illa quæ mancipi dicebantur. Quæ uero non ſunt ad uſucapionem accōmodata, nec ſimiliter ad nexu traditionem erunt: & talia appellabantur nemancipi, qualia ſunt omnia incorporalia, quæ ſcilicet tangi non poſſunt, quæq; in mero iure conſiſtunt: ut uſus, hæreditas, uſufru-

ctus

ctus, obligationes quoquo modo contractæ: & id genus, quæ propterea non uſucapiuntur, quia nec poſſeſsionem, nec traditionem recipiunt. Sine poſſeſsione autem uſucapionem nõ procedere quis ignorat? ex quibus apertiſsime colligitur quid ſibi uoluerit imperator Iuſtinianus titulo de transfor. uſucap. & ſublata differentia rerum mancipi & nemãcipi. Et illo, de nudo iure quiritium tol. Sed animaduertẽdum eſt quia quæcunq; poterant nexu traditione abalienari, poterãt etiam iureceſsione. ſed non utiq; retrocurrit. nam ceduntur iura & actiones, inquit Vlpianus, res ipſæ reſtituuntur. Relinquit̃ ergo eas res demum mãcipi dici ſolitas, quæ ſunt ad æris & libræ ſolennitatem, atq; etiam uſucapioni aptiſsimæ. Nemancipi autem quę nec uſucapi, nec tradi nexu poterãt, licet iure cedi poſſent. Ex his uobis percipere facile eſt, quid ſit illud tertium teſtamẽti genus quod per æs & libram dicebatur. Nam tria teſtamentorum genera apud Romanos. Vnum quo in pace utebantur: quod imperator Iuſtinianus calatis comitijs uocari tradit, ex eo ſortè, quòd, ut Gellius inquit, calatis comitijs in concione populi fieret. Alterum procinctum, quod in procinctu fieret: cum uiri ſcilicet ad prælium in aciem uocabantur. Tertium per æs & librã, ex eo quòd per familię mancipationẽ, cui æs & libra adhibebatur, inſtitueretur. In quo conficiendo erat eadem neceſſaria ſolennitas, quam in nexu traditione diximus obſeruari, adhibitis ſimiliter quinq; teſtibus, & libripende, ciuibus Romanis puberibus: eoq; qui familiæ emptor dicebatur: quem ſcilicet ex Iuſtiniani uerbis non alium quàm ipſum hæredem ſcriptum fuiſſe intelligimus: quòd emptoris perſonã gereret, ſicut paterfamiliâs ipſe qui teſtamentum factitaret, uenditoris. Emebatur autem ſeu uendebatur familia, ſcilicet hęreditas, res, bona, ſeu ſubſtantia teſtatoris, ijſdẽ uerbis etiam quibus in nexu utebantur. Cuius conſuetudinis eam rationẽ putamus: quòd à principio P. R. nõ ſignato nummo, ſed rudi ære utebatur. Nam qui primus aurum ſignauerit, ignoratur. Aes quidem primus Seruius rex: argentũ ante Pyrrhum Roma ſignatum non uidit: autor Plinius: Q. Fab. Cos. an. urbis quingenteſimo octuageſimo quinto, quinq; annis ante primũ bellum Punicum, uel, ut Eutropius, M. Aemylio Paulo, Seruilio Fuluio Coss. an. A. V. C. CDLXXXIII. quom antea nõ numeraretur, ſed appenderetur aſsis: qui etiam ob id dipondius & libralis dicebatur: & expenſa, & militum ſtipendium, & libripendes. Qua conſuetudine, inquit etiam Plinius, in his emptionibus quæ mancipi ſunt etiã nunc libra interponitur. Aes tamen & argentum ſignatũ appendiſſe puto, unde denarium decem libris æris ſtetiſſe conſtat, & ſeſtertium dipondio & ſemiſſe: unde & nomina. quamuis tamen poſtea numeraretur, tamen ritus uetus manſit, & uerba quibus maxime fides obſtringitur: qua ſolennitate etiã in adoptionibus, ut Cælius modo dixit, utebantur, & nuptijs. In adoptionibus quom quis adoptarit, qui non alieno iuri ſubiectus, ſed ſui iuris eſſe diceret̃: quod non niſi principis autoritate fieri fas erat. Quæ ſcilicet adoptionis ſpecies propterea arrogatio dicebat̃, ut libro primo Digeſtorũ Caſus refert, quia ſcilicet is qui adoptabat rogabat̃, id eſt interrogabat̃, an uellet eũ quẽ adoptaturus erat, iuſtũ ſibi filiũ eſſe. Et is qui adoptaretur, rogabatur, an id fieri pateret̃. cui imaginarias illas uenditiones adhiberi ſolere oſtendit Iuſtinianus libro primo Inſtitutionum, quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur: eiq; æs & libram adhiberi ſolitam teſtatur Tranquillus in Auguſto. Caium, inquit, & Lucium adoptauit domi per æs & libram emptos à patre. In qua etiam adoptione nomina adoptantium ſumebãt: id quod modo audiſtis: ſicut hæredes teſtatoris. Sed ego iam longius protraxi penſum, quàm aut uos expetebatis, aut ego inſtituerã. proinde hic finem faciam. Quomq; ab oratiõe deſtitiſſet, Marius ab eo perquiſiuit, an furta quæ à Gellio cõcepta per lancẽ & licium dicerẽtur, ad hanc æris & librę ſolennitatẽ putaret referenda, id quod alios quoſdam audiuerat aſſerẽtes. Minime, inquit ille. nec enim furta ulla per lancem & licium concipiebantur. Nam ita Gellij uerba legenda ſunt. ea quoq; furta, quæ per lancem & licium comperta eſſent, perinde ac ſi manifeſta forent uendicauerunt. Indicat & hoc alibi Gellius, aſſerens furtorum quoq; quæſtiones cũ lance & licio euanuiſſe: de cuius rei obſeruatione non memini me quicquam hactenus apud Iureconſultos legiſſe: Feſti tamẽ uerba, qui Verrij Flacci quinquaginta priſcorũ uerborum

Cc cum

cum exemplis libros in duos & uiginti contraxit, uerba uidentur ad eam rem pertinere. Qui ſcribit, lance & licio comperta furta apud antiquos dicta eſſe: quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat: lancemq́; ante oculos tenebat, propter matrum familię aut uirginũ præſentiã. Ab hoc licio Tyro Tullius lictorem nuncupatum exiſtimauit: Licio enim tranſuerſo, quod liniũ appellatur: qui magiſtratibus (inquit) præminiſtrabant, cincti erant. Tum Piſo, Dixiſti uir doctiſsime, ſeſtertium dupondio & ſemiſſe ueteribus ſtetiſſe. Id ſcio & Vitruuium & Probum de notis antiquis ſcriptum reliquiſſe: hinc etiam ſæpe in antiquis uoluminibus eſt reperiri poſt geminum L, S unum, hoc modo LLS. ſignificat autem ut noſtis hoc ſeſtertium, libras duas & ſemiſſem continentem. Vnde tamen factum ſit ambigo, quòd boni aliquot & claſsici ſcriptores ſeſtertium quatuor aſſes continuiſſe ſcribunt. Hic Gilinus laudato genere quæſtionis: ſciendum tibi eſt, inquit, Piſo: primum à Romanis ſeſtertium ad Græcorum imitationẽ inſtitutum eſſe. Seſtertium enim non duos aſſes tantum, ſed ſemiſſem quoq; tertĳ aſsis continebat: ſicut Græcis, ſi Polluci credimus, τρίτον ἡμιδραχμον, id eſt tertia ſemidrachma, non duas tantum drachmas, ſed etiam tertiæ ſemiſſem complectebatur. Poſtea Hannibale urgente, ſecundo bello Punico, Q. Fab. Maximo dictatore, quom impẽſis reſpublica non ſufficeret, aſſes unciales facti: qui primo librarĳ, deinde ſextãtario pondere percuſsi fuerant: poſtea etiam ſemunciales lege Papyriana facti ſunt. Placuitq́; denarium XVI aſsibus permutari, quinarium octonis, qui antea quinis, ſeſtertiũ quaternis. Ita R. P. dimidium lucrata eſt. ſemper tamen obſeruatum eſt, ut ſeſtertium quarta pars eſſet denarĳ. Nam quom denarius per initia decuſſem ualebat, quarta pars fuit dipondius & ſemis, cũ uero ſexdecim aſſes ualere cepit, quarta pars erat quaterni aſſes. Sed immutata eſt hæc ratio poſteriori ſeculo. Nam Lampridius ſcribit Heliogabalũ nunquam minus centum ſeſtertĳs cænaſſe, hoc eſt libris argenti triginta: & cænas Vitellĳ & Apicĳ uiciſſe. Columella omnino ſeſtertium precium minimũ facit, quãdo ſingula iugera inculti ſoli uenire tradit milibus ſextertĳs. Pauliſper ſilentiũ poſt hęc interuenerat, quom Demetrius hæc ad me, Adduxiſti, inquit, uulgatũ Solonis uerſiculum: γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος. cuius ſententiam nõ uideo ſatis à Platone probari. Scribit enim ſeptimo De republica, minime Soloni credendũ, hominẽ ſeneſcentem poſſe indies plurima diſcere, qui minus id poteſt quàm currere. Iuuenibus enim cõueniunt multi maximiq́; labores. Vide igitur ne uerſiculũ minus apte adduxeris, uel Platonem offendas, ſi Solonẽ tuearis. Cui ego: Video te Demetri Socratẽ eum hoc loco imitantẽ, qui hæc apud Platonem loquitur, atq; ideo εἴρων appellatus eſt: quòd aliud corde ſentiret, aliud ore loqueretur. Sed ille quidem aduerſus ſophiſtas ac pertinaces hoc more utebatur. Tu uero aduerſus amicorum ac ſodalium candidiſsimum. Quòd niſi ioco & conferendæ orationis gratia ſatis intelligerem te hæc locutum, exclamarem actutum in te illud Homericum:

> ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος, ὅμως ἀΐδαο πύλῃσιν,
> ὅσχ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

Noſti enim uir ſpectatiſsime eum eſſe non modo oratorum, ſed philoſophorum etiam morem, ut perſæpe pro loco aut occaſione oppugnẽt, approbentúe antiquorum ſententiam, non eam tam ſuo ingenio quàm inſtitutæ orationis modo metientes. facit hoc Plato, crebrius tamen Ariſtoteles, nec ſine ſuſpicione affectatæ calumniæ, & quæſitę laudis ex uituperatione maiorum. & ut de Platone loquar, quis exiſtimarit ſummum philoſophum negare id quod adeò omnibus protritum atq; exploratũ eſt, ætatem multarum rerum notionem afferre mortalibus. Quod Homerus tuus ſub perſona Telemachi ſatis oſtendit.

> ἐγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα.
> νῦν δ' ὅτε δὴ μέγας εἰμί, καὶ ἄλλων μῦθον ἀκούων
> πυνθάνομαι, καὶ δή μοι ἀέξεται ἔνδοθι θυμός.

Et Afranius apud noſtros eleganter adeò & ſcite uidetur dixiſſe:

> Vſus me genuit, mater genuit Memoria,
> Sophiam Graĳ, Latini dicunt ſapientiam.

Hinc illa

Hinc illa uox comici è medio uulgo excepta,

Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad uitam fuit,
Quin res, ætas, uſus ſemper aliquid apportet noui.
Aliquid moneat: ut illa quæ credas ſcire neſcias:
Et quæ tibi putaris prima, in experiendo repudies.

Deniq; quibus machinis utitur ad euertendã Solonis ſententiã, quàm tenui quamq́; imbecilla ratione. minus, inquit, id poteſt ſenex quàm currere. Iuuenibus enim conueniunt multi, maximiq́; labores. nihil hic par uideo. Quid enim habent corporis uires, quod cum ingenij atq; animi uiribus conferri poſsit? Tabeſcũt illæ & conficiuntur ætate genuino & naturali calore exoleſcẽte. At ingenium uſu rerum multaq́; experientia conditur, longeq́; uegetius fit: ut uera Ciceronem dixiſſe intelligamus: qui quom cætera in ſenibus languere ſcribat, ſolam prudentiã putat reuireſcere. & profecto ita eſt. Nam & Celtę Herculem illum ſuum, quem ὄγμιον uocant: putantq́; celebrata illa toto orbe facinora neq; robore neq; ui corporis, ſed eloquentia & ingenio perfeciſſe: ſenem rugoſum adeò & obſoletũ finxerunt: quòd ſenes maximis quibuſq; rebus obeundis pares exiſtiment. Putauit idem ipſe Plato, qui in ſua republica ſummum & ſecretius conſilium ex LXXX. ſenibus maioribus ætate conſcribit: atq; ijs curam legum, curam iuuentutis mandat. An non Homerus Neſtorem iam alteram ætatem agentem in bellum Troianum duxit. Nónne ipſius carmen illud:

καὶ πολιοῖπερ ἐόντεσ ἀναγκαῖοι πολεμισαί.
Aetas cana etiam non eſt incommoda bello.

Quòd ſi ad pugnã, ſi ad publica comitia, ſi ad arcanas cõſultationes accerſitur: quanto facilius diſcendi laborem pati poteſt? non minus profecto quàm ſumendi cibum, quàm inſpectandi, quàm audiendi, quàm familiares atq; amicos compellandi. Sed quid tecũ uolſellis pugno, quom gladio facile poſsim & iugulum petere, & totã rem conficere? Nónne ille ipſe Plato in dialogo De philoſophia banc eandẽ Solonis ſententiã extollit. quærens enim num philoſophia ſit πολυμαθία, id eſt multarum rerũ diſciplina: quid aliud, inqt, eſt philoſophari, q̃ id facere quod dixit Solon. dixit autẽ:

γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Et mihi quidem uidetur ſemper aliquid diſcendum ei qui in philoſophum ſit euaſurus, ſiue iunior ſit, ſiue ſenior, ut quàm plurima diſcat in uita. Vides igitur Demetri id quod ſcio tibi antea fuiſſe perſpectum, me neq; fruſtra Solonis uſum teſtimonio, neq; aduerſatum Platoni: qui (ut dicitur) pro loco duos parietes ex eadem fidelia inalbat. Tum Demetrius renidens; Non me pœnitet, inquit, te ijs prouocaſſe: quando haud ſine mercede id ſtetit mihi. Quòd ſi quis pugnæ paratus eſt, iam nunc harena cedo, & lubens ſtadium uolenti relinquo. Subinde in Marium uerſus Daniel: At tu, inquit, qui pene ad irritandum cæteros aſilus es: neq; te huius nominis pigeat, quo Socrates meruit appellari: age nunc, & quoniam digitos annulis honeſtari dixiſti, in quibus & deorum & clarorũ hominum imagines exprimebantur: qui nam præſtantius accõmodatiusúe facerent iam mihi expedi: An qui his mortalium, an immortalium ſcalperent ſimulachra? Quod quæſtionis genus ſcio à Plutarcho etiam pertractatum olim, ſed ætatis iniuria à poſteritate deſiderari. Faciet autem (puto) tua oratio, ut quicquid id eſt, deſiderari æquiori animo feram. At Marius pauliſper contabundus barbam & capillum permulſit: tum ita cœpit. Periclitabor Daniel in hoc genere, quid poſsit ingenium. Subire ſcilicet audacis & parum cauti nomen malo, qui præcipiti & tumultuaria oratione de re parum antea animaduerſa diſſerã: quàm aut durior abs te, aut tardior ad obſequendũ ab amicis exiſtimer. Noui enim illud Græcorum, βράδυς χέεις ἄχεεις. Et profecto hæc ipſa feſtinatio dicendi patrocinabitur, ſi quid minus amuſsitatum perpenſumúe attulero. Nihil enim minus cogitabam domo abiens, q̃ de annulis eorumúe ſcalpturis uerba facere. Tu itaq; Daniel, quid uelis, ipſe uideris: quod uis certè habebis. Quom aũt in hoc ſentẽtiarũ biuio uerſemur, dubitemusq́; utri præclarius fecerint: an qui deos, an qui homines, annulis inciderint: quo totam rem cõmodius abſoluamus, ſeorſum & hanc & illam ſententiam expendemus. uidentur enim utrinq; rationes occurrere. Imprimis aũt de prærogatiua

annulorũ nonnihil perſtringemus,quo deinde collecta ſumma tota res aptius in par
tes diducatur.In gratiam primũ Promethei fama eſt mortales annulos induiſſe.Fue
runtq́ ferrei,ut facile in memoriã uinculorum eius inuentos intelligas. Atq; hoc ip
ſum fabuloſum pleriſq; creditur. ſed Gygis annulum,quo circumacto habẽtem ne
mo cerneret, quis non etiam fabuloſiorem fateatur? quamuis Platonem uideamus
eius rei aſſertorem. Veterum etiã ſuperſtitio multum ijs dedit autoritatis, exiſtiman
tium eos remedijs atq; incantationibus accõmodatos: quam opinionẽ hodie etiam
uulgo perſuaſam uidemus,& à circumforaneis prǽſtigiatoribus approbari.Hinc A
riſtophanes priſcæ autor comœdiæ:

οὐδὲν προτιμῶ σοῦ, φορῶ γὰρ πριάμενος
τὸν δακτύλιον τόνδε παρ᾽ Εὐδάμου δραχμῆς.

Fuit enim Eudamus notus præſtigiator,ueteris comœdię conuicijs proſciſſus.Lon
go certè tempore ne ſenatum quidem Romanum annulos habuiſſe aureos manife
ſtum eſt. Siquidem ijs tantum qui legati ad exteras gentes ituri eſſent,annuli publi
ce dabantur:credo quoniam ita exterorum honoratiſsimi intelliganturs,neq; alijs uti
mos fuit,quàm qui ex ea cauſa publice accepiſſet.uulgoq́ ſic triumphabant.Et cum
corona ex auro Etruſca ſuſtineretur à tergo,annulus tamen in digito ferreus erat,æ
qua fortuna triumphantis & ſerui coronam ſuſtinentis. Sic triumphauit de Iugurta
C.Marius.ſic peculiariter ferreo Lacedæmonij utebantur.Aureum Marius cogno
minis meus non ante tertium conſulatum ſumpſiſſe traditur. Ii quoq; qui ob legatio
nem acceperant,aureo in publico tantum utebantur:intra domos uero ferreis.Quo
argumento etiam poſtea ſponſæ annulus ferreus mittebatur,isq́ ſine gemma.Tem
poribus Homeri in nullo fuiſſe uſu ſuſpicantur:quòd nuſquam poetam de his memi
niſſe animaduertimus. Et quiſquis ille fuit qui primus id inſtituit, cunctanter id fe
ciſſe exiſtimari poteſt:qui læuis manibus ac latentibus eos induit:quom ſi honos ſe
curus fuiſſet,dextra fuerit oſtentandus. Quòd ſi impedimentũ poterit in ea aliquod
intelligi: etiam conſertoris uſu argumentũ eſt, maius in leua fuiſſe,qua ſcutum rapi
tur:ni forte quis potius id datum auaritiæ putauerit,quo minus in ſiniſtra manu de
tererentur.Quom M. Craſſus duo milia pondo auri rapuiſſet ſuo & Pompeij tertio
conſulatu è Capitolini Iouis ſolio à Camillo ibi condita:æditυum cuſtodiæ eius de
prehenſum fracta in ore annuli gemma ſtatim expiraſſe, & indicium ita extinctum
conſtat.Annulos perſæpe à ſenatu & à nobilitate abiectos in ſumma rerum indigna
tione comperimus.Sicut quom Cn.Flauius libertino patre genitus,quòd faſtos pro
mulgaſſet, tantum fauorem populi promeruit, ut ædilis curulis & deinde tribunus
plebis creatus ſit. Promiſcui autẽ uſus fuiſſe ſecundo bello punico indicio eſt, quòd
non aliter potuiſſent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Hãnibale mitti. Tan
ta fuit huius rei religio apud ueteres, ut multi auorum prætura functi in ferreo con
ſenuerint.In Quintiorũ familia nõ modo aureos annulos,ſed ne aurum quidem fœ
minas habere mos fuit: quod poſteriori ſeculo adeò uulgatum eſt, ut ſeruitia ferrum
auro cingerẽt, interdum mero uterẽtur. Singulis primo digitis gerere mos fuit, qui
ſunt minimis proximi,quin & inde nomen mutuati: poſtea pollici proximo indue
re,etiam deorum ſimulachris:deinde iuuit & minimo dare. Galliæ Britanniæq; me
dio dicuntur uſæ.tres uni minimo aliquando maiores noſtri cõgerebant.Alij unum
tantum, quo ſignarent ſignanda. condebaturq́; ille ut res rara, & ut ad iniuriæ uſus
indigna,& uelut è ſacrario promebatur:& unum in minimo digito habuiſſe,pretio
ſioris erat in recondito ſupellectilis oſtentatio. nonnulli ſub gemmis uenena claude
bant, ſicut Demoſthenes ſummus oratorũ Græciæ, & Hannibal Pœnus,qui annu
los mortis gratia habuerũt. In ſummo etiam pretio atq; optima parte cenſus habitos
Polycratis Samij exemplũ oſtendit. Qui felicitatis ſuæ, quam nimiam fatebatur eſſe
ipſe,ſatis piamẽti in unius annuli gemmæq́; quæ in eo erat, uoluntario damno exiſti
mauit,cum fortunæ uolubilitate paria uolens facere: planeq́ ab inuidia eius ſe redi
mi putans,ſi hoc unũ doluiſſet.aſsiduo ergo gaudio laſſus, prouectus nauigio in al
tum annulum merſit. At illum piſcis eximia magnitudine, regi natus, eſcæ uice ra
ptum, ut faceret oſtentum,in culinam domini rurſus fortunæ inſidiantis manu red

didit. Sardonychem gemmam in eo fuiſſe tradũt, quam deinde in Cõcordię delubro cornu aureo Auguſtę dono incluſam dicatamq́ multi tradiderunt. Annuli equeſtrẽ ordinem à plebe diſtinxere, ſicut tunica ab annulis ſenatum, quãquam id paulo ſerius: quom antea purpurea etiam latiore tunica uſos præcones inueniamus. Milites quom Cæſar Arimini magna illis præmia polliceretur: digitoq́ arrecto fidem daret: putauerũt ſibi annulum, id eſt dignitatẽ equeſtrem promitti. Atq; omnino maioribus noſtris annuli fuerunt in frequenti uſu, utpote quo cibi quoq; ac potus à rapina uendicarentur: claues etiam ipſas pecuniarias ſignabant. Certè matronam, quòd loculos in quibus erãt claues uinariæ cellæ reſignauiſſet, à ſuis inedia mori coactam inter uetera exempla accepimus. Hinc illud comici: Omnes releui ſerias. Scribit Cicero, ſuam olim matrem lagenas etiam inanes obſignaſſe, ne dicerentur inanes aliquę fuiſſe, quæ furtim eſſent exiccatæ. Hoc teſtamenta ſubſignabant. Poterantq́ omnes teſtes uno annulo id facere. hic etiam hodie ad pręſentarias ſponſiones exilit, nec ulla eo arra paratior. Pulchre itaq; Græci ac latini uno conſenſu eum ſymbolum appellauere: quem priſci nunc dactylion, nunc candalium, nunc ungulum dixerant. Aegyptiorum ſacerdotibus nullum animal licebat attingere, quod ſacro ſigillo non fuiſſet annotatũ, præter admodum pauca, quæ icc irco profana exiſtimabantur. Cuius rei rationem non proſequor hoc loco, quòd Cælius eam non negligenter in hieroglyphicis perſtrinxerit. conſtat tamen Aegyptios annulis nõ fuiſſe uſos, eosq́ auribus crebrius inſeruiſſe. In inſula Lemno ſacerdos Dianæ rubricam terram ex antro quodam effoſſam peractis ſacrificijs ſumma cum ueneratione in urbem perfert: eamq́ aqua, uel, ut Dioſcorides inquit, caprino ſanguine ſubigit: quod ubi diligenter factum eſt, ei captæ imaginem annulo imprimit. Eſt enim hoc ſacrum Dianæ ſignum: nec aliter uenui exponitur. Atq; hoc eſt quod Plinius eam ſphragidem, id eſt ſignaculum dicit appellari, quam medici ſigillatum lutum hodie uocitant. Vtebantur etiam flamines annulo, ſed peruio & caſſo: quod nonnulli ſine gemma, laxum alij & facilẽ ad induendum interpretati ſunt, nobis omnino placet ſine gemma intelligi. Mitti etiam ab amatoribus pro amoris ſymbolo mos fuit: quem in ſponſalibus etiam & cõteſtandis nuptijs adhibebant: & pronubus uocabatur. Imperatores utiq; eo utebãtur. & Maximini quidem fuiſſe tam grandem accepimus, ut cæteri eo pro dextrocherio uterentur. Alexandrum regem annulo ori admoto Epheſtioni ſilentium imperaſſe diximus. Inter Cepionẽ & Druſum ex annulo in auctione uenali inimicitiæ cœpere: unde origo belli ſotialis & exitia rerum. Primus omnium Scaurus priuignus Syllæ, dactylothecam Romę habuit: id eſt, annulorum cõditorium. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex dactylothecas in æde Veneris genitricis conſecrauit. At annulorũ ſigna multis modis luxuria uariauit: gemmas addẽdo exquiſiti fulgoris, cenſuq́ opimo digitos onerando. Mox & effigies uarias cælando, ut alibi ars, alibi materia eſſet in precio. alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne quis unã ſignandi cauſam in annulis eſſe intelligeret, ſolidas induit. Quomq́ ambiguũ ſit utri præſtantius conſulerent, an qui deos, an qui homines adſciberẽt: qui ſibi deos malunt, poſſent fortaſſe his rationibus ſuam ſententiam tueri: quòd uel ad ornatum, uel ad fidem approbandã nihil eſt Dis in tota natura præſtantius: quos boni uiri omnibus locis, omnibusq́ actiõibus teſtes adhibere debẽt. Nihil eñ aut loqui cũ hominibus, aut nobiſcum meditari debemus, quin Di interſint: non modo ui & poteſtate ſua, ut profecto adſunt: ſed ſimulachro, & effigie. Adde quòd ſi eos perpetuò nobis præſentes & coràm eſſe fecerimus, erimus multo ad negocia omnia obeũda moderatiores, multumq́ affectibus & libidini detrahemus. Et quiſquis ita ſeſe inſtituerit, ut deum pręſentem habere uelit, ſciat ſe ad uirtutem non mediocriter profeciſſe. Afficit etiam hoc neſcio quo pacto bona ſpe animum cogitantis ſibi præſens numen. Et profecto non uideo quod paratius præſentiusúe amuletum eſſe poſsit ad calamitates atq; aduerſa fortunę declinanda, quàm conſpicui proximiq́ numinis fauor. Proinde ſoleo plurimum approbare emblema, quod Cælius noſter annulo inſcripſit. Eſt autem id, ἐλπὶς ἐμοῦ θεός. quo ſe optima ſpe imbutũ, optimaq́ à Dis ſperare oſtendit. Qua ſpe nulla optabilior nec haberi poteſt nec cogitari. Calculum huic ſententiæ uidetur na

tura adieciſſe, quom ſua ſponte gemmam regis Pyrrhi ſcalpſit, qui aduerſus Romanos bellum geſsit. Namq; habuiſſe traditur achatem, in qua nouem Muſæ & Apollo citharā tenens ſpectaretur, non arte ſed natura ipſa artifice: ita diſcurrentibus maculis, ut Muſis quoq; ſingulis ſua redderentur inſignia. Vt iam nemo niſi planè impius diffiteri poſsit, quin deorum conſilio, natura nobis quid obſeruandum, quidq; in hac re ſequendum ſit, indicarit. Hæc quidem illi, fortaſſe & meliora. Sed qui diuerſa his probant, ſic eorum argumenta diluere, ſic ſuas poſſent rationes confirmare. Deos quidem primum neq; oculis uſurpari poſſe, neq; religioſe obtutu coli. Quòd ſi abdicata omni ſimulatione uerum fateamur: eos iure immortalibus putamus contumeliam facere, qui mortalium manu effingunt, prophanantq; quodammodo putantes poſſe noſtro aſpectui ſubijci. Deorum enim maieſtas uti ſe reconditam ſemotamq; ab oculis noſtris uoluit: ita neq; artificio humano ſolicitari, aut ex arcano ſuo abſtrahi poteſt. Nec ſi poſsit, profectò debet. Theopompū accepimus, quom ex myſterijs Eleuſinis quædam inuulgaſſet, per quietē deas eius religionis præſides uidiſſe meretricio habitu: quomq; eius rei cauſam percōctatus eſſet, audijt expoſtulātes: quòd è ſuo diuinitatis adyto ab eo forent eiectę, & quaſi omnibus proſtitutę. Theodotum Tragœdiarum poetam oculis captum tradūt, quom è Iudaica diſciplina quædam ad fabulam conarus eſſet trāſferre. Et profectò ſapienter uidentur feciſſe Iudæi, in quorum templum quom Cn. Pompeius olim penetrāſſet, nullam intus dei effigiem, ſed uacua & inania tantum arcana offendit: & ut ſapienter dixit Varro: qui primi populis inſtituerunt deorum ſimulachra, metum dempſerunt, errorem addiderunt. Deus enim ſola acie ingenij, non dicam cognòſci, ſed explorari poteſt. Notum eſt enim illud Platonis: ῥάδιον δὴ θεὸν ζητεῖν, εὑρεῖν δ᾽ ἀδύνατον. Si qua igitur ratione deū captus humanus aſſequitur, ſolo animi ſpectro exprimitur. Hoc uno itaq; coli, hoc implorari, hoc in teſtimonium adduci debet. Hic eius ſedes, hic eius diuerſoriū, hic à nobis incredibili cura & incomparabili ſtudio excolendus, quo liberalius in eo ſumma illa rerum omniū opifex poteſtas diuerſetur. Faceſſant igitur qui ſingulis horis digitis deum pertractant: tantumq; ſibi uel de innocentia uel uirtute ſua pollicentur, ut nunquam inſpectorem deū ſubuereantur. Magna profectò ueneratio, deos manibus ferre, quibus tot impuritates, tot dictu obſcœna attingamus. Certè ſacra adituri aliquot diebus abſtinent. Abſtinēt, qui Trophonij antrū ſubituri ſunt: illotis manibus menſæ accūbere prohibemur. Cum Dis tamen tam familiariter, ne dicam impudenter agemus, ut eos non dicam flagitijs (eſt enim hoc planè diſſolutū) ſed iocis, ſed ineptijs noſtris, quibus omnibus momentis uita uelit nolit inuoluitur, teſtes adhibeamus. Parit parit, mihi credite, hæc aſsiduitas non pietatem neq; religionē, ſed planè confidentiam & iniuriā erga deos. At quanto facturi ſatius, ſi homines humana uerſemur: quæq; negligentius habita, nullum piaculum afferant. Faciemusq; id ſummorum uirorum exemplo. Iſmenias ille tibicinio clariſsimus in ſmaragdo annulo inſertam Amymonem ferebat. Pompeius leonem enſem ferentem. Mæcenas ranam. Cæcilius Nepos quadrigas, credo antiquitatē Etruſcorū regum prætendens, à quibus ipſe genus iactabat. Multi ſuas effigies: ſicuti uidemus apud Plautum lenonem agnoſcentē in literis imaginem militis. Purus putus eſt ipſus, noui, herus Polymachæroplacides. Si tamen mihi detur optio, clarorum uirorum quiq; nos ad gloriam excitent, imprimis ſimulachra uelim affigi: quorū ſcilicet laudes ſemper oculis obuerſentur. Intercatienſis ille, cuius patrem Scipio Aemylianus ex prouocatione interfecerat, pugnæ eius effigie ſignaſſe tradit̄: uulgato Stilonis Præconini ſale: quidnam fuiſſe acturum eum, ſi Scipio à patre eius interemptus eſſet? Proceres Romani imagine imperatorū ſignauerunt. Fuit tamen id aliquandiu periculoſum, atq; id maxime ſub Tiberio Cæſare. Quo tempore fuit accuſandi frequens & penè publica rabies, quæ omni ciuili bello grauius togatam ciuitatē confecit. Excipiebatur ebriorum ſermo, ſimplicitas iocantium: nihil erat tutum, omnis ſæuiēdi placebat occaſio, nec iam reorum expetebat̄ euētus, quom eſſet unus omniū. Cœnabat Paulus prætorius in conuiuio quodam, imaginē Tiberij habens exciſa & eminente gemma. rem ineptiſsimam fecero, ſi nunc uerba quæſiero, quemadmodum dicam illum matulam

ſumpſiſſe

ſumpſiſſe. Quod factum ſimul & Maro ex notis illius temporibus ueſtigatoribus notauit. at ſeruus eius cui nectebantur inſidiæ, ei ebrio annulum extraxerat. Et quom Maro conuiuas teſtaretur, admotam eſſe imaginē obſcœnis, & iam ſubſcriptionem componeret, oſtendit in manu ſua ſeruus annulum: atq; ita calumniatorē fruſtratus eſt. Sylla dictator traditione Iugurthæ ſemper ſignauit. Quę res Marij animū ab eo, quom Sylla eius quęſtor eſſet, alienauit. atq; his initijs ciuiles faces exarſere, quę deinde penè omnem nobilitatē extinxere. Diuus Auguſtus inter initia ſphinge notauit. Duas autem in matris annulis indiſcretæ ſimilitudinis inuenerat. altera per bella ciuilia abſente eo amici ſignauere epiſtolas & edicta, quæ ratio temporum nomine eius reddi poſtulabat, nō infaceto lepore accipientium: ænigmata afferre eam ſphingem. Poſtea ad deuitanda conuitia Alexandri Magni imagine ſignauit. Cuius regis edictum accepimus, quo uetuit in gemma ſe ab alio ſcalpi quàm Pyrgotele, non dubie clariſsimo artis eius ſignifice. Nec certè ob aliam cauſam uulgo eam opinionem inualuiſſe exiſtimamus, iuuari eos qui illius imaginem geſtent, quàm quòd memoria rerum geſtarum & celebritate famæ animos quodammodo hominum bona ſpe imbuat, & ad maxima audenda inſpiret. Cæteri deinde principes Romani Auguſti feliciſsimi omnium imperatoris ſignauere, quam illi ſimilem expreſsit Dioſcorides artifex. Dedit itaq; Auguſtus poſteris exemplū, quod ipſe à maioribus acceperat. hoc ut ſequamur ita ipſius autoritas ſuadet, ut deorum maieſtas diſuadet ne diuerſa ſentientibus ſubſcribamus. Et hi quidem ne eorum ceremonias polluamus, & quaſi in ordinem redigamus religionem: ille ut eius magnitudinē cæteramq; excelſi animi claritatem, quantum in nobis eſt, imitemur. Habes Daniel quod præcipiti & præpropera oratione conſequi potui. Nec mihi parum perſpectum eſt, quin ſi lucubrationē & maturitatem addidiſſem, potuerim hęc & copioſius & elegantius explicare. Nolo tamen ſine ſpe præmij dicta hæc à me putes. Rogo enim te qui rationarijs publicis præſides, habesq; omnes rationes numerorum in numerato: uelis mihi aperire totam antiquorum rationē, qua in numerando per digitos, & dearticulationes quaſdam utebātur. Scio enim & Hieronymum & antiquiores quoſdam de hac re meminiſſe, ſed tam ſuccincte ac ieiune, ut occaſionem potius dubitandi afferant quàm intelligendi. Hæc Marius cum multa omnium approbatione dixerat. quom Daniel ita excepit: Nefas putamus Mari tibi tam bene de nobis merito ac tam feliciter obſecuto quicquā negare, uel ubi uerſatur exiſtimationis periculum. Scis enim iam multos annos prætérijſſe, ex quo niſi per interualla & ſucciſiuis horis libros attigimus. Reuocabo tamen in me animum, & quantum memoria ſuppeditabit, obſequi tentabo. Hæc quom dixiſſet, pauliſper ſe collegit, tum ita cœpit. Exiſtimabam mecum olim eam numerorū rationem quæ fit per digitos, recenter inueniam, nec ueterū meruiſſe ſuffragiū. Sed poſtquam receptiſsimos autores animaduerti eam comprobaſſe, eius quodammodo factus ſum obſeruantior. Sed antequam rationem explicem uideor facturus operæprecium, ſi quatenus eius autores meminerint, prout memoria ſuggeſſerit, diſſeruero. Plinius tradit, Ianum à Numa rege dicatum digitis ita figuratis, ut trecentorum ſexaginta quinq; dierum nota, per ſignificationē anni, temporis & æui ſe deum indicet. Nec temere Iuuenalis uidetur illud protuliſſe:

Felix nimirum qui per tot ſecula mortem
Diſtulit, atq; ſuos dextra iam computat annos.

Apuleius in Apologia Magiæ, computationē digitorū geſtu fieri ſolitā docet. Nam nunc in circulum cogebantur, nunc porrecta palma aperiebantur digiti, numero quem ſignificari uolebant. Hieronymus in Iouinianum comminus magis uidetur rem attigiſſe. eius uerba ſunt: Centeſimus & trigeſimus fructus quanquam de una terra & de una ſemente naſcatur, tamē multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipſa digitorum cōiunctio, quaſi molli oſculo ſe complexans & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta uero ad uiduas, eo quòd in anguſtia & tribulatione ſunt poſitę: unde & ſuperiori digito deprimuntur. Quantoq; maior eſt difficultas expertæ quondam uoluptatis illecebris abſtinere, tanto maius eſt præmiū. Porro centeſimus numerus, diligenter quæſo lector attende, de ſiniſtra

transferẽ ad dextrã: & ijſdẽ quidẽ digitis, ſed non eadẽ manu, quibus in læua nuptę ſignificanẽ & uiduæ, circulũ faciens exprimit uirginitatis coronã. Conferẽs itaq; ea quę ab antiquis dicta ſunt, cũ recentiorũ ſcriptis, totã uideor huius rei ſeriẽ ita collegiſſe, ut læua quidem numeros omnes citra centenarium indicet, dextra qui eum ſuperant & tranſiliunt. Atq; ut ab initijs retexam: ſummus minimi articulus, ſi complicetur, unitatem: minimus & annularius modice flexus binarium, minimus annularius & medius ternarium oſtendunt. Quòd ſi minimo arrecto, proximus & medius flectantur, quaternarius: ſi arrectis cęteris, unus medius flectatur, quinarius: ſi unus flectatur annularius, ſenarius: ſeptenarius, ſi unus minimus in ſummo flectatur nodo, indicatur. At minimus annulariusq; complicati, octonariũ: nouenarium tres flexi, minimus, annularius, medius, demonſtrant. Quòd ſi omnes corrigantur, indexq; ad ſummum pollicis articulum procumbat, denarius reſultat. Si correctus pollex in ima regione indici hæreat, uicenarius: ſi index apicem pollicis exoſculetur, tricenarius: ſi medium indicem pollex inequitet, quadragenarius. Si pollex ad medium decumbat, quinquagenarius. Si ſummum pollicis internodium index inequitet, ſexagenarius. Si pollex arrectus ſummo arrecti indicis nodo adhæreat, ſeptuagenarius. Si pollicis imũ internodium index inequitet, octogenarius. Quòd ſi pollicis imum nodum index interius obambulet & quaſi circumplectatur, nonagenarius effingetur. Atq; interim quom deuolutos depreſſosq; aliquos dico, cæteros obiter extantes prominentesq; intelligi uolo. At quom ad centenos uſq; promoueris lęua, dextra ſubinde centenos, ducenos, millenos ad myriadas uſq; nec ultra numerabis: & licet non eadem manu, ijſdem tamen digitis id efficies. Nec fruſtra ad myriadas, id eſt decies mille, dixi nec ultra, quom hic numerus ueteribus omnino eſſet maximus: utpote ultra quem certũ nomen numeris nullum darẽt, fieretq; iteratio potius quàm nuncupatio. Ad hanc numerationis per digitos effigiem, illud etiã annotare lubet, mercatorum & lucrionũ cæterorumq; id genus aginatorũ numerarias notulas, quibus raptiſsime in producendis ſeiugandisq; ſummis utuntur, effectas eſſe: nam quod 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ſignant, monumenta & flexus digitorũ uidemus repræſentari. Hinc etiã agnoſcimus cur ratiocinatores noſtri æui digitos numeros appellauerint, qui citra denarium continentur. Articulos uero qui in decem æqualia deduci poſſunt. Miſtos autem eos, qui ex utriſq; componuntur. & nequid prudens prætermittam quod ad rem præſentẽ faciat: ſcio etiam recentiores numerorum magiſtros annularem rationẽ uocaſſe, quam Ptolemęus & Gręci κελιοτὸν dixere. Et hæc quidem ſunt quæ hactenus ſuper hac re animaduerti: ſi quid in poſterũ luculentius deprehendam, nec tibi nec amicorũ cuiquam inuidebo. Placuit omnibus nouitas rei, à multis quidem perquiſita, ſed à nullo diligenter ſatis excuſſa: putabantq; omnes ad ea quæ Daniel dixiſſet, nihil omnino poſſe adiungi. Sed Petrus Antonius, cuius ſilentium iamdudum ægreferebamus: Parcite, inquit, exiſtimare quicquam eſſe in rebus humanis tam abſolutũ, cui non aliquid poſsit accedere. Egregie quidem Daniel digitorũ numeros inflexionesq; perſtrinxit: ſed memineritis nunquam uindemiatori fraudi fuiſſe, ſi poſt uindemiã racematio: aut meſſori, ſi (ut inquit Varro) perfecto ſpicilegio ariſtæ aliquæ deprehendantur. eſſe uobis teſtimonio poteſt, quod quom tot celebres uiri de uerborum ui & ominatione uerba fecerint, tanta rerum & ſententiarum copia, nonnihil tamen ego alioqui mediocris ingenij ſperarẽ poſſe adiungere. Quomq; omnes uix id fieri poſſe ſuſpicarentur: efflagitarentq; ſumma ope, ut Petrus ingenij periculum faceret. Etſi ſtultum hoc & plenum temeritatis, inquit, intelligam, tamen quoniam ueſtrũ agnoſco uotum, extorquebo à me, quod alioquin non eſſem impetraturus, niſi uos expeteretis. Dicã autẽ imprimis, nulla parte magis agnoſci quantũ polleat oratio, quàm in ciuilibus aut ſenatorijs actionibus: quibus ſuademus aut diſſuademus, accuſamus aut defendimus, laudamus aut improbamus. Hæc iure regina, flexanimisq;, & iudiciorum domina appellata eſt. hæc in Pericle tonabat, fulgurabat, fulmina ciebat: hac Demoſthenes Græciam ad arma impulit, ferocitatemq; Philippi diu coercuit. Hac duce Cicero P. R. legem agrariam, id eſt ſua alimenta extorſit. hac Catilinæ euertit conatus. hac M. Antonium proſcripſit, hæc

coegit Cæſarem reuocare conſilium, quod ſe minime reuocaturum prędicatat. Hæc deniq; quotidie res humanas agit, uerſat, mutatq; pro arbitrio, & ut compendio abſoluam, animis hominum imperat. Nec enim laudes facultatis oratoriæ meditor. Atq; hæc attigiſſe aliud agentẽ ſatis eſto. Nunc ad obſeruationes antiquitatis accedo. Herbas certè omnes quæ ad remedia humanæ imbecillitatis legebantur, legitime decerpi non exiſtimabant, niſi prius cui ægritudini pararẽt, prælarentur. Ad peſtilentiam auertendam uerbaſcũ aiunt mirifice proficere, ſi uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno, & manu ſupina tangens dicat: negat Apollo peſtem poſſe creſcere, quam nuda uirgo reſtinguat. atq; ita retrorſa manu ter dicat, totienſq; deſpuant ambo. Veſtales uirgines crediderunt olim, nõdum egreſſa urbe mancipia ſugitiua retinere in loco precatione, fulmina etiam precatione poſſe elici, ex quo Iuppiter Elicius colebatur. Et Tullum Hoſtilium regẽ ex Numæ libris eodem quo ille ſacrificio Iouẽ cælo deuocare conatum, quoniam parum rite quædam feciſſet, fulmine ictum. In oppugnationibus ante omnia traditum eſt monumentis ſolitum à Romanis ſacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum eſſet: promittiq; illi eundem aut ampliorẽ locum apud Romanos cultumúe. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit, celebri Craſsi exemplo, qui mox in Parthos profectus pœnas luit. Figlinarũ opera multi precationibus quibuſdam credunt perſtringi poſſe. Quin & uenerẽ inhiberi hodie etiam conſtat. Tum & ſerpentes ipſos incantari, & hunc unum eſſe ipſis intellectum, contrahiq; Marſorum cantu. In nocturna etiã quiete parietes incendiorum deprecationibus conſcribuntur. Tuciam ueſtalem inceſti falſò inſimulatam accepimus precationem habuiſſe, qua uſa aquã tulit in cribro, anno urbis Romæ DC nono. Cæſarem dictatorẽ poſt unum ancipitem uehiculi caſum ferunt ſemper ut primum conſediſſet, id quod pleriq; deinde fecerũt, carmine ter repetito ſecuritatem itinerum aucupari ſolitum. Ex hac uerborum obſeruatione factum eſt, ut faſcinationibus adoratione peculiari occurrerent, aut Græcam Nemeſim inuocarent. Hinc etiam noſtrę ætatis homines ad mentionẽ defunctorum teſtantur, eorum memoriam à nobis non ſolicitari: hinc ad primitias pomorum hæc uetera eſſe dicimus, alia noua optamus: hinc ſternutamẽtis ſalutamus: quòd motus & impulſus ille naturæ à rationis arce proueniat. Perſuaſum fuit antiquis, uiſo ſcorpiõe ſi quis dicat: duo: cohiberi nec uibrare ictus: cuius perſuaſionis periculum nemo (puto) ueſtrum eſt aditurus. Adde ꝙ in Africa nemo aliquid deſtinat, niſi præfatus Africam. Sed iam uideo me dum multa congero, laſſari: nec tamen dicendi finem inuenire. Proinde ne uidear appetere quod modo poſſe fieri negabam, ut quicquam abſolutum in rebus noſtris deprehendatur, uno adhuc exemplo cõtentus receptui canam. Intelligetis autem eam eſſe oratiõis uim, ut fata etiam rerum ea reuocari poſsint, atq; aliò trãsferri. Cum enim in Tarpeio fodiẽtes delubro fundamẽta caput humanum inueniſſent: miſsis ob id à ſenatu legatis, Etrurię celeberrimus uates Olenus Calenus præclarũ id fortunatũq; cernens interrogatione in ſuam gentem transferre tentauit, ſcipione prius determinata templi imagine in ſolo ante ſe: conſtantiſsima annalium affirmatione, tranſiturum fuiſſe fatum in Etruriam, ni pręmoniti à filio uatis, legati Romani reſpõdiſſent, non planè hic, ſed Romæ inuentum caput dicimus. Quod rurſus accidiſſe tradunt, quom in faſtigium eiuſdem delubri præparatæ quadrigę fictiles in fornace creuiſſent. & rurſus ſimili modo tentatũ augurium. & hæc quidem hactenus. quæ ita à uobis accipi uelim, ceu quæ à me dicta ſint, ut uobis potius obſequerer, q̃ aut eruditionem aut memoriam clariſsimis uiris qui nuperrime dixerunt obijcerem. Alioqui in me illud Græcorũ paratũ, γλαῦκα εἰς ἀθήνας. Vix hæc loqui deſierat, quom quidam è noſtris memor eorum quæ ſuper nepenthe Homerico dixeram: ſcienſq; optime Petrum frequentem eſſe in lectione Homeri: antequam à dicendo ſuperſedeas, perquiro abs re Petre doctiſsime, quid de Nepente ſentias. quamúe circũſpecte putas hoc uocabulum ad latinos migraſſe. Tum Petrus: nõ habeo, inquit, hac in re quid decernam. ex altera enim parte magnorum me hominũ & quaſi procerũ literariæ reipublicę mouet autoritas. Ex altera occurrit ratio, res una quæ ingenium maxime humanum moueat, Occurrit & Homeri parentis literarum carmen: quem uideo hoc no-

men

men epithetum feciſſe poculo quod Helena ad excutiendas curas Thelemacho pro-
pinauit, non etiam proprium eius poculi nomen exiſtimaſſe: quod tamen latini iam
uulgo opinãtur: & alij quidem tempeſtiuam orationẽ, Macrobius uim uino inſitam
interpretatur. Pliniũ uidemus duobus locis eius meminiſſe, & quaſi ex herbis qui-
buſdam condimentum & cinnum exiſtimaſſe. Deſcribens enim herbam helenium,
quam ab Helenæ lachrymis natam fauere formæ credunt, & cutem mulierum in fa
cie reliquoq; corpore nutrire incorruptã: præterea, inquit, putant uſu eius quandam
claram gratiam ijs ueneremq; conciliari: attribuunt & hilaritatis affectum eidem po-
tæ in uino: eumq; quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo ea
triſtitia omnis aboleatur. Locupletius etiã alibi hoc totũ cõmemorat: cuius hæc uer-
ba. Homerus quidem primus doctrinarũ & antiquitatis parẽs, multus aliàs in admi
ratione Circes, gloriam herbarũ Aegypto tribuit, tum etiam quom rigaretur Aegy
ptus, illa autẽ nõ eſſet poſtea fluminis limo inuecta. Herbas certè Aegyptias à regis
uxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes obliuionem
triſtitiæ ueniãq; afferens, & ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinãdum. Hæc
quidem ille, ſed Homeri carmen ne quis diutius quærat, hoc ipſum eſt:

αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον
νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

At uino protinus immiſcuit pharmacum, quod luctus irarumq; & malorũ omnium
obliuionem attulit. Videmus autẽ latinos paulo fuiſſe indulgẽtiores in Græcis qui-
buſdam transferendis. Ceu quom Vergilius Homericum illud legiſſet:

γαῖαν ἱμάοσῃ εἰν ἀρίμοις ὅθι φασὶ τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

Non ſine multorum reclamatione Inarimen compacto ex duabus uocibus nomine
tranſtulit: quod deinde Naſo in Maronis gratiam non recuſauit mutuari. Quom ita
Petrus clauſiſſet orationem, futurũ erat omnino diutius ſilentium, nec ſanè multum
reſtabat de uia, niſi Marius qui Gilinum meminerat affirmaſſe ſe aduerſus omina-
tionem iamdudum aciem inſtruxiſſe, ita eum compellaſſet. Decreueras Giline, ut tu
ipſe modo profitebaris, aduerſus ominationem dicere. Quod autẽ ſuper ære & libra
diſſerueris, hoc totum dediſti nobis. Turpe autem eſſet te ipſum abs te non impetra-
re quod nos impetrauimus, teq; alios quàm te ipſum pluris facere. Age itaq;, & quod
animus parturiebat, iam pariat. Tergiuerſabatur autem Gilinus, ſeq; penſum abſol-
uiſſe teſtabatur. Deniq; precibus noſtris expugnatus, in hac uerba exijt. Qui curam
camelorum habent, quiq; nauibus præſident, tenere optime dicũtur quantum cuiq;
oneris imponant. At uos uiri tantæ prudentiæ, nõ ſatis expenditis quid ualeant aut
quid ferre recuſent noſtri humeri; oneratiſq; me iam meo ſatis defunctum munere
tam graui ſuperpondio: ut uetus illud dictum afferre poſsim: plus eſt mantiſſa, quàm
obſonium. Sed quoniã me ijs cancellis incluſiſtis, ut neq; reluctari poſsim neq; de-
beam, uincite atq; habete uobis quod petitis. Certè in compendio itineris & propin
quitate diuerſorij pręſidij tantum ſtatuo: ut ſi minus accõmodata aut electa dixero,
periculum non ſit, quin cito deſinam diſplicere. & hęc locutus manus conformauit,
atq; ita cœpit. Faciã quod Carneades olim, quom perquireret quibus in rebus cõſta
ret diuinatio: atq; imprimis ubi latebrã habere poſsit ominatio explorabo. Nec ſanè
in ijs quę ſenſibus ſuppoſita ſunt nactũ mihi locũ uidetur hoc diuinãdi genus. Quis
enim ominatur qualia poſsit cernere, audire, guſtare, olfacere, attrectare? Nam hæc
multo certiora quàm ut de ijs cõiectura & æſtimatio hominis dijudicet. Atqui ne in
his quidẽ rebus quę arte tractãtur diuinatione opus eſt. Etenim ad ægros, non conie
ctores aut interpretes, ſed medicos ſolemus adducere. Nec uero qui tibijs aut fidibus
uti uolunt, ab ominantibus accipiunt earum tractationem, ſed à Muſicis. eadem in li
teris ratio eſt, reliquiſq; rebus quarum eſt diſciplina. Num cenſes quemquam omi-
nandi ſcientia poſſe reſpondere: ſol maior ne quàm terra ſit, an tantus quãtus uidea
tur: lunaq; ſuo lumine an ſolis utatur. Nec profecto qui ſe ominandi peritos prædi-
cant, profitentur eſſe dicturos quàm uera aut falſa ſint quæ in Geometria deſcribun-
tur. Sunt enim ea mathematicorũ, non ominantium. De his uero quæ ad uitam per-
tinent, num quis ominatorem conſulit: exquiritúe ab eo quemadmodum ſit cum pa

rentibus

rentibus, cum fratribus, cum amicis uiuendum: quemadmodum utendum pecunia,
quemadmodum honore, quemadmodum imperio. Quid uero quom de adeunda hæ-
reditate, aut ſeruitute prædij, aut recuperatorio iudicio cõſulendũ eſt tibi? Omen ne
captes, an Iureconſultorum libros adeas? Gerardum ne Sarracenum & Franciſcum
Calcaneum Cælij noſtri neceſſariũ, an coniectorem & ominationis conſciũ percun-
cteris? Quid quom quęritur: qui ſit optimus reipublicæ ſtatus, quæ leges, qui mores
æui utiles aut inutiles: diuinatorésne huiuſmodi accerſas, an principes inter roges
& delectos uiros peritos rerum ciuiliũ? quòd ſi nec earum rerum, quæ ſubiectæ ſen-
ſibus ſunt, ulla diuinatio eſt, nec earum quæ artibus cõtinentur, nec earũ quæ in phi-
loſophia diſſerunt̃, nec earũ quæ in republica uerſantur: quarũ rerũ ſit, nihil prorſus
intelligo. Nam aut omnium debet eſſe, aut aliqua ei materia danda eſt, in qua uerſa-
ri poſsit. Sed nec omnium ominatio eſt, ut modo ratione oſtendimus: nec locus aut
certa materia inuenitur, cui diuinationẽ præficere poſsimus. Vereor igitur ne nulla
omnino habeatur ominatio. Aduerti tamẽ modò quom uerba faceretis, uos omnes,
quaſi in orationis tranſcurſu oſtendiſſe, ominationem eſſe earum rerum prædictio-
nẽ & præſenſionẽ, quæ eſſent fortuitę. Quòd ſi ita eſt, eodem reuoluimur. Nam me-
dici ac philoſophi & iuris periti præſenſio eſt rerum fortuitarũ. Num igitur omina-
tor prudentius coniecerit, an è morbo euaſurus æger, an grauis æſtas futura ſit, an
felix euentus cauſę: quàm medicus, quàm philoſophus, quàm peritus iuris? Quæ eſt
igitur aut ubi uerſatur fortuitarũ rerum pręſenſio, quam ominationẽ uocatis? Quæ
enim præſentiri aut arte aut ratione aut uſu aut coniectura poſſunt, ea non ominan-
tibus tribuenda putatis, ſed peritis. Ita relinquitur ea fortuita ominatione cõprehen-
di, quæ nulla nec arte nec ſapientia prouideri poſsint. & omnino ut ab oratione ue-
ſtra conieci, earum rerũ quæ in fortuna poſitæ ſunt præſenſio, diuinatio quædam eſt
ominatio. Sed uos rogo quæ nam earũ rerũ, quæ nihil habent rationis quare futuræ
ſint, poteſt eſſe ulla præſenſio. Quid eſt enim aliud ſors, quid fortuna, q̃d caſus, quid
euentus, niſi quom ſic aliquid cecidit, ſic euenit, ut nõ uel cadere atq; euenire, uel ali-
ter cadere atq; euenire potuerit. Quomodo ergo id quod temere fit, cæco caſu & uo-
lubilitate fortunæ, pręſentiri aut ominatione explicari poteſt? Medicus morbum in-
graueſcentem ratione prouidet, conditionem anni philoſophus, iudicis ſententiam
cauſidicus: & tamen hi ipſi perſæpe falluntur, qui nihil ſine certa ratione opinantur:
ut agricola quom florem oleæ uidet, baccam quoq; ſe uiſurum putat: non ſine ratio-
ne ille quidem, ſed nonnunquam tamen fallitur. Quòd ſi falluntur ij, qui nihil ſine a-
liqua probabili coniectura ac ratione dicunt, quid æſtimandum eſt de cõiectura eo-
rum qui meris uocibus & fortuitis appellationibus futura præſentiunt? Abſurdum
profecto & plenum immenſæ improbitatis, uelle (ut ille ait) cum ratione inſanire, &
certum modum ijs præſcribere, quæ nulla linea coercentur. Quid eſt enim tam con-
trarium rationi & conſtantiæ quàm fortuna, & quæ à fortuna fortuita dicuntur? a-
deo profecto ut M. Tullius auſit affirmare, ne in deum quidem cadere, ut ſciat quid
caſu & fortuitu futurum ſit. quod à nobis ſalua ratione ac pietate minime dici licet.
Videt enim ea deus & proſpicit, quæ aut ex rerum pendent uiciſsitudine, aut homi-
nis arbitrio ſtatuuntur. Nec tamen iccirco neceſſaria exiſtimanda ſunt, quòd numi-
nis prouidẽtia falli nõ poſsit. Multa enim & nos quotidie uidemus & intelligimus,
quæ ab incerto euentu proficiſcũtur. nec ideo neceſsitudine coercentur, quòd à no-
bis ſciantur. nec profecto ea quæ iam tranſacta ſunt, quoniam qualia fuerint, habe-
mus exploratum. Proinde etiam neceſſario ita eueniſſe, quom aliter euenire potue-
rint, ſuſpicari debemus. Pendet enim rerum neceſsitas, nõ ex aliena notione, ſed ex
propria & ingenita naturæ conditione: ut non poſsint nõ ita ſe habere, ut ſe habent.
quæ uero deo ſcita & comperta fateor, perinde mortalibus incerta atq; ignota exiſti-
mo. Temerarium autem & furori proximum duco limites eos tranſilire, & (ut Græ-
ci aiunt) ἀκίνητον κινεῖν, quod ſibi deus atq; huic mortalitati ſtatuit: uoluit autem re-
rum euenta, quæ ſibi nota eſſent, nos latere. Quàm uero impius, quamq; audax ſit,
qui ſuo captu maiora nititur: notius eſt quàm ut à me ſit explicandum. Tantum autẽ
abeſt ut argumento Stoicorũ fidem habeam, aut humano generi prænotionem re-
rum

rum profuturã putem, ut nihil importunius illi eſſe poſſe credã. Si enim futura præ-
ſciamus, quantum prudentiæ, quantum induſtriæ detrahatur: poſteritati certè nihil
eſſe poſsit inſenſius. Qua etiam cauſa imprimis puto à Dis negatã animantibus co-
gnitionẽ ſummæ lucis, qua quiſq; ex hac uita migraturus eſt. Prætermitto enim hoc
loco ſollicitudinem & metum, qua multo antea uexarentur, qui huius uitæ delicijs
tenentur. Si ergo Di homines amant, ſi illis cõſulunt: nihil poſſunt ſecuritate melius
aut tranquillitate iucũdius illis largiri. Quàm autem miſerum, quàm obnoxium, ex
omni uocula pendere, & pro cõiectoris reſponſo actiones ſuas metiri? Mallem pro-
fecto me non natum, quàm tam infelici natum cõditione. Sed finge aliquid hoc eſſe,
quod omnino nihil eſt: quomodo hæc uis orationis polleat, ſi poteſtis explicate. An
uox cauſa eſt ut eo uel illo modo euentus ſubſequatã? An euẽtus ille ueridicã præſagã
uocem facit? Neutrũ profecto agnoſco. Qui enim poteſt uox fatum facere, aut rem
tam ſurdam & inexorabilem mouere, nullo præſertim affectu animi, nullo ingenij
conſilio ſubnixa? At ne rei quidẽ euentus uoci fauet, aut pondus ullũ ad proſpiciẽda
futura accõmodat: utpote qui nondum adſit, & uos futurum etiam ultro fateamini.
Faciet fortaſſe quom uenerit: antequam ueniat, quomodo facere poſsit, non uideo.
Quòd ſi quis contenderit eas etiam propoſitiones ueras eſſe poſſe, quæ de futuro ſta-
tuunt: in æternis ac diuinis, quæ certus euentus manet, non ibo inficias. Quòd ſi in
translatitijs & indifferentibus idem contenderint, quæ nondum ſucceſſu cõproben-
tur: oſtendam rurſus eodem reuolui, quom certi nihil afferant, quo huius coniecturæ
autoritas aſſeratur. Niſi fortaſſe nouo omine ominis fidem atteſtari poſſe confidant.
Sed & id omen alio omine, atq; aliud alio, probari oportebit: atq; ita ſubinde nullus
quæſtioni terminus occurret. Quom itaq; neq; in his, quorum arbiter eſt ſenſus: neq;
in his, quæ arte & ſapientia diriguntur, neq; omnino in fortuitis rebus conſtet omi-
natio: quo loco aut qua parte conſtare poſsit non intelligo. Fateantur igitur, neq; diu-
rius tergiuerſentur, ſe meras nugas afferre, qui ominãdi ſcientiam profitentur. Nec
pudeat aliquando diſcere, rem hanc omnem, qualis qualis eſt, ab ocioſa quadam ua-
nitate & humani animi ſuperſtitione effluxiſſe: in qua nihil ueri, nihil certi, nihil pru-
dentis ſubſidet. Dedit deinde autoritatem mortalium credulitas, & ſollicitudo quæ-
dam præſciendi ea quæ ad rem noſtram pertinent. Acceſsionẽ deinde attulit auari-
tia & faciendi quæſtus libido: quæ non uerita eſt impudẽter per ludibrium animos
humanos traducere. Occurrunt undiq; argumenta, quæ rem uaniſsimã diluant, ſed
ero paucis contentus. in uocibus eſt omen & rerum futurarũ diuinatio. eſto, demus
hoc illis. ex his futura prænoſcuntur. non abnuamus. uoces igitur obſeruari debent.
concedemus & hoc fortaſse, ſi quas uoces intelligatis explicetis. omnes ne uoces
intelligitis? an tantum quæ temere & ſine ullius rei ratione enunciantur? & profe-
cto has mihi uidemini dixiſse, quom tot exempla afferretis. excludemus igitur ſapi-
entum uoces: temerarias obſeruabimus. libet exclamare, nõ tanti eſse ut impruden-
ter ſapiamus. Sed age. an quibuſdam hominibus datur hæc præſciendi autoritas, ne-
gatur quibuſdã? an certè omnibus ſine diſcrimine? uellem, fateor, extorquere à me
ut crederẽ uobis: ſed neſcio quo pacto aliena nimis à ratione profertis. Quom enim
tanta ſit linguarũ diuerſitas: tam innumeræ uoces, ut externus externo ſit penè non
hominis uice: qui fieri poteſt, ut quæ latine dixero, Græco omen faciant: quæ Græ-
cis fortaſse nihil prorſus ſignificabunt. Quòd ſi deorũ nutu, ſi natura duce ominatio
fuiſset aperta hominibus, quis dubitat quin eadem eſset omnibus: ceu ſunt cætera
quæ non noſtro inſtituto, ſed naturæ conſiſtunt. Accedet etiam interdũ id quod im-
pudentiæ pleniſsimũ eſt, ut idem omen mihi felicia, tibi aduerſa portendat. Si quis
enim onos protulerit: ego mihi magiſtratũ, Demetrius ſummos ſibi labores promit-
tet: quòd mihi onorem, illi aſinũ id uocabulũ ſignificat. Adde quod (ſi Diodoro cre-
dimus) omne uocabulum ambiguũ eſt. Ambiguum ergo etiam omen ſignificabitur.
Ex ambiguo uero quid certi elici poſsit non diſpicio. Qua dicendi ratione Crœſum
accepimus ab oraculo illuſum: quom penetrantem Halyn reſpondiſset magnam o-
pum uim euerſurũ. Nec laboro an Apollo unquam latine reſponderit. demus enim
hoc opinioni antiquorum. ſic quom Plautina Alcmena dixiſset: uerum tu magnum

malum

malum habebis, ſi hic ſuum officium facit. ob iſtuc omen ominator capies, quod te condecet. argute ac prorſus Plautine ſeruus hoc uerbū reiecit. Enimuero prægnanti oportet malū dari, ut quod obrodat ſit, animo ſi male eſſe occeperit. Multa denique tota hac in re aperitur illuſio. ut enim cætera omittam, quàm leui, quàm inepto argumento eiuſcemodi uoces innituntur. Habentur aiunt quędam uerborum proportiones, & ſimilitudo uocabulorum attenditur. Si quis ergo me ad cœnā uocet, gallumque ſe appoſiturū recipiat: an ego me ſtatim rem factā habere putabo, & uēturos in ditionem meam Gallos exiſtimabo? quod de rege Perſe ueſtrum quidam modo attulit. An ſi ferrariam officinam conflagraſſe intellexero, animum protinus deſpondebo: & quoniam nūc bellum imminet, patriæ excidiū timebo? Tum uero quom frequenti in cœtu, quod plerunque fieri ſolet, ominoſa uox fuerit prolata: unde nam conijciam plus ad me quàm ad ſingulos quoſque pertinere? quom nemo ſit fermè, qui nō ſecum ipſe animo aliquid agitet. Quòd ſi omnibus idem aut minatur aut pollicetur, facile poteſt redargui, quom diſpari fato uideamus pleroſque defungi. id quod recenti teſtimonio declaratur. Petimus quidem omnes Benueniū, atque id feliciter hactenus: quod utinam & poſthac. Solus anteambulo noſter offenſam fortunæ contraxit: & quod non omnes Benuenium, ille unus maleuenium experitur. Et medius fidius ſi uocum atque ominis ratio habenda eſſet, nihil eſſet homine infelicius, nihil anguſtius. Nam quom neque priuatim ſine oratione quicquam perficiatur, momentis omnibus oporteret anxias aures præbere, coniectorēque prẹſto habere, de quo rerum & actionum noſtrarum fata metiremur. Sed ego fortaſſe fallor, & quę tam exilia tam inania ſunt, tam nulla eſſe contendo. Summopere tamen prodeſſe intelliguntur. Dabo manus ſi hæc ita eſſe inuenero; aut ſi alicui emolumēto mortalibus eſſe poſſe deprehendam. Age itaque, & an qui cauneas proclamari ſenſit, fatum effugit, mutauitque ominatio infortunij euentū? An nullus P. R. exercitus fuſus, & occidione occiſus eſt, quòd primus miles bono nomine eligeretur, & in delectu cenſuue populi, Valerius, Saluius, Staterius nominarentur. An omnes ideo reginæ formoſæ quòd leporis nomen quotidie audiant, & eo quaſi quotidiano cibo ueſcantur, ex quo leporem & uenuſtatem per dies nouē ut Plinius, aut per ſeptē ut alij ſcribunt, mutuentur. In publicis uectigalibus lacus Lucrinus primus locabatur eruendus, ominis boni gratia. An igitur omnes redemptores publici rem auxerunt? an & multi in maxima detrimenta inciderunt? Quid uero prodeſt mihi ominatio, quæ nec auocare fatum poteſt, nec uertere? Nam ſi omnino euenturum eſt, quod rerum ſeries ſtatuit: ſi exorari non poteſt, quod futurū eſt: fruſtra omina ſectamur, atque operam ludimus. Immo eo grauius animum exercemus, quòd hoc genus eruſcatores qui ſe coniectores & interpretes profitentur, aut aduerſa euentura dicunt, aut proſpera. Si dicunt proſpera & fallunt, miſer fies fruſtra expectando. Si aduerſa dicunt & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo. Sin uera reſpondent, eaque ſunt non proſpera: iam inde ex animo miſer fies antequam è fato fias. Si felicia promittunt, eaque euentura ſunt, tum planè duo erunt incommoda: & expectatio te ſpei ſuſpenſum fatigabit, & futurum gaudij fructū ſpes tibi iam defflorauerit. Nullo igitur pacto utendum eſt iſtiuſmodi hominibus res futuras ominantibus. Sed uideo quam adhuc ad latebram poſsint confugere. Extorquere nos aiunt ominibus autoritatē, non ueritate ſed orationis ui: ſeque alioqui cauſa potiores, patrocinio prodi. Multa enim exempla tota ætate collecta hiſtorijs inueniri: magnos præterea habere aſſertores iactant, quorū exiſtimatio neque poſsit neque debeat conuelli. Vtrunque obſecro excutiamus, ne plus odio aut ambitioni quàm ueritati dediſſe uideamur. Et imprimis illud percunctemur rurſus: an unquam fatum ominatione mutatum aduerterint: aut illud compertum habuerint, quis noſtrarum arbiter rerum deus id patefecerit. In eodem luto hæſitant, & tantū collecta exempla congerunt. At mihi quibus teſtibus hæc exempla probabunt? unde illis fidem impetrabunt? Relegabunt ſcilicet ad autores, at hi neque audiſſe nec uidiſſe, ſed aliunde profitentur accepiſſe. Suſpecti fieri incipiunt teſtes, ad quorū fidem probandam alijs teſtibus indigemus. Sed iam hæc ipſa exempla expendamus: an mihi tot iam trāſactis ſeculis, tam longo temporum circuitu, tanta rerum copia, tanto hominum numero,

tot linguarum diuerſitate, ducēta, trecentaúe ut plurimum dícam, exempla incerta,
inexplorata, & lubricæ adeo fidei aſſertis? & tamen indignamini me his fidem non
adhibere, quibus uos ipſi niſi falleretis aut falleremini, profecto nō crederetis. At ip-
ſa hæc paucitas nimirum rei uanitatē detegit. Quot ſuſpicor uoces obſeruatas fuiſſe
tam lōgo æuo, quarū euentus deinde aliter cecidere, quàm ſpes affulſerat: quas nulli
omnino autores prodidere. Venio ad aſſertores, quos ſe multos bonoſq; habere præ-
dicant: quos ego profecto non agnoſco. Præter enim paucos quoſdam ſuperſtitioſos
homines & male cautos, alium non uideo hanc uanitatem probaſſe. M. Tullius au-
tor inter noſtros grauiſsimus, ita eam abominatur, ut nunquam ei fidem habiturus
uideatur. Plinius ex eadem claſſe illuſtriſsimus uulgū quidem & ſellularios opifices
hanc admirari, huic ſe addixiſſe, ſed à ſapiētiſsimo quoq; reſpui atq; abdicari ſcribit.
& certè eorum hominum magna pars in ea multum præſidij ſibi pollicebatur. qui
quo loco eam ſtatuat uidetis. inter opifices & deſpectiſsimos mortaliū: à quibus uel
ob hoc ipſum diſsideo, quòd nihil probāt, quod boni & prudentes cōmendent. Ma-
gnumq; hoc abunde mihi ad ominationē refellendam argumentū, quòd uulgaribus
& ignauiſsimis placeat. Quid uero, nónne omnis philoſophorum academia, nónne
omnes peripatetici, nónne omnes qui hoc philoſophiæ nomine digni ſunt, hanc pri-
dem exſibilarunt? Quin & leges ipſę nō modo exploſerunt, ſed grauiſsimas etiā pœ-
nas in eum ſtatuerunt, qui fruges excitaſſet: & alibi, qui malum carmen incantaſſet.
Quibus ſanctionibus non tam rem ipſam & uim uerborum caſtigari, quàm ſuperſti-
tionem puto redargui. Qui enim poſsit quiſquam oratione alienas fruges pellicere?
Deſinant profecto eſſe fures, quom leuiori opera incantatores quæſtum faciant. Su-
premo anno Neronis principis accepimus, prata oleaſq; intercedente uia publica in
cōtrarias ſedes tranſgreſſas, in agro Marrucino, prædijs Vectij Marcelli equitis Ro-
mani res Neronis procurantis. Atq; id non inter incantamenta, ſed terrarum porten-
ta annumeramus. & medius fidius ita eſt. non uis orationis, non excantatio, ſed in-
duſtria ac ſolertia humani ingenij & perpetua cura laborq; corporis agros fœcūdat,
& letas ſegetes facit: memorabili exēplo C. Furij Creſini. Hic è ſeruitute liberatus,
quom in paruo admodū agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex ampliſsi-
mis uicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret ueneficijs. Quam
ob rem à Sp. Albino curuli die dicta metuēs damnationem, quom in ſuffragium tri-
bus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, & adduxit filiam
ualidam, atq; (ut ait Piſo) bene curatam ac ueſtitam, ferramenta egregie facta, graues
ligones, uomeres ponderoſos, boues ſaturos. Poſtea dixit. ueneficia mea, quirites,
hæc ſunt: nec poſſum uobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes uigili-
asq; & ſudores. Omnium ſententijs abſolutus itaq; eſt: ut intelligatis non ueneficijs,
non precationibus, ſed bene conſulendo atq; induſtrie agendo diuitias
comparari. Iis alia Gilinus additurus uidebatur, ſed nos
iam Beneuniū peruenerarnus, & obuio mul-
torū amplexu excepti ab equis
deſcendebamus.

❧ CAELII CALCAGNINI DE MEMORIA DIALOGVS AD HERCVLEM SEcundum, ducem Ferrariæ IIII.

ANCYLOMETVS. MNEMON.

C OMMODVM te obtuliſti mihi Mnemon. cupiebã enim ex te ſcire, quàm luculenta fuerit oratio, quam Aeſchines noſter ad populum habuerit. Nec enim tũc mihi in patria eſſe licuit: quod alioquin ſummopere expetebam: nam uillaticæ occupationes me auocarunt. eam autẽ accepi à noſtris ciuibus, immortalibus laudibus commendari. Mn. Nunc mecum ipſe obambulans de oratione illa cogitabam: mirabarq́ noſtros ciues tam facile, ne dicã oſcitanter quippiam laudare. An. An uero tu illam laudibus indignã exiſtimas? Mn. In anguſtum admodum locũ me adigis Ancylomete, ut uel mendacis nomen ſubeundum ſit mihi, ſi laudandam dixero: uel maleuoli, ſi improbandam. An. Immo neutrum, ſi ingenue & ex animo tuam ſententiã patefeceris. Nec enim cuiquam fraudi eſſe debet, iudicium ſuum aperuiſſe. Mn. Tu quidem uera: ſed ita ſe habẽt ætatis noſtræ mores, ut pleriq; claſsicum è ueſtigio ad inimicitias cecíniſſe putent, quom quis aliter quàm expeteret aut expectaret, ſibi uideri dixerit. An. Multi quidem ita iudicãt: ſed ego ex alia hominum claſſe ſum, libenterq́ & iudicium meum aperio, & cæterorum audio. Mn. Probe tu quidem & longe aliter quàm cæteri. & quoniã te hoc hominẽ ingenio agnoſco, cõpendio dicam tibi: orationẽ, quam tantopere noſtri ciues laudarunt, nõ multũ à me probatum iri. An. Credibile eſt in ea quippiã deſideratũ, quod rhetoricæ artis ratio exigebat. Mn. Prorſus. An. Cũ uero ea quinq; ſint, quorũ tria ab oratiõe, duo ab oratore petimus: ſcire uelim an hæc omnia, an pleraq;, an certè unũ defuerit. Mn. Vnũ, & ut puto ualde neceſſarium. An. Inuentió ne, quę totius oratiõis quaſi corpus eſt: an diſpoſitio, quę ceu mẽbra, & quędã corporis ſeries: an elocutio, quę quaſi totius orationis habitudo & præſtãtia eſt? Mn. Ex his nullũ: uiſa enim ſunt mihi hæc ſatis adornata & inſtructa. An. Defuit igitur quantũ uideo uel memoria uel pronuntiatio. Mn. Probe. memoriã ſiquidẽ in ea unã deſideraui, ſine qua nõ uideo quomodo aut bonus orator, aut proba oratio uocari poſsit. Recitabat em̃ Aeſchines orationẽ illam ſuam tam laudatã ex cõmentario: eueniebatq́ illud quod neceſſe erat: ut dum lectioni uacabat, minus cõmoda actione uti poſſet. An. Atqui omnes cõmodiſsime egiſſe cõfitentur. Mn. Tu ipſe quomodo id fieri poſſe exiſtimas ab eo, qui uix unquã oculos uultumq́ à cõmentario referebat. Nitebatur quidem ille & uoce & ore & manu & aliquando oculis actionem corrigere: ſed difficultas rei & obliuionis periculum ſuperabat. Quomq́ omnia fruſtra tentauerat, ad commentariũ tamen erat redeundum. An. Non nihil mihi dicere uideris Mnemon, neq; ſine cauſa ciuium noſtrorum iudiciũ improbare. Sed illud abs te libenter acceperim, an bonam eſſe orationem neges, cui ſola memoriæ laus non acceſſerit: nam quę hactenus obieciſti, ad actionẽ potius q̃ orationẽ uidenẽ pertinuiſſe. Mn. An tu neſcis primas & ſecundas & tertias à Demoſthene actioni tributas, quom quiſpiam ab eo percunctaretur quid in oratore primum exiſtimaret? An. Scite tu quidẽ teſtimonio Demoſthenis uteris, à quo perquiſitũ de oratore accepimus: ſed opto abs te diſcere, an idẽ in oratore & oratiõe primũ exiſtimes. Tũ ille ſcrupus occurrit, an memoriam actionis partem exiſtimes, an adiumẽtum? Quare ſi quid ocij habes, aſsideamus pauliſper, & amabo totam rem expedi. Mn. Poſtquã aſſedimus, uelim rurſus à me percunctere, quid tibi explicari cupias. Haud enim ſatis quid modo exquireres, percepi. An. Ego uero abs te perquiſiuerã, eadem ne in oratore & in oratione exigeres, an ſeorſum hęc expẽdi poſſe exiſtimares. Mn. Quomodo?

An. Duo ne hæc dicis oratorem & orationẽ eſſe; an ita unum ut ſejungi non poſſint, ut artem & artificem? Neq; enim ſine arte artifex deprehendi unquam poterit. Mn. Vera dicis. An. Sine oratione ergo nunquã orator. Mn. Nunquã. An. Vide obſecro ne temere exemplis abutamur. Mn. Cur uero? An. Nónne & unam artificis artẽ dicimus? Mn. Apertius eloquere. An. Nónne ſtatuarium unius ſtatuariæ artis artificem appellamus? coquum coquinariæ unius conditorem & miniſtrum? An plures ſtatuarias artes & coquinarias uocamus? Mn. Statuariam & coquinariam ſemper appellari accepi unitatis numero. An. Probe. orationis igitur unius oratorem pari modo appellabimus, quãdo artes à quibus appellantur artifices ſingulari numero uocitari putas. Mn. Improbe ac uerſute agis, qui me unius uocabuli cãcellis tentas includere. Quom enim orationis dixi, oratoriæ artis dictum uolui. An. Non iure mecum expoſtulas. ego enim de oratione hactenus perquiſiui. Tu uero orationẽ & oratoriam eandẽ ne putes aperias. Mn. Quis ita inſanit, ut orationẽ & oratoriam eandem cenſeat? niſi ſtatuã & ſtatuariam eandem eſſe iudicet. An. Eleganter ac ſcite adeò. Statuam ergo orationi, oratoriam ſtatuariæ comparas? Mn. Comparo. An. Quoniã itaq; multum à linea aberraueramus, retexendum eſt non probe à nobis antea orationẽ arti comparatam fuiſſe. Mn. Minime artificio enim potius, utputa ſtatuæ aut picturæ fuerat conferenda. An. Quom itaq; accõmodatis exemplis ſit utendum, ſtatuam ne & ſtatuarium, pictoremq; & picturã eadem putas? Mn. Non puto. An. Tum uero de oratore & oratione quid iudicas? Mn. Quod de ſtatuario & ſtatua, pictore & pictura. An. Nõ eadẽ eſſe ſcilicet. Mn. Hoc ipſum. An. Age nunquid ſicut ſtatuam à ſtatuario ſeorſum iudicare, & picturã à pictore poſſumus, in oratore & oratione idem audebimus? Mn. Quid prohibet? An. Poterit ergo quiſpiã abſente ſtatuario ſtatuam, & picturã pictore abſente iudicare? Mn. Poterit. An. Quod ſi pictura, ſi ſtatua, eleganter & graphice fuerit expreſſa, digna laude: ſi minus, improbatione exiſtimabit. Mn. Sic mihi uidetur. An. Nec quiſquam exquiret, dextra ne an ſiniſtra, deterſo cęlo an ferrugineo, nouo penicillo an uetuſto ſtatua aut pictura abſoluta ſit: nec puto laborabit ſcire, ſit ne agilis & formoſus Apelles: & Lyſippus ſegnis & deformis. Mn. Quid enim hæc ad ſtatuæ elegantiã attinent? An. Quòd ſi orationẽ & ſtatuæ & picturæ recte comparauimus, poterimus æquè & de oratione ſeorſum abſente oratore iudicare. Mn. Fortaſſe. An. Quid igitur ad elegantiam orationis aut oratoris memoria aut actio proficiet? quod tu modo aſſerere uidebare. Mn. Immo uero aliter ſe habet, nec iure fortaſſe tibi ſubſcripſimus. An. Perquiramus an alicubi erroris latebra deſideat. Mn. Videor mihi quodammodo agnoſcere quid nos traduxerit. Comparauimus enim ea quæ ore enunciantur, ĳs quæ manu & opera conſtruuntur: quæq; intra artificẽ naſcuntur, ĳs quæ exterius exercentur. An. At nos hanc rem totam excutiamus, accõmodatumq; ad id exemplum adhibeamus. M. Cantorem & cantilenam ita unà agnoſci dicimus, ut neq; cantor ſine cantilena, neq; cantilena ſine cantore eſſe poſsit. Quomodo enim alter ſine altero, aut qua ratione cantor ſine cantilena eſſe poteſt, aut cantilena ſine cantore? non aliter & orator ſine oratione, & oratio ſine oratore, eſſe non poteſt. An. At ego abs te ſcire uelim, Arionem & Thamirã cantores fuiſſe opineris, an minime. Mn. Opinor, quando ita nobis ab antiquis traditum eſt. An. An eos unquã uel in nocturna ſaltem quiete à cantilena deſĳſſe exiſtimas? Mn. Exiſtimo. An. Exiſtimas ne interim dum pauliſper animũ remitterent, & quaſi feriarentur, Muſicam & cantilenæ artem tenuiſſe? Mn. Sic puto. An. Muſicus uero & cantor nónne is eſt, qui muſicam & cantilenæ rationẽ tenet: poteſtq; quom uult illam meditari & exercere. Mn. Prorſus. An. Nónne qui poteſt quippiam facere, poteſt itidem abſtinere? & faxit, non faxit ei liberum eſt? Nunc enim de facultate illa diſſero à qua neceſsitas abdicatur, & in optione naturæ aut noſtri animi cõſtituta eſt. Mn. Nihil repugno. An. An nõ cantor poteſt cantilenã meditari quom lubet? Mn. Poteſt. An. Nónne rurſus quom lubet poteſt deſinere? Mn. Poteſt itidem. An. Nónne quom deſi

nit, po-

nit, poteſt repetere ſi ita ferat animus? quia cantilenæ meditationē callet. Mn. Ita eſt. An. Et quia meditationem cantilenæ callet, nónne cantor eſt? Mn. Eſt. An. Cantor ergo eſt, nec cantilenæ tantum incumbit. Mn. Sic uidetur. An. Nónne igitur cantilenæ & cantoris diuerſa ratio? Mn. Diuerſa ratio protſus, quia illa canitur, hic canit. Non tamen fieri poteſt ut cantilena in cantore non ſit, & cantor cum cantilena. An. Video nos in nomine cantilenæ minime conuenire. Quare quid cantilena ſit libenter perquiſiuerim. Mn. Cantilena eſt modulatus certa ratione uerborū contextus ad auriū oblectationē inſtitutus. An. Eſto. An qui canere nouit, nec tamē canit, hoc modulato contextu quē cantilenā appellamus oblectat aures? Mn. Minime. An. Et tamen cantilenam habet, quia cantor eſt. Mn. Recte. An. Non habet ergo, & tamen habet cantilenam. Mn. Non intelligo. An. Quom non canat, nec aures oblectet, ſine cantilena eſt. Mn. Eſt. An. Et tamē quia cantare poteſt, cantor eſt. Mn. Eſt. An. Et quia cantor eſt, ſine cantilena eſſe non poteſt, Mn. Vere. An. Si abſq; cantilena eſſe non poteſt, ſemper canit. Mn. Quid tum? An. Quem igitur prius canere negauimus, iā ſemper cantat. Mn. Amoue argutias Ancylomete. Quom enim cantorem ſine cantilena eſſe poſſe negaui, id ita intellexi: dum caneret. An. Eodem reuoluimur. Nónne confeſsi ſumus, cantorem eum eſſe qui poſsit canere & à cantu abſtinere? Et quidem re ipſa cantor eſt, quom canit: facultate autem & potentia, dum ociatur. Mn. Sanè. An. Tum uero nónne cantilena biſariā aduerti poteſt. Et quæ iam canitur, audienteſq; allicit: & quæ ſeorſum in pagella inſtructa adornataq; eſt, ut cani poſsit: qualis illa. Animulæ duæ uagulæ migrabant cute poſita, & hæc de illa quæſijt, quæ nunc abitur in loca? Et illa ſirenum cantio apud Homerum à Cicerone conuerſa:

O decus Argolicum, quin puppim flectis Vlyſſes?
Auribus ut noſtros poſsis agnoſcere cantus.

Quid enim repugnat ne has ſeorſum, & ſine cantoris præſentia, dijudicemus: præſertim ſi muſicis notulis & uocum diſcriminibus fuerint diſtinctæ: ut ita oculis pellegi & tranſcurri poſsit omnis earum ſeries, ut orationis ambitus qui ab oratore conditus eſt. Mn. Nitamur hæc planiora facere: nec enim ijs omnino aſſentior quæ obijcis, nec quomodo repugnem inuenio. An. Ego quod in me eſt, horum nihil me habere exploratum puto. Sed in hac indagine totus ex te pendeo, totuſq; à nutu & ſententia tua inquiſitionem hanc metior. Mn. At tu ſenticeta & ſalebroſa illa omitte, & planius rem perſequere. An. Dic itaq; turſus mihi, an putas diſciplinarum atq; artium liberalium monumēta poſteris relinqui, quæ hominū ingenia teſtentur. Mn. Quomodo inquis? An. Hipparchus nónne artis ſideralis peritus fuit? Mn. Fuit. An. Nónne multarū ætatum præſcita, & quaſi cælum ipſum poſteritati hæreditarium reliquit, ſi modo quis inuentus eſſet, qui eam artem capere potuiſſet? Mn. Reliquit. An. Nónne Eratoſthenes & Ptolemæus terrarum interualla, utpote geometræ? nónne Timæus numerorum rationem, quibus & hæc rerum omnis ſeries conſtat, & anima noſtra compacta eſt: quod numeralis ſcientię proprium fuit? Nónne Chryſippus & Ariſtoteles noſtri rationē diſſerendi uniuerſam proſecuti ſunt? quorum inuenta adhuc & ſequimur & admiramur. Nónne Varro & Crates loquendi formas & uocum rationes explicarunt? quod grammatici munus nemo dubitarit. At Muſicæ modulos, tantamq; harmoniā nónne & Ptolemæus & apud noſtros Boetius perſcripſerūt? Mn. Planè. ſed quid hęc ad rē? An. Putas ne rhetoricē ingenuis artibus adnumerari debere? Mn. Puto. An. Quæ illius monumenta nuncupabimus? nónne præcepta quæ à ueteribus conſcripta ſunt ad dicendum apposite, ut perſuadeamus: multoq; magis orationes quarum gratia pręcepta illa nobis tradita ſunt? Mn. Quis ſanus hæc negarit? An. Recte itaq; Demoſthenis oratoris clariſsimi monumēta orationes dicemus, idemq; de Cicerone ac cæteris ſine fraude affirmabimus, qui ingenij illuſtriſsima teſtimonia conditas orationes reliquere. Mn. Nihil te moror. An. Atqui ex his orationibus, quæ nunc extant, nónne Demoſthenis cæterorumq; qui dicendo claruerunt,

ingenia & facultatem arguimus? Mn. Arguimus. An. Et earum præſtan-
tiſsimã quamq; exiſtimamus, quantum ad perſuadendum aptior & quaſi animoſior
inuenitur. Mn. Tecũ ſentio. An. Ne pigeat & illud, quod tu fortaſſe ridicu
lum putabis, ſed profecto ſerium eſt, reſpondere. Nunquid Demoſthenem putas o-
bijſſe diem? Mn. Planè ridiculũ eſt, percunctari an obierit, qui iam aliquot an-
norum milibus homo eſſe deſierit. An. Obijt ergo Demoſthenes, nec amplius
homo eſt. Mn. Nihil magis. An. At eius orationes quotidie habemus in ma
nibus, nobiliſsimi ingenij monumenta. Mn. Habemus. An. Ineptiſsimusq;
habet qui eas nõ probat. Mn. Immo toto ſtadio à Gratijs & Muſis abeſt. An.
Adde quòd in his iudicandis nemo Demoſthenem requirit: fruſtra enim requireret,
qui tot iam tranſactis ætatibus defunctus eſt. Mn. Subſcribo. An. Puto iam
tibi abunde uel ſine monitore perſpectum eſſe, orationes ab oratoribus ſeorſum &
poſſe & ſolere iudicari. ſed hæc omittamus. Aliud enim quippiam eſt, in quo ſenten
tiam tuam audire expetam. Mn. Dic uero quid illud ſit. An. Quotiens ora
tór concionem habet, nónne duo aduertuntur? quæ ad perſuadendum conſentanea
ſunt, & quaſi cõſpirant: orator ſcilicet & oratio. Mn. Sic res habet. An. Ho
rum utrũ in perſuadẽdo putas pręſtare & quaſi primas partes obire? Mn. Haud
ſanè facile dictu, ſolertiq; indagine indiget. An. Tentemus tamẽ, nec rei difficul
tas nos perterreat, quin cõminus congrediamur. Mn. Tu aliqua oſtende ueſti-
gia, ſi potes, per quæ rem totã exploremus. An. Nitar: & iam uideor mihi non-
nihil inueniſſe. Mn. Quid illud? An. horum utrũq;, orationem ſcilicet atq;
oratorem, in trutinam & quaſi æquilibrium redigamus: & utrum præponderare in-
tellexerimus, huic primas cedamus. Mn. Cõmode admodum. An. Hinc igi
tur tibi oratorem uel cõſopitum & ocioſum, uel ab omni certè oratione abdicatum
& ſemotum ſtatuo: illinc in ſceda aut cõmentario orationem: utrunq; diligenter ex-
pende, & unde facilius cõſilium haurire uel à quo ad uirtutũ egregia opera capeſſen
da excitari poſsis aduerte. Tacet ille & feriatur, fruſtraq; illius os probum & ſuperci-
lium admiraris: hæc lectioni obuia eſt, & quaſi mutus magiſter. utrum malis tibi, tua
optio eſt. Mn. Quaſi uero hæc optio difficilis ſit: nec ſibi quiſq; orationem malit,
ut animum & aures ſuaui lectione imbuat atq; oblectet, quàm elinguẽ illum & mu-
tum & planè oratoris nomine indignum. Cui ſanè, ſi uerum fateamur, inſignẽ affe-
rimus contumeliam, qui oſcitantẽ & ſomniculoſum & ſine oratione illum effinxeri
mus. An. Ita fuit neceſſe Mnemon. Nã ſi utrunq; cõmiſceas, nemo dubitat quin
pulcherrimus cinnus euadat. Sed nunc illud cõſilium fuit, utrunq; ſeorſum librare,
& quaſi alterutrius ponduſculum explorare. Mn. Factum eſto. An. Hoc iu
dicium quaſi modo uſi ſumus, olim factum à Cteſiphonte exiſtima: cum uehemẽtes
illas & plenas magni ſpiritus Demoſthenis orationes lectitaret, Demoſthenem ne
taciturnum, an urbanas orationes præoptaturum ſuſpicamur? Mn. Orationes.
quis enim dubitat? An. Tum ſi quis etiã alius illud Cteſiphõtis optioni dediſſet,
ut uel ſibi Demoſthenis, uel orationum quas ille cõdiderat, ætatem eligeret: quid tu
eum facturum iudicas? M. Orationum ætatem fuiſſe electurum. Quãtula enim
uel uiuacis hominis ætas eſt: uel quàm diuturna eſſe poteſt, ſi orationum æternitati
conferatur? An. Egregie admodum. nam ut eadem ſæpius repetã, nemo eſt pau
lo humanior qui Demoſthenis orationes nõ agnoſcat: qui Demoſthenem nouerit,
noſtrà ætate inuenitur nemo. Sed tu quanto illud libentius facturũ fuiſſe Cteſiphon
tem putas, ſi cum ætate orationibus exiſtimationem acceſſuram proſpexiſſet: futu-
rumq; aliquando ſperaſſet, ut præclari deinde oratores, qui in omni poſteritate futu-
ri eſſent, ex illis ſibi tanquam à Polycleti exemplari lineamenta mutuarent, earumq;
gratia Demoſthenis nomen omnibus ſeculis propagaretur. Mn. Ita prorſus eſt,
magnoſq; amores mihi earum orationum accendis. An. Nónne illud etiam per
quam admirabile uideri poteſt? Mn. Quid uero illud? An. An non homi-
nem indiuiduum appellamus? Mn. Appellamus. An. Vnde hoc ei nomen
cõuenire arbitraris? Mn. Quòd ſine internecione diuidi nõ poſsit. An. An
poteſt homo unus uno tempore in pluribus eſſe regionibus? Mn. Minime. nam

hoc

hoc diuinæ naturę proprium, nõ humanæ. An. Diuinum ergo quid potius orationem dicis quàm humanum, quæ tot locis, tam diſsitis terrarũ ſpatijs apud tot homines eodem tempore eſſe poſsit. Mn. Dico, & iam ſæpe aliàs dixi. nec profecto mirum uideri debet diuinam orationem eſſe, quæ ſit diuini partus ingenij. An. Multo ergo meliorem fateamur oportet orationis quàm oratoris conditionem: hæc enim & perpetua eſſe poteſt, & pluribus locis eodẽ momẽto cõmunis: & quom cætera humana ætate obſoleſcant, hæc indies clarior maioriſq; autoritatis reddi ſolet. Mn. Nemo uel paulo impudẽtior auſit negare tam manifeſta. An. Præſertim quòd ſi quis in negando fuerit impudentior, & multarum ætatum teſtimonio & plurimarum gentium exemplis expugnari poteſt. & ut uno interea contentus ſim: ſcripſerat olim Lyſander Lacedæmonius orationẽ, qua populares ſuos hortabatur: ne ſinerẽt Heraclidis hęreditarium eſſe in Sparta imperium: ſed ijs potius addiceretur, qui uirtutem Herculis imitarentur. Quomq; poſt eius obitum ea oratio deprehenſa eſſet plena aculeis & oppido efficax ad perſuadẽdum: ſtatuiſſetq; Ageſilaus eam in publicum dare, ratus ſe ita magnam inuidiam Lyſandro concitaturum quòd Heraclidarum familiam ſtilo perſtrinxiſſet: Cratides qui tunc erat inter Ephoros primi nominis, eum hortatus dicitur, ne Lyſandrum refoderet, immo magis procuraret ut cũ eius autore oratio ſuffoderetur. Agnoſcebat enim uir prudentiſsimus, eum geniũ eamq; eſſe uim orationis, ut ipſo etiam oratore abſente poſſet animos populariũ ad res nouas irritare. Mn. Tanto Cratides conſulte mihi uidetur feciſſe, quanto ille confidentius. An. An tu Cratidem memoriam uel actionẽ Lyſandri formidaſſe exiſtimas, qui non oratoriæ modo, ſed omnium humanarũ actionum mimũ abſoluerat? Mn. Nihil minus. An. Quid ergo? Mn. Argumenta ipſius orationis acute ac ingenioſe inuenta, & accõmodate digeſta, & eleganter expreſſa. An. Pulchre tria illa enumeraſti. nam memoria & actio nihil erat extimeſcenda. Mn. Tum uero quanto extimeri magis debuit, ſi hæc duo nouiſsima acceſsiſſent: & memoriter totoq; animi impetu, uociſq; & oculorum & uniuerſi corporis motu fuiſſent pronuntianda. Olim enim uulgo tritum eſt, in Demoſthenis oratione magnam Demoſthenis abeſſe partem. An. Nihil uerius, nec unquam præclarum aut abſolutum oratorẽ exiſtimaui, cui ex his alterum deeſſet: multoq; minus cui utrunq;. Sed ut ad diuerticulum redeam: non potui non ſummopere admirari, quòd ſola ea cauſa Aeſchinis orationem tantopere damnaueris, quòd non memoriter, ſed ex cõmentario recitaſſet. Dolebam enim mecum tot eius orationis floſculos, tot exhauſta ab antiquorum oratorũ officinis narthecia, tot lecythus, tot emblemata, quæ in illa (ut audio) effulſerunt: unius memoriæ abſentia deperijſſe. Mn. Dixiſti tu quidẽ multa fateor, nec dum planè tamen me è priſtina ſentẽtia deieciſti: quin dempta oratori memoria, cætera omnia labefacta putem & pro nihilo habenda. An. Caue ne id pertinacis magis quàm tardi atq; hebetis uitium ſit. Nam uitium naturæ humanæ ferendum eſt, animi nequaquam. Mn. Neq; id naturæ neq; animi uitium puta, ſed iudicium à certa ratiõe profectum. Qui enim fieri poteſt, ut ſummum deorũ ne dicam, an naturæ bonum memoriam in omni oratione non primo loco habendam cenſeam, cuius filiam ſapientiã uoluit eſſe Afranius. Nec ſine cauſa Heſiodus Mnemoſynẽ Muſarum parentẽ & Iouis amaſiam ſtatuit. Nec fruſtra alij ex tribus Muſis, quas ſibi antiquitas cõmenta eſt, maximam Mnimen nuncupauere. Nec iniuria profecto. Abdicata enim à rebus humanis memoria non uideo quomodo religio quæ maiorum cærimonijs ſtabilita eſt, conſtare poſsit: non rerum publicarum gubernatio, nõ ſponſionum fides, nõ beneficiorum gratia, nõ artium aut diſciplinarum monumenta: ruant omnia ac ſoluantur humani ingenij ornamenta neceſſe eſt, niſi hæc præſto ſit, & quaſi in præſidijs excubet memoria. Huic quicquid in nobis eſt, quod uel ad laudem uel ad gloriam pertineat, niſi ingrati eſſe uoluerimus, acceptum referri oportet. Quantum autem in oratore emineat, nõ exiſtimo mihi excutiendum hoc loco, uel propter rei claritatẽ, uel quod maius eſt opus quàm ut compendio abſolui poſsit. Nemo enim nõ uidet quàm fœdum ac probroſum ſit cõmentarij ſubſidio uti; & naturæ uitiũ, quod alij magna tegunt diligẽtia, teſtari: tum uero incre-

dibile eſt quantum fidei orationi dematur, ſi auditores aut iudices parata domi argumenta excogitataſq; probationes afferri uiderint. Ea enim omnia ad ſe circũſcribendos inſtructa arbitrantˉ. Sciũt enim ſimplices ac minime fucatos eſſe ueritatis ſermones. & medius fidius ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας φιλεῖ. Et profecto ſi tibi clariſsimi ſenis uerba quę olim ad me habuit repetã, quantũ in oratoris munere polleat memoria, quantũq; ſine ea orator eſſe nõ poſsit: ita agnoſces, ut te deinceps minime meæ ſententię reluctaturũ exiſtimem. An. Age audacter, quando ita mihi conſtitutũ eſt, aut me in tuam ſententiam uenire, aut te in meam deducere. Mn. Olim mihi Pitholaus multę autoritatis ſenex & Veneris ſuadelæ antiſtes narrauit, dum in eius templo ſederemus, Mercurium olim Iouis iuſſu oratoriã in terras deduxiſſe. Erat autem illa incomparabili ſorma mulier, uegetis oculis, blando ac pleno multæ ſuauitatis aſpectu. Cumq; illam mortalium animis eſſet inſerturus, in publico emporio, ad quod omne hominum genus cõuenerat, denudatam illam detractoq; omni amictu oſtendit. Et tunc primum homines agnouerũt terrenis fœminis illam eſſe longe diſſimilem: neq; enim illi uel oſſa, uel nerui uel carnes inerant: ſed pro oſsibus ſolidum quiddam eam fulciebat, quod Mercurius inuentionẽ dixit appellari. Pro neruis cõmodiſsima compoſitiſsimaq; compago: hanc diſpoſitionem uocabat: corpus omne cõtinebat. Eadem nõ cute, non carnibus tegebatur, ſed uario quoddam floſculorum amictu. Huic ille elocutionis nomen impoſuit. Quomq; homines peculiari quadam curioſitate penitiora etiam ſtuderent explorare, ex eorum oculis mortalem caliginẽ abſtulit: qualem apud Homerum olim Diomedi Pallas deterſit. Videruntq; illi protinus admirabile in ea imaginũ & formarũ promptuarium. Hoc noſtri tablinum rudi admodum uocabulo, ſed immortales Di cõmodiſsime memoriam nuncuparunt. Et hanc ei eſſe animam, per quam ſaperet indicabat. Vis aũt altrix, quæq; omne corpus uegetaret, atq; impelleret, actiõis nomine honeſtata eſt. Quom huius itaq; ſpectaculum ediſiſſet, eam omniũ hominum ingenijs impreſsit: pauci admodum fuere quibus nullo pacto inſerere potuit: quos ille poſtremiſsimos hominũ eſſe uoluit, eoſq; perpetuis inſcitię latumijs damnauit. Quòd ſi cõſultiſsimo ſeni fidem habendã exiſtimamus, ſi anima quæ præſertim ratiõis capax ſit, nihil præſtantius, ſine qua neq; bene ſpirare, neq; cõmode uiuere poſſumus, & quaſi uita ipſa uitalis eſſe definit: nõ eſt quin ultro fatearis ſine memoria oratoriam inertẽ & mutam & prorſus deploratam eſſe, ita ut facilius oratoriæ cadauer quoddam quàm oratoriã ipſam agnoſcas. An. Si mihi unquam illud conſilij fuiſſet, ut ſingulare memoriæ munus improbarem, licuit tibi ſortaſſe opportunius in eius laudes & quaſi Encomiũ prorumpere. Sed nũc tibi uideor laconicũ illud poſſe obijcere: quid opus his laudibus? quis ẽm eã uituperat? alioqui ſi diligenter eas laudes excutiamus, inueniemus ab ingenio potius quàm ratione profectas. Quis enim pari conditione obliuionem perpetuam illius aduerſariam laudare nõ poſsit? cui & aras erexit antiquitas, & reconciliationẽ de humano genere optime meritam filiam addixit. quam publico decreto Athenienſes ab omnibus ciuibus colendam ſtatuere, eiq; ἀμνησία nomen memoriæ inſenſiſsimum poſuere. Tum uero inter magna illa inſerorũ flumina Lethen cõſecrarunt. nec prius ad ſuperos teſtimonio Platonis animabus noſtris datur aſcenſus, quàm letheos amnes & longa obliuia potent. Et profecto nemo eſt tam rudis qui nõ intelligat multis in rebus obliuionẽ præſtare memoriæ. Nam ſi religionis, ſi beneficiorũ, ſi fidei, ſi præclare geſtorum clarum & magnificũ eſt meminiſſe: eo turpius ac deteſtabilius eſt impietatis, ſuperſtitionis, iniuriarum, perfidiæ reliquorumq; ſcelerum memoriam colere: quibus omnibus obliuionem inducere egregium & ſalutare nemo unquã niſi flagitioſus negauit: ut non ſine cauſa uideantur Romani eam ad ſeruos relegaſſe, nomẽclatoreſq; inter ſeruitia adſcripſiſſe. Tãtum uero abeſt, ut ego illi in oratore ſummum locum tribuam, ut ſæpius etiam lubricam & periculoſam plenamq; ſummi diſcriminis exiſtimem, cui nemo temere fidere debeat. Magnis enim & exercitiſsimis uiris perſæpe impoſuit. certè Annius Milo ſe nunquã tam bonos piſces Maſsilię comeſurum prædicauit, niſi memoria Ciceronẽ feſelliſſet. Quare & ipſe Cicero quom pro P. Sextio orationẽ eſſet habiturus, ſine cõmentario id facere noluit. Nec quiſ-

quam

quam Seuero Caſsio unquam perſuadere potuit,non dicam ut cõmentarium reijce
ret,ſed iuſtam ac integram orationẽ non haberet: id quod Auguſtus Cæſar tam reli
gioſe obſeruauit, ut non modo publicas conciones,ſed domeſticos etiam ſermones
& quos cũ uxore haberet,literis mandaret: ne plus minús ue loqueretur quàm deſti
naſſet.Nam ea laus quam tu ex oſtentatione memoriæ propoſuiſti, perexigua omni
no & per quàm tenuis efficitur, tanto propoſito diſcrimine:quom creberrime acci-
dat uel ob uerecũdiam, uel ob metum, ut pauciora quàm res poſtulet, aut alia quàm
oporteat dici ſit neceſſe:immo & aliquando turpiter obmuteſcere, pariterq; ab ora-
tione atq; animo decidere: quod Demoſtheni olim & noſtrę ætatis magnis oratori-
bus ſcimus eueniſſe.Quæ enim tanta laus eſſe poteſt,quæ tanto periculo cõpenſari
poſsit? aut quæ gloria cũ hac ignominia conferri debet? Cõcipe enim tibi animo o-
ratorẽ qui præclare ac memoriter dixerit,quantulũ laudis huic eſt propoſitũ? paucis
ſcilicet diebus aut ad ſummum menſibus cõmendabitur. Quòd ſi quo aduerſo fato
aberrauerit, ſi memoria effluxerit:tum uero quàm grauis animi uexatio, quanta in-
dignatio,quàm diuturnum obprobrium,ut nihil æquè pœnitendum in tota uita ten
tauerit. Nam licet ille & ſingulari eruditione & multarum rerum ſcientia polleat, li-
cet perſæpe aliàs & cõſtanter & cõmode dixerit:decora illa omnia,tanto labore,tan
to tẽpore parta,leuis animi cõſternatio(ſi Dis placet) abolebit. At turpe eſt, inquis,
meditatam domo afferre orationem:minusq; fidei iudices eſſe habituros, quòd para
tas rationes inſtructasq; ad cauſam te apportaſſe exiſtimabunt.Quæ uero hæc turpi
tudo, domi rem ſuã cõmentari? quaſi non illud turpius, in dicendo labaſcere, eadẽ ſæ
pius repetere, uocẽ ſuſpendere, excreare, admonitorem aut ſuccentorem expectare.
Et profecto nobis ipſis uerba damus, ſi iudicibus aut auditoribus ſperamus poſſe
perſuadere, extemporariam orationẽ afferre. Quòd ſi etiam perſuaſerimus, non ui-
deo cui uſui eſſe poſsit oratio, quæ tumultuaria & præceps iudicetur : quom iudici-
bus multo illud honeſtius uideri debeat, nihil nõ maturum atq; excoctum audire:&
hæc ipſa uerecundia ac dicendi ex cõmentario modeſtia orationi tum gratiam, tum
fidem ſit conciliatura. Vides igitur & ſecurius, & maiori cum reſpectu iudicum, tum
minori periculo & cauſæ & dignitatis oratorem cõmentario operam dare. Quod tu
autem & ueterum nõnulli oratoriæ animam memoriam dixerint, iudicio diſtrahor.
Neq; enim tam magnis autoribus auſim repugnare:& multis certisq; ratiõibus quę
diuerſum probant, pudet non credere. Certè illis uictus Albutius autor grauiſsimus
manus dedit, & memoriam oratoriæ partem negauit. Nam & in oratoris definitio-
ne nulla eſt memorię mẽtio. Eſt enim orator uir bonus, dicẽdi peritus: aliud aũt eſſe
dicere, aliud memoriter dicere, notius eſt quàm ut diſceptatione indigeat : quando-
quidem poteſt, & qui orator, & qui uir bonus non eſt, memoriter uerba facere. Cice
ronis ſentẽtia eſt: Sicut in Gręcis artificibus eos aulœdos eſſe, qui citharœdi fieri nõ
potuerint : ſic nonnullos qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris ſtudium
deuenire. Scientiam autem iuris plurimum memoria indigere non dubitabit, qui ali
bi audiuerit Ciceronem oratori ſuo Iureconſultorum memoriã optantem: ut ei mul-
tum quidem ille, non ſummas tamen partes tribuiſſe uideatur. Quòd ſi omnino ne-
ceſſaria oratori memoria contendatur, nõ uideo quomodo aut obliuioſus aut ſenex
aliquis, qui propter imagines in primo ſenſorio obſoletas hac parte maxime labora
re ſolet, orator eſſe poſsit. Tum uero nullum artificem unquam male audiſſe accepi-
mus, ſi inſtrumenta quibus ſuam artem exercet parum fuerint accõmodata. inſtru-
mentum autem & quaſi orationis conceptaculum eſt memoria, quod ſi rude, ſi rima
rum plenum & fluxum fuerit, iniuria ille damnabitur: quom præſertim ea quæ in ip
ſo ſunt, diligenter & accurate procurauerit. At in ipſo illa ſunt, prudenter ingenio-
ſeq; rem cõminiſci: ſuis locis omnia accommodare: eaq; breuiter ac planè explicare.
Hæc enim ad ingenij acumen pertinent. extra ipſum uero, id eſt in corpore, hæc ſita
ſunt: memoria & pronũtiatio, quę actio etiam dicitur. Et ne à memoria diſcedamus,
quot hæc fortunæ iniurijs propoſita eſt? quot morborum fluctuationibus? quot æ-
tatis mutationibus ? Ictu ſaxi ille rerum omnium memoriam amiſit, ille affinium, il-
le ſui nominis. Alcibiades fruſtra uerba quęrit in oratiõe. Quæ omnia ſummæ incon
ſtantiæ

ſtantiæ plena ſunt: ut iure mirari ſubeat, tam quaſſæ, tamq́; ruinoſæ parti quenquam
oratoriæ animã addixiſſe. Et ut hoc preſsius agatur: qua uel ratione, uel ſimilitudine
memoria oratoriæ anima eſſe poteſt? an quòd ab hac moueatur? certe à cogitatione
& iudicio, uel ſi recitetur legaturúe, à lingua & ore permouetur: in quorum neutro
memoria repoſita eſt. An cuius gratia inuenta ſit? Nemo profecto unquam oratoriç
operam nauauit, aut orationem habuit, ut memoriæ ſatisfaceret, ſed ut dicendo per-
ſuaderet. Quis autem memoria perſuadere potuit? ac non potius ſententiarũ acumi
ne & cogentiſsimis rationibus? An uero è memoria oratio compacta eſt? quis rem
tam abſurdam excogitauit unquam? ut orationem, quæ exordio, narratione, confu-
tatione, approbatione, & ſuis periodis ac membris conſtat, quæ omnia ad inuentio-
nem & diſpoſitionem pertinent, memoria conſutam & compoſitam dixerit. Sed e-
ſto. hoc demus nobis, ut memoria anima & quaſi forma oratoriç ſit. Ediſcat igitur
curio & accenſus quiſpiam, id quod facile eſt, Demoſthenis orationem. Actutum o-
rator euaſerit, quòd à forma ſcilicet fit rerum omnium nuncupatio. Et profecto tanti
conſtabit oratorem eſſe, quanti orationem edidiciſſe. Quid ergo inquis Marce Tul-
li? qui oratorem illum tuũ, cuius uotum potiuſquã imaginem animo concepiſti, nec
fuiſſe nec fortaſſe futurum unquam iudicaſti. En tibi quàm leui opera, quàm paucis
lucubratiõibus, oratorem damus, & perfectum quidem illum, ſi eius fuerit abſoluta
conſummataq́; memoria. Et ea quidem quæ hactenus diximus, non adeò neceſſariã
oratori memoriã oſtenderunt, in poſtremisq́; habẽdam potius declararunt. Ego ue-
ro illud ſuperpõdij uice addã: magnos philoſophos nõ modo oratori, ſed cũctis mor
talibus nihil memoria incõmodius aut pernitioſius datum exiſtimaſſe. Quom enim
hæc ſit imaginationis ſacrariũ & conceptaculum: ſimulac ingenij noſtri uis ſeſe eue
hit, atq; ad diuina abdicataq́; à corporibus promouet, hæc raptim obcurrens iter in-
tercipit, & quaſdã quodammodo moles obijcit, & tam bonos conatus intempeſtiuo
congreſſu interpellat: huius itaq; iniuria factum arbitrãtur, ut intellectus humanus
deum, quæq́; deo finitima ſunt, minus aſſequatur. His adde, quòd qui tantum memo
riæ tribuũt, anguſtis nimirum carceribus oratorem includunt: uidenturq́; uirum tan-
ta rerum & doctrinarum ſupellectile illuſtrem, breui admodum area eaq́; amplitu-
dine indigna circunſcribere: putantq́; illum huic uni ætati ſe oſtentare, qui iam om-
nia ſecula animi magnitudine complectitur, plenoq́; iam paſſu ad æternitatem feſti-
nat. Id quod olim in Fortunæ tẽplo ex tabella mihi æditimus ſignificauit. Quom e-
nim ego inter reliqua uotorum teſtimonia in pagella quadam animaduertiſſem Mer
curium trahentem bene magnam grauiſsimorum hominũ cohortem: quos tu ex ha-
bitu facile ſenatores agnouiſſes: eosq́; cuidam dearũ maximæ ac reginæ cõmendan-
tem, quos illa prætento digito ad proximã deam reijciebat, & ut eam adirent admo-
nebat: quomq́; totus huic rei uacarem, accedens æditimus opportune rem totam de-
clarauit. In hac tabella, inquit, hoſpes uotum oratorum uides, qui ſe optant concilian
te Mercurio ab immortalitate in comitatum & familiam recipi. Ea autem immorta-
litas eſt, quæ regio ornatu inſignis in ſolio aſsidet. At hæc non prius admiſſura eſt,
quàm illi ſe poſteritati approbauerint. Hæc enim una fores, quæ ad immortalitatem
ducunt, tuetur: & familiç rationarium habet. Illa uero, inquit, poſteritas eſt, cuius oc
ciput tãtum uides: frontem uero mortali nemini uidere unquam licuit.
huic itaq; ante omnia rite ac ſolenniter litandum eſt, ut uo
tum aſſequantur. litant autem illi bonis pre-
cationibus, ſepia & papyro.

CAELII CALCAGNINI DIALOGVS

GALATEA. MELENE. PROTEVS. AD HERculem Eſtenſem ſecundum, ducem Ferrariæ IIII.

V uero quid in littore Galatea? Gal. Approbabam me undis Melæne: comasq́ quaſi ad ſpeculum conformabam. Mel. Vt quaſi conſpicuo amatori tuo Polyphemo placere poſſes: cum enim in tedudum ſuſpirantem animaduerti. Gal. Ceu uero ſolus Polyphemus mihi ſit amator: neq; omni pelagi parte mihi natent amatores: At tu quam obſecro è Nereidum cœtu pluriũ uota exercere intelligis? cuius ad fores audis frequentius excubari. cuius formam pluribus elogijs cõmendari? num tu Tritonis heſternam cantilenam audiſti?

Candida Leucothoe placet, & placet atra Melęne,
Sed Galatea placet longe magis omnibus una.

Mel. At pereat malus ille Triton Nympharum omniũ illuſor. Quas enim in te laudes cõgeſſerit, mox eodem cumulo in aliam regeret. Memini enim paucis ante diebus eum ita ad fores meas cantillantem:

Vos quæ candore alliſos ad littora fluctus
Vincitis ite procul, mihi ſit formoſa Melęne,
Nigra oculos, illi nigris amor incubat alis,
Illam cyaneo Cytherea obnubit amictu.

Et quaſi ſui oblitus mox aliam prætulit, aliam prælaturus, quæ primum occaſio arriſerit. Gal. At ego ex re magis quàm è Tritonis cantilena pendeo. Nunquam enim ita inſaniam, ut amatoribus, qui dum uotũ expleant, nihil inauſum, nihil intentatum prætermittunt, fidem habeam. Sed amabo quis in dubium uocet, an Galatea Melęnæ præferenda ſit: id eſt an lacteus candor loliginis nigriciem uincat. Mel. Caueſis Galatea hæc dixeris. nam ſi uera fateri uolumus, inerti iſto & parum ſeſtiuo cãdore tuo inſulſius omnino & ingratius nihil: & per Nereum hos oculos abſoluta nigredine conſpicuos cum omni tuo candore non cõmutarim. Gal. Planè non cõmutaris, quom neminem qui cum cõmutare poſsis inuenias. Verum ego & oculos, & quicquid eſt in me minus admirabile, ſpectatiſsimæ cuiq; parti tui decoris (ſi quis eſt tamen in te decor) longe longe inquã præferendum puto. Mel. Tu quidem putas, ſed negant cæteri. & ſi me uerbis tantum & non omnium iudicio niti exiſtimas, en tibi opportune Proteum Neptunios greges agentem, hunc iudicẽ contentionis aſciſcamus. Integer enim enim eſt & magni iudicij ſenex. & ne de tota forma (hoc enim prolixum nimis, & nimis inuidioſum fuerit) de oculis tantum fiat diſceptator: & albos atróſne ſuo calculo honeſtet audiamus. Gal. Per Tethym Proteum iudicẽ non recuſo. Tanta eſt enim formæ fiducia, ut uel inimico iudice me putem poſſe cauſam obtinere. Nec profecto rumor deterret, qui te Mileſij uelleris captã cupidine in ſpurcos & uliginoſos ſenis amplexus deſcẽdiſſe uulgauit. Prot. Salue Nympharum par gratiſsima diſparitate compar. Mel. Et tu ſalue conſultiſsime Proteu, teipſum expetebamus. Prot. Tam bellis puellis nõ uideo quomodo ſenex expetendus. Gal. Atqui contentioni modo obortæ inter nos te diſceptatorem fecimus. Prot. Non tutum inter tam formoſulas iudicare. Mel. Nos uero te elegantem formarum ſpectatorem nouimus. Quare id abs te precibus flagitamus, ne indicare pigeat nigris ne candidos, an candidis nigros, oculos præſtare ducas. Prot. Non ſanè hoc temere pronuntiandum, ni utriuſq; rationes prius excutiam. Quare tu dic prior Galatea, & tuæ ſententiæ præſidia expedi. Nam ego interea dum greges paſcuntur, murici huic adnitar. Gal. Quid uero à me dicendum in re tam perſpicua? niſi quod omnibus perſpectum eſt: colorem candidum

& diui

& diuinum eſſe, & ad hilaritatem inuentũ, & liberalitati ſimillimũ: utpote quo uiſus diducatͣ, atq; in partes diſsiliat. Hoc ab infelicibus felicia, à malis bona, ab inferis cæleſtia diſtinguuntur. Tum uero quid lux, niſi candor ex ſole undecunq; ſe ad excutiendas tenebras & res illuſtrandas promens? Quare ego uitam candorem, mortem tenebras iure dixerim. Eat nunc Melæne, & (ſi Dis placet) auſit ſuos coruos noſtris holoribus comparare. Mel. Auſim profecto & merito auſim, non coruos holoribus, ſed meos hoſce oculos, dulces, nigellos, blandulos, tuis infeſtiuis, albuginoſis, retuſis, quaſi precioſos carchedonios ſordidis ſardis, non dicam comparare, ſed longe præferre. Quod ſi parũ credis mihi, Mineruam, te puto longe ſapientiorẽ, conſule: quæ ſuos alioqui nõ omnino candidos, ſed quod honeſtius eſt glaucos, mauult galea obtegere, quàm (quod tu facis) impudenter uenditare. & profecto, ſi uera ſcrutamur, nec unquam acrius fulgent ſydera quàm quom eſt nox obſcuriſsima. Tantum uero abeſt ut oculi in albo exhilarentur, ut multo magis laborent: quom in nigro uires roburq; colligãt. Quare ſi ſapies poſthac tua deſines leucomata iactare, & nobis noſtras delicias exprobrare. Prot.

At uos ô nymphæ, nymphæ Oceanitides ambæ,
Ne tantos agedum inter uos excite tumultus.
Vtraq; digna ſuo, me iudice, honore manebit:
Par utriq; decus. tibi ſint galatea ab Erythra
Lecta modo geminis, gemina oſtrea prædita baccis.
At tibi ſit ſpathale, & flauis clauata corallis
Pendeat ex humeris torques utrinq; Melęne.
Hæc uobis dat dona ſenex: det cætera Triton.

CAELII CALCAGNINI DIALOGVS

REX ALBANIÆ. ALEXANDER. PIORA.

ad Herculem ſecundum, ducem Ferrariæ IIII.

QVID rides optime rex? Rex Alb. Modo hic à me percunctabatur: an uerum eſſet id quod à neſcio quo Cælio, rhetoriſta puto, audiuerat apud ſuperos, me aliquando ad te dono dediſſe canes duos, qui leones proſternerent. At ego id ingenue ita fuiſſe affirmabã: quod & tu regum maxime ut reor, optime meminiſti. Al. Quid ni factũ meminerim? quom nullo magis ſpectaculo unquam oblectatus ſim: nec mihi moleſtum æquè quicquã fuerit, quàm tantæ ignarum præſtantiæ priorem illum quom miſeras afflixiſſe. Sed quid ex hoc tantum riſus? Rex Alb. Vide hominis peruicaciam, negabat iſte factum aut fieri unquam potuiſſe. Al. Heus bone iuuenis quis tu? Pi. Alexander Piora. Al. Quid apud ſuperos profitebare? Pi. Ego magiſter triclinij, & præfectus curiæ magni uiri Hippolyti Cardinalis, & eius ſapientiæ alumnus, facile didici quæ uera quæue falſa diſtinguere. Al. Sat mihi conditionem tuam declaraſti. I bonis manibus. Pi. Ne me aſpernere ſumme rex, nec detrectes Alexandrum cum Alexandro uerba facere. alioqui ſcito cardineam dignitatem regiæ comparari: quare me regibus aſſuetum conuerſari noueris: nec regẽ Pannoniæ recuſaſſe nuper quin eius menſę aſsiſterem. Al. Ego cũ artificibus de arte ſua libenter conſueui diſceptare: quare quom de adminiſtratione curiæ loquendum erit, te accerſam. nunc de canibus quod tam audacter loquaris te audiendũ nõ puto.

Pi. Immo

Pi. Immo maxime audiendum putes, quom dominus meus multo plures canes quàm ſeruos aleret:omniaq; ſeminia diligenter explorauerit: nec genus neq; conditio ulla ſit canitij in uniuerſa Europa,cuius ille non habeat ſobolem:nec minus recte de canibus quàm canarij ipſi rationẽ reddere poſsit: At ille uerisſimis certisſimisq; rationibus probat:canes nũquam ad te miſſos,neq; mitti potuiſſe, qui leonem proſternerẽt.Eius ego autoritate nixus audeo affirmare, quę de illis canibus referũtur, omnino conficta eſſe. Al. Age bone iuuenis,quoniam plus rationibus quàm oculis noſtris credis qui corã rem ita agi uidimus:in medium haſce rationes affer. Audiendus eſt iſte rex Albane,dum rationibus cõtendit:fortè enim alter Pericles emerſit: qui tanta præſtitit eloquentia, ut quom aliquãdo cum Archidamo luctaretur,ab eoq; fuiſſet proſtratus:mox tamen ſe uictum aut proſtratũ negauerit:& oratione ſua effecerit,ut qui uiderant non uidiſſent:& præſtigiatorum more, ita omnibus nebulas offuderit, ut plus orationi eius quàm oculis crederent ſuis, & oratione uicti quæ uiderent negarent ſe uidiſſe. Dic age. Pi. Nónne clarisſimi reges fatemini multo leonem cane armatiorem eſſe:utpote qui dentes & ungues acerrimos habeat, quom canis tantũ dentibus polleat? Rex Alb. Fatemur. Pi. Nónne etiã fortiorem? Al. Minime. Pi. Qui pote? Al. Nec enim arma fortitudinẽ afferunt. Alioqui ceruus eſſet animalium præſtantisſimus,quem tam uaſtis armis natura locupletauit. Pi. Quid ergo fortitudinẽ affert? Al. Duo,animus & manus. Quæ duo Homerus illo nunquam ſatis laudato carmine complexus eſt:

Ille bonus pugnator erat,dux optimus idem.

Quom animum dico,audentiam prudentia miſtam intelligo:quom manum, uim & agilitatẽ corporis ſignifico. Pi. Atqui leo utroq; cani longe præſtat. Al. Alicui fortè,ſed nõ omni cani. Nam Albanus ille multo ingenio audaciaq; leonem, multo etiam ui ac celeritate corporis & dentium impresſione ſuperabat, quibus & illum non difficulter alliſit. Pi. Hoc uero minime puto. Al. Quare? quæ ratio te mouet,ut hoc non credas,quod nos ipſi uidimus, & populorum teſtimonio factum probatur? Pi. Dicam.quia natura certos cuiq; fines animaliũ,quod ad uires attinet,præſcripſit:ut quom ad eam pręſtantiã peruenerint,non excedant. Al. Hoc negamus. Quod ſi etiam fatendum foret, nemo tamen eſt adeò naturæ conſiliarius qui eum modulum ei præſcribat.quis enim eſt qui poſsit oſtendere, quantum ſe hominis uires extendant:quom ego in exercitu meo aliquot habuerim milites, qui inermes armatos una manu deuincerent:alij mulos ſuos cum ſarcinis,alij onuſta eſſeda perferrent: alij ſaxa compacta turribus manu euellerent: columnas marmoreas ſubiectas ædificijs deijcerent: alij uolantes aues figerent:alij oculis nõ conuiuerent ad ictus: alijs malum tenẽtibus nemo digitũ corrigeret: & ut ludicra etiã perſequar, nonnulli in acum cicer figerẽt:quibus & modium ciceris donari iusſi,matæotechniam admiratus. Quid uero,nónne Milo Crotoniates uiuum taurum per olympia deuehebat? & ingentes arbores ſuis manibus diducebat:diſſecabatq; ſine ſecuri aut cuiuſpiam adiumento. Quin etiam ex militibus meis quidam catapultæ ictum intrepidus expectabat,& perferebat. Pi. Verum nondum tu mihi perſuades. Nam ego mecum imaginor, terribilem illum leonem à cane prouocatum, tum maxime cauda terga percusſiſſe atq; in iram exarſiſſe, ſaltuq; & dexteritate quadã incredibili aduerſarium inuaſiſſe. Et quanto canis ille acrior,ferociorq; fuit:præſcribo enim mihi fortisſimũ omnino acerrimumq; quoi alter conferri non poſsit:ſed tamen longe magis leonẽ ad eum expugnandũ uires omnes intendiſſe:& ſicut fulmina leuia quæq; pertranſeunt, robuſtisſima uero perrumpunt: ita in eum maiore ui dentes unguesq; intendiſſe, inieciſſe,& reluctantẽ licet & morſicantẽ attriuiſſe. Quid enim per deos aduerſus leonem canis polleat? Certè id non modo ſupra fidem, ſed omni pudore caret mendacium. Al. Falleris bone iuuenis,& te tua illa animi inductio in ſiniſtrum trahit. Tu enim tecum cogitas leonem multo cane fortiorem: quom ex aduerſo canem leone multo non ſolum fortiorem,ſed uaſtiorem corpore,perniciorem ſaltu, uiribus præſtantiorem, morſu firmiorem, circumſpectione cautiorẽ, animo audaciorem cogitare debeamus:quæ omnia ſanè in eo cane fuerunt, cuius nos pericu-

lum fecimus. Immo eum tanto leonibus præſtitiſſe audemus affirmare, quāto leones cæteris canibus præſtare ſolent. Quom enim ſemel concedis naturā neq; effœtam eſſe, neq; in uno gradu ſubſidere: ſed ſicut caloris & frigoris, ita uiriū in uno quoq; genere ad ſupremū uſq; intentionē facere poſſe: tibi etiā naturali iure fatendū eſt, tantis uiribus canē excellere poſſe, ut non modo ſuū genus, ſed leonum etiā & elephantorū excedat: pręſertim quom ingenio longe præſtare caninū genus intelligat. Pi. Hoc eſt prorſus quod rationi meæ aſtipulatur. nam ſi inter canes, qui ex conſuetudine multo leonibus imbecilliores ſunt, aliquis tam fortis ac præſtans inueniri poſsit, qui leonem ſuperet: hoc multo mihi facilius dare debes, aliquem leonem tam præſtantem inueniri poſſe, qui eum ipſum canem expugnet. Al. Bene eſt. recte inquis. Aliquis ſane, ut & nos fatemur, rari cuiuſpiam generis leo à natura procreari potuit, qui canem expugnaſſet. Sed nobis in id genus tam rarum incidere minime datum eſt, quod canem oppprimeret: ſicut perrarum illum canē agnoſcere licuit, qui leonem non dico ſummis, ſed certe conſuetis & cognitis uiribus proſtrauerit. Pi. Multa licet ueſtra ſit autoritas, multumq; perſuaſibilia afferatis, ego tamē priſtina illa domini mei opinione imbutus nunquā fidem adhibebo. Al. Hui, hæc peruicacia eſt, nec teſtimonio oculorū, neq; rationibus, neq; ueritati manus dare: pręſertim quom mēdacio nulla propoſita ſit utilitas. Pi. Difficile eſt cuiq; ex animo id eruere, quod experiētia oculisq; perſæpe compertum habet. ego enim dominum meum comitatus Florentiā, Romā, plurimasq; ad regiones, magnos ac nobiliſsimos leones tum in cauca, tum in arena uidi concertantes: uidi rurſus & robuſtiſsimos canes etiam ſupra omnes præſtantiſsimos, quibus neq; præponi neq; conferri quiſquam poterat. Qui tamen leonē, non dicam uincere, ſed cum eo diu concertare poſsit, nondum uidi quenquam. Al. Hinc uero erroris & turpiſsimę huius perſuaſionis ſeminarium: ea quæ tu ipſe nunquam uideris, quaſi falſa pernegare. Ceu uero tu adeò recentis adhuc ætatis, qui paucíſsimas regiones peruagatus ſis, omnia nota & compertiſsima habeas. Tu enim quinquaginta aut centum ad ſummum leones uidiſti, quom nos decies mille & amplius, nō habuerimus ſolū, ſed aluerimus, quom omnē Europā & Aſiam imperio noſtro ſubiecerimus, quom Africa dicto paruerit, quom Hircanos, Indos, Aethiopas, Iberos, Armenos, Græcos, Italos, Thracas, Scythas, Germanos, Celtas, Bithynos, cæteraſq; fermè omnes nationes obſequentes habuerimus, uenatoreſq; & aucupes ac piſcatores in totum orbem terrarum dimiſerimus, qui nobis feras, piſces, aues undiq; colligerent: quarum deinde mores, naturam, conditionē magnus ille & planè naturæ miraculum Ariſtoteles ſpectaret, perſpectamq; poſteritati traderet. Quare qui ſibi magis, quàm autoritati noſtræ credit, opus eſt ut ſe maiorē opulentioremq; Alexandro, prudentiorē uero Ariſtotele exiſtimet. Pi. Durum tamen credere quod tu nunquā uideris. Al. Durum quidem ijs qui plus nimio ſibi tribuunt: facile autem ſi quis mundi amplitudinem & magnitudinem naturæ contempletur. Neq; uero tu crediderís id canum genus ſi prolerarium & uulgatum fuiſſet: à magno rege ad regem uictorem & rerum dominum mittēdum fuiſſe: ceu nobis canes defuiſſent optimi cuiuſq; generis: ſed illi mittendi fuerūt, qui prorſus carerent exemplo: & de quibus non pertinaciter, ſed non ſine admiratione poſteritas loqueretur. Quòd ſi ad me non fuiſſent miſsi, eoſq; coràm non fuiſſem periclitatus: potui ego etiam de tanta pręſtantia & raritate dubitare. Sed ita eſt ut Solon dicebat: ſeneſcētes quotidie diſcimus. Quare ego Anaxagoram, Ariſtotelem, cæteroſq; philoſophos libens audiebam: ut ſcilicet magnitudinem naturę intelligens nihil admirarer. Legebam etiam autores ueteres ac probatos, ut quod ætate uidere non dabatur, id lectione cognoſcerem, & quotidie prudentior euaderem. Et imprimis Homerum ſemper habebam in manibus, qui planè omniū fuit ſapientiſsimus. Ita enim faciens minime uerebar, ne Aegyptij me ſemper iuuenem appellarent: qui res tantū ætate mea geſtas cognoſcerem, & paucorū annorum geſta meminiſſem. Pi. Tu quidem nonnihil dicere uideris: ſed tamen facile credere ijs, quę ab hominū opinione aliena ſunt: pręſertim quom nulla ratio ſubſit, quę rē credibilem faciat: parū abeſt à leui-

à leuitatis nota. Al. Recte ais ſi quis ſe facile credulum præſtet. Duo nanq; ſunt Epicharmi pręcepta, alterum ut ſobrie uiuas, alterũ ne temere fidem habeas. Sed ueluti leuitatis uitiũ eſt promiſcue omnia credere: ita nihil credere quom digni fide teſtes accedant, non poteſt non eſſe obſtinati & ſibi nimium tribuentis. Quare modice omnia facienda ſunt. ſed tamen nihil eſt tam amplum, nihil tam admirabile & à conſuetudine remotum, quod à natura fieri poſſe non debeamus ęſtimare. Neq; admirabile id putari debet, quod cauſa careat: ſed quòd eius cauſa deliteſcat & mortalibus parum ſit intellecta. Nam quis priuſquam uideret crediddiſſet, leonem iniecto capiti ſago ſtatim torpeſcere, aut uiſis facibus conſternari, uel audito gallo aufugere. Hæc ſanè mira, quoniã eorum cauſa adhuc eſt in diſquiſitiõe. Sed nemo admiratur, quoniam iam uulgata & protrita ſunt. At ſi quis harum rerũ ignarus nunc prodeat, uelitq; cauſas obſtinatiſsime inficiari, & ab omnibus exibilabitur, & perſuaſionis crimine condemnabitur. Pi. Prudenter omnia, ſed adhuc unum ſupereſt, quod audire maxime expeto. Al. Quid illud? Pi. Obſecro te imperatorum celeberrime, per tui magnitudinem imperij, ne pigeat certaminis illius inter canem & leonem geſti mihi ſeriem ſpectaculumq; enarrare: ut ſi quando aliquis ad ſuperos aſcenderit, id poſsim abs te præſertim tantæ autoritatis rege expoſitum per litteras domino meo ſignificare: ne quotidianas contentiones fruſtra exerceat, neúe clariſsimos autores & fidiſsimum ſeruulum ſuum conuitijs & illuſionibus immerito perſequatur: neúe ſycophantę, qui ipſi adulantur, ex ea re ludos quotidie faciant. Al. Dicam tibi, & quidem paucis. Quom primum canis in amphitheatro leonẽ aſpexit, totus pilis inhorruit, ingentesq; duos latratus emiſit: ad quos leo ſubrectus cauda cœpit latera euerberare. Tum canis ſine mora ſaltu in tergũ leonis ſeſe iniecit: ſed quom eodem tempore leo ſeſe arrexiſſet, oraq; & ungues in eum obuertiſſet: canis qui prius erat in dextra, in ſiniſtram deſilijt. declinansq; ingenioſe aduerſarium, ſe poſteriora inuadere uelle ſimulauit: ad quæ tuenda quom leo ſe totum obtorſiſſet, rurſus ille incredibili rapiditate finxit retrocedere & poſteriorem partem inuadere. Tum leo quom in eandem partẽ auxilium ferret, progrediens neruos poſterioris ceruicis qui inter caput & iubas interpoſiti ſunt atrociſsimo morſu corripuit: leonemq; non admodum reluctantẽ, ſed quaſi illico procumbentẽ afflixit: ut non prius inde abſceſſerit, quàm illũ exanimarit. abſceſsit autẽ illæſus omnino ac ſine uulnere. Pi. Adde & canis formam amabo, ne quid huic deſit deſiderio. Al. Eius ſtatura ad leonem ſeſquitertia. Pilo cyaneo, id eſt ſubnigro. In armo poſteriori macula una ſubruffa, cruribus uaris pauliſper ſed robuſtis. Veſco, id eſt neruoſo magis corpore quàm pingui, magno capite & auribus arrectis, prominente roſtro ac ualde diſſecto: quod longi & ſæui admodum dentes uallabant, pectore obeſo ac procedente, tergo duplici, cauda breui potius quàm longa, uillis craſsioribus hirſutus & quaſi iubatus. Ventre nõ admodum carinato ſed latiuſculo, & poſterius magis ſuccincto, latratu admodum horrendo, glaucis oculis, nec multum ſanguine ſuffuſis. Pi. Ipſum mihi depinxiſti graphice, uideorq; ad inferos deſcendens, haud ſanè à ueſtibulo procul, talem aſpexiſſe cum Cerbero colluctantem. Al. Facile is eſſe poteſt.

Ego enim illum eo loco non uidi, utpote quem è uita
decedens ſuperſtitem reli-
querim.

CAELII CALCAGNINI DE MENSIBVS DIALOGVS, IN GRATIAM ALfonſi Calcagnini incœptus.

ALFONSVS. CÆLIVS.

R EM periucundā mihi feceris mi Patrue, ſi ea quæ ſuperioribus diebus dū in xyſto ſpatia faceremus, mihi de menſiū partibus enarraſti: ea nunc ſedens in exhedra locupletius dixeris, atq; in mentem reuocaueris. Ea enim ſunt quæ niſi repetita & ſæpius inculcata haud facile retineātur. C. Faciā id lubenter. Quid enim mihi ſuauius quàm tua ſtudia locupletare & tuis honeſtiſsimis petitionibus inſeruire: ut ætatula iſta tua, dum meliores fructus nobis ex ea pollicemur, interim floſculos dignos tanta expectatione depromat. Cæterum, niſi memoria excidit, quom de menſium partibus uerba faceremus, quædam tibi propoſui compendia: quæ ſi diligenter teneres, haud ſanè difficulter reliquum iter pergeres. Al. Senariolos illos (puto) inquis, quibus propè illius enarrationis ſumma continebatur: quos ego nō ſecus memini ac digitos & ungues meos. Putabam enim me non parum adeptum: cæteraq; multo futura leuiora, quæ tunc perdifficilia uidebantur, ſi hæc memoriæ affixiſſem: ut quaſi iactis fundamentis, ut perſæpe ſolent opifices, quom occaſio arriſiſſet, reliqua moles ſuperſtrueretur. Ea quom nunc occaſio aduenerit: teq; ſolutum offendam, quod aliàs uix unquam contingit: non ſum mihi profecto defuturus. Cæl. Bene habet. uideo enim compendijs illis memoriæ inhærentibus multo laboris minus inſtare. Sed ut ad rem accedamus, cedo ſenariolos illos, quos memoriter retinere profiteris. Al.

Menſes calendis ſua principia ineunt:
Quintamq; lucem nonæ ſibi uendicant:
Quintilis unus, october, Maius, Martius,
Se ſeptimanis auctos eſſe clamitant.
Nonas & Idus octo dies dirimunt.

Cęl. Recte ac fideliter. ſed poſtquam conſtanter hæc meminiſti, dic rogo, unde tibi primum ratio dubitandi oboritur: nec enim parum acri ingenio aut parum profeciſſe exiſtimari ſolet, cui recte & honeſte dubitandi ratio cōſtat. Al. Dicam paucis. Iam mihi cognitum eſt tris in partes menſeſ diuidi, quorum initia calendas uocari. Dies quintos in pleriſq; nonis occupari: quatuor menſes excipe, qui ſeptimanas, id eſt ſeptimo die nonas habent. illud quoq; perſuaſum eſt mihi, inter nonas & Idus dies octo intercurrere. Hæc habeo propè explorata, ſed illud dubiū: quid cauſæ eſt, cur dies intercedentes non prorſus neq; recto ordine, ſed præpoſtero ac retrogrado ad nonas, idus, calendasq; cenſeantur. Hæc enim numerorū & quaſi naturę peruerſio non poteſt non animum grauiter permouere. Cæl. Atqui hæc nō peruerſio, ſed recta ratio poſtulat, non temere ſed à natura profecta. Tota ſiquidem menſis obſeruatio ex mutatione ac uario aſpectu lunæ pendet. Sicut enim annus ſolſtitialis nihil eſt, niſi ſolis ambitus in circulo obliquo, ad eoſdem articulos, unde diſceſſit: ſic menſis, id eſt annus menſtruus, nihil eſt niſi lunę circuitus ad eadem momenta in Zodiaco: quæ momenta cōmodius in ſignorum Dodecamorijs quàm in ipſis ſignis annotantur. Nam ſigna ſtato temporis ſpatio è loco decedunt: dodecamoria, id eſt duodecim ſignorum ſedes ac ſpatia, nunquam non eodem permanent immutabilia. Quom igitur menſis obſeruatio ex uicibus Lunę, quas etiam phaſes dicunt, deducatur: ſintq; tres optimates Lunæ aſpectus: quom creſcit, quom minuit, quom ſole plena eſt: ita tres in partes maiores noſtri menſem diuidendum duxerunt. Et quo quidem tempore incrementum recipit, nonas: quo ad plenilunium properat, idus: quo uero iam ueteraſcit & ad interluniū abit: calendas uocauere. Hæc ratio eſt non

modo

modo triplicis diuiſionis, ſed præpoſteræ etiam annumerationis. Dies enim quiſq; quo incremẽto, id eſt nonis, aut plenilunio, id eſt idibus, aut interlunio, id eſt calẽdis proximior eſt, eo diſtat minore dierũ numero: quo uero abeſt longius, hoc pluribus diebus recedit. Quàm enim foret abſurdum ſi diem proximum ſeu pridianum nonis idibus calendis, aut quintum nonas, aut octauum idus & XVIII. calendas diceremus: quom tres illi dies nonarum, iduum, calendarum in menſibus fixi ſint, ad eosq; cæteri dirigantur: & qui longius abſtiterunt, iure etiam maiorum dierũ numero cenſeantur. Iure itaq; in menſibus qui nonas habent quintanas: diem qui calendas ſequitur: non ſecundum aut pridie nonas ſed quintum nonas dicimus: quòd quinq; abſit diebus à nonis. Huius rei teſtimonium illud tibi dare poteſt, quod nonarum, iduum, calendarum dies ipſe pro primo accipitur: præcedens, id eſt ab eo proximus qui pridianus uel pridie nonas Idus calendas uocatur, pro ſecundo accipi ſolet: tum demum ad tertium quartum & deinceps nonas idus calendas progredimur. Habẽt enim uim præpoſitionis poſtulantis accuſatiuum numerariæ illæ uoces: licet non raro Cicero efferat per patriũ caſum. ut tertio nonarum, iduum, calendarum. Sunt & qui non abſurde ante præpoſitionem ſubintelligant: ut quom dixeris tertio nonas, interpreteris tertio die ante nonas. Et hæc quidem ratio peraccommoda eſt: ſed ad hanc accedit imitatio Græcorum: à quibus nõ ſolum præclaras cõmentationes, ſed abſurdas nonnunquam ſumus mutuati. Eorum, fateor, ratio à latinorum plerunq; ratione diſsidet: habet tamen hac parte, quod cum latinorum ratione conuenire facile iudices. Er quo hãc quoq; lucrifacias, & quaſi auctarium, ſuperuacaneũ fortaſſe, ad rem de qua agitur, ſed ſummę tamen utilitatis percipias, eam totam ſub compendio tibi enarrabo: quom pręſertim apud noſtrates non uideã qui eam explicauerit. Nam ſolus Macrobius eam ſummis labris attigit, alioqui in cæteris immodice profuſus: ut mihi faciat ſuſpicionem uel eam ignoraſſe, uel latinis auribus inuidiſſe. Al. Debebo tibi plurimũ patrue mi hoc uel auctarium uoces uel honeſtam acceſsionẽ: uel ut ego mihi olfacere uideor, partẽ ita annexam & cohærentẽ, ut ſine piaculo diſiungi aut prætermitti non poſsit. Cæl. Hoc igitur lubentius faciã, quo me tuo deſiderio gratius facturũ intelligo. Paucis igitur accipe, Græcos ita menſem fuiſſe partitos, ut in partes tris diducatur: earũ partium quęlibet denos dies complectat̃. ex ijs partibus quę prima eſt ἱσαμένου, id eſt cõſtantis ſibi mẽſis dicit̃, quom ſcilicet luna διχότομος eſt, & in dies magis ac magis adoleſcit obuerſis in ortũ cornibus à ſole abſcedens: ob id & principem menſis diem, quom primũ luna ſeſe oculis offert, νουμηνίαν id eſt nouilunium uocauerunt: id omne tempus ſi ad obſeruationẽ latinorum reuoces, non abſurde fortaſſe nonis accõmodaueris: ex quo ego etiã nonas appellatas ſuſpicari poſſum. Altera pars à dierũ numero nomen accepit denariũ excedente. Numeralibus enĩ uocibus perpetuũ eſt ut addas ὑπὲρ δέκα, id eſt ſupra decem. Exempli cauſa, μία ὑπὲρ δέκα, δύο ὑπὲρ δέκα, τρεῖς ὑπὲρ δέκα, atq; ita deinceps recto ordine: ſicut & recto itẽ ordine ſuperiorẽ ad partẽ numerãt ordinarijs numeris adiunctis, πρώτη ἱσαμένου, δευτέρα ἱσαμένου, τρίτη ἱσαμένου, ex qua numerationis ſpecie latini nihil hauſerũt, neq; habẽt quod in exẽplum uocent. Hoc omne tẽpus ſi ad maiorũ noſtrorũ normã exigas, nõ iniuria fortaſſe idibus cõparaueris: luna ſua abſolute nacta incremẽta, iã plena, iam ad terras tota facie obuerſa. Ex quo idus ueteres, mea quidẽ ſententia, appellauerũt: ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν. q; tum nox perſpicua ſit & luna pernox, in ſolis æmulationẽ effundens radios, & noctem diei continuans. Hæc uero dierum claſsis deſinebat εἰς μεγάλην τὴν εἰκάδα: celſo enim hoc epitheto diem uigeſimam cõdecorabant Græci: uel quòd bis denarium ſumma numerorũ abſolutum amplecteretur: uel quòd ad eam uſq; diem menſis ſuũ decus tueretur: uel quòd eam diem ſectatores Epicuri magna religione uenerarentur, qua magiſtrum natalem habuiſſe conſtabat. Ex quo etiam εἰκαδισταὶ ſunt appellati, quaſi tu uigeſimarios dixeris. Fuiſſe autem magnam epicureorum exiſtimationem, ueterum pleriq; nobis teſtatum reliquerunt. Tertiam menſis partem, hoc eſt poſtremam, Græci μηνὸς τοῦ φθίνοντος, id eſt menſis deficientis exoleſcentisq; uocauerunt: quom luna ſua patitur detrimenta, nec iam procul eſt quin ſubeat ſolem & in fratris mancipium concedat: ob id omnia quæ à luna uigorẽ

ſuſcipiunt, ſqualllida, ieiuna inaniaq́ periti obſeruauerunt tam in terra quàm in mari. à quo delectu atq; deliquio nuncupatio impoſita eſt: qunadoquidem meta, ad quam curſu properat, id eſt ſolis coniunctio magis habetur in æſtimatione quàm lunæ pereuntis meatus. Hinc ſcilicet factum eſt, ut non iam prorſus & recta fiat numeratio, ſed retrouerſa ac præpoſtera. Nam quæ à uigeſima die prima eſt, ea δεκάτῃ φθίνοντος, ἐνάτῃ φθίνοντος, ὀγδόῃ φθίνοντος, atq; ita deinceps ordine interuerſo, donec ad poſtremã aſcẽdamus: quę quoniã incidit in interluniũ, iccirco ἕνη καὶ νέα dicitur, ceu tu ueterẽ nouã appellaueris. nam quom luna ſola radijs obruta ſileat, partim ex ſuperiore menſe, partim ex imminente participare creditur. Hoc omne dierum interſtitiũ ſi ad formã latinæ conſuetudinis referas: illi ſimillimũ deprehendes, quod eſt ab idibus ad Calendas. Audiſti puto ac percepiſti unde latinorum ratio illa ab occipite non à fronte numerandi aut ſeminarium aut imitationẽ inuenerit: ut quorum id factum ſit, iam non ſit locus admirationi. Al. Etſi rationes quas ſuperius attuliſti, multo apud me plus polleant: tamen & Græcorum obſeruationes ac mihi prius ignotas percepiſſe, & noſtros maiores in hoc genere cum Græcis belle conueniſſe, periucundũ fuit audire: tibiq́ hoc nomine multam gratiã habeo. Cæl. Ex ijs quæ diximus illud quoq; lucellum adſequi potes, ut Homeri uerſiculum notum quidem illum latinis, ſed parum intellectum iam planè teneas, ex Odyſſea, quom Vlyſſes Vlyſſem aduenturũ auguratur, τοῦ μὲν φθίνοντος, τοῦ δ' ἱσταμένοιο, aut in calce præſentis, aut in principio futuri menſis. ἱσταμένοιο autem pro ἱσταμένου dixit more Ionico. Ariſtophanis item loca quædam, apud quem auari ſenes queruntur ἕνην καὶ νέαν, id eſt menſis finẽ aduentare: quo tempore menſtruæ uſuræ, quas noſtri centeſimas uocant, erant perſoluẽdæ. Nec me præterit Sudam & alios quoſdã interpretes ἕνην καὶ νέαν & νουμηνίαν eadem exiſtimaſſe: ſed qui diuerſa dixerunt, ij mihi uidentur uero propiora tradidiſſe. νουμηνία quippe primo apparente luna uocitatur: ἕνη autem καὶ νέα, quom in eadem longitudine ac latitudine eſt cum ſole. Neq; enim facile dixeris an uetus an noua dici mereať, in utriusq; tẽporis collimitio poſita. Al. Sed quid eſt quod Græci (id quod mihi multa ratione factum uidetur) menſium principia ab ineunte luna tam religioſe auſpicantur? Noſtri minus accurate cælum reſpiciunt, & ſuas calendas tam uagas atq; incertas reliquerunt: ut nihil relictum ſit præter dierum numerũ, quod de ijs liceat cuiq; affirmare. Cæl. Non tibi mi nepotule parum uideatur, quòd res ad numerum ueniat. Hominis enim naturæ ad facilitatem numero magis conſentaneum nihil; ob id ueteres quæ deprompta erant ac parata, ea numero cõſtare aſſeruerunt. Nam quom multis ferarum, elephanto puta qui nouam lunã ſalutat & ſe uiua aqua perfundit, aut orygi qui exorientem ſirium adorat, aut cynocephalo qui ſub æquinoctio dicitur ſolis umbras dimetiri, alijsúe brutorum quæ longum eſſet perſequi, ſit aliqua cæli cognitio naturæ indulgentia conceſſa: nullum eſt profecto quod numeri notionem præter hominem ſit aſſecutum: & ob id ſolum hominẽ bene ſapere prudentiſsime exiſtimauerunt. Proinde quom dixeris rationem calendarum numero reſpondere, ne puta rem tenuem ac exiguam te dixiſſe. Sed & Romani qui ciuiles menſes ex utilitate uitæ magis quàm ex præſcripto aſtronomiæ inſtituerunt: non lunæ tantum habendam rationẽ putauerunt, ſed & ſolis qui dodecamorion unum ſingulo menſe percurrit: cuius curſum in eſtimando & coordinando anno imprimis obſeruandum duxerunt. Nam ut luna XII. ſuis anfractibus ſolis ambitum quotannis æquet: & cuiuſq; dodecamorij peregrinationi pari paſſu reſpondeat, negat rerum ratio & naturæ maieſtas: quiq; hæc conari ſunt demonſtrare, belle ſibi illuſerunt. Deprehenſum quidem eſt à peritis ſingulis annis undeuiginti, lunæ ſoliſq; meatus exæquari, ita ut ad articulos propè conueniant: ex quo numerus ille qui uulgo aureus dicitur, apud hoſce obſeruatores magnũ nomen inuenit. Sed hic reſponſus in ſumma non eſt, in partibus annotari potuit: tanta ſcilicet eſt utriuſq; ſideris in cæli peragratione diſcrepantia: quod ex eo intelligi facile poteſt. Nam quod eorum alterũ mẽſtruo ſpatio, id eſt diebus XXXVIII & triente, perficit: uix alterum uertente anno, id eſt ſexies altero tanto peruagari poteſt aſsidua rotatione, utpote nulli unquam labori obnoxium: ex quo eum Homerus

ἀκάμαντα

ἀκάμαντα nuncupauit. Ad hæc accedit, quòd immenſa difficultas & propè inexhau
ſta eſt, ſeruare è cœlo, quæ Græci appellant τὰ φαινόμενα, id eſt apparẽtia. & cætera
quidem aſtra quom heliacum ortum faciunt: id eſt, à ſolis radijs, quibus prius tege-
bantur, abſcedunt: uel ex VII partibus apparere incipiunt: quom luna interdum bi
duo ſub ſole remoretur, & uix tandẽ ex XIIII partibus emergat. Neq; enim tantũ
in ipſis nodis, ſeu articulis (ἀπόγαιον καὶ ἐπίγαιον Gręci uocãt: imperito uerbo recẽ-
tiores caudã & caput draconis appellãt, ſic eclipticę ſectiões intelligẽtes) interlunia
coitusúe fieri ſolent: ſed quom primum luna tam propè acceſsit in eadem linea, ut ſo
lis radios ſentiat: lumenq; eò regerat, unde accepit. In eadem autẽ à me linea dictum
eſt, quòd luna ad morẽ ſolis minime moueatur eandem nunquam lineam excedens
in latitudine præſertim. neq; enim deſuerunt qui in profunditate moueri aſſeuerauę
rint. At luna, quæ ab ecliptica ſex utrinq; partibus euagatur, nunc in auſtrum deie-
cta, nunc in medium ſubnixa cælum, nunc in ſeptentriones & noſtro imminens uer
tici conſpicitur, uix unquam paucis noctibus eodem loco cõſpicua. Quom ergo (ut
ad propoſitum redeam) pauci eam à biduo quo latuit, exorientem cernant: quanto
pauciores eam cõſpecturi ſunt, ſi ante biduum ſe terris cœperit oſtentare. Profecto
de Lynceo hinc nata eſt fabula: qui tam obſcuram, ne dicam ſubluſtrem, tam exilem
ac propè nullam queat lunam ſuſpicere. Quare Plinius quom rationem ſiderũ duo-
bus locis latine & exacte, quantum poterat illa ætas, tradidiſſet: agreſteſq; homines
admonuiſſet, ut ſolem lunam & quædam priuatim aſtra obſeruarent: quo ſolſtitia, æ-
quinoctia, & ſementum cæterarũq; actionum agreſtium & totius rei uillaticę tempo
ra animaduerterent: tum rei difficultatẽ pertęſus & facile intelligens homini occupa
to non eſſe pronum cæli motus & aſttorum aſpectus occultationés ue deprehende-
re: exerta quaſi uoce inclamat: Cur cælũ intueris agricola? cur ſidera quæris ruſtice?
iam te breuiore ſomno feſſum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo
peculiares ſtellas, eaſq; ueſpere & ab opere diſiungẽti oſtẽdo. Ac ne poſsis prætexe-
re, miraculo ſollicito. Vides ne ut fulgor igni ſimilis alarũ cõpreſſu tegatur, ſecumq;
lucem habeat & noctem? Dedi ecce tibi herbas horarũ indices: ut ne ſic quidem ocu
los tuos à terra reuoces. Heliotropium ac lupinum circumaguntur cum ſole. Cur eti
am nunc altius ſuſpectas, ipſumq; cælum ſcrutaris? habes ante pedes tuos ecce Ver-
gilias. Incertis hęc diebus proueniunt: durantq; fœdere ſideris huiuſce. Partumq; eas
illius eſſe certum eſt. proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit, ipſe fruſtrabi
tur ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens ſabam florere indicat: fabaq; floreſcens
eam euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Quom germinare uideris mo-
rum, iniuriam poſtea frigoris timere nolito. Et quæ deinceps in hanc ſententiam ſe-
quunt̃. Al. Ni ſum tibi grauis interpellator, priuſquã ulterius progrediamur, ama
bo mi patrue duo quæ ſcrupũ faciunt & cogitationẽ remorantur, mihi lubens expe-
di. Teſtimonio uſus Homeri, ſolem ἀκάμαντα, id eſt indefeſſum uocitaſti: cur ergo
apud Vergilium Iopas ille canit errantẽ lunam, ſoliſq; labores? ſed alterum illud eſt
grauioris operæ. Quom enim dixeris ciuiles menſes ex ſolo dierum numero, non e-
tiam ex cæleſti obſeruatione pendere: non uideo qui fieri poſsit, ut Græcorum alia-
rumq; gentium quæ in menſibus digerendis aſtrorum cæliq; pręſidio utuntur, ratio
cum Romana coordinatione conueniat. Illi ſiquidem ad præſcriptũ menſes dirigũt:
mundumq; & mundi anfractus habent in conſilio: nos priuatim noſtro iudicio frui
mur, dierũ dimenſione contenti. Cæl. Multũ intereſt Alfonſe, an quis laboribus
exerceat̃, an laboribus ſuccumbat. Herculis ęrumnas omnes decantãt, & ex Dis ne-
mo laborioſior celebrat̃. rurſus tamẽ inuictus inſuperabiliſq; omniũ conſenſu dicit̃:
& qui in Herculem pæana ſcripſerunt, nullo libentius titulo utunt̃. Quid de palma
dixerim? Quæ quo magis onere prægrauatur, hoc fortius ac ualentius reluctatur:
ut intelligas longe inter ſe diuerſa eſſe, labores pati, & laboribus manus dare. Stoici
exprobrant laborum ſenſum, & turpe exiſtimant uel conqueri uel ingemiſcere: ut-
pote qui hominem ἀπαθῆ fieri uolebant, ἀναισθησίανq; approbant. Eorum ſententiã
noua academia exſibilauit, humanos eſſe affectus affirmans, eoſq; ab homine auelli
poſſe pernegans; cõtra ſinere ſe illis peruinci ac expugnari fœdum atq; deteſtabile.

Quāuis, ſi uera fateamur, neq; ſol neq; luna neq; cętera corpora cæleſtia in defungēdis ſuis muneribus labores ullos ſentiunt: ſed pacata, omniq; labore abdicato, imperio ſummi opificis obſequuntur ſuasq; uices obeunt. Sic Plinius laborare lunam creditum ait ab hac mortalitate, ſic Vergilius labores ſolis appellauit, ex opinione hominū potius quàm ueritate id ſuadēte. Sic Ouidius, ut poetam decet, loco quodam ſolis labores enumerat.

Ardua (inquit) prima uia eſt, & qua uix mane recentes
Enituntur equi, medio eſt altiſsima cælo.
Vnde mare & terras ipſi mihi ſæpe uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.
Vltima prona uia eſt: & eget moderamine certo.
Tunc etiam quæ me ſubiectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Tethys ſolet ipſa uereri.
Adde quod aſsidua rapitur uertigine cælum,
Syderaq; alta trahit, celeriq; uolumine torquet.
Nitor in aduerſum. nec me, qui cætera, uincit
Impetus: & rapido contrarius euehor orbi.

Quòd uero menſes gentium ad ſcrupulum cum noſtris menſibus non poſſe conuenire autumas, id tam uerum ac perſpectum eſt, ut perſæpe ſim admiratus uiros doctiſsimos & frequenti lectione inſtitutos menſem menſi ita comparaſſe quaſi ad unguem inter ſe reſponderent: quom fieri nullo modo poſsit, ut quæ uarijs initijs auſpicantur, uarijsq; terminis deſinunt, ea in uniuerſum conueniant & exæquentur. Nos numero ſumus contenti, ut tu recte dixiſti, quem cuiq; menſium olim indiximus: ut dierū ſumma ſolis progreſsibus deniq; congruat: quæ ſupputando dies trecenos quinos & ſexagenos cum quadrante demptis aliquot minutis amplectitur. Qui autem malūt annum ad lunæ rationē digerere, eumq; duodecim lunæ curſibus claudere, ij dies trecenos quaternos & quinquagenos enumerant cum triente, & momenta DCCCLXXVI. quorum mille octuaginta horam conficiunt. Id quod facile intelligere poteſt, qui menſtruis lunæ excurſibus dies undetriginta, horas duodecim, momenta DCCXCIII. tribuit. In quo illud quoq; aditur incommodū: quòd lunam alij ex uero motu, alij ex medio, alij ab exæquante ſpeculantur: quæ res uaria admodum menſibus initia conciliat. Hebræi certè, qui ſibi diſciplinarum ſemina arrogant: quom ex medio motu eorum pendeat obſeruatio, Neomenias ſuas frequenter tunc demū pronuntiant, ac ſolenni ritu à maioribus tradito celebrant, quom iam luna cornibus prædita diu in cœlo ſe conſpiciendā præbuit: quod in uirgine ac libra plerunq; eueniſſe periti prodiderunt. Quę res quantam caliginem rebus inuehat & quàm abſurda ſit: tu, uel me tacēte, potes cognoſcere. Neq; id mirum: nam quom ſolis curſus tam certus ac ſtatus ſit, lunæ uero tam incertus atq; inconſtans: nihil mirū ſi uarij & inconſtantes quoq; effectus contingant: ex quibus diſsidia illa gentiū oboriri neceſſe eſt. Huius rei teſtimoniū tum aliunde, tum ex Plinio noſtro mutuari potes: qui tantæ autor hiſtoriæ ſibi ita diuerſa loquitur, ut nonnulli auſi ſint eo nomine eum falſi arguere, eumq; in iudicium uocare. Nam de apparitionibus lunæ agens libro ſecundo: Poſt interlunium, inquit, quom XIIII partibus à ſole abſceſſerit, ſecunda demum nocte horæ unius dodrantis ſemuncias lucere teſtatur, id eſt tres unius horæ quartas & inſuper horæ partem quartam & uigeſimam: tantundem in poſterum ſemper adijcientem uſq; ad plenum orbem, tantundemq; detrahentē uſq; ad diminutionem. Rurſus libro XVIII. hac ipſa de re uerba faciens aliquot ſcrupulos adiecit, non iam dodrantis ſemūcias, ſed dextantem ſicilicum, id eſt quinq; unius horæ ſextas & inſuper horæ partem octauam & quadrageſimā lucere profeſſus: atq; ita multiplicatis horarū portionibus, quantū excreſcens primis partibus noctis detraxerit, quod ſub terris agat: tantundem nouiſsimis ex die adijciet ſuper terrā. Quæ differentia conſtat tribus ſicilicis, id eſt ſemuncia & ſemuncię dimidio. Quam diuerſitatē uir doctiſsimus Hermolaus ita dirimere conatus eſt: ut adſeruerit Plinium in ſecundo doctis ac peritis, in octauo decimo ruſticis & colonis ſcripſiſſe: quæ defenſio parū

mihi

mihi uiſa eſt idonea: quom non minus habeat prior difficultatis ꝙ poſterior, utpote quom utraq; de cælo pendeat, iiſdemq; rationibus nitatur. Sed uaria & inconſtans autorum obſeruatio in hanc ſuſpicionem Plinium adduxit: quos ſecutus ille non hoc tãtum loco diuerſa prodidit: qui autores ſi ad noſtrã ætatem incolumes manſiſſent, facile poſſent Plinium à calumnia uendicare. Al. Memini te aliquando hac defenſione uſum apud clariſsimũ uirum Nicolaum Leonicenum acerrimũ Plinianæ dignitatis oppugnatorem: quom ille animi gratia in xyſto noſtrorum uiridium deambularet: & de lunę terræq; magnitudine ſermo incidiſſet: quo defendendi genere proritatus optimi ſenis animus, paulo durius quàm ferret eius conſuetudo, reſpondit hac defenſione tantum abeſſe ut Plinij crimen leuaretur, ut prægrauaretur magis: & abs te grauius eo patrocinio exiſtimationẽ illius, quàm à ſe ſua accuſatione albidi. Quom enim ipſe tum inſcitiæ, tum ſocordiæ reum ageret Plinium, quæ duo crimina hominis diligentia & aſsiduitate corrigi poſſunt: à te illud quod naturæ beneficentiæ debetur, & nulla reparari poteſt induſtria, Plinio iudicium adimi: ut quem diceres ſine diſcrimine, ſine rerum optione omnia in ſyluam aceruumq; ſuæ hiſtorię congeſsiſſe: more eorum artificũ qui carioſam & ætate tabeſcẽtem iuxta & ſolidam materiam operi admiſcent: ut neceſſe ſit non longo pòſt tempore totam molem corrumpi, dum ſolidæ partes deterioris materiæ uitio labefactantur. Quom tamen uideamus bruta animalia & ratione carẽtia ſeligere ſolere quid naturæ ſuę aduerſum, quid ſit cõſentaneũ: quid eſculentum, quid minime eſui accõmodatum. Et profecto ita eſt: cui enim ſenſus cõmunis, id eſt iudicium ablatum itur: is grauius periclitari ſolet, quàm qui multarum rerũ diſciplinarumq; cognitione priuatur: utpote quom nihil poſsit cogitare diſtinctum ac digeſtum, nihil cum diſpoſitione ordineq; coniunctum. Quæ duo ſi abſint ſcriptori, ne ſcriptoris quidem nomẽ mereri poteſt: tantum abeſt ut in eis monumentis diuinum quicquam inueniri poſsit: ut ſapientiſsime ſcripſit Plato.

SVMMO PRINCIPI AC DOMINO MEO D. HIPPOlyto cardinali Eſtenſi Cælius Calcagninus ſeruulus felicitatem.

LOCRI epizephyrij quom Dis immortalibus ſtatuiſſent uotum perſoluere, & eorum agros magna uaſtitas deſolaſſet, omnesq; uictimæ forẽt conclamatæ, cõmenti ſunt ludicrũ prorſus ac ridiculum expiaminis gẽnus. Nam cucumeribus qui forte aderant, ſuffigẽtes ligneos tibicines, ceu pedamenta quatuor, formantesq; in morem quadrupedis, eos boues nuncuparunt, & profectorum inſtar in flammas porriecerunt: atq; ita Dis abunde litatum exiſtimauerunt. Ego itidem ampliſsime princeps quom non inueniã qua ratione excellenti tuæ in me liberalitati uices reddam, ex qua & in poſterum ſpes omnium rerum mearum facile pendet: offero tamen ex chartabula quædam biduo Saturnalium excuſa, quaſi imaginarium meæ gratitudinis ſimulachrũ: ut ſi me minus munificum, certè non ingratiſsimum agnoſcas. Bene uale princeps eminẽtiſsime, adiuratiſsimi ſeruuli tui memor Ferrariæ Calendis Ianuarij M D V.

AD EVNDEM ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM.

Sanè opus hoc fuerat paruum, nunc maxime princeps
Ingens auſpicijs incipit eſſe tuis.
Sic ſacra mox fiunt, ſuperis quæcunq; dicamus.
Numinis & ratio principis una eadem eſt.

ARGVMENTVM.

Vita mortalium affectibus acta corporeis, Pythagoricis ſymbolis conſcripta.

CAELII CALCAGNINI APOLOGVS CVI TITVLVS SOMATIA.

GLAVCO ET EVTHYPHRON.

N ARRABAT mihi olim Beccefelinus uir multæ memo-
rię, genere Phrygius, qui ſe tamẽ Arcadem mallet appella
ri, hiſtoriã profecto admirabilem ſed pleriſq; inauditam.
Hanc ſe ab Ero Pamphylio, qui pro patria obtruncatus,
duodecima die iam pyræ impoſitus uitæ reſtitutus eſt, ia-
ctabat accepiſſe. Hãc tibi quando ocium eſt Euthyphron,
nec quicquã melius licet meminiſſe, quaſi per linguarum
traduces poſteris narrandam commendabo. Eut. Ne-
ſcio quo malo fato eueniat, ut boni uiri liuoris uix unquã
aculeos poſsint ſubterfugere. Quoties enim memoria repeto Beccefelinum uirum
fuiſſe multi conſilij multaq; prudentia inſignẽ, grauiter uero poetam quendam eum
tanquam ſenio deſipientẽ accuſaſſe: & quaſi de eo adagium effinxiſſe, Beccefelinus
inſanit. Sed tu perge ut receperas. Glau. Id agam lubens, ſed prius Palladem im
plorabo, cuius maiora quinquatria hodie colimus, cuiusq; peplum coccineum ex ar
ce ſuſpicimus: uelit nobis feliciter adeſſe totiusq; rei recordationẽ inſpirare: ne quid
forte inſcij per eius ſolennitatem mentiamur. Eut. Adſit igitur Ioue nata,
tibiq; dicendi mihi audiendi facultatem annuat. Glau. Aiebat Beccefelinus ſe
olim fuiſſe in Pamphylia quom adhuc puer eſſet, & audiſſe eum qui pridie quàm
illuc perueniret reuixerat, mira illa & incredibilia recenſentem de animarum deſcen
ſu, de duobus hiatibus, de iudicibus inferorum. tum uero, quod me maxime terruit,
de uiris illis aſpectu igneis. Pingebat etiam nobis ſedens tanquam penicillo in cine-
re, neceſsitatis fuſum Adamantinum, eiusq; octo uertigia alternis nexibus inter ſe
cõparia, tum ſirenes diſſonis concentibus cõſonas. Interdũ ſurgens prophetã quen
dam nobis perſpicacem ualde & totum oculeum indicabat: aſsidentesq; huic tres a-
niculas candidis ueſtibus ornatas, quas neceſsitatis filias aſſerebat. Harum una ad
mortales lethiferosq; anfractus diurnas animas aduocabat. Sed quid innuis? Eut.
Inieciſti ſcrupulum, quomodo diurnas animas appellaueris. Glau. Si æternarum
rerum immortalitatem animaduerteris, facile intelliges diem eſſe, aut ſi quid breuius
eſt, quicquid ætatis degimus: diurnasq; animas merito nũcupari, quæ hoc terreo car
cere concludantur: quaſi die uno, & eo quidem nocturno. Sed mirum erat quo deſi-
derio accitas dicebat accurrere, & quaſi ex ciſtula ſibi uitas adoptare. mox Amelitã
bibere & Letheum campum aſphodelis undiq; conſitum pererrare. Mox nonnullas
grandi quadam fœmina duce, cui inconniuentes oculi etiam à tergo, non ſine ui ac
tonitru ceu ſplendicãtia ſydera ad nos emicuiſſe. Nos uero imprimis oblectauit ſpe
ctaculũ, quod aiebat ille ſe aduertiſſe nõ ſine plurima uoluptate: quod ut narraret ſu
peris, imperatum eſt ſub pœna Lethei proluuij. Namq; id animabus maximum ſup-
plicium. Eut. Age inquam, & puluino inhærens ediſſere. Glau. Pratum
eſſe centum ſtadiorũ indicabat. Hoc quidem floribus & arbuſculis inſigne, hoc non
rubis lappisq; ſenticoſum. Huc aiebat crebro puellam quandam forma pulcherri-
mam, genere ætherea, Pſychen nomine, multiſciam fœminã ſed parum forticulam
nec ſatis propoſiti tenacem, ex Iouis ipſius atrio decurrere, phœniceo curriculo ſed
eo admodum uegeto inſidentẽ: cui abſides cryſtallinæ, in Vulcani tamẽ officina con
feruminatæ. Curriculum uero monſtra duo uiſu horrenda effreno impetu pertrahe-
bant. Vtriq; igneum caput: ſed alteri cornutum, alteri auritũ tantum. poſterior mem-
bratura omnino differebat. Nam cui cornutum caput, clunes erant leonis inſtar. cui
uero auritum tantum, anguinos imitabantur amplexus. Sed eo impetu excurſabãt,
repugna-

repugnabantq́ habenis quas ſuis manibus Tritonia compegerat: quòd niſi puer ſci-
tulus admodum & totus teres, quē Logum uocitant Elyſia, mature accurriſſet: me-
tus ingens imminebat, ne mōſtra illa indomita puellam iam iam attonitā & parum
ſui compotem, per plana quidem primo & florulenta loca, mox in præcipitia & rupi
um deuexa qua tartarus petitur, miſerabiliter rapuiſſent. Tū uero cælitus puer hic
Pſychen ſiniſtra propere amplexus excuſſam ſolio reſtituit: dextra lora iā uaga, iam
deſtituta fortiter comprehendit: monſtraq́ renitētia ac inſultantia, nunc uirga nunc
freno compeſcuit, & per loca quædam aſperrima ac confragoſa tandem in amœniſ-
ſimum collem deduxit. Tum uero puellæ uerbis paucis auri inſuſurratis, cōmenda-
tisq́ habenis & indicato itinere deſiluit: atq́, ut ſibi uideri dicebat, per catenam au-
ream in cælū uſq́ perrepſit. Euthy. Heu quàm timeo, quorſum puer abierit, cúr-
ue Pſychen deſtituerit. Glau. In ſeſe abijſſe, catenāq́ deuoraſſe referebat. Quod
quom nos plurimum miraremur, facile araneorū exemplo perſuaſit, qui dum fila uo-
munt, deſcendunt: ſcandunt, dum uorant. Abijt uero ad magna quædam opificia. Pu
er enim hic naturę magiſter creditur. Qui ceu è cornu per prata flores digerit, apicu
las uariegat, ceruorū cornibus ramuſculos informat, auiū uoculas dearticulat, acipēſe
ri præpoſteras ſquammas accōmodat. Aderat tamen puellæ dum putaretur abeſſe:
abſcedens quoq́ pileolū dono dedit, quo ſe agnoſceret ſuæ ſpontis: atq́ inde digreſ-
ſus, è cæli ſpecula, unde omnia proſpectat, quicquid ageret diligenter arbitrabatur.
Sed ad Pſychen redeo. Hæc enim digreſſo annoſo puero abeтrat paululum itinere,
longe longe inquam deceſsit à Macaria: quæ urbs eſt omniū opulentiſsima, ſed pau
cis ciuibus uerū ijs egregijs illuſtrata. Eſt aūt ſita excelſo quodam loco, cincta undiq́
nemore aureo, conſtructa argyrodamante. Hunc locum ſe tantum uidiſſe aiebat: ab
ingreſſu enim Aetolcōtes procul ſummouiſſe. Sic enim arcet quiſquis Aretes uirgi
nis, quæ Vranij oppidi foribus præſidet, ſyngrapham nō protulerit. Deflexo igitur
tramite per decliuia quædam ilicibus & cupreſsis cincta in Somatiam peruentū eſt
tandem, quæ omnis ſarcolitho lapide uiliſsimo conſtat. Hinc ingens turba obuiam
uenit. Monſtra uero quæ uehiculum trahebant, ſponte urbem ingreſſa ſunt, & per
ampliſsimū campū depaſcebant. Curabant aūt ea duo ſtaturoſi uiri de gigantū ſemi
nio, ut ferebant: Cōcupio alteri, Elatio alteri nomen. hic omnes comites Pſychen re
clamantes deſtituere, & locum adeò ſordidum recuſarunt accedere. Athanaſia ſola
omnium fidiſsima, indignās licet, à latere tamen ne digitulo quidem unquam uoluit
abſcedere. Hic præter cyminū, papauer, & ſardoam uix aliud naſcitur gramen. pau-
ci tantum, & ij quidem qui ab urbe longius habitant, feſtis diebus naſturcium mor-
dicant. Sorte autem hoc loco regnum contigit Chryſio, uiro ſummo & ingenioſo
admodum, cui uxor fœminarum nitidiſsima Argyria: quos populares adeò colūt, ut
eis aras Dis omiſsis erexerint, ſeq́ illis totos ceu numinibus manciparint. Pediſſe-
quarum uero & miniſtrorum turbas nullius facundia poſsit explicare. Excipiebat e-
nim aduentores in limine Colacia, lætiſsima uultu fœmina, ſed perſonata, & quoties
lubuerit uerſipellis. Nemo tamē admittebatur, niſi Tyche prius rerum omniū & ip-
ſius etiā Chryſij regina approbauerit. Duo magni cuſtodes aſtabāt in ueſtibulo, O-
chrus & Phobus, alter colore buxeo, alter igneo notabilis. Mox Philotimia ingen-
tem lapidem uoluens, nunc turgidis buccis cunctos aſpernata, nunc facili manu ui-
liſsimum quemq́ attrectans. In penitiori aula duo erant inteſtina cubicula diuerſo
apparatu. Hoc quidē habitabat Philargyria, rugoſa anus, ſquallida, truculēta, impia,
altrix Chryſij, Apates ſoror, qua nulla præſtantior in tota regia habetur, nec odio-
ſior. Hic Phonos totus cruore perlitus, hic Epibule, ſcortilla tenebroſa fermè ſub hy
pogeis abdita: niſi Chronus uir longimanus barbitio promiſſo uenerabilis eas late-
bris extruſerit, atq́ Alethiæ filiæ, nudæ quidem & omni amictu reiecto, fortiſsime
excruciandas tradiderit. Earum uero patrociniū è ueſtigio Pſeudus ſuſcipit famoſus
aduocatus, cincinnatus & myrobrechatus undiq́, ne quis ſtigmata eius fronti im-
preſſa poſsit agnoſcere. Teſtem autem ſecum ducit Hypocriſin, fœminam ſibi ſimilli
mam, uirulētos angues pallio occulentem, ſed palàm Miſericordiam imprecantem.
Hanc ſi eiulatibus & lacrymis exorauerit, anguem illico iudicibus inſinuat. eam ue-
ro iugiter

ro iugiter flagello inſtar Tiſiphones ſubſequit̃ Syndeſis uirgo pudiciſsima atq; integerrima, quæ miro amore Pſychen amplectitur. Hac comite nunq; aberrat, nunquã fallitur, nunq; præceps it. Id iudicium & ſi acerrimũ ſit, inuocato tamen Chryſij nomine, obmuteſcũt obſurdeſcũt, & prorſus exoculant̃ iudices. Immo uero, quod nefas puto, cæleſtis uirgo immortalis Aſtrææ proles fœdiſsime oblinitur, & à ſubſellijs procul exturbatur. Adeſt præterea eodẽ cubiculo macilenta fœmina ac penè oſſea, ſeſe excruciãs atq; alte inclamitans, pereas ſol qui alias illuminas plagas. Hęc Phthonia nomine ferebat̃, cuius limini inſcriptũ eſt: fœlix ſupplicij domus. Haud lõge hinc Miſus, toruo metuẽdus obtutu, mox trilinguis Erithia, mox Polemus ære ac purpureo paludamento inſignis: quẽ Bellona & Enyalio ſatum perhibent. Huic contubernales, Boetus, Thymus, Hormus, Stenagmus, Dimus, Tromus, Phyzacinus, omnium deniq; extremus Brotoloegus Dis hominibusq; inuiſus. Longa deinde manus ſenum, multiq; ab arce Sophiæ transfugæ, eodem cubiculo deprehenduntur. Secus uero dextram Aſotia atrium habet corpulenta mulier, amans quidem Chryſij, ſed eius parum tenax. Proinde tergo ſemper incumbit gracilenta uirgo ſuccincta, ſciſsili paliaſtro ſemiamicta, oculis uegetis, expeditis manibus, ut creditur plurimum ingenioſa, ſed cuius conſuetudini omnes renuntient. Hanc Peniam nuncupant. has inter crines laniat fœmella quædam nimium querula, ancipitẽ gladium tenẽs & ſe ipſam ſuffodiens: Metanœæ nomen eſſe profitentur. Comites uero & miniſtros habet innumeros: quos inter pręſtat Aſelgia, Narceq; dextrum pollicẽ mãca, & Methe greſſus ſuccidua, triſtiq; anhelitu Polyphagia, & uolſis dentibus Lœdoria: iuueneſq; plurimi diſcincti, quos omnes Diacoreuſis exoticis unguentis perlita & cymatili ueſte ornata capiſtro uno trahit, in plurimas tamen ſeries & catenulas diuiſo. Pendent autem nõ collo, non humeris, non pectore, ſed ex ipſis oculis: quos nodis acerrimis illigauit. Euthy. Admirabile ſpectaculũ narras, & oppido terriculoſum. Glau. Si cætera acceperis, hęc nugas putabis. Aſelgia enim quam modo inter cæteros pręſtare dixi, multorum mortaliũ cœtum multifido capiſtro trahit: cuius fiſsiles laciniæ inhærent his quidem faucibus ceu piſciculis: hi perſtringuntur naribus ceu bubali: alij (quod me pudet) uerendis pertrahuntur. Tecta itidem ſumma penſilis hortulus, qualem Adonidis ferunt, cõtegebat. In hoc fœmina eximia pulchritudine, quæ ſolo uultu quemuis poterat illicere, oblectabatur, nunc floridos narciſſos legens, nunc calathis componens bene olentes amaracos, nunc ſutiles roſas corollis intexens, flexi pedeſq; uiolas congerens odorata uacinia picturabat. Concertabant ocioſo labori primulis unguibus Charites & aureis uolucres pinnulis Cupidines: q̃bus ſolis ferũt licere uel abſentia perſtringere. Qui è ueſtigio Pſychen minime recuſantem excepere. Hortulũ uero auris genitalibus Chloris leniter perflabat, uernãq; temperiẽ loco iugiter concibat, præter amarantos omnigenos flores educãs. Alibi feruida æſtas & glacie concreta hyems, hic uer perpetuum & muſteus ſemper autumnus. Addebat præterea medio foro hyalina columna propoſitas eſſe admirabiles quaſdam leges, quibus ciuitas uniuerſa obtẽperabat. Illæ quidẽ erant innumeræ, ſed inſignes quaſdam ex his recenſebat. Omnium uero prima, ut quiſquis aduerſus maieſtatem Chryſij quippiam aut ſenſiſſet aut molitus eſſet, infamis ac degener haberetur, ſummaq; inopia damnaretur. Statuebat autem ut ei uxoriq; eius ſemper auguſtæ immortales honores decernerentur: eorũq; puluinaribus excolendis è genere Harpagonio flamines duo adderentur: quos ſi quis uiolaſſet, more maiorum plecteretur. Sanciebatur etiam ut maximum iuſiurandum S. P. Q. Somatiani foret per numen ſalutemq; D. Imp. Chryſij ſemper inuicti. Indicebatur uero lanijs, fartoribus, cetarijs, macellarijs deniq; omnibus: milia baſilicorum (ſic enim dicuntur quibus utuntur reges numiſmata) ſacro ærario repræſentãda, quo cerbero aditiale epulum celebrari poſſet: quandoquidem monſtrum illud in Somatia ſtabulatur nõ triceps ut uulgo creditur, ſed quinq; capita protendens diſsimilia. In fures ſtatutum erat plumarium ſupplicium, quod ſic infertur nocentibus. Extenduntur enim illi plumeis puluinis, pendenteſq; ab oſcillis in auras die una iactãtur. Homicidis uero exilium procul ab urbe & relegatio in inſulas Thanatides propoſita eſt. Quòd ſi quis horum ad ſtatuam princi-

pis confu-

pis cõfugerit, inſons indemniſq; eſto. Item quicunq; diuinatorẽ, philoſophũ, prophe
támue auſus fuerit ſe profiteri, aut ſupra cæterorũ conditionẽ euexerit, nudus palàm
cymino perlinatur: uſtulatiſq; ſupercilijs, Epicharmatis flagello multa cum exibi-
latione populi caſtigetur. Soli Aſtrologorũ generi liceat lunas in calceis prætextãq;
cicadis appenſam publice geſtare, eiſq; fas purpuratorũ more in XIIII gradibus
uel orcheſtra quando & quotiẽs libuerit ſine curionis interpellatione aſsidere. Lau-
ro coronari nemo poſsit præter Imp. prægloriosiſsimũ, eiuſq; prolẽ ubiq; triumpha
lem. Si quiſquã uel imprudẽs uel dolo malo contrà tentauerit, reus fiat uiolatæ maie
ſtatis. Poetis ſi forte populum oblectarint, ad memoriam ſempiternam rogatione
S.P.Q. Somatiani lacerna myrrhea decernatur. Aduenæ permittebantur urbẽ de-
cennio colere. Poſtmodum conuaſatis ſarcinulis excedere, excedenteſq; puluerem
calceis excutere, quaq; habitaſſent euerrere iubebantur: & quaſcunq; inde quiſqui-
lias eraſiſſent, conſcendentes pontem quo Amelita traijcitur, in profluentem o-
mnes effundere. Legibus autẽ ſumptuarijs cauebatur: ne quis prius melliti quicquã
attingeret, quàm abſinthitẽ libaſſet, cæteriſq; conuiuis propinaſſet. In coniugandis
autem fœminis hic mos ſeruabatur. Simulac ad ætatem nubilem adoleuerãt, diebus
ſeptem in templo Veneris proſtabant, orantes deam ut ſibi fœliciter aſpiraret: acce-
dentes autem uiri erogabant mercedem experiminis. Sic enim ſtuprum illud appel-
labant, unde nouis nuptis dos comparabatur. Nocte ſeptima pellibus incubabant.
Ecce autem cælitus Venus toto ſuo numine quencunq; uolebat puellę coniugari, e-
um pudendis ita innectebat colligabatq;, ut diſſolui nullo conatu nullis uiribus om-
nino poſſet: donec annoſus ſenex ædis Veneriæ cuſtos deprecationibus quibuſdam
excantatis, & alimmate ædonio perfricatis, ſuccinctiſq; cnyzæ ramuſculis ueniam
impetraret. Naſcẽtes uero pueros excipiebat Ilithya obſtetrix ingenioſa, exceptoſq;
illico in polycnizemate lauacro uberi perluebat: atq; in atrio Lucinæ lecto ſtrato
quantus Herculem caperet, eos imponẽs genio Iunoniq; initiabat: moxq; Apatoris
facula colluſtrabat. Admirabilem quoq; omnibuſq; inſuetum morẽ condendi defun
ctos indicabat. Nudantes enim cadauera ſuſpendenteſq; uncino ferreo, undecunq;
ſarmentis ambibant: accendebantq; ignes ingentes circumquaq;. Deliquebant igit
paulatim corpora flammoſo igni reſoluta, excipiebanturq; liquentes ſtillę & proflui
adipes pollubris aheneis, donec omnino nihil ſupereſſet: qui mox urnulis cryſtal-
linis cõditi ad uſus annuos relinebantur: quandoquidem Thanatuſia more Argiuo-
rum quotannis ſolenniter celebrant, pinguiq; parentum & cognatorum perliti ad
modulos lydios urbem diſcurſant: extinctiſq; ubiq; ignibus nona demum luce ferre-
os malleos collidentes precario rurſus eliciunt. Aiebat itidem plurima alia præter o-
pinionẽ eum addidiſſe: quæ neq; tẽpus neq; memoria ſatis ſuppeditat: ſed illud quo-
dammodo nefas eſſet præterire. Aereis enim poſtibus prętorij ingẽtes aures decem
utrinq; ſolido auro cõpactas prominere aſſerebat: quas inter ſemilingula uiſebatur.
Hoc ille quom animaduertiſſet, uerecunde admodum ſe percunctatũ eſſe ſenem gra
uitate multa conſpicuum dicebat: qui ſibi facile ac humaniter reſpondit. Optime ho-
ſpes, an ſolus ignoras, audire multa regibus, loqui uero uel paucíſsima licere. Supra
fores eximiũ ac coloſſeũ gryphem locarãt, qui alis palatium uniuerſum fermè inum
brabat: eratq; titulus magnifice gemmis literarum uice cõſcriptus. Glorioſo imp. n.
Chryſio fortiſs. ac feliciſs. P.P.P. Macariſor. Pot. XI. Eudęmonio XXX. Peniati-
co, Symphoretico, Onidetico, Dicæoſynio, Algetico. D. N. opt. max. ſemper Aug.
S.P.Q.S. numini maieſtatis eius addictiſsimus. Excubabant uero prætorio ad de-
cem chiliades ſomatophylacum, quos alij chryſaſpides ab ornatu malunt appella-
re. Stabant uero hi ſemper in procinctu. ſuſpicio enim multa erat, ne Sophienſes qui
arcem proximam tenent, aggrederentur improuiſos: & eo magis terror ingruebat,
quòd iam aliquot primarij uiri è Somatia ad illos profugerant inuito & multũ recla-
mante Chryſio: indictaq; erat bonorum omnium clarigatio, ſi quis iniuſſu principis
urbe pedem extuliſſet. Sed quid eos motus ſubſequutũ ſit, quantoúe tempore Pſy-
che ibi uerſata ſit, cras repetã cõmodius. Eu. Facile id patior Glauco, uel ut dicen

di laſsitudinem mollias: uel ut Palladi monogeniæ, quæ me tam beatis ſermonibus hodie fortunauit, ſub ueſpera accenſas lampades per manus liceat traducere. Tu uero cras mature aderis ſacræ narrationis uadimonium perſoluturus, ut recepiſti.

CAELII CALCAGNINI APOLOGVS CVI TITVLVS LINELÆON, AD HERCVlem primum, ducem Ferrariæ ſecundum.

QVOM Natura olim omnia parturiret, ſtatuiſſetq́ utpote parẽs indulgentiſsima ea procreare quę homini futura eſſent quàm ſaluberrima: parcas quibus facile omnium ſeculorum noſſe uolumina, conuenit rogauitq́ ut futura indicarent, quo cautius operi poſſet conſulere. Illæ Iouis arcana, & Themidis rationaria non inuitæ aperuerunt: cumq́ innumera prędixiſſent, Clotho hæc fatidico modulatu præcinuit:

Olim tempus erit multis uoluentibus annis
Vera Iouis proles quom demittetur olympo
Alcides: miſeras qui monſtris uendicet urbes.
Heu quæ bella prement, heu prælia quanta, quot hoſtes
Vnius inſurgent capiti. pone aſpera Iuno
Pone truces animos: uix incunabula tandem
Tuta manent: uirgo, leo, uipera, ſetiger anguis,
Quò ruitis, uolucres quò ferrea mittitis arma?
Quò manes, quò turba herebi liuentia tela
Exacuunt, quanta premitur caput Herculis umbra?
Tuq́ age magna parens magnum tuearis alumnum.

Hæc cum accepiſſet omniparens Natura, plurimum exterrita, cœpit ſecum meditari, qua ratione poſſet Herculis pericula anteuertere. Quomq́ diu uolutaſſet, & intelligeret fruſtra leges ſemel in omne genus ſtatutas uelle immutare, animi anxia & cordis ægra iſthæc remedia excogitauit. Namq́ aduerſus feras & monſtra horrentia ſemina quædam triquetrorum ignium è ſinu fortitudinis excipiens, halituq́ Palladis fouenda præbens, ferreum robur educauit: unde olim claua Herculi compacta, qua uictor terras perluſtraret. Sunt & qui fatorum notionem & loquendi uim inſpiraſſe aſſeuerent: quod nec Muſæ pernegarunt. Quantumq́ ad monſtra attinebat, ſatis conſultum uidebatur. At illud grauiori conſilio penſitari oportebat, quomodo ſcilicet è medijs Orci faucibus maniumq́ coniuratione & umbrarum conflictu fas eſſet iam depoſitum iam conclamatum Herculem reuocare. Placuit igitur Apollinis ceu fidiſsimi adiutoris audire ſententiam: qui ſicut Græca nuncupatione λοξιος appellatur, ita obliquo ac dubio carmine illico reſpondit:

Inſano boreæ ſubducite ſemina fraudum.

Nec amplius locutus, neq́ ut plura loqueretur ullis precibus adigi potuit. Voluebat igitur ſecum Natura, quid perplexũ atq́ implicatũ ſibi uellet oraculum. Pręneſtinas deniq́ ſortes libuit percũctari, quom Phœbi ſortẽ ſorte indigere agnoſceret. Eo demum quom ueniſſet, recluſa oleagina arcula roboreis tabellis Aegyptiacas notulas admirata eſt. Nam carbaſus ceu uentis incumbentibus drupæ infixa uiſebatur: & de ſaxo exciſo uox prodijt: Fata uetant, uotũ Meſſenia creta moratur. Hic etiam illuſa rerum parens, quæ ſcilicet poſt longos tẽporum anfractus uentura non intelligebat: diuq́ anceps, & quæ ipſa mox erat ſtructura non ſatis perſpiciens, Themin longæuam fo-

gæuam fœminã atq; omniſciam adire conſtituit: precabaturq́; ut ſibi adeſſet, & quę in Herculis ſalutem fore prouideret, ea facile expediret. Sed anus ocioſa fulciens cubito caput ſic infit. Filius meus Cupido olim in crepũdijs Ioui colludebat Opegenito: alebantq́; certatim coturnices, quarum paria uelut in harena committebant. Ibat uero perſæpe filiolus meus in ſyluã, unde tu rerum ſemina mutuaris: auiculasq́; iam ſemineces & luxatas tenuiſsimis eſcarum ramentis depaſcebat: quæ è ueſtigio cõualebant, & uires priſtinas reuocabant. Mirum erat, quo ſubinde gaudio certamini adlubeſcebat. At Iuppiter totus rubore percitus ſecedens ingemebat: & ira interdum cõcitus miſeras uolucres pipilantes collidebat. Ego ſolabar abeuntẽ, & plerunq; tollẽs gremio exoſculabar q̃ ſuauiter. Tũ Natura ſibi os oblini arbitrata, fabellisq́; anilibus detineri putans, ſubirata uelũ colligẽs adhuc garrientẽ dimiſit. Et poſtq̃ magnis pręſidibus in conſiliũ adhibitis parum procedebat deſideriũ: nec amicis interrogatis quicq̃ profecerat: quom ille neſcio quid de Boreę fraudibus meminerit: in Meſſeniã illa delegarit, hęc ſabulatione irriſerit importuna: uolo inquit ancillã fidiſsimam atq; integerrimã conſilio adhibere: qua utor plerũq; ceu inſtrumẽto ad opificia bene concinnanda: nec eius opera me fruſtratur unq̃. Quom hæc dixiſſet, Tellurẽ offendit occupatam radicũ lacinijs ſeiugãdis: quo tenacius ac fidelius ſibi inhærerẽt, nec obuia quęq; poſſent germina proterere. Hãc itaq; hoc modo cõpellauit. per ea obſecro te ornamenta tellus cariſsima, quibus ubiq; te admirabilẽ feci: obſecro inq̃ mature omni cõſilio mihi ſubſiſtas. Scis Herculẽ illũ totius humani generis defenſorẽ nobis toties fatorũ largitate promiſſum. Ecce illum inferorũ minæ & ſtygia ſeditio circunſtat. eñi tendũ eſt propere, ne quid ille aduerſi patiaẽ. Sed me Iunõis odia, Di magni quantũ perterrent: qua inſcia ſalutis procurationem proſpici oportet. Tu agedum uim omnem effunde conſilij, dum adhuc pereſt quod ab inexhauſto penore expromatur. Tum uero Tellus ita orationẽ excepit. Nõ hoc mea ſententia difficile mater immortalis. Tu enim cui omnia peruia, clam ſyluam, cui aureæ cognomentum, penetrans, ac leuiſsimos ſomites cogens, & admiſcens ambroſię tenax glutinũ gremio meo cõmenda. erunt mihi curæ cætera. Nam quicquid erogaueris in portiones ſeiugabo minutiſsimas: faciamq́; illas mihi concolores, ne quem forte dolum Iuno præſentiat: & quom meis uiſceribus coaluerit ambitioſo tegmine concludam: prouideboq́; ut res omnino uiliſsima nata uideatur. Atq; ut à cæteris plantarijs nihil differre exiſtimetur: floſculum qualis ubiq; obuius uiſitur, folijs explicabo ferrugineis: daboq́; operam, ut præter homines quiſquam intelligat utilitatis in eo eſſe quicquam. Nam more canabini ſtaminis exurget in ſtipitẽ, & ſoli incendio prima fronte putabitur accõmodatum. Sed quando primogeniæ leges, quas tibi ſummus rerũ opifex impoſuit, ne quid fruſtra naſceretur, inſtituunt: meam alumnam Peniam in omnes terrarum anfractus mittam, quæ mox fila detexere, & filorum compages implicare mortales edoceat. His uero & gentium cõmercia, & terrarum abſentium iungentur fœdera, & locorum abdita recludentur. Habebunt tamen certa indicia hic magnam uim ſubeſſe, & ignis ætherei faculam concludi. Nam ubicunq; hoc fuerit ſatũ, ibi ego protinus areſcam, fiamq́; prorſus ſterilis: omnibus ſcilicet in hoc uiribus exhauſtis. Mox Palladis trapetis admoto effluet liquor precio uulgaris, ſed medicaminis præcellẽs. Hoc olim homines Lineleũ nuncupabunt: quod pocillo Machaon ſub periculo Herculi propinabit: & quando huic uis ætherea atq; ambroſiæ lentor, non difficulter ſuperatis inferorum ſalebris luci reſtituetur, cæliq; potitus tandem immortale cum immortalibus æuũ deget. Placuit Naturæ Telluris ſententia: miroq́; gaudio exhilárata tum primum animaduertens quàm mœrori eſſet cum uoluptate cognatio, geminos fontes pro rei monumento diuerſis fluxibus irrigauit: eosq́; undarum ambitu & nominis modulo coniugauit: conſecrauitq́; alterum Mœrori, & Clæoni nomen impoſuit: Voluptati alterum, quem Gelona nuncupauit: poſuitq́; legem ut omnis poſterorum ſeries utroq; perlueretur. Medijs autem ſpatijs pilam erexit in Herculis præludium, cui uultur incumbens roſtro adamantem perforabat. circa fontium ambitum carmen uiſebatur inſcriptum: Vertite perpetuos per mutua fœdera curſus.

Hæc quom repente perfeciſſet, arrecto pollice ad obeundum conſilium properauit.

anus ipſę deniq; repubeſcunt, & in medio choro chordaca uel gymnopodiã, uel tre-
tanelò repræſentant. Riſus, Ioci, Charites, Venus, Cupidines fauent & plaudunt fa-
cile ac feliciter agentibus. Hæc quom accuratis oculis obſeruarẽ, aſsidens proximo
in ſolio Chronius: is quom graui morbo laboraſſet, monitu oraculi ad ædẽ deę litan-
di gratia uenerat, nec dum tamen uotum erat aſſecutus: heus inquit bone uir, an tu
homo grauitatis profeſſor, hæc potes inſana ſpectacula perferre? In quibus nemo
eſt tam ſapiens qui non deſipiat, nemo tam cõſtans qui nõ titubet. Scitum enim ue
tus illud prouerbium: nemo ſaltat ſobrius. Sanè res mira, homines alioqui ſapientiæ
tenaciſsimos atq; obſeruantiſsimos, quom primum hũc in locum deuenerint, ſapien
tiam exuere: ſuiq; oblitos diuerſam atq; adeò aduerſam ſuis moribus perſonam arri-
pere. En tibi is qui fabrum imitatur, multaq; oblitus fuligine ferrariã ſupellectilem
cõuehit: hic philoſophus eſt, qui paucis diebus ante fucatos mores pro ſuggeſtu de-
teſtabat̃, omneſq; ad facile ac ſimplex uiuẽdi genus hortabat̃. At at hic qui præterit
nens columq; ſiniſtro lateri alligauit, & nũc dextra ac ſiniſtra fila deducit fuſo illa ag
glomerans: hic prætor eſt, qui mane ius populo ſeuero adeò uultu reddebat. Hunc
ſequitur eius matrona, mulier aliàs ad exemplum nata pudicitiæ. Viden' ut ſuccin-
cta iaculum librat? Sed iſthuc age oculos amabo: ij duo quos ſi habitum ſpectes, pi-
ſtores dixeris: nam & farina conſperſi ſunt, & pollinaria incernicula prætendunt:
hi ſacerdotes ſunt ex eorũ cœtu, quos ἀναχωρίτας uocant. Di boni quantum huma-
num genus delirat, quantum homines à ſe ipſis degenerant. Haud ſanè falſum puta
rim quod de lauru inſana Cyzici tradunt, quam quiſquis attigerit protinus in furorẽ
cõcitatur. Nã & omnes quicunq; in hanc ſcenã prodierint, inſania rapi uideo. Quin
ego quoq; his inſenſus delirijs neſcio iam quomodo animum ad eadem hæc præten-
tari & geſtire ſentio: ut niſi me conſueta uitæ ratio teneat ac remoretur, parum abſit
quin in medium proſiliens nomen dem huic militiæ. Quom hæc Chronius paulo
concitatius pronuntiaret, quàm hominem modeſtum deceret, ita uultu & ſupercilijs
nictabat, ut facile intelligeres eum mox ad eadem ſacra prouolaturum. Tum Aphro
diſius æditimus deę: erat enim & ipſe proximus dum Chronius ea loquebatur: caue
ſis, inquit, caue obſecro mi Chroni, ne tu has interpreteris inſanias, quę Volupię deę
ſanctiſsima ſunt myſteria parata ad uegetationem animorum & humani generis in-
ſtaurationẽ. An tu nõ audiſti hanc uitam mimum eſſe, in qua quiſq; eam perſonã ge-
rit, quam aut natura aut fortuna impoſuit: eaq; ſuſtinenda eſt tantiſper dum hanc fa-
bulam, id eſt uitam agimus. Hoc eſt quod Plato hominem deorum ludum uocabat.
ſed qualem ludum Di boni? Amphitheatralem ſcilicet & gladiatoriũ, in quo uelis no
lis depugnandum eſt, ut uincas aut ſuccumbas oporteat. Hoc ante me uidit Chryſip
pus, qui hanc uitam Pancratium aut palęſtram uocauit: noſq; aduerſus fortunam pa
ratos eſſe oportere ſemper admonuit, ut eius tela atq; ictus aut ſubeamus aut depella
mus. Hæc tamen nemo irridet, ſed multo magis miſeratur. At hic Volupiæ ludus
quanto dulcior & iucundior? In quo nemo ingratus hãc uel illam perſonam ſubire
cogit̃: ſed quã ſibi quiſq; uolẽs atq; ultro imponit, hãc induit atq; exuit pro ſui animi
ſententia. Nihil hic ſeruile, nihil coactum, nihil inuitũ, plena omnia ſummæ liberta-
tis ac ſuauitatis ſunt. Quare quiſquis hoc Volupiæ theatrũ aut Libertatis proſceniũ
dixerit, non eſt quod à quocunq; coarguatur, aut male audiat. Vtroq; enim titulo di-
gnus eſt locus. Rei fac periculũ, me uera dixiſſe intelliges. En qui heri naccã ſeu ma-
uis fullonem ſimulabat, hodie ſpreta priore perſona pharmacopolam agit. Hic mo-
do ſceptro ac tiara promiſſoq; peplo multo famulitio aſſectante regem præſtabat:
en ut dimiſſo cœtu deducẽtium nũc uili amictus centũculo aſinum & hunc quidem
clitellarium impellit. Is mane coriarium ueteramentariũ profitebatur ſubula & gal-
la inſignis operam locans: pomeridiano ſe maluit grallatorem, & nunc longis pha-
langis aſſurgens grandi ſe paſſu metitur. Integrum ergo cuiq; ac liberũ eſſe aut eſſe
deſinere quod lubet. Nun'tu hoc ſtultitię an magis felicitatis opus putaueris? Quòd
ſi hæc forte dixeris ficta, cõmentitia, temporaria, fateor: ſed interea plena uolupta-
tis, plena boni animi, uacua atq; immunia ab omni moleſtia. An hoc tibi parum ui-
detur, ſi humanum genus dies aliquot à miſeria & calamitate ferietur. Sic Athenien

ſes, quom ille uictoriam falſô nuntiaſſet, ac primo ſuccẽſuiſſent, mox gratias egere,
quòd eius beneficio mœroris triduum lucrifeciſſent. certè qui noctu per quietem ſe
aut prædiuites aut conuiuas deorum aut reges eſſe mentiuntur, ſe tamẽ interim bea-
tos putabant, dum inducias habent cum humanis negotijs. Sic Mycillus apud Lu-
cianum gallum execratur, qui tam bonam quietem cantu excuſſerat. Sic Grillus a-
pud Plutarchum non aliunde brutorum felicitatem agnoſcit, niſi quòd per inſci-
tiam conditionem ſuam ignorant. Nam quom in mortalium rebus nihil ferè ſit non
pœnitendum, nihil uideo felicius poſſe euenire quàm unũ quenq; mala ſua ignora
re. Elegãter enim ille dixit, magna & ſæua mercede naturam nobis rationem impen
diſſe: ut non facile ſit æſtimare parens melior homini an triſtior nouerca fuerit. Con
trà forte aliquis ſentiat. Quoniã ſcilicet mala proſpicere, ſeq; ad ea præmunire & (ut
aiunt) animum obfirmare, uel multum lenit, uel prorſus ſubleuat imminentem cala-
mitatem. At mihi longe diuerſa eſt opinio. nam mala proſpicere & ſe ad ea parare,
quid eſt aliud quàm felicitatis dies, ſeu tu mauis tempus à dolore ocioſum perdere:
teq; infelicem facere præſumpta cogitationis infelicitate, antequam infelicitas adue
nerit. Timor enim futurę calamitatis plerunq; calamitate ipſa longe infelicior. Atqui
præuidentes tempeſtatẽ nautici, præmolienteſq; quæ ad ſalutem ſunt accommoda-
ta, & funes expediunt & anchoras parant & uela conuoluunt, atq; ita plerunq; eua-
dunt. Bene bene, equidem placet exemplum. non enim expectant illi ut ſigna tempe
ſtatis appareant, quo claſſem ad dubios caſus inſtruant: uerum ipſo ab initio, quom
naues aſcendunt, longe omnia quæ accidere poſſunt prouidentes, in medium ſemel
conſulunt. Nam & funes paratos habẽt, & anchoras expeditas, & uela in procinctu
apparata, ut explicari complicariúe poſsint, prout poſtulauerit neceſſitas. Illis itaq;
nullis opus eſt præſagijs, utpote qui multo ante prouiderint, quicquid poterat eue-
nire: multoq; ante periculum præcogitarint, quid conſulto, quid facto opus ad tem-
peſtatẽ defendendam ſiquando tẽpeſtas ingruiſſet. Non ſecus prudentes homines,
& rerum mortalium conſcij, nihil putant ſibi improuiſum aut impræmeditatũ poſſe
euenire. Toti enim pendent ex ſe, nõ aliunde: ſciuntq; optime nihil ſibi, ut ait Epicte
tus, ſed aut corpori ſuo, aut familiæ, aut fortunis aduerſi poſſe euenire. Quare intre-
pidi & ſecuri humanarum rerum, hominum contumelias, fortunæ iniurias, lubricas
temporum uices rident, utpote qui ſe omnibus telis fatorũ imperuios animi magni-
tudine reddiderunt. Sed fac hanc ipſam futurorum prȩnotionẽ homini uſui eſſe poſ
ſe. Eſt enim ſalutare, ut perſæpe in ſe quiſq; deſcendat, & mortalitatem ſuam cogitet.
Nam ſic minus inſoleſcit, & à ſuperbia atq; ambitione longius recedit. Qui uero il-
lud fieri prohibet temporaria iſthæc & ſolennis nõ multorum dierũ interſpiratio ad
inſtaurandum animũ inuenta, ut mox alacriores ad ſeria ſtudia reuertamur. Ita enim
comparatum eſt natura, ut animus uiciſsitudine & rerum cõmutatione alatur, & la-
bori quies, quieti labor ſuccedat, atq; hoc temperamento diutiſsime omnia contine
antur. At tu has putas inſanias, quòd eo habitu & ſchemate prodeant, quòd tam li-
center laſciuiant, quòd tam uarijs formis hanc fabulam agant: ut nemo ita ſit perfri-
cta fronte, nemo tam probroſus, cui hæç non poſsint ruborem incutere. Paucis po-
terã tibi reſpondere: Non aliter ſcilicet hanc geri fabulam: & togam ſaltanti præ-
tendere, uel prouerbio improbatum. Omni enim in re agunda, præcipuum eſſe con
ſilium, ut tempori & decoro inſeruiatur. Nam tragœdia & comœdia, ut aiunt ijſdem
literis conſtant, uaria tamen ratione aguntur. In illa planipedes ingredi & ſoccos in-
ducere deforme eſt, in hanc cothurnos & ſceptra afferre importunum. Huic ergo fa
bulæ publicæ, huic mimo, quem ſibi quiſq; indicit pro ſentẽtia, huic libertati, quam
Volupię beneficio toto anno ſemel aſſequimur, ne ſuas obſecro ratiões, ſua iura, ſuas
prærogatiuas quiſquam auellat. Agamus hęc ſacra ex præſcripto. ſi Herculi Lindij
cõuitijs operantur, ſi Lanuuini Priapo, ſi Romani & Cyprij Veneri per impudenti-
am, quom aperto uultu detecta facie ea fiant à matronis, quæ uix in meretrice perſe
ramus, & quæ uix quiſq; ſine præfatione honoris eloqui audeat: quæ inuidia eſt, ro-
go, pudenter & tecta facie Volupiæ ſolennia ex ritu celebrare? Nam & Socrates in
conuiuio amatoriam fabellam non aliter quàm reiecto in caput pallio auſus eſt pro-
nuntiare

nuntiare. Sed & Aeſchylus & Ariſtophanes non aliter in proſcenium prodierunt.
Quin & actores alij aut fecibus ora illinibant aut pſymithio: aut certè proſopite her
ba, qua nulla folia habet ampliora, quam & hodie inuerſis aliquot literis perſonati-
am uocat ruſticana ſimplicitas, faciem inducebant: ut cōmodius & licentius ſua mu-
nera obire poſſent in ſcena. Sed hoc illi deteriore conditione, quòd in ſumendis ue-
ſtibus & adaptanda perſona tum ſcenæ magiſtro tum ſipario fuit obſequendum: &
quod hi propria animi inductione faciunt, illi faciebant imperio & neceſsitate coa-
cti. Atqui tu in argumentum impudentiæ ac ſtultitiæ hoc ipſum arripis, obtegere fa
ciem, cultum diſsimulare & cognitionem hominum effugere. Atqui niſi ego proba-
uero longe rem ſecus habere, non eſt quod recuſem me pro conuicto haberi. Nam tu
dic amabo, quem impudentē, quem inſanum, uidiſti unquā deliteſcere ac ſubterfuge
re conſpectum hominum? Pugnant certè inuicem, impudentię pudorem inhærere:
ſtultum cum modeſtia inſanire. uetus dictum eſt: qui ſemel impudentiæ fines tranſie
rit, eum bene & nauiter impudentem eſſe oportere. Matronas certè à ſcortis nulla
præterea uideo differre ratione, niſi pudore, unde & pudicitia dicta eſt. Ex quo Li-
uianum illud exijt: nihil mulieri ſaluum amiſſa pudicitia. Non eſt enim quod quiſquā
putet caſtiſsimas matronas minus illecebris Veneris cōcitari, aut minus iucunde in
uxorios amplexus deſcendere: quàm proſtitutam mulierē in lenonis aut amatoris
concubitū, uerum quod hæc improbe agit atq; impudenter, quod palàm nullius con
ſpectum uerita: hoc matrona cunctāter agit & ſeorſum incluſa cubiculo, unius teſti-
monio contenta. Hinc ſimul exierit, laſciuia protinus omnis abſcedit. rurſus autem
apud molles uerecundiæ facilis & nouiſsima iactura eſt. An tu Bagoas illos, Batyl-
los, Timarchos, Megabyzos, effœminata nomina & omni ætate deteſtata, alia re ma
gis quàm publico exemplo odioſos fuiſſe putas? Quom Leænę meretrici, quom Cli
ſtheni cinædo Athenienſes ſtatuā erexiſſent: quom Aegyptij reges Rhodopæ mere
trici permiſiſſent ut pyramidē erigeret, quom Romani Accę Larētiæ ſacra annua in
ſtituiſſent: nulla re peius audiuere, quàm quod priuatā impudētiam publicū probrum fe
ciſſent. Hinc illud in Athenięſes prodijt: qui poteſt huic urbi bene eſſe, in qua mulier
dea armaturam: Cliſthenes textorium radium tenens publice oſtenduntur. De ſtul-
titia autē nemo puto tam ſtultus eſt, qui eam facile diſsimulari poſſe ſuſpicetur. Diſsi
mulari enim non poteſt, niſi taciturnitate & modeſtia, quarum utraq; Palladi comes
eſt: ut protinus ſapiens agnoſcatur, quem tu inſanum ſtatuebas. Contrà ſtultitiā op-
portune & ſuo loco emētiri magna prudentia eſt: quod multi clari uiri dicuntur facti
taſſe, Vlyſſes, Brutus, Solon, Piſiſtratus, & alij pleriq;. Quare nō imprudenter aſſer-
tum eſt à Claudio imperatore, à nemine ſtultitiam ſimulari: quando ſtultitia eſſe deſi
nit, quæ tempeſtiue in uſum ueniat. Habere autē temporum optionem, imprimis eſt
cuiuſq; ſapientiſsimi. Nam in occaſione & opportunitate, quæ tantilla res fortaſſe a-
licui uideri poſsit, omnia quæ ad uitā bene ac beate agendam pertinent, poſita ſunt.
Hoc melius intelliges, ſi in ſtultitiæ comitatu ebrietatem agnoueris: cuius ea impri-
mis conſuetudo eſt, ut nihil abſcondat, omnia retegat. Vnde uetus illud: in uino ue-
ritas, &, ebrio eſſe in lingua, quod ſapienti eſt in pectore. Et profecto non aliunde fa
ctum puto, ut ueteres Morychum Bacchum ſub dio, & in ipſo propyleo conſtitue-
rint: niſi quòd ſtultitia aperta eſt, & actiones ſuas minime nouit abſcōdere. Ob id my
ſtę non ſtultitiam ex teſtimonio etiam Platonis, ſed εὐήθειαν à morum ſimplicitate ap
pellauere. Nec ſanè eius rei cauſa difficilis: quādo ſtultus minime hominum ſeipſum
cognoſcit: nec tacēda, nec dicēda ſecernit, & planè ineptus eſt, ſi Ciceroni credimus.
Nec enim ubi, nec quādo nec apud quos quicquam agendum ſit intelligit: ſed ubiq;
& ſemper & apud omnes ſe uenditat ſine diſcrimine. Noſti enim quàm difficile atq;
arduum ſit, uel oraculo teſte, in ſe ipſum deſcendere, ſe explorare, & obuerſam in ter
gus manticam ad pectus reuocare. Quare nemini dubiū eſſe poteſt, quin impudens
tantiſper dum impudēs eſt, nunquam impudentia uacet: ſtultus uero à profeſsione,
cui nomen dedit, nunquam deſciſcat. Proinde nihil magis ab impudente ac ſtulto a-
beſt, quàm mores obtegere, & ſecretum quærere improbis actionibus. Quod ſi ita
eſſe nos fateri ueritas cogit, nauiter etiam fateamur oportet, hæc eadem facere ad pu

 dentem

dentem & uerecundum ac minime ſtultum pertinere. Sed age & tecum cogita, num
& aliæ gentes perſonatos ritus approbauerint. Mars certè ſuos habet perſonatos, co
no, galea, caſside, obtectos. Aegyptus in ſupplicationibus deorum, ut mileſia fabu-
la teſtatur, uarios habitus induit. Hic canicipiti tegmento, ille felliformi. hic myſti-
cam uannum aut palmam, alius amphoram geſtat. Quidam ciſta, quidam aſpide inſi
gnes. Alij urnulam anſatam & ſiſtrum, uel ſoccis & ſerica ueſte & compoſitis crini-
bus fœminam ſimulãt. Vel pallio & baculo & hircino barbitio philoſophũ fingunt.
uel purpura & faſcibus magiſtratum ludunt. Quæ omnia ſanè ſunt perſonatorum ſi-
mulachra, & ad eorum imitationem comparata. Accepimus imperatores quoſdam
umbella tectos & diſsimulata perſona conſueuiſſe popinas & tabernas pererrare:
quin & hoſtium caſtra & peregrinas nationes: ut exciperent, quænam de ipſis habe
retur opinio, uel ut quæ ratio uiuendi foret apud hoſtes explorarent: ut intelligas
hanc habitus mutationem, non iocis tantum ſed & rebus ſerijs inſeruire. Exercitum
Alexandri uictorem & redeuntem ab expeditione Indica, clariſsimi autores pro-
didere lauro hederaq; præcinctum & bacchantũ more magnas regiones peragraſſe,
non Græco habitu ſed barbaro: ut non fortiſsimos certatores, ſed molles ac perditos
comeſſatores uictæ gentes agnoſcerent. Tibareni ab uxorum partu earum uices ſu
bibant, lecto accubantes quaſi puerperæ: quod ab ijs factitatum puto, ut ſe prolis
natæ participes teſtarentur: quem morem natura auitio & quibuſdam animantium
indidit, ut ſcilicet per uices incubent. interim mitra & muliebri peplo recti iacebant,
ſe puerperas ſimulãtes. Quid de Lycijs ſentiemus? qui in funere & ipſi fœmineas ue
ſtes ſumebant, non ut inepte aut impudenter quicquam facerent, ſed ut à luctu & la
chrymis, quas uiris indecoras ſuſpicabantur, cito deſinerent. Sed & mulieres Germa
næ armatæ facibus & furiali habitu in expeditionem caſtrenſem deſcendebãt, ut eo
habitu hoſtes perterrerent. Honeſtior cauſa, nõ melior Romanis perſuaſit, ut nonis
caprotinis (ſic Iulias uocabant) ancillæ matronarum ſtola & ingenuo amictu proce
derent, ne ueteris obſequij memoria deperiret. Ipſi etiã tibicines in quinquatribus,
id eſt idibus Iunij, totam per urbem excurſabant, perſonis tecti: idq; illis non modo
erat impune, ſed magni loco beneficij cõceſſum à ſenatu exiſtimatũ eſt. Atqui nón-
ne & ipſi ſacerdotes quom deos ſalutant, & ſacris operantur, induunt perſonas: & ri
tu ueteri obnupto capite & demiſsis ad talos ueſtibus dijs immortalibus ſupplicant?
Sicut & nouæ nuptæ fronti flammea pudoris ergò prætendunt. ex quo factũ eſt, ut
ſolenni etiã ritu ἀνακαλυπτήρια celebrarẽtur, quom ſcilicet retegebantur. Cæterũ &
ipſi Di ſe aſpectibus noſtris non poſſunt niſi perſonatos oſtendere, aereiſq; corpu-
ſculis induti oculis humanis ſe proferũt. Mitto Iouem ac cæteros deos, ſed & ipſum
Proteum, qui ſe mutat cuncta in rerum miracula. Sanè cenſores Romani non prius
quicquã agebant, quàm Iouem miniandum, & anſeres paſcendos locaſſent. Ad hoc
ceritos, laruatos, citerias, manduces, mormolycia, & alia huiuſmodi monſtra refere-
bat antiquitas. Sed quid ego plura perſequor? quom meliori hominis parti, immo
uero (ſi Platoni credimus) ipſi uero homini, natura perſonam, molem ſcilicet hanc
corporis induxerit? qua mortales omnes obtecti mortalibus ignoti uitã agunt: mul-
ti in aurea uagina plumbeum gladium abſcondentes, pleriq; leones, lupos, uulpes,
ſues & alias id genus feras ſub perſona diſsimulantes. Ex quo metamorphoſes illæ
apud Circem natæ ſunt, & illud Plautinum exijt: homo homini nõ homo, ſed lupus.
De qua re ab ipſis mundi incunabulis & primogenia hominis origine, Momũ illum
(ut accepimus) Somni & Noctis filiũ, ſed inter deos imprimis perſpicacem apud Io-
uem expoſtulaſſe accepimus: deoſq; increpaſſe, qui tam uarium & uerſipelle animal
rerum humanarum adminiſtrationi præfeciſſent: neq; illi ſpeculam ſaltem ullam ada
ptaſſent in pectore, unde animi, id eſt ueri hominis arcana perſpicerent. Sed fruſtra
Momus querimonias ſeu mauis accuſatiões illas ſuas attulit. Nihil enim credẽdum
eſt non ſapienter ac exacte à deo optimo maximo atq; à natura inſtitutum: quando
expedit hoc habitu hominem eſſe conditum, quo & uoluntatẽ liberã, ſuiq; mancipij
habeat, & ſapientiæ munia non inuitus exerceat. Meliore tamen conditione, ſi uera
fateri uolumus, perſonam hanc in Volupiæ ac ſacri genij gratiã ſumimus, quam exi-

mere

mere poſſumus quom lubet, & palàm nos profiteri, quod eleganter Græci φαινοπροσωπεῖν dixere: aut certe, ſi ita fert animus, alio ſchemate nos exornare. Atque interim innocentiſsimam uitam agimus. Neminem lædimus, neminem defraudamus, nemini inſidiamur, ad uoluptatem, ad amores, ad pacem, ad lęticiam omnia comparamus. Ex quo myſtæ hanc quam alij perſonam dixerunt, ipſi aptiore multo uocabulo μάχαραν. eſt enim hoc noſtri ordinis iuſiurandum: ceu ſi tu μὰ τὴν χαρὰν, id eſt per lætitiam dixeris. χαρὰν enim lætitiam Græci omniū bonarum artiū inuentores uocant. Sic Pythagorici μὰ τὴν τετρακτὺν iuſiurandum cōcipiunt. Neque enim ſatis mihi ſententiam ſuam perſuaſere, qui maſcharam quaſi μεγάλην ἀχάραν, id eſt magnam incruſtationem, dictam credunt. Eſt enim hoc tectorium apud idoneos cæratis plerunque linamentis confectum, ac deſuper coloribus belliſsime perlitum. aut certe ἀπὸ τῶν μαχέλων. uilloſis enim hoc genus centonibus bona pars ſeſe inuoluit, quom uult deliteſcere. Sed utcunque nomen hoc perfluxerit, certum eſt nihil non habere hilare, iucundum, pacatum, plenum ſuauitatis, plenum deliciarū, plenum illius, quam tantopere optabat Democritus, τῆς εὐθυμίας, quam tu uel tranquillitatē animi uel ſecuritatem potes appellare. Quare abſit ut quiſquam tam ſit inauſpicato natus ingenio, qui tantum ac tam beneficum uoluptatis munus non agnoſcat, aut agnitum deteſtetur. Tu certè Chroni hoc unus omnium minime feceris, quem Apollo ad deæ ſacellum reparandæ ſalutis gratia delegauit: ceu quondam Xenocrati mandatum accepimus, ut Gratijs ſacrū faceret, ſi uellet aut in philoſophia proficere, aut uitalē uitā degere. Ex quo tempore nemo prius Academiā ingreſſus eſt, quàm Gratias ſalutaſſet.

AD ILLVSTREM ET EXCELLENTEM PRINCIPEM NICOLAVM CORRIGIVM, CÆLII CALCAGNINI APOLOGVS OBLIGATIO. cuius argumentū: obligationem, quæ ſolo animo conſtat, prodi non poſſe.

QVOM Saturno rege hęc lex uigeret apud ſuperos ſidereis tabulis inſcripta: quòd Di deæque appetiuerint potiuntor: è comitatu Veneris iunior Charitū, quam Di Paſitheam, noſtri craſsiori uocabulo Gratitudinē dixere, uehementi amore percita Beneficium patrem deperibat. Venus eius uotis facile ſubſcripſit. Cōuenere apud Orchomenum in Chloridos uireto: hic uoluptati pariter ac naturæ pro ſententia litauere. Paſithea ex eo concubitu filiam concepit, quam Græci Ophileniam, nos Obligationem nuncupauimus. Ecce autem interea dum menſes ad partū procedunt, regno exturbatur Saturnus, Iuppiter ui cęlo potitur. At Themis quę fatorū arcana & iuris myſteria tuetur, præuidens ex eo partu proditurā ſobolem, quæ formæ miraculo eſſet omnibus deabus factura inuidiā, quęque omnibus Dis mirabiles ſui amores accēderet, cui uni mortales ſacrificia adolerent: non rata hoc fore ex cæleſtis reipublicę cōmodo, per Mercurium præconem hoc edictum pronuntiari iuſsit. Themis diuinarū rerum arbitra, & deorū parens unica, immortalium quieti ac felicitati conſulens, præſidibus partus ipſique Ilithyæ edicit, ſibi non placere ut quicquid Paſithea concepit in lucē reluatur. Quòd ſi qua edictum parum ſeruarit, ei eſto pignoris captio, ſtrophioli roſis lemniſcati, nartheciolique alimmate delibuti, quæ Veneris promptuario accedūto. At ſi Paſithea, quæ perpetua prægnatione damnata eſt, imprudenter auſerit ambire, tentareque unquam gratia aut munuſculis partum edere, ei actutum inditi nominis mulcta eſto. Ex eo igitur tempore, princeps excellens, animi obligationē prodi non licet, utpote quæ penitiſsimo gratitudinis utero deliteſcat.

AD ILLVSTREM ET EXCELLENTEM PRINCIPEM NICOLAVM CORRIGIVM CÆLII CALcagnini apologus, cui titulus Gigantes. Argumentum, uitia præter naturã genita, bonitate principum expugnari, uirtutesq́; allici.

NATVRA, ut eſt per ſe ferax, primo partu Decorem atq; Harmoniã edidit nulla opera uiri adiuta. Antiphyſia uero ſemper naturæ aduerſa tã pulchrũ fœtũ protinus inuidit: uſaq; Tellumõis amplexu duo ex aduerſo mõſtra peperit, Amoduntem ac Diſcrepantiam nomine. Si formam indicaro, excitabo riſum legentibus. Ea enim capite circumrotato incedebant, auribus prominulis, manibus in poſteriora uorſis, rotundis pedibus in ſublime porrectis. Erant oculi talaribus oſsiculis affixi, prominentes, nullis tecti ſupercilijs, obduri, quales cancrorum uidemus. Defendebat tamen (placent enim ſui ſimijs catuli) natorum formam Antiphyſia: præſtigiatorijsq́; rationibus oſtendebat capillos eſſe quaſi hominum radices. Et ſi quid exempla perſuadent: arbores omnes inferius radicibus, commodius & pulchrius teneri: in quarum ramuſculis gemmulæ quaſi oculi inhærent, quorum inſtar pedes gerunt diuaricati. Se igitur longe potiorẽ imaginem elegiſſe quàm natura comprobabat: quom illa plantam inuerſam, ipſa rectam prorſamq; effigiarit. Addebat circularẽ eorum inceſſum habere quid diuinius, quo cælorum abſides æternaq́; omnia circumagantur. Manus etiam prudentius ad occiput uerti contendebat, quando ea pars ſuis defenſaculis carere non deberet. Siquidem priora dentibus ſatis munita exiſtimabat, qui facile abſq; manuum miniſterio ſibi mordicus poſsint cibum arripere. Itaq; ferarum teſtimonio ferè omnes, qua erat argutia, in ſententiam traxerat, atq; in ſui admirationem excitarat. Sed Di naturam, quę diu eorum opem implorarat, miſerati in hæc uerba ſenatus conſultum fecerunt. Quando in omniparentẽ deam Antiphyſia ſimultares agit, cenſemus ac ſtatuimus ut eius liberi Decor atq; Harmonia proximis comitijs coniugati prouideãt, ne quid damni patiatur Natura. At illi è ueſtigio oratores ad humanũ genus delegarũt, ueritatem, doctrinam, induſtriam, ſimplicitatem, paritatem, prudentiã, uenuſtatem, uoluptatẽ, illecebras, liberalitatem, ſellularias etiam artes uitæ accõmodas. Quorum oratione (erat enim illa fauis uberior ac dulcior) illico mortales à uictu ferino & inhumano reuocati ſunt. Florebatq́; aureum ſeculum, floruiſſetq́; diutius, ni partu terra nefando Cœumq́; Iapetũq; & grandi mole Typhœa cæterosq́; terrigenas progenuiſſet: quos Di ſceleraurpices, homines uero gigantas nuncuparunt, terribiles forma iuuenes & dentibus atris. Hi ergo primum à parentibus pulchre in nequitiarum diſciplina inſtituti atq; adornati, ſub oratorum quos diximus perſonis tecti, furtim ſeſe hominibus inſinuarũt: paulatimq́; materna uenena mentibus ſub medicata offa inſtillarunt. Tum breui ſub ſapientiæ habitu magnum nomen compararunt, bonitatem candoremq́; inſaniam & rerum inexperientiam interpretantes. Mox uero, Di boni, quanta quamq́; atrocia Damaſtor ſub utilitatis & cõmodi ſpecie cõmentus, metari agros, uicinum impellere, fines propagare, fruges excantare, armis ac ui rem agere, iudicia ſiſtere, curias, fora, nundinas, æraria, ſycophantias, libellos ſupplices, deniq; magna illa legũ uolumina, quas publicũ uirus Cæſar ille nũcupabat: mox tyrãnides, rapinas, bella, oppugnatiões, expugnatiões machinas, ſeditiones, atq; alia innumera meditatus eſt. Subinde Mimas uoluptatis prætextu inceſtus, adulteria, raptus, ſubationes, mariũ diuerticula, deglubẽdi, fellandi, ligurıẽdi, columbãdi, lenocinãdi, tribadũq́; artificia, & quæ Græci δώδεκα μηχανήματα, id eſt cõcumbendi rationes duodecim cõmentus eſt, quibus factum eſt noſtrum genus tanto feris nocẽtius. Nam quid pultaria, cupedias, embammata, ientacula, ganeas, turbucinatiões, ebrietates, tricõgia, patinas, tortiugas, artoptas, comeſſationes, & mille gulæ inſtrumẽta,

ſcitamen

ſcitamenta mille, mille irritamina uel capitis periculo conquiſita diutius perſequar? Tum Beſbicus quietis imagine gentibus perſuaſit, profligandi laboris gratia, longe ſatius eſſe per furta, depeculatus, piratariam, interceptionem, falſariam, dilationes, adulationes, paraſitariam, decoctiones, reliquosq; id genus fucos uictitare. At Polybotes ſub honoris ſchemate, præfecturas, oculos auresq; regias, triumphos, ouationes, à muneribus uacationes, tricolores calculos, inſignia, imagines, faſcias, uirgas, torques, phaleras, annulos, coronas, haſtas, titulos, purpuras, byſſinas, colores, aurũ etiã & margaritas inauresq; diſtinxit, & ſexcenta huiuſmodi. Cęteri præterea gigantum alius alio prætextu graſſabantur. Sed demum Typhon ille deorum terror, centimanus, centioculus, ſpecie incerta, deſultorio uultu, ſub parſimonię ac frugalitatis amictu, homines, immo uero humani generis præcordia uexabat. Horret animus meminiſſe, quanto comitatu, quanta inſtructus acie impetum fecerit: quàm late ſæuierit, quanta internecione omnia deuaſtarit: quàm omnibus deniq; inuiſus, utpote quem odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores Tartareæ monſtrum, tot ſeſe uertit in ora, tam ſæua facies, tot pullulat ora colubris: ut non ſolum uirtutes omnes illico procul exturbarit, ſed maximũ etiam uitiorum agmen ſublatũ alis è ueſtigio quàm longiſsime euolarit: putes Herculẽ ſtymphalidas, aut natos Borea harpyias eieciſſe. Eius conſertiſsimi pugnatores uarijs armis & amiculis exculti: hypocriſis, inſidiæ, technæ, ſutellæ, liuor, cædes, ueneuarij, proditiões, propudia, alij innumeri, quos nõ facile explicem, ſi fuerit uox indefeſſa mihi, compactaq; lingua adamante. Nunc obſecro audite, ſi uacat, quò interpretes ſeu mauultis oratores illi deorum effugerint. Veritas quidem protinus ſeſe in præaltum puteum pręcipitem dedit, quam longo poſt tempore Heraclitus neſcio quis, nugator ut puto maximus, ſe deprehendiſſe gloriatus eſt: Honeſtas intra cancellatam elephantorum cutem, induſtria intra maris conchylia ſeſe abdidit. Prudẽtia morum arborem, Doctrina quercus dodonidas atq; Apollinis fides, Simplicitas monadem ſubijt. Voluptas melior cognominẽ cingluũ Veneris & Zephyri quadrigas induit. Paritas in picturam, Venuſtas in floſculos, Illecebræ in lepuſculos, Liberalitas in apeculas tranſmigrarũt. Sellulariæ artes ad hirundines coptitias deſecere. deniq; omnia fugerunt ſceleratas numina terras. Temporibus tamen priſcis fortunata quædam & cælitus demiſſa ingenia effulſere, uti ſidera nautis expectata diu: quæ digitum & quaſi uexillum bonis artibus ſuſtulerunt: reuocaruntq; omni opera deſtitutas iam & profligatas uirtutes: ceu tempeſtate noſtra mactus omni laude, omniq; præconio celſior, Nicolaus princeps fortunæ indulgentia clarus, auito ſtemmate clarior, ſed ſuis uirtutibus longe clariſsimus. Cui niſi cor regium nuncupatione patria cognomentum dediſſet, è meritis certè ſuis non aliud adoptaſſet. Hic litteris ac litteratis fauet, multo ipſe literatior. hic optimum quemq; fouet, hic bene ingeniatos allicit, exercitamenta ac uoluptates Heroicas magno Herculis hæredi conciliat, concertationem ſcilicet ad palum, palæſtras, ſcænicos actus, Muſarum deniq; ac nympharum conciliabula. Huius deniq; auſpicijs bonæ diſciplinę caput exerunt, audentq; promptius gemmatas alas explicare, quom adhuc uideant in eo homine aliquas aurei ſeculi reliquias ſupereſſe.

CAELII CALCAGNINI APOLOGVS SVPER INSCITIA.

PHILOSOPHVS quidam multis precibus à Dis efflagitarat, ut cauſam ſibi aperirent: cur res mortalium tot fluctibus uexarentur, aut cur plerunq; à uirtutibus eorũ animi deſciſcerent. Cur principes bonos uiros reformidarẽt, malos ac flagitioſos allicerent, atq; in delicijs haberent. Quomq; in hac cogitatiõe diutius fuiſſet obuerſatus, ſomno ſuccubuit. Ecce autem Mercurius per quietem illi è caliginoſo quodã ſpecu, qualem apud Cimmerios fuiſſe finxit Homerus, prodire uidebatur: atq; inde puellam quandam pertrahebat, uultu atq; habitu inſignem meretricio, deformem alioqui, & fœda illuuie ſordidã, hallucinantibus oculis, prominẽtibus labris, & perforata lingua: quæ obuoluta etiam auribus focalia habere uidebatur: nudo quidem pectore, ſed utraq; manu uibrans iacula, ut inſtar Aſteropæi illius Homerici ἀμφιδέξιος uideretur. Feroci autem equo & infreni, quales Numidarum celebrantur, inſidebat: qui neq; mores pati didicerat, neq; ſeſſoris imperium. Tum hæc eſt, inquit Mercurius, quæ animos atq; animas mortalium peruagatur, quę deorum cum hominibus cognationem conuellit, quæ felicitatem ex omnibus terris abdicauit, quæ ſe deniq; omnium oculis oggerit, ne poſsint rerum ueritatem uidendo aſſequi. Eam Græci ἄγνοιαν, latini dixerunt Inſcitiam.

CAELII CALCAGNINI APOLOGVS ABSENTIA AD ILLVSTREM NICOLAum Corrigium.

QVOM Natura Priuationem perſequeretur, qua nulla fermè Erinnyum ſibi odioſior: hæc enim compacta ſoluit, ſtructa diruit, nata occidit: Priuatio Abſentiam ex ſe & Loco genitam in auxilium acciuit, fœminam clanculariam, quæ facile uideri nequeat, ex longinquo propugnantem: qua adiutrice nõ leuiter Natura eam poterat cõſequi. Dedit igitur prouinciam natura Cupidini alumno: ut eam ſagittulis, quibus pollet, inuiſis expugnaret: quod ille qua eſt induſtria, ſedulo ſanè effecit: iudicioq; deorũ omnium opima merebatur, uno Cernuo deo acri & iudicioſo reclamante. Aſſerebat enim eam nondum è medio ſublatã eſſe, quæ ſe ex inſidijs magnis calamitatibus afficeret: adducebatq; ad hoc magnos teſtes, qui omnes ita prorſus eſſe profitebãtur: quorum ſi quis unquam ex uero id exploratum habuit, ego certè princeps illuſtris nũc unus accedo: qui non id modo teſtari ſed maximo etiam iureiurando deierare poſsim: utpote cuius iniuria me maximis diſpendijs affecerit, magniſq; deſiderijs inceſſerit. Quorum dubio procul illud potiſsimum, quod meo more tua iucundiſsima præſentia frui non licuerit: teq; uerba facientem, in cuius ore lepores omnes Pitho concinnarit, audire atq; admirari non potuerim.

PRIDEM ego de apologis meis, quos penè puer edideram, nihil reſciueram: quomq́ eos conclamatos exiſtimarem, ecce illi ad me nihil minus aut ſperantem aut expectantem oratorem miſere: qui mihi eorum nomine ſignificaret, ſe diu cum blattis & tineis luctam habuiſſe, & propè extrema adijſſe pericula: ſaluos tamē eſſe adhuc & ſuperſtites Ioannis Hieronymi Monſerrati mei beneficio: qui quom eos & uernas meos & grauiter laborātes agnouiſſet, ab exitio & internecione uēdicaſſet: quin & ſitum exterſiſſet, & accepta uulnera ad cicatricem perduxiſſet: ob id me rogare, ut eos in ſui uindicis fide permitterem poſt hac ætatem degere, à quo tam liberaliter alerentur. Id ego nō inuitus accepi, eorūq́ precibus facile annui: ea tamen addita cōditione, ut apud uindicem ſuum perpetuò deliteſcerēt, neq́ eos deſiderium unquam prodeundi inceſſeret. Siquidem ſub eorum oratum oraculum hoc è Themidis cortina fuiſſe auditum:

Si quando dabitur blattarum euadere morſus,
Vos bene uiuetis, modo uos uiuatis in umbra.

APOLOGI CAELIANI

ROGABAT laqueum ſuſpendioſus, ne ſe ſuſpenſum teneret, néue enecaret: idq́ nunc miſericordiā mouens, nunc ponderis ſubleuationem proponens, nunc ſe illum in poſterum pro baltheo habiturum promittens orabat. Cui ille: nihil à me, inquit, rogaueris, priuſquam tute ipſum exoraueris, ne grauis pendeas.

Adiurabat ignem olla fictilis per ſanctū elementorum fœdus, ne ſe tam diu cruciaret, ac perureret: ſed diffinderet aliquando, ut tam nocenti miniſterio utilis eſſe deſineret. Malle enim ſe reijci atq́ inter ſcruta cenſeri, quàm tanto cruciatu licere. Huic ignis. reijci, inquit, reijci leue ſit: ſed è rudere pauimentum batui memineris.

Imputabat flamma candellæ ceu rarum ac eximium beneficium, quòd ab ipſa illuſtraretur, omnibusq́ eius cauſa eſſet admirationi. At candella: obſcuriorem me malo, dum ſim tutior, inquit.

Acuta uox inter ſotias ſeſe efferebat: tribuebatq́ exiſtimationis plurimum quòd excelleret, emineretq́ ſupra cæteras. Tum uox grauior tantum inſolentiæ non patiens. at tu inquit ſtridula atq́ auribus odioſa ſatis habe, ſi bene in noſtro ſinu delite as, & inde opportune caput proſeras.

At tu ſtridula, inepta, inelegansq́,
Nec auri bene grata delicatæ,
Si ſapis rogo parcius ſuperbi.
Et ſi quando potis es exeruiſſe caput,
Sit ſatis in noſtro delituiſſe ſinu.

Canis caudæ inſultabat: quòd iners ac deſes ſineret ſe à reliquo corpore pertrahi: neq́ iter oſtenderet uelut oculi. neq́ iuſſa acciperet, uelut aures: neq́ hoſtem perſequeretur ut pedes, neq́ more dentium dimicaret, ſed quaſi inutilis appendix penderet à natibus. Ego tamen inutilis, inquit cauda, & muſcas abigo, & patrono adludo, & pudenda contego, & ſum corpori honeſtamento.

In iudicio uindiciarum olim ſibi multum placebat feſtuca: ſeq́ libertatis opificem

gloriabatur: iubebatq́; libertorum genus omne ſibi fortunas & caput ipſum accepta ferre. Tum è libertis unus paulo argutior, ſi militaribus, inquit, ſignis uictoria accepta ferenda eſt, & tibi libertatem debebimus: ſed uide ne tu libertatis magis ſymbolum ſis quàm opifex.

Feſtuca & pileus fortè inter ſe contendebant. erat contentio eorũ utri plus libertinum genus deberet. Illa enim ſe manumittere, hic manumiſsiõis dignitatẽ ſeruare, gloriabatur. Diſceptationẽ deniq; arbitrio cõmittere decreuere. Illa ſeruorum, hic libertorum ſtetit iudicio. Serui feſtucam, liberti pileum prætulere: illi ſpem, hi proximum beneficium ſecuti. Hæc quom audiſſent ingenui ſubriſere, & uos aiunt neutri debetis: quando neuter beneficium dedit, ſed uterq; beneficium indicat: illa quom datur, hic quom dari deſiit.

Criſtæ gallinaceę in pauonis caudam his olim uocibus uelitabantur: Nos quidem in ſummo capitis faſtigio prominemus ac regiam quandam dignitatem pręferimus, quam uel ille ferarum imperator leo perhorreſcit. At tu in poſtremiſsimo loco nata terram uerris, & uix ſcoparum uices obis. Tum cauda iratior. Reſpondebo his, inquit, quom tu pallidula ac ętate exeſa è militari cono me hoſtibus minitãtẽ ſuſpicies.

Expilatum noctu à furibus templum in iudicium fores uocabat, quòd irrumpentibus illis adiũ dediſſent, nec pro templo ſat fide excubaſſent. At fores: Ne nos prius accuſaueris quæ inuitæ ac terebratæ uix demum ceſsimus, quàm teipſum damnaueris, quòd ingreſſos receperis, & expilantes tuleris, & fugientes remiſeris.

Tintinnabulum ſe inclementer ab agnato plectro pulſari querebatur. cui plectrũ. Aut hoc patere: aut quod es, hoc eſſe deſine.

Perditiſsimus luſor talos manu pertractans in eos ſic inuehebatur: Peſsimi uulturij, quid in uobis unquam aut boni aut honeſti deprehendi? qui ſi aſſem lucro imputaſtis, mox talentũ iacturę addidiſtis. Si tunicam attuliſtis, mox ademiſtis togam. Si gaudij unciolam dediſtis, mox ad ſatietatẽ mœrorem & pœnitentiam inuexiſtis, peſsimi peſsime pereatis. Tum uero tali: Falleris amice oto, ut aiunt, ſtadio. Nam boni multũ poteras à nobis doceri, ſi aduertiſſes nos ut ſenionẽ uel uenerẽ uel canẽ pręferamus, ſemper eoſdẽ eſſe, ſemper rectos cadere, teq; ad noſtros mores cõformaſſes.

Dormiente olim inſano, membris omnibus cõquerendi de ſua fortuna ocium datum eſt. Oculi quòd odioſis laſſarentur ſpectaculis: manus quòd in rapinam porrigerentur: pedes quòd curſu urgerentur præcipiti alliderentq́; ad omnem locum: aures ꝙ obſcœnis tantũ paterent: lingua ꝙ pœnitenda loqueretur: ſtomachus quòd plus nimio farciretur: inguina quòd ad laſsitudinem exercerentur in uenerem querebantur: omnia deniq; uicem ſuam deteſtabantur, quòd homini impudentiſsimo & nequã fuiſſent addicta. Tum caput interrogatũ, qua conditione frueretur: (eius enim ſilentium mirabantur) maius eſt, inquit, meum infortunium quàm de quo poſsim expoſtulare. nam quæ uobis ſingillatim miſeriam inuehunt, ijs ego omnibus cumulatis ſum conceptaculum.

Cum puella digitũ acu confixiſſet, conuicijs acum perſequebatur. huic acus. Iniuria ſuccenſes mihi belliſsima. non ego te confixi, ſed morem tuli.

Pyramidis faſtigium uento deturbari metuens, cum pyramidis pede locum optabat cõmutare, quòd ille ad ferendum impetũ robuſtior uideretur. At ille: Optas non optanda, ſuus cuiq; locus ſeruandus eſt, & parendum architecto.

Impactam cruribus aſciam, faber uri iuſſerat. tum aſcia. Quid criminis imputare

potes

potes mihi:niſi quòd manibus,quibus reluctari non potui,obſecuta ſim.

Dentiſcalpium uoracis & lentiſci uori cuiuſdam ſubire hiatum reformidans, ſe au riſcalpium fieri optabat. Huic ſcalptor: ſemel data fata non mutantur.

Lychnum ligneolum redarguebat ſtudioſus quidam, quòd inter uolumina & lucubrationes tamdiu uerſatus, nondum tamen quicquam profeciſſet. Cui lychnus, non huius ergò hic ſtetimus.

Quom ad maturitatem perueniſſet caſtanea, ſe ab echino extrudi querebatur. At ille: non te extrudo, inquit, ſed pario.

Puer ſuppoſiturus prunis caſtaneam eam ferro perſtrinxerat. quod quom illa ægre ferret: perſtrinxi, inquit, ne diſsilias & pereas.

Poeta maxime omnium ſapientem cepam, uoracem autem cucurbitam exiſtimabat: quòd illa in caput, hæc in uentrē excreuiſſet. Cui raphanus: at illa ingenio, hæc dentibus caret.

Mirabatur ficus, cur morus quæ ſapiens arbor diceretē, à ſtultitia nomē accepiſſet. at morus, Ne mores à nomine metiare. utiꝗ nomen, neꝗ dat, neꝗ adimit ſapiētiam.

Audierat taurus Momum olim deos incuſaſſe, quòd taurorum capiti cornua affixiſſent, quæ humeris multo fuiſſent aptiora, utpote in quibus plus uirium ineſſet, quæꝗ ſubiecta oculis poſſent in hoſtem acrius dirigi. Quomꝗ hoc Momi conſilium bouino iudicio cōprobaſſet, procurauit ut ſibi cornua exciderentur, humeriſꝗ quàm aptiſsime adglutinarentur: & quom ſibi plurimum placeret hoc cōmento, cum tauro riuali auſus eſt inire certamen. Sed quom in primo protinus impetu arma excidiſſent, alioqui inutilia, quod neꝗ in dextrā, neꝗ in ſiniſtram facili niſu moueri poſſent: caputꝗ ipſum exarmatum ad declinandos tantum ictus, non inferendos paratum eſſet, poſt multas plagas ex arena profugus delituit, ſero intelligens uim naturę afferri non oportere, & Momi conſilijs diuina præſtare.

Multi è philoſophis Athenienſibus omiſſa diatriba Laidis domum frequētabant. Ibi forte nata eſt contentio, qua in parte mulieris maxime conſtaret pulchritudo: hic alijs frontem, alijs oculos, alijs genas, alijs oſculum, alijs pectus, alijs ulnas præferentibus: tum Lais: at uos uiri philoſophi nonne id pulcherrimum exiſtimatis, quod maxime omniū appetitur: atꝗ iccirco ſummum bonum formoſiſsimū putatis quod ab omnibus experatur. & ita ſoletis amorem perfinire, ut ſit deſiderium perfruendi pulchritudine. Quis autē ueſtrum amabo in muliere aut frontem aut oculos aut genas aut oſculum aut pectus aut ulnas expetit? Liceat uera ingenue fateri, omnes interfœmineum amatis, amatum expetitis, expetito frui optatis. Quare pars in muliere pulcherrima eſt infœmineum. Quod & naturæ ratio comprobat, quando id repoſitiſsima corporis parte (ut ſolet quæꝗ precioſiſsima) obdidit.

Liber quidam è meis optans prodire in publicum & clauſtra refringere, hoc in me argumento utebatur: quòd liber eſſet & contra leges in ergaſtulo teneretur: iamꝗ in me plagij crimen intendebat. Tum ego, non eſt tibi à libertate nomen ineptiſsime, ſed à libratione, quòd te librari atꝗ in Critolai trutina ſuſpendi oporteat.

Inſanus quidam uidens alliſas undas littori ſpumas excitare, ſcipione aquas caſtigabat: atꝗ eo magis ſpumæ excitabātur: atꝗ hoc ille fortius inſtabat. Tum expumatio. Deſine coercere: deſinam. Nam quo acrius coerces, hoc excitas magis.

Quom forte puer in tonſtrina tonſorem exercentem nouaculam uidiſſet, arrepta nouacula exiſtimauit ſe protinus artem omnem imbibiſſe. ſed quom male tractans nouaculam manum perſtrinxiſſet, & effuſo cruore lugeret pueriliter: ait exerta uoce tonſtrina: ne tonſoriam à nouacula inchoaueris.

Canicies & caluitiũ in ſenili capite certatim ſibi primas uendicabant. Et canicies quidem ſe candidi coloris, qui ſolet eſſet oculis gratiſsimus, prædicabat. Tum homini magnam afferre exiſtimationem, nec alia cauſa Numam regem tam gratum fuiſſe P.R. quàm quòd in adoleſcentia canuiſſet. Quin & uulgo ſapientiam canis tribui. at Caluitium ſe terſæ ac leuigatæ cutis, ſe acuminis & acrimoniæ teſtem: idcirco Ludouicum Inſubrum ducem uirum ſapientiſsimũ caluos undiq; ad obeunda regni munia collegiſſe: ſe Cæſari uel à prima iuuenta familiarem fuiſſe teſtabatur. Tum caput rancidæ huius contentionis impatiens. Apagete, inquit, deliria. Nam planè uterq; ueſtrũ inuiſus mihi: dum tu fateris tibi ſupereſſe, quod huic deeſt: tu deeſſe tibi, quod ſupereſt illi. (Nam canicies alumna humoris, humoris indigum eſt Caluitiũ.) Quid uero intereſt deſit an ſuperfluat mihi, quom æquè utrunq; mihi ſit dehoneſtamẽto.

Legerat opus meum De columnationibus architectus, & uix cachinnos ſuſtinẽs, ait: quæ nugatur Cælius, ego reapſe faciam. Quom idem opus Antonius Conſtabilis percurriſſet, quando eſt illi nuncupatũ, probo quidem hoc, inquit: ſed quom ſubſtructionem tamen faciam, conſilio utar architecti. At Cælius: ſapis nimirum Antoni, ut cætera.

Oderat quidam umbram ſuam, quòd ſe uelut arbiter & Coryceus quidem ſequeretur, nec per latum unguem abeſſet unquam. Quare illam pugnis & calcibus, interdum & gladio perſequebatur. Sed quom illam acerrime reluctantẽ & ipſo pugnante repugnantem, & gladium arripiente dimicantẽ, atq; ictus nunc inferentem nunc declinantẽ (eius enim motus omnes umbra imitabatur) animaduertiſſet: cœpit plurimum extimeſcere, nec aliter umbram quàm hoſtem reformidare. Quare aduerſus ſoli aut lumini procedere recuſabat. umbræ enim à tergo ſequentis inſidias uerebatur: præeunti autẽ ipſe umbræ inſidias ſtruebat, & ex improuiſo ſæpe adoriebatur. Sed quom eam nunquam imparatam offendiſſet, uerum in omni pugnæ genere parem ſibi atq; ad repugnandum expeditã, cautam & ingenioſãm rem admodum umbram putabat. Quare habito cum amicis cõſilio eam mole aliqua iniecta elidere decreuit, ſecretiſsimo quodam loco, & (ut ipſe putabat) umbræ imperuio. Erat enim locus ſine lumine. decreuerat proinde mutatis moribus nõ umbræ amplius inſultare, ſed blandiri atq; amica uerba dicere, dum illam in inſidiarum locum perduceret. Ad quem quom aliquando perueniſſet, ſigno dato molem præcipitari iuſsit: atq; ipſe ne eadem ruina allideretur, ſubito ſaltu ſe ſubtraxit: reſpiciensq; à tergo umbram quam mole oppreſſam exiſtimabat, ſecum euaſiſſe intellexit. Quare abſumpto fruſtra omni conſilio æger animo eſſe cœpit. Tum umbra, quid me inepte reformidas innocentem, quæ ſum comes tibi, non hoſtis addita, nec ſine tua internicione abigi poſſum aut aboleri. Te prius perire neceſſe eſt, ut peream.

Diogenes Cynicus interrogatus cur Magni Alexandri menſę inuitatus accumbere recuſaſſet: menſam, inquit, dubiam non adibo.

Imputabat quidam amico quod per pluuiam penulæ ſuæ umbram accõmodaſſet: idq; quaſi ingens beneficiũ magna aliqua gratitudine compenſari contendebat. huic ille: parce, inquit, mecum expoſtulare: nec enim tecum ingrate agam, & quoties maxime eſurieris, large tibi culinæ meæ nidorem accõmodabo. Puto me deinceps minime ingratum appellaueris.

Audiuerat talpa ſenes, & quos iam oculorum acies defecerat, ſpecillis affectos ocu

los ſu

los ſuſtinere, & fugientem lucem coercere. Atq; illa, putans ſibi nonnihil emolumento eſſe poſſe perpetuis tenebris damnatę, comparata naribus quaſi forfices diſcuneatas inſeri affigiq; iuſsit. Sed quom ea nihil prodeſſe intelligeret, quin etiam caput addita ſarcina atteri & grauari magis cognoſceret: nihil, inquit, iuuat induſtria reluctante natura.

Canis atq; aper forte olim ea conditione amicitiam iniuerant, ut alteri alter ſuos dentes accōmodaret. exertos itaq; aper cani, caninos apro canis irrogauit. Sed quanta eſt, Di boni, facta protinus uirium utrinq; immutatio? Nam quom neq; canis ſatis ſciret fulmineos illos dentes uibrare, neq; aper ſubulatos & acuminatos illos pectinatim allidere: & fruſtra canis aprugnis appetebat, & caninis aper irruebat atq; incurſabat. Quare ignauam & inutilem prorſus cōmutationem eam agnoſcentes, natiuis & genuinis telis maluerunt eſſe contenti.

Græculus in hanc ſententiam Homericæ Iliadi carmen inſcripſerat.
Illa ego ſum partus diuinæ uocis Homeri:
Quæ chartis, ceu faſciolis, excepta ſuperſum.
Hoc quom argutus quidam legiſſet: grandis, ait, filia adhuc faſcias terit.

Audiuerant aures à primis uſq; naturæ incunabulis oculos ſibi ideo præferri ſolere, quòd multo pernicius ſuo munere fungerentur, quàm aures. Atq; id ex eo prouenire ratæ quòd ipſę circa tempora, oculi in prima fronte locati eſſent: ſtatuere & ipſæ in priorem partem diuertere. Sed quom mox præter id quòd cæteris ſenſibus impedimento eſſent, uultumq; deformarent, uentorũ etiam impetũ & frigoris inclementiam ferre non poſſent: obliſæ demum ac retortæ in priſtinã ſedem ingratis refugêre. Qua forma & in poſterum damnatæ ſunt à natura. Nam ea reclamante locum creditum ſibi deſeruerant.

Cōmendabat Crœſus rex Lydiæ memoriam ſuam Aeſopo fabulatori, ut ſcilicet poſt cineres illa perfrueretũ. Huic Aeſopus: Minime, inquit, tibi rex negaturus ſum, quod ſomnijs meis nunquam negaui. Ea ſæpe à me precibus efflagitarunt in gratitudinis teſtimonium, quòd me noctibus inuiſerent, ut eis memoriam diuturnam rependerem. Eam quom iure deberi intelligerem, libẽter adeò rependi: & nunc ea in Cimmerijs conuallibus ſumma cum hilaritate perfruuntur.

Noctu cum meis ſomnijs familiariter agẽs ab ijs percũctabar, cur Atlantes illos, qui ſoli hominum inſomnij dicuntur, nunquam conuenirent. At illa. conuenimus quidem, ſed non agnoſcimur.

Reformidabant Apologi mei manus & conſpectum Hippolyti principis. Audierant enim ex Tireſia in fatis eſſe, ut ab eo in inuolucra & ſegeſtria conuerterentur. Hoc eorum timore agnito Parca, Ineluctabile fatum eſt, inquit: ſed uos ite confidenter, nuſquam poteſtis felicius mori.

Pictor in perpetuo flumine ſpectans ſuam forte in aquis uidit imaginẽ: eamq; coloribus exprimere uehementer optabat: arreptoq; protinus penicillo lineas ducere & collinere cœperat. Sed quom ſæpius repetiti conatus perfluerent, & curſu aquarum auferrentur: ſecum ipſe admirari cœpit, quomodo hoc fieri poſſet: ut imago ſtaret, colores natarẽt. Huius admirationi arundo proxima forte, in quam Di Syringa uerterant, ita adſuſurrabat. Te ſtante, imago ſtat, quæ in te nititur. Non ſtant colores, aqua ſubnixi fluida.

Membra omnia corporis capitales olim inimicitias aduerſus podicẽ exercebant: atq; illi aliquando apud Hippocratem ſummũ corporis uindicem diem dixere: ſellu-

lariam autem illi deſidiam fœtoremq́ inenarrabilem, & omnium ſordium conceptaculum: quodq́ nulla pars in toto corpore magis pudenda eſſet: imputabant. At ipſe innocentiæ ſuæ conſcius minime iudicem recuſauit, neq; uadimoniũ declinauit, ſed ad clepſydram breuiter cauſam ſuam dixit. Nam & ſe ad corporis fores excubare, & quaſi ianitorem à natura poſitum locum ſumma diligẽtia ſeruare reſpondit: quas uero ſordes, quę excrementa membra cætera aut alerent aut conciperent, ſe fideliter euehere atq; exportare. Fœtoris autem cauſam nõ ſibi qui ſit natura defæcatiſsimus, ſed ijs ſordibus quas extruderet, adſcribi debere: quin eo nomine gratiam non accuſationem aut reprehenſionẽ deberi, quòd pro reliquorum membrorũ ſalute in perpetuo ſquallore ac pedore uiuat. neq; pudendam aut pœnitendam partem corporis exiſtimari oportere, ſine qua homo diu eſſe non poſsit. Tutiſsimã uero potius ac repoſitiſsimo loco conditam, utpote quam inter geminas ſymplegadas natura locauerit. Audierat hæc Hippocrates ſumma attentione, req; mature animaduerſa, pro podice ſententiam tulit: accuſatoresq́ ſub perpetui palloris atq; internecionis cõminatione, ad perſoluendum certum tributum damnauit. Atq; ex eo tempore σκατοφάγος nomen accepit.

Percunctabatur quidam cur cornicum & bubonum cęterarumq́ obſcœnarum auium garritus ſuperſtitioſos tantum terrerent, & non cæteros. Nil mirũ, inquit Democritus. Soli enim ſuperſtitioſi aurium fores garritibus protinus aperiunt, cæteris uix ſummam aurium chartilaginem adpultant.

Candens ſcintilla flãmæ ui in ſublime adacta mirum in modum ſibi placebat, putabatq́ mox ſe in ſiderum conſortiũ referendam. Sed uix ſpiraculi medium attigerat, quom extincta in cineres abijt, & fluida corruit.

Natura buxum oratorẽ ad Iouem miſerat, ut perpetuum uirorem herbis & arboribus indulgere uellet. Iuit buxus, ſed ante Iouem admiſſa poſtquam fidei literas reddidit, non cõmunem cauſam, uerum priuatam propoſuit, ac perorauit: exorauitq́ Iouem poſt longas preces, ut æternæ uiriditatis prærogatiua donaretur. Reuerſa itaq; domum buxus, maximã ſibi omnium inuidiam cõcitauit. Atq; ob id facinus in eam adeò natura exarſit, ut eam quoniam largitatem Iouis mutare aut reuocare non licebat, perpetua ſterilitate damnauerit.

Viderat pauonem uariegato cultu & amictu Babylonico, ut ille ait, inſignem coruus: atq; ex illo quaſi molliciem obiectans, percunctabatur, quis eum pictor tam cõmode expinxiſſet? Cui pauo. ille prorſus, inquit, qui te tam graphice denigrauit.

Sordidus & deteſtabilis auaritiæ ſenex tyrocneſtis mores damnabat, quæ multo plus trãſmitteret q́ ſeruaret: quom ipſe quaſi Veſtę faciẽs nihil quicq́ efferret è promptuario uel natali die. Huic tyrocneſtis. At ego ſum multo meliore cõditione, inquit. Quicquid enim tibi ſeruatur, deperit. Quicquid mihi tranſmittitur, id omne uſui eſt.

Gallus inopes mulieres, ſellulariosq́ opifices, & uiros ſtudioſos debere ſibi plurimum iactabat: quòd illę ad penſum, illi ad opera, hi ad lucubrationes eius cantu excitarentur: atq; ita ab illis & uita ſuſtineretur & quæſtus fiat: ab his honor & immortalitas compararetur. Videbantur hæc uero proxima: donec uir quidam ſummus in iuris diſciplina in morbum incidit, & ex morbo iugi peruigilio affictabatur: & quod illi grauiſsimũ accidebat, antelucanis horis quibus gratiſsima ægris mortalibus quies arridere ſolet, gallus uernaculus, quẽ uir ſummus in delicijs habebat, & propè ut cognatum Pythagoræ uenerabatur, importuno cantu obſtrepens omnes morbi inducias abrumpebat. Exiſtimauit uir bonus gallum ipſius ægritudinis ignarum pro more ad ſtudiorum uigilias uocare, atq; inſuper illi pro diligentia gratiam habebat. At poſtquam uocatum ad ſe exorare non potuit, ut paucis ſaltẽ noctibus cantibus par-

ceret

teret: quin & in cubiculũ adſcitus & ſuauibus eſcis paſtus: quo propius agebat hoc licentius & alarum plauſu & intempeſtiuo occentu interſtrepebat:apage,inquit,importunam beſtiam,cuius conclamatio uitium eſt,non iudicium.

Feſtus ac profeſtus dies olim inter ſe rixabant.Exprobrabat enim illi profeſtus & ſegnitiem & laſciuiam,& quòd quæ ipſe per labores peperiſſet, ille per ocium abſumeret.Tum feſtus,parce,inquit, tam nefanda eloqui, aut in te iram deorum iritare. An ergo ignoras me Dis gratias agere,qui tuos labores benefortunent? Benefortunant,inquit,fateor:ſed tu fortuna perfrueris.Si placet conditio,has clitellas arripe,ego Dis grates ſoluam. At feſtus.fieri poſſet quod ais, ſi nondum initiati ad myſteria admitterentur:ſed illud noſti, ἑκὰς ἑκὰς ὅστις ἄλιτρος. ad hæc profeſtus erubuit.

Seres uermiculi quom tenuia illa ſua fila depecterent,interrogati quid facerẽt:damus,aiunt,operam,ut quom magni illi,quos homines reges &optimates uocant uno Gręcorum uerbo θυπαρύφους, raro ſuperbi amictu prodibunt in publicum, ſciant ſe ſplendere à uermiculis.

Interrogabat Morio quidam Socratem, cur deus ſtultitiam creaſſet.At Socrates, ut agnoſcatur quantum prudentia præſtet in rebus humanis. tum Morio, minime, inquit,ſed ut homines habeant cur rideãt.Immo cur fleãt, inquit Socrates.eſt enim ſtultitia non ridenda,ſed miſeranda.

Præceps & cernuus quidam, qui ad ſilices cæteraq; id genus obuia imprudenter crura allidebat,naturæ uitio dabat; quare præpoſtere poplitem locaſſet, quam in tibię fronte locari oportuiſſe contendebat.Cui natura:quid amice quereris,nónne tibi iſtos oculos dedi quibus hæc diſcrimina depreceris? At poplitẽ qua parte neruos porrexi,quæq; minus defendi potuit,nónne ibi quaſi puluinũ adijci oportuit. Tum ille obſtinatior,minime uero inquit.Nam ſi oculi præſidio eſſe poſſent, quomodo ego tibias attererẽ? At natura.Quoniã oculis non uelut oculis,ſed quaſi ſpecularibus uteris.Qui pote? inquit ille.Quia ad oculos uocãda eſt mens,ut uideas:reſpondit natura:alioqui fruſtra oculos acceperis.

Vir hebes admodum ac miræ ſimplicitatis ex philoſopho percunctabatur,cur natura geminas homini nares feciſſet.tum philoſophus homini hebeti phyſicam rationem reddere indignatus, quam minime captu ille aſſequi potuiſſet:reſpondit:ut altera bene olentia, altera male olentia poſsit explorare. Tum hebes ille. at qua nare obſecro, buxum explorabimus? quod nec bene nec male olere uulgo exiſtimatur. Qua te ipſum plane odoramur,inquit philoſophus, qui per Iouem mihi nec bene oles neq; oboles.

Quom Ouidius in Pontum ab Auguſto relegatus perueniſſet:ſolusq; in littore ageret,ſecum ipſe uoluens cur locus ille Axenos priſca nuncupatione dictus fuiſſet, regionemq; & faciem loci miraretur:tum ſquallidum atq; horridum illi ſimulachrum ſeſe obtulit,tacite percunctationi occurrens in hæc uerba:

Theſſalus ó nunquam hoc tetigiſſet littus Iaſon:
  Quom graue phaſiacæ uellus adiret ouis.
Quòd ſi fata uiri fuerant hoc tangere littus:
  At certè fuerat ſat tetigiſſe ſemel.
Ne miſeras cædes,nocturnaq; bella uiderem:
  Strictaq; in exitium Cyzice tela tuum.
Quom mala Tiſiphone dulces cõmiſit amicos:
  Impulit & magni ius uiolare Iouis.
Ille tamen nobis nomen grauis indidit error:
  Axenaq; ex illo tempore terra uocor.

Scilicet hoſpitium fregit Pagaſea iuuentus:
Et luitur probro culpa aliena meo.
At tu hoſpes pia tura feras, nec nomina cures:
Dant adimuntq́ʒ homines nomina: fata manent.

Ad hæc Ouidius, ut erat totus & natus & effectus ad carmen à natura, totumq́ʒ habebat ingenium in numerato, hæc reſpondit ſubitario impetu.

Dant adimuntq́ʒ homines fateor, ſua nomina terris:
Dent adimantq́ʒ licet nomina, fata manent.
Me miſerum, quòd me non irrita nomina terrent:
Nec me per ſuperos fabula ficta mouet.
Sed facies inculta loci, damnataq́ʒ nimbis:
Perpetuæq́ʒ hyemes, perpetuumq́ʒ gelu.
Nubibus æternis ſuprà grauis incubat æther:
Et mons ſæuus aquis: & niue cinctus apex.
Illic Sauromatæ bacchantur, Iazyges illic:
Præſentemq́ʒ ferunt illa uel illa necem.
Dotibus his nobis ſeſe probat Axena tellus,
Exilio tellus addita pœna meo.
Hæc ſunt, quæ iuſtum poſſunt afferre timorem:
Naſoni nequeunt nomina ferre metum.

Quom amator quidã ſe annulum fieri optaret, quem aſsidue puella manibus uerſabat, ut eius amplexu diu perfrueretur. annulus indignationis impatiens exclamauit: ó te miſerum ſi & noſtras uices obire, & pudenda ac pœnitenda audire & perferre ſit neceſſe. Illa una felicitas eueniret, quòd inſanire & amare deſineres, quã odiſſe non potes: quom in ea nihil non odio dignum inuenires.

In tractu Pontico portus eſt Amyco Bebrycũ rege interfecto clarus. Eius tumulus à ſupremo die lauro tegitur, quam inſanam uocant: quoniam ſi quid ea decerptũ inferatur nauibus, iurgia fiant, donec abijciatur. Quom in eum portum forte nauis appuliſſet, nauta uectores ſuos admonebat, ne illam attingerent, neu quicquam decerperent: multisq́ʒ uerbis in laurum inuehebatur, eam ſæpius inſanam uocans, & ut ab inſana cauerent inclamans. Crebra itaq́ʒ inſultatione laceſsita Hamadryas, quæ arborem tuebatur, in hæc carmina prorupit.

Dic meliora hoſpes: nec te grauis implicet error:
Conciliet noxam ne tibi lingua procax.
Hic Amycus, diuorum Amycus contemptor & æqui,
Procubuit cæſtu Caſtoris: oſſa uides.
Tum uictor noſtris incinxit tempora ramis,
Et cinctum ramis plus ſapuiſſe ferunt.
At dedit inſanç mihi mox uictoria nomen:
Inſanos quoniam punio, non facio.

At inſperata uoce nauta exterritus puppi ſic clamat ab alta:

Feſtinate uiri, date uela, impellite remos:
Et ſecet æquoreas iam cita puppis aquas.
Nulla mora eſt: properate uiri, iam iurgia ſurgunt.
Iam furit, & lites enthea laurus agit.
Quòd ſi aliquis ueſtrum captus torpore moretur:
Cedere, ſed fruſtra cedere mox cupiet.

Quom quidam redeundum eſſe cum matre in gratiam diceret, idq́ʒ ſummæ pietatis indicium affirmaret, atq́ʒ eo nomine plurimum gloriaretur: uir bonus forte præſens, ego, inquit, cum matre mea in gratiam nunquam rediui: & hoc maioris pietatis teſtimonium puto.

Vir quidam ſanè ineptus, ſua culpa in paupertatem adactus, mores atq; homines ſui ſeculi damnabat: & quòd ſuam paupertatē contemnerent: & quòd moriones pluris facerent, resq; omnes uoluptatibus poſthaberent, acerbiſsime querebatur. Atq; ad hoc betę ac lactucę exemplis utebat: quorū illam appoſitā non nemini deguſtare antiquis erat religio, quæ nunc uulgo reijcitur: hanc inter infauſtas & ſoporiferas dapes olim habitam noſtra ætas ciborum inuitamētis annumerat. Has ineptias quom forte audiſſet uir bene eruditus: at te inquit bone uir, neq; inter betas, neq; lactucas priſca ætas cenſuiſſet: ſed planè inter arbutos, quos unedones uocant.

Inceſſebat ambitioſum hominē incredibile deſiderium attingēdi ſydera. Quomq; è ſpiraculo culinæ principis magnā uim fumi ad cælum euehi animaduertiſſet: conſilium cœpit erependi per tegulas, ſperans ui erumpentis fumi, ut interdum ſolent arripi nube ranunculi, ita & ſe in cælū pertrahi poſſe. Sed quom illo progreſſus præter aditum præcipitij periculum, etiam fumus oculos præter ſpem inuaſiſſet: exiſtimabat enim principum fumum non modo acapnon, ſed meras delicias: pertæſus conſilij ſui ſpem in lachrymas commutauit.

Indignabatur cubiculū æſtiuo tempore & puros ſoles & mites auras ſpecularibus intercipi: tantaq; ira exarſerat, ut ad illa excutiēda properaret. Tum ſpecularia metu perculſa exclamare: parce cubiculū parce, nam ſi quid moleſtiæ æſtate forte à nobis acceperis, at maxima utilitate poſthac hyeme & uentos & frigora defendentia ſarciemus. Inhibuit iram cubiculum, & arrepto meliore conſilio ſpecularibus pepercit.

Audierat quidam rationem Pythagoræ, qua ille probabat ignem ideo tam acrem tamq; paratum ad exurendū, quòd eius forma pyramidē imitaretur, atq; ad penetrandum foret aptiſsima. Et mirum eſt, inquit, profectò nos homines huius pyramidis faſtigium & acumen ſemper, baſim autem & ſedimentum nunquam arripere, utpote cuius attactu protinus offendamur. Tū philoſophus: ne mireris, ait. Cautus enim & promptus gladiator eſt ignis, ſtatimq; in aduerſarium obuertit aculeum.

Quom uir ſpectatæ prudentiæ, id quod pleriſq; euenit, inſanos filios ſuſcepiſſet: eaq; res uirum ſapientem male haberet: Grynæum Apollinem cōſuluit, cui deorum ſalutem filiorum cōmendaret. Tum uox è cortina. Harpocrati rite ſacra faciunto. Is uel ſapientiam reddet, uel ſtultitiam diſsimulabit.

Quom ad Fuſci tumulū nuper ueniſſem, eiusq; aſpectu memoria eſſet quaſi refricata ſummi doloris, quem ex optimi & clariſsimi uiri obitu conceperam: poſt longas lachrymas in hæc uerba ſepulcrale carmen inſcripſi.

Fuſce tibi Muſæ, Pallas tibi uel naſcenti
  Attulerant larga florea ſerta manu.
Et quom te mater luco peperiſſet opaco,
  Protinus illuſtri te ſtatuere loco.
Famaq; & ad cunas blandis Honor adſtitit alis:
  Illa caput myrto cinxit, at ille roſa.
Regibus hinc magnis, hinc magno gratus alumno,
  Et rerum & regni munia ſolus obis.
At nunc Fuſce iaces, & tot bona perfluxerunt:
  Totq; animi flores deperiere tui.
Vna dies nobis longum decus abſtulit: & tot
  Annorum frugem colligit urna breuis.
At populus putat in primo te limine raptum,
  Quom uixiſſe diu te tua facta probent.
Quod ſi metimur rerum monumenta tuarum,
  Nulla ætas potis eſt, nulla abolere dies.

Quom hæc lachrymans & acerbo ſingultu percuſſus dicerem tumuloq́; annotarem: obſcura quidem, & ſubluſtri uoce, ſed quæ tamen aures attigerit, à tumulo reſponſum accepi.

Heu heu, quòd muti nil curant carmina manes,
Nil tumulus lachrymas, & cinis aure caret.

Athenienſis rogabat Spartanũ, quæ maxime mœnia probarent Lacones. At ille, quæ defenſore nõ egẽt, ſed ſe ipſa defendũt. Cur Lycurgus nõ ſcriptas leges tuliſſet. At ille, ut boni mores ſint his pro monumẽto. Cur oneroſa pecunia uterenť. At ille, ut cito faſtidiãt. Cur breuibus ſicis? at ille: ut hoſtis propius adeatur. Cur breui oratione? at ille, ut cito ad rem accedatur. Cur ſine cæreo noctu ambulandũ. at ille, ut induſtria ſit pro cæreo, qui neq; igni abſumi, neq; uento extingui poſsit. Cur ante pugnam Muſis faciant. At ille, quod neq; auaritia neq; neceſsitate, ſed amore glorię pugnent Lacones.

Quom Timon in ea quam forte agebat ſolitudine, ficum unde multi ſe laqueo ſuſpenderant ſuccidiſſet, quod facturũ ſe in publica Athenienſium concione receperat, ueritus multis occaſionẽ ſeſe enecandi ſublatã eſſe: uidensq́; ſe conſueta uoluptate fraudatum iri, tabellam cum hoc elogio propoſuit. Si quis ſe penſilem facere uolt, exciſa ficu, ut id faciat licet. Timon tigillum & laqueũ parauit. Quòd ſi ceſſarit, Timon induet laqueum, ne locus uacet. Quom itaq; per urbem elogij ſentẽtia uulgata eſſet, expectabant omnes incredibili expectatione, ut Timon ſuſpendioſum ſe faceret. Et iam per uicos à populo clamabatur: quando te ſuſpendes Timon? Quorũ uotum quom diu Timon fruſtratus eſſet, in panathenaicis deniq; his duobus trimetris ſententiam profeſſus eſt.

Placere Timoni ſuſpendium poteſt,
Si diſplicere Athenienſibus poteſt.

In Megalenſibus ludis uictor magnum aliquod uictoriæ præmium ſperabat. Ecce autem è quadrigis deſcendenti plenum abſinthite poculum prætor propinauit. Quod quòm ille contracto ſanè uultu & recuſanti ſimilis hauſiſſet: ad illum prætor: diſce fortunæ mores uictor, quæ ſuauibus & iucundis ſolet ſemper nonnihil amari intermiſcere.

Ardentis Semeles ardens puer excidit aluo:
Ardebatq́; uno mater & ille rogo.
Et ſpes nulla ſuper miſeræ ſuccurrere matri:
At puer in flammis, non tamen uſtus erat.
Ogygis occurrit: ſed non prius attigit illum,
Succubuit multæ quàm Iouis ignis aquæ.
Ignis abit, ſed non abijt uix ignea prorſus:
Quiq́; cuti ſummæ parcit, in ima furit.
Nympha igitur, procul ó puerum ne tangito, clamat,
Quiſquis es: ignis enim eſt, ni prius imbre laues.

Ceruos ceruasq́; pariter ab initio rerum cornupetas natura creauerat. Sed quom fœminę inſolentia uterẽtur, ſeq́; maribus ſtuderẽt præferre, indignata natura cornua execuit, & ut in poſterum excornes naſcerentur perpetuò damnauit.

PROMETHEVS ET MERCVRIVS.

Quo Mercuri tam perniciter? M. Ad carnificinam. P. Qui pote ad carnificinam? M. Ita coniugales rixas uoco. P. At qui rixantur? M. Cũ Baucide Nauclerus, id eſt cum Furia Cerberus. P. Egregium par, cũ Bitho Bacchius. Sed nunc tu modo ab ijs redibas? M. Redibam ſanè. P. Atqui reuolas

nunc. M. Ita eſt. Hydram Euro, rixa rixam parit. P. Miſerum cõiugale conſortiũ. M. Immo inſanum. Non enim recte miſerum dixeris, quod miſeriã ſponte aucupatur. P. Sed ubi obſecro caduceum? M. Sub ſago abditũ. P. Cur præter morẽ ſub ſago? M. Pudet effari, ſed uale, nam propero. P. Ne pudeat, dic ingenue, dic Mercuri. Quid amabo de caduceo? M. Dicam tibi, ſed uni. At tu ne cuiquam dixeris Prometheu. Attritus eſt & confractus caduceus (me miſerum) uxorijs litibus.

AD GRALLATOREM.

Cum tibi Myrmicinus grallator ἰῶτα uocetur:
Te, qui magnus homo es, num bene λάμβδα uocem?

Prope frutices & paliuros fortè natus fœniculus erecta coma (ita muſcarium appellabat) & tereti crure (eſt enim è ferulaceo genere) mirifice à uicinis & finitimis amabatur: quos etiam ad ſe amandum ſuaueolentia inuitabat. Quare eius ſortem miſerabantur quòd uiatores & pretereuntes omnes quoties pertranſirẽt, ex eo ſemper aliquid decerperent. Et ſæpe illum admonuerãt, ut ſeſe intra uepres abderet, atq; ibi deliteſceret, ne obuius omnium iniurijs proſtaret. Tum fœniculus quaſi philoſophiam de Platone, uel animi magnitudinẽ è Lycurgo didiciſſet: Ne uos, inquit, ſors mea cõmoueat: euehit enim me ad cæleſtem gloriam liberalitas mea. Nam hanc comam atq; has opes quas mihi ad paucos dies hyems eſt adempturа, quo loco poſſum prȩclarius exponere quàm in munificentia, quȩ omnibus mortalibus uſui ſit? Et ſi pereundum eſt, ceu natis omnibus pereundum eſt, ubi poſſum felicius quàm in manu hominum perijſſe?

Percunctabatur uenatorẽ aſinus, cur ceruus tam grandibus cornibus præditus, uiſo tamen hoſte quàm primum à pedibus conſilium caperet, & ſalutem fuga quereret. At ille, ut intelligas, inquit, nihil arma prodeſſe, ſi animus deſuerit.

Accepimus Orpheum ex eo tẽpore, quo & amare, & amare fruſtra Eurydicen cœpit, quoties ſe ad canendum accingeret, hac præcentione, quam προοίμιον Græci uocant, uſum fuiſſe: atq; ita citharam fuiſſe allocutum:

Plectrum age ſi potis es, ſi quid te gloria tangit:
Flectaturq; ſono dura puella tuo.
Traxiſti, fateor, uicino è uertice cautes:
Vidimus ad cantus obſtupuiſſe feras.
Accurrit ceu quæq; fuit tibi proxima quercus,
Cum fibris quercus ſponte reuulſa ſuis.
At tibi nil actum. Eurydice nil carmine mota eſt,
Caute, feris, quercu durior Eurydice.

In conuentu olympico fortè ſapientiæ ſtultitia occurrerat. Erat autem magna ſapientiæ exiſtimatio. Quare omnes in eam oculos uerterãt, perſuaſiſsimum habentes ab ea aduerſariam ictu uno alliſum iri. Sed ibi prȩter expectationem res euenit: & ut eſt audax ſtultitia, in eam irruit: probriſq; & pugnis male habita ſapiẽtia uix tandem euaſit. Interrogata uero cur uim ui non repuliſſet, reſpondit: Quid ſi me aſinus percuſsiſſet? Rogata etiã cur probra probris non retudiſſet, πάντα καιρός inquit. uulgo itaq; illuſa atq; irriſa abijt. Et ex eo tempore ſtultitia melior & promptior exiſtimata eſt, pluresq; & fortiores habet ſectatores.

Poſt debellatos gigantas Iuppiter ex ambuſtis marmoribus, quos Tephrias uocant, tropheum erexit ſic inſcriptum. Iuppiter pater ſemper uictor expugnatis ac protritis gigantibus exemplum & monumentum poſuit mortalibus. Huic proximum alterum è cruentis lapidibus, quos Porphyrionis ſanguine tinxerat: quare &

Porphy

Porphyritas illos uocamus: Mars ſtatuit cum elogio. Diſcite iuſtitiam moniti & non temnere diuos. Mars inuictus de uictis gigantibus Ioui patri ſemper uictori.

Proinde & Tephrias & Porphyritas, id eſt cinericij & purpurei coloris marmora, pleruñq; in tẽplis ſtatui, Pronoeæ anus ſtoicorũ æditimus mihi ſignificauit, ut eorũ aſpectu poſteritas admoneatur, nec Dis reluctari, nec pietatẽ diſsimulari oportere.

Muſca in certamen deſcenſura (nam forte inter muſcas bellum ingruerat) culicem rogabat, ut ſibi buccinum & ſpiculum tantiſper accõmodaret, dum receptui caneretur. At culex: fortunæ munera accõmodari poſſunt, naturæ non poſſunt.

Rogabat cochleam limax, ut ſibi in eius domo locus præberetur: ut ibi eſſe poſſet, dum frigoris inclementia remitteret. At Cochlea, aliunde petendum eſt, inquit, hæc uix me capit.

Proteus abducente Helenam Paride.

Ibat optata tumidus rapina
Paſtor Idæus: ſecat alta puppis,
Et replet blandis Cytherea uictrix
Carbaſa uentis.
Prodeunt nymphæ uirides ab antris,
Et fauet natæ Iouis omnis ordo,
Surgit excitus ſtrepitu à profundo
Gurgite Proteus.
Iamq; proſpectans, mala quanta ſecum
Ferret inceſta ratis aucta præda:
Fata ſic cœpit reſerare nixus
Murice uiuo.
Lætus ah lætus properas per undas
Dyſpari: nam te Pari non uocabo:
Quippe mens plerunq; hominum futuræ
Neſcia ſortis.
Quanta per campos Phrygios procella
Scæuit? ah quantos Simois cruentat
Vortices? quantis Priami remidet
Regia flammis?
Illa quæ gentes domuit rebelles,
Illa tot ſubnixa caput triumphis,
Nunc cinis tantum, ſupereſtq; Troiæ
Nil niſi nomen.
Dicta enim cunctis populis dies: &
Par manet finis, uicibusq; certis
Regna ſtant, & regna cadunt: mouet ceu
Iuppiter urnam.

Vir diu in aulis regum uerſatus, & qui uulgo multæ exercitationis, multiq; conſilij habebatur audiens alios ſuadentes polypi mores imitãdos eſſe, qui ſe rerum & locorum coloribus accõmodat. Alios hortantes, ut ſepiæ aſtum ſequeremur, quæ aquas atramento obturbat, atq; ita deliteſcit. Alios monentes, ut in uita ceſtreũ ducem haberemus, qui deprehenſus ſaltu retia tranſilit: alios item ſuggerentes, ut more glani auerſi eſcam uoremus. Contendentes etiam alios motibus labracis obtemperandum, qui obuerſus furtim ſeſe naſſa liberat. At ego, inquit ille, acipenſerem uobis appono. huic præpoſteras natura ſquamas dedit: ut fluctibus parendum & ſecundo flumine natãdum intelligat: nam illi planẽ Fortuna ſolet arridere, qui (ut ait poeta) nunquam direxit brachia contra torrentem.

Circum-

Circunſtrepebant conopeum culices, orabantq́ ut uel tantillum aditus daret, ut ad delibandam puellàm accederent, quæ molliter ſomnos capiebat. Tum conopeum: cum pertinace rès eſt. deſinite quicquam ſperare.

MERCVRIVS, DIOGENES.

Hoc unum etiã dic obſecro. M. Iam unũ hoc ad decada excreuit. D. Sed tu nos & decada unũ eſſe docuiſti. M. Quo uero in gymnaſio? D. Italico ſanè: cui Pythagoram præfeciſti. Nam & unum eſſe plures & plures unum docebas, nunc actu, nunc poteſtate. M. Mitte argutias, & apud negotioſum atq; aliud agentem fac uerbis compendiũ, iam enim mihi aures attriuiſti. Quid tandem eſt quod à me uelis? D. At me libens audi belliſsime Mercuri. M. Dic aliquando, alioqui me actutum in pennas dabo. D. Expone ſis, quid eſt quòd hiſtrionibus, morionibus, planis, & id genus inſanientibus fauet adridetq; adeò Iuppiter, ut eos propè habere in delicijs, ſapientes uero & philoſophos nõ modo aſpernari, ſed & infenſos habere & inopia & magnis calamitatibus perſequi uideaſ? M. Myſteria petis à me Diogenes. D. Sed eñ initiatus ſum. M. Initiatũ planè te putabo, ſi per canicipitẽ Anubin deieraueris, te hęc in arcanis habiturũ. D. Et per Anubin, & per Siriũ & per Procyona & per Herculẽ autorẽ noſtri dogmatis: per totũ deniq; Cynoſarges, quæ mihi ſanctiſsima ſunt ſacramenta, me nunquam myſteria editurũ in uulgus ſanctiſsime adiuro. M. Nunc itaq; breui rem audi. Philoſophorum genus quale putas? D. Diuinum & longe ſupra hanc mortalitatem. M. Falleris bone Diogenes, inane eſt, opinoſum, nugiuẽdum, impoſtorium, Dis inuiſum. nã & de Dis multa mẽtiuntur, & plerunq; peſsima ſentiunt. Et hos, quom omnem ætatem in figmentis uel dei uel naturæ, in rancidis & puerilibus contentionibus abſumpſerint, neq; arent, neq; ſerant, neq; merces cõmutẽt, neq; reip. uacent, neq; quicquã agant uitæ cõmodum: miraris tamen & egere & pro ſomnijs ſomnia metere. D. Rem certè nouam aperis Mercuri. At ego nullos Dis gratiores philoſophis putabã, qui de ipſis quotidie magna quædam & noua cõmentantur. M. Rem tenes. Immo uero ni ego ſępe interceſsiſſem, de eijciendis ablegandisq; philoſophis deorum s. c. confectũ eſſet. Dicunt enim Di nõ eſſe è rep. ut philoſophi mortale genus infatuent: cõmodiusq; ſimplicitatẽ q̃ philoſophiã apud homines uerſaturã. D. Eſto ſanè de philoſophis, quod dixiſti. De hiſtriõibus uero & morionibus & id genus alijs qd afſers? M. An tu beneficijs referendã gratiã putas? D. Planè. M. Atqui nulli hominũ generi magis debet Iuppiter. D. Quipote? M. Audiſtin' Iouẽ ſtatim natum ab Ope matre diſsimulatum, ſuppoſitumq; pro illo lapidem & obiectum Saturno deuorandũ? D. Audiui ſanè, ſed quid tum? M. Cum eius itaq; furtim mandanda eſſet educatio, ſapiẽtes primo uiri mox cęteri ſuo ordine rogati ſunt, ut Iouis curam ſuſciperent: ſed alij alia cauſati operam ſuam ſubtraxere, ſoli hiſtriones, moriões, plani, & huius generis cęteri, quos Curetas & Corybãtas appellamus, & ſaltu & tympanis & ſanica ſedulitate tum Iouem tutati, tum deos omnes promeriti ſunt. Quare hos Iuppiter & liberalitate & munificẽtia præ omnibus maxime proſequiſ. qua in re quom aliquãdo à Momo culparetur, ita palàm profeſſus eſt: ſi graſſatorum & ſicariorum ope in tuenda ſua dignitate & ſalute uſus eſſet, talibus quoq; ſe parem gratiam relaturum. Sed tu hæc minime cuiquam efferre memineris. nam ſi hæc in uulgus prodeãt, periculum eſt ne gymnaſia & diatribæ in quibus ego color, deſtituanſ, & planè omnes ad hiſtriones deſciſcant. D. Ne dubita Mercuri. His enim quę dixiſti, ſolus ipſe mecũ in ſinu gaudebo: & poſthac philoſophos, quos prius mirabar, uaniſsimos putabo: & ſimplici admodum uitæ genere utar: & me quaſi humani generis hiſtrionem profitebor.

Amicus meus uir multæ ſuauitatis hoc modo ad Quintiæ tumulum, quam perditè amauerat, ſuccinebat.

Defle amor ad tumulum, ſolue Elegia comas.
Myrha tuos crines, pone, Hyacinthe tuos.

Quintia obit, ſed non Quintia ſola obijt.
Riſus obit, obijt gratia, luſus obit.
Quintia obit, ſed cum Quintia & ipſe obij.
Nec mea nunc anima in pectore, ſed tumulo eſt.
Hei mihi, non poſthac decipietur amor,
Quoi mater crebro Quintia uiſa fuit,
Inq; huius poſuit neſcius arma ſinu.
Arma, inquam, quæ me ſurripuere mihi.
Heu heu, triſte iugum quiſquis amoris habet:
Et prius, ac norit ſe perijſſe, perit.

Quom pater forte audiſſet duo celeberrima eſſe in orbe terrarũ gymnaſia, in quibus adoleſcentes erudiri ſolerẽt: ad Indos alterum, in quo ob caloris magnitudinem auditorũ aures ſemper paterent, ſed uoces ita liqueſcerẽt, ut uel ſtatim uel certè mox effluerent: ad Hyperboreos alterum, ubi frigoris ui uoces adeò torpeſcerent & cõgelaſcerent, ut uix demum ſuperueniente æſtate reſolutæ auditorum aures tranſmearent: cõſulebat Solonem ad eorum utrum filium diſciplinæ gratia mitteret. at Solon, optio tua ſit, ſed ego Hyperboreos malim.

Poſt Leandri & Herus infortunium ferunt Seſtiacos lucernam illam nocturnę natationis teſtẽ Anteroti conſecraſſe, addito titulo. Anteroti ſacrum. Qui ſe felicem in amore probauerit, hanc ſuccendito. At qui eam ſuccenderit, ad hanc diem inuentus eſt nemo.

Muſculi domeſtici, caduceatore uſi ſciuro, cum Aeluro delicio meo & chartaceæ ſupellectilis uindice fœdus in hæc uerba percuſſere: inter Aelurum Myagrã & uernaculos muſculos tantiſper fœdus eſto, dum nullam ſupellectilis partem polluant: nihil è penu abſumant, rebus herilibus abſtineant: ſin ſecus facere aut feciſſe deprehendantur, ſublato fœdere hoſtiliter infenſa infeſtaq; omnia ſentiãt. Sed paucis poſt diebus quom deprehẽſos è muſculis aliquot ſepaceum lychnum abligurientes Myagra inuaſiſſet, atq; obtruncaſſet: illi ſibi iniuria uim illatam querebãtur, & uiolati fœderis & parricidij iudicium apud Cercopithecum intentabant. Nec renuit conditionem Myagra: ſed ad diẽ certis teſtibus probauit: muſculos neq; arare neq; ſerere, ſed Cyclopiam uitam ducere & rapto uiuere, neq; fœderi ſtetiſſe. Quare muſculos iure cæſos Cercopithecus pronunciauit. Mœſti itaq; mures iudicio abeuntes ſecum ipſi conſultabant de ſumma rerum. tum unus è decurionibus ætate grandior, Accipite, inquit, oraculum: aut omnibus nobis cadendum, aut omnibus propere fugiendum eſt. nunquam enim inter eos conueniet, quibus natura diſsidium indixit.

Ridebat philoſophum Pyrrhoniũ Diogenes, ſuam illam ἀκαταληψίαν pertinaciter tuentem: quom ille omnia uideri & re ipſa nihil eſſe obſtinate contenderet. Tum Diogenes ſublato baculo hominis humeros & caput cœpit contundere. At ille propere ad iudices profectus iniuriarũ agebat. Vocatus itaq; in iudicium Diogenes iudices rogabat, ut accuſatore præſente ſibi cauſam dicere liceret. Id quod iudices facile permiſere. Tũ Diogenes, quid ais bone uir? inquit. an ego iniurias feci tibi, an fortè facere uiſus ſum? At ille memor dogmatis. Prorſus, inquit, iniuriam non feciſti mihi Diogenes, ſed profecto facere uiſus es. atq; ob id te in iudiciũ uocaui. Tum Diogenes: Accuſationis, ait, formulã audiſtis: & ego me ultro ſanctiſsimo iudicio ueſtro permitto. Mox eum iudices abſoluêre omnibus ſuffragijs, quando nõ in eum qui uideretur iniuriam intuliſſe, ſed qui re ipſa iniuriam intuliſſet, lex pœnam ſtatuiſſet.

Texerant diſcipuli pallijs Cratem cum Hipparine concumbentem. At Crates: Si colono uitem aut arborem plantare turpe non eſt, cur mihi plantare hominem rem tanto clariorem turpe ſit? Tum eius ſectatores, Atqui hoc uulgo

fœdum

uulgo fœdũ pudendumq́ exiſtimatur. At Crates, nec hoc profecto, inquit, male ceciderit, ſi magni iſti qui uel Herculem uel Pelopem uel Cecropem progenitores iactant, quàm fœda & pudenda origine nati ſint intelligant.

Citharœdus qui arte ſua quæſtum faciebat, ad aulam auari & præcupidi principis peruenerat: optabatq́ illius aures demulcere, quo ipſe nõnihil lucelli emulgeret. itaq; adiens prudentem & bene doctum hominẽ, qui moribus ſuis promeruerat eſſe principi & ciuibus quàm chariſsimus, ab eo percunctabatur, quo maxime nomo (ita cantilenæ legem uocant) poſſet aures principis tenere. ſe enim nuperrime Phrygijs modis mellitiſsimã cantionẽ paraſſe iactabat. At uir ille ſingularis prudentię uolens tacite admonere, principẽ parum hoc ſuauitatis genere oblectari, Nolo, inquit, te bone uir falli. noſter enim princeps minime Phrygios modos amat, ſed Doricos tantum. Hos ſi ſub manu habueris, non hominem natum magis allexeris.

Iners & perditiſsimæ deſidiæ uir pertæſus ignauiam ſuam, ut ſe aliquando excitaret cœpit tergus ſuum flagello uerberare. huic tergus: peruerſe facis qui currum inſtiges, quom tibi equi inſtigandi ſint.

Paſtor Libycus cuius armenta leo creberrime infeſtabat, centum bobus ſe leonis dentes ungueſq́ empturum promiſit. At leo forte fame uexatus conditionem accepit: ſed paucis diebus exarmatus inedia perijt.

Inter noctem & diem perpetuæ ſunt inimicitiæ, ſemperq́ adueniente crepuſculo inter ſe digladiantur. Illud uero contingit admirabile: ut neuter uincat, niſi uictus: neuter uincatur niſi uictor. hoc ſcilicet ſtatuit deus perenne, ut agnoſcatur rerum uiciſsitudo.

Ad Iouis conuiuium, quod publice omnibus datum eſt quom primum Iunonem duxit uxorem, Perſarum optimates, quos Satrapas uocãt, magna frequentia conuenerunt. Erat inter eos Chryſalus prædiues, aureo & manicato peplo, tiara etiam aurea conſpicuus, alioqui multæ leuitatis & nullius prorſus homo conſilij. ingredienti huic multo faſtu, non homines modo, uerum & deorum plurimi ex habitu mores metientes aſſurrexere. Sed quom hominis ingenium, leuitatemq́ & inſolentiã Iupiter perſpexiſſet: at tu, inquit, eſto bambilio. Protinusq́ ueſtis illa manicata in amplisſimas alas conuerſa eſt: & nunc miſer ille uolucer factus uolat inter Holoptera: atq; eum uulgo mortales Chryſalidem uocant.

Legerat quidam apud Orpheum, Noctẽ ouum hypenemium peperiſſe, ex eo Amorem natũ. Sanè, inquit ille, Orpheus ueritatem attigit: nam & amatores in perpetuis tenebris uerſantur, & amore uanius ac ſubuentaneum magis nihil.

Vir parũ cautus, ſed qui de pernicitate ſua ſibi omnia pollicebatur, audierat ſolem inenarrabili uelocitate circumagi: remq́ oculis & ſenſu ſuo metiẽs, certũ mendaciũ putabat omnes philoſophorũ in ea re probationes. Quin ad id inſaniæ peruenit, ut poſito pignore ſe curſu cũ ſole certaturũ profiteretur. Itaq; præſcripta die certamini, licet multi illudentes hortarenẽ ut ſtatim à prima luce curſum præoccuparet: non faciam, inquit, ut quiſquã me hoc fretum auctario certamen iniſſe calumnietur: aut ſol ſe hac occaſione uictũ excuſet. Expectatoq́ meridie quom ſol ad parẽ lineã ueniſſe uideretur, ille diſsimulante primo curſu & quaſi per iocũ, mox quanta poterat pernicitate in curſum effuſus ſolẽ adęquare adnitebaẽ. Quẽ quo pernicius incitatiusq́ ſequebaẽ, hoc ſe maiori certiorìq; interuallo ſuperari intelligebat. Quomq́ ille non dũ quingẽtos ſtadios cõfeciſſet, iã ſol peracto medio cæli ſpatio plane occiderat, finitoremq́ noſtrũ peruaſerat, integris uiribus & nihilo ad omnẽ ambitũ perficiẽdũ ſegnior. At ille uirib. exhauſtis, luxato corpore, uix animæ capax in ſtadio ꝓcubuerat, in-

ſcitiamq; & tarditatem ſuam accuſabat, quòd nõ antea proſpexiſſet, uires humanaſ diuinis nulla ratione poſſe conferri.

CAELII CALCAGNINI ORACVLORVM LIBER.

Non tractanda moues, cur unguis in ulcere ſæuit?
Quom terret Rhenus, Rhenus ciet agmen aquarum,
Atq; paludatos ſub uortice miſcet aſellos,
Indigenas Portumne tuos. quid Tibris inundas?
Intempeſtiuò quid linquis in aggere rupis?
Quid cano canos conſumis tempore crines?
Inconſultè ſenex longum Metanœa laborem
Apparat: incertis nunc demum certa reſarcis.
Nunc fruſtra Rhodanum, fruſtra nunc deniq; Betin
Anchora fracta uocas: ſed enim durum omnia fatum
Implicat: & Rhodanus lentum conuerſus in Oenum:
Et deploratis protuberat hiſpida aſellis
Talorum concreta ſeges. iaculantur in orbem
Quò furor & ſceuæ iubet inclementia tedæ:
Inſiduntq; altis in piſtribus. aſpera circum
Monſtra maris totis ſublatis frontibus horrent.
Ecce autem ſeſe comunt Nereides alga,
Et nobis Pæana canunt, ruit omnis ab alto
Axia, & in radios decircinat uua racemos
Autores tantorum operum: cui Pimpla corymbos
Noſtra tulit. uos rurſus uoluite penſa ſorores
Hactenus Italiæ nobis licet ire per oras.

Vnde hęc uox auribus intonuit? quóue ex hypogeo prodijt ille cõcentus? Aed. St. parce, parce occinere, nõ uox, nõ concentus ille: ſed Enthuſiaſmus, magni ac uenerandi Apollinis. Caueſis obſtrepas. Nunc enim nimio plus cortina laborat: nec tantum mugire poteſt. multi enim importuniq; conſultores quotidie hunc lapidem atterunt reſponſa expetentes. A. Quid uult concurſus ad aras? quidúe petunt? Aed. Magni toto orbe bellorum motus, gentes conſternarunt: aguntur itaq; ſpe ac metu atrociſsimis impotentiſsimisq; humanarum mentium tyrãnis. Suſpenſi igitur ſcitatum ueniunt oracula Phœbi. A. Ardeo deſiderio cognoſcendi qualia petãt illi, qualia ille reſpondeat. Aed. Qualia uero putas? niſi inepta, inſana, ridicula percunctentur illi, in quibus facile ſani nihil agnoſcas: ambitionis; cupiditatis plena atq; inſolentiæ, quibus prorſus ſtomacheris: quom tam incerta, tam lubrica, tam ſubſultantia, quid uero dicam? quom ſibi & ſuis pernicioſa ac plerũq; in caput reditura excupiant, & quę accepta mox damnent. uſq; adeò uota hominum pœnitenda ubiq; occurrũt. quin Apollo ipſe perſæpe indignat̃, quòd ad eũ tam impudentia referant. ſed pulchre ipſe illudit, inſultatq; & quaſi reponit contumeliam. Nam obliqua, ambigua, contorta, multoq; incertiora reſpondere ſolet: iactoq; ſcrupo illos diſcruciari & quaſi è cruce pendere ſinit. A. Quid ſi uelit certa indubitata & comperta reſpondere, an liceat? Aed. Riſum cies, ſed non hæc promulganda. A. Dic ſodes, ſi uelit ille, an aulæum adimere, & totum chorageum detegere, omnemq; nubem reſponſis queat detergere: dic rogo per illum ipſum Apollinẽ. Aed. Quipote plus id poſsit q̃ tu aut ego? Vnde eñ futura minus illi futura, aut magis præſentia, quàm nobis? A. Ain' uero? nõ igitur ſerio aut ex fide dixit ille: Quiſquis deus eſt & quacũq; in parte, totus eſt ſenſus, totus eſt uiſus, totus auditus, totus animę, totus animi: & qui ſecula omnia illi præſentia exiſtimauit. Aed. De deo quidem longe altior quæſtio. Nam Plato facile dixit deum indagine perquirere, inueniri autẽ poſſe nunquam

quam. Et Oſiridi Aegyptio hæc forte cõueniant, qui ab oculorũ multitudine nomen accepit: aut Ioui Aratæo, cuius ſunt omnia plena: aut Orphico, qui eſt quodcũqꝫ uides, quodcũqꝫ mouet. noſtro aũt Apollini quomodo illa cõueniant, nõ ſanè uideo. Si enim Apollinẽ ſolẽ iure exiſtimamus, en per duodena regit mundi ſol aureus aſtra. Qui ſi ubiqꝫ præſentia omnia haberet, quid opus tam cõtinua pernicitate? quid tãto anfractu, tot cæli plagas obire, ut tempora, dies, annos, menſes, horas, uer, æſtatem, autumnum, hyemem, metiatur aut diſtinguat. Ita uelim habeas: præter ſummũ illum rerum opificem mortaliumqꝫ atqꝫ immortaliũ rerum arbitrum, neminẽ eſſe cui uenturi temporis ratio conſtet. Quod ſi quid cuiquam fortè huius numinis contingat, huius unius omne id beneficium eſt. & autore quidem ac conſentiente poeta hoc dicimus. Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo prædixit. Ille autem pater omnipotens is eſt, qui Nicocreonti Cypriorum tyranno his uerbis ſuam formam expinxit, Græce quidem, ſed quę nos ita latina fecimus:

Sum deus his membris compactus, qualia dicam:
Ornatus cæli uertex, uenter mihi pontus:
Sunt mihi terra pedes, ſummo ſtant ætheris aures.
Sunt oculi nitidi ſplendentia lumina ſolis.

Nec profectò quiſquam Apollinem mẽdacij poteſt inſimulare, qui clara atqꝫ adeò exerta uoce mortalibus ſæpe dixit:

Quid fruſtra petitis, non noſtrum eſt ſcire futura.

At illi obſtinatiores, & in ea quæ negantur magis magiſqꝫ obluctantes, non deſinũt reſponſa extorquere cõuicijs, & mouere nõ mouenda: & ne gratis inſaniãt, magna & opima munera afferunt: ut ſcilicet chatius diſcãt ineptire. A. Rem uidelicet uobis ingratam inſuauemqꝫ facientes. Aed. Immo gratam & expetitam & ad helluationes aditialeſqꝫ epulas noſtras oppidò quàm opportunam, ut hinc expoſtulãdi nobis cum Apolline occaſio data ſit: quibus fames & internecio imminebat illo conticente, niſi nos actutum ab offucijs conſilium cepiſſemus: exornatoqꝫ præſtigiatore aliquo ex noſtris popularibus, ſuppoſititia perſonataqꝫ reſponſa edidiſſemus. A. Opto ex his aliquot cognoſcere, ut quàm belle commenta uobis procedant intelligam: nam ſi quæſtus arriſerit, nulla mora eſt & qua ducitis adſum pari religione initiandus. Aed. Dies multos per inediam egeramus, iamqꝫ donaria conuellere cogebamur, & flauiſſas penitiores relinere. Adibant enim fruſtra mortales oracula, & adyta araneis obſepta obmutuerãt: cum Gallus quidam è proceribus morbo laborans intercute, quem ex crapula (puto) contraxerat, obeſo uentre, toroſis lacertis, prominentibus labris, glabro caluicio, torque alioqui inſignis, & frequenti famulitio. Rogabat autem Apollinem, conſuleret: qua ratione ſine morbi præiudicio poſſet gemmatas lagenas haurire: magnamqꝫ ad id mercedem pollicebatur, ſcutatos bis mille. Tum nos inſpiciẽtes tam opimam, tamqꝫ paratam prædam oblatam nobis diuinitus, diximus Apollinẽ diu ſceleribus hominum indignatũ reſpõſa denegaſſe. Tunc demum eius motum pietate ſtatuiſſe cum hominibus in gratiam redire: reuerti itaqꝫ poſt triduum deberet, atqꝫ interea maiores uictimas lautioraqꝫ ſacrificia inſtauraret, & in templo lectiſternium pararet, pellibuſqꝫ incubaret, tertia trinoctij uigilia reſponſum accepturus. Quæ omnia quom luxu barbarico lautius etiã inſtruxiſſet, nos per mediam noctem aptiſsimo uſi puluiſculo, ſulphurato nitro attritoqꝫ carbone confecto, eoqꝫ tenui admodum funiculo delibuto, momento paratas lampadas omnes accendimus: ingenſqꝫ lux protinus nocturnas omnes tenebras ablegauit. Tum è noſtris quidam ad hanc ſcænam formatiſsimus cõſpicuo & habitiſsimo corpore, totus mattiacis pilis perlitus, corona redimitus, crineſqꝫ habens ramentis auri aſperſos, ſtellato peplo inſignis, ex antithalamo prodijt expapillato brachio citharã geſtans: atqꝫ tamen furtim, ut uix agnoſci poſſet, hęc anguſta, ſed uerenda admodum uoce pronuntiauit:

Theſprotios cineres Nabatheaqꝫ lilia miſce.
Iunge latus catulo, femur hiatum iunge.
Naritiumqꝫ piper terras cum Syrius urit

Clunibus admoueas: ſed clunes dropace leua
Caſtoreumq; linas. tum maſcula pellis hyenæ
Virus in exertos inſpiret nocte molares.
Terq; pedes, bis terq; caput ſub gurgite Hydaſpis
Merge. trientales demum continge dyotas.

A. Concinnum planè pharmacum egregij medici commenti eſtis. Quid uero ille? An his acquieuit ambagibus? Aed. Quid ille his acquieuerit, quæ admiraretur magis quàm intelligeret. Quod unum licebat oſtentabat, prędicabatq; omnibus ſe dignum habitū uoce numinis, tricliniaresq; omnes crateras, ſtragula & cæteram ſupellectilem dono deo reliquit: & pro bis mille ſcutatis regijs, ter mille elargitus eſt. A. Liberaliter ſanè ac pollucibiliter. Sed quoniam me mire oblectauit quod modo enarraſti oraculum, amabo animi ac uoluptatis gratia, quando nihil agendum nobis uacat iucundius, alia item mihi enarra: quo ego poſthac ijſdem ſacris cōfarreatus myſteria & teletam uniuerſam ediſcam. Adde etiam, ſi lubet, corū percunctationes qui oracula adiuere. Quo utrūq; exploratū habeam, & quid illi petierint & quibus præſtigijs uos eorum uotis occurreritis. Aed. Longi ſubſellij rem petis, nec quæ à me facile expediri poſsit. Sub compendio tamen quædam colligā, quæ ſi non ex aſſe, ex ſextante tamen tuæ uoluntati reſponderint: atq; ita ut ſe memoriæ obtulerint, neq; ſerie, neq; tempore obſeruato expromam. A. Fac ut lubet: quicquid enim illud, mihi gratū futurum puta. Aed. Eorū rogationes edam, quibus mox ſubdā reſponſa, fuco omni, omniq; emblemate reiecto. Salue Apollo, ſalue Pæan. Carolus Gallorum rex Neapolitanos inuaſurus feſtinat. Honores tibi meos cōmendo, ne miſer ego è dignitate excidam, quæ multo mihi uita ipſa charior. Qui enim ego ſine magiſtratu uitalem uitam agam? dic Apollo, dic obſecro quid futurū? Quos penes futura uictoria, ut qua ratione exiſtimationem tueri poſsim intelligam. Tu Hecatombam expectato. Eutychus Numini & maieſtati tuæ deuotiſsimus. Cui nos Apollinis uice.

Vincent, non uincent, qui ſeſe uincere malunt:
Sedigiti uenient Erythreo ex æquore cancri:
Concha maris fias, cui tortile ſpuma cacumen
Ambit: & hirſutum ne dedignere tarandrum,
Paſtoremq; ſequi ſub murice Palleneo.

Molliſsimus etiam quidam ex his qui corpore quæſtum faciunt, domini gratiam forma promeritus, quom iam exoleſceret, Apollinē adijt his uerbis. Formoſus Phanius formoſo Apollini ſalutē. Myrobrechati cincinni mei, oſculūq; hoc pudicolore, quod amātes mille optarunt diſſuauiari, prò nefas ceu floſculus flacceſcēs euireſcit. Subſiſte Apollo, ætatemq; ingraueſcentem ſuffrena. Sentio enim me iam domino uiliorem priſtina iudicatura deſtitutum. Baltheolos meos, ſpeculumq; ſamiatum tibi dicabo. per meam Iunonem adiuro delicium gentium commendatum habe. At nos ita illuſimus:

I puer & Libyam & molles accede Gelonos:
Quaq; Erycina ſolet uentris deponere pondus,
Hac ſeptem proſtare dies, nocteſq; memento:
Quæq; ſolo inuenies, mater linat œſypa fronti.
Caulis adoptiuus thalami ſubſellia uincat,
Suppoſitæq; nuces laſciua per atria currant.
Myrteolos demum flores adolere Napęis
Cura ſit: & quoties primum uaga lumina Phœbe
Suſtulerit, ſuccide comas. Sipyleiaq; æra
Admoueas ficæ: ficam opprime corda iuuentus.

Salaciſsima dehinc mulier planè tentiginoſa, & pruriens (ut aiunt) uſq; ad umbilicum: qualem comicus recellicluniam appellauit, ad nos uenit cum uitellianis tabellis hoc inſcriptis elogio. Sol qui terrarum flammis opera omnia luſtras quid ego tibi uota mea ſubducam? Tu enim tacitos animi receſſus illaberis. Miſella ego tot ex-

perta uiros aliarum mulierum cõmendatione celebres, ſola inquam ego euiratos ementulatosq; deprehẽdi: nec plus ſanè penitos quàm bimuli trimuliúe infantes. Succurre huic deſiderio. Doce ubi inueniam qui huic uoto honeſto ſanè & mulieribus conſueto ſatisfaciat. Ne ſine ut fraudata tua pietate intercam Pythie Apollo. Turturella ſe cõmendat, ex uoto phallum tibi poſitura. Ad illa autem nos hæc protinus;

Eſt locus inter aquas & nubigeram Cyllenem,
Eſt locus Italiæ qua prominet omphalos ingens,
Eſt locus auſtrinas ubi ſeruant horrea cepas.
Huc age nec boreas nec ſæuus terreat auſter,
Nec ſpatioſa time ſed nec ſinuoſa profundi,
Ipſa ratem ſubigat per deuia ſaxa Charybdis:
Donec inexhauſtas ſymplegades irruat olcas.
Hic tribus accenſis facies de more lucernis
Sacra Lycarcheo: qui paucis ducit ouanteis
In nemus Oetæum, penetrat quà Cynthia nunquam,
Sed timor atq; udæ facies ſquammoſa charadræ.

Venerat etiam paulo ante perditiſsimæ auaritiæ ſenex, marìa ac montes pollicẽs, ſi compos uoti abiret. uotum autem pugillaribus huiuſmodi expreſſerat. Argenteos radios, aureumq; currum tibi Apollo argyrotoxe, Philargyrus ſexagenarius optat. Sunt mihi ex fratre prædiuites nepotes, hos tuis telis confige ut te Hecatobeleten uere agnoſcam. Hæres ego tantarum opum coloſſum ſtatuam tibi eleaginum olopechiũ plus minus dodrantalem cũ ſicilico. Si magna & difficilia abs te peto, memineris turpe eſſe à magnis petere exigua. Tu ſeculorum arbiter, tu temporum moderator, præproperum præpoſterũ potes efficere, rerumq; ordines uariare. Nec profecto id abſonum, ſi abſtemius & præparcus ego ad modulum uiuẽs Neſtoreum æuum ſuperuixero: ſi proluuioſi & Aſoti illi crapula ocyſsime ſupprimantur. Adde quòd minime diuitijs digni, qui eas adeò intemperanter prodigũt, quas ego ſemper conſultiſsime obſeruaui. Quòd ſi hoc improbum putas, at Menecratem popularem meum eiuſdem ætatis putidum ac ſordidum ſenem, cadaueroſum planè ſimulachrũ, quem captare non deſino, iamq; me hæredem conſcripſit (nam ego illum mutuo hæredem conſcripſi) deijce ex hac uita obſecro. tum ego tibi mulſi faciam congiali fidelia. Philargyri bene ac probe de te meriti rem auge, ætatem ſerua. Riſimus uotum fœdiſsimi ſenis, pollicita illuſimus, & hæc breuiſsime reſpondimus.

Coruus ad Heſperium quom ſe ſubduxerit axem
Bruma teget frondes, nec ſe uindemitor uuis
Defraudare poteſt, longos licet urgeat antes:
Dona tuo cineri poſt proxima funera conde.

Nec multos poſt menſes magnus militum tribunus, robuſtiſsimi uir corporis ut uidebatur, ſed hebetiſsimi animi cum obſignatis apoſtolis, quos tamen nos ut cæteros commodiſsimo artificio releuimus acceſsit. In his hæc deprehendimus. Ie Pæan, ie Pæan, ie Pæan. profecturus in bellum imprimis mihi Numen tuum propitium precor: ut deinde abeunti, redeuntiq; hanc uitam ſerues rogo. Nam clypeum aut lanceam nihil moror, quorum iactura haud ſanè multo ære ſarciri poteſt. At quom nobis ſemel occidit breuis lux, nox eſt perpetuò una dormienda. Expetentiſsimum itaq; tui luminis hominẽ ſoſpita, & utri parti uictoria affulgere debeat expedi. Tum à me diſcrimen omne ablega. ſoteria tibi perſoluam, aurato tauro tibi faciam. Pyrrhocali tui memor uiue. Nos uero ad hæc.

Cum primum Zephyro uolucer confliget eous
Nautilus excutiet tota de fronte ſaburram.
Quo magis attiguos ſaltus delphines inibunt,
Hoc quadrantali grauius tege tempora cono.
Nec culices, quamuis latam ſalpinga mouebunt,
Te procul abducant è gurgite Leneæo.
Nam donec uitreis haſtilibus agmen inibis,

Horridaq́ inſtrato procumbent ſpicula campo,
Ales amica Iouis cæli de parte ſiniſtra
Sidus atlanteum geminosq́ aget ungue dracones.
Sed tu lecythus noſtras adolere memento,
Perpetuum maneatq́ tuos ea cura nepotes:
Si ſecus hæc, uotis diuos uenerabere feris.

Quin & ex patribus purpuratis unus mulionis ſago indutus furtim ad nos uenit ita conſulens. Summe Apollo, alterum expedi. aut quomodo ad ſummum ſacerdotium ego niti poſsim, nihil omnino penſi habiturus, fas nefasúe ineundum mihi: aut cuius ambire poſsim gratiam, qui eò ſit euaſurus. Tu tamen mihi faueas malim. machinas ad hanc prouinciam accōmoda, ſummi numinis loco & pro Ioue ipſo mihi futurus poſthac. Interea ſmaragdinū uitulum accipe, plura accepturus quom rem perfeceris. Fauſtini tui memoriam habe. At nos tam bonum piſcem nacti, neq́ eum ſpe decuſsimus, neq́ certi quicquam recepimus, ſed hoc biuio uſi ſumus.

Seu Maometheam cupias excindere gentem,
Siue Palæſtinas optes inſcendere pinus,
Seu Vaticanum malis pertundere limen,
Fata parant aditus, nec te mora longa fatiget.
Nam maris Euxini ueniet bis thynnus ad oras,
Bis refluet magno reiectus murmure ponti.
Interea patrias Carcheſia tollet in auras
Qui ſatus Angitia corypheo uertice fulget.
Huic age mattiacos propera ſupponere lapſus,
Obſtipamq́ feras arcano in pectore uulpem,
Sic dabitur libycos demum frenare leones.

Alius perditiſsimū proſtitutiſsimūq́ ſcortū amans hæc ad oraculum rettulit. Flagrantiſsime Apollo non tamen me flagrantior. Paſida amo, depereo. Paſis me nec deperit nec amat. uel fac mutuas operas demus, uel ego amore ſoluar. Serua hanc animam tibi deuotiſsimam. Huius ergò ſol aureum lychnuchum cum ſuis parergis ſtatuam tibi. At protinus hæc Apollo ſuppoſititius:

Dædaleas conuerte rotas, ignemq́ flagrantem
Viribus Ogygijs Vulcaniq́ abde camino.
Et medijs rhombum uibret fornacibus iynx.
Flammoſasq́ faces extingue in gurgite hibero,
Qua Tarteſiacus uertex ſub ueſpere feruet,
Attrita emeritis quom deſinit orbita bigis.
Actiacosq́ ſinus, ſuppoſtosq́ appete nautas.
Nec tibi terrorem incutiant decliuia montis.
Præſto ego, præſto meus frater tibi ſupprimet alas.
Inde tuo generi plaudet Memphiticus orbis,
Et repetet Phariæ præconia nota iuuencæ.

Nec multi dies abierunt, quom locuples mulier defuncti uiri deſiderio confecta, nec iam doloris patiens, die noctuq́ miſerrime uicem ſuam deplorabat in templo. Ita uero deſiderium ſuum in pagella expreſſerat. Apotropęe Apollo, quid effletos oculos tamdiu pateris? quid inceſtari te ſinis? quin inuiſam mihi uitā adimis? quin ad uirum meum: ab quid meum dixi? qui cuiuſuis eſſe deſiit. cur non eò me ablegas, ubi aut ſuauiſsima aut nulla uita futura eſt. Quur inuocatus ille toties nuſquam ſui copiam facit? At me amabat uiuens, at me delicium me animulam uocabat; cur nunc ferreus me ſuo fraudat aſpectu. Dic Apollo quibus eum blanditijs eliciam, ne me miſeram ſemper deſtituat. quantum mihi illum oſtenderis, tantū illum tibi holoſphyraton dicabo. Amores ſuos cōmendat tibi Luſciniola. At Hypobolimęus ille Apollo:

Deſine noctiuagos lemures inceſſere fletu.
Vir tuus Idalio texit de flore coronam
Ante pedes Paphiæ, Paphio latet abditus horto.

Hic tibi

Hic tibi odoratas ubi ſpirat amaracus umbras
Chloridos in curru, fulcrum geniale parauit.
In quo alternatim nebulas iungetis amantes.
Mœſtus amor ſi quis incumbit lugentibus aruis:
Lætus amor Paphio in luco blande explicat alas.
Tu uero geminas aras ſub rupe ſiniſtra
Inſtrue regifico luxu: quem lubricus anguis
Actutum emergens auido depaſcet hiatu.

Mox ad perſonatum hunc Apollinem chymiſta quidam ex his qui ſe Democriti ſectatores profitētur, rettulit quomodo elicium aurum euocaret, aut pyritem eliquaret, ita conformatis tabellis. Deſultor & transformator Apollo, tu rerũ naturæ opifex, tu rerum uices temperas, moues, mutas, alternas, tu ex imbribus fruges, è frugibus animam, tu corpora producis: quin tu & homo hominem generare diceris. Da, ut te autore naturæ opes augeam, uilioraq; metalla, & quaſi retrimenta in ueram auri faciem redigam, aurumq; ipſum ad propagandam uitam mei poſculentum reddam: da deniq; ut tot annis fruſtra abſumptas opes ſarciam. Pro hoc munere aureos lateres munus accipies. Chryſophili ne temne preces te dignas. Tunc Apollo ille uerſipellis:

Aſtrue Amaltheum conſueto in limine cornu,
Oleniiq; tuis inſultent ædibus hedi,
Et geminis nati ſuccendant follibus ignes,
Follibus hydrauli quales detraximus olim:
Tum medio calici anguinos infunde ſuſurros;
Hyſginumq; premas: ne forte extuberet ulcus.
Cadmia pompholygis cum pondere miſta recenti
Accedat, miſtis æſtiua metopia iunge:
Atq; molybdenæ xeſtum cum ſulphure condi.
Sed cuci & cyphii pariter ſarmenta cremato.
Sic ſtrigmenta Tagi precioſo in uellere condes.

Venit etiam aliquando magni pricipis legatus cum literis ad Apollinem, quarum exemplar ſubiiciam. Salue Apollo rex Alexicace. Quom in fatis eſſe acceperim, ut proditor aliquando mihi & meis excidio ſit, ad opem & præſidium tuum confugio, ſi quo pacto fati inclementia declinari poſsit. molior enim inexpugnabilem arcem ſtruere, quam neq; hominum cuniculi, neq; miſsilium impetus, neq; aſellus auro onuſtus, nulla deniq; uis, nullus aſtus poſsit euertere. Tantæ architecturæ locũ & rationē tuis auſpiciis approbrari cupio. potes enim polleſq;. moles tuo nomini, numiniq; dicabitur. Huius uoluntatis noſtræ arram ſcutatos mille mittimus. Maurum ſcito ex te totum pendere. Nos uero noſtro uſi choragio:

Iuppiter ut ſciret medii diſcrimina mundi
Hac atq; hac geminas miſit de parte uolucres:
Somnus hyperboreis ſi quando in rupibus illas
Preſſerit: audacem dubites ne immittere dextram;
Et roſtrum roſtro uincire & nectere pennas.
His ſuper artifices, nec deſit iuſta ſupellex,
Ire iube citimo quà iungitur extimus axis.
Hic locus aptus erit, hic arx æterna manebit.
Huc nunquam ſe prouehat Actias Orithya.
Verum adimas, prorſuſq; adimas, cuſtodibus ungues,
Quos memor ante omnes ornato haſtilibus aureis.

Quin & gladiator quidam laniſta primi nominis rogatum Apollinē uenit, ut quo artificio inuicta arma ſibi parare poſſet, oſtenderet: his uſus precibus: Apollo, qui æreo curru æreũ cælum quatis, inuictum hominē inuictis uiribus uides. Digno digna arma comparare ſtudeo mihi: quid ad hanc rem opus ſit Apollo expedi, tacq; ut Vulcaniis armis uti poſsim, quæ neq; tragula, neq; catapulta perforare poſsint, ſed imper-

imperfoſſus impenetrabiliſq; dicar. Hoc nomine homines decẽ fortes uiros tibi immolabo. Hæc Machærophorus pollicetur. Nobis ita reſpondere uiſum eſt, hominumq; immolationem utiliore elargitione commutare.

Non Temeſe, Chalybumúe ferax tibi terra petenda eſt,
Sed mons à ueſtris qui longe diſsitus oris
Inter arenoſas ſyrtes faſtigia tollit.
Hic leo conuoluit clypeo genus omne triueſper,
Quom miſero, ah miſero uellent ſuccurrere fratri.
At tu nodoſæ ſobolis tua ſanguine trage
Telaq; loricæq; cutem ſuppone cruentam.
Nec mihi dulce putes hominum dare corpora letho.
Da potius totidem totidem cum matribus hedos.

Venit & poeta quidã de quo illud dici poterat, aut inſanit homo aut uerſus facit. Erat autem conſtitutus in ſumma inopia, uerſiculos autem hos attulit.

Cura mihi Aonides, ſemper mihi numen Apollo,
  Nocte dieq; illi barbita noſtra ſonant.
Sed mihi quid fructus dulciſsima barbita præbent?
  Qua tandem Aonides utilitate iuuant?
Pauperies me dura premit, ſæuiq; labores,
  Atq; arcere hyemem uix toga ſarta poteſt.
Nónne fuit ſatius medicas excurrere ad artes,
  Nónne fuit ſatius ciuica iura ſequi?
Da rogo conſilium uotorum inſpector Apollo,
  Nam te dulce ſequi: ſed mihi egere graue eſt.

Nos inſaniam & iniquam hominis ſortem miſerati hæc reddidimus.

Quod iugulare hominem, quod defraudare clientem
Non datur, ingrato nimirum es carmine queſtus.
Vnde etenim aut famam aut inopem producere uitam,
Aut aures mulcere hominum ſine carmine poſſe?
Vnde tibi ſpes ulla uices euertere fati?
Nec tibi pauperiem nec ſæuos plectra labores
Conciliant: ſed iure tuis contraria uotis
Pallas oliuifera nunquam redimita corona.

A. Miram oblectationem attuliſti mihi & mirifice hæc ueſtra cõmenta probo, ſed res una ſcrupum facit, quonammodo quom obſignatas illi percunctationes afferent, uos ſaluis ſignis quæ intus ſcripta erant, legeritis. Aed. At hoc nobis perquam facile, nam & Alexander qui hãc artem multa autoritate in Ponto ad Aboni murũ profeſſus eſt, tres imprimis aſtus ſectatoribus ſuis imitãdos reliquit. Nam uel eam ceræ partem, quæ poſt ſignum hærebat, acu candefacta liquefactam diducebat. Tum ubi legiſſet rurſus calefactã acu cæram: eam quæ à tergo funiculi fuerat, ſigno eodem manente facile coagmentabat. Aut certo peculiari utebatur collyrio. Id ex pice berittia, bitumine ac lapide perſpicuo trito & cæra & maſtiche cõſtabat. Hoc igni calefactũ, inuncto tamẽ prius ſuillo pingui, ſigno applicabat, ac ſymboli figurã excipiebat. Id ſimulatq; aruiſſet (arebat autẽ protinus) cõmode reſignabat libellos: quibus perlectis impoſitæ ceræ denuo, perinde atq; è lapide, ſignum idem imprimebat ad archetypi ſimilitudinem mire effictum. Interdum etiam calce in gluten coniecta quo uulgo codicillos adglutinant, atq; ex his confecta ceu cæra, mollem adhuc eam admouebat ſigno, ſtatimq; detrahebat. Nam illico ſicceſcit adeò ut cornu uel ferro potius reddatur ſolidius. Tribus his quidem ille cõmentis utebatur. Sed nos alia & commodiora & faciliora bis excogitauimus, quæ aliàs opportunius enarrabimus.

A. Conditionem accipio, meq; iam totum uobis in diſciplinam trado,
nomen quod huic ſacramento adſcribo ex
hoc albo nunquam adempturus.

CAELII CALCAGNINI DICTA MORALIA QVÆDAM IN GRATIAM IOANNIS Hieronymi Monſerrati alumni ſui.

Nullum certius felicitatis argumētum, quàm poſſe quamplurimos felices facere.

Peruerſa magnitudinis & poteſtatis æſtimatio eſt, iniurijs uires metiri: quas fœdiſsimum eſt nō repellere, quom poſsis. Illud amplitudinis certum eſt teſtimonium, omnes beneficentia promereri.

Mihi uero Di immortales dent, ut à nullo accipiam, omnibus largiar.

Breue ad diuitias compendium tibi propoſitum eſt, ſi à cupiditate animum libera ueris, non his quæ poſsides addens, ſed ex his quæ putas neceſſaria adimens.

Quàm male comparatum eſt, ut amicos tunc eligamus, quom agnoſci nō poſſunt: tunc agnoſcantur, quom mutari non poſſunt.

Adulator tantiſper amici perſonam gerit, donec eam reluctantis fortunæ aquilo reuulſerit. Tunc adulatorem agnoſcis, quem amicum putaras.

Vti colonus male audire ſolet, qui ita agrum exhaurit, ut in ſequentes annos nihil reliqui faciat meſsi: ita minime ferendus eſt qui intempeſtiua liberalitate liberalitatis fundum exhaurit.

Popularis ſtatus malis expetendus eſt, principis bonis. In hac enim inæqualitas æqualis, in eo æqualitas inæqualis obſeruatur.

Vt tibi mors felix contingat, uiuere diſce.

Vt felix poſsis uiuere, diſce mori.

At non difficile eſt principem tyrannumq́ dignoſcere. Hic omnia ad ſuam, ille ad publicam utilitatem refert.

Turpe eſt diuitem beneficijs, pauperem officijs uinci.

Anaxilaus rex hoc unum regibus feliciſsimum euenire exiſtimabat, quod à nemine beneficijs uinci poſſent.

Omnibus in rebus uinci turpe eſt, in amore turpiſsimum.

Neq; factionis ordinem ducas, neq; te factioſum dici uelis: ne cum multis pereas, uel unus pro multis pœnam luas.

Quom ſeſtus dies ſuam hilaritatem ſuasq; delicias iactaret, profeſto autem labores exprobraret ſuos: atqui, inquit profeſtus, niſi ego laboraſſem, non eſſet tibi unde tibi placeres.

Adulator te nunquam triſtem, amicus etiam minus lætum non reformidat relinquere: hic ut ſemper placeat, hic ut ſemper admoneat.

Nulla uictoria illuſtrior eſſe poteſt, quàm quom uictus uincit, uincit̃ uictor. Tam generoſum certamen ſi tecum ipſe depugnaueris, te felicem putato.

Non qui palàm tribuitur, ſed qui ſeorſum impendit, uerus honor exiſtimādus eſt.

Hoc gloria diuitijs potior eſt, quòd illæ etiam à malis, hæc non niſi à bonis poſsideri poteſt.

Is princeps omni laude efferendus: non quem, ſed cui ciues timent.

Ea conſtantia ſeruanda eſt in uita, ut mors neq; timeatur, neq; expetatur.

Quom decreto naturæ omnibus ſemel moriendū ſit: gratis mori, quom id glorioſe facere poſsis, mera inſania eſt.

Mortem timidi, fortes ignominiam reformidant.

Archidamo natus medios penetrarat in hoſtes:

Tum pater: aut animo demas, aut uiribus addas.

Si homines extimeſces, te pudor à flagitijs palàm deterrebit: ſin deos, etiam ſeorſum continentiam ſeruabis.

Nihil uſquam pœnitendum admittes, ſi tecum ipſe cogitabis, deos ubiq; eſſe atq; omnia intueri.

Longe fallitur qui putat pacem quiete melius parari quàm bello. bello paratur, quiete alitur.

Fortitu-

Fortitudinis nulla planè utilitas, ſi abſit iuſtitia. At ſi omnes iuſti ſint, fruſtra fortitudinem expetamus.

Eſt quod tecum paciſci uelim hoſpes, ſi tamen loco libero cuiquam libertatem adi mi licet. Sed quom paciſcendo libertatem, demus, non demamus, per te puto paciſci licebit nobis. nam & leges ſic paciſcuntur, ſic imperant, ut dum ſeruimus legibus, libertatem tueamur maxime. Quare ſi tibi libertas cordi eſt, age pacta ſeruato, quæ dicimus tibi. Quom primum intraueris, oculis omnia circunſpicias uelim. Tum nihil prius damnaueris, quàm rationē inquiſiueris atque audiueris. Cætera te curioſum eſſe nolo. Addo illud ut caſtas manus ſerues. Nam caſtam mētem aut oculos ſeruare, tua magis intereſt quàm noſtra.

Imprimis te mentiri nolim, tum nec mendacium dicere. Nam alterum à bono uiro, alterum à prudente præſtari oportet.

Antigonus rex, quom impar hoſtibus cederet, non ſe fugere, ſed utilitatem retrò ſitam perſequi aiebat.

Antigonus fugiens hoſtes: nanque hoſtibus impar.
Non fugio: huc, inquit, me uocat utilitas.

Iudicum imagines ſine manibus conniuentibus etiam oculis Thebis locatæ, rem incorruptam & inexorabilem iuſtitiā eſſe demonſtrant.

Si generoſus es, ne preces expecta, ut beneficentiā exerceas: en hic ſol qui mundū radijs illuſtrat ſuis, non exoratus, ſed gratis ſalutare lumen mortalibus accōmodat.

Hic Babylon. ſed Suſa Padi ſtant margine. uicus
Bactra nouus. mea ſors Perſarum ita regibus æqua eſt.

Scientia à iuſtitia ſeiuncta, calliditas non ſapientia exiſtimanda eſt.

Auaritiam metropolin uitiorum appellauit Bion ſophiſta.

Auaritiam & ambitionem elementa uitiorum dixit Timon Miſanthropos.

Nō eſt iuſtitię munus hominē occidere, ſed proſpicere, ne quis locus adſit iniurię.

Vmbræ longitudo ad gnomonem redigenda eſt.

Vt ſtatua baſi nititur, ita uirtutum omnium conſtantia fundamentum eſt.

Non his artibus, quas inſtituiſti, famam & nominis immortalitatem parare potes. Tu ſpecie & uiribus places tibi, neſcius quàm cito uel morbo uel tēpore rapiantur. Genus iactas, nec intelligis hāc alienæ uirtutis cōmendationem eſſe. opes oſtentas: atqui fortuna, ut lubet, has accōmodat. Magnifice ædificas, quaſi uero in hæc ætas uires nō exerceat. Literatura gloriaris, hęc te nihilo meliorem facit. Alia tibi, alia ad æternitatem uia comparanda eſt. Iuſtitiam & liberalitatem cole: altera deos, altera homines conciliat. utraque te immortalitatis curru in cælum ſubuehet.

Audacter hoſpes accede, N. te inuitat. & ſi bonus es, ne te hoſpitem puta, ſed domeſticum ac uernaculum. nam ſibi & ſuis ædes poſuit N. ſuos uero putat omnes probos, omnes ingenuos, & feſtiuo natos ingenio. Quare audacter accede non iam hoſpes, ſed inquiline: nec te puta beneficium accepiſſe, ſed dediſſe, qui occaſionem exercendæ liberalitatis N. dederis.

Memineris te maioribus obſequiū, minoribus comitatem, paribus officiū debere.

Rempublicam ſi male gubernaueris, Dis: ſi bene, hominibus diſplicebis.

Quemadmodum bonum hiſtrionem perſonam, quam eum poeta induit, bene ſuſtinere oportet: ſic & bonū uirū, quam ſibi fortuna accōmodauit, tueri par eſt: utpote quæ interdū primarū, ſecūdarum interdū partiū, quin & regis & tibicinis aliquando perſonam diſpenſat. Ne uelis igitur, quom ſecundarum partium perſonam agas, primarum tibi uendicare: uel quom primas acceperis, ad ſecundas deſcendere.

Vti cautos gubernatores decet, dum tranquillitas arridet, ad defendendam tempeſtatem inſtrumenta expedire: Sic par eſt uirum prudentem afflante fortuna, reflantis præſidia comparare.

O felices homines, ſi tam curent quæ ad bene uiuendum faciunt, quàm quæ ad uitam pertinent.

Tibi Iuppiter opt. max. tibi Iuppiter xenie N. ſacrificat, non thure aut uictima, ſed ingenuo animo, ſed liberali uultu & expoſito omnibus bonis hoſpitio.

Italus

Italus prouincialisúe ſis nihil intereſt, ex æquo utrūq; amat, excipit, promeretur
N. neq; ullum diſcrimē inter Italum prouincialemq; facit, utpote qui inter bonum
malumq; tantum diſcrimen faciat.

Miraris hanc ædium magnitudinem, non eſt quod mireris hoſpes. non fecit N. u-
ni tibi ſed omnibus amplas uero eſſe oportuit, quæ omnibus forent expoſitæ.

Magnæ ædes ſanè fateor, populiq; capaces,
  Sed magni Antoni non capiunt animum.

Ne quis putet tātas ſubſtructiones temere inſtitutas: ita maluit N. quàm multum
auri congerere, quo abuti poſsit poſteritas. Atqui nemo erit nepotum qui aream &
atria hæc ingrediens non erubeſcat maioribus anguſtijs animū ſuum quàm domus
ſuæ ambitum præſcribi.

Tantum abeſt ut Publij comprobemus ſententiam, aſſerentis ita cum amico agen
dum, quaſi inimicus fieri poſsit: ut multo magis approbemus cū amico ita agendum
eſſe, quaſi hoſtis nunquam fieri poſsit: rurſus ita habendum inimicum, ceu mox ami
cus fieri debeat. Hoc ſi obſeruaueris, neq; temporarias amicitias, neq; immortales ini
micitias ſuſcipiendas putabis.

Nec citó amicitias admittes, nec remittes temere: ne te alterum præcipitis, alterū
inconſtantis uitio ſuggillet.

Harpocrati quàm Mercurio litaſſe iucundius. Sed & ueteres Angeronam colue-
runt in templo Volupiæ.

Ego N. N. filius, nepotibus poſteriſq; meis quicūq; erunt ex perpetua agnatione,
mando, iubeoq; ut amicos ueteres quos ego unice dilexi, ament, & nouos parent, &
cum ijs omnia habeant communia: putentq; inter omnem hæreditatem hanc unam
eximij precij ſupellectilem à me ſibi relictam. quòd ſi ſecus fecerint, deos infenſos,
homines ſentiant iratos.

Hoc uno ſilentium orationi præſtat maxime, quòd ſi quid tacueris, rurſus effari
potes. at ſi quid elocutus es, id in ſilentio relabi non poteſt. Multos itaq; dixiſſe, ne-
minem tacuiſſe pœnituit.

Caue cuiquam male dixeris, ne lætitiā quam male dicendo hauſeris, male audien-
do amittas.

Audi multa, loquere opportuna.

Acquire dum iuuenis es diuitias, quas ſenex condias ſapientia.

Satius parſimoniæ accuſari, quàm diligentem uiuere.

In felicitate mediocritatem, in aduerſis conſtantiam tuere.

Omnibus omnia gratificare, ſi modo beneficentia tua digni ſunt, ne gratias uirgi
nes proſtituiſſe uideare.

Cur tam timide, quaſi elephanti aſſem porrigas? An tu neſcis tibi N. adeundum
eſſe, cuius humanitas poteſt quemcunq; quantumuis meticuloſum & inertem exci-
re. Hoſpes. Atqui quantum me inuitat humanitas, utantū deterret autoritas. Ad-
miſsionalis. Male rationem timoris tui iniſti. Hoſpes. Quid ni? Admiſsionalis.
Nam hæc ipſa autoritas tibi inuitamentum eſſe maximum debet, quom ex N. ſpera
re optima quæq; debeas: cui humanitas perſuadet, ut uelit, autoritas ut poſsit large
omnes promereri.

Tu qui pecuniam congeris, quaſi aliam uicturus uitam, memineris hanc iam ef-
fluxiſſe: quod uero reliquum eſt, eſſe in incerto. Aetatis uero quæ iam præterijt, cer-
tam eſſe iacturam.

Philippus rex quom apud Cheronæā Athenienſes fudiſſet, qua ex uictoria ſe pau
lo inſolentiorem factum intelligeret, iuſsit ut puer ſingulo mane ſe his uerbis ſaluta-
ret: Philippe homo es. Sic enim putabat ſe poſſe inſolentiam dediſcere, & in memo-
riam ſuæ mortaliratis redire.

Multos annos tranſegi, paucos uixi: ex ijs pleroſq; alijs, nullum mihi.

Socrates Alcibiadi pleno ſui & ſuperbienti ob ingētes opes & magnā latifundia,
propoſita tabula in qua terræ periodus expreſſa erat, percunctatus eſt ubi Attica?
quam quom digito indicaſſet rurſus quæſiuit, ubinā ſua magna latifundia? quę quom

nuſquã inueniſſet, tum Bone adoleſcens, inquit Socrates, quæ (malum) iſthæc dementia eſt, his agris adeò ſuperbire, qui in nulla terræ parte conſpiciantur?

Tum externos adulatores, tũ maxime teipſum adulatorẽ tibi reformidare debes. Nam cæteri quidem interdum abs te, at tu ipſe nuſquam abeſſe potes.

Aiunt lamias ſine ſpecillis nihil intueri poſſe. hæc ſumunt domo egredientes, redeuntes, deponũt. Nihil itaq; mirum ſi riſui omnibus ſunt, quom externa perſpecta habeant, domeſtica & familiaria prorſus ignorent.

Iuſiurandum nemini deferto. nam ſi bonus, uel abſq; iureiurando ei fides præſtanda eſt. Sin malus, periurium non extimeſcet: & te Di plectent, ſi fidem habueris

Elige optimum ac laudatiſsimum uiuendi genus, nec difficultate deterreare, Illi enim facilitatem conciliabit aſſuetudo.

Priuſquam deos ſalutes, crepidas abſtergito.

Solis radium ne captato.

Oculos ne perfricueris.

Horreum ne pice perlinito.

Duobus locis impune loqui potes, uel quom tibi uel quom ueritati obeſt ſilentiũ.

Præclarum eſt ſuſcipere inimicitias ut amicitias tuearis. tanti enim eſt àmicitia, ut uel inimicitiarum periculo emi debeat.

Interdixerat N. aditum malis, bonos tantum, id eſt ingenio ſuo ſimiles admittẽs. Sed illi ſibi alia uia aditũ aperuere, ſic interpretati, nõ hoc eſſe liberalis hominis munus, paucos admittere, plures excludere. Quare & hos admittendos exiſtimauit N, nõ tanquam ſuos, ſed tanquam uel homines uel hoſpites. Proinde & uobis mali iam licet accedere, iam licet. Sed ut uobis apud bonos bene ſit, dediſcite amabo, eſſe mali. Nam bonis maliſq; difficile eſt conſortium.

Hoſpes non hoſpes N hoſpitem non hoſpitem agnoſce. Atq; hoc ænigma ſi neſcis, accede propius, & quid illud ſignificet, non oratione ſed actione percipies.

Alij ſeipſum noſcere, ego ſeipſum ignorare, puto feliciſsimum. Si te ignoraueris, eris minus infelix, ſi te noueris minus ſuperbies.

Conniuere plerunq; præſtat in rebus humanis.

Liberalitas parit delicias, ſed eas educat parſimonia.

Nec parſimonia ſine liberalitate laudari, nec liberalitas ſine parſimonia diuturna eſſe poteſt.

Mores ſeculi diſsimulandi magis quàm effingendi.

Si mores ſeculi laudaueris, diſplicebis tibi: ſi exprobraueris, cæteris.

Hę fores, neq; adulatorẽ, neq; moroſum admiſerint. Vterq; enim odioſus. Ille dum nimium omnibus, ille dum nimium ſibi, placere contendit.

Illa uoluptas uera uoluptas eſt, quæ nunquam eſſe deſinit uoluptas.

Nulla ſecula ſuis temporibus acquieuerũt, laudarunt tranſacta, optarunt meliora.

Heus tu, ne properes: ſubſiſte dum tecum paciſcor: Si inuidus es, ſi moroſus, ſi obtrectator, abito procul, néue hunc locum inceſtaueris. hic charites, hic lepores, hic ſimplex colitur uoluptas: quibus iocis, comitate, & urbanitate litamus. At tu, heus tu, tibi dico, qui ſuffarcinatus curis & graui ſupercilio tantũ inanium cogitationũ tecum conuehis, aut flecte aliò, aut onus depone inſenſum tibi & nobis. Quòd ſi mala mẽs te huc adegerit, ah tunc te miſerũ, cui bis eſt pereundũ, & tuo fato & noſtris delicijs.

Caue te infelicem dixeris: dic incontinentem. Felix enim eſt quiſquis didicit fortunæ ſuæ aequieſcere.

In emporio amicitiæ non auro aut gemmis licitamur. Paratum tibi eſt quod impendas. amore amorem rependimus.

Niſi tu tecum moleſtias attuleris, hic hilaritatem inuenies.

Heus tu, tibi dico qui onuſtus & ſuffarcinatus ingrederis, longe longe inquam onus abijce, priuſquam ingrediare. Quid circunſpicis? quaſi uero tu nullum pondus aduehas. An tu ipſe non ſentis te ambitu, te immodica cupiditate, te immodica libidine laborare. Hæ ſunt quas te iubeo hinc procul ſarcinas ſummouere. Nam N. ſecuritati locum dicauit.

At tu

At tu, qui huc adueniẽs belle te putas rationẽ iniſſe, meditatus ſcilicet quid primum, quid poſtremũ loquare: neſcis te præpoſteram rationẽ iniſſe. Nam tibi prius meditandum eſt, quid primum quid poſtremum taceas.

Si putas nos gratis amorẽ fœnerari: longe aberras. Mercedem, ſed paratam, ſed qua nulla maior eſſe poteſt, appetimus. Amorẽ ſcilicet amore fœneramur.

Animi magnitudo ita colenda eſt, ut ad præſcriptum prudẽtiæ colatur. Nam ſi quando ab eo diſceſſerit, magnitudo animi eſſe deſinit.

Omnes quidem homines ad nominis æternitatẽ aſpirant: eam pauci magnitudine rerum geſtarũ parant: nullus aſſequitur, niſi qui ſepia & papyro immortalitati rite litauerit.

Si uiolandum eſt ius, promerẽdi hominis cauſa uiolandum eſt: cæteris in rebus pietatem colas.

Nuſquam pertinacia ſeruanda eſt, niſi ut ſeruetur officium.

Tunc pertinaciæ locus eſt, quom in periculo uerſatur officium.

Quom ſummam conſiliorum inueris, hanc ita tueare, ut tamen tempeſtatibus obſequare.

Prudens eſt, qui in felicitate amicos inuenit: felix, qui in rebus aduerſis amicos experitur.

Nuſquam tutius opes reponas, quàm apud amicos, qui amicitiæ titulũ mereanť.

Si te populo dederis, te multicipitem belluam tractare memineris: cui quom cumulate ſatisfeceris, nunquã tamen ſatisfactum putabit ſibi. Quòd ſi tibi malueris uiuere, plus quietis, gloriæ minus tibi propoſitũ puta. Nam gloriam & quietẽ aſſequi tam facile eſt, quàm medijs fluctibus non agitari.

Qui ſe neminẽ habere inimicum profitetur, is ſe amicum neminem habere profiteatur neceſſe eſt.

Regium eſt male audire, quom benefeceris.

Si quid per laborem recte feceris, labor cito abit, recte factum nunquã abſcedit. Si quid rurſus per uoluptatẽ nequiter feceris, uoluptas cito abibit, nequiter factum ſemper manebit.

Otio qui neſcit uti, plus negocij habet, quàm quom eſt negociũ in negotio. nam cui quod agat inſtitutum eſt, nullo negocio id agit: ſtudet ibi: mentẽ atq; animum delectat ſuum. Otioſo in otio animus neſcit quid uelit. Hoc idẽ eſt: neq; domi tunc nos, nec militię ſumus. Imus huc, hinc illuc. quom illuc uentũ eſt, ire illinc lubet. Incerte errat animus præter propter uita uiuitur.

Nemini fraudi eſſe debet, ſi leonis pelli ex qua ueſtis confici nõ poteſt, uulpinæ laciniam aſſuerit.

Deliberandum eſt diu, quod ſtatuendum eſt ſemel.

In curſu uelocior, in conſilio tardior uincit.

Nemo læditur, niſi qui ſe læſum putat.

Si quis te beneficio ornarit, & tu tibi iniuriã factam putes, iniuriã accepiſti: rurſus ſi iniuriam obtulit, nec tu tamen iniuriã agnoſcas, nõ eſt quod de iniuria querare. nemo enim iniuriã accepit, niſi qui animo præſumpſit iniuriam.

CAELII CALCAGNINI PANEGYRICVS DVM ESSET ADMODVM PVER, PRO CALcagnino Protonotario apoſtolico.

ADVERSVS æui breuitatem, atq; annorum concitata curricula, plerique ueterum ſibi duxerunt egregium atque excellens ſtatuarum monumenta collocare, & elogijs marmora inſignire, quibus uirtutis & geſtorum
A memoria propagaretur in poſterum: nec quicquam popularis adulatio tyrannis potuit conferre grandius, quàm publice & collatitia ſtipe eorum imagines proponere. Populus Romanus lapide numidico magni Cæſaris funus illuſtrauit. Artemiſia coniugis deſyderio confecta memoratiſsimum illud opus & inter ſeptem orbis miracula celebratum conſtruxit, in quo egregij opifices, & ſtatuarij primi nominis elaborauere. Quotus tamen quiſq; C. Iulium agnoſceret, niſi eius commẽtarij legerentur, haberenturq; in manibus quæ nobiles hiſtorici de ſumma hominis uirtute literis mandarunt. Iampridem omne Mauſoli nomẽ, è rebus humanis exceſsiſſet: ſed illud ab iniuria obliuionis Theopompi uictoria, & Theodecti carmen aſſeruit. M. Varro ille omnium doctiſsimus, quo non temere alius plura conſcripſit: & ſi adhuc uiuens in bibliotheca Palatina ſtatuam meruerit: licet hominum primus auream ſtatuam & ſolidam Gorgias Leontinus ſummus artis oratorię magiſter Delphis in templo ſibi poſuerit: ſuam tamẽ immortalitatẽ uterq; acceptam refert literis. Debilia (mihi credite) ſunt lapidum atq; æris monumenta. Videmus enim ea non temporum modo contumeliæ obnoxia, quæ proculdubio omnibus rebus noſtris inimica atq; infenſa eſt: uerum & innumeris fortunæ ictibus, ruinæ ædificiorum, tyrannorum ſæuitiæ, hoſtium incurſibus, ignium incendijs propoſita. Ita eſt profecto, ita eſt: nihil inanius, nihil imbecillius, nihil eſt illis infirmius. Sicyone, ubi ſemper fuit præſtãtiſsima Mercurialium officina, uiſebatur Ariſtratus in curru uictor, nobile opificium diſcipulorum Melanthi, qui in eius artis excellentia cæteros facile ſuperauit. uix propter operis præſtantiam, patriæ libertatis aſſertores pedibus eius intra carrucam latitantibus pepercere. Solebant etiam priſci ſtatuis demere capita, ſuaq; illis accommodare. Dicant (oro) Rhodij teſtimonium, & ſi poſſunt mihi explicent, in quot effigies ſuus ſe uerterit Apollo, quot mortalium formas induerit, qui etiam aliquando fuit Nero: ut iam æquè ſtatuarum metamorphoſis credenda ſit, ac Pythagoras animarum metempſychoſim exiſtimauit. Quamobrem ſatis liquet, ſicuti ego arbitror, quàm leuis, quamq; tenuis ea ſpes ſit, quæ in imaginum diuturnitate locatur: quando, ut ille inquit, mors etiam ſaxis marmoribusq; uenit. Vnum mihi uidetur remedium funeris, & noſtræ infirmitatis ſolatium, literarum ſcilicet theſaurus: quo dempto, neſcio quid reliquum ſit communis omniũ calamitatis expers. Sed nõ ſumus profecto tam Dis inuiſi, ut id uoluptatis, quod in tantis malis unũ ſuperat, ademerint. Neq; tamẽ ibo inficias, perſæpe librorum fuiſſe naufragium, & nos identidem autorum feciſſe iacturam: quandoquidem peruulgatum eſt, in rebus noſtris nihil unquam totius felicitatis numeros attigiſſe. Id certè mihi exploratiſsimum eſt: hoc unum eſſe commodiſsimum tutiſsimumq; mortalibus immortalitatis comparandæ inſtrumentum: quod nec ui tempeſtatum, nec uentorum turbini, nec tyrannorum impotentiæ ſuccumbat. Faceſſant enim procul, qui in ingenia aliquando ſæuitum eſſe autumant. Non tanti ſumus

mus, ut ea diuinæ particula auræ nobis ſubijciatur, eiusúe partus à nobis poſsit offendi: qui temporis minas, atq; æui morſus nunquam, aut certè rariſsime reformidat. Vrbes deſolantur, arces corruunt, turres prolabuntur: & ut paucis abſoluam, quicquid hominum manibus conficitur, interit. Ingenij & uirtutis monumenta fiunt ſempiterna: atq; ijs uerus honos, & certiſsima gloria poteſt comparari. Quod ego ſæpius mecum recenſens, eos felices duco, quibus contigit excellens ſcribendi materia, unde ſibi nomen conſequantur: eos uero feliciſsimos, qui fecerint ſcribenda, & in omnem ætatem memoranda. Id enim intereſt inter eos qui faciunt & ſcribunt celebranda, quo ab olympionice diſtat præco. Hic decertat in harena & puluere, hic ſecurus ſedet: hic uiribus aduerſum ſibi pugilem ſudore perlitus expugnat, hic membris integer magna uoce uictorem declarat. Procedit tamen uterq; in pompam conſpicuus, haud pari tamen conditione. hic lemniſcatus, hic tuba inſignis. huic omnes applaudunt, hic uni applaudit. Occupauit uero animos ferè omnium mortalium, inuidia ne, an ingratudo ſit neſcio: ut malint cædes, bella, excidia, miracula, etiam ſcelera literis mandare, unde nihil ſit poſteris emolumenti, quàm ſummorum hominum laudes præconiaq; conſcribere: qui inter cæteros, grauitate, moribus, & ſapientia præſtiterunt: unde exemplar & effigies quædam imitabilis poſsit effingi. Mirũ eſt enim quàm animos ad rectè agendum alliciãt magnorum uirorũ exempla. Ingrati profectò ingrati ſumus, qui beneficia ætatis nõ agnoſcimus. Quod uitium ego ſemper fui deteſtatus, & nunc longe refugio. Conſcius nanq; mihi quantũ Calcagnino eminentiſsimo Protonotario debeam, cuius munificentiæ, & excellenti largitati quicquid ſum, quicquid ſapio, quicquid intelligo, poſt deum optimũ maximum libẽtiſsime profiteor acceptum: eſſem inhumanus, eſſem ferreus, eſſem adamantinus, niſi aliqua ex parte, quãdo beneficiorum eius in me magnitudo prohibet omnino gratũ uideri, animi ſaltem non undecũq; ingrati teſtimonium præberẽ. Nam quis me expiaret? ſi tam celebris uiri, tam de me bene meriti, laudes, & egregia facinora impie, ne dicã impudenter præterirem: qui plurimorum ſtemmata attingo, nec ij ad par gloriæ faſtigium prouecti ſunt, nec eorum cuiquã æquè auctoratum me cẽſeo. Quamuis ego is ſim: quem neq; beneficia, nec cõmoda præter officium impellant ad cuiuſquam laudes ſimulandas. Vera uirtute, & bonitate non perſonata, permoueor. Cuius nũc etiam fulgore inuitatus, ſummi uiri laudes aggredior: quarum mihi difficilius eſt exitum, quàm principium inuenire. Ea tamen utar moderatione, ut facile omnes intelligant, non mihi copiam, ſed me copiæ defuiſſe. Nec quiſquam exiſtimet me neceſsitudini aliquid indulſiſſe: ſatius fuerat ſilentium tenere, quàm ſponte mẽtiri. nec amor obſtrepit iudicio, immo uero eo uehementius amo, ueneror, admirorq; hominẽ, quo ueneratione atq; admiratione digniorem duco. Id etiam exoratum uelim: ne cui nouum uideatur, aut mirum: ſi eum hominem laudibus eueho, cuius laudes meæ ſunt, & in totam familiam deriuantur. Exploratum habeo, uix quempiã alienas laudes æquis auribus accipere. Quis uero eum patiatur, qui ſe cõmendare non deſinat? Non meum hoc exemplum, non primus hoc inſtituo: à uetuſtate, ut cætera, mutuamur. C. Cæſar Iuliam amitam pro roſtris, Auguſtus auiam laudauere. Nero qui primus omnium imperatorum aliena eloquentia indiguiſſe dicitur, Claudij memoriam uerbis illuſtrauit. Nec cuiquam datum eſt crimini laudes familiæ recenſere: & ſi illę pro defunctis minus inuidiæ ſubierint: noſtræ pro incolumi, atq; inter mortales agẽte accipiẽtur forſitan inuidioſius. Sed Domitianus pro ſe in ſenatu orationem habuit: de ſuorum laudibus Cæcilius bibliothecam dicaturus egit. Quã ergo ueniã illi meruerũt, cur mihi denegabitur? Ego equidem liuidulorum & maleuolorum calumnias ſuſq; deq; faciens bonorum iudicio cõtentus auſpicabor. Sedit in omnium animis hæc opinio, tribus omnino felicitatem conſtare animantum: uirtute ſcilicet, bona corporis habitudine, ac fortuna. Virtus ſine controuerſia ſibi principem locum uendicat, & ueluti ſumma in arce ſedem poſuit. Cuius apicem priuſquam attingamus, luſtrandi ſunt cæteri omnes

Ii 3 anfra-

anfractus, quoſcunque ualetudo, & ſors occupat. Antiſtitis utique mei uenerabilis tam conſtans ualitudo, tam firma ſanitas, ut uel hoc ſit potiſsimum indicium ſummæ in uita moderationis. uidemus enim pleroſque ex uictus intemperie in grauiſsimos morbos incidere, & uitæ periculum ſubire. Calcagninus uero nunquam mihi abſque laudis præfatione nominandus iam multos annos, Dis bene fauentibus, uiribus & corpore integer, præter leuiſsimas quaſdam ſtomachi fluctuationes aduerſi nihil expertus: quod poſſet aliquibus mirum uideri. Raris enim utitur de ambulatiunculis, niſi domeſticis, ob ſarcinam occupationum. quòd ſi quando foris eſt, ſemper ferè equo uehitur, nec curſu quidem incitato, qualem corporis incolumitas deſyderat. Atqui bis die ueſcitur cibo perfacili, nec ſine maturitate manſo, tanquam arbitrio medici aſsiſtente. Qui ſicut omnibus in rebus circunſpectiſſimus, dexterrimusque eſt: peculiarem ſibi antidotum quandam præſentariam optauit. Vtitur nanque creberrime aloe: quam adeò ſibi reddidit familiarem, ut non iam id inglutiat, ceu mos cæteris in catapotia circumſcribentibus: ſed ore penitiſsimo emolliens, neque amarorem detrectans, uim illam catharticã in mentis uſque adytum ſinat penetrare: quod eſſe mirabile prouidentiæ argumẽtum crediderim. Iam uero formę decor plurimũ è cęlo dicitur trahere: nec ullus unquam fuit delor miſsimus, atque optimus. Diuinus enim ille ſpiritus, quo maximus opifex corpora ſolet uegetare, quãto eſt defæcatior & ſyncerior, eo ſibi digniorem, clarioremque deſtinat carcerem. Certè Homerus omnium rerum ſcientiſsimus Therſitem ſuum deformitatis nõ arceſſeret, niſi magnum malum foret deformitas: qui alibi pulchritudinem rarum deûm munus appellitat. In conuiuijs, inquit Plato, inter felicitatis uota formoſum eſſe computabant. Deum ipſum profectò pulcherrimum, uenuſtiſsimumque credi par eſt: & eius opificium à perfecta, abſolutaque elegantia mundum appellauimus. hoc munere ita præclariſsimus Antiſtes meus enitet, ut uere eius effigies ingenitam illam animi maieſtatem prodat. Eſt enim magnifica dignitate citra omnem fœmineam molliciem inſignis. Quæ illum non modo conſpicuum, uerum & uenerabilem reddit. Nemo hominem intuetur, qui tacito quodam deſyderio eius amicitiam beniuolentiamque nõ expetat. Corpus ei procerum, rarum & relicinum capillitium, uultus blanditijs & lepore non ſine grauitate amabilis, oculi uegeti, os preſſum, paulo labia prominula, ſubnixum pectus, uenter ſubſidens, crus rotundum, & pro corporis amplitudine robuſtum. pes decens, nullus artus diſpar, nihil nõ ad analogian diſpoſitum. Quod aũt ad corporis craſſitudinem attinet, pinguiſsimis habitiſsimiſque macilentior, macilentis pinguior. Sed præ cæteris ineſt quidam decor, quidam latitans omnium Gratiarum afflatus: qui longe melius ſentiri, quàm explicari poteſt. Omnibus præterea affabilis, beniuolus, benignus, ſuaui uerborum illicio omnium aures permulcens. Vidi ego pleroſque ex loquentis ore pendulos, & admirationis magnitudine ſilentes. utitur nanque ſententijs electis, uerbis non proculcatis, periodis rotundis. Ego ipſe me oculatum teſtem facio, in eodem argumẽto, ſeu mauis rhetorum more theſin dicere, eum repente plurimas ſententias, & multijugas orationes profudiſſe: quomque ex ijs aliquã promperat, ut elegantius aut terſius nil poſſet cõminiſci, tam argute ac ingenioſe aliam ſubdebat annectebatque, ut me plurimum falli agnoſcerem, qui nihil melius expectaram. Addebat pronuntiatio magnum decus, ſonora, arguta, grauis, neque incitata, neque flaceſcens, clara, mellea, alliciens, atque auditorem tenens, qua nunquam te ſatis imbutum crederes. Optares te aurem fieri uniuerſum, ut linguæ illius tam beatos concentus uberius imbiberes. Hæc eſt, qua ſummi reges, magni principes, maximi pontifices, bona denique pars orbis detenta eſt. Hæc eſt qua totiugæ lites, controuerſiæ, ſimultates, ſedatæ ſunt. Huic debent urbes, ciuitates, exercitus, cuius exorabulis, legationibusque ſeruati ſunt. Plura dicerem, niſi eius modeſtiam, & uerecundiam offenderẽ, quę ueriſsimas de ſe laudes dici prohibet. Sed poſtquam corporis faciem tractauimus, de fortunis dicendum ſupereſt. Illuſtrent ne digniſsimum Antiſtitem meum, an magis illuſtrentur natales

egre-

egregij, non facile dixerim. Franciſco patre equite inſigni, & magnis honoribus perfuncto natus, è Calcagninorum nobilitate: quæ licet per ſe ſatis, & uetuſta origine, & ſummatum uirorum, quos genuit, præſtantia, & oppidorum, quibus dominatur, imperio polleat: magnum tamen adepta eſt ornamentum, ſimulac in familiam principalem Areſtinorum per affinitatẽ ſeſe inſinuauit. De qua ideo pauciora loquor: ne ipſi mihi uidear blandiri, & (ut dicunt) palpum obtrudere. quòd ſi Calcagninum unicum celebrare graue eſt: quanto id mihi, in cunctorum laudibus foret difficilius. Quare properanti aliò progrediendum eſt. Diuitias dari ſecreto quodam deorum iudicio, quod nequeat conſequi humanæ coniectura mentis, multi exiſtimarunt: & profecto nemo opibus ſuſpicitur, qui aut parentum induſtria, aut ſua non ſit conſpicabilis. Nam id quàm rariſsime accidit, ut cui neq; ingenium eſt, neq; gratia, aut diuitias pariat, aut partas norit conſeruare. Quantum etiam ea opinio probanda ſit, neſcio: quæ fortunas inter mala, & calamitates hominum computat. Fatebor equidem, ſi malo uiro diuitię contigerint, illico perperam ac pernitioſe adminiſtrari ſolere, & ſubinde ad quædam flagitia fieri inſtrumenta. Malas autem eſſe conſtantiſsime diffitebor: ſicuti naufragium facere nemo naui, ſed nauiculatoris aut inſcitiæ, aut ignauiæ, aut profecto uentorun uiolentiæ imputarit. Ita propemodum habent diuitiæ. Reguntur enim ipſæ non regunt. Accipiunt imperium, non imperant. Falluntur, qui eas interdum imperium exercere autumant. Nihil illæ præcipiunt, nihil ſuadent. Nos autores malorum ſumus, nos earum cupiditates nobis imperare iuſsimus. Nos earum deſiderio animum illaqueauimus: quod ſic eſſe uel id poteſt certiſsimũ indicium facere. nam ſi ad nouum poſſeſſorem tranſmigrarint, qui bonis inſtitutis animum excolueriti mirum eſt quàm repente immutentur, & quàm cito fiant liberalitatis ac munificentiæ opifices. Quæ quàm probæ quamq; optabiles eo tempore ſint: ſi deſunt exempla, unus certè Calcagninus meus, Antiſtes undecunq; ornatiſsimus exploratiſsimum teſtimonium proferet, & eius mores penitus agnoſcentibus fidem faciet. Hic enim manifeſtario indicat opes præſtantiſsimum deorum munus: atq; id ueritatem abhorrere quod dicitur, immetentibus ſcilicet ſemper tribui. & medius fidius ab eo exploditur Græcanicum adagium, πλησμονὰ βαρβάρων, recipitq; uernaculo cultu quod dicunt, λάτος ἀγαθόν. Nam ita opulentias habet, ut plus alijs proſint, quàm ſibi. idq; tenet ſemper in mentis promptuario poſitum, hominem homini natum eſſe: quare domi frugalitatem ſeruat, foris largitatẽ. Satis amplos habet prouentus. Nihil uero in chryſophylacijs, & conditorijs capſulis offendes cuſtodiri. Quicquid poſsidet obuium, atq; expoſitum eſt: & id aut religioſis uiris impenditur, qui uitam inopem degunt: aut ſacris fœminis, quæ terrenis quiſquilijs poſthabitis, uirginijs includuntur, erogatur. Miſeri ciues quotidie eius munificentiam periclitantur: plurimi etiam uitam adſcribunt, quibus ad ſummam neceſsitatem redactis, opem tulit: & ſi præmia benemerentibus antiquo ritu præberentur, iampridem Protonotarius meus tot ciuibus ſeruatis innumeras ſibi quernas coronas promeruit. Priuatas erogationes diſpendio temporis omitto: quibus mẽdicos, paupertinos, & uiritim miſericordiæ munus implorãtes honeſtauit. Atqui magnum liberalitatis miraculum narrare aggredior, mirum equidem omnibus, ſed pleriſque cognitum. Bello Veneti foris patriam noſtram oppugnabant, intra lues acerrima ſæuiebat: & quod utroq; uidebatur acerbius fames urgebat. Nam, ut inquit Eurylochus apud Homerum, fame mori miſerrimum eſt. Tribus hoſtibus atrociſsimis Ferraria premebatur. Erat paſsim uidere, hic enectorum corpora, hic tabeſcentium membra, hic abſumptorum cadauera, inhumata, reiecta, deſolata: quorum tumulo obſcœnarum alitum, & inauſpicatorum canum uoragines parabantur. Horreſco tam infandi ſpectaculi memoriam. Si qui tamen ægra trahebant corpora, & adhuc erant calamitatis ſuperſtites, quos uere poteras reliquias cladis appellitare, pleriq; ad Calcagnini ædes ueluti ad ſacram anchoram confugiebant. Hic quietem, hic miſeriæ lenimen, hic malorum ſolatium, hic

famis remedium, comperiebant. Nobiliorum pars maxima aut communibus infortunijs premebatur, aut domo & auitis laribus euaſerat. Antiſtes ſolus indemnis, ſolus expers tanti excidij, præter quorundam prædiorũ iacturam, quæ hoſtes impetiuerant, in eo luctu nihil priuatim ſenſit inſenſum. Hoc cœleſtis bonitas, & dei immortalis clementia magnæ hominis integritati condonauit. Mihi credite quiſquis pauperiorum uitam ſuſtinet, is deum promeretur. Immo ut ille inquit, deum computat debitorem. Tantum abeſt ut Plautina ſententia mihi uera uideatur: qui ait eum de mendico male mereri, qui ei dat quod edat: profert enim uitam ad miſeriam. Immo uero ideo egeſtoſis dandum duxerim, ut mala uiduertas, fortuneꝗꝫ ſæuitia ab eis propulſetur. Dare enim pauperi, eſt inopiam adimere. Cuius uirtutis tantam uim in præſule meo agnouimus, ut quom ea inſelici tempeſtate eius bonis foret derogatum, quom tanta hominum multitudo ad eum confugeret, quanta non temere aliàs, & uberiora lautioraꝗꝫ fierent expenſa, & nemini quicquam negaretur: omnia tamen opulentius tacita quadam fatorum catena & cœleſti fluxu procederent. Ex quo facile intelligitur neqꝫ auaritia, neqꝫ fœnore opes ſuggeri mortalibus, ſed animi, atqꝫ mentis bonitate, quæ ſuppetias diuinitus promereatur. Scio culpa quorundam procuratorum rei domeſticæ Calcagnini mei inculpabilis, ſæpicule contigiſſe, ut nõnulli eius munificentiam deſiderarent. Sed hæc eſt profecto iniuria, aliena crimina alteri imputare. Nec me fugit improbos quoſdam, & diffamatos homines, quorum opprobrationes laudes duco, de meo Antiſtite non recte ſentire: tum inuidia quadam, qua peculiariter mali bonos inſectantur: tum eorum in omnes odio genuino. Sed horum uituperonum caninas uoculas & (ut eleganter inquit Sidonius) liuoris cote acuminatas, omnino nihil moror. Mali enim (ut ille ait) ideo mali ſunt, quia bonos oderunt: & bonorum exiſtimationem poſſunt quidem detrectare, lædere autem non poſſunt. Aduerſus quorum calumnias quia ſatis diſſerui, iam aliò flectenda eſt oratio. Ad animi enim cultus iamdudum properamus, ubi Calcagninum undecunqꝫ licebit intueri: uerus etenim homo animus eſt: corpus autem ut Plato in libello, cui Menonis nomen inſcripſit, adſeuerat: non homo eſt, ſed hominis umbra, & receptaculum. Hic uero reuerendiſsimus Calcagninus meus adeò cæteris anteſtat, ut ſentiam me rei magnitudine obrui. Nam & ſi ad animum uti ad ſcopum ſuperiora omnia direxerim, pars tamen hæc illi uni priuatim nuncupatur: cuius uirtutem quom prudentia, ſapientiaꝗꝫ conſtare doctiſsimi exiſtimarint, à prudentia uidetur auſpicandum, quam præſul meus uniuerſam ita complexus eſt, ut domi ac foris nemo accuratior, nemo cautior. Eius familiare dicterium eſt, ſeu chriam malis appellare: quom uirtutes omnes maxime præſtent, ſola diligentia coronatur. Hic tam ſubiti præcocisꝗꝫ conſilij, ut non ſub die, uerum (ut dicunt) ſub manu natum merito uideatur. In regunda familia, in tuendis clientibus, in amicorum ſuffragijs, in excellentium uirorum concilianda beniuolentia, quis ſolertior, quis omnino promptior? Nemo profecto nemo. Prudentiſsimus ille ac maximus omnium ducum felicis memoriæ Borſius, cuius nomen nulla eſt ætas tacitura, cuius oſſa urbs iſta ſemper uenerabitur, cuius cineres perpetuis lachrymis familia noſtra irrigabit, tantum ſibi de pręclara mei Antiſtitis, quom foret adhuc inter ephebos, indole ſpopondit: ut nullum unquam reliquerit ſtudium, nullam curam: qua non ſit eum complexus, eiusꝗꝫ annos adhuc rudes ſormauerit. Præter hoc enim, quòd neminem habuit fratre Calcagnini Theophilo equite illuſtri chariorem, ut nullum maioribus fortunis cumularit: ea pietate præſulem meum ſemper alumnatus eſt, ut neqꝫ pater ſeſe in filio inſtituendo gerat accuratius. Effecit igitur ut ſtudijs bonarum artium ab ætate ineunte operam nauaret. in quibus breui adeò profecit, ut Romæ ueluti in excelſa omnium ſummorum hominum ſpecula, ampliſsima doctrinæ pontificiæ inſignia ſit conſecutus: multum etiamnum decoris in eccleſia primaria noſtræ urbis uix annos uiginti natus non abſqꝫ magno emolumento comparauerit. Eam dignitatem canonicatum appellant. Omitto ſacerdotia,

quibus

quibus eum prædiuitem reddidit: nec alius è noſtris municipibus ijs magis enitet. Prætereo quotiẽs epiſcopia & dignitates ſummates fuerit amolitus. Tanta fuit eius animi magnitudo. Nũc ad legatiões, quas obijt, & fidẽ qua familiam Ateſtinã promeruit, deſcẽdo. Penè infans quom illuſtriſsimi Borſij nomine ad Maximum pontificem Paulum ſecundum legatus acceſsiſſet, tam fauorabiliter acceptus eſt: ut mox legatione perfunctus, cubiculo ſacro præficeretur: & ſummo patre ſic iubente, Protonotarius crearetur, quod apud ſedem apoſtolicã excellens ornamentum arbitrantur. Vix dum ætate pubeſcente ad regem Neapolitanum Ferdinandum, oratorem tam impetrabilem egit, ut ampliſsime per omnem Apuliam Calcagninorũ nomẽ propagarit: ad Florentinorũ itidem ſenatum ſapientiſsimũ, quo tẽpore Laurẽtius ille Medices pater patriæ Italiã conſilio moderabatur. Qui ea humanitate Calcagninũ meum amplexatus eſt: tum Herculis ducis inuictiſsimi cauſa, cuius perſonam gerebat: tum uirtutum ratione, quas in oratore unice admirabatur: ut quom gratia uiſendi ad eum acceſsiſſet, in ædes nulla pactione uoluerit admittere: ſibi iniuriam factum iri adſeuerãs, ꝙ tantus uir ad eum ueniſſet: proinde ut diuerſorium repeteret, monebat: quem mox habitu priuato, & ſatis ciuili proſecutus eſt. Luſtrauit etiam oras Pannonum: ubi eum maxima omniũ uiraginum Beatrix regina excepit tam humane, tam affabiliter, ut poſtremo literas mutuas & ſingularis beneuolentiæ pleniſsimas inuicem creberrime dederint: cui pro admirabili ſua pietate me conciliauit, & in penitiorẽ clientelam inſinuauit. Ad Ludouicum Sphortiam Mediolani principẽ quom ſe cõtuliſſet, magnos honores & plurimam exiſtimationem meruit. Quom illum præterea princeps in ſecretiorem ſenatum aſciuerit, quantum eius conſilio tribuat, quidúe de excellenti eius fide ſentiat, facile indicauit. Quare ego non deſino hominẽ magni animi, ſummæ prudentiæ, & qualem Sextũ Aelium ſcribit Ennius, ingentis ſapientiæ, bonitatis immenſæ admirari. Quamuis enim in eodem contubernio, intra eoſdem parietes cum homine uiuam, quoi omnia debeo: qui pueritiam meam aluit, inſtituit, ordinauit, qui nunc adoleſcentiam fouet, quem ego mihi exemplar feci bene beateꝗ uiuendi: ex quo tanquã à Polycleti canone lineamenta mutuor: & quamuis inter cæteros conſuetudo pariat contemptum, apud me in præſtantiſsimũ Antiſtitem meum uenerationẽ parit. Nulla dies eſt, quę meæ in illum obſeruãtiæ non addat auctariũ. Nunc enim contemplor mores præclariſsimos, nunc uitam illibatiſsimam, nunc religionem ſanctiſsimam, nunc ingenij acumẽ admirabile, dexteritatẽ eximiam, elegantiam florentiſsimam, nunc fortunã undiꝗ bonis eius conatibus ſubſcribentem. Ab omni parte magnus occurrit, admirandus, amandus, colendus. Cuius laudes minuit oris mei penuria. Conor enim eas omnes expromere, ſed humeri deſunt. Maior eſt materia, quàm quæ oratione poſsit includi. Verum cæteri ſentiãt, quod ego orationis culpa integre non aſſequor: ſciatꝗ omne æuum nullum hominem ita cumulatiſsime omnibus uirtutum numeris emicuiſſe: atꝗ omnes iure poſt Lesbiam cantilenam cenſeri. Quæ ſi felicitatis ſummã implent, hunc uel fortunatiſsimum ſempiterna ętas fateatur neceſſe eſt: cui neꝗ Metellus, qui uenit in poteſtatẽ inimici, neꝗ Sylla toties uictus, æquari poſsint, licet antiquitatis calculũ meruerint. At ſi meo Antiſtiti conferantur, omnino ſunt mera mortualia. qui, utinam Di faxint, cum ea qua nũc foret autoritate, integra familia, incolumi cognatione, omnibus amicis ſuperſtitibus degat feliciſsimam ætatem diutiſsime.

Operum Cælij Calcagnini finis.

IN CAELII CALCAGNINI OPERA INDEX

IVXTA ORDINEM ALPHABETI, VBI SI POST NVMERVM DEPRENdatur aſsignatum p, paginæ principium: ſi m, eius medium: ſi uero f, finem notabit. Hoc pacto columna quauis in tres partes diſtincta uiſum eſt lectoris ſuccurrere labori, ne diutius inueſtigando fatigetur.

A

ABacus quid 296.p
Abalienādi modi duo 575.576
Abalienatio duob. modis fiebat 354.m
ἄβατον Rhodiorum cur extructū & ſic uocatum 21.m
Abaris ab Hyperboreis ſagitta Athenas uectus 478.m
Abſinthium cur uictori in Latinarum ferijs præmio datum 386.f
Abeſſe & amiſiſſe rem, quando dicatur 345.346
Abietis materiæ laus 303.p
Abolla ueſtis 39.m
Aborigenes qua de re glorientur 512.f
Abſentiæ deſcriptio 624.m
Academiæ foribus quid inſcriptū 23.f
ἀκάμας ſol Homero cur dicatur pag. 607.p.f
ἀκαταληψία quid 388.p
Acatium, nauigium quale 307.f
Acation, magnum nauis uelum 310.p
Acca Laurentia, ſcortum 294.m
Accenſus quis & unde dicebatur 75.m
Accipitris natura 242.f
Acci⁹ cur noluerit agere cauſas 445.f
Acelinus hoſtis eccleſiæ 520.m.531.m & 538.p
Acetabuli menſura 66.p.m.f
Aceti uis 28.f
Acipenſeri ſquamas eſſe præpoſtere ſitas 636.f
Acmon, Idæorū Dactylorū unus 570.p
A cōmentarijs qui dicantur 60.p
ἀκοινώνητοι Aegyp. cur dicti 494.p
Acquirere, uide Conquirere.
ἀκρέμων quid 10.f
ἀκροβοδίκαιον quid 260.m
Acroama uel acroma quid ſignif. 4.f
ἀκροαματικοὶ libri Ariſtot. ibid.
ἀκροκόραια quid 310.p
Acron taxatur, eiuſq; locus enodatur 291.p
Acron medicus qd Athenis fecerit tempore peſtilenti 251.f
Acroſtoliū in naui quid 309.p
ἀκροστομία quid 451.p
Actij Eſtenſis geſta 513.m.516.m & 521.m
Actio legis quid 576.m
Actio oratoria quid 596.m
Actio & pronunciatio quid differant 450.m. eiusq; partes, ibi. et 252.p
Actionis uox quid comprendat 358.f
Actio ἀσύστατος 184.m
Actio & factio differunt 460.m
Actio ad quem pertineat 343.p.m
Actio popularis qualis 345.m
Actionis rectæ quanta ſit uis 450.m.f
Actiones homini cōuenientes & Chriſtianæ, quæ 131.m
Actionum humanarū diuerſitas ibid.m
Actionū humanarū nō idem finis, idem tamen uotum 453.p.& m
Actionum legitimarū inſtitutio 543.f
Actiſanes rex quomodo Aegypto capta latrones eius multarit 12.p
Actuariæ naues 307.m
Actus quid ſignificet 349.p.f
Actum & geſtum quō differūt 372.m
Acuminum auſpicium quod 17.f
Acutus ſonus 71.f
Acuti accentus ſedes 448.f
Acylos Homero glans ilicis 357.m
Adaſius ueſtis 38.p
ἀδηφάγοι naues 312.f
ἀδιανόητα quæ Græcis dicantur 447.p & quātopere fugiēda ibid.
Adiāti mira natura, et eius ratio 27.p
Adiantū non madefieri 478.f
Admiratio quid ſit 337.p
Admiratione affici quid ſignif. 11.p
Admonitionis patientiæ laus & utilitas 334.f
Admonitionis impatiētes quid ſibi conquirant 335.p
Adnominatio, qualis figura 64.m
Adoleo unde dictum 565.p
Adoleſcentibus quàm neceſſarium ut in ſe deſcēdāt et quō id poſsint 327.m
Adoptator quot annis ſuperare debeat adoptatum 573.p
Adoptio in quorum gratiam inſtituta pag. 573.p
Adoptio duplex ibidem
Adoptiuis adoptantium nomina imponuntur 566.p. 572.f
Adraſtiæ quæ ſubiecerit Cic. 398.m
ἁδρὸν ſtilū quē Græci uocent 451.p
Adulatorum quanta copia in aulis principum 327.p
Adulatoris & prudentis diff. 402.p
Adulator quando agnoſcatur 647.p
Adulterium natura turpe eſſe & cur 363.f 364.p
Aedes ſacræ quæ dicantur 348.p.m
Aegidius Cardinalis 101.m
Aeginetæ in ſtructuris nimium ambitioſi 63.m.f
Aegyptus nunc, olim mare fuit 239.f
Aegyptus cur μελάγγειος dicta & χημία 237.f. eiuſq; qualitas ibid.
Aegyptū qui Græcorū acceſſerint ſapientiæ diſcendæ gratia, & cum ſacerdotibus ſint uerſati 231.m
Aegypti reges cur uino abſtinuerunt pag. 12.f
Aegyptij quos reges & ſacerdotes eligant 231.p
Aegyptiorum potentiſsimi cur in Abydo ſepeliri cupierint 234.m
Aegyptij quomodo uariis utantur in ſacrificando habitibus 620.p
Aegyptiorum ceremoniæ, myſteria, & abſtinentia, aliaq; inſtituta 229 & 230. & deinceps
Aegyp. ſtultitia & leuitas 248.m.f
Aelurus Aegyptijs & Arabibus ſacer habitus, & quomodo Cælio fuerit in delitijs 13.m. eiuſq; natura. ibid.
Aeluromorphos ſcarabæus, ſacer etiam Aegyptiis ibidem
Aelurus cur lunæ ſimiletur, eiuſq; prolifica uis 246.p
Aelurarij equites unde dicti, & Aelurorum lucta qualis 4.m
Aemulationis quanta uis 332.p.m
Aeneitidis ſtatua qualis 346.p
Aenigma qd ſit eiuſq; ꝓpria 44.p.m
Aenigma de ludo teſſerarum 296.p
Aeoles ubi & abijciant 222.p
Aequabilitas quid profit hōi 416.f

Aequi formula quid iubeat 110.f
Aequitas quid ſit 260.m
Aequitatis ſtudiū neglectū eſſe 210.p
Aequinoctium quid 314.m
Aequinoctium neq; in ariete neq; in libra nunc fieri 548.m
Aequinoctiales dies & horæ quæ, ibid.
Aer cur coloribus excipiendis accommodatus 472.f
Aeris qualitas 427.p
Aeris non eadem ſemper diſpoſitio, & quomodo temperetur 251.p
Aer & ignis ſubtiliſſ. corporū 475.f
Aeromantia 498.m
Aes & libra in quibus emptionibus adhibebantur 575.576
Aes primū quis ſignarit 577.m
Aes alienum quid 361.p. & nomina ab ære ducta ibidem
Aeris confeſſi multa 377.m
Aera milites merere qd 353.f.354.p
Aerarium unde dictum 354.p
Aeſalon qualis auis, eiusq; cum coruis inimicitiæ 437 p
Aeſchinis oratio excutitur, qualis ſit, et qd in ea deſideretur 591.p & inde
Aeſchines quale Demoſtheni teſtimonium præbuerit 450.m
Aeſculapij filij quatuor, & eorum nomina 425.p
Aeſculapius quomō delubra meruerit (197.f
Aeſculi arboris natura 1.m
Aeſopus quales fabulas egerit 451.p
Aetatem omnem de ſuo tempore queſtā eſſe 16.m
Aeternitas quos maneat 504.m Vide etiam Immortalitas
Aether unde dictus 395.p
Aethiopum regina quid ſignif. 239.p
Affect⁹ homini adimere, qd ſit 476.f & 477.p
Affectus quomodo mouēdi 446.p.m
Affectuum duo genera ibidem
Affectus noſtros nos ſupprimere poſſe, at non extinguere 534.f
Affici admiratione quid ſignificet 11.p
Africani ad Metellū prouocatio 282.f
Africani clara ſententia 266.f
Africi flatus ex qua parte 314.m
ἀγαθῆς τύχης pictura 491.p
ἀγαθὸν quid Græcis 367.f
Ager quid & unde dictus 353.m
Ager duplex eſt ibidem
Agrum male colere, probrum cenſorium 385.p
Agros quid fœcundet 590.m
Agrorum terminorum ſtriæ à quo inſtitutæ 384.f
Agriculturæ præſtantia 281.f.282.p
Agere & facere quō differant 349.f
Ageſilaus quomodo amicum commendarit iudici 280.p
Aglaonice quō populo perſuaſerit, ſe lunam cœlo deducere 501.f
Agnatorum hæreditas quouſq; admittatur 375.m
ἀγνοίας deſcriptio 624.p
Agoracritus quomodo tulerit ac ultus ſit Athenienſium iniuriam Alcamenem ſibi præferentium 336.p
Agreſtis rei quæ pars utiliſſima 356.f
Agrigenti domus Triremis unde dicta pag. 388.m
Agrigētinis cur ceruleus color inuiſus (37.m
M. Agrippæ geſta militaria maritima 313.p
Agrippinæ paludamentū aureum 39.f
Aio cur ara extructa 565.f
Ait, quid ſignificet 9.m
Alaudas colunt Lemnij 249.m
Alchymiſtarum ſtoliditas 322.p
Alcibiades 168.m
Alcibiadis impudentia, & linguæ uitia 331.m
Alcibiadis ſymbolum quale 173
Alcyones quando fœtificent 314.f
Alcyonij dies ibidem
Aldrouandinus Marchio Eſtenſis pagina 520.m 521.f 531.m
Alea, de omnibus ludis fortuitis dicitur (294.f
Aleatorū fraudibus quomodo olim occurrebatur 293.f
Alectromantia 498.p
Alethiæ deſcriptio 611.f
Aleuromantia quæ 498.p
Alexander Aphrodiſæus philoſophus præſtantiſſimus 276.p
Alexandri Magni dictum 22.f
Alexāder Magnus Campſacen pictori dedit dono 139.p
Alexander Magnus qua ex re ſe felicē imprimis iudicauerit 155.f
Alexandrum magnū ex ſuis præceptoribus Leonida & Lyſimacho, plus uitiorum q̃ uirtutis hauſiſſe 161.m
Alexander imperator Mameæ fil. quos lares habuerit & coluerit 207.m
Alexandro Magno, multo fuit incūdius de dijs recte ſentire, quàm multis gentibus imperare 229. & 328.p
Alexandri Macedonis uictoriæ 235.p
Alexandrum Magnum uitia Leonidæ pædagogi etiam grandæuum expreſſiſſe 278.m
Alexander quō donarit militem acu cicer eminus figere peritum 322.f
Alexander Magnus quō poetam uaniloquū exploſerit 327.p. & cur Lyſippum Apelli prætulerit ibidem
Alexander Philippi inuictus, Alexander Apellis inimitabilis ibidem
Alexander Magnus quomodo orthionomo fuerit cōcitatus 330.m. eiusq; continentia ibidem
Alex. Mag. arrogantia 331.p
Alexandri Mag. modeſtia 334.p
Alexander Mag. quō ex Hephæſtionis ſalutatione acceperit omen 424.f
Alexandri Magni ſomnium 560.m.f
Alex. Mag. quomō Hephæſtioni ſilentium indixerit 568.m. 581.m
Alex. Magni effigiei uis 571.f
Alexander Magnus à Pyrgotele tantū ſcalpi uoluit 583.p
Alexandri Magni ſtudium literarium pag. 602.f
Alienare et alienatio quid 354.355.m
Alienarum cōmentationum Ariſtarchi taxantur 203.p
Alimentum quædam animalia ſecum ex ipſa generatione afferre, quod ipſis ſufficiat donec adoleuerint 464.p
Alimenti conquirendi ſtudium omnib. animalibus ineſſe 463.m f.464.p
Alioqui, uox Auguſti ſeculo inuſitata pag. 42.p
Alliū guſtantibus interdictū ne Magnæ matris templū ingrederētur 230.f
ἀλλοπρόσαλλος, cui⁹ epitheton 327.f
ἀλλοῖαι uirtutes quæ & cur dicantur 258.p
ἄλως quid Græcis 316.p
Alphitomantia quæ 498.p
Alphonſus Siciliæ rex 503.f
Alphonſi I. Ducis Ferrariæ II. encomium 515.f & deinceps, & 520 & 521. & 529. & deinceps
Alni qualis materies 302.f 303.p
Altercatio quid, & quale ingenium requirat 271.f
Alucolus quid 296.p
Aluus & uenter multū differunt 49 f
Amabo non eſſe aduerbium, ſed dicendi figuram 24.f
Amalphiorū inuentum 312.p.390.p

Amanuenſis, uox noua 60.p
Amaracinum ſubus uenenum 29.m
Amaranthi natura, & quæ ſit herba
& unde nomen 35.f
Amaſis Aegyptiorum rex quomodo ſui
contemptum ſubditis exprobrarit
Amator ſenex, monſtrū (468.m.f
turpiſsimum 567.p
Amatorum qualia ingenia 599.m
Ambitionis neglectus quantum gratiæ
conciliet hominibus 331.p
Ambitio quomodo mulctanda 384.f
Ambitionem, gloriæ inuitamentū eſſe
Ambola quid 310.p (479.p
Ambuſta ludus Italicarum matronarū
pag. 297.p
ἀμβῶνα, locus quis 236.m
Amethyſti coloris præſtantia 35.m
Ameth. color quali miſcela fiat 36.m
Amicorum electio & cognitio prępo-
ſtera 647.p
Amici nomine indignus quis 133.p
Amicitia uera ibidem
Amicitiam libere tueri, quid ibid.m
Amicitiæ neceſsitas & uis, & quare in
hominum genus inducta 112.m.f
Amicitia quæ augeſcat 112.f.113.p
Amicitia, res optima & ſuauiſsima in
mortalium uita 280.m
Amicitias quis colat, & qs non 412.m
Amicitiam quid maxime cōciliet in o-
mnibus rebus 416.f
Amicitiæ quatenus indulgendū 419.m
Amicitiæ quibus animalibus mutuæ ſint
pag. 437.p
Amiclæ quomodo perierint 492.p
Amictorium, ueſtis 38.f
ἄμιλλα quid 294.p
Amnes alios eſſe perennes, alios tempo
rarios 428.f
Amodontis natiuitas & forma 622.p
Amoris natiuitas et educatio 440.m.f
Amoris cæcitas 64.p
Amoris uis 78.m
Amor cur Platoni magus appellatus
pag. 188.p
Amoris Lethæi cultus, eiusq́; cum An-
terote certamen 410.m
Amoris & Ganymedis ludus 292.p
Amoris inimicitias eſſe acerbas 418.m
Amoris illectamenta magica 500.p
Amorē cur neceſsitati Plato prætulerit
Amor mutuus quib. rebus in- (93.f
ſitus 437.p. & m
Amoris mutui uis 436.m
Amorginæ ueſtes quales 37.f
Ampechonium, ueſtis 38.p
Amphiboli, quid 311.p
Amphimalla, ueſtis 38.f 311.p 365.m
ἀμφιμάσχαλα 38.f 311.p
Amphimetrum nauis 309.m
Amphiproræ naues 307.p
Amphiſtomi quid 311.p
Amphitapites ueſtes 39.p.311.p
Amphiteroplum quid 308.p
Amphitricos nauis et ampheris 306.f
Amphitrites cur ſic appellatus 250.p
Amphora Capitolina 295.m
Amphora & quadrantal. idem 201.p
Amphora quadrātalis qualis ſit 295.p
Amphoræ capacitas quanta ibidem
Amplificatio oratoris qualis ſit 271.f
Amplificatio qualis uirtus 447.f
Amuletorum uariæ ſpecies 498.p
Amun Aegyptijs ſecretum ſignificare
pag. 231.m
Anacalypteriorū celebritas unde orta
pag. 620 m
Anagnoſtæ qui dicantur 75.p
ἀνάθημα quid 59.p
ἀναθήματα quæ dicantur 217.p
ἄναυρος cur Nilus dictus 315.p
ἄναξ quis primus dictus 571.p & un
de nomen ſit ortum ibidem
Anaxagoræ ſententia de fulgure explo
ditur 433.p
Anaxyris ueſtis 37.m
Anchora, & quis eius inuentor 310.f
Anchora, elogium Veſpaſiani 311.p
Anchoralia ibid.p
Ancus Martius primus ſalinarum uecti
gal inſtituit 16.m. 347.f
Ancylæ nauis 301.p
Andreas Critius 92.f
Androcydes quomodo Alexandrū Ma
gnum ab ebrietate deterruerit 12.m
Andronici Cyrreſtis columna uento-
rum index 314.m
ἀνδρμάτισοι naues 311.m
Angelorum nomina humana uoce non
poſſe enunciari, & quomodo finiant
pag. 30.f
Angelorum 72. nomina quomodo fi-
niant 30.f. 31.p.m
Angelorum felicitas 398.p
Angelicorum corporum pernicitas pa
gina 495.f
Angeronæ ſimulacrū quale, & cur in-
ſtitutum 492.f
Angerona quō Ro. expreſſa 568.m
Angeronam cur Romani in templo Vo
lupiæ coluerint 333.m. 401.f
ἄγγαα βραχύσομα 333.p
Angiportus quid, & unde dictus, pa-
gina 373.p
Anguillarū tergorib. prætextatos uer-
berari 378.f. 385.m
Animæ immortalitatem eſſe perſua-
ſam, multum intereſt reipub. 186.p
Anima duplex Ariſtoteli 398.m
Animæ ratio, quare harmoniæ optime
conueniat 71.m
Animæ rationalis partes duæ 264.p
Animam dominari corpori naturæ or-
dine 461.p
Anima mundi 393.p
Animarum diuinitatis argumentū, pa-
gina 393.p
Animal quodnam ad bellum deſcenden
tibus commodiſsimum 233.f
Animal omne quibus conſtet 461.p
& duplex in his imperium ibid.
Animalia cætera præter hominē quare
ſupernatent 305.f
Animalia ἀγελαῖα quæ ſint 458.f
Animalibus inter ſe quæ communia, pa
gina 469.m
Animalibus quibus optime conueniat,
& inter quæ ſint diſsidia ē natura
pag. 437.p
Animaliū in omni ſpecie fœminis ma-
res habentur præſtantiores 368.m
Animus cur homini à deo datus 24.p
Animum hominis cuiuſq; quid maxime
ad labores perferendos illiciat 30.p
Animus quō à deo conditus 69.f
Animi affectus quantopere ſint compe-
ſcendi 278.f
Animi labes indelebilis 379.m
Animū ī noſtra manu eſſe nobis 503.m
Annonariæ naues 307.m
Annularis ratio quæ 584.m
Annulorum ius 551.f
Annulus quàm uarijs appelletur nomi-
nibus 581.p
Annulus pronubus quis 581.m
Annulorū ſignatoriorū uſus 581.p
Annuli cur ſiniſtræ manui induti, pa-
gina 580.m
Annulis an mortalium aut immortaliū
inſculpere conueniat imagines pa-
gina 579.f. & 581.f. 582.p
Annuli primi ex quo metallo, & cur di
gitis inducti 580.p. ubi de annulis
multa traduntur, & etiā 581.f. 582

Annuli illuſtrium aliquot uirorum quõ inſigniti fuerint 582.f. 583.p
Annus ſolſtitialis quid 604.f
Anni partiũ ad ætatẽ collatio 547.m
Anni temporum indicia 607.m
Anſer quantopere Lacydem philoſophum adamarit 437.f
Anſerum cibaria cur in primis cenſores locarint olim 387.p
Antcambulones, πρόδρομοι 44.f
Antemnæ, quæ ueli partes 310.p
Anterectes in naui 313.p
Anteros quur ueteribus cultus 410.m
Anterotis natiuitas 440.p.m.f
Anterotis potentia 436.m
Anteſtari quid & unde dictum 361.m
Anteſtatio quomodo fiebat ibidem
ἀντὶ in compoſitione aliquando paritatem ſignificat 438.m
Antiatũ naues in ſubſellia publica à Romanis mutatæ 305.f
Antigoni incorruptus animus 327 p
Antigoni ſenioris dictum in Hermodotum poetam adulantem ipſi 235.p
Antiochi Soteris ſignum quale fuerit pag. 42.m
Antiochi Soteris ſomnium, & uictoria contra Galatas 424.f
ἀντιπαθεία 27.m
Antiperiſtaſis quid 427.m. 428.p
ἀντιπελαργία quid 344.f
ἀντιπερίστασις quid 473.f
Anptihon quare ſuam imaginem ſcuidere putauerit 434.f.435.p
Antiphyſia 622.p
ἀντίφραξις Pythagoreorũ 240.p
Antipodes noſipſos nobis quotidie fieri, pag. 390.m
Antiquis uocibus quõ utendũ 447.m
ἀντιστροφὴ quid 392.f
Antonij Berni laudes 105.p
Antonij Conſtabilis dictum 436.f
Antonij Conſtabilis encomium funebre pag. 512.p
Antoniæ Druſi familiaritas cũ murena pag. 437.f
M.Antonij Magni eruditio 119.m
Ant. Muſa, medicus Ducis Ferrarien. (211.p
Antonij Muſæ libellus De ſimplicibus 168.m
Antonius Thebaldeus 506.f
Antoninus Imperator uniuerſum orbẽ ciuitate Romana donauit 347.m
Antlon & hyperantlon 310.p
Anubis ſub nomine puerum coli apud Aegyptios 233.p
Anubis natiuitas 239. p. quid ſignet pagina 240.f
Anubis & Hermanubis ſignificatio pagina 245.m
Anubis cur canina facie exprimebatur pag. 306.f
Aparctiæ flatus unde 314.m
Apathia & ſympathia rerum unde. pagina 410.f
Apellis diſcipulorum perſuaſio 167.p
Apelles Veneris ἀναδυομένης ſuperiores tantum partes cur expreſſerit 177.f
Apelles quales imagines expreſſerit pagina 209.m
Apelles multos ſe præſtantiores eſſe aiebat pictores, ſed illis Charita deeſſe pag. 267.f
Apelles quomodo Protogenis æſtimationẽ reddiderit illuſtriorẽ 418.p
Apes cum occupantis ſint, quomõ deſinant eſſe publicæ 226.m
Apũ regi cur demptus aculeus 537.m
Aphlaſta quid 309.f
Aphracta nauigia quæ 310.p
Apim cur Aegyptij à Nilo arceant pagina 230.p
Apis, animæ Oſiridis ſymbolũ 234.m
Apis corpus quomõ ſepeliatur 238.p
Apicæ ueſtes 38.m
ἀπλήρωτα nauigia 312.f
ἀποβάτρα 311.p
ἀπόγαια & ἐπίγαια 310.f
ἀπόγαιον quid 607.p
ἀποικονόμητον, uitium quod 447.f
Apollo Aegyptijs unitatẽ ſignat 231.f
Apollo cedrinus Romæ 483.p
Apollo cur λοξίας 614.f
Apollo Rhodiorum quàm uarias figuras induerit 652.f
Apollodorus grãmaticæ profeſſor quomodo ab Amphictyonibus honoratus 553.f
Apolloniatæ quale omen acceperint pagina 561 p
Apollonij Alexandrini grãmatici duo fuerunt, neq; eodem uixerunt tempore 438.f.439.p
Apollonius Milonis audito Cicerone orante quomodo ingemuerit 273.f
Apologus de inſcitiæ & ſatietatis contentione 410.m
Apologus Magiæ 503.p
Apologus Frãciſci Calcagnini 403.f
ἀπόφασις, quid 9.m
Apopis Iouis frater, eiusq; cũ Ioue pugna 238.m.f
ἀποθυμὴ quid 72.p
Appij prætexta toga 64.p.65.p.m
Appius cur cæcus redditus 492.m
Appij ſenis & cæci fortitudo 266.f
ἄπτερα, locus unde ſic dictus 587.f
Apua piſcis, qualis 62.p
Apud & penes differre 374.m
ἀπουσία quid 238.p
Aqua cur omnium rerum principiũ dicatur 237.f
Aquæ natura 237.f
Aqua dulcis quõ in nauibus præparari & aſſeruari poſsit 311.f.312.p
Aquæ quando ſalſiores, & quando minus 429.f
Aquã marinã reliquis aquis calidiorem & ponderoſiorẽ eſſe craſsioremq; pag. 429.f
Aqua marina quõ fiat poculenta ibid.
Aquam per cinerem aut calcem eliquatam ſalſeſcere 428.f.429.m
Aquæ filum, quid 432.f
Aquarũ ponduſcula & qualitas 43.p
Aquis quædam etiamſi mergantur non tamen exaqueſcere, quæ ſit ratio. pagina 27.p.m
Aquifolia mirabilis natura 46.m
Aquilæ gratitudo erga altricẽ 437.m
Araſpis cur tantopere ſit miratus Pantheam captiuam 331.p
Arati qualis ſtatua 43.p
Arbiter bibendi apud Horatiũ 291.p
Arbor mirãdæ magnitudinis 303.p.m
Ar. domeſtica cur nõ incidẽda 238.m
Arborum in Perſico mari naſcentium natura 401.p
Arbores quæ nauibus fabricandis cõmodiſsimæ 302.303
Arboribus quibus ignem excutere poſſis 304.m
Arbores quæ ſcutis aptiſsimæ ibidem
Arcera quid 377.f
Arceſilas unde uoluerit probare, res eſſe incomprehenſibiles 498.f
Arceſilæ columba 402.p
Arceſilaus cur collum columbinũ tantopere ſit contemplatus 388.p
Archimedes cur ueterib. miraculo fuerit 387.f
Archimedes ſe arte ſua terram in locũ alium affirmauit poſſe traducere pagina 394.m

Archita

Architas percunctatur oraculum de ciuitate condenda 425.m
Architæ columba lignea qualis 390.f
Archipoſiam talis olim ueteres ſortitos eſſe 291.p
Architectonicarum artiũ dignitas. pagina 453
Arcuatis omnia uideri uireſcere 388.m
Arcus cœleſtis. uide Iris
Ardentes roſæ apud Ouidium 35.m
Area ſiue halos quid, & quomodo fiat pag. 434.p.m.f
Aretinum oraculum 280.p
Argentũ ante Pyrrhi tempora non fuiſſe ſignatum 354.p
Argo nauis cur πασιμέλουσα *uocata pag.* 292.m
Arges fulminis ſpecies, & quanta eius uis 433.f
Argumentatio ab æquiuocis, reijcitur (199.f
Argumentum quid 444.p
Argumenta duplicia, & quæ ibidem
Argumentorũ genus quod Platoni & Ariſtoteli admodum eſt frequens. pagina 546
Argus centoculus 477.p
Argyria quàm grata mulier 611.m
Arianorũ fraudulentia in Concilio Ariminenſi 30.m
Arimanius Zaroaſtri quis, eiusq; ſacrificia 241.m
Ariſta quid 356.f
Ariſtinus quõ ſe expiarit 574.p
Ariſtippi de ſe fiducia 335.f
Ariſtoteles probationes per literas cur certiores putet 5.m
Ariſtoteles cur bracchio è pallio exerto pingatur 42.f
Ariſtotelẽ ſua uolumina non diſtinxiſſe in capita 48.p
Ariſtoteles quantum ſupra naturam aſſurgat 131.f
Ariſtotelis uirtus in diſſerendo 585.m
Ariſtotelis locus caſtigatus 202.f *& pag.* 288.f.289.m.f
Ariſtoteles qd geſſerit in uita 322.m
Ariſtotelẽ qd grauiter torſerit 392.f
Ariſtotelis uerborũ obſcuritas 398.m
Ariſtotelis Ethicorum & Politicorum lib. quid tradant 546.m
Ariſtoteles unde dæmonius cognominatus, eiusq; de hiſtoria animaliũ libri pag. 555.p
Ariſtrati monumentum 652.m
Arithmetica ratio 71.m
Arithmetice quid doceat 554.p
Armorum appellatio quid cõtineat. pagina 363.p.m
Arma antiqua quæ fuerint ibid.f
Armato militi quot milia paſſuum in diem præfinita 341.p
Arnaldi Conſtabilis geſta 512.f *& pag.* 513.p.m
Aromatum multorum confuſio ad quid utilis 251.f
Arquati prognoſticon 212.f
Arragoniæ familiæ ſanctitas, & imperij origo 503.f
Arrogatio quid 573.p
Arrogatio quid & quõ fiebat 577.f
Arſaphes dictus Dionyſius 238.f
Artem deam ueteribus cultam 3.p
Ars nulla in ſuis initijs abſoluta 270.p
Artis præmium honor 330.f
Artiũ inter ſe cõnexio 453.m.553.m
Artes eſſe triplices 350.p
Artiũ gradus in honoribus, & quæ honoratiores 453.m.f
Artium ſingularũ qui præſides 550.m
Artes quæ illiberales & ſordidæ pagina 467.m.f
Artes liberales quæ & cur ſic dictæ, & quotuplices 553.p.m
Artium nomina ſingulariter uſurpari ſolere 592.p
Artemiſia quomodo Rhodios regnum ipſius occupare conantes trucidarit 21. p. & quomodo Rhodum ceperit ibidem
Artemo quid 310.m.311.f
Arteria ex quibus conſtet 50.m
Artèrias ad rationem muſicæ agitari pag. 554.f
ἀρπάζειν *ludus qualis* 293.f
Articulorum præpoſitiuorum & poſtpoſitiuorum contentio 225.f
Articuli qui numeri, & cur dicantur. pag. 584.m
Aruales fratres quis inſtituerit 384.f
Arualium fratrum collegium 411.p
Arueris natiuitas 232.p
Aruræ quantitas 18.m
Aruſpicium quale 498.m
Aſandium, quæ nauigij pars 309.f
Aſbeſtinæ ueſtes quæ 35.m
ἄσκια *mathematicis quæ* 327.m
ἀχύμαστον *quale uitium* 447.f
Aſclepiadis medici cum Fortuna ſponſio qualis 342.m.423.f
Aſcoma quid 309.m
Aſcopera quid 313.m
Aſelgiæ deſcriptio 612.m
Aſinum cur quidam populi auerſentur pag. 236.f
Aſinus Typhoni ſacer & cur 236.f *& pag.* 237.p
Aſotiæ deſcriptio 612.p
ἀσπαραγὶς *quid Polluci* 61.f
Aſparagouia quid, & quis eius uſus pag. 62.p
Aſparagi nõia & ſignificatio 61. m.f *& an antiqs etiã fuerint altiles ibi.*
Aſparagus in quãto honore apud Ioxidas fuerit 62.m
Aſparagorũ ſatio facultasq; & honor pag. 62.p.m
Aſpidis qualis natura 249.m
Aſplenij uirtus, & unde ei nomẽ 44.f
Aſſentatorum ſtudium 97.f
Aſsis æſtimatio 377.p
Aſſes quomodo mutati 578.p.m
Aſtacte quæ ſit 61.p.233.p
Aſtra quõ cœlo fixa 293.m
Aſtragalorũ ludũ ſenibus æque ac pueris familiarem 292.m
ἀστραγαλίζειν καὶ ἀστρίζειν *quid. pag.* 293.p
ἀστράγαλος, ἀστρίας, ἀστρινὸς *ibid.*
Aſtragalos, nomen polyſemon & unde ortum ibidem
Aſtragalomantia 498.p
Aſtronomos ridet 393.f
Atabulus uentus Apuliæ peculiaris. pagina 314.f
Athenæ multas res bonas inuenerunt pag. 379.f
Athenienſes quos publice execrati ſint pag. 27.f
Athenienſibus quomõ fauerit Minerua pag. 189.p
Athenienſium de uirgini uim adferentibus lex qualis 204.m
Athenienſiũ qui ocij damnabantur mulcta quæ 364.m
Athenienſium gloria 512.f
Athyr menſis quis & quando 45.m *& pag.* 232.f. 247.f
Atilæ uirtute regnum auctum, diſsidio liberorũ rurſus euerſum eſſe 413.m
Atlantes inſomnes homines 629.m
Atomi quomodo deſtrantur, opiniones pag. 396.m
Atrabiliorum imaginationes 388.m
Atractos in naue quid 309.p
Attalicæ ueſtes quales fuerint 34.p

Attentum auditorem quomodo faciamus 271.m. 445.p
Atteſtata fulmina Senecæ quæ 361.f
Atteſtari quid 361.m
Attici quàm fugiant σ literā 222.p
Atticus, amicus & accuratus Ciceronis ſcriptorum cenſor 202.f
M. Attilij Reguli factum improbatur pag. 265.f. & 266 p.m.f
Attilus qualis piſcis ſit 68. m. & quo differat à ſturione ibidem
ἄτρωτον quomō latine dicatur 46.f
Auaritia quō omnibus innata ſit 278
Auaritia quomodo plectenda 384.f
αὐχὴν quomodo latine dicatur 48.f
αὐχὴν nauis pars 309 f
Auditus qualis ſenſus, & ad quid conferat potiſsimum 470.f
Auerunci dij 571.p
Auguris boni officium 384.m
Augurem regibus & conſilijs aſſediſſe apud Laconas 560.m
Augurum ius quod 379.f
Auguriorū uaria genera 498.p.m.f
Auguria rerum agendarū ex talis olim capta 292.f
Auguria & auſpicia quando ceſſarint. pag. 565.m
Auguſti prodigium de leuo ſibi calceo præpoſtere inducto 2.p
Auguſti dictum in negligentius accipientem ipſum conuiuio 157.f
Auguſtus Cæſ. quomō imperij onus ſibi leuarit 287.m
Auguſtus cur equitis Romani maxime oberati culcitram ſibi emi iuſſerit. (361.p
Auguſtus Cæſ. quō uocem emendarit 450.f
Auguſtus quomō ex agaſone fortè occurrente omen ſumpſit 565 f
Auguſti imaginem quis artifex optime expreſſerit 583.p
Auguſtū omnia quæcunq; loqueretur, literis mandaſſe 597.p
Auguſtalis nauis 307.m
Auicula Homerica 334.m
Aui ꝓ maioribus in uniuerſum 368.p
Auris Memoriæ dicata 361.m
Aurem cur uellimus alicui ibidem
Aures liberorum cur parentes exoſculentur 470.f. 492.p
Aurum qui primus ſignarit ignotum. pag. 577.m
Aurum & argentū quomodo in uſum tantamq; æſtimationem uenerint. pagina 282.p
Aurum poſculentum ſeu potabile. pagina 322.p
Aurum in animis adoleſcentum apud Platonem ſitum, quid ſit 328.p
Aureæ ueſtes 39.m
Aureus apud Iuſtinianum quantū ualeat 297.m
Auſpicia per acumina quæ fuerint 17.f
Auſpiciorum obſeruatio, & quod maximum & præſtantiſsimum auſpiciorum genus 21.m.f
Auſpicia magiſtratibus cur data. pagina 376.f
Auſter unde ſpiret 430.f
Aut ter ſex, aut tres teſſeræ, prouerbium 295.m
αὐτὸκρατον Academicorum 455.p
αὐτάρκεια quomodo latine redditur. pag. 464.m
αὐτοκράτωρ & αὐτάρκης 223 p
αὐτάρκης cur Iouis pollici Agoracritus inſcripſerit 330.f
Autumni conditio 237.f
Axierus quis 570.f
Axinomantia quæ 498.m
Axiocerſa & Axiocerſus qui 494.p
ἀξίωμα quid 366. p (570.f
Axiomata quæ dicantur 555.m

B

Babylonica periſtromata qualia. pagina 33.f
Bacchi uis ignea 634.f
Bacchus è cōcremata matre æditus cur dicatur 12.f
Bacchica ſacra qualia 238.p
Bal Aegyptijs myrrham ſignificare. pagina 251.m
Balthaſar in pariete humanam manum ſcribentem uidet 293.m
Βάναυσοι artes quæ dicantur 467.m
Baptiſtæ Fidelis laudes 73.m
Barbarus & ſeruus natura idē 362.m
Barbara nomina in el quomodo ueteribus pronunciata 31.p
Barbaros inſectatur 270.271
Barbariem occupaſſe Italiam, omneſq; ſimul artes 270
Barbatæ mulieres num abominabiles. pagina 8.m
Bardocucullus quid 311.p
Baris quid 562.f
Baris nauicula Charontis 308.p
Baris papyracea Iſidis 233.f
Baſara quorum ueſtis 37.f
Baſiliæ ueſtes 37.m
Bauari unde oriundi 551.m
Batrachides & batrachiæ ueſtes 36.f & pag. 37.m
In Beatricis Pannoniarum reginæ funere oratio 503.m
Beati qui 367.f
Bebæon & Bebon 242.m
Beccefelinus qualis uir fuerit 610.m
Belliſſarij exercitus quomodo pane corruptus 311.f
Belluata inſignia quomodo cœperint. pag. 248.m
Belluata ſtromata apud Plautum quæ. pag. 365.m
Bellum una de cauſa tantum ſuſcipiendum 544.m
Belli ciuilis origo 583 p
Bellum cuiuſmodi iuſtum ſit 464.m
Bellum pater & dominus uniuerſorum Heraclito 241.f
Bella quando ſuſcipienda ſint 530.f
Beltrandus Conſtabilis 513.m
Bened. ẽti de Acoltis Card. Rauennatis laus 137.m f. & 138. p.m.f
Beneficiū à quibus ſit petendum 523.f
Beneuentum unde appellatum 558.f
Beroſo cur erexerint ſtatuam aurata lingua Athenienſes 554.f
Betæ ueſtes 38.f
Betonicæ ſeminis uirtus 498.p
Binarius numerus notatur Aegyptijs per Dianam 231.f
Binarius numerus quid ſignificet. pagina 250.p
Biremis quis inuentor 301.f
Biſextilis anni ratio 547.m
Bœotios cur ilici ſimiles dixerit Pericles 411.p
Βῶλος in naui 309.f
Bombardæ deſcriptio, & quomodo inuenta 312.m.f
Bomonicæ Laconum 493.p
Bonus uir priſcis non temere quiſquam appellabatur 190.m
Bonum quibus nominibus Pythagorici expreſſerint 242.p
Bonum naturale quod 367.f
Bonum ciuile quod ibidem
Bonū omnia appetere 453.p. & inde
Bonum inter tranſcendentia cenſeri. pagina 454.m
Boni cōmentitiam eſſe ideam 454.m
Bona alia potiora, alia poſteriora eſſe pag. 454.p

Bona

Bona ex malis nunquam, mala ex bonis aliquando oriri poſſe 30.p
Bonorum rerum ubertas conditionem non facit meliorem 318.p
Bona publica quæ dicantur 347.p
Bona mala, quid ſignificet 356.f
Bona alicuius quæ dicātur 360.f
Bona quomō proportione quadam conueniant 455.m
Bona eſſe duplicia 455.f
Bonorum utrorum epitheta quæ apud Homerum 235.m
Bonorum & malorum miſcellam eſſe quandam 241.p
Bonorum appellatio duplex 367.m.f
& quæ complectatur ibidem
Bonis noſtris quæ annumerentur, ibid.
Bonitatis argumentum quod maximū. pag. 528.p
Boreas unde ſpiret 430.f
Boreæ flatus unde 314.m
Borſus primus Ferrariæ dux 538.m
Bos, ſerui uices gerit in familia pauperum 362.f. 458 p
Braſidæ dictum 329.p
Breuitatis affectatio, & qualis deceat. pag. 443.p
Briareus centimanus 477.p
Brimo eadem quæ Proſerpina 501.p
Britanni qur ſe obleuerint glaſto. pagina 14.m
Βρογχος, quid 48.m
Bruto quale ſpectrū occurrerit 360.m
Brutia pix, & eius efficacia 305 p
Βου in compoſitione quid faciat 16.f
Buccellatum. Marcellino 315.f
Buccinum, conchylij nomen eiuſq; deſcriptio 36.m
Bucentaurus nauis unde ſic dicta. pagina 306.m
Burenſes ex talis augurari 292.f
Buſiritæ quare non utantur tubis. pagina 236.f
Buxus cur ſterilis 630.m

C

κ literæ ius uſurpat ſibi τὸ του 222.m
κ & γ affinitas 222.m
Cabala cur ſic dicta 3.f
Cabala quid ſignificet 41.f
Cabaliſtarum ſecta 41.f
κακόζηλον quale uitium 447.m
Cadauera uirorum ſupina, fœminarū prona fluitare 302.p
Caduca glans, caduca poma 356.m
& pag. 357.m
Caduceus Mercurij qualis, & qui eo ſint olim uſi 410.f
Caduceatores qui ibidem
Cæci cur prudentiores mutis & ſurdis. pag. 470.f
Cæcias quando ſpiret 314.f
Cæcilia Metella quomodo omen ſororis filiæ acceperit 560.p
Cælij Calcagnini libellus de appellationibus rei curulis 7.m.f
Cælius libellum Plutarchi De Iſide & Oſyride latinum fecit 12.f
Cælius non offenditur obtrectatoribus eum erronem in diſciplinis & deſultorem compellantibus. Ibiq; ſtudiorum ſuorum rationem docet 22.f
& pag. 23.p.m.f
Cælius quomodo ſua ſtudia inſtituerit. pagina 26.f
Cælius hic quid de ſe iactet 83.m.f
Cæl. quō oculorū uitio laboret 84.p
m. & quam artem exerceat, ibid.
Cælij Calcag. familiæ nobilitas 93.p
Cælij Calcagnini cum Conſtantia Rangona contentio 282.f. 283.p
Cælius Calcagninus quomō ſua ſit ſtudia moderatus, queq; geſſerit. pagina 324.f
Cælio Calcagnino, cur Cælij nomen inditum 566, m. & quomodo infans ſe geſſerit dum baptizaretur. ibid.
Cælij Calcagnini ingenium & natura. pag. 54.f
Cælij amor erga Zieglerū 54.55.56
Cælius quid annulo ſuo inſcripſerit. pagina 591.f
Cælius ut populum opprimeret nocuit etiam Reip. 384.p
Cælum quomodo expreſſerint Aegyptij 231.f
Cœlum ſtare immotum, quibus rationibus probet 389. & deinceps
Cæneus quali fuerit corpore 476.f
Ceræ odor, qualis 53.m
καιρικαὶ horæ quæ Græcis 340.p
Cæruleus color 37.m
Cæſaris ſcripta qualia 273.f
Cæſaris dictum 279.f 280.p
Cæſar dictator quomodo itinerum ſecuritatem precatus ſibi ſit, cōſcenſurus uehicula 585.m
Cæſar quod iratus male iudicarat, quomodo placatus raſartierit 422.p
Cæſar cur cautior in ſenecta ad bella ſuſcipienda 540.f
Cæſarem ſex dactylothecas Veneri conſecraſſe 581.m
Cæſitius color quis, & unde dictus. pagina 36.f
Caij Imperatoris nauis & obeliſcus in Vaticano conſtitutus, ingentia opera 303.m
Calamus, ſeu culmus quid 356.f
Calantica, quæ ueſtis 37 p
Calcagnini Protonotarij laus 654.p
Calcagninæ familiæ ſacerdotium gentilitium inuadūt fratres Capones. pagina 76.f. 77.p
Calcaneum in naui 309.f
Calculi quales ab initio fuerint 297.f
Calculis in ludo quot fuerit opus. pagina 299.m
& qui eo ludo ſint uſi ibidem
Caligo unde proueniat 427.f
Caligula quomodo ſe deum eſſe affirmarit 326.f
Calliblephara oſtrea, cur ita uocata. pagina 73.f
Callidius quomodo à Cicerone reprehenſus 452.p
Calliſthenem quid perdiderit 401.f
Callimachi texitechni uitium 446.m
καλώδια quid 310.f
Calor lumine fortior ad penetrandum. pag. 432.m
Calthulæ ueſtes unde uocitatæ 43.f
Caluitij & caniciei contentio 628.p
Calumniatoris quàm uirulentus morſus 286.p
Calumniæ apparitores qui ibidem
Calumniæ fontes tres 416.m
Calumniæ miniſtri commodiſsimi qui. pag. 419.f
Calyptra, quis ueſtitus 37.p
Calx ſarmenti quid 20.m
Camilli Viſtarini præconia 53.p
Camillus Conſtabilis 513.m
Campſoria ars merito odioſa 467.p
& cur introducta ibidem
Cancellarius, uox incertæ ſignificationis 60.m
Candauli uxorem ſuam alieno ſpectandam exhibenti quid obuenerit. pagina 418.f
Candidati qui, & unde dicti 34.m
Candor an nigredini præſtet 599.m
Candys ueſtis quæ 37.m
Canicies ſenum cur albicet 237.f
Canos & prudentes uiros ſectando qd proficiamus 22.f

Canicule ortus uis in maris 315.p
Canidia uenefica 501.m
Caninij leſe maieſtatis accuſati magnanimitas 422.p
Canis Græcis, Iſidis aſtrum 234.f
Canis ligneus quid 569.p.m
Canis quomodo Iſidem in Aegyptum uexiſſe dicatur 306.f
Canem maſculum catellos duos lactaſſe, pag. 8.f
Canē die iuxtà noctuq; uidere 240.f
Canis honor apud Aegyp. & cur ibid.
Canes pro calculis 297.f.298.p
Canes cur annua ſupplicia pendant. pagina 387.p
Cannarum internodijs nauigatum aliquando 305.p
Canobus, quid Aegyptijs 234.f
Canon quid ſignificarit olim Romanis 16.m
Canon Polycleti quis 275.m
Canon frumentarius Pertinacis Imperatoris quem moriens reliquerit. pagina 200 p
Canonia quid 310.p
Canterium quid 10.m
Cantilena quid ſit 593.p
Cantilenam bifariam aduerti poſſe. pagina 593.m
Canuſina lana qualis 39.f
Canuſinum & canuſinati 311.p
καπηλικὰ mercatura que 263.p
Capnomantia 498.m
Capparis à Zenone honorata 62.m
Caprifici materia qualis 29.m
Caprifico boues reddi immobiles. pagina 29.m
Caprifici cineris qualis uis ibidem
Captum ab hoſtibus maxima capitis diminutione teneri 341.p
Capyris, ueſtis 37.m
Carbaſa que dicantur 310.p
Carbonis ſtudij aſsiduitas 320.f
Carcheſium in naui quid 309.f
Cardinalitia dignitas 509 m. 600.f
Carina nauis 309.p
Carinarum forma & ratio 305.m
Carneadis opinio de neceſsitate 396.f & pag. 397 p
Carneadis argutum ingenium 497.m
Carnem humanam in campo ligneo oſſibus ludere, ænigma exponitur 3.f
Carnes que optime ſint 72.f
Carolus Ruinus 277.p
Carolus Strozza 506.p
κάρπος, liber Ptolemæi 399.p
Caſmilos quis putetur 494 p. 570.f
Caſtiaca ueſtis 37.p
L. Caſſius qualis uir eiusq; lex 384
Caſteria quid 310.m
Caſtor & Pollux primi ἄνακτες dicti 571.p
Cataclyſmus unde proueniat 428 m
Catagogis, ueſtis 37 f
κατάφασις quid 9.m
Cataphractum nauigium 310.p
Cataſcopiæ naues 307.f
Cataſtictos ueſtis qualis 37 f
Cataſtroma quid 310.p
Catechiſtæ qui dicantur 3.f
Catechumenos, qualis uox et quid ſignificet 3.m
κατηχεῖν quid ibidem
Catonis ſenis de abolenda Carthagine conſilium 266.f
Cato cur L. Flaminium ſenatu eiecerit pag. 285.p
Catonem nauigaſſe pœnituit 301.m
Catonis aſsiduum ſtudium 320.f
Cato cur in humili loco uoluerit tumulari 334.m
Catonis dictum in comatulos 418.f
Catoptromantia que 498.p
Cattæ, naues 307 f
Catulli locus interpretatus 357.p
Caua luna, & Caui menſes quid ſignificent 9.f
Caucaſi mare 428.m
Cauda & caput draconis 607.p
Caunaces ueſtis 37.f
Cauri flatus unde 314.m
Cauſa ſua nullam rem carere 337.p
Cauſam omnes res habere, etiamſi nobis incerta ſit 391.m
Cauſas rerum eſſe duplices 398.f
Cauſæ iugulus quid 344.m
Cauſeum quid 311.m
Cedi iure que poſsint 577.p
Cedrelate arbor que 483.p
Cedri materiam eſſe æternam 302.f de ea prodigioſum exemplum ibid.
Cedrum ingentem in Cypro olim cæſam ibidem
Cedri deſcriptio 482.f.483.p
Cedriū quid, & quanta eius uis 305 p
Celebrandi ſcribere & facere, quid differat 653 p
Celeuſma quid 313.m
κελεύσεις quid 313.p
Celetes, Celetia, Celox 307.m
Cellarium in naui 311.f
Celocis inuentor quis 301.f
Celmis, unus ex Idæis Dactylis 570.p
Cementitias ſtructuras ultra centeſimū annum non durare 63.m
κεγχρὶς que auis 437.p
Cenſores qualia nomina prima in cenſu recipiebant 11.f
Cenſorum munera que fuerint 378.p
Centaurus nauis cur ſic uocata 306.m
Centauri poetarum qualia monſtra pagina 477.p
Centaurium potum omnia mala medicamenta aluo eijcere 498.p
Cento 37.p
Centones in nauibus 311.p
Centrum quid Græcis dicatur 360.m
Centrum terræ umbilicum eſſe 390.m
Cepionis & Druſi inimicitiæ unde ortæ, pag. 581.m
Cepas cur Aegyptij ſacerdotes auerſentur 230.f
κεραυνὸς ψολόεις quid 433.f
Cerberi in Somatia deſcriptio 612.f
Cercurus à quibus inuentus 301.f
Cercurus unde nomen habeat 306.m
κερκιδοποιητικὴ que ars 463.m
Ceres que myſticè 239.f
Cerinæ ueſtes cur ſic appellatæ 34.f
Cereris ſacra 333.f
Ceruchi quid 310.m
Cerui quando & cur lateant 28.f
Ceruis fœminis cur dempta cornua. pagina 634.f
Ceruleus color qui 12.p
Ceſsio iuris quid, & quomodo fiebat pag. 354.f. & 576.m
Ceſtrei ingenium 636.f
Cethegi menſa magni precij 483.m
χαίρειν omnibus diei horis uſitatum pag. 424.p
Chalaſiris ueſtis 37.f
Chalazophylaces Cleonis 315.f
χαλκέμβολα 312.m
Chalcembolæ triremes ibidem
Chalcenetes quid 309.p
Chalaza quid 38.m
Chalybis uis 314.p
Chalybeum ſpeculum ibidem
χεῦμα in compoſitione 16.f
Chamæleonis uarietas 402.p
Chameleuce, que herba ſit 43.f
Chaos quid 244.m
χαρὰ que dicatur Græcis 621.p
χάραξ quid & Characatæ uites 10.p

χάρις

χάρις decor 267.f
Charitonis & Melanippi mutuus amor pag. 439.p
χαρμόσυνα feſta 236.m
Chaſma unde fiat 427.m
Chelyſma in naui quid 309.p
χημίαι quid 237.f
Chenoſiris, id eſt hedera 238.f
χῖος, talorum iactus 290.p
Chiromantia quæ 498.m
Chirodota ueſtis unde dicta 37.f
Chius ad Coum, prouerbij interpretatio 289.f
Chius adſtans nõ ſinit Coum loqui, prouerbium in quos conueniat 290.p
Chlæna, quæ ueſtis 37.f
Chlamys, Chlamydula, Chlamydatus pag. 37.f
Choeac menſis quis 45.m
Chordax quis pes Ariſtoteli 449.p
Chordum quid 358.p
Chorteas ueſtis 37.f
Chriarũ uſus in oratione & uirtus, pagina 447.f
Chryſius quàm honoratus uir 611.m
Christũ non prius ſanctã ciuitatem ingreſſum eſſe quàm domitæ aſinæ inſediſſet 128.f
Chriſtus quatenus plus deus quàm homo 494.m.f
Chriſti corporis proprius locus ubi, pagina 494.f
Chriſtus quomodo in eucharistiam recipiatur ibid.f
Chriſtianorum omnium eadem reſpub. pag. 409.p
Chroni deſcriptio 611.f
Chymiſtarum uanitas 322.p
Chryſalis quomõ ex Chryſalo immutata 637.m
Chryſippo cur manus fingatur contracta 42.f
Cibi retrimentorum conditio 229.f
Ciceronis locus explicatur aut emendatur 4.f. & 5.p.m. 6.f.7.f.17 f 21.f. 31.f. 32.p. 53.p. 63.p m.64.p.m. 65.p.74.m.299.m 339.m
Cicero quem ſibi imitandum propoſuerit 331.f
Cicero librum De officijs aliud agens ſcripſiſſe uidetur 263.m
Cicero quomodo imitationi ſtuduerit pag. 274.m.f
Cicero quomodo ſua ſtudia temperarit 322.m. quando & cur philoſophiæ operã impenderit ibidem
Cicero qua de cauſa peſsime ab aduerſarijs audiuerit 334.m
Ciceronis ioci 259.p
M.T. Ciceronis oratio qualis 273.m illicq; eius laudes percenſentur
Ciceronis laus 284.m
Ciceroni quid uitio datum in Cluentiana 445.m
Ciceronem imitandum ſibi propoſuiſſe, profeciſſe eſt 448.p
Ciceronis intrepidum reſponſum pagina 422.p
Ciceronis & Roſcij certamen 452.p
Ciceronis ſumptus eximij menſæ. pagina 483.p
Cic. iniquitas in oratione qua proſcindit legum peritiam 544.m
Ciceronis matrem lagenas etiã inanes obſignaſſe 581.p
Cic. in oratione pro P. Sextio commentario uſum 596.f
Ciconis cur Theſſalis ſacra 249.m
Cidaris, ueſtis 37.m
Cilicia 312.m
Cillius color 36.f
Cimbaricum amiculum 38.p
Circius uentus Galliæ peculiaris 314.f
Circuli nec initium nec finem eſſe. pagina 318.m
Circulus, & circularis motus 392.m
Ciris pietas in parentem, & cur criſtata ſit 478.m
Circumferentia quid 392.f
Cithara datum remigibus ſignũ in Argonaui 313.f
κίλλος quid Doribus ibidem
Citrea materies qualis 302.f
Citreta quõ apparanda 480.p.m
Citri arboris deſcriptio 482.p.m
Citrius unde tranſlata & propagata, generaliſq; eius deſcriptio 479.f
Citroſæ ueſtes unde ſint dictæ 482.m
Ciuis non legitimus quis 23.p
Ciuis pernicioſus quis habitus 385.f
Ciuilis principatus qualis ſit 468.m
Ciuilium ſeditionum cauſæ quæ 222.f
Ciuitas quid 457.m. & quis eius finis ibidem & 458.m
Ciuitatis gubernatoris officium ibid.
Ciuitatis incunabula unde proficiſcantur 459.f
Ciuitatem quid inficiat & quid emendet 383.f
Ciuitatem & uitæ aptiſsimã & ſecundum naturam eſſe 458.f
Ciuitates quæ optimis legibus inſtitutæ exiſtimentur 332.m.f
Ciuitates olim ſingulas ſuum habuiſſe regem 458.m
Ciuitatum pulchritudo quæ ſit 414.f
Claſſes ſuas pro imperij tutela ubi habuerint Romani 315.m
Claſsis unde conſtet 307.f
Claſsi procinctæ neceſſaria 312.m
Claſsicum quid ſignificet 313.m
Claſſendix quid ibidem
Claſsis Veneta quomodo in agrum Ferrarienſem irruperit, expugnataq; ſit à duce Ferrarien. 184.& dein.
Clauatæ ueſtes & Clauus quid 39.p
Claui nauium ex qua materia debeant fieri 304.f
Clauſula quid oratoribus dicatur, pagina 448.m
Clauſulæ uitia quæ & uirtutes ibid.f
Cleanthis aſsiduitas in labore 328.m
Cleanthes quomodo ad philoſophiam excitatus 333.p
Cleanthes quomodo exprimatur à ſtatuarijs 43.p
Cleobinicon, ueſtis 37.f
Cleonis chalazophylaces 315.f
Cleonis ſententia peruerſa 419.m
Cleopatra quali naui & qualiter exornata profecta ſit ad M. Antonium pag. 307.p
Cleopatræ ſponſio cum Antonio, qualis pag. 342.m
Cleopatræ unionis precioſitas 115
Cleis in naui quid 309.f
Clientuli qui dicantur 37.p
Clitopodium quid 309.p
Clodij adoptio cur improbata 573 p
Clupea piſcis 68.f
Cn. Flauius cur tribunus plebis, & ſenator & ædilis curulis ſimul creatus pag. 543.f.580.m
Cnephagenetus, deus æternus & immortalis 234.f
Cnephatus ſeu Technatis cur Menidem ſit execratus 231.p
Cniderges naues 307.m
Coccinis ueſtibus unde nomen 34.f
Coccum ubi & quid 36.f
Cocci coloris præſtantia 35.m
Cochlearis menſura 66.p.m
Cochleariũ duæ ſpecies 67.p. earumq; menſura Ibidem

Codex

Codex ſeu caudex quid 306.m
Codicariæ naues ibidem
Coemptio inter uirum & mulierē quo modo fiebat 366.m
Cœnatoriæ ueſtes 537.m
Cognationis graduū dimenſio 368.m
Cogentia quæ dicantur 261.f.262.p
Cognatorum hereditas quouſq; admittatur 375.m
Cognitionis noſtræ maximam partem à ſenſibus pendere 321.m
Cognitionum opifices quinq; 15.p
Cognoſcere inſtrumenta quid 371.p
Cohortis prætoriæ ſtipendium quantum 354.p
κοιλίας ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω 49.f
κοιλοστομία quid 451.p
Colobia ueſtimenta 37.f
κῶλον orationis 451.m
Colonum bonū appellari, quondam laus ampliſsima 385.p
Colonorum, id eſt, in colonias miſſorū, quæ fuerit conditio 349.p
Colophona addere unde ortum 306.p
Color ceruleus & ſilaceus qui 12.p
Color coloſſenus, qui 16.f.17.p
Colorum nomina uarijs ex rebus deſumpta 35.p.m
Colores principales in ueſtib. qui 35.m ibiq; de coloribus multa
Colores perſonarū apud Comicos 38 p
Colorum dinotio & deſcriptio quàm difficilis 198.m
Coloribus tantum quatuor, immortalia opera expreſsiſſe clariſsimos pictores 11.f
Coloſſenus color quis 16.f.17.p
Coloſſenſes unde dicti 17.p
Colloquia Eraſmi cur Paulus III. pontifex prohibuerit legenda 195.m
Columba Arceſilæ qualis 402.p
Columba lignea Architæ 390.f
Columbæ ne mutent ſedem quomodo fiat 437.m
Columbarum amor erga tinnunculum pag. 437
Columna execrationibus in Menidem inſcripta cur Thebis poſita 231.p
Columnarij redemptores qui dicantur pag. 208.f
Colus in naui, quid 309.f
Colymbetes 313.m
Colaciæ deſcriptio 611.f
Cometa & pogonia quomodo differant 427.m. & cuius ſit ſubſtantiæ ibidem
Cometæ unde proueniāt 427.m & inde
κωμικὸς μάρτυς quis dicatur 65.p
Comicus teſtis quis 208.f
Comitia cur nundinis non licebat habere 385.f
Commendationes Tyrannorum quales pag. 279.f
Commentarij ſubſidio uti quàm fœdū ſit 595.f
Commentarijs in recitandis orationibus qui ſunt uſi 569.f.567.p
Comitialis morbi remedia 568.m
Commiſſum pro delicto ſeu pœna delicti 174.p
Cōmitti in publicum ibidem
Committere uarie uſurpatur apud Iuriſconſultos 173.174.p.m.f
Cōmunia eſſe omnia ſecundum naturā, & quomodo priuata fiant 257.p
Cōparatio rei conditionē mutat 256.f
Compluuiatis ueſtib. unde nomen 43.f
Compluuium & cōpluuiatæ uites quid pag. 10.m
Compoſitio ἄρυθμος & εὔρυθμος 449.m
Conatus egregij quando maxime laudandi 553.p
Concha, nauis 307.f
Concha duplex, eiusq; menſura 67.m
Conchilij coloris præſtantia 35.m
Conchyliatæ ueſtes & purpureæ quomodo inter ſe differant 36.p
Conchyliorū deſcriptio 36.m
Concoctio ubi fiat 49.m.50.m
Concordiæ templum à Camillo conſecratum 414.f
Concordiæ Symbola qualia ibidem
Condicere quid 31.f
Condici & condictio quid 369.f & 370.p
Conditionales creditores & debitores qui 370.p
Conducere quid 341.f
Cōfirmatio qd debeat efficere 445.m
Confutatio quid faciat 445.m
Congius quantum capiat 201.p
Congium liquidis & aridis æquè conuenire 201.f
Coniuncta pro disiunctis accipi aliquando 368.f
Coniunctionem aliquando pro disiunctione accipi 356.p
Conquirendi diſciplina an eadem ſit cū œconomica 463.m & inde
Conquirendi quæ ſpecies ſecundum naturam 464.m
Conſciētiæ cauſa cur bonus libēter emoriatur 280.p
Conſecranda dijs quæ ſint & quæ non pag. 380.p
Conſentes dij unde dicti 410.f.411.p
Conſilium nocendi quis habuiſſe cenſeatur 369.m
Conſilium ſine effectu quādo puniatur, & quando non 370.p
Conſilia ſecunda eſſe meliora, ſed non carere pœnitentia 413.m
Conſonantium lis pro genere auctio pagina 225.f
Cōſtabilis familiæ laudes 512.f et inde
Cōſtantia fundamentum omnium uirtutum 648.m
Conſtitutiones principales ſeu imperiales quando cœperint 543.f
Conſuetudinis uis 329.f
In Cōſultatione quid ſpectandū 212.p
Cōtentiōis in actionib. utilitas 332.p
Contentiones quorum uehementiſsimæ 410.m
Conteſtatio quando fiat 362.p
Conti cur inuenti 311.m
Continens & temperans quid differant 259.p
Continentia ædificia quæ 339.m
Contractum quid ſit 372.m
Contractus & cōtrahere quid 349.m & pag. 450.p
Contractus quibus rebus fiant 338.p
Contractus nominis & rei appellationem requirit 341.f
Controuerſia per quas res fiat 343.m
Contumeliæ aram fuiſſe apud Athenienſes conſecratam 3.p
Contumeliæ templum Athenis 379
Contumelia quæ minime tolerabilis pagina 418.p.m
Conuentiones quibus rebus fiant 338.p
Conuexum & pandum 392.m
Coopteria quæ dicantur 310.p
Κῷοι, talorum iactus 290.p
Copta Rhodiaca 311.f
Coptitæ quomodo ſacrificent Typhoni 236.f
Copto urbi unde nomen 232 f
Κόπτειν quid ſignificet ibidem
Corbita qualis nauis 306 m
Corbo, qualis uir, eiusq; lex 384
Corinthiorum in ædificando ambitio nimia 63.f

Cornelij Nepotis locus emẽdat⁹ 201.m
Cornelij Ruffini factũ & dictũ 401.f
Cornicũ amor cõiugalis quãtus 564.f
Cornus quibus rebus uſui eſſe poſsit pag. 304.m
Corona apud Romanos prima quæ fuerit 384.f
Corona roſtrata cui data olim 312
Coronaria quæ dicantur 14.f
Corporũ cœleſtiũ prærogatiua 495.f
Corporum dimenſiones quales 268.m
Corruda ſylueſtris aſparagus 61.m.f
Coruinorum nobilitas 503.f
Corybantes qui 332.p
κορυβαντιᾶν, quid 569.f
Coſcinomantia qualis 498.p
Coſdroes, ſe deũ haberi noluit 326.m
Cothon quid ſignificet 315.p
L. Cotta quid ſectatus in agendis cauſis 450.f
Cottabi uſus 225.m
Cotyla quæ & hemina 201.p
Cotys quomodo uoluerit deus haberi pag. 326.f
Craſſus diues, qualis decoctor 361.p
Craſſus quomodo uſus ſit indice in agendo 452.m
Craſſus quomodo monitus ne iret in Parthos 558.f
Craſsi libertas erga Philippũ 448.p
Crateras tres in conuiuiis in uſu fuiſſe quondam 425.m
Crateri odium in Philotam Parmenionis 286.p
Cratides cur Ageſilao cõſuluerit ut Lyſandri orationẽ ſupprimeret 595.p
Credere omnia, & nihil credere, æque uitioſum 603
Creditor & creditor cõditionalis quid pag. 370.m.f
Creditores qui dicantur 344 p.m.f & pag. 345.p
Cremaſterium quid 406.m
Cribro pollinario cur eruditionem Aegyptij ſignificauerint 525.m
Crici quid 311.m
κρικωτὸς ratio, quæ 584.m
κρίνον, lilij ſpecies 24.f
κρίνους quaſdam naues cur Libes appellauerint 306.f
Criſpi Paſsieni ſententia 523.f
Criſpus Paſsienus orator à quibus iudicium, & à quibus beneficium ſibi optauerit 210.f
Critolai trutina 327.m
Crocodilũ carere lingua, eiusq́; naturæ pag. 249.m
Crocodili ubi edantur 242.f
Crocodili quibus diebus neminem lædant 315.p
Crocotæ ueſtes cur ſic uocatæ 34.f
Crocutæ uariatio 402.p
Crœſus ab oraculo illuſus 588.f
κρομμύα ἐσθίειν 230.f
κρόνον eſſe χρόνον 237.p
Crotone ſalubrior, prouerbium unde ortum 425.f
Crotoniatarum iactantia 418.m
κτιλωνίαφοι qui dicantur 44.p
Cteſibij organa pneumonica et hydraulica 554.f
Cteſibium cur tantopere admirati ſint ueteres 387.f
Cubos antiquis oſſeos fuiſſe 3.f
Cubum Latinis produci, Græcis corripi perpetuo 296.m.f
Cuci & Cuciophora, arbor 311.m
Cucupha pro ciconia 19.p
Cucupham ſeu ciconiam cur in regum ſceptris exculpſerĩt Aegyptij 537.m
Culeus quid 313.m
Culmus alias calamus quid 356.f
Cupido. uide Amor & Eros
Cupidinis natiuitas 276.p
Cupidinum deſcriptio 612.m
Cupiditas hominum quàm late graſſetur 420.f
Cupreſsi materies qualis 302.f
Cupreſſus ære diuturnior exiſtimata quondam 302.f
Curiatus homo ſordidiſsimus Decium Brutum & P. Scipionem uiros clariſsimos in uincula coniecit 383.m
Curio quomodo taxatus ſit in agendo pag. 452.m
C. Curionis theatra qualia 388.f
Curionis obliuio 449.f
Curij in talario ludo eruditio 293.p
Cuſæ opinionem fuiſſe, quòd cœlum ſtaret & terra moueretur 395.p
Cuſtos, palmes quis dicatur 10.m
Cyanus quid ſit 35.f
Cyathus quota ſextraij pars ſit 201.p
Cybioſactes cur rex Syriæ cognominatus 299.f.300.p
Cybelum oppidum 219.m
Cybium quid ſit 299.f
κύβοι teſſeræ latinis 294.m.f & pag. 295.p
Cyclamini radicis amuletum 498.p
Cyclas ueſtis 38.p
Cyclopũ terra et qualis fuerit 477.m
Cydarim erectam ſoli Perſarum reges geſtabant 326.f
Cydarus & Cydalus nauis 307.f
Cygnus nautis cur gratiſsimus des pagina 314.p
Cymatilis ueſtis 34.f
Cymbæ 307.m
Cymbam quis inuenerit 301.f
Cymindes quæ auis 572.f
Cynopolitarũ cum Oxyrynchitis pugna 248.f
κύων, talorum iactus 290.p
Cypaſis ueſtis 37.f
Cyphi qualis mixtura, & quis eius uſus 251.m
Cyrbaſia ueſtis 37.m
Cyrene cur ὀλιδενδρυχέρυ appellata 4.f
Cyri pædia Xenophontis 5.f
Cyri inſignis memoria 450.p
Cyri potentiæ regis 220.p
Cyri uictoriæ 235.p
Cyrbæis quid oraculum reſponderit 336.m
Cytos in naui quid 309.m
Cytinus quid, eiusq́; uſus medicus pagina 568.f

D

DActyli Idæi, qui eorumq́; uis 569.m. 570.p.m
Dactylothecam quis primus Romæ habuerit 581.m
Dædali tripodes quales 460.p
Dædalum pennis uolaſſe quid ſignificet 306.m
Dæmonum præſtigiæ 498.f. 499.p
Dæmonum magnorum natura qualis pag. 235.p
Dæmonum appellationem bonis & malis tribui 235.m. eorumq́; functiones Ibidem
Dæmonum aereorum & terreſtriũ functiones 563.m
Dæmones nunc non poſſe illudere hominibus 112.p
Dalmaticæ ueſtes 34.p
Damatrius menſis quis 247.f
Damni illati quæ mulcta ex leg. 31.f
Damnamenæus, unus Idæorum Dactylorum 570.p
Dantes Poeta 132.p
Dati pro teſſeris 296.m
Datatim ludere quid Ibidem

Daucus qd & qualis eius radix 63.p
Debitores conditionales & certi qui pag. 370.m
Debitor quomodo ſatiſdatoris locũ obtineat 374.p
δεκάπρωτοι qui Græcis 7.f
δεκαπρωτεία quid 8.p
Decem primi aut decẽ legati apud Cic. qui dicantur 7.f
Decem & ſeptem numerum abominantur Aegyptij 240.p
Decius Brutus à C. Curiato in uincula coniectus 383.m
Decor χάρις, eiusq; uis 267.f 268.p
Decoris natiuitas 622.p
Decumani qui dicantur 347.f
Decuriones qui ſint 7.f
Defenſio quot modis annotetur in iudiciali ſtatu 444.m
Defenſio finitiua & legalis quæ ibid.
Definitio ex quibus conſtetur 253.f & quid 254.p
Definiendi ordo quis ſit 254.p
Definitionibus Iureconſulti & oratores nõ temere ſe obſtringũt 254.m
Deformitas magnum malum 654.m
Delationi qui maxime cõmodi 419.f
Deliberatiuum cauſæ genus quid tractet 444.m
Deliacorum ambitio in ſtructuris 63.f
Delicias quid pariat & quid educet pag. 650.m
Deliciatum 63.m
Delicia trabs et Deliciares tegulæ ibid.
Deliquia ſolis & lunæ quomodo antiqui obſeruarint 314.f
Delphici gladij uſus multiplex 457.f
Delphis in naui quid 309.p
Delphinophori naues quæ ibidem
Delubra. uide Templa
Demarati dictum in Philippum Macedonem 411.p
Dementiæ diſcuſſorium mirrham eſſe pag. 251.m
Demetrius ignominiæ cauſa aureis talis à Phraate donatus 292.f
Democritus cur fingatur ridens 43.p
Democriti ſtulta opinio de terra & mari 429.m
Democriti medicamentum qualem felicitatem præbebat 499.m
Demonſtratio quorum haberi nequeat 264.p
Demonſtrationes Ariſtotelis per literas 5.m
Demonſtratiuam orationem quæ ornamenta decorent 448.m
Demonſtratiuum cauſæ genus de quib. tractet 444.m
Demoſthenis qualis oratio 273.p
Demoſthenẽ difficulter expreſsiſſe R. pag. 442.f
Demoſthenis fulmina 449.m
Demoſthenis uis in agendo 450.m
Demoſthenes pronunciandi difficultatem tum alia uitia quomodo emendarit 450.f
Demoſthenes cur Andronico hypocritæ operam dederit 452.p
Demoſthenes quomodo humerorum iactationem correxerit 452.m
Demoſthenem uenenũ anulo incluſum ſecum geſtaſſe 580.f
Denarij pondus quod 577.m.578.m
Denicales feriæ unde dictæ 380.m
De officijs Cic. inſcrip. taxatur 253.f
Dependere unde dictum 354.p
Deris quid 311.p
Deſignator quis dicatur 39.f
Deſpuendi mos antiquus 567.p
Deteſtatio quid 362.p
Dei uerũ & propriũ nomen nullũ efferri poſſe, & quæ dei cognomina 30.f
Dei imago quid 132.p. & quomodo ad eam reformemur ibidem
Dei gratiã & promiſſa quomodo conſequamur 195.m.f
Deus autor & conſeruator omnibus & ſemper 229.p
Dei felicitas & immortalitas ibid. m
Deus idem ubiq;, ſed diuerſa eius nomina 247.p
Deus cur αὐτοκράτωρ Græcis dictus 330.f
Deo proximus quis ibidem
Dei beatitudo in quo 390.f & 391
Deus quid 392.p.m
Dei prænotionis qualitas 397.p.m
Deũ nõ proſpicere ſed pſpicere 397.m
Deus quõ intelligere dicatur ibidem
Deo quid iuris in præterita, iuxta Agathonem 397.f
Deus cur lupina pelle ueſtitus 493.p
Dei maieſtas & bonitas unde potiſsimum cognoſcatur 523.p
Deum cupere præſentem, magnum ad uirtutem profectum eſſe 581.f
Deus quomodo cognoſci & explorari poſsit 582.m
Dei deſcriptio 641.p
Dij Nouenſiles ſeu Nouenſides qui Liuio 10.f
Dij cur hoẽs quidã haberi uelĩt 326.m
Diis an dis ſit enunciandum 16.p
Deorum omnium nomina à duabus uocibus eſſe 245.m
Deorum dona quomodo in deorum nomina cõmutata 248.p
Deorum uniuerſale & particulare pag. 259.m.f
Deorũ templa cur Magi Perſarũ incendendi autores fuerint Xerxi 379.m
Deorum quædam ſimulachra ſudare nõ mirum 483.p
De dijs nouas opiniones non introducendas 247.m
Dijs quid deceat conſecrare, & quid minus 380.p
Dis ignotis cur ara Athenis dicata
Deos eſſe & nõ eſſe argumentatio (492.f 564.p
Δεξιὸν ὡς ὑπόδημα, ἀριστερὸν ὡς ποδόνιπτρον, interp. 1.f. 2.p
Dextera manus quos numeros exprimat 584.p
Dexterã ac ſiniſtrã omnibus rebus præfinitam eſſe 391.m
Διαβάθρα 311.p
Diacorenſis deſcriptio 612.m
Diagondas nocturna ſacra ſuſtulit
Dialectices uſus, & quæ (380.p eius partes 554.p
Diana binarium numerum Aegyptijs ſignat 231.f
Dianæ epheſiæ ædue ex cupreſſo erant pag. 302.f
Διάνοια & διανοεῖν quid 15.m
Διανοητικὴν μάθησιν improprie reddità ab interpretibus, & quid proprie ſignificet 15.p
Διατεσσάρων harmonia quibus conſtet 71.f
Dibapha purpura quando cœperit, & quæ dicebatur 36.p
Dicroton unde dictum 307.m
Dictionis præſtantia 271.f.272.p
Dictys alumnus Iſidis quomodo perierit 230.f
In Dicendi rationẽ quæ ueniãt 271.m
Dicendi copiã & ſupellectilẽ quomodo tibi parare poſsis 446.f. & à quibus petenda 447.p
Dicere pro dignitate rei, quàm arduũ munus 272.p
Dichorius qualis in oratione 272.m

Didymi obliuio 449.f
Diei pars quæ melior putatur 340.p
Dies cõſtituta in iudicio quomodo præſtanda 340.f. & 341.p
Diei maior pars quæ Iuriſp. 339.m
Diei dimenſio quæ ſit ibid.f
Dies æquinoctiales qui ibidem
δίτοις quid 72.p
Digitorum nominibus ad propellendos terrores antiquitatem uſam 569.p
Digiti qui numeri dicantur, & cur. pagina 584.m
Digitis pectinatim conſertis alicui aſſidere, ueneficium eſſe 568.f
Digitorum uſus in agendo 452.p.m
Digitorũ noĩa græca & latina 568.f
Digitis uim quandam ſingularem ineſſe 568.m
Dimenſiones quas natura corporibus omnibus bene compactis adiunxit, earumq́; ſubdiuiſio 268.m
Dimenſum menſtruum ſeruorum quantum 200.p
Dimitæ, trimitæ & polymitæ ueſtes unde dictæ 34.p
Dindymene Cybele 571.p
Diogenes ſuæ profeſsiõis pertæſus quõ in inſtituto perſiſtere ſit monitus. pagina 328.f. & 329.p
Diogenis ſtatua qualis 43.p
Dionis epitomen collegiſſe Cælium Calcagninum 43.m
Dionyſia ſacra 238.p
Dionyſii Syracuſani gancones 271.p
Dionyſius Syracuſanus quõ monopolam multauerit 468.p
Dionyſum eſſe Oſirim 236.m
Dionyſus quis myſtice 239.f
Dionyſi forma cur tauriformis fingatur 238.p. eiusq́; uaria cognomina ibid.p.m.f
Διὸς σωτῆρος templum 425.m
Dioſcorides artifex optime expreſsit Auguſti imaginem 583.m
Diphthera Iouis 570.p
Diphtheræ nauium. 309.m.311.p
Diphtheræ ueſtes 38.f.365.m
Diploidion, ueſtis 37.f
δίπυρος panis 311.f
Diribitoriũ et diribitores qd 9.f.10.p
Dis quare ἄδης dictus 236.m
Diſcenti credendum 15.m
Diſciplinæ cuiusq́; nomina exacte ſcire neceſſarium 338.m
Diſciplinarum quæ utiliſsima 542.p
Diſciplinarũ qualis inter ſeſe ſit nexus. pag. 453.m. & 553.m
Diſciplinas indiſſolubiliter inter ſeeſſe connexas 23.m
Diſciplinas, earumq́; profeſſores omnibus nationibus aliquando fuiſſe in pretio 14.f
Diſcordiæ quis ortus aut natiuitas. pagina 410.p
Diſcordiæ deſcriptio 409.f410.p
Diſcordiam omnium malorum eſſe matrem 411.m
Diſcrepãtiæ natiuitas & forma 622.p
Diſertus & eloquens differunt 446.f
Diſiuncta pro coniunctis aliquando accipi 368.f
Diſquiſitionis uox quid ſignif. 252.f
Diſpoſitio oratoria quid 596.m
Diſpoſitionis in oratione difficultas. pagina 271.f
Diſpungere qd & unde dictũ 871.p.f
Diſtinctionis in oratione ratio & nomina 451.m
Diuina quàm incõprehenſibilia ſint hominum ſcientiæ 131.f
Diuinus ſermo non opus habet uoce. pagina 249.m
Diuinitas qua re max. præſtet 229.p
Diuinitatis affectatores quib. rebus potiſsimum ſtudeant 229.m
Diuinandi ratio 564. 565
Diuinandi uarij modi 498.p
Diuin. non eſſe ſcientiã 588.m.569.m
Diuinatio quid, & quarum ſit rerum. pag. 587.p.m
Diuinatio quid in iure 345.m
Diuin. an in rebus locũ habeat 586.f
Diuinatio quæ præſtantiſsima 564.m
Diuiſionis maxima uitia quæ 257.p
Diuitiæ animi quantopere amplectendæ 64.f
Diuitijs inhiantium conditio 329.p
Diuitijs quomodo utendum 419.p
Diuitiæ quid 464.f. 465.f
Diuitiæ ueræ unde pendeant 465.f
Diuitias cõquirendi cõpendiũ 647.p
Diuitias qui poſsideãt plerunq; 655.p
Diuitias ex ſe non eſſe malas ibid.m
Diurnæ animæ cur dictæ 610.m.f
Dochim⁹ pes ex quib. ſyllabis 449.p
Dodecamoria ſignorũ Zodiaci 604.f
Dodonæi lebetes 492.f
Dolia duo in Iouis limine 241.p
Dolon, minus uelum 310.p.m
Dominatum eſſe ſcientiam 459.f
Dominus unde appellationem ſuam habeat 462.f
Dominum legitimum quæ res faciant. pag. 257.m
Dominum non ſeruorũ poſſeſsione, ſed uſu dignoſci 463.p
Dominiũ quid recentioribus Iuriſconſultis 352.m
Domitianus ludos edens quõ obtrectatorem multauerit 349.m
Domitius Chalderinus 294.f
Domitij Vlpiani in Iuris cognitione laus 544.p
Domus ex quibus conſtet 362.m
Domus ex quibus coaleſcat, & qualis ſocietas ſit 259.p. 458.p
Domus ſacræ quæ dicantur 348.m
Domeſticæ rei quæ ſint partes 459.f Vide Oeconomiæ
Dona imperatorum ac fortium ciuium ampliſs. quanta fuerint olim 385.p
Dores quantope uitent literã σ. 222.p
Doryphorus Polycleti ſtatuarij 202.f & pag. 203
Drachmam ſex obolis cõſtare 200.f
Draco, palmes quis 10.f
Draconis leges quales 204.m
Dromas, nauigium 307.f
Druſi & Cæpionis inimicitiarũ origo 581.m
δρύοχοι quid 309.p
Dryudum religio 1.f
Dryudas Gallorum ſacerdotes γεωμετρίαν calluiſſe 497.f
Dualem numerum cur Græci ſingulari & plurali inſeruerint 358.f
Dubitari de omni re non eſſe inutile, Ariſtot. dictum, non cuiuis homini & ætati conuenire 337.p
Ducis egregij officia 513.f
Duci & ſequi quid apud Iureconſultum 367.p
Duellij claſsis naues quàm paruo tempore factæ 364.p
Dura prius teneris nata 202.p.m
Durum & duramentum quid 10.m.f
Δυσωπίας qd, et quàm inutilis 159.m
Δυσωπία quid & q̃ mala 331.m
δυναμοδυναμος acies ſeu ordo. pagina 299.p

E

Eanos ueſtis 37.f
Ebrietatis conſuetudo 619.f
ἑβδομάδος παρασκευὴ 58.f
Ecbolia medicamenta quæ 5.p
Εκβολινόν uinum Plin. ibidem

ἐκτὸς κακοὶ cur in nuptijs Aegyptij clamabant 564.f
ἐχεμυθία Pythagoræ 492.m & pag. 333.p
Echeneidis uis ſtupefactiua 29.m
Echinorum natura & prouidentia, pagina 302.m
ἐχιοδιῶκται qui dicantur 332.p
ἠχὼ & ἠχεῖν quid 3.m
ἐκλιπτέρισθαι quid 17.m
Ecnephias quid & quomodo generetur 433.m.f
Ecnephias quomō differat à typhone. pag. 433.f
ἐκτενὲς quid cōtineat, & unde dictus. pag. 200.f
Edictum cōmitti, quid 174.f.175.m
Edicta pretorum quando orta 543.f
ἐδώλιον proraticum 309.f
Educationi primæ deberi omnes profectus clarorum ingeniorum 276.f
Egenis largiendum 656.p
εἰκὰς μεγάλη, & εἰκαδισταὶ 605.f
τῆς εἱμαρμένης quæ Cicero ſubieccerit. pag. 398.m
ἐς ἅμιλλαν, qualis ludus 294.p
El & Ieh quid Hebrais ſignificēt 30.f
ἠλακάτη quid 309.f
Eleorum ſtulta perſuaſio de Democriti medicamento & alijs quibuſdā pagina 499.m
Elaterij optimi experimentum 52.m
eius facultates quæ ſint ibidem
ἑλκεσίπεπλοι Troades 37.f
Electra inſula quæ dicatur 571.p
ἐλεοσέλινον, paludapium 16.f
ἕλος palus ibidem
Elephanti natura 606.f
Elementorū quæ prius condita 202.m
Elephantorum quantus amor erga homines 437.m
Elocutio quid, & ad quem pertineat. pag. 446.f
Elocutio oratoria quid 596.m
Elocutionis tractatio 443.p.m.f
Elocutionis genus opt. quod 449.m
Eloquens & diſertus differūt 446.f
Eloquentia ſola nos præfert cæteris hominibus 443.f
Em pro eum 378.p
Emancipatio quid 575.m
ἔμβολα &
ἐμβολή, &
ἐμβόλιον, &
ἐμβολιμαῖοι dies quid 5.p
Embolia apud Cic. quid 4.f
ἔμβολον 310.p
Embolum in naui 309.p
ἡμέραι ἐπαγόμεναι Aegyptijs. pagina 232.p
ἡμιπλήρωτα nauigia 312.f
Empedoclis nugamentū de ſudore terræ. pag. 429.m
Empedoclis opinio reijcitur 433.p
ἔμφασις quid Græcis 472.m
Emphracta nauigia 310.p
ἔμπορος & Empocretiæ chartæ. pagina 313.p
Emptio per æs & librā quō fiat 575.f
Emptor familiæ quis dicatur 577.m
En pro eum 378.p
ἐνάργεια, quæ figura 447.f
Enchiridion in naui quid 309.f
Enclitice dictiōes quo accentu pronunciandæ 443.p
Enclinea nauis, quis locus 309.f
ἐγκυκλοπαιδεία quid 318.m
ἐγκυκλοπαιδεία cur ſic uocata. pagina 23.m. 553.m
ἐγκυκλοπαιδείας ſcientiarū nexus qualis 204.p
Endromis, ueſtis 38.p
ἔνη καὶ νέα, quæ lunæ pars 606.m
Ennius quomō ſub aliena perſona ſuos mores & ingeniū expreſſerit 76.m
Ens ex tranſcendentiū numero eſſe. pagina 454.m
ἐντελεχία unde dicta, & quomodo interpretata 226.f
ἐνθέμιον, quid in naui 309.f
ἐπαχθῆ Cereris feſta 247.f
Epactrides naues unde dictæ 307.m
Epactroceletes ibidem
ἐπαγόμεναι ἡμέραι Aegyptiorum. pag. 232.p
Epagon quid 310.m. 311.f
Epeminūdæ laus à Spintaro quæ 333.m
Epaminundæ laus 491.f
Epephi, quis apud Aegyptios menſis. pag. 45.m
ἐφοβολία quid Athenien. 200.f
Epholcea & Epholcides, naues 307.f
Epholcis quid 309.p
Ephori Lacedæmoniorum cur Phrynin citharæ ultra conſuetudinē duas chordas adijcientē eas reſecare iuſſerint 330.p
Ephori cur regiæ poteſtati impoſiti. (316.f
ἀποβάται qui 311.p
Epiblema, ueſtis 37.f
Epibules deſcriptio 611.f
ἐπίκωπος 313.p
Epictetus quomodo ſuos auditores monere ſolitus fuerit 334.f
Epicurus quō depingi ſolitus 43.p
Epicuri de ſolis magnitudine opinio. pag. 388.m
Epicuri ſtolida curioſitas 396.m
ἐπὶ δέκα menſis pars quæ 605.f
Epidromus, quod uelum 310.p
ἐπίγυια & ἀπόγυια 310.f
ἐπίγαιον quid 607.p
ἐπιγλωττὶς cur à natura homini data 49.m. & quæ eius functiones pag. 50.m
Epigrammatis laus quæ ſit 137.p
Epiſcalmis quid 309.m
ἐπισείων, quid 309.f
Epiſtolas Cœlij non ea cauſa ſcriptas ut ederentur 1.p
Epiſtoleus quis 313.m
Epitogium, quæ ueſtis 37.p
ἐπίτροπος qui dicatur 463.p
ἐπῳδὸς quid 392.f
Epomis ueſtis 37.f
ἐποπτικὸν philoſophiæ genus 250.f
Equapium, hippoſelinum 16.f
Equeſtris dignitatis quod inſigne fuerit olim 551.f
Equos Claudij Cæſ. excuſſo auriga palmam occupaſſe 332.m
Equorum ποδαγροδυμονία quid, & quomodo diſcutiatur 44.p
Eraſmum Rot. ſtito ad digladiationes proritari 149.m
Eraſmus quomodo argumentum De libero arbitrio contra Lutherum tractarit 395.f
Eraſmici ingenij felicitas 399.m
Ergatæ Vitruuio qui 311.f
Eridis mater ſatietas 410.m
Erithias deſcriptio 612.p
Eros non prius potuit adoleſcere quàm Anteros ei frater natus fuiſſet 112.f
Erotis & Anterotis natiuitas 276.p
Erotis natiuitas et educatio 440.p.m
Erotes quatuor eſſe ibid.f
Error honeſtus quis 332.p
Error honeſtus quorum 548.m
Erus Pamphylus quomodo uitæ reſtitutus 610.p
Eſcharei qui 313.m
Eſdram Cabalam conſcripſiſſe primū. pag. 41.f
Eſſai ſeu Eſſeni, qui 574.m

Eſſe

Eſſe nunquam, fieri ſemper quæ dicantur 389.m
Eſſe ſemper, fieri nunquā quedā 391.p
Eſtenſis familiæ claritas, & unde oriunda ſit 516.m. & 533.m
Eſtenſis familiæ laudes 508.& inde & pag. 516.m.& inde
ἦθος, qualis affectus 446.m
ἑτερομάσχαλα 38.f
Eteſiæ quando ſpirent 314.f.430.m
Etruſcorum lingua 199.p
Euclides cur expanſa manu exprimatur 42.f
Euclides quanto deſiderio audiēdi Socratem detentus fuerit 328.m
Eudamus præſtigiator 580.p
Εὐδίαιος quid in naui 310.p
Eudoxus quem audiuerit in Aegypto præceptorem 231.m
Eudoxi artes 212.f
Euemerus Meſſenius deos omnes in regum ducumq; deſcriptionem redegit 234.f
Εὐαβζα unde dicta 619.f
Εὐφαντασίωτος quis 446.m
Εὐφημία cur Muſarum altrix fingatur, & quæ eius ſit conditio 330.f
Εὐφρόνη cur nox dicta 492.p
Εὐπραξία 216.f
Euri flatus ex qua regione 314.m
Euripidius talorum iactus quis, & cur ſic nuncupatus 290.p
Euripi incerta uiciſsitudo unde prouentiat 392.f
Europam ſub tauri ſpecie auectā à Ioue quid ſignificet 306.m
Eurymachi, unius ex procis Penelopes, ſtultitia 299.f
Euteles naues 307.f
Εὐθυμία quid 621.p
Euthymiæ templum aditu difficile eſſe. pag. 336.p
Exactio ſubſidiaria & impoſititia. pagina 16.m
Exactionibus populos omni tēpore uexatos fuiſſe 16.m
Excalceatus apud Hebræos quis dicatur 364.p
Excantare ſegetes 378.m
Exceptio cui competat & quid ſit. pagina 343.p.m
Exceptiones aliæ dilatoriæ ſeu temporales, aliæ peremptoriæ ſeu perpetuæ 343.m. & 344.m
Exceptionum duo genera, & quæ. pagina 370.f.771.p
Exconſul, exquæſtor qui 40.f
Execrationi publicæ apud Athenienſes qui fuerint obnoxij 27.f
Exemplaria uniuerſalia à quibus introducta 453.f
Exercitationibus qualibus uiri præſtantes poſt res ſerias recreentur. pagina 286.f. 287.p
Exhalatio quid, & unde fiat 427.m
Exhalationes quæ terra dat 239.p
Exhibere quid Iureconſultis 350.f & pag. 351.p
ἐξίτης, talorum iactus 290.p
Exomides ueſtes 37.f
Exorare & orare quid Græcis 17.m
Exordiorū clauſulas cur Domitius Afer exaſperarit 445.p
Exordijs ubi opus nō ſit. ibid. Vbi prohibitum fuerit eis uti 446.p
Exordiorum officium 445.p
Exoticæ ueſtes 37.m
Expenſa unde dicta 354.p
Expetimus aliquid tribus modis. pagina 259.p
Expiare, uerbum pontificium 386.p
Exprobrare unde ductum 364.p
Expuere in ſinum 567.p
Expuncti milites qui 371.m
Exputationis amuletum 567.p
Extiſpicium 498.m
Extra pro præter, uocabulum Plinij & eius ſectatorum 42.p

F

Fabij patientia 402.f
Fabula de eo qui cū umbra ſua colluctabatur 325.m
Fabula de laboris & uoluptatis conſilijs 328.m
Fabulis quomodo utendum 244.f
Facere & agere quid differant 349.f
Facere & gerere 372.m
Factio & actio differunt 460.m
Facultas quæ nuſquā in actionem ſe promit, inutilis 322.f
Fagi materies qualis 303.p
Falcis uſus & genera 358.p
Falces unde dictæ ibidem
Fama, Terræ filia 394.f
Familia quomodo uendebatur 577.m
Familiæ ſignificatio quæ 362.m & pag. 363 p
Familiæ nomen quantum comprehendat 573.m
Familiæ patriciæ annumeratus amittit nomen obſcurius 386.f
Familiaris rei quæ ſint partes. uide Oeconomicæ
Familiares epiſtolas Cic. minime familiares eſſe 352.m
Famul quid Oſcorum lingua ſonet. pagina 362.f
Faſcinum unde dictum 417.m
Fatum quid 398.f
Fatum. uide Neceſsitas
Fata rerum oratione poſſe reuocari. pagina 585.f
Fatale ac neceſſarium, idem 397.p
Fatidicorum & uanorum hominum ſeminarium, & ſtultitia 321.f
Fauces quid proprie 50.m
Fauere linguis quid & quō 492.m.f & 559.p.565.m.567.m
Febris ara in Palatio Romæ 379.m
Federicus Siciliæ rex 503.f
Felices & Feliciſsimi qui 653.p
Felicitatis teſtimoniū certiſsimū 91.p
Felicitatis duæ claſſes apud Heſiodum. pag. 214.f
Felicitatis pictura 491.p.f
Felicitatis certiſsimum indicium quod. pag. 647.p
Felicitatem animantium tribus conſtare 653 f
Feltriæ ueſtes, quæ 33.f
Ferarum imagines quur in pugna geſtauerint ueteres 278.m
Ferentaria nauis 306.f
Ferrandus Siciliæ rex 503.f
Ferrariæ ciuitatis elegantia 536.p
Ferraria quomodo in ditionem Eſtenſis familiæ peruenerit 538.p
Ferrariæ quis primus dux ſalutatus. pag. 538.m
Ferrarienſis cœli cōmoditas 183.p
Ferrarienſium res quamdiu in diſcrimine fuerint 513.p
Ferrugineus color qualis 37.m
Ferrum, Typhonis os uocari 245.f
Feſtorum mobilium appellationes unde ſumptæ 547.m
Fibulæ machinamenta 311.f
Fidei cur templū Romæ ſacrū 379.m
Fidei expreſsio picta 491.p.f
Fidei fundamentum eſt iuſtitia 265.p
Fidem ſine operibus, fidem eſſe definere 195. m. tum à fide omnia pendere ibidem
Fieri ſemper, eſſe nunquam quæ dicantur 389.m

Fieri nunquam, eſſe ſemper quæ 391.p
Figurarum quæ formæ quibus dijs adſcribebantur 236.f
Filium eſſe parentis partem 353 p
Filium eligere maius quàm parere. pagina 504.p
Filiorum ſignificatio ſtricta 371.f
Fimbria noluit iudicare ſuper eo qui ſe bonum uirum dixerat 190.m & pag. 285.m
Finis quid ſignificet 253.f
Finis rerum quid 465.f
Fines actionũ humanarũ uarij 453.m
Finitio quid 254.p
Fiſcus quid proprie 348.m
Fiſcum, eſſe reip. lienem 536 p
Flammæ cœleſtes unde oriãtur 427.m
Flaminum annuli quales 581.m
Flaminicarum ueſtis qualis 36.f
Flauius ſcriba autor abolendæ legũ ferendarum immodicæ licẽtiæ 281.m
Flauus color qualis 435 f
Floris uulgo archangelicæ nuncupati deſcriptio 58 p
Fluuij cur dulces ſint, & mare ſalſum. pag. 428.f. & 429.p
Fluuij qui terræ ſpecus ſubeant 429.p
Fluuijs nec colorem nec ſaporem ineſſe à ſua natura 430 p
Fœminæ & ſerui non eandem eſſe conditionem 457.f. 458.p
Fœmur percutere in agendo quis inuenerit, & quibus conueniat 452.p
Fœniculi fabula 635 p
Fœnum quod præſtantius & quomodo parandum ibid.m
Fœnum in cornu habere, &
Fœnum cornu detrahere 410.p
Fœnus unde dicatur 467.p
Fœnebris quæſtus præter naturã eſt & maxime reprehendendus 467.p
Fons Siciliæ acetum redolens 430.p qualis & apud Lingonas ibidem
Fons Scytharum qualis ibidem
Fontes unde progenerentur 427.m
Forenſis ueſtis, & Forenſia 37.m
Forma hominũ dignitati plurimũ adfert 409.f
Formæ decor, è cœlo 654.p
Fornacalia feſta quæ, et à quo inſtituta. pag. 384.f
Fors & Fortuna 379.f
Fortis uir quis 269.p
Fortitudo cur homini data 466.m
Fortitudinis cum Infortunio pugna. pag. 403.f
Fortitudini quare princeps locus inter uirtutes tribuatur 265.f
Fortitudinem duo præſtare 601.m
Fortitudinem ſine iuſtitia inutilem. pagina 648 p
Fortuna cui arrideat 636.f
Fortunæ malæ ara Exquilijs 379.f
Fortunæ reducis imago & templum. pag. 425 p
Fortunæ iniuria ſumma quæ 419.p
Franciſcus Calcagninus 403.f
Franciſci Strozzæ uirtus & geſta pagina 505 f
Fraternas ſimultates longe acerrimas eſſe 410 m
Fridericus Aenobarbus uel Barbaroſſa. pag. 520.f
Frenum mordere, quid 65.m
Fritillus, quid 296.p
Fructuarius palmes qui 10.m
Fructum in alienum fundum cadentem cui liceat colligere 357.p
Frugalitatis commoda 231.p.m
Frugalitas quur ſic dicta latinis, eiuſq; laus 330.f
Fruges nouas nõ guſtabãt ueteres, niſi prælibatas à ſacerdotibus 335 p
Frumentariæ naues 307.m
Frumentatores unde dicti 347.f
Frutex Phrygiæ qualis arbor 482.p
Fulgur quid, & quomodo generetur. pag. 433.p.m
Fulmen quid, & quomodo generetur. pag. 433.m.f
Fulminum in res duriſsimas uis maxima, in facilioribus nulla eſt 29.m
Fulmina atteſtata quæ apud Senecam. pag. 361.f
Fulminum ſpecies quot 433.f
Funambuli, funirepi 311.p
Fundamentum nauis quid 309.p
Fundus quid 373. m.f & quomodo à loco differat ibidem
Fundus populi Romani quomodo fiebat 349 p
Funeris ſumptus quomodo fiebat olim. pag. 380.f. 381.p.m
Funebres orationes cur habeantur. pagina 515.m.f
Funeta quid 10.m
Funium nauticorum circi, anſæ, anſulæ, cycli 311.m
Furiæ quæ ſint apud Poetas 221.p
C. Furius Creſinus quomodo ab Albini accuſatione liberatus 590.m
Furum pœna in Somatia 612.f
Furunculus quid 10.m
Furtum quis facere uideatur 369.m
Furta lance & licio comperta quæ. pagina 578.p
Fuſius quomodo C. Fimbriam imitatus ſit 278.m
Fuſterna quid 303.p
Fuſum Neceſsitatis 610.m
Futura uni deo cognita 641.f

G

G litera quomodo enuntianda. pagina 442.f
γ cum κ affinitas 222.m
Gabini, & Gabino ritu ueſtitus quis. pag. 39 f
Gabriel quam mũdi partem poſsideat. pag. 14.p
Gabriel unde nominatus 31.p
Galaxia unde generetur, & quà ſe protendat 427.f
Galeæ quõ coeant & pariant 249.m
Galenus lum, et eius de talo hominis opinio 289.p
Galeno adſcripti libri locus caſtigatus 66.f
Galli Aſinij ſumptuoſa menſa 483 p
Galli cantus quam uim habeat 29.f
Gallorum reges ſaliua ſtrumis mederi, mirandum non eſſe 7.m
Gallos uerbenaca ſortiri 498.m
Galus, nauis 307.m
Gamma deliciatum 63.m
Ganymedis cum Cupidine ludus. pagina 292 p
Ganymedem aquilæ imagine raptum, unde originem habeat, & quid ſignet 306.m
Garrulitas ſenile uitium, & qui potiſsimum eo capiantur morbo. pagina 493.p
Garrulitatis taxatio 492.f
Garyophilli ſemen quale 63.p
Gaſpar Contarenus 140.m
Gaſtra in naui, quid 309.m
Gauſapinæ ueſtes 38.f
Gauſape ibid. & 39.p
Gellius Aſiæ proconſul quantum paci ſtuduerit 396.m
A. Gellij locus caſtigatus 577.f
Gemellus Caſtor, ſiue Gemellus Caſtoris, nauigij nomen apud Catullum. pag. 306.f
Generoſus & nobilis differunt 6.p

Genitale muliebre ignauiam, ut uirile fortitudinem ſignificare 21.p
Geniti natura quando cognoſcatur. pagina 458.m
Genituram ex omnibus corporis partibus deduci 353.m
Gentiles qui dicantur 6.p
Gentium mores ad rationẽ uocare perdifficile 572.f
Geomantia 498.m
Geomantiæ uaticinia 18.p
Geometria quid tradat 554.m
& quanta eius utilitas ibidem
Geometrica ratio 71.m
Georgius Trapezũtius taxatur 111.f
Gerania ueſtis unde dicta 34.f.35.p
Gerere & facere 350.p.372.m
Germaniæ bombardæ inuentio debetur 312.f
Germanorum uitium in pronunciatione 442.f
Germanorum inuenta induſtria quæ. pag. 551.p
Germanæ mulieres quomodo armatæ deſcẽderint in expeditiones caſtrenſes 620.m
γερουσία quid 560.m
Geryonis oraculum in agro Patauino. pag. 292.f
Geſtus & Gerere qd ſignificẽt 349.m
& pag. 350.p
Geſtum & actum an differant 372.m
Geſtus quidam ſuperſtitioſi deſcribuntur 568.f
Geſticulationes in agendo quæ nõ conueniant 452.m
Gigantum more deos oppugnare, quid ſit 476.m
Glandes inter opes cenſeri, & quis earum ſit uſus 357.m
Glandium differentiæ ibidem
Glandem quæ arbores ferant & qualem ibidem
Glans caduca 356.m
Glanus quomodo eſcam capiat 636.f
Glaucomate laborãtibus cuncta uideri uiridia 388.m
Gleba quid uocetur 380.m
Gloria ſubita 137.m
Gloria diuitijs cur potior 647.f
Gloriæ deſideriũ generoſis animis inſitum 278.p
Gloriam rem eſſe uaniſsimam 507.f
Gloria quem maxime comitetur. pagina 330.f
γοητεία, ſpecies magiæ, & qui eam calluerint 497.f
Gorgiam Leontinum ſibi primum auream ſtatuam poſuiſſe 652.m
Gracchoniæ ſitus 51.m
C. Gracchus quomodo in agendo τὸ πρέπον obſeruauerit 451.f
Græci quõ conuertendi Cælio 26.f
Græcos omnium orationis ſcitamentorum conditores eſſe 17.m
Græcos cur iure barbaris imperare dixerint poetæ 458.p
Græcæ linguæ contemptori reſpondetur 58.m.f
Graduũ cognationis dimenſio 368.m
γράμμα pro ſcrupulo 201.p
Grammaticã carere uoce latina, eamq́; eſſe duplicem 553.f
In Grammaticorũ diſceptationibus controuerſis quid faciendum 207.m
Grando unde conſtet 427.f. 428.p
Grandinis auertendæ quis mos olim. pag. 315.f
Gratia dei quibus ſe cõmunicet 195.m
Gratia quæ rebus ineſt, occulta 267.f
& pag. 268.p
Gratijs ſacrificãdum olim adituris philoſophiam 621.m
M. Gratidius 384 p
Grauis ſonus 71.f
Grauitatis decor qualis obſeruandus. pag. 448.p
Grauitatis ueræ indiciũ quod 149.m
Grauitatem omnis momenti eſſe cauſam 391.m
Gryllus Plutarchi 111.m
Grylli in ſuem immutati felicitas 188.p
Gryphi piſcatorum 313.f
γρῖφος & γριφῶδες λόγου quid ſignificet 44.m
Grittæ ueſtes 35.m
Gryni oppidum, &
Gryneus Apollo 5.f
Guido Rangonius 283.p
Guidus Strozza eques 506.m
Gula quid 47.m.f. & quibus conſtet 49.p
Gula ex quibus conſtet 50.m
Gula tam cibo quàm reſpirationi idonea 49.p.& m
Guſtus cur animalibus maxime neceſſarius 470.p
Gygis annulus 580.p
Gylippo Syracuſas petenti ſtellam ſuper lanceam cõſtitiſſe 17.f
Gymnoſophiſtæ quos in ſuum collegiũ admittant 402.m
γυναικοκρατούμενοι, uox ignominioſa 326.m
Gyromantia 498.p

H

HAbenæ nauium 310.f
Habitudinis bene cõſtitutæ quãta uis 461.f
Habitus quid 336.m
Habitationum terræ diuerſæ dimenſiones 430.f
Habitus cauſas agentium qualis 452.m
Hadrianus Imp. cur ſummos architectos perdiderit 33.m
Hadriano oratio gratulatoria oblata. pag. 527.f
Hæredis appellatio quouſq; pertingat. pag. 375.p.m
Hæredes ſubſtituti uel ſurrogati 375.f
Hæres unde dictus 351.f
Hæreditas quid 351.f
Hæreditate creſcere quid 352.p
Hæreditatẽ obtigere ſine ſacris qd. ibi.
Halcyon quæ auis 170.m
Halcyonum nidi quales 170.m
Halcyoneum quid ibidem
Haliades naues 307.m.308.p
Halos quomodo circa aſtrũ excitetur. pag. 427.f
Halos quid, & quomõ fiat, eiusq́; ſignificatio 434.p
Halos & iris quantũ differant 435.p
Hamiotæ & Hamitrahones qui. pagina 313.f
Hamon Iouis nomen quid ſignificet. pag. 231.m
Hannibalis inſomnium, eiusq́; interpretatio 410.p
Hannibalem annulo uenenum incluſum ſemper ſecum habuiſſe 580.f
Harmonia quot uocibus contineatur. pag. 330.f
Harmoniæ natiuitas 241.f.622.p
Harmonia cur ex Marte & Venere genita dicatur 414.m.554.f
Harmonica ratio 71.m
Harmonicus concentus ibidem
Harmoniarum rationes quomodo inueſtigarit Pythagoras 71.f.72.p
Harpagones 312.m
Harpocratis natiuitas 234.p
Harpocrates, quid intelligatur & quale ſymbolum eius 246.f
& pag. 247.m

Harpocratis cult⁹ apud Aegyp. 333.m
ei cur Perſea arbor dicata ibid.
Harpocrates quō expreſſus 491.m.f & pag. 568.m
Harpyiarum uolucrum natura 478.f
Hebræi quas diſciplinas maxime celebrent 42.p
Hebræorum inſtitutum in diſquiſitione arcanorum 15.f
Hectoris & Aiacis permutatio qualis. pag. 559.f
Hedera Dionyſo ſacra 238.f
Hegeter piſcis, muſculus latinis 307.f
Helciarij 310.m
Heliacus ortus quis 607.p
Helenij herbæ uis 586 p
Helioſcopus herba, ſpecies cyclamini. pag. 390.p
Heliotropij ingenium 389.f
Heliotropiū cum ſole circūagi 607.m
Helitomeni natiuitas 234.p
Helpim leonibus conuixiſſe familiariſſime 437.m
Hemina quæ & cotyla 201.p
Hemiolidæ & hemiolia nauigia unde dicta 307.m
Hemionium minus quid 72.p
Hemiploïdion, ueſtis 37.f
Henrici Angliæ regis laudes 155.m.f
Hephæſtion quomō Alexandrū Mag. ſalutarit 424.f
Heracliti liber quàm fuerit obſcurus. pag. 447 p
Heraclito cur appingantur oculi conniuentes 42.f.43.p
Herbæ ad remedia quomodo olim decerperentur 585.p
Herculis Cantelmi interitus 485.p
Herculis Eſtenſis encomium 177.m
Herculis Strozzæ funeris celebritas. pagina 505.p
Herculi Ogmio cur catenam Celtæ appenderint 232.m. & cur claua oleagina ei tributa ibidem
Hercules Ogmius 443.m.579.p
Hercules Ogmius quomō monſtra perdomarit 553.f
Hercules Prodicius quando ad præclara facinora animū adiecerit 166.p
Hercules quis myſtice intelligatur. pagina 239.f.240.p
Herculis æditu⁹ quō ipſum deū ad ludum teſſerarū prouocarit 294.m
Hercules quomodo olla nauigaſſe dicatur 306.f
Herculem cur lanas mollientem apud Omphalem finxerint ueteres 403.p
Hercules cur ἀποτρόπαιος & ἀλεξίκακος dictus ſit 571.m
Herculis ærumnis quomō Natura ſuccurrere conata ſit 614.m
Herculis claua unde facta 614.f
Herculei nodi uis 571.f
Hermes cur dictus Mercurius 365.f
Hermetes & Hermathenæ imagines, quales fuerint 553.f
Hermias Magnes quomō inimico ſuo ceſſerit 401.f
Hermanubis interpretatio 245.m
Hermata quid 311.m
Hermatiſmenæ naues ibidem
Hermodori nauale apud Athenienſes. pag. 315.f
Hermolaus Barbarus 46.m
Hermolai Barbari laus et defenſio 51.f
Hermolai Barbari locus emendatus. pagina 67.m
Hermolai Barbari ſtudia & geſta magnifica 323.f. 324.p
Heſſenorū ſecta 41.f. Vide etiā Eſſæi
Heroum quid 381.p
Heroum apud Seſton extructū 437.f
Heroum matrem eſſe uirtutem 328.p
Heteromalla quid 311.m.365.m
Heteromaſchala quid 311.m
Heteroplum quid 300.p
Heteroſtomi quid 311.p
Hiatus terræ ūde fiat 427.m.428.m
Hierobotanes herbæ uſus 386.f
Hieromenia qualis ludus Græcis 2.m
Hieronis regis ingens claſsis quàm paucis diebus fuerit extructa 304.p
Hieronicarum mos 557.f
Hieronymus Aleander 101.p.102.m
Hieronymo Aleandro Cardinali facto gratulatur 164.p
Hier. Sauorgnanus 142.p.143.p.m
Hieroſolymus Typhonis filius 237.p
Hilaria feſta Romanis riſu & iocis celebrata 3.p.236.m
Hipparchus quantus aſtron. 593.m
Hippous epitritus qualis pes 448.f
Hippocratis lapſus 335.f
Hippocrates unde medicos libros ſuos collegerit 421.f
Hippocrati cur pares cum Hercule honores ſint decreti 555.m
Hippolyti Card. Eſtenſis in funere oratio habita, & uirtutum eius laus. pag. 408.m
Hippolyti fides erga Lud. Sfortiam. pag. 509.f
Hippomanes equarum furor 500.m.f
Hippoſelinum unde dictum 16.f
Hircum lac copioſiſs. præbuiſſe 8.f
Hirpinas quaſdā familias ab igne lædi non potuiſſe 478.f
Hirundo cur eijcienda 492.m
Hiſpani genus hominū callidiſsimum. pag. 518.m
Hiſpaniarum reges Chriſtianum imperiū longe lateq; promouiſſe 481.f
Hiſpanica lana qualis 59.f
Hiſtorias qui non cognouit, iure puer uocatur 280.f
Hiſtorico & uati communia quædam pag. 110.p
Hœdi Olenij quādo mare infeſtum reddant 314.f
Hœdi in aſtra relati 570.p
Holcas Ptolomæi quindeciremis 306.f
Holobuzæ ueſtes 39.m
Homerum omnium diſciplinarum fuiſſe peritum 23.f
Homeri de ſe fiducia 335.f
Homo cur μικρόκοσμος dictus 392 p
Homo quale animal 458.f
Homo, cur indiuiduum dicatur 594.f
Homo ludus deorum Platoni 616.m
Hominis uoluntatem eſſe inconſtantem. pag. 533.p
Hominis actio in hoc mundo iuxta Pythagoram 553.m
Hominē duab. reb. præſtare brutis. ibi.
Homini nō aliunde plura damna quàm ab homine proficiſci 281.f
Homini quædam, humanitati quædam ſatis eſſe 364.m
Hominem quid adegerit ad nauis excogitationem 301.f
Hominem carere talo 288.f. quem tamen ei Galenus adſcribit 289.p
Hominem hominis gratia progenitum. pag. 419.p.m
Homine nullū animal infelicius, ſi animi immortalitas ei dematur 185.f
Hominum tria genera 413.p
Hominem quemq; hoſtem habere ſuam umbram 326.p
Homines impuri qui ueteribus habiti. pag. 573.f
Hominum ſtudia uaria & ſtulta 90.f
Honeſtum ab utili ſeiungi non poſſe ex natura 444.m
Honor præmium artis 330.f

Honor

Honor uerus quis 545.f. 647.f
Honor in exhibente eſt ſitus 545.m
Honoris definitio ibid.m.& f
Honores quibuſdam ob turpitudinē habitos 619.m
Honorariæ leges & ius earum 281.m
Hora quot momentis conſtet 608.m
Horæ ſimpliciter, et cum adiūctis. ſ. hybernæ aut æſtiuæ quæ intelligantur. pag. 4.p
Horæ καιρικαὶ uel temporariæ ibid.
Horæ καιρικαὶ quæ dicantur 340.p & quō annotentur ibidem
Horæ ἰσημεριναὶ, & horarum dimenſio qualis fuerit ueteribus 339.f
Horologia ſcioterica 389.f
Horatij iudicium de Plautinis iocis reprobatur 258.f
Horiæ & Horiolæ, nauiculæ 308 p
Hormineon quid 61.f
Horomazes quis, & eius facta 241.m
Hortenſius quantopere murenam dilexerit 437.f
Hortenſii ſcripta qualia Quintilianus indicarit 450.f
Hortenſia lex 543.f
Horus q̄ dextro fuerit ingenio 234.f & pag. 234.p
Horus quid pulcherrimum indicauerit. pag. 233.f
Horus quomodo Typhonem ſuperauerit pugna 234.p. & quomodo in matrem fuerit iniurius ibidem
Horus quis deus myſtice 239.p
Hori hieroglyphica in latinitatem conuerſa eſſe à Cælio, & eorum ſummaria explicatio 18.m
Hoſpitales erga quos deceat eſſe 515.m
Hoſtia unde dicta 565.p
Humanitas Græce παιδεία, & quid. pag. 23.m
Humanitas uera quid ſibi in natum habeat 84.f
Humanitatis ſtudium quid complectatur 553.554.
Humati qui dicantur 380.m
Hydromantia quæ 498.p
Hyenæ pellis natura 402.m
Hymenæus cur inuocetur in nuptijs. pag. 564.f
Hymettus & Hymettij 226.p
Hypates & parhypates ſonus 330.p
Hyperantlon quid 310.p
Hyperboreorum montiū ſitus & temperamentum 477.f
Hyparos 513.m
Hyphedros ibidem
Hypireſium quid 309.m
Hypocriſcos deſcriptio 611.f
Hypozoma in naui 309.f
Hyſcæ piſcis deſcriptio 68.m
Hyſginus color quomodo fiat 36.f

I

IAb & El uoces Heb. quid ſignificent 30.f
Iacio quomodo in compoſitione alteram literā in i mutet 206.f. 207.p
Iacobi Azaioli laudes 60.m
Iacobi Ziegleri laus 54.p
Iacobo Sadoleto gratulatur de cardinalatu 163.m
Ianthinus color 35.m
Ianus quō à Numa expreſſus 583.f
Iano cur principia conſecrata 392.m
Ianuarij calendarum ſacra 423.m
Iapix Apuliæ peculiaris uentus 314.f
Iaſon profeſſor Iuris Ticinij 277.p
Ibis hieroglyphicarum literarum princeps 45.p
Ibidis natura, & quomodo medicæ euacuationis autor ſit 249.f
ἴυγγες μεγάλη 605.f
Ichnographiæ facultas 18.m
Ichthiuleos quid 313.f
Idæi dactyli, eorumq́; uirtus 332.p
Idæi dactyli qui, eorumq́; uis 569.m & pag. 570.p.m
Idæis Dactylis qui annumerati ſint. pagina 570.571
Ideas uniuerſales qui introduxerint 453.f. nullas eſſe 455.p. & inde
Idithiæ ſacrificia 249.p
Idus unde appellatæ ſint 605.f
ἱερογλυφικὴ literæ 45.p
ἱεροσόλοι &
ἱεροφόροι qui 229.m
Ignis forma iuxta Pythagoræos 393.p
Ignē natura ſurſum uehi, deorſum nunquam 433.p
Ignis & aer ſubtiliſsima ſunt corporum 475.f
Igniaria ex qbus arborib. fiāt 304.m
Ignobile ociū Virg. cur dictū 364.m
Ignominiam qui timeant 647.f
Ilex cur Vergilio præ cæteris arboribus electa cui aureum ramum uirtutis ſymbolum affinxerit 1.m
Ilicis materies cur improbetur 411.p
Iliados carmen primum reprenditur. pag. 335.f
Im pro eum 377.f
Imago dei quid 132.p
Imagines cœleſtes unde generentur. pagina 427.m
Imaginum uana diuturnitas 652.f
Imitatio quibus utilis & quādiu 25.m
Iimitatio uera quæ 272.f
Imitatio quid ſit 274.p
Imitationis præcipuū & ratio 275.m
Imitationem omni ætate fuiſſe perneceſſariā, ſed nunc omnium maxime. pagina 270.p.m
Imitationem optimi cuiuſq; neceſſariā ei qui profecturus in dicendo eſt, & qualis debeat eſſe 273.274.275
Immodicum omne, uitioſum 318.p
Immortalium rerum conditio 391.p
Immortalitatem affectantes quibus rebus dent operam 229.m
Immortalitatem unde tibi parare poſſis 648.m. 651.p
Immunitas unde dicta 348.f
Impendia unde dicta 354.p
Imperare bene quō quis poſsit 333.m
Imperare in rerū natura quid debeat. pag. 362.m
Imperiū cui conueniat 457.f. 460.f
Imperium naturale in animantibus duplex 461.p
Impluuia & Impluuiatæ ueſtes 38.f
Impoſititia exactio 16.m
Imprecationum quanta uis ſit 585.m
Improbitatis inſigne exemplum 220.f
Improuiſa mala maxime animum conſternunt 335.m
Impudentiæ templum Athenis fuiſſe. pag. 379.m
Impudentiam deam ueteribus cultā 2.f conſecratam ei aram fuiſſe apud Athenien. 3.p
Incantandi uerba qualia 563.p
Incendiariæ aues 512.m
Incertum quid 361.f
Incomprehenſibilitas quid 388.p
Incontinens & intemperans quo differant 259.p
Index digitus, cur ſalutaris dictus. pagina 333.m. & 492.p
Indictio, qualis ſpecies exactiōis 16.m
Indiæ fluuiorum incrementa quo anni tempore fiant 315.p
In diem emere quid 75.p
Indolis bonæ quod certiſsimum ſpecimen 22.p
In eadem naui, prouerbium 301.m

Ingenij generoſi natura 278.p
Ingenij cõtumelia ĩtolerabilisſima quæ pag. 428.p.m
Ingenia preclara nihil proficere niſi habeant antagoniſtam 276.m
Ingeniorũ profectus omnes deberi primæ educationi 276.f
Ingeniorum ſibipſis tantum addictorum uitium 321.f
Ingolſtadij ſitus deſcriptio 550.f
Inguinum tumorem quid ſedet 568.f
Infantibus motum agitationemq́ eſſe ſalubrem 572.p
Infantes quõ à terrorib. liberẽtur. ibid.
Inimicum quõ ulciſcaris optime 333.p
Inimico quis careat 412.m
Inimicitias eſſe ſalutares in uita, refellitur 412.m
Inimic. inter quæ animalia ſint 437.p
Inimicitias illuſtres exercuiſſe, olim magnificum, & quare 277.f
Iniuria quæ publice inferri, & quæ priuatim dicatur 420.p
Iniuriæ illatæ quæ pœna ex legib. 31.f
Iniuriam quis accipiat 651.f
Iniuriarum pœna 376.f. 377.p
Iniurias leniendi modus 420.m
Iniuſtitia nihil perniciosſius 459.m
In publicum cõmittere 174.p
In pulicis morſu deũ implorare, adag. unde deductum 407.m
Inſcitiæ deſcriptio 624.p
Inſcitiæ & ſatietatis contentio 410.m
Inſignium belluatorum origo 243.m
Inſtratum quid contineat ſub ſe 365.p
Inſtrumenta qd Iureconſultis 371.p.m
Inſtrumenta eſſe duplicia, eorumq́ ſubdiuiſio 460.p.m
Inſularum fortunatarum ſitus 477.f
Intangibile, quõ latine dicas 46.f
Integer diſcipulus Cic. quid 357.p
Integra terra quæ dicatur 356.m & pag. 357.p
Intellectus quõ res cõprehendat 32.m
Intellectus uim corruptam eſſe 388.m
Intemperans & incontinens quo differant 259.p
Intemperanter de ſe loqui quàm turpe & odioſum ſit 334.m
Interceſſor malæ rei, qualis uir debeat eſſe 384.m
Interlucare quid 356.f
Interlunium quid 9.f. 304.p
Intereſt unde compoſitum 6.m
Interminũ in reb. humanis nihil 318.p
Interpontani lupi quare dicti 72.m
Interſcalmia nauium 309.m
Inteſtatus quis dicatur 375.p
Inteſtinum opus quid 28.p. 374.m
Intuſium unde dictum 37.p
Intuſium quid Plauto 365.m
Inuentio oratoria quod 596.p
Inuidia inter quos potisſimum uerſetur 417.f
Inuidentia unde dicta 416.f
Inuidia quõ uitari poſsit ibid.f
Inuidia in quos cadat maxime 416.m
Inuidiæ qui maxime expoſiti, & cur pag. 418.f
Inuidiã cur maximis cruciatibus annumerarit Iſocrates 416.f
Inuidi aliorum uirtutibus qui 507.p
Inuidos uel ſolo obtutu nocere creditum 417.m
Inuidũ neminem uideri uelle ibidem
Inuitus quid facere quis dicatur 261.f
Io. Baptiſtæ Angariani laudes 196.p
Io. Franciſci Calcanei prædicatio 90.f
Io. Manardi mors 160
Ioan. Medices poſtea dictus Leo Pont. quàm preclare ſe geſſerit 323.m
Io. Franciſci Pici Mirandulani doctrina 105.p. 111.m.f
Io. Franciſci Mirandulæ ſtudia, & beneuolentia principum quali uſus ſit. pag. 324.m
Io. Pici Mirandulæ laudes 324.p
Io. Stephani Eremitæ laus 112.f
Iocandi genus duplex 258.f
Iones quando σ in ζ mutent 222.p
Iouis natiuitas iuxta Aegyptios eiusq́ interpretatio 245.f
Iouis & Apopis pugna 238.f
Iouis ſeruatoris templum 425.m
Iouis ſimulachrũ auribus carẽs 249.f
Iouis teſſeræ, prouerb. 296.f
Ioxides quãtũ coluerit aſparagũ 62.m
Iphicli fabula 3.p
ἱππαγωγοὶ & Hippagines naues. pag. 307.m
ἵππος in cõpoſitiõe quid ſignif. 16.f
ἱππεῖς πυλυμενικοὶ q dican. 44.p
Iram cotem uirtutis eſſe 479.p
Iracũ bene imperat animus generoſus
Irenee principis liberalitas inliteratos (159.p 149.f. 150.p
Irio cur infamis 411.p
Iris quid 234.m
Iris cur & à quibus Thaumantis filia dicta 337.p
Iris quomodo fiat, & qui eius colores. pag. 472.m
Iris & halos quo differant 435.p
Iridis generatio qualis 434.f
Iridis colores q, &c. ibid. 435.p.m.f
Iſatis quæ herba ſit 14.m. & cur ea Britanni ſe obleuerint ibidem
Iſiacum quid faciat 229.f
Iſiacorum inſtituta ibid. & 230
Iſeum, quid 229.m
ἰσημερία quid 314.m
ἰσημεριναὶ horæ 339.f
Iſis Aegyptiorum dea cur dicta, à quibus prognata, & qd ſignificet, eius ſacra qualia 229.m
Iſis unde dicta 245.m
Iſis quomodo feratur cane in Aegyptũ uecta 306.f
Iſis quõ Meleandrũ nutriuerit 233.p & quõ in hirundinẽ mutata. ibid.m
Iſidis natiuitas 232.m. luctusq́ ꝑpter Oſirim ibid. & 233
Iſidis ſtolæ quales, & cur 250.f
Iſidis phylacterium 247.m
Iſidis ſacrarij pauimento quid inſcriptum 231.m
Iſidem eſſe Proſerpinam 236.p
Iſocrates forenſem actionẽ reformidans cur maluerit orationes conſcribere. pag. 450.m
Iſocratis dictio qualis 273.p
ἱσταμένου menſis quæ pars dicatur. pagina 605.m
ἰσοδίκη & ἰσοπέδον 310.m
Iſtrigonẽſis epiſcopatus, qualis 509.p
Ita fugias ne præter caſam, explicatur. pag. 65.m
Italiæ cum dignitate imperij etiã latinæ orationis maieſtatẽ deperiſſe 102.m
Italorũ uitiũ in pronũciatione 442.f
Italicæ linguæ admiratores immodicos taxat 198.f. 199.p. 270.m
Iubæ regis ſumptuoſæ menſæ 483.p
Iudæus Typhonis filius 237.p
Iudex an aliquid indulgere poſsit amicitiæ 280.p.m
Iudici ut rectam ferat ſententiam quæ ſint neceſſaria 361.f
Iudicũ imagines quales Thebis 231.f
Iudiciũ q̃ difficilis res 277.m (648.p
Iudicium recuperatoriũ quomodo introductum 31.f
Iudicium ſubituri qualem olim facultatem habuerint reijciendi ſuſpectos ſibi iudices 282.m

Iudicium

Iudicium quorũ ſit expetendum 523.f
In Iudiciũ actus quõ ſe gerat 283 & (284
Iudicia magiſtratus cur habeant 376.f
Iudicare pure quis neſciat 280.p
Iudicandi rationem à maioribus inſtitutam, non temere ſoluendam 280.f
Iudic. difficultas & obſcuritas 285.f
Iudicaturo quid faciendũ ſit 280.281
Iudiciale genus orationis in quibus verſetur 444.m
Iugum quid 10.m
Iuga in naui, quid 309.m.f
Iugarij qui ibidem
Iugulus cauſæ quid 444.m
Iuliani Naſelli mors 193.f
C. Iulius quem ſibi propoſuerit imitandum 331.f
C. Iulij Cæſaris laus eximia 420.m
Iulij II. pontificis facta 519.f
Iulio II. Pont. gratulatoria oratio habita 526.p.m
Iulij Pauli legum conſcriptoris laus. pagina 544.p.
Iulopeza nauis 307.f
Iumentum pro uectabulo, & unde dictum 377.f
Iumenta pomorũ onera ſtatim ſentire, quæ ſi eis non prius oſtendãtur, ilico ſudant 29.f.30.p
Iumenta unde dicta ſint 461.m
Iuniculus, palmes qui 10.f
Iuno Moneta cur ſit dicta, & ara ei extructa 565.f
Iunonis ſoſpitæ templum 425.p
Iupiter Elicius cur dictus & cultus (385.p
Ius quid ſit 459.m
Ius ciuile quale 344.m
Ius ciuile pop. Rom. 542.f.543.p
Ius collegij apud Venetos 279.m
Ius honorarium quale 31.f.344.m
Ius honorarium quando introductum. (343.f
Ius in quo uerſeris ignorare, turpe 281.p
Ius patronatus unde ortum 543.p
Iuris ceſsio quid 354.f.576.m
Iuris & legum ſtudiũ corruptũ 210.p
Iuris ſtudij præſtantia & utilitas 543 & pag. 544.& 550
Iureconſultis memoria plurima opus eſſe 597.f
Iureconſultorum infamia unde nata. pagina 129.m
Iuriſconſulti domus quid ſit 544.m & pag. 546.m
Iuriſprudentiæ quãta ſit utilitas, ubi de eius præſtantia q̃ plurima 542.p
Iuſiurandum an ſemper præſtandum. pag. 261.m
Iuſiurandum cuius cauſa inſtitutũ. ibid.
Iuſiurandum nemini deferendũ 650.p
Iuſtinianus quomodo leges digeſſerit. pag. 544.p
Iuſti dies Xuirûm 377.m
Iuſtitium quid ibidem
Iuſtitia qualis uirtus, & quotuplex. pagina 542.m.f
Iuſtitia & liberalitas cur cæteris uirtutibus præcellant 258.p
Iuſtitia ordinem ſemel initum, ſine uitio ſemper tuetur 281.m
Iuſtitiæ cũ liberalitate affinitas 257.f
Iuſtitiæ imago 231.f
Iuſtitiæ duo eſſe faſtigia 265.p
Iuuenalis locus explicatur 37.m & f & pag. 294.f.296.m
Iynx, quæ auis 500.p.& 562.m

L

LAbizum, unguentum regum Perſarum 326.f
Labeo quomodo antiquum ius enucleauerit 338.m
Laboris & uoluptatis uicißitudo. pagina 328.m
Laboribus exerceri, & laboribus ſucũbere differunt 607.f
λάβραξ, lupus piſcis 72.m
Labrax quõ è naſſa euadat 636.f
Lacedæmonij de Athenienſe ocij damnato dictum 22.f
Lacedæmoniorum nauale ubi 315.f
Lacerna, ueſtis 37.f
Lacon in infimum locum poſitus quid dixerit 545.m
Laconum inſtituta quædam, & eorum ratio 634.p
Laconiſmus qd, et unde dictus 443.p
Lacus Lucrinus cur alijs omnibus prælatus ſit 423.m
Lacus Lucrinus cur ſic uocatus 589.m
Lacydes philoſophus ab anſere adamatus 437.f
Ladiſlai epiſcopi Vat. laudes 404.m
Lamiarum natura 650.p
Lamiæ exemptitijs oculis 477.f
Lana hiſtrica et liburnica qualis 38.m
Lanarũ genera et diuerſitas 39.f.40.p
Lance & licio furta comperta quæ dicantur 578.p
Lãciloti Cõſtabilis geſta 512.f 513.m
Lacerum, ueſtis 38.f
Lararia qualia ueterib. fuerint 207.m
Laricis materies qualis 303.p
λάρυγξ, quõ reddatur latine 47.f & (48.m
Laſanum quid 235.p
λασανοφόρος quid 235.p.327.p
Laſus Hermionenſis ſcripſit odam & hymnum citra literæ ſigna uſurpationem 224.f
Latifundia quid & unde dicta 373.f
Latinæ linguæ corruptores arguũtur (270.m
Latinos omnes artes Græcis debere 560.m
Latro & latrunculus quid 297.f
Latrunculorũ regiones quales 297.f
Latus clauus 39.p (298.p
Laudis appetẽtes eſſe generoſos animos (278.p
Laudes ſuas aut ſuæ familiæ qui recenſuerint 653.f
Laudes noſtras quõ & cur debeamus propulſare aut ſupprimere 417.p
Laudatiua oratio in quibus rebus uerſetur 442.m
Laurentius Strozza 506.p.m
Laureola, et laureolã in muſtaceo quærere, quid ſit 7.p
Laurus inſana 414.m.617.m.632.m
Leæna quoties, & quot pariat catulos (575.m
Leænam meretricem quid honeſtarit 492.m
Lebetes Dodonæi 492.f
Lecanomantia quæ 498.m
Lectio ueterum quàm ſit utilis 329.m
Lectionis aſsiduitatem obeſſe ſemper, prodeſſe nunquam 319.m
Ledos ueſtis 38.p
Legere oſſa 378.m
Legendum multum nõ multa 26.m. & quõ quiq; autores euoluendi. ibid.
Legumina incoctilia quomodo coctilia fiant 28.f
Lembum quis inuenerit 301.f
Lembi nauiculæ 308.p
Lemuria unde dicta, & quando celebrata 564.f
λειῶαι quid 309.f
Leo Byzantinus ob ſtaturã corporis irriſus, cauſam tamen agens admirationi fuit 409.f. 450.f
Leonis Byzantini ad Athenien. oratio ex cõmodiſsimo agrumento captata
Leo Mitylenæus in ludo calculorum inuictus habebatur 299.f (409.f
Leonis animoſitas quõ frãgatur 603.p
Leoni qualis talus 288.p

Leonem galli cantu cõſternari 29.m
Leonibus qui familiariter conuixerint
Lepidoto cur inter pi (437.m
ſces tantus honor 233.f
Lepore qui ueſcantur, cur pulchri ali-
quot diebus dicantur 15.m
λαγῷα quæ Græcis dicantur 268.m
Leſbia regula, qualis 369.p
Leſſum quid ſignificet 381.p
Leſtris, nauis apud Hom. 307.m
Lethe fluuius inferorum 596.f
Letheus Cupido quis 438.f
Leua manus quos numeros exprimat.
pag. 584.p
Leucophææ ueſtes quõ tingantur 36.f
Lex quid ſit 461.f.542 m
Lex æterna, & quæ leges dici merean-
tur 542.f
Lex Athenienſium de uim uirgini infe-
rentibus 204.m
Lex Gabinia 383.f. Caſsia, Corbõis et
Lex Maria 384.p (Cælij 384.p
Lex Põpeia laudatiões ſubmouit à iudi
Legis actio, qd 354.f (cijs 167.m
Leges Curiatæ à quibus latæ, & quan-
do ſublatæ 543.p
Leges xij. tab. unde ortæ, earumq́;
præſtantia ibidem
Legũ origo in genere 543.p & inde
Leges ſociales cur primum latæ 16.m
Leges Draconis & Solonis quales fue-
rint. 204.m
Legũ & iuris corruptũ ſtudiũ 210.p
Leges ſcriptæ quales ſint, & quomodo
in eis uerſandum ſtudioſo 281.p.m
Legum, earumq́; cognitionis præſtan-
tia 129.p.m
Legum ac Iureconſultorum infamia un
de nata ibidem
Legũ ferendarũ imodica licẽtia 281.m
Leges honorariæ & earum ius 281.m
Legum digeſtione per Iuſtinianum fa-
cta, quantum detrimenti inductũ ſit
pag. 544.p
Liber pcõmẽtario, unde dictus 627.f
Librorũ defoſſores taxantur 27.m.f
Libris libere docemur 329.m
Libros caute legẽdos eſſe et in quẽ uſum
Liberalitas ſumma quæ 81.f (ibid.
Liberalitas intempeſtiua, qualis res ſit.
pag. 647.p
Liberalitatis propriũ qd 258.p & qd
hæc uirtus cæteris præſtet ibidem
Liberalit. cum iuſtitia uicinitas 257.f
Liberalitate in quos utendum 419.m
Liberatio & ſolutio idem 366.f
Liberorũ appellatione qui cõtineantur
Liberorũ quorum bo- (371.m.f
na parentibus non accreſcant 372.f
Liberi arbitrij quæſtionem, non modo
Chriſtianorũ, ſed & priſcorũ fuiſſe
philoſophorum 396.p
Liberum arbitriũ ubi ſitum 195.f
Libertate nihil aptius & optabilius ho
mini 573.m
Libertis noua nomina imponi ſolere. pa
gina 566.p. 572.f. 573.p
Libertate donatus apud Maſsilienſes
non relabebatur in ſeruitutẽ, niſi ter
ingrati animi conuictus 299.p
Libertos noſtros quos liceat appellare.
Libralis aſsis et libella 354.p (372.f
Libripens qs dictus 354.p.m. 575.f
Liburnicarum nauium præſtantia, qua-
lesq́; ſint 306.p
Licet & licebit, utrunq; tam præſens
quàm futurũ tẽpus ſignificare 343.p
Lictores unde dicti 578.p
Ligno quõ ignis excutiatur 304.m
Ligneæ ſoleæ Ciceroni 205.p
Lilij uocabulum unde deductum & eius
ſpecies 24.f
Liliorum ſatio mira 34.f
Limbus & limbolarij 38.p
λῶμμα quid 72.p
Linea ſacra 298.p
Lingua quàm nocens telum 420.p
Lini natura & uſus 229.f
Lini floris color qualis 229.f
Linium quid 578.p
Lintres 307.m
Lipara cum aliquot alijs urbibus terræ
motu hauſta 432.f
λιπάρεδρ et ἐκλιπάρεδρ qd 17.m
Lips, uentus Africæ familiaris 314.f
λείριον quid Græcis 24.f
Lis quid ſignificet 359.m
λίθος pro calculo luſorio 297.f
Literarum ſtudia quid nos primũ doce
ant, & quõ eis incumbendũ 41.m
Literarum cõmutationes inter ſe unius
in alteram 218.219.220
Literarũ inuentores & digeſtores. pa
gina 219.p.221.f
Literarum obſignatarũ ſaluis ſignis re
cludendi artificium 646.f
Literis quomodo ſtudendũ, qui ſcripſe
rint 25.f.26.p
Literaria ſtudia ſibi non diſsidere, imò
connexa inter ſe eſſe ita ut disiungi
nequeant 23.m
Liticines & buccinatores 313.f
Locare quid 541.f
Locus quid 373.m.f & quomõ à fun-
do differat ibidem
Loci oratorum quid 444.p. & unde
petantur ibidem
Loci quõ memoriã iuuent, & à quo in-
uenti ſint 449.f
Loculamenta nauium 305.f
Locupletes unde dicti 385.p
Locri Epizephyrij quõ ſacrificarint
dis in rerum penuria 609.m
Lœdoriæ deſcriptio 612.m
λογιςήριον quid 9.f
λόγος ἄγγος quid 396.f
Logus quõ auxiliatus ſit Pſychæ 611.p
& quõ in cœlum ſe receperit. ibid.
Longe proſpecta cur nigriora, minora,
planioraq́; ſe offerãt oculis 415.m
Longitudinum & latitudinũ terræ di-
uerſa dimenſio 430.f
Loquaces reprehenduntur 492.f
Loqui quando deceat 494.m
Lora ueſtibus cognomina dediſſe 38.m
Lora nauium 310.f
Lororum in naui nomina 309.m
Lotace donata olim à Perſarũ regib.
q̃ beatos fecerit accipiẽtes 499.m
Loti herbæ natura 389.f.390.p
Lucanum num Nero occiderit 332.m
L. Lucullus quomodo notatus 24.m
L. Lucullus quomodo magnificentiam
ſuæ uillæ excuſarit 383.f
L. Paulus quale omen acceperit 559.m
Lucius Plancus 115.p
Lucius piſcis 73.p
Lucrinus lacus cur omnium primus ut
erueretur locatus ſit 11.f
Lucubrationibus eruditorum obtrecta-
tum iri, indicium eſſe, eas in numero
aliquo cenſeri 29.f
Ludouicus Pannoniæ ac Bohemiæ rex
quàm inique à ſuis nobilib. tractatus
Ludouici Comitis Miran- (511.p
dulani interitus 486.p
Ludouici Sfortiæ beneficia in Hippoly
tum Eſtenſem 509.m
Ludus Claudio Senecæ inſcriptus, do-
ctum refert autorem 296.p
Ludi q max. antiqs fuerint ĩ uſu 287.f
Ludi quõ exercendi, & cur quidã ludi
hac ætate infames 287.m
Ludos ueterũ cõſcripſit Cælius hic, qui
tamen non prodierũt in lucem 4.m

Luneta

Lunetũ cur ſic dicta 358.m
Luna ſitiens, ſitiens uel ſicca, & cana que dicatur 9.f
Luna quot diebus curſum ſuum obeat. pag. 240.p.607.p.608.m
Luna cur ad amatoria inocetur 243.m
Lunæ cognomina ibidem
Lunæ euocationes magicæ, & unde ea opinio nata ſit 501.f
Lunæ obſeruationes apud Aegyptios. pag. 240.m
Lunæ defectus quãdo cõtingat 240.m
Lunæ cur Mercurius addatur 240
Lunæ mutationes magnas facere uiciſſitudines 314.f
Lunæ lumen & curſus 549.p
Lunæ aſpectus optimates quot & qui. pag. 604.f
Lunæ deliquio cur tinnitus excitentur. pag. 502.p
Lunaris ſpuma uel uirus 502.p.m
Lupulus quæ herba 61.f
Lupinum cum ſole circumagi 607.m
Lupini qualitas 329.m
Lupus in pſequentiũ periculo qd faciat
Lupus prior inſpiciẽs raucitatem infert (491.f 493.p
Lupus quis piſcis Cælio 72.m.73.p eiusq; eſſe duo genera 72.m.f
Luthei coloris honor 35.f. & cur principalibus coloribus non annumeretur ibidem
Luxuriæ inſtrumenta ſuppeditantes ciuitate exigendi 263.p.m
Luxus deteſtatio 230.231.& inde
Lyceum Arcadiæ qualis locus 327.m
Lychnus ἄσβεςος Mineruæ 327.m
Lycij cur in funeribus muliebres ueſtes induerint 620.m
Lycus piſcis 73.p
Lycopolytæ cur nõ utãtur tubis 236.f
Lycurgus deliciarum ſtructores exilio multauit 263.m
Lycurgus qualem orationem & qualem gladiũ apud Lacedæmones eſſe uoluerit 443.p
Lycurgi leges ῥῆτρας fuiſſe dictas 616.p. & quõ Marti ſacrificandum inſtituerit ibidem
Lycurgũ Riſus ſimulachrũ erexiſſe 2.f
Lydos inueniſſe ludos 287.m
Lydius uel Lyſius, deus ibidem
Lyenis malo remedia 44.f
Lyncei fabula unde nata 607.p
Lyſandri ſceleratum dictum 292.f
Lyſiæ oratio cõtra Heraclidas 595.p
Lyſiæ orationem pro Socrate, cur Socrates renuerit dicere 448.p
Lyſimachus τ pro σ utitur 224.f
Lyſimachi elegans dictio 219.m
Lytæ & Prolytæ q Iurecõſultis 38.m

M

M terminatio græcis inuſitata. 442.f & quõ ea litera ſit pronuncianda ibidem
M ſilentij notam eſſe ibidem
Macariæ ciuitatis deſcriptio, & quàm difficilis ad eam aditus ſit 611.m
Macedones olim uicti, reſtaurato prælio regeq; infante in cunis in expeditionem producto rurſus euaſere uictores 414.p
Macedonib. omphacinus color gratus (37.m
Machæra regem Ochũ Aegyptijs notat 232.p
Μαχαίραν χαίρειν, quando dicebatur pag. 424.p
Macto, ſacrificale uerbũ unde dictum. pag. 565.p
Magdalena quid in ſacris literis interpretetur 14.p
Magdalinæ ueſtes 35.m
Magia quid & qualis 497.m
Magiæ noīe diſciplinam ueneficiorũ ſe inſinuaſſe, & qd magia ſit 497.m
Magiæ diuiſio, & quas in ſe artes complectatur ibid. f
Magiæ ſpecies quàm multæ 498.p
Magiæ ut mulieres ſe dedant quid cauſæ incitet 500.p
Magiæ apologus 503.p
Magiæ iſtius abiectæ quàm abiecti profeſſores 498.m. & 499.m
Magi cur rerũ naturæ cauſas reddi non poſſe affirment 46.m
Magorum cõmentum de bonis & malis dæmonibus 241.m.f
Magorum uanitas 498.m. 499.m.f & ubi multi eorũ reges ſuccubuerint (499.m
Magiſtrare quid 565.m
Magiſtratus nimium potens quantum malum 316.f
Magiſtratibus alijs lictores, alijs uiatores apparebant, & quid cuiq; horũ iuris fuerit 367.p
Magiſtratus olim functiões quæ 376.f
Magiſtratus adituri quomodo olim omina ceperint 565.m
Magiſtratus unde denominati & quotupliciter nocentur 372.p
Magiſtri qui appellẽtur et unde 372.f
Magiſtri officinæ qui 372.p
Magiſtri curiarum, uectigalium, & populi qui 372.p
Magnetis natura 312.p
Magnetis ſeu magneſij lapidis ingenium 390.p
Magnetis echeneidis ſale aſſeruati quãta uis inſit 438.m
Magnorum dæmonum natura 235.p
Magnitudo animi quõ colenda 651.p
Magnitudinis æſtimatio peruerſa quæ. pag. 647.p
Maius unde dictus ſit 564.f
Maio malas nubere cur dictum 564.f
Malachæ ueſtes unde dictæ 36.p
Malea quid 74.m
Malum quibus nominibus expreſſerint Pythagorici 242.p
Mala tria in uita hominum 301.m
Malorum & bonorum cinnum eſſe temperatum 241.p
Malis diſplicuiſſe, bene uiuendi principium 422.m
Maleficis quid optatiſsimũ poſsit contingere 169.m
Malum nauis quæ longitudo deceat. pag. 305.f
Malorum in nauibus uſus 310.m
Malleolus quid & unde dictus 10.m
Μαλλός quid 38.f
Mallotæ ueſtes 38.f.365.m
Mallotes quid 311.m
Mamon quid ſignificet 13.f.14.p
Mancipes qui dicantur 7.f
Manceps & mancipium quid 575.m
Mancipo & mancipatio ibid.m.f
Manceps quid & unde dictus 354.m
Mancipare quid, & unde ductũ ibid.
Mancipatio quid ibid.
Mancipi res & nemancipi 351.f & pag. 354.355
Mancipi ſeu mancupi res, quæ 575.m & pag. 576.f. 577.p
Mancipium unde dictum 354.m
Mandræ quid 298.m
Manerotis interitus & cultus 233.m eiusq; inuentum eſſe Muſicam, ibid.
Manicatæ uel manuleatæ ueſtes 37.p
Manis, & manica ficta, quid 235.p
Manlius αὐτοδίδακτος 477.m
Μαντείας diuerſi modi 498.p
Μάντεις adhibitos conſilijs apud Athenienſes 560.m
Mantuanus princeps quomodo curarit ſuum

ſuum filiolum inſtituendum 160.f
& pag. 161.p.m
Manus uſus in agēdis cauſis 452.p.m
Manuum iactura cur pedum periculo-
ſior 211.m
Manibus quomodo numeri expriman-
tur 584.p. & inde
M. Antonius quomodo adulationem A-
thenienſium ultus ſit 334.p
M. Marcellus uirtuti & Honori ædem
exſtruxit 545.m
Mare creſcere et decreſcere, & qua ra-
tione 428.m
Mare cur hominum cadauera reijciat.
pag. 302.p
Mare cur ſalſum 428.f.429.m
Mare etiā dulcem aquā habere 312.p
Maris Erythræi ſeu rubri tranſitus qd
nobis indicet 31.m
Maris reciprocatio unde fiat 392.f
Maria quo tempore claudantur 314.f
Maria non à fluentibus aquis fieri. pa-
gina 428.f429.p
Maria quomodo deſcendant unū in al-
terū, deq; mari uariæ opiniōes.ibid.
Marina aqua quomodo fiat poſculenta
429.f. & quod ea ponderoſior ca
lidiorq; ſit reliquis ibidem
Marinæ aquæ natura copioſe deſcribi-
tur 429. 430
Marius Aequicola 558.m
Marij Aequicoli uerſum non eſſe ſolœ-
cum 2.f
Marmora cinericei & purpurei colo-
ris cur in templis ſtatuātur 636.p
Maris & fœminæ copulatio quàm ne-
ceſſaria 362.m
Maris appellatione etiam fœminā com
prehendi 368.m
Maritatæ uites quæ 10.m
Maronis lepores quales 561.f
Marpeſiæ cautis natura mira 29.m
Marphacides naues 307.m
Martha quid Theologis ſignif. 14.p
Martialis locus 38.p.f. 294.f.339.f
Μάχαιρα quid 621.p
Maſculeta quæ dicantur 10.f
Maſdes idem qui Manis 235.p
Maſinus homo Gallus ſuis coloribus de-
pingitur 202.f
Maſtrucæ ueſtes . 38.m
Materfamiliâs quæ dicatur 366.p
Materia quid ſignificet ꝓprie 374.m
Materiarij qui ibidem
Materici bonitatis obſeruatiōes 304.m
Materiem ſuo tempore cædi quantū re-
ferat 303.f.304.p.& quando cæ-
denda ſit ibidem
Mathematicis nihil illuſtrius 204.p
Mathematicarum diſciplinarū enume-
ratio 554.m
Mathematicarū artiū præſtātia 128.m
& 131.p. tum quatenus eis incum-
bendum 129.p. 131.m
Matrona quæ & unde dicta 366.m
Matrona qua re differat à ſcorto 619.p
Matthias Pannoniæ rex 503.f.516.f
Mattiacæ pilæ 312.m
Maturare quid ſignificet 311.p
Maximiliani Imp. bellum contra Vene
tos 510.m
Maximini annulus quantus 581.m
Mea, tua, ſua, &c. quomodo conſtruan
tur & interpretentur 6.m
Meum eſſe, quid dicatur 352.p
Meander uictus à Philemone iniquita-
te iudicum 335.f
Mechir quis menſis 45.m
Medicamenta ex contrarijs conſtare
Medicina an ad œcono- (259.m
micam pertineat 466.f
Medicus digitus quis 568.f
Medietas non audet dicere Cæl.70.p
Medimnus ſiccorū eſt menſura 295.p
Medimnū & aridis & liq̄dis cōgruere
Medimnū Siculum ſex mo- (201.f
dios continere ibidem
Medimnū & modiū nō eſſe eundē, ibi.
Mediocritatis uirtus 417.p
Mediocritatem omnibus in rebus maxi
me expeti 268.m
Meditrina dea, unde uocata 565.m
Meditrinalia feſta ibidem
Megabyzus de umbra & linea coram
Apelle diſſerens q̄d aſſecutus 574.f
& pag. 575.p
Μεγαλοπρέπεια quomō reddenda
364.f & unde dimetiatur. ibid.
Μεγαλοφρονοῦντες q dicātur 448.p
Μέλαν oculi quid 471.p (451.p
Melanchlena, quæ ueſtis 37.p
Meleandri regis educatio 233.p
Melinæ ueſtes unde dictæ 34.f
Meliſſius Mœcenas triennale ſilentium
ſibi indixit 492.f
Meliti amor in Timagoram, et quomō
uterq; male perierit 439.m.f
Membra agnata, eſſe inutilia 360.m
Memoria quid & quot iniurijs obno-
xia 597.f
Memoria oratoris quid, & ei quàm
neceſſaria 596.m
Memoria nihil fluxius homini à dijs da
tum 319.p
Memoria oratoris qualis ſit 271.f
Memoria & eius uirtutes 449.m
Memoria hominis omniū ipſius rerum
lubriciſſima 26.m
Memoriæ iactura quib. ſarciatur .ibid.
Memoriæ lubricitas, & quō excolēda.
pag. 449.f. 450.p
Memoriæ an literarū uſus obſit ibid.
Memoriæ excellentis exempla 450.m
Memoriæ quanta ſit præſtantia 595.f
& quæ res ex ea conſtent ibid.
Memoriam nōnunquam eſſe inutilem.
pag. 596.f. & 598.m
Memphis cur portus bonorū, aut Oſiri
dis ſepulchrū interpretetur 234.m
Mendes, hircus Menditis 249.p
Menedemi ſententia de Athenas profi-
ciſcentibus ſtudij gratia 333.f
Menenius Agrippa quō ſeceſſionē po-
puli Ro. à patrib. ſedauerit 414.f
Menis cur ab Aegyptijs execratus ſit.
pag. 231.p
Menſæ quibus precioſæ fuerint 483.p
Menſarum nomina, & quæ imprimis
commendentur 483.m
Menſis quid 604.f
Menſes ciuiles quomodo Romani in-
ſtituerint 606.f
Menſiū noīa apud Aegyptios 45.p
Menſiū rationem Macrobiū aut igno-
raſſe, aut latinis inuidiſſe 605.m
Menſis partitio tum iuxta latinos, tum
iuxta græcos 604.f. 605.m
Menſium dies ordine cur præpoſtero
numerentur 604
Menſium principia cur ab ineunte luna
Græci tam religioſe auſpicentur. pa
gina 606.m
Menſuras aridis priuſquàm liquidis fu-
iſſe accōmodatas 201.f.202.p
Mentam belli tempore neq; ſerendam,
neq; edendam cur ueteres præcepe-
rint, et cur ἄδνοσμὸς græcis dicta
Mentis templum cur Ro- (2.p
mæ dedicatum 379.m
Mentiri & mendaciū dicere 190.f
Mentiri & mendacium dicere, turpe
Mentorem cum leoni- (648.p
bus familiariter uixiſſe 437.m
Mercatura, qualе quæſtus genus, et quo
tuplex 467.m

Mercaturæ cõmoda & utilitas 263.p
& pag. 282.p
Mercaturam quam recipiat, quamq́; re
ijciat Ariſtoteles 263.p
Mercurius Cyllus cur dictus 443.m
Mercurius cur deorũ interpres & Her
mes fingatur 342.p. & 365.f
Mercurij in caduceo cur angues con-
nexi 410.f
Mercurij interpretatio myſtica 243.f
Mercurij inuenta 229.m
Mercurium cur per canem exprimant
Aegyptij 231.f
Mercurialium officina præſtantiſsima
Sicyone 652.m
Meretricibus quibuſdam monumẽta in-
ſtituta 619.m
Mergus quid 10.m
Meridies quomodo ab accenſo Conſu-
lis Romæ pronunciabatur 4 m
Meridies quando diei annumerari cœ-
perit, & quomodo Romæ pronun-
ciatus 340.m
Meris quid Arabibus 47.m
Μέροπες cur homines uocati Ho-
mero 451.m
Meſites Perſis Mitras 241.m
Μεσοδίκης, quis iudex 269.p
Μέσοψ oculi quid 471.p
Meſonautæ officium 313.m
Meſori quis menſium Aegyptijs 45.m
Meſoromaſdes quis fuerit 32.f
Meſſalæ obliuio 449.f
Metalla unde dicta ſint 348.m
Metallicus quæſtus, qualis 467.f
Metanœæ deſcriptio 612.m
Metelli ſtudium tuendæ exiſtimationis
ſuæ 279.f
Meteora q̃, et ubi, & ex quibus 427 p
Meteoroſcopij à Zieglero nuncupati
Cælio prædicatio 54.p.m
Methes deſcriptio 612.m
Metopomantia 498.m
Metra uerſuum ſunt, ut rhythmi oratio
num 448 m
Metrodori iactantia ridicula 450.p
Metum terriculamentorum quæ excu-
tiant 332.p
Michael unde uocatus 31.p
Michael cui mundi parti præfectus ſit.
pag. 14.p
Midas anchoræ inuentor 310.f
Μίδας, iactus teſſeræ unde uocatus.
Midæ quicquid appone- (296.f
batur, in aurum uertebatur 465.f
Militũ laus olim magna, ſub Africano
aut Cæſare meruiſſe 277.p
Militum ſigillum annulare quale apud
Aegyptios 231.f
Militum ſtipendium in diem quantum
fuerit 354.p
Militiæ conditio qualis 130.f
Militiæ ſacramento quando liberari o-
lim licuerit 386.p
Militiæ maritimæ inſtituta 313.p
Militaris delectus cum fieret qualia no-
mina prima recipiebantur 423.m
Militari rei quid maxime neceſſarium.
pag. 536.m
Militaris res ad qd inſtituta 544.m
Milonis Crotoniatæ robur 601.f
Milonis debitum quantum 361.p
Μιλτὸς qd & μιλτοπάρειοι 305.p
Mimus egregius quid obſeruet 259.f
Minerua quid ſignificet 245.f
Minerua Caſsidata, nomen nauigij O-
uidio 306.f
Minerua quõ fuerit Atheniẽſib. 189.p
Mineruæ natiuitas qualis 197.p
Mineruæ oculorum uitium 84.m
Mineruæ propylæum in Sai quibus no
tis expreſſum 237.m
Mineruæ ſimulachro cur Phidias dra-
conem appinxerit 250.p
Minerua ſeptenarij numeri nota Aegy
ptijs 231.f
Minij contra ignem uis 305.p
Miniſtri omnibus in artibus inſtrumen
ti uice ſunt 460.p
Minotaurus quõ Theſeum appetiuerit
pag. 561.f
Minus ſoluere quis dicatur 345.m
Minus ſolutũ, quõ intelligatur 358.m
Mirrhæ uirtus 251.m
Miſcelus percontatur oraculum de con
denda ciuitate 425.m
Miſericordia ad quos pertineat 530.f
Miſerum quod non dicendum 635.p
Miſi deſcriptio 612.p
Miſtæ ueſtes 35.m
Miſti ſeu mixti numeri qui 584.m
Mithridis planta qualis 234.m
Mithridatiæ uſus in amuleto 498.p
Mithridatẽ xxij. ling. calluiſſe 450.m
Mitras Zoroaſtri quis, eiusq́; ſacrificia
Mixta imperfecta quæ, (241.m
& quomodo fiant 433.f
Mneme tertia Muſarũ apud Delphos
Mnemoſyne cur Muſa- (449.m
rum mater dicta 449.m
Mneſtheus unde aduerſus Troianos ſol
uerit 315.f
Μνεῦις, bos in Heliopoli 237.f
Modeſtiæ uis & utilitas 333.f
Modius quid, & an etiam in uſu liqui-
dorum fuerit 199.f
Modus agri, quid Columellæ 202.p
Modiperator quis 291.p
Modum omnibus in rebus eſſe optimũ.
pag. 316.f
Mœnia quæ Lacones maxime probent.
pag. 634.p
Molliccina ueſtis 36.p
Molorthes quid 311.m
Moly Homericum radice nigra & fru
ctu aureo, quid ſignificet 328.m
Molæ pro amuleto uſus 498.p
Momẽtũ omne à grauitate fieri 390.m
Momenta quot horã conſtituãt 608.m
Momi genus & mores 479.p. & qui
eius diſcipuli ibidem
Μονάς, teſſeræ iactus 296.f
Monogrãmi dij Epicureorũ 479.m
Μονωδὶς quale uitiũ pronunciatio-
nis 451.f
Μονομίτος ueſtis 37.f
Μονοπωλία quàm facile ditet, et qui
ea utantur 468.p
Monoxyla nauigia 305.p
Monſtrum unde dictum 359.f
Moram nulli rei præterquàm cõſilio ſa
lutarem 264.m
Morbus ſonticus, qs intelligatur 377.f
Mors quib. imprimis ĩſidietur 505.m
Mortem qui timeant 647.f
Morte nihil commodius cuiquam poſſe
optari 507.f
Mortis commoda 146.p
Mortaliũ rerum cõditio 391.p. 393.m
Mortuales ueſtes Neuio quæ 35.m
Mortui qui fuerant nunciati, & redi-
bant, cur ingreſſus per limen non
permiſſus 573.f
Morus cur ſapientiſsima arborũ, & te-
rebinthus ſtultiſsima ſit dicta 2.m
Morychus Bacchus cur ſub dio poſitus
Μοτὰ quid 297.f (619.f
Motus quid 389.m
Motus cauſæ quæ 390.m
Motus circularis conditio 392.m
Motus corporis in agendo 452.p
Mulæ partum Cappadocibus non eſſe
prodigioſum 360.m
Mulæ quõ definũt eſſe calcitroſæ 28.f
Mulcta ſuprema quæ 355.p

Mulctam à magiſtratu olim irrogatã, poſtea à populo uelut honorario arbitro, uel remiſſam uel adiudicatã. pag. 376.m f
Mulieris appellatio qd cõtineat 345.f
Mulieri honeſtæ turpiſsimum formæ illecebras affectare 418.m
Mulieres barbatæ an abominandæ 8 m
Mulieres Cereri initiabantur Romæ. pag. 380 p
Mulieres qd ad magiã adigat 500.p
Mulieres quomõ amatori ſtimulos incutiant 332.p
Mulierum ſacrificia nocturna ne ſunto
Multitia ueſtimẽta 38 p (379.p
Mundus cur ouũ dictus aliquib. 391.p
Mundus animal Timæo 392.f
Mundi anima 393 p
Mundi concentus mutuus & æternus.
Mundi facies, item dextra & ſiniſtra (241.p 237.m
Mundi motus & conſtitutio 242.p.m
Munus quot modis dicatur 348 f & pag. 349.p.m
Munerarij qui, & unde dicti 349.m
Municipes qui dicãtur 348.f.349.p
Municipibus duas eſſe patrias 386.f
Munifici milites unde dicti 348 f
Munifices 349.p
Murex, minor purpura 36.m
Murileges piſcatores 313 f
Murineus & murinus quid differant, & unde dicta 5.f
Muſarum albo inſcripti prærogatiua
Muſarum altrix Θυφαμία cur dicatur (212.m 330.f
Muſicæ diſciplina qualis 554.m
Muſicæ rationem nunquam ſine periculo Reip. immutatam 330.p
Muſicæ ratio ꝙ corrupta nũc ſit, ibid.
Muſicam eſſe triplicem, ibid. & quanta eius uis ibid.m
Muſicã à Manerote inuentam 233.m
Muſculus piſcis quomodo balenæ inſeruiat 437.f
Muſonij ſententia expenditur 319.f
Muſtacei quomodo fiebant 7.p
Muſtace pro lauro Cypria ibidem
Muſtelarum coitus & partus 249.m
Muſtum primum guſtantes quid ſoliti dicere 565.m
Muta animalia quæ ſint 493.f
Mutarum literarum conditio 219.p
Muti magiſtri qui 280.f
Mutica ſpica quæ 356.f
Mutinenſis ſeditio quõ reſtincta 518.f
Mutinenſium ſtatua, muliebre pudendum oſtentans arguitur 26 f. & à quo ſit poſita 21.p
Q. Mutius Scæuola quõ ſibi laborẽ reſpõdẽdi ciuib. de iure leuarit 287.m
My facere, unde ortum 443 p
Myacãthos cur dictus aſparagus 61.m
Myoparones 307.p
Myotes ueſtis 34.f
μυειαγωγὸς & μυειοφόρος ναῦς. pag. 306.f
Myrices uirtus 44.f
Myrina & Myrinæi campi 5.f
μυριώνυμος, lunæ epitheton 243.m
Myrmecidis ars 84.m
Myro quomodo Alex. Magnũ expreſſerit 169.p
Myſterium unde dictum 494.m
Myſteria quando deſinant eſſe myſteria 27.m

N

NAnnes Strozza 505 f
Napuri quid 310 f
Narratio qualis debeat eſſe 445.p
Narces deſcriptio 612.m
Natalis oculorum Hori feſtum quando pag. 243.p
Natatio quib. modis exerceatur 313.m
Natura ex quibus conſtet 244 p
Naturæ diſpendium nõ eſſe probri loco ducendum 84 p
Naturæ inſtinctus rebus omnibus ingenitus qualis 389.f
Naturæ rerũ cognitio quid nobis præſtet 329.p
Naturæ ſtudioſo quid cognoſcendum. pag. 469.f
Naturæ non eſſe certum modum præſcriptum 601.m
Naturæ maieſtas quàm lõge ſe in omnibus rebus aperiat 29 p
Naturam quomõ iuuerint quidam docti 275.f
Nauarchis nauis 307.m
Nauarchus quid 313.m
Ναυκληρία, ſpẽs mercaturæ 467.m
Nauicularius Nauiculator 313.p.m
Nauigantibus cœli & aquarum rationes obſeruandas 314 p
Nauigatio à quibus inuenta 302.p.m
Nauigatio quàm noxia res hominũ frugalitati 302.p
Nauigationis natalis celebritas 314.f
Nauigaturorum qualia ſacrificia & auguria 314.p
Nauis Caij Cæſaris magnitudo 303.m
Nauis Salaminiæ quando uſus cœperit. pag. 256.f
Naues à quibus excogitatæ 301.m
Naues aliquas quinquaginta remorum ordinibus inſtructas fuiſſe 301.f
Naues quæ olim in maxima fuerint exiſtimatione 306.p
Naues plicatiles ut humeris geſtarentur 308 p
Naues papyraceæ in mari Indico & apud Ægyptios ibid. & 233.f
Naues ſutiles & uitiles 308.p
Naues fuiſſe inſculptas ſepulchris uauαγῶν 306.f
Nauiũ uaria cognomina diuerſis de cauſis ipſis indita 306.m.f 307.308
Nauium maiorũ agendarũ mos 306.p
Nauium materies quæ & quando cædenda 302.303
Nauium altitiones, ſtructuræ, formæ & appellationes 305.306. 307
Nauium ſymmetria unde colligatur. pag. 305 m
Naulum, quid 308.p
Naupij natura 307.p.438.p
Nauphracton quid 309.p
Nautarum habitus familiaris 311.m
Nautica res pluſne commodi an incommodi attulerit 301.p. à quibus inuenta ibid.f
Nauticæ ſupellectili quæ inſtrumenta non ſint annumeranda 310.m
Nauticorum pugnatorum officiorumq; nomina 313.m
Nautilus ſiue pompilus quomõ in mari uelificet 302.m
Nebula unde fiat 427.f
Neceſsitas perſuaſa, quanta incommoda inuehat 396.f
Neceſsitas Parcarum mater 398.m
Neceſsitas rerum unde pendeat 587.f
Neceſsitas unde rebus conſtet 397.m.f
Neceſsitatis fuſum apud inferos 610.m
Neceſsitatis filiæ ibidem
Neceſsitatis dominiũ quale, opiniones. pag. 396.m.f
Neceſsitati quæ Cicero ſubdiderit pagina 398 m
Neceſsitatem cadere etiam in ſapientem 284.p
Necyomantia 498.m
Nemancupi res quæ dicantur 351.f & 354.m.355.p.575.m.577.p

Nemanus

Nemanus 233.p
Neniæ quid 381.m
Νέωμαι quid 356.m. 357.p
Νεομηνίαι quæ uocata fuerit 605.m
Neomenias ſuas hebræi (606.m
quando celebrent 608.m
Νυπγοδες quid ſignificet 33.p
Nepenthes Homericū quid fuerit 91.m
Nepenthes quæ herba ſit 586.f
Nephthes natiuitas 232.m
Nephthys quō Anubim peperit 239.p
Nephthys quid interpretetur 239.p
& pag. 240.f
Nepotes quouſq; ſe protendant 368.p
Neptunus Aegyptijs primū ſignat cubum 231.f
Neptunus quis myſtice 239.f
Neptuni tridens quid notet 250.p
Neritæ conchæ quō uelificent 302.m
L. Neritij improbitas & depalmatio. pag. 376.f.377.p
Nero cur Lucanum occiderit 332.m
Nero quando humanitus habitare cœperit 364.m
Nero primus imperatorum aliena eloquentia opus habuit 653.f
Neronis inſtitutum de immunitate orbis 348.m
Netes, paranetes ſonus 330.p
Netis, locus qualis 234.m
Neuij ſententia à Cic. reprehēſa 318.f
Neuij de ſeipſo iactantia 334.m
Neutralia, ueſtimenta 38.f
Nexus quis dictus 575.f. 576.p
Nexus mutui uis 410.f
Nexu traditio, quid 354.m
Nexu traditio quomō fiebat 575.m.f
Nicetæ opinio de cœlo et aſtris 394.m
Nicias imperator propter aſtrologiæ imperitiam quomodo Athenien. res afflixerit 315.p
Nicolai Corrigij laus 623.m
Nic. Leoniceni accuſatio ī Plin. 609.p
Nicolaus Lazarinus 110.m
Nicolaus Strozza 506.p
Niger color an albus præſtantior. pagina 599.m & inde
Nili incremētorū ratio ad lunā 240.m
Nili fluxus 237.m
Nili aquā potantes ſaginare 230.p
Nilum nullis perflari auris 315.p
eiusq; ſtata eſſe incrementa ibid.
Niſea Megarenſium nauale 315.f
Nix unde proueniat 427.f. 428.p
Nobilis & generoſus differunt 6.p
Nocere nemini quō poſsimus 420.p
Nocturna ſacra Diagondas perpetua lege ſuſtulit 380.p
Νάνοις unde dicta 245.m
Nomij Tiberij Caeſ. liberti mēſa ex qua fuerit materia 483.m
Nomen ſuū immutare, periculoſum, & impoſtorum 189.m
Nominis celebritas in quib. rebus ſita. pag. 190.p
Nomina quō rebus indita 201.f
Nomina qui non recte intelligit, rebus etiam ipſis male utitur 278.p
Noīa & appellationes cuiuſq; diſciplinæ exacte ſcire multū refert 338.m
Nomina propria quibus immutētur, & cur 566.p. 572.m
Nominū fuſtorum præfindorum mos. pag. 559.p
Νάμος cur Græcis dicta 542.f
Nomophylaces ubi, & quod eorum officium 384.f
Nonæ unde appellatæ 605.m
Nonæ caprotinæ, quæ 620.m
Noſſe ſeipſum, quàm difficile 278.p
Noſtrum, aut in re expedita, aut in debitoribus eſſe poſitum 342.p
Noſtra quæ poſsint dici 442.m
Noti flatus unde 314.m
Noualis uel nouale qd 356.m. 357.p
Nouellare & Nouellata quid 10.f
Nouendiale ſacrū cur inſtitutū 360.p
Nouenſiles uel Nouenſides dij apud Liuium qui 10.f
Nouis uocab. q primo uſi ſint 447.m
Nox pro noctu 377.f
Nox cur terra dicatur nata 394.p
Nox cur Εὐφρόνη dicta 492.p
Nubere malos Maio cur dictū 564.f
Nubes quid 430.p
Nuces cur in nuptijs ſparſæ fuerint (564.f
Nuctetiæ naues 307.f
Numa quomō deos inſtituerit colendos 384.f. aliaq; eius inſtituta ibid.
Numenius quō deas offenderit 494.m
Numerus aureus quare ſic dictus 547.m
Numero conſtare quæ dicātur 606.m
Numero nihil diuinitati propius, quod ab homine agnoſcitur 69.m
Numeri orationis ꝙ efficaces 272.m
Numeri pro teſſeris 295.f
Numeri impares cur dis & ſacris attribuantur 565.m
Numeri qui digiti, articuli, & miſti nocentur 584.m
Numeri dijs à Pythagora dicati 70.m
De Numerorum proportionib. ibid.f
Numerorum Platonicorum obſcuritas. ibid. & pag. 412.p
Numeris Pythagorici deorum nomina indiderunt 244.m. & 250.p
Numeros quomodo Aegyptij exprimant 231.f
Numerandi per digitos ratio explicatur 583.f. & deinceps
Numeroſa ratio quæ 448.m
Numiſmatū partes auerſas antiqui pro temporum & euentuum ratione uariabant 173.m
Nummo nota impreſſa quid ſignificet. pag. 465.m
Nummum, & legem qua nummus cenſetur, non eſſe ſecundum naturā per ſepe 465.f
Nummorū inuētio et cōmoditas 282.p
Nuptie per coemptionē, quid 366.m
Nurus appellatio quouſq; portendatur 368.p. & quid proprie. ibid.

O

OBæratus unde dictus 575.f
Obeliſcus Caij Cæſaris 311.f
Obeliſcus à Caio Imp. in Vaticano poſitus 303.m
Oblatio, qualis ſpecies exactiōis 16.m
Obliuionis exempla 449.f
Obliuiōi aras antiquitus erectas, eiusq; commoditas 596.m
Obnuntiare quid ſignificet 21.m.f
Oboli quot drachmā conſtituāt 200.f
Obremex quis 313.p
Obſidianus lapis qualis 493.f
Obſonia quæ ueteribus probata 231.p
Obtemperare imperantibus qui debeant 457.f. 460.f. 461.m
Occaſionis lubricitas 176.m
Oceanus circumfluus quid dicatur ueteribus Theologis 427.f
Ochri deſcriptio 611.f
Ochus Perſarum rex quare aſinus uocatus Aegyptijs, & quomodo iniuriam ultus 237.p
Ochus rex cur machæra Aegyptijs. pagina 231.f. 232.p
Ociū qđ apud Athenienſes plectebatur, apud Lacones laudi erat 334.f
Ocium ignobile cur Virgilius dixerit. pag. 364.m
Ocium ocioſum qualis res 651.m
Ocij non minus quàm negotij reddendā rationem 320.f

Ocij qui damnati fuerint apud Athenienſes 364.m
Oculus cur ſemper lachrymas habeat paratas 473.p
Oculus in naui, quid 309.p
Oculi uis, & conditio 470.f. 471
Oculorum imbecillitati quomodo occurratur 568.f
Oculorum indicium non minus ſuperbum quàm aurium 267.m
Oculorũ media cur cornea pupilla ſint feneſtrata 5.m
Oculorum ſenſus præſentiſsimus 62.f
Oculis hebetiores, promptiores eſſe ingenio 84.m
Oculis quatenus fidendum 388.m.f
Oculis ſanguine ſuffuſis omnia uideri rubra 388.m
Odium quorũ ſit acerbiſsimũ 410.m
Odiũ cito deponere, magni eſſe animi. pag. 420.m
Odij duo eſſe ſeminaria, & quæ remedia 420.p.
Odor maxime naturã ꝓſternit. 29 m
Odorũ ſuaue fragrantiũ utilitas 251.f
Odoratarum rerum utilitas 251.f
Οἰαξ quid 309.f
Oeconomicæ quæ partes præcipuæ. pagina 459.f
Oeconomicæ quis finis, & quis uſus. pagina 466.p
Oeſophagus quid 47.m.f & pag. 48 p. m. f. 49.p
Officium quid dicatur 254.p.f
Officium medium, ſolum officij nomine dignum 260.m
Oleæ et oleaſtri materies qualis 303.m
Oleaſtri in foro Megarenſi uetuſtas incredibilis 303.m
Oleo perlita non exaqueſcere 27.m
Olenia capella in aſtra relata 570.p
Ollis quomodo Hercules nauigaſſe dicatur 306.f
Ollæ igniuomæ 312.m
Olympici certatores quàm difficulter admiſsi fuerint ad ludum 552.m
Olympionicarum uictorũ præconia, à quibus promulgabantur 334.m
Omen an in rebus locum habeat 586.f
Omini quomodo occurrendum 559.f
Omina nuptialia quõ olĩ captata 560
Ominibus quantũ olim põderis fuerit, & omina quõ accepta 558.f.559
Ominandi nullã eſſe ſcientiam 588.m & pag. 589.m
Ominatio quid, & an ſit 587.p.m
ὁμόκαπνοι qui 362.f.458.p
ὀμόμου herba 241.m
ὁμοούσιον quid, & quõ ea uoce Arriani Chriſtianos illudebãt 30.m.59.p
ὁμόϋπνοι qui dicãtur 362.f.458.p
Omphis nomen Oſiridis, & quid ſignificet 140.m
Oneraria nauis 306.m.f
Onerariã nauẽ quis excogitarit 301.f
ὀνομακλήτορας 189.m
Onomademi Chij conſilium 333.p
ὄνος pro monade teſſeræ 296.f
ὄνυξ quid proprie 11.m
Ophiogenum legatũ ſerpentibus impune conuixiſſe colluſiſſeq́; 478.f
Ope & conſilio, quomodo intelligendum 369.m
Opis partus 570.m
Opi cur ſedẽtes ſacrificauerint 391.m
Opes immodicæ poſſeſſorem quomodo lædant 316.p
Opum augendarum ſtudium præpoſterum 466.p.m
Opibus quõ utendum 419.p
Opinio quid 15.p
Opinionem inueteratã non facile euelli 316.m
ὅπλα nauis 310.m
ὅπλα & ὁπλομάχοι qui 361.p
ὁπλὴ quid 11.m
Oportet, pro decet & par eſt, accipi. pag. 159.f
Oportebit, & præſens & futurum tempus ſignare 343.p
Optimum quod habeatur 458.f
Optimum quid ſit 190.m
Optimi cognomentum quibus adſcriptum 190.m
Optima ſcire antiquius eſt quàm facere pag. 229.p
Opprobrium & opprobrare quid, & unde dicta 363.f.364.p
Opus illuſtrius reddit opifex illuſtris. pag. 460.f
Opus inteſtinum quod 374.m
Opus locatũ uel conductũ, quid 341.f
Opus quorum difficilimum 330.p
Opera Chriſtiana quæ 131.m
Operariæ ueſtes 37.f
Oratio quantum polleat, unde maxime deprendatur 584.f.585.f
Oratio qualis unicuiq; dicendi generi conueniat 448.m
Oratio cur inuenta 447.p. & quàm neceſſaria ſit ei perſpicuitas ibid.
Oratio admirabilis quæ ſit 447.m
Oratio coniunctiua uel disiunctiua quõ intelligenda 355.m.f
Oratio ubi debeat naſci 492.f
Orationis quanta ſit uis 595.p.m
Orõis ſolutæ quãta ſit libertas 448.m
Oratiõis & rationis conſortiũ ad quid à deo homini traditum 271.p
Orationem quot artes adiuuent 553.f
Orare & exorare quomodo græce dicatur 17.m
Orator quid, eiusq́; munera 443.f
Orator & Iureconſultus quare nolint definitione conſtringi 254.m
Oratoris tria munera 270.p
Oratoris quæ partes ſint, & quomodo tractandæ 271.m
Oratoris induſtria quouſq; ſe protendebat 161.p
Oratori ſuo quid Cic. optarit 443.m
Oratori an liceat uerba innouare. pagina 447.m
Oratore cõcionante duo aduertuntur. pag. 594 p
Oratoria quõ in terras deducta 596.p eiusq; deſcriptio uniuerſalis, ibid.
Oratoriæ uis 553.f
Oratoriæ partes quæ, & quibus rebus comparentur 443.m
Orca quid Perſio 293.f
Orcus fluuius cur ab inferis emergere, & Peneo ſupernatare dicatur 43.p
Ordo quantope memoriã iuuet 450.p
Orgia Oſiridis, qualia 238.p
Orionis fabula 3.p
Orionem eſſe Horum 234 f
Orminos aſparagus dicitur 61.m
Ornatus oratiõis in qbus ſitus 447.m
Ornithiæ quando ſpirent 430.m
ὀρθοέπεια quid Græcis 450.f
Orthoſtadios ueſtis unde dicta 34.m
Orpheo cur Euridice fingatur erepta 335.m
Os, quæ pars corporis appelletur 49.f.50.p
Oſculana pugna, qualis 298.m
Oſculum quid ſignificet 552.p.555.f
ὅσια cur ſic dicta 245.m
Oſiris unde dictus 245.m
Oſiris in xiiij. partes diſcerptus, cuius pudendum nuſquã inuentum 233.f
Oſiris qualibus inſidijs à Typhone fuerit circumuentus 232.m
Oſiris quæ in Aegyptios beneficia contulerit 232.m
Oſiris quomodo exprimatur 242.f

Oſiridis natiuitas et educatio 232.p.m
Oſiridis captiuitatis interpretatio myſtica 239.m
Oſiridis ſtolæ quales, & cur 250.f
Oſiridis multa in Aegypto ſepulchra uenerãtur 233.f.234.m.f.238.m
Oſir.lata ſignificatio 237.m.f.239.f 210.f. 242.m. 243.m. 245.m
Oſiridi unde nomen inditum 641.p
Oſirim regem quō exprimãt Aegyptij 231.f.et qd ſignificet ipſa uox.ibi.
Oſſa Homeri, Fama, terræ filia 394.f
Oſtentatio ubiq; inuidioſa 416.f
Oſtentum quid, unde dictum, & eius genera 359.f.360
Oſtentorum expiandorum mos 360 p
Oſtomachium quid Auſonio 300 p
Oſtreorum cognomina, & quæ eorum ſint præſtantiſsima 73.f.74.p
Otidis natura 401 p
Oua aquæ ſalſæ innatare 429.f
Oua ὑπηνέμια 322.f
Ouidius quo uitio laborare dictus Senecæ 275.m
Ouidij locꝰ 35.m 64.p 295 f 298.m
Ouis quando maſculino genere uſurpetur 385.p
Oxiæ naues 307.f
Oxibaphum idem quod lat. acetabulum 66.m
Oxycedros, cedri ſpecies 482.f
ὀξύτονοι uoces quæ Græcis, & quomodo enunciandæ 443.p
Oxyrincho cur tãtus honor ĩter piſces (233.f
Oxyrinches piſcis colitur Aegyptijs 230.m
Oxyrinchitæ, Aegyptij ibidem
Oxyrinchitarũ cum Cynopolitis prælium 248.f

P

PAcē bello parari, & e contra 647.f
Pachon, quis menſium 45.m
Pactum nudum, & ueſtitũ quod 338.m
Pacta quibus rebus fiant 338.p
Padus quando excreſcat 315.p
παιδεία latine humanitas 23.m
Pæon, qualis pes 448 f
Pagus quid & qualis ſocietas 458.p
Palàm, quid 358.m.f
Palamedes teſſerarũ inuentor 294.m
Palamedes quàm inique ab Vlyſſe accuſatus, et lapidibus obrutus ſit 285.f & pag. 286.p
Palamedem & Pyrrhum ludos excogitaſſe caſtrenſes 287.m
Palatinus quis Pannonibus 511.p
Palla, ueſtis mulierum 38.p
Palla unde dicta 37.p
Palladis apud Aegyptios ſacrarij pauimento quid inſcriptum 237.m
Palladis deſcriptio 292.p
Pallium cuius gentis proprium 37.p & 365.m. & quid ſignificet Iuriſconſultis 365.m
Palmæ fœminæ quantus amor erga marem 438.p
Palmæ natura 607.f
Palmearum trabium natura 402.m
Palmatæ ueſtes unde dictæ 34.p
Palmitum genera quot 10.m
Paludamentum 39.m
Pamphile, maga celebris 501.p
Pampinarius palmes qui 10.m
Pammyle & Pammyliorum feſtiuitas. pag. 232.p
Pamylitiorum feſtiuitas qualis 238.m
Pancratiaſtes quidam quō uires conſeneſcentes ſtuduerit tueri 88.p
πανδοχὶς, lunæ epitheton 243.m
Pandectarum locus caſtigatus 296.f & pag. 297.p.361.m.362.p
Pandulphi Collenutij religio in annotandis ijs quæ legebat 26.p
Pandum & conuexum 392.m
Panis bis piſtus 311.f
Panis Chriſti qualis ſit 496.p
Panes apud Catonē in Reruſtica quales fuerint 200.m
Panici tumultus unde originem ducãt. pag 232.f
Pannonij quales cõuentus celebrent. pagina 511.m
Pantheam quantum miratus ſit Araſpis 331.p
Pantheræ gratitudo erga Philinũ, qui catulos eius in foueam lapſos exemerat 437.m
παντοκράτωρ cur deus uocatus 330.f
παντοτελὲς opus quod 341.f
Papauerata ueſtes unde dictæ ſint 34
Papiniani laus in iuris peritia 544.p
Papyrius legum Curiatarum autor. pagina 543 p
παράκλητος quid ſignificet, & quomodo latinis proferri debeat 58.f
Paragaudes ueſtes 38.m
Paraſangæ decempedes, trientales & dodrantales 311.m
παρασκευὴ ἑβδομάδος 58.f
πράσεις, mercaturæ ſpecies 467.m
Parathronos in naui 309.m
Paraxamis quid 311.f
Parcarum mater Neceſsitas 398.m
παρεία nauis quid 309.f
Parentes q alendi erãt filijs 344.m.f
Parentes pro omnibus maioribus uſurpari 368.p.m
Parentibus quantum debeant liberi. pagina 128.p.m
Parhedri Imperatoris 338.m
Parhelij quō generentur 435.f
Parietum iuxta materiem qualis ſit æſtimatio 24.m
πάρεδρος in naui quid 309.m
Parones, naues 306.f
Paros nauis 307.m
Parrhaſius quomodo inuidiã iudicum tulerit 335.f
παραγοράζοντες qui dicãtur 448.p
Partis appellatio quid ſignificet 352.f
Partes totius quomodo propriè finiantur 459.p
Partitio quid et qualis ſit 445.m
Partum non eſſe partem rei furtiuæ. pagina 353.p
πάρυφοι quid Græcis 34.f
Paſcua quæ dicantur in tabulis cenſorijs 385.p
Paſſa uua, paſſum uinum, unde uocata. pag. 403.p.m
Patagium cur ſic uocatum 37.p
Patera quæ mali pars 310.p
Paterna præfectura in familia qualis. pag. 468.m
Patientia, qualis & quanta uirtus. pagina 401.m
Patientia ex quibus parentibus nata 404.p.& quos habeat hoſtes.ibi.
Patientiæ remediũ 400.f.p.401.p
Patientiæ periculum ſibi non accerſendum 403.p
Patientiæ ſymbolum apud Aegyptios quale 401.m
Patris nomen quantum comprehendat. pag. 573.m
Patrisfamiliâs ac regis non idem munus 457.m
Patrisfamiliâs experientia & circumſpectio qualis eſſe debeat 467.p m
Patria cuiuis homini duplex 347.m
Patriæ amor & exiſtimatio 557.p
Patriciæ adoptatus familæ, abijcit nomen obſcurius 386.f
πάθος, qualit affectus 446.m
Patronum dici bifariam 368.f
Patronus unde dictus 573.m

Patroni appellatione & patrona intelligitur 368.m
Paulus Conſtabilis 513.m
Paulus Iouius, eiuſq; hiſtoria Italica. pag. 101.f. & 109.f
Pauli legum ſcriptoris laus 544.p
Pauli III. Pont.max. uirtutes 216.m
Paulo III. põt.max. gratulatur 162.m
Pauperibus dandum 656.p.m
Pauperies quid 31.f
Paupertatem deã ueterib. cultã 2.f.3.p
Pauſaniam Lacedæmonium quid perdiderit 492.m
παυσίλυπος crater apud Sophoclẽ, pag. 425.m
Payni quis menſis Aegyptijs 45.m
Peculat⁹ lex cur primũ pmulgata 16.m
Pecuniã ſellulariorũ opificũ, non ingenuorũ animorũ eſſe præmiũ 330.f
Pecunia quid ſignificet in leg. xij. tab. pag. 376.m
Pecunia unde dicta 361.p
Pecuniæ inuentio & cõmoditas 282.p
Pec. appellatio quæ cõplectatur 341.m
Pecuniæ uſus quõ introductus 165.p
Pecuniarium quæſtum nõ eſſe ex acquiſitione naturali ibidem
Pecuniarij quæſtus uicinitas cum œconomica 466.p
Pecuniarij quæſtus finis finem non habet, & quis eius ſcopus 466.p
πεδάλιον quid 309.f
Pedamentũ quid & Pedatæ uites 10 p
Peierare quid ſit 261.p.m
Pelagias purpuras, & pelagium dici purpureum 36.m
Pellicere ſegetes 378.m
πεμπάζεσθαι quid 244.m
Penes & apud differunt 374.m
Peniæ deſcriptio 612.m
Peniæ cum Poro concubitus 244.f
Petauriſtæ qui 311.p
πεντηκοστὴ cur dicta ſpiritus ſancti feſtiuitas 59.p
Penula 38.f
Penula & penulati 311.p
Penus in naui 311.f
Peneus fluuius cur Orci aquas ſibi permiſceri non ferat 43.p
Peplum, ueſtis qualis 37.f
Peregrino quid in Rep. aliena faciendum 409.p
περικεφαλαία in naui 309 p
Pericles quantus in oratoria 553.f
Pericles perſuadebat ſua oratiõe hominib. nõ uidiſſe ea quæ uiderãt 601.p
Periclis dictum de amicitia 419.m
Periclis fulgura & tonitrua 449.m
Periclymenon, herba quæ, eiuſq; natura (390.p
Periodus orationis 451.m
Peripetaſmata quæ dicantur 365.m
περιτόναιον quid 310.p
περιτόναια in naui quid 309.f
Periſtroma, quæ ueſtis 33.f
Periſtromata quæ dicantur 365.m
περιβαρίδια 310.p
Permutatio naturæ unde ſumpſerit exordium 464.f. 465.p
Peroratio oratoria 271.f
Peroratio qualis debeat eſſe 445.m
Peroratio ubi ſit prohibita 446.p
Perſæ olim regni ſortem hinniẽti equo commiſerunt 226.p
Perſarum frugalitas 231.p. & quos reges & ſacerdotes eligebant ibid.
Perſarũ myſticæ obſeruationes & philoſophia ibidem
Perſarum reges quomodo tractandi & adorandi olim 326.f.327.p
Perſarum regũ matutina ſalutatio qualis 334.p
Perſarũ rex quõ olim excitatus fuerit, item quõ educatus & inſtitutus 32.f
Perſici maris arbores quales 401.p
Perſea arbor cur Harpocrati ſacra (333.m
Perſecutio quid 359.p
Perſequi rem ſuã qs uideatur 372.p.m
Perſpicuitas in oratione uirtus præcipua 272.p
Perſpicuitas orationi quàm neceſſaria 447.p
Perſpicuitas unde ſit 447.m
Perſuaſionis mater inſcitia 410.m
Pertinacis Imp. canon frumentarius co mortuo relictus 200.p
Pertinaciæ quando locus 651.p
Pertiſculo remigibus ſignum dabatur olim 306.p
Perticæ in nauibus 311.m
Pes excedens tres ſyllabas, pes an numerus dicatur, dubitat Cicero 207.m
Pedis ſupploſio ĩ agẽdis cauſis 452.m
Pedum ratio in oratione difficilior q̃ in uerſu, & qualis eorũ uſus ſit 448.f
Pedes tres ſyllabas excedẽtes, numeros uerius exiſtimandos q̃ pedes 448.f
Pedum uſus diuerſus autoribus in oratione 449.p
πέσσοι & peſſuli quid, & unde ſic uocitati 297.f
Peſtis remediũ ſuperſtitioſum 499.m
Peſtis tẽpore qualiter agatur Ferrariæ (585.p 138.p.m
Peſtilenti cõtagioni quomodo ſuccurrendum 251.m
Petri Nicolai Caſtellani liber De animarum immortalitate 185.m
Petrus Alcyonius 104.f
Petrus Mantuanus, philoſophus 185.f
Petri Bembi præconia 73.m
Pexæ ueſtes, & pexati 38.m
Phædrus fluuius exiccatus 233.m
φαινόμενα Aſtronomorum 393.f
φαινοπροσωπεῖν quid 621.p
Phagrus piſcis Aegyptijs ſacerdotibus cur non tangatur 230
Phagro cur tantus honor inter piſces (233.f
Phalaricæ inſtructio 312.m
Phalcis in naue 309.p
Phalerus Athenienſium portus 315.f
Phalli conſecratio & feſtum 233.f
Phalli & Phallica feſta 238.m
Phamenoth menſis quis 45.m
Phaothi, menſis quis 45.p.m
Phari quid, & quomodo nauigantibus explorandæ 315.m
Pharus qualis in portu Alexãdriæ. ibi.
Pharus nunc Aegypto cõiuncta 239.f
Pharmuthi menſis 45.m
φάρυγξ quõ conuertatur à Theodoro (48.m.f
Phaſelli, naues 307.m
Phaſes lunæ quid 604.f
Phaſidis fluuij deſcriptio 292.p
Phaſmata quæ 427.m
φάσμα τῶν ἀτόμων quid 359.f
Phidias pictor quõ Diſcobulum expreſſerit (360.m 169.p
De Phidiæ pictura dictum 449.m
Philargyriæ deſcriptio 611.f
φιλαυτία quantũ malum 27.p.327
Philemonis uota quæ 424.m
Philippides ἡμεροδρόμος uictoriam nunciãs interit ſubito 424.p
Philippus Macedo quõ Alexandrum filium curarit inſtituendum 161.p
Philippus Macedo quõ regibus duob. inter ſe diſsidentibus arbiter electus, utrunq; regno expulerit 413.p
Philippus Macedo quomodo ſalutari mane uoluerit 649.f
Philippi Macedonis modeſtia 334.p
L. Philippi dictum 72.f
Philonis architecti armamẽtariũ 315.f
Philoſophia quid 23.f
Philoſophia quatenus exercenda. pagina 125.m.128.m
Philoſ. nihil maius aut melius 271.p

Philoſophia prima quid doceat 555.m
Philoſophia quid Platoni, & eius utilitas 337.p
Philoſophia, deorũ munus, & eius maieſtas 555.p quotuplexq́; ſit 555.m
Philoſophia cum dicitur, quæ eius pars intelligatur 555.m
Philoſophiæ præſtantia 128.m
Philoſophiæ moralis præſtantia. ibid.
Philoſophiæ definitio 553.m
Philoſophiæ munera quæ 318.f
Philoſophiæ quæ pars ſemper exercenda 542.m
Philoſophandum eſſe, & quõ 318.f
Philoſophus abſolutus quis 337.p
Philoſophus cur nõ adeat magiſtratũ
Philoſophum nec barba (545.f
nec pallium facit 229.f
Philoſophi ueri qualis aĩus ſit 545.p
Philoſophorũ genus quale 637.m
Philoſophorum tria genera 546.m
Philoſophorũ ſtatuæ quali habitu, & cur tali fuerint poſitæ 42.f.43.p
Philoſophos nõ eſſe cogendos ad rempublicam capeſſendam 256.f
Phõs quid imprimis deceat 453.f
Philoſtrati pulcher locus latine redditus 292.p
Philotas quõ inſons accuſatus, tortus & occiſus ſit 286.m
Philotimiæ deſcriptio 611.f
Phobi deſcriptio 611.f
Phocionis uis in dicendo 443.p
Phocus Samius aſtrologiam nauticam deſcripſit 315.p
Phonaſcus quis dicatur 450.f
Phoni deſcriptio 611.f
Phormio coram Hannibale de re militari argumentans quid aſſecutus ſit. pag. 574.f.575.p
φορτηγία, ſpecies mercaturæ 467.m
φόρτις, φορτηγικὸν & φορτικὸν nauigium 306.f
Phoſon ueſtis qualis 37.f
Phraates aureis talis ludibrij cauſa donat Demetrium 292.f
Phraſis in quibus ſpectetur 447.p
Phraſim quomodo tibi & unde pares. pag. 446.f.447.p
Phrenetici quàm horreant remedia. pagina 335.p
φρένησις unde dicta 245.m
Phroneſeos pictura 491.p.f
Phrontis Agamemnonis gubernator. pag. 354.p
Phrygiæ ueſtis qui inuentores 34.p
Phrygiones unde dicti ibidem
Phrynim citharæ duas chordas ultra ſeptem adieciſſe 330.p
Phryxum ariete transfretaſſe, quid ſibi uelit 306.m
φθίνοντος μηνὸς quæ dicatur portio (605.f
φθεὶρ quid 309.f
Phthoniæ deſcriptio 612.p
Phylacterium Iſidis 247.m
Phyſcius Locrenſis quale oraculum acceperit 569.p
Picis conficiendæ ratio 304.f
Pictæ ueſtæ quales 34.p
Pictores præſtantiſsimos quatuor tantum coloribus immortalia opera expreſsiſſe 51.f
Pictores priſci quatuor coloribus contenti 73.m
Pietatis templum Romæ dicatũ 379.m
Pilam Iouis luſum fuiſſe 292.m
πίνακες χαλκοῖ 333.p
Pinaſtri materies & uſus 306.m
Pindarus quam gratiam ſuis laudatoribus retulerit 190.p
Pindarũ integrã odam ſcripſiſſe ἄσιγμον 224.f
Pinna quid in naui 309.f
Pinnæ & pinnotheris ſocietas 437.f
Pinus qualẽ præbeat materiem 302.f & pag. 306.m
Piratæ qui dicantur 210.m
Piratæ cur nõ ſeruandam fidem 261.p
Piratæ cur hũani generis hoſtes uocati (420.f
Piraticæ naues 307.p
Pireus Athenienſium olim uicus, poſtea nauale ibi factũ à Themiſtocle.
Piſces qui optimi 72.p (355.f
Piſces eſſe alſioſos 313.f
Piſcibus quibus ueſcebantur Aegyptij (230.m
Piſcibus quare Aegyptij ſacerdotes abſtineant 230.m
Piſcibus quõ illecebræ parentur. 313.f
Piſcariæ quæ dicantur 348.m
Piſcatoria munia & inſtrumenta quomodo uocentur 313.f
Piſiſtratus quõ liberis ſuis reconciliatus ſeditionẽ reſtinxerit 411.m
Piſo quõ ſe tutat⁹ aduerſus Cic. 363.m
Piſonis de ſtudio literarũ ſententia 2.p
Piſtis quomodo picta 491.p
Piſtris nauis quare ſic appellata 306.m
Pitho, & eius templum 443.m
Pitholaus Veneris ſuadelæ antiſtes. pagina 596.p
Plagæ in naui 310.m
Plagas retento ſpiritu exceptas minus lædere 402.m
Plancæ nauium 305.f
Plantariorum apud ueteres æſtimatio (356.f
πλαταγισμὸς quid 451.p
Plato ueritatis philoſophus 260.f
Plato cur Reip. adminiſtrationem attingere noluerit 257.p
Plato quid in uita egerit 322.p.m
Platonis habitus qualis 42.f
Platõis in differẽdo amœnitas et uirtus (185.m
Platonis heroica amplitudo in oratione 273.p
Platonẽ pro loco ex eadem fidelia duos indalbare parietes 579.m
Plauti locus 34.f. 37.m.61.p & pag. 293.f.340.p
Plautini ſales 258.f
Plebiſcitorum origo unde 543.f
Plinius quõ autores perlegerit 26.p
Plinius Ariſtotelis quatenus poteſt, imitator eſt 50.m
Plinius q̃ diuerſa dicat de lunæ curſu. pag. 608.f
Plinij locus explicatur, aut emendatur 4.p.34.f.38.f.53.p.61.f.170.f 562.m.570.f.571.m.574.m
Plinij mos in deſcribendis fabuloſis rebus 22.m
Plinij ingenium & dexteritas 320.p
Plinij iudiciũ de Cic. ſcriptis 263.m.f
C. Plinij hiſtoria naturæ, & eius laudes in ſcribendo 273.f
Plinij hiſtoria nat. quid tradat 555.m
Plinium ſuos libros non diſtinxiſſe in capita 48.p.53.p
Pliniomaſtiges refelluntur 52.p.m
Plinius quàm adhuc corruptus 274.p
πλίνθιον quid 296.p.297.f
πλώϊμοι naues 312.f
Ploteres qui 313.p
Plumatiles uel plũariæ ueſtes quæ 34.p
Plumbabulum piſcatoris 313.f
Plures, quot comprendat 358.f
Plutarchi locus emendatus 568.m
Plutonis oraculum in Canopo 236.p
Plutonis coloſſus in Sinope ibidem
Plutonẽ & Serapin eſſe eundem. ibid.
Plutus cur oculis captus fingatur. pagina 110.m
Pluuia unde conſtet 427.f.428.p
ποδήρης, ueſtis 37.f
ποδοψοφεῖν quid Demoſtheni 205.p
ποιεῖν & πράττειν differre 349.f

ποίησις & πρᾶξις quomõ differant. pag. 460.m
Poetarum cõmenta nugacia 234.p
Poetarum enthuſiaſmus 555.p
Poetas cur è Rep. ſua Plato expulerit. pag. 476.f
Poetice in quo diſciplinarum cenſu ſit collocanda 555.p
Pœna æris grauis unde dicta 354.p
Pogonia quid 427.m
Polemi deſcriptio 612.p
Polij mirabilis natura & eius ratio. pagina 22.m
Polo histrioni quid acciderit 505.m
Polo terram ſubiectam eſſe habitabilem & fertilem 394.p
πολύχιον Memphim uocari 234.m
Polycletus quaſnam expreſſerit imagines 209.m
Polycleti canon quis fuerit 275.m
Polycleti ſtatuarij Doryphorus 202.f
Polycleti opus inſigne 287.f (203
Polycratis Samij felicitas 580.f
Polymita quid 311.p
Polymita unde dicta ſint 365.m
Polyphagiæ deſcriptio 612.m
Pulypi ingenium 402.p.636.f
Polytele, nauis 307.p
Pomorum onera ſtatim à iumentis ſentiri, & niſi prius oſtendantur, eis elicere ſudorem 29.f. 30.p
Pompeius Magnus quomodo territus omine 560.p
Pompeius quẽ ſibi imitandum propoſuerit 331.f
Pompili uelificatio in mari 302.m
Pontifex Ro. quo die roſæ aureæ munere ornet aliquem amicum 538.f
Pontificibus cur immutentur nomina. pag. 566.p.572.m
Pontificiæ dignitatis imaginem tantũ ſuperfuiſſe ante Iuliũ ſecundũ 526.f
Pontones, naues 307.f
Poppæ qui dicantur 565.p
Populi amorem quibus rebus princeps maxime alliciat in ſe 517.m
Populo Romano interdictum ne conueniret niſi Ianiculo cuſtodia obfirmato 43.f
Popularis cauſa ad quem pertineat 345.m
Pori cũ Penia cõcubitus interpretatio (244.f
Porricere exta 378.m
Portentum unde dictum 359.f
Porthmia & porthmides naues 307.f
Portij Latrõis ſtudiũ liter. quale 26.p
Portus pro uectigali portus 348.m
Portus unde dictus 373.p. & qd ibid.
Portuum duo genera 315 p
Portitores qui, & unde dicti 347.f
Portorium quid 308.p (373.p
Poſſeſſor incertus quis dicatur 361.f
Poſſeſſorum tria genera ibidem
Poſſeſsio cuius ſit 352.m
Poſſeſsionum noſtrarum duplex uſus. (464.f
Poſteritas deſcribitur, & quõ ei litandum ſit 598.f
Poſteritatem omnium rerum literis deberi 64.f
Poſtliminio reuerſus quid iuris habeat (341.m
Poſtuerta dea 8.m
Poteſtates ſuperiorum quõ terreantur (563.p
Potitij quomodo ab epulis Herculis excluſi 564.p
Præclauum, ueſtis 39.m
Prædatores urbani qui & quales. ibid.
Prædones qui ſint 210.m
Præneſtini coloni quõ iure municipali à Tiberio donati 349.p
Prænotio dei quid efficiat 397.p.m
Præpoſitionũ uis in cõpoſitiõe frãgitur
Præſtigiorum uarios eſſe (40.f modos 498 m.f
Prætexta, & Prætextati pueri ſiquid peccaſſent, quõ multabantur 39.f
Prætextatos olim anguillarum tergoribus eſſe uerberatos 378.f
Prætoris edictum quale fuerit 344.m
Prætorũ edicta quãdo cœperint 543.f
Prætoria nauis 307.m
προάστιον .quid 349.f
Pratũ quid & unde dictum 357.f
Pratorum neceſsitas & uſus ibidem
Pratorum genera duo ibidem & quomodo colenda 358.p
Prata ſeneſcere, et quõ reſtituẽda 358.p
πρᾶξις quid 14.p.349.f
Precationum quanta ſit uis 585.m
τὸ πρέπον in oratione quomodo ſeruandum 451.f
Preſter quid 433.f
πριαπίσκοι quid 297.f
Pridie uel tertio nonas, qualis locutio. pag. 605.p
Princeps, anima reipublicæ 60.p
Principis & tyrãni diſcrimen 647.m
Principi quæ neceſſaria in populi adminiſtratione 517.p
Principes publicanorum apud Pedianum qui 7.f
Principes qui maxime ad diuinitatem accedant 523.p
Principes quid imprimis deceat 537.p
Principia rerũ quæ ſint 241.f.242.p
Principia rerũ non eſſe in corporibus inanimatis ſtatuenda 240.f
Priuata nulla eſſe è natura 257.p
Priuata ſeruari non poſſe, niſi publicis prius fuerit conſultum 411.f
Priuationis conditio 624.m
Proaſtiæ ſitus & captiuitas 518.p
προβλήματα cur rerũ abditarũ perquiſitiões uocarint philoſophi 28 m f
Probus quis exiſtimandus 189.p
Probitatis quanta uis 422.m
Probrũ duplex, et qd ſit 363.f. 364 p
Proceleuſmaticus pes ũde ortus 313.m
Procidua poma quæ dicantur 357.m
Proconſul & pro conſule dici 40.f
πρόκωπος 313.p
Procorũ Penelopes ludus qualis 299.f
Procurare fulmina 378.m
Procurare, uerbum pontificium 386.p
προκύπτοντος fabula 400.m
Prodromæ, naues 307.f
πρόδρομοι qui Græcis 44.f
Prodromi uenti quando flent 314.f & pag. 430.m
Proembolis in naui quid 309.p
Profectus indicia quæ 327.f.328.329
Profectum qui bene ſperat, aſſequitur. (329.p
Profectus maximus unde poſsit haberi ibidem
Proloquium quid 366.p
Prolytæ qui apud Iuriſperitos 38.m
Promethei ſapiẽtia et prudẽtia 229.m
Prometheum ueneficium 501.p
Pronœa fabula Stoicorum 479.p
Pronunciationis & actionis differentia 450.m
Pronũciationis rectæ quãta uis 450.m
Pronũciatione uitioſa q laborauerint et adhuc hodie laborẽt 442.f 443.p
Pronunciatum & ſtatutum, idem Iure conſultis 365.f
Pronunciatum quid dialecticis 366.p
Propagandi deſiderium quomõ omnibus rebus inſitum 361.m
προφυλακτική, quæ medicinæ pars. pag. 455.f
Propria uerba, quæ dicãtur 272.p
Proprietas ad quem ſpectet 352.m
Proportiones numerorum inter ſe quæ ſint 70.f.71.p.m.f
Proreta, proretius qui 313.p
Prorſam orationem & non proſam dicendum

cendum: item quæ taſit 8.m
προσκυνεῖν quid 326.f
Proſerpina quæ myſtice 239.f
Proſerpinæ peplum muribus contexi conſuetum fuiſſe 34.f
προσονομασία 64.m
Proſopis herba qualis 619.m
Proſpicere, de deo non proprie dict. pagina 397.m
Proſumiæ naues 307.m.308.p
Protagoram αὐτοδίδακτον fuiſſe. pagina 477.m
Protagoræ facultas in dicendo 184 m
Protogenis æſtimatio quõ ab Apelle illuſtrata fuerit 417.p
προτόνοι, quid 310.f
Prouentus publici ex quibus rebus colligantur 347.f
Prudentis artificis conditio 212.p
Prudẽtis ab adulatore diſcrimẽ 402.p
Prudentum reſponſa unde introducta (543.f
Prudentia quid 260.f & quod eius officiũ. ibid. & 263.f
Prudentia qualis uirtus, & cur Socrates eius noie oẽs cõprẽderit 258.m
Prudentia circa quæ uerſetur 263.f & 264.p.m. & ubi eius ſedes.ibi.
Prudentia quomodo inter cæteras uirtutes emineat 444.f
Prudentiæ & ſcientiæ diſcrimen quod pag. 264 per totam
Prudentiæ pictura 491.p.f
Prudẽtiæ munus propriũ quod 277.f
Pruina unde fiat 427.p.428.p
Pruſias Bithyniæ rex quõ populũ Ro. agnouerit ſuum patronũ 368.f
Prymneſium quid 310.f
ψῆφοι & ψήφισμα quid 297.f
Pſeudi deſcriptio 611.f
Pſyches deſcriptio 610.f.611
Pſychomantia 498.m
ψυχρόβοροι piſces 313.f
ψύλλα cur pulex dictus græcis 405.f
πτερὰ & πτερύγιον nauis qd 309.f
Ptolemeus Lagi, ſalutãdi formulas inuertit 424.f
Ptolemeus Soter quõ Plutonis coloſſum inueſtigauerit 236.p
Ptolemæi Mauritaniæ regis menſa celebris 483.m
πτώματα, id eſt lapſus 295.m
Ptychis in naui quid 309.p
Pubes iuuenũ quare nigreſcat 237.f
Publicum pro carcere 367.m
Publica eſſe duplicia 348.p
Publica bona quæ dici queant. pagina 347.p.m.f.348.p
Publicari quæ dicantur ibidem
Publicani qui dicantur 347.f
Publicanorũ nomen inuiſum, ſed Reip. neceſſarium ibidem
Pudore quid liberet ingenuum animum 331.p
Pueris præſagiendi uim ineſſe 233.p
Pueritia quomodo ad literas allicienda inſtituendaq́; 160.m.f.161.p totũ
Pulchritudo quid 267.m
Pulchritudinis flos 268.m
Pulchritudinem corporis & animi nõ æque penſitari 461.f
Pulegium coronis eſſe accõmodum, & non carnarijs 54.f
Pulicis encomium 405.p.& inde
Pumiliões quib. notis cognoſcãtur 13.p
Punctorũ præſcribendorũ mos 371.m
Punctorũ oratiõis rõ & noĩa 451.m
Pupilla cur potius ex aqua quàm ex aere facta 472.f
Pura haſta 34.m
Pura toga, quæ ueſtis 34.m
Purpuræ deſcriptio, et ubi habeat florẽ illũ ueſtibus tincturæ expetitũ 36.p
Purpuræ uiolaceæ, rubræ, tarentinæ, et dibapha tyriæ uſus quando cœperit 36.p
Purpureæ & conchyliatæ ueſtes quomodo differant inter ſe 36.p
Purpureus ſanguis cur Homero dictus (35.m
Purpurarij piſcatores 313.f
Pyanepſion menſis, quis 247.f
πυλάοχος quis 238.p
Pyrguchi quid in naui 310.p
Pyrgus apud Horatium quid 293.f
Pyrites, lapis quis 313.f
Pyroboli 312.m
Pyrrhonis in tempeſtate maris ἀθυμία 337.m
Pyrrhus Epirotarum rex quõ ſpleneticos dextri pedis preſſura curarit (7.m
Pyrrhus Epirota quid à dis rogauerit 424.f
Pyrrhi pollicis uſus in remedijs 588.m
Pyr. regis gẽma natiua qualis 582.p
Pyrrhum Epirotarum regem, primũ omnium tradidiſſe diſciplinã militarem in tabula per calculos 298.m
Pyrrhica ſaltatio à quo inuẽta 571.m
Pyrrichi ryparographi dicti picturæ ſordidæ 209.m.212.p.448.p
Pyrrhicus pictor unde ῥυπαρογράφος dictus 262.m.404.f
Pythagoras quomõ numeros diuinitati conſecrarit 70.m. eiusq́; iuramentum ibidem
Pythagoras harmoniæ rationem quomodo deprehenderit 71.f
Pythagoras muſicis modulis furioſum adoleſcentem pacauit 330.m
Pythagoræ cur aureũ fœmur tribuatur (42.f
Pythagoræ præceptor, Onupheus 231.m. & ſtudiũ eius. ibi.
Pythagorici numeris & figuris indidere nomina deorum 244.m.250.p
Pythagorici quibus dijs quas figuras attribuant 236.f
Pythagoricorum confirmatio 15.f
Pythagoreorum obſeruatio omnium. pag. 559.p.561.p.m
Pythagoricos chromaticæ muſicæ uſum iterdixiſſe ppetuo edicto 330.m
πυθανάγκη quæ 284.m
Pyxideculæ nauticæ inuentum 312.p (390.p

Q

QVadrantal quid & quantũ contineat 201.p
Quadrantalia unde dicta 295.p
Quadrantalis amphora ibidem
Quadratilla quibus exercitationib. animum leuarit 299.m
Quadrupedes uino aſſuefactæ cur unguibus careant 28.m
Quadriremi quis primo uſus 301.f
Quæ tua ſapientia, quæ tua humanitas, quanti te facio, orões figuratæ 25.p
Quæſtoria nauis 307.m
Quæſtus faciendi ars duplex 463 & pag. 464.466.f
Qualitatis prædicamẽtũ quale 454.m
Quãti ſe quiſq; facere poſsit, et debeat (267.p
Quarta luna nati, qui exiſtimentur 334.f
Quartanæ febris conditio 143
Quaterniõis nũeri ſignificatio 250.p
Quinarius numerus, & Quinari 244.m
Quincunx ordo qualis 447.m
Quinquiremem quis inuenerit 301.f
Quintiliani locus caſtigatus 452.p
Quintiorum familiæ fœminas auro abſtinuiſſe 580.f
Quis tam marẽ q̃ fœminã notat 338.f
Quisq́; de mare & fœmina dici ueteribus ibidem
Quod felix, fauſtũ, fortunatũq́; ſit, cur in aggrediẽdis actiõib. præfatũ 423.m

R

ꝗ quomodo literæ & ius ſibi uſurparit. pag. 219.f
C. Rabirius quō accuſatus & quomodo liberatus fuerit 43.m
Rachel quid in ſacris literis ſignificet.
Radix cyclamini, quale amuletum (14.p 498.p
Radulana quid ſit 305.p
Ramus aureus Vergilij quid ſignificet. pag. 328.m
Rapere quid Iuriſperitis ſignif. 343.f
Raptor proprie quis ibidem
Raphael Vrbinas inſignis pictor & architectus 101.m
Raphael quam orbis regionē obtineat. pag. 14.p
Raphael unde dictus 31.p
Raſæ ueſtes 38.m
Rates & ratiarij qui 305.m
Rates qui primus inuenerit 301.f
Ratiariæ naues 307.f
Ratio rerū non ſemp reddi poteſt 15.f
Ratio & forma quorundam nihil diſcrepant 32.p.m
Rationis & orationis conſortiū cur hominibus tributum à deo 271.p
Raudus cur æs dictum 575.f
Rebecca quid Theologis ſignif. 14.p
Recipere, quid Iureconſultis 28.m
Receptitius ſeruus & receptitia bona. (ibid.
Reconciliationem obliuionis eſſe filiam 596.f
Recta tunica qualis undeq; dicta 34.m
Recuperatorium iudiciū quale, & quomodo introductum 31.f
Recuperatores qui ibidem
Refert, unde compoſitum 6.m
Refractio quid 472.m
Refugimus aliquid tribus de cauſis. pagina 259.p.m
Regem quō Aegyptij exprimāt 231.f
Regem natura alijs præcellere, genere autem eſſe parem 468.f
Reges dijs curæ eſſe 414.p
Reges Aegyptiorum mediocriter admodum bibiſſe 230.p
Reges quid maxime deceat 537.p
Regum imperium quale ſit 458.m
Regū priſcorū ſtudia & gloriæ 155.f
Regilla ueſtis 37.m
Regillianus cur ad imperium accitus. pag. 565.f.566.p
Relationis prædicamentum quale. pagina 454.p
Religio quo auctior, eo ſuperſtitioni uicinior 318.p
Remigandi ars unde deſumpta 302.m
Remorum latitudinis qui inuentores (311.m
Remulco trahere quid, & unde deductum 307.f
Renunciare poſſeſsioni quid 359.m
Repetundarum lex qua de cauſa primum lata 16.m
Replicationes quid ſint, earumq; uſus. pag. 343.m
Res quomodo inuentæ, & his uocabula quomodo addita 201.f
Res abeſſe quæ dicātur 245.f.246.p
Rei appellatio quæ contineat 341.m & pag. 351.m
Rem amiſiſſe quis dicatur 346.f
Rem nullam carere ſua cauſa 337.p
Rerum incomprehenſibilitatē unde conatus ſit Arceſilas probare 498.f
Rerum principia non ſtatuēda in corporibus inanimatis 240.f
Rerum principia quæ ſint, uariæ opiniones 241.f.242.p
Rerū ſalus & uniuerſum in quibus ſita. pag. 563.f
Reipub. prouentus ex quibus rebus colligantur 347.f
Reſecem malleolū quē uocet Columella (10.m
Reſinæ odoris uis 251.m
ῥύσις & ῥῦτρς unde dicta 446.f
Reſtituere quis intelligatur 359.p & quale uerbum ſit ibidem
Reſtituere & reſtitutio quid 351.p
Reſtitui natalibus & ingenuitati. ibid.
Reſtitui quæ dicantur 577.p
Reſurrectionis dies quando celebranda (549.m
Retinacula nauiū 310.f
ῥῆτρας Lycurgi leges fuiſſe appellatas 616.p
Reus unde dictus 351.f
Rheæ cum diuerſis dis concubitus myſterium 232.p
Rheæ partus cuſtodes qui 569.f
Rheginēſes diſsidiū perdidiſſe 413.p
Rheno quid 321.p
Rhenones, ueſtes 38.m
Rhetoricæ partes quibus rebus aſsimilentur 443.m
Rhinocyra unde dicta 12.p
Rhinoteria quid 309.p
Rhinton cuiuſmodi egerit fab. 451.p
Rhiza ueſtis 37.f
Rhodigina inſula Eſtenſi familiæ reſtituta opera Gallorum 533.m
Rhodij quomodo ab Artemiſia, cuius regnum conabantur occupare, ſint trucidati 21.p
Rhodiorū Apollo quot formas induerit (652.f
Rhythmi orationū 448.m
Rica & ricula quid 36.f
Ricardus Crocus 156.p
Ricardus Paceus 155.m
Ridica quid 10.p
Riſum pro deo ueteribus cultum 2.f
Riza quid in naui 309.f
Robertus Strozza 506.p
Roboris materies qualis 303.p
Rogo, uerbum ab amicitia ſubmouendum 89.m
Roma cunctarū gentiū patria 347.m
Romæ appellatio quatenus ſe protendat 339.p
Romæ uberiorem ingeniorum prouentum & ſtudiorum frugem eſſe quàm uſquam 101.p
Romani eos qui exotica unguenta uenditabantur, urbe eiecerunt 263.m
Romani ubi habuerint ſua naualia & claſſes pro tutela imperij 315.m
Romani Imperij & magnitudinis incrementi quæ cauſa fuerit, item quæ diſſolutionis 413.m
Romani ſibi ueram pronunciationem uendicant 442.f
Romani quō primū nauigationem didicerint 302.m
Romanorum ingenia qualia 287.f
Ro. opes ūde intantū auctæ fuerit 16.m & ex quibus rebus reditus ſuos habuerint ibidem
Romulus in trabea uſus purpura 36.p
Romulus quomodo aruorum ſacerdotes inſtituerit 384.f
Ros unde generetur 427.f.428.p
Roſa Iunonis, lilij ſpecies 24.f
Roſæ ardentes apud Ouidium 35.m
Roſeæ ueſtes ibidem
Roſcius quales egerit fabulas 451.p
Roſtratā coronā qs olim aſſequebatur (312
Rubor, color uirtutis, & cui ætati conueniat 331.p
Rubricæ uis contra ignem 305.p
Rulla ueſtis 37.f
Ruſo deus 8.f
Ruſtica officia dum feriātur, quæ ſunt. pag. 320.f
Ruſticæ tribus in quibus urbis partib. habitarint 385.m
Ruta cæſa recipere, quid 28.p
Rutilij honeſtus animus 279.f

S. non

S

Σ. non habere locum in primis uerborum poſitionibus 227.p
Sacerdotũ diræ aduerſum ſuperbos pagina 562.f.563
Sacerdotes, & duo eorũ genera 378.f & pag. 379.p
Sacerdotia gentilitia unde orta 543.p
Sacra anchora 311.p
Sacra linea 298.p
Sacra gentilitia magnis conſtitiſſe ſumptibus 352.p
Sacram doctrinã in numerorum & nominũ traditionem eſſe diuiſam 31.m
Sacræ uoces quõ in abuſum deductæ ſint (30.m
Sacramẽta quæ dicãtur 563.m
Sacroſanctum quid 387.p
Sagitta quid 10.m
Sagum 39.m
Saiſis 233.p
Salaria unde dicta ſint 348.m
Salẽ cur Iſiaci à cibis reiecerint 230.p
Salem in menſam afferre cur interdictum Aegyptijs 237.m
Salinarum uectigalia quis primus inſtituerit 16.m.347.f
Saliuæ hominis quanta uis inſit 7.m
Salmoneus ſe deum coli noluit 326.m
Saluatorẽ et ſaluare nõ dici latine 25.p
Saluius, Staterius & Valerius cur dicti primi cenſores 11.f
Salutandi uerba in initijs epiſtolarum quæ apud Græcos 423.f
Salutis augurium 568.p
Salutis augurium quomodo Romanis celebratum 425.p
Sambucus ubi optime prouenire, et cur dicatur 29.f
Samiorum omen quale 561.p
Sannitum haſtæ 185.f
Sanctiones quõ ſacrandæ 387.p
Sanguis terræ & Gygantum, uinum appellatur 12.m.f
Sanitas quomodo ſeruatur et quomodo amittitur 411.m
Sanitas quid 425.f
Sanitatis ſymbolũ Pythagoræ 424.m
Sapienti quid indecorum 184.f
Sapientia quid 260.m.f. 454.p
Sapinus quid 303.p
Sarabarra, ueſtes Parthorum 38.m
Saragis ueſtis 37.f
σκελοσοφόροι 300.p
Sarmentum quid 10.m
Sartum tectum quid dicatur 40.p
Satietatis & inſcitiæ cõtentio 410.m
Satiſaccipere quis dicatur 372.p
Satiſdare cuius ſit 372.p
Satiſdatio quid complectatur 373.f
Saturni cum Rhea cõcubitus myſteriũ (232.p
Saturni lacbryma, mare dicitur Pythagoreis 237.m
Scalæ funariæ 311.p
Scalmus quæ nauis pars 309.m
Scaphæ exploratoriæ quomõ inſtruebantur 307.f
Scaphos & ſcapha 307.p
Scaporum ludus unde dictus, & qualis ſit 298.f
Scarabæus ſacer Aegyptijs 13.m
Scarabæorũ genus carere fœ̃ia 249.m
σκατοφάγος quãdo cœperit dici Hippocrates 630.m
Sceleraufpices qui 622.f
Scena nauis 309.f
Sceptrũ regis quale fuerit Aegyptijs, & quid ſignificarit 537.m
Q. Sceuola quomodo notatus 24.m
σχεδίαι & ſchedicum quid 305.m
σχοινία quid 310.f
σχοινοβάται qui 311.p
σκιαμαχία qualis exercitatio 325.f
Sciens & prudens quid differant. pagina 264. per totum
Scientia ex quibus pendeat 263.f & circa quæ uerſetur 264.p
Scientia ſine iuſtitia quid 648.m
Scientiam uniuerſalibus præditam eſſe (264.f
Scientiarum cõnexio, & gradus honorum quales 453.m.f
σκιοκρατούμενοι 326.m
Sciomantia 498.m
Sciomantia cur inſtituta 326.p
Sciographia pictorum ibidem
Sciothericis unde nomen 325.f
Scioterica horologia 389.f
Scipio Afric. cur Ro. tribus mulctarit cum eſſet creatus magiſtratus 538.f
Scipionis claſsis quàm ſubitò parata. pag. 304.p
Scipio Naſica, uir optim. dictus 190.m
Scipionis Naſicæ dictum 332.f
P. Scipio in uincula coniectus à Curiato 383.m
Scire unde ſit 361.f
Scirpus quid, & ad qd utilis 44.p m
Scirpare quid ſignificet ibidem
Scirpiculæ falces ibidem
Sciſsima, fagi ſpecies, & cur reprobetur 411.p
Scordotis uſus ad amuletum 498.p
Scortea penula 38.f
Scribentib. libros qd obſeruandũ 27.p
Scriptores præcoces dãnantur 334.m
Scriptores graues quõ ludicris argumentis aliquando luſerint, & quas quiq; hypotheſes tractarint 87.f
Scriptorum ferè omnium (88.p
mos qualis 266.m
Scriptuarij qui dicantur 347.f
Scrupus quid 44.p
Scrupea cœna et ſcrupea meretrix. ibi.
Scrupulus ſeu ſcriptulus 201.p
Scutulata ueſtis qualis 34.m
Scutulæ quid ibidem
Scyllæ naui unde ea appellatio 306.m
Scytale Laconica 443.p
Scythæ quur pulicis gracilitatem imitentur 408.p
Seculæ quid & unde nominatæ 358.m
Segetes lætas quid faciat 590.m
Segmentatæ ueſtes 39.m
Seipſum noſſe, q̃ inſignis uirtus 334.f
Seipſum intemperanter laudare, quàm turpe 334.m
Seleucidarum anchora 311.p
Sellularij uel Sedẽtarij in naui q 309.f
Selma nauis quid 309.f
Semen propinqui & cõſanguinei excitare recuſanti quæ pœna apud Hebræos 364.p
Semiſſes quid, & homo ſemiſsis 74.m
Semiuocalium literarũ honor 219.p
Semiramis ſtolæ inuentrix 38.p
Senarij numeri apud ueteres obſeruatio 200.f
Senator qs, quotq; ei⁹ præcepta 384.m
Senatoris laus unde pendeat ibid.
Senatori quæ neceſſaria cognitu. ibid.
Seneca qd in Ouidio criminatus fuerit (275.m
Senibus Venus offenſa & inconueniens 565.p.567.p
Senſilia cõmunia quæ uocẽtur 470.m
Senſoria quid, eorumq; deſcriptio. pagina 470 f. 471.p
Sẽſus uis quo collectior eo ualẽtior 5.m
Senſus uerba quomodo apud Græcos conſtruantur 46.p
Senſus accidentia quàm uaria. 469.f & pag. 470.p
Sẽſus quõ ad animã perueniãt 470.p
Senſus noſtros facilime deludi 498.f
Senſus quib. elemẽtis cõparẽtur 470.f
Senſuũ præcipui qui. ibid. (471.p
& quis eorum uſus ibidem

Sentētias antiquorū & oratores et phi loſophos pro occaſione probare & reprobare 578.f
Sententiarū quæ chriæ dicuntur, qualis uſus 447.f. & qui in his nimij fuerint. ibid.
Sepiæ aſtutia 636.f
Septenarij numeri nota apud Aegyptios Minerua 231.f
Sepulchrū quando incipiat dici 380.m
Sepulchris qualis terra cōueniat 381.p
Sepulturæ genus antiquiſs. qđ 380.m
Sequeſter quis Laberio 282.m
Sequi & duci quid iuriſperitis 366.f
Serapis unde dictus 236.m 367.p
& quot eius noīa quidq; ſignif. ibi.
Serapidis oraculū, qs eſſet deus 392.p
Serapin eſſe Plutonem 236.p
σαίρειν quid ſignificet 236.m
Seriphij opīo de Themiſtocle 557.m
Sermo cur homini dat⁹ 458.f. 459 p
Seruij interpretatio reijcitur 438.m
Seruilij Vaciæ uita ſolitaria 404.m
Seruus quis dicatur 25.p
Seruus quis ſit 460.m. 462.p.m.f
Seruus aliquis an ſit ex præſcripto naturæ 460.f
Seruus inſtrumentum nobiliſsimum. pagina 349.f. 460.p
Serui appellatione etiam famulam complecti 362.p
Serui fidele officium erga Paulum prætorium herum ſuum 582.f. 583.p
Seruum unum uel duos non conſtituere familiam 362.f
Seruis quas artes non licuerit diſcere. 553.m
Seruis in libertatē uendicantis patronorum nomina indi 566.p & pag. 572.f. 573.p.m.f
Seruilis diſciplinæ ludum fuiſſe Syracuſis 462.f. 463.p
Seruitus omnis an abhorreat à natura 460.f
Seruitutem ſeruire an ulli expediat ibid. & inde
Seruitutem eſſe duplicem 461.f
Seſoſtris quō uictis à ſe populis teſtimonia fortitudinis aut ignauiæ dederit. pag. 20.f. 368.m
Seſtertij pōdus et nota 577.m. 578.p
Σώθ quid ſignificet 242.m
Seuerus Caſsius quantum memoriæ ſit diffiſus 597.p
Sexaginta numerum ad uiduas referri. pag. 583.f
Sextarius quid & cur dictus 200.f & pag. 201.p
Sextariū tam aridis quàm liquidis conuenire 201.p.f
Sextula quid 200.f
Sex. Roſcius Amerinus ab iniquis iudicibus ferè circumuentus 282.m
Sicani ſaxi patientia 401.p
Sicilire quid 358 p
Siculum mare Alcyonijs diebus tractabile 314.f
Siculorū ioca & dicta fuiſſe acuta. pagina 258.f
Sideritis lapis, os Hori dicitur 245.f
Sigdionis pictura 491.m.f
Sigeum promontoriū unde nomen uactum 492.m
Sigiſmundus Eſtenſis 513.f
Sigma literæ iniquitas & deformitas. pag. 223.m.f. 224
Sigma à quibus literis ſuo deturbetur iure 218. 219. 220. & quas ipſa uiciſsim expellat 226, 227
Signari aurum, æs & argentū quando cœptum 577.m
Signatores qui 360.f
Sil quid ſit 12.p
Silaceus color quid 9.f
Silens luna quæ dicatur 9.f
Silentium quō præſtet oratiōi 648.m
Silentij encomium 491.p
Silentium & dignitatem & gratiam conciliat 333.p.m
Silentij diſciplina quàm difficilis. ibid. & eius utilitas quanta ibidem
Silentioſi deſcriptio 491.m.f
Silentioſi dij duo 493.f
Silurum non eſſe ſturionem 73.p
Simias latrunculis luſiſſe 297.f
Simias uini potu aſſuetas carere unguibus, & cur 28.m
Simonides Melicus quō locorū artem inuenerit 449.f. & quō è ruina triclinij ſeruatus fuerit ibidem
Simultates inteſtinæ quando maxime eueniant 411.f
Sinis Pityocamptæ filia 62.m
Siniſtra cur meliora dicantur 565.f
Sinopicis ueſtibus unde nomen 34.f
Siquis quandoq; utrunq; genus complectitur Iureconſultis 338.m
Sirenum cantus 187.p
Sirenum infelix cum Muſis certamen. 479.m
Sirius quomodo inter aſtra conſtitutus 241.m. 245.f
Siriū à Græcis ſolem uocari 243.m
Siſenna inuſitati ſermōis affectator quo modo irriſus 443.m
Siſtræ ueſtes 38.f
Siſtri interpretatio 246.p
Siti qui dicantur 380.m
σιταγωγοὶ & σιτηγοὶ naues 307.m
Sitiens uel ſicca luna quid 9.f
Sobolis producendæ deſiderium omnibus innatum 457.f
Societas humana quàm arcta 364.p
Societas prima ex quib. cōſtet 362.m
Societatē humanā q nō tueātur 421.p
Socrates cur à ſuis familiaribus aſylus fuerit dictus 579.m
Socrates cur canem aut anſerem iurarit 261.f
Socrates in uita quid geſſerit 322.p
Socrates cur diſputationes in utranq; partem introduxerit 388.p
Socrates εἴρων cur uocatus 578.m
Socratis patientia 402.f
Socratis ſtudia 128.f
Socratis cur cana coma pingatur 42.f
Socrati quid uitio uertatur, quum in iudicium eſſet uocatus 283.m
Sol ἀκάμας quare dictus 394.f
Sol cur maior oriens & occidēs, quàm aliàs exiſtimetur 435.p
Solis curſus qualis 606.f. 607.p
Solis feſtiuitates 243.p.m 608.m
Solis functiones & præſtantia 389.f
Solis lumen & curſus 549.p
Solis natiuitas apud Aegyptios myſtica 231.f
Solis ſphærā Typhoni adſcribentes taxantur 242.f
Soli cur Hercules addatur 240.p
Soli ſacrificantibus quid obſeruandum. pag. 236.f
Solē aureo cubili dormientē ab ortu ad occaſum ferri quō intelligatur 394.f
Solſtitia non iuxta ueterum obſeruationem nunc fieri 548.m
Solida prius fluxis nata 202 p.m
Solon quem præceptorem in Aegypto habuerit 231.m
Solon in patriæ ſeditione indifferētem ſe geſsit 402.p
Solonis leges quales 204.m
Solum, apud Cic. 63.m
Solum nauigij 309.p
Soluta ꝓ ſeparatis interdū accipi 368.f
Solutæ oratiōis libertas quāta 448.m
Solutus et nō ſolutus qs dicatur 367.p
Somatiæ deſcriptio 611.m
Sonos numeris conuenire 71.f

σωφρονιστῆρες unde dicta 264.f,330.f
& pag. 425.m
Sorites non eſt fœminei generis 12.m
Soſigenes ſuam cõmentationem bis in
diſquitionem reuocauit 335.f
σῶς quis, eiusq; ſignificatio 245.m
Sothis Aegyptijs aſtrum Iſidis 234.f
σωτὴρ Græcis, ſeruator ſeu ſalutaris la
tine dicitur 25.p
σπάρτον apud Homerum quid 310.f
Speculatoriæ naues, & quali colore fue
rint 307.f
Sperainus ludus 295.m
Spes à Colatino conſecrata 379.f
Spes plerunq; lubrica & incerta, ma
ximeq; Romæ ſuos exercet ludos
σπεῦδε βραδέως 311.p (175.f
Speuſippus ſororis Platõis fil. 455.m
Sphæra aplanete cur ſit dicta 548.p
Sphingum in templorũ propylæis ſi-
gnificatio 231.m
Sphragis ſeu terra ſigillata quomõ fiat
Sphragiſtæ dicti Aegy- (581.m
ptiorum ſacerdotes 237.p
Spica quid & unde dicta 356.f
Spica mutica quæ ibidem
Spicula & ſpiculatores 300.p
Spina Aegyptia, qualis arbor 303.m
Spirationis inſtrumenta 49.p
Spiſſa ueſtis 37.f
σπονδόζωνις ueſtis 35.p
Spolia Oceani q̃ Claudio Cæſ. 297.f
Spondylus oſtreorum quid 74.p
Spongia τὶ, quid 62.p
Spongotheræ, piſcatores 313.f
Sponſæ qualis annulus olim mittebatur.
pag. 580.m
Sponſio quid, eiusq; ſpecies 342.m
Sponſalia quomõ antiquitus celebrari
ſolita ibidem
Sponſionum qualis mos antiquitus, &
quid ſponſio ſit 282.f
Spuma lunaris 502.p
Staterium quid perdiderit 492.m
Stathmides quid 310.p
Statuarum quàm periculoſa conditio.
pag. 652.m
Statuminatio nauis quid 309.p
Status cauſæ qd et quotuplex 444.m
Status popularis et ſtatus principis qua
les, & quib. quiſq; optãdus 647.m
Statutum & pronunciatũ idem 365.f
στέγα, τρίστεγα quid 305.f
Stega quid 310.p
στυλὶς in naui quid 309.f
Stellæ quõ cœlo affixæ ſint 293.m
Stemmata quid antiquis 368.p
στεφανώματα quæ 14.f
Stephanus VI. Pontifex cur male au
diat 535.p
στρίζειν quid 336.m
Sternomantia 498.p
Sternutantes cur ſalutemus 585.m
Steſichorius talorũ iactus quis, & cur
ſic uocatus 290.p
Steſichori ſepulchrũ octangulare. ibid.
Steſichoro quomodo uiſus ſit reſtitu-
tus 168.f
στιγμὴ quale punctum 451.m
Stimulus ad gloriam maximus quis. pa
gina 332.p
Stipare unde dictum, & quid 304.f
Stipare pro congerere 353.f
Stipes unde nuncupata 353.f
Stipendium unde dictum, & quãdo pri
mo datum 353 f
Stipendij quantum militi in diem per
ſolutum 354 p
Stipula, & ſtipula illecta qd 356.m.f
Stipulatio fit tripliciter 370.m
στεῖρα quid 309.p
Stoicorum ἀπάθεια 607.f
Stoici quàm iniurij ſint in naturam. pa
gina 476.m. & inde
Stola ueſtis, & eius inuentrix 38.p
Stolonis Licinij lex, qua ſeipſum dam
narat 385.f
Stolos in naui 309.p
Stolus quid ſignificet 313.m
Stomachus quando redundare cogno-
ſcatur 50.f
Stomachus unde dictus 51.p
Stomachus quid proprie 47.m.f. &
pag. 48.p.f.50.m
Stragula ueſtis quidnam complectatur
Stragula in naui 310.m (365.p
Stragulum, quæ ueſtis 33.f
Stragulum nauticum 311.p
Strategia et ſtratiotides naues 307.m
Strategis nauis 307.m
Strigia, ueſtes 38.m
Stromata quæ Græcis dicantur 365.m
στρόγγυλα πλοῖα Macedonũ 307.p
στροφὴ quid 392.f
Strozzarum familiæ encomium 505
Strictiua poma quæ dicantur 357.m
Stringere pro colligere ibidem
Studium literarũ cur inſtitutũ 321.p
Studia literarum intermittenda qui ne
gant, q̃ ſtulte faciant 317.p.m.f
Studia quid poſsint in homine efficere,
& quantus eorum ſit abuſus 317.f
Studijs niſi adſit modus, non eſſe ſtu-
dia 318. & deinceps
Studiorum modus quis ſit 318.m
Studiorum quem non ſubitura ſit pœni
tentia ibidem
Studiorum quæ ratio cuiq; ſequenda.
pag. 25.f. & 26.p.m.f
Studiorum præſtantia 64.f
Studijs immorandum, non immorien-
dum 26.m
Studijs immarceſcẽtes quibus uitijs ſuc-
cumbant 321.m
Stulti quid proprium 619.m.f
Stultitia quibus rebus diſsimulari poſ-
ſit 619.m
Stultitia cur ſapiẽtiæ præferatur 635.f
Stultitiam qui ſimularint 619.m
Stultitiam non poſſe ſimulari. ibidem
Stupa quid, & quis eius in nauium ſtru
ctura uſus 304.f
Sturio, qualis piſcis 68.m
Sturio unde potiſsimum uiuat 73.p
Suadæ medulla in quorum labris habi-
tarit 443.m
Subminiæ ueſtes unde dictæ 34.f
Subſcribere pro fauere cur dicatur. pa
gina 360.f
Subſignare, ſubſignatum, ſubſignatores
quid, & ſubſignandi modus 360.f
Subſidiaria exactio 16.m
Subucula 37.p
Succento ibidem
Succula, machina 311.f
Suetonij locus 294.f
Sui ſeu aliorum de ſe, iudiciũ quomodo
quis optime cognoſcat 277.f
Suffibulum quid 36.f
Sulpitius quem imitandum ſibi propo
ſuerit 331.f
Sulpitius Strozza 506.p
Supellectili nauticæ quæ non ſint an-
numeranda 310.m
Superbiã ſolitudinis eſſe comitẽ 224.f
Superſtitioſorum quorundam geſtuum
deſcriptio 568.f
Superuacanea eſſe recidenda 330.p
Supparum, quid 37.p
Sura Manlius in agendo quomodo re
prehenſus 452.m
Surculata ueſtis 34 f
Sus cur impurum animal cenſeatur Ae
gyptijs 230.f
Suis cum crocodilo amicitia ibidem

Suũ opa agros ꝑſcindere Aegyp. ibid.
Subus animam pro ſale datam. ibid.
Syenitæ, Aegyptij 230.m
Sylla quod genus literarum ignoraſſe dictus Cæſari, & eius eruditio 317.f
Syllæ dictum in Iulium Cæſ. 39.m
Syllæ dictatoris annulus ſignatorius qualis 583.p
P. Sylla cur ſuum cadauer exuri uoluerit 380.m
Sylua cedua & paſcua quæ dicatur. pag. 356.m.&.f
Symbalotum cur ſic dictum 34.f
Symbola, quæ nauis pars 310.p
Symbolum pro annulo 581.p
συμπάθεια quid 62.p. 438.m & pag. 482.p
συμπαθείας quanta uis 390 p
Sympathia rerũ qualis ſit 437.p
Sympathia et apathia rerũ unde 410.f
Symphonia ex quibus conſtet 71.f
Symphoniaci pueri 313.m.f
συνάλλαγμα quid 349.m.350.m
συναλλάττεσθαι ibidem
συγκατάθεσις quid 398.f
Syncretiſmus unde nomen inuenerit
Synidiſios deſcriptio 612.p (412.f
συννοία quid 238.p
Syntheſis, ueſtis 39.f. & quid Iureconſultis ibidem

T

T. notã ſalutis fuiſſe Aegyptijs 227.f
Tabernariæ ueſtes 37.f
Tabula luſoria quid 296.p
Tactus, primus animantium ſenſus, & ſine quo nullus conſtare ſenſus poteſt 202.m
Tactus cur animalibus maxime neceſſarius 470.p
Tænia quid 309.f
Tali Cretenſis mollicies 403.p
Talus quid ſit & quæ animalia eum habeant 278.f. 288.p
Talus qualis fuerit & quàm inuincibilis 476.f
Tali latera quot ſint 288.p
Talum non eſſe homini datum 288.f
Talorum iactus quibus inſigniti nominibus ſint 290.p
Talorum ludum et pueris & ſenibus in uſu fuiſſe 292.m
Ex Talis auguria capi 292.f
Talaris ueſtis 37.f
Talarius ludus quõ agebatur 289.f 290.p. & quõ eius miſſus uocati ibi.
Talionis reddendæ ritus 377.p
Tapetes in nauibus 311.p
Taphoſiris in Buſiride 234.m
Ταργήλιον quid 225.m
Tarentina lana qualis 40.p
Tarquiniũ Priſcũ aurea tunica triumphaſſe 39.f. & quõ filiũ qui hoſtem percuſſerat, donauerit ibidem
Tarſus quid 309.f
Tartarus quid Platoni 429.p
Tau quarũ literarũ locũ occupet & q̃ execrabilis litera 218.219.220
Taurum ferocientem caprifico cõpeſci
Ταυτολογία, quale orationis uitium (29.m 255.f
Technatis ſeu Cnephatus, Menidem execratus cur ſit 231.p
Telemachus munera remittens improbatur 106.p
Τελεσίγμον quæ interpũctio 451.m
Τέλειος numer⁹ dictus ſenarius 200.f
Τύμβον unde dictum 225.f
Themiſtoclis ſententia de magiſtratus functione 419.m
Temperans & continens qd differant
Temperantia quid 265.f (259.p
Temperantiã cur σωφροσύνην græce uocarint 425.m
Temperantia cur prudentiæ conſeruatrix dicta 264.f
Tempeſtatum præſagia 316.p
Templum quomodo dicabatur 386.f
Templa quibus cõſtruenda ſint ex leg. XII. tab. 543.p
Templorũ uariæ diſpoſitiones 234.m
Templorũ ornatus qui deceat 380.p
Temp. ianuas leonũ hiatibus exornare, Aegyptiorũ inuentũ, & cur 238.f
Temporũ habere rationẽ, ſapientis eſſe
Tempus quid 474.p (619.f
Temporis ortus 393.p
Temporis motus & impetus 547.p
Temporum cuiuſq; ætatis fuiſſe ſemper querelas 16.m
Tentyritæ crocodilos fugant 405.f
Ter, ſignificare ſæpe 238.m
Terebinthus cur arborum ſtultiſsima dicatur 2.m
Terẽtij duo loci interpretati 204.m.f
Terminus uox æquiuoca 338.m
Terminis agrorũ feſtiuitas à Numa inſtituta 384.f
Ternarius numerus, & ternarius tetragonus 244.m
Ternarius numerus qd denotet 250.p
Ternarius num. abſoluit uniuerſitatem
Terra unde dicta 395.p (358.f
Terra cur ἄπυρον dicta 394.f
Terra cur pedes dei uocata 392.m
Terra integra quæ dicatur 356.m & pag. 357.p
Terra ſigillata quõ conficiatur 581.m
Terræ magnitudo ſecundũ Eratoſthenem 391.f
Terræmotus & cur proueniant. pagina 431.f. 432.p.m
Terræmotũ quæ ſigna præcedãt 432.f
Terræ mugitus, prodigiũ unde 432.f
Terræ ſitus qualis 389. & 390.p.m
Terrã odore præditã, cõtra quendam
Terræ odor qualis ſit. ibid.f (53.m
Terram uolui & circumagi quibus rationibus probet 389. & ſequentib.
Terrã eſſe perfoſſam iuxta Platonem, negatur 429.p
Terram cur olim conflagraſſe putatũ. pag. 429.m
Terrã ſacrum domiciliũ omniũ deorũ eſſe, ideo non conſecrandam 380.p
Terram uolitare, adag. quid ſignificet. pag. 394.p
Terram habitabilem fertilemq; eſſe ſub polo 394.p
Teſqua loca 313.f
Teſſera quid 294.m.f.295.p
Teſſera quadrantalis cur dicta 295.m
Teſſeræ ex qua fiebant materia. 295.f
Teſſeræ quid, & cur ex geniſta fiebant (296.p 3.f. 4.p
Teſſerarum quis inuentor 294.m
Teſſerarũ æſtimatio quãta olim 294.m
Teſſeris quot olim luſum ſit 295.m
Teſſeræ ueſtibus intextæ 39.m
Teſſellatæ ueſtes ibidem
Teſtamentorũ tria genera Ro. 577.p
Teſtes ſuſpecti 589.f
Teſtudini marinæ nec linguã eſſe neq; dentes 50.m
Teſtudines cornigeræ apud Troglodytas quomodo remigent 302.m
Τετρακτὺς Pythagoricorum 225.p & pag. 424.m
Tetradicis lignum apud Biblios cur colatur 233.m
Τετραγράμματον cur dei cognomen 59.p
θ. nocentes damnat 227.f
θ. literæ ſedes occupata à lit. τ 219.f
Thalamegus nauis 307.p
Thalamus nauis pars quæ 309.m.f

Thalamij

Thalamij & Thalamitæ ibidem
Thalaſsicus 37.m
Thalaſsi⁹ cur īuocetur ī nuptijs 564.f
θαλάσσια ὀχήματα & πορεῖα
Thales philoſophus quo/ (307.m
modo ditatus 467.f.468.p
Thales quali olim cauillo ab anicula no
tatus 264.m. 321.f
Thaletem primum Vrſæ ſyderis ambi/
tum obſeruaſſe 315.p
Thalmuldicorum ſecta 41.f
Themis quid officij habeat 621.f
Themiſtocles quantum iuuerit Areopa
gitas 258.m
Themiſtocles cur ſibi artem obliuionis
q̄ memoriæ præoptauerit 280.p
Themiſtocles ubi Athenis nauale fece/
cerit & portus 315.f
Themiſtocles quàm fuerit gloriæ aui-
dus 331.f
Themiſtoclem anno uno linguam Perſi
cam perdidiciſſe 450.m
Theodectes ī Phrynes patrocinio qua/
libus argumētationib. ſit uſus 279.p
Theodectes quanta memoria 450.m
Theodorus gulæ nomine ſtomachū &
œſophagum amplectitur 50.m
Theodori dictū in ſuos diſcip. 247.p
Theodori locus male redditus. pa-
gina 288.m.f. 289.m
Theodoſius Imp. Mutinenſibus igna-
uiæ ſimulachrum poſuit 21.p
Theodotus Tragicus cur oculis ca/
ptus 494.m. & 582.m
Theopompus cur regiæ poteſtati Epho
ros impoſuerit 316.f
Theopompus cur panico terrore corre
ptus 494.m
Theopompi inſomnium 582.p
Theophraſtus cur ab Attica muliere
hoſpes fuerit uocatus 446.f
Theophraſtus quam philoſophiæ par/
tem tradiderit 555.p
θεωρίαι quid 14.p
θεὸς ἐκ μηχανῆς 208.f
θεουργία, ſpecies magiæ 497.f
Theramenes cur Cothurnus dictus. pa/
gina 290.p. & 402.p
Theriſtron, ueſtis 38.p
Therons Hiſpaniæ regis profectio ad
expugnādū Herculis templū 571.f
Theſmophoria quomodo celebrentur
Græcis 247.m
Thibiorum quanta natandi peritia. pa
gina 313.m
Thoas quomō ſeruatus à dracone quem
nutriuerat 438.p
Thorax ueſtis 38.f
Thoraciū quid in naui 309.f.310.p
Θὼθ menſis à Θεὼθ denominatus. pa-
gina 45.p
Thranos in naui & Thranitæ 309.m
Thraſybulus eiectis triginta tyrannis
quam legem tulerit 412.f
Thriū quō interpret. Aegyptij 238.m
Thueris, pellex Typhonis 234.p
Tibana ueſtis 37.f
Tibareni quomodo puerperarum uices
egerint 620.m
Tiberius Cæſ. quod tempus tondendis
pilis obſeruauerit 303.f
Tiberius pro imperio acquirēdo ex ta/
lis augurium ſumpſit 242.f
Tiberio imperante ſummam fuiſſe accu
ſandi licentiam 582.f
Tibicinum certamen 332.f
Tibulli carmen explicatur 566.f
Tigni appellatione quid contineatur
Tignus quid proprie, & (374.p
unde appellatus ibid.m
Tilia omnium materiarum calidiſsima
Timon Miſantropus cur (304.m
ſic appellatus 420.m
Timon orator Athenienſiū cur inuiſus.
pag. 512.p
Timonis elogiū de ſuſpēdio 634.p.m
Timotheus Mileſius quur Spartiatis
adeo exoſus 330.m
Tinea pro pergula pronunciabat pre/
culam 442.f
Tinnunculi cū colūbis amicitia 437.p
τιθλωνὴ, lunæ epithetum 243.m
Titias deus quis 571.m
Titus Strozza 506.p
τόκος unde dictum 467 p
Toecharchi qui ſint 313.m
Toga, ueſtis 37.p
Toga pura & uirilis qualis 34.m
Tholmides Athenien. imperator, Lace/
dæmoniorum nauale exuſsit 315.f
Tonitru qd et quō generetur 433.p.m
Tonſilla quid nautis 310.f
Tonus quid 72.p
Torpedinis uis ſtupefaciens 29.m
Torus, ueſtis 39.p
Torpor membri alicuius quō curetur
Trabea, quorū ueſtis 39.f (567.p
Trachali uocalitas 451.p
Trachelum, quæ mali pars 310.p
Traditio nexu, quid 354.m
Traditio nexu quō fiebat 575.m.f
Traduces uites quæ 10.m
τρᾶγες quaſdam naues Libibus di-
ctas 306.f
Traianus Imperator uir optimus di/
ctus 190.m
Tranſcendentia quæ dicantur 454.m
corumq; natura ibidem
Tranſlata uerba quæ 272.m
Trāslatio quādo poſsit ītelligi 267.m
Tranſtra in naui quid 309.m
Tranſtrarij ibidem
Trapezus, & Trapezuntinum mel. pa
gina 311.f
Trechedipni qui dicantur 37.f.38.p
τριάρμενον Antigoni nauis 306.f
Tribunianum ſub nomine Iuſtiniani o/
mnes propè antiquos ritus ſuſtuliſſe.
pag. 366.m
Tributum unde dictum 353.f
Tributis omni ætate exhauſtos fuiſſe po
pulos 16.m
Triclinares ueſtes 37.m
Triclinaria periſtromata quæ dicātur
Trimodia ſatoria 201.m (33.f
Tridacna oſtrea cur ſic dicta 73.f
Tridēs in numiſmatis qd ſignet 313.p
τριγωνλὰς quis 313.p
Triginta, ad nuptias referri 583.f
Trigonon orthogonium quàm pre/
ſtans figura 244.m
Trimata, quid 309.m
Trinitatis ſanctæ indaginem ſupra ho/
minis captum eſſe 131.f
Triremis à quo excogitata 301.f
Triremis, quadriremis, &c, unde dicta
Triſtega quid 310.p (305.f
Tritici fertilitas 200.m
Tritonis appellatio unde 250.p
Triumphales ueſtes 34.p
Triumphantium mos 580.p.m
Trocta piſcis 73.p
τρόπος qualis ludus 294.p
Trophea dedicata remouere, nephas
Tropis quid 309. p (21.m
Tryphallorū Thraciæ populi īſtitutū
Tropoter in naui quid 309.m (21.p
Tuber terræ quale amuletum 498.p
Tubis quare non utantur Buſiritæ &
& Lycopolitæ 236.f
Tuciam ueſtalem cribro aquam tuliſſe.
pag. 585.m
Tullus Hoſtilius primus purpura uſus
in prætexta & latiore clauo 36.p
Tunica 37.p

Tunicarum linearum uſum unde ſimus mutuati, & cur. 37.m
Turpe ignorare, turpe eſt 329.m
Turricula qd Martiali 293.f.296.m
Turulius luci uiolati quas pœnas dederit 355.f
Tuſsilago cur dicta ſit Chameleuce. pagina 44.p
Tutelæ damnatus quis dicatur, et quale probrum 364.m
Tutuli, ueſtis ſpecies 37.p
Tybi quis menſis 45.m
Tyches imperium 611.f
Typhis Argonautarum gubernator
Typhon unde dictus 245.f (314.p
Typhon, Iſidis hoſtis, & quid ſignificet 229.m
Typhon quales inſidias in Oſirim machinatus ſit 232.m
Typhon ex fulgure, quid 433.m.f
& quō ab ecnephia differat. ibid.
Typhonis natiuitas 232.m
Typhonis & Hori inimicitia 234.p
Typhonis color et uis, eiusq; ſolennia. pag. 236.f
Typhonis lata interpretatio 237.m.f & 239.f.240.f. 242.m. 243
Typographis qualis uenia debeatur. pag. 569.m
Tyrāni et principis diſcrimen 647.m
Tyranni conditio 279.f
Tyrannorū cōmendationes quales. ibi.
Tyriamethyſtus color quō fiat 36.f
Tyrios iuxta Vrſæ ambitum nauigationem dirigere 315.p
Tyrius color quomodo fiat 36.m
Tyromantia quomodo fiebat 498.p
Tyronibus prima ſtipendia facientibus quomodo olim alba parma & pura haſta dabatur 34.m

V

VAdimonij deſerti dānari quàm graue fuerit 340.f
Valerius, Saluius & Staterius & ſimilia nomina in delectu & cenſu cur prima 11.f
Valerius ob urbis arcanum nomen diuulgatum pœnas dedit 492.m
Valerius Homullus quō Antonini Imp. curioſitatem taxarit 409.p
Vapor quid, & unde fiat 427.m.f
Vapore quæ conſtant 427.f
Varioli piſces qui 72.m.73.p
M. Varro bibliothecæ Auguſti Cæſ. præfectus 120.f
M. Varronis locus explicatus 575.f
M. Varroni adhuc uiuenti ſtatuā in bibliotheca Palatina poſitam eſſe. pagina 190.m. & 652.m
Vati & hiſtorico quædam eſſe communis 110 p
Vaticinandi ſpecies q̄ plurimæ 498.p
Vectigal, quid 308.p
Vectigalia qd, & unde dicātur 347.f
Vectigalia publica quæ dicātur 347 f
Vectigalium prouentus ex quibus rebus fuerit Romanis 16.m
Velificatio unde mutuata 302.m
Velum ſuſtēdere ex Ianiculo, q̄d 43.m
Vela ſeu uelaria in naui 310.m
Venationis utilitas & laus 17.p
Vendicare nobis quæ dicamur 222.m
Vendicandi modi duo 575.576
Veneficarum incantationes 500.501
Venetus color 37.m
Venetorum quàm peruerſum iudicium nunc, & quantum à ſuis maioribus degenerarint 279 m
Venter & aluus multum differunt. pagina 49 f.50.p
Ventre quædam animalia carere 50.f
Venter ubi ſitus & cur 50.f.51.p.m
Ventriculus quid 49.f.51.m
Ventriculus qualis conſtet 51.m
Venti unde proueniant 430.p
Ventorū cognitio quàm neceſſaria nautæ 314.p.f. & quæ eorum regiones ſint ibidem
Ventorum ſitus & ſeries qualis 431.p m.f. queq; cuiuſq; ſit cōditio. ibid.
Ventorum motus qualis, & quādo ceſſent 430.m
Venus ἀναδυομένη ad quod exēplar picta dicatur 330.f
Veneris iactus quis 290.m.291.p
Veneri Elidenſi cur teſtudo appicta. pag. 250.p
Verbum inſolens, ſcopulus eſt 199.p
Verba legis, quid ſignificet 342.p
Verba cur inuenta ibidem
Verba quædā in numero ſingulari plus ſignificāt quàm in plurali 253.m.f
Verba primigenia et ꝓpria quæ 272.p
Verba qualia ad orationem eligenda. pag. 272.p.m
Verbenaca ſortiri, Gallorum 498.m
Verbenacæ uſus quis 386.f
Verecūdia uirtutis cuſtos, cui ætati conueniat, & qui ea ſint liberi 331.p
Vergiliarum occaſus quando 314.f
Vergiliarum ortus & occaſus 607.m
Vergilij locus interpretatur 3.p & pag. 340.m. 366.m
Vergilium fuiſſe omniū diſciplinarum peritum 23.f
Veris conditio 237.f
Veritas ex quibus audiatur 332.f
Veritas q̄ raro audiatur, & à quibus
Veritas Tēporis filia 221.f (278 p
Veritatis quanta uis 479.m
Veritati laboranti omnes ſuccurrant. pag. 453.f
Veritate nihil præclarius à dis dari, neq; ab hoībus accipi poſſe 229.p
Vermiculatæ ueſtes 39.m
Verſoria, inſtrumentum nauticū 312.p
Verſuram facere quid 75 p
Verſuum ratio conſtrictior 448.m
Verum à ſolo deo, uериſimile ab hominibus cognoſci 445.p
Veſpaſianus unde ſibi omen imperij ceperit 565.f
Veſpaſianū Imp. cæco uiſum reſtituiſſe ſaliua 7.m
Veſta, literaturæ parens 221.f
Veſtæ & Vulcani riſus quid 433.m
Veſtæ cur extrema ſint conſecrata. pagina 392.m
Veſtales quomodo olim in uirginū receptæ 566.p
Veſtium cognomina ex uarijs rebus inuenta 35.p.m
Veſtium colores præcipui qui 35.m
Veſtium aliquot ſpecierum deſcriptio. pag. 33.m. & inde
Vexillum quādo in Ianiculo & cur poſitum olim Romæ 43.m.f
Vicinia, qualis ſocietas 458.p
Viciſsitudinis in omnibus rebus ſuauitas & neceſsitas 286.f.287.p
Victimarum occidendarum mos apud Aegyptios 236.f. & 237.p
Victimarum cædendarū ratio, & unde uocetur uictima 565.p
Victimariorum obſeruatio 565.p
Victoria illuſtriſsima quæ 647.f
Victoriæ cupido quanta 331.p.m
Victus, quas res cōplectatur 364.m.f
Vida ludum ſcaporum carmine deſcripſit 299.p
Viduarum cupediæ 74.p
Villa unde dicta 353.m
Villutum, quid uulgo 38.m
Vincentius Vaugris bibliopola Venetus 172.f.184.p

Vindiciæ

Vindiciæ unde dictæ 576.m
Vinearum diſpoſitio quotuplex ſit & qualis 10.p
Vinum cur Aegyptij diu non biberint.
Vinum cur ſanguis terræ dictum ſit Androcydi (230.p.m 12.m
& ſanguis Gigantum ibidem
Vino cur Aegypti reges abſtinuerint
Violenta quæ dici queant (12.f 261.f. 262.p
Virgæ in nubib. quō generētur 436.p
Fl. Virginius quō ſuum antiſophiſtam taxarit 452.m
Virgo quæ dicatur 345.f
Virgo uiripotens & nubilis quæ. ibid.
Virgulata ueſtis qualis 34.f
Viri præſtātes quibus utātur recreationibus dum ab operibus ſerijs uacāt. pag. 286.f.287.p
Viros bonos nō poſſe inuidiā effugere
Viros claros Ioue natos putauit antiquitas (610.p 493.m
Virilis portio quæ dicatur Iureconſultis
Virtut quid ſit 259.m (174.f
Virtus qualis habitus ſit, & cui ineſſe dicatur 336.m
Virtus, qualis poſſeſsio 555.f
Virtus duplex 171.f
Virtus perſpecta efficacior quàm audita 199.m
Virtus omnis cur ad ſe alliciat 258.p
Virtus una abſolutam complectitur fœlicitatem 327.f
Virtus ſui non præmij gratia expetenda, & qualis res ſit 1.m f
Virtus omnis in mediocritate ſubſiſtit. pag. 318.p
Virtutis præmiū aptiſsimū quod 330.f
Virtutis templum Romæ 379.m
Virtutis conditio qualis 331.f
Virtutis amor ſi animo inſiderit, quid efficiat 328 p
Virtutis radices amaras, fructus dulces eſſe ibidem
Virtutis quàm exacta ſtatio 319.f
Virtutem potentia nixā plurimū pollere 462.p
Virtutem in parte irrationali uerſari
Virtutem nec naturalem, nec præter naturam eſſe. ibid. (260.p
Virtutem ſolam beatos facere 367.f
Virtutes quibus rebus Plato cōpararit
Virtutum decor & analogia (258.m 268 p.m.f.& 269.p
Virtutem affectans quomodo ſe componere debeat ibidem
Virtutem matrem eſſe heroū 328.p
Virt. alienæ cur ſic uocētur 285.p.m
Virtutes noſtras nō prædicem⁹ 417.p
Virtutes quomodo ſeſe mutuo nexu teneant 493.f
Virtutes quas præcipue colamus, & cur 528.m
Virtutum transformatio 623.m
Virtutum quis ſit ordo 265.m
Virtutum quæ reliquis præſtantiores. pag. 257.p.m
Vis q̃ exitioſa res in ciuitate 384.m
Vis quomodo multanda 384.f
Vim non longe abeſſe à uirtute unde deſcenderit 462.p
Vim dupliciter inferri 279.f
Viriū corporis & animi nō eadem ratio 579.p
Viſus cur flectatur, & in qbus 472.m
Viſus ratio 470.f. 471. 472 & pag. 473. 474. 475
Viſus cæteris ſenſibus nobilior 202.m & pag. 470.m
Viſus cur in tenebris ceſſet 471.f
Viſum noſtrū quæ res refringāt 434.f
Vitilia unde dicta 308.p (435.p
Vita hominum qualis res 401.p
Vita quō inculpabilis poſsit agi 285.p
Vita & uiuēdi ratio animalibus uaria. pag. 463.f
Vita hominis cur athleticæ cōparetur
Vita ſimplex quantum homini conciliet gratiæ (422.f 331.p
Vitæ fructus quis maximus 321 p
Vitæ præſidia qb. bonus cōſtent 281.m
Vitæ conſtantia quæ ſeruanda 647.f
Vitā hominis luctā eſſe 317.f. 336.p
Vitellij Cæſ. luxus & nauigia 307.p
Vites unde primum natas exiſtimarint Aegyptij 230.p.m
Vitium diſponendarum propagandarumue ratio quotuplex & qualis, eiusq; uaria nomina 10.p.m.f
Vitium omne, immodicum eſt 318.p
Vitio omni carere, uitioſum eſt 268.p
Vitijs aliorū non inſultandum 417.p
Vitia quæ ī eloquētia uitāda 447.m.f
Viuere q̃ bene uiuere qui præoptāt, cuius rei ſtudio teneantur 466.m
Viuiradix quid 10.m
Vlpiani in iuris cognitiōe laus 544.p
Vlyxes quas technas in Palamedem excogitauerit 285.f
Vmbilicus cur uentri affixus 51.p
Vmbra quid 337.m
Vmbra, & quid eius propriū, qualisq; eius us 325. 326.m. & cum ea lucitari quid ſit ibidem
Vndulata ueſtis 34.m
Vnguis & ungulæ differentia 11.m
Vngues quid ſint 28.f
Vnguibus cur careāt uino aſſuetæ quadrupedes 28.m
Vngulata ueſtis qualis 34.m
Vnguli olim dicebantur annuli 34.m
Vnum nihil natura produxit ad uarios uſus accōmodatum 457.f.458.p
Vnum, cur ſignificet Apollinem 250.p
Vnitas ſignificatur Agypto per Apollinem 231.f
Vniuerſitas rerum ex quibus rebus conſtet & conſeruetur 241.f.242.p
Vniuerſi forma iuxta Pythagoricos. pag. 393.p
Vniuerſales ideæ à quibus introductæ, & nullas eſſe 453.f.455.p
Vniuerſalia oīa non percipi ſenſu poſſe. pag. 259.f
Vocalium literarum autoritas 219.p
Vocabulum omne ambiguū eſſe 588.f
Vocabula in oratione quando niteſcant præcipue 40.p.m
Voluntas hoīs eſt actionū modus 256.f
Voluntas hominis uariabilis & ambulatoria 282.f
Voluntaria quæ dicātur 261.f.262.p
Voluptas quid 329.f
Voluptatis abſtinentia qd indicet. ibid.
Voluptatis & laboris confinia 328.m
Voluptatis & mœroris quāta affinitas. pag. 194.m
Voluptatem nobis congenitam eſſe. pagina 259.m. & 262.m
Voluptas uera quæ 262.m. 650.f
Vorſa quæ dicatur 8.m
Voti humani ſumma, quæ 458.f
Vox in agendo quomodo rebus aptanda 451.p
Vox quomodo maxime in officio contineatur 451.m
Vox animantium aut iucunditatis aut moleſtiæ teſtimonium facit 458.f
Voces ſeu uocabula quid ſint 365.f
Vocis unius incommoda pronunciatio olim actorem exibilabat auditorio
Vocis uitia, & quō emendanda (272.f 450.f.451.p
Voces ſententijs obſequantur, non contrà 369.p

Voces barbaræ ex quibus populis Italie inuectæ 273.p
Vocũ religio & obſeruatio apud ueteres 11.f
ὄρχανος quid 309.f
Vrbis appellatio quid contineat 338.f
Vrbis nomen arcanũ cur Romani noluerint inuulgari 339.p 492.m
In Vrbe q ſint.ibid. Ad urbẽ eſſe.ibi.m
Vrbes, & urbes ludere, quid 297.f
Vrbium ſtatus immutare, periculoſum. pag. 537.m
Vriel cui regioni orbis præſit 14.p
Vrinator 313.p.m
Vrſa cœleſtis, ſydus Typhonis 234.f
Vrſæ ambitum quis primus obſeruarit 315.p
Vſucapio quõ olim concludebatur 354.f. 576.f
Vſuræ centeſimæ ſeu menſtruæ quando erant perſoluendæ 606.m
Vſuræ ſemiſſes, quæ 74.m
Vti frui quid 352.m
Vulcani riſus quid 433.m
Vulcani tripedes quales 460.p
Vulgi opinio quatenus obſeruanda 8.f
Vulturni flatus unde 314.m
Vxoris formam qualem Cato probauerit 418.f
Vxorem tribus modis haberi 366.p
Vxores ſuas alijs prædicantes quantum inſaniant 418.f
Vxoria præfectura qualis ſit in familia. pag. 468.m

X

ξ. quomodo locum literæ σ inuaſerit. pagina 219.f.221.f
Xantus color quis 435.f
Xenocratem quid ad philoſophiam incitarit 333.p
Xenocratis deliniatio 43.p
Xenocrates quæſitus cur taceret, quid reſponderit 492.f. 493.p
Xenophanes Colophonius quõ Aegyptios monuerit 248.p
Xenophilus quàm conſtanti ſalute fuerint uſus tota uita 423.m
Xerampelinæ ueſtes 37.m
ξέςης quod menſuræ genus 200.f
Xerxes quõ Ponto compedes iniecerit 326.f
Xilãpelinæ ueſtes quæ 37.m
ξυωτέρησις quid 222.p
Xyſtis ueſtis 38.p

Y

ὑγίεια, Aeſculapij filia 42.m.f
ὑγίεια filia Aeſculapij, & Palladis cognomen 425.p.f
ὑγιαίνειν qualis ſalutatio 424.p
ὕδατος νᾶμα quid 432.f
ὗς Dionyſus 238.p
ὑὸς unde deriuetur 238.p
ὑπὸ in compoſitione quid ſignif. 16.f
ὑπηνέμια oua 322.f
ὑπογραμματεῖς qui dicantur 60.p
ὑποθέσεις dialecticorum 353.p
ὑπόκρισις quid, & quanta eius uis. pagina 450.m
ὑποστιγμὴ, quale punctum 451.m
ὕσιριν uocari etiam Oſirim 238.p
ὑστερογένειοι qui dicantur 574.p

Z

ZEno oratoriam & dialecticam quomodo diſtinxerit 23.f
Zenon capparim honorauit 62.m
Zeno cur capparim iurarit 261.f
Zenon quid de ſuo & Theophraſti auditorio cenſuerit 328.p
Zeno quo aĩo naufragiũ tulerit 332.f
Zenoni frons cur contracta fingatur 42.f
Zephyri flatus unde 314.m
Zeta quõ locum τ̃ σ occuperit 219.f
& quõ læſa ſit à litera τ ibidem
Zeta quid mali acceperit ex cõmertio τοῦ σ 223.m
Zeta, mortuorum elementum ibidem
Ζήτρεις feſtiuitas 243.p
Zeuxippus quali forma à ſtatuarijs expreſſus, & cur 43.p
Ζῶα et ζωὴν ἔχοντα differ. 469.m
Zodiaci ſignorum motus 604.f
Zonarum diuiſio 430.m
Ζωόφυτα quæ græcis dicãtur 362.m
Zoophyta quæ & quo ſenſu prædita. 202.m
Zopiſſa, quid ſit 305.p
Zoroaſter magus quando uixerit. pagina 241.m
Zygitæ in naui qui 309.m

F I N I S

MENDARVM IN HOC OPERE CVM EXEMPLARIS VITIO, *tum operarum incuria commiſſarum caſtigatio, ubi prior numerus paginam, poſterior uerſum ſignat.*

Pagina 14. uerſu 24. *plantagini.* pag. 17. uer. 37. *forent.* 38.30. *biſtricã.* 41. penult. *abolerctur.* 50.44. *mordacis.* 63.10. *uoluptatẽ* 46. *prorſam.* 64.29. *Manũ.* 66.20. *Nam cotyledona aceptabulũ.* 86.24. *reliquũ eſt ut me.* 108.27. *coempturũ.* 112.18. *neceſſe.* 116.29. *ἀμείνω.* 123.33. *exiſtimamus.* 141.35. *carum.* 155.29. *noris & arc.* 175.34. *propoſitum.* 200.15. *quotidie expendi poſſent.* 201.30. *paulum* 207.8. *coagmentationem.* 211.15. *dicã, literarũ.* 216.19. *Paulo,* III. 223.27. *ξι atq; ψι,* 246.37. *primitias.* 247. penult. *terræ.* 250.19. *certæ.* 282.17. *Noſtro.* 304.17. *apricis.* 310.20. *trochlea.* 311.39. *trochleæ.* 320.24. *ſolis.* 325.37. *enumerãt.* 328.19. *integrã.* 336.49. *integrũ.* 340.25. *decebant.* 349.43. *uerriculũ.* 350.36. *factionẽ.* 358.19. *lumeta.* 369.20. *coniunctiue partes.* 371.9. *poteſt, niſi.* 393.28 *arcano.* 401.52. *ſolis occaſus.* 403.53. *corporis mole.* 404.31. *Pyrrhici.* 422.28. *quo qui.* 424.1. *χαίρειν uero.* 427.39. *dicitur.* 433.34. *cauſa.* 436.35. *Mutuus amor.* 458.12. *ἀμούπτρος.* 476.13. *pupilla.* 481. 51. *aquæq;.* 492.37. *χαλκεῖον.* 499.3. *thus.* 506.9. *decus.* 513.22. *Arnaldo.* 44. *metari.* 517.30. *alimus.* 522.16. *exertos.* 527 16. *lachrymabili.* 531.30. *animus.* 555.34. *Hæ ſunt.* 559.4. *Beneuenij omen.* 562.19. *enim.* 575.26. *mancipo.* 578.20. *Ita reſp.* 584.33. *ὑετικωτὸν.* 589.17. *quod nos.* 594.36. *quali.* 601.35. *cõniuerẽt.* 606.8. *luna ſolis.* 12. *ut quur id.* 52. XXVIII. 610.41. *ferruminatæ.* 622. penult. *tuburcinones.* 623.26. *cingulum.* 626.27. *toto.* 627.35. *interſœminеum.* 628.6. *eſſe.* 21. *quidam.* 633.4. *quarum.* 634.37. *uis.* 636.31. *renidet.* 637. ult. *Myrrha.* 641.23. *carius.* 649.33. *quàm indigentem.* 39. *tantum.*

SERIES CHARTARUM

α. a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii. αα bb cc.

Omnes terniones præter α. duernionem, & bb cc. quaterniones.

BASILEÆ PER HIER. FROBENIUM ET NIC.
EPISCOPIUM, MENSE MARTIO
M. D. XLIIII.

FRO BEN